

531 2000

St. sec. for
Doc. H.

PRE 23492

V. C.

B. D'ARGENTRE
COMMENTARII
IN CONSVETVDINES
DVCATVS BRITANNIAE.

ALIIQVE TRACTATVS VARI.

Ex Herodoti Lib. 3.

Εἰ τις παρθεῖν πᾶσι ἀνθρώποισι ἐλέξαται καλεῖν νόμους τοὺς καλλί-
στους οὐκ τῶν πάντων νόμων, διασκεψάμενοι δὲ ἐλοῖσθ' ἕκαστοι τοὺς ἐαυτῶν· ἔγωγε
νομίζοιμι πολὺν καλλίστην τοὺς ἐαυτῶν νόμους ἕκαστοι εἶναι· ἔκον εἰκός ὅστις ἄλ-
λῃα ἢ μαινόμενον ἄνδρα γέλωτα τὰ τοιαῦτα ἰδεῖσθαι.

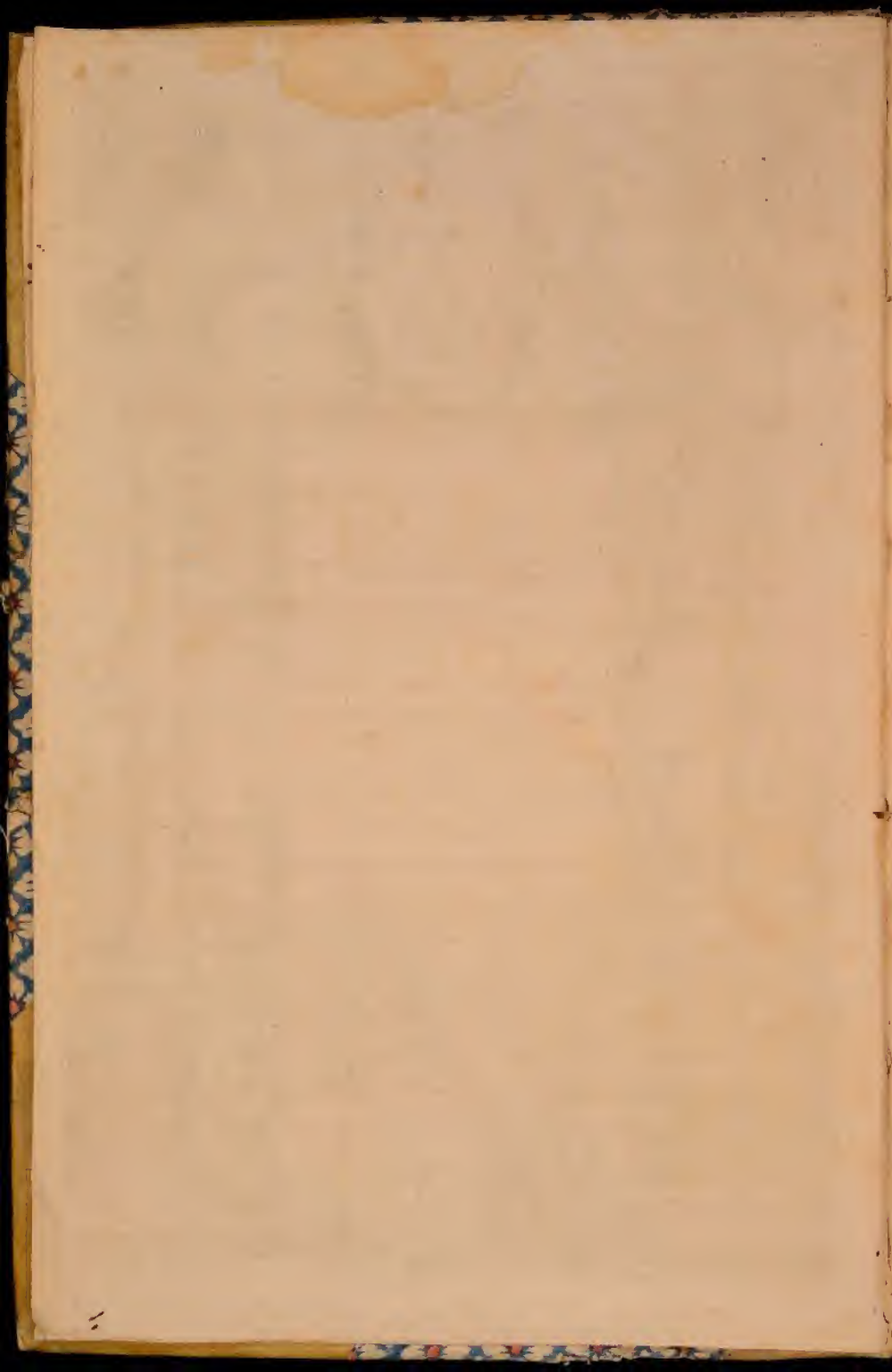
Ad normam legum de singulis iudicandum est propria virtute adhibita, per
quam neque muneribus, neque odio, neque amore leges iudex transgrediatur.

Plato lib. 2. de legib.

V. C.
B. D'ARGENTRE
REDONENSIS
PROVINCIAE
PRAESIDIS,
COMMENTARIUM,
IN PATRIAS BRITONVM
leges, seu Consuetudines generales
antiquissimi Ducatus Britanniae.
IN LUCEM EDITI CVRA ET
studio V. C. CAROLI D'ARGENTRE
B. F. & in Senatu armorico
Praesidis. &c.
EDITIO ALTERA, EMENDATIO
& auctor ex Auctoris auctore &c.

PARISIIS,
Sumptibus
NICOLAI BVON
via Iacobeæ sub
signo S. Claudij
et hominis sit-
uestris.

AMPLISSIMO BRITANNIAE

SENATVI CAROLVS ARGENTRÆVS,

V. S. L. M.

Quo tempore iudicarium tribunal primū conſcendit ὁ μακρότης pater meus (Senatores clariffimi) quantum lucis foro, quantum adiuventi patronis attulerit, & temporis diuturnitas, & togatorum de eo iudicia, & inimicorum ipſorum confeſſio ſatis teſtatur. Si quidem tametſi per quadraginta continuos annos aſſiduus fuerit in iure dicendo, forenſis tamen laboris aſſiduitas impetrare ab eo non potuit, vt non aliquādo diuerteret in publica commoda, & de tollendis litium ſeminibus quā de captādis iudiciorum ſportulis ſāpius cogitaret, famæ magis quā pecuniæ ſtudioſus, quòδ Εὐκλεία cum Πλεονεξία nullam eſſe ſocietatem, eodem tecto capi vtramque non poſſe intelligeret. Itaque dum tot annos rem iudiciariam facit, intercalariuſtamen feriarum diebus & ſucceſſiuis faſtorum horis effecit, vt non minus mortuus quā viuus clientibus & cauſarū actoribus prodeſſet, non minus præſens quā abſens popularibus ſuis ſit ornamēto. Nam & Britonum hominum noſtrorū hiftoriam accuratè

conſcripſit, non tam præmiij pollicitatione quàm patriæ charitate illeſtus, & luculentis commentariis municipales Armoricorum & Prouinciæ totius cõſuetudines eſt cõplexus. Huic operi vix dum naſcẽti quantopere acclamarit vniuerſa togatorum natio, applauſerint omnes candidi lectores, vos ipſi (Senatores clariffimi) ſatis meminiftis: & plerifque Senatuſconſultis, quod ordinis veſtri fuerit de hoc Papiniano noſtro iudicium docuiſtis. Quinetiam poſteritas ipſa, quæ nullo liuore inſuſcata certius incorruptiufque de abſentibus iudicat, eo auctorem elogio, eo opus cultu adhuc proſequitur, vt ego ex omni quod mihi à tam pio charoque patre relictum eſt patrimonio, nullam hæreditatis partem lubentiùs cernam hoc paterni ingenij foetu, quem velut germanum fratrem exoſculor & veneror. Hos tamen tanti ſudoris & tot annorum commẽtarios, noua multarum rerum acceſſione locupletare ſtatuerat auctor, niſi funeſta belli ciuilis facies id meditantem interpellaſſet: ſub cuius initium ne commune Gallix incẽdium & ciuium internecionem aſpiceret, optabilem ſibi duxit mortem, vt cadenti potius præmoreretur patriæ, quàm iacenti viueret ſuperſtes. Itaque morte interceptus, nec ea edidit quæ iam in ordinem digeſſerat, nec (quod morte ſe iam effuſiſſe putabat) ab hoſtili ſæuitia prorfus fuit immunis ac liber. Nam ingenij ſui reliquias (quas velut poſthumam prolem tutore vacuam reliquerat) oppugnari à plagariis ſenſit, & à ſimiolo quodam erodi, qui eiufdem argumẽti librum edere populari lingua

gua, indéque doctrinæ famam accerfere sibi voluit,
 cùm interim nil aliud quàm furta sua proderet, & Ar-
 gentræi signa commutaret. Quod vero omnium est
 grauissimum, regnante gladiatorum impunitate (quam
 temporum licētia tum cōcedebat) parum abfuit, quin
 tanti ciuis bibliotheca de communi patria tantopere
 meriti, à certis hominibus diriperetur, nō tam scripto-
 rum raritate (quos ille vndequaque collectos rarissi-
 mos habebat) quam voluminum pretio illectis: quod
 sex aureorum millibus æstimari prædam illam inau-
 dierant. Et certè nisi hominum amētiam vestra (Sena-
 tores sanctissimi) auctoritas inhibuisset, qui Argentæi
 larario sanctitatem tribuistis, & interdicto cauistis, ne
 tanti hominis suppellex literaria distraheretur, non ex-
 taret apud me hodie naufragij tabula, quam ego ad re-
 nouandam patris carissimi memoriam ordini vestro
 sacrosancto offerrem. Quare quoniam per vos salutis
 suæ auctores istud Palladium incendio ereptum, stat
 adhuc intactum & incolume, per eosdem vos quæso
 deterfa fuligine in lucem prodeat, & famam in populo,
 quam meretur, obtineat: erit enim idem & vestræ de-
 fensionis ac patrociniij, & paternæ lucubrationis ac in-
 genij monumentum ΕΥΤΥΧΕΙΤΕ Patres clarissimi.

6. Idm. 172
 n. j. anno
 1590.

NICOLAUS BVONIUS OPTIMO

CVIQUE ET CANDIDISSIMO LECTORI

SALVTEM DICIT.

MAGNI vir ille nominis, & raræ quondam industriæ, BERT. ARGENTÆVS, cuius nos tibi COMMENTARIA, Lector, denuo exlubemus; eorum pleraque viuis in lucem ediderat: ad Titulos nimium DE IVRISDICTIONIBVS. DE IVRIBVS PRINCIPIS. DE PROCVRATORIBVS. DE APPROPRIEMENTIS, VI VOCANT, ac DE DONATIONIBVS: Tractatum insuper gallicum dederat qui observationes perquam viles super DIVISIONE bonorum continet. Sed enim pauca addeò fuere Exemplaria, vt opus illud ad plures Nobilissimæ prouinciæ Iudices, Advocatos, ac tritum Fori studiosos vix peruenerit, nedum singulis innotuerit. Iam verò decimo octauo ab Auctoris obitu anno, hac secunda Editione non solum eadem ab ipso diligenter emendata & expolita tibi reponimus, sed etiam præclara illa ad XIX. reliquos Titulos, diu multumque desideratos, bonis, vt spes est, auidibus adiecimus: quibus etiam Tractatum DE LAUDIMIIS, & quædam RESPONSA, cum ETIOLOGIA in nouam Consuetudinem subiunximus. Quæ ceterè omnia, viris clari iudicij & singularis peritiæ, non immerito ex vera & natua legum & æquitatis disciplina prodire visa sunt, habita feliciter ratione Magistratus vnici atque eximij, quem ille tot annos ita gessit, vt nullâ non furis & Præceps patrem attigisse videatur. Neque enim labori interim volens pepercit, aut subsæciuis horis vnaquam deesse sustinuit. Cùmque otium penitus ignobile respiceret, nouam sibi quotidie exercitij speciem vel meditatus est, vel sanè inionxit. Quare id tandem consecutus est, vt bono Reip. natus & patriæ amantissimus olim vbiuis, atque etiam nunc apud nos audiat. Hic nempe sua monimenta & vigilias propriæ vtilitati vel potius lucro anteposuit, neque prius habuit quidquâ populi commodis, aut placido tandem & libris vacuo statu. Non igitur mirum est, si CAROLVS IX. præstanti Rex ingenio, meritis ipsius ac virtuti in tantum fauerit, vt cum in spem erigeret splendide illius dignitatis cui supplices in Regia libelli committuntur: Quoque maior fides huic promisso fieret, ipsi intereâ de quingentarum librarum annuo salario prospexit. At verò vt sunt literati ad modestiam procliuēs, & sui, propè dixerim, nescij, posterius hoc priori beneficio, quamlibet parato vel instanti prætulit, nec ad honorem, tunc temporis minimè expositum, imò satis illustrem, & qui ne tunc quidem numero vilesce-re poterat, oblata sapientis occasione, se allici passus est. Veritus, opinor, ne patriæ suæ confinia minùs coleret, nè se sibi derimento esset loci natalis, aut muneris sui, satis alioquin clari, desertio. Vix est profectò, vt alia causa fuerit quàm incredibilis erga litteras affectus, & mira quædam in suos ciues & necessarios propensio. neque verò Bibliothecam addeò bellè instructam quouis talento & gaza mutauisset, aut à Musis nimium quantum blandientibus ad aula fastigia temerè euolasset. Quinetiam vbi primum

primum HENRICVS III. Sceptro potitus est illustrissimi Principis Ludouici Borbonij Ducis Montispenferij, tunc Britanniæ proregis, commendatione diploma regium, ceu rem magnam & speciosam, obtinuit, quo sui honorarij fructus, licet mediocres, in futurum quoque perciperet, nihilque vltèrius expetere visus est. Tum denique indoluèrunt boni, neque ipsius propositum, aliàs honestum & veteris exempli, hac in parte facillè admiserunt; vt qui suas copias & vota publica in angustum plus satis cogeret, sibi que metam spaciis vt multum iniquis præfigeret. Sed hæc leuia, præut ea sunt quæ paulò post, magna certè animi còstantia, vel contempsit vel sanè præterire ausus est. Quippe vir Amplissimus Andræas Guillartius insulæ dominus, Regis apud summum Pontificem Exlegatus ipsi per litteras, quæ quidem extant, significauerat: se eius esse animi, vt suam primi in Britannia Præsidis dignitatem mox in sinum ipsius, optima lege & conditione, deponeret: quo facto se à tota illa regione gratiam haud vulgarem initurum esse non dubitaret, quando virum talem sibi successorem eligeret, qui ingenij gloria & rerum experientia tantum Tribunal ornaturus atque etiam impleturus esset. Atqui nihilo secius hæsit, sibiq; magis ac magis temperauit, nec vllis amicorum precibus & suasu flecti potuit, multòque minùs de animi sententia deiici. Plurimum certè validas intentiones & dignas recipi, non modò elusit, sed grauitate sibi innata longè depulit. Et vero Præsidatum gerens multo plenius ac liberius tam laudato scribèdi genere defungi potuisset, vix quarta anni parte iuri dicundo occupatus. Quod & multis olim eiusdem penè ordinis vsu venit: Lizeto nimirum Præsidi, Cosmo Guymerio, Magistro, Boerio, ac deinde multis nostræ memoriæ viris, nā vt V V. CC. Brissonium, & Sanjorianum, aliòsque omittam: quis nescit Maximum illum Thuanum & Varium stupendæ eruditionis procures, inter ipsa prope Curia negotia & strepitus inconditos, fruge quadam insigni & gloriola litasse memoriæ? Præterea noster hic Themidis Antistes, vt erat acuminis haud inuoluti, & liquido amni similior, in tam celebri confesso plurima peruidisset, & sine dubio annotasset, quæ aliis hætenus cum imperuia, tum etiam intacta erant: cæque suis operibus pro re nata inseruisset, magna sua cum voluptate, nec minore omnium recti amantium applausu & compendio. Virtutis enim laudem omnem in actione consistere non nesciebat, neque vnquam se litteris ita abdere voluit, vt non potius rebus gerendis seridò & grauiter incumberet; dignus profectò cui poëtæ illius nitidissimi versus eo nomine tribueres:

*Ingenij redeunt fructus, aliique labores,
Et vitæ pars nulla perit. quodcūque recedit
Liribus, incumbit studiis; animusque vicissim
Aut curam imponit populis, aut otia Musis.*

Quæ quidem, Lector, tibi inter cætera non inuitus aperui, vt Patria ipsa Auctori nostro adedò iucunda & suauis agnoscat, ecquid de illa, quadraginta annorū spacio sit promeritus, quantūque emolumenti ex studio & scriptis ipsius, etiam extincti, nostra quoque opera & sollicitudine, tandem adepta sit. Hinc nempe augurari licet vera ornamenta & oblectamenta Britannia, si quis præsertim sibi ante oculos ponat HISTORIAM illam suis numeris & structura planè absolutam, quam Trium totius provinciæ Ordinum impulsu ad exitum mira felicitate perduxit, vt meritò quis de illo etiam dixerit:

Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci.

Verum id incommodi sæpe ex iis studiis obuenire solet, vt si quis publica priuatis

vbiq̃ue anteferat, vix vnquam rem faciat, eamq̃ue tantum non minuat: vbi præcipue nulla remuneratio & laboris solatia aut obuiam eunt aut saltem subsequuntur. Nihilominus tamen ingrata quædam populi congeries tam nobili quoque proventu ingenij fruitur, atque interim alienam operam tacite in suos vsus conuertit; vt iam nimis pateat illud quod vulgo dici solet, de iis qui aliis inferuendo suum defraudant genium.

Cunctos iuuare qui cupit, deest sibi.

Cuius tamen rei consideratio CAROLVM ARGENTREVM auctoris filium V.C. in Britannico Senatu Consiliarium & Inquisitionum Præsidentem non aded mouit, vt quod suarum credidit esse partium abiiceret. Sibiq̃ue honorificum & apud omnes bonos gratiosum duxit, Parentis sui & Patrię caritatem vno eodẽque officio testari, quo fit vt manes viri laudatissimi, ac totius regionis incolæ sibi iam nihil fraudi esse agnoscant. Huius enim cura & studio hoc Opus bellorum ciuiliũ æstibus non modò ereptum, sed etiam pulchro satis apparatu emissum est. postquam illud scilicet ex Patris autographo, manu sua ipse descripsit, quo facilius typis mandari posset. C A T E R V M admonendus es, Lector, nos exterarũ gentium commodis ita consuluisse, vt Gallica Consuetudinis verba Latine reddita sint, ac litterarum indicia singulis articulis apposita, quæ Explicationi subiectę in seruiant. Addidimus quoque ad oram vniuscuiusque Articuli numerum, quem ex noua Consuetudine habet; quam quidem Anno M. D. LXXX. reformatam in calce Operis collocauimus, cum auctoris ad eandem Notis, vt Veteris & Nouæ collatione facta iudicaretur quid rectius additum, mutatum vel omissum sit. I N D E X etiam locupletissimus & valde accuratus additus est. Id vnum autem Lector te rogo & obtestor, vt si qua operatum delicta oculis tuis se fortè obiciant, ea pro tua humanitate excuses. Scimus equidem, & piget, priori Editione non pauca obrepisse menda vel errata, quæ plus nimio sanè incuriam aut festinadĩ votum præferebant, verũ series ista malè affecta iam planè cura nostra, & prouisione conualuit. Sed maximè eiusdem V.C. Caroli Argentrei quamuis absentis monitu & diligentia. Is vero Titulos xx. & xxi. ex postrema Auctoris recensione ad nos misit: vbi multa addidit, & suis locis adhibuit cum S Y N O P S I glossarum, quæ Summa non ineptè dicitur: vt omnia ex voto legentibus occurrant. Neque alienum erit si scias Auctorem ipsum Reformationi isti auctoritate Regia, ac totius provincię suffragiis & rogatu interfuisse. Vnde quis facilius coniciat quam probè idem Consuetudinis ipsius sensum calluerit, nam antea P E T R O A R G E N T R Æ O viro Nobili & primario iudici patri ipsius id honoris Anno M. D. xxxix. obtigerat. Sed morbo graui impedito coram adesse non licuit, quo factum esse videtur vt minùs exactè se habuerit prior illa Consuetudinis emendatio. quod satis vbiq̃ue Auctor noster indicauit. Plura non addam cum hæc repetita Editio totum hoc Opus non solum nouum sed & perfectum bona fide tibi denuntiet? Veritas certè ipsa verborum adminiculis non eget, ac per se iam credo, satis enitescit. Vale Parisiis, Idib. Septembris, Anno salutis M. D. C. x i i i.

A. M^c. CHARLES

A M. CHARLES D'ARGENTRE

CONSEILLER DV ROY, ET PRESIDENT E'S

ENQUESTES DV PARLEMENT DE BRETAGNE,

sur l'Edition de cet œuure.

NCORES il restoit au bon-heur de
ton pere

(Dont l'exemple & les vœux & l'augure
prosperer

T'auoient de ses honneurs en ce diuin mestier
Aux Autels de Themis consacré l'heritier,)

Que d'un merite égal ta pieté benigne

A tes freres seruiſt de pere & de Lucine,

Tes freres immortels, diuin germe en ton sein

Nouuellement éelos, & dont ores ta main

De ton cœur noble & frâc digne ſœur liberale,

Les merueilles deſſerre & en public étale.

Ainsi l'oysseau sans pair apres auoir gouſté

De la vie & du iour la nouvelle clarté,

Pour offrir à l'autel du Soleil viêť appêdre

De son pere embaumé les restes & la cendre;

Oyseaux de toutes parts honorans ce conuoy

De mille châtis diuers accompagnêť leur Roy.

Ainsi pour decorer le veu que tu viens rêdre,

Rany de ton amour, d'un Cygne ie veux

prendre

Le plumage & la voix, & parmy l'air ſerain

D'un chant bruyant, pareil aux trompettes

d'airain

Celebrer d'ARGENTRE ta cãdeur debõnaire.

Tu nous vas r'animant l'oracle de ton pere;

Ton pere dont au Ciel les reſponſes voloient,

Quand plus doux que Nectâr de ſa plume

couloient

Les celestes deuſ de ſa Muſe priuée;

Ou quand en plain Palais ſur la chaire éléuée

(Viſ image d'Aſtrée à l'œil étincelant)

Venerable il rendoit ſon Oracle parlant,

De la droite raiſon inſpirant dans les ames

Le gracieux attrait & les ardentes flames

De ſa vertu plus belle en ſi rare ſçauoir.

D'Helicon les Lauriers premier il te ſu

voir,

Ma Bretagne, & portant en ſa main touſ-

iours viues

De Juſtice & de Paix les ſecondes Olines,

La creance il acquit des peuples & des Rois.

Tels en ta ſueur iadis, Rome, tu admirois

De ton graue Senat ces magnanimes peres,

Dont l'autorité ſaincte en paroles ſeueres

Du peuple regiſſoit les cœurs & les eſpris.

Tel Solon remporta de ſageſſe le prix,

Et la gloire d'auoir, au bon-heur de ſa ville,

Fair valoir de ſes loix l'équité plus civile.

Tel reclamé des ſiens par la commune voix

Cet homme ſans reproche autoriſa nos loix;

Et d'icelles grauant l'amour en nos courages,

Puis le viſ caractere en l'or de ſes ourages,

En voulut conſacrer maint tableau pour té-

moin,

Qu'il eut au cœur empraint le deſir & le ſoin

Qu'à ſes hommes inſpire vne vertu diuine,

Qui par le vray merite aux aſtres ſachemine.

Mais vante qui voudra les noms de ſes

ayeux,

Et d'un ſi noble eſprit les labeurs precieux

Dont la grace immortelle en noſtre âge fleu-

ronne;

Plus plus de luſtre encor' ſon merite luy dõne

De t'auoir engêdré, qui de luy, qui des ſiens,

L'eſperance & l'honneur éléues & ſouſtiens

CHARLES, du ſainſt Senat lumiere pure

& ſaincte.

Mais quoy? dans ce détroit ma loüange re-

trainte

Ne ſe peut égayer; & puis d'un homme tel

Le loſ demãde à part ſon temple & ſon autel.

Vient donc ces écrits par roy, qui nous

découures

Vn ſi riche treſor, ains qui les veines ouures

De ce nouueau ſurjõn (detourné de chez roy

Pour l'uſage commun des amis de la Loy)

D'or & d'argêť tout pur coulã en abõdãce.

Touſiours de ton bien-fait vime la ſouuenãce,

Et conſors de duré & de fameux renom

Fleurifſe par le mōde & l'un & l'autre nom.

Y. FROT.

Nat. est an-
no 1519. die
15. Maij.

Obiit 1590.

*Te Iubare exoriente nouo Saturnia ab Astris
Virgo redux hominum catus Astræa reuifit,
Et sanctas fixit præfenti numine leges.
Ferreæ mox tecum sæcla indignata, volentem
Inuidit terris inuisa, poloque recepit,
Antiqui Iouis ô BERTRANDE Argentææ proles.*

Y. Fyot.

IN COMMENTARIOS CONSUVETVDINIS ET
BRITANNICAM HISTORIAM B. D' ARGENTRÉ.

Epigr.

*Certabant Ius, gentilisque Historia, cuius
Argentrei in scriptis, laus diuturna magis
Temporis ad sellam rem deduxère: perorant
Causam, diua Themis, musæque gesta canens.
At Tempus: finite, & placidum componite fœdus,
Æternum (dixit) vines vtrumque decus.*

PHILIP. D' ARGENTRÉ' Nepos BERTR.

ΕΙΣ ΤΑ ΤΟΥ ΑΡΓΕΝΤΡΑΙΟΥ ΝΟΜΟΓΡΑΦΙΚΑ,
Γαλλικῇ διαλέκτῳ Ἀργυρέυ.

*Ἀγρᾶφα τὰ πρὶν ἐόντα Βρετανίδος ἡδεα γαίης,
Πυκλῶσι χροσείοις ἐπῄραφεν Ἀργυρέος.*

EIVSDEM IMITATIO LATINA.

*Agrapha quæ fuerant telluris iura Britannæ,
Argentréus tabulis scripsit in aureolis.*

G. CRITONII Professoris Regij.

IN NOVAM EDITIONEM COMMENTARIORVM V. C.
BERTRANDI ARGENTRÉI,

Epigramma.

*Scriptor ab Armoricis iterum clarissimus oris,
Deterfūmque nouo pumice prodit opus:
Candidit æternis complexa volumina chartis
Ius parrium, veteres & sua regna Duces:
Nulla tamen sensit vacua piger otia vitæ,
Raræque scribendi tempora nactus erat:
Namque quater decimas index numeravit aristas
Atque fori sedit municipalis, apex.
Miremur mediis audentem talia rebus
Et pectus tanta molis vtrique capax
Argentæus enim scriptor, sed prætor & idem
Optimus, in paucis hæc coëre simul.*

NICOLAUS BORBONIVS prof. Regius.

ΕΙΣ ΠΑΡ-

EIS ΠΑΓΚΑΛΟΝ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΝ ΒΕΡΤΡΑΝΔΟΥ

Αρχυτράης ἀνδρὸς βύχνηςάτρου τε ἔσφωτάτης.

Αρμυρὸν τῶτ' ἔργον ἐπέπλετο ἀρμυρὸν τε
Αρμυρὸν τε χέει τλήθι μῦμαρυγάς.
Τοῦ δαδάλου πέλῃ ; Πλέονες φασιν ἐμμεναι Ἑρμοῦ,
Παλαδὸς, ἢ Χαρίτων δῶροι δόλοκαίμην.
Ταῦτα μάλ' ἀβέβηως : ΑΡΓΕΝΤΡΑΙΟΣ γὰρ ἀπὸ μύτων
Εἰς λάχην ἐλλογίμην ἀγλαὰ δῶκε θεῶν.

IN CAROLVM D'ARGENTRE' AMPLISS. PRÆSIDEM
COMMENTARIOS PATRIS EVVLGANTEM.

Dum furit implacido Rhedonis mors improba telo
Et ferit ardentis pectora docta viri,
Miratur superesse tamen, iam vespier aura.
Ætherea, & viuo vertice adire polum.
Tum secum indignans, redit Argentraus? & vnde
Quæ siluit tumulo lingua diserta sonat?
An mors vitalis? fuit immortalis an ipse?
An paria exurgit, qui gerat ora patri?
Sic est, effracto cedas mors improba telo
Nil caput in magnum liuida iuris habes.
Nam docti mors, vita fuit; fatóque benigno
Ecce refert viui Carolus ora Patris.

AD EVNDEM.

*Affectum atque rudi, facto properante, figura
Maximus in pluteis liquera Auctor opus.
Nunc tersum, & nitidum, gratæque coronide vernans
Prodit, & à magno pumice fulget opus
At qui iuncturas tam fabre æquavit? amussis
Carolus, atque unguis, norma que docta fuit.*

Effigies viri Avaris Breton D'Argentre, quondam Bretonis, pichidis
The Breton D'Argentre, pichidis, 1616

*Hac hominis non tam facies, quam Numinis æqui est,
 Cui se tota Themis iunxit, & hæc peperit.
 Parce, municipum fessi sartagine legum,
 Hæc ARGENTRÆI scriptio nempe satis.*

N. RICHELIEU, Paris.

118' εἰς τὸν φάρος φάρος τε & ἀπὸ.
 118' εἰς τὸν ΑΡΓΕΝΤΡΟΥ, φάρος τε & ἀπὸ.

*Os habitumque vides ARGENTRI, cernis opusque;
 Igneus en vigor ingenij, Astrææque medulla.*

FED. MOREL professor Regius.

*Du sage D'ARGENTRE l'Image icy tu vois,
 Dont Themis inspire l'esprit, l'ame, & la voix:
 Et qui de ses Bretons consacre à la mémoire,
 En l'Argent de son nom, & les Loix, & l'Histoire*

Y. FROT.

V.C. BERT.

V. C.

BERTRANDI ARGENTRAEI

REDONENSIS PROVINCIÆ PRÆSIDIS,

ELOGIUM.

Auctore SCÆVOLA SAMMARTHANO Quæstore Franciæ.

VM Argentæorum vetusta gens, & nobilis, quæ ab Argentæo citerioris Britannix pago nomen accepit, ad quadringentos ferè annos continuata militarium virorum serie inter equestres Britannici nominis familias honestum locum tenuisset, primus eorum Petrus togam armis prætulit, virtutisque meritò Redonum Prætor, quem Seneschalum vulgò vocant, à Rege Francisco magno appellatus est. Hunc patrem habuit Bertrandus, non paterni modò studij, sed muneris etiam hæres, & successor: cuius viri fama & existimatione sic Aremorici meritò superbiunt, vt non secus ab eo, quàm à Duarenis & Baronibus æternam sibi apud posterorū gloriam polliceantur. Scripsit enim in Ius patriæ municipale doctissimas Annotationes, à Carolo Molinæo summi iudicij summæque doctrinæ viro, tanta cum admiratione perlectas, & probatas, vt ex eo Iurisconsultum in Gallia vix vllum præstantiorem

De Petro d'Argentrè mentionem facit Egoi. Barro l. C. eius coetaneus lib. 2. de nobil. c. 8. & de Petro illius præcepto Prof. sarius meminit. Anno 1546. alaii 27.

Anno 1583

Quand præsi-
ti anno
1508
1613.

agnosceret. Nec minus ei claritatis attulit eximium illud opus, quo totius Britanniae situm, mores, vrbes, nobilioresque familias, & quaecumque ad eius historiam pertinent, non suo ipsius impulsu, sed ex publico trium ordinum decreto, per legatos honorifice rogatus Gallica facundia descripsit. Alia vero, quae adhuc praeferuntur, expectant studiosi omnes, & à clarissimo eius filio Inquisitionum in suprema Redonum Curia Praefide vehementer expetunt. Erat Bertrandus grandiuscula statura, vultu Senatoriae grauitatis & senilis constantiae pleno, cauis oculis sed admodum vegetis atque perspicacibus, colore subaqualo, barbâque & capillis etiam in senectute nigrantibus. Cæterum, inter suos ciues nullus erat in supellectile mundior, nullus in omni vitae cultu ciuilior aut splendidior, utpote qui omnes politionis ingenij viros, aut aliqua virtutis opinione celebres praefertim exteros, ac ipsos etiam prouinciae proceres, ut fortè in urbem ventitabant, & mensa & hospitio frequens exciperet, lautèque cumprimis & hilariter haberet. Nempe vir elegans animoque à fordibus & auaritia multum abhorrente his ferè in rebus, ut & in praediis aedificandis, inque Musæo, quod preciosissimum possidebat, magis ac magis ornando, amplissimas opes vberrimosque patrimoniorum redditus liberaliter impendebat. Hoc summè admirabilis, quod inter tot liberioris vitae oblectamenta, totque insuper commentationum & priuati studij pulcherrimos labores, nullus vnquam dies effluerit, quin Reip. ciuilibusque negotiis inseruiret. Peruenit ad annum

ad annum lxxj. vltorius etiam progressurus, vt erat va-
 letudine firmissima, nisi ex infœlici patriæ statu, quam
 à bellis ciuilibus hætenus immunem, noua demum
 factio turbauerat, grauissimum animi mœrorem col-
 legisset, cuius acerbitate oppressus Id. Febr. anno
 cIo. Io. Xc. ex hac vita decessit, cùm pridie Fran-
 ciscus Hottomanus clarissimum quoque Iurispru-
 dentia fidus, apud Basileam occidisset.

ΒΕΡΤΡΑΝΔΟΣ ΔΑΡΓΕΝΤΡΕΥΣ ὁ πατὴρ τὴν κοινὴν συμ-
 φέρον ἐκ πατέρων διδασκαλιῶν γεγονώς, Γένης υἱός, Ιωάννης ἐκγονος,
 Ιωάννου πατὴρ ἐκγονος, Γένης ἀπὸ ἐκγονος, Βρόλδου διδασκαλὸς ἐκγονος, Ἀνδρέας τε-
 σκῆνος, ἀρχὸν μεγάλῳ δὲ γένει, πολιτευόμενος ἐν τῇ Ρεδόνων πόλει, ὅτι
 πολλὰς πολλὰς παρκολληθείσης τὸ σύστημα τῆς συνήγουρας. Ἐκ τῆς
 οὗτου φιλίας Καρόλος Δαργυβύδης αἰὲρ λαμπαδὸς, ὁ τῆς γενεᾶς τῆς πατρὸς
 Ἀρεμοεικοῖς βαλὼν, ἐν τῶν αὐτῶν ἐξέτασεων πατὴρ ἐκγονος, πλείστην ἐν ἡδίστην
 μνησὶν ἔχων πατρὸς δὲ τῆς ἐκγονοεικίας πατὴρ ἐκγονος, ἐκ ἐλάττων
 πεσσεύοντα ἐπὶ τῶν, ἐξελίκεν εἰς τὸ φῶς, καὶ ταῦτα βιβλία τυπογραφείῳ
 ἐξέδωκεν ὅτι αὐτὸς χρονογραφείῳ, διορθωθέντα ἐπεφυμωμένων τῶν πλὴν
 πολικῶν πεπαιδευμένων, καὶ πατρὸς νόμοις ἀγαπώντων, διττῶς ἐδημο-
 σίβουν. Ἀρχομένης οὖν αὐτῆς ὁδοῦ ὅτι χιλίοις, ἐξ ἑκατοσίων, διὰ τῆς διοικήσεως
 ταῦτα δὲ δευτερίως εἴνεκα συνειδρίῳ ὑψηλῶς τῶν ἀνέκτων.

DE EODEM ARGENTRÆO
VIRO CLARISSIMO.

*Si cui Castalios irrorauere liquores
Cinthius, & docti pulchra nouena chori.
Argentæus is est: cum singula forte dedissent
Nosse alius, illi peruia cuncta iacent.
Dulce melos lingua, Latium quod, & Arcica tellus,
Æmulæque amborum Gallica finxit apes.
Facta antiqua virum, totum diffusa per orbem,
Præcipuè Armorici qua patet ora soli.
Quos inter generosa manus præluce aurorum,
Palmis, & rutilo sanguine conspicua.
Nec minus ad rigidas leges, & seria iura,
Quæ bis quinque viri, quæ draco, quæque Solon.
Mores ad Patriæ, sancti ad consulta Senatus,
Ad salebrâsque fori vertitur ingenium.
Quin & clara patrem soboles virtutibus æquat:
Atque fouet patris scripta labore pari.
Sparge manu læta flores terra Armora alumno,
Qui tibi tot lauros, tot peperit titulos,
Sparge manu læta flores, quicumque laboris
Eius opem, cupido colligis ingenio.*

JACOBVS BOCHETVS sequolæ
N. in Senatu Armor. Patronus.

INDEX TITVLORVM IVRIS

BRITANNICI COMMENTARIIS A' B.

D'ARGENTRE' PRÆSIDE ILLUSTRATI.

Tit. I. <i>Es Iustices & Iurisdiction, ministres, & droits d'icelles.</i> De Iurisdictionibus & earum ministris & iuribus. col. 1. 2 <i>Des droits du Prince, & autres Seigneurs, & des aydes coutumiers.</i> De iuribus principis aliorumque Dominorum, atque de opitulationibus Consuetudinariis. col. 209 3 <i>Des Procureurs.</i> De Procuratoribus. col. 413 4 <i>Des plegemens & attentats sur iceux.</i> De interdictis possessoriis, & nil nouari aduersus ea, &c. col. 451 5 <i>Des arrests & ostages.</i> De manus iniectione & obsidibus. col. 481 6 <i>Des montres & veuës.</i> De monstracionibus & inspectionibus. col. 505 7 <i>Des garends & requestes.</i> De auctoribus laudatis, seu garendis, & denuntiationibus. col. 521 8 <i>Des prouues & sermens.</i> De probationibus & iureiurando. col. 541 9 <i>Des sentences, appellations & contredits.</i> De sententiis & appellationibus. col. 577 10 <i>Des despens & dommages.</i> De expensis & damnis. col. 591	11 <i>Des obligations, actions & pleuines.</i> De obligationibus, actionibus, & fideiussoribus cautionibus. col. 603 12 <i>Des donations.</i> De donationibus. col. 647 13 <i>Des executions, prisages, & aprecio-tions.</i> De executionibus & æstimationibus, seu iusto valore fundorum ineundo. col. 801 14 <i>Des appropriations par bannies & prescriptions.</i> De dominiorum assertionibus per edicta & præscriptiones. col. 875 15 <i>Des premisses & retraict lignager.</i> De iure retractionis, seu de retractu gentilitio. col. 1387 16 <i>Des siefs & feautez.</i> De feudis & fidelitatibus. 1419 17 <i>Des moulins, colombiers, garennes, & autres edifices.</i> De molatrinis, columbariis, cuniculis, & aliis ædificiis. 1525 18 <i>Des assises & amendes, & dédommages deuz par cause de bestail.</i> De consuetudinaria penali, & arbitraria taxatione, necnon præstatione damni illati à pecore. 1559. 19 <i>Des mariages, droits appartenans à gens mariez, & des douaires.</i> De matrimoniis, iure coniugum, & de doario. 1581 20 <i>Des bastards & autres illegitimes.</i> De nothis, seu bastardis. col. 1749

Index Titulorum.

21	<i>Des mineurs & autres à qui on doit
bailler administrateurs, & des eman-
cipations.</i>
De minoribus, & aliis, quibus tu-
tores vel curatores dandi, atque
de emancipationibus. col. 1791	Consultatio seu definitio variarū quæ-
stionum, quæ quotidie occurrunt
in successionum diuisionibus inter
nobiles Britanniae. col. 2162
22	<i>Des successions & partages.</i>
De successionibus, atque de iis er-
ciscundis. col. 1901	De laudimiis tractatus singularis. col.
2355
23	<i>Des testaments & legats.</i>
De testamentis & legatis. col. 2031	Quædam responsa seu consultationes,
quæ supersunt è multis celebriori-
bus temporis iniuria amissis. col.
2405
24	<i>Des crimes, amendes, & confiscations.</i>
De criminibus, multis, & de con-
fiscationibus. col. 2043	Consuetudines generales du pays & Duché de
Bretagne reformées en l'an 1580.
Aitiologia siue ratiocinatio de refor-
mandi causis per V. C. Bertr. d'Ar-
gentré Red. prouinc. præf. qui ro-
gatus huic <i>επιμενησεν</i> & <i>εργασας</i> inter-
fuit.

ITEM EIVSDEM AVCTORIS.

*Aduis & consultation sur le partage des
successions entre les nobles de Bretagne.*

V. C. BERTR.

V. C.

BERT D'ARGENTRE

PRAESIDIS PROVINCIAE REDONENSIS COMMENTARIUM.

IN PATRIAS BRITONVM LEGES, SEV
generales consuetudines antiquissimi Ducatus Britanniae.

TITVLVS PRIMVS.

De Iurisdictionibus, ministris earumque iuribus.

TITRE PREMIER.

Des Justices & Jurisdictions, Ministres & Droicts d'icelles.

AD RVBRICAM.

IURISDICTIONEM generaliter sumunt pro omni notione, quæ Magistratus iure competit, vel cognitione, pronunciatione, Decreto in quacunq; causa, siue sit civilis siue criminalis: Quæ tamen sæpe hoc titulo improprie vsurpatur pro materia feudali, vt art. 10. quâdo dicit *le seigneur* vox relativa ad vassallum: Cùm ibi agatur de Iurisdictione, quæ separata & abstracta à feudo exerceri potest. Idem art. 344. *A luy retenir la Iurisdiction pour la Seigneurie ou l'obeyssance*, quæ dicitur respectu vassalli. Et art. 45. cùm de feudi subiecto tractet, exempla miscet, quæ propriè sunt Iurisdictionis. Sed ista reformatores perpetuò confundunt; Quod in Britannia rarum sit reperire feudum dominans sine Iurisdictione, de quo etiam differit Molinæus §. 1. glo. 5. de feud. & alij. Aliud est de Domanio: *car encor qu'on puisse de son Domaine faire son fief*, & vice versa, *de son fief, son Domaine*. Hæ duæ qualitates nunquam simul concurrunt in eodem fundo: ita vt nemo non habere possit Domanium in suo feudo, & ideo si quid in Domanio admittitur, cognitio est superioris feudi, & eius forû sortitur. art. 50. Summa autem huius tituli est. *Des Iuges seculiers*, art. 1. 3. 5. 8. 17. 20. 33. 34. 35. 40. 41. 44. *Des Iuges d'Eglise*, art. 2. 4. 6. *Des arbitres*, art. 18. 19. *Des Jurisdictions*, art. 3. 4. 9. 10. 12. 31. 49. *De la Jurisdiction des Seigneurs, & de leurs subiects*, art. 12. 13. 14. 15. 30. 36. 37. 38. 39. 45. 46. 47. 49. 50. *De Retraict à Cour*, art. 28. 29. 31. 35. *Des submissions & prorogations*, art. 11. *Des gens d'Eglise*, art. 4. 7. 43. *Des Sergens exploitans*, art. 15. 20. 21. 22. *Des adiournemens*, art. 23. 24. 25. 26. & 27. *D'exception*, art. 32. *Des delinquans par quelle Jurisdiction iusticiables*, art. 12. 13. 14. 15. 31. *Des Geoliers*, art. 42.

ARTICLE PREMIER.

ES^a Iuges seculiers ne pourront^b tenir leurs iurisdctions, ^{ART. I.} plaids, & deliurances, ^{NOVÆ} és iours de festes^d ^{CONS.} commandees garder par l'Eglise, & ^e chommables du peuple, ^f sur peine de nullité de ce qu'aura esté fait esdits iours.

^a *Voces seculares, non possunt^b Iurisdictionem suam, neque^c placita, I aut iudicia quacumque exercere^d diebus festis ab Ecclesia indictis: & in quibus^e populus feriari & cessare solet ab omni opere, ^f sub pena nullitatis eorum omnium actuum, qui his ipsis diebus facti fuerint.*

Argent. in Conf. Brit.

A

legata, ¹ aliaue defuncti satisfactiones & eleemosyna debite exoluantur : quemadmodum ipsius testamento ^k constitutum est, prius tamen relicta certa bonorum parte, seu prouisione heredibus defuncti.

NOTA 1.

- 1 Antiqua cum sacerdotio controuersia de testamentariis cognitionibus.
- 2 Forma testamenti discrimen.
- 3 An Iudicis Ecclesiastici necessaria sit sententia super solemnitate testamenti.
- 4 Publici instrumenti, aut Regiorum Notariorum fides non pendet ab cognitione Iudicis Ecclesiastici.

^a La cognosceance.] Antiquam planè cum sacerdotio controuersiam esse apparet de testamentariis cognitionibus, quam Imperatorum Sanctionibus compesci iam olim oportuerit. l. repetita. C. de Episc. & Cler. l. consulta C. de test. extat & Canon de Carthag. Concilio (quod epigraphic indicat) à Gratiano descriptus. §8. distinct. c. episc. tuitionem, quo Episcopi testamentorum ruinationem vetantur suscipere. Ac durauere dissidij eius semina ad Petri Druydis Ducis nostri vsque tempora, quæ sua ætas Maelder appellauit, quo Principe acriter est ea de re inter ordines gentis nostræ dimicatum. Ne Francis quidem ea res sine controuersia fuit, quod Heduenis Episcopi & Petri Cunerij aduersarij libelli & confutationes indicant : Tandémque peruicere, vt testimoniorum apertio, publicatioque à sua potestate pereretur, cum de validitate quoque cognitiones vendicarent, quod Reformatorum actus indicant : Résque sic constituta, vt Ecclesiastici Iudicis cognitio in forme extrinsecæ, accidentalis, & externæ materia consisteret, & in his dumtaxat quæ ad solemnitatem, quæ c. i. infra tit. de testam. exiguntur, pertinent. De substantia verò, materia intrinsecæ, & validitate dispositionum, de quæ exequendo, quod ea de re dari, herire oporteret, solida Iudicis ciuilis potestas esset.

^b solemnité.] Scripsit accuratum & doctum libellum Albert. Brunus de discrimine formæ eius, quæ substantialis dicitur, & rem (vt loquuntur Philosophi) in esse constituit, & actui aduenit existenti in potentia, vt ait Bald. l. vniuersa C. de precib. Imp. off. & eius quæ adesse existenti in actu formato & productò, & solemnitas appellatur, de qua multa multis vbique Tiraq. l. si vnquam, verbo reuertatur fal. 15. C. de reuoc. doct. nat. In hac quæ de solemnitate testamentorum agi, testamenti exhibitio vt præparatoria, & ad finem iudicandæ solemnitatis tantum, comprehenditur, Bald. & Cast. l. ordinarij. C. de rei vend. Alex. conf. §8. vol. 1. & conf. 63. vol. 3. Tum appertio, quæ testibus vocatis fit, & tabulariis ad recognoscendas subscriptiones signatorum l. 1. §. si negat. D. quemad. testam. aper. cuius forma egrægia est ex antiquitate eruta apud Iulium Paulum lib. 4. receptorum sententiarum, tit. 6. Postrema est publicatio ex titulis. Quemadmodum testam. aper. de qua multa Bart. Bald. Saly. Alex. Cast. Fulgo. Ang. Iaf. l. publican. C. de testam. quam tamen ipsa quoque glo. c. si heredes. ext. de testam. negat ar episcopos pertinere : Sed tamen hac ipsa est, quæ hic Iudici Ecclesiastico solemnitatis appellatione tribuitur iure præscripto potius quam scripto.

^c Aux Inges d'Eglise.] Episcopos diocesanos intellige eius loci, vbi conditur testamentum, quippe illis legibus condi oportet, quæ eodem loco obinent, quæ de re Doct. vulgo. l. 1. C. de sum. Trinit. & c. vlt.

Argentram, in Conf. Brit.

A ext. de test. sed & Archidiaconos accipe, qui præscripto iure apud nos testamentarias cognitiones sibi asserunt ex sententia Io. And. Zab. Imol. clem. 1. de Testam. Boër. decif. 133. Affixit hoc Carolus Molinaus vir incomparabilis breuicula notam, quia Britannos ius hoc de Romanistarum (quos appellat) consuetudine duxisse existimat, quos, vt ait, frequentant, hac quidem in re ingenio obsequutus. Credibilibus à suis Francis ductum, quos paulò ante hanc ætatem hoc ipso iure vfos arguunt, quæ hac de re memorantur aresta apud Lucium anno 1427. lib. Placit. 2. tit. 1. art. 3. & Boër. anno 1409. decif. 297. Meminit & Pappo, sed ex aliis.

^d Apres estre declaré solemnels.] Sententia Iudicis Ecclesiastici. Proinde, qui vulgatus est fori error, ne existimes omnimodo hanc Iudicis Ecclesiastici declarationem exigita vt aliter ex testamento agi nequeat, nisi sententia Ecclesiastici super solemnitate antecesserit. Error est haud dubie, sed tunc demum exigitur, cum testamentum publicam manum non habet, hoc est, non est in forma authentica; Quod si subscriptio Notariorum interuenit, quibusvis sit eo loco instrumenta conscribere, siue Regij sine alij sint, tunc ne dubites cognitionem, nec partes Ecclesiastici vllas esse in declaranda solemnitate, sententia est notanda Bart. Imol. Raph. Cumani. l. tabularum. D. quemad. test. aper. Bart. Bal. Saly. l. 1. & 2. q. 7. C. de Testam. Bal. Alex. Iaf. l. testamenti. C. quemad. test. aper. Quare non de nihilo est, quod Iaf. ait. l. publicari. C. de testam. raro scilicet publicari testamenta, quia ferè semper publicam manum habeant : Neque enim publici instrumenti, aut Regiorum Notariorum fides ab autoritate, aut cognitione Iudicis Ecclesiastici pendet; quod olim non sine causa Cunerius obiecit Hedueni.

NOTA 2.

- 1 Domicilium defuncti spectandum ad actiones personales instituendas.
- 2 Legata de manu heredis accipienda.
- 3 Nemo cogitur esse testamenti executor.
- 4 Amendement quid.

^e La iustice seculiere.] In contradiis ad instituendas actiones locum domicilij defuncti spectat, quia scilicet ex persona defuncti, in testamentis, heredis, quippe ab herede actiones oriuntur, quoniam cum eo potius quam defuncto contrahitur, l. apud Iulianum & l. seq. D. ex quib. caus. in pos. cat. Alex. Cum. Iaf. l. res. §. 1. D. de legat. j. Bart. Alb. Ang. Fulg. l. si fideicommissum. D. de Iud.

^f Qui baillera.] Vulgò nota est regula, De manu heredis accipienda esse legata ab executoribus ex l. 1. D. quod legator, siue ab legatariis, visum est, inquit Iurif. consultus, vnum quemque ius sibi non dicere acceptis legatis, sed ab herede petere, idem non dubium. C. de legat. Loci apud recentiores, Tiraq. in libello *Le mort saisit le vif*, part. 8. decl. vlt. Guill. Bened. c. raynutius verb. mortuo. 2. nu. 70. Fab. l. nulli Bald. id quod pauperibus q. 18. C. de episc. & cler. Boër. in Cof. Biturig. tit. de testam. §. 6. Belluga in spec. §. 1. rub. 15.

A ij

Nec obstat exceptio domini agenti interdicto quod legatorum, quod Oldrad. Odoff. & Ripa. fensere, quamquam repugnante Bart. Bald. Angel. nisi viuent Testator antequam, & executoris fideiheric l. Lucius vbi Dy. Bart. Bal. & l. legatum vbi Bald. Alb. Cornan. D. de legat. ij.

³ *Si ille requiritur.* Nec enim quisquam executor effe cogitur. Bal. l. cum ipse. C. de contrah. empt. Sabe. & Falh. nulli. C. de epilic. & cler. nisi legatum ea conditione relictum quisquam acceptaverit.

^b *L'obsequie fait fait.* Etiam non expectata aditione aut herede, si pater non est. Bart. & Angel. l. hereditas. s. vlt. D. de pet. hered. Ang. Saly. l. si legatum quam. C. de fideicom. ac ne inuentum quidem, Cy. & Bald. l. vlt. s. donec. C. de iur. de lib. quin & res hereditaria distrahi possunt. l. si quis sepulchrum. D. de relig.

^A *Amendement.* Hac voce rer non amplius Confue- rado vult, indicat autem relictâ pro his, quas satisfactio- nes pro male ablatis vocat, quæ cum pro ineritis reliquantur, inter pater relictâ habentur, quod Bald. ait. d. l. hereditas vbi Angel. & Flor. l. cum quidem. D. de vlt. cum certis aliud putam, quia verba debita peti possunt, quæ de re locus apud Tiraq. l. si vltimum. s. li- beris num. 83. de reuoc. donat. C. de his longa nostra est commentatio, & Can. agitant. c. quia plerique ext. de immunit. Eccles.

^k *Commis sont contenu.* Non alio vltio elem. quia contingit de relig. domib. vbi Doct. l. legatum. D. de vult. leg. & l. legatum, & vtrouque Bart. D. de adu. null. rer. ad civil. pet. de quibus, si nihil est nominati- tum cautum testamento ab defuncto, propinquu statu- ant, vt iur. arc. 79.

ARTICLE III.

ART. CXX.
NOVÆ
CONS.

QUAND' Arrest est fait sur quelque chose que ce soit, mesme destroe- bee (ores que la chose arrestee fust en la saisine & possession d'aucune personne Ecclesiastique) la cognossance en appartient à la Iurisdic- tion laye, & non à autre.

CUM Arrestatio quedam seu manus inieccio facta est super re aliqua mobili, etiam si furto surrepta, quamvis res eiusmodi sit in possessione, & saisina alicuius persone Ecclesiastice, cognitio tamen domini aut possessionis ipsius, solum pertinet ad Iurisdictionem laicam, & non ad aliam.

NOTA 1.

¹ *Manus iniectionis remedium, non inuentum fuerit.*

² *Res potius quam persona conuenitur.*

³ *Eius cognitio in quib. versatur.*

² *Quand' Arrest.* Hæc est illa veteri iure vsurpara- ta manus inieccio remedium ad subitanea, cum rei aut inuentionis aut immutatio rimetur, quorum alterum ad sublecciam, immutatio ad facultatem quoque pro- bationis pertinet, ac veluti actio ad exhibendum rem oculis subiecit. Hac formula exhibitam in eadem cau- sa Iudici fuit, & vendicationes, aut quod hic ait, turn actionem solet anteire.

^b *Mesme destroebe.* Non est hoc restringenda disposi- tionis causa dictum, quasi in solo furti casu locum ha- bitura sit, sed demonstrationis potius gratia additum, potest enim hæc formula congruere, etiam si res fur- tiva non dicatur.

² *D'aucune personne Ecclesiastique.* Res subicit potius quam persona conuenitur. L. locum s. si alter fundus. D. fin. regund. l. qui aliena. s. vlt. D. de negot. gest. l. de- nique. D. de iur. hie. idque ex ratione, quod hic sta- nit Consuetudo, iam olim in clerico consueuerat Spec- tie. de iur. s. dicto vers. ad has, non est igitur spectan- dum, quid iuris singularis persone habeat, cum de re

B agitur, & hanc ipsam rationem verus Consuetudo reddat. c. 121.

^d *La cognossance.* In qua id tantum agitur, vt per ex- hibeatut & deponatur, aut si de re hi ab reo contro- uersia, Iudicio ei committatur per prouisionem, vt loquuntur, præstata cautione ex l. res que in con- trouersia. D. de iur. hie. & Bart. Bald. Angel. senten- tia. l. libus. C. de agrie. & cens. lib. xj. Bart. Bald. Saly. l. i. C. de prob. seq. pec. Namque vera est vulga- ta furti sententia, *Arrest n' est per son*, id est, manus in- ieccio per se persecutionem rei non continet, sed ad- iungi veluti succenturiaræ actiones solent, vendica- tiones, aut personales, aut furti. Quod si aut perso- nalis intendatur, aut furti eius actio quod alio loco fi- ctum esse dicatur, tum satisfactio præstata de indu- ctio sistendo & re restituenda, reus ad personalis ma- teriæ Iudicem remittitur, ex l. Senatusconsulto D. de off. præsid. & l. si fideiussor. s. vlt. D. qui iur. cog. vbi l. l. quod vetus Consuetudo discretè exprellerat. c. 122. & seq. sui aut vendicatio intendatur, aut de co furto agitur, quod illo ipso loco factum sit, tunc e- undem loco cognoscendum erit, vbi manus iniecta est, quod l. l. ait. d. l. si fideiussor. Azo. l. vlt. C. vbi in rem act. Hæc vera est sententia, & sine pugnant Doctores d. l. vlt. quos congeri vno loco Boet. decis. 18. Tiraq. lib. de primig. q. 48.

ARTICLE III.

Le iuge secular^b peut^c en tout cas de delict^d requerer capture, ART. III.
NOVÆ
COMS.
prendre & apprehender Prestres, Clercs & Religieux : &^e aussi les
arrester, au cas qu'ils denieroyent & refuseroyent donner seureté à
autre : ^f sauf à les rendre ^g à leurs Iuges Ecclesiastiques, ^h s'ils sont
requis, ⁱ & faire se doit. ^k Et seront tous les fraiz raisonnables de
la iustice seculiere, ^m payez, ⁿ s'il n'y auoit cas priuilegié : auquel cas ne seront
lesdits fraiz payez ^o que pour la moitié.

Iudex secularis^b potest^c in omnibus delictis^d requirentibus personæ capturam, manum
iniciere in Presbyteros, Clericos & Religiosos : Et^e etiam eos sistere, si denegent cau-
tionem alij dare : ^f sine præiudicio remittendi eos ad suos^g Iudices Ecclesiasticos^h, ipsis postu-
lantibus, ⁱ & sisti fieri debeat. ^k Et omnes expensæ^l iustitiæ secularis, ut iustum videbitur^m re-
pendentur, ⁿ nisi ob casum priuilegiatum : in quo casu prædictæ expensæ non rependuntur
^o nisi pro media parte.

NOTA 1.

- 1 Neminem Iudicem in foro incompetentem esse quoad præ-
hensionem in flagrantibus delictis.
- 2 Quanta sit ciuili Iudici in clericis potestas: Et an Iudex
laicus clericum præhendere possit.
- 3 An Clericus vocatus venire debeat ad Iudicem ciuilem
priuilegium allegaturus.

^a Le iuge seculier.] Tamest si Magistratibus quidam
præhensionem habent pro imperio, quidam vocatio-
nem tantum : Tamen dicere solemus in foro, nemi-
nem Iudicem incompetentem esse quo ad præhensio-
nem, si materia subsit, aut flagrantibus delictis, siue
defensores ciuitatum, qui imperium non habent, &
audient auct. de defen. ciuit. collat. 3. & §. neces-
sitarum auct. vii. iud. sine quoq. suff. fiant. collat. 2. siue
Eirenarchæ l. diuus 6. D. de cust. & exhib. rcor. siue
Legati Proconsulum l. si quod erit. D. de off. procons.
siue minores Magistratus l. 1. §. D. de off. præf. vrb. ad-
de & vt forum loquitur, qui Iurisdictionem tantum
bassam habent, adeoque interdum & priuari veluti.
l. quod si in seruitute D. ad l. aquil. l. capite quinto
D. de adult. l. vlt. C. de malef. l. generali. C. de decur.
lib. x. Quis & interdum lege permissum & iustum,
vt ea Ord. quam Franc. I. Rex de assassinis fecit, &
Carolus IX. alia de armis veritis anno 1566. repetita
hoc anno 1567. Quare quantumlibet quis incompe-
tens dicatur, decreto præhensionis parendum, quod
est constitutum Ord. Franc. I. anno 1536. art. 39. &
Carol. IX. anno 1564. art. 18. notat Bal. l. nec timorem
D. de eo quod met. caus. l. si qua per calumniam. C.
de epis. & cler. Bald. & Ang. l. dictum sustinuit. D. de his
qui not. infam. Proinde illi qui pro iure magistratus
præhensionem non habent, non iure suo facere in-
telleguntur, sed veluti conuenientibus legibus, dissi-
mulata interim potestate, fauore publicæ animaduër-
sionis elege, vt captos protinus Magistratibus supe-
rioribus, quorum ea de re potestas est, transfinitant. d.
§. audient, & §. necessitatem. Bart. d. l. capite quinto &
l. diuus, artigit Boër. dec. 215.

^b Peut.] Consilia hic dubitatio Canonitarum, qui
aut negant, aut ambigunt, aut distinguunt, an tanta sit
ciuili iudicis in clericis potestas, & an Iudex laicus

Argent. in Conf. Brit

A clericum præhendere possit : qua de re loci apud Ant.
Butt. Holt. Bald. Henr. Boich. Barbat. Panor. Imol.
Fely. Decium, Zab. c. cum non ab homine. ext. de iud.
& c. si clericus de sent. excom. in 6. attigi : & de recen-
tioribus Papo. lib. 1. tit. 1. art. 1. Sed & ea quoque præ-
cisa ; an clericus vocatus venire debeat ad iudicem ci-
uilem priuilegium allegaturus ; quanquam illi perne-
gant, vt & iuris ciuili consulti quoque Bar. Balb. Alb.
Ias. l. 2. C. si quis in ius voc. non ier. Panor. Fely. De-
cius, c. si duobus ext. de appell. Melior sententia fue-
rat glo. c. conuenior. 23. q. 8. quam vlt. & forum pro-
bavit & Hostiensis placuerat, §. 3. in Summa. ext. de iud.
Locus hic petendus ex Aufrer. clem. 1. reg. 2. fall. 23.
de off. ord. Nec enim illa qualitas innascitur, sed
agnascitur nature, & illi accidit, quod Io. And. dixit.
c. scienti vers. scire te volo de reg. iur. in 6. Bald. c. vlt.
vers. sed quarto ext. De præsumpt. & c. at si clerici in
fin. ext. De iud. nec consentit cum primaue origine
rei ; quod Bart. & alij tractant. l. si prius. D. de op. no.
nunt. quare non præsumitur, & alleganda & proban-
da est. Nec hærendum, quod interdum ex informa-
tionibus appareat clericos, monachos, aut presbyte-
ros esse, qui euocantur, quod olim quibusdam & Bart.
l. non videtur. D. de iud. & decif. Tholof. 165. tenebras
offuderat. Nam hanc sententiam vsus & tribunalia
reieccere, & passim decernitur contra clericos & pre-
sbyteros, tamen hac nota in elogiis describantur, &
extat vetus ea de re Arrestum Galli num. 33. quo loco
Molinæ nota, & Aufr. part. Styli. 7. aresto. 9. Bened.
meminit. c. raynuius. verbo & vxorem decif. 2. num.
16. Quod si non appareant euocati, capti postmodum
expensis luunt, nec ante ad Episcopos remittuntur,
quam refulis contumaciæ expensis, quod & recitibus
notat Imber. lib. 4. c. 6. Institut. Papo lib. 7. tit. 7. Are-
sto. 4.

NOTA 2.

- 1 Pro ciuili obligatione an Clericus præhendi possit.
- 2 Citatio verbalis fieri non potest, in territorio seculari.
- 3 De remittendis clericis ad Episcopum.
- 4 Priuilegium fori ademptum clericis simplicibus.

^c En tout cas de delict.] Idem in ciuili quoque obliga-
tione, & debito priuato, & quod magis mireris, etiam

A iij

Des Cor.

si nexum interint, id est, si feud obligatum obligaverint, quod personam contingit magis, quamquam hac quoque in re, tota Canoniarum interpresidentia vapulat. Dom. Archid. Ioh. And. Ancl. Philop. Franc. c. i. clericos de sent. excom. ap. 6. Ioh. And. Inol. Host. Anclat. Butrus Abb. Barbat. c. ex receptio. ext. de iureiur. Rota adeo confirmatorem quoque ipsam damnat, quia talis olim foret in Anglia, decisi. 840. in antiq. Aucter. q. 126. Tholos. Contra tribunal obtrudere & obstruere, sed clericis episcopalis de notent, & notat tam olim Ioh. Fab. v. c. v. de act. Imbert. in enchirid. verb. clericis: & nuperis Rebus. c. de lit. oblig. glo. i. art. 2. imm. co. & art. 11. glo. 3. Dicitur quilibet iuris ratio, vici vici.

² *Registri capite.* Idem & cum citatio verbalis duntaxat & viva voce exigat quippe nec ea potest in territorio seculari fieri auctoritate Episcopi; quod Gallus notat Arell. 276. in Sylo. Boer. in Cont. B. rucig. tit. de iustices. §. 35. Imb. lib. 3. insit. c. 8. & foro notum est.

Des Cor.

³ *Et an sit les frair.* Hic Consecutio verbo *erretur* videtur, quod *leser* significat & vetare certo loco excedere. Carcerem non permittit Consecratio hoc quidem calu: Nam & hic quoque remissio ad Episcopum locum habebit, si prestantur in contumacia, nec fidem, & securitatem volent interponere, & per manus Viatoris ad Episcopum transmittuntur, & vetus locum hac ipso iure vretur, & ad Episcopos remittitur, quod Sylo. Aucter. apparet. tit. de iustices. q. 4. Tholos. 480. Gallus part. 6. Syll. art. 30. Aluar. & lit. c. i. qual. val. sed iur. debeat.

⁴ *Refusatione donner sureté.* Ex formula. art. 622. & 624. inf. & l. denuntiatio. C. de his qui ad eccl. contug.

⁵ *Sans à les rendre.* Vetus Consecutio intra 14. horas transmitti volebat ex l. capite quinto. D. de adult. metui privilegii. Nos non iam sumus præcili & quandoque consistunt legitimè, & ordinè remittimus.

⁶ *Leurs Juges.* Locum ibi deliquerunt inf. art. 7.

⁷ *S'ils sont regus.* Reo vel Episcopo vel utroque postulante: Promittit & consensiente atque adeo Episcopo c. si iudex de sent. excom. in 6. Quin, & cunctantia Episcopum per superiorem coërcendum putant Host. & Ioh. And. c. significasti ext. de for. comp. Alb. l. si quis in consensendo & Auth. Raimundus. C. de epif. & cler. idem & in reo quoque si reluctetur, quod ideo dicendum hic fuit, quia nunc repetitur quod odio ordinis noluit remitti, de quo luno. c. ut finit ext. de sent. excom. ubi Dom. & Franc. & nostris Inol. Ang. Raim. l. nolle. D. de acquir. hered. Bald. Alex. Cull. l. l. ab administratore. C. de legat.

⁸ *Et faire se doit.* Infinitam materiam lux angustia non capunt. Sed frustra tot Canones editi, frustra tot Imperatorum Sacerdotes, frustra orbis, & secularum consensu, si valuit ex Ordinatione Caroli IX. Regis edita Parisiann. 1563. promulgata apud nos Masio mensis anni 1564. que in totum privilegium fori aditum simplicibus clericis, nisi in facis sint: de qua sapienter Curia Parisiensis referendum ad Regem censuit, ne adhuc absolutam dispositionem recipit: sed & de eius acerbitate multum detractum est, alia posteriori Molinensi. art. 40. Nec quisquam negaverit eistem illius ordinis hominum quocumque scientia & ausu provocatam potestatem civilem inordinantem sacerdotum concordia, ut remedium opponeret. Sed modum auctoritatemque suam estimantem videndum fuit, qui

A ea de re Orbis, præfici Reges, tot egregij concessus, & antiquitas confirmant, quorum sensus non temere damnandus fuit, illecebra perinde licentia atans, nec salutare pleiuncque feruenti atati remedium, in totum, abrogandum, cum suis multis consuet legum acerbizati subductos, & summi periculis in viam rediisse, & frugem fecisse in Rep. non modico remedium hæc ætas nata est ad pristina instituta compendenda.

NOTA 3.

- B 1 *De refundenda impensis pro Clerico ad Episcopum remissa.*
- 2 *Expensis à litigatorib. factis finem litis expectant, nisi etc.*
- 3 *Clerici medicamentorum nomine condemnatur à iudice seculari etc.*
- 4 *Admittitur causa de expensis que liquidari non possunt etc.*

¹ *Et (sunt tot les frair.)* Magna & momentosa questio, a quo tempore talia impendia rependi ad Episcopum oporteat, an scilicet à die prehendendi clerici, an vero

C tenentuli, suntque multa alia responsa. Et obituaria à nobis indicatur anno 1565. Februatio mensis, à die ipsa prehenditionis debetur, quamquam repugnantibus superioris atatis iudicis, & multum reluctante Maclorenti Episcopo, ac pro se amittente ne nisi à die remissionis solueret, atque adeo Receptio Henrici Regis & licentia Curie Parisiensis, Procuratoris & Advocati Regij iuterent. Sit habendum, non rectè ad Episcopum regulari impendia, que in prehendendo culto diendisque reo facta sunt, cum acceptione in ordinem spontanea rei qui deliquit, & ipse ad tales evencus componere deberet, hoc est, ut loquuntur sibi imputare debeat, quod clericum talem ordinaverit, & potestati iurisdictioni Regis subdiceret. Sed tamen possunt circumstantie incidere, que sententiam mutant; veluti si iudex civilis non necessariam, & sine causa moram fecerit iudicandi, de ordine, & tempore iurati mora absumpserit, vel post iudicium etiam serò denuntiaverit, atque interim impendia creverint. Nam quis hic dicit ad Episcopum impendia debetur ex aliena mora. Quare non sine ratione aliud aliquando à Burdegalesi Curia constitutum Arell. de quo Boer. Decisi. 345. & ego probo, & requius est.

² *De la tastre.* Intellige impensis de fisco factas: nam que à litigatoribus sunt factæ, lris finem expectant, & evencum iudicis ab quo pendunt, nisi si contumacia sunt, aut vadimonij deserto, & desectum, & diximus, sup. glo. *Reo puit prendre*, quarequam repugnant Auct. q. Tholos. 165. Sed & privilegij clericibus ferus propositi, & lris spontanea apud Iudicem civilem agitate, adiudicari poterunt ex c. exceptionem ext. de except. & incidentis questionis super remissione li contestatio facta est, que sententia est Egilij Bellameræ. decisi. 228. & Auth. tractat. d. elem. 1. reg. 2. fall. 3. de off. ord. Hippol. Marfil. l. parte vel marito. num. 77. D. de quif. & in practica criminali. §. diligenter num. 201. & è nostris Imbert. lib. 1. insit. c. 26. Nec sequimur Decij sententiam in consilio 241. qui magno molimine id agit, ut probet tales impensas etiam si debebant, tamen iudicis civilis sententia aliudicari non posse, sed ea de re ad Ecclesiasticum eundum. Nam & vici & ratio reiect eam sententiam. Ne eam quidem admittimus, quia Ioh. Fab. dicit in l. C. de off. proconf. & legat. qui putat remissionem Clerici faciendam ad Iudicem Ecclesiasticum expensis Iudicis

Iudicis,

laici, quod æque forum improbat, & mirum est homini olim Francie Cancellario placere potuisse. Sed & antequam remittantur pecunie clericis daminari vitatum medicamentorum nomine, si quemquam pulsauerint, verberauerint, vulnerauerint idque à iudice civili, olim Gallus annotarat, art. 13. parte Styli 7. vbi Molinæ affixa est notæ; Imbert. lib. 3. c. 7. gl. verb. compellendi Chass. tit. des Iustices §. 5. verbo *si auctum*: Papo lib. 1. tit. 5. Art. 13. & hoc iure vitumur.

^a *Papo 7.* Quare cautionem offerri non sufficit, l. 4. §. ut prator. D. de re iud. l. quod si non soluerit. D. de pignor. nisi cum in promptu liquidari nequeunt, quo casu cautio admittitur omni in materia. l. statuliber. l. seruus si heredi D. de statulib. Nec tamen Commentariensis, aut fiscalis coactor aut receptor domanij (vt loquuntur) retinere poterit carceratum pro expensis, sed omnino remitti realiter ad iudicem suum oportebit, facta exequendi potestate, *delinquant executione, auct hypothèque de biens, sur le débiteur*. Citantur Aresta Lucij. lib. 6. placit. tit. 12. Papo lib. 18. c. quamquam diuersum aliquid ab suis obseruari scribit Guido Papæ. decif. 448.

NOTA 4.

1 *Decasib. priuilegiatis, eorumque definitio & nu. 2.*

2 *Iudex civilis an separatim cognoscat de casu priuilegiato & nu. 3. 4.*

^o *S'il n'y auoit, &c.* Patrum memoria nullos Britannia casus priuilegiatis norat, nec Regios pene vllas, præter eos, qui manifestè maiestatem impetunt: nam de pecunia Regia, focariis & similibus, etiam non Regij iudicabant, quod pleraque veterum gesta indicant, nec iurisdictionis Regia occupare aut cōtemptu tantus erat metus aut coercitio: & quod hic de priuilegiariis statuit, additum est ab Reformatioribus præter antiquam Conf. Anno demum 1530. in tribus alia nostra de Francorum consuetudine miagrauere. Cuiusmodi sunt, nullaque lege comprehensum est, sed cum in numerum fere sunt adscripti, qui aut maiestatem Imperij, aut iurisdictionis cuius potestatem imminuunt, reperta ratione, qua se ciuili magistratus ab impotentia assereret, immensè & nimium nimiumque ambiciosi dominarus, qui tum inuaserat. Sed ea nobis videmur in Commētariis satis diligenter persequuti: id tantum adiecerimus, variatum sæpius in foro ciuili

A persequendi genere. Nam soli aliquando Iudices ciuiles, nonnunquam Ecclesiastici adiuncti de priuilegiariis, quos vocant, casibus, cognouere. Postremo Molinensi Ordinatione, art. 39. laxata potestas, constitutumque vt suo iure, & potestate. Iudex ciuiliis functus casuque priuilegiario cognito, & separata cognitione terminato ad Ecclesiasticum remitteret reum, qui pro potestate innoxium communi de delicto statueret, quanquam multa sunt quæ contradiere possunt: ne ite-randa cognitio, testes repetendi, torquæ denuo retexenda iudicij tela sit, labore & sumptu geminatio, sed tamen lex ita scripta est. Quorum cognitionum is

B euentus est, vt iudex ciuiliis pecuniæ duntaxat reum damnare possit, in corpus nil statuat, quippe casus priuilegiarij qualitates sunt potius delictorum, quam delicta, de quibus ipsis tota potestas animaduersione corporalis iudicis est Ecclesiastici, cui persona supposita est. Plura habet in §. 7. inf. verbo *s'il est trouuè denant eux*, sed nec, quo iure nunc, videntur supremæ Curie, antiquis vsurparum, vt sacra multa honoraria cōcererentur, quam negare non possumus, corpus famamque pertingere, qua de re Boërij est sententia. conf. 4. Masuer. §. 1. tit. de iniur. Imb. lib. 3. c. 8. & Rebus. tit. de sent. exc. art. 3. Exempla tamen facti crebra sunt, & quædam memorantur à Molinæo parte. 7. Styli arr. 148. & inter aresta Tholof. arr. 60. & 69. & in Libello de Parisi Datis art. 2. Certè res per se loquitur, nos nostros fines egressos alienis oculis adieciisse.

^p *Que pour la moitié.* Cum huius articuli tota ratio in eo sit, quod cognito deinceps post remissum reum vtriusque iudicis pro sua cuiusque potestate & iure futura sit, coniuncta tamen, quo nuper iure utebamur, apparet mutato & inuerso statu & finali causa, aliud nunc statuendum, neque hanc in futurum dispositionem locum habituram. Nam cum ex Ord. Molinensi art. 39. nunc separatim iudex ciuiliis de casu priuilegiario cognoscat, & iudicet ad commodum suum, nec vlla ratio habeatur Ecclesiastici in ea cognitione: Certè nec expensas ipse agnosceret alienæ cognitionis, nec processus (vt loquuntur) à iudice ciuili facti, cuius nulla vtilitas apud eum futura sit, & ex integro totam iudicij telam exorsurus sit. Quæ ipsa ratio magnopere mouere debebat, ne ita ille Molinensis articulus obtineret: quanquam non ignoro rationes etiam obtendi, cur ita factum sit & defendi, & pluribus demonstrabitur inf. art. 7. verbo *s'il est trouuè denant eux*.

D nunc separatim iudex ciuiliis de casu priuilegiario cognoscat, & iudicet ad commodum suum, nec vlla ratio habeatur Ecclesiastici in ea cognitione: Certè nec expensas ipse agnosceret alienæ cognitionis, nec processus (vt loquuntur) à iudice ciuili facti, cuius nulla vtilitas apud eum futura sit, & ex integro totam iudicij telam exorsurus sit. Quæ ipsa ratio magnopere mouere debebat, ne ita ille Molinensis articulus obtineret: quanquam non ignoro rationes etiam obtendi, cur ita factum sit & defendi, & pluribus demonstrabitur inf. art. 7. verbo *s'il est trouuè denant eux*.

ARTICLE V.

E Iuge secularis à la requeste & supplication du Iuge d'Eglise, sera tenu prendre quelque personne que ce soit, accusée de crime d'heresie.

ART. V.
NOUVE
CONS.

Iudex secularis ad supplicationem Iudicis Ecclesiastici, tenebitur manum iniicere inquamvis personam criminis hæreseos accusatam.

NOTA 1.

1 *Iudices Ecclesiastici nullum territorium ratione spiritalis potestatis,*

2 *Nec ino præhensionis sine venia Magistratus.*

^a *E Iuge secularis.* Quibus de causis Iudices Ecclesiastici cognitiones pro suo iure sibi vendicant, ex hisdem præhensiones decernere posse non est dubium, in suos clericos. c. cum Episcopus, de off. ord.

E in 6. c. nouimus ext. de verb. signif. clem. 1. verbo *arrestare*. ext. de heret. c. si clericos de sent. excom. in 6. idem & in laicos spiritali quidem in materia possunt statuere, quod Anchar. notat. d. c. si clericos. & reg. ea quæ. q. 11. in 6. Sed duci iubere id est realiter exequi capturas, (vt forum loquitur), extra prætorij cæcelos nequeunt, cum territorium nullum habeant, ratione spiritalis quidem potestatis, Quod Cy. Bald. 10. Fab. notant. l. Episcopale. C. de Epif. aud. Gallus. q. 276. in Stylo, nec recepit vsus dispositionem. c. si Episcopus, A iij

ext. de off. ord. Quod si contra facium prouocari solet ab abusu, aut si magis placet, nec incipit appellatio nisi alean subire consensum est, libello iudici Regio porrecto, cogatur restituere, id est, (vt tribunalia loquuntur), restitabile quod fecerint, & captos restituere eodem loco, dicta multa. Exempla extant facti, aduersus Parisiensem Episcopum apud Gallum in Sylo, aresto 276. & rursus 246. aduersus Remensem, q. 361. aduersus Turonensem, q. 309. Remensem, q. 361. memorat Phileorum scriptor Lucius lib. 3. tit. 1. Auf. d. de m. 1. reg. 2. fil. 4. Bened. c. r. apud uerbo & videretur de c. 1. m. 1. 12. Molin. super Sylo. §. vi. tit. quor. cognit. pert. ad regem. Imbert. lib. 3. insit. c. 8. ford. Britius rep. c. Romana. §. contrahentes de for. comp. in 6. & nuper. Egulus Magist. cit. de appell. c. 5. Et in totum scripsit Anchor. reg. ca. quæ. q. 11. Episcopos tualiter quæquam præhendere non posse, nec sententias suas exequi, nec in possessionem realem suam d. mittere, etiam præfupposita capacitate iurisdictionis in iudicare, quia ad capacitates iudicandi non sequatur, executionis potestas. Quæ sententia eius vera est, sed cum ad lites, quod ille facit, nō restringimus, eam neminē clericis quidem id possint propter territorij, sic enim loquuntur, impotentiam. quod Molin. tractat. in Conf. Par. tit. de feud. §. 4. q. 12. Quare nec armatos habere, nec Apparitores in eas præhensiones permittunt, quia de re citatur Arrestu in Sylo Paulam. part. 7. Areto in Tholof. Nec si habeant præhendere conceditur, etiam contumaces, aut conuicantes, aut aliter noxios, quod Ioh. And. ait. c. cum cōtingat ext. de for. comp. Syll. Par. tit. quor. cog. pert. ad reg. Imbert. lib. 3. c. 8. Pappo. lib. 1. tit. 4. Nec solum in præhendendo, sed transuehendis quoque reis de loco ad locum oblatantur; quare nec sine venia Regis aut Magistratum Regiorum faciant, quod Gallus notat. q. 364. Imb. d. c. 8. Nec ratio postulationis Episcoporum est habita, id est, vt forum loquunt, factum eorum nunquam est receptum, cum proponere voluerunt se esse in possessione capienti, quod Gallus memorat. q. 365. Bened. vbi sup. num. 137.

NOTA 2.

1. Reclufasti iudicij & ciuili mutuum auxilium.
2. In decretis præhensionis causæ exprimenda vt, &c.
3. De heresi & alio delicto, &c. est aut.
4. Hæreticorum præhensio à regibus olim permiffa Ecclesijs, iudici.

1. ^b *À la requête.* Non ferimus inuifum, quod Canonitarum turba sentit. c. 1. ext. de off. ord. Debent quidem mutuum sibi auxilium Ecclesiasticus & ciuilis Magistratus, & quod olim ex veteri formuli foderatorum populorum dicebant, altera alterius manifestum in comitæ conseruare, quod Ioh. c. 1. Statuitur & è nostris finit Lud. XII. Ord. public. anno 1312. art. 45. & fumpere illi quidem aucta ætate imperium grande. Nunc verfa fortuna perit opotetius imperamus, & nulla ferè cum modo potestas cōfistit. Nec dubium

A quin potestas illa ambitione hominis vltius falcet ecclesiæ, multum olim de alieno traxit: Cui de Magistratus ciuilis penit ferò opotuit, repetit appellacionibus quas ab abusu appellat, quæ pactum memoria Britanics tribunaliibus ignota, tantum cum tempore incrementorum fumpfit, vt tui aternitate fortuna, non sine iusta causa finem regundorum iudicium illi possint mēdere; faciles it nostra cum modo tenere potius, quam aliena appetere in animum inducimus. Sed iam extra notas

^c *De Juge d'Eglise.* Ciuilis siue Episcopi siue Archidiaconi, qui iurisdictionem ea de re habeat, quod Archid. notat. c. 1. ext. de stat. regul. Francus c. cum Episcopus ext. de off. ord.

^d *Sera tenu.* Nam & lege Regia tenentur obsequi d. 2. Ord. Lud. XII. quam supra ciuimus, gl'of. verb. à la requête. Ita tamen vt in episcopis rogatoris causam exequi opotuit decreta, vt inde iudicari possit, sit ne talis qui in cognitionem iudicis Ecclesiastici cadere poterit, in reliquum iudicem ciuilem non opotuit esse curiosum, nec informationes requirere, nec processum ab Ecclesiastico factum, nisi manifeste decretum appareat esse nullum, ex sententia Anchor. cōf. 382. Canonistam c. de cetero ext. de re iud. Repræsentantque est Baroli sententia, qui existimant iudicem secularum, cui executio sententia Ecclesiastica mandata sit, de iustitia processum cognoscere debere, in l. diuis 6. D. de iust. reor. l. magistratibus D. de iurisdic. omnium iudic. vbi Baroli sententiam Ang. Iaf. & ceteri, cum Canonistæ impugnant exigant; negant tamen iudicem ciuilem executioni potestatem accommodare debere, si ab ea appellatum sit. Abb. Barbat. & alij d. c. 1. de off. ord. Alb. d. l. Episcopale. C. de Epif. aud. nisi talis sit, quæ non obstante appellatione executioni mandari possit & debeat, vt decreta præhensionis omnia ex Ord. Francisci

D l. anno 1316. art. 39. Caroli IX. anno 1564. à Paris art. 82. ^e *Crime d'heresie.* Idem in ceteris delictis omnibus, nec opus erat expressione specialis casus, quæ præteritum videri possit contrarium esse regulam. Sed hoc cruen priuatiue iurisdictionis Ecclesiasticæ esse maiores nostri præsumperant, & sanxerant veteres Canones, Pontificum decreta, & Imperatorum Constitutiones, c. vt inquisitionis §. prohibemus, & c. præfidentes de heret. in 6. Anch. Abb. Imol. et. ext. de off. ord. Quæ causa fuit Ludouico Regi XII. vt idem & ipse de præhensione statueret, atque adeo ipsi quoque iudicibus Ecclesiasticis præhensionem permitteret, hoc quidem in crimine boni regis auctoritatis pace, Ord. public. anno 1312. art. 12. Cuius exemplum sequitur Franciscus I. & Henricus II. Reges, idem & ipsi quoque de præhensionibus permiserant, Franciscus Ord. 1540. contra Liherranos, & Henricus alia 1549. contra eosdem addito, ne quam eius cognitionis partem iudices ciuiles sibi vendicarent. Nec quisquam hac de re dubitabat, antequam leges potentes esse cepissent cum formidolosa, & porrecta doctus auct. vt clerici apud propr. Episcop. §. si vero Ecclesiasticum col. 6. relata auct. clericus. C. de Epif. & cler.

ARTICLE VI.

ART. VI.
NOUVE
CONS.

Es gens d'Eglise peuvent proceder par^b semonces, par^c inhibitions, & par^d monitions. Mais ne peuvent proceder par sentence d'excommunication contre aucun^e débiteur seculier, pour le cōtraindre à payer sa dette, ^e

fil a

fil a biens meubles ou immeubles: sur lesquels le creditur peut faire proceder à execution.

Ecclasiastici procedere possunt per^b denuntiationes,^a inhibitiones & per^d monitiones,^c sed decernere non possunt excommunicationis sententiam, contra quemvis^f debiorem secularem, vt eum cogant ad solutionem debiti,^g si bona mobilia aut immobilia possidet: in quibus creditor potest procedere per executionem.

NOTA 1.

- 1 Iudices Ecclesiastici olim maiorem iurisdictionem usurpabant.
- 2 Quod iudices ciuiles nunc faciunt cum inhibitione, &c.
- 3 Non excommunicantur hodie iudices ciuiles, &c.

^a *Legens d' Eglise.* Qui scilicet iurisdictionem habent spirituales.

^b *Semones, Semonre.* Latini denunciare, appellare, conuenire, dicunt, rariùs interpellare.

^c *Inhibitiones.* Magna olim perturbatio fuit Iurisdictionum & potestatum in exercendo iure & legis actionibus, quod Heduenfis & Cunerij conflictationes iudicant: nec Iudices Ecclesiastici modum ponebant incrementis cognitionum, alias atque alias ad se trahentes, sub obtentu peccati, Sacramenti, & Evangelicæ denuntiationis, de qua in c. nouit. ext. de iud. Quorum rerum tanta vis ac potestas est, vt infinita comprehensione omnes omnino contractus contineant, & commercia, in eum vsum testatas denuntiationes, hoc est, inhibitiones repererant, quæ iudiciis ciuilibus intenderentur: ne sibi illi vllam, qua de re visam inhihentibus esset, cognitionem fumerent, addito excommunicationis metu. Magnus est terror, quem tamen iam olim Franci exerceant, nostri serius inuimissil, sicuti ante memorauimus. Inhibitionum meminit tex. cap. lator c. causam ext. qui fil. sunt legit. c. tuam ext. de ord. cognit. c. ex tenore. c. ex transmissa ext. de for. comp. c. si iudex de sent. exc. in 6. c. dilectus c. 2. ext. de rescript. & aduoc. usurpantur in causis appellationum in foro Ecclesiastico & ciuili. Earum promissus olim vlti fuit. Nam vt quisque ligatur cognitionem Ecclesiastici quaq; de re prætulerat, mittebat Ecclesiasticis protinus Apparitorum ad ciuilem iudicem, qui cognitione interderet, hoc est, inhiheret, donec Ecclesiasticus de potestate aut competentia decreuisset, ille veluti ictus sydere sinterbat pauidus cursum cepte litis, quin ne potestate quidem cognoscendi facta audebat pergere, si erat appellatum, quod Fed. de Sen. ait conf. 98. incip. Nicolatus. Aut. But. c. tuam. ext. qui fil. sunt legit. Sed ea iam pridem excolere, nec vll modo potest iudex

2 Ecclesiasticis inhihere iudici ciuili. Contra versa facie inhiheri Ecclesiastico ab ciuili, si causa postulat, vltatum est, si se alienæ cognitioni interferit, quod Lud. Regis Ord. ann. 1512. art. 45. est sancitum, & alia Francis. I. anno 1536. art. 56. sed ita vt causa cuiusmodi in libello denuntiationis exprimitur, de qua iurisdictionem esse ciuili iudicis appareat. Quod cum erit factum, & denunciatio iudici Ecclesiastico facta siue recte siue perperam, interim interquiescere Ecclesiasticus debet, & cognitionem suspendere, alioqui veluti attentatorem reuocabitur, quod Ecclesiasticus decreuerat, etiam si (quod inagis mireris) posterus iudicari contingat inhibitionis ciuili iudicis non valuisse, quod Imbert. notauit. lib. 1. insit. c. 26. Lucius arr. scriptor lib. 2. tit. 4. art. 4. & 8. Quare apparet longo ab errore sero reductos in viam iudices ciuiles, non sequiter

A fines suos ex eo tempore tutatos esse, vereor ne etiam terminum exarant. Nam quod illis olim quoque vltatum erat, planè abolitum, vt iudices ciuiles excommunicarent, quod iam nemo audent, & extrat ea de re irrogatum Regi Franco privilegium Clement. 5. c. extrauaganti quæ incipit [incruit.] Meminit Boër. decif. 114. Feraldus in priuileg. regni priuileg. 6. vbi complura arecta cogerit in eam rem lata aduersus Episcopos, Gallus q. 56. Arestum in Stylo Parlam. 10. part. 7. & part. 6. art. 40. & 69. Degraff. lib. 2. iure 9. meminit pragmat. tit. de causis in fin. Guid. Papæ Decif. 346.

B

NOTA 2.

- 1 Monitiones quæ, & quomodo decernantur.
- 2 Suspensæ mentionis cognitio est iudici ciuili.

^d *Monitions.* Monere omnes possunt, qui & excommunicare, est enim monitio antecedens necessarium c. sacro. ext. de sent. excom. c. Romana cod. tit. in 6. Panor. & Host. c. si sacerdos ext. de off. ord. Monitiones vsus probationum de Ecclesiastica disciplina in ciuile forum traduxit, eadem laxata promissio viu nervos eius corripuit. Quare reuocatis antiquis regulis multa in ciuili vsu rectè abrogata, cuiusmodi illud ne quisquam nominatim aut per obliquum perstringeret infami appellatione, c. 1. s. q. 1. c. si sacerdos. ext. de off. ord. vt aduersarius, & qui illi in consilio sunt, sine fraude exciperetur, qua de re Imbert. lib. 1. insit. c. 6. Papo tit. de sent. excom. quod Aegidius Magist. præses. Cu. Parf. factum ait, ad annum vsque 1539. sed ex eo tempore planè contrarium inductum, vt monitiones permitterentur nemine dempto, quod ille ait, tit. de appel. c. 9. Tamen id nondum video tribunalibus nostris inductum, sed & id obseruatione fori ciuili introductum, ne pro re exigui pretij, aut leni conuictio, vel friuolæ tantus gladius exeratur, c. Episcopi & c. nullus 11. q. 3. ord. Aurel. art. 18. Sed & semel mota lite, ne nisi iudiciis ciuilibus, apud quem lis pendet, venia, monitio fiat; atque ea quidem de his, quas in forma malefactorum appellant. Que verò ad restituendas res pertinent laicis intendi nequeunt, vt nec literæ de significauit, cum nulla Ecclesiastico in laicum potestas sit, nec de re soli, quod illi olim usurpabāt, nisi de eo quod inter coheredes cōtrouerteretur, vt Magistri. d. loco censet, & tradit in c. præterea ext. de appel. Quibus si quisquam intercedit & promulgationem impedit, ad Iudicem ciuilem eundem est. Nec quisquam testimonium edere apud Iudicem Ecclesiasticum debet, quod si fecerit, repeti apud Iudicem ciuilem oportebit, si tamen spontanea lis cepta sit, super ea re apud Iudicem Ecclesiasticum, ex libello iudex ciuili negotium ad suam cognitionem reuocabit, damnato spontaneo litigatore expensis præiudicialibus, quod Guid. Papa notat singul. 707. & Neuizani silua latens persequitur, & Amilius Probus c. vt animarum de constit. in 6. & Imbert. vbi sup. Nec Guid. Papæ sententiam in conf. 105. vsus recepit, qui putat lite apud Iudicem innotatam super debito

moneri, nihilominus debitorem posse vi solvari: quod nequaquam forum admittit, in præiudicium capte & pendens lites apud Iudicem civilem, alioquin abusus fit.

NOTA 3.

- 1 Ecclesiasticus iudex potest condemnare clericos debitores per excommunicationem, &c.
- 2 Per officialem exequitur sententiam civilis iudicis permittitur, &c.
- 3 Laici non potest ad excommunicationem se obligare.
- 4 Quomodo Officialis exequitur sententiam iudicis civilis in clericis.
- 5 Bonas continent assensu & nomina, &c.

^a *Malu ne possent.* Si autem illi le font, c'est abuse & en peut estre appellé. Quod si factum sit revocare admissum coguntur, cuius inducendi decreti necessitas litiganti imponitur, præiudicio die iura quem faciat.

^b *Debitur scilicet.* Quid quomodo modo sacrae ordo in suos constituitur, cuius potestatis non ceteri; nec si adversus Clericos quidquam decernant Episcopi. Neque ad Consuetudo illa inlicitur, ut potestatem Ecclesiasticam coësceret, neque si maxime voluisset potestatem, cum quidem de suis Clericis statuant. Quare sperandi sunt illi pro suo iure de suis decernere, & unde visum fuerit, pro arbitrio ad iudicata facienda cogere, sine ab excommunicatione, siue abunde malint incipere, notant Host. Io. Anchar. Ant. But. Imol. Barbat. Henric. Boich Zabarel c. tua ext. vi. lit. non contesti. Sed hic tantum agitur de civilium Iudicum sententis & præceptis, si quem adversus clericum, litemus sententiam pronuntiaverint; ut per Iudicem quoque Ecclesiasticum exequi possint. In tam corruptis moribus & depravata disciplina publica, gratitudinum est revocatum aliquod præfata ad exempla, ne scilicet ad interdictionem sacrorum & excommunicationem, nisi restandis remediis ceteris omnibus deventurur: quod veteres Canones statuunt. Sic igitur habendum, si quid Ecclesiastici Iudices constituerint adversus Laicum, si forsitan causa fuerat, quæ ad eius cognitionem pertineret, in iudicio exequendo rati dentum ad excommunicationem venire permittendum rei, qui due faceret ius iussu est, si cetera expectas & tentans omnibus, per Iudicem civilem permittitur: Qui tunc facturus sit, cum disculis bonis nihil reperierit, unde iudicatum fiat. Et vero accidit periculis, ut creditores de eo, quod à civibus habet iudicatum sit, eundem recurrant, cum fortassis casti debitores suppellestem occultare credidit. Id cum sit, doceri oportet distentas esse fortunas, & ab Iudice ci-

A nulli permitti, si quid Ecclesiastici iurum metu adhuc prohibere possit in mente eundem debitoris, vicina potestatis auxilio, & iura opera ex art. ext. de off. ord. exaudere queat. In reliquum non satis confitemur Canonibus, an quidquam per contractum sile possit in excommunicationem inducere, stipulatione. Quæ de re differunt & repugnantes sententias dicunt Host. Io. And. Anch. Fely. c. ex parte, ext. de sent. excom. Card. Zab. c. sacro eod. tit. Magna iura Cano. c. p. & g. ext. de off. deleg. Quam dubitationem in laico quidem homine forum & tribuialis refendunt, quia nullo modo laicos Ecclesiastici cognitionem priore, nec se ex summire possit, vetante Ord. Francisi. I. Regis anno 1339. art. 2. Quare vi supra prædicti obligationes, de nisi antiquate. In sacerdotibus vero & clericis omnium primum immobilia, & quantum hoc quoque iure vii corporis ex Ord. Aurd. art. 28. mobilia ducant oportet, iussu debitorum bona unde iudicatum fiat indicare, quod cum erit factum, & Appartitione renunciatione constabit, Iudex extrema tentari & recurri ad Ecclesiasticum Iudicem permittet. Quæ tamen Iudex Ecclesiasticus in suis iudiciis non perinde anxie observat, & ab excommunicatione non proinde orditur post prædictam præcepto dictum & inopinationes. Hæc quidem forum civile & tribu-

B C glof. i. num. 109. Excommunicationis acerbata lucus cellione bonorum aut remedio, art. Aurel. 61. sacerdos beneficio c. Odoardus ext. de solut. vitant. Nec aliter est effugere.

^a *si il a biens.* Bona habet & qui actiones habet, & nomina parata & in confesso. l. 3. ex actio. C. de rei vxo. actio. l. 2. §. mobiles. C. quid. & quib. quart. pari. Nec enim interet peccatum quis in numerato, an in nominibus habeat, modo appareant, nec in controversiam vocentur l. 3. verbo si sine questione. C. quid. si. vel prius. l. à duo pio. §. fed & aliud. D. iere. nul. & nomina cedere cogendum debitorem putat Io. Feb. in rub. d. tit. C. quid. si. vel prius, quamquam non admodum est necesse, cum nomina quoque pignora possint, ut debitoris bona ex art. 261. & seq. inf. & l. cum convenit D. de pignor. l. nomen C. quæ res pig. oblig. poss. l. si convenit D. de pig. 261. Nec impendenda necessitas creditori, ut operosum & periculosum item iussu adversus negem debitores debitorum; Adde nec satisfactionem sufficere ad liberationem l. item liberatur §. qui paratus D. quib. mod. pig. vel hypot. quamquam ex Ord. Aurel. similitudo interdum in causa sit, ut inopi debitor & calamitose repus solutionis prorogetur ad iudiciis, & per interpositas pensiones, quamquam repugnante summo Iure.

ARTICLE VII.

ART. VII.
NOV. E
CONS.

Es^a cleres, Prestres, ou autres gens de religion, ^b qui ont delinqué en la monnoye, doiuent estre rendus^c aux Prelats ou à leurs commis, ^d en la iurisdiction où le delict & forfait auroit esté commis, ^e donnant caution de fournir droit, & de les rendre, si est trouvé contr^e eux qu'ils fussent faux monnoyeurs. ^f Et sont lesdits Prelats tenus les degrader de leur privilege, ^g si est trouvé deuant eux qu'ils soient faux monnoyeurs, ^h pour estre punis par les Iuges du Prince, qui les pourront condamner à mort, ⁱ s'ils l'ont deservy.

Clerici.

² Clerici, Presbyteri, aut alij Ecclesiastici, ^b qui in moneta deliquerunt, debent remitti-
^c Cri ^c Prelatis aut eorum Vicariis, ^d in iurisdictione in qua delictum aut forefactum
 seu crimen perpetratum fuerit, ^e qui prestare debent in foro cautionem, & eos remittere, si
 conuicti fuerint de adulteratione monete. ^f Et idem Prelati tenentur eos exauctorare seu
 infulis exuere, ^g si eis manifestum fuerit eos esse adulteratores monete, ^h vt à Iudicibus ciui-
 libus in eos animaduertatur, qui eos morte mulctare poterunt, ⁱ si promeruerint.

NOTA 1.

¹ Simplicib. clericis priuilegium abrogatum in moneta
 falsa crimine.

² Olim remittebantur simplices clerici.

³ Episcopi cognoscunt de noxis clericorum.

⁴ Abbates an de monachorum delictis cognoscant.

⁵ Ad Episcopum iudicis capientis remittendus clericus.

^a Les clercs.] Cum hoc articulo congruit articulus 52.
 infra. Quantum ad simplices, quos vocant clericos,
 ducta est hæc de veteri iure Confectudo, quo & nos
 ita pridem utebamur. Nam eos de crimine falsæ mo-
 netæ postulatos ad Iudices Ecclesiasticos dicta casus
 priuilegij necessitate remittere solebamus, ex quo
 tempore casus priuilegiati nobis innotescere cœpere.
 Sed hoc simplicibus quidem clericis priuilegium in
^h crimine monete pridem Rex Franci. I. abroga-
 rat Ord. facta anno 1509. art. 4. quæ est de monetis &
 alia item anno 1540. Blesis sequutus est Henricus Rex
 alia & ipsa edita anno 1549. Extant omni in crimine
 Caroli IX. Regis alia, quas ante citauimus art. 4. su-
 præ. Quare tali in crimine simplices clericos iam non
 remittimus ad cognitionem Ecclesiasticis, nec magno-
 pere necesse fuit, cum in simplicibus clericis degrada-
 tionem vsus & forum iam pridem non requiratur, quod
² Benedicte, notatur in rep. c. raynutius. verbo & vxor-
 rem. num. 143. decif. 2. sed tamen remitti exteris quo-
 que olim Regibus & prouincialis solitum ostendunt
 exēpla & iudicata Aufser. decif. Tholosana 162. Boër.
 decif. 297. & in consue. Bit. tit. des Iustices §. 5. fallent.
 1. Benedicte d. c. raynutius. verbo & vxorem, decif. 2.
 num. 145. & 151. Thomas Grammaticus voto 33. & ci-
 tantur Aresta Luc. lib. 2. placit. tit. 1. art. 8.

^b Qui ont delinqué en la monnoye.] Cudendo, radendo,
 circumcidendo, tingendo, caudando.

^c A leurs Prelats.] Episcopis qui primario & ordina-
 rio iure fundati sunt c. 1. & c. Episcopus de off. ord. in
 6. vulgo Cano. c. quæ in Ecclesiis. extra de constit.
 Quamquam contingere potest, vt alij quoque præ-
 scripto scilicet iure de clericorum noxis cognoscant,
 veluti Archidiaconi, notant Archid. & Io. And. d. c.
 cum Episcopus Abb. Sic. c. cum olim ext. de præscrip.
 Qui frequenter remitti ad cognitionem suam cleri-
 cos petunt, si cum Episcopis concurrunt vincuntur,
 propter vetustiorum originem iuris quod notat Glof.
 Panor. Zab. d. c. quæ in Ecclesiis. Panor. c. si quis
 contra vers. aut queritur & vers. de Archidiacono ext.
 de for. comp. Quamquam Prælatum aliquando Pri-
 orem Dominicanorum Episcopo repetiti monachum
 fratrem scribit Lucius lib. Placit. 2. tit. 2. De Abbatibus,
⁴ an de monachorum delictis possint iudicare non
 vna omnium sententia. Non inficit distinctio ab In-
 noc. Io. And. & Imol. traditur c. quanto extra de off.
 ord. vt in his quæ ad obseruationem regulæ attinent,
 cognitioni Abbatis summittantur, extra eam si quid
 peccatum sit, Episcopo esse animaduersionem, & se-
 quitur Cur. Paris. Placit. Imbert. in Enclirid. verbo
 Abbas. Hæc tamen sententia oppugnatur plurimum

A consensu, volūntque Abbatis esse iudicium etiam
 cognitionaliter, & contentiosè, si modo tale delictum
 non sit, cui aut depositio aut degradatio imponatur
 quod larè Panormit. agitat. d. c. si quis contra. De
 exemptis Ord. Aurel. art. 12. statuit: & idem iudex Sy-
 nodo Tridentinæ placuisse, vt ordinariis locorum pa-
 reant, omninoque expedit ad disciplinam. Curæ su-
 premæ & Prædiles frèr omnes Episcopis restituant
 reos monachos, & presbyteros, à quibus liberum sit
 repetere, si quis ea de re contendat. Episcopo Parisi-
 ensis ius est singulare, quod vbicumque capti rei, ad
 eum transfinituntur, quod Lucius notat. lib. 2. Pla-
 cit. c. 9.

^d En la iurisdiction où le forfait auroit esté commis.] Hoc
 quidem verum, si ponimus ibi captum esse noxium:
 Nam si in domicilio captus sit, alia ratio est; Neque ea
 de re Confectudo item voluit dirimere inter Episco-
 pos. Quare præiudicio non statuitur cuiusquam, ex eis
 quod hic constituit Confectudo: Namque inter ciui-
 lem & Ecclesiasticam potestatem diiudicat, inter ipsos
 inter se sacerdotes nihil; idem tamen quod hic dicit
 sensere Philipp. Franc. & Lappus, Dominicus c. si iu-
 dex. §. vlt. de sent. exc. in 6. ad Episcopum scilicet iu-
 dicis capientis remissionem faciendum, & Innoc. c. vt
 fama ext. de sent. excom. Alioqui cum in vniuersum
 traditur presbyteros apud proprios Episcopos con-
 ueniendos, de diæcesanis domiciliis intelligendum
^c rectè admonet Panor. c. vlt. & c. dilecti ext. de for.
 comp. quippe delicti forum extraordinarium, specia-
 le, & per accidens tributur.

NOTA 2.

¹ Non cogendus Prelatus ad degradationem presbyteri
 & m. 2.

^c Donnant caution de les rendre.] Cum vbique antiqua
 Confectudo tam reuerenter ordinem Ecclesiasticum
^d potestatemque iurisdictionis eius habeat, interdum
 totis capitulis & ex professo, mirum est hoc Articulo
 qui de ea ad verbum descriptus est, imposuit esse le-
 gem alienæ potestati, quam præsertim Canones re-
 spuant, nisi quia hoc crimen Remp. imprimis infestat,
 & maiestatem impedit Principis. Nam iure canonico
 Presbyteri & tales omnes quolibet exauctorati, non
 sunt tradendi seculari potestati, nec vlla debet fieri
 aut realis aut verbalis traditio, quod Host. Io. And.
 Panor. notant c. nouimus ext. de verb. signif. Sed ma-
 nu mittendi iuris, admonito Iudice ciuili vt in forum
^e suum si videtur exauctoratum hominem & laicum
 factum recipiat, addita etiam cohortatione vt quam
 benignissime poterit in hominem consulat. Et quan-
 quam vt Host. putat (& res loquitur) verborum ea
 clementia est, tamen ordini conuenit, & in leges non
 peccat. Proinde imbecillæ originis institutum vsus
 non recepit. Neque enim hæc cautio vniquam in foro
 præstat, nec exigitur, cum Presbyteri remittuntur
 ex moneta, aut alia vlla causa, & cum aliquando
 indicta esset ab Iudice quodam Venetens. Episcopo

refragante ex appellatione; aut fpecta aut diffimulata vis huius Conſuetudinis.

¹ Et ſunt le dits *privilegi tenus lez degrades.* Quomodo hæc neceſſitas induci non potuit ordini Eccleſiaſtico ab auctoribus ſcribenda Conf. ea in re, quæ tota penderet à poteſtate & auctoritate ſacerdotij. Sic apparet patrum attentæ animadverſione per veteres Conſuetudines, occaſione ſcilicet ultra progreſſis Reformatores, quam veteres illi ſtatuere, aut conſervare. Neque enim illi compulſi erant neceſſitate, ut loquuntur, cogendos ſtatuerant Episcopos ad degradationem, ut hæc Reformatores, ſed impuſiue & cauſaliter, *diſtanti eis mori; ſi ſunt tenus, & baderent caution de les rendre ſ'il eſt trouvé deſervant eux, qu'ils fuſſent ſauvés manœuvres.* Car ils ſont tenus de les degrades ſ'il eſt trouvé, &c. Itaque per hæc verba nulla neceſſitas ab ſtatutibus imponitur, nec potuit. Sed ſtatuti eius quo de praſtanda cautione præſcribitur, ratio præſtat, perita eſt iure Canonico, non autem ſtatuitur à Conſuetudine. Namque eundem gradum in totum pendet à cognitione, cognitio autem tota ſit in poteſtate Iudicis Eccleſiaſtici, quod Bahl. notat anti. clericum C. de Ep. & cler. Doct. l. nam magiſtratus D. de iuriſ. omnium iud. Bart. l. diuus 6. de cuſt. reo. Cano. c. aſſerituri de iud. extr. & hic ipſe rex, uos ſatis, verbo *ſ'il eſt trouvé deſervant eux*, & veteris Conf. nullo expreſſi us, apparet nullam ea de re legem ab poteſtate ſeculari imponi poſſibile Eccleſiaſtico, qui ſecularis proceſſum nulla in re ſequitur, & quod hic dicitur *eſt tenu*, referendum eſſe, ad iuris Canonici obligationem. Ideoque ita Thymide factum eſt nuper, quod Episcopi quidam ab Iudicibus civilibus coacti ſunt, iuxta ea in prædica manu Prebiteros exauctorare, citra ius & poteſtatem habentium, & de re quæ alieni arbitrij eſſet. Quod cum proſpiceret antiqua Conſuetudo cautionem exigere repetat, quæ à civili poteſtate cogi poſſet, eum Episcopi non poſſent, & tamen neceſſitas expoſceret.

NOTA 3.

¹ Olim caſus privilegiati nullus fuſſet.

² De crimine privilegiorum non ſeparatim indicat iudex ſecularis, & m. 3. c. 4.

³ *S'il eſt trouvé deſervant eux.* Hic planè apparet, quod ante diximus, maioribus noſtris nullum huic caſum privilegiorum viſum, hic enim & in veteri cap. n. & 14. extoto moneat adulteratæ cognitionem tribui Iudici Eccleſiaſtico in clericis, vbi diſcretè eſt expreſſum, *ſi le fait eſt prouvé deſervant le iuge d'Egliſe, qui en a la conſcience.* Quare quod ante art. 4. eſt additum de caſibus privilegiorum, alludendum eſt Reformatore ex vi huius æui, aut paulo prioris. Ideoque remiſſiſſe eius hic quoque eos oportebat, ut caſus privilegiariorum retentionem hic etiam adderent, valde privilegiorum in crimine, eundem tamen hic ex toto remittant deſcripto textu de veteri obſolitione noni articuli quarta. Et verò animadverſio oportet, & ſi privilegiorum cognitio reputatur nullam fore viſam, (ut ut loquuntur) prædican articulo Molinienſis 39. quo ſtatuitur Iudicem civilem de privilegiorum delictis ſeparatim cognoscere, & poſt iudicatum ad Eccleſiaſticum remittere. Nam cum privilegiorum cognitionem civilis Iudicis, nulla conſuetudine præter pecuniariam ſequi poſſit, nulla in corpore animadverſio permittatur, accidit ut leges eludantur, ſi ita ſit. Atque ita cum tales rei conſuevi aquæ ſeruentur & ſuſpendio adigantur ex art. 39. infra, eveniet ut iudex civilis, qui in præſbyterum reum tale ius non habet, fruſtra luſtetur

A caſus poteſtate, & cuendo evento ſi ſeparatim de privilegiorum crimine iudicet, & ex diſcreto Iudice Eccleſiaſtico, qui permittit pro crimine nullam (ut loquuntur) condignam habet, reum aut impunitum, aut non pro merito coëctum dimittit: cum ſatis poteſtatis ad cognitionem habeat, ad poenam exigam. Quod ut videtur neceſſario coniungenda eſt viſusque Iudicis cognitio diffimulato Molinienſi articulo, aut quod per hunc articulum & in veteri Conſuetudine habet, ſuſpendenda donec, argumentis, probationibus & tota cognitione Iudicis Eccleſiaſtici coſcripta, appareat, ſimè & ſus conſuevit monita, in qua cognitione periculosa eſt ſeparatio; quæ ſepenumero contingat, nec vſus, nec doctrina, nec notorum; addè nec integritatis ſans eſt Iudicibus Eccleſiaſticis, niſi illuceant. Quamobrem id ſtatuo quod initio dixi, Molinienſi articulo ad viſum non ſatis vtilem & accommodatum, niſi tamen demum crimen tale eſt privilegiorum, quod qualitas potius videri debeat delicti communis, quam crimini per ſe veluti li cades cum armis facta ſit, ſi viſa ſupra publicæ tutelæ formula, in his enim delicti communis maior eſt noxa, & ei corporalis poena imponitur de equitate, quæ regni potestas offenditur, & Iudex civilis pecuniarie & civiliter poteſt reum coëctere, & ſatis habet vide faciat, & poteſtatis, & executionis. Quamobrem ſeparatim poſſit iudicare. Quod ſi tale crimen eſt, quod poenam canoniceam & Iudicis Eccleſiaſtici excedat, aut in quo ſeparatim viſus quæ qualitas à delicto communis, tum non videri quomodo ſeparatim illæ cognitiones poſſint, veluti in hoc crimine falſe monere difficile ſepares quatuor in privilegiorum à delicto communis, in his aut coniungendas cognitiones ſtatuo ſualet, aut ſuſpendendam civilem, donec Eccleſiaſticus reum habilem reddiderit ad iudicium D & poenam civilem, & reum adulteratorem declaraverit & exauctoraverit. Id verò dubium non eſt in his criminibus, in quibus Eccleſiaſticis poenam condignam non habet, cum tamen ad eius iuriſdictionem pertineant, & de quibus niſi civilis Iudex retinet remittendo, veluti duplici homicidio, de cade hominis redempta aut locata (aſſalutatum vocant) de patricio aut Sacerdotis eade ex inſidiis, aut incendiario Eccleſiæ, proditore patriæ, de latrone & graſſatore. In his cum nullus caſus qualitaſve privilegiorum ſit, neceſſario expectanda eſt cognitio Episcopi F pi, quæ magis interponitur degradationis cauſa, ut conſcientiam ſuam poſſit accommodare, quam poenam irroganda, cum nullum Episcopus condignam delicto habeat, & ideo poſt degradationem reſtituere ſoleat Iudici civili, ad cognoscendum de delicto iuſtis probationibus, & poenæ executionem. Hæc ſententia de criminibus, quæ in foro Eccleſiæ poenam condignam non habent, fuit primùm Pet. Anchor. doctiſſimi & cordaſſi. Canonum conſulto, quem vixus ex omnibus laudaciſſimus ſequutus eſt Panor. c. acſi clerici. ext. de iud. & immenſo ambitione potencie cæteri reprehendunt ſine ratione & iudicio, & pluribus perſequitur Gul. Bened. in quaſtione de homicidio. Sed hoc extra notat. In talibus ſiguit, & his privilegiorum, in quibus qualitas à delicto communis inſeparabilis eſt, aut quæ maius aliquod merentur, quam forma iuriſdictionis Eccleſiaſticæ pati poſſit, aut iungendam aut ſuſpendendam cognitionem laici neceſſario puro, quod expreſſe rex, indicat §. illud paſſum, auth. ut clerici apud propri. Episc. collat. 6. Illud paſſum (inquit) eſt, ſi reum putaverit eſſe eum, qui convenitur Provincie Præſes, & poenæ iudicaverit (id eſt exiſtimaverit) dignè prius hunc ſpoſari ab Episcopo

Sacer-

in art. 7.
N. C.

Nunc con-
tinentur
avec le ju-
ge d'Egliſe,
art. 7. N. C.

Sacerdotali dignitate, & ita sub legum fieri manu. Est enim quod Bal. ait. Clericus C. de Epif. & cler. q. 2. degradatio non terminus, sed præparatio legalis pœnæ. Hæc necessaria sunt ad discriminandas cognitiones, & potestatum metas, & intelligentiam Articuli Molinensis, nec fortasse vulgi fuerit ista animaduertisse, ad conciliandas dispositiones Conf. & Ord. & foro ad vsum tradendas.

¹² *Pour estre punis par les Juges du Prince.* Est enim Regiæ cognitionis inf. art. 52. penèque solum hoc an-

triqua Consuetudo Principi referuatur.

¹ *Si les ont deservy.* Quemadmodum ad Iudicis civilis iudicium de crimine, non sequitur Ecclesiastici in eandem rem consensus, cum totus processus (vt loquuntur) retexatur, vt ante diximus, sic ad Ecclesiastici iudicatum non protinus consequitur civilis condemnatio, quamvis contra putet Bald. d. auth. clericus in fin. & Canonistæ putant. Sed vltus non recepit & ex facto aliquando accidit in heresis damnato & degradato, vt absolueretur anno 1553. ab Iudicibus civilibus.

ARTICLE VIII.

N VGE^a ne doit^b bailler appointment^c entre les parties, ne proceder^d en principal, ^e si les parties ne sont presentes, ^f ou Procureurs deuement fondez pour elles.

I Vdex^a nullam debet^b sententiam dicere^c inter partes, nec procedere^d in principali, seu cause summam inquirere, ^e nisi adfuerint partes, ^f aut Procuratores legitimum pro eis mandatum habentes.

NOTA 1.

¹ *Judicandum auditis partib.*

² *Appointment quid valet.*

^a *Juge ne doit bailler.* Quid importuna sua sapientia efficere voluerint Reformatores, non est facile iudicare, cum regulas iuris de triuo & notissima clementa transferant in articulos Consuetudinis scriptæ. Nota sententia est Iurif. consulti l. de vno quoque. D. de re iud. De vnoquoque negotio, inquit, iudicandum præsentibus aut vocatis quorum interest. Notum est illud ex Areopago sacramentum Iudicum, αἰρεσις δικαιοῦς ἀπορῶσα. Alexandrum Regem refert Io. Zonaras cum è duobus aduersariis alterum audiisset, dicere solitum integram se aurem alteri seruasse; & retulit Basil. in concione quadam de inuidia, & quod Lucianus persequitur in libello, de non temerè credendo calumnie Græcus versiculus; prouerbio dicitur, μή δικὴν δικάσῃς πρὶν αὐτοῦ μύθεον ἀκούσῃς, & in sacris exemplis. Nunquid quemquam lex iudicat nisi prius audierit eum, Ioh. 7. & quæ alia hæ Notæ non capiunt. Sed hic totus locus fuit cum exceptionibus ab Hipp. Mas. tractatur in repet. d. l. de vno quoque & Maria Socino in repet. rub. de dilat. ext. Boët. Decis. 283. ex his pete, & res est per se non arcana.

² *Bailler appointment.* Hæc vox sententias & interfectiones Iudicum comprehendit, quæ causa cognita inter aduersarios pronunciantur, & reum & actorem habent; quod cum dicimus, excludimus cognitionem illam northam & imperfectam, quæ ad informationem duntaxat animi iudicantis fit; quæ nec vocationem cuiusquam, nec citationem exigit, & natura contradicentem non habet, nec iudicalem συλλογὴν, tametsi accidere possit, vt talibus quoque aliquis intercedat litigator. Quæ de re nostris Commentariis egimus copiosè, & tractat Bart. l. 3. §. si causa. D. de bon. possell. Bald. in rub. C. qui admit. cuiusmodi est in danda tutela, decreto alienationi interponendo, & talibus.

NOTA 2.

¹ *Appellatio qua in oppositionem conuertitur, &c.*

Argent. in Conf. Brit.

A 2 *Judicato intercedens est actor.*

3 *Cui præiudicium fit, vocandus.*

^c *Entre parties.* Quibus directo & principaliter præiudicatur non si per consequentiam, quod glo. admonet. d. l. de vno quoque, vbi Imol. Paul. Alex. Hippol. Marf. quanquam & cum per consequentiam alieno iudicato cuiquam præiudicium fit, possit appellari, l. sententia. D. de appel. Vltus tamen fortis tum oppositiones potius vsurpat; Sed & si appellatum est, appellationem in oppositionem Rescripto, aut iudicantium Sententiis conuertri assuetum; in cuius oppositionis causis, quidvis potius causabitur opponens, quam nullitatem iudicati ex eo quod vocatus non sit, cum vocari non debuerit: quod Doct. agitant. l. decem stipulatus. D. de verb. oblig. Proinde hoc quoque scito, qui tali iudicato intercedat actoris partibus fungi, veluti etiam cum edicto publicè vocatis quorum interest, aliquis non nominatim perstrictus vltro se opponit, tunc enim actor & ipse est, & rel. se doit dire en repleant les qualitez ex sententia Innoc. c. cum inter priorem. ext. de except. vbi & Panor. Bart. l. de pupillo. §. seruo. D. de op. no. nunt. Alex. conf. 34. Vol. 3. Soz. conf. 282. Vol. 2.

^d *En principal.* Hæc vox inconsideratè addita præfate controuersie fauet, quæ Iurif. consultos exercuit, an in interlocutoris ferendis partes vocari necesse esset, quod quidam negant. Bart. l. si prius. D. de op. no. nunt. Imol. Io. And. Pau. c. auditis & c. querelam ext. de procur. Magis probanda sententia quam forum retinuit, Quotiescunque autem præiudicium fit, siue in principali, siue incidenti questione, toties eum vocandum, de quo latè Iaf. d. l. si prius Lud. Rom. in rub. de arbit. Hip. d. l. de vnoquoque Mar. Socinus. d. rub. de dilat. ext.

^e *Si les parties ne sont presentes.* Aliter iudicatum, inquit, Iurif. conf. nisi inter præsentem tenet. d. l. de vnoquoque.

^f *On Procureurs.* Addenda fuit tertia vulgarè partitionis particula, aut partes contumaciter absint. l. propterandum. §. si in autem reus. C. de iudic. auth. vt sponf. largit. §. ad hæc. col. 9. & nota res est.

B

ARTICLE I X.

ART. VIII.
NOUVEAU
CONS.

O V s^a domiciliaires & b estagers^c peuvent estre conuenus pardeuant le Iuge^d de leur demeure. Et est leur Iuge^e competant, pour raison des^f crimes^g & contractz, & en^h toutes actions personnelles :ⁱ dont la cognoissance appartient audit Iuge, k si le conueni & adiourné n'est personne priuilegiee.

O Mnes^a domiciliarij seu qui Dominum habent, & b flagiarij seu vassalli qui habent domum in feudo sui Domini, in qua manent, possunt conueniri coram Iudice^d sui domicilij. Et est Iudex^e competens pro^f delictis & b contractibus in^h omnibus actionibus personalibusⁱ ex quibus cognitio ad predictum Iudicem attinet, k Si is qui conuenitur aut libello citatur, non sit persona priuilegiaria.

NOTA 1.

- 1 Domicilij forum ad omnes conuentiones.
- 2 Domicilium constitutum, aut legale.
- 3 Originis domicilium non est in vsu.
- 4 Signa domicilij constituti, aut non, &c.
- 5 Domicilium venacatum, & alibi de nouo constitutum. Rendre son denier à la parolice, ibid.
- 6 Legale domicilium quid.
- 7 Magistratus causa domicilium.
- 8 Estager quis & unde.

^a Tous domiciliaires.] Bonam hic operam nauarunt auctores scribendi iuris patrij, cum totam fore competentis materiam, iudicantium discretionem, finisque potestatem paucis regulis includere, sparsa in iure ciuili, ne de rebus discipulantibus incerta esset iudicantis persona. Sic igitur statuit. In contractibus & delictis spectandus est domicilij Index, & in personalibus actionibus, quo ex his oriuntur. Rectè traditur domicilij forum generale esse ad omnes omnino conuentiones, & cum omni alio foro concurrere. c. vltimo ext. de iud. Card. & Anchar. c. 1. ext. de capt. & Bald. ait domicilium potentissimam causam esse iurisdictionis piliuaz. l. vi. c. si à non comp. iud. quare domicilij Iudicem solum dicunt ordinarij quo ad officiantem personam, quod innoxè fecit delictis & contractibus personalibus, vt scribitur Innoc. Buttrius, Card. c. vlt. ext. de for. comp. Quod si contractum aut delictorum locus interdu reperitur tribui iurisdictionem, sic id contra iuris ordinarias Regulas, & vilitatis publicæ causâ, & singulari quodam iure, ne locis vbi admissa sunt, exempla desint, & præsumpto consensu contrahentium in contractibus, quod Host. notat c. vlt. ext. de for. cõp. In tam diffusa materia annotationes insipienti pauca de plurimis adicienda sunt, ad indicandos locos & vsum fori: domicilium deferribit Iurisconsulti l. eius §. 1. D. ad municip. & l. ciues de incol. c. lib. X. quo loco de veteris alicuius Iurisconsulti libris, verba excerpta leguntur elegantiora, que vt illorum temporum videri possint. Diocletiani scilicet & Maximini: Est & aha descriptio l. 2. c. vbi tenet vel clariss. Ac domicilium quidem in consuetudine, & legale rectè Iurisconsulti partiuntur; quorum alterum consilio, & facto continentis, alterum à lege constituitur, nostra quoque Consuetudo aliquid de iure ciuili delat-

A bñle, sed parum conuenienter ad vsum instr. Art. 447. & seq. 449. si simpliciter accipiatur. Nam ceteris domicilium, quod & naturale vocant, nullo in vsu fore est, si aliud vllum est, & frustra tot paginas occupat in libris Iurisconsultorum de immutabilitate eius, de concursu cum aliis, de indicendis numeribus, de facultate conueniendi, & talibus, & iam ante notauit Iaf. l. qui Romæ. D. de verb. obligat. Quare cum domicilium dicimus simpliciter, de eo intelligimus, quod sibi quisque constituit, & re & facto incolat. gloss. c. statum. §. cum verò, verb. vnam dietam, vbi Anchar. Dom. Franc. de rescript. in 6. locus fuit apud Tiraquei. in retractu §. 9. gloss. 1. num. 21. & Rebuffum in Ordinat. regis. tit. de domicilij elect. in præfatione. Signa domicilij constituti. d. leus & d. l. ciues continentur, & l. in lege. D. de verb. signif. vi vbi scribitur quicumque, uxorem, liberos, tabulas, instrumentum rei domesticæ habeat, ibi domicilium constituisse existimandus sit. Quamobrem qui figendi eius animum non habent, sed vsum, necessitas, aut negotiationis causâ alibi sunt, propius à negotio discessuri, domicilium nullo temporis spatio constituant, cum neque animus sine facto, neque factum sine animo ad id sufficiat. l. domicilium re & facto, & l. non vique. D. ad municip. Quare Sfortia captus in Gallia, Zizimus Turca Romæ, Attilius Carthagine nullo tempore domicilium constituent. Sed & quomodo constituunt, eodem & reuocatur: Ideoque si quis Larem transferre stauerit, facti animum significante domicilium transferret. Nec de nihilo nostratum rusticorum mos maneat, vt cum de altera in alteram Paroeciâ migrant, inter Sacra publicè consilium suum exponant, & imaginarij quadam incolatus adiectione denarium (vt loquuntur) suum reddant. Quod cum sunt protestati, muneribus & focaris eius Paroecie, qua decedunt, eximuntur, & alteri adscribuntur, si re vera & de facto (vt loquuntur) post denunciationem, penates transferant, ante peragrationem quidem, vt id addam, *édou n'apportez (auant le foyage agiu)* eius anni. Nam post transiisse, sine fraude videri nequit, si semper, §. hoc circa. D. de iur. immunit. l. 2. §. penult. D. de exat. tur. discre. l. incola. vbi Bart. D. ad municip. Sed & duobus locis haberi domicilium potest, si vbiobique æquè paternitas instructus sit, qualia Persarum Regibus hycene in Ecbaranis, astare Babylons

Babilone fuere; Solomonis Hierosolymis, & astate in Libani saltu; cuiusmodi & Lucullus habuit Romæ, qui cum Ciconiis certabat temporum & locorum opportunitate, quæ alterum atque alterum domicilium habent. Legale domicilium alterum lege constituitur, vt Sacerdoti in sacerdotij loco, aut Magistratui vbi Magistratum gerit, plura etiam si plures Magistratus aut Sacerdotia quilibet habeat, quod Canonistæ notant, c. ex ore ext. de priuileg. Abb. & Fely. c. postulasti ext. de for. comp. Sed cum tale est, limitat causæ limitatum etiam habet effectum ad ea dumtaxat, quæ Sacerdotium aut Magistratum spectant: Nam ceteræ actiones ad constitutum & ordinarium domicilium pertinent, quod Abbas notat. d. c. postulasti. Bald. l. senatores. C. vbi senat. vel clariss. Innoc. Anton. Abb. c. vltim. ext. de eo qui mittit in pos. caus. rei seruand. Tale domicilium est & Monachis, & Præfectis sacrorum & Prælati, qui assidue esse iubentur obsequijs functionum, si modo litigiose non sint; Nam si tales sint, nemo residere in his tenetur, vnde nec citationes illis locis factæ valent, quod rectè Lud. Rom. scribit Consil. 347. per clem. causam de elect. Nec probanda Rotæ sententia, quæ diuersum sentit. Decis. 82. Incip. in causa beneficii, in nouis. Sed & Regiis Magistratibus tale domicilium est, quales fuere qui nuper semestres erant, & vxores, liberos, suppellectilem, totumque domesticum instrumentum ruri habebant, in urbem subinde remeantes cum Magistratus euocabat, sicuti olim veteres Romani Cincinati temporibus. Quod etiam in Magistratu perpetuo potest accidere, si alibi domicilium habeat, & se totum ibi collocet excepta Magistratus necessitate; quale est quod de primo Præsidente Burdegalensi in Petrocorii domicilium habente tradit Boët. Decis. 11. & d. l. senatores C. vbi senat. vel clariss. Hac pluribus in Comment.

⁸ *Estagers.*] Hi sunt, qui domum intra cuiusquam territorij fines habent, tamen in ea domicilium non habent; Nam vox hæc à statione deducitur, vetus Constitutio verbo etiam (*mansionniers*) vtebatur, qui iidem cum domiciliariis erant. Namque sola domus possessio, id est (*le seul estage*) in personalibus forum non tribuit. l. libertus. §. sola domus. & §. sola ratio. D. ad municip. l. cum neque Cod. de incol. lib. XI. & inf. art. 90. quia nota est Sententia; personales actiones fundum non sequi. l. 1. §. heres. D. ad Treb. l. aris. C. de donat.

⁹ *Peuuent.*] Imo & debent, ita vt alio loco nequeant intendi.

^d *De leur demeure.*] Domicilij.

NOTA 2.

1 *Cognitio eiusdem iudicis de actionib. personalib. & delictis.*

2 *Domicilium intelligendum, quod qui habet eo tempore, quo conuenitur.*

3 *Iudex domicilij in omnib. contractib. & rescissionib. F. & num. 4.*

5 *Idem de mixtis actionib. & c. & de arreagis.*

6 *Exempti, & exempla singularium cognitionum.*

^c *Competant.*] Magis appositè dixisset (*ordinaire*) nam cum hic de domicilio ordinario agat, de ordinaria etiam iurisdictione tribuenda agitur: Nam competentia potest etiam per accidens congruere, ratione scilicet delicti aut prorogationis, quod art. 11. infra indicat, & tradunt Abb. Barbat. Fely. vers. circa fo-

Argent. Conf. in Brit.

A rum. c. vlt. ext. de for. compet. Abb. Zab. Mar. Soz. c. proposuisti cod. tit.

^c *Crimes.*] Quorum ratio, quod ad cognitionem at-
tinet, eadem est cum personalibus actionibus. l. 2. Cod. vbi de crimin. ag. oport. l. præfcs, & l. con-
gruit. D. de off. præsid. §. hæc considerantes. auth.
vt omnes obediant. Iudicib. prouinc. col. 5. & §. cum
verò auth. vt nul. iud. col. 9. Cano. c. vlt. ext. de for.
comp. Nam & crimina inter contractus, quodam
respectu reponunt, & semper exequant in cognitio-
nibus tribuendis, ex l. heres absens §. vers. is debet.
vbi Bart. Bald. Ang. Cast. Alber. & tota turba. D. de
iud. Porro cum hic domicilium dicimus, de eo in-
telligitur, quod quis habet eo tempore quo conue-
nitur, etiam si aliud habuit delicti tempore, quod Pa-
norm. notat d. c. proposuisti, & d. c. vlt. & Iuriscôn-
sulti l. cum quadam puella. D. de Iurisdic. omnium
iud. nisi lis in priore sit contestata, quod Alex. & alij
notant. d. l. cum quadam. Spec. tit. de comp. iud.
adit. §. 1. vers. quid si debitor, Innoc. Ant. Card. Zab.
Panor. Fely. d. c. proposuisti.

^b *Et contractis.*] Pro omni materia accipiendum, ex
qua personalis obligatio oritur, gloss. Host. Butrius,
C Panor. Card. Fely. d. c. vlt. ext. de for. comp. gloss. l. 2.
verbo, contractu. Cod. de Iurisdic. omnium iudic.

Idemque in distractibus & rescissionibus contra-
ctuum existima; locus est apud Tiraq. in retract.
lignag. §. 8. gloss. 5. in princip. & in legib. connub.
gloss. 5. num. 8. Rebutus variat, vt & Iuriscôn-
sulti complures, tit. de rehit. gloss. 1. art. 1. in Ordinari.
Pa-
po tit. de Iurisdiction. lib. 7. art. 22. Tu ne hæreas,
Rescissio merè personalis est, nec refert, quod sub-
iectum consensus habeat siue mobile siue immobile,
si personalis obligatio producta est, & ex consensu
causa proxima obligationis nata est. Nam realium
aliaratio est.

^h *Toutes actions personnelles.*] Hæc vniuersalis oratio ad
omnes omnino actiones personales porrigitur. Qua-
re non est, quod quilibet singulares quorundam
sententias consecetur, qui putant consideratione rei
scilicet soli, & obligationis quæ personalis est, vtro-
bique posse personales intentari, siue in domicilio,
quod personam afficit, siue in loco rei sitæ, quod
glosa mouit. l. forma censuali. §. agri. D. de censib.
Spec. tit. de citat. §. 2. vers. nota quod si actio. Bart.
Ang. Fulgos. Cast. l. vlt. Cod. vbi in rem act. fu-
E sius Fely. c. dilectus. 2. verb. computantur ext. de
rescript. fusissimè Tiraq. in retract. d. §. 8. verbo, *le
Iuge*, num. 7. Sed tu absisse hanc consuetudinem
specta.

De mixtis posset videri ratio alia, quia cum in per-
sonas competant & tamen res sequantur, iudicari
posset, mixta consideratione vtriusque Iudici cogni-
tionem competere ex sententia Bart. Imol. Iaf. l. titia
textores. D. legat. j. Sed nos Art. seq. magis conue-
nienti loco dicemus. Magis dubium de his, in qui-
bus actione quidem personali agitur, sed instrumen-
tum concludendi quod medium vocant, est reale &
abs re sumitur, veluti cum fructus petuntur fundi,
addita causa petendi quia fundus sit petentis pro-
prius, aut cum reliquæ petuntur fundiarii redditus,
quarum dies cessit. Singularis ista consideratio est, &
rectè iudicant quidam titulum potius actionis, quam
subiectum & materiam respiciendam, quod Moli-
neus sensit, tit. de feud. §. 31. vers. quod etiam Practi-
ci, cum ait Præfectos Requestarum Palatii, qui de
personalibus tantum & possessorijs iudicant, de per-
sonalibus posse cognoscere, etiam si cōtrouersia dedu-
catur de iure feudali ad iustificationem debiti personalis;
B ij

Art. 9. N. C.

Addicta se vidisse iudicari à septemdecim annis Idem Gallus tradit in Stylo. Parlum. Art. 41. & rursum Arestio 32. Tiraq. in Retract. §. 32. glof. i. num. 80. & 81. Imber. lib. 1. Instit. c. 28.

¹ *De la reconnaissance.* Id est secundum suæ auctoritatis modum l. officium. §. officium. D. de re iudic. l. diuis 2. D. de custod. reor. §. audient. & §. iudicare auct. de definit. citat. Neque enim omnes Iudices de omnibus causis cognoscunt.

⁶ *De la connexité.* Tales erant nuper Clerici, quibus Ordinatione Caroli IX. abrogatum est privilegium, addita tamen ex proprio Moliniano. Tales Privilegio exempti, ut qui Conservatores Privilegiorum habent, & quidam cardinales, & alii causas commiserunt certam iurisdictionem à l'ordinaire. tamen de exemptis Ordo Archiepiscoporum, statuit in debitis quidem, art. 11. & Consilium Tridentinum. Exempli singulorum cognitionum crebra sunt, ut silemariorum, l. penult. C. de silent. lib. XII. fabricianum. l. 2. C. de fabric. lib. XI. l. viros. C. de palat. sacra. largit. cubicu-

A latorum. l. cubicularios. C. de præpos. sac. cubic. lib. XII. & omnium qui sub Magistro Officiorum conuenerunt, cuiusmodi nunc est, le Prouost de l'hôtel, Quod ita accipiendum, si appareant vadamonio, & privilegium opponant. Nam in Clericis vulgatam Canonistam sententiam vix non recepit, qui contra putant: quia de re extant iudicia Iuriconsultorum l. 2. D. si quis in ius vocat. non ier. lo. And. Host. Imol. c. ex parte ext. de verb. signif. De exemptis statuit Pontifex. c. cum persona de privileg. in 6. Innoc. c. cum venerabili. ext. de censib. & reg. scientia de reg. iur. in 6. nisi notoria sit exemptio & in corpore iuris clausa. Felx. c. vlt. ext. de for. comp. Bald. l. generaliter C. de Episc. & cler. Quo iure & nos vnum in his (qui ont privilege de mener) neque enim in his incompetencia elidit, sed Privilegium interum inhihet actum iurisdictionis, quæ in habitu est, quod vulgo notant d. l. 2. & Bald. & Ang. l. quidam consulebant. D. de re iud.

ARTICLE X.

ART. IX.
NOUVE
CONS.

T quant aux heritages & choses immeubles, le Seigneur ou son Iuge est Iuge competent en toutes les terres & heritages, qui sont en son distroit & Iurisdiction.

E quantum ad prædia & res immobiles spectat, Dominus aut eius Iudex est Iudex competens in omnibus fundis & possessionibus, quæ iurisdictioni suæ submittuntur.

NOTA 1.

- 1 Quis sit iudex de immobilib. agit artic. & assignat.
- 2 Res immobilis locus, & situs spectandus.
- 3 Feudi & iurisdictionis differentia.

⁴ *Et quant aux heritages.* Articulus superior de contractibus, obligationibus personalibus, & debitis statuit: Nunc de rebus soli agendum, in quo rem sententiis Iuriconsultorum variam & controuersam componi à republica fuit. Quidam domicilium, quidam rei sitæ locum spectant, sunt qui liberum virumque faciant, quorum sententias congerit Tiraq. d. §. 8. glof. 5. num. 9. & l. vlt. C. vbi in rem act. & c. vlt. ext. de iud. id diffusum simpliciter pronuntiato placari velle fuit, ut omnimodo rei sitæ locus spectetur, quando res potius quam persona in rebus convenitur, quod Iurisc. dixit l. locum. §. si alter fundus. D. fin. regund. l. qui aliena. §. vlt. D. de negot. gest. l. denique. D. de iur. sit. facit etiam pro hac sententia, quod à locis rei sitæ facilius probationis instrumentum comparatur, quod lex considerauit l. vlt. Cod. vbi de iurisdiction. tam publicæ, quam priuæ. ag. oport. l. unica D. quand. imper. inter pap. & vid. & glof. pragmat. §. statuit tit. de cens. Quare, quod Doctores vbi que in cognitionibus domicilij forum cum cæteris adiungunt, & suppleant vbi non est expressum rectè hic negat sciendum Hosti. in Summa, extra de for. comp. & ante diximus personales fundum non sequi, hic nec reales personam. Eadem de mixtis mercedis, hypothecariis statuenda ex sententia Panor. & alio-

Cum d. c. vlt. Ang. Cast. Fulgos. d. l. vlt. Cod. vbi in rem, act. & Tiraq. quo loco supra citauimus, & ibi etiam de conditione ex moribus ad Retractum tractat, ex sententia Parisiensis Curie.

⁵ *Et choses immeubles.* Quid hac voce comprehendit possit, nihil vberius dici potest loco, qui est apud Tiraq. in, de retract. glof. 1. §. 7.

⁶ *Le Seigneur.* Hæc vox cum sit correlatus ad vasallum, ac respectu eius prædicatur de rebus vasallis, non apud hic posita est, cum hæc dispositio ad materiam subiectumque feudale restringi non debeat, sed ad omnes omnino res soli, quæ inter fines cuiusquam territorij sitæ sunt, pertineant, in quibus iurisdictione exerceri potest etiam separata & abstracta à feudo, quæ incognita ferè perpetua est Reformationibus, acque adeo veteribus, qui discrimen inter feudum & Iurisdictionem non aduertunt, siue rarum est in Britannia feudum sine Iurisdictione reperire, quod Molin. excutit §. 1. tit. de feud. glof. 5. in Consuet. Parisiens. & à veteribus plerique.

NOTA 2.

- 1 Dominus per se potest iudicare, ut sumus iudex.
- 2 Distroit quid.

^d *Ou son Iuge.* Hæc alternatiua sæpè reperitur ut, Art. 16. 11. 17. 48. quo magis mirum sit aliter aliquando esse iudicatum, & ideo improbatum Domini cuiusquam iudicatum, quia per se iudicasset, cum non nisi vicaria sit Iudicis consensu opera, qui aliena vice fungitur, quam Dominus per se præstare aut nequeat.

nequeat, aut nolit, & vulgatum est illud, Propter unumquodque tale & illud magis; Locus hic traditur apud Iacob. de Sanc. Georg. tractat. de feud. verbo vicariusque perpetuus.

^c *En toutes les terres.*] In materia dumtaxat reali, & cum vendicationes intenduntur, non si obligatio personalis interuenit etiam de re soli, quod sæpius repetendum est, & Art. superiori diximus spectandum titulum actionis ad cognitionem tribuendam, non subiectum, de quo controuertitur.

^f *Et heritages.*] De cognitionibus in mobilibus diximus supra Art. 3. & loci sunt d. l. vlt. C. vbi in rem act. apud Boër. decif. 218.

^g *Qui sont en son distroit & iurisdiction.*] Hæ voces non solum ad feudales res soli, sed & alias qualibet, quæ iurisdictioni summitti possunt, protenduntur. Quod

A si plures sunt, quæ eodem iure petuntur, omnes Domini adeundi sunt, quod Tiraq. notat, d. §. 8. num. 16. Sed succurri in foro solet Rescripto Regio, cum id occurrit, vt de his rebus ad eundem Iudicem eatur. In reliquum quævis sit vocis districtus, fusè Fely. tractat. c. Rodolphus ext. de rescript. Nouitia vox pro territorio surrepsit, & commentitia est definitio Bald. c. licet causam ext. de probat. nec melior Ang. conf. 77. quamquam cōsiderat à nullo, ait, se vidisse bene definitum. Petenda verbi potestas è l. pupillis. §. territorium D. de verb. signif. Ergo distributa cognitionum potestate si quid aliter sit, Dominus remissionem rectè petit ad suum Tribunal, quomodo Imbert. scribit lib. 1. instit. c. 22. quamquam non recepto per omnia nostris Tribunalibus vsu. Molin. §. 2. glof. 3. num. 11. tit. de feud. in Consuet. Paris.

ARTICLE XI.

T^a est^b permis^c à toutes personnes se^d soubsmettre^e à la Iurisdiction^f du Iuge au dedans du distroit, duquel ne sont demeurons^g ne iusticiables, ^h par prorogation & ⁱ submision^k expresse: en vertu de laquelle ledit Iuge^l est fait & censé leur Iuge comperant.

ART XI.
NOV.
CONS.

^a *ET^b licet^c omnibus se^d submitti^e iurisdictioni^f Judicis intra districtum seu Territorium, in quo nec domicilium habent, ^g nec forum agnoscant^h per prorogationem & ⁱ submisionem^k expressam: per quam prædictus Iudex^l fit & æstimatur eis Iudex competens.*

NOTA I.

1 *Art. descriptus ex l. 1. D. de iudic.*

2 *Qui prorogare non possunt.*

3 *Prorogationis & submisionis nulla differentia.*

4 *Qualis sit iurdictio, in quam fit prorogatio.*

^a *Et est permis.*] Frequens est nostra, nec sine causa, querela, quæ Sententias de iure nostrissimas, in Ius nostrum patrium Reformatores transfulerint: Nunc cum nil notius sit l. 1. de iud. D. de qua penè ad verbum hic Articulus decerptus est, & talibus frustra hæc consumuntur opera.

Obuij apud Iuriconsultos loci de prorogatione Iurisdictionum, d. l. 1. & 2. l. est receptum & l. si conuenierit D. de iurif. omnium iud. l. inter conuenientes D. ad municip. Canonistæ frequentissimi c. pastoralis & glof. ext. de off. deleg. & c. cum olim eod. tit. c. statutum. §. in nullo. de rescript. in 6. Nos in tanta turba id tantum attingemus, quod vsus potest, & tribunalia experimentis comprobauerè.

^b *Il est permis.*] Non igitur quisquam prohibere posset, quantumlibet cognitioni suæ & sporulis causificans præiudicium adferri, quod Io. Fab. l. 1. Cod. de off. Præf. vrb. putat, & vulgò Iuriconsulti inquirunt. l. 1. §. & post operis D. de op. no. nunt. & l. 2. D. de iudic. Canonist. d. c. p. & g. Sed & aliquid simile Aresto colligit Papo lib. 5. tit. 8. art. 5. Sed nec quisquam cogitur, non magis quam compromittere, quin & coactio cōsensum excludit ex d. l. 2. nisi quod inter consanguineos de re patriæ dissidentes, Molinensis articulus 83. nuper alter statuit.

et art.
566.

^c *A toutes personnes.*] Restringe ad habiles ad con-

Argent. Conf. in Brit.

A tractus & iudicia, excludit filiumfam. seruum, mulierem maritam, monachum, minorem, Procuratorem, Syndicum, & tales, de quibus Iuriconsulti d. l. 1. Can. d. c. p. & g. nisi procurator speciale mandatum habeat, Alb. d. l. 1. adde laicum in Iudicem Ecclesiasticum vt Ord. 1539. ait, vt è contra, excipe & Clericum in non suum Episcopum c. significasti. ext. de for. comp. glof. c. Inter dilectos ext. de donat. Panor. c. cum tempore. ext. de arbit. & exemptum sine consensu Papæ d. c. cum tempore. Felyn. d. c. p. & g.

^d *Soubsmettre.*] Tex. d. l. 1. verbo hoc eodem subiiciendi vsus est; veteres nostri Pragmatici aliquid interesse putabant inter summisionem & prorogationem, falsò, nec temerè prorogandi verbo hoc quidem in sensu Iuriconsulti vtuntur. Proinde nihil interesse inter summisionem & prorogationem iam olim sensere Bald. l. si per errorem in prima lectura D. de iurif. om. iud. & iterum d. l. si conuenierit Alb. & Iason l. est receptum eod. tit. Barbat. d. c. p. & g. Franci ad tribuendam Iurisdictionem summisionem dumtaxat voce vtuntur. Ord. Franc. l. Regis. tit. des Baillifs, art. 14.

^e *A la iurisdiction.*] Iurisdictionem ergo subsistere oportet in persona eius, cuius cognitio prorogatur. Cæterum satis fuerit, & si habitu tantum subsistat, quamquam actus in præsens desit, quod Doctores agitant. d. l. si conuenierit, si modo tempore cognitionis habeat, Alb. l. priuatorum. C. de iurif. omnium iud. Fulgos. l. 1. C. vbi de crim. ag. oport. Panor. & Barbat. d. c. p. & g. Idem etiam si sub conditione tantum habeat, Ang. conf. 162. aut de ea dubitetur, Barbat. d. c. p. & g. nu. 112. & 116. Sed tamen cum Iurisdictionem dicimus, intelligimus similem ei quæ prorogatur. Quare

B iij

de criminali causa in Iudicem civilem non prorogatur, nec est contra quod Barr. Bald. Salyc. Cy. Inf. Ang. notant. l. testamenta. C. de testam. Canonistae d. c. p. & g. Nec Ecclesiastici de causa prophana, nec soli aut reali Ord. Francisc. l. anno 1559. art. 2. Boetij locus decif. 69. quamquam Canonistae pro se reputant, sed frustra, Abb. & Fely. c. si clericus. ext. de for. comp. Nec laici Iudicis in spiritualibus, c. lator. ext. qui fil. iur. legit. Ant. Abb. Imol. Fely. c. Ecclesia ext. de consir. Nec eius cuius iurisdic. species cognominis tribuitur. Ang. d. l. i. & Inf. d. l. si per errorem. Barbat. d. c. p. & g. Bald. & Fulgos. l. repetita. C. de Epif. & cler. & l. illud. C. de sacros. Eccles. & cetera. d. l. testamenta.

NOTA 2.

- 1 Qualis index debeat esse in prorogatione.
- 2 In arbitrium non fit prorogatio ex alio qui, &c.
- 3 In materia personali prorogatio vltatissima.
- 4 Prorogatio quid sit.

¹ *Du iure.* Iudicem esse oportere atque adeo, quod supra diximus similem iurisdictionem habere d. l. priorum, & c. significasti. ext. de for. comp. l. 2. C. vbi caus. fisci. Bald. l. i. C. de pedum Iudicib. Barbat. & Patonem. d. c. p. & g. Ex quo de Iudice ordinatio intelligitur iurisdictionem contentiosam habente, ut regulariter cum Iudice fit mentio. glo. d. l. i. verbo, contentionem. D. de iud. Io. And. d. c. significasti, siue tribunal habeat, siue nullum, siue voluntariam tantum, quod vulgo glof. & Doct. notant d. l. i. & Cano. d. c. p. & g. Sed & Delegati quoque potestas prorogationem admittit. quod. d. glof. & omnes notant d. l. i. Multo magis Delegati ad iurisdictionem causarum Patonem. Barbat. d. c. p. & g.

Nec tamen arbitrium, qui notionem duntaxat habent, non etiam iurisdictionem, cumque inter consentientes tantum, ut ait Bald. Lex compromissio. q. 7. D. de arbit. Fely. & Barbat. & recentiores d. c. p. & g. Nec officium qui ad certas causas deputati sunt, ad alias praeter commissas, quales sunt Praepositi mercatorum, qui nuper sefe Consules Civitatum appellaverunt, qui olim defensores Civitatum fuerunt, quod Abb. Imol. Fely. Barbat. sentunt. d. c. p. & g. Nec Praepositi Mercatorum. Notariorum vltatissima est prorogatio, in materia personali quidem & mobili: Nam de rebus soli, quo antea iure vti sumus, prorogari nequibat, nec instrumenta aut cautiones de tabulis perscribi, nisi ab his quorum id territorium esset, vbi res sita esset, & cunctur Ord. Francisc. l. 156. art. 108. addita etiam nullitatis poena, quamquam audio nuper contra iudicatum, ac cum demum contractus tales nullos dici debere, cum Dominus Feudi persequitur, in reliquum quo ad alios iuris non idem esse. Notat quidpiam ea de re Fely. c. cum p. tabellio. ext. de fid. instrum. Sed nec Notarii Apostolici, aut Episcopales de re soli, aut inter laicos prorogatio admittitur, & citatur veteres ea de re Sanctiones Regum ab Boet. decif. 142. & iterum 114. & extat apud nos Ord. Franc. l. anno 1556. art. 110. & ceterae notae observationis.

² *Iustitiales.* Id est, obnoxij respectu aut domicilij, aut delicti.

³ *Par prorogationem.* Prorogationem volunt esse consentium in Iudicem ab litigantibus, qui alioqui prorogantur index non sit, & tamen non sine iurisdictione sit, in alios quidem quoslibet, ut volunt Iuriconsulti, d. l. i. D. de iud. Io. Fab. l. si quis ex consensu. C. de Epif. 2ud.

⁴ *Et submissum.* Quid inter has voces interfit, diximus supra verbo, *submissum*.

NOTA 3.

- 1 Facio etiam ascensione fit prorogatio.
- 2 Non admittitur penitentia prorogata iurisdictione.
- 3 Causa appellativa non prorogatur.
- 4 Per prorogationem praedictam fit domino iurisdictionis.

¹ *Expressis.* Putant Io. And. & Anch. c. statutum. § 1 in nullo, de rescript. in 6, quoriam statutum quidquam expressum requirit, rationes tamen non sufficere, quia de re minime multa multis vbiq. Triaq. in legio. consue. lege. 16. glof. 7. verbo, *expres.* num. 7. Sed tamen subiecta materia hic aliter suadet, & est fortis interpretatio petenda, nec quod hic verbo, *expres.* vbi est consuetudo, putanda est restringenda, aut limitandi causa dixisse, sed frequentioris usus dumtaxat, adde & frequens incognitio vniu. Reformatonibus fuisse, ne semper apud enunciationem vinceretur. Quare idem tacitus quoque consensum poterit, cum consensum multo magis res ipsa & actus demonstrat, quam verba, quod Rota dixit hoc ipso in argumento prorogationis Decif. 380. incip. si Iudex delegatus, in nouis. Sine igitur pacto, siue stipulatione, siue contractu fiat, expressa prorogatio est, d. l. si qui ex consensu, & d. l. si conuenitur, siue tacita ascensione. cum scilicet procedat apud non finem Iudicem, nec exceptio incompetentiae ab faciente & prudenter opponitur, quod Iuriconsulti notant, d. l. i. & l. 2. D. si quis in ius vocat non et. alij. l. quidam considerant. D. de re iud. Canonisti. c. cum inter monasterium. ext. de re iud. nec recipimus Innocentij sententiam. c. cum olim. ext. de off. deleg. qui duertum quiddam loquuntur. Sed & illud est tribunalius aduertendum prorogata iurisdictionem siue tacite siue expressis, non admitti penitentiam, de qua in d. l. si conuenitur, quominus Iudex semel cognidionem exoritur peragat, quod & Consuetudo nostra expressis statuit. art. 48. & 50. infra. & l. si quis in confessorio. C. de pact. cauatur; Multominus regredi licet, si prorogatio in contractu est appolita, veluti deducta in commercij partem, quod grandi ratione Alex. Ang. Alb. Raph. Fulgos. Cast. Inf. notant d. l. si conuenitur. Roman. singul. 144. & apud suos Delphinates observari vii scribit Guido Papae. Decif. 77.

² *Est facta & censu.* Est & hoc quoque incognitum, quod verbo essentia, & verbum fingendi *censu*, Reformatores adiecerunt. Iudici autem iurisdictionem tribui intellige in causa prorogata, si quidem talis est quae prorogari possit, quia de re longus est tractatus, & extra notas. Sed tamen quod frequentissimum & vltatim valde necessarium est dicendum, Causam appellatoni prorogari non posse, nec alium de ea iudicare posse, quam qui legitimus & more gentis iudicare debeat, quod Barr. ait. d. l. 2. D. de iud. Fely. d. c. p. & g. glof. pragmat. sanctionis notauit. tit. de caus. §. statum. Sed & id quoque intelligendum, prorogationem in contractu factam, vim suam porrigere ad contrahentes, heredesque eorum, aut viros, quae iure ex contractu quacito videntur. Neque aliter possunt quae in mutua obligatione & lege contractus, si quidem communioni maritali participant, siue contractus, siue statutaria dispositione actum & passum. Postremo quamquam perouulgata est sententia penes omnium, prorogatione patrono, id est, Domino iurisdictionis non praedictari, quominus subditos suos ad suam cognitionem reuocet, quod notant. l. i. §. & post operis. D. de op.

de op. no. nunt. Imb. l. i. c. 21. Iacob. de Sancto Georgio libello de feudis, super verbo, dictique vassalli pro dictis rebus; tamen induci non possum, vt obtinere sententiam putem, quando prorogatio in contractu apponitur, cum quælibet clausula mutuam & reciprocam respectum & implicitam relationem habeat, sitque in conueniendi facilitate persæpe præcipua contrahentium consideratio, qua de re suum partibus consensum seruari multum omnino interfit eorum, nec eludi contrahentium leges oporteat interposita

domini persona & redempto effugio, prætextu iurisdictionalis emolumenti, frigide nec satis probabilis causa, quæ consensu partium opponatur, & contractum subruat caliditate artificij. Quare proboræstum Burdegalense coactis Classibus latum, cuius meminit Boër. Decif. 114. nec admitto remitti litigantes ad alium Iudicem quamuis paritum, si sibi illi cauerint, & in contractu Iudicis quoque delectum deduxerint: Nam simplici processu in lite, vt loquuntur, aliud fortasse videri posset.

ARTICLE XII.

ET aussi vn delinquant^b non domiciliaire, est iusticiable du Iuge où districte^a & territoire duquel il a commis le delict, pour raison d'iceluy delict, s'il est apprehendé audit lieu, ou poursuuiuy promptement, qu'on appelle, chaude poursuite: au cas que le iuge est capable de la connoissance du delict. Et où il ne seroit dict capable, doit intimer la iustice du seigneur fuserain, qui le doit, & est tenu prendre, pour le iusticer, & corriger, selon la qualité du delict, s'il n'estoit clerc, qui doit estre rendu au Iuge d'Eglise.

ET etiam delinquens seu noxius^b non domiciliarius sortitur^c forum Iudicis districti^a & Territorij, in quo crimen commisit, pro eo duntaxat crimine, quod eodem loco commissum sit, si re ipsa apprehensus, aut statim persequatur in fuga: modo Iudex sit capax cognitionis delicti. Et ubi non esset capax, debet intimare seu denunciare Iustitiæ Domini superioris, quæ prehendere debet accusatum, vt in eum animaduertat corripiatque, prout qualitas delicti requirit: nisi esset Clericus, qui debet remitti Iudici Ecclesiastico.

NOTA I.

1. Locus delicti tribuit iurisdictionem art. 35. Molin. ed.

Et hac in re ordin. instabilis ibidem.

2. Et bona delinquentis subiiciuntur iudici delicti.

3. Civiliter agendo de crimine ad iudicem domicilij &c.

^a Et aussi vn delinquant. Congruit Ar. 40. & 47. infra. Mira est hac de re æui huius inconstantia: Cum ante annum has notas instituissem, paulum modo progressus, ter mutare coactus sum non iudicio, sed instabilitate temporum, cum aliæ super alias Sanctiones subinde ingererentur. Veteri quidem Consuetudinario Iure de delictis, primaria cognitio Iudicis domicilij fuit, quod Ar. 9. supra statuit, Exceptum cum delinquens eo loco captus & deprehensus erat vbi delictum admisserat. Edita est ab Rege Carolo IX. Sanctio ann. 1564. quæ, Ar. 19. Iudici delicti Iurisdictionem de delicto ita tribuit, vt domiciliario abdicet, sed ita demum si in loco delicti sit deprehensus noxius. Postremo Ordin. Molin. Art. 35. præfractè & in totum Iudici delicti attribuit, addita etiam necessitate Iudici domicilij remittendi ad delicti locum, quare 9. ille Ar. hic ipse, & sequentes duo, pene ex toto sublatis, si quidem ille Molinensis obineat, De quo mirum est, cum promulgaretur tam euidentem Consuetudinis offensam, non esse ad Regè relatum, & esset materia de remonstrances. Quid deinde futurum sit, non liber augurari, nisi quod tam crebra legum mutatione, res per se loquitur, quid proficiat, cum veteres dediscuntur & obsolescunt, novæ irridunt, tum facili ausu quam nos antiquas cõtempnunt. Congruit huic dispositioni l. 1. & 2. &

B auth. qua in provincia. C. vbi de crim. ag. oport. & §. si quis verò comprehensum. auth. vt nuf. iud. col. 9. l. solent & l. non dulium. D. de cust. reor. l. 1. & 2. C. vbi senat. vel clarif. l. vl. D. de accu. l. 4. D. de off. præsid. c. postulatæ ext. de for. comp. c. 1. ext. de rapt. c. 1. & 2. §. 9. 6.

^b Non domiciliaire. Nam si domicilium concurreret, planè nihil erat veteri iure quod ambigeretur, ex regula Ar. 9. sup. nunc si Molinensis articulus obtineret, in totum Iudicis delicti cognitio esset, si præsupponimus Principem Consuetudinem tollere aut voluisse aut potuisse, idque non nominatim perstricto gentis more, quod vulgò negant.

^c Est iusticiable. Quod ad cõcercendam multandamque ue delinquentis personam, de qua si quid est constitutum, damnatus iudicatum facere per ordinationes rerum sitarum cogitur. Ord. de Chasseaubriant 1565. Art. 4. Quod cum est constitutum, eluditur illa questio, an iudici delicti subiecta per hoc statutum persona, subiecti bona quoque intelligantur, de qua Anchar. q. 1. & Panor. c. postulatæ & c. vlt. ext. de for. comp. l. omnes. §. verum li apparitor. C. de Epi. & Cler. Porro subijci delinquentes Iudicibus delicti intellige, etiam si Magistratus sint, ex sententia Anchar. & Panor. d. c. postulatæ, & de Metropolitanis delinquentibus in Diocesi suffraganei, latè An. c. 1. ex. de rapt. Panor. c. dilecto ext. de tclt. Adde & exemptos, quod Card. Ausf. & cæteri notant. clem. 1. de off. ord. Fely. c. xl. ex. de for. comp. & priuilegiatos, in quibus tamen seruandus priuilegij tenor, qua de re Bald. auth. qua in prou. C. vbi de cri. ag. op. tex. l. vl. C. de cast. & mini. l. 12. & l. 2. de priuileg. schol. l. 12. De exemptis in cõcercendis de-

hâcis statuit Ord. Aurel. & alibi diximus. Et vero cum tribus Iurisdictionem Iudici delicti statumimus, intelligi si extraordinaria, & vt loquuntur, criminalis prosecutio sit, quomodo Bald. scribit in l. quod eundem d. C. de cond. ob. corp. caus. aut si de criminali in civilem versa, referuat lege extraordinarie criminis repetendi; Quod si ciuilitur ab initio de crimine agatur, actionum personalium locus spectandus erit, id est, domicilium. l. vi. D. de priu. delict. Panor. d. c. vi. ex. de for. comp. qui sensus est Art. 45. infra, & rectè Ias. in l. imperium. D. de iurisd. omni iud. ait, vbi ciuilitur de crimine cognoscitur, tunc cognitionem non esse imperij, sed Iurisdictionis potius simpliciter sumptæ. Quare apparet in sensu iure factum, quod in discrimina Iurisdictione civilis & criminalis, nuper latuncularibus cognitio de his causis est attributa, quæ criminaliter instituta, examinanda ciuilitur vult sunt, quod & l. vi. de abig. conuincit & d. l. vi. D. de priu. delict. qua de re singularis est Decii. Bernardi de Bisgueto auditoris Roxorio. tit. de appellat. Sed de hac re Commentarij suffus.

NOTA 2.

- 1 Delictum alibi ceptum alibi consummatum.
- 2 Continuatæ prosecutio continuat iurisdictionem.
- 3 Decreto iurisdictionis præuenitur in vxo fugiente Cré.

1 Ois territoire duquel il a commis.] Verbum est partitæ & consummatæ delicti: Nec minus tamen idem sententiandum, si alibi ceptum alibi consummatum sit, veluti si quis è territorio Rhodonensi sagitta in Nanctensis feriat, qua de re loci apud Ant. Bar. Aret. Fely. c. vltim. ex. de for. comp. Ang. in tract. malef. verb. in plera communis Anchar. lat. c. postulat. ex. de for. comp. Alber. & Ioann. Fab. auct. qua in prouincia C. vbi de crim. ag. oport. Cy. & Bald. l. i. eod. tit. Bart. & Saly. l. Graeculus C. de adult. idem in eo, qui puellam alibi rapuit, alibi stuprauit. Bald. l. i. quis non dicam rapere. C. de epil. & cler. Fely. c. i. ext. de præsumpt. vt qui alibi vincitum alibi spohat, vt Bald. ait. d. l. i. quis non dicam, & l. i. C. de enuch. Bart. tract. de Iurisd. Quibus omnibus casibus voluit locum esse præuentioni, & vtunque posse cognoscere. De eo vero quod alibi mandatum alibi admissum est, admissi locum plures spectant, Bart. l. non solum, §. ex hoc sequitur. D. de in iur. Loc. c. vi. ext. de for. comp. Bart. Castr. l. i. vi. proponitur. C. de fideiuss. Abbas, & Fely. d. c. i. de præsumpt. Angel. d. libro de malef. verbo. Sempronij mandatore. Natura docet duo esse delicta, & separari cognitiones posse, vt suo quisque Iudex in territorio iudicet, ramentis sæpe probationes coniunctæ sint, & magnaratio faciat vt vtriusque criminis iudicium vni tribuatur, Quod idem existimant, cum instrumentum falsum productum, quod in alieno terri-

A torio exterius Notarius scripsit & subsignauit, ex sententia Bald. l. nullum. C. de testib. Panor. d. c. vi. vt dubitari posset ext. de for. comp. Bald. l. neganda. C. qui accus. poss. Nam de furto alibi facti, re alibi correctata Articulo sequenti dicemus, & sententia est Bart. l. et si amicis de adult. D.

^a Pour raison d'iceux.] Dumtaxat de eo crimine, quod eodem loco admissum sit, non altero, quippe ista est accidentaliter Iurisdictione ad limitatam causam, nec vltra protenditur. Bart. l. i. si cui. §. vlt. D. de accusat. Diuersum est in domiciliatio, cuius potestas in personam exercetur de quolibet delicto, vt sup. art. 9.

^B S'il est apprehendé audit lieu.] Si noxius te ipsa apprehensus sit, ex sententia Bart. Bald. Alex. Aret. Castr. Imol. de Rip. l. i. D. de acq. poss. & l. qui ferum. D. de verb. oblig. & l. i. Barlaorem. C. de fideiuss. & in mandator. Deprehendi vero in crimine dicitur etiam, qui postulat admissum capitur in fuga, Bald. l. i. si quis fustum. D. de his qui not. infam. nunc & si apprehensus non sit art. Molin. §.

^C Ou pour l'uy chaudiement.] Quo casu continuata prosecutione potest è fuga retrahi etiam in alieno territorio ad delicti locum, è sententia Bald. & Aluar. c. i. §. si Iudex tit. de pac. tenend. Mas. tit. de remiss. vers. item in causa. Paris Puteus lib. de Syndic. §. si Iudex. Quanquam sunt qui repugnent, Sed magna ratio pro hac sententia facit & fulius demonstrabitur in Commentariis. Sed id magis ambiguum, si noxius captus non sit quia effugerit, an & quomodo Iurisdictione præueniri possit, in quo traditur, si pluribus Iudicibus cognitio ex eoque tribuatur de crimine, per citationem præueniri Iurisdictionem, quamquam hac speie vix est, vt tunc sit citatio, quæ Iudici naturali & domiciliario cognitionem adimat, vt accidentaliter faueat, nisi Molinensis Articulus obstat. Sed tamen pro recepta sententia prodicit, citationem ad præuentionem sufficere, ex sententia Bart. Bald. Castr. Ang. Rom. l. liberius aduersus. D. de in ius vocand. idem l. si quis potest, D. de iud. Dyn. Bart. Bald. Alex. Alber. l. i. pluribus. D. de legat. i. Bart. l. i. de sepul. violat. & Ord. 1565. à Chasteaubriant, Art. 3. decreto præuentionem meretur. Nec probò eorum iudicium, qui putant citatione reali quam voeant præferri Iurisdictionem, si verbalis antecuerit executionem, in quo rectè Animenensis Angelum reprehendit. in d. tract. de malef. in verbo commissæ.

^h Auez que le iuge est capable.] Frequens est hæc cautio, vt cognitiones ex autoritatis modo tribuantur, quod Bart. Castr. Alber. tractant l. magistralibus D. de iurisd. omnium iud. l. officium §. officium D. de re milit. Sed de his longius est tractatur, quorum ordines recenset Ioan. Baptista Caccialup. Imperium q. ro. de iurisd. omnium iud. D.

ARTICLE XIII.

ARTIC.
XIII.
NOV.
CONS.

ET où le delinquant ne seroit poursuivy au lieu où il a commis le delict, le Iuge du domicile le doit iusticier: sinon que le delict fust commis en foire ou marché, où la chose emblee ou ravie fust apportee pour estre vendue audit marché ou foire. Auquel cas la cognoissance en appartient au Iuge dudit marché ou foire, si le delinquant n'est clerc.

ET vbi delinquens seu noxius non persequeretur in loco vbi crimen admissum sit Iudex domicilij debet ei panam irrogare, nisi delictum perpetratum esset in nudum.

aut mercatu, ^a ubi res furtiva deprehensa, ^b aduecta esset, ut vendideretur in dictis nundinis aut mercatu. In quo casu, cognitio ^c pertinebit ^d ad Iudicem dictarum nundinarum & mercatus seu emporij : nisi delinquens sit Clericus.

NOTA I.

1 Iudex delicti cognoscit de noxio redeunte art. 35. Ed. Molin.

2 Exceptio male addita hoc art.

3 Emblee vox unde.

4 Rei furtivæ quis iudex, remissive & nu. 5.

6 Nundinarum securitas.

1 ^a Et où le delinquant ne seroit poursuivy. Adde, ny preuenu par le decret du Iuge du delict & execution d'iceluy. Vt articulo superiore diximus. Quod si locum delicti effugerit, & posterius redierit, ne sic quidem Iudex delicti cognitionem semel ex Consuetudine amissam & domicilio restitutum recuperabit, si quidem ex intervallo redeat, nec in pristinam causam restituitur Iurisdictioni, ad naturam reuocata, & veteri Consuetudine expressum. c. 322. nisi delicti Iudex antecurterit Sed hodie si Moluensis Articulus obtinet, in totum Iudicis delicti cognitio est.

^b Le Iuge du domicile. Quippe restituitur iurisdictioni naturali origini & pristinae causæ, ex regula Articuli 9. supra.

2 ^c Sinon que le delict. Neque hæc clausula adiecta erat in veteri exemplari, nec hoc loco collocari debuit, & apparet incogitater factum ab Reformatoribus. Nam cum duæ regulæ superioribus Articulis sint constitutæ, altera quæ in vniuersum Iudici domicilij omnem in personam cognitionem statuit, altera quæ Iudici delicti noxio deprehensio, aut præuerfa cognitione potestatem de admissio tribuit, non potest non inconsiderate videri per hanc aduersariam (sinon) exceptum de delicto in mercatu patrato, quod ipsa in regula erat comprehensum, nec quidquam speciale continet, nisi quod ad rem furtivam attinet, cuius contrectatione hic forum tribuit.

^d Fuit commiss. Congruit art. 45. infra. Sed quis hunc casum speciale dicat, qui vnus excipi debuerit, cum superiori regula includatur Articuli superioris?

^e Où la chose emblee. Vox vernacula de idiotismo nostro, emblee d'où est le bled en qui se sème ab iniiciendis ma-

nibus, hoc nomine rem furtivam appellant: sed & d'où se sème perdere inuitum dicunt, & ab participio ^f ~~emblematis~~ formata est dictio. Est autem non sine fructu hac de re specialiter cautum, de qua essent molestissimæ Iurisconsultorum disceptationes; sed illud non prudenter, quod mercatus & nundinarum mentionem iniecit Reformatores, quasi non idem sentiendum sit in omni deprehensione rei furtivæ, quæ vsquam reperitur. Quæ dissertatio valde Doct. exercet. l. si abducta. C. de fur. l. si dominium. D. de furt. loci effusi apud Marci. Hippol. in practica criminali. §. constante & eundem l. vlt. D. de iur. omnium iud. Alex. conf. l. r. vol. 1. col. 4. Angel. in tract. malef. verbo, hæc est quadam inquisitio, verbo, existens Florentiæ, & in omni delicto vulgata est sententia. Doct. l. 1. C. de sacros. Eccles. Nam quantum ad rem furtivam, an Iudici loci rei repetæ Iurisdictioni tribuatur, magna est pugna eorum; quos Boërius aduocat hoc in argumento Decis. 218. & Arestio Curia suæ Burdegalensis terminat, & nos attingimus supra Art. 3.

^f Fuit apportee pour estre vendue. Quare ex itinere à transiente illata posset videri Iurisdictionem non tribuere ex l. Cæsar. D. de publican. & l. post hanc. C. de ædific. priuat. & quod vulgo sentitur ad delicti cognitionem non sufficere in itinere deprehendi l. 3. C. de ser. fugit. Sed Consuetudo res & effectus, & coercionem criminum spectat, ubi res furtiva deprehenditur, l. qui fiscales. C. de nauicul. lib. x. C. Bald. l. 1. C. de ædilit. act. & l. 1. C. de curs. pub. lib. xij.

^g En appartenenda. Re deprehensa, aliqui domicilium hic quoque spectat, sed nec pretij contrectatio furtum facit. l. qui vas. §. vlt. D. de furt.

^h Au Iuge dudit marché. Plato ἀγορεύων nundinis & foro venalium præficit & Bald. l. 1. D. de nund. putat eum qui nundinis præest, curare debere ne committentes aliquid illicitum patiantur, & vulgo dicuntur in protectione & fide esse Domini mercatus, ideoque & suspensis signis familiaribus solemus securitates committentibus polliceri, & inuitare commercia & concursum, par le brandon.

ARTICLE XIII.

I aucun delinquant est pris hors du lieu & distroict ^b du delict ^c & de son domicile, ^d par autre iustice, & ^e apres l'auoir intimé aux iuges des lieux du delict & domicile, ^f iceux iuges ne le veulent retirer pour le iusticer, ^g le iuge qui l'a apprehendé, le pourra & deura iusticer & punir, selon le meffait & qualité du delict: si le delinquant n'est clerc.

S ⁱ quis delinquens præhensus fuerit extra locum & districtum seu Territorium ^a delicti, & sui domicilij, ^d per alium Iudicem qui nec domicilij sit nec delicti, & ^e denuntiatione facta Iudicibus locorum delicti & domicilij, ^f si ipsi Iudices repugnent, non repetere, ut de eo supplicium sumant. ^g Iudex qui eum præhendit, poterit & debet eum corripere, prout deliquerit & secundum delicti qualitatem: Si delinquens Clericus non sit.

ARTIC.
XIII.
NOVÆ
CONS.

NOTA I.

- 1 De noxio extra domicilium, & delicti locum deprehensio.
- 2 Soli iudici delicti denunciandum &c.
- 3 Iudici noxij reperti tribus iurisdictio.
- 4 De remittendo reo, iudici suo, aut delicti &c.

1^a Si alicui delinquant est prius hori du lieu & dispoit.] Cum ante de cognitionibus, quæ domicilio tribuuntur, statuerit Consuetudo Art. 9. & 13. mox de his quæ locis delictorum, vt Articulo præcedente, hic demum quod super fuit ex partitione constituitur, si noxius scilicet extra domicilij & delicti locum deprehendatur, ne scilicet vsquam coëctio fontium de sit. Hic locus tractatur l. i. C. vbi de crim. & c. vt. ext. de for. comp.

^b Du delict.] Huic crim. primo ordine potestas de delicto tribuitur vt Art. 9. & 11.

2^a Et de son domicile.] Cum olim, & Iure Consuetudinario Iurisdictio Iudici delicti tribueretur, ita demum si apprehenderat, & Iudici domicilij in totum & veluti ordinario iure, non erat apta hæc verborum collocatio, quæ priorem requiri Iudicem delicti statuebat, cū ex ordine prior domicilij locus spectandus esset, & prior Iudex eius admonendus. Nunc ex illo Art. Molin. n. 35 soli Iudici delicti denunciandum erit: Nam & ipse domicilij Iudex si haberet reum in potestate, remittere necesse haberet ex illo Articulo. Qua propter apparet, quod diximus, hos penè omnes Articulos tolli, illo Artic. Molinensi 35.

3^a Par aucte Iustice.] Iudicem intelligit, qui nec domi-

A ciliij sit nec delicti, quem volunt esse ex illo vulgato, vbi te inuenero, de quo gloss. l. i. ver. à Iudice. C. vbi quis de curial. vel cohortal. aliaue condit. conueniat. & l. i. verbo, reperitur. C. vbi de crim. potestque videri hæc dispositio sumpta ex eorum sententia, qui Iudici noxij reperti cognitionem tribuunt, superioribus duobus abnuentibus, sicuti & superiores Articulus apparet decreptos penè ad verbum ex illa l. i. & auth. qua in provincia. C. vbi de crim. de quo Iacob. de Belouif. in præd. tit. de fug. reor. verif. si autem non committit.

^c Apres l'auoir intimé.] Denunciatione testato facta l. 1. §. magistratibus. D. de magist. conueniend.

^d Iuxta Iuges ne le venant.] Nec tamen intelligendum in libertate eorum positum: Nam & repugnantes & iniuri per superiorem cogi possunt crimen coëctere, quod apparet ex Art. 12. sup. verbo, doit & est tenu prendre, & art. superiori verbo, doit iussier, & auth. vt differ. iud. aud. int. alleg. col. 9. Fely. c. vlt. verif. secundo aduerte & verif. dum dicitur Iudicem. ext. de for. comp. & Card. Zab. ibi & vulgò ceteri Anan. c. i. de rap. ext. Sed conuerso casu, si Iudex delicti sponte repetat restituendus erit, Sed & si reus remitti fecit ad suum Iudicem postulet mos gerendus erit. Hodie si negligenter in eo versatus est Iudex inferior, deuoluitur Iurisdictio ad superiorem, ita vt impendiis negligens reus peragatur, ex Ord. de Chasteaubriant, 1566. Art. 3.

^e Le Iuge qui l'a apprehendé.] Hic demum & postmodò ordine Iudex alie nax succedit favore (vt loquuntur) delictorum coëctendorum, cùm ceteri officium non faciunt, ne delicta sint impunita.

ARTICLE XV.

ART. XV.
NOUVE
CONS.

N^o sergent^b delinquant & forfaisant^d en son office, est iusticiable de la Iustice^c du seigneur duquel il est commis, ou de la Iustice seigneurale. Mais celui qui sous couleur qu'il pretend auoir pouuoir de sergent (^e combien qu'il ne le soit) veut & s'efforce d'exercer & faire office de sergent au nom d'aucun seigneur, il^b doit estre puni par le Iuge de son domicile.

^a Apparitor^b delinquens & scelus aliquod admittens^d in exercitio sui officij, summittitur Jurisdictioni^c Domini à quo illud Officium accepit, aut Jurisdictioni superiori. Sed is qui prætendit se Apparitoris potestatem habere (^e quamvis non habeat) vellet mittatur exercere officium Apparitoris nomine cuiusdam Domini^b pœna debetur ei irrogari^a à Iudice sui domicilij.

NOTA I.

- 1 Sergent vox, & varia nomina.
- 2 Apparitorum diuersæ functiones.

1^a En sergent.] Antiquis Apparitores, Viatores, Lictores, Accensi, Statores fuere, Media aras Executores, Officia, & Officiales reperit, atque inter hos diuersas adiectiones, prout cuique Magistratui apparebant, Cælianos, Catholicianorum, Præfectianorum, Præfectorianorum, Magistratianorum, Augustalium, Rationalium, Præsidialium, Largitionum, Opinatorum & talium. Postremo victrix barbaries, Missas, Massarios, Baiulos, Bidellos, Biruaros, Ostiarios, Nuncios, Clientes, & qua hic appellatione vitur Scruiantes adiecit; fuere & diuersæ functionis, sed non ab similibus,

C admissiones, de quibus. l. 2. C. de priuileg. cor. qui in sacralat. milit. lib. XII. quos & Ostiarios Plin. lib. 12. natur. hist. vocat. Tales fuere Coss. viginti quatuor cum fascibus, & securibus, Proconsuli sex, Legato quatuor, Pratori duo, Dictatori viginti quatuor. Præditi duo, postea Proconsuli etiam quadringenti, vt tit. de Apparit. & legat. lib. XII. C. Et Comitri Orientis sexcenti tit. de Apparit. Comit. or. C. lib. XII. Sed hæc in re militari potius, Tribuno-plebis, Aedilibus, Duum viris, & minoribus Magistratibus nulli, quia nec vocacione nec præhensionem habebant. Sed & in militaribus functionibus similis honos vsurpatus, aliquando & Tribunalum quatuor milites, Ducem sex, Legatum decem, antecedere institutum Alexandro Mammæa, quod Lampridius scribit. Et Ordinatio Philippi Pulchri

chri inter Ord. Austerij tit. de Baillius Art. 14. quam paucissimis contentos esse Senefcalos iubet, & item titulo de excess. officiariorum. §. vlt. in Stylo Parlam. Sed honoratis quoque hominibus arque adeo feminis is honos exhibitus, vt Agrippinæ, & Drusillæ, & alijs plerique illustribus feminis. Horum munus, fuit in ius vocare, & prehendere, id est vocatio & prehensio, Magistratibus apparere, obuios summouere, iube- re via decedere, & caput denudare, fores virga pecu- tere, quæ omnia ad nos vsque de veteribus exemplis manauere, & ab antiquis etiamnum retinemus.

³ *Sergent delinquant.*] Multum huic hominum generi conciliauit odij, rapacitas & inclementia animi, iam olim notata Imperatorum censura l. ne diu. C. de pæn. l. 2. de Appar. præf. vrb. lib. XII. & alibi sæpe.

NOTA 2.

- 1 *Varie species delictorum in apparitoribus.*
- 2 *In delictis inarendum allegare potest apparitor.*

¹ *Forfaitant.*] Faciunt autem multis modis, vt cùm pecuniam capiunt quo minus magisue quidquam ex officio faciant, l. vel quomagus D. ad l. Iul. repet. vel ob hominem capiendum, vel non capiendum, vinciedum vel non vinciedum l. lex Iulia. cod. tit. idem si reum captum vel custodia sue assignatum deserunt, l. si quis aliquid. §. miles. D. de pæn. l. milites. D. de custod. reo. quo casu capitalis noxa est l. vlt. §. fraudulenter D. de cust. reor. Qui adhiberi perquirendis, aut denunciandis fontibus, pecunia accepta dissimulant, aut conuincunt, & aliquid calumniosè insinulauerint, quo re- nunciandi genere, nos *Sergens Baillagiers en l'endroit des offices*, vtuntur l. illicitas §. ne portetores D. de off. præf. l. diuus 2. D. de custo. reo. l. 1. C. de Curio lib. XII. ea quidem C. de accusat. idem si quid falsi reulerint, aut ea que notoria dicuntur falsò renoulauerint d. l. diuus & l. 1. D. de fal. Rom. sing. 33. Bart. l. qui nomine. D. de fals. Bald. c. vlt. ext. de dol. Sed. & si aliquem iniulsi, id est, sine decreto capere prehendant, l. vlt. C. de exhib. reis vbi Bart. Bald. & Salic. l. prohibitum vbi Doct. C. de iur. hie. Ang. & Fab. §. quadrupli inst. de actio Lud. Rom. l. plerique D. de in ius voc. Ord. Philip. Pulchri in Stylo Parl. tit. de Baillius Art. 31. idem & si caprum pretio dimittant, Si illicita ministeria exhibent milita- ribus viris, seu equorum & veredorum nomine postas vocant, in *chevaux de charrey d'artillerie, munitions*, aut cibariorum causa, *pour fournissement d'estapes*, aut sterner- dendorum itinerum, *pour reparations ou rompture de che- minis*, quo nomine plures sæpe damnum comperimus d. l. illicitas, & §. illud de mand. princip. & l. nemo du- cum. C. de cursu pub. lib. XII. de quibus Ord. d. titulo de Baillius. §. 28. & §. 18. in Stylo. Denique qui amplius constituto salario exigunt, de quo nos inf. art. 22. §. & hoc quoque auth. vt litig. iurent in exord. lit. col. 9. Si instrumentum ad exequendum commissum aduersario prodiderint l. si quis forte. §. si quis instrumentum. D. de pæn. Si animalia saluum ingressa saluarius Appa- ritoris, id est, Forestarius dissimulauerit l. 1. C. de fund. & salib. rei domi. lib. XI. vbi Platea. Si aut verum, pec- unia exactæ summam mobilium numeru, speciem, quantitate venditorum non expresserint l. Apparito- res C. de exact. tribu. lib. X. C. §. coges. auth. de mād. princip. Bart. l. missi. d. tit. de exact. trib. si causæ cogni- tionem sibi sumant l. vlt. D. de iud. Boër. in consuet.

Biturig. tit. de iudicib. §. 15. si executione facta pecu- niam redactam amplius triduo retinuerint Ord. Au- relenian. Art. 90.

Quibus & similibus speciebus neque autorem ² citare, id est, garendum allegare nec factum suum recipi ab alio postulare possunt, & in lite retinentur, *ils de- meurent en procès, & ne se peuvent faire aduocers*. Quod aliter accidit, cùm simplex & nudus error in executio- nis forma proponitur, & qui mandauit, factum Appa- ritoris quæcunque sit, in se recipit, & se litæ subij- cit periculo damnorum. Nam cætera Apparitoris, si in- obseruata forma exequitur, quæ legibus & consuetu- dine præscribitur, præter officium facit, & damnis ex imperitia subijcitur, vt alius quilibet officialis.

Porro quibus casibus pecuniam capere vetantur, syngrapham abstulisse aut stipularum eile dari aut fieri, similis noxa est glof. l. 1. §. hæc autem verba, vbi Bald. D. quod quisque iur. & l. generaliter §. si iugiter D. de calumniat. Petrus in tract. de Syndic. verbo bar- rataria, vel etiam à sponte dante. l. 1. C. de falgam. lib. 11. auth. vt iud. sine quoque iuss. fiant c. Statutum. §. insuper de rescip. in 6.

NOTA 3.

- 1 *Cognitio delictorum militarium ad quos pertineat.*
- 2 *Capitaines de villes n'ont aucune iurisdic'tio &c.*
- 3 *Pena apparitoris delinquentium.*

⁴ *En son office.*] Limitata & expressa causa in officio, neque enim idem iuris est in cæteris delictis, exempla superiori glof. dedimus, dicemus glof. vlt.

⁵ *Du seigneur duquel il est commis.*] Talis est Ord. Regu, titulo de Baillius Art. 38. in Ord. glof. & doct. l. Sena- tui consulo, verbo parcissimè D. de off. præf. Bald. l. obseruare, §. proficisci D. de off. proconf. Io. Fab. l. quod promul- garis. C. de off. præf. vrb. Pet. Jacob. in præf. tit. de cō- dictione ex. §. quadrupli, Paris Petrus in Synd. verbo familiaris. Boër. Decif. 9. tex. l. 2. C. de sport. l. omnes. C. de off. reit. prouin. §. nullo auth. de iudicib. col. 6. §. coges. auth. de mand. princip. col. 3. §. & maxime. auth. de quaest. col. 6. Guid. Pap. q. 326. Ord. Philippi Pulchri inter Ord. Regias, & Carol. VII. anno 1454. Art. 10. Qua de re longa Ciceronis admonitio extat epistola ad Q. fratrem, qua tales cõterci ab fratre Proconsule expetit, & in auth. de mand. princip. præcipua Præsi- dium cura inter mandata Principum, quæ Præsidibus in Prouincias proficiscentibus dabantur, vt comites & apparitionem innocentem haberent, quæ de extrant veterum Præsidum accusationes, ob nimium indul- genter habitos comitatus.

Similis ratio de militariibus quidem delictis cogni- tionem ducibus tribuit, quandiu quidem illi in expe- ditione sunt l. 2. C. de off. mag. milit. l. officium. D. de re milit. & auth. vt neque milit. neque fœderati col. 8. l. magister. C. de iur. omnium iud. Melior tamen to- tam cognitionem etiam militariibus officiis de mili- tibus ademit, Henrici Regis anno 1593. nisi quidem Le- gatis & Locumtenentibus Regijs, suprema potestate, vt & aliæ complures. Extra expeditionem aut obli- dium cuiuslibet Regij Iudicis est cognitio de delicto non militari d. l. magister. l. 2. D. de re milit. d. auth. de iudicib. §. quod auth. l. 2. C. vbi quis de curial. vel cohortal. l. vnica C. in quib. caus. milit. for. præscrip. vti non poss. & l. 1. C. de exhib. & transmitt. reis. Hæc sententia est l. 1. de off. mag. milit. l. 2. de off. mil- lit. iud. C.

Quæ eadem & in his noxis intelliguntur, quæ opi- fices committunt, si quidem collegium Iurisdictionem

habeat l. vlt. C. eod. tit. quod nos nondum admisimus, vt diximus in Comment. §. 1. suprà.

Nec tamen eam potestatem permitimus Ecclesiasticis Iudicibus, si Apparitores laicos habeant, cum de suis liceat illis deligere, sequimurque Anchar. & Ant. Butrij sententiam c. cum contingat ext. de for. comp. Aufser. rep. elem. i. de off. ord. de potestate super laicos q. 25.

2 Quamobrem nec Præfæctis arcium, quos Capitaneos vocant, permitimus ministeriorum suorum coëctionem, quos *mortepaix* vocant; quia nullam Iurisdictionem habent, quod Ateflo facti Consilij olim iudicium est inter Præfectum arcis Maclouienfis, & Capitulum Ecclesiæ Fani Maclouij anno 1527. & contra Præfectum arcis Nanctenfis 1557.

3 Potero delinquentium Apparitorum pœna, si quid extra debitum dolo exegerint, est quadrupli §. quadrupli Instit. de act. l. 1. & vlt. C. ad l. iul. repet. & auth. vt iud. sine quoq. suff. fiant. §. siciqur l. 1. de calum. sed tamen et si res polcat, & delicti atrocitas & extraordinaria puniæ & capitaliter possunt, & frequentia sunt exempla à Præsidibus damnatorum, quamquam Ioann. Faber videtur repugnare l. 1. de off. præf. augst. Canonist. c. statum. §. insuper verbo recipere. de rescip. in 6. Et abentes quoque damnari contra iuris regulas lne diu. C. de pœn. neque damnati à Præsidibus appellare possunt, C. quor. appel. non recip. vbi Cy. Alb. Cast. Salye. Fulgos. Sed eorum neutrum tribunalia admiserunt, quare neque damnari abentes nisi legitimo edictorum numero possunt, & reuocantes audiuntur, quamquam perispe malo publico.

1. Cor.

¹ *On de la iustice susseraine.* Quippe locus est præuentioni inter superiorem & inferiorem Iudicem. inf. Art. 28. præueneri autem cognitionem citatione diximus sup. Art. 12.

NOTA 4.

1 Pœna apparitoris *suspensæ*, aut *privati*.

2 *Functionem publicam vsurpans falsi pœna &c.*

3 Charge notable, & apparente pour suspendre vn Officier.

1⁸ *Combien qu'il ne le soit.* Quo casu pœna falsi tenetur, sed quid si fuit aliquando, nunc verò aut suspensus aut abdicatus est, namque ad tempus officio interdici possentur ut ex l. moris D. de pœn. l. 1. puro & seq. D. de postul. l. vlt. §. vlt. D. de interd. & releg. Respondeo suspensos, si quid contra audeant, perpetuo priuari & arbitrio Iudicis coërceri l. 1. §. qui aduersus D. de postul. l. relegati in fin. & l. capitalium. §. in exulibus & l. aut damnum D. de pœn. Priuati pœna mortis nō coërcentur ex sententia Bald. l. data vers. & idem in eo qui facit. C. qui accus. pos. quia iuuantur primordio veritatis. Verius arbitrium Iudicis esse pro consequentia & pondere admitti, vt & de eo qui vitiosè creatus vitium tacuit, de quo Fely. in præmio Gregoriano.

2 Sed si, quamquam fortasse *id est* *perpetuo* quæritur, an

A acta per eos facta valeant: Responderi solet, & ratio dicitur, quæ ab eo gesta sunt, qui nunquam Apparitor, Notarius aut Tabularius fuit, nullo modo valere. Contra in gestis ab eo, qui fuit quidem aliquando, sed aut interdum interdictus, aut priuatus, quandiu quidem ignoratur interdictio aut priuatio, ac dissimulatur sententia, & toleratur ab his qui possunt prohibere, & pro tali habetur, alioqui multos in fraudem incidere necesse esset. De eo iusta opinatio est, quem suus Magistratus patitur Officium exercere, aut ante sententia promulgationem, nec id semel nobis vix accidit. Hac Bald. l. 1. C. de testam. vbi Alex. & Salye. & Rayn. Oldrad. Alb. l. al. Bald. l. barbarius. D. de off. prætor. Bart. l. actuarios C. de numer. & actuar. lib. 12. Innoc. c. cum super ex. de off. deleg. & c. 1. ext. de inf. instrum. Anton. Panor. Io. And. c. fraternitatis ext. de testib. Bal. l. si quis ex argentariis §. 1. D. de eden. & l. Callius D. de feni. Put. in Synd. §. officialis fo. 116.

^h *Doit estre puny.* Qui Notarium, Apparitum, Doctorum, Magistratum, functione inue auctoritatis publicæ vsurpat, cum talis non sit, pœna falsi tenetur, quod Bart. & Alex. ad eum notat. l. eos D. de fals. Bald. d. l. data vers. de eo qui asserbat, & d. l. 1. C. de testam. Bald. & Bart. l. 1. vbi verbo recipere. C. de sacros. Eccles. Panor. c. 1. de cler. non ord. ministr. Fely. in Proemio Gregor. & c. tertio loco de testib. Anania in rub. de fals. & item rub. de magist. Quod ita tamen intelligendum, si actus officij proprios vsurpet, Notarius contractus recipiat, Apparitor citationes, intimationes, & cetera sibi sumat, Extra id simplicis tituli extraordinaria coërcio est pro gauiare admitti, ex sententia Bart. d. l. eos. Bonus Cartil tractat. de nobilit. part. 3. Fely. d. c. tertio loco. Idem in eo, siue vassallo, siue alio qui Iurisdictionem vsurpat, siue mediam siue infimam siue merum imperium, cum non habeat, qui in genere multi peccant, Aufser. q. Tholof. 401. Guid. Pap. q. 423. Bald. d. l. 1. q. 6. de testam.

¹ *Par le luge de son domicile.* Vt & generaliter de omni admisso quod extra munus, Officium, aut Magistratum committit, & communibus delictis in vniuersum, ex sententia Bart. l. 1. D. de off. rect. prouinc. Ioan. Fab. l. vltim. C. de off. præf. vrb. Petr. Jacob. in practica tit. de cond. ex §. quadrupli. Ord. Philippi. d. tit. de Bailluis Art. 8. incip. Statutum.

Quæ ipsa ratio admitti in officio facit, vt interim 4 suspendi administratio debeat, Magistratu reo postulato, de eo quod in officio admisit, si quidem grauius notatus est, & vt loquuntur, oneratus, alioqui accusatille non sufficit, quod plerumque etiam probatis & præstantibus viris accidit: qua de re Lucas de Penna l. iudices. C. de dignitat. lib. XII. Bart. l. ordine D. ad municip. & l. quod si forte D. de solut. de quo locus apud Par. Put. in Synd. §. accusatus in officio fol. 41. ¹ *Mais il faut à cela charge notable &c. apparente.* cum sint hodie conductij sectores, qui probis viris negotium faciunt redempti, ac proinde inulti, quia nihil habent quod in offensione deperdant, quod ille olim dixit in diuinatione in Verrem.

ARTICLE XVI.

NVL^e subiect seigneur ne doit cognoistre des choses^b, qui touchent le seigneurain seigneur, ne qui touchent^c le faict de la iustice, s'il n'a commission & pouuoir suffisant de ce faire. Et s'il le faisoit, ^d en seroit amendable: ^e ou ses officiers, en cas de defaucu, s'ils ne monstroient mandement dudit seigneur inferieur.

NUllus inferior Dominus, debet cognoscere de rebus^b ad superiorem Dominum pertinentibus aut eius^c Jurisdictionem, nisi facultatem aut speciale mandatum id agendi habeat. Et si faceret multa damnari deberet: aut sui Officialij seu Officialis, modo non approbet quod per eos factum fuerit, nisi exhiberent mandatum Domini inferioris.

NOTA 1.

- 1 Art. male concinnatus.
- 2 Inferior dominus non statuit de iure superioris &c.
- 3 Inferior magistratus superiorem obsequiare debet ibidem.
- 4 Effectum superioris iurisdictionis.
- 5 Par in parem non habet imperium &c. nu. 5.

Nul subiect [seigneur ne doit cognoscere.] Me autore, nemo tales vquam Confuetudinis Articulos scribet, incertos, infinitos, vagos, qui, si pro regulis scribuntur, convenientius è iure civili & fonsibus peti potest. Nunc cum à iure Consuetudinario, id expectetur potius, vt deductas de iure Romano sententias domellica & locali lege pressius constringat, & ad hypotheseas, & species propius applicet, non video quid hac tam clumbi, & languida oratione proficiatur ad controversias, cum in specie occurrunt diiudicandas, cum ad vivum non pertingat, & interpretatione, aut exceptione facile eludi possit, cum se tot cuniculi pandant ad subvertendas dispositiones indefinitas, si quis quidquam superstruat, Magis mirum repetitum hunc eundem Articulum, inf. Art. 39 quæ perpetua fuit Reformatio in incogitancia. Sed vt accipiamus quod datur, si habe. De persona patroni, Dominus superioris aut eius potestate in dicendo iure, inferioris ius suse non esse statimere. Excipe casum articuli. 29. infra, Tot rerum publicarum administratio, quæ bona ex parte in Magistratibus posita est, à distributione functionum pendet. Huius disciplina est præcipua, & de qua quem locum è Lacedæmoniorum Rep. Plato lib. de legib. fusè persequitur. Sed ea constare nequit, nisi inter impares gradus, iuventium & obsequiorum. Neque enim hic quaeritur quam quisque primatus reverenter habere debeat Magistratum, sed quo quisque honore & obsequio magistratus inferiori superiori observare debeat, quoniam consensione potestatum magnam in rep. accidere rerum perturbacionem necesse sit, quod olim imp. dixere l. consulta C. de testam. l. repetita C. de epil. & cler. Extant in sacra quoque disciplina crederemur ex deo Sanctiones, ipsi iam olim à Religiosis rudimentis repetite: ipsa quoque celestia corpora, & Sancti spiritus ordine, & iurio aut imperio aut obsequio Regi cedunt. Et iure quidem civili, frequentes in eum sensum traduntur sententia. Inferior gradus, inquit imp. meritum superioris agnoscat. l. i. C. de off. præfect. vbi, & alibi, prioris, inquit, gradus Magistratibus competens reverentia ab inferioribus tribuatur, l. portio C. de off. recto. prou. Et alibi, excepta, inquit, reverentia, quæ non solum ab inferioribus sed etiam à maioribus Rectoribus Provinciarum debetur l. nihil C. de palat. sacrar. largit. lib. XII. Ex eo est, quod inferiori adversus maiorem sententiam non restituit, l. præfecti & l. minor autem magistratus, D. de minorib. Nec à maiore ad minorem appellatur, l. i. §. si quis. & §. denique. D. de appell. & l. i. cuius. D. de appell. recip. Nec contrariam valere consuetudinem putant vulgo Doct. in rub. de appell. ext. & c. a. de consuet. in 6. Nec Iudex inferior cogit superiorem arbitrium acceptare l. 3. & seq. D. de arb. Nec citatio maioris Iudicis accedat citatio ad minus tribunal, l. contra pupillum, §. si

Regent. in Conf. Brit.

A quis ad mains. D. de re iud. latè Ang. & l. iud. l. 2. §. i. D. si quis cauit. Nec inferior Leges aut Statuta potest condere in præiudicium superioris, quod vulgo notatur l. omnes populi. D. de iust. & iur. Cano. c. ext. de rapt. in re militari contumacia omnis adversus Prepositum capitalis est, l. omne delictum. §. contumacia. D. de re milit.

Nec vero quod hic dicit, locum habet dimittat in inferiore adversus superiorem, sed etiam in pari adversus parem, Lille à quo. §. tempelsum. D. ad Trebel. l. nam Magistratus, D. de minorib. vnde & traditur, cum duo Domini eiusdem vrbis aut oppidi æqua potestate proponuntur, neutrum in alterum iure potestatis vti possit, quod Doct. notant Lest receperunt D. de iurisd. omnium iud. Bart. Bald. Alb. l. i. D. de rer. diuis. Sed illud quoque ex eadem ratione respondent collegam non posse collegam suum Jurisdictionem obstantem coercere, non magis quam olim Tribunus plebis vni intercessionem collegæ tollere, quæ de re Bart. l. i. §. i. D. si quis ius dicit. non obtemp. indeque quoque sequitur, vt cum duo patres de iurisdictione contendunt, neutrum sit lituendi potestas de ea re, quæ sit cum pari controversia, de quo Ang. Cal. Rom. l. i. D. si quis in ius voc. non ier.

Eadem & in Ecclesiastica Politia observatur, quod §. cano. vlt. §. Distinct. statuitur & c. qui resistit. q. 2. ipsos, inquit, humanarum Legum gradus advertere, si aliquid iussit curator faciendum est, non tamen si contra Proconsul iussit, Non vaque contemimus potestatem, sed eligis maiori ferre, nec debet minor irasci, si maior Prælati est, & quæ ibi alia pluribus quare nec apud illos inferior in superiore iudicium exercet, c. cum inferior ext. de maior. & obed.

Nec Marcellinus Episcopum clerici voluit iudicare c. nunc autem 21. Distinct. Nec maior à minore absoluitur, aut condemnatur c. inferior. 21. distinct. Nec inferior superioris negligentiam supplet, Panor. c. qualiter ext. de iud. & minor potestas maiori ad obediendum proponitur c. quæ contra 8. distinct. Nec in foro penitentiali maior à minore benedicitur c. denique 21. distinct.

NOTA 2.

- 1 Reatus excludit omnem dignitatem nisi &c.
- 2 Procurator regium non litigat apud iudicem inferiorum suo.
- 3 Inferior non cognoscit de iudicio superioris &c.
- 4 Par defatacu le seigneur ne se descharge du tout.

Qui touchent le suzerain seigneur.] Id est, quæ patroni personam contingunt, quare inferior non poterit in superiore quantumlibet delinquentem animadvertere c. i. extra de rapt. vbi Doct. Quamobrem quod vulgo dicunt reatum honore excludere, & delinquentem Magistratum pro priuato haberi, si quidem extra Magistratus causam & occasione delinquit, l. i. C. vbi senar. vel clariff. glof. c. 3. q. 6. sic accipit volent, si modo qui deliquit, non sit superior eius qui de delicto vult cognoscere, Anchar. clem. i. de for. comp. l. ly. d. c. cum inferior. vnde eueniet, vt nec Episcopus

à Suffraganeo, nec Consiliarius ab ordinario Magistratu, nec Rector Provincia ab inferiore aut subalterno iudicari possit; quam sententiam scio à plerisque magnis spiritibus defendi blandiente insolentia: Nam de delictis in officio iustitatio est. Proinde non dubium quin sese inferiori superiori subijcere possit. l. est receptum D. de iur. omnium iud.

Et verò quod hic actum dicitur, ut inferiori nulla sit in superiorem potestas, passivè quoque accipe, ut si quid in inferiori decretum iudicatum sit inconsulto superiori, de iure forsitan pattonatus, aut obediencia (ut loquimur) & iure Feudi, nil superiori præiudicet, quia de re prolaxa est disputatio Panor. c. cum super. extra, de re iud.

^c Pour le fait de sa justice. Si forsitan in controuersiam vocetur, an Dominus superior merum imperium & altam Iustitiam habeat, an mixtam, an cognitionem ignere prena, rerum perdarum, droit d'espaues, de gaioix, de bannes, de seaux, d'innentaires, creation de Notaires, illam iudicium inferioris vocari non poterunt, si curi, nec quæ Regalia dicuntur inf. art. 56. Et ex illa ratione accidit, ut Procurator Regius nunquam apud inferiorem Regio suo Iudice litiget, quia scilicet de his inferior Index cognoscere non possit quæ Regem attingunt, iurave Regia, aut casibus, quos regios vocant. Idem existimandum, & si de his agatur, quæ ab

A Iurisdictione indicatone superioris pendet, ut si de executione iudicati eius l. i. prator. §. 1. & 2. D. de iud. nec si in odium contemptumve litis ad superiorem pendens aliquid attentatum sit, vel si quid pendente appellacione innovatum, si de reddenda ratione ab curatoribus bonorum quaratur, qui ab superiore sint deputati, si quid domino familia; Appartoriue eius minus committum exercent noctum sit, his denique quæ inf. Art. 45. continentur si de finibus Feudi, prærogatiue eius ambigantur. Quibus de rebus omnibus superioris est potestas & cognitio, nisi cum hæ ipsæ in contronectiam ab inferiori vocantur, quo casu ad superiorem virtutisque eundem est Art. B 30. inf.

^d Il seroit amendable. Quippe culibet licet penali iudicio Iurisdictionem suam defendere l. penult. D. de off. eius cui mād. est iurisd. l. 1. §. 1. D. si quis ins dic. non obtemp. c. 1. ext. de off. delegat.

^e On se Officiers en cas de desaveu. Le seigneur par desaveu n'est descharge pas du tout: Cum mala clecho in culpa sit, sed aut ipse damnum, quod alteri datum sit, præstare debet, aut officiales suos ad id compellere, ut inf. art. 38. & 39. sed repræsentatione officialis eximitur noxæ si ille solvendo est, alioquin dominus qui mandavit pro fideiussores & nominatos habetur, & periculo alienæ culpæ subijcitur.

ARTICLE XVII.

ARTIC.
XVI.
NOVÆ
CONS.

S I^a le Iuge qui a condamné aucun^b, ne trouve biens du condamné dedans son distroit & iurisdiction, suffisans pour mettre à execution sa sentence, il^c peut requérir le Iuge, ou distroit & iurisdiction duquel ledict condamné a biens.^d Et est le Iuge qui est requis, tenu obeyr^e au requissitoire, & s'il luy appert sommairement que la condamnation soit donnée^b par Iuge competent: autrement ne seroit tenu y obeyr.

S I^a Judex qui condemnauit aliquem^b, & nulla condemnati bona reperiat in suo Districtu seu Territorio & Jurisdictione sufficientia ad suam Sententiā exequendam, potest rogare Iudicem in cuius districtu seu Territorio & Jurisdictione condemnatus sit a bona habet.^c Et Judex hortatus^e tenetur obedire^d ad postulationem, & si ei summam appareat condemnationem latam fuisse^b a competenti Iudice, alias non tenetur obedire.

NOTA I.

- 1 Art. sumptus ex l. à Diuo Pio D. de re iud.
- 2 Extra territorium iudici non paretur.
- 3 Qui territorium non habent nec executionem.
- 4 In executionib. nullus ordo immobilium ad immobilia seruandus &c.
- 5 Non recuſanda executio à iudice rogato.
- 6 Fori vsus in talib. executionib. rogatis.
- 7 Solemnia auctionum peragenda in locis ubi sunt res sitæ &c. & nu. 9.
- 8 Nec restitucationes sunt in parlamenti &c.
- 10 In capitulis. præbenſio ubique facienda.

Hic Articulus cum nil præter ius commune continet, frustra album occupat; Nam quæ vultas transcripsi aut compilati iuris ciuilibus: Adde quo magis incogitantiam mireris repetitum inf. Art. 229. Nota est iuris ciuilibus sententia l. à diuo pio. §. sententiam. D.

C de re iud. Sententiam, inquit, Romæ dictam Præsides in Prouincijs, si hoc ius sit fuerint, ad finem persequi posse Imp. rescripserunt & l. argentarium. §. 1. D. de iud. Turoribus (inquit) in Prouincia condemnatis, curatores iudicatum facere Romæ cogentur. l. magis puto. §. illud. quari. D. de reb. cor. Quæ sententia in criminalibus quoque causis valet. §. si quis verò comprehensorum auct. ut nulli iudic. col. 9. & l. solent. D. de custod. reor. Notum illud de iure, extra territorium ius dicenti impune non pareri l. vlt. D. de iurisd. omnium iud. c. vlt. ext. de consit. clem. pastoralis ext. de re iud. quia territorium suis finibus clauditur & latitudo eius meta est cuiusque porticulis, quod ait Bald. l. vlt. q. 7. C. de edict. di. Adr. rol. Priuatus est igitur Magistratus, cum fines territorij egressus est l. 4. D. de off. præsid. quod de magistratibus dictum ad res quoque extra territorium sitas protenditur l. pupillus. §. territorium D. de verb. signif. c. postulasti ext. de for. comp. l. cum vnus. §. penult. D. de bon. aut. iud. possid. l. nulli. §. quod

⁵ quod si in viro. C. de epis. & cler. c. Romana. §. con-
trahentes de for. comp. in 6.

³ *Le Iuge.*] De his intellige, qui iurisdictionem con-
fessionis & cognitionem exercent, quia pro regu-
la traditur eum qui sententiam suam exequi nequeat,
nec alium quidem implorare posse, ut exequatur, quod
sententiam Bart. Alex. Angel. Ias. d. §. sententiam, Paul.
Cast. Ias. Ang. l. proparandum. §. in autem reus. C. de
iud. Tales sunt Arbitri compromissarii, tales Iudices
delegati ab inferioribus Principe, nisi his ex forma de-
legationis executio quoque commissa sit. Tales qui-
bus vniuersitas, aut certum genus causarum commis-
sum est, cuiusmodi sunt Conservatores privilegio-
rum, Rectores vniuersitatum, defensores Civitatum,
qui nunc sese Consules vocant, qui omnes eodem terri-
torio non habeant, nec fias ipsi sententias exequi
possunt, nec alium implorare tanquam Iudices, ut
exequatur, quod fuit Panoramicum persequitur. c. si
quis contra vers. alij vendicant sibi iurisdictionem.
ext. de for. comp.

⁴ *Ne irruat locus.*] Hæc verba videri poterant ordinem
quendam inducere, ut prius Iudex qui iudicavit, expe-
riatur quid possit in suo territorio, ac tunc demum alium
imploret, quod gloss. quoque sensu l. cum quidam, verbo
generaliter. D. de iuris. omnium iud. Alex. Cast. Ias.
Angel. Imol. putaverunt decepti lectione. d. §. senten-
tiam, ubi legerunt, si hoc visum fuerit, cum melior le-
ctio & Florentina editio habeat, hoc iudici sunt. Sed re-
vera ordo nullus præstabitur, nec ille rursus hanc sen-
tentiam adiuvet. Nam & id traditur iure civili, in exe-
cutionibus ordinem nullum immobilium ad immo-
bilia tradimus, sed mobilium ad immobilia, qui tamen
hodie in totum Ord. 1539. sublati est. Postest igitur,
qui iudicatur, aut iudicatum in suo territorio ad exe-
cutionem deducere, aut alium implorare epistola publi-
ca, ut in suo exequi velit.

⁵ *Potest requirere.*] Imò & debet, & compellendus est
scribere si recuset, & provocari potest ab ea recusatio-
ne, si iustum suæ potestatis visum Iudex rogatus rogari
denegat, quod vulgò Bart. Alex. Cum notant d. §. senten-
tiam l. i. D. de ser. fugit. & Aufser. q. Tholof. 411. Fe-
ly. c. vlt. de for. comp. ex. provocatur necem non ad
Iudicem superiorem recusant, sed requiritis ex
Ord. Francic. II. 1560. sed incepta executione ad superi-
orem grauatis, Doct. d. §. sententiam, Decil. Tho-
los. 411.

⁶ *Requeritur.*] Ex forma d. clem. pastoralis, & l. solent. D.
de iust. reor. & d. l. i. de ser. fugit. l. 1. §. Tribuni C. de
his qui lac. vel al. criminib. reos d. §. si quis verò com-
prehensum, & d. §. sententiam & d. §. in autem reus,
& dicto, §. contrahentes, & l. omnes. C. de agric. & cels.
Nec tamen imperio vritur in rogatum, quod vulgò
Doctores putant d. §. sententiam, decepti vlt. & signi-
ficatione verbi, si iussu fuerint, cum iubere Latinis se-
pius sit, hortari, rogare, præcari. Porro in talibus ad-
tendendum, quid forum & tribunalia in vlt. habeant.
Notandum est discrimen iudicialium & extrajudicia-
lium executionum, iudicialis voco, quæ cognitionem
iudicalem possent & partium vocationem, extrajudi-
cialis in quibus contra sit, nec quinquam vocari ne-
cesse est, veluti instrumentorum garentiarum
quorum cum executio petatur, partem vocari non
est necesse, sed protinus ab præcepto, & summatio-
ne, vi loquimur, incipitur. Itaque si quis vti necesse
habet ex eo instrumento, quod alieno in territorio
perscriptum & cautum sit, hec si libet, etiam ci-
tra rogatoria epistolam sui Iudicis. Quod cum Iu-
dex concedit, etiam parte non vocata, solet clausulam
adiungere, ut intercedenti dies dicatur, id est, in casu d'op-

Argent. Conf. in Bris.

possession d'admettre les opposans deuant luy. Hanc veniam
nunc Literas obtemperant, nunc annexas, nunc de
Pareat, nunc de Visa, aut Placet, & alijs nominibus
appellant, pro consuetudine cuiusque fori, quæ sunt in
totum Ord. Francic. II. Regis anno. 1560. sublatæ & Ord.
Aurel. Art. 90. Quamquam non semper bona iudican-
tium pace, à quibus plerumque contradicunt, nonnun-
quam tunc, interdu etiam ambitione potentia. Ne-
que Normani hac in re finitimis aequi sunt prætextu,
de leur chartre Normandie, ac ne Tholoses quidem ta-
citi ferunt, quia subitis suis subditos evocari externa
ad iudicia non patiuntur domesticum privilegio, sicuti
Rebus scribitur de lit. rogat. nostri certe non tacita
indignatione vultu gentis Privilegia, & sanctitas Prin-
cipis femine matrimonio Leges abrogari, non raro
quæsti sunt.

Ergo si ex authentica cautione manus in prædia
cuiusquam inuicta sit, solemnitas auctionum illo ipso in
territorio petagi necesse est, quia locis ipsis affixa sunt,
& in parocciis promulgari conveniat, & apud locorum
ordinarios renunciari, id est, certificari citas,
quod quamquam scio ita usurpari, ut de intercessionibus
ipsis quorum iussu & auctoritate auctiones sunt,
sibi cognitionem sumant, ut Parlaementa faciunt, ta-
men non proba, & res clamant non pronò iure fieri,
quod licitationes apud sua tribunalia recipi &
promulgari volunt, magna plerumque litigantium
fraude, propter licitationum maiores opportunitates
apud ordinarios locorum, & domi, quoniam ab licit-
tando plerisque deterri cōstet, propter itinerum
difficultatem aut longinquitatem, sumptus protec-
tionum, ignota tribunalia, & ignoratos mores cuius-
que gentis, tum inopia consilij, quod sit vnde de se-
rata periculis prædia omittant, & ingentes pretij fendi
parvo addicatur incerto & ignorato tempore ad-
ditionis. Ideo me autore licitationes fieri contineri
apud locorum ordinarios, & promulgari ex sententia
tex. & Bart. l. cum vnus. §. is qui possidere. D. de bon.
aut. iud. possid. & d. §. contrahentes, ita vlticeat apud
supremas quoque Curias pretio adicere, salua decre-
ta interponendi auctoritate his, à quibus iudicatum
est d. §. is qui possidere. Sed hæc alias. In capitalibus
autem præbensionibus vbique exerceri possunt, cum
fuga timeatur, & vt iudicibus locorum decreta exhibeantur,
& vestigio post factum, ne ignorance eius
perturbari contingat officia magistratuum, quod &
Rebus notauit de lit. rogat. in princip. Ias. §. 2. in fine.
de actio. & de iudicienda manu in bonis delinquentis
per Iudicem criminis itari oportet, sed ipsa iniectio,
et la s'asse per Iudicem locorum sit par l'Ordinance de
Chateaubriant ann. 1566. Art. 4. c. postulat ex. de for.
comp.

NOTA 2.

- 1 Iudices Regij non lege agunt in terris Baranum id est
C. r.
- 2 Index rogatus cognoscit de iustitia precum, non iudicat
C. n. 1.
- 4 De exceptionibus, quæ opponuntur aduersus iudicatum
eum est cognitio C. c. n. 5.
- 6 De Oppositionibus, extraneis in executione.
- 7 Incompetentia iudicis sententia non patitur C. r.
- 8 De executione sententia iudicis Ecclesiastici.

^d *Et est le Iuge requi.*] Hoc quidem dubium non est,
cum superior in inferioris sui territorio lege agit.
Quare non solent Apparitores Præsidum ab subalter-
nis aut inferioribus veniam petere, nec Parla-
menta à Præsidibus. Nam quod Io. Fab. ar. Instit. docet.

C ij

tut. Iudices Regios non explectare in terris Baronum nisi in casu refforibus, in cognitoribus intelligitur, de his scilicet de quibus Baronum prius est iudicium, ne alienam Iurisdictionem Regij intercipient, sed non in executionis earum sententiarum, quæ à Præsidibus late sunt pro sua auctoritate, quod idem Petr. de Ferr. sententat tit. de cond. ex lege que oritur. exlit. obligat. Francif. Marcus, in consil. Delphin. decif. 91. & extat Ord. in Stylo Parlam. tit. de off. Balliuorum Philippj & Caroli Regum Art. 57. 58. & 60.

^c *Est tenuis obr.*] Hoc verum siue Ecclesiasticus ciuilem, siue contra imploret cap. 1. de off. iudic. ordinar. & l. Episcopale Cod. de epis. aud. cap. principes & cap. de liguribus. 23. quæst. 5. Oldrad. conf. 89. & supra fuisse diximus Art. 4. siue aliud alium quamuis.

ⁱ *An requiritur.*] Text. epistolam publicam vocat, authent. si vero criminis. Cod. de adulteris. §. si quis verò comprehensorum. authent. vt nulli iud. & l. i. D. de fer. fugit. §. damus authent. de quæst. col. 6. l. i. Cod. de his qui lat. vel criminibus reos occult. Tales Præsidi à Præside, Parlamento à Parlamento mitti solent, quod Rebus. notat, tit. de lit. rogat. art. hodie sublatæ Ordinat. 1560. vt diximus.

² *Si luy apert lemmisement.*] Hic non queritur, quas exceptiones contra iudicium admitti conueniat, sed id tantum, an pati debeat Index alienæ sententiæ executionem fieri in suo territorio, quæ tamen vtraque vbique à Doctotibus confunduntur. Namque hæc cognitio ad informationem duntaxat iudicantis instituitur, nec partem vocari necesse est, cum saluæ sint in executione exceptiones omnes, si ergo summarie & de plano. Quoniam qualitas ipsa iudicantis persapè actuarij subscriptione, sigillo Regio, aut alio confirmatur: Nam de regis dubitari nequit, aliorum aut notoria, aut si dubitatur, summaria informatione docet qualitas potest, aut ipsis sigillis c. post cessionem. D. ext. de probat. De competentia iudicantis summarie probandum ex domicili loco eius, qui iudicatus est. Hac sententia iuri ciuili quadam ex parte cõgruit, qua Iudicem rogatum aliquater, vt loquuntur, de iur. iur. precum cognoscere debere statuitur. Sed hic non de iustitia iudicari, sed iudicantis qualitate cognitionem admittit, & tamen probant quadamtenus cognosci, an executio suscipienda sit c. administrator 23. quæst. 5. & l. colonos C. de agric. & cens. Io. And. clem. pastoralis de re iud. Oldrad. conf. 89. incipi. episcopus inuocat. Dominic. c. sicut 2. quæst. 1. Fely. c. de cartero. ext. de re iud. post alios Host. c. cum contingat. ext. de rescript. Decif. Delphi. 574. Decif. Tholof. 411. Bellouif. præct. tit. de fuga reor. gloss. l. de iure, verbo, ad munera D. ad municip. Atque hoc quidè de his exceptionibus, quæ

⁴ opponuntur ad impediendum processum: Nam de his, quæ aduersus executionem obijciuntur ad merita vt loquitur, magna dubitatio est, an vllas & quas executor, cui causæ cognitio madata est, recipere debeat. Causæ cognitio intelligitur attributa, si ei qui Iurisdictioni cuiquam præst, mandata est executio, Contra est in Apparitorie l. vlt. D. de iud. longus est tractatus Doctorum & gloss. l. i. C. de iur. & fact. ignor. vbi gloss. octo exceptiones colligit quæ iudicato opponi possunt. Spec. decem & octo recenset tit. de re iudic. §. postremo, sed ipsi de executionibus loquuntur, quæ contra iudicatum opponi possunt, hic magis de executoris potestate agitur. Tu sic habes, executorem, cui causæ cognitio tribuitur, quales sunt Consiliarij Cu-

riarum, Præsides, & qui Iurisdictionem ordinariam habent, exceptiones omnes admittere possit, quæ modo vim iudicati in controuersiam non reuocet, quod tunc fit, cum aut nullitas aut falsitas, aut iniquitas iudicati opponitur, quod tex. ait. l. si prator in principio. D. de iud. aliqui in potestate crit executoris, quod iudicatum à superiore fuerit, infringere. Idem Bart. l. à diuo. pio in princip. vers. quæ cognitio, & §. si super rebus D. de re iud. & Doct. ibid. Canonist. c. cum super ext. de re iud. Atque id quidem de exceptionibus quas reus damnatus opponit.

^B Nam si tertius aliquis intercedit, hætenus hic executor cognoscat, quod satis sit ad inducendum victorem in eam possessionem, quæ reus damnatus habuit, ex art. Mol. si. Adhibebitur igitur summaria cognitio, quod & tex. statuit. d. §. si super rebus, salua quaestione pleni præiudicij in plenario iudicio possessorij aut petitorij, quod cum executor fecerit, ponit modum cognitioni, & ad delegantem refert. Recedè omnino ad iudicari executionem consensit Molin. ille articulus, longè antequam ederetur desideratus ab eruditissimis Iudicibus, & multo ante prouisus, & appositissimè ad discriminandam executionum cognitionem & metas potestatis repetitus, & cõuenit cum d. §. si super rebus, in cuius vsu multum antehac erratū est à multis; Hac sententia Bart. d. l. à diuo pio. Innoc. c. vniuers ext. de testib. Panor. Fely. & aliorum d. c. de cartero Rom. cõf. 51. Petri Ferrarj in practica in formalibelli de forma execut. sent. quanquam illi subobscurè nec perspicuè loquuntur. Hæc tamen disputatio in ordinariis non cadit, qui cum Iudices fin partium, exceptiones cuiuslibet tertij admittunt, & iudicant tam possessione quam petitorie iure propriæ autoritatis & potestatis. De nullitate sententiæ frustra vsu nostro differunt, quod Lud. Rom. d. conf. 51. disputat, & alij persapè, cum de nullitate sententiæ hodie nunquam disceptetur, nisi per viam appellationis; quod ait Aufer. in Stylo tit. de appellat. §. 4. in qua non est difficile videre, quis eius Index esse debeat, nec vllus executor sit tam inconsideratus, qui sibi de ea iudicium audeat fumere.

^C *Par luge competent.*] Dicitur enim ab incompetenti 7 sententiæ impune non paretur l. fin. C. si à non compet. iud. c. et si clerici ext. de iud. & l. vlt. D. de iurif. omnium iud. si notoria incompetencia sit, vt notat vulgò l. i. D. si quis in ius vocat. non ier. Resistit tamen facto possit, quod illi vulgò tradunt, vsus & auctoritas Principis, & iuris aperta via non admittunt in hoc Regno, & merito. Vtimur vero persapè hac ipsa dispositione, cum sententiæ à Iudice Ecclesiastico late executio petitur, propter mutuam suspectionem potestatum. Nec negant Canonistæ iudicem seculari non protinus exequi debere sententiam Iudicis Ecclesiastici, si scit vel suspicatur de iniustitia, quod Anchar. dixit conf. 382. & Fely. c. 2. col. 10. limitat. §. ext. de sponsalib. in vniuersum notat. Boët. tit. de iudicib. §. 27. in Consil. Biturig. Est vero ad hanc dispositionem consuetudinis conuenientissima gloss. vlt. clem. vnic. de seq. poss. & fruct. vbi negat rex. nullitatem propositam impedire executionem sententiæ posse, quod gloss. sic accipit, nisi eiusmodi sit nullitas, quæ iurisdictionem neget eius, qui iudicauit & Iudicem fuisse cum qui iudicauit Barbar. late c. cum in iure ex de off. delegat. num. 44. & quæ notat Auf. in Stylo. c. 20. tit. de appell. gloss. verbi, incompetenti.

pareri omnimodo oporteat, aut penam promissam depēdi: Nam etsi interdum sine pena fiat, in incertum committit promissionem contingit l. dicm proferri §. vlt. D. de arb. sed penam promitti frequentius est, & rei magis conuenit l. litigatores. §. arbitrio. D. de arbit. l. nō distinguemus §. i. D. eod. quem morem Athenis quoque fuisse Apportionem indicat, vt pecunia deponebatur ab aduersariis.

4 Alterum est, quod rei dubie iudicium cuiquam conceditur, quod tamen ad boni viri arbitrium redigi oportet, etiam si nominatim cuiusquā persona comprehensa sit conuentione. Qui priori arbitrio iudicet Arbitros, posteriori arbitratore appellatur, ignota veteribus quidem appellatione & nomine. Sed quia Arbitratus voce fere ad hanc rem designandam Iurif. consulti utebantur, ab arbitratu Arbitratorem, & Arbitramentum, æquē ignota, posteriorē finxerūt. Prius ad iudicia volūt pertinere ex l. i. D. de arbit. & re ad hanc deducta, l. Pomponius. §. vlt. & §. recepit eod. tit. recepit inquit arbitrium dicitur, qui partes Iudicis suscepit. Arbitratores quoque vocant magis ad conciliationem ambigentium, quam item terminandam dari volunt, quorum munus magis *συμβιβαστικός* sit, quod Bal. ait. l. vlt. C. de fer. & c. ext. de fer. Bart. & Alb. l. i. feriatu ext. D. de arbit. l. i. And. Anch. Panor. c. vlt. de fer. Spec. tit. de arb. §. i. vers. est etiam differentia Bart. & alij l. i. §. post operis. D. de op. no. nunc Bart. d. §. arbitrorum.

NOTA 2.

- 1 Tres regulæ in materia arbitrorum.
- 2 Qui stare in iudicio nequit, nec etiam compromittere.
- 3 Qui compromittere prohibentur.
- 4 Nemo cogitur compromittere.

1 *Les parties.* Hic quoque articulus de ciuili iure. Cuius articuli materia in eo sit, vt intelligatur qui, in quos, & quibus in causis compromitti possit. Colligenda sunt paucis regulæ, quæ de omnibus speciebus cum occurrēt statuunt, Tres omnino. Prima, Cū ante arbitria dixerimus ad iudicia pertinere, neminem qui in iudicio consistere nequeat, in Arbitrum compromittere posse. Secunda Cū alteram arbitrij speciem contractus vicem obuiuere constituerimus, qui contrahere nequeat, nec compromittere posse, quia id potius transigentis & contrahentis sit. Tertia. Compromissum culpe annumerari l. si dictum. §. si compromisso D. de iurisd. Hæ regulæ retentæ, viam patefaciunt ad singulas controuersias de compromittētum facultate finiendas, si modo, quæ ex foro immutauit vsus, adiungantur. Negant ab eo compromitti in Arbitrum posse, qui in iudicio stare nequeat, quia penam committi necesse sit ab eo, qui non pareat; Hæc ratio, quæ quidem iure vimur, multo validior est, quia hodie etiam ab Arbitro prouocari potest, pena tamen omnimodo committitur ex Ord. Franc. II. anno 1360. cū antehac ex prouocatione Vincenti restitueretur. Deinde quod addunt altera arbitrij specie, quod arbitramentum vocant, ad alienationem deueniri, quia laxata arbitrandi potestate de alterius iure detrudere licet, quod alteri addatur dissimulatio interrim iuris rigore, propter conciliationis causam, d. §. recepit, nō magis valet, cū ad arbitrium boni viri recurrere licet, & hodie appellari æque atque ab arbitrio receptum sit, ex Ord. Lud. II. anno 1312, art. 34. Sed hoc iniquiore loco est qui vincitur, quia sententia ab Arbitro dicta omnino iure recepto executioni mandanda est, etiam si appellatum sit.

A d. Ord. Franc. II. Ergo cū queritur de personis, quæ compromittere possunt sic habet. Omnes omnino compromittere possunt, qui non prohibentur iure, aut consuetudine scripta. Prohibentur autem minores, de his quidem quorum alienatio interdicitur minori, vt imobilium, nisi quidem decretum interueniat. l. si minor. §. minores. D. de minorib. Bald. l. i. circa medium. C. si aduers. transact. Spec. d. §. restat. tit. de arbit. vers. quid de minore. Ang. l. nam & postea. §. si minor. D. de iur. iur. l. ar. conf. vlt. vlt. 6. l. franc. tract. de arbit. sectione. 3. Sunt qui aliter, atque aliter distinguunt; De mobilibus verò compromitti non abnuunt.

B Magis dubium quo casu Statuta de certis controuersis compromitti iubeant inter cōsanguineos, quæ illud est, quod nuper Molinus editum est Art. 83. Aut minor eo casu legis scilicet, auctoritate aut iussu compromittere possit, Sed ea de re seria est disputatio apud Alex. d. conf. vlt. vlt. 6.

Nec pupillus potest. l. si pupillus & gloss. l. dicm proferre, §. coram, in verbo pupillo. D. de arbit.

Nec filius, de quo quidem non est dubium, in his quæ patri acquiruntur, aut in quibus vsusfructus ex C. queritur, quod Azo in Summa scribit. d. de arb. Specu. d. §. restat. l. an. vbi sup. Host. in Summa de arbit. §. de quare Io. Bapt. lib. de arbit. 2. c. 13. Denique sic habet, minoribus pupillis, filiis familias sine exceptione ne compromittere possint, obstat, l. 1. & 2. regulam, quia scilicet in iudicio consistere nequeunt, cū in alterius sint potestate, ex art. 466. infra item quia contrahere videntur sine auctoritate eorum, quorum in iure sunt ex art. 471. inf. quas vtrique regulas coniungit, art. 508. infra. Accedit, quod non laci videri non possunt, quæ accipitis penam & executionis periculo implicant, & dabit & incerte alea arbitralis D. sententia supponunt, cū legitima iudicia sine pena pateant, & ius commune sine noxa, quam obrem compromissum in culpa est. d. §. si compromisso. Nec tantum Arbitro, quantum Iudici lex confidit, c. nisi essent. ext. de præb. Ea omnia cum concurrunt, planè nihil est, quod dubitet compromittere tales non possit.

Eadem regulæ tutori, curatori, & economo, commissarijs ad bona fidei (vt loquuntur) & talibus obstant, ne compromittat & rex. est expressus in tutore. inf. art. 433. Aufer. vbi sup. l. al. l. 2. D. de off. eius cui mād. est iurif. quamquam iure ciuili de mobilibus admittunt, quia transigere possunt, ita tamē vt debitum liquidum non remittant. l. impetratores. D. de pact. vbi gl. & Angel. lib. d. Tex. & Doct. l. præf. C. de trans. in immobilibus negant, nisi decretum interueniat, quia transigi nisi hoc modo nequeat. l. non solum. C. de pred. minor Bald. d. l. i. Cod. si aduers. trans. l. an. vbi sup. quāquam Lud. Rom. conf. 50. compromissi validitatem meretur ex euentu, vt si vile iudicium compromissum sequatur, recipi debeat, l. minus alter habendum sit. Sed claudicationem talis compromissi omnino Bapt. improbat. d. lib. 2. c. 4. num. 11. & 12. & c. 15. Litigant illi de iure licet nostras Consuetudo, & quod initio diximus, teneat.

Nec mulier marita poterit, quia prima & secunda regula obstant ex art. 425. & 508. Nam etsi aliquando recusante marito possint iudicio consistere ad rei sue defensionem, vt infra. art. 428. & seq. tamen transigere in præiudicium mariti, cuius sunt fructus prædiorum, non debent, ac ne de iure quidem suo sine autore decidere, nisi res ad mercatum pertineat conueniente aut permittere marito d. art. 425. & 427. quæ de re plurib. l. an. francus vbi sup. q. 4.

Nec pater administrator, *ou garde naturel de son fils*, quia res aliena sit. & obstat reg. 2. quia de alieno contrahere nequit, cum quo quidem iure vultur) pater in bonis filij usufructum non habet, & ratione reddende subijciatur, ut pater exaratus, quod in bonis quidem filij matris intelligendum, & his de iure, que filio quaeruntur extra eas causas, que sunt exceptae inf. art. 402. iure cuius sententia in distinctionibus leuatur, quas Bapista recitat, d. lib. 2. c. 15. Laus. d. lib. 4. c. 13.

Praetio, clericus, monacho obstat reg. secunda, quia scilicet nequeunt alienare res Ecclesiae, licet in iudicium deducere possint ut Innoc. ait, c. edoceri ext. de rest. spol. c. cum olim &c. ex licitis ext. de probat. nisi si quibus casibus alienatio permittitur, aut quo casu monachus in iudicio consistit, ut si de beneficio eius aut officio claustralis agatur, & quos notat Spec. tit. de actor. §. 1. Qui tamen in suum praedictum compromittere possunt ad vitam, modo dispositio alienationis non sonet non ambigitur, e. peruenit de arbit. ext. Nam & panam arbitalem de suo deperdere possunt, & fructus perdere & prodigere sine lucationis praedictio, c. nisi essent, ext. de prob. c. fuggeum, c. ex multiplici c. fin. ext. de decim. Host. d. §. de qua re. Bapt. d. lib. 2. c. 4. Doct. c. cum tempore ext. de arb. ad j. d. l. Praes. Specul. d. §. restat. Lanf. vbi sup. Alex. vol. 2. conf. 2. quo loco Bap. ambigit, an de timore sui beneficii possint compromittere clerici.

Eadem ratio omni alienae rei administratori obstat, & recip. aut communitatis, quoniam tales administratores putant, veluti libertatem habere, transigere possunt, d. l. Praes. Bald. Cy. & ad j. l. 1. C. de procurat. Lanf. vbi sup. Quo fit, ut procurator, syndicus, actor, negotiorum gestor, curatores ad iura sacramentum, Fabricatores, Treasurers de parochis, Praesidi de communibus, ou de mestris, Procuratores de effatis nequeant iniuria, quia transigere non possunt, nec licet instruere sine mandato, & compromittere in culpa habeatur, & panam pendendi & iudicatum fieri necesse fit. ext. c. per tuas ext. de arbit. de quo Lanf. vbi sup. Bapt. lib. 2. c. 13. nisi libertatem haberet, e. qui ad agendum ext. de proc. excepta donatione. Lector. §. Lucius. D. mand. & dilapidatione. l. contra iuris. §. filius. D. de pact. excepto dolo. l. si vnus. §. illud nulla. D. de pact.

Nec usufructuarius extra ius suum quidem aut fructuum commoditatem, de quo Bapista d. lib. 2. c. 16.

Nec emptor in praedictum venditoris garendi auctor. d. l. dictum §. si compromittit; itaque si fecerit, recursum non habebit, nisi paratus sit venditori restituere actiones, & iura omnia integra ad defensionem praestare. Eadem intelligenda sunt in venditore, qui laudatus ab emptore in fraudem eius compromittit, cum nec transigere queat, quia tamen Bapista implicat, d. c. 16. Lanfranc. vbi sup. q. 7. Nec testamenti curator, quod Bapista agit. c. 15. lib. 2.

De usufructu & emphyteota superuacua est questio, cum ista hodie partim nulla sint, pro emphyteosis quidem tempore, quod Spec. tractat, d. §. restat. vers. sed iniqui vasallus. Nec seruus potest, l. non distinguimus. §. si seruus. D. de arbit. qui in iudicio non consistit. l. seruus. C. de iudic. Nec ita liber, cum & ipse seruus sit, l. ita liber & ceteris ff. de statulib. Nec adscriptus glebae, quoad res domini l. vlt. Cod. quib. caus. col. cent. lib. 2. Dubius de statu, secundum possessionem in qua est, aut potest aut nequit l. circa D. de probat. Futuosus & prodigus nequit l. diem proferre §. coram. D. de arbit. qui nec in iudicio consistunt. Deportant, relegant, baniti, confiscati, ut loquuntur, his locis quibus excedere iussi sunt, non possunt, cum

A iura civilia, & consuetudinaria sua ciuitatis amittant, Specul. d. §. differt. vers. quid de banito, quanquam passim consentiri possunt, quod Bapista tractat, d. lib. 2. cap. 5. & 7. Postula criminosi de priuato interelle possunt, de publico nequeunt, idem Bapista, c. 8. Excommunicatores maiori excommunicatione non posse putat Specul. d. §. restat & Lanfranc. vbi sup. Bapista, d. lib. 2. c. 6. Sed hodie forum ciuile excommunicationis exceptionem propemodum vbiq. rejicit, quod olim quoque Francis quidem usurpatum fo. Fah. ita p. §. vltim. Italic de curat. Imb. ex eo l. iust. l. c. 35. nec scio quam pie.

B Penitus. Nemo enim compromittere cogitur, non magis quam transigere, aut contrahere, cum supra pro regula constitutus, qui contrahere aut transigere nequeat, nec compromittere possit; Quanquam crebra Italiae Senatus proditit, quo propinquus quidem de causis suis compromittere statum, qua de re Bartol. l. praetor. D. de tut. & curat. dat. ab his, sumptusque est de morte illo noster Articulus Molinensis 83. quanquam non est Regia Sanctio illa, ad quam ille articulus refertur, ab Curia Parisiensi, ac ne nostra quidem promulgatus. Usurpatum tamen Curiae illi non olim, ut propinquus & consanguineos de gentilibus controuersis arbitros sumere cogeret, in reliquum neminem Index ad compromittendum cogit, ex sententia Bartol. l. furti. §. qui iussu. D. de his qui not. infam. Paul. Cast. Alex. lat. l. quidam testamurunt. D. de reb. credit. Alex. lat. l. 1. §. & post operis. D. de op. nou. nunt. Bapt. lib. 3. de arbit. c. 10.

C Libere. Hec vox absolute & infinite libertatis est, quod gloss. pragmat. sanctionis notat, §. quod ita aliter tit. de elect. verbo, libere. Io. And. c. pro humani ext. de homicid. & c. cum Episcopus de off. ord. in 6.

NOTA 3.

- 1 Compromissum quid est.
- 2 De quib. controuersis compromittitur.
- 3 Reiecta Doctorum sententia de maiorum iudicium cognitione, &c.
- 4 Compromissum de causa publica nullum.
- 5 De priuato interelle sit compromissum.
- 6 Casus quorum nullum est compromissum.
- 7 Compromittitur in personas in re non prohibitas.

E Compromittere. Compromissum stipulatio est contraria partium de controuersia in iudicium cuiusque deponenda, aut terminanda, addita perna, Frequens Iurisconsultis vox, & Cicero quoque usurpata, Graeci, *ἐμπροσθεν δικῶν*, & *ἐν δικῶν* dicunt compromissum vocant, hanc autem regulatam addita perna, interdum & sine perna. l. litigator. §. arbitrio, D. de arbit. quo casu ad incertum, id est, interelle liquidandum stipulatio committitur, dicto §. arbitrio, &c. per tuas. ext. de arbit.

F De vultu different. Hic de secundo partitionis a membro agitur, quibus scilicet de controuersis compromitti possit, *De vultu different*, id est, de omnibus collectivae aut singulis distributivae. Cum de omnibus sit compromissum, plenum compromissum dicitur, l. si cum dies. §. plenum. D. de arbit. sin de singulis agitur, id tantum venit, quod actum est ut veniret d. l. non distinguimus. §. de officio & c. cum dilectus. ext. de arbit. Proinde quanquam vniuersalis oratio, ad habilitatem causationis & personarum coarctanda est. Nam controuersiae quaedam compromissum non admittunt, quod Bart. tractat d. l. non distinguimus. §. vlt. Bart & Alex. ad eum. l. praetor. D. de iur. & curat.

dat. ab his. Panor. c. irrefragabili. ext. de off. ord. Alex. conf. 62. vol. 2. Quæ non vetantur permilla intelliguntur. Spec. d. §. restat Azo & Host. in Summa. Totā ab fundo ratio Doctorum in iudicandis controuersis compromissibilibus ex eo fuit, quod causæ quædam maiores Iudices possunt ideoque compromitti nequeunt l. vlt. C. vbi & apud quos. d. l. non distinguemus, §. de liberali, & Lianudum vbi caus. stat. Hoc fundamentum si subtritur, consuella positione corrumpit & consequentia: Namque, etsi causæ quædam maiores Iudices possant, tamen nemo iure nobis recepto eorum iudicio subducitur per compromissum, cum appellare liceat, & pateant iudicia quorumlibet iudicium, imò & supremarum Curiarum, cum ab sententia arbitratorum recta appelletur, & *quædam* ad Parliamentā, si valitura est Ordin. Francif. II. 1569. dissimulata iuris ciuilibus dispositione, quæ appellari non admittit. Nec compromissum pro transactione accipi debeat. Cum reuelatur prouocatione quodcumque iudicatum est; quare fallax est assumptum, nec cum iure ciuili congruit. Quamobrem sic habe, omni de causa compromitti possit, si quidem ab interesse compromittentis tantum res pertineat, & pecunia priuata sit: Extra id, quod causam publicam contineat, non posse. Hæc ratio antiquis fuit, quod de liberali causā negarent compromitti posse. l. non distinguemus. §. de liberali. D. de arbit. & l. 2. C. de pedan. iud. quoniam Atheniensis alio iure vfos indicat locus orationum Demofth. contra Næeram, quæ feminam ex compromisso liberam pronuntiatam scribit. Eadem sententia est de ingenuitate, conditione ascriptitia, libertinitate, aut denique statu quolibet personæ d. §. de liberali Bapt. lib. 3. c. 1. idem de filiatione & nobilitate Baptif. lib. 3. c. 2. Idem in causa monachationis & conuersionis d. glo. d. l. fin. C. de transact. glo. & Doct. d. §. de liberali. verb. idem dicendum. Spec. d. §. restat. glof. l. ait prætor. §. quacunque verb. agatur. D. de iureiur. Baptif. lib. 3. c. 1. causā matrimonij, glof. d. §. de liberali. cap. causā ext. de rest. in integ. Doct. l. titia. D. fol. matr.

5 Sed cum de priuato tantum interesse agitur, & compromitti & transigi poterit, quod probatur. l. fin. C. de transact. & l. interpositas cod. tit. & l. cum proponamus. C. de reb. cred. causæ decimarum pro tempore quidem compromittentis. d. c. ex multiplici & c. vlt. de decim. ext. si modo res non alienetur. d. c. peruenit, & Bapt. d. lib. 3. c. 4. De alimentis si ex contractu debeantur poterit. Specul. d. §. restat. per l. cum hi §. plane, D. de transact. Bapt. c. 5. De iure procuratoris idem c. 11.

6 Ex his sequitur tutelares causas compromitti non posse. Bar. l. prætor. D. de tut. & cur. dat. ab his. d. l. non distinguemus. §. Iulianus. Spec. d. §. restat. Bar. d. §. de liberali & Bal. ibid. §. Iulianus.

Nec populares. d. §. Iulianus. l. quid ergo. §. ex compromisso. D. de his qui notantur infam. Spec. vbi sup. §. restat. verbo, item de publica, Azo in Summa. Host. in Summa de arb. §. potest autem Bapt. c. 9. lib. 3.

Nec criminales de publico quidem & publicæ animaduersionis iure, secus in priuato interesse c. causam. ext. de rest. in integ. Azo. d. §. potest. Bart. d. §. Iulianus. Spec. d. §. restat. vers. quia de famoso. Lanf. vbi sup. part. 4. glo. c. lictis verbo, statuerunt. ext. de præsumpt. Baptif. c. 10. lib. 3.

Nec causæ nobilitatis, quia per eas publico præiudicatur; nec matrimoniales, quæ consequentiam de publico ducunt, quarum resolutio ab arbitrio priuatorum non pendet. Eadem de sententia excommunicationis Bapt. lib. 3. c. 13. Host. ibid. l. 0. And. ad Spec.

A d. §. restat. Nec causæ vsuaria, Nec spirituales Bapt. c. 1. lib. 3. compromittuntur. Namque ista priuati arbitrij non sunt, & in leges publicas incurrit, nec priuatorum commerciis aut elui aut coerceri possunt, cum publicam auctoritatem & animaduersionem exigant, & subiectum habeant quod ex consequentia publicum trahit, nec ad pecuniam priuatam spectat, quod si quid tale non est, nihil verat compromitti, quale est quod de restitutione in integrum statuitur. c. causā de rest. in integ. & l. fin. C. vbi & apud quem. Sed haud dubiè vsu nostro compromitti poterit, si nihil aliud in causā vertitur præter pecuniam priuatam, quamquam ista maiores Iudices exposcat iure, verum istud recepto vsu nostro non consideratur, quod & Spec. sententat vbi sup. differt.

B *En telles personnes.* Hic tertium caput partitionis tractatur, in quos licet compromitti possit, potest verò in eos omnes, qui iure non reperiuntur prohiberi, Spec. d. §. potest. Prohibentur vero serui. l. pedius. §. 1. de arbit. Filiusian. non prohibetur. l. sed & filius & l. quinciam. D. de arbit. Sed & sacerdotes, & monachi, & quilibet tales. l. non distinguemus. §. sacerdotio. D. de arbit. Fluxa est enim ratio eorum, qui alienum putant à professione eorum. Ac de arbitratori quidem dubium habere non possent, sed nec de eo qui alterum aut alteram controuersiam finitum se recepit. Neque enim passim arbitria ad vnum deferuntur, quare tit. ne clericis vel monachi, nil obstat. Deportati, relegati, damnati ad metallum, & remum non poterunt. Spec. tit. de arbit. §. differt. Angel. disput. incip. duo inuicem litigantes; Sed & infamis esse potest, negabat vetus. c. 322. Mulieres dumtaxat illustres c. quantaualis ext. de iureiur. cum iudicio legitimo, iudicare possint, Pupillus non potest ob iudicij imbecillitatem, Procurator & Aduocatus lris non vetatur, quod frequenter vsu venit, & notat Ias. conf. 125. §. vol. 4.

NOTA 4.

- 1 Iuris infamia, exceptio addita de iudicib. ordinariis.
- 2 Iudices Romæ dabantur quotannis & priuati & iurisdictionis exortet.
- 3 Intellectus l. sed & seruum. §. si iudex. D. de arbit.
- 4 Petrus Consuet. hac in re improbat ratio.
- 5 An delegatus, an consiliarius possit esse arbiter.

E *En leurs luges ordinaires.* Quod errore & patrum in infamia primum inuictum est, mirum est tam altè hæsisse, vt in vim quoque legis transierit. Hic Articulus occasione à iure ciuili sumptis. l. sed & si seruus. §. si iudex. D. de arbit. Si quis (inquit) Iudex sit, arbitrium suscipere, aut rei de qua Iudex est, in se compromitti iubere prohibetur. Eadem sententia. l. tutor. D. de tuto. & curat. dat. ab his. qui tex. ad verbum describitur can. 1. §. si quis vero Iudex. 3. q. 7. His adducti Doctores iuris putantur cum, qui Iudex ordinarius sit partium in causā de qua agitur, arbitrium recipere non possent, & est receptissima sententia Doctorum, Bart. Bald. Alb. Rom. Gulfof. Angel. post glof. l. 1. vers. consentiant. D. de iudic. Quamquam glo. verbo, conuenit auth. vt differt. iud. §. si vero contigerit, dicit toto mundo contrarium fieri & in Iudices compromitti, quod ex ea Bart. Alas. Inol. Rom. receptum. l. 1. §. & post operis. D. de op. no. nunt. Cy. & Bald. l. si qui ex consensu. C. de Episcop. aud. Azo in Summa ti. de arbit. Host. in Summa cod. tit. Bal. l. pen. C. de iudic. Hic de eorum sententia Consuetudo loquitur, qui compromitti non posse putant. Canonistæ rectius iure & vsu edocti compromitti admittunt,

tant, gl. verb. ordinarij. c. à iudicibus. 2. q. 6. & d. §. si vero iudex vbi Archid. & Dominac. & gl. c. infames 3. q. 7. verbo iudex, glof. Anc. Bar. Imol. Abb. c. innotuit. ext. de arbit. c. causam. ext. de elect. c. nisi essent. ext. de prob. c. literas. ext. de presumpt. vbi glof. & Fely. Specul. tit. de arbit. §. restat. vers. sed nunquid in ordinarij, Immo. c. ex parte. ex. de arb. Cui controuersia initium præbuit antiqui moris parum cognita Doctoribus orgo: Neque enim d. §. si iudex, Iuriscultus de Magistratibus suis Iudices ordinarij dicuntur respondere voluit, vt carissimè in iure Iudicis appellatio Consulens, Prætores, Præfectum vrbis, aut alios Pop. Rom. Magistratus indicat, cum illi suis potius nominibus & titulis splendebant, nec iudicandi solum munus illorum fuit, sed augustior appellatio & multo amplius imperium. Sed cum Iudices audis de his intellige, quos ante diximus, hominibus Senatorij, aut equestri Ordinis rerum, legum, & vsus peritis, qui quotannis singulis ex decurijs legi, à Magistratibus solent, priuatorum controuersias iudicandis, quique ex concepta formula pro oblata controuersia indicare subebant, priuati ipsi, & imperij atque adeo Iurisdictionis omnis exortes. Hi iudicandi necessitate obstricti, non minus quam ad cætera munera personalia, seniel lecti annua opera fungebantur Magistratuum leuamento, qui reip. negotijs maioribus occupati vicaria talium opera nitabantur, quod l. 1. C. de pedan. iudic. indicat, & l. munerum. §. iudicandi. D. de minor. & honor. Hi qui in causa erant dati concepta formula (hoc est, vt loquuntur, secundum tenorem commissionis) indicare subebantur, non alia potestate, quam eorum est, quos Commissarios solemus dare, ad audiendas partes in causis reuocibus, quem morem quædam tribumalia ipsi quoque imprimis Parisiense Castellum viſpant, tamen Regia potestate: Tales sunt de quibus Iuriscultus, d. §. si iudex responderet. Quare de eo colligendum non fuit, compromitti in ordinarij Iudicem non posse, sed illud potius Iudicem commissam, qui in causa commissus sit, arbitrium suscipere non posse. Nam iure quidem ciuili quin in Consules, Prætores, & cæteros Magistratus compromitti posset, vix dubium esse potest ex l. 1. & seq. de arbit. vbi negat tales cogi posse vt arbitrentur, addita ratione non ex eo quod Iudices sint, sed quia ab inferiore Magistratu cogi non possint, quia in superiores imperium non sit inferior: Inferiores tamen cogi posse responderet, tamen si Magistratus & ipsos l. nam & Magistratus. D. de arbit. qui textus perspicuus est. Ac proinde, cum eas ad causas recurritur, quæ vulgò adferuntur, cur

A compromitti in ordinarij Iudicem nequeat, eas appareat tamen inanes esse vt nil efficiant. Perſtrinxit eas glof. d. §. si iudex, tales tamen, vt non immerito Lud. Rom. d. §. & post operis, eas continentur, nec tamen multo meliores adferit ipse ex sententia Host. in Summa tit. de arbit. Sed hic restelli fuisse opus licet non permittit notas militum, & fortasse præstabitur in Comment. Verus Consuetudo vnam præter cæteras, quas vsque vidi adferre, quia scilicet compromisso derogari non debeat Iurisdictioni superioris Domini Feudi, cui præiudicium fiat arbitrio suscepto, ob præcisam appellandi facultatem. Sed in eo primò fallit, quod appellari à sententia arbitri non putabit posse recepro prædum iure, & glof. Pragmaticæ Sanctionis iam olim annotat. §. statuit. tit. de caus. verbo, iudice, & Ord. Lud. XII. & Franc. l. 1. quas ante citauimus. Deinde etiam si appellatori via præcludatur per compromissum vna aliqua in causa, an ipsius potius Iudicis ad quem appellandum fuit interelle spectandum putamus, an ipsarum partium, quæ possunt, ac multo prudentius & conuenientius debent controuersias finire transactione, cum vulgò Prouebio dicatur, Malas etiam transactiones bonis quoque iudicatis antefereudas, aut quæ non omnia etiam arbitria tollantur, si hæc ratio recipitur. Quare efficitur, quod in iro diximus errore ac parum animaduerso responſi sensu d. §. si iudex, receptam opinionem pro iure ab autoribus Consuetudinis scribenda traditam. Sed vtamur, quando ita scripta est ab Consuetudine discedere; & tamen occasio introductæ Consuetudinis repetenda ab origine fuit: vnde illud consequens fuit, in delegatos compromitti non posse in causa delegata, quod tamen ille. §. si iudex, voluerat. Sed tamen diuersa sententia recepta est, & iuris Canonici autoribus video placuisse glof. c. literas de presumpt. & c. nisi essent de prob. c. ex parte ext. de arbit. glo. verb. ordinarij. c. à iudicibus. Alex. d. §. & post operis Lanfranc. vbi sub. sectione 2. Spec. tit. de arbit. §. potest. vers. in iudicem.

D An vero in Consiliarium Parliamenti, & putat posse Guido Papæ q. Delph. 69. quod ego nego in eadem quidem causa, de qua iudicare aut debeat, aut possit, non magis quam in ordinarij Iudicem.

¹ Qui ne possunt esse arbitres. Arbitratores tamen esse posse vulgò putant d. l. 1. D. de iud. vbi Doct. & glof. & item d. §. & post operis & d. auth. vt deſt. iud.

² Entre leurs subitens. Nam inter alios pro priuatis habentur, idem existimandum & si ab his prouocatum sit, aut cognitione sua iam interdictum Alb. d. §. si iudex Bart. l. l. de iud.

ARTICLE XIX.

ET ne peuuent leſdits arbitres^b executer leurs ſentences,^c ſi non qu'ils euſſent les choſes contentieuſes^d en leurs mains, pour bailler à la partie, qui obtient gain de cauſe.

ET non poſſunt dicti arbitri^b exequi ſuam ſententiam,^c niſi res controuerſas penes^d ſe haberent, vt eas redderent parti, qui abſtulit litem.

NOTA 1.

- 1 Jus ciuili ſententia arbitri exequitur conſenſu aut lapſo tempore.
- 2 Sententia arbitri mittere executioni ſalua appellatione.
- 3 Penes arbitri à compromiſſo metienda.

- 4 Compromiſſo non tribuitur iuriſdictio, nec imperium. Nec executio ſententia eadem.

- 5 Per iudices locorum ſententia arbitri exequitur, vt de deſtatione reſtorum, C. de iur. 7.
- 6 Delegati principum executionem habent, C. de

ARTIC.
XVIII.
NOU.
COXS.

^a *Et ne possent les arbitres.*] Hic quoque Articulus meum ius civile continet ex d. l. à duo Pio in princip. D. de re iud.

^b *Executer.*] Iure ciuili duobus duntaxat casibus Arbitri sententia executionem meretur, scilicet si dictam sententiam ab arbitro, expresse consensu litigantes comprobauerint, aut tacito decem dierum lapso non reclamauerint iudicatis, quam vulgò homologationem appellant. l. ne in arbitris. §. si quis autem, & l. cum aucta. Cod. de arbit. quod pluribus persequitur Boër. Decis. 284. num. 26. Sed diuersa est ratio, & significatio exequendi de qua hic Articulus meminit. Namque hic de ea intelligitur quæ actu fit, & causæ cognitionem non exigit, sed realiter fit; At quæ legibus illis designatur, fit cognitionaliter per Iudicē & causā cognita, visūque arbitri sententia. Neque enim vili loquatur executionem habet paratam nisi Iudicis iussu antecedente: Nec Bartoli caterorumque sententias vsus recepit, cum existimant pena apposita non dari sententiæ executionem, sed pena petitionem, prouisione hominis, vt loquuntur, legis prouisionem tollente. Nam et si id verum esset, cum clausula ratio manente pacto apposita non esset, tamen post homologationem expressam vel tacitam neutiquā discedi posset ab his, quæ semel placuerunt. Sed Ord. Caroli IX. postrema, constitutum siue pena apposita sit siue nulla, semper dari sententiæ dictæ executionem salua appellatione. Proinde nota est iuris Sententia, arbitri potestatem à compromissi comprehensione pendere, vt quantum, quatenus, quaque de re compromissum sit, id tantum arbitri & eatenus possit. l. non distinguemus. §. de officio. D. de arbit. Bart. & Ias. l. cum aquiliana. D. de transact. Bald. conf. 509. vol. 5. incip. arbitri. Lud. Rom. cōf. 403. incip. pro decisione. Alex. conf. 124. vol. 2. incip. in causa. Socin. conf. 299. 2. vol. incip. Capio & 104. vol. 4. Ias. conf. 168. 4. vol. Barbat. conf. 50. incip. illud, vol. 4. Id autem partes duntaxat tribuere possunt, quod in carum potestatem & commercium cadit, iurisdictionem non possunt. l. priuatorum. C. de iuris. omnium iud. multominus quod imperij mixti aut mieri fit, quod in numero sententiarum executionem reponunt. l. iubere cauere. D. de iuris. omnium iud. l. 3. D. de dam. infectis. Quare notionem dicimus habere arbitros, Iurisdictionem negamus gloss. Bart. Alex. Imol. Cast. Alb. Ias. Raph. cum l. ait prator. D. de re iud. l. notionem. D. de verbo. signif. Bart. l. 1. D. de iud. Ex eo est, quod mulctare nequeunt, nec contumacem coercere, aut pro pœna audientiam negare, l. 2. §. his datur. D. de iud. gloss. & Bart. l. non ex omnibus. D. de arbit. quamquam speciali cautione mulctandi quoque potestatem tribui posse sensu Ias. l. sancimus. Cod. de iud. Nec Stratoni arbitrium vsus noster recipere, quem Demosthenis scribit Mediam mulctasse, quod contumax esset, nec ad diem responderet. Adde quod territorium non habent, Cum id esse territorium diffiniunt, in quo quisquam tendendi pro potestate ius habeat. l. pupillus. §. territorium. D. de verb. signif. quod nos sup. art. 4. in aliis attigimus. Ista cum arbitro obstat, intrinsum non est sententiæ suas

Ius cer.

exequi non posse. Per Iudices igitur ordinarios loco-rum faciendum est. d. l. à duo Pio. l. Episcopale & l. si quis ex consensu. C. de Episc. aud. l. cum antea. C. de arbit. quo loco sententiæ eorum in vrbe à Præfictis vrbs, in Prouinciis à Reëtoribus aut Appartoribus exequendæ traditur, adde. l. vlt. C. de iud. & vulgò Canonista c. significasti ext. de off. deleg. Spec. ri. de arbit. §. differt. Guid. Pape. Decis. 60. Iudicem autem intelligimus rei sitæ d. l. cum antea. Porro istum Atheniensibus quoque morem fuisse apparet, ex illa oratione

A contra Mediam, & Libanio eius interprete, quo loco arbitrorum sententiæ à Magistratibus subsignari solitas innuit, vt ita à Magistratibus executioni mandarentur. In delegatis etiam ambigunt, recepta tamen sententia est existimatum delegatos Principum sententias suas exequi posse, quod Bart. notat. d. l. à duo Pio. Ang. Alex. Imol. Cast. post. gloss. l. vlt. C. de iudic. Cano. d. c. significasti, &c. literas ext. de off. deleg. Panor. c. si quis contra clericum ext. de for. comp. Non idem hi Magistratus possunt qui territorium non habent vt Rectores vniuersitatum, Præficti mercatorum, nisi quatenus nouissimis Ord. obtinuerit, Doctores legum, Capitula Ecclesiarum: Nam per Magistratus exequi decreta sua necesse habent, quod vulgò notant. d. l. à duo Pio, Bald. auth. habita. C. ne filius pro patre Panorm. d. si quis contra clericum, & diximus. art. 17.

NOTA 2.

- 1 *Sententia arbitri mandatur executioni pendente appellatione ad Curiam supremam, &c.*
- 2 *Pena promissa semper exoluenda pendente appellatione.*
- 3 *Conuentione non tribuitur arbitro executio sue sententiæ.*
- C *Res mobilis ab arbitro tradenda Vincenti.*

^b *Executer.*] De executione reali & actuali statuit, quæ arbitro interdicitur, sed sicuti non exequi, ita nec de exequendo pronunciare potest, quod tamen quibusdam licet, quod Spec. notat tit. de sent. execut. §. nunc dicendum. Panor. Imol. Ant. But. post gloss. d. c. si quis cōtra Doct. d. l. iubere cauere. Sed maius dubium est, cum hodie appellationes à sententia arbitrorum recipiantur, an dictæ ab his sententiæ executioni interim mandandæ sint. Non licuit iure quidem ciuili appellare, l. 1. Cod. de arbit. Nec Atheniensis quidem admiserit, quod lex illa, de qua sup. art. diximus, ex Demosthenis oratione contra Mediam indicat verbum, & *τὴν ἀγροδικίαν μὴ τὴν κτλ.* Sed tamen alio iure veritas ex illa Ordinatione Lud. XII. & alia Caroli IX. quas ante citauimus, & notauit gloss. pragmat. d. §. statuit. Sed & varia ratio à iure, etiam si appellationem admitteret; Namque ad superiorem arbitri prouocaretur ex sententiā Bart. Bal. Ang. l. 2. C. vbi & apud quem in integ. rest. Panorm. c. quinquauallis ext. de iurcur. Rom. conf. 245. Afflicti dec. Neap. 51. Hodie ex d. Ord. Caroli IX. recta prouocaretur ad Curias superiores inaudito iure, cum ante ad ordinariū appellaretur ex d. Ord. Lud. XII. quamquam illa Ord. Caroli nondum à nostris promulgata est. Nec ad Iudicem appellationum pertinere id iudicium sententiarum veteres, & persequitur Vitalis de Camb. in tract. clausul. in clausula de reductione, §. videamus quis est iudex, longo tractatu. Nec poterat Curia suprema pro bono viro eligi ad recursum, vt loquuntur, nisi super appellatione apud cam pendere compromissum esset, vt est Ord. Ioannis I. Regis in Stylo, Aufser. tit. de appel. art. 6. Sed hodie quo tempore omnes omnium superiorum Regum Ordinationes antiquantur; contra statutum est illa Ord. Caroli IX. & quod magis mireris, nonobstante appellatione iudicatus ab arbitrio, iudicatum facere cōpellitur, *tant in principal que diffens, qu'en la peine, si peine y a, alioqui s'il y a faute, c'est me fin de non recevoir en la cause d'appel.* Quod ante hac non ferebat, & nisi confirmata sententia ab Iudice, qui de appellatione cognoscebat, ex illa Ord. Lud. XII. Multo certè æquius & minore cum periculo, quæntiam infirmato iudicato pena reprobatur. Non est igitur in ea questione laborandum, an laudum habeat executionem paratam, de qua Panor. c. quinquauallis ext. de iurcur.

invenit. & quos congerit Boët. Decil. 228. num. 17. Frustra item illa; an à sententia arbitri, aut Iudicis reducitur ad arbitrium boni viri possit appellari, de qua ille cod. loco. Tertia etiam; an sententia ab arbitrio lata, penam statim peti possit, an vero confirmatio sententiæ ab Iudice appellationis expectanda sit, de qua Dyn. conf. 3. & quos ibi Boët. citat. Nec admittitur ex causato à penam, etiam si causam habuerit ligandi ex illa Ord. Carol. IX. de quo Boët. nu. 23. Quarta etiam illa, quod per appellationem, aut reductionis petitionem executio principalis, expectanda sit, & penam non differat. Sed an conventio partium valeat, si ea caveatur, utarbitrari exequi possit, & valere putant. Petr. Jacob. tit. de recurru ad arbit. boni viri, cuius sententiam inchoato usus non admittit, cum ad potestatem partium transgrediatur, nec sic in eorum arbitrio tribuere, quod publica sit auctoritas, quam privato nemini usurpare liceat in iudicio superioris. Melior Bart. sententia. l. non ex omnibus D. de arbit. ubi

A negat de eo compromitti posse, cum id iuxta sit impet, & ante diximus.

Sinan qu' ils eussent entre mains. J. Sumptum est ex l. li. 4. negatores. §. quod ait Prætor. D. de arbit. ubi ait, sic compromitti possit, ut res sit detur qui vincit, & ea lege apud eum deponi, mentium, & glo. talis conventionis d. l. cum antea ubi & Cast. & actionem dant, præscriptis verbis contra arbitrum, ut rem restituat vincenti ex l. li. rem §. ult. D. de præscript. verb. Sed et ubi apud eum res sit cum adjudicata est, traditione nullo opus est l. li. rem D. de emptionib. §. interdum in ill. de rer. divisi. l. hæc si. D. de rei vend.

Entre mains. Penes se & in potestate Ias. l. mandationes, D. de iust. & iur. Aug. l. Sed examen. h. D. ne quis in ius voc. vi. exinat: hic autem de re mobili loquitur, nam de immobili non eadem potestas erit, cum nullus in possessionem à territorio pendat, & mixta imperij dicatur l. iudicare cavere D. de iust. omnium iud. & ante diximus.

ARTICLE XX.

Es^a Iuges^b ne tiendront leurs Iurisdiccions, ne feront exploits de Iustice^c de nuit. Et tiendront leurs Iurisdiccions, plaids & deliurances^d en lieux suffisans, honnestes, &^e à ce depurez, & Et aussi ne feront les Sergens exploits de Iustice de nuit: si ce n'estoit pour forfait & delict, ou autre cas requerant celerité.

ART. XIX.
NOUVE
CONS.

^a *Vides^b prohibentur exercere suas Iurisdictiones, nec actus Iustitiæ^c noctu facere. Et suas Iurisdictiones exercere, & forum agere non poterunt, nisi in locis idoneis, honestis, & ad hoc destinatis. Et etiam Apparitoribus suum munus exercere noctu prohibetur, nisi effect pro delicto aut maleficio, aut quous alio casu celeritatem requirent.*

NOTA I.

- 1 *Art. de iure civili.*
- 2 *Actus quidam qui noctu fieri nequeunt inter partes.*
- 3 *Actus ab iudice pendentes velles sunt noctu.*
- 4 *Post solis occasum nullus actus, & c. & nu. 6.*
- 5 *Dies naturalis, aut artificialis quous.*
- 6 *In nonnullis casibus, actus valet, qui fit noctu.*

² *Les Iuges.* Ne hinc quidem Articulus quidquam præter vulgaram de iure sententiam recitat ex §. sedebunt autem de iudicib. col. 6. & l. i. §. dies velles si forte dicta sit sententia D. quoad appel. sit & l. i. §. & qui Magistratus D. de orig. iur. & vulgo notant Doct. l. more Romano. D. de ser. & l. non minore C. de transact. c. consilium ext. de off. deleg. Quod in ordinariis Iudiciis dictum, in Delegatis quoque intelligi debet, d. c. consilium glof. §. & qua verbo vespertinis D. de orig. iur. glof. §. id autem Inst. de verb. oblig. Spec. ut de sent. §. iuxta. Ne arbitri quidem aliud possunt, nisi ea facultas compromisso comprehensa sit Bald. Leos. §. in autem in l. i. Cod. de appel. sed ea necessitas, eos quos arbitratores vocat non tenet, cum pro interpretibus pacis & pacificatoribus magis habeantur, quam Iudicibus, quod Paul. Cast. Ial. & alij scribunt d. l. more. Fely. d. c. consilium Rom. l. i. D. de arbit.

^b *Ne tiendront leurs Iurisdiccions.* Pro omni omnia acta accipiendum est, qui partim evocationem possent, cognitionem & legimus legis actionem, etiam si actus extrajudicialis sit, cui interesse partes oporteat.

C Neque enim noctu evocari lingantes queunt, quantumlibet extrajudicialis actus sit, etiam si cognitionem non possent, nisi publica quidam causa intercedat.

^c *Ne ferant exploits.* Regula est omni actum, qui non prohibetur lege, noctu fieri posse, quod vulgo notant d. c. consilium. Quamquam valde quidem absoluta est hæc verborum innotatio, & qua nullus penitus actus exceptus videri possit. Quare fustia hinc Bald. & Lud. Rom. d. l. non minore C. de transact. An iurisdictionem noctu fieri possit. Neque enim iam quisquam ambigit. Succigitur abicisse statum, nulla ratione aduersarium cogi posse, ut appareat, ut respondeat, ut ve caveat, nisi publica ex causa. Quo fit ut ne mo recte debitum offerat creditori incongruo scribere & intemporeo tempore, quod Bart. notat l. soluturum D. de solut. atque eodem loco Paul. Cast. Notant item glof. Bart. Bald. Alb. Ang. Ial. d. l. more Angel. d. §. sedebunt. Fely. d. c. consilium, sed nec quisquam solutionem recipere Bald. l. acceptam. q. 2. Cad. de vfu. Saly. d. l. non minore, Panor. c. 2. ext. de fer. Nec receptio reitum, quod in argumento quidem præbatur intelligitur, ut recte Fely. sentit. d. c. consilium. Nam iurati ante examinari possunt ex sententia Albert. d. l. non minore & hoc vfu receptum. Nec electio celebrari solenni quidem loco, & si à pluribus eorumdum sit, quod Panor. scribit. c. i. ext. de claud. desol. Nec citatio aut alius quilibet iudicialis actus, neque adeo extrajudicialis vllus: Nisi quidem dies aut conventionalis, aut legalis cuiusquam actus gerendi extiterit sit, ut si forte reitundendi aut reprecitandi pretij

ex retractus causa, aut iudicandi præsstitutum tempus, aut infantia petitura, aut quid simile ex. l. i. & 2. D. de fer. & c. vlc. ext. de iud. Ceteri vero actus, si qui ab vnius potestate pendunt, nec cum alio explicantur, exerceri possunt, vt testamenta l. ad testium. §. posse. D. quemad. test. aper. Bart. d. l. more. & d. l. non minore. Quo in genere & collatio est beneficii gloss. c. vt nostrum ext. vt Eccles. benef. vbi Innoc. Panorm. Io. And. Fely. d. c. consiluit. Archid. c. si tibi. de prob. in 6. Et appellatio interponi Bald. auct. sed hodie C. de appel. tal. l. non solum. §. morte. D. de oper. nou. nunt. Contractus omnes etiam celebrari possunt, d. l. non minore gloss. d. c. consiluit. verb. incip. Bart. Alex. Ang. Cast. d. l. more. Adeo vt instrumentum ne noctis quidem mentionem facere Notarii teneantur, sed illo ipso die factum scribere debeant, qui mediam noctem sequentem antecedit, sine metui falsi, ex sententia Innoc. & Bald. d. c. consiluit Imol. & Aret. l. qua erate D. de testam. Bald. & Cast. d. l. non minore Bald. Ang. & Alex. d. l. more Tiraq. in retract. §. i. gloss. ii. num. 8. quamquam vetus Consuetudo post Solis occasum ne contractus quidem permittebat, nimium id quidem scrupulosè. Exciipiuntur casus quos infra memorabimus.

⁴ *Denuit.* Manauit hoc de veterum institutis. Legis XII. Tab. hoc caput fuit. Ante meridiem causam conficito, cum perorant ambo presentes, post meridiem præsenti liem addicito, si ambo presentes, Sol occasus suprema tempestas esto, quod Gellius retulit lib. 7. c. 2. & Cic. Rhetor. ad Herenn. lib. 2. Macrobi. & Censorinus, in die natali. Post eam legem M. Pletorius Presbiterum tulit, Prætor, inquit, vrbisus supremum ad Solis occasum ius inter ciues dicto, sed & veteres retulere Senatufconsultum ante ortum Solem vel occasum factum ratum non fuisse. Porro noctis appellationem circumscribit dies descriptio: More Romano, inquit, Iuricons. dies à media nocte incipit, & altera media nocte finitur l. more. D. de fer. Plutarch. in Problem. Rom. c. 84. Nos diem naturalem vocamus qui ab ortu Solis durat ad occasum, quæ vulgaris & vsitata est appellatio, & hoc loco intelligitur, quem vulgo Doctores legum artificialem vocant, vt è contra naturalem qui viginquatuor horarum curriculo perficitur, qui dies civilis est Plinio & *νυχθημερον* appellant, vt ex die & nocte compositum, & quæ alia pluribus Tiraq. d. §. i. tamen non desunt qui ista cōuertant & pro artificiali naturalem accipiant & è contra. Vfus, cum de discrimine noctis & diei agitur, diem ab ortu ad occasum accipit in actibus civilibus, quod Beda venerabilis pluribus exequitur, libro de nat. rerum.

⁶ Non potest igitur iure nostro ius noctu dici: Quod tamen tam præstatè non est accipiendum; vt si tribus multitudo causarum ius dicendo diem in noctem produxerint, nullas intelligi debeat; Nam & sæpè fit, & Bald. eum casum excipit. Bald. §. itaque circa in procm. digesti. Bart. l. i. D. de off. eius cui mand. est Iurif. Et Suetonius Tranquil. scribit. Imperatorem Augustum plerumque in noctem ius dixisse, quod & de M. Antonino Philosopho Imperatore scribit Ioannes Zonaras in eius vita. Proinde nec tam ista abscessit statuitur, vt nunquam liceat ius noctu dicere, veluti si partes consentiant, si necessitas ingruat, si delicti vindicandi aut inquirendi ratio poscat, si dies cognitionis exitura est. Denique & exceptiones alias quasdam Iason notat. d. l. more.

NOTA 2.

¹ *Jdoneus locus qui in iure dicendo ratione partium.*

² *Metus absque, vt tuto commere liceat.*

De delicto non est iustum metus delinquentis, ibid.
³ *Iustus metus transferri quandoque tribunalia alibi.*
⁴ *Domini feudales quo loco ius dicunt, &c.*
⁵ *Jdoneus locus qui ad ius dicendum ratione iudicis.*
⁶ *Actus qui ab apparitorib. noctis non geruntur.*
⁷ *De delicto noctis inquiritur.*

⁸ *En lieux suffisans.* Hæc idoneitas tribus constringitur, si talis locus sit, vbi copia peritorum haberi possit, si item annona idonea fiat ad victum, c. statutum, §. sancimus de rescrit. in 6. vbi Philip. Francus & Io. And. & Lappus allegat. 123. incip. Ciuitas Fesulana. Spec. tit. de citat. vers. quid sit locus. Id, quod tertium exigitur, vt tuto adiri & commeari possit. l. fulcinus. §. quid fit latitare. D. ex quib. caus. in pos. eat. Clem. pastoralis. §. Pisana ext. de re iud. c. accedens 2. ext. vt lit. non contest. quo loco exemplum est de hac nostra Britannia petiitum c. venerabilibus, §. secus. de sent. excom. in 6. Quem metum non ad aduersarios tantum qui litigant, sed ad testes quoque, & aduocationem, vt tuto commeari possit, producant, gloss. c. ex parte ext. de appel. c. cum persone de priuileg. in 6. Oldrad. conf. 43. gloss. & Bart. l. metus. D. quod metus caus. Proinde iustus metus non est, quem delicti aut noxæ causa fonti iniicit, quod Bald. ait l. omnes. §. si vero, ad fin. C. de Epif. & cler. Bald. & alij l. Papinianus. D. de minorib. Angelus disputatione incip. Bononiensis l. 2. §. quod diximus D. si quis caus. tamen si aliquantum talem causam adiuuat tex. l. 2. C. ex quib. caus. maio. & l. sed & si quis id princip. D. si quis caus. Addunt & talem metum instam esse causam transferendi tribunalis eius, qui cetero loco iudicare consuevit, quod Rom. ait conf. 433. Ex ea ratione, quæ annonam curat in vadimonio obeundo sumptus est art. 119. infr. tit. *des arrests* alter item Ludouicæ olim Franc. I. matris, quo tēpore capto in Hispanis Rege, res Francie summa potestate procurabat, quo patroni beneficiarum, id est, Domini Feudales Iurisdictionem exercere iubentur in Vrribus & Oppidis, non in vicis aut rustici prædiis, etiam si alioqui extra territorium ius dicenti potestas non sit, dissimulato interim iure propter vtilitatem. Nam Normanorum tribunalia verius quidem latrocinia in quadriuijs, vbi vltimo, in syluis, ad lacum aggeres exercebant, huc qui conuenient aut vapulant, aut diffiso die eluduntur, nec ratio est quæ falsissima gesta refellas, nullo vt plurimum actuario scribente, sed ipso illo qui iudicat, quod propterea non videbitur, mutet ex libidine aut sua aut Dominorum. Me autore tales talium omnium Iurisdictiones (sic enim dicamus) tollentur aliquando, aut viris clarif. præsidibus Prouinciarum ea cura mandabitur, vt vice patronorum iudicent, salua illis re pecuniaria, & Iurisdictionum emolumentis, id enim folum est, quod causificari possint.

Quo loco vero Domini Feudorum ius exercere possint, aut debeant, tractat. glo. c. imperialem. §. præterea. verbo, per partes. tit. de prohib. feud. alien. per Freder. sed perplexè & ambigüe, quod eadem gloss. verbo, cognitio, ibi exercendam putat, vbi iudicari consueuerit salua maiestate Imperij & dignitate, quod Panor. repetit c. ceterum. ext. de indic. in fine. Iacob. de Sancto Georgio lib. de feud. vers. & dicti vassalli pro dictis. num. 28. De Prælati inferioribus ab Episcopo & aliis Iudicibus, qui territorium non habent, longa est distinctio Innoc. & Panor. c. cum contingat vers. vltimus quarto. ext. de for. comp. Bald. d. c. ceterum vers. sed nunquid gloss. l. cum sententiam C. de sent. & interl. indic.

⁹ *Hennefles.* Non in lupanari, aut popina l. si cum dies.

dies. §. arbit. D. de arbit. l. si locus, D. de indic. A
l. pen. D. de iust. & iur.

⁵ *Ardeatque.*] Vbiunque, inquit Iuriconsultus, Prætor salua maiestate Imperij sui saluòque more maiorum ius dicere constituit, is locus rectè ius appellatur, & d. l. si locus. D. de iud. si locus, inquit, in iubendo iudicare comprehensus non est, videtur eo loco iudicare iussisse, quo solet iudicari sine incommodo litigantium; quanquam quid hæc adiectio (sine incommodo litigantium) in tex. valeat, non facile est dicere & gloss. d. l. cum contentum penè significat superuacuum adiectionem esse Bald. quoque putat Præsidem Provinciæ rectè tribunal confirmare in qualibet ex ciuitatibus sibi subiectis l. v. si proponis 2. C. quom. & quand. iud. v. & Episcopum c. Episcopus de off. ord. quod in Episcopopo vltus repudiavit propter territorij abdicationem, præter consuetum locum; & in Præsidum tribunaliis spectandus mos antiquorum, & vetus consuetudo; & vtro quin alibi, vel etiam domi iudicari possit, non dubium si partes consentiant, cum prerogatio admittatur de loco ad locum, quod Bald. scribit d. l. cum sententiam Bart. Alb. Ias. Ang. Fulgos. d. l. pen. de iust. & iur.

Sed nec necessitati subiacentur, quæ causæ cognitionem non exigunt, & summarie & de plano decerni possunt, quod vox ipsa de plano iudicat ex l. vo-

luit. D. de inter. act. vt extrajudicialia penè omnia l. a. §. dies. D. quis ord. in bon. poss. ser. Bal. d. l. si vt proponis Doct. vulgo l. à procedente C. de dilat. & l. nec quicquam. §. vbi decretum, D. de off. procons. Bart. extrauag. ad reprimend. verbo de plano Bart. l. vnica C. de concess. alij l. 3. §. si causa. D. de bonor. posses.

⁶ *Et ausi ne ferat.*] Hic quoque Apparitorum inu-
neta prohibentur, quo in genere sunt præcepta de soluendo, denuntiationes, interpellationes, pignorationes, executiones, auctiones, subhaftationes, multationes in possessionem, citationes, & que talia per officia & executores iudiciorum curari solent.

⁷ *Si ce n'est.*] Hæc exceptio vtrumque determinat, hoc est Iudicem & Apparitorem; Nam & Magistatus, & Apparitores noxios præhendere, vincire, inquitere non prohibentur, vtrum cognoscere aut capitali supplicio afficere non debent. Quanquam sine exemplo non est præfatum in re militari, cum ruraliter tineretur, & studia militaria in fontem. Sumunt enim rectè de loco ad tempus argumentum, vt quos omni loco præhendere licet l. pleneque. D. de in ius voc. licet & quolibet tempore & noctu.

⁸ *On autre cas requerrait célérité.*] Exempla supra dedimus, si res cognitionis citi exorta, aut tempus resol-
uendi contractus, aut retractus petendi, aut quidpiam tale.

ARTICLE XXI.

VAND^a on fait outrage^b au Sergent^c exerçant son office, ^a & qu'il crie, ^a & demande aide, ^a les subiects^c qui le pourroient ouïr & secourir, & ne l'ont secouru, ^a sont punissables^k & amendables, selon le méfait.

ART. XX.
NOUVEAU
CONS.

CUM^a vis inferitur^b Apparitori^c suum munus exercenti, ^a & quiritanti^c præsentium fidem imploranti, ^b subditi eius Jurisdictionis^b qui eo loci fuerant unde clamor posset exaudiri^b & auxilium dare potuerunt, ^c & non fecerunt, ^d debent puniri, ^k & multa condemnari secundum maleficium seu noxam.

NOTA I.

¹ De vi que apparitori inferitur.

² Quomodo auxilium præstandum.

^a *Quand on fait outrage.*] Cum vis adferretur in corpus, neque enim cõitui eadem fuerit causa quod suo tempore & per Iudicem vindicari, quandoquique potest. Sed cum vis sit, præsens auxilium ferendum est. Vis est, si Apparitori quidquam ex munere exequenti resistitur, si possidere publice iussis non admittatur ab incumbente, si bona inobilia capere non permittitur, si nexum ducere, aut in vincula conicere prohibetur. Denique si arate, ferere, colligere fructus, factu cuiusquam, aut intentati vi impeditur, l. vim facit. D. quod vi aut clau. sed et si vis nulla fiat, nec tamen suis virtutis sit ad omnia munera exequenda, inuocati adesse iubentur. l. i. & 2. Cod. de his qui lat. vel al. criminib. reos. l. i. D. de fer. figu.

^b *Au sergent.*] De privato quid hæc in re officij debeat, dicemus ius. §. per uile. huius tit.

^c *Exerçant son offic.*] Extra id enim idem statuendum quod de privato, & nos sup. art. 15. diximus.

^d *Et qu'il crie.*] Vox Latine originis & penè Latina tota, veluti quirit, est eniã à Latino verbo quiritandi, quod Quiritæ implorare & populum in auxilium clere significat: Graeci γεραιον & ἰνναγον dicunt.

Argent. in Cons. Bris.

^c *Et demande aide.*] Nota est vernacula nostra quiritatio (à l'aide) cum præsentium fides imploratur: tunc igitur quous Apparitori munus exequenti adesse ex d. l. i. & 2. C. de his qui lat. vel al. criminib. reos & d. l. i. D. de feru. fugi. Extr. ea de re & nouissima Ord. Molin. art. 33. & alia prior. 1336. art. 36. nostro 97. Meminit Paris. Par. tract. de Synd. verbo familiaris & seq. lo. Fab. d. l. i. C. de huius qui lat. Masue. tit. de pœnis. vers. si seruens. Ceterum sine mandato aut contrariis exequenti, nemo ad iniuriam alienam manum porrigere tenebitur, cum vulgo resisti quoque posse putent l. deuotum. C. de merat. lib. 12. Bart. & Platea l. contra præcepta de execut. C. lib. 12. Sed tamen manifestam iniuriam esse oportet, neque enim si de iure ambigitur, & de commissione docetur, cuiusvis fuerit in cognitionem suam reuocare, quo iure Apparitor exequatur, nec quenuquam in eo oportet esse curiosum. Quod notat Bart. in vassallo l. si quis in graui. §. si maritus. D. ad Syllan. c. domino guerram rit. hic incipiunt consuetud. vbi And. Iter. & Aluzrot. & Bellouin. Bald. Norm. Bart. Bald. Ang. Imol. Raph. Fulgos. l. quidam cum filium. D. de verb. oblig. Jacob. de Sancto Georgio tractat. de feud. verbo & promiserunt eidem domino. Res vno verbo concluditur offendenti nemo adesse debet, defendenti nemo non tenetur, quod Bald. rectè statuit d. §. Domino guerram.

D

NOTA 2.

- 1 Adesse apparitori adversarij vetantur.
- 2 Clerici possunt adesse, &c.
- 3 Vox clamantis ut exaudiri possit, &c.
- 4 Auxilium quomodo accipitur.
- 5 Pœna auxilij non prestati.

^f *Les subiects.* Subditos intellige eius Iurisdictionis, in qua potestas est Apparitoris: Executionis potestatem item accipe siue officij iure in suo territorio, siue mandatum ab eo qui iubere eo loco potest, ubi exequitur; Nam siue venia exequenti in alieno territorio non minus impune pareatur quam Iudici ipsi, nisi quantum hodie sublati Litteris de Pareatis à Rege permittitur, quod. Bart. dixit extraj. ad reprimendum vers. per nuntium, & expressè vetus Consuetudo statuebat c. 145.

² Proinde nec istud sine exceptione admittitur, Namque adversarij ipsi, quorum iussu executiones aut prehensiones fiunt, adesse ipsi Apparitoribus vetantur, quia iuris prætextu multa læpè ab his per iniuriam fieri & facinorose committuntur, dicitur Ordinatione Molin. art. 33. & ante illam Ordinationem Arestis compluribus. Quare & illa quoque Doctorum sententia improbat, cum existimant Iudicem alteri partium mandare, posse ut adversarium in ius cuocet, quod gloss. putat. l. si vt proponis. 2. C. quom. & quâd. iud. Bald. in margarita, verbo citatio Specul. tit. de citatione. §. sequitur glo. Panor. & alij c. cum sit Romana in fin. extr. de app. Hippol. Mars. l. de vnoquoque. D. de re iud. Ang. & Ias. §. penales inst. de actio. & §. quadrupli quæ tamen sententia de veteri more originem duxisse videri potest, quo olim adversarium quilibet suum in ius vocabat, inuitum & reuenientem ducendi ius habebat; quod vir eruditus Duarenus cuius noster tam olim docuit lib. annuvers. disput. 1. Sed ista pridem exolevere, & vt nunc viuunt, exoleuisse expedit.

² Sed & clerici excipiuntur ex art. 43. inf. hoc tit. ne scilicet manum iniiciant in alium opem præstent, quod Socin. etiam putat c. ad audientiam extr. de homicid. & c. vlt. ne cler. vel monach. in 6. operam tamen ad defensionem laborantis exhibere existimo ad officium clerici pertinere: Nec Moylis exemplum cum Ægyptium occidit Iudæo opinulando aliud indicat.

³ ^b *Qui se pourroient oïr.* Id est, qui eo loci fuerunt, vnde exaudiri vox inclamantis posset l. 1. §. eodem textu. D. ad Syllan. id autem ab arbitrio & Iudicis æstimatione pendet, vt ex qualitate personarum, & locorum in-

A teruallis diiudicet, an exaudiri poterit; quare & interdum in rem præsentem eundem est, quod scire sit, cum testium fide refellitur, quia exaudire non potuerit & longinquo, quod testatur. Nec spectandum, vt quisquam talis sit, qui simulista inter omnes latera habeat, qualem Neronem fuisse Suetonius scribit, aut qualis Trachalus, qui in Iulia Basilica dicens ab omnibus tribunalibus audiretur, aut Stentor quem Homerus scribit tantum voce valuisset, vt quinquaginta vocalissimos ipse solus æquaret, aut Mars à Diomede vulneratus, qui tantam vocem ediderit quantum decem hominum millia vix potuissent.

^h *Et secourr.* Id enim exigitur, vt poterint, & non fecerint l. 1. §. occisorum. D. ad Sylla. & l. vlt. C. de his quib. vt iud. Ceterum periclitari de sua salute nemo cogitur, quod Paris Puteus scribit d. §. familiaris, nec suam alienæ postponere; fuit enim alia seruorum conditio ex S. C. Syllaniano, quam liberorum quorum non tanta necessitas est, quod in vassallo proditur, qui etiam iuratus in Domini salutem, in alienam suam proponere non tenetur, gloss. c. 1. in princip. tit. quib. mod. feud. amitt. vbi And. Ilcr. & c. si à morte. tit. de alien. feud. pater. Jacob. d. tit. de feud. verbo, qui quidem promiserunt Franc. Carr. tract. de feud. 4. parte princip. 4. causa & questione. Auxilium autem accipitur manu, obiectu corporis, clamore, denique omni vi l. cum Dominus. D. ad Syllan. & l. 1. §. tulisse eod. tit. quinetiam in ancilla ploratum pro auxilio lex habet d. l. 1. §. potuisset. Ceterum si nihilominus Apparitor occisus est, auxilium nulla pœna est l. 1. §. tulisse. D. ad Syllan. sicuti & contra si aggressores occisi pœna liberantur, qui auxilium tulere, ex sententia Bart. l. si seruus C. de his qui ad Eccles. confis. & l. 1. C. vnd. vi Bald. & Ang. l. vt iud. D. de iust. & iur. Boër. decis. 170. Angel. in malef. verbo fama publica. Idem intellige & si præstatis iniurias non detegant.

ⁱ *Sunt panisibiles.* Hæc vox ad pœnam corporis refertur, si conscientia sceleris arguitur aut dissimulatio, aut consilium, aut si simulatione auxilij in periculum pertractus sit Apparitor, l. 1. D. de fer. fugit. & vulgatum est illud, non carere suspitione societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare.

^k *Et amenables.* Cum simplex auxilij recusatio non etiam conscientia arguitur d. l. 1. de fer. fugit. Angel. d. l. 1. Cod. de Nil. agg. existimat eos teneri conditione ex illa lege 1. C. de his qui lat. Idem existimat Put. in d. lib. de Synd. §. quia supra. verbo, familiaris. Bald. l. si quis in hoc genus. C. de Episc. & cler. dicta est lex Ordinatione Molin. d. art. *sur peine d'amende arbitraire, & de plus grande si elle y eschet.*

ARTICLE XXII.

ART. XXI.
NOYAE
CONS.

ERGENT^a executant ou exploictant^b pour son Seigneur, ^c ne peut de-mander aucun salaire : mais quand il exploicte pour autre, ^d aura salaire raisonnable: fil n'estoit ^e feodé qui deust faire exploicts sans salaire.

A Pparitor^a munus suum exercens^b pro suo Domino, ^c nullam mercedem pro opera sua petere potest: sed quando illud exercet pro alio, ^d recipiet salarium, et æquum videbitur: ^e nisi esset feodatus seu ex lege & conditione inuestitura annua feudi solaria cogere suo sumptu teneretur, sine ulla spe salarij.

NOTA

NOTA I.

- 1 *Feud. & iurisdictionis differen.*
2 *Sergent feodal pour causes domaniales & de fief,*
3 *&c.*
4 *Feudalis causa hac est.*

2 *Sergent exécutant ou exploitant.*] Est si non perinde
magis momenti est, quid hic sciamur, tamquam in-
tellegunt, quid velit Aristoteles, cuius que sit fœderata
1 multa inquitur, etiam contra fieri nullo non de sibi
videre videatur. Statuit autem hie de executionibus
que à fœdri potestate et iure manant, vulgo *exploits*
domaniaux Franci appellant, qui sunt pœur droitz, ou de-
voir, non fairs, ou non payez? Nam que à Iurisdictione
dependent, prove in abstracto Iurisdictioni confiderat-
ur per se, et diffinitur esse potestas de publico intro-
ducenda, et, qualis est ea que ratione contractus, domi-
cilij, pœrogationis, aut criminis alimulj exerceatur,
diuersa ratione assumenda sunt. Et vero & si interdum
uno vèto pœnt semper in Britannia Iurisdictioni coha-
reare cum feudo dominante præstari, tamen istud
accidit à contingenti & extrinseca à causâ separabili,
non ex natura conditione rei per se separatæ. Hæc
vno tendit, ut intelligatur diuersimodè esse causam horum
2 Appartorum? Nam hic de feudibus constat, hoc
est quod canonic feudi & domani; exsequuntur. De iur-
isdictionibus alia assumimus est, qui gratum opæ-
ram præstare non tenentur. Il parle donc des *Serges*, *humi-*
bles & *subjects* qui sont *obois* en chacun Bailliage d'en en
an, *autre* est rangé pour *exploiter* dans celui si ce n'est do-
mainial, & pour le *conciter* des rentes, & s'en payer hors de
charge au laus de l'an. Et n'en ont compte. Autre chose est des
Iurisdictionnaires qui ils appellent *reglement*, *gentes*, qui
exploitent par tout le territoire & en tout Bailliage, & ex-
ploient concernant la Iurisdiction feode, & autre diuersimod.

¶ Por son sequer.] Hic apparet de feudali causa & iure agi. Nam Domini relatio fratri vassalli correlacionem & mutuum feudalem, id eoque nec extra feudum metas talis Apparetus progredi cogitur, quod veritas Cusumetudo expressit, c. 9. Quod aliqui omni in vassallo statunt, nec extra feudum metas Domino ubi qui tenetur Bald. & Doct. cap. 1. tit. quib. mod. feud. amitt. Bald. c. cum ex offic. extr. de preceptis, & l. quare collateralis, & fin. ver. de re mittit. C. lib. 2. fol. l. cum servus. D. deleg. Io. Fab. l. restituenda D. de dno. dicitur. iud. Jacob. de Sancto Georg. verbi & promittit eadem lib. de feudis.

NOTA 2.

- 1 *Salarium quid, & variae appellationes.*
- 2 *Suis impensis apparitor feudalis praeiatis operas, &c. &c.*
num 3.

15 *Nepot* *demander aucun salaire.* Salarium stipendium
sunt merces illi, quam quis pro opera percipit. Plin. lib.
3. c. 7. *sal honoribus*, inquit, *millibusque intercipitur*
salarium inde debetur. magna apud antiquos auctoritate,
sed & nimis erogationes significat interdum, quae
alicuius rei mercedi causa praestantur, l. vi. D. de in rem
vers. l. vi. D. de act. & obligat. Eorum appellationes
pro causis erogationum variant; Nam in iudiciis
sportulae duntaxat l. c. de sport. & l. c. de iust. &
taxat. aut vel iud. l. in quibus iust. fiunt. In Advoca-
tis honoraria, Graeci *μισθοι*, appellantur, & totius
iudicis. D. de var. & extraord. cognit. In Praeceptoribus
διδασκαλ. Latini *Minervalia*. In Apparentibus, quod
hoc Articulo agitur, *διδασκαλ.* In proxenis, *ενοικια*
δοτ. In nactusibus, *πρεβια* aut *numa*. In aulicis,
αυλικα. In reparatoribus *επισκευ.* In feruarius rem,
επισκευ. quae noui appello a la mer, droit de salarie. In mun-

Argent. Conf. 17 Bril

ciis & indicibus *subiectorum*. In milicibus stipendiis; In
nautis navibus. In præcone, præconia. In Commenda-
rentis, carceraria, Etli quæ huiusmodi sunt. Sed citius
hic rex. saltem neget, magis dubium, quid in impen-
dit victus sentiendum sit. Iure quidem cuius pignora-
tia (libere dicam) Iurisdictionum responsa extant, l.
suo victi. D. de op. lib. Sui, inquit, victu vestituque
libertum præstare operas debere Sabinus scribit. Cum
ea pugnare l. imponi & l. penult. cod. tit. non solum
(inquit) libertum sed alium quemlibet operas eden-
tem, alendum, &c. quos texus gloss. in certis inter-
v. operis conciliat, & diltinguit nulli ratione mutent,
& eam dysfunctionem Bart. Fulgof. l. si non sortem, s.
liberis veri, quata differtia improbat. Barroli sen-
tentia est, Sui quæque sumptus præstare de-
bet, qui operas debet, i. habeat unde faciat, i. ique
generale esse in omni mercenario ex tacita conventio-
ne, quod si non habeat alendum esse. Recte omnino
est, quod regionum more scribit attendendos, & in
his ipa Pronuncia est, ubi merita eductio mercena-
rij alii quoque debeant, alibi non debeant. Quod ad
hunc Articulum attinet, nemo dubitat Apparitorum
ex causa feudali suo & victu & sumptus operas præsta-
re ex lege feudali & consuetudine inuestituræ, *ex antiq. em-
ploymentibus tenentibus*. Tractate hic locus huius
ad Poly. c. i. ext. de lib. oblat. Barr. Bald. Angel. Fulgof. d.
s. libertus. Bald. d. c. cum ex officio Jacobi. de Sancto
Georgio in de feud. ver. & promittunt eidem, Plar.
l. vi. s. erit autem. Cod. de re milit. lib. XII. C. Sed in
Apparitoribus Iurisdictionibus & Regis omnibus
(*hominibus feudales*) diuturnum cædendum esse. Nam cum
gratuitas apponitionis hodie merito concedat, & Rex
multo minime, sed ingenti pretio veniant, quis ab his
gratuitam operam requirat? Quare nos usquam id
ab Apparitoribus Regis exigimus, quibus omni de
causa salaria de fisco tribuimus, quoniam occurrunt.

NOTA 3.

- 1 De salariis iudicum aliorumque notariorum, & ap-
 6 paritorum & num. 2. 3. 4. 5.
 7 Recurreur des amendes a le septiesme demer, &c.

Aurea salaria rationabile. Iudicum salaria olim Iustinus per dignitate cuiusque taxavit anteq. vii. ind. fine quoq. iust. hant & Nouell. 124. Memine & similes constituti in Consiliariis, Iudice maiore, locum tenentibus Seneschalli, Doctoribus, Baccalariis Gul. Re ned. verb. & uxorem. Decal. vi. num. 27. Nostri quoque nuper aliquid simile sibi vili sunt iudicari in Rectoribus Promocinatorum Consiliariis Praefidis, & non Regis Iudicibus, sibi aliquam non Appendi quod dicitur. Sed sine exemplo. Sed & salaria Aduocatorum olim per modo hinc, facienda Aduocae, & confuetudine fore taxabantur, quod tex. indicat l. i. §. In honoratis, D. de var. & extraord. cognat. Posterius canonauorum curiam fidei, d. l. i. §. Curiam. Notariorum de §. fi. vi. d. par. terme Ord. Lud. XII. public. 1499. art. 160. & 17. solidorum, quo loco supra Benedictus meminit. De Apparitoribus exant veterum Regum Sarchones, qui aurea aereali significant Philippo Pulchri anno 1324. qui feruent equiti tres solidos diurnos, pedes decem & octo denarios praestant, quae apud Aufser. legatur tit. de off. bailiui. part. 3. styh §. 34. sequitur alia Carol. V. ann. 1378, quae per diurna opera octo solidos Partisientis alii Turonensis, hostiario Parlament 16. solidos monete constituit. Ordine subsequente & alia Principis nostri Petri Ducis anno 1427. qui in singulis leucas duos solidos

statuit, paulo iam gliscentibus impendiis & pretiis rerum. Post hanc edita alia ab Lud. XII. anno 1499. art. 154. quæ decem solidos facit, decem pediti constituit. Postrema illa Francisci I. promissionalis, vt loquuntur, quæ viginti solidorum salarium sanxit art. 183. anno 1539. Nunc auctis rerum pretiis nullus triginta solidis sibi satisfactum putat. Meminit huius apud suos (salar) Marth. Afflicti. const. 90. lib. 1. Sed & opificum quoque salaria & mercedes taxata veteribus Sanctionibus Ioannis Ducis anno 1404. & hoc ipso anno 1567. idem facere Rectores Prouinciarum iulli Ord. Caroli IX. Sed si mala ab origine arcessimus, tollantur iudicia & cætera fisci ingenia, spes est fore, vt non sine inuentu remedia tententur, extra id frustra est, quod agimus.

A^c *Sergent seold.*] Id est qui ex lege & conditione inuestituræ annua feudi solaria cogere suo sumptu tenetur, *Ce sont vassaux tenus d'obligation & condition de sief, à recueillir les rentes des seigneurs, à leurs frais & diligences. Ailleurs ils les appellent Preuosts: & est souvent leur sief de tel reuenu qu'il vaut mieuz que tous les deniers qu'ils recueillent.*

Qui deuss.] In Regiis constitutum est, qu'ils recueillent les taux & amendes, & ont le septiesme denier par l'ord. du Duc Pierre de l'an 1451. & autre de l'an 1456. extraicte inf. art. 673. *Ceux-là sont les premieres formations à leurs frais: mais s'ils y retournent, c'est aux frais du deloyant ou refusant.* Sed quid si feudum resignant, id est, s'ils guerpiissent, an eo debito exoluantur, dicitur alibi.

ARTICLE XXIII.

ARTIC.
XXII.
N. C.

V L^b n'est tenu^c soy deliurer, ^dfil n'a adiournement.

N^ullus^b tenetur^c respondere aut actionem recipere, ^dnisi ante citatus fuerit.

NOTA I.

- 1 Iudicium incipit à vocatione partis.
- 2 Libellata citatio esse debet.
- 3 Partis presentia non aequipollent citationi, &c.
- 4 Fallit in duob. casib. & num. 5.

^a *Nul n'est tenu.*] Magna omnino ratione repertum est, quo cum rem habes, ad dicendam causam in ius euocari, nec ante respondere cogi, quam admonitus sit, qui conuenitur, & tempore ad comparandas defensiones dato. Alioqui futurum est, vt rei immediatè repentinò agentium incurfa opprimantur; Quare actionem diciari oportet, cum qua Græci ἀποδείκνυσι vocant leges auertitur, effugæ tam frequēs tribunaliis nostris ex hoc iure exceptio (*te n'ay point d'adiournement*) vt penè tam in calumniosa effugia vertit. Hic porro Articulus ab octauo huius ipsius tituli, veluti ab sua causa pender, & subiungi prius sequenti ordine debuit. Nam cum Iudex presentibus, quorum res agitur, iudicare ex illo inbecatur, consequens fuit iudicium ab vocatione institui, quod hic Articulus constituit. Sed ea de re peruulgati sunt Iurisconsultorum loci, & tria vsu sententia. Promde nec in ius vocatio sine sua descriptione, finibusque passim admittitur, nam citatio rem petitam, causam petendi, finemque conueniri oportet, cuiusmodi libellatas appellant, quia scilicet libelli vicem teneant, nec minus ex his consistit quid petatur, quam ex ipso libello. Ac fuit quidem tempus, quo in potestate agentium fuit libellatam, nec ne, citationem dicere, quod Franc. I. Regis Ord. anno 1515. Art. 1. ostendit, & rursum anni 1539. art. 16. & 17. Sed postrema Caroli IX. promulgata Maio mense anno 1564. art. 1. necessitatem indixit addita nullitatis pena; Sed id quoque ex conductudinis præscripto exigitur, vt triidui vadimonium dicatur, ex art. 25. quod cum est factum, reus abscessit respondere cogitur, triidui vadimonium deferere, ex dd. Ord. & gl. l. edita actio C. de edend. Ant. But. c. 1. de dilat. Barbat. c. 1. de iud. & his quos colligit Aufr. in Stylo. tit. de adiorna. Nec vero inutilis huius Articuli dispositio ad præcedendas dispositiones Doctorum, ³ ac certa lege constitutas; Nam cum permulti idem

A valere existiment partis presentiam, quod citationem ipsam, vt quidem reus respondere cogatur, multi pernegent, vtile fuit certum aliquod decerni. Et Iurisconsultorum responsa quædam presentiam pro citatione habent, vt l. de vnoquoque. D. de re iud. l. etiam si à patre. & hereditatem, & l. in causa. D. de minorib. & aucti. si omnes C. si ab hered. fe abstin. Extant ea de re multe multorum sententia. Sp. tit. de libel. concept. §. sequitur vers. idem dicit quidam. Bal. auth. offeratur C. de lit. contest. & l. nec quicquam. §. vbi decretum. D. de off. proconf. & in margarita vers. citatio B & aliorum in rub. C. de in ius voc. & quos cogerit Alex. d. l. de vnoquoque, & ibid. Hip. Marfil. Ant. But. Imol. Aretin. Felv. & operosa disputatione Barb. c. 1. ex de iud. Iaf. l. 1. D. de in ius vocand. Sunt qui in tantum presentiam citatione aequiparent, vt etiam si statutum expresse citationem requirit, cuiusmodi hoc ipsum nostrum est, satisfieri dispositioni eius putent presentiam, quamvis alioqui formæ non satishat per acquipollens; qua in sententia sunt Jacob. Butrig. Bald. d. auth. si oēs, Iaf. d. l. 1. & idem l. 1. D. de lib. & posth. Rom. l. 1. D. de arbit. Sed planè falsa hæc sententia est, nec vsus noster eam recipit, & cerre fallax est eius assumptum, cum statuit ad hoc tantum quempiam citari, vt addit & sui copiam faciat, quod cum est factum videri Consuetudini satisfactum; Nec enim ad hoc tantum reperta est citatio, vt quis addit, sed vt defensiones comparet, instrumenta & aduocationes conquirat, & patrocinium inltruat aduersus paratum & spontaneum actorem, l. ait prator. §. vlt. glof. verbo, aduocationes & l. ab hostibus in fin. D. ex quib. caus. maior. l. 1. C. de dilat. l. 1. D. de postuland. auth. offeratur C. de lit. contest. & quod Aufre. in Stylo Parlam. notat. tit. de adiornam. §. 4.

D Quare non idem præstiterit fortuita presentia cuiusquam quod meditata defensio ex citatione. Nec sine causa, quod de presentibus dicitur, quidam & rectius intelligunt, de his qui ante euocati & admoniti sint, vt Bart. & Salic. l. 1. C. de in ius vocand. Alex. d. l. de vnoquoque, Barbat. d. c. 1. nec quemquam aliter respondere cogendum, quam si instructus sit & meditata defensione, quod Ant. But. & Felv. sentiunt d. c. 1. Bald. & Imol. d. c. 1. ex de testib. Bald. l. 2. C. vt

lit. pend. & l. probuam. C. de sent. & interlo. iudic.

4. Que sententia recta est; vno duntaxat casu excipio, cum scilicet, presentia tantum cuiusquam actui expeditur, non etiam ab eo quidquam petitur, ut rectè Bald. fines presentia necitit & discriminat l. 2. C. quom. & quand. iudex l. 1. D. de in ius vocand. l. cum fratre. C. de his quib. vt indig. l. 2. §. legatis. D. de iud. Proinde sic habet, à quo quicquam petas citandum nec aliter respondere cogendum. Quamquam interdum accidet, vt fortuito citam presentem & lis denunciati & libellis porrigi possit, sed tamen ita vt necessitas presentis responsi iudici non debeat, sed iudicia danda sint ad consulendum, instruendisque detentiones, quod Iason persequitur d. l. 2. D. de in ius vocand. notab. S. Bald. l. addictos C. de appellat. & c. plerumque. ext. de rescip. & d. auct. offeratur, quod plerumque in iudiciis fit. Quin & tales citationes ab Iudice factas vim peremptorii habere volunt Bart. d. l. 2. C. quom. & quand. iud. Fely. c. consiluit. ext. de off. deleg.

5. *est tenu.* Nam volentem ius prohibet, quare su-

A peruacua ea de re disputatio est Doctorum, d. l. de vnoquoque.

6. *sey deliurer.* Hoc est respondere aut actionem excipere.

7. *s'il n'a adiournement.* Nisi ante citatus. Imo veto ipsam illam ad causam, de qua agitur; citatum esse oportet; Nam ex alia euocatus alteri non respondet. l. aut qui aliter vbi Bart. & Alex. D. quod vi aut clam. Bald. Barbar. Fely. c. 1. ext. de iudic. & c. conquestus. ext. de iur. l. 2. C. de annal. except. & d. l. cum fratre. C. de his quib. vt ind. Alex. d. l. de vnoquoque l. 1. d. l. 2. Adde & citationem ritè factam requiri l. si accusatoribus C. de accusat. c. 1. §. clericus tit. de pac. teneud. Denique hæc regula huius Articuli fallit in casu art. 35. inf. Colligit & Alex. exceptiones cōpures, & multiplices ex professo Hipol. Marfil. d. l. de vnoquoque. quibus citatio non exigatur, sed maxima ex parte fallaces (vt vocant) sulentias, & fortasse in Commentariis expenduntur, sed notas excedunt.

ARTICLE XXIII.

VANDO^a adiournements sont requis à suseraine Cour, ils doiuent estre faits sçauoir par les Sergens des Cours, dont les teneurs tiennent de degré en degré.

QVANDO^a adiournementa seu citationes requiruntur ad superiorem Curiam seu Iurisdictionem, debent fieri ab Apparitoribus Curiarum, ex quibus descentores tenent de gradu in gradum.

NOTA 1.

1. Plaiids generaux, Allises & menées, quæ.

* *Quand adiournements sont requis.* Hic Articulus & sequentes quatuor, Styli potius sunt, quam Conclusiones scriptæ, & tribunalium arbitrio committi debuerent pro causis & circumstantiis, quæ lege diffiniri nequeunt, nec scripsisse magnam operæ pretium fuit.

2. *Conuenientius vero vtitur & lingua, & more accipiuntur.* Nos plaiids generaux equipollent aux Allises de France, sicut que lesdites Allises régulièrement sont renuës par les Iudicem generaux par les villes & sieges de leurs ressorts sur les lieux. Ce que nous vsons autrement: Car les Iuges des Provinces ne sortent point de leurs sieges pour tenir les plaiids. Mais chacune ville ou Iurisdiction ressortissante, a certains iours pardeuant ledit Iuge de Province, auxquels, & non autres, sont traittes leurs causes, tant ainsi qu'au Parlement de Paris, les iours qu'ils appellent des bailliages: pendant lesquels sont appeles leurs causes, & non autrement, s'il n'y a derogation. Tels sont les Privilèges des Seigneurs & Gentilshommes des Iuridictions subalternes, qu'ils appellent, à congé de personne, & de menée. Au congé se dépechent les causes propres des Seigneurs: Aux menées, les causes de leurs subiects toutes, tant qu'il y en a vne seule, & ne s'en expédient autres. Et quand les subiects y sont adiour-

C net, il faut que soit le Sergent propre, & particulièrement ordonné pour les subiects dudit bailliage, qu'ils appellent (amener) autrement l'adiournement est nul, & c'est ce qu'il veut dire icy: & se fait cela de degré en degré: Car les Seigneurs qui ont de tels privilèges en la Iurisdiction Royale, ont des vassaux qui ont semblable privilège en leurs Cours, qui sont de semblables droits. Comme le Baron de Orléans a privilège en la Seneschauerie de Rennes, qu'il ne répond que deuant le Seneschal, & à ses iours, & n'est adiourné que par le Sergent propre ordonné sur luy, & ses subiects. Et ainsi a-il des vassaux sous luy, qui ont semblables droits deuant luy & ses Juges. In reliquum generalis est Regula; Quoties quicquam in ius vocatur ad ordinarios quidem Iudices, per eum Apparitorem vocari debere, qui eius Iudicis sit, qui de causa cognoscit, nisi specialiter cuiquam mandatum sit, & per commissionem, quod in delegatis perpetuum est, & per citationes mandent, vt & iure quidem ciuili in ordinariis quoque usurpabant antiqui, quod alibi diximus ex l. neminem C. de exhib. reis, vbi gloss. Cy. Fab. Bart. Bald. Saly. Ang. Fab. Angel. §. omnium Institut. de pœnitent. l. iij. Sed vltus admittit ad ordinarios etiam sine commissione citationes fieri, quod Anstet. notat in d. tit. de adiorna. sup. verb. pates. & Aruern. conclus. diuersa.

ARTICLE XXV.

ARTIC.
XXIII.
NOVAE
CONS.

NVL^a terme^b n'est competant, fil n'est assigné de tier iour pour le moins: excepté des cas qui ensuiuent, c'est à sçavoir, du^d méfait du iour: ou du^e fait d'entre marchands passans: ou du^f fait de marché ou de foire, dont la iustice en peut deliurer de iour en iour, & d'heure en autre: ^g ou du méfait d'entre termes, ou de^h spoliation de biens: ⁱ dont la premiere assignation peut estre faite^k du iour au lendemain, ^l sans compter les festes.

NVLlus^a terminus seu dilatio^b est competens, nisi ad minus^c de triduo sit ut quis iudicio sistatur: exceptis casibus sequentibus, scilicet, ^d mal-ficij seu noxa in die ipso admissa: ^e aut cum aliquid fuerit cum exteris mercatoribus in transitu actum aut contractum: ^f aut de eo ipso quod in mercatu nundinisue actum aut contractum sit, & de re ad mercatum pertinet, ex qua re ius dici potest de die in diem, & de hora ad aliam: ^g aut de mal-ficio seu noxa inter concessas dilaciones admissa: ^h aut de spoliatione bonorum: ⁱ ex quibus casibus prima citatio^k est diurna, ^l festis non computatis.

NOTA I.

1 Certum tempus praestituendum in vocatione in ius, &c.

2 De Leuici dinumerandi ex vso & num. 3.

^a *Nul terme.* Cum omnimodo ius dici partibus praesentibus statutum sit, sup. art. 8. vocari autem oporteat, ut praesentes sint, ex art. 23. Consequens fuit, de eo quoque praesentibus, ut certus constitutusque dies praestitueretur vocato, non arctior quam pro locorum intervallis congrueret, non longior item, quam coveniret, ne aut calliditate praecipit actio aut artibus ludificantis rei iudices obsequerentur, & ut Iurisconsultus loquitur, quia talis dinumeratio neutri litigantium querosa est, l. 1. D. si quis caut. & praecidi lege non inutile fuit. Nec describi lege citationis formam insolens est, quod gloss. & Doct. notant l. si accusatoribus C. de accusat. Alex. l. inter accusatorem. D. de publ. iudic. Bald. l. 2. C. quom. & quand. ind. & Plato quoque lib. de legib. 8. indicat leges ferri debere, *ut utrumque* & *ut utrumque* quamquam non multas. Iure quidem civili cum de tempore praestituendo vocationi agitur, itinerum intervallis lex dies admissa est l. 1. D. si quis caut. vicena scilicet millia passuum in dies singulos, praeter citationis diem, & cum in quem se vocatus sistere habeat. Idem l. in itinere. D. de verb. signif. Tantundem, tutori ad allegandas excusationes, §. qui excusare. Instit. de excusat. tutor. l. scire. §. aliud autem. D. de excusat. tut. totidem heredi ad petendam bonorum possessionem l. 2. §. si praeces. D. quis ord. in bonor. poss. servet. Hoc quidem legis arbitrium & moderamen est, quod quaquam contrahi non debeat, cum a lege fit constitutum, tamen produci interdum potest ex causis & circumstantiis scilicet, ratione sexus, aetatis, valetudinis, temporis, itinerum, quod lex Continuis, §. cum ita. D. de verb. oblig. considerat. Nam & XII. Tab. legis pars hac quoque fuit, in ius vocato, si moribus aut iure vitium esset, ut iumentum daretur, quod Gellius lib. 21. scribit ne causatio, inquit, agri corporis perpetuam vacationem daret fidem detrectantibus. Neque proinde quiquam tam arctandus est, ut dies noctesque currere cogatur, hac sententia d. §. cum ita, qui exceptionis loco subiungi debet regulae d. l. 1. D. si quis caut. Quare non recte Bart. metu oppositi cōfugit ad distinctionem limitatorum itinerum & non limitatorum; Neque enim tam accurati

A sumus quam olim Romani sub Tiberio Graccho, ab quo Plurarchus lapideas columnas spartorum signa inscripta habentes positas singulis miliaribus scribit, & Quintil. lib. 4. c. ult. indicat. Meminit & lapidum Cursiorum: Boeth. lib. 3. Geom. qui itinera discerniant. Sed nos nusquam talibus vitium, sed vulgaribus potius leuici recepto usu & visitata dinumeratione frequenter committantur, non qualibus quantitive consuetudine est praestitutum inf. art. 38. Sed quomodo visitum est, tamen si per se inaequalibus, quod & ipsi quoque Iurisconsulti fieri volunt d. l. 1. & gloss. c. cupientes. §. 1. vers. commod. de elect. in 6. Canonistae citaturum de rescript. in vj. Quare solemus dicere vna tantum minima leuca distare Vitreos à Rhodonibus, cum septem intersint, sed ex his vna minima, & ceteris impar. Melior igitur Baldi sententia d. l. 1. qui d. §. cum ita, pro limitatione ad d. l. 1. accipit & verius est. Nam hic vlt. obtinuit, quod ratio negat.

Nec hic disputatio cadit, an tempus a lege praefixum contrahi ab Iudice, & facto, ut aiunt, hominis possit, de quo vulgo litigant Doct. l. 2. D. de re iudic. & l. 1. & 2. D. de dilat. glo. verbo, interualla, vbi Bart. & Bal. auth. qui semel, C. quom. & quand. iud. Bal. l. consentaneum C. cod. tit. Ang. l. 2. C. de annal. except. Spec. tit. de citatione, §. nunc de tempore. Canonistae c. cum sit Romana. ext. de appellat. verbo, distantia. & Clem. 1. de iud. Innoc. & alij c. praeterea. ext. de dilat. locus hic tractatur ab gloss. prag. tit. de aut. concil. §. quem terminum verb. prorogetur. Tiraq. in retract. §. 8. gloss. 2. num. 13. In totum sic constituit, tempus id quod ad rationem intervallorum, & itinerum aliarum, & temperatum sit a lege, contrahi ab homine non posse, cum lex impossibilitatem fingat comparandi, tamen si per naturam impossibile non sit, & currentibus veredis, diplomate aut cunctationibus celerius multo perueniri possit, Sed extrema & excessus lex non considerat, nec si septimo die ab nostris Romam aliquid quiscumque perniciosus veredis voluit, idcirco non longius tempus constituendum iudic, nec si quid allata auditas docuit, idcirco imponi debuit hominibus moderati animi, quia Lud. Gomes tractat. in reg. de verisimili notitia. q. 4. & Feli. c. olim de rescript. ext. In reliquum quae dictiones datur citra itinerum considerationem, quandoque contrahi non est in solitum. d. l. 2. D. de re iud. & c. cum sit Romana.

NOTA

NOTA 2.

1 Quisquam non comparat assidue die citatus, nu. 2.

2 Citationis vitium purgatur comparando.

1 *Nō est competens.* Quare nec vadimonio non appa-
uisse fixandi fuerit, id est, defectus concedi non debet,
nec excusatores mittere quique vocatus necesse ha-
bet, quia (sicut diximus) lex impossibilitatem iuris hin-
git, tamen facti non sit. Itaque qui tribus tantum leu-
cis distat ab urbe, quoniam eodem aut posteriori die
iudicio occurrere possit, tamen tales celebritates suscipi
lex nō exigit, nec ante triduum iudicio sisti, quod idco
dicendum fuit, ne quisquam vōtorum sententias opo-
nere, quorum quidam existimant, quid diem ar-
chieorem vocatus sit, quam vt comparere possit, quam
primum post præsinitum diem comparere debere, vt,
factum, factique causam excuset, quod vulgō Cano-
nista putant, cum dilecti. ext. de dol. & cont. Lud.
Rom. Jac. Arc. Alex. impossibilis. D. de verb. obli-
gat. Angel. & Imol. l. 1. D. de condic. inst. Bart. d. laut.
qui aliter Bald. & Bart. l. cum qui calendis. D. de ver-
bor. oblig. Spec. ut. de citat. l. a. vers. item quod facta
est. Sed eam sententiam in totum vltus damnauit, nec
quicquam comparere teneret, archieorem die citatus, quā
consuetudine praesinitus sit, nec in absentem ius dici
posset, & notat. Styl. Parlat. ut. de admo. §. 4. &
quod vulgō dicitur citationem contra Seylum & con-
suetum morem factam non arctare citatum, quod Fe-
ly. tractat. c. quoniam cōtra. S. col. ext. de probat. Quod
quidem sic accipiendum est, si ab initio breuior
dicta sit, quam lege est constituta; Nam si legitimi
temporis initio sequebatur, ac moribus, auctoritas, aut
aliud intercessit quominus iudicio liceat reus litteret,
absentiam post tempus excusari, allegari & probari
oportet, ex leg. 2. D. si quis caut. & Panor. sensu d. e.
dilecti, & probatur l. scire oportet. §. sufficit. D. de ex-
cusat. tut. sufficit, inquit, absentia si dem firmari ex ip-
sa naturali iustitia & leti sine dolo. D. de minorib. Om-
nibus, inquit, etiam maioribus dari et iudicij restitu-
tionis, si dicantur in iusta de causa abfuisse. Postremo il-
lum quoque sciendum, si cum archieorem dies dicta esset,
quā vt quisquam comparere teneretur, nihilominus
comparuerit, citationis vitium purgari competitione,
quod vulgō glo. Barr. Bald. Ang. Alb. Alex. l. as. notat
l. 1. D. de fer. Nam enentus & factum vici impossibili-
tatem arguunt & reuocant, & quā non stulticia eius
dici possit, qui heri potuisse neget, quod secus ipsum
illo ipso actu apparet: Hic locus fuit apud Tiraq. in
retract. §. 9. glo. 2. num. 17. tractatur.

NOTA 3.

1 Tempus induciarum ad respondendum iure ciuili.

2 Vadimonium in tertium diem & au diei a quo, & dies
in quem computetur & c. ibid.

3 Citatio sine die nulla est.

1 *Tertio iour.* Iure quidem ciuili induciarum ad respon-
dendum tempus variat, namque decem dierum est l.
per interuallum. D. de iud. & l. propterandum. §. et si
quid. C. cod. rit. postlerius iure archieorum 30.
dierum esse coepit, §. omib. vero. a. u. de litig. & a. u. h.
qui semel C. quoniam & quand. ind. sed & alia iure Ca-
nonico c. vocato & seq. & c. vlt. quenda. q. 2. Extrat.
Neapolitanorum in eam rem sanctio apud Matth.
Aslib. 90. lib. 1. At ferē vlti tribunalium iuratae sunt
legales dilaciones, quod glo. prag. d. verbo, prorogare
& admonet.

2 Hic vero tex. variē legitur, nam quidem libri habēt,

A aut tertio iour, alij simpliciter, assigne tertio iour, vt ius Con-
suetudo, assigne de tertio iour, autographi Reformato-
rum habet de tertio iour; Quocumque modo legas, vadi-
monium in tertium diem concipi oportet, tamen di-
gena lectio ex ipso archieorum est, de tertio iour. Grande
diffidium lunipensis excipitur ex l. 2. D. si quis caut.
an diem a quo, diem item in quera vadimonium concipitur,
computari conueniat, quos lex eximere vide-
tur. Quae de te infinitas omnium sententias colligit
Tiraq. rit. de retract. §. 1. glo. verbi & c. u. h. l. alij
iustici. §. 3. Nec nobis vacat illa expendere Nosstris
quoque res aliquando digna uis est, quae aucto consti-
tueretur, sic vt neuter dies in assignatione comprehē-
deretur, essentque dies ex toto mis. gr. Iure certe ciuili
multum interst. quomodo orationem concipias.
Constat vadimonio in tertium diem concepto, nihil
esse necesse totum tertium diem expectari, vi & pore-
state vocis tenens, quae in quolibet sui parte versifica-
tur, vt loquuntur. Aliud vix existimandum, cum lex
tres dies exigit per accusandum cuius significatio sit
vt integri intelligatur, vt Bart. Ang. Cal. Fulg. Rom.
l. as. & ceteri notant l. si sic legat. D. de legat. 1. & l. 1.
D. si quis caut. quod ul. viucapionibus veteris legis
C XII. Tab. notatum est in re uxoria, de ea quae ranocho
ab marito abfuisse, & viurpatum fuisse quod Gell. me-
minit lib. 12. Sed ea res, quod ante diximus, ab con-
ceptione verborum pendet, vt tertio die dictum ex-
emplo intelligatur, etiam si completus non sit. Alter ex-
istimandus futurum est, vt cum in temperamētis natu-
ralibus dicamus tertio die moueri bilem, & febrem
recurere, nec quid tertius sit febris, nec quid quarta
na intelligamus: Nec illud Socras forum hominis
ex Homero praedicentis quidnam esset vltio ipse & ceteri
hinc cum tertio post die supplicio affectum migrasse
vita consistit. Ne nostrae quidem Religionis principia
D consistant, tertio die resurrexisse Christum, & iulio-
minius quod ipse de se dixit, Soluite tempus hoc &
in tribus diebus recedendo illud, & quod alibi op-
portuēde Christum tres dies & noctes in ventre terrae
esse exemplo Iona, nisi coepit dies accipias ab para-
fuisse ad dominicam; Hoc dixerim Epiphanius Gre-
cus auctor notat, lib. 2. item 2. ad finem, cum Io-
cos duorum Euangelij scriptorum conciliat, quorum
alter octauo die factum scribit, alter post sex dies, vt
alter de completis, alter de coepit intelligi debeat, &
eadem propemodum Beda in lib. de natura rerum, c. 5.
qui est de die. Sed & lincin vita Iulio Caesari Calendae
Martiae coepit attulere, denunciato ante exitio. Sed
nec septimo mense non nati intelligi debent, qui ante
octauum primum diem nascuntur, cum etiam prima ho-
ra septimi mensis natum sufficit; Fuitque maiorum
nostrorum in foro vniuersalis penē obscuratio, & Ca-
tholicon pragmaticon, vt tertium, octauum, ac tales
coepit esse latis esse iudicant, praeter illi vix nemo
putaret esse necesse, quod ex eo perspicitur, quod in
illa octaua, quam mancipandis fuitis Consecuto
praesinit, dies a domino in dominicum computa-
tur, inf. Art. 265. quod perpetuum illi & certe for-
fuit. Quamohrem non video quid tantum antiquum
fixatione vti di ratione reficere placuerit, citra vltum
& necessitatem: Nam vt fuerit initio liberorum de diu-
bus sententis quoniam sequeris, qui praeteris esse po-
tuit nunc demum immutatum, id quod Consecuto
vltus fori, & in offensa obsequio thio interpretata esset,
vlti si cum in biuio alteram viam ingressis, conse-
cto propemodum spatio recurrit in caput via, vt alte-
ra pergas, non compendiosiori aut melliori, si vtraque
perueniri potuit, Certe id aut non satis sani capitis
fuerit, aut vero otio & temporis illud dantes, vltus adeo,
D uij

Contra ratiō
art. 163.
N. C.

quod Marcellus Iurifconf. dixit, de solemnibus nihil mutandum est.

⁵ Præcidit hic text. alterius quoque quaesiti materiam, cum Iurifconfulti inquirunt, an si citatione dies nulla comprehensa sit, valeat tamen veluti ex consuetudine supplenda sit. Nam valere quidam existimant. Spec. tit. de citat. §. sequitur verſ. quid si non præfixerunt, per c. eos qui. §. vlt. vbi Franc. de sent. excom. in vj. & c. cum parati. ext. de appel. vbi Doct. & c. vlt. ext. qui matr. acceſ. poſ. Abb. & Fely. c. conſultuit ext. de off. deleg. Melior ſententia negat, Ordinationes ſtatuant, vſus recepit, ne ſine die valeat, & text. probat. Laus qui aliter. D. quod vi aut clam. diem, inquit, & horam denunciatione completi, qua de re multa multorum ſententia recitantur à Boët. Decif. 235. ne licet multus ſum.

NOTA 4.

¹ An præſenti die debetur per contractum cum extero factum &c.

² De re ad mercatum pertinente intelligit art. &c.

³ Delicta inter dilaciones &c.

⁴ De ſpoliatione facta pendente lite.

⁵ Alij quidam caſus pendente lite &c.

^d Du meſſait du iour.] Intellige quod pecuniariter & ciuilitur agatur; Nam extraordinariæ perſecutionis initium non fit ab citatione, ſed ab arcana inſpectione, Quod verò ante eam diem admiſſum ſit, iure ordinario & triduana citatione perſequendum eſt, nec eandem cauſam habet.

^c Du fait d'entre marchands paſſans.] Prætoris peregrini illa olim Romanis cognitio fuit, & quod Paris Puteus ait in lib. Synd. verbo negligentia, exteroꝝ cauſas ſummarie exanimandas, verum eſt, ſed quod hic dicit non ſimpliciter intellige, ſed de eo dumtaxat, quod cum huſ illo ipſo in tranſitu actum aut contractum ſit lege tacita aut expreſſa dandi faciendive, alioqui ſi cum diſcelluro contractum ſit ab ſciente, dictæve dies ſit dandi faciendive, fruſtra de eo agit, qui cum notæ conditionis homine contraxit, & qui domum reuocandi ius habeat. l. 2. §. legatis, & l. heres abſens. §. artiſ. quis. D. de iudic. quod Bart. & Alb. rectè ibid. notant. Nec verò hoc in dilationibus tantum, quæ ad reſpondendum dantur, ſpectandum ſit, ſed in probatoriis quoque, & cæteris omnibus ex Ordin. Francif. l. anno 1536. Art. 12. Tacita tamen conuentione ſemper actum videtur, vt præſenti die fiat, de iure, & eo ipſo loco. l. heres abſens. §. proinde. D. de iudic. Sed ſi ex intervallo agitur legitimæ & ordinariæ dilaciones ſpectandæ ſunt, ex glol. d. l. heres abſens. §. proinde, verbo, quotquot, quo loco, & Bart. Bal. Caſt. Alb. Ang. & cæteri.

^f Du fait du marché.] Quod eo ipſo in mercatu tum diſiſſe actum aut contractum ſit, & de re ad mercatum pertinet: Neque enim de alio contractu conueniri quiſquam poſſet, cum hoc ipſum nundinarum ſit priuilegium. l. vnica. C. de nund. Nec ſi quiſquam prædium venderet, & de cuiſiōne agere vellet, id mercatui conueniet; ſed & quod hic dicit de contractibus, in delictis quoque quoad forum ſequendum ex Art. 13. ſup. verum hic tantum de vadimonii dictandis agitur, id eſt, terminis alligationum ſtatuentis.

^g Meſſait d'entre termes.] Vtuti de inſtrumentis litis in receptis, aut vitatis, de conuitio aut conſumelia in odium litis facta, de corruptis teſtibus, aut probatione ſubducta, ſi quid attentatum ad litem: Nam alia noxæ ad hunc Articulum non pertinet. Proinde hinc apparet, cum hi caſus ſpeciales conſtituantur, in cæteris confirmari regulam, & tridui vadimonia dictari debere etiam cæpta, & corrente lite.

^h Spoliation de biens.] De ea ſpoliatione intellige, quæ lite pendente ſit, vel ſpoliarior in re ipſa & facto deprehenſo, aut cum interuſio timetur, aut fuga, alioqui ordinariū tridui vadimoniū in ſpoliationis cauſa locum haberet, reo factum iure ſuo deſcendente, tamen quidem omnis ſpoliationis cauſa ſummaria eſt, & de plano tractari debet, c. bonæ ext. de appel. glol. c. non ſolum. verbo, reducendum, de appel. in 6. lo. Monach. c. cupientes, de elect. in 6. Rota Decif. 14. In nouis, quo loco, nullo ordine ſeruatō reſtituendum putat, quod lite pendente admiſſum ſit, & ſine libello, quin inſectâ manu ſtatuitur compellendum ad rem reſtituendum, qui reſtituere damnatus ſit, inf. art. 109. Sed & vnica tantum dilacionem ad probandum præſtuit Ord. Francif. l. 1539. art. 47.

Præter hos caſus, ſimiles quoque expreſſis adici oportet, veluti in cauſa damni inſecti ex Bart. l. 4. §. prætor. D. de damn. inf. in caſibus. l. vlt. D. de appel. recip. in alimentis præſtandis pupillo aut inopi, in ſtercendis aut muniendis itincribus, in infantibus exhibendis, & ſi qui tales ſunt.

ⁱ Dont la premiere assignation.] Multo magis, quæ deinceps ſient inſtituta ſemel lite.

^k Du iour au lendemain.] In ſuperioribus horariam, hic diurnam alligacionem facit.

^l Sans compter les ſeſtes.] Eſt igitur vile hoc tempus, in quo ſellionum tantum dies computandi ſunt. l. 2. §. dies D. quis ord. in bono. poſſ. ſcr. & l. voluit. §. vlt. D. de inter. Bart. l. 4. §. hoc autem 6. 7. quaſt. D. de dam. inſect. Cy. l. 1. q. 3. C. de confeſ. ſcriati tamen non excludunt, cum ſpoliationis & horum omnium ſit ſummaria cognitio, quod ait Card. clem. ſæpè de verb. ſignif.

ARTICLE XXVI.

ARTIC.
XXIII.
NOVÆ
CONS.

N^a toutes cauſes l'adiournement^b en premiere assignation eſt comptant, quand il y a^c huiet iours d'interualle, quand celuy qui eſt adiourné, eſt en^d diſtance de plus de trois lieuës. Et au^e deſſus de dix lieuës, y aura quinzaine. Et au deſſus de vingt lieuës, trois ſemaines: s'il n'y a autre conuention entre les parties.

I^N^a omnibus cauſis adiournamentum ſeu citatio^b in prima assignatione ſeu Euocatione competens eſt, quando^c intervallum ſeu vadimonium eſt octo dierum, quando citati ſeu rei domicilium^d

micilium¹ non distat² amplius tribus leucis. Quod si³ amplius decem leucis sint, vadimonium quindecim dierum erit. Et ultra viginti leucas, in totum tres septimane requiruntur, nisi alia sit conventio inter partes.

NOTA I.

¹ Vadimonium ut sit legitimum quid tempus &c.

² Distantia locorum quomodo metienda in citationibus.

³ *En toutes causes.*] Hic quoque Articulus Styli potius est. Prioris Articuli regula negatiue & vniuersaliter concepta est, id est, Nullum vadimonium triduo nec vno legitimum esse: Hæc vero vniuersalis & ipsa, si id affirmatiua est. Quodcumque vadimonium legitimus esse octo dierum, si quidem rei domicilium tribus leucis amplius, item decem tamen ab foro rei distat; quod amplius decem ultra viginti tamen abest, quindecim dierum vt sit exigi, ultra viginti leucas in totum tres septimanas requiri. Nec negandum quin incidere cause possint, ex quibus breuiora constituantur, sed id ex decreto Iudicis ex libello fieri debet, ex qualitate cause propetit, in quo plerumque pragmatica peccant, qui suo ipsi arbitrio breuiores constitutionis assignationes præstaurant; Nam cum faciendum est, Iudicis non potius arbitrio est faciendum, & vt loquuntur ex commissione Iudicis, quia plerumque euenit, vt auditis patetibus tales esse cause non deprehendantur, & mani suntque fatigati rei vadimonio dimittantur, hoc ut pronuntietur non tenet procedere, & assignatione non valere, quod futurum non erat exposita ex libello causa contraria vadimonij.

⁴ *En premiere assignation.*] Multo vero id magis in sequentibus iustitia & parata defensione, & quæ sit aduocatione, dicemus. §. seq. verbo, & à la premiere assignation.

⁵ *Nulli iuris.*] Quos integros sunt interpretari, repugnant veterum pragmaticorum consuetudini, & tribulationum vsu.

⁶ *Distance.*] Hæc voce videtur & elem. i. de iudic. interuallo hoc autem interit ab suburbio nō à moribus eius vrbis, in qua quæque conueniunt. Vbi suburbia non sunt, ab ultimis a diuis continentibus, vici, pagi, oppidæ, l. mille passus, & l. 3. de verb. signif. Doct. l. i. d. si quis cauet. Quæ res in personalibus actionibus dubium non habet, in quibus omnimodo defensoris domicilium sequimur, vt ante diximus Art. 9. Plurimum in rebus, quia sunt, qui putent citationem ad ipsum sita rei locum fieri debere, adeoque mensuram intri oportere à loco rei sitæ, quod Canonistæ existimant c. dilectus 2. ext. de rescript. & c. ex parte, ext. de for. comp. vbi Io. And. & ceteri, & vulgo c. nōnulla, ext. de rescript. Arch. & Card. statutum. c. de rescript. in 6. Melior sententia tūm deorsum in loco res sitæ citationem adiunxit, si citatus in provincia domicilium nullum habeat, quod Bart. Alex. & ceteri iudicant. l. 4. §. pater. D. de d. infest. Bart. l. in duobus. §. vbi duo rei. D. de duobus, & generaliter Constitutiones Regum citationes ad personam tantum vt loquuntur, aut si persona nō reperitur ad domicilium probant. Proinde hæc sine intercapdo, sine interuallo attenditur in via publica, vsitata, & frequentiori, citamini alia quædam conueniendi, sed in solis reperitur, quod Bart. Babi. & ceteri notant. d. l. i. Bart. d. 8. cum ita glof. l. eos. §. vbi. D. de fals. & l. non solum vbi Bald. D. de exent. rur. l. qui fiscales. C. de nauic. lib. ii. Bart. & ceteri l. in itinere. D. de verb. signif. Alex. cont. 22. vol. 4. Secura non tutis, quod fureæ Candine iudicant faciendum, iuricimis terrestres. Nam & Caro li-

A næ mentis negabat eos esse qui nauigarent, cum terra ire liggeret, quod Doct. d. l. i. tradunt. In molesti necessitate Consecutio eam iura statuit, quibus via præstare Dominus possit, cuncti vel primariam, Art. 62. infra, quia molestie priuati loci & iura sunt & sæpe aulis licet. Maritima nauigatio tota à repletibus pendet & ventis, ideoque incerta; secunda vero nauigationis tempora ab estimatione nauarum petenda sunt, si iudicandum occurrat, quod & Host. Io. And. Fely. notat, c. oī olim. ext. de rescript. Inanis est sed mathematica æstimatio per ære nisi quid aulis præstatur.

NOTA 2.

¹ *De distance Plus.*

² *Leuca quæ.*

³ *Plus de trois lieues.*] Non est hæc particula *plus* notiosa, nam si tres & amplius leucæ inter sunt omnino dies octo vadimonio dictari oportet, ultra tres leucas triduum, quare quod plus est in via, triduo dies quinque adicit. Nec hæc particula ita accipitur, quomodo in l. in itinere. D. de verb. signif. que istam vocem plus fuisse valere vixit nulla passuum, atque ita vnum diem integrum cuiusque diei totidem nulla tribuuntur, sed hæc totos quinque dies valet. Quamuis in ceteris ferè multis sic hæc adiecto. D. de ver. signif. l. hæc adie. d. i. c. effi post tres. vbi Doct. D. si quis cauet. Doct. d. l. i. eo. d.

⁴ *Leuca.*] Leuca verbi est antiquum, sed ipsum Gallicum, quod Ammianus Marcellinus testatur; Hæc Antoninus in itinerario mille & quingentis passibus metitur. Meminit eius dictio Hieronymus in Ios. lem. & Paulus quidam VVernedus lib. 15. appendicis in Europium, & Hieronymus & Theodoricus Reges leges Boiariorum vsurpant. Sed & qui de I. iunibus scripsere ea voce vniunt, & posterior Roman. Pontifex, c. ex parte, ext. de for. comp. Hæc Io. And. Host. ceterique varæ affirmant, c. ex parte si nihil habent præter dictum. Cæterarum mensurarum appellationes recensent Alear. l. mille passus. D. de verb. signif. tūm Budæus quædam. l. vbi. d. si mens. f. l. mod. dix. & quæ ex variis auctoribus limitum traduntur.

⁵ *Et au dessus de dix lieues.*] Vtique ad viginti, Hæc tota dispositio positum utrius est, nec proportionem mathematicam seruat. Nam cui octo dies pro decem leucis datur, 16. pro viginti dari debueret, ac sic deinceps, sed non est tam molesta Consuetudo, vt ista expendat.

⁶ *Tris semaines.*] Septem diebus Hebdomas constat, quod vox ipsa arguit, neque tres Hebdomades, 21. vno die comprehensum. Ceteros illæ Danielis annorum Hebdomades, & anni septem, dici item septimi Iudeis qui Sabbathici sunt, & hebdomades annorum, quibus Iacob seruauit Laban. Atque hæc Consuetudo subsistit, nec vix progressa est, vultu cuiusque rectorij fines in Britannia viginti leucas non excederent, quamquam aliter habet; Quare iudicantis arbitrium erit, si quis longior ab itinere loco accesserit, nisi cui magis pl. et proportionem scriptam ad cetera portigere, sumpta ratione legis, vbi lex non statuit.

⁷ *Si l'un y a autre convention.*] Quod frequentissime accidit, cum partes de tempore ad tempus iurisdictionem prorogant, & accordant per contrail de prouider de l'instance en suite, ou autre temps de quo Doct. d. licet iuratus §. cum ita, & d. l. i.

ARTICLE XXVII.

ARTIC.
XXV.
NOV.
CONS.

Sⁱ l'adiournement est fait ^b au domicile ^c aux gens y estans, ^d en l'absence de celuy ou ceux qu'on veut adiourner, & ^e à la premiere assignation ^f celuy, à qui aura esté fait sçavoir l'adiournement, ^g iure ^h qu'il n'a veu l'adiourné depuis l'adiournement, ⁱ il aura vn delay ^k pour faire comparoir son maistre.

Sⁱ l'adiornamentum seu citatio facta fuerit ^b in domicilio seu loco habitationis ^c familie aut famulitio, ^d in absentia eius qui citandus est seu cum quo res est, ^e ad primam assignationem seu aduocationem, ^f is cui facta fuerit citatio ^g iuret ^h se non uidisse citatum à die citationis, ⁱ vadimonium legitimum ei dabitur ^k ad admonendum herum.

NOTA I.

- 1 In arbitrio citantis est an in faciem aut ad domini citationem fiat.
- 2 Quib. citatio facienda & nu. 4.
- 3 An procurator citandus &c.

Sⁱ l'adiournement est fait. Iure ciuili, Constitutionibus Regum, & scripta Consuetudine receptum est si ne discrimine, citationes in faciem vel ad domum admitti iure quidem ex l. scire debemus. qui autem D. de excus. tur. l. 1. §. permittitur. D. de lib. agnos. l. 4. §. prator ait. D. de dam. infect. laut qui aliter. §. et si forte. D. quod vi aut clam. & quos congerit vbertim Tiraq. in retract. §. 6. glof. 9. verbo, *non domicile*, num. 1. Constitutionibus, ea quæ ab Rege Francie. I. facta est anno 1339. art. 9. quæ & ad priorum Regum Sanctiones referunt, & Consuetudine hoc fecit Art. Et cum pugnetur sententijs, quibusdam existimantibus prius personam requiri oportere, magna id quidem ratione, quibusdam nil referre, an prius ad domum fiat, videtur in arbitrio citantis esse vtrum faciat, ac indistincte admitti citationem ad domum, quod Io. Fab. in Curis laicalibus Francie obseruatum iam olim scribit. f. vl. init. de pen. tem. litig. & Aufer. repetit in Stylo Parlament. tit. de adiornamentis super glo. verbi secundum Stylum, & notauit. Rebus. in Ordin. tit. de citat. art. 1. & Tiraq. d. §. 9. vbi sup. quam Consuetudinem alibi quoque haberi scribit. Alb. Gand. in tract. malefic. tit. de citat. faci. & Alber. in tract. statuto. 4. part. q. 31. Quanquam stricta iuris ratione multi repugnent, quos etiam congerit Tiraq. vbi sup. num. 43. & 44. prima quid citatione, & Aufer. vbi sup. Sed vsus vicit, nec res ambigua est. Quare nec admitteremus negantem ad suam notitiam peruenisse, quod Tiraq. notat vbi sup. num. 39. oppugnat enim præsumptione necessaria iuris, quod Doct. censent. Sed in tanta copia autorum, quos Tiraq. Aufer. & Rebuffus allegant, inutilis fuerit opera plura regere, & res est per se non arcana. Quo loco id quoque inquirunt, quæ sit huius Statuti sententia, & an ex iure communi interpretatio sumenda sit, an verò addere intelligi debeat. Sed vsus non est ambiguus.

^b *Ad domicile.* Quæ sit huius vis diximus sup. Art. 9. & pluribus agit Tiraq. vbi sup. num. 31. infra, hic pro habitationis loco accipitur. l. 4. §. prator vbi. Alb. D. de dam. infect. l. 1. §. domum. D. de lib. agnos. clem. causam vers. donus. de elect. & clem. 1. de for. comp. ^c *Aux gens y estans.* Omnino ipsi, cum quo res est, si præsens est, dein familie, & xori, liberis, famulitio, quod

A si ne id quidem potest, vicinis denunciandum, l. meminerint. C. vnd. vi. l. aut qui aliter. D. quod vi aut clam. l. item ait. D. ex quib. caus. maior. glof. c. causam. ext. de dol. & cont. clem. 1. verbo scientia de iudic. Innoc. c. vlt. ext. de eo qui mitt. in poss. Io. Fab. §. vlt. Infit. de pen. tem. litig. Angel. l. vi. perfectus. C. de annal. except. familie appellationem describit glo. c. literis. ext. de testib. Atque hoc planè vsus recipit, vt vicinis denunciatur, si fores ocluse sunt, nec quisquam respondet, & Tiraq. annotat. Procuratori verò generali item denunciar non est foro receptum, nec item inchoari ab citatione Procuratoris, nisi in causis in quibus sunt instituti, & in assignatione in qua litigant, vt loquitur, Io. Fab. §. omnium Infit. de pen. tem. litig. Quin ne de his quidem causis, quæ domanium, vt loquuntur, & prædij, Iurisdictione Domini contingunt, Procuratores ad superius tribunal citari recepti, sed ipsos Dominos vocari oportet, denunciari tamen citatio Domini ipsi Procuratori officij, & Iurisdictionis potest de re officio contingente. d. l. meminerint, imò & fabris in operis vni nuntiatione. l. de pupillo. §. nuntiare. D. de op. no. nunt. Nec enim, est Dominus absit, ipsi vicini sunt citandi. Item proponas vbi. Cy. & Pet. C. de bon. auth. iud. possid. glo. d. c. causam. Bal. & Saly. vtrique col. 2. auth. qui semel. C. quom. & quand. iud. Tiraq. vbi supra. num. 15. autrem ceferat *Une fin de sole intimation par deuant le Juge d'appel ou de mal adiourné en la premiere instance.* Quod quidem verum est in lite inchoanda, nam Procuratore semel in iudicio comparante in reliquum citari ipse potest, cum litem suscepit & vt loquuntur, Dominus liris factus: & quanquam Aufr. d. tit. de adiorna. in Stylo excipit productiones testium, aut descriptiones instrumentorum, quæ alibi sint quam in eo loco vbi lis agitur, tamen nos sine discrimine tum quoque Procuratores citari admittimus. Nam etsi ista magis congruant ipsijs litigantibus, tamen est, quod his imputetur, si negligentem Procuratorem constituerint per quem non sint admoniti ex glo. l. ex consensu. §. vltimo. D. de appell. l. 1. §. vlt. D. quand. appell. fit & l. §. item cum ex edicto verbo propositum. D. de sent. quæ fin. appell. rescind. & d. l. vt perfectus vbi Bald. Tiraq. vbi supra. num. 39. & in legib. connub. lege 10. Atque ista quidem vsus recepit & forum obseruat: tamen iure quidem ciuili indistinctè citatio ad Procuratorem admittitur, absente quidem Domino d. l. meminerint, & d. l. aut qui aliter. §. et si forte Bald. & d. l. cum qui res. C. de procur. Innoc. Panor. & alij c. dilectus. ext. de procurat. Sed & citationes ad Procuratores domicilium recipiunt, quod & nos quoque, sed eo demum casu, quo

Procu-

Procuratori ipsi possit scilicet, iam in lite constituto, si aliquid litigans constitutum non habet: nam tunc ipsius partis domicilium potius spectaretur.

- ⁴ *Eu absent.*] Nam ipsi primum si presentis est, si abest familia est denuncianda. Absens vero intelligitur, qui domi non est; Neque enim extra domum in urbe aut provincia est requirendus, quod gloss. ait. §. si verb. etiam quidam, auct. de exhib. reis Bald. l. 2. C. quom. & quand. iud. & in Margarit. verbo, citatio Roim. conf. 454. Tiraq. num. 49. vbi supra.

NOTA 2.

¹ *Semel citato reo postea citandus eius procurator.*

² *Comparens excusat tantum absentem heri.*

³ *Comparens quid iurare debet.*

⁴ *An prescriptio sit admonitio verum & n. 5.*

- ¹ *Et à la premiere assignation.*] Non idem in subsequentibus; Nam semel constituto Procuratore nihil præcendi potest, cui excusari debeat, cum litis instrumentum habeat & defensionibus instructus sit, diximus sup. verbo *aux gens y estant.* Proinde & quomodo sunt, qui in ea sunt sententia, ut non putent valere citationem ad domum, nisi ante requisita persona, ut ante diximus, tamen excipiunt, cum quis semel citatus est, aut semel comparuit, quo casu indistinctè putant citationem fieri posse ad domum, Innoc. c. vlt. ext. de eo qui mittit. in poss. Rota dec. 48 incip. valet citatio, in novis & 395. In antiquis, Bart. d. l. 1. §. permittitur de lib. agnos. & d. l. 4. §. prator ait. Tiraq. num. 45. & seq.

- ² *Celui auquel.*] Sed is ipse comparere ad excusandum debet non alius pro eo, & iuramento absentiam confirmare. Eum vulgò excusatores vocant qui facti tantum excusationes potest proponere siue minor, siue mulier, siue famulus, siue extraneus; defensiones causa non potest, nec de raro cauit, de quo Innoc. & Panor. c. veniens. ext. de accusa Bart. l. vlt. §. ad crimen. D. de iud. iud. & l. liberto. §. vlt. D. de negot. gest. Sed nec infamis talem excusationem adferens excluderetur, quod Imol. ait. d. §. ad crimen. gloss. & Doct. l. servum quoque, §. publicè. D. de procur. & vxor pro marito nullo non de admittitur, Bald. l. alienum C. de procurat. & l. l. quia absente cod. tit.

- ³ *Iure qu'il n'a veni.*] Iurare id quoque debet, nec denunciare potuisse, si ex familia citati

A est qui excusatur; Nam si consilio distulit denunciare ipsius domini culpa est, qui talem familiam aut ministrum habeat. Itaque domini litis culpa est dolus famuli, quod Bald. ait. l. 2. C. vbi in rem act. Quid vero si dominus callide familiam in conspectum non amittit, ut callè iurare le dominum non vidisse, quis neget haberi pro admonito, qui fecit ne admoneri posset: ex clem. vlt. vt lit. pend. Atque hanc specialis est Contumacitatis cautio, cum iure civile crebra sit sententia furis & fustoris necesse non esse, ut citatio ad citati noticiam perveniat, si ad domum facta est, quae scilicet citatus potuit Procuratorem relinquere. Et hunc consuetudini fauet sententia Jacobo Raucenn. & Albert. l. fatus D. de ius vocand.

- ^B *Qu'il n'a veni.*] Nam si vidit, præsumptio est domini admonitio, quod Angel. scribit conf. 186. incip. visis igitur supradictis per gloss. l. si legibus. C. de episcop. aud. Si non vidit, præsumptio quod admonuerit excluditur impossibilitate naturæ, veluti si male interuallum sit interitis, quod pati nequiverit, tam longè absentem admoneri. l. Titius. §. Lucius. D. de lib. & post. Rectè Iscon existimat. §. sed ista col. 25. vers. & per ista. Instit. de actio. iuramento citati non probari ignoramiam citationis, quia tantum potestatis non habet iuramentum, ea in re quæ præsumptione virgetur, quamquam repugnante Alex. l. de pupillo. §. nuntiationem D. de op. no. nunt. Nam nec possumus quidem eius facti vñ nostro reciperetur, idè quæ nec probatur, plura Rebus. vbi sup. art. 2. gloss. 3. Angel. d. conf. 186.

- ¹ *Aura in deley.*] Arbitrio Iudicis, ex intervallis locorum, id est, *desuiss, sans selon la distance des lieux, clem. 1. de indic. sumpta ratio ne ex Articulo superiore, quod & Bald. notat l. generaliter. §. Aus de presentibus. D. de reb. cred.*

- ² *Pour faire comparait.*] Id est, ad admonendum, nec enim excusatoris ulla necessitas est, idè quæ in eo differt hæc Consuetudo à dispositione l. 2. C. vbi in rem act. quod ibi contentus qui alieno nomine possidet, dominum nominat in iudicio, cui tamen non admonito prædictum nullum sit, quod Bald. d. l. 2. scribit, quia cum nominatore non cum domino iudicium instituitur, Ac cum hoc excusatore iudicium nullum est, sed cum domino, idè quæ & aduersus dominum eodem iudicio constituitur.

ARTICLE XXVIII.

N^a toutes actions, ^b le Seigneur ^c peut retirer ^d son subiect ^e de su-
l'eraire Cour es cas, dont le Seigneur ou sa iustice peut avoir co-
gnoissance. Et se fera le retraict dudit subiect, de degré en degré;
Et si le Seigneur ne le retiroit, ^b pour ce n'aura-il perdu sa iurisdic-
tion en autre cas. Et en cause de douaire, ne ^d d'officiers delin-
quans en leurs offices, n'y a retraict à Cour inferieure.

Artic.
XXVI.
NOUVE
CONVET.

Iⁿ omnibus actionibus ^b Dominus Jurisdictionem habens, ^c potest repetere seu revocare ^d subditum suum ^e ex superiori Jurisdictione in casibus, quibus Dominus aut eius Jurisdic-
tio potest habere cognitionem. Et repetitio subditi fiet de gradu in gradum: quia si non sit, ^b
non propterea Dominus in aliis casibus iurisdictionem amittet ^c Et in causa dotalitia, ^d nec
Officiorum seu Officialium delinquentium in suo officio, nulla est repetitio à Curia seu Ju-
risdictione inferiori.

NOTA I.

- 1 Jurisdictionis definitio.
- 2 Jurisdictio est in principe sicut in fonte &c.
- 3 Concessio jurisdictionis fit salva cognitione supremarum appellationum & ressortus &c. n. 5.
- 4 Concessio iurisdic. est de eo, quod est cessibile.
- 5 Quomodo concessio intelligenda.
- 6 Dimittendus evocatus in prima instantia ad Regis iudices &c.
- 7 Si male indicatum sit in incidenti an tota causa retinenda per appellationem &c.
- 8 Ab inferiorib. iudicib. regis ad Parlamentum immediate appellandum.

^a En toutes actions le Seigneur peut retirer son subiect.] Dictum est alibi, quid inferior potestas superiori debeat, quid item par pari: Nunc contra, quid superior inferiori reponere correlatione debuit. Hunc Articulum Consuetudines Cenomanorū & Andium vicinæ vtraque parte 2. paraphrasticè interpretari videntur. Penet autem hæc dispositio à Jurisdictionis vi, ac potestate eius exercendæ in agere, tūm à distributione eius in partes. Vulgo diffiniunt Jurisdictionem esse potestatem de publico introductam, cum necessitate iuris dicendi & æquitatis statuendæ, quod gloss. & Doct. notant l. i. D. de iurif. omnium iud. & notū sunt loci. Id publicum quo iurisdictione introducta dicitur, hodie auctoritas Principis intelligitur, quæ olim Pop. Rom. fuit, lege demum Rhenna in Imperatores Augustum primum, mox & cæteros deinceps transiit, l. i. D. de cōflit. princip. & l. i. D. de off. præf. prætor. Quo iure cæteri nunc Principes vtuntur, qui suprema potestate funguntur, id est, superiorem non agnoscunt. Quamobrem rectè dicitur Imperium & Jurisdictionem naturæ, origine, materia, in solo Principe esse, suo quidem & proprio iure. Cæteri quicunque habent, concessa & alieno beneficio fruuntur: Ergo in Principe est, vt in fonte, quod rectè Bald. ait ut. quis dicatur dux vel march. idem. §. ad hoc tit. de Allod. Azo in Sum. tit. de iurif. omnium iud. In cæteris, vt in riuis, non sua vi, quod si se fons sui marginibus contineat, nulli extabundariui. vnde fit, vt solus Princeps, & qui eius vice funguntur Iudices Regij & Prævids Prouinciarum solos se possint dicere verè, & materialiter ordinarios, & fundatos de iure in vniuersali Jurisdictione & Imperio in toto regno. & in qualibet eius parte, etiam Jurisdictione immediata & proxima, nec quicquam eam vendicare possit, nisi vt ab eo habitam veluti ex traduce, iure mediati sue immediati, prout cuique distributa est, & manauit in plures, quod Bald. notat. tit. de pac. iuram. fir. c. hac. Angel. in rub. D. de iurif. omnium iud. Nemo igitur, qui quidem alterius imperio subfit, suo se imperio venditabit: Quod vtitur, alieno beneficio vtitur, quamquam priuata ad commodam, & auctoritate ab alio manante, veluti ab Sole illucet Luna, opaco scilicet corpori, si per se spectes; Sed intelligenda est vis & conditio cōcessionis in Principe. Nam siue ante creatam formatamque, & certa lege adstrictam adhærentemque loco aut fundo concedat, siue de nouo creet, veluti de suo lumine alicuius lumen accendat, ea lege & iure concedere intelligitur, nec aliter potest, quam salva fartaque supremæ potestatis maiestatis, quæ in cognitione supremarum appellationū, & ressortus supremi, vt loquuntur, & cognitione Imperij versatur, & inseparabilis est ab corona & titulis principalibus, nec cuiquam concedi potest, quod Alb. scribit l. i. D. de off. eius cui mand. est iurif. Idem Alb. l. vt. C. de iurif. omnium iud. Luc. de Penna. l. i. vers.

A vel dicas plenius. C. de priuileg. schol. idem l. i. C. de veter. lib. 12. Laurent. Calcan. conf. 102. Hoc ius nec à Principe alienari potest, nec alteri mandari, alioqui cōtingeret tam lata munitione plures subinde Reges exilire, alieno absolutos imperio & sui iuris factos, quod in Yucroti Rege olim accidisse historia proditiū est, qui semel exolutus alieni Imperij iure, Regis & titulos & decora vsurparat ad patrum memoriam. Quare ne Principi quidem cuiquam tantum iuris est in fraudem, immunitio cive supremi Imperij, regi, & maiestatis credita, & vsurariæ potius quàm propriæ. Itaque, nec si tam absoluta quidem & indefinita concessio proponatur, quæ omne quod vsquam rex ius habet, aliquo loco alteri concedat cuiusquam supremæ potestatis & appellationū iure exoluerit. Talis enim cōcessio, vt à priuato facta intelligitur, in eo quod cessibile est de ea Jurisdictione, quam rex in loco habuit, ius regium & supremum imperium trāsferri aut alienari nequit, quod Io. And. sensuit addit. ad Specul. tit. de iurif. omnium iud. in add. incip. vidisti duas. Angel. l. i. §. qui mandatam. D. de off. eius cui mand. est iurif. Bald. in proem. feudorū, in proemio item Codicis, idem c. licet causam de probat. alioqui homicida, inquit, dignitatis foret. Nec si consulus & medietus Principes faceret, hoc est, cum clausula motu proprio, quod notat. And. sicut. c. i. §. similiter. tit. de cap. qui cur. vendidit. Luc. de Pen. l. i. C. de iur. reip. lib. 12. & l. contra publicam & l. quicumque. C. de omni ag. desert. Io. Plat. l. prædia. C. de diuers. præd. lib. 11. estque ista perpetua, irrupta, immutabilis lex regni, domaniū alienari non possit, quæ de re, & anno superiori lata est lex Molini anno 1566. mensis Feb. & tex. l. omnes fundi. C. de fund. patrimo. lib. 11. Luc. de Penna. l. 2. C. de fund. limitroph. Quod cum in patrimonio fieri nequeat, multominus in illa abdicatione imperij summi, ne si pares quidem Francie sint, aut Regum liberi, à quibus prouocatio est ad Regem & Parlamenta. Ergo cum Jurisdictione fit in Principe vt proprium, in subiecto vt accidens, sequitur in his concessionibus, quæ ab Regibus fiunt de feudis antiquis, vrbibus, castris, cum (vt dicitur) vt optima maximaque prædia sunt, id est, cum omnibus pertinentiis suis conceduntur, ea lege, conditione, & iure concessa videri, quæ Rex habuit, nisi quod supremæ maiestatis ius exceptum videri debet, quia fit inseparabile, incipitque actionis & passionis discrimen, quod ante totum in actione fuerat; Quod si de nouo conceditur, & creatur Feudum, & conceditur Jurisdictio, id tantum, & eo modo, & eatenus concessum videri quantum, quatenus, & quomodo concessio concepta sit. Sed hic locus fusiùs à Molinao explicatur. Tit. de feud. Consuet. Paris. §. i. gloss. §. q. 1.

Mac cum ita sint, libet illa propius ad huius Articuli materiam applicare, vt sic dicamus, concessione Jurisdictionis à Rege facta, interesse quid agatur: Næque accidit interdum, vt infestatione aut beneficij concessione, eodem iure quo priuatus quilibet, totum prædium abalienet, concessa omnimoda Jurisdictione, quo casu Jurisdictionem primam & instantiā alienat, ita vt Iudex Regius nullam cognitionem exerceri possit in territorio concessio, quo iure Io. Fab. Inst. de artil. tit. scribit Iudices Regios non posse expletare in terris Baronum, nisi in casu reffortus, & extant in id ius veterum Regum. Ord. pleraque, quæ habentur in Stylo Parl. apud Aufer. tit. de Bailliis, Philippi Pulchri scilicet Art. 29. & 31. & 60. 67. & 80. Confirmatæ Ord. Caroli V. Art. 5. Sed hoc intelligitur in exercendo cognitionibus per Regios intra fines territoriorū Baronum, & conueniente Domino feudis, Alioqui & subditos

subditos in ius ad regia tribunalia vocari tā est assue-
vit, ut ne remitti quidem se ad suos Iudices petere
possint nisi adiuncto Domino Feudi, & ope & aduo-
catione eius, quod soli nequeunt. Sed in talibus, ut
ante diximus, spectanda lex præcipit Feudi, ex iure-
factis si apparent, si minus ex possessionibus in quibus
quicquam reperitur, & continantur. Sed alio iure
videntur nostri, quos si quis ad regia tribunalia euo-
cat in prima instantia, absolute dimitti se iudicio pe-
runt, & expensas auferunt, *ex se sunt declarati mal ad-
iournes* 73 c. ubi aliter iudicatur recte per se & sine adiun-
cto appellari, cetera quam Imbertus putat lib. 1. Instit.
*simpliciter sans prendre la longueur de demander le renou-
vel de la cause*, & iudicio absoluantur salvis actionibus,
nisi quidem statim diebus conveniunt euocantur, *Car
s'ils sont appellez en l'endroit de leur obissance aux plaids, ils
sont tenuz de respondre en premiere instance. Mais le Sei-
gneur en peut demander le retrait (qu'ils appellent renou-
vel pour le regard du subdit)*. Sed quia delictorum alia cau-
sa est, & omni tempore delicta admittuntur, nec con-
dicio persecutionis patitur statos contentuum expec-
tari, nullo non die Iudices Regij questiones de cer-
taint, praesentiones, & cognitiones capitales exer-
cent in subditos vassallorum, quoad Domini Iurisdi-
ctionum remissiones petant. Semper itaque in Regio
Iudice Iurisdictio est in vassallum, ac vassalli vassal-
lem, ratione primarii illius & originalis unperij in
Principe, de quo ante diximus, sed non semper actus
adest habenti. Quod ius non animaduersum plerof-
que in foro fecerit, & quia non eadem lege omnes
omnium vassalli habentur, sed plerique diuerso, & spe-
ciali consuetudine inuestituræ reguntur, in quibus ve-
ro norma iudicandi est in continuatione possessionis.
Sed illa tamen iura Regi non tanquam Regi, sed ut
Domino Feudi & iure communi, ut cuilibet Domino,
comperunt, quo iure & confiscationes, & reuersiones,
& commissa Feudi ad superiorem fiunt, cetera regalis
prærogative considerationem, quod Art. 17. inf. indi-
cat, & ibi dicimus, quod ex eo apparet, quid ceteri
quoque Domini Feudorum eodem iure videntur, &
saepè in subditos subditorum suorum Iurisditionem
exercent, quod lex Cenomanens & Andensis Articuli
inducunt ex domini directi retentione, & iure domi-
nico. Sed illa suprema potestas recognitio alia est,
quæ non ex contractu aut commercio, sed ut Regi &
factæ potestatis iure competit, ut dignitate. Atque ex
de his causis intelliguntur quas domini auertere, &
Nam si vassallus cognitionem prævenit, non potest
apud Francos quidem ab eo causa euocari semel anti-
cipata per viam querelæ (ut loquuntur) aut libellum
superiori potestati, sed per viam appellationis. Atque
hoc quidem iure Regi videntur, sed maiores nostri
in criminalibus quidem causis diuerso. Namque
circa appellationis periculum & impendia, si reus fieri
sibi iniuria ab inferiori Domino querebatur, quere-
lam apud superiorem exponere ius erat, *qu'on appelloit
ouy parler à droit*, ex Art. 169. infra, quo casu sibi enim
superiori tribunali audire quæ dicentem, & præsentem
oportebat, quod posterus sine lege ambiguo decre-
to sublatum est, dum imperio & auctoritati suæ ita-
rentes fauent repetitis super appellationibus. Et con-
suetudini sententia Baldi ferebat c. 1. vers. à Comite
ut. si de feud fuer. contro inf. dom. & vassal. In ciuili-
bus vero petato, nisi appellationis remedio succurritur
de iniuria inferiori Iudici querenti, nisi hæcenus
ut Iudices admonerentur ius dicere. Proinde id quoque
vius habet ex illo iure appellandi superioris, ut si iu-
dicium irritetur, etiam de incidenti agatur, tota
causa ad superioris cognitionem euocatur. Sed diuer-

Argent. Conf. in Br.

fo nos iure quam Franci, qui ipsi inconstanter eo iure
vbi sunt; Patrum memoria si malè iudicatum in inci-
denti ab sublatum fuerat, tota causa ad superiorem
euocabatur, si ab Regio Iudice prouocatum fuerat nō
item, quod Molinæus reflat ex foro, tit. de feud. in
Consuet. Paris. §. 2. glo. 3. Id posterius immutatum
Cremolij Edicto anno 1597. quo statuta est æqua om-
nium conditio, ut siue ab Regio, siue ab alio prono-
ciatur, ob malè iudicatum in incidenti, tota causa
apud Iudicem appellationis retineatur. Postremo id
quoque immutatum, & consuetum Edicto præsi-
dialium 1592. ne propter malè iudicatum in incidenti,
principalis cognitio retineatur. Tam incertis legibus
vixit. Certè etate maiorum nil istorum nostri no-
rant, nec propter malè iudicatum in incidenti cog-
nitio retinebatur Britannicis quidem tribunalibus, sicut
nec audiret quemquam ab cognitione Iudicis extim-
per appellationem, quod illi aliter obseruant, & Iu-
dices habent, quos vocant, exemptorum iure quidem
ciuili subiciuntur ex tit. Apud eum à quo appel. lit &
glos. pragmat. tit. de caus. §. de ne sub vmbra, vech. in-
terponi. Demum id quoque repertum, ne ab Regis
Iudicibus ad superiores Regios prouocatio esset, sed
ad Parlaementa immediate Art. Aurel. §. 2. alio Mo-
lin. 16. & anno 1564. art. 24. Sed & subditi Regiorum
Iudicum illo iure, ut & olim quoque superiorum co-
gnitiones, per se sine adiuncto declinant, cum hodie
illa superiores in appellationis tantum cognitione
resideat, & in deuolutione cognitionum ex negligētia
& commotione inferiorum; Quæ diuersa Imbert.
lib. 1. Instit. scribit, vltum non habent.

NOTA 2.

- 1 Iurisdictio & feudi confusio & nu. 4.
- 2 Retraict de barre ou renouoy differēcia & num. 4.
- 3 Ex negligentia deuoluitur iurisdictio ad superiorem in
crimine.
- 5 Casus quib. dominus suum subditum non repetit.

4 En toutes actions.] Reales, personales, mixtas accipe
ex distinctione, quam triplicem sup. art. 9. & 10.
5 Le Seigneur.] Scriplum fuit perperum esse autho-
ribus scriptæ Consuetudinis, ut Iurisditionem cum
Feudo confundant, & huc Domini vox correlationem
habet ad beneficia, & vassalliam causam, quæ tamē na-
tura sua Iurisditionem nullam importat, cum tamen
hic de iuris dicendi potestate agatur, sed quia semper
in Britannia Feudo adhæret, semper feudi & iurisdi-
ctionis causa confunduntur: Proinde hic statuitur,
quod initio diximus soli Domino competere retrahē-
di subditi ius, quia Iurisditiones in patrimonio ha-
beantur, subdito non item. Quod verò Domino dicat,
intellige & Procuratori eius speciali aut generali, ad
omnes causas, aut fidei eius Iurisditionis, cuius sub-
iudicis vocatur, quod verus Consuetudo exprellerat c.
u. Mauger. tit. de remiss. & illi Articuli Cenomanens.
& Andeg. de quibus supra.

F^c Pent reuer.] Vltu nolito, le retrait de barre s'appelle
respectu du Seigneur qui pretend son subdit, le renouoy res-
pectu du subdit qui demande estre renouoy. Cæterum
hic Consuetudo, verbo, Potest, vultur. Est enim facult-
tatis & iuris in persona Domini, in ciuili quidem ma-
teria, Nam in criminali præcisè tenentur & ius redde-
re, & officium facere, quod diximus sup. Art. 14. glo.
verbo, *leets iuges ne le vident*. Postremo Ord. Cailro-
briens. 1666. Art. 1. necessitatem non præcisam, sed cau-
sam induxit; Nam statuit ex negligentia inferioris
deuolui Iurisditionem ad superiorem, qui impendit

negligentis Domini causam sit, résumque peracturus; Sed & negligentiam deservit temporis lapsu perquam necessario inveniunt & vfu. Potest verò Dominus subditi suum revocare, ita vt prorogatione subditi impediti non possit, quod nos ante diximus art. 11. gloss. vlt. & Boër. Decil. 114. Guydo Papæ Decil. 275. Imb. lib. 1. c. 22. Instit. Nec refert, sit ne sit contestata an non; istæ enim sunt partium ipsarum obligationes, dominos nulla lege tenent.

⁴ *son subiect.*] Apparet hic quoque de Iurisdictione agi, quæ ratione Feudi competit; Nam quæ ratione domicilii, prorogationis, delicti exercetur, Iurisdictionis est potius simpliciter sumptæ, quam eius quæ Feudo inhæret. Porro quod ad retractum attinet, qu'il appelle *uy retrait de barre*, rectè is cui Iurisdictione competit, domiciliarium subiectum repetit, prorogantem nequit suo quidem iure, quia per accidens tantum Iurisdictioni in eum tribuitur, delinquentem olim non poterat, si penates repetierat sup. Art. 9. hodie potest Art. Molinensi, de quo d. Art. 9.

⁵ *De l'uzeraire Cour.*] E superiori tribunali siue mediato siue immediato revocare.

⁶ *Es cas dont le Seigneur.*] Pene superuacua cautio, quæ enim virilitas eius cognitionis quam exercere nequit, qui eam vendicat. Quare Iudex non Regius de Regis noxiis aut causis non rectè hanc intendet, aut subditi tum repetet, ne de his quidem in quibus antevertere Domino licuit, vulgò præventionis casus appellant, sed & habitum cum actu oportet concurrere, ideoque etli capax sit Iurisdictionis cuiusquam causæ Domini Feudi, interdicta sit tamen cognitio, veluti ex causa reculationis, aut quia alteri cum nulla sit, ne hic quidem suas partes interponet, aut subditi tum repetet tali quidem in causa.

NOTA 3.

1 Prior est potestas domini immediati.

2 Tantum amissum in iurisdictione, quantum amissum.

3 Iudici Ecclesie nulla cognitio de dote & doario.

4 Delinquens officialis non remittendus ad inferiorem nisi &c.

⁵ *Et se fera ledit retraist de degré en degré.*] Hoc idem illi Cenomanensis & Andensis articulus expressè statuunt, & hoc ipso in casu sensit Panor. faciendum Domino mediato & immediato subditi vendicantem c. ex transmissa. vers. nota quarto. ext. de for. comp. & Bald. c. catterum ad fin. ext. de iud. idem. c. 1. vers. à comite tit. si de feud. fuer. contro. int. dom. & vassal. Idem quæ pene perpetuum est omni in causa, vt prior sit immediati Domini potestas, iusque in vassallum proximi, quod apparet ex Art. 68. & 330. & seq. Jacob. de sancto Geor. lib. de feud. vers. & promiserunt eidem Domino. q. 9. & verbo dictique vassalli, quarta causa & vers. & cum pacto, vers. quare de questione quotidiana. num. 21. Operosè tractatur à Doctorebus quaestio, An vassallus vassalli pæci sit meus vassallus, quatinus multa distinguuntur. Sed non est huius loci, & eam exercet Francisc. Curt. loco destinato lib. de

A feud. pact. quarta causa 40. Sed & alia non præter rem agitur ab gloss. c. pastoralis. ext. de off. ord. An Archiepiscopus in subditos suffraganeorum suorum Iurisdictionem exercere possit, non ab simili huius nostræ, an Dominus in subditi subditi ius potestatemque habeat.

^h *Pource n'aura il pas perdu sa iurisdiction.*] Tex. ad hanc sententiam c. dilecto. ext. de off. archid. vbi si Archidiaconus iure suo vfu non sit in aliquod monasterium, non propterea in cetera amittet. Regula est in præscribenda Iurisdictione: Tantum præscriptum videtur quantum est possessum, ideoque cum contrarium eadem sit disciplina, tantum amissum quantum omisissum l. licitatio. §. earum. D. de public. si præstari, inquit, consuetum ex indulgentia publicanus omiserit, alius exercere non prohibetur, vbi gloss. ipsum quoque illum, qui omiserit, pro futuro tempore exigere posse scribit Bart. l. publicanus. §. in omnibus. D. de publican. l. 1. §. hoc interdictio. D. de itin. acti. que priuar. Sed & quedam ad hoc argumentum tractant Cy. & Alb. l. Voluntaria. C. de excusat. tur. & Can. præcipue Fely. c. cum accussissent. extra. de constitut. Denique neque multa neque pena delictum egredi debet, vt quatenus peccatum est, cætenus coerceretur qui deliquit. congruit inf. Art. 17.

ⁱ *En cause de douaire.*] Hic separatus Articulus esse debuit, congruit cum 441. infra. Sententia est Masuer. tit. de remissio. In multis (vt loquitur) ressortis regni hoc idè obseruatur. Sumpta est ratio, ex titulo. Quando. imp. inter. pup. vid. & care. & Canonis in c. ex renore. ext. de for. comp. & c. ex parte. eod. tit. Dotalitij causam, de qua hic agitur, sibi Canonistæ tribuunt, quod expressè sentit Innoc. & Panor. post eum. per c. 1. & 2. & c. de prudentia, ext. de donat. int. vir. & vxor. quamquam gloss. interdum neget doris cognitionem per se motam, cognitionis esse Ecclesiasticæ, nisi accessorie ad diuortij causam petatur, quam sequuntur Host. Anchar. & alij plerique, nisi vidua sit & oppressa, & locus hic vulgò à Doct. tractatur l. 1. D. sol. mat. laf. auth. quod locum vers. quarto nota. C. de collat. Fely. c. Ecclesia. ext. de constit. Lup. c. de donat. int. vir. & vxor. §. 44. in notabilib. secundo notabili. Sed diuersa est significatio doris & doarij, & in vtroque Ecclesiastici Iudicis cognitionem iam pridem vfu repudiavit; sed hic locus commodius tractabitur. d. Art. 441. & art. 44. nota 2. nu. 22.

^k *Officiers delinquans en leurs offices.*] Congruit art. 35. 4 inf. intellige autem nisi coarsa sit lis apud inferiorem, & cognitio anticipata, l. vbi coarptum. de iud. D. nisi lit. apud inferiorem pendenti incidat. l. 2. C. de ord. ind. Hæc regula negatiuam constituit per locum à speciali; Nam si speciale est, vt officialis delinquens non remittatur ad inferiorem Iudicem, regula est in contrarium ceteros delinquentes remitti debere. Quare falsa est Oldrad. sententia in cons. 124. cum simpliciter statuit in criminalibus de maiori tribunali ad minus cognitiones criminales non remitti, secundum quam tamen iudicatum Chass. ait. §. 1. tit. des aues, quamquam & præventionis ius præsupponit.

ARTICLE XXIX.

ARTIC.
XXVII.
NOUVE
CONSVET.

N^a matiere d'arrest^b ou plegement^c par Cour superieure, ^d le Seigneur peut retirer son subiect, ^e ores qu'on pretende infraction d'arrest, ^f ou attemptat de plegement auoir esté faictz par le subiect. Et s'il se trouue infraction

ction ou attentat, le luge inferieur^h condennera l'infracteur en l'amendeⁱ enuers la Cour suseraine, de laquelle amende sera tenu^k certifier, & icelle rapporter au luge superieur.

IN² materia arrestationis^h aut plegamenti^c cum iussu & autoritate superioris Judicis, Dominus potest repetere suum subditum, quamuis infractio arrestationis pratendatur^f aut attentatum seu nouatio facta per subditum. Et si sit facta aliqua infractio aut attentatum^g Judex inferior^h infractorem multa condennabitⁱ erga superiorem Jurisdictionem, de qua multa tenebitur^k renunciare, eamque tradere Judici superiori.

NOTA I.

- 1 Arrestum quid & in quib. reb. fit.
- 2 Plegamentum recte subiciendum arresto.
- 3 Plegamentum hic pro interdito vii posidetur &c.
- 4 Infractio & attentat diffinit.

² En matière d'arrest ou plegement. Hic Articulus in speciem cum iure civili pugnare videtur, ac multo magis cum Regula Articuli 16. sup. & alterius 36. inf. quibus in totis Iudicibus inferioribus cognitio admittitur de his, quæ superiorem cognitionemve eius contingunt.

¹ Arrest. Diximus Art. 7. sup. hanc veteribus fuisse maius iniectionem, quæ rem eodè statâ loco, casuque inuicem constingeret, ea sit interdum in fructus pendentes aut separatos, vt inf. Art. 116. 119. & 130. interdum in corpus inextricabili cuiusquam inf. Art. 117. interdum in Viatoris equum Art. 124. nonnunquam in rem mobiliem, quæ vendicatur, inf. Art. 125. & 128. Actibus verò neque vim neque potestatem habet, hoc verò tantum agit quod rem saluam, & sospitem sibi tradantur cognitioni, eodè iure quo actio ad exhibendum, nisi quod hic de re iam exhibita statuit.

² Soler verò plegamento subijci, veluti in centuriarum, cum timeatur ne satis hic virtum plegamento, quod possidentem non prohibere suo vii, vt infra dicemus ex Art. 110. inf. Art. arrestum aut cautionem de re petuere restitutum exigit & extorquet, aut sequestrationem, ita sit vt non sine fructu sit plegamento arrestum adiuuasse. Marum verò eum autoritate superioris Iudicis intendatur, cuiusque imperium respiciat, ad inferiorem venit de ea cognitione, cum cuiuslibet Iudicis sit penali iudicio iurisdictionem suam defendere, lvi. de off. eius cur. mand. est iustif. & vbi caput sit iudicium ibi finiri debeat, lvi. caput. D. de iud. Quod tamen aut facere eruditi Iudices non solent, aut ad inferiores cognitionem renuere, quam hic provisionaliter constituta, si promissio incidere potest, ne quid interit pereat inter iurisdictionem controuersias.

³ Ou plegement. Plegamentorum non vna potestas olim fuit, vt nunc quidem; Namque interdum contra iudicantis personam iurisdictionem opponitur, vt Art. 769. inf. qui de Ord. Lud. XII. anni 1350. excerptus est, & rursus Art. 111. & 112. ac tum intercessionis vicem habet, interdum idque crebrius pro remedio possessorio intenditur, vt inf. Art. 106. veluti interdum, Vt possideris. Cum ad iurisdictionem opponitur, non potest huic Articulus locus esse, cum de eo ipso discipretur, an iurisdictione inferior sit idonea ad cognitionem, de qua agitur, idcirco non cadit in inferiorem, sed in calculum Art. 106. de quo supra, verè & adæquarè hic Articulus locum habet, cum interdum, Vt possideris aut casus nouitatis intenditur, in

Argentr. in Cons. Brit.

A quo eum nemo pendente licet possessione spoliari debeat, vt infra dicemus, & totus talis vt hic pendente. C. decretal. & clem. & in vj. si autem incertum ante sententiam quis possideat, cum uterque sese attulerit possidere, succedit illa regula quæ est iust. vt de iudic. scilicet neminem nonate intelligi debere qui iure suo utatur. Pendet igitur totus effectus notationis quam hic attentatum vocat, ab euentu effectoque instantie & litis eius, quæ de possessorio constituit. Nam probata possessione absoluitur ab attentato, cui eius dies intenditur, vnde sequitur, vt cum plegamenti cognitionem vt possessoriam Iudex inferior, cuius in territorio res sita sunt, ad se reuocet, debeat attentati quoque causam ad se reuocare, ne continentis causæ diuidatur, cum aliqui interdum accidat, vt de incidenti in reo cognoscatur, qui de principali iudicat, quauquam de incidenti principaliter motu non posset, l. ij. C. de ord. cog.

⁴ Par Cour superieure. Hoc est, cum iussu & autoritate superioris Iudicis plegamentum intenditur, nam superioris autoritate intendi potest, & de eo cognoscit, nisi remissio petatur vt inf. Art. 45.

⁵ Le Seigneur peut retirer. Dominus id quidem ius est, vt superiori Articulo diximus, non subditum, qui per se dominum reuocari nequit, tamen extra suos conuentus vocari, rectè soli se iudicio dimitti possunt.

⁶ Ores qu'on pretende infracton. Infractum se dicit pour le regard de l'arrest, attentat pour le regard du plegement. Infractum autem, qui sen loco mouet, faciem mutat, inreuerter, substat, adinreuat.

NOTA 2.

- 1 Nil nouari &c. id est attentari.
- 2 Attentatum in prima instantia & in appellatione pendente & eorum diuersitas &c. nu. 5. & 10.
- 3 Exempla attentatorum &c.
- 4 Attentata in causis appellationum quæ &c. & nu. 7.
- 6 Indecenda spoliatio incidens.
- 8 Appellatio à sententia interlocutoria aut provisionali &c.
- 9 Quomodo reuocatur attentatum in diffinitiva &c. & nu. 10.
- 11 Curia parliamenti quo modo iudicat de attentatis &c.
- 12 Quis iudex cognoscatur de attentatis.
- 13 Multa arbitraria in attentatis.

^f Ou attentat. Quod hic attentari intelligitur, Iurisdictionem nouare vocant totis titulis nil nouari licet pendente, & sic in integ. rest. possit. nil nouari. Hinc etiam illa, nil nouari relatione aut consultatione pendente l. i. C. de relat. nil. nouari appel. pend. D. de reculatione pendente arbitrio, recursu ad arbitrium boni viri, si de vacante, nullitate sententie, status questione, securitate, dilacione, & quæ alia sunt, quæ pluribus exequitur

diligens scriptor Vital. Camb. in tractat. clausularum. Posterior etas ac precipue ius Pontificium & Romana Curia attentati vocem reperit, Latinis quidem iam olim vsurpatam sed alio fere sensu, cum attentare nil aliud sit, quam contra molari. Lattentare. D. de extradi. criminib. l. si quis non dicam rapere. C. de epis. & cler. l. lattentari. l. apud labeonem. §. teneur. D. de iniur. Sed in primis instantius nouandi verbum solenne est. Attentatum vero appellatur, quod quis litigator priuato arbitrio committit de care aut lite, quæ in cognitione Iudicis versaretur, quo factum sit, vt res litis integra, nec eodem statu esset. Hic tibi aurem vello lucifcontulge, Res est non omnibus nota, & forens tamen pulcrit pericellaria. Diuersa est reputatio attentatorum quæ in lite & prima instantia sunt, ab his quæ appellatione pendente admitti contingit. Litem hic pendere dicimus per citationem, denunciam & vt loquuntur, executam finitur autem litis pendente sententia à qua prouocari non sit, rex. ext. clem. vlt. vbi glos. verbo, postquam, vt lite pend. nil noner. & vlt. vt lit. pend. in vj. Rota Decif. 426. In antiq. incip. Nota vtrum postquam, Quod Rota attentatorum contingenterius vsque ad conclusionem in causa, nec vlticui admitti Decif. 66. In nouis, sic intelligendum, si attentata ante conclusionem admissa sint, nam si eorum prosecutio ante conclusionem non fiat, videtur, renuntiam; Quod si post conclusionem sint admissa, deduci tum quoque poterunt, quod recte Guid. Papa conf. 4. vers. praterea etiam legitur, in ciuilib. Matth. de Afflic. Decif. 57. Incip. quidam Corbiferus & Decif. 98. Vital. Camb. in tract. clausul. clausula. nil nou. lit. pend. per c. non solum de appell. 3 in vj. Rota Decif. 185. Incip. si pars rea. Exemplat attentatorum ad litem tradunt, veluti si reus beneficij possessor in alium possitorem transferat pendente lite, permutando vel resignando. Nam possessio sic tradita reuocabitur per modum attentati, quod Rota tradit. decif. 66. Incip. si lite pendente, & Decif. 400. incip. nota si lite pendente, in antiq. Milis in recept. verbo, attentata per actorem. Spec. tit. de appell. §. nouissimè. Idem si possessio in prophanis de vino ad alium transferatur pendente lite. l. vlt. c. si per vim vel al. mod. l. res que in controuersia. D. de iur. fisc. l. defensionis. C. de iur. fisc. text. c. vlt. ii. q. i. & c. cum venissent. ext. de iustit. c. consultationibus. ext. de iur. patro. Idem si pendente appellatione sententia executio nihilominus fiat, quod tractat d. glos. pragmat. d. verbo, interponi, in fine. Item si res litigiosa alienetur, vel executio sententia fiat, aqua appellatur sit, glo. l. vnica. c. in integ. rest. post. & §. super hoc. auri. vt nulli iudic. col. 9. l. alienationes. D. famil. heret. l. diuis. D. de petit. hered. Ea cum sunt facta, reuocari oportet cum restitutione fructuum perceptorum & percipiendorum, & expensis, quod ait Rota Decif. 25. in nouis, incip. ex quibus inferebatur. 4 At in causis appellationum attentata incidunt inter tempus interponende, aut interposita appellationis, & recepta ab Iudice à quo, hoc est, ex quo Index ad quem faustus est de causa per relictum (vt loquuntur) significatum & præsentationem, l. i. in princip. D. de appell. recipi. Hoc enim modo appellationis causa deuoluitur ad superiorem, quod cum est factum habet appellatio effectum deuolutionis & suspensum, de quo glo. pragmat. tit. de caus. §. & ne sub vmbra, verbo, interponi; quare nil nouari oportet ea pendente à partibus aut Iudice à quo, d. l. i. & d. c. non solum. vbi glos. vers. ante omnia. Sed in reuocationis modo, ac forma multum interest in prima instantia, & causis appellationum: Nam cum litigantium iura

A in principijs causarum non pateant, & adhuc in positione factorum (vt loquuntur) consistant, quorum probatio expectatur, necessarium ad iustificationem attentatorum expectanda est diffinitio causæ principalis, & finalis calculus litis, vt intelligatur, an et attentasse dicitur, re vera attentauerit, quia regula est, *in attentione, qui 75 de sen dract, pourueu que les choses soient reparables*, vt inf. Art. 110. obidique nemo possessioni suæ infiltrare prohibetur propter litem, neque perici attendere dicitur c. i. ext. vt lit. pend. & c. 2. cod. tit. & c. significante, ext. de appell. Panor. c. literis. ext. de restit. spol. Io. Capitius decif. 72. Ideoque solemus in foralia incidentia iungere cum principali, vt eadem sententia diffiniantur, cum vnum ab altero pendat. Ex 6 cipio semper spoliatorum pendente lite factam; Nam si talis spoliatio incidit, non expectata diffinitum, imo & inhibito cursu principalis causæ, de ea cognoscendum est, & suspensa prosecutione, in ea harendum, & probanda intra 17. dies ex Art. 700. infra, qui excerptus est ex Ord. Ioannis Ducis, anni 1424. sumpta, ex c. frequens de restit. spol. in vj. Panor. c. dilectus. ex d. Ord. cognit. Io. Monach. c. cupientes verbi, sed in hoc membro de elect. in vj. Rota Decif. 14. In nouis. Cassid. tit. de restit. spoliat. Decif. 3. Matth. de Afflic. Decif. 98. idque summariæ cognitione & sine libello. Non hic dico, an dominij exceptio opponi possit, an item possessio probanda sit, & quæ his locis Doct. agitant. Sed non est par ratio aliorum attentatorum, quorum iustificatio à principali pendet, in quibus principale iudicium expectatur. Verum alio iure vitur in attentatis appellationum; Neque enim in his appellationis iudicium expectandum, cum sæpe contingat pronuciari male iudicatum, aut nullam esse appellationem, & tamen attentata reparari, quia scilicet attentata iustificari non possint ex iustitia appellationis, cum vtriusque separata sit conditio. d. c. non solum. vbi glos. & Doct. Angel. l. i. D. nil non appell. pend. Guid. Papa conf. 4. & conf. 66. Io. Monach. c. c. cupientes, Panor. c. bona. ext. de restit. spol. Rota Decif. 99. in nouis; quanquam (scus in delecta putant quidam, quæ retro non fuisse appellatum fingunt, si delecta est, glos. pragmat. d. verbo interponi ex d. Decif. Ror. & Decif. 464. in antiq. quo loco id quoque tractant, an nullas sententia impediatur attentatorum cognitionem. Hoc vero cum accidit, inhibetur cursus appellationis, & in attentatis proceditur suspensa cognitione appellationis, de qua Iudex litteris in preceptu, aut decreti questione & per informationes inquirendum statuit ex Ord. Carol. VII. Art. 10. Ideoque propter retardationem cõdemnatur in emenda, quia proponit, & nõ probat d. Ord. Carol. VII. quanquam consentire quidem partes possunt, vt in vtroque simul procedatur, sed appellans non cogitur, si nõ vult, quod ait Rota Decif. 448. in antiq. 102. In nouis. Afflicus Decif. 131. & Decif. 98. Bald. l. 3. C. de appell. Atque in tali attentatorum iudicio sufficit docere de appellatione interposita denunciata, & præsentatione, it tempus præsentandi venit, quod Rota ait Decif. 765. In antiquis, incip. Sciendum. Guid. Papa conf. 66. & conf. 69. glos. pragmat. d. verbo interponi, & de attentatis ad obediendum si quidem à diffinitua est appellatū, quod Rota tradit Decif. i. in nouis. Nam si ab interlocutoriis est appellatum, aut sententis prouisionibus, in quibus Ordinationes transiunt ad vltiora admittunt Ord. Carol. VII. Art. 31. Lud. XII. anno 1499. Art. 81. & 82. anno 1512. Art. 72. Francif. I. anno 1519. Art. 7. ciuldè, sur la reformation de la iustice de Normand. Art. 1. ciuldè anno 1559. Art. 91. & apud nos anno 1555. Art. 28. Henric II. des eaux & forêts anno 1554. Art. po-

12. postrema Carol. IX. anno 1364. public. Maio mense 1364. In his (inquit) quod actum est non reuocatur via attentati, sed per viam grauaminis (vt loquuntur) & scribit Rota d. Decif. 1. & Guid. Papæ conf. 66. num. 6. & conf. 69. vbi negant in interlocutoris iudicium reuocari, nisi post iudicium denum appellacionis, si male iudicatum reueratur: Sed post diffinitus iudicium appellacionis non expectatur, sed procius reuocantur attentata, cum primū de his constat, adeo vt ne infirmaco quidem indicato reualefcent attentata, vnde duntaxat casus excipitur, in quo sicut in diffinitis procius reuocantur, quæ innodata sunt etiam interlocutoris, scilicet cū paribus auditis Iudex appellacionis processit ad inhibicionem, quæ Iudici à quo sunt denegata, d. c. non solum. Rota Decif. 130. Incip. si post inhibicionem, & 132. incip. si ab excommunicatione, in nouis Io. Monach. d. c. cupientes, verbo, si autem non detulit. Boët. Decif. 244. Partibus auditis dico & cognita causa: Non vulgate clausula inhibicionum, quæ in reuocatio solet contineri in Cancellarij non eadē vis est, quia processum ad vltiora in causa principali nō prohibet, quod Ordinarij. Francif. Lanno 1519. Art. 4. & 5. statuit & c. Romana. s. quod obicitur. & d. c. non solum de appell. in vj. Fel. c. dilectus. 2. ext. de rescript. Cuiusmodi autē debet esse cognitio, & quid in ea probari scribit Vital. in d. claus. vlt. nou. appell. pend. Notanda est hæc differentia & conditio attentatorum, in principali causa, & causis appellacionum interlocutoriarum & diffinituarum, quod discrimen ab eo manat, quod causa appellacionis, vt diximus, Iudicem à quo prius omni cognitione, suspensioque iudicatur, quod & exingit quoque Iuriscofultus censet l. 1. §. vlt. d. ad turp. quod explicat glo. pragmatica d. verbo, interponi. Nam Iudex à quo iterum de appellacione à suo iudicatore non iudicat, nec bis in idipsum iudicare potest: Et de contempto imperio & superioris auctoritate in attentatorum causa potius agatur, quam de interesse partis ipsius, quod Rota ait Decif. 15. in nouis. Cassid. Decif. 3. de rescript. spoliar. Io. And. c. cum Martinus ext. de confil. Spec. tit. de appellat. §. non solum. Vitalis Camban. vbi sup. Adeo vt solo officio Iudicis citra partis requisitionē reuocari attentata solenne sit, solo Procuratore generali postulante præsertim post curiæ inhibicionem, sed in prima instantia aliter res habet: Nam Iudex superior tamen capax sit cognitionis plegiamenti, vt diximus Art. superiori, tamen non priuatus capax est, imò primaria & proxima cognitio est inferioris & proximi Iudicis, vt patet Articulo superiori, quare prior ordine est eius cognitio & auctoritas, ideoque & eam quamlibet anticipatam à superiore reuocat. Quo si vt attentatorum iudicium incidens, & accessorium, & quod ab eueni plegiamenti pender, cum ipso plegiamento remittatur ad inferiorem, salua multa dictione de contempto superioris imperio, quia eius propria & naturalis cognitio est de attentatis, qui Iudex est causa principalis d. c. non solum. Benedic. refert c. raynuius. verbo, & vxorem. decif. 2. num. 141. Hæc fundamen-

alis ratio est discriminis inter attentata prima instantia, & causæ appellacionis, & cur eorum cognitio ad inferiorem remittatur, contra quam regularis & ordinaria est ratio & natura attentatorum, regulæque imprimis illa, quæ est in Art. 16. sup. & Art. 39. infra, idēque inde obsequio, vt in causa attentatorum nunquam fiat remissio ad partes in Curia Romana, quod Rota tradit Decif. 89. in antiqu. incip. Nota quod vbi, & rursum 220. incip. nota sequat audientia, hoc est cognitio attentatorum nunquam remittitur ad Iudices locorum, sed vt propria & delegabilis retinetur in Curia, quia de contemptu auctoritatis Curie agatur, & quidam simile Masuer. tradit. ut. de remissio. vers. item si causa. Sed & Parliamenti Curia ad quam omisso medio appellatum est, etiam si pronunciet ad se cognitionem non pertinere, & super appellacione dogmascenda remittat ad quem de iure, &c. tamen attentata non remittit, sed cognoscit & iudicat ex Ord. Caroli VII. Art. 9. Benedic. vbi sup. quanquam aliud quiddam Pape videtur innuere tit. de attent. Quod ipsum tum quoque facit, cū appellacionem non recipiendam iudicauit ext. glof. l. 3. C. de appell. l. 1. l. 1. Cod. de bono. pos. secūd. tab. Io. Monach. d. c. cupientes, peritiam est vero quod Bened. scribit, quod cū Curia attentatorum cognitionem vult demandare alteri, attentata conueniunt in excessus & sub excessum nomine & qualitate cognitionem remittit ad Iudicem Procius alterius, quā vbi attentatum est, quod manente qualitate attentatorum fieri non possit. Quæ omnia nūquam in libris Iuriscofultorum satis explicantur, sed ea vltus & Canonistarum scholis melius induxit.

^a *Le Iuge inferieur.* Diximus ante, de attentatis cognitioni eius esse, qui de principali cognoscere debeat, addidimus causas, quid itein inter principales causas & appellacionis attentata interefferet. At vero nunc promagna limitatione adiungimus, cū dicitur de attentatis prima iustitie cognitionem remitti ad inferiorem, nisi si Dominus ipse Iurisdictionis attenuerit, aut Iudex eius cuius nomine, & culpa ipse Dominus multam dependere debeat: Nam non ratio non patitur ad eum remissionem fieri, ne ipse in sua causa iudicet, & de eo statuere habeat, quod ipse deliquit. Hic igitur de attentatis parum agitur.

^b *Le condemnata en l'amende.* Pro qualitate admitti atque adeo extraordinaria prosecutione, si res poscat, quod vltus docet, & Guil. Bened. attingit vbi sup. & statuitur int. Art. 110.

^c *Enuers la Consueuerie.* Veteri consuetudine. c. 60. solidorum multa pro infractioe arresti fuit, hodie cū arbitraria sit, arbitri est id arbitrium inferiori Iudici permitti, & Domini superioris Procuratorem apud inferiorem litigare, quod in Regio quædam Procuretor nequaquam admitteretur, vt ante admonuimus, & tradit Silius Parlat. ut. quorum cognitio pert. ad Regem.

^d *Certifier & rapporter.* Remanciare, & exigere.

ARTICLE XXX.

S I le Seigneur veut ^b pretendre ^c plus grand deuoir luy estre deu par son subiect, ^d que le subiect n'aduoué & reconnoist, iceluy ^e subiect peut decliner la iurisdiction de son dit Seigneur, & aller ^f à la iurisdiction susd. raine.

ARTIC.
XXVIII
NOUVE
CONS.

Sr Dominus Feudi vel^t pretendere^c maiora iura dominicalia ei debere à suo subdito^d quam ille subditus fateatur, ^e potest idem subditus declinare Jurisdictionem sui Domini^f & superiorem Jurisdictionem implorare.

NOTA I.

- 1 Nullo cognitio domini de debito negato.
- 2 Ius metitur ex parte actoris in discriminanda &c.
- 3 Ex causa feudali si plus petitur.
- 4 Declinat vassallus jurisdictionem etiam post contestationem.
- 5 Ex plus petitione ad superiorem eundem, &c.

^a si le Seigneur veut pretendre.] Quid, quantum, quòve iure Dominus & patronus Feudi iurisdictione exerceat in subditum dicemus inf. Art. 45. Sed quod frequens Reformatioribus consuetudinis fuit, ut nec methodum, nec ordinem sequenter rerum, hic quoque fecere, cum exceptionem posuerit ante regulam. Regula est Art. 45. inf. quæ ius potestatemque dominorum in vassallis describit, quid ratione feudi, quid item iurisdictionis in abstracto considerare possint, aut debeant. Huic regulæ subici propterea exceptio debuit quæ hoc ipso Articulo traditur, scilicet, Toties de Feudi causa, iure, debito Domini potestatem & cognitionem esse, quoties nulla controuersia est de iure debiti negati aut non confessi debiti, ordinarij Iudicis arbitrium esse, Domini feudi nullum.

Cuiusmodi exceptio tam vniuersalis est, vt penè regula ipsa infinita comprehensione eludatur, & vt loquuntur, euacuetur: Nam si Domino nulla cognitio tribuitur de debito, quod in controuersia est, quæ cognitio potest esse Domini, de eo quod vassallus non negat, cum ius non nisi in iuratum reddatur, nec partes sint Iudicis vllæ in confessum nisi in condemnando & compellendo. Totaigitur Dominorum patronorum potestas est in compellendo, cum de controuersia debiti iudicare nequeant, à quo iure hoc Articulo excluduntur.

^a si le seigneur.] Ex hoc verbo & correlatiuo (de subiecto) quod sequitur, apparet de materia & subiecto feudali agi non de iurisdictione in abstracto confiderata.

² pretendre.] Ex parte aiunt actoris ius metitur, in

A discriminanda, describenda, aut coercenda iurisdictione, idè quæ inspiciendum non quantum debeatur, sed quantum petatur, pen. §. vlt. D. de iur. omni iud.

³ Plus grand deuoir.] Le deuoir intelligitur ex causa reali & feudali; Nam si ex contractu personali agatur extra causam feudi, talis materia ad hunc Articulum non pertinet, sed ad Art. 49. inf. Porro plus peti intelligitur propriè cum repetitur, tamen si & causa, tempore, & loco plus peti possit, quod tituli de plus petitionibus indicant. Sed hic Articulus tam exigua non cõsiderat, vt si de loco aut tempore solum agatur, nec interesse vllum doceatur, tam delicatus audiendus sit debitor, si nihil vltra proponitur; Sed proptèr statui, pour les rentes, droicts & deuoirs non faits & non payez.

^B Que le subiect n'aduouè.] Nam si fateatur, quid opus est cognitione, iudicio, aut lre de re confessa, cum nil restet præter exactionem & legis actionem? qui consistent en contraindre par exploitement de sief, qui est le vray possesseur du seigneur du sief.

^c Le subiect peut decliner.] In quacunque parte litis siue contestata sit, siue ante contestationem, cum perpetuum sit grauamè & iniuria eius, qui velit in causa sua iudicare contra ius, & tyrannico iudicio pro se scilicet: hoc autem potest siue simpliciter declinando, siue remissionem petendo ad Iudicem superiorem.

^d A la iurisdiction suzeraine.] Iure quidem feudorum cum inter duos eiusdem domini vassallos, aut vassallum & subvassallum questio est de feudi causa, parium feudi est cognitio, quod infra tractabimus d. Art. 45. atque id quidem verum est qualitate feudali præsupposita: Nam si aut feudum, aut qualitas feudi in controuersia verteretur inter domini & vassallum, superior vniuersique cognosceret. Quod autem hic negat, cum dominus à vassallo amplius petit quam fateatur vassallus, superioris esse iudicium, cum ea iuris feudalis sententia asinitatem habet, quæ statuit cum dominus quidquam vltra debitum à vassallo exigit, superiorem implorari posse, de quo Spec. tit. de feud. §. nunc dicimus, Aluorot. c. 1. apud quem contr. feud. Bald. c. 1. tit. de capit. qui cur. vend. Oltad. conf. 234. & alibi dicimus.

ARTICLE XXXI.

ARTIC.
XLIII.
NOVÆ
CONS.

EN cas de^b crime & delict, ^c si le seigneur inferieur, ou sa iustice, ^a estoit negligent de faire son deuoir, ^e & iustice superieure prend les mal-faïcteurs & delinquans, ^f elle cognoistra des delicts & crimes, sans qu'il y ait retraits ^g audit cas, pourueu que la iustice superieure ^h puisse monstrer de ladicte negligence.

IN materia^b criminali, ^c si Dominus inferior, aut eius Jurisdictio, ^a negligens esset aut in negligentia culpam incidisset in suo munere exequendo, ^e superior Jurisdictio in fontes & criminosos manus iniicit, ^f & cognoscat de delictis & maleficiis sine vlla spe reuocationis seu repetitionis ^g in eo casu modo superior Jurisdictio ^h rationes habeat probandæ negligentie.

NOTA I.

- 1 Crimini & delicti differentia.
- 2 Iudicium inferiorem negligentia in criminib. vindicandis.

D Hic Articulus, vt alibi sæpe, non exiit cum articulo 37. inf. nisi quod de negando retractu exprimit.

^a En cas de crime.] Regula hæc vniuersalis de omni iudicantis negligentia siue in ciuili siue in criminali materia

materia agit, quod constat ex d. art. 37. & hic compingi cum illo debuit.

De crime & delicti. Hic duo veluti diuersa poluere Reformatores non iudicio, sed *παρορσία* & inconsiderata copia, quantum verba significatione Crimen atrocius est, & quod (vt loquuntur) accusatione & damnatione dignum est, delicti leuior aliquanto appellatur. Quare priuata crimina nemo dicit, cum priuata delicta iudiciali consilii propriis capitibus tractent, & delinquere ad ea quæ peccata negativa dicuntur, & in omittendo consilium & negligentia tribuuntur, potius pertrahat, quam ad ea quæ admittendo consistunt. Est enim, quod Festus scribit, delinquere propius prætermittere, quod non oportuit præterire, & Augusti. in quæst. Leuiticæ; Delictum, inquit, est declinare à bono, peccatum est cum malum sit. Sed & de eorum verborum discernunt quædam Doct. Io. And. Panor. & Fely. tractant. c. extr. de test. quāquam non omnino optimi verborum æstimatorēs Latina quidem lingua Alb. in dictionario, verbo, crimen & iterum verbo, delictum.

Si se sequitur inferius. Cum hac dispositione congruit dispositio Articuli 37. inf. & Ord. Franc. I. anno 1336. art. 6. & 36. apud nos edita inter criminales, quæ tunc multas, tunc suspensionis & priuationis penas ex negligentia indicit negligentibus Dominis cognitione Regis Iudicibus attributa, & alia Caroli IX. art. 30. Molinis. Postrema eiusdem Castrobrentij anno 1366. art. 3. quibus omnibus & deuolutionem Iurisdictionis ad superiorem, & priuationem negligentis statuit, quāquam ratio caligum fuerit ex negligentia videntur, si non præter negligentiam aut conscientia sceleris, aut receptio arguitur, & aliquando lenior d. Consuetudo art. 37. inf. quæ cognitione tantum particulari, in qua negligentia admilla est, negligentem priuat.

NOTA 2.

- 1 *Lapsus termini probat negligentiam.*
- 2 *Iussus superioris de iussu facienda.*
- 3 *Negligentia varia æstimator, & pena c. no. 12.*
- 4 *Procer decretes olim.*
- 5 *Procurator Regius presencem publicum actionum.*
- 6 *Magistratus quæ curanda etiam non rogata c. no. 3.*
- 7 *In priuata controuersia rogandus iudex alias excusatur.*
- 8 *Excusatur iudex necessarium ignorantiam causam habens.*
- 9 *Quædam causæ quæ adiunctis ignorantiam aut ei notent.*
- 10 *Quot monitiones requirantur in iudice vt. c.*
- 11 *Pena pro modo negligentia iudicis adhibenda.*
- 12 *Quid si pars iudicem lapsus rogat, c. c.*
- 13 *Negligentia iudicis facere non recusant.*

Id est negligent. Multum olim licuit arbitrio & æstimationi iudicantium, in re, quæ nulla lege descripta esset, quoad nobis impellentes bus anno decimum 1366. prodit ille Articulus Castrobrentianus ordine tertius, qui notoriam negligentiam in prosecutionibus capitalibus & extraordinariis desinit, si intra octiduum diem à commissio crimine Iudices inferiores, Dominive Iurisdictionum questionem non instituerunt, aut ex notoris non decreuerint de reo, & alioqui lapsus reuocari à iure præfixi probat negligentiam, & eam conuenit, quod Bart. art. Consil. 102. & l. 3. §. si ad diem. D. de re milir. Imol. c. inrefragabili extr. de off. offi. March. de Afflic. Consil. Neapol. 38. incip. Itaque. vult. sed quæro pro intelligentia. lib. consilium. i. siue à lege, siue à Consuetudine, siue à Iudice id tempus præfixum sit, quod nos solum ex libello facere,

A cdm supplices litigantes de iudicantium negligentia, aut dissimulatio iure quantuntur, quos solumus ad Iudices locorum remittere adhibita conuincatione nisi intra diem postulant respondere, nus dixerunt, & de actis renunciant, & glo. §. quod filii, in verbo, illos, tit. de concubini, in pragmat. tale aliquid neta. Quare vera est sententia sancti consiliorum in delictis, quæ negata appellant, & quæ in omittendo officio committuntur, lapsu temporis delictum confirmari, si quod iusti sunt intra tempus figere non sunt exequuti. Quod Bart. & Lud. Rou. tradidere, in cognitione. D. ad Syllab. aut si eodem tempus præfixum non esset, non fecerunt, eodem primū actus fieri poruit. l. 2. §. si mater, & §. infelicit. D. ad Tertul. & Marti. de Afflic. d. Consil. 38. Fely. c. si autem extr. de rescripti. Angel. l. 2. D. de fort.

Sed negligentia varia æstimator & pena est, nec eadem in publicis causis & priuatis negligentia censura: Nam cdm publicarum persecutio, cuius sollicitudo concedita sit Magistratibus, expedire non debent, vt admonerent id facere, quod ex necessitate officij & muneris incumbit, & fuit illa quodam primum præsidium & iudicantium cura. Nunc dicit Procuratoribus fisci veluti publicis actoribus propriis & delinato murete habent iudicantes quod obtineat, si non est postulatam, quāquam negligentem Procuratores & ipsos excitare, etiam cunctentur, cōterentur, Ord. Francisc. I. anno 1336. art. 3. *Dei criminell.* Ac fuit quidem tempus olim, quo cuncta potestas non fuit Procuratoribus Regum, eam neli Peccidum & Magistratuum decreto & iussu licem vltim tendere veterantur, quā in appelli præter decreto, quod plerumque maligne, eam etiam dissimulante scire eos compertum est. Atque haud scio an morem illum etiam nunc renouari expediret, quem tamen abrogatum anno 1336. meminimus Ord. Francisc. I. art. 7. *des criminell.* eam ante id tempus Ord. Ioannis Ducis veterantur licem publicam intendere iudicij, cuius excerptum est inf. art. 63. & ab Duce Francisc. I. immo uata Sauctio, & confirmata anno 1367. Nec alimilis Carol. VI. anno 1428. Ord. extabat, in Syro Parlans. part. 3. tit. de offic. proc. reg. ne cū sit hui Procuratores aduocent, nisi expresse de hoc mādatur habent à Iudice, vel super hoc habent infestationem, aut quatiō esset de Dominio Regis, & ne per se indicat plus minoribus nostris fuisse mentis & co-

D E dis in statumendis praderet quæ & Rep. essent, quāam his quos omnes venti circumuagant mīta instabilitate ingenij. Nunc quid publicarum actionum prosecutioni, curaque Procuratoribus Regis mādatur est, Iudicij probabilis, nec tamen ex toto recipienda excusatio est si rogati non sunt, & delictum atroc. est. Ergo si crimen grande persequendum, si annona procuranda, viæ publice stertenda, profectio rerum principum & Regij patrimonij repositenda, Procuratores Regij ea sollicitudo est, nec ulla excusatio negligentis est, quā monitorem non habuit. l. congruit. D. de off. prefid. Congruit, inquit, bono & graui Præsidio curare, vt pacata & quæta sit promissa, quod non difficile obtinebit si sollicitus agat, vt nulli hominum provincia careat, eoque conquiritur Nam & sacrilegos, latrones, plagiarios, fures conquerere debet, l. 4. §. mādatur. D. ad l. iul. pecul. Mādatur, inquit, continetur de sacrilegis, vt Præfides sacrilegos, latrones, plagiarios, conquerant, eadem & auct. de mādatur. princip. §. oportet col. 3. quo loco & tributorum exactionem inter curas præfidij locat, sed hodie illa diorina sollicitudo est. Et vero particularia exempla legibus extant penarum, quæ quilibet Iudicibus ob

negligentiam sunt indicte, vt l.vlt. C. ad l. Iul. de vi pub. vel priuat. Viri, inquit, clarissimi Rectores Pro-
uinciarum in speculis esse debebunt, ne quis audeat
hæc statuta contemnere. & l. si quis in conscribendo,
C. de pactis; Scituros, inquit, quod si neglexerint etiam
litem suam facere intelliguntur. & l. i. quos Iudices.
C. de off. præf. prator. orient. Si quos, inquit, Iudi-
ces propter negligentiam subtilitas tua inutiles esse
reperit, his ab administratione remotis aliis vice co-
rum subrogatis, &c. & quos ducentos quatuordecim
casus Gomecius reg. Cancell. glossator collegit super
reg. de triennali. q. 28. nec dubium quin etiam plures
colligi possint si que in locorum copia delectat. Hæc
igitur, quæ publice curæ incumbunt, & Regem aut
Remp. spectant per se ita Magistratui impendunt, vt
excusatio nulla sit ex eo quidem, quod rogatus non
sit, quod & Bald. notauit. l. i. §. magistratibus. D. de
magist. conue. & Luc. de Penna. l. 2. C. de luctis aduo-
cat. lib. xij. Paris Put. in libro de Syndicatu, verb. ne-
gligentia, & §. officialis propter negligentiam, fo. 177.
& Amad. Castel. quidā in tractatu de Syndic. capite, de
sedendo ad banchum iuris: Nam & alias traditur Iu-
dicem, qui crimen compertum non coërcet, vt con-
seium puniunt. l. 2. C. de com. & mercat. Bar. l. micipia.
C. de fer. fugiti; nam negligentia late culpa tribuitur,
quod. Bald. scribit. d. l. micipia.

7 Verum priuatarum contentiosarum non eadem
conditio est, quibus nemo Iudex operam suam obtu-
dere debet si non rogatur, ne quiliam in talibus ne-
gligens dici debet, qui ante monitus & rogatus non
sit, d. §. magistratibus. Non dedisse autem, inquit, vi-
detur, qui monitus non dedit, Bart. l. 4. §. autem iudi-
cium, & Bald. eadem lege. §. in cum. D. de dam. infect.
Bald. Alex. Iaf. & ceteri. l. propterandum. §. fin autem
vtraque. C. de iudic. idem Bald. c. i. §. iudices. tit. de
pac. iur. firm. Iaf. l. admonendi. col. §. D. de iureiur.
Ang. Conf. 140. incip. quidam Mathæus. Lucas de
Penna. l. i. de naufrag. Cod. lib. xj. & leg. 2. de luc. Ad-
uoc. C. lib. xij. & l. ne diutius. C. de numerat. lib. xij.
Paris Put. d. libro de Synd. d. §. officialis Matth. Af-
flic. Conf. Neapol. §. incip. statuimus l. i. Ant. But.
Panor. c. penul. col. penul. vers. nota vnum pulchrum
ext. de iud. Fely. latè. c. si autem ext. de rescript. & in
c. excommunicamus. §. moncantur ibi. & Io. Anan.
ext. de hæret. Innoc. Io. And. Imol. Abb. Anchar.
Host. c. extirpandæ. §. quia vero. ext. de præb. Hippol.
Marf. sing. 341. incip. ille qui tenetur, & l. vnus faci-
noris. §. cogniturum. D. de quæst. & idem in rub. de
fideiuss. num. 145.

8 Tenentur igitur Magistratus facere etiam sine mo-
nitore, quod ad publicam aut reip. causam pertinet,
idque intra id tēpus, quod à lege præfixum est, si qui-
dem est ea de re lege cautum, si non est, quamprimum
fieri poterit & licet; quare fontes conquirere quam
primum admissio delicto debent, non expectato qui
admissum denunciat, aut insinuat, quod Ord. Regis
cautum est discreti Francisci I. apud nos anno 1536. art.
1. de criminelles, & Aurchan. art. 65. & 71. & 1539. art.
145. Postremo & Caroli IX. Ordin. Calstrobrient. ano-
no 1566. art. 1. vnde apparet non esse receptam illam
Doctorem sententiam, qui putant cum pro facto nega-
tione poena imponitur Iudici, aut alteri, non ante
eam committi quam monitio præcedat, quæ fuit In-
noc. in d. c. extirpandæ, & vtilit latè. Alex. l. ita stipu-
latus. D. de verb. obligat. & Fely. d. c. si autem, ne-
que enim hic monitio exigitur, cum tempus à lege sit
præfixum, vt ante diximus d. art. 3. Calstrobr. Nec
quicquam excusari potest, nisi si probabilis & penè
necessaria ignorantia causa prætextatur, quod Bart. ait.

A l. diuis. l. 2. D. de custod. reor. & l. eum qui. §. in po-
pularibus. D. de iureiurand. l. semper. §. hoc autem in-
terdictum. D. quod vi aut clam. Fald. l. i. Cod. de pri-
uat. carc. Alb. 2. part. statut. q. 80. incip. sed quæro si
consules, idem l. auus. D. de calum. & l. i. §. occisorum.
D. ad Syllan. & l. si iudeo. C. de his quib. vt iudic. Hip-
pol. Marf. l. qui falsam. D. de fals. Put. d. lib. vrb. po-
ne quod extat. fol. 129. quanquam quidam. l. vlt. Cod.
de dol. repugnant & tempus currere existimant. Alio-
qui scientia non præsumitur in Iudice, nec eius culpa
nec negligentia, si aliunde circumstantia non onerant,
quod Bart. ait l. damni §. fabini. D. de damn. infect.
B Iaf. d. §. fin autem vtraque Aduuat probabiliteriam 10
ignorantia, maleficium clam commissum veluti vene-
ficium, aut intra priuatos parietes, aut in syluis, aut
specu, aut in longinquo, aut in scemotis arbitris, quod
Bart. perquirunt in Conf. 102. & alij d. §. occisorum.
& l. cum fratre. C. de his quib. vt iud. Alex. conf. 24.
vol. 2. incip. animaduertis, Angel. l. si cum exceptio-
ne. §. in hac. D. quod met. caus. Alb. d. q. 80. Put. vbi
sup. §. qualiter arguatur fo. 179. Contraria omnia ne-
gligentiam conuincunt facinus publicè admissum, in
foro, nundinis, inter sacra publica, celebri concione,
C frequenti populo, fama publica de admissio, diffamatio
de auctore, in quibus non est ferenda ignorantia excu-
satio, vt id ignorari dici possit à Iudice, quod omnes
alij sciunt. l. i. §. sed & facta. D. de pericul. tut. Bart.
d. conf. 102. Putcus, d. verbo, negligentia, et verbo,
contra magistratuum, gloss. pragmat. §. quod si hii, verbo,
illos, de concubini. Idem multo magis, si etiam ad-
monitus Iudex probetur. d. §. magistratibus. Quid si
etiam si sub oculis, aut ante aures Iudicis admissum
sit? quod Bald. notat. l. i. §. qui. D. de off. præf. vrb.
Cyn. l. si feruus. C. de noxalib. Bald. l. nullus. C. de
sum. Trinit. Iaf. l. cum qui C. de Procurat. Paris Put.
D verbo, notorium Iudicis, cum ea de re extet etiam Ar-
ticulus 69. inter Aurelian. Ordinari.

Sed cum in priuatis causis monitionem exigamus, 12
redintegrant rursus Iurisperiti diffidium, quibuldam
vnam, quibuldam duas poscentibus, plures etiam tri-
nam exigant. Vnica Bart. contentus est, atque etiam
satis esse contendit. l. Titia Scio. §. vltus, de leg. ij. D.
quem & Imol. sequitur, idem Bart. Bald. Lud. Rom. l.
mora. D. de vsur. Alex. latè. l. de pupillo. §. si quis ipsi
prætori. D. de op. no. nunt. & d. l. ita stipulatus. Lucas
de Penn. l. 2. C. de diuers. off. lib. xij. per gloss. c. cu-
pientes. §. si quis per viginti vers. proposita de elect. in
E 6. Lud. Rom. conf. 427. incip. in præsupposito.

Binam exigit Bart. auct. hoc amplius. C. fideicom-
miss. Panor. c. nos quidem. ext. de testam.

Trinam Bald. c. i. tit. si de inuest. int. dom. & vassal-
lis or. & c. i. de milit. vassal. qui cont. est idem auct. si
appellatione. C. de appellat. & d. §. fin autem vtraque.
& ibid. Iaf. Salyc. & addito ad eum, Abb. c. ex parte.
ext. de appell. Io. And. c. dilecto. eod. tit. Ant. Butt.
Imol. Fely. c. ex literis. ext. de confis. Salve. l. vlt. §.
illud. de temp. appell. Angel. Conf. 140. Ant. Bur. &
Cardinal. c. cum causa ext. de off. deleg. Rom. sibi sibi
trarius. d. §. si quis ipsi prætori. Matth. de Afflic. d.
F Conf. 38. num. 47. Luc. de Penna. l. quicumque. Cod.
de diuers. offic. Inter eas pugnas omnino distinguen-
dæ sunt circumstantiæ, & quantum quatenusque sese
aut negligentia, aut contumacia Iudicis potrigat, quæ-
tendum deinde id sit, quod inde præstat, vt quatenus de-
lictum sit, eatenus coërcetur. In quo aduertendum 12
imprimis negligentia non vnam eandemque de iure
omnibus poenam impositam videtur. Quidam deuolui
ad superiorem Iurisdictionem putant, quia inferior
officium non faciat quidam & plures negant, sed co-
gendum

gendum inferiorem pignoris & multa officium facere. De quo, quid nobis videtur & legibus regni sit constitutum, dicemus glo. seq. Quidam aut suspensum Iudicem aut privandum, si etiam tanta culpa sit negligentis Iudicis existimant. Hic de effectu negligentie non pugnabimus, cum & leges regni denotum effectum culpe tribuant, quas autem circumstantiis glo. 1. & hiciple Articulis & tex. hic & inf. art. 37. sed & suspensionem & privationem indicit Molinensis Articulus, si tam grauis contumacia Iudicis negligentia proponatur, quae in dolum vergat, ut & plerique iuris civilis leges, & auth. statutus. C. de Episcopo, & cler. Haec omnia pro modo negligentiae adhibenda sunt: Quam ligatior his aut ter rogatus, ut ius diceret, si cum posset non fecit magna occasio est, ut negligentia posules, quod si etiam testari conuenit, par conueniat, sed postulantis oratio acrior (& ut loquuntur) instantia vehementior, nec dubito ad deuolutionem particularis causae id fas esse, atque etiam ad interdictum aduersus tam moratorem Iudicem agi posse, qui non repperit ad illum Iudicem Evangelicum, qui apud te tacitas obmurmurat, tamen neque Deum timeo, neque homines reuerreo, tamen quia molesta est, &c. Quod si hoc quoque potest, ut in eum animaduertatur, aut Iudici Dominio Iurisdictione interdicitur, perpetuo, aut ad tempus, hoc est suspendatur vel priuetur, existimo ad priuati litigatoris preces, Iudicis quoque superioris contemptum accedere oportere, qui tam conuincitur, si ex libello autoritatem superioris denotatum sit ut ius diceret, nec fecerit eum posse. Hic casu tam insignis contumacia peccata luctu equum est, interdicta causae cognitione, & suspensione aut interdictione perpetua, adde & appellari posse ad denegationem iuris cum consequentibus (ut auctor art. 173. iustitiae remediis sibi consulere non vique quaque tutum est, nisi testaretur ante, denunciatique superioris autoritate precibus, propter iudicis autoritatem, & quia tantum est ut non speciosus aliquo perrexit seculi exant, siue multitudine negotiorum obtunditur, siue absentia, siue aliud quicquam, & quia communis est sententia quibus locis ante diximus, ad hoc ut superior in mora constitutus triplicem denunciationem exigat & meminit Luc. de Penn. Iequiturque C. de iur. off. aliqui a tarditate Iudicis, inquit, Bald. non potest appellari. Lyle. §. 1. Cod. de temp. appel. & Lyle C. de sent. & interl. iud. & l. 1. m. q. C. de Episc. aud. Imbert. lib. 1. Inst. c. 49.

14 Negligentiam autem intelligimus, etiam si non recuset, non etiam si ut ille filius Evangelicus factum se promittat ne faciat, aut petenti non respondeat, aut diem de die, aut alias acque alias subinde occasiones neclat, aut omnino nihil respondeat, aut copiam suam non faciat, quod Alex. ad Bart. notat. l. si alius, §. bellissimè. D. quod vi aut clam. Anan. d. c. excommunicatus. Feij. d. c. si autem. Bald. c. 1. de misit. rasi. que cont. est. Luc. de Penna. l. 2. de numerat. Matr. Afflict. d. Conf. §. Puc. in Synd. §. contra magistratum fol. 179. & in 128. §. syndicator. Quod si inferior non negligit, sed dum accusationem parat, probationes conquirat, & accusationem instruende instat, accusandi compus labitur, negligere non videtur testis optimo. l. 2. §. ult. D. de adul.

A 3 An Iustitia iurisdictionis per negligentiam ad superiores deuoluatur.

5 Iurisdictionem totam non amittit negligens iudex.

d Et Iusticie superiorem prendit malis iudicibus. Hic Consecrando contingenter loquitur, nec enim necessarium est contem. prehendit ad superiorem, ut locus sit dispositioni huius Cōse. rudiis: Nam si post octauum diem à delicto aduocatus Iudex superior antequam cognitionem, informationem & decreto, omnino Iurisdictionem ad eum deuoluatur ex illo Articulo Calistobriennano. propter delictum legem negligentiam. Vulgo inquirunt, an hic quoque mora purgatio admittatur, id est, an Iudex inferior cognitionem retinere possit, si post tempus prefatum, ante tamen quam Regius antequam officium facere ceperit. Et Bart. negat. L. quamuis. D. de dam. infect. aut contra Ang. d. l. quamuis. & l. 4. Iudice. de appellat. in v. verior nostro quidem iure Bart. sententia, quia lex post moram, Iurisdictionem transferri in pernam, quod casu executione à lege facta post moram negatur purgatio admitti sententia cōmuni, Bart. L. qui ob rem, D. de cond. indeb. Alex. l. si infamam. fol. ii. D. de verb. obligat. Anchor. c. licet, ext. de suppl. neglg. prelat. & Panor. c. licet cod. ut. & Bart. sententiam probat. Lud. Rom. d. l. quamuis & d. c. si à Iudice responderet.

Idem cognoscere sententiam. Idem statuit sed in causa publica & criminali ille Art. Calistob. §. idem & alia 2. regie Sanctiones, quas citauimus sup. glo. 1. Est igitur hac dispositione consilia disputatio Doctorum, An per inferioris Iudicis negligentiam, Iurisdictione ad superiorem deuoluatur: Nam hic deuolui apparet, ut & inf. art. 37. & extra vetusta veterum Regum, Philip. & Carol. VI. Ord. apud Auster. in Sylo. tit. de bail. art. 60. & 61. quae Iurisdictionem inferioris ad superiorem per negligentiam deuoluit, & ex sententia est Jacob. de Bellouillis in pract. tit. de fug. rec: Ex iurisdictione Iurisdictionem inferioris deuoluit ad superiorem per negligentiam negant Panor. Card. Imol. c. pastoralis & c. graue. ext. de off. ord. Panor. longa disputatione. c. si quis contra clericum, verlicanoque primo. ext. de for. comp. & Archid. Anchor. Zeuz. c. 1. ext. de suppl. neglg. Tractat. in v. Ioan. And. c. nullus. ext. de suppl. neglg. prelat. Reddunt rationem, quia deuolutionis poena nusquam in iure, nisi in casibus à iure expressis exerceri debet, ex sententia Innoc. c. quia diuersitatem. ext. de pract. glof. verbo, neglescent, & verbo, illos in pragmat. tit. de concub. sed inferiores negligentem coerceri volunt, & cogi officium facere poena, multa, suspensione. Bald. l. i. C. quom. & quand. iud. quod hodie multo magis locum haberet nisi lege contra cautum esset, cum Iurisdictiones in patrimonio habeantur, quibus priuari quempiam ex negligentia diutius est, quam ut fieri possit pro ea culpa, quae ut maximum dolo duntaxat presumptum tribui possit. Ceteri contra inagno consensu deuoluunt Iurisdictionem negligentis Episcopi ad Archiepiscopum, & dati negligentia in Episcopi locum succedere, quod glof. sentit. d. c. pastoralis & c. q. 1. in summa. 14. And. d. c. pastoralis & c. irresragabili. cod. tit. & in c. 1. de suppl. neglg. prelat. in v. vbi & Io. Monach. & Paul. Leaz. Host. in Summa, §. quia petinet. de off. ord. Io. And. c. nullus. ext. de iur. patron. And. de slem. c. iurisdictionem, & praeterea si inter duos vers. Constitutio. tit. de produb. feud. alieni per fed. Alber. l. si quos. C. de off. pref. prator. Orient. & rem. l. inbenus. D. de defen. cur. Leaz. quidem d. c. 1. scribit totum mundum tenere contra Panor. ut & Dominie & Franc. quinquam

NOTA 3.

1 Nulla mora purgatio in iudice inferiori.

2 An iurisdictione inferiori ex negligentia deuoluatur ad superiorem? m. 4.

admittere quidem Panorm. Iurisdictionem, quæ iure A
quopiam speciali aut præscripto competat, contra ius
commune & ordinarias regulas ad superiorem deuolu-
tu ex negligentia inferioris, veluti Archidiaconi, aut
alterius, qui ex privilegio aut præscriptione habeat,
quia talibus non competat nisi (vt ille ait) inquantum
sunt vigiles in ea exercenda. Contra esse in ordinari-
is, vt Episcopo qui meliore iure nitatur, & solus sit
fundatus in sua Diocesi; Hæc sententia, licet à pluri-
bus improbetur, tamen probabilis est, & operosè à
Panor. defenditur. d. c. si quis contra clericum. Nunc
vt ad rem propius istas sententias applicemus: An sci-
licet in causa materiæ vassallitæ Iurisdicção inferioris
ad superiorem deuoluatur ex negligentia, dubium facit,
quod meliori iure feuda nunc habentur quam
olim: Nam in patrimonio sunt vt auita quæque ha-
reditates, & venduntur & alienantur, vt alia qua-
uis, quare deuolui ad superiorem graue est, & com-
missio aut confiscatio equipollet, nisi quoddam, non nisi
in particulari casu applicatur, & quæquam inter com-
missi causas hanc quoque annumerant, cum vassallus
Domino iustitiam facere denegat, c. i. tit. quæ fuer.
prim. caus. benef. amir. & c. i. quand. dom. propriet.
priuer. glof. c. i. tit. quid sit inuest. vbi Jacob. Bellouif.
Mart. Laud. And. Iter. rum Jacob. de Sancto Georgio,
libro de feud. verbo dictæque vassalli promiserunt &
vers. & dicti vassalli, verbo, vnum scitote. nu. 22. ta-
men non est par causa negligentia aliena exterorum
in causa. Ex quo videri debet in Iudicibus quidẽ sub-
alternis & Dominis inferioribus non deuolui Iurisdic-
tionem ad superiores, neque Regios & ipsos ad
esse aut, vt Iurisdicção commissa dici possit præter
causam quidem particularem, cum negligentia causæ
inter causas committendi feudi non habeatur à iure
nec Consuetudine, & hic ait, & alius qui 37. est ius-
causam duntaxat particularem ad superiorem deferit.
Nec probo Panorm. iudicium aliter exhibitis, quæ-
quant alio feudorum iure. c. ex transmissa 4. notab.
ext. de for. comp. & c. ceterum vers. quarto igitur
capiendo. ext. de iudic. quo loco per negligentiam im-

mediati Domini deuolui putat Iurisdictionem ad su-
periorum mediatum, & si nullus mediatum est ad ordi-
narium, proboque sententiam glof. d. c. imperialem.
§. præterea si inter duos verbo duos. & glof. vt. cate-
rum, quæ ordinario loci tribuit. Ideoque & Cy. Bal.
Alb. Cast. Raph. Fulgos. tenent æquum esse Iuri-
sdicçãoe priuandam, quia ius dicere neglexit, &
exemplum de Flandrensibus petunt, quorum Comes
non rectè priuatus sit Iurisdictione ob tales causas, li-
cet, propter abusum & graues excessus vassalli priuari
possint, quod Bal. ait. §. qui aduocata. tit. de pac. te-
nend. & pluribus agit Molinæus in Conf. Parthen.
titul. de feud. §. vi. qu. 47. & Canonistæ. cap. 2. de re
iud. in vj. Sed alia conditio, ius, & ratio est Regiorum
Iudicum, per ea quæ diximus sup. art. 28. quia hi soli
Iurisdictionem iure primario habeant, inferiores iure
concesso & deriuato, idèque inferiorum Iurisdicção,
veluti quæ iure speciali habetur, faciliè ad suam causam
originisque reuertitur & resolidatur, idque multo
magis quia inferiores à Rege non nisi à Rege, ius me-
diatè, siue immediatè habere possunt, inferiores ab
Episcopo etiam siue eo possunt veluti præscriptione.
Nec ista omnis sunt obuia.

^B *Audit cas.* Nihil omnino Consuetudo statuit de
priuatione aut deuolutione quâ pro casu, vt loquun-
tur, particulari, in quo negligentia vassalli arguitur &
conuincitur; Non igitur tota Iurisdicção amittitur,
quod magis expressum est inf. art. 37. vbi dicemus,
quod verò interdum cõtra sit, ius Regium est ex Con-
stitutionibus specialibus contra Consuetudinem, San-
ctiones ante citauimus.

^C *Fuisse non frer.* Rationes probandæ negligentia su-
pra tradidimus & Bart. sultus persequitur. d. conf.
ej. & in criminalibus quidem descripta est negligencia.
d. Art. Castrob. 3. quoniam scilicet tempus præfixum
præterit. Quid verò, cum deuolutionis duntaxat
penam indicat, an ne vlla Iudicis erit pena qui ne-
glexit officium? dicemus inf. art. 38. loco magis ac-
commodato.

ARTICLE XXXII.

ARTIC.
XXIX.
NOVAS
CONS.

VICONQUE propose^a exception^b, ou fait autre exploit^c empeschant
proceder au principal, si en est vaincu, d la vainque vaut défaut^e en prin-
cipal.

Quicumque proponit^a exceptionem^b, aut alios fines non procedendi cursum litis princi-
palis^c inhibentes, aut remorantes, si victus aut repulsus ab eis fuerit, d victus vadimo-
nii deserti tenetur^e in principal.

NOTA I.

- 1 Exceptiones dilatorie aut declinatorie id est fines non procedendi hic, &c. Et nu. 2.
- 3 Appellatio ab interlocutoria non inhibet progressum in lite.
- 4 De peremptoriis exceptionibus seu finibus non recipiendi non agit art. nisi, &c.

^I Quicumque propose. Cuiusque generis tandem
sunt illæ exceptiones quæ proponuntur, siue decli-
natorie siue dilatorie, quas fines non procedendi ap-
pellant, siue de his quæ litem ingressum impediunt, quæ
fines non recipiendi in foro appellantur, si his exci-

D dicit qui eas proponit, vadimonium deseruisse videtur,
id est defectus in eum cõceditur. Neque enim respon-
disse videtur, qui id respondit quod aut ab eo non est
probarum, aut vero etiam falsum esse deprehensum sit.
Nam si ad rem non est respondit, id est si non est
reici protinus debuit, etiam non admissa probatione. l.
de arate. §. quod autè. D. de interrog. act. quare nulla
mora sit contestationi tali exceptione proposita, nisi
quidem Iudex per imprudentiam non admittendam
admisserit, quo & ipso casu vadimonium desertum
videri debet. De peremptoriis alia ratio est, quia cum
per ipsas litem principalis cõtestetur, nulla mora fit pro-
cessum, & hic de his statuit, qui empeschant de proceder
en principal.

² *Exception.*] Quales sunt declinatorie fori, aut recusatōnes Iudicis, tamen dilatorie, aut quæ litis ingellum impediunt si per se examinatur suspensio iurium principalis, de quibus ante diximus: Nam videtur in talibus vadimonij deserti tenetur, & duplicata noxa defensionibus excluditur per Ord. Regias.

³ *Ou fait autre exploit.*] Veluti qui Iudicem recusat, aut literas (vt vocant) euocatorias, aut solutionis moratorias annales aut quinquennales obtinet, aut quas statim appellat, quibus postea decidit, aut excusationem inorbi proponit quæ falsa detegitur, & pour celle fin l'on donne défaut sans l'excoire, aut cum ab interlocutoria quapiam appellat, ac deinde vincitur. Hinc illa visitat in moribus nostris formula, & si par l'appel n'est défendu, si a esté ingé défaut, cuius sonum audiebant

⁴ omnes, tum nemini pridem notat; Nam cum ab interlocutoria appellatur, quamvis intimatur (vt alium) possit, si velit in lite procedere, cum appellatio ab interlocutoria progressum inhibere non possit ex Constitutionibus Regni, tamen si appellatio deferat, ab appellante imputari ei nequit, quod ad vltiora non processerit per rationem. Cum in fundo. §. quod si mulier. D. de iur. dot. & vendicantem. D. de cuius. & quod Bartol. notat. q. 9. inter quæst.

⁵ *Empeschant proceder en principal.*] Quare peremptorie exceptiones, per quas lis contestatur, in hanc dispositionem non cadunt, cum hæc licet principalis non remouetur, imò verò super his lis instituitur & procuratur, sed nec illi fines, vt amittit, non recipiendi si sunt cum principali iuncti, & simul instituuntur, hæc Consuetudine comprehenduntur, quia lis principalis non suspenditur quod Alex. notat. l. i. §. si datur vers. cui adde, in fine. D. si quis ius dic. non obtemper. vbi Alex. & Rotam citat & Dominicum de Sancto Geminaro. Sin vero tales fines non recipiendi per se examinatur, & casum principis lis inhibeant, tum victus in hunc Articulum incurrit, & vadimonij deserti tenetur, pour auoir regard à la principal, & insiste au jugement de la fin de non recouir préalablement, & empesche la procedure au principal.

NOTA 2.

- 1 Exceptionem non probans præsumitur in dolo.
- 2 Sit deus defaut in pro contestata habetur.
- 3 Refertur iure super finis, non recipiendi, si iudex vltima, etc.
- 4 Nomen hypothesis ad artem.

⁵ *La vainque sans défaut.*] (Vainque) vox parum germana, sed qua tamen nullam Græcæ lingua meliorem habet, pro eo quam offensionem Latini vocant, & opponitur victoriæ, Græci meliore voce ἡτῆς deunt.

⁶ Ratio autem Consuetudinis in eo est, quia in dolo videtur esse, qui exceptionem proponit quam non probat, quod Paul. Cast. ait. l. diui. D. ad leg. falcid. & præsumptio est calumnie contra eum, qui a propolita excidit. l. tutor vel curator. D. de administ. tut. l. nemo rem suam. D. de verb. oblig. inde sumpta vulgata iuris Sententia, Litem haberi pro contestata cum per quem sue actōnes iure reum factum est, quominus contestaretur, de quo regula traditur. l. i. cum. §. qui iniuriarum. D. si quis eam qui locus copiose tractatur ab And. Tirac. in retract. lign. §. 3. glof. verbi, de puis la contestation, idque siue ad interruptiones, siue perperuationes actionum, fructuum restitutionem, suspensendam inducendam, & late tractat Francisc. Balb. perdisgenti tractatu de Præscript. tertia parte fæctæ paros principibus, vers. circa tertiam speciem, hoc quidem quod ad reales effectus contestationis.

A Nam quo iure nunc forum vititur, hodie lis pro contestata non haberetur, nisi ad tale cremodicon aliud quoque accederet, quod ad litem ordinationem, il sans deus defaut, vt lris quidem pro contestata habetur Ord. 159. & res nota est: sicuti & contra, si actor vadimonio non adfuerit ab se dicto, nec interemptum præscriptio, nec vllas effectus est citationis ab eo factor ad diem ad quem non apparuit l. & post edictum. D. de iud. c. i. de dol. & contr. lib. vj. Bald. l. i. & post edictum. & hunc quoque locum exarct And. Tirac. in retract. §. 8. glof. 2. num. 3. inde illud quoque, quod si propositus exceptionibus & finibus non recipiendi (vt loquuntur) Iudex referatur super his iure, ad vltiora processerit, vt sapè fit, quando lris finis de non recouir ne sont pas preses ou infruictes, probata iusticia exceptionum omnia medio tempore facta & tempore propositarum exceptionum in contrarium, & sunt inualida, glof. c. cum contingat. ext. de off. deleg. Bal. l. ille a quo, §. si de retracto. D. ad Trebel. l. 1. §. præterea 12. col. Insit. de actio. Locus apud Hippol. Sing. 696. & lris que la fin de non recouir se trouua infruict & versice, toute la procedure sur le principal se trouua en auoir seruy de rien. Illa nullæ scholæ docent, fori sunt, & pulcritis, & tamen originem habent, vt ostendimus, à iure, sed multis ignorant. Ex huius Articuli ratione & thesi statuuntur plerique hypothesis in specie, v. luti cum, traditur appellatorem, qui libellum appellatorium proposuerit, super quo diu litigauerit, atque interim processenda appellantis familia tempora cucurrerint, appellatore excidisse videtur ex litem Bal. auth. ei qui. C. de temp. appel. Hinc illa clausula fæcta ante diximus tribunaliibus Præsumptis vsurpata & si fæc l'appel, &c.

In de illud etiam, quod si quis attentata proposuerit impediendo procedi in causa appellantis victus in attentatorij probatione, statim cursu impeditur ad processum ad appellatorem, nec quod actum est interrumpendi vim vltimū habebit, quod Bald. notat. l. contra maiores. C. de inoffic. test. Rota decif. cij. in nouis, incip. facilla. Id quidem & in eo quoque censent, qui nullitatem proposuit qua victus est, ne possit post statum cursum appellatorem prosecui, vt ait Bald. d. l. contra maiores. Angel. l. Paulus. D. de vsurp. Raph. Cum. conf. 36.

Etis qui Procuratorem misit, super cuius mandato diu disceptatum est, postremo pronūciato iudicium esse mandatum; In totum vadimonij desertum dixerit quasi non dato Procuratore, c. Nicholus. ext. de appel. Bart. l. 2. §. nō solum D. ad Tertul. Bart. & Alex. l. si finita. §. Iuhanus. D. de damp. inest. Cast. d. l. diui Bald. d. l. contra maiores.

Et qui vendicationem intendit, eo vn plement de non tenui, si subordinat ex retractu rem petat, & res ex conditione retractu offeratur & adiudicetur, nec intra octayum diem actor precium refundat quancumque lite diu tracta super vendicatione, victus postea illa, retractu quoque excluditur, quod Fab. notat. §. qui autem inlt de excusat. tut. & sepissime est iudicatum, sed maiores nostri vehementer de eo contendissent, fæc grandi tandem lite est constitutum, entre le seigneur de la Rogatiere grand l'anneur, & le seigneur de saint leon pour l'Adruanneye.

Et si datus tutor appellantis, quia excusatio eius nota recipiebatur, victus tracto per litem negotio omni medijs temporis periculo subicitur, l. si quis tutor. §. quid ergo. D. de rit. mipe. l. tutor. D. de vsur. l. quamquam. D. de excusat. tut. l. 2. D. si tutor vel curator.

Et macti super excusatione dati tutoris hingi, postmodum victa currit tempus & periculum non petiū

tutoris, l. 2. §. non solum. D. ad Tertul. quanquam ab hac sententia circumstantia deducere possunt.

Et Magistratus creatus si appellat, victus medijs temporis periculum præstabit l. imperatores, D. de appell.

Et status controuersiam passus, tractat per quinquennium lite quod ad mouendas status controuersias præstatur, victo actore liber reperitur post dictum tempus lapsum l. si pater. C. ne ex delict. defunct.

Et contra vincenti actori nihil propter iniustam re litem peribit, qui locus fuscè ab And. Tirac. tractatur

A in retract. §. 12. glof. 2. & §. 4. glof. 4. eod. tit.

^d En principal.] Hic apparet de exceptionibus agi, quæ ad litem ingressum opponuntur aut dilatoris, *sins de non proceder*, ou de non reuoir. Sed nec ad id solum valet victoria, vt defectus concedatur, sed expensis quoque multatur reus, hincque præiudicialibus ex art. 182. inf. adde & multam quoque infligi posse ob retardatum processum, si res poscat aut calumnia exceptio detegatur & Alex. notat. l. 1. §. his datur vers. & quod. Bald. D. si quis ius dic. non obtemp. Anch. & Imol. c. constitutus. ext. de fideiuss.

ARTICLE XXXIII.

ARTIC.
XXX.
NOUVE
CONS.

Es^a Iuges^b qui indeuement & iniustement^c taxent, & font leuer^d amende, ^e font punissables de peine arbitraire, iusques^f à suspension ou^g priuation de leurs offices: &^h plus grande, si cas le requiert.

^a **I**udices^b qui indebitè & iniuste^c taxant, &^d multam exigunt^e debent puniri pœna arbitraria, usque^f ad suspensionem aut^g priuationem officiorum seu munerum, vel^h etiam maiore si casus seu ratio exigat.

NOTA I.

¹ *Quib. potestas erat multæ dicendæ iure Romano & num. 2.*

³ *Omnib. iudicib. ius multandi habent iure nostro.*

⁴ *De modo multarum apud Romanos.*

⁵ *Et iure civili & ord. regum.*

¹ **Les Iuges.**] Pœnæ & multæ discrimen modumque posterius dicemus. Nunc id tantum dicamus, quod de iudicantis potestate satis sit, non fuisse scilicet antiquissimo quidè iure Magistratibus omnibus multæ dicendæ potestatem, quam is demùm Magistratus olim dicere potuit, cui ex autoritatis modo & iure competeret, fuisse contra quibus omnino non liceret, ni speciali lege esset attributum, & diserta cautione receptum, quod apparet ex l. aliud est fraus & l. si qua pœna. D. de verb. signif. Magistratus solos, inquit, Vlpianus, & Præfides Prouinciæ potest multam dicere mandatis permixtum est & l. 2. §. vlt. D. de iud. His datur, inquit, multæ dicendæ ius, quibus publicè iudicium est & non alijs, nisi sit hoc eis specialiter permixtum. Quamobrem Duumviris & Magistratibus municipiorum non licuit, ex l. 1. D. si quis ius dic. non obtem. in cuius responsi sensu multa glossam, Doctoresque torsère, sine causa, ignoracione potestatis, cum Duumviri olim nil aliud fuerint, quam principes Decurionum & Magistratus municipales noti crebra mentione iuri, & veteribus autoribus, & Ciceroni quoque, quorum decreta interdum memorat, iure & inter Magistratus externos quidem recensit l. Magistratus. D. de iurisd. omnium iudic. & l. vlt. C. de iudic. & d. l. 1. D. si quis ius dic. Nec defensores ciuitatum, qui & ipsi gradu nihilo meliori ius in municipijs dicere vsque ad ccc. aureos, §. audient. auth. de pens. ciuit. & multandi potestas admittit l. defensores 2. C. de mod. multæ. Nec Procuratores Fisci, l. 2. C. eod. tit. Nec Consiliarij Præfidum, aut Assessores qui à Pedancis nil differunt, auth. vt defunct. seu fun. eorum, Non arbitri l. non ex omnibus. D. de arbit. Doct. d. l. 1. Nec Delegati ab alio quam Principe, quod notant d. l. 1. vbi Bart. Bald. Ang. Alb. Franc. Curt. Lud. Rom. Salic. Iac. item gloss. & Bart. d. l. si

B qua pœna Canonistæ c. de causis. ext. de off. deleg. Spec. tit. de sent. §. 1. & tit. de contumacia. §. nunc dicamus. Ecclesiasticis tamen permixtum. Spec. d. §. nunc dicamus; modo ne multas in suum fisco cogat, quod Io. Fab. scribit l. multarum C. de mod. multæ. & l. 2. C. de Epif. aud. Fely. c. irrefragabili. ext. de off. ord. gloss. & tex. c. Presbyteri. ext. de pœn. Archid. c. uenerabilibus. ext. de sent. excom. lib. 6. Nec nos moueri oportet repugnantibus responsis Iuriconsultorum, quibus existimât omnibus Magistratibus multæ dicendæ ius permixtum, vt l. Magistratibus. D. de iurisd. omnium iud. & §. audient. auth. de defens. ciuit. quæ in castigatione potius personali sunt intelligendæ, aliæ quæ opponuntur, coëctionem eam permittunt siue qua iurisdicção esse non potest, pœnas potius, multas non admittunt: Nam casus l. vlt. de sport. specialis est multæ dicendæ attributio, vt interdum fieri d. l. si qua pœna, indicat. Antiquissimo quidem iure solis Consulibus multandi potestas fuit, quoad aliquândo constitutum vt & cæteris quoque Magistratibus liceret, quod Dionys. Halycar. lib. 10. histor. scribit, quod crebro facere solitos Cōsules prodictum Senatoribus, qui in Senatum tardius venissent aut omnino non venissent, quod Ciceronis orationes in Antonium ostendunt. Sed & Prætoribus quoque multandi ius fuisse ostendit l. 2. D. si quis in ius voc. non lic. l. 1. §. 1. D. de vent. inspic. & Adilibus quoque, quod Liuji historia perspicè indicat, & Tribunis plebis, de quibus tamen à Nerone est constitutum, ne multam ab his dictâ ante D quatuor menses in publicas tabulas referre ius esset, medio tempore vt contradicere liceret, & de eo Consules statuerent, quod Cor. Tacitus scribit lib. Annal. 12. Curatoribus quoque agrorum id ius fuisse Frontinus lib. de aque duct. 2. autor est. Et Præfætis prætorio grandis multæ ius l. 4. C. de modo multarum; & Præfidibus, illustribus & spectabilibus omnibus d. l. vlt. Sed nostro quidem iure, potestatem in dicenda; multa abrogatam discrimen, omnique omnino multare receptum, qui ius dicere possunt & iurisdictionem habent vel simplicem, quod ex art. 619. inf. apparet in materia feudali & totis titulis, *des assises & des mulins*, sicuti nec multarum modus diffinitus, vt inf. art. 607. cum contra veteri iure esset.

^b Indeuement

^b *Indebitum & iniustum.* Indebitum ad modum quantitatem quæ inolebat referitur, iniustum ad causam adiudicationis indebita exemplum est inf. art. 397. vox, *iniustum*, maiorem iniuriam continet indicantis. Nam indebitum interdum & bona niente ad iudicari potest, iniustitia & iniquitas consilium & meditati iniuriam significat. Proinde ne ea in re peccaretur, veterem ea de re diffusim lege modus fuit. Plutarchus in vita Publicolæ inuentum eius refert, ut multa quinque bonum & duarum ouium esset, hos centum obolis, ouis decem æstimaretur; Carteri auctores videntur posterioris ætatis institutum indicare, Cum T. Romilius, qui ante Consul fuerat, ob ea, quæ acerbè atque inimico animo gesserat in plebem, grauius multatus iudicio populi fuisset, lata lex est de iure & modo multarum, si quis Magistratui non obtemperaret, dictūque multarum modus ne amplius quàm duo boues essent, oues triginta. Quam legem diu Romæ in viuis fuisse Dionys. Halicarn. scribit, & Festus & A. Gellius memorat. Sequuta est lex Ateria ab A. Aterio Consule, quam alij Tarpeian vocant ab Sp. Tarpeio Aterij collega, qua cautum, ut hos centum obolis, decem oues æstimaretur, & Varro multam suprema in singulos dies duarum ouium, triginta bonum fuisse ait, sed quoniam preua variarent, ideo factum ut ære æstimaretur; Cuius rei Pl. duobus locis meminit. Biennio post alia lata est de eodem multarum modo T. Menenio Lanaro & P. Sextio Consulis. & alia item 16. post anno Papirio, & Iulio Coss. Exat nostro quoque imperatorio iure multarum moderamentum d. l. vlt. C. de mod. multæ. ut Præfides multam dicerent ad vncias duas, Proconsules ad semissent, quæ summa ferè est 60. coronatorum Idem vt Comes Orientis & Præfectus angustalis faceret, Carteri spectabiles tres auri vncias, Præfoci prætoris vsque ad quinquaginta l. illustres C. eod. & l. i. C. de Sport. addito ne cuiquam plustquam ter in anno multa diceretur, quin & Ordinationib. Regum cautum, ne pro infractione Salutagudie multa dici posset ultra valorem tertie partis bonorum delinquentis, apud Ausfer. tit. de balliis l. art. 92. Sed hæc omnia vltis abrogauit vt ante diximus. Ultra modum iudicate multa nulla erat sententia. l. certa. C. quando prou. non est necesse.

NOTA 2.

- 1 Multa pro modo admissi imponenda.
 - 2 Multa semel dicto non minuenda aut remittenda.
 - 3 Multa ex maleficio.
- ^b *Taxent & fone luer.* Taxent in arbitrio iudicantium multarum æstimatione est posita d. art. 607. tamen iniquitatem arbitrii ratio non patitur, nec infinita comprehensio ex libidine cuiusque intelligenda, Sed ex ratione pro modo qualitateque admissi, & admittentis, & circumstantiis temperanda est. Neque cuiusquam tam laxas habendas lex admittit, vt inuitam permittat. Hæc verò aduerbia, *indemnentur & iustitiam*, vt cum verbum *taxent* & *leneri* cōiunctim, alterum vtrem, & quoduis eorum determinare possunt. Nam accedere potest, ut quisquam multam indebitè & iniuste dicat & irem exigat, dicat, vero, non etiam exigat, sed grauior culpa exigentis, cum totus effectus iniuriæ in executione consistat, & vulgè putant Iudicem, qui nullam sententiam dixerit, in syndicatū parci non teneri, nec hrem suam facere, quod gloss. & Bart. dixerunt. l. vlt. D. de var. & extr. cognit. Bart. Bald. in princip. & Angel. Castr. Lud. Rom. Ius. notab. Francisc. Curt. l. i. hæc verba D. quod quique iur. Bart. q. 9. incip.

Argent. in Cons. 218.

^a index. Sed id intelligi voluit, nisi nullam illam & qualemcumque litem de facto executus sit, quod Bart. Angel. Alex. notant d. s. hæc verba Bart. l. obstruere. §. proficisci. 16. quæst. D. de off. procons. Bald. Angel. Fulgos. l. litemtam. D. de iudic. Bart. & Bald. l. vlt. C. de pæh. iud. qui mal. iudic. Maior igitur iniuria est in exigente, est tamen & eius qui dicit tantum iniuria, quia cum nulla apud nos sententia sine appellatione retractari queat, quandoque executioni qui multatus est pater, & obnoxius est, semel siue bene siue male dicta sententia, nec sine impendiis id periculum facit, præstari igitur ab iudicante æquum esset. Sed de his nos posterius.

Porro si grauiozem quàm oportet indicare non possunt, sic nec quam dixerint semel aut minuerit aut remittere, quod Bald. Carterique tractant l. præfes C. de transact. Bart. l. ambigua. D. de decret. ab ord. fac. Pat. in Synd. verbo, compositio, & tex. l. præcipi §. prouidentib. vbi Bart. Ioann. Plat. Luc. de Pen. Jacob. Rebus. C. de cano. largit. tit. lib. 10. C. l. vlt. C. de his quæ ex priuat. collat. illar. sint. Est tamen Constitutionibus quoque Regis permissum, si quæ multa ex appellationibus debeantur, remitti, si ex informatione de inopia delictoris cõstet, nec ex bonis damnatorum redigi queant, quod tex. art. l. lilectitas. §. vlt. D. de off. procons. Sed quæ ex maleficio debeantur rarum est remitti, aut induci nisi à Parlamento, nisi aut perexigat sint, aut omnino exsolui non possint, alioqui in corporales mutantur, l. i. D. de pen. Alber. l. vlt. C. de off. rect. prou. Luc. de pen. l. i. C. de desert. Boër. Decis. 348. Fuit vero Atheniensibus olim tam insolens semel dictas multas induci, vt ne Demosthenes quidem quanquam magna gratulatione populi ab exilio redeuntem, gratiam eius facere populus Atheniensis voluerit, quod Plur. scribit in vita Ciceronis.

NOTA 3.

- 1 Amende, multa, pena.
- 2 Et carum discernit. & nu. 6.
- 3 Exempla multa, quæ erant incerti arbitrii, & nu. 6.
- 4 Pena succedit multæ in atrociorib. &c.
- 5 Forma pronuntiandi in capitalib. apud Romanos, &c.
- 6 Multa corpus non attingit si pro delicto imponatur.
- 7 Antiquæ criminum prosecutiones extraordinaria, hodie sunt ordinaria.
- 8 Penæ Consuetud. non debent mutari.
- 9 Relegatio, exilium deporatio, &c.
- 10 Multa non infamant, si pena, &c.
- 11 Pro modo admissi multa imponenda.

^d *Amende.* Hæc vox semper pecuniariam significationem Gallico sermone habet, vt & Latinis multæ. Nam penæ nomen & ad pecuniariam & corporalem porrigitur (*Amende*) ab emendando dicta, quod admissa emendet & corrigat. Hoc autem habet, quod scriptum hinc applicatur, vt inf. art. 38. 39. 479. & 386. Interdum & parti, vt quæ ob calumnias oppositæ contra auctores, ob recitationes calumnias, ob retractam fraudationem annone, ob reprostationes testium falsas, vt art. 399. & 606. & 610. & 618. & seq. & 620. & toto titulo, *des assises*. Interdum & intercessit & reparationem ciuilem significat, vt inf. art. 11. & seq. & 360. & 365. Nonnunquam & penam vt art. 397. & 607. & 609. Sed & vox, *desdommeger*, quod intercessit proprium est, nonnunquam pro multa accipitur, vt inf. art. 42. Iure quoque ciuili crebra consuetudo vocum multæ & penæ. Pena & pro intercessit accipitur l. i. §.

si plures. in glos. verb. pœnam. D. de eo per quem fact. crit. multa pro pœna compromissaria. §. & quia cognouimus auth. de iudicib. verb. multam col. 6. Iuricons. vero l. d. de fer. fugit. modo pœnam dixit quam multam ante dixerit. Quin & Cic. Oratione pro Balbo utrunque iunxit verbo alterius proprio, Multa, inquit, & pœna multauit, & multare morte dicimus, cum tamen multa nulla sit, nisi pecuniæ. Traduntur iure ciuili multa, & pœna differētia plures, quanquam non satis explicata in l. aliud est fraus & d. l. si qua pœna, propemodum quidem ignota foro, sed quas tamen retineri expediat propter effectus diuersos, atque illum imprimis, quia multa nūquam infamiam irroget, cum sapientissime contra sit in pœna l. 1. C. de mod. mult. & c. infames, §. q. 7. §. porro & §. notandum 2. q. 1. Quare non est exiguum pondus differētia, quæ famam aut ledat aut seruet: Multam veteres dixere pecuniā, quæ ab Magistratu indicta esset ob peccatum, Varro Sabinum vocabulum scribit, Festus Oscum. Caulam addit, quod ouis aut bos multa esset, cum singula multa veteres dicerent, Hanc volunt Iuriconsulti à pœna differre, quia pœna generis fit nomen omnium delictorum, multa specialis peccati. Sed ista verborum magis quam rerum differētia est. Certè ex antiquorum lēctione apparet multam fuisse, quæ ob id diceretur, quod Magistratibus non esset paritum ob contumaciā, aut innotinara delicta, de quibus nulla lege esset specialiter cautum, & in leuioribus delictis quæ cōtra Magistratum imperium commissa essent, de quibus Bart. d. l. si qua pœna & l. nunquam plura. D. de priuar. delict. veluti de Claudia Appij Claudij filia Liuius & Valerius tradunt, quæ in turba prela optauit fratris reditum, vt in signi aliqua calamitate tam numerosum populum attereret, quod olim ductu eius Po. Rom. insignes clades accepisset multis millibus casis. Aut ille D velipoli qui magnam peritulentiam optasse traditur, vt magnum lucrum fundendo mortuos consequeretur, Et l. Crassus Consul. Pont. Maximus Flacco collega & Flamini Martiali multam dixit, si à sacris discessisset. Licinius vero Nepos etiam Senatori quod Pli. innot epistola quendam scribit, & Cic. Orat. pro Cluentio. Vno, inquit, iudicio multa ab eo petita est, quod non suæ munere decuræ neque ordine sedisset & Val. lib. 8. M. Amylius Porcinam grani multa afflictus, quod nimis sublime villam extruxisset, & Liuius lib. 7. Centum millium, inquit, multa irrogata est, his de ea certatum, tertio populus de ea suffragium ferre noluit; Ex quibus apparet multas incerti arbitrij fuisse, & quæ Magistratibus collibuisse, incertis item delictis, & quæ lege nec diffinita essent ipsa, nec pœnas haberēt determinatas, & vt plurimum ob spreum Magistratus imperium. Multa, inquit Iuriconsulti, Iudici potestas est quātam dicat, nisi lege cōstitutum est quātam dicat, d. l. si qua pœna. & d. l. aliud est fraus. Multa, inquit, ex arbitrio eius venit, qui cern dicit, pœna non irrogatur nisi quæ quancunque lege, vel quo alio iure specialiter huic delicto imposita est. idem & l. certa C. quando prouoc. non est. nec. Nam F agocitas facit multam in pœnam transfert. d. l. ult. §. i. d. quoque C. de mod. mult. quam glosa perperam intellexit sicuti & Oldrad. cons. 15. quali multa à lege indiceretur, aut indicat augeri, aut minui posset, nisi Iudicis præcepto expressum esset quanta esset, quam eius opinione Host. sequutus est & Alex. d. l. 1. §. his datur. D. si quis ius dic. non obtemp. Cuius contrarium senserat Barr. & Imol. l. filiusfam. §. diui. D. delegat. j. nec multam quæ iure intra certum modum cohibita esset, excedi posse, quod d. l. ult. indi-

cat, licet minui insolens non sit. Sed si (vt ante diximus) admissum multa non satis coercetur, pœna irrogatio succedit, veluti & in his de quibus actio ciuili competet, pro quibus tamen & extraordinaria quoque prosecutio intenditur, si admissum exigit, & eius exemplum est apud Liuium lib. 5. de bello Punico. Carbilij, inquit, Tribuni plebis omnia multa cæratione rei capitalis diem Posthumio dixerunt, ac ni vades daret prehendi iusserunt, quo exemplo appareret, qui ciuiliur ante multam irrogassent, postea ad capitalem quoque noxam transiisse, quia atrocius admissum videretur, quam vt multa coerceri deberet. Est igitur pœna lege diffinita de eo delicto, de quo lex in specie statuit, quæ vbi constituta est, de ea iudicantis nulla potestas est, sed in autoritate & potestate legis manet, vt si Iudex scelus de admissio pronuntiauerit, protinus sine Iudicis facto succedat pœna irrogatio, à lege diffinita, & legalis executio. Neque vero antiqua ea pronuntiandi de capitalibus causis forma fuit, quæ nunc vtiur, vt super admissio & pœna simul pronuntiarent, quod nunc facimus, cum dicimus Titium videri adulterij cōiunctum, & ideo gladio plectendum, aut falsæ monete compertum, & ideo aqua feruenti mergendum; sed illo duntaxat, Titium videri adulterium admisisse, id cum erat factum protinus sine vlla declaratione succedebat & infligebatur legalis pœna, lege descripta, legis solo ministerio irrogata, nec erat necesse de ea, i sententia cauere, sic lex. 1. D. ad Turp. pronunciat, calumniatus es, & l. fustibus. C. de infamib. & l. verbum eod. tit. & l. ob hac D. de his qui not. infam. Callido (inquit) commento videris accusationis instigator fuisse, & c. si quem. §. notandum 2. q. 1. vel vt Cic. in Verrem recitat. Sthenium literas publicas corruptis videri, & paulo post omnes, inquit, pronuntiarent non videri Sthenium teneri Edicto Salust. in Catil. Tarquinij iudicium falsum videri, & Taurus lib. 14. Pronunciemus Dominum vltro iure casum videri, & Pli. epist. lib. 5. videri patrem iustus irascendi causis filij habuisse. Quibus omnibus apparet de pœna pronuntiare solitos non esse, cum de admissio statuerent, sed postquam de delicto statutum esset legis penam succellisset, quam nec augere nec minuire Iudex posset d. l. aliud est fraus, & d. l. si qua pœna, & d. l. 1. §. Si non vtiq. D. ad Turp. et si, inquit, de pœna nil Iudex subiecerit, tamen legis potestas aduersus eum exercebitur. Quia, inquit, pœna persequutio Magistratus voluntati non mandat, sed legis autoritati referatur, & repetitum est d. c. notandum. Quare sicuti non à lege, sic nec à tali sententia appellari poterat d. l. si qua pœna, in multa contra l. & in multis. C. de appellat. quāquam Doct. interdum duertum loquuntur, sed perperam percepis legibus vt Bart. d. l. si qua pœna: Nam cum ordinario iudicio criminum persecutio fieret, immutabilis legalis pœna rigor erat, cum grauiore, aut mitiores pœna apud Iuriconsultos infligi dicebatur, l. et si scruior. C. de infam. l. quid ergo. §. pœna. grauior. eod. tit. extraordinarie cognitionis iudicia esse intelligi debent, in quibus pro circumstantiis augendæ minuendæ pœna facultas, iudicij forma tribueretur l. 1. §. ult. & l. hodie de pœn. l. ordo. D. de pub. iud. & tex. l. ordine. D. ad municip. diuoribus, inquit, penis affectos ignominia veluti, transacto negotio postea liberari; minoribus vero, quā leges permittunt subieci, nihilominus inter infames haberi, cum facti quidem quæsitio sit in potestate iudicantium, iuris autem autoritas non sit, quāquam fuisse extraordinaria quoque iudicia, quædam, in quibus etiam diffinita essent pœna, vt de termino morto

l. 2. D. de rer. mot. & sacrilegij. l. sacrilegij. D. ad leg. Iul. pec. & ramen extraordinaria hæc quoque iudicia appellatur l. 4. §. 1. ad leg. Iul. pecul. D. Fuit igitur multa arbitrij incerti & ad Iudicis aſſignatione pendens, intra tamen modum cuius potestati permiſſum, vt ante diximus, neque enim ſi excedi potuit, d. l. certa, quanquam & interdum diſſiſſimè reperitur multa vt ante diximus, quo caſu magis ad penam naturam accedunt. Sunt enim penæ a lege diſſinitæ, vt quæ ſtatuantur inf. Art. 380. 384. 387. 388. 389. 396. Multa corpus nunquam attingit, itaque cum quem virgis, aut flagris, aut foris, aut fuſibus credi audis, penam intelligit, item & cum pecunie diſſinitam lege quantitatem, At cum arbitrio Iudicis permiſſam, cum multam eſſe, qualis eſt Art. 377. 379. 381. 386. 391. & ſeq. 397. & ſeq. & 607. 609. 610. 618. 620. 621. qua ſunt generali diſpoſitione in arbitrio iudicandum poſita Art. 607. Fallum eſt, quod Bar. dixit. d. l. l. ſi qua penas, multam pro delicto non imponi, quod exempla & ipſa multa diſſiniſſimè arguunt; & quod Spec. d. §. 1. tit. de ſenten. pro contumacia, non pro crimine iudici, cum peccato grauiffimo Lilluſſet. C. de mod. multæ. interuſu eas inſigat. Et verò difficile eſt multæ & penæ diſcrimen cum extraordinarie cognoscitur & pecuniaria condemnationi inſigatur, quia quantitas incertitudo ab arbitrio Iudicis pendens differentiam confundit, & vtamque exequat. In quo res eſt digna animaduerſione extraordinarias quas nunc omnes vocamus criminum perſecutiones, abſolute tales dici, cum nulla magis ordinariæ ſint, cum hodie de his vna inuariantis, & Conſtitutionibus Regum diſſinita ſit noua proſecutionis, & ordo iudicij, nec ordinarias vllæ alius cognitionis habeamus, quarum reſpectu hæc quibus viuunt extraordinarie dici debeant, aut poſſint. Nam illi ordinarias habuerunt, in quibus inſcriptione ex forma l. libellorum. D. de accuſ. catendiſque ſolennibus vrebantur, quæ recentiores quidam colligere conati ſunt & veterum tenebris, quantum reſpectu extraordinarias vocabant, in quibus contra fieret, quod gloſ. notat l. 4. §. vlt. verb. extraordinariam. D. de pen. Nos de iſtis Legibus Regum deſcripto, præcipuè Lud. XII. & Francis. I. 1536. apud nos & 1539. toto regno. Quare rem non tenemus nomine abſolui. Hæc igitur cum verè & effectu ordinariæ ſint; conſequitur penam a Conſuetudine iudicis mutari non debere, quod eſt ordinarij iudicij proprium d. l. l. ſi qua pena & d. l. 1. ad Turpil. quas qui nunc orbem ſanguant inſtabilitate iudiciorum, ſibi permittunt excoſe prætextu circumſtantiarum, quæ ſæpè nullæ ſunt, præter conſuetudinis diſpoſitionem inmutare, & vt loquuntur alterare, quod non poſſunt, unde iurifica conſequitur iudiciorum incertitudo, cum ſemel a præſcripto deſleximus. Penas voco, quæ Conſuetudine a Conſtitutionibus Principum ſunt diſſinitæ: Nam iuris ciuilibus penæ nos non tenent, cum illis pro ratione duntaxat, non etiam vt legibus vtamur. Quia propemodum omnes & quæ frequentiffimo illis ſunt, excoluere, ſive improbas hominum id exigit, ſive gentium moribus id inductum, veluti deportatio, niſi quod interdum Reges, quanquam peratores, quanquam conſtitutionem vocant coercere, etiam præſidium ex pena non eſt. Relegatio, exilium, lata fuga, de quibus l. quod ſi forte & ſeq. D. de pen. & Lexilium. D. de inter. & relegat. pro quibus bano.

Argenti, in Conſ. Eris.

A viuunt. Aquæ & ignis interdictione inſolens vel antiquis, pro qua Iuriconſulti etiam inductam deportationem conſtituit. In metallum damnatio excoluit, quia metalla non habemus, vt pridem notauit Imol. l. 2. D. de public. iud. pro qua damnatione ad erumum viuunt. Amiſſio honorum quæ conſiſcatio eſt, uſurpata multis Regni Provinciæ, noſtris inuſi & damnata. Ad beſias damnari, tyrannorum fuiſſe, aut trucidatorum Imperatorum, ſed tamen Pop. Romano uſurpatum. Cæteræ penæ ſerè capitis ſunt, quas cum aut conſuetudine ſunt diſſinitæ, aut vſu receptæ vrentium, negotiumque arbitrij eſſe vt muret. d. l. 1. D. ad Turpil. ſed ea de re extat copioſius And. Tiraq. libellus, qui eſt de pen. legum temperandis, quem ille locum vt alios complures eruditò uno & mox in tota forenſi, ſed ea in modico munere, & perditu rari, ita errauit vt ſuperiores omnes copia ſuperaret. Vt igitur hunc locum concludamus, id præcipuè in hoc diſcrimine multa & pena ſpectandum, quod pena inſanatur, nec quidem omnes, nulla multa inſanatur. Ideo ridicula horum, qui nunc plerumque tribunalia obſident, incauta cautio, cum in his condemnationibus in quibus multis indigne, exiſtimationem reſeruat quali periculum ſit ſanari, cum nulla multa inſanet. Ex penis verò ſine criminaliter ſive ciuilitè agatur, ille tantum quæ ex legibus publicorum iudiciorum, quæ duodecim aut non multo plura numerantur, in priuatis iudiciis nulla nuli ex genere penæ, aut in quibus ciuiles ex eodem facto nate, ſolent inſanare, ex rex. & gloſ. Inſanem. D. de public. iud. & c. inſanem. §. porro. 5. q. 7. unde accidit vt nec pena ex conſiſcationis cauſa inſiſta inſanet, quod gloſ. in d. l. Inſanem ſcribit cum ſit priuati iudicij, niſi in reſeruatum crimen tranſeat, quod publici idcirco inſanant, nec ſtellationis, niſi ex dolo deſcendat quia doli ciuili inſanatur. Sed hæc animaduerſio rari in foro.

^c ſont puniſſibiles.] l. vlt. C. de modo multæ. modum ſupergreſſo dñpñ penam iudicem, hic in arbitrio iudicantis locat, alioqui ſententia nulla eſt. l. certa ratione. C. quando prouo. non eſt necel. Sententia ad hunc locum Platonis conuenientiſſima eſt. lib. de legib. xy. Cauere, inquit, pro vrbibus debet quique, qui adueni iudicaturus eſt, ne ſponte aut inuitus ſupplicium, aut multam ſibi, aut non merito dicat, ne Deam præſidem iudicij offendant; Dicæ enim virgo quædam pudica eſſe dicitur, &c.

E NOT A 4.

- 1 Muneris ſuſpenſio, aut priuatio.
- 2 Indefinita permiſſione arbitrij permiſſum quod ratio, aſſeruit, &c.
- 3 Multitudo ſine appellatione poteſt conſiſtari cum iudice, &c.
- 4 Aduſus iudicem non recurrit niſi dolo, fraude, &c. ex num. 5.

^f ſuſpenſion.] Interdictio eſt muneris temporaria. l. 2. moris, de pen. quanquam & perpetua eſſe poſſit, ſed temporalis contemptu priuatio pena eſt. l. relegati. C. de pen. vt irregularitatis incurſio canonis, ſi à lege aut canone & à diuinis eſt inducta. c. ſim. vbi gloſ. ext. de exceſ. prælat.

^g Priuatione de leuſi offici.] Grande omnino delictum eſſe oportet & exceſſum, pro quo talis pena imponitur, priuationis ſcilicet, & art. ſequenti dicemus, & doli: exigit, aut latam culpam, ext. art. 397. infra.

^h Et plus grande, ſi le caſe requiert.] Id eſt, ſi facti, perſonarum, loci, temporis, denique circumſtantiarum ratio exigit. Vulgò diſponitur ab Iuriconſ. an arbitrio in criminalibus cauſis Iudici permiſſo, ſi poſſit vique

F ij

ad mortem & vltimum supplicium potestatem porrigere; id est forma & conceptione verborum iudicandum, nec si hæc Consuetudo intra suspensionem & priuationem consisteret, dubium quin hæc quoque & intra eas metas Iudicis potestas consistere deberet, nec porro porrigi, sed cum etiam, id quod amplius est, permittat, iam dubij nihil est. Nam id statuunt indelinita permisione arbitrij id permillum videri, quod ratio, atrocitas, aut qualitas facti exiguit, etiam si mors quoque sequi debeat, quod gloss. Ang. & ceteri notant. § in summa. Iust. de iniur. lo. & Imol. l. i. D. de pub. iud. locus apud Chas. rub. r. §. 5. verb. *21 arbitrio*. Sed quarimus, cum in potestate fuerit eius, qui damnatus est provocare, & sibi consulere, Cur non huic imputetur, quod non appellauit potius quam dubia lite & extraordinario remedio, & proinde periculoso cum Iudice conficiatur; Nec certe debet videri prædantis patrisfam. factum. Iure tamen posse cum eo Iudice congredi, qui iniuria multam dixerit, differunt. Bart. operosa disputatione inter questiones. q. 9. nec eius tacitum aut præsumptum consensum qui non appellauit ad Iudicem, porrigi qui parti cui iniuria fecit, imputare non debeat, quod non appellauerit, gloss. c. pastoralis qua vero. vers. celsi fecit. ext. de off. deleg. Innoc. lo. And. c. sacro. verbo, reuocare; ext. de sent. excom. Ang. Alex. Cast. Imol. Lud. Rom. l. 4. §. in cum. & §. sitam vicinum. D. de dam. infect. Bart. Alex. ad cum. Imol. Angel. Lud. Rom. l. i. D. de appell. Pald. c. i. §. iudices. tit. de pac. tenend. Ancl. Bal. Imol. Panor. c. sapè. ext. de appell. Bal. l. obferuare. §. proficiat. D. de off. proconf. Put. in Synd. verbo, appellatio. Fely. in rub. ext. de appell. Ceterum non est probanda eorum sententia, cum putant etiam si appellans victus sit, tamen Iudicem ad interelli teneri, vt nec si deserta sit, aut appellatorem renunciatum, sed nec si vicent appellans quid-

quam habet, quod à Iudice repetat, nisi quanto minus ab aduersario consecutus sit, quàm impendit, sententia est. Pald. d. §. iudices, veluti si fortè line expensis litigantes dimissi sunt. Sed aqior multo ratio in foro obuiuit, ne aduersus iudicantem recurrì posset: ni dolus, fraus, aut consilio eius argueretur; quia in tanta varietate causarum & perplexo disidiosoque argumeto, & iudiciorum libidine æquum non sit ab iudicantibus id exigui, quod ne Themis quidem possit consulatoribus etiam Areopagitibus præstare. Nimum profecto illi tam ardui operosiq. negotij iniqui affirmatores, in quo confessus amplissimè, Curia Centumviralis & quidque orbe toto in eo genere agustissimum labi, falli, sua errata agnoscere sapè coguntur. Nec sine causa maiores nostri aboleri passi sunt veterum morem, quo nullam ob malè iudicatum irrogari Dominis locorum solum erat, & reuocatum nuper doluerunt omnes boni, quæ de re agit Imb. lib. 2. c. 6. Boët. decil. 259. Rebus. tit. de appellat. in præfat.

Si cui igitur multa iniuriosè irrogabitur, provocare habebit necesse, cum Iudice non congregietur, nisi dolus proponatur, aut fraus, aut consilio, quo casu vocari in ius debebit. Nec enim aliter inter partes iudicatum inauditum qui iudicauit, tenebit, quod rectè Bart. scribit. d. q. 9. & Put. d. §. appellatio, Innoc. Abb. Sic. Præpositus c. cum speciali. ext. de appell. & quos Aufser. citat. glo. i. c. 4. tit. de adiur. in caus. appell. in Stylo Parlam. & nuper est Ord. publicata Maio mensè 1564. & art. 7. constitutum & dicemus art. sequenti. Et Plato lib. xij. de legibus potestatem facit inique damnato iudicantem accusandi, Nec alius vltus eius constituiti, quod de syndicato statuitur, & Constitutio eam in rem extat, auth. vt iud. siue quoque suff. fiant. §. si quis autem & seq.

ARTICLE XXXIIII.

ART. C.
XXXI.
NOUVE
CONS.

Et quand ceux qui ont le gouvernement sur autres, mesprennent scientement en leurs offices, és choses qu'ils doivent garder: ils doivent estre punis sans remede, selon le cas & méfait, à l'exemple de tous autres.

Et quantum ad eos qui aliis præsumunt in aliquo munere seu officio, & dolum scienter committunt in suis officiis seu muneribus, in his rebus quibus custodia eis mandata est, debent puniri sine villo remedio seu gratia secundum maleficium, ad exemplum omnium.

Vulgarum de Ethicis axioma. Magnam omnino personam fuisse qui iudicat, hac quidem in re, Deus, quomodo quidem eos scriptura appellat, & proximè Dei munus accedens; Quare Religione, integritate, pietate excellere cum conuenit, qui sibi id munus imposuerit, Quod Plato lib. de legib. 12. excutitur pluribus, & cum sequutus Arist. lib. 3. politic. c. 7. Sed excurrì communes in locos Notæ non patiuntur.

Quand ceux qui ont gouvernement. Cum hæc oratio vniuersalis sit, idèòque omnibus conuenire possit, quibus quidquam publica de cura creditum sit, tamen de his quibus iudicandi provincia obigit, præcipuè statuere intelligenda est. Qui verò præstare debent dolum, latam leuissime culpam, posteriùs dicemus, verbo, mesprennent scientement, Nec tamen quod ad alias quasque functiones attinet, inutilis operæ fuerit,

D quid cuiusque officij sit artiffic. Diligentia erit ulla laus, nec tamen, quod existimo, non & studiosius iuris grata.

NOTA I.

Omnes de dolo & lata culpa teneantur: sed qui de leuiissima, imperitia & negligentia teneantur usque ad num. 45.

DE IUDICIALIBVS.

Magistratus omnes dolum, & culpam latam præstare debent ex officio necessitate. I. magistratus. D. de adm. rer. ad ciuit. pert. & l. ult. D. de magistr. conue. Magistratus, inquit, reip. non dolum solummodo sed & latam negligentiam, hoc amplius etiam diligentiam debent præstare. I. non simpliciter. D. eod. tit. de magistr. conue.

conue, Bal. l. que fortuitis. C. de pigno. act. Bal. Ang. Imol. l. cum ita, §. species. D. de legat. ij. Nec tamen leuissimam culpam præstant, quæ aut nulla est, aut ab Iudice præstari non conuenit, li integra alioqui fama est, quod Nicol. de Napp. notat inter scripta Bart. l. proponebatur. D. de magist. con. Alex. ad Bart. l. vlt. D. de var. & extr. cognit. falf. l. i. C. vt omnes tam ciuil. quam milit. iudic. Bald. l. obferuare. §. proficisci; vbi & Ang. D. de off. procu. vbi de consuetudine Iudices negant syndici solere de leuissima, vt nec de negligentia; vt & Jacob. Belloni. tit. de fuga reo. num. 57.

2 Consiliarium, hoc est, qui indicantis sit a consiliis negare teneri, nisi de dolo & imperitia. Bart. l. idemque. D. si quis ea. D. mandat. Bart. & Alb. l. ex maleficiis. D. de act. & oblig. Bart. l. 2. D. mand. Alex. l. iud. Rom. l. si quis in conscribendo. C. de pact. Specul. tit. de requirit. consil. §. i. ver. consiliarium. Sed hi loci de Assessores Iudicum intelliguntur; Nam quos Consiliarios appellant Parliamentorum aut Præsidum quin vt quilibet Magistratus de dolo, lata culpa, & negligentia teneantur nulla dubitatio est. Sed etiam in eodem Magistratu plures sint collegæ omnes tenentur de culpa pro rata & viribi, vt ait Bald. in rub. C. de pen. iudic. qui mal. iud. de his quidem quæ communiter gesserint communi administratione, nam si separata administratio est, vnusquisque de eo tenetur quod fecit. l. Imperator. D. de appell.

3 Ab Assessores dolum, latam & leuem volunt præstari, in quareponant imperitiam, id est, in esse profellum, cum qui ius ignoraret, quod Lud. Rom. Fulgos. & alij notant l. 2. D. quod quisque iur. leuissimam etiam dixit Bald. d. l. que fortuitis, & ante diximus. His cum peritiam iuris proficiantur, & ad hoc confuturur, & salarium capiant haud dubie imperitiam imputant, & leuem culpam.

4 Quod ad Delegatos ea omnia præstare debere, quæ & ordinarij debeant, quare non minus hos quam alios licetiam suam facere putant. Bart. l. vlt. D. de var. & extr. cognit. Ang. §. i. Insist. de his obligat. quæ ex qual. delict. nascunt.

5 Eadem & in Examinatore testium, & referendario, & Auditore volunt, quod Io. Fab. notat. d. §. i. 6.

6 De arbitro eadem sententia est, quod de Iudice, quod Bart. notat vbi & Ang. & l. vlt. D. de var. & extr. cog. vbi addit Alex. idē Bart. Alex. Saly. Fracif. Aret. Fulgos. post. glof. Lud. Rom. d. l. si quis in conscribendo. Ang. & Franc. Aret. l. mancipia. C. de ser. fugit. & d. l. ex maleficiis, & d. §. i. Cast. l. filiusfam. D. de iudic. Bald. d. l. que fortuitis. ver. redeo ad primum, Imol. l. diuus. D. de re iudic. Bart. l. vlt. D. si mens. falf. mod. dix. Alex. ad Bart. d. l. fin.

7 Arbitratorum dolum duntaxat, & latam culpam præstare volunt propter laxiorem potestatem & arbitrium indefinitum, quod etiam conciliationis causa de iure alterius dectalis permittit. Sententia est Bal. Ang. & Alex. Fulgos. d. l. Si quis in conscribendo glof. l. vlt. Cod. de cont. emp. Bart. l. i. C. de discul. lib. x. Imol. d. l. diuus. Ang. d. l. mancipia. & d. l. filiusfamilias. vbi & Paul. Cast.

8 Aduocatus dolum, impudentia, & negligentia imputatur, Ang. d. l. ex maleficiis. Bart. l. 2. D. mandat. Alex. in rub. C. de procur. Spec. tit. de aduocat. §. vnusquisque ver. quid li per impudentiam. d. l. Imol. diuus. D. de re iud.

9 Notarius, de dolo & imperitia tenetur, Bald. in rub. de pen. iud. qui mal. iudic. & l. vlt. D. de magist. conueniend. Francif. Aret. d. l. mancipia. per glof. fin. l. final. Si mens. falf. mod. dixerit quo loco male

A glof. Tabularum pro Tabellione accipit. Paul. Cast. & Ang. d. l. Si filiusfam. Cast. & Rom. d. l. si quis in conscribendo Alex. ad Bart. d. l. fin. Io. Fab. d. §. i. de oblig. quæ ex quasi debet. cum ibi Tabularius pro Cambitore, vt loquuntur, aut Calculatore accipitur.

Executor, dolum & latam culpam præstat, l. i. 10 pignora. D. de emet. qui sunt Apparitores, si forte confulto dolo rem viliori pretio addixerint, aut quid eorum fecerint, quæ diximus sup. art. 15. Isergi delinquunt. Ang. d. l. filiusfam. Sed & negligentiam præstare debent, quod Iaf. notat. Leum qui C. de procur. & tex. l. quicumque C. de diuers. off. lib. XII.

Tabularius, *changer*, Calculator de dolo, lata culpa & imperitia tenetur, quia ad id præpositus est, & proficetur tabulariam, glof. d. l. vlt. li mēf. falf. mod. dix.

Commentariensis, dolum, latam & leuissimam culpam præstat, quod dicemus inf. art. 41. Put. in synd. §. an si plures. fo. 72.

Procurator litium omnem culpam præstare debet, etiam leuissimam, l. i. ad Procuratorem. C. mandat. Procurator verò ad negotia de leuissima non tenetur, quod Bart. ait, l. quod Nerua. q. 9. D. de pos. & idem Leum qui §. si epistola. D. de furt. Imol. l. diuus. D. de re iud. Bal. l. que fortuitis. col. penul. C. de pig. act. glof. l. i. verb. non fecit. D. de tutel. & rat. distrah. Decius l. contractus. D. de reg. iur. ver. & discurrendo. Eadem est Actoris publici & Syndici causa, & omnis Officialis publici Bald. Imol. Angel. Leum ita. §. species. D. de legat. ij.

Mentores agrorum, æstimatores, *præfens*, *cordens*, 14 de dolo & lata culpa tenentur, l. i. §. hac actio. D. si mens. falf. mod. dix. Bart. l. i. C. de discul. lib. x. Alex. in rub. C. de procur. Bald. d. l. que fortuitis. q. i. nam imperitiam non præstant, quia sibi imputare debeat qui eos adhibuit, d. §. hac actio. Quod in his verum esse potest, qui pro arbitrio delingunt; Nam qui ex necessitate, alia in causa sunt, cum legis ratio acque ideo dispositio deficiat, veluti qui nuper sunt à Rege Edicto constituti, quos adhibere prædici necessitas est ex creatione, ideoque de dolo & imperitia tenentur, cum necessario se & nolentibus obtrudant & memoriam proficiantur, nec voluntati accedantur, & ignorantiam præstare debent cum mercedem capiant, vt quilibet amittes.

In Architectis, & circatoribus ædificiorum, & quos 15 magistros operum vocant eadem ratio est, Nam & à Magistratibus capere instrui, ex Ord. Caroli IX. ann. 1567. voluntarie alitionem alia causa est, l. vlt. D. si mens. falf. mod. dix.

Curator ad litem datus de dolo, & leui culpa tenetur, leuissimam non præstat, quia inuitus adhibetur, quod Bald. scribit d. l. que fortuitis. col. penul. Bart. d. l. quod Nerua. Bald. l. i. D. de fideiuss. & nominat.

Curator honorum, id est, Commiffarius gubernandi 17 dis bonis fideiis, dolum tantum & latam culpam, non etiam leuem præstat. tex. est l. procur. ait. §. ut paret. D. de bon. auctor. iud. possid. glo. l. i. verbo, rata habebuntur. D. de curat. bon. dand. Alb. ibidem Bart. Lud. Rom. Imol. Ang. Cast. l. si finita, §. si quis damni. D. de dam. infect. præsertim cum curationem recipere cogantur ab Apparitoribus & Iudicibus d. l. in fin. Sed contra existimant Carolus Molin. tit. de feud. §. 9. glo. 7. q. 2. & de leui culpa tenentur, ad similitudinem pignoris conuentionis, cum hoc sit pignus prætorium.

Tellus dolum & latam culpam præstat, quod Paul. 18 Cast. & Lud. Rom. notant d. l. si quis in conscribendo C. de pact. atque hæcenus de iudicialib.

F Argent. in Conf. Br.

E ij

DE CONTRACTIBVS.

19 Qui ipsos contractus conciliant proxenetas de dolo & lata culpa teneri putant. Bald. d. l. quæ foruitis. q. 1. Barr. l. 2. D. de proxenec.

20 Mandatarius de dolo, lata culpa, & leui l. contractus. D. de reg. iur. l. in re mandata C. mādāt. idque extra iudicia quidem, nam mandatarius ad lites, id est, Procurator etiam de leuissima tenetur, vt ante dictum est. Doct. d. l. contractus. In contraria mandati etiam leuissima. Bald. l. quæ foruitis. Barr. l. si feruus. §. quod verò sup. de furt. & d. l. quod Nerua. q. 9.

21 Commodatarius cum gratia eius commodatum fiat de leuissima tenetur, §. item si cui. Inst. quib. mod. re contr. oblig. l. si vt certo. §. nunc videndum. D. commod. l. i. §. is quoque. D. de act. & oblig. Si vtriusque gratia fiat tunc lata dolum culpa & dolus præstatur, d. l. si vt certo. §. interduum. Barr. d. l. quod Nerua. q. 12. & Bald. d. l. quæ foruitis. q. penult. vers. ideo qualiter.

22 Venditor in re vendita de dolo & lata culpa d. l. contractus. addo & de leui. §. cum autem. Inst. de contr. empt. l. quod sepe. §. si res vendita. D. de contr. empt. Decius. d. l. contractus. leuissima. D. de peric. & commod. rei vend.

23 Qui pignori accipit ex conuentione, de lata & leui culpa tenetur d. l. contractus, & §. creditor. Inst. quib. mod. re contr. oblig. d. l. si vt certo. §. nunc videndum. Bald. l. si cur. C. de pignori. & d. l. quæ foruitis col. penult. vers. vito qualiter Decius vbi sup. Barr. Bald. Ang. Imol. Rom. Cast. l. si finia. §. si quis damni. D. de dam. infect. gloss. & Doct. l. 2. D. de curat. bon. dand. l. prator ait. §. est præstata. D. de bon. auct. iud. possid. leuius in præstato pignore, vt ante diximus.

24 Conductor & locator verique tenetur de dolo lata, & leui culpa d. l. si vt certo. §. nunc videndum. l. in iudicio. C. locat. d. l. contractus. aliquando, & leuissima ex rei qualitate. l. si merces. §. qui columnam. D. locat. Decius conf. 473.

25 Nauta, caupo, stabularius tenentur de dolo, lata, leui, & leuissima glo. l. 2. §. eodē. D. naut. caupo. stabul.

26 Negorum gestor, de lata & leui tenetur l. §. interduum. D. de negot. gest. & l. tutori C. eod. tit. de leuissima non tenetur, ne aliqui homines abducantur ab rebus alienis procurandis. Barr. d. l. quod Nerua. q. 11.

27 Depositarius, si quidem quæ natura est depositi, gratia tantum deponens sit dolum tantum præstat d. l. quod Nerua. Aliud est in eo qui se depositio obtulit, aut si depositarij quoque aliqua causa sit. Nam tum leuissima quoque præstanda est, quod Barr. ait d. l. quod Nerua. q. 8. Decius d. l. contractus, & conf. 473. vol. 3. & Paul. Paris. d. conf. 74. vol. 1.

28 Emphyteota de lata & leui culpa tenetur, Bald. auth. qui rem C. de sacros. Eccl. Decius d. l. contractus.

29 Maritus qui dorem accipit de lata & leui respondet, d. l. contractus & d. §. nunc videndum gloss. l. si constante. §. si maritus. vers. culpanda. & l. si mora. vers. culpa. D. sol. matr. Bald. l. quæ foruitis q. 5.

30 In actione pro socio, dolus & lata culpa præstatur, d. §. nunc videndum, & §. vlt. Instit. pro soc. Bald. vbi sup. col. vlt.

31 In rebus citra societatem communibus, dolus lata & leui culpa præstatur, d. l. contractus, & l. heredes. §. non tantum, & l. puto. §. sed & si. D. fam. hercif. Barr. vbi sup. Decius d. l. contractus.

32 Qui precario accipit, de dolo & lata culpa tenetur, l. quæsitum. §. cum quoque D. de precar. Barr. vbi sup. q. 13. Bald. vbi sup. col. penult.

A Locator operarum, diligentissimam custodiam, & leuissimam culpam debet l. si merces, in fin. D. locat. Decius vbi sup. & conf. 473. lib. 3.

Tabellarius qui epistolas recipit perferendas, ad custodiam se obligat, & dolum, culpam atque adeo leuissimam præstat, si quidem prærium accipit Barr. l. cum qui. §. vlt. D. de furt. Alia causa est eius qui gratiam operam præstat qui ex dolo duntaxat, & lata culpa tenetur.

Fideiussor, dolum duntaxat & latam culpam præstat, l. fideiussor. D. mand. Barr. d. l. quod Nerua, & d. §. si epistola. Bald. l. quæ foruitis.

B In actionibus autem contrariis omnibus, in quibus directus non venit nisi dolus & lata culpa, latissima semper præstanda est, quod Bald. ait d. l. quæ foruitis. col. pen. ad finem, & vbi in directis non venit, nisi leuissima, in contrariis non venit, nisi grauilima.

IN MYNERIBVS AVTORITATE publica, vtilitate privata.

C Tutor & curator, dolum, latam & leuem culpam præstant l. i. D. de tut. & rat. distraha & cum diligentiam quam in suis rebus tenent. l. a tutoribus. D. de administ. tut. l. quidquid. C. arbitri. tutel. Barr. d. l. quod Nerua. q. 10. Bald. d. l. quæ foruitis & l. i. D. de fiduciis. & nomin. Quod si coacti id minus subeunt, leuissimam non præstant, l. tutori C. de negot. gest. Doct. d. l. contractus gloss. l. 2. De bon. auct. iud. possid. ind.

Procurator in eadem causa est, quatuor, l. penult. D. de eo qui pro tut. neg. gest. maior etiam culpa est eius qui sponte se obtulit.

Curator ventris etiam leuem l. i. §. item si periculum. D. de vent. in poss. mut.

IN VLTIMIS VOLVNTATIBVS.

Executores dolum, & latam culpam debent, Bald. d. l. quæ foruitis. Bald. & Imol. l. cum res. §. 1. & l. si feruus §. gatus. & cum quid. D. de legat. j. Quod si legum ob causam executionis accipit, etiam de leuissima tenetur, vltimi mercede accepta, Bald. d. l. quæ foruitis. vers. quaro de executor.

Heredes de culpa legataris tenentur, Barr. Bald. d. l. ceteris Barr. d. l. quod Nerua q. vlt. Alex. ad eum latē. Bald. d. l. quæ foruitis.

Prælati & quicunque beneficia obtinent, de dolo & lata culpa tenentur, Io. And. Gem. c. 1. de suppl. negl. prælat. in 6. Panor. c. ea quæ. ext. de stat. reg. lal. l. cum qui. C. de procur. Luc. de Pen. quicunque, C. de diuers. off. lib. XII.

Omnes administratores alienæ rei, generaliter, tam vniuersales quàm rei aut gestionis certæ Occonomi, Nofocomi, Curatores ædium sacrarum, de dolo lata & leui d. l. tutori, §. 1. Inst. de oblig. quæ ex quas. delict. cont. l. si negotia. D. de neg. gest. Molinaus in Consuet. Parisiens. tit. de feud. §. 6. gloss. 7.

F Reges, Duces, Comites, Imol. & Angel. l. quod si forti. §. sunt quidam. D. de solut.

Capitanei galeatium Nauarchi, de leuissima Alex. conf. 41. vol. 1. Decius d. l. contractus.

NOTA 2.

1 Dolus quis, & peccata non æqualia.

2 Lata culpa quæ & nuna. 7.

3 Imperitia quæ.

- 4 *Lata culpa est dolo presumptus.*
 5 *In capitalib. culpa non aequiparatur dolo.*
 6 *Qui latam & leuem tantum constituit ex arte.*
 7 *Culpa latissima, letior, & lata quæ.*
 8 *Iudex non tenetur ad id quod estimationem parit, nisi ex c.*
 9 *Iudex non respondet parti nisi arguatur de dolo &c.*
 10 *Heredes iudicis ad quæ tenentur.*

Moffrennen scientiam. Hic Consecutio dolum
 1 duntaxat attingit. Nec tamen culpa nullam esse coë-
 ditionem intelligendum est. Dolum dicimus à diffini-
 tione, consilium, meditationeque machinationem al-
 terius circumuentionis causa repta. L. §. 1. D. de dol.
 & pluribus describit Bart. d. l. quod Nerui vers. & primo.
 Quare non potest non mala mente, & ostensione
 recti adire, quod dolo admissum dicitur. Cæterum
 non uia estimationis peccata cõstent. Nec Stronem
 sententiam sequimur, quæ ea æqualia putant, nec Dra-
 conis legibus tenentur, qui omnem omnibus debetis
 penam mortis faciunt, tam eius qui olera, quam qui
 facta compulsi, quod Plot. in Solone scribit. Nos
 humanis qui penas delictis atemperandas censu-
 mus, quod Bald. dicitur, d. l. qui fortis col. 3. vers.
 sed hæc quæro. Disputant Theologi quomodo æternæ
 felicitatis hic suppliciorum gradus esse, nec parti aut
 honore, aut noxa haberi futuris. Iuriconsulti delicta
 nominant, quæ mala mente admittuntur. Cum sceleris
 hæc prima sit eiectio. Quod se Iudice nemo nocens
 2 absoluit. Proxime ea culpa collocat quam latam
 appellant, quæ triplici ab eam probet, cum scilicet
 ignorantia, et illa proponitur, eius quod omnes no-
 runt, aut dissoluta negligentia officij, aut impericia eius
 artis aut arteficij, quod profectus. Nam cum nature
 humane iudicia sint diuine mentis semina quædam,
 unde sunt anticipatæ illæ notiones de rebus, quas pro-
 plices vocant, quæ sunt intelligentie principia quæ
 omnino non habent, aut in quibus vicio organorum
 aut vitæ aut aliis incommodis sunt depernata igno-
 rantia appellamus. Huius generis fuit illa in Claudio
 Cæsare damnata *etiam de curia* Inconsiderantia &
 imprudentia, propria significatio, quanquam hæc
 fæpe Iuriconsulti pro impericia iudicantium aut pro-
 fectorum usurpant. Huius uero tribuitur ignorare aut
 non intellexisse, quod omnes sciunt, non uidisse quod
 omnes vident, l. latæ, D. de verb. signif. quo casu actio
 ex quasi maleficio nascitur, l. vi. D. de var. & extr. co-
 gnit. l. ex maleficijs, §. si iudex, D. de actio. & oblig. §.
 3 l. inf. de oblig. quæ ex quas. delict. Sed & magis spe-
 cifica ignorantia eius artis quam quis profectus, &
 impericia dicitur, huic eadem culpa tribuitur l. imperi-
 tia. D. de reg. iur. l. si ferus seruus. §. si calicem & l.
 item quæritur. §. si goma. D. ad leg. aquil. & res est
 nõ arcana. Huic generi etiam tribuitur locos & signa-
 rum curandam sceleritas, de qua l. magna, D. de
 verb. signif. Magna negligentia, inquit, magnæ culpa
 est d. l. magna. D. de verb. signif. Improbior aliquando
 negligentia sapius rogatur quod officij esset, non se-
 cille. Ac imperitiam quidem esse, potius professioni
 imputatur quam nature. Neque enim imperitiam esse
 simpliciter pro peccato habetur, nisi periti professi,
 quod Bart. ait d. l. quod Nerui, quia. Professio sine
 excusatione est, quod Bald. ait d. l. qui fortis col.
 penult. vers. iuxta hoc rucio, Huic tribuitur in iudi-
 cantibus peritios aut receptas de iure sententias nõ
 esse sequuntur, l. cum prolati, D. de iudic. singula-
 res paucorum aut unus abieci fecerunt, aut nõ du-
 bio vix Articulo hesisse nec factum quidem recte pre-
 cepisse, unde errorem iudicantis sequatam esse appa-
 reat. Culpa etiam peritos non adhibuisse perplexa aut

A momentosa in causa & minus exercitata. Nam id
 ignorasse, quod nisi negligenti viâ & doctrina no-
 mine leuissime aut nullius potius culpe est, quod Bart.
 dixit d. l. quod Nerui, §. in fin. Atque hæc late culpe
 qualitates enim occurrunt adequatè & formaliter do-
 lus dici non debet, qui consilium & promptam ma-
 chinationem exigit ad alterum circumuentionem, quod
 Bart. dixit d. l. quod Nerui in descriptione culpe la-
 tioris. Nam quantumlibet crassa ignorantia, imperi-
 tia, negligentia, in quibus lata culpa consistit, volenta-
 tem tamen male mentis excludunt, quare cum qui ta-
 lis sit negligentem, supinum, imperitum, ignorantem
 possit dicere, quæ meritis vicia sunt, dolus non pos-
 sit, nisi aliunde dolus accedat, cuius doli proprium est
 in alium agere, ideo dicitur solemus consilium quantum-
 libet in iustam excusare ramen a dolo ligatur §. r. d. de
 lib. caus. l. plagij, vbi glo. D. ad leg. Flau. de plagis. Do-
 lo ramen præsumptum tribuuntur, qui cõsuet in latam
 culpam cadunt, d. l. magnæ & d. l. quod Nerui. Bald. d.
 l. quæ fortis col. 4. in princip. Magna culpa inquit
 Iuriconsultus, dolus est, quantum in capitis delictis qui-
 dem cum de pena corporis agitur, lata culpa dolo nõ
 exequatur, nisi specibus quibusdam casibus, qui ab
 C Angelo numerantur. In lege. D. ad leg. Cor. de licet.
 vbi Hippol. Marf. Hoc genere si quid est ab Iudice ad-
 missum quod in dolo cadat, si quid per fortis aut
 gratiam sit paratum, & eorum aliquid quæ in legem
 iul. repetundarum incidant, item suam facit Iudex
 dicitur, coramque suis æstimatõe, quæ in causis re-
 citatur, impendat & quod interese est ibi, & ex malefi-
 cio tenetur, & penis l. vi. C. de pen. iud. qui mal. iu-
 dic. & auct. v. d. iudic. aud. inter. & legis C. de me-
 di. & ficiis si causa capitalis est. Cæterum in culpâ
 6 species Iuriconsulti plura fecere, quas Zarus exagita-
 uit, & aduersarias duas late & leuis edidit, quæ si
 D tentia magis ex arte est, quamquam antiqui cõtra
 ratione iuris non pugnat, nec res spectantibus magni
 eius rei momentum est. Consilium quidem culpe tantum
 7 tan esse appellationem ut ipsa quoque errata possit
 cõprehendere, neque culpa quæ latissima dicitur aliud
 est, quam formalis doli, quod Bart. ait d. l. quod Nerui
 vers. & primo quæro. & Bald. d. l. quæ fortis col.
 5. vers. Sed dubitatur. Sin quidpiam minus delicto est
 commissum, culpa lae tribuitur, & ex quasi maleficio
 obligat, ita, vt minus aliquid delinquit intelligatur, l.
 vi. D. de var. & extr. cognit. vbi Iuriconsul. negat ex d. l.
 E Quo dari actionem, sed ramen qui peccasse aliquid in-
 telligatur Iudex, licet per imprudentiam, actionem in
 factum dari, ad id scilicet quod Iudex æquum videtur,
 reuera id quod interese actentis. Hæc quidem vici
 tentia est de iudicantium culpis, vt quæ his gradibus
 sunt reposita ita coëntentur, minores etiam pro mo-
 do admitti. Quæ de re ueræ & repugnantes à Iuricon-
 sultis dicuntur sententia, nec eas hoc loco vacet ex-
 pendere. Locos indicabimus paucos de plurimis apud
 Bart. Cast. Fulgos. Angel. l. i. h. r. s. f. m. D. de iudic. Bart.
 Bald. Ang. Saly. Francisc. Auer. l. m. i. c. i. Cod. de ier.
 figur. Bart. Cast. Alex. Luis. Rom. Insol. Fulgos. Ang.
 F Alber. l. 4. §. in eum. D. de damn. infect. Bald. exp. l. 6.
 Iudices, ut de pac. tenent, Bart. Alex. ad cam. leg.
 vlem. D. de var. & extr. cog. Bart. Bald. Luis. Rom.
 Fulgos. l. i. quæ in consensendo. Cod. de pact. D. cum
 prolati. D. de re iudic. Bart. quæst. i. princip. iudex
 per imprudentiam. Panor. c. cum sic ext. de for. comp.
 Par. Par. in Synd. §. Iudex. fo. 176. Ang. & Fab. d. §. i. de
 obligat. quæ ex quas. delict. nascuntur.

Atque ista quidem nec diuini sententia est. Certe
 8 rum vsu aliquando iuribus consulere, Nec videri,
 Iudicem ad huc æstimatõe in damnum quantumlibet

dolus arguatur, nisi si res à colligente seruari nō potest aut quantominus potest, veluti cum in maritimis capturis bona ei restituta sint Iudicis iusti, qui hodie non comparat & malè Iudicatum pronunciatum est, per dolum aut sordes, aut grandi culpa. Alioqui si de opimo prædio iudicatum est quod extat, aestimatione eius à Iudice dependi, quia dolo malè indicauerit non est receptum, cum res falsa sit, & iniquum sit cuiusquam lucro cedere, qui dolo sententiam obtinuerit, & ex prouocatione restitutionem auctor consequi possit. Impendia certè & id quod interest restituet, multa, abdicatione officij coercet, extrema etiam exempla irrogari poterunt postulatam publico Actore. Partem quidem nil præter id quod abstit. arg. l. Imperator. D. de appell. & l. iutores D. de constitutor. Nec receptum est partibus quidem respondere nisi dolus, fraud, aut concussio arguatur, aut si iuris & facti error proponitur, multa, aut si negligentia, quod ita tamen fieri potest si audit sit ex Ar. 7. Ord 1564. Nam inauditos damnari iniuriū & insol. ns, quātūlibet aperto errore, quod diximus sup Ar. 33. Vocati ex eodem processu interdum damnari possunt multa, cum errores patent, nec iusta excusatio proponitur ex sententia. Part. l. cum qui. C. de procur. Put. in Synd. vers. delinquens in officio. fo. 104. Bald. l. venales. C. sent. rescind. non poss. Porro damnatis ex dolo aut culpa recursus, vt aiunt, non datur aduersus partes, quia ex suo dolo cōueniunt non habent quod conuequantur, & sua admittit lult. Bald. Ang. Francisc. Aret Cast. d. l. micipia. Cast. d. l. filiusfam. Ang. l. si quis dolo, §. si quis ex dolo. C. de re iud. per tex. l. si communis. D. de noxalib. Sed & illud quoque nota dignum, cum ex dolo cōueniuntur, non dari aduersus heredes actiones nisi lite contestata; At cum ex culpa dantur, heredes quoque conueniri possunt, quod Doct. d. §. in cum. notant. Put. in Synd. d. §. Iudex vt non arguatur. Sed in probationis forma magnum est discrimen, cum aut ex dolo aut culpa agitur. Nam vulgo traditur, cū ex dolo agitur probari interesse sacramentum, probato delicto, quod illi volunt. d. §. in cum. l. al. & Alex. d. l. argentarius. §. cum autem. D. de eend. vbi & Bald. & Ang. Sed dolum clarissimè oportet probari, cum magna præsumptio sit pro Iudice, quod Bald. notat. Lobliuare. §. proficisci. D. de off. proconf. l. al. l. i. C. vt omnes Iudic. tam ciuil. quā milit. iniqua & absurda est sententia Bartol. l. si quis in conscribendo. C. de pact. qui ob malè iudicatum in exceptione declinatoria, putat Iudicem litem etiam de principali suam facere, & ad totale interesse tenceri malè percepto textu, de quo Cast. Salyc. Angel. Fulgos. Bald. ibi lingant.

NOTA 3.

- 1 Iudex extra officium delinquens litē suam non facit &c.
Nec eius nominatores tenentur ibid.
- 2 Exempla quædam in officio delinquentium &c.
- 3 Qua pena puniendi essarij delinquentes &c. nu. 4.
- 5 Pendente questione delicti an administratione officij interdicatur &c.
- 6 Recipiendus in officio si crimen obijciatur.
- 7 Datur prelati coadiutor pendente accusatione.
- 8 Supplicia necessaria vt exempla.

1^c En leurs offices.] Neque enim litem suam fecisse Iudex dici potest, qui extra officium deliquit, ideo qui vultus aut plagam intulit, aut aliquid à quoquam corrasit, extra ius, nomen & occasionem officij, ad hunc Articulum non pertinet, sicuti nec quo ad competentiam, & Iurisdictionis capacitatem, quod supra notauimus. glo. vlt. §. 15. & §. 38. & 39. Quamobrem & Guil.

A Cui. scripsit l. nulli. C. quot. appell. non recip. Syndicatores deputatos ad syndicandum non posse se intro-
mittere de gestis extra officium, aut non respectu officij, & Salyc. l. 2. per illum text. C. vbi de ratio. ag. oport. Lud. Rom. conf. 415. incip. quo ad primum & col. 424. incip. iniquo queritur. And. Barbat. add. ad Bald. d. l. nulli. Bald. l. obseruare, §. proficisci. q. 2. D. de off. proconf. Sigismund. in tract. statutorum, verbo officialis. Bertach. in rept. verb. officialis electus, num. 10. Sed sicuti de gestis extra officium non respondet, sic nec nominatores nec fideiuflores eius tenentur: quod Lud. Rom. notat Conf. 358. incip. in casu propolite per l. i. §. familiar. D. de public. quo loco Bart. & ceteri Bald. d. §. proficisci. quæst. 2. l. al. l. i. Cod. vt om. indic. tam ciuil. quā milit. Rom. l. i. D. naut. camp. stabul. Loc. apud Mar. in rub. de fideiuf. num. 182. quantum qualitas officij delicti grauitatem auget tamen extra officium admitti, quod Bald. Salyc. Cyn. Fulgos. notant. l. nemo. Cod. de summ. Trinit. Bald. cap. 1. §. iudices. tit. de pac. intram. fir.

4 Es choses qu'ils doiuent garder.] Veluti si Præfectus arcis eam prodidit, de quo Oldra. & conf. 92. aut Commentariensis custodiam. l. ad commentariensem C. de custod. reo. aut Salararius saltus cædi, aut suppellex aut depasci permittat, aut Porcitor portorium dissimulet, aut Præpositus moneta adulterari sinat, aut pecunie regie Quæstor interuertat commissam, quæ nouissima exempla fuere, aut si quæ talia sunt. His delictis vincti nouissima exempla merentur, & perijuri tenentur, & de dolo, & furto aut prodicione, auth. iusur. quod præst. ab his, & auth. de mand. prin. ip. & auth. vt diff. iud. audir. interep.

5 Esre puni sans remede.] Id est, inexorabiliter & nouissimis excep-
tis, Iudices, inquit Imperator, qui se feceribus & furtis maculasse conuicti fuerint ablati
D. d. illorum insignibus, & honore exuti inter pessimos quosque & pl. becos habentur, nec sibi posthac de eo honore blandiantur, quod scipios indignos iudicauerint. l. iudices. de dignit. lib. xij. C. Sententia est Ambrosij. Iudicet, inquit, de alterius errore, qui non habet in se quod condemnent, & qui non agit, que in altero putauerit puniendam. c. iudicet. q. 7. & alibi. Deterius, inquit, Prælati delinquant, ac per hoc ipsi quam alij crudelius puniuntur, c. præcipue. i. q. 3. & Gregor. in pastoral. Prælati qui peruersa perperant tot moribus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt, qui locus eadem plane sententia tractatur à Philone Iudæo, in libello de Iudice, & c. nulli fas. 25. q. 1. Eo. pertinet dictum illud Pauli; Quapropter inexcusabilis es o homo qui alterum iudicas, in quo enim alium iudicas teipsum condemnas; & paulo post: Existimas homo qui iudicas, quod talia faciens effugies iudicium. Qui locus etsi de priuatorum hominum iudiciis accipitur, tamē ad publica quoque Magistratum iudicia transferri potest, ex loco illo. 2. Paralip. 19. Non hominum, inquit, iudicium excriscit sed Dei, & quod euenire iudicaueris in res vnde dabit. Eadem Cic. Orat. in Verrem, cum qui al altero vitæ rationem repositat, sibi ipsi legem in, onere ait bene viuendi. ceterumque, & virtutis, quod idem statuit. §. illud videtur. auth. vt iud. sine quoq. suff. fiant. Poëta etiam nobilis versus est.

Omne animi vitium tanto constitutum in se

Cum in habet, quanto maior, qui peccat habetur.

Hæc cum ita sint, non mirum est, acres pœnas iudici peccantibus Magistratibus: Possunt igitur multa
coerceri suspensione, priuatione officij, & capitali supplicio, si admissum poscat. §. si quos. C. de off. præf. prætor. Orient vbi Alb. Bald. auth. statuimus. C. de epis. & cler.

cler. glof. & Bald. l. vlt. C. de custod. reor. Bald. & Francif. Arer. d. l. mancipia. Spec. tit. de accusat. vlt. item quod est inagistratus. Bart. & Francif. Arer. l. prope-
randum. §. sui autem viragie. C. de iud. Felyc. excom-
municamus. ext. de heret. Put. in Synd. §. qualiter ar-
guatur. fo. 179. Jacob Belloais in praed. tit. de fuga reor.
num. 17. Iuod. & ex negligentia. Ne tenet abdicari Ma-
gistratum recuperant: l. h. aliquid. C. de fufcept. & ar-
car. lib. xij. l. 1. C. de palat. fact. fargit. lib. xij. l. 3. §. idem
cit. D. de fufcept. tut. ac ne ad alium quidem vl-
luno admittantur. l. quicunque C. de iudic. off. Put.
in Synd. verbo, refutatio; & verbo, officialis si fla-
rorum Ord. apud Aufter. in Sylo. tit. de Baillinis.
Art. 48.

Sed digna est inquisitione questio, an pendente
questione delicti interdicti interim exercitio debeat, &
administratione muneris. Eam nos sup. §. 25. attingimus.
Recepta est sententia, si de delictis in officio agatur,
interim interdici administratione, quod Bart. Imol.
Angel. putant, l. quod si forte. D. de solut. ex preliis
Bart. l. libentis. §. in quatuoribus. D. ad municip. &
tex. Item quem. C. de fufp. aut. l. qui status. D. de re
iudic. glo. c. nonne. §. q. 4. Ang. & Io. Fab. §. si quis aut.
Insti. de fufcept. tut. Lucas de Penna, d. l. iudices. Vi-
tal. de Camb. tract. clausul. diluonari. accus. pend.
Matth. Afflict. conf. 47. lib. 1. num. 48. Paul. Cast. Equi-
mus. §. vlt. D. de solut. Thom. Gran. conf. 10. Par. Put. in
lib. de Synd. verbo, accusatus. Ceterum ad huc vt ad id
deueniat, grauiter notandos, nec fufpectis testimoniis
esse oportet, hoc est, multum metacos esse per infor-
mationes non fufceptorum testium & complurium,
quod Lucas de Penna recte dixit. d. l. iudices. & Aufter.
q. 370. alioqui quo modo nunc quidem viciatur, nego-
tium fiet etiam praestantissimis & innocentibus viris,
in pacia calumnia inimicorum coitione, quos confut
crebro in necem optimi cuiusque coire inuitatis po-
tentibus, qui sceleris premium pacti, innocentiae pro-
bandae vias obstruant.

Hae quidem de his qui iam ad officia recepti sunt, &
nam recipiendis obstat qualibet criminis obiectio, d.
leues. §. i. & d. l. libentis. D. ad municipal. l. 1. C. de
reus postul. l. reus debatus. D. de muner. & hono. l.
reum C. de procur. l. qui status. D. de re iudic. Spec. tit.
de execat. §. nunc videndum. Ancl. committit in ext.
de acen. Innoc. & accusatum, & licet. ext. de symo.

Ita vt illa questio ante terminari debeat, quam quif-
quum ad officium admittatur, quod Placent. l. 3. C. de
dignit. lib. xij. Rem. conf. 167. incip. in casu illo Luc. de
Penna. d. l. iudices. Bertrach. in reposito. vel h. officia-
lis n. 10. Boer ad Dyn. in Regula fufamibus in 6. Infa-
mato tamen sola non fufficit ad repellendum, quod
Innoc. vbi sup. putat.

In Praefato aliud putant, nec dignitate abdicari, 7
sed dari coadiutorem pendente accusatione. Anclat.
d. c. omnipotens. c. venerabili. ext. de off. deleg. An-
cl. e. quia Maximilian. §. q. 2. Angel. d. l. quod si
forte. glo. c. presbyter. verbo, suspendantur. 2. q. 4. q.
Thob. l. 370. fo. Monach. c. 1. de accus. in 6. Angel.
latet. §. quod autem, Imliet. de fufcept. tuto. Vital.
vbi sup.

¹ *selon le cas & le messait.* Distinximus superius culpas
à criminibus, circumstantias à factis: unde varietatem
iudiciorum pete.

² *À l'exemple.* Negauit Demonax omnino quem-
quam supplicio afficiendam ob maleficia, quia sal-
lum esse vllum omnino hominem exemplo à flagi-
tio reuocari, nec quidquam proficiat arbitrate suppli-
ciorum, cum quentque sua fors impelleret. Pruden-
tius luctu prudentes, & legum autores de toto hoc ge-
nere confulere, & orbis consensus absurdam sen-
tentiam repudiant; tamen non viquequaue prohi-
citur, nec semper. Exempla tamen statim vult, ipsique
adeo supplicia & totumque penas crebro Latini aucto-
res ext. mptorum nomine intelligunt, quod nemo iam
non intelligit, & Donatus notat.

ARTICLE XXXV.

ET^a doiuent respondre du messait mis sur eux, &^b des doleances^c en
present, ^d au cas qu'il seroyent officiers au temps de la doleance, sans
autre adiournement^e ne retrait d'autre Cour, ^f toutes dilations &
plaidoiries cessantes. Et^g s'ils sont hors de leurs offices, sont tenus re-
spondre desdits malefices & maluersations^h en les adiournant.

ET^a debent respondere de maleficio quo accusantur, &^b de querimoniis siue querelis^c ex
tempore & circa procrastinationem, ^d modo Magistratus munus obirent tempore queri-
monie, sine alia citatione^e nec reuocatione seu repetitione alie Jurisdictionis, ^f omnibus dil-
tationibus & foro cessantibus. Et^g si depositi sint ab officio, seu Magistratu abdicati, tenentur
respondere de maleficiis & sceleribus admissis, ^h citando, eos coram Iudice domicilij.

NOTA I.

D

liquit.

- 1 De Magistratibus in ius vocati.
- 2 Mutuam pecuniam accipere possunt, sed non autem ex-
te prohibentur.
- 3 Feligalia condicere non possunt.
- 4 Prædia & possessiones acquirere possunt.
- 5 Exorci ducere non prohibentur, vlt. imp.
- 6 Officia in locis originum tenere possunt, quod olim non

- 7 Nec donationes, nec pensiones, nec beneficia capere.
- 8 Cancellarij cuiusdam improbatum iudicium.

^a Et doiuent respondre. Hoc est respondere ad nomen
citati, & sele defendere tenentur, itaque siue ex libel-
lo, & per viam querelæ, vi loquantur, siue appellatio-
ne à iudice iudicato interposita, si iudicis fraus, aut
damnosa culpa, aut luculentus lapsus arguatur, quod

ARTIC.
XXXII
NOUVE
CONC.

Bart. & alij notant. l. i. §. si quis ipſi pratori. D. de op. no. nunt.

Des dolances. Ad expoſtulationes, querimonias, & querelas & libellos appellant.

En preſent. Hoc eſt, ex tempore & citra procrastinationem, & hic caſus excipitur ab regula vniuerſali, quæ eſt ſup. Art. 23. Nam quævis non citati reſpondere coguntur, & ſi talia incidere poſſunt, vt tempus petentibus dari, & multitudinem negotiorum, aut lapſum memoria cauſantibus ſuccurri, & ratio & ius poſcat, Nam & diuturnitas temporis, & implicatio facti, & crebra occupationes, & repentina interrogationes poſſunt ingenia quamlibet inſontium vehementer perturbare, quæ ſent. eſt. Bart. & Iaſi. l. quod iulli. D. de re iudic.

1. d. An cas qu'ils ſerient officiers. Magiſtratus Po. Rom. maiores quidem Ediles, Prætores, Conſules, Præfecti vrbis, Cenſores in ius vocari olim ſine fraude non potuerunt, perſonæ potteſtate legibus interrogare cuius ius fuit. Crebra iuris rei exempla, & legis repetundarum, & nobilis Cicero, querela. C. Verres. Extant reſponſa. l. 2. D. de in ius voc. l. pars literarum. D. de iud. l. ſi reus. D. de iud. foli. l. ſi adulterium can inceſtu. §. vlt. D. de adul. l. ſed eſt ipſi per prætorē. §. 2. D. ex quib. cauſ. maior. ac nec accuſare quidem aut diem capitis dicere. d. l. ſi adulterium. & l. ſi maritus. D. cod. ti. l. qui accuſare. & l. hoſ accuſare. D. de accuſat. l. nec magiſtratus. D. de in iur. c. prohibetur. 2. q. i. adeo vt ne conſeſſari quidem cogantur, quod alioqui fieri ſolet, cum in ius progredi non licet. Bald. & Alb. l. Senatuſconſulto. D. de off. præſid. Bart. d. l. nec magiſtratus, & d. §. ſi quis ipſi prætori. Ne de admiſſis quidem in officio, quod male contra putant. Doct. d. l. 2. & d. l. pars literarum, neque enim. d. l. Senatuſconſulto paſſiue, ſed actiue intelligi debet, vt hiſ, ſcilicet, agentibus hiſ conſeſſari debeat, ſi res eſt peritura, cōcurrere verò ipſi nequeant, & proteſtatione vtendum ſit. Nam quod l. i. iubemus. D. ad leg. Iul. repet. poſtulari permiſſit, mutati iuris antiqui eſt, & inclinati ſub Imperatoribus Imperij Magiſtratus. Idem ſtatuit & aurt. vt diſſer. iud. aud. interp. Alia conditio fuit minorum Magiſtratum d. l. nec Magiſtratum. D. de in iur. l. quemadmodum. §. magiſtratus. D. ad leg. aquil. gloſ. d. l. Senatuſconſulto & d. l. pars literarum, & eorum qui dignitate m habent ſine adminiſtratione, vt ſenatorum. l. 2. C. vbi ſenat. vel clariff. & qua pluribus. Panor. & Fely. tractant. c. legebatur. ext. de maior. & obed. Caterum id in totum in omnibus obſoleuit, ex quo perpetui eſſe capere Magiſtratus, ne perpetua eſſent & impunita flagitia. Quare. d. l. 2. apud nos ſine viſu eſt, & carcer tales, quod vulgo notant. d. §. ſi quis ipſi prætori. l. præſidis. D. de reb. cred. glo. l. i. C. de cont. iudic. Perpetui autem eſſe intelliguntur ſine inſeſſu collato Magiſtratu, ſiue conceptis verbis quamdiu placuerit, quod Bart. Alex. Imol. p. d. Rom. notant. d. §. ſi quis ipſi prætori. l. iuripeditos. D. de exculat. rut. Quare & agere & conueniri poſſunt, ne interdico in perpetuum commercio rebus neceſſariis carere cogantur, & inutili labore ætatem fatigare, qui ſalutarem Reip. operam nauant.

2. Ergo & pecuniam mutuā accipere poſſunt vt olim. l. præſidis. D. de reb. cred. ſæuus exercere prohibetur, vt turpe & indignum. l. eos. C. ſi cert. pet. Ab eo tamen accepiſſe, cui apud eum Iudicem hiſ ſit, ſine ſuſpitione eſſe vix poteſt, l. quamuis. C. ſi cert. pet. & cuidam nuper bono, alioqui viro vitio datum eſt. Quin & veteri Regum ſacramentū iurare cogebantur, quod mutuam non recipereſt ultra ſummam viginti librarum, & redderent intra duos meſes, Ordinat. Ludouici & Phi-

lippi apud Auſtr. tit. de Bailluis. §. ſi meminit & Bened. c. raynuius. verb. duas habens filias, num. 51. Sed & negotiationum aut mercaturam exercere prohibentur in eadem provincia. l. quiſquis. C. ſi cert. pet. & d. l. principalibus, Ordinat. Carol. V. alia item Regis Ioannis. Art. 6.

Nec nomen dare conductionibus vectigalium aut portionem aut publicis, aut ſocietatem cum hiſ coire poſſunt, Ord. Reg. Auſtr. tit. de Baill. Art. 6. & Benediſt. vbi ſup. vt olim quoque ne Senatores perſe vel alium, vectigalia conducerent, Adriani lege vetitum ſcribit. Xiphilinus ex Dione. Prædia tamen & poſſeſſiones acquirere non venantur, quantum iure ciuili prohibebantur, l. qui officiij. D. de contrah. empt. & l. non licet. D. cod. tit. l. auferetur. §. 2. præſide. D. de iur. ſiſc. niſi ſpecialiter conceſſum ſit, quod tamen lex vni. C. de contrah. iud. concedi non admittit, præterquam pro alimonia, veſtitario, & adificatione, & l. penult. Cod. quod met. cauſ. Sed & veterum Regum temporibus renouatum ne liceret, quod Ord. offendunt ſub tit. de Bailluis, Art. 38 & 72. quas iam olim edidiſſe diuim Lud. Regem ſcribit Guaguinus autor hiſtorie. lib. 7. c. 2. Deinde & Philippum & Carolum V. ann. 388. Art. 72. cod. nt. apud Auſtr. Ommino tamen de re litigioſa contrahere prohibentur. Ord. Aurelian. Art. 54. Sed & vxores ducere non prohibetur, quod olim non licebat, l. ſi quis officiū. D. de rit. nupt. l. i. Cod. ſi quac. præd. poteſt. l. præſ. d. C. de rit. nupt. l. eſt contra. C. de nupt. Ideo nec dorem conſtituere poterant. l. 3. videamus. D. de donat. int. vir. & vxor. & Ord. vet. Regum apud eundem Auſtr. cod. tit. Art. 72. 39. Et libris conditiones quærere, quod olim nequebant, l. qui in provincia. D. de rit. nupt. quantum filias collocare licuit iure quoque ciuili. d. l. ſi officiū, quod tamen iplum Ord. Regum erat vetitum, Auſtr. vbi ſup. Art. 2. ſed ne filias in monaſteria inducere licebat ſine venia Regis, d. Art. 72. & 29. Sed nec officia in locis originum tenere poterant. l. vlt. C. de crim. ſacrileg. & l. i. C. de iur. off. lib. 3. & l. conſiliariis. D. de off. ſiſc. l. i. C. de i. h. qui Cod. ex quib. cauſ. maior. vt & Ord. Regum anno 302. apud Auſtr. tit. de elect. Art. 4. Bened. vbi ſup. & iterum verbo, & vxorem. num. 488. quo loco plures commemorat, & Philip. pulchri, Art. 16. quod tamen perpetuum non fuiſſe arguit alia Ord. apud eundem Auſtr. tit. de Bailluis, Art. 39. & Carol. VI. Art. 1. Sed & Marci Ant. Imperatoris inſtitutum reſert Xiphilinus ex Dione, vt nemo cum imperio eſſet apud can gentem, ex qua ortus eſſet. Contra hodie ſancimus Ord. Molin. Artic. 9.

Nec donationes acceptare. l. i. Cod. de contrah. iud. 7. Philippus Pulch. Artic. 39. Ordin. Carol. VII. public. ann. 1493. art. 18. & Carol. VIII. pub. 1493. Art. 16. Auſtr. titulo de Bailluis, Articulo 436 & 71.

Nec penſiones capere Ord. apud Auſtr. ti. de off. præſident. Art. 1. & 37. & non cercando debitoribus, Philip. III. tit. de Baill. Art. 68. & Mol. Art. 19. Aure. 42. & 43. Carol. VII. Art. 91. & 3. des premieres, Lud XII. Art. 24. & 35. des premieres. Nec beneficia à collatoribus Episcopis, aut Abbatis vbi reſortus capere Ord. d. tit. de bail. Art. 4. & 37. & 39. & 71. nec liberis, nepotibus fratribus, aut domeſticis. Ord. Aurelian. Art. 44. Molin. 19. quantum aliquando non fuiſſe prohibitum apparet ex Ord. Lud XII. pub. ann. 1499. Art. 37. Nunc quando perpetua officia ſunt, libera commercia eſſe conuenit, quantum & hoc ipſum hiſ diſpicere video, qui importuna oſtentatione ſapientie, & ingeñoſa ſimulatione integritatis ſe videntur mundo, cum priſca & conſenſu ſæculorum pridem damnata rege-

jur in instabili aro, vt sic quoque exemplum ostendunt potens, quid in bacipia, quæ grandi supereilio obtrudunt orbi, statuer debant. Quid Rom. olim populus fecerit, nec soli norant, nec doceri vos attinebat. Alio populo, alia Republ. aliis legibus viuimus, nec deterioribus, si res ipsa expenditur, & valere eas instauranda pateretur: Nec quod olim maioribus quoque nobilis placuit exemplum, magis spectari debuit, quam id postitius meliori Iudicio Regibus & genti, & amplius caribus damnatum, quorum ea de re tot Constitutiones extant. Vt id fuerit fortasse Reip. institutum temporibus Philippi Pulchri, Carol. VI. Cur antiquatum ratione & experimentis morem renouamus, cum perpetuæ Lud. XI. leges ea de re extant, qui & causis testamento dicitur, quas & ab Carolo VIII. confirmatas meminisse Aufser. 2. de excess. off. Art. 2. & alia de qua infra, Art. 760.

NOTA 2.

- 1 *Ubi conueniendum Officiariis pro concussione.*
- 2 *Iudex ore proprio & summariè respondet de excessib.*
- 3 *De Syndicatu iudicum.*

1 *Neretract d'autre Cour.* Officiales pro concussionebus conueniunt fori præscriptionem non possunt obiter. l. 2. C. vbi quis decur. vel cohortal. & sup. statutum. Art. 19. quod intellige ad instantiam ipsius Officialis delinquentis: nam li in commissione sibi facta deliquit, rectè partes remissionem petent ad eum Iudicem, cuius iurisdicatio debite deliquit. Est & præuenienti locus ex hoc Art. Extat Ordinari. Regum apud Aufser. tit. de of. Bailliu. Art. 47. quæ vetat Officiarios Regios impedire Altos Iusticiarios, quominus in suos Officialis delinquentes in officiis suis ammachentant, & de excessibus debite corrigant, nisi ad Regem Iurisdicchio de consuetudine pertineret. Quam amaduersionem sibi olim in Magistratus Regios Cancelleria Britannia vendicauit, & sublati illo confesso mixte cauere, qui Parlamenti erectionem procurabant, vt diserte caneretur, vt idem iuris esset Parlamento, quare & in eorum erectione est expressum, quod intelligi debet de his, qui illi immediate subiecti sunt. Nam de aliis prædictum ea cura est, quod & Ord. Cremolij ann. 156. iussit, & ratio id poscit.

Nam quod hic dicit, *sans retract.* de his loquitur, qui in prima instantia iudicant, nec vilius retractus pra-

A dicatur à Corta Parlamenti, cuius nulla est potestas prima instantia, siue criminalis, siue civilis, nisi vniò viorpata, ex Ord. Concil. facti regist. in Corta Mato mense 1564. Art. 8.

1 *Toutes dilations & plaideries cessant.* 11 loc idem 2 sanxit Ord. Regum apud Aufser. sub. tit. de Bailliu, Art. 75. vt, scilicet, de excessibus Iudicum cognoscant Præbides, quos cogant ore proprio cum iuramento respondere summariè, & de plano sine figura iudicij ius faciant, & procedi debere secundum authenticam, nisi breuiiores. C. de sent. ex breu. recitand. Et idem Bald. l. 2. C. de sportulis, siue processu & velo leuato vult procedi in talibus, Cast. d. l. 2. vbi quis decur. vel cohortal. aliâve condit. conueniat. & ibi Bal. cum intra 20. dies talem instantiam terminari velit Imp. l. 1. C. vt omnes Iudices, tam ciuiles quam milit. nec ferat illæ sint, l. 2. & 3. D. de fer. & Put. in Synd. §. appellatio fo. 47. Vm autem verborum omni dilacione & strepitu iudicij cessante persequitur, tex. & gl. Clem. dispensatam, ex. de iud. & Bar. extraud. ad reprimendum Pract. ferat. in forma libelli in actione reali. verb. summariè, Bar. l. filiusa. D. de don. quanquam ibi multa cum iudicio legenda, quia completa vbi repudiatur, Verus Consuetudo viam ordinariam tollit, ac ne quisquam pro eis aduocaret, ne tenuiores meru à iure suo prosequendo auerterentur, quam rationem &

C Put. adduxit lib. de Synd. §. accusatus. 2 *S'ils sont hors de leurs offic.* Veteres quidem iure ciuili 3 Magistratus deposito officio quinquaginta totos dies subsistere in provincia iubebatur, vbi omnibus interrogantibus responderet, l. 1. C. vt omnes Iudices tam ciuil. quam milit. & ant. vt Iudices sine quo. suff. hær. ante excoisile conuincere erat admitti sceleris, quæ Ord. placuit antiquis quoque Regibus quod apparer ex Auf. tit. de of. Bailliu. Art. 21. & 31. 63. & 75. frequentata Italica practica, quorum extant de syndicato tractatus, vt Parid. Putei. Catalini, Amadei. Post eos dies in domicilio conueniendi erant.

1 *En les aduocant.* Ad iudicem Domicilij Bart. l. 2. ad leg. l. ul. repetund. Bart. l. obseruare. §. proficisci 4. quæst. D. de off. procons. Panor. c. 1. ext. de immunit. eccles.

ARTICLE XXXVI.

L' doient les seigneurs informer & enquerir souuent & secretemment du gouuernement de leurs officiers, en leurs charges & offices: & s'ils font aucunes oppressions sur leurs subiects, afin que lesdits officiers ne s'enrichissent du bien desdits seigneurs, ne de leurs subiects.

ARTIC.
XXXIII
NOV.
CONS.

Debentque Domini sepe clanculùm inquirere in vitam suorum Officialium seu Magistratum, in suis muneribus & officiis obeundis: si aliquas exactiones committant in subditos, vt dicti Officiales non disceant in detrimentum seu dispendium suorum Dominorum, aut subditorum.

Preceptum æconomorum potius quàm legale, sed quod ferè auctoribus veteris consuetudinis per-

petuum fuit, vt ineptæ ratiocinatione dispositionum a nobis ant. vin corrumperent, hic quoque fecerit. Cur enim in 33. N. C.

tio redditur inquirendum esse in iudicantes, ne dicescant, quæ impulsiva potius causa est, & vna de multis, nec ea vniuersalis, & pecuniaria, id est, quod minimum est respicit. Quin ille potius iustitiæ finis spe-

A ctandus, vt nemo lædatur, ius suum vnicuique tribuatur, honestè viuatur, domini & patroni officio suo hac in parte fungantur.

ARTICLE XXXVII.

ARTIC.
XXXV.
NOVÆ
CONS.

E^a Seigneur^b ne doit refuser ne differer de faire Iustice par luy, ne ses officiers^c chacun en son regard : & s'il le faisoit il perdrait sa iustice & iurisdiction,^d spécialement en celuy cas, ^e s'il en estoit repris de la suzeraine iustice.

^a Dominus^b non debet denegare Jus nec procrastinare Jusitiam facere per se, nec per suos Officiales^c quisque pro sua parte, & si hoc faceret, sua Jurisdictione priuaretur,^d specialiter in eo casu^e, si à superiori Jurisdictione repressus esset.

NOTA I.

1 De iurisdictionis priuatione ob negligentiam.

^a Le Seigneur] Huius Articuli materia tractata est sup. Art. xi. qui cum hoc congruit, vt penè hic redundet, nisi quod ibi de criminalibus Iudicijs specialiter loquitur, hic vniuersalius, & ad omnes cuiuscunque generis causas pretenditur, in quibus negligentia culpa incidere possit.

^b Ne doit refuser.] REFUSER, expressè negantis est, quo casu appellacione succurritur iniuriam passio. DIFFERERE, dissimulantis, procrastinantis, & consulto artificio rem trahentis est, quo casu periculosa est appellatio, quia raro accidit vt non aliquid colorari prætextus sit, quod morè pretendi queat, ideo rectius libello superiori porrecto consulitur. Appellaciones à denegato iure magni momenti & periculose, nec proinde semper congruunt, etiam si negato quoque petitur, ius interdum negari videri possit, sed hæc alibi.

^c Chacun en son regard.] Sunt enim quædam quæ Do-

B minam spectent, quædam etiam quæ illum qui vice eius iudicat, & suam tamen ille & Vicarij sui culpam præstat.

^d spécialement en celuy cas.] Hic planè apparet Iurisdictionis priuationem irrogari neganti aut dissimulanti, quæ protendi tamè quam rarissimè possit, vltra particularem causam de qua agitur. Neque enim ex particulari negligentia præiudicari possunt vniuersali Iurisdictioni in cæteris, quod Canonistæ notant, c. querelam. ext. de caus. propriet. noster Henrich. Boich. c. qualiter. ext. de iud. Feder. de sen. q. 147. Jacob de Sancto Georgio lib. de feud. verbo, Marchio, vers. quartur etiam. Per Cy. Bald. Fulg. Alb. d. auth. statumus. Bald. c. pastoralis. ext. de off. Ord. quoniam ille Art. Castrob. 3. priuationem etiam totius ex negligentia sola, sed reiterata indicit.

^e S'il estoit repris de la suzeraine] Hæc enim pœna non nisi superiori Domino potest applicari, nec aduersarium litigantem spectat, cuius non interest, cui Iurisdictioni applicetur, modo alteri, quam de quo conuenitur, mandetur.

ARTICLE XXXVIII.

ARTIC.
XXXIII.
NOVÆ
CONS.

T^a si defaut est trouuè en ses officiers,^b ou s'ils mesprennent^c en leurs offices,^d il est tenu le leur faire reparer, ^e ou le reparer de luy mesme : ^f en desdommager^g les parties,^h & amender à Iustice suzeraine.

E^T^a si de culpa arguantur sui Officiales seu Magistratus,^b aut si in^c suo officio peccauerint^d tenetur eos cogere vt damna sarciant,^e aut ipsemet de suo rependere damna : ^f præstando indemnitatē^g paribus,^h & multa fisco superioris Jurisdictionis aduersus Magistratum est adiudicanda.

NOTA I.

1 De sententia lata contra consummatam officiarum non tenetur dominus.

Vel si non sit probatum delictum ibidem & nu. 3.

2 Ultra contumaciam probatio facienda contra iur. Rom.

4 Dominus tenetur de admissis in officio ab officariis suo.

1^a Et si defaut est trouuè.] Non est horum verborum vis exigua, quæ quidem valet ac si diceret, si probatum sit

C delictum, aut officialis culpa, quia vulgata est Sententia; Quoties statuto vel lege disponitur quemquam ex sententia contra alium lata teneri (vt hoc nostro) Dominum ex facto Magistratus, toties locum non habere, cum per contumaciam lata est. Locil qui repudiantis. D. de inoff. test. & l. si ideo. D. de cuius. Bart. Alex. Imol. Iaf. Rap. Cum. l. cum filiusfam. D. de verb. oblig. Bald. Alb. l. i. c. ne filius pro par. Bart. inter questiones q. incip. Perulinar ciuitatis & l. cum qui delatorem. D. de iur. fil. Bald. & Lud. Rom. l. si filiusfam. D. sol. mar. quia contumacia potius ea pœna sit, quæ extra personam contu-

contumacia egredi non debeat, quod Bart. scribit d. l. cum filiusfam. & consil. 126. & l. 2. §. diuus. D. de iur. fili. Bald. l. 2. C. de edend. verſ. ſed iuxta prædicta. Multo minus habitura erit locum contumaciaſis ſententia, ſi ſtatutum per hæc verba conceptum ſit, ſcilicet, ſi probatum ſit, nun enim verbis factis faciendum eſt, & legitime probandum delictum addeſus tenet, ut ad alium deueniant, quod illi recte ſtatuant, d. l. cum filius, id eſt per verba, ſi deliquerit enunciatio facta ſit, ut infra, ſi *miſpreſentent*, utrobique enim iuſta ſtatuta exiguntur, nec contumacia peccatum perſonale ad alium

2 protenditur. Sed eſt tamen in hac Doct. reſolutione, quod ex vſu admonitionis, aliam rationem eſſe decernendi aduerſus contumacia, quam olim fuit. Nam iure ciuili perſona contumacia ſine villa facti probatione ius ſui aduerſus abſentem decernere, quo nunc iure non videntur. Nam ſine ciuili & pecuniaria in materia agitur etiam conſtituitur remedioſis, probare tamen quod intendit actor debet, nec hinc eo obinet, quod Ord. 159. Art. 27. ſtatuit. Sive in capitalibus cauſis, poſt trinuſuales citationes teſtes reuocandi, & probandum quod proponitur, ex Ord. 156. Art. 28. Quare quacumque de re agatur, ſemper probandum eſt agentis, nec niſa per ſe contumacia (ut olim) tribuit, quod intenditur, quo ſe, vi non ſine cauſa dubitari poſſit, an ne amplius aliquid obtinere debeamus, ex contumacia qua videntur, in qua probandum eſt, quam ex illa legali. Et certe veteres, cum illi acciderit, & ultra contumacia in probatio adiecit, reuocant ſententiam, & tunc ex verbis ſtatuti tertium tenet ex eo, quod contra reum probatum ſit, tanquam mutata reſolutionis ratione putant. Bart. d. l. filiusfam. vbi & Alb. C. ne filius pro pat. Lud. Rom. l. filiusfam. 2. D. ſol. mar. iur. 24. per tex. l. 2. cum gloſ. C. de contrario iud. tuteſt. Sed hic quoque ſcriptus obſtat, quod quauis probationes ſint, ſimul ille tamen admodum infirmus, cum nemo contra obſtat, mulctare accidere poſſunt, vi irriterentur, aut teſtimium fides eleuetur, & inſtrumentis contra dicatur: quare ſolum, id eſſe ſemper abſeuit aduerſus, quam ex aliena ſententia decernitur, oportet, vt liceat & inſtrumentum reſeſſe & teſtes. Et id igitur integrum Domino, ſi ex ſententia aduerſus officialem eius per contumacia lata conuenitur, quantumlibet probatum ſit, *et paria contradiſſe ſei teſtes, et reſcribere ſe teſtimio*, ne vicerius progrediatur contumacia abſentis aduerſus eum quam par eſt, & perſonalis culpa fugiui patitur.

^b *On ſi ſi miſpreſentent*. Hoc eſt, illud verbu, quod Doct. d. l. cum filius, notant ac diligenter conſiderari volunt, ut cum in diſpoſitione exprimitur, delictum omnino probandum ſit, contra officialem, antequam ad Dominum deueniant, nec ſententia per contumacia lata ſufficiat.

^c *En leurs offices*. Limitata cauſa, ſcilicet. Nam extra officium admiſſa Dominos non tenent non magis quam alios quouis, cum nulla eorum culpa arguatur, quod Bart. tractat ex tex. l. 1. §. familie. D. de public. l. 2. §. familie. D. bon. rap. & in tractat. de iuridict. Idem & Bald. l. Titius. D. de eſſam. nullis Bald. in rub. C. de pen. iud. qui mal. iud. & l. obſeruare. §. proficiſci. D. de off. proconſ. Rom. conſ. 15. 435. & 438. Put. in Synd. §. an ex eo. fo. 116. & 112. & parte 2. §. an ſubſtitutio. fo. 148. §. an ex eo. fo. 115. num. 27. & Bald. in c. 1. ext. de off. deleg. tenet poteſtatem non teneri ex quali maleſicio de facto officiis, niſi creauerit, ergo ſi creauerit, & c. conſequens eſt teneri. Teneri autem de admiſſis à familia non iniurum, cum Magiſtratum inucentes iuramentum præſterit, non ſolum ſe, ſed & comites inſonare fore,

Arguerentur, in Conf. Erit.

A auth. iuſſuram quod præſt. ab his, & extat in eo genere epist. M. Ciceronis ad Q. fratrem, plenius illiſtibus præcepis, & mandata Principum, inter que ad præcipuum fuit auth. de mand. princip.

NOTA 2.

1 *Enumeratio 16. perſonarum quæ de alieno ſaſſo damna reſarcire tenentur.*

2 *Ciuiliter non criminaliter.*

^d *Il eſt tenu le reparer*. Hæc obligatio ſtatutaria, ab ſtatuto introducta eſt aduerſus Dominum ex ſua culpa in deligendo Magiſtratu, quomodo & alibi ſæpe in iure is qui nominat Magiſtratum aut ſucceſſorem periculo geſtionis eius ſubiicitur, veluti legaliſ expreſſiſſon. l. 2. C. de peric. nom. lib. 13. l. cum oſtendimus. D. de fidejuſſ. & nom. l. 1. §. Magiſtratus. D. de magiſt. eueni. l. 1. C. de decur. lib. 12. & l. libertus. D. de municip. Quare ratione ſentunt hoc ipſo in caſu Iuſtice conſulti, ſi à Comite aut Principe conſtitutus ſit Magiſtratus, cum qui conſtituitur, de ſaſſo eius aut noxiis teneri ciuilititer ad reparationem damnorum, ſi quid ſecus admiſerit, l. 2. D. ſi menſ. falli. mod. dix. l. ad ſimilitudinem. C. de epist. & cler. l. agentes. C. de agentis. in reb. lib. 11. Lud. Rom. conſ. 38. incip. in ſaſſo conſult. & conſ. 297. Petrus Jacob. in præct. tit. de cond. ex. §. quædrip. Bellouſi in præct. tit. de fug. reor. Alber. l. & omnino. C. ne vxor pro marit. ſaſſi. l. i. qui in conſcientiando. C. de pact. Locus hic apud Hippol. Mar. l. niſi intereſt. D. ad leg. Cor. de falſi. Id vero ſumptum eſt ex ratione. l. 1. §. familie. D. de public. l. 1. & toto tit. nau. cauſ. ſtab. §. ſecundum. Inſt. de obligat. quæ ex qual. delict. l. 1. ad leg. Iul. repel. D. l. poſt de poſitum. C. de off. aſſeſſ. Bart. l. ne quid. D. de incend. ruin. & nauſ. & §. illud tamen auth. de mand. princip.

^D Inde nota quæſtionis, an Iudex ordinarius de facto Delegatus ſui tenetur, quod negatur Bald. in rub. de pen. iud. qui mal. iud. Salic. l. vlt. C. eod. An Episcopos de facto Vicarij Bald. & Saly. vbi ſup. An Magiſtratus de facto Aſſeſſores Bald. ibid. Doct. l. 2. D. quod quique iur. Pur. in Synd. verbo, rectores, an exhibitione. fo. 117.

An ſcholaſticus de facto famulus, Bart. d. §. familie.

An verò & Dominus domus de facto familiaris comitis aut domeſtici Bart. ibid.

An maritus de facto vxoris, l. 1. C. ne vxor pro marito & l. ob maritorum C. eod. tit. qua de re & Conſuetudo ſtatuit Art. 42. Alb. q. 8. l. part. ſtat.

An pater de delicto filij & contra, rub. & tit. ne filius pro pat. & Conſuetudinis diſpoſitio Art. 61. & caput Ezechiel 18.

An etiam dos filie pro debito patris, l. rem quam. C. de iur. dot.

An conſanguineus alius pro alio. gloſ. l. ſi fratres. D. pro ſocio.

An eum ex ſtatuto. Soz. conſ. 11. vol. 1. Bart. l. iure. C. de ſubſtit. l. 11.

An conſors alius pro alio. Saly. in rub. res. inc. alios actas, aut qui eundem domum habitant. Bald. & Saly. d. rub. Bald. l. 1. C. iur. fil. pro p.

An vxor & liberi pro mercatore ſaculatoribus lapſo (ſallitum vocant) Bart. in tract. reſcripſ. 3. q. primæ princip. Bald. l. doris. C. de iur. dot. Rom. l. filiusfam. 2. D. ſol. matr. in ſol. d. l. cum filiusfam.

An Reſpublica, communitas, regio, ciuitas pro latrocinis admiſſis intra territorij metas, Bald. Saly. in rub. C. res inter alios actas. Bald. l. de quibus. D. de legibus. Alb. l. part. ſtat. q. 6. 46. & 65. & ſeq.

An fideiussor vnus pro alio. Bart. l. legatorum petitio. D. de legat. ij. *Comme sont nos fiefz fere chaux, & reuanchables.*

Neque hic disputamus, an per statutum tam rigida dispositio statui possit, de quo iam nemo dubitat, & loci sunt peruiulgati apud Barrolium, quæstione operosa cuius initium est, *Perusina ciuitatis Statuto*, & vulgò Doctor. d. l. cum filiisfam. & in rub. C. ne fil. pro pat. si quidem ciuilitur, id est, pecuniariè agitur. Nam vt criminaliter quicquid de facto alterius teneatur, nulla lege fieri potest, quod illi in d. rub. tractant, & alij d. l. cum filiisfam. & Soz. conf. it. & super eare extat Consuetudinis dispositio inf. Art. 201. quæ pacto fieri posse negat, nec igitur statuto per glossam rub. C. de decret. decur. l. non impossibile. D. de pact. & locus hic tractatur apud Tiracq. in lib. de primog. q. 8, & Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Ezech. 18. Nec enim tyrannorum exempla sequimur, quorum fuit ista olim acerbitas in necandis, qui coniuratos sanguine continerent quantumlibet innoxios.

NOTA 3.

1 *An obligatio de alieno facto sit principalis, an accessoria, vt fideiussoria; notanda quæstio.*

2 *Où le reparer de luy mesme.* Ciuilitur quidem & pecuniariè, vt ante diximus. Congruit huic dispositioni penè ad verbum Ord. Franc. l. anno 1566. Art. 36. *des criminelles*, & Castrobrentiano anno 1566. Art. 3. Sed magna hic incidit dubitatio, an hæc obligatio per se & principalis sit, veluti ex facto Domini proueniens, an vera accessoria & fideiussoria ex nominatione eius, veluti per expromissionem ob alienum factum. Effectus perspicitur, tum propter discussionem, tum ob recursum, vt loquuntur, domini conuenti. Tum & id quoque consequitur, an si fideiussoriam præsupponimus, pro fideiussore iudicatum solui, an iudicio sissi, indemnitas, an vero contractus accipi conueniat. Discrimen non mediocriter est. Dubium facit, quod illa obligatio à statuto induci aduersus Dominum ex facto Officialis, videtur à mala ipsius domini electione, & culpa eius propria causari, quod Alb. obicit l. i. C. ne vxor pro marit. per l. si communis. D. de noxalib. idè quæ aduersus alium de suo, aut dolo, aut culpa damnato regressum non dari. Veluti debium proprium soluat, tum quia magis obligatur Dominus quam simplex nominator, quia qui Magistratum nominat, eum deligit, qui non nominanti aut rei eius priuatur sed alteri operam nauet; Idè quæ de mala electione tantum teneatur. Contra in Domino est, qui eum deligit qui vice sua fungatur, priuato & proprio vt iure, ita debito, cuius factum præstare ipse teneatur, cum facere ipse videatur, quod alius vice eius facit. Quæ rationes faciunt, vt Domino regressus negandus videatur, ex sententia Bald. Ang. Francisc. Aret. Cast. l. mancipia. C. de furt. & notauimus Art. 34. Addimus, & multam hic infligi Domino, cuius multæ natura & conditio est, ne nisi pro dolo aut lata culpa iudicatur, vt inf. Art. 394. Contra verò vt fideiussoria obligatio videri debeat, facit quia non alia quam fideiussoria est obligatio, tum qui Magistratus nominant, iure quidem ciuili, idè quæ secundo ordine conueniuntur, l. i. C. quo quisque ord. lib. x. & l. i. C. de peric. nom. & d. l. cum offendimus, & l. i. de decur. & l. 2. D. ad municip. D. & l. i. C. de filiisfam. & quò. pat. pro histene. lib. x. facit etiam, quod Consuetudo vitur verbis solitis consuetudinariæ fideiussionis, *qui sont tenuz de reparer, ou faire reparer*, quæ perpetua est natura fideiussionum ex

A Consuetudine, vt inf. Art. 217. Postrema & maximatio, quod eius quod Dominus soluerit ex facto Magistratus, dari Domino regressus aduersus Magistratum, quod non fieret, si Dominus ex suo facto obligaretur. quod Bart. ait d. l. cum filiis. Bald. l. i. C. de fals. & Bart. d. q. 13. & Art. ille 3. Castrob. Ana. c. 2. extra de delict. puer. Ita quidem arguit obligationem esse fideiussoriam, & pro alio inducunt. Idè quæ & Magistratum primo loco conueniendum & condemnandum priusquam ad Dominum perueniatur, ac tum demum deueniri & concludi *qu'il ait à reparer, ou faire reparer*.

B Idque non aliter facta discussione aduersus Magistratum post condemnationem in, quia Consuetudo ad conuentionem Domini nil amplius exigit, quam vt si probatur delictum aduersus Magistratum, per hæc verba, *s'il est proué*, aut hæc, scilicet, *si s'il mesmeinent*, in quorum vtroque probatio & sententia ex ea exigitur. Re quidem & effectus apparet Dominum de suo facto & electione teneri, pro suo vicario obligatione in persona eius concepta ab Consuetudine, sed quia aliena culpa sit, & alterius admissum, quod litigatoris nocuit dari regressum aduersus Magistratum, qui agenti Domino nequar culpam suam imputare, nec o iuicere quod se elegerit, idque sine vlla cessione actionis, quod Alb. notat in prima parte Stat. q. 70 Hippol. in rub. de fideiuss. q. 25. & 26. Sed cum quæritur, an is ordo conuentionis talis sit, qui est in fideiussore iudicatum solui, aut iudicio sissi, aut contractus, hoc est, an ex sententia aduersus Magistratum lata sine nouo processu aduersus Dominum agi possit, an noua lite opus sit, crebris sententijs receptum Dominum pro fideiussore iudicatum solui haberi, idè quæ sine nouo processu ex sententia aduersus Magistratum lata conueniri posse, quod censent Bart. Alex. Alb. l. ad d. c. cum filiis, quamquam fortasse non consultum fuerit, vt huic effusio prospiciatur, Dominum ad litem, quæ aduersus Magistratum exercetur, euocare, quod & Cast. & Alex. consulunt d. l. cum filiis & Alex. d. l. sepe. D. de re iudic. Ex eo fit vt & sententia pro Magistratu lata Domino prosit, ita vt aduersus Dominum recurri nequeat, maxime si non ex defectu probationis ab agente, sed super defensionibus ab reo probatis iudicatum sit, quæ sententia est Angel. l. Papinianus. §. ex causa. D. de inoff. test. l. adulter. §. nupta & l. denuntiatio. D. de adult. vbi gloss. Quo casu solemus reos

D E absolueret, *quand leurs defences sont iustificées & vérifiées*, non simpliciter, *mettre hors de procès, ce qui se fait quand le demandeur ne prouue*, tamen si non omnes ista animaduertunt. Antecedere igitur Magistratus conuictionem, & condemnationem oportet propter verba Consuetudinis, *s'il est trouué*, sed post damnationem Magistratus, non à necesse discussionem bonorum eius fieri, sed protinus aduersus Dominum agi potest *de reparer ou faire reparer*, tamen vbi etiam discussio exigitur pendente processu aduersus fideiussorem, putant fieri posse, & ea facta ex eadem lite condemnationem sequi. Angel. §. vlt. auth. de fideiuss. Guido Papæ Decis. 422. Quare hic illa quæstio non cadit; An Dominus conueniens petere possit, vt Magistratus prior excutatur, de qua Part. l. fideiussor creditor. D. de fideiuss. Nam conuinci Magistratus prior debet, eo conuicto excuri eum nihil est necesse; Petere tamen Dominus potest tentari sibi dari ad bona Magistratus requirenda & distrahenda, interest enim eius de alieno potius solueret l. si procuratore in §. si ignorantes. D. mand. sed tamen non rectè petit, vt id actor faciat, etiam si periculo suo fieri velit, quod alioqui iure ciuili admittitur, cum conuenienti labor,

sumptus,

sumptus, & cura ad ipsum Dominum, qui conveni-
tur, pertinent, & ipse tenetur reparare ou faire repa-
rer, ideoque & sua diligentia facere, cuius alieno in nego-
tio sequi fieri æstimari non solet, vnde id quoque se-
quitur, ven non magis proprie necessaria sit illa quæstio;
An Dominus liberetur representatione Officialis sui,
quod vulgo putant, l. 1. §. familiar. D. de public. & glos.
l. obtineat. §. proficisci; vbi Bald. D. de offi. procons.
Idem Baldan. rub. C. de pœn. iud. qui mal. iudic. Rom.
conf. 38. & conf. 15. & item conf. 11. quæ sententia
neutrquam vera est, quoniam statutum obligationem
personalem in personam Domini indicit ex vicarij
cius facto, & ipsius electione, vt dictum est, cui alium
substituere nequit, cum personam sequatur. qua rati-
one Bald. l. vlt. §. vlt. vers. extra quæro. C. de vñ.
rei iudicat. negat patrem qui filium ad Magistratum
nominavit liberari exhibitione, vt nec eum qui ratio-
ne privati officij teneatur. vt Navam aut Stabula-
rium, quod Bart. ait. d. l. 1. §. vlt. de public. vbi distin-
ctis casibus tandem concludit, si calia Statuti verba
presupponuntur, qualia sunt huius nostri exhibitione
non liberari, quod & verum est, & Put. notat. in Synd.
§. rectores. fo. 117. & §. potestas. fo. 118. Angel. l. 1. C. ad
leg. Jul. repetund. Sed & ante mortuo Magistratu
quam contineretur, putant actionem aduersus Do-
minum deducere, quia non sit qui convinci possit, &
actio ex maleficio morte extincta sit, ante contestatio-
nem, quod Bart. Inol. & Cast. putant d. l. 1. §. vlt. D. de
public. quod quidem verum est in his actionibus, quæ
ex dolo descendunt, quia aduersus heredes non dan-
tur, sed si à culpa contra est; nam hæc & in heredes
Magistratum exercentur, ideoque & aduersus Do-
minum quoque, quod Doct. vulgo notant, l. 4. §. in
cun. D. de dam. infecto & notauimus sup. Art. 34. &
Put. §. an ex eo. fo. 116.

NOTA 4.

- 1 Fideiussor magistratus non tenetur de multis & pena
aliorum.

A 2 Regulariter fideiussor tenetur reipsum non parti.
3 Dominum debet multam fisco pro dolo &c.

4 Et de dommag.] Hic de partium pecuniario interesse
Dominum obligat. Damnum autem vocat quod de
suo cuiquam abest. de dommagie, indemnuitatis presta-
tionem. Nec dubium quin ad rependenda damna Do-
minus teneatur, minus dubij, an etiam ad penas parti
adindicatas. In quo respicienda est verborum conce-
ptio, quæ quo ad partes priuatas rationem tantum habet
dammorum, quare iudicialibus vltra expressa ex-
tendere contra ius est, ne ex maioriute quidem ratio-
nis tex. est, l. fideiussores Magistratum D. de fideiuf-
so. quæ fideiussores Magistratum negat in penas vel
multas teneri, quam non promittunt, quod Mart.
tractat in rub. de fideiuss. q. 8. & 25. & Luc. de Penn. &
Io. Plat. l. 1. C. de pericul. eor. Put. in §. sub iudicio. fo. 121.
Expensæ quidem haud dubie debentur, quod Alb. no-
tat 2. part. statut. q. 65. Mart. d. q. 26.

5 Les parties.] Non est hæc vox otiosa propter decisio-
nem, quæ traditur Statuto disponente fideiussorẽ Ma-
gistratus teneri de eo, quod Magistratus in officio gel-
sit, intelligendum recipi publicæ teneri, non etiam priua-
tis aut singulis de re, quibus in officio nocuit, ex glos.
l. 1. verbo obligatur, tit. de filiisfam. & quemad. par. pro
his teneat. lib. 3. C. Itaque nisi hæc Conclutio de particu-
laribus exprimeret, Dominus Procuratori fiscali duntaxat
teneretur, de eo quod Magistratus in officio fe-
cisset, quod Bald. notat, c. testimonium. ext. de testib.
partibus non tenetur.

6 Et amender à iustice susseraine.] Hic apparet præter partis
priuatæ indemnitate, multam quoque fisco deberi à
Dominio, qui nom. Magistratu creauerit, quæ in
pena est, & pro dolo aut lata culpa indicitur, vt in l. art.
594. & art. 27. Ord. 1764. pub. mensis Maio. Sed ad eas
multas aut penas quæ fisco aduersus Magistratu sunt
adindicatæ, iure quidem ciuili non tenetur, l. fideiuf-
sores Magistratum, & l. fin. D. de fideiuss. Bart. l. 1. D.
de in lit. iur.

Sed qui sit, qu'il ne peut se sauoir. vt. Art. 16. & proxi-
mo, qui hunc sequitur, dicitur Art. sequenti.

ARTICLE XXXIX.

MÊME si les officiers du Seigneur subiect, vouloyent cognoistre^a des
faits qui appartiennent au seigneur susserain, le seigneur subiect^b le
deuroit amender, & en ce cas, ceux qui^c toucheroient foy mentie,
pourroit le seigneur desauouer les officiers, s'ils n'auoyent mande-
ment special de luy.

¶ Vnietiam si Officialis Domini inferioris, vellent cognoscere^a de factis ad Dominum
superiorem pertinentibus, Dominus inferior^b prestare deberet damnum, & in hoc
casu, & alius^c qui pertinent ad fidem mentitiæ seu cum Magistratus in eis causis pec-
cauit, quæ sacramento beneficiario & iuramento fidelitatis sunt comprehensæ, possit Do-
minus inferior improbare factum suorum Officialium, nisi mandatum speciale ab eo ac-
cepissent.

Hic quoque cantata recidunt Reformatores odio-
sa & inuili tautologia, cum ante Art. 16. decreue-
rint.

^a Des faits qui appartiennent au Seigneur susserain.] Exem-
pla dedimus d. Art. 16. & exprimiuntur inf. Art. 45. cum
plures eius generis species.

Argent. Conf. in Brit.

D^b Le deuroit amender.] Eadem omnino sententia d. arti-
culi 16.

^c Et en ce cas.] Attente lege, hoc duntaxat & sequen-
ti casu Domino liberum esse non agnoscere, quod à
Magistratu suo factum & designatum sit, scilicet, cum
Magistratus cognitionem sibi sumplit de his quæ su-
G ij

ARTIC.
XXXVI
NOUVE
CONSTIT.

periorius ius, auctoritatēque spectant, aut quidquam eorum commissit, ex quibus scdum committitur. His demum casibus licet factum improbandi, noxæ eximi.

^d Qui toucheroit soy mentie.] Hoc est, cum quidquam omnino Magistratus in eas causas, sponsonēve peccauit, quæ sacramento beneficiario & intramento fidelitatis sunt comprehensæ, ex quibus, scilicet, tam grandis noxa committitur, vt scdum periclitetur. Continentur vero, c. i. qual. vasa. iur. deb. & tit. de forma fidel. Bref, tout ce qui se faict contre le serment de fidelité, Car c'est ce qui s'appelle soy mentie.

^e Pourroit le seigneur de saduuer.] Hæ duæ exceptiones à regula superioris Articuli subijciuntur, quo in vniuersum statuitur Dominum factum Officialium suorum præstare debere, ita vt exolui damnorū aut multæ periculo nequeat, eo quia factum non agnoscat, aut improbet eorum, quorum culpæ auctorem & vi-

carium se constituit electione talis. Sunt igitur hi speciales propter nimium grande euentus periculum, vt d. Art. 16. In reliquis superior Articulus obtruncat, id est, Dominus absolutè tenetur: & ne se descharge par desmeus, des dommages ny de l'amie civile, sinon en ces deux cas de soy mentie, ou quād officier touche le fait du supérieur seigneur. ^f S'ils n'auoient mandement special.] Traditur iure mādato quantumlibet generali nunquam id Procuratori aut Officiali mandari intelligi, quo penam possit mandatori irrogare. glof. & Bart. l. i. Procurator, verb. quoniam nihil. D. de cond. indeb. Panor. lat. c. i. ext. vt lit. non contest. Sed & id quoque traditur, quantumlibet speciali mandato noxæ non eximi Procuratorē aurilium quemlibet mādatarium, si admissum in delicti nomen cadit, quia mandanti in re vetita parendum non fuit, Locus fusc apud Hippol. l. lege. num. 121. D. ad leg. Cor. de licar. glo. latē l. liber homo. D. ad leg. Aquil.

ARTICLE XL.

ARTIC.
XXXVII.
NOTÆ
CONS.

I V G E ^b ou autre officier ^c de Iustice, ^d qui est prouué ^e pariure, ^f est infame, ^g & incapable d'estre luge, ne en autre office public.

^a *V* dex ^b aut quisvis alius Officiarius ^c Iusticie ^d qui probatus est ^e periurus ^f infamiam incurrit, & ^g incapax est exercere Officium Iudicis, & aliud munus publicum.

NOTA I.

1 *Quæ officia infames gerere possunt vel non.*

^a *Iuge.*] Id quoque & iure ciuili transcriptum l. 2. & l. pen. C. de dignit. lib. 12. l. infamia. l. infames. l. ne quis. C. de decur. lib. 10. l. 1. C. de infamib. lib. 10. l. Callius. D. de senat. l. eadem in princip. D. ad leg. iul. repet. l. vlt. D. ad leg. iul. de vi priuat. l. 2. §. miles. D. de his qui notant. inf. Canonista, Regula, Infamib. de reg. iur. in 6. glof. l. Pedius de arbit. D.

^b *Ou autre officier.*] Infamia est comprehensio, ergo nec Assessor aut Consiliarius iudicantis. l. 2. D. de assessor. tamet si tales dignitatem nō habent, quomodo iure quidem ciuili habebatur, homines delicti à Præsidibus ad consulendum de cōtrouersio iure in causis, periti iuris & salatio conducti, quales olim Vlpian. & Paul. Iurif. consulti fuerunt Papiniano Præfecto prætorio, quamquam & de publico constituta ab Alexandro Imperatore salaria his traduntur, quæ ante de suo Præsides statuebant.

Aduocati infames esse nequeunt l. 1. §. ait prætor. D. de postul. c. infames. 1. q. 8. Bart. l. vlt. C. de postul. sed hic locus tractatur ab Tiraq. tit. de nobilit. c. 9. num. 12.

Procuratores causarum iure ciuili esse potuerunt. §. vlt. Inst. de excep. glof. Bart. Bald. Alb. & alij. l. 1. §. hoc edito. D. de postul. glo. & Bart. l. Padius. D. de arbit. Ideoque nec Nobiles esse possunt, & si sint in eam amittunt, & publicis indicationibus, & focarijs subijciuntur, de quo Decif. est Guyd. Papæ 89. & 394. & non ita pridem ita sacro Principis consilio constitutū, cum ea de cōtrouersia esset exorta. ann. 1543. cuius & Tiraq. meminit. Atque hæc quidem de iure, sed Consuetudo infames esse prohibet inf. Art. 100. Procuratores quidem ad iudicia, & ibi dicemus.

Arbitri esse possunt l. Padius. D. de arbit. glof. l. 1. C. de inf. lib. 10. Dy. d. Regula infamib. Bart. & ad eum. l. 2. ad leg. iul. repet. D.

Notarius quoque infamis olim esse potuit Bart. d. l.

B 2 Aymo Craucta conf. 165. Guido Papæ Decif. 90. per rationem d. l. vniuersos. vbi glof. & Doct. Bald. d. l. Callius. quod ego non puto in his quidem qui à Principe constituuntur, & de quorum estimatione necessario probatio est, Ord. Aurel. Art. 82. ex ratione Bart. d. l. 2. Luc. de Penna l. 2. C. de dignitat. lib. 12. & idem d. l. vniuersos. Nam his quos Notarios & Secretarios coronæ Franciæ vocant, nulla est dubitatio, cum & dignitatem quoque habere dicantur, qui locus fusc tractatur ab Tiraq. in tract. de nobilit. c. 30. num. 8. Bart. l. 1. C. si ser. vel liber ad decur. aspir. lib. 10.

Tutor & curator esse potest, nec enim officium publicum est, tamet si munus sit autoritate publicum, nec dignitatem habeat, glo. l. vnica. C. de infam. vbi Io. Plat. Bald. l. Callius. D. de senat. Bart. d. l. 2. & rex. l. sed & milites. §. qui nimirum. D. de excus. tut. & l. 1. §. bestias. D. de postul. nisi pupilli sint spectabiles. Bald. d. l. Callius Platea d. l. vnica.

Miles, Centurio, Præfectus Tribunus esse nequit. l. 1. §. ignominia. D. de his qui not. inf. l. 1. de his qui non implet. stip. lib. 10. C.

Apparitor esse potest, vt Bart. existimat d. l. eadem, ego hodie esse non puto, ex Ord. Aurel. Art. 89. cum probatæ non infamatiæ vitæ esse debeant, ex Ord. Carol. V. Art. 6. & 7.

Nec Episcopi esse aut Rhetores Ecclesiarum aut D. Prælati c. infames. 6. q. 1. c. querelam & c. rui hoc ipso periurij in delicto glo. c. vlt. verb. electionis, & verb. periurio, de iurciu. in 6.

NOTA 2.

- 1 Nullus infami capax officij seu muneris.
- 2 Non sola probatio sed iudicis infamiam irrogat.
- 3 Condamné au forbaui est infame.
- 4 Periurium quid.

^c *De Iustice.*] Hoc est, qui officium publicum habet, quod ad iuris administrationem & Iurisdictionem pertinet mandante Rege, aut eo qui Iurisdictionem habet.

habet. In eo numero sunt, qui iudicant Iudices, Consiliarii, inquisitores testium, Commissarii; Actuarii. Hostiarii, Apparitores qui iudicata exequuntur, hac vniuersali enunciatione non comprehenduntur. Notarii & Tabelliones alterius generis sunt & muneris, neque enim ad iudicalem tractationem pertinent, tametsi in iudicialibus interdum eorum vltis esse possit, veluti in denunciationibus, interpellationibus, oblationibus, solutionibus, & talibus. Teneda est hac Regula ex d. l. i. C. de dignit. & l. i. de infamib. lib. 10. quibus iure civili officia quæ administrationem aut dignitatem non habent, possunt in infames cadere, ex sent. Bart. l. i. C. si seruus, vel libert. ad decu. aspira. lib. 10. & consil. 174. incip. scilicet. Ioannes. Tamen hac Consuetudine nullum infamem capacem esse officij publici appareret, etiam si dignitatem non habeat, quod & glo. iudicem verbis putaret, l. i. §. ignominiz. verb. sacramento. D. de his qui not. infam.

² *Qui est prauus.* Adde & iugè par sententæ, Nam hoc quoque exigitur: Neque enim ante probatum videri debet quam iudicatum sit de effectu, & validitate probationis, & hoc expresse statuit Art. 393. Non enim ex sola probatione interrogatur infamia sed ex sententia quæ super probatione fertur. glof. sing. l. Sed et si possit obiri §. vlt. verbo probatum est. D. de iuriciur. quæ Bald. citat. l. i. D. de his qui not. infam. & idem l. i. C. de execut. rei iud. manet enim (vt ille ait) sub Iudice lis etiam probatione facta, l. i. & l. iud. Ronaldæ. d. §. vlt. Fald. & Ang. Cal. Fulgof. l. i. lictus fultum. D. de his qui not. infam. Nulla igitur probatio ac ne consensio quidem infamat, de quo dissentient Doct. d. l. filius. Bart. l. infamem. D. de public. iud. Innoc. & Panor. c. super his. ext. de poen. Probationem autè intelligimus, quæ principaliter ad hunc finem per se fit, non si per exceptionem, aut incidentem, quod notant l. Lucius. D. de his qui not. infam. Io. And. Panor. c. testimonium. ext. de testib. Ex contumacia vero damnatum si defensio non sit, negant infamem fieri. Itaque banniti ex contumacia, qui sunt & forban, non infamantur, quod Bald. ait l. etiam. C. de furt. & l. cum mulier. verbi circa præmissa. D. sol. mat. Bart. d. consil. 174. Bald. l. Callius. §. sed si damnatus. D. de senator. Quo non obstante infamari existimandum est, ex ratione quam diximus sup. Art. 33. in princip. quia scilicet alio ordine & solemnitate perficere solemus contumaciam, & probationes addere, non simpliciter illata confessione ex contumacia sed probatione facta, quod Lud. Rom. sensuit, l. si filiusfam. nu. 74. D. sol. matrim. & alij l. cum filiusfam. D. de verb. oblig.

⁴ *Pariure.* Peritium Baldus definit esse mendacium iuramento firmatum & verum est, l. vlt. C. de iureiur. Cic. describit religiose affirmationis appellationem: addere debuit dijs testibus facta: quæ de re nos pleribus, sed alibi & suo loco inf. d. Art. 393. Iusturandum Iudicum traditor auri. iusturandum quod præstat ab his, & in commentariis varias eius formas pro cuiusque officio & functionibus tradimus. Sententia est Ciceronis orat. pro Comedo, Non, inquit, falsum iurare,

peccare est, sed quod ex animi sententia iuraueris, licet verbis conceptis more nostro, id non facere, peritium est.

NOTA 3.

- 1 Peritium omnis infamie iure conuict.
- 2 De admissis in officio vel extra officium.

¹ *Est infam.* Optrosce agitur ad Doctoribus iuris civilibus & canonicis hac quaestio, An peritius infamem sit, cum distinguunt, an de re futura iuretur, an præterita, sed hanc istæ Notæ non capiunt; Locos indicabo. Bart. Bald. Alex. l. i. Cast. Saly. Cy. Pet. Rom. & quos alios l. si quis maior. C. de trāctat. Bart. Bald. Cast. Alb. Fulgof. Ang. & alios l. lucius. D. de his qui not. infam. glof. c. quicumque. §. q. i. Canonit. c. testimonium. ext. de testib. alij. c. querelam. ext. de iureiur. Quare prædictam vtile fuit hac Consuetudine. Ciceronis est sententia lib. 2. de legib. Peritius, inquit, diuina pena exitium, humana dedecus. Constat igitur peritium damnatum sine distinctione infamem fieri, etiam si infamatus iudicio ageretur, d. glo. quicumque, quia à dolo descendit, quæ etiam civiliter mora actio infamat, & glof. & Bart. notant, l. infamem. D. de public. iudic. Ang. d. l. Lucius, quia titulus actionis porius quam criminis inspicitur, ex sententia Bald. l. etiam. C. de furt. Non omnis igitur infamatus infamat, ex glo. d. l. infamem, sed cum ex dolo descendit, infamat, vt in peritio.

² *Incapable d'être iuge.* Conuenit l. 2. & penult. C. de dignit. lib. 12. & Reg. Infamibus. in 6. glof. d. c. quicumque & quos initio huius Art. citauimus. Ergo non solum priuatus eo quod habet, sed alterum honorem capere acquirit, l. si aliquid C. de suscep. & areat. lib. 12. C. glo. l. vnica. C. de infamib. glof. l. 2. verbo miles D. de his qui not. infam. verbo sacramento. Bart. l. eadem. D. ad leg. Iul. repet. & l. i. D. ad leg. Iul. de vi priuat. l. id Bald. d. l. Callius. Bald. nominatim in peritio, c. querelam. ext. de iureiur. Bart. d. consil. 174. & l. i. C. de munerib. non cont. lib. 10. Sed nec dari Iudices aut Delegatos tales possunt, l. cum prætor. §. non autem. D. de iudi. & l. Callius. D. de senat. & diximus Art. 34.

Sed hic tamen aduertit oportet, quamuis multis de causis peritium incurti ab Iudice possit, tum quæ in officio admittitur, tum extrinsecus grauiorem ac periculosiorem esse infamiam, quæ ex peritio in officio admissio incurritur, quoniam in talibus sicut in cæteris peccatis in officio, ipso iure sequitur officij priuatio sententiam, etiam si de priuatione verbum nullum factum sit. Contra esse in cæteris, quæ citra occasionem officij committuntur, vt in adulterio, aut alio peritio, nam tum quamquam infamia interrogatur, non protinus sequitur priuatio, nisi in sententia expressum sit, sed tamen quia infamia incapem reddidit, quandoque liberetur, priuatur altera sententia, quod singulariter Bart. & Bald. notant d. l. Callius.

Cætera materiei huius Articuli ex Art. 363. conuenientius pete.

ARTICLE XLI.

VI^a met aucun^b en torture^c sans auoir charge, ^d par presomptions, ^e ou en queste du fait, ^f ou de commune renommee, le ^g doit amender à la suserraine Iustice, & ^h desdommager la partie.

Qui adhibet alicui^a torturam seu questionem, sine probatione, per presumptiones, aut inquisitionem facti, aut communis fame, debet multa condemnari erga superiorem jurisdictionem, & damnum parti rescire pro modo iniurie.

NOTA I.

- 1 *Art. 1. iure ciuili descriptus.*
- 2 *Questio quæ, & ad quid.*
- 3 *A tormento non incipiendum &c.*
- 4 *Nulla confessio inextorcia.*
- 5 *Presumptiones quæ, & earum viæ.*
- 6 *Indicia necessaria, indubitata, necessaria & m. 9. 10.*
- 7 *Exempla 12. in ducorum.*
- 8 *Indicia probabilia, eorum, quæ.*
- 10 *In cuius materia ea indubitatis indicis indicandum, &c.*
- 11 *In indicis indubitatis minor pena infligenda. &c.*
- 12 *Comparanda inter se indicia ascendendo & c.*
- 13 *Varia exempla de his ibidem.*
- 13 *Tyrannica indicia, eorumque exempla quedam.*

1 Ne hic quidem quicquam præterquam descriptum de iure ciuili, quo magis mirum frustra occupari aliena materia patrias tabulas, de re præsertim non eximia; vulgari sunt tituli de Questionibus libris Iuriconsultorum, extant & professi argumenti tractationes hominum doctorem, eadem de re Baldi, Angelii, Gandini, Guydonis Suzarii, & Pauli Castilionii, Alb. Bruni, ac demum Hippolyti Marfilij, & si qui alij sunt.

^a *Qui met autem.* Is si priuatus est, nec titulum dignitatis vsurpar, maiestatis crimine tenetur, l. 1. C. de priuat. carcer. in fine.

Si Magistratus est, lege Iulia, de vi publica tenetur, l. 7. D. ad leg. Iul. de vi publicæ.

Si seruus tortus est, l. Iulia de vi priuata. l. 4. D. ad leg. Iul. de vi priuatæ.

Si cum Magistratus non esset, nomen, authoritatæque mentis sit falsi pena est, l. eos. D. de falsi.

^b *Torture.* Latinis Quæstio dicitur, tormentum scilicet, & corporis dolor ad eruendum veritatem. Nuda igitur interrogatio, aut leuis tortio ad verbum, Quæstionis non pertinet. Quæstionis verbo etiam mala mansio intelligitur, l. item apud Labeonem. §. quæstionem. D. de iniur. qua de re Bald. Suzarius, Bruni, & cæteri. Tales sunt, quæ quibusque locis aut prouinciis sunt vsitata; quæ variæ ab Hippolito Marfil. recensentur. l. 1. D. de quæst.

^c *Sans auoir charge.* Nota est iuris sententia à tormentis non esse incipiendum, quod D. Augustus Imperator statuisse dicitur. Sed ita demum ad eam veniendum, si reus suspectus sit, & aliis etiam argumentis vigeat, & ita (vt Iuriconsultus loquitur) probationi admouetur, vt sola confessio difficile videatur. l. in princip. l. vnus. §. in ea l. maritus. l. vlt. D. de quæst. in ea causa (inquit Iuriconsultus) in qua nullis argumentis reus vigeat, tormenta non facile adhibenda sunt l. 1. §. item illud. D. ad Syllan. l. milites. l. cum cognitorialiter. C. de quæstio. quo loco ne in criminibus quidem publicorum iudiciorum à tormentis incipi permittit. l. sicut. C. de falsi. c. cum in contemplatione. ext. de reg. iur. ac ne in crimine quidem lese maiestatis. Glof. Cy. Bald. Salyc. l. i. quis alicui. C. ad leg. Iul. maiest. A qua tamen regula casus quosdam excipit glof. 4. c. quæstionem 12. q. 2. Quod si contra sit, nullam vim illicita confessio metu tormentorum facit, etiam si posterius ratificetur confessio extra tormenta. glof. l. quæ-

A stionem & l. penult. D. de quæstio. locus latè apud Marfil. l. 1. col. 4. vers. primo enim. num. 14. & l. quæstionis num. 10. D. de quæstio. Sed tamen, quas exceptiones eo loco Marfilius adicit, forum non recepit, vt nec quas glof. d. c. quæstionem. & Bald. l. quicunque C. de ser. fugit.

^d *Par presumptioni.* Infinita est materia, nec eam Notæ capiunt, & alibi fortasse ita opeta præstabitur. Colligenda sunt tamen paucis fastigia, & commonstrandi indices rerum. Presumptiones Iuriconsulti appellunt propensionis animorum de coniecturis generalis & ortas ex signis, quæ facta sunt attributa, quæne id antecedunt, aut sequuntur, quibus mentes iudicantium aut impelluntur in fidem rei, aut dimouentur, quas Bald. l. siue possidetis C. de probat. appl. cationes animi ad verosimile appellat. Alibi dicitur, conceptus esse animi causatos in mente ab aliqua probabili coniectura. l. ea quidem. C. de accusat. Signa magistri dicendi appellant, quæ Iuriconsulti indicia, cæque inter eas probationes, quas *conjecturae* vocant, solent præcipuo loco collocare; quia in his rota propemodum vi, facultas, & acumen dicentis consumitur, vt argumenta & necessaria ducar, ad fluctuans iudicantium animos, aut probabilia. Hinc declamatorium campi celebres antiquis, exercendis talibus locis, cuius generis fragmenta quedam extant apud Senecam, & eo excellentius in modicè ab eo laudatus Læro Portus dicitur. Fabij etiam Quintilianij nuper quedam præter superiores prædiere, de quibus Aristoteles, Hermogenes, & è Latinis Cicero, Fabius, Sulpicius, Victor multa præcipiunt.

^e Sed iudiciorum facultas duplex, nec eadem potestatem omnia. Quæ propriis factum accedunt, ino ipsi facto annexa sunt & attributa, nec possunt separari, vim & necessitatem probationi adferunt, & vt loquuntur, necessitatio concludunt, vt cum de præterito sic colligitur, hominem peperit, ergo cum viro concubuit, de præterito fluctus agitantur, ergo ventus impellit, de futuro mortuum esse quia corde vulnus accepit. Hac taliaque *facta* a *re* appellunt, quæ si vltimum incidunt, non iam controuersia relinquunt, nisi de iure quod Quintilianus ait, id est facti pro probato habentur. Ideoque negat argumenta rectè appellari, cum argumenta instrumenta sint probationum de rebus dubiis & controuersis; ista verò tam certa sunt, vt iusta probationis numeros omnes impleant. Sed ista Iuriconsulti non tam præfectè cõsiderant, & indicia sua, quæ Rhetores *probabilia* vocant, non tanta necessitate naturæ obstringunt, nec exigunt, vt semper talia sint, vt aliter esse non possint. Nam pro efficiendis, id est, concludentibus, vt loquuntur, eas presumptiones habent, quæ etiam non sunt omni ex parte necessaria; tamen naturæ rerum, locorum, personarum tam conueniunt, vt quæ frequentissimè eo in genere soleant accidere. Ideoque & indubitata solent appellare, de quibus agitur. l. excipiuntur. D. ad Syll. Senatusc. afferre. ext. de præsump. c. præterea. ext. de testib. c. literis. ext. de præsump. quæ vulgo illis locis ab Canonistis tractantur. Bart. l. 2. D. de fur. Quare nudum tuum cum venusta femina & pertum eodem lecto, pro ista flagitij probatione habent. d. c. præterea. tametsi lex amplius aliquid ad finem vindicandi ab marito adulterij requirit, l. quod ait lex. D. de adul. Id tamen verum

non esse & potuit, & accidit atque adeo frequenter. Nam & Xenocrates nocte tota cum formosa Phryne sine vi Veneris concubavit, ne negare quidem famula cum lapide se iaculis. Et Alphobius secundus Rex Hispaniarum, Eduardus III. Rex Anglorum, Henricus I. Imperator, cum formosis coniuges haberent, nec essent ad Venerem inepi, vi tamen voluisse negatur, cum quotidie cum vxoribus cubarent. Quare id inieciunt pro necessario haberi non debet, quod nec semper, nec omnibus accidit, atque adeo in multis fallit. Quia tamen saepius accidit, & convenientius ad naturam, solita pro indubitis iuriconsulti habent, ipsique imprimis Bart. l. 2. de furti. Furti vero quam velentis esse presumptio, cum quicquam cum re furtiva deprehenditur, ita manifesti furti noxa dicitur, concedi per se cum apud quicumque deprehenditur, quae tam vile non suspicio est, ut nihil praeterea lex ad poenam & damnationem requirat, quod Bart. iud. l. 2. Ac ne nostra quidem hac Consuetudo. Art. 187. & 198. Eadem & in typis falsa moneta & apophthegmata falsi signi, & libris improbare lectionis irraduntur. Hae tamen indicia quibus non sunt necessaria ostendit Turn. Hordonijs casus apud Luinium, qui fraude Tarquinij superbi oppressus est sicto ciuicis modo crimine, cum magnam gladiorum vim in domum eius clam corruptis feris Tarquinus inuolisset, infamia & nihil tale cogitare Hordonijs, quibus reperitis veluri manifestae coniurationis vitus reus oppressus est. Potuit & hac praesumptione infamis Beniamini furti damna reperta in sacro eius aerea Iosephi parera. Quid vero, quod est ab Vlyssie in accusatione Palamedis designatum, cum & testes subornasset, & subseripione mentis esset? & pecuniam quasi certae prodicionis auctoritatem in tentorio eius fustidisset, quae reperta nemo fuit Palamedi tam aequus, qui cum comperti facinoris vellet absolueret. In crimine vero cadis iustam conuictionem putant, si quis ex ea domo exerto cruento gladio vilis est sese protipere, in qua quicumque reperitis interfectus, nec aliis quisquam. Hoc si quis calenti Locretiae cadem vidisset cuiquam accidisse, non ante viso Tarquino iustam putaret esse causam damnationis, nec sibi motem attulisse Lucretia, & femina potuisset ex natura conditione credi, alienum esse facinus & vixle oronino videri necesse fuisset. Quid si tibi Bora Catonis Veneris feruus offerretur Vitae cubiculo Domini morientis, & ferro incumbendis effugiens, trepidus, pallens, & exanimatos metra. Quid si Cleantes Libertus? Quid vero si Stratonem qui Brutum, aut Pandarum, qui Cassium, aut Epaphroditum, qui Neronem mori volentes adinuere, in ipso facinore deprehendisses, an Domino rum iustum crederes aut excusares? At vero cum minime cuiquam & consequuta cadem proponitur pro indubito indicio. Cum censeret, si tibi illa mulier offerretur, cuius Patris Pateanus meminit? Illa forte transiente irata compellatur, conuicio excepto addiderat, fore denique heui vt ei poplite succideretur. Hanc vocem, cum quidam excepisset, qui esset ipse illi eidem incensus & inimicus, nec de muliere quicquam vquam scisset, insensum sibi quoque hominem occidit, arbitratu, id quod accidit, fore vt mulieris admissum potius existimaretur. Mulier indicio minarum capta & negans tota, vi tormentorum tandem fassa est suo iusta & opera occidit, damnataque. Posterius capto alia quapiam de causa noxio qui facinus aduolisset, confessus est & se admissum eadem, occasionem iurgij fornicij velando sceleris acceptam, fornicium nullomodo consciam fuisse, Cum Titus Caesius Roma cubans inter duos filios occisus esset,

A aperta cubiculo quos iudicaret aut insontes esse filios aut ignotices cadis, quos tamen absolutos Val. Max. lib. 8. c. 1. scripsit, quod dormientes essent reperti? Et tamen indicio non absurdum, est duabus fororibus alteram nuper damnatam extremo supplicio vidimus Curia Parliamenti Iudicio, cum frater in eodem cubiculo, quo cubabat, noctu caesus esset, nec ipsarum clamor auditus esset, nec autor sciretur, tantum non multae suspensionis congrueret. Quid vero illud Castij, quod tanti olim ponderis fuit. Cui bono? An vllum infirmus aut magis imbecillum indicium credi potest, si non infortibus adiuvatur. Haece peruenit, vt intelligatur, cum de capite hominis quaeritur praesentur integra exiliminationis, magna cautio & acuta meditatione expendendam indicium silentium, ne temere quae duxat probabilis sunt, pro necessitatis accipiamus, & incerta pro certis, dubia pro compertis. Incerta lineae, quae hoc vel illo modo potuerunt accidere, tamen illud frequentius atque adeo magis credibiliter: Nam de genere probabilitatis posterius diceamus. Ergo vt in genere eo quod de indubitis dicitur, vllum reponatur, factio inesse oportet, ita vt aliter accidere aut non potuerit, aut vix potuerit, aut vero factum proxime, aut antecedere, aut sequi.

C Secundo ordine ea sunt, quae Graeci *εὐδαιμονία* Latina probabilia vocant, quae per se *εὐδαιμονία* quid sit & quid inbecilla, nisi numero & copis adiuvantur, vt Fabius ait, vt eadem & Scipronio admittit, quia reuera & de vestis eius cruce respecta via sit, aut illud ipsum cum bono fuit, aut ante eadem cuiusque reperti cadere cessi hominis. De quibus virisque sic Aristoteles in Rhetoricis ad Alexand. ait quodam esse, quae scientiam efficiant, quae *εὐδαιμονία* dicantur, quodam quae opinionem tantum, vt haec ipsi quae *εὐδαιμονία* appellantur; Ambigua vero quae tantumdem vultusque in parent valent, in quibus Rhetorum acumen aut elevandis aut confirmandis consistit. Sed illi calidi artifices mendacij ferendis suspensibus fallere volunt, ut iudicantes verum deprehendere, & latentes euentus rerum rimari institutum habent. Sunt vero tam infinita & varia quam ipsi rerum casus, ideoque necesse quod, nec quando sufficienti ad iudicandum, regulis vllis doceri potest, multominus lege comprehendi, l. 3. s. ciuilem. D. de testib. c. praeterea. ext. de testib. & traditur ab Alb. Bart. & ceteris, l. vi. D. de quaestio. Sed multa in eo genere ex natura & actionibus hominum conatus est deducere Aristoteles in Rhetoricis, & M. Fabius lib. 5. aliquid non absurdum attigit. Sed est infinitum. Nec factis omnibus eadem circumstantiae infine, nec humana ingenia eodem modo similibus in rebus affecta. Quo sit, vt haece indiciorum varietatem sequi necesse sit quam videmus, tamen eius obtentu sapientius quam par sit, iudicantes a regulis & scripto abduci quaeritur, magna plerumque perueritate ingeniorum, scriptis etiam infamia & ignorantia scripti, quae perpetua nostra quarela est. Quae licet olim causa Acitoli periclitari in omnibus viro, vt omnia quibus indicia consistuntur scripto quantum heri posset comprehendere, & quoniam paucissima iudicantium artificio rebusque veller, propterea quod legem prudenter & recte statuentem condere multo est facilius, quam tot ingenia ratione praedita, & his rebus instructa, quae necessitate sunt inuenire. Ergo prioris generis indicia ad condemnationem valent, vbi incidunt, posterius, si quidem vehementia, & vt loquuntur praegnata sunt ad questionem intelligendam, quod gloss. dicit, l. 2. s. habens. D. si quis ex nox. caus. agat. Sed an talia sint, hic labor est diuindicare, periculum vero quia cum in iudicando erratum est, necesse est absurdum de

negotii sententias sequi, quæ super fallaci probationis instrumento sunt constituta. Nec dubitant tamen Iuriconsulti civili quidem in materia ex indubitatis indicis sententiam ferre, vt in l. filium. D. de his qui sunt sui vel al. iur. At vero in capitalibus, vbi de salute hominis agitur, magna dubitatio est, nec nunc contrarias sententias vacat expendere. Sed hic locus à pluribus tractatur, & ab vno Hipp. Marfilio redundat in rub. de probat. num. 229. In tractatione presumptionum, & Papo commemorat exempla quedam talium iudiciorum in tit. de quest. Arresto 5. & Cornel. Tacitus lib. 4. de Plautio Syluano, qui Aproniam coniugem in preceps icellæ sine arbitris diceretur. Sed ista cum accidunt temperanda aequitate iudicii pœna minor quæ paulo infligenda illa, quæ iustis probationibus exigitur, qui locus ab Hippol. Marfil. etiam traditur. d. rub. nu. 241. & Francisc. Bruno. l. i. q. de indicis & tortura. Quod plerumque crudeliter homines rerum imperiti mirantur, vt cum homicidij accusatum virginis cædi aspiciunt, cum tamen cædis pœna capitis sit, aut cum moneta postularum mulctæ; & dilemmate solent ratiocinari, aut est probatum aut non est, si non est probati, cur non abfoluitur, si probatum est, cur non & pœna lege indita statuitur. Non rectè quidem id, nec idonea collectione: Nam nec nihil probatum est, vt absolui reus debeat, nec torti vt damnari. Quare pœnam attemperari probationi oportuit, & parci periclitanti, ne ex suspicionibus damnaretur, quem iustæ probationes non conuincunt, & tamen infontem non esse iusta suspitio arguet.

12. Ergo comparanda inter se iudicia, componendæ coniecturæ, quæ ipsa alius atque alius elui, infringi, & labefactari possunt, cum sunt in fraterna iudiciorum docti & cordati Iudicis appenfæ. Quare si in eo exemplo, quod ante proposuimus, Buta Catonis feruus cædis postularetur, quia in eodem tecto cum Domino fuisset, ex S. Consulo Syllaniano scilicet, quia ad Domini fores buuissit, nec acclamasset, quia deferente Domini fortuna, nutallæ & ipse ingenium credi deberet, obstarit ex opposito alia, percharum semper Domino fuisset, imo verò & negotis omnibus adhibuit. Dominum verò post Pharalicam pugnam & Pompei casum semper moriendi cõsilium sumpsisse, paucos ante dies agrè cohibuit, ne sibi manus afferret, & ereptum accursum amicorum ferrum sibi doliuisse, filium verò prohibentem increpuisse tanquam vim sibi afferret, dissimulatum verò consilium, non depositum, denique quoquomodo mori constituisse, idè quæ soli cubare voluisset. Hic, quis Clæthem damnaret tam validis & contrapugnantibus indicis: In adulterij crimine, si Samius Duris Penelopen accusaret, vt Dion Prulensis fecisse scripto renetur, & Lycophron Poëta impudicitia infamauit, formam florenti ætate diceret domum procis omnibus præbuisse, absente randi viro, imbecilla ætate, & sexu, nec verosimile intactam pudicitiam, subactas famulas auctoramento prodita dominæ, matrimonium & nuptias aliis atque aliis subinde venditallæ, diem statuisse, nemini vni condixisse, quia omnibus potius promiscuè vteretur. Quid verò quod extremum est, & sine defensione, etiam dona accepta? quod Homerus scribit, grandi sanè iudicio prodita pudicitia & posthabiti pudoris.

Auræ legitimis expugnanti munera tadas.

Virginis quæ sinus aurei imber emit.

Hæc si quis dilueret, opponeret frequentes & continuas lachrymas, & continuum de mariti absentia dolorem & desiderium, crebras interrogaciones de peregrinis, nūcubi maritum aut vidisset, aut audisset, domum vt à procis infestam, nuptias detinendis ani-

A mis improborum hominum simulatas, dum ille aduentaret, telam textam quam noctu retereret ex condito, vt instantibus illuderet, rarum & coactum ad procos egressum amplexibus atque amplexibus, vt Homerus ait. Quin & cum his appareret, fusum Mineræ fecisse, vt dicitur apud Homerum. Iam tamen hæc, vt in l. i. de iur. iurisdictionis, & quod suadente Eurynome vt corpus lauaret, & vngeret, respondit, *μη πάλαι ὁμοῖα δα χρῆται*, *ἀποπικτὸς δὲ ὁμοῖα δα χρῆται*. Deinde cum prodit ex itinere, *αἶμα τῆς ἐξ ἀμύμονος δὲ ἔστω*. Et paulo post, *ἀμύμονος δὲ ἀδελφὴ ἐστὶν ἡ ἡρώδης*. Atalantam vero cum virginem esse negat, sic coniciunt, quia cum iuuenibus in syluis & sola vagetur. Nec Baldus pudicam esse putat, ad quam subinde scholastici, delicata scilicet gens ventitate solet. l. neque natales. C. de probat. In aulis post aula sine arbitris deprehendi modico, aut nullo lumine ceteris tripudiantibus magnum indicium flagitiosi secreti. Cum viro lausle feminam perdit fuit olim pudoris glos. c. cum oportet. 31. dist. & l. vlt. C. de repud. Si manus papillis admotæ patientia non flagitiola esse non potest. Bald. c. tux. ext. de procurat. glos. & Doct. c. i. tit. quib. mod. feud. amitt. Quorum nullum per se necessarium est, & accidisse etiam pudicis quibusdam constat. Interdum & quedam ex his indicia sanguine, affinitate, ætate, probitatis opinione eruantur. Illud vero cui bono? tamen incertum & fallax, nec omnibus congruit, tamen & leges considerant, cum negant pupilli educationem ei committi debere, qui succedere ei debeat. l. vlt. Cod. vbi pupil. educ. deb. & l. vlt. d. de nupt. & Bart. tractat. in eo qui syngrapham nominis sui surripuit. l. vlt. D. de questio. & l. i. §. vlt. vbi Alex. D. quod vi aut clam. Quid verò quod partidici reos vix formis & securitas absoluit in illo Valerij exemplo, quod etiam patrocinio innocentis suæ Philotas apud Alexandrum conspirationis accusatus aduocat, apud Curtium historie scriptorem: Sceleratis (inquie) obstupescente conscientia dormire non possunt. Libros verò hereticos, aut matheos improbatæ aut typos falsæ monete repertos integritas anteaclæ vitæ aut purgat, aut debilitat, aut frangit, qui locus late exercetur apud Hipp. Marfil. l. qui falsam. D. de falsi. Conspirationum verò aduersus Principes & Respublicas contra pugnantia indicia tam luculenta & acuta sunt apud Cornel. Tacit. lib. 15. Annalium, in coniuratione Principum aduersus Neronem, in qua Seneca, Lucanus, Quintilianus occubuerunt, vt nil possit dici ingeniosius exco-
E gitatum, ad inferendum aut eludendum: Sicut nec his, quæ Philotas obiciuntur, & diluuntur apud Curtium. Id verò non vulgare indicium esse voluit, si cæsi hominis cadaver adhibito, qui sceleris autor dicitur, sanguinem contactu emisisset, cuius rei rationem petunt & causis naturalibus, & reddere conatur Petrus Apponensis, quæ qualescumque tandem hæ sint, constat euenisse sepe, & magnis autoribus tradita exempla. Cuiusmodi est, quod in cede Cardinalis sancti Marci Paris Purcus memorat. §. mandauit Rex, & Angelus in libro maleficiorum, & Hippol. Marfil. subinde sibi compertum refert in §. diligenter in practica criminali, & consil. 14. & 100. & 110. & Ioannes Neuzian. in sylua nuptiali, & Boëtius duplici exemplo confirmat, quod fusc, & ex professo prosequitur est Hieronymus Magius lib. Miscellan. cap. 5. neque ea de re quilibet plures aut auctores, aut testes citauerit. Addunt & trāsactione indicia captari Bart. Bald. l. transigere. Cod. de trāsact. Brunus vbi supra. q. 3. primæ partis. Marfil. d. §. diligenter. num. 1-8. & à promissione de nō accusando accepta pecunia. Alex. ad Bart. l. vlt. D. de quest. vers. adde quod dixit. Quæ
non

non aliunde aliquis, quàm ex veteri comœdia melius percipiat, in qua tam acutè & ingeniosè suspitiones ducuntur, & coniecturæ capiuntur a suspitioso sene, a vasto seruo, à callida meretrice, vñ nihil conuenientius ad humani ingenij actus, & totam arthologiam excogitari possit; vñ de oculi sensus & arcana nientis deconcurant ad quæque diuiniçanda, & fines rerum, vt ex illis, apud Terentium, Pamphilus lachrymis in furete Chrydidi, ibi tam filius (inquit) vñ adcat frequens, Corabat vñ funus, mltis interim, Nonnunquam conlacrurnabat. Vñde iudicium suum Senex subiicit ductum ab cõmuni vsu. Placuit (inquit) id quon mihi. Sic cogitaban, Hic parua coniecturinis Causa, morte in huius tam fere familiariter. Sed paulo post cum se Glycetiũ offendit forina tam liberah, illico coniectura alia frangitur. Percutit (inquit) illico animum, At hoc illud est: hinc ille lachrumar: hæc illa est misericordia: hunc opinatio vehementior. Enimvero cum se Glycetiũ igni applicuit inprudẽtius, & fatis, vt ait, com periculo. Mediam mulierem Pamphilus complectitur, cum his verbis, Mea Glycetiũ, quid te se perditum: Mox euictis iudiciis iudicat. Bene clarum (inquit) iunctori indicat, Illa (inquit) vt Confectum facile amorem cerneret, Reiecit se in eum hunc quam familiariter. Adde verò & replicatas iudiciis contrapugnantes defensioncs, ex signis item, ex persona filij, Quid conuenit? Seruauit tam, quæ se voluit in ignem conicere, prohibui, honesta oratio est. Tum consilium iur Senex simulandarum nuptiarum. Quid verò eam ad eas veniunt est, quàm arguit Dani coniecturæ, quàm aptæ & rei cõuenientes. Incidit mihi ex ipsa te suspitio, inquit, Hem, paululum obsoni, ipsius tristis, de unproiũto nuptæ, Non coheret. Illa eam (vt ait) non cohereant, nec nuptis conueniant, prius occurrit coniectura, aliud agi quàm quod dicitur, Vñno (inquit) ad Chremem, id est, ipsonæ parte tu, solitudo ante osium, interea introire neminem video, exite neminem, matronam nullam in adibus, nihil ornati, nihil tumultu. Tum verò respondet Pamphilus: Magnum signum. Tum subiicit. Num hæc videntur conuenire nuptis? quàm sagaciter has cõiecturas seruos venat ex antecõdendis adiunctis & consequentibus. Sed hæc tabiagæ apud morum magistros ex ipso viuendi vsu dicuntur, & longo volumine Aristoteles est persequens. Quæ etiam ipsa à natura & affectionibus corporis latentes persèpè sensus erantur: vt pallore, rubore, risu, oculis, vultu toto, vñde oculi sensus eliciuntur; quale est, quod de Antiocho Seleuci filio memoria traditur, cum Stratonices nouerat amore inflammatus pertinacis dissimulatione tabesceat. Cubantis de morbo sagax medicus affligitum deprehendit notato in vultu indicio, eam inueniens ad quodque Stratonices ingressus rubore perfunderetur, spiritus increbesceret, ea rursus egrediente palletet, spiritum duplicaret. Quibus argumentis doctus in coniecturas verum tandem deprehendit: Nam ingreditur nec rursus femina brachium agroti simulacrer apprehendit; ac modo crebriore, modo relanguente polsi cõperit perturbatione mentis organa extrinsecus agitari, & amorem esse. Hæc de historia, eam nemo non tale aliquid in vita sit expectat, Nam quales illæ coniecturæ, quæ amantibus ab Ouidio amorum autore indicantur? quàm exercitata nequitia scholaræ At talium argumentorum signorum & coniecturarum nimium iam multi magistri sumus, qui præsertim in aulis versantur: qui eam nunquam ex animi sententia loquatur, alios de ingenio suo metiti insidia quæ nunc videmus commercia, miscent, Quod ingenium in foris & iudicia ab aulis traditum

A efficiendi censendi libertate, coniecturas detrimo, aut versuti litigatoris spartas suspitiones pro explocæis probationibus in tribundia, & plures iudiciales deduxit, in diuidiandis controuersiis.

Quæ ideo commemorare plures libuit, quàm fortasse putarunt Nota, quoniam tota fere solent vsu incidere, & exemplo esse possunt ad cetera aut expediendi, aut præcædenda, quæ scilicet & qualia sunt, quomodo cum rebus cõgruant, & ad effectus & animorum habitus, & illas applicentur, aut deducantur, quàm verosimilia, quæ quibus item diluantur aut debilitentur, quomodo iudicium indicio comparatur, corrumpatur, aut elucetur, quomodo aut omnia aut singula aciem instruant. Nam singula sigillatione etiam persequi infinitæ & ingratæ esset opera, & proinde impossibile, & suu aliq eoin genere professa opera defuncti de iudiciorum materia docu homines Albertus Bruns, Gaydo Suzarius, Ludouicus Bologninus, & veteribus Gadius, I aldus in prædica quam quidem Tarsedo tribuit. Multa etiam de prioribus notuatus est, & collegit Hippolitus Marilius, & Angelus malefiorum scriptor.

C Proinde nos citula & legalia iudicia colligimus sumpta ab actionibus hominum, quibus arcana nientis extrinsecus panduntur, & se foras erunt. Nam tyrannica illa cum aut risile, aut plorasse, oculorum etiam nictus & nutus nō modo pro iudiciis, sed etiam criminibus explocatæ cõuentionis habebatur, tractare non institumus, & exoleuisse ista cum amoribus expedire, ne sit vllus qui ista velit aliquando imitari. Fuerunt isti fauores temporum præcorum, eam Tyberius, Nero, Caligula, Domitianus, & talia portenta dominarentur; infans infanta memoria scens, Sed Neroniana tempora hoc in genere præcipua sunt testimonio auctorum, & Cor. Taciti, veluti quod Scapino obiectum pecunia se ruos de suis quosdam & libertate donasse, fomenta vulneribus quæfuisse, tantum extrema agitante, & Pisoni de Germanica cæde accusato, solo, & paritibus cruras hominum reliquias, carmina, deuotiones, nomen Germanici luminis plumbetis inscriptum, semullos cinctes & tabe oblitos per quæ animæ infernus Nummius fuerat crediderunt. Inter crimina verò Thialæ Senatori, quod Senatu egressus esset, eam de Agrippina referretur, quod principio anni vops solemnibus non introfesset, quæ pro salute principis nuncuparetur, quod E solemane iulurandum vitaret; Quod etenim, si nunc quoque in eodem numero est, multorum mune parata damnatio est, quibus id iure obicitur.

NOTA I.

- 1 Probatio duob. testib. legitima, & absoluta & nu. 2.
- 2 Ad nimis respo depositionem non insignitur questio, nisi, &c.
- 3 De questione, quæ insignitur retenti iudicii.
- 4 Insignitur questio, & probatio arguente res, & nu. 5.

* Ou enqueste du fait. Cum hic iudicia testibus capiti

F Confectudo statuit, necessitudo de vno tantum teste intelligendum, eam hic dicat expressè *enqueste du fait*. Nam quæ duo testes de facto deponunt, probatio legitima & absoluta est numeris omnibus, cuiusmodi eam offertur, Questionem excludit, & locum facit diffinitivæ sententiæ. Nam (vt ante diximus) quæ argumenta necellaria sunt, non sunt inter iudicia iudicanda, cum iam non facti, sed iuris questio relinquatur: quod Fabius Quintilianus dixit. Nam in ore ducrum vel triam stat omne verbum, quæ diuina sententia, ideoque iam Iudicis partes incipiunt, probationi

finis sit. Quamquam cum plures etiam testes interrogantur, nec de facto testantur, pro indicio valet, quod deponunt.

Regulariter traditur vnus testis depositionem, si modo omnem suspicionem persona superet, id est, (vt aiunt) maior sit omni exceptione, & de facto per sensus sensibilibus appropriatos (vt loquuntur) deponat, sufficiens indicium facere ad questionem, Baldus lege vltima. D. de quaest. qui locus late traditur ab Hippo- lito Marfilio dicto. §. Diligenter. Franciscus Bruno questione secundae primae parit. Quamquam verus testis Regum Ordinationibus improbatum exemplum est, extat D. Ludouici Regis Constitutio, quae questionem infingi vetat, cuiquam modo non improbare vitæ, vel pauperi & facultatibus casu ad vnus testis depositionem, in quo iuris iudicium sententia corrigitur. Ea extat apud Sebast. Auser. parte Styli tercia inter Constitutiones Regum, & tacita obseruatione vsus recepit, nisi quidem quispiam infamatae vitæ laro, aut noxius aliquis obicitur, & testis persona probare est vitæ, & conuenienter ex re & facto deponit, & circumstantiis virget, vt mentiri iudicari non debeat, nec odio fides debilitetur, ea est tit. de quaest. 3. part. Styli meminit eius & Benedictus. c. raynuitus, vers. Adiecti impub. num. 14. & Papo. Arrest. 2. tit. de quaest. quæ Ord. si admittitur huic Consecratiui locus esse non poterit, nec ferè obseruatum est vnus testis depositione fieri iustum indicium ad torturam, nisi in laronibus & deploratae vitæ & famæ hominibus, quorum leuis est nec multi iactura, idque etiam perarod. Id verò certum, si de indicis remoris a facto probandis quaeritur, duos omnino testes probare oportere, alioqui indicium nullum probatum videri, quod eodem illo loco indicant.

Secundum autem statuerimus si legitima & absoluta numeris suis probatio ostenditur per duos testes, tunc locum non esse questionem, quia definit negotium debeat, nec iam sit locus coniecturis incertis, si quidem de delicto deposuisse præsupponimus. Quaritur, An si quisquam tam meretriciosus est Iudex, qui ad complendum omni ex parte informationem animi velit etiam Questionem verum ex ipsius rei ore crueret, An factum eius probari debeat aut possit, An verò probationi pereat potius, quod fecerit, si reus tortus persistat negare. Nec inutilis ista inquisitio, quod Parlamentis quibusdam interdum usurpant dicitur (quod vocant retentis indicis) & sine præiudicio probatorum Questionem decernere, Cuius moris qui meminerit præter Albericum de veteribus Iurisconsultis legi neminem, in rub. C. de quaest. vt intelligatur id iure veteri auctoritatem non habere. Nam nec illi qui faciunt, à cæteris Iudicibus fieri probant, & exemplum nolunt produci. Vulgata iuris sententia est, Questiones vltimæ subsidiarium esse, id est tunc demum congruere cum alia sunt & probatio destituit. l. i. §. reus. l. diuis. l. edictum. D. de quaestio. l. quorities. C. eod. tit. Eo posito sequitur, si iusta & legibus congruens & idoneo probatio est, non esse ad questionem veniendum, communicare sententia Iudicis factum reprehenditur, qui id fecerit, quia accidere potest, vt reus perneget, ac proinde etiam firmæ probationes debilitentur, Sententia est Bald. Lud. Rom. Angel. l. est certus. D. ad Syllan. Cy. & Bald. leg. 2. C. quor. appellat. non recip. Bald. in practica quæ Tancredus tribuitur, inter questiones citra probationes q. vltima. Angel. in malefic. verbo, fama publica vers. nota secundo ante omnia, vbi & Aug. Arim. Io. And. c. cum in contemplatione de reg. iur. Gandin. in lib. maleficiorum, tit. de tormentis. Cepol. late Conf.

32. incipiente quidam iustici Vincentini, Thomas Ferratus cautel. §. Albert. d. rub. de quaest. & l. edictum. D. de quaest. vbi & Hip. Marfil. Idem Hippol. l. i. in 4. requisitio. D. de quaest. & in practica. §. quoniam, num. 40. & sing. 108. & 161. Francisc. Brunus tract. de indic. & tortura. §. q. partis secundæ num. 15. Afflictus Constit. regni 27. lib. i. q. 12. Nec probata est Bald. sententia contra existimantem. l. 2. C. quor. appell. non recip. nota per hunc. & l. i. C. de iuram. calum. vbi aliosorum factum probatum putat, qui præter iustus probationes etiam questionem, adiciunt, vt confessionem exprimant, atque ita viam appellationi præcludant, quia conuictus & confessus non appellat in atrocibus, præsertim in quibus ius esse aut iuris formas cōtemnere & leges fupergredi. Hæc sententia iustis rationibus à Cepolla & Ferrario conuincitur, nec vsu nostro probaretur, cum præsertim appellantes etiam conuictos & confessos audiri receptum sit antiquo iuri, cum quia etiam si appellatio excluderet confessionem extendi eam, violento & indirecto modo, & arte, nequitiam probari hoc sæculo posset tam zelopis Iudicibus appellationum: Quare & ratione & vsu Baldi sententia destituitur. Quo fit, vt flet communis opinio, qui iustus probationibus, aut duobus testibus conuictus sit, torqueri non debere, quin & Iudicem, qui tale quid fecerit, stulticia damnant. Atque ita inauditum præficus morem, quem Parliamenti vsurpant, questionem irrogando, quam retentis iudicis vocant; Eoque multo magis, quod periculosus est, & vim probationibus iam factis & integris adfert, quia tolerata questione pernegando purgari indicia, & elui suspensiones constantia torti vsu receptum sit, tamen expresso iure non traditur, sed iustas etiam probationes infringi existimant. Alb. d. rub. vbi glof. & ipse. d. l. edictum. Cepol. vbi sup. Bald. ipse in l. militis. C. de quaest. & l. fin. in fin. Cod. de probat. ferrat. vbi sup. Negignorauit Chaf. in Consect. iur. tit. des Iustices. §. 5. verbo si auctum commet casu 11. aliter existimare, & quemlibet tortum & negantem damnari ex probationibus posse, quod & apud suos vsurpatum scribit; vt ait auctoritate, glof. l. i. verbo, præscriptio. C. de quaest. & Castl. l. si quis in hoc genus, Cod. de Episc. & cler. quo loco, glof. male præcepta est, nec quidquam ad rem facit, cum non de questione reo inflicta loquatur, sed de ea quæ seruo in causa aliena, quæ nullo modo congruit cum eo, quod in dispositione est, & casus diuersus est. Quod & Alber. d. rub. de quaest. aduertit. Ac videtur quidem Saly. & Angel. l. si quis alioi. Cod. de adult. admittere & Questionem & Probationem, sed tamen infringi Probationem innuunt reo pernegante, cum dicit, si quid tale accidat, reum nec condemnandum, nec absolendum veluti Probatione vergeatur, quia Probatio questione debilitetur, quo genere pronuntiandi vi soleamus, cum reos amplius nulla diffinitura pronuntiata, quæ appellent glargit quousque: Lud. Rom. l. i. §. si quis in villa. D. ad Syllan. censet etiam si tortus questionem tolerauit, damnari tamen posse ex probationibus, sed pecuniarie tantum & minori pena. Quæ sententia, vt non omnino sine ratione dicuntur, ita auctoritatem iuris scripti quidem nullam habent, sed suo quæque prouincie & Iudices fusi videntur. Certum id tamen plerisque reos quamquam obstat negantes à Parliamentis damnatos capitali supplicio, & Papo. in tit. de Questionibus. quadam eius generis memorat. Extant apud Val. Max. exempla seruorum septies tortorum negantium & damnatorum; sed id de seruus traditur. Certè Ord. Francisc. l. anno 1399. art. 164. simpliciter constituit reum tortum, qui negauerit

Ius cor.

Ius cor.

Hodie
sepis
dicunt
clarig
quant
à præ
fenti.

gaueat in questione, absolui debere, sed id potest videri ad id quod frequentius sit relatam. Quare sic de minimis status legitime cōsuetō male addi questionem, quod si re & facto tamen adhibita sit, esse quod cum Iudice agatur, quippe infringi vires probationum, & reum ampliandum si virentes probationes non erant, aut si leues in totum absoluerunt iudicio, *quod appellat mittere hors de procès.* Contra eōm à Iudice cetera probatio factum esset, memini in Curia reprehendi; quod ego ideo annotatum volui quod res est per se digna inquisitione, ne quisquam receptum, sed tamen varium morem pro comperto iure acciperet, vt ne id quidem quod facere solemus, cum reos damnatos questionem subiiciamus. Quod ipsum sine auctoritate iuris est in damnatis, receptum tamen publice vilitatis causa, cum scripto iure non nisi in certis casibus, & ante damnationem torqueri quemquam in socios auditum foret.

NOTA 3.

- 1 Fama non sufficiens iudicium ad torturam nisi, &c.
- 2 Fama valet ad inquirendum, non ad iudicandum.
- 3 De iudice per dolum, aut culpam torturam infingente.

[Ou de commune renommée.] Sæpe deprehenditur primos scribende Consuetudinis auctores, elemēta modō tritaque de iure licentias caluissē, plerūque etiam non suo sensu de iure percipisse. Ambigunt inter Iuriscōsultos, An fama sufficiens sit iudicium ad Questionem. Hanc verō quamquam sine, qui existimant fuisse, ē quorum sententia hac Consuetudo loquitur; melior tamen & receptior non parat propter incertam, & ambigunt originem eius, & mendacem naturā, quomodo à Virgilio describitur. Hunc locum inter probationes artificiales varie Rhetores exercent, & exollunt, aut eleuant. Receptior sententia Iuriscōsultorum negat iudicium facere, idonum quidem ad Questionem, nisi vehemens sit, valde probabilis, & originem à verisimili habeat. Quare si statum eiusmodi offeratur, quale hoc nostrum perspicitur, de eiusmodi omnino fama intelligi volunt, quæ talis sit. Quod Bart. Conf. 391. incip. Domino Paci Burgo, notant Bald. Conf. 461. & 462. volumine 4. Bald. & Salyc. l. ea quidem. C. de accusat. Ang. in malef. vers.

A non à maleuolis. Alexand. Bart. Imol. l. vltim. D. de quest. l. re Hippol. l. de minore. §. plurimum. D. de quart. & §. diligenter num. 18. in practica & sing. 205. & 97. Brunus vbi sup. Vera est Baldi sententia Conf. 447. lib. 1. incip. ad euidentiam, famam non esse per se speciem probationis, sed egere adimiculis & substantia veri, & valere ad inquirendum non ad iudicandum, & circa preparatoria non circa decisoria, quod idem repetit. Conf. 482. lib. 1. & 344. Vol. ij. & Conf. 77. vol. iij. Vbi quidem nostro nemo ex fama per se questionem reum subiiceret, est enim mendacissimus is testis, & auctores persapē improbos & inimicos, & stultos, sapē & leues sectatores habet.

3. *Dei amender.* Cum Articuli 594. inf. regula constituitur, Multam nullam imponi nisi ex dolo, malitia, aut lata culpa: hic verò multam irroget, consequitur hic dolum, malitiam, aut latam culpam in Iudice præsupponi. Lata verò culpa est per imperitiam sine iudicis quemquam Questioni subicisse, doli vero multo exinabilior noxa, & Bald. quidem in rub. de pen. iud. qui male iudi. putat Iudicem, qui dolo malo, aut sine causa questionem indiderit, capitali supplicio puniendum; ponēque esse maiestatis, Quod & Angel. & idem Bald. l. decuriones, & l. milites. C. de quest. putarunt, & Io. de Ana. cap. 1. de cler. percuss. Ang. in malef. verb. fama publica. Ang. Gracchus. C. de adulr. Suly. l. 1. C. de exhib. reis Brunus. q. 7. part. 2. Sed & grauius torri quam debuit, est pena ex l. questionis modum, vbi Bart. sibi vsu venisse scribit. D. de questio. & l. item apud Labeonem. §. si iussu. D. de iur. Bald. l. 1. C. de emend. seruo. Quod si dolo factum sit, etiam legis Cornelie de sicariis pena est, Culpa tamen potius quam dolo in incertis tribui debet d. l. Gracchus. & Anan. d. c. 1. de cler. percuss. Hipp. l. questionis. D. de quest. Casus nulla est pena si modus non est violatus, Angel. l. 3. C. de adulr. Brun. d. lib. 2. q. 5. Bald. in practica. p. 19. circa probationes.

h. *Desdommager la partie.* Pro modo iniuriæ, ita vt etiam si membra perierint, alimenta & victum præstet, vt inf. art. 607. & l. itaque. §. vlt. & l. præceptoris. D. ad leg. aquil. Sed & penam & reparationem quantum iudicanti videbitur, præstare debet.

ARTICLE XLII.

Si aucun^b prisonnier^c eschappe de^d prison, celui qui le tiendrait ou auroit en garde, n'en tomberoit en peril, si fil pouuoit monstret & faire apparait^h deuēment, que ce ne fust pas la coulpe. Et si ledit prisonnier estoit eschappé^k par l'ignorance de celui qui le tiendrait, ou auroit en garde, ledit garde^l seroit tenu desdommager^m enuers Cour & partie, selon la qualite du cas: mais si estoit trouuéⁿ qu'il eust enuoyé le prisonnier ou soustenu secretement, parquoy il sen fust allé hors de prison, il seroit puny comme le malfaicteur.

Si qui in^c carcere detinetur, euadat^d custodiam, Commentariensis aut custos in periculum adduci non posset, si probaret^b testib. aut coniecturis caruisse culpa. Et si qui custodia aliena committitur effugisset^k ignorantia Commentariensis aut custodis, Commentariensis^l teneretur indemnitatem prestare^m Curia & parti, secundum qualitatem casus: Sed si probaretur dimisisse incarcerationemⁿ aut consensum præbuisse^o vt custodiam euaderet, eandem penam, quam malefactor, subire teneretur.

ART. VI.
LXXXIII.
NOTA
COM.

NOTA I.

1 De pena eorum, qui à privatiu captiuos eximunt.

2 Prisonnier qui dicitur.

3 Qui euasisse dicitur carcere.

4 Inepia cantio custodiam ad fores carcerum statuere, ut obligatis, &c.

5 Carceris definitio cuiusque appellationes varie.

Quæro vos, quis hic quoque manifestum autorum scribenda? Concludimus futurum non deprehendit, quis alienam suppellectilem non agnoscit? Nota est l. ad commentariensem. C. de cust. reor. nota l. milites & l. vlt. toti denique tituli huius argumenti de custod. reor.

Hic Articulus tamen, quod apparet, de his statuit, qui publicæ custodia continentur, & iudicantium auctoritate, est tamen & nonnulla eorum pæna, qui à privatiu captos eximunt, & his quidem casibus quibus interdum bona legum & publicæ auctoritatis pace permittitur, veluti cum pater nec obediens filium coercet. l. i. & 2. C. de pat. potest. & propinquus propinquum ex ut. C. de emend. propinq. aut quisquam latronem compellendit quod iudici listat. l. i. C. de his qui lat. vel al. criminib. reos. aut in casu l. generali. C. de decur. lib. x. aut adulterum maritus l. capite quinto. D. de adult. aut debitorem creditor. l. ar. pætor. §. si debitorem. D. de his que in fraud. cred. aut falsæ monete compertum ex l. i. C. de fals. monet. aut in casu l. itaque. D. ad leg. Aquil. His quidem casibus præhensionis ius est; Ac tamen tunc amplius 20. horis vetantur, si quis tamen per id tempus custodiam receperit, et si non hincdem planè legibus tenetur, nec tam seuerè coercetur, quam hi qui publico imperio & auctoritate Magistratus custodia publice obstricti sunt, tamen fidem fallunt, & custodiam præstare debent; Quare arbitrio Iudicis multa sunt coercendi, & parti id cogendi referre quod interfit. Quod si ultra permittimus lege temere quicquid privatiu vincum retinet pæna privati carceris tenetur, nec custodiam reliquissè noxa fuerit, quam nulla pæna sit rupti privati carceris, quod ad partem quidem priuatam attinet ex glof. l. succurritur. D. ex quib. caus. maior. Bald. si pacto quo pæna §. notab. C. de pact. per. l. i. §. offitibus. & §. vlt. D. ne quis cum qui in ius voc. vi. exim. Lud. Rom. expresse conf. 320. incip. hæc istorum quinque Bart. q. incip. Lappus. Bal. conf. 178. vol. 2. Habet tamen Regius Procurator quod expositulet, si grandis peccati reum captum, sponte custos dimiserit sciens, nec Iudici præstauerit. d. l. i. C. de his qui à lat. capt.

^b Prisonnier] Talem intelligimus, qui iudicantis imperio carcere detinetur, aut palatio, aut domo descripta excedere vetatur, de quo Doctores ambigunt, an pæna rupti carceris teneatur, Curt. Rom. cætri l. admonendi l. af. num. 173. D. de iurciur. Boët. Decif. 215. num. 15. Talem item qui licet vinculis leuatus sit, manibus tamen tenetur. l. qui neque. D. de verb. sign. l. 2. D. de lib. hom. exhib. qui scilicet facultas recedendi non datur, aut qui certo loco excedere vetatur, & qui etiam libera custodia habetur. l. uce non. §. item si quis. D. ex quib. caus. iuao. item & si sibi permittus, aut fideiussori dicto tamen loco. l. i. D. de custod. reor. aut qui militi sit aut Apparitori assignatus, à quo discedere prohibetur.

^c Eschappe] Euasisse aut effugisse dicitur, qui custodia effugit eius cui assignatus est, aut eo loco excessit unde vinctus est, etiam in conspectu sit, nec tamen apprehendi possit, l. naturalcm. l. Pomponius. D.

A de acquir. rer. dom. Qui vero etiam carcere emissi sunt, manibus tamen tenentur, vel additis custodiis qui ab latere non abcedant, vagantur, fugisse non dicuntur. Quare solent eorum solertia repræhendi, qui cum carceratis aliquid negotij habentes, solent eos ad fores carcerum statuere, vt ibi contrahant, ne sibi videantur incidisse in l. qui in carcerem. D. de eo quod met. caus. veluti exolutis vinculis. Sed incepta cautio est, quod Bart. notat. l. i. de acq. rer. dom. Lud. Rom. l. pletique. D. de in ius vocand. Angel. in malef. in verb. qui iudex Caium; tex. l. qui neque. D. de verb. signif. Solutum, inquit, non intelligimus qui licet vinculis leuatus sit, manibus tamen tenetur, ac ne cum quidem intelligimus solum, qui in publico fine vinculis seuatur. Abb. Panor. c. accedat. iij. ext. de proc. Fely. c. innouamus. ext. de treug. & pac. & d. l. succurritur. Nec probanda est glof. l. contra sensu. l. vlt. C. de curiof. lib. xij. & eam reprehendit. Card. Alex. c. super eo. extr. de appellat. Hipp. Marf. §. attingam. num. 26. in pract.

^d De prison.] Carcerem à coercendo Varro lib. de ling. Lat. 4. deducit, vt & Seruius, inde & in circis carceres appellant, quibus ante cursum equi coercerentur, interim dum Magistratus signum det. Carceris appellatio publicæ potestatis est, vt Tulliani, Gemoniarum, Latroniarum, cuius nominis & Roma & Syraculis fuisse carceres proditum est, inde illa Epicharmi plena libertatis vox contra Dionysium, mitte me in Laromias. Sed & priuatus carcer dicitur facti magis quam iuris. d. l. qui in carcerem, & l. i. C. de priuati carcer. Vinculorum quoque ambigua appellatio est, d. l. succurritur. & l. vinculorum. D. de verb. signif. Custodia publicæ tantum appellatio est. d. l. vinculorum, quo nomine & ipsi quoque custoditi in iure appellantur quod glof. l. vlt. D. de quæst. rectè intellexit, male in l. ne quis. D. de cust. reor. Carcer & sue vinculis esse potest, & sæpe est, vt in l. i. C. de custod. reor. quo nomine pedicæ, manicæ, catenæ, boia intelliguntur, l. verum. D. de verb. signif. Multum tamen carceres, imo potius carcerum causas Bald. commemorat. auth. si captiui. C. de Epif. & cler. Nova appellon prison; formes; arrest en villes ou maisons, ostages semblables. inf. art. 118. ou arrest en presence d'un sergent, applicato scilicet militi aut Apparitori, quelques fois prison en maison particuliere, de laquelle les Seigneurs respondent comme Geoliers, qui seruent souvent à luges volontaires de d'guisement, quando videtur non volunt res ampliasse.

NOTA 2.

1 Custodes qui.

2 Commentariensis culpa presumptione grauatur, &c. num. 4.

3 Calum interitus probat custos.

4 Dolus non presumitur in commentariensi.

^e Celuy qui le tiendrait.] Is aut Commentariensis est professio munere, & propria cura, aut miles, aut tyro, aut paganus. l. milites. D. de custod. reo. d. l. ad commentariensem. l. i. D. de ser. fugit. aut Apparitor, aut admillio; Sed & eadem lege tenentur, quos solemus vicarios Commentariensi curæ subsumere, qui s'obligent de répondre comme Geoliers. Sed & quibus alienæ custodiæ commendata est cura, qui tiennent par prison empruntée, eodem periculo obstringuntur, quod Puteus tractat quamquam subobscurè in Synd. §. an potestas qui aliquem in fin. fo. 72. eoque magis, quia cum salarium accipiant custodiæ obstringuntur, & omni periculo subiacentur, vt inferius dicemus.

¹ *Ne ronderait en peril.*] Eodem genere loquendi videtur Iuriconsultus. d. l. milites, Milites (inquis) si custodias amittunt, ipsi in periculum adducuntur, quod autem his amulis prestare debeant iudicemus in verbo *culpa*.

² *Si il pouvoit monstrer.*] Hic apparet Commentariensem aut quemcumque custodem presumptione culpæ gravari; Nam cum regula sit, qui dolum dicat dolum probare debere, qui culpam item dicat. l. quoties. §. qui dolo. D. de probat. l. dolum. C. de dolo, gloss. l. cum ita. §. species. D. de legat. ij. gloss. vlt. Inst. quib. mod. re. contr. obligat; tamen id aliter habet, cum quisquam ratione officij aut publici, aut privati, ad custodiam rei tenetur, & salariam pro custodia recipit. Nam cum si res perierit, presumptione culpæ gravatur, quod & ipsa quoque diuini verbi auctoritate confirmatur. Non est, inquit, pastoris excusatio si lupus oves comedit, & pastor nescit. Sed nec custodis cuiusquam si rem sibi commissa perisse dicit, imo vero & probat, nisi & casum probet, sine sua culpa sua accidisse, quæ exceptio generalis est aduersus quoscunque, qui custodia sunt obstricti, gloss. l. si quis ad se fundum. §. Imperator. verbo, probat. D. locat. gloss. D. §. l. dolo. & l. Si procuratorem. §. si dolo. D. man-

³ *da.* Eam presumptionem culpæ aduersus Commentariensem in hunc quoque appat et confirmari, quod & iure sentire. Bart. Saly. Ang. Alber. l. si creditor. C. de pignori. act. per l. si bona fidei. D. de rei vend. rex. ex l. vlt. §. ergo si calu. D. de custod. reor. vbi Angel. Idem Bald. Paul. Cast. d. §. species. Bald. Item, conf. 32. vol. 3. Bald. Bart. omnes denique. l. si quis ex argentiis. §. pater. D. de eadem, quo loco manifestus probatio- nis casum probat vbi & Franci. Arret. conf. 38. Alex. conf. 38. incip. in causa vol. 4. Flor. q. incip. In-

⁴ *quisirus.* Ancon. Nata conf. 72. vol. 1. Thom. Grammat. voto 26. tal. conf. 27. vol. 3. Philip. Decius lre conf. 475. vol. 3. Bellouil. in pract. tit. de quasi. Paris. Put. in synd. §. qualiter fo. 76. Angel. in malet. verbo fama publica, & verbo, qui Index Caimon. Io. Anan. c. ad falsarium. ext. de fals. Hipp. Marfil. l. qui falsam. D. de fals. Boer. decif. 216. quibus locis culpam, & quod magis mirandum sit, dolum quoque presu- mi volunt in custode. Quibus ego de culpa quidem consensio: Dolum vero presumi, nec cuius presumpcio patitur, nec iuris ratio admittit, quod ipsum verba, quæ hoc Articulo sequuntur, demonstrant, in verbo, *mais s'il estoit trouuë*, atque ibi dicimus, aliqui id quoque sequenter ex presumptione necessario ad capitalem condemnationem deuenit, cum doli ad- missi capitalis pœna sit. Sed tamen Conseruatio doli probationem exigit, non igitur presumit; Neque enim si præsumeret, probatione opus esset. Nam de culpæ presumptione non ambigitur, quæ custodem ad damna interesse, priuationem numeris, & pecuniarum multam obstringit (ita quidem ciuilitur) capitis pœna non vindicat, nisi dolo probato. Quæ sententia rationi & equitati congruit, & hæc verbo- rum conceptio demonstrat. Nam iure ciuili quæ cuiusque aut doli aut culpæ sit probatio, aut casus, no- tant. Bart. Bald. Cast. Can. d. l. cum ita gloss. Cy. Bart. Bald. Alb. Saly. Cast. Angel. d. l. si creditor. Bart. Bald. Fulgos. Alb. Saly. tal. Alb. Alex. post Gal. Can. d. l. si quis ex argentiis.

⁵ *Denement.*] Testibus coniecturis, locorum demon- stratione, & cæteris circumstantiis, quæ ex facto nascuntur.

NOTA 3.

¹ *Leuissimam culpam præstat Commentariensis, &c.*
Argente. in Conf. Brit.

A 2 *Que cura Commentariensis, & quidam casus culpa, &c.*
doli in eo, &c.

¹ *Que ce ne fust par sa compse.*] Qui culpæ se eximit mul- tomagis dolo eximitur, cum minor sit culpæ noxa; itaque qui culpa caruit, dolo casuque multo magis in- telligendus est, siquidem culpa veluti genus est, quo remota à subiecto species eius omnes remouet ne- cessè est. Culpam autem, cum à Commentariensi præsta- ri dicimus, etiam leuissimam, quæ in faciendo con- sistat, intelligimus, quod Bald. ait. l. qui fortioris. C. de pigno. act. quia qui id munus assumit, videtur sibi arrogare diligentissimæ custodie curam ex sententia. Bart. l. item qui. §. Epistola. C. de fact. Lud. Rom. l. in actionibus. D. de in lit. iurando, & quod magis mirandum sit leuissimam quoque, quæ omittendo sit, ab eo præstari volunt, quod magna auctoritate affirmat Bald. l. si cuius rei. §. denique. D. de vltur. Thom. Gram. voto. 29. Put. in Synd. §. an si plures lib. de Synd. Sed quia quid culpæ tribuendum sit, non

² potest rectius intelligi, quam si id prius intelligatur quæ debeat eius esse cura, qui talem custodiam reci- pit, de eo aliquid dicendum. In quo id primò re- ponunt, vt eo modo Commentariensis nec laxius, aut constructius custodias habeat, vinculis aut pedicis, oneret, quàm quomodo ab ius Iudice iussus est, quod sibi præstari diligenter petere debet annotatione Actuarij aut Appanitoris, qui noxiū curæ eius as- signat. Contra fecisse etiam in miseratione factum sit, culpæ tribuitur. l. si vt cerro. §. custodiam. vers. si vinculis est commendatus. D. commod. Ordin. Carol. VII. pub. anno 1435. art. 42. tit. du Clerge de Gales. Quod si grande crimen est, aut suspecta persona, dili- gens custodia etiam vincere permittit. l. 2. D. de fer. fugit. land. tamen ex l. 1. C. de cust. reor. & l. carceri.

³ D. D. de cust. reor. Denique d. l. 1. C. eod. tit. officium Commentariensis ex magna parte describit. In reli- quum si Index nil statuit mos loci in custodia assigna- da seruandus, ex sententia Bald. l. 1. vers. sed pone. C. de adit. actio. Idem l. nemo. C. de epis. aut Bart. Bald. Saly. l. pignus. C. de pignori. Franci. Arret. conf. 38. Alb. l. vlt. D. de custod. reor. Put. d. §. an si plures. Boer. Decif. 217. Thom. Grammat. voto. 29. Quæ de eo dubitari est, qui custodiam in alelino tur- ris tabulato seruaret, quæ se nihilominus præcipital- ter, quæ specie custodem culpæ exiit. tal. conf. 27. lib. 1. Sed tamen hunc ipsum præcipitationis casum culpæ Iuriconsultus tribuit, l. vlt. D. de custod. reor. Boer. decif. 217. num. 5. & 20. Sed & qui custodiam tam laxè habuit, vt effugere posset, in culpa est, eaque lata, l. milites. §. saluini. D. de cust. reor. Itaque & si clausæ in potestate habuit, aut ianua aperta relicta est, aut coacti noxij vim fecerunt, cõto separari agere deberent, in culpa est culpos carceris. Idem si funem in puteo aut hœreo, aut alibi Commentariensis ha- buit, ex quo se carceratus demiserit, quod tal. not. d. conf. 27. Item si per vinum aut desidiam custodia ef- fugerit, probata culpa est, d. l. milites, quo loco ca- pite plectitur custos. Si vni famulo aut paucioribus quàm conueniebat, custodiam Commentariensis cre- didit, in culpa est, l. vlt. D. eod. conf. 62. Put. in lib. de synd. §. licet. fo. 75. nec exhibitione liberabitur, quod Gram. d. voto 29. scribit, l. ad Commentariensem. C. de custod. reor. Quo loco excipio nisi à Rege aut Iudice numerus custodum descriptus sit, quod Ord. Caroli in testamento Parisiensis carceris est factum. Si miseratione custodia dimissa sit, capite lex non plectit, sed vix est vt carnam euadere possit, si sciens fecit, ex hoc Articulo. Si custodiam interse-

erit, dolus est. & l. Cornelia de ficiariis tenetur, l.vlt. §. fraudulenter. D. de cust. reor. Si feminam carceratam stuprauerit, tenetur, l. & tit. Si quis cam stupr. cuius tur. fuer. Io. Fab. l. item lex instit. de adult. Boër. decil. 217. & alia decil. 216. Paris Put. in synd. §. adulterium. Papo tit. 8. hb. 28. Si cum vinculis esse carceratus deberet, sine vinculis agere carcerarius permittitur. l. carceri. D. de cust. reor. Poër. decil. 116. Si ferrum, ferreas, radulas, vncinumve inferri in carcerem sciens, imprudenter permittit, nunc lata, nunc levis est, prout prouideri potuit, aut non potuit, d. l. carceri. Boër. d. decil. 216. Bald. l. libertus. D. de stat. homi. si chartam aut atramentum inferri passus sit, ex Ord. Caroli VIII. & archis Curiarum. Si ingredientem diligentissime non excussit, aut gladio accinctum, aut armatum ingredi passus sit, Francis. Arcet. conf. 38. & d. Ord. Carol. art. 30. Boër. d. decil. 216. Si mentio habitu lazarum admiserit, cuius reuasiuam exemplum est apud Val. Max. lib. 4. c. 6. si ad colloquium cum carcerato quemquam inuissu ludicis admittit, d. ord. & clem. 1. §. sane. ext. de herer. si vacuas, & sine custode clauces reliquerit, aut inualido famulo commiserit, ex sententia l. d. conf. 27. & Tho. Cram. d. voto. 29. Si osium apertum dimittit. Tho. d. voto. Infirmitas etiam custodiendi, in culpa est. l. idem iuris. §. i. d. ad l. aquil. Si victum aut stratum ab amicis carcerati inferri passus non sit, l. si victum. D. de pe. 1. d. Ord. Carol. art. 8. & 30. Boër. d. decil. 216. si vnum aliquem de carceratis aut numerum omnium recognoscere iudici subduxerit. l. vlt. C. de cust. reor. si eorum nomina, atates, causas, 30. quoque die non ediderit. l. vlt. C. eod. si custodiam noctu non geminauerit. l. 1. C. eod. si aditus aut egressus, aut colloquium vendiderit, quod perquam sapè faciunt d. ord. art. 9. si nomine quouis mentio quidquam contra ius exigerit, prater ius, *comme à titre de Prestoile ou autre*. Nec D. ambigui quin ingeniosa in periculis mortalitas multa inueniat, & excogitet admiranda & inaudita, si vitæ spes ostenditur, aduersus que curam acui oportet eius, qui in se id minus periculo capitis sui receperit, quæ cui potius aut culpa, aut dolo, & tribui debeant solertis fuerit ingenij assumare, & pro modo admitti casigare.

NOTA 4.

1 De ignorantia Commentariensis.

2 Lata culpa æquiparatur dolo in Commentariensi speciali iure civili.

3 Desdommager quid hoc artic.

4 Culpa lata non æquiparatur dolo in Commentariensi iure consuet.

1^k Par ignorance.] Superiori clausula culpam, vt genus posuit, cæque præsumit voluit in Commentariensi, ita vt ad exculationem culpæ probari exigeret, hic duas culpæ species separatis clausulis distinguit, & suos etiam quicque penarum fines attribuit. Hic de ignorantia tractat, quam à dolo separat, de quo clausula subsequente, nec tamen cuiusmodi ignorantia sit distinguit, cum tamen non eadem eius æstimatio sit, quam Iurisconsulti distingunt. Cum crassam & supinam velint dolo tribui. l. magna negligentia, & l. lata. D. de verb. signif. hanc eodem loco nimiam culpam & nimiam negligentiam Iuriscons. appellat. d. l. milites, & penam ei capitis constituit, à qua tamen culpa eam separat, quæ per vinum aut desidiam admittitur, & penam variat: Rursus d. l. vlt. D. de cust. reor. negligentia culpas diuidit. Quare iusta dubitatione incidere potest, an hic Articulus ex iure interpre-

A tationem semere debeat, an vero simplici & absoluta appellatione omnino omnino ignotantiam, quæcumque illa tandem sit, comprehendit intelligitur sub hac clausula, quæ cuiuslibet tantum & pecuniarie coëcct, vt ita iuri civili deroget. Nec de nihilo agitur, Namque si vi iure civili magna & supina negligentia, 2 lata culpa est, d. l. magna. 1. lata autem culpa dolo æquiparatur, consequitur supina negligentia eandem esse penam, quæ deli sit, id est, capitalem, cum hic ipse casus de Commentariensi in iure civili specialibus habeatur, in quo contra regulas communes lata culpa dolo æquiparetur, quod omnibus videtur, d. l. milites, & d. l. ad Commentariensem, vbi Bald. Bart. Angel. l. in lege. D. ad l. Cor. de sic. vbi & Hippol. Marfil quo loco sex non amplius similes latae culpæ casus & toro iure Angelus colligit. Idem & lal. & Lud. Rom. l. in actionibus. D. de in lit. iurand. Oldrad. conf. 92. Boër. decil. 217. Nec quisquam de eo in iure dubitat. Sed an hæc Consuetudinis clausula alium habeat sensum, gl'of. siq. videbimus verbo, *desdommager*, & an cum iure congruat.

1 Desdomma. ir.] Hic apparet negligentia cuiuslibet, & ignorantia quantumlibet crassa & supina, sine ulla distinctione vnum eundemque esse finem de *desdommager à la partie*. Sed cum rex. dicit, à *Cour*, multæ dicendæ potestas mandari intelligitur: Nec illud verbum de *desdommager*, determinat verbum à *Cour*, sed verbum à *partie*, quæ vtræque *amender à Cour*, & *desdommager à partie*, ferè vbique in Consuetudinis textu coniunguntur, quod & hic quoque fieri debuit, & omisium membrum alterum oscitantia Reformatorum apparet, cum res & necessitas poscat subintelligi, & hoc ipso loco in veteri erat expressum. Nec enim de *desdommage* respectu Filici potest intelligi, quod damni re pensare significat, cum hîco nil ablit, cuius respectu adjudicatio tota in p'na est & natura reru conuenit, vt cum negligentia vbique sint iure civili p'na Commentariensi constituta, Consuetudine quoque debeant esse non in punita. Nam *desdommage* inter esse duntaxat indemnitatem & reparationem (quam vocant) duntaxat partis priuare respicit. Ergo cum cuiuslibet quantumlibet lata ignorantia ex hac vniuersali indefinitaque oratione coërdio non alia sit quam multa & indemnitas, id est, pecuniaria, apparet latam culpam dolo per hanc coërdinem, ne illo quidem casu (qui iure civili specialis est) æquipari, cum iure civili capitalis sit, hoc quidem casu lata culpa. Hic facit sententia Bart. l. 1. §. non autem. D. si quis reitum. lib. est. iul. sit, c'm inquit, An, Statutis quoque lata culpa dolo æquiparetur, vt si statutum per verba dolum importanter disponat, latam culpam non comprehendit intelligamus. Quod hic multo magis perticipi potest, vbi separatas doli & latae culpæ clausulas & secretas penas, & fines duoslos statuit, & discernit, idem sensus & Lud. Rom. d. l. in actionibus. Quare hic negandum latam quamlibet negligentiam, dolo hoc casu æquipari, & communes iuris regulas sequor falsis actionibus contra fugitiuum, quod Boër. persequitur, decil. 216. in fine.

2^h Enuersi *Cour*.] Adici debuit, *amende à Cour*, vt in veteri extat, & hic omisum apparet, & præcedenti nota diximus, nec id in Commentariensi duntaxat locum habet, sed & in eo quoque qui vi ab Apparitore committitur, aut noxiu ad fugam h'etur aut recepat, Ord. Franc. I. 1536. art. 34. & 36.

NOTA 5.

1 Ad quod tenetur Commentariensis parti civili.

2 Exce.

2 *Exceptiones rei fugitivi an competant commentariensis, C. de. nom. 3. 4. §.*

1^a *A. partit.* Partis postulatō est, ut si pro debito ciuili & pecuniario carceratus attinebatur, totum debitum Commentariensis cuius culpa effugit, rependat. lvi. in fin. D. de custod. recō. l. quōdē. C. de exact. tribut. lib. 2. l. si vi certo. §. si morogaueris. D. comitodar. & d. l. ad Commentariensem. Anchar. conf. 140. Bald. conf. 17. vol. 2. incip. ista captura. & conf. sequenti. Idem c. 1. verū. quero ego feci. ext. de appell. Corn. conf. 93. vol. 1. Boer. decil. 217. Alex. conf. 15. vol. 2. Sin criminaliter agitur quanti sua probauerit petitor interelle. Sed grande hic dubium est.

An reo fugituo Commentariensis de debito appellatus, defensionē ex persona absentis possit opponere, & in se probationes suscipere, & causas pro fugituo allegare. Non haberet id quidem in fideiussore contractus dubitationem, cui ex natura fideiussionis competunt exceptiones ex persona rei, & responsum est. l. cum in princip. vbi gloss. Alex. iac. Cast. Angel. post Bart. D. si quis eaur. l. facimus. §. sed si quidem C. de fideiuss. vbi de fideiussore representationis statuit, Alex. & Cast. l. si per alium. §. docere. D. ne quis in ius vocat vi ex. Hippol. Marf. in rubr. D. de fideiuss. num. 16. sed in eo qui aut vi eximur reum, aut qui facit ne se iudicio siliat, aut Commentariensis qui carcerē emittit, diuersa ratio & separata causa est. Nam in eo qui vi eximur odiata & coercenda violentia, contemptus iustitiae, & audacia, in eo qui id efficit, ne quis se iuri siliat, calliditas & dolus in Commentariensis praeter ista omnia, etiam custodia recepta, & cauta, munus debuit, & ipsa fides, & officij ratio, quorum in hi fideiussori potest imputari. Pugnant vulgo sententijs Doctoris in discernendis hiis edictis, ne quis cum qui in ius vocatus est vi eximur, & aliter quis est de eo per quem facit. erit. Recepta est lenientia cum vi exemptio facta est, eximentem ad defensionē ex persona exempti non recipi, cum id edictum sit inter personale, tam ex persona agentis quam rei, ideoque non respiciat quid inter sit. Nam si exemptus est qui per cellumum detinebatur, nihilominus qui eximur poenam debet, l. sed eximendus. §. Item si quis. D. ne quis cum qui in ius vocat. est vi exim. & alibi; etiam (inquit) si quis cellumator sit, eam poenam consequetur, lvi. §. in eum. D. eo. tit. Merē regitur poenale est, d. l. vlt. non igitur audiuntur defensionē eius, qui vi eximur ex persona fugitui, qui exemptus est, quod nihil debet, aut quod crimen non admisit. Aliud vultum est in edicto de eo per quem factum erit: Nam cum ad interelle detur, defensionē audienda putant ex persona exempti, l. ex hoc edicto. D. de eo per quem facit. erit. Hec Bart.

3 Bald. Ang. Cast. sententia. d. l. sed eximendi. Sed in Commentariensis gratia aliquid obicitur: Nam cum ex dolo aut culpa teneatur, id etiam causam eius onerat, quod custodiam quoque praestare teneatur eius rei, in qua deliquit. Quare incidit in Articulum 24. sup. de ceux qui mesprennent es choses qui ils doivent garder. Hec itaque inextinguibilis culpa est, cum in eo delinquitur, cuius custodia delinquenti incumbit, sicuti pastoris qui oues deglabat, quo fit vi odio doli & proditae custodiae poenale aduersus custodem agatur, tota quoque poenalis sit actio, siquidem dolus conuincitur, nec admitti debeat ad defensionē ex persona fugitui, quem

4 emisse iure quidem ciuili. Quamobrem & vulgo statuit, siue iure, siue iustitia carceratus erat qui fugit, siue in ea causa erat vi absolueretur, eodem modo Commentariensem teneri, qui sibi singulis iuris sumere non

Argent. in Conf. 211.

A debeat, ut de causis custodiae cognoscatur, aucturatur, vt ait Bald. l. i. verū. pone quod mihi. C. de fideiuss. actio. Anchar. expresse. d. cōf. 140. Angel. l. i. D. ne quiseum qui in ius vocat. Alex. conf. 18. vol. 2. Angel. in malis, verbo, fama publica. verū. & aduersus tu Index. Angel. l. plerique, D. de in ius vocat. & d. l. Sed eximendi, Cepoll. conf. 14. Anan. conf. 63. Martell. Afflict. conf. 88. lib. 1. Nellus tractatu bannitorum 2. parte secundae partis. q. 12. Boer. decil. 215. num. 22. & decil. 217. num. 16. Hippol. Marf. in pract. §. attingam. num. 46. & 47. Sed & praeter has extat. Ord. Lud. XII. public. anno 1499. qui vetatur custodes quemquam soluere custodia, siue bene siue male carceratus sit; addit poenam de l'ameude, & de rendre le prisonnier, ou payer pour lui. Ex qua apparet defensionē de non debito non admitti, de quo in criminalibus multoties effectus dubij, cum criminis probatio aduersus custodem fieri non possit eodem modo, quo aduersus noxium poterat, per interrogationes, gestus, moras, & ceteras actiones, quae in criminalibus efficacissimas habent coniecturas ad detegenda conscientiae arcania, quo casu ne à fideiussoribus quidem recipi voluit defensionē ex persona reorum, quod Bart. Angel. iac. & alij notant, d. l. Si eum per l. 2. §. si quis iudicio. D. eo. tit. Bart. l. si acter. D. de procur. quia in persona multo maxime posita sit pars probationis. Nec dubitandum, quin si cultus fugituum representaret, liberaretur ab obligatione cuius interelle, quod Boer. recte sentit contra aliorum lententiam. d. decil. 217. num. 14. Ita tamen vi negari non debeat probatio dolo aut nimia culpa sisco adiudicari poenam & debere & solere, etiam si reus representatus sit: Est enim ipsa per se dissimulatio aut patencia fuga, delictum in custode praesertim. Probationem vero interelle aduersus dolum & violentum adiungunt sacramento actoris fieri, ex l. si quando C. vnde vi. Hippol. Marf. in rub. de fideiuss. num. 157. gloss. l. facimus. C. de fideiuss.

C *selon la qualite.* Ex his verbis clare probatur quod ante diximus, omnem ignorantiam hac clausula intelligi, qui cum plures correctiones gradus praesupponit, necesse est negligentiae quoque non innum gradum consistere, cum poenae plures vii species applicari nequeant, atque id respectu fisci intelligitur; Nam parti vna semper indemnitas satis est, Idem & text. d. l. milites illarui, pro modo, inquit, culpa iturandam est, gloss. verbo fugerit, l. penult. C. de cult. reor.

D *Nota 6.*

- 1 *Constat, non praesumit delum in Commentariensis.*
- 2 *De reo fugiente & redimite.*
- 3 *Reo fugiente effusio carceris quae poena teneatur, &c.*
- 4 *Fugientem pro reo iudicari non habendum.*

P *Mais s'il estoit erroné.* Ex his verbis plerumque manifestum est dolum hoc casu non praesumit à custodine, quam tamen lex ciuili praesumit, in Commentariensis custodiam, vt ante diximus; Nam cum probationem exigat praesumptionem non excludit, igitur nisi dolus probetur, iura meae culpe hac poena consistit, & Boerij hac sententia est, d. decil. 216. in fin.

1 *Qu'il est enuoyé le prisonnier.* Hic dolum & proditae custodiam notat, quae capite plebitur fraudulenter, inquit Iuriscōsultus, si veritas est in diuina custodia, reorē plebit debet. l. vlt. §. fraudulenter. D. de custod. recō. & d. l. milites, & probatur Regum 20. Custodi (inquit) virtutem alium, qui si effugerit, erit amata tua pro animavillis.

H ij

^r *On soutenu.*] Hoc est si fugienti conscientiam accommodauerit, & si ita scienter habuit ut effugere posset, d.l. milites, §. saluo, multomagis, si deduxisset in fuga, aut comites addidisset.

² *Il n'en fust allé hors.*] Hoc est, custodiam effugisset, ita ut amplius non rediret: Nam qui rediit, fugisse non videtur, ut nec mulier diuertisse, quæ breui post rediit, l. diuortio. D. de diuort. Sed hic locus fuscè tractatur ab Boërio d. decil. 215. num. 17. & decil. 217. num. 14.

Sic habero, pro conuicto non habendum qui fugæ opinionem aut factum purgauri reditu, sed tamen multa ordinaria (si ita videatur) coerceri posse, & expensis partium modo in eadem se causa sistat, & res integra sit: Sin minus id præstare Commentariensem debere, quod actoris interit, non fugisse noxiom, si forte interim bona alienauit, aut interuertit, aut occultauit, aut soluendo esse delit. Nec enim sistere se videtur, qui in eadem causa non sistit. l. si quis quemquam. D. si quis cauit, sed est à quocunque representatus est, aut reductus, farisist legi. inf. art. 305, quam impendia persecutionis debeantur, quod ibi dicemus.

³ *Il seroit puny comme le malfaiteur.*] Hæc est Sententia Domini. Hæc dicit Dominus, quia dimisisti homi-

nem dignum morte, erit anima tua pro anima illius, Teneri verò eadem poena statuit, d. l. ad commentariensem & l. ult. & d. l. milites. Io. And. Anan. c. à nobis ext. de apoltat. Cæterum quia pena teneantur, ex eo dependet, an ipsi fugitui pro conuictis habeantur de eo crimine, de quo sunt in carcerem impacti, quod ita esse apparet. l. eos. D. de cust. reor. sed eam intelligunt, si per conspirationem effractione carcere victi effugerint, quod Bart. notat. Idem Bart. Ang. Fulgof. lal. l. si quis ex argentiariis, §. ult. D. de edend. Ial. Curtius, Lud. Rom. l. admonendi. D. de iurciur. Card. Io. Imol. Abb. Fely. o. nullus ext. de presump. B Oldrad. conf. 65. qui locus ita habetur apud Boër. decil. 215. num. 5. Aliam causam esse putant eius, qui sine effractione effugerit, ne pro confesso habeatur. Bald. conf. 32. vol. 3. Alex. ad Bart. d. l. in eos. Putus 4 libro Syndicatus, verbo, carcer. Gram. d. voto 29. Certè vñ nostro nec pro conuicto nec pro confesso quicquam ex eo habetur, quod quous modo effugitur, sed Edictis & probatione aduersus cõtinuacem opus est, ex Ord. 1556. art. 29. sed ea contumacia duobus tantum Edictis perficitur. Notauit & Arcellum Papo. lib. 23. tit. 2. Art. 1. Boër. d. decil. 215. num. 22.

ARTICLE XLIII.

LERICS^a ne doiuent^b tenir les bannis des Iuges seculiers, ^c mais ne sont tenus (par cause de leur priuilege Clerical) à prendre ne faire prendre lesdits bannis, ou autres, qui pourroient estre criminels.

Clerici^a non debent^b receptare bannitos seu proscriptos secularium seu civilium Iudicum, ^c sed non tenentur (propter priuilegium Clericale) prehensiones decernere in proscriptos aliosve criminosos.

NOTA I.

¹ Contentiones acerrime inter potestatem Ecclesiasticam & civilem.

² Sentes receptare prohibentur clerici.

³ An Episcopus à suis diocesi bannire possit clericos.

⁴ Clerici prohibentur adesse prehensionib. supplicii capitalib. torneam, &c.

¹ ² Hæc præficus fuit magna turbatarum materia, sed res veris non magno fructu hinc paginas occupat de re, de qua iam nemo dubitat. Acerrima pridem certamina de iure potestatum Sacerdotum, & ciuiles Magistratus exercuerunt. Immensum erat, quod sibi sacerdotum vendicabat, de iure ordinandi & de priuilegiis ordinatorum, & deque asylie iure. Id sine modo haberi, herique fontium bono, bonis omnibus displicebat, quod ea manifestè penarum effugio ab sceleratis & facinorosis expectabantur. Priores Franci intercessere, nos ferius manu illi. Inquirunt iuris canonici Consulti nominatim hac in re, An excommunicatos ab sacerdotio, Iudex ciuili proscribere debeat, An vicissim à Iudice ciuili proscriptos Ecclesiasticus excommunicare, mutæ potestatis auxilio & necessitudine. Horum quidem, vt nunc viuunt, nullum sit. Et fuit olim in cõcipiendis fæderum formulis quæ æquo populo Romano iure iniuerunt, solemnè adicere, vt alter alterius populi ius maiestatemque comiter conseruaret, quod M. Cicero in oratione pro M.

C Fonteio memorat. Fuerat idem his quoque potestatibus multomagis faciendum: Nunc ambitione potentia, mutua discordia altera alterius officia perturbant. Negant quidem in Innoc. Io. And. Panor. Bald. & ceteri c. 1. extra de off. ord. alteri in alteram ca de imperium esse mādato (vt loquuntur) arctatiuo & compulsiuo, rectè tamen atque ordine facere, si mutuas sibi operas in perficendo quod ab altera decretum sit, præstiterint, d. c. 1. & c. 2. vbi gloss. extr. de maled. & c. 2. extr. de cler. excom. ministr. quod & Imperator l. Episcopale. C. de Episcopali aud. statuit, de exequendis à potestate ciuili Episcoporum decretis. Hostiens. d. c. 1. de off. ord. etiam necessitatis esse putauit in Iudice ciuili & probat, d. c. 2. extr. de maled. & gloss. d. c. 2. de cler. excom. ministr. vt & Bald. sibi contrarius in c. licet vndique. extr. de off. deleg. & gloss. vers. ex ea. l. i. D. de postul. & c. ult. de except. in vj. Bald. c. 1. ext. de cõstit. & c. Ecclesia l. bid. Bart. & Ial. l. à diuo pio, §. sin autem. D. de indic. Scitum est illud, quæ à potestate Episcoporum pendente, non esse in iure laici vt ad ea Ecclesiasticum compellat, si quid tamen præter ius publicum & vtrique potestati commune priuilegia, libertates, & franchilias regni (vt loquuntur) Ecclesiastici statuerint, sæpè eos ad retractationem ab ciuilibus Iudicibus compelli, quamquam si verum amamus persæpè nimium quam abusiuos decretis, remedio appellationum quas ab amfuit appellamus, patrum memoria repertas, sed ea de re Bened. c. raynuttius, verbo, si absque liberis 2. num. 47.

^b Tenir

² ^b *Tenir les bannis.*] Sontes receptare vetantur generaliter Clerici & sacri omnes, & extat ea de re Aresta, quibus exigere & propellere adibus sacris, & priuatis quoque noxiis iubetur, vt & Lucius memorat. lib. 1. tit. 2. ann. 1481. & Papo lib. 1. tit. 1. Quod & sine discrimine omnibus, & dominis quoque feudorum indictum est Ord. anno 1536. art. 36. *des criminelles*, Molin. art. 30. Quod ideo dicendum fuit, quia Bals. c. 1. §. si iudex tit. de pac. tenend. contrā putauit, & Dominum castri protegere quidem nocentes subditos suos non debere, sed tamen non teneri iudicio representare si nolint, quia Dominus non debeat (vt loquitur) esse bocarius sui subditi, quæ ratio inanis est, & planè pugnat cum l. 1. & c. 2. de his lat. vel al. crim. reos. & his quæ diximus sup. §. 21. & Angel. l. 1. A. de Nili. agg. non rump. & l. 1. D. de fer. fugit. Perstat tamen Bald. c. 1. §. conuentualum tit. de pac. iuram. fir. Sed & priuati quoque veteri Consuetudine quemquam receptare vetabantur, alioqui participationis per nis subiciebantur, exceptis duntaxat qui sanguinis necessitudine tenebantur, intra tamen consobrinos & patruales, quia sanguinem suum prode ex humanitatis conditione non deberent, ex l. 1. D. de receptat.

³ Sed & illud queritur, An Episcopi à suis diocesi-bus bannire possint, & posse magna auctoritate affirmat Io. Gallus Arestis Parl. q. 82. incip. Episcopos Aurelian. & Consuetudinem hac de re notoriam & generalem esse dicit Sconobius & Aureliis. Dubitatum tamen iam olim ab illa curia scribit Gallus, nec ex tempore iudicatum allegat. Io. And. & Host. qui tamen hoc non dicunt. Affixa est illi Galli questioni Nota quedam Caroli Molinæ in lib. Styli Parlam. qui negat Ecclesiastico Iudici licere bannire, atque id vltu receptum scribit, vt iur. auctoritate tex. d. c. 2. ext. de cler. excom. miniss. vbi tentatis remediis ceteris quæ Iudex Ecclesiasticus habet in potestate ad Regium

A auxilium & externæ potestatis subsidia deueniendum statuit, quæ postulante Ecclesiastico exilium irroget. §. si verò crimen auth. de sanctiss. Epif. col. 9. Melius probat. rex. c. cum non ab homine. ext. de iud. vbi clericum depositum & incorrigibilem per Iudicem secularem comprimendum statuit, ita vt ei exilium deputetur, vel alia legiti-ma pœna inferatur, quod per secularem Iudicem fieri intelligendum est, cum nihil vltà Ecclesia possit. Vtupari tamen scimus ab Episcopis noxios à sua cuiusque diocesi banniri, nec video quid magnopere reip. intersit, cum in personam tantum agatur, quæ tota supposita est Episcopali potestati & cognitioni, nec territorium attingatur. Sed vbiq; illi ordini parum æquus Molin. fuit.

⁴ *Mais ne sont tenus prendre.*] Hoc idem Masuer. dixit. tit. de pœn. num. 28. ne quoquo modo contingat eadem fieri, vnde irregularias consequi possit, aut ipsi illi Clerici iniuriam accipiant, cum ne iussis quidem & ex lege irrogatis supplicii capitalibus adesse permittantur, sine metu irregularitatis c. clericus. c. sententiam. ex. de cler. vel monach. Socin. c. ad audientiam. ext. de homicid. Qua eadem ratione torneamentis quoque & certaminibus singularibus adesse vetatur, tit. de torneam. ext. & tit. de cle. qui pugnat. in ducl. Et verò etsi prehensiones exercere vetantur, decernere tamen pro officio & merito cuiusque non prohibentur, sed exequi non possunt in alio territorio, quod diximus sup. art. 5.

Sic nec contra excommunicatos in foro seculari vitari aut Iudiciis arceri receptum, quæ de re magnæ & acerbæ contentiones deflagrauer. sed Petrus *Maudere* & Russo suo filio, vnde magnæ sunt rerum perturbaciones consequutæ. & extat titulus in pragmat. de excommunicatis non vitand. qui de pristina disciplina seueritate multum reimitit.

ARTICLE XLIIII.

VGE^a seculier a la cognoissance sur les meubles,^b & sur les heritages des Clercs mariez, Et ne les sauue le priuilege,^d qu'en crime sur la personne.

IVdex^a civilis de rebus mobilibus cognoscit^b & immobilibus^c Clericorum coniugatorum, & non iuuantur priuilegio,^d nisi in crimine ab eis admissio.

NOTA 1.

- 1 De origine & discrimine cognitionum vtriusque potestatis civilis & Ecclesiasticæ.
- 2 Clericorum mobilia olim pignora non capiebantur.
- 3 Excipiebatur, nisi clericus non vivebat clericaliter.
- 4 Nec in pensionib. domorum.
- 5 Simulata iudicia esse cum carcere.
- 6 Hodie mobilia clerici pignore capiuntur ordin. Aurel.
- 7 Ex delicto clericorum bona confiscantur à iudice laico.
- 8 Bona vacantia post mortem clerici, non pertinent ad Episcopum.

^a Extant hic etiamnum pſcarum controuerſarum vestigia, quæ maiores nostros inter vtriusque potestatis confines terminos acriter olim exercere. Diximus sapenmerò, & semper verum est, nullam vnquam nisi ab sapientissimis hominibus potestatem cum modo haberi posse. Cum ad humani generis necessitates & societatem contemendam sacerdotium & civilis potestas ita esset, illud cælum suspicere, & pro

Argent. in Conf. Brit.

D inateria mentes hominum tradere & excolere iussum. Principes dominia rerum possessiones terrarum, Respublicas in curam recipere, vt nihil tamen amplius essent quàm Magistratus. Sed cum illi publici sollicitudinem & rei communis procuracionem priuatas ad opes delitiasque animi insolentia traduxissent, splendore & illecebris decorum vicinam quocque potestatem in admirationem earum rerum traxerunt, quibus is fulgor pararetur. Ita factum, vt ab cælo cogitationes in terram sacerdotium deduceret, atque humi deficeret, dum eadem, dum etiam plura, mox omnia posse committeri, contrāque vt illis eueniret, quàm olim his quibus consilium datum est, vt viderent ne dum cælum intentius aspicerent, terram amitterent, quando hi dum terram aspiciunt affixi humo deterima comparatione pœnè cælum amittere. Nec dubium quin incorruptissimis hominum, quos sua quæque secula tulere, illabentes sensim mentibus ille illecebræ, & prospectæ & damnatæ sint, cum Dominia, Principatus, Imperia, ceterumque prophane rei

instrumentum appetere, homines sacrosancti prohiberentur. Extant veterum grandes ea de re sententiae, extat Augustini illustre pronuntiatum, illis etiam hominibus vsurpatis. Quo iure (inquit) defendis villas Ecclesiae diuino an humano? Diuinum ius in scripturis habemus, humanum in legibus Regum, unde quisque possidet quod possidet, nonne iure humano. Iure igitur humano dicitur, haec villa mea est, hic seruus meus est, iura humana omnia Imperatorum sunt. Tolle iura Imperatorum, & quis dicere audebit, haec villa est mea? Et paulo post, noli dicere, quid mihi & Regi, quid tibi ergo & possessioni, per iura Regum possides. Dixisti, quid mihi & Regi, noli ergo dicere possessiones tuas, quia ipsa iura renuntiasti, c. quo iure, & c. distinct. & c. si quaer. causae. 11. q. 1. Clerici (inquit) ex officio Episcopo iuri suppositi, ex possessionibus praediorum Imperatori sunt obnoxii, ab Episcopo vñctionem, ab Imperatore praediorum possessiones nanciscuntur, & c. si tributum ead. causa. Si tributum (inquit) petit Imperator, non ei negamus, agiti Ecclesiae solunt tributum, si agros desiderat Imperator, potestatem habet vendicandorum. Ambrosij etiam sententia c. te quidem ead. caus. sacerdotium ab omni prophana cogitatione abducit ex auctoritate Clementis, quanquam quibusdam auctor epistolae eius displicet. Idem c. conuincitur & c. tributum, 23. q. 3. quo loco magno animo sua tueretur Ambrosius aduersus Imperatores, magna aequitate aliena agnoscit & cedit. Sed eo obtinere non potuerit, & res est quae infami dogmatibus seculo sine inuidia dici nequeat. Sed ea ipsa res est, quae iuris dicendi potestatem olim egit tam perturbare, & haec vestigia pristinum incendium renunciant, & nos factum vix quidem ferendum maiori propemodum fastu, vt ille olim, 2. retudimus. Clericorum quidem bona mobilia ante orbis crediderat, & res per se indicabat, conditionem personarum sequi debere, quae ipsa cum priuilegiis Imperatorum, Regum, Dynastiarum, Pontificum decretis, factorum caeterum Sanctionibus, orbis consensu & Placitis Iurisdictioni cui subducta essent, bonorum quorsumque mobilium eadem conditio putabatur, ex l. 2. C. de Episc. & clet. c. Ecclesiarum seruos 12. q. 2. gloss. c. vlt. ext. de vir. & honest. cle. Alex. conf. 16. vol. 1. Io. Plat. lib. 2. c. de priuileg. eor. qui in sacro pal. milit. Anch. Reg. eaque de reg. iur. Gallus q. 212. in Stylo Parlam. Extat & famigeratum ea de re Priuilegium sancti Ord. Philippi Pulchri anno 1102. quod differre vetat manum incipi in mobilia Clericorum: Quare haec tenus valuerat, ne pro clericorum debitis bona eorum mobilia pignori caperentur, & crebra veteris fori ea de re sententiae extabant. Aufser. in Stylo Parlam. part. 3. tit. de rescript. quo loco d. Ord. Philippinae meminit, quae & repetita est Ioannis Regis anno 1371. public. 1355. quam inter chartas suas esse testatur Molin. ea Nota quae illi ipsi Aufserij loco affixa est. Repetit Bened. c. raynultus. verbo, & vxorem 1. num. 240. Et iterum decif. 2. num. 34. & 4. & verbo, si habet liberis 2. num. 47. Rebus. tit. de lit. obligat. art. 2. gloss. 1. num. 106. Imbert lib. 1. Instit. c. 34. & in Enchirid. verbo, bonorum differentia. Papo lib. 13. tit. des executions, & res erat per quam vsu nota.

3. Sed tamen species quasdam excipiebant. Primum, si clericatus non viciabatur, quia de re Arestum citat Rebus. eod. loco, & retulit Papo. Ideo & quae negotiatione erant quaelita, capi posse putabant. clem. praesenti de censib. vbi Card. Zabara. & c. quantum extra de censib. Alb. auct. statumimus. C. de Episc. & clet. Aufser. d. clem. 1. de off. Ord. Reg. 2. limitat.

A 32. Ac ne in pensionibus quidem domorum tantum 4 priuilegij volebant esse bonis clericorum, quod eodem loco Papo, & Rebus indicatum refertur. Secundo, & si dicta forte ex delicto multa esset, adiecta carceris necessitate: Nam cum persona coherceretur, rebus absurdum esse priuilegium tribui, quod non nisi a persona habent, quod Imbertus notauit lib. 3. Institut. d. c. 8. gloss. verbo, ius habet, quae ipsa ratio adiuuatur dispositione Consuetudinis nostrae. inf. art. 124. Luc. lib. 2. tit. 2. Itaque & si mobilium affatum erat, immobilia praehendi necesse erat, aut pensiones conductionum, aut redditus pendentes, & quorum nondum dies exisset, quod Mafuer. notat. tit. de execut. & Bened. d. verbo, & vxorem decif. 2. num. 4. Imbert. lib. 1. Instit. Sed ista pridem memorat ignorat; Nam excommunicatione compelli non sine discrimine ex laici Iudicis iudicio nunc est receptum, inaudire paulo ante tribunalibus nostris, illibata Ecclesiastici Iudicis potestate, & Arestum memorat Papo. Sed ista pridem homines nullabant non iure fieri, quod homines locupletes, & pecuniosi qui saepe fortunas omnes in pecunia habebant, maligna detractione eius quod debebant, creditores frustrarentur, argento signato & infecto abundarent, atque interim ex his omnibus nihil esset, quod cuncto creditori attingere liceret. His partim querela, partim inuidia hominum & propensione seculi elicta Ordinatio Aurel. art. 28. quae in totum & abscessit mobilia clericorum pignori, & auctioni subiiceret, praeter velles & instrumentum sacrum, & persona necessaria, quamquam vix id quidem concessum de toto vsuperellect, & egre retentum.

Sed & ex delicto clericorum bona confiscantur, si 7 noxia exigat, quod iam olim Oldrad. dixit conf. 17. & late persequitur Alber. in Statut. parte 3. q. 17. & decif. Tholof. clem. Gallus. q. 212. in Stylo, & iterum 290. & iterum 109. incip. fuit dictum. Boer. in Conf. Biturig. tit. de iurisdic. §. 11. Specul. tit. de feud. §. penult. Rebus. tit. de lit. obligat. lib. 2. gloss. 1. num. 117. Imbert. lib. 3. Institut. c. 17. gloss. verbo publicari, & hanc esse generalem Francie Consuetudinem scribit Aufser. d. regul. 4. fall. 2. Imbert. in Enchirid. vbi sup. Chaf. in conf. Burg. tit. de confisc. §. 1. gloss. & appartient. Degraffalus lib. de priuileg. regni iure 18. Confiscantur vero Episcopis, si quo calu cognitio de delicto aduersus clericum his comperat, quod Gallus Aresto diffinitum scribit. d. q. 109. & Imb. lib. 3. c. 16. quanquam ille non omnia ibi quidem verè. Ceterum id in simplicibus Clericis iam locum habiturum non est: Nam cum hodie ex Ord. Caroli IX. Regis, priuilegium in ciuilibus & criminalibus causis clerici excludantur, vt ante art. 4. diximus, non dubium quoniam casu Iudicis laici sit cognitio de crimine, quod impingitur, eodem & confiscatio Iurisdictioni eius applicetur, cum praesertim à Consuetudine confiscatio nulla indicatur, nisi ante indita corpori poena, ex art. Confuet. inf. 393. quod fieri non potest priuilegio manente. Extat vetus Constitutio Ducis Ioannis anni. 1424. cuius descriptum est infra art. 750. qua damnato sententia laici clerico duntaxat coniugaro, bona mobilia Ducis confiscantur, imo & bonorum immobilium redditus, ad vitam damnati applicantur Principi. Sed id obsoletum.

Alia est conditio bonorum vacantium, quae nemo 8 Episcopus (iure quidem Episcopali) vendicare potest, siue ante Clericum fuerint siue aliorum, quod Gallus late disputat. d. q. 212. & q. 190. remque iam olim iustam visam esse Curiae Parlamenti scribit, quam in confu-

consilium mitteret. Sed hodie nemo dubitaturus est, A
cū defunctorum Clericorum hereditates ad hære-
des sanguinis spectent, Inf. Art. 510. & si nulli sint ad
Dominos territoriorum in quibus reperiuntur, inf.

Art. III. & 569. Quare non inuentariorum quidem
confectiones his permittuntur, d. decif. Galli & Guid.
Papa. decif. 261. Aufreter. reg. 4. fall. 2. d. clem. 1. & §. se-
quenti decimus.

N O T A 2.

1 Iurisdictionis Ecclesiastica & Civilis inter se contur-
batio.

2 Exemplum 12. usurpatæ cognitionis à Pontifice de rebus
prophanis.

3 Nulla iurisdictionis Ecclesiastica in laicos de actionib. per-
sonalib. & nu. 4.

5 Nec de materia reali ab anno 1498. & nu. 6.

6 De Realib. cognitio iudicis civilis, privative ad Ec-
clesiasticam.

7 Amplia etiam in dotib. fundationib. Ecclesiarum &
in bonis Clericorum.

8 Etiam in re communi, aut singularium.

9 Et in rebus fictis aut interpretative tales.
Sed quid in rebus ibidem.

10 Idem de reliquiis id est, arcerages.

11 Reliquiarum in stipulationem deductarum actio per-
sonalis.

Domini Requestrarum de reliquiis recte cognoscunt
ibidem.

12 De vendicationib. & inde de hypothecaria est iudicis
civilis cognitio.

Quid si ad solutionem simpliciter agatur ibidem.

13 De actione personali principaliter intentata, cui adiun-
gitur hypothecaria.

Nunquam hypothecaria actioni, personalis est acces-
soria. ibid.

14 De actionib. mixtis.

15 De rebus feudalis. est cognitio iudicis laici.

Et si de prehensione feudi agatur, ibid.

16 Idem in oppositionib. adversus rem indicatam à iudice
civilis.

17 In confiscando feudo idem.

18 Et in emancipatione perpetua rerum feudalium.

19 In decimis infodatis idem.

20 Idem de Rejectionib. contractuum Usurariorum.

21 Idem in feudali causa si de evictione tenetur clericus.

22 Idem in causa dotis & dotalitij.

23 Idem de inuentario bonorum, quod semper fit à iudice
civilis.

C 24 Et in iuramento accedente ad materiam realem.

25 Idem in legitimatione ad effectum & c.

26 Et in monitionib. concedendis in forma malefactorum
& c.

27 Index civilis cognoscit de omni possessorio.

28 Non fit prorogatio iurisdictionis Ecclesiastica de Re-
lib.

29 Ne quidem in voluntaria iurisdictione.

30 Nec in causis appellationum.

^{1 b} Et sur les heritages.] Hic enimvero malorum vete-
rum vestigia & reliquæ. Diximus huius Articuli ini-
tio quadam de origine & iure cognitionum, quæ re-
rum dominia & possessiones tractant, & quid cuius-
que potestatis imperio, principio fuerit attributum.
Res per se non obscuras ambitio cum tempore con-
turbavit. Acta est controversia plenius velis perturba-
tionum, vnde accidere necesse fuit, vt pulcherrima-
rum functionum officiali libidine hominum perturba-
rentur Reperi etiam Philosophi Rhetores, Theologi,
Iurisconsulti, qui personas alienas in theatro orbis
subirent, pugnant orationibus, sententiis, decretis,
libellis amarulentissimis idque insensibilissimè. Nec ma-
gno negotio factum, vt ea authoribus controuersia-
rum placerent, solitante natura imperij auida, & ve-
cordia indicandi. Tela suggessere vt plurimum au-
torum quoniam immensa illa potestates vltra huma-
num fastigium supergressæ cum leges etiam, ipsam-
que rationis potestatem sibi subiecerint, id esse ius cre-
di voluere, quod collibuisse. Hinc tot Leges, Episto-
læ, Decreta, Sanctiones ad confirmandum cuiusque
potentiam. Sed cui non ista, capite illo Paralipom. 2.
c. 19. videri poterant constituta, munus partitione
tam difflata? Nam quorum sacrosanctæ potestatis
tot decreta de rebus prophanis? Quid vt ab nostra
Britannia ordiamur, agit illa decretalis. c. ex tenore.
ext. de for. comp. in qua de decretalis quæstio ver-
titur inter mulierem & I. de Meduano, quorum ver-
get domiciliarius est, Comitris (vt loquitur) Britan-
niæ. An immerito Britannus, quod illa decretalis in-
nuit, quæstus est Iurisdictionem suam suppliri. Quid
in c. ex parte cod. tit. vbi Pontifex cognitionem sibi
sumit de dote inter Angliæ reginam & G. nobilem,
adde & de feudo quæstionem esse: Nam ratio-
nes planè ineptas adducunt de miseratione personæ
in regina, cum in d. c. ex tenore similem causam de

dote eximendam non censuisset, & oppugnatur c. si-
gnificantibus ext. de off. deleg. Quid in c. nouit de iu-
dic. vbi Pontifex cognitionem sibi sumit de feudo inter
duos Reges, quorum alter inconfesso alterius be-
neficiarius erat, & obstrictus lege feudi, idque quod
historia tradit non gratuita opera. Quid in c. olim ext.
de off. deleg. vbi inter Comitem Altiliodorensis &
Abbatem Virgiliacensem quaritur de stagno nuper
constructo, quod à iure Fendi pendebat, & iure reali,
& Comes, vt illic præsupponitur, reus esset. Quid in c.
significantibus. ext. de off. deleg. vbi inter duas mulie-
res (quid ad clerum) controuersia erat de patrimonio
in diocesi Ambianensi. Quid in c. constitutus. ext. de
rest. in integ. vbi de rescissione contractus agitur, & iu-
re retractus, & in municipio (vt loquitur) Parisiensi.
Quid in c. dilecti. ext. de arbit. vbi de visu memoris quæ-
stio est. Quid in c. tuam ext. de ord. cognit. vbi vetat
regem Francorum de successione reginæ Cyprî co-
gnoscere, dum ipse de natalibus cognoscit, & de pos-
sessione constituenda quareretur, lite possessoria, vt &
in c. lator cod. tit. Quid in c. per venerabilem ibid. vbi
ad successionem prophanam Pontifex legitimat, quam
iniuriarum ne ipsa quidem glossa dissimulat: Nam gloss.
si clericus. ext. de for. comp. satis libere Pontificum fa-
ctum repræhendit, qui quotidie concedant literas cõ-
tra laicos, ad usurpandam Iurisdictionem eorum. Quid
in c. ex parte. ext. de consuetudine vbi Consuetudinem
Rupellanam de capiendis hereditatibus abrogat (ira-
tionabilem credo) sed quid ad sacra? Quid, quod ne
id quidem verè, aiunt de omnibus laicorum causis
olim Pontificum cognitionem fuisse in c. qualiter. ext.
de iudic. & quod Iurisdictionem temporalem habere
habitu, quam in casu negligentia laici, resumant. Ac
re quidem ipsa de personalibus inter laicos cognoscere
in Britannia ad annum 1339. me nondum adolescen-
tiam ingressus. Infinitus sum, si omnia colligam, & ve-

reor vt stomachum moueam his qui modum tenere non possunt, sed tamen ista magna auctoritate, etiam in realibus, sed nimum quam ambrosio à iuris canonici Consultis pridem defendebantur, quamquam alij distinguunt, an clericus reus sit, an actor, aut neuter, an alter, vt Bald. l. iubeamus. C. de sacro. eccles. & l. de his. C. de epis. & cler. & c. i. tit. de cont. apud par term. neque tamen negat hoc principali constitutione indigere, de re qua expresse iuris sententia non extet, & Archid. c. i. de cler. coniug. in 6. Alb. Bald. auri. statumimus. C. de op. & cler. nominatim pertracta Francie Consuetudine, vt & c. 2. ext. de iud. qua negat Consuetudine fieri posse. Idem c. cum venissent ex. de eo qui mittit in poss. caus. rei scr. Archid. Panor. Felyn. Barbat. Collectar. c. qualiter ext. de ind. Panor. & addit ad eum c. ecclesia ext. de constit. & Felyn. Ibid. Barbat. in rub. ext. de reb. eccles. nō alienand. Idem conf. 1. vol. 3. & quos copiose congerit Tiraq. §. 32. glof. vni. ca. num. 80. in retract. lignag. Boër. d. cil. 69. & in cō-
 4 sacrd. Bturgit. tit. de iurid. §. 22. Res hodie indubia est nullo modo ferri Iudicem Ecclesiasticum in materia reali, in qua fit incompetentissimus. Scripserat iam olim Io. Fab. §. item Seruania. Instit. de actio. & §. si vero reus. Instit. de falsis. Idem auri. statumimus. C. de epis. & cler. Aufretr. d. clem. 1. reg. 2. fall. 4. de off. ord. Masuer. tit. de remiss. 4. item presbyter, & utulo de iudicibus. Gallus. art. 45. anno 1385. quo tempore apparet ea de re etiam nū dubitatum, cū multis id adestum admirationi fuisse scribit ibidem Gallus. art. 38. & idem auri. 179. Cui. Benedic. d. c. raynurius, verbo & vxorem decif. 2. num. 20. & 47. Lupus in rep. c. per vestras, ext. de donat. int. vir. & vxor. §. sed est pulchra dubitatio, fol. 127. Tiraq. in retract. §. 8. glof. 5. num. 12. & §. 12. Imbert. lib. instit. 1. c. 24. Chaf. tit. des successions de ba-
 5 stards. §. 5. nu. 14. Papo. lib. 1. tit. 5. aresto. 15. Extrat ea de re diserta Ordinatio in monumentis præsidentis Rhedon. Anna Principis anno 1498. public. 21. Decemb. subscripta promulgatione Y. Bruslon Aduarij, qua actiones reales & possessorie venantur apud Ecclesiasticos intentari, additis penis, Adiecta edicto, & Principis mandata Præsidentibus missa, quæ omnem omnino ad materiam realem, indicta, peragitationes, focaria, & similia omnia edicti dispositionem producit. Fuitque id primum tempus, quo Britannia Principes sua sibi assertere in materia reali iura ausi, commercijs tū primum Francorum inibiti. Extrat apud Francos vetustior multo Philippus Pulchri Ordinatio. anno 1274. quæ Episcopis prohibet, ne in possessionem rerum soli mittant, addita ratione quia immobilia non sint de sua Iurisdictione Episcopali, quamquam etiam nū Consuetudinem excipit, siubi talis erat. Quod tamen receptum non esse postenora tempora indicant, ex illo Aresto Galli 45. quo pronuntiatum est Episcopum nō esse recipiendum ad proponendum, aur in facto ponendum se esse in possessione cognoscendi de realibus. Ergo nemo iam ea de re controuersiam mouet, repetatque eum in vsum inhibitionis, quæ ab Iudice civili imperantur, vt paribus, atque etiam ipsi Iudici Ecclesiastico demittitur, ne quid quod realem cognitionem spectet, in examen suum, aut auditorium vocet, in quibus quidem expresse causas inhibitionis contineri oportet, quod statuit Ordinatio. Lud. 12. de qua suprà diximus. art. 6. verbo *inhibitionis*. & Ancharam sententia. c. 2. ext. de dilat. vers. ex cuius dictis. Quæ cū sunt denuntiat Iudici Ecclesiastico siue recte, siue perperam, sustinere cognitionē debet, alioqui abusus fit. Nec mirum cū præter superiores rationes, de quibus in d. c. quo iure, illa quoque dicatur non inuallida, quod in realibus non persona, sed fundus conue-

nitur, l. loci corpus. §. si alter fundus. D. fin. reg. l. qui aliena. §. vltim. D. de negotijs. gest. l. Imperatores. D. de publican. Ioan. Fab. §. prauicialibus. collum. 9. de act. Molin. §. 1. glof. 5. numer. 2. glof. §. omnium institutione. de action. Guillem. Benedic. d. c. raynurius, verbo, & vxorem, decif. 2. num. 34. 39. & 49. Bald. Cum. l. de his. Cod. de Episc. & cler.

Nec vero regula ista vniuersalis, & catholice regni pragmatice, in prophans dumtaxat locum habet, sed etiam in pradiis, dotibus, & fundationibus (vt loquuntur) Ecclesiæ, & quamlibet sacro patrimonio, adde & rebus clericorum & bonis eorum immobilibus & soli, siue de re ipsa & fundo controuersia sit, & vendicetur, siue ius reale quodpiam aut rei annexum in iudicium deducatur, census, solarium, tributum, c. tributa. 11. quaest. 1. c. 1. munierum. §. patrimoniorum, quo loco ponissim quoque talibus subicit. D. de munerib. & honor. l. placet. Cod. de sacro. Eccles. c. si clericus laicum. ext. de for. comp. c. nouerint. ext. de tent. excom. l. de his, vbi Cum. Odoff. Cod. de Episc. & cler. Aufretr. d. clem. 1. reg. 2. fall. 18. & 20. Barbat. conf. 1. lib. 3. Sequitur igitur Barroli sententiam. l. rescripto. D. de muner. & hono. cum de rebus quæritur persone priuilegia non spectari, vt ita ratione census non soluti ad Iudicem civilem eundem sit, quod Salic. dixit. auri. sed periculum. Cod. sine cens. vel reliq. & add. ad Bald. ibid. Benedic. vbi sup. num. 24. Papa decif. 472. & illa ipsa Ducis Annæ Constitutio, de quo supra. Nec attinet referre repugnantes quoque congerit Aufretr. vbi sup. & Boër. d. decif. 69. cū vltus peruenit & tribunalia obseruent, ne quid ea de re Iudex Ecclesiasticus sumi fumat. Itaque si qui in capitatione sunt comprehensi aut indicto, aut superindicto, recte ne an secus Iudicis laici est cognitio, & illis ipsis Annæ Ducis mandatis cōtinetur, & illa Philippi Pulchri Ordinatione. Si edicto principis ad arma vocatur, quæ ratione prædiorum debentur ad bannum (vt loquuntur) hildem Iudicibus subfunt & cōcentur est enim id munus rei quam maxime annexum, cum ea lege feuda accipiunt, nisi de amortizatione confect, & commettariis rei dominice principum nostrorum annotatum quor quibus Episcopis armati, olim iudicaretur, delectu habendo, quamquam iur posteriori iure emancipationis perpetua à principibus ea necessitate exoluti, & quia immensum est, quod decima nomine ab his exigitur, iure quidem veteri personaliter ad causalatam, quod idem est cum banno, non adgebantur 21. q. 8. c. 1. sed tamē alios sufficiebant suo loco. c. 1. tit. de cler. qui arm. bell. deopf. Antibolus tractatu diligenti de munerib. num. 67. vers. sed de iure. Specul. tit. de immunit. Eccles. Degraff. libello de priuileg. Franc. priuileg. 15. Sed iam extra Notas.

Proinde & regulam accipimus de reali cognitione laici Iudicis, vt perpetuo locum habeat, & amplius (quod aiunt) siue res sit propria Ecclesiæ, siue collegij, siue clerici aut sacri, aut cuiusquam hominis singularis, siue communis cum clerico, aut laico, siue reali agatur, siue mixta, siue duplici iudicio famul. heretic. communi diuid. fin. regund. Id iam olim notar. glof. l. 1. D. de quib. reb. ad eund. iud. ext. Aufretr. d. clem. 1. reg. 2. fall. 15. Benedic. vbi sup. verbo, & vxorem, decif. 2. num. 46. Quare nil proderit confortibus bona communia in clericum transcripsisse, vt oneribus realibus eximantur, l. 1. & 2. Cod. quando & quib. quart. pars. & l. vlt. C. quemad. muner. cili. indic. Antib tract. de munerib. part. 3. princip. num. 109. vers. sed dic. contra. Spec. tit. de cler. coniugat. vers. quid si clericus. Infra igitur repugnant. Fely. c. placuit. Abb. c. vlt. ex. de iur. part. & c. dilectus ext. de off. deleg. cum de re

de re communi Iurisdictionem tribuunt Ecclesiastico.

9 Amplianda secundo regula, de realium cognitionibus, etiam in his quæ non verè & substantialiter, sed fidei & interpretatiuè pro talibus habentur, vt census, redditus fundiarj, quæ solaria dicuntur, quod Bened. notat. vbi sup. num. 34. & 35. Tiraq. d. §. 32. glof. 1. num. 80. & 83. Nec tamen omnes generis, aut in eadè causa habendi redditus omnes; vt qui sunt pecunia constituti, de quibus si personali actione agitur, & à contractu initium actionis sumunt, non à fundo aut reali actione. regula vulgaris tenenda est, actiones personales fundum non sequi, sed spectandam esse rei conditionem qui conuenitur, quod eo modo Benedictus tradit, nec tamen simpliciter accipi conuenit, sed tunc demum cum personalis intenditur. Nam si hypothecaria agitur in rem, vt cedatur aut solatur, aut vt res hypothecata declaratur, aut ad continuationem redditus sub hypotheca generali bonorū, aut specialis fundi, realis conclusio est, & sententia fundus affectus declaratur, idè quæ iudicis Ecclesiastici cognitio esse nō potest, quod Tiraq. probat. d. §. 32. num. 79. glof. vnica. & §. 1. glof. 6. num. 11. & seq. tit. lib. de retract. lign. Nam tales redditus tam certo iure inter fundaria & realia habentur, vt vulgò in permutationibus veluti fundus pro fundo in Rep. Parisiensis vsurpantur, vel ad excludenda laudimia, haud scio quàm hoc rectè.

10 Eadem ratio facit, vt cùm de reliquijs agitur, quæ arretragia vocamus, idem sit statuendum, cùm scilicet personali agitur aduersus obligatum, vel eius heredem ex facto aut conuentione personali; Sin reali vt aduersus derentorem rei, nulla deducta conuentionis causa, ad Iudicem ciuilem eundem est, quod verum est, & Tiraq. notat d. §. 1. glof. 6. num. 10. Bened. vbi sup. num. 35. Molin. in lib. de contractib. vsur. q. 10. num. 154. quamquàm sunt qui hæc quidem in re perplexè loquantur, & meticolose, sed sine causa. Papo. lib. 1. tit. 5. art. 16.

11 Major dubitatio tenuit de his reliquijs, quæ essent in stipulationem & nouam obligationem deductæ, an naturam priorem seruarent, an potius quod ex personali conuentione consequens esset. Hanc nos sup. Ar. 9. attigimus, in quo contrariæ dicuntur sententiæ atque adeo arcta, & multis quidem rationibus Gallus pugnat Iudicis Ecclesiastici, veluti de merè personali cognitionem esse. q. 52. Bened. vbi sup. verbo, & vxorem. decif. 2. num. 35. Boër. decif. 69. num. 24. Mat. tit. de Iudicib. in princip. Idem Gallus. q. 106 Tiraq. d. §. 32. num. 81. Papo. lib. 1. tit. 5. art. 16. Contra idem ipse Gallus iudicatum scribit quæst. 52. contra Abbatem sancti Vincentij. Papo cod. lib. art. 9. Nos si verū amamus, nec nimium insolentes sumus apud recuperatores, facitbimur in personalibus de re ditu aut fundo si ex promisso agitur, Iudicis personæ, id est, Ecclesiastici iudicium esse aduersus sacram: Nam cùm ex promisso agatur, non venit in controversiam debiti aut indebiti substantia, cùm indebiti causa non sit peremptoria ad obligationis causam, quæ in stipulatione deducta est, nisi si ipsa promissio nullitatis arguitur, quo casu incidenter deuenitur ad examen nullitatis causæ, vt promissioni materia & substantia subministretur, quæ sine causa nequit consistere, sed tamen super causa Iudex non pronunciat, sed super actione fundata in promissione l. 1. Cod. de Ord. cognit. & notant Bart. & Bald. l. intra vile. D. de minorib. Nam cùm quis restitutionem petit quia minor & laesus, Iudex probata minoritate non super ea, sed super restitutione pronunciat, quod ipsè mer Molin. agnoscit in lib. de contract.

A vsur. q. 11. num. 154. tamen si alibi diuersum quiddam sentire videretur, nota est. xa. d. q. Galli 52. Sed & verum est, titulum potius actionis, quantum ad conuentionis Iurisdictionem, quam materiam & substantiam actionis esse spectandum, hoc est, quæ actione agatur potius quam quid per actionem petatur, & actionem potius quàm redditus realitatem, qui per actionem petatur. Inde illa vulgata Regula, Personales actiones fundum nō sequi. l. 1. §. hares. D. ad Trebel. l. aris. D. de donat. Nō sunt igitur rebus affixæ actiones, sed personis potius, vt ita Iudex earum spectetur quod vulgatum est. Quare Molinaus iudicio magis integro, & posita Ecclesiastici ordinis inuidia, mutatis dumtaxat nominibus, in sententiam suam impingit, in §. 31. numer. 4. in princip. cùm statuit Consiliarum Requeslarum Palatij, qui de personalibus tantum & possessionis cognoscant, de arretragijs rectè cognoscere, quantumcunque media realia sint, & fundata super iure feudali, si modo non petuntur reali actione, hypothecaria aut vendicatione, quam sententiam confirmant & vulgata Panormit. Decij, & aliorum sententiæ, cap. cæterum ext. de iudic. si ex contractu agatur personaliter etiam de feudo, quantumcunque receptis regulis, sed diu causa ad domini cognitionem pertinet, tamen hoc casu eius non fore Iudicium, sed ordinarij & personalium actionum, id est, domicilij, idque ita esse expressè nō data quæ ante citauimus Regine Annæ promissionem. Sed Molin. interdum longè cucurrit feruore disputationis, & inuidia eius Ordinis. Sed quid ad verum & ius. Eadem existimanda sunt, cum fundus & quilibet prædiale aut immobile quiddam actione personali petitur, vt actionis titulus perscrutetur, in illo Paponis arefio 16. mirandum (si tamen sic vnquam iudicatum est.)

D Ampliamus porro, quod de realibus cognitionibus (id est, vendicationibus dicimus, etiam ad hypothecarias, cùm per se & principaliter sua vi intenduntur, id est, vt aduersus detentores rei hypothecata abstracta omni materia & promissione personali, Vel cùm agitur, vt res declaratur hypothecata, aut res cedatur, dixit Io. Fab. §. item Scruiana lult de act. Bened. verbo & vxorem, decif. 2. numer. 46. Nam si ad solutionem ageretur, ciuili Iudicis cognitio nō esset, quia esset hoc (vt Benedictus ait) intrare materiam personalem, quæ Iudici ciuili non competit, quod idem scribit ibid. num. 121. & 122. Idem & si de inducendo, id est (vt loquuntur) cancellando debiti dissoluti instrumentum ab Notariis Regijs recepto agatur, si instrumentum vt vacuum condicatur, vt idem scribit, num. 126. Aufer. d. reg. 2. fall. 19. & verum est, & vsus probat.

Atque ista quidem de simplicibus actionibus. Sed 13 iusta dubitatio tenuit, cùm quis ad solutionem egisset tum ad declarationem hypothecæ vi instrumenti publici, atque ita vtramque & personalem & realem misceisset, quæ quaquam actio cognitionem trahere deberet. Ne hic quidem sententiæ constant, & cùm principaliter personalis intenditur, quantumlibet adiunctis leguaci & appendice hypotheca, quidam putant non mutari cognitionis conditionem, quæ natura ex personæ qualitate Ecclesiastici esse debeat, quod Aufrer. Arefio comprobat, part. 7. Styli Arefio 130. Imbert. lib. 1. cap. 24. glof. verb. agnoscant Boër. decif. 66. numer. 24. Papo. lib. 1. tit. 5. Ar. 17. Contrarium Arefium idem Aufrerius profert, part. 6. Arefio secundo. Nec ibi Molin. dissimulat agi etiam apud Ecclesiasticum posse, cùm hypothecaria non nisi accessoria, & vt appendix actionis personalis intenditur, vt & nota

dicti Arest. 2. p. art. scribit. & Aufser. quest. Tholo. 116. Lucius tit. 2. lib. 2. Arest. 17. Papo lib. 1. tit. 5. Arcito 17. & 18. Vera est sententia, cognitionem ex natura accessoria actionis mutari non debere, quæ velut succedanea subiungitur, vt alteri subferuat, nec per se exerceatur, aut principaliter subsistat: Est enim personalis ex obligatione, hypothecaria executionem potius & solutionem respicit. Erit igitur Iudicis Ecclesiastici cognitio de hypotheca, si accessorie intenditur ex contractu, non vt super ea Ecclesiasticus principaliter pronunciet, sed hæcenus vt cum reum dare oportere iudicauerit quæ in obligatione continentur, subiiciat veluti additamento (& ad hoc bona eius hypothecata secundum contractum partium declaramus.) Hæc fuit simplex priscorum hominum sententia, quæquam quod illo Paponis Arestio apparet, magno abusus, magnis item nuper retailare cepimus. At contra numquam hypothecarie personalis accessoria esse potest, cum personis potius res accedant, l. iustissime. D. de edict. edict. Itaque personalis apud ciuilem Iudicem non intenditur, quo magis sunt mirari temporum instabilitatem & fluctuantia ingenia, quæ huc tandem nos adgere, vt nihil in vita certum sit, dum legibus, dum mortalibus illuditur, infamia libidine antiquissima quæque mutandi. Fuit pridem receptum foro, vocato ad ciuile tribunal homine clerico, vt chirographum agnosceret, hac re defunctum proinus ad Ecclesiasticum Iudicem remittere, nec postulationem recipi petentis apud laicum, vt ex agnita syngrapha pecuniam clericus deponeret, quod Gallus d. art. 10. indicat, id alio immutatum apparet. ext. d. arr. 2. rursus prius illud restitutum ne cogereetur, quod Molin. indicat illa nota. & Imber. d. c. 24. Nunc demum quarto iam Ordini Caroli IX. anni 1564. publico. Maio, constitutum, vt prouiso ab Iudice laico peti & audiari possit, art. Ord. 10. Et quis tandem modus inconsistentia.

14. Quæ de realibus actionibus dicimus, cadẽ ad mixtas quoque pertingenda, quæ in personam lege aut contractu conceptæ dantur etiam aduersus rerum possessores, veluti retractus, cõ interdicta omnia quæ in rem scripta sunt, quod Maluer. sent. tit. de iudicib. §. 1. & iterum tit. de remis. §. item si Presbyter Benedic. d. verbo & vxorem, decif. 2. num. 46. Tiraq. in retract. §. 34. nu. 8. glo. 1. §. 8. glo. 5. Papo in Arestis tit. de retract. trahunt enim ista de reali plus aliquid. Ideoque ciuili Iudici subiunguntur.

15. Amplio etiam regulam de realibus cognitionibus ad feudales controuersias omnes, quæ quocunque modo de feudi causa aut litesbus mouentur, quæ ex omnibus maxime inter reales sunt reponenda. Istud ne Canonistæ quædam negat, c. cæterum ext. de iud. c. verum de for. comp. Quare rectè Innoc. in d. c. verum, putat quælibet vilem laicum posse clericum iudicare ratione feudi, & sententias suas ea de re exequi, & feudo propellere, quod Bald. quocunque existimauit. c. 1. præterea. tit. de prob. fec. alien. per Fred. Boer. in conf. l. i. turig. tit. de feud. §. 16. Guid. Papæ decif. 159. Molin. c. 42. Nec defunt tamen qui repugnant, sed vicit hæc sententia, Iudicem Ecclesiasticum esse in materia feudali incompetentissimum, & ne id quidem dissimulat Pö-tifex d. c. nouit. ext. de iud. quæuis perquam ambiciosa actio, & nota res ex historia est, Aufser. d. reg. 2. fall. 1. Iacob. de sancto Georgio tit. de feud. versic. dictique vassalli pro dictis. Nec id tantum verum est cum de proprietate aut possessione feudi quaritur, & iure ad feudum attingitur, sed etiam si præhenso feudi in controuersia sit, aut manus dominicæ exemptio petatur, quod Lupus latè exequitur rep. c. per veltras. §. sed est pulchra, num. 127. ext. de donat. int. vir. & vxor.

A Nam nec territorium Episcopus habet, vt quicquam eorum exequi possit, imo nec suas sententias quidem citra veniam in alieno exequitur, quod nos Ar. 17. diximus, & Ar. 5. sup. Boer. decif. 164. Benedic. d. verbo & vxorem, decif. 2. num. 130. Degraff. iure 10.

Ampliandum id in interfectionibus, siue oppositionibus quibuscunque, quæ aduersus Iudicis ciuili iudicata interponuntur, de quibus ad eum eundem est, & notauit Aufser. d. reg. 2. num. 10.

Ampliandum verò etiam si de confiscando feudo agatur, quantumlibet damnato aut absoluto clericali sententia Ecclesiastici: Namque aliter confiscatio non valet, quàm si sententia & iudicio Domini feudalis ad declarationem eius processum sit, his casibus quibus aut confiscatio, aut commissum locum habet: At sententia Episcopi in personam fertur, & corpus distinguit. De feudo, domini iudicium est quod Oldrad. putat d. conf. 17. Boer. decif. 164. Chall. in Confuctud. Burg. tit. de confic. §. 1. glof. verbi, & appertinet. Imbert lib. 3. cap. 16. Molin. d. §. 42. num. 16. quauis repugnet. Panor. cap. verum. num. 17. ext. de for. comp. & qualiter. ext. de iudic. lo. And. Anchar. d. c. cæterum. Barbat. Consilio 1. vol. 3. Aufser. reg. 4. fall. 2. Nec vimur sententia Bald. l. de his. Cod. de Episc. & cler. qui præcitat, si possessio clerici incidat in commissum, Iudicem laicum non debere extendere manum ad bona, nisi prius declaretur sententia Iudicis Ecclesiastici, quæ de re & Degraff. vbi sup. iur. 16. & 18. Sed alio iure vimur, & quocunque de re immobili statuitur, aut ad iudicanda, aut transferenda, Iudicis ciuili potestas, & cognitio est, sicuti, & cum de venia delicti, aut obtinenda, aut apud Iudicem probanda, etiam aduersus clericum, quod Chall. notat d. tit. de confic. §. 5. vers. si l. n'a grace. Aufser. reg. 4. in princip. quæquam si Italia rescripta oppugnantur, & de capite sacra agitur, rectè tum quoque Iudicem suum reposit.

D. Ampliandum verò quod de realium cognitione dicimus, etiam in emancipatione perpetuarum feudaliū a lege feudi, per eam quæ amotiforid dicitur, quia nullum feudum i. nullū ius in re immobili transferri potest, in Episcopum, Collegium sacrum, aut aliam manum mortuam (quam vocant sine Regis auctoritate & iussu, quæ rescripto Regio conceditur, nõ ante tamen quàm super conuindio inquisitionem est per rationum præfectos Regios, denique & post causam probatam depensa etiam summa pro inter esse Regio, id est, financia, cum olim tertia res ipsius Regi præstari soleret. Quæ de re absolutam esse principis potestatem quidam contendunt, etiam si domini immediati & patroni feudorum repugnant, quibus si indemnitas præstatur, negant ius esse, vt Ecclesiā aut manum mortuam cogant ad emancipandum, id est, ad vacuandam manum suam, & parant indemnité, & ballant homine vinant, mouant, & conficiant, quod Egidius Magister. decif. 4. notauit. cui præter Molinæus repugnat. §. 22. numer. 134. & §. 41. numer. 66. & §. 42. numer. 6. & §. 2. glof. 4. numer. 6. & 18. & §. 1. glof. 5. Bened. verb. & vxorem decif. 2. num. 24. Imbert lib. 1. cap. 24. in fin. Degraff. iure 20. vicit sententia quæ non posse cogi putat, & nuper ex appellatione Iudicatum est à nostris, anno 1567. ballant homine, & c. Non igitur sequimur dispositionem c. videntes 11. quest. 1. nec Speculat. tit. de immunit. Eccles. qui putant clericis statuto cogi non posse, vt vendant possessiones acquisitas.

F. Ampliatur verò etiam in decimis infodatis, quæ 19 cum in feudum teneantur, nihil planè differunt à proprio quolibet patrimonio, nisi quod possorem ex qualitate onerant presumptione, vt immemorialis possessio & possessiones de infodatione Concilium

Lateranense antecedente, opponendæ sint agenti Ecclesie ex c. prohibemus, ext. de decim. id est anno 1179. Itaque quo iure apud nos habentur, vt quid temporale habentur & indicantur, idque verè & effectualiter, etiam si ad Ecclesiam redierint, quandiu quidem in feudum habentur, & dominum recognoscunt. Itaque si quid contronferat de his nascitur, vt de prædio & fundo, cognitio est iudicis ciuilibi priuati ad Ecclesiasticum, & rectè notauit, quod vsus docuit, Molin. d. §. 46. num. 21. & §. 41. num. 9.

Amplandum etiam in rescissionibus contractuum vsurariorum cum hypotheca, vel etiam sine hypotheca, ad declarationem vsus commisse, de quo priuatiue cognitio est laici, neque in foro quisquam ambigit, quamuis Canonistæ contrà censent, de quo Molin. in lib. de contract. vsur. q. 10. num. 154. quod & in cæteris quoque contractuum rescissionibus volunt, de quo Aufser. d. clem. 1. fal. 4. & reg. 2. fal. 19. sed ista alibi, quia potius ad distractus spectant, & personales conuentiones.

Amplandum etiam in euictionis causa, si lis apud Iudicem ciuilem de feudo instituta est, & clericus sacratu vt venditor ad euictionem euocatur, quod vulgè Bald. Fulgosi. Alb. Iacob. de sancto Georgio in l. venditor. D. de Iud. Anch. Reg. ca. qua. q. 17. & quos cumulat Aufser. reg. 2. fill. §. Boër. decif. 69. num. 27. Bened. d. decif. 2. verbi & vxorem. num. 125. Papa Decif. 562. quamquam Angel. & Cast. in d. l. venditor repugnent, quod ratione quidem Iuris defendi potest, quo casu lite finita, & re euicta personali agitur de interesse aduersus sacramtu. Secus si lis apud ciuilem adhuc pendet, aut si vocatus comparere noluit quamdiu lis pependit, ne aliqui cognitionem dissimulatione transferre in potestate eius esset.

Amplandum autem & in causa dotis quoque aut dotalitij, aut donationis ex matrimonij causa, quod latè Lupus persequitur. c. per vstras. §. sed est pulchra, num. 127. ext. de donat. inter virum & vxorem. & notatur c. ext. tenore, ex. de for. comp. quamquam contradicentibus Innoc. Ioann. And. & Abbat. cap. de prudentia eod. tit. de donat. inter vir. & vxor. Ial. auth. (quem vocant) querendus, cum & breuius & compendiosius iudicio seculari veniat ad finem talis litis, qui pretextus illis queritur.

Amplandum etiam in inuentariorum consecutione, quæ siue laico, siue clerico, aut sacro succedunt, per Iudicem secularem fieri, & res describi oportet, quod Aufser. notat. reg. 2. fal. 12. Papo tit. *des inuentures*, & hoc mandatis Annæ Reginæ diserte continetur, & Clementina illa (quam Concordatum vocant) quæ de non agis (vt appellant) constituit, qua cauetur diserte vt inuentaria per Indices ciuiles fiant: Et est ea de re aliquod inter Cunerij & Hedueffis conflictationes actum. Nam de testamentorum cognitione, iudicio, & executione, diximus sup. Art. 2.

Amplandum etiam si iuramentum ad materiam realem inter laicos accedat, qua infinita comprehensione omnes olim ad se cõtrouersias Ecclesiasticas traherent, nec vniur dispositione. c. vlt. extra. de for. cõp. nec Felyni d. c. ceterum. ext. de iud. vbi duplicari forum volunt ratione iuramenti, cuius vsu quidem recepto efficiunt prædè omnes, qui ab Iuriscõsultis traduntur, in foro exoluere, & notauit Imbert. lib. 1. c. 33. in sit. glof. verbi, sententia. Aufser. d. reg. 4. fol. 4.

Amplandum etiam quod ad legitimationem attinet, ad effectum quidem succedendi in temporalibus, c. per venerabilem. ext. qui fil. sint legit. Est enim inter symbola regie potestatis præcipua natalibus restituere, quod & ante Bened. notat. verbo, si absque lil. eris. 2. num. 47. Boër. decif. 242. Degraff. in regalib. iure 18. lib. 1. & iure 11. Ferald iure 11.

Amplia etiam in monitionibus concedendis in forma malefactorum in materia reali, denique in omni lite apud Iudicem ciuilem pendente, vt non aliter parti promulgare impetratas liceat, quàm Iudicis ciuilibi venia ex libello, quod nos diximus sup. Art. 6. verbo *par monitiones*. Papo. tit. *des excomm.* art. 8.

Amplandum non solum in materia petitoria, & de proprietate, sed & in possessionis omnibus, non solum de rebus prophanis, sed etiam sacris, & patrimonio Ecclesiarum quod Aufser. notat. reg. 2. fal. 24. Boër. d. decif. 69. & in Confect. Biturig. §. 4. tit. de iurisd. om. iud. Bened. d. verb. & vxorem, num. 38. Papa decif. 1. & decif. 87. Io. Fab. §. retinenda. Inst. de inter. Canonist. c. licet, ext. de iurament. calum. Degraff. lib. 2.

Amplia non solum in ordinaria Iurisdictione, sed & in prorogata quoque, vt ne prorogari quidè consensu partium Iurisdictione Ecclesiastica possit ad cognoscendum de realibus, in præiudicium Regæ aut cuius potestatis. Ord. 159. Art. 1. & 2. Boër. d. decif. 69. Bened. verbo & vxorem. num. 52. & 53. Io. Fab. l. si qui ex consensu Cod. de Episc. aud. Quare tam incapax est Iurisdictione Ecclesiastica, vt hunc consensum recipere non possit, quin quandoque altera partium voluerit, cognitionem sui Iudicis reposcat, inducitur interlicique actis omnibus, & sententia etiam si quæ est sequuta, exceptis dimittatur expensis volentarij processus, vt loquuntur. Contra tota Iuriscõsultorum schola olim putat. l. 1. §. & post operis. D. de op. no. nunt.

Amplia non solum in contentiosa Iurisdictione Ecclesie, vt prorogari nequeat, sed ne voluaria quidem. Itaque nec Notarius Apostolicus aut Ecclesie facit fidem contractus de materia reali, aut inter duos laicos, & recipere prohibetur indicta multa, quod Gallus dixit. q. 259. & Ord. 156. Art. 6. quæ Valentiz edita est. Boër. decif. 242.

Amplia non solum in primis instantiis, sed etiam in 30 causis appellationum in omnibus supradictis causis, quare hic multa decretales poscunt, & contra putant. Bald. Panor. in rub. ext. de appell. per c. si duobus. §. denique eod. tit. sed iure à Pontificibus edito quod suo item iure Reges antiquauerunt, & notat Bened. vbi sup. num. 25.

His satis diligenter (vt putamus) excussimus discrimina cognitionum, & vtriusque potestatis ciuilibi & Ecclesiasticæ, locos indicauimus & veteres pugnas, deinde receptum vltim, & leges regni, non alibi (vt exilimamus) vno loco coacta.

NOTA 3.

1 Clerici coniugati pro laicis habentur.

2 Quid de non coniugatis & n. 3.

3 In Crimine clerici coniugati pro laicis habentur.

4 De cleris marie. Hæc additio est ex iure antiquo, quo apparet tempore scriptæ Consuetudinis veteris Iudices Ecclesiasticos de realibus quoque interdum cognouisse, quod hæc exceptio de Clericis coniugatis indicat, quæ in cæteris confirmat regulam, & implicat in non coniugatis aduersatam. Quid enim de coniugatis exprimitur oportebat, si dispositio erat vniuersa.

lis? Tenuisse verò eam controuerfiam apparet inter ^A *Qu'en crime.* Nunc ne id quidem obtinent, cum ³ (vt dixi) pro merè laïcis habeantur in omnibus & per omnia. Quin magno ausu & nouo exemplo ea quodque priuilegia etiam calibibus adempta Ord. Carol. IX. pub. anno 1374. Art. 21. quanquam non probante Curia Parisiensi, & ante diximus, Art. 4. Nisi quantum ille rigor temperatus est Molinenfi Art. 40. Sed si iure calibes ad priuilegia recipimus, coniugatos excludimus, quid de eo indicabimus, qui ante cœles mox coniugatus, postremo vxore amissa viduus agit, ^B vt in focarij solutione, & priuilegium recuperare putarunt Dominic. & Philip. Franc. c. 1. de cler. con. in 6. Imol. c. Ioannes. ext. de cler. coniugat. Noltri arefco excluderunt etiam Ordinatione illa 1364. nondum condita *entre Brient Biet, & les parroissiens de Gouff.* Nunc quidem non magna dubitatio est, cum Ord. talis sit: Nam coniugatos ad intrubutiones cogiam olim putabat Guido Papæ decil. 33. Anub. in tractat. de muneribus.

Dom. & alij. ext. de cler. coniug.

ARTICLE XLV.

ARTIC.
XXXVIII
XXXIX.
NOUVE
CONSER.

LE^s Seigneur peut suiuir^b ses hommes par sa Cour, pour les choses^c qui luy touchent, ^d sçauoir, pour les deuoirs de son fief, pour^e le mesfait ou mesdit qu'on auroit faict ou dict, ^f à luy, ou ^g ses gens, ^h ou ceux qui seroyent en sa garde, ⁱ ou qui viendroyent prendre droit par sa Cour, ^k ou qui contreuiendroyent aux commandemens qui auroyent esté baillez par sadite Cour, ^l qui attenteroit contre ses plegement & arrest, qui depeceroit son marché ou foire, ou son ^m brandon, ⁿ ou semblable cas. ^o Aussi pourroit-il sui- uir les hommes d'autre iurisdiction (combien qu'ils declinassent) ^p s'ils ont delin- qué esdits cas, en sa Iurisdiction, ^q Et pourroit arrester les malfaisans, iusque à² plege de fournir droit.

² **D**ominus potest conuenire ^b vassallum apud Iudicem suum seu Iurisdictionem^c pro de- bitis^d ex causa feudali, pro^e iniuria facta aut dicta occasione feudi^f sibi aut suis, aut^h his quos in fidem tutelamue receperitⁱ aut qui venirent vt iudicio sisterent in sua Curia seu Iurisdictione, ^k aut qui non obtemperarent mandatis suæ Curia, qui attenteret seu aliquid innouaret contra sua plegiamenta & arrestationes, qui mercatum suum aut nundinas aut sua^m insignia in mercatu suspensa ruperit, ⁿ aut alia similia fecerit. ^o Et etiam posset conue- nire vassallos alie Iurisdictionis (quamuis declinarent seu remitti ad suum Iudicem postu- larent) ^p si deliquerunt in prædictis casibus in sua Iurisdictione. ^q Et posset retinere malfa- ctiores¹ donec satis dedissent iudicio siffi.

NOTA I.

¹ Feudi & iurisdictionis differentia, quæ hic male con- funditur.

¹ Hic Articulus animaduersione intenta & exercita- tione iuris eget. Diximus sæpè multum interesse inter feudum & iurisdictionem per se & in abstracto sum- ptam, propria & natia significatione, qua de re Mo- lin. disputat. §. 1. tit. de feud. in Conf. Paris. & è veteri- bus plerique; id discrimen nulsquam authores veteris Consuetudine scribende sensere, & Reformatores veterem errorem sine iudicio & ipsi sunt secuti. Ita factum, vt perpetuo quæ iurisdictionis per se sunt, cum feudo confundere, vt hic quoque valde perpicuo

^C loco, vbi cum de feudi materia subiecto & causis tra- ctetur, & tradere insituant, incauto lapsu exempla miscunt feudalibus, quæ propriè iurisdictionis sunt, nec feudo, vt feudo possunt congruere. Distinguenta sunt huius clausule cola, & verbum, qui luy touchent, intelligendum de his quæ Dominum feudi tangunt in qualitate feudali, & Dominica, respectu & ad causam (vt loquuntur) feudi, sed Articulus sequens in verbo, touchent son office, ad iurisdictionem per se sumptam per- rinet. His consequens erat, vt suo cuique membro sua exempla subicerentur non aliena, & conuenienter ad ius & naturam, quæ hic imperitè permixta cõfusaque docebimus. Hoc igitur mēbro cum de feudi iure aga- tur, addenda fuerunt exempla, de fide & homagio, de dinumeramentis, de professione rerum feudalium, de bonis

bonis heremis, laudimiis, rachatu, commisso, ratione A
personalis domini offensæ, aut earum causarum ex quibus
feudum committitur, denique de his quæ nemini
non parono, aut in alia qualitate, quam feudali possunt
competere in altero de his quæ ratione iurisdictionis
tribuuntur, vt de maleficiis, delictisque publicis,
& communibus extra feudi causam, de foro ratione
contractuum, de prorogationibus, denique de iuris
possessione, ratione solius domicilij, citra feudi possessionem,
aut causam passiuam; de quibus sigillatim, vt perturbata
hic sint, trademus.

NOTA 2.

- 1 Quando qualitates vassalli est in confesso Parium curia cognitis est &c.
- 2 Rex iudicat in sua causa ratione feudi.
- 3 Exceptio ad Artic.
- 4 Inter duos vassallos de feudo agentes domini est cognitio.
- 5 Prorogatio vassalli non derogat causa feudali num. 6. 7.
- 6 Nulla iurisdiclio ex contractu censuario.
- 7 Rex negans se vassallum ad iudicem ordinarium remittendum &c. nu. 10.

^a Le Seigneur peut suivre son homme.] Hæc Domini vox, mox correlatiua son homme, arguitur hic de feudi causa & subiecto agi, neque enim verba alteri subiecto, aut qualitatibus possunt congruere. Sed cum hic generalem regulam constituat, dominum pro debitis ex causa feudali, vassallum conuenire posse apud iudicem suum, id est domini ipsius, videndum est quomodo quaque in parte hæc dispositio cum iure feudorum conueniat.

1 Traditur regula & sententia vniuersalis. Quoties inter dominum & vassallum controuersia vertitur, si qualitas domini & vassalli in confesso sit, non domini feudi, sed Parium Curie esse cognitionem. c. imperialem. §. si inter duos. tit. de prohib. feud. alien. per Fred. c. 1. de cont. feud. ap. par. term. Locis hæc de re apud. Bart. & ceteros. l. qui iurisdictioni. D. de iurisd. omnium iud. Bald. l. cessante. vers. fed nunquid. C. quom. & quid. iud. Alex. ad Bart. l. de iure. D. ad municip. Abb. Panor. conf. 82. incip. conditoris omnium vol. 1. Iacob. Bellonij. Card. Alex. Bald. tit. de inuestit. in marit. fact. §. vlt. Iacob. de sancto Georg. tit. de feud. vers. & dicti vassalli pro dictis rebus. Socin. conf. 18. vol. 2. Aluaror. tit. apud quem vel quos contr. feud. term. debe. Oldrad. conf. 272. Francisc. Curt. tract. de feud. vlt. parte. Canonist. Innoc. Anton. But. Henric. Boich. Panor. Francisc. Aret. Imol. Felyn. Anchor. Decius. Host. Io. And. Bald. Collect. Goffred. Vincentius glof. c. ceterum. ext. de iudic. Henric. Boich. c. 2. ext. de feud. Boër. in Conf. Biturig. tit. de feud. §. 16.

Parces Curie vocabantur conuassallos, qui eadem domino fidelitatem iurassent pro aliis feudis, quæ tenebant ab eodem domino, c. 1. tit. si de inuestit. int. dem. & vassalis oriat. debent autem eiusdem esse qualitates, cuius est qui iudicatur, vt Barones Baronis, Comes Comitatus, Castellani Castellatorum, quod schola notat. d. c. ceterum. Iacobi de sancto Georgio vbi sup. Sed ista pridem exoluere, ac ne imago quidem in Francia olim parium nomine retenta multum iuris habet præter nomina, & inanes voces. Ceterum quod itatuunt dominum in causa feudi non cognoscere, verum etiam volunt esse etiam si talis sit qui superiorem non agnoscat, cuiusmodi est Rex Francie, quod putat Aluaror. c. 1. tit. apud quem feud. term. debe. Bald. Aluar. & c. 5. præterea tit. de prohib. feud. alim. per Fred. Sed tamen agnoscunt consuetudine iurisdictionem

Argent. in Conf. Brit.

tribui posse. Decius d. c. ceterum. & Henric. Boich. c. 2. ext. de feud. Sed nos pridem ista reieciimus (vt dicemus infra Art. penult. huius tit.) & Rex in sua causa indicat, imo & cum ratione feudi dominantis recepto vsu & consuetudine nostra, iurisdiclio semper domino tribuatur, nec / nisi me experientia fallunt) vllum sit in Britannia dominans feudum, quod non & iurisdictionem habeat in subditis, cõsequitur vt iurisdictione annexa, idem sit ordinarius iurisdictionis, qui dominus est ratione feudi, quod Io. And. Panor. & Bald. notant d. c. ceterum. Alex. conf. 79. vol. 1. Atque 3
ita cum apud ordinarium controuersie agitentur de feudis, quas dominus feudi iudicare vetetur, concurrente vtraque potestate ordinaria & feudali, posse de controuersijs inter alios quidem iudicare, de suis non posse, nisi quantum speciali dispositione consuetudinis tribuitur hoc articulo, qui tamen cum à iure communi exorbitet (vt loquuntur) tam arctè concluditur, vt vltra expressa portigi non debeat obstantè dispositione alia articulo 30. 49. & 50. qui articuli vniuersali exceptione penè huius ipsius vim, potestatemque elidunt, & encruant ita vt si lis domino cum vassallo intercedat, nihil planè in domini cognitione relinquatur de debito aut iure, sed hoc tantum an solum sit, de substantia debiti nihil.

In reliquum, cum inter duos vassallos de feudis 4
ambiguit, quæ in eisdem patroni & dominio & iure sint, domini cognitio regularis & ordinaria est, d. §. præterea si inter duos, & d. c. ceterum d. c. verum d. c. nouit. d. c. extranissimila ext. de for. compet. Idque verum cuiuscunque tandem conditionis sit vassallus, siue clericus, siue alius. Nec vlla prorogatione vassalli 5
tali iurisdictioni derogari potest in materia quidem feudi, quod vulgo Bart. & alij notant l. i. §. & post operis. D. de op. no. nunt. Quamobrem Anchor. d. c. ceterum talem iurisdictionem, quæ ex causa feudi competat, alterius cuiusdam naturæ esse putat, quam vulgarem iurisdictionem, quia feudalis prorogari extra domini cognitionem nequeat, quod Iacobinus persequitur in lib. de feud. vers. dictique vassalli pro dictis, num. 32. Boër. decij. 114. Guido Papæ q. 275. Quod 6
ego sic quidem accipio, si simpliciter de materia & causa feudali quaratur, siue possessorio iure petitorio. Alioqui & si de feudo ambigatur, si tamen non in qualitate feudi, sed ex contractu forsitan agatur, aut actione personali tam prorogari ista cognitio potest quam alia qualibet de consensu partium, quod & rectè Panor. & Philipp. Decius putant. d. c. ceterum, contra Io. And. ita vt si domino feudi prohiberi litigantes nequeant. Quare sine iudicio, & parum expensæ ratione 7
vulgo traditur indefinitè iurisdictionem alienam in præiudicium domini prorogari non posse, quæ sententia tum demum vera est, cum de feudali materia & subiecto agitur, propter conditionem feudi passiuam à natura, & importanciam actus feudi dominantis ex lege infestationis. Sed longe aliter habet in iurisdictione simpliciter considerata, extra subiectum & materiam feudi, quæ personæ potius quàm rei cõpetit, & à persona maxime dependet, & ab ea abstrahitur, & prorogabilis est ad iudicem & passiuè, in qua qui iurisdictionem simpliciter habet, non magis probabiliter interesse habet, si ab eo disceditur, quam vnus piscator è pluribus, si pisces in alterius nassam crebrius incurrunt, aut propola in foro, si plures in vicinam tabernam veniant. nec ex alieno litigio quisquam rationabiliter capiat prædam, quod Imperator dixit. Ergo liberum erit cuique apud quem experiat, volente etiam aduersario, quod aliter habet in domino feudali, ne de ea re in qua directum dominum habet quis-

quam incipio aut nolente eo statuat, quod ipse nolit; sic accipio volumus, quæ breuiter diximus, Art. xj. sup. & Guid. Pap. Decil. 275. Sed ea dubitatio inter duos emphiteotas non cadit, quia per contractum emphiteoticum nulla iurisdicción acquiritur, quod Bald. & Decius notant, d.c. cæterum Idem in libellariis (quos vocant) quod ibid. Felyn. notat. Idem in censuariis, quo quidem iure vitur in Britannia.

Sequitur species alia, cum lis inter duos instituitur, & is qui reus esset, negat se vassallum esse, cum alter contra intendat. Quo casu putant ordinarij esse iurisdicciónem, quod verum est; ordinarij hic vocant, qui extra feudi causam iudex est litigantium, & iurisdicciónem ordinariam habet. Itaque cum qualitas feudalis, quæ iurisdicciónem tribuit, negetur absolute, ad ordinarij cundum est, cum illa feudalitatis specialis sit, & speciali iure inducitur. Quamobrem cum iurisdicción ex talibus causis præteditur contra regulas iuris communis, de qualitate iurisdicciónem tribuente primum omnium oportet constare, quod Canonistæ recte docent, d.c. cæterum Henric. Boich. d. c. 2. ext. de feud. Oldrad. d. conf. 261. Item Bald. Aluarot. Card. Alex. Belloius. d. c. præterea. Alex. d. conf. 79. vol. 1. unde illud quoque consequitur, vt si vnus aliquis vassallus à duobus Dominis vendicetur, ad ordinarij recurrere necesse sit, qui sit partium superior, aut certe rei postulati, à quo petat le per manum superam in iudiciu, quam vulgaria iam est foro practica, & notat Felyn. vers. 7. fallit. Panor. d.c. cæterum. vers. si vero est questio Bald. ibid. num 14. Io And. d.c. verum vbi & alij Rom. Conf. 47 Bôer. Decil. 166. Sed istud alterius est loci, & nos infra dicemus Art. 112. Atque hæc de competentia iurisdicciónis feudalitatis adiutæ. Nec ignoro alios casus complures ex superioribus mixtos in scholis implicari: sed in hos vsu & fori exercitamentis incidunt & resoluuntur.

NOTA 3.

1 Deuoirs de fief, que sint.

2 Exemplum iurisdictionalis pro feudilib. improprie.

3 Delictorum ex contractu per conuenientiam ratio.

4 An magistratus cognoscit de iniuria sibi illata, Distinctio.

5 Artic. est de officialib. exercitibus.

^a Le Seigneur.] Hæc vox causam, subiectum, & materiam feudalem per se implicat: extra eas causas ordinarij iurisdicción est, vt infra Art. 49.

^b Ses hommes.] Hic quoque correlatio vocis HOMMES, feudalem causam dat intelligi, nec enim subiectus, id est, HOMME, alter intelligitur quam ratione feudi.

^c Qui luy touchent.] In qualitate Domini feudalis, & ex causa feudali.

^d Sçauoir.] ponit la deuoirs de son fief. Hic se Conseruatio aperit de realibus & iuribus feudi disponere, alioqui inepta & extra rem essent exempla, quæ subiicit, nec dicto aut proposito conuenient. Deuoirs de fief sont, Foy, hommage, rentes, obsequies, minuz, aduersus, rentes, aides, coutumiers, & quæ talia immediate à causa feudi dependent, & debentur.

^e Meffais ou mesdis.] Hic se prodit authorum veterum imperitia iuris, & Reformatorum inconsiderantia, qui regulæ de feudaliibus causarum cognitionibus, exemplum iurisdictionalis subiciere. Neque enim quod quisquam de iniuria sibi aut suis facta cognoscit, hoc habet a feudo, sed à iurisdiccióne simpliciter & per se, quod ex eo patet, quia ei quoque ista cognitio potest competere, qui tantum nullum habet, ergo

originem & causam suam non habet à feudo. Nec refert, an his præsupponamus iniuriam esse factam occasione feudi, aut in odium controuersie feudalis, veluti si forte manus Domini apposta feudo, violata est, aut vis facta Apparitori ex ea causa exequuti. Nam id quantumlibet præsupponamus, actio vindictæ, & prosecutio Domino non potest competere cognitionaliter in quantum Dominus, cum de nulla controuersia contra vassallum suum cognoscat (quod ante diximus) iure quidem feudali, quod Bart. dixit. I. qui iurisdiccióni. D. de iurif. om. iud. Sed in quantum iurisdicciónem habenti, qui scilicet, licet, penali iudicio iurisdicciónem suam defendere. De vulgariis vero iniuriis, quæ alia occasione inferuntur, veluti de iurgio, aut rixa qualibet, neque iure Conseruadinario, nec ciuili, nec feudali potest Dominus feudi in quantum Dominus cognoscere, ne in causa sua iudicare contingat, contra communes regulas. Non est igitur hæc domanalis (vt loquuntur) sed iurisdictionalis cognitio, & male inter exempla feudalia reponitur. Idcoque recte Innoc. & Panor. existimant in c. postulati. ex de for. comp. quod si quis habeat possessiones intra limites feudi cuiusquam Domini, & cum offendat, cum tamen ibi domicilium non habeat, non posse Dominum in cuius feudo est possessio de ea offensione iudicare, sed ad eundem esse domicilij iudicem.

^f A luy.] Iure, si Domino facta iniuria proponenda, sit, siue ad commissum, siue ad alias iuris penas agatur, Domini feudi iurisdicción non erat, siue sicuti Domino, siue vt extraneo facta dicebatur. l. lege Cornelia. D. de iniur. l. qui iurisdiccióni. D. de iurif. omni iud. l. Iulianus. 2. D. de iudic. l. Senatusconsulto. D. de off. præsid. ex reg. vniuersali & tit. ne quis in sua caus. iudic. Bald. Innoc. d. c. cæterum. tum ex Art. 49. inf. quia contractum & delictorum par est ratio, quo ad conueniendi locum, vt ante Art. 9. dictum est, & illic de contractibus statuit non posse, ergo nec de delictis qui mali contractus dicuntur. Secus existimant cum 4 Magistratui vt tali, & Magistratui exercenti facta iniuria est, quæ ratio esse potuit, cur hic quoque cognitionem Domino feudi tribueret, & in Art. 49. in qualitate Domini iurisdicciónem habentis, de quo operosa est distinctio scholæ Bart. Bald. Alb. Salyc. l. qui iurisdiccióni Bart. l. si quis forte. §. si quis vbi & Alber. D. de pæn. Alex. Conf. 13. lib. vj. Cyn. & Salyc. l. 1. c. ne quis in sua caus. iud. Barbat. Decius. Felyn. Abb. Anton. But. c. cum venissent. ext. de iudic. Oldrad. Conf. 7. incip. quædam maledicta. Longa commentatio Matth. Afflicti Conf. 32. incip. eos tantum lib. iij. Cæterum cuiusmodi nunc sunt mores & ingenia hominum, vix quidem ea cognitio probaretur, quamlibet Magistratui de iniuriis sibi in ea qualitate factis cognoscere, quæ si tamen notoriæ essent & publicæ factæ, veluti pro tribunali & alias munus exercenti, omnes leges clamant vindicari posse, rex. litem apud Labeonem. §. adducitur. D. de iniur. Si Magistratus (inquit) insignia perulenter atre et antem ceciderit, ita tamen vt ex tempore iudicet, & hæcenus vt multatam dicat, non capitaliter iudicet, quod Angel. dixit d. l. qui iurisdiccióni, expressus rex. c. 1. de pæn. in 6. In non notorijs negant esse offensi cognitionem. Bart. d. l. qui iurisdiccióni. Innoc. c. ex parte. ext. de verbo. signific. & c. dilecto de sent. excom. in 6. Nec immerito, cum iratus Plato castigationem scriui etiam priuatim omiserit, ne quid vltra modum faceret: vix ubi (inquit) quia vapulares niriatus essent, id Magistratui offensa, multo magis conuenit. Certe quidem Romanos Magistratus tantam olim dignitatis rationem habuisse

habuisse constat, vt contra admiffi ipsi vindicarent. Quin & iniuriarum Magistratu factam contempniffe inter capita accusationis fuit imminute maiestatis, & quoddam ea lege periclitatos historiæ proditum est.

⁵ *Ases gens.*] Hoc quoque infensa iurisprudencia d. l. Senatusconsulto vbi Bart. & Alb. Abb. item d. §. si quos Bart. in tractatu de iurisdictione. Sed quod hic dicit, accipi conuenit non de domesticis, sed de officialibus officium exequentibus, si quid contemplatione respectu officij iniuriarum factum sit. Sin vt priuatis contra cefendum, quamuis enim domino actio competat de iniuria etiam famulo non seruo facta, ex qualibet causa vt inf. Art. 217. late Afflict. d. conf. 32. lib. 1. c. 7. Tamen ius ea de re dicere nequit, d. l. Senatusconsulto. Bart. l. iniuriarum. D. de iniuriis. & Liteia apud Labonem. §. si quis sic fecerit, & §. item si liberum & l. lex Cornelia. D. de iniuriis. Bald. tit. de pac. Constant. & idem d. l. Senatusconsulto. & ibi Alb. Abb. Fely. c. si quando & c. causam que ext. de off. delegat. Barbat. d. c. cum venissent.

NOTA 4.

- 1 *Exempla de iurisdictionalib. quæ sunt proprie feudali.*
- 2 *Si quis ius dicenti non obtemperauerit.*
- 3 *Brandon quid.*
- 4 *Alij casus de contemptu domini &c.*

^h *On ceux qui seroient en sa garde.*] Veluti si quem in suam fidem tutelamve receperit, aut fidem priuata tutelæ interpositam ruperit alius. Sed hæc quid ad feudum, aut feudalem qualitatem? certe ista iurisdictionis sunt potius, & eodem errore hic miscentur, quo ante diximus.

¹ *On qui viendroyent prendre droit par sa Cour.*] Tenentur autem tales edicto de eo per quem fact. erit, quom. quis le in iud. sistat, aut alio, ne quis cum qui in ius vocatus est, quibus qui tenetur, & ad interesse partis & multa obstringitur. Ad hoc quis negabit ad exempla iurisdictionis pertinere, non ad feudales cognitiones.

Sed & quod hic dicit, *qui viendroyent*, de eo delicto intelligi conuenit, quod intra fines territorij admissum fit: Nam extra admiffi, tamen in Iudicium Domini cuius coëctio non potest tribui alteri, quam in cuius territorio sit admissum, ex §. 9. sup. Idem existimari debet, & si in odium litis apud quempiam Iudicem pendens quidquam admissum à litigantibus aduersariis proponatur c. Romana. §. in alium. de appell. in 6. Bened. c. raynutius, verbo, & uxorem. Decif. 2. num. 14. Boër. Decif. 297. Stil. Parl. tit. quor. cognit. pert. ad Regem. §. vlt. Idem iuris tribuitur Romam petentibus iuris petendi causa. c. 3. de pœnit. in extrauag. & alia extrauag. de priuileg. quia in tutela sint Pontificis Romani.

² *On qui contremendoient*] Tales tenentur ex Edicto Si quis ius dicenti non obtemper. & authentica vt omnes obed. Iudicib. Prouin. actione, scilicet, in factum, cæque mere pœnali, vt de contemptis edictis, bannis, & politicis constitutionibus, de quo Io. Fab. l. 3. C. de defens. ciuit. Sed & verus cum quoque expresserit, qui ius ex officio exequenti, vi resisteret. Nam & in vniuersum iurisdictionem suam pœnali iudicio licet cuique defendere. l. vlt. D. de off. iusd. cui mand. est iurisd. & l. 1. D. si quis ius dic. non obtemper.

¹ *Qui attenteroit.*] De attentatis in vniuersum diximus Art. 29.

Qui depeceroit son marché ou foire.] Hoc est, qui negotiatores arcent à mercatu terrore, minis, verberibus; Nam & mercatui alias magna securitas debetur, Argentreus, in Conf. Brit.

A cum ne ius quidem exequi, & lege agere, id est, obligationes exequi in multis permittitur, quod Bart. tractat in tractatu reprobato. & l. 2. D. de fer. ad fin.

^m *Brandon.*] Verus & obsoleta vox, signum, scilicet, 3 quod nobiles iudicio aperti mercatus solent suspendere, cuiusmodi sunt militaria signa quæ in templis suspendi solent post victorias, aut funera appictis insignibus gentilitiis. Meminit vocis Molin. §. 52. tit. de censib. eodem sensu, sed propria vi & potestate alia, principalium velorum & signorum meminit l. 1. & 2. C. vt nemo priuatus reg. tit. quibus in Saluagardiis vitmur.

^B *On semblable cas.*] Non enim debent exempla restringere regulam, sed de similibus, ad ea quæ similem habent rationem, procedendum est, veluti si Apparitori Domini vis facta sit, quod verus excellerat, c. 54 & 55. Sed & ad alios quosdam casus addiderat, c. 239. *comme, s'il trepassoit sa costume sans deprey*, id est, qui metas, quibus vctigal exerceat, sine professione transgressus sit, de quo tex. l. vlt. §. licet. & §. diui. D. de public. ou *s'il emportoit les denrées des marchans sans congé, s'il faisoit offense à sergent, s'il dementoit son Seigneur, ou s'il desauois le Lieutenant de son Seigneur.* In quibus omnibus, cum de contemptu Domini agitur, maior multa Domino, minor litigatori debetur, vt inf. Art. 604.

NOTA 5.

- 1 *Jurisdiction prorogata statuto speciali.*
- 2 *Pro delicto non tribuitur iurisdictione domino feudi.*
- 3 *Cautio iudicio sibi &c.*
- 4 *Iudicatum solum in casibus iuris art.*

^o *Aussi pourroit-il suivre les hommes d'autre iurisdiction.* 1

Hic plane apparet de Iurisdictionis simplicis iure & potestate agi. Nam cum hic potestas tribuatur in externos non vassallos, constat extra causam feudi agi, sed iurisdictionem prorogari legali prorogatione, in non subditum ratione qualitatæ delicti, & personalis admiffi, circa ius reale aut feudale. De quo quidem si extraordinarie agitur, dubitandum non fuit, ne veteri quidem iure si delinquens ibi captus erat, ex Art. 9. 12. & supra. Nunc Articulo Molinensi pallium & sine discrimine Index delicti cognoscit. Sed hic tamen Articulus ius speciale constituere voluit, & omnimodo Iurisdictionem Domino loci tribui. Itaque intelligendus est, cum ciuilius de delicto agitur ex supradictis causis, quo casu iure communi domicilium rei sequendum foret, vt in personalibus omnibus, diximus Art. 12. verb. *est in iudiciale*. Sed id vt contingat, & reus actionem ibi accipere cogatur, cum ex his causis postulat manu iniecta, siliere se cogitur, vt hic cautionem interponere cogatur de iudicio sili, atque ita eodem se loco defendere is, qui in actione ciuili domum reuocaturus erat, cum nihil esset quo distingui posset, ibi procedere, quia alioqui conuentionem excluderet discessus, & Dominus abeuntem sequi cogetur. Cui incommodo hac ratione occurritur.

^F *S'ils ont delinqué d'elles cas.*] Intellige relatione facta ad 2 qualitatem domicilii, cum iniuria facta est in ea qualitate, alioqui pro simplici & vulgari delicto cuiquam Domino facto, nequaquam Iurisdictione eidem quamquam Domino feudi tribui posset, de iniuria propria. At veror ne vltus ne hunc quidem casum recepturus sit, cum iusta sit causa recusationis, si Dominum offensa attingit.

⁹ *Et pourroit arrester.*] Cum de delicto admisso olim 3 iurisdictione tribueretur Iudici loci, sed ita demum & conditionaliter, si delinquens ibi captus erat,

siebat vt discessu Iurisdicção excluderetur. Id cũ timebatur cautio Iudicio fisci, & eodem loco defendi interponebatur, vt fe eodem loco reus defenderet: Nec hodie illo Molinensi Articulo dubitari potest. Sed cũ actio ciuilitur instituitur aduersus non subditum, nisi cautione interposita iurisdicção succurri non potest, quod in debitis quoque feudilibus exigendis Consuetudo prouidit, Art. 129. inf. ex l. Senatusconsulto. D. de off. præsid. & l. fideiussor. §. ult. D. qui iurisd. cog. vbi laf. nos supra. Art. 3.

A¹ *Pledge de fournir à droit.*] Iudicio fisci, & iudicatum 4 eodem loco fieri, quæ vltima cautio tamen in foro præstari delicta est iure ordinario hic tamen præstari conuenit, alioqui nihil hoc Articulo ageretur, in quo de commodum tantum Iurisdicçãois agitur. Ex quo apparet, quid de eo statuendum sit, qui cum alieno equo deprehensus est transiens, vt eodem loco se defendere cogatur, si eo loco subductus dicatur, sin minus fideiussione præstata remitti debeat ad Iudicem suum.

ARTICLE XLVI.

ART. XL.
NOUVEAU
CONS.

AREILLEMENT^a cognoistr^b le Seigneur ou son Iuge, des choses^c qui ne touchent son fait^d, comme seroit fait de crime, qui touche son Office, soit^e à denonciation de partie, ou sans denonciation.

Item^a cognoscet^b Dominus aut eius Iudex seu Iurisdicção, de rebus^c quæ ad rem feudalem minimè spectant, ^d veluti si de crimine ageretur, quod suum Officium respicit, siue^e sit ad denunciationem partis, aut sine denunciatione.

NOTA I.

¹ De his quæ ratione simplicis Iurisdicçãois, & in abstracto considerata exercentur.

^a *Cognoistr.*] Superiore Articulo de his dixit, quæ Domino competunt in qualitate feudali, admisit & cognitiones de personalibus causis, quæ ratione Iurisdicçãois feudo annexæ tribuuntur. Nunc de his agit, quæ ratione simplicis Iurisdicçãois & in abstracto considerata exercentur, de quibus quilibet Iurisdicçãoem habens etiam citra feudi considerationem cognoscit.

^b *Le Seigneur.*] Hæc qualitas hic inconsequenter addita est, cum sequentia exempla non pertineant ad ius do-

minicum, & pro eo qui Iurisdicçãoem habet, ponatur vox, *Seigneur.*

^c *Qui ne touchent son fait.*] Hoc est, quæ Dominum in qualitate Domini feudi non respiciunt.

^d *Comme seroit fait de crime.*] Anceps relatio & amphibologica, refertur autem ad verbum *qui ne touchent son fait*, & pro exemplo ponit criminis prosecutionem, quæ Iurisdicçãoem potius generaliter sumptam, prout & imperium continet, quam ius feudale spectat, quod vetus consuetudo explicatius expresserat. Art. 239.

^e *La denonciation.*] Id est, siue per denunciationem & postulante parte, siue ex officio criminis persecutio fiat: Namque denunciatione non eodem modo, vt olim iure, vtitur.

ARTICLE XLVII.

T^a celuy qui ne seroit homme, & n'auroit meffait en la Iurisdicção, doit estre^b enuoyé deuant son Iuge, pour le iusticier.

Et^a is qui non esset Vassallus, & delictum non commississet in Iurisdicçãoe, debet^b remitti ad Iudicem domicilij ad eum puniendum.

^a *Et Celuy qui.*] Hic partes superioris partitionis resumit, vt tertium de duobus casum constituat. Nam Articulus 45. de feudilibus causis statuit, Art. 46. de Iurisdictionalibus. Hic denique constituitur vtraque qualitate exclusa, quid sequendum sit. Remittit itaque ad domicilij Iudicem, qui naturalis & vniuersalis ad omnia germana cognitione, vt diximus supra Art. 9.

^b *Enuoyé deuant son Iuge.*] Id est, domicilij, sup. Art.

C 9. Sed quartus quidam casus vltra priores existit, cum is qui nec delicti, nec domicilij Iudex est, denunciat vtrique vt eum recipiant & recusant, sup. Art. 14. & Alb. d. l. Senatusconsulto. D. de off. præsid. Nam de grandi illa controuersia, quæ scholas vsque ad pugnam exercuit de cognitione delicti, alibi admittimus aliquid in Art. 13. verbo, *on la chose emblee*, & locos indicauimus.

ARTICLE XLVIII.

Nul ne fera contrainct répondre en cause d'héritage, deuant le Iuge du Seigneur, qui^b veut retirer à soy, ou à son hoir^d l'héritage contentieux, ^e si celuy qui seroit conuenu^f ne l'auoit accepté à luge sur luy, ^g auquel cas ne pourroit resortir à suseraine Cour, ^h si n'estoit de grief fait depuis l'acceptation.

ART. XLII.
NOVAS
CONS.

Nullus cogetur respondere in causa hereditagij seu prædij coram Iudice Domini, qui^b vult retrahere pro se aut pro^c suo hærede^d prædium contentiosum, ^e nisi is qui conueniretur^f Iudicem seu Iurisdictionem approbasset, ^g in quo casu non posset resortiri in superiorem Curiam seu Iurisdictionem prouocationis Iura repetere, ^h nisi esset de grauamine seu iniuria facta post acceptationem.

NOTA I.

- 1 Triplex est Retraclus.
- 2 Cum de feudi proprietate agitur, Iurisdictione Domini de ea non cognoscit.
- 3 Appellatio est de iniuria iudicati.

^a Nul ne fera contrainct. Regula est constituta sup. Art. 30. Dominum feudi de his causis non cognoscere, quas cum vasallo habeat, si de debito non conuenit, Idem de finibus feudi aut dotibus sit constitutum, multo magis locum habere putandum est, si de ipso feudo agatur petitorio aut possessorio inter Dominum & cum qui se vasallum dicit.

^b Vult retirer. Siue retractu sanguinis, siue feudali, siue conuentionali, nihil enim refert, cum semper interesse Domini in controuersia vertatur, de qua ipse iudicare nequeat.

^c Ou son hoir presumptif. Nam viuens quis hæres esse potest: nisi vt Helioabalus, qui cum terram & mariam prodigeret, inculcanti respondit, quid melius quam vt ego mihi hæres sim, & vxori meæ? sed ista Imperatorij furoris fuere. Cæterum nil interest, quatenus hæres sit futurus, propter indefinitam appellationem hæredis quæ omni hæredi conueniat, quamuis antiqua Conf. hæredis tantum principalis mentionem faciebat. De herede hæredis, & si non idem esse disputari potest, tamen iusta videretur causa recusandi Domini in eorum causa, qui sanguine tam arctè attingerent, vt retractus competere.

^d L'héritage contentieux. Quocumque modo de feudi proprietate agatur, rectè negant Domini esse iurisdictionem. Schola d. c. cæterum, siue principaliter, siue incidenter agatur. vbi Panor. num. 21. & c. verum. ex. de for. comp. num. 14. & ibi Io. Imol. num. 8.

^e Si celuy qui seroit conuenu id est reus.

^f Ne l'auoit accepté. Siue expresso consensu, siue tacito omisso forsitan exceptione fori declinatoria, quod sup. Art. II. diximus & vereri erat disertius exprellum c. 28. quæ verabar Iurisdictionem declinari post responfionem ad libellum.

^g Anquel cas. Solent Franci quibus nulla lis sine mille Rescriptis transigitur, cum tales exceptiones fori obmiserint, Rescriptis restitui ad eas proponendas ante contestationem quidem, ex l. ii. conuenerit. D. de iurisdictione omnium iudicum, & l. i. D. de iud. Nobis hæcenus inaudium, & sequimur dispositionem. l. si quis in conscribendo. C. de pact. quæ huic Articulo congruit.

^h Si ce n'estoit de grief. Nam quæcunque acceptatione iudicis nunquam id acceptatum videtur, vt iniuria fieret, quod Bart. ait l. nemo. D. de legat. & disputat in arbitrio lare Io. Baptista lib. de arbit. 7. c. 14. Quare appellanti non fori, sed alia queris potius causificatio adferenda erit, & de iniuria iudicati probandum, nec an competens fuerit qui iudicauit, sed an bene iudicauit, sic iudicando, quod ait Bart. l. cum minor. §. i. D. remrat. hab. & l. si exprellim. D. de appellat.

ARTICLE XLIX.

Et n'est en ce compris^a le Roy, Duc, ^b ne sa Iustice, qui cognoistroit des choses qu'il voudroit auoir sur son sujet. ^c Aussi ne peut le Seigneur suyuir son homme proche, ^d ou arriere par sa Cour, des obligations & contractes que le Seigneur droit auoir faicts avec son homme, ^e d'autres choses estranges ^f qui ne toucheroient l'Office^g ou le faict du Seigneur, ^h comme exploicts de sa Cour, amendes, ou autres casⁱ (dont est dict) que le Seigneur peut suyuir son homme par sa Cour.

ARTIC.
XLII.
NOVAS
CONS.

Et in hoc quod dictum est non comprehenditur^a Rex, Dux, ^b nec eius iustitia, quæ de rebus quas prætendit habere in subditis. ^c nec etiam potest Dominus feudi conuenire vassallum^d aut subuassallum apud suam Iurisdictionem pro obligationibus contractibusve quos Dominus

Argent. in Conf. Brit.

se fecisse cum vassallo assereret, ^e pro aliis rebus externis ^f que non spectarent ad Iurisdictionem ^g aut ad rem Domini feudalem ^h, veluti sunt expeditiones sue Curie, multa, aut alij casus ⁱ (de quibus dictum est) quod Dominus potest convenire suum vassallum ad suam Iurisdictionem.

NOTA I.

¹ Nemo sibi ius dicit.

² Iudices Regii cognoscunt de causis Regie, & subditorum eius &c.

^a Le Roy, Duc.] M. Antonius Philosophus solum Deum aiebat esse Iudicem Principum, quod Xiphilinus ex Dione scribit in vita eius, sed id ipsum quod faciunt non tam ratione iuris aut aequitatis quam necessitate facti possunt, cum aliter consistere Imperia & Regna non possint impotentia imperandi, & parendi impatientia. Certè nec ratio cuius patitur quemquam sibi indicare, & an per Consuetudinem quoque fieri possit, multi dubitauerunt, de quo Consil. extat. Lud. Rom. 344. Cy. Alb. Ang. post Bart. & Bald. tota deniq; schola l. vnica. C. ne quis in sua caus. iud. schola item l. proximi. D. de his que in test. de lent. & l. & hoc Tyberius. D. de hered. inst. Bart. Bald. Angel. Alex. Alb. Fulgos. Cast. Ias. l. est receptum. D. de iurisdictione omnium iudicum. Bald. Bald. de Iser. Aluar. Card. Alex. cap. Imperialium. l. præterea tit. de prohib. feud. al. per Fred. Io. And. Host. Fely. Abb. Fracif. Arct. Decius. cap. cum venissent. extra de iud. Oldrad. conf. 7. Bald. & Salyc. l. exemplo. C. de probat. Soz. conf. 187. vol. 2. Fit igitur hoc modo, quia aliter fieri nequit, quamquam vt iuris imagine magis speciosè fiat, non solent illi qui omnia possunt, omnia pro suo iure exequi, sed Iudicibus, quamquam ab se aut datis aut creatis, veluti mediis quibuldam personis, iudicandi munus committunt, qui vacui priuato interese alius sine perturbatione iudicent, de eo quod inter Principem & priuatos ambiunt. Nam se inferiorum iudicis summittere etiam superiores, & possunt & solent. d. l. est receptum, cum tantum non celum fastigio contingant he potestates, splendore, mirum, etiam si non insolentia animi. De Prælati & potestatibus Ecclesiasticis differunt etiam Bald. Alb. Salyc. d. l. vnica. Bertrach. tract. de Episcop. part. quinta, libri quarta. q. 8. De Pontificia mira querant sed sine Iudicio tradunt Antonius Rosellus, Petrus Montanus, & Lud. Bolog. Iuriconsulti otiosa commentatione & professa opera, & Theologi quidem, quibus bilem frigentium stomachorum multum commouere.

² Ne sibi iustice.] Iudices Regii de causis Regis cognoscunt priuati ad alios, nec vnquam Rex apud inferiorem litigat, vt in stylo tit. quor. cognit. pert. ad Reg. Itaque & qui casus Regii dicuntur, solos Regios Iudices habent vt de patrimonio domino & hinc Ord. Aurel. Art. 136. & vetus est.

NOTA 2.

¹ An dominus mediatius potest exercere iurisdictionem in subuassallos in prima instantia c. c. & nu. 2.

³ Subiunctio fieri potest, retenta tamen iurisdictione.

⁴ Iustice fongiere ou domaniale, nulla differentia.

^c Aussi ne peut le Seigneur (suyr son homme.) Hoc ipsum quod hic dicit Panor. Felyn. D. cius d. cap. cæterum fuisse scripturæ potestatisque actione personali ex contractu Dominus aduersus vassallum agat, toties Ordinarij esse Iurisdictionem non Domini ipsius, quod

A ipsum verum est, etiam si feudum ipsum in promissionem deductum sit, vt ante diximus.

^d Ou arriere.] Cum hic casum specialem excipiat, quo Iurisdictionem Domini in subuassallos exercere nequeant, videtur indicare contrarium esse ius commune, & in non exceptis confirmare regulam. Res est digna inquisitione, an Iure, vel Consuetudine Domini mediatius feudi potestatem suam & ius dominici, ratione feudi, aut iurisdictione in retrouassallos exercere possit in prima instantia. Antecedat illam illam vassallus vassalli mei, vassallus meus dici debeat, de qua crebra schola glos. l. de acceffionibus, verbo debet. D. de perpet. & tempor. l. Modestinus. D. de verb. signif. c. legitur. Si. distinct. Bart. l. si quis a liberis. D. de lib. agnos. Bald. c. cum dilecti. ext. de dol. & cont. c. pastoralis. ext. de off. ord. & c. 1. illud tit. de pro. feud. al. per Fred. & l. ult. vers. quaro testator. C. com. de legat. & quos congruent Franciscus Curtius libro de feud. parte quarta Causa 40. Chassaneus Rubrica. s. tertio glos. verbi en haute iustice. Molinæus s. 1. glos. 6. Jacob. titulo de verbo, ita etiam quod ipsi vassalli, 2. col. 2. versic. item quoro, & versic. qui quidem inquit præstiterunt, col. 4. Doctores c. 1. s. vltimo, titulo de alio. Id nihil habet dubitationis, si ponimus feudum, quod secundus & subuassallus habeant à primo non recognosci, quo respectu ne vassalli quidem dici possunt, vt hic dicit verbo, d. aures choses étrangères, & res per se patet. Sed iusta de eo sendo dubitatio est, quod à primo per secundum ad tertium, & qui subuassallus est primo manauit. Ne leugum faciam, vera est sententia, Dominum primum quadiu vassallus medius interitet, & oblit, non posse iure communi vlla iura feudalia exercere in subuassallum, quāquam vassallum & ipsi, sed qui non simpliciter, sed relative & secundum quid est vassallus prius. Itaque Dominus primus non agit in tertium, sicuti nec oculus in aëre interstante medio pariete, sed manet potentia & habitus in persona Domini apta ad agendum, vt semoto pariete aut diducto velo videre possit, & Dominus actionem suam exercere & potentiam ad actum deducere. Ergo quories tolli de medio, medium, & ipsum vassallu contingit, aperto feudo per mortem eius, occasione forte rachatus, vel per prehensionem feudi in persona secundi ad defectu hominis, propter fructus male fidei, aut propter commissum feudi, toties vta fier, & totio domino aperitur, ad omnia Iura exercenda in tertium que secundus poterat, cum supererat, & vires aut extinctas aut sopitas resumet, quandiu prædicto durabit, aut in perpetuum commissio perpetuum feudo ex persona secundi: Citra id manente & superstitie secundo nihil planè eorū poterit primus in tertium, quod latè Molin. scribit. s. 35. glos. 4. & Conf. Borbon. Art. 373. Contrà Aurel. tit. de feud. s. 67. & alia pleraque, & Jacob. de sancto Georg. vbi sup. ver. lita etiam ipsi vassalli num. 6. & d. vers. qui quidem vassalli præstiterunt, num. 14. & dicemus s. 81.

Sed enim ab hac iuris dispositione separata est cæte Consuetudinaria nostra dispositio, ne Iuris fideiucissalamur.

Nous praestiquons vne forme de Tenui qui s'appelle, comme inueigneur d'aisné, celui qui tient ainsi de son aîné, tient aussi à licence de seigneur de son aîné, vt inf. Art. 311. En cas le inueigneur à diuers respectis, tient médiatement & immédiatement du seigneur premier: médiatement, par le moyé de son

de son aisé. Immédiatement, pour le regard de la rigence; pour le regard de laquelle, le Seigneur auquel elle est due, agit & exerce immédiatement tous droits feudaux sur le vassal: soit de foy, d'hommage, de fief d'homme, fruits, de male-fey,

2. & autres. vt inf. art. 326. & 329. & 330. patet. Atque hic regula superior fallit, quæ res digna animadversione est. At cum de iurisdictione simpliciter & per se exercenda, quæitur aduersus vassallum vassalli in subfeuda, in prima instantia, res est, quæ multos fallat. Diximus alibi perpetuo in Britannia feudis dominantibus inesse Iurisdictionem, nec negari tamen debet ita feudum concedi posse alteri, vt nulla retineatur, nec quidquam aliud præter fidem & homagium, sed tales concessionibus nulloquam vidi, *sans retention de Iurisdiction & obissance*. Inquirunt Doctores, an cui feudum concessum est, subinfeudare, & ipse alteri possit, res est alterius loci, & patet inf. art. 343. posse, de quo iusta esse dubitatio poterat, propter manifestum præiudicium primi Domini, & feudorum utilitates, quæ subinfeodatione in alterius commoda transferuntur: & quia vassalli in alterius Iurisdictione transiunt, & vno gradu abscedunt à primi Domini potestate & Iure, & pro prima instantia ressortus relinquunt. Sed tamen hoc Iure vtitur, vt talis subinfeodatio fiat & sustineatur, etiam sine consensu primi Domini, atque ita plures & subordinati gradus hiant Iurisdictionum, primi & secundi in tertium, cui infeodatio facta est, quamuis ante immediatè tertius à primo feudum suum cognoscere, ita vt iam medium intercedere incipiat, & tertius sit à Domino qui ante secundus erat. Sed hoc cum sit, non ita Iurisdictione à primo abdicari propter infeodationem à secundo in tertium factam intelligitur, quin primariæ & originalis Iurisdictionis vestigia super sint, cuius vi Iurisdictionem in vassallos secundi vassalli Dominus primus exercet, sed id non absolute, nec simpliciter, sed sub lege & conditione inuestituræ, id est, vt quotiescunque cam siue in parte, siue in genere, mediatas reuocare à primo, liceat ei per hoc remissionem vassallorum suorum petere in Curia Domini superioris & primi, & hoc expressè disponit ille Articulus 29. ita vt si mediatas omittat remissionem petere rectè iudicium aduersus vassallum vassalli procedat, quin etiam certis & specialibus causis co text. expressis, ne fieri quidem debeat, vnde apparet Iurisdictionem illam habitualem & potentialem residere adhuc de prioris iure in persona Domini, quæ in actum exeat, quoties mediatas non repetit, & patitur eam in suos vassallos exerceri, aut cum casus à consuetudine expressi occurrunt, aut Curia forte Domini recusat est, aut de talibus Iurisdictionem non exercet, aut subditos grauatur grauamine consuetudina-

A rio. Inde est vt Domini locorum Iurisdictionem exerceant, in prima instantia in subditos vassallorum suorum, vsque ad remissionis petitionem ab inferiori Domino factam, cuius ope vocatus remitti se obtinet, quod solus obtinere non posset, propter primarium ius residens in iure primi feudi, nec potest subditus tertius interesse vlli causari, cum iure itidem antiquo teneatur: & subinfeodationis interesse non personam eius, sed mediatum Domini, cui subinfeodatio facta est, contingat, imò eius interfit per tot gradus Iurisdictionum non transire, & tota causatio interesse eius non alia sit, quàm vt ad domicilij locum remittatur, quæ ipsa ratio à Iurisdictione simpliciter sumpta proficiscitur, & originem habet. Sed eam alleganti obstat feudi lex potior, & originalis obligatio residentis actiue in persona Domini, quod non aliqua ex parte sumus d. art. 29. prosequunt, id est, vincit domanialis potestas Iurisdictionalem, & causa feudi causam Iurisdictionis. Accedit ratio, quod cum Dominus primus habeat Iurisdictionem ordinariam, generalem non solum in vassallos, sed alios omnes ratione forsan domicilij aut delicti, si altam Iurisdictionem habet, potest vi ordinariæ etiam, in vassallum vassalli eam exercere: qui casus specialiter traditur à Bald. tit. de pace constant. glof. fin. in princip. & Jacob. de sancto Georgio vers. qui quidem vassalli presterunt, num. 14. Summa, multum interest inter eam quam vulgò Iustitiam fonsariam & domanialem vocant, quæ de iuribus & debitis feudi quidem, sed in vassallum vassalli nunquam exercetur, nisi aperto vassalli medij feudo, & in manibus Domini existente veluti remoto obstante velo, quod fecus est in Iurisdictione ordinaria & simpliciter sumpta, etiam feudo annexa & ratione eius competente, quæ in vassallum vassalli exercetur, non solum in casu ressortus, sed etiam in prima instantia vsque ad remissionem petitam per d. §. 29. Hac vero multoties in Rege per eaque ibi diximus.

D ^c D'autres choses estranges.] Verus dicebat de fiefs estranges, id est aliis quàm quæ Iure ab eodem Domino recognoscuntur; Hic igitur sic statuit, quoties cuiquam controuersia mouetur à Domino feudi, ratione aliarum rerum externarum quàm ipsius feudi, aut ratione feudi externi, Domini non esse cognitionem sed ordinarij, id est, Iudicis domicilij.

^f Qui ne toucheroit son Office.] De quibus supra art. 46.

^g Ny le fait du Seigneur.] In qualitate Domini feudi, de quibus art. 45.

^h Comme exploits de Cour, qui touchent l'Office.] id est, la Jurisdiction.

ⁱ Est cy-dessus.] Art. 45. 46. 47.

ARTICLE L.

E^a Seigneur ne peut iusticer son mestayer^b ou censier par sa Cour, ^c si n'estoit de contract par sa Cour, ^d ou de méfait commis en sa Iurisdiction, ^e si fil n'a autre seigneurie & Iurisdiction sur luy.

ART. XLIII.
NOUVEAUX
CONS.

D^aominus nullam Iurisdictionem & potestatem coëctionis habet in villicum^b aut censibus debitorem, nisi de contractu in sua Iurisdictione facta ageretur, ^d aut de delicto admissio in sua Iurisdictione, si nullam aliam habeat in eum potestatem Iurisdictionemve.

NOTA I.

^x De Iurisdictione & potestate Dominorum in suis agricolis.

² Fernus intellectus. §. vt vero forsan auth. de questio. aduersus Molin. & num. 3.

⁴ Iure & legib. viti agenda.

⁵ Domanij & feudi differentia.

¹ *Le seigneur*] Annotaturum è veteribus quidam esse quandam Dominis in agricolas suos iurisdictionem & potestatem coëctionis. Bald. & Alvarot. c. 1. tit. qualiter vassal. iur. deb. per c. 1. §. si manifestus. tit. de pac. tenend. queritū h maximè eo iure tenebatur, tamen hoc non dicit, nec consensum habet. Sed Io. Fab. l. 1. ne quis in sua caus. iud. tenuit Dominos inter agricolas suos cognoscere & iudicare posse. Hæc quia siue auctoritate iuris dicitur, non magnopere quemquam mouere debent, ad insolentiam hominum per se satis terrorem excitandum. Sed & Carol. Mohin. §. 2. gloss. 8. verū huc accedit, si primus omnium deprehendisse vitus est, iure vitæ & iustitiam Constitutione iurisdictionem Dominus prædiorum in agricolas suos iussit, miraturque à nemine animaduersum, ex §. si verò forsan auct. de quæsto col. 6. Quæ tamen sententia si vera esset, palam Molinari cedere non debuit, cum tanto ante eum Bald. annotasset. d. c. 1. tit. qualiter vassal. iur. debe. & in eamdem d. §. si verò forsan, citasset, & ante hos omnes gloss. verb. Domini d. §. si verò forsan perstrinxerat. Sed ille præstant quidem vit ingenio, & executione iuris iustitia, cogitationibus fixis, eo per sepe seruire dicendi progreditur, vnde non sit facile, si quis vigeat salus copias deducere. Certe nec ille, nec qui illum tanto ante antueret, id in eo §. si verò forsan, deprehendens, quod nec sentit, nec statuit illa iustitiam Constitutione. Sed cum agricolas impensè Imperator ille taueret, quod crebra Constitutiones eius indicant: nec illa occasione euacuat ab opere rustico vellet: auocamentorum causas præcidere voluit. Inter quas cum & lites interdum esse intelligeret, interdum etiam negotia, quæ cum dominis prædiorum, qui in vrbe morarentur, intercederet, ex his causis euocatos, eleuaret à Dominis, iuris causa profectos celestissime ab iudicantibus iudicio dimitti voluit additis etiam pennis moratorum iudicium, quia (inquit) eorum præsentia superflua in vrbe esset, & agricultura cessatio ipsis & Dominis quoque damnum allatura. Eam sententiam apertius Græcus text. indicat. Mol. glossam, deinde, & Bal. sequuntur aliud se sibi vidisse extingui, idque primum, sed cur ille tam se acutum vitile praret, causam non fuit, cur se primum ad vidile diceret multominus. Vera est sententia quæ & id quoque constituitur Dominis feudorum nullam esse iurisdictionem in agricolas, publicæ quidem potestatis & iuris, quamquam æconomica, & (vt vocant) reuerentialis quædam fuit priuata cuiusdam animaduersionis, vt l. 1. Cod. de emend. proping. & castigatio de qua in §. adscriptum auct. de nupt. & l. ult. C. de agroc. & cens. & l. item & filij. D. de iur. Ceterum ea ad iurisdictionem aut publicæ iuris potestatem nil at-

tenit. Bald. quidem auct. ad hæc in fin. Cod. de iur. i. bert. toll. & Alex. in addit. ad eum d. l. tener nobiles posse homines suos mediocribus plagis afflicere: quæ sententia præterquam quod nullo iure mittitur, & tyrannidem telipit, non magnopere probanda est ad tendendum terrorem hominum per se plus satis insolentum. Quare melius iure & legibus vitam agi, & ecotes emendare: nimium periculi priuato in arbitrio est, & iam olim iuriconsultus aduertit. l. non est singulis. D. de reg. iur. Plato quidem lib. de legibus, gradus quosdam & ordines imperandi & parendi constituit inter hos, vt nobiles ignobilibus, potentiores infirmioribus imperent, illi subsint. Hoc quidem si probatione acciperetur, iure tamè & legibus exerceri oportet, & eamoderatione quæ in tyrannidem non crearet. Host. Ant. Bur. Anch. Barbar. Fely. cum contingat ext. de for. comp. negant clericos iudicare debere de rusticis Ecclesiæ, nec de officialibus suis, quamquam Io. And. in aliquibus paribus Hispania Dominos iur. iudicare homines suos infenso iure, & Vincencius Canon. scripsit Canonicos Parisienses tenere curiam de factis familiaribus suis, quod si aliquando factum est, fieri, certe de suis, Sed hæc alibi sumus persequeuti, vt de vxore, libens, filius, Tirac. in legibus. communial.

² *Du censier.*] Diximus alibi ratione census nullam iurisdictionem vquam accipi, ac ne dominium quidem directum retineri. §. 73. inf. verbo, *censier*. ³ *s'il n'est de contrait fait.*] Ratione domicilij, scilicet contrahens, aut prerogationis, & vt iurisdictionis per se sumptæ non feudalis potestatis aut iuris, id est, enim quod hic text. excludere voluit.

⁴ *Du n'estait commun.*] Ex art. 12. sup. Id autem intelligendum est de eo, quod intra metas territorij infodati & subiecti committitur. Nam quod intra prætorum, aut villam Domini, aut in dominio (vt loquimur) admissum sit ab eo iure habetur. Neque enim quicquam in feudo suo dominium suum habet, cum nemo possit esse homo in ipso, & n'y a nul qui tienne son domaine de lay, misme, mais le tenant de son Seigneur, comme son fief. Et ideo si quid in eo admittitur, in superiori feudo admittitur, & ibi ratione delicti sortitur forum. Itaque Dominus inferior non magis de eo ius dicere potest, quam de eo quod ipse admittit, cum nemo sibi feriat, vt ne res quidem vlla ibi ipsi. In quo plerique salant & falluntur.

⁵ *S'il n'a aueit iurisdiction.*] Vt ratione domicilij aut rei, non ex eo quod villicus aut census debitor, quamquam qui villam Domini habiat, domicilium Domini dici potest, quia in dominio eius habitat, vñ quidem de iure dicendo agitur.

TITVLVS SECVNDVS,
DE IVRIBVS PRINCIPIS, ALIORVMQVE
DOMINORVM, ATQVE DE OPITVLATIONIBVS
CONSVETVDINARIIS.

TITRE SECOND.

Des Droits du Prince, & autres Seigneurs, & des Aydes.

Hic Titulus præcipuus est inter Consuetudinarij iuris locos, qui alienam, aut ignotam bona ex parte Iure ciuili materiam continent, priuatis, scilicet, gentis Moribus, & vetusto vsu constitutam: Quod erat vbique eximie Reformatoribus spectandum, ne Iuris ciuilibus sententias, & alienæ supellectilis instrumentum compilasse arguerentur, quæ melius suis è fontibus petuntur. Tractationis summa est, *Des Regales, art. 51. 52. 53. 54. 55. Chemins, art. 54. Nobleſſe du Prince, art. 56. Espraux, art. 57. Chofes trouuees, art. 58. Lodes & ventes, art. 59. cum seq. vsque ad art. 73. Bail & Rachapt, art. 74. cum seq. vsque ad art. 80. Rolles & papiers terriers, art. 81. 82. 83. 84. Aduuez & teneures, art. 85. 86. Aydes conſumiers, art. 87. 88. 89. 90. 91. 92. Autres Aydes, art. 93. 94. 95. Gueſ, art. 92.*

ARTICLE LI.

V Roy, & Duc ſeu, appartient de bailler^b ſauuegarde.

Ad Regem, ^a Ducemque ſolum pertinet^b ſaluagardie conſſio, ſeu publicæ tutele aſſertio.

ARTIC.
XLIII.
NOUAR
CONS.

NOTA I.

- 1 *Saluagardia conſſio qua nunc Regum eſt, Magiſtratum etiam olim fuit.*
- 2 *Etiam eo iure Dux Britanniæ iam olim vſus eſt.*

1 *Au Duc ſeu.] Nam & Magiſtratus quoque ciuiles & militares id ſibi iuris olim ſumpſiſſe conſtat, quales fuere locum tenentes Regij, Gubernatores Prouinciarum, Comites ſtabuli, & Maiores Palatij, quod Guido Papæ notat deciſione 56. Sed & ab Senefchalis, Bailliis, & Reſtoribus Prouinciarum iſd vſurpatum Conſtitutione Ludou. XII. publicata anno 1512, art. 60. oſtendit, & ſuperſuiſſe eius rei veſtigia ad Franciſc. Regis I. ætatem, argumento eſt Ordinatio eius Cremoſienſis, anni 1536. artic. 15. qua Preſidibus ea poteſtas adimittit, & Chaffan. ſua etiam ætate vſitatum ſcribit, vt ſpeciales concederent, generales vetarentur rubric. *des iuſtices*. §. 4. gloſ. verbi ſur ſes hommes. Extant & particulares quoque Conſuetudines Prouinciarum, quæ etiam Dominis locorum eam poteſtatem tribuunt intermixti imperij iura iure ordinatio, vt Senonenſ. tit. *de moyenne iuſtice*. Sed hæc nunc abrogata in poteſtatem Regum redacta ſunt, & quanquam in plerique viſ penè eadem in formulis, quæ ab ordinariis Iudicibus conceduntur, manet auguſti tamen tituli ap-*

A pellatio, & Regiæ imaginis amplitudo detracta eſt. Nam quantum ad Duces noſtros attinet, vetus eſt autoritas, & ius Principibus Britanis cautum, receptumque iam olim diſerto ſædere, quod pridem inter Ludouicum Regem nonum, & Petrum Druydem *Maudere* ictum eſt apud Andes, anno 1231. Cum ille Princeps, ſed aſcitiuus & inferius Principis fræmnæ matrimonio, magnis propinqui & neceſſarij Regis conditionibus illectus, alieni principatus Maieſtatem ad id tempus intactam, imminuere haud pro magno duceret.

NOTA 2.

- B 1 *Saluagardia fundamentum, & origo.*
- 2 *Gardia ſimplex, & gardia gardiana, & earum viſ.*
- 3 *Gardia gardiana à iuriſdictione ordinaria eximit.*
- 4 *Gardia ab omnibus Magiſtratibus concedebantur.*
- 5 *Duo capita Saluagardie, & an ſit per ſe remedium poſſeſſorum.*
- 6 *Saluagardia neminem poſſeſſione priuat.*

^b *Sauuegarde.] Publicæ tutele aſſertio, auctoritas, & ius à Principe conſeſſum & ſancitum, originem habet à ea forma ex tit. vt nemo priuat. impera. tit. C. & leg. capitalium. §. ad ſtatuas. D. de pen. Vetus Conſuetudo gardiam & ſaluagardiam expreſſerant diuerſo*

de possessione agatur, & euentus infractorem diiudicet. Quamquam, quo ritu in foro & tribunalibus vrimur, accidere potest, vt & de infractione & de possessione vna agatur, cum apud eundem iudicem agitur, vel extraordinem apud Regium, qui solus & priuatiue de infractione potest cognoscere, & ad iustificationem facti, & vis factæ questionem reus possessionem & ius opponit, cum casu admissum probatione iuris aut possessionis eluitur, l.vltim. de abig. qui tex. valde est notandus; qui pecora (inquit) quorum controuersiam faciebat, abegerit, ad examinationem ciuilem remittendus est. Hic Iuriconsultus & crimen proprietate iuris excludit & litem extraordinarie institutam ordinario iuri restituit. Quod cum accidit, eadem opera Iudex de proprietate rei aut possessione, & de infractione cognoscit, & iudicat, & rem restitui statuit, & ab infractione absoluit reum, quod ab Baldo fufius explicatur, l. quod euitandi. C. de cond. ob turp. caus. Bart. l. interdum. D. de furt. Sed ista alterius sunt loci. Nec remorari nos debent perplexæ disputationes Doctorum. l. Si de vi. D. de iud. quas vsus & experientia expediuerit, nec ordinem separandarum iustarum cognitionum recepinus foro, cum apud Iudicem vtriusque cognitionis capacem agitur Naturalis hic igitur (vt diximus) ordo est instituendorum cognitionum de possessione, & infractione saluagardie, vt actor vim factam proponat, reus vim neget, quia sua sit possessio, & suo iure vt licuerit ex d. art. 110. Hic questio facti constituitur, vtrius in iure aut possessione res sit, vt ita reus probata possessione ab infractione absoluitur, & in possessorio retinenda vincat, si de eo actum sit, vt & in furto sit, & criminibus cæteris, quæ qualitate extrinseca purgantur, vt d. l.vlt. & exempla sunt inf. art. 187. 152. & 198. Nam cum furum diffiniatur alienæ rei contræfactio, totum

A crimen versatur in verbo (alienæ,) quod reuincitur probatione proprietatis.

Quod si separatim contingat de infractione agi, propter cognitionum separationem, & incapacitatem iudicantium, vt in casu articuli 29. sup. infractionis cognitio possessorij cognitionem non attrahet, nec ordinarius possessorij Iudex propter infractionis causam, iurisdictione sua priuabitur, tex. cap. ex parte, ex. de priuileg. & notatur veteres Guydo Papæ decif. 56. Iacob. Rebuff. d. l. de his. Pet. Iacob. in pract. tit. de cond. ex. §. quadrupli. verbo item gardias, & latè hunc locum persequitur. Ias. Conf. 87. volum. 3. & Ordinat. Regum apud Auftr. tit. de bailluis, art. 62. quæ discretè cognitiones discriminat, vt ordinarius de possessorio cognoscat, quod terminato suspendatur interim iudicati executio, donec Baillius Regius de infractione iudicet. Necignoro aliud quiddam ab Imberto traditum. lib. 3. cap. 5. atque adeo diuersum sapè ab Præsidibus vsurpari, vt de vtroque cognoscant prætextu infractionis ambitione plerumque plura ad se trahendi, aut quia non eadem est disciplina aut rigor iudicandi apud inferiores non regios. Sed & ratio repugnat, & separatorum cognitio dispar. Quod ipsum ostendit discrimen cognitionis Ecclesiasticæ in talibus, in qua Iudex Ecclesiasticus de delicto communi cognoscit, cum hæc infractionem iure priuilegiarie cognitionis apud suum tribunal exerceat. Separabilis igitur cognitio est infractionis, quod & Art. ille 29. apertissime ostendit, licet ad eundem Iudicem cognitionem remittat, non necessitate iuris, sed ex nomenclatura ordinis, & vtilitate, quæ de re plura Aufser. clem. 1. fall. 1. de off. Ord. Proinde quanto tempore duret saluagardie denunciatio petendum ex Ioan. Fab. d. §. adhuc Iacob. Rebuff. d. l. de his.

ARTICLE LII.

v^a Roy & Duc seul, ^b & à ses Iuges ^c appartient la cognoissance de monnoye. ^d Et peuuent auoir la cognoissance sur routes personnes, soient Prestres, ^e Clercs, ou gens de Religion. Et les peuuent prendre & condamner ^f à mort, ^g pourueu qu'ils soient degradez.

ART. XLV.
NOUVEAUX
CONS.

A ^d Regem Ducemque solum ^b & ad suos Iudices ^c attinet cognitio monete. ^d Et possunt habere cognitionem in omnes personas, siue sint Presbyteri, ^e Clerici, aut Religiosi. Et possunt eos prahendere mulctareque ^f morte, ^g modò degradati seu infulis sint exuti.

NOTA 1.

- 1 Monetas auream & argentæam signabant Duces Britannia.
- 2 De expositione Moneta falsæ.

^a Au Roy & Duc seul.] Hæc ipsa adulteratæ monetæ cognitio, vt salua esset Duci Britanno, discretè cautum est fœdere illo Andensi, de quo ante memorauimus, quanquam signandæ alba & nigra tantum, id est, argentæ & aræ illa formula meminit: cum tamen ante omnem memoriam auream quoque signasse principes nostros constaret. Quo etiam iure vsi sunt ad id vique tempus, quo principatus in Francorum regiam transiit, quanquam inter belli causas, quod à Ludouico XI. Britanno Duci indictum est, ea quoque fuisse traditur, quod auream monetam cuderet, quod

D Annales nostri memorant.

^b Et à ses Iuges.] Ad Præsides, scilicet Prouinciarum Nam eorum, quos præpositos caligatos appellant, quantumlibet Regios Iudices, ea cognitio nunquam pertinuit, & discretè Cremolij Edicto vetantur arrogare. Est vtro quominus ad alterius cuiusquam iudicium istud pertineat, ea causa quod falsæ monetæ admissum inter capta habetur legis Iulie maiestatis. l. vlt. C. de fals. monet. Quare principis auctoritati est reuerentia, cuius maiestas offenditur. De expositione quidem, ² quod Latini locare vocant, ambigunt quidam an inferiorum quoque iudicium esse possit, quæ de re alicubi Arestum memorat Papo: Quod ego non probor, cum facti multo maxima culpa & effectus in locatione consistat, nec noceat signatam esse nisi locetur, si præsentim conscientia locantis arguitur, & non imprudētis facti. Quare si vt totum crimen, omniâque

capita eius, speciēque regiē debeant esse cognitionis. Quamquam si non numerosa locatio proponitur, nec alioqui suspecta persona est, non protinus omni ex provincia postulatoris remittendus puro, sed elogia prius ad præfides transmittenda ex quibus illi constituant, quid suæ curæ & cognitionis sit, vel ampliandos statuunt, aut sub satisfactionibus euocandos, aut suæ fidei committendos. Nam res est, quæ cautos quoque patresfamilias fallat persapē, & contingit perquam probate vitæ hominibus, quibus etiam in Sole imponitur falsa imagine veri, nec illa imperitia culpā annumeratur, nisi artificium & monetariam trapeziticāve professis. Copia, aut personæ existimatio, & autem vita multum coniecturæ addunt ad propensionem iudicandi in talibus.

NOTA 2.

- 1 Nulla erant prius tribunalibus Britannicis privilegiata crimina.
- 2 Discrimen cognitionis ciuili & Ecclesiastici in falsæ monetæ crimine.
- 3 Probationis potestas in cognitione est Ecclesiastici, sed ciuili Iudicis de pœna.
- 4 Separari cognitiones non debent contra Ord. Molin. Art. 39.

^c Appartient la connoissance.] Diximus Art. 7. Falsæ monetæ crimen inter priuilegiata repositum: Sed tamen Britannicis tribunalibus, quo tempore vetus Consuetudo scribebatur, nullum fuisse vsum priuilegiatorum criminum, cum solida cognitio de pœna inquirenda Iudicis ciuili esset, de probatione Iudicis Ecclesiastici. Et quia ad penam in sacris non antè deueniri poterat, quam reus habilis redderetur, ad iudicis ciuili coercionem antecedere Iudicis Ecclesiastici cognitionem, & appendicem eius exaurationem oportuisse, qui iudicaret, an crimen probatum esset, an reus conuictus iusta probatione, finit tantum legitimæ degradationis. Quia ita intelligi volumus, quod in d. 6. 7. diximus: totam iudicis Ecclesiastici cognitionem eius criminis esse, id est, sine vlla retentione casus priuilegiarj illis temporibus incogniti. Iudicabit igitur Episcopus de crimine an probatum sit, pronuntiabit conuictum videri de adulterata moneta, conuictum exauctorabit, id est, degradabit; at vero exauctoratum restituet iudici ciuili, neque quidquam statuet de pœna, Iudex ciuili pœnam irrogabit ex moribus & legibus ciuilibus, & illo Articulo 7. qui de veteri Consuetudine, ita vt erat, descriptus est errore, & incogitantia Reformatorem, qui format: procedendi (vt aunt) immutatam non meminerant. d. art. 4. eiusdem tituli, & nuper inuictos casus priuilegiatos, quorum tamen obliros fuisse, d. art. 7. apparet: cum ius antiquum transcriberetur, nouum non meminisset

sent nuper inductum. Est igitur Iudicis Ecclesiastici solida cognitio de probatione, ciuili iudicis de pœna, in hoc quidem crimine. Sed hodie aptius coniungi istæ cognitiones solent, quod pridem non fiebat, aut certe antecedere Ecclesiasticam oportet, non obstante illo abrogato art. Molin. 39. de quo d. art. 7. meminimus. Nec etiam si disiungi possent expedit, propter iteratæ cognitionis pericula, ne si separatim tractetur, auditis semel testibus & testimoniorū arcanis reus subinde cautiore fiat, & magis comparatus ad eludendas probationes; Talēque fuisse veterum pridem vsum apparet ex Ord. Regum, quæ extant apud Auser. in Sylo parte iij. tit. de Bailliu art. 62. Sed autores Constitutionis Molinensis illius molestiam coniungendarum pertæsi, & Ecclesiasticorum Iudicium difficile cōgregatū, cum eodem tempore persapē de diuersis locis euocentur, nec se alibi quā in suo tribunali velint sistere, rationem sibi ibi reperisse visi sunt, quæ Regij Iudices promptius sua cognitione desungeretur, Regius fiscus impendius leuaretur sine molestia alterius appellandi, quod perquam nimis solertia est. Et fuit istud quidē priuatum cauere fisco, publicè & è repub. prospicere non fuit. Non est igitur degradatio hic terminus pœnæ in Iudicis Ecclesiastici cognitione, quod Bald. ait l. presbyterij c. de Episc. & cler. Sed antecessens necessarium ad pœnam, & iudicis ciuili cognitionem: Quod & in his quoque delictis intelligendum, in quibus Iudex Ecclesiasticus propter atrocitatem criminis pœnā (vt loquuntur) delicto condignam non habet, de quo genere Doct. agunt c. cum non ab homine. ext. de iud.

^d Et peuvent auoir la connoissance sur toutes personnes.] Hic apparet, quod initio diximus, solidam de pœna iudicis ciuili cognitionem esse, quæ de causâ, & iudicis Ecclesiastico satisfactionis necessitas indicata est. d. art. 7. ^e Cleres.] Diximus art. 7. clericos primæ tonsuræ hoc in crimine delictum esse ad iudicis Ecclesiasticos remitti, & abrogatum priuilegium Ord. Francisc. I. Henrici II. Caroli IX. cum olim diuerso iure Francia vteretur.

^f A mort.] Pœna scilicet Articuli §89. inf.

¹ Clerici primæ tonsuræ non solent in Francia degradari.

² Crimina in quibus degradatio usurpatur.

^e Pour ceux qu'ils soient dégradés.] In sacris istud quidem; Nam in simplicibus clericis iam olim desitum. Imponitur igitur exauctoratio non his tantum, quæ enumerantur glos. c. nouimus ext. de verbo signifi. & c. ad abolendam, ext. de hæret. quæ alij recentent. arti clericis ext. de iud. Sed pro quolibet aliquo grauius modiciorē, quod Anch. notat. cons. 138. & reg. ea quæ q. 22. & 23. de reg. iur. Panor. d. c. ad abolendam & d. c. nouimus. Hæc etas etiam aliquid amplius aulā est, licentia seculi.

ARTICLE LIII.

ART. XLVI.
NOVÆ
CONS.

RESOR^b d'or ou d'argent^c trouuē en terre, ^d par bechement & ouuer-
ture, ^e est au Prince, ^f fil n'y a poursuite; Et si terre n'estoit bechée & ou-
uerre, ^g ce qui est trouuē doit estre rédu^h à la Iustice dessus les lieux, ⁱ pour
le faire bannir, & rendre à qui il appartient.

^a Thesaurus^b auri aut argenti^c humo reffossa repertus^d pastinatu, aut chasmate^e ad Prin-
cipem pertinere, ^f si vendicatem nō habet, & si terra fofsa aperta aie nō sit, ^g quod inuēum
est, debet reddi^h Iustitiæ locorū, ⁱ ad faciēdas proclamationes, & reddere ei ad quem atrim. bir.

NOTA

NOTA I.

- 1 *Theſauri diffinitio & differentia.*
- 2 *Quomodo dicatur theſaurus inſoſſus repertus.*

^a *Treror.*] Theſaurum diſſiniunt Iuriſconſulti eſſe verterem quandoq; depoſitionem pecunie, cuius non extet memoria, & quæ Dominum non habeat notum, l. nunquam. §. theſaurum. D. de acq. rer. dom. & alibi condita ab ignotis dominis vultuſtori tempore mobilia l. i. C. de theſaur. lib. x. Haſ ſanè diſſinitiones aut deſcriptiones retineri conuenit, ne res ignorata tenebras offundat ad res & cõtrouerſias diiudicandas. Itaque multum intereſt, an ab aliquo condita ſit pecunia, an nuper, an olim ab ignoto Domino. Nam quod metu militum, aut latronum, aut magiſtratus, aut alio conſilio conditum ſit à quoquam, theſaurus non eſt, nec in hanc diſpoſitionem cadit, & vendicanti & probati Domino ſine dubio reſtituendum. l. theſaurus. D. ad exhib. l. item Labeo. D. famil. ercif. l. à tutore. D. de rei vend. l. §. nerua. & l. peregr. D. de acq. poſſ. ideò que ſenex ille apud Menandrum in fabula, cui titulus Theſaurus, theſaurum ab ſe depoſitum propter timorem hoſtium mentitur. Dicenti tamen incumbit probatio, quod ratio poſtulat. & Angel. putat poſſ. gloſ. d. §. theſaurus Inſt. de rer. diuiſ. Matth. Afflic. conſ. 59. lib. i.

^b *D'or ou d'argent.*] Signati vel puri nil reſert, idem & ſi mobilia ſint. d. l. i. C. de theſaur.

^c *Trouuè en terre.*] Reſoſſa igitur humo repertum eſſe oportet, vt theſaurus dici poſſit, quia ſuper humum repertus dici non poſſit verus depoſitio pecunie in aperto ſcilicet, quod humana auiditas non patitur. Sed etſi in antro aut ſpecu repertus ſit obſtruſto, theſaurus eſt, modo ab ignoto Domino ſit depoſitus, domini aut in priuato pariete depoſitus priuati eſt, & inuentoris, nec Iuriſdiſtinctionis aut feudi Domino quidquam in eo iuris eſt, niſi ſi in veteribus parietinis, quas nemo vendicat, repertus ſit. Tempus depoſitionis ex ipſa pecunie ſignatione deprehenditur & epigraphe, quod Angel. & Platæ rectè norant. d. §. theſaurus. Porro quod verbo *trouuè* vultur, huic diſpoſitioni locum volunt eſſe, etiam ſi oculis tantum coſpectus ſit theſaurus, nec apprehenſionem neceſſariam eſſe putant Aluarot. & Card. Alexand. c. i. tit. quæ ſint regal. quod verum eſſe poteſt, cùm inſoſſa humo repertus eſt, nec alius anteuerſit.

^d *Par bechement.*] Igitur eſt ſolum chaſinate ſubſederit, vt olim nobili illo terremotu Antiochiæ Traiani tempore, quo ſolidi montes deſedere, aut Veuſuij caſu imperante Tiro, quod Dion ſcribit, aut quaſſato tormentis aggere, verum erit dicere apertam eſſe humum, licet non inſoſſam, aut cùm in morte Chriſti Seruatoris terremotu ſepulchra aperta ſunt.

^e *Eſt au Prince.*] Regem intellige.

NOTA 2.

- 1 *Ius theſauri reperti ad quos ſpectet.*
- 2 *Quid eius quem in ſuo quæ reperit.*
- 3 *Quid in alieno.*
- 4 *Quid in publico.*
- 5 *Quid in ſacro.*
- 6 *Quid in fundo vaſſalli aut emphyteota.*
- 7 *Quid in vſufructuario.*
- 8 *Quid à marito in fundo vxoris.*
- 9 *Quid in fundo hypothecato vel in antichreſim dato creditori aut ſaiſito.*
- 10 *Quid in fundo vendito ſub redimendi lege.*

Argent. in Conſ. Brit.

- A 11 *Quid inconditionaliter vendito.*
- 12 *Quid ſi ab ſciente.*
- 13 *Apollenij iudicium de theſauri iure.*
- 14 *Quid in loco qui nullius eſt.*
- 15 *Inuentoris ſemper eſt dimidium.*

^f *S'il n'y a pourſuite.*] Id eſt, ſ'il n'eſt aduocé ou pretendu par autre.] Quod verus Conſuetudo expreſſerat, id eſt, ſi vendicatem non habet, quæ penè ridicula exceptio eſt, niſi ad iuris vendicationem referretur, vt quæ ſcilicet locum nunquam ſit habitura: Quis enim theſaurum fingere poteſt ſine vendicatore? In quo animaduertendum eſt de theſauri iure, & proprietate, & dominio nihil hic coſtitui reſpectu priuatorum, ſpectandum igitur ius ciuile ad diſcernendum proprietatem; Quo ſtatuitur ſine diſtinctione eius eſſe, qui in ſuo repperit ſue conſultu ſue fortuito repertus ſit. d. §. theſaurus & d. l. i. C. de theſaur. Sin in alieno Do-3 mini loci & inuentoris, modo ne data opera qui in alieno repperit. Idem ſtatuit ſi in eo loco repertus 4 ſit, qui ſit Cæſaris aut Regis. d. §. theſaurus. & l. 3. §. vlt. D. de iur. ſic. Doct. c. i. tit. quæ ſint regal. De eo 5 qui in religioſo eſſet repertus, repugnanti Iuriſconſultorum reſponſa dicuntur. d. l. 3. d. §. penult. quod dimidium ſiſco tribuit. & d. §. theſaurus, quod totum inuentori adiudicat, quæ Alciat conciliare nititur lib. parergon. 7. c. i. Magicis artibus repertus ſiſco ſemper vendicatur. l. i. D. de iur. ſic. glo. d. l. i. C. de theſaur. His caſibus omnibus ſiſcus & regia actio excluditur, cùm ſint qui iure vendicare poſſint, nec hic. tex. diſpoſitionem legum abrogat, aut mutat, ſed in eum calum prouidet, cùm nemo eſt qui vendicat. Proinde cùm theſaurum repertum in ſuo diſci- 6 mus, intelligimus Domini appellatione & vaſſallum, & emphyteotam, qui in ſolo vaſſallitio aut emphyteotico reperit, ex gloſ. d. §. theſaurus. vbi Ang. Io. Plat. Ioan. Fab. Spec. tit. de locat. §. 6. And. de Iſer. d. c. i. quæ ſint regal. Si in fundo in quo alterius vſu- 7 fructus ſit dimidium inuentori cedit & Domino vſufructuario nihil iure vſufructu. l. ſi ſi quis in aliena. §. quod ſi ſeruus. D. de ac. rer. dom. Ang. d. §. theſaurus. And. de Iſer. d. c. i. & iure repræſenta eſt Benedicte ſententia ab Molinæ. tit. de feud. §. i. gloſ. i. verbo, *le ſeigneur*, num. 43. Ergo, nec maritus iure tantum 8 mariti fundo dotali fruens, meliori iure nititur quam vſufructuarius, nec theſaurum vendicabit iure ciuili, nunc etiam deteriori iure quam olim, quo fundi do- 9 talis Dominus dicebatur, quo tempore durate matrimonio theſauri fruebatur, diſſoluto reſtituebat. l. diuortio §. ſi fundum. D. ſol. matr. Nunc quidem vendicare poterit & conſumere, non vt in fundo vxorio repertum, ſed quia in mobilium vim & numerum cadit. Ideòque & mariti arbitrium eſt ex art. 408. infra. Sed nec creditor, nec qui antichreſim accepit in fun- 9 do obligato, aut ſaiſito ex aliqua cauſa repertum vendicat. d. l. ſi ſi quis in aliena. §. vlt. D. de acq. rer. dom. quod Molin. eod. loco tractat. & Ang. d. §. theſaurus & Iſern. d. c. i. Quæſitum verò & de eo qui in 10 eo fundo eſſet repertus, qui ex lege venditionis redemptioni eſſet ſuppoſitus: Et conſtat theſaurum in fructu non eſſe, nec enim ex ſolo percipitur. Sed cùm hæc venditio pura ſit & ſempiterna perfectæ omnibus, ſub conditione tamen reſolubilis, quod nos Inſ. §. 64. agitauius & plenè Tiraq. in §. 6. tit. de ret. i. conuenit. verum eſt talei emptorem Dominum eſſe, & in ſuo reperit, ideòque & vendicare theſaurum poſſe, nec redempto fundo ad reſtitutionem teneri, per ea quæ dicemus art. 64. & quæ deciderit Molin. §. 22. q. 30. & 40. tit. de feud. & Bart. d. l. à tutore. & §. vlt.

K

11 d. l. si is qui in aliena. Quod aliter habet, si initio conditionalis fuerit contractus; Nam deficiente conditione omnia resoluuntur, & contractus pro non facto habetur, vt & ea existente pro puro, ac si nunquam fuisset appositus, ac retro vim & effectum habet; igitur si defecerit conditio, res videtur semper in domino manifeste venditoris, idcoque & eius thesaurus erit, vt in suo reperitur, prater id quidem quod reperi-
 12 tori competit & nos. d. §. 64. Sed si sciens aliquis fundo alieno thesaurum inesse, ac ignorante Domino emerit fundum, restituit actionem ad thesauri estimationem æquum putant, Aluarcot. & Card. Alexand. d. c. 1. Ridiculum vero est Appollonij iudicium, apud Philostratum qui cōtrouersia inter emptorem & venditorem thesauri arbitri sumptus, probiori ex his adiudicandum putauit. Quod non immerito Eusebius Cæsariensis in libello contra Hieroclem reprehendit, quia dominium rerum ab habitu mentis cuiusquam non pēdeat, nec alienum quamlibet probato cuiquam viro, adiudicandum sit. Nec melius Apollinis ipsius, qui tripodem aureum repperit ad Milchis iuuenibus piscatoribus, adiudicauit sapientissimo idcoque Socrati, cum aut publico aut inuentoribus deberetur. Melior illa Cyri institutio in *paradoxa* lib. 1. quem puerum iudicandum instituit ad pedagogis virginis cēsum tradit Xenophon, quod male iudicasset, è duobus togis prolixiorem alteram adiudicando ei, qui proci-
 13 nor esset è duobus pueris, & breuiori breuiorem, cōuenientiam non ius sequitur, cum prolixiorem breuioris esse propriam constaret. Neque enim Iudex

A sumptus es (inquiunt) de eo quod congruit decoro, sed de eo quod cuiusque proprium est; vt id auferat. Postremum est querere de eo thesauro, qui in eo loco repertus sit, qui nullius sit, vt in litore maris aut ripa fluminis publici, quo casu totum inuentoris esse putauit. Bald. l. item lapilli in fin. D. de rer. diuis. Sed sine lege. Nec proinde horum temporum rapacitas & inclementia tale iudicium ferret, ac non potius aut fisco totum, aut dimidium certè vendicari, de quo & Pet. Iacob. in pract. tit. de actio. reali, verbo iure do. 15 minij. Denique & id quoque notandum inuentori dimidium semper & omni casu deberi, nisi magicis artibus quaesierit, aut confusio & sciens in alieno, aut conductus ad hunc ipsum effodiendum destinata opera, veluti olim Aminocles Magnesium aliquis, quo casu promissum tantum salarium deberetur, quod gloss. & Ang. notant. d. §. thesauros, sed rarus est supererum vltus, nec iam ingratitude terre thesauros reddit, verus est proverbius thesaurum querens inuenit Carbones. Hæc expectatio multos lætauit & elusit.
 B *Ce qui est trouué.* Fortuito & casu, quod verus Conseruado vocabat *trouuailles*, diuersum à thesauro & eius diffinitione, id scilicet quod nuper & non ita pridem Dominus aliquis amittit.
La Instit. Id est, officialibus eius territorij, in quo res repecta est, si tamen merum imperium habent ex art. 57. infra.
Pour le faire bannir. Ex forma Articuli 58. infra hoc ipso titulo.

ARTICLE LIIII.

ART. XLII.
NOVÆ
CONS.

Es^a Seigneurs^b qui ont iusticement sur les hommes^c en leur terre,^d doivent garder &^e bourner^f les voyes &^g routes,^h qui ne sont de ville marchande à ville marchande.ⁱ Et tous les autres chemins^j sont en la garde du Prince.

Domini^b quibus ius & potestas est iuris dicendi & statuendi^c in suo territorio^d inter suos subditos, debent tueri^e & metari,^f & limites ponere viis^g & semitis,^h quæ ducunt ad loca in quibus solemniter nullus mercatus est.ⁱ Et omnia alia itinera^k sunt in custodia seu tutela Principis.

NOTA 1.

^a *Les Seigneurs.* Quicunque cuiusque gradus, qui feudum & Iurisdictionem temporalem habent.

^b *Qui ont iusticement.* Vox obsoleta, id est, quibus ius & potestas est iuris dicendi, & statuendi in suo territorio inter suos subditos, etiam si merè imperium non habeant, vt infra patet ex art. 372. & 403. indefinita dispositione & vniuersali enunciatione.

Etiā non subditi sed fundum possidentes tenentur ad refectionem viarum.

^c *En leur terre.* Id est intra territorium; Sed & contra quoscunque etiam extra territorium habitantes, qui domum aut fundum in territorio habeant vicinum via refectione, cum id munus sit reale & rei affixum, atque ideo nihil opus sit domicilij consideratione, quæ de nos inf. art. 92. l. per Bithiniam. C. de im. nem. conced. lib. x. l. i. C. de mul. & quo loc. mun. sex con. sub. debeant. Antib. in tract. de munerib. parte 2. num. 19.

C

NOTA 2.

¹ *Initio Via publica ad Regem.*

² *Curatores viarum prima dignitate.*

³ *Magistratus est cura Viarum.*

⁴ *De admissu in via non semper cognitio Regiorum iudicium.*

^d *Doivent garder.* Tueri: Nam inter regales Principum prerogatiuas publicorum quoque itinerum tutio reponitur in c. i. tit. quæ sunt regal. Quare in iure quoque ciuili ea cura Principum est, vt toto possit committi vt l. i. §. summa. D. de his qui deice. vel effud. vt olim Ediliū, & qui posterius curatores viarum dicti sunt. l. ad curatores. D. de dam. infect. l. 1. §. 1. ad municipal. de incol. D. de quibus Lamprius in vita Alexandri meminit, vbi & primæ dignitatis hominum curam fuisse indicat, adeoque & consularium; Sed & eam functionem Agrippæ genero mādasse Octauianum Cæsarem Suetonius scribit, & eorum meminit Iulius C. d. l. ad curatores. Ante constitutionem imperium, Cælorum ea cura fuerat, quod Liuius

lib. 1. decad. 5. indicat. Censores (inquit) vias sternendas in vrbe silice, glareæ, extra vrbem substruendas, marginandasque primi omnium locauerunt. Posterius Principes ad feruocauere. Atheniensibus ætæque de quorum munere Arist. in Politic. scribit, & Plat. lib. de legib. 6. quibus eandem curam imponit viarum in vrbe & militarium, meminit & Arpocratio; Sed & Vlpianus. Lædiles. D. de via pub. eodem eos nomine appellat. Francis ea functio est eorum, qui se electos

Pancius
ab hinc
annis
citatis
Curator
viarum
quem
vocant.

Le grad
Voyez
de l'his
ce.
Anno
1599.
posse
eius mun
neri su
pessio
publica
tata in Se
natu, 21
Jully an
no 1611
Ce re
citerat
les E
tats du
pays.

appellat, nobis id munus Magistratibus ordinariis mansit de hisque, quæ contra publicam vilitatem in his fierent, quæ de re quædam Guil. Bened. in c. raynuntius verbo & vxorem decif. 2. num. 147. & Chas. faragine gloriæ mundi parte. 5. consid. 24. è nuperis Degraill. iure 14. q. 10. Extat apud Doctores in schola crebra mentio Statutorum Italicorum, quibus caueatur Dominos locorum, aut communitates teneri (vt loquuntur) habere stratas tutas, hoc est, præstare vt tuto commutare liceat, alioqui ad refundenda damna teneri damnū passis, de quo Statutorū genere multa vbique Alber. in Statutis. & Paris Putcus in Synd. vers. Robaria & Neapolitana Constit. quæ incipit super incisionibus rub. 26. lib. 1. vbi Ifern. & Afflict. latet alia, incip. Si damna clandestina quæ est 27. lib. 1. & alia quæ incipit dicto. Quod tamen non sic accipi conuenit, vt passim de amillis in publicis itineribus cognitiones Regi regivæ Iudicibus vëdicari debeant, quod quidam perperam & ambitiosè opinantur, sed tum demum, cum ad ipsorum itinerum latitudinem, longitudinem, aut spatia controversia pertinet, quod distictè Cōsuetud. Andium, & Cenomanorum restringunt; & rationem habet, quia publicorum itinerum disceptatio iudicem alium habere non debeat, quam publici curatorum, id est, Regem aut Principem, cum de ea imminuenda, aut detrahenda, aut arcenda quæritur. In reliquum si quid extra eam causam sit, vt latrocinium in via publica admissum, nō magis ad Principem pertinet ea cognitio, quā in alio quolibet loco patratum facinus. Nominatim verò publicorum itinerum procuratio recata est Britanno Duci federe illo Andensi.

NOTA 3.

1 *Viam metari, aut aperire, & c. quomodo.*

1 *Bourner.* Id est, metari, aperire terminis & limitibus positus, si quis fortè deuiā quid exarauit aut decerpsit. l. vlt. D. de via pub. In qua iudicatione antiqua forma seruanda est, ne aut minor sit via, aut angustior, aut quod etiam mirandum magis latior, quam pro solito. l. 1. §. si quis in specie. D. de via pub. viam aperire (inquit Iuriconsultus) est ad pristinam altitudinem, latitudinemque restituere, tametsi satis incommode dictum est ab Iuriconsulto latorem fieri non debere, aut de strata terrenam, antè contra, cum natura confect meliorem fieri sternendo scilicet, aut ampliorē faciendū, ni ita accipitur cum hoc modo deterior fit. Nam meliorem facere nil prohibet. l. fluminum. D. de dam. infect. deterior non debet. l. 1. D. de reipub. mun. l. 2. D. ne quid in loc. public. Bart. l. 1. D. de via public. l. 1. §. non autem omne. D. de fluminib. public. Iure ciuili viæ latitudo distinitur in latum & angustum. l. viæ latitudo. D. de seru. rustic. præd. qua cunctis circumagi possit, quod Aggenius Vrbicus scribit.

NOTA 4.

1 *Via vicinales, quæ.*

2 *Quomodo reficienda viæ.*

Argent. in Cons. Brit.

A *Les Voyes.* Vias vicinales hic intelligit, quæ ad viam publicam ducunt vel quæ in vicis sunt, aut pagis, cum & ipsæ inter publicas habeantur. l. 2. §. viarum. D. ne quid in itin. pub. l. 3. D. de loc. & itinerib. public. viæ vicinorum, inquit, quæ ex agris priuatorum collaris factæ sunt, quarum memoria non extat, publicarum viarum numero sunt; hæc verò aut in vias militares exitum habent, aut sine vilo exitu intermoriuntur. l. 2. §. priuata. D. ne quid in loc. pub. *Telles sont les adresses de grand chemin à autre, ou à bonroy, ou à paroisse, où n'y a marché. & lesquelles ne portent usques aux villes marchandes & demeurent courtes, & vt loquuntur Iuriconsultus*

B *intermoriuntur.* Viarum discrimina tametsi Iuriconsultus aptè describit, tamen è veteribus etiam qui professæ opera de cōditionibus agrorum scripserunt, peti conuenit. Siculus Flaccus vetus autor vias vicinales tradit, in quas de publicis diuertitur, & sæpè ad alteras publicas. Sed & reficiendi legem perquam appositè ad hunc locum de veteri iure adscribit, cum ait tales muniri solitas per pagos, id est, magistrōs pagorum, qui operas à possessoribus ad eas tuendas exigere soliti sint: Hodie cum magistri pagorum non vbique sint, quo loco qui vulgo, *Maïres*, appellantur succedere, ad ordinarios Iudices iur, qui ad possessoribus qui circumiecta habent prædia, operas exigunt: id est, les contrainnent à faire ou payer iournees pour la reparation, Addit & aliam muniendi rationem, cum vnicuique possessori per singulos agros spatia assignantur, quæ suis impensis tueantur, & titulos finitis spatiis habent, qui indicent cuius agri, quis Dominus, quod spatium tueatur.

NOTA 5.

1 *Routes quæ sint.*

2 *Villes marchandes quæ.*

D 3 *Diuisa nomina viarum publicarum, & quæ.*

5 *Routes.* Hæ propriæ semitæ sunt, in quas de via publica diuertitur, cum publica itinera ceno, vligine, aut imbribus merguntur, etiam in priuatorum agris, nec aliter commeari potest, & priuati viam publicam non reficiunt: hic pro itineribus accipio tam angustis, vt quadrigæ agi non queant.

1 *Qui ne sont de ville marchande* Villes marchandes appellat, in quibus mercatus aut nundinæ publicæ statim diebus exercentur, non marchandes in quibus solemnibus nullus mercatus est. Ita fit vt itinera, quæ ab agris, parocciis, aut pagis inchoantur, licet in mercatum ducant, publica dici non debeant, quia ad mercatum ad mercatum non ducant, vt hoc textu. Sed etsi ab vrbibus incipiunt, nec tamen in vrbes aut alios mercatus ducant, publica hæc quidem lege non sunt.

1 *Et tous autres.* Viæ publicæ, Regiæ, quæ & Basilicæ, & militares, & consulares, prætoricæ dicuntur Latinis, d. l. 2. §. viarum. & d. c. 2. 3. quæ scilicet exitum ad mare, aut vrbem, aut flumina publicæ, aut aliam militarem viam habent, d. l. 3. D. de loc. & itin. publ.

NOTA 6.

1 *Regiorum iudicium cognitio de viis reficiendis, & transferendis, &c.*

2 *De reficiendis viis, Regula.*

3 *Pontium cura ad quos.*

4 *Transferendarum viarum facultas.*

K *Sont en la garde du Prince.* Reip. inquit tex. interest per vias publicas tuto commeari. l. 1. D. qui deiecit, vel effudit. & in eam rem extat titulus. D. de via pub. Extat & veterum Regum Constitutio apud Austr.

Extant & Consuetudines quædam quæ incendij cognitionem mixto imperio tribuant, vt Turon. Nec item recepta est pœna l. i. C. de iur. im. mu. conced. in Notariis falsa immunitatis instrumenta scribentibus. Nec quisquam Notarius hodie talia posset scribere, cûm non nisi ab regibus & rescriptis concedi possunt, tamen vltimæ de re falsum instrumentum scriberetur, ignis non est recepta pœna. Inutilis & loco affixa est. l. i. C. de Nili agg. nō rumpēd. nisi si cui placet ad Ligeris quoque aggeres, in cognatione fluminū porrigere, qui grandi agrorum & hominum malo rumpuntur. Sacrilegos & ipsos igne coërceri exēpla sunt, sed rara. l. sacrilegij. D. ad l. lul. pecul. Hæc in iure ciuili exēpla sunt pœnarum, quæ igne sanciantur, de quibus Albert. Gand. lib. de malef. tit. de pœn. reorum. Iacob. de Bellouisis in practica tit. de pœna ignis.

NOTA 2.

- 1 *Præscriptio imperij per vnum actum ad omnes alios porrigitur.*
- 2 *Falsus in pœna ignis.*

^b *Deposition de feu*] De his scilicet criminibus quibus per Consuetudinem pœna ignis imponitur, nisi si placet etiam legibus ciuilibus indicatas intelligere. Separanda igitur hæc species cognitionis à reliqua meri imperij potestate, vt qui merum imperium præscripserit, non protinus putetur id quoque sibi licere. De quo specialis & cauta in indiuiduo debet esse pronuntiatio; cûm alioqui recepta sit in iure sententia præscripto imperio aut Iurisdictione per exercitum vnius alicuius actus imperij, aut Iurisdictionis omnes actus ceteros, qui sub eodem imperio aut Iurisdictionis concidunt, præscriptos videri. Ideoque & qui laqueo suspēdendi ius præscripserit, eundem & securi decollare posse, & in crucem agere; de quo maiores nostri dubitabāt olim, quia sub eadem specie imperij isti actus cadūt, nec diuersæ species sint, sed vnius facultatis actus diuersi diuersi tamen, veluti in neruis laxandi & item stringendi, quos tamen ab eadem facultate manare certum est, de quo longa est disputatio scholæ bart. Bald. Alex. Ias. Lud. Rom. Cast. & aliorum l. imperium. D. de iurif. omn. iud. Quæ tamen sentētia hic locum habere non poterit, propter dispositionem Consuetudinis, quæ de genere naturæque vniuersi in cognitione tribuenda speciem separauit, & de suo genere detraxit, & ad possessionem inhabilitauit eum, qui qualitatem Baronis non haberet. Quicūque igitur merum imperium præscripserit aut alio titulo quæserit, cætera vsurpabit, ignis iure non vretur, nisi istam quoque speciem præscripserit nominatim & in indiuiduo. Quæ de iuris sententia longus est tractatus Fely. c. auditis. de præscript. Francif. Balb. perutili tractatu de præscript. 2. parte principali. q. 2. vers. secundo principaliter. num.

A 22. & seq. Alexand. Conf. 68. vol. 2. & aliorum. d. l. imperium.

NOTA 3.

- 1 *Baronum prærogatiua in Britannia.*
- 2 *Comites olim Britannia ignoti.*
- 3 *Baronum tituli & num. rne.*
- 4 *Lanuauicj Baronia publicata.*
- 5 *Barones alleciti.*

Ou les Barons.] Britannorum genti Baronum semper fuit autoritas præcipua & extremum decus, quare honorifica semper horum in veteri Consuetudine appellatio in constituendo iure, & prærogatio suffragij ferendi, inque consensu ordinum. Comitum quidem, qui hunc gradum antecellere ordine putantur, ignoti maioribus nostris tituli, nisi cum lacero domesticis malis principatu incerto principe, quos quisque sibi titulos voluerat, sumpsere. Ea tempora Nannetibus, Venetis, Dolenfibus, Comites peperere, sed eos nec diuturnos nec stabiles: lidem confirmato in vnum principatu intercidere cum titulis, Ditionum nomina supersunt, dignationes exoleuerunt: & adhuc Comitatum Nannetenfem dicimus.

Sed & ipsos Britannia principatus Regios pridem titulos Ducatus appellatione, interdum & Comitatus (qui ferè ab externis Principibus nostris titulus tribuitur,) mutatos magis mirum idque incerto penè autore, atque adeo quosdam promiscua inscriptione, & Ducis & Comitatus nomen vsurpasse, quod Allostia (quæ dicitur Gothofredi) ostendit in qua initio Dux appellatur, qui in fine Comes est. Recens & memoria extrat, quod quidam Comitatus appellationem sibi sumpsere, præter Pontiberianum. Baronum prisca nomina fuere Aualgorius, Leonius, Vitreius, quos inter de prærogatiua ambigitur, & aduersaria præiudicia ea de re extant Filiccius, qui intercidit transcripto ab Alenconniis Ducibus titulo, & iure in Principes Britannos anno 1429. sicuti veteres autoritates ea de re testantur, Castrorobrentianus, Raillius, Ansamniacus, Rupbernardus, Lanuauicus. Sed hic Ioannis Russi Ducis ætate proditiōnis damnatus excidit ditione anno 1238. Baronia publicata, allecitus sed rē post tempore in locum eius Pontocastrensis. Piste-
*Vide D. Ar-
tore in sua
historia Bri-
tanni lib. 16
cap. 22.*

NOTA 3.

^c *En leurs Baronies.*] Causa & loco limitato, ex iure & finibus Baronie, non etiam ratione feudorum adiutorum extrinsecus, nisi principum concessione vniantur, & (vt loquuntur) incorporentur Baronie, sub hisdem iuribus, aut nisi præscripserint, quanquam per se eo colore fallere, & pleræque contra ius à multis arrogari compertum.

ARTICLE LVI.

E^a routes les Nobleſſes, qui ſont deuës au Prince ſeulement, ^b nonobſtant qu' autres ayent accouſtumé d'en vſer, ^c ils n'en ioüyront; ^d ſils n'auoient titre certain.

ART. II.
NOUVEAUX
CONS.

D^e *omnibus nobilitatibus, quæ ſolummodo debentur Principi* ^b (quamuis alijs his ſoleant *uti*) ^c non *is fruuntur* ^d *niſi titulum certum habeant.*

- 1 Regalium appellatio inde.
- 2 Regalia quædam inestibilia.
- 3 Dei gratia in titulo principum.
- 4 Belli causa inter Lud. XI. & Franciscum Ducem.
- 5 Regalium inestibilibus notæ.
- 6 Hominum legum & homolopum.
- 7 Homagii vox nullquam in iure feudorum.
- 8 Homagium remitti potest.
- 9 Homagii & fidelitatis differentia.
- 10 Sessio Episcoporum in Parlamento per homagium non impeditur.
- 11 Supremus rectorum inter regalia.
- 12 Alundum non eximit à fidelitatis iuramento.
- 13 Reges condere inter regalia est.
- 14 Regalia testibilia.
- 15 Nonesiam condere inter regalia est.
- 16 Arma trahere regale est.
- 17 Homagia Episcoporum & Prælatorum inter regalia.
- 18 Regalia Ecclesiarum Francicarum.
- 19 Regalia non habent locum in Episcopatibus Britannia.
- 20 Quid regalia in Britannia intelligantur.
- 21 Prelatum apud Montelericum inde.
- 22 Prelatum Episcoporum Britannia legum Ducis præfinitum anno, 1062.
- 23 Vacantes Ecclesie in custodia sunt Regum.

De tunc et Nobilitate, qui sunt deus in Principe.] Operosa tractatio, & quæ notæ non capiunt. Est vero de his, quæ Principi reservata sunt, iure & iudicio supremi imperij, & potestatis regalis in cognitionem (ut loquantur) vniuersalis domini, & iure coronæ. Regalia ex re appellatur, Ea Principi vel Principi primatiæ competunt, ita ut nulli eorum concedere possint, iure quidem suo, natum & proprio nec nisi cello aut translatio, idque à Principe, aut certe longinqua temporis lapsu præscripto, nec promittit tamen omnia. Nam quædam ex his prædictis sunt inestibilia & inseparabilia à dignitate regali, ut affixa principatus titulis & supremi honoris symbola & notæ. Quæ si cui placet in specie accipere, & quæ non omnium ista arithmetum sunt, traduntur. Inestibilia nostra quidem vlti & Prætorum rep. sunt, quæ nulli præterquam Regi conveniunt, veluti ut quæ in titulis vltipet formulam, Dei gratia, quod humani & illibati imperij decus est, & prerogative nulli mortalium obnoxia. Itaque qui ea prælatione venit, summi imperij & augustissimi honoris titulos sibi sumit, veluti solius Dei beneficio principatum, nec cuiusquam vlti mortaliū beneficio habeat. Quod eo libenter dixi, quod in iudicio finitum Regum nostri quoque Principes super eo argumēto sunt olim amplexi imperiti, cum Ludo. Rex XI. ea de re Francisco Duci nostro controversiam intenderit, denunciato etiam bello, quam ius & æquitas causa ita eluxit, ut etiam auctori rerum suarum tractandam necessitatem crearet, excitato ambizioso postulatione incendio illo nobili, quod boni publici nomine illa tempora appellatur, quo & regnum exarbit & insigni illo ad Montelericum prælio dimicatum est. Itaque impetuna postulatione omnia & Duci suusque honos inuaduntur. Hoc eodem numero reponenda est supremi imperij recognitio, adonum, veneratque potestatis iura diuinam inter homines supremam. Huius tres sunt notæ, fidei præstatio, quam fidelitatis exhibitio nem vocant; Homagium legum, quod cur homolopum vocent quidam, vixitio apparet; & prouocatio suprema, quam vltimum rectorum appellatur. Et sunt fidelitatis quidem sacramentum, & hominum (quod

- A 24 Amortizatio inter regalia.
- 25 Nullus præter regem impedit manum mortuum tenere.
- 26 Nobilitate est de regalibus.
- 27 Legitimare ad succedendum item.
- 28 Naturali iure literas concedere.
- 29 Item fama restituere.
- 30 Omnes restitutiones per viam gratia sunt de regalibus.
- 31 Remissiones & abolitiones sunt de regalibus.
- 32 Penam atque concedere.
- 33 Decretum super arguptione interponere.
- 34 Configurationes sunt de regalibus non simpliciter.
- 35 Regalia & indulta omnia & collecta sunt in regalia.
- 36 Item immunitatem concedere.
- 37 Saluagardiam concedere.
- B 38 Causa collegia & communitates constituere.
- 39 Saline an sint de regalibus.
- 40 Auri fiduciam.
- 41 Dispositiones, fidei, mutuantia.
- 42 Exportandi frumenti facultas (traictes.)
- 43 Breuiculatorum ius (strictis) & eorum origo.
- 44 Nanfragiarum ius (bris.)
- 45 Iteratum correctionem.
- 46 Bonorum capto eorum qui sine herede decedunt, id est, Albinagium.
- 48 Regalia non sunt omnia, quæ sibi Principi referunt.

vocant) per se non supremi imperij propria aut differentia si simpliciter accipiantur, quippe quæ promiscua in vlti sunt in legibus feudilibus & condictionibus beneficiorum. Sed quæ regi præstantur, qualitatem implicitam habent alia ex persona eius cui exhibentur, ut & supremi imperij ius intelligatur agnosci, & absolute nullus cuiusquam excepta auctoritas. Cuiusmodi hominum alicui cuiquam euenire non potest, quam ei qui summa potestate & angustis titulis sit prædictus. Hæc igitur agnitio inestibilis est, nec alicui à persona principis potest. Sed hominum rei affixum est, nec abstrahi potest à lege & consideratione feudali, nec vlti id præstat, qui non & feudum habet. Quamquam fuit tempus cum & hominum igno-
raretur, & ipsa quoque vulgata homagii vox pascis temporibus ignota, posterius cum ipsa recepta est, quod Doctores notauerit & in his lal. in prelu. feudorum, & Molinæus. §. 1. gloss. 5. num. 12. & §. 2. gloss. 5. nec feudorum libri vsquam homagii meminere. Quare in concessionem feudi aut conuentionibus alii remitti pacto homagii necesse est potest, & quodque remissam Jacob. de Sancto Georgio tradit titulo de roylis vers. sexto finitur. num. 44. à numero 40. & quædam in eam sententiam & dydus Magister scripsit titulo de regalib. decil. 1. & vir. quamquam vlti quidem nostro tenet & insolens & inaudum est. At 9 fidelitatis, ut vocant, sacramentum imperante rege à nemine recitari potest, quamuis non contingat ab omnibus præstari, ut inestibilia, & promissio impossibilis. Et quamquam frequenter causam habet proficiendum à feudo, tamen & his quoque indici potest, qui nec feudum habent, nec solum vbi hærent, veluti ratione prælatore, aut magnitudinis militaris cuiusquam aut ciuils. Hoc discernim aperte lise in Episcopatibus & ceteris Prælatorum exere, in quibus tamen plerique solum non habent, vbi consistant, ac per id homagii obsequij nequeant, tamen fidelitatis sacramento non exsoluunt, nec ante pro potestate in Curia suprema testum admittuntur, quam id præstent, & regis de ea re codicillis docuerint, quod cum fecerint, nemo quidē sessori obstat, ex eo quod homa-

homagium non præstiterint, cuius alia conditio est, & feudum respicit, sed ea cura Rationalium Regiorum est, qui ante ad fruendum non admittunt, quam hac in parte Regie quoque causæ satisfactum sit. Est igitur fidelitas personæ, aut magistratus debitum hominum feudi, quod mutatione personæ naturam & ipsum mutat, & aliud est in Principe quam in cæteris, nec ligij natura vimur ex iure in alterius persona quâ supremi Principis; Sed ista fortasse sunt alterius loci.

¹¹ Ad superiores duas summæ præstatis notas addimus & tertiam, quæ in resortu (vt loquuntur,) & iudicio postremarum appellationum consistit. Hæc planè, quo iure Franci vtiuntur, separari à Corona nequeunt, nec alteri eadē nec transferri, veluti innati caractères supremæ potestatis. Inde fit, vt quocūque titulo translatō Comitatu, Marchionatu, Baronia à Principe quacūque verborum conceptione quamlibet vniuersali & sine exceptione, & absoluta, quibuscūque verbis, hæc tria semper integra, & intacta Principi reseruata priuatiue intelligantur, etiam si appanagio (vt loquuntur) liberis Regū concederetur. Bald. in prælud. feud. col. x. & c. intellecto de iur. iuran. dicens, quod Iurisdictiones supremæ sunt sacra sacrorum, quæ vendi nō possunt. Fely. c. ad audientiam de prescript. Laud. cap. i. qui feud. dar. pos. Card. & Ias. in prælud. feud. Alex. l. filiz quā pater. D. de lib. & posth. Imol. in rub. de verb. oblig. Bald. consil. 274. vol. 3. & 303. Claud. Aque. in summa titul. quæ feud. dar. pos. limit. 1. Denique etiam si alauidum esset, cuiusmodi nulli in Britannia agnoscimus, quod sua natura à feudi iure debitisque eximit, ab resortu supremo & fidelitatis præstatione nō per hoc eximeret, quod rectè Molin. notat, & verum est titul. de feud. §. 46. q. 1. & 2. Aegid. Magister titul. de regalib. decis. 1. Supremæ potestatis notis addimus & facultatem condendarum legum vniuersalium, & l. vlt. Cod. de legib. & interpretendarum Bald. l. i. Cod. de iur. aur. anul. nec cuiquam illud potest congruere, præterquam ci qui ius & imperium habeat supremæ potestatis. Hæc talique, quæ Principis sunt, iure singulari & proprio, & eius solius præscribi non possunt, quod Bald. ait. d. l. i. Cætera quæ regalibus annuerantur, nec in ea quæ supra memorauimus, incurrunt, quæ eis non prædicantur, aut ea non tollunt, transferri, cæli, & præscribi possunt, vt infra dicemus glof. verbi, *si n' a ture*, quamquam non soleant quidem.

Hoc item in genere cessibilium multa enumerantur, quæ propemodum sunt omnia eo fodere Andenfi, de quo ante memorauimus, comprehensā, tametsi id fædus est conuētibz ordinum nostrorum & Pan-britannico iam olim improbatum; apparet tamen Iuriconsultos adhibitos & de prudentum consilio factum, quod ea quæ inter regalia numerantur, Britannia cauta sunt diserte. Ac regalia quidem, quo proprius maiestatis prærogatiuas supremas, & quæ ante diximus, contingunt, hoc rarius & difficilior conceduntur: Veluti monetam auream aut argenteam eudere, quod inter præcipua est regalis fastigij symbola; & de argentea quidem illo fædere, de aurea vero nil est expressum, quod tamen ante omnem memoriam à Ducibus nostris constat esse vsurpatum iure imperij summo, & inter eas belli causas, quod à Ludouico XI. denunciatum est, ea quoque fuisse memoratum, quod auream monetam euderet, vt ante diximus. Ex eo est, quod soli Reges Magistratus & operas monetales constituunt, & immunitates concedunt, & Mensarios, tametsi nuper verbis concessa nominatione, sed id donis Danaum, vt ille scribit, translatō periculo è noxa nominatorum: meminit hu-

^A ius prærogatiuæ regalis Gyudo Papæ decis. 257. Inde soli Reges de crimine adulterate monetæ cognoscunt ex Art. 52. supra: Ac tactis Legatis Regis & Procuratoribus Prouinciarum externas in prouinciis aut terras nouas proficiscentibus monetæ eudendæ interdum facultas tribuitur, iure tamen & imagine regia, vt faciant, concessum intelligitur. Regalium symbolum ¹⁶ præcipuum est arma mouere, bellum gerere, exercitum cœgere, delectum habere, l. i. Cod. vt armor. vsus infc. princip. inter. fir. & auth. de armis & extat inter Ord. veterum Regum apud Aufer. in Styl. par. 3. ritulus de guerris, & in Stylo, titulo, quorum cognitio pertinet ad Regem & Ferald. priuig. xxix. & Degraff. lib. 2. iure 20. Pluribus, Matth. Afflict. Const. Neapolit. ¹⁷ rub. 1. li. 1. Inter regalia habentur & hominia illa, quæ ab Episcopis & Abbatibus, & cæteris Prælati primarum quarundam dignitatum Regi præstari solent (vt ante diximus) feudorum nomine, quæ neminem præter Regem agnoscunt, cum tunc (vt loquuntur) amortifata, quod & experimenta crebra ante intelligi, & Notant Ferald. priuig. 10. Degraff. lib. 2. iur. xj. & ¹⁸ xij. Sed & eodem iure Ecclesiæ habentur, quæ propria & specialia quadam prærogatiua in regalia sunt & tenentur, vt Franci solent appellare, certo illæ quidem & descripto iam olim numero ex his tabulis, quæ in Camera Computorum Parisiorum habentur, & Amald. Ruseus Regalium scriptor descripsit: & Degraff. lib. 2. iure 1. Ferald. priuig. 5. & nuper Aegid. Magister, ¹⁹ lib. 3. de regalib. Sed Principibus nostris ignotum ante ius, & nominatum Britannici Episcopatus excepti reperiuntur illis ipsis auctoritatibus, quæ ista cauent. Nec Regaliæ nos nomine moueri oportet, quo identidem nostri pro iurisdictione temporalis Episcoporum, ²⁰ vt solent: re quidem nulla in parte cum illis, quæ Regalia Franci appellant, conueniunt, quamquam insolens id & inaudium ante maioribus nostris, quidam nuper & vtriusque & finitimi titulis erueri conati sūt, & in vsum deducere sine iure & exemplo, nimium quidem officiosi hac in re. Extat in Camera (quam vocant) Computorum Parisiis sanctio quædam Ludou. XI. quàm & Aegidius Magister vidit, inueniunt & Probus qui glof. in textum decretalium scripsit, quæ Rex ille nullum sibi regalæ ius in Episcopatus Britannicæ testatur esse, quam Magister sic cludit, vt dicar eam in vsum nunquam esse receptam, nec ideo fidem ei esse habendam. Docendus hic Magister est eius sanctionis longè aliam causam fuisse quam opinetur: Cum inter ²¹ causas indiēti Britanno belli ab Lud. XI. ille quoque esset, vt Prælati & Episcopatus Britannici Regem solum agnoscerent patronum, pernegatum est à Britannio, inde bellum, & ingens ad Montlericum prælium. Fractis Regis viribus cum ille clausus Parisiorum mœnibus teneretur, Principibus apud Consuetudinem sedentibus de conditionibus pacis age ceptum. Ac tum manus dare coactus pacem, quam l'uces partium voluerunt, redimere adactus est: Britanni inter cætera id postulatum fuit, ne quam decinceps controuersiam de eo patronati Rex faceret, quod ante omnem memoriam Britannorum Principum in Ecclesiis Britannicæ ditionis fuisset. Quod cūm diserte professione Rex scriptis cōsignare ex fædere teneretur, edita in eam rem illa Sanctio est, quæ in acta publica iubente eo relata est, quæ inter Camera monumenta reperta, & Magistro lecta ignorata causa, tenebras offudit, vt diceret in vsum nunquam esse receptam. Cūm nefando quidem inquam auditum fir Regibus Regaliæ (vt vocant) in Episcopatus Britannicæ vsurpasse, qui diserte sunt eo iure excepti illis ipsis, quæ proferunt monumentis. Extant inter Principum nostrorum au-

22 Honoratus reclusus in Archiebis publicis Nanetum antiquissima tabula, quibus Episcopi Britannici in conventu ordinum celebri Pauliciano fidelitatem Ducis Britannici iurante, suprenit imperij iote & titulis agnitis & professione solent beneficiorum, & adoratione supplicia portantes, cum iure & iudicio restitutus in Ecclesias suas, nulla cuiusquam excepta auctoritate salua ad Apostolicam sedem appellacione (eo tamen iure videntur) anno 1060. Cum iure illa quoque

23 nota competuntur, quod & vacantium Ecclesiarum custodiam tam olim habuisse Duces fecius illud Andenle testatur, cuius h. i. clausula est, ius regaliæ (inquit) quod in suis Ecclesiis cathedralibus habere deitatur, quod iure & ipso Franci Reges nunc quoque videntur ad contrahendos successores fructus non quidem ut suos faciant, aut beneficia conferant Prelatis vacantibus, quia de re extat, & Carol. VI. Ordinari. apud Aufer. dicta parte tertia, quæ est de immunitate & reservatione Ecclesiarum, Nec nego flagrantibus olim bellis Episcopos quosdam officio decessisse, & qui ab Ducibus deficiunt. Francorum aliquando patronatum esse processu invidia Britanni. Sed casu quis pro iure obtendit, vim pro legibus habet, & ipsa ipsa cum tempore postius posterius armis equalitate, ne quis hominum singularium sacrum pro iure habeat.

24 Inter regula ius quoque, quod amortizandi vocatur, numerandum in primis, quæ est emancipatio perpetua & manumido a lege feudi, nisi i. etiam homagii conditio retinetur, ut interdum accidit. Ea facultatem tribuit tenendi (ut loquuntur) in manu mortua: Proinde quælibet absoluta & in finita amortizatio a fidelitatis sacramento, quod Regi debetur, nunquam eximit, nec a recognitione supradicti imperij aut restituti suprematum appellacionum, quæ omnia integra manent Principi quantumlibet amortizato feudo, ut & Molin. notat. d. 8. 41. num. 6. & 7. & quamquam ipsi quoque Franci Paris. qui appellantur amortizandi ius in suis diocibus & feuds usurpent prærogativa singulari, privilegio habent quod vitantur, cum vere id ius de regalibus ius esse prohibendi, videntur id in suis quoque & de primoribus quidam in Francia. Sed sunt illi tandem Senarum consilii iure eos, & v. exclusi, & indemnitate contenti esse iussu. Quod

25 & Magister notatur, quæ quomodo amortizandi ius præcipuum est Regi, sed prohiberi aut impediri ab eo solo potest, nec sententiam Molinæ adhuc recipimus, qui putat cuius in territorio ius ius esse prohibendi, ita ut manum mortuam (sic enim loquimur) cogere possit ad vacandum manus suas de suo feudo. Quod v. non recipit, & super iudicium ex promotione Curia irritavit anno 1067. & id tantum possidentem in manu mortua inditum, ut hominem viuentem & mortuum & confitentem daret, id est, qui lege communi carcerum & viuent obsequia præstaret, & cuius morte solerentur decedat, & qui per noxam feudum committeret. Ita vicaria manu farsit dominis feudis, & summi quoque ius integrum est. Nec hic amortizationis solennitas, cum a Rege fit, exigimus, alibi fortasse dicitur.

26 Inter regula habetur nobilitatio, quam restitutionem paratum Budens putat, cum aliam significacionem fuisse appareat, de nat. rest. quia natura nobilitatis refertur quæ intelligitur, quo omnes homines liberi nascebantur, non nobilitati quæ qualitas aduentitia est. Non est igitur propriè ista nobilitatis restitutio, quæ de re locus est apud Tit. in tract. nobilitatis. Cod. 6. Regl. Imperiorum. D. de iurisdic. omni. iud. & l. i. Cod. de iur. aut. an. Id perinde in hominibus, perinde in prædibus verum est. Itaque & quæ in iure feudano

A bilitate possessorem dicuntur, ut illa egregia Ducatus Marchionatus, Comitatus, ita demum hoc præstant, cum ab Rege, qui cum potestate habet, conceduntur, ab ætatis data non idem possunt, de quo longa est disputatio Tit. d. lib. c. 7. & alibi dicimus. Ergo & verum ignobilibus facere prædicia nobilia possidenda, id quoque Regium est, nec alius quicquam id potest contra Petri Ducis confirmationem ea de re.

B Regalis est & legitimatio, quod ad effectum (ut loquitur) succedendi, & alios quoscumque politice administrationis actus, v. i. auth. quib. mod. nat. est. ius, l. i. D. de nat. lib. restit. c. 1. §. natus. tit. de feud. fuer. contr. int. dom. & agnat. vassal. Bald. d. l. imperium ver. circa tertium, & d. l. i. vbi pro nobilitate restitutione accipit, & negat a populo fieri posse, cap. per venerabilem ext. qui h. sint legit. Feud. privileg. y Degraff. iure 39. Sicut olim Imperatorum ciuitatis Romæ concessio fuit, aut in provinciis, incolatus.

C Sed ista potius ad naturalitatis iura (ut vocant) accedunt, quod & ipsum regale est, & a Principibus obtinetur, ut aquo cum incolis iure extraneus aliquis habeatur, munera capere, beneficia obtinere liceat, & privilegis & iure communi iura, quod olim Franci apud nos non habebat, quo ad ius Ducatu lege Regia in viuentium literarum naturalitatis (ut vocant) necessitas sublata est principum respectu, quamquam multis nobis iniuriis fieri, ut vicillim negat nobis necessitas esse Molin. in Francia. §. 3. quæst. 3. glossa. inueniunt eorum & glossa pragmat. in proem. verbo exteriorum. Degraff. lib. 1. iur. & feud. privileg. 9.

D Sed & restituere sanæ Regium est, veluti hic cdm 29 damnato noxæ quopis, ex qua fama notetur, Principes gratiam delicti facit & notam remittit, est enim ista & iure principalis tituli notis præcipua, & exam. l. §. eum qui. D. de postul. Bald. d. l. i.

Quo in genere restitutionis quoque alia omnes 30 reponenda sunt, quæ per viam (ut loquuntur) gratiæ conceduntur, nec in potestate Magistratus sunt potestatis, quæ damnare aut absolvere potest causa cognita ex iure, sed damnatio gratiam delicti facere non cogit ex iure. Hæc enim principum per se sunt, quod Bald. ait d. l. Imperium. Quod quidem in his accipendum est, quæ verè & natura suæ gratiæ sunt, hoc est non iure petentis, sed beneficio non debito conceduntur. Itaque, quæ literas iustitiae vocamus, tamen in Regiam reuocatas certis compendii, tamen inter regalia non habemus, quia Magistratus propriè competunt, ut eas causa cognita & legitima occasione exerceant, quod non trixi ex quib. caus. maior & de minor. indicam illaque verè in officio & potestate sunt ius dicentis, & regalia sunt non substantia, sed confirmatione. Contra in his est, quæ a iure beneficio Principi proferuntur, veluti gratia delicti facti, qui iure capite plebi debuit. Nam *pariens ex absolutio* merito iuri inmittitur, & in potestate Magistratus natura sua sunt, quod expressè infra statuitur Artic. 197. namet & ipsi in Regiam vfu tribunalium reuocata; Sed tamen nemo Magistratus sua quidem meritis condemneretur, qui non habeat, veluti si quis prouocatus & iactatus alium interfecerit. Sed vt moribus lausaret, cum talis casus occurrat, Curia Cancellaria solent compellere ad literas concedendas. Sed & restituere damnatos morte, regale est l. relegati. l. ad bestias. D. de pen. l. i. in fin. D. de quæst. Quæ dicit elegens est relatio apud Pli. lib. epist. x. Epistola quæ incipit, Scimus domine, quæ committitur manibus cauum esse ne Proconful restituar l. seaut iuris relegatos. Cui Traianus ita respondet,

spondet ut sibi integram ea de recognitionem referret. Quamquam fuit tempus, cum & Barones Britanniae intra territorium suum vsurpabant, & vetera quaedam sacri monumenta extant, & regnante Anna Principe Capitulum quoque Maclouienfis Ecclesiae tam audacter id sibi intra diuisionis temporalis fines licere contendit disceptatrice Regina ipsa, & sacro Regis Consilio, ut causa cognita prohiberi oportuerit, quae de eius temporis extant tabulae, & iudicata.

32 Sed & Regale est, minoris tamen notae, veniam aetatis minoribus concedere. l.2. Cod. de his qui veni. aetat. impet. & Bald. d. l. Imperium. & d. l.1. Cod. de iur. aur. annul. item decretum super arrogatione interponere. l.2. Cod. de adopt. item super emancipatione infantis vel abstinere. l. iubemus. C. de emancip. & iure quidem nostro Consuetudinario id Magistratibus non permittitur. Art. 498. inf.

33 Sed & merum Imperium & vitae potestatem tribuere per se & natura, de Regalibus est. c.1. quae sunt Reg. quamquam Consuetudines quaedam in suo territorio etiam id Baronibus permittunt, ut Turon. tit. des droits de Baronnies, quod quidem contra ius est, manente eodem cum feudo apud Baronem.

34 Praedia & immobilia confiscare in Casu & Consuetudine permisso, per se Regium non est, & cuiuslibet merum imperium habenti competit, nisi quidem in crimine laesae Maiestatis, quo casu Principi confiscantur, etiam ea quae in alieno feudo sita sunt, quod Rollandi Cussei casus indicat, cuius etiam ea praedia publicata sunt, quae in feudo Abbatissae Fani Georgij sita erant, quae longo post tempore & ad memoriam nostram vsque sunt per Principes nostros possessa, quamquam aduersantibus Francorum legibus, apud quos Reges tali casu confiscata manu sua emancipare coguntur, hoc est (ut loqui solent) extra manus suas ponere. Et si in crimine laesae Maiestatis vbiusque sita confiscari Regibus volunt, etiam si feudalia quidam excipiant, quod Papae scribit decis. 341. Et quamquam confiscare, nisi certis casibus Consuetudine expressis, permillum non est, quod saepe aduersus Francorum cupiditates propugnauimus, praeteritum in promulgatione Edicti Rulcinonenfis, anno 1565. qua Rex valere Consuetudinem passus est inductum edicto confiscationis clausula ex relatione Curiae Britannicae, tamen in crimine laesae Maiestatis olim vsurpatum ostendunt feodus illud Andense, de quo ante memorauimus, & Baroniae Lanuaciensis publicatio, & Comitum Pontiberianorum iudicium Ordinum sententia sancitum, & saepe alias annotatum vercribus exemplis. Quare ex his, quae diximus, apparet inuilem esse sententiam Doctorum, qui confiscationis ius intra Regalia reponunt, & putant ad solos Principes pertinere, nec in Francia recepimus caput illud, l. tit. quae sunt Regal. nec Bart. sententiam l.1. Cod. de bon. vac. lib. x. & Aluar. cap. 1. §. si quis aliquem. tit. de pac. tenend. Aegid. Bellam. Concluf. 725. incip. pro introductione. De bonis vero damnatorum in crimine laesae Maiestatis diuine id est, haereticis, cui debeant confiscari, disserit Guid. Papae decis. 76.

Ius cer.

35 Vectigalia, tributa, indicta, superindicta, capitationes, iuga, collationes, collectas, portoria, ripatica & quae pedatica Caroli Magni tempora appellatur, & rotatica & vultatica, salutatica, telonia (commatica consuetudines, peages, traistes, & talia soli Principes supremi possunt indidere, l.1. Cod. noua vectig. inuif. Princip. inf. & d. cap. 1. quae sint Regal. Ord. Aurel. Art. 30. & Molin. Art. 33. Idemque praedictorum. Cod. de agric. & cens. lib. xi. quae inter regalia reponit. Bald. l. cum multa. Cod. de bon. qua lib. Et hic locus plane tractatur

A ab Alex. Conf. 145. vol. 2. Oldrad. Conf. 124. Plenius ab recentioribus Parpalia repet. l. placet. Cod. de sacro. Eccles. vers. addatis. Antibol. in tract. de munerib. parte 2. princip. §. testat. & §. vltim. numer. 44. Boer. decis. 126. & 132. Chaff. Rub. 1. §. 4. Tametsi & ripatica, quae & praeter nauigantibus exiguntur, etiam priuatis iure Baroniae tribuunt Andenses. Ea tametsi sunt valde iniquo iure inuicta, antiqua tamen exempla tyrannidis repetunt: Cum vectigalia quae ad contrahendas pecunias tyranni excogitauerant in fluuiorum ripis, in vrbium portis, perque vias & itinera, penitus remisisse Pertinax Imperator ab Herodiano scribitur lib. 2.

B Contra & ab talibus eximere, & immunitatem 36 tribuere plane de regalibus est, siue locis siue personis tribuatur; Cuiusmodi sunt exemptiones, & affranchisamenta a focariis, nec nisi codicillis Regis obtineri possunt, quos in Curia Parlamenti, & apud Rationales promulgari oportet ex Constitutione Ducali Ducis Britanni anno 1451. indicta etiam pensione, vulgo finciam vocant, l.1. Cod. de his qui vacat. a princip. lib. x. C. l. immunitatem. C. de agric. & cens. & toto tit. de im. nem. conced. lib. x. C. & Ord. Carol. IX. Molin. anno 1566. super alienatione de manij Regij edita ea de re est cautum.

Certus, Collegia, corpora, Communitates, sodalitates, *iruelas*, & *esneias* confraternitates quas vocant permittere, conuenicula, conciliabula, consistoria ut nunc loqui coepere interpolata antiquitate valde quidem est regale. l. 1. & 3. de colleg. illicit. l. 1. D. quod cuiusque vniuersi. nomine. & Io. Fab. iam olim notarat. §. vniuersitatem Inst. de rer. diuis. Papae decis. 107. Extant frequentes ea de re Ord. Regum Francie. l. 1599. Art. 185. de fratriis & sodalitatibus & alia. Caroli IX. anni 1564. Artic. 37. & Aurel. Artic. 10. Molin. Conf. Artic. 74. & alia plera quae praeteritum in Religionis dissidio argumento. Sed eas miserranda tempora & obstinata flagitiosorum cotumacia procul cauere. Hec quidem fuisse apud Chaf. tit. des forests. §. 1. Degrad. lib. i. iure xj. Ferald. priuileg. 8. Extant apud Plin. lib. x. hoc in genere consultationes plera quae, & veterum Imperatorum crebrae Constitutiones de conueniculis & Collegiis illicitis, quae ne essent diligenter illi olim cauere, & his quas *iruelas* vocant ab quibus vexatas prouincias saepe Trajanus Plinio responderet. Et haec tempora serio docent magna monstra talibus parentibus ali, nec quicquam in tota Rep. magis esse perniciosum.

E Salinas quod inter regalia reponunt, perquam 38 vetus est auctoritas & l. 1. D. quod cuiusque vniuersi. nom. Paucis, inquit, concessa esse corpora excipit vectigalium publicorum causam, & auri & argenti fognarum, & salinarum. Fuisse etiam olim publicam salinarum procuracionem apparet ex. linter publica. D. de verb. signif. & l. si quis C. de vectig. Pontificibus quoque idem fuisse iuris ostendit cap. super quibusdam §. praeterea ex. de verbo. signif. idem & Imperatores constituere cap. 1. quae sint regal. & ante constitutum imperium fuisse ex salinis vectigal ostendit Salinatoris appellatio & vectigal, & salaria annona constitutum quod ait, Lilius lib. ix. decad. 3. cui qui praerat Halasarchen appellabant alibi salitorem, Cuius Cinc. alicubi Epistolis ad Atticum meminit. & Ioseph. & Calliodorus lib. vj. Variarum Salina, Martio primum Rege institutas Lilius & ceteri prodiderunt, Sed tamen priuatorum quoque fuisse indicat. l. magis puto in princip. D. de rebus eorum, quod & Alex. notauit. l. diuorio §. si vir in fundo post gl'of. D. fol. matrim. & Lud. Rom. in §. si fundum ibid, vbi & se consilulisse

Cuiuslib. 3. aben. cap. 31.

Volaterris scribit in causa ardua, atque ita obnuisse, A
eum in finibus priuatorum reperirentur, quibus multi
conferrent contrarium per d. c. i. tit. que sint regal.
Sed crebris experientibus docetur etiam priuatis ista
competere, & plena sunt iura nostra talibus priuato-
rum salinis, quibus sal non effoditur, vt alibi, sed qui-
bus conficitur & coquitur, veli mortalibus inuentio-
nisi antiquorum exempla, & precarum legum aucto-
ritas cupiditate Principum nostrorum deuotio pro-
uocasset, vt illis Dominis negotiorum facerent ea de
re, quæ postea tempora & viurpatione perquam vetus
& ipsorum Principum consensum comprobasset. Quare
magno dolore honorum omnium sacrum, & ingenti
partis communis detrimento, vt libris artifices magnis
incommodis & publicorum molestis vexati exter-
nis fides quæ cogere poterit propositis arcibus salis co-
quendi, quæ ante exitum non nolescent. Nam apud
Francos Gabellarum salis inuentum, iniuria est tem-
porum Philippi Valesii Regis.

40 Eadem ratio reperit & auri & argenti fodinas &
picarias, quas volunt esse picas fodinas Principibus
vendicare, l. inter publica. D. de verb. signif. & d. c.
super quibusdam, & d. c. tit. que sint regal. quæ ta-
men ipsa non magis Principum sunt, si in finibus pri-
uato reperitur, quam lapideæ aut cretæ fodinæ, quod
ex eo apparet, quod decem ex his cogere Principes
solebant. l. cum d. Cod. de metall. lib. 3. Cod. Et
quæ inde vestigalia postea Romanis colligebantur in
agris publicis Populi Romani fuisse apparet, veluti in
Tauricis in Norico, & Macedonia de quibus Tit. Li-
uius lib. quarto Decadis 5. & Strabo lib. 4. meminit
& Polyb. quoque suo tempore repetas prope Aquileiam
scribit. Fuisse vero vniuersis in Romanorum potesta-
te. Sed & priuatorum fuisse indicio est Cor. Taciti lo-
cus, eum autem cuiusdam quamquam publicarentur
Tyberius sibi seposuisse dicitur lib. 4.

Tit. legimus in
poderis flar.
Ist enim per
fodina apud
Pom. lib. 16
cap. 11.

41 Piscanones de quibus antea tractatum ual. inter pub-
lica. D. de verb. signif. perhibetur, quas picarias nunc
quidam volunt esse piscanones, & quæ litorea nostra
vacantia vocant. nullum omnino de Regalibus tra-
hant origine & iure, quamquam & priuatis possideri,
non minus quam salinas videmus, vt etiam in ipso li-
tore per litina iure quod apparet presentio, aut ab Du-
cibus concessio in priuatorum communi reia transiisse,
quamquam veteri iure occupantium illa fiebat, sed
nunc ista aliaque publica Principibus vendicamus, &
nominatim de piscanionibus statuit c. 1. tit. que sint
regal.

42 Sed & exportandi frumenti ad externas terras fa-
cultas (vt tractat) Regalibus annumeratur & Ordina-
tione Caroli IX. anno 1567. continetur quæ de la poli-
cede dicitur, & Edictis crebris ea de re veniunt, Gu-
bernatores etiam ipsi statuere.

43 Dicamus & de priuatis generis nostre moribus pa-
tium aliquid, Peculiarium ius planè de Regalibus
est. Nec vero minus generis omnia: Sunt enim breui-
cula, quæ vocant, commeatibus quibus appellant breui
de conductis. Id cum pndem Principum proprium ius el-
set, Leonis Baronibus quod dextere, maiusque id ius
illi familiaris gentiliū quod Ioannes Russus Dux de
Gnyoniano Leonio id grandi pecunia redemit, cum
armis Petrus Druydenus Manclere ante asserere sed
frustra contendisset. Origo traditur, cum Principes
nostri, & Reges præci copuloso & plerique importu-
noso litore cetera naufragia fieri prospicerent, lege
sanctæ, ne inuisu suo fisco excedere liceret. Soluen-
tibus periti maris & litorum Duces, venie symbola
breuicula naufragarum dabatur, alpernanibus publi-
cacio nauis & armamentorum indicta, naufragio fa-

cto etiam merces publicabatur, venia facta periculum
rebus nullum & filio naufragum etiam colligere hec-
bat & cetera quæ alibi diximus aduocantibus præstabantur,
quod vocant, *Aras de saluagie*. Tabulis breuiculis suum
nunc, vt olim, pretium est, & inter ceteros licet resi-
dere ea quoque mancipibus vestigialibus eleuantur. Ita-
li quidam, vocant, de quib. glof. Pau. Moit. Borrig. &
alii, d. c. super quibusdam, q. preterea & Arnul. d. tract.
de numeris, §. a modo. num. 44. Sunt & alternis gene-
ris breuicula quibus appellant de uisualis, Commearius
& ipsa sed alio iure.

B Naufragiorum cum ferale & plane crudele genus
sit compendij, & legibus iam olim damnatum, l. nau-
fragia. Cod. de furt. & tit. de incend. cum & naufrag. l.
1. Cod. de naufrag. glof. cap. dispensationes. i. q. 6. ta-
men mirum est consuetudinem penes orbis totius provincia-
rum & regnorum obtinuisse, tam late regnum inde-
mentia animi. Nec solum Britannia & cetera litorea
Gallica. sed & Anglia, Hispania, Romania & infinita
conueniunt, vt de quibusdam Lucas de Penna, & Io.
Plarea testantur. l. 1. Cod. de naufrag. de Neapoli in Si-
cilia Afflictus Cōst. 39. lib. 1. de Gallia, Bened. cap. ray-
natus verbo & vxorem num. 173. & Degraff. iure, 10.
C & nos minui ea de re oculatis testes sumus. Et est nau-
fragiorum ius Andenij quoque foderet Britanno Du-
ci cautum (vt appellatur) sed cum ex opumibus
sint, qui istam litorem, quibus dirone eorum adia-
cent, vendicant, omnino tamen vt de regalibus est iu-
dicandum eademque probanda, quæ hic statuit, pro-
pter naturam & originem rei.

Merces & numidarium nos concedere regale & 46
ipsum est, & alio iure vulgo, quæ de eare est scripta
Principibus impetrantur incutiunt solent, veluti ad al-
sumptum necessario & priuatis (vt loquuntur) cum
tamen Barones Andenij illud quoque iure suo,
D vt & merum impetium concedant, sed insolenti iure.

Falso iure quidem Francorum honorum capio-
nem inter regalia referunt quidam, quæ ex heredita-
ribus caducis percipiuntur, quæ hæc non ha-
bent, vt Bar. & Luc. d. Penna, l. 1. Cod. de bon. vac.
& Stephan. Bertr. Cons. 276. vol. 1. Io. Plat. &
Jacob. Rebus. l. communiarum. Cod. de appar. præf. præ-
tor lib. 11. Boët. decis. 15. putant, nos (deserunt)
solent appellare, vt & Franci quum Alimugium ha-
bent externorum hominum, quibus incolitis ade-
pi non sunt, id est (vt loquuntur) naturalisati. Nos
cuius merum impetium habent tribuimus, in cuius
fundo decedunt, ex Art. 57. & 106. inf. Boët. de-
cis. 11. Bened. c. raynatus verbo & vxorem num. 275.
& num. 171.

Annorat Bald. d. 11. impetium, species sexdecim
regalium, vt ibi 2. lib. alia quidam, Idem Bald. l. 1.
Cod. de iur. aur. anul. & l. rescripta. Cod. de precib.
imp. off. Collegi etiam Lud. Rom. 1. aar paulo pletes.
d. Imperium, quidam & glof. cap. quod transla-
tionem ext. de off. legat. Felv. cap. cum conuincat. ext.
de fon. comp. & cap. cum nobis ext. de rescript. & alij
quidam quibus locis & de referendis item summo
F Pontifici & Episcopis tradunt. Sed tamen non prius
nos, quæ sibi Principes referantur, ea inter regalia pro-
misse habenda sunt, sed ea demum quæ legibus,
Constitutionibus, & naturalis ius talia sunt, vt aucti
non congruant, quam Principi, veluti summi imperij
notæ, & quæ Magistratibus mandari non solent, nec
generaliter mandato magistratu commissa intelligun-
tur.

NOTA 2.

1 An possessionem an prescriptionem tollere Consuetudo
Voluit.

- 2 *In regalibus à sequestratione protinus incipitur.*
- 3 *An præscriptio omnis tolli Consuetudine possit aut pacto.*
- 4 *Centenaria tolli intelligitur hoc Articula.*
- 5 *Generaliter sublata præscriptio centenaria non tollitur.*
- 6 *Regalia domanij sunt.*
- 7 *In regalibus sublata præscriptiones centenaria Ord. Regum.*

¹ *Nonobstant qu'aures ayent accoustumé d'en user.*] Hic magna dubitatio incidit; An possessionem simpliciter vimque & effectum eius voluerit tollere Consuetudo, an vero & præscriptionem etiam, quæ de possessione consequens est. Deinde et si præscriptionem voluit, qualcum de multis tollere intelligitur, an quidem annorum, an sexaginta, an quadraginta, quas solas ordinarias & Consuetudinarias habemus, an & centenariam etiam. Nec exiguam in his momentum est: Nam et si possessionis effectus simpliciter tolleret, possessionis non minima commoda sunt, quæ crebro à Iuriconsultis annotantur, & res per se indicat. Deinde non parui momenti est, in possessione esse pendente controversia de rei proprietate. I. his qui destinauit. D. de rei vend. quod regulare est in controversiis omnibus, vt reus interim possideat. I. res que in controversia. D. de iur. fil. prohibito Cod. de iur. fil. lib. 10. c. licet de prob. in 6. qui locus late exercetur ab Hipp. Marfil. ling. 195. Quo effectu sublato euenit, vt ab sequestratione & manus iniectione extraordinario quodam iure protinus incipiat, contra iuris regulas, & l. 1. c. de prohib. seq. sed. & sublato possessionis effectu, tolli quoque præscriptionem necesse est, cum sine possessione præscriptio non procedat. I. sine possessione D. de vucap. & c. sine possessione de reg. iur. in vj. Dubitationem auget, quod hæc verba, *nonobstant qu'aures ayent accoustumé*, præscriptionem quoque possunt includere. Nec vero amplius dubitamus, quin tolli præscriptio Consuetudine possit, si hoc Consuetudo intendat, quod & alibi facit, vt Art. 273. 275. 286. 277. 338. Qua de re ambigunt Iuriconsulti. Bald. & Sal. l. recepticia. C. de Const. p. & l. vica. C. ne rei dom. vel templ. Panor. Butrig. Imol. c. cum à nobis ext. de præscript. Nec dubitant, quin tolli possit non minus quam pacto aut conventionione partium, de quo gloss. Jacob Bellouif. Nic. Neap. Bald. Mart. Laud. Aluar. Barbat. add. ad Bald. Card. Alex. cap. 1. §. præterea tit. de cap. Corrad. quamquam negent valere, quod omnem omnino præscriptionem tollat. Raph. Com. Alexand. Art. l. nemo potest D. de legat. j. alij. l. centurio. D. de vulg. & pupil. & quos fusc. Tiraq. retract. Con. §. 1. gloss. 2. num. 12. Sed & id quoque valde ambiguum præsupposito præscriptionem tolli posse, de cuiusmodi præscriptione intelligi conueniat. Nam inter priuatos iure reformatæ Consuetudinis nulla longior est quadragenaria sine titulo, aut quinquidenaria cum titulo. Sed neutra, vt nec iuris ciuilibus quadragenaria, valet ad regalia præscribenda, nec vlla minor centenaria aut immemorialis recipitur, vt infra dicemus, & tex. probat. c. 1. de præscript. in 6. & d. c. super quibuldam. Nec putandi sunt Reformatores, cum de præscriptionibus priuatorum statuerent, eam aut voluisse aut potuisse decurtare, quæ speciali iure Principi cõpeteret, & quæ in regalibus usurpatur iure ciuili, nec Principem in ordinem cogere voluisse putandi sunt, cum præsertim hic Articulus positus sit sub titulo, *des droits du Prince*, imo vero hic præscriptione nullam inducunt, sed omnibus derogant. Hæc cum ita sint, nec vlla præscriptio centenaria breuior contra regalia valeat, consequitur Consuetudinem de centena-

ria intelligendam, id est, de ea sola, quæ contra regalia usurpetur & locum habeat, vt scilicet effectum suum Consuetudo porrigat ad eam præscriptionem, quæ propria & sola valet & obtinet in talibus. Alioqui quis effectus quadragenaria derogasse, quæ per se & citra derogationem nil obstat? Denique & pro regula traditur, in omni derogatione præscriptionum huius derogari intelligendum, quæ pro natura & conditione subiectæ materiæ usurpentur, veluti tricennaria, cum de personali actione quaritur. Nam quæ utilitas esset vicennaria derogasse, quæ minor est quam vt obtinere possit contra personalem actionem, & per se iniuriis est etiam sine derogatione. Hæc sententia & vera, & iure, & ratione sustinetur, & olim fuit Baldi & Prepositi c. 1. ad finem tit. de capitul. Corrad. c. vlt. & c. cum ex Officij. ext. de præscript. Bertach. in diction. verb. præscriptio tollitur Art. Conf. 15. incip. Reuerendissime Domin. Fely. in Rub. ext. de præscript. Tiraq. in retr. conuent. §. 1. gloss. 2. num. 25. Art. l. cum stipulatus sim à Proculo. D. de verbo. obligat. Panor. c. 1. ext. de præscript.

Quo fit, vt huic quoque centenaria derogare intelligenda sit Consuetudo hoc tex. cum nulla alia ne iure quidem opponi possit regalibus, de quibus agitur hoc tex. quamuis alioqui generali præscriptionum abrogatione, eam quæ centenaria est abrogari non sit putandum, quia talis derogatio satis virium & effectus habeat ad ceteras minores, nec porro procedenda sit ad hanc immemoriam extraordinariam & singularem. Quod si nullæ eius vires essent, nisi in centenaria quoque exercerentur, ad eam quoque produci derogationem conueniret. Quod Bald. Angel. Salyc. & ceteri norant. l. 1. C. ne rei dom. vel templo. l. omnes C. de præscript. 30. annorum Alex. in l. nemo potest in fin. D. de legat. j. Angel. & Platea. si quis decurio. C. de decur. lib. 10. Papæ Decis. 409. Denique & quos magna copia & vbertum retulit Tiraq. in retract. conuent. §. 1. gloss. 2. num. 23. & Chaff. in titulo, *des mains mortes*, & Francis. Balb. per diligens scriptor tract. de præscript. quinta parte quintæ partis. q. 9. Existiuit quidem ciuili sententia est, Sed regi legibus, & recepto vtu fori, & Constitutionibus Regum, res extra dubium est, cum regalia penè omnia rei dominicia, id est, patrimonio Coronæ domanio Principis annexa sint, & iura sint perpetua & ipsa & in domanio comprehensa, & iure numèroque domanij habita, quæ alienari, cedi, vel transferri in alium nequeunt villo titulo, & reiecta etiam & irritata quamlibet centenaria præscriptiõne & immemoriali. Quo de iure extant Francis. l. Ordin. anno 1539. mensis Iulio Parisiis promulgata, alia item Caroli I X. Regis Molinis edita anno 1556. quæ expressè superiores difficultates prædicunt. Nam & possessiones ipsas reorum irritant & earum effectus, & à præhensione, & manus iniectione volunt inchoari, in omni reuinionum materia, ita vt nec prouisione quidem, vt loquuntur, fieri velint possessori pendente lite valde quidè præiudico, extraordinario, & ita etiam dicere fas est iniquo iure. Certe quidem regie & summo præscriptiones omnes ad nihilum reducant. Itaque iam dubitari non potest in domanialibus Principis, quis sit vltus Consuetudinis huius, quæ vltà vulgatam domanij causam, etiam de regalibus, id est, prærogatiuis specialiter Principi reueruatis in signum supremi imperij statuit; Cuius Constitutionis rationem posterius reddemus. Nunc de sensu tantum horum verborum (*Nonobstant qu'aures*) agimus. Nec vniuer sententia Marth. Afflic. Conf. 3. num. 10. lib. iij. nec alia. 31. lib. iij. qui diuersa quidam ab superioribus, sed tamen locis suis circumscripta scripserunt.

NOTA 3.

- 1 *Hæc Consecratio leges civiles tollit.*
- 2 *Domanium Regium alienari nequit, & quare.*
- 3 *Regalia, quæ domanij non sunt, præscribi possunt.*
- 4 *Superioribus suprema inestibilibus, & communari nequunt.*

1^c *Ita n'en ionyrent.* J. Hæc dispositio negativa est, & prohibitoria, & perhumanum illud responsum iurificum liti omnibus, d. de perpet. & tempo. præcl. tollit & l. nitas. C. de iure fil. lib. x. Extrat super eodem fere argumento elegantissima & plena humanitas Tenjam responso ad C. Plinij relationem lib. x. epistolarum epistola cuius initium est, Sicut largitionis, quæ post tempus legitimæ de fiscalibus reliquiis inquit vocat, quia cuiusmodi conventionibus necesse sit minorum securitates conuelli. Huic etiam fuit Imperator l. competit C. de præscript. 30. anno. & d. l. C. n. rei dom. vel templo. Et autem idem quod hic constitutum, d. Ord. anni 1399. & 1366. quæ possessioni & præscriptio rei domanij dominatorem obstat, quod legibus regni domanium & patrimonium regni perpetuo inalienabile est, nisi ex his duabus causis, quæ. d. Ord. continentur, tamen constitutiones Regum veteres causam donationis sacrorum locorum addebant, sed fringente pietate, & inuidia mortalium, qui rerum potantur, ea causa exempta. Non minus itaque vitium rei inelle ad impediendam alienationem volunt, quam facis ipsi, & ceteris quæ humano commercio eximuntur, propter incapacitatem vendendi in possidente, quod illa Ord. 1399. expressè pro causa aduic & ratiocinatur, quæ causa multis sæpè insigni fraude fuit, quamlibet nullis titulis mis. Ergo sacris panificari, & negari potentiam præscriptiois possessionis & commercij in aquo est, ex sententia Angel. & Bald. l. omnes. C. de præscript. 30. anno. Placet d. l. i. quis decurio. 3. Fely. in rub. ext. de præscript. Est enim vitium impæcibilitatis reale, & ipsi rei implicitum & innati, & malum fidem eamque perpetuam implicat, quæ a lege introducta res afficit, & personas inhabilitat, quæ mala fides tunc est, ut ne ad lucrum quidem fructuum proficiat, sed eos restituere cogatur, qui eos de re domanij præcepit, quamlibet iusto titulo acquisita præter expellens sine per se, siue per auctores perreperit quod Ord. 1366. prioribus aduert. Hinc illa sententia Fely. c. accedentes, vers. falli secundo. ext. de præscript. Quod ea quæ de iure communi non cadunt in possibilitatem acquisitionis, nec præscribi quidem possunt etiam tempore centenarij, ex sententia Io. And. c. vlc. de præd. in 6. Alex. Conf. 141. notab. 2. lib. 1. & Conf. 74. vol. 4. Matth. d. Conf. 8. num. 16. lib. iij. & Conf. 1. num. 6. incip. quadragesimæ. eod. lib. & Conf. 7. lib. 3. num. 6. Abb. & Fely. c. cum ex officij. ext. de præscript. Est igitur sine dubio in materia domanij, & rebus dominicis per hæc verba (*Ita n'en ionyrent*) tolli & possessionis effectum, & præscriptionis potestatem in omnibus regalibus, quæ de domanij no sunt. Quod si quæ talia sint, quæ in domanium non cadunt, & alienationem eius aut annexorum iurium non continent, sed in prebenue uti duntaxat & honore consistant circa rerum & villarum venditionem, sales & credi & præscribi posse ratio suadet tempore centenarij, veluti ius cognodi collegij, aut quæ pedatica, alij pedagia vocant, colligendi eo loco ubi Rex nunquam habuit, & cetera quæ inanes rerum titulos tribuunt, nec de re dominica quidquam villatatis detrahunt, quia talia in domanij non sunt, nec

A in iure formato, nec finis & intentio ordinariarum super rebus domanialibus obstat. Nam nobilitatio, legitimatio, monete signario, tametsi talia videri possunt, tamen pro exemplis non posui, quia de his omnibus pecunia & reditus regi penditur, id est, finanzia taxatur in recompensationem iuris, quod alienari in legitimo futuro successione, in nobilitato debitorum ignobilium & intributionum, quibus eximitur nobilitatus, in moneta (*le seigneurage & profit des benoies*). Nam interum imperium hi conceditur, quod ante iur formatum, multæ, constitutiones, & multæ villarum alienantur, & alienationem domanij resipiunt: hi Rex, cum ante haberet, autem concessit. Sed quæ alienationes non sonant quamquam principi reuerentia, & ipsæ, iure & natura sua, tamen alienantur, & ceduntur, & præscribuntur, ita tamen ut superioritas, & cogniti, eorum nomine, & adactore Coronæ sit semper salua. Inde & Principes quibusdam legem perueniunt ut & Pontifices per Comites Palatinos, & moneta signare, sed perquam raro, & veshgal colligere, & ripatica, & pedatica, & focaria (*impôts & billons*) olim Baronibus, interdum Ducibus nostri colligere permittunt. Quam & Ducatus & Marchionatus quosdam ab regibus cædendi receptum est, circa villas aut obsequij, aut operæ retentionem, aut feudalis cuiusquam debiti, adeoque & quod magis mirandum sit, circa homagij aut sacramenti retentionem, quod propemodum recti feudi nature & substantia repugnat; Nec legibus regni fieri istud possit. Sed iure feudorum fieri non erat inaudium, quod de infestatione Ducatus Mediolani Doctores memorem in d. l. imperium, quod datum est extra seruij villis recedentem libere, & absolute, reuerentia tantum fidelitate & Camera imperialis iudicio iurisdictione & summatione, & Regni Sicilia iisdem ferè legibus à Pontificibus est olim Regibus concessum. Quod cum sit, non rectè à Doctorebus traditur summum imperium communcari, quod verum non est, si summum imperium in genere primo, prout Principi soli congruit, accipimus, eum sui coronæ semper per illibatum maneat, intactum, & impatiabile & inseparabiliter hæreat in persona Principis, nec quod concedit idem sit numero & specie, cum eo quod retinet, innatum nullis imperiabilibus, sed quod in principe genus est summum in inferiore sit species, & subalternatur generi primo proprii mutationis, personarum, & habent se ut productum ad producentem, & genus ad generantem. Manet igitur solida potestas in principe concedente, nec in alium transit æqualitate participationis, sed per deductionem veluti locum accessu de magno igne, ita ut concedenti nil precat de suo supremo iure. Quare solet in prout bibo dicere, Cæsar erogat, & nihil ei perit, quod intelligendum de his quæ supremi imperij iure titulis regalibus adherent. Alioquin quia ita interum imperium concedere possit certo loco, ut nullum ibidem retineat dubium non est, sed id intelligendum de meo imperio vulgari, quod in commercium cadit. Nam supremum à quo & relictus pendat, & recogniti, & fideihas, neque alienatur, neque communicatur cuiquam, est cedunt prima instantia cognitio & iurisdictione, relictus saluo & iure coronæ inalienabili & inestibilibi.

NOTA 4.

- 1 *Titulus hic cuiusmodi intelligatur, & à quo haberi debeat.*
- 2 *Titulus in alienatione domanij, non nisi ex duali causâ sit valis.*

- 3 *Quæ fidelitatem, homagium & ressortum supremum non tangunt, quamvis regalia cedi possunt.*
 4 *Regalia ut imperium separari à Regibus possunt, sed non regno.*
 5 *Rex ciuitates alienare non potest.*
 6 *Indefinita concessione feudi, regalia non veniunt.*

1^d *S'ils n'auoient titre certain.*] Hac verborum conceptione apparet titulum in specie & in diuiduo requiri, vnum ex his qui iure ciuili traduntur, recepti ad acquirenda rerum dominia. Nec tamen in subiecta materia regalium quiuvis titulus & vulgaris sufficit, sed est necessarium ab eo haberi, qui omnino dare poterit, dari vero nequit, nisi ab Principe summo in regalibus, aut ab eo qui de eo comparauit. Acne à Principe, quidem habitus prodest, nisi ex duabus causis, quæ d. Ord. 1566. memorantur, scilicet in appanagium regionum liberorum, aut bellorum causis & Parlamento- rum decretis: extra eas causas nullus est probabilis titulus. Itaque fallit hic vulgata regula præscriptionum, quæ habet, Titulo ab eo habito, qui rei Dominus sit, dominium transferri, si ab eo qui Dominus non sit, transferri visu capiendi conditionem. Nam neque Rex quamlibet Dominus dominium transferat extra supradictas causas, neque alius præter Regem vsu capiendi conditionem transfert, propter prohibitiuas dispositiones Constitutionum Regiarum, de quibus ante diximus, vitium perpetuum & incapacitatem personarum, & impossibilitatem commercij. Quin in domanialibus ne præscribendi quidem conditio transferitur, sublatæ per ordinationes omni præscriptione contra Regiam quidem: Nam si res ab eo semel alienata sit Regia & permilla de causa, præscriptio inter priuatos quidem non maior requiritur quam quadiagnaria & vulgaris sine titulo, aut quindecennaria cum titulo ab possessore translato. Hic igitur si queritur, an dari in regalibus titulus possit, sic in summa constituendum; Quæ ante vt symbola summi imperij & Coronæ propria posuimus, homagium ligium, fidelitatem, vicinum ressortum nullo titolo alienari possent, itaque ne quis homagium præstet vt fidelitate abfoluetur, vt ad Regem aut eius Curiam non ressortiatur (vt loquuntur) nulla partium conuentione, priuilegiò fieri potest, aliqui plures Reges indefinita & vniuersali emancipatione existere contingeret absoluta munitione, quod olim in Yuetoti Rege accidisse tradunt Francorum Annales, & regium saltigium consumi per partes pluribus acephalis factis. Hæc ferè Baldi est sententia auct. quas actiones. C. de sacros. Eccles. 10. Baptisi. Caccialup. d. l. imperium. q. 15. num. 43. & attigimus. Art. 28. Molin. §. 1. glof. 5. q. 1. num. 49. & 50. Præterista, si quæ sunt, quæ ista tria non oppugnent, & fidelitatem, homagium, ressortum non dissipent, alienari, cedi, transferri & præscribi possunt iure quidem ciuili, & legibus regni. Quæ domanij fundi nō possunt, extra supradictas causas ne centenario quidem tempore. Quamquam non rectè ista Doctores scholastici confundit, nec personas à rebus separat. Neque enim queritur, An Imperator imperium possit deponere, quod l. Syl-la fecit, & dicitur Iulius Cæsar, tum Augustus & Tiberius cogitasse, An exuere, aut deponere, quod fecerunt Diocletianus & Max. Hercules & nuper Carolus V. Imperator, An item in alium transferre, aut partiti, quod Gordiani tres vno & eodem tempore fecere, & Gratiani Valentiniani Theodosij & Arcadij simul constitutiones quædam in Codice extant, de quo imperitè litigat glof. c. in apibus 7. q. 1. Imol. l. vlt. D. de hæred. inst. Alex. & Iac. l. imperator. D. de legat. j. Alb.

Argentram, in Conf. Brit.

1. bene à Zenone C. de quad. præscript. Nec An de vno imperio duo fieri possunt, vt olim factum est de imperio Græcorum Constantinopoli sub Leone & Carolo Magno, aut posterius Trapezunte, de illo ipso Græco, cum Trapezunte ante de manu Constantinopol. mitterentur, qui Trapezuntem & Pontum regerent. Nec an de pluribus vnum, quod Mahometus 2. Turca. fecit deleto Constantinopolitanorum genere mox & Comneno Trapezunte, quæ ad vnū redacta iam sunt, & Tiberium Cæsarem de Romano imperio tria facere cogitasse Dion. lib. 57. scribit. Sed hoc potius, an manente vi imperij ius summe potestatis, quod et cōpetit, in quemquam transferri possit, & quicquam priuatus abfolui recognitione: Quod iure pernegat, nisi & imperio translato, aut communicato. Quid patrum ætate contigerit in Flandrensi cōtrouerfia inter Franciscum primum Regē & Carolum Quintum Imperatorem omnes scimus, sed fieri potuisse integris legibus regni negant omnes, & iura hæc sæpius armis transiguntur, cum ne vnam quidem ciuitatem ab Regia Corona emancipari posse statuunt, antiqui in c. intellecto. ext. de iureiur. Abdicet igitur Rex Regnum, potest & licet in eum qui succedere debet legibus Regni, sed ab rege quicumque is tandem futurus est iura suprema separari nō poterunt. Cetera quæ infra sunt, & iura Coronæ suprema non impugnauit, transferuntur siue expresse concessione inuestiture & concessio- nis, etli regalia c. 1. de præscript. in 6. & d. c. 1. quæ sint regal. & d. c. super quibusdam, siue in genere præsup- polita concessione feudi à quo ista iura dependant, vt iam olim concessa, quod Molinæus explicat d. §. 1. glof. 5. Zaz. lib. de feud. part. 6. & Claud. Aqueen. in summa feud. tit. qui fei. dar. poslimit. 2. Nam in noua concessione feudi nihil eorum, quæ regalia sunt, comprehendi possē adiungunt, ac ne exprellis quidem similia, nisi D. specifica & indiuidua expressione eorum quæ conce- duntur, quod Panor. notar. c. quod translationem. ext. de off. legat. vlt. notab. Aud. ller. Prapof. & ceteri c. 1. tit. quæ sint regal. Doct. l. 1. D. de off. eius cui mand. est iuril. Rom. Conf. 271. Cast. Conf. 63. vol. 1. Iac. Cōf. 45. vol. 1. latè Fely. c. cum à nobis. ext. de præscript. & c. quæ in Eccles. ext. de Cōstr. & c. sedes. ext. de rescript. Io. Monach. Io. And. Philip. Franc. Dominicus c. ge- nerali verbo regalia in 6. Boër. Decis. 50.

Hæc ferè sunt, quæ de iure in materia regalium vsus recipit, quæ que tot millibus versuum schola persequitur, & implicat magis quam explicat vulgo in l. imperium & Cano. d. c. 1. alij. d. c. super quibusd. c. cum contingat, ext. de for. comp. c. quid translationem. ext. de off. legat. c. per venerabilem. ext. qui fil. put. legit. & d. c. quæ in Ecclesiis, neque ista è scholæ vmbraculis fideliter percipi possunt, cuius fiducia cum ad puluerem ventum est, plerumque vsus experies fallit.

NOTA 5.

- 1 *Quasi possessio iuris non sufficit ad prouisionem quando ius commune resistit.*
 2 *Priuegium allegans malam fidem allegat.*
 3 *Possessio contra ius non releuat ab onere probandi.*
 4 *Patientia Officialium Regni non nocet Regi.*
 5 *Quando præscriptio tituli loco habetur in regalibus.*

Titre.] Titulos accipimus quomodo & iure ciuili, ite priuegia Regum d. c. de præscript. in 6. & c. 1. quæ sint regal. Sed eos expresse probari & scriptis oportet, nec quali possellio iurium regalium sufficeret ad obtinendum contra Regem, siue in petitorio siue in poss. iustorio aut prouisione, cum priuegium allegans 2.

e cōtra ius commune, malum fidem allegat, quod Bald. & Doct. ante l. si solemus. C. de probat. Bald. l. nō ignorat. & l. v. in contrarium. C. qui accid. pūll. vbi negat neulam contrarium nisi iustificat per pōssessionem, & probandum esse privilegium. Nam nec pōssessio, que est cōtra ius commune, releuat ab onere probandi ca. de decimis, de rel. sp. in 6. Bald. l. c. de D. de probat. & v. ante diximus, etiam pōssessiones effectus ad ubilant reducere ex cōsuetudinibus Regum, unde hi, vt nec diuinitatem & pōssessiones facias, nec tenure (vt loquuntur) ad id valeat, sine iura temporaria sunt impugnandi, sine pōssessione propter multiplicem pōssessionem, quia titulo non confirmatur, quia cum lex, ius commune, & cōsuetudo oppugnent, etiam pōssessiones tales pōssessiones non sunt tituli, sed ad probationem titularum & iurium fideiūm repertae ad interuentionem obliuionis, nec in talibus disponant, aut conditiones realium mutant, sed res, quales sunt, monstrant & probent, quod Molin. recte disputat. §. 1. glof. §. num. 22. & seq. Nec quisquam ad confirmandam pōssessionem parentiam Regiorum Officium opponat, quae Regi obesse nō debet, & expresse infringitur d. Ord. 139. Non valet igitur pōssessio quamlibet continuata ad obtinendam pōssessionem in materia regali, nec ea recte probatur (tenetur) diuinitatem aut pōssessionibus, vbi omnino titulus probandus est, & ius commune pōssessionem resistit, & Ordinatio eam infringit & debilitat, quem locum Francis. Balb. in lib. pōssess. parte 2. partis tertiae q. 6. num. 22. persequitur. Io. Baptista d. Imperium. q. 5. num. 47. Bald. Conf. 70. vol. 1. expresse Felyn. c. cum nobis. ext. de pōssess. Molin. d. §. 1. glof. §. num. 2. & iterum §. 14.

Sequitur igitur inquirere, an cum hic titulus certatur, pōssessio pro titulo habeatur, in quo traditur, que collibilia sunt eadem & pōssessibilia esse, c. mouit. ext. de iud. & l. viros. C. de iur. Off. Ergo quibus casibus regula credi possunt (quod quando sit, supra diximus) eadem pōssessibilia poterunt d. c. de pōssess. & d. c. super quibuscumque, & pōssessio pro titulo vbi, centenario quidem Doct. d. Imperium Bald. d. parte 2. tertio partis q. 6. num. 22. l. fac. l. 1. de iur. omniū fideiūm. Bald. d. pōssessio incip. Romanus Apollus.

Contra est in his que d. c. d. posse negauimus, quorum pōssessionibus resistit, & cōditiones Regum obstat, nam & pōssessionem irritant & abolent. Ideoque pro titulo in his pōssessio esse non potest.

NOTA 6.

1. *Præscriptio centennaria non est titulus.*

2. *Licet pro titulo, privilegio, lege, habeatur.*

A 3. *Titulus debet esse certus in regalibus.*

4. *Exceptio nisi etc.*

Certum.] Magna & præcia illa necessitas est, & restrictio que certum, specicum, & determinatum titulum exigit. Quare præscriptio quamlibet centenaria iure quidem cōsuetudinario talis non est, quod ex eo patet, quod in lūco prætendente decimas eadem pōssessionem oportet probari, & vltima cum titulum allegari, quod late Balb. persequitur in d. recte, de pōssess. prima parte quintae partis, q. 7. ad fin. Non est igitur præscriptio centenaria titulus, licet quandoque pro titulo habeatur, non resistit & identitice, sed est qualiter & per equipolens. Et quamquam tali pōssessionem multa magnaque in iure privilegia tribuuntur, quod Bart. ant. l. si publicanus. §. in omnibus D. de public. Alex. Conf. 7. vol. 1. Balb. vbi sup. Et rerum parte 2. tertiae partis, q. 6. vt scilicet vice legis habeatur, & tantum possit quanti Rex cum causa, quod ait And. l. d. c. 1. quæ sint regal. c. c. l. 1. quoniam de hum. col. 1. & titulum præsumi faciat, etiam si non allegetur, quod Cy & Angel. & Cast. putant, l. i. c. de pact. tamen hoc casu cōsuetudo tales sententias & singularia iura non admittit, propter vim & incapacitatem in pretendendis, & rei ipsius imperiositatem. Quo casu negant illa ipsa privilegia locum habere Io. Monach. & Io. And. c. 1. de pōssess. in 6. Felyn. & Panor. c. causam. ext. de pōssess. P. norm. c. quanto & c. vlt. ext. de cōsuet. Bald. l. 1. C. de emancip. lib. Bald. vbi sup. vbi de iure communi, id quoque locum habere volunt. Igitur certus hic & specificus titulus in regalibus probandus est, nec allegare sufficit, nec vicini tituli obnare centennaria pōssessio, alioqui nihil pōssessio. Hic igitur casus à communi & vulgata pōssessionum regula eximitur, quæ procedunt sine titulo spatio X l. annorum, hæc nec centum quidem annis proficit, nisi titulus doceat & adhuc regula que donauit sunt, non includit. Quæ omnia sic accipimus, etiam aduersus Principem controuersia est: Nam inter priuatos, vulgares & solite pōssessiones procedunt & ordinantur, Quia alienatione semel à Rege ritè facta, iam exinde fit via ad omnia commercia, contractus, & pōssessiones omnia, per legitimas alienationes. Specialis igitur titulus exigitur non generalis, aut per relationem ad aliud, per ea que late tradit Turq. in legib. cōm. glof. 7. num. 138. & quod magis mirum est, possident in cumbit probatio, & interim res sequatur propter incapacitatem pōssessionis, privilegii allegationem, & iuris ciuilis repugnantiā, & vitium rei ipsi perpetuo affixum. Hæc de regalibus in summa sententia nostra est, quæ non alibi formale accuratius adhuc sunt tradita nec in scholis doceri possunt.

Nomen
religiosus
Chap.
et huius
modi
pōssessio
aperta
sola
d. pōssessio
nec, q.
ext. 138.

ARTICLE LVII.

L n'appartient à aucun, auoir iouissance^b des choses esgrauées, s'il n'a iuste iustice, aux lieux où elles ont esté^d trouuees.

Ad nullum pertinet habere possessionem^b rerum repertarum, nisi habeat superiorem jurisdictionem seu merum imperium, in locis in quibus^d reperta fuerunt.

NOTA 1.

1. *Cōsuetudines de adeffo et Elpaues.*

2. *Que sit significatus vocis Elpaues.*

3. *In quo differant à thesoro.*

4. *In quo à rebus derelictis.*

5. *Guerp. quid & guerpit.*

ARTIC.
XLVII.
NOUVEAU
CONS.

¹ *Il n'appartient.* Hic Articulus de his constituit, quæ Franci vulgo *Espaves* appellant, de quibus extant Consuetudines Prouinciarum variae, vt Ambian. tit. *des droiſts des Seigneurs*, Art. 77. Borbo. cod. tit. Art. 336. Autcl. tit. *des Espaves*, Art. 156. Aruer. cod. tit. Art. 1. & seq. Burgund. tit. *des Iustices*, §. 2. Comitatus cod. tit. Art. 7. Trecent. tit. *des Iustices*, Art. 519. Meldens. Art. 205. cod. tit. Caluimont. cod. tit. Art. 94. Burdegal. tit. *des Espaves*, Art. 105. Pictonum tit. *des Bastards*, Art. 233. Blesens. tit. de iurisd. Art. 26. & Art. 32. Niuernens. tit. *des Iustices*, Art. 1. Turon. tit. *de moyenne Iustice*, Art. 9. &

² *tit. des Espaves*, Biturig. tit. de præd. §. 1. *ESPAVES* autem vocandi causa videretur fuisse, veluti bruta pauore in deuiā ablata, meminit horū Io. Fab. §. vlt. §. apium, & §. examen. Inst. de rer. diuis.

³ *Des choses esgarces.* Hæc verba rectè & suo sensu accipiendi sunt, hoc enim significatu ea solum intelligenda sunt, quæ Dominis imprudentibus & nolentibus excidere, quorum dominium Domini perdere noluerunt. Nam quæ consulo Domini reicere eo animo, vt pro derelicto habeant, in dispositionem iuris cadunt, & protinus sunt occupantis sine necessitate huius Consuetudinis l. 3. §. in amittenda. D. de acq. possel. l. 1. D. pro derelicto. Nec de talibus hæc verba intelligi conuenit, nec his congruit vox *esgarces*, ergo nec dispositio. Sed & *admonitio* vox generalis est, quam vt rei conueniat.

Ceterum naturali præsumptione, *esgarces*, potius præsumenda sunt quam derelicta, nisi res planè sint nihili, cum nemo iactare suum velle præsumatur, & vetare intelligatur quisque rem suam ab alio intercipi. l. qui vas. §. vetare. D. de furt. Sed nec thesaurus in hanc dispositionem cadit, de quo sup. Art. 53. cum diuersa sit distinctio rei & potestas vocis, vt eo loco tractauimus: verus Consuetudo ius talibus fruendi, *Guerp.* appellabat, patria voce quidem obsoleta, à verbo *guerp.*, quod veteri Francorum lingua deferere & relin-

quere significabat: & Pictau etiamnum vtuntur. Inde in veteribus monumentis & archiuis Cameræ Computorum. *La guerpie*, alias, *la reliete*, id est vidua, & *desguerpier le fief*, id est, deferere. Ceterum hæc de immobilibus sunt intelligenda: Diuersa de immobilibus vacantibus dispositio est, quod nos dicemus Art. 311. & 509.

NOTA 3.

ESPAVES, meri imperij sunt.

^c *S'il n'a haute Iustice.* Scribunt alicubi authores veteribus Gracis Magistratum fuisse, qui *idies noyes* diceretur, qui de rebus repertis ius diceret. Nunc cuius est qui merum imperium habeat, quo iure pleque Prouincia vtuntur multæ etiam diuerso, cum sint quæ Iurisdictioni simplici, sunt item quæ mixto imperio tribuant, quædam ab æstimatione rei reperiunt, inter Imperium & Iurisdictionem partiantur. Sunt & quæ ex qualitate rei Iurisdictionem illi aut illi tribuant; Mafuerius mixti potius Imperij esse putat. §. item bona, tit. de Iudicib. Suusigitur cuique regionis mos gerendus est.

NOTA 4.

Dominium quaritur apprehensio.

^C *4 Trouuee.* adde & *apprehende*, Quod si ante apprehensionem alienum in territorium transierit, effugisse spem eius qui tatum aspexerit existimanda sunt, quod & in feris quoque traditur. §. apium, vbi Io. Fab. Inst. de rer. diuis. l. naturalem. §. illud quæsitum. D. de acq. rer. dom. Doct. l. 1. D. de acq. possel. attigimus Art. 12. sup. In quo tamen Articulo diuersa est dispositio propter radicatum Iurisdictionem ex delicto, & continuationem prosecutionis, qua de re videndus Chaff. tit. *des Iustices*, §. 1. verbo, *aduenné*.

ARTICLE LVIII.

CHOSE trouuee^b doit estre gardee^c par quarante iours, &^d durant ledit temps doiuent estre faictes^e trois bannies par^f trois Dimanches, ^{ARTIC. 21 VII.} apres la grand' Messe de la parroisse, où la chose a esté trouuee, ^{NOUVE.} &^{CONS.} aux marchez, ¹ ainsi qu'il est accoustumé^k au pays. Et apres lesdits quarante iours & bannies deuëment faictes, le Seigneur¹ qui a haute Iustice sur les lieux, ^m la peut exploicterⁿ & en retenir à luy les deux parts: & en bailler^o l'autre tier à celuy qui a trouué ladite chose, ^p tous despens & mises prealablement payez³ sur ladite chose. Et si parauant^t que ladite chose soit despenduë (ores que lesdits quarante iours soyent passez) ¹ aucun aduouë^t & verifie la chose siennene, ^u il la doit auoir & recouurer, ^x quelque part qu'elle soit, ^y ou l'argent qui en sera prouenu: ^z en payant par luy tous loyaux fraiz, mises & despenses. ³ Et apres ladite chose despenduë, lesdits quarante iours passez, &^{bb} bannies faictes, comme dessus, le Seigneur^{cc} ne autres ne sont tenus respondre de ladicte chose. Et celuy qui exploicteroit ladite chose trouuee, sans garder la forme cy dessus, ^{dd} chet en crime.

REs reperta^b debet custodiri^c per quadraginta dies &^d interim debent fieri^e tres proclamationes per^f tres dies Dominicos^g in fine maioris Missæ parrochiæ in qua res reperta

Argent. in Cons. Brit.

L ij

fuit^a & in mercatibus, ¹ pro consuetudine cuiusque^b loci seu fori. Et post hos quadraginta dies & proclamationes rite peractas, Dominus^c habens superiorem jurisdictionem in his locis, potest eam vendere^d seu retinere in sua manu usque ad duas partes, & tertiam dare^e ei qui rem reperit^f omnibus expensis deductis^g super ea re. Et si antea^h quam res consumpta sit (quamvis predicti quadraginta dies sint elapsi)ⁱ quis eam vendiderit^j & probet rem suam esse, ^k debet eam habere & recuperare, ^l ubicumque sit seu per quascumque manus ambulaverit^m aut pretium ex ea profectum, ⁿ sed refusus antea omnibus expensis, ^o Et si res sit consumpta predictis quadraginta diebus elapsis, & ^p proclamationibus factis, ut supra, Dominus^q nec alij tenentur respondere de re consumpta, Et qui rem repertam sibi vendiderit, formula supradicta non servata, ^r furri obstringitur.

NOTA 1.

Rei reperte Dominium ad quem spectetur.

^a *Chose trouvée.* In hanc eandem sententiam extat & Burgundia Consuetudo, ut. *des Justices* §. 2. & 3. Comitatibus Art. 8. Nivernensis cod. tit. §. 2. Turonensis ubi sup. §. 2. Senon. tit. de *hauc Justice*, o. Andegavi. tit. de *seignurs temporels*. Art. 40. Bourbon. Art. 36. Proinde huius Articulari materiam. Iuriconsultus in plures casus distribuit, l. *salvus*, §. qui alienum. D. de furt. Qui alienum quid faciens (inquit) lucrificandi animo sustulit, furti tenetur, siue Dominus ignoret, siue sciat. Eius vero quod a Domino consulto reiectum sit, aut derelictum, furtum non sit. Quod quis sustulerit, ut Dominus indicaret, repertum furti non obstringit. Hæc quidem Iuriconsultus in summa quinquam satis verbosè, sed & eisdem sententiæ Canon extat c. si quid invenitis, & c. male puratur, 4. quæ l. 1. ^b *Don estre gardé.* Intellige *para l'usage*. Nam primariorum non est talis custodia, & auctoritate indicantis consignari debet, quinquequæ si nihil aliud vitijs proponitur & alioqui rectè promulgata sunt edita, & cætera ordine, peracta, non habet quicquam quod conqueatur, cum non inter sit quod res inter sit custodia, modo integra sit.

XL. dies integri esse debent.

^c *Par quazant inveni.* Intellige integros rotos, non inchoatos, quod dictio (per) importat addita accusatio ex sententia Bart. & Doct. l. si cui legetur in princip. D. de legat. 1. per Lyrbani. §. pernoctare. D. de verbo. sig. Beirauch. in Diction. dictione, per. Sed & continuatos non interpolatos esse convenit, ex sententia Bart. & Lud. Rom. simili quidem in casu l. vlt. §. quoniam. D. de publican. Alex. & Lud. Rom. l. siudem. D. de iur. om. iud. Alex. latè Conf. vlt. vol. 4. & Conf. 34. vol. 5.

^d *Durante le temps.* Sed & postulationis magis, cum longius intervallum Domino hoc modo datur ad rem repertandam, & pinguis (ve loquuntur) strisitat Consuetudini, & melior conditio absentis sit, quod semper licet, glof. l. vlt. D. mandat.

^e *Citationes per edita praticantur in casibus corporibus & collegiis.*

^f *Trois banieres.* Hæc edictorum solemnitas perpetua ferè est Consuetudinis in rebus momentolis, ut inf. Art. 8. & Art. 66. & 286. & Ord. Francisci Laurentii 1566. Art. 27. *des crimes & aux forains*, & Ord. Henrii II. de ordres. Art. 3. Eadem ratio & significatio de denunciationum, quæ collegiis, universitatibus

A bus, & corporibus sunt, & curatores rerum communium non habent, de quo Io. Feb. §. omnium infir. de puen. tem. leg. Sed hic locus latè exerceatur ab Rebuffo in concord. tit. de Constitut. glof. verbi Gallicis Prælati.

NOTA 2.

Solemnes promulgationes in parochiis.
Hæc etiam minores tenentur.

^g *Trois Dimanches.* Magna semper huius diei fuit veneratio etiam antiquis, magna religio, & ostendit Constantio Constantino Imperatori, l. dominica. C. de fer. cuius & Ecclesiastica historice meminit. Quamobrem præsumptum est quemque eo die sacris ^h solemnibus interesse, idèquæ non apriori tempore denunciat possè, quod multis minorecque oporteat, idem nec alia die aut tempore Ecclæ promulgationes idem pollerent, etiam si sacra solemnitas fierent. Proinde & octo dies interesse inter singulas promulgationes oportet, id est, singulis dominicis, nec enim veterum vltis molestas dispositiones de die à quo & ad quem recipiebant, ut vero isto modo inventori consilium re aliena reperta, iam olim foverant. Bart. Alex. l. si. Item que nobis. D. de acq. posf. Angel. l. vacantia. C. de bon. vacant. lib. 2. Alex. Conf. 4. vol. 2. Feder. de Sen. Conf. 100. Penoc. & Fely. c. dilecti. ⁱ ext. de accusat. Lucas de Pen. l. 1. C. de cohorral. lib. xij. Io. Feb. §. vlt. Instat. de rer. diuis. vbi & Angel. Falla est sententia C. *halsanci*, qui existimant talibus promulgationibus minores, & absentes non teneri, cum melior sit sententia Statuti & Consuetudinibus etiam minores teneri, & præscriptio nes statuti & consuetudinis, & quamquam sunt, qui expugnant, viciatamen vltis & vtilitas publicæ minores etiam tenent, ac ne restitutiones quidem dant, qui locus fuscè tractatur ab Tiraq. in retract. l. iij. §. 35. glof. 2. & eod. tit. de præscript. §. 1. glof. 1. cum præscriptum sit denunciationes sunt præcipue adversus absentes comparata, quos legalis præscriptio viget adq., ut non admittatur ad probandum ignorantiam eius, quod ^j publicè ac toties, & tam celebris locis promulgatum sit, quod Ioann. Faber scribit in prænot. l. si. l. 8. Anecharua. hoc ipso casu in rebus dno Conf. 107. incip. efficax. & probat text. l. si eo tempore. C. de rem. null. pigno.

^k *Après la grand messe.* In his tamen mos cuiusque loci spectandus est, quia plerumque tales promulgationes conveniendus sunt aux præfatis de grandis messis, aut dicitur salicet sacris, post accepta, antequam populus abiecedat, & quo ipso tempore de rebus omnibus solent & tractare & constituere quia plerique sacris defuncti protinus solent auolare, nec promulgationes expectant.

^b *Et au marché.* Trinundino scilicet. Carcerum vox superior de *trou bannies*, & paroecias & mercatus determinat aequaliter, ut terna scilicet promulgationes in vtriusque fiant, ex sententia Doct. l. quamvis. l. hereditas. C. de imp. & alios iussit: Nam subiectum verbum vtrique aequaliter determinare intelligitur.

^c *Atque qu'il est accompli.* Hæc voces non ad numerum promulgationum referuntur, de quibus supra Consuetudinem expressè statuit, nec in arbitrio reliquit cuiusquam, sed ad formam promulgandi vel precone, vel tuba; vel parochia, vel quo alio modo olim consueverunt esse & receptum, sed & de loco constituit, mercato scilicet, & latus. Quare a nemo mutabit. Hæc quidem Bart. extrauag. ad reprimendum verbo, publicè.

^k *Au pays.* Id est, *au quartier*, pro Consuetudine cuiusque fori scilicet.

^l *Qui a haste iussit.* Vt supra Art. superiori.

NOTA 3.

^m *Le peut exploiter.* Id est, *vendre, user, & consumer*, Id quidem Iure Consuetudinario; Nam iure meliori Theologi, quod mentibus aptius sit, distrahi volunt, & pauperibus impendi. Ioannes Andreas & Hostiensis cap. cum tu. extr. de vsuris. Baldus l. i. D. de rerum diuision. Bart. & Alber. d. l. falsus. §. qui alienum. Porro quod hic dicit *exploiter*, per Iudicem facere non est necesse, ac ne per auctionem quidem, cum peractis promulgationibus Dominus suum deinceps negotium priuatim agat, vt libet, nec venditio aut actio sit alterius quam Domini causa, & priuato commode, in quo solemnitas extra Consuetudinem, & non expressa non est querenda. Et sententia est Bartoli in l. cum res. C. de probat. si post proclamationes tali die factas nemo appareat, dominium acquiri repertienti aut Domino feudi, magis de iure gentium quam alio iure, ex eo quod in nullis bonis putandum sit, quod nemo vendicat. Quod refert l. l. traditionibus. 4. limit. C. de pact. Sed hic Iure magis Consuetudinario & consensu populi introducto, quam alio dominium quiritur.

ⁿ *Et en retenir à luy les deux parts.* Secus quam in thesauro, vt diximus Art. 53. Hac quidem in re variant Consuetudines locorum, quia reperta ferè in totum Domini locorum solent vendicare, quod Io. Fab. dixit. d. §. apium. & Ang. d. l. vacante. Bart. Alex. l. i. d. l. rem quæ nobis: Fed. de Sen. d. Conf. 107. Bened. verbo & uxorem num. 368.

^o *L'autre tier à celui qui a trouuè.* Non est hoc. *uero*, & de quo in d. l. falsus, hoc est, indicij præmium, sed *uero*, & potius à Consuetudine taxatum, quamquam iure deberi negant.

Pabula animalium ferè cum fructibus compensantur.

^p *Tous despens.* Sic ferè Consuetudines externæ, quod valde a quom est, cum per tales expensas res salua fiat, & in manus Domini reuertatur. Hoc vero in expensarum genere. sunt pabula animalium, si quæ sunt, quod Bart. & Alex. ait l. cum quiritur. §. de prædiis. D. de legat. 3. l. vltim. C. de impen. in rem dotal. fact. Bald. l. i. vers. quero nunquid. C. de fructib. & lit. expen. & que in genere & argumento isto Tiraq. in retractu colligit. §. 15. glof. l. q. 2. quamquam & cum fructibus tales impenfas compensari, vsque ad æquilibrium, receptus vsu est, ex sententia Bart. d. §. de prædiis. Sed & viatica apparitionum in istis sunt, inf. Art. 249. Salarium rei repertæ deberi negat Bart. nisi quis ad rem vestigadam, aut rogatus, aut cōductus sit, l. idem si. §. si

Argent. in Conf. Brit.

A tibi. D. de condict. ob. turp. caus. Bart. Alb. l. as post. glof. l. ibid. & Canonistæ c. qui cum ferro. ext. de furt. Spec. tit. de actore. §. 1.

^q *Sur la chose.* Competit igitur retentio pro istis, quod Bald. dixit l. i. vers. quod dixi. C. de fructib. & lit. expen. l. planè. D. de petit. hered. locus apud Tiraq. in retractu conuent. §. 7. pro salario repertionis non poterit, & notant Bart. Alex. Cast. Lud. Rom. Imol. Cuman. l. hoc amplius. §. de his. D. de dam. infect. Bald. l. requirendi. C. de ser. fugit. Bart. & Angel. l. ratis. D. de incend. ruin. & nauis. Panor. Io. And. c. si læserit. ext. de iniur. Alij. l. quintus. D. ad leg. Aquil. Cepol. in tract. seruut. tit. de seruut. pecor. pascend.

NOTA 4.

^r *Que ladite chose fust descendue.* Ante rem consumptam: Consumpta autem hoc loco non intelligitur, pro qua solum est pretium, si id adhuc præsupponimus extare, quamquàm traditur theorema in singulis pretium non succedere loco rei. Nec item consumpta intelligitur, cuius loco alia permutata extat, aut suffecta, si reperta loco alia fungitur, litem veniunt. in princip. D. de petit. hered. aut si Dominus locupletior est. Ante consumptionem morte purgatio admittitur. l. i. & 2. C. de quad. prescript. Inno. c. cum in tua. ext. qui matrim. accul. prof. consumptio autem testibus & iureiurando probatur.

^s *Aucun aduonè.* Si quis vt suam vendicat, adde idem et si ius realiter in re præcendit, aut pignus, aut hypothecam, vt id saluum sit ius venienti ante consumptionem.

^t *Et versé.* Probare enim debet rem suam esse, aut ius quod præcendit, alioqui ne is quidem qui iniuste rem tenet, restituere petenti tenetur: Cum reo ad obtinendum sufficiat non ius actoris. l. vlt. C. de re vendic. Bart. & Alex. l. ab hostibus. §. alienum. D. sol. mat. tri. Alex. Conf. l. vol. 5.

^u *Il la doit auoir.* Rem cum fructibus debet consequi cum suum petat, nec Dominus feudi re vt suam possideat, nisi à die promulgationis perfectæ, & xl. diebus exactis, ex quo tempore à consumptis excusari debet. Carteros restituit à die contestationis l. videamus 2. §. penul. D. de vsur. Nec enim Domini lucro quicquam cedere debet, cum officio dumtaxat custodis fungatur, nec suo nomine possideat, quo fit vt nullo tēpore præscribere possit, nisi ex eo tempore quo suam esse putauit, & pro suo possidere incipit. Porro quod hic dicit Dominum rei venientem rem suam recuperare, non simplici alternatiua accipiendum est, vt iacet, sed intelligendum rem ab eo recuperari, cum demum cum adhuc extare apud Dominum feudi reperitur, nec adhuc consumpta aut distracta est.

^x *Quelque part qu'elle soit.* Hoc est, per quascunque manus ambulauerit, hoc quidem si titulo lucratiuo in manus tertij peruenerit: Nam onerosi alia conditio est, vt infra dicemus l. si cum exceptione. §. si quando & §. in hac. D. quod met. caus. glof. l. si ipsa eodem tit.

^y Sed & de loco intelligi potest hic tex. hoc est, vt ibi restituatur vbi est, nisi actor sumptibus suis malit transferri, & ibi restitui vbi petitur, l. quod legatur, & l. nisi malit. D. de iudic.

NOTA 5.

^y *Où l'argent qui en sera prouenu.* Hic probatur rem pro consumptam non haberi ad excludendam Domini actionem, si eius pretium extat, quo ad lucrum quidem Domini, qua de re textus est, l. si ipsa res. D. de eo

L iij

quod met. caus. Atque hinc mirum est pretium loco
eo succedere contra regulas, de quo pronuntiatio tam
multa Tirac. in retract. §. 32. glossa. num. 10. Sed &
quod hic dicit de pretio, sic accipiendum, si pretium
extat, & postea quam res à Domino distracta est. Nam
cum emptor, qui post Consuetudinarias solemnitates
& legis, & Iudicis auctoritate emit, securus sit, nec
comentari ob tem possit, recurrendum est aduersus
Dominum, qui pretium rei habet nullo lucro, ex ra-
tione Articuli 88. inf. Cuius ratio hic mirum in mo-
dum conuenit, estque hic supplicanda.

² *En payant les loyaux frans.* Ex Art. 249. infra Appar-
torum, Edictorum, Viaticorum.

²² *Et après les choses descendues.* Per Dominum fon-
di, qui nec vendidit, vel si vendidit pretium non
habet, & id consumpsit, nec locupletior est factus.
Nam si rei distracti pretium habebat, restitui oppor-
tuerat.

Quid intersit inter Confect. & l. i. c. de quad. præscript.

^b *banis sanctis le Seigneur ny auoir ne sent.* Hic appa-
ret re post edicta consumpta, aduersus Dominum feudi
non dari actionem, ac ne aduersus emptorem qui-
dem, in quo patet non habere locum dispositionem,
l. i. & 2. C. de quad. præscript. que post rem à feico ven-
ditam ut suam, actionem non datur aduersus emptorem,
sed aduersus fiscum ad pretium, idque intra quadrien-
nium tantum, ad rem vero ipsam non dat. Quare illa
dispositio se habet ad hanc Consuetudinem, ut exce-

dens & excessum. Namque in hoc excedit Consue-
tudo, quod actionem dat perpetuo ad rem, quan-
diu extat in manu quidem Domini feudi, ante ven-
dicionem ex sententia Innoc. d. c. cum in tua, in hoc
exceditur, quod re post edicta consumpta statim de-
ficiat actio ad rem, nec quadriennium expectatur: Sed
perpetuo pretium condici potest à Domino feudi,
quandiu extat. Consumpro pretio ex toto deficit ve-
luti re consumpta. l. Sed et si lege. §. item si rem. D. de
petit. heredit. Qua de re etiam Masier. sententia.
§. item si bona tit. de empt. & vend. per l. omnia C. de
quad. præscript. & l. item §. si quis à feico. D. de peti-
tione. Mas. tit. de success. §. item & illius. Ratio ex eo
sumitur, quia consumptione facta, atque ita lege exe-
cutionem trahente, purgatio mora in agente non ad-
mittitur, ex sententia Cast. Conf. 99. vol. 1. incip. Quia
per superscriptos. Barr. Alex. inf. l. simulat. D. de
verbi. signifi.

Le Seigneur. Nec alia sententia adiudicationis re-
quiritur, si solemnitates rite præcesserunt, cum Consue-
tudo nil exigat præter actuale consumptionem.
^c *Ny autres.* Nam nullo casu emptor teneatur, quia
legis auctoritate emit. d. l. i. & 2. C. de quad. præscript.
Re consumpta post solemnita petacta omnes libe-
rantur.

^d *Chet en crime.* Furti obstringitur. d. §. qui aliebum,
& ex Art. 84. Et quia præsumptio est contra inuen-
torem, qui scire debuit, quod ad se non pertineret, ad
alium pertinere l. vlt. C. vnde vi. Barr. d. §. qui alieno,

Des lods & ventes sequentib. art. agitur.

ARTICLE LIX.

ART. XL.
NOUVEAUX
CONS.

E Seigneur doit auoir les ventes du feage qu'il a fait, si depuis celuy fea-
ge est vendu par le détenteur.

Dominus debet habere laudimia pro feagio seu pro re in feudum data, quam fecit, si
postea hoc feagium seu res infeodata vendatur a detentore.

NOTA 1.

^a *Le Seigneur doit auoir les ventes.* Hic Articulus & qui
deinceps sequuntur, usque ad 74. totam laudimiorum,
ut vulgo appellant, materiam constituunt ideoque
magis opportunè locari sub titulo, *des fiefs*, poterant ut
& 74. quoque & sequentes, qui sunt de rachat, siue
denégat. Sed nec satis commodè hic Articulus con-
cipitur, & improprie voce de *Feage*, ventur, pro ipsa re
infeodata, cum potius contractum ipsum infeodatio-
nis significet. Nec tamen id sine exemplo, cum apud
Iurist. consultos quoque vox feudi pro re ipsa infeodata
accipitur, cum proprie & ex distinctione sic libera rei
inmobilibis concessio, reuera proprietate, cum vtilis
Domini translatione sub fidelitate etc. & contractus
nominatus dicatur, veluti cum pignus pro re pignora-
ta accipitur, ut toto tit. de distrac. pignori. & tit. si pignus
pignori. dat. sit. C. & alibi sæpe, cum nonnunquam pro
ipso contractu pignoris accipitur. l. i. §. vlt. D. de pact.
Hic igitur vox *(feage)* pro re ipsa accipitur, de quo ven-
ditio laudimia debetur, cum de ipso contractu infeod-
ationis nulla debeatur, ut inf. Art. 344. Et quia fre-
quentissimus usus talium est foro, ex commerciorum
varietate, & pleræque his de rebus controuersia exi-

C sere solent, quæ quamlibet exercitata ingenia nouitate
perturbare possint, rudes vero erroribus implicent;
non inutilis, quod existimo, fuerit opera, quam ea de
re plurimar. controuersiar. colligi poterunt, eas sub vna
veluti facient legentibus exponere & explicare è iure,
quæ aut sparsæ in libris Iurist. consultorum habentur
minime obuiis interduum locis, aut è iure nunc pri-
mum colligari poterunt, antiquæ quidem inimpu-
dentia & coniecturis, ut & feuda ipsa morte, nisi
quantum affinitatis cum illa. Iustiniani quinquagesi-
ma emphiteotearia habere videri possunt. Quod
nobis eo ordine faciendum erit, ut materia in locos
distributa explicatur accipitur, sedibus suis locata.
D Hic primum igitur locus hic.

NOTA 2.

- 1 De vicis, laudimiorum etymo.
- 2 Forum definitio.
- 3 Laudimia in pignori consistunt, & vltra pretium.
- 4 Proximitas ad finem de pretio.
- 5 An arva.
- 6 An onera pecuniaria in parte pretij habenda.
- 7 An realia.

8 Quæ si tertio præstantur.

9 Origo laudimiorum:

10 Taxatio laudimiorum.

1 Ac primùm de vocis etymo, quod primum est non pugnabimus: Nec quia alibi lauda, alibi laudimia, accordamenta, honores, *issaes, ventes*, quintum aut requintum appellatur, idcirco non eadem res est. Ineptam tamen est aristoteli hominum quamlibet Doctorum Budei, & Alciari, qui in Barbara voce & ighoto Latino vsu, Latinas origines sectantur laudimiorum, sicuti & Alaudiorum, cùm nihil cum Latina lingua commune habeant præter elementorum symbola. Melius meo quidem iudicio, qui inter externas gentes originem quaerunt, externæ etiam vocis, à quibus ista accipiuntur. Franci veteres *Leudes*, vocant, subiectos feudum, *loyaux*. *Solde* quod lege subiectum nō est, & Laudimia quæ à *Leude* præstantur, id est subiecto pro feudo. Nec tamen illi primum Autores fuisse inuēti, cum tanto ante eos Andr. quoque Iser. sibi id vidisse visus esset, c. 1. §. similiter tit. de cap. Corrad. Sed nec immerito tam curiosam grammaticam irrisere quidam eruditi. Maiores quidem nostri Britannii Laudimiorum appellationem non norant, ventas solum audierant: Ea deinde externa commercia inuēxere, & Reformatores hac ipsa Consuetudine vsurparunt. Carol. Molin. putat Laudimia generis nomen esse, ventas speciei non perinde sagaci coniectura, nisi aliud locorum apud eum visus fuit. Io. quidem Faber iam olim inter Laudimia & ventas nihil putabat interesse, Infl. de empt. & vend. in princip. Antiquiora Imperatorum tempora & Nouellæ Cōstitutiones *ist Armo* generaliter appellarunt, quæ pro susceptione in feudum cuiusque vassalli Domino præstaretur, vt & *diuaxia*, & *diuaxia*, quæ pro veluti redemptione feudi, quod ad Dominum rediisset, nouus vassallus Domino exhiberet, quod nos etiam hodie rachatum ex eo appellamus, cùm vassallus à Domino pensionem anni aut diuturnioris temporis, veluti in Baillo, feudum redimit: Quorum non raro Leonis Cōstitutiones meminerūt.

2 Sequitur secundus locus de diffinitione Laudimiorum, & suæ sunt quibusque Prouinciis diffinitiones, prout rem differentius minus aut magis distinguunt, & vsu rei ipsius variant. Nostram adscribemus, Sunt vero Laudimia pecuniarie quædam pensiones ad pretij conuenti portionem certam, ex vsu locorum attemperatæ, Dominis feudorum debentur à vassallis possessoribus, innata lege feudorum omnium, ratione rei immobilis feudalis titulo emptionis, aut alio in emptionem resoluibili, in alium translatæ, ex quo manus mutatio & translatio possessionis contingat, Singula expendamus.

3 Diximus pensiones pecuniarias esse, id est, summas certas pecuniæ; Namque Laudimia in pecunia consistunt. Est verò summa, quæ penditur, non quota pretij. Neque enim pars pretij est, nec de pretio deducitur, sed vltra pretium, quod venditori debetur, Domino feudi penditur, taxata quantitate ad pretij portionem certam pro vsu locorum, vt quanta pretij pars octaua, aut sexta, aut alia sit, tanta, sit item Laudimiorum taxatio. Neque externarum Prouinciarum mores sequimur. Nec quia Parisienses de ipso pretio in feudis suum quintum, quod Laudimiorum loco est, deducunt, atque adeo ab emptoribus de pretio conuento retineri potest, idcirco ea dispositio eadem alibi putanda est, esse, cùm ne eo quidē loco idem in censu obseruent. Sunt igitur Laudimia non pretij pars, sed summa extra pretium, quod integrum suo venditori soluitur, sed ex pretij quantitate sit taxatio.

A Sequitur in diffinitione ad pretij conuenti, &c. Nam Laudimia taxantur ad rationem pretij conuenti, non ad veram rei estimationem: Nec conuentiones partium semper veræ rei estimationi respondent.

Sed cùm pretium dicimus, iusta dubitatio est, an in eo æstimando, proxenetica, Notariorum salaria, vina (vt loquuntur) & commissiōnes, cæterique tales sumptus extra contractum veniant ad pretium augendum & consequenter Laudimia. Res est digna inquisitione, Respondendum verò, quod earum rerum nomine cum modo erogatum sit Laudimia non augere, nec in pretio computari, præterquam quod eorum iū manus venditoris venerit. Sed quod ad emptorem venerit pretij pars est, & nomine tituloque venditionis habet, alioqui quid esset facilius quàm mutatione nominis & adumbrato colore talium, quidvis fingere ad eludendas ventas. Quod in eo iudicatum est nuper, quicquid fundū centum aureis vidisset, scripsit in instrumento venditionis vinorum & commissiōnum nomine quinquaginta libras esse depensas, quarum partem multo maximam sibi impendisset. Hic non potius potuit videri fraudem non esse factam, quo enim iure quadraginta libras habet, nisi pretij pro fundo.

C Quamobrem cùm ista accidunt, perspicuum est ex rei personarumque qualitate & quantitate, quid iudicari æquum sit, vt id sequamur, quod in singulis causis erogatum docetur, & liquido constat, nihil modum solitarum conuentionum partes esse supergressas apparere, & fraudulentè versatas in fingendis causis pretiorum, veluti ne immensa salaria Notariorum impuntur, ne insolita proxenetica, ne in contractu minoris cuiusdam pretij, vina & commissiōnes aut sortem æquent, aut dimidiam aut tertiam, quod in exemplo superiori patuit. Denique statendum, si aut nimis modus est, aut de eo in specie non docetur, cùm

D generaliter summa talis impuntur in vina & commissiōnes, è iure quaerendam rationem, vt pro salariis cuiusque fori assensus, & Consuetudine loci & opera posita impuntur, l. 1. §. in honorariis. D. de vat. & extraord. cog. Quæ aliqua ex parte attingit Molin. §. 55. glof. 1. numer. 136. & seq. & eod. §. glof. 5. quæst. 3. & item 4. Tiraq. in retract. conuent. §. 6. glof. 2. numer. 20. & seq. Quamquam in retractu aliud iudicandum putent, cui omnimodo imputari ista debent, & ab eo refundi ratione diuersa. Sed hoc alibi.

De aris quoque dubitatum, An in parte pretij s connumeretur ad augenda Laudimia, & placuit numerari. l. 2. verbo, recuperare. C. quand. lic. ab empt. disced. Bald. l. ex empto. §. ego illud. D. de act. empt. idem Bald. l. 1. 2. D. de leg. commiss. Atque ita intelligi conuenit, cùm aræ cadunt venditori: Nam interdum pauperibus aut locis piis erogatur.

Et quia hic de taxatione Laudimiorum agimus, quæ ex quantitate pretij distinguitur, & magna interdum dubitationes incidunt de his ontribus, vt vocant, quæ in contractibus vltra conuētum pretium emptoribus imponuntur, an ista in partem vllam pretij veniant ad augendam Laudimiorum quantitatem, Hic nos recepta foro & citata tribunalium vocabula retinemus, quæ Iurisconsulti leges contractibus dictas appellant, aut condiciones graues aut leues. l. cum qui. §. 1. D. de in diem addict. & alibi sæpe, ne si aliter loquamur Latine voces non impleant aures eorum, qui res potius & puluerem sectantur. Onera dicimus conuentiones partium vltra substantiaalia aut naturalia contractuum extrinsecus appositæ, & pacta incontinenti adiecta emptoris impendi præstanda. Cùm extrinsecus dicimus, intelligimus, quæ vltra substantiaalia contractus apponuntur, substantiaalia appellamus, sine quibus

contractus non cōstitut, qualia sunt in emptione merx & pretium; Accidens & extrinseca pro cuiusque arbitrio & commodo adduntur, pro ut inter consentientes conveniunt. Tali pacto cum ab emptore præstantur in parte pretij haberi cōstitutum. l. fundi partem D. de cont. empt. l. si feris. §. si ubi. D. de act. empt. Cùm venditori indicuntur in parte potius metris & rei vendite sunt, nec pretium respiciunt, quod ab emptore non à venditore præstatur. Ergo cum id queritur, An pretij partem faciant, certum est non facere, cūm ab emptore præstatur, veluti cūm in venditione seculi cōtetur, ut venditor annua decem fundo imposita lucret, hic res libera venire intelligitur & hoc maius pretium, ab emptore præstatur. Sed onus hic non par præst, sed incertum est, cūm à venditore suscipiatur. Sed cūm de diuturnis oneribus emptori imponis queritur: Consideranda imprimis onerum materia & subiectum. Multum enim refert pecuniaria ne sint æquæ & simpliciter, vel in pecuniā resoluta aut pecuniā fungi possint. An vero alia sint, & perperua & singula. Nam si ut pecuniaria sunt, veluti vendo tibi pro centum, addo etiam, ut Titio decem præstes quæ debi o aut dono, lucratum totum pretium est, vel vendo tibi pro centum hac lege, ut si omni Tabellariū expedas, nam cūm hoc onus pecuniā expeditur & impositū confert, in pecuniā resolutur pro quanto Romanire Tabellariū potest, aut vendo tibi pro cētum, hac lege ut pignus tuas sub quo vigneris debeatur. Di his non aliter quā de pretio ipso tractandum est, imo & ista pars pretij sunt, & in eo computantur, & laudimia augent, pretioque expresso adduntur, non secus ac glacies, quæ cum aqua consistit, in aquam resolvuntur. Tale est, cūm quis vendat onus liberandi à tali line, aut à debitis molibus talis succellione; Talis est contractus quem mulier vidua fecit cum hereditis mariti, quod partem suam communis pro mille vendidit ad onus exonerandi eam à debitis communitatis. Hæc talique verè pecuniaria sunt, & in æstimatione laudimiorum veniunt omnia debita, quæ mulier ratione communitatis debet, quæ probanda & liquidala erunt ad laudimiorum æstimationem faciendam. In quo difficile plerumque æstimatori tui solet rebus non liquidis, & obscuris, aut pendensibus, ut quia incertum est, an talia debita aliquando exiguntur, aut solvantur, & pendet ab euentu, nam si exigantur laudimia debebuntur, ut de pretij parte, sin minus non debebuntur, si de his negatur, incertum in dubio est, si per promissionem inter creditorem & emptorem onerationum adiudicantur, fundata erit & Domini intentio prouisionaliter ad consequenda laudimia de summa adiudicata. Quæ sententia Molin. est. §. 3. num. 24. & sic. de feu. §. 24. glof. 4. & loan. fab. ante paratæ, sed obscuræ. §. pretium. Insti. de empt. & vend. & iterum Mol. §. 33. glof. 5. quæst. 5. Tiraq. in retract. §. 1. glof. 14. num. 114.

Sed ista intelligi conuenit de his oneribus, quæ directo venditoris commodo & utilitate emptori imponuntur, etiam si recto cedant stipulante venditore, & ad finem commodum aut exoneracionem (ut loquuntur.) Nam (sententia est Bar. & Cast. l. Sed hoc iure. §. cuidam. D. de cond. & demonst. Stante statuuto de pretio rei vendite soluantur gabella, de eo duntaxat pretio intelligendum, quod bono & commodo venditoris cedat, quod latè exequitur Bertiach. in tract. gabell. part. tertia & quinta, octauæ partis quæst. 28. & quæst. 2. Tiraq. in retract. §. 2. glof. 4. numer. 9. Chall. in. de retract. §. 1. verbo le prix, Vnde sequitur, ut si equus fortè soluantur aut gradarius, aut ve-

lis ferica. aut torques aureas, aut quidquam talium, quæ demulcere mollescentes annos solent, vixit cuiusquam venditoris donatum sit, ut fundi maritales alienationi consentiret, fortis propter hypothecam, aut ~~debetur~~ (doarium vocat) ut in ratione laudimiorum computari ista non debeant, quia talia à mulieribus ingenis prodigi, nec quidquam in utilitate maritum conuerti soleat. Nam secus, si voluit & cum effectu in communitatem maritalem recideret, quamlibet indocetè & per interpositam personam, quod Tiraq. tractat. d. 29. glof. 4. num. 11. Porro scitò diamus in præsupposito casu, ob consentiendum fundi maritali alienationi: Nam si mulieri daretur, ut consentiret alienationi fundi proprii à marito factæ, de toto pretio, & eo quod censuras gratia darum esset, laudimia deberentur, quia tum ipsius mulier venditoris rem suam intelligeret, quia ab eius consensu contractus vim suam acciperet, quæcumque tandem illa amanti aut mulieris nomine conceptio contractus foret. Sear igitur sententia, quod venditoris commodum cedat, quocumque titulo in rationem laudimiorum imputari. Quare eo in genere reponendum non est, quod tertio cuiquam intercedet datum sit, ne alienationem iure suo impedit, *comme plan de departir d'une apposition empeschant l'appropriation au pour quiter l'hypothèque*. Id enim quod eo casu datur, venditori nullo modo acquiritur, nec consequitur pretij partem faciat, aut pretio accedit, aut in eo computatur, nec contractum ingreditur cum alio iniuri, sed alienæ & externæ litis de emptio est, & vexationis & periculū non legitima ut Cicerio vocat, quod rectè Molin. annotat. d. §. 33. glof. 1. d. numer. 136. & glof. 5. quæst. 7. & 4. & numer. 140.

Atque ista quidem in oneribus pecuniariis, aut quæ in pecuniā resoluuntur, & emptori bus imponuntur ex contractu. Sed oneribus immobilibus, quæ altera distinctionis pars est, alia natura est; Quippe ista inter immobilia sua æstima sunt & habentur, nec pretij locum tenere possint, cūm pretium non nisi in pecuniā consistat, & rei in immobilibus ~~non sunt~~ perennationes sint potius quam venditiones, ex quibus solis laudimia debentur. Tali onera immobilia rem ipsam minuant, & nihil eorum nomine ad venditorum peruenit, imò hoc minus pretij nomine ad eum devenit, quo maiora sunt & grauiora onera, quæ nam æstimationem non recipere in contractu faciendū quæ-

Et si emptor in constituendo pretio suum negotium gerens, & ration. s. subdistingdo apud se assumauerit, quati minoris, propter tale onus rem emere debuerit, veluti in venditione facta ad onus decem annorum fundi perpetui reditus, & fundarij. Hic enim venditor nihil adeit propter onus reditus, imò tanto minus habet, quanto grauius onus est, & rem diminuit, vel cūm ad onus scrutatus alieuit, nam tale onus in pretio non est, imò pretium dimminuit, quia tanto deterius merces est, quæ venditur, idem in talibus, quod Molin. artingit. d. §. 33. glof. 1. num. 5. & §. 3. num. 16. to. 12. 87.

Quæ omnia intelligimus de his oneribus, quæ ab altero contrahentium aut præstatur, aut indicuntur. Sed interdum accidit, ut tertio cuiusdam præstari debeant, quo casu si in pecuniā, & re singuli cōstituit, veluti de soluendis decem Titio in liberationem venditoris, idem quod de pecuniā iudicatur, & pendere habetur, ac si ea decem emptor venditori præstidisset, ac deinde venditor suo creditore, tertio in contractū nominato; & hic ita cum mulierum delegationis interponitur. At onera immobilia præstanda tertio in pretio non sunt, & naturam non mutant, & excluditur potius contractū partium, quam includantur, nec

villam

vllam partem pretij faciunt ad commodum venditoris, qui tantominus habet, nec onus venditur, sed exigitur ad venditionem, nec ratione eius pretium soluitur. Hæc vera est plane casuum diuifificatio & distinctio. Quamquam peius est propter conventionum varietates difficilis æstimatio est onerum, quæ nec per se, nec per relationem ad aliud certificari possunt, aut pendere ab euentu, aut incerta sunt, aut aliquando futura sint, veluti in casu quem ante diximus, quo quis hereditatem redemisse certo pretio ad omnes, id est, lege dicta exolutorum debitorum, quæ nec quanta sunt sciri potest, nec tempus quo aliquando exigi ea continget, cum in nota sint creditorum actiones. In quo tamen si res non magni momenti est, non puto Dominos feudorum curiosos esse oportere alieno in negotio, & bona fide gesto, propter laudimiorum capturan, vt le alienis conventionibus intempestiue immiscant, Quod si aliquid magni momenti est, suspendendam Domini actionem puto, in euentum quem his adferet, aut incertitudinis liquidatio, & in præsens de pretio tantum liquido soluenda. Nec accedo Molinæ sententiæ, qui tali casu veram rei æstimacionem spectandam putat ad diuincacionem laudimiorum, cum possit accidere, vt maius sit pretium conuenitum, quam vera rei æstimatio, quo casu fieri inquit, vt minor laudimia venditor acceptare cogatur, quam sint pretij conueniti. Quæ valde quidæ meo iudicio omnia expendi conuenit, & vulgo paucis animaduersa, & sere incognita, multum lucis adferunt ad diuincaciones casuum incidentium.

9 Sequitur in distinctiue ex vsu locorum. Atque hic incidit loci tertij tractatio, qui est de origine laudimiorum: In quo id primum intelligi conuenit veteri iurisprudentiæ incognita, iuile laudimiorum appellationem remque ipsam inuicem, Primus Iustinianus suam quinquagesimam inuexit in suis emphiteosum. Posteriores imperatores præcipue is Leo, qui Græcas Constitutiones edidit *encheiridion* meminere & *alexandrius*, de quibus ante diximus. Iura feudorum nusquam laudimiorum meminere, nec debentur ex natura feudorum, nisi speciali aut Consuetudine locorum, aut partium conueniente, quod Io. And. dixit in addit. ad Spec. in rub. de præscript. Ioan. Calder. Conf. 7. tit. de feud. & Molin. notat. §. 23. numer. 7. Boër. tit. ul. de feud. §. 5. in Consuetud. Biturig. & laré decif. 265. numer. 2. & 4. Sed cum in contractu feudali sicuti in ceteris, quedam substantialia sint, vt dominij directi retentio, & fidelitatis præstatio, quedam naturalia, quedam accidentalia, Laudimiorum ius, in quibus Prouinciis non debetur nisi ex conuentione, inter accidentalia connumeratur, in quibus ex moribus debetur inter naturalia reponendum. Id vero variè in Prouinciis & locis diuersis perspicitur, cum in quibusdam nulla omnino debeantur, vt in Burgundia in feudis nulla, tit. *des cens*, §. 1. in Aruernia ita demum, si specialiter de his in concessione feudi est cautum, tit. ul. de feud. §. 21. & 17. At in Britannia ex generali Consuetudine, quæ omni feudo innascitur, debentur non minus quam decimæ, de quibus etsi nihil cautum sit, in concessione aut alienacione feudi, debentur tamen & suppletur à generali Consuetudine feudorum, quod in parte expressum non sit, & naturæ factum est per generalem Consuetudinem, quod ante accidentis erat. Est igitur verum, quod in definitione diximus, vsu & moribus deberi citra conuentionis necessitatem, sed iuri veteri id ius ignotum esse. Itaque qui ea prætendit, vt ait Molin. debet se fundare in Consuetudine locorum vbi talis est, addo aut conuentione, vbi talis non est, Molinæus. §. 33.

A numer. 11. vera enim natura feudi est, ea quæ determinatur à iure vel Consuetudine loci in quo situm est feudum. c. 1. tit. de feud. cognit. tùm dicitur cùm contractus feudi non continet, quid diffinitum ab homine respiciendum, quid sit à lege vel Consuetudine diffinitum, quæ factio hominis æquipollet. Bald. l. 5. q. 31. D. de rer. diuis. & l. 2. col. 2. Cod. de iur. emphy. Bald. & Aluar. c. fin. tit. de feud. dar in vic. leg. com. Neque enim hic disputamus, An præter rectam feudi naturam, quæ est vt liberè & gratiè concedatur, fieri Consuetudine aut pacto possit, vt pro renouacione muestituræ, aut concessione aliquid à vassallo exigi possit, quod Boër. dictis locis persequitur, & Guydo Papæ 415. decif. & Conf. 215. Nam possit pro constanti ponimus. Sed est alterius loci.

B Sequitur in distinctiue ad portionem certam atque peratam: Atque etiam hic locus quartus est de laudimiorum taxatione, diximus ante laudimia partem pretij non esse nec de pretio deduci, sed vltra pretium Dominio deberi, sed taxationem eorum sumi à pretij quantitate. Atque vt ipsum laudimiorum ius à Consuetudine originem & fundamentum habet, vt ante diximus, sic taxatio quoque & modus à Consuetudine sumitur, sed hic libertas locorum maior, & magis varia; quia de iure vniuersalis est Consuetudo (& vniuersalis de modo non item, cùm alibi quæ pars sit octaua pretij eadem sit integra laudimiorum æstimatio, vt in vrbe Rhedone & toto circum tractu, alibi sexta, vt Neoduni, quod Castrum nouum appellant, & sano Macloij, de quo & iudicata nostra, & Senatusconsulta proferunt, alibi etiam alia æstimatio, quo magis mirum, non esse vbiqum Consuetudine modum diffinitum, in quo maxime intendere Reformatores operabatur, vt rem vagam & incertam lege vnica competerent. Sed & Borbonis quoque eadem licentia, & sua quibusque tribunalibus obseruatio, etiam Consuetudine sancita, art. 94. & 395. vt & Angolsm. Senon. Meldunf. Aureliis, Lontis. Ceteri variant Turon. tit. *des rachaps*, Art. 15. Blesnf. tit. *de matiere censue*, Art. 35. & 36. Paris. tit. de cens. Art. 53. & 55. Biturig. tit. *des fiefs*, Art. 18. Andegau. tit. *de punition de crimes*, Art. 156. Cenom. eod. tit. Art. 174. Aurel. tit. *des reueuifions*, Art. 122. Trecent. tit. *de la nature d'heritages*, Art. 52. Aurel. vbi sup. & tit. *des rachaps*, Art. 2. Quæ non vniam omnes æstimacionem seruant, sed suis cuiusque mos seruandus est, & Prouincia & Tribunali & territorio. Molin. vbi lege diffinita non sit vnciacia putat statuenda, id est, vnum pro duodecim fed sine lege: id tit. de cens. §. 53. numer. 3. & 8. & §. 23. num. 4.

Sequitur (Dominis feudorum debita) de quo Art. 68. & 69. inf.

Adiccimus à vassallis possessoribus, de quo inf. hoc Art. num. 10.

Additum (ratione rei immobilis) de quo inf. nota. 2. Sequitur (titulo emptionis) aut in emptionem res solubili inf. art. 71. & 72.

Postremum est (ex quo manus mutatio contingat) de quo inf.

NOTA 2.

- 1 Quod sit laudimiorum subiectum.
- 2 Laudimia debentur de re immobili vendita.
- 3 Laudimia de venditione mobilium non debentur.
- 4 Nec de constitutione censuum.
- 5 Nec de cessione redemptionis fundi.
- 6 Nec de constitutione redditus, nec de litione.
- 7 Quid de cessionibus actionum realium aut personalium.
- 8 Iura feudalia à possessione sumuntur potius quam præstata, & num. 10.

In tractu
etiam Nan-
tensi vltra
legimus.

- 9 *Constitutum precarium est tale possessione non sufficiens ad laudeminiorem debitam.*
 10 *Vassallus qui non possidet, non incidit in commissum.*
 11 *Possessor obsequia proprietario praestans.*

15 *Si depuis celuy seage est vendū, seage, ut ante diximus, hic vocat rem in feudum daram.* Atque hic quimus locus est, quod sit laudemiorum subiectū. Tu ne hæreras, Laudemiorum subiectum est fundus, prædictum, domus, denique solū quodlibet immobile, aut quod immobilis loco habetur, tale est subiectum Articuli 71. 72. 66. 68. & quæ immobilium loco & numero sunt. Art. 60. 62. & 65.

3 Ergo de venditione mobilium non debentur, quod Molin. ait. §. 55. gloss. 3. in princip. & res per se plana est.

4 Nec de constitutione servitutis realis super fundo, quamvis pecunia facta sit, quæ licet servitus super fundo fiat, & solo hæreat, tamen nec solū est, nec soli patet, quod Molin. notat d. §. 55. gloss. 3. quævis aliud Francisc. Martius putat, decis. 608. vol. 1. Ergo nec de liberatione, tamen & ipsa pecunia facta.

5 Nec de venditione conditionis redemptionis, ex Art. Paponis, in d. *droits du Seigneur*. Art. 25. & dicemus, art. 64.

6 Nec de constitutione debitum pro pecunia, aut cessione hypothecarum & rectorum, ut nec de lutione, au *franchissement de rente*, quod Molinæ latè exequitur. §. 18. & nos, articulo 73. inf. sine generaliter super omnibus bonis, siue specialiter super fundo certo constituitur, in his enim casibus omnibus deest verum & naturale laudemiorum subiectum, id est fundus, & deficit naturalis manus mutatio necessaria ad laudemiorum acquisitionem, & feudi contractio nulla sit.

7 Id cū ita sit, sequitur magna dubitatio. Quid iudicari debeat, si non fundus ipse vendatur, sed actiones cedantur ad fundum consequendum aut reales aut personales. An laudemia debeantur ut de res ipsa vendita, quam per actionem consequimur, præsertim, in venditionibus per quas ius in re præstendimus. Nam vulgò traditur, quæ talem actionem habeat rem ipsam habere videri. Lin bonis. D. de acq. rer. dom. l. bonorum appellatio. D. de verb. signif. Addimus & actiones reales inter immobilia haberi. l. si ad resolvendum. C. de præd. mmo. Bart. B. l. Ang. l. 1. Cod. si adversi. transact. Rursus alibi traditur minus esse habere actionem quam rem. Hæc quidem repugnare videntur, sed diversimodè respectibus vera tamen sunt. Molinæ inter reales & personales interdum distinguere nō putat, interdum eas exarquit, nunc ex solo contractu laudemia deberi tradit, alibi traditionem expectandam, penes quam executio & effectus est cuiuslibet contractus: denique varius est & secum pugnat. Multis quidem, si per notas hæret, contractus potest, quibus ille ut falsèbris confidentia ingenij implicatur, cū interdum plus personalibus tribuitur quam realibus cōtra manifestā iuris rationem, alibi diversimodè ius laudemis, alibi aliud in rebus, qui nostri sunt rachatū statuendum putat. Respondet igitur. Magna ratio facit, ipsaque Consuetudinis animi & intentio dictat, etiam si omnes omnium sententia repugnarent, ut quacūque actione agatur siue reali, siue personalis, effectus potius & executio contractus spectetur, quam nomen nudum actionis, cū vulgò tradatur regula, verba cum effectu accipienda, idque maxime in Statutis, quæ iuriconsultorum formas non respiciunt & actionum conceptiones, sed

commercium & conventionum fines. Tota ratio eorum, qui putant laudemia ex solo contractu & actione empti nata deberi, in eo fundata est, quod Statuta ut plurimum per hæc verba disponant de fundi venditione laudemia deberi, venditionis autem verbum in solo contractu & actione verificari. Hæc plane philosophica est argucia, & cū res ferò agatur, & solus conventionibus, de verbis pugnare & alludere inani iuris imagine; Cū tota mens Consuetudinis in eo sita sit, ut fundus manum mutet, & eas pro alio vassallus Domino offerat, prior fidei & homagium feudi nomine exuat refectionem (ut loquitur) feudi, posterior ista omnia ingreditur & nouo se sacramento obstringat propter feudi acceptionem & traditionem & fruitionem. Nam actio per se nuda nebula incorporalis, multibilis, & inane nomen si in meris finibus actionis manet, cū necdum Dominus fundatam intentionem habeat, nec ius in re queratur actū aut passivū per actionē personalem. Nam quantum ad reales, tamen plus ius in re habeant, tamen nulla possunt accedere alio actualiter possidente, aut litigando, aut alio quovis casu, ne actor optatum consequatur, ne feudum transferatur, ne munus mutet.

8 Et ut actio quantumlibet realis, mera bula & inane nomen maneat sine effectu, & hoc casu totumne veteri vassallo, quid interest Domini si novum non acquirat? & cū iura quilibet a veteri consequatur, quare novum fidem & ignorant sacramentum appetit. Hæc Molinæ cogitabat cū scriberet in §. 55. gloss. 3. num. 4. §. 12. u. 12. 13. vique ad 30. & item §. 55. num. 31. & eod. §. gloss. 1. numer. 94. & latè. §. 23. q. 9. & 10. Quid verò si de actionis personalis transactione damus laudemia, quā multa absurda consequi necesse est, ut priori fundus vendatur postea item, atque huic postillio tradatur ut quoties. Cod. de re vend. quis non videri hic duplicia laudemia deberi, si de personalibus adiudicamus? quid quod etiam per duas, tres, quatuor, aut plures etiam manus personalis actus cedunt & ambulat, quod ille d. §. 23. attingit, quæst. 9. num. 31. & 32. & quæst. 2. & quæst. 7. & 36. & §. 11. gloss. 1. quæst. 1. numer. 2. & §. 55. gloss. 1. quæstio. Ergo qui tales actiones habet, nec pro vassallo habetur, nec inuestituram petere, nec feudū pruarī potest, nec quidquam eorum vltimare, quæ aut Domino vassallum competunt, aut vassallo aduersus Dominum, quod ille ait. §. 36. quia per eas non res sed persona afficitur, quod ille verè ait. §. 41. quæst. 4. num. 33.

9 Nam tamen inter eos qui contrahunt, non sine effectu sit personalis actio, aut realis propter viciationem, & alios effectus, tamen non perinde valent vilitatem & commodum Domini, ad cuius institutionem necesse est vassalli mutationem fieri, & feudū ab uno in alium desilire, vide si ut contrahentes quantumlibet nata actione empti, mutuo consensu etiam ex intervallo ante qualem traditionem discedentes a contractu, laudemia excludant & omnia iura dominici, quod non heret, si hæc verba venditionis pro simplici contractu acciperentur iure semel quæstio, quod Molin. scribit. §. 22. q. 2. & 3. num. 18. & 19. & §. 13. quæst. 1. & 2. & §. 55. gloss. 1. num. 31. & 40. & Pappo in Consuetud. Borbon. §. 197. gloss. 1. Tiraquell. in retract. comente §. 6. gloss. 2. numer. 11. quāquam discedi non posse (sed falsò) putat Stephan. Bertrand. Consuetud. 199. volum. 1. Adde & feudalia iura ex possessione reali potius attendi, quā iura ipso & propitior per se considerata, extra proprietarij debentur, qui factio potius possessoris quam proprietarij debentur, qui locus per se posterius tradabitur. Non ergo tam, quā quam quāquam actionem habeat spectandum, quā quod sit per

per actionem consecutus, & quid habeat, & ubi secundum sit. Ignava, enervis, ac planè verbalis eorum ratio est, qui in nudo & inani verbo venditionis affixi habent, pellam sine corpore induci. Quamobrem cum aliud atque aliud subinde Molinæus scribat eo in argumento, & secum non satis consentiat, ut nec. §. 55. gloss. 1. num. 40. & d. §. 23. q. 10. ubi negat ad acquisitionem laudimiorum necesse esse contractum perfectum esse ultimam sui perfectionem, id est, traditionem interuenisse, & §. 13. gloss. 1. num. 10. & 12. se ipse refellit eod. §. 55. q. 5. & 6. & gloss. 1. numer. 14. & 22. Demum suas sententias conciliat in. §. 22. q. 2. ac Domino quidem quæri laudimia scribit, sed resoluibiliter, quia partes discendendo ante traditionem à contractu (quod possunt) inanem reddant Domini actionem, contractum cum omni effectu suo resolutum, quæ verborum sententia est, cum effectu in idem recidat, scilicet, non deberi effectualiter laudimia ante traditionem & manus mutationem. Quæ de re quiddam etiam scribit. And. Tiraq. §. 1. gloss. 2. num. 48. & Mas. tit. de retract. Quamquam in retractu quidem diuersa ratio est, nec obstat petenti retractum, quod emptor possessionem adeptus non sit, cum eius non interfit adipisci quam mox restituat, quæ etsi tradita esset retractum non impediret, De quo & Molin. d. §. 13. Tiraq. §. gloss. 2. numer. 41. Quare denique sic statuo laudimia nulla deberi de simplici venditione, aut acquisitione actionis ex empto, nec ex donatione aut legato, nisi impleto eo, & translata possessione & mutata manu, & vassallo alio succedente: Idque actuali & reali possessione, idcirco nec possessionem per precarium, constitutum, & tales ciuiles modos, quæ ad hunc effectum idem possunt, dato alio possessore & actualiter fruente, quod ratio Io. Fab. indicat, §. 1. C. quando licet ab empt. disc. Gwydo Papa decis. 101. in fine. Papo in Conf. Borb. art. 397. nec ad laudimia talis emptor compelli poterit, quamlibet imaginarius possessor, alio feudum tenente & fructus colligente. Moh. §. 13. gloss. 5. q. 2. num. 15. quia precarium & talia resoluuntur simplici discello à contractu sine actu retro simili. Nam nec talia iura executionem vllam habent præterquam in rem, nec quidquam prehendi potest præter rem ipsam, quæ frustra prehenditur alio possidente. Inde fit, ut laudimia *diuicijus* racharus, defectus fidei & iurium dominicorum ex persona potius possessoris attendantur, quam veri Domini, & mortuo possessore Dominus fundatam intentionem habeat ad rachatum, etiam si alius suum vere Dominum probet, veluti si venditor retento usufructu moriatur in possessione, quam emptor aut donatarius non sit realiter ingressus, aut contractum non continuauerit, iura & racharus ex obitu possessoris debentur; veluti accidit in Regula de publicandis, resignato beneficio si resignans post sex menses in possessione moriatur publicatione non facta, beneficium dicitur vacare per obitum, quæ de re vulgata est Regula Cellariæ de publicandis. Ita etiam fit in iuribus dominicis, ut si defunctus in fide & clientela Domini decedat, nec se (ut loquuntur) de fide defuissit, nec alius fidem inierit, non ante nouus vassallus agnosci possit, quam prior à fide abierit, abire autem prior ante non possit, quam posterior ingressus sit, fidem & homagium præstiterit, aut tacito aut expresse Domini consensu: Sed hæc alterius sunt loci. Nunc id retinendum iura dominica ex possessione potius detentoris feudi quam iure proprietario, feudi Domino deberi; quod & Molinæus tractauit, §. 55. gloss. 1. numer. 17. & 18. 20. 21. 27. 41. & §. 22. q. 45. Quod si concurrant proprietarius rei in feodato, & possessor in oblatione iurium dominicorum Dominus feudi

A iura sua non plus quam semel consequetur, idque à possessore, dubio interim euentu litis inter proprietarium & possessorem pendente. Nec quidquam habet Dominus feudi, quod causari possit sua interesse, cum iura sua consequatur à possessori, aut potius realiter à feudo & eius detentore addita etiam clausula, salvo alieno iure, quod ille notat. d. §. gloss. 3. num. 14. & iterum. §. 22. q. 46. num. 153.

Vnde & illud quoque sequitur, ut nec verus & propriarius vassallus in commissum, aut damnum, aut prehensionem incurrat ob iura non soluta, si non est in possessione feudi, quod Bald. Saly. Paul. Cast. notant l. solennibus. C. de rei vend. Tiraq. in retract. §. 1. gloss. 10. num. 38. Tum etiam illud, quod homagium, & fides, & obsequia præstita à possessore etiam iniusto, Domino feudi & ab eo recepta, excusant & profunt vero Domino non possidenti, nec in commissum aut rei aut fructuum incidat, rex. l. forma. §. si cum ego. D. de censib. & quos Molin. cumulat. d. q. 46. num. 152. & 153. Nec proinde magis ista vera sunt ex parte vassalli possessoris, quam possessoris item Domini, ut ab eo inuestiri, & eis soluisse, & debita exsoluisse sufficiat, qui in possessione est. d. §. 55. gloss. 1. num. 20. si modo hæc nec violenta sit possessio, nec momentanea, sed diuturna vt d. §. scribit. num. 25. 26. 27. quod nos pro interpretatione eorum verborum adscripsimus, quæ in definitione adiecit (à vassallis possessoribus.)

1 *Nuda venditio non obstringit ad laudimia sine possessione.*

^c *Est venditio.*] Hoc verbum vendendi Molinæo & ceteris ante cum causam præbuit, cur statuerent ex sola venditione laudimia deberi, etiam possessionis assequutione nulla præsupposita; quam sententiam nos ante improbauimus, cum inane nomen iuris in Consuetudine non frustra esse positum iudicandum sit, & ex communi vñ loquendi venditionem nemo intelligat sine possessionis traditione & effectu, & reali alienatione rei. Sed ille fuerunt legales argutiae hominum in rebus agendis non satis exercitatorum, & Molin. non vnus sententia in eo est, secum non consentit.

NOTA 3.

- E 1 *Laudimia debentur de venditione, aut alio contractu in venditionem resoluibili.*
- 2 *De venditione nulla non debentur.*
- 3 *Nec de contractu cui dolum dedit causam.*
- 4 *Nec de recesso ex l. 3. C. de rescind. vend.*
- 5 *Nec de facto à non Domino.*
- 6 *Nec de venditione à minore facta.*
- 7 *Nec de re inalienabili.*
- 8 *Nec de ea, qua fit contra leges.*
- 9 *Nec de emptione rei sue.*
- 10 *Nec de re emissa à creditoribus.*
- 11 *Nec de recesso per resti. in integ.*
- 12 *Secus in rescissionibus quæ rescindunt ex nunc.*
- 13 *Solvens indebita laudimia repetit.*
- 14 *An sententia contra venditorem lata faciat ius contra Dominum.*
- 15 *Dominus restituit quatenus locupletior.*
- 16 *Quid de contractibus simulatis.*
- 17 *Quid de condonabilibus.*
- 18 *Quid de resolutis ob solutionem non factam.*
- 19 *Quandam liceat discedere à venditione.*
- 20 *Quid si pretium aut pars eius remittitur.*
- 21 *Quid de hereditate vendita.*

21. *Quid de contractu parum venditionis parum permutacionis.*

22. *Quid de venditione falsa per auxilium.*

23. *Quid de promissione vendendi.*

Sed cum hic dicat, laudimia de feago deberi si vacent, sequitur ut cum locum, qui sexus est, hic tractemus. Quibus ex causis laudimia debeantur, materia per se numerosa, nec quæ tota vni Articulo cõueniat, quare pro cuiusque Articuli argumento ipsa danda etiam tractatio est. Hic igitur de venditionis contractu primam agitur, qui vix frequentissimus est inter commercia, siue non vna lege, sed patibus cõuentionibus imper contrahitur, & singulas quantum fieri poterit per se spectes expendi expedit. Deberi igitur laudimia de contractu venditionis rei immobilis constat. Imò verò iur. nostro Cõsuetudinario propemodum de sola venditione laudimia debentur, aut alio contractu in venditionem resoluibili. Nam speciales sunt, Art. 61. 62. 63. quales etiam casibus præter venditionem laudimia illarunt. Porro cum venditionem dicimus omnem omnino contractum intelligimus, qui ducto aut verbis expressis venditionem resonet, aut quid, tamen verbis aliud sonet, re & effectum in venditionem relabatur, & comendat, id est, quæstam interce ex parte tradentis, & pretio ex parte accipientis, veluti datus in solutum, cessio pro iuribus pecuniariis, vel mobilibus æstimatoris, si modo specierum vice nō fungatur, aut quæ ab xaxa nō sint, & immobilibus nō cedat. Accingit id Molin. §. 55. glof. i. num. 8. 9. & §. 6. num. 36. 38. 39. & lq. §. 57. num. 17. 21. 22. 29. & §. 23. glof. i. num. 1. Itaque siue veri & aperti sint contractus, & nullam fraudem regant, nec quidquam adumbrant, siue nomine permutacionis sonent, re vendiciones sint, aut altere simulata, cum talibus tamen contractus venditionis geruntur, ad laudimia obstringunt, si pecunia pro solo præstatur.

2. Veram venditionem dicimus, quæ re & verbis & nominibus talis est, nec colorum aliam quærit, & id est, quod sonat, & valida est, siue materiam species, quæ iure in contractum cadit, siue personas quæ contrahunt. Nam si aliquid horum peccat, & aut nulla, aut inualida est, hic subditimus. Quippe indefinitum theorema traditur, quones de contractu lege, aut Cõsuetudine indicitur Cabella, de contractu valido, & qui iure consistat intelligi, huius qui nulli sunt, nec rem, nec appellacionem, nec effectum conuenire, nec tales dissimiles huius congruere. Hæc sententia Cy. Bald. Saly. l. i. vlt. §. fin. autem. C. communia de legat. Barr. & Bald. l. non dubium. C. de legib. Sed hic locus plenè cumulat ut à Molin. §. 22. q. 4. Tirac. §. 1. glof. 2. num. 7. in retract. Eodem §. 26. glof. 2. num. 8. & in retract. comen. §. 6. glof. i. num. 5. Ergo si contractus nullus est ex causa inexistente à principio, & via nullitatis reductur ad non causam, & annullatur siue propter defectum solemnitatibus, aut autoritatis, siue ipso iure, siue per sententiam, siue iure communi, siue speciali, siue hominis, siue legis ex causa retroactua & habente causam de præterito, & ipsum contractum concomitante, contractus resoluitur, & laudimia non debentur, & excidunt, nec peti possunt, Mol. §. 55. glof. i. limit. §. num. 13. 16. 23. & 26. & §. 13. glof. §. q. 11. & 22. q. 5. & 11. num. 52.

3. Talis est contractus cum doli causam dedit in bonæ fidei commerciis. Eleganter. in princip. D. de dolo, qui si resoluitur possunt aut qui dolum non admittit. nec laudimia debent, & petentem Dominum exceptione repellit, et si soluerit condicit. Sed si is qui dolum admittit soluit, non repetit, quia probrum suum

allegat. l. i. D. de cond. indeb. l. i. C. eod. siue coactus, siue actione, siue præbitione adactus soluerit, nec recuperat ab eo qui dolum admittit fundum condicere. Si tamen per sententiam rescitus sit contractus, tum exceptione sese tueri potest, quia constat nullum esse contractum, ex his quæ loq. notat. l. i. iulianandum quod ex conuentione. §. procurator. D. de iurur. de quibus Mol. §. 22. q. 31.

Talis etiam contractus est qui rescinditur ex l. 2. C. de resond. vend. Nam et si possit accidere, ut nullum pretium suppleatur, atque ita contractus non resoluatur, id tamen fit continget & contracta non ad hoc ordinato, cum in actione rescisso ipsa & causato contractus simpliciter veniat iure actionis, quamquam in solutione sit pretij suppletio, & ideo concludi debet in libello præcisè ad contractus cassacionem; quamvis Bart. alternatiuè concludi censet, quem & tribumalia sequuntur, sed tamen stricta iuris ratio aliud poscit, hec præcisè concludione incedat altera pars, quæ in facultate & solutione est, quod cum ita sit resolutus rescisso contractu ex ea causa, nulla laudimia debent, quia nullitas causam implicat habere, & innata eo ipso tempore cum fieret, si tamen suppletum sit nullum pretium, de tota laudimia debent. Sic Molin. §. 22. q. 9. & §. 55. glof. i. numer. 16. & §. 23. limitat. numer. 9. Excipit tamen Mol. d. §. 55. eo casu, nū empor diu in possessione fuisset, quia (inquir) fructus non restituitur, & in etiam alienatio effectum habuerit, & tantum de fructibus perceptor, quantum nomine laudimiorum soluerit, de quo tamen amplius delibendum puto.

Idem & in emptione à non Domino facta, quanti proprietatis eueit, de quo Mol. §. 22. q. 19. num. 64. & §. 55. glof. i. num. 14.

Talis est venditio à minore facta, quam deinde rescidit per restitutionem in integrum, Idem Molin. §. 22. q. 4. & §. 13. limitat. i. num. 9.

Talis etiam contractus, cum lex dicta est rei realiter ne alienetur, authenticas quæ. C. communia de legat.

Talis qui contra leges prohibuitur fit, siue propter commercia interdum erratum termin, ut domus Regis, aut rei sacre, aut publicæ. l. non habemus. C. de legib. siue propter interdictionem personæ facta.

Talis est & rei sua emptio. Lrei sue & l. in emptio. 9. ne. D. de contrah. empt.

Talis etiam, qui à creditoribus vi priorum hypothecarum annullatur, quicquid distinguitur. Molin. §. 22. q. 18.

Quæ omnes causæ cum ex præterito & materia contractui innata resoluantur contractus, & ad non causas reducant, siue cum toto effectu suo & consequentiis corrumpant, nec laudimia producere possint, de quo & Guido Papæ decil. 126. Steph. Bar. cont. 46. vol. i. Boët. tit. de feud. §. 5. Iacob. tit. de ruyd. num. 25. & §. 8. & Mol. vbi loq. Quia traditur restitutionem in integrum vires suas, citam ad tertium perzgero, quando sunt ei quæ sita ex causa, quæ per in integrum restitutionem resoluitur & annullatur; quod aut facob. de Bellouise. c. 1. tit. hic finit. lex. Conrad. vbi Bald. Aluar. & Præpos. & quos congerit Molin. §. 22. q. 6. num. 46. & 39. Secus in his causis, quæ non ex præteritis & inexistentiis, sed extrinsecis, aguntur, accidentibus & superuenientibus casibus, & vt ex nunc rescindunt, quia tales rescisiones ad præteritum non extendunt, sed futura considerant: & antea in manentibus in presentia tantum agunt, veluti quæ sunt remedium. l. i. inquam. C. de reuoc. donat. quod Molin. agit. §. 22. q. 13. & 14. aut quæ ex causa ingratitudinis

reucant, aut quæ ex delicto confiscant, aut feloniam admittit, de quo ille d. q. 13. quod ille pluribus agit. d. §. 22. q. 6. numer. 57. & q. 7. numer. 46. & §. 13. glof. 5. numer. 34.

In his enim laudimia debentur, quamvis annullatis contractibus, vt locis supra allegatis. & §. 54. q. 4. Molin. scribit.

- 13 In aliis retractiuis & Dominus laudimia petens exceptione repellitur, & si soluta sint condicuntur, quod intelligitur cum contractus extoro nulli sunt, secus si effectum aliquem habuerunt, sed non ex toto, vt quia emptor non est damnatus ad fructuum restitutionem euincendi, de quo Mol. §. 55. glof. 1. numer. 16. & 25. & 26. Nec distingo, quod quidem faciunt, an sciens, an ignorans emptor soluerit, nisi vno tantum casu, cum dolo contrahentem induxit, videlicet, cum prohibente lege emit, vel alium circumconuenit non reipfa tantum, sed machinatione: Nam hoc casu solutum non repetit, propter dolum, quod Molin. tradit. d. §. 22. q. 11. in cæteris repetit, vt id eod. §. 22. q. 5. Nec nouis iste acquiritur scienter soluendo sibi præiudicat, nec cæteris donare voluisse, quæ coniunctura non habet locum, cum alia causa quam donationis expressa est. l. si cum aurum. vbi Bart. D. de solut. & quia sciebat se tamen possessorem cogi posse, idcirco non videtur sponte fecisse. l. nouissimè. D. quod fal. tut. aut. gest. esse dicit. Sed hoc quidem verum est nullitate iudicata aut patefacta: Nam interim dum pendet, Dominus fundatam habet intentionem, vt prouisionaliter exeat à possessore manu mutata, quod idem Molin. scribit. d. §. 22. q. 5. & q. 11.

- 14 An vero sententia contra venditorem lata, ius faciat contra Dominum, Molin. d. §. 22. q. 5.

- 15 His tamen casibus hæcenus Dominum teneri volunt, quatenus locupletior est tantum, nam si perdidit, donauit, absumpsit, non teneri Molin. d. §. 22. q. 5. & §. 55. glof. 1. numer. 16. & 22. & 23. nisi ipse Dominus nullatenus sciret, vt ibid. §. 55. d. glof. 1. num. 23.

- 16 Quod de retractibus nullis, eadem & de simulatis intelligi volumus, tali quidem simulatione qua nullus contractus geritur ab partibus, quæ contrahere non intendunt & simulat: tamen secus in his in quibus contractus fit laudimii natura sua subiectus, veluti venditio sub specie permutationis, nam tunc id potius spectatur quod verè agitur, quam quod agi simulatur. l. i. C. plus val. quod ag. nec refert quæ nomine res veletur, dummodo veritas subsit, de quo Molin. d. §. 55. glof. 2. num. 8. & §. 23. q. 22. Tiraq. §. 1. glof. 2. numer. 11. Idem dicimus si vitiatas contractus alicuius subtilitatibus, is in alium transcat in terminis. l. vbi ita donatur. D. de donat.

- 17 De re vendita redhibita, eadem statuenda, si necessitate legis propter vitium & non ex conuentione redhibeatur, quia redhibitio contractum retro annullat, & ad non causam reducit. l. cum autem. §. Iulianus. & l. facta. D. de edil. edict. Tiraq. in retract. conuent. §. 6. glof. 2. num. 15. Molin. §. 22. q. 7. quamquam in soluenda Gabella contra Baldus putat, l. si prædium. col. 2. C. de edil. edict.

- 18 Dubitatum de ea venditione, quæ inter partes conueniunt nullo ad solutionem pretij tempore dato, quo casu præsentij pecunia facta intelligitur, quæ si non soluitur præsens, potest venditor rem vèdicare, quam vendidit, quod Bart. Paul. Alex. notant. l. si cum dotem. §. vlt. D. fol. matrim. postèr verò & alteri vendere, nec tunc in crimen fstellionatus incidere, quod Odoff. & Bald. scribunt. l. venditor ex hereditate. D. de hered. vel act. vend. Imol. Cuman. Alex. l. 1. d. diuio pio. §. si emptor. D. de re iudic. ita fit, vt si quis

Argent. in Conf. Brit.

A talis casus accidat contractus ad non contractum ex causa inexistenti reducat, propter non impletam substantialem conuentionem ipsius rei & contractui implicitam & inclusam, atque in terminis superiorum theorematum irritato contractu ex causa de præterito, laudimia nulla debeantur, cum & alteri liceat vendere, & venditor necessitate contractus absoluitur, propter non impletam substantialem contractus partem. Secus si dato ad solutionem tempore, sua die non solueretur: Nam tunc contractus perfectus est & executio duntaxat suspensa; agendum igitur ad solutionem & implementum contractus, non ad resolutionem, quia contractus semel tradita possessione, res solubilis non est translatio dominio, quæ possessio non resoluitur. Secus si possessio solutione suspensa esset, nam non minus contractus annullaretur quam casu superiori. Hæc Molinæ sententia. §. 23. q. 3.

Quæsitum est de resolutione contractus, An de ea laudimia debeantur. Res ab eo pendet, quandiu liceat ab contractu discedere, & res eo respectu integra dicatur. Et statuitur, ante traditionem actualem possessionis etiam ex interuallo partes discedere posse, non solum in præiudicium Domini, sed alterius cuiuscunque, cui quidpiam ex contractu inter duos inito queritur, etiam si pretium numeratum esset, vel pignora ob euictionem accepta. ex l. 1. & toto tit. C. quando liceat ab empt. disc. quod Molin. latè persequitur. §. 13. glof. 5. q. 2. & 3. etiam si solita clausula precarij, aut vltus iuctus, aut aliæ ciuiles additæ sint, modo ne emptor adhuc fructus sit, quod ille ait d. q. 2. & 3. & §. 55. glof. 1. num. 33. & §. 22. q. 2. & 3. & num. 18. & 19. nec puto hoc casu Dominum præuenire libello posse, si partes discedere velint, cum iure permittatur, quamquam Molinæus contra putat. Secus post traditionem, quia si ab priore contractu discederent duplicia deberent, vt de duobus separatis contractibus, nisi in ipso actu traditionis discederetur, quamquam speciales hæc de re Consuetudines Prouinciarum extant, in retract. Tiraq. §. 1. glof. 2. num. 18.

Incidere solet & controuersia alia, cum quis fundum mille aureis vèdidit, deinde aut pretium aut partem pretij remisit, & accepto tulit; Dubium facit hic, quod hic contractus re & effectu videtur in donationem reuincere. Nam qui hoc modo acquirit rem & pretium habet, nec pretium pro merce soluit, quod in venditionibus solemne est & substantiale. Respondeo

E hic referre, quid actum sit; Nam si ipso statim initio contractus conuenit, vt pretium redderetur, vera donatio est, non minus quam ea quæ vno nummo fieri dicitur, & imaginaria licet venditio vocetur, adumbrata donatio est, de qua Tiraq. §. 30. num. 3. Idem & si post conuentionem venditionis incontinenti pretium donandi animo restituatur, quippe id initio videtur conuenisse, quod tam breui post tempore factum est. Sin cum vera venditio intercessisset, & pretium deberetur, mutato consilio venditor pretium donauit, venditio est, & pretij donatio; nam pretium donare, profundere, aut perdere potuit venditor, nec contractum semel perfectum euentus superueniens aut resoluit, aut corrumpit. Talia Molin. §. 14. q. 12. num. 53. & 13. & §. 23. q. 15. & §. 55. glof. 5. q. 2. Tiraq. in retract. conuent. §. 1. glof. 18. q. 8. Chal. tit. de retractis, §. 1. Sed hic intelligimur loqui de his venditionum resolutionibus, quæ implicitas necessitates, aut causas non habent de præterito, veluti accidit, cum venditor pretium remittit, quia emptor vult intentare remedium. l. 2. C. de rescind. vend. aut è contra, de quo Molin. §. 55. glof. 1. num. 30. & glof. 5. q. 2. Tiraq. d. §. 1. aut quia aliqua de causa ex iure rescissio petebatur,

Hic si pretij pars remittitur, & talis causa vera, & sine collusione, aut fraude subtile preſuppomitur, cum non ſpiciantur nec neceſſaria & caſtata a lege detracta aut addeſto fiat ad premium, de eadem laudimia debentur cetera conſiderationem pretij expreſſi, quia ſiſtione legem talis ab initio contractus conueniſſe videtur, qualem lex reſormauit, vt Mohanus probat d. §. 35. gloſa. num. 30. & §. 22. num. 19.

21 Et quantum eas, quæ de venditionibus controuerſas incidunt, perſequimur, de eo quoque inquirendum. Quid ſi hereditas uenit, an laudimia debeantur, & que eorum aſſignatio fieri poſſit aut debeat: Nam cum hereditas nomen ſit iuris, & corpus non contrahat, ante uero diximus ſubiectum laudimiorum eſſe fundum, difficile eſt conſequentia. Sed ita diſtincendum eſt, vt reſpiciamus qualitas talis venditionis: Nam ſi venditione hereditatis iura ad immobilia ueniunt, conſequitur laudimia debent, non tamen de aſſignatione prædictum, quæ in hereditate reperiuntur, ſed de pretio conſento. Itaque magnæ incidere dubitationes poſſunt, cum mobilia quoque in venditionem deducuntur, quorum ratione cum laudimia non debeantur, difficile imis ſeparatio poteſt, cum vnum eſt premium, quantum cuiusque rei venditæ nomine debeatur, aut deducti debeat. Nec expectandus eſt litis euentus, ſi forte de rebus & prædiis hereditariis controuerſia ſit, quia pro iure vendito debetur laudimia, nec corpora vendita ſunt. Itaque non ſicuti in particularium rerum venditione, poſſeſſio aut manus mutatio expectanda eſt (ſicuti ante diximus), vt laudimius locus ſit, ſed protinus debentur, cum ius tantum in corpore ueniat, & conſummaris ſit hic contractus iurium ceſſione, quia quod in corporalibus eſt traditio poſſeſſione, hoc in incorporalibus eſt ceſſio, ex gloſ. l. vlt. C. quando ſic. vel prius. Bart. & Bald. l. i. C. de act. & oblig. & hic locus late apud Tiraq. in retract. §. 1. gloſ. 7. num. 11. & 12. & hac de re aliquid. §. 1. gloſ. 7. num. 80. & ſeq.

22 Et quoniam ſuperiori hæc quoque implicita eſt, quid conſendum ſit de eo contractus, qui partim venditionis ſit, partim permutacionis, partim mobilium, partim immobilium, à qua parte diiudicandus ſit, vt laudimia debeantur, aut non debeantur, quam dubitationem late Tiraq. exercet in retract. §. 2. gloſ. 1. & vlt. & cum multas multorum ſententias ediderit, illa ſequenda eſt, quæ ſeparatorem ſeparatam uult eſſe rationem, ac pro rata eius quod mobile aut immobile ſit de contractu iudicandum, vt laudimia debeantur pro rata pretij, pro permutacione nõ debeantur, quod Angel. in ſpecie putauit in l. queritur. D. de ſtat. hom.

A Alciat. l. 1. D. de verb. oblig. & Tiraq. vbi ſup. num. 32. & crebra Provinciarum conſuetudines hanc ſententiam ſunt complexæ, quas eo loco Tiraq. recitat l. 10. ſignis. l. 3. ſ. h. conditioni. D. ad S. C. Syllan. Molin. §. 23. q. 13. & §. 11. gloſ. 5. q. 32. Nos uero fraudem ſemper excluſimus, & ſimulationem quæ facile perſumitur in tabulis, non admiſimus.

Atque hæc de venditionibus voluntariis & ſponſatæ, ſed de his quæ neceſſario ſunt, ſcilicet, ab iudice per auctiones & ſubſtaſtationes, an earum nomine laudimia debeantur magna eſt pugna, & debet negant Cum. Bart. Bald. Fulgoſ. Caſt. l. ſi ſideo. D. de cond. indeb. l. ſi. l. vlt. q. 7. C. iur. emphyt. Coura Bald. conſ. 306. lib. 1. Alex. l. ſi ſiſtina. §. ſi de rectagilibus. D. de damn. infect. & Pet. Iacob. tit. de locat. Molin. §. 13. q. 10. num. 48. Tiraq. §. 1. gloſ. 14. num. 14. & hanc nos ſequimur, neque quantum ad hoc diſtinctionem conſtitutos inter alienationes neceſſarias & voluntarias, cum ex omnibus laudimia debeantur, Nam de his actionibus, poſterius dicemus art. 73. ſiue inter conſortes, ſiue extraneo admiſſo ſieri conſingant.

C Sed hæc cum de venditionibus præſertim tradiderimus, quid exiſtimandum ſit de promiſſione vendendi rem, an de ea quoque laudimia debeantur. Poſſet id quidẽ acceſſum uideri ex his, quæ diximus de actionibus perſonalibus & realibus ad rem ſup. numer. 7. Nota præcedenti, cum quia promiſſio de vendendo, venditio non eſt, quod late agitur Tiraq. in retract. conuent. in ſin. q. 5. Molin. §. 55. gloſ. 1. q. 5. Et Molin. negat de ſimplici promiſſione deberi. num. 78. & 89. niſi uerba referantur ad actum de præſenti, & omnia præſto ſint ad ſubſtantiam actus, quia tunc actenta intentione partium, & ſubiecta materia putat pro ipſa venditione haberi. Sequitur uero venditione debeantur, videntur ſcribi. num. 89. conſuente utroque pretio in vnum, quantum num. 86. contradicet, niſi de ipſa promiſſione ante eſſent ſoluta, quia tum de venditione, quæ ſit in executionem promiſſionis, non debentur. Sed ego de toto debet puto: Quid enim eſſet facilius alioqui quàm fraudem facere diminuo pretio rei per promiſſionem, de qua laudimia non deberentur de quo & Iacob. extat ſententia tit. de cord. Cui accedit ratio, quod promiſſio per ſe manum non mutat.

¶ Par le detenteur. Diximus initio iura Dominica ab poſſeſſoribus peti potius, quàm Dominis non poſſeſſoribus, & rei eſſe onera detemptia & laudimia, & cetera onera feudalia. Illic pete.

ARTICLE LX.

ART. LXII.
NOVA
CONS.

Et ſi le vendeur dudit feage^a a fait maifons, ^b ou planté bois ^c portant fruit, ^d ou autres edifices, ^e qui doiuent demeurer au lieu, & ^f eſtre reputée pour heritages; & ^g il vend l'heritage à vn, & ^h à vn autre les edifices, ou autres choſes, ⁱ il doit payer du tout les ventes à ſon Seigneur.

ET ſi venditor feagij, ſeu rei in feudum datæ coadiſcauit, ^b aut implantrauit arbores frugiferas aut ^d alias adificationes, ^e quæ remanere debent in loco, & ^f haberi pro fundo; & ^g vendit fundum vni, & ^h alteri adificia, aut alias res, ⁱ debet de toto ſoluerè Domino laudimia.

NOTA I.

- 1 *Venditio hic arcam alienationem comprehendit, &c.*
- 2 *Artic. non comprehendit seminarium pepiniere, Semiz.*
- 3 *Arborum frugiferarum & infrugiferarum eadem conditio hic.*
- 4 *Annexa, defixa, & solo inherentia.*
- 5 *À fait maisons.* Idem & si venditor non ædificauit ipse, aut solum implantravit, sed ante ædificatum, aut implantratum vendidit, cum id ante eodem in statu feudum accepisset; nec refert quo quis titulo accepit, nec quia hic dicit, LE VENDEUR, dispositionem restringere putanda est Consuetudo, si modo ex tali titulo transferat is, qui ante accepit, ex quo laudimia debeantur. Facit vero ad hunc rex. decil. Alb. & Ias. de qua infra, verbo, *Il doit vendre du tout.*
- 6 *On plante bois.* Si tamen, id quod plantatum est, radices egit quo tempore arbores solo cedunt, §. si titius. Infit. de rer. diuic. l. adeo. & seq. & l. qua ratione. D. de acq. rer. dom. Nam de seminario alia ratio est, quo arbores & plantæ deponuntur, vt inde deinde transferantur: Nam tales arbores fundi non sunt, tamen si implantatæ & insitæ. l. questum. §. ea vero. D. de fund. instr. & instrum. leg. quod Molin. annotat. §. 1. glof. 8. num. 7. tit. de feud.
- 7 *Portans fructus.* Incepta adiectio translata de veteri libro, quasi quidquam ad rem faciat, quod arbores frugiferae sunt, quantum quidem ad subiectam materiam attinet, cum omnium etiam infrugiferarum eadem conditio sit, etiam si baccas tantum ferant, vt arctifolium: Frequentioris tamen vsus causa dictum videtur.
- 8 *On autres edifies.* Hic vox, alius, implicat etiam ædificationis verbo implantationem contineri, sed inappropriè & vulgari vsu loquendi. Quod autem, *autres edifies*, dicit, finge ardearias esse, pistrina solo affixa, aut molitrinas fullonarias, & talia non exemptilia.
- 9 *Qui doivent demeurer.* Quæ natura, conditione, & vsu solo inherant, aut destinatione perpetua patrumfam. ita vt conuelli nulla spes sit, quo in genere sunt ea que numerantur. inf. art. 337. & art. 252. id est, *toutes choses creées, issues, ou annexes à la terre.* Annexa, defixa, defossa, l. fundi. D. de act. empt. Qua de re longa est tractatio Tiraq. in retract. §. 1. glof. 7. Molin. §. 1. glof. 8. num. 8. & Boër. decil. 229.
- 10 *Estre reputé pour heritage.* Quæ, etiam si talia substantia non sint, iuris tamen interpretatione, aut hominum recepto vsu, inter talia habentur.

NOTA 2.

- 1 *Art. scopus, vt fraudib. occurratur.*
- 2 *An vnus contractus, an eodem tempore, an ex intervallo, &c.*
- 3 *Summa non diuidenda attribuendam iurisdictionem aux Presidiaux.*
- 4 *Insciendi natura actus, qui geritur.*
- 5 *Circumstantia que fraudem detegunt.*
- 6 *Fraus ex parte venditoris solui sufficit, &c.*
- 7 *Fructus pendentes venditi laudimia debent, &c.*

11 *Il vend l'heritage à l'un, & à l'autre les edifies.* Totus huius Articuli scopus est, vt fraudibus occurrat, cum contrahentes, vt laudimia aut in totum aut in parte eludant callido artificio, quod natura vnum est & integrum, in partes fecant, & particulatim distrahant, quod verus Consuetudo multo disertius exprefferat. Quod cum sit, nihil interest an eadem personæ, an quod hic dicit, diuersis res eadem & vna vendatur:

Argentr. in Conf. Brit.

A nisi quod facillius fraus in eadem persona deprehenditur ex antecedentibus, consequentibus & adiunctis. Quod magis altius solent interpositis personis facere, quæ alieno contractui sese accommodant, vt duo potius contractus videantur numero & diuersitate personarum, cuius rei exempla sunt, l. pupillis. §. sed & si per interpositam. D. de auctor. tutor. l. penultim. Cod. de eo quod met. caus. l. 1. Cod. de contract. iudicib. l. eos C. si cert. petat. l. & qui sub imagine. C. de distract. pignor. l. qui testamento. D. de probat. l. si spurius. §. generaliter. D. de donationib. inter vir. & vxor. & si quæ alia sunt. Nil igitur interest, an vnus & idem contractus eodem tempore, an ex intervallo, an in plures personas, an vnam tantum concipiantur, & siquidem vnus contractus præsupponitur, & in fraudem laudimiorum diuisus, quod Molinæus hoc ipso in huius Articuli casu notauit, tit. de censib. §. 55. glof. 3. num. 32. præsertim cum finis cogitatur fraudis perspicitur, veluti in tribuenda iurisdictione solemus dicere, cum Presidibus cognitio de decem libris tribuitur, de duodecim adimitur, non rectè ad tribuendam iurisdictionem summam, quæ duodecim sit, in bis sena fecit, vt vnus summæ duæ per se partes in iurisdictionem cadant, sicut nec de contra plures per se & natura separatas cumulari, ad eam impediendam, quod Bart. Bald. Lud. Rom. Caslr. Ias. omnes denique notant. si idem cum eodem. D. de iurisdic. omni. iudic. & alibi diximus. Insciendi igitur rei & actus qui geritur substantia, & natura, quæ vbi qualis sit cognitum est, nihil interest quo figmento res tegatur, si modo introspecti possint quales sint. Nam vbi res in dubio est, status coniecturalis est, quod actum sit, & ad circumstantias, & signa recurrendum, quibus fraudes conuinci & reteggi solent. de quibus multi multorum tractatus extant, Bartholomæi Cephellæ profeſſo libello, de simulat. contract. Tiraquel. in retract. conuent. in præfat. & §. 1. glof. 7. numer. 64. & iterum glof. 14. numer. 22. tit. de retract. lign. Jacob. de Sancto Georgio. tractat. de royd. numer. 31. Molin. §. 53. numer. 22. vnde multa ad hunc locum accommodata dici possunt. Magna suspicio de eo contractu in quo pars mox reliquum rei venditur, per partes, aut arbores, nec ita multo interiecto tempore fundus ipsi distrahitur, quod hic tractat Articulus. Adiuuant vero circumstantiæ quales factum circumstant, quæ Rhetores ediuicte vocant, proloquutiones, inopia venditoris, ætas alienum, creditorum assiduitas, tum si idem soli & arborum emptor est, vicinitas actuum, multiplices contractus, communicata & consilia consilia, sed & separatim instrumentorum, & sepositæ conuentiones consideranda per contrahentes, vt loquuntur, de quo Tiraquel. d. glof. 14. num. 36. & 37. vique ad 39. & in præfat. retract. conuent. numer. 9. & in fin. ciuilem tituli. numer. 27. quo rectè res plana sit & artes patent, & meditata consilia ad iura Dominica claudenda. Proinde nec necesse est fraudem participari ab emptore, vt locum fiat laudimii, aut aliis iuribus Dominicis, cum re ipsa fraudem fieri sufficiat, & venditoris ingenio. Nam & potest accidere, vt emptor bona fide arbores emerit, nihil de fundo cogitans, quem postea nouo consilio emerit. Imò & qui vulgo arbores vendunt, negare solent se fundum vendituros, ne rei familiaris angustias pandant, cum tamen iam tum in animo habeant vendere. Nec verò quod hic dicit, locum habet tantum, cum arbores vaneunt quæ pars rei habentur, tum solo insidendo, & in fructu non habentur, sed etiam in fructibus, qui pendentes venduntur, separatim vni & prædiu alteri. Nam et si de fructibus separatim venditis, 7

laudimia nulla debeantur, cum tamen una cum fundo sunt venditi pretium augment, de quo solido laudimia debentur. Idem si per fraudem separata venditione sine distracti. Molinæ censet de utraque venditione laudimia deberi. §. 23. q. 120. & §. 56. num. 22. & Boër. lare, decis. 129. Quia sententia si recipitur in fructibus, qui ita & solo colliguntur, vel subinde renascuntur & separantur, & mobiles sunt, multo magis in sylva & arboribus non caduis recipienda erit, quibus venditis pars soli vendita videri debet.

^b Et *in arboribus edificia*. Quod hic dicit, aut de facto fieri intellige, aut rursi, aut ipsa edificia solida vendi: Nam in verbis edificia durat, & per partes vendi prohibentur, ut illa ruinis deformetur. l. cætera. §. hoc Senat. consulto. D. de legat. j. l. Senatus. D. de contrah. empt.

NOTA 5.

- 1 Hic art. præcipit factum propter venditionem sylvarum.
- 2 Quodque arboris venditio caret fraude & nu. 3. 6. & 9.
- 4 An Dominus possit prohibere vasallum sylvam cedere, & num. 5.
- 7 Non est retractus in arboribus ascendendus.
- 8 Quid de rebus quæ per se considerantur.
- 10 Quid des fablonnières, manieres, perrières, & d'ardoises, an pensio solvantur & vasallo, & c.
- 12 De lapidib. an renascantur, & sint in fructu, & nu. 12.

¹ *Idem si payer les ventes du tout.* Nam cum vicus contractus proponatur, vnde pretium, vna merx, quantum pluribus paribus constans distans, sicuti l. mixtura. D. de viacap. appellat. Laudimia etiam oportet esse vnica & solida, pro quo facit sententia Odof. Alber. & las. in l. vlt. C. de iur. emphyt. & Boër. decis. 19. quod si Dominus solum dederit in emphyteosim, in quo rursum edificetur, aut si vendatur

² plenum fructibus, de solo & superficie laudimia debebuntur. Hic vero Articulus præcipit factus est propter venditionem sylvarum, des touches, & bois adiacenti des maisons: Nam adificia nemo nisi æquissimus per patres distraxit, nec facere quicquid per Magistratus linendus est. Proverbio dicitur, vilgè, *Quand les bois tombent, la terre se tremble.* Id verum est, & per naturam & mores à communiter accidentibus. Nam cum arbores venduntur, oneri est, & prædij quoque impendere venditionem, vnde huius Articuli coniectura; quantum negari non debet, circumstantias posse

³ incidere, quæ has quoque suspensiones evitant, veluti præsumptio presumptione alia detegitur, vt l. diuus. D. de in integ. rest. & Molin. differit isto in casu. §. 15. glof. 1. num. 8. & argumenta dici possunt plerumque, quæ venditori arborum animi non fuisse prædij vendendi testari possunt, quod cum incidit & probatur, de arboribus venditis laudimia non debentur quantumque vendito postea fundo; nec talis casus ad hunc Articulum pertinet, qui cum de eodem locum habere existimamus est, cum separatim ista veniantur

meditata ante fraude cludendorum laudimiorum, quæsto prætextu, non si bona fide & ex eventu; Quia de coniecturas adfert Molin. §. 19. glof. 1. q. 17. & §. 55. glof. 1. num. 12. Nam & attenti & considerati patres sunt, hoc idem pedaspe faciunt, & si vasallum solum venientes renascantur, & subinde reduciunt fructus ferre solet, & vincit utilitatis consideratio, etiam si forsitan occasione ingruente aut alterius prædij comparandi causa, prædium ipsum quo exemptæ arbores sunt vendi contingat. Sed & cautos homines quosque hodie in re familiari usurpare & præcipere video, vt certi verentibus annis sylvarum tractus distrabantur magno

A pretio, qui deinde de matrice repulloscari, vnde novellis relicti plantis (*basiliacæ*) nova iterum sylva refugiat, acque interim in cadaum abeat, ignoro maioribus nostris profectu, quibus propemodum velas sunt sylvas cæcidisse, non minus quam antiquis decurimus lucos, Sed & incolarum necellitas interim cædi sylvas non caduas cogit, quod & Aristo aliquando dederat etiam in Regiis Lucius alicubi scribit, *quæ appellent ventis ordinaires, ou extraordinaires*, quo vili sylva in fructu habentur. Sed & prætiterendum illis ipsis locis vultit curantur, quod genus soli præcipuum in agricultura Cato censuit. Quæ de illa ructum, cum, qui sylvam cadat, non protrahere semper distrachendi prædij animum habere, nec in fraudem Domini facere, etiam si posterius sed ex eorum contingat prædium distrachali, sed hoc Armento consilium fraudis damnavit: Nam de eo qui sylvam per se vendit postea trademus. Sed quia perispe in controuersiam venit, & res est digna quæ inquiratur, An Dominus feudi vasallum possit prohibere sylvam cedere, aut nemus dedit, dicendum quod vnde visse possit cum occurrat. Ac iure quidem cuius negantur l. r. consulti grandes arbores in fructu esse. l. arboribus

C de vlt. fruct. Idemque perpetuo soli derimento fieri, cum pars soli habeatur, nec tantum usufructuario liceat. l. sed si grandes. l. æquillimum. §. fructuarius. D. de vlt. fruct. nec marito in fundo dotali. l. diuortio. §. si fundum. D. fol. mat. neque emphyteote in re emphyteotearia. quod. Dyn. Barr. Bald. Ang. Alex. Lud. Rom. Cuman. notant. d. §. si fundum. Sed patrum administratori bonorum filij. l. vlt. §. fin. autem. C. de bon. quæ lib. nec colono. l. si merces. §. culpa. D. locat. l. si duobus. §. si colonus. D. de iureiur. nec conductor. l. in fraudem. §. conductor. D. de iur. fisc. nec creditori in re debitoris. l. si committitur. §. si quis vbi Bartol. & Saly. D. de pignori. act. Nec quis in re communi. l. et si non. §. venit. D. communi diuid. Nec quod hoc queritur vasallo in feudo, iure quidem feudorum ex sententia Alb. Lud. Rom. l. ad. d. §. si fundum. Domin. d. c. ad apostolicæ. de re iud. in vj. Bald. c. vlt. ext. de iudic. Guydo Suz. Cy. Bald. Cast. Ray. auct. qui rem. C. de factosanct. Ecclæ. Aluaros. c. 1. §. quid ergo tit. de inuict. de re ad. facta. Cepol. tractat. de seruic. tit. de mortib. Io. de Platen. l. quilibet. C. de censibus Mart. Afflic. decis. 165. numer. 75. Barr. & additio ad eum. l. id siuadem. §. si conductor. D. de iur. fisc. Bald. l. ad ha. C. de iur. emphyt. Sed nunc qui iure vitum longe quidem diueto feuda habentur, cum tam feuda in patrimonio nostro sint quæ quæ maxime, idemque & libera & absoluta in potestate alienandi sunt, eam irrequisitis atque adeo repugnantes Dominus feudorum, salua conditione & iure feudali. Quare nec arbores excindere vasalli prohibentur, nec prohiberi possunt prætextu quali minoris fundus futurus sit, cum vasallus re sua vtatur ad vsum permillum, & etiam, circa substantie rei corruptionem, etiam si laudimia per consequentiam diminui contingat, cum arbores non sint pars essentialis fundi, non magis quam

F fungi, aut in corpore vngues, & capilli, qui tunc corporis damno releuantur, cum vasallus de re sua & sibi negotium gerat, circa alieni damni respectum aut intentionem, quod Molin. persequitur. §. 21. q. 10. & §. 11. glof. 4. in princip. & cod. §. glof. q. 19. & §. 55. glof. 1. num. 12. & q. 18. & glof. 1. numer. 12. Accedit verò, & quod perispe cause dicuntur, cur & feridebeat, siue quia vberiores fructus expectantur, & annuatim, siue quod adificis, & magnis pretiosis non opacitas sæpe deprehendit, & apertissimis obstat

aut opportunos ventos non admittit, quo fit vt infalubres plerumque habeant sylvas vicinatas. Vnde euenit, vt quanquam quoddam veluti interesse Domini feudi dici possit ob diminutum valorem rei, & cerè rex. probat. l. forma §. quid si excedit. D. de cēsis. id tamen postponatur vilitati vassalli & libertati commerciorum, nec per se cōsideretur, quod in consequentiam citra fauorem ingenium Dominum tangit, rei substantia non corrupta, & in re separabili, nec cūm id facit vassallus inordinatè re feudali vt iudicatus est, cūm soli substantiam intrinsecam non imminuat aut labefaciat, sed plerumque etiam fructuosiorē reddat, & eam exactionem tex. recipit. d. §. quod si excedit. Quippe & agnati potius, quā in natali solo arbores constat, nec magis illas soli essentielles partes esse quā lapides visceribus terræ inditos, quorum substantia substantia est. Nec de his hic Confuetudo disponere voluit, sed fraudi occurrere quomodo ante demonstrauimus: Alioqui sine fraude fuerit vassallo tales arbores vendidisse sepātim, nec propterea laudimis obstringitur. Ex qua ratione id quoque traditur, cūm quis arbores eiusmodi excindendas vendidisset, retractui cōsanguineo locum non esse, quia immobile quicquam propterea vānisse non fit iudicandum, præsertim cūm ex themate proposito ea lege vānissent vt eximerentur, nec solum haberent vbi consisterent, dicta eximendi lege; Quod & Primario Prouincie Iudici, & Curie quoque probatum est. 7. Septembr. 1562. *Entre Maistre Mathurin Cohier d'vne part & N. Leguez*, & attigit oblique Tiraq. §. 1. glōf. 7. num. 34. & 40. in retractu, sed ita vt in cōtrariam sententiam deurgere videatur, & Lucius lib. 9. arrest. tit. 3. art. 1. Idem quoque Molin. sensit in eo pristino aut molendino, vt vocant, quod quisquam à fundamentis diruerat, vt cements & materiam venderet, ne scilicet laudimia debeantur, nisi si fraus facta est vt hoc nostro textu, & postea solum quoque est venditum, cūm ab initio de toto cōuenisset, & fraude in partes lectus esset cōtractus calliditate partium. Id quidem Molin. §. 52. glōf. 2. numer. 23. 6. & 7. Iacob. tractat. de roysdis. num. 35. Separata est igitur ratio syluæ per se venditæ, & eius quæ simulatione anticipatur, cūm & de fundo quoque ante conuenisset. Atque istud quidem in his, quæ partibus vnum totum cōficiunt & constituunt: Nam in his quæ per se ipsa considerantur, & in abstracto alia ratio est, veluti si quis solum à superficie separet, vt in domaniis congedialibus (vt vocant) in quibus superficialius solum alieno iure tenet superficiem proprio, quod las. notat. l. vlt. q. 4. C. de iur. emphyt. & l. i. num. 45. & 46. eod. tit. Quare cūm ista diuerso iure habeantur, vendi sine suspitione fraudis possunt, cūm diuersæ personæ diuersos etiam contractus faciunt, nec de venditione adificiorum aut emponematum laudimia debebuntur, quod las. ait d. l. vltim. num. 44. Cæsa igitur sylua fundo detrimentum non accidit, vt diximus, cuius rei consideratio per contrariam rationem facit, vt etiam

contra sentiendum sit, si contra fiat, ita vt si solum deterius fieri contingat & petire rei substantiam, non sit ferendus vassallus in præiudicium Domini facere, 10 veluti, cūm solo lapides eruantur, & fundum sustodi, rudera egeri, solum consumi contingit, quod in arenariis solilibus solet accidere, *aux sablonnières, aux marnières*, ex quibus, quam Plinius Gallico vocabulo (margam) appellat, eruitur aut nostra tanga impingūdis agris, aut lapidei imbrices, *pierres d'ardois*, aut ca terra vnde lateres illæ, & figulina conficiuntur. In his cūm solum consumi, cauari, mergi, exportari contingat, & ad culturam inuile reddi, & substantia rei mutetur & pereat, & Domino feudi interesse gignatur, non iniusta eius postulatio est, si suæ indemnitati caueri postulat. Id vel summa semel exoluta fieri potest, vel anniuersariis pensioibus, vel certa earum rerum portione quæ eruantur, sextante, septunce, besse, aut talibus. Quod & Aresto iudicatum est *des sablonnières pres Lanai pour le Seigneur de Poligné*, & nostri obseruant in fodinis imbricum. Nec tamen Dominus soli corruptionem ferre cogendus est si noh, nec indemnitate sequi incerte assumptionis, & fundi essentia præferre, quia à conditione inuefituræ discedere non cogitur, & nouas condiciones sequi supposita alterius generis obligatione, quod Alb. dixit, d. l. diuorrio. §. si fundum. Marth. d. decif. 265. num. 72. Ioan. And. d. c. ad apostolica. Luc. de Penna. l. fundi. C. de locat. pred. fiscal. lib. 11. Bart. l. eleggat in fin. D. de pignor. C. actio Molin. §. 52. glōf. 2. in princip. numer. 6. & hæc frè veterum fuit sententia. Nam aliqui lapides 11 renascuntur, in fructu volunt esse, & cædi de lapidicinis posse etiam inuitis Dominis feudorum, quia ad hoc res ordinata sit, & is rei fructus sit. Irrident Philosophi hominum indoctorum dubitationem, cūm inquirant, an lapides tales nati sint à prima mundi constitutione, an crescere, an decrecere cēdendi, sint. Qua de re ipsi non dubitant, imò & senium & morbos pati, cuius rei manifesta exempla volūt esse, quod inclusi solido lapide aliquando annuli reperti sint & conchæ, & quedam talia. De causis vero & materia non consentiunt, & ne in metallis quidem. Theophrastus ex pura materia ortū lapidū dēducit, quæ percolatione fiat, Auicēna ex luto lēto, vel aqua, Albertus Magnus speciem quandam putat esse terre; Crescere vero dubitat nemo: In talia renasci marmora negat, Alb. & alij quidā. d. §. si fundum. Proinde vt crescant, 12 renasci quidem apud nos lapidem certum esse non solum, idēque nec in fructu connumerandus est. Itaque cūm solum corruptum indemnitate Dominis feudorum præstari æquum est, siue contractus census fiat, qui nobis diuersus est ab illo Parisiensi, de quo Molin. §. 52. glōf. 2. (Ideoque nec eius sententia nobis conuenit) siue feudi datus. Nam verbi quæ rerum substantiam aqūe saluam esse oportet, Domino census aut feudi, & incompertum subiectum contractus.

ARTICLE LXI.

ELVY^a qui a engagé ses heritages, ^b & après les ^c vend, ^d doit payer les ventes, tant de l'engagement, que de la vendition.

ART. LXII.
NOV.
CONS.

I^s a qui in hypothecam aut antichresim dedit fundum aliquem, ^b & postea ^c vendit, ^d debet soluere laudimia, tam de eiusmodi antichresi seu hypotheca quā de venditione.

M ij

NOTA I.

1. *Quid valeat vox consuetudinaria (d'engage.)*
2. *Antichresis quid, & quemodo contrahatur, & quid valeat.*
3. *Ex possessione non mutet.*
4. *An natura sint immutabiles pecunia constituti redditus.*
5. *Redimibiles pro mobilibus habentur.*
6. *De redditu redimibiliis landimia non debentur.*
7. *Si redditus pretium ingreditur in venditione fit locus laudum.*
8. *Secus si venditor assinit in se anni laudi.*

1. *Velay qui engage.* Cum variae sint in iure civilis hypothecarum conditiones, vox *d'engage*, hypothecam sonat, non erat facile intelligere, de qua potissimum hic Articulus intelligi deberet, ni relecta vetus Consuetudo & fontibus vestigia oblectat per se rei indicasset. Nam quoniam de simplici & vulgari hypotheca intelligi potest, cum qui mutuum pecuniam simpliciter sub hypotheca, deinde hypothecas vendit imputata in sortem mutui summa ante accepta, tamen de his hypothecis non sensisse Consuetudinem, verus Consuetudinis liber insensit. Sed Articulus scilicet usus raris oblectorem reddidit, quatenus maiorum commercium per frequenter fuisse apparet. Fit igitur ubique veteri & huic quoque Consuetudini vox *(d'engage)* idem quod antichresis Graecis, Latini quidem nomine caret. Consuevitur vero cum debitor accepta sub usus pecunia, fundum creditori fructum dat pro inter fusum pecuniae, hac quidem proportionem, ut fundi fructus cum usuris legitimis acceptae pecuniae congruant. Cumvis contra hoc hanc vitiosum est, quod creditor circa hanc, circa protractationes, circa molestiam appellandi debitorem, circa appropriationem difficultatem, per manus suas fructus rei in antichresin data. Non est illa quae natura pignoris aut hypothecae vulgaris, sed fit ex conventionione. Iurisconsultus in l. 1. §. pacto. D. de pignori. cuiusmodi conventionis meminit, quia placuit, ut fructus hypothecarum creditoribus usus pecuniae compensaret, nisi legitime vires alibi etiam, ut creditor pignus in pecunia sua compensationem certo tempore possideret, & fructum caperet. l. Caus. D. de pignori. act. extat & talis conventio. l. si is qui bona. §. 1. de pignori. l. si pecunia. D. de pignori. act. l. si lege. & l. si ca. pactione. & l. penul. C. de usufr. Fitero interdictum ad tempus certum & determinatum antichresis, ut quinquennium, aut quod Articulus sequenti dicit novennium, interdictum indefinitum & sine praefinitione temporis, quoad pecuniam credita reddatur & debitum dissolvatur, quae absoluta antichresis est: Sed tamen quatuordecim tempore fiat, non debet creditor ampliores fructus annuos percipere, quare quati conveniant cum legitimis pecuniae credite usuris, alioqui usura vitium contractuum corrumpet. d. §. pacto, prater commoditatem per se fructum.

Talis tamen contractus nec dominium nec possessionem in creditorem transfert, sed iure duntaxat hypotheca retinetur & nomine proprietarii possidet, & titulus occupandi implicitum semper habet dominii recognitionem. Licitur nomine. D. de usufr. l. scendum. §. creditor. D. qui usufr. eng. nec recte aliter sentitur. Molin. §. 57. novem. 7. verum quare subdistinguitur late §. 52. num. 50. & nu. 55. In quo sibi ipse repugnat, tractat de usufr. §. 35. num. 263. & q. 19. & §. 58. num. 47. Ideoque nullo unquam tempore talis creditor praesentari, non magis quam creditori possidenti praesenti-

A bitur in hypotheca. l. cum notidum, in princip. C. de pignori. xxx. ann. Sed haec alias. De antichresi quidem constat in idem fore recidere cum venditione cum pacto redimendi, si quidem redemptio fit. Nam & fructus improprie percipit, & habet fore rem pignoris loco, si ex euentu redimitur: Qui maioribus nostris tam frequens cormelus fuit, ut eo nec in agricolis quidem temperaretur ignoratione iuris, cum eorum predia in antichresim accipi speciali cautione verum esset. Constat. Iustiniani §. 2. cuius titulus est, nul. cred. agricol. terr. eius. Neque hic disputabimus, quis sit legitimus usufructus modus pro pecuniae modo & libertate, quae perpetua est disputatio Molin. in lib. de usufr. q. 26. & dicemus. Art. 152. & 253.

Nunc id tantum admonendum, ex redditibus qui pecunia constituantur, alios natura redimibiles esse, alios conventionione nec iure naturae. Molinaus quidem perpetuo & certissimo assumpit negat eos, qui ad rationem duodecimae duntaxat sunt constituti, vilo pacto irredimibiles fieri posse, quia natura implicam habeant perpetuae redemptionis necessitatem, alioqui non tolerandi, & vitiosi. Idem & de his putat, qui ad rationem quinquem sunt constituti, quoniam in genere omnes sunt qui nunc constituntur ex Ord. Carol. IX. anno 1567. mens Martio publicata apud nos 21. April. eodem anno. Id videm ostendit totum in eo Molin. lib. de usufr. q. 17. num. 194. & q. 5. & 6. num. 128. Sed eos, qui ad rationem xx. pro vno sunt constituti, negat natura redimibiles esse, & propter congruentiam & aequalitatem pretii ad redditum, quia pro tanto pretio etiam predium & solum vendere cepit, & acquiri posset, quia nulla est aestimatio & aequatio valoris & pretii ad rem, quae venit: Quod & ego censio. Quare falsa est sententia, quae contra putat, & omnes redditus pecuniae constitutos redimibiles indicat; quod D. Molin. constituit. §. 58. num. 21. 22. & in libro de usufr. q. 6. num. 128. & q. 20. num. 214. & §. 57. num. 10. Hoc s. pulchro sequitur, qui natura & conditione redimibiles sunt pro mobilibus habent, & in omni contractu & commercio in quod ingreditur, pecuniae vice & loco fungi, quod ille tradit. §. 57. num. 11. 12. & 14. & §. 11. glof. 15. numer. 46. q. 10. vbi redditus redimibilis cum praedio permutato verum esse venditionem putat, si irredimibilis sit esse permutationem. Idem ille. §. 23. q. 18. & §. 18. q. 50. Tirac. in recte. §. 1. glof. 14. num. 17. Ferron. tit. de feud. §. 20. lo. Ispicus. l. 3. §. 1. conditioni. D. ad Syllan. ita vti talis redditus actualis redemptio rei non sit expectanda ad iudicandum de qualitate redditus, cuius natura certa est, nec ab euentu pendet, quod forte in eo reddi faciendum esset, qui non natura sed conventionione esset redimibilis, ut euentus redemptiois expectetur, cum natura talis non sit, quod ille notat. §. 23. q. 23. In quo secum pugnavit est And. Tiracquel. cum differencias istas tractari non percipet, in verbis Molinae. Nam natura vis, cum perpetua sit, semper agit, nec euentum expectat; Quod verò per accidens hic redimibilis, executionem hominis & conventionis intra tempus dictum expectat, & ab ea pendit ad diluendum finem.

Hic possum sequitur de constitutione redditus natura redimibilis, landimia non debent, quia cum nil immobili veniat, ut ante demonstravimus, & subiectum landimiorum super immobili fundari oporteat, cum in tali constitutione securitas tantum crediti sub hypotheca lubili quereatur, siue generalis sit hypotheca, siue particularis siue perpetua, siue ad tempus, quae perpetua est tractatio Molinae. §. 58. & art. 57. glof. in princip. glof. 1. Quod ipse non est scilicet redditus per se videtur: Nisi si primo redditus constituitur, deinde fundus

eidem venear, oneratus (vt loquuntur) dicto reditu, id est, vt venditor sit liber à constituto reditu, tum reditus æstimatione pretij ingreditur, & eius partem facit, & venditio fit, & de toto pretio laudimia debentur; quia de re peculiaris est huius Articuli materia & tractatio. Sed aperienda via fuit ex præsuppositis. Ergo si accepta pecunia debitor antichresim constituerit, id est, fundum fructum dederit pro interesse pecunie, donec eam redderet, deinde fundum in antichresim *vt engage* datum vendat suo creditori, ita vt ipse liber & quitus (vt loquuntur) remaneat à reditu ante constituto, vnica venditio est pro pretio antichresis ante accepto facta, & eo quod deinde in venditione conuenit, de quibus summis vnum totum componitur pretium. Hoc sensu hunc Articulum intelligi conuenit, quamuis non exprimat in themate & thesi pretium antichresis, cum pretio venditionis cumulari & confundi, quod vetus exprefferat, & hic supplendum est, incaute in positione facti ab Reformatoribus omisissum. Ratio est, quia consula prioris antichresis summa, cum pretio venditionis, prædium ideo minoris vanit, quia reditu iam oneratum erat, quo venditor exoluitur, & in parte pretij cedit. Alioqui hic tex. simpliciter sumptus non sufficeret ad obligandum emptorem ad laudimia pecunie acceptæ, pro antichresi, nisi intelligeretur, quod ea pecunia in partem pretij ingreditur, & quod ea pecunia & de alia in venditione conuenita sit vnum totum pretium. Vnde fit, vt si conuersus casus proponeretur, hoc est venditorem qui ante pro antichresi constituenda pecuniam acceperat, post modum in venditione fundi onus in se assumere luendi crediti & reddendæ pecunie ante acceptæ, certum sit tum laudimia dumtaxat de pretio conuenito debiturum iri; quia cum debitor assumat onus luendi, & res libera ueniat, pretium non diminuitur, sed integrum soluitur, nec pecunia ante accepta in partem pretij cadit, & pretium de tota rei æstimatione conuenit, citra vllius operis considerationem, & ideo & Dominus feudi de toto laudimia habet, nec potest quare ea ratione oneris esse diminuta, de quo Mol. §. 88. num. 9. & 10. tamen si eo loco arguere quiddam disputat quod vsus noster non admittit. Sed refelli non admittunt Nota.

NOTA 2.

- 1 Reditu constituto & accepta facta laudimia debentur.
- 2 Quamuis de simplicis constitutione reditus non debeantur.

^{1b} Et après les vend] Nihil interest, an hic venditor fundi super quo reditum constituerat, fundum inconuenienti vendat, quo tamen casu magis aperta est fraus ex vicinitate actuum, an ex intervallo, si tamen præsupponimus ad onus reditus venditionem esse factam, & ideo pretium rei diminutum, & emptorem in pretium imputasse eam summam, quam ante crediderat antichresis causa. Idem sentiendum, vt reditu generaliter constituto super omnibus bonis, cuius assignatio seu allieptia fit in aliquo fundo, cuius possessio traditur, & de residuo valoris pecunia accipitur: Nam de toto laudimia debentur, & de venditione per partes facta. Et licet de constitutione simplicis reditus per

A se non debeantur, quod ante diximus, si tamen dicti reditus assignatio facta sit, & realis allieptia super fundo, consequitur tali possessione impleri alienationem, ex qua sine dubio laudimia debentur, quod & Tiraq. notat. §. 6. num. 1. & §. 1. num. 17. glof. 14. in retract. Molin. §. 88. num. 46.

^c Vend.] Nam si is qui reditum vendidit simpliciter, postea cum luere, nec de venditione; nec de luitione laudimia deberentur, quod Molin. fusiè persequitur. §. 55. num. 10. & 12. & §. 22. quaest. 16. Secus si dato in censum fundo postea census luere, aut venderetur, vt dicitur glof. seq.

NOTA 3.

- 1 De venditione facta ad onus reditus redimibilis laudimia debentur.
- 2 Quid de prædio in censum dato; mox & ipso censu vendito.

^d Doit payer les ventes du tout.] Ratio in promptu est, quia sic totus fundus, quamuis diuersis temporibus & pretijs venditur, aut potius plures summæ in vnum pretium confunduntur, quamuis prius crediti titulo datum in venditionem transfundantur. Secus iudicantibus nihil facilius foret quam Dominos feudorum fraudare laudimiis, & depretiatio fundo per constitutionem reditus, mox exiguo quamlibet pretio vendito ita onerato. Est igitur rata hæc Sententia, Fundo pro reditu hypothecato vel in antichresim dato, pro pecunia summa qui postea venditur eidem, ea lege vt venditor ære ante accepto liber sit, laudimia deberi de vtraque summa & venditionis & pignorationis: Sin ad onus reditus non redimibilis aliud esse, sed Dominum feudi indeiudicem ratione oneris perpetui petere posse, quia tale onus rem depretiat, & consequenter laudimia minuit, de quo Molin. §. 88. numer. 38. & 39.

Quæsitum verò & de eo est, qui cum prædium ipsum alienasset titulo census ex quo scilicet laudimia nulla debentur, vel titulo feagij postea, id est *vent l'ebeyssance*, id est, vassallum creat, mox emancipat, mox ipsum eidem emptori censum vendidisset, *quis baille le cens, puis franchit le cens*. Res planè à coniecturis pendet, neque enim protinus facta fraus intelligi debet ex eo quod sic acciderit, cum sine fraudandi animo res ad censum dari poruerit, aut in feudum, ab eo qui nec an. um nec cogitationem vendendi census, aut vassallagij haberet, quo casu nullo modo laudimia peti possunt, veluti in permutatione, quæ bona fide facta est, cum tamen altera partium rem quam dederat redemerit, idque bona etiam fide. Quod si initio cum contractus fieret, aut breui post, redemptio facta sit, hæc fraus conuincitur, de quo Molin. §. 88. quaest. 2. & num. 76. Quæ ratio & in casu quoque præsupposito valet, vt si dationem ad censum venditio proinus aut breui post tempore subsequuta sit, fraus reperta venditioni rei videatur. Ideoque & laudimia debeantur; Sin res bona fide acta sit, non debeantur. Totum igitur hoc pendet à coniecturis & adiunctis facti, vnde argumenta ducuntur. Quid de eo, qui vniuersum super prædio mox fundum ipsum vendidit, dicitur infra.

ARTICLE LXII.

ART. LV.
NOUVEAU
COURS

ET posé qu'il ne vendist l'heritage, toutesfois si l'engage passoit neuf ans, ventes sont deus pour celuy engage seulement.

ET si suppositis quod non vendiderit fundum, attamen si antichresis excederet novennium, laudimia debentur pro hac antichresi duntaxat.

NOTA I.

1 *Iura dominica debentur a possessore potius quam domino et ratu.*

2 *Et posé qu'il ne vendist l'heritage.* Superiori Articulo de casu mixto statuit, scilicet de antichresi & subsecuta venditione fundi in antichresim dati; hic de casu simpliciter antichresi per te constituta. Diximus antequam varie sint hypothecarum species, de ea hypotheca, quae possessionem rei immobilis non transfert aut mutat, nunquam laudimia deberi. Nam & aliqui accessoria est, & propter aliud adjectum alteri promissioni, quod Molin. persequitur in §. 58. Sed alia ratio Consecuturum placuit in ea, quae detentionem & fructuum perceptionem transfert a debitorum rei Domino, & proprietario in creditorem, quamquam ne is quidem possessor efficiatur. Cuiusmodi esse antichresim diximus, si quidem tam diuturna est, ut novennium excedat. Docuimus etiam sup. Art. 59. num. 17. & seq. iurum feudaliu & Dominicorum perceptionem, possessioni potius feudorum, quam iuri & nude proprietati allegari, hoc est, ex persona potius eius attendi qui possidet, quam veri quantalibet domini, qui non possidet, siue actus, siue passus agatur. Ita ut si phenario feudi aliqua de causa sine non consistat, possessio tamen continetur, & actualiter transferatur in alium, qui toto novennio possidet, iura Dominica debentur ex mutationibus, quae ex persona talis possessoris contingunt, non attentis his, quae ex persona veri Domini accidunt, propter longam durationem possessionis in occupante. Alioquin si possessio non duraret, & brevi quopiam tempore transigeretur, aliud existimandum esset, quod diximus. d. Art. 59. nota 2. num. 10.

Hae singulari animadversione digna sunt, & quadam à Molin. perstrinximus, §. 55. glof. 1. num. 27. & 28. q. 46. Quae fundamentalis ratio est huius dispositionis: Nam non fere Consecuturum tam diuturnam possessionem sine dominicorum iurum perceptione, quia praesumptum tanto tempore simulat pignus & alienationem regi in re, quam nemo ab alio possideri tandem atque anno passurus sit, nisi transubstet, & privati quidpiam consilii praetextu antichresis. Alioquin si debitor semper feudum possideret, nihil haberet Dominus feudi, quod petere posset, nec quidquam deberetur propter vulgares hypothecas, aut contractas, aut dissolutas.

NOTA II.

1 *Antichresis et pignus non eadem conditio.*

2 *Nec hypotheca simpliciter.*

3 *An de longi temporis locatione laudimia debeantur.*

4 *Ex longi temporis locatione dominium non transfertur nostro iure.*

5 *Quid de venditione fructuum.*

A 6 *Quid de locatione ad vitam.*

7 *Quid de constitutione usufructus perpetui.*

8 *Quid in precariis.*

b *Si Penge.* Id est, antichresis, quae in re immobilis & eius detentione & perceptione fructuum per manus creditoris (ut loquuntur) consistit. Nam pignoris, quod natura sua in mobilibus consistit, alia causa est, etiam si creditor sit traditum, cum quia de re mobili quamlibet alienata deberi laudimia non possunt, cum quia debitor semper pignoris Dominus manet. l. generaliter. D. qui & a quib. mans. lib. non fiam. l. i. §. per scriptum. D. de acq. poss. l. si transferat. D. ad l. falcid. B. Titax. §. c. glof. 14. num. 127. in retract. ligno. nec retractus in tali pignoris traditione locum habet, quod Io. Igneus tradit. l. i. §. servus. D. de i. S. C. Sylla. Sed nec fundi aut rei immobilis hypothecae conditio talis est, si aut Domino fructus restituantur, aut imputantur in sortem a creditore, quia antichresis in sortem fructus non imputat, ut ante diximus, sed in vias duntaxat, ut ante tractavimus.

Sed enim ut hic incidit quaestio. Quid censendum sit de longi temporis locatione, & quae novennium excedat, an laudimia debeantur. Nam de retractu iure quidem nostro Consecuturum nulla dubitatio esse potest, ex Art. 299. Et pro laudimiorum perceptione ratio valde quidem probabilis dici potest esse diutina fructuum perceptione, quae ante diximus, quae plane effectu antichresi acquipollit, aut maiorem viam habet, cum conductor parem hypothecam & detentionem habere solet. Nam & diuturni temporis locationem ius in re transferri vult, & dominium viile acquiri. l. §. ex contractu, & l. si quis autem. D. de acq. poss. qui locus latè extorquebatur ab And. Titax. in retract. §. 1. glof. 14. num. 76. & seq. & Boer. decis. 224. Accedit quod ex venditione sub conditione redemptionis novennium excedente debetur, ex Art. 62 inf. Tum ratio illa de retractu, quem Consecuturum in locatione tribuit quadriennium excedente. d. Artic. 259. Quae rationes huc questioni circumstantes & affines sunt, & ad locationem accedunt, ut laudimia de ea deberi propemodum statim videatur, cum in similibus constituitur, & hic casus supplendus potius videri debet, quam per extensionem decidendus, in illo magis cum & tante auctoritatis iuris consilii id consensum expressè hoc casu consilii Alex. Consil. vol. 2. Decus etiam expressis Consil. 204. & retulit Arnold. Ferro. si de fen. §. 21. Titax. in retract. §. 1. glof. 14. num. 82. Per Io. de actio. in rem pro re emph. col. 9. vers. item pretium. Et tamen contra iudicandum videtur, quia cum laudimia (ut ante diximus) fundamentum non habeant de iure communi, si neque prae ius & specialis Consuetudine inducitur, non videtur extendenda Consuetudinis dispositio, ne ex similitudine quidem aut maiori-tate rationis, praeter casum expressum, quamvis casus, de quo queritur, tam similis sit expresso, ut penè omnis videatur, & intellectus etiam statuentium comprehensibilis.

hensus. Quod hoc ipso in casu & iuribus feudorum censuit Molin. ne scilicet extensio casus fiat ad eum, qui expressus non est. §. 23. num. 3. & §. 55. glof. i. num. 184. & §. 56. glof. i. num. 6. & quos latè congerit Boër. decis. 265. Accedit quod contraria sententia antecedentia corruunt: Neque enim communem sententiam eorum sequimur, qui existimant ex longi temporis locatione vile dominium transferri, cum visitato iure, & vfu commerciorum, & iudiciorum nec dominium vllum, nec ius reale transsire receptum fit vlla locatione in conductorem, nec quilibet rem suam ita locet quamlibet longo tempore, vt domino velit aut cogere excidere. Sed ne vllus quidem vnquam conductor sic accipit, nec præter intentionem partium imaginari debemus præiudicabiles consequentias (vt loquuntur) in commerciis & contractibus, in quo sequimur vulgarem glof. sententiam. l. codicillis. §. instituto. D. de legat. j. quamquam veritibus interpretibus improbatam, præterquam Baldo, ne scilicet vllum vile dominium transferri tali locatione intelligatur, & fatentur, alioqui qui contra putant, expressa conuentione partium fieri posse, ne dominium transferretur, quod Alexand. disputat. d. conf. 65. & Boër. decis. 234. Idem igitur sentiendum, & cum tacita cõuentione partium & recepto regionis more id agitur, ne transleat. Negamus igitur laudimia deberi de locatione longi temporis, quæ decennium non excedit, cum dominium nullum transferatur, nec contractus ad hunc effectum habilis sit, & ante diximus, laudimia dumtaxat locum habere in contractu venditionis, aut in venditione resoluibili, vbi merx & pretium concurrunt, aut quod pretij loco esse debeat, quod hic non fit, nec manus mutatio vlla fiat, in id locatione possessio & dominium confirmetur; nec de casu speciali arguendum est ad consequentiam.

Sed cum non vnus conditionis omnes locationes sint, & quædam in diuturnum tempus contrahantur, viginti aut triginta annorum, præsentata etiam totius temporis pensione, magna dubitatio incidere potest, quid de huiusmodi contractum censendum sit, an laudimia debeantur. Et quamquam vix quidem tam dissolutus esse paterfamilias potest, vt eiusmodi contractum ineat, fingamus tamen, cum possit incidere, in controuersiam venire. Est quidem talis contractus vëditio potius fructuum, aut venditio temporalis fundi quam locatio, cum proprium sit locationis pensiones annuatim vertebat. Annis solui, quem locum latè exercet Tiraq. in retract. §. i. glof. 14. num. 86. & Molin. §. 55. glof. i. num. 184. scribit. Bart. l. i. in princip. D. de superfl. locationem in hoc ab emptione fructuum differre putat, quod in venditione pretium semel & vna de pensione soluitur, in locationibus annis vertentibus. Proinde magna ratio facit, vt si quis talis contractus offeratur, de eo laudimia debeantur: Nam & Bald. alibi existimat quamlibet perpetuam utilitatem rei veram alienatione esse, & in eam coincidere. Et ratio facit, vt tam diuturna fructuum perceptio & rei detentio in fraudem laudimiorum facta videatur, cum vera potius rei alienatio re & effectū censenda sit, in quam simulato nomine talis locatio degeneret, & transcat simulatione nominis, cum hæc ipsa Consuetudo Articuli. 258. inf. iustum rei pretium esse statuatur, etiam pro venditione & perpetua rei alienatione, quod representatione fructuum duodecim annorum integrum pretium quod solum est, restituitur emptori, de quo alibi dicemus. Nam, & qui pretia prædiorum magis attollunt, iustum putant æstimationem solui, & æquum pretium rei pro qua æstimatione fructuum viginti annorum soluitur, id est cum totum

A pretium viginti annis rependitur de fructibus rei. Et vix est, vt quisquam tam parum attentus ad rem faciendam reperiatur, qui pro locatione velit verum fructuum pretium in trigessimum annum repræsentare, nisi vilissimè conducatur, & pecunie vfuras cum fructuum magnitudine compenlet, & in conditione tam insolenti & iniustitia facile præsumentur, & aliud agi, vt domino laudimia subducantur, quod Molin. tamen alio casu notat. d. §. 55. glof. i. num. 166.

Quamobrem apparet tales contractus veris venditionibus æquipollere, & pro alienatione haberi, & in veras venditiones transire, quod Dy. Bart. & Bald. Imol. scribunt. l. penultim. §. instituto. D. de legat. ij. glof. clem. i. vbi Card. Zab. de reb. Ecclæ. non alienad. Alexand. l. filio. §. si vir in quinquennium ad fin. D. sol. mat. Non refert igitur quibus verbis contractus concipiuntur, aut admodum breuiter potius, de substantia rem confert, quamlibet figurata denominatione, cum effectus potius quam verborum ordo sit spectandus. l. Si vno. §. i. D. locat. l. Si insulam. D. de præscript. verb. Bald. l. 2. Cod. commod. & in rub. Cod. de iur. emphy. Alexand. ad Bart. l. cõtem. §. qui maximus. D. de public. ca. Tiraq. in retract. §. i. glof. 14. numer. 87. & §. 50. glof. i. numer. 10. Molin. §. 13. quæstion. 17. Debetur igitur laudimia de tali venditione fructuum viginti annorum, atque adeo quindecim, t. m. propter insolentem conuentionem, & fraudis vehementem suspitionem & translationem rei tam diuturnam, tum quod representatio fructuum tanti temporis pro venditione est, cum perpetua durationis iustum alioqui pretium sit, quod viginti annis valorem fructuum aequat. Itaque hic casus à superiore diuersus est propter representationem pretij, quæ si mel. & ante perceptionem fructuum sit, cum in casu superiori suis quibusque annis pensiones solui ex hypotheci præsupponantur. Atque idem censendum de locatione perpetua, quæ in emphyteosim recidit, aut ea quæ fit ad vitam, aut quæ indefinite sine præfinitione temporis, quæ perpetua intelligitur, quod Tiraq. d. glof. 14. numer. 84. tractat. & Molin. dicto §. 55. num. 184. Idem in locatione vfus- fructus perpetui, qui casus in locationem perpetuam incidit, vt ibidem tradit Molin. Sed & quid breue quamlibet tempus locauit representatis pensionibus futuri temporis, mox fundum conductori vendidit, imputato pretio eorum annorum qui adhuc restabant fruendi, laudimia debet tam de pretio locationis annorum qui restant, quam venditionis, cum de toto vnum pretium fiat, quod Molinus notat. §. i. glof. 7. nu. 72. & 73. & seq. tit. de fud. in C. P. Quæ omnia & 8 in præcario intelligi oportet, cum eadem sit per omnia ratio.

NOTA 3.

1. Intra Decennium non est longum tempus.
2. Nouennium intelligitur continuum aut etiam interpalatum, & nu. 3.

F P A S S E,] etiam vno die. l. hæc adiectio. D. de verbo. signif. Passer autem intelligi debet si sine præfinitione temporis, & indefinite data sit facultas lucendi cum volet debitor, aut si dictum sit toties quoties, *ois quel'engage soit fait iusques à ce que le debiteur rembourse*, glof. & Bart. l. si præfinito. D. de pæn. l. Seruus, vbi Bal. & Salyc. C. de pæn. Bal. l. moribus C. de decur. lib. xj. Bal. Fely. Ant. Imol. Panor. c. ex lictis ext. de constit.

Quod si nouennium exceditur, præfenti die laudimia debentur, non expectato cursu temporis, vt

dicemus, Art. seq. A quo tempore curat, dicemus A etiam infra.

^e *Neuf ans.*] Frequens fuit noſtra Conſuetudini, vt nouennario numero quoque finire, vt hic & Art. 64. & Art. 162. & 184. Nec iſtud nobis tantum proprium, ſed & exteris quoque ipſo in caſu ſimili vſurpatum, vt ¹ Turonibus, & aliis quos infra memorabimus. Hoc autem ideo itatur, quod iure ciuili id demum in materia præſcriptionum ſogum tempus dicitur, quod eſt decem annorum, quem locum Tiraq. exercet in retract. §. 1. gloſ. 6. num. 9. Itaque quod intra id tempus eſt, & reſtringitur, nec longum tempus dicitur, quod Caſtr. notat expreſſe. Conſ. 4. vol. 1. Angel. & Imol. l. ſi filio. D. ſol. mar. Alexand. l. 1. §. quod autem. D. de ſuperfic. Card. elem. 1. vbi & Doct. de reb. al. non alien. Bertach. in reſcriptorio, verbo, locatio rei ruſticæ. num. 30. Molin. §. 41. q. 4. numer. 19. Igitur antichreſis, *ou l'engage*, quod nouennium excedit, & in decimum annum tranſcendit, pro longo tempore habetur, & ad laudimia obſtringit, propter diuturnam durationem detentionis, & perceptionem fructuum perpetuum aut perennem.

² Nouem autem annos intelligimus non ſolum continuos, ſed & interpolatos de triennio in triennium, ſed ita demum, ſi ab initio lex & conditio dicta eſt contractui, vt finito primo triennio aliquid item daretur debitori ad antichreſim luendam, ſi omnia trien-

nia nouennium excedant, & cum ex neceſſitate obligationis prime continuatio temporis procedat, quantum aliquot locis Baldus contra cenſuſe putetur. Sed manifeſta fraus eo modo fieret. Quare recepte ſententia contra purum, & pro vno tempore habetur, quod vt vnius obligationis prorogatur, tex. 1. §. neque autem. auri. de non alien. aut permut. reb. Eccleſ. vbi Angel. Cy. l. 1. Cod. de iur. cript. 10. Fab. §. penult. Inſtit. de viſuſrect. Dy. Alb. Oldrad. l. pluribus. §. 1. D. de verbo. obligat. Lappus alleg. 12. Angel. Conſ. 181. Anchar. Conſ. 17. Card. d. elem. 1. §. ult. Alex. Conſ. 165. vol. 2. & Conſ. 105. vol. 3. Bertach. in dictio. verbo, prohibitus alienare, num. 19. Alex. d. l. ſi filio Bald. l. 1. Amylus. notab. §. D. de maiorib. l. voluntas verſ. quid ſi filia, verbo illud certum. Cæde fideiſſigma. vbi additio ad eum, Felin. c. que in Eccleſiarum, col. 3. verſ. ſimiliter ſi fiat ext. de conſtit. laſ. manumiliones. D. de inſtit. & iur. & l. nemo poteſt. lect. 2. col. 17. D. de legat. 3. Curt. in tract. feud. part. 4. num. 92. Anton. But. cap. ad Apoſtolica ext. de donat. Mol. §. 41. q. 8. Tiraq. in præſat. retract. conuen. num. 11. Quod ſi omnia tempora intra nouennium conſiſtunt, nec laudimia debentur, ſi modo ex neceſſitate primi contractus poſteriora tempora conueniantur, ſecus enim ſi ex intervallo aut primo tempore finito, vt poſtea dicemus, tempus prius prorogatur.

ARTICLE LXIII.

ART. LV.
NOVÆ
CONS.

T en contract d'engage, qui ne paſſe neuf ans, ventes ne ſont deuës.

ET in contractu antichreſis, qui non excedit nouennium, laudimia non debentur.

Hic caſus ſuperiori per contrarium implicitus eſt, etiam ſi expreſſum hic non eſſet. Nam cum Antichreſi ſuperiori ſtatim de antichreſi, que nouennium excedit, laudimia debent, videtur id quoque dixiſſe de ea, que citra conſiſtit non debent, que ſententia eſt lunoc.

^C Cardin. Alex. cap. cum in tua ext. qui matr. accuſ. poſſ. nec exprihere neceſſe erat, cum id tacite inſeſſet, per locum qui ab Tiraq. tractatur copioſe in retr. conuen. §. 1. gloſ. 2. num. 44. Petruſſim enim poſt tempus intra tempus prohiberetur videtur, & e contra.

ARTICLE LXIIII.

ART. LVI.
NOVÆ
CONS.

N contract de vendition^a, ou y a condition de remere & reſcouſſe, ventes ne ſont deuës, pendant ladite condition de reſcouſſe, ſi^b elle ne paſſe neuf ans.

IN contractu venditionis, in quo conditio redimendi appoſita eſt^b laudimia non debentur, pendente conditio redimendi, niſi excedat nouennium.

NOTA I.

- 1 An de venditione ſub conditione redimendi laudimia debeantur.
- 2 Conſuetudines locales ea de rei.
- 3 Iura diſpoſita ex ſententia appoſite.
- 4 Debenent vero laudimia, præſuppoſitum non verbum dictum ſui.
- 5 Quod tamen intelligendum, ſi poſſeſſio realiter tradatur.
- 6 An debeantur de facultate redimendi vendita.

- D 7 Quid ſi pendente redemptione emptor morietur, an redemptionem debeatur.
- 8 Redemptionem facta poſt tempus omnino debentur.
- 9 De redemptione ex intervallo facta debentur.
- 10 Si redimendis facultas tercio recepta ſit debentur.
- 11 Quid de prorogatione temporis redimendi intra tempus aut poſt id facta.
- 12 Quid de venditione conditionali.
- 13 Quid ſi poſſeſſio pendente conditio traditur.
- 14 Quid de venditionibus in diem.

- 15 *Quid de additionibus in diem.*
 16 *Quid in venditione ex lege commissoria.*
 17 *Quid de recuentionibus.*

¹ *On y a condition de remetre & reseruer.* Cum hac ipsa de re, id est, venditione facta, cum pacto redimendi aut remetre aut recompra (vt alibi loquitur) magne essent iuriscōsultorum controuersia, an laudimia deberentur non sine fructu Consuetudinaria dispositio intercessit, quae litem praeceideret, & iudiciorum repugnantiam nificam; Atque vti nam in ceteris veteris Consuetudinis scriptores praestitissent eundem animum. Idem & Prouinciarum multarum Consuetudines hoc ipso in argumento fecere magno opere pretio cum valde pugnantibus diceretur multorum sententia, & eiusmodi consuetio perquam frequens sit commerciorum vsu. Collegit eas And. Tiraq. tit. de retract. conuent. §. 6. glof. 2. num. 4. & num. 55. Mol. §. 55. glof. 1. num. 47. Ex his Blesens. Art. 82. & 116. Andens. Art. 126. & 362. Cenom. Art. 136. & 178. & 572. Turon. tit. des rachats, & de Loiry Art. 77. hoc idem nouenium redemptionis praestitunt, vt immune sit à laudimiis, quae id tempus supergressis statuantur, Cetera rescissus ferè tempus statuant, nec tam longe progrediuntur. Ac nos sup. §. 59. de venditionibus simplicibus differuimus. Hic locus est de his quae sub conditionibus fiunt, aut pactis suspensiuis, aut resolutiuis. De ea nominationem venditione, quae ita facta esset, vt liceret rem venditam eodem pretio intra dictum tempus redimere, an laudimia deberetur, magna est pugna. Nicol. Boër. vir doctissimus iure & vsu rerum longo negabat deberi, quia resolutionis facultas verbis directis appositae in contractu, redemptione ex conuentione sequuta contractum ipso iure resoluitur, & rediret ad non causam. Ita censuit. §. 18. tit. de feud. in Conf. Biturig. & rursus Conf. 3. incip. Iaquelina. Molinæus. num. 27. vtrius auctoritate Guil. Cui. Bald. Alb. Ias. ab emptione. D. de pact. & Ias. l. vlt. q. 20. & 21. & quos ibi congerit & de iur. emph. sensu idem Io. Fab. l. vlt. C. com. delegat. & nuper Francisc. Martius. Decis. 572. & 571. lib. 1. Hac eadem questio plena manu retractata est ab And. Tiraq. valde copiose tit. de retract. conuent. §. 6. glof. 2. à num. 5. vsque ad fin. & §. 1. glof. 7. num. 14. 15. & vbi collectis omnibus omnium sententiis suam tandem addit, vt putet tali contractu praesupposito laudimia deberi, cum verbis obliquis redemptionis ea facultas concipitur, vt verbo reuertatur, redeat, & similibus, de quibus d. glof. 7. num. 17. At cum verbis directis sit veluti (sit res inempta) dubitat propter resolutionem, quae fiat ipso iure, & ad non causam tempore retro actio reducatur vt ibid. scribit num. 14. & 15. Hac sententia eius d. §. 6. glof. 2. num. 19. vbi summam colligit. Mihi placet sententia, ex tali venditione quibuscunque verbis resolutio ex redemptione concipitur, laudimia deberi, quia cum perfecta & numeris suis absoluta sit venditio, & possessio tradita, plene dominum quatur ex contractu per se puro, qui à nulla conditione pender, licet resolutio pendeat à redemptione. Sed tamen in dispositione nulla est conditio, aut effectus suspensiuus, quin praesenti die totum effectum consequitur, sed resolutio dumtaxat suspensiuus, nec quantumlibet verbis directis effectus facti, id est, traditio possessionis resolutur sine retraditione, si is qui in possessione est, rescissit, & obstitit aliqua de causa, aut de facto, vt dicitur quod Molin. alio in subiecto notauit. §. 1. glof. 4. num. 14. Nam & interim emptor Dominus est, & vendicare potest & locare & frui plene disponere, & vendere licet resoluibiliter tamen sub condi-

tionem redemptionis. Molinæus speciali Parisiensium Consuetudine idem putat in censu, vt scilicet laudimium debeat. §. 55. glof. 1. q. 4. num. 48. In feudis aliud esse quando venditione continetur, ne venditor se deuestiat (vt loquitur) & retenta fide, quam tamen retentionem fidei non ultra decennium putat impedire posse laudimiorum debitum in emptore, quod ille latè disputat. in. §. 41. q. 4. Sed Nos nec ea retentione fidei vimur venditio feudo, nec quisquam apud nos potest vendere feudum sine dimissione fidei. Itaque particularis est, & localis ista Parisiorum Consuetudo, & tenendum quod hic statuit Consuetudo, non posse redemptionem ultra nouennium extendi, quin laudimia debeantur. Nec Domino quidquam perit, quoniam si nouus vassallus emptor in possessionem ingressus fuerit, siue fide facta siue non facta, iura Dominica redemptionis, & quaelibet alia Dominus feudi per eius mortem exigere poterit, si voluit. Quod si in fidem receptus sit, protinus non expectata alia continuatione possessionis Domino feudi debebuntur.

Itaque ius semper saluū erit Domino. Stat igitur de venditione facta sub facultate redimendi, laudimia deberi iure communi, quod & Chass. subdubitanter putat, de censib. §. 1. glof. verbi *laux*; Consuetudine nostra non deberi, nisi nouennium facultas redimendi excedat hoc textu. Porro non simpliciter aut omni causa hæc sententia accipienda est ab emptore laudimia deberi pendente conditione redemptionis. Diximus ante iure Parisiorum nos non vti, qui feuda solent vendere retenta vsque ad nouennium fide, quare pendente ea vsque ad dimissionem fidei (vt loquuntur) negat laudimia deberi. Nos quidem eo iure non vimur, nec quisquam alienato per venditionem feudo fidem retinere potest, nec aliter quam per feagium (vt aiunt) ius feudale retinetur, sed tamen accidere potest, vt quisquam feudum vendat sub conditione redemptionis, & possessionem interim retineat, quia cōuenit ne emptor possessionem ingrederetur, ne fidem Domini iniret, ne venditionem publicaret, nec quid de possessionis actibus vsurparet, aut vt possessionem forte momento ingressus sit transferendi dominij causa & contractus veliendi, qua tamen potius egressus sit, quia ita conueniatur. Hic dubitatio, an de tali venditione laudimia deberentur: Diximus ante, & demonstraui ex simpliciter actione ex emptore laudimia non deberi, nec rem affici, quia scilicet manus mutatio nulla contingat, quod hic quoque statuendum sit, praestertim cum possessio non transferatur, nec nouus vassallus fidem iuret, & venditor in possessione maneat, per cuius obitum, si hoc casu contingeret eum mori, iura omnia redemptionis, & quaelibet alia deberentur, quod ad fidem inierit secundus vassallus, nec actionem haberet Dominus aduersus non possidentem quamlibet Dominum, & proprietarium antequam fidem praestaret, aut in possessione esset. Igitur laudimia non ante debebuntur hoc casu, quam conditionis tempus transierit, & emptor ex pacto possessionem ingressus sit, quod etiam Molin. ex parte sensu d. §. 55. glof. 1. num. 49. q. 9.

Sicut nec cum simplex redimendi facultas ceditur, 6 ante quidem redemptionem realiter factam, quod nos Art. 59. diximus.

Hinc patet quid in ea questione statuendum sit, 7 de redemptio quod petitur mortuo emptore, qui sub conditione redemptionis emerat redemptionem nondum facta, vt omnino in eo indicandum sit redemptionem deberi, si in possessione erat & fruebatur, sin minus non debeantur, de quo & Molin. §. 22. q. 39. & 40. & nos infra pluribus differemus.

Ceterum hæc verba, *omnino a conditione*, intelligenda in omni pacto resolutionis contractus, quod contractum resolvit, idem de omni pacto suspensio resolutionis, non autem in suspensio dispositionis aut venditionis, quoniam talia effectum ipsum impediunt, & consequenter laudimia, nisi actualiter possessio transferatur, vt inf. dicetur.

Incens ne sunt deus pendente laudie cōditione. Ita accipe, si redemptio vi contractus fiat, intra tempora conditionis prestatia, nam post novennium fecisse indubie adstringit ad laudimia. Nam purificatio contractu idem in totum habetur, ac si nunquam appositae fuisset, & contractus initio pure venditionis fuisset, quo casu haud dubie laudimia debentur, quod hac ipse specie scribit Steph. Bertrand. Conf. 222, vol. 1. L. necessarium. §. li. i. res. D. de pene. & com. rei vend. l. vlt. §. 1. vbi Angel. & Alex. D. de vulg. & pur. Decius & quas Cōcor. congerit l. pecuniam. D. de reb. cred.

Proinde superiora omnia dicuntur de ea conditione, que in contractu appositae est, vel inconcinnitate & sine interuallo, vt ipsi contractui inesse dici possit, & quamquam etiam ex interuallo dari redimendi facultas possit, nec ipsa per se conditio adstringat ad laudimia, si tamen redemptio fiat virtute conditionis ex interuallo date, binæ emptiones sunt, & bina laudimia debentur, tam de emptione quàm de redemptione: atque adeo de utroque pretio redemptionis cella primum mox facta, quod Molin. persequitur. §. 33. gloss. §. q. 1. & 2. num. 2. & §. 22. q. 3. Tiraq. §. 1. gloss. 7. nu. 3. 4. & §. 5. & 41. & §. 6. gloss. 2. à numero §. vlt. ad num. 19. in retract. comment. Jacob. tract. de roy. num. 28. & 35. Franc. Mart. Decil. 571. & 602. lib. 3. Papo lib. 3. tit. de deusit sequitur, aresto 23. Inconveniunt verò accipiunt, quod eodem die factum sit, de quo seria est disputatio Tiraq. d. §. 1. gloss. 1. in retract. conuente. & si nunquam verbo, donatione largitus. num. 18. C. de reuoc. donat. Molin. §. 33. gloss. 1. num. 37. siue eodem iure separatō instrumento fiat, quia contemplatione mutui facti contractus intelliguntur, quod Purpurat. & Philippus Decius disputant l. legem. C. de pact. & Molin. in reg. de public. num. 17. & in contractib. vlt. q. 60. num. 407. Tiraq. d. gloss. 5. Annul. Ferron. in Conf. Burdegal. ut. de feud. §. 16.

Sed & accipiendum, quòd dicimus, laudimia non deberi de redemptione cauta & facta ab venditore; Secus si tertio cuiquam causa sit, qui virtute conditionis quolibet eodem contractui excepte redemerit. Hic enim reuera duo contractus sunt, duæ venditiones, & duplicia laudimia debentur, mutatione personarum & instrumenti, & possessorum, quod & Molin. scribit & verè §. 33. gloss. 1. num. 38. & seq. lib. 3. de pretio cessionis, surrogationis, & reuenditionis postea factæ laudimia debentur, vnica quidem veluti de vnico contractu, quod ille ait d. §. 33. q. 11. num. 33. & 60. & 131.

Eadem accidunt, cum quis cessionem accipit actionum aut hypothecarum aduersus debitorem aliquem super feudo, de quibus quidem cessionibus laudantia non debentur, per ea quæ diximus sup. sed si postea vi cessionum, cum Domino feudi cessionarius conuenierit, & reliquum pretium feudi soluerit imputatis debitis cessis in pretium, laudimia de toto debentur, quod ille etiam scribit Molin. vbi sup. num. 131. & id. §. 33. gloss. 3. num. 23. & 24. quod tamen ille intelligit de his cessionibus, quæ cum ipso debitore feudi Domino sunt, non quæ intercedentes per plures gradus inter se, si contingat vnum alium, atque cum item tertio cedere, qui deinde à proprietario redimat, imputatis creditis prioribus & cessis in sorte pretij feudi.

Sed hæc magna dubitatio incidit, & scholæ magna, quid de prorogatione conditionis censendum sit, si forte cum in contractu de quinennio conuenisset, postea quinquennio aut pendente (ex interuallo tamen) aut post finem eius in alio quaddecimio prorogata sit conditio, quod quadricennium iunctum superiori quinquennio novennium efficiat, quod censendum sit. Hic se multiplices casus pandunt. Nec quisquam dubitat, siur hic qualis aut vnica aut duobus temporibus conuenit novennium excedat, laudimia debeantur, quia tempus à Consequens præsumitur transcenditur, etiam si redemptio actualiter fieret intra novennium: Nam conditio novennium excedente debentur protinus laudimia, nec temporis lapsus expectatur. Sed nec quisquam dubitat, si finem conditionis in contractu præfinito quisquam expectauerit, quemlibet brevis trimestris, annuus, vel similis, & post eam ipsam aliam conditionem prorogaret secundam det, quin hoc quoque casu laudimia debeantur sine redemptio fiat, siue non fiat, quia transacta prima conditio que pars contractus est, contractus purificatur, vt ante diximus, & si locus laudimii, nec secunda conditio prorogatio est prioris in præiudicium tertij, sed alius & nouus contractus est, de quo quidem per se laudimia non debentur, vt ante diximus, sed si virtute eius redemptio facta sit, debentur item de redemptione, præter alia ex priore venditione. At vero cum prima conditio prorogatur antequam finiatur, neque prorogatio novennium excedit, hic pugna & conflictus sententiarum: Molinus laudimia vbique lebeti negat, siue de venditione, siue reuenditione vi conditioe facta, viuitur auctoritate Bald. Conf. 321. lib. v. Angel. & Pauli Castren. l. vlt. de fec. rano sumitur ex l. sed & si manente. D. de precar. Hæc autem persequitur Molin. §. 23. q. 14. & §. 33. gloss. 1. num. 62. Idem & Franc. Martius dissentit Decil. 647. And. Tiraq. iura copia & seria disputatio probat tempus, quod intra priores dilationis spatium prorogetur, eiusdem nature & conditionis esse cum priori imò & eandem dilationem censi; non tamen simpliciter & vniuersali respectu, sed contrahentium diuitaxat. Cæterum tertio, cuiquam cui ex contractu partium ins quæsitum sit, non præiudicari, noua conuentione ex interuallo facta, quæ pars contractus prioris dici nequeat, nouo pacto & secundi placitis indulta. Itaque Domino laudimia debentur quauis inter tempus prorogatum ex interuallo, quod dictum est, redemptio fiat. Ita se excludit sententiam retract. conuent. §. 1. gloss. 7. num. 24. & num. 37.

Quæ sententia, si verum fatetur volumus, iuri magis conuenit & nitiur quam superior Molinari, & aliorum, quia contractus semel perfectio quodcumque noua conuentione ex interuallo aliquid addit vel minuitur de priori contractu, alia res sit, quæ multo maxime cum de præiudicio tertij queritur, qui & ipse locus latè, ab Tiraq. retractatur in retract. leg. 6. gloss. 18. num. 54-55. Ergo nusquam conuentio peracta ita retractari potest, vt adinatur, quod quæsitum est tertio, inaudito præterito Domino feudi, de cuius iure contrahitur, quod Guil. Cum. dixit l. intelligendum §. adeo. D. de pact. & Tiraq. exigebat sup. num. 6. Itaque quoties de his disputatio incidit iure propter inditas (vt loquuntur) Gabelas, siue laudimia, siue alia iura quæ Dominis de contractibus queruntur, semper ad eam sententiam decernitur quæ distinguit conuentiones, quæ in contractibus sunt ab his, quæ ex interuallo & contractibus perfectis, quod vulgò notantur ab emptione. D. de pact. Angel. §. quia vero. auct. de nup. col. 4. Bal. l. Amylius, notat §. D. de minorib.

norib. Atque cum aliquando contradiceretur scio ita A
ab Curia Parliamenti nostra iudicatum, & laudimia
adiudicata quamvis prorogari intra priorem dilato-
nem tempore; Quod quamquam non satis maturè fa-
ctum sublellia fremebant, ex tempore scilicet ea de
re, de qua essent tam repugnantes Doctorum homi-
num sententiæ, iuris tamen ratio facit vt hæc senten-
tia potior sit, quamvis commerciorum fauor blan-
diatur aduersantibus, & illiciti in discernim. Quare
me autore nemo tales conuentiones inibit, & sibi in
tempore confulet potius quam duplicium laudimio-
rum periculo se subiciet, & venditionis & redem-
ptionis.

Et quoniam hic de venditionibus agimus quæ pu-
ræ non sunt & implicitas habent cõditiones, aut euen-
tus dubios à pactis suspensius. Quæsum est de ea
12 venditione quæ sub conditione facta esset. Talem vo-
camus cum contractus substantia, id est, consensus pē-
det à conditione, quæ cum deficit, effectum contra-
ctus existere impedit, & efficit vt nihil retroactum vi-
deatur. Nec dubium in talibus laudimia nulla deberi,
si quidem ipsa contractus substantia in cõditione po-
nitur, quæ deficiente actus corrumpit. Secus cum contra-
ctus quidem in præsens perficitur, sed resolutio à con-
ditione pendet, tū enim iura omnia quæ ex contra-
ctibus debentur, existunt simulatque contractus per-
fectus est, licet conditione resoluatur, & Molin. dis-
crit. §. 54. q. 5. num. 38. & §. 13. glof. 5. q. 4. & 55. glof. 1.
num. 40. Tiraq. in retract. §. 1. glof. 2. nu. 22. & glof. 10.
num. 46. & §. 19. glof. 1. num. 2. & 3. Idē in retract. con-
uenit §. 6. glof. 2. num. 18. Steph. Bertr. Conf. 221. lib. 3. &
Iacob. de Sanct. Geor. tract. de royd. num. 38.

13 Quod ampliandum, etiam si pendente conditione
procederetur ad traditionem, quod ipsum rarum est.
Nam contractus resolutio resoluatur & possessio, nisi
realiter & actualiter possessioni emptor inuideret, &
longo tempore in possessione esset, vt decennio, tū
enim tam diutina mutatione manus laudimia debe-
rentur quamlibet conditionali contractus. quod Mol-
lin. scribit d. §. 55. glof. 1. num. 40. Tiraq. d. §. 1. glof.
ro. num. 52. & glof. 3. num. 28. vbi docent ex contractu
condicionali sequi traditione transferri dominium
l. dotis fructus. §. vlt. D. de iur. dot. Namque soluto
pretio & tradita possessione, conditio contractus sus-
pensusua transit in resolutionem, quod Molin. scribit d.
§. 13. q. 4. num. 24. & d. §. 55. num. 40. hoc est cõtractus
qui conditionalis erit, perficitur substantia & consen-
sus, sed deficiente conditione resoluatur, inter quæ ma-
gna est differentia & latum discrimen, an dispositio
contractus in conditione sit, an vero resolutio. Hæc
vera sunt in vniuersum, in omnibus conditionibus
appositis contractibus & consensu, vt obligationem
impediant cum deficiunt, nec laudimia debeantur, sed
cum resolutioni aliud est. Si tamen non obstante con-
ditione procedatur ad traditionem & pretij solutio-
nem, transit conditio de dispositione contractus ad
resolutionem, & laudimia debentur, fallit in contra-
ctu sub conditione redimendi, quæ nonnisi non
egreditur, in qua tradita licet possessione, laudimia
non debentur hoc Articulo. Nam quod contra Mol-
lin. censuit d. §. 13. q. 4. num. 24. ius com. est hic vero
localis & consuetudinariæ dispositio: Nam illic exi-
stimat conditione apposita, & tradita possessione lau-
dimia soluenda ad onus conditionis vt ait. Sed nostra
Consuetudo redemptione sequuta intra nouennium,
contractum, possessionem, numerationem pretij, &
omnes effectus resoluunt. Hæc diligenti animaduertio-
ne egent.

Sed hinc non abiero, nec fortasse idē mappam quæ
Argent. Cons. in Bri.

id quoque dixerō, cūm laudimia deberi dicimus in
contractu condicionali, tempus contractus spectari,
non conditionis deficientis, idēque si alius aut Do-
minus aut conductor sit iurium dominicalium tem-
pore contractus, alius tempore conditionis, ei qui fuit
contractus tempore, deberi. Nam deficiente condi-
tione retro omnia ex tempore contractus referuntur,
cūm pro non adiectis habeantur, quod ante diximus
ex Steph. Bertrand. Conf. 221. & 45. lib. 3. & Bald. notat.
l. 1. C. de iund. Franc. Aret. l. hæres quandoque. D. de
acq. hered. & Conf. xj. incip. procedendum est, And.
Tiraq. attingit in retract. conuenit. §. 5. glof. 4. num. 24.
B & in retract. lign. §. 1. glof. 10. q. 8. Papo tit. des droits ses-
gneuriaux. art. vlt.

Sequitur contronersia de venditionibus, quas in 14
diem Molin. vocat, quæ potius ex die dici debuerunt,
quia scilicet, non à die actus contractus incipiunt, sed
à die conuento, cūm scilicet cōuenit die primo Ianua-
rij, vt emptori res tradatur, ex die primo mensis De-
cembri sequentis venditor interimi re fruatur. Nam
tū non in diem primi Decembri, sed ex eo die em-
ptor fruitur; E contra & cūm cōuenit, vt emptor præ-
senti die fruatur, pretium verò aut partem eius soluat
C prima Decemb. vt, scilicet, ex ea die pretium numeretur.
Nam si conuenisset vt ex hac die emptor fruere-
tur vsque ad primum Decembem, exclusiue, venditio ef-
fer temporalis, quæ in locationem recideret, tū pro-
priè in diem facta diceretur. An vero de tali venditio-
ne laudimia debeantur, plures casus distinguuntur. Bre-
uiter sic habendum. Cūm venditio ita conuenit vt &
traditio & solutio vtriusque ex die fiat, tū nec feud-
um interim aperiri, nec manum mutari, nec conse-
quenter laudimia deberi pendēte die. Contra sentien-
dum, cum traditio protinus & præsens sit dilata dum-
taxat solutione, nam tū manus mutatur, & laudimia
debentur, & peti protinus adiudicatio potest, sed em-
D ptor aut partes ad realem solutionem ante diem pre-
tij soluendi compelli non possunt. Est enim dies & di-
latio pars diminutiva pretij, & consequenter contra-
ctus l. 1. §. editiones. D. de edend. l. fendi partem. D. de
cont. empt. §. plus autem. Inst. de act. Iteque non ante
laudimia debentur, quam terminus in contractu præ-
fixus venerit, & si plures termini sunt, pro rata debentur
quod Mol. scribit d. §. 55. glof. 1. num. 42. Idēque
nec hoc casu via executionis procedi potest pro solu-
tione eorum, nec via præhensionis quamvis alioqui
E Dominus pro ventis suis per executionem procedat,
sed peti potest, vt partes condemnentur ad eas post
terminum soluendas, veluti in omni obligatione in
diem qui cessasse dicitur, licet nondum venerit, quod
paucis additis sensit & Molin. §. 13. glof. 3. num. 13. & §.
54. num. 34. quamvis in retractu quiddam diuersum
tradar in d. §. 12. glof. 5. num. 9. in tali casu venditionis
in diem, cūm etiam diuersæ sint in eo causæ & ratio-
nes, Quamvis etiam tali casu neget emptorem ad exhi-
bitionem contractus teneri, id est, ad multam non
obligari ob non exhibitionem d. num. 34. donec dies
venerit solutionis pretij, à quo & laudimiorum exa-
ctio pendet, idem Molin. & §. 55. glof. 1. num. 41. Dila-
tionem intelligimus, quæ in eodem contractu detur
non ex intervallo, & eodem instrumēto aut separato,
sed tamen mutua conditione, & lege, & eodem tem-
pore facta, quod ille tradit. d. §. 55. num. 44. Nam ex
intervallo data nil mutat in prius cõtractus substan-
tia, quominus & Dominus feudi suis actionibus expe-
riatur, & alius quouis.

Non idem est contractus venditionis in diē de quo 15
loquimur, cūm eo qui est additionis in diem, cum
fundus scilicet venditur, nisi si quis intra diem certum
N

meliozem conditionem attulerit, l. 1. D. de in diem addict. Talis enim conceptio contractum reddit retu o nullum, & ad non casum reduci sequitur meliori conditione. Quare nulla propterea laudimia debentur, nec quicquid in eo diversum sentit, nisi quod quadam opponit & tamen in idem relabatur Steph. Bertrand. Conf. 45. lib. 3. & Molin. notat. §. 55. gloss. a. q. 16. num. 162. Idque adeo verum est, ut si per meliorem inveniendā conditione venditor rem ad licitationem admittit, & ipse idem emptor qui sub eo pacto emerat, vice ut plus offerendo, tamen prima emptio resoluta maneat, nec ex eo ulla iura debeantur, cum conditio contractum extinxerit, & emptor ex nouo contractu habeat licentiam quod §. ult. D. de in diem add. quod idem Molin. notat. §. 23. num. 9. ex sequenti iura debebuntur ex priorē nulla, ut ibi dicit & §. 23. q. 4. num. 25. Tiraq. d. §. 6. gloss. 1. num. 3. & 19. Boer. §. 18. & §. 1. gloss. 7. num. 4. 4. 5. & seq. Francisc. Martius Decis. 572. lib. j. & 571. & 602.

- 16 Eadem sententia & de venditione sub lege commissoria in quata venditio concipitur, ut si ad diem pecunia soluta non sit, fundus inemptus sit l. 1. D. de leg. commissi. qui contractus purus est, sed sub conditione resoluitur l. 1. D. eod. tit. & Molin. §. 55. gloss. a. q. 16. Tiraq. §. 1. gloss. 7. & §. 6. gloss. 2. num. 3. nu. 19. retrahit. conuenit Boer. d. §. 16. Quod verum est precipue cum tales contractus sunt verbis directis, ut si inemptus vel habeatur pro infecto, pro nullo, aut venditor possessionem reciperet, & alius acquiescentibus, de quibus Molin. §. 23. nu. 11. Tiraq. in retrahit. conuenit. §. 1. gloss. 7. num. 14. 15. & seq. & idem in omnibus pactis habentibus clausulas resolutivas principi ipsius contractus, de quibus ibi Molin. fuso.

Ac putat Molin. quidem id locum habere in pactis regularibus & ordinariis, in quibus scilicet tales venditiones modico tempore durant, cum ita concipiuntur, nisi inter primas calendas aut alias eiusdem anni meliorem conditionem quisquam attulerit, videri enim ex tam diuturna possessione & mutatione, iura Domino deberi & laudimia, & fructus effici emptoris quilibet resolutio contractus, cum venditor utatur pretio, id quidem ille d. §. 55. gloss. 1. num. 162. & seq. quod qua

A ratione dicat non video, cum emptor in tali pacto meliori alla conditione fructus retinere venditori tenetur. L. item quod dictum est. D. de in diem addict. Sed verum argumento fructuum ad pretij vltimū quam venditor habet longum tempore, & negat tales esse hypothecas dicti tituli in diem addict.

Consequitur, ut cum de pactis venditionum, id est, 17 venditionibus quae sub pactis egrissimis, ut etiam de reuenditionibus inquiramus, quae vi pactorum sunt, an laudimia de his debeantur. Breue est responsum de his reuenditionibus, quae vi pactorum in ipso contractu appositum sunt, laudimia nulla debent, nihil enim aliud esse quam meras executiones prioris contractus, & actione ex ipso contractu agi, quod Bald. ait Conf. 435. lib. 2. Bart. l. vit. §. quotiens. D. de public. Quod verum est siue reuenditio intra nouennium fiat, ut hic, siue post nouennium: Nam semper & retroque casu sit reuenditio vi & lege prioris contractus, & quod de nouennio statuitur, venditionem ipsam concernit, & ei resoluenda tempus statuit, non reuenditioni, & tam est executio primi contractus & ex necessitate eius post nouennium quam ante, quod Mol. dissentit. §. 55. gloss. 1. num. 47. q. 4. & num. 51. & 52. q. 3. q. 8. & 9. & §. 41. q. 6. & 22. q. 3. num. 12. & late Tiraq. §. 6. gloss. 2. nu. 19. in retrahit. conuenit. Steph. Bertrand. Conf. 45. in secundo dubio lib. j. Quod de his intelligendum est, quae vi prioris contractus sunt. Nam si ex interuallo sunt adiecti, diversi contractus habentur, & vi de pluribus laudimia debeantur, quod late Tiraq. enquitur vbi sup. areff. Paponus tit. *des droits féodaux*, Art. 22.

Si elle ne passe neuf ans, quid ergo si nouennium excedat, an praesenti die laudimia debeantur, an verò etiam nouennium integrum expectari debeat? Ac nostro iure planum est praesenti die laudimia debent, si quidem possessio est tradita & manū realiter mutata, cum & iure debeantur, quod Molin. notat. §. 41. q. 10.

Ceterum novem annos intelligi non temper à die contractus, sed ab eo tempore quo redemptio exerceatur potuit, veluti si maritus vxori duo millia nummum, quae in dotem acceperat, assignauerit vxori in praedius, dicta redimendi conditione in casum solui matrimonio, nam id nouennium non curet nisi à soluto matrimonio tex. & his quae dicimus Art. 4. 45.

ARTICLE LXV.

ART. LXV.
NOVAE
CON.
ou apprecier
à deniers.

NENTES sont deuës au Seigneur, quand le bienfaict, douaire, ou autres viages ont esté vendus, ou appreciez à six ans quitte, ou autre prix.

Laudimia debentur Domino quando beneficium seu doarium, aut quibus aliis usufructus constitutus ad vitam fuerit alienatus, aut estimatus, et quod emptor dedit reciperetur in sex annis, aut aliud pretium.

NOTA 1.

- 1 An de usufructu venditio laudimia debeantur.
- 2 Inter immobilia est usufructus.
- 3 Usufructus annus fundi, ideo domino indemnitas debetur.
- 4 Usufructus fraude alienatus laudimia debentur & c.
- 5 Usufructus venditi ab usufructuario & proprietatis alio nulla laudimia, contra Molin. num. & m. 6.

- D 7 An de usufructus consolidatione laudimia debeantur.
- 8 Quid de fructibus pendens venditur.
- 9 Quid si venditor fundum, ut emptor vendiderem daret.
- 10 Usufructus non est cessibilis & c.
- 11 Estimatio facit emptorem nisi ad designandum & c.

^a Nentes sont deuës au Seigneur. Nō est curiositas inquirendum in tam apperta dispositione Consuetudinis, quae

que laudimia hoc casu statuit deberi, cur ita constituitur aut quam rationem habeat; Nisi quod ubique Confectuendo ius vsumfructus pro immobili habet, & dimidio proprietatis æstimat, tamen talis æstimatio incauta est, & si indistinctè accipitur, etiam ratione caret; Sed est hoc alterius loci. Nunc hoc tantum dicendum, Spectandum ubique, quæ sit Confectuendinis dispositio, ut ea inconcussè obtineat. Sed quia exteris quoque scribimus aliquid, & sepòsitâ Confectuendine, quæ loco affigitur; Quæritur quid iure existimandum sit, si vsumfructus veniat, an laudimia debeantur. Ea quæstio aduersariis iuris rationibus exercetur, & opposita responsa Iuriconsultorum citantur, vsumfructum partem dominij non esse l. rectè dicimus. D. de verb. signif. alibi contra vsumfructum in multis casibus partem dominij esse l. 4. D. de vsumfructu. Dicuntur & alia eiusdem sententia plerique, quæ in speciem pugnant, sed fecundum quid intellecta consistunt, & multis explicat Carol. Molin. §. 1. glof. 1. num. 2. 3. & 4. & §. 55. glof. 1. num. 142. & Tiraq. in retract. §. 1. glof. 7. num. 54. Res clamat appellatione dominij propriè vsumfructum intelligi nò posse, nec dominij nomine vsumfructuarii. Nam vsumfructus, qui casualis dicitur, id est perceptio fructuum ex fundo vt à sua causa immediata, est quidem ipse pars rei, quando solo fructus harent, & vna cum proprietate plenum dominium cõstituit & proprietatem integram componit, vt parietes & tectum. Sed de eo quæstio non est, nec is separatim habet titulum à proprietate quomodo formalis, qui natura & origine ita separatus est, vt diuersum subiectum & intellectum habeat à proprietate, quamvis ex ea percipiatur, sed ei incidit veluti seruitus, imò tam abstrahitur, vt apud eundem hominem nequeat proprietas & vsumfructus consistere, quod definitio ipsa vsumfructus docet, cum sit ius aliena re fruendi, l. 1. D. de vsumfructu. nec res sua cuiquam seruiat. Sed tamen intellectu & applicata relatione ad causam, & ius vsumfructuarii Dominus quodammodo dicitur, l. qui vsumfructum. D. si vsumfructu. Ita fit vt indistincta appellatione Dominij subiecta materia respicienda sit ad discriminandum intellectum, ita vt si eiusmodi sit quæ vsumfructuario conveniat, Domini appellationem etiam applicemus, sin minus ad proprietatem referamus, quæ pluribus & scitè Molinæ explicat. Sed & in hoc argumento id quoque adducitur, quod vsumfructus inter immobilia computetur, ex sententia Bart. l. iusto. §. non mutat. D. de vsumfructu. Alb. l. mouentium. D. de verb. ob. & l. vlt. C. de sacros. Eccles. rex. & glof. l. corruptionem. C. de vsumfructu. Opponitur rursum sententia Alex. Conf. 52. vol. 1. Luc. de Penna. l. 2. C. de vendit. rer. ciuic. lib. x. vbi nec mobilibus nec immobilibus tribuendum vsumfructum putant, sed separatæ cuiusdam esse naturæ. Inde quidem efficiunt, nec vendito vsumfructu locum esse retractui, quidam contra iudicant vt Afflicti. Chass. Fer. & quos Tiraq. vbi sup. collegit. Quare vendito vsumfructu laudimia deberi negat Molin. quia per id nulla pars essentialis fundi vñzire existimanda sit, quod ille ait. §. 55. glof. 3. num. 19. & eod. §. glof. 1. num. 12. & §. 58. num. 58. & §. 32. q. 1. num. 9. Rationem adfert, quia laudimiorum subiectum sit fundus vt ante docuimus, vsumfructus autem nec fundus sit, nec fundi pars, prout vsumfructus formalis consideratur, & abstractus à proprietate, nec eius venditione manus mutetur, nec vassallus alius aut esse incipiat aut prior desinat, idque ad eò vt cum onera perpetua, quæ rei imponuntur, pretium imminuat, & quæ ideo iuribus dominicis obstant, vt laudimius, solent indemnitate feudorum refarciri, veluti reditus impositi, tamen Molin. neget

Argent. in Conf. Bri.

constitutione vsumfructus indemnitate à Domino feudi peti posse, nec in consideratione habendum, quod propter talem constitutionem, semel atque iterum fortasse Domino minor laudimia habiturus sit, quod ille notat d. §. 58. num. 21. Hæc perpetua est sententia Molin. Quam tamen limitat, nisi constitutio vsumfructus perpetua esset, aut in plures generationes, aut locatio perpetua pro summa semel initio solutâ, quia talis constitutio re vera colorata futura esset alienatio rei, quod nos sup. diximus Art. & probatur ex sententia Bart. Bald. Imol. l. penul. §. Instituto. D. de legat. ij. Quod verum est inuitili scilicet futura proprietate si perpetuo vsumfructus abscederet l. 3. D. de vsumfructu. & notat ille. §. 55. glof. 1. num. 184. Quamquam sic quidem vsumfructum nemo constituit, quin in nomen alterius contractus transeat, & dominij quoque vile cum vsumfructus transferatur, & emphyteosis efficiatur, aut alius quilibet contractu, & si quod de perpetua alienatione voluit quidem, de ea quoque intelligunt, quæ fiat ad cuiusquam vitam, sed hoc artigimus d. §. Limitat secundo alibi cum in fraudem adornata est alienatio, vt per partes facta, vsumfructus de proprietate demptus minor laudimia redderet, quod fit, cum primo cuidam vsumfructus venditur, mox eidem aut interpositæ personæ proprietatem, quæ duo cum totum dominium cõstituunt, apparet compositam esse fraudem & artes quasitas mala fide & mète. Ergo de vtroque pretio laudimia deberi, cuius sententia ratio petenda est, & à nobis pertractata supra Art. 60. vbi similibus dispositio cõstituitur, de quo Molin. d. §. 55. glof. 3. num. 32. & glof. 1. num. 12. §. 13. q. 17. & §. 58. num. 59. Quæ sententia vera est, sed non tam perpetua quin incidere interdum casus possint, vt aliud iudicari conueniat. Sed id totum de cõiecturis statuitur, & à circumstantiis pendet, veluti si ante emptæ proprietate longo post interiecto spatio emptor idem, qui nihil vnquam de vsumfructu cogitasset, em redemerit, & consolidauerit ex euentu & contingenter, aut si hæres emerit, cuius ante auctor proprietatem emisset, an e contra, apparet nullam dici fraudem posse, & quæ illo Art. fusiùs exigimus.

Quo magis mirum alio loco à Molinæ traditum, cum quidam ab alio proprietatem ab alio vsumfructu separatim emisset laudimia deberi de toto vsumfructu rei pretio, quod ille scribit. §. 52. glof. 1. num. 142. cum hic separata sit consideratio, nec fars rectè de facto alterius ad alium inferatur, & iam ante constituerit de vsumfructus venditione per se nulla deberi, nisi tum demum, cum idem venditor est proprietatis & vsumfructus propter vnus rei & per se integrè diuisionem, idque fraude cogitata, & quæstium colorem distrahendi, quod natura vnum est. Cum emptor qui ab vno proprietatem, ab alio vsumfructum emit, non partes vnus totius, sed suum totum à quolibet emere censendus sit, l. rectè dicimus. §. vlt. D. de verb. signif. præsertim cum ista separata esse & iure & natura ante dixerimus. Nec magis hic metienda est intentio emptoris, qui totum feudum emere voluerit ab diuersis, quam cuiusvis proprietarij, qui fundum suum exonerare seruitute voluerit, & liberum reddere, quoniam & vsumfructus pro seruitute habetur. Nec quia vtriusque emptio concutatur, si fortè eodem tempore fiat, idcirco valer ad laudimiorum petitionem, cum fraud sine consilio nulla fiat, propriè quidem: consilium vero diuersitas personarum excludat, veluti si Dominus fundi alteri vsumfructum vendidisset, hic nemo dicat ab emptore vsumfructus laudimia deberi, qui casus conuersus est superioris. Nego igitur hoc casu laudimia deberi. Proinde, quod ante dictum est, &

de usufructu vendito laudimia non deberi, verum est siue formaliter usufructus vendatur, siue fundus ipse ad onus (vt loquuntur) usufructus venditori vel tertio cuiquam debeat. Nam hic usufructus contractum non ingreditur, sed potius contractum excludit, nec pro eo pretium vllum constituitur, & in id non venit, nec deductur, nisi usufructus emptori redimibilis fuerit taxto pretio pro eo, quod Molin. scribit. §. 38. num. 14. & 38.

7 Quæritur etiam, an de consolidatione usufructus cum proprietate debeatur laudimia, & negandum, si quidem usufructus aliter quam per emptionem est consolidatus, quod Iacob. de sancto Georg. putauit titulo de roydis. num. 37.

8 Denique, & quæ de usufructus venditione diximus, eadem in fructibus pendencibus venditis intelligi par est, ne laudimia debeantur, cum ad id vendatur vt eximantur & talis sit natura rei. Quæ ratio facit vt difficile possit obtinere Molinæ exceptio, cum in fraudem venditis fructibus, mox ipso fundo putat de toto pretio laudimia deberi. Nā cum, vt ante diximus, ea sit conditio & natura fructuum, vt exeryantur & separentur à solo, non facile fuerit hic fraudem imaginari, cum quis id facit quod natura & conditio rei fert. nec par ratio est usufructus venditi & deinde fundi, cum usufructus ius continuum sit, et si casualis est etiam pars rei, quod tamen ille finit. §. 1. m. 12. & §. 14. glof. 1. q. 1. adduntur & rationes quedam ex Tiraq. §. 1. glof. 7. num. 36. & 43. Quare id ita demum acceptum, si cum ab initio de vno pretio conuenisset, fraudulenter postea fructus de contractu exempti sunt, vt alio separato transferrentur, & pretium ac proinde laudimia manerentur.

9 Quod vero censendum sit, si quisquam prædij vendiderit, vt emptor venditorem alere teneatur? Scutendum est ex his, quæ ante diximus, cum onera pecuniaria sunt aut in pecuniam resoluntur, videri pecunie loco fungi, & in partem pretij cedere, idè quæ ea æstimanda, & vt de pretio laudimia soluenda, quod hoc iure multo magis verum est, cum de omni æstimatione viagi debeantur, & annotauit Decif. Capel. Tholof. Decif. 278. nos inf. Art. 64.

10 Quæ de usufructu. Hæc omnia usufructus iure &

A nomine continentur, Crebra horum mentio cit. de parages & tit. de appreciatione, & Art. 235.

11 Antea viagi. V usufructus conlultituz pacto, donatione, legato, aut li ex donatione mutua superflui, conqueflus cedant ad vicam, vt inf. tit. de donat. inf.

12 Vendit. Stricta quidem iuris ratio insepatabilis est usufructus à persona, idè quæ nec cedi potest. li usufructus. D. de iur. dot. l. usufructus. §. 1. D. fol. mar. §. 1. Iust. de vult. nam quæ natura sunt insepatabilia à persona, eadem nec ceditibilia sunt. li si mulier. ex aff. D. de iur. dot. Sic nec vltus vendi. l. fed neque locabit. D. de vlt. & habit. Fructuum tamē commoditas ab usufructuario cedi, & quod hic dicit vendi potest. l. necessario. §. vlt. D. de peric. & commo. rei vend. Barcl. si usufructus in fin. D. de nouat. & l. 1. C. de peti. bono. sublat. lib. x. Bald. l. i. tibi decem. §. pactum. D. de pact. Idem Conf. 33. lib. 1. & Steph. Ber. Conf. 346 lib. j. Sed quæcunque illa venditio fit, vicam aut condonem venditoris non transfertur, & ex eius factio & persona finitur.

13 Quæ appretio. Id est, si æstimatus usufructus in pecuniam locum cedit & fingatur, facit enim talis æstimatione emptionem. l. 1. §. æstimatorum & §. æstimamus. C. de rei vxor. actio. & l. 3. D. locat. & hic locus latè exerceatur apud Tiraq. in retract. lignag. §. 1. glof. 14. num. 20. & 108. Quod idè dicimus, quia non sequitur ad omnem æstimationem venditio, cum plerumq; æstimatio hæc designandi valoris causa, demonstrandi, & (vt loquuntur) rei certificande grana, vt intelligatur quanti res fit, non idè tamen vt vendatur, cuius rei exemplum est inf. Art. 300. & annotat Molin. §. 33. glof. 1. q. 7. & §. 13. glof. 7. q. 10. in fin. per l. seruo. D. famul. hircif. æstimatus (inquit) non emendi fed diuendi animo.

14 A six ans quille. Hoc est, vt sexto demum anno emptus usufructus pretium rependat, id est, vt quod emptor dedit, recuperet in sex annis, est enim hæc perpetua usufructus æstimatio & indicatio in nostra Cõfuetudine de qua dicemus loco magis opportuno inf. Art. 235.

15 Quæ autem prix. Pecuniaria scilicet, & in pecunia consistente, est enim talis per se pretij significatio. §. pretium. Iust. de empt. & vend. & quos Tiraq. congent. §. 1. glof. 14. num. 44. & num. 41. & 42.

ARTICLE LXVI.

ART. LIX.
NOUVE
CONS.

Quand heritages^b sont baillez au creancier^c en payement, ^dles ventes doiuent estre calculees, ^e& assiette faicte à iceluy creancier, ^fpour le prix d'icelles, ^gsur lesdits heritages.

Quando fundi^b dantur creditoribus^c in solutum^d ventæ seu laudimia debent calculo taxari^e & asspecta seu assignatio debet fieri ipsi creditoribus, ^fpro pretio laudimiorum^g super fundis ipsiis.

NOTA I.

1 Quæ sit cautio de detrimento & adueniente.

2 Datio in solutum vera venditio.

3 Deltorum contraria sententia.

^a Quæd heritages: sont baillez. Facit Art. 249. inf. Hæbent itaqueque tempora proprias & vtilitates cautiones, & frequentes conuentiones in contractibus & commerciis, easdem atq; & vltus plerumque repositi, & tacto consensu antequam alius reperitis. Maioribus

D nostris nihil vltu frequētius fuit eo genere cautionum, quas de detrimento, & adueniente vocabat, eas nunc nemini quicquam vltupst, ac nec fando quidem audit. Earum vero hæc lex erat, vt debitoris bona, si nā diem non soluisset, præhenderentur, ac creditoribus sine vlla auctione addicerentur, idè non pluri quam quantum annis duodecim creditor de fructibus reponebat, id est, à douze ans quille, vt scilicet pretium congrueret cum duodecim annorum fructibus, quos extrē emptor creditor percipere foret. Id est non vltuequeque conueniebat cum ea forma, quæ nunc impe-

imperatorio traditur tit. de iure dom. imp. tamen au-
dioritatem habebat ex l. vi §. si fundus. D. cod. tit. vbi
si quid de forma distrahendi pignoris inter partes cau-
tam est, id omnino obferuare recipit. Nunc sine au-
ditione nulli pignus, nulla hypotheca distrahitur pro-
pter exterrorum prauidia & incertitas, praediorum
condictiones, Quod hic dicit nihilominus & in d. §. 249.
origine ex illo veteri more ducit, cum res in solum
creditori addicitur, quod tamen nemo iam facit.

2. Iure quidem cuius nemo dubitat dationem in solu-
tum speciei pro pecunia debita, coincidere in veram
venditionem, quia substatistalia venditionis concurrant
merx scilicet & pretium, l. si pretium. C. de emet. l. ele-
gantur in princip. vbi Bart. Bald. D. de pignor. act. l. vlt.
C. ex quib. caus. in pos. act. l. si plus D. de emet. l. sequit-
ur. §. de illo. D. de vscap. l. apud Celsum. §. si quis au-
tem. D. de dol. excep. l. senatus in princip. D. de legat.
1. vbi & Alber. & Iac. l. 1. etiam in penalibus excep-
tione. Ceterum eadem sententia placeret in statuti-
s, in quibus verborum rigor arctius obseruatur, du-
bitatio tenuit, veluti hoc nostro, an laudimia debentur,
de quo iam quidem tali in dispositione dubitari non
debet, sed si non expressisset, erat quod dubitari posset,
& alioqui Spec. negat tit. de empt. §. nunc dicendum.
l. 2. ver. sed pone statutum & ibi Io. And. & idem Io.
And. Ancon. Anchar. c. constitutus. ext. de restit. in in-
reg. Odof. Alb. l. statulib. §. Quirrus. D. de statulib.
Plures autem, & pro ratione facti hac sententia. Quare
& retractum tali casu locum habere, quod Senon. Conf.
expressè disponit Art. 39. Trecentis. Altiliodor. & lã-
go tractatu differunt Tiraq. §. 1. glof. 14. num. 4. tit. de
retract. Mol. §. 13. q. 10. glof. 38. Chaf. tit. de retract. §.
9. in princip. num. 5. & 6. Denique vt rem ipsam con-
tingamus, & in tali contractu laudimia debere censuit
Guyd. Papar. Conf. 46 num. 1. quamvis contra sentire
videntur. Iacob. de Sancto Geor. tit. de coydis num. 30.
Tiraq. d. §. 1. num. 4. Boer. tit. de retract. §. 3. col. 3, in
Consuet. Buring.

NOTA 2.

1. An rei per iudicem adiudicata laudimia debeantur.

2. Quare in solutum dantur, vt venditio sit.

3. Ascripta facta quomodo laudimia soluenda.

4. *Non baillez.* Habet illud quoque verbum quæstio-
nis materiam, de qua ambigatur. Mulrum enim refer-
re putant, an à parte emendati dato in solutum fiat &
spontaneo contractu, an vero per iudicem re ex ad-
tione adiudicata, aut creditore in possessione nullo. Ne-
que enim eandem vim esse voluit, per l. cum fidei ha-
redis. D. de fidei. heredit. Io. de Platia l. 1. C. de fund.

A patrim. lib. xj. Denique nec deberi de tali adiudicatione
putant Cui. Bart. Bald. Fulg. Cast. l. si fideo. C. de
condict. furt. Contra sententiam Bald. ipse Conf. 366. Incipit
verba inuestitura lib. j. Pet. Iacob. tit. de actio. in
rem pro re emph. col. 8. vers. item in datione Mas. tit.
de executor. & substatist. §. Item in pretij distributione
& tit. de locat. Infit. & affirmat Molin. §. 13. glof.
5. num. 48. & Tiraq. d. §. 1. glof. 14. num. 14. Atque
hanc sententiam vt iuri & rationi congruentem vltus
recepit: *Baillez*, autem intelligamus possessione tra-
dita.

5. *En payement.* Nec hoc quidem simpliciter intelligi
conuenit, sed cum res immobilis aut fundus (pro de-
bito pecuniario datus, aut specie assumata, & pecuniar
loco fungente per estimationem, aut pro mobilibus
promissis & vulgaribus, quæ estimant debent. nec
locum speciei per se tenent, quod Molin. latè perle-
quitur. d. §. 13. d. glof. 5. num. 47. & dicit esse commu-
nem obseruantiam, & Tiraq. tract. d. glof. 14. num. 40.
& seq. quo loco & Consuetudines particulares ea de
re collegit. His omnibus casibus laudimia debentur,
veluti in vera venditione & datione in solutum in ter-
minis huius Articuli, nec datio in solutum alia speciei
pro specie, aut soli pro solo idem polleat.

6. *Les ventes doivent estre calculees.* Id est, iuxta calculum
debet, & taxari ad rationem solite in regione portio-
nis, vt ante diximus.

7. *Et assiette facile à calculer creancier.* Id est, assignatio
soli facienda est pro laudimiorum quantitate. Ceterum
hoc non simpliciter est accipiendum, sed cum à
venditore qui hic debitor & Dominus fundi intelli-
gitur due partes laudimiorum, ab emptore qui hic
creditor est, certia (vt inf. Art. 71.) debeantur; Domi-
nus autem emptorem pro solo sequatur, vt inf. Art.
31. saluo (vt aiunt) recurru. Consequitur emptori qui
idem creditor est, cui assignatio & ascripta fit, certum
de capite suo, vt loquitur, incumbere de qua recusa-
tum nullum habet, quia à Consuetudine adstringi-
tur. Idèoque quod hic dicit assignationem fieri non
de laudimis omnibus accipiendum, sed de ea tantum
quantitate, quam emptor venditoris nomine cogitur
soluere, non verò de ea quam ipse debet, vt quilibet
emptor.

8. *Pour le prix d'acquer.* Et pro parte, quam emptor alie-
no nomine soluit, id est, pro portione venditoris, immo
vero nihil si dictum est, vt emptor tota laudimia reco-
gnosceret, quitte de Cour, an finans deniers.

9. *Sur les dits heritages.* C'est à dire, on en consacra en herita-
ges la valeur des ventes, autant que l'acheteur en payera en
acquit du vendeur & debiteur, non pas toutes fois la portio-
ne dont l'acheteur de son chef.

ARTICLE LXVII.

E Seigneur peut par luy, ou son Sergent executer pour les ventes, & amendes.

ARTIC.
LXVII.
NOUVE
CONSEIL.

Dominus potest per se aut suum Apparitorum pignora capere pro suis laudimis, multisque.

NOTA 1.

1. In imputatio fit melius per apparitorum.

2. Statutus induci potest, quod per aduersarium fiat sine in-
dicio & r. 4.

3. Malitiam suis contrarietur.

Argentens, in Conf. Brit.

D² *Le Seigneur peut par luy.* Vocatum iam olim in qua-
stionem, est an iudex cuiquam vocandi in ius aduersa-
ri potestatem posset tribuere, quod hic Consuetudo
dicit. PARLVV, & valuit sententia posse. Nam
nec vetustissimæ Iurispudentiæ vsus vlti apparitionis

N ij

adligentes in ius vocandos priuata quidem in lite. Citandi quoque vos antiquis non eum sensum habuit, quem nunc tenet. Veteres Romani quo tempore sua Magistratibus dignitas & maiestas erat, sine vilo cuiquam Magistratus iussu, vi simpliciter in eam conuenissent. Iam quique adueritium in ius vocabatur, si necessitas erant iudicandi ius & faciles erat, Vilius est posterius erodente priuatum audacia id immutandum, & in ius per Apparitores fieri, idque Magistratum iussu, quod nos sup. Art. 21. diximus. An vero etiam executionis potestas demandari a magistratu priuato propria quidem in casu possit, nec hoc quidem ingratum à Bart. Bald. Saly. Auth. ci qui C. de bon. aut. iud. post. quumquam Bart. aliquo negat l. si finita & Iulianus. D. de dam. infect. Fieri vero pacto & contracta possit. Bart. Bald. Angel. Saly. dissuere l. 2. creditores. C. de pignori. Sed quum lege & Consuetudine possit necno dubitabit, ut in tit. C. quand. lic. vni. cuique l. si. sine iud. vnde, & alibi saepe & Consuetudine inf. Art. 23. quia h. x. in sua causa potestatem mandari priuatis, quod ait Lud. Rom. c. 244. diximus §. 48. Quod quumquam contra regulas iuris communis conceditur, non est singulis. D. de reg. iur. l. extat. D. de eo quod iur. caus. l. creditores. D. ad leg. Jul. de vi pignat. l. 1. D. quod vi aut clam. tamen iterandum est, cum speciali quadam de causa a lege vel Consuetudine statuitur. Quod hoc ipso casu huius Articuli bene videmus, nam tunc vi intelligamus non potest nec simpliciter pro priuato accipiendum. Dominum feudi, sed iudicium iure clientelæ & superioritatis, quia iustitiam funciariam vocant, & domanialem, etiam si aliam Iurisdictionem non haberet, quod tunc perpetuum est in Britannia, ut saepe diximus, vi nullum scendum de minimis reperiri possit sine Iurisdictione, quo casu nemo dubitat Dominum per se etiam sine cuiusquam Iudicis autoritate tales executiones, & præhensiones facere posse pro iuribus feudi, quod operosa disputatio- ne præficienter concludit Mol. §. 1. glof. 8. q. 1. quo loco eius hæc sunt verba. Audacter dico Dominum sua tantum, vel priuata auctoritate manum suam inuicere feudo aperto, siue per se siue per familiam suam priuata, & num. 23. Itaque concludo, quod Dominus feudi in vim legis huius Consuetudinis & vi concessio- nis feudi, quod est lex priuata, potest per se vel suos sine Iudice manum inducere feudo & possessionem nan- 3. cisci. Quæ eius verba non adhibere, nisi quia alibi tam sibi ipsi contrarias est, quum aqua est igni, adeo vi ne præsuppositis qualis Consuetudinis verbis talibus, qualia sunt huius nostre in indimigo *Teu proceder ou faire proceder*, admittit Dominus priuato impio possit præhendere, quæ verba si ille flectit, vi eludat vim & sententiam iusticiæ subauditione in §. 51. glof. 1. verbo *arrest au branden*, num. 77. & 78. cum tamen §. 1. ex eo solo potestatem eiusmodi Domino asseruisset, quia verba ad eum diriguntur, *disant, le seigneur peut, ex dictis*

A per eum, d. §. 1. glof. 3. num. 8. et quia cum lex remedium aliquot concedit, nec de aduendo Priore mentionem facit, apparet tale beneficium merito iure tribui, quod lat. dist. 1. ad monendi col. 4. D. de iur. iur. & ipse Mol. allegat d. num. 67. Quam tamen contrariam sententiam sic verbis sperat & euerat, vtilitatem reddat, num. 78. ac sine vj. Placet igitur sententia Dominum per se 4 & familiam suam vel priuata, si tamen de aduerele & renuntiatione legitima consistit, hoc casu pro laudis & multo est exequi & lege agere, & præhendere, & pignoriare posse, nec hæc verba PAR. LVY alium sensum habere possint, etiam si Molin. Iurisdictionem adflictam subaudiat, Et si non negauerimus consilium per Iudicem fieri, sed necessitas non est, Mol. num. 78. 65. & 108.

NOTA 2.

1. Dominum per se aut per alium expellat.
2. Executer, quid comprehendat.
3. Committitur multa per sententiam & intra annum, &c.

b. *Ou son Sergent* Hæc verba determinant præceden- tem alteratiuam partem, PAR. LVY, & faciunt illam stare in sua propria significatione, & ipsiusmet Domini actum præsupponunt, proprium & personalem, multo etiam expellens & vehemens quam illa Molinæ, *prout proceder ou faire proceder*. Et hoc verum PAR. LVY, actum siue expellens domanialem & funciariam indicat, *par son Sergent* Iurisdictionalem potestatem significat.

c. *Executer* Id est pignori capere, aut immobilia, seu dalia tamen præhendere, & hæc liquidata ante Iudicium summa, ex Art. 23. Item & intra limites feudi duraxat in suo latere territorio Art. 250. Sed & liquidatio adiudicationis præsupponit, cum multa sine causa cur debitoris laudimorum interit ante vocari.

d. *Et amendes* Hic negari non potest sententiam re- quiri, quia aliter iudicata pena committi non potest, quam per sententiam, penule, & vlt. D. ad leg. Jul. de vi priuata. ext. 22. Sed & intelligendum intra annum lata sententia, Nam post annum, clausula, *la main garnie ou l'exploit tenir* viciosa est, & deheri oportet oppositioni intercedens, donec partes audita sint, intra annum clausula *la main garnie*, vim suam obinet salua oppositione. Quod ex foro re. 12. Molin. deduxit d. §. 52. num. 148. & hoc quia hic Art. & 231. executionem permittit quominus quisquam hæreat in his, quia illo loco pluribus Molin. præsequitur. Itaque talis opponens si intra annum venit, fulmine qualem rei necessarii, & Dominus partes actoris, si post annum non est admittenda via oppositionis, sed actorem expellere vallibus debet, & actore esse, & pendente hæc res præhenda per manebit in manu Domini. Sed hæc pluribus d. Art. 231.

ARTICLE LXVIII.

ART. LII.
NOUVEAU
CONS.

VENTES sont deues^a au Seigneur, qui a^b principalement^c la bannie sur les choses, si elles n'estoyent tenuës de lay, ^d comme l'ueigneur d'ail-
nés: auquel cas les ventes seroyent au prochain Seigneur lige. Et posé
qu'aucun Baron^e ou autre Seigneur^f auroit la bannie generalement en
sa Iurisdiction, son subiect Seigneur proche^h ayant la Iurisdiction sur les choses,
aura neantmoins les ventes.

Vente seu laudimia debentur Domino, qui habet^a præcipue^b ius^c proclamationis in res, nisi teneantur ab eo, tanquam secundo natu primogeniti quo casu laudimia uttineant ad proximum Dominum legium. Et posito casu quod aliquis Baro^d aut alius Dominus habere^e ius proclamationis generaliter in sua Iurisdictione, eius vassallus Dominus immediatus habens Iurisdictionem in res, nihilominus laudimia habebit.

NOTA 1.

- 1 Jus de Banne est meri imperij.
- 2 Consensum domum in alienatione non admittit ei ius laudimiorum.
- 3 L'aisné n'a ventes sur son aîné, &c.

Hic locus septimus est ordine, in quo quæritur, quibus laudimia debeantur.

^a Au seigneur. Domino feudi scilicet cui subiacet, & à quo mouetur (hic enim loquuntur) res vendita.

^b Principalement. Ius præcipue, sed non solum, nec semper, ut infra dicitur.

^c La banne. L'aisné seigneur n'est pas droit de banne, mais

regularément tous Seigneurs l'ont en droit de vâtes. Distinguen tamen iurisdictionem nullo loco in Consuetudine descriptam est, quod valde quidem desiderandum erat, nec si Imperio aut iurisdictioni mediet, vel infima tribuendum est, ius de BANNE vltimum est traditum; Obstat tamen ab crudelia & perniciosa fori & vltis, ut Imperio tribuatur, iurisdictionem simplicem habenti non permittitur, nec quidem vno tantum loco Consuetudo inuenitur ius. tit. de banne. Est igitur *droit de banne*. Symbolum vltimum ex his quam Imperio competunt. *Droit de banne* est d'avoir droit d'approprier par la Cour, ex forma tituli, des appropriements. Iure igitur Consuetudinis huius Articuli fundata est intentio Dominorum ad petenda laudimia, eam alioqui nec iure civili, nec iure feudorum vltimum fundamentum habeat, vt ante diximus.

2 Quod si Dominus venditioni consenserit, vulgò putant laudimiorum excludi, lal. l. i. num. 40. de iur. emphy. Boer. §. 1. tit. de feud. Jacob. Arret. Cy. Bald. l. dotalem. D. solman. Afflicti. decet. 11. in fine. Quod perquam fallum est: Namque consensus Domini ius ad laudimia potius disponit, quam adimit, quod Mol. rectè scribit. §. 1. glof. l. num. 8. & §. 1. num. 7. & §. 55. glof. l. ampliat. 2. num. 11. Quare in iudicis dubitatione Chall. in casu posito tit. de retract. §. 9. num. 1. Jacob. tract. de feud. vers. ita etiam quod in princip. lib. de feudis.

3 Comme aîné n'a point de ventes sur son aîné, qu'est à dire que si la terre tenue d'aîné comme aîné n'est point de ventes, les ventes n'en iront pas à l'aîné, auquel l'aîné aîné n'a point de ventes, mais au seigneur lige si l'aîné de tout les deux, vt inf. art. 312. & 310. Nous auons dit ces mots (à luy demourant) car le seigneur encores que les ventes ne luy appartiennent pas, le peut exiger & recueillir pour l'aîné; mais il ne le doit garder que si. mais, qu'il ne les rende à l'aîné. Comme au si l'aîné n'a bail ny rachapt sur son aîné. inf. art. 74. & d. art. 312. & hoc ipso Articulo.

^d Ou aîné seigneur. Hanc Iustitiam, scilicet.

^e Auroit généralement la banne. Comme le Baron de Foulgeres, primate, & font entendre qu'on peut banne tant par la Cour prochaine que sur l'airaine, inf. art. 125.

NOTA 2.

- 1 Cuius laudimia sunt, præsupposito Domino primo vas-

- A
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8

sallo secundo & sub vassallo tertio vendente, & m. 2.

3 Emphyteota emphyteota quia esse potest, & m. 4.

5 Consuetudine nulla habet laudimia.

6 Pluribus Dominis laudimia debentur.

7 Sed cuius expensis astricta.

8 Laudimia debentur ratione feudi, non iurisdictionis.

8 Sen subiecti seigneur proche. Pone vnum esse Dominum, Secundum & Tertium subordinatos, esse vassallos, vendente tertio secundum laudimia habebit, etiam si primus vtriusque Dominus emerit à tertio, vt inf. art. 305. quod est magis mirum, propter ius antiqui domini ortum habens & originem ex persona primi. Idem & in retracto qui semper immediato Domino competet, dicit §. 303. Nemo hic dubitabit quinam feudi Dominum subinfeudare possit, aut totum aut partem feudi, retenta quidem fide cum totum lubet vendit. Id iure quoque feudorum præter generalis Regni Consuetudinem admitterebat §. 1. tit. quali, ubi feud. pot. alien. §. 1. tit. de leg. corrad. §. 1. tit. per quos fiat ius feud. dummodò hæc sine fraude, non vitata aut permixta venditione. Sed est hæc materia alterius loci, & in §. 142. infra tractabitur, & Mol. docet. §. 35. quest. 1. & §. 1. glof. 6. Sed hæc tantum de laudimiorum iure queritur, cuius ea futura sint præsupposito Domino primo, & vassallo Secundo, & subvassallo Tertio: si Tertius feudum vendat. In quo patet totum pendere à iure subinfeudationis, quod h. vt præsupponimus permittitur, condequens est proximi & immediati Domini, qui in nostra hypothese.

C Secundus est, priorem & potiore causam fore, pro iuribus sua iurisdictione quidem & coëssionis feudalis contingentibus ex facto aut pallio Tertij subvassalli, salus quidem ante omnia iuribus primi Domini fidelitate, homagio & aliis debitis, ex facto tantum Secundi non etiam Tertij, in quibus Primus vt prior est tempore ita prior est iure, ita vt in eodemo, anteferenda in eius causa, & in laudo vassalli sui deterior fieri conditio eius nequeat. Hæc plana sunt in feudo, nec rectè contra Barber. in viaro. tit. locum. numer. 36. nec lat. in l'vltim. column. x. vers. sed antequam veniam. Cod. de iure emphyt. & ubi potest in casu huius Articuli nulla superiori laudimia deberi numer. 40. ubi allegat Anch. & Anan. De emphyteoti iuribus variant, nec putant emphyteotum aliquid emphyteote esse posse, nec plures subordinatos emphyteotas, sed consensum primi semper requirunt, eius laudimia, multas & cetera iura futura, de quo satis longa disputatio est Ioan. Fab. §. auen. column. 2. inf. loc. & pugna Doctorum l. i. Cod. de iur. emphyt. & eorum quos longo ordine recenser & congerit Mol. §. 1. glof. 2. num. 18. in 20. 21. & rursum §. 5. glof. 1. numer. 185. Chaslin. tit. de feud. §. 8. gl. fin. Boer. tit. de feud. §. 22. Nos si verum fateari volumus, nullo iure prohiberi perspicimus quominus vt vassalli vassalli esse possit, ita & emphyteota emphyteote esse possit retenta quidem recognitione, & nisi prius totum ius suum in alium emphyteota ita transulerit, vt nihil recueret, de quo Anch. C. 6. fil. 63. incip. motua iudicis, quæ longo disunctio est

5 Molin. in d. §. 55. De censu negat, quia generali ferè Consuetudine Francie Censuarius vnus alium facere non potest, Sed nobis uacillat hic labor est, quoniam nulla sunt ex censu nostro Domino censui iura

*Nisi excidit
ex solidis re-
dictis tunc
laudimia de-
betur, art.
60. N. C.*

Dominalia, cum censui nullam iurisdictionem im-
portet apud nos, nec laudimia, nec quidquam præter
tractatum, & præstationem census, vt alibi diximus
art. 50. sup. Idemque potest, saluo censu & re pro hypo-
theca & securitate debiti, vt loqui solent.

6 Sed cum hic querimus, Cui laudimia debeantur
de pluribus subordinatis Dominijs, Querendum quid
in pluribus aequalibus, veluti si vno contractu pæto-
rium aut villa venditur, quæ conuenerit pluribus fundis,
qui à diuersis tenentur. Ac nulla dubitatio incidere
potest, quin singulis pro rata eius quod in dominio
cuiusque venditur, laudimia debeantur, habita ratio-
ne quantitatis quæ in dicto pretio conuenio fundi
7 cuiusque valor tenet. Sed queritur, cuius impensis ea,
aut diuisio aut æstimatio fiat: Et ratio posita (si qui-
dem nulla fæus proponitur,) & rem suam suo arbi-
trio bona fide contrahentes gessere expensis domini-
orum fieri quibus res geritur, quod Molin. putat. §. 55.
glos. 4. q. 3. quæquam contra iudicat, si plures res suas
vno contractu vèdiderunt, quia verosimile sit, quem-

A que sibi de particulari pretio caruisse: Et si eiusmodi
contractus fieri per quoniam rarum est. Sed putar suocar-
ri oblatione eius, quod æquum est Molinæus, Domi-
no vero repugnantæ æstimacionem fieri periculo eius,
qui plus petierit, aut iniquum obolerit. Quod & his
quoque locis obinet, in quibus de permutacione lau-
dimia debentur, cum res æstimandæ sunt, *ventes*,
alicubi vulgo appellatur.

Quæritum item, si cum pluribus Dominis lau-
dimia deberentur, vnus aliquis partem suam repudiare-
rit, an cæteris accrescere, & negat eodem loco Molinæus
siue sint conuincti coniunctione legali, siue hoc-
minis, siue contractus, idem eod. loco. q. 2. quoniam
iuri non decreuerunt locus esse possit.

h. Ayant la iurisdiction. Hic plane apparet, quod se-
8 pè cogimus repetere, iurisdictionem pro subiectione
fendali accipi, & significaciones cõfundi. Neque enim
laudimia debentur ratione iurisdictionis, sed ex lege
& concessione feudi cuius nulla præsupposita iuri-
dictione, cuius vis diuersa est, ergo hæc vox abusu
usurpatur, *pour le mot d'absistance*. Sed ideo fit, quis ubi-
que iurisdictionem cum feudo confundit. Confimen-
do, & perpetuo nostro iure connecta ista sunt in fe-
do dominante.

ARTICLE LXIX.

ARTICLE
NOUVEAU
CONS.

1e le Seigneur^b proche acquiert heritage de son homme, dont il eust eu
ventes, si autre l'eust acheré, le prochain Seigneur doit auoir^d le tiers des-
dites ventes.

Sⁱ 1^a Dominus^b proximus fundum sui vassalli acquirat, ex quo laudimia habuisset, si aliud
emisset, proximus alter Dominus debet habere^d tertiam partem laudimiorum.

NOTA I.

- 1 Secundo acquirente à Tertio tertius laudimiorum debe-
tur primo Domino.
- 2 Hoc casu mutatio fit, contra Molinæum.

*Modis sibi
acquirenti ter-
ta laudimia
exhibet, art.
64. N. C.*

1^a Si le Seigneur proche.] Eodem themate retento suppo-
nere Primum, Secundum & Tertium subordinatos
Primo. Secundo à Tertio emente laudimia pro tertie-
no Primo debebuntur. Non est igitur ambigua quæ-
stio, quæ Molin. contra decidit. §. 11. glos. 3. q. 12.
cum ambigit, an Domino feudi rem à se in feudo da-
tata retinente iure feudali, vel aliter sponte emente
laudimia debeantur superiori, & debent negat. Hic
contra statuit, ita tamen vt non pro folido, sed pro
tertio tantum debet statuat, quæ portio est, quæ ab
omni emptore debetur. Igitur vt ab externis sic ab
ipso quoque Domino concurrente in eo qualitate
emptoris debentur. Nam pro duobus tertius, quæ ab
venditore debentur, fit consensio in persona Domini,
& eiusdem emptoris consensu agentis & patientis,
actionis & passionis, l. vramus & l. heres. §. tertio.
D. de fideiuss. & correlatiua consensione extinguuntur.
l. Sochem. §. adno. D. de solut. Nec de suo contractu
possent emptori laudimia debet à suo venditore, quod
Albert. dixit l. quod si vno. D. de in diem additio.
idem Albert. & l. l. vlt. q. 3. col. 10. num. 43. Cod. de
iur. emphyt.

Non debentur igitur pro portione venditoris, quia
suo emptori deberentur, sed pro portione emptoris

C debentur, & superiori applicantur, quia in Domino,
qui secundus est in nostra hypothese, qualitas emptori-
s concurrat, nec reuersio aut rēfōldatio feudi in eo
sit ex natura & lege feudi, sed ex contractu veluti ab
extraneo facto, accidentaliter & aduentitio iure. Quare
melior sententia Boër. ut. de feud. §. 5. col. 5. vbi Do-
mino retrofeudum emente laudimia superiori debent
confirmat, ex ratione Ioan. Fab. & Angel. §. si cin. lu-
sit. de legat. faciunt ad hanc sententiæ, & quæ consensu.
Tiraq. §. 1. glos. 14. numer. 121. et Boër. sententiam
reprehendit Molin. in §. 40. num. 173. & suæ sibi ra-
tiones obstant num. 180. Falsa quippe est ratio Molinæi
nihil hoc casu mutari in consensione feudi, nil
quod de feudo sit donatum, cum fiat consensio per
Consuetudinem contra Molinæum. Nam & hoc ipso
mutatio contingit, & exinguitur qualitas subfeudi &
dominii vtilis, & debetur satus de toto, deinde
etiam si mutatio qualitatis non conuenerit, non se-
quitur laudimia non debent, cum manus vassalli mu-
teretur, vt patet ad sensum in tali casu, & nouum homo-
gineo, & fideiatis debentur, quanquam Molin. persistat
in sententia. §. 23. q. 4. Hæc verò Consuetudo du-
bium præcidit.

^b Proche.] Quod si medietas vt Primis à tertio. Dicitur.
art. seq.

^c Dont il eust eu ventes.] Per contractum scilicet laudi-
mii obnoxium.

^d Le tiers.] Quæ scilicet Consuetudinaria est portio
emptori indicta, qui hoc casu est Dominus ipse idem
feudi empti.

ARTICLE LXX.

Et si le subiect acquiert de son Seigneur proche, les rentes & obeïssances, les ventes en appartiennent au Seigneur suzerain : & pareillement le rachapt, ou le bail.

ART. LXIX.
Nouveaux
Cours.

Et si vassallus à primo Domino emeret, solaria, & vassallagia laudimia pertinent ad Dominum superiorem. ¹ Similitérque rachatus, aut baillium.

NOTA 1.

- 1 Vassallo emente à Domino proximo, laudimia debentur superiori.
- 2 Quid de superiore emente à subvassallo.
- 3 Et si le subiect acquiert de son Seigneur proche. Superiorem autem duo separatim casus statimunt, prior in articulo. 68. qui est. Extraneo emente rem feudalem cui laudimia debeantur, an mediatu an immediato Domino, & cui de pluribus subordinatis. Posterior, Domino ab vassallo emente cui debeantur. Hic casus tertius est & correlatus superioris, de vassallo à Domino emente, & hic statuit superiorem veriusque debere, quia scilicet confusione agentis & patientis extincto vassallio iure, Dominus immediatus de medio tollitur, & fit locus primo per dimissionem fidei ab secundo factam. Neque enim, quod Franci faciunt, patitur, ut quicumque titulo venditionis curiam transferre possit in alium retenta fide, quamvis titulo infeodationis possit, ex articulo. 39. inf. cuius dispositio cum hoc congruit, & articulo. 24. Relat etiam indecissus quartus quidam casus, cum Primus emit à tertio, retento themate, nam cum laudimia debentur secundo, qui medius est inter primum & tertium, sed immediatus Dominus tertij, qui vendit. Nam, an secundus cogere possit primum, qui idem emptor est, feudum extra manum suam ponere, ne eodem respectu Dominus sit & vassallus, dicemus. d. articulo. 303.

NOTA 2.

- 1 Vendant les rentes, on ne perd l'obeïssance, &c. num. 4. 9.
- 2 Iure feudorum vassallus alienari non potest; contra iure Consuet. &c. num. 3.
- 3 Maiores in Britannia parvo concedebant magna feuda.
- 4 Tener investitura potentior omni natura feudi.
- 5 Homagium remittit pater non ipsa fidelitas.
- 6 Test modicum intervallum l'obeïssance vendue, laudimia debentur.
- 7 Le vassal affranchi n'est quitte de l'obeïssance, &c.
- 8 An Tertius debeat Prima redemptum, &c.
- 9 Les rentes & obeïssances. Hic vox & particula (et) non stat in propria significatione coniungendi, sed resoluitur in disjunctivum, de rentes aut obeïssances. Nam siue solarium, id est, redditum funciarium & nobilem ut aiunt per se, vendat, quod fit affranchendo vassallum retenta subiectione vassallitij, siue etiam dictum ius vassallitium alienet, & manumitum perpetuo, veroque casu & altero laudimia debentur. Articulus. 34. inf. La difference est qu'en vendant les rentes, on ne perd pas l'obeïssance & subiection feodale, & demeure le même vassal autant vassal comme devant: mais il est affranchi de rentes. Mais quand les obeïssances sont vendues, il y a confusion d'a-

A beïssance entre le vendeur & l'acheteur, & obeïra l'acheteur au Seigneur supérieur des deux prochains. Veluti de filiis-familias dicimus, qui morte patris recidunt in potestatem auti. obeïssances ubique vocat Confinerudo ius patronatus, & vassallagij subiectionem & nexum clientelæ. Sed redditus, ipsum est vengal quod non est de natura aut essentia feudi, sed de accidentibus. An vero, Dominus tertius feudali potestate & iure, quem nos obeïssance appellare solemus, possit transferre in alium ius quod habet, quod alibi dicitur retenta fide & sine dimissione eius vassallum alienare, ita ut multiplicetur vassallagium, & homo dicatur & vassallus duorum. Res plana est iure nostro Consuetudinario; Sed locus est apertior in articulo. 329. Iure quidem feudorum traditur vassallum vniui aut plures non posse alienari aut delegari alij, nisi cum vniuersitate territorij, hoc est, cum ipsa curia dominante, à qua feudum seruus dependet, quod Bald. scribit. l. 1. col. 2. Cod. communis de legat. post Iacob. de Arret. per l. si non forte. §. si libertus. D. de cond. indeb. ubi patronus obsequiales operas liberi nequit alteri delegare. Sic nec si Dominus vassallitium ius aliquod singulare vendat, teneat vassallus iurare fidelitatem emptori, nec eum recognoscere. Sed bene si Dominus vendat feudum dominans, & omnia iura feudalia & totam curiam, quod ait Bald. cap. fin. ext. de off. delegat. Panor. c. auditis. col. 6. num. 21. de prescript. & col. 3. incip. nitar. in practica quest. 22. lib. 2. Alex. cons. 23 lib. 5. cap. 1. & extendit legit. de l. corrad. Zaz. in feud. part. 7. in fin. Sed id nos non obeïssamus, & quemlibet vassallum emancipare possumus, id est, absolucere nostro iure, etiam sine Curie dominantis alienatione. Sed & delegare etiam elevari circa ius retentionem in vassallos solemus, vbi & commerciis, quanquam formale causa cognita & re in controuersiam de iure rationales circumstantie incidere possent, ut iusto vassalli denegatio dici possit, recusantis in alietas ius transire, circa alienationem feudi dominantis, de quo Moh. §. 1. gloss. quest. 3. dissentit. De eo non dubitatur, quin solarium & vengal annuum & debita feudalia, & pecuniaria vultu Domini possit alteri cadere, delegare, donare aut simpliciter vassallo remittere & affranchire (ut loquuntur) vassallum à debitis, retento vassallij iure. Itaque & 4 qui alienat, fruges, pascuos & pecuniarias pensiones debent, sicut eximantur debitis vno tantum retento denario veluti simbolo vassallitij. Neque enim hoc essentia feudi, aut substantia feudalis contractus repugnat, imo scripte natura feudum & ex definitione libertatis, & francum est (ut loquuntur) & immune ab pecuniariis debitis, & pro obsequijs personaribus, & honoris gratia coactum, nec de eius convenientia est, ut quidquam huiusmodi pro eo presteretur, & quod initio diximus, cum essentialia quedam sint huius contractus, alia naturalia, alia accidentalia: istæ iures & accidentalia reponendum, ut certa seruata, aut debita

præstentur, nisi eùm ab moribus imponantur, ut lundinia, quo casu accidentaliter in naturalia transeunt.

Quod maiores nostri multo liberalius & splendidius faciebant quàm nos hodie, eùm creberrimè pretiosa feuda parvo concessa ab his videamus, & perquam indichis obsequiis personis ludicris & penè stultis, ut virgines balnandi, aut novas nuptas cogendi ad insiliendum in lacunas aqua plenas, tum maritos ad ferendum postes (quintanas vocant) aut ranas compefciendi, cur multum conquirendi ad ea obsequia, quæ honestius taceantur. Et etiam qui sibi solum, salutum, crepitum edere simul eodem momento debeat in gratiam Domini, addita multa pro feudo amplo & locuplete; siue eo tempore quo concedebantur, minus fuit hominum, siue magis splendida erant hominum, qui tum vivebant, ingenia. Nunc rei studeatur, & contra regulares feudorum leges feudum nunc non datur, nisi quanti valet (ut loquuntur) & æquo cum fructibus reddito. Est tamen feudi cõdicio & contractus per se liber, quæ de re pluribus l. ff. disputat in prælud. feud. Jacob. tit. de feud. vers. qui quidem inuestiri numer. 61. & seq. & Molin. in præmio feud. num. 31. & y. Zaz. tit. de feud. part. 1. Sed id totum à partibus accidentalibus inuestiturae pendet, quæ naturæ feudorum derogant. cap. 1. vbi Bald. tit. de duob. fratrib. à cap. inuest. cap. 1. §. præterea, & ibi Bald. tit. quid si inuest. Francisc. Curt. à parte 2. partis feudorum numer. 57. & 58. tex. cap. si cui. tit. de extraord. cap. Corrad. Bald. l. quories. Cod. de suis & legit. & in prælud. feud. in quarta diuisione, & alibi dicit inuentionem inuestiturae potentiorē esse omni natura feudi. Conf. l. 1. lib. ij. & quos fusiſſimè congerit Tiraq. l. si vnaquam verbo, libertis. num. 9. Cod. de reuo. don. Ergo id totum remittere Dominus ab initio, aut ex post facto potest prout libuerit, imo & homagium quod nunc propemodum Conſuetudinibus locorum in substantia transiit, (quia nullum feudum siue homagii lege tenetur) remitti potest citra feudi corruptionem, ut & fidelitatis iuramentum, sed non fidelitatis necessitas in se, quæ de substantia ipsa feudi est, & quæ feudi contrarium adempta destrueret, cum ob hoc ipsum feudum datur, quod Iacob. scribit d. tract. de feud. vbi sup. numer. 71. Sed etiam dissoluti patresfamilias non solent in totum facere, sed

A vnum aut altem, aut denarium retinere symbolo obediencie & vassallagii.

Constat igitur alienari, cedi, delegari vassallum pro debitis feudibus posse, nec dubitatur de tali venditione superiori Domino laudimia deberi pro pecunie conuentæ quantitate. Sed quæſitum est, si eùm quis prædium in feudum vassallo dedisset, atque ita à la charge de l'obéissance, de quo contractus laudimia non debentur, ut ante diximus, art. 61. an si post paucos dies, il vend l'obéissance à une mesme acqueretur, laudimia debeantur. Nec dubitatur de toto deberi veluti de fraudulento contractu, & venditione totius per partes facta, quod ante fusè explicauimus, ex ratione pecunie data.

Occurrit inde quærrere, si simpliciter Dominus vassallum absoluerit, id est (ut loqui solent) affranchuerit, an tali enunciatione ius patronatus quoque remissum videtur, id est, si l'obéissance s'entend estre quitte. Et negat Bart. Imperium aut iurisdictionem remissam videri, sed obsequia duntaxat & seruitia personalia, multo minus igitur ius patronatus, id est vassallagium remissum tali casu putandum est, quod Bart. agit in Conf. 189. col. 1. vers. quæro an per summisionem, & ante cum Oldrad. Conf. 233. incip. factum, tale est quidem inutile, & quos congerit Boër. dec. 263. num. 3.

Pentes en appartenent. Scilicet facta confusione patronatus & vassallagii, id est, agentis & patientis & sub lato venditore medio, qui secundus est, retenta hypothecis; Etiam inde emptor, qui tertius est à primo feudum recognoscet.

Et pareillement le rachat & le bail. Debet itaque tertius hic redemptium, aut baillium, quod pro feudo dominantis emptor, quod ante secundi erat, debebat. Dubitari & illud quoque potest, an si tertius hic redemptium à suo capite debebat secundo à quo emit, an item debeatur primo propter medium sublatum: Et eùm confusione extinctum sit ius vassallitij, quod inter secundum & tertium fuit, videtur nihil amplius deberi, sed id tantum quod secundus primo debuit, quod extingui non potuit, quæ propria materia est art. 339. in quo arguitur sensus Iudicis Molinæus. §. 23. quæst. 13. & §. 13. Sed hæc alibi.

ARTICLE LXXI.

E vendeur doit les deux parts des ventes, & l'acheteur le tiers.

Venditor debet duas partes laudimiorum, & emptor tertiam.

ARTIC.
LXXI.
NOTAB.
CONS.
Solut emptor
solut et.

NOTA I.

- 1 Regulariter laudimia debentur à solo emptore.
- 2 Emptor non solum inminente euersione.
- 3 Emptor declarans se aliene nomine emisse, An duplicia debeantur laudimia.
- 4 An ante ratificationem laudimia soluentur rei aliene vendite.
- 5 Molinæi sententia improbat.
- 6 Quæ alione conueniatur emptor, &c.
- 7 An laudimia debeantur à retrahente emptori privilegiato, &c.
- 8 Generaliter privilegiati non debentur, ut ex ordin. &c.
- 9 Quid de Dominis in retrahit feudalibus, &c.

Dico Actio in retrahentem pro laudimiis datur non in emptorem.

- 11 An Dominus laudimia debeat fructum sui fundi locati, &c.
- 12 Consequenda cuius loci seruanda in soluendis laudimiis.

2 Le vendeur doit les deux parts des ventes. Hic locus sextus est ordine quo digestissimus. A quo scilicet laudimia debentur, in quo recepta est sententia, eùm de emptionibus debeantur & his cõtractibus omnibus, qui in emptiones recidunt, ab emptoribus deberi nisi particularis aliqua locorum Conſuetudo obſtet. l. debet. D. de adilit. Edict. Qui locus cum fusè tractetur ab, Boër. §. 3. tit. de feud. Chaffan. tit. de cens. §. 1. Molin.

lin. q. 23. q. 1. & §. 55. glof. 2. l. 1. l. vlt. nem. q. 1. C. de iur. emphyt. Molin. in lib. de contract. vltur. q. 6. non est quod hic ita multum ponamus opera.

Hic
venditio
nisi de
lit. art.
6. 4.
N. C.

Debet igitur venditor laudimiorum bellum, id est duas partes, emptor tamen; Nec debuit impediri, quod Dominus secunda cōtractu aut præsens fuerit, aut consensit, ex quo laudimia petuntur, quia Dominus consensus potius laudimiorum iura preparat, & disponit quam excludit, quod Molin. tradit & prosequitur. §. 15. glof. 1. numer. 8. & §. 23. quat. 2. numer. 7. Re. Et tamen solutionem detrahit emptor, si de rei emptor proprietate in controuersiam vocatur, aut si quouis de causa eiusdem nominis, & prosequitur. Neque cum plus iuris habet Dominus ad laudimia petenda, quam venditor ad pretium, quod consequi non potest imminente euictione. l. si post perfectam. Cod. de euict. l. penult. C. de peric. & com. rei vendit. quod Molin. tractat. §. 55. glof. 1. numer. 11. & re eam euicta soluta repetit, si huius contractus, & bona fide soluit ignorans vitium contractus, de quo Molin. d. §. 55. glof. 1. numer. 25.

Potest cum ab emptore pro tertio debeti dicimus, intelligimus siue Dominus sit, siue possessor dūtaxat, quod nos supra tractauimus. §. 59. & Molin. arguit. §. 55. glof. 1. numer. 17. & 18. & glof. 3.

Quæ situm est vero, cum quidam ex auctione emisset, nomine suo aut certe alieno aut expresso, deinde eodem die apud acta separato instrumento declarasset se nomine cuiusdam emisse, An laudimia duplicia deberentur? Nam quia vna nemo dubitat. Hic tibi separandi sunt casus, nam si constet alieno mandato emptum & de antecore mādato docetur, etiam si nomen expressum non est, vnicum tantum laudimium debetur, veluti eius nomine facta sit emptio qui mandatur. Sin nomine euentis facta sit, si eodem die aut in eodem inuentionem declarat ante adeptam possessionem, hic quoque vnicus contractus est, & vnica laudimia debentur. Sin ex intervallo aut post adeptam possessionem, duplicia debentur vt ex duobus contractibus, quod Molin. tractat. §. 23. q. 1. & quæ conuenit. An. Tirac. in retract. conuenit. in fin. numer. 15.

Hic illa affinis est. Cum maritus rem dotalem vxoris vendidisset, & promississet eam habitum iri ab vxore, an ante ratificationem laudimia deberentur, cum rem alienam vendi constet, nec emptorem Dominum fieri, & vendicari possit res vendita ab vxore domina. Hic spectandum euentus est: Nam si aut vxor venditionem non retractauerit, quamvis nec verbo nec facto aliter ratificet, ita vt emptor vi contractus in ius mancipijque suum, aut præscriptione quindecim annorum aut huiusmodi asserat, laudimia debentur, Nam & res aliena vendi potest, & quod magis iuribus huiusmodi asserit, exclusio etiam Dominio vero, vt in l. art. 183. qui hac de re expressus est, & res efficaciter mutat manum, & vasallus alius succedit, & contractus sortitur effectum; Sin verò pendet & adhuc dubium est quid futurum sit, laudimia solui conuenit, cum sibi imputare debeat, qui eum alienum ante licent quidem motam, nam ea mota non debet veluti interitum imminente euictione. Qua de re Molin. diuersum quiddam aliquando ex parte tradit. §. 23. q. 11. & §. 55. glof. 1. numer. 22. Conuenit autem possent, si soluta sunt, re posterius euicta. Nec prohibet Molin. sententiam, qui putat re aliena vendita, si Dominus pretio accepto ratificauerit, de eo quod accepit vt ratificaret laudimium non deberi, si iusto aliquo pretio res empti erat. Quod perquam fallum est præsupponimus ratificationem esse Dominum, secus si pro iure

A quopiam præsentio pretium acciperet, ne intercederet, quod tamen Molin. putat. §. 55. glof. 1. numer. 18. sibi ipsi alibi contrarius hac in re. Est etiam, quod Dominus accipit, pars pretij, & contractus confirmatio: Nec pretium rei iustum attendi debet in iudicandis laudimiis, sed id dimittat quod contentum est. Nil igitur refert quo pretio res affirmata sit, sed quid venditori accepit vt venderet.

Quæstionem & de emptore, qui rem cuius nomine laudimia deberentur, emisset, an ab Domino laudii conueniri possit veluti actione in rem scripta. Respondet personalis quidem non posse conueniri, cum non sit obligatus, hypothecaria tamen poterit, veluti re ipsa obligata. Quod ego quidem intelligo de contractu ad prædecessore facto: Nam de suo quia teneatur, dubium non est, etiam ad effectum executionis, vt in art. 25. Sed & inuectituram & receptionem in homagium rectè ad Dominum referri Molin. putat, nisi prius quoque laudimia exolutum. Molin. §. 54. q. 1. & §. 55. glof. 7. numer. 11. In tantum autem putat personalis non teneri, vt ne si dictum quidem sit in contractu vt emptor solueret, agi possit, nisi Norarius forte pro Domino stipulatus sit, quod ille scribit. d. §. 55. glof. 1. d. numer. 1. Per Jacob. ut. de actio. in rem pro re emphyt. col. 1. vers. sed contra alium. Pape. consil. 46. & consil. 126. & consil. 147.

Sed cum hic quæramus à quo laudimia debeantur, Dubitarum & de eo est, qui privilegio & iure quopiam singulari laudimius exolutus esset, vt de Secretariis corona Franciæ, qui privilegio singulari laudimia nulla debent. An si quis forte consanguineus rem emptam ab his retraxerit, laudimia quoque refundere debent. Dubium fuit quod nulla soluit, nec videtur iure repetere quod non soluit. Respondetur privilegium emptoris attributum, quod si hic re retractantis commodo cessurum sit. Placet distinctio, quod iure singulari & privilegio, aut officij, aut personæ, cuiquam attributum sit, ne soluat, re auocata repetere possit, quod Molin. tractat. §. 54. & §. 24. & §. 55. arguit. Tirac. in retract. §. 23. glof. 4. Boët. decil. 21. Quod secus iudicatum est in eo cui generalis privilegio triens de laudimius deductus esset. Id enim quod omnibus æquè emptoribus generali iure tribueretur, videri potius ius commune, & partis remissionem, quæ repetenda non esset, cum id omnibus æquè competere, veluti cum ex edicto tertiam partem laudimiorum emptoribus omnibus Rex remississet, & ab coactoribus suis accepto ferri nullisset, si contractus suos intra menses proferretur, emptor quidam à quo res retractata erat, eam quoque partem retractanti impunebat, quæ edicto remissa esset, retractans negabat re ad eum teneri: Denique iudicatum est ab retractante non deberi, *entre d'assise Artus Pinçon, & le sieur de la Figuelette*, anno 1665. mense Septemb. veluti id potius ius commune esset, non emptoribus ius speciale, quamquam magna ratione dubitabatur.

Similis & alia de Domino feudali, qui ab emptore retractu feudali rem auocatur, aut qui à vasallo suo emerat, à quo deinde consanguineus auocabat. Nam cum ex superiore Article Dominus emens à vasallo tertiam laudimiorum debeat, duas tertias reliquas non soluat, veluti in persona sua confusus. Quæstionem an eo contractu in retractante translatum repetere possit, quod soluit Domino superiori, & id quoque quod non soluit, quia sibi debitor esse non poterat. An omnia ista iura confusa restitui oporteat, veluti & in sententiis traditur. Et de his quidem, quæ in eius persona confusa erant, nunon est dubitatio, & tradi-

tum restitui oportere, quod Molin. tractat. §. 13. glof. 1. num. 78. & §. 15. glof. 1. num. 122. Tiraq. §. 29. glof. 2. num. 9. De his vero, quae superiori Domino soluta sunt, maius esse dubium potest, quia sumum & debitum consequens est, nec cum casum Molin. aut Tiraq. attingunt, qui est à Consuetudine locali. Sed tamen resolutio eius iure à Consuetudine, consequitur ius vasallitium restitui Domino medio quo idem emptor est, & obedientiam, ut loquimur, feudalem exactam consuetudine feudi dominantis & seruientis, instaurari & reuocare. Ideoque ipsi soli laudimia debentur cuius in feudo reponantur, ex dispositione, art. 68. & soluta repeti cauda non sequuta, & ad causam reducta, per iura quae ipsi in priore casu allegant & Tiraq. §. 1. glof. 7.

- 10 Sed & saepe visum est quærere, an cum emptor retractu consanguineo coactus esset retrahenti rem cedere, pro laudimis nihilominus conueniri possit veluti personabiter obligatus, & cuius ut aiunt offibus actio inhaerere saluo recurrit aduersus retrahentem. Et existimo translati ex dispositione Consuetudinaria actionibus in retrahentem contractum non spontaneo sed coacto & necessario, omnes etiam actiones passivas in eundem transferri, ac nulla de re, licet, aut iure fundum retractum concernente, emptorem conueniri posse, quoniam etiam lites omnes de re ipsa eodem in statu transferri, omniique infecta haberi; quod ad emptorem, nihil vitium aliquod grande & culpola his imputari possit. Qua de re rectè, Tiraq. sentit. §. 29. glof. 2. in princip. & argumento quam maxime con-

A gruit. l. i. D. ad Trebel. Legatum sub conditione, D. de annu. legat. Quod tamen secus esset in spontanea reuenditione. ut ibid. tradit.

Incidit in hunc quoque locum illa quaestio, An si sit Dominus feudi, fundi dominantis fructus atque in his laudimiorum iura cuiquam aut vendiderit, aut locauerit, & coningat postea Dominum ipsi emere in eo districtu, aut contractum facere qui laudimia debeat, ipse quoque suo conductorum laudimia debeat, & respondit Molinaeus debere. §. 13. glof. 1. §. 9. num. 13. & ego probat, & sententia est Doctorum casu non ablimi.

Hic iam est, ut eum locum, qui ordine nonus est, tractemus, cuius loci Consuetudinem spectemus; singamus feudum sub actione Regia Dinanni esse, à quo veluti membrum quoddam depèdet villa in ditione Neoduni, id est, Castrinoui, cuius loci iura spectemus, si capitis octaua debetur laudimiorum nomine Dinanni scilicet, si membri sexta Neoduni, ex Consuetudine eius ditionis, & loci ubi res sita est. Consuetudinem rei sitae spectari scripsit Mol. §. 11. num. 26. & §. 53. num. 11. & Imbertus in Enchiridio vers. Consuetudo Regionis. Quod ego quoque existimo, cum talis sit conditio realium, ut locus rei sitae spectetur, quod in decimis quoque exigendis soleamus facere, Sed & iudicium discernendi Consuetudinem docte omnino adhibet Molin. in Conf. Paris. §. 7. in fin. ut intelligatur, quid inter sit inter Consuetudines loci & hominis, seu facti tantum.

ARTICLE LXXII.

ART. LXXII.
NOUVEAUX
CONS.

Le Seigneur peut auoir le serment du vendeur & de l'acheteur, comment a esté fait le marché: pour raison duquel il pretend auoir ventes.

Dominus potest accipere insurandum à venditore & emptore, quo modo inita fuerit conuentio, ex qua pretendit habere laudimia.

NOTA I.

1. Hoc aut, iuramentum est purgationis non probationis.
2. Standum iuramento, nisi pars contra probare velit.
3. Finis iuramenti, &c.

Cum variæ persæpe artes ab contrahentibus exigantur ad eludenda Dominorum iura, Consuetudine receptum est sacramento casu suspicionis purgari, & verum elici, quod & in retrahentibus quoque iure sanguinis locum habet, ex art. 290. inf. Cæterum non est necesse ad hoc, ut Dominus exigere possit, ipsum fraudem in facto (ut loquuntur) ponere, ne possit articulo articulo auferri. Est enim hoc sacramentum purgationis potius quam probationis positum ex Consuetudinis dispositione inductum, non

C iudiciale, tamen negandum non est Dominum vellet, ponere posse & probare legitimis probationibus, atque adeo iuramento etiam iudiciali.

Nam & generaliter traditur, etiam si sita consuetudine sacramento Consuetudine disponeretur, id tamen intelligendum, nisi pars contra probare vellet, quod cumulatè disputat Tiraq. in retract. §. 4. glof. 1. & huius Consuetudini conuenit. Ord. Francisci L. anno 1536. nostræ Britanniae edita, & alius art. 314. infra. Porro quam fidem faciant contrahentium confessiones late Tiraq. tractat. in pract. retract. numer. 26. & §. 1. glof. 18. numer. 46. Id vero sit ad retegendas fraudes, cum simulatione proponuntur, & testæ venditiones, & quia conuictis mendacii multa indicitur & perurij pena, aut duplici iura. Nam res in commissum non incidit ob dissimulata laudimia, quod male Franciscus Mart. putat. decif. 773. lib. 1.

ARTICLE LXXIII.

N contracts^a d'eschange, ^b censie, & ^c donnaison, ^d ne pour retraict de pre-
messe, n'appartiennent ventes.

ART. LXVI.
NOTAE
CUN.

I N contractibus^a permutationis, ^b census^c donationis, ^d nec pro retractu gentilitio non de-
bentur laudimia.

NOTA I.

1 De permutatione an laudimia debeantur.

2 Consuetudines ea de re.

3 Amplia in permutatione vera quocunque nomine veniunt.

4 Amplia de quocunque immobili fiat.

5 Amplia etiam in fundo estimato.

6 Amplia etiam cum cum permittunt emptorem submissit.

7 Amplia pro fundo in specie dato, vel in genere promisso.

8 Quid des échanges, pour aller à les contracts attournez, ou décharges.

9 Quid si permittat remperata.

10 Quid si pecunia supplatur.

A cum vocant) aut etiam pecunia constituto, sed ad rationem viginti pro vno aut supra; quo casu redditus pro immobili habetur, & immobile representat, & vicem eius tenet, idcirco in veram & effectivalem permutationem incidit, nec laudimia debentur. Quod quidē sic Molin. intelligit, si redditus permittatur cum tertio, ita ut redditus duret, & continuetur: Nam si cum debitore permittatur, ita ut extinguatur sine natura, siue conventionem sit redimibilis, pecunia loco fungitur. Sic accipienda quæ Molin. obscure dissentit in vicino distinctionis membro. §. 55. gloss. 1. num. 6. Quare inepta nuper dubitatio fuit hominum cetera confidentium, cum consulerent an permutatio esset, quæ proponeretur facta fundi ad censum.

B Amplia etiam, si res immobilis aut fundus estimatus pro alio item estimato datus sit, quantumvis exacte estimatio fiat siue respectu consanguineorum, siue Dominorum feudi, quia tunc non censetur estimati vendendi causa, sed vi valor & estimatio cuiusque fundi propter euictionem forte, aut compensationem intelligeretur, & quæ fundorum aut aequalitas, aut enormitas esset. Nam quod traditur estimationem facere emptionem, non semper verum est, sed tunc demum cum de pretio cōcūct, & res eo pretio estimata traditur. Alioquin si demonstrandi, limitandi, designandi valoris causa sit, alia intentio alius finis est, quod Molin. scribit. §. 55. gloss. 1. q. 7. num. 100. & 101. & seq. & alibi d. q. 7. & hac Consuetudine est expressum. inf. art. 300. quanquam in illo ipso casu accedere potest, ut venditio potius censenda sit, quod ibi dicemus.

C Amplia iterum non solum, cum vera & formalis permutatione sit fundi ad fundum, sed etiam si alter pecuniam cōparare voluit & venalem fundum habuit, alter, qui alioquin suum non esset alienaturus, emptorem reperit, promissit, submissit, qui rem à se datam pretio recuperaret, ut ita pecunia volenti daretur, ipse desideratum prædium obtineret, si modo suum nunquam recuperavit. Hæc quidem Molin. sententia. §. 12. q. 23. Tiraq. in præf. retract. num. 78. Arest. apud Lucium nobile Montholonij viri illustri nominis tit. 1. lib. ix. Arest. 7. Cuiusmodi contractus, quod negari non potest, valde quidem periculosi sunt & circumstantiis obnoxii, & iudicium arbitrio, si ut in themate proponitur, alter contractum suum se obligat ad representandum emptorem, qui pretium refundat, quod ab ipso permittente fieri propemodum videtur, cum ad id lege obligationis renatur. Demique si de pecunia semel convenit, non refert quid postea agatur, vera enim & formalis venditio est, Cui obiecto vna tantum responsio obstat, si nullus emptor sibi vere negotium gerit, sibi emit & contrahit, & permittens re vera nunquam fundum à se datum recuperat. Neque enim, postquam semel alienavit, eius intereat, quid de eo suus competens statuat aut disponat, & Molin. d. q. 23. recuperatum præsupponit, cum contrare soluit.

D In themate proponitur, alter contractum suum se obligat ad representandum emptorem, qui pretium refundat, quod ab ipso permittente fieri propemodum videtur, cum ad id lege obligationis renatur. Demique si de pecunia semel convenit, non refert quid postea agatur, vera enim & formalis venditio est, Cui obiecto vna tantum responsio obstat, si nullus emptor sibi vere negotium gerit, sibi emit & contrahit, & permittens re vera nunquam fundum à se datum recuperat. Neque enim, postquam semel alienavit, eius intereat, quid de eo suus competens statuat aut disponat, & Molin. d. q. 23. recuperatum præsupponit, cum contrare soluit.

Amplia non solum, cum certus, nominatus, & 7

1^a En contracts d'eschange. Hæc dispositio pars est loci quinti, cuius pars altera tractatur. art. 59. De quibus scilicet contractibus laudimia debeantur. Fuit verò maioribus nostris in his, qui hic nominantur, speciale quiddam, ne scilicet vulgares promulgationes in his viderentur, on ne s'en approprie pas par bāniet, comme aux autres contracts, mais il suffisoit de tenir de fuisse à fuisse par un et l'autre, ut in veteri art. 220. pour estre approprié. Diximus verò de venditionibus proprie laudimia deberi, & his contractibus qui in venditiones incidunt, unde fit permutationes excludantur, ut & quibusdam externarum Provinciarum Consuetudinibus Paris. Arvernorum, & Trecentium, quanquam diversæ ab his Turonum, Cenomanorum, Andium, Delphinatū, Fracisc. Mart. decif. 572. l. vol. Ceteræ iure communi negant de permutationibus deberi, quod Barr. Bald. Saly. tractant. l. 1. C. de permittat. Locos hic apud Boëtin. de feud. §. 18. & decif. 164. latē. Guid. Papam decif. 48. & 92. & q. Tholo. 27. Jacob. de Sancto Georgio. tit. de roidis. num. 32. Molin. §. 55. gloss. 1. num. 106. & gloss. 4. num. 12. & gloss. 1. num. 6. Tiraq. in retract. fig. §. 1. gloss. 14. num. 20. & 28. Chassan. tit. de censib. §. 7. Glosson in Conf. Turo. tit. de rachapris, §. 15. Ferro. tit. de feudis. §. 18. Pleraque Consuetudines in demum à laudimis excipiunt, si ab eodem Domino monentur, secus si à diversis. Quid in retractu, vid. Chastit. de retractis, §. 9.

3 Amplianum fide contractus per se veram & apertam permutationem sonet, siue dicto nomine, permutatio tamen vera & essentialis sit. Nam quæ simulato nomine permutationis venditio est, venditionis leges accipit, quācumque simulatus titulus assignatur; Si vero simulatio in alium contractum transiit, qui ne ipse quidem laudimia debeat, ne illo quidem casu villa debeantur, veluti si permutatione donatio tegatur, quod Molin. verè scribit. §. 55. gloss. 1. num. 7.

4 Amplia item si permutatio fiat non solum de fundo ad fundum, aut re immobili ad rem immobilem, sed & si fiat cum re immobili vice fungente, veluti pro re dictu censuario apud nos, aut nobili aut fundario (sic

Argent. in Conf. §. 118.

descriptus fundus datur pro alio fundo, ut vera permutatio sit, nec laudimia debeatur; Sed etiam si incertus, veluti fundus in genere certificandus per traditionem, aut tantus reditus fundiarius assignandus in fundis, aut tantus census, modo nulla redimibilitatis conditio imponatur, Boer. §. 18. verum per ista potest determinari, de feud. fo. Fab. §. actionum. col. 4. verum. & per ista potest determinari. Inst. de act. renet. etiam si de permutacione debetur, de contractu quo quis fundum dat pro decem cordibus frumenti quas accipiens promittit alidere (ut loquuntur) in tali loco, aut pro decem quarteris prati quae promittit acquirere in tali riparia, laudimia nulla debent, quia etiam contractus vera permutacionis non sit, sit tamen do ut des, cum certa species non sit, quae altera ex parte datur, & Angel. ibid. col. 18. super gloss. verbi quando non est. Sed ista verborum pugna sunt, re & effectu nil differunt, cum certum datur, quod per se vel relationem ad aliud certificatur vel ex euentu, incertum. D. si cert. pret. l. nominatum. D. de cond. & demoli. l. nominatum de legat. 1. & l. nominatum. D. de lib. & posth. l. si rem. D. de reivend. Sed iustitiae materiam & subiectum reciprocum esse immobile, etiam si corpus incertum sit, quod tradendum est.

Ex hoc apparet, quid censendum sit, de eo contractu generis qui frequentissimi apud nos sunt, cum quidem alienare quidem praedium statunt, sed non ante tamen quam aliud repererint, ubi pecuniam collocent diffidens parumque & fugaci pecunia, ne interim absint, ad id tamen tempus expectant annua pecunia fundo quoque careant. Huius incommodum causam praedium tradunt, dicto pretio pro quo accipiens tenetur redimere quodcumque praedium tradens, pro eo pretio venale repetiri potest, quod appellatur aliter a se de charge & assuere. Hic se multa quaestiones capita pandunt, quorum tota difficultas in conceptione verborum pendet: Nam paulum modo mutatis verbis aliae atque aliae dispositiones, & diversi contractus existunt. Nam si praedium pro pecunia alienatur, dicto & consueto pretio, venditio est, etiam si postea conveniat, ut pro pecunia fundus daretur. Hic enim venditionis substantia concurrebat, sed pro pretio fundus in solutam datur. Sin de permutandis fundis initio convenit, sed adiecta est estimatio designandi valoris causa, aut alia propter metum eiusdem, citra vendendi animum, tamen vera permutatio est, ut ante diximus, nec hic estimatio quidquam ad venditionis effectum addit. Sin vero Titius omnino pretium alienaturus non erat, nisi aliud reponeret, voluit autem querendi necessarium imponere accipienti, aut ipse querere addita ad hoc rationum estimatione, ut aliud eiusdem valoris reponeretur, permutatio est, neque enim refert, an is qui dat de suo det, an alienum reponat consensu tamen Domini, an emat quod reponat. Quod plerumque fieri videmus cum is qui suum alienat, cedere vult molestia praedij conquarandi, nec ullis laudimis vult solvendi, sed cum necessitatem imponit suo permutanti. Hic apparet multum omnino interesse quomodo contractus concipiatur: Nam paulo momento in alium eadem ab eodem contractu conventiones transiunt, ut sic denique cum cuiquam fundus abest, pecunia adeit, emptionem formalem iudicemus, etiam si pro pretio semel consueto aliud aut contingenter, aut subsequuta conventionem dari contingat etiam immobile. Nec refert, quod quis fundum pro fundo habeat, si originalis contra: ut pecunia convenit, qui altera denum conventionem in alium transit: Sicut nec est contra, quod quis pecuniam pro fundo, ubi semel iusta permutacione in quemquam

transit. Nam permutacio esse non definit, sed fit redemptio rei permutatae, de qua laudimia debebuntur, quampvis an talibus magis hoc iudicium debeat assignari, vel non, ut postea dicemus. Sed nos veram permutacionem praesupponimus. Quae ideo non plurius, quam frequenter incidit, sed de talibus contractibus quaeritur, & de his articulis etiam vulgo iustici & agricola rationem repetitile putant illud non dicitur. Quoniam aliquando deprehendimus eiusmodi factum esse contractum, in quo cum Titius pro fundo de pretio convenisset, dicta lege ut si veniale praedium idem Titius reperisset, accipiens teneatur idem pretium recipere & de eo fundum emere, & Titio tradere, ne scilicet laudimia Titius obstringeretur, quae plurius manifeste transiit, & laudimia obstringitur contractus utriusque.

Porro istud limitat & adiungunt ad veram & formalem permutacionem, quae est fundi cum fundo, aut re immobili, veluti annuo reditu perpetuo, aut censu. Namque aliud iudicant de permutacione rei immobili cum re mobili, & in pecunia redimibili, ut reditu annuo redimibili natura, tunc denique cum id quod accipitur, vel pecunia sit, vel fundus, & pro pretio habeatur. Quia de re extant disputationes operose Molin. §. 23. q. 18. & §. 25. gloss. q. 10. & §. 15. gloss. num. 6. & §. 18. q. 6. & §. 8. & num. 30. & Tiraq. in tractat. §. 1. gloss. 14. num. 40. Boer. in consuetudine, tit. de retrahis, Chass. in de retrah. §. 3. verbi, & lex, in Cons. Burgund.

Limitat, & cum is qui fundum dedit, inter breve spatium postea cum recuperat, quia magna & efficax suspitio fit, de eo qui pro pecunia rem datur recuperat ita initio contractus convenisse, & fraudem vel mentem permutacionis totale, cum re vera venditio esset, brevis autem tempus Molinus anno m. c. lxxviii. §. 15. gloss. 2. num. 8. gloss. 2. num. 107. & §. 15. gloss. num. 88. & §. 23. q. 22. Tiraq. in retrah. §. 1. gloss. 14. num. 35. Reverti totum hoc ad comestibus & circulatoris pondus, ut neque semper, neque nunquam em sententiam sequantur, sed prout plures comestibus suspitionem adiungunt, ita annuum demittimus in suspitiones quae fieri solent. Et potest accidere, ut recuperale rem pretio tamen brevi post tempore non sit fraudi, si nihil ea de re convenit in contractu, quo casu vix est ut de fraude dabitur positum, quod Molin. tractat. §. 15. gloss. 1. numer. 97. Sed vulgi sunt haec quidem de re loci iurisperitorum, & magna oblique copia Tiraquelli.

Proinde cum permutacionem formalem dicimus intelligimus quatenus talis sit, nam si pecunia sit plerumque hactenus venditio est, & laudimia debeantur quatenus pecunia quantitas ascendit, quod Molin. tractat. §. 15. gloss. 2. num. 30. & gloss. 1. numer. 1. Jacob. tract. de roysis. num. 35. Boer. ut. de feud. §. 18. Tiraq. in retr. act. §. 10. gloss. 2. numer. 38. & gloss. 1. ibid. Quod recte intelligunt in voluntaria de mere spontanea permutacione: Secus in coacta, vel in his repurationibus, quae in iudicio famulie hereditariae de sunt, cum porro alterius excedit, qui pecuniam persolvat. Nec tamen enim via laudimia debeantur, est pecunia intercellit, quia divisionis necessitas causa est, nec illa pecuniaria praecipua sed comestibus & ob necessitatem divisionis, quod Molin. scribit de §. 15. gloss. 2. nu. 10. & 15. & nos diximus in notis quaestionibus de famulie hereditariae. Ac ne si per modum quidem transactionis fieret.

NOTA 2.

Quid sit census apud nos, & quae eius natura.

- 2 *Judicium debet Domino ob censum constitutionem.*
 3 *An de constitutione aut lutione reditus pecunia facti*
debeat.
 4 *Quid de reditu, portant aliepte.*
 5 *Quid de fundo vendito ad onus reditus.*
 6 *Quid de fundo in censum dato mox vendito censu.*
 7 *Quid de re legata redimibili tamen.*

¹ *Censu.* Falluntur in notis etiam docti in præcipienda significatione vocis Censum Constitutionis, unde sic, ut contractus quoque censuatur naturam & potestatem intelligant perpauci, nec difficilis fuit lapsus inter civilis Canonici occasione in errorem abductus, cum ad veterum auctoritatem recurrunt, & evigunt. Varius est in explicatione huius vocis, & contractus Molin. §. 51. a num. 24. deinceps & alij in l. 1. C. de iur. emphy. Nos censum non eadem proprietate venimus; Cum scilicet prædium aliud pro reditu certo annuatim solvendo, sub hypotheca prædij dati, non illo quidem minuto, quem in recognitionem domini directi duntaxat volunt præstari, sed quanto res æstimari potest, aut certe quam optima comprehensione possimus, Quia in re hoc præcipue à iurisdictionalium censu differt, quod in illo directum Dominium retinetur, vult transferri; in nostro transferretur utrumque, nec quidquam præter censum apud dantem remanet, aliter quam apud externos, quibus census alia significatione, & iure usurpatur, & reliquis, Ludimonis, retractu, censibus iuribus directi domini ratione censui veniunt. Quorum nullum apud nos præter retractum locum habet, nec vili subiecto iure censui constituitur in censuarius. Quasi omni censui interminit & Panor. & alij. c. vi. ext. de caus. poss. & propr. §. 2. ext. de censib. & notat Molin. §. 51. num. 13. & num. 36. & §. 41. num. 29. Idemque uocem ob cessationem solutionis per triennium censuarius efficitur prædij censuario, quod est directi domini retenti indicium proprium, *En Gressio l. 3 a Sancte felle. ex de commissio* in casu cessationis, ideoque hic est alterius naturæ, vel iure quoque Cano. Sed nostro, nec censuarius eius, qui dedit in alienationem requiritur, dummodo vaneat prædium obligatione ad onus censui ferendi. Quamobrem non est, quod quisquam iuris civilis, aut Canonici sententias & pronuntia requirat, aut sequatur: Alia nostra conditio & usus est. Ergo de tali contractu censuario ludimonia non debet hic statui, quæ sententia incidit in q. quam format. l. 1. §. 1. C. de iur. emphy. Et quamvis manus mutetur emptio non est, nec pretium, nec ludimiorum subiectum, quod ante diximus, cum fundus datur pro annua pensione perpetua & fundaria & ipsa immo-

² bali, circa viliam mentionem pretij aut pecunie. Nam de indemnitate hic non loquimur, quam vbiq; rectè à Domino feudi postulari Molin. dixit, ratione immutationis valoris rei propter impositionem oneris perpetui, quæ æquasententia est, tamen si neminem adhuc viderim, qui petere, quia nondum in usum recepta sit, Sed recipi ratio potest, cum talis reditus rei impositus valde æstimacionem fundi diminuat, & nota multo esse ludimonia contingat cum res venditur, & de ipsa impositione quod hic statuit nulla debeatur. Succurri igitur Domino indemnitate ratione æquum est, siue summa semel præstata, five annua aliqua pensione, quod ille scribit. §. 58. num. 19.

³ Sed de eo reditu quæsum est, si pecunia super fundo quæritur & comparatur esset, *nemo appellens rectoris, seu volentes ob constitutiones à prix d'argent.* Ac de tali contractu debet negari Molinæ quia subiectum ludimiorum deficiat, & nullus fundus aut immobile

A quidquam vaneat, quæ perpetua eius tractatio est in §. 58. & hoc siue generalis siue specialis, siue temporalis, siue perpetua denique cuiusque tandem conditionis sit hypotheca, idem num. 44. Quod quoniam ille perpetua oratione & plena manu veritas pluribus hic regere non debui, Eadem eius sententia in §. 23. q. 1. & q. 17. limitat. 1. & d. §. 8. Tit. in retract. §. 6. glof. 1. Boer. in tit. de feud. §. 8. Chass. ut. de decub. §. 18. quamvis contra debet patet Franc. Mart. decif. 477. vol. 1. quam constitutionem pensionis vocat. Sed non rectè debet indicari.

Quod de constitutione dixit, de lutione quoque vult intelligi, *quand on franchit, ny de la constitution ny du franchissement*, quod ille tradit. §. 58. numer. 21. 24. 27. 40. & 74. quod tamen fallit in reditu cui apponitur est lex, *de faire assise*, nam ea re aliter facta mutatur manus & ludimonia debentur Molin. d. §. 58. num. 47. & 48.

De eo quæsum, eodem non reditus venditur, sed si fundus oneratus dicto reditu. Distinguit Molin. vel si creditor cui reditus debetur, fundus venditur & reditus redimibilis sit, natura, aut contractu aut lege (ut illi omnes putat esse constitutos infra rationem vnius pro viginti) ita ut in parte pretij reditus impunitio habenda sit, de toto & reditus & fundi pretio ludimonia debeantur. Nam onera pecuniaria, aut in pecuniam res solubilia vbiq; pro pecunia & pretij parte vult accipi, cuiusmodi ista sunt. Secus in his reditibus qui immobiles habentur; Nam tales in pretio non esse cum in pecunia non consistunt, sed perinde æstimandum ac si contractus factus sit ad onus quoddam immobile, quod pretij nullam partem ingreditur, quæ de re nos longè disputamus sup. artic. 59. de natura onerum adiutorum. Mol. d. §. 58. numer. 9. In reliquum si cuiquam extraneo venditur, aut non veniatur, aut non reditus, nunquam debet ludimonia. Denique hic resoluat, quoties talis reditus contractum intrat, ludimonia debet non ratione reditus, qui in quantum talis de constitutione sui, aut lutione, aut cessione nunquam attingit ad ludimonia, sed in quantum contractum ingreditur, & partem pretij facit. Hac ille subtiliter & arguit. d. §. 58. num. 24. & 35. 38. 40. & §. 11. glof. 1. q. 10. & §. 25. q. 18. Idem indicandum, cum fundus venditur sit ad onus luendi reditus tertio debiti, tum enim perinde est, ac si venditor pecuniam pro pretio accepisset, de qua deinde reditum ipse liceret: Itaque pars pretij est, & consequenter ludimonia auget, quod ille pluribus locis scribit & d. §. 58. num. 38.

Incide quæritur de eo, qui cum fundum in censum & dedisset, mox ipsum censum vendidit, eidem emptori deberi. Dubium facit, quod priore contractu datonis ad censum nullum prædium solutum proponitur: Sed tamen manifestum hic fraudem fieri apparet, cum de vestigio aut certe non ita multo intercedo spatio, re in censum data census quoque venditur, sicuti re per partes venditur, & de usufructu, mox re quoque ipsa vendita ante tradidimus, aut cum arbores mox ipse quoque fundus venditur, Quod fuscè (scripsimus. d. §. 60. & 71. sup. & hoc ipso casu statuit Molin. d. §. 58. numer. 21.

Quæsum vero, & cum quis censum annua legat. 7 set, ea tamen redimibilis sit solusdo per se vel hæredem suum mille, an ludimonia debeantur. Et negatum est de legato debet, sed de redemptione debeantur quod ille scribit. d. §. 58. q. 1. & num. 47. & 48.

Addit longo tractatu plures hoc in genere quæstiones Molin. d. §. 58. de censu & reditu constituto. Sed ea hic nota.

NOTA 3.

1. *An de donatione laudimia debeantur iure.*

2. *Donatio.* Non via Iuriscoſultorum ſententia eſt, de donatione an laudimia debeantur. Nam quidam deberi putant, ceteri non ſimiliter putant, ſed de donationibus tantum ob cauſam, oneroſis aut reciprocis, & qua venditiones reſpondent, nec ſimpliciter haberi liberalitatis cauſam. Abſolute de omnibus gloſ. Salic. col. 2. Tal. q. 10. num. 50. & 68. l. fin. C. de iur. emphyt. deberi exiſtunt Bald. c. litera. ext. de dilat. l. nol. verſ. item quando fit donatio. col. 3. Zab. col. 4. Ant. Buc. Anchar. c. potuit ex. de locat. Sanſon ut. *comme hominage ſe doit offrir*, §. vlt. Petr. Heſye. in tract. de iur. emphyt. decif. Thol. 278. Guad. conf. 227. verſ. ad ſextum. Quibus locis in venditionibus, aut venditiones reſpondentibus, contradicibus, de extirpatione deberi laudimia putant. In Deſpluatu de mudum debetur, quod ſcripſit Fra. Martus in decif. 174. vol. 1.

Ceteri non ſimiliter in donationibus niſi cauſam oneroſam habeant (quo cauſa venditionem potius reſpondere dicuntur). Laudimia deberi volunt, quod indicare videtur decifio illa Thol. Quare in donationibus, quas ob preſentium corporis vocant, id eſt, ea conditione factis, ve donator teneatur donatam alimentare, deberi laudimia volunt, & recentior Titac. poſt Corſicrum. §. 24. gloſ. 2. in retract. Guid. ſing. 888. Per Jacob. ut. de forma libel. in actionib. in rem. Sanſon. ut. *des rachaps*, §. 15. Chaff. tit. de cenſ. §. 7. in fin. Deberi omnino negant Spec. tit. de locat. §. nunc aliqua. quam ſententiam hic Conſuetudo eſt amplexa. Hic laudum. Sed quæſitum eſt, ſi cum quis mille donata veller amittere, pro aliſſignatione eorum fundum deſtineret, an laudimia deberent. Molin. abſolute negant. §. 35. gloſ. 1. numer. 108. Quod ego ſic accipio ſi eodem cõtextu factum eſt, quia velle ut nulla effectus obligatio præceſſit ad mille, & in donationem fundi contractus tranſiit. Secus patet, ſi ex interno & cõtracta obligatione ad mille, ea diſſoluatur datione fundi in ſolutum, nam poſtremus actus ſpectandus eſt, nec conſequens eſt à primo. Idẽque ſubiicitur laudamis, vt quælibet datio in ſolutum.

NOTA 4.

1. *An de retractu laudimia debeantur.*

2. *Quantum venditionis alia conditio eſt.*

3. *Quid de diſiunctione per omnes ſpecies.*

4. *Quid de datione in dotem per omnes ſpecies.*

1. *Ne per retractu deſerptiſſe.* Siue retractu conſanguineo, ſive feodali. Extræ complures hanc emſem in ſententiam Conſuetudines, quas Titac. congeſſit in §. 29. gloſ. 2. Arnald. Ferro. ut. *des retractu*, §. 2. Chaff. tit. de retractu, §. 9. in princip. num. 1. & 2. Boer. decif. 291. Contra Boer. tit. de retractu, §. 5. Improbãdam tamen eius ſententiam, cum nouus contractus non fiat per retractu, ſed factus diſpoſitione. Nam in alium transfundatur, cum omnibus appendiciis ſuis, ac ſi prior nunquam conſuſſiſſet, ex ſententia Bald. Ledum docem verſic. modo extra quarto. C. de iure dor. & quos cumulat Titac. vbi ſup. & Molinæ ſuſe. §. 15. Albi. par. ſtatut. q. 91. Molin. §. 55. gloſ. 1. num. 12. Id quidem ſic accipiendum eſt, ſi lege & neceſſitate iuris retractus conſanguineus retractus. Nam ſpontanea venditionis etiam in cum factæ, qui iure ſanguinis reſtrahere poterat, alia conditio & iudicium eſt, quæ ſi euſinodi eſt ſeruat, laudamis obſtringitur, velut nouus contractus & ſecunda venditio, vt cuiuslibet

A extraneo factæ: Nam retractu vt noluit, qui cum venditor in leges contractus alias notum pretium, conditiones, & euſionis cauſiones deſcendit. Nec à primo in tertium quidquam, ſed à ſecundo in tertium obligatio tranſiit, & hoc ſine intra tempus propinquantiorum venditor talis hæget, ſive poſt, quo caſu multo minus eſſet dubitationis. Sed ea de re late Titac. d. §. 29. num. 6. & Mol. §. 11. q. 12. Boer. d. 3. §.

Sed quoniam hic agitur de co loco, de quibus contractibus laudamia debeantur, nec ſunt hic omnes præter paucos expreſſi, & ſtare expedit, cum ſe controuerſia his de rebus gſtendit, idque in ſpecie, quid ſtatuumdum ſit. Quæſitum eſt de diſiunctione hæreditatis inter coheredem, aut de diſiunctione communis rei quid iudicandum ſit, quod non admodum ambiguum eſt, cum nulla pecunia datur, ſed ſit ſimplex diſiunctio & partagium (vt loquuntur.) Sed ſi aut pecunia datur in ſupplementum, aut vero tota pecunia pro portione debita, quod ſæpe fit inter nobiles præſentem, hic magna pugna eſt rationum contradicentium, neque ego hic referam conſiliæ ſententiarum, quod Mul. ſententiam fecit, ſed verum iudicium (ſi me ratio fallit) iudicabo, & quibus de cauſis ab eo aliqua præſententiam. Habet euſdem diſiunctio omnis incluſum in ſe alienationem, & ſimile aliud venditionis interdictum & permutatib. quod Decif. tractant in l. 1. C. com. vſitque iud. ſi d. ab eo denominationem actus recipit, quod præcipue & propter ſe geritur, nec ſi in conſequentiam, aut incidenter, aut ampliatis aliunde neceſſitate quilibet contingat de alieno mutari, id nomen imponit actum, quod vulgo Doctores notant. l. ii quæ nec cauſam, & ſon omnia D. de reb. creſcit. l. Arillo. vbi Bartol. 12. de donat. Quare eſt in euſinodi diſiunctione contingat, inquam euſinodum portio in pecunia preſentem, ſive de proprio, ſive de hæreditate conſortis, id nec præcipuum eſt, nec à partibus inuenitur, ſed id tantum agunt, vt diuidant, nec ſi vni res tota cedit ex diſiunctione, ideo diſiunctio non eſt, aliter euſinodum habet quod portio in ſum reſpiciatur, quod Molin. tradit. d. §. 22. q. 2. num. 69. & 73. nec requirunt eorum ſententiam quos allegat, numer. 69. Et ideo de euſiunctione, in qua quilibet partem ſuam conſequitur, de mobilibus & immobilibus ſine diſiunctione nulla laudamia debentur, in quo Con. Alb. Bart. Bald. Fulgoſ. Caſt. placent iudicium in l. & ideo D. de conduct. ſur. Guid. decif. 48. Boer. de Sancto Georgio in tractat. de opus. col. 10. verſ. quid de diſiunctione. laſ. l. vlt. q. 2. C. de iur. emphyt. ſteph. Bei. conf. 310. vol. 1. Boer. in conf. Birnig. tit. de cenſ. §. 7. Chaff. tit. de cenſ. §. 1. & 7. Ratio ex eo ſumitur, quod cum id à partibus agatur, vt hæreditatem, aut rem communem diuidant, aut familiam hereditatem, & ſinon viqueque coheredum portiones congruant, vt æquales ſint, neceſſario res poſſit quidam præſentem, quidam in totum alteri adiudicari ex forma. l. 2. l. iudicium. & l. ad officium. C. communis diuid. Id cum ſit, nec propter compenſationem pecunie, aut redditus aliſſignationem (ſi incidat) venditio fieri intelligitur, licet in ſimilem conuentionem iudicium præſentem, ſi res immobilis pro immobili permutatio præſentem, etiam ſi de proprio compenſationem fiat, non de corporibus hæreditatis, quia non id agitur vt vendatur, aut permutetur, ſed potius vt diſiunctio fiat, quæ quidem neceſſariam præſententiam cauſa ſit contrahendi habet, alius quilibet de conſortibus ſuam cogere poſſit ad diſiunctionem, l. nouiſſimè D. quod ſal. tur. aut l. ſi quis eum. §. vlt. D. cotamuni diuid. l. & ſi non omnes, vbi gloſ. eod. tit. & l. arbitrium. D. Famil. heretif. quod.

quod non similiter accidit in permutatione & venditione ad quas volentes, nec vlla vice pacti venimus, sine preexistente necessitate. I. nec emere. C. de contr. empt. & l. scilicet. D. de act. & obligat. Non obligatur venditio cui voluntas, & intentio partium non congruat, sed diuisio eaque causata a necessitate. Nec ego, quod Molinarius facit distinguo an res commodè diuidi poterit, ut ita frandis suspicio colligi possit, ut si in diuisia euntate tenent, an vero indiuiduatis necessitas coëgerit venire ad licitationem, quæ sententia sui penes Paul. Cast. in conf. 144. vol. 1. incip. dubium videtur. Est enim originalis & primaria causa consideranda, quæ necessitatem diuisionis imponit, nec consideranda est latitudo dispositionis contrahentium, & libertatis cōuentionalis, ut si vel sic faciant vel disponant, quod legibus & iure permittente hoc vel illo modo possunt, si causa necessaria antecedit, quod Molin. rectè scribit. §. 12. q. 33. cum ipsa rerum hereditariarum & diuidendarum æstimatio, ætatiatio, mensura, distractiones per cohærentes faciendæ, deinde & quæ intercurrent, reuisiones, & quæ talia in diuisionibus faciendis aduolent & usurpantur, multum habeant cōtrouersarum, uolentiarum, sumptuum, quæ omnia emitti accepto portionis luti pretio magna & vtilis ratio, & expectandum compendium est. Quod si fieri potest, & facilius dissolui, non tam speculandum, an alia necessitati diuisionis pareat cohærentes potuerint, quam si sit commodius, gratius, expeditius, & meliori omnium pace & minore sumptu fecerint, bona preteritis hinc & sine cogitatione fructus, quod sibi negotium gerunt, in quo non oportet Dominos esse curiosos, & exploratores alieni commercij, etiam si per consequens, quidpiam perat commodis feudalibus, cuius rei explicat rationes Tiraque. in tractat. numer. 72. & 79. Et ad hoc Molin. §. 22. q. 32. Nec vero eam limitationem probat, quam Molin. fecit. d. §. 22. sum. 71. cum incipitur a donatione, venditione, aut permutatione inter cohærentes, non diuisionem, sed aut donationem, aut venditionem, aut aliam contrahendum geri, quam sententiam Molinæus de Caltrensis iudicio sumpsit, & mirum est esse sequentem qui reales rerum effectus sectati & mieri solent, cum verborum ista potius sit differentia & coloris, quam corporis, cum alibi nil interesse Molinæus putauit, an res diuidatur, an super diuisione tractetur, in questione quidem laudimiorum, & inutili diuisionis mentionem in contractu, non sit sufficiens differentia, ut diuisio videri debeat, cum idem effectus sequatur, tam recte quæ causa nec cessat diuidendi. Nec si diuisionis non est facta mentio, ideoque preliipponenda est venditio fieri, aut intentio partium mutari in dissoluenda communiōe, ab eo præsertim qui si res integra eius foret nequaquam esset venditor, & quem communiōnis incommoda ad hoc cōsiliū impellunt, & qui sciat ad hoc se compelli posse. Ideoque etiam si prætextus is ornatur, & line diuisionis mentione proximus tur ad venditionem portionis, inest tamen causa & necessitas, si non prædicta certe causalis ex materia, & rei qualitate. Quare absolute nego laudimia debere, etiam si contractus sonet portionis venditionem, incipatur a venditione, ut Molin. loquitur, si modo cohærenti sit cum quo actio est actiue & passiuè ad diuisionem, proboque hac de re Chall. sententiam quam Molinæus reprehendit nūc autore citat. Steph. Bert. conf. 191. vol. 3. & conf. 190. vol. 4. Est enim huiusmodi venditio cohærenti facta assignatio portionis pecuniaria, quæ fundiarii representat, cum iam statuerimus nihil referre, an cuiquam portio sua in fundis hereditariis, an pecunia assignetur. Itaque etiam verborum

Argent. in Conf. 191.

A sonus venditione in loquitur, spectandum potius quid agitur & causæ præexistentia, & inusitata vocabilia ut intentioni feriant, expressè Bald. in rub. C. de iur. emphy. Non est igitur impliciter venditio, quam necessitas diuisionis expellit. d. l. nonnulli, & in hac sententia residet Cast. d. conf. 144. licet distendendo quendam opponat, facit Alex. theorema. l. fin. D. si ex uoxal. caus. agat, cum potiori deducitur in actum non dicitur quid nouum fieri, sed actum habere impliciter statum primæ causæ, & cum præcedat obligatio diuidendi ab ea posterior euentus formatur, & iudicatur, l. 1. §. nulla. C. de imp. licet. def. lib. 10. Francisc. Cur. senior. conf. 69. col. 1. Mol. §. 15. glo. 1. numer. 10. Est ergo diuisio etiam quæ nomine venditionis tegitur, si cum eo facta est qui cogere ad diuisionem potuit, atque adeo ad recipiendam ex arbitrio communi diuidendo obligationem portionis suæ in pecunia, aut in totum aut in parte, & vitare euentus voluit singularis partitionis.

Quod nos hic accepimus volumus, ut tota ratio sententia nostra residat in illa causa necessitatis, quæ semper inuenitur, quæ scilicet ad diuisionem cohærentes adigit, quæ si cessat, remitto ego quoque sententiam, unde fit, ut si quisquam extraneo partem suam rei communis vendat, aut cum quo nec res nec actio communis erit, ut possit ad diuisionem compelli, tunc omnino laudimia debeantur. Nam cum nulla actio aut passiva aut actiua cum extraneo fuerit, relinquatur plane spontaneum esse contractum, qui cum eo geritur, ideoque ut de quolibet alio laudimia debet, quæ ratio etiam in Cast. usurpatur. d. conf. 144. Eadem ratio facit, ut si quis post diuisionem factam, & portione pro diuisio tradita, & per partem executæ, portionem suam vendat, siue et qui cohæres fuit, siue extraneo, laudimia debeat, hic enim iam non portionem rei communis vendit, sed suam totam iam separatam. I. rectè dicitur de verb. signif. & hic dissoluta est diuisionis necessitas, & actio simul, hereditaria extranea. Idem etiam quisquam & cohærentibus de re communis pepigisset, & pro pecunia debita tandem in solutionem accepisset ex intervallo quidem. Nam dissoluta prima diuisionis causa & ad pecuniam redacta, quod deinde prædium pro pecunia dabitur, aut dario in solutum, aut venditio erit laudimius subiecta. Quam sententiam illud consequitur, ut si per auctionem, & incantamenta (ut loquitur) res inter cohærentes adjudicata sit, laudimia non debentur, est enim hic quoque necessitas duplex una diuisionis, altera indiuiduationis rei, tamen hic emptionis substantialia concurrunt, & emptio dicatur talis actus. I. communis. §. 1. debitor. D. communis diuid. Nec hic sequor opinionem Petri Ferrar. in Practica in forma libelli pro hærede vel re singul. nec Capella Tholos. decis. 74. & aliorum, qui pro partibus cohærentum debere putant, quos Molin. d. §. 22. allegat. Maior dubitatio, cum propter inopiam cohærentis extraneus licetior admittitur, & licitatione vincit, & emptor manet, neque enim negari potest hunc spontaneam & ex emptoris impetitu venire, quæ ratio facit, ut Mol. hoc casu debere laudimia existimet. d. §. 22. q. 22. & §. 55. glo. 1. numer. 19. Quod ego verum existimo in parte quidem quæ emptori inuenit ex art. 76. sup. Neque enim ratio correlatiuorum hic cadem est, ut idem in vtroque iudicemus, nec si emptor sponte erit ideoque cohærentes quoque, qui venditorum loco habentur, pro spontaneis venditionibus habendi sunt, quos ante coactos ostendimus: Necessario vendunt, necessario auctionem ingrediuntur, necessario extraneum admittunt, propter impotentiam aut inopiam

*Modo si aliquid
emittitur solus
emittit emptor
debet laudimium,
art. 64.
N. C.*

confortis solis emptor voluntatis est. Quare separanda est eorum causa, ut quantum & quatenus contractus voluntatis est, eadem laudimia debeantur, unde sit, & cum per Consuetudinem laudimia distendant inter emptorem & venditorem, venditores coacti nulla debeant, spontaneus emptor debeatur: quare ratio separationis sumitur & in art. 69. ubi diximus. Sic multo iudicium de his quæ Molin. tractat. d. §. 22. q. 22. & §. 55. glossa. numer. 170. 175. & 157. & 159. & glossa. numer. 10. & 11. & §. 51. glossa. 3. num. 12. Tiraque. in retract. §. 1. glossa. 14. numer. 77. & ead. glossa. numer. 70. & Boet. tit. de feud. §. 7. Papa tit. *des droits seigneuriaux*, art. 22. Jacob. de Sancto Georgio lib. de roya. numer. 34. Arnald. Ferr. tit. de feud. §. 15. Decil. Thol. 75. Nam & quidam inter provocatum & provocantem distinguunt, ut provocatus debeat provocatus non debeat, quare ratio pro nostra sententia facit, & iure Consuetudinario, quo Molin. vultur semper ab venditore tota laudimia deberent. §. 24. Conf. Paris. & nos inter qua fiones nostras super familiis hereditandis. q. 40. Atque hæc de veris alienationibus & cessionibus censemus: Nam si vnus ex heredibus siue pecunia accepta, siue grans hereditatem repudiet simpliciter repudiatione, etiam si eo animo ut ad succedentem ordine veniret, laudimia non debentur, l. fuit questionis. D. de acquir. heredit. Sed si per cessionem & translationem aliud putandum, his quidem casibus quibus ex venditione cohæredi facta debentur diximus, quod fusc persequitur Molin. articulo. 23. q. 11.

4. Subsequitur questio alia non minus operosa, & multiplex. Quid de pecunia in dotem data censendum sit, ut in emptionem prædiorum convertatur, quæ proprium mulieris patrimonium censeatur. Qui contractus apud nos frequentissimus est, cum patresfamilias, nobiles pecuniam malum quam prædia in filias transferre, & patrimonio & successioni consulunt. Multa ab hac questione species oriuntur, veluti cum pater filiam, aut patris, aut quilibet etiam extraneus datorator duo nulla numerum in dotem dat, pro quibus domum dat genero tantum æstimatam: Hic proxi- mus interrogato succurrat venditionem videri, quia æstimatio faciat, emptionem. Sed simpliciter falsum est & à voluntate, & intentione partium pendet, ut ahi diximus, & hic contrariam mentem fuisse contrahentium apparet, qui de venditione in matrimonio contrahendo cogitasse existimari non debent, nec id consilium eorum fuit, sed id tantum, ut designato valore rei quanti ea esset, non ignoraretur. Designare igitur & circumscribere æstimationem rei dotalis voluerunt, vendere non voluerunt, quod rectè Mol. sentit in §. 55. glossa. 1. num. 110. q. 7. Deinde ut æstimatio dicatur emptionem facere, hic contractus concipiendus est, ut domus detur accipienti, & is qui accipit dictam æstimationem solvere reponit in casum soluti matrimonij, quo casu pendet ab eventu venditionis effectus: Nam si malis dotum reddere emptio non sit, sin eligat æstimationem solvere, hic vero efficitur, quod dici solet æstimationem emptionem facere. l. plerumque. D. de iur. dot. quod & Molin. aduertit. §. 56. glossa. 1. numer. 40. & seq. Cæterum, cum de duobus nullibus numerum convenit in themate propositio, & eodem instanti domus data est pro eo summa, videtur nunquam in obligatione fuisse numerum sed sola domus distaxat breui transitu, & pecunie designationis æstimatiois & valoris tantum causa adiecta, per ea quæ notat num. 100. & 108. sed diligenter ad criminandi sunt casus, ne in paralogismum incidatur. Diximus priori casu ut ponitur, cum scilicet in li-

berationem summe promissæ procius & incontinenti fundus datur, venditionem non videri, nec laudimia locum fieri. Non idem existimandum, si post obligationem ad certam summam acceptam, & consummatam, ex intervallo forte post annum, in liberationem summe daretur genero, tum enim vera datio insoluitum est, & domus natura consequens inter coniuges fortiter, & summam in communione transierit, & laudimia deberent concurrere substantialibus donationis in solutum, quæ pro venditione haberetur. Quod ille perlingit in fin. numer. 108. Quæ eius sententia accipienda est, nisi initio appolita esse lex convertenda pecunie in conquisitus, qui proprii essent filia, quo casu negat donationem in solutum videri, sed esse potius dotis assignationem quantumvis ex intervallo fiat, quia præcedens obligatio immobilis censeatur, & de fundo, ut idem scribit num. 109.

Diuerfus casus proponitur, si maritus pecuniam accepit dote pro patrimonio vxoris, quæ proprium ipsius patrimonium esset. An si fundum emittit, ut contractui pareret. Domino laudimia debeat. Non hæc ad rem posset allegari, quod vulgò dicere dicitur, pecuniam in emptionem prædiorum distingat immobilitatem haberi: idè quæ hic ut immobile sua natura non fungi sed vi & potestate cessionis in aliam immobilis rei naturam transiisse, de quo multa Tirac. in retract. §. 1. glossa. 7. num. 100. Namque, ut hæc vera sint, locum habent inter eos, inter quos sic conuenitum est, quorum perionas non creduntur: Sed quo ad tertios, & fundi Dominos in naturali sua facilitate & conditione manent. Quo fit, ut si pecunia quantumlibet de finata, aut contractu duorum affecta emptio fundi fiat, locus aperitur omnibus iuribus dominiis & laudimiis, quod & Molin. necat. num. 110. Sed de assignatione fundi empti in dotem non debentur, ut idem dicit ibid. v. r. vltimo, confirmo, quia existeret nomine vxoris ab ipso emisse & pro ea, idè quæ vnica tantum emptio fingitur, nec sequitur alienatio aliud est quam executio venditionis, & traditio possessionis, quod ille siue sit, non obstat vltimum, siue nomine suo tantum, siue vxoris emerit, vxore post emptionem ex intervallo declarauit se vxori emptum velle, & ut satisficeret obligationi dotali, quod ille tradit ibid. numer. 111. in ampliationibus. Quod tamen limitat in ipso acquirere, ut non eandem declarationem possit heres mariti facere, nisi ex contextibus appareat eam fuisse voluntatem mariti, aut marito obvenit aliunde siue ipsius stipulatione ut donatione, legato in quibus nulla est mariti intentio de acquirendo vxoris nomine.

Proponitur & alius quoque casus, cum maritus ad conueniendum pecunie obligatus, in emptionem prædiorum non convertit, sed sua propria assignat vxori pro summa accepta: qui casus frequentissimus est, in quo ille sic concludit, ut statuat laudimia deberi, quia tali conuentione maritus promittit vxori emi, & quia semper præcedat obligatio emendi ad æ polliorem actum formari, itaque cum in se hic liberet ad obligationem emendi, emptionem esse, & re ipsa fundum suum vendere, & mutari dominium. Quæ sententia hætenus multos feodatores Dominos fecit, cum frequentissimi contractus tales sint, nec tamen vltimam Dominum de talibus laudimia petisse audierim, aut vidimus, tot annos celeberrimo in foro veritatis. Nec dubito quin post hæc in tanta audientia hominum multi sint petiuri.

Sed ne sic quidem casus omnes dationes in dotem exegimus. Cum alius quique superflui de marito, qui vxori pro pecunia accepta centum annui redditus ad ration-

15. m.
15. n.

rationem quindecim pro vno, aut xx. constituit, ac pro eo reditu fundum proprium assignat, aut fundum eiusdem valoris empturum se promittit. Multa ante diximus, quæ præmissa hunc casum decidunt: Nam de constitutione redditus super fundo negauimus laudimia debere, quamvis indemnitas debeatur si perpetuus est. Rursum de assignatione redditus super fundo distinximus. An redditus pro quo constituitur assignatio redimibilis sit pecunia, vt tum vera emptio censetur, quia redditus redimibilis pecunia fungatur, & locum eius teneat, & fundus manus mutet & alienatio sequatur. Sin redimibilis nō sit, vt quia ad rationem viginti pro vno constituitur, tum permutatio potius videri debeat. Quod si redimibilis sit non natura sed conventionē, & conditione redimendi, distinguendum, an conditio nouennium non excedat, ex Art. 60. quo casu nulla laudimia debentur. Sin excedat debeantur. Ceterum id nouennium accipi conuenit, non id die contractus donis constituitur, sed id die soluti matrimonij cum ita conuenit, vt maritus representat summa ab vxore accepta fundum suum assignatum intra quadriennium

A aut nouennium id die soluti matrimonij possit recuperare. Nam cum ante solutum matrimonium ea conditio redemptionis exerceri nequeat, non ante incipit, quam currere possit. ex l. vlt. C. de annal. except. Ideo si dictum sit, vt maritus restituat pecunia fundum suū recuperaret, spectanda soluti matrimonij dies ad initium cursus temporis, & nouennij tempus ad diuiduationem laudimiorum. Sic distingui conuenit, quæ Doct. sine discrimine circumstantiarum & casuum aut confundunt, aut inconsideratē vna sententia distinguunt. Thraquel. in §. 1. gloss. 14. num. 95. & iterum numer. 108. Petrus Iacob. in tit. de actio. in rem pro re emphy, q. 6. danonem in dotem eximit in totum ab laudimis. Spec. tit. de locat. §. nunc aliqua vers. 110. Salyc. & lacl. vlt. Cod. de iur. emphy. cum alij distinguat, an dos estimata an inestimata detur, ne ipsi quidem recte, Decis. Thol. 178. Guido Papæ decal. 411. Boët. tit. de feud. §. 10. Ferronus. tit. de feud. f. 19. Papo. Arest. tit. des droits seigneur. Art. 14. Steph. Ber. conf. 380. vol. 2. Salsou. in Conf. Tuffon. tit. de rachapt. §. 15.

Sequitur tractatio non minus utilis præcedente, quæ est de Baillio, & succedanco eius rachaptu, quod nos redemptionium appellare volumus.

ARTICLE LXXIIII.

L'a n'a^b bail, e ne rachapt, a sur la terre de son iuueigneur.

Primogenitus^a non habet^b baillium^c nec rachatum seu redemptionium, d in fundo fratris secundo nati.

ARTIC.
LXXIIII.
NOUVEAU
CONSEIL

Ne hic Articulus, nec qui deinceps sequuntur vlt. que ad 75. extant in libro Consuetudinis veteris, nisi scilicet relatiue aliquid est descriptum de Ioannis Ducis Constitutione. Huic tamen Articulo conuenit aliquid cum 320. infra, qui & ipse excerptus est de 225. in veteri. Ergo deinceps de Baillio & rachatu agamus materia valde quidem argumentosa sed periculi & cognitione digna, ita & vsu persequenti. In qua tractatione Latinas voces à me nemo requirit in ea re, quā nefando quidem Latium audiuit vnquam, ne proinde quæ sita verborum circuitiones intellectum aut fangent, aut remouentur, de quorum verborum vi & potestate suis locis conuenientius dicemus.

NOTA I.

¹ Maior natus baillium, rachatum, laudimia, imperium, non habet in minore.

² Aîsîe Gaufridi correcti.

³ Bail quid est.

⁴ Rachapt. quid.

⁵ Erro differencia à baillio.

^a L'aisne. Hic Articulus, vt ante diximus, cū 320. conuenit. Proinde quo iure maiori natus baillium aut redemptionium adiuit, eodem & laudimia, & meri imperij potestatem in iuniorem negat Art. 312. ista enim non competunt, en la tenue comme iuueigneur d'aisne. Et verò notandum comprimis, quod cuiusvis non fuerit aut animaduertisse, aut docuisse, hoc Articulo, & Ioannis Ducis Constitutione de qua descriptus est, assisiam quam vocant Gaufridi correctam esse: Nam cum ex eius dispositione maior natus in terra iunioris baillium haberet, si terra (sic enim statuit) in baillium

C deuenerat, hic contra disponitur maiori ius baillij in terris minoris nullum esse, sicuti nec alij quidem eius assisiam. Articuli duo in vsu fuisse, quod & alibi ostendimus.

^b Bail. Nos trates appellant cum mortuo vassallo hac baillij lege feudum tenere, relicto hærede ætate minori; Dominus superioris feudi aperto seruiente feudo fruitur, donec hæres iustam viginti annorum ætatem impleuerit. In maiores natus nullis ius est baillio, aperto quantumcūque feudo. Ius nec Francis nec exteris Provinciis ignotum, quāquam variat vsus: Nam & Parisij & Turones, Normani, Andens. Cenomani, Blesenses, Aurelij, Carnutes, Aruernij. Meldenses, Lorij baillio vtiuntur, quod sanguinis iure deferunt, nos non sanguine aut agnatione sed feudi lege, quidem ascendentibus tantum, vt Parisienses, quidam collateralibus quoque vsque ad certum gradum, quod abrogatum in Consuetud. Parisiensi miratur Molin. nō alias quoque Provincias sequuntur. §. 31. Hoc omnibus æquē committunt, quod qui ius baillij habet, fructus feudi suos facit, nec subijcitur rationum redditioni, sed suo iure fruitur. Sed quod in Francico baillio perpetuum est, vt eio iure tutela pupilli deferatur, in nostro non obtinet: Neque enim nostro quidem iure tutela baillij iure defertur; Sed semper alius est baillij iure Dominus, alius tutor, alterum sanguinis, alterum feudo tribuitur, alterum rationi semper obnoxium, & alieno iure & sine fruitur, alterum sibi colligit & suo iure capiet, & lege feudi. Ne pater quidem iure mater necessitate rationis reddenda absoluitur, nec dispositione. I. cum oportet. Cod. de bon. quæ lib. vltimur, cum pater vltimū fructum bonorum maternorum non

habeat. Franci eam, quæ patribus deferunt, Gardiam vocant, qui habeat. L. A. GARDIA, quæ collateralibus bailhio qui habeat Bailhiam appellant, Itali Muatidum, veteres Galli Maniburgum, quod veteres histores Frodardusque imprimis docent. Bailhii inter annona et necessitates aliorum populorum, tuendorum redhibitorum populorum, debitorum realium dissolvendorum, si quidem antiqua lege feudi ipsa à concessione debeantur, Cetera infra.

⁴ *Sur rachapt.*] Defensor rachatus Art. 76. inf. cum aperto morte donataxat vasalli feudo Dominus anni vnus fructibus fruatur, ex eo vero appellatio maneat, quod reuersum in ius ditionemque patroni feudum vasalli morte, heres anni vnus fructibus redimit. Redemptum igitur liceat appellare, Greci commode *anaptychis* vocant, id est eisther quod pro reuersione vasalli soluitur, cum aliquo reuersio sit ipsa potius *anaptychis*. Nani *anaptychis* generalior appellatio, vt Art. 79. diximus. Sed & *anaptychis* Const. Leonis ij. appellat, quia pro reuersione inuestitura penditur. Releuium Franci appellant nō absumi sensu, veluti quod intercedat morte, releuius in vetinaculis Consuetudinum vocibus incepta & pletumque allusiones elingi solent, vt quæ postea easdemque barbaras perpse habeant origines, veluti quas Mol. confectatur. §. 22. in princ.

A tit. de feu. Afflict. Const. regn. 12. li. 3. Iter §. 1. n. per quos fiat inuest. & iterum §. 1. n. similiter de ostendens rie. de cap. Cont. Hoc vero à bailho differt, quod bailhio non nisi in minore ætate compescit, & ad iustam eorum ætatem; redemptum anni tantum vnus quo vasallus decesserit, cuiusque heres ætatis sit. Nec tamen sic accipiendum, quasi omnia passim & sine discrimine feuda aut bailhii aut redemptum iure teneantur, id quippe non ita est: Nam plurimum multo plura diuerso iure habentur, nec bailho aut redemptio obnoxia sunt. Est verò in talibus, & hoc ipso in redemptio & releuium fundi lex & conuenio præcipua, quod hac ipsa de rescriptis And. de Iter. d. §. 1. similiter Afflict. const. 22. lib. 2. & Mol. §. 23. num. 4. & sæpe repetitus omnium feudi naturam specialibus conuentionibus corruptum. Quare hoc præcipue seruandum in his est, quod Consuetudo induxit.

⁴ *Sur la terre de son inuigneur.*] IVEIGNEUR, elia voce à nomine iunior deductur, veluti si comparatus ex indolectione iuniorum faceret. Quod vero scribit maioris natu nō habere eodempagum in feudum iunioris, intellige de la terre tenue en inuigneur, ou comme inuigneur d'autrui. Car tout teli droit vent au Seigneur qui a la licence, qui est le suzerain, & de l'aîné & du inuigneur.

ARTICLE LXXV.

ARTIC.
LXXV.
NOUVE
CONS.

DURANT l'an du rachapt, le Seigneur ne pourra d'aloier le suruiuant des mariez, leurs enfans, ne heritiers de celuy, par le deceds duquel sera le rachapt aduenu : sans au Seigneur à vser & iouyr des logis ordonnez, & requis pour la cueillette des fructs.

PEndente anno rachatus Dominus cogere non poterit supersitem conjugatorum, & de domo d'fructu exeat, nec eorum filios, nec heredes eius, per cuius obitum rachatus acciderit : salvo Domini vsu & possessione locorum designatorum ad collectionem frugum.

NOTA I.

- 1 An domus releuium aut rachatus domino debeat.
- 2 Arrestum Curia Parisi. ead. de.

⁴ *Duranti l'an du rachapt.*] Ne hic quidem Articulus

visquam in veteri: Sed magna tamen ratione constitutum, quod hic cauetur de re, quæ magnis etiam tribunalibus in iudicando negotium facillisset. Nam cum Dominus iure, lege, & concessione feudi prædicto subiecto fruarer, veluti interm consolidato durante redemptio, conseqens id quoque videbatur, vt & domo quoque, quæ agro sederet, frueretur, cum prædictum domus & villa eodem iure tenerent, imò & caput sedisque esset fundi fruendi, & in fructu habitatio domus haberetur. Idem. C. de rei vend. l. prædictorum. D. de vsu. & Domini persona id potissimum conueniret, vt & domo frueretur & exciperetur, quam vasallus suo olim beneficio habuisset. His atque talibus rationibus, cum res aliquando in iudicium venisset, acti controuersia Iudices diduxit in aduersarias sententias. Negat quidem Molinus ferendum, vt tam prædicto iure Dominus feudi vtatur in vasallum, cui satis esse debeat si fructibus integri vnus anni fruatur, quales ex fundo percipi possunt, sed vasallum la-

C ribus excludi, & paternæ & matris domo, hono & æquo non cōuenire. Quare etiam, si in vnica domo feudum consisteret, æstimandum quanti sit anni vnus locatio, vt ita ne re sua vasallus tamen necessaria careat, nec interm Dominus habeat quod iure queri possit. Sin alij quoque fructus fundi sint, rationem domus in fructibus haberi non oportere, id quidem scilicet. Sed tamen cum ea controuersia in Iudicio Parisiensis Curia venisset anno 1337. indicatum Arresto, scribit vasallum iure releuii aut redemptui, domo quidem expelli non posse, sed tamen æstimacionem pensionis eius annuæ soluendum Domino: idque supra ceteros fundi fructus. Et vero Curia contra sententiam suam placuisset scribit Molin §. 3. q. 3. & §. 1. glof. 8. num. 3. Quod ille Arrestum memorat in specie descriptus est apud Agol. Magist. inter dec. et d'arrestes. t. 4. Entre maistre le seigneur & Robert d'Anbourg, cuius aduersarias rationes Magister recenset. Nobis vero gratulandum Principibus nostris, quod dubiam & cōtrouersam iure quæstionem, absclisso pronuntio prædicte, in qua diffinenda humanis aliqui, quam quod illo Arresto est indicatum, sunt sequuti, ne scilicet vasallus adibus paternis expelleretur, lætuosa prefertim & funesta morte prædecessoris domo, & meritis penitus, ita ne tamen Dominus rebus, quæ colligendorum reponendo- rumque

siunque fructuum causa comparata essent, arceretur, fructus qui non vno toto ventente anno crescere possent ne solidos colligeret, sylvarum saltum, lacuum, adde venationis, cum nemo capis feris alias supponat, quo sit ut deficiere possint inmoderata capta, quod dos infra persequitur.

NOTA 2.

- 1 *Donum non est in rachapto nisi & n. 3. 5.*
- 2 *Officiarij Ducis pendente rachapto exercere iurisdictionem vassalli.*
- 3 *Iure redemptum remissa a rege non tamen per se finitur vassallus.*
- 6 *Quidam non sunt in rachapto.*

^b *Desloges.* Ac ne ad assumptionem quidem personis cogere vassallum, quod Franci faciente, ex illo Artisto quod memoravimus. Sed hic domus in eorum beneficio Consuetudinis expiatur. Quod tamen non erit tam inhumane accipiendum, ut si dum fructus colligit Donum, triduo aut octiduo velit in domo vassalli morari, & tam laxa aedes sit ut admitti possit, excludi debeat, quod ratio & mutua necessitudo officij possit, ne verba ad iniquum sensum trahantur, & iudicet (ut loquuntur) Qua de re extat Consuetud. Cenom. Art. 124. Andium Art. 13. & 114, ubi dicit *sans desloger l'heritier* Picton. Art. 136 & 139, Stampens. Art. 10. Memorabile vero, quod sibi competrum de maiorum nostrorum monumentis Molin. scribit homo externus, Cum aut Bazonia aut Castellania in beneficio Ducis Britannie in redemptum olim includisset, ius Ducis fuisse percipiendum fructuum per manus suas & Officiariorum suorum (ut loquuntur) & claves & custodiam castrorum, & arcium reposcendi, iuris etiam nomine suo dicendi. Et fuerit fortasse Ducibus nostris olim ea potestas & prerogativa, que hoc Articulo aliquantulum aut immiura aut distorta est, forsan non satis prudenti consilio (nam ad Reformatorem est addiderunt) Certe in custodiam Castrorum & arcium, que ad publicam securitatem momentum habent, mutari non debuit. Sed quod ille addit, Ducem per se & Officiarios suos Iurisdictionem exercere solum in feudis servientibus iure redemptivi & fructus suos facere, perquam viciatum est, & ideo ius manet ex Consu. veteri Ioannis Ducis anno 1424. cuius excerptum est, inf. Art. 681. & alie Anna, & Ludovici XII. Regis Mesis mense Septemb. anno 1513. que est in Camera (ut vocant) Computorum, ut

A & Picavenli Art. 136. Quare Iudices Regij Iurisdictionem hanc iure iudicandi subiecta exerceant iure vassallitio, per se aut eo quibus mandaverint, & salaria Officiorum inferiorum eo iure capiant. Quod & pluribus Regum Rescriptis declaratum est, & hac de re extant inter acta Prædictus Rhedonensis. Adcoque etsi cuiquam Princeps redemptum ius tenuerit, nemini tamen per se sui pecuniosum est, sed per manus Regiorum coactorum faciendum est, qui & rationibus obstringuntur quibus tamen expensum sortitur, quod donatus sibi acceptum subscripserit, ut ita ex rationibus intelligatur & feudorum fines, & fructuum quantitas & modus, sibi conferendi canonis principalis & partitionis dominici.

^B *Le fustiment.* Magna quidem ratio in altero coniugum superstitie, ingratum marito humanitas, in vxore etiam necessaria causa, quantum maritus in fundo vxoris premortuus nihil iuris habeat, sed hic videtur donationem videri factam aut vius præsupponere, alioqui non facile esset dare casum huius Articuli. Sed tamen quocunque modo accidat, ut maritus in adibus maneat prædefunctæ vxoris postglante Domino cogi non potest ut exeat per hunc textum, ut nec heredes quidem etiam extranei, multominus liberi defuncti coniugis.

^d *Desloges ordonne & requie.* Quæ usu & aptitudine ad colligendos fructus sunt comparata, cuiusmodi subola armentorum, quæ ad colendum agrum sunt comparata, chorres clausæ, hubilia, ouilia, caprellis, hæræ, granaria, cœnus, apotheca, ornithones ad vsum (nam voluptuorum alia causa est) torculara & quæ Victorinus hoc in genere locat, lib. 1. tamen illi non sunt tam instructi aut delicati quam veteres illi. Cæterum adibus & diens ad habitandum non videntur, nec cella vinaria, nisi quæ recipi fructus anni eius possint, nec equili, nisi eorum aratoriorum aut chellationum. Nam qui armorum causa, vehedi Domini aut similitudini, aut aucupij, aut venationis causa, aut gestationis habentur, in redemptum non veniunt, sicut nec armentorum, nec bibliotheca, nec scicellum. Sed & si quid habitationis causa sit comparatum, quo Dominus colligendis fructibus vii soleret, veluti magna aule veretur ædificiorum, vii poterit, si alibi reponi non possint. Hic vero nil est quod iniquitatur, quid domus appellatione veniat, an in qua morari patetiam consuevit, l. vxori, D. de legat. 1. i. An ibi etiam ut in materia obiecta, de quo Bart. l. membris. D. de off. procon. Sed illa extrare.

ARTICLE LXXVI.

PAR la mutation^b du bail in rachap^c, faite^c par le feu Duc Jean l'an mil deux cens soixante quinze, fut ordonné que toutesfoi^d qu'aucun meurt, en quelque aage que soyent ses hoirs, le Prince ou autre^e ayant droit de rachap^c, pretendroit & leueroit les^k fructs & leuees, issus^m des terres & heritages dudit decedé, & desⁿ renrés^o dudit decedé, p^r d'une annee, sans bois coupper, ne vendre, pescher estang, courir en garenne, n'en forest.

PER mutationem^b baillij in rachatu^c factam per defunctum Ducem Ioannem, anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo quinto, fuit constitutum quociens^d aliquis & vita discedit, in quacunque ætate sint haredes, Princeps^e aut aliud^f habens ius rachatus,

ART. LVIII
NOUVE
CIX.

acciperet^k fructus &^l prouentus redditusque, ^m feudorumⁿ & reddituum^o defuncti^p unius
anni^q sine potestate cadendi aut vendendi arbores, &^r piscandi stagnum, ^s currendi seu ve-
nandi in leporario, nec in sylua.

NOTA 1.

3. *Ballij origo, & mutatio.*

3 *Salvia Filicis* & *Baronia* venditio.

Per la mutation. Hic Arturicus, & qui denceps
est quantum velque ad obsequium suum descripti de Ducis
Joannis Constitutione, quæ edita est hoc ipso anno
Domini 1276. de quo u. lxxxi. Cùm anno 1221. Petrus
Dux Britanniæ vxoris iurejussus qui Droumum familiam
erat, quem *Masters* maiores nostri appellauerunt, sui
ballij Joannis filii nate aspersè & auare exercebat dice-
retur, mouit acerbitas facti nobilitatis animos tenaci-
tate ceteris temedius, cum illi dinoueri non possent,
vt de acerbitate actionis remitteret aliquid, illi iniquita-
tem actionis, insolens exemplum, & crudeliter in
speciem pollutionem non fecerunt, contento ad arma
velique progressi sunt. Duce partium Gwynomario
Leonio. Pulso demum optimatum amicis ex interiore
Britannia Duce, actus exiliata de integro conuerſa
videbatur nisi interrupta petio esse facti belli ex-
peditione, quæ tum ductore Ludouico Francorum
Rege ab Principibus Occidentis Hierosolimam pa-
rabatur, cui se Petrus committens adiunxit. Morte eius
perpetua rursum actus, ab hoc ipso Joanne, cui Rulph
cognomen fuit Pettifilio. Sed euentus melior exorati
se presibus optinatus pallus baillium ex toto annua-
tur, tactatu comitatus. Quod idem vt faceret auctor
mulas quoque sine, nec tamen omnibus persuadere
potuit, manere ex eo tempore baillij Nanneti
Episcopo & Filicerion Baroni. Extat authenticum
huius ipsius Saxtonis in archibus Ducum Nannensis
appendicibus, quod illo tempore solenne tut, qua-
tuordecim optimatum sigillis. Posterius transcripsi
ab Aleconij Ducibus in Ducatum Filicerionum Ba-
ronum, anno, quod ex influentia eo de re apparet.
14. 9. p. 10. per illud apud, vt veteri exemplo vbiq[ue]
abrogaretur. Qua de re cùm aliquando apud Anianum
Ducem ageretur, cui summa Ducatus procuratio erat
ab maritis Regibus mandata, pollenus & Henticum
Rogem eius nepotem, deque ea re vt inquireret man-
datum ab Rege esset, rescilipsum est, vt volentibus
heret prerogata summa, quantâ nobis videtur, bail-
lium in rachatum conuocaret. Denique quamquàm
percipientibus multis, tota actio dissensione impur-
tana pactuorum interpellata, cùm quibdam gra-
uior rachatus condicio videretur, quia in omnes con-
fisteret, sùnque etiamcum haillio obnoxij Filicerij.
Eius quo appare ne antiquis quidem fine controuerſia
haillium fuisset, que etiam in bellum aliquando ad-
desceſcit. Tandem vero obtinuisset Ducum bonitate vt
in rachatum mutaretur, sed tamen eam cõtrouerſiam
apparet, non tam iusti occasione, de quo nequaquam
dubitabant, quin odio & specie crudelis in se com-
pendij notam, cum tota ferè Britannia usq[ue] inde por-
tuin esset, etiam optimatus.

NOTA 2.

1. *Baillivatio, nec odiosum censeri debuit.*

2. *Contra Melancoliam.*

1^b Du barl.] Baillijus cuiusmodi ante descripsimus,
acerbitatis multū habere videri poterat prima specie.

A mixta concessione, consensus murus, detere
vicilia munda, et libera cuiusque potestas dicende tu
sue legis, et obsequia utriusque fides parci plenus et
stati consensus, flauiter. Schiet, nemini per condicio
nem accipere, vis facta est, roganti et flagranti dicta
est, fides committit iuratio data acceptaque. Denique
grauato licet exi iuratio beneficiu, cum multo
plures reperiantur qui eandem conditionem ample
dantur, si offeratur, et tunc, statim legi, sus genium,
cuius necessitas, fides et obsequium pignori benefi
cium cogunt, et quoniam vassallus feudum amittit, in
greditur, fruitur, toties alium beneficium cogit,
meminit quia lege et quo fine accepit, cuius benefi
cium et manifeste habere, quam non grauis condi
tio eius censeret debeat, quod de toto multum accepi
t

pit, cum nil aliud in potestate dantis latet. Cuius
mori non delinam, quod in mentem Molinæ venerit,
hominem cetera considerato & prudē, quo bauium,
releuta, rachatus, laudimia, ceteraque talia diuino
iura, iuxta eisdem odiosa scribit, & refrigeranda in-
terdum graues & fordibus fœditutes, que hominem
fraudes sollicitent. Hic quidem Molinæ aut impu-
git in rectam rationem, aut non video, qui ex omni-
bus vñquam contradiçibus maiori in pretio esse debeat
fœdi datione, cum continuam & succellam habeat
beneficentia causam, & in quo exuberare bona fides
magis debeat, aut commercij fides enixius obseruari,
aut maiori laure dignus fit, (vt loquuntur.) Nam
cũ fraudes accēdit Molinæ, aut in alia rerum culpa
est, aut hominum potius: aut que fana merita causa
est ad parcenda fraudes? que si iusta in causa sunt, ut
exoritur, quo alioq̃ confecti debent, collumque cõueni-

innia, conventiones, pacta, quia non abunde finium occultio maior. Hec Molm. in 12. num. 3. & 4. cum tamen alibi neget talia per inter fecuritate haberi debere, cum magis in proprietate consistant, & verba dicantur esse in patrimonio Dominorum aditorum, quemadmodum, & feuda pro quibus prestantur, sunt vañallorum patrimonio veluti subrogata, nota, symbola patrimonii inferuntur, quod pat. & finol. tribuit. Italem. De hered. Ioff. Quare debet amittantur, si quid habent alia alperitatis, obstruuntur proximus animo feudi concessio, beneficij collatio, Conventionis lex, cetera gravia non videbuntur. Cui tamen ego assentior, cum exultant non esse quidem illis locum, nisi quantum vel expressa conventionis concessio finendi, vel Consuetudine debeantur, quod Ioh. And. tradit add. ad Specul. rub. de pri-

frupte colorem. primum. 10. Cuius. 25. et de
fructu. Moharib. d. 5. et 13. Non enim substantia
sua luce fundatur. v. fine hic esse non possit.
non in se habet. v. per lineam consensum
acceptum. quia sapere ab aliis aliis aliis
et exemplaribus. v. 5. 19. Sicut hic scriptum est. Co-
suetudo. sine virtute. aliis recepto in loco. aliis
v. per se accipit. et substantia. nunc velum ex-
positione Act. 2. 7. Quo calti quoniam in defini-
tione consensum inquirunt casus leges et conditiones
recepti. quia sunt virtutis inquis. huc deinde promou-
tione legis in eo. quod expressum non est. de quo latet
Boet. de trinitate.

Tandem ist
Gottum zu
nachstern
nachstern des
vrg. 1578.

Druidis

vide D.
Argent.
historiam
Britan-
niae lib.
4. cap. 26

Druydis filius & materno iure Britanniae Dux: San-
thionis eius authenticum extat in archiuis Ducum,
consignatis tabulis optimatum sigillis.

NOTA 3.

In linea directa rachatus in multis Prouincijs non debetur.

Autum mouit. De Nobilibus tantum authenticum
statuebat, quia praesumptum erat ab his tantum feuda
nobilia possideri. Nec alia mens huius ipsius Articuli
fuit, quamuis & ignobiles legibus hac in re solui non
est inauditus, sed diuerso iure quam Franci vrimur,
apud quos in linea directa relictum non debetur, si-
cut nec olim iure Romano vltum erat onus vicefima,
nullum caducorum, nec quarta Curiae ciuitatis, aut
siliquaticorum, de quo nos inf. verbo, du decede.

En quel que age que se fait. Hoc ad differentiam bail-
lij notandum est additum, quod in eorum dumtaxat
bonis locum habet, qui annum vigesimum nondum
impleuerunt, rachatus in omnium aequè bonis etiam
maiorum.

Le Prince. En son fief.

On autre. Non est haec alternatiua in authentico, vn-
de hic Articulus descriptus est, hoc tamen iure omnes
vrimur, qui rachatum habent.

NOTA 4.

1 An vñfructuarii rachatum habeat.

2 An praehensione vii passus ad eum consequendum.

3 Expensae Molinae sententia.

h. Ayant droit de rachat. Id est, de bail couarty en rachapt,
neque enim de his, qui alio iure redemptionem habe-
rent, hic statuere voluit, quamquam omnes quidem
quibus redemptionum competit hoc iure vñtur, quod
hic statuitur. Proinde non omnes aut baillium aut
redemptionem habent, sed quibus ex lege feudi com-
petit. Sed cum infinita sit comprehensio horum ver-
borum *autre ayant droit.* & quae non Dominos tan-
tum directos & proprietarios respiciant, sed etiam,
vñfructuarios, colonos, doctas, marito iure vxorio,
denique cessionarios quoslibet, videndum An his
quoque ius rachatus, & baillij congruere possit extan-
te proprietario. In quo non dubium, quomodo fructuum
naturalium hoc est eorum quos terra germit-
nat & producit, & qui humore & calore Solis aluntur,
vñfructus constituitur, fructuum quoque esse possit,
qui non ex re sed occasione eius percipiuntur, veluti
obuentium, emolumentorum, rachatum, multa-
rium, laudimiorum, quos nulla terra generat, sed lex,
Consuetudo, aut commercia ciuilia introducunt. Nam
& in fructuum appellatione continentur l. si nauis. D.
de rei vend. l. loci corpus. §. 1. D. si ferui. vend. l. fructus
rei. D. de reg. iur. & fructibus naturalibus aequi-
parantur, l. praedio. & l. vñfructu. D. de vñfructu. Quin
& generalis aut indefinita vñfructuum constitutio in
praedio, castro, dominio, aut sub qualibet alia generali
comprehensione, istas quoque obuentiones includit,
ex sententia Bald. c. tit. de Capitan. qui cur. vend. &
quos congerit Mol. quamquam alio sine in §. 1. glof. s.
num. 14. & 47. Nisi forte adstrictam domanij alicuius
significationem alitrida esset constitutio vñfructus,
quod Molin. in ea doctria putauit, qui doctrium in tali
domanio talis castri, constitutum esset in §. 33. in prin-
cip. Quorum igitur fructus sunt, horum & redempti-
uius est. Maior dubitatio an omnes tales cessionarij,
& qui alio iure nituntur, ad eorum iurium consequen-
tationem praehensione vñ possent, de quo longa est &
spinoza dubitatio Molin. d. §. 1. in princip. & praecipue

A numer. 10. 11. 12. 17. & item glof. 3. numer. 21. 23. 25. in
quo sic ille demum statuit, praehensionem ad eum esse
inseparabilem à persona Domini, ita vt vñfructuario
non putet suo nomine competere, d. num. 12. nec co-
lono num. 16. nec doctriae num. 24. quamquam in mari-
to aliud putat d. glof. 7. num. 16. vbi & de tutore &
quolibet administratore loquitur. Quae sententia cum
vñ recepto & ratione ciuili refellatur, non est ma-
gius opere laborandum in quo hic reat. Dicit enim Mo-
lin. non etiam demonstrat, cur inseparabilis eiusmodi
actus dici debeat à persona Domini. Quod si ille sic
vult accipi, quasi per se & principaliter & priuatiue
ad Dominum manente qualitate Domini fieri nequeat,
cedo, quia separatio actus à sua causa impedit actio-
nem, quod si praehensionem à Domino separet, non
erit feudalis aut domicidia praehensio, sed aliud quid-
nis, sed fallit Molin. sopulinate à secundum quid ad
simpliciter (vt loquuntur) cum id quod secundum quid
accidit simpliciter vult intelligi. Quasi scilicet Domi-
nus abdicare à se, & priuare potestatem praehendendi
nequeat, manente & integra qualitate Domini, idcirco
nullo modo, aut nullo casu praehendendi ius cede-
re posse, quod nequitiam verum est. Cedi enim id ius
potest non per se aut priuatiue ad Dominum, sed ac-
cessorie & instrumentaliter ad consequentem iurij
vñfructus in praedio dominante constituti, & ex iure
& causa ipsius praedij dominantis. Nec ista ex phi-
losophorum sententia exigimus, qui vt corpora à lo-
co separari negant posse, sic actiones ab agentibus, vt
actus vnus alterius cuiusquam aut dici aut esse possit,
sed effectus considerandus intellectus, & vi & pote-
statate iuris, vt praehensionem exercere ab vñfructuario
aut cessionario tam putemus posse, quam fructus de
alieno colligi, sicut in instrumentis garatigatis ex qui-
bus actiones & potestates ipsa executionis realis vñter
ceditur, aut facultas ingrediendi possessionem, aut
adulterij occidendi ab eo marito cui id ius sit. Nec re-
cipio hic Molinae responsum, qui id ideo fieri posse
putat, quia in totum ius ab cedente abscedit, & in ac-
cipientem transferitur, quae ratio valet vt cedentem
negemus posse executionem vñ, non etiam vt eam trans-
ferri possit, si praehensione inaccessibile diximus.

Deinde hic nos non primarie nec perse cessionem
talis facultatis admittimus, sed accessorie & in conse-
quentiam, ita vt plus semper facultatis remaneat in
cedente, veluti lumen de lumine accendat. Quare
inutilis & plane extra rem est illa Molinae disputatio
d. glof. 3. q. 1. an ius vassallitij & quam vocamus *beis-
sance* d. vñ vassal cedi possit alteri sine fundo dominan-
ti, quod non putat posse opinionis fecutus, quas nec
plurimum sententia recepit, & vñfructus & Consuetudo no-
stra improbat: Nam cedi posse recipimus, non ita ta-
men vt Dominus maneat qui ante erat, quia symbola
substantialia & naturalia vassallitij pereunt in persona
cedentis tali iure cello, quoniam nemo duorum vassal-
lus esse potest, nec vassallitium diuidi. Sed aliud in
his est quae in persona Domini manent integre, quam-
libet cessa, & ex persona & iure eius exercentur vt in
eius iure radicata. In quo denique Molin. distinctionis
suae vñ tam dilatum reddit, vt plane nil pungat,
cum vñfructuarij praehensionem sustinet, sine expres-
sa qualitate vñfructuarij, sine simpliciter nulla ex-
pressa, quia qualitas habilis subaudiatur, quae senten-
tia reuoluitur in eandem, quam sustinemus effectum
quidem, & re ipsa demonstratione & ratiocinatione
differt. Cedi igitur praehendendi ius cum ipsis fructibus
potest, si aliter fructus percipi non queunt & vassallus
refractarius est, nec ipsi coactus equum facit, illud
quidem in his fructibus, qui in vñfructu cadunt,

in villitatem pecuniariam continent. Nam honorifica illa homagii, fidelitatis, obsequiorum personalium cedi nequeunt, vt planè personæ affixa, & euanida & rerum inania, si à persona Domini separantur. Quod ego intelligo, quantum præhensio commoda est ad fructuum exactiorem, nam si alius agunt, vt ius quoque proprietarium attingant, vt inuestiturae, professiones feudales ac talia, non rectè ab usufructuario ultra id quod, quarenuque eius interest, petuntur, quia implicitam habent recognitionem pro tempore futuro, & causam proprietatis perpetuam concedunt, & rem ipsam afficiunt ab Dominis feudorum seruientium præstita. Ideoque usufructuario in quantum talis non congruant; Sed ipsi vt administratori & negotium generis proprietarii. Vtetur igitur usufructuarius, cessionarius, firmarius, colonus, præhendens iure, iure cello, quamquam cessionarius particularis rei parcius & iure cello, & post denunciatam & probatam cessionem; Vel si vniuersitatis est vt Iurisdictionis alius, post promulgationes cessionis in iudicio vel foro loci dominum factas, cui feudum præhendendum subicitur, aut denunciata in faciem cessionem. Quod nos solum facere, *en fermes generales de Seigneuries ou Iurisdicions vniuerselles, qu'on publie en la Cour, pour entre la necessite de les signer en particulier à chacun, ex sententia & ratione eorum*, quos Boer. citat Dec. x. Enimvero quin administrator rei alienæ qualitate probata aut significata, in ea qualitate possit præhensione vti non dubium & longa disputatione disserit Molin. d. §. 1. glof. 3. q. 8. & 9.

Sed cum hic text. his verbis vtatur, *ou autres ayans droit*, qui scilicet ius fendi dominantis habent aut proprium aut celsum, Multum dubitari de eo potest, qui neutrum habet, sed possessioni tantum insidet feudi dominantis, an is quoque redemptionem petere possit, & in hanc dispositionem cadat. In quo id primum dicendum vasallum, qui feudum seruus teneat, non esse recipiendum ad referendum questionem dominij alieni, si ab alio nullo vendicetur in vasallum & nemo illi controuersiam faciat de vasallio iure. Sed simpliciter ei quicumque is est, qui feudum dominans possidet, parere debet vocatus, & quod dici solet, *ad iur. ou de l'ad iur.*, quod form obseruat & tribunalia Doctorum hominum custodiunt, & Molin. notauit. §. 1. glof. 1. in fin. Quo fit consequenter, vt vasallus quicumque possessor dominantis feudi obsequii, iura solueret, obsequiones ceteraque debita præstare debeat, & cogi ad id possit præhensione etiam fuedi, admissa quamlibet protestatione. Sin alius aliquis possessori vindicet vasallum obstat & contradicit, inter eos constituendum de iure aut petitorio, aut possessorio erit, silente interim controuersia cum vasallo, qui si postulat pendente vendicationum controuersia, per manus supremam (vt loqui solemus) in fidem & homagium recipi sese postulat, & victori obsequia offeret quicumque is futurus est, & debita consignabit vt pluribus dicemus, Art. 122.

Inde illa frequentissima controuersia, cum quis feudum vendidisset aut alio titulo transfuisset retento usufructu, & possessionem tradidisset, mortuo eo qui tradiderat aut vero emptore, cuius morte redemptionem deberetur, aut baillium. Nec quicumque dubitat usufructuarij morte redemptionem non deberi. Debetur igitur (quod nemo negat) morte proprietarij. Sed fors obseruatio & usus id ita demum accipit, si qui feudum accepit, sese in fidem & homagium Domini contulerit, ita vt tradens se de fide & feudo desuaserit (sic enim loquamur) cum intelligi volumus: Nam tradente in possessione homagii manente quantum-

A libet alienato feudo, per mortem eius redemptionum debebitur, qui reperietur in fide & possessione vasallagij mortuus; Nec enim sine vasallo Dominus esse potest. Ergo cum emptor aut qui accipit, presupponeatur sese non obtulisse ad homagium aut obsequium, & Domini auctoritatem aut contempsisse aut dissimulasse, sequitur, vt ante prior vasallus esse non desinat, quam nouus esse incipiat & sacramentum inear: incipere autem nouus non aut possit, quam in clientelam Domini concesserit pro homagium, fidelitatem, & cetera subiectionis symbola ex Art. 32. inf. Itaque Dominus feudi fundatam habet intentionem ad potentia redemptionis per mortem vasalli quamlibet alienantis feudum, qui in possessione vasallagij reperitur mortuus, quia quantum ad Dominum nulla manus mutatio facta intelligitur, quæ sine inuestitura aut ceteris solemnibus fieri non potuit, ne ad lucrum quidam fructuum, sicut ille olim Senator Consulem nō agnoscebat, qui se Senatorem non agnouisset. Nec tamen negari potest, quin si Dominus per mortem accipientis qui possessionem feudi ingressus est, redemptionem consequi malit id possit. Nam quod Dominus cum pro vasallo agnoscat bono eius facit, nec potest heres mortui negare suum autorem fuisse verum vasallum,

B vt ita redemptionem excludat, cum heres iure defuncti teneat, & in ius eius succedat, & vasallus sit & vasalli agniti heres. Sed & si longo tempore veluti decennio Dominus accipientem in possessione feudi tollerauerit, debita & reditus ab eo receperit vt in vasallum habuerit tam diutina & longa patientia eum agnouisse videbitur, ita vt per mortem auctoris, quamlibet infecta fide nec præstatio homagij, redemptionem petere nec possit nec debeat, & quamuis nullo temporis cultu Dominus fidem, aut homagium remittere videri debeat, tamen satis habere debet, quod in penam homagij seruus fidei quam debuit, fructus quos mala fidei vocant debet. Sed tamen mutationem manus & scisse, & passus esse, & probasse videri debet, quam etsi impedire non possit, maturius tamen vasallum ad officium cogere poterat si vellet, sicuti de eo traditur, qui cum sine titulo in possessione beneficii esse dicatur, longo tempore est ab suo Episcopo & ordinario toleratus, ita vt sine titulo esse non videatur, quem tandiu Episcopus tulit possessionem, quod Fred. de sen. notat Conf. §. 3. Bald. l. iudicia & l. cogi. C. de rei vend. & l. ciuile. C. de furt. & rex. pragmat. & gl. §. ordinarij. tit. de pacif. Ergo si per auctoris mortem Dominus rachatum abstulerit, pro eadem mutatione ab accipiente habere non poterit: cum id pugnet, vt eodem respectu pro vasallo & non vasallo quicumque habeatur. Sed si potest id emptorem & ipsum non contingat ex eius morte debebitur, præsertim si fidem & clientelam inierit. Hac forti sententia & usus, de qua & Molin. aliquid. §. 22. q. 43. num. 151. & §. 1. gl. 2. num. 4.

Porro an Dominus alio vsum fructum habente & consequenter ius fruendi redemptioni, præhensione dissimulare possit sub feudorum vasallis iura non prestantibus, an gratiam facere, an maium apostitum leuare (quod auit) inuito usufructuario, an etiam manus injectionem prohibere, dicitur fortasse alibi & Molin. tractat. d. §. 1. glof. 3. num. 9. 17. & 20.

¹ *Prendre ex leuero*. Cum hæc verba dirigantur ad Dominum feudi, tribui ei electio videtur, cuius anni fructus velit, nisi oblatione præueniretur à vasallo, sed nos inf. verbo, d. vne anne.

NOTA 5.

1 *Disiunctio fructuum ad inquisitionem.*

2 *Fructum,*

2. *Emittit alij naturales alij civiles, & qui tales dicantur.*
3. *Separatio fructuum naturalium eos quasi separanti.*
4. *Separationis tamen tempus & maturitas spectanda.*
5. *In pensibus quod tempus spectandum.*
6. *Pendissimum hac de re improbat sententia.*
7. *Summa distictum.*

Fructu. Hæc verba ad fructus naturales adstringuntur, propter adiectionem verborum, *quod de rebus & hereditatibus*, quæ fructuum generaliter alio qui appellationem ad eos, quæ terra producantur, aluntur, & vegetantur, restringunt: qui verè & propriè naturales dicuntur. Nec tamen intra meras naturalium Consequetudinis dispositioni subditæ, cum quilibet quoque comprehendat in verbo, *ex des rebus*, utroque autem indefinite fructuum vox comprehendit, quod latè exequitur Chassan. in tit. *de redditu des maris*, §. 17. glof. verb. *& farrè in fructibus* Molin. §. 1. q. 1. glof. 1. & item glof. 1. Tiraq. in retract. lign. §. 15. num. 27.

Sed ad diuinationem acquisitionis fructuum, perquam digna animaduersione distinctio traditur, foro quodam non viquequeque aut intellecta, aut visitata, quamquam valde æqua & iuri ciuili perquam conueniens, quam nolle & in vsum de iudicis expedit. Frequenter imprimis cōtrouersie oriuntur de partitione fructuum inter virum & hæredes vxoris, inter beneficiarios & hæredes prædilectos aut creditores eius, inter proprietarium & hæredes usufructuarij, inter donatarium & hæredes donatoris, inter Dominum & vassallum de iure rachatius aut bailly, nec quidquā crebrius, Nec tamè cuiusvis est ista diuinatione, & vulgo malè nota, quam nolle expedire & trademus. Fructuum indefinite appellatio in naturalibus, & ciuilibus, diuiditur de naturalibus quidem appellatur ab re ipsa quos terra alit, & generat, cuiusmodi sunt fruges omnes, plantæ, olera, poma, feruum, succi, lachrymæ, & quæ simplicium nomine Medici intelligunt: animalium partus, aues, pisces. Ciuiles hæritia non producit sed æres, & ex arte Conseruato auxilium induxit. Itaque non ex corpore generantur, sed eius occasione inducuntur, quales sunt redditus annui pecuniarij aut cōstruati, aut fundarij, tributa, vectigalia, portoria, pensiones domorum, cum illa in iurisdictione, mulctæ, commissa, confiscationes, hæreditatis desertæ, bona vacantia, stipendia, salaria, & omnia talia. Dicitur autem ciuiles (quia ut dictum est) non ab ipso corpore, sed ciuili non naturalis causa proueniunt. *Usus pecuniæ.* D. de verbo, signif. l. si nautis. D. de rei vñ. latè Alex. l. diuorrio, col. 9. D. fol. mat. Molin. §. 13. glof. 2. & §. 34. in princip. utroque genere redditus, obventiones, prouentus, de quibus Chass. plura, quæ voces infinita comprehendunt omnes fructus cuiusque generis cōprehendunt. Nam & ciuiles naturalibus equiparantur, l. prædiorum & l. vxoris vicem. D. de vsu. Nec ignoro alias quoque diuisiones fructuum ab scholasticis authoribus tradi, sed alio fine. Nos hic de acquisitione eorum ex temporū intervallo infinitum dicere. De qua cum est constituendum, certa sententia traditur, in naturalibus acquisitionem ab separatione eorum à solo iudicari, ut eius sunt proprij qui maturitatis tempore separandi à solo ius habuerit. Nam dum pendent, pars sōi sūt, l. in lege falcidia. D. ad leg. falcid. l. fructus pendentes. D. de rei vend. & de his vt de solo iudicatur eius esse cuius solum sit. Itaque si fructuarius fuit fundi separationis tempore eius sunt, si vassalli, si Domini, si beneficiarij ius separationis tempore durat, cōsi sunt, & his per separationem acquiruntur. Sed nec ipsa separationis significatio & vsus sine distinctione est. Nā de ea intelligitur quæ sine tempore naturali maturi-

tate fit. Nam antequam & præuenisse maturitatem non prohiat ad acquisitionem, nec de tali separationem intelligitur, aliqui fringibus lunio collectis ab usufructuario, qui eodem mense moritur, cum Iulio demum maturi futuri essent, non valet ad acquisitionem, nec vassallo, aut marito, aut beneficio. Quare heredes eorum, qui hos perceperint intemptuibus æstimationem restituere cum interesse, sic qui vindemias iure usufructus collegit Septembri, cum Octobri toleret restituere, aut eius heres finito ante usufructu, l. in fructu vbi Jacob. Rau. l. Iber Lancel. Decius. D. de vsu legat. Bald. l. si pater. C. de vsu. l. si absente. §. fin. D. de vsu. l. & hæc distinctio, §. qui fundum. D. locat. in eadem quantitate & bonitate, quæ futura erat, quod Molin. rectè tradit §. 1. glof. 8. q. 6. num. 28. & 30. & ante eum Tiraq. in retract. conuent. §. 1. glof. 4. num. 15. Nec qui immaturis collegit impensas reperit, quod idem Tiraq. scribit in retract. lignag. §. 15. num. 21. Maturitatem autè intelligimus, ex vñ rei & Conseruandæ colligendi: nam fructus quidam vberiores esse dicuntur immaturi, vt olusæ & pomorum quæ copiosorem ciceram dicuntur exprimere, sed cibus potio fugiens sit. Hic spectandum quid attentione boni partes familias facere soleant in talibus d. l. si absente. §. si vñ. vbi glof. & Alber. ceterum ista cōmoditas colligendi, quam spectamus, non à singulari aliquem utilitate aut necessitate consideratione sumit, sed ab comuni & vsu recepta Conseruandæ vtendi, quod rectè Molin. admonet. d. §. 1. glof. 8. num. 32. Quare non probo Alberici sententiam d. l. penult. qui commodi cuiusquam singularis aut necessitatis causa admittit separationem etiam immaturi fructus, quam in commoditate Salys. Improbatur, in necessitate probatur, d. l. si pater. C. de vsu. Ego vtrumque improbo, cum non possit cuiusquam aut volutatis aut inopia in alieno ius tribuere, nec anticipatio acquirit alterius fraude, ius cuiquam, tamen si necessitatis ratio maior, sed ea iuris non est, cum de proprietate rerum statuitur. Per contrarium eius quod de immaturis dicitur anticipatione, in maturis accipiendum dilatione collectionis, ita vt maturi quamlibet colligendi pro collectis habeantur in utilitate eius, qui ius habet maturitatis tempore, tamen autè realem collectionem talis usufructuarius decernit, qui locus latè exercetur ab Tiraq. §. 1. glof. 7. num. 43. & glof. 2. verbo, *pour de son mary*, num. 11. Sed conuenit, quāquam contrarium aliquid videtur dicere in §. 4. glof. 4. in princip. in retract. conuent. Molin. §. 4. 2. num. 34. Sed nec immaturitas quidquam nocet ei, qui quamquam immaturè perceptis, maturitatis tamen tempore superfluit cum æquè proprietarius utroque casu eos perditurus esset, quod Molin. scribit. d. §. 1. glof. 8. q. 6. num. 30. Prouide separationem per se solum sufficere ad acquisitionem dicimus, tñ reconditi non sint tam in usufructuario quam bonæ fidei possessore Bald. c. que in Ecclesiis. col. 4. vers. Sed itam queritur, ext. de cons. Salys. d. l. si pater. C. de vsu. in sol. & Dominic. c. si propter. de rescript. lib. vj. glof. 8. iteq. quod si Ecclesia, verbo, *acquilos ite, de annat.* in pragmat. lo. And. Anchar. c. si propter. de rescript. in 6. vbi Dominie. Franc. Archid. valde quidem notanda est sententia, quæ traditur ab Doctis, cum separationis tempus spectamus, idem iudicandum & de pensionibus conductionum, quæ ratione fructuum præstantur, vt quantumcunque anticipato aut postposito solutionum tempore, id tantum spectemus ad pensionis acquisitionem, quæ tempore fructus eueniunt, quorum respectu debentur, pensiones, Itaque qui ratione prædicti conductionis nomine promittit,

Anno inchoato in natali Domini 1367. dimidio pensio-
nis soluto natali Joannis 1368. si mense Junio moria-
tur usufructu finito morte eius & quod solutum est,
proprietas ab eius hæredibus reperet, & reliquum
pensionis exigat, quia fructus naturales mense Augus-
ti & Septembri incidunt, quod notandum imprimis
Anchar. Conf. 194. incip. Subdicter. Bald. c. cum Mar-
tinus, col. 4. ext. de Constit. Molin. §. 1. glof. §. num.
12. & §. 4. in fine, & quos fusc allegat, Tiraq. §. 4. glof.
12. num. 8. in tractat. Nā incepta est & incialis
divisio feudistarum inter Dominum & vassallum, in c.
1. §. his consequenter. tit. hic finitur lex & merito eam
Bald. reprehendit, vt ceteri quoque & Tiraq. vbi sup.
num. 4. glof. pragmaticæ verbo acquisitos. Proinde ne
eius facilitat negotium divisio fructuum, que fit in l.
diuorio. D. glof. mar. quia speciem provisionem cō-
tinent proportionatam ad onera matrimonij, de qua
Tiraq. ibid. num. 4. & c. cum ratam fructuum in na-
turalibus statuit, alter quid supra indicauimus. Summa,
fructus naturales eius sunt, quous fructus habet
per tempore à solo separantur, separantur autem cum
super mare. Anticipasse aut ferius collegisse cum ma-
turi essent, nihil mutat ad acquisitionem. Pensio que
debetur respectu fructuum naturalium, eodem iure
habetur, quo ipsi fructus, vt ad quem fructus pertine-
re debent separationis tempore, eiusdem sui pensio
quonlibet anticipato, aut post habito aut dilato solu-
tionis tempore. Hæc inter maritum & vxoris hære-
des, inter vassallum & Dominum ad ius rachatius &
baillij discernendum, inter hæzede beneficiati cre-
ditoris eius & successoris, & alios quoscunque re-
gula tenenda est.

Id est 660.
N. C. que ad-
dicitur §. au-
le droit de
laboureux.

Et iuris. Vox patris nostræ vernacula pro rebus
& presentibus.

Id est. Hæc vox hic stat adiecta cum in authen-
tico huius ipsius Sinctionis ster substantiue vt & in
seq. & Art. 29. vt & obui maiorum lingua, *les fruits*,
vocabant, fructus. Hoc sensu Andes etiam ludimia
intelligunt in voce, *fruits*.

De iure et heredi. De his inquam que in redem-
ptionem cadunt & ius eius. Excipiuntur que non sunt
eiusdem fidei partes, puta fundi aut iurisdicção aliun-
de aduincta, aut latifundia sola destinatione patres fa-
milias aduincta sine incorporatione in conditionem
& qualitatem feudalem. Cuiusmodi vidimus Conu-
tatis nuper erectos, variis appendicibus confutis, &
qui diuerso iure tenebantur, qui post incorporatio-
nem auctoritate Regis factam, vno & eodem iure ha-
beri censendi sunt per acceptationem Regis patroni,
de quo Mol. §. 1. glof. §. num. 45.

NOTA G.

1. Fructuum civilium diuisio.
2. De diuisione rachatius.
3. Contra Malinæum.

Et dei reuer. Hic pars altera adicitur, que est de
fructibus quos ciuitas appellauimus, & addidisse velle
fuit, ne quis in redemptionem aut baillium dubicaret
venire fructus etiam ciuiles, & reditus iurisdicçãois.
Sed eorum ipsorum diuersa ratio est quod ad acquisi-
tionem, ab his quos naturales dicimus: Neque enim,
quod in naturalibus precipue spectamus, fingi in his
vlla separatio ab solo potest. Sed nec ipsi vnus gene-
ris sunt, eodem quidem scilicet & momento temporis
debeantur, quidam tractu diuturnata successiuo & cur-
su temporis. Momento temporis queruntur, ludim-
ia, mulæ, constitutiones, pœna hæreditatis, cōtra-
ctus, adiudicatione, morte. Proxime enim atque vltim

horum incidere debent, & usufructuario queruntur,
etiam si postmodum eius dies quo incidere, usufructus finitur. Diuersum in his est, qui tempus usufructuum requirit ad acquisitionem, nec momento accidit, vt redemptionum, baillium, pensiones domo-
rum, salaria, stipendia, redditus pecunia confutis, mo-
lertinarum & pistrinorum redditus, qui eiusdemque
generis omnes temporis ductum & successionem po-
sulant, & quotidie debere incipiunt. In his notanda
regula temporis ratam spectari, vt quanto quique te-
pore fructus ius habuerit, usufructarius, bene faciat, pro assequi
vnde si vno mense, si rubus quadrante, si lex semelle, si iudicium
Quispor sunt ad proprietarium pertinent. Ergo &
quandam pœdent, nec adhuc totus temporis dies exat-
runt, inter immobilia habentur, veluti fructus pen-
dentes & solo affixi, & capri & pignoriari possunt, etiam de de
corum quorum mobilia capi executionis possunt, *prime*
vbi des cellis pro separtis habentur, & mobiles exi-
stimantur, & eulibet usufructuario debeantur. Hæc
diuisio ignorata multis in iudicando tenebras offundit
in diuicatione acquisitionis eorum. Sed tamen nil
aequius nil congruentius iuri dici potest, & ab glof. &
Doff. indicatur magis quam explicatur. I. Iulianus, §. 1.
fructibus, D. de act. empt. Bald. c. 1. in fin. princip. de
pac. tenenda, & idem c. que in ecclesiis col. 8. ext. de
constit. Idem Bald. & Philip. Franc. c. vaico. ext. de eo
qui mittit in possessionem rei fer. Bart. l. fin. D. de iur. h. Sa-
lyre. l. fructus. C. de act. empt. Mol. §. 1. glof. §. num. 14.
25. 26. & q. 6. & glof. §. 3.

Neque tamen Molin. sententiam probat, cum §. 1.
24. glof. §. num. 4. & d. glof. §. 1. q. 2. exemplum eorum fructuum,
quod est nostrum redemptionum aut rachatius, quod
simpliciter & absolute dictum verum non est. Me-
hor sententia Io. And. & Anchar. in c. si propter
tua debita de re script. in 6. vbi in talibus distinguunt,
alia debita aut inductiones vacationi ipsi in benefi-
cialibus, id est, mortui cuiusquam (quale est baillium
aut rachatius per vassalli mortem) an perceptionis fructuum
imponantur. Nam quod mortui imponitur potius
& momento debetur, qui quis fructus habet,
etiam si postmodum moriatur, sed quod à perceptione
fructuum tribuitur, in temporalibus tempus separa-
tionum, in ciuilibus ratam temporis respicit. Itaque
in hac ipsa redemptionis questione verum est id ex mo-
mento & eodem momento debere esse solutio-
nis illud tempus expectari. Quod quidem verum est
respectu proprietarii, neque enim aliud expectat,
quia morte vassalli omne ius acquiritur in puncto. Sed
res eadem fructuarij diuersa ratio est, qui non acquirit
nisi perceptione, siue in ciuilibus siue naturalibus. Ita-
que in hac ipsa materia quam tractamus, & in casu
quem Molin. agit d. §. 54. & d. §. 1. de eo usufructuario,
qui cum fundo dominata fructeretur, incidit opti-
mam subtractionem, de quo redemptionem, id est, vnus
annus fructus debentur, sed usufructuarij post men-
sem moritur, cuius fructus sequentes esse existimandi
sunt. Non probamus, quod scribit totius anni fructus
usufructuario debere, etiam si vno tantum die post re-
demptionem casum superuixerit, ratione sumpta ex his
que ante diximus, qui momento debere incipiunt,
quia id est verum, fit in proprietario cuius respectu
redemptionem momento debetur, tamen respectu usufructuarij
non debetur nisi perceptione, nec acquiritur
nisi percipiendo, nec in fundo quidem dominatur
nec subsensio, que distinctio est Anchar. & Io.
And. d. c. si propter, ergo temporis tractum expectat
& successiuum, nec nisi pro rata habet, secus si sim-
pliciter

gliciter & absolute in puncto deberetur, neque enim A
dilatatio solutionis eius, quod semel deberi cōstat, quid-
quam facit, aut nocet ad acquisitionem. Quamquam
in colono, quem casum Mol. ponit d. 34. non impro-
bit sententiam, debere ei etiam si fructus tempus po-
stulante finiat, quia ille ex persona proprietarij & iure
eius fruatur, & in ius eius succedit, nec tempus sepa-
rationis expectat in his, quæ anno eius incidunt.
Quod secus est in usufructuario, qui ius separatū ha-
bet & respectum ad ipsius proprietarium, & limi-
tatum ad perceptionem. Itaque de futuri temporis
tractu se non intromittit, & ius eius moritur cum per-
sona, nec perceptionem videt mortuus. Hæc pluri-
bus Alber. l. defuncta. D. de usufruct. quo loco huius
rei tractatio perpetua est.

NOTA 37.

*Quid si pendente conditione redimendi emptor decedat, an ra-
chatum debeat.*

° *De deced.* De possessore intellige, & secundum di-
stinctionem quam diximus in glol. verb. *ayant droit*.
Quod si duo ligant de feudo hereditario, ille conue-
niendus est, nisi Dominus malit finem litis expectare
& victorem convenire, quod Molin. agit. §. 22. q. 45. &
46. Quod vero dicitur *de deced.*, intellige etiam in linea
directa & ascendente, quamvis multæ alia Provincia-
rum Consuetud. repugnent vt Paris. tit. de feud. §. 2.
quia statutu de soluenda gabella ob hereditarium con-
tingentem, non porrigitur ad eam quæ filio obuenit à
patre, vt Angel. l. mol. Cum probant l. in suis D. de
lib. & posth. vbi Lancel. Decius contra Alex. lo. Plat.
in proem. insit. Mol. d. §. 2. & diximus sup. glol. verbi
et *antri ayant droit*.

An vero proprietarij aut usufructuarij sit onus vfu-
fructus, quæ hic questio incidere poterat, dicemus D
Art. seq.

Sed valde velis questio de eo agitata est, qui deceluit,
qui feudum tenebat subiectum restitutioni, cuiusque
res non erat incommutabiliter, veluti si forte sub
conditione redimendi emerat, quod nondum euenerat, &
potest accidere, vt res & feudum huius legi subiectum
per plures manus ambulet. An igitur si quid tale inci-
derit redemptionem debeat per mortem saltem pos-
sidentis. Dubium facit, quod res non videret incommu-
tabiliter fuisse mortui, nec ista verba *des heritiers du
decedé* in totum verificari, cum redemptione & resolutio
contractus expectetur ex cunctis; quid vero si etiam
potius certam resolutionem fore, vt quia res prohi-
bita alienari, & sub certa lege, aut temporis cursu
resolucenda interum alienata est, & certum est tempus
extinctum quandoque. Et videretur medio tempore
alienatio facta non valuisse, & omnia ex conditione
retroactiva resolui, & ad nihilum reduci, & *des heritiers*
& ideo nec redemptionem deberi. Sed tamen deberi
contra est responsio. Quia interum vera emptio & alie-
natio est, & res manui mutat, quamquam sub condi-
tione resolubili, quod nos fere tractauimus Art. 64.
Ideoque attento præfati statuti verè Dominus
feudi mori dicitur, cum is moritur, qui sub tali condi-
tione emerat, & fieri potest vt non redimatur. Nam re-
stitutioni subiecta interum heredis esse constat l. ge-
neraliter D. qui & à quib. lib. manu. l. i. §. serui appella-
tione. D. ad Syllā. & de ea disponente posse quamquā
resolubili & sub eadem conditione, & lo. Fab. Bart.
Bald. & Com. notant l. vlt. §. fin. autē. C. Com. de legat.
Neq; enim effectus dispositionis irritatur, quo ad præ-
sens, sed quo ad futura in præiudicij restitutionis aut
conditionis redemptionis. Itaque & vulgata est sententia,

si statuto de alienatione gabella debeat, de ea que
hoc modo facta sit, deberi. Bart. l. serui legat. §. i. D.
de legat. 1. Bart. Angel. l. Marcellus. §. res quæ vbi &
Alex. D. ad S. C. Trebel. Bertrich. tract. de gabell. par-
te 3. o. clau. partis q. 32. Atque ita iudicari est aliquan-
do adesto *entre le Seigneur & Appigné, et le Presteur du
Roy à Rennes, en l'an 1565. Et depuis en l'an 1567. entre la
Desue du Plessis Baradul, et la dame de Guemadenc heritière
de Beufnes. Molin. §. 22. q. 39. & 40.*

NOTA 8.

- B 1 *Cuius anni fructus debeantur.*
- 2 *Quid si pendente rachatu subrachatus accidat.*
- 3 *An Dominus teneatur stare colono vassalli.*
- 4 *Quid cum duo eiusdem rei rachatus accidunt eodem anno.*
- 5 *Quid si bannum inducitur tempore rachatus.*
- 6 *An Dominus cogere possit vassallos ad debita feudalium iure rachatus.*

P *D'une année.* Sed quaeritur cuius anni fructus de-
beantur, an anni excepti & currentis cum relemum in-
cidit, an sequentis, an vero oblationis vassalli, an Domi-
ni, an vero vassalli infinita si electio Longa ea de re di-
stinctio instituitur à Molino §. 33. glol. 2. Sed quæ ar-
gumenta colligit ea ducit à ratione Cōsuetudinis loca-
lis. Ideoque extra eam vim nō porrigunt. Noster vsus
de anno apertura feudi, id est, mortis vassalli sentit, vt
& d. c. si propter de re script. in 6. vbi Anch. appositè
ad huc locum. Nam fructus ante mortem collecti aut
separati, aut quorum dies cessit heredibus defuncti
debeantur. Sed si quos post mortem auctoritas mortui
vassalli perceperit, si copiosiores sunt, potest eos Do-
minus cōdicere; sin pauciores, potest annum futuum
cūm videbitur eligere, nisi vassallus oblatione præue-
nerit, & Domino denunciauerit vt colligeret, quā-
quā si vassallus ipse collegerit omnis defunctio eius ex-
cluditur, nisi quod de nunciacione premissa, nō plures
reddat quā quos collegerit, nec alterius anni in quo
id quoque intelligendum vltimum moram nocere, siue
vassalli in restituendo, & cuius anni, quod ipsa verba
quæ ad Dominos diriguntur, indicant, cum dicit *pre-
dunt et leueront les fructs*, ex sententia Bart. l. i. ita. §. vlt.
D. de legat. 1. Cath. l. Lucius citio. D. de legat. 1. & de hoc
Articulus Pistacensis 114. Sed denunciacio interpo-
sita Dominum vassallos adtingit ad annum certum
& currentem. Sed & si tamen præcox annus fuerit, vt bis
vno anno fructus colligantur, vnus tantum anni de-
beantur, ex dictis Bart. l. diuortio §. quod in anno. D.
sol. matr. vbi Raph. Cui. l. fin. l. mol. Bald.

Quaritur vero Mol. si cūm Dominus anni vnus fru-
ctus elegerit, & huiusmodi casu perissent, an alterius
anni possit petere & putat posse §. 39. quod verum est,
cum indeterminate vnus anni incerti debeatur, scilicet
si certi & determinati, & tradunt Anch. & Archid.
Dom. Franc. d. c. si propter. Panorm. c. si significauit.
ext. de iudic. quod & ratio luadet, veluti & tra-
ditur de obligationibus in quibus genus, quod in
obligatione est, petere non potest, l. in naue Iaphedi
D. locat. l. incendium. C. si certi. per. Quod secus est,
cūm de toto genere obligatio ad vnā speciem ascrip-
ta est: Nam eius interum soluitur obligatio, & ea
petente liberatur debitor. Itaque vix est vt in eo ca-
su, cūm scilicet Dominus incertum annum electione
P ij

certificavit & obligationem generis ad speciem arctatur, sententiam Molinari probem, cum periculo eius euentus fructum esse debeat, si post electionem & optionem penitent.

Sed casus controversus: Quid iudicandum sit, si pendere rachat alius secundarius (subrachatum vocant) incidat. Cuius fructus esse iudicari debeat. Nec dubium quin subrachatus eius sit, qui rachatius habet, cum hac sit mera obtentio & fructus à causa fecit & mutatione vassalli inferioris descendens. Sed maior dubitatio pro portione debeatur, præsertim si ponimus de sorte vltimus rachatius, subrachatum incidisse, hoc est excurrere rachatius tempore subrachatum incepisse. Et Molinæus quidem putavit totum subrachatum debetur, cum vel una tantum hora rachatius superfluius totum subrachatus incidit, quia luc fructus momento accedat adeoque perceptioni actuali non expectet ex his, quæ ante dissiderimus. Nam quamvis subrachatus vltimus fructus integri anni continetur, sit tamen id respectu perceptionis in fundo seruente, sed respectu acquisitionis omnes vno momento & puncto mortis vassalli debentur, sine tractu aut alio tempore lapsu. Itaque temporis ratio hic non est spectanda, sed id momentum tantum quod incidunt. Quæ ratio quamquam per se vera est, tamen falso indistincte applicatur usufructuario, cui rachatius deberi præsupponitur, & Nos ante eam conclusimus.

Nam quamlibet usufructus in hoc legato, siue contractu, siue lege momento pro pluribus annis, immo toto vitæ tempore acquiritur, tamen allegari habet executionem ad perceptionem & successionem temporis: Ideoque iuxta mortem usufructu, nisi iuris porrigatur ad fructus futuros non perceptos etiam ante factos. Sic ne usufructuarius fructu dominantis debet ius sui porrigere ad eos fructus, qui incident post rachatum finitum, siue à fundo dominanti in rachatu suum seruente in subrachatu percipiuntur. Alioquin dicendum esse Baullium vi rachatus aut usufructus anni vltimus ei solvendum pro decem & novem annis, cuius anno incidit Baullium, si ratio Molinæi valeat, et tamen momento quamvis Baullium pro toto tempore usufructuarius vltimus anni etiam usufructu finitum deberetur, quod perquam absurdum est, & conductori vltimus anni pro tanto baullij tempore debere tantum momento acquisitionis & semel debere. Ergo sic habendum usufructuario non plus iuris esse in subrachatu quam rachatu ipso, sed perceptio expectatur ad acquisitionem, quæ conditio est usufructus, sed momento sui totius temporis subrachatus acquiritur, nec successionem temporis licet usufructus à perceptione fructuum expectat, in quibus rara temporis spectatur in ciuilibus quidem, aut tempus separandi in naturalibus, quod si usufructum finitum incidit secundo incidit, & præparatum est.

Et vero controuertitur, si Dominus incedente rachatu reperit feudum à quo debetur locatum, vel affirmatiuè à vassallo mortuo; An stare colonus teneatur. Exstat hac de re species Consuetudinum cautiones Paris. c. 8. Anket. c. 12. Consom. c. 132. Pictau. 136. & seq. quæ opinionem Domino tribuant an stare velit, an meliorem conditionem querere. Id quidem ubique obtinere debere puto: Nam cum rachatus lex & necessitas à conditione & causa antiqua insecu-

rationis & multitudine pendeat, & radices habeat sequitur subsequentes omnes antecedere debere, & his omnibus antecesse, quas vassallus spontanea obligatione & commercio contraxit & reloluto datione ex causa antiqua, ius quoque accipiens resoluat, quod Bald. tradidit. rursus tæ quib. modis. amittit. Quod & tum quoque Molinæus putat, cum feudum ex defectu (vt loquuntur) hominis præbendum: Nam istud quoque ab causa antiqua proficiscitur & radices ducit, quod ille agit Art. 40. num. 2. Traq. in retract. conuincit. q. 1. num. 14. Secus existimant in his causis, quæ vltimo accedunt, nec originem ducunt ab antiqua concessione, sed accedunt feudo iam concessio velut in comissio ob solutionem, in consociatione ex causa delecta vel ob causam ingratitudinis. Quia cum ex eiusmodi causis feudum ad Dominum reuertitur, retractus non respiciunt, nec ex causa de præterito aut retroactiua, sed tamen eo statu in quo reperitur applicant cum suis causis, & hypothecis præcedentibus, quia causa reuersionis non est innata contractui inodationis sed agnata et iam insecutæ. De quo rectè Molin. q. 30. q. 12. & 13. & q. 36. glof. 1. num. 67. & 8. & Per. Ratus in Cons. Pict. q. 16. vnde consequitur, vt hoc casu de quo inquirimus, liberum sit Domino non stare, in posteritatis necessitate habeat, sicuti & de eo dicimus, qui nullus est in possessionem causa rei seruandæ, qui si rem locatam reperit, alterlocare non potest, quia causa rem afficit in eodem statu in quo est, nec retractationem habet, de quo tex. in veniendū. q. si fructus. D. de bon. aut iud. possid. Hæc generaliter in omnibus & hypothecis omnibus locum habent, & in representationibus pensionum, post se aduancet quæ non præd. à fœderis si le seurs du fœdes donneur ou font tenu aduancier. Id à causis præstentibus aut antiquis requirendum.

Quærem in casu conuerso. Quid censendum, si Dominus feudum pignus iam in triennium locauerit, & post annum contingat præstensionis causam solui. Quo ad vassallum dubium nullum esse potest, qui rem resoluta causa resolutam & locatam, sed quo ad conductorem pro recursum interesse dubitari potest non sine causa. Doctrina est sententia id ab qualitate expressæ in locatione pendere: Nam si Dominus simpliciter rem vt suam, aut saltem indebitè & sine præstensione temporis aut expressione causæ locauerit, de emptione teneatur conductori. Sin expressit causam fore ob defectum hominis, vel rachatum, vel defectum catalogi præstare debet causam præstensionem verâ esse. Sed si vassallus obligatione nuntum præstensionem soluerit, tum quoque locatio soluitur & conductor de emptione non agit, quia scire debuit expressione causæ eam talem esse, quæ conditio fuit subiretur resolutioni rex. est expressus li. si quis dominum. §. 1. vbi Bart. Bald. Cast. Alb. D. locat. Mol. §. 1. glof. 8. id verum in usufructuario, marito, Domino feudum locante. Ideoque id usurpare solent in his locutionibus, quæ ad extinctum locatorem hinc de eorum hominis, qui criminis postulari ad diem non adfuit: Nam li. postea affuerint præstensione exempta conductores, cedere conductio coguntur, quia cognate debebant hunc esse rei & materia conditionem, & contractus qui gereretur; Ideoque & sabinelegi & subandri etiam id expressa non sit, & a seculo iudicatum est.

Sed præsupponimus Dominum, qui stare colonus non tenebatur re in triennium locata, pensionem prius anni ab conductore recepisse; An videatur locatorem approbare, ita vt nam inde expellere nequeat. Et quo potius eadem receptionem, si sciens de totius triennij loca-

locationem receperit, habere implicitam ratificationem actus & locationis, quæ quinquam alio nomine facta sit, transfundatur tamen Dominum per receptionem & ius fructu translatum. Alioquin si necesse sit vnius tantum anni intelligi continuationem, ut in rubricis l. item queritur, q. qui impleto. D. locat. quod & Mol. inquit §. 40. num. 1.

4 Sequitur nobilis controversia, cum eodem anno duo rachaturs, aut redemptura incidunt, & singulum patrem Junio mense mortuum esse ante preceptos fractus, sibi Novembri post omnes collectas; An hic duo rachaturs debeantur solidi & integri duorum annorum, pro rata temporis, an concursu confuso fiat. Res est valde controversa, & vix est digna Providentis pluribus questio, quæ expressa dispositione dubitationi eximeretur, & sine statuta constitutione acciperetur. Est itaque Prætorum Consuetudo assensu cautum Art. 134. & 168. Turon. tit. de rachat & Ventis, Art. 6. Censu. Art. 119. Aiden. 123. Blesens. Art. 92. quæ plures rachaturs deberi volunt, solidos quidem, sed priorem sibi cum secundum aperitur, atque ita prioris cursum posteriori intercurrenti insinibere. Sed illæ quidem locorum leges sunt, idcircoque suis locis includuntur, nec vltra vires protrahunt. Argumenta colligi possunt, quod in materia beneficii & Pontificum Constitutionibus, quibus amatas ob vacationem beneficiorum debet constituitur, huiusmodi traditur, si beneficium vno anno his vacante, vnam tantum annuatam deberi, quod est in pragmat. sanctione constitutionum §. item quod si Ecclesia ubi glol. verbo soluantur ut. de annat. eadem glol. prag. ut. de pignori. cult. diu. c. 1. verbo trahunt. Sed tales sanctiones cum mere positive sint, nec rationem vllam habeant præter voluntatem constituentium, magnam vim non habent ad quæque aut demonstranda, aut persuadenda, cum nec Canonici sine nec ciuili iuris consilio. Adde quod de alieno rachaturs parum caute, quod nullus videtur aut rationabili de causa, facili sit indulgentia, & lenis iactura de alieno remittentibus. Idcirco his beneficiis Canonice, putant quæ vacationi beneficiorum indicuntur, necesse eodem anno vacante beneficio amplius quam semel per possidere, quod Philip. Francus notat d. c. li. propter. Sensit idem hoc ipso redemptionum casu Molan. §. 22. q. 38. num. 13. & §. 55. glol. 1. num. 21. Nos contra sententiam sequimur quinquam (scio) manus plausibilem, & duos rachaturs deberi putamus annorum duorum. Mouet utris theoriam nec illi vulgare, quia traditur quoties aut cause & diuersis fontibus concurrunt, & in idem tempus succedunt, ex tempore eas ordinant, ut vna post aliam currat & effectum habeat subordinatè d. c. li. propter, ubi Io. Aud. Auchar. Dom. Franc. hæc tradunt per l. in operis D. locat. Idcircoque si quis sine determinatione inter temporis certis, relegatur sine decennium, si intra idem tempus alius debet committere, cuius pena sit item decennij relegatio, secundum decennium post prius perfectum subordinari, de quo sententia est Bart. l. in Senatusconsult. §. vlt. D. ad Turpil. Alber. l. vlt. post. Bart. C. de repud. hered. item l. si maritus. D. de adult. Idem Alty. prima parte statut. quest. 165. glol. elem. 2. in glol. penult. de Magistr. glol. pragmat. d. verbo trahunt, & si huius sententiæ sensio Io. And. repugnat. c. cum in causis. ext. de elect. Additur ratio altera, quoties persone plures non eiusdem gradus vocantur ad ius aliquod cum temporis limitatione, intelligendum tempus subordinari vnum post aliud, nec confundi, quod Oldrad. tradit Conf. 237. Io. And. addit ad specul. tit. de conce. præbend. per l. si plures. D. de bonor.

*Hæc ipsi
Censu
Paris
art. 168
249. An
no 1462.
cum me
mori
Chorod.
R. p. lib.
9. R. p.
76.*

Argentæ, in Conf. 111.

A poss. Adiciamus & regulam, nunquam plurium delictorum concursum habere, ut vnius impunitas tribuatur l. nauquam. D. priuati delict. Nec vnam præscriptionem adulectij accusationi oppositam, valere aduersus incestum, si cum adulectio incestus concurrat l. vni pallam. §. præscriptione D. de adul. Quinetiam traditur, si due delationes ex diuersis causis oriantur, veluti si altera à lege, altera à conventionem proficiatur, impossibile esse alteram ab altera consilium, sed alteram alteri subordinari, & vnam post alteram currere, quod Bald. art. vlt. paulo ante fin. C. de execut. ruiud. Idcircoque obligatio ex contractu pecunia cui decem dies dilatoris datur ex l. promissio fidei §. 1. D. de constit. pecun. non adini quadrimestre quod iudicari faciendis dari solet, & generaliter tempora à diuersis dispositionibus statuta non consilium concursu eiusdem subiecti, arg. l. generaliter. D. de fidei. libert. Item est nouum. Dale act. empt. Idcircoque cui competat honorum possessio ex capite vnde liberum intra annum, si ea exclusus sit, cui vnde legitimus quoque competit, alium annum integrum succedere intra quem vlegimus petat, quia due diuersæ cause non extinguntur concursu sed subordinantur, de quo Doct. glol. l. si emancipati C. de iur. & fact. ignor. Oldrad. Conf. 213. incip. factum tale est Collata. Bart. Conf. 129. incip. quidam habuit Bald. Art. Cast. Alex. Salys. Cornet. l. l. licet. C. de iur. delib. Raph. Cum. Alex. Cast. Aretin. l. quando quæ est. 2. & Cast. Aret. l. pantomus D. de acqu. hered. Bald. l. Cum. l. vlt. C. qui admittit. Alex. Conf. 89. col. 2. lib. ij. incip. viso puncto & Conf. 84. lib. j. Facit etiam Bald. sententia l. Amylus D. de minorib. ubi putat contractu facto cum præscriptione temporis, deinde de propagatione ex intervallo facta, veluti de duobus contractibus & causis diuersis iudicia duo deberi nec confundi. Adde nec confusionem duarum causarum fieri posse in persona patiens, respectu agentis quidem, sed utranque causam in suo robore durare, & vni suam oblinere. Itaque si debitor debitori succedat neutrum debitum eluitur l. si duo §. Item si duo. D. de solut. l. generali. D. de fideiuss. Sed debitor debito committitur, & accedit, nec obligationes passim confunduntur per concursum d. l. si duo. Quod ne in nostro quidem casu posset accidere: Nam cum Molan. ubique statuat rachatum inter eos singulos committere, qui momento & puncto mortis validè acquiritur, & pro toto anno debeantur, etiam si vltimo fruendi tempore cuiquam acciderent & consummationem perfectissimèque ius produci, nec ab vltio futuro euenire pendere, aut quinquam expectare, non potest ex post facto ab illo accidenti non debitorum redacti propter accidentia ex persona debitoris, nec confusione extingui, cum confusio intelligi non possit, nisi ex persona agentis & patiens, ex persona solus patiens non possit. Nam interuentus cuiuslibet contingentiæ ex post facto non agit, aut aliter primam causam consummatur, & iam effectum sortitam, quæ nullam passionem recipiat causam posteriori, sine facto aut consensu creditoris cui ius est questum momento, pro toto anni tempore, sine respectu temporis succellit. Quod in illo axionate traditur, de dispositione quæ reddit ad causam à quo incipere non potui, quæ si consummata est, nullam passionem recipit ab accidenti etiam si ad causam deueniret, in quo consistere non poruerat. Nec quinquam mouetur Mol. rationes planè vagæ & fluxæ, quod cum erubis rachatibus mergi aut inutilis reddi proprietatis vallo non debeat, quæ plane elumbes sunt, cum hæc duorum annorum

fit inutilitas, & fit obveniente nullum bailium consi-
deret, quod toto minoritatis tempore tribuatur. Ad-
dit Molin. tam crebras mutationes fieri potius quam
naturam contingere videtur, qui non satis est erudita phi-
losophia Molinæ, nec Iurifconsulto conveniens, eam
emendare causam à sua causa, & docere Molin. ad
confirmacionem sententia sua debuit iure cavere ra-
chatum cum natura morte accideri debet, cum fito nō
debet. Et cum vero Consuetudinario tota ratio rachatus
sit in morte vallidis ex lege & conditione inuolu-
tata, inpre Mol. rachatus necessitatem excludit ab
suo antecedenti necessario aut ex genere aut frequen-
tia mortuum distinguit sine auctore, ac ne cum ratio-
ne quidem excludit licet opinor tati vox & sensus in-
prudens Mol. nisi quod genitri oratione usus esse si-
gnificat videtur potest dum calum augeat *ad hoc*. Sed quid
narrum accolumus; quæ & ipsa sunt significatione in-
tellectu quasi mores ingens inveniunt crebris quam
par sit, eam & diverso culpandi causam idoneam habe-
re nemo videtur debet, quod totis centum annis nul-
lus vallidis mortuus sit. Sic li Dominum querelam non
recipimus ex potestate cum morte, nec vallidis debe-
mus recipere, cum præsertim illi ab quo rachatum pe-
tunt tales mores vix fecerint ad successorem, que
rachatura debet? An habet quod beneficium mortem
accuset, qui sine morte non habuit quod suum deere
posset in hereditate? cum ante rachatus debeatur quā
illius heres sit, imo & si nullus heres sit, nec illi debui-
tū additionem hereditatis expectet, imo cum in he-
reditatem causam committat. Nec in consideratione
est, quod heredes ante mortem adveniant & inutiles sit
pro eo tempore proprietates, quod Molinæ movet,
quæ rachatus ab hereditate iure ante mortem nō pen-
det, nec vllam alterationem recipit personam aut iuri-
bus heredes, qui si vel momento temporis heres est
omnes effectus & consequentias hereditatorum iuri-
um trahit qui homines. §. qui illius. D. de solut.
Alio qui testata queritur, cum pater aut mater eo-
dem momento perissent, quis prior perisse præsum-
ptione iuris putandus esset, & cum connectatur illi leg-
is Lqui duos in principio, & §. D. de reb. dub. & §.
vlt. Quare denique sic statum rachatum morte cuius-
que debet, etiam si duo, tres, vel plures Domini feudi
anno vno successine moriantur, & invariabilem esse
conditionem iuris semel quæ sit ex eventu, ex regulis
iuris acti confirmatio advenient, & successine cur-
rere & subordnari, eam à pluribus mortibus, muta-
tionibus, & diversis casibus per se subsistentibus de-
beant. Quod ideo pluribus dico, quia non ignovimus
aliter à nostris, idque *non dicitur* vult dicunt, & eodis clas-
sibus nunciamus *pour le sieur des Croix contre le Procureur
general du Roy*, anno 1562. vlt. Orob. in quo secutos
apparet antiquam illam propensionem Iurifconsulti
qui in dubiis putabat non male contra fidem iudica-
ri non puto. D. de iur. fili. tametsi hic fidei dici non
debet, eam idus à lege beneficii, non principali for-
mana pendet, & omnium patronorum idem ius sit.
Et vicinarum Provinciarum Consuetudines in re du-
bia multum momenti attolere ad impellendum &
amplectendum interpretationem, præsertim cum se
quidam affilia aequant species ostenderet, & le-
mor sententia huc deverteret. Sed valeant præiudi-
cia nisi ratione & iure intantur, & nimum mani-
que interest per sepe quibus ista arbitris, quibus
item disceptatoribus, qua aduocatione transiguntur.
Nec ista obliuisci possumus nimum oculati testes
rationum.

Non dissimilis illa quoque controversia, si ut Nea-
poli adolia. (id est retrobannum) indicatur singularis

annis taxata eius assimatione. An si rachatus tempore
bannum indicatur, & assumatur pro eo, vallidis ultra
rachatum ad retrobannum teneatur, & sequenti anno
solvere debeat, cum duplicata fit debita causa, & ab
diversis fontibus descendat. Hanc q. Marti. Afflic.
agitat consil. Neap. 7. lib. ij. Nec ignoro quid fieri so-
leat, & receptum sit vlt. curial ad vulgatum subinde
ingeritur non debet & quem duplici onere graui qui
inutilis sententia est, cum ab duabus causis onerosis
& legalibus aut consuetudinibus onera indicantur,
quorum neutrum alterum extinguit & cōsumit, qui
tamen ille confundi existimat. Itaque & si alter fieri
soler subordinari ista onera debet, & de sequentis
anni fructibus solum, cum (vt diximus) consilio non
sit ex accidentibus in patiente. Secus tamen existimo
in baillo propter diuturnam bailly durationem & con-
tinuam fructuum perceptionem, & quia alia lex ba-
illy in quo debita realia ex ipsa lege & conditione fendi
imposita, & non ab ipso vallido, agnosce debet Do-
minus feudi, vt infra dicemus.

Quid vero in opululentioribus, de quibus infra, si
forte cōtingat anno rachatus Dominum feudi domi-
nans suum maritare, aut equitem fieri, aut quid eo-
rum occurrere, an eas rachatus fructum indicare pos-
sit. Extant hac de re Consuetudines & inter alias Lo-
dunens. Art. 17. tit. de rachatu.

Postremo querimus an Dominus suum feudo
sementi iure rachatus, possit vallidos cogere ad tra-
denda dimittenda, aut professiones feudales, aut
cedenda feudalia instrumenta & census & catalogos,
rentes & papies terre. Ac de his quidem de quibus
vallidum Dominus cogere potest fruendi gratia, *com-
me papies terres, & rentes & censues*, non est dubium *par
la communication*, hac lege vt constituit, quod Paris. Cōs.
disponit. §. 44. & Pictavi. Art. 128. hoc enim lex vult
& recipi non necessitate fidei debet posset. De dimitti-
tendis & professionibus, est Molin. idem putat. §.
17. glof. 7. non contento in perceptione annali rachatus
quidem, nisi quantum ad fructum perceptionem
necessaria essent, & tantum finis percipiendi. Nam
cum hac professiones proprietatem potius respiciant,
& perpetuum rei vtilitatem ad proprietarium potius
spectant, nec fruendi rachatus iure tradita vallidum
absterenda traditione exonerent aut liberent, nec
sufficeret impugnatio rachaturæ, nec quidquam eo-
rum que proprietatem præiudicant, aut iuri & debito-
rum continuationi, aut iuribus, nec quidquam eorum
quod annalem & temporalem fructuum perceptionem
portigeretur ad vallidum feudo ad eum reuocari, quod
Molin. statuit d. §. 117. glof. 7. & 8. Sicut nec retracta
vi iure rachatus, quis actus esse valde proprietarius
ibid. putat q. 9. & §. 54. q. 1. Sed hæc alibi.

NOTA 9.

Dispositio fructuum & annorum in sua cedenda.

¶ *Sancti loia rupper.* De arboribus grandibus differenti-
mus Art. 60 in fructu non esse eas, nec ad usufructum
pertinere. Ac tamen illas & annuæ fructuum
certis tractibus memorum nundationibus fieri cōtra-
git ab magnatibus, quæ appellatur *rentes ordinariæ*, vt
ita propemodum ad usufructum naturam & conditio-
nem accedant destinatione patronum, tamen verè in
fructu non sunt, quia natura tales arbores in fructu
non sunt, eam tali vltura rerum substantia confirmatur
contra usufructus naturam & destinationem, itaque
talis actus magis est proprietarius, quam usufructuarius
qui aliena re fruendi ius quidam habet, sed saluta rerum
substantia.

substantia. Nam quod interdum vñm ad lignationem, quodlibet appellatur *changeage*, interdum ad materiam, *pour baster, ou reparations*, cõstitui cõtingit, vñs fractus non est, & eius fines & terminus non minus excedit, cum ad heredes transiit & perpetuum ius sit prædictorum, & in suis terminis constitutionis oblectuari debet, & à creatione legem accipit, quod & Tiraq. tractat in retractione. *comptent*. §. 1. *glof. l. num. 23. Bald. l. diuortio. §. si fundum. D. sol. mat.*

Sed cum de cædua sylua nemo dubitet in fructu haberi, l. ex sylua cædua. D. de usufructu. mirum est in eo Consuetudinem huius, cõstitui Principem huius Sanctiæque auctorem. Sed tamen est ista res cæteris B quæque Pronunciis digna animaduersione visa, cum perspicere iniquam fore vassallorum conditionem, si cædua fructus omnes qui apud nos nisi sexto, septimo, aut octauo, anno percipiuntur in vñm rachatus annum incidere, aut stagnorem, quo necesse esset accidere (si sic fieret) vt pro anni vñus fructibus, plurimum acque adeo septennij aut nouennij totius Domini vñus haberet. Quare vt ci malo occurrerent fructus cædua sylua septennij totius, in portiones æquales diuidi quædam Consuetud. voluerit, & quæ vñus anni ex ea partitione esset, Dominio pendi, cuius tempore rachatus incidisset: Quæ ratio planè æqua est. Quæ de re specialis est Consuetudo Turon. tit. *des venes et rachats*, art. 4. *Andenl. art. 113. 117. & 123. Aurel. art. 83. tit. des fiefs, & artic. 95. Birtug. art. 5. tit. de feu. Picton. art. 139. & 140.* & quas alius congerit Molin. §. 1. *glof. 8. numer. 25.* quæ hæc de re alia atque alia ratione cauent. Ac eandem rationem nam olim interat Feder. de Sen. Conf. 110. incip. Martini tenuerunt. Quare mirum est de toto, Dominio nihil hic tribui de cædua, impetita sicut arbitror patendi fructuum æstimacionem in annos singulos. Neque enim est, quod hic quilibet puer de arboribus grandibus & sylua non cædua agi, qui casus esset de indubitabili, neque enim talis sylua vñlo iure in fructu est. Sed de eo statuere voluit de quo dubitatio esset, imo vero de eo, de quo nemo dubitaret in fructu esse: Nam diversorum generum species coniunxisset Consuetudo putanda non est, & eas que in fructu sint cum his que non sunt colligisse de determinatione æquali. Sed omnes eiusdem generis species expresse, vt que Consuetudo comprehendit nollet, intelligeretur, ab equi fructuum nomine & iure comprehensibiles: Atque aliquando est iudicatum à Curia nostra Parlamenti. Proinde cum de sylua cædua mentionem facimus, de ea intelligimus quæ vñu & destinatione patrisfamil. talis sit, nec enim solus vñus sufficit, si natura repugnat, quo ad Dominum quidem feudi, vt consequentiam ad tertium producendam ad hoc, vt res talis videri debeat aut iudicari, quod supra in ventis ordinariis tradidimus. Itaque concurrere debent vñus & destinatio: quare si vassallus tempore solito syluam cadere omittit, hac mente ne amplius caderet, & vt adolefceret in ipsam grandem, non iam cædua est, nec usufructuario cedit, si cedere tempus moriente vassallo transierat. Quod cum in toto dicitur, & in parte quoque eadem ratio putanda est, velut accedere solet, *aux relox, aux baillieaux, aux censures des castles*, quæ cædi ab usufructuario nec possunt iure, nec debent mutata conditione per destinationem patrisfamilias, quod Cõsuet. Aurel. Andenl. & Cenon. expresse statuunt, facti. l. sylua cædua. D. de verb. signifi. l. diuortio. §. quod in anno. D. sol. matrim. vbi Docl. Alciac. d. l. sylua, ergo nec hæc quæ vñbraculorum causa habetur ad camerata aur ingata opera. in fructu putanda erunt, nec cædi poterunt, nec magis quam vinum, aut fe-

A rubacea quælibet, quæ ropiarij ornamenti causa habentur.

Sed seposita etiam Consuetudine succurrit inquirere, quid indicandum sit, si cum sylua ea dua esset, atque ideo in fructu haberetur, Dominus fructu, qui aliqua de causa fructibus feudi seruientis finitur, cõpetere syluam cadere, cæmque maturam aut fortè lignum venderit, aut partem aliquam, sed tamen ante casum fructus colligi cæpi sunt, vt vt Dominus iure in futurum excludatur, *apres reuersion la coupe encommence, ou bien le temps de couper venu & passé ou le temps de pècher, voire la bonde se leue.* Et Molinaus putat fructus Domini esse, quæquam nodum perceptos, quia cum fructus colligi cæpi sunt, pro collectis habentur, præsertim post maturitatem. Id idem. §. 1. q. 8. *glof. 8.* Sed hic locus tractatur est à nobis sup. art.

NOTA 10.

Piscatio in fructu est.

Pescher est ang. Piscacionem quoque in fructu esse nemo negat, quo quidem tempore ex moribus regionis fieri solet, est enim illa lex piscacionis in lacubus quidem l. hmes & l. libra vbi Bart. & Alex. ad eum. D. de act. empt. Nam pisces qui in lacubus & stagnis (vt loquimur) habentur vt crescant, & propagentur, fructuum penduntum loco habentur, & pars fundi censentur vt immobiles: eum piscacionis tempus aduenit pro mobilibus habentur & inter fructus maturos, cum vero etiam capti sint vt afferuntur cupis, dolis, scialus aut lacunis pro fructibus iam perceptis, & veluti à solo separatis, ita vt solo non cedant, quod rectè Consuetudo Borbon. discriminat. *art. 285. & 374. Boeri. in Conf. Birtug. tit. des fiefs, §. 1. Chassan. tit. 4. §. 2. Cod. Burg. Mores cumulat. Tiraq. in retractione §. 1. glof. 7. numer. 19.* Adde Papam. *decisi. delph. 51. Zaz. tit. de fer. vrb. parte quarta col. 1. Molin. §. 1. glof. 8. numer. 17.* Et si post epistoliorum apertionem, si quidem tempore congruo nec anticipato hant, pisces pro mobilibus & fructibus si paratis habent. Sed tamen propagare debet qui finitur. l. cum debere. D. de fer. vrb. præd. l. usufructuarium. §. in venariis. D. de vñs. Idque per singula piscium genera. Ergo nostra hæc Consuetudine hæc species fructuum, & quæ inter fructus sine dubio aliqui habetur, excipitur à rachatus iure.

NOTA 11.

1 Cur ius venationis non cadit in rachatum.

2 Ius de possionis, glandes, &c. in rachatum cadit.

3 Columbaria iure cuius incidunt in rachatum.

Courir en venant ny en forest. Nam alibi venari Dominus feudi, vt nec alius quilibet prohibetur. Ne illa quidem animalia & feræ, quæ vñariis includuntur, à fructuum nomine, auriure excipiuntur, d. §. in vñariis, dummodo per singula annumantium genera numerus finito usufructu fructuario repræsentetur qui sine usufructus initio, quo iuris æquitas etiam non seruaretur, ac ne seruari quidem posset, exilimo causam Principibus fuisse, cur in totum ius venationis eximerent à rachatu, ne crebriores ea de causa lites & rixæ eximerent, quia nobilitas hæc sibi consuetuari magni facit, & difficilis æstimatio comra facti est. Sed nec eorum quidem, quæ in syluis vagantur, nec sunt incluse captura permilla est Domini feudorum; quæquam asperè plerumque & impotenter etiam citra ussequendi id sibi arrogare potentiores, quod quam iure

non faciant hinc apparet, etiam si fruendi ius haberent. A
formam. Iure quidem civile in his usufructus non
confilicet cum capientium sunt. d. usufructuarius. l.
3. §. item feras. D. de acq. poll. c. idque verum etiam si
in alieno caperentur, quoniam prohibendi Dominio
ius sit, si re integra aduenienti videntur. l. diuus. D.
de seculit. ruffi. p. r. d. Ergo exceptum est a condicio-
ne & natura fructuum. Sed ius id quidem satis est.
Nam cum hic de censibus fructibus meminerit in
sylus, quid censendum sit, si etiam alij nemorum
fructus sint, veluti putendae glandis, aut multarum,
que Dominis committuntur ob depaltis sylvas, aut
causa ligna, aut exportata de possessione dextris & ameder.
Tu sic habere exceptionem de regula in exteris condi-
tioni regulam, & cum de perceptione fructuum, quae
rachatus nomine & iure debentur, p. r. c. & causa
sylvarum exceptatur, ceteros fructus omnes in rachatu
causae & venite, & Domino debentur, veluti pascen-
dae glandis aut granum, quod Pictio. Conf. Itatut
arr. 149. aut aucupij, veluti fideiularum in nemore
Bretillano accipitur, aut si quid tale est, praeter eas

multas quidem quae propter aut causa, aut exportata
ligna indicantur, nam haec ligna ipsa representant &
aestinationis loco habentur, de co. subiecto, de quo
nullum fructuarius est. Ideoque nil in eorum nomi-
ne debetur, vt nec de re, sic, nec de aestinatione, aut
multa. Cetera praeter lignum & aestinationem in
fructu sunt, & fructuatio debetur. Sed minus hic
columbarij non esse mentionem factam, cetero ratio
eandem plane sit quae pascendi in thagis aut venandi
in sylvis. Nam inter fructus haberi constat. l. naca-
rum. §. pauonum. D. de acq. rer. dom. l. 3. §. feras.
D. de acq. possel. Ita tamen vt supplementum & sub-
stantur ad propagationem d. §. in viuariis, & d. l. cum
deberi. loc. hab. §. in his ius. Inst. de rer. diuis. Gaud.
q. 218. Mol. d. glof. 8. q. 7. & Consuetudines supra-
dictae inter fructus connumerant. De quo cum Con-
suetudo nihil traiecit relictum videri debet in dispo-
sitione iuris communis, & in fructu esse & haberi, & Domino
deberi haec lege vt sufficiat, & moderare & p. r. c. 67.
solito patrisiam. morte vtatur. N. L.

ARTICLE LXXVII.

ART. LXX.
NOV.
CONS.

Et si ledit decedé auoit baillé à ses lueigneurs quelque heritage, ou
douaire à femme, le Seigneur ne prendroit les fructs ne les issuës de
l'annce des terres, que les lueigneurs ou la douairiere tiendroient,
iusques à ce que lesdits lueigneurs ou douairieres meurent. Et apres
le deceds desdits lueigneurs ou douairieres, ou des hoirs de celuy qui tiendroient
de l'heritage dudit decedé en lueuegnage, le Seigneur en prendroit la iouissance
d'une année, comme l'année dessuédite.

Et si dictus d. fructus dedisset fratribus secundo natis aliquem fundum, aut doariam mu-
liri, Dominus non possit sibi vendicare fructus nec redditus anni fundorum, quos secun-
do geniti aut doarie teneant, donec dicti secundo nati aut doarie moriantur. Et post
mortem dictorum secundo natorum aut doariam, aut heredum eius qui fundum dicti de-
fructi possideret minoris natus permissu, Dominus sibi vendicare possessionem vnius anni,
ut annus supradictus.

NOTA 1.

- 1 solutio rachatus differtur in diem mortis fructuarius.
2 Morte vassalli rachatum debetur, sed differtur solutio,
etc.

1 Ne prendrent.] Hic cu diligenter animaduerte, diem
apponi praestationi & solutioni rachatus, non substi-
tuit obligationis consuetudinaria, quod si fieret debi-
ti ipsius substantia impeditur vsque in diem, quod
hic aliter habet. Nam pure & simpliciter morte pro-
prietarij rachatus debetur, sed solutio, ex actio, &
exercitum actionis differtur in tempus mortis eius
qui fructus. l. ex his. Cod. mand. dies legat. ced. Bart.
& alij. l. talis scriptura, & l. si cui legatur. c. 1. D. de legat. 1. Nec contemnenda illa animaduersio à qua ac-
cidit, vt si quis tempore mortis proprietarij vsum-
fructum habeat fundi dominans, aut cōductor aut
firmarius sit, rachatus i debetur, etiam si tempus
conditionis finitum sit cum moritur, cuius morte so-
lutio facienda est. Quod ego olim Iacobo Alborno
Marescallo Francie respondi, cum ille principali be-
neficio Ploameli vsumfructum obtineret, & racha-

Cum morte Claudie Fuxensis viduae Comitissae Laulli
peteret ratione ditionum, quae illa doarij iure sub
Ploameli ditione tenebat: Negari posse, quia quo
tempore Laulli Comes Claudie maritus decessisset,
Ploameli ditione tantum in manibus Regis esse,
ideoque iam tum debitum, diuitem ditione iure solu-
tionem, quae morte eius peteretur. Nec eius, qui
tum vsumfructum haberet, vllam rationem habenda-
ri, quia ab eo tempore obligatio non inqpietur, sed
executio peteretur tantum. Quare si quis ius fructu-
fundi dominans habet eo tempore, quo vassallus mori-
tur, totius anni rachatum habere debet, cum acci-
dat etiam si tum vsumfructus finitus sit, si toto anno à
die rachatus debiti, id est, mortis vassalli vixerit, vna
percepturus rachatum integrum fuerit, nisi doarij
distribuit, secus si parte tantum anni vixerit, quia tū
nulla doaria intercecidisset, tamen integros fructus ha-
biturus non erat. At proprietarius omni casu totum
solidum rachatus habere debet, quoniam non perceptione
vt vsumfructarius, sed consuetudine totius rachatus
mortem acquirit, nec perceptionem fructuum ex-
pectat, vt fuis faciat, & hic fere legalis quedam surro-
gatio

gatio anni subsequens mortem doctae loco anni subsequens mortem vassalli. Itaque idem iuris est, de eo quod de alio, quod magis opere animaduerti oportet, nec res est obvia.

NOTA 2.

1 Spontanea vfructus constitutio non differt solutionem rachatus.

2 *Que les l'enseigneurs ou la d'officiere tiendroient.* Hi duo casus speciales sunt, et si qui similes dici possunt quod non puto; sit autem hoc ratione necessitatis, & obligationis legalis, quia maior nam alitragitur ad portionem assignandam minori natu, & doctae. Ideoque Consuetudo rachatus differt, exactione sumpta a facto heredis necessario, in tempus mortis secundo nati & doctae, qui fruuntur parte feudi, de quo rachatus debetur. Proinde alia causa esset spontanea & voluntaria constitutionis usufructus, veluti pro pecunia facta, neque enim talis usufructus differt solutionem rachatus per mortem proprietarii debiti. Neque enim vassalli factum spontaneum praedictum adferre debet Domino feudi dominantis. Ideoque si prior Annas Montemorentianus mortuus esset, retentione usufructus ab Lauallio Castrobenientij donatore facta, non impedisset rachatus solutionem ex morte Montemorentiani proprietarii, sed prius debitus esset, propter spontaneam alienationem; scens in usufructu ex necessitate constituto, & ex facto praedecessoris & iure antecedente, vt in doctae & paraggio iniurius assignato, quia de solutione differtur. Sed & hic advertendum de constitutione usufructus nullum rachatum deberi, quod iussu Molin. exigit. §. 25. multominus apud nos, quia morte solum debetur.

NOTA 3.

Rachatus onus est ad usufructuarium, an proprietarium spectet.

Sed hic quaeritur, cuius onus sit rachatus, an proprietarii heredis, an eius qui usufructum habet. Quaestio non sine dubiandi causis iure quidem nostro, cum post doctae & secundo paraggio mortem rachatus differtur, ad hoc vt de ipso fundo soluantur ad proprietarium reuertitur, videtur consuetudo proprietarii & rei ipsi indixisse, & Molin. in doctae idem putauit. §. 22. quast. 48. Consuetud. Syluancensis fecerunt. De ceteris usufructuariis distinguit, an rachatus spontaneo facto proprietarii contingat, veluti per contractum, qui casus nobis euenire non potest vt inf. art. leg. vt tum ad proprietarium agnosci & solui debeat, sin casu vt morte usufructuarii id onus esse, vt apud nos foret, & Cenomanensi Consuetudine statuitur, art. 39. Contra sensere Boët. §. 6. tit. de feud. & Classan. tit. de feud. §. 1. gloss. 1. quia scilicet onera, tributa, & quaecumque alia, quae pro iure usufructus querendo inducuntur, ab proprietario debeantur, sed iam habito pro usufructuario, ab usufructuario deberi. Molin. §. 37. gloss. 6. num. 4. per l. quarto vbi Bart. D. F. de usufr. legat. gloss. l. his verbis. D. de leg. 3. l. si pendentes. §. si quid cloacarii. D. de usufr. & quos fuisse Boët. congerit. d. §. 9. quam sententiam Molin. sic rescellit, vt intelligi debet de oneribus praeteritis non futuris. Atque aliter sentit, & cum secundo nati non doctae ius non habeant fruendi, nisi deductis debitis rebus, & quae rema assunt, eorumque causam antecedunt, puto eorum heredes post eorum mortem, cum usufructus extinctus est, pro ea rata ad rachatus contributionem Domino generi, pro qua heredes

A fuerint doctae iure, id est, pro tertia perceperint, & si proprietarius solidum soluerit (vt compelli potest) pro his portionibus repetere posse. Nam cum rachatus ius & doctae antecedit, & ius secundo natorum & hereditatem minuat, qui fieri potest aut debet, vt nihil eo nomine illi debeant cum reale sit debitum. Nec moueri debemus, quod tum doctae & usufructus finitus proponitur: Nam id onus pro usufructus iure praeterito, & ante debito praestatur per subrogationem anteriorum, vt diximus ad causam & considerationem usufructuarii, qui reals debiti partem debet agnoscere pro rata, qua fruatur. Proinde, ne in casu quidem mortis, hoc est, cum casu & sine facto proprietarii retentionem aut rachatus accedit, probandum Molin. i. sententiam puto, si indistincte accipit, vt scilicet id onus ab usufructuario agnosci debeat, sed tum deum, cum usufructuarii usufructum habet ex causa onerosa, & proprietarius praestare tenetur frui licere, alioqui si ex causa lucrativa habet, usufructus & usufructuarii id onus esse, cum Molin. o puto, cum talia onera post usufructum iam constitutum eueniunt. Conf. Bitang. usufructuarii quolibet eximit ab onere art. 18. tit. de fess.

NOTA 4.

- 1 *Disio, Donec.*
- 2 *Usufructum quibusdam casib. perit.*

3 *Jusque à tant.* Disio (donec) est temporis limitatio quod Aretin. ait. l. quod meo. D. de acq. poss. longe Bartol. in dictione. verb. donec. Caeterum tempus istud non naturam obligationis sed executioni & exercitio actionis aut praehensionis apponitur. Nam (vt ante diximus) praesenti debet rachatus debetur. Haec enim verba, cum dispositio incipit à negatione, inducunt eius extinctionem per euentum temporis quod latè Bart. in rub. de cond. & demost. agit Mol. §. 6. gloss. 4. numer. 25. & Boët. decis. 44. latè.

4 *Meurent.* At alio quouis modo usufructus finitur, tota enim ratio Consuetudinis pendet à fructuum suspensione, vt interum proprietarius duplici onere non grauetur, cum non fruatur, veluti si capitis diminutione amittatur, & consolidatio fiat, ex l. 1. D. quib. mod. usufr. apitt. & rei perditione. l. reperi. §. rei mutatione eod. tit. veluti adificio incendio, ac non debetur, d. l. quid. tamen. §. non tantum, aut si sylua cadua extirpata, eadem. l. s. sed & si stagni, si tamen ex causa onerosa veluti redemptione consolidatio facta sit, puto usufructuarii mortem expectandam, quia pecunia proprietario abest, & cum à lege dilationem soluendi haberet, mutari eius conditio non debuit, quia pecunia quae sita sit, cuius ei interuifum perit, nec gratis consolidatio sit facta.

NOTA 5.

Textus Consuetudinis emendandus.

6 *ou des hors de celuy.* Tollit me aliquandiu hic locus, cum omnino repugnaret dari feudum fruendum doctae, aut vt infra dicit, in *ruine nage et à brim fait*, & tamen heredium mentionem fieri, qui nulli futuri esset doctae aut viagerio. Deinde, et si haec mentione fieret, indeterminatè non primi aut sequentis limitationem fieri, atque ita infinitam dilationem dari infinitam etiam heredium propagine ad solutionem rachatus, quod per quam absurdum futurum erat. Itaque, quod vnum subsidium erat suspensus, id quod erat, men-

dum esse, citavi mihi ab authentico, quod marchionis Nannetum servatur descriptum fieri, sicuti olim Bartolus nobili controuersia de Pandectis Pisanis, latus repert, id quod erat, & depravatos vulgatos Codices & magnam offician reformatorem in transcribendis, qui repererat cum suis mediis. Sicigitur habetur in authentico ad verbum. Et si com. *ancien des tuncigneurs ou des docteurs.* (hic lapsus noue) *desandra sur celuy s'es, qui vendra en tuncignage, ou en dore prendra n'estre annee.* Hic facilius lapsus symbolis literarum, ou des heures, pro ou des doctores. Quare hic omnino corrigi oportet, etiam velis nolis, miror que tam somnolose istud ab reformatore tractatum, ipsique adeo pragmaticis, qui aderant consilio tum flagitiosum errorem non depra hensum.

NOTA 6.

En tuncignage. Authenticon en tuncignage, nunc dicitur, in tuncigneretur, in quo notandum hoc ipsa tempore, id est, anno 1275. iam cum vltimum & vltimum, vt secundo nati, id est, iuniores portionibus suis iure tantum vltimum fructus fruerentur. De quo tamen disceptatum apparet sub Duce Ioanne huius ipsius Rulli, qui hanc Constitutionem edidit, filio, ab quo edita est alia Sanctio super iuniorum portionibus, de qua fit mentio in veteri Consuetudine articulo 209. Quid illa ipsa contineret, cum non extet, difficile est dicere, nisi quod illic Consuetudo ex eius ipsius sensu, & sententia videretur idem statuere, vt scilicet iuniores vltimum tantum fruerentur, cum eos debitas hereditarias eximit, Sed hanc habebat.

ARTICLE LXXVIII.

ART. LXXVIII.
NOUVEAU
CONS.

T si femme estoit heritiere, & se marioit, elle ne payeroit les fruits de l'annee de la terre, des siefs, dont elle les a payez, par le deceds de celuy, duquel elle seroit heritiere: Et par ce n'y autoit rachapt que par mort, & es cas referuez par la Coustume.

Et si mulier esset haeres, & matrimonium contraheret, tamen non solueret fructus anni fructus sui, aut si fudorum suorum quos iam ante soluisset, per decessum eius, cuius esset haeres: Et hoc modo nullus debetur rachatus, nisi per mortem, & in casibus per Consuetudinem referuatis.

NOTA 1.

Consensu Consuetudinis de rachatu, per matrimonium firmatus.

Et si femme esset heritiere. Hic Art. non tam editus videtur, vt controuersiam hac de re finiret, quae nulla esset, cum eius rei, aut rachatus matrimonio debiti, nulla usquam in veteri Consuetudine vestigia extant, quam vt vicinariam Consuetudinum contagium aut extensionem prohiberet, quae ferè omnes consentium matrimonio haecus si minime relictum debet. Quare rectè interpretationem praedit nimium solernum hominum, si qui futuri erant, qui aucupium è vicinorum moribus caperent. Ita statuit Andens. Art. 87. Turon. tit. de rachatu. Art. 1. & Canon. Art. 10. du Priore, pro secundis matrimoniis tantum Art. 72. Ch. Henricus in Timenar, Art. 26. de Dreux, Art. 131. & Blesens. Art. 11. tit. de rachatu, Picard. Art. 144. Contra Xanton. Art. 38. Cum priore. Paris. Art. 15. Senon. Art. 208. Scampens. Art. 5. Mansart Lamanby, Art. 24. Melden. Art. 11. Monte & Meulan, Art. 30. Clermont, Art. 87. Valois, Art. 46. Treceus. sed de secundis nuptiis tantum Art. 46. Calumont. en Bas. signy. de secundis nuptiis, Art. 38. & 39. Victoria de secundis nuptiis, Art. 21. Veromendensis de secundis, Art. 168. eadem Catalani Art. 379. Rhemenfis simpliciter, Art. 79. Fani Quantum in secundis, Art. 67. eadem de Ribemont, Art. 4. Ambian. Art. 16. de omnibus matrimoniis. Monitrol. Art. 11. de omnibus Fani Pauli, Art. 11. Bonon. Art. 48. Artesij. Art. 18. & 26. Coneta Auxerre 160. Hamaus, cap. 77. art. incip. de vltis sibi à vna femme. Montargis, 47. Aurel. Art. 49. Non fuit igitur inuile de eo constitui,

B de quo tantis esset provinciarum consensus. Nec sine causa Molinuz iniquitatem earum Consuetudinem admittatur, & iuris imperitiam, & inopiam rationis in se, cum nulla mutatio fiat vassalli per matrimonium, nisi quod ad administrationem & fructuum perceptionem, quae tamen tota à iure & persona mulieris verè proprietaria pendet, quod, quia ille fuit persequitur, & quaestiones ad hunc locum facientes, eo lector recitet. Nam cum Consuetudo nostra sit negatiua, nihil est quod ante iniquitatis, quae dubitationes oriantur, ex asseruatis.

Donc elle n'a payé. Quod si non soluit, si locus rachatu non ex causa matrimonij, sed veteri iure per mortem praedecessoris & causa antecedenti, in quo multum inrecesse potest, si forte fundi dominus alius fuerit Dominus tempore mortis praedecessoris, alius tempore matrimonij mulieris, & de iure rachatus controuertant, quod ex temporis ratione iudicari debet, quod apparet ex verbis sequentibus.

NOTA 2.

- 1 Rachatus non debetur, nisi morte.
- 2 De morte naturali intelligendum, &c.

Et par ce n'y autoit rachapt que par mort. Est igitur indefinitum & vniuersale pronunciarum, Consuetudinarium, rachatum per mortem duntaxat debet, quia distinctione mirum quanto compendio praecisi sit litium insonit, materia, quae provincias exagitat, quae ad omnem vassallorum iurationem, praeter eas quae in linea directa sunt, rachatus iura consueuat, quod immensum pelagus merito Molinuz vocat, per rachatu. §. 22. & 23. qui me hoc labore leuabit, aliam

aliam hñc & singularem Consuetudinem tractantem, & ab exteris abhorrentem hac quidem in re. Meminit similis in regno Neapoli Math. Afflict. conf. 22. numer. 18. lib. 3. ubi negat regulariter relevationem deberi per mutationes ex contractu, quod & And. de Iser. in d. conf. scribit & s. t. vers. ad primum titul. per quos fact. inuest. & s. similiter de ostenditis titul. de capit. Cort. Quod si vno casu constitutum sit deberi, non est trahenda dispositio ad casum non expressum, quod eodem loco Iherimas recte censet, & Molin. d. §. 25. quem locum plena manu & professa opera in hac ipsa rachatua materia tractat Bodinus vir Doctiss. in decis. 262. precipue numer. 6. nili venientium intellectus & pragmatia *devisis* ad alios quoque casus produxisset, vt in casu quem Boer. tractat. super processibus bis in duabus Cameris parito in Curia Bordegakusi, deinde in Tornella disparito, & idem in conf. Biturige. §. 18. Cum autem his mortem dicte de naturali intelligit, neque enim lingua nostra aliam intelligit. Sed tamen si actualis mutatio per mortem civilem accideret, vt per ingressum religionis, de ea quoque hanc dispositionem intelligi conuenit, ex sententia Bart. l. 1. D. de testament. Alex. conf. 13. vol. 3. Dy. Cy. Bald. l. Deo nobis. C. de Episcop. & cler. & quæ pluribus Chaff. Rub. 4. §. 6. verbo, *après le trépas*. Jacob. de Sancto Georgio. l. si decederent. D. qui ians. cog.

An de confiscatione debeat, Mol. §. 22. q. 30.

NOTA 3.

1 An vno casu praterquam mortis rachatua debeat in Britannia.

2 An ignobiles incapaces sint feudorum nobilium.

3 Conclusio Constitutio Ducis Petri & Consuet. ea de re.

4 Et *le cas réservé par la Coutume*.] Hæc periodus ab illo verbo, *et par ce n'y auroit*, &c. non est in huius Sanctionis authentico, ex quo hic Articulus excerpti sunt & descripti, sed est reformationum emblemata tenebrium, & illatio ex superioribus. Hic vero si tu vel sapientissimos, & qui in foro senuere interrogas, quid valeat hæc exceptio, *si casus reservetur*, nemo audeat profiteri se scire. Sed nec ab anno 1339. vllus vnquam casus vsu accidit, ut in eum deductus est, quo rachatua peteretur præter mortis casum, nec ex quo reformata est Consuetudo vllus vnquam alium fando audiuit. Quid ergo inutilis & inuicita exceptio alium occupat? Sic habet: Cum venustissimo Consuetudinis iure homines ignobiles non aliter feuda nobilia capere possent, quam si rachatua pro mutatione manus penderent, ex articulo 262. in veteri, prodit. anno 1451. consuetudo edita ab Duce Petro, qui tum regnabat, ne vlla omnino conditione ignobiles feuda nobilia caperent, indicia confiscationis pœna. Ea consuetudo posterius Lud. XII. Rege innotata est anno 1310. deinde & Francisco I. Rege anno 1535. in vsum reuocata cuncto plarè compendij genere; Qui contra peccabant, re loçre. Ex eo tempore perlapse apud conuenus ordinum actum est, vt apud Reges *ingrederetur*, vt illa consuetu-

tio Petri abrogaretur, id quoque ab reformatoribus postulatam, quod acta reformationis indicant. Sed cum perspicere sibi tantum iuris non esse in re momentosa, ad Regem referendum statuerit, interim dum Rex de eo consultatur, cum reformationi instarent, nec satis decretum illis esset quid statuerent, an illum Articulum 262. valere patenterent, qui ignobiles incapaces feudorum valebat soluendo rachatua, an constitutionem ipsam Ducis Petri, quæ prorsus incapaces esse vellet, rationem commentum sibi sufficere, quæ se ipsi extirparet diffidulo argumento, etiam si alios implicaret magis. Nam illum Articulum qui in veteri fuerat 262. & qui ignobilibus in capiendo feudum sanciebat, qui tamen abrogatus erat Ducis Petri sanctione, in nouum reuertuntur Articulo 441. Idque non dispositum sed reatiue & veluti historice (hocinodo) *par consuetume ancienne nul royaume ne se pouoit acroistre en fief noble, sans en payer rachat*, vt satis appareret non legis aus Consuetudinis sancienda consilio factum, de qua nihil habebat constitutum inter pugnantia diuersorum temporum iura, sed ne in re ambigua repandendi possent, si posterius tolli Petri constitutionem contigisset, & Regi placuisset ex relatione illum antiquum Articulum valere. Id cum fecissent, cum ad hunc locum ventum est, de constituenda rachatua regula vniuersali, eadem nube consilium prius illud suum exere, non aut præcidere, & cum præter motus casus nullus vsquam esset, quo rachatua deberetur, præter illum Articuli illius veteris de feudo ab ignobili acquisito, confuso sermone in ambiguo reliquere, *seu cas mortis, & le cas réservé*, ita vt illum comprehendisse aut non comprehendisse cum vellet integrum esset, aut affirmare aut negare indiscriminata oratione. Quo fit, vt non sit (vel loquuntur) dabilis vllus casus in quo rachatua debeat præterquam mortis, & feudi ab ignobili empti, qui tamen vltimus nunquam (vt loquuntur) practicus est à tempore reformationis, nec vllus vnquam rachatua ex eo casu petitus, quia Ducis Petri sanctio præualuit, quæ in totum ignobiles incapaces feudorum facit. Quod si quando ab Rege est contra permissum, non aliter permitti intelligi debuit, quam lege & conditione soluendi talis rachatua consuetudinarij, neque hunc remittere Rex, nisi expressè de eo mentionem faciat, intelligendus est, qui rachatua succedere debuit loco finantie (vt aiunt) quem simili casu Franci soluant Regi. Quare perperam, & fraude Regi patrimonij rationum Magistris, ad quos regulariter tales literæ Regum diriguntur, eas homologant sine mentione aut exactione huius iuris, quod Regi verè debetur, perperam etiam Curia Parliamenti, quod eas promulgat, petus quod Procurator Regis aut non aduertit, aut postulationem omittit. Quæ de causanuper non immerito tunc reprobata à Camera thesauri Parisiensis. Et hic casus est hæc dispositio intellectus, nec vllio alio casu verificari potest: Quod nullus advsque animaduertit magno errore, sed communis & perniçio. Hæc in corde animo inuicem vulgata, & mutata *trah. ad iur. for. les pœ. rages quæst.* tiones iurium per tempora hæc in re ostendimus alibi.

ARTICLE LXXIX.

ARTIC.
LXXIX.
NOUVEAU
CONS.

peut celuy qui decede delaiss^a la garde de ses enfans^b & de ses biens,^c à qui il luy plaist: sans que le Seigneur^d (au moyen du bail ne rachat)^e y puisse contredire. Et après son decez^f sera prealablement son testament accompli, ou sil n'a fait testament,^g ses proches parens ordonneront^h des fruits & des issusⁱ de la terre du decedé,^k pour le salut de l'ame du decedé,^l & le profic de l'heritier:^m sans que le Seigneur qui pretend rachat le puisse empêcher.

ET potest is, qui è vita discedit, relinquere^a tutelam suorum liberorum^b & bonorum suorum,^c cui veliti, etiam reluctante^d Domino (ratione bailly, aut rachatus).^e Et post eius mortem^f testamentum ipsius ante omnia mandabitur executioni, aut si non fecerit testamentum,^g propinqui eius disponent^h de fructibus & redditibusⁱ fundi defuncti,^k pro expiatione noxarum defuncti^l & ad utilitatem hæredis:^m ita ut superior Dominus rachatum pretendens non possit hoc impedire.

NOTA 1.

1. Pater filios tutores dat testamentis.
2. Apud Francos tutela iure Bailly defertur.
3. Bailly triplexque rationem non reddunt apud Francos, alibi contra.

1. La garde de ses enfans. Est huius Articuli ea quoque ratio, quam ante diximus, ne familiarium Consuetudinum dispositionibus implicemur, quæ viro terè consensu tutelam minorum iure Bailly ad gaudios & Baillyos deferat, cum pro eo labore fructus suos rerum minorum faciant, sine quo hic Articulus de indubitabili futuro erat, cum nil certius sit quam patrem filios tutorem qui vult relinquere posse, l. i. D. de testam. tut. non solum natis sed & nascituris, si modo in potestate natorum erant, viveret, & nepotibus ex filijs emancipatis, & l. i. cod. tit. & s. & 6. nec solum institutis sed exheredatis. l. pater cod. tit. & inf. artic. 474. & minus iure datus sine inquisitione confirmatur, d. l. pater. §. 1. & l. qui à patre. D. de confir. tut. & l. si filio. cod. tit. & curator quoque artic. 474. infra, quamquam iure curator testamento non datur. l. i. D. de confir. tut. l. tutores qui post. §. curator. D. de administ. tut. Ceterum Consuetudinibus prouinciarum tutela ad eos defertur, etiam cum lucro fructuum, atque adeo sæpè ad collaterales usque ad tertium vel alium gradum, quod est perquam iniquum, & Paris. cons. Artic. 32. dummodo nuptias non retineat ut ead. cons. §. 99. Meldun. Art. 147. Melun. cap. 20. Art. 284. dicitur potest auere bail sans garde. Elampes, c. 7. Art. 88. Montfort Lemauzy, Art. 115. c. 10. Mantès & Meulan, c. 16. Art. 177. Clermont en Beauvoisis, Art. 170. Valois, Art. 77. Vermandois, Art. 260. à Châlons n'y a garde Noble, Art. 10. à Rheims, Art. 328. y a garde Noble & non Noble, Chauny, Art. 137. Artois, Art. 160. Hénaut, c. 78. nulle à Auxerre, Art. 20. ny en Niernois, c. 30. Carnot, Art. 102. 19. Turon. Art. 339. Le grand Perche, Art. 166. Châteauneuf en Thymerais, c. 19. Art. 133. Dreux, Art. n. Bitur. Art. 22. & seq. La Marche, c. 12. Art. 70. Lodunois, c. 33. Art. 1. Quarum quædam rationum reddicionem inducunt, plures alij esse tales gardianos volunt, quia fructus suos faciant, quod hic ne fieret rectè & rationaliter cautum est.

- A^b Et de si biens. Hoc ideo, quia quibus ius est Bailly^a in Francia fructus suos faciunt.
- ^c A qui il luy plaist. Et cui iure licet & moribus.
- ^d Au moyen du bail. Et tamen Dominus, cui ius Bailly, est fructibus feudorum, quæ in Baillyum incidunt, fruuntur. Sed hoc intelligitur respectu aliorum, bonorum extra Baillyum, aut eorum quidem, quo ad actiones sustinendas aut intendendas. Nam quo iure vrimur, nullam administrationis potestatem habet Dominus nullum ius utile, & aut curæ, sed quod fructus iure suo proprio us alieno fruuntur, & pupillus alium habet tutorem. Non obstat igitur Baillyum tute aut curæ, sed dicitur sollicitudo aut fructum Baillo, procuratoris esse eius speciat.
- ^e Il puisse contredire. Iure quidem ex persona Domini fundato, nam quo minus iure publico, quod utilis minor putaretur esse, contestat, non prohibetur.

NOTA 2.

1. An qui Baillyum habet, teneatur ad debita.
 2. Ad jacta testis, aut expensas cultoris.
- C^f Sera prealablement son testament accompli. Ingens materia hic incidit, cum quæritur, an Dominus, qui iure Bailly aut rachatus fruunt, debita, hypothecæ, actiones personales, aut reales sustinere, aut lucra debeant seu do reuerio, aut que vassallus possit inuestitura imponere. In quo tria sunt præcipua capita de debitis scilicet personalibus vassalli, de expensis feudorum agrorum, de impensis tuendorum ædificiorum pupillarum. Acquirunt ad testamentarias dispositiones, hic Consuetudo dubitationem præcipit, cum specialiter de his statuat. Sed eum non vnius generis sint testamentarie ordinationes, ut quæ debita, legata, præscripta continent, & quæ sup. §. 2. tit. 1. continentur, an ista omnia his verbis, testamentum accompli, onerare Domini causam possint, aut debeant dubitatur, an vero ea tantum, quæ animæ causam & pietatem respiciunt, quod indicare videtur particula subsequens, Et si l'u a fait testament, ubi pietatis duntaxat causa in ea alternatiua parte reperitur, & in hijs ipsius sanctionis authenticæ tota fore impulsio, & causa sumitur à testamentorum occasione, quæ per Bailly causam excedere olim irrita solerent, nec debita solui, neque his prouisum intelligi debet; Nec dubium

bium quin Domini causam animae de functi causa antecedit, siue testator per se litaruerit, siue pro eo propinquus, ut infra statuit. Sed de debitis ambiguit: Ac traditur consensum axioma, quoque feudum ex antiqua lege & conditione primaria inuestitura & cōcessionis feudi ad Dominum reuertitur & consolidatur, siue perpetuo siue ad tempus, nec debita quae vassallus contraxerat sponte, nec hypothecae quas inuenit, denique nec onera valla folle Domini aut luere teneri, cum Domini causa aliam omnem antecedit, nec posteriores vassalli cōventiones praedictum adferre Domino queant, quia omnes resoluti necesse sit resolutio iure vassalli datori ex l. lex vechigali. D. de pignor. qui locus latissime exerceat ut And. Tiraq. in retract. conuenit. §. 7. glof. 1. numer. 9. 10. 11. 12. & 14. quaecunque ad onus sit, siue feruitus, siue hypotheca, siue etiam praescriptum per cōtra vassallum quia contra Dominum eius nisi praescribitur, quod Molin. notat. §. 18. & §. 10. & §. 64. numer. 2. & 30. q. 17. & seq. & 20. Id vero intelligimus etiam hoc caso, quo Dominus iure rachatatus fructus, vel Baillivus ad nulla debita teneatur, quod & Mol. scripsit. d. §. 18. num. 4. etiam ex conditione omnique consensu reuertit in manum Domini, idem & si fructibus, quos male fidei vocant, fructus, vel ex defectu hominagii & hominis feudum praehendit, quod ille notat. d. §. 18. nu. 4. & §. 1. Non idem existimant in feudo ex feloniam commissio ob aduallum contra legem & cōditionem feudi, quia resoluatur ut ex nunc, secundum terminos l. his folle. C. de reuoc. donat. quod ille dissent. d. §. 40. q. 17. & 18. & 19. & in terminis 20. & §. 2. q. 13. late, quae tamen sententia valde quidem dubia est, & multa contradicti possunt, ipsique impunitus rex. c. 1. §. 8. cursus n. quib. mod. feud. amitt. & c. 1. §. 1. quid ergo de inuest. de re al. fact. est etiam illa lex feudo imposita, ut onera non possit facto vassalli in praedictum Domini, & contra Molin. reuertunt Ripa & post Alber. And. Tiraq. in rep. l. i. vbi quia verbi. reuertatur num. 172. Similiter, nec si ad Dominum feudum perueniat, ut extraneum foret emptione ab vassallo facta, vel retractu feudali negat Molin. hypothecae reuocant. §. 13. glof. 1. q. 5. ex distinctione Guid. Pap. decif. 171. & quosibi fuisse congerit, & d. §. 18. numer. 6. Itaque quibus talibus feudum reuertitur ad Dominum ex lege feudi, toties liberum reuertit, & hypothecae & debitis exiunt, nec creditorum actionibus subiacitur, siue ut possessor siue ut detentor hypothecae, nec colonos stat. E Quod producit etiam ad eum casum, quo Dominus fructus praehendit, sed tamen suos non facit, & restitutioni subiacitur, veluti ex defectu catalogi, per rationes quas allegat. d. §. 18. numer. 5. Limitant tamen nisi Dominus ipse onerum impositioni super feudo consenserit, aut ea approbauerit, quae limitatio est omnium ferre Consuetudinum Provincialium Paris. Art. 10. & 18. Senon. Art. 134. & 208. Stampen. Art. 35. Trecent. 9. Mantel & Meulant, Art. 23. Chauxmont en Bassigny, Art. 24. Vermandois, Art. 194. Chaulons, Art. 196. Rheims, 117. Artois, 42. 25. Nivernois, Art. 19. Orleans, 38. Turen. 139. Du Perche, 70. Châteaufort, 18. & seq. Dreux, c. 6. Art. 140. Belfort, 71. Lorraine, 16. Denique nulla ferre aliter constituit. Sed tamen Domini consensum accipimus, quomodoque apparet contractum aut onus appositum approbasse, ex sententia Bald. c. 1. de prohib. feud. alb. per fred. siue tacite, siue expresse, siue verbo, siue subscriptione, l. fideiuss. c. 1. D. de pig. dummodo non ut testis alieni actus. l. Caius. D. de pign. act. non ut iudex. l. Sed si quis. D. quoniam testat. apert. §. si tutor. D. de inoff. test. non ut advocatus. l. inter officium. D. de inoff.

Argenter. in Conf. Bril.

A testant. Non idem procuratoris aut officialis eius consensus valeret, qui in praedictibus nil nocet nisi expresse mandato. Non tenebitur igitur Dominus feudi qui rachatatus fructus, ista debita agnoscere ut nec qui Baillivus, quanquam propter continuatam durationem perceptionis fructuum durissimum videri debet, sed est tamen ista lex & conditio feudi, & iuris dispositio; nec huc Sanctio cum de debitis ex causa animae statueret, quidquam de ceteris adiecit, licet in praefatione de his quoque mentionem fecisset. Nec monere debet vulgatum Fracorum prouerbum, quod dicitur vulgo, *qui bail prend, quiterend*, quo Baillivos ad debita pupillorum soluenda compelli volent. Neque eadem est aut significatio, aut qualitas aut ratio Bailliv. Nam id Baillivum parentibus dicitur aut defunctis, aut cognatis ad certum gradum, quo iure cum tutelam pupillorum inuenit, fructus bonorum minorum suos faciunt dispositionibus localibus Consuetudinum, quod in parentibus quidem non est absurdum, & iuri congruit, & titulo de bonis maternis, ceteris defectis & inhumanis & sine ratione est, & recte Mol. miratur non esse in ceteris sicut in Parentibus Consuetudine reformatum in §. 12. Sed in tali Baillivus mura est Consuetudinum & gratia largitio de alieno extra vllum contractum, aut conditionem feudi propter indictum onus tutelae, & debitorum soluendum necessitatem; nec mirum si ad ea adstringatur Baillivus, cum volenti liceat cōditionem repudiare & Baillivum reculare. At huius nostri Bailliv longè alia natura est, cum ex conventionne feudali Domino deleatur, & obligatione Consuetudinaria & hominis; quare non mirum est exigi cum incidit, idque sine onere quod imponi ab vassallo nō potuit alieno beneficio & solo, quoniam cum ad Dominum reuertetur, liberè fructus. Quod ideo amittatur, ne quis ex eo argumentum duceret ad contradicendum, discrimine rei incognito & ignorantia rerum.

Superest locus aliter de expensis, quae in colligendis, ferendis siue fructibus fiunt, an si a vassallo factae sunt, quo tempore rachatatus incidit, recuperare eas debeat. An item si exiunt rachatatus ipse Dominus, petire ei debeant & inuentus esse. Est quidem pluribus Provinciarum Consuetudinibus hac de re constitutum, referendi Aurel. art. 11. Turon. art. 19. And. art. 118. Ceterum. art. 127.

Sed verior ne inolestis sim si plures subiunde citare. Iure civilis traditur regula in eam materia, quae vltimum proponi possit, fructuum appellationem non intelligi nisi qui deductis expensis culturae & collectionis superfluit, adeoque nec praedones prohiberi, ac ne vllum quidem genus cause proponi possit, in quo non tales expensae ferendi, colligendi, conservandi deduci debeant de condemnatione aut restitutione fructuum, l. si a Domino. D. de petit. l. i. fundus qui in princip. famul. heret. Sed hic locus late exerceatur ab And. Tiraq. in §. 11. in princip. & num. 24. & 25. de retract. l. i. q. 1. Molin. §. 1. glof. 3. num. 15. & item §. 18. Quare sementis, culturae, operantium, agricultorum, mercenariorum, aratorum, satorum, ocellationis, furtitionis, hereticis & hereticorum, inestimationis, tritorum, granariorum, deinde ad consecrationem impense à vassallo factae Domino fructus impu- tarentur, ita ut si morte Maio mortuus sit, & Dominus fructus Augusto proximo precipiat, istas omnes rependere teneatur, quod Bart. art. cons. 186. Steph. Bert. cons. 3. lib. 1. Ang. d. l. si a Domino Bald. l. si pater. C. de vltim. test. Bald. & Salyc. l. si quis litem. C. de rei vend. Bald. l. adeo. C. locat. col. 1. Cast. in l. diuortio. §. impendia. col. 2. D. fol. mar. Pet. Cy. Dy.

hald. Saly. d. l. si quis sciens. Quo fit, ut si colonus a partibus à defuncto conduxerat rem fruendam, sumptus illi cultura salui esse debeant, nisi Dominus malis confectionibus tueri, qui cum eo à vassallo factus est: Nam nisi volens stare ei non teneretur, ut ante diximus. Quod ego existimo etiam si fructus post praefensionem gran-lice, vel aliis vii maiore perierint, tamen si Molin. distinguat d. §. 28. cum liceat eos Dominio repudiare, si plus est impelle quam fructuum in lucro nihil habeat Dominus q. conueratur. Nec verò solus id potest in casu Basilij & zacharius, qui casus sunt extra vassalli culpam, sed etiam si ob noxam eius vel defectum hominis praehensio facta sit. Molin. §. 2. gloss. 3. num. 12. & duob. seq. Idem & tum indicandum cum vassallus fundum à Domino seminat & cultum recuperat, ut & Molin. notat §. 23.

Tertius locus est de ruinosis aedificiorum, quae in zacharium aut Basilium incidere, an ad eas Dominus feudum teneatur, quod de re quoque singulares Consuetudines extant Praemunitum Rhemens. art. 103. & Montargiens. art. 71. Hanc questionem mouet Mol. §. 4. gloss. 3. numer. 36. & 54. ad denique statuit ad eas patronum teneri sed mediocres duntaxat, quantum dolus culpae ex omnis argui non debeat, quod in genere sunt recta, quibus contemptus & materia, & parietes, & conformationes imbre corrumpuntur, claustra, tribunes & fideiumenta aedificiorum probabuntur aut propenduntur. Ceterum veritate corrupta non tenetur reficere, agros etiam incoltos adiuuant suo damno, nec molendina, quae vocant, cogitur reficere, quae suo damno cōtemnit, nisi ut eodem modo praesentur quo accepta sunt. Neque enim alieno hic iure sed suo Dominus fruitur, nec ab vassallo causam habet, quo magis liberum est illa continere praeter ad dissolutionem, modo ne ita ut propter minus impensas grande aedificium corruat. L. haecenus D. de viis. Solum igitur ad impensas valde necessarias tenetur.

NOTA 4.

1 Propinquius vice defuncti intestati testantur.

2 Et quomodo testentur, et num. 2.

3 Funeris causa omne creditum antecedit.

4 Si n'a fait testament. Id est, si praeteritus morte non fecit, cum facere voluisse crederetur si licuisset. Nam si consilium nullum fecit parcius de eo statuendum est, quamquam nec ea volūtas, quae ratione caret aut modum non seruauit, tuenda est, veluti eius qui humani se prohibuisset, aut corpus suum in mare proici. l. quidam. D. de cond. inst. nec si modum non seruauit. l. et si quis. §. debet enim. D. de religiof.

5 Si propter parentes ordonemur. Magna hic humanitas ratio & mortalitatis respectus ab Consuetudine habitus, ut esset qui defuncto intestato mortuo, pro necessitudine & sanguine curam animae susceperet. Statuent autem de expiatione noxarum, & in pias causas

erogabunt, quod satis videbitur, & sumus curabunt, modus earum rerū ex facultatibus defuncti, & dignitate sumetur. L. si quis sepulchrum. §. sumptus & Lasti quis. §. hanc actio. D. de relig. l. officio. D. vbi populi educ. debe. Simile quiddam usurpasse primos Ecclesiae Christianae autores Theophilactus scribit, Super loco Pauli. 1. ad Corinthios, ubi infecto fit de ius qui baptizantur pro mortuis, cuius erroris initium & propagationem Marcionitis Theophilactus tribuit, ut cum quis ante baptismum decedisset, secreto imponeretur, subdito qui ad interrogatus praebiteri vocem an baptizari vellet, responderet velle, atque ita baptizaretur: Sicut & quidam mortuis communicare solia traduntur, quoad sunt Carthaginensi Cornelio venit. Sed & quod etiam propius ad hunc locum accedit, extant libelli aduersarii controuerharum Petri Caneij Franciae olim Cancellarii & Episcopi Heduensis, quibus inter alia Caneij obicit, quod mortuis inter testatos non aliter sepeliri pateretur quā de suis suppōssissent aliquem, qui vice defuncti velletur, & quidam Ecclesiae, aut loco pio relinqueret legatis. Atque eum morem tam aliē basili apparer, ut Aethio quoque compitum oportuerit, Aethio quod Gallo memorat num. 106. Hic auctoritate legis & Consuetudinis idem fieri Sed modus seruandus erit, quod & relicto ab testatore arbitrio & commēdāta suam cura fieri solet, veluti si quis dicat animam suam sepone inter manus talis de quo Maister. ut. de vlt. voluntat.

C. §. item si quis in vicinia. Hic (si quis) substantiū potitur pro fructibus: Huius officij ordinem describit. tex. d. l. si quis sepulchrum in fin. non minus quam in alienandis bonis minorum sine decreto. C. & D. de rebus eorum. l. magis puto, §. ne passim & Bart. l. abso. D. de alim. legat.

1 Delatore. Pecunia primum si in numerato est, deinde distrabēdis huius, quae tempore periculi sunt, pignori ratione aut & argenti facti aut inflecti, tum nominibus, hic ordo est. d. l. si quis sepulchrum & seq.

2 Pour le salut de l'ame. Ceterum tanta eius rei ratio habetur, ut ne adito quidem hereditatis expectetur. l. scriptas. D. de relig. gloss. Ang. Saly. l. eam quam. C. de fideico. & res hereditaria distrabi ob id possunt. d. l. si quis sepulchrum, & seq.

3 Et le pécunia de l'heritier. Id est, habita ratione, ut quam minimum haeredi dispendium fiat in distrabendis corporibus hereditariis, si pecunia praesens non est.

4 Sans que le seigneur. Quippe traditum funeris causam creditum omne antecedit. l. impensa. D. de relig. & l. 2. D. de priuileg. cred. vt vel de alieno potius funerari ferendum sit, quam lue funere relinqu. d. l. ar. quis: Par igitur aut potior animae causa Sed veretur ut ista nouis itis qui nunc orbem obfideat, funeratoribus probati possit, qui celum viui impendit ausu, terram mortui aspernantur, ergo medio haerent affixi.

ARTICLE LXXX.

T^a si l'aîné^b prent son lueigneur à homme, & iceluy lueigneur meurt sans hoirs de corps, la terre retourne^d aux hoirs, ou lignage de l'aîné.

E^T si primogenitus^b accipiat suum fratrem secundo natum in vassallam, & ille secundo genitus abeat de vita sine haeredibus sui corporis, fundus reuertitur^d ad haeredes aut progeniem primogeniti.

NOTA.

1. Art. est de iure succedendi.

2. *Alifia Gothofredi correcti* du Iuueigneur pris à homme, *et num. 5.*

1. *Et si l'aisné* Hic Articulus planè extrachotum quod dicitur: Quo enim hic de iure succedendi, aut capiendum hereditatem ad titulum *des droits du Prince*, cum aut sub titulo *des successions*, ratione personarum, aut titulo *des fiefs*, pro conditione rerum locari debuerit. Sed ea perpetua fuit Reformatorum incuria, n. *ambigua*, nisi quod occasione fumpserit ab ea Ioannis Russi Collectio, unde hi Articuli descripti sunt. Quæ ipsa Constitutiones, quæ Gothofredi Comitis dicitur, priore obrogaret. Secutus Gothofredus farsingerat illa alifia, minori natu qui in hominem à fratre maiore receptus esset (sic enim dicamus) licere, si liberis non haberet, dispoñere de eo, quod à fratre maiore ex hereditate paterna acceperat. Si in hominem receptus non esset, sed simpliciter beneficii titulo datum esset, non licere, Ioannes contra his verbis. *Et voulons encor de tant comme à nous et nosz hoirs appartenir, que le aucun des ainnez prent son Iuueigneur à home, et neul Iuueigneur mourir sans hoir de son propre cors, que pour l'aisné au Comte Geoffroy ne remaingne pas que la terre ne retourne aier à l'ainné, ou à l'hoir de l'ainné sans l'ordenance resnable au Iuueigneur.* Hæc ipsa verba sunt functionis veteris cum antiqua ipsarum orthographia, quibus scilicet corrigendo dictum alifian, *que si l'aisné a baillé terre au puisné ou Iuueigneur, dont il l'a eueu à*

A homme, que si le Iuueigneur meurt sans hoir, elle retournera à l'ainné, ce que l'aisné ordonnait autrement, qui dicit, quod ad principalem heredem non redeat, *et cetera*. *et dir*, que par l'aisné ne remaingne pas, id est, obsoleta lingua per alifian non remaneat, id est, non prohibeatur, non fiet, quominus elle retourne à l'ainné, sans l'ordenance resnable au Iuueigneur, id est, sans à luy bailler prouision raisnable, vt viuerent honorifice iuxta posse suum, vt alifia loquebatur.

Prent son Iuueigneur. Multum interest, quæ lege quæve conditione faciat ex tenore infeodationis: Car si il l'a baillé à tenir au Iuueigneur pour luy, sei hoir, successeur et cangeant, absoluta est concessio, quæ in suis terminis seruanda est. Cæterum hic rex. vt iacet, est de indubitabili (quis enim dubitabat fratrem maximum natu succedere fratri minori amplexi) nisi cæteros fratres excludere veluit. Sed hæc sanctio ad id tantum expellerat illud, vt alifian emendaret: Indefinita autem concessio intelligitur facta secundum ius & conditionem familie partientium, id est, si ils ont acoustumé d'aisné se gouuerner, sinon autrement. Nam iure ciuili sibi & heredibus suis quicque stipulatus intelligitur.

Sans hoir de corps. Procezet de luy. Alioqui si filios habet en reception d'homme ils succederont, en simple bien fait non succedent, vt alibi dicitur.

Aux hoirs. *Et l'aisné s'il vit, ou à sa représentation en l'estor dont prouet l'heritage.* Cela s'entend de tenué en parage: Car si c'est en suruiueigneur le prochain Iuueigneur, qui luy a baillé la terre luy succedra.

ARTICLE LXXXI.

Les Rolles & Rentiers des Iurisdiccions seront reformez de dix ans en dix ans. Et pour ce faire^a pourront les Seigneurs assigner^b par trois bannies^c d'huictaine d'interualle^d pour le moins entre chacune bannie, à certain lieu & compentant iour & heure, ^e aux hommes, de venir, ^f nommer leurs rentes, & s'enroller. ¹ Et en cas de défaut pourra le Seigneur enroller son homme absent² par les Iuges & Officiers, ¹ par prouision, ² information sommairement faite de sa rente accoustumée, tant ³ par l'inspection des precedens Rolles, que par ceux qui auront esté Sergens, ⁴ & recueilly les rentes des heritages. Ladite prouision en tout ou partie toutesfois reuocable par appel ou contredit, ⁵ par le prochain Iuge Royal.

ARTIC.
LXXXI.
NOUVEAU
CORS.

Catalogi seu libri professionum feudalium & Tabule Territorij Iurisdictionum singulis decenniis reformabuntur. Et vt id fiat^a poterunt Domini euocare^b tribus proclamationibus seu edictis^c de octauo die in octauum^d ad minus inter vnamquamque proclamationem, ^e ad certum locum & competentem diem^f & horam, ^h vassallos, ad edendum, & proficendum quantum solarij debeant, & vt in Catalogo conscribat^g & vbi non venirent, poterit Dominus in Catalogo conscribere suum vassallum absentem, ^h per suos Iudices & Officiarios ¹ per modum prouisionis, ² informatione summarim facta de suo redditu, tam ³ per inspectionem precedentium registorum, quam per eos qui officio Appartorum functi fuerunt, ⁴ redditusque fundorum collegerunt. Dicta prouisio in toto aut parte, attramen reuocatoria per appellationem aut contradictionem per proximum Iudicem Regium.

NOTA 1.

- 1 Rolles & Rentiers *differtim*.
2 *Financiis vassallis non erant vassalli nisi, &c. l. c. m. 3.*

1 *Rolles & Rentiers*. RENTERS praepositi debuit vi genus. ROLLES vt specietis, RENTERS vt exemplor. ROLLES vt exemplum; RENTERS Franci vocant *papiers rentiers* abs re ipsa quia scilicet solatias professiones continent subditorum, id est eorum nomina, solarii quantitatem, & quadratam, diem solutionum, solum & praedia quorum nomine debentur, & cui debeantur praedio de pluribus Dominiciis. *Les Rolles*, nomenclaturam duntaxat continent subditorum, & debiti solarii quantitatem. Hac ratio reperta est Dominorum feudaliu commoda, ne quid inueneret, & vt viatores expedirent habere rationem cogendi eius, quod deberetur, nouo quidem nobilitas hominibus intra nos, cum ante reformationem Consuetudinem in auitum esset, sed tamen finitimum exemplo & postulantibus nobilibus vtiliter viliu in Atticulis Consuetudinibus inferre. Franci cum condimento litem omni in re relicta viatores, ne hoc quidem non rescribi patuerunt, & *son leuier papier rentiers par lettres Royales, par lesquelles est mande aux subies de ren- dre des lettres leurs rentes*. Memine horum Maduc, cir. locat. num. 25. & tit. de lit. & notis num. 14. Papo lib. 31. tit. 1. Artell. 14.

1 *Pouuoir*. Neque enim hae forma est necessitatis, aut subsidii, ita vt alter fieri nequeat, si forte subditum Dominus iudicium nominatum compellat, & duobus edictis euocet. Sed hac forma reperta est, cum generaliter edictis omnes subditi euocantur, nullo nominatum appellat.

1 *Par trois baines*. 1. *Le jour de Dimanche ou de marche*, & *aux lieues, ou en les subditi domiciliares*, & *esquels le fief c'est*, diximus art. 43. sup.

1 *Par la forme d'interdiction*. Prentant de jour à jour, diximus art. 58. supra.

1 *Par la forme*. Contrafactores denunciali vito fuerit, productiores licet cuius.

1 *Et certain lieu*. De hoc diximus art. 20. Intra tamen territorij metas, nisi quid aliud iurisdictionem excuset solentem sit, quod ibi diximus, de quo quaedam Molin. accennat art. 61. num. 4.

2 *Aux hommes*. Il s'entend des proches. Neque enim aduersus vassallos vassallorum ius est lege agendi aut iuris excedendi, dicimus inf. §. penult. attingimus §. 29. Imo ne praesentio quidem feudo proximo subienda comprehenduntur, nisi speciali mentione facta, quod Molin. scripsit, §. 36. num. 3. & §. 37. glof. 3. & §. 37. glof. 1.

3 num. 74. & §. 1. glof. 6. num. 2. Contingit tamen interdum, vt ad subuassallos quoque solaria Domini medietatis debeantur, quod tunc cuenit, cum Domini aliter subinfectorum non consenserunt quom iudicio solatio, quod cum fit, denuncitari oportet Domino immediato, vt eos cogat ad debita facienda ex art. 31. inf. forma hic inducta, ibi *appellent en basse Bretagne Cheffentiers, qui sont deues à cause de la primitive infestation au Seigneur proche*.

NOTA 2.

- 1 *Quid proficiendum in litem, &c. num. 2.*
2 *Negatio debiti ad superiorem Dominum remittitur vassalli.*

1 *Nommes les rentiers*. Id est, edere & proficere quantum solarii nomine debeant, quod ille Procurator in Ensigne exigat, censum ab eis Domino meo. Non est igitur quiescentium professio, quae in visu populo fons, fuit, quae suis quique fortunas apud Censores

A proficiantur, posterius apud Magistris census, cum modo facultatum ordines in rep. fortiterent, ita vt etiam qui nihil haberent rerum prae caput, se quoque ipsos proficere tenerent, qui capite centi dicebantur, quidam proleatary cuius professionis titulus de censibus D. meminit, praecipue, l. 2. & l. forma censuali. D. co. tit. 1. proficillo censuali. C. de donat. & l. censu. D. de probat. cui rei potius diuincamentum vt loquuntur aut remota conuenit, quam omni ex parte, & iuris ista priuati potestas quam census publici. Ceterum quod hic dicier de declarando, intellige simpliciter & sub antiqua qualitate debiti, & in forma recognitionis tantum ad finem probationis & conficiendum instrumentum confessionis, non tamen vt Dominus nouum titulum exigere possit, aut instrumentum parentigae sub validicibus chaulis, quod Mol. scribit, §. p. glof. 1. num. 10.

1 *En cas de défaut*. Il n'est pas qui s'en desent, car toutes les assignations ne portent que le mesme iour.

1 *Par les luges & Officiers*. Diximus initio Francos id solere per Regios Iudices ficere ex Rescripto, quo plus auctoritatis sibi comparant, sed tamen cum appareant, & se sicut valabili, sic etiam in mouens de debito, re de se remitti ad ordinarios suos possent, & inuia remissio negatur, q. Rescripti scripti hoc ipsum subiecto iud. de lit. obligat. §. 1. glof. 3. in fin. Nostri tamen ex forma & dispositione, §. 30. sup. ad superiorem scilicet Domini, cum quo coartueria est, remittunt.

1 *Par promission*. Salua intellectione, sed promissionem tamen tenente (vt loquuntur) vt infra dictum in fine.

NOTA 3.

- 1 *Que monumenta probant*, & num. 2.
2 *Appellandum illis cum ab ipso a eile mis au Rolles, &c.*

1 *Informatum*. Quamquam petrarum est ex informatione per testes prohibitionem dari: In qua probandi est, reditus quantitas, & praestatio & solatio per possesores sancti super quo reditus praetenditur, anas superioribus, proximos tamen hic fit.

1 *Par inspection des precedens Rolles*. Censui inquit & monumenta publica p-riorem rebus fidem habent, l. censu. D. de probat. c. cum causam ex de probat. vbi Doct. Eundem generis & loci sunt *les aduers & tenies*. Minus aliquanto valent ad fidem libri rationum, cum sint priuati, sed tamen hi quoque multum habent momenti in his familiis quarum ampla opes sunt, vt magnatum, Episcoporum & Collegiorum, praeterea mortuorum, quorum iam suspecta manus non est, de quo genere probationis multa extant apud Iuriconsultos praesertim in l. ad mortuorum. D. de iur.

1 *Ad mortuorum*. Acque ista attentiores partem, praescribi sibi per publicum maium curant, quo casu idem contra omnes faciunt, si non sunt, magnas tamen coeuctas adierunt, cum in scriptura est verus & de facto antiquo & mortui fides non est notata, quod Fely. persequitur, ca. ext. de fil. instrum. lal. l. ad mortuorum numer. 77. & in rebus, numer. 9. Quam tamen res non habet scriptura facta ab eo solo, qui tunc producit adposita, maiorem tamen cum ab Collegio aut communitate producit, quia multorum fides potior est, nec tam facile accusari potest. Ea tamen huius semper facit contra eum, de eius domo producit, si ab eo vel praedecessoribus eius approbata aut subscripta est, vt martyrologia quae vocant, *Pancharta*, huius computorum, *gentes*, libri in quibus Tenues & minuta perscribuntur, de quibus Fely. Panor. Atet. Decius c. cum causam, ext. de probat. Anchar. conf.

44. incip. primo de vitibus. Saly. l. exemplo. C. de probat.

probat. Zoz. conf. 187. col. 5. vers. sed dicit incip. in
controuersia vol. 2. Lud. Rom. conf. 127. incip. posito
Bald. l. fin. c. sine censu vel reliq. Intol. & Fely. c. ad
audientiam. ext. de prescript. Molina. d. §. 5. num. 11.
& seq. 17. & 18. Boer. specialiter, *des papiers rentiers*,
q. 101. Mas. tit. de lit. & not.

^a *Par ceux qui ont esté sergens.*] Hoc præter regulas
communes Consuetudinis, quia vassalli testes esse in
causa Dominorum non possunt, nisi tamen de pro-
banda relictis possessione agatur, ex Art. 158. infra.
vt hic.

^b *Et renouell.*] Anno superiore proximo aut intra
triennium proximum ex art. 130. inf. alioqui iusta
actione reus peragendus est, & amissa possessione su-
perest duntaxat remedium petitorium Domino.

^a *Prochain Juge Royal.*] *On autre supérieur*, nec enim
hoc limitationis causa dictum est, sed & executio fiet,
nec ante retractabitur etiam ex male iudicio, quam
per postremam iudicantem decretum sit, ex art. 173.
inf. scriptis Ang. l. 1. §. si quis tutor. D. quand. ap-
pel. sit, quod si quis cum immunitatem habere à
soluendis datus, aut alioqui eximenter privilegio,
descriptus tamen fuerit in libro catastri, aut eorum
numero qui soluere debent, si ex quo sciuerit intra
decennium non appellauerit, sibi praiudicaret, quod
hic quoque faciendum esset, ex quo quis se absenter
descriptum esse intelligeret, quod retulit Alex. conf.
136. vol. 2. num. 22. Nostis igitur moribus quamprimum,
id est, illico appellandum erit, ex quo descriptus
cognouit.

ARTICLE LXXXII.

 ^a ledit Rolle fait & accompy, tout homme venant à nouuelle possession,
& ^b auparauant qu'il puisse faire les fruits d'icelle, se fera ^c au Greffe dudit
Seigneur enroller de la rente que deuoit celuy, en la place ^d duquel il est subrogé,
soit ^e par succession ou acquelt, dont ^f sera fait declaration.

ART. XXXII.
NOUVEAU
CHAP.

ET ^a dictus catalogus seu liber professionum feudalium absolutus, quibus vassallus veniens
ad nouam possessionem, & ^b antequam possit percipere vltos fructus, se faciet ^c apud Actu-
arium Domini conscribere de redditu, quem u. debebat, in cuius locum ^d subrogatus est, siue per
successionem aut acquisitionem, de qua fiet declaratio seu professio.

NOTA 1.

- 1 Le Rentier, portion que le Rolle.
- 2 Possessores ad debitorum professionem tenentur, &c.
- 3 Vassallus tenetur edere tabulas partagij, &c. contra
Molinesum.
- 4 Vassallus tenetur ostendere titulum acquisitionis.

^a *Et ledit Rolle fait & accompy.*] Imo ledit Rentier, Le
Rolle n'est qu'un extrait du Rentier, & se fait le Rolle sur le
Rentier sans appeler partie. Mais c'est Article confond l'un
& l'autre.

Fait & accompy.] Ce qui se fait par la subscription du
Juge & Greffier au registre ou procès verbal de la reformation,
& le Rolle extrait & sousigné du Greffe. Autre verò
talem perfectionem quandoque mora purgari po-
test, nisi in specie denunciatio facta sit, purgatur autem
professione debiti.

^b *Auparauant qu'il puisse faire les fruits.*] Memorat in
hanc eandem sententiam Aretium Papo. tit. des droits
seigneuriaux, Molinus latius, quo omnes omnino pos-
sellores ad professionem debitorum feudalium tenentur
apud delegatos in eam rem. Sed quod impetris
enimaduertendum est, hoc ante vltum fructuum per-
ceptionem fieri oportet, vt & in casu art. 133. inf. Sed
tamen hic non exprimitur, quæ sit penam negligens, quæ
nec vltimum Consuetudine edita prodita, propter debita
quidem non professa. Prehensione igitur vtendum
erit intra annum, ex clausula generali ob iura debita
que non præstata, quod si vassallus anno toto possedit
non ante quam eo vocato prehensione vtendum, sicut
in casu Articuli. 85. infra.

Argenti, in Consue. Brit.

^b *Au Greffe.*] Non igitur exigitur in iudicio fieri, nec
Iudicis presentia necessaria est, sed apud Actuarium
facta professio valet.

^c *Duquel il est subrogé.*] Hoc intelligitur possessione
actu habet translata in furogatum, nam quandiu apud
furogantem manet furogantis professio censificat
huc debito. l. forma. §. si cum ego. D. de censib. per
ea quæ fusi Mol. notat in §. 22. q. 46. Sed tamen &
furogantem ipsum posse adigi ad professionem, &
quibus legibus prædium vendiderit scribit Mol. in §.
n. glof. 2. in fin.

^e *Par succession.*] Hoc si verum est, vt certe hic sta-
tuitur, facta est nostro quidem iure Molinæ senten-
tia. §. si. qui non putat vassallum teneri ad edendas ta-
bulas diuisionis, id est, ad exhibendum literas parta-
gij cum confortibus facti, quia vt ait ille partagium
non sit titulus nouus, sed portionum distributio rei
ante questitæ, & magna ratio est, cur fieri debeat,
cum plerisque talibus tabulis cõsignati debiti quan-
titas & distributio reperitur, quæ quibique feudo-
rum Dominus debeantur, & rationem dicemus inf.
art. 85.

^f *Sera fait declaration.*] Tenetur igitur vassallus dicere, &
& exhibere titulum suæ acquisitionis vt & in casu art.
324. vbi fusi dicemus Iacob. vers. qui quidem vassalli
promiserunt recognoscere numer. 17. & 18. & notat.
Guido Papæ q. 421. & q. 427. etiam admonitione non
expectata, ex Ord. 1336. quæ Valentia edita est, imo
& digito ostendere, vt inf. art. 140. & Molinæus. §. 14.
num. 14. Sed hoc est alienus loci, quia hic tantum de
professione debitorum agitur, de titulis exhibendis
locus erit. d. art. 324.

ARTICLE LXXXIII.

ART. LXXXIII.
NOUVEAUX
CONS.

ET ne pourra le Seigneur^b contraindre ses hommes à faire la cueillette de ses rentes, que tout premier n'ait fourny de Rolle^c signé du Greffier, ou d'un Notaire, à la requeste du Seigneur, par la maniere deuant dite.

E T non poterit Dominus cogere suos vassallos ad faciendam collectam reddituum suorum, nisi prius nomenclaturam dederit^a ab Actuario aut Notario subscriptam, ad Domini postulationem forma supra scripta.

NOTA I.

- 1 Nomenclatura est Vice mandati à Domino tradita.
- 2 Sergent feudé tenetur exigere feudalia debita, &c.

¹ Et ne pourra le Seigneur contraindre. Ratio est quia Viatores consultant habere alieno in negotio ignorantiam causam, anceps periculum salubre non tenentur. Sed talis nomenclatura vice mandati est, vti in mandantem corollaria recitat si qua oritur est.

² Contraindre ses hommes. Abud in Viatores feudato (vī vocatur) statuendum est, id est, qui feudum ea lege & conditione accepit, vt à subditis intra metas feudi debita solana exigere. Nam cum non granito sed magna mercede faciat, suo ipse periculo facere debet,

A quod si professionem exigere velit, potest fini reprensandi Domino debui, in quo id quoque postulare potest, vt Dominus instrumentis feudi intentionem adiuuet. Nec tamen Dominum nomenclaturam tali Viatori curare teneri pronunciatum est Arelto, que ratio conditionem eius exapit ab hac regula. Nam cum in concessione feudi necessitatem exactionis ui se receperit, estimandum est quantum & à quibus exigere sibi per seculi curiale, & quorundam etiam exigendo, cognitionem & hominum & debitorum adeptum.

^a Signé d'un Greffier. Nomenclatura fit per descriptionem ex libro professionum feudalium, ideoque sola subscriptio Actuarii, aut Notarii sufficit, quia cum dubitatio incidit ex ipso authentico, indicari potest.

ARTICLE LXXXIIII.

ART. LXXXIIII.
NOUVEAUX
CONS.

ET les hommes qui sont subiets à faire la cueillette des deniers, rentes, & deuoirs de leur Seigneur, feront ladite cueillette des rentes du fief chacun en son Bailliage, à l'ordre du Rolle, pourueu qu'ils soient soluable, & répondront des deniers. Et n'est pour tout ce attribué droit aux Seigneurs, lesquels par cy-deuant n'ont eu droiture & possession de contraindre leurs hommes & subiets, à faire ladite cueillette & receipt des rentes & deuoirs. Et apres diligence deue & suffisante faite par le Sergent institué, pour faire la cueillette des rentes du Seigneur, de soy faire payer desdites rentes, si aucun se plege, ou luy baille autre empeschement de payer la rente, en portant & baillant par ledit Sergent audit Seigneur ou son Procureur, son exploit & relation dudit empeschement, il fera & demeurera quitte, d'autant comme ledit opposant sera imposé audit Rolle & rentier.

E T vassalli, qui tenentur ad faciendam collectam pecunie, reddituum, iuriumque Dominicorum, facient dictam collectam reddituum feudi quisque in suo territorio, catalogi ordine, modo soluendi sint^a & de pecunia satisfient. Et pro hoc nullum Domino ius attribuitur, qui antea nullum ius possessionemve cogendi suos vassallos subditoꝝve addictam collectam reddituum iuriumque Dominicorum faciendam habuit. Et post sufficientem diligentiam factam ab Apparitore seu Viatore ad faciendam collectam reddituum Domini instituto, vt solutio reddituum ei fieret, si quis conqueratur, aut aliud impedimentum non soluendi debitum ei det, ferenda dandove per dictum Apparitorem dicto Domino Procuratorive suo, eremodiciū & remissionem dicti impedimenti, exolatur debito, quod vassallis deberet in catalogo seu tabula territorij.

NOTA

NOTA I.

- 1 Dominus, an Vassallus ordinem colligendi probet.
2 De impedimento iuri aut facti per Vassallum facto.

1 *à l'ordre du Roi.*] Magna dubitatio, quis ordinem probare debeat: Nam quod hic dicit, à l'ordre du Roi, dubitationem non soluit, quia cum annui constituantur Viatores, decem homines totum nomenclaturæ ordinem & numerum implent, cum tamen trecentos & quingentos perspicit ei muneri obligatos constet, itaque nulla hic lex scribitur, his qui numerum decem excedunt, cum decimo quoque anno reformati catalogos oporteat. Et existimo probata subiectione, & apponitur debito, fundatam intentionem Domini, vel nisi subditus probauerit se non suo ordine vocari, ad apponituram cogatur, veluti & qui tanquam hæres agit, probata hæreditas qualitate non tenetur probare alium non esse proximum se, sed ab eo opponendum est, si velit, quod Alex. Raph. Cum. tal. notant l. si potest. D. de acq. posses. qui locus fuit ab Tirac. exercetur. §. n. glo. l. num. & 6. in retract.

soluables.] Nam qui soluendo non sunt, recte eximuntur numeris, cum sua Dominus ignoret: fidei credere non tenetur, & superfluo alij.

N'est attribut.] Neque enim id substantialis est feudi, sed conditio & lex accedens feudo, quod ea conditio ne lege datum est, aut sic possessum. An iure quicquam

A cogi possit querit Anticholus in tract. de iurancib. §. A modo expedit. num. 31.

Droiture.] Ex titulo vel prescriptione continuata possessione.

Leus homines.] Quid si quosdam coëgit, quidam etiam repugnauerunt, dicemus. Art. 177.

Après diligence.] Quæ constat bonorum perquisitione post interpellationem, cui reus intercessit, sed tamen interim capi pignora oportet Ordin. 1536. Art. 40.

Relation de l'empêchement.] Hic de impedimento. 2 iuris loquitur. Sed & de impedimento quoque facti eadem ratio, si forte ob inimicitias Domini subiectus solutionem recusat, & vim facit exequenti. Hactenus enim Viator tenetur, ut id faciat, quod in se est, vim experiri & armatos conquerere non tenetur: Nam impedimentum relictus quoque probari potest. A qua sententia ne Apponitorem quidem feudatum excipio, quia is ad exactionem tenetur, ad prosecutionem litis sumptibus eius non tenetur, si subiectus debiti contumaciam facit. Hic vero cum Apponitor nudus ministerium præstet, si que gratis, non tenetur aliud præter operam Domino præstare, quod si vis sit de facto, exolvitur debito, si quidem vis odio aut respectu Domini sit. Neque enim hic similis est causa videnti quamquam eam quoque hoc casu præstari ab eo voluit. l. si merces. §. culpa. D. locat. Bald. Saly. & Doct. l. vi. C. de act. em. r. & de hoc ipso casu Apponitoris loquitur. Masuer. in tit. de talis num. 14.

ARTICLE LXXXV.

I O V T ^a subiect^b baillera son^c adueu, minu, & tenuë, ^d dedans trois moys, ^e depuis qu'il aura eu nouvelle possession d'heritage, ^f sur peine de saisie, & ^g iouissance d'aurant de temps, que ledit subiect sera en demeure de fournir en ce que dessus.

ARTIC.
XXV.
NOUVE
CONSE.

Omnis^a vassallus^b tenetur dare catalogum^c rerum clientelarum, ^d intra tres menses, ^e à die possessionis apprehense^f sub pena manus iniectionis^g & possessionis tanto tempore, quanto vassallus in mora erit satisfaciendi ad id quod supra dictum est.

NOTA I.

- 1 Dinumeramenta & eorum appellationes & vis.
2 An quis possit cogi ad ostensionem tituli.

1 Est hic quoque Articulus iuris novus ab Reformatoribus additus postulantibus ordinibus Matricia immensa. Nos necessaria duntaxat, & frequentes tribunalibus nostris controversias attingemus. Loca sunt, vocis etymon, quo iure debeantur, quis debeat, cui debeantur, forma eorum, genus probatorius, vis & effectus eorum, que dinumeramenta vulgò appellant. Ac D primas, cum queritur, quo iure debeantur. Intelligi oportet feudorum omnium, quæ usquam in Britannia sunt, credo & exterarum provinciarum omnium, hæc legem & conditionem ab natura contractus tacite inesse, ut quæ vassallus alieno beneficio habeat, ea, quæ qualia, & quantæ sint solennis professione Domino describat, & edat: Nam quæ alibi alaudia appellantur, nulla apud nos sunt, quod vixus expellat. c. 24. nec rectè feuda appellantur, sed & peregrino feudorum iure eadem necessitas omnium vassallorum fuit, qua

C de re operose auctoritates multorum extant, apud Molin. §. 5. num. 2. Boer. tit. de feud. §. 12. Chailan. cod. tit. de feud. §. 4. Jacob. de sancto George. tit. de feud. vers. qui quidem vassalli promissum re cognoscere. Nec id modo verum in feudibus, quæ lege feudi possideri constat, sed in ipsis etiam auctoritatibus & iuribus acquisitionum. Quare iuribus illa scholæ dubitatio, quæ ex l. cogn. Cod. de pet. hæred. sumitur, quæ cum locum habet, solum neutra patetum ab altera ius habet, & in quoque iure mixtur. Sed longe alia ratio in feudali contractu, qui mixta lege, & necessitudine beneficii vassallum adstruunt ad officium. Nec iam Bart. sententia, & l. de Platea in l. i. C. de conduct. & procurat. lib. xi. C. locum est habitura, quæ eadem ius fuit, §. actionum Instit. de actio. Bald. l. i. Cod. quom. & quand. iud. & l. instrumenta. C. de hildic. Marth. c. 6. tit. incip. ab officialibus l. i. consil. 91. cum ne à Regibus quidem Batones cogi possent putant ad editiones acquisitionum & rerum possessionum. Quod cetera est in feudali bus ut & l. Fab. iam olim tradidit. §. p. iudicialis Instit. de act. Bald. l. quæ quisque. §. editiones. D. de edend. l. l. l. i. C. de iur. emphyt. & Molin. arti-

git. d. §. 1. & iterum §. 31. glof. 1. Boër. d. §. 12. Examine & plectaque pronunciari Confucudines ea de re, & quia & antiquarum professionum instrumenta, & inuestiturarum, & cetera id genus edi statum. Nec dicitur curari ea necesse potest, quod si vassallus iure in potestate ea non habere, nec dolo desisse habere. Quare omnia hic accipi conuenit, cum vassallus conditio in confesso est, hoc est cum de qualitate feudali constat: Nam si de ea controuertitur, ante eam probari oportet veluti antecedens necessarium, cum ante vassallum esse oporteat, quam ad vassallitatis officia & obsequia cogi possit, cum non entis nulla sint qualitates, eius. D. de reb. cred. & sola dominica qualitas tantum privilegit Domino tribuat.

NOTA L

1. *Quid ad professionem feudalem teneatur.*
2. *Posse fieri duntaxat.*
3. *Quid si plures sint Domini aut vassalli.*
4. *An subvassalli possint cogi.*
5. *An Dominus ad cusionem teneatur.*

1. *Tunc subiecti* Hic locus est, quis professionem debeat. Debet autem omnis vassallus adstrictus lege feudi, quod olim Bart. & Plat. scripsere. l. pen. C. quand. & quib. quart. pars. Jacob. ubi sup. & quod Molin. Boër. & Chaff. conueniunt. Quod in emphyteota quoque statuit. Alber. l. si certis annis. C. de pact. & l. plures apochis. C. de fid. iur. Bald. Conf. 226. lib. j. Spec. tit. de locat. & em. h. v. §. nunc aliqua v. 69. fol. l. 2. q. 11. Cod. de iur. emphyt. Curs. lib. de feud. part. 2. partis secundae. q. 6. idem & in notis quoque domanius congedialibus. Sed minus est consequentia, quam Doctores ob defectum professionis statum, cum retulente vassallo bona eius omnia feudalia pretiosi voluit, quod iure non videtur, nec si praesentetur, proinus actoris fundatio esse in entio, cum mulcorum sit ea conditio par & indiffereta, nec huius magis quam illius, ut solum sit fundum dicere possit. Relinquitur regulantem praehensione feudi coercentium.

Potest quod hic dicitur *tunc subiecti* vtiuersali dispositione, ut ceteras omnes legales dispositiones, restringi ad habiles conuenit. Itaque & qui rerum suarum compotes non sunt, nec minime constant, & minores, hac lege non tenentur, nisi curatorem habent, quorum periculo ista mora committitur Domino ius suum exequente, quod traditur, art. 112. inf. & Molin. notauit. §. 28. q. 6. & §. 1. glof. 7. num. 9. Itaque curatorem habenti curet hoc trunclite, etiam circa restitutionem saluis actionibus aduersus focordem curatorem, quod illi huius tractat. d. §. 1. glof. 7. & §. 44. num. j. Nec negandum tamen, quin ipsi per se minores qui in aetate sunt, id praestare possint, modo infansibus, maiores, ad confirmationem scilicet nuntium suorum, & impediendas (ut loquuntur) consequentias nuntium damnofoe morae, quod & Molin. sentit. d. §. 28. num. 4. & Consequendo nulla inf. Art. 459. Tiraq. in genere. §. 1. glof. 11. num. 14. & §. 35. glof. 1. Sed & cum dicit, *tunc subiecti*, intelligendum in possessorio feudo deueniente.

2. Nam is quando possidet debitis feudibus adtingitur, & ea praestando verum Dominum exonerat, & legi satisficit. l. forma. §. si cum ego, D. de censib. latè Molin. §. 22. q. 46. & quos eo loco cumulat, vicissim qui non possidet, quamuis meliori iure vassallus, ad ea non obligatur, quod Bald. Saly. Cast. scribunt. l. solemnibus. Cod. de rei vendic. quod identidem dicitur, & scripsimus sup. Art. 159. Nam in feudibus in rem agitur potius quam in personam.

3. Dubitari contingit. Quid si plures sint Domini plu-

res item vassalli quatenus & quomodo debeat, in iure quidem summo negari non potest individuum esse obligationem, multiplicarique in singulis actiue & passiue tam solacione & effectu quam obligatione collectiua, nec tamen insoludum, sed ut omnes qui debeant omnes item omnibus est vni. Sed tamen si plures debeant, nisi ab omnibus praestent, non sufficit vnus obsequium, quamquam contra Molin. putet. §. 6. glof. 1. num. 2. & §. 2. glof. 4. q. 6. contra individuum naturam, nisi si vt collegio aut corpori debeat, aut plures vt singuli separatim iure debeant, quod Iacobus ait, de royd. col. 2. Itaque ius est speciale & privilegium, quod subiecti prioratus Lincie vnam tantum omnes professionem collectivè exhibent Priori, expressis tamen singulorum nominibus, & praedix. Quod si factum aut mora coheredes damnum incurrunt aut feudum praehenditur, ceteri ab eo id quod interest consequuntur glof. in l. cum a matre. C. de rei vendic. Quod ego intelligo rebus adhuc indivisus, nam divisione facta unusquisque pro se respondet.

Illud etiam hic incidit quaerere, si Dominus superior feudum seruens praehendit, an vassallus vassalli sui, id est, subvassallus suos possit cogere ad has professiones, id est, ad tradendum minimum & dimunerentium. In quo sic habendum, multiplices esse praehensionis causas nec omnes ab vna profectus. Nam his, quae sunt ex defectu (ut loquuntur) hominis, aut propter fructus quos vocant male fides, non dubium quin Dominus iure veluti iuratum consolidato vram, & omni iure actiue praedy dominari, & fructus suos faciat. Sed quo casu non facit, & in possessione est potius quam possidet, tenet scilicet seruanda causa, ut hoc ipso textu casus, iustior dubitatio est, cum ius omne propiuarum penes vassallum residet, quade quantumque vngum fuit, suspensa duntaxat ad tempus executione iuris acque administratione rerum feudaliu ex contumacia non parentis, nec apud diuos insoludum Dominum aut possessione esse potest. Sed minime sic iudicari conuenit, ut & posthac Domum omnia posse, quae administrationem simplicem contingant ad valuerunt rei ipsius non tam iure proprio quam alieno, cuiusmodi sunt professiones vassallorum, quae redintegrari possunt, & restitui vassallo oportet debitum facient, si talia sunt, quae restitui possint. Cetera quae talia non sunt, non poterit dominus vt quidem huius praehensionis ex defectu minuit non traditi, vel beneficia aut officia ad praesentationem aut colationem vassalli pertinentia conferre. Nam ista proprietatem aspicunt magis quam administrationem, & semel collata reconfertur nequeunt, nec in eadem causa feudum restituetur his dispositis aut collatis, & irreparabilia sunt, & vno actu consumuntur, nec restitui possunt per manus leuacionem. At professiones scripto praestatae reperi a vassallis manu exempta possunt, & instrumenta ea de re restitui. Haec vera sunt, quae Molin. non accurate implicat, & inergit distinctione non idonea in §. 14. glof. 7. & §. 1. glof. 6. Ceterum quaeritur, an vassallus medius, cuius feudum suum praesupponitur, suos vassallos qui subvassalli sunt praehendentes, possit durante manu Domini compellere ad debita, & professiones edendas, certum est internum non posse, cum pendente praehensione nullum exercitium nuntium dominicalium habeat, quod apud praehendentem residet, ideo non apud alium, quod apparet, Art. 421. inf. & alibi dicitur. Molin. attingit. §. 6. glof. 4. num. 3. & 17.

Postremo quaeritur an professione facta, hoc est, praesentata tenenda Domini teneatur ad cusionem eorum, quae in ea continentur, id est, ad garandum eorum,

eorum, quæ in tenuta insunt, si forte alius vassallum a vassallicis aut res vassallanas, quæ in tenuta vassallus professus est ab eo, qui eam recipit tenet. Hanc Molin. persequitur §. 4. q. 9. & recte negat, nisi hæcenus ve-
rè sit, quæ in qualitate Domini receperit, laudimia fortè aut ventas, aut si quid eorum iterum petitur ab vassallo, quod ille præstiterit, feceritve.

NOTA 3.

1. *An in tenuta necessaria, sit presentatio.*

2. *Instrumenta apud aliquem reposita, quam fidem faciant.*

3. *Quid de tenuta sigillata, sed non subscripta.*

¹ *Basilea.* Hic incidit locus de genere probationis, Veteres quidem simpliciter & bona fide mutuo inter se agebant. Extant veterum professiones feudales perquam breues, ut domo cū appendiciis expressa cautela, & minime operosa partiāi cessione; breues item sponso subiceretur de obsequio patrono præstando, subscriptiones prædum nullæ, signa complura honoratorem hominum addebantur, sed nūc insani perfidia mundo, multæ inde controversiæ nata. An fides tabulis habenda quæ subscriptionem non haberent. An item his, de quibus an aliquando tradita essent non constaret, id est, quæ præstationis instrumentum non haberent. De quibus maiorum nostrorum nemo dubitavit. Notæ sunt schola disputationis in l. 2. D. de pact. an debitoris syngrapha apud eundem reposita si dem faciant dissoluti credui, & dissolutione rem dissolvunt, ut Lud. Rom. ad monendi, num. 54. vers. in quantum tamen addit. Sed in arguendo ad liberatorem pertinet plus aliquod propensionis esse debet ad iudicandum. Cū de obligando queritur, si tunc, qui dubitant, an reposito apud patronum antiquæ insinuatione vel possessionis feudalis instrumento, probata insinuatione aut professio pūda esset, cū ad ele-
vandam fidem rei multo proponant fieri potuisse, ut id nec à vassallo scriptum esset, & si scriptum probaretur, nec eo tamen animo vi Domino tradiderit, & mutari consilia etiam scripti, & furti aut alio tali casu tales tabulas subdici potuisse, quam consueverant auctoritas. l. 1. de lat. lib. lat. C. aduocet. & Bart. & Sal. l. 1. C. de procur. Idcirco tales cautiones pro probationibus competit non esse accipienda, nisi & tradita constaret. Contra opponitur scripti vis, nec mutationem consilij præsumendam instrumenti tradito, traditionem verò hoc ipso præsumi & probari, quod apud Domini chartraphylicium repositi sit, & in eius manibus. Nam furti enormis esse & sine ratione præsumptione, & eas potius de præsumptionibus sequendas, quæ rei & materie apud congruentiæque & aliibi legibus indicari, quod ut Bald. l. si qui per calumniam in fin. C. de Epil. & Cler. Bart. l. vulgo. D. de adm. iur. l. 3. & caute. C. de Carbon. ed. Ant. Bue. Card. Abb. Zab. Imol. Panor. Fely. c. corau. ext. de off. delegat. ad que etiā sine probatione traditionis instrumentum, quod Fely. ibid. ex l. 10. And. & Host. probat. & Imol. clem. 1. de procur. Non igitur necessarium præstationis instrumentum, si de subscriptione constet, & apud patronum repositum, præsertim si tempore adiuuetur, & subscriptio aut signa non sunt ambigua, nec opposita circumstantiæ proponuntur.

³ Sequitur disputatio altera & ipsa tribunalibus persequens, cū subscriptiones nullæ in talibus reco-

gnitionibus reperitur, & ut quodque antiquissimum instrumentū est, ita tale est. Signa huc lucif. consilij appellatur quæ prædum annulos signatorum appellabant, figuras inscriptas, *semper signum* Plinius lib. Epistolarū decimo appellat, veluti quadragint in cetera, Signilla vulgus appellare maluit, nec id ipsum male. Talia cūm privatorum hominum sunt, non multo plus habeant fides quā subscriptiones ipsæ pōntæ, quibus nulla probationis vis tribuitur ante recognitionē, aut probationem. l. rationes. l. exemplo. C. de probat. §. si vero quisquam aut. de inst. caus. & fid. vbi Bart. & Angel. Panor. Fely. & alij. c. 2. ext. de fid. iust. Signiorum par & eadem est fides. Quid enim inter hæc interit, si eadem potestas est auctoritatis quod Bart. Bald. Ealk. Alb. putat. Si procurator. D. de procur. Rom. Cons. 303. Geminian. & Philip. Franc. c. quāvis, de fid. iustitum. in 6. Quare non bona sententia est eorum, qui sigilla per se sine subscriptione nil valere ad probationem putant, ut Bald. l. falsus. C. de furt. Bart. & Bald. in proem. digest. Bart. & Bald. ad testium. §. si quis ex testib. D. de testib. Corser. in singulari verbo epistola Quod tamē plerique sic intelligunt, cū signum solum sine tabulis aut instrumentis proponitur: Quo casu non sine causa Bal. in gloss. v. ant. de puc. Constit. tenet nil, probare, vt prope muta, & insinua. ad l. 10. And. & Host. d. c. 2. & alij d. c. eorum. Quod si instrumenta aut tabule subscriptæ sunt, etiam si subscriptio nulla subit, hand dubiè eadem fides haberi debet, quæ & subscriptioni (vt ante diximus) hoc est, cū aut recognita sit signa cuiusquam esse, qui proponitur, aut probata, si eum & in subscriptionibus prius solet. Ac signorum tanto maiorem esse auctoritatem contineri, quanto inter priuatos quoque magis publicè nota sunt, quia subscripto vnius tantum sic hominis, eaque eodē ipso in homine valde mutabilis & incerta, paulummodo impulsā manu variabilis, pro arate, loco, calamo, valitudine quod ipse quaque constitutionis imperatoris considerant, in aut. de fid. iust. quominus probatio, quæ per literarum comparationem dicitur, pro integra habeatur. At signa vniuersalia sunt sanctorum, & cuiusque gentilitia certis notis differētiæ additis, eaq. domi, fori vbiq. in pratorij, templis, locis publicis, sepulchris, armis, vtro, auro, argenteo, ebone, speculaculis, tumbis, habetur, pinguntur, & calpantur. Quare fides maior & signa multo certiora & plurius nota, cū nemo fecit nisi domi & priuati subscriptabat, & aliter pater, aliter filius, nec similia duorum etiam commerciis expedit. Ergo patrem signis fidem quam & subscriptioni tribuo, maiorem si subscriptione probatur testibus dimittatur, aut comparationem, non etiam ab auctore agnoscitur. Nec mihi quisquam opponat, quod in signis hoc quoque quidam exigunt, vt eorum voluntate apposita probentur, quorum esse dicuntur, quod ego quidem recipio, cū alieno negotio aliena appenda dicuntur. Sed si eius negotiū sit qui appendit, nihil amplius exigo, quam vt probetur eius esse; qui appendisse debuit, nec furtum præsumi debuit. Est enim id ab inconuenientibus metiri regulas, à quibus exceptiones potius formati oportuit, cū à puris particulatibus (vt loquuntur) nol. inferatur. Insuper esset eorum collectio, qui ratiocinarentur, in contractibus permutatōnū per quam sēpē fraudes fiunt, ergo oblati tali contractu vt fraudulento fides uon est permutatōnis habenda, imo sic potius colligendum, præsumendū pro contractu, qui talis esse appareat, exceptiōdum si frons probetur. Sic etiam signum talis esse & probatur, volūte igitur eius præsumi appositum eodē de eius negotio agatur. Expendendum, si furtum aut falsum appensum ignoretur domino probetur. Nam furtum

aut interreptio non est actus ordinatus aut regularis ad hominum commercia, aut rei tam proportionabilis, ut ab eo debeat formari regula, aut actus necessarius destrui. Ergo id potius presumendum, quod rei magis conuenit, voluntate Domini apposito, quod glof. presumptis verb. intelligendum. Ibi procuratorem. D. de pœcur. l. i. verb. negat. C. de reb. al. non alien. idemque magis pro sigillo quam pro negante presumendum, quod fidei. aut d. l. i. Procuratorem. Nec probio sententiam Molin. aliter existimantis eo. §. i. sed ita ut ne sibi quidem ipse eodem loco constet, dū nec communem ea dēre sententiam sequatur, nec in sua constet. Nam cūm magnatum signis tantum fidei tribui ratione addita, quia fida custodia asseruiri solent, obliuio tempore in quo deuenimus videtur, cūm nulla minus fideliter seruentur, & frandibus parant, & ipsi illi magnates & Principes sapē eodem die ductūs aut amplius albis subscrisit, aut eaque subsigunt, signa vero nullus non Amanuensis in potestate habent, nō cubicularius, aut aliqui paulominus grauiosus. Sic faciūt homines fortunę magnitudine stupidi, vnde plerūq; penicillatos constat falso inscriptis albis, quod ante admonuere nost. & l. i. And. d. l. cap. 2. de fid. instrumēt. & c. 2. de solut. Bald. d. l. i. C. de reb. al. nō alien. Quod cūm accidit, non abscongiuntur paucorum abroganda fides subscriptioni in ynnescit, cūm ex res prudentes vsu fallas, de castiganda fœderata imperitiam vñs & rerum: Denique patem fidem subscriptioni & signo tribui. Cetera, quæ eodem loco Molin. exequitur de fide instrumentorum, non sunt huius loci & ad omnem generaliter huius generis probationem pertinent, & ante cum late est Hipp. maril. in rub. de probat. C. de sequitur & Cano. in c. 2. de fid. instrum. ext. Spec. eod. titulo.

NOTA 4

- 1 Quid aduero, tenuis, mynu, denombrement, differant.
- 2 De vi & effluia professionum.
- 3 Quid & quomodo in talibus exprimi debeat.
- 4 Confessionium in talibus vi & effluia.

^c *Aduero, mynu, & tenuis.* Hic locus est de vocum crymo, quarum vis, quod ad res ipsas attinet, penē eadem est d. *aduero, mynu, tenuis, & denombrement* quæ sepe sunt homonymæ. Quæ tamen ista subtilius considerant, differentiā quamdam sibi aduertisse vñ sunt, quam tamen penē vsus non recipit, vt *Aduero*, personale magis Domini venerationem spectat, quæ vassallus Dominū honorat, & a personā potius personæ quā a re rei prestat. *mynu, & denombrement*, minutam & singulitatem rerum, & *tenuis* (vt loquimur) recessione continent, & fidem nomenclaturam rerum feudaliū, *Latenuis*, professionem rerum a re potius rei quā personæ colatam, quæ omnia professionis tabulis comprehensa a feudo superiorum vassallus se habere agnoscit, quæ non facit apte vt mihi quidem videtur Molinens. discriminat, nec vim cuiusque exprimit. Latius quidē censuralis professio ea fuit quæ in censum bona cuiusq; omnia delectebantur, ea forma quæ in l. forma. D. de censib. cōtineatur, sicut ordinum discernimandū in repub. & militie obediēte pro facultate modo. *Nos tenuis* eadē ratione beneficiorū professiones appellari possunt.

Locus de materia & forma professionis hoc habet, vt omnes omnino res feudales quæque iure feudali habentur, iura, obventiones, priuilegia, sigillatim & in specie recensentur, & describuntur, quantum ad iura, soli. arui, solarij, pœcuri, vassallus Domini beneficio habeat, sitis rei, quos duos cōsines fundi habeant, quantum prati aut pascui, quantum syluæ, grandis aut

cardo, quod illa l. forma cēsuā exprimit. Ac tamen si tenon non fuit veterum illa tam præcisa necellitas, quā pœcuria, nunc est, tamen nemo exigit, vñen quos vites habeat, quæ nec ager quot arbores, quod illa lex tamen mabeit in cenlu prohibendo, quin re plerique permolles ite exatores præbere solent exemplo rationalium Regiorum, qui hac iure perquam sunt acerbi & pœcuria. Et Ordinationibus quibusdam Regis mittuntur eadem de re. Addendum quia quæque lege ab pœcuriabus habeantur, quot subfeuda subhiit, quantum aut res de, nummaturum aut speciem debeat, quāquam repugnante Jacobino vbi sup. in fin. quantum patrio iure, quantum item quā iure habeatur, quid hereditariis obuenierit.

Postremo quid eorum omnium nunc debeat Domino patronatū, addit solennis professio eorum omnium nomine, vassallum in fidem intellexitque patroni se se confite, ea omnia eius beneficio habent. Quæ in potestate Domini fide fore bona fide, & sine fraude spondet. Nec re fert ea necipress. & diserte professione continentur. an relatione ad antiquas professiones facta, sicut in predecessores solebant, quod long. Gual. Bened. persequitur, verbo vxorem. num. 447. & Molin. §. i. nu. 66. & 67. C. de re in maligne multorum cautiones esse solent, cūm nocere volunt. Sed ista ex bona fide conuenit expendi non vt inter intencus, vt neque rixosus Dominus, nec contumax vassallus ferendus sit. Nec tamen vassalli iusta excusatio est, quod omissis ista, & in genere sint superiorum professionibus comprehensa, ne quid ipse dicitur præstare cogatur. Nam clarus, dicitur, expeditus omnia (si fieri possit) exprime cogitur, cūm eius nihil interret, nec fœderata prestat, quod Molin. attingit §. 4. q. 20. quo loco id quoque tractat, quid de eo censendum sit, qui sedecim denarios solarij olim professus, nunc octo tantum confectus, & facultatibus suis dimiduum decessit nisi hypothecæ proponit, hoc est si non tenet totam hypothecam.

Sequitur locus de vi & effectu professionis. Nam de oppugnandis (quod impugnetur vulgo vocat) alibi dicitur, in quo id primū diligenter perendum est, ne errore intellectus a significatione verborum abducatur in diuersos etiam effectus, dum possessus diuersis vocabula pro hūis accipiunt. Finem sunt confessionis & recognitionis voces hoc quidem in argumeto, sed earum non eadem vis est. Confessionis ea natura est, vt id probet, quod ea continetur, quæ cūm sit in subiecto, quod in suppositione & promissionem personalem cadit, & pœcurie præsentis & accipiente, effectum habet non tantū in probandis, sed etiam disponendis in his de quibus conficere potest disponere. In realibus non idem potest, cūm in rem non agit, nec statim rei immittit aut difficere possit. Nec etiam res confessione naturam suam mutat, vt hos dicit debeat, qui verē æquis sit, aut res teta, quæ verē iusta est propter confessionem, alioquin non veram. Si nec res feudalis sit per confessionem, si verē talis non est. Sed tamen id chicit, vt ea quæ in obsecro & incerto sunt, an talia sint, dum veritas discutitur, talia esse interim probentur, qualia confessio agnoscit. Valeat itaque in realibus ad probandum, ad disponendum non valet, quod Bart. Bald. Salvo. Cast. Jac. & alij probant, post glof. lectum falsā. Ceterum & facti iuri si hodie neget qui ante confessus est, interim confesso pro veritate habebitur, dum error detegitur confitentis, cuius probatio necit in caput confitentis, qui nisi errorem retegat, incumbebat confessioni. Proinde error ita deum probabitur, cūm diffusā incerti nebula, &

Ecce fidei
hodie non
tenet omnia
iura ac rei
omni sigilla
rim dehibere
par leat re

pugna aientis & negantis scilicet, res aliter habere probabitur, quam consensu cōtinebat, quo probato evanescit confessio, cuius vis nulla est contra verum magis quam nebula contra flagrantem Solem. Id cum verum sit in confessione expressa, multo magis in tacita locum habet, quæ ab actu aliquo colligitur per illusionem, ut ex solutione confessio de debito, ex cōditione rei alienæ confessio. Inde fit (ut rem propius ad Articuli huius materiam applicemus) ut qui rem feudalem esse agnovit, aut tantum solarij id est, redditus nobilis debet, tunc tale aliquid, nil in re mutet, si aliter veritas habet, quominus ad cōtrarij probationem admittatur, & verum ostendat. Sed id dum facit pone illi Nemesis, quæ humeris eius incumbat, donec contra esse ostenderit perspicua probatio, id est, nec rem feudalem esse nec tantum redditus debet, quamobrem nisi probationem accelerat, in possessorio succumbet. Hæc diligenti animadversione indigent & quamquam frequenter in foro tractatur, rei tamen quicquam rationem satis intelligit, cur ista fit accidat, quod Goydo Papæ tractat singul. 876. Decius. cap. cum super ext. de offic. delegat. & Conf. 661. Idem Papa decil. 172. Molin. §. 2. glossa quinta numero trigésimo secundo. & §. septimo. num. 17. & 22. & in lib. de contr. viurar. questione vigesima.

Ad recognitio plus aliquid habet, & amplius de contractuum natura mutatur, eam & implicitam & ipsa confessionem habet, & inclusam promissionem de observando id quod recognoscitur. Sed cum fundamentum habet de iure antecedenti, nec ad novum procedendum emittatur, sed veteris agnitionem, consequitur vicijs quæque sit ex causa erroris reuocabilis, si aliter habere deiegitur id quod tanquam tale recognoscitur, quod aliqua ex parte tractat Molinæ, vbi sup. & §. 35. questione quarta, numero nono & vigésimo. Jacob de sancto Georg. vbi sup. num. decimo tertio & 21. Berberius recte in viatorio iuris tit. de locat. num. 24. satis explicat. Atque ista quidem de his confessionibus aut recognitiombus, quæ per errorem sunt repugnantæ vero. Nam quæ disponendi animo ab sciente & prudente sunt ab habente potestatem, disponit & ipse, & dominium & possessionem transferunt, si hoc scienter & consensu agitur, ut in eo qui rem suam tanquam alienam ab alio conducit, l. si rem aliquā. D. de acq. poss. quod plena manu disserit. Molin. d. §. 2. gloss. 5. a num. 26. ad num. 34. & §. 35. num. 10. Jacob. vbi sup. num. 13. Bald. l. censuras. C. de donat. Sed id non fit vi simplicis recognitionis aut confessionis, sed dispositionis & consensu dominij translatiui, eam hoc à scienter actum est. Ceterum id quoque adiicimus, cum dicimus confessionem aut recognitionem interiri pro veritate haberi, id habendum inter eas partes quæ actum interueniunt: Nam tertio præiudicium per eas non fit, veluti si cum duo vnum vassallū vendiderent, vassallus alterum agnovit, per id agnitam non constituitur in possessione. Nam eam vassallus possideatur potius quam possideat, possessionem quā non habet sit in quernquam transferre nequit, nisi continuatio aliorum quoque actum consequatur, ut fidelitatis, homagij, aut aliorum rei appropriatorum, quod Guid. Pap. recte scribit. d. Decil. 172. Bened. c. raynurtis verbo & vxorem num. 437. & Mol. d. §. 35. q. 4. num. 11. 12. 13. 14. 15. 20. & 23. Chiff. d. §. 4. Hæc vehementer annotanda ad actiones rerum & fori.

A ratam foro. An cōtractu inter duos intro hac verberā conceptione, *il vend telle terre tenue d'un tel, à la charge de cinq sols de rente*. Ex his verbis actio aut probatio Domino absenti & ignoranti nascatur, ita ut fundatam ex his intentionem habeat. Multa hic dici possunt, & perspicere est agitur. Molex in genere Molin. tractat. de verbis enunciativis deque viciorum, inter contrahentes aut tertios, §. 1. gloss. 5. num. 30. Addeur eam confessionis factæ absente parre nulla sit vis ad probationem, cum extra Iudicium hic aliud multis visum, in ea quæ scripto facta esset in contractu alieno, cuius plenam esse probationem purarunt & schola præstantissimi Bart. admonendi q. 4. D. de iur. iur. Alex. ibid. num. 41. lat in Lectura num. 85. & qui denique in eam legem scripsit, Franc. Curt. ibid. 138. vers. secundo querit. Bart. lat. 10. Bapt. ibidem num. 78. vers. non est omissum Bart. Conf. 122. E Canonistis. Auto. Bur. c. vlt. ext. de iur. iur. Fely. c. si cautio vers. fallit tertio, num. 29. ext. de fid. iust. vbi Burtius loquitur *d'un partage fait entre conjoints, à la charge de payer telle rente*, & Bart. d. Conf. 122. Idem Angel. §. i. verbo expressum, auth. de hered. & fidei. Rota Decil. 420. inantiq. Alex. Conf. 137. vers. secundo probo vol. 3. Bald. l. cum à matre vers. hic quæro. C. de rei vend. Boët. Conf. 25. Bald. in Rub. C. de fid. infirm. vers. loquitur videte. Guid. Pap. Decil. 24. At Spec. tit. de loc. & emphy. §. nunc aliqua, hoc ipso in casu nullum vis absenti queri putat, vers. 74. Contra plenam fieri probationem idē tenuit Bald. & cum sequitur Cast. l. desiderium. C. de pos. Sed & Bart. in l. arboribus. §. de illo. D. de vfu. recognitionem Domini posse fieri putat, illo & ignorante ergo & absente, idem censuit & Jacob. de Sancto Georg. vbi sup. num. 25. & Guid. Pap. Decil. 172. Berber. tit. locati num. 33. Bened. c. raynurtis verbo & vxorem num. 444. ambiguit loquitur. Sed si verum tenere volumus stricta quidem iuris ratione negandū ias absenti ex tali contractu queri posse nomine stipulante pro absente, probationem recte colligi etiā idoneam ad probandum. Quæ enim frons est negans, quod lege contractus inditum sit, & pro vero inferum tenoti tabularum, aut quæ effectus in scriptis, cum vniuersarum penè Provinciarum Consuetudines, qui de alieno fructu contrahunt, hoc ipsum instrumentis inscribere iubentur, quo iure aut quibus legibus, & à quo feudum habeantur, quod ipsum inditum est nostris, Ord. Regia Francil. l. anno 1536. quæ Valentiz edita est, & alia Francil. l. anno 1539. Art. 80. cum modificatione de l'ann 1540. faicte à Fontainebleau, indicte pœna. Nam ex verbis narratiuis aut enunciativis in contractibus apposis præsertim de re feudi, Domini feudi fundatur intentio per regulam l. optimam. C. de contr. stipul. non solum inter contrahentes & successores eorum etiam singulares, quod Socin. scribit Conf. 11. col. 1. & Conf. 15. col. 2. & Conf. 2. col. 1. lib. 11. Francil. Art. Curt. 112. ad fin. Crauetia Conf. 59. num. 1. quod ex contractu duorum vis tertio queritur iure potestatis dominicæ, unde isti tales contractus faciunt fidem pro Dominis contra contrahentes, & quolibet successores etiam singulares in qualitate dominicæ procedentibus. Quod si simpliciter dictum sit ad omnes redditus debet, sine expressione persone cui debetur, quod improbi faciunt, potest Dominus cogere taliter ementes ad declarandum, cui debeatur. Recte Molin. §. 38. num. 60. & seq.

Quibus apparet non frustra, aut sine effectu indicium necessitatem, quod aliqui fieri non cōueniebat, si nulla vtilitas facti futura erat, cum id actum appareat, ut de tali professione probatio sumatur. Arque ita olim iudicatū aucto Parisiensi memini anno secū

1. *Quam fidem faciunt hoc verba in contractu inter duos appajira, à la charge de telle rente deu à tel, ou tenu à un tel.*

Sequitur cōtrouerfia alia & ipsa nobilis & famige-

exallimo 1545. entre le Seigneur d'Espigny & Jean de Carion *Artes*, où le Seigneur d'Espigny ne l'ayde que d'un contrat d'acquies fait par ledit de Carion avec un tier. *goris* ces mots, tenu du Seigneur d'Espigny, à la charge de cinq sols de rente, quantquam Papo cōtra iudicatum scribitur. *des droits seigneuriaux*, Art. 18. Sed non semper vera canit Castandra. Emmento vim professionum non ad profluentes duntaxat, sed etiam aduersus heredes producimus, & quod magis mirum sit etiam aduersus singulares successores & rei detentores, quod Bened. scribit d. verbo & uxorem, num. 46. & Socin. Confid. supra citatis.

Quod ego sic accipio, si eo tempore quo professio facta est, proflens erat in possessione & detentor l. si superatus, & l. & qui nondum, §. 1. D. de pignor. & Cuius Pap. scribit *ling. 276*. Chass. tit. de censib. §. 2. gloss. 1. Boer. tit. de feud. §. 12. in fin. Quod in antiquis professionibus est praesumendum. Sed & professio a detentore quamlibet non Domino vero facta, periculo huius Articuli exhiberetur, vt ante diximus, & l. 1. §. sed si ego. D. de censib.

Dans cesu mou. Cū lex duorum mensuum facit mensuram, & quæ si die veniet audiendus est, lvi lex. D. de reg. iur.

Depuis qu'il aura eu nouvelle possession. Currit igitur hoc tempus à die possessionis apprehensæ, ideo ei qui quacumque de causa non sit admissus, tempus professionis faciende non currit seu solo iustitio ex quapiam causa, vt nec regulariter non possidenti. Quod ante diximus & Molin. notat d. §. 6. gloss. 2. in princip. quamquam Parisiis hoc tempus currat à die admissionis in fidem, vt & prouincius plerique. Quo eodem loco querit Molinæus, an si reculante Domino vassallus per manum suptam à superiore admittitur sit, tempus ei currat vel non possidenti.

Sur prin de justice. Fit vero praebensio aut Indictis auctoritate, aut priuata ipsius Dominum, de quo longæ est disputatio apud Molin. §. 6. gloss. 7. & §. 1. gloss. 4. q. 1. Sed vsu nostro insolens est priuata cuiusquam auctoritate fieri, & res esset plena periculi, quod & §. 3. scribit.

Et inossante. Nata est ab hac voce magna materia controuersiarum in foro: Nam cū sua vi & natura, vox *LOUISIANA* plenam dispositionem fructuum importet, multa sensere hic quoque Dominum fructus

aut suos facere. Cui sententia obstat, qui pridem maioribus nostris & Britannia nullam legem fuisse dicebant, & ideo hic nouum consilium, quod cū de vicinarum prouinciarum Consuetudinibus, reformatores deduxissent, earum quoque usum, qualis erat in effect, spectandum potius quam praecipitatum vocem, quæ reformatioribus excidisset, de inossante, quæ hic sufflueret, nō in propria significatione, sed pro perceptio fructuum pendente praebensione. Exagat ea de re prouinciarum Consuetudines plerique, quatum nulla fore amissionem fructuum hac de causa tansit, vt & Prima Paris. Art. 6. Melles. vi. xx. xv. Melles. Art. 42. Senon. Art. 186. Stampensis Art. 41. Monsfort. Art. 3. Monte & Meulan. Art. 14. Chabmont Art. 3. Clermont. Art. 78. Valley 48. Trecent. Art. 30. Pully 45. Permandon 103. Chabmont 1204. Rheims. 108. Ambian. Art. 22. Ponthica 73. Bourgoigne 15. tit. de fief. Art. 4. du Comté Art. 4. Auxerre 120. Nivernais Art. 8. Montargis 65. Orleans 66. Berthe Art. 44. Chateaufort 16. Preux 139. Brehanais 181. Pothou 94. quæ vno fere consensu praebensionem statuant, sed vassallo parente & officium faciente volunt restitui, negantque Domino committi: Pociusque is exterarum prouinciarum consensus, vi nostris quoque islem faciendum videtur, cū ea de re controuersia incidisset, quam sententia adiuvit hominum propensio, qui imitato alienæ lris titulo sibi quoque negotium geri prospiciebant, eūdem lege & nova ipsi tenentur. Iure quidem feudorum nihil est hac de re (quod quidem sciam) constitutum, nisi quod apud Chass. §. 4. & Io. Sursion. tit. des droits de basse justice §. 2. citatam Angeli auctoritatem reperi, quæ putet ob defectum (vt loquuntur) talis declarationis vassalli seu- do expelli posse. Sed nec ego apud Angelum quicquam tale legi, nec eos quos Chass. citat, & si maxime id haberent, nulla lege tantum pæne insiligi defendi posset, quod Iacob disputat d. verbo, qui vassalli promissum recognoscere. num. 8. nisi ab homine per iuramentum aut denunciationem indicta esset ea pæna, non pæni & contumaci. Quare existimo, si quis per sententiam damnatus sit res feudales proficere, contumacem pæna fructus coërceri posse crescente contumacia, cui sententia hic Articulus non obstat, qui nullam sententiam praesupponit, & vicem habet millionis duntaxat in possessionem ex primo decreto, vt tadio affectus veniat vassallus, & officium faciat.

ARTICLE LXXXVI.

ARTIC.
LXXXI
NOUVE
CONS.

LE Seigneur, son Procureur, n'Officier ne prendront aucune chose de leurs subiects, pour la reception des tenuës, mynuz, & declaration des terres, rentes & deuoirs, directement ne indirectement, sur peine de remboursement sur eux au quadruple, & d'estre punis comme exacteurs, sauf que s'il subiect veut prendre relation, il payera au Procureur & Greffier par moitié, ou à celuy d'eux qui signera ladite relation, deux sols monnoye & non plus.

Dominus, Procurator eius, aut quisquam alius Officiarius nihil omnino à vassalli exigent pro receptione tenurarum, dinumerationum & declarationum feudorum, reddituum & iurium dominicorum, ^a directe res indirecte sub pæna ^b refundendi, quod accipitur in quadruplum, & pænam incurrendi ^c tanquam exactores, excepto quod si vassallus velit accipere relationem, soluet Procuratori & Actuario pro parte dimidia aut cuius eorum qui subscribet dictam relationem, duos solidos & nihil amplius.

NOTA

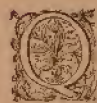
NOTA I.

1 *An quadruplo in fit simplum.*2 *Nulla infamia in iudicio privata, fecus in publico iure Civili.*3 *Ne prindront aucune chose.] Nihil hic est magnopere, quod interpretem desideret, & diximus aliquid in §. 22. de Iudicium & aliorum salariis.*4 *Directement, ou indirectement.] Quod munus aut domum sonet per se vel oblique aut quolibet colore, vel per interpositam personam, l. ult. Cad leg. Iul. reper.*5 *Remboursement du quadruple.] Ex §. tripli. Inst. de actio, vbi Io. Fab. & Anch. vt ling. in exord. l. iur. & l. 1. Cad leg. Iul. reper. Superuacua hic fuit dispu-*

A ratio, an huic quadruplo in fit simplum, an item totum parti, an pars etiam hico applicetur de quo Doct. in d. §. tripli & §. quadrupli. litigant. Nam hic totum parti applicatur, quod vox (remboursement) per se importat, & sequens clausula, quæ publicè cauet.

6 *Comme exalteur.] Extraordinario Iudicio scilicet, & pena concussionis l. 1. D. de concus. & quod est privati Iudicij, idcoque condemnatio ex eo sequitur iure non infamat, quod mirandum videri possit, & notat glos. & Doct. l. infamem. D. de public. iud. Sed repetundarū lege tales coerceri possunt, quod publici Iudicij est, idcoque semper infamat. tex. & glos. l. 1. D. de concus. Sed hoc casu tantum penarum irrogari non conuenit, nisi frequentia delictum augeat, aut magnitudo exactæ pecuniæ, ex quibus mutari prosecutionis titulos contingit.*

ARTICLE LXXXVII.

VAND^a le Seigneur^b marie l'une de ses filles, il doit estre aidé^c par ses hommes, du prix de la rente que ses hommes doiuent chacun an^d par deniers. Et ainsi^e doublera sa rente pour celle annee & n'a ceste aide, fors pour l'une de ses filles.

ARTIC.
LXXXVII.
NOUVEAU
CONS.

Quaudo^a Dominus^b vnam ex suis filiabus in matrimonium collocat, ^cvassalli prestare debent opitulationem, de pretio reditus qui quot annis debetur à vassallis^d in pecunia. Et sic^e duplicabit suum redditum huius anni, & non habet hanc opitulationem nisi pro vna aliqua filiarum.

NOTA I.

1 *Aydes consuimers, ergo, consideratio, & Consuetudines de his.*2 *Obsequia feudorum determinata & indeterminata.*3 *Opitulation pro expeditione facie cuius temporis.*

1 *Iam inde hinc agit Consuetudo de his quæ vulgo, aydes consuimers appellant, id est opitulationes quæ Consuetudine inducuntur. In quo argumento idem quod sæpè alias accidisse videmus, vt quæ pridem officia humanitatis & beneficentia fuere, ea cum temporis usurpatione & potestorum opibus in necessitatem trahunt. Idque imprimis mirum tam multarum provinciarum consensu obtinuisse, non omnibus quidam omnes quæ memorantur, sed aliis abas. Nec nouitium inuentum est, cuius iam olim Dionysius Halicarn. vetus auctor in romana historia meminit lib. ij. è schola celeberrimi quoque Iurisconsultorum, Ross. Beneuentanus, Io. Blanchus Speculator, Io. And. Hostiens. Bart. Bald. Cast. Imol. Alex. Luc. de Penna & alij plerique. Sed sine modo exigi non sine causa quæritus est Petrus Iacobus Iuniperus, præstana vir doctrina. Operæpretium non fuerit hic inquirere, an ab illo præterquam à principe iure quidem cōmuni eiusmodi aut similes collationes indici possint, de quo ante diffusiūm Art. 56. & scita est tractatio rex. l. Domini prædiorum, C. de agris. & cens. Boet. Decal. 126. Paupal. l. placet. C. de Sacro. Eccles. Iacob. de Sancto Georg. tit. de feud. vers. qui quidem inuestiti num. 75. & idem tit. de homag. num. 33. & verbo promiserūt præstare seruitium num. 22. Aufser. item de Off. ord. Gal. hisque §. art. 60. Quid. Pap. singul. 13. Nec item, an Consuetudine fieri aut consueti tale ius possit, quæ*

Argentens. in Cons. Brit.

B tractatio non ita multum dubitationis habet, & scholis potius conuenit, quando vsus & experientia rem expediri. Exant eo iure plerisque prouinciis Consuetudines Turonæ, Andium, Cenom. Borbo. Aruer. Burgund. Aurelian. Ambian. Pictonum, Lemouicun. Agencienf. Petragor. Aquitanorum. Sed & in Prouincia Narbon. talis ab Antibolo traditur & Draguniarum & Neapoli ab Marth. Afflic. Haud scio & an alibi, quibus tres, quibusdam quatuor, aliis sex eius generis tributiones sanciantur. Nostra hac vt apparet etiam plures, & iam ante notat Ross. Beneuent. & ex eo Specul. in tit. de feud. §. quoniam ad fin. & tit. de Off. ord. & maior & obed. ad finem. Host. in summa tit. de immo. Eccles. Lucas de Pennal. ult. vers. præterea. C. de exact. trib. lib. x. Iacob. de Sancto Georg. tit. de feud. vers. qui quidem inuestiti præstarent iuramentum. num. 71. Io. Raynaud. in suo compreh. feud. §. finit. Antibol. in libello de munerib. §. 2. vers. potest autem. & §. multiplex. num. 99. & part. 2. §. restat. num. 10. & 11. & part. 4. num. 94. Alex. a Barr. l. placet. C. de excusat. num. lib. x. & alij quidam. Quis itas vulgò Neapoli, alibi collectas vocant. Sed has tamen iure potius Consuetudinario quam propria feudi natura vendicant, Iure enim ista iuris Consuetudinarij tamen antiquissimam habent originem & vetustissima exempla, quod ea officia iam olim à clientibus præstari patronis solita scribit. Fabricius, & aliquid ea de re coniunctum videri potest cum his operis & muneribus, quæ etiam sacramenti necessitate exigi olim per patronos à libertis solita scribit Iunf. l. 7. §. iurare. D. de op. lib. & l. ult. D. de lib. cens. nuptialia, natalitia, xenia & alia. Habent igitur ista à Consuetudine locali originem, & fundamentum ab antiquitate à iure Romano exempla, alioquin Consuetudo

ius hoc induceret, nulla lege exigi possent, l. Domini prædictorum. C. de agnol. & cens. lib. 3. cum præsertim ubique feudis vii vocat pactum vramur, id est, que lege, conuentione, & pactis certis sunt conclusa & concessa, pæter quæ nil noui oneris aut institutionis indicî potest, cùm determinata & limitata suis finibus habentur onera, seruicia, & debita (vbi loquuntur) quod lo. Ray. rectè disputat d. 5. similiter nu. 33. Bald. l. de quibus C. de fid. lib. 1. l. C. de mul. r. & quo loc. tunc, lex. cong. Jacob. vbi sup. num. 75. & vers. dicti vassalli promittunt præstare seruicia q. 22. glof. c. 1. §. vlt. ut de cap. qui eunt vendidit, additur ratio, quia Domini pacificando de certo debito, reditu, seruicio, ab illa largi, indeterminata, & infinita seruienti necessitate recessisse videntur specialem promissionem, discedendo à promissione legis, nec vassallus alia lege accepit, ne fieri olim ad qualescunque Domini arbitrium vassalli obsequia circum agerentur, ex his quinque causis quæ continentur c. 1. de noua for. fidel. Erant igitur nobis partæ leges spectandæ, nec nos alienæ tenebant quamlibet specioso prætextu, ne si vltra maritæ quidem expeditiones proponatur, quæ de causa ceteræ penè omnes vassallos obstruunt. Et est illa quidem causa non proinde vetus, vt quæ post annum Domini 1100. indicî cepit. Cum Malumetis successores Caliphæ Syriam, & deinde Agypsin occupassent, & ipsa quoque Hierosolyma, contributionem Urbani Pontificis, & obsequationem Patriarchæ Hierosolymitani Consilium patrum Claromont. conuenit, quo totius Occidentis Principes communi arma populariter sumptore. Ac tum primùm vltimarum celebres illæ expeditiones ceperat, sumpta crux & suscepta vota annis, antequam hæc scriberetur, quadraginta sexaginta sepe. Ex quo apparat ad primas feudotum leges, quæ de opulentalibus beneficiis habentur, hæc quoque sanctitate incepti & sanore causæ addi ceptam. Nec patrum in eo discernitur est. Consuetudine quæ an priuata conuentione facta, aut præscriptio ista vendicet. Quia quod Consuetudine, ad est iure vniuersali & populari tribuitur, non vtendo non amittitur, & omnes qui vti quod vassalli sunt eodem iure tenentur, cùm hoc ita sit feudum iudici necessitate à Consuetudine, & implicito ab natura eius iure. Nec enim vllum feudum est, quod talia non debeat. At hæc conuentiones quæ factæ & pactis priuatarum inueniuntur, vt nec partem personas, quæ consentiunt, transgredi possunt iure scilicet particulari & singulari obligato, ita non alio tenentur quam qui consensere, nec aduersus alios præscribuntur quam qui præstiterit, & non vtendo amittuntur, quod valde notandum est, ne ignorata debiti causæ tenebræ offundat ad discriminasas cognitiones, de quo Alb. in Rub. C. que sit long. Conf. q. 3. post Cy. & Pet. de Bellap. Ant. But. & Barbat. & alij c. ad audientiam. ext. de præscript. Boer. d. Decil. 126. num. 4. Jacob. d. ut. de homag. num. 77. Ant. l. ar. vbi sup. parte 2. §. testat. & latus differemus in Art. ut. dei appropriemus.

NOTA 1.

1 Aydes vltimæ nris non debentur.

2 An pro deponis competant.

3 Le Seigneur. Proprietarium intellige, non idem in creditore, auferuntur, aut doaria cui tribuenda debentur. Nam tamen si id in fructu dici potest, habet tamen plus aliquid personæ reuerentiæ & obsequij, quod separari à personâ neque & inessibile est, vt reuerentiæ & obsequij liberiorum in iure. Quod & Mas. dixit in de cap. & March. Attil. lib. 19. Con-

stit. 17. num. 15. & 26. tamet cum distinctione. Sed & cum dicit Le Seigneur, terminat quoque conceptum intellige, videm & mater possit.

1 Aydes, maritanda filia causa.

2 Ad heredem hoc ius non transit.

3 Quid sit gratia collocata sit.

4 Quid de futuris & naturalibus.

5 An pro filio competat.

6 An pro maritali.

7 An pro maritata in consilio patre.

8 An pro sorore.

9 An pro matre.

10 An pro nepte.

11 An filia pro seipsa.

12 An Dominus pro seipsa.

13 An mater pro filia.

14 An maritus pro sua filia.

15 Maria sa filia. Perquam vetus exemplum & opinatio cuius discreti Halicarn. meminit. Et huiusmodi alij sunt opusculi, in quibus ex his ex dictis sapientibus circumscriptis multis videntur.

Exant etiam exempla vitorum illustrium quorum filia inopes publica collatione aut populi aut priuati amicorum sunt collocatæ, vt Cass. Caligula Cæsar, quod Suetonius tradit, & C. Scipionis filia ex ætario & aliorum, & Pauli Amyli filia duæ, & Aristidis. Etque institutionis speciem ita omnibus penè Prociis communis, quæ opulentalibus vniuntur, nec vlla non eire vntur, quamquam iure simili negent, cuiquam tantum esse iuris, & de iure quæque filiam suam esse collocandam, quod Bald. ar. d. §. suppliciter. ut. de prohi. feud. al. per Freder. Alex. Conf. 35. vol. 2. Ioh. Fab. Cass. & l. 1. C. de stat. & imaginib. Bald. & Cass. l. ut nimen angustiam C. de Sacrol. Eccles. Bald. hoc iure. D. de iust. & iur. Ioh. Raynaud. vbi sup. num. 26. Gund. Pap. decil. 17. & iterum ling. 13. Afflic. l. decil. 17. Pet. Jacob. vbi sup. num. 75. Lucas de Pena d. l. vlt. C. de exat. tribut. Ant. l. ar. 2. parte princip. §. restat. num. 7. quorum omnium ita se tenent necnem de alio iorem filia petere, iure quidem communi possit.

Porro cùm dicit, marie sa filia, intelligi etiam conuenit, si desponsa duntaxat sit, si tamen matrimonium re & effectu sequatur. Nam totus fauor & finis dispositionis est in matrimonij consideratione, & conditione filia quæ sit, ex sent. Barr. & aliorum Lino centum §. ratio genero. D. de cond. & demonstr. Dubitat, cum viuentis patre filiam collocasset, nec institutionem exegisset. In quo non patet opulentalibus deberi, cùm ad heredem non transit, sed patris ius sit in filia, quod cùm defuncto extinguitur. tamen qui mortuo patre hæres eius habet, vnde collocari possit aliunde, nec eadem necessitas indicatur fratri dotandæ quæ patris fuerat, quod Chasli. disputat Rub. 1. §. 4. glof. verbi Marage. num. 5. Sicuti & contra si filiam patre collocauerit, nec eam opem exegerit, ea ex illis putari non debet, si postea vellet exigere ante soluentem dotem, de suo quippe eadem necessitas est soluentis dotis iam promissæ, quæ & promittenda fuit, ita multo maior, quod Afflic. censuit. al. Conf. 17. dubitatione 14. & Barr. auth. resque. C. communia delegat. quo loco quamquam non putant patrem cogi posse ad eam dotandam quam iam nupti sit, nec alere eam quæ se alere possit, tamen aliud iure existimant, cùm à præcedenti patris obligatione necessitas exoluentis promissæ dotis proficiat, sicuti & de alimentis traditur.

3 Sed & cum collationi filii ius tribuit Consecratio,
intelligitur cum impendio patrimonij & rei familia-
ris diminutione fit, alioquin gratia collocata non e-
dem causa, veluti eius cuius forma pro dote accepta
est, quamlibet gravis ductae. Nam Consecratio non lu-
crem aut pericuratam pariter respicit, vt rem inde fa-
ciat, sed facultates eius subleuat, vtili de suo qua-
minimū percipit, in quo tota dispositio non considera-
to est; quod li nupta est, quamlibet gravis habet pa-
ter, quod exoptat praeterit nobilis, qui ad docen-
dam aetate non reuocatur, nisi iure promissum. Ea senten-
tia est Iacobini vbi sup. nu. 76. quam ex Jo. Raynaud.
restitu.

4 Dubitatur, an spiritus quoque hae dispositio prode-
set, in quo aduersaria dicuntur sententia. Mart. Land.
citatur apud Iud. vel. dom. feud. caus. ter. deb. putant
prodesse, & ad spiritus quoque perrogandam, quia ad
eum quoque alimentum parum teneri uere tradi-
tur, sequuntur est Card. Alex. d. 8. similiter. Tu in eodem
li. habet, in dispositionibus a iure communi exorbi-
tantibus & prauelegiis, quae sunt singulare comment,
non esse tenentia a persona expressa ad aliam non ex-
pressam contingendam, de quo nostra est longior com-
mentatio Art. 224. Quod hoc ipso in casu dixit ex licet.
Const. Neapol. vi. dubitatione, & facit. sic de feud.
verū, qui quidem innotuit praesentem uiam uiam, non
num. 79. per Decil. Innoc. c. vi. ext. de off. iudic. Et
fecit hoc Confessio in nouam condere potius,
quam antiquam interpretari; Cum praeteritum nostra
expressa sit Confessio, quae spiritus quidam de
hujus partis capere uerit quolibet titulo, Art. 40. non
igitur docuit, aut alimentum, aut alio, & recte contra
Chas. putant d. 8. 4. Art. Boi. Decil. vii. longa disputa-
tione tandem concludit liberos moderare, nec ad illius
pensis modum Dominus aduimare debere in spiritum
docenda, etque ita ipsi obseruari, atque adeo ita iudi-
cari, arefco. Ippo pergo, nec florum panem multo
causibus oportere, nec aequari honorem eodem docere,
debere, Pappo arectum quidem, sed ex Boet. citat. *Ordes
drou de deite*. Art. 2. Non idem tamen putant in in-
uentione, sed in naturali demonstrati intelligi uolunt.

8 Quod in illa dictum est, non putant ad libum ma-
fultum producendum, quia introitus non dō licet
par, quod totum filius capere solet non dō. Et verum
est, quod lo Ray. scribit vbi sup. & ex eo Jacob. de San-
cto Georg. vbi sup. Bo. r. Ducit 120. Specul. tit. de feud.
saponum. Affiliat. d. Concl. 17. Barba. & clarum.
est. de testam. & ego proba.

Ne monachum quidem profitemi idem iussu,
quamvis multa hoc in genere committit schola
sclerant, & arguantur a matrimonio carnali ad matrimo-
nium spirituale, inepta transiitioe & Intulibus argu-
mentis a seiparatis, de quo Fely. disputat. c. Ecclesie
sancta Marce. exte. de Conflit. & quos congerit Boët.
Decis. 126. num. 12. Afflicto. Decis. 17. num. 12. Iacob.
sup. Bened. latè c. raynatus verbo. Doteum quan
dedarat. chaff. d. § 4.

Nec item filix, quæ inconfulto patre duplit extra
casulas legum, neque enim filix hoc utitur, sed
patri filium collocanti. Nec melior debet esse condi-
tio filix per se habentis inuito aut infeno patre, quàm
eius quæ à patre collocata est, sed gravis & indotata.
Ergo cum patre talem ducere non tenetur, nihil ali-
quod de ea casula à subditis reposita, de quo diserte
Chass. §. 4. ead. gloss. num. 16. Boër. Decis. 10. num. 8.
Joan. Suxton. tit. des l'aynes aides, &c.

8 Nec fratri forem collocanti idem quod patris
iuris est, quod Alex. ambigue disputat d. Cōf. ff. vol. 2.
Franci. Brun. Conf. 104. Ioann. And. add. ad Spec. d. tit.
Argente. in Conf. br.

A de feud. Afflict. Io. de Her. d. Const. 17. Boer. Decis. 129. quo loco pto subditis contra sententiam suam iudicatum scribit anno 1329. & ex eo recitat Pape. vbi sup. Art. 3.

Ut nec filio pro matre collocanda secundo viro,
quod Boët. scribit. d. Decil. 129. num. 10. Afflicti. ubi
sup. nec pro amica vt ibid. num. 21.

De suo, in collocauda nepte ex filia ex cuius personā ad nos comperit, non line ratione dubitamus. Contrarias rationes dicimus, ac propinodum est ut certēam hie locum fieri Coniugitūdi, subrogatione & repulsiōe ratione necessaria & tam comune personā, de quo Aulicē ibid. differt nūm. 18. & 37. Tirag. in libro de primogenitura. q. 79. Chaff. d. 5. 4. Aulib. vbi sup. si multiplex nūm. 77.

¶ Sed nec filius patris heredi proſubſtit colloca-
 idem iuris eſt, quoniam ratio obſcurit de mar-
 itonij fauore, fed et iam diſtinctio, ita idem filius fed
 patri filium collocanti tribuitur ad inopiam ſubſti-
 tuendum, quo eadem ratio in filia heredi non eſt. Et
 mutatio perſone variet, de quo Maſ. ut. de tuſcel.
 col. penul. c. ad. Alex. & And. de llen. c. 2. §. deman-
 ſit, qualidam ſeu pot. alien. Boit. Decil. 130. contra
 C. vauit.

Sed nec Dominus pro seipso cum uxorem ducat,
cum dotem accipiat, quod Afflict. scribit d. Const.
num. 21.

De matre filiam collocare posset videtur ratio omnino par cum patre, et hoc arduumque. Attilius putat, qui dote non teneatur nec hanc institutionem posse exigere, matrem non tamen ergo nec indicare posse. Ego vero existimo nō esse nisi hoc institutionem necessitari, sed voluntati inveniendum, hoc est non inquirendum, in patre aut matre dote necesse habeamus, sed ut velint, promittunt & conferunt, nec hanc vocem, *LE SETORIVM*, necessario de patre intelligi, sed & de matrum concepti, ut & matrum quoque commendare debeat, cum illi appellatiui.

Necitur ex hac acta, in maritus a vassallis exoris,
communis filii nomine tales attributiones possit exi-
gere, de quo Clavi. ambig. lib. 5. 4. et contra conti-
nuat, et posse possit Confici, et ego proba ex Art. 55.
quo donate filium tenetur curare permittitur, tunc
compensationis ipse ad debite quidem successione
modum.

NOT A 4.

^E Par fe. hammer. I hic iudicacione notat ex canfa fendi
promemoria, huc iurisdictione habere per te folum,
hic folum ius iurisdictionis, quod Chail. notatur d.
§. 4. glof. verba *ex par fe hammer.* & iudicium archie-
pifcopi Papo, xviij. tip. art. 6. Potest igitur inturbacione
indicare etiam, qui fubiectos habet ratione iurisdic-
tionis tantum: Sed vbi nollit iudicium ius iuridi-
ctione non nouit, nec iurisdictione fine facto.

Paro, quando de subiectis scribit, de immediatis intelligi; nam his que secundaria beneficia habent, hoc est in *seruicio* *fieficiis* non est indicendi, quia de eis disponit Iacob. *ut. de homin. num. 37.*

Nec vero quod multarum Provinciarum Confuetudines faciant, hic nobiles vassallos excipit, quare generalis & iudicatumata dispositio generaliter intelligenda, nec distinguendum ubi lex non distinguit, & huc dispositioni nobiles quoque subijci, quantum quidem persona nobili convenire possunt hac interpretatione, intelligo.

^d *Par delierri.*] Dispositio limitata deoque non est producenda ad alias species debitas.

[*Deusdara*] Hoc idem feri scribit Boët. in his opt.
R. u

rationibus omnibus, quæ determinatam quantitatem, autemmodum erogationis Consuetudine non habent, & nominatim in Aquaticis, Lemonicibus, Petrocociis, & Aggenensibus, & quæ ubi ex modo fitulatum & necessitate erogationis affumentur arbitrio incerto, duplo apud eos hauri, quod Afflict. fecit, dubio n. quod & sciendum tum quoque putant, ubi distinxit quantitas non est, & nullum ea de re profert Pape ubi sup. tit. 5. & extar Leonis Græca quardam Constitutio, quæ in moderatione eorum, quæ eis debentur Græci vocant, eandem rationem sequendam iturunt.

An sapius hæc opulentiæ competat.

¹ *Foris pour l'anne.* Vna aliqua etiam si maxima nata non sit, tribuit enim idius Consuetudo pro vna aliqua data patri optione, quæ de re Doct. & inspectæ Afflict. dist. c. d. Const. 17. num. 10. quæ & vis dictionis aliqua de vna & incerta dici debeat, quod ille longa disputatione persequitur.

Sed magna dubitatio an pro eadem sapius tribua-

tur veluti si amisso viro denno nubere velit; Præmissis, semel tantum debet putari in tui de talis, g. item quatuor. Pape Decil. 17. lat. Boër. Decil. 126. & 131. Chast. d. g. 4. Titag. lat. Lib. sermone. g. boues. num. 14. D. de verb. signif. & rursum tract. de primogenit. q. 70. Afflictus ubi sup. Antibolus vbi sup. 5. multiplex. in fin.

Mouit quæstionem Antibolus, an si Dominus cui id ius competeat, si in Ecclesiam secundum suum transcripserit, cui libere esse nullæ possent, nec militum aliquid, an eo iure vi posset, aut abo mutare, & recte putat non posse, quia talis dispositio persone Domini non congrueret, nec hi casus exiltere possent, nec verba, ergo nec dispositio (quod ego hic accipio de his quidem quæ conuenire nequeant) abo quæ si condicio non prohiberet contra censendum, ut in casu Art. 89. si Episcopus aut abbas, aut sacrosancti bello sacro caprus est, aut hono publico militans, aut in casu Art. 91. 92. quare non est sine distinctione accipiendus Antib. sententia. §. à modo expedit. num. 83.

ARTICLE LXXXVIII.

ARTIC.
LXXXIII.
NOUVEAU
CONS.

¹ VAND le Seigneur est fait^b cheualier, & aussi^c son fils aîné, ses hommes luy doiuent faire pareille ayde que dessus.

² Vando Dominus exornatur^b equestri dignitate aut^c filius eius primogenitus, vasalli debent ei prestare similem opitulationem quam supra.

NOTA I.

- 1 Ornamenta equestria etiam non equi conferuntur.
- 2 Sed an tali opitulationi competat.

³ *Quand le seigneur est fait.* Est & hæc attributio ceteris quoque Prouincis & regnis ferè communis & usurpata, nec ferè variant hæc in re. Et fuit is honos balthei maioribus nobis vehementer expectus, & à Baronibus secundum decus. Nunc multitudine ambientium, qui manibus & sine re uestibus tument, caput vilescere. Id vero ornamētum, quia sustineri ex dignitate sine pecuniariis impendis non poterat, vltimū prius nouum honorem festa subiectorum gratulatione & Officiis excipi. Attingit hoc quoque Halicarnal. cū eodem loco clientibus, id quoque incubuisse scribit erga patronos ut *ex multis ex parte & superneque & huius dignitatis ut vna dicitur & alia dicitur & alia dicitur & alia dicitur*. Ac fuit penè illud quoque simile, quod in auro coronario veteres usurpabant, quod imperatoribus decreto triumpho in vltimū coronarium conferebatur ab populis, sed decreto deputum triumpho, quod Cic. In oratione in Pisonem scripsit, quod tamen nisi Consuetudine inducto rina exigi vtar l. i. C. de aur. coron. & hæc attributio non nominatim Io. Blanchus Massibensis improbat, nisi Consuetudine inductam, & Iacobinus ex eo recitat. Sed tamen exactus etiam ab Iulio Cæsare plurimas ab regibus coronas alicui auri coronatij nomine scribit. Dion. lib. xliij. & xlix. quoniam loco ille author scribit plerisque prætoris quamquam Magistratu exiguo, imperatoris ornamentis triumphalibus molum eo nomine auri à Prouincialibus exigile. Hoc in genere fuisse & exonia, quæ præstibus & proconsulibus Prouincias ingreditibus conferebantur, de quibus l. solent. D. de Off. procons. vt nunc legatis & loci tenu-

C rioribus generalibus Regum, & Episcopis quantibus in iucundo (vt loquuntur) aduentu eam Episcopatus aspiciantur, ubi charitativum subsidium appellat, de quo longa est disputatio apud Boër. in decil. 133. & aliquot sequentibus.

NOTA 2.

- 1 Nobles, Escheyers, Cheualiers, &c.
- 2 Bacheliers.
- 3 Bannerets.
- 4 Barons.
- 5 Cheualiers de loix.
- 6 Imaginaria militia.

^b *Cheualier.* Hic Ordo ab antiquis honorum traditur, i quorum fuisse olim militares functiones, aliquorum etiam promotiones in re militari, posterius titulum patrimonialium, cum functionibus præpositi præda temporario primum deinde perpetuo beneficio sibi à Principibus imperialibus, mansit deinde & successio- ribus quoque re bonos, quod Alianus scribit. *Escheyers*, fuitque Marcellino & Procopio lib. iij. Cortice hui. dicti, qui securi ducibus aut patronis preferrent, posterius & fratres qui Dominos in equos tolleret & equos regerent, alique primus inter ceteros gradus nobilitatis. *Bacheliers* secundo ab his gradu *Buccellarios* & media ætas & inclinans imperiū vocatur, qui fuerant custodes, & corporis protectores. Horum Gregorius tuconensis meminit, vt de Ostia, qui Buccellarius esset Artij, qui Cōmentaria Græca in Basilien scripsit, *Escheyers* & *Bannerets* inter, reatur. meminit eod. & Visigothorum leges, & hoc correliat ad vocem patroni *Cheualiers* gradus promotionis de securariis & Buccellariis fuit ad equestrem gradum & alius balthei, *Bannerets*, inter equites & ipsi, sed meliorem etiam gradu

Ant. Rom.
Malle. lib. 21.

gradu, quibus vexilli authoritas ab experimentis esset qua sita, fuit enim vox de *banniere*, eadem qua nunc de *Cornette*, quibus ducatus turmarum tributus erat, qui virtute & opibus antelabant, quod Froissardi historia saepe indicat.

4 De Baronis origine quædam ludit magis quam explicat Alciat. lib. parerg. §. c. 15. Barbaræ vocis originem inter Latina nomina confectari Delphinum est sylvis appingere & fluctibus aprum. De Marchionum origine longa disputatio est. Alciatus aliud quiddam & Amerbachius apud Zazium, putat lib. de feud. parte §. Ducum Imperatorum, & Comitum ea potestas fuit, quam vocis indicant, Almyratorum *des d'armes*, analogiam repetunt, diuinatrix est coniectura. Senescalorum, Barbara vt & Marecalorum, Bailliuorum, Francicam volunt esse vt Burgauiorum, Landgrauiorum, Margrauiorum, & qui ab ministerij diuersitate nomina ducunt, & Germanicæ sunt origines & Cuiacius tit. 1. de feudis. de his inquiri, & Leatus Rhenan. lib. de rebus Germanicis.

5 Cæterum quod ad vocem, de *Chevalier* atinet, ea fuit quam diximus origo virtute primum bellica parta, quamquam & aliter etiam ordinis hominibus vmbatilis veri honoris imago interdum tribuitur, vt qui sunt in toga, quos veteres appellabant *Cheualiers de loix*, vt Froissardus subinde appellat. Interdum & aliis in sigo, sed in strenuis & ipsis & delicatulis istis qui natus Principum obseruant, & per pendenda obsequia saepe emergunt & illudunt strenuorum industria. De quibus an isdem privilegiis frui debeant multum aliquando disputatum est, de quo Ang. Conf. 177. incip. visis instrumentis Bart & Isf. l. milite. C. de procurat. & alij alibi Antib. tract. de munerib. §. amodo. num. 7. & ii.

Sed tamen priscum est ordinis equestris ac senatorij etiam, atque adeo triumphalia ornamenta ab Imperatoribus talibus concedi, tamen nec equitibus, nec senatoribus ipsis, quod ex veteri historia apparet, & ex illo Dionis loco quem ante citauimus lib. xli. & Lilius Massinisse donata ab Scipione scribit lib. xxx. & Tacitus lib. iij. ab Cæsare, Iunium Blaetum & alibi Quirinum & frequenter talium meminit Tacitus & Paterculius in historia Tiberij. Sueton. in Augusto, Supra 30. ducibus (inquit) instar triumphos & aliquanto pluribus triumphalia ornamenta discernenda curauit. Horum fuere quædā que ad successores quoque transierunt, quædam non item, vt & equestrium quoque ornamentorum, magna horum pars baltheus aut torques, olim anulus aureus, & latus clauus & phalera, de quibus insignis locus apud Plyn. l. 34. c. 2. cuius splendo-

A ris ea sola vis esse potuit, vt hisse honoribus fruere-
tur, quod & Bar. d. l. milites indicat, & Saly. l. 1. C. de
iur. & fact. igno. & Isf. l. milites, D. de rei iud. Fely. latet
in proem. Gregor. Affli. Conf. 31. lib. ij. in fine. Fuit 6
enim & antiquis quoque imaginaria quædam militia
eorum, qui extra numeros erant titulo tenus & absen-
tium, finit tantum fruendorum honorum, vt qui Mag-
istratus aut Canonici creantur, vt loquuntur, ad effe-
ctum consequenda præbendæ Canonico debet, aut
qui honoribus perfuncti ciurato Magistratu à Princi-
pibus impetrant vt Curiam ingrediantur, & sessum *Hodie cum*
admittantur, muti tamen & sine suffragio, inani ima-
gine pristini honoris delectati, priuilegiis tamen vtun-
tur prioribus, de qua militia meminit Suetonius in
Claudio. Tales sunt quos ad honores creatos appellamus,
vt qui Curiam lætantur nec vacuas sedes tepe-
riunt & codicillos inanes obtinent nomine eleemosi-
nariorum, *des gentils-hommes de la chambre*, & talium.
Quod ad hunc locum obtinet vix probari posse existi-
mo, vt sic facti equites contributionem possint indi-
cere, quia sine sumptu adipiscuntur, & beneficentia
Principi. Sed ne eorum quidem, qui armis quasi sitit
vltra rationem habendam puto, quam vt armorum &
equorum comparandorum causa tribuatur. Proinde
nullam vnquam in foro contributionem petitam animad-
ueri quamquam loco percelebri, & penè mendican-
tis est, & eius qui dignitatem sustinere nequeat. Nec
vero eius, qui sponte nec coactus equestrum gradum
subeat recipiendam postulationem Io. Ray. & Afflictus
putant, nisi dignitatis sustinenda necessitas impellat,
cuius rei vt perquam difficilis æstimatio est, ita fra-
num Consuetudini nullum adhibendum puto gene-
raliter statuenti, & generaliter intelligendam existi-
mo, quæcumque causa impulserit honoris etiam appe-
titi, & ornamentorum, quæ cuius pro naturali pro-
pensione expectantur.

Son fils aîné.] Hic (non quomodo superiori Artic-
ulo) dispositio ad filium natu maximum adstringi-
tur, nec de paritate rationis arguendum est, adstric-
ta & alligata ad personam expressam dispositione.
Nam & à contrario si de parte tantum expressum es-
set, negant ad filium potrigi dispositionem oportere,
ex sententia Boër. decis. 110. & Afflicti d. Conf. 17.
num. 5. Sed expressio dubium tollit & pro filio quo-
que contributionem indicit, sed eo natu maximo, quæ
re pro secundo natu filio extante primo natu indici
nequit, quod & Antibolus sentit d. §. multiplex.
num. 73. & seq. nec amplius quam semel quamvis
præmortuo, alius locum eius ingrediat, etsi contra
Antibolus putat.

ARTICLE LXXXIX.

QUAND le Seigneur est pris en guerre^b pour le profit commun, ou pour son souverain Seigneur, si les meubles du Seigneur ne peuvent suffire pour le payement de sa^d rançon, elle doit estre alise & payée sur ses hommes, selon que chacun aura de biens, par le regard des profitables hommes dudit Seigneur.

ARTIC.
LXXXIIX.
NOUVE
CONS.

QUANDO Dominus in bello capitur^b pro communi utilitate, aut pro Principe, si mobilia Domini non possint sufficere^d pro redemptionis pretio, debet imponi super vassallos & pendere, pro modo facultatum^e arbitrio proborum vassallorum dicti Domini.

ARTICLE XC.

Q VAND^a le Seigneur est^b arresté & detenu,^c & on le peut deliurer par pleiges,^d ses hommes sont^e tenus le deliurer,^f d'autant comme le Seigneur les assignera sur luy^g ou sur autres:^h & non de plus, tant qu'il les aitⁱ acquitez & deldommagez, si dommage y auoit.

ARTIC.
LXXV.
NOVÆ
CONS.

Q Vando^a Dominus^b captus est aut detentus,^c potestque liberari^d fideiussionibus, v^e assalli tenentur cum liberare^f pro tanta indemnitate, quantam Dominus indicabit cum hypotheca bonorum sufficere super se^g aut super aliis,^h & non pro maiori indemnitate, donec eosⁱ liberauerit & indemnitatem præstiterit, si aliquod damnum esset.

NOTA I.

1 An pro delicto Domini capti intrinere debent vassalli, & num. 3.

2 Intributio pro redemptione est, vt Dominus a custodia eximatur.

1^a Quand le Seigneur.] Operosè à Doctores disputatur, an dispositio superiorum Articulorum, qui subiectos ad intrinutiones obligat in redemptione capti Domini, tum quoque locum habere debeat, cum Dominus ex causa delicti & priuata noxa captus est. Magna hic scholæ pugna. Multi aiunt, Multi autem negant, Magna ueritas affirmantis gl'of. c. Sacrorum 12. quā plurimi sunt sequuti; Sed ea operam ante Tiraq. defunctus est, cum latis auctoribus in legib. connub. gl'of. 3. numer. 288. addimus c. non satis ead. 12. q. 2. c. 1. c. eos 23. p. 5. & vbique Archid. Ioan. Raynaud. d. lib. de feud. §. firmiter num. 25. Io. Campe. tract. de dote part. 3. q. 12. Plures negant, quos ibid. cumulat num. 289. Adde Castren. col. 20. Boër. decil. 128. per tex. l. qui proprio. §. Procurator. D. de procur. l. si communis familia. D. de noxalib. Papo lib. 7. tit. 1. Conciliat item dissidentes Tiraq. num. 290. Sed id fusius expendere non instituiimus, nec enim hic necessario ea questio cadit, quia Cōsuetudo vassallum non obligat ad vllam solutionem debiti Domini. Sed illa magis propria huius loci, qua inquirunt, An vassallus pro Domino fidei iurare teneatur, quod hic statuit Cōsuetudo, quantum quidem idonæ de indemnitate Dominus cauere prædibus & prædiis possit, in dēmem fore expromissorem.

2^a Arresté ou detenu.] Nihil interest, quia de causa siue ciuili super obsidio, siue criminali de causa attinatur, si quidem attineri præsupponibus, & fideiussoribus dimitti possit. Hoc enim solum agitur, vt persona eius custodiæ eximatur, quæ siue ciuili siue criminali de causa, custodia semper est, & mala mansio, & tam vbique liberati fauerit. Neque enim hic exigimus an debita ciuili Domini vassalli luere teneantur, de quo iusta sententia est non teneri, c. licet vassallus. tit. si feud. fuer. cont. int. dom. & agnat. vassal. & c. 1. tit. de alien. feud. parer. Aluaror. Card. Alex. & alij. d. c. licet. Pet. Jacob. in præct. tit. causæ quibus quis feud. priuet. num. 10. Ioan. Raynaud. vbi sup. Guido Pape decil. 57. lab. de Sancto Georg. tit. de feud. verbo qui quidem in iustitiæ præstiterunt iuramentum. num. 75. vt nec alere, quod ibid. Io. Raynaud. scribit. num. 29. Pet. Jacob. vbi sup. Bart. tract. alimentorum. Spec. tit. de feud. d. §. quoniam. Ergo nec ciuili debita nec criminalia vassalli coguntur luere, nec multas, aut pec-

nas inflicitas Domino dependere, etiam si corporis periculum imminet, cum nec lege feudi ad id, nec Cōsuetudine teneantur, sed id duntaxat expromittere, & fideiubere de iudicio sisti, aut iudicato soluendo.

^c Et on le peut deliurer.] Quod cum sit, cum Iudex sub fideiussoribus reum ampliandum decernit, siue pendente siue finita lite, nec amplius quam fideiussio exigitur.

NOTA 2.

1 Cuiusmodi debeat esse hæc fideiussio.

2 An fideiussor sub garentigia obligari possit, principali aliter obligato.

3 An vassallus pro Domino fideiubere teneatur.

^d Pleges.] Cuiusmodi hæc fideiussio aut satisfactio esse debeat, dubitari potest. Nota cum iuris sententia cautionis simplici appellatione, vel à lege, vel à testatore de nuda promissione intelligi, nec satisfactio in exigi. l. sancimus. Cod. de verb. signif. Bart. & Alex. in l. stipulationum alie, D. de verb. oblig. verbum cautionis à statuto prolatum accipiunt sine fideiussore, & quos Bertachinus cumulat, verbo satisfactio, sed ista dubitatio hic non cadit, nam nostrum Pleges, fideiussorem significat, aut prædem. Teneatur igitur vassallus fideiubere pro Domino; sed iusta dubitatio esse potest, quid quantum tunc continere debeat talis fideiussio, an de iudicio sistendo, an de iudicato soluendo, & quatenus fideiuberi necesse sit, vulgò queritur quid generali causæ promissione aut securum faciendi intelligatur. Et putant fideiussorem aut pignora tali promissione non comprehendi in l. 1. D. qui satis cogant. & sufficere repromissionem cum hypotheca bonorum. Hic tex. secundum subiectam materiam intelligi debet, vt si Dominus non aliter dimitti possit, quā prædibus datis, prædes ipsi esse debeant, si amplius duntaxat satisfactio de iudicio sistendo, & de representatione sufficiat, sin diffinita ad iudicandum multe aut pœnæ est, cuius causa Dominus de teneatur, representatione ipsi pecuniam non debeant, vnde exoluantur, sed fideiubere duntaxat de iudicato soluendo, non etiam soluere, quamquam iure Cōsuetudinario fideiussionis ea natura est, vt soluere cogatur, aut principalem ad solutionem cogere, id est, curare, vt soluantur, ex Art. inf. Hoc rectè ex Alb. sententia putauit, l. 1. d. l. 1. Porro an subgarentigia obligari possint si principalis non sit, hoc est, an expromittere cogantur sub rigoribus executionum dubitari potest, cum fideiussor in plus obligari nequeat, l. Cracè. D. de fideiuss. Quare Angel. fideiussorem negauit rectè obligari sub garentigia, si ea principalis obligatus non esset in l. si pupillus. D. de nouat. & videtur implicare Bart.

Domino, aut quia aliter ^aatum suum (vt loquuntur) tueri Dominus non potest. Nostra Consuetudo infinitam obligationem restrinxit ad ea tantum prædia, quæ retractui obnoxia essent, quæ causa magis fauorabilis est, & a retractus causis sumitur.

Terres.] De hoc verbo litigat Antibol. tract. de munerib. §. multiplex num. 80. præd. quid terræ appellatione contineatur.

^b *En la premeffe.*] Qui de retractu copiosè scripserunt originem conati sunt eius deducere ab sacris exēplis. 25. Leuit. Ruth. 4. Hier. 32. quibus loci qui respondent, fatetur quidem vetitum ne possessio de tribu ad tribum aliam, aut familia vna ad aliam transferretur: Sed tamen retractum constitui rei semel alteri veditæ per eas Sanctiones negant. Hic idem priuilegium Cōsuetudo statuit, cum Dominos rem retractui obnoxiam, hoc est consanguinei, aut feudi lege possessam emit, ac cum alteri iam venditam retrahit, hoc est cum emptionem anticipat aut anticipatam ab alio ad se reuocat.

En la premeffe.] Hoc est si id prædium, quod si alteri venditum esset, ius haberet retrahendi, iure feudi, directo emit.

^c *Les heritages de son preme.*] Hoc est, si id quod proximus sanguine aliquis vendidit alteri, iure suo retrahit. Ac nisi hoc Cōsuetudo expressisset planè aliud iudicaturus eram: Nam cum hic de iure feudorum realiter agatur, alligata & annexa muneris realis causa ad reciprocam obligationem fundatam in iure vassallitio & patrimoniali, non eram existimaturus vassallum ad hanc opem teneri, si Dominus alio iure quam feudali prædium retraheret, nec ad retractum consanguinitatis causam scilicet extrinsecam & à sanguinis iure accersitam potestetur, ex subiectæ materiæ natura. Sed tamen hic Consuetudo, quod in persona Domini genus sanguinem quæ coningeret, putauit ad vassalli quoque obligationem, & debitum extendendum, &

A ad officium eius porrigendum, veluti personalis etiam reuerentiæ quæ Domino debetur, partem.

Sed id quoque inquiritur, cum huius opitulationis causa iterabilis sit, & sapius renasci possit, an Domino sapius etiam ius eius exigendi renascatur. Et hic adduci potest, quod ante diximus in filia maritanda, quæ opitulatio eodem iure cōpetit, quam amplius quæ semel Domino feudi deberi negauimus. Quod hic quoque iudicandum putauit Antibol. d. tra^aat. §. multiplex num. 81. Sic hic obici potest, quod non solutionem è pecunia vassalli, sed prærogationem debiti Cōsuetudo sanxit hoc Articulo, itaque Iudex ex re statuet, quod B iudicandum sit, ne pro minima aliqua prærogatione & in agrū aliquem exiguum facta, Domini actionem consumptam iudicet, si fortè sese locupletis alicuius prædij opportuna occasio offerat, & hac verborū cōceptione videtur indefinitum aliquid statui, quod Iudicis æquitate finiri oporteat, cum de alieno sumatur.

^d *Sei homes sont tenus.*] In retractu feudali intellige, *disseis*, dont est l'heritage, qu'il retire par retracte feudal, ou puissance de seif. Id enim totum reale est, & quantum ad alia feuda pro extraneis habentur, nec vassalli aut homines hoc respectu dicuntur in retractu consanguineo, cum personalis sit consideratio ex persona homini, nec annexa rei, omnes vassalli ad opem tenentur omnium, quæ vsquam prædia à Domino retrahuntur ab extraneis emptoribus, quia hoc sanguini tribuitur, & homini non feudo, quamuis ex feudi causa, id valde notandum est.

^e *Aduancer.*] Prærogare, taxata igitur hic est quantitas opis.

^f *Tout ce qu'ils doiuent.*] Siue in pecunia, siue in speciebus ex generatèr verbi *tout*. Quare cum hæc opitulatio stricta sit ad debitum vassalli, non erit locus ei quæstioni, quæ Antibolus facit, An pro parua acquisitione possit Dominus indicare magnam quæstam, vt loquitur.

ARTICLE XCII.

 ^a *vss* ^a sont les hommes ^b tenus en temps de guerre, aider à leur Seigneur à fortifier ses places, ^d afin qu'en temps d'hostilité ils y puissent retirer eux & leurs biens. ^c Et si par meschef le feu ardoit ^e les maisons du Seigneur, ou si elles tomboient ^f par cas de fortune, les homes sont tenus aider specialemēt avec leurs corps, leurs charrettes & bestes, à mener la matiere requise à edifier.

ARTIC.
LXXXVII.
NOVAR.
CONS.

E ^a *Et etiam* ^a vassalli ^b tenentur tempore belli opem ferre suo Domino ^c ad reparationem seu restitutionem arcium ^d vt bellis ingruentibus possint ibi refugere, & sua bona conseruare. ^e Et si quolibet casu incendio ^f edificia Domini consumpta essent, aut si prolabarentur ^g casu fortuito, vassalli tenentur suas operas prestare, sua vehicula & operaria pecora ad ferendam materiam ad edificandum aptam.

NOTA 1.

¹ *Excubiarum siue Guektorum origo, incrementa, leges, & consideratio in vniuersum.*

² *An indistincta patrimonialia sint presumenda.*

³ *Indictorum differentia ab patrimonialibus.*

⁴ *Aussi sont les hommes.*] Hæc causa initio originem præbuit excubiis, bella aluere, insolentia animi & potentia in legem traxit. Magna olim & Francis & maioribus nostris dimicationes de principatu fuere, cre-

D bra intestina certamina quibus subditi, subinde agitati proximas quasque in arces sese recipiebant. Placuit id tum publica priuatæque de causa, & communi in periculo: Qui euocati ad nomen non respondebant, modico ære multabantur. Salubre consilium tyrānis alio detorsit, sicuti mala exēpla omnia. Reddita pace patroni subinde motum ex hoste causificantes, dulcedine tum lucrati, tum imperij molesti operum exactores esse capere, ac subditos subinde appellando fecere, vt illi necessariis operibus euocati pecuniola de fugi molesti munere, quam operis mallet. Hinc iniuria in ius

anno 1510. num. 4. & 1. quo casu in promissione ascriptæ hereditagij non cadunt, nec emptor, aut creditor ea acceptare cogitur, nec funguntur domanij iure, quod & Boër. ibid. notat. num. 8. & in fine decif. & numer. 21. & Arestum allegat. Id cum ita esse demonstrauerimus, plures & magnæ inde ducantur cõsequentiæ, sic enim loquamur. Nam ista conuentioni & pactis non subiacet ex parte quidem Dominorum, vt augeri possint: Nam diminuire nemo vetat, nec illa possessio contra valet, vt ante diximus.

Quod ista cedi aut alienari cuiquam, aut transferri non possunt sine castro, cui sunt tales operæ & excubiæ assignatæ, & affixæ inseparabili cõditione & consideratione implicita, quod & Boër. dixit. d. decif. 212. num. 7. 8. 21. & 25. & 18. Operæ. l. duor. D. de op. lib. Corn. conf. 257. vol. 4. Guid. Papæ decif. 671. quam in vulgaribus operis aliud fit, vt Jacob. tractat. tit. de roidis num. 1.

Deinde quod non nisi ab his, qui domicilium habent intra metas territorij castri, & qui ab antiquo facere consueuerunt, & excubare, quod Masuer. tit. de tal. scribit num. 3. sunt enim excubiæ personales, non à viduis, nõ orphanis, non à cæteris tenuibus, tametsi domum habeant, vel fundum reditus tenuis debent, quod constitutiones sanciunt, multo minus à nobilibus. Deinde nec quilibet dissimilis amplius eo nominis debet quam tenuis quouis; igitur munus merè personale, quia ratio patrimonij in eo non initur.

Quarta quod nisi in loco cui sunt affixæ excubiæ peti non possunt, nec alio transferri etiam in ipso illo territorio, imo & arce conclusa, quod Boër. dixit. d. decif. num. 7. & 18. Albert. Brunus conf. 87. Nam & aliàs traditur, operas quæ debeantur à vassallis, aut seruiti extra feudum metas exigi non posse, de quo Jacob. in tract. de royd. num. 7. neque tales excubiæ similes sunt operis cessibilibus.

Hinc sequitur, vt arce diruta non debeantur, resecta debeantur rursus, si eo ipso loco resecta sit, aut si alio non tamen ita longinquo, vt notabile in eo interesse habeant subditi, quod Albert. tradit. l. vi usufructus. D. quib. mod. vsufr. amittit. Antib. tract. de munerib. Boër. decif. 212. num. 14. Jacob. d. tit. de roidis num. 50.

Quinta quod venditis prædij & villis dependentibus à castro aut territorij parte, excubiarum debitum residet in eodem loco & castro, nec alienari censetur, cum personale esse iam ante statuerimus: Nam de reali & rei affixio aliud censetur, quod rem ipsam sequeretur. Itidem cõsent de eo, quod per focos imponitur, vt uno in plures diuiso morte patrisfamilias pluribus hæredibus relictis ab omnibus deberetur, & pluribus ad vnum reductis ab detentore tantum, si plures detentores sint ab omnibus vnui tantum, de quo Jacob. in d. tit. de roidis num. 3. Guid. q. 472. Albert. Brun. tractat. de augmento conclus. 11. Ioan. Plat. 10. Rebus. l. 2. C. qui arate fe excuf. lib. x. Boër. d. decif. 213. num. 16. Albert. l. cum ratio. §. si plures. D. de bon. damnat. Antibolus vbi sup.

NOTA 2.

- 1 Vassalli an teneantur ad resectionem castrorum Dominorum.
- 2 An Vrbiū, an suburbiorum, an vicorum.
- 3 An Ecclesiæ etiam.
- 4 An nobiles.
- 5 An suburbicarij.

^a b En temps de guerre.] Questio ea quoque scholas exercuit, an subditi ad reparationem (vt loquuntur) arcium priuararū tenerentur, an vrbiū. Distinguen-

A dæ sunt priuatæ à publicis causis, vrbiū à priuatis ædificijs; Ac negant vulgo subditos nisi feudi lege expressa aut conuentione teneri ad reparationem, ac custodiam quidem arcium, quæ in priuati cuiusquam dominio sunt, Ias. l. diuortio. §. impendia. D. sol. mar. l. sumptus. D. de legat. 1. Angel. l. turres. C. de operib. public. per tex. l. 1. C. ne rustic. ad villum off. deuoc. & l. 1. C. ne quis à collar. exig. Bart. & Luc. de Penna. l. 3. & 4. C. de incol. lib. xj. & fin. C. de exact. tribut. tametsi, perplexè vbiq; & inuolūtè loquitur, Mas. tit. de tal. §. 2. & 22. & vlt. Boër. decif. 212. & in libello de custodia clau. portar. ciuitatis num. 48. Per. Iacob. tit. de resect. murorum in pract.

B Alia tamen causa est vrbiū, oppidorum, aut vicorum, qui in commune habitantur, quorum resectio, tuitio, inunitio, ad omnes qui vel vnam domum habeant intra munitiones pertinet. l. ad instructionem. C. de sacr. Eccl. l. omnes Prouinciarum. C. de oper. public. l. per bithimiam. C. de immu. nem. conced. Mas. tit. de tal. num. 2. 3. 30. Boër. d. decif. 212. nu. 8. Antib. d. tract. secunda part. in princip. num. 16. Sed cum ad id nulla priuatorum contributiones sufficere possint, solet ab Regibus resectis impetrari, vt in commercia aut merces intrinuetur, quæ ratio multo est expeditior & leuior, & magis tolerabilis. Sed & qui domum nuper acquisiuit, ad idem munus tenetur. quod Alex. tradit conf. 145. vol. 2. De quo Antib. part. 2. principalis. §. restat.

C Ne Ecclesiæ quidem aut clerici immunes sunt, si 3 causa reparationis necessaria est, & periculum ingruit, quod Canonist. tractant c. peruenit ext. de immunit. Eccl. & c. non minus eod. tit. Locum hic latè apud Boër. decif. 212. num. 6. & 7. & dicto libello de custodia clauium num. 48. Luc. de Penna. l. 3. à quib. nu. vel præsta ne sic. fe excuf. Bened. c. raynutus verbo & vxorem num. 468. Masuer. d. tit. de tal. num. 22. Papa decif. 7. & 78. & 631. Antib. eod. tract. part. 3. nu. 98. & seq. nunc ordine succelluè num. 23. & §. à modo in fine & num. 30. & 38.

D Ac ne nobiles quidem ad alias exempti, quod Mas. 4 scribit vbi sup. numer. 2. Bened. d. verbo & vxorem, num. 468. Oldrad. conf. 98. Chaff. tit. des Justices, vers. sur se hommes, num. 62.

E Sed & sæpè acres contentiones oriuntur inter habitatores suburbiorum & vrbiū ipsarū, quia ctri in vrbes recipi incolæ suburbiorum possunt; tamen id fit magno cum rerum incommodo & in conducto, & periculo domorum quæ extra muros sunt. Ideoque negari non potest multo inquirere cõditione eos esse qui suburbia incolat. Sed tamen cogitare scio, quāquam parcius, & ea de re sue quibuscq; locis sunt priuatim obseruationes ab vsque antiquo, & cõtraria ea de re iudicata dicuntur apud Gallum Art. 150. & 139. & 234. pro suburbij contra vrbes, pro vrbiū item contra suburbia, Bona est distinctio Antiboli tract. de munerib. 2. parte princip. num. 19.

NOTA 3.

F ^c Fortifier.] Intellige ad operas moderatas, & necessarias institutiones. Nam impenla opera, & insang moles ex ingenio lasciuientis sortuntur, nil ad pauperes subditos, quod Aruernorum Consuetudo expressit tit. de tal. vt eius qui nuper vrbes & aqua Regibus pratoria cogitabat mediocri ipse fortuna, latus tamen tulus inanibus, & ingenio leui sed aqua fundo ædificia cogitanda sunt veteri præcepto prudentis æconomiae, Cuius Columella & Victurius meminerunt. Exiant & Prouinciarum Consuetudines quædam, quæ subditos ad custodiam arcium adstringant, vt Turon. tit. des

Adet, Art. 7. 8. 9. Sed semel tantum in vita Andenſis tit. de la nature des ſieſi, Art. 134. Cenom. cod. tit. Art. 145. & 146. & ſeq. quâquam non æqua, nec una apud omnes ratio cultodiendi. Et hic ſpectandum ut ad id neceſſitatem non ad decus ædificetur, quod Bened. ait.

NOTA 4.

1 *Hæc introitusio eſt, ut ſubditi recipiantur belli tempore.*

2 *Quib. impenſi iſta introitusio præſtanda, & num. 3.*

3 *Aſin qu'en temps d'hoſtilité.] Hæc ubique ratio introitusionis eius redditur qui pro excubiis penditur quâ tamen ſubditos fraudat ſcimus bellis ingruentibus. Sed talia ſunt potentiorum commercia, quod debeas inexorabiliter exigunt, ſi quid debeant ipa æternum debere volunt. Idcirco iuſta iſta conditionis cauſa eſſe poteſt veluti cauſa non ſequura, quod Bald. in præm. digeſtorum ſcripſit & Jacob. de Sancto Georg. referre in tit. de roys. num. 44. Bened. vbi ſup. num. 469. Maſ. d. tit. de tall.*

4 *Sed dubitari non ſine cauſa poteſt, quibus ſumptibus iſta opere præſtentur, nos. §. 22. ſupra aliquid ea de re attingimus. Recepta eſt ſententia, quod quiſquam*

A iure aut conſuetione debeat, veluti legali obligatione & implicita neceſſitate contractus incodationis, ſuo ſumptu debere. L. ſuo victu. D. de op. lib. Bald. l. i. liberti. D. de op. libert. Doct. l. ſi nō ſortem. §. libertus. D. de condi. ind. Fely. latē in c. i. ext. de libel. oblat. & quos d. §. 22. citamus. Cæterum iſta potius obſequiales ſunt opera, & quas recurrentiales appellamus quam neceſſitatis, aut obligationis reals. Itaque ſine ſalario quidem deberi videntur, ſed victu Domini, quod rex. probat. l. imponi & l. penult. D. de op. lib. & hæc cum laud abſimiles ſunt aliis, de quibus inſ. §. penult. in quibus etiam ſalarium tribuitur, videntur quod minimum ſaltem victum deberi. Hæc ſententia eſt Bald. d. l. liberti. Jacob. de Sancto Georg. tit. de roys. num. 6. Certe locorum Conſuetudo ubique in talibus legem interpretatur.

Et ſi par miſeſhef.] Id eſt quolibet caſu.

Les maiſons.] Intelligence, du ſieſi où ils ſont hommes.

Par cas de fortune.] Nam conſulti incendiis alia eſſet cauſa, ſed quis adeo inſanſit? Sed incendio per inimicias factio aliud putandum, ſi actio eſſet poteſt aduerſus incendiarium, cum effectu & conſequatione intereſſe l. ſi merces. §. culpa. D. locat.

ARTICLE XCIII.

ARTIC.
RELAT.
NOVAS
CONS.

Et quand on leue le gros bois d'une maiſon, chacun voiſin (qui eſt requis) y doit aller aider.

*E*t quando irabes, ſigna domus & quid ſimile magni ponderis in parietes efferuntur, quiſque viciniſſimus (requiſitus) debet ire ut opem præbeat.

NOTA 1.

Iſta officiis ciuilibus potius & charitate mutua alteri ab altero præſtari oportet, quam obligatione legali & neceſſitate ſtatuti indici. Sed ſi quis tamen tam inhumaniſtus eſt, ut iſta non agnoſcat, habet qui cogat autore lege, & Conſuetudine. Maiores noſtri ſimplici planè & rudi ædificationis genere utebântur, acie vſus erat, ſerra nec dum reperta, trabes, ſigna, laquearia, & quidquid eſt operis intellini quâtimlibet magni ponderis humeris in parietes efferrebant ſubiectis ſcalis, machinamentorum vſus pridem nullus aut exiguus, quibus ponderoſa quæque extolluntur ab vno aut paucis, ut illa ab Archimede nauis cuius aures memineſce. Eo tempore pro magno officio habebatur ad con-

D signationes & ædificiorum faſtigiationes frequenter conueniſſe, popularis eſt concurſus erat hæc opera deſunctos ſeſta, conuiuia, & lautæ deinde commellationes excipiebant, quem morem ruſtici adhuc noſtri & plerique è nobilibus ſeruauit, & cum hic Conſuetudo vetus voluerat indicare. Sed hæc opere officiales ſunt, & vicino ab vicino debentur, ut morè perſonales, nec cuiquam feudi aut reals commercij ratione aut reſpectu debentur, & ſine ſalario victu tamen eis cui præſtantur, debentur, officiis parij uſ.

Et ſi iura.] Obligatione legali aut Conſuetudinaria officio Iudicis exercenda actione in factum. Sed eam nemo inquam exercuit, quia iſta obſequio & charitate exhiberi alteri ab altero conuenit potius, quam fori iure.

ARTICLE XCIII.

ART. 16.
NOTAS
CONS.

Et ſi aucun crie au feu, ou au meurtre, chacun eſt tenu y aller. Et ceux qui iront à l'aide, ſeront ſouldoyez, ſils n'y ſont tenus par ſubſeſtion.

*I*dem quando aliquis queritur ſeu alienam fidem implorat quiſque tenetur accurrere. Et ſi qui opem tulerunt ſalarium opere conſequentur, niſi neceſſitate officij ad id adſtringantur.

NOTA 1.

1 *Conſtitutio ſententiarum componitur hoc art. & 2.*

3 *Ratio deſertorum contra hunc art.*

4 *Qui auxilium ſerra tenentur.*

E *Crie au meurtre.]* Fuit iſta pridem Romanorum queritatio, cum iniuria affecti alienam fidem implorabant, de qua ante aliquid diximus ſup. art. 21.

Chacun eſt tenu.] Priuati etiam, multoque magis Magiſtratus, quibus ex debito incumbit. Nam fuſſite etiam

etiam Romæ priuatas familias Iurifconsultus scribit, quæ mercede, alias quæ etiam gratia, incendia extinguere. Sed enim curam ad magistratus. D. Augustus renouauit, & Præfectum vigiliū instituit, qui noctu cum dolabris, hamis, & siphonibus oberraret restinguendū incendiū, dispositis certis vrbis locis cohortibus, quæ ortis protinus occurrerent. Meminit huius instituti Dion. lib. lv. & curatores Angiporum à plebe constitutos scribit, qui *συνάγχοι* sunt appellati, quibus sint duo lictores dati & toga, quanquam capitalem cognitionem nullam habuere, quod indicat. tit. de off. præf. vigil. D. meminit & Plin. epistola quadam de Nicomedensium incendio.

- 1 Porro quod hic quemque alteri imploranti iubet accurere, magnam olim disputationis materiam præbuit scholæ. Licere quidem pauci negabant, quod Bart. Bald. & ceteri tractant l. vi. vim. D. de iust. & iur. Bart. l. si quis in seruitute de furt. Pet. Cy. Jacob. de Arcet. l. i. c. vnde vi Ang. vt Saly. l. vnica C. de rapt. virg. Panor. & Cano. c. si vero ext. de sent. excom. & c. olim extra de rest. spol. Cogi vero posse ad id aut tenceri quemquam negant omnes ferè, gloss. Archid. c. non infereda 23. q. 3. gloss. vlt. d. l. vt vim. Bart. l. vtrum. D. ad l. Iul. de paritid. gloss. i. §. vlt. verbo conuicti. C. de rapt. virg. Bart. l. i. §. sed in eos. D. ad S. C. Syllan. Bart. Bald. Angel. l. metum. §. sed licet quod met. caus. Innoc. Ant. But. & alij c. quantæ ext. de sent. excom. Bald. in proem. digest. & l. i. C. vnd. vi & d. l. vt vim & Claud. Aquef. Curt. Iaf. Decius l. culpa caret. D. de reg. iur. & c. i. ext. de off. deleg. & ibi Fely. Abb. & Barbat. & Panor. Ioan. de Lignan. in tract. de bello Anchar. c. dilecto. ext. de sent. excom. Iure tamen Canonico contra putant. Archid. c. negligere 2. q. 7. Fely. d. c. quanto ext. de sent. excom. gloss. d. l. culpa caret. Dyn. in regula sine culpa per d. c. quantæ & d. c. dilecto. Panor. d. c. i. ext. de rest. spol. Ant. d. c. quantæ Curt. d. l. vt vim.

- H c sententia magis conuenit, & naturæ & præceptis Christianismi cum vni cuique mandatum sit de proximo suo & alibi, si non pauidi occidit, tum illud Moysi factum, qui fra-ri opem ferendo Ægyptium occidit. Quare conflictus sententiarum non fuit inutile etiam legali dispositione cõponere & flectere ad melius, & quemquam ad officii charitatis adstringere, quod hoc ipso in argumento facit Ord. Aur. art. 69. quod in magistratu statuit Bald. l. i. §. quoties. D. de off. præf. vrb. quod si Iudex videt duos rixari. Quam sententiam videmus ethnicos etiam ratione tantum ciuili & natura sequutos, lege non scripta sed indita, ad quam non docti sed facti, non instituti sed imbuti sumus. Nam ex duobus iniustitiarum generibus, alterum

A M. Cicero ponit eorum, qui cum possint, iniuriam ab altero non propulsi, quod pluribus persequitur lib. de off. i. & hanc adiuvat Iurifconsulti sententia, cum scribit hominis interese hominem beneficio affici l. i. D. ser. export quæ ratio etiam scribitur in l. non tatum. D. de appel. Extant in eandem sententiam Ambrosij & Augustini iudicia, & Innocentij nobile pronuntiatum in Concilio Lugdunensi, iniuriæ participem esse, qui proximo auxilium non ferat; Solon etiam dicebat beatam rempub. fore, in qua quisque iniuriam alienam suam esse putaret. Ægyptiorum vero etiam lex traditur, alteri iniuriam patienti opem ferre, ad eoque & mortis indicta pena, Scripsit Panor. d. c. quantæ & c. sicut dignum. ext. de homicid. præsumi in dolo cum, qui alteri auxilium non fert. Quibus apparet potiorē esse hanc sententiam quam natura, veterum exempla, & Theologorum, & Philosophorum auctoritates confirmant.

^c *Seront fouldoyez.*] Hæc ipsa causa Doctores legum ³ impulerat, vt contra quam quod hic statuitur, consentiret, sic enim argumentabatur, ei qui alteri iniuriam patienti opem tulit, datur actio ad salarium operæ consequendum; Non est igitur debitum, quod salario rependitur, alioqui si deberentur, exigi salarium non posset. d. l. merum vbi Bart. & gloss. d. l. culpa caret ibi Decius. Bald. Bart. d. l. vt vim. Dyn. reg. non est sine culpa Rom. conf. 117. Saly. l. quisquis. §. id quod. C. ad l. Iul. maiest. Sed tamen & auxilium deberi & salarium hic consuetudo disponit.

^d *Par subiectum.*] Hæc ratio Magistratum non adstringit, sed officij necessitas. Bald. scribit, de duobus quos Iudex per fenestram rixari videt in l. i. §. quoties. D. de off. præf. vrb. Sed hac dispositione serui tenentur ex S. C. Syllaniano, filius patri l. vtrum. D. ad l. Pompeiam de paritid. quæ dispositio ad omnes eos porrigitur, in quibus parricidium cõmittitur, quod ibi Bart. scribit. Idem in ciue respectu ciuitatis aut patriæ, vt Bart. ibidem & Alex. ad eum notant, Angel. & August. in malef. verb. quæ hac tradito. Idem in vasallo & subiecto ratione Domini c. Domino guerram. tit. hic finitur lex Cor. vbi plenè Doct. schola, & c. i. §. item qui Dominum tit. quæ fuer. prim. caus. benef. amitt. & miles ducem adiuvare debet. l. 3. §. vlt. D. de re milit. Bald. in proem. decreet. Idem in famulo & mercede cõducto, Bald. ibid. & Florian. l. scientiam §. qui cum aliter. D. ad l. Aquil. Alex. l. merum. §. sed licet. D. quod met. caus. Idem in parochiano vt rectorem. Panor. c. i. quod met. caus. ext. aut Episcopum.

An vicissim Dominus vasallum adiuvare debeat Jacob. tit. de feud. vers. & promiserunt eidem Domino præstare seruicia num. 15.

ARTICLE XCV.

Noble homme n'est tenu faire à son Seigneur viles coruées, mais est tenu luy aider aux armes, & autres aides de Noblesse.

ART. XC.
NOUVEAU
CONS.

Nobilis vasallus non tenetur præstare Domino operas manuarias & artificiales, sed tenetur ei opem ferre in bello aut quidvis aliud quod Nobili imperari possit & in Nobilem cadere.

NOTA I.

- 1 *Articuli censura.*
2 *Viles coruées, quæ.*
3 *Solius principis arma mouere.*
4 *Quid si plures Domini eundem vasallum euocent, &c. Argent. in Cons. Brit.*

D^a Cum nullæ apud nos operæ artificiales Dominis debeantur præter eas quæ expressè lege & conuentione feudi dictæ sunt, Bened. d. verb. condidit. l. numer. 26. Afflicti. conf. 31. lib. ij. num. 4. cum feudis omnibus pactionis, (vt loquuntur) vtamur, certum

*Modo val-
salis nobili
manuarius
est exco-
piat per
art. 91. N. C.*

est quæcunque debeatur à te rei debere, idè quæ mi-
rum est personæ qualiterat vîquam considerari, mul-
toque magis in Art. 540. inf. vbi & Dominus exco-
debit, si solum ad tales operas adstrictum in Nobilis
manuarius transire sinat de cuius dispositionis ratio-
ne non sine causa conquerimur vt ibi dicemus alibi
tamen habent, *des coruicables à volente*, tit. *des mains mor-
tes* §. 18. Chaf. Venet. c. raymutius verb. condidit nu-
mer 19. 20. & 24. & 26.

² *Vides coruicables* Operæ sunt manuarie & mechanice,
artificiales, quæ dignitate præditis non conueniunt,
fabriles; Royzda Itali vocant, de quibus extat Iacobi-
bini libellus, quis nemo etiam cum salario præstare
cuiquam cogitur, quod Bald. ait l. vlt. C. de bon. quæ
libet. Matth. Afflic. d. confit. 71. num. 4. nisi ex con-
uentione feudali reueatur Iacob. in tract. de feud. vers.
qui quidem inueltit præstare iuramentum fidei-
tatis num. 75. & vers. & promiserunt eidem Domino
præstare seruitutem. 18.

³ *Aides aux armes* Istud multo magis feudorum iu-
re, quo arma mouere cuique licebat, aut auxilio Do-
mini accurtere, nunc in totum prohibitis armis pri-
uatorum relinquitur, vt manus Domini vassallum ad
arma ciere possit nisi euocante & iubente Rege, cui
etiam subuassalli tenentur, non minus quam imme-
diato Domino suo, quod & Molin. notauit. §. 1. glof.
6. in fin. Iacob. d. vers. & promiserunt Domino præ-
stare seruitutem q. 10. Sed excipiendi sunt Clerici: Nam
verus dubitatio, an feudorum capaces sint, pridem re-
soluta, de qua licet Præpos. c. 1. tit. qui feud. dar.
pos. Zaf. tit. de feud. parte 5. ad fin. Et fuit ea veterum
prædiorum penè sola conditio, vt militiæ oneribus

A obligarentur. Quod Constantini Porphyrogenetæ
constitutio indicat. *des regliaron*. Quædam (inqu)
esse prædia militaria, quibus onus militiæ cohercat,
ita vt necesse sit ad delectum apparere Domino edi-
centæ, vel certam pecuniam dependere; Quinciam
addit, ne alienare militibus ea liceat, quæ tali lege
haberent. Contrarius hæc Alodia essent, quia non
iure feuda haberentur.

^d *Et autres aides de Noblesse* Hoc est, quæ lege & Con-
suetudine Nobili imperari possunt, & in Nobilem
cadere, cuiusmodi sunt obsequiales omnes, manu-
ria & fabriles nullæ: Denique conueniunt tantum ex
omnibus.

Sed quid si plures Dominos vassallus habeat, & eo-
dem tēpore ab omnibus euocetur. Res est peripetua,
si eiusdē feudi respectu mediatæ & immediatæ pro-
ponatur, nam immediato obstringitur, vt alibi dixi-
mus, & Iacobus notat tit. de feud. vers. & promide-
runt eidem Domino præstare seruitutem num. 12. De plu-
ribus diuersorum respectuum, pucant antiquari ob-
sequendum, quod idem Iacob. ait q. 3. Sic habet in
realibus operis omnibus obsequendum, ac sumum cui-
que tribuendum. Reales voco, quæ ratione rei præ-
stantur & utilitatem pecuniariam continent, neque
enim alteri per alterum quicquam deest. In perso-
nalibus, quæ obsequium duntaxat & reuerentiam per-
sonalem continent, iusta excusatio eius est qui ita al-
terum reuocetur, ne alterum contempnere, aut offen-
dere cogatur, quod scriptura de duobus Dominis in-
dicat, quod vero omnibus præstari possit, omnibus
præstet. Sed ista perquam raro accidit.

TITVLVS TERTIVS, DE PROCVRATORIBVS.

TILTRE TROISIEME,

Des Procureurs.

AD RVBRICAM.

- 1 *Procurator quis sit, & quam varia functiones.* *minem recipi ad litigandam per Procuratorem.*
 2 *Cognitor item.* 4 *Quid syndicus & unde denominatio.*
 3 *Quid est quod apud Francos dicebatur olim ne-* 5 *Quid actor.*
 1 Notissima est in iure ciuili Procuratoris significatio & functio ex l. i. d. de Procur. pro eo
 propriè qui alieno mandato aliena etiam negotia extra iudicium tractat. Sed & ad iudicia
 constitui nemini ignotum, quanquam tales veteribus cognitores potius dicti, quibus præ-
 2 sentibus præsentibus & ipsi litigatores defensionem causæ iniungebant, apud Iudices, quod è
 3 veteribus Afconius annotauit, & indicat interpret. Cod. Theod. tit. de cognitoribus. Quo-
 rum vsus cum pernecessarius sit, mirum est apud Fracos olim receptum in patria quidem (vt
 loqui solent) Consuetudinaria, ne nisi redempta venia agètibz quidem, Procuratoribus vt
 liceret, hoc est nemo nisi ex rescripto per Procuratorem ageret, quod Stylus Parl. indicat, c.
 5. §. 15. & c. 13. §. 3. quo loco & priuilegia adiicit eorum, quibus iure singulari contra liceret, vt
 & Gallus Art. 80. Nam his regionibus, quæ iure scripto regebantur, nūquam est ea necessitas
 imposita, nec reis & defensoribus vsquam. Sed & in re familiari Procuratores fuère, sed alio
 sensu præsertim apud scriptores agriculturæ vsurpati, pro his qui agriculturam, & opus rusti-
 cum curat, & operas exigunt, & priuatorum patrimonium procurant, fructus colligunt & re-
 ponunt, ædes custodiunt, calendarium exercent & rationem reddunt, Cōciergios & recepto-
 res vocare solemus. Et verò ea appellatione fuère, qui res priuatas Principū & patrimonium
 curabant sine magistratu, quos Procuratores priuatæ rationis appellat imperator. l. Procura-
 tor C. de edend. nunc agètes vocant è Romana Curia vocem mutuati. Fuère tamen eodem
 nomine sed vsu & fūctione alia, in Prouincijs Procuratores cum magistratu, sed paulo quam
 præsidium minori, qualem fuisse in Iudæa Pōrium Pilatum alicubi Euangelium, alibi Tacitus
 4 scribit, & crebra mētio Suetonio & Tacito, crebrior eo libello qui vulgo Notitia imperij in-
 scribitur. Syndici nota significatio pro eo, qui à corpore, Collegio, aut Vniuersitate esset ad
 tuendam litem constitutus, quod Iuris indicat. l. 1. §. quibus. D. quod cuiusque vniuers. no-
 mine. In neque C. de Proc. tamen inepta compositio, quam gloss. ibi, & eam sequuti Cano-
 nistæ sectantur, cum à verbo *συνδικεῖν* proueniat, quod idem est quod *συννομεῖν*, id est, patro-
 cinari, & adesse causæ alienæ, cuiusmodi fuisse Aristidem Athenis Demosthenes scribit con-
 tra Cresiphontem, nec licuisse iterum creati, vt oratione contra Leptinem significat, ne pu-
 blicam curam in occasionem priuati commodi verterent. Qua eadem significatione actoris
 5 vocem Iuriscōsultus vsurpat d. §. de quibus, tamen actor propriè, ab vno & Iudicis decreto,
 & ad litem iam institutam creati soleat; Antiqua Cōsuetudo indistinctè verbo Procuratoris
ou d' Aloïé utebatur, cum veteribus *ALLOVEZ*, idem essent q̃ vicarij substituti, & vicegerentes.

ARTICLE XCVJ.

ELVY^b qui a fait faire exploit^c en qualité de Procureur^d d'aucun, ^e doit
^f au iour de l'assignation ^g faire apparoir^h de procuration de ⁱ precedent
 datte dudit exploit: autrement ^k l'exploit est nul. Et ^l payera ledit ^m pre-
 tendu Procureur, ⁿ despens à la partie, & ^o amende à la Cour. ^p Et ne peut vn Pro-
 cureur faire autre chose, que ce qui est contenu en sa puissance & pouuoir.

Argent. in Conf. Brit.

S ij

I S^{us} qui vadimonium dictavit, siue quidquam denuntiavit, Procuratorio nomine^a alienius^b debet^c ad diem assignatum seu vadimonium^d docere^e de Procuratore seu mandato antecedente: alius omnis^f actus nullitatis subicitur. Et solus prætendens^g Procurator^h expensis aduersæ parti, & multam Curie, & Et non potest Procurator mandati fines transgredi.

NOTA I.

Examina Procuratrices esse nequeunt præterquam ad extraiudicialia.

^a Celso, j. Hic masculinum non concipit femininum, cum materia subiecta non conveniat sexui, & in iudicialibus se minz personas alienas niquam sublinant. l. i. §. secundo loco. D. de postul. l. i. iuricus. C. de Procur. l. neque femina. D. de Procur. l. femina. D. de reg. iur. Nam extra iudiciu procuratrices ad negotia esse possunt, & sæpe constituuntur. l. i. §. i. D. de negot. gest. Bart. & Decius d. l. femina. Doct. Lahenain. C. de Procur. Aug. & Alex. L. i. iuricus. D. de acq. poss.

^b *Qui a suis explit.* j. Siue actionem, siue vadimonium dictavit, siue quidquam denuntiavit, siue interpellavit, consignavit aut obtulit, denique quodcumque in iudicio suo extraiudiciu alterius nomine designavit, in quo sæpe nostri Apparitores fallunt, & falluntur, cum ne visis quidem vniquam partibus aut cognitis, postulantibus huius actus remittant esse factos. In quo talium admittunt, cum renunciare debeant ad postulationem eorum factam, qui alieno nomine mandatum fieri, ut ita conveniri possint ad mandatum exhibendum, & iustificandum (vt loquuntur) qualiter, & domicilium constituendum, propter invidiosas pleurumque captationes occasione, que tam in commerciis quam iudicialibus incidit, quorum actus posterius partes principales prout expedit aut agnoscit, aut repudiare perquam sæpe maligne.

NOTA 2.

¹ *Quicumque alieno nomine agit de mandato docere debet.*
² *Quid si qualitas omnia est in actu qui gestus est.*
³ *Sibi potius quisque quam alteri stipulari presumitur, & fallentia.*
⁴ *Quid in quocunque actu censendum, qui simpliciter & sine expresseione mandati geritur.*

^a *En qualité de Procureur.* j. Quod hic de Procuratore exprimitur, non est intelligendum dictum esse restringendæ dispositionis causa sed frequentioris usus gratia. Itaque non excludit alias personas aliena vice fungentes, quod gl'f. dixit clem. i. verbo, Præfidentes iud. de rescript. Abb. Imol. Fel. c. pastoralis. ext. de iud. vbi de hac ipsa Procuratoris expresseione loquuntur. Quare siue vt Syndicus denique si quomodocumque quis alieno nomine agit, huic dispositioni subicitur, & de mandato antecedente docere debet, & præstare se talem esse. Sed hoc magis in Procuratore, q' ista qualitas Domino personam representat, & actoris, & Syndici actus sæpe continentur, si nullam præter eam qualitatē habet. Communictarum personarum, quorum in iure tam crebra mentio est in iudicialibus, rationem habere non solemus, vsu fori, nec expedire tam in iudiciis & alio iudicio quidquam alteri intellatari credere. Sed ne iure quidem coniuncte persone ad ea admittantur, quæ mandatum speciale requirunt, etiam si cautionem offerent de rato. l. patii. & l. illud. D. de minor. Sed hunc locum late

A cumulat Tiraq. in tractat. §. i. gl'f. 13. num. 34. & §. 36. gl'f. 2. numer. 14. & si maxime admitteretur, actor suspenditur ab euentu ratificationis ex l. exegit. C. de Procur. l. i. §. Sed et si forte. D. iud. fol. & notat Tiraq. d. §. i. gl'f. 10. q. 17. num. 97. Sed nostra consuetudo nullum dispositionem, aut actum aduocet sub euentu ratificationis, sed omnem actum nullitatis subicit, quem mandatum non antecedit in Procuratore quidem, de cuius natura & substantia est, vt mandatum habeat.

Sed cum hic dicat, *en qualité de Procureur*, non sine causa de eo dubitatum esse, qui cum antecedit quidem mandatum haberet, in actu tamen gerendo qualiter Procuratoris omisit. Et ponamus, vt quædam negis dubitabilis sit, talem actum esse, qui ambigua actione tam Procuratori nomine Procuratorio, quam proprio conuenire possit, velut interdictio aut oppositio, que fit contra cuiusqu' appropriatum, que postea sustineri potest, tam nomine alieno quam proprio, si simpliciter & sine expresseione qualitates facta sit: Res est digna inquisitione, & que sæpe vsu eueniat. Hic separanda dubitationes respectu personarum: Nam si queritur de dandis actionibus inter mandantem & mandatarium, non dubitandum, quin si mandatum præcessit & acceptatum est dari actio mandati debeat aduersus mandatarium, si quod erat ab abo mandatum simpliciter aut suo nomine gessit, & in veritate sua, quin & fraudati mandati teneri, & infamem fieri si coniunctum. l. si in aliena. §. i. iis qui putat. D. de acq. hæred. vbi Bart. idē Bart. Alex. Iul. Imol. l. i. §. nunciatio. D. de oper. noui nūc. Imol. Alex. Lud. Rom. l. post dicit. D. fol. mar. Marian. Socin. c. ext. de lib. oblat.

^C Sed cum questio inter mandantem vertitur, & cum cum quo actus gestus est, ab eo cui mandatum dicitur, iustior dubitatio est. Nam regula ordinarij nunciatur: Quicumque in iudicio sibi potius quam alteri stipulari, contrahere, acquirere, inquiri gerere presumendum. l. & magis. D. de solut. l. Papinianus, vbi gl'f. & Abb. D. mandati. l. si ita stipularis fuero. §. Chryfogonus. vbi Bart. D. de verb. oblig. l. pro herede. D. de acq. hæred. Bart. & ceteri d. s. nunciatio. Socin. d. c. q. 6. tex. l. si quis domus. §. i. D. locat. Bertach. in dictum verbo, Procurator in dubio, nu. 10. verbi. Procurator agit.

Quare qui alieno nomine agit, qualiterum debet exprimere actum gerendo, si ego iutor iutorum qualiterum exprimat. l. i. §. sed quod de iure. D. iudic. fol. vir maritalem. d. l. 3. §. sed li. forte. Mol. §. i. gl'f. q. 9. Bald. c. cōstitutis. ext. de Procur. pater partem aut administratorem, quod scribit Anich. C. accellorum 12. col. vlt. quid si excommunicatio, de regum. in vj. usufructuarius usufructuariam aut dominicam. l. i. §. vlt. D. de op. no. nunc. Mol. d. §. i. gl'f. numer. 24. Procurator Procuratorem. l. i. D. de off. Procur. Casar. conjuncta persona conunctionem. Spec. rit. de coniunct. petiti §. i. tex. d. l. exegit. Bart. l. vero in princip. D. de solut. Denique quicumque alterius nomine agit, ad hoc vt eius nomine gerat nalcatur actio, & intentione contrahere cum altero, qualiterum exprimeat dicit. Sed tamen in eodem casu possunt, in quibus, quod exprimi debuit, intelligatur suppleri ex intentione partium collecta de cit.

de circumstantiis, veluti si mandatum non est expressum, sed expressa est qualitas quæ mandato tribuitur, veluti si Titius Procurator Sempionij agit, Augustus maritus Liviae, Palamedes liberus, aut insitor Tiberij, Andronicus tutor Timoleonis. His casibus etiam non dicatur vi Procuratorij, aut mariti iure aut tutorio, tamen subintelligitur de insitore tex. l. vlt. vbi Bart. D. de inst. act. de Procuratore l. quacunque gloss. verbo Procurator, vbi Angel. D. de Procur. l. penult. D. si quis caus. Bart. d. §. sed etiam cum tutor. D. iud. sol. Alb. in rub. C. de Procur. de tutore. l. i. §. i. ad fin. D. de admi. tut. Alb. l. post mortem. §. i. D. de administ. tut. vbi gloss. verbo, recte excusat. Socin. d. c. i. Alex. Imol. las. d. §. nunciatio. Curtius additione ad Alex. vbi & Rom. d. l. post mortem. Bertach. verbo, Procurator in dubio, num. 20. & vbi sup. Bart. l. post mortem. D. quād. ex fact. tut. Addunt & alium casum, quo non addita qualitas suppleri debeat, cum scilicet is, cum quo actus geritur, non ignoravit qualitatem Procuratoris, qui secum contraheret, quod Bart. ait d. §. nunciatio. & Rom. d. l. post mortem. Sed veretur, ut vñ obtinere possit, cum obster potior præsumptio quæ aliam vincit, quod suo potius nomine quis acquirere præsumatur, & plerumque accidat, ut fidem potius qui contrahit sequatur eius, cum quo contrahit, quam alterius, si aut potentiam veretur, aut difficultatem conventionis, quod vulgò notant l. vlt. C. de Procrit. & c. Pastoralis. ext. de iud. Sed & qualitate exprimi necesse non putant, quæ semel expressa sit, quia eodem in negotio repetita intelligitur, quamvis si probatio exigitur probari conveniat, sed actus qui geritur, post expressionem semel factam pro expressa habet. Sed de expressa etiam probandum est, si de ea controuertitur, ut dicemus verbo, *doit*. Hac Bald. d. §. Chryfogonus. Alex. & cæteri d. §. nunciatio. Bertach. d. vlt. Procurator agi, hoc casu excluditur præsumptio, quod quis sibi stipuletur, & alieno potius nomine gestum videtur. Quorum enim qualitas alieni nominis, aut negotij mentio, aut tractatio, si non alteri negotium geritur, quod Bart. scribit l. si pupilli. §. i. col. 2. vers. si vero non dicit. D. de negot. gest. Idem putant, si negotium quod geritur, aut lis quæ instituitur, tota alium cōtingit. Quis enim hic præsumptionem potest occupari non alieno nomine agi, cuius negotium est, & res agitur, quod Bart. ait d. l. post mortem. D. quand. ex fact. tut. & d. §. nunciatio. col. 2. vers. aut apponitur nomen per d. l. cum post, vbi Alb. & in rub. de Procur. C. Hæc valde retineri conuenit ad effectus oppositionum, quæ contra appropriamenta simpliciter factæ, postea ex alterius aut alterius qualitate, aut interesse sustinentur, & alterius nomine facta excidunt, nisi de antecedenti mandato doceatur.

NOTA 3.

An nomina omnium de vniuersitate exprimi debeant in consensu Procuratore.

^d *D'auncum.*] Etiam si is constituendi Procuratoris ius non habuerit: hic enim non queritur quam valeat mandatum de quo constat, sed an habeat vllum qui ut talis actum facit. Nam an valeat controuersia præcipue mandantem respicit. An habeat, eum qui in ea qualitate egit, an verè scilicet dixerit, an talis fuerit. Et si etiam falsus Procurator dicitur, qui mandatum quidem habet, sed ab eo qui constituere non potuit, quod ait Bald. l. falsus C. de furt. in princip. & l. licet. C. de Procurat. Sed de inualiditate opponere non po-

Argent. in Cons. Brit.

^A test qui illo usus est, & qualitate constituentis scire debuit, & ideo ad interelle conuenit. Quod autem hic dicit *d'auncum*, idem existima in eo, qui se plurimum Procuratorem dixit, aut vniuersitatis, nec satis sit multorum, plurimum, ac ne omnium quidem ostendere, nisi in forma corporis, loco & tempore consueto congregata sit, etiam si ut dixi, omnium eorum signa proferantur, quibus consensu conficit. Exigitur enim tractatus, & disceptatio omnium, qui præsentis sunt.

An vero nomina scribi deberent, dubitauit Bart. l. i. D. de alb. scrib. Bald. l. i. D. de magist. conuen. Abb. c. inter dilectos ext. de donat. nec putant necesse esse, nisi in casibus ut iure expressis, Bart. distinguit in numerosis collegiis, ne necesse sit, in cæteris quæ numerum decem non excedant de iure, veluti in parochianis vnius parochia, in quibus hæcenus obseruatur, animaduertimus, ut aliquot denominatis clausula subiiciatur omnium præsentium, aut cæteræ maioris partis, nam duas partes superare non exigimus vñ. Certe in his collegiis, quæ numero certo & definito constant & Actuarios habent, receptum neminem exprimi nominatim, sed Actuarius actus excipit nomina præsentium in regestis, quod vt in Curijs quoque supremis fieret nuper est Ord. Carol. Molin. art. 63. constitutum, vnde cuique describere licet cum vñ poscit. Et si vt ipsis quoque actis inferrentur in collegiis prædictum, video aliquando Curia nostræ placuisse, nomina omnium qui aut iudicari aut decreto interfuissent.

^e *Doit.*] Etiam si non repetatur. Nam dicenti se talem, probatio iucumbit, quod Alex. pluribus persequitur. l. licet C. de Procur. Anch. c. in nostra ext. eod. tit. Si tamen semel admittatur, siue expresso siue tacito consensu, omnia exceptio aut non opponendo quandocunque petetur, probare sufficit. gloss. c. i. verbo absentia de elect. in vj. Alex. cōf. 71. vol. i. col. 5. Spec. tit. de Procur. 4. parte. §. i. vers. sed si receptum erat. Rota decisi. 248. in antiq.

NOTA 4.

- 1 *Intra quod tempus de mandato doceri debeat.*
- 2 *Distinctio de tempore.*

^f *An iour de l'assignation.*] Cum hic vadimonij, & d'assignation meminit, videtur de iudiciali ius disponere. Sed tamen & in extra iudicialibus quoque omnibus intelligi conuenit, vt in denunciationibus, interpellationibus, oblationibus, & talibus, in quibus tam est de mandato ostendendum quam in cæteris. Sed hoc differunt, quod hic dicit, *an iour de l'assignation*, & inextra iudicialibus nulla assignatio præsupponitur intra quam doceri possit. Quod igitur erit tempus ostendendi in talibus mandatis. Respondeo in his omnibus actibus, in quibus certum tempus præfixum est agenti, veluti retrahendi, pecuniam soluendi, appellandi, presentandi, de mandato intra ea ipsa tempora docendum, intra quæ ipse actus geri potest, nec vltius. Quare Procuratori pecuniam offerenti intra octo dies necesse erit mandatum ostendere, appellanti intra decennium de iure, presentanti intra quatuor menses, quod Lappus expressè dixit allegat. 22. per c. si quis iusto, iuncta gloss. verbo admitti. de elect. in vj. & l. de pupillo. §. qui Procuratorio. D. de op. no. nunc. Thomas Fastolius decisi. Rota causa 17. dubio. 35. incip. tertio dubitatur. Staphil. tract. de lit. grat. tit. de vi clausularum C. de 6. num. 19. Bald. l. falsus. col. 9. vers. ad tertium Q. de furt. Tiraq. in retract. §. i. cōf. 10. num. 90. Quod si dies nulla præfixa sit, quamprimum docendum erit, id est, aut equam res integra esse desinat. Neque

S iij

enim quisquam temere credere teneret dicendi se A
Procuretorum. Itaque conuenire denunciantem
potest; si nullam dignationem expectatur. Hæc valde no-
tari conuenit.

NOTA 3.

1. An quisquam auctore in promptu debeat de Procuratione.
2. Qui casus quando de iure exigatur.
3. Nullum actum nisi cum cautione de rato admittitur contra se in parte.
4. Ratificatio subacta statim requirente mandatum.

¶ *Parte apparuit.* J. Hic pantiis verbis ingens de iure
questio transigitur. An quisquam scilicet ve Procure-
tor alterius admittendus sit, si in promptu & in ipso
actu non doceatur de mandato, an vero de eum satis-
factione de rato si nullum mandatum ostenditur. At-
que hic abscessit statim admittendum opamem, qui
se Procuretorum dicat, etiam si (quod mirum est)
mandatum nullum ostendat, modo per euentum ve-
rit sit Procuretor, & talis postea probetur, ex antecede-
ntem fuisse iam cum eum actum gereret. Nec hoc
exemplo caret, cum & Romæ quoque idem obser-
uari vñ scribar Decret. Rota 14. in nouis, & Bald. l. fal-
sus col. 9. vers. ad reuer. C. de Procure. & Dyn. opi-
natus est. Hæc quodlibet multis certe captionibus
tam obnoxia est, ut magis expedierit iuris dispositio-
nem sequi, quæ in ipso actu mandatum vult probati
& exhiberi, nec tamen cuiquam scilicet haberi in co-
troversio preterit negotio, de quo Barr. l. non so-
lum. §. morte. vers. quarto in talis. D. de op. nō. munc.
Ias. ibid. col. 4. vers. quarta conclusio, idem conf. 199.
lib. 2. Barr. l. grege. §. 1. D. de pignor. vers. aduertere
quod si denunciatore, & in l. cum ians. C. de agric. &
conf. lib. 11. per l. si quis infamatus. D. de pos. vbi Barr.
& Bald. Barr. Decius l. qui in alterius. D. de regul. iur.
Alex. & Imol. d. l. de pupillo. §. qui Procuretorio.
Alex. conf. 97. vol. 4. vers. superest. conf. 78. lib. 1. Bald.
l. tutor. 2. lect. D. de minor. & in rub. ext. de Procure-
rat. Bald. l. si fundum. D. de rei vend. & c. 1. tit. de mil-
lit. vall. qui con. est. & l. qui absentem. D. de Procure-
tor. Rom. conf. 204. & conf. 6. Afflicus decil. Neap.
316. Ripa c. cum M. Ferrar. ext. de consuet. Tiraq. in
retract. comment. §. 4. glof. 6. num. 5. Quamquam ne
id quidem Franci recipiunt, iura quemlibet admitti-
re in tribunalibus ordinariis cum promissione ra-
tificandi, quod Imber. notat. lib. 1. c. 30. Sed & aliis
vñ statum dicentem admittit sub protestatione, si suf-
ficiens mandatum habere reperitur, quod vulgo no-
tat l. licet. C. de Procure. & Syl. par. c. 14. §. 2. Cano.
c. in nostra ext. de Procure. Iure civili cum cautione
de rato tamen demum quicunque admitti receptus, cum
iusta opinatio erat de mandato, ex his quæ ostende-
bantur, plene tamen non probatur, & dubitari po-
terat, qui defectus supplebatur satisfactione. L. 1. vbi
Barr. C. de satisfact. & l. 1. C. de Procure. Barr. l. non so-
lum. §. qui alieno. D. de Procure. Nam si omnino nul-
lum mandatum ostendebatur, nec cautio admittetur,
quod Bald. Barr. Saly. Ias. d. l. 1. C. de Procure. dif-
ferunt: cui tamen regulæ tor exceptiones subiaciunt,
ut numquam expedierit tolli tot differentias, & in vni-
uersum statum nullum omnino admitti sine mandato
si non antecedit, antecedente eo quemlibet admitti,
etiam si in promptu non doceatur. Ratificationem
in totum tollimus ad validitatem actus. Tota enim
substantia actus pendet à constitutione antecedenti,
quæ super rerum naturam vera est, etiam si ignora-
tur, contulit actus, si non ostenderetur correct; nec
ratificatio idem pollebit, quia Consuetudo nulla-

tem actus contra facti inducit. Itaque executione
nullitatis à lege facta purgatio morte non admittitur
per ratificationem, & nullum subiectum respectu ra-
tificationis in quod possit agere, propter præsentiam
nullitatis, quod Bald. in simili scribit. d. l. falsus, col. 1.
& 2. C. de iur. Ad quod facit, quod tradunt, cum
actus à principio nullus est propter personam defectu,
non consensum subactum deest (ut aut legitima perso-
na, quod Alex. dicit conf. 171. incip. vñ processu
lib. 19. Decius in regula quod ab initio num. 4. & quod
vulgo dunt ratificationem retractat, intelligitur,
nisi actus ab initio nullus sit quod Barr. ac l. obser-
uare in fin. D. de off. procons. Decius ibid. Alex. conf.
78. vol. 5. expressè hoc casu Anchast. conf. 129. incip.
vñas ex Procuratoribus Francil. Aret. conf. 128. in-
cip. eximè Douine Bald. l. si cum. d. ad Maced. Barr. l.
ab emptione. D. de pact. Docius reg. l. amper qui non
prohibet. D. de reg. iur. numer. 16. Betrach. in repet.
vers. Procurator. falsus numer. 13. & vers. satisfactio,
num. 29. & vers. Procurator. non dicitur, numer. 22.
Alex. d. l. licet Ias. d. l. si Procurator falso. D. de cond.
obtus. Abh. c. ex parte decani ext. de re script. Nul-
litas autem actus ex eo concluditur, quia quoniam fa-
cientium mandatum requiritur hoc ipsum, toties satis-
factum non sufficit, quia satisfactio re vera non nisi
sicut mandatum est, cui statuti verba non applican-
tur, quod Bald. dicit. l. si uxorem. 2. col. C. de cond.
inser. & d. l. observare. §. vñ. D. de off. procons. Fely.
c. cautam. in vñ. limit. ext. de iud. Quare si nesciunt
scholæ Doctores pugnare super illa questione, an
gesta à falso Procuretoris satisfactio possit, de quo Ias.
Fely. d. c. cautam, & Auther. decil. Tholo. 271. Item
illa an gesta per Procuretorum reuocatur satisfactio
possit, de qua Alex. & alij l. tutor. C. in quibus caus.
in integ. rel. non est necesse. Aret. & Ias. §. proxi-
miales. Inst. de actio. Ergo constat apud nos iure Co-
suetudinario mandatum antecedere oportere, neces-
sarium vim esse oblati ratificationis aut satisfactionis ad
validandum actum, quem Consuetudo annullat & mutat.
Est & illa quoque dubitatio prædicta, an in promptu
& in ipso actu de mandato docendum sit, de qua ante
differimus, cum in præsens docet Consuetudo non
exigat & posterius sufficiat, ut dicit, au tour de l'assigna-
tion suruante l'exploit qui se fait. Porro cum de mandato
doceri exigimus siue ex iure siue ex Consuetudine in-
telligimus scripto exhibendum, & legendi potesta-
tem aduersario fieri oportere, clem. causam de elect.
Barr. d. §. morte. & d. l. grege. Saly. l. mora. D. de
vlor. Bal. conf. 447. lib. 3. Socin. in salsena. reg. 76.
Barr. l. 1. q. 11. D. de op. nō. munc. Anchast. conf. 371.
& Rebuffus locum hunc tractat in nominationibus
q. 14. Exemplum vero aut copiam dari substantiale
quidem per se non est, nec ex eo actus corrumpitur, nisi
lex expressè exigat, vt Rota ait, decil. 168. In nouis
Fely. c. cum contingat. ext. de re script. & que plu-
ribus Tiraq. in retract. lignag. §. 1. num. 99. & seq. &
reg. Ex his sequitur, si quis alterius appropinquet
intercedat, admitti oportere etiam si de mandato in
promptu non doceatur, si tamen per substantiam veri ma-
datum iam factum est, & antecessit, postea probetur
ex data. Quod si subsequitur & oppositio & inde se-
quente nulla sunt, & clauduntur appropinquamentum, nec
ratificatio vlla admittitur tum quia nullitas induritur
à Consuetudine, tum quia satisfactio fieri non potest,
nisi eo tempore quo ipse actus possit, argui constat
post certificationem iudicalem, id est, consummationem
appropinquamentum neminem admitti ex l. bonorum.
D. de rei rat. hab. & quos reducentes hac loco collig-
git Tiraq. d. §. 1. glof. 10. num. 85.

Sed & interdum dubitari incidit de eo, qui cum amico gratificari cuperet, cui magnam præiudicium fieri videbat, intercessit, & exibat quidem antecedens mandatum re vera; de quo tamen intercedens nihil sciebat. Nam hic satisfactio Consuetudini, cum mandatum antecessisse præsupponamus, sed fortuita & inconflata est hic Procuratoris opera, qui mandatum nec receperat, nec sciebat, nec obligatio vlla contrahitur inter mandantem & eum, qui mandato additus est. Hic multum interest, an scientia, an item ignorantia Procuratoris attendatur, an quod re vera fuit, & tamen ignoratum est ab eo qui actum gessit, & vulgo traditur cum periculum in mora est, & grande præiudicium gignitur absenti, etiam minus habilem Procuratorem admitti Bart. & Alex. ad eum. l. non solum. §. qui alieno. D. de Procur. Bald. exigendi. C. de Procur. Ias. l. non eo minus, C. eod. Communis certe schola sententia est Procuratorem quamlibet constitutum, non autem gerendi potestatem accipere, nec mādatum valere, quam instrumentum ea de re receperit, & vt aut certificatus sit de mandato, quod Spec. dixit tit. de Procur. §. i. vers. sed quid si Procuratorium. Io. And. Archid. Philip. Franc. Dominicus. c. is qui de Procur. in vj. Anchar. c. in nostra ext. de Procur. Bart. l. si pupilli. §. item. si Procurator. D. de negot. gest. col. 2. & Conf. 73. Francif. Aretin. Conf. 70. Distinguit Imol. l. qui in Domini. D. de testa. & clem. i. verbo, receperit. de Procurat. Anch. Barbat. c. cū ex officij ext. de præscript. Pald. l. falsus Procurator. vers. sed pone cum Dyn. C. de furt. Rota decif. 586. in antiq. & 145. in nouis Rota Conf. 353. col. 2. Bald. & Ias. l. licet. C. de Procur. Bertach. in diction. vers. procurator etiam absens. Bald. in Margareta. vers. Procurator non habet Boët. decif. 274. Felyn. c. seiscitatus ext. de rescript. Quare vulgata sententia receptum & probatum non valere actum à tali gestum, nec vllam obligationē contrahi, nisi inter scientes & consentientes & inuitum Procuratorem intelligi qui non consentiat. Ideoque & ignorantem. l. filiusfam. §. inuitus. D. de Procur. Nec valere gesta ab eo tutore, qui se tutorem ignorauerit. l. quæro. D. de eo qui pro tutore. Hæc iuris ciuili sententia est. Cæterum Consuetudinario iure contra puto, cū Consuetudo nil amplius requirat quam mandatum antecedere, & veritatem rei exigendo nihil de scientia Procuratoris constitui statuatur, & eam interpretationem amplector per quam actus sustinetur potius, quam iuris subtilitatem, præsertim cū partis nil intersit, si modo de antecedentia mandati constet, etiam si Procurator ignorauit, id quod de re vera erat, si fortuita opera cū essentia veri consensit, & Romæ obseruari tradit decif. Rotæ 145. & Boët. decif. 174.

NOTA 6.

- 1 An Procuratio per testes probari possit.
- 2 An litis instrumentum apud aliquem repertum idonea sit probatio.
- 3 An insertio Procuratoris fidem faciat contra principalem.

¹ *De Procurat.* Cū Procurator per instrumentum publicum, nuncium, & Epistolam constitui possit. l. i. D. de Procur. dubitatum est, an constituto per testes quodque probari possit. de quo Bart. Bald. Salyc. Ias. & alij litigant. l. i. C. de Procur. & qui inter eos copia superat Ias. putat testibus quoque mandatum probari posse. Sed hic apparet textum, & sequentibus articulis scripto fieri præsumpsisse, nisi iusta aliqua causa aut circumstantia facti aliud suaderet, si amissum forte

Procuratoris instrumentum proponitur; aut interuersum, aut si scribere nescit qui constituit, nec Notarij copia erat, quod Bald. putat d. l. i. C. de Procur. Sed ea de re pugna est inter Petrum de Bellap. vt ibid. Fulgos. Cast. & Bart. Bald. Fulgos. Salc. & glof. l. maritus. C. de Procur. Bertach. verbo mandatum an valeat, & verbo mandati editio in diction. Ioh. Fab. §. fin autem. Inst. de fatisd. Ratio suadet scripto probari, nec aliter vsus in iudicialibus admittit. Ex quo sequitur non sufficere apud quemquam instrumentum litis reperiri, vt Procurator constitutus videatur etiam si Procuratorium faciat, quāquā de eo schola litigat. d. l. i. C. de Procur. quia Consuetudo expressius aliquid desiderat, & id factum æquiuocum & anceps est, & subiectum incertis circumstantiis, interpretacionibus, & coniecturis, quæ aliam mentem Domini fuisse probare possint, quare nemo in re momentosa incerto se credere tenetur. Nam & ibi Bald. negat id factum sufficiens videri ad hoc, vt Procurator constitutus videatur, de quo latè. Cano. cap. coram ext. de off. deleg. & quos cumulat. Ias. d. l. i.

Sed sequitur frequens dubitatio, quid si instrumentum Procuratoris reperitur in aliquo fortè actorum aut venditionis tabulis insertum de verbo ad verbum, cum eo qui Procurator constitutus dicitur. An id aduersus Dominum constituentem fidem faciat, si de exemplari, id est, originali non appareat. Id quoque dubitatum est in ea probatione, quæ contra eum facta est, qui se Procuratorem negat cum re vera esset, an ex ea fides quamquā cōtra Dominum colligi possit, de quo differunt Bart. & Bald. d. l. i. & l. licet. C. de Procur. & Bart. & l. non solum. §. qui alieno. C. de Procur. fidem facere putat & receptius est, ita vt censent Domino solum restare viam falsi, quod Bart. expressè putat. l. si Procuratorem. D. de Procur. Id cū ita sit multo magis in insertione instrumenti scripti, & auctoritate Iudicis exemplati & per manum publicam censeri debet. Mirorūque aliter visum Molin. §. 5. num. 44. qui contra putat, nisi cū insertio ab ipsdē Notariis facta est, qui ipsū illud Procuratoris instrumentum receperunt, quia vt ait exemplatio inter alios facta absente parte non noceat. Atqui respondeo inter alios factam dici non debere, cū facta est cum illo ipso qui vicem absentis, nomen & ius sustinet, idque auctoritate iudicis qui originale vidit, & per manum publicam. Multoque maior ratio in testium probatione dici poterat, quam tamen valere aduersus Dominum Doctores putant, cū ponit & certior sit fides instrumenti, Quare indubiè insertionem fidem facere puto, siue in iudicio siue in contractibus fiat, si authenticum solemne fuisse appareat ex insertione. Alioqui multos eludi contingeret: Et salua falsi quæstio est, si quis originale possidet edi, vt Bart. dixit. d. l. i. Procuratorem.

NOTA 7.

- 1 Priuata scriptura non valet ad datam probandam.
- 2 Quid si actus & mandatum eiusdem sunt data.

¹ *De precedent date.* Quod hic dicit, ne intellige repetita dici fieri posse, quæ falsi species esset, l. repetita. D. de prob. quod antedatate vocant: Sed si re vera mandatum fuit, actum subsistere iure. Quæ res imprimis ostendit, quod ante diximus in glo. mandatum scripto probari oportere, vnde fit, vt scriptura priuata aut sigillum priuatum cuiusquam, epistola aut quiddam tale, non admittatur pro iusta probatione si de die dubitatur, & ad probandum (vt loquuntur) datam, si alio modo non probatur quam priuata scriptura, quia illa

fidem non facit de tempore adiectus tertium. l. scripturas. C. qui potest. in pignor. hab. Quippe cum quoniam quilibet subscribere possit, & diem repetere, quod Bald. ibid. ait & Conf. 198. 2. 49. liba. & Conf. 470. & 466. lib. 5. Anchar. expressit Conf. 22. incip. rationes, Francisc. de Ripa. l. privilegia verbi tertio fol. l. num. 24. D. de privileg. cred. Pavor. & Barbat. c. 2. ext. de fid. inst. de quo late disticit Tirac. in tetrae. Comment. §. 2. glof. 7. 43. & seq. nisi ipso illo data tempore, quod mandator continetur a testibus visi epistola ante scriptura prius probatur, quo casu non tam probat ipse quam probatur, ut ait Bald. d. Conf. 198. & c. cum olim. ext. de penul. & quos Tirac. congerit. num. 55. & 56. Nunc igitur ad probandum antierius tempus, siue in hoc argumento, siue in ordine creditorum constituendo prius scriptura veniat, nisi & tempus quoque probet facta scriptura. Quae res multos fallit, & quod magis mireris etiam ceteros: Nec enim recognovit debitoris quiquam ad id valere, cum non minore negotio munitur de tempore debitoris alterius cuiusquam gratia, quam scripturam confirmat repetita die in praedictum quidem tertio, & tam facile sit mentiri quam antedare, & de contra, dicamus enim *modum*. Quid vero si actus ostenditur a Procuratore factus, & mandatum eiusdem diei. Respondere sequendum, id quod Probabimus est coniecturis, quod si nil docetur, eodem duo actus naturaliter subordinantur unus potius alium, & actus de mandato mentionem faciat, mandatum naturaliter ex parte huius praesumendum. per ea quae Felv. notat. c. capendum. ext. de rescript. ea praesumptione qua in incerta pariter & filij morte, matris & infantis sumitur ex lege, cum praecedente praesumit eum, qui naturaliter etiam ordine praecedens fuerat. l. qui duos. §. cum in bello. D. de rebus dub. & §. sequentibus.

NOTA 8.

Nullius ipso iure, hic intelligitur.

¹ *L'exploit est nul.* Ipso iure scilicet: Nam cum textus per verbum praesentis temporis, & essentia disponat, ipso iure intelligitur, nec sententiam declarationem exigat ex glof. c. innovat. verbo nullam esse. ext. de elect. qui locus late excutitur ab Tirac. l. si inquam verbo reuocatur. num. 243. C. de reuoc. donat. Ac per hoc apparet non confirmari actum ratificatione, quia nec a voluntate unus pedit, vt ratificari possit. Confirmat, & id quod iure dicitur gesta cum falso Procuratore ipso iure esse nulla. l. licet. l. si Procurator. C. de Procur. l. cum mandauit. C. de mandat. c. ex parte ext. de rescript.

NOTA 9.

Falsus Procurator, non est Procurator.

¹ *Et payera ledit pretendis Procureur.* Hic magnopere considerandum caui, ne veram qualiteram falso Procuratori tribueret, quia dicere solemus falsum denarium non esse denarium, glof. l. omnes. Cod. de haeret. nec falsam fidem, fidem esse, nec falsum iudicem. glof. cap. vera 45. distinct. Nec falsum tutorem. l. Paulus. D. de verb. signif. quem locum Tirac. reatit in tetrae. §. 1. glof. 20. num. 11. & in legib. conub. glof. §. num. 24. cum a quo distinctio remouetur, remouetur & nomen, sic a falso Procuratore remouetur, & debet dici praetendens, vt ait Bald. d. l. falsus in 1. opposit. & in l. 1. in princip. D. de pretor. l. simul.

NOTA 10.

Procurator qui mandauit falsus dicitur. Quamvis & qui perit tenetur.

¹ *Procureur.* Procuratorum Iurisconsulti falsum esse dicunt, qui verum non sit Procurator, id est, mandatum non habeat. Verum autem ne sit multis modis accidere potest, dolo culpa, imprudencia, ut si falsum dixit. Mandatum verum non habere cum dicunt, etiam tum intelligunt, cum quisquam aliquod vnum quidem habet, sed id non idoneum nec sufficiens, ad actum qui gestus est, veluti si gener de habet tutum, cum speciale exigatur, vel qui fides mandati excidit, quomodo Spec. de scribitur. de Proc. §. 2. in fin. vel qui cum de parte mandatum accepisset, amplius aliquid gessit. glof. l. cum mandati. C. mandat. atque ita accidit, vt pro parte verum, in parte falsus dici possit. Talis etiam dicitur, qui mandatum habuit, sed est reuocatus, aut verum non habuit, nec dum recepit, est scriptum & missum esset, aut de eo nihil resoluuit, id quidem iure cuius vt ante diximus. Sed cum propria vis vocis falsi Procuratoris delum uerit, quia sine dolo falsum non admittitur. l. exemplo. C. de fal. interdum tamen dicitur inspecto simpliciter opposito veri, citra dolum personae, pro non vero scilicet.

Inaque falsus Procurator appellatur, & qui dolo talis est, & qui sine dolo probabilius aliqua de causa & bona mente se falsum esse putat, & probabilius rationatur. Sed cum longe dispar sit doli aut culpe aut imprudencia noxa, sequitur etiam vt dissimilis adnulli non debeat similis castigatio videri, & in appellatione indefinita quaerenda sit circumstantiarum varietas & applicatio, veluti si quis cum sciret se cuiusquam Procuratorem non esse, ac ne probabilem quidem vllam rationem haberet cur putare deberet, talis se dicit, pecuniam alienam exegerit sciens & prudens, fraudem alteri creauerit & interuenerit, falsi & furui subiecti tenetur l. falsus. C. de furt. l. falsus. D. eod. tit. l. si Procurator falsus. D. de cond. ob. caus. falsi accusatio est ex l. eos. §. vit. D. de falsi. glof. l. 1. si popilli. §. penult. D. de neg. gest. Rursus si quis ex opposito Procuratorem vitium probum, & Procuratorem causis defendendis ponat, qui absens cuiusquam lites omnes curare sit solitus, adde etiam ab vxore aut liberis abentis admodum existimaretur, qui operi suum interspoluit, ille absens aliqua de causa non putat rationibus suis esse mandatum, quod ea de re scripsisset interire, Hic quis dolum cum iusta & rationabili opuntione comparandum putat, veluti & accidit aliquando, cum magni ex equo & pedem in Italia habens de foro aliquis propere remanisset aliquid agi, quod multum interesset eius. Ille repentina professione impeditus, & volens, obnixie nuntiarum rogauit vt pro se intercederet, mandatum se quamprimum donum venisset missurum. Cum is qui nuntiarum intercessisset, ille censuram suspenderet & rationes sibi alias esse scriptas, cur tacere non deberet, addidit, sed in aurem, omnia omnia potius se resolutum, si quis eo nomine noxa in pingeretur, sed id expedire potius quam impendat & noxam hanc sustinere. Quis Procuratorem hic damnetur doli, probum aliqui vitium, & aliena fide sed sine testibus circumuentum.

NOTA 11.

Condemnatio interesse hic omitta in falso Procuratore.

¹ *Dissens à la partie & auide à la Court* Hic vero unius

omissum est, quod multo erat potius & magis præcipuum, id est, id quod interest eius, cum quo negotium falso gestum est. Nam tali casu regularis condemnatio est ad interesse, quod Bart. Alex. Ias. Saly. ait d. l. licet. & l. i. c. cred. cuius pig. nō debet. Alex. l. Julianus. D. qui sat. cog. Bald. l. i. d. de prætor. stip. quanti scilicet partis interit deceptam non esse, oblati Procuratoris facto, Bald. & alij. d. l. falsus. Bart. Ias. & alij l. si Procuratori falso. Cod. de cond. ob caus. Abb. & Felyn. c. ex parte decani. ext. de rescript. Anchar. c. in nostra. ext. de Proc. Spec. tit. de Proc. §. ratione in fin.

^o *Amende.* Hæc multa neque semper debetur, neque nunquam sed pro circumstantiarum varietate, & ad iudicium variat, cum & capitalis quoque condemnatio sequi possit pro modo noxæ, ut si falsum & furum concurrant.

NOTA 12.

- 1 Mandati fines servandi &c.
- 2 Clausula prægnantes in mandato generalibz,
- 3 Mandatum etiam ad non expressa aliquando porrigitur & nu. 4. §. 6.
- 7 Clausula generalis subiecta specialibz. an extendatur &c.
- 8 Clausula speciales non porriguntur extra expressa.
- 9 In speciali mandato individuum intelligatur &c.
- 10 In procuratore recusationis causæ speciales non exprimentur.
- 12 De procuratore quam utraque pars vult sibi retinere.

^p *Et ne pœt Vn Procureur.* Vulgata est Regula, Fines mandati diligenter servari oportere. d. l. si Procuratori, & l. mandati. C. mand. l. diligenter. D. mand. c. per tuas. ext. de arb. c. porro vbi gloss. ext. de privileg. & res est perquam nota. Neque tamen id tam vniuersaliter & præcisè intelligi convenit, ut nil omnino extra mandatum liceat. Sed id ex necessario, vili, connexo, antecedentibus, & consequentibus metiendum, quod Bald. ait. d. l. falsus. num. §. quo loco scribit mandatum bonæ fidei contractum esse: idè quoque latissime interpretandum ut etiam extra expressa porrigatur, modo ne id fiat, quod Dominus ipse præsens esset, non esset facturus. Infinita materia quibusdam veluti modulis distinguitur. Mandata non vnius omnia generis sunt: Quædam enim generalia sunt ad omnes constituentis causas, de quibus, an ad futuras quoque lites porrigi deberent, dubitatum est, & fuit sententia veterum non porrigi ex gloss. & Bart. l. damni. §. si quis vicinus. D. de dam. infect. & l. omnium. D. de Proc. & quos fusc Bertach. congerit in diction. verbo Procurator qualiter.

² Non hic præsupponimus clausulas quasdam prægnantes, quæ in generali sermone magnam & emphaticam purantur habere potestatem, veluti quibus plena potestas conceditur, & libera (ut loquuntur) de quibus Bart. & Ias. d. l. si Procuratori; & l. Procurator qui generaliter. D. de Proc. cum scilicet liberam continent administrationem rerum non si ad litem tantum, quod Ias. tractat. l. transactionis. C. de transact. vel cum dicitur, ut ea possit quæ Dominus facere posset si præsens esset, de quo Bart. l. creditor. §. lucius. D. mand. & d. l. si Procuratori, & d. l. Procurator, cui generaliter Ias. d. l. transactionis, & l. in provinciali. §. si ego. D. de op. no. nunc. Idem & si adiectum sit, ut faciat quicquid Domino videbitur expedire, addit & alias quasdam verborum expressiones. Ias. d. l. si Procuratori, quæ verborum purantur potestatem habere aliam, quam vulgatæ & solite conceptiones constitutendorum Procuratori. Quamquam cum ista nunc

clausula passim apponi soleant, & sine iudicio & discrimine Notariorum arbitrio, valde quidem dubitandum, an probari prudentibus possit, & vi tali an aliquid de momentosis, & quæ generalibus mandatis comprehendendi non soleant, committit, præsertim si iuris imperitus constitutus aliquis proponitur, quia visitato magis more quam consilio, aut consilio aut prouiso euentu, ista sunt passim & sine delectu non intellecta, præsertim cum libera tanta potestas tribuatur a Iurisconsultis, & plerumque hominibus incognitis & alieno foro tales curæ mandentur, quod & Philip. Franc. dixit d. c. qui agendum. de Procur. in vj. Quare non sunt producendi effectus ad inco-gitata.

Sed hic agimus de vulgaribus mandatis, ut ea ex quibusdam causis ultra vulgatas regulas etiam ad non expressa porrigantur, non solum ex præsumpta intentione mandantis, sed quod magis mire dixit Bald. d. l. cum mandati etiam contra prædatum. Ea verò ex certis causis metimur, veluti cum aliquid agitur, ad quod Dominus ipse constitutus tenetur, & obligatus est, quippe ea quamvis non expressa potest etiam generalis Procurator, quod Bald. & Ang. aiunt l. bene à Zernone. C. de quad. præscript. Ias. d. l. transactionis. Ex necessitate, cum scilicet id quod queritur tale est, sine quo mandatum expediri non potest l. cui Iurisdictio D. de iurisd. om. iud. Ex connexis item cum id quod geritur, connexum est expresso, quod ait Castr. conf. 30. incip. quod Procurator lib. Ias. d. l. si. Procuratori & l. actionem & l. transactionis & l. i. C. de transact. Hipp. Marfil. in rub. de fideiul. num. 190. & sing. 251. vbi hunc locum connexorum tractat.

Ex consequentibus, quod ferè idem est, & Ias. agit d. l. transactionis. Ex antecedentibus, l. ad rem mobilium l. ad legatum D. de Procurat. Idem in præparatoris mandatis Ias. d. l. transactionis.

Ex vili cum pinguius impletur mandatum Bald. §. c. vl. ext. de dol. & cont. Ex æquipollentibus his quæ expressa sunt, gloss. l. fin. D. mand. Tiraq. vbi inf.

Ex assinitate & vicinitate mandatorum Ias. d. l. transactionis. Tiraq. in retr. §. 36. gloss. 2. num. 8. quo loco exercet locum de æquipollentibus. Ex solitis & receptis foro & vsu. Ias. d. l. si Procuratori. limit. 8. Ex his inquam causis mandatis tenorem excedere licet, ex præsumpta intentione constituentis, dum mentis seruicit potius quam verbis ex vsu & vilitate constituentis, cuius incogitantia in constituendo præsumitur.

Sed quoniam (ut diximus) mandatorum generalium non vna forma est; nec eorum quidquam quæ specialia requirunt, comprehendendi intelligatur generali conceptione verborum, euenit interdum ut speciemur expressioni clausula generalis subijciatur, de quo dubitatum est, an ne ipsa quoque extenſionem recipiant & potestatem augeant, de quo est ab Canonistis constitutum. c. qui ad agendum de Proc. in 6. clau. non potest; eod. tit. vbi similia, æqualia, paria, expressis geri possunt; graviora, momentosiora nequeant. Quam dispositio nem tantum vtilem putauerunt, ut ad alios quoque casus porrigerent, veluti in renunciatione casuum foralitorum, ne maiores expressis intelligi debent, de quo Bart. & alij. l. sed & si quis; quæ situm. D. si quis causi in contestatione generali regaliū, ne maiora expressis contineri putarentur. R. om. conf. 27. l. 2. Felyn. c. sed des ext. de rescript. Claud. Aqueus in summa feudali tit. qui feud. dar. pos. latet Tiraq. in legis. com. ubi verb. expref. gloss. 7.

Atque ista de vi clausularum generalium; Nam speciales vni non porriguntur extra expressa, quæ necesse

faris inde consequantur, de quo glos. l. inuitus. & l. actionem. C. de Procur. veluti vt qui ad agendum datus sit ad defendendum quoque datus intelligatur, & ex lege suppleatur, quod ex natura actus inest; Quod intelligunt, etiam si dictio taxativa esset apposta. Quo iure nunc vtitur in taxandis expensis cum Procuratoribus qui cause principalis fuerunt, cum olim contra esset, & his qui vetri sunt ad solas declinatorias constitui, nisi & ad principale quoque defendendum constituerentur, si Iudici ita visum esset.

9 Hoc vnum addimus, quod multa sint quæ mandatum speciale exigant, de quibus multa collegerit homines literati, Francus d. c. qui ad agendum, Bertach. in repp. verbo mandatum generale, & verbo mandatum speciale. Spec. tit. de Procuratoribus. §. primo, column. quarta, glos. l. Papinianus. D. de Procuratoribus. Dubitatum est, an speciali mandato etiam indiuiduum intelligi deberet, id est, personam contra quæ agi exprimi, Iudicem, forum, causam reculationis, accusationis, criminis oporteret, de quo non sine causa dubitationes incidunt. Vulgo tantam necessitatem non inuigunt, putantque satis esse, si quis mandatum habeat ad opponendum crimina & excessus, etiam si in indiuiduo ea non specificentur. Bald. l. i. C. etiam per proc. caus. rest. in integ. ag. post. quod & Bart. inquir. l. filiusfam. D. de donat. Franc. Aret. l. si quis mihi bona. §. iussum. D. de acq. hared. vbi & Rom. §. 10 sed verum. Inf. l. iussum. quod ex conuentione. §. Procurator. D. de iurciu. Ergo non erit ea necessitas

in causis reculationis proponendis, vt hæ exprimantur in mandato in indiuiduo, sed satis si inimitias capitales exprimi, causa necessaria non sit, si modo eam ipse Procurator specificet, consanguinitatem allegari sufficit, licet gradus in indiuiduo non exprimat, vassallitium, licet non dicatur ratione cuius rei, licet ista deduci in specie ab ipso Procuratore conueniat. Sed mandatum & procuratio sine his non minus valent ex sententia superiorum. Sed quodcumque tamen tale est quod multa, penæ subiectum sit ex lege, quod fama alterius percellat, aut in delictum sonet à Procuratore fieri non potest sine speciali mandato, de quo Bart. & alij. l. Procurator. Cui. D. de cond. indeb. de reculationibus. Inf. d. §. Procurator, & Tirag. agit. in legib. connubial. glos. 7. nu. 109. nos inf. Art. 109.

Sed id quoque inquiritur, de quo plerumque acres pugne oriuntur, videlicet cum mandati instrumentum speciale proponitur & proferitur, quod Procurator retinere contendit *pour son garent*. Is cum quo agitur idem sibi asserit & vendicat, ne periclitari cogatur descriptione & exemplatione obnoxia insidiationi, & magnæ rationes dicuntur vtrumque. Ratio postulat apud actuarium deponi & seruari, & vtrique partium exemplum à Iudice decerni, quod expressè Imol. sentit. c. quoniam ex. de probat. & Spec. tit. de instrum. edit. §. nunc dicemus. Inde enim facere authenticum cuius licet, cum vsus est. Nec res est vulgata.

ARTICLE XCVII.

ART. XCIIII
NOV AB
CONS.

E S^a procurations^b ad lites sera le constituant tenu s'obliger à payer le iugé sous l'obligation & c^e hypothèque^d de ses biens. Et esdites procurations^c sera le lieu, où elles sont consenties, & seront sceellées de^e seu autentique, & ou du constituant, hⁱ s'il a seu.

IN^a procuracionibus^b ad lites, constituens tenebitur cauere vtiliter indicatum solui sub obligatione^c & hypotheca^d suorum bonorum. Et in dictis procuracionibus, locus in quo celebrata erunt adscribetur, & eis apponetur^e sigillum authenticum, aut constituentis, bⁱ si habeat sigillum.

NOTA 1.

- 1 Rei non actoris procurator. cauet de iudicato soluendo in reuocis & nu. 2.
- 2 An mandatum cum libera videatur & c.

³ Esprocuracions.] Apparet hæc, quod sæpe diximus, primos scribenda: Consuetudinis Authores, cum de iure ciuili sua plerumque sensu transcriberent in lras Consuetudinarius, non suo sensu plerique percepisse, & pro Consuetudine tradidisse. Nam cum Iuris sententia sit neminem suo nomine conuentum satisfacere debere §. Sed hodie. Inf. de satisf. Bar. l. si Procurator. D. de Procur. & de iudicato soluendo promissionem à solo rei non etiam actoris Procuratore exigi. §. si verò aliquis. Inf. eod. tamen hic indistincte loquitur in omni Procuratore tam rei quam actoris, ex iuris infirmitate. Nam actoris Procurator reponmissionem de iudicato soluendo non præstat, quod rei est, sed de ratum habendo, quæ ipsa non semper interponitur, nec necessaria est, sed ita demum, cum de mādato dubitatur.

^C Nam in eo, de quo constat, nihil est necesse, cum vi mandati necessario ratum habere cogatur l. i. C. de satisf. Sed procurator rei semper & omni modo satisfat de iudicato soluendo, nemo enim alienæ rei sine satisfactione idoneus defensor est §. si verò. Inf. quistat. cog. Sed & is tamen ea necessitate leuatur, si Dominus præsens sit, & sub hypotheca bonorum hanc ipsam promissionem pro suo procuratore exponit d. §. si verò, aut Notarius in procuracione stipulationem interponit, vt hoc loco Notario pro absente acceptante, quod Doct. aiunt. d. §. si verò Angel. l. si procurator. ff. de procur. Bart. Ibid. clem. i. de procur. Abb. c. mandato ext. eod. tit. Bertach. in dictio. ver. procurator qualiter ante. num. 10 Spec. tit. de procurator. §. 5. Quare hunc articulum indistincte int. ligo, vt aliquid addat iuri communi in actoris & rei procuratore. Ca. 3. terum an per talem promissionem, promittitur ratum, gratum, firmum habiturum, &c. Dominus intelligatur mandare etiam quæ speciale mandatum requirit, & dari libera videatur, putat. Inf. Ro. l. si quis mihi bona. §. qui alieno. D. de dam. infect. Alex. contradidit Ang.

Ang. l. si Procurator. D. de Proc. Bart. l. si Procurator cui libera. Ias. latus l. transactionis. C. de transact. Et ego hoc idem sentio. Cetera Dominus rata habere tenetur, ita ut adiectio verbi legitimè adimenda sit, etiam si sit addita: Nam quod illegitimè gessit etiam suo damno ratificare tenetur ex natura promissionis, quod Alex. tradit vbi sup. d. §. qualiceno.

NOTA 2.

¹ Procurator ad negotia generalia litem instituit.

² Procuratio concipitur sub hypotheca.

³ *Ad litem.* An tali formula futuræ quoque necdum institutæ lites contineantur, negavit Bart. l. damni. §. si is qui vicinas. D. de dam. inf. nos contrario iure vivimus foro. Sed cum Procuratores ad negotia etiam generales possint vi generalis mandati etiam in iudiciis consistere, agere, & conveniri, quod Alex. & Cast. notant l. rescriptum. §. plerique. D. de pact. glos. l. qui proprio. §. duobus. D. de Proc. Bald. Ias. & alij l. quo quis. C. de Proc. Bertach. verbo, Procurator ad negotia. Ideo & substituere possit etiam ante lites contestationem l. si Procuratorem, §. 1. vbi Bart. D. de Proc. Sequitur non esse istam clausulam necessariam in Procuratore ad negotia dato, qui vi mandati quoque generalis litem instituere potest.

⁴ *Som hypotheca.* Hoc idem tex. d. §. si vero. Sed & iuris sententia traditur. Quoties ex more regionis vsurpari solet, obligationes contipi sub hypothecis, toties qui teneatur se obligare, ad eam formam adstringi quæ solita est, quod Cast. ait Conf. 207. vol. 1. & Decius Conf. 48, Bart. Alex. Arer. Ias. lex eaparte. D. de verbo. obligat. & l. si prius. §. 1. de aq. quot. & astu. nos sup. Art. 90. nota 2. Tamen si magna hic incogitantia est Reformationum, quia cum alio loco, omni obligationi conventionali hypothecam addidissent inf. Art. 188. & 194. hic veluti obliiti in specie ista addiderunt, veluti parum cautum esset vniuersali regula, & fecere, ut quod aliquando vidimus, dubitari possit, an Procuratio, in qua non est addita hypotheca, de nullitate argui possit, tanquam non implera hac forma. Sed imperitia dubitatio est, cum omnia in dispositione hominis suppletur prouisione legis, & cõuentionali omnia succedat legalis, & insit à Consuetudine.

⁵ *De seruiens.* Idem & si tantum promittat quanti res est, quæ in iudicio vertitur, ex sententia Fab. d. §. si vero aliquis.

NOTA 3.

¹ Instrumentum præsumitur falsum si non apponatur, locus & c.

² Sigilla per se fidem faciunt & c.

³ Sigillum priuatum quid? & nu. 4.

⁴ Procuratus cum alio sine nomine procuratoris.

⁵ *Sera mis le lieu.* Vulgatum est inris theorema; locum celebrati contractus adscribi instrumento oportere l.

A generali. C. de tab. & logo. §. ideo. Inst. de inutilib. stip. l. optimam vbi Cyn. Bald. & ceteri. C. de contr. stipul. Lud. Rom. Alex. ceteri l. de pupillo. §. qui mutuum. D. de op. no. nunc. Fely. c. 1. ext. de fid. inst. c. abbatte sane de re iud. in vi. Can. c. quoniam contra de probat. Quod nisi apponatur, præsumitur instrumentum esse falsum, Bart. l. si quis ex argentiariis. §. si mutuum. D. de edend. lare Bertach. in Lexico vers. locus instrumenti, & expresse cauerat. Ord. Francif. Ducis anno. 1472. cuius descriptum est inf. Art. 711. Contra tamen in ipso hoc subiecto Procuratorum Parisij Notarii obseruant, nec locum apponuntur speciali more.

⁶ *Seau authentique.* Hoc est publicæ authoritatis & notæ, & receptæ eo quidem loco vbi instrumentum conficitur, talia enim territoriis concluduntur, & per se fidem faciunt, nec alia probatione indigent, de quo Doct. c. 1. ext. de fid. instrum. sed ista authoritas plerumque loco includitur, quod Ordinatio anni 1539. Art. 66. indicat, alibi probatione indiget, sed probata obtinet vbiq; de eo quod sub contractu comprehensum est, cui sigillum est appositum.

⁷ *On du confituant.* Quod & ipsum priuatum est probationis instrumentum, si priuati hominis est, nec minus quam ipsa priuata scriptura probatione indiget. Priuatum non est, quod in qualitate Iurisdictionem habentis habetur, est enim Iurisdictionis potestas de publico introducta, ideòque & instrumentum eius cūne. Sed de toto hoc genere copiosæ disputationes extant hominum doctorum c. 2. de fid. instr. Mol. §. 5. tit. de feud. Hipp. Marf. in Rub. de probat. & nos sup. Art. 85. Bart. & alij l. si Procuratorem. D. de Proc. alij c. post cessionem de probat. Sed i publicum probat, priuatum probatur potius, sit autem probatio recognitione, testibus, comparatione.

⁸ *Sila seu.* Sed & si non habet alieno uti potest, quod Bart. ait d. l. Procuratorem. Habere dicimus, qui certo uti consuevit. Sed eandem vim habent & sphragismata mercatorum, & symbola, & notæ, quæ mercibus & caplis inscribuntur, aut inuruntur, & signata quæ seruiaut equis l. signata. C. de fabricen. & l. neque. C. de peric. & com. rei vend. per signum enim cognoscitur signatur. Nec tamen, quod hic dicit,

⁹ pro forma substantiali accipiendum est, ut aliter constitui Procurator nequeat, cum & sub sigillo Iudicis possit inf. Art. 103. & per epistolam & per priuatum syngrapham. d. l. i. D. de Proc. Nec item syngraphæ necesse est signum addi, si de syngrapha constat; Sed reulit se Consuetudo ad id quod frequentius vsitur. Serio disputat Boër. Decif 274. An Procuratio (vt loquuntur) in qua nemo Procurator scriptus est, sed album relidum ad replendum, valeat & possit repleti sine metu falsi. Et concludit valere: Et vt stricta iurisdictione sustineri id nequeat, consensu tamen orbis fieri obtinuit, & talia Procuratoria admittunt tribunalia quæuis, & res est vsu peruulgata. Error publicus fecit ius.

ARTICLE XCVIII.

¹ PROCUREUR accepté par la partie en la cause, peut faire serment ART. XCV.
² pour la liquidation & éclaircissement des despens, ³ & tout autre ser- NOUVE.
 ment seruant à la cause, ⁴ pourueu qu'il ne soit decisif, ne concernant le CONS.
 fait des preuues.

^a **P**rocurator acceptus à parte in causa, potest iurare^b pro liquidatione & taxatione expensarum, ^c & aliud quodvis iusiurandum prestare potest causa inferiens, ^d modo non sit decisum, nec pertineat ad probationes factorum.

NOTA 1.

- 1 Exceptio Procuratoria quando opponi debeat.
- 2 Conciliatio l. ita demum cum l. licet. C. de Procur.

¹ ² **Procurator acceptus.** Accepté intelligimus siue expresse consensu litigantis aduersarij, siue tacite processu scilicet & contestatione, siue oppositione exceptionis Procuratoris. Pugnanti sententis Doct. super intellectu l. ita demum. C. de Procur. quæ repugnare videtur l. licet. C. cod. quæ altera exceptiones contra Procuratores vult opponi ante contestationem, altera omnem exceptionem, quæ iudicium reddit retro nullum, omni litis parte. Vera est conciliatio, exceptionem, quæ essentiam Procuratoris neget, & negatiuam qualitatibus ponat, quandoque proponi posse, quàm hoc modo formant, tu non es Procurator, aut tu mandatum non habes, neque enim vel tacito vel expresse consensu quidquam proficitur in his, quæ à consensu vnius solius non pendunt. Ad illa quæ contra idoneitatem personæ opponitur propter defectum iuris, veluti hoc modo, tu non potes esse Procurator, quia femina, clericus, aut Monachus consensu aboletur. Ideoque & contestatione, quæ facta est super principali causa, nisi inhabilitas à natura proficiscatur, vt in furioso, infante, & talibus: In his ne fingi quidem acceptatio potest, propter impotentiam naturæ, & ne tum quidem cum ex toto qualitas negatur. Hæc sententia Bart. Bald. Saly. Iaf. & ceteri d. l. ita demum & d. l. licet. Panor. c. in nostra. ext. de Procur. Fely. c. cum in iure. ext. de Off. deleg. alij. c. quoniam contra. ext. de probat. Ex his patet quando dici possit Procurator acceptatus.

NOTA 2.

- 1 An Procurator esse possit in executione iudicati qui fuit in causa principali, sine nouo mandato.
- 2 An item in taxatione expensarum.

^b **Pour la liquidation des depens.** Congruit Art. 184. inf. qui dicit par Procureur suffisamment fondé, veteres verbo ¹ **Defener** utebatur, vt & quidam adhuc è finitimis. Porro cum hic dicitur (de Procuratore generali) ad lites intelligi conuenit (quod exceptiones quæ subiiciuntur indicant) cum in non exceptis confirmant regulam, quamquam vulgò Franci in affirmandis (vt loquitur) vitiatis Procuratores speciales exigant, quod in vsum quoque nostrum & tribus alia inuenerunt, repugnante manifestè hac Consuetudine, quæ in mandato generali id quoque admittit, & ante omnia tribus alia obseruabant in dubio vfu, & certa quæ optima sui interpres est Consuetudine. Nec tamen quod veteres ambigebant, iam quicumque dubitat, cum ad affirmandos dumat taxatitum sumptus specialem exigant, in reliquum generali vti, cum hodie & in quavis executione iudicati, sufficiat generale mandatum causæ principalis, contra antiquior sententiam, quod Ord. Carol. IX. Paris. apud nos publicata Maio mense 1564. Art. 7. statuit, cum iure negatur ex sententia Bart. lsi Procurator mens, & l. omnium. D. de Procurat. Bertach. verb. Procurator. Sed sufficere mandatum causæ principalis, & in expensarum taxatione nega-

A bant esse idoneum, qui in causa Principali fuisset Procurator. Paul. Cast. Conf. 11. & iterum Conf. 17. vol. 1. Boër. decil. 286.

NOTA 3.

- 1 Iuramentum calumnie speciale mandatum exigit.
- 2 Pars principalis adesse debet quoties Iudex videretur.
- 3 Iuramentum personæ delatum non potest per Procuratorem praestari.

^c **Et tout autre serment.** Cum hic de Procuratore generali statuat, nimum profecto hæc indeterminata dispositio iudex, dicam etiam amplius, nec luri nec rationi conuenit, id vetus censetur, sed addita ratione, quæ initio in potestate fuisset partis mandatum oppugnare, quæ perquam infirma est, cum mandatum ad lites sufficiens, non protinus sit idoneum ad ea quæ quidpiam in specie requirunt, de quo latè vide Tiracq. in legib. connub. verbo *expres*, glof. 7. num. 19. nec quod quis necessitate legis fecit Procuratorem generalem admittendo, debeat produci contra legem ad ea quæ speciale exigunt. Itaque acceptatio Procuratoris non magis producenda est, quàm debet ad ea quæ non comprehendit, veluti iuramentum calumniæ, quod nō nisi per specialem praestatur d. c. vlt. de iuram. calum. in fine, vbi Io. An. l. Dominic. Anch. Philip. Frac. latè Bart. Alex. l. 1. §. ius autem. C. de iuram. cal. Lud. Rom. l. qui bona. §. si alieno. D. de dam. infe. c. alij. c. in petra. tandem, ext. de iur. calum. vsque adeo vt quidam in indiuiduo & ad causam indiuiduam & specialem velint constitui, quod & Bart. putat iure, sed tamen vicissè mundi obseruantiam, vt satis sit mandasse de calumnia iurari sine alia expressione causæ, ceterè Aurel. Ord. aliud statueret videtur, Art. 58. & impersonaliter praestandum ab partibus, & res ceterè clamat rationem repugnare, generali mandato iurari, cum veritas ab indiuiduitate facti pendeat, vt omnia quæ ab scientia, ignorantia, facto, conscientia cuiusquam personali pendunt, quod Alex. rectè scribit. d. §. si alieno.

Atque id quidem in Procuratoribus singulorum; Nam ab his, qui ab lege administrationem habent cuiusquam loci, Prælati & talibus, aut Procuratoribus communitatum, quæ Iurisdictionem habent, putant subiri iuramentum calumniæ posse, quod Innoc. scribit c. imperator. ext. de iuram. calum. Sed quoties ratio Iudicem mouerit, vt ipsam potius partem audiat, d. Art. 68. mandatum quauis speciale non audietur, & expediret in totum tolli propter artes & cautelias conscientias pragmaticorum; & sunt multi, qui iurare se non putant, cum per alium iurant, nec faciem Iudicis erant toleraturi, & multum vultus, gestus, & actiones cetera faciunt ad detegendum verum aut simulationem, quæ omnia in praesidente Procuratore clumtur, qui non magna iactura in alterius animam iurat, nec periculum fornicat alicuius casus modo obit, nec alieno scilicet oritur (quod dicitur) quæ ratio fuit Ord. Maio mense 1564. Art. 6. quæ interrogatorio responderi vult per ipsas partes principales sublaro omni Procuratorum mangonio, & iure etiam c. deserti volunt, qui melius scit veritatem & qui magis legalis est. Bart. l. 1. §. mariti. D. de lib. agn. de Fely. c. Pastoralis. ext. de iudic. Dominic. c. ponderet. i. distinct. & vna est sententia, quam quidam reprehendunt, iuramentum

Domino delatum non posse per Procuratorem præstari, quod Alex. oppugnat d. §. si alieno, nec putat, etiã si speciale mandatum habeat, quod tamen ait Bald. l. generaliter. §. his de præsentibus. C. de iur. cal. & confirmat illa Ord. Caroli IX.

NOTA 4

1 *Iuramentum litis decisiuum nec deferre nec deferri à procuratore potest.*

d *Pourquoy qu'il ne soit deciffé.* Tale iuramentum deferri non potest à Procuratore sine speciali mandato l.

iusiurandum quod ex conuentione. D. de iureiur. cum ab ipso litis euentus pendeat, nec ab illo qui rem alienare non possit, Ita. d. l. iusiurandum quod ex conuentione. §. pupillus. D. de iureiur. vbi tex. de deferente iuramentum loquitur, hic statuit de subeunte iuramentum Procuratorio nomine, qui cætera potest, decisiuum (quod vocant) non potest, ac ne id quidem quod probationes contingit, idè quæ nec respondere positionibus, nec interrogatoriis super probatione factorum in principali (sic enim dicamus) Decisiuum vocant quod aut absolutionem aut condemnationem ex consequentia sua in lite importat.

ARTICLE XCIX.

S I le Procureur est trouué excommunié, ou autrement inhabile pour occuper en la cause, il aura vn delay pour faire venir son maistre, payant despens à partie aduersè.

S I^a *Procurator excommunicatus sit, aut alias inhabilis seu minimè idoneus ad postulandum in causa seu iudicio, dilatio ei dabitur ad dominum admonendum, modo dependat expensas aduersario.*

NOTA 1.

1 *An excommunicatus Procurator admittatur in foro.*

2 *Vetus ea de re controuersia.*

^a *Si le Procureur.* Vetus disciplina Ecclesiæ excommunicatum non patiebatur cõsistere in Iudicio agendo, ne suo nomine quidem. c. excommunicamus. §. credentes. ext. de hæret. & in c. pia. de except. in vj. si tamen opponebatur, & acta ante oppositionem valebant d. c. pia. Contra in defendendo c. intelleximus ext. de Iud. Sed Panor. c. in nostra. de Proc. putat etiã post litis contestationem opponi posse. Sed nec Procuratorio alterius nomine poterat. c. post cessionem. ext. de probat. Quinciam Canonist. volunt Constitutionem Procuratoris excommunicati sine ope exceptionis ipso iure non valere. Io. nd. Calder. Imol. Ant. But. Card. Abb. Fely. d. c. post cessionem, nec gesta cum eo valere, etiam si occultè excommunicatus esset. Atque vt Procurator esse nequeat, sic nec substituere posse alium, gloss. clem. religiosus, de Procurat. Superuenientia tamen excommunicationis non tollit facultatem substituendi, c. si Iudex de Off. deleg. in vj. vel si facultas data sit certi hominis substituendi, de quo latè schola d. c. post. cessionem. Hæc exceptiones patiuntur, si per absolutionem rursus habilitetur, ne opus sit nouo mandato, vel si rati ficatur postea quod gessit. Et fuit hæc magna turbarum materia sub Petro 2. Maclere Duce & sequentibus, cum interposita etiam Pontificum auctoritate, Ecclesiastici ordinis homines enixè contenderent, ne ad villos ciuiles actus excommunicati admitterentur, vtque etiam publica animaduersione ad mentem redire cogerentur. Quod ad patrum memoriam obtinuerat, donec tãdem commercii Francorum hunc merum eximus, & didicimus excommunicationis exceptiones nō admittere in foro seculari, quod iam olim Io. Fab. dixerat. & experientia docent non admitti, nisi in possessoris beneficiorum. Nam Procuratorio nomine quilibet promissuè admittitur hoc tempore, quo didice-

B runt etiam totum fouem cum fulmine toto con-

temnere.

b *Ou autrement inhabile.* Veluti minor scæmina, Monach. vt Art. seq.

NOTA 2.

1 *Male conuinatus artic. è Veteri.*

2 *Non est locus cautioni de rato & c.*

c *Il aura vn delay.* Sæpè deprehendimus reformatores, cum multa non absurde de veteri Consuetudine rescærēt, multa etiam magna ratione in veteri adita in consulti præteritiis. Nec quod hic dicit simpliciter sic erat in veteri constitutum: Sed hoc modo, si quid post constitutum generaliter ad lites Procuratorem, vel Officio Procuracionis fiscalis forte præpositum, accidisset in persona Procuratoris, quod eum in Iudicio consistere veteret, dandam postulanti dilationem vt Dominum admoneret, ne eremodiciis contra inficium & fiducia constituti Procuratoris ob superuenientiam facti immeditatem daretur. Non sic in eo Iudicandum, qui ad specialiter ad causam aliquam aut generaliter ad Officiū constituisset eum, quem sciret idoneum non esse, quo casu excusare absentem non statuebat. Hæc veteris erat sententia, & ratio ciuilis hanc quemlibet generalem enunciationem sic restringi posulat, ne inhabilem scienter mittendo in potestate sit cuiusquam aduersarium ludificari; Cum in iure par habeatur Procuratorem non mittere vel talem mittere qui idoneus non sit, præsertim in eo qui scit vitium misti.

d *Payant despens.* Mora enim alieno facto proueniens expensis luitur. Cæterum, quod hic dicit intelligi conuenit, cum is qui se Procuratorem dicit hunc primum actum gerit. Nam si Procuratorio nomine iam aliquem gesserat prima protinus assignatione tenetur docere de mandato idoneo ex dispositione Articuli primi huius tituli. Nec hæc dilatio daretur. Atque hinc apparet nullo loco in Consuetudine locum esse cautioni de rato, alioqui si visum locum habere deberet, hic maxime conueniret.

ARTICLE C.

ARTIC.
XCVI.
NOVÆ
CONS.

Nulle^a personne infame, ^b ne mineur de dixhuit ans, est capable d'estre Procureur en iugement. Et ne peuvent les^c Clercs soluz estre Procureurs en Cour seculiere, sinon qu'ils fussent Procureurs pour autres Clercs, ou pour l'Eglise.

Nulla^a persona infamis, ^b nec minor octodecim annis, habet legitimam personam postulandi. Et non possunt^c Clerici soluti esse Procuratores in Curia seculari, nisi Procuratores essent pro aliis Clericis aut pro Ecclesia.

NOTA I.

¹ An Procurator infamis esse possit.

¹ **Nulle personne infame.**] Iure civili alia sententia est: Nam & vile interdum & vilissimum putant Officium Procuratoris esse, & in quolibet infamem cadere l. si quis Procuracionem. vbi gloss. & Doct. c. de decu. lib. x. tex. §. vlt. Inst. de excep. gloss. l. i. §. hoc edicto. vbi Bart. Bald. Abb. & alij. D. de postul. diximus aliquid in Art. xl. sup. & hunc locum late exigit Tiraq. in tract. nobilit. c. 30. & Iacini Rub. C. de Procur. Nos vsu & moribus, in his qui vulgo Procuratorium faciunt, & auctoritate publica munus id in profectione habent, & sacramentum præstant non recipimus, vt infames esse possint, licet in his qui extra Iudicia negotia curant, aut ad vnum forte litis actum sunt constituti iuris sententiam ferre & notam dissimulare possimus, infames certe tribunalia in foro non admittunt. Cetera in d. §. xl. sumus persequuti.

NOTA 2.

¹ An minor Procurator litium esse possit.

² Et quando talis inhabilitati exceptio opponi debeat.

³ An filiumfam. esse possit.

⁴ An Admocus.

¹ **Ne mineur de xviij. ans.**] Apparet hic contracta iuris civilis tempora esse, cum ante vigesimum quintum annum Procurator ad Iudicia nemo esse possit ex l. minor. D. de Procur. l. exigendi. vbi Bald. C. cod. §. eadem. Inst. quib. ex caus. manumitt. non licet & l. si collactaneus. D. de manumiss. vind. Cano. ex tex. c. qui generaliter. §. vlt. de Procur. in vj. Nam Procuratorum ad negotia etiam 17. ætatis anno completo admittunt d. §. vlt. quia ex aliena persona minori restitutio non datur, cum potius imputare sibi debeat qui talem dedit l. cum mandato & l. seq. D. de minorib. gloss. ex tex. l. minor annis. D. de Procurat. Quia & Procuratorem etiam minorem ad negotia datum in Iudicio esse posse scripsit. gloss. d. c. generaliter. §. vlt. & c. non iniuste. ext. de Procur. Idque ideo quia minori periculum nullum inquit ex alieno negotio, nec obstringitur beneficio ætatis adiutus. Ex quo apparet, cum ad Iudicia non possit, ad negotia possit, ac per id ad Iudicialia quoque, vitium esse iuris non naturæ, quod minori opponitur idcirco consentiri in eius personam posse, & Procuratorem recipi, quod si verum est excipi & opponi incapacitatis ex minoritate exceptio ante litis contestationem dumtaxat potest, post opposuisse nil profecerit, quia Iudicium non reddat retro nullum, quæ sententia fuit Bart. & aliorum. l. licet & ita demum. C. de Procurat. licet aliud

A quiddam sentire videatur d. l. minor 20. annor. D. de Procurat. ex regula quam attigimus sup. Art. 97. & Bart. & Ias. repetunt d. l. exigendi Dominie. & Francus d. c. vlt.

² De filiofamilias tex. est expressus l. filiusfamilias. §. i. ipse quoque. D. de Procurat. & d. c. qui generaliter. §. nedum, etiam sine consensu aut auctoritate patris.

³ Admocus quoque post annum 17. ætatis quisque esse potest l. i. §. initium. D. de postul. quod vero minor in Admoco quam Procuratore exigatur, rationem reddit. gloss. d. c. qui generaliter. §. vlt.

NOTA 3.

¹ An clericus in foro seculari esse possit.

¹ **Clericus solus.**] Quid de coniugatis censendum sit. sup. diximus Art. 44. Huic vero dispositioni auctoritatem præbuit c. 1. 2. & 3. ext. de postul. c. 1. & 2. ex ne cler. vel Monach. c. 1. de S. vnd. c. placuit. 16. q. 1. c. te quidem xj. q. 1. & ratio quæ sumitur ex l. repetita. C. de Episc. & cler. & l. consulta. C. de testam. Ac vide quo res ceciderit, olim clerici postulare aut Procuratores esse videbantur, quia clerici. Nunc cum Procuratoribus esse liceat ideo clerici esse vetantur & privilegio excluduntur, quia Procuratoris munus clericatum non congruit, & professio esse profana, quæ quolibet Iurisdictioni laicæ obstringit, vt è Bula Clementis vij. omnes Officiarij Iurisdictionum secularium obligatur, tum quia Ord. Carol. IX. 1564. omnes Clerici generaliter privilegio sunt exclusi, nisi sint in sacris vt & Ord. Franci. l. anni 1539. Art. 2. & 3.

² Porro quod clericis simplicibus tonsuræ prohibet postulare, multo magis intelligi conuenit in diaconis, Presbyteris, & religiosis, tum Canonice regularibus c. vlt. ext. de postul. multo maxime Episcopis, d. c. te quidem. Et tamen in foro Ecclesiastico clericos indistinctè Procuratores recipiendos putant. Pah. c. in nostra. ext. de Procurat.

NOTA 4.

¹ Quando Procuratores esse possint.

¹ **Pour autres clercs.**] Panor. & alij. c. in nostra de Proc. Nunc ne pro his quidem in Iudicio quisquam clericus admittitur ad postulandum, & quamvis titulum Procuratorum sustinere possint, alium tamen è foro ex his qui Procuratorium faciunt constituere coguntur, vt omnes in vniuersum quibus lis est, vt ne pro se quidem cuiquam liceat, & gloss. c. vlt. ext. de postul. cum clericis permittit Procuratoribus esse pro coniunctis personis; Coniunctas intelligunt etiam confratres conuehonicos eiusdem Ecclesiæ, & pro confratribus eiusdem litis c. sospite. ext. de censib. Sed &

Sed & pro miserabilibus personis est permiffum d. c. vltim.

Sed & religiosi vetantur nisi de licentia abbatis, & in causis suis aut pro monasteriis clem. religiosi de Procat. qua de re multa ibi Card. Zab. & ceteri & d. c. vlt. ext. eod. vide latè Innoc. & Felx. c. cum l. & A. ext. de re lud.

Ceterum cum indefinita esset Canonum dispositio, accessit postea interpretatio Canonist. vt dice- rent, quamvis clerico prohibeatur Procuratorem esse laici, tamen intelligendum quando passim fumeret omnes causas laicorum, alias vero pro vno aliquo atque alio esse posse, quod Archid. notat. c. peruenit. xcvj. dist. Innoc. c. sed nec. ext. de cler. vel Monach. Fely. c. 2. ext. de iud. Panor. d. c. in nostra Fely. c. cum l. & A. ex. de re iud. vers. casus in quibus.

Additur etiam si clericus Procurator laici sit constitutus, quamvis acceptare non debuerit, si tamen ac-

ceptauerit, valere Iudicium allegant Decif. sed de sen. Conf. 293. Incip. factum tale est & Lud. Rom. Conf. 409. Ant. But. c. fin. ext. de Confist. Panor. c. in nostra. ext. de Procur. Fely. d. c. 2. Hæc igitur exceptio in clerico aut Presbytero dilatoria est, & ante litis contestationem opponi debet, quia contestatione acceptatur qualitas eius quæ consistit in his verbis, tu non potes esse Procurator, quod Panor. scribit, in d. c. in nostra, ext. his quæ tradidimus sup. Art. vt & in milite quoque, quoniam patientia consensum inducit. Religiosum quidem ne post contestationem quidem volunt esse posse propter impossibilitatem iuris Panor. c. in nostra per c. 2. ext. de postul.

^c *Pour l'Eglise.* Pro Ecclesia sua non est dubium d. c. vlt. de post. vel pro ea à qua habuit beneficium, sed pro omni Ecclesia indistinctè admittit hic verbum indefinitum. E contra nec laici Ecclesiastica negotia tractare debent. c. 2. ext. de iud. vbi Fely. Procuratores tamen in foro Ecclesiastico interdum admittuntur.

ARTICLE CI.

PROCUREURS^a qui sont establis sous seel d'Eglise, & n'ont autres lettres, ne sont receuables en Cour seculiere, ^b s'il n'y a autre seel apposé en leurs lettres.

ART. XCIV.
NOVÆ
CON.

Procuratores^a constituti sub sigillo Curie Ecclesiasticæ, & nullas alias habent literas, non admittuntur in Curia seculari, ^b nisi aliud sigillum suis literis appositum fuerit.

NOTA I.

¹ Prohibitum contractum recipi per notarios Episcopales de reb. prophanis.

² Nec vim executionis habent.

³ Nec apponendum sigillum regium in talib. contractib.

^a *Establis sous seel d'Eglise.* Id est, par Cour d'Eglise. Diximus satis multa in Art. 44. de partitione Iurisdictionis Ecclesiasticæ & ciuilib. de quæ his quæ ad quamque earum pertinerent in specie. Addidimus non in Iurisdictione tantum contentiosa, sed & voluntaria quoque idem discrimen vñu seruari, vt quomodo illi ab suis alteram prorogari nollunt in his, quæ Iurisdictionis Ecclesiasticæ sunt, ita ne laici quidem aliud esse permiffum, ex Ord. 1539. Art. 2.

Itaque præcia dubitatio, quam ad patrum memoriâ tenuisse scimus, cum illi de personalibus actionibus inter laicos iudicare, interdum & de realibus quoque cognitiões vendicarent, ac per hoc contractus recipere, de his rebus Notarij Episcopales & Apostolici exsultarentur posse. Quo tempore Senatufconsulti iudicari rem controuerfam oportuit, quod Gal. l. Arestum q. 239. ostendit. Extat etiam Ord. Carol. VII. apud Aufser. inter Ord. Regum tit. de fid. instr. Art. 3. qua prohibentur laici contractus eorum facere recipi, vel passari per Notarios Apostolicos, Imperiales, vel Episcopales in materiis temporalibus & prophanis, alioqui nullam fidem adhiberi, reputarique nullos & nullius efficacia, quamvis styli cuiusquam contrarij Biturici meminit Idem Aufser. part. Styli 7. Art. 77. & præter illud Parisiense actum 239.

^B quod Gallus recitat, quod expressè de Procuratoribus statuit, aliud Tholosa 1462. refert Boër. Decif. 242. quo loco & de testamentis à Notariis Ecclesiasticis receptis scribit, an fidem faciant, & aresta memorat, & idem Boër. decif. 295. vbi negat tales literas habere vllam executionem non magis quam priuatas literas aut scedulas, idè quæ arestis pluribus quod contra factum esset abusuū esse indicatum, & Indices qui exequendas decreuerat personaliter citatos. Quod adeo verum est, vt eam vim executionis habere non possint, etiam si testes aut Notarij qui receperunt in testes auditi sint, quia cum non vi instrumenti sed testimonij iudicatur, preuisio dari nequit, quod & Masuer. notat tit. de execut. num. 7. Extat in Britannia Francif. Regis l. Ord. anni 1536. Valentia edita Art. 6. quæ fidem abrogat talibus instrumentis, mulcta etiam indicta Notariis Ecclesiasticis, si qui id fuerint ausi, de quo etiam Rebus. tit. de lit. obligat. Art. 1. glof. 1.

^C ^b *s'il n'y a autre seel.* Hic propemodum à contrario sensu inferri potest litetis & instrumentis à Notario Ecclesiastico receptis, apponi sigillum Regium aut alterius Domini posse, cuius forme meminit Rebuff. in Ord. tit. de lit. obligat. Art. 2. glof. 1. num. 49. Sed tamen non probari scimus, nec Regium sigillum appendi posse, alioqui sigilli cultos in multam incidere scriptura inuili inter laicos quidem, si tamen Notarij vtriusque Curie essent, sustinere possent quod hic dicitur, vt Boër. notat, modo sigillum seculare authenticum inesse, & si Ordinationibus veteribus prohibitum video, ne quis hæc duo munera suscipiat.

ARTICLE CII.

ARTIC.
XCVIII.
NOVAS
CONS.

N cause criminelle, où la presence de la personne est requise, le Procureur n'est recevable à comparoir pour le delinquant, ou pour celuy qui doit comparoir en personne.

IN causa criminali in qua presentia personæ requiritur, Procurator non auditur in proponendis exceptionibus pro reo, aut pro eo qui sistit in Iudicio debet.

Cuiuslib. lib.
20. elser. cap.
20.

NOTA I.

- 1 Intellectus l. vlt. §. ad crimen. D. de pub. iud. C. nu. 6.
- 2 Ordinarium in criminib. iudicium exoleuit, & eorum ordo.
- 3 Obseruatum tamen in Britannia vsque ad annum 1535.
- 4 Extraordinarie cognitiones nobis ordinariae &c.
- 5 In publicis iudiciis reus non constituebat procuratorem.
- 6 Procurator recipitur ad allegandas absentiae causas tantum.
- 7 Causa criminalis, quæ civilis ex vsu.
- 8 Sententia non fertur in procuratorem.

1 Mira quædam Iuriconsulti commentii sunt super intellectu l. vlt. §. ad crimen. D. de public. iud. quo continetur in causis publicorum Iudiciorum, persequendis, Procuratorem interuenire non posse, excusatorem tamen ad excusandas absentiae causas admitti. An vero in publicis tantum Iudiciis, an priuatis etiam delictis, an idem in reo, idem in accusatore statuendum esset, mira est dissentio hominum non satis in veteri Iurisprudencia exercitatorum, & Romani moris imperitorum, eoque maior quod illius ætatis Iudiciorum morem consensum ferè orbis improbaui, ita vt vix nomina intelligantur, cum res ipsæ ex toto exoleuerint. Fecit necessitas vindicandorum criminum & gliscens facinorosorum audacia, vt pristinae illæ formulæ repudiarentur nouis inductis, quas cum Iuriconsulti recentiores à veteri iure eruerè conarentur, & cum nostris comparare, longè abdukti sunt, & verò inanes interpretationes sequuti, cum rem non tenerent.

2 Nam quod olim ordinarium in criminibus Iudicium fuit, ex toto exoleuit, ipsaque ad eod. Iuriconsultorum veterum ætas, vt non petinde vtilia exoleverè sinebat, iam tum cum illi scriberent. Quod indicat l. ordo. D. de pub. iud. & l. hodie de pen. & l. i. l. & in Senatusconsulto D. ad Turpil. Nam illa vetera ordinariorum Iudiciorum nominis delatio, professio accusationis, & qua lege reus ferret, qui accusabatur, & solemniss illa inscriptio, de qua in l. libellorum. D. de accusat. inter reos receptio, dici dictio, fatente litis affirmatio, negante inquisitio, legibus interrogatio, reatus confitio, euocatio testium, ipsaque eorum interrogatio per accusatores, compositio eorum cum reo, & quæ alia ex veterum authorum lectione deprehenduntur præcipue Afcio Pediano, neque eo ordine fiunt nec omnia. Certè non multum dissimilis ea forma fuit, quam ad patrum ætatem tribus nostra obseruabant; ad annum 1535. Cum accusatio non nisi in die dicta ei, qui criminis postulabatur constitui posset. Postulare vero ne Procurator quidem Regis quemquam posset, nisi Iudice decernente, diximus Art. 31. verbo *estre negligent*, reus vincit publicè in ipso tribunali causam diceret, interro-

A garetur, testes componerentur, & resellerentur, denique censentes de capite suo & ferre & audire patronos, totamque coronam tribunalium cogere, ipsamque de salute sententiam excipere, cuius formulæ meminit, & Ord. anni 1539. Art. 163. quæ auctore Guillelmo Poyeto qui ante Curia nostra princeps fuisset, & morem nostrum cognouisset, edita est. At contra quæ antiquis extraordinariæ cognitiones fuere, & ab notoriis & inquisitione ex officio (vt loqui solent) inchoabantur, nobis ordinariae sunt, legibus & Constitutionibus Regum præfixæ & præscriptæ, vt solemniss ita necessario & inuitabili ordine, ita vt in capitalibus causis nulla alia nobis forma dici possit, aut fingi in criminibus persequendis, cuius respectu hæc, quæ vtrius, extraordinaria dici possit, cum veteribus duplex esset persecutio criminum, ordinaria scilicet & extraordinaria. Nam quæ ordinaria nobis dicuntur, de re familiari & pecunia agunt, crimen nullo modo intrendit, nec priuato criminis vlla per se postellatio permittitur; sed rem repetunt ciuili Iudicio, & illa ipsa formula præter superiores etiam antiquis fuit, pro natura & conditionibus actionum. Ergo in publicis Iudiciis ceterisque criminibus, quibus intra relegationem pena esset, Procurator constitui non poterat, cum causam diceret ex vinculis reus sol. ret, quod ille. §. ad crimen, statuit. Quod verò excusator admittitur ad allegandas duntaxat absentiae causas, ab veteri ordinariorum Iudiciorum in capitalibus more manauit; Quibus reus non ante inter reos recipiebatur, quam vocatus & auditus erat, neque absens quisquam damnari poterat, l. absente. D. de pen. & l. absente. C. de accusat. & gloss. ibid. Ergo excusatorem recipi ad allegandas duntaxat absentiae causas oportebat, si quæ legitimæ causæ erant, quomodo & nos quoque hodie recipimus, quos exomniatores vocant, veteri verbo qui antiqui excusatores erant. Nec ferè alie excusationes admitti solent quam morbi. Si tamen alie necessariæ essent easdem etiam admitti ratio postularet, vt carceris, ab hostibus capri, aut ab Rege externas in Provincias amandati. Cæterum facti aut admissi (quas causas causæ dicunt) aut defensiones proponere nemo potest pro absente, & id est, quod ille tex. voluit absenti Procurator non audiri, vt nec ad proponendas exceptiones incompetentia, nec Procuratores Iurisdictionum quidem; quod Imbert. lib. 2. c. 4. scribit. Nec excusatorem de causis absentiae admitti, quod cum non intelligerent scholastici interpretes, multa de sententia illius. §. sunt imaginati. Sint illa denique infinita, Bart. inter omnes primus verum vidit: Reo scilicet postularo & absente Procuratorem non admitti. Nam de absente nulla dubitatio, semel capto patronos & Procuratores quoslibet admitti, nisi cum reus interrogatur, cum testes componuntur, cum sententia fertur, & si quæ sunt, quæ cum persona agi conueniat; Cætera acta litis omnia per Procuratores transigi. Hæc vera senten-

sententia, quam & vſus recepit, nec quiſquam iam dubitat de interpretatione illius. §. quem miſere ſchola lancinat. Extant hac de ipla re Ord. Regum Franciſ. I. anno 1539. Art. 162. & anno 1536. Art. 10. & 11. *des crimineller*, attrigere & Alb. Bald. I. ſeruum. §. publice. D. de Procur. Art. c. veniens ex de accuſ. Imol. & Ant. Rub. d. §. ad crimen. Sed nec illa quidem diſcrimina admittimus, quæ illi ſunt commenti ad ſeparandam ciuiliam aut criminalium cauſarum appellaciones vt illa ſit criminalis, in qua pena applicatur ſiſco, illa ciuilis, in qua parti, & quæ tam multis agunt Doct. in Rub. ext. de iud. l. art. l. prætor ait. D. de ſepulch. violat. Nos enim non genus criminis aut materiam condemnationis ſpectamus, ſed titulum & formam proſecutionis, vt illa ſcilicet ſit criminalis cognitio, quæ extraordinariè inſtituitur, ſue pars ciuiliſter concludat, quod ſemper facit ad rei priuatæ reſtitutionem, ſue etiam publicus actor & Procurator Regis multatam tantum pecuniariam petat. Nam ex genere proſecutionis criminalis dicitur, nec alia forma crimen coërceri aut in perſonam animaduerti poteſt, quàm ſi hac forma

A peracta cognitio ſit. Nam ſi initio proſecutio ordinariè inſtituta ſit, id eſt, ordine ciuilium Iudiciorum ſolito, aut cum extraordinariè eſſet inſtituta in ciuilem tranſierit, quamlibet adiuncto Procuratore Regio ciuilis cognitio dicitur, nec perſonalis inde vlla ſequi coërcitio poteſt, etiam ſi ex maleficio deſcendat. Ergo in illa extraordinaria Procurator nunquam admittitur ad interrogaciones, compoſitiones teſtium aut ſententiam, in hac ordinaria ſemper admittitur, etiam ſi à crimine materia orta ſit. Deinde & illud quoque excludimus vſu, Procuratores Dominos litis appellari aut eſſe, ideòque in eorum perſonas ferri ſententiam oportere. Quod vſus abrogauit, cum ſemper in principales ſerantur, & omnis litigator ſiue actor ſiue reus per Procuratorem hodie admittatur abrogato veteri Francorum Stylo, quem nec Britannia vnquam recepit, & poſterius illi ipliſ Franci damnauere, vt diximus ſup. §. huius tit. 1. Hæc vera eſt, de toto hoc negotio ſententia, & vſus recepit, & ſine pugnare ſcholas cum de eo litigant, quod non intelligunt.

ARTICLE CIII.

PROCVREVR fondé & reçu en cauſe ciuile, peut defendre le conſtituant, ores^b qu'il eſcheuſt^c queſtion de crime incidentement, ^a pour vn terme ſeulement: Et luy ſera^b baillé delay pour faire venir ledit conſtituant. ^f Et où ledit Procureur voudroit ſouſtenir le fait dudit conſtituant, ^g ſera arreſté iuſques à ce qu'il ait fait comparoir ledit conſtituant: Et neantmoins ne laiffera le Iuge à decerner prouiſions neceſſaires contre ledit conſtituant, iuſques à capture de ſa perſonne, ſi le cas le requiert.

ART. XCIX
NOV.
CONS.

^a Procurator conſtitutus & receptus in cauſa ciuili poteſt defendere conſtituentem, ^b quamuis accidat^c queſtio criminis incidenter, ^d ad certum tantummodo tempus: Et ^e dilatio ei dabitur, vt poſſit admonere conſtituentem. ^f Et vbi dictus Procurator vellet factum conſtituentis defendere, ^g retinebitur donec exhibuerit in Iudicio conſtituentem. nec minus Iudex decerner prouiſiones neceſſarias contra dictum conſtituentem vſque ad incarcerationem perſonæ, ſi caſus id exigat.

NOTA I.

1 Datur tempus admonendi domino in caſu inopinato & nu. 2.

3 Non ſiſtendus procurator in crimine alieno.

1^a *Procureur fondé.*] Hic non multum eſt quod requiri ab notis poſſit. Pendet autem huius Articuli diſpoſitio à ſuperiore Articulo, & ratione Articuli 99. ſup. cum Procuratore generaliter aut ad certam cauſam conſtituto accidit ex inſperato aliquid, quod vi eius mandati non poſſit Procurator exequi. Hic cum non æquum ſit fiducia dari Procuratoris Dominum inopinantem, ex ſuperuenientia caſus circumueniri, hac diſpoſitione ſuccurritur, vt tempus detur Procuratori admonendi Domini.

^b *Qu'il eſcheuſt.*] Hoc ideo admittitur, quia is caſus ſuperuenit: Nam ſi initio vocatus ad id Dominus Procuratorem non ſufficientem miſiſſet, eremodiciū contra eum conſtitueretur, ſed hic iuſta excuſatio eſt inopinati caſus.

^c *Queſtion de crime.*] Veluti falſi, attentatorum, ſpoliationis, & generale eſt in cognitionibus quoque tri-

Argenteus, in Conf. Bri.

C buendis, vt ſi caſus ſuperueniat, qui in Iuriſdictionem non cadat, ad ſuperiorem remiſſio facienda ſit. l. ad officium. §. officium. D. de re milit. & l. 3. §. cognoscat. D. de Off. præſ. vig.

^d *Pour vn terme ſeulement.*] Nam in criminibus non admittitur Procurator, ideòque vocati ſpecialiter ad cauſam criminalem non admittentur. Sed hic cum ad ciuilem miſiſſet criminalis ſuperuenit. Ideòque ne deſectus (vt loquuntur) concedatur, recipitur poſtulationo eius ad id dumtaxat, vt admoneat.

^e *Baillé delay.*] Ex ratione Art. 99. ſup.
^f *Et où le Procureur voudroit ſouſtenir le fait.*] Hoc eſt, cum factum defendit, & agnoſcit, & iure factum contēdit, quod perquam raro quiſquam facit, nec poſſet non temerarium videri alienæ culpæ euentum ſubire.

^g *Il ſera arreſté.*] Hac forma & diſpoſitione nemo vti-
tur, & propemodum ratione caret, vt quiſquam in criminalibus alienam vicem ſubeat, cum ad defendendum alienum factum, quod in crimen incidit, ne ſuo quidem nomine quiſquam recipiatur, nec capitis alieni quiſquam fideiuſor admittatur periculo ſui, cum pænæ ſuos tenere debeant auctores, & in eos, quod hic dicit, potius decerdi oporteat.

T iij

ARTICLE CIIII.

ART. G.
NOVAS
CONS.

^a EL VY qui est en pouuoir d'autrui, ^b ne peut establir Procureurs ^c sans l'auctorité de celuy ^d en pouuoir de qui il est, ^e si ce n'estoit contre le fait de celuy qui deuroit donner l'auctorité. Et conuient ^f que l'auctorité soit sceellée du seal authentique, ou ^g de son seal, ^h ou de luge ordinaire, ⁱ si n'estoit que celuy qui deuroit donner l'auctorité, ^k pensist la Procuracion ^l en son nom : auquel cas ^m n'est mestier qu'elle soit sceellée du luge Ordinaire, ⁿ ne autrement auctorisée.

^a **I**s qui in aliena potestate est, ^b non potest constituere Procuratores ^c sine auctoritate eius in cuius potestate est, ^d nisi esset contra factum eius qui deberet prestare auctoritatem. Et necesse est, ^e quod auctoritati apponatur sigillum authenticum, ^f aut auctoris sigillum, ^g aut iudicis ordinarij, ^h nisi qui deberet prestare auctoritatem ^k acciperet Procuracionem ^l suo nomine, quo casu ^m non necessarium est, vt iudicis ordinarij sigillum apponatur, ⁿ aut alio fulcimento corroboretur Procuratio.

NOTA 1.

- 1 Qui per se agere potest & per alium & c.
2 Inutili procuratoris factum ratificari posse & c.

^a Celuy.] Minor, filiusfam. mulier marita, Monachus, seruus, furiosus, prodigus, & qui bonis interdictum est.

^b Ne peut establir.] Due traduntur regulae, qui suo nomine contrahere aut in Iudicio consistere nequeat, nec per alium posse, quod Bart. dixit l. Aristo. in fin. D. que res pig. oblig. poss. Altera qui per se possit per alium posse: Nam cum actus agentium potestatem & vim fument ab habilitate & capacitate actiuorum, relinquunt vt inhabili actionis effectu, nihil aut inutiliter agatur, non minus quam tuba quae sine flante nil resonat, vel remi sine agente non impellunt, nec organa vlla sine mouente. Ergo qui propter inhabilitatem, aut naturam, aut legis in Iudicio esse de se nequit, nec per alium potest. Quod si ab his regulis vllus omnino speciali quapiam de causa casus excipitur, & agenti habilitas restituuntur agere iterum incipiet, veluti si bonorum interdictio exempta, si quo casu mulier sine auctoritate mariti ad Iudicia admittitur, aut minor aut filiusfam. qui ab glos. notantur. c. ex parte. verbo, quamuis. D. de restitut. spol. his (inquam) casibus Procuratoris quoque constituendi facultas tribuitur aut redditur, veluti in casibus Articulorum 426. & 428. & 459. inf. tex. ad hoc in minore l. neque tutores. & l. non eo minus. C. de Procurat. vbi schola total. 3. in princip. vbi glos. & Bart. Angel. D. rem. rat. hab. l. si vnus. §. idem art. D. de iureiur. L. etiam. §. absens. vbi Bart. D. de manu vind. Bart. l. diuus. §. curatores. D. qui petant tut. l. mutus. §. is qui. D. de Procur. Angel. Conf. l. 48. Inf. Conf. 48. vol. 1. Bald. c. vltim. ext. de iuram. cal. glos. c. ex parte. vbi Doct. ext. de rest. spol. Idem & in filiofamilias traditur l. filiusfam. in princip. D. de Procur.

Quare aut falsa aut malè percepta est Baldi sententia l. 1. col. 7. vers. dicit aliquis. C. qui admit. qui qualibet requisita solemnitate aut auctoritate in contractu mulieris coniugata, putat eam per se aditè hereditatem posse, nisi tamen de hereditate non damnosa intellexit, vt Ang. Cast. Imol. Cum l. mutum. D. de

A acq. hared. Inf. d. l. non minus. Negari tamen non debet inutilis Procuratoris sic constituti factum ratificari, & vltiter repeti posse, si postea cum auctoritate authoris aut curatoris aut repetatur aut valideret, quod Bart. Angel. Imol. Alex. & Inf. notant l. de pupillo in princip. D. sol. mat. solo repugnante Lud. Rom. & Bart. l. si Procurator. col. 2. vers. quaritur. D. de cond. indeb. Bald. Conf. 499. 2. dubio lib. ij. Lup. rep. Rub. per vestras. §. 68. num. 27. Tiraq. in legib. connub. glos. 7. num. 20. & 37.

^c Sans l'auctorité.] Quid inter auctoritatem, consensum, iussum, licentiam, praesentiam, tacitos aut expressos actus praesumptos aut profectos interstit, quaeque vis eorum sit & quam asfinientiam habeant, quomodo & quando interuenient, an in ipso actu, an post, magna est scholae pugna. Sed eos locos late exequitur Tiraq. in legib. connub. glos. 6. verbo consentient & glos. 7. verbo expres.

^d En pouoir de qui.] Id est, mariti, tutoris, curatoris, patris, abbatis, Domini.

NOTA 2.

- 1 Datur curator specialis contra curatorem.
2 Exceptiones ad Regulam qui in Iudicio stare nequit & c. & nu. 3.
3 Minor quandoque constituere potest Procuratorem & summa & c. & nu. 4.

^e Si ce n'estoit contre le fait.] Congruit. inf. Art. 507. & c. 427. Neque enim a quoquam contra te auctoritas aut expectanda aut exigenda. Solet tamen cum tales casus incurrunt, minori curator specialis ad id negotium dari, quod cum curatore aut patre intercedit, & mulier coniugata ab Iudice auctoritatem impetrare. Si curi & cum maritus auctoritatem recusat, vt inf. Art. 428. ex Consilio Bart. & Cast. l. transactionem. C. de transact. Lup. rep. Rub. per vestras §. 68. in fin. Denique fallit haec regula in multis casibus, veluti absente patre in filiofam. aut marito in muliere, aut cum negotiationem exercent & ex causa negotij, aut cum periculum in mora est & qui ab Boët. notantur in §. 4. tit. 1. in C. Biturig. Sed hi omnes casus in secundam regulam recidunt, vt scilicet quo casu in Iudicio esse possint, eodem & Procuratorem constituere queant.

Aditè

3 Adde quod interdum et si regulari iure constituens non habeat facultatem constituendi Procuratoris, vt filiusfamil. l. filiusfamil. D. de Procur. aut minor aut femina, tamen interdum valent mandata & sustinentur vilitatis causa, veluti al. sente patre, aut marito l. si longius. D. de Iudic. aut ab recusante marito in casu art. 427. & seq. inf. in minore, in casu art. 456. veluti ad prescriptionem interruptam cum res peritura est, aut dies exitura, *ou qu'on s'approprie de sa terre*: hic enim intercedere potest ad conseruationem rei suæ, & hisdem casibus Procuratorem constituere in quacunque ætate sit, modo infante maior, ad interrompendum quidem, non tamen ad proseguendum quod ille art. 459. disponit. Ideoque in talibus non inutile est minoris mandatum l. 3. in principio vbi glos. Bart. & Angel. D. rem rat. hab. & quos fusè congerit Tiraq. in legib. connubialib. glos. 5. num. 183. Possè vero tales actus Iudiciales siue contractus, cum viles sunt sustineri, multoque magis si res peritura est propter interruptionem, tradit glos. l. cum hi. §. eam transactionem. D. de transact. & quos fusè cumulat Tiraq. in legib. connub. glos. 8. num. 62. & 8. 9. & 10. quam sententiam ius æquitas & aperta ratio sustinet, quamuis quidam eam conentur conuellere, sed sine Iudicio, & cum locum latè Tiraq. vt omnia persequitur præsertim num. 62. & 68. Non est igitur semper inane mandatum à minore à filiosfam. à femina constitutum, & multum interest quis id habuerit an nō habuerit, cum intercederet appropriatio, aliquid per Bald. l. exiendi in fin. C. de Procur.

4 *Que l'autorité soit sellée.*] Necessè istud quidem ad validitatem probationis, nam ad actus ipsius validitatem necesse non est, cum aliter quàm scripto præstari autoritas possit, vt dicemus.

5 *De son scel.*] De quo ante diximus, §. 97.

6 *Ou du luge.*] Fit id perquam raro hodie apud nos quidem, sed tamen fieri receptum.

NOTA 3.

- 1 Curator in rem suam non est auctor.
- 2 Procuraciones à solo curatore factas admittit vsus.
- 3 Exceptio incepta articuli.

1 *Si ce n'estoit.*] Iuris est regula, Tutorem aut curatorem in rem suam autorem esse nec posse nec debere, l. 1. Pupillus l. quod dicimus, in princip. & §. 2. & l. potest. D. de auth. tutor. l. quoties. §. non tantum. D. de administ. tut. l. fittulas. §. 1. de cont. emp. Sed nec patrem filio d. l. 1. nec filium patri d. l. quod dicimus. §. si pater eod. tit. Sibi autem auctorari intelligimus, cum aut pupillum sibi obligat. d. l. 1. aut ab eo se liberat. l. vlt. eod. tit. Quod fit vt hoc casu autor in rem suam esse curator, aut qui alium in potestate habet dici nō debeat, quia tali actu nihil in vilitatem & commodum suum facit, de quo latè Corn. Conf. 164. vol. 1. & Alex. Conf. 166. vol. 1. qui in consensu aliud putant. Sed res est alterius loci.

2 *Pressist la Procuration.*] Cum iure ciuili tutor vel curator ante litem contestatam Procuratorem constituere nequeant, sed pupillum aut aduultum necesse sit interuenire, cum auctoritate autoris. d. l. neque tutores hic ex ea sententia loquuntur, quia præponitur tutorem à minore constitui Procuratorem posse, quod quidem contingenter fieri intelligèdum, cum vsu fori indistinctè Procuraciones à solis curatoribus aut tutoribus factas admittamus, sicuti nec vsu actorum, qui cum decreto Iudicis ante & post contestationem fiebant, admittimus.

A *En son nom.*] Id est, cum tutor ipse à minore Procurator constituitur.

m *N'est mester qu'elle soit sellée.*] Incepta exceptio, quæ probationem actus cum ipso actu confundit, & cum regulam de validitate actus posuerit, de probationis qualitate aut modo excipit, cum exceptio de regula esse debeat. Neque enim sigillum ad validitatem auctoritatis exigitur, quod ex superioribus patet, alioqui sine eo nulla auctoritas procederet, sed ad probationem scriptæ auctoritatis requiritur; vnde fit, vt cum de ea dubitatur, quicumque actus proponatur ad inferendam auctoritatem, siue tacitus, siue expressus (vt hic Procuratio de qua loquitur) necesse sit, vt scripto authentico probetur id, ex quo auctoritas inferatur.

NOTA 4.

- 1 Auctoritas ab actu tacite inferitur, & num. 2. & seq.
- 2 Alius qui auctoritatem inferunt & sequenti.

n *Ne autrement auctoriser.*] Autrement, dicit quàm quomodo ab actu tacito auctoritas inferitur: Sed inferitur tamen & auctoritas dicitur, sed in modo præstandi differt. Neque expressis verbis semper præstari Consuetudo exigit, cum per actus positius externos, citra auctoritatis verba aut mentionem præstari queat, quod Panor. ait. c. cum virum. 3. notab. ext. de regularib. & c. non iniuste. ext. de Procur. Ias. l. quæ dotis vers. 17. D. fol. mar. Quare quod hic dicit procuratorem recepisse eum, qui curator fit, pro auctoritate habetur manifesta comprobatio actus.

Idem iudicandum, si filii à solo minore, femina, 2 filiosfam. vel alio instituta curator Aduocatum quaesierit, litem instruxerit, affuerit patrocinantis lris instrumentum subministrauerit, defensionibus, commentariis, & (vt loquuntur) memorialia transmiserit, quod expressè Bald. sensuit. l. vltim. §. necessitate. col. penult. vers. quero an sufficiat præsentia. Cod. de bon. quæ lib. quanquam ibi aliud in auctoritate præstanda putat, sed ex eo quia tam auctoritatem putabat interuenire debere verbis expressis, de quo posterius dicemus. Idem Cast. conf. 276. incip. quia probabiliter vers. præterea cum maritus lib. 1. vbi scribit, si statuto caueatur vxorem agere non posse, aut conueniri sine consensu mariti, consensu videri si causam ab vxore institutam sollicitat. Eadem sententia est, & si pater & filius simul agant in eodem libello, vel tutor & pupillus, quod Bart. ait l. cum pater. §. libertis penult. quaest. D. de legat. 2. l. titius. D. quib. mod. pig. vel hypoth. soluit. Imol. d. §. libertis. Bald. l. vlt. col. 2. vers. quarto dicit statum. vbi & Salyc. col. 2. C. ad S. C. Maced. Doct. l. 1. is qui hæres vbi. Angel. Imol. Cast. Rom. Alex. Aret. §. vlt. D. de acqu. hæred. Bald. l. filius in fin. D. de his qui sunt sui vel. al. iur. vbi & Angel. Bald. Angel. Flor. Fulgos. Ias. l. quoties ab omnibus. C. de fideicom. Angel. Imol. l. si cum dotem. §. transgrediamur. D. fol. mar. Alex. Imol. l. 1. §. quaesitum. D. ad Trebell. Cast. conf. 52. lib. 2. Panor. & Barbat. cap. cum dilectus. 1. notab. ext. de Consect. Cornueus de patre & filio simul contrahentibus in conf. 45. incip. duo principaliter. §. præterea. vol. 1. Conf. 254. & eod. lib. 1. Idem Corn. conf. 51. vol. 2. Iatus Socin. conf. 200. lib. 2. & conf. 80. lib. 4. & conf. 125. eod. lib. & quos ad nauscam cumulat Hippo. Marf. sing. 447. incip. faciens contractum, Lupus vbi supra num. 26. Tiraq. glos. 7. numer. 34. in legib. connub.

Idem existimandum, etsi pater pro filio, aut vir pro vxore fideiussorem iudicatum solui, aut rem

tam habere præstiterit, aut quamlibet aliam ad comprobationem litis facientem. Bald. l. exceptione. C. de euiet. Tiraq. in retract. §. 1. glof. 9. num. 268. Spec. tit. de actor. §. 1. vers. sed quid si præfente. Boër. in conf. Biturig. §. 4. vers. de son mary.

- 4 Idem in quocunque actu comprobationem litis aut negotij aut contractus importante tacitè vel expresse, de quo latè Lupus in rep. rub. cap. per vestras. §. 68. numer. 21. & seq. ext. de donat. int. vir. & vxor. Veluti de eo tractat, qui causam suam agi per fallum Procuratorem sciens patitur, ex sententia Innoc. cap. ex parte decani. ext. de rescript. & in cap. cum in iu-

re. ext. de off. deleg. & Lupus ibid. latè.

Sunt igitur conciliæ argutie illæ scholæ, an auctori-
tas verbis & expressa esse debeat, an antecedere factū
aut contractum, an sequi etiam possit, de quo miri-
ficè pugnant, & pugnās colligit Tiraquell. glof. 7. in
princip. & num. 20. 30. 37. Cum res spectatibus appa-
reat hic auctoritatē tam tacitè & sine verbis expressis
adhiberi, & tam sequi quā antecedere posse, & tam
actibus positivis quā expresse auctoritatis præsta-
ri, quod rex. his verbis indicat, *Ne autrement autori-
fice*. Non sine fructu igitur constitutum lege patriæ, de
quo acres essent contentiones.

ARTICLE CV.

ART. CI.
NOVÆ
CONS.

VAND^a Procureur met en auant aucun crime ou iniure, à l'encontre de
partie aduerse, ^b il se fera aduoüer à son constituant: autrement sera tenu
de repaier l'honneur, & dédommager partie aduerse, & l'amendera se-
lon l'exigence du cas.

Q Vando^a Procurator alicuius criminis aut iniuriæ aduersarium postulat, ^b curabit vt
constituens ratam habeat accusationem, & ei se inscribat, aliàs tenetur infamiam
sarcire & indemnitatē præstare aduersario, & multabitur secundum exigentiam casus.

NOTA I.

- 1 Mandatum non videtur ex quo Dominus in penam inci-
dat.
- 2 Per Epistolam, Commentarios Dominus ratum ha-
bet, &c.
- 3 Vulgata est iuris sententia mandato quamlibet gene-
rali nunquam id mandatum videri ex quo Domi-
nus in penam incidere possit: ergo nec Iudicem re-
cusare poterit, ex quo pœna indicitur Constitutioni-
bus Regum non probantibus: nec crimen impin-
gere, quia criminis non probati pœna est iure ta-
lio, è moribus multa plerumque honoraria pro-
batur. l. si pater. D. de his quæ in fraud. cred. Cū.
& alij. l. Sed & si quis. §. questum. D. de questio.
Ias. l. si Procurator. D. de cond. indeb. Bald. conf.
13. incip. magnifico lib. 5. & conf. §. 1. eod. lib. Bart.
l. si Procurator. D. de cond. indeb. vbi Ias. Rom.

B conf. 241. incip. Spectabiles Domini.

Expressionem verò non oportet fieri in genere,
sed in specie per glof. clem. 1. verbo, nominatim, de
vit. & honest. cler. Panorm. cap. In Lateranensi. ext.
de concess. Præb. Sed tamen si sciens Dominus pan-
ta Procuratorem tali casu agere, mandare videtur,
per cap. vlt. de iuram. cal. lib. vj. Lupus d. §. 68. nu-
mer. 25. Ias. latè d. l. si Procurator, vbi & alias limita-
tiones colligit.

^b *Il se fera aduoüer.* Facit autem per Epistolam, aut
Commentarios, & memoralia Dominorum profe-
rendo. Quin ne eo quidem modo interdum penam
eudadunt, si atrocius aliquid obiecere, quamquam
mandatum si ad causam non faciat. Ideoque magna
hic cautio à prudentibus adhiberi solet, & excusa-
tiones pro qualitate personarum prærendi. Neque
in atrocibus pareri oportet quanquam mandanti,
nisi è re sit.

*Ne pagina vacaret subiecimus præfatiunculam, quæ ab ipso auctore præfixa erat suis notis
in tres primis titulos; cum Redonis primū anno 1566. in lucem prodirent.*

Typographus Lectori.

CVM ante annos aliquot perquam varios, inter actus rerum distractus animi auctor
Commentarios in leges patrias concepisset, dum otium aliquando, & liberiores cogita-
tiones sperat ingemmatibus subinde curis inclementia temporum exceptus, de reposita mate-
ria breues notas contraxit, & exire passus est; ne operis etiamnum deformati, sed quod ex-
pectari tamen à multis sciret, sera esset & ingrata veluti à moratore debitore representatio.

In quo

In quo id potius ab eo nauatum est opera, ut intelligeretur quid in quaque re argumento & tractatione iuri civili gentis moribus aut principum sanctionibus esset obrogatum, quam quæ Romani iuris de rebus essent sententia, quædo obuij Iurisconsultorum libri nimium, nimiumque talis suppeditant materiæ & proprij constituti que operis ea de re libri eius expectantur: quanquam ne id quidem non præstitum videri debet; perquam diligenter exquisitis iuris sententiis, & ad Consuetudinis scriptæ articulos tam appositis, ut breuius comprehendere vix potuerint, prolixius non debuerunt: in translatio iuris peritorum errore coacta & reducens materia ingrate (res certè tractantib.) ingereretur. Quis iuris patrij sensus, quis vsus foro, qui cum iure ciuili conueniret, quid in eo forum aut damnaisset præcipue aut comprobasset, quid sanctionib. Regijs immutatum, qua item ex illis, quas alias abrogassent, quæ quoque tempore aut valuissent aut essent antiquata præcipuum habuit tradere. Molestas & perplexas de iure & ἀντιπάλους disputationes neque instituere voluit, neque Notæ pariebantur, & scholis ista magis conueniebant, sedes tamen locorum nullo non loco commonstrauit ingenue & bona fide appellatis huius aut paulo prioris aui scriptoribus, ab quibus sunt illi accuratè explicate & cumulare traditi. Quando fontes requirentibus illi potissimum iudicandi videbantur qui essent inter alios vberissimi & exuberantes, & ex auctorib. illi qui plurimas plurimorum de rebus & immensa materia sententias collegissent, & foro ad vsum ostendissent. Sit priorib. sua laus cogitationum. Inventionis & iudicij nostra ætas ordine, copia, arte, disciplinarum ornamentis vincit, ergo ad hos potius, qui sese ancipitibus quadriuijs duces itinerum ferrent, & veterum inuenta expedisent ipsi legentes applicare visum; quorum copia fortasse reprehenderetur, ut vberior quam pro Notis; sed alia in alijs melius, & explicatius, nec omnes omnibus suppetunt. Ac fuerint ista, quæ nunc mittimus manu cuiusvis fortasse artificis, tituli DES DONATIONS, DES APPROPRIEMENS, DES FIEFS, DES SUCCESSIONS, hominem possent instructum doctrina, & experimentis, quos si dabitur auctori percolere, audeo Typographus (non bonus fortasse arbiter) dicere, fore, quod ad superiorum industriam, qui hoc in scriptionis genere cum laude versati existimantur, adici possit ingenij nomine, doctrinæ & experimenti, si quibus ista cum illis vacabit contendere.

TITVLVS QVARTVS,
DE INTERDICTIS POSSESSORIIIS, ET NIL
NOVANDVM ADVERSVS EA.

TILTRE QVATRIEME,

Des Plegemens & attentats sur iceux.

AD RVBRICAM.

- 1 Plegiamētum est oppositio, seu declaratio de 2 Plegiamētum in hac rubrica est interdictum
obstistendo, &c.

Plegiamētis & applegiamētis vtuntur etiam exteræ Provinciæ quædam. Habent verò plegiamēti formulæ finem non vnum: cū plegiamēti vox propriè antiquis nil aliud esset, quam intercessio, nos oppositionem dicimus, in qua vades, id est, P L E G E S dabantur, nil rectè actor peteret, id quod intendebat: inde plegiamēti vox. Sed sicut intercessionis per se quidem sumptæ nullus certus finis est, continent tantū declarationem mentis intercedentis de obstistendo, & contradicendo actui, qui à quoquam geritur, ex quo fit, vt per se contineat incertum determinandum à subiicienda actione, aut causa intercessionis proponenda. Talia sunt plegiamēta contra appropriamenta, contra apprehensionē possessionis, contra feruitute vtentes, contra adificantes nouum opus, contra alienos contractus, quibus intercedenti præiudiciū comparatur. Sed de natura eorum non est, nec verò fit, vt causæ in his quidem distandis exprimantur intercedendi, aut plegiandi vt loquuntur, sed urgente eo cui denunciata sunt, causas edere tenetur, qui intendit, & actionem subiicere ad eum finem, & vsum quem desiderat, quod ipsum nō est plegiamēti proprium, sed subiicte actionis, tamen plegiamētum vim interruptionis habet, si causæ addita sit, aut denunciacionis & interpellacionis. Inde vetera plegiamēta, in id quod dicebāt, *de non tenir*, quæ ius proprietatis impetebant, cui deinde plegiamētum *de premissis*, aut aliud possessorium aut petitorium subiici solebat. Denique plegiamēti vis ab expressione suæ causæ determinatur, & ex eo intelligitur natura distatæ actionis. Crebrior significatio fori pro interdicto possessorio, vt possidentis qui *sont maintenus, complainctes, saisine de nouuelleté*. De quibus huius tituli bona pars, nec tamen omnia quæ vetus differebat de talibus, etsi species à causis diuersas distinguebant, sed illa iam penè nemo vitur, & multa vsus aboleuit. Meminit & vitur *de plegemens, & applegemens*, Ordinat. Caroli VII. Art. 71. *des premieres*.

ARTICLE CVI.

ART. CIII.
NOVÆ
CONS.

N^a peut former plegement sur toutes choses^b qui se peuuent posseder tant meubles qu'immeubles^c droits corporels^d qu'incorporels, à ce que le plegueur ne soit troublé, inquieté, ne molesté sur ses possessions, pour la conseruation de ses droits: Et se fera le plegement dedans l'an & le iour^e du trouble fait ou comminé.

^a P^{ossessionis} retinendæ interdictum fieri potest in res omnes^b quæ possideri possunt, tam mobiles quàm immobiles^c iura tam corporalia quàm^d incorporalia, ^e vt is qui violat ac lese

ac la se possessionis querelam mouit in possessione sua non sit turbatus ob conseruationem suorum iurium, & fiet hoc interdictum intra annum & diem⁶ possessionis turbata, aut minarum seu verborum etiam iactationum.

GLOSSA I.

¹ *Posseſſio naturalis non civilis in interdicto requiritur.*

² *Naturalis ſuperas civilis poſſeſſionem.*

³ *On peut former.]* Hic de interdicto retinendæ agit, de quo tituli iuris, Vti poſſidetis. D. & Cod. & tit. Canonist. de cauſa poſſeſſionis & proprietatis, & noſtris ſtatè Faber. §. retinendæ. Inſtit. de interd.

⁴ *Qui ſe penens poſſeder.]* Adde, & quo verè, & realiter,

¹ & naturaliter poſſidetur: nam ciuiliū poſſeſſionum, in quibus ius ciuile tam moleſtè verſatur, vſum non habemus ad vllum interdicti poſſeſſorij effectū, quoties non coit cum naturali, id eſt quoties ciuiliſ eſt apud vnum, naturalis apud alium & repugnantem.

² Hoc caſu cum congregiuntur, naturalis haud dubia ſuperat, itavt ſi ille ciuiliſ toto anno abſtiterit à petitione & actione omnino & naturale amittat, nec poſſeſſorio retinendæ poſſit experiri, quātumcunq; cauſetur ſibi ſemper fuiſſe animum recuperandi naturalem. De quo hic non agemus pluribus, cum fuſè diſſeruiſimus in appropinquantis.

Tant meubles.] Interdictum, Vtrobi. Romani iuris.

GLOSSA 2.

¹ *Quaſi poſſeſſio in incorporalib.*

² *Quomodo poſſidentur incorporalia.*

³ *Plurimus actus conſiſtens in poſſeſſione in diſcontinuis poſſeſſ.*

^c *Droits corporels.]* Impropiè, iura enim (quod verbum aq̄ipollert Francico *droits*) natura, & materia incorporalia ſunt, nec tangi, nec videri, nec ſenſibus ſubiici poſſunt, quibus corpora ſubiiciuntur, etiamſi ad corporalia competant, ſed hic iura pro rebus accipit.

^d *Incorporels.]* In quibus ipſa non cadit naturalis &

¹ Phyſica poſſeſſio, quia localiter nec calcari pedibus, nec oculis demonſtrari poſſunt. Sed tamen ea quoque quaſi poſſideri receptum, & quaſi poſſeſſiones talium dici nihilo deteriore iure quam ipſarū corporalium.

¹ l. 1. l. 3. D. de acquiten. poſſeſſion. §. 1. Inſtitut. de rebus corpor. & incorpor. Poſſidentur autem,

² cum actus qui talibus iuribus appropriati ſunt, vſurpanur, vt in poſſeſſionibus diſcontinuis, de quibus Maſuer. Canonicus cum ſedet in choro, cum intereſt Capitulo, cum diſtributiones participat, intelligitur in poſſeſſione Canoniciatus aut prebendæ. Magiſtratus cum pro tribunali ſedet, ius dicte, munia vſurpat, D

in poſſeſſione offici. Elector imperij, cum electionem participat. Actuarius cum diſtante Iudice excipit notis. Prælatuſ cum ſolita prælatuſe munia operatur. Exactor cum tributa cogit. Sed plerumque cōtingit in talibus aliis, atque aliter iudicari in poſſeſſorioris corporalib., propterea quod cum fructus quotannis percipiantur, in talibus anni poſſeſſio pacifica ſufficit ad obtinendū in poſſeſſorio, vt poſſidetis & retinendæ; aliter quam in incorporalibus, in quibus plerumque contingat, ne totis quidem quinquaginta annis vllum actum poſſeſſorium exerceri, vt Elector electioni interſit, contingit mortuo demum Imperatore, cum de alio ſuccedenſe agitur. Cum Rex Franciæ Conciliis occurrentis intereſt, non id crebrius facere poſſet, quā cum Concilium indicitur: id ſapè

A interuallum centum annorum eſſe poſſet. Magnates, qui Regum coronationi interſunt, ſapè certa ſibi iura vendicant, ſed ea non poſſunt vſurpare; niſi cum Rex coronatur. In talibus ſi quæ controuerſia incidat, non ³ anni poſſeſſio facit, vt interdicto vinci poſſit, ſed vltimus actus conſtituit in poſſeſſione eum, qui de iure contendit. Cum cuiusmodi controuerſia inter Regem & Hiſpanum verteretur de iure poſſeſſionis in Concilio Auditores Rotæ ex delegatione ſummi Pontificis indicarunt, ius eſſe Franco vſurpare, quod poſtremis Conciliis vſurpaſſe eum conſtaret, de quo longa tractatio, cap. cum Eccleſia ext. de cauſ. poſſeſſ. & propriet. & vbi diſcontinua poſſeſſio natura eſt, non eſt necceſſe continuo, aut omni momento in poſſeſſione fuiſſe, vt in interdicto de itinere priuato, ſufficit annum, aut ſaltem anni partem poſſeſſiſſe non minorem triginta diebus. l. 1. D. de itin. act. priua.

B *A ce que.]* Hæc eſt conſeſſio quam in poſſeſſorio, de complainte, & retinendæ capi oportet in libello.

GLOSSA 3.

¹ *Interdicta inre annum perſequerenda, &c.*

^f *Et ſe ſera le plegement dedans l'an.]* Hoc eſt proprium ¹ interdicti, vt poſſidetis. l. 1. §. hoc autem interdictū. D. Vti poſſid. Sicuti & aliorum interdictorum, quæ annalia eſſe dicuntur, & Ordination: Franciſci I. Regis: anno 1539. Art. 61. Nulle complainte eſt receuable apres l'an, & obſtat ſinis non recipiendi prætendentibus, congruit & Articulus ſequens & 114. & 313. Ordinatio Caroli VIII. Art. 70. des premieres.

C

GLOSSA 4.

¹ *Intra quod tempus agendum interdicto.*

² *Quomodo turbatur poſſeſſio.*

³ *Mina turbant poſſeſſorem.*

^e *Du trouble fait.]* Ab hoc tempore incipit annus intentandi interdicti, à quo tempore ſcilicet ſi quicquam turbatus fuerit, poſt annum non item, ſi modo non vi, non clam, non precario poſſeſſum eſt: nam talis poſſeſſio non prodeſt agenti interdicto, quod textus ait. l. prima. §. vltimo. D. eod. hoc verum eſt, vt proſit agenti. Sed tamen aduerſus taliter poſſidentem poſt annum agi non poſſet interdicto retinendæ, ſed recuperandi remediis experiendum eſſet. Turbat autem quiſque etiam per ſimplicem opoſitionem factam interdicendi. l. prima. §. ſed ſi inter. D. vti poſſid. ideo in foro dicere ſolent, *oppoſition vaut trouble*, etiam ſi fructibus nunquam num admouerit. Barr. l. ſi prius. oppo. §. D. de oper. no. nunc. decidit Afflictuſ decif. 394. nec dubitandum vſu. Denique quicumque poſſeſſorem impedit re ſuaviti, interdicto conueniri poſſet. l. vim facit. D. de vi & vi arm. Ioannes Faber, lege vnica. Cod. vti poſſid. Ignori nobis Francorum tractatus de ſimplicibus deſaiſinis pro conſeruanda poſſeſſione, quam quis intra decem annos auulſerit naturaliter, idque ratione ciuiliſ retentæ; quo iure non vtimur, nec

fando quicquam vniquam in tribunalia noſtra deduxit, in quibus tamen Ioannes Faber fatigatur, & Petrus Rebuffus ſuper dict. Artic. 61. Ordination: Regis Franciſci. Sed actionibus experiendum eſſet de reſtituenda poſſeſſione, de quo Guido Papa, deci-

sion. 502. & Ioannes Faber, dicto §. retinendæ. Infit. A de interd.

³ Ou commin[er]e. Nam minæ & iactationes etiam verborum turbant, quia scilicet obfunt possidenti, ne commodè vti re sua possit, vnde iusta sapè oc casio in-

tentandæ actionis ex causa. l. diffamari. C. de ingen. man. & in hoc ipso interdico scribit. Bart. l. i. duo. §. si vicinus. D. vi possid. idem l. Mæuius. §. fundo in fine D. de legat. 2. glo. l. i. sicuti. §. Aristo. D. si feruit vindic. vnde Alex. consil. 136. vol. 2.

ARTICLE CVII.

ART. CIIII.
NOY AE
CONS.

V L n'est receuable à proceder par voye de plegement, ne arrest¹ contre possesseur pacifique par an & iour, ^b en luy empeschant fa saisine: ^c sinon pour les choses escheuës en l'année, comme au cas de fermes, loüages & engagemens, fors à bref ou long temps ^d finis en l'année qu'on intentera le plegement, ^e mesmes en cas de rachats aduenus en ladite année du plegement.

N Vlli permittitur agere possessorio intentandæ possessionis, aut arrestatione, seu manus iniectio^a contra possessorem pacificum annalem, ^b interpellando possessionem, ^c nisi pro rebus in anno intercessis, veluti in conductionibus aut pignorationibus, nisi ad breue aut longum tempus, ^d intra annum finitæ conductionis aut pignoris in quo plegamentum, sine querela violatæ possessionis intentabitur ^e & etiam in casu rachatus qui obligit in dicto anno plegamenti.

GLOSSA I.

- 1 Pacificus possessor quis.
- 2 Non recipienda interdicta post annum.

Hoc ipsum repetit quod precedente Articulo dixerat, sed quod ibi affirmatiue dixit, hic concipit negatiue, & notissimè iuris regula est in regno.

^a Centre le possesseur pacifique. Hoc est cuius possessio nec ciuilitur, nec naturaliter toto anno interpellata

¹ sit, hic enim pacificus dicitur. Card. & alij clem. gratia ex. de re script. & quos latè Rebus in tractat. de pacif. possell. gloss. pragmatica verb. pacificè tit. de pacif. possell. Excipe in beneficiis, si teus titulum non

² habet apatentem ex d. Ordin. 1339. art. 61. Qua occasione multi interdicta recipiunt post annum, quod facere non conuenit, vbi titulus quoquo modo coloratus ostenditur, sed sine non recipiendi excludendus actor, salua quaestione principali in qua amplius de titulo disceptabitur: sed iudicis laici cognitio non vltra possessionem porrigitur; & hoc rationem ex iure Canonico habet, licet in spoliatione defectus tituli non obstat. cap. in luteris. ext. de restit. spolia.

^b En luy empeschant. Quoquo modo possessionem interpellando.

GLOSSA 2.

- 1 Male artic. conceptus.
- 2 An finito vsufructu possessio consolidetur vt Dominus possessorio agere possit, &c. Proprietarius non ingreditur possessionem fundi propria auctoritate, &c.

¹ c. Sinon pour les choses escheuës en l'année. Hæc exceptio non satis aptè formatur ad antecessoria, in quibus statuitur non dari interdictum contra annalem possessorem excipit, nisi, inquit, condictio aut antichresis intercesserit plurimū annorum, per quos agi non poterit ob locationis & antichresis cōuentionem. Nam cum hic de possessorio intentanda agat, quorsum excipit de conductore, qui sibi non possidet, vt nec creditor villas hypothecam tenens; addere poterat & aut

B emphiteuta aut vassallo, aut donatario alio retinente vsufructum, quorum nullus possidet, & finitis talibus titulis, vt qui dominij translatiui non sint, aut iuris desinentis, nil eorum tempora quantumcumque diuturna obfunt, quominus Dominus proprietarius rei talibus finitis possit intra annum concludere possessorio, Vt possidetis, quæ nos latè in appropinquantis sumus persequuti. Dubij turis questio hæc fuit, an finito donatoris vsufructu aut feudi possessio quoque consolidaretur, sicut vsufructus, atque ita possessorio agi posset, hic textus innuit posse, & probat in casu facti. Bald. cons. 252. lib. 4. Bart. l. si arrogator. D. de adopt. col. 3. num. 18. Quidam contra exilimant ex auctoritate glossæ cap. licet Episcopus de præbend. in 6. & Bald. tract. de pac. constant. verb. pactiones. idem Bald. additione ad Spec. tit. de loca. col. 5. Et ergo resolutio iure vsufructuarij vassalli donatoris, conductoris, creditoris, emphiteote du bñfuitur doarie, & omnium talium resoluti possessionem quoque puto ex consolidatione iuris temporalis cum proprietario perpetuo, itavt Dominus recto possessorio possit concludere, & vincere siue aduersus heredes talium, siue extraneos ingredientes post mortem eorum qui alieno iure tenent, licet vsu, & vilitate sua. Boër. decis. 172. Sed hoc nego, quod Molinaus

C confirmat tamen. §. 30. num. 173. in feudis, proprietarium siue donatarium, siue Dominum feudi posse ingredi propria auctoritate possessionem sine metu. l. extar. D. quod met. causl. aut l. non est singulis. D. de regul. iur. si aut talium vsufructuarij heres aut extraneus obfistit, & ius allegat & ad Tribunal prouocant, quia interim moueri possessiones priuata auctoritate non oportet quantumcumque bono iure, sed iudicem adendum, qui inspectis titulis, si appareat aut doarij, aut vsufructus titulo nec quid de functioni fuisse, protinus & sine vlla procrastinatione prouisionem adiudicabit Domino petenti, quod omnimodo facere debet, atque hic accidentalis possessionis causa vincet legale; quod fieri vixine conuentiones partium iuri scripto derogare possunt, atque ita consolidationem iuris sua auctoritate realiter exequetur. Sed si de tali titulo non docebitur, locator de locatione,

D
pro-

propriarius de usufructu constituto, Dominus de A
fendi concessione, frater natus maximus de Viagio,
propriarius de doario constituto non docebunt in
promptu, tum vero manente apud heredem legali
possessione ex regula, *le mort saisi le vis*, de actione
aut interdicto amplius querendum, & hoc casu le-
galis possessio vincit conventionalem. Sed nullo casu
obstante aut contradicente herede, sibi ius dicit
propriarius, quod melius sensit idem Molinus se-
cum non consentiens libello de inoffic. donatio. num-
mer. 66. & nos in appropinquantibus art. 268. tit. de inter-
dictis possessionibus. Sed verum erit nihilominus,
quod hic dicit, quod etiam si talis usufructus doa-
rium aut viagium durauerit quadraginta annis, non
prohibetur propriarius intendere interdictum pos-
sessorium retinendæ consolidato usufructu aduersus B
heredem usufructuarij, sed de facto repugnatem non
expellet quod late persequitur Boër. decil. 172. vbi
Areata allegat. Hæc vera conciliatio pugnantium sen-
tentiarum, quæ iuri & rationi cōuenit, & in proximum
recipienda est. Ita etiam si conductor pro quatuor an-
nis conduxit, mox his finitis in alios quatuor, aut plu-
res tacite vel expresse post tot annos agenti Domino
possessorio ob stare non poterit, quin possessorio ex-
cidat, & vincat Dominus, quod hic dicit, sed per-
plexæ imperitia enunciandi. Idem in Creditore ex an-
tichresi, qui fundum accepit ex cuius fructibus in
decem annis, aut viginti sibi solueret, *qui est l'engage-
ment il parle icy*. Nam tali tempore finito plegamento
possessorio auocare poterit ab eo possessio. Hæc cau-

tio valde utilis est, ne de iure proprietatis contendere ne-
cesse sit: Nam in hac instantia solum de possessione
agitur, quæ probatione sola antichresi iustificabitur.
Bref ou long temps] Decem vel etiam viginti an-
norum:

GLOSSA 3.

- 1 *Interdictum annale est.*
- 2 *Redemptium incidens proprietarium non impedit, &c.*
- 4 *Finis en l'année.*] Hoc scilicet innuit interdictum aut plegamentum intendi oportere intra annum finitæ conductionis, antichresi, viagij, doarij alioqui talis viagerius efficeretur possessor annalis sibi incipiendo possidere, & veluti suo iure. Et excluderet in possessorio Dominum quandocunque venientem anno præterito.
- 5 *En cas de rachat.*] Redemptium incidens proprietatem ac ne possessionem quidem proprietarij interpellat quominus eo finito, possessorio experiri possit siue contra Dominum, siue alium. Est enim Dominus in possessione, non possidet ipse, inter quæ magna est differentia l. si quis ante, in princip. D. de acq. pos. Et ideo similis est ei, qui in possessione est causa rei seruandæ, quare Dominus possessione non cedit, sed in domo manet, quibusdam fruitur ut stagnis & salibus l. cum legati. D. quib. caus. in poss. ear. Sed hoc ipsum tempus prodest proprietario, quia annus ad retrahendum ei non imputatur pendente rachat, nec obsequiorum feudalium, ut infra diceretur, ergo nec agendi possessorio.

ARTICLE CVIII.

C OHERITIERS ou autres pretendans droit en mesme chose, comme commune, & par indiuis: Et ceux qui ont commencé procès touchant heritage, peuuent soy pleger contre le detenteur ou possesseur desdites choses, nonobstant longue possession, au cas que ledit possesseur voudroit mettre lesdites choses hors de sa main par heritage.

ART. CV.
NOVÆ
CONS.

C Oheredes aut alij prætendentes ius in eadem re tanquam communi & pro indiuiso: Et hi qui inciperunt litem mouere de proprietate fundi, possunt agere de interdicto possessionis retinendæ contra detentorem aut possessorem dictarum rerum nonobstant longa possessione, si dictus possessor veller alienare dictas res tanquam hæres.

GLOSSA 1.

^a *Coheritiers.*] Hoc est qui vel hereditatem communem habent, & consortes sunt eiusdem iuris, vel qui aliunde in communionem incidere siue nolentes siue volentes.

^b *Par indiuis.*] Nam si diuisi regionibus essent, plures essent fundi integri, nec iam partes vnius, quod est in indiuisis, nec vlla esset communio.

GLOSSA 2.

¹ *Relitigioſa quæ.*

² *An sententia rei litigioſæ mandatur executioni, &c.*

³ *Qui ont commencé procès.*] Hoc regulare est, quotiescunque lis de proprietate mota est, litigiosam fieri, & jâco alienari non posse: autem de litigiosis. Nec dubium colligantem intercedere posse, ne id fiat sui litigiosi causa, siue propter causam edicti de
Argent. in Conf. Brit.

C alien. iud. muta. cau. fa. probatur hæc dispositio in l. Diuus. D. de perit. hæred. ex qua & sumpta videtur. l. & alienationes. D. famil. ercil. etiam ante contestationem, de quo gloſ. & Doctores d. l. diuus. Sed tamen à iudice potest causa cognita, & satisfatione præstita, quod textus air, & causas faciendi addit. Sed an casu quo factæ sint, sententia lata pro actore exequatur contra emptorem sine nouo processu, hanc questionem late versat Boër. decil. 182. denique putat posse ante tamen vocato. Prædites litigatores tali casu solent tales emptores euocare, ut hinc adfint motæ aduersus auctorem, alioqui visuros iudicari iudicatum, quod inde sequeretur executibile aduersus eos, vtamur enim idiotismo pragmatico, addo & sine lite omnes quorum interest veluti creditores, cum vident res hypothecatas à debitoribus alienari, atque ita futurum, ut emptores cum super hypothecis conueniuntur discussionis necessitate eos sint oneraturi, veluti extranei pignorum possessores ex iuris dispositione. & auct.

hoc si debitor, ad debitores principales relegatur, recte obliunt alienationi, & hoc casu etiam possellio tradita sit, talcs emptores conveniunt citra discussionem resistendo principi acquisitionis, possessionis & emancipationis, secus si eos permisisent diu possidere, quia beneficio discussionis uterentur, sed obliendo principio satis est per rationem huius textus, in quo multi falluntur dispositionem iuris incaute amplexi, cum ratio diversa sit possidentis extranei, aut possidere volentis, contra quem sibi creditor in tempore prouidet, ne emancipet ius suum conferuando, & discussionis moras uitando, quod valde notandum est ad limitationem, d. auth. hoc si debitor.

^d Contre le deteneur.] Siue is colligator sit, siue alius qui de eo comparauit, vt semper in sua causa maneat subiectum omni cunctis iuris.

GLOSSA 3.

- 1 Incepta exceptio articuli.
- 2 Plegamentum concludit ad conseruationem iuris tantum.

^A Non obstant longae possession.] Incepta exceptio: nam hoc casu plegamentum non est remedium possellionis, sed vim denunciationis obinet ad effectum interruptendi aut impediendi approprietum emptoris ex tali titulo. Itaque non pertinet ad interdicta, & stulta exceptio est de lapsu temporis aut possellionis, sed introductum est ad impediendum attentatum ad litem pendentem, nec quidquam hic possellio obest agendi, quamdiu possessor non appropriauit, nec fuit metuendum a diuturnitate possellionis alienae, quia remedium possellionis non intenditur, nec hoc casu intendens plegamentum concludit ad possellionem; Sed ad conseruationem duntaxat iuris sui casu obtenta & euicta litis.

^t Ou cas que ledit possesseur.] Siue auctor siue causam habens ab eo, & tamen interdum, sed causa cognita permittitur. d. l. diuus. obstat enim regula, nil nouari lite pendente, cap. 3. ex eod. tit. & casus permittit alios alienandi enumerat ibidem gloss.

ARTICLE CIX.

ART. CVI.
NOUVEAU
CONS.

E^a spoliateur^b ne peut soy pleger pour raison de la chose dont on pretend^c spoliation auoir esté faite: ains la spoliation verifiée, doit le spoliateur estre^d pris, & arresté iusques à ce qu'il ait^e restabli ladite chose spoliée.

^a Spoliator^b non potest seipsum plegiare seu querelam possessionis laxare mouere, pro ea re de qua pratenditur^c spoliationem factam fuisse. Sed spoliatione probata, d. bet spoliator^d prehendi & detineri, donec^e restituerit dictam rem spoliatam cum omni causa, id est, cum fructibus perceptis & qui percipi potuerunt.

GLOSSA 1.

- 1 Spoliatus ante omnia restituendus, & num. 4.
- 2 Exceptio dominij non opponitur spoliationi agenti interdicto.
- 3 In beneficiis de titulo leuiter cognoscendum in spoliatione.
- 4 Quod cum restituito petitur per viam attentati.
- 5 Quindecim exceptiones, & num. 7. cum seq.
- 6 De spoliatione a iudice facta.
- 7 Dominij exceptio admittitur in interdicto adipiscendae.
- 8 Possessio ex spoliatione probanda agenti interdicto recuperanda.

¹ Le spoliateur.] Iuris vulgata Regula est, Spoliatum ante omnia restituendum. l. i. §. denique D. quod vi aut clam. cap. 1. ext. de restit. spoliati. & toto titulo præcipue cap. in litteris & cap. consultatio. nem. cap. fin. de Ord. cognit. & 2. quæst. 2. & 3. quæst. 1. & 2.

^b Ne se peut soy pleger.] Hic textus decidit dubitationem valde olim iuris Canonici scriptoribus ambiguum, Iuriconsultis quidem non perinde, dominij scilicet aut cuiusunque iuris, quod quis per plegamentum consequi possit, exceptionem opponi non posse agenti interdicto restitutorio spoliationis: Hac eadem crebra fuerat & receptior sententia Iuriconsultorum. Bart. l. i. §. qui à me. D. de vi & vi arma. post gloss. eiusdem l. naturaliter. §. nil commune. D. de acq. poss. & l. si de vi. D. de iud. text. & gloss. l. i. C. si per vim vel. ali. mod. gloss. l. si quis ad se fundum. C. ad l. Iul. de vi. pub. Castr. d. l. si de vi & ibi

^C Bald. Fulgos. Alb. Iacob. de Sancto Georgio late iudicem Angelus d. l. si quis ad se fundum, fusc & alij ibidem. & propterea Dynus Regula qui ad agendum in 6. dicit enormiter errasse glossam aliter sententem d. l. vnde vi. Alex. cons. 94. lib. 4. Alex. Imol. & alij d. §. nihil commune Alber. & Card. cap. constitutus. ext. de appellat. Alber. copiose cap. in litteris ex. de rest. spoli. quò loco Panormitanus adductus sententias colligit & expendit. Bald. cap. 1. de restit. spoli. Afflict. lib. 1. rub. 24. num. 49. & rub. 25. num. 33. in constit. Neapol.

Ergo siue verè Dominus sit, siue ius habeat, cum eo priuari debeat ex l. si quis in tantum. C. vnde vi. nec recto se iure quamlibet in se certo, sed contentioso peragentis peritorem se iudicabit, etiam si incontinenti offenderet probationes & instrumenta iuris sui odio scilicet spoliationis, & audacie eius, qui sibi ius dicere voluit priuata auctoritate contraxerat. contra l. non est singularis, adeo vt ne delatio quidem iuramenti recipienda sit super domino, aut facto dominium concernente ad finem impediende restitutionis, quod gloss. dixit cap. sollicitè. ext. de restit. spoliati. & quos Afflict. supra num. 54.

Hæc vera est & recepta vñ in dubio sententia, tribunalibus omnibus hic consensus in prophana omni & fundaria materia: nam in mobili sunt prodita interdicta Vi bonor. raptor & talia. l. i. §. illud vique D. de vi. arm. Et si in materia quidem posselloria beneficiorum leuiter aliquid de titulo debare solemus iustificauero possessionis eius qui restitutionem petit iudicio

iudicio recuperandæ, sed vt dixi, leuiter & prima specie & figura, vt loquitur decif. Tholof. 15. Aufser. & exemplum iudicati addit, ne fcilicet palam & apertè vitiofus detur ingreffus in beneficio, fed hæc cognitio informatiua potius eft animi iudicantis, quàm ius litigiofum partium & controuerfium fpectans. Quare non refpicitur in eo vtrum ius vter titulus præponederet, quod faepe melius multo contingat effe fpoliantem, fed an quis prætextus aut color rationabilis fit fpoliato, quæ fufius, fed tamen non perfpicuè perfequitur Abbas Panorm. d. cap. in litteris. ex. de refl. fpol. Hæc de Canoniftarum fententiis, quas multas variantesque Panorm. colligit, valde probabiliter, in beneficialibus quidem, fueratque in reliquis omnibus interdictis reftitutoriis & recuperandæ ea ferè veterum Canoniftarum fententia recipitur: & exprefse probata, quæ etiam prædoni cauerat, quod femidocti Pontificis fcriptum c. ult. de refl. fpol. in 6. vifum eft contradicere, & exceptionem iuris admittente ex eo, inquit, quod ius commune reftiteret petenti, quod omnino recuperandæ agenti obftare non debebat, falua iuris quaftione in poffefforio fequente, fiue interdicto retinendæ, fiue in petitorio, quod glo. dixit d. cap. in litteris: tum propter contemptum imperium Magiftratus, quæ caufa publici iuris eft. d. l. non eft fingulis, tum propter confequentia, vt loquuntur, fcandala & mala exempla, & periculofos euentus, & perturbaciones, quas nullo non die in talibus videmus excitari: Nec enim in momentanea poffeffionis translatione ante adempta ita multum momenti eft, cum omnia reftituta falua fint cognitioni & examini ciuili. Quare fpecis opinacionibus de iure illo controuerfum, ex bono iure. capit. fin. ext. de Ord. cognit. fpoliatum ante omnia folemne reftituere, id eft ante omnem quaftionem proprietatis, aut poffeffionis antequam hifcat fpoliator de iure fuo, fiue lite capta fuper eo, fiue nondum capta, de quo ex illo capit. final. ambigi non amplius oportebat, quin omnino claufe ore obftreperetur fpoliatori, nili prius reus expenfas, damna, omnem denique caufam reftituiſſet capit. grauis ext. de refl. fpoliat. & quæ infra dicemus. Hæc cum veriffima ſint, cum fpoliator agit, vel pergere vult, & porro pedem inferre intentando de nouo poffefforium, vel petitorium vt de iure ſuo doceat & fpoliationem optimis quamlibet titulis iuſtificet, quod omnes notant d. capit. vltim. & Panorm. d. cap. in litteris, fed id multo magis, cum reſtitutio petitur per viam reparationis attentati, quod fit, quotieſcumque pendente lite in prima inſtancia aut appellatione quiſquam alium ſpoliauit: nam propoſita ſpoliatio licet in curſu ſuo ſiſtit in puncto, ita vt ſpoliator amplius procedere non teneatur, donec omnis caufa reſtituta ſit, atque eo caſu farentur nullam ex toto iuſtificationem poffeffionis aut tituli requiri propter odium attentati, quod re vera non poteſt iuſtificari à meritis cauſe principalis aut iuribus, fed protinus probata poffeffione litis motæ tempore ſine villo alio iuris ordine reſtituendus ſpoliator. Hoc vter & vltiter decidiſſe appoſitè Rota decif. nou. tituli. de reſtitut. fpoliat. decif. 2. Aufser. decif. 15. Hæc ſignificatio dicti (antea) de quo multa replicat. Angel. d. l. ſi quis ad ſe fundum & alij. d. capit. vltim. de Ordinac. cognit. Francus capit. 1. de reſtitut. fpol. in 6. Imol. d. capit. 2. & clemen. 1. de cauſ. poſſeſſ. & prop. Caſſad. decif. 3. tituli. de reſtit. fpol. Hæc certiffimi iuris & recepti regula eſt, cui multas exceptiones comparauit Caſtr. & Fulgoſ. d. l. ſi de vi. plurimas Iacob. de Sæcto Georgio ibidem vſque ad 25. ex quibus eas tantum, quas

Argentr. in Conf. Brit.

A forum recipit, adiungemus, & quia non perinde innotuere omnibus.

Prima eſt, cum poſt ſpoliationem pronunciatum eſt ſuper petitorio pro ſpoliante, iudicatum enim ius facit, & ponit ius in termino veritatis & indubitato, & abſumit præcedentes & temporales cauſas, quæ ab incerto iuris producuntur. Dyn. d. regula qui ad agendum. Iacob. ibidem. Falfa ſecunda eſt exceptio, cum ait Bald. clandestinæ ſpoliationis non eſſe eandem cauſam, nec ſimiliter ſpoliantem reſtitui, Bald. d. §. nil commune, quod non inuexito ibidem Iacob. repræhendit, & quos conſentientes habet. Quid enim intereſt an dolo, metu, vel vi ſpoliatus ſis, cum non modus ſpoliandi, ſed ſpoliatio potius & eius effectus attendatur. Alex. conſ. 78. vol. 3. & probat textus. l. 1. §. ſunt autem. D. de vi & vi arm. & l. idem eſt. §. vti frui. & l. ſi vi me. D. eod. Bald. c. in litteris. Tertia eſt, cum poſſeſſorium mixtam habet cauſam proprietatis, talia putant quæ de locis ſacris, & religioſis proponuntur, de itinere, actûque priuato l. 1. §. quædam. D. de interd. talia ſunt quæ nobis ſuper præeminentis Eccleſiarum, & iuribus ſepulture, & armorum in Eccleſiis ſolemnia proponere, talia quæ aduerſus vllum ratione rei proponitur, veluti ea focario ſubiecta ſit, in quibus illi putant ſpoliatum recipiendum ad alleganda iura proprietatis, ſed eo iure non vtimur, nam & hoc caſu ſpoliatos reſtituimus in poſſeſſionem, nec ad impediendam reſtitutionem recipimus has allegationes, quod illi putant. Quod ipſum rationem habet, quia etſi in domini j licet impliciti cauſa admittatur cõtrarij domini defenſio, tamen publica cauſa viſi veriter, & contempti Magiſtratus ſuper eſt repara. Panorm. d. cap. in litteris numer. 12. & 24. Rota tit. de reſtit. fpol. decif. 16. in nouis & decif. 21. & eod. tit. decif. 20. in antiquis. Quarta

D eſt in vi compulſiua, cum quiſ compulſus tradidit poſſeſſionem rei ſuæ, poſt agit interdicto recuperandæ, obici poteſt exceptio de dominio & re tradita, cuius dicti ratio eſt, quia voluntas interceſſit etſi coacta, reſciſionibus igitur agendum non interdicitur recuperandæ, de quo Barr. l. penult. D. de condiſt. ob tur. cauſ. Bald. d. §. nil commune Iacob. vbi ſupra. Bald. cap. ſollicitè ex. cod. Quinta eſt cum præiudicium irreparabile fit per reſtitutionem & reſtabilitamentum Marius recuperatorio agit de poſſeſſione vxoris, illa conſanguinitatem obicit, de eo ante cognoscendum: nam ea reſtituta manifeſto periculo pudoris ſubiicitur cap. litteras. ext. eod. tit. Sexta eadè eſt, & eadem ratione niſitur, cum ſuſpectæ fidei potes aliquis in limine arcem habuit, de qua interdictum intendit, reſtituta periculum ingruit maioris mali, nec Reipub. expedit, nec faciendum eſt, quod Caſtr. dixit. l. 2. C. de edicto diui. Adr. toll. Alex. d. §. nil cõmune. Sed hic aliud quam priuatus reſpectus verſatur. Septimam ducunt de d. capit. ad decimas, quod forum nec vſus in prophanis probat, vt & Octauam, cuius exemplum ponunt in laico petente reſtitutionem decimarum: Nam & is quoque hoc caſu, iure quo vtimur, haud dubie reſtitueretur, nec obelleſt decimarum incapacitas, propterea q̃ decimæ iure diuerſo habentur, quædam inter patrimonialia ſunt, & naturam mutant, & hoc iure tam multe habentur, vt non immerito fundata interdicto Eccleſiaſticonum non ſit vniuerſaliter, quoad quidem interdicta reſtitutoria multominus, quare iure noſtro hic quoque morem gereremus quantumlibet laico reſtitutionem petenti, & recuperandæ agenti, quia qualitatè diſcrimen eſt non iuris, ſi infeudatè dicatur. Nona eſt, ſi ſpoliatus expreſſe vel tacitè admittat facta, aut poſitiones, & probationes

V ij

superiure & dominio, hoc casu videtur remittere recuperanda instantia rigorem capit. i. ext. de restit.
 17 spol. Decima addunt, si possessio fuit vacans sed hac non est de regula, quia præsupponit agerem recuperanda possessionis probare debere apud se fuisse, de quo tamen gloss. l. fin. C. vnde vi. Vndecima est,
 16 cum exceptio dominij opponitur ab externo, non illo qui spoliavit, nam ea adimenda plecti cum, cum ex alieno facto rationem non habet. Quare crebro fieri videmus in materia præminentiarum, cum aliquis arma vel insignia alicuius iuris clam & incognitus deiecit, nec probari potest deiectus possessione solet Diplomata regia obtinere in forma reintegrandæ, hic magistratus solent decernere vocari eos quorum interest. Hic tibi sapere comparat, qui deiecit & restitutionem impedit, & ius suum esse defendit: nec dubium quin recipi debeat, ut solet, expressè Rota in nouis decis. 20. tit. de rest. spol. Jacob. Anst. Host. Ioan. Monach. Archidiacono. cap. cum olim de rest.
 17 spol. Duodecima non est probanda, quam Baldus posuit l. i. C. de appell. & nec decimatercia nec &
 19 decimaquarta. Quindecima de dominio acquisito post spoliacionem recidit in primam, cum sententia dubitationem iuris præcidit, aut consensio partis cap. significati. de diuor. Bald. l. ordinarij. C. de rei vend. veluti & si dicatur sponte rem tradidisse, de quo Innoc. cap. super hoc. ext. de renunciation. vel fecit pactum de non petendo. Sed ista omnia instrumentalem probationem exigent in promptu, alioquin redintegratio impediri non posset. Quæ deinde nihil sunt.

21 De spoliacione ab Iudice facta iuris ordine non seruato, copiose differunt Alb. d. l. si de vi. & Jacob. ibidem Canon. cap. conueniente. ext. de rest. spol. veluti si pendente lite petitoria, Iudex possessionem ad iudicari alteri contra l. i. C. si per vim vel al. mod. & l. res que in controuersia. D. de iure sic. vel si pendente appellatione recedat per viam attentati peretur restitucio & recuperandi interdictum, idque sine eo, quod necesse sit de meritis aut iure cognosci. Afflicti. d. const. 24. Proinde nec deicientem ex intervallo licet deiecit, de quo d. l. si quis ad se fundum & l. idem est. §. cum igitur. D. de vi arm. & l. qui possessionem. D. eod. tit.

22 In adipiscenda possessionis interdicto, aut actione non idem putant, sed dominij exceptionem admittunt omnes d. l. si de vi. vt & in retinenda interdicto. In priore forte ratio est, cum agens possessionem nunquam habuit: nam iniquum non est defensionem rei audiri, si ex proprietatis causa excludat possessionis petitionem, sed quoad interdictum retinenda, siue Vt possideris certa est, & ab aui recepta usurpatio non admitti finit quidem obtinendi in possessorio ex iure proprietario Fab. expressè. §. retinenda. de interdict. Sed quia data paritate probationum in possessorio, obtinere debet qui probationem possessionis iuris proprietarij viribus adstruxit, de quo Panorm. late d. cap. in litteris numer. 7. notant copiose alij & Fely. cap. licet ext. de probat. Bald. cap. i. ext. de restit. spol. & Imol. ibidem Alb. vbi supra. Ergo stat huius Articuli dispositio agenti spolio non posse obici proprietatis questionem, sed ante omnia restitutionem esse faciendam d. cap. fin. de Ord. cogn. & l. fin. C. eod.

23 ^e spoliacione versite.] Dno extrema probanda sunt agenti recuperanda, possessio scilicet præcedens in-

terdicti denunciationem, & spoliatio. adde si litte pendente etiam litem mortam, cap. olim causam. ex. de restit. spoliati. Spoliatio autem fit, quomodo traditur l. i. §. vi possidere. D. de vi arm. & eius probatio firmitra vnica dilacionem. Ord. ann. 1339. art. 63. sin pendente lite ad finem processus intra 17. dies art. 700. infra cap. i. de restit. spol. in 6.

GLOSSA 2.

- 1 Quando sistendus spoliatus.
- 2 Spoliatus restituit fructus, tam perceptos quam percipiendos &c.
- 3 Spoliatus soluit processus omnia antequam procedatur in alia instantia.
- 4 Etiam si spoliatus sit monachus.

d. prius & arreffe.] Hic processus extraordinarius est, ex cap. i. de restit. spol. in C. & l. i. de vi. de interdict. & d. l. si quis ad se, nec tam solenus esse asperi in talibus causis, nisi quidem vis allegatur, aut damnatus cunctatur parere iudicanti: quo casu cogendus est viribus perire, licet non perire. D. de rei vend. etiam ex ciuili processu, si non periret, non periret in possessionem, sed hæc nisi resistant, nemo rem præcisè compellitur, nisi quod exequi iudicatum ius expensis compellatur.

6 Restitutio est in eadem causa, cum fructus percepti sunt, & qui percipi potuerunt d. cap. i. de restit. spol. & l. i. de vi. de interdict. & d. l. si quis ad se. Item de restit. spol. sub l. i. dicitur in eadem causa & consumptorum litis coram, quæ prioris restitucio, cum spoliator nomen rati sit, restitucio, de quo glo. d. cap. grauis. & cap. tolli. de vi. de interdict. cum querebatur. C. vnde vi Rot. decis. 3. & l. i. que ramen exigit spoliacionem esse factam cum violentia, vt quidem adiudicatur à tempore spoliacionis, in notis, tit. de restit. spoliatorum, in antiquis, decisio. & c. 16.

Hoc perquam verum est, sed addendum non sufficere liquidationem damnorum, expensarum & interesse esse factam, sed & oportet executionem & solutionem, alioqui spoliatus nullo modo procedere cogitur in instantia siue capta siue incipienda, quod & vias setnat, & notabiliter dixit decisio Rotæ 15. eod. tit. in notis & notatur cap. Pisana. eod. tit. Bald. cap. i. de restit. spol. Addita notabili distinctione, quæ tamen vlti nostro non obtinet, propterea quod nullus procedit in possessorio ante executionem reintegrandæ, quod idem viiupant in recedentis ex Arresto datis in interdicto retinenda, tametsi nulli ante, quod vlti nummus defecit de fructibus & expensis non teneretur procedere, quod ait Bald. cap. conueniente. eod. tit.

Quid igitur si Monachus aliquis victus spolio & ad restitutionem fructuum in possessorio reintegrandæ, refundere non vult expensas, sed cossus cucullo cedit bonis: ac per id procedi in causa, & notabiliter negat admittendum, Rota decis. 22. hoc tit. in antiquis. De impensis in reparacionem nullam in instantia recuperande rationem habendam puro reseruatæ questione in petitorio, si necessaria probentur, de quo gl. fin. c. i. ex. de rest. spol. Esti viles in perpetuum reuilitarunt, quod Baldus ait d. cap. i. nego ramen quid ille ait hoc casu per retentionem seruari.

ARTICLE CX.

EL VY qui attente contre plegement^a intimé, doit estre condamné aux despens, dommages & intersts du plegueur, & en^b l'amède enuers la Cour à l'égard de Iustice. Et par la Coustume, celuy n'attente qui vse de son droit, pourueu que les choses soient reparables.

ART. CVII.
NOUVE
CONS.

IS qui attentat contra plegiamentum^a intimatum, debet condemnari in expensis & litis aestimationem dependere plegiario, seu ei qui lese possessionis querelam mouit^b & multa ei debet infligi erga Curiam arbitrio Iudicis. Et ex Consuetudine, ille non attentat, qui iure suo viuitur, modo res possint reparari.

GLOSSA I.

1 Attentatum quid.

2 In materia petitoria non cadit prouisio: Regula notanda.

3 Sequestratio quando locum habeat & hodie quam necessaria sit.

Regula est nota iuris, Lite pendente nil nouari oportere, extant tituli iuris l. 1. & 2. C. si per vim vel al. mod. & in decretalib. & in 6. & clem. de quo diximus art. 29. §. vltiter, Si quid itaque contra sit, attentatum fieri dicitur. Attentatum est pendente cognitione, possessionem de vno ad alium transiisse, re nodum cognita: item pendente lite rem, de qua cōtrouertitur, in alium tertium transcripsisse, vt d. tit. ext. item alium impedisse quominus fruatur, vt ante fruebatur, faciendum immutasse post litem citatione ceptam. clem. vlt. cod. tit. Attentatum precipua prohibito in materia petitoria, cum scilicet de proprietate rei agitur, in qua nil nouari omnino oportet, lite instituta, in talibus nouasse grande periculum est, quia litem suo mare, vt loquitur Imperator, oportet currere. §. l. 1. C. si per vim & al. mod. quia scita est regula, Pendente controuersia etiam cum fisco possessionem mutari nō debere; sed apud eum esse qui possidet & reus l. res quæ in controuersia. C. de iur. fisco. & l. prohibitu. co. tit. C. lib. 10. & quæ nos pluribus. d. art. 29. Ideo dicere solemus in foro, in materia petitoria nō cadere prouisiones, quæ de possessionibus transferendis dari solent, nisi quidem instrumenta authentica prouisionis reui tradi aut rem restitui producantur, quæ cum executionem paratā habeant inter calide partes exequuntur, contra extraneum nequaquā in petitoriis talibus, verum est illud precipue à sequestratione non esse incipiendum, si cōtra sit, attentatum est ante omnia reparandum per viam præiudicii, vt spoliato, quæ & ipsa inter attentata ponitur, facta quidem pendente lite in possessionis, qualia sunt plegiamenta, vt plurimum quidem alio iure viuitur, quia persæpe, & sequestratio fit & prouisionaliter audiuntur aut vt in beneficialibus 3 recedentia pendente pleno possessione. At sequestratio quidem locum habet, quoties verque contendit esse possessorem, quæ quidem tribunaia nostra rarius vñtur quā oportere, ac per hoc sinunt partes incallescere & gladiari super perceptione fructuum in messe, cui malo nimium quā frequenter obuiam iri oportet, quoties potiores premunt imbeciores, æquati paribus aquilis configunt magno publicæ pacis periculo, & Magistratum cōtemptu, & facinorosorum coitionibus reip. perniciosus. Id plerumque ex eo contingit, quod neuter se litigatorum vult actorem ferre, neuter qualitatem agentis suscipere, & interim fructibus cedere nemo constituit. In his & si scio vulgo expectari cædes, noxas & rapinas, antequam iudicantes & Ma-

A gistratus auctoritatem nō requisiti intendant, tamen boni Præsidis fuerit facinus antecurrere, & partibus vim inhihere, idque non postulat Procuratore Regio, & ex officio mero, quod etsi vim factam informationibus appareat, vtrique interdiceri debere, ne quid attingant, ne vt ed committat, aut beneficii sedem ingrediantur, & fructus ponere ad manum Regis, donec partes docuerint de iure prætenso ex ratione. l. æquilibrium. D. de vltis. Hæc vera ratio & practica occurrendi, quoties vis sit, aut timor, quia & in publicum paci consilium, nec litigantibus sit iniuria, quibus res integra manet experiunda apud Iudicem, & prohibet ne ipsi tentent quod per Iudicem fieri debet. ex l. extat. D. quod met. cau. Nil hic periculi, nihil præiudicii siue posterius partibus auditis sequestro manere, siue prouisionaliter alteri iudicari conueniat partibus tunc aut de qualitatibus cōuenturis, aut Iudice statuturo, si cunctentur ex l. inter litigantes. D. de iud. Fely. in rubrica de treuga & pa. ex auctoritate Ancharani putat eum, qui vim metuat in sua possessione posse Iudici supplicare, ne vis sibi fiat, vt inhibeat, idque intentando atque possessionum, atque petitorum, sed simpliciter, vt vis inhibeat. Ea cautio non satis consuleret ei, qui Actoris partes mollet sustinere, propterea q̄ inhibitiones particulares fieri non debent, nisi addita clausula, si oppositum n̄ y a, ou cas de laquelle alioqui esset inauditus iudicare, Sed in casu appositæ clausulæ, talis comparis aduersarius cogeret libelli præsentorem libellum suum sustinere, & partibus Actoris fungi, alioqui sese iudicio absolui, & dimitti obtineret, & suo iure frui. Inhibitionum autem generalium nullum pōdus propter subiectam clausulam celus n̄ attente, ac merito contemuntur, cum sine cognitione fiant, Sed, vt dixi, si præcedere informatione alia earum vis est, vt verent partes quantumcunque C ius habentes fructus attingere, quia de iure partium nil attingit, quoad partes iudicialiter audita sint, quibus si velint, quoties experiri licet, idque magno fatius est, quam rem armis cōmitti, de priuato iudicio, id est, temeritate decerni. Hoc remedium, quotidianis malis, si quid verbis vates sum, Reges etiā lege statuent, si quid in rebus iudicij habeo, Magistratus vsurpabunt me auctore, vt valde conueniens, & necessarium ad sciam denūciationem & libellum Procuratoris Regij & informatione facta, ne qualitatum reciprocos metus inducat partes tentare manu, quod iure nolunt, aut non audent, nullo ex toto præiudicio melioris actus, quod in totum saluum manet cognitioni, cum primum libuerit experiri, quæ de re extat vtile cons. 3. Castr. lib. 2. Alciat. parerg. lib. 6. c. 24. Bal. l. 2. quest. vlt. C. de Episc. aud. Innoc. c. cum venissent ex. de insli.

^a Intmē.] Ex clementina vlt. tit. Ne lite pendente.

^b Amende.] Ex Art. 29. supra & c. grauis. de rest. spol.

GLOSSA 2.

- 1 Plegement ne lie droit quid.
- 2 Quid si alior & rem uterque se possessorem asserit.
- 3 Irreparable quid dicatur.

¹ Et par la Consuete celui n'attente. Hinc vulgatum veteribus pragmaticis proverbiū *plegemen ne lie droit*, quo significabāt tali formula neminem vetari quominus iure suo utatur, aliter statuentibus cōtingeret plegiam simplicem denunciationem vim habere sequestationis, idque inaudita parte, cūm plegiam tunc per se fit actus partis contra reg. d. l. l. c. si per vim vel al. mod. & Art. 125. inf. Ex eo fit vt vtroque possessionem sibi asserente difficilis sit cognitio attentatorum, nisi aut prouisional sententia lata sit, aut diffinitiuā: nam prouisione alteri adiudicata & executā, si quid aduersarius aduersus eam de facto attentet,

A restitui oportet vt attentatum, non expectata diffinitio, de quorum ratione amplius diximus art. 29. de c. non solum. de appell. in 6. Fallit hoc in operis noui nūciatione, cui omnia parci oportet, donec aut remissio aut cautio prestita sit l. non solum. §. sciendum. D. de oper. no. nūciat. & l. i. §. si quis cui opus. cod. tit. ^d Pouruen que les choses soient réparables. Sylua irreparabiliter caditur, & des non recte diruntur, quæstio infligitur. l. 2. D. de appell. recip. gl. clem. i. §. propter. verb. ipso iure de hæc. Plura de talibus Rebutis tractatu de sententis executoris in Ord. art. 7. gl. 12. numer. 19. Bart. l. si alius §. bellissimè. D. quod vi, aut clam. scribit posita regula. quod nemo sibi ius dicere possit vt ante diximus, tamen id fallere nisi quis inferat damnum irreparabile, de quo & Felx. c. si quando ex. de offic. deleg. Hipp. Marfil. l. si quis ne quæstio. D. de quæstionibus.

ARTICLE CXI.

ART. CXXII.
NOUVEAU
CONS.

HOMME se peut pleger contre son Seigneur^b pour grief, ^c & ne sera tenu luy obeïr pendant le plegement. ^a Et si depuis le grief il obeïssoit, il ne pourra plus poursuire son plegement.

^a **V**assallus potest querelam possessionis violatæ mouere contra *Dominum suum*^b pro grauamine, ^c & non tenebitur ei obsequium præstare pendente plegamento seu possessionis retinendæ interdicto, ^d & si post grauamen obsequium præstaret, non posset amplius persequi suum plegamentum.

GLOSSA 1.

- 1 *Graumæn quid.*
- 2 *Quadam species grauaminis in Vassallo.*
- 3 *Non licet Dominus Vassallo castigare.*

¹ L'homme se peut. Id est, le vassal contre son Seigneur.
² Pour grief. Graumen nil aliud est: quam iniuria, prout iniuria in lege Aquilia accipitur, id est, pro non contumelia, tametsi ea quoque locum posset facere huic dispositioni, sed pro omni eo quod non iure fit, id est, contra ius. l. sed et si quocumque. D. ad l. Aquil. fit autem iniuria in rebus aut personis, nec dubitandum quin omnes causæ ex quibus scudum amittitur, multo magis valeant ad fundandū grauamen ad finem reparationis, cūm minor causa ad hoc sufficiat quam ad priuationem.

² Proinde hic plegiamenti formula non est possessoria, sed datur occasione grauaminis cuiuscumque momentanei etiam non successiui, cūm iniuria fit vassallo dicto vel facto per Dominum. Si vassallo Dominus colaphum inflixit, si vulnus, si verbera, si fustes indidit, vel denique personalem iniuriam: si scripto libello infamauerit, quæstionem status intulerit, vel ignobilitatem obiecerit, cūm nobilis esset, vel atrox conuiuium, hæ causæ idoneæ videntur si non priuationis, certè grauaminis obiciendi, addo si domum aggressus sit, si aggeres stagnorum diruerit, molendina & eorum comparatum & instrumenta euertierit, inciderit, ruperit, arma insigniæ, quæ pridem in templo aut sacello, positibus aut alibi haberentur, deiecerit, denique si bonorum, aut honoris quæstionem mouerit non legitimam: hæc omnia grauamini intentando occasione præstant, & sæpè præstiterè, & ex his causis conuergentes auditi sunt.

³ Nam varia est & adularis sententia scholastico-

B rum, auctorum, qui putant, & dicunt, Dominis tamen licet in vassallos, vt eos cadere, aut quātumlibet moderatè castigare eis liceat, quod nos Magistratibus demum permittimus, nec in libero regno, vbi leges vigent & tyrannis exulat, priuato cuiquam manus afferre, ac ne conuiuium quidem cuiquam obicere admittimus, alioqui futurum est, vt omnia ardeant tuis, cōtentionibus, turbis, nec retaliendi fit vllus modus. Quare valeat tales sententiæ, quas Baldus asserit, Auth. ad hoc. C. de lat. liber. tol. & quos Boer. cōgessit decif. 304. & decif. 35. & item in cons. Bitur. tit. de stat. pers. §. i. glof. 2. Quære si aliter fiat, iniuriarum actio erit & grauaminis causa.

GLOSSA 2.

- 1 Vassallus non priuatur feudo si sit testis, adiutarius, aut iudex contra Dominum.

C Grief. Graumen facti accipe, nam quod in forma iuris fit, iure etiā reparatur, nec aliam penā expectat, si tamen lite pendet iniuria facta sit, aut maledictum obiectum, locus esse poterit plegiametro. Falsæ & vitæ explosæ Doctorum sententiæ ex eo quemquam feudo priuari q. testimonium dixerit, si non & falsum dissiile cōuictus sit, falsum item, quod ex præstato patrocinio aut iudicato contra Dominum, vassallum priuandum putant, falso ista chartas occupat, cūm nemo sic iudicat, nemo vsurpet, & testimonium veritati debeat vndecumque veritas se prodit, patrocinium aequitatis bonæ causæ, & quicūque iniuriarum patienti. Iudicandi vero munus etiam necessarium fit circa personarum respectum, aut acceptionem, si non tam malè iudicium fit, vt iudex licem suam fecisse dici possit. Denique si nil in culpa est & necessarii testimonium dixisse, patrocinium præstauisse, iudicasse publicæ necessitatis est &

est & muneris necessarii, si aliunde noxa est, non sine causa dicitur culpam aggravari, ex eo quod Domino & beneficio indita sit.

GLOSSA 3.

- 1 *Artic. propemodum iniquum.*
- 2 *Dispositio art. tantum intelligenda de personalib. debiti & obsequialib.*
- 3 *Domino ubi gravamen non amittit pecuniaria debita.*
- 4 *Gravamen tantum reddit ut iniuria faciat ut Domino.*

1^c *Et ne sera tenu luy obeyr.* Eadem Consuetudo obtinet Andibus. Art. 67. parte 2. Cenom. 77. pend. quod fatear iniquo iure: Nam cum certum sit iuris theorema, Eum qui de libertate ad servitutem petitur, integram in possessione libertatis esse oportere, eo scilicet statu in quo reperitur, quod nos pluribus sumus executi. Art. 155. quod Illustrissimum Virginie exemplum ostendit & vendigata servitus cap. 1. si de inuest. inter dom. & agna. cap. 1. si de feudo def. contr. ubi Aluar. Prapof. Bart. Placem. l. libus. C. de agr. & cens. hoc casu contra fieri & Dominum qui in possessione obsequiorum & fidelitatis reperiatur, quod ipsa plegamenti formula indicat & agnoscit ex sua conceptione priuari eo ex simpliciter probata intentione vassalli, p. n. iniquum esse negari nequit, cum praefertur obligatio feudalis mutua a contractu vltro-neo, & concessionis feudi pendente, ideoque omnimodo tenere debeat inter partes ex contractu & concessionis agnita, antequam de accidentali & extranea causa suspensionis eius doceatur & probeatur. Quare factum est iure quodam extraordinario istud fieri, ne odio implorati iuris auxilij, Dominus interim acerbius aliquid statuat in vassallum, quomodo in perlicque locis qui ab Iudice non Regio prouocant, eximuntur in ceteris causis omnibus iurisdictione Domini contra tit. D. apud eum a quo appellatum sit & c. Quod ipsum ius, si verum fateri volumus, magna iniuria est, & fine ratione usurpatum, nisi quod sic Regum auctoritas defenditur, & magna cauillandi materia, & tolli expedit. Sed ut constituitur vtriusque hic plane statuitur, & verè usus observatur, ne denunciatio plegamenti grauaminis vassallus pendente lite parere cogatur, ipse clientelæ sui donec de grauamine plene cognitum sit; Sed quod sic statuitur, cum sit contra regulas, & valde odiosum, non amplius porrigendum est quam quantum exprimitur, id est, *pour l'obeyssance personnelle*, fidelitatis scilicet & homagij præstandi & comparandi ad edita, & vocaciones, & vadinonia Curie Domini: denique ad personalia debita, & obsequialia. Nam pecuniaria debita & decuria villa, ut loquuntur, quominus soluantur interim nulla ratio obstat; præstantur enim ista talia re potius rei quam personæ, denique nil eorum periclitatur in plegamento grauaminis, nec de his agitur. Quare Dominus contra perceptionem spoliari non debet, quia in fine causæ de his non pronuntiabitur, nec Dominus potest illa amittere propter simplex grauamen, de cuius reparatione statueretur in fine causæ talibus, quibus Dominus propter simplex grauamen priuari nequit; non debet igitur pendente lite talibus spoliari in possessione, quibus in distinctiva priuari nequit: adde quod grauamen & suspensio obsequiorum personam respicit, ne grauetur magis quam bona. Sed tamen hic quoque agnoscendum est, si de his controuersia sit, nec in confesso sint, non posse à Domino constringi, ut ea soluat per suam curiam, ut loquuntur, sed per Iudicem superiorem ex dispositione Articuli 31. Ita fit, ut omnia in tuto sint, & Dominus vassal-

lum grauiare non possit quacumque ratione, nec personam coarctare per se, aut suos Officiales, sed omnia per superiorem exequantur. Ceterum grauamen simplex non est tendit, ut Dominus feudo priuetur, sed ut iniuria faciat, & restituatur in integrum perperam acta, nam ad priuationem agentis non habet via plegamenti esset inunda, cuius finis non est priuatio, sed rescarcio iniuriæ, aut verbalis, aut honorifica, aut pecuniæ: est enim plegamentum finis interim suspensius. Nam si ad priuationem ageretur, nequaquam ante probatam causam Dominus mouendus esset possessione sua, non magis quam beneficiarius suo beneficio, aut Officialis suo officio, aut donatarius re donata, propter ingratitudinem & omnes tales, præsupposito quod de feudi concessione & reneura constet inter partes, sed interim esset in possessione vsque ad litem definitionem supremo iudicio decidendam, quæ tamen priuario maiores causas requirit quam plegamentum, de quibus scriptissimum. Art. tit. de pœnis. Nam ne iure quidem feudali incognitum dominos priuari obsequiis & iure feudali propter seruitutem, & grauamina, & exactiones in vassallos, quod Ioan. Faber. dixit. l. 1. C. de offic. com. sac. palat. & l. 1. C. si quæ. præd. potest. & §. vltim. instituit. de his qui sunt sui vel al. iur. Bald. I. illicitas, §. ne potentiores. D. de off. præf. Rom. consil. 37. & quos. Boer. dec. 304. & in Conf. Bitur. tit. de feud. §. 13. glo. 2. Bald. & Aluar. c. 1. §. quicunque aduocatum. tit. de pac. ten. Ang. & Castr. auth. qui rem. C. de sac. Eccles. Alb. l. idemque. D. de vsufr. Idque Guid. Papæ in sua Delphinali Curia usurpari scribit, & iudicari decision. 62. & facti domesticum exemplum *Entre le Duc de Bretagne & la Dame de Rieux*, Stil. Parlam. ex Curia Aresto memorat. anno 1394. & repetunt Arestologi ab eo, etsi diuersum in Rege Molinæ putat. §. 2. glof. 4. num. 17. in feud. propterea quod ius tale ut domaniale alienari non possit à Corona & suprema subiectione, Hoc cum est factum secuta sententia priuationis, medius qui deliquit subducitur de medio, primo omnia iura superiunt, vltimus à medio tenere incipit, sed in concessione primi nil in totum mutatur, quod alibi persequemur.

De Prælati Ecclesiarum, qui procuracionem tantum habent rerum Ecclesiasticarum, tractat. Molin. §. 2. glof. 4.

GLOSSA 4.

- 1 *A die grauaminis suspenduntur obsequia.*
- 2 *Gravamen momentaneum aut successuum.*

Et si depuis le grief. Notandum quod suspendit obsequia Domini à die grauaminis, non à tempore plegamenti, quod intelligendum, nisi grauamen esset successuum, quod duraret etiam post præstitum particulare aliquod obsequium vt carceris: nam talia cum quotidie grauent, quotidie tubeantur, & recipiant, & ideo locum faciunt plegamento vt redintegrata: quod & in appellationibus dicitur, in quibus cum statutum sit illico appellari, excipitur nisi grauamen successuum sit. & quotidie grauet, quod multis exemplis demonstrat. Hippol. Marshius in practica criminali. §. attingam. nu. 9. & seq. veluti annua grauamina debitorum, quæ quoties recurrunt toties grauamen instaurare dicuntur, & ideo paruisse Domino pro illo anno quo paritum sit, impedire plegamenti executionem ex hoc textu, pro sequentibus annis non item.

Il ne pourra poursuivre. Nam sicuti & iure, iniuria, dissimulatione aboletur.

ARTICLE CXII.

ART. CIX.
NOVÆ
CONS.

^a VAND aucun ^b est tiré en cause par deux Seigneurs, qui le pretendent, & vendiquent estre leur subiect ^c pour mesme chose, il se peut pleger par ^d Cour souveraine, ^e à ce qu'il demeure en souffrance, iusques à ce qu'il soit iugé, & déterminé ^f entre les deux Seigneurs, auquel il demeurera subiect, & promettra ^g pardeuant le Iuge du plegement, obeyr à celuy des deux Seigneurs, ^h qui obtiendra en cause; Et pendant le procès ⁱ ne sera le subiect iusticié par l'un ne l'autre desdicts Seigneurs.

^a QVando quis vassallus ^b vendicatur à duobus Dominis, qui eundem pratendunt vassallum ^c ratione eiusdem rei, potest utrumque vendicantem in ius vocare ^d ad superiorem Jurisdictionem ^e vt dimittatur per iuris cessationem, donec iudicatum & determinatum sit ^f inter duos Dominos litigantes cui eorum vassallus addicetur, ^g & coram Iudice plegiamenti fidem dabit ^h obsequium prestatum ei Domino ⁱ qui obtinebit causam: Et lite pendente ^j vassallus neutrius horum Dominorum Jurisdictionem agnoscat.

GLOSSA I.

- 1 Tres casus in hoc art.
- 2 Il faut aduouër ou desaduouër.
- 3 Nisi dubitasti vassallum.
- 4 Duob. dominis vendicantib. vassallum vtitur remedio artic.
- 5 Secundus casus, cum vassallus à plurib. ratione participationis in feudo petitur.
De vassallo qui vendicatur ab eodem domino Duce & Comite ibid.
- 6 Tertius casus de vassallo qui iam domini agnouerat & ab alio vindicatur.
- 7 De forma procedendi duob. dominis petentib. vassallum.

¹ ^a Quand aucun.] Similis dispositio Cons. Tur. §. 15. tit. de basse justice. Paris. §. 42. de feud. Biturig. §. 13. de feud. quæ tamen ex contingencia casuum varias potest recipere in facto iuris mixciones. Multum enim interest, an eodem tempore duo Domini prætensi eundem vassallum in solidum, & priuatiuè alter ad alterum vendicent ratione eiusdem rei, an duo item non priuatiuè, sed accumulatiuè & per partes diuisis, aut indiuisis; an vnus tantum vendicet, & vassallus, qui ante alium agnouit prius agnuit in iudicio nominet, & cum euocet ad litem luscipiendam, ille aut renuat, aut nolit cum vendicante decernere, & conetur vassallum in lite retinere, & protefteretur rem sibi cum eo solo futuram.

² Primus casus dispositione huius Articuli soluitur, nam si eodem tempore vassallus à duobus Dominis vendicetur, huius plegiamenti vsus est, & verus eius casus, & applicatio est. Traditur Francis tribunalibus regula qu'il faut aduouër ou desaduouër, cathegoricè, præcisè id quidem alio non concurrente ad petendum, & vendicandum vassallum, de quo Molin. meminit. §. 1. gl. 9. nu. 3. in feud. & glo. 1. in fine & §. 31. num. 11. itaut negent vassallum esse admittendum ad ignorandum verum dominum suum & comme ils disent à passer par non sçeuance, quia aut cognoscere cogunt, aut abnegare periculo committit. Et agnoscendo quidem extra periculum est, quoad agerem, nisi quidem fructus petantur lapsi ante petitam inuestituram, aut iura ante

A debita, quibus solutis vassallus recuperabit feudum. Contra sit abnegatione, nam interim provisionalem fruitionem obtinebit, sed probata intentione agentis feudum committitur, ex Cons. Paris. §. 31. At quid dicit speciale in feudo, cum in cæteris admittitur ignorantia rei de iure actoris, de eo quod ipse non contraxit, quod fundatur in alieno facto. Sed feudali iure non est tam præfacta dispositio: Nam cum inter affirmationem & negationem sit aliquid medium, necesse est scilicet, cuius nescientia iusta sæpè cause dicuntur, omnino conuenit admitti iustam eius excusationem, qui nescit iusta fortasse ignorantia causa, vt quinius alterius successit. Quare illa iura vti categoricam, vt dicunt, affirmationem, aut negationem vassalli admittunt, sic dubitantis quoque dubitationem, quod textus ex art. 36. prescribit cap. 1. §. vassallus. tit. si de feud. def. fuer. contr. int. dom. & ag. va. Qui dubitat (inquit) dubitantes respondere debet. & idem c. 1. §. vl. tit. de lege Conrad. Hoc; cum generaliter admittitur in iudicialibus omnibus, cur in feudis displicerit Francicæ genti non video: nã bona fide agi oportet inter dominum & vassallum, sed periculoso responso vrgeri vassallum, & in periculum conici captiosum, si iusta est ignorandi causa: tanto præferretur ignorantie periculo ingruente, cum commissum imminet neganti. Nulla verò iustior incerte responsionis aut dubitæ causa, quàm cum duo ex aduerso ingruunt, idem feudum vt eundem vassallum vendicantes pari cõsidentia. Quare vrgeri vassallum ad tam anceps periculum subeundum nulla ratio paritur, & hoc quidem casu ne Franci quidè negat. & Molin. d. §. 42. Ergo consulti hominis est hoc casu neutri agnosceret, aut neutrum negare: & hoc remedio vti, aut libello supplicii inuocare huius Articuli auxilium per superiores, & interim dum expetitur aduocarij Domini sibi interim vassallus liceat bona vtriusque pace ius vtriusque præstolari, & dubium euentum ab exitu controuersie expectare: quod faciendum fenset Card. Alex. cap. 1. tit. quæ fu. pri. cau. Jacob. Ardizo. tit. quib. mod. feud. amitt. l. art. Platea Rebus. de Penna. l. lithus. C. de agr. & cens. Oldrad. cõfil. 22. & Bald. in proöm. decret. idem putat in vocato ad inuestituram à duobus Papis tempore schismatis, aut vt Oldradus ait à duobus Imperatoribus, & notanda decif. Bald. in l. Lucius Titius. D. fam. ercisc. quod si duo in lite sint de fun-

de fundo, quod tutus debet esse agricola & colonus percepta parte sua dimidium offerendo victori, quod ibi Florianus etiam dixit & Arcelmus: 1. specie memorat. Boër. decif. 105. & item in Con. distit. tit. de feud. d. §. 13.

Secundus casus, est, cum vnus vassallus à pluribus quidem, sed non priuatiuè, sed ratione participationis in feudo dominante petatur. Hic casus separatam habet naturam, & tractauimus, Art. 329. Boër. decif. 5. Molin. §. 3. qu. 5. & §. 42. n. 16. & §. 2. glo. 4. q. 8. Mart. Laud. §. præterea ducatus de prohib. feu. alien. Sub hoc eodem cadere potest illa dubitatio, cum quidam Dux & Comes respectu diuersarum ditionum vassallum vrgeret ad fidem & obsequium ratione Ducatus. Comitum agnoscebat, Ducem non item, id est, ratione Comitatus fatebatur se vassallum, & iura offerebat, quam Molinaeus agitatur. §. 42. n. 12. & seq. & §. 31. nu. 5. hic quidem videndum est, qui id in facto ponatur, nã si ponimus vassallum recognoscere Comitum, recognitio implicat abnegationem Ducis, & hoc quod vassallus agnoscat, Dominus non petit, id eo quod veluti de simplici abnegatione vassallus interim prouisionem obtinebit fruendi periculo quodam communi; Et si hic quidem cum vna & eadem persona est, Ducis & Comitum qualitates habeat, difficile fuerit iudicantibus persuadere iudicandum esse commissum, cum ab alterutra agnoscat eadem persona. Quod si vassallus dubitat ex vera agnoscendus sit, & probationem exigat à Domino perinde erit, ac si à duobus vendicetur, & rectè hoc plegiamento vtetur.

Tertius casus est, cum vassallus conuenitus à præfensio Domino illum quem pridem agnouit, aut quem sibi controuersum facturum non ignorat, in iudicio nominat; quod illi faciendum consulunt Bart. Bal. Fab. l. 2. C. vbi in rem actio. Et hoc quoque casu verum est vassallum non teneri præcisè aduocare ou defa-uouer, & patet ratio quàm supra diximus, hoc casu si venerit ad litem euocatus res plana est, dimittendum vassallum iudicio in litem exitum ex forma huius Articuli. Sed si nolit venire, & cõsistere, maior dubitatio, quia compertum est, pleròque hoc casu pugnam & congressum recusare, dum merentur actores fieri, & probationibus diffidunt, & interim vassallum vrgerent vt agnoscat. Hoc casu Iudicis partes sunt, vt sic nominatur, & euocatum à vassallo cogat litem suscipere, & vassallu defendere, quod si nolit facere, Iudex pronuntiabit cum priore procedendū in lite cum vassallo instituta, itaut sententia futura, quæ in ea lite interueniet, vis factura sit, & executoria futura, vt loquuntur, aduersus recusantem: hoc casu nec contestari, nec obstarere tenebitur vassallus agens, sed probationes agens expectare securus, & sine noxa offerendo id facere, quod iuris erit, & lata sententia agnoscere, nec timebit eius minas, qui adesse nolit, quin eius defensionem suscipere ex eo tempore victor tenebitur, & habebit vnde faciat per sententiam diffinitiuam & interlocutionem pridem in ingressu litis latam, qualem diximus. Neque enim dubium, sententiam hoc casu pro victore latam contra vassallum, vis facere aduersus aliu prætendentem, præsertim cum toties euocatus ab vassallo, vt litem susciperet, noluit, de quo Panor. & Canonist. in cap. cum super. ext. de re iud. idem consil. 89. lib. 1. & consil. 3. lib. 2. Jacob. tit. de feud. verb. distique vassalli nu. 23. vulgo in l. 1. sup. D. de re iud. & vt Mol. rectè expendit. §. 31. q. 4. Quæ sententia vera est post euocationes ex forma, d. l. 2. C. vbi in rem act. Alioqui non vera, quod scholastici scriptores nimium indistinctè transigunt; teneatur enim, qui fidem & debita feudalia recepit, vassallu ad eundem finem ab alio

euocatum defendere, & litem suscipere, & cautionem præstare; quod Molin. notat. §. 4. nu. 8. & §. 44. q. 9. vbi querit, quando Dominus vassallo de euictione teneatur, si non faciat, iusta causa est priuationis iuris Domini.

Sed hic dubitatio in forma procedendi, ponamus 7 vassallum solum à duobus impeti, quos ipse euocari & committi inter se postulat, illi obstant, nec volunt congressi ipsi inter se, nec dubium quin Iudex debeat iubere, vt mutuo congregiantur vassallo interim interquiescente & spectatore alienæ; ugnæ, cuius exitu ipse victori cessurus sit vassallus. Hic inter se commissi de qualitatibus ambigunt, veluti actione ea quam in accusatore deligendo veteres olim diuinationem vocabunt. Quid hic Iudex faciat in constituendo actore aut reo, nam cum alter euocatus ab vassallo litem suscipit, iam ceptam aduersus vassallum haud dubie reus est, si ambos cum vassallo vtique vrgeret, congressi Iudex iussit hac dubitatio; quia neuter alterum ferit, sed vtique tertium. Hic quidem si Iudex ex libello iussit vtutrumque instrumentum & documenta vassallitij edere, fortasse ex his deprehendat, vnde qualitates formet. Nam si alterum in possessione reperiat per vicinam inuestituram, aut recognitionem, aut alia documenta pro eo, per modum prouisionis pronuntiabit, & in possessione vassallagij relinquet. Sin æqualia omnia sint, hoc casu iuris tibi regula. Inter litigantes. D. de iudic. Inter litigantes (inquit) res aliter conuenire non potest, quàm si alter actoris, alter rei partibus fungatur. &c. quod si aliter conuenire nequit, res sorti committenda est.

GLOSSA 2.

- 1 Vassallus antequam in ius vocetur præuenire potest.
- 2 An vassallus post contestationem nominare possit dominum à garend.
- 3 Culpa abnegationis potest purgari &c.

^b Est tiré. Hoc est, cum in ius vocatur super agnitione feudi certa & determinata, sur l'obeyssance & teneur, de eo conqueri oportet; sed & vassallus præuenire eos potest, si citet eos controuertere de eo vellet, aut litem mouere, si extra iudicium iactantes vassallitium rescit, vel subinde de eo nullantes, nec enim litem teneatur expectare, quod & Molin. dixit d. §. 42. num. 2. Sed etsi opposuerit auctore litem suscipiente, ipse in lite non manebit.

Sed quod hic dicit tiré, an intelligimus etiam per contestationem, an etiam post eam admittimus vassallum Dominum nominantem in iudicio, at, vt dicunt, Dominum clamantem in garendum. Molin. admitti putat, d. §. 42. q. 3. etiam litem contestata, si nil interfit agens. Quod si forsitan vassallus agentem absolutè abnegauerit, & ex eo Dominus commissum petere coeperit; hic Molin. non putat admittendum veluti iurè quesito. Ego admittendum puto vt reuocata tamen abnegatione, & solutis expensis, quia ex abnegatione feudum non aliter committi conueniat, quam si contumaciter, vtique ad sententiam in ea vassallus persistit. Ceterum ante eam culpam penitentia purgari admitto propter grande commissi periculum, & celestem satisfactionem. Id eo quod & reuocata negatione admittendum vassallum ad huius Articuli beneficium, nonobstante eo quod Molinaeus scribit. §. 30. quæst. 4. rebus expensis. Et notandum est hic Consecutionem præsupponere Dominos viam actionis elegire, & processum esse per actionem, & non per viam præfensionis, interque multum interest propter diuersos effectus, de quibus nos infra, & Molin. §. 31. in prin-

cip. & §. 42. in princip. & propter dispositionem quæ A
sequitur.

Vendiquent.] Vt subiectum, non vt seruum vtili ven-
dicatione in libero homine.

Pour raison de mesme chose.] Nam si ratione plurim,
hic Articulus locum non haberet, vt nec eius ratio.

Il se peut pleger.] Onsilij est, nam & circa plegiamen-
tum ex libello potest vtrumque vèdicantem in ius voca-
re, & consignatis debitis, & obsequio apud Iudicem
professo petere, vt iudicio, & liti eximatur.

Cour Suzeraine.] Siue ea regalis, siue alterius cuius-
uis Domini. Superior autem intelligitur vassalli, qui
vendicatur: Quemuis autem superiorem rectè accipit
Molinæus §. 42. num. 4. & 9.

Ce qu'il demeure en souffrance.] alij *respit* vocant, alij
deport alij *souffrance*, vtriusq; hoc est *diuina*, & liti
cessationem: dimittitur enim iudicio facta prouision-
nali adiudicatione fructuonis, si prahensio erat facta,
quæ finito iudicio redintegrabitur pro iuribus debitis
ante prahensionem, si prahensio obtineat in lite, sin
succumbat, fiet plena manus leuatio cum restitutione
fructuum & expensis.

Entre les deux Seigneurs.] qui inter se litigare cogen-
tur, & contestari, vassallo interim securè certamen
de sua subiectione spectante, non minus quàm olim
Helena de Pergamis duellum Menelai & Paridis *mu-
moyon*, vt Eustachius in Homerum ait, de se spectare
solebat, veluti ceruus sub incundi tempore ceruus de
se arietantes solent aspiceret, ipsæ præmio victoris ces-
suræ.

GLOSSA 3.

- 1 *Ius municipale pendente lite inter duos dominos exigit
tantum à vassallo repromissionem fidelitatis & c.*
- 2 *Vassallus tamen ad plenam liberationem rectè signa-
bit omnia debita feudalia & c.*

Pardenant le Juge.] qui idem ordinarius est cap. 1. de
leg. Cour. & superior vassalli, qui petitur, sin Rex ipse
in lite sit, Iudices eius iudicant, & per manum, quod
in foro dicere solent *suueraine*, recipiunt sacramentum
& sponsones vassalli prahensij, qui actus supremum
Imperium & subiectionem potius respicit hoc casu,
quàm feudum pendente lite, quia nullus est superior,
qui adiri possit. Sed hoc Franci non satis esse putant
ad plenam manus leuationem, nisi etiam debita feuda-
lia consignet, & professionis feudalis instrumētum
la tenue, & in manibus Iudicis præstet fidelitatem &
homagium, quæ cum sunt præstita, ita liberatur vassal-
lus, vt quodcumque veniente auctore, aut reo nil
amplius præstare, nec inuestituram renouare teneat-
ur, quod Mol. sentit. d. Art. 42. nu. 20. ab nu. 16. &
18. neque verbalem oblationem iurium vrilium suffi-
cere putat etiam cum satisfatione, quia cum vassallus
velit sibi realiter, & de facto repleri renouationem, &
manus leuationem fieri, ipse etiam realiter implere de-
beat ex parte sua ea, quæ ad id debentur respectiue,
ita ut rachaprum quoque consignare debeat. Hæc
Molinæi sententia, vt iure Parisiensi valeat, isto obri-
nere non potest, quia Consuetudo, nil amplius exigit
quàm repromissionem præstanda fidelitatis victori, ad

hoc vt lis eximatur, sed non eundem effectum præstat
etiam quàm illa consignatio, quàm in casu victoriæ
vassallus tenebitur homagium & fidelitatem facere, &
debita soluere victori, quod etiam repromissionis ver-
ba continent, sed hoc solum consequitur per hanc re-
promissionem, quod liti eximitur, & nullam hic prahen-
sionem interuenisse præsupponit. Itaque qui vo-
let plenam liberationem & manus leuationem nullo
tempore reuocabilem consequi, & feudo recipi, &
inuestiri, præsentij die consignabit, quæ ante diximus,
& fidelitatem præstabit Iudici, sin retractu qui fru-
ctus volunt consequi rei retrahendæ ex illo iure, qui
minus, id est, tantum lite & iudicio dimitti faciet, quod
hic dicit simpliciter repromissione: effectus enim diuersi
satisfactionis, vt plenæ & plenioris, diuersi esse debet,
& hoc casu consignatio iurium pro solutione est re-
promissio, non est satisfactio, ideo suspensio nem tan-
tum prosecutionis in casu dubio operatur. In casu du-
bio diximus, quoniam si certus esset, omnino ci parè-
dum esset qui certus esset, & post eum, ei qui in pos-
seisione est vassallagij & de *lobyssance*. Molin. §. 42. nu.
17. Quod si ante litem vassallus eum agnouit, & super-
uenit alius debebit prior vassallum defendere, & in-
dennem reddere quod ille ait, d. §. 42. nu. 18. & §. 44.
quæst. 9.

Quæ obtinenda.] diffinitiuement & sans appel.] Sed et si
prouisionem alter obtinuerit, prouisionaliter vassal-
lus agnoscere victorem, renouabiliter tamen debet,
quod Mol. notat. d. §. 42. nu. 17.

GLOSSA 4.

- 1 *Vassallus hoc art. obinet tantum prouisionalem manu
exemptionem.*
- 2 *Quia potest incidere in prahensionem pro anteriori tem-
pore & c.*

Nec sera iusticiæ.] Nec ratione personæ, nec ratione
feudi, quia cum concessio, & causa immediata debitorum
& obsequiorum in controuersia sit, omnino
priusquam de causa debiti & qualitate persone peten-
tis, & iure eius quæ, quàm de ipso debito: Est enim
id antecedens necessarium. Ergo nec vadimonio, nec
Curie talis Domini apparere vassallus cogetur: atque
hic tantum finis, & effectus est simplicis repromissio-
nis, qualem hic textus exigit, per quàm non plenam
manus leuationem, sed tantum prouisionalem manus
exemptionem obtinet ad finem fructuum. Inter que
multum interest, quod Molinæus vbiq; notat. d. §.
31. & 42. Sed lite decisa, si prahensio præsupponatur,
reciderit in prahensionem pro anteriori tempore, si ces-
sauerit in petenda inuestitura, ex Art. 32. licet pendens
litis nullo debeat, quia liti pendente impedit tem-
pus currere; de quo loci sint a, ud Tiraq. in retract.
glos. 10. num. 38. §. 1. ab eo quidem tempore quo pen-
dere incæpit ergo lite inter duos cepta, in ea non ma-
nebit, etiam si ipse oppositionem formasset. §. 42. nu.
5. sed secuta sententia reciderit in prahensionem hoc
quidem casu, nisi consignatio facta sit.

De restitutione fructuum superueniente post prahen-
sionem competitore, à quo tempore faciendi sit
vassallo, Molin. d. §. 42. quæst. 4.

ARTICLE CXIII.

N se peut pleger^a en cas de premeffe, ^b auparavant que l'acquireur soit
approprié, ^c Et en ladicte instance de plegement, pourra le pleguer eliger,
& prendre conclusions pour auoir la chose, qui git en retract par premeffe.

POtest moueri querela lèse possessionis in casu gentilitio seu iure coarctationis^b antequam emptor dominium sibi afferuerit^c, & in dicta instantia plegiamenti poterit plegiarus, seu is qui possessionis violata querelam mouet, eligere & accipere conclusiones ad rem habendam, quæ est in retractu gentilitio.

Hic articulus superfluit, cum sit de indubitabili, quia enim de eo indubitas, intercedi posse alieno contractui extraneæ causæ.

GLOSSA 1.

^a *En cas de promesse.* Sed & generaliter sub verbis, *pour les causes & moyens qui il dedura*, modo intra annum actio ad retractum lubricatur, & contestatio fiat, sine qua interruptio non fit aduersus titulo possidentem, quod nos fuisse sumus persecuti in appropimentis, Art. 266. verb. *Et il n'y a interruption*. Alioqui oppositio expirat, & appropimentum reualefcit.

^b *Separantur.* Nam post appropimentum nulla superest actio quin id appropriari *du tout & enuier tous*, nisi in casu Art. 269.

^c *Et en ladicte instant.* Hoc igitur amplius habet plegiamentum, quam oppositio. *Car l'oppositon simple n'eloge rien de soy*, id est, per eam nemo dari fieriue quidquam sibi petit, sed actio subiungenda est, quod hic in plegiamento plus est, quia per id retractus peritur.

ARTICLE CXIII.

N^a ne peut venir par voye de plegement contre l'hoir du defunct^b en droite ligne, en luy^c empeschant la saisine de l'heritage, si ce n'est du faict d'iceluy heritier, parce qu'en ligne directe le mort saisit le vif.

ART. CXI.
NOTAS
CONS.

NON^a potest via plegiamenti veniri contra defuncti heredem^b in linea recta, impediendo eam^c ne possideat hereditatem nisi de facto ipsius heredis^c quia in recta linea, suus statim heres est, & continuatione dominij protinus hereditatem adipiscit.

GLOSSA 1.

- 1 Le mort saisit le vif.
- 2 Heres in directe linea quasi subrogatur in possessio.
- 3 Quod in collateralis linea.

B Hæc vera sunt non solum respectu extraneorum, sed & cohæredum, d. Art. 513. Hæc veluti subrogatio est legalis in possessione, licet sit facti, & reales actus consideret regulariter, sed hæc Conf. iuris potestas est, ut ministerio suo idem faciat.

GLOSSA 2.

- ¹ *On ne peut venir.* Presupponenda hic vulgarissima iuris Consuetudinarij regula, *le mort saisit le vif*, de qua hic & Art. 509. & 513. Cum igitur hæres omni respectu suis sit beneficio & transference Consuetudinis, de quo fusa est tractatio Tirac. libello in id scripto, ita ut interdictis possessionis omnibus experiri possit, ut parte 6. declar. 1. & sequent. quod fo. Fab. quoque dixit, retinenda iussit de interd. hoir. decis. 156. & 172. Nemo admittendus est ad impediendâ hanc transfusionem, quam ipsum ius facit in qualitatem hæredis, ut qualem quatuorquæ defunctus habuit talem ratiâque, & eandem. Non tamen aliam hæres non habeat, ita ut si legitimam habuit aut virosam, non aliam hæres habere dici possit, si ex toto non haberet, nec hæres habebit, si habuerat, & mortis tempore amiserat, aut tradiderat, hæres traditam & amissam non magis habebit quam defunctus, sed ad eam recuperandum eadem interdicta competent que defuncto, Afflic. lib. 1. rub. 23. n. 4. Paulus Paris. conf. 41. lib. 1.
- ² *En droite ligne.* In collateralis seruandum quod habetur Art. 511. & 569. sed tamen hic quoque talium hæredum actiones procedere aduersus extraneos omnes docendo de proximo succedendi & sanguinis gradu, quia illa dispositio Art. 511. & 569. solos Dominos respicit, nec extraneis danda est non magis quam ea, tu non vindicasti mortem defuncti, unde hæres esse non potes, quæ soluti hæco datur, ut diximus, Art. 511.
- ³ *La saisine de l'heritage.* Qualis quantâque in defuncto fuit nam si non habuit, nil hic hæres inuenit, quod suum dicere possit, nec ratione iuris, nec ratione possessionis.
- ⁴ *Si ce n'est du faict.* Si forsitan ipse hæres de eo conuenit, contraxit, promisit, ut de suo facto tenet cum oporteat.
- ⁵ *Parce qu'en ligne directe.* Congruit Art. 509. cum quo hunc compingi oportebat, & vnum fieri.

ARTICLE CXV.

EL VY qui a possession & saisine par an & iour ne doit estre empesché sur la saisine, sans estre appelé en iugement, soit pour default, d'hommage ou autre cause.

IS qui possessionem habet per annum & diem non debet impediri in sua possessione nisi prius in iudicio vocetur, siue sit ob homagium non prestitum, siue ob aliam causam.

GLOSSA I.

I Possessio auocari potest interdictis sed & actionib.

I ² Sans estre appellé en ingement.] Neque enim sequitur aliquis super possessione de facto inquietari nequit, aut vero interdicto possessorio conueniri: ergo nihil de possessione cum eo agi potest. Nam & actiones ad adipiscendam possessionem, & interdicta competunt, & vindicationes manente quidem possessione apud detinentem, qui idem in iudicium vocatus cedere possessione quandoque cogetur iustis actionibus cuius & ordine iuris seruato.

GLOSSA 2.

I Dominus post annum actione experitur aduersus vassallum.

2 Vtitur tamen via prehensionis &c.

I ¹ Soit pour défaut d'hommage.] Congruit Art. 334. Francorum praxis est, & receptus stylus, vt Dominus litigare cum vassallo non cogatur, nisi manu plena, vt

A loqui solent. de qua Molin. §. 42. in princ. & §. 31. in princ. Sed hoc quod hic disponit. Consuetudo post annum adepta à vassallo possessionis non admittit, sed actionibus experiendum. d. §. 344. quo casu fallit illa regula, quia pēdente actione nil mouendum, sed vassallus in possessione esse debet, quod illic ait, & rectè, obtinet tamen prehensionis via in casu Ordinat. anni 1563, per quam Dominus pro iuribus debitis extirpatione præterito, potest vti via prehensionis, quæ limitatio est ad huc Articulum. Sed nos in eo Art. plura, quia cum hoc compingi debuit. Itaque non vimur sententia eorum, qui non putat vassallum interdicto vti

B possidetis, experiri posse aduersus Dominum, quod Molin. dissertit d. §. 1. glof. 4. quæst. 5. & contrarium resoluit. §. 42. num. 21. eius quod priori loco diximus siue in fidem receptus, siue ante realiter & de facto possederit, interdicto, vti possidetis, vtetur, & quouis alio recuperatorio ex hoc Articulo, & illo 334. non obstante eo quod dicit Molinæus, §. 1. glof. 4. quæst. 5. Boër. decif. 55. Innoc. Hosti. Abbas Soc. cap. vlt. ext. quid mitt. cau. lafon. l. si quando. Co. vnde vi. vbi dicunt remedium dictæ l. si quando. & dicti cap. vlt. dari contra dominum in casu violentiæ & rapinæ.

TITVLVS QVINTVS,

DE MANVS INIECTIONE,

ET OBSIDIBVS.

TILTRE CINQVIEME,

Des Arrests & Ostages,

AD RVBRICAM.

1 Arrestum quid, & nomen eius.

2 Arrestorum multi fines & 3. 4. 5. 6. 7.

3 Arrestum in personam.

4 Arrestum in Rem.

8 Per arresta res tantum sistitur in eadem causa, nec agitur.

Rubrica cōprehendi potuit sub priore, vt quæ annexam mixtâque habeat materiam. Est autē Arrestū veterum Iuriconsultorū manus iniectio, quod verbum antiqui iuris Seruius Grāmaticus dicit esse, cū nō expectata auctoritate Iudicis aliquis rō sibi vendicat, & postertus ex eo Budæus notauit. Id verbum ferē in seruīs vsurpant, cū contra legem prostituuntur, aut ita veniēre, vt exportentur recepta manus iniectione. l. 1. & 2. C. si seru. export. ven. l. titius. D. de seru. export. quod alibi abducere dixit; alius. Fuit & veteri Atheniensium lege sua creditoribus *παραγωγή* de personis debitorum nisi soluerent. quam iniectionis formulam, cur Molinæus maluerit impedimentum appellare non video, veluti nomine rem iudicante destitutus, cū impedimentum indefinitum nomen sit cuiuscunque obiecti oppositi actui, siue a lege siue ab homine siue ab natura, siue facti siue iuris nō specialis alicuius iudicialis formulæ, aut interdicti significatiuum. Quod si & præhensionem quoque significat, non fuit, cur & non arrestum quoque significare existimare deberet, cū vtrumque exprimat: & si inter ipsa inter se præhensio & Arrestum differat. Porro omnium Arrestorum non vnus est finis: namque aut in rem, aut in personam intenduntur ad similitudinem ferē interdictorum de exhibendo. In personam, cū Iudex aliquem ex certa quapiam causa postulante parte loco excedere vetat: hoc neque Apparitor, neque priuatus litigator intendere, si non & Iudex auctor fuit, nisi quidem delinquente in flagrante crimine reperto, aut fugam adornante, huius exempla sunt Art. 103. supra & Art. 209. infra & alibi. In rem pluribus de causis etiam Iudice non decernente, cū quis proponit debitorem soluendo non esse, atque ideo nomina eius persequi intendit, atque interim meruit ne soluat creditori suo, qui debitor est agentis, in terminis Art. 126. infra: nam ex eo quod fuga meruatur, quæ inter veterum causas fuit l. ait prætor. §. si debitorem. D. quæ in fraud. cred. pridem abierat ex vsu, quia nisi ante consensu obligatos non erat receptum nec tunc cū ordina. Molin. aliud sit statutum, reduci in vsum poterit. Arresti finis alius est, cū res meruit mutari, interuerti, interpellari, conflari, confundi, denique facies vllō modo mutari, & probationi aut restitutioni subduci in terminis. l. 2. C. vbi in rem act. & Art. 152. & cum exhibitio necessaria est stationibus. Alius item, cū describi, quod certificari dicunt, fructus rei litigiosæ petuntur, vt inde restitutiones fiant ad restitutionem, quia etiam prohibita sequestratione, certificatio ad eum finem peti potest, quod Bart. & Salyc. notant. l. 1. C. de sequest. prohib. Angel. l. Impratores. §. vlt. D. de appellat. Bald. c. 1. ext. de sequest. poss. & fruct. Bart. l. 1. §. vlt. D. de vent. in poss. mitt. Sed & cū manceps uectigalium in transitu deprehendi merces uectigali obnoxias negante debitum vectore, aut cū commissum petitur, arresti vsus est: his ferē de causis arresta, & manuum iniectiones vsurpantur. Caterum per arrestum nil aliud intenditur, quam vt res

in eadem causa sistatur, siue petatur ipsa, siue ex causa debiti alia, aut iudicari haecenus, ut aut deponatur aut describatur, & cautio praestetur: nam dari fieri quidquam per arrestum non petitur, *ce qu'ils disent, arrest n'est rien*, sed re exhibita aut deposita actionibus, & regularibus prosecutionibus de re est agendum: haec in genere, cetera in Articulis ex subiecta materia.

ARTICLE C XVI.

ARTIC.
VI^{LI}.
NOUVE
COUS.

Sil aucun Seigneur prend ou^h faisisit aucune chose indeuement^e & sans raison, il doit estre arresté par l'aitice, & luy doit estre baillé^e bresf terme^e pour prouuer & verifier, que iustement il a apprehendé^e la chose, dōt est question: Et si audit terme il ne peut monstrer^e promptement, & sans autre delay qu'il ait^e pour bonne & iuste cause, la partie aduersé sera^e refaisie, & luy condemné aux despens, dommages, & interets de la partie^e & en l'amende de la Cour. Et ne sera tenu celuy, qui a esté deffaisi & depoussedé, obeir à son Seigneur, iusques à ce qu'il ait esté refaisi.

Si aliquis Dominus accipit^e aut manum iniciit in rem aliquam contra fas & equum, sine ratione, debet retineri à iustitia & dilatio brevis ei debet dari ad probandum, quod iure prehendi^e rem de qua agitur. Et si illo ipso^e praescripto termino per dilationem, sine alia dilutione non probet se id iure fecisse, vassallus^e in possessionem restituetur, & Dominus condemnabitur in expensis, estimationemque lris dependet vassallo^e mulctaque ei in utilitatem fisci infligetur: Et non tenebitur is qui deiectus fuit de possessione, obsequium prestare Domino, donec fuerit in possessionem restitutus.

GLOSSA I.

1 Feudalis, fenciaria seu domanialis potestas non est separata à iurisdictione contra Molin.

2 Si autem Seigneur. Hanc igitur vim sine rapinam, aut quodcumque iniustum est rei alienae, factum intelligi cōuenit in qualitate Domini feudalis, ne de extraneis statum Articulis deop. utrumque casum comparando, Dominum & extraneum eodem Articulo, Ac rursum cum de qualitate dominica determinant Franci, duas praesupponunt eodem Domino; esse enim iustitiam ut loquuntur, quandam feudalem, fenciariam & domanialem, cuius vi arrestare possit fructus, veluti is non sit actus publicae iurisdictionis sed, priuatae potestatis, veluti in rem suam ratione domini directi retenti agat. Itaque possit dominum quous arrestu, & praeheritiones facere priuata auctoritate per se & familiam suam allerit Molinaus longa disputatio ne. §. 1. glof. 4. quest. 1. licet cuiuslibet facturum poterit, si per Iudicem & Apparitores faciat, quod a concludit ibidem num. 14. & sic cum quest. 2. praeheritionem dicat esse iuris priuati patrimonialis siue domanialis & non iurisdictionalis, & in possessionem veluti rem propriam ire nec rem debere poni, ut ait, ad manum iustitiae sed Domini, quod ibidem perpetui praedicti dicunt. quest. 1. num. 15. & errorem arguit pragmaticorum, & rursum quest. 2. num. 19. & citat un. §. 52. num. 97. glof. sed hic idem Molinaus desinit, ac ex diuino cōtrarium defendit, & sine prioris iudicii mentione defendit Domino tantum non licere, sed per Iudicem & per Apparitores solemni ritu faciendum, nisi Consuetudo cōtrarium dicat. §. 52. glof. 1. num. 77. & 78. Aut igitur alius ab se factus est Molinaus, aut vult se putare in rebus, quod non vi-

A ait in Iurisdictione hac existimanda, & discernenda à contentiosa, quae fit in forma iuris, & subicit praeheritionem oppositioni iudicem contentiosae formae regulari. Nos quidem vili patris priorem in abstracto, & separatim à iurisdictioni non agnoscimus, nec vili fundatam aut domanialem separamus à contentiosa & iurisdictionali, nec vi eius quidquam praerogatiuam abstractam non expeditur in nolentes & repugnantes: praeheritiones vero feudales ex quacumque causa non abter visum quam cognoscendo, & in forma, iure, lege & conditione recipiendarum oppositionum, si causa subicit iurisdictionali potestate, & iuresecundo annexae iurisdictionis & coinfestatae, adeo ut si Dominus iurisdictionem non habeat, is procedere non possit per praeheritionem aduersus repugnantes: nihilque ea Molinaus primū scripsit ab initio domanialis potestas abstracta, vili quidem eius nullus, quod ego triginta annorum testis loco celebri tandem veritatem confirmare possum.

Aucune chose en son fief. Et praetextu feudalis iurisdictionis.

GLOSSA 2.

- 1 Art. Rigor temperandus & nu. 3.
- 2 Domini & vassalli mutuum officium.
- 3 Intelligendus art. si mala meui & delati sit in domino.
- 4 Peccatum in materia & forma à domino.

h Vassif autem chose indeuement. Nimirum hic quidem acerbè constitutum est in Dominos feudorum; nec sine hac dispositio obnoscere finem est, nisi de manifesta & inexcusabili iniuria Domini probetur, quae nullo iuris colore adumbrata possit. Multa sepe occurrunt formulas potius actionem spectantes, quam

quam rerum fines & vera effecta cuiusque dispositionis, quæ actus perturbent, & inobseruatione, aut parum accurate spectatq; subtilitatis infringunt plerique excidunt etiam cautis & consultis, quæ adstrictam rutinam, & iuris captiones rescassit, vt summo iure ita summa iniuria futura sit, excidisse syllaba, causam perdidisse est, vt quidam volunt, sed æquos Iudices tales latrocinantes syllabas oportet compefcere, & rem ad bonum & æquum redigere; habeant ista locum inter infensos, quod textus ait, l. i. id quod. §. si quis. D. de donat. int. vir. & vxor. Inter Dominum & vassallum habere omnino non conuenit, inter quos, vt inter bonos bene agi oportet, ex sacramento conceperat formula & mutui sponfionibus, & forma fidelitatis. Quod vassallus habet, beneficium alterius habet, si latius se sibi obligata, aut potius certo quodam respectu iuris vfus est, aut ignoscendum, aut æquo animo ferendum, certe deposita acerbitate animorum reparari & restitui oportet, quod scilicet accideret: Erroris istud potius sit, quam offensio, aut effusata inimicitia: Si aliter sit, istud fuerit, quod Celsus ait, prætextu iuris ingrate errare, rectè Molinæus vbiq; d. §. 52. negat ista errata ad vium rescandam, nec sicuti in instrumentis garentigie sic executionum formulas, & dictata Magistrorum recini oportet, quod ille ait nu. 108. & alibi sæpe. Fuerit istud vassallorum contumaciam alere aduersus Dominos sua prosequentes & facere indeuotus & ingratus. Sic nascitur iniuria, vnde iura nasci debent, & leges ad iniquum trahuntur compendium contra l. meminerit. C. vnde vi. & l. vlt. C. de vfucap. pro empt. Quare in talibus simplex potius veritas, & causa spectanda, quam formularum scrupulosa anxietas. Denique sic statuo, cum veritas omnis subsistit, & si in forma executionis peccetur, nullam huius dispositionis rigorem obtinere, nec aliter quam si mala mens & dolus proponitur, & voluntas nocendi: cum & vulgò sit traditum, quamuis erroneam causam excusare à dolo. Dolus est alienum inuasisse scientem, sed cum cui deberetur, aut qui probabili de causa, deberi sibi putaret, lapsum executionis formula, error est & qui penditibus quoque possit accideret, nec sit extraordinarie plectendus. Error iuris etiam à dolo excusatur gloss. l. 1. D. de abig.

5 Potro verbum, *indeuotement*, tam potest peccatum materię, quam formę comprehendere, de quo nos Art. 33. diximus. Materię peccatum est, cum id à Domino petitur, quod non debetur, cum falsa causa est decreti, quia scilicet præhensio facta sit ob fidelitatem non factam aut homagium, aut quia prætenfa debita soluta sunt. In forma cum iuris ordine non seruato, processum est ad actuale executionem: nam procedere iuris ordine non seruata, est ius alterius auferre, quod ait Bald. c. 1. §. iniuria. tit. de pac. inf. feder. & latius hoc ipso subiecto Afflictus Constat. 24. lib. j. & Constat. 25.

GLOSSA 3.

1 Dominus in errore iuris & facti excusatur.

^e Et sans raison.] Duplicata vox, & geminata verba offendunt magnum esse peccatum oportere, vt locus fiat huic dispositioni tam aspera, quod nullo prætextu iuris adumbrari possit: nam qui delicti arguitur, & furti aut rapinae, si ius sibi in re esse contendit, iure etiam ordinario ad ciuilem examinationem remittendus est. l. vlt. D. de abigeis. & l. quod euitandi. C. de condit. ob turp. caus. & l. præfcs. C. ad leg. Flau. de plagarij. Ita & Dominus, qui sibi deberi putauit etiam ex errore iuris excusatur multomagis & facti, veluti

Argentem, in Conf. Brit.

A si exemplo vicinarum Conseruetudinum quisquam sibilicere putauit prehendere post annum à die non petiti inueltitur, cum contra statutum sit Articulo superiore, vel pro iuribus non liquidis, vel alia causa non probabili, hæc non sunt ordinariæ nec penaliæ exequenda, nec se Magistralis accommodare debent vindicantibus erratum mala mente, cum suum sint consecuti.

GLOSSA 4.

1 Rigor art. iterum notatus.

B 2 Et mutandus ordo scripturæ.

^d Il doit estre arresté.] Acerbè, & quod negari non possit parum considerata reciproca qualitate domini & vassalli, & beneficentia eius qui impetitur, si dolus non probetur. Illud etiam inciuilius hîc, quod Domino vult manus incidi simplicem, vt dicunt, querelam, & conquestionem vassalli, contra omnes iuris regulas, idque ante datam dilationem ad probandas præhensionis causas, quo quidem ordine hæc scriptura locatur, cum contra fieri cõueniat, & ante dilationem dari, & in probatione deficiere: quam manum iniici, aut Arresto subici, hoc est pena præuenire delictum: Sed hoc quis facit? Itaque illo Articulo 609. hæc via Arresti omiffa est, Ergo cum prius sit audiri, quam cõcereri, vt fontem non potest, non inciuilius videri hæc dispositio: quo enim Arrestum, si causa præhensionis probentur. Mutandus itaque est hic ordo scripturæ, vt prius dilatio detur, deinde si in probatione deficiat, Arresto locus fiat, hæc demum dispositio peccat contra l. si bene. D. de vfur. ne se vassallus præbeat acerbum & contumeliosum exactorem, sed moderatum & cum efficacia benignum & cum instantia humanum: Sed iniquius in Dominum statuisse etiã probata spoliatio, quam in quamuis extraneum ratio non patitur, nec iuris disciplina, cum Art. 109. infra nihil tale in spoliatores quousvis statuerit, cum Dominus etsi ordine non faciat, iure tamen Domini faciat & beneficij lege.

^e Bref terme.] vt omni spoliatori dicto Art. 109. & Ordina. anni 1359.

GLOSSA 5.

1 Præhensio & actio parib. de causis verificande à domino.

E 2 Pendente lite vassallus non infringit manum domini.

3 Censura art. in casu reciproco.

^f Pour prouuer.] Non est dubium hoc casu præhensione præsupposita & oppositione formata dominum Actoris partes sustinere debere, & ex Ordinationis forma quæ anno 1364. publicata est 8. Maji Rhedon. & ipsa actus natura præhensionis causas probare debere. Ita fit vt oppositione formata præhensioni Domini interim in suo statu manenti, & Domino plena manu, vt aiunt, litigante, actio adiungenda sit à Domino ad consequenda debita, quorum ratione præhendit: ex quo fit, vt & præhensio & actio paribus de causis iustificari debeant. Et si interdu præhensio vt executioni causa apponi possunt, quæ non & actioni, sic sensu Ioan. Fab. §. retinenda. Instig. de inter. larius. Molinæus. §. 31. in princip. Nam ratio vtriusque dominij per præhensionem coniuncti ad tempus, facit vt Dominus interim in possessione sit, veluti missus causa rei seruanda pendente lite, nisi quidem incontinenti doceatur de errore aut iniustitia præhensionis, de quo Molin. agit. §. 1. gloss. 4. num. 19. & 22. & §. 41. gloss. 1. num. 117. & 120. Nec pendente 2

X ij

lite Domini manum debet vassallus infringere, alioqui A
infracti Arresti penas sustinere cogetur, & veluti ex
arreatato procedetur per seipso interim litis principa-
lis cursu, in qua Dominus ante non cogatur procedere,
quam omnia per infractionem erepta, restituta, &
vt aliunt, restituta sint: in quo & si alibi traditum sit,
attentata primæ instantiæ non aliter conuinci quam
lite principali decisa. Art. 110. tamen proinus in hoc
casu de attentatis & infractione cognoscitur non ex-
pectata diffinitiuæ aut cognitione super principali,
quia Domini feudalis est hoc speciale ius, ne nisi plena
manu litiget, quod Molinarius subinde discriet, & vsus
obseruat d. §. 1. glof. 4. quæst. 3. & quæst. 4. num. 32. &
d. §. 1. glof. 2. in princ. & §. 55. glof. 1. num. 157. & §. 51.
nu. 2. De cuius Arresti infractione pena: non est hoc Ar-
tículo quidquam constitutum, cum valde conueniret
ratione reciproci casus, valde mirandum, & in solius
Domini pena hæc ille Reformatores ex veterum in-
cogitantia minori certe ratiorum: Nam quod de infra-
ctione Arresti statuitur Art. 19. de quolibet infringe-
nte statuitur, & alio iure inter Dominum & vassallum
agitur, quia, vt dixi, diffinitiuæ cognitio non expecta-
tur ad determinationem infractionis, sed protinus agi
conuenit, & omnia restitui, quod ipsum fieri oportet,
quoties pendente lite aliquod attentatur, hoc ipsum
miratur Molinarius in sua Consuetudine omisit: sed
generali tamen obseruatione regni receptum, vt mul-
ta talis infractionis sit sexaginta solidorum, de quo
diximus d. §. 29. & Molin. d. §. 52. nu. 157. glof. 1. & 135.
hæc procedunt in casu quo feudi concessio, id est, *la te-
neure*, est in confesso, sed aut debitum negatur, aut for-
ma executionis oppugnatur: nam si *la teneure* esset
controuersa, nec Dominum agentem vassallus agno-
sceret protinus, facienda esset reo prouisionalibus ad-
iudicatio fructuum rei, hac ea executæ procedendum
super eo, & iure præsentis concessionis sub pena &
periculo committi, quod Molin. d. §. 1. glof. 9. perse-
quitur.

^g *Que instement.* Jam ex materia, quam ex forma quia
debeatur, quod perbat, & quia licuerat per præhen-
sionem procedere.

^h *La chose.* *præchement tenué*, de quo Mol. §. 1. glof. 6. sed
tamen hic non admittitur probatio & iure rei aut pe-
titorio vt supra.

GLOSSA 6.

- 1 *Quia probandum à domino & qua perse & c.*
- 2 *Accidentalibus maxime probanda.*
- 1 ¹ *Promptement.* Id est, illo ipso termino præfixo per di-
lationem, Incōtinenti: nam Domini est probare. Pro-
bantur autem quedam in talibus, si contrarium non
probetur, cuiusmodi sunt omnia, quæ ex natura feudi
debeantur: Naturalia sumuntur à conditione feudorū,
quæ ex Consuetudine regionis obseruari & deberi so-
lent, veluti apud nos in concessionibus nobilibus fide-
litas & homagium, & cameragiū, laudimia licet quan-
titate non semper eadem, de quibus nos latè in Ru-
brica de feudis infra, talia probantur ex Consuetudine
si contrarium non probetur, & in his Dominus fun-
damentum intentionem habet; sed quæ acciderent, id est
conuentione appositæ debentur præter naturalia, pro-

batione indigent, nec in his Dominus fundatam in-
tentionem habet, vt redditus, solaria, deueria, & iura quæ
Consuetudo specialiter non induxit, quorum aut ci-
tilus aut possessio diuturna est probanda.

^k *Sans aurre delay.* Id quidem regulare in omni spolia-
tione Ordin. anni. 1339. de quo nos Art. 109. sed in Do-
mino feudi nimis præcisè.

^l *Pour bonne & iuste cause.* addendum fuit, & *expiuile*
en forme deue.

^m *La partie aduersè.* Id est, *le vassal*, cum ante dixerit in
correlatio, *du Seigneur.*

GLOSSA 7.

1 *Ante omnia Restituendus vassallus in possessionem.*

2 *Restituendum sit per annullationem actus.*

3 *Restituuntur fructus à domino.*

ⁿ *Refusé.* Id est, sine præiudicio Iurium etiam posses-
sionum Domini, si quæ habet in interdicto retinen-
dæ post restitutam spoliationem, dantur enim inter
eos hæc interdicta, quod Mol. exequitur d. §. 1. glof. 4.
quæst. 5. sed priore ordine infirmata præhensione, con-
sequens est vassallum restitui in possessionem, ex cap. 1.
§. 1. vero. tit. de mil. vas. qui cont. est. Bald. c. 1. tit. de
contr. inter vass. & Episc. vassalli ante omnia, & quàm
in lite procedat restituendum est. Idem l. si deserta. C.
si prop. publ. penf. Andr. de Isern. & Afflict. d. Confit.
24. lib. 1. nec ante vassallus procedere cogitur in lite
principali quam hoc factum sit: huius facti & confit-
tationis exemplū est ex Arresto apud Boër. decif. 55. Con-
f. Burdegal. *contre le Seigneur de Limesl.* Non fit autem
restitutio per viam leuationis manus, sed per vi-
simplicis annihilationis & annullationis actus, necle-
uatur manus, nisi in quantum de facto processum est.
Excipe nisi ex alia causa iusta Dominus ante præhensi-
onem infirmatam in possessione erat, de quo Mol. §. 4.
q. 7. Afflict. d. Confit. 24. nu. 53. Mol. §. 1. glof. 4. nu. 39.
Aux dépens. *qui sont en ce cas préiudiciaux & payés*, as-
parauant que renter au procès soit petitoire ou possessoire.

^o *Dommages & intérêts.* Quod toties fit, quoties de
possessione erepta, aut exempta, aut turbata iudicatum
est: & si maiores nostri, & vetus forum in omni omni-
no genere causæ solebat illa adiudicare, quæ totæ
nostræ commerciis Francorū est immutatum. Sed hic
mera incogitantia reformatorum, qui quod erat præ-
cipuum, & valde consequens, omiserunt de restitu-
tione fructuum, quos omnino restitui consequens est in
tali iudicato, quod diximus Art. 109. nec solum per-
ceptos, sed & percipiendos quoque, etsi alicubi Molin.
dubitat propter primordiū dominij vtilis, sed hæc facit
annullatio principij actus, veluti nunquam fuerit.

^p *Et à l'amende.* Ex illo Artículo 109. hæc autem Do-
mino cognoscit, id est, fisco adiudicatur, quod hic ap-
paret, cum dicit *de la Cour*, et si d. Art. exprimit *si am-
deroit à partie*, sed multa non nisi ex dolo hoc casu esse
fisco inferenda.

^q *Et ne sera tenu.* Neque tamen Dominus iure suo pri-
uatur, cui saluæ actiones manent postiores intentan-
dæ, sed non antequam omnia sint restituta posses-
sorio, fructus, damna, expensæ, interese, & si quid acce-
ssorium est.

ARTICLE CXVII.

ART. CXII.
NOUVEAU
CONS.

^a EL V Y qui a obligé son corps à tenir ostage pour dette ciuile, b apres
l'intimation à luy faicte de c satisfaire à l'obligé, si l'obligé ne satisfait, le
creancier d

creancier ^d le peut faire arrester par Iustice ^e en certaine ville, & là tiendra arrest. ^f Et s'il aduenoit, qu'il enfaignist ledit arrest, le creancier le peut faire constituer prisonnier en prison fermee.

^a **I**S qui cauit nexu ad tenendum obstagium seu arrestationem pro ciuili debito, ^b interpellatione ei facta ^c satisfaciendi obligationi, creditor ^d potest eum retinere decreto Iudicis ^e in aliqua vrbe & ibi inclusus remanebit. ^f Et si accideret eum infregisse arrestationem, creditor faciet eum comprehendere, & in carcere clauso detinere.

GLOSSA I.

¹ Obligé comme pour les deniers du Roy.

² Quid usurpatum in nexu Romæ, Athenis & c.

¹ **C**eluy qui a obligé son corps. Neque enim amplius in eo hæremus, an quicquam nexum inire ex consensu possit, de quo scholæ. nemo carcerem. C. de exact. tribut. Cuius ipsius legis cōtrarium necessitas reipub. & inclementia temporum indixere: neque nobis certior nexum quam cūm sub hac forma cōcepta est obligatio *comme pour les deniers du Roy*, & antiquissimæ Reipub. erat usurpatum & Athenis, & Romæ, quod leges XII. Tabularum testantur, quæ posterius rogationibus tribunitiis sunt immutata. Quin & lege quoque nuper inductum obligari quosque ad carcerem per Magistratum Sententias, id exposcente debitorum perfidia Art. Molin. 48. sed & Solonis lege sublatam manus iniectionem in debitores Plutarchus memorat in Solone: quam legem ex Ægypto transtulisse Solonem Diodor. Siculus ait lib. j. Decemuii Romæ restituerunt & manus iniectionem, & vinculis custodire. hoc fecuti Imperatores alij probarunt, alij sustulerunt, quod indicat l. i. C. qui bon. ced. poss. Improbauit Constantinus d. l. nemo carcerem. Sed id ius etiam ante X. l. tabul. Romæ valuisse indicat Consul Seruilius factum, qui Volcorum bello indixit, vt militiæ nomen datur liberi essent nexu & pignore creditorum. Longo post tempore Senatusconsulto cautum, ne quis cuius propter æ alienum ne ceteretur, nisi ex iudicati causa: Sylla vultuere voluit bonam copiam euocasse, id idem in Clericis vsus recepit, reclamante iure, de quo nos Art. 4. tit. i. & fugientes ad Ecclesiæ asylum c. felix 17. q. vlt. Et equo arrestato Put. in Synd. vb. sup. de quo Boër. decisi. 303.

GLOSSA 2.

¹ Dies interpellat pro homine.

A 2 Soluere & satisfacere diuersa.

3 An sine cognitione causæ debitor potest trudi in carcerem.

^b *Après l'intimation.* Id est, sommation, quæ ipsa necessaria non est, si dies certa in obligatione est appositus Art. 71. Ordin. 1539. Semper enim dies interpellat. Itaque de viribus, aut ordine summationis non est recipienda controuersia, an congruo loco facta sit præsupposita die interpellatrice, quæ quotidie interpellat.

^c *Satisfaire.* Id est, payer, neque enim recipiendæ dubitationes Doctorum de eo verbo & si satisfit quocūque modo volenti creditori l. i. D. qui satis. cogant. & alibi sæpe; sed hic agitur inter contententes, idēque de solutione intelligendum. Sunt tamen soluere & satisfacere diuersa l. quod vendidi. D. de contrah. empt. & l. Stichum. §. i. D. de statulib. l. solutiones. D. de verb. signif.

^d *Le peut arrester.* Ex forma obligationis.

^e *En certaine ville.* Si plures sint, vt solet, in vna aliqua, sed semel certo loco inclusum sine decreto Iudicis alio non transferet, quoniam electionis facultas consummata est eligendo.

^f *Et s'il aduenoit qu'il enfaignist.* Arctior enim custodia propter contemptam legem contractus apponenda est. §. sicuti quidem auct. de exhib. reis. Sed an hoc admittimus sine causæ cognitione, & non vocato ante obligato. Et puto tam fieri posse, quam primum potuit, cūm ad vtrūque par causa sit, & vis æqua obligationis, quæ sic concipi solet, *a tenir ostage en tel lieu & non en partir, iusques à parfaict paiement.* Sufficit itaque solius Apparitoris relatio testantis se certo loco extra obstagij cancellos reperiisse debitorem, vtrumque enim *& ostager, & faire tenir ostage* in obligatione est, alioqui quis effectus esset talis obligationis? Sed ante captionem redintegrassē obstagium, carceris rupti iusta esset excusatio, multatæ tamen locus esset, nec dicitur aufugisse reuersus. Bald. l. i. col. 3. C. de ædil. ed. l. i. col. j. C. de fer. fugit.

ARTICLE CXVIII.

Et où il n'y auroit convention, que le débiteur deust tenir prison fermee, le Creancier le pourra faire constituer prisonnier ^b, sans garder l'ordre contenu au precedent Article.

ART. CXIII.
NOV AR
CONS.

^a **E**t ubi conuentum esset quod debitor deberet detineri in carcere clauso, Creditor poterit eum iubere comprehendere, ^b non seruato ordine in præcedenti Articulo posito.

GLOSSA I.

¹ Differentia Nexu, & obsidatus.

¹ **E**t où il y auroit convention. Aliud est obsidem esse per Argent. in Cons. Brit.

cunīx, aliud nexum, obfcs certo loco excedere vetatur paulominus quā libera custodia. Itaque ista tū diuersa sunt nexus & obsidatus, vt Notarius virtute clausulæ *a tenir ostage & c.* non possit extendere in prison fermee

nisi quidem in Notariorum schola id esset usurpatum & consuetum in extensione clausularum: nam & in totum omisium in talibus suppletur ex Consuetudine ex l. quod si nollit. §. si aliquid. D. de adil. ed. hoc discrimen fundatur in l. i. D. de custo. reo. scilicet & Angel. §. ult. Instit. de actio. vbi capi. quidem aliquem dicit posse, non tamen carcerari.

GLOSSA 2.

¹ Non necessaria discussio bonorum ante capturam.

^b Sans garder l'ordre. Non recipimus Doctorum Scholasticorum sententias, qui putant præsupposi-

ta obligatione tali, antequam deueniatur ad capturam personæ, bonorum discussionem faciendam esse, quod iure Romano verum esse potuit, quo tempore bonorum discussio fiebat mobilium & immobilium, sed tamen non obseruatum arguit. d. l. i. C. de his qui bon. ced. poss. vbi carcer euatur cessis bonis: licuit igitur carcerari his non excusis, etsi contra putant Romanus Consil. 241. Felin. c. quo ad consultationem. ext. de re iudic. Francisc. Curt. lib. de sequest. quæst. 23. Hyppolit. l. vno quoque. vers. Quinto amplio. D. de re iud. Nunc sublata Ordinatio anni 1739. omni discussionis solemnitate nihil est dubitationi relictum loci.

ARTICLE C XIX.

ARTIC.
CXIII.
NOVÆ
CONS.

ARREST sur personnes ne se fera qu'en villes ou bourgades, où l'on puisse trouuer pain, vin, & autres viures necessaires.

Arrestatio in quamvis personam non fiat, nisi in Urbibus, aut vicis, in quibus potest inueniri panis, Vinum, & alia ad vitam necessaria.

Senferat idem olim Lappus allegatione 123. & Germanianus cap. statutum. §. sancimus de rescript. in 6. nos supra Art. 10. verbo, *lieux suffisans*. hic Articulus ve-

rus est, etiam cum obligatio continet *puissance d'arrest* en toutes villes & chasteaux, suppletur enim à Consuetudine de honestis, idoneis, tutis, non in hoc loco.

ARTICLE C XX.

ART. CXV.
NOVÆ
CONS.

ELVY qui fait arrester ou ostager autrui, ^a luy doit faire ses despens ^b à l'Ordonnance de Iustice: au cas que l'arresté ou ostagé n'a dequoy les faire.

Is qui in carcerem contrudi facit aliquem aut obstagium tenere, ^a debet eum alere ^b secundum præscriptum Iustitiæ, modo is qui retinetur in obstagio de suo non habeat unde se alere possit.

GLOSSA 1.

¹ Regulariter de suo alendus in carcere detentus.

² *Luy doit faire ses despens.* Primum est ut suo viuatur, si habet unde: nam id vetus lex XII. Tab. cauebat, Sui, inquit, viuitor, & l. suo victu. D. de oper. libert. Sed si non habet, alendus est à creditore, vulgata glossa & Doctorum sententia in l. ult. C. de erogat. milit. an. Bart. in tractat. de carcerib. & l. sanctum. vbi & Alex. D. de rer. diuis. Angel. tract. de malefic. verb. & fama publica. Angel. §. fin. Instit. de actionib. & l. meminit. C. de appellat. Put. in syndica. verbo. An carceratus Boët. decis. 305. Quare & visu receptum nullum in carcerem recipi, nisi sit, qui cautionem præstet de impensis soluendis.

GLOSSA 2.

¹ De alieno viuens le prisonnier est mis à la petite pension.

² Nec habenda ratio dignitatis incarcerationis.

³ *À l'Ordonnance de Iustice.* Quanti minimo potest, ut de alieno viuenti, & comme nous disons à la petite pension. Inciuit est eorum iudicium, qui personarum dignitatem, aut qualitatem spectandam putant in talibus ali-

mentis decernendis; quod fieri solet in his, quibus alimenta debentur ex lege, vel contractu l. cum hi. D. de transact. Sed talibus non debentur, sed misericordiam & necessitatis causa impenduntur à lege non vt debita, sed vt beneficium aut potius necessario collata: nam de alieno liberaliter facere nulla lex cogit nec hic personæ dignitas spectanda, sed victus necessarius quod simili argumento diximus Art. 416. nec quisquam cogendus est in necessitate esse liberalis, hic præsertim, cum licet cedere & carcerem liberari, & inopia vidus defungi de aliena Choenice. Nec quidquam facit, quod l. ult. C. de bon. auct. iud. possid. in retentione necessarium dignitatis rationem habet quia multum interest, an tua retineas, an de alieno prodigas, hæc nullam habent correlationem. Itaque omnes, qui in ea causa sunt, aut bonis cedere debet, aut de alieno quam minimo nutrir, quo cæteri carcerati aluntur, citra respectum qualitat, quia qualitas debitum non soluit, & pauperis creditoris cui debetur, consideratio est potior, qui suum reperit. Dixit alibi Hyeronimus tibi Sacerdos (inquit) de altari viuere datum est, non luxuriari. Idem dixerim nobili sed debitori de alieno viuenti fraudare te decet, non indulgere genio: nō hic dignitatem alere sed hominem cogor homo paucillimis contentus est, nec carius tu, & debitor, & fraudator viuere debes quam olim potuit aut Diogenes, aut Crates,

Crates, ant de continentibus aliquis, si quid amplius A fura, nec vini mentio villa, aut condimentorum, & aues, de tuo facias licet; Scitum est illud Terentiani quod dicere solemus *pain & eau*. Quare qui sibi videntur valde sapere, cum aliter faciunt, tantas auctoritates insipientiae damnant oportet: Sed sapient sibi licet, doctis quidem rerum & exemplorum non sapient, faciunt quae diximus art. 124. & 261.

An cas. Ante diximus primum esse, vt de suo viuatur.

ARTICLE CXXI.

A PRES que le prisonnier arresté ou ostagé^b a fait cession de biens pour la dette, pour laquelle il est arresté, il ne peut estre retenu en prison, ^a que par le temps qui sera arbitré par le Iuge, pour faire par le creancier ^c discussion & ^f execution sur ses biens.

ART. CXVI.
NOTES
CONS.

P Ostquam carceratus detentus & obstagiat^b bonis cessit pro debito, pro quo detinetur non potest in carcere retineri, ^a nisi ad tempus quod a religione iudicantis praestituetur, ad faciendam per creditorem ^c discussionem ^f executionemque bonorum eius.

GLOSSA I.

- 1 Cessio fit, vt carcer euitetur.
- 2 Cessio facta non liberatur debitor ab obligatione.
- 1 *Après que le prisonnier.* Hoc enim beneficium a legibus repertum est, vt carcer euitetur l. i. C. qui bon. ced. poss. facta igitur cessio & vincti carceribus eximuntur, & necdum vincti eo nexu liberantur.
- ^b *A fait cession.* Ex his quidem causis in quibus admitti solent, nec enim passim permittitur, sed ea de re extant doctorum hominum tractatus. Cuius moribus nostris nulla praescripta formula est, plerisque locis est etiam suggillatrix & ignominiosa, quod tamen fieri non debere ne Statuto quidem posse censet Baldus, & Salyc. l. si in omni. C. eod. Ang. ibidem. §. vlt.
- Pour la dette.* Quod debitum in confesso esse oportet: l. penul. vbi Bart. D. qui bon. ced. poss. Ang. §. vlt. num. 4. Inf. de actio.
- 2 *Il ne peut estre retenu en prison.* Sumptum ex d. l. i. sed tamen a nulla obligatione liberatur, neque ciuili neque naturali, sed exceptio quaeritur, vt putant Cyn. &

B Bart. d. l. i. Bart. l. qui bonis. D. qui bon. ced. poss. Ang. d. §. vlt. num. 4. Bart. Ang. Imo. Raph. l. vbi cunctae. D. de fideiuss. Ideoque cellione principalis non liberantur fideiussores l. hactenus a debitore. §. si stipulator. D. de fideiuss. vbi Bart. Ang. d. §. vlt. num. 10.

GLOSSA 2.

- 1 *Discussion pendente cessionarius est in carcere, &c.*
- ^d *Que par le temps.* Interim igitur dum discutitur carcer teneri permitti; solent vero octo dies concedi, longiores etiam induciae concedendae sunt, si bona alibi occultari dicantur, sed & indicare bona sua tenetur, si quae habet, alias amittit beneficium, quod glossa & Doctores dicunt d. l. i. C. qui bon. ced. poss. & Bart. l. penult. D. eod. tit. Ang. d. §. vlt. num. 8. qui malitiose occultat perdit beneficium.
- ^e *Discussion.* Id est, inquisitionem & recherche.
- ^f *Et execution.* Neque enim creditores debent suo arbitrio capere, sed legitime distrahere l. legis. C. qui bon. ced. poss. vt intelligatur quantum solutum sit, & reuocari cessio possit. l. C. eod.

ARTICLE CXXII.

S I les biens du prisonnier arresté ou ostagé sont pris par execution, pour auoir payement de la dette: Et à la vente d'iceux biens se trouue opposition ou autre empeschement, ledit ostagé ne sera relasché iusques à ce que l'execution soit parfaite, ^a ou payement fait de la dette.

ARTIC.
CXVII.
NOTAE
CONS.

S I bona carcerati detenti & obstagiat capiantur per executionem, vt debiti solutio fiat, & in subhastatione eorum bonorum inueniatur oppositio aut aliud quoduis impedimentum, qui in obstagio est non remittetur donec executio sit perfecta ^a aut solutio debiti facta.

GLOSSA I.

- 1 Vna executio facta aliam non prohibet.
- 2 Nisi ante actio instituta sit.
- 1 Praesupponendum est quod scribitur, vna executionis via tentata aliam non prohiberi, quo quique

D scelerius ad suum perueniat, is enim vnicus finis est, qui petitur quacunque tandem via infiltatur: Itaque altera alteri non preiudicat, sed ambae in eandem finem conspirant. Quare & qui se obligauit nexu, & capi ipsa & pignerari bona possunt, quod vulgè etiam formulis exprimi solet *tenir ostage, neantmoins les biens*

² *exploitans*; contra est, cum actionis via instituta est, non enim oportet cœptæ cognitionis præiudicari via facti, & lre pendente quidquam nouari, nec executio tentari debet, quæ ab iudicis sententiâ ex eo expectanda est, quod Bart. dixit l. consentaneum. C. quo & quan. iud. Bald. l. 2. C. de rest. mil. Angel. l. nemo carcerem. C. de exact. trib. Angelus alius, §. ult. Instit. de act. numer. 10. Itaque dicere solent creditorem, qui fecit carcerari debitorem, posse nihilominus tenentum bonorum eius petere, quod nos dicere solemus procedere

A per cridas & subhastationes, Anchar. c. i. de eo qui mit. in pos. Archid. in Rub. eius. tituli. Cast. l. 4. §. ar. prator. D. de rei iud. & in l. legati. C. vt in pos. legat. & in l. stichum. §. idem Celsus. D. de nouat. & quos latè colligit Hyppolit. singul. 398. & in Rub. de fideiuss. sed nec captura principalis liberat fideiussores Bald. c. contigit. ext. de dol. & contr. Nec è contra.

^a *On payement.*] Hæc disunctiua resoluitur in coniunctiuam, nec enim carcer soluit debitum sed bursa, vt aiunt.

ARTICLE CXXIII.

ARTIC.
CXVIII.
NOUAE
CONS.

S^a *ER*^b *GE*^c *NT*^d ou autre ministre de Iustice ne doit faire sçauoir arrest, sans soy assigner, ^d & qu'il ait pris caution resseante.

^a *A*^b *P*^c *PAR*^d *IT*^e *OR*^f *IT*^g *OR*^h *IT*ⁱ *OR*^j *IT*^k *OR*^l *IT*^m *OR*ⁿ *IT*^o *IT*^p *IT*^q *IT*^r *IT*^s *IT*^t *IT*^u *IT*^v *IT*^w *IT*^x *IT*^y *IT*^z *IT*^{aa} *IT*^{ab} *IT*^{ac} *IT*^{ad} *IT*^{ae} *IT*^{af} *IT*^{ag} *IT*^{ah} *IT*^{ai} *IT*^{aj} *IT*^{ak} *IT*^{al} *IT*^{am} *IT*^{an} *IT*^{ao} *IT*^{ap} *IT*^{aq} *IT*^{ar} *IT*^{as} *IT*^{at} *IT*^{au} *IT*^{av} *IT*^{aw} *IT*^{ax} *IT*^{ay} *IT*^{az} *IT*^{ba} *IT*^{bb} *IT*^{bc} *IT*^{bd} *IT*^{be} *IT*^{bf} *IT*^{bg} *IT*^{bh} *IT*^{bi} *IT*^{bj} *IT*^{bk} *IT*^{bl} *IT*^{bm} *IT*^{bn} *IT*^{bo} *IT*^{bp} *IT*^{bq} *IT*^{br} *IT*^{bs} *IT*^{bt} *IT*^{bu} *IT*^{bv} *IT*^{bw} *IT*^{bx} *IT*^{by} *IT*^{bz} *IT*^{ca} *IT*^{cb} *IT*^{cc} *IT*^{cd} *IT*^{ce} *IT*^{cf} *IT*^{cg} *IT*^{ch} *IT*^{ci} *IT*^{cj} *IT*^{ck} *IT*^{cl} *IT*^{cm} *IT*^{cn} *IT*^{co} *IT*^{cp} *IT*^{cq} *IT*^{cr} *IT*^{cs} *IT*^{ct} *IT*^{cu} *IT*^{cv} *IT*^{cw} *IT*^{cx} *IT*^{cy} *IT*^{cz} *IT*^{da} *IT*^{db} *IT*^{dc} *IT*^{dd} *IT*^{de} *IT*^{df} *IT*^{dg} *IT*^{dh} *IT*^{di} *IT*^{dj} *IT*^{dk} *IT*^{dl} *IT*^{dm} *IT*^{dn} *IT*^{do} *IT*^{dp} *IT*^{dq} *IT*^{dr} *IT*^{ds} *IT*^{dt} *IT*^{du} *IT*^{dv} *IT*^{dw} *IT*^{dx} *IT*^{dy} *IT*^{dz} *IT*^{ea} *IT*^{eb} *IT*^{ec} *IT*^{ed} *IT*^{ee} *IT*^{ef} *IT*^{eg} *IT*^{eh} *IT*^{ei} *IT*^{ej} *IT*^{ek} *IT*^{el} *IT*^{em} *IT*^{en} *IT*^{eo} *IT*^{ep} *IT*^{eq} *IT*^{er} *IT*^{es} *IT*^{et} *IT*^{eu} *IT*^{ev} *IT*^{ew} *IT*^{ex} *IT*^{ey} *IT*^{ez} *IT*^{fa} *IT*^{fb} *IT*^{fc} *IT*^{fd} *IT*^{fe} *IT*^{ff} *IT*^{fg} *IT*^{fh} *IT*^{fi} *IT*^{fj} *IT*^{fk} *IT*^{fl} *IT*^{fm} *IT*^{fn} *IT*^{fo} *IT*^{fp} *IT*^{fq} *IT*^{fr} *IT*^{fs} *IT*^{ft} *IT*^{fu} *IT*^{fv} *IT*^{fw} *IT*^{fx} *IT*^{fy} *IT*^{fz} *IT*^{ga} *IT*^{gb} *IT*^{gc} *IT*^{gd} *IT*^{ge} *IT*^{gf} *IT*^{gg} *IT*^{gh} *IT*^{gi} *IT*^{gj} *IT*^{gk} *IT*^{gl} *IT*^{gm} *IT*^{gn} *IT*^{go} *IT*^{gp} *IT*^{gq} *IT*^{gr} *IT*^{gs} *IT*^{gt} *IT*^{gu} *IT*^{gv} *IT*^{gw} *IT*^{gx} *IT*^{gy} *IT*^{gz} *IT*^{ha} *IT*^{hb} *IT*^{hc} *IT*^{hd} *IT*^{he} *IT*^{hf} *IT*^{hg} *IT*^{hh} *IT*^{hi} *IT*^{hj} *IT*^{hk} *IT*^{hl} *IT*^{hm} *IT*^{hn} *IT*^{ho} *IT*^{hp} *IT*^{hq} *IT*^{hr} *IT*^{hs} *IT*^{ht} *IT*^{hu} *IT*^{hv} *IT*^{hw} *IT*^{hx} *IT*^{hy} *IT*^{hz} *IT*^{ia} *IT*^{ib} *IT*^{ic} *IT*^{id} *IT*^{ie} *IT*^{if} *IT*^{ig} *IT*^{ih} *IT*ⁱⁱ *IT*^{ij} *IT*^{ik} *IT*^{il} *IT*^{im} *IT*ⁱⁿ *IT*^{io} *IT*^{ip} *IT*^{iq} *IT*^{ir} *IT*^{is} *IT*^{it} *IT*^{iu} *IT*^{iv} *IT*^{iw} *IT*^{ix} *IT*^{iy} *IT*^{iz} *IT*^{ja} *IT*^{jb} *IT*^{jc} *IT*^{jd} *IT*^{je} *IT*^{jf} *IT*^{jj} *IT*^{jh} *IT*^{ji} *IT*^{jj} *IT*^{jk} *IT*^{jl} *IT*^{jm} *IT*^{jn} *IT*^{jo} *IT*^{jp} *IT*^{jq} *IT*^{jr} *IT*^{js} *IT*^{jt} *IT*^{ju} *IT*^{jv} *IT*^{jw} *IT*^{jx} *IT*^{jy} *IT*^{jz} *IT*^{ka} *IT*^{kb} *IT*^{kc} *IT*^{kd} *IT*^{ke} *IT*^{kf} *IT*^{kg} *IT*^{kh} *IT*^{ki} *IT*^{kj} *IT*^{kl} *IT*^{km} *IT*^{kn} *IT*^{ko} *IT*^{kp} *IT*^{kq} *IT*^{kr} *IT*^{ks} *IT*^{kt} *IT*^{ku} *IT*^{kv} *IT*^{kx} *IT*^{ky} *IT*^{kz} *IT*^{la} *IT*^{lb} *IT*^{lc} *IT*^{ld} *IT*^{le} *IT*^{lf} *IT*^{lg} *IT*^{lh} *IT*^{li} *IT*^{lj} *IT*^{lk} *IT*^{ll} *IT*^{lm} *IT*^{ln} *IT*^{lo} *IT*^{lp} *IT*^{lq} *IT*^{lr} *IT*^{ls} *IT*^{lt} *IT*^{lu} *IT*^{lv} *IT*^{lw} *IT*^{lx} *IT*^{ly} *IT*^{lz} *IT*^{ma} *IT*^{mb} *IT*^{mc} *IT*^{md} *IT*^{me} *IT*^{mf} *IT*^{mg} *IT*^{mh} *IT*^{mi} *IT*^{mj} *IT*^{mk} *IT*^{ml} *IT*^{mm} *IT*^{mn} *IT*^{mo} *IT*^{mp} *IT*^{mq} *IT*^{mr} *IT*^{ms} *IT*^{mt} *IT*^{mu} *IT*^{mv} *IT*^{mw} *IT*^{mx} *IT*^{my} *IT*^{mz} *IT*^{na} *IT*^{nb} *IT*^{nc} *IT*nd *IT*^{ne} *IT*^{nf} *IT*^{ng} *IT*^{nh} *IT*ⁿⁱ *IT*^{nj} *IT*^{nk} *IT*^{nl} *IT*^{nm} *IT*ⁿⁿ *IT*^{no} *IT*^{np} *IT*^{nq} *IT*^{nr} *IT*^{ns} *IT*^{nt} *IT*^{nu} *IT*^{nv} *IT*^{nw} *IT*^{nx} *IT*^{ny} *IT*^{nz} *IT*^{oa} *IT*^{ob} *IT*^{oc} *IT*^{od} *IT*^{oe} *IT*^{of} *IT*^{og} *IT*^{oh} *IT*^{oi} *IT*^{oj} *IT*^{ok} *IT*^{ol} *IT*^{om} *IT*^{on} *IT*^{oo} *IT*^{op} *IT*^{oq} *IT*^{or} *IT*^{os} *IT*^{ot} *IT*^{ou} *IT*^{ov} *IT*^{ow} *IT*^{ox} *IT*^{oy} *IT*^{oz} *IT*^{pa} *IT*^{pb} *IT*^{pc} *IT*^{pd} *IT*^{pe} *IT*^{pf} *IT*^{pg} *IT*^{ph} *IT*^{pi} *IT*^{pj} *IT*^{pk} *IT*^{pl} *IT*^{pm} *IT*^{pn} *IT*^{po} *IT*^{pp} *IT*^{pq} *IT*^{pr} *IT*^{ps} *IT*^{pt} *IT*^{pu} *IT*^{pv} *IT*^{pw} *IT*^{px} *IT*^{py} *IT*^{pz} *IT*^{qa} *IT*^{qb} *IT*^{qc} *IT*^{qd} *IT*^{qe} *IT*^{qf} *IT*^{qg} *IT*^{qh} *IT*^{qi} *IT*^{qj} *IT*^{qk} *IT*^{ql} *IT*^{qm} *IT*^{qn} *IT*^{qo} *IT*^{qp} *IT*^{qq} *IT*^{qr} *IT*^{qs} *IT*^{qt} *IT*^{qu} *IT*^{qv} *IT*^{qw} *IT*^{qx} *IT*^{qy} *IT*^{qz} *IT*^{ra} *IT*^{rb} *IT*^{rc} *IT*rd *IT*^{re} *IT*^{rf} *IT*^{rg} *IT*^{rh} *IT*^{ri} *IT*^{rj} *IT*^{rk} *IT*^{rl} *IT*^{rm} *IT*^{rn} *IT*^{ro} *IT*^{rp} *IT*^{rq} *IT*^{rr} *IT*^{rs} *IT*^{rt} *IT*^{ru} *IT*^{rv} *IT*^{rw} *IT*^{rx} *IT*^{ry} *IT*^{rz} *IT*^{sa} *IT*^{sb} *IT*^{sc} *IT*^{sd} *IT*^{se} *IT*^{sf} *IT*^{sg} *IT*^{sh} *IT*^{si} *IT*^{sj} *IT*^{sk} *IT*^{sl} *IT*sm *IT*^{sn} *IT*^{so} *IT*^{sp} *IT*^{sq} *IT*^{sr} *IT*^{ss} *IT*st *IT*^{su} *IT*^{sv} *IT*^{sw} *IT*^{sx} *IT*^{sy} *IT*^{sz} *IT*^{ta} *IT*^{tb} *IT*^{tc} *IT*^{td} *IT*^{te} *IT*^{tf} *IT*^{tg} *IT*th *IT*^{ti} *IT*^{tj} *IT*^{tk} *IT*^{tl} *IT*tm *IT*^{tn} *IT*^{to} *IT*^{tp} *IT*^{tq} *IT*^{tr} *IT*^{ts} *IT*^{tt} *IT*^{tu} *IT*^{tv} *IT*^{tw} *IT*^{tx} *IT*^{ty} *IT*^{tz} *IT*^{ua} *IT*^{ub} *IT*^{uc} *IT*^{ud} *IT*^{ue} *IT*^{uf} *IT*^{ug} *IT*^{uh} *IT*^{ui} *IT*^{uj} *IT*^{uk} *IT*^{ul} *IT*^{um} *IT*^{un} *IT*^{uo} *IT*^{up} *IT*^{uq} *IT*^{ur} *IT*^{us} *IT*^{ut} *IT*^{uu} *IT*^{uv} *IT*^{uw} *IT*^{ux} *IT*^{uy} *IT*^{uz} *IT*^{va} *IT*^{vb} *IT*^{vc} *IT*^{vd} *IT*^{ve} *IT*^{vf} *IT*^{vg} *IT*^{vh} *IT*^{vi} *IT*^{vj} *IT*^{vk} *IT*^{vl} *IT*^{vm} *IT*^{vn} *IT*^{vo} *IT*^{vp} *IT*^{vq} *IT*^{vr} *IT*^{vs} *IT*^{vt} *IT*^{vu} *IT*^{vv} *IT*^{vw} *IT*^{vx} *IT*^{vy} *IT*^{vz} *IT*^{wa} *IT*^{wb} *IT*^{wc} *IT*^{wd} *IT*^{we} *IT*^{wf} *IT*^{wg} *IT*^{wh} *IT*^{wi} *IT*^{wj} *IT*^{wk} *IT*^{wl} *IT*^{wm} *IT*^{wn} *IT*^{wo} *IT*^{wp} *IT*^{wq} *IT*^{wr} *IT*^{ws} *IT*^{wt} *IT*^{wu} *IT*^{wv} *IT*^{ww} *IT*^{wx} *IT*^{wy} *IT*^{wz} *IT*^{xa} *IT*^{xb} *IT*^{xc} *IT*^{xd} *IT*^{xe} *IT*^{xf} *IT*^{xg} *IT*^{xh} *IT*^{xi} *IT*^{xj} *IT*^{xk} *IT*^{xl} *IT*^{xm} *IT*^{xn} *IT*^{xo} *IT*^{xp} *IT*^{xq} *IT*^{xr} *IT*^{xs} *IT*^{xt} *IT*^{xu} *IT*^{xv} *IT*^{xw} *IT*^{xx} *IT*^{xy} *IT*^{xz} *IT*^{ya} *IT*^{yb} *IT*^{yc} *IT*^{yd} *IT*^{ye} *IT*^{yf} *IT*^{yg} *IT*^{yh} *IT*^{yi} *IT*^{yj} *IT*^{yk} *IT*^{yl} *IT*^{ym} *IT*^{yn} *IT*^{yo} *IT*^{yp} *IT*^{yq} *IT*^{yr} *IT*^{ys} *IT*^{yt} *IT*^{yu} *IT*^{yv} *IT*^{yw} *IT*^{yx} *IT*^{yy} *IT*^{yz} *IT*^{za} *IT*^{zb} *IT*^{zc} *IT*^{zd} *IT*^{ze} *IT*^{zf} *IT*^{zg} *IT*^{zh} *IT*^{zi} *IT*^{zj} *IT*^{zk} *IT*^{zl} *IT*^{zm} *IT*^{zn} *IT*^{zo} *IT*^{zp} *IT*^{zq} *IT*^{zr} *IT*^{zs} *IT*^{zt} *IT*^{zu} *IT*^{zv} *IT*^{zw} *IT*^{zx} *IT*^{zy} *IT*^{zz}

GLOSSA 1.
I *Apparitor iure & ordine arrestum facere debet.*

¹ *Sergent.*] Cum arresti vis ea sit, vt omnimodo parere ei oporteat, & Iustitiâ fassiat, vt dicit art. 127. magnopere videndum est; vt iure & Ordine fiat, & idoneè ei caueatur, cuius ea res est, quod ni prudèter faciat Apparitor, rem periculi sui facit, vt Iurisconsultus loquitur ex art. 127. infra, facit enim id Apparitor sine decreto vilo art. 130. Ita cum hæc sequestrationis vim habeat, cauere debet ne postulante ignoto & transeunte per fraudem rem alienâ occupet, quare & satisfationem exigere debet, & postulantem adigere ad domicilium constituendum, quod arrestis facere iubentur pena indicta expensarum vt interese cõuenire liceat: nam cum sine causæ cognitione fiant ad simplicem cuiusque assertionem, recta cauere oportet.

^b *Ou autre ministre de Iustice.*] Nam veteri foro erat vsurpatum, vt etiam litigator in causa sua, in casu ce-

B lericatatem importante tale arrestum posset indicare veteri more, quo ducere aduersariû suum in ius cuique licebat, & executor esset in sua causa, maiores nostri hæc *plegemens en cas hastif*, solebant vocare, qu'il fallût releuer dedam huius par vn Sergent.

GLOSSA 2.

I *Satisfationem exigit Apparitor arrestum faciens.*

^c *Sans soy assigner.*] Id est, nisi satisfatione antea exactâ ab eo, qui arrestum denunciari petit de iudicio sistendo, talem exigit ab Apparitore etiâ authent. de executore. col. 7. & authent. offeratur. C. de litis contest. & auth. generaliter. C. de Epis. & Cler. hæc dispositio probatur per Anchar. Consil. 87. incip. ex theoricis. Corn. Consil. 136. vol. 4.

^d *Prius caution resseante.*] Id est, fideiussorem domicilium loci vbi petitur, & assiduam vt dicere solent gloss. l. ult. C. de præscript. l. 6. r. p. Fab. §. 1. Instit. de vlucap.

ARTICLE CXXIII.

ART. CXII.
NOUAE
CONS.

N^a *L*^b *NE*^c *DO*^d *IT*^e *AR*^f *RE*^g *STER*^h *LE*ⁱ *CHE*^j *UAL*^k *À*^l *G*^m *ENT*ⁿ *IL*^o *H*^p *OM*^q *M*^r *E*^s *OU*^t *A*^u *TR*^v *E*^w *H*^x *OM*^y *M*^z *E*^{aa} *TR*^{ab} *E*^{ac} *OU*^{ad} *A*^{ae} *UT*^{af} *RE*^{ag} *NI*^{ah} *EN*^{ai} *RE*^{aj} *NI*^{ak} *EN*^{al} *RE*^{am} *NI*^{an} *EN*^{ao} *RE*^{ap} *NI*^{aq} *EN*^{ar} *RE*^{as} *NI*^{at} *EN*^{au} *RE*^{av} *NI*^{aw} *RE*^{ax} *NI*^{ay} *EN*^{az} *RE*^{ba} *NI*^{bb} *EN*^{bc} *RE*^{bd} *NI*^{be} *EN*^{bf} *RE*^{bg} *NI*^{bh} *EN*^{bi} *RE*^{bj} *NI*^{bk} *EN*^{bl} *RE*^{bm} *NI*^{bn} *EN*^{bo} *RE*^{bp} *NI*^{bq} *EN*^{br} *RE*^{bs} *NI*^{bt} *EN*^{bu} *RE*^{bv} *NI*^{bw} *RE*^{bx} *NI*^{by} *EN*^{bz} *RE*^{ca} *NI*^{cb} *EN*^{cc} *RE*^{cd} *NI*^{ce} *EN*^{cf} *RE*^{cg} *NI*^{ch} *EN*^{ci} *RE*^{cj} *NI*^{ck} *EN*^{cl} *RE*^{cm} *NI*^{cn} *EN*^{co} *RE*^{cp} *NI*^{cq} *EN*^{cr} *RE*^{cs} *NI*^{ct} *EN*^{cu} *RE*^{cv} *NI*^{cw} *RE*^{cx} *NI*^{cy} *EN*^{cz} *RE*^{da} *NI*^{db} *EN*^{dc} *RE*^{dd} *NI*^{de} *EN*

^c Et *ausi.*] Hæc clausula idem recinit, quod prior, si modo alia sint, sin non sint, facta discussione ex relatione Apparitoris, & equum præhendere licet pignori, vt distrahatur, & alia quantumlibet priuilegiata, art. 239. Ex quo apparet verum esse, quod diximus art. 120. cum alimenta decernuntur carceratis ex de-

A bitu causa, non esse decernenda ex dignitate personæ, sed necessitate naturæ, nam ista quæ ornameto dignitatis habentur, & quæcunque alia pignerantur, & distrahantur, vbi alia non sunt, non igitur dignitati consulitur de alieno, sed naturæ necessitati parçitur.

ARTICLE CX XV.

EL V Y sur lequel est fait arrest d'aucune chose estant en possession, ^b doit auoir recreance de ladite chose pendant le procès, ^c en baillant par luy caution ^d bonne & suffisante. ART. CXXI.
NOUVE
CONS.

^a *In quem arrestum factum est alicuius rei quam possidet, ^b debet lite pendente ei possessioni rei cuius controuersia est, addici, ^c cautione ab eo præstita ^d pro valore rei.*

GLOSSA 1.

1 *Arrestus via extraordinaria.*

2 *Reo restituitur, reo satisfatione præstita.*

1 *Celuy sur lequel.*] Arrestus via extraordinaria est, & contra regulas; quia cum a sequestratione incipi ex regulis non conueniat, hic actus sequestrationis vim habet & rem in manu Iustitiæ ponit, & ad tempus possidentem exiit possessione, adde q. nec Iudice auctore fit, nec cognita causa, sed sæpe ad simplicem petentis assertionem sine documento vlllo. Est de eo Doctores litigant, quos Curtius colligit lib. de sequest. Cum tor habeat specialia propter metum interuersionis aut mutationis, parçẽ vtendum est: Est vtendum est, si quo modo securitati agentis cõsuli potest, hic nodus quam celerrimè dissoluendus est, regula est, A sequestratione non esse incipiendum, l. i. C. eod. tit. l. negantes. C. de act. & oblig. l. nulla. D. de re iud. l. i. C. si per vim vel al. mod. Quare huic necessario malo aliud aq. prõptum remedium cõparatum est, vt præstita satisfatione eximatur, & reo potestas fiat rei suæ auferendæ. Ex quo certa regula est, Satisfatione sequestrationem eximi, id est, quod dicere solet, leuari per cautionem quod & Bald. ait. d. l. i. idem l. vlt. C. de ord. cognit. Bart. l. i. l. i. C. de agric. & cõf. c. 2. ext. de sequest. poss. & fru. tex. l. vlt. §. vlt. D. qui satisf. cog. Curtius, vbi sup. q. 14.

GLOSSA 2.

^b *Doit auoir la recreance.*] Re in tuto collocata ius poscit, vt is deinde habeat eam qui ante habebat, donec cognitio pender, id primo protinus vadimonio faciendũ

B est. Culpanda ea iudicum insolertia, qui super eo longas texere litis ambages solent: exemplũ enim ex cautione rem restitui oportet, nisi quidem in promptu & oculis de iure agentis docetur l. j. D. ad exhib. & l. si is à quo. D. vt in poss. legat. & ratio est, quia lite pendente possessionem moueri non oportet, quod læpe repetimus.

GLOSSA 3.

Caution est de re restituenda, &c.

^c *En baillant caution.*] De forma huius cautionis differt Bart. d. l. litibus. vbi & Platea sub verbis, iudicio fisti de re non baratada, & sine procrastinatione restitui re iudicata. Imol. & Angel. l. Imperatores. §. vlt. D. de appellat. vltimum membrum necessarium non putant, vt nec Roman. & Alex. d. l. si fideiussores vbi & Ias. Curtius ligat quæst. 19. Tu ne hæres vsurpatum est foro concipi de re restituenda in eadem causa, & vt dicunt, restitubilienda in eodem statu in fine causæ, ex forma. d. l. si fideiussores. §. vlt. & gloss. ibidem, Quod si externus est, & in transitu qui rem habet, nec tamen furtiua dicitur, & eo ipso loco surrepta ad suum Iudicem remittendus est cum cautione iudicio fisti apud suum Iudicem, & rem restitui si iudicatum sit. Hoc forum, hæc tribunalia obseruant ex notatis l. 2. C. vbi in rem actio, quod latè exequitur Boëtius decif. 218. & nos tit. i. art. 3.

^d *Bonne & suffisante.*] Pro valore rei ex l. si quis pro rei. D. qui satisf. cog. quod si non facit, res deponenda, aut alteri parti cum simili cautione petmittenda pendente lite.

ARTICLE CX XVI.

ON peut proceder par voye d'Arrest sur la debte deuë au debteur, ^a iusques à la concurrence de la debte, quand les biens meubles & immeubles du debteur ont esté discutez & executez. ART. CXXI.
NOUVE
CONS.

*P*roest procedi via arrestationis in debitum quod debitori debetur, ^a pro summa debita, quando bona mobilia & immobilia debitoris excussa fuerunt, & pignori capta.

Constitutum est iure nomina debitorum non ante capi posse à creditoribus, quam ipsi debitores cõuenti non soluẽdo deprehensi sunt, l. 2. & l. nõ prius. C. quam fisci. vel priua. & artic. 261. infra vbi plura. & apparet sumptum ex l. à diuo pio. §. in vditione. D. de re iud.

^a *Iusques à la concurrence.*] Nec enim pro ampliori summa, & si fieret, totum Arrestum infirmaretur cum damnis, expensis, & interesse, in quo tamen plerique incautè labuntur, & bono iure excidunt ex forma non seruata.

ARTICLE CXXVII.

ART. CXX.
NOYAE
CONS.

VAND^a vne chose est arrestée, ^b la Justice en est saisie iusques à ce que l'Arrest soit voidé: Et si l'Arrest est fait sçauoir ^c par Sergent, qui n'a pou- uoir de ce faire, il est tenu desdômager enuers Cour & partie, sil ne trou- ue garend, qui aduouë ledit Arrest, auquel cas ledit garend, sera tenu desdômager.

Quando^a res aliqua est in Arresto, ^b Justitia rem illam in protectione habet, donec Ar- restum illud sit absolutum. Et si Arrestum factum sit^c ab Apparitore qui auctorem non habet, tenetur indemnitate prestare erga Curiam & partem, nisi auctorem inueniat, qui agnoscat, aut approbet dictum Arrestum: quo casu auctor damna sarcire debet.

GLOSSA I.

¹ Nemini licet infingere arrestum.

² *Quand vne chose.* Notandus est hic Articulus ad in- telligendam vim Arresti, quæ non minima est, si qui- dem rem quantumlibet alienam veluti syderē ictam fuit eodem loco iniecta Apparitoris manu, ita vt in- fringere non liceat cuiquam, nec rem loco mouere pœna indicta, nullus creditor debitum exigere ante- quam per Iudicem permittatur: huic æquipollent Bri- tannicum, cry de force, ou en Normandie la clameur de Ha- ro. Quod & si mirum est Apparitori licere, tamen propter moræ periculum permittitur, & quia pròptum est remedium in Iudicis additione, ex rationibus, quas §. sequen. dicemus.

GLOSSA 2.

¹ Manus Regia neminem spoliat.

² *La Justice est saisie.* Hoc est in manu & protectione iuris manente possessione apud eum qui possidebat, neque enim ea priuari potest inauditus, sed tamen abstinere interim debet omni vtu & vsurpatione, &

A quia vt dicitur, manus Regia neminem spoliat, quod Petr. & Cyn. ex Franciæ Pragmatica referunt. d. l. i. & quos plures colligit dicto cōsentientes Molin. §. p. glos. i. num. 22. & 24. & §. i. glos. 4. quest. 2. Guid. Pa- pæ decil. 246. nec possessio interruptitur, aut trāsfer- tur, quod Regis aut Magistratus iussu interim occu- patur vilitati eius, & commodo cedit, qui in lite ob- tinebit, nec ciuili aut naturalis mutatur, sed suspēdit- ur ad tempus vsus possessionis. Quare frustra illæ di- sputationes de sequestratione necessaria, aut volunta- ria, de qua in l. interesse puto. D. de acq. possi. vbi Doctor. & alij. d. l. i. Canon. d. cap. 2. ex. de seq. poss. & fru. Anchar. & Card. clem. i. cod. tit. Quod igitur hic dicitur, eo sine statuitur, vt sciant litigantes in- dictum sibi omnem vsu & dispositionem praeiudi- cio quidem Arresti pendente cognitione, sub pœna attentati repatandi omnem processum in lite.

^c *Par Sergent qui n'a pouoir.* Id est qui auctorem non habet, de quo nos suprà art. 123. quo litem subseque- Apparitor liti eximitur, neque enim exigitur, vt solu- endo sit, quando hæc Apparitoris cura non est.

ARTICLE CXXVIII.

ART. CXX.
N. C.

ARREST peut estre fait sur chose mobiliare qu'on craint estre destour- nec ou déguisée, & tiendra iusques à ce que celui, sur qui a esté fait l'Arrest, ait baillé plege de droit.

Arrestum potest fieri in rem mobilem, quam quis timet ne auferatur aut alibi exportetur, siue alia ratione illius causa muretur, & tenebit donec is, in quem factum est Ar- restum, cautionem dederit de re in eodem statu restituenda, de qua iudicatio faciundo.

GLOSSA I.

¹ Finis & vsus formulæ Arresti hoc art.

Hæc dispositio velut pronuntiatio catholicon ordine, & methodo agentibus initio statim tituli po- ni debuit. Hic de fini & vsu formulæ, & Arresti ita- uit de re mobili scilicet, ne interuertatur, exportetur, mutetur, consuetur, interpoletur, denique ne vilo modo causam statimue mutet, finis vt probationes consent, & denique restitui eodem statu possit, ex forma. l. Senarus cod. sulto. D. de offic. præf. Eatenus (inquit) ius dicendum, vt his cōtēstetur, resque ablata exhibeatur & deponatur, aut sisti, aut exhiberi satis-

C dare promittitur, idem & l. si fideiusor. §. vlt. D. qui satisd. cogant. Si satisfactum, inquit, non sit pro re mobili, apud officium deponi debebit, donec vel satisdatio detur, vel lis finem accipiat. Et de mobilibus tantum cui disponit, quia res mobiles per se patent: nec pro his agitur ad exhibendum, nec æges loquen- tes de obligatione & consignatione, habent locum in immobilibus, Bart. l. 2. Cod. quan. & quib. quant. pars debet.

Quel'on craint. Neque alia probatio metus in præ- sens exigitur, de quo Scholastici auctores ligant.

Plege. Vt supra art. 125. & ibi diximus, si non dat, res consignata deponitur.

ARTICLE

ARTICLE CXXIX.

A VSS¹a peut le Seigneur faire arrester les fruits de la terre estant en son fief, qui luy doit redevance, ^b iusques à plege de droit, quand le detenteur, ^c n'est domiciliaire, ne estager dudit Seigneur.

ET^a etiam potest Dominus iniicere manum in fructus fundi in suo feudo siti, pro iis que reliqua traxit ^b donec cautio idonea præstetur, quando detentor seu possessor ^c non est domiciliarius, nec stagiarius dicti Domini.

GLOSSA I.

- 1 Domini iniicit manus in fructus feudi vassalli.
- 2 Extra feudi metas non potest, nisi pignoratitia actione, &c.
- 3 In aliis mobilibus non distrabit per viam executionis, &c. nu. 4.
- 4 Differentia Arresti & executionis.
- 5 Clausula, & s'est obligé ledit N. de servir, &c.

¹ *Aussi peut le Seigneur.* Præsupponendus est art. 230. infra, quo statuitur Domino pro iuribus suis lege agere; & executionem facere in feudo licere, modo sit in possessione talium vno aliquo de tribus postremo lapsis annis. Certum est igitur licere Domino manum iniicere in feudo, & fructus feudi, siue separatos, siue pendentes pro reliquiis, siue areragis debitorum suorum capere. Quod ita tamen admittitur demum, si intra metas, & territorij sui iurisdictionalis terminos faciat, cum omnis potestas Dominiica, & feudalis & iurisdictionalis finiat, & circumscripta sit territorio dominatæ, ex vulgata regula. l. vlt. D. de iurif. om. iud. l. 4. D. de off. præf. etiam in iurisdictionalibus in abstracto sine additione feudi, quod licere ampliandum, etiam si tales fructus ad tertium transierat, quod ille art. 230. exprimit, modo probentur ex feudo decerpi, quia Domini causa omnem aliam antecedit. l. prædis.

² D. ex qui. caus. pig. vel. hipoth. Sed eos extra feudum sequi non potest, via quidem executiva, sed pignoratitia actione posset, si extant, & aut mixti inseparabiles, aut cõsumpti non sunt, & si diuersa quædam allegat Molinæus. §. 52. glo. 1. num. 57. hæc sententia amplectenda, nec iniudicandum Domino suum persequenti de fructibus rei sue, etiam separatim, quia separatio eos non eximit à conditione hypothecæ, & si ipsi nec feudum sunt, nec pars feudi, quod ille argutatur, d. nu. 13. & glo. 1. ciuilem. §. nu. 36. sed tamen partes sunt hypothecæ ex d. l. prædis. Idcoque & executioni subiiciuntur. Nimum istud esset subtile esse, in tam bono iure Domini faciendo detractione vassalli, qui nullum inter esse habet, vnde Domino solatur, cum debiti in cõfesso sit, hæc vera sunt in fructibus feudi, sed in aliis mobilibus non item, quæ Dominus pignere non potest ex tali causa, vnde non obligata, nec à feudi causa dependenti, vt ille ait. Quod ego quidem ita intelligo, si pignere ea, & distrahere velit via executionis, nam manum iniici in quacunque mobilia cuiuscunque speciei, & verum & receptum est, intra fines quidem feudi sui, fini quidem huius Articuli, id est, ad effectum eius, vt scilicet cautio præstetur, de qua hîc de stando iuri & debito faciendo, non eo quidem sine, vt distrahatur per executionem, quod fieri non posset de mobilibus aliis quàm fructibus ex feudo collectis, &

A si fieret executio, iniuria facta, & vt dicunt, tortionaria pronunciarctur cum expensis & restitutione rerum; sed ad hoc vt vassallus, veluti fugitiuus debitor, & qui dum in feudo non habet, cautionem præstet, de qua hîc. Hoc discrimen vtriusque finis, quos cõfundi non oportet, cum diuersos effectus habeant. Aliud igitur pignere, & distrahere via executionis, qd fieri nequit, nisi à potestate iurisdictionali, quæ hoc casu deficit, aliud procedere via Arresti, hoc solo sine, vt caueatur ab eo vassallo, qui domicilium non habeat, & difficile adstringitur ad soluendum, vt forensis, vt loquuntur. Hæc vehementer notari conuenit, ne quem fallat differentia parû agnita Arresti, & executionis, quæ tamen ipsa locum non est habitura; quoties aut sententia, aut iustrumētum garantigiarum super talibus debitis interuenisse proponitur: Nam hoc casu vbiunque sit executio etiam realis, non vi potestatis ordinaria Dominiicæ & feudalis, sed iurisdictionalis abstractæ, quæ ex iudicio aut confessione, & præcepto garantigiarum prouenit, & cui per Ordinationes Regum, ipsamque adeo Cõsuetudinem, art. 264. & sæpè alibi omnis potestas executoria est attributa, quæ si extra territorium facienda est, suppetant modi à Cõsuetudine & iure cõditi per Epistolas rogatorias, ex art. 17. supra. Quare non de nihilo est, quod vsurpare solemus in profellionum feudalium cautionibus, par les aduens, minuz & tenues, in quorû calce adici solet clausula. Et s'est obligé ledit N. obeir & servir comme à son Seigneur, & continuer lesdits deuoirs sous l'obligation de dites choses, biens & amende, qui dedans seront trouuez. Hæc clausula non solum valet ad sustinendum Arrestum in terminis huius Articuli hîc exigendæ cautionis, sed etiam executionis faciendæ, & distractionis bonorum ex causa debitorum non solutorum. Quæ clausula tam solita est, vt omiffa suppleri debeat, vt per errorem prætermiffa nō minus quam hypothecæ, ex eo quod notatur. l. quod si nolit. §. si aliud. D. de adil. edict.

GLOSSA 2.

^b *Jusques à plege de droit.* Hoc est hæcenus, & ad eum finem, vt per præhensionem & Arrestum bonorum cogatur vassallus extraneus incolæ præstare cautionem de stado iuri & iudicatio faciendo, qui congruit, art. 45. supra, qu'il appelle plege de fournir à droit, ne Dominus ratione sui feudi cogatur alibi litigare contra art. 45. ^c *N'est domiciliaire ny estager.* De horum differentis diximus art. 9. tit. 1. nam si esset, in plano esset ex illo art. 45. Hæc eadem forma Dominus vt potest pro laudimius non solutus, ex art. 231. quod ideo dixi, quia Molinæus contra putat verbis affixus sine magna ratione. §. 52. nu. 64. & seq. & 64. & si videtur locale aliquid ibi considerare, sed ex art. 231. dubitari nequit,

ARTICLE CXXX.

VAND^a meubles ou fruits sont arrestez ^b en cas requerant celerité, & où il y a ^c peril euidenc, le Sergent ^d sans autre Ordonnance de Iustice les peut &

ARTIC.
CXXX.
NOUVE
CONS.

doit mettre^e en sauueté, appelez avec luy^f deux tesmoins:^g & fera rapport, & relation & procez verbal de la^h quantité, & espece de fruits par luy ainsi arrestez, & mis en sauueté, qu'il bailleraⁱ aux parties, s'ils le requierent.

Q Vando^a in bona mobilia aut fructus manus iniicitur^b in casu celeritatem requirente, & ubi sit^c manifestum periculum: Apparitor^d sine alio mandato iustitia potest & debet eos ponere^e apud personam idoneam duobus secum^f testibus vocatis;^g & faciet renuntiationem & relationem & processum verbalem de^h quantitate & specie fructuum ab eo in manu Regia posita, & apud personam idoneam, quem processum verbalem dabitⁱ partibus si habere requirant.

GLOSSA I.

1 Artic. intelligendus in casu periculi rei peritura, aut actionis exitura.

2 De immobilib. maior cautio.

1 ^a *Quand meables & fruits.* Hic Articulus in suo duntaxat casu intelligendus est, ut scilicet in casu periculi, & rei peritura, aut actionis exitura, ut Iuriscōsultus loquitur. l. 1. & 2. D. de fet. aut cum metus est, ne subducatur probationi, aliter exitumātibus futurum erit, ut Apparitori permittatur, quod ne Iudici quidē cuiquam permillum est, ut scilicet passim sequestratio permittatur, quod non est ferendum & certissima iuris regula obliuit, & crebris iudicatis & Arrestis vertitur; Ideoque cum demum faciendum, cum Iudicis copia haberi nequit, ut in agris atque interdum in viribus; quod si haberi potest omnino conueniri cum oportet, & ex conuentione eius & mandato facere, faciendi formam prescripturam, sine praiudicio iuris, & hactenus ut partibus intra breuem diem Iudicis res cautione dissoluatur.

^b *En cas requierant relief.* Si quis pedem habet in stipiorum secum aucturus, si auriga merces exportat, & portorio fraus fiat, si res quocumque modo peritura, aut formam mutatur, aut quid corū, quae diximus, art. 128. atque ista de mobilibus. Nam de immobilibus ut fructibus pendentibus cautio maior ineunda propter possessionis stabilitatem, à qua fructuum perceptio dependet, ne ea habenti adimatur, contra ea, quae hoc toto titulo diximus, & regula, Nil notuari, &c.

GLOSSA 2.

1 Iudicis commissio, ut plurimum, non necessaria in arresto, &c.

^c *Peril euidēt.* Tales sunt casus dilapidationis ex l. Imperatores. §. vlt. D. de appellat. & l. diuus vbi Angel. D. de petit. hered. & d. l. Imperator. Bald. l. si fideiussor. D. qui satisd. cogant. Bal. & Ludou. Rom. l. si seruum. D. de acq. hered. Imol. Panorm. Can. cap. vlt. de sequest. poss. & Fr. Sic tamen ut alimenta relinquatur ab Apparitore ei, cui Arrestum denunciat. l. 1. cui. §. cui legatorum. D. ut in poss. lega. vbi Bart. Lud. Rom. d. l. si fideiussor. Bald. & Salyc. l. vlt. C. de Ord. cognit. presertim cum dicitur non soluendo, Aufer. quest. Tholof. 478.

^d *Sans autre Ordonnance.* Quod hic textus dicit dispensari, & contra regulam perimitur propter metum maioris mali: nam olim scholastici auctores putabāt, ne citationem quidem vllam Apparitoris valere sine commissione Iudicis, ne dum vllā pignorationem, aut executionem. l. 1. §. nunciatio. vbi Doctores. D. de noui oper. nunc. De commissionibus vltus recepit, ne in ordinariis Iudicibus necessarīe sint: sed executiones &

A pignerationes non aliter fiant, quam ex iudicatis aut instrumētis. Itaque hic casus specialis est: ipsa quoque Iudicum praecipua datis oppositionibus resoluuntur in simplicibus commissionibus de citando. Hoc igitur casu non erit necessaria pratoris adicio, quod textus ait. d. §. nunciatio. Quod ego intelligo, si tantum periculum fuerit, ut adiri non possit, cum praesens non esset, aliqui sperni commissionem non admittit, quia accidere potest, ut Apparitorum perfidia & litigantium fraude multa perperam committantur praetextu iuris, veluti si quis in Arresto mobilium & descriptione quiddam omittatur, quiddam non recte describatur pondere, numero, mēsurā; nam fructuum descriptio quantitate exigit, sed minore damno fieri in agris potest, cum omnia pateant, suppellectilem enim describi, claustra reterari, secreta domus patefieri, ne praetextu quiddam Arresti ratio patitur, quod hoc casu & Bald. d. l. 1. C. de sequest. pec. ex l. 2. Cod. de alim. pup. praest. & l. 1. Cod. quib. & quan. quar. par. lib. 10. Curt. d. lib. nu. 16.

GLOSSA 3.

Ordonnance. Ergo, non adiournement precedat, de quo Bald. d. l. si fideiussor. Ang. d. l. Imperatores & quos Curtius, vbi supra. quest. 7. Sed tamen post actum, si intercessio, aut oppositio formata sit, debet diem dicere ad Iudicem, atque adeo sine oppositioe, à la fin de voir declarer l'Arrest à tenir.

^e *En sauueté.* Quod sit collectione maturorum fructuum, & depositione apud personam idoneam, quod Bart. ait. d. l. interesse, & l. 1. oleum. D. de dol. Ang. Roman. Cuman. d. l. interesse. Innoc. cap. fin. de sequest. poss. Sed & vendi, & pecuniam deponi cēsent, quod nos non admittimus sine Iudicis decreto recte Masuer. bonus Iuriscōsultus, & peritus vltus. tit. de poss. §. item si res. num. 55. text. l. si Magistratus. D. de priuileg. cred. et si Bart. d. l. litibus. ait solam sequestum posse per se facere; quod nos in simplici sequestro nō admittimus, at si commissarius deputatus tempore citandarum etiam necessitas imponatur locandi.

^f *Deux tesmoins.* Ex forma Ordin.

^g *Et fera rapport, relation & proces verbal.* ^{transcripta} Gallica.

^h *Quantité & espece.* Ad vnguem, ne ita quiddam omittat ex forma. l. si quis intra. C. de bon. praescript. pena ibidem subiecta, & l. 1. C. de bon. vac. l. forma. D. de censib.

ⁱ *Aux parties si elles le requierent.* Imo & si non petant, ex Ordinationibus Regum, sed & ipsi sequestro dāda est relatio; Sed an talis sequester salarium capiat, Angelus non putat, ut nec Ludou. Roman. & Cuman. d. l. interesse. Nos contra obseruamus in commissario fructuum, & ratio poscit operarum rationem haberi. In depositario pecunia extat Ordin. Ludou. XII. quae salarium non admittit.

TITVLVS SEXTVS,

DE MONSTRATIONIBVS, ET

INSPECTIONIBVS.

TITRE SIXIEME,

Des Monstrees & Veuës.

AD RVBRICAM.

QUAS hinc Monstrationes appellat, veteres Iurisconsulti descensiones in rem præsentem & inspectiones vocabant, vsurpantur præcipuè in vendicationibus de rebus particulatibus, aut seruitutibus, aut cum de vno toto ex pluribus distantibus constante, pars aliqua petitur certa: Quæ res tanti videri Reformatoribus non debuerat, vt Articulus de ea scriberent inter leges patrias iure vulgata, & pragmaticis per se nota. Sæpius certè per calumniam & moras à reis peti compertum est de rebus petitis, quas ipsi tam norint quam actor, de quibus Masuerius quædam in tit. de dilationibus, & Stylus Parlamenti Parisiensis speciali titulo. & auctoritatem habet à cap. significantibus. ext. de appellation. & capit. 1. de libel. oblat.

ARTICLE CXXXI.

MONSTREE peut estre faite tant² pour instruction de Iustice, qu'à^b la requeste de la partie, à ce que la Iustice puisse faire son iugement^c plus certain,^d & que l'exécution du iugé soit plus facilement faite.

ARTIC.
CXXXII.
NOVAR
CONS.

Inspectio loci in rem præsentem potest fieri tam^a pro instructione Iustitiæ, quam^b ad postulationem partis, vt Iudex sententiam^c certiorẽ reddat^d & executio indicat^e facilius fiat.

GLOSSA I.

¹ Cause inspectionum.

² Euidentiæ rei fortior omni probatione.

¹ ^a Pour instruction de Justice.] Actum Iudicis merò officio citra partium vllam postulationem, & motu Iudicis, cum ex deductis à partibus non satis intelligit, quid in controuersia sit, & à facie locorum diiudicatio pendet, vt sæpè accidit, cum de seruitutibus quaeritur, & prædij dominatis & item seruientis inspectio ad rem facit, qua melius aut commodius iri possit, aut debeat, quid interiacet, quis circuitus ambiendus, quid verissimile sit olim factum: cum aliæ rerum facies esset, solent fieri & typi, quas figuras appellant partibus vocatis, & situs, & ea quæ architecti ichnographica vocant longitudines *significata* & talia describi & delineari, vt oculis representantur iudicantibus. Conducunt enim ea persæpè, quod in Mathematicis perspicitur, à quibus situs cælorum, & orbium, centrorum, & eccentricorum traduntur, quæ

Argent. in Conf. Brit.

A non nisi formatis imaginibus possunt intelligi, & representatis typis & forma, alioqui fallacia fantasie aliorum quam res est abductura, & in errores falsæ imaginationis inductura; Quæ de causâ præceptores talium instrumenta & formas solent cadere, vt intelligantur. Fit vero hæc inspectio persæpè ne petente, quidem parte ad Iudicem informandum, quæ cum sit fiunt, nec conclusio aut renunciatio in causâ, aut productio instrumentorum, nec quas forclusiones vocant, possint vtile consilium impedire, quia probatio quæ fit per rerum euidentiã omnem aliam superat, quod Roman. dixit consil. 104. incip. pater reuerentede. Itaque & Baldus in rubr. Cod. de probat. ait talem nullam legis virtute impediri posse, Alex. consil. 116. vol. 1. & consil. 185. vol. 2. Bald. l. penult. C. de per. tut. & l. 1. C. si aduers. lib. adeo vt sæpè ex ea singularitas testium deprehenditur, quod Susanna exemplum ostendit, & falsitas; cum decem testes deposuissent Scium à Sempronio occisum esse, impacto ense in stomachum refoisso corpore Scij, consistit vulnus nullum esse in aduerso. Hic etiam centum testes essent, sola inspectio

Y

cor retineat, quod fald. in l. si quis testibus. C. de testib. dixit, & verum est. Itaque & post didicita testificata, quandoque iudici visum est, admittitur, quia nulla timetur subornatio, nec verecunda est reulatio tam æquum avertantis.

GLOSSA 2.

- 1 In possessio vi plurimum a reo petatur.
- 2 Vtilitatem causa fore inspectio conceditur, &c.
- 3 A la requête.] Sæpius id quidem postulante reo, scilicet cum sibi liquere negat, qua de re agatur, ubi sita sit, quos fines habeat, nam eiusdem nominis & agri, plures fundi esse possint, ex quo res redditur incerta, certior futura demonstratione. Sed & interdum, etiam rarius, ab agente peti potest, veluti, si cum actor vniuersitatem aliquam agitorum petisset, reus partem concedit, rectè actor petit sibi demonstrari eos, quibus ceditur, ne de his probationes alias conquirere cogatur. Porro etiam cum a parte petitur summo iure excludatur lapsus temporis probationibus præfisi, tamen nihilominus vtilitatis causa sæpè cõcedi solet, nisi aut res ex antea citis latis pateat aut morante lris causa fieri appareat, *Car il ne faut qu'auoir p'gence sa cause par exploit, si le fonds est l'un, h'z c'est l'entia Bartoli. l. i. C. de edendo, vbi reus ait se non esse bene clarum per bellum de re, que petitur, potest petere, vt reus sibi ad oculum demonstretur. l. cum si exhibuissent. D. de publican. l. l. D. de ex nox. caul. aga. cap. significati-*

A bus, ext. de appellat. cap. 1. ext. de lib. oblat.

GLOSSA 3.

Plus certain.] Quod maximè curandum est Iudici, vt sententiam quam maximè certam ferat. Rub. de senten. qui fin. cert. quan. prof. C. culpandique mul-
torum solertia, qui alendis litibus nati, iudicatura no-
lunt concipere de rebus omnibus, de quibus cogno-
uerunt, & dubitandi materiam sumendi lris reliquis
volunt, cum possint ista clare concipere, & vno iudi-
cio terminare: Sed nimium tabum hominum est, qui
invidiosa iudicia miseris litigantibus propinare, sibi
sapientes vili, sibi scilicet arantes, & metantes de alic-
nis malis.

GLOSSA 4.

Et que l'exécution.] Hoc planè ab optimis Iudicibus
spectari oportet, vt tam certa sit sententia, vt nihil in
executione cognoscendum relinquatur, si leri pos-
sit, nec aliud quam tā di executione, quam vel Appari-
tor possit facere, quodcumque denique ab solerti iudice
providendi possit in controuersia futurum, siue ex
rebus ijs, siue verborum significatiue id prædicti
exprimere, ne postea incidentes quæstiones generet,
maieculum, vt dicere solent iudicantur. Hoc si omnes
pro vili intendant, minus sit futurum lrum sic
Aristoteles leges concipi postulat, vt quam minimum
de rebus iudicandum relinquatur magistratum ar-
bitrio.

ARTICLE CXXXII.

ART. CXXV.
NOUVE
CONS.

ENTRE freres & sœurs quand l'un fait demande à l'autre^b des herita-
ges de la succession de leur pere ou mere^c pour en auoir sa contingen-
te portion, &^d en toute autre demande vniuerselle, n'y doit auoir
aucune monstree ne veuë.

INTER fratres & sorores quando vnus eorum petit ab alio^b competentem sibi hereditatis
patris aut matris^c portionem, &^d in alia quacumque actione vniuersali, nulla inspectio seu
iurio ac loci figuratio in rem presentem fieri debet.

GLOSSA 1.

- 1 In iudicio vniuersali non est locus inspectioni, &c.
- 2 In iudicio partagij idem.
- 3 Idem in generalib. iudicijs vt tutela, &c.
- 4 Questio vniuersali desita, in executione inspectio potest incidere.
- 5 Congruit Articulus 17. infra. Hæc autem summa
exiit in Iudicijs vniuersalibus omnibus non esse lo-
cum inspectioni, aut monstrationi: ratio dicti est,
quia iudicia vniuersalia de iure natura inuisibili po-
tius pronuntiant, quam de rebus: cum quod ex ca-
tura recipiant incrementum & decrementum etiam
post sententiam: Itaque tempore contestationis im-
possibile est demonstrari oculo, quod petitur, propter
rei naturam quam vniuersalis est. Hæc Doctores aucto-
re Bartolo testantur. l. l. D. de edendo. hereditas, ius
dissimulatur, ergo inuisibile aliquid, ea crescit extrin-
secus, & postea incidentibus & accessibus trici-
tis, & appendicibus incrementis, vt & peculium,
& patrimonij vniuersitas & vniuersio, honoris pos-
sessio, quæ omnia vniuersalia dicuntur, in quibus de

C corporibus singularibus non queritur, etiam persapi
exprimi solent, sed iudicij natura, nec actionis ratio
id exigat, id è que iudicantes non putant eam sibi opor-
tulum incumbere, vt de eo pronuncient. Cum iudicio
partagij agitur, de rebus particularibus non queritur,
sed de eo tantum, an actor sit hæres, an vlla partha-
reditaris ei competat, & quora. Hoc omnino ordine &
ratione prius examinandum est: nam exclusi actor
vniuersitati nil habere necesse in qua nec de rebus
hæreditarijs particularibus, nec reus de his litem liti-
nere, cum titulo & medio petendi exciderit, vt tum
de alieno ei querendum non sit, vincunt vero sapere
in executione de singularibus corporibus inquisitio,
an sint hæreditaria, an vero extrinseci sui vniuersitate,
& iudicatio fundatam intentionem habeat, quam co-
gnitionem plenè instantia executionis examinat, quæ
in priori non debuit: hæc expressè Baldus. d. l. i. na-
mer. 7. glos. l. facultas. C. de iur. fidei. Alex. d. l. i.
num. 20. l. i. num. 30. Quod idem in generali-
bus quoque iudicijs facimus tutela, rationum red-
dendarum, gestionum generalium & talium in quibus
de vno aliquo singulari actu gestioni non queritur,
sed illud genericè, an reus teneatur ad rationes, quod
cum erit indicatū, tum demum deuenitur ad examen
accepto-

acceptorum, & expensarum, & singularium actuum. A
 4 Quod si in questione vniuersali aut generali reus ex-
 pedito agnoscat rationes reddi, aut partagium fieri,
 tum quaestione vniuersali per id decisa, non minus
 quam per contentiosam cognitionem veniendum ad
 executionem, in qua haud dubie & inspectio incidere
 potest, vt si corpus vllum illud, aut illud prædium hæ-
 reditarium dicatur, reus negat, hic fit locus inspectio-
 ni, quia de singularibus agi incipit. Hæc sententia lu-
 risconsultorum, d.l.i. glos. & Doctorum auctoritas.
 cap. 2. ext. de libel. oblati & d. cap. significantibus,
 ex quibus hæc dispositio sumpta est. Nec obstat, quod
 interdum litigantes aliquid de singularibus corporibus
 miscant, quod errore fit pragmaticorum, & præter
 actionis vniuersalis naturam, dum executionem præ-
 uenire volunt, & vna opera defungi lite. Et si non
 semper sine vtilitate fit, si probationes super his re-
 ceptæ sint, propterea quod tam diuturnas sæpe super
 vniuersalibus lites rexi contingit, vt probationes per-
 eant de singularium iure: hoc idem Masuerius & Stry-
 lus Parlameti. Sic in generalibus iudiciis nemo inquir-
 rit, an accepto ferenda sit aliqua summa, aut tradenda
 prius quam iudicatum sit, reddi rationem oportere:
 sunt enim ista antecedentia necessaria, sicuti & cum res
 petitur cum fructibus, de fructuum quantitate cogni-
 tio expectatur in executione ante iudicando antecede-
 rent necessaria.

GLOSSA 2.

1 *In vniuersalib. iudiciis agitur potius de iure quam de corpore.*

^a *Entre freres & sœurs.* Inutilis expressio huius gradus, cum inter omnes cuiuscunque gradus cogredens eadem dispositio locum habeat.

^b *Des heritages de la succession.* Hoc quoque inepte cum iudiciis vniuersalibus de iure potius, & quota hereditatis agatur, quam de corporibus, vt ante diximus itaque, la demande se doit faire des heritages, mais du droit & portion contingente de l'heredité, hereditas vero ius continet. l. nil aliud est. D. de verb.

^c *Pour auoir sa contingente portion.* Imo potius contingens peti debet, vt de corporibus sua portio tribuatur.

^d *En toute demande vniuerselle.* Omnis ea in qua vniuersitas aliqua continetur hereditas, patrimonium, peculium, bonorum possessio, dos illo iure Romano. d.l.i. D. de eden. vbi & generalem describunt tutelæ negotiorum gestorum, rationem ex qualibet gestione reddendarum, latè Panorm. d. cap. i.

^e *N'y doit auoir monstree.* Glossa expressa. d. c.2. de libel. oblat. & d. cap. significantibus.

ARTICLE CXXXIII.

N action personnelle^a d'attentat, ^b spoliation de fruits, ^c ou autre for-
 fait ^d sur terre, ou sur maison, ou ^e couppes de bois, & ^f en arrachement
 de bornes on peut demander, & y a lieu de monstree & veuë.

I N actione personali^a attentati, ^b decerpitione fructuum, ^c aut alio delicto^d super fundo,
 aut super domo, aut ^e casibus arboribus, ^f & in termino moto, peti potest indicatio seu itio ac
 loci figuratio in rem presentem.

GLOSSA 1.

C

GLOSSA 2.

Cum actiones personales duabus è causis oriuntur ex consensu & promissione scilicet, alie ex facto cuiuscunque a lege inducantur. ex l. actionum. D. de act. oblig. & l. obligamur. D. eod. tit. & l. ex maleficiis, in vtrisque non est par eorum causa: nam quas quisquam inierit, ignorare nemini permittitur, nec de quibus inierit: Neque enim facti proprii toleranda est ignorantia. Itaque tali actione conueto omnino inspectio deneganda est: sed alia conditio eorum, quas lex induxit ex facto in terminis. d.l. actionum: nam etsi ex facto rei conueniuntur, tamen de facto ipso nec reus conuenit, an fecerit, nec constare potest, nisi probationibus & lite contestata: Itaque si non neget, & petat sibi demonstrari cuius causa lis instituitur, æquum petit & faciendum est id quod hic dicit, quod in alterius generis personalibus esset falsum.

^a *D'attentat.* Omnia exempla quæ hic subiicit sunt personalium quidem, sed à lege inductarum ex facto rei. De attentatis supra art. 29.

^b *Spoliation de fruits.* De quibus articulo. 109.

^c *On autre forfait.* Ex maleficio, aut ex facto citra maleficio. d.l. actionum.

^d *Sur terre ou sur maison.* Ex articulo 609.

^e *On couppes de bois.* Ad effectum art. 557.

^f *En arrachement de bornes.* Ad effectum art. 590.

Horum exemplorum eadem conditio, cum à facto oriuntur citra vllum consensum, aut obligationis nexum ab homine, sed à lege. Quare methodo & arte agentibus, sufficiebat sine exemplis scripsisse generalem thesism de obligationibus personalibus ex facto sine consensu à lege inductis.

ARTICLE CXXXIII.

N toute action reelle concernant le fait d'heritage on peut demander &
 y a lieu de monstree & veuë: fors en cas cy-apres exceptez.

I N omni actione reali quæ pro hereditatio mouetur, potest peti inspectio seu itio ac loci
 figuratio in rem presentem, nisi in casibus infra positis.

Argent. in Conf. Brit.

Y ij

ARTIC.
CXXVII.
NOUVE
CONS.

^a En toute action réelle.] Adde &c. de re particulari, A l. in actione. §. de veste. D. de furt. Ceteri, d. l. de cuius natura est, ut ea specificè describantur quæ qualis, & quanta sit, l. si in rem. D. de rei vend. l. i. §. i. si quis argentum. & §. si cista. D. depol.

ARTICLE CXXXV.

ARTIC.
CXXXV.
NOVÆ
CONS.

NVL^a n'est receuable à demander monstree ou veuë^b des choses qu'il a baillées, ou^c promis bailler par contract, ou autrement de son fait.

^a *N^ollus auditur ad petendum inspectionem seu itionem ac loci figuracionem^b in rem presentem rerum quas ipse dedit, aut^c promisit dare contractu, aut aliter de suo facto.*

^a *Nul n'est receuable.*] Nec leges scribentibus nec ratione agentibus cōueniebat regulæ addere exceptiones tam operose, legum alia maiestas est, conueniunt ista potius scholis, & didacticæ: nec si voluissent ab hypothese fibra erant perēda, cum thesis per se sufficeret. Nam cum lxx omnes, quas excipit limitationes prioris Articuli rationem habeant excludendæ inspectionis à sola presumptione scientiæ rei conuerti, nil amplius erat necesse dicere, quam inspectiones toties locum non habere, cum aut verè, aut præsumptiōe reus non ignoret quod peteretur: discurre per singula exempla subiecta, competes sola præsumptione scientiæ excludi inspectiones.

^b *De choses qu'il a baillées.*] Hic factum personale agitur, ideòque inspectio excludetur, cum ignorantiam factum excludit. Hic præsumponitur post rem traditam intendi realem.

^c *Promis.*] Hic personalis ex contractu intenditur, ideòque ignorantia excluditur, quamquam incipit esse exceptio, quæ de regula realis actionis excipit casum de personali, non est igitur exceptio de regula.

ARTICLE CXXXVI.

ARTIC.
CXXXVI.
NOVÆ
CONS.

DE defendeur en promesse n'est receuable à requérir monstree à celuy qui est demandeur en promesse: ^a ou au Seigneur qui demande quelque chose par puissance de fief: pourueu qu'il soit question du^b contract fait par ledit defendeur.

R *Eus in retractu gentilitio non auditur ad petendam inspectionem seu itionem ac loci figuracionem in rem presentem ab eo qui actor est in retractu gentilitio: ^a aut à Domino qui rem aliquam petit iure feudi: modo agatur^b de contractu facto per dictum reum.*

Conuenus conditione ad retractum personali, C in casu Artic. 140. non rectè inspectionem petit, quia ignorantia improbabilis est facti sui, nam id ab eo petitur, quod ipse quæsiuit contracta, quo igitur prætextu obtendit.

^a *Ou au Seigneur.*] Demandeur en retract feodal. Et

^b *De contract fait.*] Exceptio exceptionis, si forte (inquirit) ab auctore, aut decessore eius factus sit contractus, quo casu qui in ius alterius succedit, iustam ignorantiam causam habet. l. qui in ius. D. de regul. iuris.

ARTICLE CXXXVII.

ARTIC.
CXXXVII.
NOVÆ
CONS.

NVL n'est receuable à demander monstree ne veuë, sinon qu'il soit question de chose particuliere.

N *o* *llus auditur ad petendum inspectionem seu itionem ac loci figuracionem in rem presentem nisi agatur de re particulari.*

Hic Articulus superfluit, aut certè compingi debuit cum Art. 131.

ARTICLE CXXXVIII.

ARTIC.
CXXXVIII.
NOVÆ
CONS.

DN^a plegement general de non troubler sur ses possessions^b si le defendeur declare, qu'il s'oppose au plegement pour quelque piece ou pieces contēnues sous le plegement general, le defendeur est tenu de faire^c monstree & veuës des choses, sur lesquelles, il est rendu opposant,

IN plegiamento generali non inferendi vim aut iniuriam super possessionibus^b si reus denunciat, quod ipse intercedit in plegiamento pro aliquo fundo, aut fundis contentis in plegiamento generali, reus tenetur facere irionem ac loci figuracionem in rem presentem rerum super quibus intercessit.

GLOSSA L.

- 1 Salvagardia, vi à dispositor defendatur.
- 2 Quis intercessor spontaneus.
- 3 Quis actor aut reus in talib. oppositiōib.
- 4 Si sua putaverit interesse compareat, &c.

¹ *En plegiement general.* Ce sont plusieurs termes de salvagardie, ve quis à vi & iniuria manifestis defendatur, ou de seureté en terminis l'illicitas. §. ne potentiores. D. de off. præf. & l. denunciantes de quib. in Art. infra, namque interdictum Vi possidetis de re aliqua certa, que possideti possit, convenit intelligi, generalis conceptio de rebus suis omnibus sine usu est.

² *Si le defendeur.* Hic præsupponit alicui in specie denunciatum hoc interdictum, qui ipse intercedat non tam generaliter, quam interdictum agentis continet quo casu, est intercedens reus sit, idèoque nec rei sit, ex regulis rem monstrare, tamen talis oppositio pende de reo actorem facit, quia de toto seligit partem, que incerta est, nec certificari potest ulli per reum intercessorem, à cuius arbitrio & iure dependet declaratio facti sui. Ceterum hic talde notari convenit, non mutari qualitatem rei in tali intercessore, nam spontanea intercessio facit actorem, sed spontanea vel voluntaria tum demum dicitur, cum quis non vocatus in arenam descendit, & qui nominatim perstrictus non est; tales sunt, qui vi generalis edicti sue citationis comparent iudicio evocati sub forma, quicumque prætendunt interesse in successione talis, vel les prétendans interest, ou ayant à débiter entièrement des leures de maintenance obtenus par tel: Nam quicumque apparent in iudicio

A vi talis edicti actores sunt, & eam qualitatem capere debent, ut dicitur in ordinandis qualitatibus & omni in lite partibus actoris fungi, q. Innoc. Host. Panor. dixere cap. cum inter priorem, & cap. dilecti ext. de except. Bart. l. de pupillo. §. servorum. D. de oper. no. nunc. Lud. Rom. d. l. à pupillo in princip. Alex. d. l. §. si in publico. quem confundit cum principio d. l. de pupillo Bart. l. cum mulier. D. fol. matr. Bald. Cast. l. si libertus à patrono. D. de in ius voc. Bald. in rubr. in fine. C. de success. ed. Lud. Roman. conf. 142. melius in conf. 117. incip. rea ulla; ubi scribit apposita tenura, quam nos falsam dicimus, si quis compareat, ut sapie fit, & se opponat, & petat eam amoveri, talem verè & realiter actorem esse & dici, sed si nominatum citatus sit, reum fieri. Quod & in executionibus sententiarum dicere solemus, quoties quis in qualitatibus sententiarum, aut iudicati non comprehensus in defensione locorum & reali apprehensione sese opponit, sit actor, secus si nominatum evocaretur. Hac valde notari cōvenit, quia multos filii compertum est, sicuti & cum quis vocatur, si sua putaverit interesse, potant comparando actorem fieri, quia præcisè citatus non sit sed sic, si sua putaverit, & idèoque nec expensas defectus debere si non compareat. Quare putant bannitos & excommunicatos & omnes tales, qui ex lege aut edicto admitti in iudiciis non debeant, ad agendum non admitti quidem cum sic evocantur vi generalis edicti, quicumque interesse prætendunt, veluti tum actores sint quod esse vetantur, secus si nominatum evocati sint quo casu reus esse licet.

^c *Monstree & veuë des chos.* Afin que le demandeur soit maintenu sur le reste.

ARTICLE CXXXIX.

Si aucun fait demande de la maison, où demeure le defendeur, il n'y doit avoir monstree ne veuë.

ARTIC.
CXXXIX.
NOUVE.
CONS.

Si aliquis petat domum, in qua reus manet, non debet fieri inspectio seu itio ac loci figuracio in rem presentem.

Rectè, sed quis dubitaret, cum ille dicat nulli magis nota, domus est sua, &c.

ARTICLE CXL.

Et vassal est tenu de faire monstree & veuë de ce qu'il tient de son Seigneur feodal, qui se fera aux despès du Seigneur excepté que le subiet vassal fera sa despense: Et si l'homme delaissoit aucune chose à môstrer, le Seigneur la pourra prendre à sa main, comme si l'homme l'avoit desaduouë.

ARTIC.
CXL.
NOUVE.
CONS.

Vassallus non tenetur facere inspectionem seu irionem ac loci figuracionem de rebus, quas à suo Domino feudali tenet, qua fiet sumptibus Domini, excepto quod vassallus de suo alimentum emet: Et si vassallus omisisset indicare rem aliquam, Dominus poterit eam prehendere ac si vassallus eam abnegasset.

Arguitur in Conf. Brit.

GLOSSA I.

- 1 *An vassallus teneatur feudum ostendere Domino.*
- 2 *Affirmativa sententia melior est in vsu.*
- 3 *Sed dubitatur, vassallo dantur induciæ, vt respondet præcisè.*

^a *Le vassal est tenu.* Quomodo superiores Articuli penè ex toto inutilis sunt, vt de rebus minimè dubiis, & iam ante iure Romano definitis, sic isti perquam vtiliter sunt scripti. Magna est in iure dubitatio, & cōtentio scētariarum. An vassallus feudum teneatur ostendere Domino ad oculum, an item instrumēta acquisitionum & inuestiturarū. Cuius dubitationis rationes aduersarias comparauit Iacob. de Sādo Georgio in libello de feudis, verb. dictū quod vassalli promiserūt recognoscere, num. 15. & ante eum Iacob. de Ardizo in lib. de feud. & Ioannes quidam Blanchus Maliliensis; quidam non putant, quidam nutant, alij aiunt hūque plures auctores primum Azone, deinde Hostiensis in Summa, titul. de feud. §. quib. mod. Alber. l. Titius Sempronij. D. de act. empt. idem l. si certis annis, C. de pact. Angel. post gloss. l. h. in rem. D. de rei vend. gloss. Bald. Prepos. Alex. cap. 1. §. illud. titul. de prohib. feud. alien. per fed. idem Bald. cap. 1. §. vassallus feudū. titul. si de inuest. fuer. contron. vbi & Iacob. & Bellouisi, qui dubitationem istam frequenter ait accidisse suo tempore in regno Siciliæ. Bald. item titul. de vass. qui contra constituit. Lotlar. Idem Bald. consil. 25. lib. 1. Curtius lib. de feud. parte 2. secundæ partis. Spec. tit. locati. §. nunc aliquid. num. 69. Postremus Molin. §. 5. num. 4. in feud. Qui non putant, ratione vtiuntur, quod Domini auctoris partes sunt, intētionem probare, nec cogi quæquā reum dicere titulum suæ possessionis; has ferè rationes habent nec multo meliores, quibus

2 Baldus sæpè inuititur. Contra alij vassallum qui in cōfessio causam habeat à Domino, idque beneficio teneri, vt minimum inter obsequia cetera ostendere, quid quantumque beneficio eius habeat, nec hic l. cogi. C. de peti. l. i. i. r. rectè allegari, quæ tum locum habeat, cum nullo iure possessor additus est agenti, nec eius villam causam agnoscat, aut beneficium, suæ fidelitatis consequentiam, & dominij retenti iura pro intētionem eius facere. Denique melior sententia dicitur omnino vassallum ad id teneri, & describere, & scripto edere, & oculis demonstrare, quid quantumque à Domino habeat, si petatur. Quare frustra scholasticæ dubitationes, quas iamdiu vltus ingulauit: Sed tamen qui ita sentiant, adiutunt in vassallo ignorantie excusationem, si probabilis sit, ergo qui in alienum ius successerit nuper, aut, vt dicunt, qui feudum antiquum accepit, admitti dubitantem, aut ignorantem terminos feudi, & vt Latini dicunt, ciurantem scientiam & cognitionem finium. Et nos ante art. 112. docuimus vulgato illo Frācio dicto nos non teneri, *il faut aduëter, ou desaduëter*, sed esse aliquid medium, ignorare scilicet ex ratione ciuili. Quod cum accidit, æquum est tamen iustam Domini petitionem admitti, nec semper de iure suo incertum dimitti oportere & denique dandas inducias, quibus vassallus instruat, instrumenta conquiret, fines exploret, quid quo iure à quo habeat, vt demum præcisè, & vt dicunt cathogoricè de finibus respondet cōsultus & meditatus: nec enim perpetua cuiusquam ignorantia ferenda est, quæ discuti potest, inuestigatione veri fraude beneficij Domini. Itaque quod hic simpliciter dicit, accipi debet in casu agnitionis, & concessæ concessionis feudi, in teneure concessæ: Nam si negatur, & consequentia omnia negantur sub pœna commissi; Si dubitatur, aut ignoratur danda sunt induciæ ad inquirendum, vt denique certum respondeatur.

Art. 362.
N. C.

A^b *Faire monstree & veuë.* Similem habent Consuetudinem Bituriges. §. 12. tit. de feud. & Burgundi, tit. de feud. §. 4.

^c *Aux defens.* Cum hic actus Domini commodum præcipue respiciat, sed suas item vassallus facit, cum & aliquas debeat, capit. statut. §. insuper. de reſcript. in 6. Dinumeramentum expensis vassalli, de quo Molin. §. 5. numer. 4. Cuius expensis obsequia præstat, alibi diximus.

GLOSSA 2.

- 1 *Partis non expressæ sit præhensio à Domino.*
- 2 *Si non que le vassal desaduëta, &c.*

^d *Et si l'hôte délaisoit aucune chose.* Scholastici scriptores cum demum constituit vassallum Domino indicare debere feudum, cunctante aut reculante eo putant ex consequentia & pœna iudicandum bona eius feudalia omnia præsumi in penam reuocationis. Eius dicti fortasse vtilitas aliqua esse posset, vbi plura essent alaudia in quibus Dominus pa. nam posset exequi nemine intercedente: Sed vbi nulla sunt, nec vllus celsus terræ caret Domino, inutilis est ex consequentia ista, & vassallus semper vendicantes reperiret, quos opponeret priori quamlibet recusat, aut abnegat; atque ita sine vsu esset ea prouisio: quare melius hic cautum, hic procedi per præhensionem partis non expressæ nec comprehensæ in ostensione, & Molinaus rectè putat talem decisionem veram non esse, vt nec iure probatur.

^e *Pourra prendre en sa main.* Intellige, *pourvu qu'il n'ait que simple omission, & que le Seigneur prouue son intention & la enuë de lay.* Secus si l'y avoit desaduëtion, mel, quo casu le Seigneur ne s'en pourroit saisir, & faudroit plainement informer de la teneur, la prouision cepédant aduëte au precedent vassal, qui auoit desaduëte, sous le danger de la commise en fin de cause.

GLOSSA 3.

- 1 *Dominus præhendit tam ex omissione quàm ex abnegatione.*
- 2 *Simplex omisso non importat commissum.*
- 3 *Distinctio, quando vassallus aut abnegat, aut agnoscit, aut dubitat, &c.*
- 4 *An Dominus teneatur ostendere feudum vassallo, & eius concessione.*

^e *Comme si l'hôte n'auoit desaduëti.* Hoc refertur ad præhensionem, non effectus identitatem, id est, Dominus tam potest præhendere ex omissione partis, quàm ex abnegatione. Sed inde non similes consequentias ducit: nam simplex omisso non importaret commissum, sed locum præsumit. Simpliciter, quoad dilationem datur præsumit aduëter, ou desaduëter, le vassal, aut si rectè desaduëti, car par l'effet de la commise, il faut desaduëter formel, ex certa scientia principaliter & per se, & non incidenter, quod latè tradit & persequitur Molin §. 30. in feud. Nec sufficeret omisso, quæ abnegationem tantum implicat consequenter, nec per se nec principaliter, & ideo non est sufficiens ad incurdum commissum in parte omisso, nec enim vltra porrigitur delicti pœna, quam delicti ipsi, quod ille tradit. Tres igitur casus ponendi sunt abnegationis desaduëtionis, agnitionis aduëti aut dubitationis, quod ante diximus. Nam vassallus in primo casu abnegat partem feudi præsens, haud dubie feudi pars omissa committitur, cum omisso sit per abnegationem, & hoc casu le Seigneur prend en sa main par commise & confiscation, & mittitur in possessionem rei committæ; cum agnoscat, qui fecimus casus est, aut indicare teneri, quod agnoscat, aut præhensionem pati

pati cum amissione fructuum, donec indicarit, non ad effectum commissi, si dubitat, daret dilationibus conuincendus est, vt dubitatio in agnitionem, aut abnegationem transeat, ita fiet, vt casus omissionis nunquam equiparari possit casui abnegationis, quia abnegatio commissum importat, simplex omisso non item, nisi cum in abnegationem transit, quæ abnegatio cum interuenit, interim possessio apud vassallum esse debet, nec moueri donec Dominus intentionem impleuerit, de quo Mol. §. 1. lare. Quid si, le vassal ne desaduue pas, simpliciter, sed qualiter duntaxat, puta, s'il se dit Iuueigneur & il est prouue lige vide Mol. d. §. 30. num. 7. An & contra Dominus priuatur propter negationem. Mol. ibidem quaest. 48.

4. Quærendum est de casu conuerso an Dominus vassallo indicare feudum teneatur, & concessionis & institutionis, & recognitiones prædecessorum ostendere. gloss. §. illud. tit. de prohib. feud. alien. putat teneri Mo-

linæus. §. 4. æquum putat ratione correlatiui officij, & reciproca obligationis dominum id facere, quod sibi non noceat, & alteri profit. & Aruernorum Consuetudinem. §. 9. tit. des fiefs, quæ aliter statuit, vt hæc nostra, tirannicam putat: Sed tamen in feudo antiquo nõ perinde probabilem vassalli postulationem putat, quod in exhibitione recognitionum & tenutarum, & documentorum, licet non ex toto improbabile esset, tamen si tribunalibus nostris id persuaderi fuerit perdifficile, & obstat Art. 316. infra, sed in indicandis feudi terminis, ratio valde dispar, cum vassallus feudum teneat, fruatur, possideat, aret, & colat, & scire debeat quos & quales habeat, & de qui il tient terre, & hæc cognitio verisimiliter in Domino non cadat in alieno & ab altero possesso.

De instrumentorum communicatione latius Boëtius tit. de feudis. §. 12. Molin. §. 51. gloss. 3. & §. 5. nu. 4. Chassa. tit. 4.

ARTICLE C X L I.

LE Iuueigneur ou celuy qui le represente, n'est tenu de faire monstree à son aîné^a ou celuy qui le represente, ^b du fief qu'il tient de luy & qu'il luy a baillé, sinon^c en cas que le suzerain Seigneur voudroit contraindre ledit aîné^d à luy monstrier ses fiefs en Iuueigneurie, ^e auquel cas seroit le Iuueigneur ou le presentant, tenu monstrier ses fiefs à son aîné, & l'aîné à son suzerain Seigneur.

ARTIC.
CXXXIII.
NOUVEAUX
CONS.

Secundo natus aut qui illum repræsentat non tenetur facere inspectionem seu itionem ac loci figuracionem suo fratri primogenito, aut ei qui illum repræsentat, feudi quod ab eo tenet & quod ei dedit, nisi in casu quo superior Dominus vellet cogere dictum primogenitum ad inspectionem suorum feudorum quæ dedit fratri secundo nato in quo casu secundo natus, aut qui eum repræsentat teneretur indicare feuda suo fratri primogenito, & primogenitus suo Domino superiori.

GLOSSA 1.

Pace veterum dixerim, hic Articulus iniquitatem continet, & cõtumacie vassalli fauet, cur enim Domino non indicet vassallus feudum, quod eius beneficio habet, cum Articulo 315. statutum sit primogenitum teneri qualitatẽ feudi agnoscere, nisi, si quid interesse putant inter indicationẽ localem, & agnitionem qualitatũ feudalĩs, de qua d. Art. 315. Sed ratio non apparet, cur hic vassallus, Iuueigneur ne face pareil deuoir que les autres, in continentibus substantiam feudi, nec hic rigor ferendus fuit quantalibet paritas generis dicatur, aut gradus, cum imparitas dignitatis amplius aliquid deberi ostendat, alioqui eadem ratio faceret, qu'il ne seroit tenu bailler aduen, ny faire hommage, quod aliter fit.

GLOSSA 2.

^a Ou celuy qui le represente.] l'entends cery le representant en

^B parage, c'est à dire tant que le fief dominant est tenu en main de Seigneur, de mesme lignage dedans les degrez du parage: Car le parage finy, toutes ces deferences personnelles & honorifiques cessent, & combien que la tenure comme Iuueigneur dure, toutesfoi les respectz personnels de sang, dont depend ceste prerogative de n'estre tenu faire monstre finissent, dicemus ibidem & Art. 310.

^b Du fief qu'il tient de luy.] Id est, que le Iuueigneur tient de l'aîné.

^c En cas que le Seigneur suzerain.] Auquel appartient la ligenge du premier Iuueigneur, in casu Art. 333. Nam ad instantiam vtriusque potest indicatio peti.

^d A luy monstrier ses fiefs.] Quæ feuda primus Dominus contulit secundo, secundus item tertio.

^e Auquel cas.] Ergo hoc solo casu indicatio peti potest, pour l'aîné, sçauoir quand on la luy demande.

ARTICLE C X L I I.

MONSTREE & veuë se peut faire par vn deffaut deuëment obtenu.

ARTIC.
CXXXV.
NOUVEAUX
CONS.

Indicatio seu itio ac loci figuratio in rem præsentem potest fieri post eremodicium irritè adptum.

Hic Articulus Styli potius est, & ideo interpungi potius debet, vt non tanti, qui paginas iuris patrij de-

beat occupare, de quo videndus est Art. 763. & sequens infra.

ARTICLE CXLIII.

ART. CXXVI
NOVÆ
CONS.

ELVY qui doit faire la monstree & veuë,* est tenu de monstrier la chose demandee clairement par tenans, & aboutissans, & si mestier est, & faire se peut, par cerne & circuit des lieux: Et en faisant lescdites veuës pourront faire les parties telles protestations, que bon leur semblera.

IS qui debet facere inspectionem seu itionem ac loci figurationem in rem presentem tenetur aperte indicare rem petitam per confines à fronte & à tergo, & si necesse sit & fieri possit circumscriptione & circuitu locorum. Et in faciendis istis inspectionibus poterunt partes facere tales protestationes, ut illis videbitur.

² Et tenu de monstrier par tenans. Hæc forma præscripta in censuali professione ex. l. forma censuali. D. de censib. l. i. quis intra. C. de bon. proscript. Id quidem simplicius maioribus nostris obseruatum, nunc acerbè, &

A ad vñguem exigitur, ut confines ostendantur, & particulatim singula, quod perasperè exequi rationales solent, & scriptas ea de re legum annotationes habere dicuntur.

ARTICLE CXLIIII.

ARTIC.
CXXVII.
NOVÆ
CONS.

I le defendeur apres la monstree faicte, declare ne pretendre droict, & ne vouloir troubler le demandeur sur les choses monstrees, & ledict demandeur ne peut faire preuue dudiect trouble, il seroit tenu desdommager ledict defendeur.

SI reus post inspectionem seu itionem ac loci figurationem in rem presentem factam, denuntiet se nullum ius pretendere, & quod non vult inturbare actorem in possessione rerum indicatarum: Et dictus actor non possit probare possessionis inturbatæ iniuriam, teneatur indemnitate præstare reo.

Hic Articulus expungendus est ut nihili. Quis enim ignorabat actorem, qui intentionem non expleat, expensis plecti, cū prudentes & exercitati Iudices facta tali declaratione, & actore postulationem

B consecuto, solent partes liti eximere, & les mettre hors de Cour & de procès, plusloist que les faire conuictes & entrer en enquestes pour des despens, estant le procès vuidé au principal.

TITVLVS SEPTIMVS,

DE LAVDATIS AVCTORIBVS,

SIVE GARENDIS, ET

denunciationibus.

TITRE SEPTIEME,

Des Garends & Requestes.

AD RVBRICAM.

1	<i>Vsus garendorum.</i>	8	<i>Alij quidam casus quib. Euietio debetur vel non & nu. 9. 10. 11. 12.</i>
2	<i>Finis eorum.</i>	13	<i>Stipulatio duple non in vsu.</i>
3	<i>Requesta aut formatio in garendis quid.</i>	14	<i>Non agitur de Euietione, nisi per sententiam res euietia sit.</i>
4	<i>Garendus formalis non est in personalib.</i>	15	<i>Actio de Euietione personalis & 30. annis durat.</i>
5	<i>Quib. de causis Euietio praestatur.</i>		
6	<i>Euietio ex contractu oneroso praestanda.</i>		
7	<i>Non debetur Euietio si Emptor sciuerit rem alienam &c.</i>		

N vulgatus est foro vsu laudationū & garendorū, quos veteres Iuriscōsulti subinde auctores appellant: vsus eorū, cū quispiā possessor actione reali cōuentus, nec satis cōfusus viribus iuriū suorū eū vocat, à quo titulo oneroso rē comparauit, aut cuius nomine possidet ex forma. l. 2. C. vbi in rem act. apud quem & rationes & instrumenta sunt, quæ dominium rei probant. Finis talis laudationis, aut nominationis, vt auctor litem in se suscipiat, & suis sumptibus defendat, laudante interim quiescente *qu'ils appellent demeurer en pos*, veteri idiotismo gentis nostræ: hos garendos formales appellant. Requestas aut summationes vocant denunciations, quæ tam in realibus quam in personalibus actionibus vsurpantur, hoc sine non vt is cui denunciatur, litem suscipiat, sed vt adsit defensionī, & rationes suggerat, adiecta vtrobique protestatione de damnis & interesse: hoc casu personæ adiungitur persona, reus ipse liti non eximitur, nec qualitates mutantur litis iam institutæ, quæ ob talem denunciationem non suspenditur amplius vna dilatione, & fit in omni parte litis eo statu scilicet, in quo reperitur, de quo nos alibi: fusius etiam pragmatici styl. Parlam. Masuer. Rebus. & ceteri. In personalibus quidem locus garendo formali esse nequit, quia quisque ex sua ipsius promissione, & facto conuenitur in talibus, nec actio potest abscedere à persona promittentis. Quod de parte altera Rubricæ dicitur *de garendis*, quod Iuriscōsulti, Euietionem præstare dicunt, duabus de causis in iudicium venite potest, ex natura contractus sine expressa conuentione, aut vero ex conuentione; aut ex vtraque coniunctim. Notandæ hæc in re iuris quædam sententiæ. Euietiones regulariter ex omni contractu deberi, qui onerosam causam contineat: nam in lucratiuis sequenda est distinctio. l. Aristo. §. fin. D. de donat. Idque citra conuentionem expressam ex cuius contractus natura consequitur re euietia dari actionem ex contractu ad euietionem. Quod si etiam conuentio, aut stipulatio accefferit, tūm verò vltra contractus tacitam obligationem, etiam aliam ex stipulatione adiungi: Nam fieri etiam potest, vt natura quidam contractus extraordinarij reperiuntur, ex quibus nō debeatur euietio, veluti si quis sciens alienum euicir, & tamen ex stipulatu debeatur, si apposita sit stipulatio. l. si quis fundum. C. de euiction. Quin & studiosi quidam quinquaginta amplius casus quibus euietio non debeatur, annotarunt. His igitur & talibus, & si natura contractus non est, vt euietio debeatur, ex stipulatione,

- 7 tamen deberi nil vetat, si conuentum est. Hoc posito intelligenda regula, euictionem, quæ ex natura contractus debeat, excludi scientia temporis, aut acquirentis rem alienam, sed non eam quæ ex stipulatione, hoc est, qui sciens rem alienam emat, de euictione non posse agere: nisi tamen de euictione stipulatus sit, quo casu ex scientia tali, euictio non excluditur. d.l. si quis feudum: scientia enim excludit provisionem legalem non conuentionalem. Bald. l. si fratres. Cod. com. verius. iud. Quod intelligendum est etiam si sciens emptor à sciente venditore emerit: nam in hoc quidem casu, euictio debetur, nisi ex conuentione, cap. 1. tit. de inuest. de re alien. fa. Roman. Consil. 396. Alex. Consil. 69. lib. 4. & quos Tiraquellus in retra. §. 12. glo. 1. num. 8. Illud etiam valde notandum perfecto contractu, in quo de euictione nil dictum sit agi posse vt caueatur, quod glossa prima dixit l. rem alienam. D. de contrah. empt. Castren. consil. 207. lib. r. Qui scienter rem alienam emit, nec de euictione agit, nec pretium reperit. l. emptorem. §. vlt. D. de act. emp. quem locum implet Tiraquell. in retra. vbi supra nu. 11. Gasp. Caballin. Qui pactus est, ne de euictione teneatur, de ea non tenebitur, nec ad interesse, ad pretij tamen restitutionem tenebitur. d.l. emptorem. §. fin. Nisi quidem expressio facta sit eius ipsius causæ, ex qua res euicta est, quod ibidem Tiraq. notat. num. 14. Doctores. l. qui libertatis. D. de euictio. Caballin. d. num. 26. Proinde pactum generale, ne quis de euictione teneatur, ei nunquam prodest, qui non ignorat causam, ex qua res euincitur, & eam tacet, id enim dolo non caret. l. teneatur. §. vlt. vbi Bart. D. de actio. empt. d.l. emptorem. §. denique, qui casus valde notandus est. Hæc viles & vilitatæ sunt iuris sententiæ. Proinde id quoque addidero commissa stipulatione de euictione ob rem euictam non dari actionem ad recompensationem eius rei, quæ euicta est in re eiusdem naturæ, hoc est vt fundus pro fundo detur & recompensetur, aut reditus pro reditu, sed ad id tantum quod interest, id est res æstimationem, pretij repetitionem, & vfuras pretij, aut conuentas, aut legales, ad fructus rei minimè. l. datio. §. 1. D. de act. empt. excepto quidem diuisionis aut partagij casu, in quo si res euicta sit, quæ ex diuisione obuenit, suppletio ex rebus hæreditariis fieri debet in speciebus non in pecunia. Nostri quidem tribunalibus inaudita & insolens duplex stipulatio, nec amplius eo nomine præstari solet, quàm quod interest vt diximus ex l. si in venditione. D. de euictionibus. Demum illud notandum est, & si agi possit aduersus auctorem, vt & defensionem litis instituat super re venditam se suscipiat, & suis sumptibus sustineat, tamen de euictione non ante agitur, quam res per sententiam euicta sit. l. non dubitatur. C. de euictio. Hæc vero actio, cum personalis sit triginta annis durat, nec ante ei præscribi incipit quàm res euicta sit. Nam cum ante agi non potuerit, non valenti agere non potuit currere præscriptio. l. empti. vbi Salyc. C. de euict. & nos tit. de appropriamentis latè diximus, Art. 275. sicuti nec fideiusor pro euictione datus, potest petere se liberari ab obligatione, quamuis in ea diu steterit, nisi re euicta, vt scribit Bart. Bened. Paul. Alex. ex l. facere. D. sol. matr. Cyn. Bald. Salyc. l. si pro ea. C. mandati.

ARTICLE CXL V.

ARTIC.
CXXXVIII.
NOVÆ
CONS.

E vendeur n'est tenu garantir l'acheteur de celuy, qui a retiree la chose vendue, soit par retract lignager, ou par puissance de fief.

Venditor non tenetur præstare euictionem, emptori cum per retractum gentilitium aut feudalem res euincitur.

GLOSSA I.

1. Rei retracta nullam euictionem præstat venditor & cur.
2. Fallit nisi res ipsa ex interiore aliqua acquisitione, & contractum precedente &c.
3. Admonitio euictionis eximit.

1. Res plana est venditorem non teneri præstare euictionem cum per retractum res euincitur nata actione ad retractum ex eo contractu. Dicti huius duplex causa est. Prima, quia non tam venditoris factio, sed legis potestatem: & iure specialis res euincitur, idque nata causa ab ipsius emptoris persona, quia cum extraneus sit, cedere cogitur per legem ipsi consanguineo, rem maiorem beneficio legis repenti. Quare euic-

Actio non magis præstat, quàm ex l. Lucius. D. de euict. Tum quia cum nulla venditio huic conditioni eximi possit, sed omnes æque eidem legi subiecti sunt, nec & derogari, villo contrahentium facto possit intelligere omnes debent ea se lege contrahere. Venit itaque emptor prudens & sciens ad contractum tali lege subiectum cum sua necessitate, ideoque ei vt scienti rei conditionem, nil præstari debet euictionis nomine: & ex ea quidem causa ex vulgata regula. l. si fundum. C. de euictio, & glo. Bart. Bald. Salyc. l. si familiar. C. fam. encisc. Additur tertio, quod cum res ex natura sua euincitur, nulla euictio debetur, veluti cum est subiecta restitutioni, aut feudalis, aut emphiteorica, de quo Alex. Consil. 21. nu. 5. li. 3. Bal. & DD. in d. l. si familiar. modo contrahentes non ignorent rei talem conditionem

nem, & quos Gal. Caball. §. 5. nu. 37. libello de euict. Quarta ratio dicitur, quia actio ad retractum nascitur post contractum venditionis, ideoque ex regulis, euictio eius non debetur, quæ nonnisi ex iure ante contractum producta deberi potest. l. 3. D. de euict. Talibus rationibus Mafcius hoc casu deberi euictionem negauit tit. de retra. §. item secundum opinionem Tira. repetit in lib. de retract. §. 1. gloss. 9. nu. 34.

- 2 Hæc tamen dicta intelligi conuenit, cum ex illo ipso contractu nascitur actio ad retractum, quo casu venditor nullam euictionem præstat, Secus si res ipsa ex anteriore aliqua acquisitione, & cum contractu præcedente subiecta esset retractui. Nam qui rem vendit anteriori retractu obnoxiam, & per alium contractum quam illum quem facit subiectam euictione obligatur, nam cum res in ea causa esse cepit, vt retrahatur, libera co iure venire nequit, quare venditor, nisi expresserit, tenetur, & nisi emptorem admonuerit, & res cum retraheretur pro pretio primæ venditionis non seruando. Quare culpa interest emptoris scis-

A se, quod Tiraq. notat. §. 12. gl. 1. nu. 5. Cæterum ad-3 monito euictioni eximit, & si non pretij restitutioni, de quo ille. d. §. 12. d. gl. 1. nu. 7. sed nullum interesse præstabitur.

Proinde quod dicimus, venditorem non teneri præstare euictionem contra retractum, locum habet addita exceptione, si forte venditor affirmauerit rem nulli retractui subiectam, etiam ex eo contractu qui geritur, vel si promiserit de euictione, quomodo cumque res cuncatur, quod Tira. agit in retractu. in fin. nu. 97. & 98. quæstion. 22. Excipitur & si venditor se obligauerit ad euictionem in casu retractus expresse, quod ille ait vbi supra quæst. 22. sed exprimi casum oportet propterea quod cum res euincitur ex natura rei non sufficit simpliciter, siue generaliter stipulari *du garentage*. Sed oportet in specie caneri, quod ait Bal. d. l. si famil.

Ou par puissance. Retractu scilicet feudali, par enim vtriusque ratio est.

ARTICLE CXLVI.

N delict & forfait, n'y a garend.

IN delictis non laudatur auctor.

GLOSSA I.

- 1 In delictis nemo tenetur parere iubenti.
- 2 Nisi vis iussitque ad iure proprietatis.
- 3 Aut apparitor iussu magistratus.
- 4 Aut conductus mercede operarius.
- 5 Mandatarius, si eius culpa arguitur in exequendo non laudatur auctorem.
- 6 Praxis.

- 1 Nota est foris regula hæc iuris Romani in patriam translata. In delictis scilicet non laudari auctorem: Nemo enim iubenti delictum parere cogitur, non seruus Domino, non filius patri, non quisquam Magistratui, in his quidem quæ per se delicta sunt, & de genere malorum. Hæc sententia. l. non ideo minus. C. de accusa. l. si quis ab alio §. non si filius familias. D. de calum. l. non solum, in princ. & §. si mandato. D. de iniur. Valde hic notanda distinctio. l. seruus non in omnibus. D. de act. & oblig. quæ eundem actum violentiæ ex eodem mado accusat & excusat; accusat cum delictum est, & ab maleficio non abest, vt Iuriconsultus loquitur excusat ex mandato, si iuris sui retinendi causa fecit. In quo casu (vt forum loqui solet) negotio remitti solet ad processum ordinarium, cum scilicet vis iustificatur à iure proprietatis vt in l. fin. D. de abig. Hoc casum (inquam) quilibet recipitur ad laudandum auctorem, quod & in leuioribus omnibus fit, vt l. liber homo. D. ad l. Aquil. l. non videtur. D. de reg. iur. l. quod principis. D. de acqu. arcem. l. ad ea, & l. velle. D. de reg. iur. Sed nusquam apertius quam in illa.
- 3 l. seruus. Sic fit cum Apparitor iussu Magistratus in executione facienda ianuam effregit, pignora exportauit, hoc si quis per se accuset magnum delictum alienas ædes irrupisse, vim fecisse, bona rapuisse, adde Apparitoris qualiteret & munus & Iudicis commissio-

C nem idem factum culpa carebit, & in iuris actum exi- bit qui nullam habere dicitur iniuriam, quod text. d. l. seruus distinguit, vt nusquam melius. Hic auctorem laudare conuenit, & receptum est. Conductus mercede- 4 de operariis, deductus in alienum agrum frugem demetit, fœnum secuit, abduxit, cum conducentis proprium esse putaret: in ius vocatus dimitti protinus iudicio debet, laudato eo ab eo quod conductus erat, nisi ipse quoque misceisset conscientium dicatur. text. l. in rem. §. tignum. D. de rei vend. Bald. Consil. 144. lib. 1. Socin. consil. 54. nu. 23. lib. 3. Decius d. l. velle Roman. l. de pupillo. §. nunciacionem. D. de oper. nou. nuncia, & nullo non die vsu occurrir.

D Quin & mixtus sæpè casus solet accidere, vt & alie- 5 num mandatum, & culpa mandatarij in exequendo arguatur. Apparitor cui mada erat executio, pignora cepit, sed contumeliosè egit in exequendo, verbera intulit, conuita dixit: Opinator aut exactor focarij in exequendo, modum non tenuit, non ritè executus. Hic si quisquam intercedit de eo quod vi aut contumeliosè factum sit, rectè auctorem recusat admittre, de eo quod mandauit, & iure exequendi auctorem admittere: Nemo enim delictum mandasse intelligitur, sed quod de exequendo mandauit iure potuisse defendere debet, & litem suscipere. Itaque indenata praxis 6 E quod rei laudantes auctores primum omnium de eo quod fecerunt ipsi respondere coguntur, quod veteri Ordin. cautum est, Art. 76. factum enim à facientis persona separari nequit. Quare si tale est in quo iubenti parci debuerit, admittitur auctor. Sin minus, ipse qui fecit in lite retinebitur. Sed omnimodo respondere de eo oportet facientem ad effectum probationis, si auctor admittitur. Cætera de auctoribus laudandis studiosi homines colligerunt, nec sunt huius loci cum professæ opere extent loci de mandato, de consilio, de iussu quatenus quisque teneatur.

ARTIC.
CXXXII.
NOUAS
CONS.

ARTICLE CXLVII.

ART. CXL.
NOV.
CONS.

Enouveau acquereur n'a recours de garentie contre son bailleur, apres qu'il est approprié de la chose par bannie ou laps de temps.

Aduerfus tradentem non agit de euictione nouus acqisitor^a, qui sibi dominus rei aseruit bannimenis seu edictis aut prescriptionibus.

GLOSSA I.

¹ Exceptio huius art. Clausula est, nonobstant Coustume &c.

² Sumpta dispositio ex l. qui alienam. D. de euiction. & l. si obligata. C. cod. l. si rem quam. §. duplx. D. eod. tit. Qui alienam rem vendidit (inquit) post longi temporis prescriptionem desinit emptori de euictione teneri. Itaque qui fundum, aut immobile vendidit perfectio appropriationis de euictione non tenetur, nec

A item perfecta prescriptione quindeccennali: nam omis-
sisse exceptionem, culpa est propria emptoris, oppo-
suisse, & victum esse iniuria est Iudicis, quorum neutro
casu euictio debetur. l. si per imprudentia. & gl. d. l. qui
alienam. D. de euict. Excipitur, cum euictio ex forma
obligationis cauta est, nonobstant coustume, quod ferè fit,
tum enim in 30. annos debebitur, à tempore rei cui-
ctæ computandos. Excipitur, & alius casus, de his quæ
appropriationis non cedunt, Art. 270. & 273. Nonob-
stantibus his si petantur, euictio peti etiam poterit.

ARTICLE CXLVIII.

ART. CXL.
NOV.
CONS.

Son vendicque ou autrement on met en debat^a l'achepteur pour choses
acheptees par execution, l'achepteur^b sans autre plaict, doit auoir recours
de garentie^c à l'encontre de son vendeur, & le vendeur qui est^d le crean-
cier à l'encontre du debteur, qui sont tenus de garentir, c'est à sçauoir^e le vendeur
l'achepteur, & le debteur le vendeur.

S¹ vendicatur aut alio modo inturbatus sit emptor² ob res ab eo emptas per executio-
nem^b, sine vlla exceptione debet habere regressum^c contra venditorem; & venditor qui
est^d creditor erga debitorem qui tenentur prestare euictionem scilicet^e venditor emptori, &
debitor venditori.

GLOSSA I.

¹ Hic actio, iuri Romano repugnans.

² Hæc Consuetudo directè iuri Romano repugnat,
nec multum secum ipsa conuenit, cum contra statua-
tur Art. 242. nisi quod ille Articulus *pariter*, intelligitur
ex alio qui est 236. Contra ius Romanum rubr. & l. 1.
Cod. credit. euict. pigno. non deber. l. si pignora. D. de
euiction. l. si ob causam, vbi Bartol. & Bald. C. de euic-
tion. l. eleganter. D. de pig. act. l. libera. C. de sent. l.
profectitia. D. de iur. dot. l. 1. C. si in cau. iud. l. 1. §. hæc
verba. vbi Bart. & Alber. D. ne vis fiat. & cap. quoniã
frequenter. §. fin. ext. vt lit. non contest. Quia hoc lo-
co factum Iudicis, factum partis esse videtur, & quos
fusi Tiraq. in retra. §. 1. glo. 14. nu. 13. Ciuili de causa
eius quod ab executeore testamenti distractum sit,
euictio debetur ab hærede, quod ait practica Ferra-
riens. verb. executeores in forma libelli pro redd. rat.
tut.

^a L'acheteur. Ex auctione, siue vendente Apparitore,
siue Iudice.

^b Sans autre plaict. Post denunciationem litis, sed sine
vlla exceptione.

^c A l'encontre de son vendeur. id est contra creditorem,

B quo persequente res distracta est, vt Art. 236. Melior
iuris dispositio quæ hunc circuitum & gradationem
præcidit.

GLOSSA 2.

¹ Iure Romano creditor præstat iuram, quod sibi debetur.
² Venditor hoc art. intelligitur, cui soluta est pecunia ex
re redacta.

^a Le creancier. Iure ciuili hoc tantum præstare creditor
debet re distracta sibi deberi. l. cum contra. C. si vend.
pig. aga. nisi ipse fraudem participauerit. Et si in qui-
buldam prouinciis Gallie nulla euictio debetur de eo
quod sic venditum est, vt in Auerunis, tit. des executions,
Art. 38. ex eadem ratione quæ in nostris appropriation-
tis obtinet, propter edicta scilicet.

^c Le vendeur. Sed quem hic venditorem accipimus, an
eum quo persequente res auctioni subiecta est, an
eum cui pecunia redacta cessit: Nam sapè accidit, vt
is qui prosequens est, in partitione pecunie nullam
partem capiat, præter auctionum impenfas, vt quia
anteriores creditores totam absument, nec quidquam
superest prosequenti; hic ego puto iniquum esse talem
creditorem, cui nil est solum, de euictione conue-
niri, sed eos potius, quibus pecunia redacta ex reuen-
dita, soluta est.

ARTICLE

ARTICLE CXLIX.

ENTRE^a coheritiers^b y a garentage des choses, qui sont tombees en partage. Et si aucun des coheritiers est euincé de son partage, ou de partie d'iceluy sans sa coulpe, ou son fait, ses coheritiers sont^d tenus le recompenser, & desdommager chacun pour sa quote & portion.

ART. CXLIX
NOVAS
CONS.

INter^a coheredes^b est locus euictioni mutua de rebus diuisis, & si aliquis coheredum euincatur pro sua portione, aut pro parte portionis^c sine sua culpa, aut sine suo facto, ipsius coheredes^d tenentur indemnitate ei prestare, unusquisque^e pro sua quota & portione.

GLOSSA 1.

- 1 Euictio praestanda de natura diuisionis inter coheredes.
- 2 Non debetur Euictio certis casibus &c.
- 3 Debetur Euictio in diuisione à patre facta, contra ius Rom.

1 Caucat etiam hac de re vetus iurisprudencia in eandem sententiam, nec sine causa, cum omnis diuisionem contineat alienationem ex causa onerosa, quatenus quidem coheredes respicit, etiam si lucratia dicatur, quo ad eum cui succeditur. l. si familia. C. famil. erisc. l. si fratres. com. vtriusq. l. si cum hereditas. §. vlt. D. de act. empt. siue de euictione expressa sit cautio in diuisione, siue omilla, ex natura scilicet actus ad quem finem dant actionem praescriptis verbis. gl. d. l. si familia. & l. si cogitatione eod. tit. & hoc nisi scienter vnus coheredum rem alienam in portionem suam accipiat, aut restitutioni subiectam. d. l. si familia. Quod in feudo foemina respondere solent, aut emphiteosi, quae post certas generationes, ex lege redire debet ad dominum dantem: Nam si rem tali conditioni subiectam coheres acceperit, euictio ei non praestabitur, vt decidit. d. l. si familia. Idem esse, si rem cuius incapaces sunt coheredes partiantur scienter, vt si ignobiles feudum nobile, tum enim euictio non debetur. Quod ego quidem admitto, quoad interesse, alia pericula cautionis, sed pretium & ipsius valorē restituendum puto, qualis fuit partitionis tempore, per l. emptorem. §. fin. D. de act. empt. & quae diximus in rubrica supra, tum quia aequalis culpa & scientia est dantis & accipientis, quo casu debetur pretium. l. tenetur. §. vlt. D. de act. empt. etiam si sciens ab sciente acceperit.

3 Quod verò negant euictionem deberi, cum diuisionem

A patre facta est, ex l. cum pater. §. codicillis. D. de lega. 2. d. l. si cogitatione, specialem de iure Romano rationem habet in praelegato vni ex liberis, quod Consuetudo nostra non admittit, cum hac diuisionem in vita facta, nil aliud sit, quam praerogatio futurae hereditatis pro eo modo, qui ad quemque venturus est, quod late diximus in approprimentis, in loco, de diuisione. Sed iuris Romani alia intentio est, de qua Bart. Alex. Iac. ceteri. l. qui Roma. §. duo fratres. D. de verb. oblig. & ibi Alciat.

GLOSSA 2.

- B 1 In communi diuidendo Euictio praestanda.
- 2 Constituitur redditus, si moueri portiones esset incommodum.

^a Entre coheritiers.] Addi debuit & autres consorts en chose commune, de quo Baldus, nescio quid arguatur. d. l. si familia. quod non facile est intellectu, nec Salycetus distinetur, ego simili ratione in toto communi deberi euictionem puto partis alterius euictae.

^b T a garentage.] Reciproque.

^c Sans sa coulpe.] Qui casus euictionem excludit. l. si seruuum. D. de euict. l. si per imprudentiam. eod. tit. §. si quis locum. l. tenetur. §. si tibi. vbi Bart. D. de act. empt.

^d Tenu le recompenser.] de iuris rigore par heritage, hoc est de corporibus eiusdem hereditatis, nisi cum portionem moueri sine magno incommodo non possunt, quo casu redditus constituitur alteri ab altero pro ea portione quae petenti abest de aequalitate, de qua nos in partagiis, quaest. 39. & infra, Art. 264.

^e Pour sa quotité.] Quod scilicet deest ad aequalitatem reficitur de collatione eorum, qui plus habent, quod in effectu est, aequalitates diuidere illud plus quod alij habent de quo d. l. si familia.

ARTICLE CL.

QUAND le plege^b ou fideiussor a requis^c terme d'amener son garent, & ne l'amene à l'assignation qui luy est baillee, ^d il ne pourra plus demander garent, & sera tenu^e defendre en la cause de luy-mesme & de son chef: mais s'il amene garent^f qui prenne le procès, iceluy fideiussor ne sera plus tenu de proceder en la cause principale, ains sursoira^g iusques à sentence donnee contre le garent.

ART. CLII
NOVAS
CONS.

^a Quando sponso^b aut fideiussor requisit^c dilationem sibi dari ad adducendum auctorem seu reum principalem, & non adduxit ad diem constitutum ei datum^d nulla alia dilatio dabitur, & tenebitur defendere in causa ex persona sua: Sed si auctorem seu reum principalem adducat^e qui litrem suscipiat, ille fideiussor non amplius tenebitur procedere in causa principali, sed super sedebit usque ad sententiam contra auctorem seu reum principalem datam.

Argent. in Conf. Brix.

GLOSSA I.

- 1 *Art. inepte conceptus.*
 2 *Hic art. contrarius art. 207. & nu. 3.*

1 ^a *Quand le plege.*] Multa hic inepte concipiuntur. Primum quod inter reum principalem & fideiussorem auctoris & garendi mentionem infert, deinde quod garendum hoc est reum principalem, admittit in terminis garendi ad suscipiendam litem cum fideiussore institutam, cum iure & ratione agentibus certum sit, in materia & actione personali garendum locum habere non posse; cum ex facto & obligatione propria persone conveniatur agatur, cuiusmodi est persona fideiussoris, qui ex facto suo & promissione convenitur, & de facto conveniri potest, etsi beneficium exceptionis habeat ordine de nouissimo authenticorum iure introductum. Non potest igitur garendum locum habere, nec recte dicitur garendum suscipere litem cum fideiussore institutam, non suscipit, nec enim lis intelligitur instituta cum fideiussore, quam potius declinat quam sustinet, nec translatiue, aut transmissiue lis transferitur, sed declinatur a persona, etsi in alium recidat non translata, sed alia. Adde quod

2 ^a *hac ipsa Consuetudo Art. 207. obligationem propriam & specificam necit diuersam a principali, vt soluatur, aut solui faciat; Et solutionis quidem petitio ordinis beneficium potest admittere ex authen. de fideiuss.* Solui facere non potest: sed in casu fideiussoris principalis est, & de suo facto conuenitur, ideoque garendum in eo non cadit, sed directe conuenitur fideiussori, quam illius Articuli 207. dispositio cum hac congruere nequit. Adde quod hic admittit fideiussorem agentem aduersus reum principalem pramature, antequam solueret ipse contral. si pro ea C. mandati.

^b *On fideiussur.*] Vas, ptes. expromissor, fideiussor, & qui pro alio obligationem suscipit.

3 ^c *Terme d'amenor son garent.*] Sed hoc quomodo congruere potest cum Articulo. 207. cum ipse & suo capite teneatur solui facere, nisi soluat hac repugnant, cum obligatio facere soluere garendum non admittat: sed tota incumbat persone, fideiussori ex Consuetudinaria dispositione, quam principalis non potest suscipere in se, cum magis, nec in plus obligari possit quam ipse est obligatus.

^d *Il ne pourra plus demander garent.*] Quod generale est

A in omni garendo, ne pro eo plus vna dilatione decur Ordin. anni 1339. Art. 18. & Caroli V II. *des premieres* Art. 41. Styl. Paris. Parlam. tit. de garendo Maluer. nr. de dilatione. §. item pro garendo.

GLOSSA 2.

- 1 *De solui faciendo nullam exceptionem opponit fideiussor.*
 2 *De exceptionib. rei principalis.*

^c *Defendre en la cause de luy-mesme & de son chef.*] Si forte quas habeat exceptiones ex persona sua, vel principalis rei quas potest, ex aquo opponere: sed etsi nullas tales habeat ad solutionem potest opponere beneficium ordinis & discussionis: Sed ad alterum caput fideiussoriae obligationis a statuto inducitur, quod est de solui faciendo non potest ullam opponere, quia talis obligatio a persona eius non abicit, sed potest, si lubet, tempus petere ad denunciandam solutionem reo principali, de cuius substantia potest soluere, & bona eius capere Iudicis permilla, & distrahere, & vt forum loquitur, exploictare; pro qua sententia textum singularem putant. l. si fideiussor. §. si ignorantes. D. mand. Quod & Iacob. de Sancto Georg. notat l. venditor. D. de iudic. Sed & idem putant, cum fideiussor est obligatus sub garentia, quod ferè fieri solet cum enim in promptu est, vti fideiussor soluere cogatur, atque ideo reum principalem possit compellere de suo potius soluere, quod Baldus notat d. l. si pro ea quaest. 4. Bald. & Cyn. l. certum. C. fam. c. rcal. & Bart. l. fideiussor pro venditore. D. de fideiuss. Hyppol. Marsl. in Rubr. de fideiuss.

Deinde denuntiatio non fit fideiussori cum principali conuenitur v. de Decium Consil. 74.

^e *Qui prenne le procès.*] Hoc intelligitur in casu, quo reus principalis exceptiones habeat, solutionis puta, indebiti, compensationis, aut alias, quo casu si litem suscipit, æquum est litem cum fideiussore interim sustineri: Sed si nihil habet, quod possit opponere, aut de exceptione non consistit in promptu, & instrumentum sit authenticum, aut prouisionalis adiudicatum fideiussori incumbit, vt solui curet, vel de substantia principalis soluet, vt ante dictum est: & hoc casu principalis litem suscipiendo nil agit.

^f *Juques à la sentence.*] In casu litis & negationis debitor, aut controuersi.

ARTICLE CLI.

ARTIC.
 CXLIII.
 NOUVE
 CONS.

^a *T s'il aduenoit, que le garend condamné, ne se trouuast soluab^e la sentence doit estre executee^d alencontre du plege ou fideiussur, sans son recours alencontre d'iceluy qui l'a pris a garentir.*

^a *ET si accideret, quod author seu reus principalis condemnatus soluendo non esset, Sententie executio fieri debet^d contra sponforem aut fideiussorem, iure actionis subsidiarie saluo, contra reum principalem.*

GLOSSA I.

- 1 *Obligatio de solui faciendo est inseparabilis a fideiussore.*
 2 *Quando fit executio aduersus reum, fideiussorem, aut garendum.*
 3 *Et s'il aduenoit.*] Id est reus principalis.

E ^b *Ne se trouuast soluab^e.*] Imò etsi soluendo sit, obligatio de solui faciendo manet in persona fideiussoris inseparabilis sed præcisè solutionis necessitas non item, ex qua fideiussor conuenitur, etiam nulla præsupposita discussione ex illo Art. 207.

^c *La sentence doit estre executee.*] Hic præsupponendum

dum rem, de qua agitur; esse in manu rei principalis, quo casu aduersus eum fit executio, & item si debitum est personale & principalis soluendo, si non est discussione facta aduersus fideiussorem agi potest. In ceteris garendis tam aduersus principalem quam laudatorem fit executio, in re de qua iudicatum est, de qua latè Ioan. Fab. §. ult. Instit. de satisf. Jacob. d. l. venditor. & alij l. i. C. vbi in rem actio. Boër. decif. 75.

GLOSSA 2.

¹ Fideiussor non debet expensas litis cum principali acta.

^d Alencontre duplege.] Imò & sine discussione tenetur ex capite solui facere ex d. Art. 207. Diximus ante. Sed hoc ipsum intelligendum est de debito principali: nam damnum & expensarum dissimilis causa est, & damna quidem, & interesse à fideiussoribus non debentur, nisi specialiter se ad hos obligauerint, quod nos diximus d. Art. 207. Sed de expensis litis cum principali acta eo existente non soluendo dubitatum est:

quia si principalis reus soluendo esset, non dubium esset ab eo petendas, nec executionem fieri posse aduersus fideiussorem cum de eo extet Ordinato Francisci. l. Art. 20. anni 1539. Altero casu, cum soluendo non est, nego ab fideiussore, aut eo qui autorem appellauit, exigi, aut peti posse. Nam cum expensæ ex quasi contractu debeantur, cum in iudiciis quasi contrahatur, aut ex quasi delicto propter temerariam litè, neutro casu eas peti à laudatore ratio patitur, cum nihil ipse, aut contraxerit, aut deliquerit, cum lis cum eo non sit agitata: Adde quod totum negotium principale garendum respicit, cum eius aut damno aut utilitate res steterit, aut pereat, nec quidquam sit, quo conuento laudatori imputari possit, qui necipie causa est expensarum, & sine culpa est, qui commercijs licitis, & iure omnibus comuni vsus est, palam & sine fraudibus sententia etiam exempla memorant Arrestologi, & Imbertus sibi compertum scribit lib. j. Instit. for. cap. 20. nec aliter censuisse Boër. decif. 75. probandum est. Ergo si quid perit, damno potius agentis sit, quam innoxij emptoris.

ARTICLE CLII.

SI aucun est^a trouuè saisi de chose^b mal prise, ou emblee, ^c il^d & ladite chose peuent estre arrestez. Et si celuy, qui est arresté, ^e clame garend, neantmoins il demeure arresté, iusques à ce qu'il amene garend: Et ^f s'il amene garend, sera eslargi par tout, & ^g absous du delict & mesfaict dont il estoit accusé: & ledit garend^h sera arresté, iusques à ce qu'il soit cogneu à qui appartient ladite chose: Et s'il se trouue coupable, ⁱ sera puni selon l'exigence du cas: Et si le garend^k veut clamer autre garend, & le second autre garend & consequemment selon que ladite chose auroit passé par diuerses mains, faire le pourront, & sera procedé entr'eux par la forme que dessus.

SI^a apud aliquem res per furtum^b aut rapinam, aut per vim ablata concipiatur^c ille^d & res furtiua possunt præhendi: Et si is qui præhèditur^e laudet auctorem, nihilominus deprehensus manebit donec auctorem adducat: Et si adducat auctorem dimittetur, & ^f liberabitur noxâ quâ accusatus fuerat, & ductus auctor^h præhendetur, donec notû sit, cuius dicta res sit, & si inueniatur esse in noxa, ⁱ pro modo admissi pœne subiicietur: Et si auctor^k velit laudare alium auctorem seu garendum, & secûdus alium auctorem, & deinceps vt dicta res per plures manus ambulauerit, facere poterunt, & procedetur inter eos ad formâ supra scriptam.

GLÔSSA 1.

¹ Hic art. descriptus ex l. ciuile & l. inciuilem l. de furt.

² Præsumptio tantum formatum monetarium repertarum & c.

³ Eluitur ista præsumptio & c.

⁴ Hic Articulus cum sit iuris Romani penè inutiliter membranas occupat, & repetitur oriose Art. 187. & 198. Præmitti oportet Articulum 198. qui & ipse ex legibus ciuilibus descriptus est l. Ciuile & l. inciuilem. C. de furt. quo necessitas imponitur emptori venditoris sui exhibendi, quia à transiente & ignoto emere non conueniat, qui aliter facit, non euitat alienam à bono viro suspicionem. Itaque is apud quem res furtiua deprehenditur, tenetur ex veteris iuris formula

Argentum, in Conf. Brit.

C. actione furti concepti, quam Alciat. lib. parerg. s. cap. 8. describit: hæc seu legalis præsumptio inducitur, & sustinetur à lege, quam Bart. tractat. l. ult. col. penult. D. de quæst. Ang. lancille. C. de furt. Angel in malefic. verb. fama publica. vers. quero an vnum iudicium per d. l. inciuilem. C. de furt. Pari ratione, & is apud quem formæ monetales & typi reperiuntur, grauatur suspicionem adulteratæ monetae, quod Roman. notat. sing. 323. ex sententia Archidiaconi, & quos latè Hyppolit. Marfil. congerit. l. qui falsam. num. 116. D. de fals. Item is apud quem falsa scriptura reperiuntur. l. maiorem C. de fals. aut is apud quem libri Mathematici, aut hereses, aut improbatæ lectionis, aut aleator apud quem tali & tesserae. Alioqui quis à vulpe inquit, qui aues in specum ingesserit, cum insperat alitum plumis reperiuntur: Sed tamen hæc præsumptio est non probatio ad delicti conuictionem, nec iure aut verè ea

Z ij

tali presumptione dominatus est Palamedes Vlyssis A
fraude, nec Beniamin reposito poculo in sacco, nec
raro via competant magnas ex ea presumptione
structas insontibus infidias, & moneta typos suppo-
sitos & oblatos inquirentibus Magistratibus. Nec
Bart. amplius quam indicium facere cum putat d. l.
3 vlt. & Angel. vbi supra. Quare clauditur exhibitione
auctoris d. l. ciuile, d. l. maiorum. Bart. d. l. vlt. tex-
tus hic & d. Art. 187. de 198. Item qualitate & digni-
tate persone quod Bald. & Imol. notant. l. vlt. D. de
hared. instir. Salv. l. vlt. C. de quaest. Hyppeol. p.
vbi supra. Additur & ex moribus excusatio alia, cum
scilicet quis in mercatu emat, ex d. Art. 198. hanc
enim fortior presumptio aliam vincit, quod scilicet
in loco publico furtum factum non sit, & palam
& publice res sine cogitatione fraudis comparata, & si
quidem à rei restitutione non excuset, si aliena pro-
batur. Sed & consensus Domini excludit delictum
d. Art. 187.
2 *Trouvé saisi.*] Siue habeat ipse, siue in domo eius re-
peritur, siue abiectis probetur, quod sepe *casus subro-*
gati criminatum scilicet faciunt.
3 *Mal prisé.*] Quocunque modo furto vel rapina, vi
vel fraude.

GLOSSA 2.

1 *Res mobilis personam sequitur.*

2 *Fi.]* Id est ille ipse apud quem res deprehenditur,
Si tamen controuersiam de re faciat, deprehensus ad
examinationem ciuilem, atque adeo ad domicilij sui
Iudicem remittendus est ex l. vlt. D. de abig. prouiso-

ue interim ad iudicem ipsi detentori ex contraria de
re representanda rebus eodem statu & restituenda
ex Art. 125. vbi diximus. Nec nos moueri oportet opi-
nionibus Doctorum, l. fin. C. vbi in rem actio super
loco conueniendi ex causa fidei rei; nam cum de re
mobili agatur, res mobilis sicut habere non dicitur,
sed personam sequitur talis actio, etiam si venditur,
quod alibi demonstrauimus, vno casu excepto, si-
cetum illo ipso loco factum dicatur, vbi agitur, quo ca-
su ibi reum defendi oportet etiam electum rei Art. 1.
supra tit. 1.

3 *Res ladite chose.*] Sed tamen prouisionaliter reo per-
mittenda data cautione, nisi quidem in promptu do-
mini probatio offertur, diximus Art. 125.

4 *Clames garens.*] Potest & ipse licem sustinere
& excipere, si aut auctorem ignotum habeat aut
nullum.

5 *S'il amene garens (era eslargi).*] Nam auctor Vicarius offi-
torij periculi, vbi licem exceperit in se, nulli etiam
conscientia rei arguitur.

6 *Abson.*] Quod toties fit, cum probatur rei innocen-
tia, non ex defectu probationum, quo casu iudicio
dimitti consuevit, sed tamen omnimodo res aliena pro-
bata restituenda erit.

7 *Sera arresté.*] Subit enim ipse idem periculum & no-
xam eidem substituitur quo fures.

8 *Sera puny.*] Pro modo admitti ut fur.

9 *Vint clames aucre garens.*] Quem alibi *contingent*,
vocant, de quo Ordinario Regis Francie l. Art.
20. & vulgo scriptores pragmatici potest enim ac-
cedere, ut res per plures manus ambulauerit, Imbol.
lib. j. cap. 20.

ARTICLE CLIII.

ART. CCVII.
NOVÆ
COND.

POU RCE que le^s symport a esté du tout tollu, & aboly, ^b vn defendeur pourra appeler^c tous ceux, que bon luy semblera, ^d pour voir & assister à la cause en toutes actions, tant^e ciuiles que criminelles, & leur pourra faire^f telles interpellations & sommations qu'il verra estre requises & nécessaires: ^g Et s'ils n'y viennent, ou qu'ils defendent ausdictes sommations, seront forcos de toutes leurs actions vers ledit defendeur, toutes-
fois ^h pendant la principale instance, ⁱ ceux qui sont appelez, ^k le pourront ioindre au procès, ^l en l'estat qu'il sera, pour deduire leur interrest, & sur iceluy proceder comme de raison, ^m nonobstant le defaut pris contre'eux, par faute de venir ou defendre.

QUia^a symportus siue ad eandem licem consortis vocatio sublata fuit, ^b vnus reus poterit in ius vocare^c omnes quos ei expedierit vocare, ^d ut iudicio se fistant in omnibus actio-
nibus tam^e ciuilibus quam criminalibus, & poterit eis facere^f tales interpellationes & den-
untiationes, quas necessarias esse existimabit ^g & si non continuo se fiterint, aut exceptio-
nes non dent dictis interpellationibus prescriptione temporis excludentur, omnibus suis actio-
nibus erga dictum reum. Attamen^h pendente principali instantia, ⁱ hi qui in iudicio vocan-
tur, ^k poterunt ad causam seu licem se subscribere, ^l in eodem statu quo erit lis, ad proponen-
dum suum interresse, & super eo procedere ut equum videbitur, ^m nonobstante contumacia
contra eos pronunciata eo quod iudicio non fiterint.

GLOSSA 1.

1 *Symport quid sit & quomodo fiat.* Et nu. 2.

3 *Le mot de denuntianda a reu non ab assere.*

4 *Quomodo interpellatio facienda.*

5 *Symport.*] Vox obsoleta iuris antiqui, quo quidem
actor tenebatur vnus omnino ciuilem actionis partici-
cipet.

cipes, aut quorum interesse poterat in iudicio secum filiter, alioqui iudicium reus recusabat quandiu vnus aliquis supererat vltima formula cum vnus quidem ex heredibus cuiusquam actionem intendebat, & alij cohæredes eius, aut eo quidem gradu quo succedere posset, extare dicebantur, reus negabat se iudicium excipere debere, ne à pluribus diuersis temporibus conueniretur ea actione, quæ olim cum vno aliquo contracta esset. Cuius iuris etiam Imperatoria Constitutio meminit. l. 1. C. de confortib. eius. lit. & antiquauit, vt quidem antiquari expediebat propter reorum effugium, ne æternum lites propagantur, etque necessitas euocandorum participum imposita reis, si sua putarent interesse.

² *Un défendeur pourra appeler.*] Hic non videntur Reformatores ex toto intellexisse, quod vetus voluerit simportus, non enim quod hic inuit, simportus habuit locum, cum reus conuenient meretur ab aliquo tertio, à quo rem haberet, quo casu locus est garendo formalis, aut nominationi Domini ex l. 2. C. vbi in rem actio. quod ius immutatum non est, & etiam hodie valet, sed cum actio non solida pro solido auctori competeat, quin habebat confortes, vt in hereditatibus aut societate, hoc casu ne in plures instantias reus distraheretur, petebat omnes omnino, quorum actio esse poterat, euocari, quod innouatum est & constitutum ne per has causas, iudicium reus posset recusare, cum talibus denunciare litem possit, ne si semel victus sit, iterum litem subeat, quandoque veniente alio consorte.

³ *Tous ceux que bon lui semblera.*] Si forte vnus coheredum, aut qui in gradu sunt succedendi agit actione solida, & reus abientem metuit, ne restituta re ab alio quandoque veniente pro alia parte conueniatur, denunciare illi debet litem motam, qui nisi veniat quandoque lata sententia & re restituta amplius conueniri non poterit.

⁴ *Pour voir assister.*] Id est, empêcher l'action au demandeur pour sa portion.

⁵ *Cuiles que criminelles.*] Vt in casu Articuli precedentis, & quos Angelus memorat, l. si suspecta. D. de inoffic. testament.

⁶ *Telles interpellations & sommations.*] His verbis scilicet, Tibi Sempronio denunciat Caius sibi litem esse motam à Titio de restitutione prædij Semproniani apud N. Iudicem, cuius rei nomine, quia tibi Sempronij actio eadem pro parte competit quæ Titio, scito vadimonium ad Calendas Martias esse dictum, vt si tua interesse putaueris, appareas iudicio, alioqui si quid fecius acciderit, proficere me non teneri re restituta, si Titius iudicium ex animi sententia abstulerit.

⁷ *Et s'ils ne viennent ne défendent.*] Hoc est, nulla actio his supererit de re restituenda aduersus reum conuentum, si forte restitueret sententia rem transulerit in alium: sed tamen sua illis iura & actiones saluæ erunt aduersus victorem, qui nunc possidet.

⁸ *Pendant la principale instance.*] Sed & in causa appellationis, cum & garendus quoque formalis in ea admittatur, quod gloss. & Bart. aiunt l. Herennius. §. cui. D. de euictione. Sed olim appellari poterat à sententia contrapossessorem lata l. à sententia. D. de appel. Nunc via oppositionis succurritur in quam mutatur interiecta appellatio ex vsu fori.

⁹ *Ceux qui sont appelés.*] Imo & sponte etiam non vocati adiungere se liti possunt, modo eorum interfit quod Bald. notat & Angelus, l. si suspecta. D. de inoffic. testament.

Argent. in Conf. Brit.

GLOSSA 2.

1 *Garendi formalis & adiuncti ad litem differentia & nu. 2.*

3 *Doctorem disputationes in hoc vsus non admittit.*

4 *Non cogendus actor vt adiunctum recipiat &c.*

^k *Se pourront joindre.*] Hæc differentia garendi formalis, vt vocant, & adiuncti ad litem, quod garendus litem cum vocante institutam in se suscipit, & transfert, vocante manente *en pos*, itavt instructio litis, labor, & impensæ omnes in cura sunt garendi: adiunctus alienæ liti aduenit vt socius & vmbra, quia non persona per se est, sed adiunctua Bald. auth. hodie in fin. princ. C. de appel. Sed de antea actis nil mutat & liti adiungit se eo statu, in quo cam reperit, nec alia conditione admittitur, quod Innoc. Panorm. & cæteri notant. cap. cum super. ext. de re iud. Bald. Ioan. Fab. l. principaliter. C. de liber. caus. Ang. lab executione. §. vlt. D. de appellat. & d. l. si suspecta. D. de inoff. testam. Itaque si post positiones conclusas veniat, nihil ex eo tempore ponit, si post probationes, & inequitas publicatas aut dilaciones lapsas nil probabit: denique præteritis vtetur nec de his quicquam per superuenientiam suam mutat cum comes additus sit alteri, non dux litis, quod Innoc. dixit. vbi supra Angel. Bart. l. si profulorio. D. de appel. Ang. d. l. si suspecta. Sin tempore adueniret, vtetur presentibus, ponet, probabit, & cætera ex more vsurpabit citra fraudem, confessionibus tamen rei principalis, ex quo adiunctus fuerit, non vtetur, diuerſa allegabit, non contraria, quod Bart. scribit ibidem Bald. d. authent. nunc si hæres. C. de litig.

Multa hæc prater vsum miscent scholastici auctores, quos Chassanæus recenset. §. 3. tit. *des rentes vendues à rachapt* & alij d. cap. cum super, quæ tribunalia melius & certius constituere, & garendi leges cum adiunctis miscere, cum diuerso iure & fine vtantur, nec quid cuique conueniat, magnopere dubitant. Recipiendi tempora & fines diuersi, quia garendus ferè ante litem contestatam vocandus est, cum scilicet defensiones integræ sunt, nec est vocantis factio aut errore aut præcipitatione præiudicium allegationibus aut probationibus: Nec laborandum aliud quiddam videri iure constitutum, quod est à scholasticis annotatum. l. si rem. D. de euiction. vici enim vsus ab ratione inductus: Sed adiunctus omni litis parte admittitur, quia litem nec remotoratur nec perturbat, quod Bart. tradit vbi supra, quia venit ad statum litis, qualis est, etsi plerique callide transfueri incurrere solent, litis morandæ causa, quod non sunt sinendi facere, itavt conclusiones denunciatae reis principalibus obesse debeant adiunctis, nec aliæ dandæ sunt dilaciones ad producendum. Quod quidam magno errore admittunt. Nec admittendi adiuncti nisi ratio interesse deducti suadeat, de quo non est facienda separati instantia, aut incidens, etsi imperitè Doctores putant Angel. & Raphael. l. r. D. de appel. & d. l. si suspecta. Bald. l. fin. C. de ed. diui. Adrian. toll. Bart. d. l. si profulorio: Sed sufficit ex allegatione & positione facti apparere quod interfit eius, qui adiungi petit? Nam si non interfit rectè aduersarius obstat, quominus adiunctus admittatur, sed pergi in litem cæpta postulat. Bart. l. si actor. D. de Procurat. saluis actionibus eius, qui adiungi petit, noua litem excipiendis etsi adiunctio sæpius reo conuenit prodest, ne noua subinde litem implicetur: sed vt semel, defungi liceat vno iudicio duabus noxiis. Nec nisi

postulante & accersente reo conuento adiunctiones fieri contingit, vt in terminis huius textus, nec voluntariè admittuntur, quoniam nullo casu his cum vno instituta alteri præiudicat, quominus quando velit experiri, possit, ex vfu & foro, & si finis se de eo & perplexæ disputationes de eo versantur à scholasticis scriptoribus in l. sape. D. de re iud. Sed nihil talium vñs admittit, etiam si debitor, aut cuius principaliter interest de re sua agi non ignorauerit, quo casu indubiè præiudicari putant, quod vñs repudiat. Ergo etiam adiungi cupienti nullum fiat præiudicium, in quo tota adiunctionis fundamentalis causa versatur, nullam probabilem aut necessariam causam habet ad cogendum actorem vt se recipiat adiunctum, cum saluæ sint ex integro actiones, nisi cum id reus conuentus petit, & inde sibi suppetias quarit, & eodem iudicio decisi postulat cum adiuncto forte indemnitate inoræ actionis debenti: hæc nullus scholasticus scriptor docuerit, fori sunt & pulueris diuturni. Sed quod nunc duobus adiunctis reum conuentum principalem posse condemnari ad rei restitutionem, etsi adiunctus vincat, veluti si quis de reo iudicis in possessionem fundi missus sit, ex adiudicatione per decretum, atque is colonum in prædio reperiunt adegerit ad reponendum de conservanda possessione, ex qua promissione postea reus conueniat conductorem ex l. si quis conductionis, si is contra quem fa-

cta est adiudicatio, forte vincat exappellatione, & se adiungit colonus, putant colonum ad rei restitutionem condemnari, sed rem restituendam victori hinc sententia nec vñs, nec ratione valet, quia ratione adiuncti id habet colonus, quod à se non habet & defensiones ex vtriusque persona recipiende nemo negat. Quare hoc casu restituenda victori erit possessio sed conuentus principalis in expensis condemnabitur.

Glossa 3.

I *Refusis expensis contumacia adiunctus admittitur etc.*

B ¹ *En l'estat.*] Quod regulare est in omni adiunctione facta ad alienam litem, quæ in eodem statu persequenda non mutata sed adiuncta persona, vt supra diximus.

^m *Nonobstant le defect.*] Contumacia enim non excludit à iure, sed facit ne nisi refusis expensis adiunctus veniens admittatur ad litem: nam etsi defectus concessus super citatione concepta compareat, si sua putauerit interesse, non sic præcisa, idcirco nec ad expensas obliget, tamen is qui hoc modo absuit, postea veniens expensas debet; antequam admittatur, de quo Baldus l. si eo tempore. C. de re. nulli. pigno.

TITVLVS OCTAVVS.

DE PROBATIONIBVS ET

IVREIVRANDO.

TILTRE HVICTIEME.

Des Prouues & Sermens.

AD RVBRICAM.

Ic titulus penè ex toto inutilis est, & me auctore tradendus albo, præter Articulos admodum paucos, Cum talis argumenti tot excent Iurifconsultorum tractatus, Noti excurtus scholasticorum scriptorum. Iadmonèdi, D. de iureiur. item & in Rubr. C. eod. & Canon. c. quoniam contra falsam. ext. de probat. Super eas omnes copiosa collectio Hypopoliti Marfilij Rubr. de proba. vt penè lusus sit operam inferciisse Consuetudini erambe veluti repetita materiam toties recoctam, si nihil amplius aut melius diuersum statuitur à iure, Similis Consuet. Venetis, Vincentiar, Papiae, de qua Boët. decii. 95. & vt Albericus dicit in l. bona fidei. C. de iureiur. & Ferrariensis practica tit. de form. iuram. quod defertur à parte parti.

ARTICLE CLIIII.

LA PREVVE qui est faite par deux tesmoins^a avec le serment^b de la partie, est prouue^c planiere, ^d fors pour prouuer exploit de Cour, où il conuient auoir^e trois tesmoins.

ARTIC.
CLVII.
NOVAR
CONS.

Probatio qua fit per duos testes^a cum iuramento^b partis est probatio^c plenaria seu sufficiens, ^d nisi cum necesse erit probare actum Curie, ubi conuenit habere^e tres testes.

GLOSSA I.

1 ^a Aduersatur hic art. cap. 2. ex. de probat.

2 ^b Est iuramentum affirmatio probationis, &c.

3 ^c Hic iuramentum Venis tantum ad corroboracionem probationis.

4 ^d De petitis aut intentione non est hoc iurandum.

A quas refellere nō est magni operis pretij cum illa Constitutio nos non teneat, nec tantum in materia prophana inter laicos licet Pontificibus, vt Consuetudines consensu populi, & Principum inductas, pullius abrogare, si neque legi Dei nec bonis moribus repugnant, & vt illi loquantur, peccata non sunt nutritura, c. ex parte, ext. de Cons. Faciant illi in suo, quod libuerit, in alienis tantum non licet, hæc mens aliena est, & licentiam eorum multum hæc ætas compellit, fortasse interdum longius quam oportuerat. Quare de validitate Consuetudinis non est dubitandum, nec recipiendæ scholasticorum hominum dubitationes qui fulgore eius potestatis perstricti, non intrèdunt animum ad id quod non possent, cum omnia tribuissent, & posse putaret imperare. Incepta est ratio, quæ à lege diuina sumitur, quia dictum sit, In ore duorum vel trium stabit omne verbum: nam illi fatentur ista legalia veteris legis cum lege exoleuisse, nec his quemquam teneri non magis quam vt capis pulvis matrem alterum sinat euolare, quod illa lege eadem erat constitutum,

& illud constitutum de duobus testibus, est exemplum
 fortasse ducit ab illo iure auctoritatem non ducit, sed
 à legibus civilibus, moribus, & Consuetudinibus &
 Principum Constitutionibus & gentium, in quorum
 arbitrio est augere, aut minuire numerum probatio-
 num, & plerumque aut iuramentum constituere cuique
 actori, quod Dilectissimi quique Canonistae fieri posse
 testantur, & vero fieri creberrimè & iure Civilis & Ca-
 nonico & moribus agnoscimus, & rationes interdu
 validissimas sœculo, cur fieri debeat ut hoc deprimato
 falsitatis sœculo & infamibus testimoniis, quas in-
 eas illi omnes causas putant vergende probationibus
 crebris exemplis compellentibus. Nam etiam illo iure
 crebri casus nec morantur quibus probatio minuitur
 & vnius testis initur plerumque, quos locos indicat Pa-
 norinus. d. c. 2. num. 7. plerique cur augeretur, ut cum
 in testimoniis septem requiruntur, in quibusdam ca-
 sibus quinque, quibusdam tres, quibusdam etiam plures.
 In Cardinale iudicando 72. aut 74. can. præsul.
 2. quæst. 5. aut 27. quod cum dicant & faciunt neces-
 sario faciant non esse id ius diuinum, quod, homo
 cum libet, soluit, & causa offertur, augendi vel mi-
 nuendi, & quam hominis arbitrium iudicat. Et igitur
 potius iuris auctoritate & iudicatio probationis
 quales esse debeat, aut que sufficiat, aut minus idonea
 iudicari debeat. Vnde cum de iuris Romani disposi-
 tione ad Consuetudinariam arguunt, perperam as-
 sumptionibus negare inuicem & diuersis inferunt.
 Quod ius Romanum de duobus facit data quidem le-
 galitate testium, iusta probatio est, iure Consuetudi-
 nario non plena, nisi iuramentum addideris. Nam
 quæ altera ratio est Pontificis, quod iuramento iudi-
 ciali cum demum locus est, cum alia probatio non est,
 id verum est, probata enim intentione iusta probati-
 onis iustitiam est prælatum iuramenti in persona agentis,
 sed iusta probatio non est & Consuetudine duorum testi-
 monium plena illo iure. Ideo et Pontifex ista ra-
 tione vitat non plena Consuetudine, ideo cum ratio
 congruere non potest cum hac dispositione, in illo
 abundat & superfluit, in hoc, pars est necessaria pro-
 bationis, ceteræ rationes frigidæ & sunt nihili quas
 illi norant, d. cap. 2. & cap. ult. ext. de iur. iur. Sed &
 addimus ad cōfirmationem huius dispositionis, quod
 hoc iuramentum, de quo hic statuitur, non est huius
 generis, de quo in d. cap. fit mentio, id est, nec iudici-
 ale nec decessorium, nec de veritate peritorum exigitur,
 sed id tantum conuenit, quod actor iura testes de-
 posuisse veritatem, in eo quod de allegatis testificati
 sunt. Itaque id venit ad corroboracionem testimonio-
 rum de rei veritate, aut iustificacione intentionis prin-
 cipalis nihil pronunciat directo: elligitur diuersum ab
 eodem de qto. d. c. 2. Pari ratio patuit Romanus
 d. l. admonendi ad finem, Consuetudinem non vale-
 re, per quam ad probationem actorum, etiam iura-
 mentum vltra duos testes exigeretur.

⁴ De la partie, qui iure quo se testimonium ont deposee verité,
 en ce qu'ils ont deposee de ses faits. Petitorum aut intentionis
 nil iuras, atque id vltus obliuiscit, et si expressa non
 fit iuramentum concipiendi, ne quis idem iuramentum
 esse putet, de quo in dicto cap. 2. ne hic retractanda
 questio quam facimus in l. admonendi. D. de iur. iur.
 an scilicet intra tempus probationum peti hoc iura-
 mentum debeat, quod de iuramento iudicali dicunt
 ibidem hæc Curt. qui alios enumerat, sed hoc quan-
 doque præstat.

⁵ Plurimè. Plenam & plenariam vltimè dicunt, cuius
 etiam gradus facit Baldus in d. Rubr. C. de probat.

GLOSA 2.

- 1 Exceptio art. expungenda.
- 2 Fallax probatio actuum deperditorum.
- 3 Alia testib. non probantur.

^d Fori pour prouuer exploit de Conn. Hanc exceptionem
 à regula in totum expungi expedit ratione & melius
 rum sententia agentibus: nam in tanta rebus facili-
 tate: cum exint professi opere Actum & Notarij
 nihil absurdius quam Magistram impetrare, senten-
 tias, & iudicia committi testium quorumlibet fidei,
 aut ignorantie, nam cum ab iudicantibus nihil in for-
 ma iuris pronuntiare solet, q. non & Notarij ex-
 pias: & de natura actus sit scriptura, iniquum & ple-
 num periculi est testes admittere, cum melius, certius
 & constantius scriptura de gelis testetur, cū etiam
 improbitas ablit, audientium imperitia & sensus
 alio atque alio dictata ab ludice accipere soleant, quæ
 addito aut detractio verbo alia & diuersa euadit, quod
 vetus quoque Consuetudo notat, & sæpe depræ-
 sum est, cum testes in causa hæretici producti dictis ab
 conuicione aliter atque aliter per captu loquuntur
 sent, quæ bene percepta culpa vacaret. Quare & cre-
 bres attestis frequenter iudicatum, cum delectantur
 actuarij aliqui sibi adinuenisse actuarium ne cuique
 Notario de eo scripto testari, aut notis exapere licet-
 ret, quia non eadem esset scriptura. Quod si Notarius
 non licet, multominus licebit testibus. Quare & Qi-
 dina. Francif. l. 135. quæ monitorie parte meo edita
 est, omnino cautum, ne acta testibus probarentur, ar.
 54. & art. 167. infra, ne contradictio super his recipi-
 tur: sed vetens & vltima tribunalibus nostris man
 hoc vestigium est, quod Reformatores non percepit,
 cum acta quæque priora subinde posteriores inhi-
 cientes, ac nisi ea scripto extaret, & iura testibus pro-
 baret liceret, art. vetris 172. 177. & 179. quod
 partes disceptant, quoniam de iure illo anni qui est dicitur
 in aduerso de parte aduersæ, la quelle le nait. art. 159. iure qui-
 dem cituli probati etiam testibus posse quidam posse
 Host. Abb. Ant. Butr. cap. quoniam cōtra falsam et
 de probat. quam melius improbat Felyn. ibidem. Bald.
 & Bald. l. ne in arbitris. C. de Arbitr. Bald. l. litiga-
 ribus. C. de appellat. Hipol. in d. Rubr. num. 20.

Nec negandum tamen actis de periculis perditione
 probata, de tenore quoque adiuncti probatione quod
 Puerius & Panorinus notant d. c. quoniam cōtra falsam
 Panor. d. c. 2. & c. sicut. ext. de re iud. & cap. ult. col-
 tit. in 6. Hippolyt. Marfil. vbi sup. num. 33.

GLOSA 3.

- 1 Quales testes in probanda amissiones.

² Trois témoins. Si illa Alexandria Pontificis decretalis
 valeret, non obineret hæc dispositio, quia augere aut
 minuire probationum facultatem a ab eadem potestate
 pēdet. d. c. 2. non igitur magis vno teste angari posset,
 quam iuramentis: sed tamen huic numerum, & ne testib.
 bus quoque ius civile recipit, vt in authent. de fid. authent.
 §. si quis igitur. colla 6. Item quinquies, authent. sed non
 C. si cert. petat. l. ult. C. de dona. caus. mor. Quodque
 quindecim l. vlt. inque C. de pto. fact. l. c. Sed & ut
 terarum peritos esse oportet, & testium disceptatio-
 num nō ignaros, in quos talium cognitio potuit ce-
 dere, & qui audire & referre potuerint, verus vobiles
 omnes exigerat in Bourgeois de Nieuille antecessor, qui post
 demerit aux Nieuille & 173. semblablement s'auent les Con-
 sultes: Elle exaltoit les femmes, les vilains. Sed Reformato-
 res produci scripti, ratio tamen distinetenda est,

ARTICLE CLV.

EV^x qui portent estat de Noblesse, ^b & se gouvernent comme Nobles, ^c sont presumez Nobles, ^d iusques à ce que le contraire soit verifié.

Omissus ar-
tic. pro quo
resolendi art.
541 & 577.
N. C.

Hⁱ in quibus status aut dignitas Nobilitatis reperitur, ^b & Nobiliter viuunt, ^c presu-
muntur esse Nobiles, ^d donec contrarium probetur.

GLOSSA I.

- 1 Nobilitati nota quadam indifferente.
- 2 Nota nobilitati valde spectanda.
- 3 Testibus nulla probatio nobilitati.

^a *Ceux qui portent effat.* Hic Articulus præ se fert iuris Romani imitationem, cum ex possessione præsumptionem inducit status, ut quæ quisque in possessione status, aut dignitatis reperitur, talis esse præsumatur. Sed difficile est possessionem deprehendere ex notis, difficilis agnitio discernimus: nam vestiri, canes alere, & equos, praefere insignia, gemitibus vendicare, & veto archiducati si nulla sunt, potare, gloriari, petere quæ nobilium olim putabantur vicia propria, hoc miserando faculo grauere etiam ad plebeios, propter opibus, aut insolentia increuerit. Quæ nobilitati valde conueniunt nunc prouideat usurpantur. Dolendum magis ipsas liberales artes ab ignobilibus crebrius atque adeo magis eximie quàm ab nostro ordine cultas. Iudicandi quoque munus olim nobilitatis proprium in nostra Britannia plebei infedere. Vnde igitur discernimus nunc prouideat diuicare: Sunt enim omnes actus ordinis vtriusque penè *diff-*
positi ut hominum natura eadem conditione genito-
rum, & optione duntaxat distinctorum. Si quæ igitur nota ita nobili conuenit, ita non alteri, hoc erit præcipua & valde spectanda dignatio. Talis erit, quæ ab erigendis familiis sumitur, cum scilicet planè preparata sit conditio ut nobilem familiam partitum esse, magnam argumentum nobilitatis, si modo bona fide & verè ditius talis fuit, non velata similitudo, aut mentio consensu, maxima, si causa cognita & palam & serio collatis signis indicatum est, nec alter alteri pepercit dissimulatione veri. Tale indicium si maiores ostendunt dignitatis præditi, aquiratis, balthei, & hoc præ se fuerunt antiquæ tabule. Nam feraci talium seculo, tales nunc haberi, qui istos titulos ambiunt, quos misera huius seculi cōditio etiam ad equifones detulit, vix ferre possim. Maiores in obsequiis Principum hominum fuisse loco celebri, magnam indicium: Ducatum, Comitatum tituli, & Baronum, & Marchionum non possunt non tribuere nobilitatis agnitionem, cum à Principe tribuantur, quod ipso quoque feudorum iure cōstitutum. Castellano-
Drum & inferiorum etiam è propudio nobilitatis elati nunc usurpant. Solo igitur tribuatur, quādo ita liber Principibus inerti prece exoratis hominibus quidem ego tam parum cōcederem, quam Simix purpuram induit, ut pro Rege habeatur, ex *Æsopi* apologo, qui semper Simia est. Nam quis talia hoc seculo non imperauit, si ambire voluit, quis ab indicantibus non obtinuit, ut ea probaret, qui & ipsi eadem ambitione peruersi alteri non possent impingere, quod idem delinquerent ipsi. Cum de nobilitate probanda quaeritur, est quiddam fane tribuunt scholastici auctores, ego penè nihil detulerim, & te cōpetunt famam ubique

A mendacissimum testem esse, & si fama non verè est, de qua vulgo testes mēdaciūmē depomunt. Magistratus gessisse per se nobilitatē non tribuit, quod veteres Regum Ordinationes cauent, nisi si quibus privilegio ita tributum: feminas nobiles duxisse uxores, in noris est nobilitatis. Sed quid non inopia ut amor cogit facere sexum, ubi semel ad inopiam delabi cōpit, aut amor persuasit nō meliora, quæ & Myrrha apud Ouidium: Neque enim de maricadis ordinibus illæ leges supersunt. Certum iudicium si in Commētiaria reformationum, quæ in archiis publicis extāt, cuiusque nomen relatum sit: probant enim talia affirmatiuè, est negatiuè non item, ut clericorum nomina in actis Episcoporum, militum in numeros. Antiquitas cerre & aut numerati cum titulis magnam habent monētiā. nec aliud penè nobilitas quā antiquitas gēis benè testata. Harum notarum quæ multas habent nobiles, qui plurimas nobilitati sunt putandi. Sed *diff-*
positi & incepta probatio, nec magni faciendæ testibus fides penè nulla, cum affirmatiuè deponit, quis enim vel è populi fece testes non reperit. Denique si vnquā alias nunc magna & flagitiosa furta fieri nobilitatis certum est, Magistratibus dissimulantibus, & inuidiam usurpati ticali auersantibus. Ceteras, si quæ sunt notæ è Tiraquelli libro licet petere: Sed hæc in vñ.

Portent effat. Scire, & quæ illustrium virorum olim erant discriminata, & maxonarum in habitu: nam Magistratuum vestitus honoris sunt non hominum Lunati calcei, purpura, ensis.

GLOSSA 2.

- 1 In nobili mercaturam exercentem dormit eius nobilitas.
- 2 Nobilitas est qualis adgnata & accidentis, &c.
- 3 Specifica præsumptio ex possessione nobilitatis.

^b *Et se gouvernent comme Nobles.* Excludit mercaturam exercentes, de quibus Tiraquellus in lib. de Nobilitate, cap. 11. & alias viles artes cap. 17. & monachos cap. 26. & alios de quibus ibidem. Itaque ut interim suspē-
Art. 541
sa non sepulta nobilitas reuiscere possit, si talibus nobilis genere delictis, & priorem gradu respiciant: neque enim prohibetur, & perquam frequenter nostri faciunt, qui præsertim matrimonia accollit, commo-
N. C.
dis mercaturæ mutati, de quibus Ordina. Ducum, cuius descriptum infra artic. 716. quod Veneti & Genueses faciunt l. i. c. negot. ne milit.

^c *Sont presumez Nobles.* Multa scholastici Doctores sunt commenti de qualitatibus tam rerum quā personarum præsumendis, vel non, in l. si prius. d. de oper. no. nunc. cum originis rei consentiunt vel non consentiunt, hoc est, cum insunt & innascuntur vel natis agnascuntur, aut accidunt subiecto, quod nos in par-
Art. 541
tagiis nostris sumis executi, quæst. 23. Inter agnatas & accidentes volunt esse nobilitatem; nam estis euidam hominum generi innascatur, ut omnibus qui patre nobili nascuntur, non tamen vniuersali omnium conditioni, quia plures non nascuntur tales. Itaque ut

*Hic no-
bilis
art. 548.
Edicti
nigent.*

aduentitiam & adgnatam negant præsumi, imo probandam siue actori siue reo, quod Bald. scribit l. non ignorat. C. qui accus. pos. glof. cap. si forte. ext. de cler. Docto. l. si vero. §. qui pro rei qualitate. D. qui satisfid. cogan. Bald. Mart. Laud. Cardia. Afflict. cap. i. §. si rusticus. de pac. tenen. Flor. l. i. D. de probat. Curt. Innoc. Consil. 18. Cepol. in tracta. nobilit. opinionione 26. Afflictus cap. i. quis dicatur Dux, & quos citauimus d. quæst. 23. Sed ea præsumptio generica & vniuersalis dicitur, alia specifica, quæ fit ex possessione qualitatis deducta, etiam si natiuitati & origini rei talis qualitas non consentiat, quod glossa dixit l. Titia verb. augendam. vbi & Bart. D. sol. matr. Bartol. l. i. is potest. D. de acq. poss. Alex. l. si emancipati. C. de collat. et si dissentit. d. l. Titia l. as. d. l. emancipati & ibidem Phil. Decius. Sed hic re vera et si non omnibus consentiat, multis tamen consentit, idcirco ex possessione præsumi nihil mirum: in cæteris generale est theorema, ex probatione possessionis cuiusque qualitatis nasci probationem, quod talis sit persona, res talis, filiationis, ingenuitatis, libertatis, sui iuris, prælationis, denique omnis qualitatis accidentis, de quo vulgo l. circa. C. de probat. d. l. non ignorat. cap. ult. de præsumpt. d. l. si prius d. l. Titia. d. l. si emancipati. L. liberis in fin. D. de liber. cau.

GLOSSA 3.

1 In secariis exigendis non soluit præsens nobilis pendente infantia possessoria, &c.

d Insuper à ce que le contraire.] Itaque in recedentia aut instantia possessoria semper vinceret, qui in possessione est qualitatis, quod nos exigimus alibi. Quod & in focariis quoque solemus obseruare, cum quis impositus dicit se nobilem, parochiani solent petere vt impositus soluat prouisionaliter, opposens intercedit, & se in possessione nobilitatis esse dicit, de quo si constaret, dubitatio nulla esset. Sed interim dum de eo queritur, & probatio testium expectatur, parochiani innituntur præsumptioni, de qua dictum est ante, id est, de vniuersali genere nascendi: hic nili quidpiam licet probat intercessor, periculum, nil succumbat in prouisione. Sed nos hoc casu maturare solemus in quæstam, vt dicunt, ne minus graue prejudicium fiat qualitati, etsi fummo iure prouisio recte petatur, nisi instrumentis vis naturalis præsumptionis debilitetur. Simile fit in bonorum possessione decernenda filio de statu dimicanti ex Carboniano, & aliis bonorum possessionibus, & in alimentis decernendis, vt liberis.

ARTICLE CLVI.

ARTIC.
CLVIII.
NOVÆ
CONS.

N toutes matieres où les tesmoins* sont examinez en iugement en presence de la partie: Si elle ne propose reproches contre lesdits tesmoins, ou proteste de les reprocher, apres leur examen & depositions receues n'est plus receu à les reprocher.

In omnibus materiis in quibus testes² examinantur in iudicio parte seu aduersario presente, nisi testium fidem postularum obreçter, aut testificetur se eos refutaturum³ post eorum testificationem, & depositions, seu testimonia recepta, non admittitur ad refutationes proponendas contra eos.

GLOSSA 1.

- 1 Artic. dispositio à scholasticis auctoribus prodit, non à iure ipso.
- 2 Protestatio concepta in protestante videtur.
- 3 Protestatio consensum interpretatiuum excludit.

1 Hac dispositione nihil est notius foro, nec vlla dies eius vsum non adfert; vtque ipsa tamen ab iuris dispositione scripti quidem auctoritatem non habet; sed tamen scholasticis auctoribus prodita & recepta. Bart. Bald. & aliis, auct. si quis testibus. C. de testib. Cyn. auct. si testes. ibid. Canonistis, cap. quoniam contra. ex. de probat. Et si ratione iuris verum fatentibus difficile est, vt sustineatur, vt ex eo quod quis aduerit testis productioni consensisse in personam eius videatur, & ex facto aduersarii consensum interpretatiuum colligi ex tacito actu, & sola presentia in valde præiudicialibus, cum sæpe ignoti producantur. Deinde addunt protestationem hac semel emissam non posse protestantem amplius approbare, aut ex dicto eius se iuuare, ita compellit accipit incommode sese obicere, aut tacere, aut reprobandum sæpius quidem, quod fieri nequeat de ignoto. Sed tamen sic putant quos Hyppol. Marfil. copiosè recenset. singul. 198. & veteri etiam Franco foro vsurparum Masu. testatur.

C tit. de probat. Versic. item ex stylo. num. 37. Itavt ne sufficere quidem putet protestationem, nisi & Commissarij inquestæ facie eadem casu facultatem referauerit, quod ego nullo modo probauerim: retulit tamen vt suis obseruatum Imbertus lib. i. infit. for. cap. 40. Ego protestationem abundè sufficere puto. Sed hunc tamen interpretatiuum consensum qualemcumque, rectè excludunt ab absente: si contra eum testes sunt producti, vt refellere quodcumque ante aperturam, & publicationem possit, quod Bald. dixit d. Authent. si quis testibus & laudabile. C. de Aduoca. diuer. iud. & si vetus. Consuetudo. cap. 200. quiddam diuersum resonare videbatur, merito antiquata.

GLOSSA 2.

- 1 Antiquitus acta omnia in iudicio peragebantur.
- 2 In summariis ex reprobatone admittantur. Contra testes ex officio audites admittitur reprobatio.

2 Sont examinez.] Aptius dixisset proditiss, neque enim testes examinantur in iudiciis, cum semotis arbitriis, & secretè examinari debeant. l. nullum. C. de testib. & glo. c. quia propter. vers. secretè. ex. de elect. nisi quidem in summariis cognitionibus, de quibus Felynus. cap. veniens. ext. de testib. sed ex veteri incogitantè descriptus est Articulus, quo tempore testes;

cetera-

exceſſusque litium acta omnia in iudicio peragebantur, imo & teſtes in criminalibus producebantur, & cum reſis componantur, & ipſo ſuo præſente Aduocato- rum corona de capite reorum ſittebat. Sed immu- tata ratione, & viſu, diuerſum ſcribendum fuit, ne exoleti moris in nouo iure quidpiam extaret. An verò in ſummaris reprobariones admittantur ſic denique deſiniendæ. Cum ſummario iudicio plenum præiudici- um ſit partibus, tunc admitti: quod Felynus putat d. cap. veniens id accidit, cùm nulla alia diſtinctio ſpe- rat: Nam ſi incidèter ſtatuitur de negotio, aut pro- viſionaliter, reprobariones non ſunt admittende, quippe ſeparata diſtinctio, & principali iudicio, id quicquid eſt, reſtituit: Diuerſum cum ſummario iudicio iſta ſtatuitur, ne poſtea vlla cognitio relinqua- tur, & id eſt quod voluit Felynus d. cap. veniens, quo caſu reprobariones admitti æquum eſt ob pleni præiudicii conſequentiæ, ſed eas cuique ſummarie pro- dandis, quo caſu poſſet hic Articulus intelligi. Ma- gis marum contra teſtes ex officio auditos admitti re- mittit reprobariones, quod tamen & iudicatis, & Aſſeſſis factum ſciimus; & ratio ſuadet faciendum, ne aliqui cuiquam ab non idoneo teſte præiudici- um

Afferatur Iudice aut ignorante, aut diſſimulante teſtis oblati conditionem, aut animi motum non aqua- lem. Aſſeſſa Rebuſſus memorat.

GLOSSA 3.

1 Reſſe reprobatio fieret viſque ad publicationem inqueſta, non poſt.

2 Apres leur examen & deſeſſion receus.] Quod hic di- citur intelligitur de depoſitione teſtis ſcripta non de re- ceptione inqueſta, vi vocant, poſtquam ſcriptionem, hoc eſt, atteſtationem in ſcriptis redactam non ad- mittit reprobariones. Ego quidè auctor ſuicim hunc Articulum expungendi, vi hic demum ſtatuitur, eſſe reprobarioni teſtium locum, viſque ad publicationem inqueſta excluſiue. Nam & ſi iure ſcripto reproba- tiones admittentur etiam poſt publicationem cap. licet cauſam. ex. de probat. cap. præſentium. ext. de teſtib. & quod noſtri notant auri. qui ſemel. C. de teſtib. foro tamen noſtro non eſt receptum ex Ordin. Ludou. XII. anni 1422. art. 18. etiam vetitum denique verbali proteſtatione, vt rerum inani, nil opus eſſet reſ potius quam formas ſpectantibus.

ARTICLE CLVII.

Tous² teſmoins enquis par Iuges doiuent eſtre^b purgez de conſeil.

ARTIC.
CXLIX.
NOUVEAU
CONS.

Omnès^a teſtes interrogati à Iudicibus, debent^b interrogari, an in alterius conſilio fuerint.

GLOSSA 1.

1 Aduocati, Procureatores, &c. ſunt de conſilio, &c.

1 Hic præſupponendum teſtes qui quocumque modo in conſilio fuerint alterius partis non idoneos eſſe pro eo à cuius conſilio fuerint, aut etiam ſunt. l. vii. D. de teſtib. c. Romana. de teſtib. in 6. Tales ſunt Aduocati, Procureatores, Sollicitatores, denique omnes, qui pro altera partium intercedunt.

2 Tous teſmoins.] Quocumque modo & quacumque in cauſa interrogati, adulo etiam ſi ex officio interrogentur. Etenim poſſet accidere, vt alterius in conſilio fue- rint; nam ſi nulla adhuc pars in lite eſt, vt in iniqui- tationibus, quæ ſorantur generaliter ſine expreſſione, aut denominatione cuiuſque perſone pro delicto ab incertis commiſſo, incepta eſſet interrogatio de conſilio, cùm nulla adhuc dum pars præſumatur.

GLOSSA 2.

1 Teſtes interrogentur de conſilio & de cōſanguinitate, &c.

2 So Aduocatus contra ſuam partem poſſit eſſe teſtis.

1b Purgez de conſeil.] Hoc eſt, interrogati an in alterius partium cōſilio fuerint, nam de conditione ſua inter-

Crogari eos receptum, veluti ſunt ne ſubditi de conſan- guinitate, & talibus reſpondere debere Baldus putat. h. ſi teſtis productus. C. de teſtib. Bart. l. i. deccm. D. de verb. oblig. Alber. 4. partis, num. 7. Id quidem fran- cis inſectum, ſed tamen uſurpatum veteribus. Dubi- tatum, an ſi id omiſſum ſit ab auditore aut Commiſ- ſario, quod ex officio deberet, an nulla ſit atteſtatio. Et ego non puto, nec amplius exigendum, quàm vt teſtis repetatur, expenſis partis vel Commiſſarij, qui quod ex officio debuit, non fecit.

Sed cùm conſtet Aduocatos & Procureatores, pro ea parte qua aduocant teſtati non poſſe, queſitum eſt, an contra eos poſſent exigente parte aduerſa, & Bart. putat poſſe. l. deſerre. D. de iure fil. Innoc. Abb. An- ton. Imol. cap. inſuper. ex. de teſtib. latè Felyn. cap. cùm à nobis. ex. cod. de teſtib. & ſi hac de re contraria Aſſeſſa memorantur ab Rebuſſo, & Aſſeſſologis. glo. d. cap. Romana, vbi Gern. & alij, in ſollicitatore ibi- dem Felynus. Ego quidem ſcio nullquam aduocati pro his partibus, pro quibus intercedunt. Contra plerun- que, ſed tamen non de his que in arcano conſilij ſunt credita: ſed que extrinſecus perceperunt. Sed & in- terdum contingit tales fides eſſe tam probata, vt his quoque fides habeatur penè iniuratis.

ARTICLE CLVIII.

Eſt^a roturier iuſticiaſſe d'aucun^b Seigneur, ſoit^c ratiōne rei, aut^d perſonæ, ne Gentilhomme eſtager, ne peuuent eſtre teſmoins pour ſon Seigneur, ſors où il ſeroit queſtion de prouuer poſſeſſion^e de rente pretendue eſtre deuë audit Seigneur.

ART. CL.
NOUVEAU
CONS.

Ignobilis^a qui subest iurisdictioni alicuius^b Domini^c ratione rei^d aut personæ^e, aut nobilis stagiarius, siue qui domum habet intra metas territorij Domini producentis, non possunt esse testes pro suo Domino, nisi ubi ageretur de redditu possessione, qui prætenditur Domino deberi.

Cum hac ipsa de re vetus Consuetudo statuisset, art. 157. ea, tam obscure scripta erat, vt nec quid diceret, aut quid non diceret satis intelligi posset ab veteris fori pragmaticeis sic vt pugnares cōponi oportuerit Ordin. Lud. XII. anno 1510. quo primum tempore vxorio iure Ducatus nostri, & legum Procuracionem suscepit constitutumque, ne nobili obesset, quod cuiquam subesset iurisdictionaliter; nisi etiam domum haberet, intra id territorium eiusdem Domini. De Paganis nil mutatum est, vt omnes tales intestabiles essent, extat etiamnum ea Constitutio in veteribus libris.

Hic Consuetudo materiam ingreditur reprobatōnis testium, & si de eo tam multa sunt iure scripta, vt penē inutiliter hac opera sumatur: noti loci cap. cūm a nobis cap. in litteris, cap. insuper. ex. de testib. & specul. tit. de testib. §. opponitur. Nepotis de Albano in libel. de Exception. Masuer. in Practica. tit. de testib. & aliorum passim Bartoli, Bald. Jacob. Egidij, inter opera Bartoli Nelli de fauto Geminiano.

GLOSSA 1.

¹ Non est idoneus testis subiectus ratione Dominiæ potestatis aut iurisdictionis, & num. 2.

¹ ² ³ ⁴ ⁵ ⁶ ⁷ ⁸ ⁹ ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ⁹⁶⁴ ⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶ ⁹⁶⁷ ⁹⁶⁸ ⁹⁶⁹ ⁹⁷⁰ ⁹⁷¹ ⁹⁷² ⁹⁷³ ⁹⁷⁴ ⁹⁷⁵ ⁹⁷⁶ ⁹⁷⁷ ⁹⁷⁸ ⁹⁷⁹ ⁹⁸⁰ ⁹⁸¹ ⁹⁸² ⁹⁸³ ⁹⁸⁴ ⁹⁸⁵ ⁹⁸⁶ ⁹⁸⁷ ⁹⁸⁸ ⁹⁸⁹ ⁹⁹⁰ ⁹⁹¹ ⁹⁹² ⁹⁹³ ⁹⁹⁴ ⁹⁹⁵ ⁹⁹⁶ ⁹⁹⁷ ⁹⁹⁸ ⁹⁹⁹ ¹⁰⁰⁰

A testis notæ probitatis & dignitatis proponitur.
b *Seigneur.* Justiciarius etiam si non feudalis.

GLOSSA 2.

1 An testis ratione rei subiectus sit idoneus.

2 Estager quis dicitur & mansionnier.

Etiam in petitoris testes admittuntur.

4 Aduersus cōuassallum, non externum, testes recipiuntur.

c *Ratione rei.* Ratione rei subiecti dicuntur vassalli.

qua ratione feudi adstricti sunt obsequiis, seruitiis & fidelitati. De quibus an idonei testes essent pro Domini

nis pridem erat dubitatum, nec res sine distinctione

transigebatur, de quo Specul. tit. de testam. §. opponitur. vers. nunquid vassallus Abb. & latè Felynis in

cap. cūm a nobis, & cap. insuper. ex. de testib. Bald. l.

eos. Cod. de testib. & latè Afflicus decil. 304. omnium

exactissime, quo loco retulit xj. varias opiniones

Doctōrum de hoc dubio, denique refert votis consen-

tientibus iudicati vassallum idoneum esse testem pro

Domino, nisi aliunde refellatur ex magna amicitia, aut

utilitate personæ. Idem Afflicus Cōsil. 31. lib. 3. Nullus

de sancto Geminiano in tract. de testib. Alber. tract.

de testib. parte 1. An vicilim Domini pro vassallis, &

putant posse, quid enim obstat, & ratio diuersa est à

casu superiore, cūm imperare Domino vassallus ne-

queat de quo Felynis. capit. in litteris, & Salye. l. secus

d. Cod. de testib. Part. d. l. idonei.

d *Aut personæ.* Qui iurisdictionalis subiectio dicimur.

e *Ny Gentilhomme estager.* Hæc est declaratoria vere-

ris Consuetudinis dispositio facta à Rege Ludou. XII.

de qua hic Articulus de scriptis est *Estager* dicitur, qui

domum habet intra metas territorij Domini produ-

centis. Ego etiam, vt sit *mansionnier* id est domiciliarius

exigo, vt reici possit. Nam nec peruetua ratio eius

causæ est, cūm multi vassalli ditiores, & potentiores

reperiantur, nec periculum, vt suos Dominos metuant,

metuendi magis ipsi plerumque. Ergo plebecium sola

subiectio iurisdictionalis reiciit, multo magis vassallia,

vt hic in verbo, rei, Nobilem sola vassallitia, eique

domicilio adiuncta.

f *Fors où il seroit question.* Dubitatum, an hic Articulus

intelligi deberet in possessoris tantum admitti sub-

iectos testes, an etiam in petitoris, fini quidem proban-

da possessionis. Ego quidem, quia probandi facul-

tatem angustandam non puto, vt quæ admittit,

hactenus vt de possessione intertrogenit.

g *Derente.* Quid si de fundi possessione: nam hic de

reditu possessione statuit, & casus exceptus in ceteris

videtur firmare regulam, & hæc causa videtur aliquid

speciale continere in reitu debito, ex causa feudi,

quem casum feudorum iura admittunt cap. 1. si de in-

uestit. int. Domin. à vassall. lis oia. & cap. 1. quon-

testes. sint necess. & cap. 1. titul. de contr. inuest. per-

son. c. 1. tit.

ARTICLE CLIX.

N V L L E personne^a infame^b d'infamie de droit peut porter tesmoinage, ^{ART. CLIX.}
^{N O U V E A U}
^{C O N S.}
 c sinon en cas exceptez de droit : & celuy est infame, qui est censé & re-
 puté infame^d par disposition^e de droit ciuil.

N Vllus^a infamis^b infamia iuris in testimonium recipitur^c nisi in casibus iure exceptis, &
 ille infamis est qui censetur & reputatur infamis^d dispositione^e iuris Ciuilis.

GLOSSA I.

- 1 *Ridiculum ino Ciuile infamiam irrogans in publicis iudiciis, in priuatis nunquam.*
- 2 *Exempla in eodem facto ridiculi curie Ciuile.*
- 3 *Vetus Consuetudo sine iudicio in quibusdam infamiam inurebat.*

Hic Articulus ius antiquum innouat, qui in veteri multa absurdè continebantur, id primùm quod infamie facti non meminit, sed iuris tantum, illud secundo, quod vult infamiam accipi, prout de iure ciuili accipitur, Canonici non meminit, credo quia regulariter, qui de iure Ciuili infamis est, idem & iure Canonico, quod Card. & Panor. notant cap. testimonium. ext. de testib. Itaque qui infamis est Iudici Ecclesiastico, idem erit & iudici ciuili, & è contra Bald. l. i. D. de his qui norant. inf. Si quidem causa proponitur infamans de iure ciuili, vt eum in foro Ecclesiastico solent dicere: causa probato fœ submisit emendare.

A test non inesse dolos, cui non infamat, si doli actioni etiam ciuilitè intentate infamare datur: nam tales esse iure non dubito, sed cur tales esse, & dici placuerit, reposito, si quidem peccato noxa debetur eidem non alia. Quæ de re nos quiddam art. 274. ex l. infamem. D. de publ. iud. l. i. D. de concussion. Duo-decim omnium publicorum iudiciorum nomina reperit Romana sapientia. Sic visura Dominis. Cur cum tot alie delictorum species dicantur atrociores multo non alicui placuit etiam ei numero addere eas, quæ grauiorcs esse negari non possunt; si non illa nominum venditatio fuit & hominum? cur Imperatores sicuti id discitum meliori de causa non sustulerunt, vt esset pœnarum distinctio pro modo admissi, ne tãti esset nomina conditorum, quæ rationi anteponebantur: cur nos denique tam iniustitia inbitamur & infamamur sic merimur? Quod Iulio placuit olim infamare? Cur? quia iudicium inter publica numerari placuit, vtge, cedo rationem, cur & non stellionatum? Hic hæteri necesse est: cum ratio ab sola auctoritate queritur, & cõmunis sensus oppodit. Hic verò quis non stupeat, abigatur crimen priuatum est. l. i. D. de abig. Cur qui alienum seruum in fuga diltraxit, publicum crimen admississe dicatur. Secundum hoc illud non in infamat, nisi quia functi species est; furti autem ciuilis infamat. Sed cur etiam ciuilitè intentas quasdam actiones infamare placuit. Homo honoratus & clarissimus per inactum diuini futuri calcem impetgit, fursescerunt dixit, cõueniens iniuriarum infamie fies nam secuta damnatione nil interest qualis iniuria fuerit: Nam quicumque furti suo dixit. facha, reus gehennæ. Cur sine distinctione magnæ vel paræ iniuriæ, damnati infames sunt, verbo tantum peccatores; atqui aiunt Iudicem posse reseruare famam, quæ quidem præter textu glo. necesse habuit addere. I. non potest. D. de infam. Bart. consil. iiii. Sed cur illud præclarum ius omisit. Imo si verum fateti volumus negat, quod homini priuato necesse est supplere, cum planè legem defici rationem multis videret. Cur item Baldus, l. i. D. de his qui nor. in infam. diceret damnatum pro minima iniuria infamem non fieri, & Pãtifer, cap. cõm re. ex. de re indicata. Ne nulli quiquam obliat iniuriarum atrocitatem aut leuitatem rectè esse ab Iuriconsultis ex circumstantiis expentiam & traditam, agnosco, sed sententiarum quæ & causa & actione iniuriarum feruntur nusquam differunt postquam ex iniuriarum causa lecta sunt: nec Stoicorum sententia vniurum, cum de peccatorum æqualitate stantur. Quid illud, quod aiunt actionem de dolo pro minimis rebus non dari? I. si oleum. & seq. D. de dol. illa infamat, & tamen actionem furti quæ ipsa etiam infamat dant pro minimo. §. Gallinaru. Iulur. de rer. diuis. Curglosia addidit rationem, quia iusta frequentiora sunt, & adeo seuerius puniri? Hic quis à tergo non videt persultatorem Moimam ad talem rationem? Quis crediderit furtum

I ^a Infame] Quæ igitur causæ infamant iure Romano eadem & è Consuetudine infamabunt, in quo ego & iuris illius imitationem vix probauerim, & iudicium desiderare cogor in hominibus sapientibus, qui iudiciis omnibus publicis infamiam damnatis inurunt, ex priuatis nusquam. Igitur si Iudex pecuniam acceperit, vt quid magis minime ex officio faceret, reperundatum iudicio teneretur, sed & concussionis crimine; Postula repetundarum damnatus infamis fiet, si concussionis crimen impeggeris non fiet. At qui causæ infamant, sententia causas declatant tales esse, cur igitur idem factum eadem causa infamat & nō infamat?

I tanti est, formulam prosecutionis immutasse. Atqui res spectantur, formulæ sustinuit. Quare igitur illud ius verborū potius quàm rerum placuit imitari, cur minor noxa & castigatio eis eiusdem admissi: cum repetundarum postulas? aut cõcussionem dicis si idem peccatum est. Qui rem duobus vendidit falsi tenetur, & stellionatus, postula falsi infamem faciet, si stellionatum impingis, manet exsuffimatio, quia stellionatus priuatum crimen est; falsi publicum. Sed cur publicum falsi, stellionatus priuati, si item factum est, & delictum. Neque enim illius iuris responsum recipio, quia illud à lege publicorum iudiciorum, hoc non item. Audio, sed rationem exigo: cur placuerit illud esse priuatum, illud publicum, cur ius illud imitatur, qui nec publica vlla habemus, nec priuata mutata in torum ratione iuris nostri, qui nec à Cæsare Iulias, nec à Pompeio Pompeias, nec Flauio Flauias accipimus, nec ab illa Repub. aut conditoribus aut rogationibus publicum nomen aut vsum accipimus, aut auctoritatem, sed crimina omnia ex æquo inter publica habemus. Nam rationem exigo, cur Iulio placuerit de repetundis statuere, de concussionibus non item, cum hoc crimen non minus sit, cur Cornelio de falsis, de stellionatu non sit item, atqui stellionatus non po-

Argent. in Cons. Brt.

A A

frequentius admitti dolo, atqui furtum est species A doli. Quis igitur non videt, crebrius accidere, id quod genus est, quam vlla suam speciem in qua ipsa genus accidet? Hæc atque talia in illa Iurispudentia nemo rectè dixerit constituta, nec fuit cur imprudenter imitarentur, id quod omnino mutationem exigit. Quare aut criminis atrocitate, & persecutionis genere, infamia statuenda est, aut modo p. æ; ciuilibus quidem actionibus infamiam non permittimus, nisi specialiter inditiam expressa sententia ex doli magnitudine. Nuper quidam cum creditas pecunias recipere ex more solebat vsurpare, vt chartas gestaret in manibus eas recepta pecunia veluti tabula essent crediti conceperat, debitor securus rei abibat domum, post tertium mensem repetebatur à creditore, qui falsam syngrapham discerneret, veram retinisset debitor attonitus & moriens iterum solvere cogebatur; sed tandem depræhensa vulpecula damnatus est. Hoc crimen nomen in iure non habet, sed tamen re ipsa furtum est, & falsum, Stellionatus erit, hoc igitur crimine damnatus infamis non erit, si iuri Romano creditur, nisi (aiunt) quia etiam ciuilibus infamaret, atque ciuilibus non alia erit, quam conditio syngraphæ ex l. dissolutæ. Cod. de condit. sin. cau. Sed nulla conditio infamat, ne furtum quidem, atque hic vide, furti actio ciuilibus infamat, conditio furtiua non infamat, atque idem factum idem admisum. Cur actio, id est, inani Iurispudentiæ inuenitur, & discrimini à sono verborum tantum momenti tribuatur ipsi facto, quo materia actionis est, adimitur, proflus ratio non apparet. Itaque quod negari nequeat, mutari ista conuenit, & certius constitui, cum de hominis existimatione agitur. Ac vetus quidem Consuetudo in exemplis infamie, quam facti appellant hærebat potius, *écroueurs de cheuaux, garçailles, truandailles, exécuteurs de iustice, porteurs & crieurs de pascier, par les taueurs, crieurs de vins, crieurs de chambres coyes, faiseurs de cloches, coureurs de pierre d'ardoise, peletiers, poissonniers, jonneurs, vendeurs de vin, & à similitudine* rationis poterat complures adici; Sed non immerito iudicium auctorum non placuit Reformato-ribus, cum inter nominatos multos comprehendere-nt, sine causa. Sed tamen cum de genere infamie quæ facti dicitur prisca statuerat, incogitantia fuit, quod de ea non meminerant, præsertim cum non redè res controuersa, ad inscriptum, quod nullum expressum est, & hæcenus in opinione est, remitteretur, hoc est, ad incertum magistrum. Glof. l. Casus. D. de Senat. quam Bart. sequitur, excludit de facto infamem à testimonio. alia in l. i. C. de sum. Trin- nit. admittit, & sua quæ quæ assecas habet, hæc poste-rior plures. Nonne oportuit prudentes homines, cum veterem tollerent, nouam scribere certam, & indu- biam, cum esset inutilis, nec minus reprehendenda remissio ad incertum & sublati ea quæ peccabat, aliam exhibere, quæ vacaret peccato, & rem dubiam cõsti- tueret & generaliter etiam admitterentur, in criminibus

negant, in aliis multum fidei detrahi, quod, Iurifcon- sultus propter notam, inquit, & infamiam vitæ l. 3. §. lege Iulia. D. de testib. cap. licet. de for. compet. d. cap. testimonium & cap. super eo de testib. authen. de testib. §. quia ira. cap. forus. §. testis. de verb. signif. 2. quest. 7. testes Specul. §. i. de test.

GLOSSA 2.

1 Infamia iuris duplex.

2 Per procuratorem damnatus non infamabatur.

b *D'infamie de droit.* Cur non de infamia quoque facti constitutum est aliquid, cum vetus de eo extaret. Ac infamia ipsa iuris duplex est, quæ sententiam exigit. 1 alia quæ factio ipso. Qui arcem ludicram exerceat ignominie causa missus, qui lenocinium facit, quæ virum, non eluxit ipso facto infamantur. l. 1. De his qui not. infam. Alibi non sine sententia. Hæc vtraque species ex æquo infamati iuris potestatem, & ex eo iuris dicitur. Sed illam facti volūt esse cum iure quidem indita non est factio infamia, sed tamen apud bonos & grauola- sa est cuiusquam existimatione, de qua l. honoris. D. de obseq. paren. in ea habent per Procuratores dama- tos, iure & ipso planè ratione carenti. Nam quælo, cur si factum infamiam meretur, inuitur reo per se defenso, per Procuratorem non item, cum factum à persona non abscedat, & suum auctorem semper teneat, hoc si verum est, facile est vetare infamiam, hoc est penam facto debitam, sed quæ ratio, quod iudi- cium hic in lege.

GLOSSA 3.

1 Casus in quibus iure Ciuili & Canonico infamia fit potest testis.

c *Si non es cas excepte de droit.* Hæc exceptio excipit de regula, quæ est infamis infamia iuris non recipi in testimonium, excipe, inquit, casus iuris. Sunt autem Simonie cap. licet Hely. ext. de Simo. Hærelis. ca. vi- gentis. ext. de hæret. Sacrilegij. can. hi qui. ib. quest. 4. dilapidationis rerum Ecclesiasticarum, cap. i. quis presbyterorum. ex de reb. Eccles. non alienand. Sed hæc ferè Ecclesiastica crimina. De iure fraudati census perduellionis maiestatis. l. vlt. Cod. ad l. Iul. Maiest. hos casus recenset Speculator. tit. de accusat. §. 1. Ioan. Andr. Abbas. Ant. Butrius. cap. vlt. ex de test. Alio tract. de test. §. consequenter. Ausfer. tract. reproba- tionum. §. accusatione. l. questum. D. de testib. glo. l. ob carmen verb. cogimur. D. de testibus.

d *Par disposition.* Quam inconsiderat hæc relatio fiat, ante demonstrauimus, & opinor omnibus patere: Quare aliter statui conuenit.

e *De droit ciuil.* Frustra illa, igitur reprobatio tu es excommunicatus, tu es in peccato mortali de quo Canonista in cap. testimonium. ext. de testib. glof. l. 3. §. lex Iulia. D. de test. Ausfer. vbi supra verb. peccatum.

ARTICLE CLX.

ART. CLX.
NOUVE
CONS.

V L roturier doit estre receu en tesmoinage^a pour fait de Noblesse des per- sonnes, ne des siefs, ^b si n'estoit Prestre ou de l'estat de la Iustice.

N Vllus plebeius in testimonium recipi debet, cum agitur^a de nobilitate personarum, aut de fendis, ^b nisi esset Sacerdos, aut de statu seu corpore Iustitie.

GLOSSA

GLOSSA I.

1 Notum artic. & num. 3.

2 Plebeius de viso & audito in nobilitate testis esse potest.

1 Etsi mihi non placere non potest quodcumque fauore huius ordinis statuitur, tamen hic mihi Articulus factionem subolet, & miscet inuidiam, & studia inter ordines, nec admitto hanc dispositionem indistinctam: ne scutos, aient, ultra credidam, nec cæcus de coloribus, ne Morsus de Venere accipio, sed tamen sensus in homine & naturæ officia non diuersa. Quod ignobilis audiens, plebeius videt, tam potest testari & referre quam nobilis. Natura ista omnibus promiscua facit; Quod si hæc sunt instituta perceptionum visibilibus & sensuorum, ve loquuntur, comonuita omnibus, eorum officia prohibentur quibuslibet, indidit, aut, emulationis aliquid, præstantia, gradus, & inuidia, hoc si verum uultus Magistratus testem inueniet, nullus Comes, Dux, ante dignitate præstans, li egregius omnibus inuidentur. Neque plebij omnes eo genere affectus permouentur. Neque omnes nobiles, eodem loco, gradu, honoribus omnes plebeio ei antestant: Quod si aduincimus, cur non vicissim de ignobilitate statuitur non admitti nobiles in testes, si inuidia mutua causa est reiiciendi. Et ego quidem plebeio de nobilitate censere, & iudicium

A facere non permitto in testificando, sed quodcumque vident, aut audivit factum, non video cor testari prohiberi debeat, si nobilem plebeius dixit, non idoneum testem dicam, si rationem reddidit dicti probabilem, cur non habeam fidem? rogatus de nobilitate testis dixit, vidisse patrem eius cerdonem, cornariam, furoriam exorcentem, mercatutam, publicanum, eosdusse vectigalia, filiam Corianj duxisse vxorem, illo, & illo loco sepulchrum, focarias indicationes passim soluisse & talia omnia. Hoc quis vidisse prohibet, quis etiam testari prohibuit, cum nobis & actum peritiam, & cæteras ingenij laudes ignobiles penè præcipuerint, nimirum si nō & animi quoque dotes. Fuerit ista veteris seculi censura, mihi mutandum hic mutans etiam moribus videtur, maiori ratione præsertim in ciuibilibus, de quo nos in partagis quaest. 27. & diiudicandum ex personæ qualitate, quid in cuiusque sensum possit cadere.

B Fuerit ista veteris seculi censura, mihi mutandum hic mutans etiam moribus videtur, maiori ratione præsertim in ciuibilibus, de quo nos in partagis quaest. 27. & diiudicandum ex personæ qualitate, quid in cuiusque sensum possit cadere.

2. Pour fait de Noblesse. Extrat inter Neapolitanas constitutiones quedam Ordinatio. 31. lib. 3. quæ in causis capitalibus Baronum plebeios non admittit, ac ne de statu quidem aut maiore parte bonorum.

b s'il n'estoit Presire ou de l'estat de la Justice. Cum absurdum aliquid huic Articulo inesse Reformatores iudicarent, vix tandem expresserunt, ab his qui aderant, vt hæc denique exceptio adiretetur.

ARTICLE CLXI.

C OUSIN² germain, ou ceux qui sont au dessus ne peuuent estre testmoins pour cousins germains, ou ceux qui sont au dessus, en quelque action que ce soit, sinon que le tesmoin^d attraigne du lignage autant au demandeur qu'au defendeur, ou qu'il fust question^e de chose mobiliare de valeur de cent sols monnoye vne fois payez ou au dessous.

ART. CLXI.
NOUVEAU
CONS.

2 Consofrini siue patruel s^b aut qui supra eos sunt non admittuntur in testimonium pro consofrinis aut patruelibus, aut fratribus, aut fratrum filiis in quacumque actione sit, nisi testis sit, de propagine tam actoris quam rei & in pari gradu, aut ageretur de re mobili digna centum solidis moneta semel soluendis aut infra.

GLOSSA I.

1 Qui testimonium pro aliis non ferunt num. 2. 3. 4.

2 Consofrinos & patruelos non admittuntur testes.

3 Vir uxori aut uxor viro non testificatur.

Hic Articulus vtiliter statuit de restrictione testimonii ratione sanguinis, de qua multa interce & proinde dissidiosis iure aut Romano, aut opinationibus potius scholasticorum auctorum erant tradita, & commodè distinguere ciuiles & criminales causas, & quous gradus testem excludat. Primario illa retinenda regula, qui sibi patrem aut libetorum loco sunt cuiusmodi sunt omnes in infinitum ascendentes & descendentes, non possit testimonium alios alibi præbere: hæc regula l. parentes. C. de testib. & l. testis idoneus. D. de testib. nisi quidem cum inter suos de gradu sanguinis de genere, de atate deponunt, quod Specul. dixit. d. tit. de testib. §. i. Idque verum siue in potestate, siue emancipati sunt liberi, viroque enim modo affectio obstat fidei, idem in uxoribus & adoptiuis, quamdiu quidem durat adoptio. De susceptore & suscepto dubitant, demum non putant prohiberi,

Argent. in Consil. Brxi.

C Bald. & alij. d. l. parentes. Specul. vbi supra. Quæ tamen valida est prohibitio vt ne iussus quidem iudicis possit eam infringere, quod Ioan. Andr. ad Specul. notat & Alber. tract. de testib. part. 1. Etsi non ignoro sæpè contra fieri, sed in delictis duntaxat atrocibus, quæ publico nocent, vt grauaturs & proditoribus, & lese maiestatis criminibus. In cæteris, quæ priuatum interesse spectant, faciendum non puro, & cõtra pietatem fuerit, nolentes cogere: In ciuibilibus minimè, cum repugnant. De affinis quidem Consuetudine noli traditum, & scholastici dissident, ego eos qui sibi parentum & libetorum loco sunt, testimonium denunciari posse nego, vt priuigno, vitrico, focui, focero, nouero, & talibus, quod gloss. sensim. in l. testis. l. lege iuba. D. de testib. de quo tractato est Felyni cap. in literis. ext. de testib. & eorum quos allegat Auffer. Iam dicto tractato. verb. affinis, Alber. §. nunc videndum.

In transuersilibus per iter primum gradum omnes admiserim, itaque fratres uxoris & vici leuiter & gloriam nō admiserim, neque fororicos, præter hos omnes remotiores, nam cum Consuetudo ipsa gradus affirmatis in testificando contraxerit ad tertium gradum

AA ij

affinitatis, quæ leuiores & dissolubilia sunt vincula, rectius est contrahi intra primum, nec probationes angustari, sic quidem vt ratio habeatur personarum qua fide, quoque iudicio sunt. Accedit quod edictum de testibus prohibitorium esse dicitur, de quo Innocent. & Ioan. Andr. cap. nonnulli. de re scriptis. Aufrer. d. verb. affinis.

Quæ Canonistæ de generibus affinitatum inuicere primum in par. non debet. ex. de cōsang. deinde contraxere coacti meræ nugæ sunt, vt in matrimoniis valeant, obtinere in iudiciis non debent.

Posita de ascendentibus & descendentibus regula, de transuersalibus hic vtiliter statuitur, & omnino commodè ad præcédendas opiniones Doctorum, id est, consobrinos aut patruels quique propiore gradu sunt in testes, non admitti, siue ciuilibus siue criminalis sit causa, nisi quidem modica sit ciuilibus. Hæc fixa regula tenenda est: nam à fratribus inde ad agnatos magis scholasticorum consuetudines, cum quidam fratres admittant, quidam in ciuilibus distinguendum putant, quidam reiciant, quidam fidem diminuant admittis. Istos cōfictus, si quis componeret vbi opus est, id vero est frequentissimum, bonam operam nauaret reipub. & tales esse Articulos omnes Consuetudinis expediret, qui lites ingulerent ortas ab opinionibus: Nam quod Consuetudo, nisi vt scriptum ius aut corrigat, aut erratum sistat loco. Simendi sunt igitur pugnare opinatæ, vt rectus consilii, loci apud Doctores. d. l. parentes. Aufr. verb. coniunctus, cum suis fallentis.

Vir quidem vxori nec vxor viro rectè testificatur, locos collegit decisio Tholosana. 1. idque hodie mul-
tominus, cum bonorum communio introducta Consuetudine interesse formale in alterius persona induxerit, & futurum sit, vt in sua potius quam aliena causa testentur, contra l. nullus. D. de testib. & l. etiam. C.

eod. & infra artic. 163. An contra citari testes possint dubitatum, scimus tamen in criminalibus citatos & testificari coactos & Arestia memorantur à pragmaticis. Quod ego in criminibus ad remp. petentibus admiserim latrocinio, prodicione & talibus, in ceteris æquum non puto.

GLOSSA 2.

- 1 Par affectionis causa tollit iurisdictionem.
- 2 Quæ parua aut magna causa dici possit.
- a Cōsū germāin.] Consobrini aut patruels.
- b On ceux qui sont au deffus.] Fratres contra se inuicem aut fratrum filij.
- c En quelque action que ce soit.] Siue ciuilibus, siue criminalis, quod si pro his producatur etiam non opponente parte nullam rationem testimonij habendum puto, si appareat tales esse.
- d Attainne de lignage auant.] Veluti frater inter fratres, quod sæpe vñ venisse vidimus, & alij eodem aut pari gradu. Hæc dispositio decreta est. ex. l. non solum. D. de ritu nupt. vbi Bart. & idem l. qui testamentum s. quicumque. D. de testam. Maria. Sozin. cap. cum oporteat. ex. de accusat.
- e De chose mobiliare.] Mobiliū scilicet vilior possessione. Sed & immobilium simili quidem estimatione non maior reiciendi causa.
- f Cent sols mennoye.] Tales causas Consuetudo inter minimas reponit, credo iuris Romani exemplum sequuta in l. si oleum & seq. D. de dol. Quæ vtilis est annotatio, propterea quod sæpe & ordo iudiciorum & iudicandi ratio alia sumitur in talibus causis propter momenti leuitatem, nec semper inter iudicantes conuenit, quæ parua aut magna causa dici debeat, & quæ dicatur parua vel magna latè examinat. Ias. in repel. admonendi, post Bart. num. 272.

ARTICLE CLXII.

ARTIC.
CLXII.
NOUVEAU
CONS.

EN^a cause criminelle nul estant de la consanguinité de l'accusateur dans le neuuiesme degré, peut estre tefmoin^b pour l'accusateur, ^c sinon qu'il ataigne en proximité de lignage autant à l'accusé qu'à l'accusateur.

IN^a causa criminali nullus consanguineus actoris intra nonum gradum potest esse testis^b pro accusatore, ^c nisi eodem gradu & proximitate tam accusatorem quam reum contingat.

GLOSSA 1.

1 Gradus prohibitus non defunctus iure Canonico.

^a En cause criminelle.] Hunc Articulum ratio induxit, experimenta rerum suasere imitatione iuris Canonici. cap. cum oporteat ex. de accusat. sed illo loco gradus prohibitus non erat diffinitus, quem hic vtiliter lex Consuetudinaria adstrinxit, & hoc ratione præsumptæ inimicitie, aut certe nimie amicitie generis. Eadem ratio de inimicis capit. repellantur. eod. tit. de accusat. & d. cap. cum oporteat. Locus & exceptiones apud Aufrer. verb. inimicus, Alber. d. tracta. capite huius argumenti. Ex eo & qui cohabitant inimicis, & eorum Consuetudine frequenter vniuntur. d. cap. cum oporteat. & d. cap. repellantur, si graues sint; tales tunc, quæ de statu, genere, bonis, maiore parte eorum intercedunt, quod gloss. ait. d. cap. cum oporteat. & schola & Marfil. l. i. s. præterea.

C D. de quæstio. Innoc. Felyn. And. Sicul. cap. cum & in l. & D. ex. de re. iud. Aufrer. verb. cohabitantes.

GLOSSA 2.

- 1 An consanguineus admittatur testis ad iurisdictionem.
- 2 Quid si præter consanguinitatem aliud opponitur, etc.
- b Pour l'accusateur.] Quid est contra, an ad iurisdictionem, vt solemus dicere: nam iuris consulti etiam fratres admittunt, vt ante diximus. Ego nullum gradum admiserim propiore eo, qui in ciuilibus admittitur, hoc est cōsobrino propiorem, hoc est nec fratrem nec fratris filios vt Art. sup. qui ferè vbique obseruatum, qui in ciuili materia admittantur, eodè & in criminalibus admitti ad defensionem quidem.
- c Neufiesme degré.] vbique ferè Consuetudo gradus consanguinitatis finit nono, cum leges etiam decimum admittunt, de quo nos Art.

Simon qu'il assigne.] Hoc quidem accipiendum, cum A gradus paritas deducenda est à producente per modum saluationum, est nobis rarus talium usus est, interdu tamen usurpatur, de quib. Quid. Papae decil. 400 & alij cap. per tuas & cap. licet Hely, de Simo. & probatio in concursu dilationis eiusdem admittitur.

ARTICLE CLXIII.

EVX qui sont^a seruiteurs^b à pain & à pot, ne peuuent estre tesmoins pour leur maistre, ne aussi^c ceux qui ont profit en la cause, ne^d qui sont du conseil ne peuuent estre tesmoins es causes où ils ont donné conseil, esquelles ils^e pretendent interest, sinon que la cause fust^f si petite que par iustice fust autrement ordonné, eu égard à l'estat de la personne.

FAmuli, domestici & commensales pro suo Domino testes esse non possunt nec etiam si qui luis consortes sunt, nec si qui in consilio partis fuerunt non possunt esse testes in causis, quibus consilium dederunt, & qui sperant aliquod commodum pecuniarium: nisi causa esset tam^g exigua ut aliter ordinatum esset à Iudice, respectu habito ad statum personæ.

GLOSSA I.

- 1 Domestici quis, & num. 3.
- 2 Famulus quis, & num. 4.
- 3 Domestici consanguineus, &c.

Ceux qui sont seruiteurs.] Domesticitatis, consanguinitatis, familiaritatis, amicitie, vicine in reiciendis testibus causis, nec tamen ea de, cum à diuersis & separatis causis proficiscantur, nec ad vnius positionem, alterius positio consequitur; separanda igitur ex suis causis, cum singula per se sufficiant ad reuellendos testes, multo magis, cum omnes aut plures concurrunt. Nam in vno eodemque subiecto cōcurrere eas nil verat, vt idem sit domesticus, famulus, consanguineus, amicus, familiaris & vt loquuntur, commensalis. Domesticus est qui Domini cuiusquā patrisfamilias alitur siue eius victu, siue etiam suo, huc hæc domesticitas, de qua in reiciendis testibus agitur, arguit patrisfamilias cuiusquam iustum, & superfluum auctoritatem & domi præsit cuiusvis & potestas testem sit aliqua, quod eius idoneitati obstat, & eius libertatem infringat, & in eius dispositione familia sit, alioqui si duo æquo iure domi præstant, neuter testē dicitur aliter domesticus. Hoc quidem in subiecto q. Felynas notat in d. cap. in literis, et si etiam fratres domestici inuicem appellantur, vt eadem domo & familia geniti. Sed id alium sensum habet, & in testibus reiciendis potestas spectatur & iustus, vt testis fieri cogatur. I. idonei. D. de test. hoc non ignauē sēnsit Salycetus. l. etiam. C. de testib. Bald. in cap. in literis ext. de testib. nam quod in l. vlt. §. vlt. C. de his qui ad Ecclē. confug. etiam liberos & ad scriptitios refert, nil vetat tales esse, & refert potius ad cōditionis statum, quam in distincta ponit, quam ad domesticitatem. Consanguineus est qui sanguine atinet. Famulus est qui operas prestat Domino, continuo obsequio siue mercede, siue gratis. Amicus ab affectione animi, erga quem impiam amatum dicitur. Hæ reprobariorum causæ cum concurrunt, vna purgata, alia superest eluenda. Multi casus nunciatur, quibus domesticitas non obstat reiciendis, quos Ausserius collegit copiose decil. Tholo. 3. & d. tract. verb. domestici, Marf. l. i. §. item Numio. Canonista cap. in litteris.

Argent. in Conf. Brit.

B ris de testib. Additi. quedam ad Salycetum. d. l. etiam. Sed si eueniat, vt idem domesticus sit etiam consanguineus, aut intinuis amicus, aut obsequio familiari obligatus, mercede, superetur hæ causæ eluenda, & quam domesticitatis causā reicere nō poterat, reiciit consanguinitatis, & duplex obex: nam & consanguinitati inest, in teste sui ipsius respectus, & amor nimius generis eiusdem, & in iunioribus, etiam potestas quæ dant patruorum fundata. in tit. de emenda. propin. hæ causæ superant domesticitatem sublatā, sed validiores vt amicitia externis officiis culæ per beneficia. Nam tum magna amicitia repellit: q. Speculator ait. d. tit. de teste. §. i. glof. cap. insinuate. de offi. deleg. Auerf. d. verb. affinis, glof. l. latē. §. amicos. D. de verb. signif.

C Seruiteurs.] Famulos indicat, qui in obsequio cuiusquam patrisfamilias habentur, & seruunt, & quotidianis & continuis imperiis Dominorum subiant sub certo obsequio, vt artifices cerdones, hortulani, actienses, equifones, coqui siue indefinito, quili appellent vales de bras, & alios quos familiares & commensales de maiori & minori Timello appellant, quos lex testes reiciit quālis imperari possit. d. l. idonei. l. i. l. eos. C. de testib. can. testes. 4. quest. 3.

GLOSSA 2.

- 1 Commensales famuli & an reprobandur testimonia eorum.
- 2 Mercenarij famuli non reiciuntur.

b A pain & à pot.] Hos commensales vocant, id est qui Domini victu seruiunt. l. suo victu. D. de op. lib. nam vox de seruitute, Gallis etiam alios significat, qui scilicet beneuolentia deumēt grato animo obsequia sua præstant, cum rogatur plerūque à dignitate & opibus præstantiores his, quibus officium licitus subiciunt, quod subinde Corisiani faciunt, tales nulla lex reiciit, nisi cum ad nūmiam amicitiam animi gratitudo progreditur, & incipiunt pro intinis amicis haberi. Oportet igitur tales esse, qui victu Dominorum alantur, A pain & à pot, id est, esum & potum habitū probati sufficit, etsi non acta, veluti, si quis ea lege ad Dominum venisset, & iussu Domini aliquo exortit,

A A liij

is nihilominus dicitur esse, à pain & par, quandiu ex negotio impeditur redire, recursum tamen cōfecto negotio. Hoc ipsum diffinitur. Ioan. Fab. §. in testibus, Instit. de testam. nec alios quam commensales reiciit putat. Ideo & Aufserius. d. decil. 3. ex Stylo ait articuli oportere, quod seruitores sint ad potum & ollam in terminis huius Articuli. Quod si tales sunt non admittimus Speculatoris sententiam, quam tamen valde Lud. Romanus suspicit, seruitores, qui mercede non seruiunt in testimonium admitti Spec. §. 1. sed quid de mercenario, & Rom. consil. 420. quod dignum putauit Hippol. Marfilus, quod inter sua singularia referret. sing. 5. & rursus l. 1. §. idem Numio. D. de quasi. & l. de minore. §. tormenta. eod. tit. Nam cum famulitij causam purgaucris, manebit domesticitatis causa, manebit & causa l. idonei. D. de test. & consideratio offensionis Domini, & priuatio expectatorum benefactori est in præsens nulla merces est, nec hic textus mercedem considerat, sed victum de aliena chemice & domesticitatem quæ domesticitas gratuita esse potest. Nam mercenarij non propterea reiciuntur, quia mercedem capiunt siue à quopiam continuo, siue ab omnibus passim, si non cohabitant; nec domestici admittuntur, quia mercedem non capiunt, sed quia domestici, & subsunt Domini potestati. Ne illud quidem quod domesticos laudatæ vitæ admittunt: nec enim eluitur suspicio inclinantis voluntatis, & Consuetudo non distinguit: alioqui si hæc præsumptio sufficeret, posset & sanguinis, & alias causas eluere, quod admittendum non est; hæc tempestate multominimè, cum cuique tam parum deprehenditur esse & cordis, & bonæ mentis. Quare Bald. Felyn. Marfil. in d. cap. in litteris & locis prædictis sententias non probat. Cæteras exceptiones de hoc genere quando quisque admittatur quæ apud Marfil. Aufser. Al. v. speciali tractatu Specula. habentur, referre tam parum consiliū, quam centones conficere, cum loci pateant.

GLOSSA 3.

- 1 Reprobationes testium specifice allegande.
- 2 Interesse partis quid hic comprehendat.
- 3 Interesse affectionis etiam.
- 4 Exceptio in modica causa est de famulis.
- 5 Magnitudo emolumenti peruerit mentes, &c.

^c *Cux qui ont profit en la cause.*] Ad quos de causa aliquid venturum est, siue consortes sint litis, siue actionem habeant, aut aliquid pecuniarium commodum & vile.

^d *Qui sont du conseil.*] Dicitur est Articulo 157. supra. Sed hic valde notandum tales reprobationes specificè allegari oporteret, ubi, quando, cui quale consilium datum sit, de quo cap. præsentium. de testib. in 6. vt & iniunctis quoque, quæ cum sint internæ passionis animi, oportet eas externis adhiberi probari, quod video Curis placuisse, est sapius diffimulantur. Vide Alex. cons. 7. 8. lib. 1. & latè cons. 153. lib. 5. & 154. & cons. 253. lib. 6. & Dec. consilij. col. 3.

^e *Prentendent intereff.*] Hoc generalius, quæ de pretendere præfit, pecuniel, ou d'heritage, veluti si honoris sit, aut exultationis & absolutionis à communi delicto, vel ab actione, quæ directò, vel in consequentiam & recursum intendi possit aduersus testificantem, siue ad exonerationem sui, siue hæres præsumptus sit, siue vxor pro viro ratione communionis, socius pro socio ratione societatis, usufructuarius pro proprietario vel è contra, aliquis de viuereitate pro communi, de quo quiddam ad singulos venturum sit, vel consors officij iisdem rationibus subicius. Denique nullus cui quale præiudicium fuit, aut commodum quaratur ex aliena lite in terminis. l. sepe. D. de re iud. quæ Fely. refert. d. cap. in litteris. & Alex. cons. 32. lib. 6. nec admitti ad causam cap. capiètes de elec. & Aufser. §. adherentes, nec collator in causa beneficiati ex sua collatione Aufser. d. tract. §. collator. interesse intellige etiam solius affectionis, de quo genere reprobationis latè Alber. §. expedita, vt qui foueret consimilem causam cap. personas. ext. de testi. cap. causam de iud. l. quoniam. C. de testi. et si Hostiensis d. cap. personas non admittit. Fideiusor, cedens, proxenera. Alb. d. §. expedita num. 22. legaturus socius criminis & negotij.

^c *Si perite.*] Modicatas intelligitur circumscripta, & si cent sals monnoye, art. 161. Hoc ideo, quia magnitudo commodi solet multorum mentes peruertere, in paruis nil magnum vertitur, quod mères sollicitet: etiam si illud ipsum in arbitrio iudicantis relinquit, si fide digna persona testis producitur. Quare vbique in iure modicatas causæ iuris regulas relaxat, quem locum exercet Hippol. Marfil. l. finem. D. ad l. Corn. de sicta. & l. si vt allegas. C. eod.

ARTICLE CLXIII.

ART. CLV.
NOYAE
CONS.

V P A R A V A N T^a publication^b on peut mettre à serment de faits contestez entre parties, ^c pourueu que le temps prefix pour informer ne soit passé.

^a *Nte publication in inquestarum* potest deferri iuramentum de factis contestatis inter partes ^c modo tempus præfixum ad informandum, non sit elapsum.

GLOSSA 1.

- 1 Lapsò tempore probandi non fit inquestat.
- 2 Non spectanda publicatio quod ad iussurandi delationem.

^d *Suparauant publication.*] Hic textus præter remissionem inferit publicationis, quod dicere simpliciter debuit post lapsum tempus probandi, vt infra dicitur nam præter quam quod publicationes inquestarum non

non in omnibus tribunalibus usurpantur, ac ne in summis Curis quidem, vt huic dispositioni locus esse possit, tamen hæc iuramenti exclusio non est merenda à publicatione inquestæ, quæ per se fit post terminum probationum, interdu nunquam, si aut à partibus non petitur, ut processus iudicari potest ex productis, non expectatur probationibus, sed merenda fuit à tempore receptarum inquestarum, imò & testium examinatorum superfaciæ partium, inter quæ & publicationem inquestæ multum sepe temporis interiacet. Nam etsi lapsus non ex toto sit terminus informandi, tamen fieri potest, vt intentio actoris probata sit, ex depositione duorum aut trium testium, qui iam auditi sunt, & deposuerunt. Quod si verum est, nullo modo recipi iuramenti delationem æquum est: alioqui aperta inquestæ sepe reperitur à reo esse probatum contrarium eius, quod ab actore esset iuratum, & periculum detegi. Quod ego accipio, etiam si reus vellet delitescere ab vñ inquestæ factæ, propterea scriptum semper scriptum manet, & quandoque lectum existimationem iurantis fuggillaret. Hæc ergo exclusio sumenda est à tempore testium examinatorum nec spectanda publicatio, quæ fit post omnes testes auditos, & tempora probationis lapsa.

Glossa 1.

1. De iuramento iudiciali est actio.
2. Quando subeundum aut referendum infirmandum.
3. Summa delictorum.
4. De eo quæ post tempora iuramentum delitescere.

¹ On peut mettre à serment. Hic de iuramento iudiciali loquitur, id est, quod deferretur à parte parti. Nam necessarii, quod Iudex deferret in supplementum probationes nullus vñ nulla usurpatio tribunalibus nostris est, iudiciali testiri potest, necessarium non referretur, sed vñ & experimentis defecti docent ipsi, quæ non intelligunt petenda ab vñ. Nam quod à parte parti deferretur, si nullo hinc, hoc est, ante testium productionem deferretur, omnino subeundum est, aut referendum, etiam si actor velit testibus probari, quod intendit, si post testes auditos iussu recusatur ex his causis quas dixi: nam si post terminum ad probandum, id est, concludendas probationes vñ inquestæ actor nil reperitur probasse, reus planè, & sine dubio absolvendus est: idem si semiple tantum probauerit neque enim semiple na probatio locum facit iuramento iudiciali, sed facit necessario, vñ eius vñ est. Quare nil probasse & minus, aut semiple probasse in æquo est ad causandam absolutionem, quæ decisio est cap. vlt. ex. de iuranti. vbi doctores. Nam casus. l. vlt. C. de fideicom, speciale rationem habet. Quod si probatur actor, hic casus est. c. 2. ex. de probat. de quo nos Art. 1. huius tituli. Nam iusta probationi nihil addendum est, ita fit, vt nullo casu post lapsa tem-

A pora probationum iuramentum locum habeat, de quo frustra pugnante. Bart. Alex. & alij, quos Congregatio lafon. 1. admonendi nu. 70. & l. manifeste D. de iuranti. vbi & purpura, & reliqui. Domin. cap. 1. de iuranti. in 6. Bald. Decius alij cap. sicut Consuetudo ext. de prebat. & retexit vir eruditus Boër. decil. 95. & arella suæ Curie memorat. Summa esto, intra tempora probandi per inquestas ante quidem testes auditos, actorem iurare debere si deferatur, aut referre etiam si probatum se per testes spondeat, cùm maior confidentia est rei in iuramento, neque hic vñ la actoris iusta excusatio, si quidem factum eius in qua fisione est: nam de prædecessoris facto præterire possit excusationem. Cum itaque celeriter defungi possit, & probationum molestia nulla iusta causa esse potest recusandi, atque hic propriè locum habet dispositio. l. manifeste. D. de iuranti. Post lapsa tempora probationum iussu recusari. Hæc sententia l. in contrahibus. §. de illo. D. de non num. pec. quem illi opinionibus sophisticis lancinant. l. si quis iurandam. C. de reb. cred. Nec illam Patroli & aliorum æquitatem intelligo, quam Angelus secutus est, & in multis locis obferuare dicunt, vt & Imbertus lib. 1. Instit. for. c. 16. & pro eo Boër. Arestum memorat. Sed plures repugnant, quos ille nominatim recenset, & Soc. conf. 32. vol. 2. & regula 204. in fallent. Hipp. l. 1. §. si quis vltro. D. de qua fision. nu. 43. & illa plurimum sententia auctoribus scribenda Consuetudinis placuit. Ne omnino iuramenti delatio admittatur post tempora probandi, si quidem testes producti esse dicuntur: Nam si instrumentorum esset probatio, fortasse non absurda esset delatio: nec credendum vñ reum fore tam supinum, qui deferat actoris sacramento, quod instrumentum probari possit, aut qui malit periculum conuincere, quam probare suam exceptionem & absolui. De reo eadem censenda.

De eo quæritum est, qui cùm intra tempora delitesceret iuramentum, tamen non egerit, & tempora probandi lapsa reperitur, & ponimus per actionem aut reum, cui delatum est, non iterisse, quoniam subiret. Hic quidem cùm dilationes probationum omnes peremptorie sint, hoc est ad probandum, & probatum habendum, summo iure vñ talis delator admittendus videretur, cum terminus probationes excludat, vt tenuit expressè Germainus in c. 1. §. 2. de except. in 6. Rom. l. si quis mihi. §. bona. D. de acq. ha. red. Sed tamen si nulla inquestæ facta est, ratio est admitti, nam nec dilatio simpliciter omnis generis probationes excludit, sed testium tantum non confessionis aut instrumentorum, atque scio ita esse nonnunquam iudicatum a recto.

² Pouruoir que le temps prefix pour informer. Quare igitur supra mentionem fecit publicationis, quæ longe post testium productiones & inquestarum receptionem fieri solet: Imo dicere debuit, pouruoir qu'il n'y ait tesmoin en qui de la part du deferent.

ARTICLE CLXV.

 V AND l'vne des parties plaidoyantes fait allegance de faicts retardans le principal, il est tenu iurer de malice.

 V ando alter litigantium allegat facta, quæ principalem retardant, tenetur præstare iuramentum, malitiæ.

GLOSSA I.

- 1 *Iuramentum calumnie veritatis & malitie.*
 2 *Iuramentum malitie exigitur quando presumptio est contra allegantem &c.*
- 1 Inter iuramenta, quæ in ordinationibus canfarum vsurpantur, nec sunt decisiva, Habent iuramentum calumnie, veritatis, & hoc quod etiam malitie appellat Pontifex. c. 2. de iuram. calum. in 6. habent autem differentias, quas longius explicat Speculator. tit. de iur. calum. & Goffr. in summa quem retulit Archid. d. c. 2. Iuramentum calumnie rotam causam respicit, & iustitiam intentionis, & in contestatione præstatur, de hoc extant Imperatorum & Pontificum Constitutiones propriis titulis. Semel autem præstatur, nec amplius iuramenti, quod hic malitie Consuetudo appellat, post illud c. 2. materia penè eadem, sed alius finis. Namque quoties se offert occasio, toties exigitur, & standum est: Quoties scilicet presumptio est con-

tra allegantem aliquam exceptionem, quæ processum retardat, & litis progressum. l. thesaurus D. ad exhib. c. cum dilecti ex. de elect. c. pastoralis. ex. de except. quibus locis talis iuramenti habentur exempla, veluti si quis uxorem repetat in spoliationis instantia, & obiciatur gradus prohibitus. c. litteris ex. de restit. spol. vel si litrem infinitam prosequenti opponitur compromissum, aut supercello, aut spoliatio incidens, aut pactum, aut transactio in ea lite facta ab vltimis actis, quæ si monstrantur scripto, litrem morantur, de quibus propriè hæc Consuetudo statuit. Sed quia sæpius morandi causa proponi compertum est, rectè pars aduersa petit iurari de malitia proponentis, vt iuret, quod non malitiosè, nec morandi causa facit. Hoc igitur tones præstabitur, quoties talis occasio recurrit: recurrit enim sæpè, & in omni causa præstatur tam prophana quam Ecclesiastica, cum iuramentum calumnie in Ecclesiasticis non præstetur. d. c. 2. Certè hoc agit in toto iuramentum calumnie, quod malitie in parte, nec dissimile subiectum vtriusque.

ARTICLE CLXVI.

ART. CLXVI.
NOVÆ
CONS.

ELVY ^a qui se fait non sçauant d'aucun fait, ^b dont il n'est tenu répondre à certain, est tenu en iurer.

Ille ^a qui simulat seignorerare aliquod factum, ^b de quo non tenetur certè respondere, tenetur de eo iuramentum præstare.

GLOSSA I.

- 1 *Proprij facti ignorantia non admittitur.*
^a *Qui se fait non sçauant.* Qui ignorantiam dicit, quæ regulariter præsumitur in alieno facto.
 1 ^b *Dont il n'est tenu répondre à certain.* Hoc est cum alienum factum ignoratur, nam de proprio ignorantia non admittitur cuius vulgari theoremati loci extant apud Bart. & Alex. l. non faterur. D. de confess. & l. celsus. D. de vsucap. Socin. in fallētis, verb. ignorantia, Diuus. reg. ignorantia & reg. præsumitur. De

C reg. iur. in 6. Bertach. in repert. verbo ignorantia. Quo loco exceptiones apponunt, illam imprimis admitti ignorantiam, cum de damno vitado agitur. Bart. d. l. Celsus. quod non sic accipiendum est, qualis veritas rerum metuenda sit ab eo, quod cuique commodum, aut damnosum est, sed quod ignorantiam proprii facti alleganti, quæ modo in laram culpam non cadat ad damnum vitandum, per Iudicem succurrendum est. Nam depositum negantis, quod scienti commendatum sit, quia dicat seignorerasse, excusatio nulla est, nec admittenda allegatio. Sed nimium talis materiæ est in nostris libris.

ARTICLE CLXVII.

ARTIC.
CLXVII.
NOVÆ
CONS.

VCVN n'est tenu accepter serment, ne iurer d'exploict de Cour.

Nullus acceptare iuramentum tenetur, nec iuramentum præstare de actu Curie.

GLOSSA I.

Hic Articulus cum ad ordinationes litium pertineat, sublaris intelligitur Ordin. 1335. Art. 54. Cuius mentionem fecimus Art. 154. Nec igitur contestatio de talibus admittenda est, nec probatio admitti debet alia quam scripti: quod si probatio alia ad-

D mitteretur, vt illo Art. 154. ergo & contestatio, si contestatio multo magis probatio, per iuramentum recipienda esset quam per testes: contraria enim sunt non fieri contestationem vt hic, & admitti probationem per testes, vt illic, & si testes admittantur, iuramentum non admitti hæc per absurda sunt, & miror in hoc habuisse reformatores.

ARTICLE

ARTICLE CLXVIII.

I^a aucun est deffaisy de ses biens, sans son consentement, ^b ou auctori-
té de Iustice, ^c il sera creu de la quantité desdicts biens par son serment ^d
informant par gens suffisans qu'ils croyent que le iureur ait fait bon &
loyal serment. ARTIC.
CLX.
NOUVE
CONS.

Sⁱ alicui bona sua auferantur, sine suo consensu, ^b aut auctoritate Iudicis, ^c fides ei adhi-
bebitur de quantitate dictorum bonorum illi delato iureiurando, facta per viros idoneos
inquisitione, quod existimant eum, qui iuramentum praestiterit, ex rei veritate iururan-
dum suscepisse.

GLOSSA 1.

- 1 *Dispositio art. est de vi, dolo fraude &c.*
2 *Per alium probandus dolo.*

Hic notissimum iuris theorema descriptum pen-
tiliter ad verbum. ex l. i. dolo. C. unde vi. & cap.
vlt. ext. de eo quod met. cau.

1 *Si aucun est deffaisy.* Tota vis & utilitas huius Arti-
culi sita est in significatione huius vocis: nam cum di-
cta l. si quando, expressè disponat de rebus vi abre-
ptis, in quo vim ablativam, aut compulsivam intelli-
gunt, multi dubitant, an in vi turbativa, expulsiua &
calibus habet locum, an in furto, an in dolo, aut clam
sumptis aut talibus: nec desuere, qui negant. vt
Bald. l. i. iura. D. nau. caup. stab. idem l. air. prator. D.
de iureiur. Alex. conf. 168. vol. 2. & quos Hippol. cum-
ulat. l. maritus. D. de quæst. Meliorum sententia
probat locum habere vbiatque vi, dolo, fraude, fur-
to aut quolibet malo ingenio quidquid cuiquam perie-
re, cuius estimatio aliter probari non possit, vt In-
noc. Panor. l. mol. Hosti. d. vlt. Alex. l. damnum. D. de
dam. inf. Ang. d. l. si quando, ipse Baldus. l. si res. C. de
ext. ord. cog. c. i. s. iniuria, de pac. inter for. Bart. in l. in
actionibus. D. de in lit. iur. Ang. Ioan. Fab. Fulg. l. as-
lat. d. l. si quando, de quo dubitat non debet stanti-
bus verbis Statuti talibus, *si aucun est deffaisy*, quod ver-
bum laetudine significationis omnino omnino mo-
dum quoquo modo per factum alienum ablata rei si-
gnificat, & locum facit iuramento. Cæterum cum di-
cit, *sans consentement*, etiam sine vi proinde vetare in-
telligitur, qui non consentit. l. qui vas. §. vetare. D. de
fur.

2 Sed illud primum omnium oportet intelligi istud,
deffaisy, per alium probati oportere, neque enim de
dolo facto abrepto cuiusquam sacramento creditur:
Iusta itaque probatione vis, aut abrepto probanda
est, quod cum est factum, odio dolo, violenti & fa-
uore probationis de quantitate rerum amissarum sit
locus sacramento & valori. Hæc sententia l. si quan-
do & d. c. fin. nec quisquam de eo dubitat. Nam
in delictis nusquam iuramentum delictum probat.
gl. in l. 6. in Bonæ fidei. D. de reb. cred. Bart. &
Alex. l. vlt. de in lit. iur. latè Hippol. l. maritus. num-
mer. 16.

Limitat eam ad restitutionem rei agitur aduer-
sus tertium, ad quem res foret peruenit: nam cum iu-
ramento non creditur quia dolo abest præcipua cau-
sa odij, & iramptu. Item cum delinquitur in omi-
tendo, sed laus Ang. l. admonendi & l. as. d. l. si
quando.

A

GLOSSA 2.

1 *Taxatio iudicis procedere debet. iuramentum partis.*

^b *On auctorité de iustice.* Nam iustè possidet, qui au-
dore pratoris possidet. l. iustè. D. de acq. poss. cum
sua materia, etiam quandoque infirmo Iudicis ta-
cto, quia quomodolibet factum ab magistratu dolum
exulat.

^c *Il sera creu par serment de la quantité.* Adde *ex natura.*
Hoc iuramentum veritatis est, sed hic vi sapè, se pro-
dit auctorum scribendæ Consuetudinis nō plena cru-
ditio in iure, qui iuris theorematæ semel intellecta tra-
duxerunt in suum librum: nam h. c. quoque addere de-
buerant, pro ratione taxationem Iudicis antecedere
oportere hoc iuramentum, quæ taxatio sit præmissa
informatione de facultatibus damnum passi per vici-
nos, nec enim in infinitum iurare permittitur. Quid
enim si de media plebe aliquis vix victum toleras diu-
na opera, velut iurare decem milia sibi adesse, an sce-
lus scelere pensandum iudicabimus furtum petiurio.
Hæc vero ex fama, arte, recta, negotiatione, sumpti-
bus in vitam, in familiam, quam multa aut parua est,
non ad vnum quidem, sed vtrumque potest diuinci-
antur, quod in indictionibus facere solemus, quan-
do arcam cuiusque relesate nemini datur, & tyranni-
cum est. Non ergo quod hic dicit. satis est de legalita-
te & existimatione iurantis probare, sed & cohiberi
oportet calorem inmodicum offensi, & fortasse etiam
vindictantis.

C

GLOSSA 3.

- 1 *De probitate iurantis sic probatio.*
2 *Ante delatum sacramentum probatio admittenda de
minori summa.*

^d *Informant par gens suffisans.* Hoc est de probitate, &
existimatione personæ, ab hac enim causa credulitas
nascitur cuiusque deponentis de eo, quod deponit.
Quare ad hoc iuramentum neque petiuriis neque in-
famis infamia facti aut iuris, neque male existimatio-
nis quicquam admittitur, quod latè Hippol. persequi-
tur. d. l. maritus numer. 17. & numer. 45. & vulgo Bart.
l. as. & ceteri. d. l. admonendi. Bart. l. i. D. furt. aduers.
naut. Sed & quantitatem notoriani bonorum necesse
habet nosse, qui de talibus deponet. Dubitant, an
summa iuramento comprehensa minori possit, aut sa-
cramentum reuocari, quod ego non puto taxatione
facta, & iuramento præficto: Sed tamen ante de-
latum sacramentum probationem admitterem de mi-
nore quantitate bonorum amissa. Quid enim si quis
calumniosè dicat certas si specie & ratione, sinatragum,

D

vasculum aureum amissile, quæ probatur extare ab eodem ante vendita distracta, pignorat. Quid quinque milia subtrahit sibi, cum constaret, aut probari offerebant, quod is eam fundam emendum insumplerat, quod etiam res alienum eius rei causa constaret, & quis fieri posse crederet, probabiliter, ut qui in numerato habebat nexum iniret comparanda pecunie.

Denique hæc probatio cum offertur, recipienda & iudicanda ex circumstantiis, cum nihil probatur, tum demum iuramentum inendum, si perstat negare. Hæc vera sunt nec contra probabiliter differitur à scholasticis scriptoribus. Imol. l. qui bina. §. qui dominum. D. de dam. inf. Innoc. Ant. Butr. Panor. d. cap. vlc. ext. de eo quod met. caus. alius cap. proposuisti. ext. de probat.

ARTICLE CLXIX.

ARTIC.
CLXIX.
NOUVEAU
CONG.

QUAND aucun prend menuës^a marchandies, de ceux qui les exposent en vente^b par fois iusques à douze deniers, par autre fois plus ou moins, iacoit que le preneur desdictes denrees le reniaist, le bailleur en sera creu iusques à la valeur, ^c de cinq sols & non plus: ^d Et dudit serment ne sera plus disputé par Cour, ne partie: ^e Et tout ainsi est ordonné des^f negociateurs de maisons, comme ceux qui achètent les fouliers, châdelles, ou payent ouvrier, ils seront creuz sous & iusques à celle somme de cinq solz. ^g Et si controuersie se trouue en celuy cas, iustice le moderera. Et soubz celle moderation sera creu le creancier par serment, & iceluy serment fait^h pourra le creancier faire proceder à execution de ce qu'il aura iuré.

QUOTIES aliquis accipit^a minoris pretij merces, ab iis qui eas habent venales^b aliquando usque ad duodecim denarios & subinde plus aut minus, licet is qui merces accipit denegat, fides adhibebitur ei qui eas vendidit usque ad quantitatem^c quinque solidorum & non ultra: ^d Nec amplius de dicto iuramento litigabitur à curia nec à parte. ^e Et idem statutum est de^f negotiatoribus domorum, veluti hi qui emunt calceos, candelas, aut salaria mercenariis solant eis, adhibebitur fides usque ad illam summam quinque solidorum. ^g Et si controuersia oriatur, in illo casu iustitia illam temperabit. Et sub hoc temperamento fides adhibebitur iurjurando creditoris, & hoc iurjurando prestat^h poterit creditor procedere per executionem de eo quod iurauerit.

GLOSSA I.

- 1 De modica summa iuramentum prestat.
- 2 Modicæ summe elius presumptionem peritur.
- 3 Iuramento standum.

1 Talis statuti meminerit vulgo Doctores in d. l. admonendi, neque quod illi diffident, dubitandum est valere, modo non infirmet & sine circumscriptione statuat, sed modum retinens intra modicas aliquas summas, ne aliqui incuratur in omnibus. C. de testib. aliqui futurum est, ut quisque in re sua sit testis & arbitri, quod nulla ratio patitur, sed rei modice damnum fieri æquo animo potest. itaque. Bald. l. vntica, col. 4. C. de confess. libris mercatorum plenam fidem, etiam de iure communi vult haberi, si modò de paruo agatur, quem refert & sequitur Abbas. capit. bonæ 2. extra de postulat. prelat. & Socin. consil. 73. vol. 1. & consil. 4. lib. 4. l. l. admonendi. nu. 126.

^a Marchandies.] Dulpont de propolis, artificibus, militariis & talibus.

^b Par fois.] Ex hoc colligitur non solum libris, sed & assertoribus mercatorum statui iuramento intra expressam quidem quantitatem, idque non solum semel, sed quoties separati actas mercium proponuntur.

² De cinq solz.] Modicæ summe perituræ presumptionem eluit, idem & iure, de quibus vide latè allega:

B per Molinæum in scdss. §. 6. glof. 6. nu. 25. Hæc autem taxationem auctores à Baldo sunt mutati. l. id quod pauperibus 1. C. de Episc. & elect. qui modicum hac summa taxat.

^d Et dudit serment ne sera plus disputé.] Hoc est, bene, an; malè, verò an falsè iuratum sit, præcisè enim iuramentum standum, nec probatio in contrariu admittenda, de quo litigant, cap. proposuisti ex. de proba. & l. post rem iudicatam. D. de re iudic.

^e Et tout ainsi.] Hæc verba denotant diuersitatem facti, & identitatem iuris.

^f Negotiateurs.] Quos Magistros domus Romæ, spectatores alij argentarios, Latini, Procuratores in re iusticia, & dispensatores vocant.

C

GLOSSA 2.

- 1 Consuetudo penit moderamen summa.
- 2 De impensu credendum tutori.
- 3 Iuramentum non habet executionem paratam.

¹ Et si controuersie.] Hæc clausula planè inutilis est, & 1 nil aut idem replicari, nam quæ necessitas moderationis, cum Consuetudo moderetur, & modi ponat quinque solidorum: Nam vltimus iudex non possit arduus lege. Sed tamen aliud in quibusdam personis videtur potest tutoribus, & administratoribus, quibus de impensis, quas constat esse factas, sapè credendum est etiam sine testibus, aut alia probatione, veluti si tutor pupillos

pupillos aluit, & de pensionibus eorum dubitetur, nec probatio exoritur de quanto, omnino dignitas pupilli & circumstantia, officia, & apparatus, & cibarium, preterea assecuranda erant à Iudice, etiam si nil probetur de singulis. Idem in institutionibus ædium, caltroam, & talium quæ ab artificibus æstimari solent. Nam constat sine expensis alii pupillum, aut facta recta mereri non potuisse, quod dixit Abbas, consil. 12. vol. 1. nec tenetur, inquit, specificè ostendere quantum impenderit in canibus & Curia sua, nec oportet producere testes, sed sufficit, quod vero similiter impenderit arcenta qualitate pupilli sui. Atque hoc casu potest in-

A rellegi hæc clausula. Cùm & Baldus dicat consil. 41. vol. 3. etiam in non modicis facti iuramento, si personæ qualitas, verisimilitudo Iudicis mortui eliciat, de quo Molin. num. 29.

^b *Pouera le creancier faire proceder.* Hoc videtur statueretur ex sententia Iuriconsultorum, qui iuramentum dicunt habere vim garantigie & executionem paratam, quod Bart. tradit. l. 1. & l. sed & si possessor. §. fin. D. de iureiuran. Sed eo iure nõ vimur, non magis quàm ut confessio idem possit, sed aut instrumētis, aut sententia opus est, nec aliter executionis via procedere licet.

ARTICLE CLXX.

ET tous autres entremetteurs du bien d'autrui, comme les tuteurs, curateurs, executeurs de testaments, & obseques des decedez, ou qui auroient esté mis^a par auctorité & contraincte de iustice, ^bseront creus sous la moderation de iustice, faisant serment que loyaument ils ont faict la mise, ^cpenqueste prealablement faite de la qualité de leurs personnes.

ET alij omnes qui se alicui negotio admiscunt, veluti tutores, curatores, executores testamentorum, & exequiarum defunctorum, aut qui ad id onus suscipiendum^a coacti fuissent auctoritate Iudicis^b credentur sub moderatione iustitiæ, prestantes iuramentum se ex bona fide expensas fecisse^c inquisitione ante facta de qualitate suarum personarum.

GLOSSA.

Hic Articulus compungi debuit cùm priore, vt idem ius cõstet de omnibus curatõibus, & administratõibus rerum alienarum.

^a *Par auctorité & contraincte.* Melius *contraincte ou commission de iustice.* Qui an cogi possint, tractat Molinæus

B in feu. §. 6. gl. 6. vsus recepti cogi, & Ordinat. statuere. ^b *Seront creus.* Hoc idem ius. l. si quis pro Redemptione. Cod. de dona. Lud. Roma. consil. 77. & quos Molinæus d. §. 6. quod in consanguineis & tutoribus præcipue faciendum, ne præcisa & inhumana aduersus eos exactio exerceatur.

^c *Penqueste prealablement faicte.* Diximus Art. præc.

ARTICLE CLXXI.

QUAND à la requeste & volõité de partie, aucun a iuré, la partie qui a deféré le serment, n'est à lieu de le disputer, ne dire qu'il ait mal iuré, Et s'il s'efforce de dire ou faire, il est tenu de le desdommager à Cour & à partie.

QUANDO ad requisitionem & de voluntate partis aliquis iurauerit, aduersarius qui de iure iurandum non auditur ad dicendum quod temere iurandum præstiterit, & si nititur id dicere facere, tenetur indemnitate præstare Curie & parti.

GLOSSA.

Cum iuramentum omnis controuersie sit finis, vt Apostolus loquitur, & pro veritate habeatur, l. 1. & 2. D. de iureiur. & vim sententiæ, solutionis & probationis plene habeat, merito statuitur nil amplius esse inquirendum: nam malè admitti Deo relinqui ultionem l. ult. D. de iur. iur. & que nos fusiis, Art. 593. dixi-

mus. Quare quæ controuersie de eo inter Iuriconsultos sunt, hoc textu videri debent decise, non omnino inquiratur de eo, ne ex officio quidem, vno casu excepto, cùm scripto in promptu conuinci perituri potest, aliqui nulloquam permiserim aliam probationem afferenti ex l. post rem indicatâ. D. de re iud. Baldi in practica in quæst. circa probationes fol. 32.

ARTICLE CLXXII.

CONFESSION^a faicte en iugement^b faict entiere prouue, ^cfors en cas de crime, auquel cas^d ne doit nuire la confession à celui qui confesse, s'il n'est accusé par autre, & qu'autrement il apparaisse du delict.

ARTIC.
CLXXII.
NOUAS
CONS.

Confessio^a in iudicio facta^b plenariam probationem facit^c, nisi in materia criminali, in quo casu^d non debet nocere confessio, ei qui confitetur, nisi ab alio accusetur, & alias appareat de d. licto.

GLOSSA I.

- 1 Confessio in iure quid.
- 2 Presentia partis necessaria in iudicialib. confessionib.
- 3 Non auditur perire volens.
- 4 Infirma accusatio confessio valet &c.

1^a Confession faitte en iugement.] Cùm en iugement dicit, intellige quam confessionem in iure vocant Iurifconsulti, & confiteri in iure, id est, in iudicio Iudice fedente pro tribunali, & interrogante in forma iudiciali procedendo, de quo Bald. l. interrogatum. Cod. de liber. cau. l. i. subemus eod. tit. locus apud Tiraquellum. §. 46. glo. 2. num. 54. tex. l. post rem iudicatam. D. de re iud.

2^a Faut eniesse prouue.] Ingens materia centones instituenti, sed mihi non libet inutiliter toties ab aliis texta retexere. Hæc breuiter sumpta est dispositio ex l. certum §. si qui absente. D. de confess. & l. ult. D. de interrog. action. d. l. post rem. Qui locus latè exercetur à Doctolib. Felin. præcipuè cap. si cautio ex. de probat. plenius Hipp. Matfil. in repet. rub. de probat. nu. 89. vbi exceptiones adscribit. Sed mirum est, hic non adiectam esse partis præsentiam, quam Doctores exigunt, vt fidem facias, etiam in iudicio facta, de quo Felynus. d. cap. si cautio. num. 22. & probat. expressè. d. l. ult. D. de interrog. action. De extraiudiciali, & eius viribus ibidem loci. Quare hic dubitationi locus relinquatur, an suppleri de iure debeat, quod hic deest, an per eam expressam dispositionem & verba plenæ prouæ, nihil amplius exigendum sit veluti ad id, quod ple-

A num est, nil addi ultra debeat, an semidoctorum scriptorum incogitantia tribuendum sit potius, qui non iuris axioma in suum librum noui integrum, & mancum traduxerint, vt solent. Ego quidem ad plenam probationem partis presentiam exgerim etiam in iudicialibus confessionibus, cùm ad probandas obligationes in persona certa emissa sunt, atque adeo causæ expressionem, sui factum tantum continent, plenè probare per se id de quo emittuntur.

Prouue.] Quorsum ergo posthac lites scholasticorum scriptorum, cùm dubitant, an confessio sit probatio, de qua ibidem Hippoli. num. 62.

3^a Fori en cas de crime.] Notissimi iuris axioma, confessiones reorum pro exploratis facinoribus habendas non esse. l. i. §. si quis ultro. D. de quest. & latè ibi Hippol. & in rubr. de probat. l. i. §. item illud. & l. necessarios. vbi Igneus. D. ad Syllan. loci latè apud Boerum decis. 164. & 259. Felyn. vbi supra.

4^a Nedit nure.] Hoc ipsum præter veterum sententias, qui semiplenam probationem inde colligunt, de quo Hippol. D. rub. num. 89. & Felyn. num. 11.

5^a Il n'est accusé.] Vult igitur tum demum nocere, si instituta esset accusatio & apud Iudicem confessus est aliqui pro iusta probatione non habet, sed nec apud Iudicem incompetentem facta probationis vim obtineret, ex eo quod notant cap. ar si den. ci. ext. de iud. & Bald. l. i. C. de confess. num. 11. nunc confessionem reo non nocere, nisi forinsecuta impetratione.

6^a Et qu'autrement.] d. §. si quis ultro. & d. l. 1. & l. ac cellarios.

TITVLVS NONVS.

DE SENTENTIIS ET APPELLATIONIBVS.

TILTRE NEVFIEME,

Des Sentences, Appellations & Contredits.

AD RVBRICAM.

EX TREMVVS actus iudicialis est Sententia, hoc est Iudicis pronunciatum, quod negotio finem imponit, & adiudicat, vel abiudicat, condemnat vel absoluit, aut iudicio, aut actione, aut petitis.

Contredits.] Species & ipsa prouocationis olim Britannia totius usurpata, cum non nisi ab Rectore Rhedonensis & Nannetenſis provinciarum appellatio esset ad Curiam Parliamenti, ab ceteris omnibus Iudicibus ad hos contradiceretur contradicta ex sententia totius aduocationis quae plureis adſtat, in suo quaeque tribunali palam censentibus omnibus iudicantur, ibi numerus vincit, partem vocari nil necesse, si modo acta omnia exhibeantur, quae coram priore Iudice agitata. & inuentariis comprehensa sunt. Ea nisi intra tria proxima placita contradicens iudicari curet, aut excusationem ab iudicante impetrare deserta, sicut appellationes, iudicantur: horum in inferiorum tribunalibus etiamnum vsus manet sed antiquari expedit, ut insolens genus cognitionis inaudita parte, nisi quidem fortuito adſit.

ARTICLE CLX XIII.

LOVTES^a sentences prouisionnelles^b de quelque Iuge, que ce soit, ART. CLX. NOUVE. CONS.
^c baillant caution^d seront excecutees, neantmoins appel, contredits, plegements, arrests, ou^e autres oppositions, & sans preiudice d'iceux, sauf que lesdites sentences estoient^f infirmes en la Cour de Parlement de ce pays; En ce cas cessera l'excecution desdites prouisions: Et^g ce qu'auroit esté excecute, se restablira, ainsi qu'il sera ordonné par la Cour. Et sera l'Arrest de la Cour excecute.

OMnes^a Sententiae prouisionales^b à quocunque Iudice sint^c satisfando^d exequuntur nonobstante prouocatione, plegamentis, arrestis, aut^e aliis oppositionibus, & sine eorum preiudicio, nisi dictae sententiae^f infirmarentur in Curia Parliamenti huius Consuetudinis: Et^g pignora quae per executionem ablata fuerant restituentur, ut à Curia constitutum fuerit, & Arrestum Curiae ad executionem perducetur.

GLOSSA I.

- 1 Provisionales sententia forma aut materia.
- 2 Provisionales sententia ab exequenda dum de Exceptio-
ne cognoscitur.
- 3 Ex inquestis non datur provisio in materia reali aut per-
sonali.
- 4 Provisionales materia & forma exequuntur.
- 5 Doctorem hoc in re habuimus.
- 6 Vari observatio.

I *Provisio sententia.* Cum Sententiarum alie sint dif-
finitive, alie interlocutorie, rursus interlocutoria-
rum quedam instructio, & preparatorie, quedam
provisionales sunt. De provisionibus quedam sunt
materia & subiecto suo tales, quedam ex forma po-
tius instrumentis auctoritate Regum attributa. Que
materia tales sunt, executionis mandantur, etiam cum
diffinitivas ferantur; imo ipse diffinitiva provisiona-
liter exequuntur. Passim dico, non minus quam iur-
isconsultus. L. 2. D. de rejud. propter subiecti privi-
legium, aut favorem. Sed provisionales ex forma
instrumentorum garantitorum cum oppositis ex-
ceptionibus, solutionis, acceptationis, & talibus,
diffinitivam expectent, quum probationes requirant,
præiudiciales habentur, sed interim id quod appa-
ret ex scripto integre forme obtinere debet, dum
de exceptione cognoscitur, data cautione de restitu-
endo exceptione probata. Hæc forma & præfens
facies instrumenti publici aut consilioris plurimum
in præfens obtinet, cautione eventum, qualis is cui-
que facturus sit, reparaturus. Quod si plene sit cogni-
tum de exceptione, fere est provisionis petitio, que
cum incidit in materiam, id est propositis factis & obli-
gationibus parum, nam peti debet. Nam exceptio-
nem probata, in præfens est diffinitive negotium, nec lo-
cus iam superest incidenti questioni, cum tum excep-
tio probata sit, quam intentio. Hoc casu cum plene
instructa est cognitio, evanescit usus provisionis, & ab
sua diffinitiva absorbetur. Itaque invidis eorum ope-
ra qui provisionibus iudicium in diffinitivas protra-
gant, aut qui eas coniungunt, cum tota vis iudicati in
diffinitiva reideat, & Iudices appellationum non sunt
passuri talis interlocutione executionem, quam pro-
pter consuetudinem diffinitivæ, veluti attentatum
sint reuocari ex forma exequendi, etiam si forte de
iure non male indicatum sit, quia in forma executio-
nis peccatum voluit incidere. Itaque qui provisionem
voluit petere, maturare debent fundata protinus in-
tentione ex instrumento, aut confessione, exceptio-
num probationes ne expectent, que propter plena-
riam cognitionem incidentes questiones obtinebunt,
veluti Sol lucernas, & plene probationes præsum-
ptionum opinionationes. Hinc illud quod ex inquestis
per testes non solumus dare provisiones, siue mate-
ria reali sit, siue personali, quia tam promptum est
indicare diffinitivæ, cum inquesta facta nil fere super-
sit instructioni. Hoc quidem in his dandis; non quo
ad eas impediendas sæpe solemus inquestas reorum
tam factas considerare; si bene probant, etiam si re-
probationibus subiectæ sint attestaciones. Sed que
natura & materia provisionales sunt, ut doctus, doctus,
alimentorum, refectionis, viarum, tutelatum, inveni-
torum, etiam si diffinitiva late sint, non impediunt
tamen excepti per appellationes, ex Ordinatione Ludovici
XII. & Caroli, quia materia tales sunt propter peticu-
lum morte, & furæ dilationis ex appellatione. Hæc
iurisconsulti scholastici opere conantur ostendere,
sed via & experimentis defectu docere instruant, do-

A cendi ipsi potius, cum talia nulla cuiusquam scripto
recte doceat, sed pulvere operæ tribunalius rete-
gantur, & sæpe de talibus incertè loquuntur, veluti
cum dicunt provisiones impediri exceptionibus op-
positis, quarum probatio incontinenti offertur: Ma-
ria garunt, quando quid dicatur incontinenti proba-
ri diueria, varia, confusa improbabilia & absurda, de
quibus in e. congerente, de scitis. spol. & nos alibi.
Sed forum ista absolute terminat aduersus provisio-
nes, quæ ab agentibus petuntur fundata intentione
instrumentis, aut confessione, aut præsumptione iuris,
aut Consuetudine scripto nullam exceptionem incon-
nenti probati dici, nisi quæ scripto in præfens appa-
reat, quod tribunalia obtineant, & Iobertus alibi
negat. lib. 1. Inst. cap. 35.

GLOSSA 2.

- 1 Inter reformatores differentia de iudicib. & subscripti-
one &c.
- 2 Ordinatio, infirmitas in provisionibus, sententia.

B *De quelle luge que ce fut.* Hic ius antiquum intro-
ductum, neque enim veteri Consuetudine istud vi-
sum extat, de quo ipso inter reformatores aliquum
dislingatur, cum externi vernacula suavia vellet
insistere Consuetudini nostræ, Noltri obtineant:
nam cum Ordinationes Regum de eo valde diuerse,
vanæ, alie aliarum reuocatorie extant, & quæ ex-
ecutionis potestatem his dumtaxat iudicibus tribuant,
qui iuxta Curia Parliam. respondent. Noltri ob-
stare, & cum illi subscriptiones quatuor aut sex Ads-
catorum exigent, aliter exequendam provisio-
nem ius non permittit, ne hoc quidem noltri zeli-
tebant, cum dicerent: Quibus iurisdictionibus
patrimonij iure à Principe obesse, hoc absolute per-
mitti oportere, quod iuris dicendi concessa facultas
admitteret utilitate publica, ex forma & materia te-
peratas esse provisiones, nec si quomodo iudex perpe-
ram de eo statuisset omnibus vtile iudicium esse ad-
monendum, cum extaret, qui ex prolongatione mult
iudicatum possent reformat: nam illi Regum legi-
bus non tenent Britanni, quæ quam non redde-
rent constitutæ ipsa inconsistentia & infirmitate of-
fendi, cum alia aliis subinde repugnarent. Quod
multiplici subscriptione preterit nullomodo ter-
dum cum multis donationibus, quæ iurisdictiones
sent prædicte, ne tot quidem possent reperiri semper:
itaque indirectè adimi iudicandi potestatem &
salubre subiectis inuentum ad effugiam reorum tollen-
da. Hæc atque talia cum contra differrent, comites
qui tum aderant, consilii similis visum morem gene-
digenis, qui rerum usus, & locorum quæque dique
aduocationis copia esset peritis. Hic Articulus edic-
tus, in quo ego non ex toto sensum eorum probaui-
ri, qui manserunt ab infimi Iudicis sententiis res-
quendi potestatem ambuere, quam superioris con-
firmatus. Nam & si non est difficile perspicere, quæ ra-
tio eos mouerit, cum prospicerent futurum, ut dictis
aut contrariis superiorum aut inferiorum iudicatis
pignorationes, executiones ve fierent in eo infirmaretur
& confirmarentur rursum, itaque cuiusque iudicium
bona subinde raptari coningeret, tamen erat, quod
huic rationi opponeretur, & rectè cauenter, ne ex
sententia infimi executio ante fieret, quam vno deso-
perioribus gradibus esset confirmata, ita futurum, ut
ex duabus sententiis conformibus maiore petulo
executio fieret, nec amplius inferioris valeret au-
dicionis.

Proinde Regum Ordinationes adscriptimus, vt
vide.

inde hiet colligere Iudicij instabilitatem & legum illarum, nec fuisse quod imitari nostri debuissent.

Prima Ordin. Carol. VIII. Art. 51. Ne Indicibus inferioribus non Regis ius esset exequendarum sententiarum, à quibus esset appellatum. Idem, Rex, Regis, etiam diffinituarum executionem permittit, quæ intra decem libras astutionem petitorum concluderet in personalibus duntaxat, Art. 52.

Secutus Ludouici XII. Rex, Indicibus Regis exequendarum sententiarum potestatem fecit in personalibus quidem, & in principalibus sedibus late essent, in maioribus alijs usque ad 25. libras, anno 1499. Art. 80. & 81. Idem statuta eiusdem Regis ann. 1512. *En execution d'amende.* Tercius ab primo Francisus I. omnibus Indicibus Regis & ceteris permittit sententiarum executionem, quæ intra 40. libras consisteret in personalibus, in rebus decem librarum, si modo quatuor Advocati subscriberent aut Assessores anno 1519. Art. 6. idque in principalibus, anno 1519. nulla prioris Ordin. mentione facta ad 20. libras facultatem executionis arctavit, Art. 92. & Art. 62. *Sur la reformation de la justice en Normandie*, Art. 1. Henrici II. anno 1554. Articuli. 12.

Novissima Caroli IX. qui nuper regnabat anno 1564. Art. 22. ad 20. libras permittit. Sed hiis deum à quibus immediate ad Curias Parlam. appellatio esset.

Hæc sapientum hominum decreta, & tanti confusus, quid habent, quod imitari possis, si in nullo consistant ipsa, quæ subinde versa & iuxta apparet zelum eorum qui de appellationibus iudicant, & sibi canunt potius quam publico, potius quam Regum motu quorum longe alie cogitationes sunt.

GLOSSA 3.

- 1 *Cautio prestanda ante executionem provisionalis.*
- 2 *Procedendum super principali etiam non executæ provisione.*

1 *Bailane caution.*] Omnis provisionalis sententia necessarium antecedens est cautio ante executionem quidem: nam finale iudicium ab iudicio principalis controuersia pendet, cuius exitus alius esse potest. l. 3. §. emancipatus. D. de colla. bono. l. sed si is topolege. D. ad Carbon. edict. ne forte quandoque victus non habeat quod restituat. Quod si non facilius de executione sententia non fiet aut vero res sequetur, consignandi necessitas repta. Art. 9. Caroli IX. anni 1561. public. 8. Maji 1564. Quibusdam inopie privilegio tribuitur, ne latissime cogantur, de quibus lat. in Rubro. D. qui lat. cog. Nec probanda Rebuffi. sententia, cum putat provisionem adiudicari non ante procedendum super principali, quam provisioni satisfactum sit, quod perquam falsum est: vñs conuincit, sicut nec lege probatur, cum obtinenti liceat exequi, cum libet, sed progressum litis impediri ratio non patitur, & contra Boër. decis. 326. probat, quam falso pro se allegat Rebuffi.

A fus; cuius dicti fiducia scio quosdam in eum fuisse iudicasse, & iussos nihilominus procedere, etiam ex appellatione victos succubuisse. Nec ignoro quid in possessoris beneficiorum observare soleant, sed id quoque sine lege, & quia sic visum his, qui plus possunt. Nam Ordinatio anni 1539. nullo modo id probat, quam apparet conditam ex emulatione iurisdictionis temporalis & Ecclesiastica, ne ante Ecclesiastico cognatio permittetur; quam executio facta sit iudicari in possessorio, sed ratio longe alia, cum eiusdem iurisdictionis ad seipsam respectus haberetur, quod laici de recedentia iudicauerit, cur processibus apud eundem super principali impediatur, nulla ratio apparet, cum verumque ab eadem potestate proficiatur, & incidens sit provisio finale iudicium expectans, cuius cognitio impediri non debet summaria cognitione. Quomodo fiat, nemo ignorat, cur sic quoque lege fiat, nemo demonstrat, nec reuera potest, & illa Ordinatio nil plane ad carmen, quod dicitur. Sed id quoque addendum, si repotari & restitui potest, quod sic erat executum, ut loquuntur.

GLOSSA 4.

- 1 *Clausula De non attendendo &c.*
- 2 *Inferiori iudici sententia à superiore confirmanda &c.*

1 *Seront exequentes.*] Ideo quæ in releuamentis à talibus non debet poni clausula inhibitionis, de non attendendo, alioqui abulsiua sunt, quamquam scimus ex ignorantia formulariorum opponi solere, sed eadem facilitate contemni, & ne hiet, erat Ordinatio Francisus I. anni 1519. Art. 5. cautum & alia Caroli VIII. anno 1498. Art. 14. nisi quidem partibus auditis & cognita causâ particulares inhibitiones partibus factæ sint, quod interdum accidit, cum tam apparet victim in forma, aut materia deprehenditur, ut defendi nequeat, & subiicienda sit potius appellationis examinatio, & expectanda quam temeraria mali iudicari executio facienda.

2 *Antes oppositions.]* de partibus intelligit, nam de extraneorum intercessionibus alibi diximus.

3 *Inferior.]* Cum in hoc regno tres sive aut quatuor iurisdictionum gradus reperitur pro feudorum conditionibus & lege, crebro tunc in vi misero litiganti per omnes gradus rependum sit, sed executionis facultatem tribui ab eo, quod infimus iudicant, parum mihi videtur probabile: Itaque desiderandum erat, ut ad inferioris iudicium in rebus momentosis proximî superioris calculus ante accederet, quam exequendi potestas fieret, aut certe subscriptio consultorum adiaceret.

4 *Co qui auant esse executæ se restituta.]* Cum expensis & damnis executionis realis, ut facere soleamus, regulariter ex iniquitate sententia aut alia peccata materia vel forata, interdum, ut attentatum si forte non suo loco, sed cum paratum esset distinctionum iudicium provisio data sit, nec enim falso provisionis nomine faciunda est distinctio ad abutendum executione, sed & si cum in vna causâ data esset provisio, alia iterum data sit, cum amplius vñ incidere non possit in eadem causâ, reuocabitur secunda executio, ut attentatum, quod ex facto incidere memini.

ARTICLE CLXXIII.

ART. CLXXIII.
NOUVEAU
CONS.

L'OVTES sentences donnees, ^b par Iuge competent ^c en presence des parties, seront executees ^d realement & de faict, sil n'y a appel ou contre-dict interiecte ^e lors desdites sentences.

^a **O**Mnes sententia lata ^b per Iudicem competentem ^c in presentia partium exequentur ^d realiter & de facto, nisi sit pronocatio ^e ab illico interiecta dictarum sententiarum.

GLOSSA I.

^a *Toutes sentences.*] Diffinitivas tam intellige, quam interlocutorias tam in Civilibus quam in Criminalibus, quæ modo reparari per diffinitivam queant. De interlocutoris in civilibus extat Ordina Franci. l. anni 1339. Art. 91. & 1364. Art. 5. & Caroli VIII. Art. 33. & hoc inclusive Franci. 1319. Art. 4. & Ord. 1335. Art. 18. Etli quædam Caroli extat, quæ diffinitivam in Criminalibus fieri non permittit, cum appellatum est ab interlocutoria *et dicit exclusivum contra superiores omnes excepte d. incompetente ou resusau.*

^b *Par Iuge competent.*] Nam ab incompetenti lata sententia executionem non meretur. l. vii. C. si a non comp. ind. diximus quædam Art. 17. supra & Rebus. ut de sent. execut. Art. 1. gloss. 2.

^c *En presence des parties.*] Multo maxime id quidem, sed

A ex contumacia lata executionem exigunt non minus quam quæ paribus presentibus in tuo casu Ordin. anni 1339. Art. 10.

^d *Realement & de faict.*] Etiam viribus Prætoris, si res exigat. l. qui restituere. D. de rei vend. & illi Ord. Art. 761. sin non sufficiant etiam multari, manu implorata.

^e *Lors desdites sentences.*] Quod illico vocantur ad uersionem ad alios actus l. i. §. biduum. D. quam appell. fir. Sed legis vim rescripta quæ siue dictione ab Cancellariis concedi solent quæ de illico vacant, infringere, absenti appellandi tempora currunt, ex quo sciunt per Procuratorem defensum protinus debet appellare d. l. §. vii. D. quam appell. fir; Alioquin non recipienda appellatio. l. iuguribus, & C. de appellat. Ordin. Caroli VIII. An. 13.

ARTICLE CLXXV.

ARTIC.
CLXXV.
NOUVEAU
CONS.

L'Appel ^b de denegation de Iustice suspend la Iurisdiction du Iuge, quant audit appellant ^c en tous autres cas, sinon que ledict appellant depuis foudit appel ^d eult volontairement obey audit Iuge, auquel cas ^e il renonce à foudit appel: Et si ledit appellant est succumbé en ladite cause d'appel, ^f il fera amende à la Iustice & au Iuge.

^a **P**ronocatio ^b à denegatione iuris suspendit Iurisdictionem Iudicis quod ad appellatam spectat ^c in omnibus aliis casibus, nisi dictus appellans post suam appellationem ^d sponte paruisse Iudici, in quo casu ^e pronocationem remittit. Et si qui pronocavit cecidit causa ^f multa damnabitur Iurisdictioni & Iudici.

GLOSSA I.

¹ *Negare ius aut cunctari magna culpa.*

² *Appellatio facienda de iure negatione &c.*

^a *L'appel de denegation.*] Per supponendi sunt Articuli 31. & 37. harum Considerationum. Negare ius in Iudice magna noxa est, nec minor in Rege; quod vetule eius dictum arguit in faciem Regi obiectum, cum ille diceret sibi non vacare. Cunctari etiam quoque in culpa est, tamen non semper ians est ad fundandam appellationem à denegatione iuris, sed interpellationibus opus est, de quibus nos multa d. i. et. 31. nec protinus ad quancumque dilationem inclescendum, cum multe sæpe cause occurrant publicæ, eæ in promptu non possit cuique nos geri, de quo & Bald. l. vii. §. illud. C. de temp. appellat. & licet per superiores compellere potius quam ista tentare, & interpellandus Iudex ex auctor. statuimus. C. de Episc. & Cler.

B Alex. ibidem nu. 19. Meminit talis appellationis Masuenus tit. de appellat. num. 40. & Ludo Roman. Consil. 318. ubi ait Iudicem teneri parti damnificata ad omne interesse.

^b *Denegation de Iustice.*] Oportet sub hac conceptione verborum interpolatam esse appellationem ad hoc vi locum sit huic dispositioni: nam et si appellari sæpe contingit à negatione dilationis, aut alius cuiusquam petitionis in quo ius negatur in specie, tamen non est idonea hæc appellatio, nec effectus huius Articuli appellatur, sed oportet in universum appellari, veluti à negatione tractum successuum habente, unde evenit ut in casu particulari negatum ius non amplius molestum quam exemptione iurisdictionis in casu proposito, & devolutionis ad superiorem, quod nos diximus Art. 31. Sed ita appellatio in istis terminis probata eximeret appellatam pro tota quidem vita, eius qui iustitiam negaret.

GLOSSA 1.

- 1 Appellans exemptus à jurisdictione eius qui denegavit &c.
- 2 In arbitrio iudicis multa in denegatione iuris &c.
- 3 En tous autres cas.] Intellige provi diximus de appellatione interposita à succedens denegatione iuris, aliqui momentanea aut particularis in suo tantum casu suspendetur, d. Art. 31. en tous autres cas. Intellige des casus meides & à mouvoir. Si quidem appellans vicerit ex appellatione, ea pendente suspendit, probata eximit, sed ad non longius tempus quam eius vitam, qui denegavit, etiam inter causas feudales committendi feudum hanc quoque habent, si Dominus vassallo iustitiam facere contempserit, cap. 1. tit. quæ san. prin. can. bene. vbi Barr. & Jacob. Belouf. Molin. vbi supra. num. 5. Sed antequam hic denegatur oportet insignem esse contumaciam Domini ius dicentis. Meminit ta-

A lis exemptionis ex hac ipsa causa. Masuer. tit. de appell. num. 6.

^h Est voluntarium obey.] Nam paruisse ipsum continet, & infert remissionem offensæ.

^e Il renonce à son dit appel.] Actus voluntario renuntiatur appellationi l. ad solutionem. D. de except. rei iud. Itavt ad proseguendam non amplius appellans admittatur. Idem Masuer. vbi supra. & Styl. Parlam. c. 21.

ⁱ Il sera amende.] Non immerito, talis enim appellatio notam inicit iudici & existimationem eius ladic, cum ius negare magna noxa sit, nec levis poena si probetur. Hæc multa est in arbitrio iudicis: Sed raro tales interponi contingit, vidi tamen quandoque entre un marchand & un luge d'uray, mercatorem graviter multatum pene adactum ad honorarium mulælam. Et consilium fieri iudicibus ab appellatibus non convenit, ideo casu hoc iudices intimantur & adiornantur ut partes.

ARTICLE CLXXVI.

L'APPELANT de certaine sentence ou Article, n'est exempt de la Jurisdiction du Juge, dont est appelé, en autre cas.

ARTIC.
CLXXVI.
NOV.
CONS.

Appellans à certa sententia, aut Article, non desinit subesse Jurisdictioni Iudicis, à quo pronocat nisi est, in aliis casibus.

GLOSSA 1.

- 1 Juge des Exempts.
- 2 Innocentij sententia improbat de iudice à qua appellatur.
- 3 Hic text. digestorum, apud eum à quo appellatum sit aliam causam agere oportere, Et si in eo quidam Francorum mores immutarent: Nam in plebiscitis tribunalibus & ditionibus Optimatum contra observant, appellantes scilicet exemptos esse in ceteris causis à iudice non Regio, in quem vim habent etiam iudices quos exemptionem vocant, qui de talibus causis iudicant, quod usurpant in iudicibus Patrium Franciæ. Notat Masuer. tit. de appellat. num. 57. de quibus multa tabernus lib. ij. Instit. for. cap. 6. & titulus in Stylo Parlam. Proinde etiam exempti non sint

B appellantes exemptione legali, solent tamen de Stylo iudicantium de appellationibus, si male iudicatum est, remitti ad idem quidem tribunal, sed alium Iudicem, quoniam qui iudicavit, quia ut Baldus dicit, non est faciendum remissio ad eum, qui se melius gressu. Non est vera sententia Innocentij cap. ext. de appellat. quod cum per appellationem fiat iniuria iudici, pars quæ appellavit, verisimiliter timet ne exinde eum laedat, & probabiliter habet eum suspectum; quæ ratio, ut assumptum, falsa est; & hoc casu Iuriconsultus respondet: Nec veretur, inquit, hoc pretextu, quasi apud offensum Iudicem non debeat experiri, cum possit demò provocare. d. l. voca. D. apud eum à quo appellat. Nec igitur iusta causa recusandi iudicij, nec passum, ut sit ad alium remittendi, quod semel aliquis in eadem causa appellaverit, nisi passio quadam animi in iudicante detegatur.

ARTICLE CLXXVII.

QUAND aucun est detenu prisonnier, s'il se doloit luy^a ou autre de ses amis pour luy, & requeroit estre^b ouy parler à droit devant la^c suzeraine iustice^d celui qui le tiendroir, le doit^e redre à ladite suzeraine iustice, apres avoir esté sommé de ce faire: Et si le prisonnier ne^f trouve raison efficace contre le Seigneur, ou sa iustice par^g preuve presente, pourquoy il ne le doit iusticier, ^h il rerouvrera à ladite iustice inferieure, ⁱ sauf à faire droit entre le prisonnier & le Sergent, ^k ou autres qu'il appartiendra.

Quando aliquis detinetur in carcere, si conqueritur^a aut quisvis alius amicorum suorum pro eo, & postulat^b & ^h audiri & ⁱ sibi tribunalibus apud^c superiorem Iudicem, ^d iudex inferior qui eum teneret, debet eum^e iudici superiori restituere, postquam de hoc faciendo interpellatus fuerit. Et si carcerarius non habet rationem efficacem contra Dominum aut suam

Jurisdictionem & probationibus presentibus, qua de causa non debeat Jurisdictioni sue subesse, remittitur ad inferiorem iudicem, salvo quod fiet ius inter carceratum & Apparetorem, aut alios quorum intererit.

GLOSSA 1.

¹ *Appellationum usus olim non tam frequens.*

² *Ouy parler à droit.*

³ *Et sui rei inique ademptum.*

⁴ *Sublata appellandi facultate non erat sublatum d'ouyr parler à droit &c.*

¹ Erat prisus hæc formula usurpata nondum tam crebro appellationum usu, quas iudicandum ambitio, & aduocationis compendia inmensum auxere, & alucere fauor hic eorum, qui in vinculis retenti rebus suis superesse non poterant, & appellationum circuitiones, profectiones, effugia expeti viles non putabant, multo maiorem cum grandium multarum periculo interponi cœpere, vt alia ratio esset expeditior ad exponenda desideria sua vniuersis apud superiores tribuna: Ne veteribus quidem Iurisconsultis insolens, aut inaudium, cum & sepe vsurparent superiores Iudices alicui per viam querelæ, vt dicebant, aut per officium Iudicis.

Est tenui prisonnier.] Ista igitur cautio pro his reperia qui in custodia sunt, nec facile desideria sua perferunt.

² *Ou autre de ses amis.]* Nam nec insolens ad quoque alios pro aliis præsertim in criminalibus audiri, quod crebro facere solent in imperatoribus remissionum, & iuri quoque obliuati, l. ferui. D. de appellat. l. si non defendatur. D. de pœnis. l. 2. D. de custodia reor.

³ *Ouy parler à droit.]* Hoc est, cum per libellum petit apud superiorem audiri, & querelam suam exponit, siue de iniuria partis, siue Iudicis, siue commentationis, aut officialis cuiusquam, quod aut personæ, aut litæ fiat iniurie & tardum & impetūs appellations inuenit. Adde quod multa iniuria sepe custodis inferuntur quæ de facto sunt, nec per appellationem reparari possunt vt in l. si vitius, & iterum. D. de pœnis. & l. vi. C. de cust. reor. Si quid tale accidat veteribus vsurpato reos postulare ad superiores Iudices audiri, & sisti tribunalibus quæ appellationsi ostendit ouyr parler à droit, iustici per viam querelæ adire Iudicem, de quo gloss. Clem. 1. de iur. patrona. Panor. cap. ex parte 1. de offi. deleg. Dec. Consil. 335. vilo Consilio in fine Hippol. Marfil. l. unica. num. 160. ita vt prohibita appellatione, non prohibeatur reus implorare officium Iudicis superioris per viam supplicationis, & recursus, vt loquitur, qui superior debet attendere petitioni, quod Ludo. Roman. ait in Consil. 325. incip. quo ad primam Alex. Consil. 435. incip. in causa domus. Bart.

⁴ & quos Hippol. plures cumulat. Quare non iure factum, quod beneficium Consuetudinis hoc scripto tam diserte comprehendit d'ouyr parler à droit, reus est ademptum, ex quo in criminalibus appellationes

A cœpere interponi ad Curiam Parliamenti, quod nec etiam nunc pueri Britannia non audierat, cum ex tunc apud rectores Prouinciarum de capitalibus decerneretur, & ab patre meo ab anno 1526. ad annum 1536. factum est quo tempore primum appellationes in talibus inducere sunt in vsum, Quorum obtenta cum Iudices appellationum inuenirent, ne Rectores Prouinciarum hoc præterit quidquam de solito tuerentur in criminalibus, si hæc formula maneret, auctoritate sua lato Arellio abrogauerunt, quod nō nisi Regis potestate, & populi consensu poterat, non magis quam ius Consuetudinatum vltim. Cum ex his quæ supradiximus constet etiam sublata appellandi facultate ad Rectores Prouinciarum hoc remedium sublatum intelligi nō debuisset, quominus circa appellationes sua Receptoribus auctoritas in inferiores flaret, & reis salutans expollatio permitteretur, & ratio multo expeditior expollatio conficeret: Sed quid non hæc sæcula inuenerit. De quo & Hippol. iterum, & oportune, num. 71. in practica. Et si scio Ordinationum Regum anni 1554. reddidit facultatem iudicandi de appellationibus interlocutoris in criminalibus Receptoribus Prouinciarum non obstante illa Ordinatione anni 1559. & hoc postulare ipso Procuratore generalis Parisiensis.

⁵ *Sultraine.]* A verbo, *Sus*, id est, *superiore*.
⁶ *Celuy qui se defendoit.]* Id est, *le luge inferieur*.

GLOSSA 2.

⁷ *Rendre.]* Id est *restituer*, id est sistere ad superiorem tribunal, quomodo Paulus, cum Cæsarē appellasset, Cæsarem, ait, appellasti, ad Cæsarem ibis, de hoc multa Imbertus lib. 4. Instit. Forens. cap. 4. in glossa.

⁸ *Trouue raison efficace.]* Neque proinus, nec omnimodo, nec semper Iurisdictioni, aut cognicio de iurisdictione ad superiorem, sed in casu iniquis negligentiæ, aut gratiaminis, aut offensionum, aut iniuriarum, aut iustitæ reculationis vt Art. 37. supra.

⁹ *Prouue presence.]* Incontinenti scripto & actis, aut iura facti est etiam probationibus testium.

¹⁰ *Il retournera.]* Remittetur in statum, sed ampliat custodia, si arctius quam debuerat, decinebatur.

¹¹ *Sauf à faire droit entre le prisonnier.]* Provt expollatio Domini officium verè vel falso permissit, aut iniuriôsè attingit multa, vel alia ratione: Nonnumquam etiam probata querela, retinenda cognoscitur, cum Domini persona offensa, & ille inacurior non videtur ex officio facturus, promior forsitan ad vltimum factus.

¹² *Ou autres qu'il appartient.]* Et aux desisti ex interdicto retardamentum du præci. Suis enim expensis sisti debet, aut officij, si aliunde non habet reus, & audiatur de defensi. ciuita. Ioan. Fab. l. inuimè. C. de appella. Papæ decil. 235.

ARTICLE CLXXVIII.

ARTIC.
CLXXVIII.
CONG.

E la partie interessee appelloit^b de l'eslargissement du prisonnier, nonobstant l'appel, le prisonnier sera eslargi en baillant caution suffisante du iugé, & de soy représenter pardeuant le Iuge de l'appel, à l'assignation qui luy sera baillée.

^a Si per.

^a Si persecutor noxæ ac maleficij pronocaret^b à liberatione rei, nonobstante pronocatione, reus liberari carcere debet, præstando cautionem idoneam faciendi indicati & iudicio sistendi coram Iudice pronocationis ad diem ei assignatum.

GLOSSA.

^a Si la partie interesse. Nam carceratio non solum officium, sed & partis quoque private interesse respicit, ne pendente accusatione testes deterreat, alios suborneret, ut denique iudicatus nexu corporis solvere iu-

A dicatum ex crimine debitum cogatur.

^b Le prisonnier sera élargi,] actuellement.

^c Baillant caution suffisante au iuge. Hæc cautio ubique præstari debet, quæ est iudicatum solui, & sequens tantum præstatur de se representent, quæ est iudicio sibi Boër. tit. de iurisd. §. 14.

ARTICLE CLXXIX.

ET où le Procureur auroit conclu^b à fin civile seulement, & toutesfois contrediroit par appel, ou autrement l'élargissement du prisonnier, se-
 roit neantmoins ledit prisonnier élargi^d baillant par luy caution, comme dit est.

ART. CXXX.
NOUVEAU
CONS.

^a ET ubi Procurator Fiscalis adversus reum intendisset^b civiliter tantum^c & tamen ob-
 sisteret per pronocationem, aut alio modo liberationi carcerati, nihilominus carceratus
 carceribus solvetur^d satisfaciendo ut supra dictum est.

GLOSSA.

^a Et où le Procureur. Fiscal, intellige.

^b A fin civile. Id est, pecuniarie. Non igitur descriptione iuriconsultorum videtur, cum dicunt id iudicium criminale dici, cum poena applicetur fisco, de quo Bart. l. 1. D. de sepul. viola. Canonizata in Rubr. de iudic. hoc enim Civilis persecutio & iudicium dicitur, et si poena applicetur fisco, sed criminale nobis non res sed persecutionis species facit, cum ordinario aut extraordinaria est.

^c Et toutesfois contrediroit. Id quidem petrarò potest

B accidere. Ratio huius dicti est, quia Consuetudo præsupponit reum non gravius damnandum, quam quod petitum est, ideo cum hic sensus Iudicis, & Procuratoris concurrant in ampliatione, nõ debet iterum reus attereri, cum cautio sit, male facti si q. est, reparatura.

^d Baillant caution. Où il y a élargissement & appel, il y a toujours caution. Alioqui Iudex & Procurator licet suam faciant, & subiiciantur representationi ampliatæ, si iudicatum reformetur: hæc de Francorum vñ deducta per Reformatores in observata pridem nostris, de quibus Imbertus lib. 4. Instit. for. cap. 3. Boër. tit. de iurisd. §. 14.

ARTICLE CLXXX.

QUAND le prisonnier contredit le jugement par appel, ou autrement, il sera detenu en prison, sans le mettre en gheenne, ne luy faire aucune contrainte, pour renoncer à son contredit, ou appel.

^a Vm incarcerationis obstitit iudicio per pronocationem, aut alio modo, detinebitur in carcere, nec torqueri debet, nec ulla alia vis ei inferri^b ut pronocationi interpositæ renunciet.

GLOSSA.

Cum reus iudicatus est capitis, aut corporalis poenæ, questionis, omnino interim carcerè detinetur, nec nisi à superiore ampliari potest, cum pecuniariæ poenæ deponendo apud Receptorem summam condemnationis, & data cautione ampliari potest, si modo Procurator nil amplius quam pecuniariam petiit: nam consignatione facta emittitur, ita ut in causa appellationis id primum docere debeat, se consignasse.

^b Pour renoncer. Citra igitur vin non prohibetur renunciare appellationi interpolitæ, sed non interpo-

C nendæ, cum hæc inter defensiones necessarias connumeretur. Et si scio eos, qui de appellationibus iudicant, illud quoque ferre iniquo animo & Boër. decif. 293. apud suos non esse receptum scribit, ut renunciantes admittantur: & fortasse in appellationibus ab Iudicibus non Regius rationem habere potest, propterea quod non his miles in labeis & clanculum admittitur obscuris ditionibus, & ignata aduocatione, in quibus multa perperam admitti possunt. Sed in Regis eam palam & publicè in luce conspicua fiant omnia, nihil est metuendum ab impressione, aut malis artibus.

TITVLVS DECIMVS, DE EXPENSIS ET DAMNIS.

TITRE DIXIEME,

Des Despens & Damages.

AD RVBRICAM.

EXPENSÆ non vnius generis in vfu habentur, cùm aliæ ratione contumaciæ debeantur, de quibus l. lancimus. C. de iudic. aliæ ratione retardati processus, de quibus hic & in l. non ignorat. C. de fruct. & lit. exp. aliæ ratione malæ litis institutæ, de quibus l. cum quæ temere. D. de iudic. vbi Iacob. de sancto Georgio, atque hæc regulariter in vfu sunt.

Damna expensarum appellatione non intelliguntur, sed ea sunt quæ de suo pereunt agentum per factum aduersarii conuerti Bald. l. i. C. vnde vi. cap. in nostris ext. de iur. & quæ pluribus B. de decil. 32. hæc in omni casu & causa me adolescente in Britannia adiudicati solent, sed commercens Francorum desitum, nisi quidem in possessoris, & vendicationibus, & illis quibusdam talibus. Quæ damna instantiæ appellant per Ordin. anni 1539. ex prolixitate litis, & qualitate personarum. & locis vbi lis est, & sollicitatorum operis æstimari solent: sed fere sunt nihili, & pauci omnino norunt, in quo constant, idè quæ quidam confessus ea in totum in condemnationibus omittunt, vt magnum Consilium.

ARTICLE CLXXXI.

ARTIC.
CLXXXI.
NOUVEAU
CONS.

Tous² despens preiudiciaux doiuent apres la liquidation & élargissement d'iceux estre payez, ^bdeuant que la partie, au profit de laquelle les despens sont adiugez, soit tenuë proceder outre en la cause principale.

^a**O**Mnes expensæ preiudiciales debent post liquidationem eorum pendi, ^bantequam pars in cuius utilitatem expensæ sunt adiudicatæ, teneatur ultra procedere in causa principali.

GLOSSA L.

- 1 Preiudiciaux quid.
- 2 Prescindendum tempus, vt super principali procedatur.

¹ **T**ous despens preiudiciaux. Preiudiciaux vocant quia vbi preiudicari omnino talia impendia reparanda sunt antequam super principali procedatur, si quidem liquidata sunt, id enim antecedens est necessarium, quod & vñs obscurat, & ex auctoritate Baldi Boërius notat d. decil. 32. Cuius mris per textum magis plerumque partium conuentiones sunt ab his, quibus tabum adiudicationes sunt factæ, cui incommo-
² do vt obuiam eatur, solet ab indicantibus tempus præstitiri intra quod indicata exequentur, quod si non sit factum, iubent in lree procedi salua post li-

A liquidationem executione, per eandem visum præiudicij, edi etiam res potest videatur data cautione in magnis summis, quomodo & de reparationibus recum adiudicationum constitutum est, Ordinac. anni 1539. art. 197. & Molin. art. 52. Quæ conuentiones sæpius fieri deprehendimus ab recedentibus, vt loquuntur, cùm pro personis patribus pluri possessorij prosecutionem mioras nequunt in quo sæpius ius credere iniuriæ conperitur et factio-
^b nibus.

^b *Avant que la partie soit tenuë de proceder.* Is fortissimus obex festinanti actori, quod olim generale fuit in omnibus expensis contumaciæ d. l. lancimus. pro quibus nec locus est compensationi, tanta est necessitas solationis ob moram.

ARTICLE

ARTICLE CLXXXII.

Despens^a sont reputez preiudiciaux, quand ce sont despens de default donné^b alencontre d'un demandeur, ou de despens adiugez alencontre d'un^c spoliateur, ou adiugez alencontre d'un defendeur defaillant en la premiere assignation^d d'instance de plegement, ^e si veut puis apres suivre ledit plegement, ou si ce sont despens^f d'incident qui a vroient retardé le principal.

ARTIC.
CLXXXII.
NOUVE
CONS.

Et expensæ preiudiciales^a censentur, quando sunt expensæ eremodicii dari^b contra actorem, aut expensæ adiudicatæ contra^c spoliatorem, aut adiudicatæ contra reum cõti mæcem in prima assignatione^d instantiæ plegiamenti, ^e si velit postea sequi dictum plegiamentum, aut si sint expensæ^f incidentis quæ principali moras necere possent.

GLOSSA 1.

¹ Preiudiciales expensæ quædam aliæ.

² Sont reputez preiudiciaux. Nec iure nec moribus eadem talium æstimatione est, cum alibi aliter describantur Masuer. tit. de expens. Omnes expensas reis adiudicatas contra actores pro preiudicialibus, habet Imbertus lib. 1. l. iij. foren. c. 10. inter preiudiciales habet, quas reus facit auctorem laudando, si cum tandem non sitat iudicio, Felyn. c. significantibus. ext. de libel. ubi. & alij in l. edita. C. de eden. co. numero reponunt; eas quæ debentur propter morationem, aut correctionem libelli. Quod & ego proba & idem in omni correctione erroris.

^b Alencontre d'un demandeur. Huius enim maior continuat.

^c Spoliator. Ante enim omni restitui oportet quam procedatur tam in principali quam expensis, de quo supra diximus art. 109. Idem nunc usurpatur, in re cedentis beneficiis citra appellationem, aut ex appellatione adiudicatis, tametsi nulla scripta lege id auctoritatem habet, de quo Rebuffus tit. de senten. executor. art. 7.

GLOSSA 2.

¹ Incidentes retardantes principale.

A 2 Quid si fines recipiendi inoffi sunt una cum principali.

^d D'instance de plegement. Venant de la part dudit defendeur, qui de vray est en ce demandeur, & ça de causâ expensas debet, vt actor, quin per antiquam Consuetudinem art. 8. le plegement en ce cas s'en alient hors.

^e S'il veut par apres suivre. Si quidem tempora lapiuntur. l. accusator. D. de adulter.

^f D'incident qui auroit retardé le principal. Cuiusmodi sunt recalculationes, incompertencie dilatorie omnes, touter fins de non proceder, touter fins de non reconoir, dont on est débouté. Idem & in expensibus voluntarij processus apud Iudicem Ecclesiasticum facti cum ad Iudicem laicum euocatur. Tales omnes impendit, ante omnia refundendæ sunt, antequam in lite procedatur, præterquam quod tales actus in eremodiciu & defectu imputantur ex art. 32. supra. Quod sic quidem intelligendum est, cum fines non recipiendi per se deducuntur: nam si vna cum principali inerti sint, vt sipe fit, cum incontinenti non probantur, tum expensæ preiudiciales non sunt quia principale non sunt tales fines remorati. Tam preiudiciales sunt expensæ, falsi preiudiciales, quo præponens exciderit: nam cum falsa remoretur principale, incidit in dispositionem huius Articuli. De talibus expensis statuit. l. non ignorat. C. de fruct. & lit. exp.

B Idem & in expensibus voluntarij processus apud Iudicem Ecclesiasticum facti cum ad Iudicem laicum euocatur. Tales omnes impendit, ante omnia refundendæ sunt, antequam in lite procedatur, præterquam quod tales actus in eremodiciu & defectu imputantur ex art. 32. supra. Quod sic quidem intelligendum est, cum fines non recipiendi per se deducuntur: nam si vna cum principali inerti sint, vt sipe fit, cum incontinenti non probantur, tum expensæ preiudiciales non sunt quia principale non sunt tales fines remorati. Tam preiudiciales sunt expensæ, falsi preiudiciales, quo præponens exciderit: nam cum falsa remoretur principale, incidit in dispositionem huius Articuli. De talibus expensis statuit. l. non ignorat. C. de fruct. & lit. exp.

ARTICLE CLXXXIII.

El v^a à qui on fait demande de quelque dette, ^b qui ne vient de son fait, ^c apres que la dette luy est verifiée, si persiste à le dénier, ^d il doit despens & intersts de toute l'instance: mais apres la verification faite, si luy veut recognoistre la dette, & la payer, ^e il ne deueroit aucuns despens.

ARTIC.
CLXXXIII.
NOUVE
CONS.

Is à quo petitur aliquod debitum, ^b quod non procedit de proprio facto ^c postquam debitum ei probatum est, si persistat in eius denegatione, ^d debet expensas & interesse eius instantiæ: Sed probatione facta, si velit debitum agnoscere & solvere, ^e nullas deberet expensas.

GLOSSA 1.

¹ Heres rem iustam causam habet ignorantia.

² Actor non presumitur ignorare.

³ Decessoris fallo tenetur agens, & num. 4.

Hæc dispositio sumpta est ex l. si quis inficiatus. D. de pos. l. qui alterius. D. de reg. iur. & item c. cum quis de reg. iur. in 6.

C Celay à qui on fait demande. Remm intelligit in terminis supradictorum iurium: nam is præsupposita ignorantia causâ, vt quia aleni succedit, expensas non debet vlla remuneratis, aut iniuria, quæ causâ vulgo putantur esse tamen condemnationum; iustè enim reculat, quod ab alio petitur, is cui nil probatur præter petentis assertionem: neque enim proximus cuiquâ credi lex cogit, neque par est. Quare hæc cautio datur

ab Bartolo & ceteris, vt actor qui instrumenta habet, prout in initio ex denegat, reo exhibeat, & describendi potestate faciat, vt ita executionem rei excludat: hoc cum initio facit, expensis exinde locum facit. Si tunc, scilicet casus etiam obuenit, quod & in exceptionibus quoque scriptis propositis vltimè cap. exceptionum ext. de except. vbi & Bald. tale quiddam scribitur. Hec Bartolus in d. l. i. qui in iudicio d. l. qui in alterius, & l. descriptus, & l. eum quem tenere, D. de iudic. & alij. L. propterandus. §. sine autem alterutra, vbi Alex. & sal. Idem obstat cum ex attestacionibus in iudicio probator, postquam publicatae sunt, & reo legendi copia facta est: Sed hoc exculatio in reo probabilis est, nec de alio hic Articulus loquitur, hoc est, vt ex probabili ignorantia causa executio recipiatur. Sed in agere dissipa condico, qui non nisi mediatus & patens probationibus ad agendum venire debet, cum in potestate eius sit, quando agat, rei non sit quando contumetur, quod iuriscōsultus expressit d. l. qui in alterius l. si quando, C. de d. l. l. puer, §. vlt. D. de dol. except. Et Bartolus, quem Decius & alij sequuntur, iustas quoque actori causas incidere posse censet, cur & ipse exculatur, vt si forte in monumentis paternis schedularum, aut syngrapham debiti reperit apocham recepti nullam, quae ratio facit, & dilatare & aequam

re d. l. dispositio nem d. l. qui in alterius. Ego quidem, aut nūquam, aut rarissime exculacionem actoris receperim culpa preteritis: nam est talis ignorantia ab dolo & calumnia potest exculare ab expensis, certe non debet, quae per eius factum, & praedecessoris absunt. Nam est hac exculatio praetextus agentis, praedecessoris doli, aut recordia inexcusabilis est, quia omni ab facie fore praetextu oportet. Nec enim culpa carere potest, qui cum debitum receperit, acceptacionem non scriptis optulographe, disoluta quantitas instrumentum retinuit, non conceptis, qui testamento ante datio non scriptis receptum, qui haecdem non adnuunt; horum nullum facile magna culpa aut dolo carere nequit, unde error heredis prognatus sit, qui si malum neminem exculat, defuncti non exculat, qui suo facto expensis & inutili labore & periculo non legitimo bonum debitorem impleverit. Quare in aliena iactura ex contractu cum praedecessore facto non est equum ludere haecdem, quin quod alteri facto praedecessoris abest, repellet: neque enim expensae peccati sunt poena, sed amissi in lre non iusta sumptus repositio, non puniunt sed reponunt in quo magnum discrimen. Sarcinenda igitur impensis, cum auctoris factum heres praestare debeat, quod cuique ablit, & purgari possit per actionem ex contractu: Quae sententia potior est, ut paucores vt Duni d. cap. cum quis. Quare promissa poena in casu contrauentionis à praedecessore, non minus debetur ab herede ignorante contrauentionem

A te l. cum filius, §. in hac. D. de verb. obligat. Est sine auctore dari restitutionem arguitur falsa ratione supposita ignorantia, quae omnino recipienda non fuit.

GLOSSA 2.

1 Rem non excusat ignorantiam ponens contraria facta.

2 Ex praesenti vultur praesumptio deperit.

3 Nullus absolutus ab impensis debiti, etc.

4 Qui ne venit de son fac. Et ideo probabiliter ignoratur, cum nec facta, nec veritas, nec consensu, nec te obligatio contracta est ab reo.

5 Apres que la dette est versée. Instrumentis, heredes, testibus, si modo ad iustam probationem mal deficiente facies instrumentum vacillet, & idonei testes sunt: nec testium reprobatio probata, repugnante tam deesse exculare ab agnitione debiti, quam instrumentum non iusta, & publica forma.

Sed hic aduertendum reum, cum exculacionem petit ab ignorantia, contestari non debet, hoc est contraria facta ponere, & probare velle: hoc enim esse non exculare ignorantiam, sed deficere in probatione exceptionis. Ideoque post consumptas dilaciones, de probandi facultatem, scilicet aperiens, & concessio actionis probata, & exceptionis consumpta. Sed debet reus de ignorantia simpliciter caueat, & committit illi desent, par non suauem. Nam exceptionis propositio, & facti contrarij allegatio excludit ignorantiam, in qua totus est exculacionis color, & fidem contrarium asserit: non ignorat eum, qui factum defendit, & exceptionem probare contendit. Hec res sunt, & si Doctores non attingerent mali experientorum, & vltis Magistris.

6 Si doli despens et interst. Ratio dispositionis, quia qui etiam re probata oblit, non erat aliter facturus, etiam si ab initio probatio esset facta, cum ex praesenti colligatur praesumptio de periculo, quam considerationem meritis Decius vltia abnotat. d. l. qui in alterius. Roman. singul. 396.

Quae eadem causa est, in causis appellationum, cur ex nouiter actis, aut productis condemnati in expensis etiam condemnentur, etiam si prima iustitia obnuissent, quod Baldus dicit l. genet aliter. §. i. C. de reb. cred. Est glossa ibi. Alex. Cōsil. 18, vol. 6. & quod citat, aliter sentiant. Sed hoc, quod dicimus, in doli vltis obferuat, latet Panor. c. finem libus ext. de dolo & contum. num. 18. Angel. d. r. de pen. tenet. ling.

7 Si doli. Doctores negant, cum ex statuto vel ex contractu expensae debetur, posse quemcumque solus absolui, quantumcumque iustam causam habet litigandi, quem locum cumulat Hippol. Martil. sing. ap. & latet l. parte vel marito. D. de quæstion.

8 Il ne deuoir aucun despens. In terminis, d. l. qui in alterius & d. l. si quis inficiatus.

ARTICLE CLXXXIII.

Ne peut proceder^a à toutes taxes de despens^b par vn seul default obeuue sur adiouuement deuement intimé, & de la taxe des despens faite par le Com-misaire, seront lesdits despens verifiez^c par le serment de la partie, ou de son Procureur suffisamment fondé, pourueu que ladite partie, ou son Procureur ne soient infames.

Prest procedi^a ad incundas quasvis rationes expensarum in lites^b per vnicum eremodicium ad prum super^c citatione ritè intimata & taxatio expensarum facta per Commisarium, dictae expensae probantur^c iureiurando à parte^a aut illius Procurator^b idoneè constituto, modo dicta pars aut eius Procurator non sint infames.

ARTIC.
CLXXXIII.
NOUVEAU
CONS.

GLOSSA I.

^a *A toutes taxes.*] De impensis in iudicialibus & lite factis intelligendum: nam in cōuentionalibus ex cōtractu pluribus opus esset, quod Boër. notat decif. 52.

^b *Par un seul défaut.*] Hoc idem Barbarius dixerat c. olim. 3. col. ext. de rescript. & ita seruat Stylus Curiarum Francia.

^c *Adiournement deuement intime.*] Partem scilicet, vel Procuratorem qui in lite fuit, oportet vocari, etsi olim de Procuratore dubitabant. Bart. l. non ignorat. C. de fruct. & lit. exp.

^d *La taxe faite sont verifée.*] Contra olim sacramentum taxationem antecedeat, hic taxatio sacramentum præcedit ex cap. 1. de restit. spol. in 6. & cap. 1. de ex-

A cept. ibidem authen. post iusurandum. C. de iudic.

^e *Par serment.*] Ex l. sancimus. C. de iudic. & d. cap. 1.

^f *Ou de son Procureur.*] Generalis sufficiebat antiquis art. 98. supra. Nunc Francorum commerciis spernitur Consuetudo, specialem exigunt.

^g *Nes fait infame.*] Diximus art. 100. & cetera de genere hic fufius Hippol. Marfil. d. l. patre. Angel. in tit. de pœna temer. litig. Rebus. in Ordin. Iacob. de Arena speciali libello. Pano. d. cap. finem litibus, & ibi alij. Illud notādum vfu tribunalium nō haberi respectum ad eas expensas, quas victor domi facturus esset, sed nec probationem exigi singulorum articulorum, sed arbitrio Iudicis, ex conditione personarum, temporum, annonæ taxari solere.

ARTICLE CLXXXV.

ELVY^a qui aliene, ^b ou perd le bien d'autrui, ^c ou iniustement le retient, ^d combien que l'acquéreur en fust approprié, ^e si est-il tenu ^f de dédommager le vray Seigneur & propriétaire de ladite chose ainsi ^g aliénée, ou perduë.

ART. I.
CLXXXV.
NOVAR
CONS.

ILle^a qui alienat, ^b aut perdit seu consumit bona alterius, ^c aut iniuste ea possidet, ^d quamuis emptor ea sibi vindicet, ^e nihilominus tenetur ^f indemnitate præstare vero Domino & proprietario dicta rei sic alienata aut amissa.

Optimi iuris artis.

Non aliàs breuiori compendio tantum materie comprehensum est, nec aliàs tamen Articulus toto libro ignotior pragmaticis opinor, quia hoc titulo, id est non suo loco, nec conuenienter est positus, cum sub appropriementis esse deberet.

Primum ex hac dispositione statuitur malam fidem auctoris nō nocere successori cōtra iuris Romani regulas. l. malæ fidei. C. de præscript. long. temp. Secundum quod de alieno quis vēderit, distinxerit, alienauerit teneri ad æstimationem re præscripta, aut interempta. De primo diximus professæ operæ in tit. de appropriementis, art. 1. in loco de qualitatibus possessionum in auctoribus, demonstrauimusque iure Consuetudinario omnem malam fidem latici purgari banimentis, quod ipsum in loco de bona fide largi exigimus.

GLOSSA I.

1 *Mala fides auctoris non nocet successor.*

2 *Mala fides possessoris quiv.*

1^a *Celuy qui aliene.*] Diximus hoc Articulo probari malam fidem auctoris non nocere in appropriementis: & fuerit fortasse, qui hoc textu neget probari, propterea quod simpliciter textus dicat, *Qui aliene*, sed talem alienationem posse contingere, quæ ad bonæ fidei possessore fiat, ut in hoc cum iure Romano conueniat, & hoc casu intelligi dispositionem. Sed si quis sic censeat, consequenter incurrit in aliud illius iuris decretum: nam cum illo iure sit traditum ex alienatione rei aliene bonæ fidei possessorem nō teneri ad restitutionem pretij, quod glossa, Bart. Bald. Salyc. Angel. Cuman. Caltr. Alber. & alij censent. l. mater. C. de rei vend. sequeretur posita in principio Articuli bona fide in alienante non posse finem eius congruere, qui ad restitutionem æstimationis obligat. Sunt enim ista repugnantia bona fide alienare, & ad pretium posito quidem titulo alienantis oneroso. Concluditur igitur, malæ fidei possessorem hic intelligi, qui non vendiderit, unde & pretij restitutionem debeat, ex cuius tamē alienatione vsucapio hic fieri posse præsupponatur:

A Quare à tali auctore titulum consecutus, per appropriementa fit Dominus irreuocabilis purgata mala fide bannimentis, cuius rei rationes latè ibi demonstrauimus.

^b *Ou perd.*] Perdit qui consumit, & facit ut Domino pereat, siue id sit mobile, siue immobile, cum id facit, ne vnquam Dominus habeat.

GLOSSA 2.

1 *Diuersa condemnatio eius qui alienum vendidit, & eius qui illud retinet.*

2 *Alienatio à non Domino facta tribuit vsucapiendi conditionem.*

3 *Agitur ad æstimationem consequendam rei alienatæ.*

4 *Nulla est iniquitas appropriementorum hoc art.*

^c *Ou iniustement le retient.*] Hic casus non est idem, qui & superior, quippe alia est condemnatio eius, qui alienum vendidit, & possidere desinit, alia eius qui retinet & restituere non vult. Nam qui vendidit sæpè vsucapiendi causam præbet suo emptori, ut ait Dominus vindicatione excludatur: qui rem alienam retinet, si extat restituere cōpellitur præcisè etiam viribus Præture. l. qui restituere. D. de rei vendica. Si non extat æstimatio litis faciēda est. Quare verbum quod sequitur *est tenu de dédommager*, non determinat vtrumque casum æqualiter: nec dubium, quin rem suam Dominus vbicumque reperit vendicare possit. l. mater. l. si mancipium. C. de rei vendic. l. 1. C. de reb. alien. non alien. & toto titulo. l. 1. de comm. rer. alien. Quid & si desierit possidere dolo, ad litis æstimationem venietur ex probationibus iustificadā, in qua æstimatione damna quoque venient l. parū. D. de reg. iur. Ideo accidit, & in re precepta & præscripta post venditionem.

^d *Combien que l'acquéreur en fust approprié.*] Hic præsupponit ex alienatione à non Domino facta tribui vsucapiendi conditionem ex lege & vulgata regula l. Clauibus. D. de contrah. empt. siue is bonæ fidei auctor fuerit, siue sciens, alioqui ut diximus, si bonæ fidei tantum esset, restitutio pretij non fieret. Hoc appropriementum excludit Domini actiones & vindicationes,

vnde necessarium recurrendum est ad venditorem, cui aliena pretium adeit, Domino abest.

Si est illeum. Hoc verbum determinat illud, qui aliena venter, nam qui retinet praeiudicium potest ad restitutionem. Porro nil aequius ista dispositione, quae & iure quoque civilis agitur est, cum quidam scolastici auctores dubitent, quia actione agentis experiendum sit, an negotiorum gestorum securo agentis assensu ad alienationem, aut alia. Sed manifeste iuris regulae repugnat: nam neque negotiorum gestorum actione agi de eo quod quis suo nomine non alieno gesserit, nec alieno nomine gestum ratificatione fieri alicuius, & pretium ex re aliena redactum Domini rei non esse, quae vulgata est tractatio, d. l. si mater & l. vlr. D. neg. gest. Quare denique concludunt ex aequitate re percipienda, aut praescripta dari in subsidium actionem ad estimationem consequendam, quia iuris subtilitas obesse non debet iacturae fugienti, in qua alius de alieno locupletatur, Quae sententia vera est, & Consuetudo hanc eam fundat, ex qua conditio ex hac Consuetudine, aut in factum actio datur exemplo, l. si cum seruum, ubi Alciat. D. de reb. cred. textus. d. l. mater. l. seruus. C. si vend. pig. ag. Bart. & Alber. l. vlr. D. de nego. gest. l. C. de reb. alien. non alien. l. sed & si non sit heres. D. de positi. gl. l. r. D. de distr. pign. Fulg. c. o. l. 137. Corn. c. o. l. 139. l. b. 1. Quare & si stricta iurisratio laboratur in stricta actione, tamen longi valere iuris ambagibus Consuetudo actionem dar Domino, dedicationem quidem si velit, & res pariter, aut estimationis conditionem, si aut percipienda sit, aut praescripta. Itaque res agentibus id tantum spectandum, quod aequum sit, ut si fur, aut compilor rei meae praeiudicium habes, ego carum, & tantum mea iactura locuples sis c. o. l. d. l. si cu seruum.

Quare non est quod magnopere perturbentur extranei homines approprietorum violentia (vt loquuntur) aut iniquitate, quoniam approprietorum confectio hac denique ratione fiat, vt Domino res non pereat, cum eius estimationem non solum in pecunia, sed in fundis consequatur Dominus, si vellet, ita quare animo pensatur rei fur mutationem ex negligetia sua, cum in eo sit, quod sibi imputare debeat, & accento ferre socordia & culpe suae, cum alienationem impedire potuerit intercessione. Hac Doctores prolixam dispositione, & opinionibus inuoluunt, d. l. mater, cum simplicis distinctione res dissolui possit.

GLOSSA 3.

1. Damnum quid in re aliena distracta.
2. Quomodo faciendum damnum Domini ab alienante.
3. An aduersus omnes simul vendentes actio competat.
4. An actio competat aduersus plures subordinatim alienantes.
5. Actio ad recompensationem est xxx. annorum.
6. Causa interitus rei aut praescriptionis differentia.

De damnatione. Damnum est, quod cuiquam de patrimonio abest, & perit. l. damnum. D. de dam. inf. cum talibus. Hic res, quae vendita est, si seruet interitum, aut si praescripta, in damno Domini est, & id quod per eam occasione perditur. Quare omnino facere oportet, impiiis estimatione ipsius rei restituenda est quia fuit post alienationem plurimum, cum culpa sit de alieno disposuisse. Neque enim praedictum quanti sit vendita, & facilius sit iactura de alieno, & vt loquuntur, corrigere de alieno cotio, neque ceditor legem potuit ponere alicui, quam sequatur in suo, quod Raph. Fulgosiis sentit expressis, consil. 131. hanc hanc compensationem non tenebatur Dominus accipere in pecunia, & quia alibi pro alio ex contingenti accipere cogitur, non alicuius quantitas accipere quam il fuit, quod venditor distraxit, si fundus si fundus fuit, deum si domus

est vendita: si quidem de mala fidei possessor loquuntur. Neque enim velut in emptionibus euersione secuta interesse faceret ex natura contractus: sic hoc casu euenit, quoniam nullus contractus inter venditorem rei alienae, & Dominum gestus est: sed id totum quod gestum est, aut cupa, aut dolus venditoris fuit. Itaque pro immobili Dominus pecuniam non recipit quanta cumque sit, inuitus quidem, nec rem suam per indirectum vendere cogetur, neque motus huc recompensatio eiusdem speciei, & qualitatibus debetur, quam cum maritus fundum dotalem distrabit, & quod de re cuiusque propria dicitur, de communis quoque tractandum est. l. i. C. de comm. rer. alien.

Sed hoc dubitatio, an omnibus quorum res distracta, proponitur, aequae actio competat aduersus omnes, id est, si ne par conditio venditorum sine bona fidei sine mala fidei sine possessoribus, glo. & Baldus omnium conditionem exequat, dato quod venditor rem habuerit titulo lucrativo, vel siue titulo, hoc tamen casu, cum ei nihil abest, non inique cum eo agi, si pretium ab eo repetatur. Hae sententia speciem suam habet, ex qua sequitur, si venditor talis bona fidei pretium consumpserit, nec locupletor sit factus, nihil restituere debeat: si inuitus ille receperit, non amplius quam id quod receperit. Bald. d. l. mater, l. sed & si lege, c. o. l. 137. D. de pet. h. d. in titulo oneroso non putant teneri venditorem, qui bona fidei possessor fuit. l. Proculus. D. de iure dotium. Hae Bald. post glo. l. am & alij. l. mater. C. de rei vendic. Itaque & cum quendam mixtum ponunt de pluribus alienationibus subordinatis, quorum quidam habeant titulo lucrativo, quidam oneroso, a quo pretium peti possit, quem casum glo. examinat. Sed vtrique iure non sit statum, verum ne inde finis huius Articuli dispositione omnino omnino rei alienae venditor compari debet, ita perit omnimodo restituere, aut rem pro re petere teneatur, quod indefinita oratio videtur, & statuti natura, quae addere aliquid debuit illi iuri, & si verum fateri volumus, aequius sit rem prius rei alienae possessori quantumcumque bonae fidei sit, quam Domino sine facto suo. Quare simplici definitione omnes illas. l. mater. disceptationes sinentes hoc textu puto, vt sine discrimine omnes rei alienae venditor teneatur pretium restituere verum & integrum, si bona fidei sit, si minus quale accipiet: nec considerari oportere, si ne locupletor factus, qui alienum accipit auctoritate huius dispositionis.

Sed intra quae tempora danda est actio ad recompensationem? Respondeo ad triginta annos, vel personales omnes a die rei praescriptae, quoniam cum ante vendicari potuerit, vindicatione autem competente actio compensatoria non competat. d. l. mater, consequitur tempus compensationis perire & currere a die eius exclusae, id est praescriptione perfecta ab emptore. Nec mouendi sumus, quia in actione veniat immobile, quia non desinit personalis esse natura. Cui rationi abunde respondimus in approprietionibus. Angel. d. l. mater, & Salycetus.

Alienante an perdat. Alienatio interioris rei & praescriptiois parit, vt & Doctores. d. l. mater. & d. l. cum seruum. D. de reb. cred. Sed tamen interest inter eos quiddam, nam qui rem alienam tenet, quandoque ea percipere si mala fidei sit, indubite tenetur de calu. d. l. si cum seruum. Sin bona fidei, teneatur, si res non erat similiter apud Dominum peritura. Sed eadem actio semper competit aduersus decentorem, aut qui dolo desinit desinere, non sicut in casu rei praescriptae, quo vendicator desinit aduersus vnum, & compensatoria incipit aduersus alium.

ARTICLE CLXXXVI.

E L V Y qui^a pour endommager son voisin, sa chose, ou son estat, fait v-
lainies en son heritage, ou pourpris, comme chambres coyes ; ou autres
viles choses, le doit^b amender à Iustice, ^c & à partie, & mettre les choses,
par luy ainsi faites, au premier estat, & deu.

ARTIC.
CLXXV.
NOUVEAU
CONS.

I S qui^a vt incommodum afferat suo vicino, eius rei aut Ordini, fumum facit in suo agro,
aut conspecto, vel cōstruit latrinas, aut alias res viles facit, ob hoc debet solvere^b multam
Iustitiæ^c & parti, & opus restituere & damnum sarcire.

GLOSSA I.

¹ Sine animo non fit iniuria.

² Si ex contingenti quid fiat nascitur actio negatoria.

³ Emenda imponitur si animus fuit nocendi.

Hic Articulus sic quidem non benè concipitur, propterea quod animum duntaxat, & intentionem faciētis arguit, & ab solo casu disponit, cūm & sine animo ex solo euentu, etiam qui tale quid facit, teneatur ad indemnitem, nisi quod ad emēdam non teneretur.

¹ ^a Pour endommager.] Hæc dispositio sumpta est ex l. penul. D. de iniur. Si inferiorum Dominus ædium superioris vicini fumigandi causa, fumum fecerit, agi iniuriarum potest; notat autem hoc casu intentionem & animum nocendi, ex quo iniuriarum actio nascitur: nam sine intentione & animo iniuria non fit: ergo nec talis actio oritur.

² Cæterum etiam sine animo si ex contingenti, imo & vtilitatis gratia quiddam tale fiat, nascitur actio negatoria, ius non esse etiam in suo cuiquam vicino tale quid facere, de quo text. l. sicuti. §. Aresto. D. si seru. vendic. de eo qui ex taberna casearia fumum immittit in superiores ædes, quod sæpè vsu euenit in coriorum

A insectoribus, qui pastillos olentes de corticibus arborum confectos cremare solent, aut carbone terreno vt, vnde graueolentia proximis quæque suffundi solent, tales lanij, pellitores, & qui alutam præparant, quibus ideo in vrbibus separata loca tribui solent ad habitandum. Sed & qui morticina proiciunt, etiam in suo, vnde teter vapor in vicinos manat, vel cloacas & latrinas apertas tenere solent, vel clausas, sed non interstante iustæ crassitudinis pariete, de quo vrbium statuta existere solent, & tractant glossa. Bart. Flor. Castr. d. §. Aresto. & Cepolla. tit. de seru. vrbani: præd. cap. 53. & 54. & cap. 65. tit. de necessario, & cap. 31. His casibus etiam non posita intentione nocendi, cūm ipso facto noceatur, sarcendum est, quod fit & restituenda omnia: & si in mèto facere liceat, quod alteri nocet. l. fluminum. §. penult. & sequentibus. D. de damn. inf.

^b Amender.] Emenda cūm pœna sit, imponitur duntaxat in casu hic posito, id est, cūm animus iniuriæ alioqui non cadit emendæ. Cæterum in dubio animus non præsumitur talis, & omnino probandus est, quod Angelus ait. d. l. penult.

^c Et à partie.] Cui iniuria facta est, & opus restituendum, & damnum sarcendum artificum arbitratur.

ARTICLE CLXXXVII.

S I A V C V N^a est trouué faisi des choses d'autrui, &^b d'icelles auoir
disposé, ^c il doit l'amender & dédommager celuy à qui appartient
lesdites choses, ^d fil ne monstre que de luy, il deult estre garenty, ou
que ce qu'il a fait, a esté du consentement ou commandement de
celuy à qui appartiennent lesdites choses.

S I aliquis^a inuentus sit possidere res alienas^b & de his disposuisse, debet condemnari in
multam & indemnitem præstare ei ad quem dictæ res attinent, ^c nisi probet ab eo
auctoritatem habere, aut quod fecit, fuit ex consensu aut mandato eius, ad quem dictæ res
attinent.

Hic Articulus planè superfluit inutiliter.
^a Est trouué faisi.] Hæc materia art. 152. suprà, & 198. infra.

^b D'icelles auoir disposé.] Hæc materia art. 185. & totius tituli de rebus alienis non alienand. Cod.

^c Il doit l'amender.] Art. 185.

^d S'il ne monstre.] Art. 152. & 198. & seq. Quare omnes Articuli partes recinunt cantata, & incogitante re-geruntur hoc loco.

TITVLVS VNDECIMVS.
DE OBLIGATIONIBVS, ACTIONIBVS,
ET FIDEISSIONIBVS.

TITRE VNZIEME,

Des Obligations, Actions, & Pleuines.

ARTICLE CLXXXVIII.

ARTIC.
CLXXXVIII.
NOVAB
CONS.

ELVY³ qui reçoit aucune chose pour autrui, ou^b qui s'oblige pour autre, ou celuy^c qui est condamné à rendre quelque chose, ou a fait delict, dōt il doit estre tenu, son bien sera, & demeurera obligé, pour les causes susdites.

Ille^a qui rem aliquam pro alio recepit, aut^b qui pro alio se obligat, aut is^c qui condemnatur ad restitutionem alicuius rei, d^e aut delictum commisit, de quo teneri debet, eius bona obligata manebunt^f pro causis supradictis.

GLOSSA L

- 1 Hypotheca aut conuentionales aut legales.
- 2 Quatuor casus tacite hypotheca re & facta, hac art.
- 3 Recipientes alienum tacite obligantur.

Hodie verum
propter art.
177. N. C.
in omni obli-
gatione tacite
ineff.

Prouerbio etiam dictum veteri foro, qui s'oblige, oblige le sien, quo personali obligationi necessarid adiungi hypothecam significabāt. Id simpliciter dictum olim, & etiamnum falsum est, & in notissimis iuris principia incurrit, cum multum intersit inter obligationes personales & hypothecas: neque enim si quisquam ex promissione obligatur, promissus & consequens est bona obligati. Note diuisiones hypothecarum, quæ aut conuentionales, aut legales sunt, illa ab conuentionibus partium, hæ ab lege propter aliquod factum contrahuntur. Nam Pretorius, & iudicialibus raro vimur, cum scilicet miliones in possessionem sunt bonorum, vt quis aliquid facere cogatur par satis, quod cum sit, partes ipsæ non interueniunt sicut olim, sed curatores, ideoque non vera pignora. Quare cum hæ diuisio sit hypothecarum, necessarid sequitur, de qua non conuenit hanc ab lege induci oportuisse, & quam partes promissione non inueniunt, necessarid originem eius à Consuetudine petendam & Masuerius quidem in sua Aruennia non putat de Consuetudine posse dari hypothecam tacitam, lege quidem plures dati non dubium qd Imperator agnoscat. l. i. C. de reuocor. actio. Sed nostra Consuetudine di-

A uersum statuitur, & hic contra inducitur, Sed tamen non est putanda hæ Consuetudo vniuersaliter disponere, sed in casibus duntaxat hic expressis, quod et art. 194. infra demonstrabimus. Nec quisquam estimare debet hypothecarum & pignorum iura, & discrimina vno hoc Article sublata, & exequatur illi personales actiones & hypothecas, quod esset perisurum. Casus quatuor sunt, qui multas factorum species possunt comprehendere, de recepto alieno nomine, quod quis pro alio expromissit, quod restituitur quisquam iudicatus sit, quod ex delicto quisque teneatur, Curia sit constitutum, & cur hic ex omnibus, calus placuerint. Legislatoris est respondere, nec ratio facile reddi potest, cum quidem multi reperitur, quibus maior ratio tale privilegium fuisse imputari. Sed vtamur constitutis. Nec dubium quin depositi, commodati, tutela, maior ratio debeat, nec tamen tacite iuris hypothecæ per hos abrogate debent intelligi, sed ad eas etiam istæ addite à Consuetudine, de aliis extant tituli in iure nuncupatum scilicet, Quib. mod. pig. vel hyp. &c.

^a Celoy qui reçoit aucune chose. Hic casus generalis est, & multas facti species potest comprehendere, siue mandatum recipiendi processerit ab eo cuius erat, siue nullum. Hoc Article tabellacionum bona obligantur, qui quidpiam de loco ad locum perferendum suscipiant, sed hæ obligatio et acquiritur per hypothecam non cui dedit, sed cui perferendum datum est: nam personalis etiam danti nascitur. Hæ
lege

lege Procuratores, Oeconomi, qui Domini nomine aliquid recipiunt, bona sua ipso actu receptionis, id est facto & re ipsi obligant inducta hypotheca à Consuetudine item receptores & tales qui alteri operam nauando, recipiunt.

^b *Qui s'oblige par autre.* Omnis ex promissor fideiusor, & qui constituit alienum debitum se soluturum: ergo fideiusoris bona etiam tacita hypothecae subiiciuntur.

GLOSSA I.

- 1 *In personis aliis à die sententia hypotheca tacita.*
- 2 *Hypotheca contrahitur à die admitti delicti.*
- 3 *Esco non obligatur bona sed parte ciuili.*
- 4 *Permissenda quandoque alienatio à iudice, &c.*
- 5 *Qui est condemné à rendre quelque chose.* Hoc est qui sententia dare vel restituere iussus est à die latae sententiae quod Articulus Molin. expressit. q. cum ante pignus iudiciale non ante cōtraheretur, quam ex sententia victor iussus esset in possessionem. Hoc autem intelligendum in personis aliis, cum quis soluite damnatus est, nam realia ipsa cum adiudicantur, ut petentis propria hypothecae non adiungunt.
- 6 *On a fait delict.* Magna dubitatio scholasticis auctoribus, an ex delicto hypotheca nascatur fisco, quidam negant, quidam à contestatione nece putant, plures à sententia cōtrahi putant. Quidam putant sed inefficacem esse contra creditores, ex tit. Codicis p. n. f. f. cred. anteq. Quod Bart. dissentit. Lausertur. q. f. f. f. D. de iur. f. f. Bart. l. post contractum. D. de donat. Bart. Bald. Angel. Anchut. Curr. Iulianus, Alex. l. re-

scriptum. C. de pact. inter has dubitationes vtile fuit lege cōpelti quid placeret, itaque sine dubio iam hunc hypotheca contrahi intelligenda, nec vero à sententia tantum tempore, quod omnes agnoscunt, sed etiam à die criminis admitti, quod hæc verba innuunt, quæ ab ipso facto & delicto sine vlla præsuppositione sententiae hypothecam tribuunt. Inde fiet, vt nos iam hunc nō possint post delicti bona distrahere sine onere hypothecarum, aut nisi à Iudice permittatur eius contrarium. Bart. norat. d. l. post contractum, sed hunc casum nondum ex hoc textu auctoritatum pragmaticis. Ac ego quidem fisco non putarem obligata, cum cōsecratio locum non habet Consuetudine, nec pro emenda pecuniaria quidem soli distractio permittatur, art. 608. Part. ciuili puto pro reparatione damni.

^c *Donc il doit estre tenu.* Neque enim omnia ea quæ delictum sonant, talia esse deprehenduntur probationibus, & plerique penam nullam merentur, vt art. 194. & 197. Ideoque interim dum probationes in ambiguo sunt, dixi ab Iudice permitti alienationes posse ex ratione. l. post contractum. D. de donat. cum quia plerumque maiora bona sunt, quam quæ emenda aut reparatione debeant, aut possint exhausti, quo casu non obstante hypotheca Iudex permittere potest alienationem, citra eam fieri non debet, nisi quidem cum onere, vt dicunt, hypothecæ, quam suis exitis, & rei facultates, qualis sit, iudicabunt.

^f *Pour les causes susdites.* Hæc verba denotant hos casus speciales esse in quibus Consuetudo induxit tacitas hypothecas, extra casus expressos contra iuris communis regulas potest potest, quod rationem habet.

ARTICLE CLXXXIX.

I CONTRE le delinquant^a on a intenté action^b pour raison du delict, & il decede, l'heritier est tenu^c seulement de l'interest ciuil pour raison du delict, soit que la cause soit contestée, ou non: si non que l'heritier fust participant du delict, auquel cas il sera tenu comme delinquant.

ARTIC.
CLXXXIX.
NOUVEAU
CONS.

SI contra delinquentem^a actio mota fuerit^b de crimine^c & ipse è viuis excedat reus ante latam sententiam, l'heres postulati tenetur^c tantum^f ad interesse ciuile delicti, siue lis contestata fuerit, siue non, nisi heres consensu esset delicti, quo casu vt delinquens tenebitur.

GLOSSA I.

- 1 *Alius usus hodie prosequendi crimina, quam iure Romano.*
- 2 *Nulla penalis actio nunc competit privato.*
- 3 *Etiā lite non contestata tenentur heredes delinquentium iure Canonico & Consuet. ex num. 4.*
- 4 *Secundum ius Ciuile tamen iudicatur à Senatu Parisiensi aut Chopinus.*

Hæc materia. l. i. D. de priua. del. vbi Bart. l. i. C. ex del. delinct. Canoniste cap. vii. ex. de sepult. cap. in literis, ext. de raptor. glol. l. defuncto. D. de publ. iud. l. ex iudiciorum. D. de accus. Ex quibus cum multæ multorum dubitationes deductæ sunt, ipsa etiam Iurisprudencia civilis & Canonica palum & ex aduerso pugnent, vtilissimum fuit hunc Articulum scribere, qui nobis licet dirimeret, & reuera æquior sententiam hæc dispositio amplexa est.

^a *On a intenté action.* Est actio interdum extraordinaria. Argent. in Consuet. l. i.

Criminales persecutiones, & criminales significat, scriptus tamen in sua significatione propria etiam ex delicti causa manet, quod nos notauimus. art. 274. vt & accusatio interdum pro ciuili persecutione accipitur. l. ex iudiciorum. D. de accusat. Præsupponendum est ex vlt. & receptis tribunalium moribus in prosequendis criminibus contra quam Romano iure siue publicorum, siue priuatorum criminum sunt, formas prosequendi, introductas duas ex prosequenti personis, nam publicæ & populares, quæ cōsecrationem publicam aut castigationem delictorum corporalem, & penalem intendunt nemini privato permittuntur, quorum executio, & exactio commissæ est propriis, & designati muneris Magistratibus, qui publico & officio procurat, is Procurator fisci est, in quaque ditione, aut meri impetij territorio. Homini bus priuatis siue tantum rei persecutio, & damni dati expostulatio relictæ, ita ne de publica causa quidquam intendam: inde fit, vt legum vindictio, publica exempla, castigationes, supplicia, penarum omnium

persecutiones, ad publici Procuratorem deferuntur, in quibus nil preter metum patiamur ex verisul- que parte ut deservitur penas. §. penales. Infit. de actio. & §. penales. Infit. de perpet. & temp. act. Quare bona pars illius iuris Romani vsu detruenda de accusationibus, & de accusandi iure, de publicis iudiciis exercendis, & de Turpiani periculis & simili- bus. Privati rem familiarem persequuntur, & quod

2 eorum pecuniariè duntaxat interest. Nulla igitur po- nalis à privato exerceatur, omnes rei persequutoria sunt in personis privatorum, etsi sibi in prosecutionibus manum operam præstare officium & privati solent, qui ideo adherentes vulgò dicuntur. Quia & ipse quoque legales pene, quæ olim privatis ad iudicari solebant dupli, tripli, & alio corrupto, de vocatione in ius patroni moribus displicere, ne hodie obvi- dent, ut morte penales in personis quidem privatorum. Quod si quandoque accideret aliquid per Ordinationes de penis delicti ad querendum delationes, ut in an- nona fraudatione, aut gabellis, aut moneta: tales per- secutiones nihilominus solidæ à procuratoribus exer- centur, & indicat ab eodem illo delatori ex lege pè- duntur, quod rectè etiam olim Bart. ait. l. Senatus. §. Senatus. D. de iur. sic. & l. de vend. rer. cum sic. com. lib. to. C. Angelus. §. penales. Infit. de actio. num. §. Salic. l. 3. C. ad leg. falcid. Ita fit vix nulla penalis privato competat, & iure quidem Romano cum de transiitendis actionibus penalis quarebatur, sic erat cõstitutum eas omnes morte delinquentis ex- tingui, exceptis duobus casibus, si lis erat contestata, aut aliquid ad hæredes perveniret. Hac dispositio rubrica & l. i. C. ex del. delincent. & §. non omnes. In- fit. de perpet. & temporal. actio. lib. i. ex iudiciorum D. de accusat. Hæc regula præter admodum paucos casus quos glossa l. i. ex iudiciorum memorat.

Ergo lis contestatio, & hæredis lucrum transito- rias reddebant actiones, etiam penales pecuniarias quidem, aut ademptio bonorum, nam castigatio- nes personales mortis subtraherebat, quod illi notat. d. l. i. Hæc iustiprudencia Canonistis in parte displicuit: nam extingui quidem morte delictorum penas patiebantur, sed hæredes delinquentium omnimodo volebant teneri, ad id quod cuiquam ex delicto de- functi perisset ad res restituendas damnum facien- dum, & reponendum quod abisset, idque siue lis con- testata esset, siue non, hoc illi. d. cap. vlt. d. caput. in litem. Bald. Salic. Angel. ceteri. d. l. i. Bart. l. i. D. de priua. del. Hac sententia, ut æquior, moribus recepta, & hic pro lege est tradita: Quæ penales omnes vult morte abolere, ius contestata lis fit, siue non, rei per- secutorias durare etiam nulla contestata: Hac dispo- sitio ratione & æquitate superat illam Romanam sa- pientiam utroque membro, quia mortuo delinquente penas abrogat, quæ iam defuncti non essent sed hæ- redum, & rei persecutiones tribuit aduersus eum ad quem pecunia defuncti pertinet. Eant nunc admira- tores iuris illius spoliati, vixit nequam mundus sa- puerit, nisi Romæ, quo magis nitor scripsisse quen- dam eruditum virum patrone se in Senatu Parisiensi iudicium hæredem rei criminis non teneri actione etiam pecuniaria, ac ne persecutoria quidè eius quod interest, nisi actio contestata sit, aut ad hæredem per- tineret, & Arestum citat. 4. calend. Maris 1571. Quod si verum est, apparere illi quoque multò declinatum ab illius ipsius casus præca equitate, cum Ioan. Fab. frequens olim in illo & maximo pridem magistratu tesseret in §. penales. Infit. de perpet. & temp. act. æquitatem Canoniam in illo Parlamento Parisiensi obtemperat solitam, & vero obstruatam in omni Cõcia

laicali, ut ab hæredibus delinquentium actiones susti- neantur, & damna patiantur, ex Canonistarum sen- tentia, quam hic scripto ratam haberi gratulandum est auctoribus scripti iuris patri.

GLOSSA 2.

- 1 An delictum per se capiat per medio concludendi, ex contractu in quo dolus admittitur est. Notanda distinctio.
- 2 Quis si pendente appellatione rursu decesserit.
- 3 Hæres delinquentis tenetur actione rei persequitoria.

B Pour raison du delict. Intellige de delicto agendum de- lictum ipsum assumitur pro medio cõcludendi, veluti de furto, aut bonis rapis siue ordinacõ siue extraor- dinarie: nam de delictis pubebus interdum agitur pecu- niariè, interdum de privatis ordinariè, & c. vlt. l. vlt. D. de priua. del. l. vlt. D. de furt. & l. i. D. de publ. ind. hoc casu ratione delicti agi dicitur, ac nisi aliud aliquid agenti, aut adit hæredis, aut damni facturi per- tor, actio non datur, quia mera penalis aduersus hæ- redem non datur, vi diximus, sed nec ei in quem de- lictum est, talis est actio doli, cum merus dolus gl, nullo velatus cõtractu, tum enim extinguitur cum de- functo. Diversum casu dolus admittitur in cõtractu: nam tum cum pergeret, hoc est, repatari possit per actionem ex cõtractu, non minus talis actio aduersus heredem competit, quam omnes alia ex cõtractibus, quæ natura & materia transitoria sunt: tales sunt omnes relictiones cõtractuum, quæ fundantur in do- lo, vi, fraude, circumscriptio, quæ quidem delicta sunt, sed tamen quia in cõtractu intercederunt, repa- rantur per cõtractum. l. in heredem. D. de dolo. sed cum agitur ex cõtractu, datur in heredem etiam in hi- bil ad eum pervenire. l. i. apud. §. datur. D. de pos. l. hoc iure. §. h. i. ad ea. §. h. i. D. de re iudic. quod r. c. Ioan. Faber. dissent. d. §. non omnes in fine, & præter Bartol. l. i. D. de priua. del. omnes. d. l. i. ne ex del. del. Hac distinctio diligenter notanda Iuriscõsulto, an scilicet delictum per se in abstracto capiat per medio concludendi, & ex eo agatur, aut ex cõtractu, in quo dolus admittitur dicitur: nam cum dolus aut fraus nul- lum alium titulum habeant, ad heredem non transeunt.

E Et si decede. Pendente processu & accusatione, si indicatus sit, & pendente appellatione decesserit, questio quidem penalis evanescit. l. et iural. Supel. accus. mors inter. & l. vlt. Sed si super bonis promissum sit, expressè præsumitur heredem sustine- re appellationem defuncti debere Bald. & alij d. l. i. Sed nostro iure non habet dubitationem reo pendente appellatione mortuo, & ad iudicationem repatriationis, aut interesse facta parti cuius heredem defuncti te- neri ad sustinendam appellationem, aliqui iudicium consummatum iri, cum ad idem ius vi l. i. cõtestationes, aut sententia teneretur, ex hoc textu. Idem enim est pendente instantia principali decesserit in prosecutione: in hoc differentia, quod à reperi morte rei pro- cessus iam non extraordinariè sed ordinariè, & c. vlt. inter instituitur, & de via extraordinaria decesserit ad ordinariam & pecuniariè, l. defuncto, vlt. verum. D. de publ. ind. adeo ut in quibus locis diuersi iur. iudices criminalium & civilium, causa apud criminalium insituta, revertenda sit ad iudicem civilem, et si meum imperium non haberet tunc expresso. d. l. de- functo. Etsi scio hac nundinatione magistratum nu- per aliter constitutum, ut merces pinguetere propo- sio, & iudicare emptores.

d Chenuer. De delinquent. Nam in hærede agenti, in quem delictum est factum contestatione mortui ad

heredes transmitti actiones. I. omnes. D. de act. & oblig. ubi glof. & l. penalis. D. de reg. iur. l. sciendum. de act. & oblig.

- 3 De herede delinquentis hic statuitur teneri duntaxat persecutioni rei, quod idem in pluribus hereditibus verum est, etiam si ad eos nil peruenierit, quod valde notandum putat. Angel. d. l. i. ne ex. del. def. in fine. Alius Angelus. d. §. non omnes. Ioan. Fab. ibidem in fine. glof. l. i. verb. eos. D. de priu. del. Sed sicut lites conueniri non possunt personaliter, ita nec ipse cognoscere potest, siue ait Bald. d. l. i. velle sustinere honorem defuncti, non puro admittendum, etsi aliud Baldus probat, sed ut illo iure verum sit, nostro nequit, propterea quod morte defuncti multa pars probationum perit, quæ non nisi ex ore eius fieri potest, utque actiue nequit, sicut passiuè potest.

GLOSSA 3.

- 1 Officij actiones omnes emoriuntur rei morte.
2 Interesse cuius quid in materia criminali.
3 Transmissio actio in heredem litis contestatione tactum iure Romano.

1° Solemment. Hæc vox priuatiua & negatiua de se excludit pernam petitiones, quæ ex legibus aut Constitutione ex quoque delicto peti possunt. Itaque omnes omnino actiones, quæ ab officio exerceri solent siue iam instituta, siue instruenda intercedunt & emoriuntur in puncto mortis, siue pecuniarie sunt, siue corporales, siue ademptiones bonorum, aut partes eorum cum ius civile transitorias faceret ratione bonorum per contestationem. Iam inde silebit procurator sumptibus duntaxat, receptus, si quos

A fecerit & quatenus fecerit de publico, nec hi sumptus victorie sunt, vt pote litis incerta. Sed quia rei quamlibet innocentes, cum per informationes grauatur suis sumptibus per Ordinationes peragi, & defendi debent. Quare si qui ab officio sunt prætrogati, restituendi erunt: igitur absente iam inde officio, priuatus desolatus consorcio officij, rem suam persequitur ordinata lre. d. l. defuncto. veluti & in causa falsi fieri solet mortuo reo, sed præiudiciali falso manente.

¹ Interesse civilis. Interesse vocant tribunalia quod cuique absit, & pereat ratione delicti ab defuncto commissi, etiam si heredi nil adsit, pura ex verberatione, cum membrum perit, operæ, medicamentorum sumptus vxori, viri fortuna, liberis parentum opulationes, & infinita exempla sunt. Sed in hoc verbo illud etiam venit, quod lucrum actor amiserit culpa & delicto defuncti, veluti cum publicata nominatione vectigalium, quidam qui licitaturus erat, ex itinere vi detentus est, & magnum lucrum amisit, hoc quoque interesse nomine intelligitur, & eius prosecutio aduersus heredem competit.

² Suis que la cause soit contestée. Hic Romana Iurisprudencia vapulat. d. l. i. & d. §. non omnes, & lex iudiciorum, & similes. Nec nobis multum ponendum operæ, an sola citatio transitorias faciat actiones, quod rectè negant cum iure patrio ne contestatio quidquam faciat ad transmittendas actiones, sed solum interesse, quod contestationem non exigit, sed per se transmittitur.

³ Sinon que l'heritier fust participant. Inepta exceptio, nam hoc casu non vt heres, sed ex suo ipsius delicto conuenitur, veluti furti ex sua contestatione, glo. l. i. verb. possunt. D. de priu. delicti.

ARTICLE CXC.

ACTION d'iniures^a verbales ne passe à l'heritier de l'iniuriant, ne iniurié en principal, despens, ne autre accessoire, ^b si l' n'y a contestation.

ARTIC.
CXXX.
NOV.
CONS.

I Niuriarum actio^a neque heredi neque in heredem datur in principali, expensis, nec alio accessorio, ^b nisi lis sit contestata.

GLOSSA 1.

C abrogari, de hoc Barr. d. l. i. §. heredem.

GLOSSA 2.

- 1 Actio iniuriarum non transiit ad heredem & tamen dici potest.
2 In extraordinariis perfectionibus contestatio fit per decretum, &c.

¹ Hæc dispositio sumpta est ad verbum ex l. iniuriarum. l. i. D. de iniur. & l. i. §. heredem. D. de priu. del. rationem adferunt, quia in bonis nostris esse negetur, ante contestationem. l. iniuriarum. 18. D. de iniur. §. sed heredibus. D. de perpet. & temp. actio. & rationis ratio, quia solam vindictam continet. l. cum emancipati. §. emancipatus. D. de colat. bonor. l. item apud. §. iniuriarum. D. de iniur. & quos glof. d. l. iniuriarum. Quare illud mirandum cum transmitti nequeat; cedi tamen & vendi posse, quod glof. ait, & ex ea Barr. d. l. iniuriarum. 18. quod nec resp. expedire, & in totum conuenit vi-

² Iniuriæ verbales. Nani realium eadem conditio, quæ & cæterorum delictorum, ex quibus ante diximus, competunt actiones in heredem citra contestationem, ad damnum illatum, aut lucrum amissum, sed verborum non similis estimatio est.

³ Si l' n'y a contestation. Cum ciuilitè instituitur contestatio, sit petitiōe & responsione, sed in extraordinariis perfectionibus, contestationes personalem decreti executione, id est, adiournement personnel, vel per exceptionem secuta interrogatione; nam in extraordinariis conclusio capitur in fine litis, sed primus congressus partium in talibus, in interrogatione est, contra quam scholastici auctores docent, alio scilicet vsu & praxi locutorum, contra absentes decreti executio & detectus pro contestatione est. l. i. enim. §. qui iniuriarum. D. si quis cautio.

ARTICLE CXCI.

ARTIC.
CXXXI.
NOUVEAU
COURS.

Le Seigneur doit estre payé^b devant tous autres, pour les droits & devoirs de son fief, & en second lieu le Seigneur superieur pour lesdits droits & deuvoirs, & apres les autres charges deuës sur iceux fiefs.

Dominio^b potior conditio esse debet^c in feudalibus iuribus, deinde Domino superiori in dictis iuribus feudalibus, postea census & debita, quæ ex causa extrinseca debentur, solui debent.

GLOSSA I.

1 Proximi Domini potior conditio in exigendis debetur.

A 2 Dominus census post Domini feudi est prior ante creditores.

3 Sic iniqui secundæ rei in prædiis vrbani, &c.

1 Le Seigneur.] Immediatum & proximum Dominum intelligit, cuius in feudalibus iuribus semper est potior conditio, quod alibi notauimus, & patet ex pñs. art. 68. supra & 104. infra & Molinæ persequitur in feudis. §. 1. glo. 6. Est ratio iuris penè obstat videbatur, propterea quod sub feudum, pars est feudi, quandoque à primo concessu, ideo potior eius causa esse debere videbatur, cum præsertim hodie subinfestationes fiant sine consensu Dominorum, itaque facto vassalli non videbatur feudum, quod olim in causa pignoris fuisse nedium eximi hypotheca, sed ne anteponi quidem per Letam. Qui pot. in pig. habeant. & l. grege. §. in supericiariis. D. de pign. Sed tamen ubique Consuetudo statuit priorem esse immediati causam in exigendis debitis feudalibus.

^b Deuant tous autres.] Ante Domini Dominum, id est primum.

^c Pour les droits & deuoirs de fief.] Quæ secundus Dominus indixit, & apposit in concessione sua, siue lege dicta, siue Consuetudinis iure debeantur.

GLOSSA 2.

1 Superior Dominum ordine posterior agit hypothecaria.

^d Et en second lieu le Seigneur.] Hoc est Dominus Domini vt alibi. art. 68. & 101. Agit vero hic quoque hypothecaria, sed ordine posteriore, quod minus est, cum prior sit ordine natura, & subiectum ab eo prouenerit. Quid igitur in Domino census, nam & is feudum concessit lege census, & eadem causa eius videtur petari, sed tamen hic post omnes Dominos venit, etiam prior est & directi domij retores, cum ipse tunc Consuetudinarius nō habeat, & hic ordo Consuetudinis inductus variari nequit, ceteros tamen creditores ex causa extrinseca antecedit. Sic & iniqui secundæ rei in prædiis vrbani obligantur primo locatoni, coloni secundum non item glof. & Bart. l. soluturum. 4. soluturum. D. de pignor. act. l. si in lege. §. si colonus. D. de loca. glof. l. si gratuitum in quibus causis pignus. l. si colonus. §. item rusticana. Instit. de actionibus.

^e Apres les autres charges deuës.] Census forte, & debita, quæ ex causa extrinseca debentur extra feudum causas, quæ ordine regulari hypothecarum & personarum soluntur: nam Domini in his extranei sunt, ideo & externos Iudices sequuntur. art. 49. supra. quare non est vera sententia. Canonistarum, in c. cxx. de feud.

ARTICLE CXCII.

ARTIC.
CXXXII.
NOUVEAU
COURS.

Le bailleurs de terres, maisons, dismes, moulins, ou autres choses immeubles, à ferme, doiuent estre payez^b des fruits, & luees de ladite ferme premierement & c deuant tous autres, ores que lesdits bailleurs ayent plege, ou^d autre assurance de leur dette.

Locatores fundorum, adium, decimarum, molendinorum, aut rerum aliarum immobilium, pro locatione, prius dimitti debent^b de fructibus solo perceptis, & ante quoscunque creditores, quamuis dicti locatores fideiussorem acceperint aut^d aliam cautionem sui debiti.

GLOSSA I.

1 Hic art. & seq. ex iure civili depremissi.

2 Fructus rei locata ante cautionem in causa pignoris manent, &c.

1 Libuit hic auctoribus scribende Consuetudinis spariari in locos Romani iuris, & de Romano iure facere Consuetudine, cum inde peti sententia tales possent, si nihil amplius scripto iure addideretur.

² Les bailleurs.] Ex l. si in lege. §. est colonus. D. locat. nam et si secundum colonos, quam subinfestationem

C vocant in rusticis non sunt obligate prima locatori, fructus tamen rei locata, in quacunque rebus ambulent, ante auctorem, in causa pignoris manent. d. §. est colonus & in prædiis. D. qui potior. l. potior. §. si colonus. D. cod. l. i. D. de Salu. interdict. nisi quidem de eo conuenierit, & ideo locator prius eos fructus pignore capere, & auferri potest, quoad est soluator pensio conuenia, etiam contra secundum, & alios sequentes conductores, si plures sint.

^b De fruits & luees.] De fructibus solo perceptis, sed &

sed & super pensionibus molendinorum : nam hæc inter fructus sunt, etiam civiles, nec quidquam debitoris interest, unde soluit.

^a *Deumt rem autem.*] Intellige quoscunque creditores, siue hypothecarios siue alios, non tamen dominos

A scudi, quorum causa omnes alios antecedit subsequenti ordine, & dominorum censualem.

^d *Quæ autem assurance.*] Nam multiplicitas obligationum non soluit debitum, sed eo soluto dissolvitur æquæ omnes.

ARTICLE CXCIII.

VOICTURIERS, qui auront conduit & mené vin, ou autres choses, ou laboureurs & autres mercenaires, qui ont labouré & cultivé la terre, ou qui ont fait autres choses, pour raisons desquelles ^a la chose est venue ^b ou conseruee, sont preferrez au payement de leurs loyers & salaires à tous autres, ^c sur lesdictes choses voicturees ainsi venues & conseruees par leur censure, peine & labeur.

ARTIC.
CXCIII.
NOUVE
CONS.

Vecturarij qui adportarunt vinum, aut res alias, aut agricultores & alij operarij qui cultura servierunt & obierunt opus rusticum, aut quid aliud fecerunt ratione cuius ^a res domum aduectæ fuit ^b aut salua facta, præponuntur pro solutione mercedis & salarij quibusvis creditoribus ^c super dictis rebus sic domum aduectis aut saluis factis eorum opera, panâ & labore.

GLOSSA.

Voicturieri.] Ex l. huius. D. qui potior in pig. hab. quo loco vecturariorum meminit qui & vultarij sunt, item Nautæ & Tabellarij & carurarij, qui res vehendas conducunt: hi retentionem habent, & personalem privilegiam addo & hypothecam.

Laboureurs, agricolæ, operæ, Mercenarij.

^a *La chose est venue ou conseruee.*] Hæc ipsa verba textus. l. interdictum. & l. huius. D. qui pot. in pign. l. si ventri. l. qui navem. D. de priuil. cred.

^b *Quæ conseruee.*] L. creditor. D. de reb. cred. l. i. D. de cess. honor. d. l. huius. hæc enim, inquit, pecunia saluam facit totius pignoris causam. d. l. interdictum.

^c *Sur lesdictes choses.*] Hoc est per retentionem rei, sed & vox super, hypothecam inducit vulgaris decisionibus, tales impensas etiam prædones deducunt. l. si domino. D. de pet. hæred. l. si fundus qui. D. fam. cret. & quos Boërius decis. 44. nu. 2. & nos alibi. Nam retention minus esset quam hypotheca per se. l. i. §. 1. D. de pign. Proinde si res restituerint, intra annum actiones intendere debeat, Ordin. anni 1559. Art. 19.

ARTICLE CXCIII.

N° autres obligations, ^b & ingez, ^c le premier creancier en datte, ^d doit estre preferé, posé qu'il n'ait lettres du deu en ^e informant du premier temps de son deu ^f par tesmoins, ^g ou autrement.

ARTIC.
CXCIII.
IN FIN.
NOUVE
CONS.

IN° alis obligationibus personalibus, ^b & iudicum sententiis ^c prior tempore creditor, ^d præferri debet, quod si nullum nominis instrumentum factum fuerit, ^e inquirere potest creditor de priore tempore sui debiti ^f per testes, aut alio modo.

GLOSSA I.

- 1 Pignorum varia conditiones.
- 2 Hypotheca aliquid maius retentione.
- 3 Pignoratitia in actionibus personalibus. nu. 8. & 9.
- 4 Articuli versus sensus nu. 8.
- 5 Prioritas temporis in hypothecariis.
- 6 Nulla prioritas temporis in personalibus.
- 7 Sed à causa credendi.
- 8 Articuli de personalibus & nu. seq.
- 9 De æquitate & intelligendis articulis textus.
- 10 Hypotheca de rebus est, æquitate de personalibus.

Hic tu mihi attende à proportionem dicturo. Nam hunc Articulum aut nemo, aut rarus lector intelligit, cum

C prima fronte nil obscurum, aut difficile præ se ferat, etiam in eo est, quod etiam doctos remoretur. Diximus quandoque & sæpè ex rebus ipsis deprehendimus præfatos scripser. Consuetudinis auctores, ut non expertes civilis disciplinæ fuisse videri possint, sic multa ex illo iure non potuerunt, sed & ambitiosa ostentatione istius sapientiæ inculciter plutana in suam parvam legationem transulisse velut illo seculo arcana & ignota, plerumque nec rectè, nec suo sensu. Illud vero, quod in veteri libro de hæc obligationum prælatione statuere, tam molestè & perplexè conceptum extat, ut non mirandum sit reformatores aliud scripsisse, sed nec eos quidem discretè. Primos quidem à scripti auctores apparent ignorantia iuris valde lapsos, nec si emendare staret, quod civilis esset disciplinæ, nec si emendare staret.

tuerant, id quod intenderent, recte assensuros: sed ut intelligitur pauca nobis de obligationum praelatione praefanda sunt. Pignorum conditiones varias iurisprudencia Romana repererat, ipsa pignoris & hypothecae significationes interdum diuersas, interdum confuso significata, vsuipant, ut sit idem pignus quod hypotheca. Cum traduntur res pignorate, pignus esse volunt, & pignoratitiam inde actionem, cum sola conuentione sine traditione constituuntur, hypothecae, esse putant, quarum perfectio aduersus etiam extraneos, si semel a Domino sunt constitutae. Sed & antea tales hypothecarum ipsa species diuersum quiddam habent, quoniam ea lege dantur, ut interim apud creditores sint, qui de hypothecae fructibus sibi creditum reponant, intersequens contractus faceratori faculo hoc genere hypothecae, cum aduersus vnum debitorem intenditur ad pluribus ordinem solutionis ab ordine credendi accipiunt, id est, quod proverbio dicitur, qui prior sit tempore, valeat quoque potior sit. Haec regula hypothecis omnibus, minus hypothecae, sed tamen ius incunibendi rei est, quod retentionis dicitur inductum certis casibus iure Romano circa quidem expressum consensum vi legis iudicata de qua, l. creditoris, §. ult. D. de iur. l. in rebus, §. possant. D. com. diu. & l. si quis rem in fin. D. de acqu. in possell. l. Iulianus, §. offerri. D. de act. empt. l. haereditas. D. de haered. vel act. vend. & alibi saepe. Sed retento, id quod vox sonat, obinet, ut res retinere possit praescriptis casibus, sed si retentor excedit possessione persequendi ius non habebit, nec aduersus debitorem, multominus extraneum, propterea dixi minus esse quam hypothecam cuius alia potestas est, minus visitata priuorum contractibus ea quam Graeco nomine *αὐτοεχθρῶν* appellant, quae ius prioris actionis inducit inter plures creditores personaliu actionum & quo ad exactionis ordinem idem potest, sint res personales quod hypotheca in realibus & pignorationum ordine tribunalius quidem penes incognita iuri modo illi scholastico tradita, cuius ea potestas est, ut inter plures creditores chirographarios, aut personalium obligationum ius antecurat in exigendo debito, qui prior crediderit, id quidem olim Romana reipubl. privilegio attributum, ceteris ciuitatibus non item l. simile. D. ad municip. penult. D. de priuileg. cred. l. penultim. de iur. recip. lib. xj. Cod. nisi principum privilegio priuatis quidem iure priuatis, aut raro aut nunquam nisi ex moribus & legibus municipiorum, & Phnius lib. 12. epistola ad Trimum in Bithynicis & Ponticis non putat satis esse in his quae ad praedibus concessa sunt securitates, cum infirma sint, ut ait, omnia ab aliis concessa.

His positis videamus, quid hic sibi Articulus voluerit & intenderet noui iuris introductione, & quatenus progredi debeat, in veteris immutatione: nam de hypothecariis obligationibus hic Articulus frustra intelligeret, cum sit notissima iuris regula, in his qui prior sit tempore, eundem & iure quoque potiorum esse: Non igitur tritissimas regulas iuris putandi gentili scripti auctores pro magno operae pretio iuri gentili inferere voluisse, & omnino diuersum est, quod illi voluerunt, & noui aliquid, cum exempla hic habemus personarum actionum, quae cogat credere de personabilibus nouit quidem, quod de hypothecariis frustra dicerent. Hic notanda iure Romano inducta differentia, quod ad privilegia attinet personalium & hypothecariarum obligationum. Nam in hypothecariis temporis prioritas privilegium tribuit, in personabilibus contra: nam in his prioritas temporis nihil proficit, nec quicquam prior exigit, aut praefertur alteri,

A quia prior obligauerit debitorem. l. privilegia. D. de priuileg. cred. glof. lat. l. 1. C. de priuileg. cred. Ergo quoties plures creditores personales concurrunt aduersus vnum & eundem debitorem, cum sint eundem tituli, nullus alteri praefertur, sed omnes eodem modo dimittuntur. Quo casu si debitor soluendum est, nihil interet de prioritate disputari: Sin non est, quod deest, penes omnibus pro rata sui debiti, hoc est si totus capitalis debitorum ascendit ad trecenta, & ducenta solum in bonis sint, vnicuique creditoris peribit tertia sui debiti. Eundem tituli creditores dixi, quales sunt chirographarij credita pecuniae ex mutuo: nam quibusdam tamen personalibus privilegia tribuuntur prioritatis, sed id privilegium causam non sumit, a prioris prioritate, sed a causa credendi veluti in his casibus, quae superioribus articulis continentur veduarius, famulis, operariis, & talibus, & iure, cum institutionem, & reedificationem quidam creditum est l. i. D. in quib. caus. pign. vel hypothec. nec contrah. l. creditor. D. de reb. cred. l. i. D. de cess. bonor. ubi glof. vel nauis fabricanda, armandae, vel instruendae. l. i. interdum. l. huas. D. qui poto. l. qui nauem. D. de bon. auct. iud. possid. Infinitum nouella. 97. Id alibi pluribus exegimus. Ergo cum hic Articulus dicat, *Et aures obligati.* Videndum est de cuiusmodi obligationibus sentit: nam de hypothecariis ante negamus intelligi debere, quae specificam & propriam habent determinationem & naturam: de personabilibus igitur necesse est accipi. Neque enim putandum est Reformatores talium ignorantie conditiones personarum & hypothecarum miscuisse diuersae lege, & vti, & confudisse, quae tot iuris titulis & consilio notis discernuntur, veluti vno verbo magnam iurisprudencia partem abolerent, cum iuris ratio, sensus communis, & principia iuris doctrinae confusio talium distent, ne qui prior rem sibi obligauit, ab alio antecuratur in iure semel quassito, quod feret ordine hypothecarum sublati exauratione personarum, quae nunc tale admittunt, nec prioritatem seruant. Nec timendum iuris illius fuisse putandi sunt aut auctores primi, aut reformatores, quos ego notam omnes adollescentes, multum in causis versatos. Sed tamen sine culpa non fuit indefinita & vniuersali oratione dubium reliquisse, quod sensuisset, & materiam praebuisse discipulis, nimirum quam etiam in verbis sepe apertis sententibus. Certa tollere talium discrimen, & induci iure differentias nec pignorum obligationes, personarum obligationibus permiscere valuisse apparet Artic. 188. in quo cum reformatores casus non amplius quatuor obligationum personarum decernerunt, quibus tacitas hypothecas attribuerunt, apparet haud dubie deductis de genere, & vniuersali regula exceptionibus, in ceteris confirmata regula voluisse hoc est, personales omnes in sua natura manere, nec in his inesse hypothecas, nisi si iure, aut conuentione essent caute, lege quidem ipsa non inelle. Quod si tales manent, relinquunt prioritatem privilegium nullum futurum, & saltem fore, quod hic contradicunt, cum prioritas in talibus inducitur. Qui error casu fuit veteribus pragmaticis, ut agnoscerent omni obligationi etiam personali inelle consequentiam hypothecarum, quod est falsissimum, ut iam multis demonstrauimus, nec ille in veteri vnicus Articulus, et perplexus & varicosus, ex quo duos fecere reformatores hunc scilicet & 188, satis est ad probandum. Nunc igitur demum discernendum, quod omnes, quos ad haec tempora audierim, laurui, si personalem alia natura est, quam hypothecariam, si item personales hypothecae non insunt quod ante dicebamus, cuiusmodi sciamus quod

Neque hypotheca inest si obligatione non scripta non excedat 100 libras art. 177. n. c.

quod nihilominus prioritatem tribuit ex tempore nō fecus quam in hypothecis & cōtra. d.l. privilegia. Audiant igitur consilii me auctore non antehac animadvertimus protopraxiam induci, hoc est, inter plures creditores eiusdem debitoris, & personales ius prioris executionis ex ordine credendi, & temporis data, ut loquuntur. Atque (inquit) illud ipsum est, quod negasti sciendum ius hypothecarum inducere, & rebus in negata. Mihi vero inquam, vel enim protopraxia non hypotheca, sed ea minus quiddam: Nam protopraxia inter eiusdem tituli creditores privilegium aduersus eundem creditorem tribuit, sed in rebus debitoris nihil iuris conficitur. Itaque in rem persecutio non datur, siue debitor res suas teneat, siue ad extraneum demigrat, & hæc est privilegii differentia, quod hypotheca plus pollet & aduersus debitorum, & extraneos similiter exercetur legali ordine. Quare si cui protopraxia competit ab hypothecario præferatur, nec cedit protopraxio quantumlibet anteriori tempore hoc discrimen hypothecarum, quas hoc textu negamus induci in bonis debitorum & protopraxiorum, quia personales ius habent prioritatis aduersus personas obligatas, sed aduersus res nihil iuris.

Hypotheca res sunt. protopraxia personalem, quæ alienationem termin impedire per se nequit, nisi alia causa probeatur extrinsecus, ut fraudationis participata in terminis tituli de his quæ in fraudem creditorum &c. Hic sensus perplexi, nec antehac intellecti Articuli, quem necessarii talium accipi conuenit, ne tanta iuris repugnantia, & abrogatio inducatur, & multa absurda cōsequi necesse sit, quæ nos supra ligillatim expendimus: est illi iure protopraxia rarissima hominibus priuatis concessio fuit, ciuilibus quidem non frequens, quod illi l. penult. C. de iur. reip. ostendit.

GLOSSA 2.

- 1 Hic artic. agit de obligationibus personalibus non privilegiatis.
- 2 Et ingerit quomodo accipiendum.
- 3 Priuata instrumenta possuntur publicis temporis posterioribus. &c. m. 5.
- 4 Priuata recognitio non valet ad datæ prioritatem inter creditores.

1 *Autres obligations.* Hæc vox implicat de obligationibus personalibus agi, quod subiectum verbum de *ingerit*, ostendit, cum quæ prioribus Articulis de personalibus privilegiatis agit, & hic consequenter de aliis eiusdem quidem qualitatibus, & conditionibus, id est, similiter personalibus, sed non privilegiatis. Nam alias implicare tam esset absurdum, quam illud Euangelij male intellectum crucifixerunt Iesum, & alios duos latrones cum eo, quod ad actum crucifigendi referretur, non ad qualitates crucifixorum, hoc est tam crucifixum Iesum, quam latrones. Hic cum de personis & in superioribus dixit: sed tamen privilegiatis ex causa credendi, nunc loquitur de aliis personis communibus, & quæ privilegium non habet. F. ab iure, & ipsa Consuetudo in talibus privilegium inducit prioritatis vltra ius, *comme s'il disoit*, & en toutes autres causes semblables personnelles, quod illæ iuris privilegiatæ personales, de quibus diximus, & quæ à Deo memorantur in reg. quæ prior venient in concursu, cum istis simplicibus Consuetudinibus, illæ iuris vi speciales, & specialium causarum essent antefere, quia ratio in specie vincit rationem genericam, si eadem causæ, & eiusdem tituli sunt, concurrunt

A pro mensura debiti. Idemque. D. qui pot. in pig. habean.

Et ingerit. Hoc verbo Britanica tribumalia accipiunt, tam sententias indicum, quam instrumenta garentiata, ex quibus tamen sententias nonnulli personales actiones in factum ex iudicato oriuntur: manifestum igitur est, hæc de personalibus agi, nam ex sententia nascitur hypotheca. l. non est nouum. §. ult. C. de pign. act. Bart. l. 1. D. ius Plo. §. si super rebus. D. de re iud. l. cum viuis. D. de bon. auct. iud. possid. nisi in casu Articuli 178. supra in sententia de re restituenda.

Le premier créancier en date. Qui iure Romano privilegium non erat habitorum negat. d.l. privilegia. Porro hæc data non probatur priuatis instrumentis, scilicet, apoculis, & tabulis chirographis, ac nec recognitione quidem debitoris, nisi testibus adiuuentur, atque id eo semper talia possuntur publicis, etiam tempore posterioribus, quod est ab Imperatore constitutum. l. scripturam. C. qui pot. in pig. habean. Cuius dicti ratio est, quia aliter obsecrationibus, nihil facilius futurum erat, quam creditores fraudati debito ordine solutionis, & pacta mercede, aut remissione partis debiti anteriores anteuertere confecta prius date

C schedula, & repenta die, quod textus ait l. respecta. D. de probat. si inuencis debitoris mendas etiam inanis legem ponere creditoribus, quia scriptura priuata licet fidem faciat recognita aduersus recognoscitorem, tamen de tempore aduersus extraneum nō facit, alioquin postponere tam posset anteriorem, quam antepone- re vltimum, quod Bald. Panor. Barb. notant cap. 1. ex de fid. inst. & Bald. de cap. l. scripturas, & consil. 198. lib. 1. & consil. 466. lib. 5. Ripa. d. l. privilegia, & quos fuisse congelit. Tiraq. in reira. conuent. §. 2. glof. 7. Sed nec recognitio quidem debitoris quidem valet ad datæ prioritatem, quod existimant perperam in- D tellecta Ordin. 1399. Artic. 93. quæ cum hypothecæ recognitione tribuit, intelligenda est inter creditorem & debitorum statueri, quod ad alios creditores virum planè nihil habet. Quare aliter iudicatum, & ex hoc textu quæritas per schedulas priuatas obligationum prioritates oblitui, cum apertissima ratio, & frankes inguentes hanc sententiam manifestissime resellant.

Doit estre preferé. Hæc est illa protopraxia, de qua tamdiu agimus in personalibus inducta, contra iuris Romani distinctiones.

Informant du premier temp. Sed hanc infinitam licen- *Art. 177.* tiam testandi coarctat Ordinatio Regis Molin. Artic. 54. Nec alio seculo iustior occasio omnibus in falsum

graffantibus: Quæ tamen Consuetudo ad præterita ante dictam Ordinationem trahi non debet textu exp- *Art. 177.* resso. l. restitui. C. de testib. & Felyn. notat. vlt. au. 25. ext. de confic. de quo aliquando dubitari vidimus.

Par tesmoins. Nam si instrumenta publica exarent, nulla esset dubitatio, hæc enim omnia priuata antee- dunt. d.l. scripturas. Deinde instrumentis publicis semper apponuntur hypothecæ, ita ut etiam omnes sup- *Art. 177.* pendæ sunt ex Consuetudine, veluti erroris omisit, ex l. quod si nobis. §. qui assidua D. de edil. edicto.

On autrement. Cum quis mortuo debitor agit, & probatur subscripta manu eius schedula, non est dubi- tandum à viuo scriptam, & eius datæ tempora sequen- da, cum priuata scriptura visa, & lecta est, à viuis pro- bus subscripta, illo aut illo tempore satis probata est data, nam videri non poterat, nisi extitisset, quod Bald. notat consil. 198. lib. 1. verbi. ex hoc pono. cap. cum olim de privileg. & quos Tiraq. vbi supra nam: 55. & seq.

ARTICLE CXC V.

Q VAND aucun baille à autrui ses marchandises pour vendre en foire ou marché, ou autrement, ^a la vente doit estre tenuë selon le contract & marché, ^b pourueu qu'il n'y ait decepte outre moitié de iuste prix, contraincte, surprise, ou autre mauuaise intelligence, & que le bailleur soit habille de contracter.

Q Vando aliquis dat alteri suas merces ad eas diuendendas seu mancipandas in nundinis aut mercatu, aut alio modo, ^a venditio seruanda est secundum conuentiones appositae, modo non sit lesio ultra dimidiam partem iusti pretij, vis, fraus, aut alia circumuentio, ^c qui merces dedit, facultatem contrahendi habeat.

Hic Articulus & sequentes sunt de in dubio, ideo A nam agendo ex contractu sit ratificatio cum omnibus suis clausulis.

^a La vente doit estre tenuë. Nam tali casu quacumque conuentiones sunt appositae, omnino seruandae sunt: ^b Pourueu. Nam haec ipsae causae omnes omnium contractus rescindunt. Art. 183.

ARTICLE CXC VI.

T Si celuy, à qui sont les marchandises, ^a les aduouoir, ^b le vendeur seroit tenu à desdommager les marchans & cherroit en crime enuers la iustice, ^c s'il ne pouuoit trouuer deffence en celuy qui vendroit reuouer la vente & faire les marchandises siennes, ou ^d que ledit vdeur eust eu quelque matiere, raison, & apparence à faire, la vente par assentement de celuy, à qui seroient les choses veduës ou par autre voye.

E T si is, ad quem merces attinent ^a eas vendicaret, ^b venditor teneretur indemnitate praestare emptoribus, & incideret in crimen erga iustitiam, ^c nisi inueniret defensionem apud eum qui vellet reuocare venditionem & merces esse suas asserere, aut ^d nisi dictus venditor habuisset aliquam causam aut rationem rei alienandae consensu eius ad quem res vendiue pertinent, aut alia via.

GLOSSA.

^a Les aduouoir. Nam dicunt semper praesumi malam fidem, in eo qui emit ab alio in qualitate procuratoris alterius, si mandatum non videt. Bart. Ang. Inol. l. cum vir. D. de vfu cap. Alex. l. qui in aliena. eod. tit.

^b Le vendeur seroit tenu. Supra Art. 183. 187. & 192.

^b Si l ne pouuoit trouuer. L. civile. C. de furt. quia qui rem alienam vendit, dicitur esse in culpa. l. quod sepe. §. haec. D. de act. empt.

^c Que ledit vendeur eust eu quelque matiere. Talia enim sepe familiaritatis causa, aut consanguinitatis, aut modicitarie persuadentur, cum sibi quisquam tantum haec putat per amicitiam domini rei.

ARTICLE CXC VII.

T celuy qu'on dict auoir baillé charge de faire la vête desdictes choses soustiendrait, qu'à son desceu, ou contre sa volonté elles eussent esté amenees ou vendues, & les diroit siennes, le fait cherroit en crime entre luy & le vendeur.

E T si qui dicitur mandatum dedisse ut dictae res venderentur, sustineret, quod eo in scio aut contra suam voluntatem venditis essent, & eas sibi vendicaret, factum in crimen vertitur inter se & venditorem.

^a Et son desceu ou contre sa volonté. Quod quidem in dubio praesumitur, ideoque negantis fun-

data per se intentio est, l. qui vas. §. vetare. D. de furt.

ARTICLE CXC VIII.

N ne doit achepter marchandie^a en lieu rebond & occulte, s'il ne sçait dire^b de qui, ou n'a bon plege de le garêtir, specialement, s'il n'est marchand de telle marchandie, ou s'il ne disoit l'auoir racheptee^c en foire ou marché: & encor s'il y auoit achepté choses qui eussent esté emblees, & il ne peust trouuer où il les eust acheptees, il ne seroit creu, ains seroit puny, au cas qu'il ne trouuerait son garênd, ou tefmoins, ou commune renommee pour luy.

Merx emi non debet^a clanculum, nisi dicatur à quo empta sit, aut habeatur author de facta aut tecta auctoritate prestanda, praesertim si non sit mercator talium mercium, aut nisi diceret se eas emisse in nundinis aut mercatu. Et adhuc si ibi emisset res furto surreptas, & non posset inuenire ubi eas emisset, fides ei non adhiberetur, sed pœna ei irrogaretur si non inueniret authorem, aut testes, aut famam communem pro eo.

GLOSSA.

^a En lieu rebond.] Nam clancularium factum conscientiam arguit. l.vlt. D. de rit. nupt. l. existimo. D. de admin. tut. Bart. l.vlt. D. de hered. instit.

^b De qui.] Neque enim à trāseunte aut ignoto. d. l. ciuile.

^c En foire ou marché.] Nam loci celebritas excusat fraudis suspicionem.

A ^d Il n'en seroit creu.] Probatio igitur ab reo exigitur, de quo laborat glo. l. maiorem. C. de fals. & d. l. ciuile.

^e Trouuerait son garênd.] supra Art. 187. & 132.

^f Ou commune renommee.] Fama & exultatio hominis leuant facti suspicionem, de quo Bart. Bald. Imol. l. vlt. D. de hered. instit.

ARTICLE CXC IX.

ET posé qu'il les eust achepté en foire ou marché, si celui, qui auroit egaré ou perdu les marchandises, les pouuoit prouuer siennes, il les auroit, & perdrait l'achepteur, ce qu'il auroit mis, sauf son recours sur celui qui les luy auroit vendus, ou sur les pleges, ou sur les hoirs.

Et quamuis eas emisset in nundinis aut mercatu, si is qui merces amississet suas probare posset, eas haberet, & emptor amitteret pecuniam pro pretio rei datam, salva actione receptitia in eum, qui eas vendidisset, aut in vades, aut in hæredes.

GLOSSA.

^a Et perdrait l'achepteur.] L. inciuile. C. de furt. l. super empti. C. de cuiusd. l. si mancipium. C. de rei vend. l. & si sciens. D. ad Velleian. nec valiturum statutum pu-

B tat Hostiensis, quo caueatur, eum qui in mercatu emiserit, non teneri ad rei restitutionem, Host. in summat. de pœnit. & remiss. Anchar. repet. cap. canonum. ext. de constit.

ARTICLE CC.

OBLIGATION peut estre faicte^a pour autrui^b, pourueu que la personne se puisse^c obliger.

Obligatio potest fieri^a pro alio, modo persona possit se^c obligare.

GLOSSA.

Hic Articulus ludit amphibologia, vt infra dicemus.

^a Pour autrui.] Expromissione, fideiussione, constituto, & vt principalis, ad quem pecunia non peruenit, qui mere fideiussor est. l. Iulianus. §. idem ait

si duos. D. ad Maced. Denique modis à iure traditis alienam obligationem in se sustinendo, & si is propriè dicitur pro alio obligari, qui alio manente, in obligatione, ipse accedit. l. Senatusconsultum. C. ad Velleian. & cum quis mandauit alteri credi. l. si vxor ad Velleian.

^b Pourueu que la personne.] Hic amphibologia, an de per-

Artic.
CLXXXIII.
NOVAR
CONS.

Ita expliat
art. 184. N. C.

font, pro qua obligatio initur, intelligat, an de ea quæ ipsa obligatur, sed de ea quæ principalis est, & nulliter obligata est, an fideiussor possit intervenire diximus Artic. 164. Hic verò de ea videtur statui, quæ se obligat, quàm dicit pro alio intervenire posse, si modo capax sit obligationis, de quo non admodum erat, quæ

re Articulus Consuetudinis scriberetur, vt subiecto indubitabili.

^a *oblig.*] Intellige ciuilitern: nam obligationis mentio in statuto facta de ciuili intelligenda est, l. pupillus. D. de act. & oblig. & ibi diximus, naturalium nullum esse effectum in statutis. Art. 273. cap. de Hip. act. pref. nu. 39.

ARTICLE CCI.

ARTIC.
CLXXXV.
NOUVE
CONS.

RISONNIER pour cas de malefice, dont il deust estre mis à mort, ^a s'il estoit prouué que ledit prisonnier eust fait le cas, dont il est accusé, le ^b plege toutesfois ne seroit puny corporellement.

Reus criminis pro quo extremo supplicio affici deberet ^a, si probaretur quod dictus reus commississet id de quo accusatus est tamen qui pro eo satisfecit, pena pecuniaria solummodo plecteretur.

GLOSSA.

Hic quoque Articulus, & sequentes de iuris Romani materia descripti penè inuicem occupant numeros, ex l. si quis reu. D. de cust. reor. Neque enim quicumque per contractum potest summittere penam corporali gl. cap. cum homo 25. quart. j. Bald. l. 1. C. ne fil. pro pat. Salic. l. fin. C. eod. tit. Idem Bald. in rubr. C. res int. ad. Angel. in malef. verb. pro quibus Antonomas fideiussor. Alex. in l. sap. 3. col. D. de re iudic. vbi ne statuto quidem fieri posse contendunt. Sed hic locus late apud Hippol. Marf. in rubr. de fideiuss. quest. 29. & in practica §. examinanda. Quare ne id euemiat, negant cum fideiussoribus permittendum, qui criminis capitalis reus postulatus est, addo ego aut delicti, in quo pena corporalis indita, nec ferè fit, nisi ab illis qui teneri se legibus non putant, qui ipse locus ab Hipp. Marf. exercetur, & hæc cognitio in iudicantis arbitrio est, æstimatione sumpta ab his quæ dicit textus. l. 1. D. de cust. reor. late Boërius in Confect. Bitur. tit. de

B. iurisdiction. §. 14. Masuer. tit. de penis, num. 17. verus expresserat, cap. 97.

^a *S'il est prouvé.*] Cum delicti pena est mors aut corporis castigatio, quo casu talis vincit non debet amplari, aut elargiri: nec quisquam paulo consideratio Index facturus est; alioqui sibi ipsi periculum representationis induceret. Sed sapè etiam ab carcerum tales satisfactions exiguntur, cum vis meretur, cum alio transferri nolunt.

^b *Plege.*] De represent. & iudicio fisti.

^c *Puny corporellement.*] Talis enim obligatio per contractum initi nequit, cum nemo sui ipsius Dominus sit liber homo. D. ad laqui. Pecuniaria itaque cõdemptio est, certa, si certa est, sin incerta ex Consuetudine fisti, sin nec Consuetudine proponitur, quanti fisti interest. d. l. si quis reum. Sed cum vincit alicui custodiendus commissus est, capite puniri potest, qui eundem permissit, quia tum non ex contracto, sed ex delicto tenetur, & ibi habet locum illud. Erit anima tua pro anima illius, tamen si raro fieri idipsum solet, nisi quidem dolus in specie probetur.

ARTICLE CCII.

ARTIC.
CLXXXVI.
NOUVE
CONS.

Mais si le detenu auoit donné pleges ^a à certaine peine, pourueu que les choses fussent faictes deuément ^b en iugement, la peine seroit commise contre les pleges & cautions, ^c neantmoins que le detenu fust apres pris par la iustice, & puny: Et feral'on execution de ladictè peine vers le plege ^e, sans qu'il soit besoin faire discussion vers le principal.

Sed, si is qui destinetur dedisset vades ^a ad certam penam, modo id conuenienter factum esset ^b in iudicio ^c pena irrogaretur contra vades & fideiussores, ^d quamuis postea qui detinebatur à iustitia prehensus esset & pena affectus: & fiet executio dictæ penæ aduersus fideiussorem, ^e sine discussione principalis.

GLOSSA.

1 De representatione rei.

2 Art. N. non seruati.

^a *A certaine peine.*] Ex d. l. si quis reum.

^b *En iugement.*] Id quidem conuenienter: nam & si ex-

D. tra iudicium vades dedisset de sistendo, non debet dubitari quin tum quoque standum esset conuenus: neque enim talis conuentio est de genere prohibitorum.

^c *La peine seroit commise.*] Hoc mirum si postea representatione fiat, quod hic præsupponit, & si reus in eadem causa sistitur, & res est integra: nam & dici potest, cum

cum æstimatione in condemnatione deducta est ratione speciei, condemnatus dando speciem liberari, sic hinc liberandum, si ante condemnationem aut solutionem reus principalis sistatur, & ainsi fut jugé entre le sieur de Meusseuaine & Patier Geolier, qui avoit laissé aller en usage, débiteur dudit Meusseuaine, pour lequel il avoit esté condamné de payer la peine, & depuis l'aurait reprise apres sentence.

¹ Neantmoins que le detenu.] Hic textus non habet pro iusta representatione eā, quæ coacta est, & fit ab alio, quam à promittente: tamen sit iuris sententia in euitandis pœnis sufficere à quocūque factum esse, quod ab aliquo promissum est sub pœna, l. cum servus D. de verb. oblig. vbi Bart. per l. vlt. Cod. si mancip. ita fuer. alien. Quare Speculator idem, quod hic, sentit. tit. de accus. §. sequitur, fideiussor etiam post talem representationem teneri ad pœnam, sed ita demū si representatio facta sit, post sententiam super delicto latam, & pœnæ commisionem ex defectu representationis. Hic tamen textus probat committi pœnam quam sententia lata sit super delicto verb. Et apres pris & pu.

² ny. Sed quicquid statuat hic, vsus non servatur, tam præfactam rationem iudicandi: nam à quocumque representatione facta sit, etiam per Apparitorem magistratus, quod hic dicit, pœna adiudicari non solet refulis modo expensis, si quæ in capiendō reo principali factæ sint à parte aut Procuratore rei, & si quid præterea interest. Quod si etiam lata sit sententia de commisione pœnæ appellatione interposita, & representatione reo succurri solet, quamvis sententiæ tempore reus status non esset, id enim cōsiderare solemus ne pœnæ iudicialium stipulationem cōmittantur dāno promittentis, si nihil planè agentis inter sit: etsi de iure in pœnis negant interesse rationem haberi. l. stipulatio ista §. alteri. D. de verb. obliga. Bart. l. ita stipula-

tus. 12. oppos. eod. tit. l. 2. §. idem, si in facto eod. tit. vbi Ias. latè, & consil. 49. vol. 3. Sed nos in talibus quidem aequitatem canonicā sequimur, cap. tua. ex. de Simon. ^c Pri par Justice.] Quid si post capturam iterum aufugit vide Hippol. Marfil. dicta Rubrica, quæst. 16.

GLOSSA 2.

¹ Satisfactio iudicio sisti.

² Morte fideiussoris non extinguitur satisfactio &c.

³ Sans qu'il soit besoin faire discussion.] Ex natura satisfactionis iudicio sisti, cuius sit executio aduersus fideiussorem sine nouo processu, sine discussione principalis, vt per Bar. l. 1. D. iudic. sol. & l. vlt. C. de vsur. rei iud. & l. cum filiusfam. D. de verb. oblig. gl. l. vlt. & §. vlt. vbi Mart. Odofred. Cyn. Ioan. Fab. Bart. Bald. Ang. Alber. Paul. Salyc. C. de vsur. rei iudic. cæteri. d. l. 1. & quos Boerius latè, decis. 277. vbi & arrefta allegat, pro vbi de contra fideiussor vbi soluerit, potest reum principalem pignerari petere sine nouo processu, quod ait Bald. d. l. fin. C. de vsur. rei iud. & Hyp. Marfil. in d. Rubrica de fideiuss. nu. 63. Nec tamen vera est sententia glossæ §. fideiussor. Insitit, & fideiussor quæ talem promissionem de sistendo morte fideiussoris extingui putat, sicut delictum extinguitur morte, rei principalis, vt determinatur in l. 1. C. ne ex dol. def. Est enim ratio diuersa rei principalis, aut fideiussoris mortui, quia reo principali mortuo obligatio extinguitur, multo magis accessoria fideiussoris. Sed fideiussore mortuo obligatio manet, adeo & fideiussoria quoque transit ad heredem, de quo ibi Ioan. Faber. Et si Hippolit. Marfil. malè glossam sequitur, d. rubr. num. 161. Aret. d. §. fideiussor.

An etiam fideiussor ad expensas teneatur Marfil. d. rubr. quæst. 23.

ARTICLE CCIII.

 V A N D aucun est tenu représenter vn autre à certain terme, ou autres certaines choses à iustice, ou à autre partie, si celui, qui doit estre représenté, se représente de sa volonté, & y demeure sans empeschement, ou que les choses soient représentées, n'en compete d'aucune action.

Quando aliquis tenetur exhibere alium ad certum diem, aut alias certa res iustitiæ, aut alij parti, si is qui sisti iudicio debet a sponte se sistat, & maneat sine impedimento aut res represententur, nulla competit actio.

GLOSSA 1.

¹ Fideiussor cautius assistit representationi rei.

² Prodestur fideiussor amplius se non teneri.

³ Se presente.] Si sponte se sistat, iudicio videtur satisfactum satisfactioni, sed cautio est, vt fideiussor assistat representationi, & protestetur se exinde nolle teneri. l. Nefennius. D. de neg. gest. Ioan. Andr. ad Specula. tit. de accusat. §. consequitur. vers. item querit Angel. l. 2. §. fin. de cult. reor.

Notanda hic differentia, quam hi Articuli inducunt inter coactam & voluntariam representationem, quia ex coacta inducunt pœnæ commisionem, in spontanea non item.

² Et y demeure.] Hoc casu consilium est, vt fideiussor protestetur se amplius nō teneri, quod si semel representatus aufugit, fideiussor esse liberatus, l. 2. §. simili.

Argentam, in Cons. Erit.

D que modo. D. si qui caution. Castr. in rubr. de eo, per quem fact. ex. Hippo. Marfil. d. Rubr. num. 143. & quos allegat. Quod ego intelligo, si eodem statu presentauerit, in quo erat, secundum decretum Iudicis, nam laxius representasse, non sufficeret, quia hoc non esset representare in eadem causa, Barbat. latè in rubr. de fideiussor.

³ Ou que les choses soient représentées.] Vnde cumque in pœnis euitandis, id quod manifestè pugnat cum articulo præcedenti, in quo representatio coacta per appositionem magistratus non liberat à pœna, sed hic indefinitè ex quacumque representatione impersonaliter facta, à quo quam actionem denegat, & pro hoc textu formalis. l. vlt. §. docere. D. ne qui eum, qui in ius vocat. aut igitur prior corrigendus, aut in suo casu, intelligendus.

⁴ Aucune action.] Pour le principal, aliud in expensis si quæ sunt factæ.

ARTICLE CCIII.

ARTIC.
CCXXVII.
NOVÆ
CONS.

IL y a pleige de l'amende, ^a le pleige peut mettre en vente : & en bannir la terre de celui, pour qui il s'est constitué pleige, ^b s'il ne trouve ailleurs, surquoy se desdommager.

*S*i sit fideiussor mulctæ, ^a fideiussor potest proferbere fundum eius, pro quo sese fideiussorem constituit, nisi indemnitatem aliunde consequi possit.

GLOSSA I.

1 *Art. exceptus de l. si procurator D. mand.*

2 *Fideiussor ne soluat. potest distrahere bona debitoris.*

1 *Le pleige peut mettre en vente.* Hij textus singularis est & exceptus de l. si Procurator. s. si ignorantis. D. mand. quo singulariter idem traditur fideiussorem conveniens de substantia debitoris principalis solvere posse, quod idem Jacob. de Sancto Georgio tepent. l. vendit. D. de iud. Itaque fideiussor non teneatur pari venditionem, aut distractionem rerum suarum, sed statim atque interpellatus est de soluendo, potest petere à Iudice, ut sibi permittatur res debitoris, pro quo intercessit, pignere & distrahere, & auctioni & hanc subijcere, ut de substantia & bonis potius debito-

A ris quam suis solvatur. Hoc quod generaliter in omni fideiussore est constitutum, non est purandum hic restringi ad casum particularem fideiussionis iudicii sili, cum omni fideiussioni id accidat : & si pro regula traditur, fideiussorem ante solutionem ab se facta agere, aduersus eum principalem non posse l. si pro ca. Cod. mand. Cuius dicti exceptiones diligenter Hippol. Marf. cumulant d. rubr. q. 31. Sed tamē & si ante solutionem non agit ad repetitionem, solutionem potest auertere distractis bonis debitoris principalis, quod & notauimus sup. Ar. 150. Atq; hæc in parte ciuili intelligenda, nā dominus ipse iurisdictionis nō possit. Ar. 601. ^b *S'il ne trouue ailleurs.* J Nisi aliunde indemnitatem consequi possit, sed tamen nec discussio bonorum eius necessaria est abrogatis Ordinamentibus, Autem de dānis vide Marf. quest. 26.

ARTICLE CCV.

ARTIC.
CCXXVIII.
NOVÆ
CONS.

EL VY qui se constitue debiteur pour autre, ne doit plus payer que le principal obligé, ores que l'obligation du pleige, ou fideiussor, ^a porte d'auantage.

*I*S qui se pro alio debitorem constituit, non debet in plus obligari quàm principalis debitor, quamuis fideiussoris obligatio de maiori summa ^a concepta sit.

GLOSSA.

1 *Art. de l. Græce D. de fideiuss.*

2 *Efficacius obligat. potest fideiussor etc.*

1 Verum si quid opus fuit de vulgarissima iuris regula ius gentile conficere que est l. Græce, s. illud. D. de fideiuss. & s. fideiussores. instir. eo. l. si ultra. C. eod. hanc tamen limitat quo ad principale, nam quoad vias & prentan in plus putat glossa. l. sicut D. de fideiuss. ubi Ang. Imol. Alex. d. s. illud. Bald. d. l. si pro ca. C. mand. Ang. d. s. fideiussor. Angel. l. ins qui. D. de fideiuss. & quos Marf. quest. 38. Sed & efficacius obligari potest, ideo simpliciter promissioni rei principalis accedere potest fideiussor sub garentigia, quod ait Bald.

B d. l. hi. qui, & l. Marcellus. D. de fideiuss. l. si pupillus. D. de verb. obligat. Bald. d. l. si ultra. Sed & obligatio naturalis, id est per se non exigibilis accedere potest fideiussor exigibilis ipse. l. i. l. vbi cumque & l. fideiussor obligari. D. de fideiuss.

Disparitas tamen obligationis in solo tempore non viciaret. l. si stipularus. s. adhiberi. D. de fideiuss. de quibus vide latè Angel. d. s. fideiussores.

^a *Porte d'auantage.* Bartolus. d. l. Græce, putat, si hoc accidat, in nullo teneri fideiussorem, nec in summa quidem concurrente. Sed hanc sententiam ceteri improbant, & hanc secutos auctores. Confect. Apparet, in verb. ores que l'obligation. Nam & excessum præsupponit, & exactionem in concurrente admittit.

ARTICLE CCVI.

ARTIC.
CCXXIX.
NOVÆ
CONS.

EL VY ^a qui se constitue debiteur ^b en certaine somme pour autrui ^c pour dommage fait, ou autre debte, ^d qui n'est appuree, ne liquidee, sera tenu payer la somme, en laquelle il s'est obligé, ^e sans qu'il puisse obuiicer, ne excepter, que le dommage ou debte n'estoit de si grande somme, que la somme, en laquelle il s'est obligé.

IS² qui se constituit debitorem^b in certa summa pro alio, pro damno illato, aut alio debito incerto, & non liquidato^d tenebitur summam solvere in quam sese obligavit, nec poterit obviare, nec exceptionem opponere^e quod damnum aut debitum erat de minori summa, quam ea, in quam sese obligasset.

Glossa.

¹ Exceptiones competentes res & fideiussori competunt.

² Exceptio regulæ & nu. 3.

³ Qui se constituit. Id est, interuenit comme pleige, vel etiam qui constituit pro alio.

⁴ En certa somme. Id est, summe determinatæ & arresctæ.

⁵ Pour dommage fait. Pro damno dato, forte noxa animalium, aut alio quolibet damno.

⁶ Que n'est approuvée. Quo tempore scilicet incerta est damni estimatio.

⁷ Sans qu'il puisse obvier. Hic se auctores Confucius scriptæ produunt non Iurisconsultos; nam cum exceptiones omnes reo principali competentes possunt à fideiussore ex persona eius obijci. I. tam mandatori. Cod. de non num. pecu. l. omnes. D. de except. l. defensionis. C. except. l. exceptiones. D. eod. l. si is qui fideiussorem. D. si quis eaut. quæ planè versat. Bald. d. Item mandatori, & nominatim hoc ipso in casu dicit exceptionem fideiussori scribit.

⁸ Consequens erat, & hunc ipsam de non tanto debito obijci posse. cum supra traditum sit, fideiussorem non posse in plus obligari, & hæc fideiussori competat ex sua persona tanto magis recipienda, adeo quod data dilatio soluendi personaliter reo princi-

A pali, debet & fideiussori prodesse, quod Hip. Marci persequitur. d. Rubrica. quæst. 37. Quid verò, si etiam nil deberi probaretur, hæc exceptio haud dubie prodesset utrique, & utramque aboleretur; & si non negandum interim dum cognoscitur, talem fideiussorem prouisionaliter condemnari posse ad garnendum de summa promissa, resoluenda tamen per diffinitiuam.

⁹ Que le dommage ou d'ebte n'estoit de si grande somme. Intellige in fideiussore conuenito ante principalem, & ante liquidatum debitum & declaratum; nam si ante conuenito principali debitum cum eo esset liquidatum in minori summa, manifestum hic Articulus iniquitatem contineret, plus exigi quàm debeatur, nec ferendum esset.

Quid in debitore delegato ad solutionem alteri: & scitum talem de minore, aut uidebita summa excipere non possit. l. doli. l. si Titius. D. de nonat.

Nec probò sententiam Doctorum hominum, qui putant dato fideiussore de soluendo omne, & id totum, quod apparebit aliquem debere, sine determinatione summae factæ calculo, mortuo debitore ante factum calculum fideiussorem liberari, quod Alex. & Castr. notant l. qui Romæ. §. Augerius. D. de ver. oblig. l. si ego. C. si cer. per. Est enim fideiussio debitori non persone, quod cum herede potest liquidari, Hipp. l. iij. §. 104.

ARTICLE CCVII.

QUAND aucun est obligé pour autre, le creancier^b le peut requerir, par luy ou par autre, de luy faire, ou faire faire satisfaction: & est tenu le plege & fideiussor le faire, s'il ne montreroit avec effect biens du principal débiteur, lesquels ne soient^c aucunement debarus, auquel cas ne pourra ledit creancier faire execution sur le plege, fors de^e ce qu'il luy resteroit de sa dette, ou de ses dommages & despens, liquidation préalablement faite desdites choses, selon le iugé ou obligation.

ARTIC.
CLXXXII
NOUVE
CONS.

QUANDO aliquis pro alio est obligatus, creditor^b potest eum appellare, per se aut per alium, ut ei satisfaciatur aut curet ut satisfiat^c & teneret fideiussor id facere^e nisi indiceret bona principalis debitoris^f quæ non sint in controuersia^g & quo casu non poterit dictus creditor facere executionem super fideiussore, nisi^h de eo quod superesset de suo debito aut de damnis & expensis liquidatione ante facta dictarum rerum^k secundum iudicium aut obligationem.

Glossa.

¹ Hic art. pugnat cum art. 150.

² Garendi presentatione non liberatur fideiussor.

³ Quand aucun est obligé. Fideiussor, mandator sponsor, constitutus, qui omnes habent beneficium fideiussorum, secus in expromissore vide Angel. §. 1. Instit. de fideiuss. & Barr. l. 1. §. reos. D. de duob. reis.

⁴ Le peut requerir. Extra iudicium, sed testato per No-

C tarios aut Apparitores, nec iudicialis interpellatio necessaria est.

⁵ De luy faire ou faire faire. Cum hic textus sic habeat, & non sine causa dixi in Art. 150. hunc cum illo non posse consistere; quia ibi fideiussorem conuenit ex obligatione fideiussoria recipere ad garendum, cum hic duplicem obligationem necesse constituto in persona fideiussoris satisfaciendi, aut curandi ut satisfiat, quæ cum sint personales nullo modo garendum recipiunt. Quod si illa quæ est soluendi garendum

D D ij

reciperet, illa solui faciendi nullo modo posset recipere.

GLOSSA 2.

² *Et est tenui.* Hic planè apparet, quod diximus, obligationem personalem nec in personam fideiussoris inductam à lege patria, à qua se fideiussor non potest absolvere querendi præsentatione, nisi sit continuo satisfecit alteri parti obligationis alternatiue, id est, nisi soluat, recedit tota obligatio in fideiussorem: ex quo apparet efficacius obligari fideiussorem Consuetudinem quam legales, cum illi simpliciter opposita exceptione discussionis lite eximantur, non ante discussionem factam & detectam insolubilitatem conueniendi: sed Consuetudinarij non ita abeunt lite.

³ *S'il ne monstroit auce effect.* Sed & petente creditore talis fideiussor tenetur ad impensas in litem, si qua futura est, prorogandas, cum lite protinus mota libeat discedere ab capto pignore, & fideiussorem repere, nisi impensas offerat, & euentum litis præstet.

⁴ *Assuement debeat.* Nam oppositione procinus cuiusquæ formata, quæ distractionem impediatur, principalis creditor dimittit id pignus potest, & fideiussorem repere, ut soluat, aut solui curet, aut libera corpora monstrat, quæ distrahi possunt.

⁵ *On quel cas.* quæ le plege monstre biens non pretendus ny appollez.
⁶ *De ce qui lui resteroit.* Si res distracta non est par debito.

1 *An fideiussor obligatus sit ad expensas & vsus &c.*

¹ *On des ses dommages.* Valde controuersa est in iure questio, an fideiussor simpliciter acceptus videatur non solum pro sorte sed etiam pro vsibus penitus statutus expensis, & damnis, & aliis accessoriis intercedere. Quidam ex. lvi. d. de fideiuss. negant, & in l. fideiuss. fores Magistratum ibidem l. libertus. d. nam municip. l. i. d. de in lite iur. l. pignoriibus. C. de vsur. l. quæstio. d. loca. vbi gloss. & Bart. & l. Centum Capuz. d. de eo quod cert. loc. gloss. & Doctores in l. siue in duplan. d. qui satis. cog. & quos Hyp. Martil. d. Rubr. de fideiuss. quæst. 8. Contra probatur l. si ab vno. d. vt legat. nom. l. amili. §. fideiussorem. d. de fideiuss. Et vulgo putant domo conductæ fideiussorem teneri & de deterioratione domus, & molandorum, & supellethilij, & faciendis tectis. Ego quidè pro his accessoriis, quæ rem necessariò committantur, teneri fideiussorem puto, veluti pro vsibus, multo magis pro expensis huius, per quam debitor negans conuictus est, quia sine talibus res seruari non potuit. Vsus autem vt necessitate accessionis etiam in pignoriibus debentur, & si simpliciter accepta sint l. Lucius d. qui porior. Bart. d. centij Capuz. de vsuris confirmat in principia & l. fin. eod. tit. ² *Selon le iugé.* Hic videtur præsupponere obligationem fideiussoriam in qua etiam damna deducta sunt, quo casu disceptatio scholasticorum cessat.

ARTICLE CCVIII.

ARTIC.
CLXXII.
NOUUE
CONS.

¹ *T si le creancier^b donnoit terme au debteur, & fist nouveau contract d'icelle chose, sans que le plege y fust de nouveau obligé, seroit ledit plege quitte de la plaineine.*

² *Et si creditor^c termini prorogationem daret, nouaret que instrumentum eius rei infcio fideiussore, dictus fideiussor liberaretur de cautione præstita.*

GLOSSA 1.

1 *Sensus l. cum Hermes. C. loca.*

2 *Prorogatio termini & solutionis an liberet fideiussorem.*

³ *Et si le creancier.* Hæc decisio videtur deducta de materia l. si cum Hermes. C. loca. quæ tamen nihil prorsus ad rem facit, sed loquitur de fideiussore, qui intercessit pro eo conductore vtegalium, qui in quinque annis conduxerat, sed impleto tempore ex privilegio filij, vel etiam sponte in aliud tempus conduxerat: hic negat textus fideiussorem teneri, nec iniuri, quia alius contractus, aliud tempus & obligatio est, quod nihil cum priore commune habet, nec vt vulgò putant, nouatio est prioris, qui finitus est, & solum effectum generat, sed alius alterius temporis. Atque tales sunt termini d. l. si cum Hermes, sed præsupposito alio casu, cum scilicet prioris obligationis terminus prorogatur debitori siue soluendi, siue faciendi, an fideiussor liberetur veluti alterata obligatione. Nos hic circumstantias excludimus, quod scilicet potuerit accidere, vt talis debitor effectus esset non soluendo, quo casu haud dubiè fideiussor non teneretur. Sed ponimus simpliciter termini & solutionis prorogationem, & quidam putauerunt fideiussorem liberari

C vt Imol. Consil. 12. Dinus Bald. l. Titius d. de cens. aut. Bart. l. labeo. §. si per fideiussorem. D. de arbit. Bart. l. Valerianus. D. de præst. stipul. Raphael. Fulg. Consil. 150. incip. Marthaus. Hæc sententia vera non est præsupposita simplici prorogatione termini, nisi quod hic adiciat etiam debiti nouatio facta sit, quo casu priore obligatione extincta, consequens est & fideiussoriam extinguere, & fideiussorem liberari, qui in nouante non interuenit, nisi cum fideiussor pro determinato tempore fideiussit, quo casu prorogari sequitur, text. l. si vnus. §. pactus d. de pactis. l. si cum dies d. de arbit. & l. vi. C. de vsur. rei iud. Alex. l. vbi cum d. de arbit. & l. dies cautioni. D. de dam. ini. Bart. & Angel. l. quod dicitur. §. miles. D. de milit. testam. latè Alex. d. l. dies cautione, & quos Hippol. Martil. d. Rubr. quæst. 6.

GLOSSA 2.

1 *Simplex prorogatio non eximit fideiussorem &c.*

2 *Nouatio obligationis quomodo fiat.*

³ *Donnoit terme.* Simplex termini prorogatio non eximeret fideiussorem ab obligatione, nisi interueniret factus esset non soluendo, aut fideiussor cum præstatione termini intercessisset, sic, fideiussor vique ad sex menses, & non plus, his talibus liberatio contin-

contingeret, alioqui simplex prorogatio termini nihil derogat obligationi, nec rei admittit quidquam, sed eandem continuat.

² *Et fuit nouueu contract.*] Hoc ipsum coniunctim requiritur, vt fiat nouatio obligationis, id est vt ab priore discedatur, & noua fiat, siue rei mutatione, siue personæ obligatæ, siue adiectorum: hoc enim

A casu extincta priore vt principali, fideiussoria quoque fatiscit l. nouatione. C. de fideiuss. l. nouatione. C. de nouat. l. 1. C. etiam ob chirog. pecun. nam tali facto hypothecæ quoque liberantur. d. l. nouatione l. fideiussores, in fin. D. de fideiuss. quæ reo transactione liberato fideiussores quoque liberari scribit.

ARTICLE CCIX.

ET en autre cas ne seroit ledit plege quiete, si quietance, ou satisfaction n'estoit faicte, ^{ART. CCIX.} ou que le plege requist & dist au creancier, qu'il se fust ^{NOUVE} payer sur le débiteur, ^{CONS.} & que par le défaut & demeure du creancier, les biens du débiteur feussent tournez autre part: parquoy le plege ne peut estre desdommagé.

ET in alio casu non liberaretur dictus fideiussor, si apocha aut satisfactio non esset facta, ^a aut fideiussor requireret & diceret creditori vt debiti solutionem peteret a debitore, ^b & si negligentia & mora creditoris, bona debitoris in rem aliam versa essent, fideiussor liberabitur.

GLOSSA I.

- 1 *Art. est contra l. si fideiussor creditori D. de fideiuss.*
- 2 *Insolubilitas debitoris est causa agendi aduersus fideiussorem.*

¹ *Ou que le plege requist.*] testato conuento: hæc dispositio contra l. si fideiussor creditori. D. de fideiuss. Si fideiussor, inquit, creditori denunciauerit, vt debitorem ad soluendum pecuniam compelleret, vel vt pignus distraheret, sique cessauerit, an eum possit fideiussor doli mali exceptione submouere, respondi non posse. Quæ lex expressè consuetudini huic contradicit, quia soluabilitas debitoris non est causa obligationis fideiussoria: Secus in fideiussore accepto sub his verbis, quanto minus seruari possit ab reo principali, hoc enim casu talis denunciatio proficeret l. fideiussoribus. D. de fideiuss. Sed in fideiussore simpliciter accepto aliud censent. Sed tamen putat glossa & Bart. ² illam legem esse correctam per auth. de fideiuss. quia

B hodie insolubilitas debitoris est causa agendi aduersus fideiussorem, Canonistæ cap. eum pro quo. ext. de fideiuss. Itaque quod hic dicit Articulus, tandem obtinere volunt.

GLOSSA 2.

- 1 *Quid si creditor differt agere aduersus debitorem &c.*

^b *Et que par défaut du creancier.*] Hoc est, quod dicit glossa & Bartolus, cum in necem fideiussoris creditor differt cū debitore principali, qui interim bona dissipat, & interuertit, aut occultat, ita videtur hunc interpellationis effectum admittere, tum dumtaxat, cum bona debitoris interim interuersa probantur, non simpliciter rebus stantibus, vt tempore obligationis: Nam nec debitorem fugitiuum quisquam capere potest, si tempore obligationis in eodem statu erat, nec quidquam mutatum est ab eo tempore, de quo Barbatius cap. eum pro quo. ext. de fideiuss. l. si creditores. D. de pign. cred. Bald. d. l. pro ea. D. mandat.

ARTICLE CCX.

ET combien qu'il soit conuenu en l'obligation, que le débiteur & ses pleges soient obligez chacun pour le tout, ^{ARTIC.} les biens du principal débiteur doiuent ^{CCXII.} estre tout premier ^{NOUVE} exercez, ledit plege les monstrant par effect, ^{CONS.} comme dict est.

ET quamuis in obligatione conuentum sit, quod debitor & confideiussores eius ex aquo obligationem inierunt æquè principaliter, ^a in bona principalis debitoris primum ^b manus iniici debet dicto fideiussore indicante ea ^c Vt supra dictum est.

GLOSSA I.

- 1 *An vt principalis aut vt fideiussor quisquam interueniat differentia.*
- 2 *De plurib. ab initio æque principaliter contrahentib.*
- 3 *Obligati insolidum petere possunt Vt conueniatur is ad quem pecunia peruenit.*
- 4 *Capitula Ecclesiæ quæ dant pecunias suas &c.*
Argent. in Cons. Brit.

- 5 *Quid de pecunia data filiofam. aut persone prohibita &c.*
- 6 *De debitoris principalis obligatione cui alius intercedit.*
- 7 *De pluribus obligatis & cum creditore conuentum quod pecunia &c.*

Multum interest quid agatur, vt intelligi possit, et an vt principalis quisquam interueniat obligationi, an vt fideiussor, propter difficultatis beneficium,

se necessitatem, vel conueniendi facultatem, quod hic dicit, Hoc discrimen, rectè distinxit Molinæus in vsu.

¹ quæst. 7. Nam quæque plures ab initio æque principaliter contrahunt, obligantur, mutuum accipiunt, & redditor eorum fidem sequitur omnium æque principaliter, respectu creditorum omnes æque rei sunt principales ex æquo, quod Cast. notat. l. sed Iulianus, §. item si duos. D. ad Macedon. Roman. Consil. 114. Et si ipsi quidem, vt plures rei habent beneficium diuisionis ex authent. de duob. reis, si omnes vel plures sint soluentes, & praesentes, nisi quidem beneficio renunciantur. Idque verum putat Ludo. Rom. etiam si hoc casu pecunia ad vnum tantum peruenerit, vel negotium ad vnum solum spectasset, quia scilicet expellat obligationis qualitas interpretationem diuersam non admitteret, & casum allegat l. si non singuli. C. si cert. petat. Igitur tales principaliter obligati, æque principaliter pro viribus conueniri possunt, non distinctio, an pecunia ad vnum peruenerit, aut etiam insolidum quilibet, si beneficio auth. de duob. reis renunciauerint.

² Sed tamen, quod singulariter notandum sit, tales sic obligati petere possunt, vt hi ad quos pecunia peruenit, prius conueniantur suis sumptibus, quod Bart. ait l. 25. vbi duo. D. de duob. reis. l. vnde queritur. D. commod. Idque verum, quod magis miraris, non solum cum habent beneficium diuisionis, sed et si insolidum sint obligati vt correi, & quod valde notandum, etiam si creditor nihil sciat de illa perueniente, & omnes æque licentis sit. Tamen petere potestis, qui nihil attigit, vt creditor suis sumptibus conueniat eum, qui attingit pecuniam, quod Bartolus explicat vltimè d. §. vbi duo per d. l. vnde queritur. Et si apud nos vlti obseruari non solet, cum tales coobligati conueniri soleant ex forma obligationis in viriles, aut insolidum,

³ hanc scio an per inuenerintiam patronorum. Et valde notandum pro capitulis Ecclesiarum collegiatarum, quæ subinde redditus nomine credere pecunias solent optimaribus, sed nunquam sine pluribus coobligatis æque principaliter in maiori forma, & coobligati solent suas cautiones exigere ab his, quorum res agitur, qui consentiunt totam pecuniam recepisse, & se ad indeterminate obligant: hoc casu siue creditores sciuerint, ad quem ventura esset pecunia, siue ignorarint, possunt tales coobligati petere à capitulis, vt suo periculo & sumptu conueniant eos, ad quos per cautiones acceptas ostendunt pecuniam peruenerisse, quod & Ludo. probat d. Consil. 114. ad idem tex. l. cum in plures, §. vestimenta. D. loca. vbi Bart. Idem Bart. & Cast. l. si vt certo. §. si duobus. D. commod. vbi Castreus se alias Bononie de facto obtinuisse scribit, & cum pars obfisteret curialle, vt pecunia deponeretur in faciendo, sumptus suos. Qui casus est intelligendus, cum plures fuerint æque obligati, ita quod ipsi inter se de perueniente cauerunt seorsum à creditore, quia si creditor interuenisset, hoc casu hi ad quos pecunia non peruenerit, non possunt conueniri, nisi vt fideiussores, vt dicemus in casu sequenti, quod ibi Castrensis diffusè notat. Sed istos locum habent in permixtis, nam in prohibitis aliud esset, veluti in casu d. l. sed Iulianus. Nam si filiofamilias pecuniam credere est prohibitum, hoc ca-

A si filius altius creditor cum pecuniam crederet filiofamilias scribi fecerit in instrumentum, quod pecuniorum tradita est Titio, qui vt correat aut coobligatus principaliter interueniebat. Hic fratres detegunt facta de persona ad personam, & ideo Senatus consultum excepit locum habebit perinde, ac si ipsi filiofamilias pecunia esset tradita: Quod rectè Castrensis notat d. l. sed Iulianus, & hoc probato, & detecto facto creditoris ex prolocutionibus aut aliis iudiciis Alex. Consil. lib. 4. & quos nos Art. 411. Secundus casus est, cum aliquis principaliter contraxit, & obligatione in personam eius contracta eodem vel alio instrumento alius intercedit, qui et principaliter obligat: & hic verus est fideiussor, & omnia fideiussorum privilegia exactionibus competunt; ita vt contentus ea opponere possit, nisi renunciauerit, quod ibidem glossa & Castrensis sunt notant. Hic casus dicitur. Tholoz. 2. cum quidam vendidit equum Sempromio, & Caio promisit pretium soluere, aut quod dicunt respondere de pretio, prore loco conueniendus cui equus traditus est. Hac semper intellige, nisi fideiussor obligationem nouando suscipiat, & hic casus est huius Articuli.

B Tertius casus est, Cum initio etiam statim scriptum est in instrumento plures eodem tempore eodem instrumento obligati, cum tamen re vera actum esset cum ipso creditore, quod pecunia perueniret ad vnum ex eis, hic enim casus verbis tantum imponit, cūque ipsa alius sit, & color queratur, & differt à primo, in quo hac obligatio fit ipso creditore hoc agente, vt pecunia ad vnum deueniat, in illo omnium fideiussoribus est: cum omnibus numerantur, nec curant, qui possea agerent, & conuenio de pecunia inter ipsos debitorum inter se facta est, quod Castrensis annotat vbi supra. Itaque facti diuersi probatio, ins etiam diuersum redderet, si tale probaretur: quare altero & altero casu discipulimus de quo Angel. §. si plures. l. de fideiuss. distinguendo gloss. §. i. authent. de fideiuss. Locum cumulat Tirac. §. 31. glossa vltima. num. 8. inter tract. Hippol. Maslin d. Rubr. de fideiussoribus.

Glossa 2.

¹ Bona debitoris prius discurrunt &c.

² Fideiussor directè conueniuntur vt bona debitoris indicat.

³ Lebiens du principal debitor. hoc est beneficium nonna constitutione Iustiniani 4. induitum, & relectum authent. praesente. C. de fideiuss. vt prius bona debitoris discussi debeant, & distras; deinde, id quod deficit summæ debitorum, suppleri de bonis fideiussoris: Sed hoc amplius est in hac dispositione quod ratio non habetur ablenit rei principalis ad hoc, vt ad fideiussorem deueniatur, sed directè potest conueniri fideiussor, vt bona debitoris indicet cum effectu, & omni libere, nisi quidem suo sumptu litem decidi esset. Huius regulæ decem amplius limitationes apposuit Barbarus cap. peruenit. ext. de fideiuss.

⁴ Executio. Vendit & aduocet discussio igitur necessaria, nec notorias non soluendo sufficeret, de qua authent. & notorias iudicaria, de qua Barbar. supra.

⁵ Comme dist. §. Art. 107.

ARTICLE CCXI.

ARTIC.
CCXXII.
NOU
CONS.

Ils sont plusieurs pleges, & le principal debteur les laisse encourir, chacun en doit porter sa part comme ils sont tenus en l'obligation.

Si sine plures confideiussores, & principalis debitor non soluit, unusquisque pro sua parte tenetur vt in obligatione conuenitum est.

Glossa

GLOSSA.

^a *Les laisse encourir.*] Veluti cum soluendo non est, vel renunciantur beneficio discussionis & ordinis, his enim casibus ad eos periculum redit, hoc beneficium est etiam antiquo iure Digestorum ex epistola Diui Adriani introductum, cum veteri iure aliud esset l. non recte. C. de fideiuss. Sed exemplum Diui Adriani non ipso iure, sed ope exceptionis introductum, ne simpliciter accepti aliter quam in viriles tenerentur.

A Linter. D. de fideiuss. §. si plures. Instit. de fideiuss. l. ult. C. de consil. pecu. Ex quo contingit, ut ante diuisionem petitam, si vnus de fideiussoribus de cedat non soluendo, periculum recidat in alios. d. l. inter fideiussores. Sed post diuisionem petitam non item, vt ibidem & l. si contendat. D. de fideiuss. vbi Part. & §. si plures. Instit. eod. Quod si quis solidum soluerit non opposita exceptione, & ceteri soluendo non sunt, huius quoque erit periculum, d. §. si plures.

ARTICLE CCXII.

Et ne peut le creancier se faire payer pour le tout sur l'un des pleges^a au cas^{ART. CCXV. NOUVEAU CONS.} qu'il trouueroit sur chacun à se faire payer, combien qu'ils fussent tenus & obligez chacun pour le tout,^b s'ils n'ont renoncé au benefice de diuision.

Et non potest creditor totam summam petere ab vno confideiussorum,^a modo quisque eorum soluendo esset, quamuis aequè principaliter obligati essent,^b nisi beneficio discussionis & ordinis renunciaffent.

GLOSSA I.

^x *Hic inter fideiussores ipso iure tributur diuifio.*

ⁱ Hic datur intelligi mutationem iuris esse factam, & cum iure Romano tradatur beneficium diuisionis inter fideiussores, hoc est Diui Adriani non ipso iure competere, sed opposita exceptione. Ideoque mortuo vno ex confideiussoribus non soluendo ante exceptionis obiectionem, id est, ante contestationem periculum in ceteros recideret: tamen hic ipso iure diuifio tributur, & fit inter fideiussores, inuit actio denegetur creditori in plus. Quod est valde notandum pro nouatione illius iuris & differentia, quod ipsum glossa verbi tenentur. Instit. de fideiuss. præfenerat idcirco confideiussores non amplius tenentur, imo actori non amplius actio competit quam in viriles: Consuetudo enim negat potentiam agentis, idcirco nil opus est exceptione reo conuento de dicta epistola, hoc enim Consuetudo efficit, quod illa epistola erat concessum.

GLOSSA 2.

^x *Exceptionis explicatio.*

^a *Au cas qu'il trouueroit sur chacun.*] Infra art. seq. Hæc

A exceptio cautè intelligenda est: nam etsi quidam ex fideiussoribus essent non soluendo, periculum non recideret in alios simpliciter, id est in viriles acceptos, quado natura obligationis nil amplius importat, præsupponendo etiam id quod diximus, quod citra exceptionis necessitatem diuifio fiat ipso iure. Quare obligatione semel sic inita in sui principio ea crescere non potest ex cuiusquam facto, aut contingetia: sed hæc exceptio intelligenda est in casu subsequētis clausulæ, cum scilicet insoludum se obligarunt, tum enim vno existente non soluendo, periculum recidit in alios, qui casus est d. athen. de fideiuss. qui casum absentia, & non soluendo excipit à priuilegio discussionis iure & art. seq. Proinde hæc exceptio opponi non potest, post solidi condemnationem, nisi ex appellatione, quod rectè Bartolus ait l. si dubitetur. D. de fideiuss. Ang. d. §. si plures.

^b *S'ils n'ont renoncé au benefice.*] Molin. in lib. de vfuris quest. 7. dubitatum ab aliquibus scribit, an renunciatio diuisionis (quod facere nostri solent per hæc verba) sans diuifion, sufficiens esset ad excludendam exceptionem diuisionis, & putat sufficere, nec ego dubito, & hic textus probat. Quis enim verborum sensus alius intelligi potest?

ARTICLE CCXIII.

Et si le creancier ne trouuoit sur aucun des pleges, dequoy se faire payer, les autres seroient tenus,^a au cas que chacun seroit obligé pour le tout:^b car s'il n'est conuenu en l'obligation, chacun ne doit payer, fors d'autant qu'ils seroient de personnes chacun sa portion, s'ils n'ont renoncé comme dessus.

Et si creditor inueniret aliquem confideiussorum soluendo non esse ad alios confideiussores periculum recideret^a modo vnusquisque eorum aequè principaliter obligatus esset:^b Nam si conuentum non est in obligatione quisque debet soluere pro virili tantum, nisi beneficio discussionis & ordinis renunciaffent, vt supra dictum est.

GLOSSA I.

^x *Non dandus regressus aduersus eum qui iam soluit.*

Hic Articulus τωτολόγηται. Etsi confirmat quod dixi-

C mus, quod ex obligatione fideiussoria simpliciter concepta periculum non recidit in alios, ex eo quod quidam soluendo non sint: quia fideiussores simpliciter accepti secundum naturam Consuetudinariæ fideiuss.

tionis non amplius quam in viriles obligantur, ut in A tra dicit. Sed si periculi recitas intelligatur in casu quo se obligauerit in solidum: Quem ego casum intelligo si aut exactionem vius fiat non soluendo: nam si post portionis sue solutionem aliquis factus est non soluendo, non regressum suum aduersus eum, qui soluit, quia solutione eius, quod debuit, exemptus est ab omni obligatione & d. l. inter fideiussoribus hoc casu locum habetur ad puto.

² *An casu.* In casu obligationis expressa de solido ex conventionione nam Consuetudinaria fideiussoria non amplius quam in viriles obligat ut infra.

GLOSSA 2.

- ¹ *Non amplius necessaria D. Adriani Epistola.*
- ² *An tacita conventionione dicit obligatio videatur.*
- ³ *An qui soluit suam partem ab confideiussore repetet.*
- ⁴ *Cessio hodie non necessaria.*

¹ *Car t'ilo est conueni.* Hinc notandum nil nobis amplius opus esse, illa Adriani Epistola, & a Notariis intente ex formulis antiquis apponi solere: quia Consuetudo dividit fideiussoriam obligationem hoc & superiori Articulo ipso iure, nec exceptionem expectat ut illa l. inter fideiussoribus, imo agenti admitit potentiam verbo *le tranierit nequeant*.

² Sed quid si de solido conuenit, pars tamen virilis à quoquam exacta, aut petita est, an rursus tacita conventionione diuisa obligatio videatur; hic casus l. si creditores. C. de pactis. & l. liberum. C. de fideiuss. ubi creditore petente ab uno ex obligatis in solidum partem virilem sub expressa commemoratione partis virilis, inducit tamen in viriles inter omnes tacito pacto, quod etiam absentibus prodest, de quo Molinæus. §. 2. gloss. 4. quest. 5. in feud. Doctores vulgo d. l. si creditores. & Bart. l. inter eos. §. fideiussor. D. de fideiussoribus.

Sed quæritur sepe cum unus de fideiussoribus soluit, an possit partem repetere ab alio restitui negat. l. cum aliter. C. de fideiuss. & negat actionem competere idem l. v. fideiussor. D. de fideiuss. nam solutio à fideiussore facta obligationem tantum fideiussoris dissolvit, qui pro se tantum solvere intelligitur, cum propriam obligationem dissolvit, secum quam in duobus reis, quod Bart. notat. l. Modestinus. D. de solutione. ideo quod soluit per se soluit, nec inter fideiuss. inter se vllum negotium geritur: sed rationem repetere, ut quod de se non poterat fideiussor, ab alio habere iure cello, quia aliter solvere non cogitur, quam si sibi actiones à creditore cedantur pro partibus aliorum confideiussorum, quarum vi consequitur partes, aliquo nil laurus, Hæc sententia d. l. v. fideiussor. l. cum his ubique Bartolus. D. de fideiuss. Sed illa cessio fieri debet cum ipso actu solutionis, nam post facta non valeret intervallo, nisi ante conuenerit de cedendo. d. l. cum is. hæc viderit tamen subtilis iurisperitencia, & re apicibus agere. Quare probò glossæ sententiam d. l. 4. cum is. semper etiam non cessio facta dari vellem negotiorum gestorum. Quod Bartolus falsicola sua distinctione l. Modestinus non improbat. Sed & condici solum posse putant, si actiones cedi reculantur quod Bart. non improbat etsi stricto iure est, quod contradici possit ex d. l. Modestinus. Fit autem cessio pro rata l. fideiussoribus. D. de fideiuss. C. di & hypothecaria debet. ex Bart. d. l. fideiussoribus. Doctores d. l. 1. C. de duobus reis. An inueniuntur fideiussoribus, lara tractatio Bartoli Imoli. Ang. l. reos. D. de duobus reis, & quos Titaz. in cens. §. 31. numer. 9. Quare sepe nulla tamen amplius iuris habita dedimus actiones fideiussoribus à confideiussoribus partem virilem petentibus, ea æquo & bono vitato circuitu inuicli, & minime formulario.

ARTICLE CCXIII.

ARTIC.
CCXIII.
NOUVE
CON.

OBLIGATION^b de ceux qui sont en pouuoir d'autrui,^c ou doiuent estre,^d est de nulle valuë.

Contractus^b eorum qui alieni iuris sunt,^c aut debent aliena potestati subici,^d nulli sunt.

GLOSSA 1.

- ¹ *Artic. iuri Romano contrarius.*
- ² *Infantes furiosi, prodigi, obligantur ex iis causis quibus ignorant, &c.*
- ³ *De curatorem habente aut non habente, &c.*

¹ Non de nihilo hic Articulus scriptus est, cum iuri Romano contraria disponat, idque vult: Contractus, ait, eorum qui alieni iuris sunt, aut aliena potestati subiciuntur, nulli sunt: hoc præscripto cõstat firmanum maritarum contractus nullos esse nec de eis actiones dari, de quo diximus art. 424. hoc eodem contractus filiorumfamilias irriti art. 507. hoc item minorum d. art. 507. sine curatore habente sine nullum, de re immobili sine decreto. Item prodigum, qui rales iudicari curatorem habent, aut habere debent. art. 494. & 496. Item furiosorum art. 490. Non Monachi quidem ex hoc iure cum subint abbatibus potestati. Quæ de contractibus dicuntur, de iudicis quoque intelligimus d. art. 507. & 465. cum seq.

² *Obligation.* De obligatione ex consensu loquitur nam & furiosi & prodigi & infantes obligantur ex his causis ex quibus ignorant & absentes obligantur, quæ re contrahuntur de quibus in l. furiosus. D. de act. & oblg. in l. 2. furiosus. D. eod. tit. Sed & pupilli & prodigi qui assentiri possunt alios sibi obligant, & sibi acquirunt, & ad conseruationem iuris intercedunt, ut & famini. art. 427. & sequent. & art. 430. Ideoque pupilli domiciliis constitutum habere negantur, quia constituto recidit in contractum sed facti & actuali possunt habere quod Bartolus ait. C. ubi tut. vel curat.

³ *De censu.* Hoc comprehendit masculum & feminam, ne si de masculo esset dictum, de femina non intelligeretur quæ pene stulta est opinio nro casu Fulgoli Consil. 75. Alex. Consil. 29. lib. 3. & Consil. 232. lib. 6. & decisi. l. 2. D. de reg. iur.

⁴ *On n'aient estre.* Diximus abbi moribus Romanis olim non omnibus minoribus tutores dados, imo in datione fuisse quiddam notæ. Itaque in libris nostris sepe

sæpe quiddam scribitur, de his qui curatorem non habent, de quo longa tractatio in l. si curatorum habens. C. de in integr. resti. minor. Alciat. l. puberis. D. de verb. obliga. & casus diuersificat habentis aut non habentis, vt obligatio valeat, aut non valeat, quos hic Consuetudo melius perficit, vt eadem conditione sint, qui habent, aut non habet, cum habere debeant, hoc est si eius ætatis sint, cui dari debeant curatores: nam utroque casu, tam nulli sunt contractus, & ratione æstimantibus illa diuersitas planè sine ratione fuit, nec vlla probabilis redditur, sed nunc non libet insectari: Inde sequitur illa quoque inutilis distinctio, an tutorio, an prodigo pupillus comparari debeat, quos omnes certum est quo ad obligationum passiuarum impotentiam eodem planè loco esse, & in totum exequari.

GLOSSA 2.

1 Naturalis obligatio sublata hoc statuto, & num. 3.

2 Nec titulus ad prescribendum valet.

3 Intra decennium retractantur obligationes minorum.

4 Est de nullo valui.] Per hæc verba aufertur potestas ab agente, & inducitur ipso iure nullitas actus, ita vt obligationis natiuitas impediatur, & consequenter actio, quæ sine matre obligatione produci non potest, quod magis etiam expresserat. art. 424. de actione quidem. Ac ne naturalis quidem obligatio villo prohibente lege, cuius origo toties impeditur quoties lex, aut statutum aufert potentiam ab agente prohibitiua dispositione, vel cum procedit annullando, vel cum vitur verbis impotentia, quæ fusiis Bart. Imol. Angel. & ceteri persequuntur. l. cum lex. D. de fideiuss. Idem Bart. Bald. Ias. Saly. & Schola l. non dubium C. de legib. Quare omnis illa farrago naturalium obligationum cum suis effectibus tollitur hac dispositione ne abnuntietur quidem scholasticis omnibus, de quibus nos multa in tit. de approprientis. §. 273. in loco de prescriptione hypothecæ. Igitur nec tituli ab

A talibus habiti valebunt ad prescriptiones, nec retertio dabitur nec compensatio, nec fideiussor accedet, quæ naturalium obligationum effecta dici solent. Gratulandum itaque iuri patrio, quod tam rixosam & nimium subtilem sapientiam expulit vsu, & commercii, & illa acumina inutilis commentationis, non admittit ad actiones rerum, ex quo euenit, vt ne restitutio quidem necessaria sit aduersus actum in totum nullum: etsi nostris tribunalibus impetrari fuerum commerciis Francorum, quæ parentes nostri non norant, & re vera respicit capturam ceream, vnde & tales si alienasse deprehensi sunt, vindicare ipsi directores suas possunt, quod toto tit. de prædiis minorum. C. traditur. & l. 1. C. de fideiuss. minor. & idem formina: maritæ poterunt, explosa eorum sententia, qui irritos earum contractus non putant, nisi respectu nullitate, & arctata ad interesse mariti, de quo diximus art. 424. & alibi. Quod in totum repudiatur hæc Consuetudo & obseruatio indubia, ne quis nouitate alieni sensus irretiat in iudicando, quod hæctenus inconcussus valuit: Sed tamen quodcumque eo tempore gestum sit, quo quis alieno iuri subiicitur, omnino retractari conuenit intra decennium, ex quo quis sui iuri factus sit, quod in alienationibus quidem minorum dubium esse non potest, cum Ordin. anni 1519. extet expressa: de contractibus mulierum non perinde expressum, sed tamen par ratio, de quo nos quiddam art. 44. vt & de filiorum familiarum contractibus. Quod si qui erunt qui repugnabunt, nec porrigendam casus expressi dispositionem putabant ad personas alias non expressas, necessario recedant in dispositionem art. 462. Sed illud alterius est loci, nunc id tantum docendi sumus, contractus tales & cum talibus nullus in totum esse, nec tituli loco esse, reuolueret tamen ex consensu interpretatio ageris, si intra tempora legitima non arguantur. Sed is consensus colligitur ex tempore maioris ætatis, & legitimæ superuenientis actui nullo.

ARTICLE CCXV.

VL n'est receuable à demander payement de marchandises^a prises en foires, marché, ou ville marchande, sil n'y a^b obligation, force, ou emblée.

ARTICLE
CCXV.
NOUVEAU
CONS.

NVllus auditur ad petendam solutionem mercium emptarum^a in nundinis, mercatu & vrbe in qua copia mercium affluit, nisi^b obligatio extet, vis, aut res furto surrepta sit.

GLOSSA 1.

1 Hunc artic. improbant Canonistæ.

2 Ratio constituitur.

1 Tale statutum nominatim Canonistæ improbant. Quod scilicet nemo teneatur soluere pretium, aut restituere vendicanti Domino, id quod quis in mercatu emerit, Hostiens. tit. de penit. & remiss. in summa. §. vlt. Ancharanus. c. Canonum statuta. de Constit. Sed illi singularibus affixi non didicere publica utilitate aliquid in primum incommodum singulorum hominum rependere. Nam sine causa aliter visum moderatorem rerum conducere, ne aliter censentibus, confagratè esset litium familias, & populos cōtingat, cum præsertim legū admonitis quique sibi cauere debeat, nec ferè de minutis re tanta exigantur. Hæc eadem ratio art. Aurelian. 100. de vendendo serico præsertim

C pecunia ab mercatoribus: Eadem ratio Ordin. de operis artificum & minutiorum, de quibus nos art. 179. & Lud. XII. art. 68. quæ & Britannia renouata est anno 1556. art. 20. & de salariis famulorum art. 67. anni 1512. & Arelæ de Procuratorum salariis & Actuariis: Hæc eadem Imperator Carolus V. suis statuerat. Quare magno consensu gentium Canonistarum consensu sunt hic exclusi, quod alibi sumus persecuti & locus apud Balbum in præscript. 2. parte 3. partis, quæst. 14.

GLOSSA 2.

1 Exceptio ad articulum.

^a Prises en foires.] Ratio constituitur est, vt quisque præsertim pecunia mercetur: & quod ita factum Consuetudo præsumpsit, & Plato in suis legibus statuit lib. 11.

^b Obligation.] par seruit, ex consensu.

*Hæc exceptio
addita art.
298. N. C.*

Force ou emble.] Unde obligationes nascuntur ex facto non ex consensu. Proinde ab hac dispositione excipiuntur ipsi mercatores inter se; de his quidem mercibus quantum negotiationes exercent: nec enim talibus ista cautio est reperta, cum multa pars in cre-

dito posita sit, & sic expedit commercii, cum sa-
pius a tenui initio mercatura progrediatur, & quibus
temporis vsura valde commoda est, ad multas mer-
ces, & versuras. Quare illa Aurelianensi Ordinatione
non sunt comprehensi.

ARTICLE CCXVI.

ARTIC.
CCXVI.
NOVÆ
CORS.

E M M E ne se peut obliger pour autrui, ^a si ce n'est pour son pere, ou pour
la mere, ou pour ^b son Seigneur espoux, ou ^c pour ses enfans.

M ^a l'her non potest se obligare pro alio, ^a nisi pro patre aut matre ^b aut Domino marito
aut filiis.

GLOSSA I.

- 1 Nulla profus obligatio feminae marita.
- 2 Nec competit actio pro tali obligatione, &c.

*Notie Pal-
leone natus
natus femi-
na pro alio
obligata, ex
maneratione
eius omni-
no substat
Edictu lato
Parsu ment
Anno ann
1806. C.
publicato in
Curia Parla-
menti 22.
May anno
1607.*

Hæc quoque dispositio negat potentiam obliga-
di, pro alio quidem, in femina, & nullitatem contra
facti importat, & consequens est data impotentia obli-
gandi, consequi actionis quoque impediendum tali
actu. Igitur non possit fideiussor accedere non magis
quam articulo superiore: Et si contra iurisdictionem illo
iure censetur, qui putant nasci quidem obligationem
naturalem & civilem, sed obstat agentibus Velleiani
exceptionem beneficio extraordinario introductum
pro sexu. Hic amplius inducitur, quod femina ex-
cepte potest: Ego non sum obligata, Consuetudo re-
sistit talis obligationis naturam, ac consequenter ubi
nulla competit actio, quod & Bartolus agnoscit posi-
tione quidem verbis statuti talibus: l. cum lex. col. 2.
verbi. his præmissis & verbi. iuxta prædicta. D. de fide-
iuss. Socin. consil. 112. lib. 1. repetito. 172. lib. 2. & 230.
lib. 2. Calcan. consil. 13.

GLOSSA 2.

- 1 Quibus casibus obligatur femina marita.
- 2 Nec opus renunciatione, &c.

A ^a si ce n'est pour son pere.] Iure contra. l. si patrem
Cod. ad Velleian.

^b Son Seigneur espoux.] Miranda hic mutatio iuris, cum
pridem prohibitio intercessionis mulierum ab hoc
inceptis, mox ad alias porrecta sit, vtpater l. 2. D. ad
Velleian. Quod ille Senatus non probavit, ac ne Im-
peratores quidem l. si sine l. si sciens. C. ad Velleian.
si vxor. auth. si qua mulier. C. eod. hoc humanitate
inuitu gens nostra admisit huc, & art. 41.

^c Pour ses enfans.] Id quoque contra ius l. si cum ipse
D. ad Velleian. Proinde non intercedit qui pro alio
soluit, si solvendi obligatio nulla processit l. 1. Cal
Velleian. quia lex non succurrit alienanti, sed in-
cedenti l. Senatusconsultum. C. ad Velleian. l. li-
ter ibidem l. si fenestris. Quid vero si mulier sol-
gavit pro marito in eadem obligatione coobligans,
vide que diximus articulo 41.

B Decem casus excipit glossa l. vlt. C. ad Velleian. in
quibus ille est renunciationis, quern ego hac Consue-
tudine nego admitti, etsi in instrumentis canonum
vulgo ea clausula ex formula solet inseri, sed vix nul-
lo: Nam pro personis hic expressis non est opus re-
nunciatione, pro non expressis nil officit renunciatio
ipsa potentia obligandi à Consuetudine infracta: nec
opus est operosa distinctione Bartoli d. l. fin. C. ad
Velleian.

ARTICLE CCXVII.

I O N a dit ou fait iniure en l'hostel d'un Seigneur de famille, ^a à aucun de
ses gens, ledit Seigneur de famille en peut faire poursuite, en-tant qu'il s'
font en pouvoir & luy en compete action.

S I dicta aut illata fuerit iniuria in domo alicuius Domini patris familias ^a alicuius
domesticorum, dictus Dominus potest actionem intendere, eo quod sue potestati submis-
tuntur iniuriam passæ & actio ei competit.

*Es despt in
N. C.*

Hic Articulus inutilis est, & nihil, aut denique
debit scribi sub tit. de penis, cum hæc obligatio ex
delicto nascatur, de quo genere hic non tractat.

^a A aucun de ses gens.] Quod quidem Domini con-
templatione fiat l. 1. D. de iniur. Alioqui his perso-
nis, que in potestate Domini non sunt, lux sunt exer-

C cende actiones. An vero pater remittere possit tales
iniurias Boënius tractat, decisione 120. & 121. Guid.
Pape decil. 537. & 559. Congruit art. 45. supra & que
ibi diximus.

Quid in filios familias an suo nomine agat, vide Al-
ciatum l. cum filius familias. D. si eorum. petat.

R E M P. G E R E N T I B V S.

E T SI propemodum luditur opera, quæ in tractatione Legum & iuris ponitur, hoc quidem tempore, quo pudenda sæculi labe, & perſultante vbique infamia, iura prærio deduntur, & proſtant ſub arbitrio impudentiſſimi & imperitiſſimi cuiuſque & ipſi quoque Homeri βασιλῆες & δὴ & ἄρχοντες pridem δικαστοὶ propalam depoſito pudore præclare δικαστοὶ eſſe maluere; ſapientes tamen homines & pridem melioribus inſuetos inter æſtus tantos clauum retinere, quantum quidem conſulti poſſunt ipſi, par eſt: qui ſi vi procellæ eripitur, mœſtum animum reuocare ad cogitationes meliorum rerum, & interim diſciplinæ honeſtarum meditamentis recreare oportet, nec ſtationem deſerere. Næ hilarem inſaniam inſaniunt iſti, qui nunc rebus moderantur, qui vt quiſque altiſſimo loco conſtitit, ſubinde de flagitio cenſent & ſcelus damnant, cùm maximè faciunt: Sic ſunt, ſed aliter negã fieri poſſe authores ipſi facti. Iſtud ſcilicet probroſæ fœminæ excuſare docuere: nam ſolent dicere ſaluam ſibi pudorem vehemèter olim cupiſſe, ſed eo ſemel perſito, quo pudicitiam? Ire nauem q̃ ſuper eſt, qua fluctus labatur neceſſe eſſe. Ergo dum minitãtia ſydera, & cœlũ paulatim ruens, iam-iãmq̃ue ruiturũ ſuſpicimus, pergamus, qua cepimus ipſi, & ſic vnde Deus occurrat *ὁ πρὸ μηχανῆς* ne deficiamus mēte, & meliorum excitamētis ſolemur animos, & fallamus impendētis moleſtias: quãdo quibus perire licet, deficere non licet. Dedimus annis ſuperioribus commẽtationem de dominiõrũ aſſertionibus noſtram, non inutiles, vt ſperare libet, labore, & fortasſe in poſteros impẽſius valituro, ſi quæ virtutis comes indiuidua eſt indiuidia, tandem aliquãdo faceſſet. Nunc tractationem de Donationibus, quæ ipſæ dominiis transferẽdis, vt ſpecies eodem de genere commerciis uſurpãtur, emittimus, quãdo eius argumēti crebras ac proinde illuſtres, & momẽtoſas cõtrouerſias foro & tribunalibus perſæpe ſtrepere comperimus, ſed quod fatẽdum ſit, ſuis locis nec rectè oppugnatas, nec item propugnatas. In quo nobis laborãdum fuit, ne de his, quæ ab iure cõſuetudinario & moribus recepto elici & foro incidere, aut ſolerẽt, aut vero poſſent: intacta effugeret quoad fieri poſſet vlla: quando iſta ab experimentis expectari oportet, quæ nulla ſine talibus ſchola, nulla vmbracula ſtudioſi ſeceſſus præſtare poſſent. Certè ſi quãtum laboris & diligẽtiæ ſcriptione non perinde proluxa nobis cõſumptum eſt, tantum viciffim eueniat gratiæ ab eruditis, erit quod nobis gratulemur nõ malè excidiſſe otij valde interpellati cogitationes. His licèt impendamus animum, dum cetera argumēti eiufdem de iure patrio meditamur, etſi quid etiam melius vrgemus. Adiciamus, quod prioribus quoque Titulis factum volebamus, ſingulis ſcripti articulis cẽſuram excitãdis reſormatorum, qui quandoque horum ἐπινοήσεται operam nauaturi ſunt, cogitationibus, vt hoc quoque labore intelligi poſſit, quàm multa detrahi aut adici poſſint, quàm multa cõpingi, non tam maturo quã maturato ſcripto, quo hætenus vtimur, poſſint, plurima aptius cõcipi, nonnulla etiam expungi iniqui iuris debuiffe, vt habeant prudentes rerũ & iuris homines, de quibus cenſeant ipſi, non omnia forſan ἀπεροδοῦσα. Rationem adiecimus dicti, & iudicia eruditorum, ſed & finitimarum prouinciarum exempla, ne quis hæc non vehementibus de cauſis facta exiſtimaret.

TITVLVS DVODECIMVS.

DE DONATIONIBVS.

Nihil haftenus accuratius hoc quidem in argumento prodit de
Donationibus, quæ moribus introductæ sunt.

TITRE DOVZIEME,

'Des Donations.

PRÆFATIO.

- 1 Subiectum proprium Donationis.
- 2 Donatio sepius in extrema pergit.
- 3 Consuetudo de modo statuit in donatione.
- 4 Improbata officiositas donatio.
- 5 Donatio in beneficentiam confert.
- 6 An fauorabile; an odiosa per se donationes.
- 7 Odiosa donatio facta sine ob matrimonium, &c.
- 8 Vel à femina matre secundo marito.
- 9 An consuetudo reuocat alias donationes non expressas.
- 10 Expressæ affinis & ciuilitatis in mente statuti intelliguntur, &c.
- 11 Quindecim casus in hac questione.
- 12 Prohibitum de donationibus editum.
- 13 Diuersitas iuris Ciuile & Consuetudinarij in donationibus.

- A 14 De infirmatione donationum, copiose.
- 15 Quid sit infirmatio.
- 16 De tempore infirmandi.
- 17 Fœmina etiam minor debet infirmare.
- 18 An partium vocatio necessaria ad infirmandum.
- 19 Infirmitas in cura Donatoris iure Romano.
- 20 Consuetudo in infirmatione non requiritur donatoris intentionem.
- 21 Donator deducit causas reuocandi etiam post infirmationem.
- 22 Infirmitas est actus voluntarie iurisdi. Romani.
- 23 De loco infirmandi.
- 24 Infirmitas eorum & appropriatorum quædam officina.

RIMVM, vt quod in tractatione
est intelligatur, admonendi
sumus donationis materiam &
proprium subiectum talis contrac-
tus, ex beneficentia profici-
entia, quæ gratuita & spontanea
liberalitas est: quæ (vt Ethologi
loquuntur) cum vna sit de vir-
tutibus ethice seipsa contenta est, nec aliud spectat
quam bene facere, vt quæ beneficium conferat, non
faceret. Hæc propriæ donatio est, expertis alieni finis
aut repositis anctorum, quam Iuriconsultus dis-
finit esse, cum nullo cogente iure aut necessitate quif-
quam alteri beneficit. Sed quia raro accidit, vt quid-
am eius quod donationis titulo confertur, non in
extrema quædā de egerat, aut perturbatoribus asper-
gatur, ratum est etiam sine vitijs cuiuspiam illapsi fieri
donationes. Aut enim cuiusquam odium eas elicit,
aut intemperatus & culpatus amor, aut spontanea do-
natoris profusio, aut iudicij error, aut impetus im-
moderatus mentis, cum non rectè æstimat donator
quid, quantumque cuique de rebus suis conferre aut
debere, aut possit. Quo in genere illud est Antigoni
Regis acutum responsum sed non sine causa exaginat-
um à Seneca, qui magnam potestatem Cynico dandum
non putaret, vt maius quàm quod Cynico dandum
putaret, peccati item parum non dedit, quia id mi-

Bmus esset quàm quod à Rege pro dignitate tribu-
dere videretur. Sunt istæ argutæ, sed tamen nimis
necitatis causationes, & obiectus sumpti, vt sic denique
nihil detur. Sed aliud est virtutis centrum, quantum à
quoque sive vicio vicini extremi tribui possit. Num
quantum Rex daret, quantum item Cynico in astuta-
tione rectè iudicantis de rebus erat positum, debique
quidpiam dare ex totò laudabilius: & alius quidam
ipse Rex de eo admonitus, sed animo excellet, in-
digno donasse sciens & medicatus dicebatur, nec
quanta petentis esset indignitas, sed quanta donato-
ris dignitas spectasse. Esti verum est donationes, que
dicuntur, si iudicium detraxeris, male facta pro bene-
factis appellanda & nomen mutare, quod quidam de
Poëtis olim dixit, & Seneca inter corporis iacturas ma-
lum minus, in libro de vita beata ponit. Sed quia ciues
facti difficilis plerumque æstimatio est, & subiectum
sepe numero à circumstantiis ducitur per quod verum
est donationes licet fieri, vt non à perturbatoribus su-
fiamentur, cum aut odio hæreditum iacta dicuntur et
in casu legis liberius cum fraudare. D. si quid in fra-
trem patris factum sit, & huius ipsius tituli aut. i. aut
intemperato amore in mulieres, aut amatores, aut in-
licita nequicia, aut blanditis, aut alterius fraude, aut
tribus adiunctis, in quibus veritari iudicatum cogiti-
ones solent. Quamobrem quantum aliis hominibus etiam
fano & sit arbitrij, donari cuiquam posset, lex & verò
melius

melius Conſuetudo, ad curam ſuam putauit pertinere, ne amplius id eſſet triente bonorum cui daretur etiam cauſa, ſed & tempora quoque & actus diſtinxit, ne in matrimonio, ne in teſtamento, quia tales donationes perſiſtales temporis habent multas, ne fieri debeant aut permitti. Pudda certe dubitatio hominum Chriſtianorum, de his donationibus quas affectionis cauſa Iuriſconſultus appellat. affect. D. de donat. quæ ſtupri cauſa, aut alterius improbæ conſuetudinis cauſa ſunt, à clerico, à milite, an amaliſi factæ valeant, de quibus illo reſponſo queritur. In digna planè inquiſitio de genili & prophano iure inducta in Chriſtianifmū, magis vero, quia non ethnicorum tantum ſeculorum illa labeſ fuit, ſed & meliorum quoque quando luſtitanus etiam in ſuum ius concubinas & naturales liberos & eorum ſucceſſiones induxit, pluribus verboliſ Nonelliſ, quod ipſum eſſe poſteriores ætate Imperatores quidam ſuſtulere, tamen ab eo qui tantum ſibi ſtudij eſſe, in augenda excolendæque religione vendicaret, melioris iuris principia oriri oportebat, & cum ſcripturæ auctoritas, Conſilia Patrum æconomica, fornicationem damnaret, ea quoque damna-ri oportebat quæ improba Conſuetudo, eliciuiſſet. Quare manere factas ex talibus cauſis donationes, probrum eſt Chriſtiani Magiſtratus, probroſæ Conſuetudinis mercedem & irritamentum. Quod ipſum è finitimis Prouinciis quædam, ne ualeret rectè in ius ſuum patrium deduxere, Turonum, artic. 247. Cænon. artic. 354. Pertici, artic. 100. & alia quædam.

5 Eſt igitur donatio dicenda quæ totam beneſcentiam conſpirat. Nam quæ antidorum ſpectat, ſeruat, non donat, eſt Iuriſconſulti ex talibus obligationes naturales inuexere. Sed iſta aliter hi qui de moribus præcipiunt, metiuntur, & Seneca libris ſeptem quos de beneſiciis ſcripſit, perſequitur. Certè res agentibus & commercia, donationes de patrimonio auito rectè ſui arbitrij Conſuetudo fecit, ſicuti teſtamentarium quoque largitionum propter frequentiffimas hominum demerſiones, qui perturbacionibus, ubi ſemel rationem mentis error extorſit, nihil penſi habent quod eo faciant. Ex quo queri ſolet, an fauorabiles, an odioſæ donationes ſint habenda, an fauere talibus, an auerſari iudicantes debeant, quod ipſum à cauſis omnino diiudicandum eſt. Quod futuræ coniugij, pari matrimonio, fauentibus propinquis donatur, quod egeſtate immerita laborati, eſt non Plauto creditur, quod elemoſynæ impeditur, valde laudandum eſt, ſed interdum veluti aquis limpidis lutulentum aliquid miſceri contingit & cauſa obtentui ſumitur, cum re vera diuerſa ſit. Senex aliquis capulatis iuuentute intemperanter acta, effecta demum ætate, & matrimonio inſtabilis, virginem deperit, reſuſcitatem patrimonio mercatur, & vlurus hæredem ſui

7 probri periculo, denique ducit. Hic tibi fauor ex matrimonio importunè quæritur, cum ſenex amas delicias facit mori. Hic aut mala aut incoſulta mens donatoris perſpecta, & illa nupta providere debuit ne tali fe marito iungeret, cuius inutilis & plena ſuſpicionem futura eſſet coniunctio. Donauit, ais, vt duceret repugnancem, quid tum? ſed eam ducendi voluntatem pelexit hæreſis odium, aut libido, aut intemperati mores, aut importuna Conſuetudinis muliebriſ aſſuetudo. Non vera hæc ſed effigiata cauſa eſt, obtentus matrimonium, res ipſa intemperantiam loquitur. Sed tamen ducta, inquis, ſed tamen delibata, fuit maritus, ſed Vicarius fuit. Sed quis adegit, niſi libido aut deprauati mores, aut hæreſis odium? Certè vitium in cauſa fuit & ducendi & donandi. Hicce in eodem ſubiecto nixentur aduerſarie conſiderationes,

Argent. in Conſ. Brit.

A ex altera ſubſiſtit, ab altera corruit actus, ſi per ſe ſtarent ſingulæ mirificos excitarent tonitrus, iunctæ ratiocinationem diluunt & iudicantium intelligentias fatigant. Quid quod ſateri cogimur, & tam ſæpe iudicantibus ex facto offerunt. Intemperie & aſtu libidinis actas ſeminas, tres, quatuor aut amplius, viros expertas, etiam quintum pretio patrimonij redimere, qui veteres etiamnum folias impleat, & quod (ille ait) parum pudenter fortaſſe, ſed tamen nimium verè, ad menſuram inguinis. Et tamen ad hæc cæcitiſ iudicantes, & valere patimur mercedem intemperatiæ, legum ludibrio. Me quidem auctore, tales omnes corrunt. Quid quod matres ipſæ animos nouerantur induunt, & incendunt aduerſus liberos, qui donationibus obſiſtunt, ſic vt nullæ noueræ inſenſiores ſint, quarum furori quædam ex parte obuium itum eſt Ordinatione Henrici Regis II. ſed ea ſera, & quæ patrimonio non ſatis cauit.

In vniuerſum hoc quidem donationibus Iuriſconſulti minus fauendum putant, quod donare dicunt eſſe, perdere, quàm conſiderationem ſumunt à propenſione naturæ: quia ſibi quiſque, quàm alteri bene eſſe malit, quo fine repetæ ſi ſint mortis cauſa donationes. Contrà, magni animi homines beneſicia ſe dicunt accipere cum conferunt, vnde illud Senecæ nunquam ſe magis nomina facere, quàm cum donaret, & Titus Imperator dicim perdidit, ſi nihil donaret. Sed aliter Ethologi aliter qui commercia tractant, de rebus loquuntur & iudicant.

His poſitis, ſequitur probabilis dubitatio, de his 9 donationibus quas Conſuetudo expreſſo ſcripto probauit. An tales ſic receptæ videatur, vt ceteras omnes donationum ſpecies quas emiſit, recipiſſe videatur. Nam quid interat in materia alioqui habili & commercijs apta, de quibusdam cauſis ſi omnibus vti licebat, cum quædam de non expreſſis, multò probabilior rationem habent, cur recipi debeant & uſurpari? Si conſtante matrimonio donare licet mutua liberalitate, artic. 219. Cur in contrahendo non idem licebit, certè meliori tempore & cauſis vacante, ſed tamen id expreſſum non eſt ſcripto? Non igitur non expreſſi, excluſi omnes putandi ſunt. Hinc excuſus in ſcholastica vmbracula. Quidam, cauſas omnes omiſſos inſtaturi verbis pro omiſſis haberi voluit. Quidam iuris communis diſpoſitioni relinquendos arbitrat. Quidam ex rationis identitate ſtatutorum diſpoſitiones extendunt, multo magis ſi maior ratio proponitur de non expreſſis. Quidam in totum faciendum negant, & verbis ad vnguem inherendum, ſunt qui in correctoriis non putent identitatem rationis valere. Quidam quæ identitas rationis ſuadeat, non per extensionem in ſimilibus valere exiſtimant, ſed veluti comprehenſa in mente ſtatu, vti ſpecies ſub genere. Quidam id ita demum admittit ſi ratio in ſtatu expreſſa ſit, fuere qui etiam ea non expreſſa idem putarent, ſi modo nõ niſi vnica ratio ſtatu dici poſſet. Sic reſponſuros fuille conditores ſi interrogati fuſſent, ſed vt de omnibus cæuerent memoriam non ſuccurriſſe, ſed ne poſſuille quidem. Sed inſanimus, ſi hominum facta & ex eis inſinitas hominum item ſententiæ pugnantes, aut diuerſas aliorum alias, volumus in regulas compingere, & promiſſam à quibusdam, ſed nulli ſperandam cuiusmodi iuris artem conamur. Mille diuerticulis in iure hoc fallimur, dum regulas vniuerſales aut abſoluta theoremata nitimur ſtrucere, quæ mille diuortia à cauſis & factis adiunctis eludunt. Certè nulli ſententiæ quantumlibet aduerſa Themide ratiocinanti author deſſe poteſt. Mea ſententia, 10 quæ ſtatu expreſſa diſpoſitio non eſt, ſed tamen

E E

expressio sic affinis & coniuncta, ut eodem spiritu, id est ratione amittitur, videri debet, non per extensionem, sed in mente statuti intellecta, & comprehensa, & incogitantia potius ommissa, quam intentione statuentium. Qui interrogat haud dubie idem erant responsuri. Non huius dicti loci, sed de plurimis & crebris fecundiores iudicandi, glossa. Doct. plerique omnes, l. tale pactum. §. vlt. D. de pact. Bald. & Paul. de Cal. l. Titius. D. de liber. & posth. Alex. conf. 24. lib. 2. & quos eo loco Molin. congruit. & idem conf. 51. lib. 4. & conf. 16. & conf. 89. lib. 6. plenè Decius, conf. 372. & 339. Occurrunt ex facto plerique tales casus, qui iure quidem scripto ac ne Consuetudinario quidem, constitui possunt; qui multum sepe negotij exhibent iudicantibus, dum à ratione statuti arguitur, aut dubitatur an et iure Romano casus omnis decidi debeat, quo in genere sunt.

An cum donatio conquestuum mutua inter coniuges, auctoritatem habeat à Consuetudine scripta, eadem incurre matrimonio valere debeat, an ab altero tantum alteri facta sit mutua, an ad vitam, an etiam perpetua fieri possit de conquestibus, de qua inf. art. 221. An omnes conquestus donari possint extraneo 221. gloss. 4.

An quæ singula donationes Consuetudinario iure obtinent, coniundim factæ valeant, veluti tertie patrimonialis, & conquestuum & mobilium.

An utraque eidem persone, an etiam diversis conferri possint. 221. gloss. 4.

An donatio mutua in qua uterque caput, constante matrimonio fieri possit, an reciproca conquestuum cum patrimonialis, art. 226.

An donatio facta coniugi futuræ & liberis de eo matrimonio, valeat, præsupposita Consuetudine quod liberis donari non possit, & de clausula resolutionis in casu deficientium liberorum, art. 220. gloss. 8.

An donatio tertie patrimonialis valeat sub his verbis quæ habeo habebōve cum moriar 220.

An constante matrimonio renunciari possit donationi in coniugendo matrimonio factæ, art. 221.

An omnes conquestus donari possint, si nulla patrimonialis donator habet, an mobilia omnia, si nullos conquestus habet donator, art. 219.

An usufructus omnium bonorum, donari possit uxori, nutui, aut aliis.

An donatio mobilium sic cuiquam fieri possit, ne donarius ad debita teneatur 220. gloss. 16.

An donatio de rebus vniuersis stemmatis, aut lineæ heredi alterius fieri possit, 218. gloss. 8.

An donatio tertie quæ perimitur, possit assignari super bonis vniuersis lineæ, cum plures sint, 218.

An quod in primis nuptiis donare liceat, liceat & in secundis, an idem viro, idem mulieri liceat, 220. gloss. 5.

An genero donari non possit an nutui, statim statuto liberis donari non posse 220.

An heredi heredes, an nepoti ex filio filiæ 220. & 218. gloss. 8.

Nec dubitandum quin alie quoque complures dici possint dubitationes, quæ se per tribumalia subinde offerunt, quæ nullam à Consuetudinis scripto indicationem possint expetere, cui incommode ut obuiam igitur, quædam Prouinciæ expressis donationibus quæ valore placeant, ceteras omnes cuiusque formæ, aut non conceptionis recte expressæ cauto ne obtinerent, vt Turonum, art. 157. sed quibus nihil tale cautum est, faciunt non raro occurrentes in facto casus negotiorum, nec de iure cuius finiri possunt propter tamen principia dispositionum iurum argumentum, sed ne Consuetudinario quidem iure,

quo nihil de talibus reperitur constitutum, & sic à similitudine rationis finendi sunt, vt in expressis non incutiant. Si quidem prohibitiorum esse volumus de donationibus edictum, vt permittit intelligatur quæ improbatæ non sunt, multa ab alterutris iuris, Romanæ & parij assumptis absurdissima occurrunt, iure illo nil liberis in potestate à patribus donari potuit, emancipatis potuit. Collecte erudi exceptiones amplius triginta ad has regulas, sed has omnes cum suis exceptionibus antiquauit Consuetudo, semel constituto vni ex pluribus liberis, de foris immobilibus donari aut prælegari nil posse. Hæc farago scripturum in l. frater à fratre. D. de condic. indebit. vbi latè Ioan. Cacialupus, Crotus & quidam alij, de nationes inter virum & uxorem Ius Romanum non recipit, sed tamen morte donatoris confirmatur. Insultum constitutum, ius consuetudinarium abrogauit, ne vlla valeret post sponsalia, nec vlla confirmaretur. Cum donandi modum Consuetudo ad reman adstrinxit, magnum silentium impotuit Iuri Romano, & infinite licentie de rebus patris statueret, vt Falcidia, Trebellianica tractatus, & quantuq; omnia vorago complanata, tota legatorum, prælatorum, fideicommissorum sylvæ, inter cohæredes quidem abstracta, magna collationum, & illa nulli non tractata questio, an omnium bonorum donatio fieri possit. Infinita eiusmodi subinde dicenda occurrunt, à quibus tamen plerique eorum qui nunc in foro versantur magna insolentia, & usus imperiti, principique lent ducere disputationem, sic quomodo humanitati ceruicem pictor equinam appingit. Et si omnium futura seculi ætas hæc, si sine tam exolo, imò & antro iure esse poterimus, & tantulus hic tractus, quod olim de XII. tabulis Cicero dixit cotinuous est totus omnes finire poterit. Interim gratulandum his qui tam dissidioso argumento tantum materiam subdare, damnata bona sumosi fomitis parte quod se habere indicabimus.

Sed & de insinuationibus dicendum aliquid, non tam annorum à pluribus, quas iuri patet quæ ignoras & veteri iure repetitas, Franciscus. Reprimus anno 1539. in forum rediret reuocatus, vnde inueniunt aduersus fraudes. Sed ne sic quidem pluri in omnibus donationibus valebant, & de his quæ re Romano erat exceptæ singabatur: quod autem Henrico Rege II. alia consuetudo emerit, quæ omni omnino donationes, insinuationum necessitas faciebatur, præter mortis causâ factas. Cautum nam, vt apud Regios Magistratus fieret, vt olim apud Magistrum censui. Sed postea Actuarius natus creuit, edicto extorsere, vt apud se fierent, denum pan ludibrio abdicatis actuariis, ad Præfides ea potest redit. Nihil autem aliud est insinuatio, quam insinuatio menti donationis exhibitio apud Magistratum presentem, & suam potestatem accommodantem, & in acta & testationes referri iubentem id quod agitur, quod registrare dicunt in foro, de quo loci vulgè, l. Modestinus. D. de donat. latè Alex. conf. 127. lib. 1. & quos ibi cogerit. Nam decretum Magistratus veluti necessarium putat. Et solemnitas extrinsecus actum donationis factæ aduenit, sed tamen ea contempta, donatio in totum corruit, de priu non scripta & pro non facta habetur, quod Bartol. Imol. & alij exequuntur, l. cum lex. D. de fideiuss. Incepta insinuationis hominum quæcumlibet Doctores, cum parat pacto ei renuciari possit, iudicia cum iuramento quorum neutrum recepit vltus. Nam & a publico iure causas quaslibet insinuatio dicitur, quæ renuciari nequit, nec priuatorum pactis subicitur: & est ea ab legibus Regum

Regum inducta pro forma substantiali quæ dat esse rei, & contempta necesse est actum deficere.

- 16 De tempore infinuandi nihil erat veteri Iurisprudentiæ cautum, nec ante decemum infinuandi facultatem excludi putabatur multi, ex tacito, & præsumpto contemptu. Nec ordinatio quidem anni 1539. de eo quidquam statuerat. Id necessarium visum, & idæoque art. Molinensi §8. additum, vt intra quatuor menses fieret. Ante id tempus mortuum esse donatorem nihil nocet. Post id tempus non infinuata donatio corrui. Quod ipsum tribunalia interpretata sunt, tempore lapsi & mortuo post id donatore, aut expresso dissenso donationem reuocante. Nam donatore viuente, & non repugnante, quandocumque factas infinationes admittunt ad instar regule de publicandis resignationibus, quæ etsi præfixit tempus sex mensium ad publicandas resignationes tamen quodcumque factas, viuente quidem resignante non reiciunt, dummodo ne nimis propè mortem: atque ita sæpe ex facto iudicatum, veluti & publicationis & infinationis causa extraneos potius respiciat, quàm donatores aut resignantes, ex quo memini quodam Parisiensem aduocationem consulere mortuo, quoque donatore fieri infinationes posse, quod non est recipiendum lapsi quidem tempore Ordinationis quadrimestri, & olim cōsuluerat non posse Socin. conf. 71. vol. 2. Angel. conf.
- 17 179. A qua necessitate nec mulieris maritata causario, nec minoritatis excusare possit quantumlibet repugnante. l. de minorib. C. de dona. ante nupt. Hic enim legis rigor & solemnitas formalis tales æquè omnes tenet sine restitutionis spe, & quæ habilis est ad accipendam donationem, cōsequenter ad infinuandam habilis esse debet, cū consensendi facultas sit, & iudicis adeundi si maritus cūstatur aut repugnat.

- 18 Sed quæri serió memini. An partium vocatio ad infinationem necessaria esset, An ad donatore solo, an etiam donatario fieri posset. Plerique vt solent decepti Iuris Romani auctoritate, cū mutata iuris consuetudine rationem non animaduertentes, falsā ex eo sequentia dederunt. Nam cū illo crebrò deprehenderent infinationis actum donatori tribui, vocari eum omnino necesse esse putauerunt vt l. in hac. C. de donat. vbi donatori facultatē tribuit donationem pro vt maluerit publicā, & auth. vt fratr. filij, viros ipsos vult habere necessitatem infinuandi & auth. eo decessum. C. de don. nup. Si vir (inquit) vel alius qui dederit nō infinet. & l. cū multa. C. eo. ti. aduersus eos (inquit) qui donationes faciebant, sed decipiendo vxores suas infinuare eas actis super sedebat vt infectæ manerent: ex quibus locis deprehendi potest fuisse infinationes in cura donatoris: & fuit illo quidem iure sed nunc logè aliorum deducta ratio est. Nam cū illo iure factæ donationes in pendenti essent, & in arbitrio donatoris vsque ad infinationis actum, reuocare eas, & inducere donatori licebat. Reuocandi ratio altera, expressa declaratione voluntatis, altera tacita non infinuando, totum enim tempus vsque ad infinationem in potestate donatoris erat, vt consuleret an persequeretur, an verò pœnitere potius expediret. Quamobrem mortuo ante infinationem donatore pro non factis, pro non scriptis donationes habebantur. l. fanimus. C. de donat. d. l. cū multa, sic vt ne obligationem quidem naturalem ex talibus produci Lud. Rom. existimari. d. l. Modestinus. C. de don. nec consequenter actionem vllam nasci, aut ius vllum ius in re, siue ad rem. Id cū ita esset, valde cōsequens erat ab eo expectari infinationem, in cuius potestate posita esset actus cōfirmatio, perfectio aut reuocatio, persequeretur aut pœnitentia, nec id tantum donatario permitti,

Argent. in Conf. Brit.

vt id solus confirmaret, quod ab alterius arbitrio pendēret, nec sufficere potuisset propter actum donatoris infinationem que consilium aut volūtatem donatoris anteuerteret. Cū in præiudicantibus ignorantes pro repugnantibus haberi receptū sit. l. coram. D. de verb. sign. l. coram. D. de arbit. & loci sunt vulgari, quod apertè legislator indicat, cū dicit maritos infinuare super sedisse, vt donationes infectæ manerēt. Fuit igitur in potestate donatorum infectas reddere donationes neglectu infinationis, cuius faciendæ nullum in iure tempus præfixum, necessitas donatorum nulla, sed facultas libera faciendi quandocumque vellet, & temporis indefiniti. Hæc vera & fundamentalis ratio, cur solis olim donatoribus infinuatio incubuerit, quàm Doctores scholastici non satis animaduertentes, & quidem magno errore donatario quoque licuisse putant, inscio quidem & inuito donatore non rectè, quia non minus infinuatio quàm donatio ipsa in potestate donatoris fuit. Sed nunc inuersa iuris ratione oppositum sequimur. Primum quod de infinuandi necessitate est traditū, id solum in simplicibus donationibus valuit, hoc est citra causam factis, & merè gratuitis, q. Baldus scribit. l. vlt. C. de iur. dot. l. si res. C. qui porio. in pig. hab. Alex. conf. 119. lib. 6. Nam cū in talibus solus donator obligetur, vix est, vt regularem ceterorum contractuum naturam sequi debeant, qui vltro citroque obligant, vt mirandum non sit ab eo solo volūtatis perseverationem expectari debere, cui soli præiudicium affertur. Certe donationes quæ causas habent onerosas matrimonij sui, meritorij, remunerationis, facti, præstationisve cuiusquæ, veteris iuris infinuandi necessitas non tenuit, quia re vera propriæ donationes non sunt, sed contractus innominati do vt des, facio vt facias, do vt facias, & causas onerosas continent, & ideo à vera natura donationum degenerat, cui soli præiudicium non sunt, nec magis ab altera partium reuocari possint, quàm quilibet cōtractus onerosi, qui ab initio volūtatis sunt, ex post facto necessitatis. l. perfecta. C. de reuoc. donat. l. sicut. C. de actio & obligat. quas rectè Iurisconsultus exclusit tituli & natura donationum. l. hoc iure. D. de donat. Quamobrem tales ex causis onerosis factas, non fuit olim necesse infinuare non magis quàm vēditiones, in quibus nullus est vfus infinuationum, quia non substat alterius contrahentium arbitrio. Sed hūc locū in singulis prolixè tractat Tiraquellus. l. si inquam. C. de reuoc. don. verb. donatione largitus, à num. 141. infra. Sed hodie donationes cuiuscunque tituli infinationem exigunt ex Ordine Henrici Regis, anni 1549. Molin. artic. §8. & reuocari nequeunt, intra infinuandi tēpora, id est quādiu infinuare licet, nec expectanda donatoris perseverantia qui de suo cōtractu tenetur, quo & inuito & repugnante fieri infinuatio potest, nec vocari eum oportet qui vocatus nihil haberet quod contradiceret, nec potest nolle, & donatarij est sibi consilium in iure cōsultuando. Quod si quas haberet oppugnandæ donationis causas donator, non prohiberetur eas post infinuationem deducere, quia infinuatio substantiam & materiam donationis non respicit, sed formam extrinsecam post actum, & ideo nullitatis donationis si quæ talis causa est, non præiudicatur per infinuationem. Quare aliud opponendum est infinuationi, quàm materij defectus, si velis infinationem resellere, & vt diximus, infinuationem causæ potius externos respiciunt propter hæc, falsas, aut suggestas donationes præiudicium faciedum. Ex quibus apparet mutatione iuris mutari quoque rationem oportuisse, & ablata reuocandi potestate nihil necesse esse donatorem vocari, quæ causa fuit, cur nec olim causatiæ

EE ij

& onerosae donationes insinuationem exegerint, vt
 22 scilicet irrevocabiles. Adhuc insinuationes inter
 actus voluntariae iurisdictionis reponi, quorum omnium
 natura est vocacionem cuiusque, nec vllam iudicalem
 cogitationem exgere, & omni loco & tempore fieri
 possit, etiam in Magistratus cubiculo, quod ait Bar.
 R. apb. C. cum. Roman. d. l. Modestinus, l. al. & Alh. l.
 illud. C. de sacros. Eccl. Bar. Bald. Saly. l. in hac. C.
 de don. Alex. & Cast. l. rest. C. de test. Alex. cons. 117.
 lib. 2. & alij subinde. Non recte igitur mutata iuris ra-
 tione de legislatione veteri, in hac dubitatione virge-
 mur, nec iam dubitandum, nihil esse necesse donatori
 vocari ad insinuationem, l. qui potest. D. de reg. iur.
 Qui potest (inquit) iurro, potest & ignorante alio.
 23 De loco insinuandi autem etiam est Ordd. Regum,
 quod olim apud magistrum censui fieret, vt apud Ma-
 gistratus Regios situs rerum & domicilij, quanquam
 veteri iure in loco domicilij factas, vbique valere
 putabant, quod Bald. putat. cons. 167. lib. 5. Alex. late
 cons. 157. lib. 2. Sed Regum Ordini. externos respicere

potius, vt loco situs contractus innotesceret. De co-
 cernere nemo dubitat, cum vno contractu plura praedia
 valeant valere insinuationes rerum quae in loco situs
 factae sunt, quantum quidem vbiqum factum sit de
 rebus, nec insinuationem vnus contractus vnus
 ex eo, quod non vbiqum insinuatio facta sit, sed ob-
 tineret in eo quod in insinuationem sit. Quid vchementer
 valet aduersus insinuationem eorum opinionationem, qui pu-
 tant si quid in appropriationis omissionem sit, ne in ap-
 propriationis quidem valeat appropriationem, quod ap-
 propriationis exemplo insinuationem refellit ex illis Bald.
 & Alexand. sententia, nec quidquam cum appropria-
 tione maiorem assinitatem habere potest, quam in-
 sinuatio, siue solemnitate, siue finem actus spectet
 cum vtrunque sit solemnitas extrinseca, quae actu
 perfecto aduenit, nec contractus individuatatem respec-
 cit, quae ipsa individualitas contrahentes respicit exter-
 nos nequaquam, de quo text. l. sanctimus. C. de dona-
 & abbi falsis dissimulatis, sed aperte, iuncte & in-
 eluctabili iuris rationi manus dare ceticulosos pger.

ARTICLE CCXVIII.

ARTIC.
CCXIX.
NOUVE
CONG.

OVTE^a personne^b pourueue^c de sens, ^c peut^d donner^e le tiers^f de son^g he-
 ritage, ^h a autre quⁱ a ses hoirs, ⁱ au cas qu'elle ne le feroit par fraude contre
 ses hoirs.

^a **Q**uius^b mentis compos^c potest^d donare^e tertiam partem^f suorum^g immobilium^h alteri
 quam heredibusⁱ modo id in fraudem heredum non faciat.

CENSURA.

Potuit hic Articulus negatiue concipi per verbum
 (non potest) quomodo ceterarum ferè Prouinciarum
 lunus argumentum Articuli, idque apertus, propterea q-
 promissibile concepti in statutis à quibuldam non put-
 tantur importare nullitatem contra facti: negatiue
 conceptis nemo ferè dubitat. Itaque cum dixi *peut*
donner le tiers, an quod amplius donatum est nullum sit,
 multi dubitantes erant, nisi vñs fori & recepta obice-
 ratio expedisset; sed in iure versatus, aprior enūciatio
 fuerat amplectenda, quae omnem dubitandi mate-
 riam excluderet; Poterat autem hoc modo.

*Nul ne peut donner plus de la tierce partie de son heritage,
 soit par donation, simple, ou qui se fait Ob causam, & sans
 auis à la tierce, pouruoir qu'elle ne se face en fraude contre
 son heritier presuntif, auquel nul ne peut donner aucunes
 choses; fors la personne noble, qui peut donner ses meubles
 tout ou partie à ses enfans, iunieurs, fils ou filles, si debent
 mobilières & obseques premierement payer sur leurs.*

Comingit
dit. 227. 20
fra.

Singularum rationum sequentibus demonstrabi-
 mus, & cur ita scribi oportere Articulum censcamus.

GLOSSA 1.

1. Vniuersali dispositio restringitur ad agens habile.
2. Donationum prohibitiones à causis de rebus & personis
sumuntur.
3. Nullitas de qua hoc Articulo agitur à consideratione
haredum sumitur.
4. Nullitas respectu certe persona indulta, ea tacente con-
quiescit.
5. Nullitas ex causa publica titulum non rebus.
6. Diuersae prohibitionis causae à iure Romano, aut Consue-
tudinaria.
7. Statutum veniens ad derogationem iuris comm. an. de
iure limitationis recipiat.

^a *Toute personne.* Hæc enūciatio vniuersaliter statuit

B de personis agentibus, sed tamen ex receptis theore-
 matibus scriptorum, limitationes debet recipere de
 habilitate agentium, quae vulgata est tractatio scholae
 in l. i. C. de sacros. Eccl. & hunc locum composuer-
 cet Tiraq. in retract. §. 1. gloss. 7. verbo *(ou non)* num.
 26. & item in libello *(le mari faisi)* part. 2. deducta. 2.
 Quare præter casus inhabilitates quae hic excluduntur
 per verba *(pouruoir de son)* aliae quoque recipiuntur
 sunt, quae aut à personis, aut à rebus causas habent.
 Ratione rei, vt cum in commercio non est, aut subiecta
 est restitutioni, aut non irrevocabiliter donantis pro-
 pria. Ratione persone, si minor agens est, si aliena
 potestati subiectus, si minima marita filiusfam. de quib-
 us Art. 24. tum interditi omnes, prodigi, & quasi-
 minere vetantur. Quare in ceteris finitimis prouin-
 ciis ferè hæc verba, huic dispositioni de donationibus
 adici solent, *Toute personne estant ou yfant de ses freres, lors
 est sui arbitry & iuris.* Hoc enim significat volens, &

C generaliter inhabiles excludere, si aliter facti facti
 nullitas consequitur. Proinde valde notandum est, tales
 nullitates vt plurimum respectivas esse, hoc est, con-
 sideratione & respectu haredis à Consuetudine appon-
 & familiae & gentilis rei consuetudine causa, id est po-
 tuata de causa. Ideoque non fit nullas eandem dona-
 tiones, quae contra hanc dispositionem sunt, vt reu-
 lesceat non possint, tacente scilicet aut probante ha-
 rede cui Consuetudo consuetum voluit, sic tamen vt
 iuri suo renunciare nihil veteri si lubet. Quamobrem
 non hic omnimoda aut perpetua nullitas est, sic vt re-
 rari non possit, vnde & dominum transferri ex talibus
 titulis potest, à Domino, & à iro Domino appropriari
 de causa, l. clausibus. D. de con. empt. Diuersa ratio
 est eorum in quibus per contra est prohibitionis causa,
 cum publici scilicet primario & principaliter respec-
 tit, veluti si res facta sit, aut commercium interdictum
 est, aut cum in agente consensus non est, vt impubere
 & fu-

& furioso, & actus in totum corrui, & impeditur potentia, & idem nihil agitur, & titulus non tribuitur, nihil agit consensus hæredis, ad confirmationem talis actus, qui si uisquam valiturus est, necesse erit id ad hæredis consensum tribui, non illo priori nullo ex defectu persone auctoris, quæ tractatio est l. donationes quas parentes. Cod. de donat. inter vir. & vxor. l. cum lex. & l. Marcellus. D. de fideiuss. Sed eius defectus qui à priuatis causis & respectu priuato inducitur alia causa est, quod Bartol. scribit in Conf. 119. vol. 1. Monach. Dominic. Philip. Francus. c. 3. de præb. in vj. Tinaq. d. libel. *lemort saisi le vis*, parte 7. declaration. 1. num. 10. & nos copiose differuimus tit. de appropri.

6 art. 266. Cum autem solus excessus donationis arguitur dubitari nequit, quin folus hæredem respiciat: idè quod nihil prohibet quominus tota donatio valeat annuente hærede, cui soli ea fraus nectitur. Donationes quoque inter virum & vxorem, etsi Romano iure alias considerationes habent, quam hæredum notio iure nullam aliam quã hæredum habere dici possunt. Nam etsi illo iure de pauperatione coniugis donatus ratiocinantur, tamen morte confirmant donatores, veluti sit eorum ex persona coniugum specialis consideratio, hæredis nulla, cuius præiudicium admittunt. Contra consuetudinario iure: nam coniugis depauperatio vix potest contingere cum maritus re vxoria non fruatur quam fua quamdiu viuunt, tota in consideratione hæredis & gentis, & familia opibus conseruandis, & continuandis ponitur, & confirmationem hæredis fraude Consuetudo non recipit. Quas considerationes vulgus, tribunalium cum non animaduertit, mira quædam de alieno iure in suum transferre solet ratiocinando, sed vt ab mutatis principiis iurium absurdè & inconsequenter. Quod cum ita sit, & folos hæredes in consideratione esse prohibendi tales donationes, relinquitur remittentibus actiones suas hæredibus siue tacito siue expresse consensu valere eas debere. Quo magis mirum scriptum ab quibuldã infirmatam esse donationem inter virum & vxorem, cui hæres donatoris subscripserit, idque arrefo Parisiensis, cum ex supradictis ratio pateat, vltra id quod expresse textu id iudicatus refellitur, l. non videretur. D. si quid in fraud. patro. & Barbat. perperua oratione defendit, conf. 7 12. vol. 1. & inferius dicemus. & Chaff. tit. *Des mains-mortes*, Art. 11. Scio extare Alexand. responsum conf. 35. vol. 6. quo putat statutum per verba vniuersalia conceptum, veniens ad derogationem iuris communis non recipere limitationes de iure ciuili ad habiles, sed vniuersaliter accipiendum. Certum est autem hoc palam venire ad derogationem iuris communis, Nam cum omnis donatio, quantacunque quotæ, sit illo iure incunte matrimonio concessa, hoc iure non nisi trientis fieri potest, cum illo morte cõfistetur, si constante matrimonio sit, nobis nufquam accidit, illo emancipatis liberis sunt donationes, hoc non possunt, illo vxori donare testamento licuit, hoc non licet. Quare propemodum ex toto repugnât, & hoc illud abrogat. Quod si obtinere dictum illud Alexandri patimur, q̃ omnino necesse est verum esse in expressis ab statuto, & hac ipsa consuetudine, sine illius iuris ope, multæ inhabilitates excluduntur in donantibus, minorum, furiosorum, fœminarũ, filiorumfam. interdictorum, quorum tamen inhabilitates ab hoc ipso iure auctoritatem habent, & omnino obtinere eas necesse est, & ab his actus infirmari.

GLOSSA 2.

^b *Pouruen de sens.* Cui scilicet mens constât; excludit furiosos, insanos, mente captos, qui consensum non Argentr. in Conf. Brit.

A habent, in quo est forma substantialis contractus. l. furiosi. D. de reg. iur. Si consensus non est, nec titulus tribuitur.

GLOSSA 3.

- 1 *Dispositio permissiua & negatiua vt differant.*
- 2 *Donatio vltra tertiam an valeat in parte permissiua.*
- 3 *Quid si pœna sit appposita à donatore hæredi.*
- 4 *Hæres potest impugnare factum defuncti, cum in fraudem hæredis tendit.*

^c *Pœna.* Hæc dispositio quomodo quidem quibuscumque verbis concepta est per verba permissiua (*pœna donner*) magnas dissentiones poterat excitare de Romano iure, propterea quod consuetudines permissiua non putant importare nullitatem contra facti, nisi vltra procedatur annullando, quod Salyc. scribit, l. vlt. C. de sent. pass. l. as. l. non dubium. limitat. r. C. de legib. Sed valeant quæ à iure rationem firmam non habent, cum certum ex mente statuentium appareat id intendisse eos, ne quod vltra modum à iure præfixum fieret, vim obtineret, de quo vsus & obseruatio indubia fecit ne dubitari posset, procul ablegatis opinionibus. Sed & per excessum totum actum vitari, veluti vnicus actus donationis esset, & indiuidus quidam putauerunt, vt Salyc. quæ tex. l. sancimus. C. de donationibus refellit, & l. donationes quas parentes. C. de donat. int. vir. & vxor. & cum hæc sententia Odoff. Bald. d. l. sancimus Decius. conf. 239. glossa. l. si patronus. §. patronum. D. si quid in fraud. patron. Alex. ad Bart. addit. magna. l. cum de indebito. §. sed si hoc. D. de probat. Ioan. And. ad Specul. tit. de instrum. edit. & quos Molin. §. 41. q. 10. in feudis, & crebro iudicatur.

Sed quæri potest, An vel appositione pœnæ hæredi indicta, vel alia ratione fieri possit, ne hæredi de eo, quod præiudicio suo factum sit, reclamare liceat. Et rectè negant fieri posse: Neque enim cuiusquam priuari tanta est auctoritas, vt iuri publico præiudicare possit, siue directæ prohibitione, siue obliqua appositione pœnæ, præsertim cum dispositio extranei interesse respicit, & alias hæc considerationes prohibitionis, quæ vltra agentes etiam tertios respiciunt. Quare quod fraude hæredis præsumpti donator facit, non prohibetur hæres quantumlibet acceptata hereditate oppugnare. Neque enim hoc casu pro eodem accipitur cum defuncto in fraudem agente. d. l. si patronus. §. patronum. verbo, fauiana. glossa. §. sed hæc quidem. de nupt. Authent. Bart. & Baldus. l. 2. C. si quid in fraud. patro. Cyn. l. 1. ibid. Bart. & Imol. l. Titia. §. Imperator. D. de leg. 2. l. as. conf. 64. vol. 1. & 154. Quæ de re quotidie actiones damus & querelas inofficiosarum donationum, etiam viuentem donatore, de eo quod fraude donatoris factum dicitur aduersus hæredes, de quo infra dicemus.

GLOSSA 4.

- 1 *An hæc dispositio de tertia bonorum habeat locum in donationibus simplicibus tantum.*
- 2 *Quid propriè est donatio.*
- 3 *Donatio causa mortis non excluditur dispositione generali de donationibus.*
- 4 *An hæc dispositio de tertia, eadem obtineat in donationibus ob causam.*
- 5 *Quæ sit propriè donatio ob causam latè.*
- 6 *Donationum simplicium & causarum differentia & similia.*
- 7 *Donationes ob causam propriè, donationes non sunt.*
- 8 *Imò contractus in eorum inuicem.*
- 9 *Exempla donationum ob causam.*

I. Mol. I. Aquilus. D. de donat. & donatores de tabulis infoldum conueniuntur, vltia regularem naturam donationum, ex quibus donatores non nisi in quantum facere possint teneantur, de quibus Tiraq. d. l. si uincunt. verb. donat. num. 122. & 87. Magis mirandum, quod nec reuocationibus, nec satus libros subiungitur, veluti à causis onerosis natae, de quo Ial. conf. 171. lib. 4. & Tiraq. vii sup. Denique nulla in parte talis cum simplicibus congruit, si quidem ex toto tales sint (id est) si causa congruit cum estimatione rei donate, & onus conuenit honori, & iobbe^m & ioseph^m habet, quod datur cum eo quod donator capit. Nam si plus donatum, id vbi que quod plus recedit in donationem simplicem. I. l. & hoc iure. D. de don. bart. L. 2. C. de donat ob cau. Steph. Bart. conf. 20. lib. 4. Decius. l. si donatori. C. de collat. Eiusmodi igitur donationes quae causas onerosas continent donandi, non proprie, imò nec donationes sunt, sed fine nomine conceptiones. Ideoque nec donationum lege tenentur. Et cum alienationibus onerosis nulli sit lex apposita de modo alienandi, aut quare, merito donationes quæ in onerosos recidunt, negantur ab hoc texu legem accipere. Quare si quis cum centum in bonis haberet, ea donauiet vt aleretur, cum iuuenis & valens esset, cuiusmodi contractus Pictones vruntur, & Alex. meminit conf. 12. lib. 7. hic contractus minime inter donationes simplices erit reponendus, inter onerosos vt qui maxime, cum nullus hodie tam paruo viuat, præter curam & sollicitudinem alendi. Sed innominatus contractus appellari debet, in totum non donatio & alius quisque potius, fed & alix fingi talium contractuum species possunt, veluti si quis esse alieno grauatus facultates donat ea lege vt decisis exoluatur, in terminis. l. filia. §. i. pater. D. famil. ercis. ybi text. scribit non esse donationem. Denique inter contractus onerosos rectè & adequatè reponitur donatio ob causam, cum quida causâ responderet rei donate estimationi. Quamobrem tale non magis conuenit artuari ac tertio prohibitioni, quam veditiones, permutationes, dationes in solutum, & alios quolibet onerosos, de quibus nulla leges extant, nullus modus de scriptis, & suauitate libertas constat, & alius finis & causa est, à profutis, in quibus quisque absolute alienat, & vbi loqui solet, perdit. Atque ideo ille titulus folsusque & damnatus est consuetudini, si modus præscriptus non seruatur, quem illa frænare voluit, non illos compensatorios. In quibus etiam quantum fraudari alter alterum posset descriptis; nedum lucratos erat coercitura. Siquidem statuimus, nullo modo horum verborum conceptione, ac ne intelligentia quidem donationes ob causam intelligi, cum dicir Consuetudo.

A poterat) nec alia obligatio quàm naturalis, infirma
per se, & imaginaria ad producendas actiones, quæ
causa non possit excludere liberalitatem, cum neces-
sitatem legalem non inducat, & ideo nullo iure cogen-
te facta, libtiantia incipiat in simplicium titulum. Nec
moror scriptorū nostrorum opiniones, cum inter
causas talem reponunt. Quare necno iudicaturus est
ex tali causa donationem factam amplius quàm de
tertia valere posse.

Atque hæc & talia de donationibus ob causam, ¹²
quæ verè & sine vlla simulatione tales sunt, nam simu-
lata in eos contractus evadunt qui simulatur, exre-
gula, Plus valere quod agitur. Quod si nullus contra-
ctus agitur, nullus actus est. Quid igitur actum sit
a probationibus pendet. Itaque donationis simulatæ
suas alibi regulas diiudicationum habent. Hic verò
quæritur de veris quidem donationibus ob causam
veram & subsistentem, fed tamen talem quæ odio aut
vergae heredis præsumpti facta à donatore probatur,
cum ob id donauit, ne ad heredem veniret: & princi-
pium motionis ad donandum fuit in odio heredis.
Hic causa non liberalis sed onerosa, cõcurrit cum heredis
odio & fraude. Onerosi contractus per se, cum
licet de rebus suis. Queritur an cum eos odium her-
edis eliciat, valere debeant cum fauor & odium con-
currunt in eodem subiecto, de quo inferius dicemus.
Hæc dubitatio non sine probabilibus argumentis
exeretur. Sed id vix explicemus. Primum nobis in-
quirendum de contractibus palam & ipso nomine on-
erosis, quales sunt venditio, permutatio, ad inso-
lutum, id est quando vni de contrahentibus tantum de
suo abest, aut pauloniam quæ capit, & directo op-
ponuntur gratuiti, id est donationibus simplicibus.
Querendum igitur an tales odio aut fraude heredi-
um facti, ab heredibus reuocari possint, an vlla Causa
aut Fautæ similis actio ad exemplum patronorū
liberis detur, ad id reuocandum quod per patrē frau-
de, ad odio heredi factum est. Multum enim ob-
stat, causa onerosa & libertas legè attributa de re sua
cuique, & odiosa inquisitio heredis futuri de rebus
viventis, cum nil donationum dicitur nisi ex compen-
satoria causa. Ab hæc diiudicatione contractuum palam
onerosorum, pendet decisio menti nominis dona-
tionum ob causam, quæ verè tales non sunt, & solius
nominis symbolum viuprant, cum re ipsa aliud sint.

De eo etiam veteres quaesierunt, effect ne iure prodita-
E deo aliena, qua hereditibus fubuenirent, probata qui-
dem participatione fraudis in acquirere. Nam qua
alienationes ex titulis lucrativis fiunt, fed in fraudem
ab hoc ipfo Articulo habent laa remedia, & iure pro-
dite funt inofficiorum donationum querela, qua
in fraudem donata in totum reuocant ex fraude, aut
exceffu vique ad legitimam expolulantium. Sed de
contractibus onerofis ratio non fimilis. Bald. l. 2. C. de
quid in fraud. patron. exemplum fraudulente dona-
tionis. Exterat aliquis qui filium oderat, hunc vilius-
F ruz quarebat confilium quo rem suam auerteret. Co-
fultit aliquis vt pradium venderet, & pretium donaret
aut prodigeret. Hunc cafum Salyci repetit. d. l. 2. & ex
eo defcribere volui: quoniam nullo non die incidit
vfu, cum illud iuris patres fubinde eminunt, vt
denary, vendam te refte & denary l'argent a qui il me plai-
ra, & a l' des pueux ou y ne file. Sed in cohacere pro-
pter prohibitionem perfone fraudis fufpicio. De ex-
transcantis querendum cum fraudem in causa propofita
participaffe dicuntur. Plures hoc cafu negant villas esse
proditas reuocatorias a&iones. Id ex eo colligit, quod
de rebus viuiculis nulla cuiusquam heredis probabili-
poffit esse expolatio, & fumm cuique de rebus suis

EE iij

to *Donner*. Quod si has quoque donationes que ob causam sunt, comprehendere simili dispositione lubet, non improbaui, ideoque & scripto meo addidi, vt omnium aequalis lex sit, sed principali auctoritate opus erit, quod nemo alius prellare queat. Caius facti soli ca ratio ducitur, quod a vicinitate talis actuum multo saepe occultae fraudes nequi possunt, & colores duci de melioribus, & sub simplicibus causatis fingi, quo exemplo factum meminimus, vt cum in initio legibus regni tales causae in simulatione non subicerentur, posterius omnes cuiuscunque speciei donationes etiam ob matrimonij causam suppositae sint in simulationem necessitae, & omnes exaequae. Quod si quis imitari vult, per multas de consuetudine con-
²¹ trouersas de modo & quora donandi sedauerit. Proinde inter causarias donationes non habuerim eas, quae remuneratorie dicuntur, aut meritorium (si quidem remuneracionis cum donatore nulla actio esse

esse arbitrium, titulus præferitur onerosus. Nam quis alienare necessitati rebus suis modum unquam posuit? quis venit vi re sua pro arbitrio vultu ratione? quis impuberi, D. de collat. bono. l. ex Cornelia. vbi Bald. Aug. Imol. Alex. Ardet. l. ad. D. de vulg. & pup. Barr. & Imol. post emancipationem. D. de lib. legat. glo. Barr. & Bald. l. p. D. de iuris & fidei ignor. & quos innumerales eius sententiae colligunt, & in l. C. de inoff. donat. ita vi patrisfam. citra heredis querelam, licet totam suam substantiam profundere in marebani his assumpsit negant vllum de eo aut liberorum, aut aliorum heredum actionem recipi oportere, probant verò dicto rex. l. non vsque adeo. D. si quis a parente manumiss. fuerit. vbi negat similes actiones dari liberis quæ patronis dantur, reuocatorias scilicet; neque patrem esse veronique causam, ac pendè hic textus omnem aduersariam rationem expugnat. Nam casum de filio arrogato qui reuocatoria deror ob alienata in fraudem. l. vlt. de his que in fraud. patro. voluit esse specialem iudicium quæ succedendi ius a contractu sumat inuicem, cui insit capientiæ portionis ius, ex eo reuocari quod contra fiat, sed in liberis nihil tale dici. Hæc fuit sententia Bald. Saly. Cy l. i. C. si quis in fraud. patro. Bald. & aliorum. l. i. C. de inoff. donat. 10. And. Innoc. Boich. c. Raynurius extr. de test. Bald. l. Papin. §. quarta. D. de inoff. test. Contra existimat. Barr. d. l. non vsque adeo, & hereditarium. D. de bon. auth. ind. possid. & negat causam. d. l. vlt. si quis in fraud. patro. specialem esse, sed inde argumentum ducit si arrogato tantum iuris filii, multo magis naturali & legitimo cōcedi oportere, & sequitur Ang. plenè. §. si quis in fraudem. Inst. de a. tio. sequitur Panor. & Host. c. Raynurius mouentur vulgari ratione, quod filius etiam viuente patre quodammodo hæres sit. l. in suis. D. de lib. & possib. l. cum ratio. D. de bon. dam. l. scripto. D. vend. lib. vbi filius post mortem patris non hereditate consequi dicitur, sed libertate administrationis, nec acquirere, sed seruire. de quolite Tiraq. l. in vltimam. in præfat. nu. 17. in primog. q. 40 num. 97. & tract. *de mort. suis* l. vlt. §. 4. decl. Sed rem omnino ex vero assumantibus, stricta iuris illius ratione actiones reuocatorias in onerosis contractibus dari, iuri non cōueniunt, nec probatur, & illa l. non vsque adeo planè repugnat & quantumlibet iuris tribuant liberis, vñ Pauli Apostoli dictum refellit. Quandiu (inquitt) hæres in domo patris est, nihil differt a seruo. Nihil minus seruo congruit, quam imperium domus, vnde dispositio rerum pendet, nullus domino dissimilior potestate quidem quam seruus, & illa anticipata spes, & præsumpta opinio dominij in herede fluxa admodum consideratio est, & vbiq; à Bartolo infirma & sine iure ponitur, & tempus mortis expectat, sic vi interim multa dimitti contingat, & fortasse aut nihil, aut minimum relinquatur, quod Barr. differt. l. si possit. D. de acq. possid. Sic vi ista sic de illo iure se habeant. Consuetudinario iure plus aliquid heredibus præsumptis cōstat esse attributum. Magna heredum, magna familiæ consideratio & respectus. Nam hereditas iurum vltima tertiam donationibus & titulis hereditatis, domini diminueretur venturam. Quod titulis & causis onerosis fiat non sine lege est, quando si quis profunditur vltima modum etiam ex onerosis causis heredibus intercedere licet. Art. 101. Non testamentis non contractibus aliud alienare licet, quam quod consuetudine permittitur, idque totum consideratione hereditum. Ex quo accidit, vt test. dispositionem de rebus non habeant, actiones tamen conseruatorias ex grã admittamus in foro in vita patrum & consanguineorum, quibus succedendū est, fini quidem interruptionum,

A & conseruanda rei, de quo nos in appropriamentis fuisse differimus. Art. 266. sub titulo de dimissionibus. Quamobrem dari actiones reuocatorias ex causa rei vt onerosa fraudulenter versatis parentibus puto, & reuocandum quod actum est, quod & pridem Mulrecht indicauit. §. 8. glo. 4. rescripto quidem pretio, & extractione. l. §. si quis in fraudem. D. si quis in fraud. patro. Sumptus quidem contractus rescribere probata participatione fraudis in emptore non magis conuenit, quàm in quolibet alio contractu dolo aut fraude intro. Sed omnino in reuocandis quæ in fraudem alienata sunt titulo quidem oneroso, participationem acquirunt probari oportere, vt contractus onerosus reuocetur. l. penult. C. de reuoc. his que in fraud. patro. l. i. §. si quis in fraud. D. si quis in fraud. patro. Quod si contractus sine participatione fraudis factus est, sed pretij alij donatum sit sine quidem actione citra hæres aduersus emptorem, quæ aduersus eum qui pretium accepit, competet. d. l. i. §. sed si rem. & seq. Quæ cum sint, consequuntur in ea questione quam mouimus de donationibus ob causam, quas inter contractus onerosos ponimus idem esse iudicium, & probata fraudis participatione in acquirente, reuocari esse debere & restitui in integrum omnia & causas appolitas sustineri à reuocante oportere. Cuius dicti illius & emendandum exemplum addidero de consuetudinario in Art. 455. qui donationes etiam reciprocas quibus nulla magis ob causam dicti possunt, reuocant fraudem, quam ego ibi ab emptore participam intelligo. Hic textus perspicue pro nostra sententia, necdum animaduertus ab tribunaliis, & præchie docet in donationibus ob causam dari reuocatorias, cum fraude alterius factæ dicuntur, & probatur in illo loco domini feudi: quod de idem omnibus onerosis cōseruatur, de quibus non alia ratio est. Conf. quidem Carnutum nominatim etiam in venditionibus fraudem excipit. Art. 289.

Sed ex superiorem consensu, notis dicendum est casus in specie de quo nullo non esse quantum tribunaliis, nulli patrono, nulli iudici pro merito excusis. Extincti qui hæreses præsumptos pretios, nec alienanda rei sue probabilem causam nactus, am à matrimonio quæretet, valde scilicet probabili causa & comprimis graui. Itaque cum conditionem quæretet homo effecta arte, & nullo expectis, vxorem pretio mercari institit, id facere tricenae bonorum & volebat & necesse habebat, nec aliter nisi se pallari sene erat rigens & tenebrinosa muliercula. Cōuenit, scriptæ tabulæ, tertia bonorū & patrimonij autem de fassa donatione femina. Odium heredis in ore omnium erat, nec quisquam rogabat quo animo quæ cogitatione ista ferens, & ille tam parum dissimularum volebat, vt patris loco cubituli ad patrem licentis testaretur, se ideo vxorem duxisse, vt hæres ille nil expectaret. Eo mortuo de donatione quæstima est. Donataria matrimonij casum volebat esse gratissimam, non aliter conitum se fuisse. Patroni hæc donationem dicebant ob causam esse. Itaque non cōceri hoc Articulo intra tridentem, quæ in simplicitate dumtaxat intelligi debent. Qui hereditas aduenit, odium & malis donationis causas & violos motus donandi obiectabant, & in ipsi quod quæ onerosis contractibus odium & fraudè ab donatore hereditis fassam, contractum iuritate, & tali fauori præponderare odiū, cum illa nupta tales animi motus nō ignoscisset. De eo extare responsa cum videretiones & alios quod contractus onerosos lex irritat ob fraudem heredi aut patrono factam à h. ro. l. i. §. sed si per fraudem. D. si quis in fraud. patro. illa vñ odium à matri-

monij causa oportere censēbat, talis censurā extare dictum Bart. l. si vir uxori. D. pro donat. & que Anch. colligit conf. 37. Et scimus in libe nobili pro donatione iudicatum, quanquam probato præclarè odio hæredis. Sed quid hodie non iudicatur? Sed in totum corruere debuisse dicimus talem contractum, quantumlibet per se fauorabilem, quem non amor aut matrimonij causa primaria, sed hæredis odium incitauit, quod in causam ipsam contrahendi agit. Id nos probatum existimamus ex his, quæ superius diximus de contractibus onerosis, de donationibus ob causam onerosis & ipsis, quæ quantumcumque onerosæ sunt, ex fraude hæredi comparata interciderè diximus, & ab causa causante infici, participata quidem fraude, id nos expresse Articulo. 433. probauimus, & rationibus iuris. Nec obstitit lex. l. 1. §. si liberus. D. si quid in fraudem patro. non videri scilicet libertum fraudasse patrum, qui filia dorem dederit, ergo nec eum qui ipse uxorem duxerit donatione. Sed ille text. præsumptiuè loquitur (non videri.) Nam fraudis præsumptio excluditur meliori præsumptione pietatis, ne libertus odio fecisse dici possit, quod ex officio fecit. Sed nos in casu probato loquimur odij in hæredem, & donationis ex tali causa factæ, & ab eo quem atas inutilem & inhabilem ad matrimonium reddidisset, ita vt color quæsitum appareret, & quæ alia in facto possunt occurrere. Quod ne sine exemplo dicere existimetur; Extat talis iudicij memorabile exemplum apud Valer. Max. de femina Ariminensi quæ liberis itata, cum iam parere non posset, Publio seni & ipsi nupsit, & liberis testamento præterituri in futuro marito, à quibus aditus D. Augustus Imperator mulieris nuptias, & testamentum improbauit, & dorem & hæreditatem restituit liberis. Magnum exemplum, & quod iudicantes omnes lequi oporteat, cum similis casus occurreret odij & matrimonij ex causa odij facti. Nec oportet iudicantium oculos perfringi matrimonij fulgore, si talem coniunctionem heredis odium eliciat, aut incitauit & animi perturbatio.

GLOSSA 5.

- 1 *Dei & legis gubernationi comparantur hominibus, bruti.*
- 2 *Dispositio beſu patrimonij cuiusque pendet à dispositione legis.*
- 3 *Donatio omnium bonorum Jure Romano fieri potuit.*
- 4 *Idem & quibusdam Consuetud. Provinciarum licet.*
- 5 *Quibusdam quota tantum donationibus permittitur.*
- 6 *Expensio rationum an ita licere debuerit.*
- 7 *Cur potius liberis & sanguini relinqui bona oportuerit.*
- 8 *Comparatio iuris Viriisque.*
- 9 *Falcidia ius rixosum & damnandum.*
- 10 *Donatio an hæredi præsumpta fieri possit.*
- 11 *Donatio non refcinditur ab excessu à donatore.*
- 12 *Cur donare hæredi non liceat.*
- 13 *Hæres nil habet iuris in bonis Vincentis.*
- 14 *Sed tamen actiones conseruatoriæ dantur aduersus fraudantes.*
- 15 *Determinatio tertiæ in donationibus spectatur à tempore mortis.*
- 16 *Prærogationes portionum hæredibus factæ, donationes non sunt.*
- 17 *Auctus facultatibus, prærogationes augentur.*
- 18 *Donationes extraneis factæ modum capiunt à morte in quota.*
- 19 *Contractus tempore inspicitur.*
- 20 *Publicatio bonorum non auferit acquirenda.*
- 21 *Donatio spectari alia à donatione quota.*
- 22 *Donatio quota est ambulatoria ad mortem.*

- A 23 *De pluribus donationibus dato excessu, quæ rescindatur.*
- 24 *Si diuersis, si vni, si diuersis temporibus.*
- 25 *Summe diuidentur non sunt in inscriptione.*
- 26 *Etiā si dictum sit vt tot sint donationes quot res.*
- 27 *Quid in donatione speciei, quæ tertiam exsuperat.*
- 28 *Quid in donatione ususfructus.*
- 29 *Ususfructus estimationem recipit in donatione tertia bonorum.*
- 30 *Quid in donationibus ad pias causas.*
- 31 *Ratio & proportio deducendi aris alieni in donatione tertia.*
- B 32 *Quid de donatione ususfructus.*

Le tiers. Cum Aristoteles in Politicis rectè & sapienter legis gubernationem comparat Dei gubernationi, vt certam & immotam, hominis autem vt instabilem & perturbatam bruti animanti gubernationi, æquum erat legem patriam quæ perpetuationem familiarum, & opum, ac per hoc gentis totius in præcipua cura haberet sibi arbitrium lumere de bonorum cuiusque maiore parte. Sumpsit itaque dispositiōnem debellæ; homini vt incerto animanti tertiam reliquit, in qua virtutem vel virium mentis exerceat. Hinc 2 quique duas partes à lege, tertiam ab auctore suo capit, vtreamque tamen hæredis nomine & iure, sed ita auctori de bellæ quisquam liceat, titulo quidè donandi. Licuit olim per admirabilem illam iurisprudē- 3 tiam iuris Romani, ad cuius mentionem tāto opere studemus, totas suas facultates & patrimonium profundere donationibus & largitionibus fortuna, licuit aded & ipse quoque futuri & volantis fortuna præcidere. De tanta licentia postertus quiddam liberis decimum legitimæ nomine, cum ipsum quoque cælum inde mentian facti accusaret, repetere inofficiosi querele, cum aduersus illi fieret, tantum molestiæ fuit, in conseruanda tantula totius portione, quæ legitimæ diceretur. Sed nec eius eadem semper lex aut mēſura, prout imperantibus visum aut a, aut decurata. Extant in iure operosæ disputationes de donationibus omnium bonorum, an permitti eas, & sustineri oporteat iure, an etiam futuri spes concipiati contractū possit, quæ tractatio est. l. stipulatio hoc modo. D. de verb. oblig. l. vlt. C. de pactis. Canonistarum in rubrica. ext. de test. & in postremis exerte pro eo pugnavit gloss. pragmatice, titulo de sublatione. Clem. literis, verbo, cuiusque & adiuuat hanc sententiam. l. si totas. Cod. de inoffic. donat. l. sancimus. l. si quis argentum. §. vlt. Cod. de donat. & frequentes extant ea de re loci. Sed cum homines acuti perspicierent, si totas facultates permisissent arbitrio donatorū, nihil fore reliquum de quo quisquam testamento disponeret, cuius ipsius ingentem libertatem esse voluissent, homines ingeniosi inter viriūque libertatis angustias constiterantes, vix cōfiscuere apud se poruerunt, quid denique iudicandum esset, & vtrā vtri libertas aut donandi, aut testandi cedere deberet, an donandi lex testamenti factioni, an de contrā. Sed denique vt has angustias euaderent, donationi detrahendum putauerunt, quod testamentis adicerent, id quantum esset non curarunt, nec modum posuerunt vllum, cum id totum figmentum esset sine lege hominum orio abutentium. Itaque centum millia in bonis habenti donare solidum permittendum putarunt, si modo quinque solidos sibi decidisset de toto, de quibus testaretur. Quis adhuc non stupet homines (scilicet sapientiam profectos, & diuini & humani iuris cognitionem, si fallidere mortalibus, & fingere etiam pueris ridenda. Atqui quinque solidos referuasse de ceterum millibus vt donatio valeat, quam

proportionem habet: quod iudicium in rebus: cum id re vera sit. Sed de eo nos alibi. Nec id satis. Nam si libuerat donare, alio acq̃ue damnoso alienandi de genere legatis, fideicommissis, mortis causa donationibus, facultatibus omnibus absumere permittunt, fuit tamen potius quem indignitas facti liberorum, & sanguinis conficiat moueret, is Falcidianus reperit, sed dñ boni quantis ambagibus, quam molestis implicatam, cum ad estimationem rerum omnium legatarum vendendum eff, vt de singulis Falcidia, id est quarta detrahatur hæredi cui hæreditas quadrans conficitur, quæ hinc molestia, rixæ, impendia? Sed tamen illi habent, consilium. Sed hinc ad principia reuoluimur, Iulianus aurb. sua de hæred. & falcidia, induxit Falcidiã à testatore prohiberi posse. Nulla igitur futura est Falcidia prohibente testatore, sola liberis arida legitima, hæredi agnato nihil relinquatur. Sed & fuisse, qui rationem sibi reperisse visi sunt omnia bona per contractum alienandi, veluti si sic concedi potius esset. Quod concedi tibi bona omnia mea post mortem meam, hunc contractum fulcentem quidam, & quos Græci allegat, cons. 119. sed & Provincis quædam & Dynasti vicino Romano iure imbutæ, idem sunt ius amplecti, & omnium bonorum alienationem per donationes permittit, ipsæque illa imprimis Parisiorum, Artic. 97. Quod ipsum in illis debitis raudi, & humanitate ingeniorum, populo illi placeat potius valde mirandum. Non dissimuliter Pericari, Castroneuani, Blesensis inter coniuges, Borboniensis, Aruerni, Carnutes. Sapientius ceteri qui modum inconfutit, & præposteris largitioni ponendum, & lege cohibentes impetus effraenes putauerunt, vt plus esset in legis arbitrio, vt vicini Andes, Cenomani, Pictones, & alij con plures. Sed & per Italiam statuta cunctis ad scriptoribus eo memorantur, vt Cast. cons. 44. prima parte, Socino cons. 49. lib. 1. & alius alibi. Sic enim à statuto prohiberi alienationes indifferenter rei cuiusque sint, & legitimam lege augeri hæredum posse, de quo non est disputandum. Nam gentem, pecuniam, familiamque auras importuna cuiusque voluntati parere, non fuit in Republica bene ordinata ferendum, & sic libidini privati cuiusque morem geri, vt nulla legislatoris de eo cura, nulla cautio extaret, imprudentissimæ prudentia fuit. Et quæ sanguine, natura, genere, ordine ad liberos & gentem venire debent, effundi in meretricum suum, lenones, aur si quid turpius dici potest, & verò sepulchrum fieri constat, pudenda est macula admirabilis istius insipientiæ, & tamen illo iure licent talia, arida sexuat relicta liberis ludibrio naturæ. Nam minus homini aut legi rationis esse quàm animantibus feris in feris educando, valde decessisse est à norma humani iuris, quod legislatoris profectum. Cum in nostris libris lego, Sempronium suum testator exheredauit, alteri reliquit legitimam, Pudentillam pura festiuum sortum ex alii hæredem instituit, supposito ad tantam *placitum*, tam barbare sapientia. Sed tamen illa obtinent illo iure. Quæritur si uicariis iuris inaginem, quamdiu in iurium illud stetit, attonia plerique gentes vix oculos attolere contra quod Poëta Lucretius scribit tandem sunt auxæ. Sed verò tandem aliquando auxæ, sic denique illud protrahere de testandi facultate & iure, de donationi modo, vt pudeat prudentes homines tam diuturnæ opera in dulcentis talibus collata. Ipsi verò scholastici scriptores istis à temerata etate infecti, sic illo iure proluere, vt sine illo stare putarent posse nihil, nihil item quod aliud esset responsum Romæ à Iuliano. Sed hæc virecordia indicandi de rebus & visu rerum defectu Nos natuam du-

cem sanguinis, iuris humani diuinique rationem sequamur, sensus communis anticipaciones amplectamur, & illa pietatis, charitatis & florant naturam de honestamenta reiciamus, qui antioles & *Agrippæ* putamus in rebus. bene insinua esse oportere. Vt quod, quaque lege, quique accepit, eadem in posterum reddat, veluti perpetuo fideicommissi, quod olim Leucadii usurpatum alicubi Aristoteles scribit, vnde propagationes familiarum, & perpetuaciones euentum, sine quibus resp. consultare diu non possum, & existunt studia artium & ingenta aliter liberalitate, quæ, vt Aristoteles inquit, constat *in ipis dicitur naturæ*, qui immunita non possunt emergere: Quæ nos aliter hinc in illo iure metirò, crebrò & cum occurrat exagere solemus, vt experimentis meliorem edocui, vtilitatem iuris patrii damnato illo priori percipimus. Dissimili igitur comparatione, hæc iura habentur. Quod illi de toto patrimonio in testamentis statuere permittunt excepta Falcidianos contra non amplius testatori cedimus, quàm quanta penè est falcidia certè non amplius terra. Cum illud ius, vt quicquid legalis ingerunt, nos illud, ne plus certa licet. Cum sic illi, parte de bonis suis, vt libet, statuere relicta legitima, nos sic, pater ne tracentem externa liberalitate excedat, quod ipsum sine fraude liberorum aut hæredum fiat. Vnde ea legislario assultantes testamentis omnibus captores, fallacios, hæredipetas, vt Petronius vocat, sed le vidit, vt ferre cogere, dum immensum & finemodo testantibus fuit. Sed illos vultuos non minus quàm demones amuleta, fugant facti à Consensu heredes. Quo enim captator, si a lege sit hæres: Nemo hodie instituit, nemo exheredat odio quilibet, legis arbitrium est, lex per hominem testatur: ipsi inuincibilis & immota ad captatoris preces. Nulli tamen plures habet ætus, quàm homo moribus, quem vitæ recordatio & futuri cogitatio entretineat. Quid si femina, cum opes, superbia & nequitia insulicissima mentis animam inuolauerit? Sed valeant illa. Et consistat donatoribus, aut legatorum adhuc largitionis rictu non licere plus certa bonorum, testamentis aut contractu effundere: & iurificæ hanc sententiam iurat Platonis auctoritas, lib. 11. de legib. de quo Iulius Rub. de testam. inf.

Superest inquirere, Quæd tempus spectandam sit in determinatione huius quoræ, quæ certa est p^{re}monij totius, an contractus, an mortis donatoris. Ne hic parum momenti quod res ipsa ostendit, audis aut immunitis donatoris facultatibus. Hic descendam ad idem ius in omnibus possum talibus statui posse, alia enim ratio est donationum, quæ presumpsit hæredibus conferuntur, quæ prerogationes potius decedunt sunt portionum hæreditariorum, alia earum quæ exterris. Nam etsi donationes hæredibus præsumptæ fieri vetantur generaliter hoc Articulo, id tamen non omnimodo, nec omni respectu verum est: est enim hæc prohibitio de earum genere, quæ respectus appellauimus, id est, quæ respectu cuiusquam certe personæ à lege sunt applicatæ, nec per omnia talia. Confuetudo donare hæredi præsumptum prohibet, respectum habet ad hæredis coherere de eiusdem gradus, ne ei præiudicium fiat titulo donationis, quem Confuetudo vult ex æquo hæredem esse, nec villo modo minus virilem, siue testamentum, siue contractum. Tota igitur ratio consistit in respectu coheredis, quod sicubi cessat, non prohibetur paterfamilias per arbitrio de rebus suis statuere. Id ipsum in via donatorum accidit. Nam eo tempore nulla potest esse cuiusquam deheredibus, expollatio cum domino, qui de rebus suis statuat, quandoquidem viuit, nec actionem habet

de eo vllam. Ex quo in vita donatoris dicimus, quod ad vsum consistere donationem, sic vt ne ipse quidem donator possit eam reuocare, & multominus coheres, cum donator de suo contracta teneatur, & coheres consequenter ex eius persona non possit litem impendere, quod Cast. notat conf. 441. num. 3. lib. 1. pro eo quidem iure quod in vita habet. Sed si is cui fit donatum est, aliquando heres fit donatoris, euenit mutari titulum acquisitionis, sic vt qui in vita donatarii iure fruebatur, eo mortuo heres fiat, & vt hæ-

res teneat, ita vt olim prærogatum videatur. Hoc casu cum de determinatione quotæ quæritur, palam est tempus mortis spectandum, vt sit in omni determinatione quotæ, quæ titulo hereditario defertur. l. quoties, C. de inoff. test. auct. nouissima. eodem tit. §. vlt. Inst. ad l. Falcid. l. in quantitate. D. eodem tit. l. etiam vlt. l. si patrum ex debita. §. vlt. D. de bon. liber. nec quilibet vltio titulo plus aufert portionem sua Consuetudinaria, nisi electionem corporum donatarum potest obtinere, *en moins prenant*, vilitatis quidem partem vlti in parte maiorem consequi nequit. Itaque talis actus de natura contractus habet, quod viuente donatore donatarius fruitur, & fructus præcipit, quod donator de donatione teneatur. Sed vis contractus definit mortuo donatore, & incipit esse hereditas, & ære alieno pro rata obstringit, & capit modum à portione hereditaria, quod latè finius exequuti. Art. 49. vnde in tali actu non est considerandum, quid in bonis donator habuerit, cum donaret, id est, contractus tempore, sed quantum cum moritur, id est, cum defertur hereditas. Ex quo accidit, vt augeri aut diminui possit, quod Bart. ait, Baldus Ang. Cast. l. r. C. de inoff. don. Paul. & Alex. l. in ratione. D. ad l. Falcid. Decius conf. 276. Ias. conf. 214. Anton. Rub. conf. 34. et si non defuit, qui tempus patet, vel donationis spectandum putent, cum à patre data legitima adiciat a renunciatione, quos magno numero colligit Molinaus annotatione ad consil. Alex. 180. lib. 3. quos ego de iure consuetudinario non sequor, propterea quod nulla ratione facere potest pater, vt inæqualiter succedant liberi, nec potest vnus portionem stipulari cæteris, vt nec partem eius vllam partis, quin non obstante renunciatione recurrat ad supplementum portionis suæ mortuo patre, & nullo negotio restituatur probata læsione. Et si de filiabus quidem aliud regna & prouinciæ obseruant, cum renunciant, de quo infra dicemus Articulo 224.

Sequitur distinctionis pars altera, cum querimus de donationibus quæ extraneis fiunt, an contractus, an mortis tempus spectandum sit in diiudicanda quota bonorum, & valde est quod dubitetur, propterea quod in contractibus ad determinationem rei, limitum, pertinentiarum, iurium regulariter tempus contractus spectandum putant. l. Rustilia. D. de contrah. empt. l. D. de hered. vel act. vend. In donationibus omnium bonorum præsentia tantum intelligi, quod illi notant. l. stipulatio hoc modo. D. de verb. oblig. Ias. conf. 3. lib. 3. Craucta, conf. 139. Bellam. conf. 48. ex l. vlt. C. quæ res pig. oblig. possunt, sic in legatis. l. si ita. D. de aur. & argent. legat. vbi Bartolus, idem in datione legitimæ, quæ postea diminuitur bonis diminui illo iure non debeat, quod Cyn. & Baldus dicunt. le-

ge prima. C. de inoff. donat. Ne in publicatione quid bonorum alia quam præsentia includi. glossa. l. si mandauero. §. is cuius. D. mand. nec enim actus consummati vitium recipiunt à consequenti. l. fancimus. §. si quis autem per diuersa. C. de donat. Sed hic subsistendum est, nec omnibus obuia iusta de his ratiocinatio est, cum quæritur in hac quota quod tempus spectan-

dum sit, & res animaduersione digna est. Multum omnino interest. An donatio certi corporis, certæve speciei fiat, an quotæ bonorum, id discernim alibi finius explicabitur. Nunc id dicendum. Quod in specie donatur, per se suis finibus & loco descriptum, nec incrementum, nec decrementum recipit, cum sit corporis finiri. Itaque quanta sit eius æstimatio, & an tertiam faciat in toto, an excedat tempus donationis spectandum est, vt valeat aut rescindatur excessus, nec decrementum bonorum donationem imminuet, nec augmentum proderit ad confirmandam donationem. Donator cum prædium donaret pretij quatuor aureorum, duodecim in bonis habuit, posterius ei quatuor perire, donatio nihil peribit: si cum xij. in bonis haberet quinque donauit, quantumcumque auctis ad quindecim aut amplius facultatibus donatoris excessus rescindi debebit.

Sed alia longè consideratio est eius donationis, quæ sub nomine quotæ bonorum donatoris facta sit tertie, quartæ, quintæ. Nam nisi expresse verba restringat ad ea bona quæ tum habet, hæc quota à tēpore mortis donatoris metienda erit, quia nomen quotæ augmentum & decrementum recipit bonorum, & ambulatoria est vsque ad mortem. Nam cum prohibito donandi vltra quotam apponatur respectu heredis, quod ipsum ex text. patet, id tempus spectandum est, quo nomen, ius & actiones hæredum in actum exeunt, cum habitus tantum in præsumptio sit. Vnde fit, vt hæc quota mensuram accipiat ab eo tempore, quo hæredis qualitas inditur. l. etiam. §. vlt. l. si patrum ex debita. §. fin. D. de bon. liber. Rom. sing. 127. quod Alex. consulu. conf. 14. lib. 1. & Molin. ibi notandum putat pro statutu terrarū, quæ in donationibus verba quotæ apponunt. Hanc igitur tertiam auctæ, aut imminuet facultates augebunt, aut imminuent, quod valde notari conuenit.

De tempore dotis constitutæ exerte pugnant, quos committit Boët. decif. 62.

Hæc cum de circumscriptione temporis dixerimus, Quærendum de pluribus donationibus, cum & ipsæ temporibus distant. Diximus ante eas donationes, quæ tertiam bonorum excedant, vitari dumtaxat in excessu. d. l. fancimus. Sed huius quæstionis non vnum caput est, fieri enim plures vel vni, vel pluribus possunt, vno tempore aut diuersis. Cum plures vni factæ sunt, & temporibus diuersis, harum non alia diiudicatio quam cum plures pluribus fiunt. Quæ enim prius factæ sunt ritè & intra modum, vbi semel vires sumptere de iure, non possunt à consequutis infirmari iure semel quæsito & confirmato, quod d. l. fancimus. §. si quis autem per diuersa, probatur. Sed solæ vltimæ vt solæ peccant, ita solæ coërcentur ad modum, facit enim pluralitatem actuum temporis intervallem & distincti temporibus consensus, & contractus, quo fit vt de vltimis dumtaxat fidei debeat excessus. Quod si eodem tempore fiant sue vni, siue pluribus, vntas temporis vnicum actum facit, etiam de pluribus rebus ideoque pro rata de singulis demandum sit, quod donationem restringat intra modum. d. §. si quis autem per diuersa. l. r. §. si pluribus. D. si quid in fraud. part. l. in seruitutem. §. vlt. D. de bon. liber. & à singulis aliquid corradendum. vlt. l. etiam. §. si debita. D. de bon. liber. l. si libertus sub conditione. §. libertus patrum. D. de bon. lib. Quod si frans facta sit, omnes ex æquo corrumpunt. l. si libertus. §. vlt. D. de iur. part. fin omnes diuersis temporibus factæ sunt, & effectus post mortem collatus sit, vt in donationibus causa mortis, omnes concurrunt in puncto mortis, & eiusdem temporis fiunt, ideoque de singulis detrahendum citra confi-

derationem date vt loquuntur: quod Conf. Andium statuit. Art. 337. & Canon. Art. 347. & rationem habet à iure, quia cum effectus omnium concurrat in puncto, eundem temporis omnes habenda sunt.

Ex quibus apparet vtrumque aut pluralitatem actus diiudicari ab ipatis & intervalis temporum, quod pluribus temporibus actus sit, actus vnici dici nequit numero, sic vt nihil profic, cum res plures donantur vno actu, casu separasse, vt plures actus intelligantur, nec expressisse instrumentum, vt tot habeantur donationes quot res sunt donatæ. de quo Bart. l. Modestinus. D. de don. Alex. conf. 21. lib. 2. & conf. 165. lib. 2. nisi quidem per dinumerationem singulorum, cum pretium, aut consensus in res singulas separatim apponitur æquè principaliter. Quod & in insinuationibus ante diximus, sicut à contra que natura & locis separata sunt, vel à causis diuersis oriuntur coniungendæ non sunt, vt qui quingaginta debet ex vna causa, & quingaginta ex alia, li vtramque summam eodem libello petat, non possit ea iungere ad faciendam censuram, de quibus fortè iudex iudicare non possit per statutum, aut ad insinuationem, aut euitandam, aut cogendam, de quo vulgò schola. l. si idem cū eodem. D. de iurisdic. om. iud. & Alex. conf. 137. vol. 4. Idem conf. 34. conf. 50. conf. 114. lib. 3. faciūt ad hæc rationes Tiraq. in retract. conuent. §. 4. glo. 5. de vnitæ actus, ob temporis coniunctionem. alij. l. r. C. de donat. in offi.

Consequenter queritur, quid si donatio facta sit, non quotæ veluti tricies aut quadrans, sed corporis certi & speciei denominatæ. Nam quomodo, quibusque verbis fiat multum interesse, siue ad debitorum distributionem & partitionem, siue quo ad alia, quod Articulo sequenti dicemus. Sed hoc casu nihil interest, cum quotæ excelsus prohibetur, retinendæ donetur, aut quotæ tertiam ex æquo, prædium certum aut quota, respectu totius patrimonij, aut species que æquiualeat quotæ, vtroque enim casu si excelsus sit tertiarum ad proportionem æstimationis totius, ex æquo peccatur, quod & sapè iudicatum est, & arrestum memorabile citat Mol. lib. 2. de inoff. donat. nu. 66. & Bart. l. nomen debitoris. §. filio. D. de legat. 1. l. Titia. §. Imperator. D. de legat. 2. Tiraq. l. si vnam. verbo omnia. copiosè. Alioqui nihil esset facilius, quam fraudes asingere non minus ad eludendam Consuetudinis dispositionem.

§. quæ ad dimidiam art. 199. N. 6.

De usufructu donato potest incidere dubitatio, puta si dimidia aut alterius quotæ bonorum. Nam hic casu verbis consuetudinis expressus non est. Sed tamen ex ratione eius alibi expressa decidi debet, de quo cum ex tempore decerneretur in controuersia quadam, ex causa donationis usufructus ultra doarium, malum iudicatum non malus litigator patrimonij pro se abstulit. Certum est usufructum inter bona immobilia haberi, ideoque in bonorum immobilium quantitate inuenta æstimationem recipere. l. corruptione. C. de usufr. & quos congerit Tiraq. in retract. §. 1. glo. 1. nu. 66. & nota l. hæreditatum. D. ad Trebellian. & de eo nos alibi fusi. Sed & scripta quoque consuetudine æstimatio taxata est, non vno loco dimidia proprietatis, quæ æstimatio pro qualitate, aut valitudine refellitur, & mutabilis est pro qualitate, aut valitudine personæ cui debetur, tamen vt hanc in valent & boni habitus persona accipiamus maximam, conuenit vt qui dimidiam usufructus bonorum partem donauerit, bene habenti quartam bonorum partem deducit, bene habenti, qui omnium bonorum, dimidiam proprietatis & hoc ipsissimo casu sentit bonus Iurisconsultus Ioa. Lupus Hispanus, repet. rubr. de donatio. §. 25. nos amplius, Art. 437. Quare dicere cogor magna incon-

sideratione aliquando ea de re iudicatum, nec vltimam rationem esse habitan usufructus, cum quidam uxori donasse & viuusfructum, & doarium diceretur, quæ vtraque modum à consuetudine taxatum longè excederet. Quod iudicium perspicuè ratio à consuetudinis ratio refellit, vt extemporarium præcipiatum.

Hæc cum de vulgaribus donationibus diximus, de modo & quota rerum donandarum, non semel dubitari incidit, an que lex & modus de his efferat, eadem in donationibus ad pias causas valere deberent: nam in talibus multa singularia inducuntur contra vulgares sententias fauore causæ, & iusta eruditissimæ materia visa est, de qua integra syntagmata librorum, conficerent, Tiraquello & Heggendorphino, ipsam quoque Parisienfem Curiam dubitasse arguunt, quæ Renatus Chopinus vir perquam eruditus & diligens, scripsit, lib. 3. præul. Rult. fed. & consuetudines quædam expressè cauendum putauit de eo, vt Turon. Art. 437. & alia quædam. Comperimus homines rusticos præsertim nostros, cum liberos non habent, æ vero eris sapè liberorum fraude effusus sua in Ecclesiis, & tales causas conferte. Fecit hoc superior ætas crebris, nuptias refecit. Quibus in bonis terra aut quatuor iugera soli fuisse, inter extrema placita, tota in celebritatem missam rem reliquerunt. Ipsi quoque hæreses religionem non inobscuro arguere testamentum, aut donationes non sunt ausi. Nunc crebris de eo inquirunt. Scribit Iustinianus aliquibi rerum Ecclesiæ donatarum optimum esse modum inmensitatem: fuit æreniulorum temporum eius ordinis illa religio & probum, quæ bona hæc haberet, vt aliis potius quam sibi habere videretur. Nunc non tantum expedit fortasse, sed meliora speranda sunt. Ceterum vt maxime pietas hæc recolaenda sit, sic tamen colit debet, ne alter & directè

pietas offendi possit: Nec enim minor pietas debetur liberis, quam Ecclesiæ. Nota est, & etiam Accursius legerat Augulini epistolam ad Edictum, quoniam notat hæc quidem in re Ecclesiæ antefendas, & illud celebrè Apostoli, Qui suis non prouidet fortasse, sed meliora speranda sunt. Ceterum vt maxime pietas hæc recolaenda sit, sic tamen colit debet, ne alter & directè

pietas offendi possit: Nec enim minor pietas debetur liberis, quam Ecclesiæ. Nota est, & etiam Accursius legerat Augulini epistolam ad Edictum, quoniam notat hæc quidem in re Ecclesiæ antefendas, & illud celebrè Apostoli, Qui suis non prouidet fortasse, sed meliora speranda sunt. Ceterum vt maxime pietas hæc recolaenda sit, sic tamen colit debet, ne alter & directè

pietas offendi possit: Nec enim minor pietas debetur liberis, quam Ecclesiæ. Nota est, & etiam Accursius legerat Augulini epistolam ad Edictum, quoniam notat hæc quidem in re Ecclesiæ antefendas, & illud celebrè Apostoli, Qui suis non prouidet fortasse, sed meliora speranda sunt. Ceterum vt maxime pietas hæc recolaenda sit, sic tamen colit debet, ne alter & directè

pietas offendi possit: Nec enim minor pietas debetur liberis, quam Ecclesiæ. Nota est, & etiam Accursius legerat Augulini epistolam ad Edictum, quoniam notat hæc quidem in re Ecclesiæ antefendas, & illud celebrè Apostoli, Qui suis non prouidet fortasse, sed meliora speranda sunt. Ceterum vt maxime pietas hæc recolaenda sit, sic tamen colit debet, ne alter & directè

cuiquam supergredi licet. Nam legitimam legalem statuto augeri nil vetat, quod Socin. illo consilio differt, qui cum lege est constituta, in ceteris hereditibus tam minuit legata & donationes, quam legitimam liberorum, quod Bar. ait, l. Papinianus. §. Imperator. D. de inoff. test. glof. l. si quis ad declinandam. C. de epis. & cler. Certè rescissam & sententia & arefco donationem meminimus, ad tertiam, quæ testamentum ad pias causas facta esset anno 1576. 15. Octob. entre les heritiers de Galax, & les paroissiens de Tonsains de Renner.

31 Superest hoc quidem in subiecto tertie, vt inquiramus, an ea deducto are alieno intelligi debeat, cum hic non addiderit à la charge de payer les dettes, vt Articulo sequenti. Ac de are alieno personalis, id est, debitis mobilibus non est longa disputatio: quia id ad hæredes pertinet eosque bonorum mobilium, nec res soli respicit, quamdiu mobilia soluenda sunt. Sed de oneribus, quæ res soli spectant, alia dubitatio, veluti reditus perpetui impossiti, patagia vt loquuntur, res vendicæ, res in lite, sed de his Articulo sequi dicemus. Nunc id tantum post disputationes Doctorem dicimus, quod vsus & melior ratio induxit, in executione talium donationum seponi, deduci, distrahi que omnia realia onera de toto patrimonio donatoris solere, quod demum purgato, de eo quod superest tertie deditur donatario libera, sic fit vt hæres & donatarius onera pro rata emolumentum sentiant, & ista quidem, cum donatio fit sub nomine quotæ. Nam si species donata est, ea à donatore integra præstanda est, cum donata sit talis, sed eo mortuo petente hærede æstimatione speciei ad tertiam redigenda crit purgatus oneribus, aliqui in effectu plus tertiam donatum reperiretur, quod nullo casu ferendum est. Sed actio de excessu viuenti donatori non competit, sed competit hæredi: Ex quo consequens est non recipi eam sententiam, quam tamen Arefco Parisiensis comprobatur Molinæus annotatione quadam ad Consuet. Piætaen. scribit Articulo 203. quia proposita mobilium donatione, & tertie bonorum, & acquæstuum donatarius non solum debita personalia lucere super bonis donatis iudicatur est, sed etiam liberare à rebus constitutis, quæ inter onera realia reponuntur, veluti due tertie ad hæredem liberæ venire debeant, quod ipsum est verum est, tamen talia onera ipso iure hæreditate minuitur, & de vniuersis bonis deducenda sunt.

32 Quid igitur dicimus. Cū de tertie dixerimus auferenda onera; si vt ea si quæ sunt minorem faciat tertiam donatarii. Cū item vsufructum posuerimus inter onera immobilia, proponitur aliquis donasse tertiam bonorum, deinde duas partes reliquas, vel partem aliquam onerale vsufructu, an valebit vsufructus constituitur. Et planè ex antedictis inferitur necessitudo non vilituram. Nam cum omnem donandi potentiam titulo quidem lucratio, Consuetudo restrinxerit intra tertiam bonorum immobilium, & vsufructum inter immobilia posuerimus, relinquatur post donatam tertiam, constitutionem vsufructus esse in excessu. Nam extremum potentie donandi consumitur in puncto tertie, quod amplius est, à malo est & in impotentia. l. fāncimus. C. de donat. & hoc ipso text. Accedit, quod si ponimus liberos succedere, quod superest vltra tertiam, id est, duas partes sunt in eorum legitima, de qua omnis dispositio ablata est donatori, per titulos quidem lucratio. Id idem verum est in aliis hæredibus, qui ex necessitate, & Consuetudinis dispo-

sitione succedunt. Sed certa est sententia, liberos aut alios quibus lege vlla legitima debetur, nullo modo posse grauari in ea, siue onere, siue appositione conditionis loci, aut temporis grauantis, aut alia vlla, quia ea ex debito deferretur, quod ad titulos quidem lucratio. Nam vt iure illo legitima sic debetur, vt nullus titulo imminui possit, sic nostro ne per titulos lucratio vlllo modo grauari, tex. §. prohibemus. auth. de trient. & femiss. col. 1. l. Papinianus. §. 4. D. de inoff. test. l. quoniam in prioribus cod. tit. & Alex. conf. 29. lib. 4. quod & in legitimis aliorum heredum sentit glof. l. si quis ad declinandam. C. de Epis. & cler. Bart. d. l. Papinianus. §. Imperator. Molinæus. §. vni. num. 24. glof. 3. in feud. Quare præcisè negandum est, post donationem tertie partis bonorum heredem posse grauari vsufructu, aut alio onere titulo quidem lucratio, alioqui plus tertia donatur.

Vnde sicut in immensum semper crescit materia inquirendi, & facti species occurrunt infinitæ. Dubitari incidit, an qui future vxori, extraneæ cuiquam tertiam bonorum donauisset, id est, id totum quod de bonis suis potest donare aut concedere titulo lucratio, atque ideo reliquas partes non possit grauare vsufructu; An (inquam) si vxorem duxisset eam cui donauerat, ex doario consequi posset, quod nos hoc loco pro vsufructu ponimus. Mouet dubitationem tertiam donatam, & potentia donandi aut grauandi reliquas partes, in totum exclusa per titulos lucratio, ex quo ante resoluimus vsufructum inutiliter constitui. Quod si obicitur doarium non à conuentione tribui sed à lege, est quod respondeatur id quidem verum esse, sed tamen à lege tribui in consequentiam actus voluntarij, id est, matrimonij ideoque non aliam eius causam esse quam voluntariè constituti. Hic querendum, an doarium ex causa onerosa, aut lucratio veniat ad mulierem. Nam si lucratio est, inciditur in ea, quæ ante diximus, de impotentia donandi: si causa est onerosa, nemo prohibet ex causa onerosa alienare, etiam donata tertiam parte bonorū, si modo nulla participatio fraudis arguatur, quod ante demonstrauimus. An autem eiusmodi sit doarium differimus. Art. 429. & diximus videri titulum onerosum. Nam cum ob causam matrimonij & deslorati pudoris recompensationem tribuatur, necesse est ob causam dici, & consequenter inter onerosos contractus poni, quod fusiis diximus in glof. verbi donner. Quare cum ponamus hanc Consuetudinis dispositionem esse à causa onerosa, consequetur eam non prohiberi doarium petere, quæ donationem tertie sit consequuta. Sed valde animaduertendum, quod dicimus donata tertiam parte bonorum sub nomine quotæ, donatarium etiam si prior in titulo sit, tamen in oneribus realibus deducendis, tertiam doarij partem agnoscere, & inter onera deducere debere, quia vt cum ante diximus, quotæ bonorum attendatur mortis donatoris tempore, & ad id vsque tempus incrementum & decrementum recipiat, euenit vt doarium constitutum inter onera reperitur, & ideo donatarius pro rata deducendo & suscipiendo in se tertiam onerum partem, doarij quoque onus sustinere pro rata debeat. Quod diligenter annotandum est, propterea quod quis faciliè contrā censeret aduertendo ad datam donationis, quæ prius facta in facto præsupponitur. Sed data eius respici non debet, sed tempus mortis, quod fit in donationibus, quotæ, quo tempore doarium inter onera reperitur, & deducendum est de donatione,

Modo nunc
aliud
tamen art.
206. N. 6.

- 1 An bona alibi sita quam in Britannia, veniant in hanc tertiam.
- 2 In rebus solis, spectandus est locus ad omnes dispositiones.
- 3 In mobilibus spectandus locus domicilij.
- 4 Idem in statu personarum.
- 5 Statutorum realium & personalium differentia.
- 6 Tunc & mixtorum.
- 7 Personalium exempla varia.
- 8 Realium consideratio, & descriptio.
- 9 Bona ex situ pluribus territoriis subsiciuntur.
- 10 Una persona iungit vice duorum, pro duobus habetur.
- 11 Potestas extra finem territorij sui priuata est.
- 12 Persona situm non habet.
- 13 Persona affixi non dicitur, nisi cum vniuersaliter afficitur.
- 14 Particulari efficiencia non sunt in consideratione.
- 15 Statutum de communiione conquisitum, an reale sit.
- 16 Realium & personalium consideratio, & differentia latet.
- 17 Occidens exclusus ab successione, territorio tantum excluditur.
- 18 Filia exclusa territorio tantum suo excluditur.
- 19 Tunc non datur, nisi subiecti.
- 20 Decretum interponitur a iudice verum, aut personarum.
- 21 In collecta imponenda bona alibi sita non veniunt.
- 22 Legitimitas est actus personalis.
- 23 Statuta personalia, verum mixtura sunt realia.
- 24 Si bona in diuersis regnis sunt, quomodo succedatur.

- 25 Verborum structura non facit statum personale, aut reale.
- 26 Filia statuto excluditur loco dumtaxat statui.
- 27 Exclusio ex contractu vbiunque excludit.
- 28 Simplex conuentio excludit dumtaxat a loco.
- 29 Statutum de non legando inter coniuges reale est.
- 30 Mobilia legibus domicilij indicantur.
- 31 Quid verba valeant de conquisitiu factis, & sciendi.
- 32 De conquisitis vbiunque factis.
- 33 Illiusmodi controuersia de bonis Cancellarij da Gan. nay.
- 34 Status non inest conuentio, sed simplex affectus.
- 35 Clausula (selon les vs & coustumes) quid valeat.
- 36 Nihil preter relatum.
- 37 Filia exclusa conuentione vndeque excluditur.
- 38 Conuentio determinatur a loco.
- 39 Statutum excludit a territorio suo tantum.
- 40 Arresta de his lucrandis.
- 41 Effectus statui de conquisitis coniugum.
- 42 De bonis alibi sitis, an veniant in tertiam.
- 43 Patrimonium alterius promittente non est in consideratione.
- 44 Duo patrimonia ex locorum situ.
- 45 Acceptatio donationis in una provincia, non extendit doctri in alia.
- 46 In lucro coniugum quod statutum spectandum sit.
- 47 Habilitas personarum iudicatur a loco domicilij.
- 48 Maiores indicatur a domicilio.
- 49 Domicilium quod fuit tempore contractus infirmis.

¹ Ergo Consecratio permittit donationis titulo, tertiam bonorum omnium in extraneum conferre, non heredem. Quirimus igitur valde conuenienter, an in incenda hac bonorum quota, bona quoque ea que extra fines Britannia donator habuit, sub diuersis prouinciis & statutis, in computationem veniant bonorum, ita vt donatarius habeat tertiam de toto donatoris patrimonio, vbiunque locorum situm sit. Ex quaestio digna est inquisitione, et eoque magis quod paucissimi hactenus videntur id argumentum commodè tractasse, quantum quidem ad consuetudinarij iuris & Romani consensionem, aut discrimen attinet: tunc quidem scholastici scriptores suum illud Romanum priuatum copiose & redūdant, sed & dissidiosè vexasse videntur magis quam explicasse, sine tam raro disceptationum, sententiarum, casuum, vt nemo tabulis de Meandris possit explicare, nemo consensum elicere inter opinionum cautes, dum suum quisque sensum, distinctiones, & auctoritates diuictorum diuersas ingerit, & anfractuosis ambibus planum labefaciunt, vnde fit, vt incerti magistri interiores lectores demittant. Huius conuenientationis locum vulgo. l. i. C. de sum. Tribuit occupat. Sed ea recalcere valde est otiosum, & pugnantem componere, aut comparare impossibile. quare omisit omnibus omnium opinionibus, nisi si quæ cum vsu congruè recepissimus tribunaliibus & foro trademus.

² Cum de rebus soli, id est immobilibus agitur, quibus appellantur hereditas, & diuersa diuersarum possessionum loca & situs proponuntur, in acquirendis, transferendis, aut afferendis dominis, & in controuersia est quo iure regantur, certissima vñ obseruatio est id ius de pluribus spectari quod loci est; & suas cuique loco leges, statuta, & Consuetudines seruandas, & qui cuique mores de rebus, territorio, & potestatis finibus

A sunt recepti, sic vt de talibus nulla cuiusquam potestas sit præter territorij legem. Sic in contractibus, sic in testamentis, sic in commerciis omnibus, & locis conueniendi constitutum: ne contra situs legem in immobilibus quidquam decerni possit priuato consensu, & par est sic iudicari. Nam cum olim vix populi Principes, Reges, dynastie, gentes alie sua iura constituerint, quæ nunc nullo modo saltem potuerunt moueri rebus quantumlibet ad vnum detrahit, necesse est, manere eaura de rebus quæ prius obtinuerunt, & constituta sunt. Atque hac de re tribuli. Sed alia ratio est de personarum iure, in quo & mobilia continentur, quia talia non alio iure habentur quam persona ipsa, & id eo legem ad domicilij loco recipiunt. Quare cum de persone iure, aut habilitate quæritur ad actus ciuiles, in vniuersum ea iudicis eius potestas est qui domicilio iudicat, id est, cum persona subiacet, qui sic de eo statuerit potest vt quod eduxerit, iudicauerit, ordinarij de personarum iure, vbiunque obtineat, quocumque se persona conuenerit, propter afficiencia personæ, sic enim loquimur. Ex quo multum interesse quidam putant, an dispositio statuti cuiusque concipiat in personam, aut in rem ad inueniendam iuris dicendi potestatem de rebus, aut personis, illi vel illi territorio aut potestati, quia differentia re vera non raro auctoritatem habet a iure, & exant exempla. l. si seruus. §. i. D. de acquirend. heredit. l. aut qui aliter. §. vltim. D. quod vbi aut clam, vt in testamentis l. pater filio. D. de serui. legat. in stipulationibus. l. si sic stipulatus. §. de verb. oblig. in post. l. contra. §. si filius. D. de pact. l. qui insumum. & l. ius gentium. D. pactorum. D. de pact. in immutationibus concedendis. l. eratam. §. vlt. l. forma. §. quamquam. D. de testib. & quos alios Ancharen. colligit cons. 127. et si a

B distinctione nec semper nec vbiq; eodem effectus habet.

bet. Sed enim cum posita tali distinctione scholastici scriptores, notato discrimine ad rem veniunt, & querendum est in calibus *κατὰ τὰς*, ut Aristoteles loquitur, an hic vel ille casus in rem vel in personam conceptus esse debeat, tunc vero & frequenter & perarbitrio falli eos contingit in diiudicatione particularium specierum, cum per se ipse tribuunt, quod fine & consideratione rei esse constitutum, cum scilicet materia potius quam agens in controvertia, & subiecto veritas fuerit. Ex quo erroris necesse est accidere, ut à falsis principiis decendant in falsissima consequentia. Sed & in ea distinctione, tertium quod erat addicendum membrum, omiserunt valde illud etiam necessarium de his dispositionibus, quæ in rem quidem concepte reperiuntur, sed tamen rerum in his consideratio præcipue est, quæ casus mixtus est de personis & rebus, & cum in hoc ipso subiecto Franciscus Aretinus attigit, iuste possidet. De acquirendis. possell. & Panorm. obiter. c. postulasti. ext. de for. compet. non aliter quam in munere diuisione, in qua realia, personalia, & mixta ponuntur, & in actionibus item quæ tales etiam describuntur. Cuiusmodi casus cum incidunt, & de dominis transferendis agitur, posterior est personarum consideratio, & statuta locorum de rebus percurrunt.

7 Exemplis res fieri illustrior personarum statutorum,
cum scilicet principaliter de personarum iure, condi-
tione, & qualitate statuitur, abstractè ab omni materia
reali, veluti vt maior aetate & rerum suarum compos
dici & haberi debeat, qui vigesimum aetatis annum
excesserit, quale est hoc nostrum, Art. 457. aut qui vi-
gesimum quintum vt Parisiis.

Aut cum nuptæ interdicitur omni contrahendi,
aut obligandi sui potestate, & contra facti nullitas in-
dicitur, Art 524.

Aut cum hi qui alienæ potestati subsint; negantur
posse obligari, Art. 507. & 214.

Aut cū de liberis statuitur, vt in potestate patrum
sint. Art. 498.

Aut cum prodigo bonorum administratio interdicitur, Art. 491.

8 Realia sunt, vt quæ de modo diuidentarum hæreditatum constituuntur, in capita, in stirpes, aut talia, tamen si interdum incidit querere de personarum conditionibus, sint ne nobiles aut ignobiles, quo mixta videri possunt.

Idem de modo rerum donandarum, & quota donationum, quod hîc titulus perpetuò agit.

Item illud ne in testamento legari possit viro ab vxore, quod quidem de immobilibus constituit & rebus soli, etsi mixtam habeat de personis considerationem, quando impotentia agentis applicatur rei soli: Nam si de mobilibus solum quareretur, posset videri in totum esse personale.

Item illud ne constante matrimonio coniuges res
soli donare possint.

Mixtorum exempla ponuntur cum mutatione persona coningit familia hercificade iudicium mutari, veluti cum res foli immobiles ad æqualem fortem rediguntur, ex eo quia heredes sunt pagani, cum alioqui rerum alia & diuerfa fit conditio in bonis nobilibus, & feudis. Hic enim personarum conditio diuidendi iudicium mutat. Nam pagani nobilia ex æquo diuidunt, nobiles pagania in capita.

Denique vt perſonalia ſint purè de perſonarum ſtatu agi oportet , citra rerum immobilium mixturam, & abſtractè ab omni materia reali. Nam ſi ita ſtatuas, minor eſt, quod intra viginti annos natus eſt, perſonale eſt, ſi ita minor ne immobile alienet, quod in-

A tra statuti territorium sit, mixtum sit de re & persona.

Que reata aut mixta sunt, hand dubie locorum & 9
rerum situm fe spectant, vt alius legibus quâ territorij
iudicari non possint, terminos quidem legislatoris
populi non excedunt, sed nec vicissim excedunt ipsa,
& vt infinita fit commerciorum libertas iure Romano,
contra dictibus testamentis, negotiationibus, tamen
ea sic infringitur, vt moribus & legibus locorum ce-
dat. Hæc sententia, l. i. l. pupillo. D. de tutor. & cur.
dat. l. Titium. q. tutor. de admin. tut. l. confutido. D.
de Municip. l. certa forma. C. de iur. sic. lib. io. l. cum
vnus. §. i. d. D. de bon. auth. iud. poss. cum. pafora-
lis de re iud. c. per venerabilem. ext. qui fil. legit. l.
si quis duas. D. de communia præd. l. extra territorium.
D. de iurisd. omni. iud. Finitæ enim potestatis finita est
virtus, l. diuimvirum. C. de decur. lib. io. Ex quo con-
sequitur, vt si plura ciuilem hominis prædia sunt, &
diuersis territoriis sita, diuerso etiam iure, legibus &
conditionibus regantur, capiantur, transferantur, ac-
quirantur, non aliter, quàm li plura plurium essent pa-
trimonia, quia quoticum vnum & idem diuerso iure re-
gatur, pro pluribus habetur. & vnus idemque homo

C. dignus, pro pluribus heredes, et vnus iactatque homo
 gloriatur magnitatis gerens, aut officiū fungens pro
 diuerſis habetur, et alius a ſeipſo et vnus idē corpore.
 l. Papinianus. §. fed nec impuberis. D. de inof.
 teſt. l. paris et filij. D. de vulg. et popt. Bald. nōr. l. i. ar.
 rogator. verſ. ad prædicta. D. de aduoc. nōr. l. i. reſpo.
 ſum vnus et eiufdem hominis plures hæredes ſubſti.
 tutos, et diuerſorum patrum vnum filium, vnus ho.
 minis plura teſtamenta admittit, et vnus hominis di.
 uerſa herij patrimonio, v. Bald. air. et Corn. conſ. §. li.
 cū. Euerard. in locis, loco. 79. et l. ſimiles. et l. eum qui
 certari. D. de teſt. militis. l. procuratorum. §. fed ſi duas
 D. de tribu. actio. et alibi diuini. Et ſimius ſuas

D. De tribu. actio. et animi diximus. Est igitur ritus reru
spectandus, & iure quandoque & legibus diiudicandus.
L. cum hared. §. 1. D. de acqu. p. l. iudicandis. C. de
anno. & tribut. l. 1. D. censu. C. fin. cef. vel. reliq. for-
ma. §. vero. D. de cenf. l. non folum. §. teftament. D. de
excul. tutor. l. ceti. D. de tefl. Omnis enim potestas ex-
tra fines potestatis attribuitur aut proprie, priuata e-
st perfona, & finit potestatis finis iurifdictio & cog-
nitio, ideo & flatuta extra finitua fua fine vfu sunt,
cum extra ea terri nemo poffit, quæ terriorij dif-
finitio eft. Iure itaque Imperator (cunctis populis) addi-
dit (quos clementia noluit recipi imperio) et fub ius pre-

E terrem de eo relatio multa comminiscuntur scholae
scriptores. Sed qua statuta in personam concipiuntur,
alio iure habentur. Nam cum persona nullis agrorum
finibus aut vrbium mœnibus sit clauduntur, ¹² ter excedere
non liceat, indita libertate infinita sedium murā-
darum, in supplicio est alter effici, aut situm habere,
nisi quando lubet domicilio locum capere, quod
cum quis facit excessu loci, legibus non liberatur, ¹³ nisi
si domicilium mutare uenit, ut affe dā quocum-
que modo persona domicilij lege aut iure, ea perpetuo
sit teneatur, ne villa mutatione loci fese possit exuere.
Quare legibus domicilij infamati, quocumque loco

rum infamia sequitur, & interdictum, interdictio. l. ex
ea, vbi glossa. D. de postul. l. relocatorum. §. interdic-
ere. D. de interd. & delegat. c. postulatis. ext. de
for. comp. l. is cui bonis. D. de verb. obli. l. propter lites.
§. licet. D. de excus. tur. l. si fideicommissi. §. tractatus. D.
de iudic. l. argentiarii. §. vlt. D. de re iud. l. magis puro.
§. illud queritur. D. de rebus coram. cum vnus. §. de iud.
D. de bon. auct. iud. postula. l. duo pios. §. r. D. de iud.
c. Romana. §. contrahentes. de re iud. in vj. Anchar. c.
accessoriorum. vlt. c. rati. Cyn. de reg. iur. in vj. Alex.
conf. 41. lib. 3. Sed nos præter vulgares scholasticorum

hominum sententias, personam aliter affici statuto negamus, quantum cum de universalis persone statu disposuit, & alium à priori inducit, aut alterat: veluti in interdictionis, notatis, excommunicatis, & prodigis accedit, non item si particulari aliqua de causa potentia agendi impeditur circumscriptivè ad aliquem actum, quod Panormitanus obiter attigit. c. postulasti. ext. de for. compet. num. 25. Talis enim, ut hic dicamus, afficiencia ad actum particularem arctata, non agit in universum statum persone, nec alibi quàm in loco afficiet, loco circumscripto; cuius dicti exempla postea addemus, & monstrabimus hæcenus perpetrâ esse hæc aliter in scholis tradita, quæ ab his quæ *est* *esse*, male solent ad *esse* *esse* concludere vicioso genere argumentandi, nec distinguunt particulares afficiencias ab universalius, quæ statum mutant, quarum ipsarum supra exempla posuimus: Ex quo contingit, Doctores decipi in descriptione statutorum realium, aut personalium. Sed eadem eam quæ propemodum verum attingit, quam Henricus Boich provincialis olim noster, sed idem prastanti ingenio & eruditione tradidit, c. cum venissent, ex de eo qui mitt. in posses. rei servand. Consecutivum (scilicet) personalem voto, quæ respicit personas, & per quam ius nascitur ex contractu, addo ego & ex statuti dispositione & potestate obligatio necitur in personam, neque enim semper à contractu, sed sæpè ex facto inducitur ab statuto. Consecutivum realis est, quæ respicit certum territorium, seu res certi territorij & quæ est inherens & affixa territorio, ut de rebus ipsis. Deinde exemplum adijcit de statuto Parisiensi de communicandis inter coniuges conquestibus, de qua ipsa non inferis sigillatim. Vult ergo purare cum statuti dispositio incipit à persona, personæ esse, cum à re reale, quod nihil potest dici falsius. Nam quid interest, an statutum dicat primogenitus capiat duas partes hereditatis, aut partes hereditatis veniant ad primogenitum, nec quidquam infansus dici potuit à viis prudentibus, nec proinde omnium est iusta sententia. Nam quis hic non videt de rebus agi, de familia hereditunda, & dividenda hereditate, cum de iure persone sæpe nulla sit questio. Qui donationibus modum, & legatis immobilium quotam figunt, non bene dicuntur de personis statutare, est enim planè quasi stio de rebus, quod hinc apparet, quod nulla nullis Consecutivum ultra territorij sui fines obtinet, & alibi aliud licet, finis prohibendum donationum conjugum habet personas quidam consideraciones, quod lege prima & l. D. de donat. int. vir. & vxor. indicant, & quia diversis generis donationibus non eadem leges possunt fieri, sed Consecutivæ causæ de prohibendis his sunt notæ potius à rebus, gentili pecunia, successione & propagatione familiarum, quæ reales potius sunt, non virile iuris Romani à personis sumptæ. Eadem consideratio de conquestibus, eadem de legatis immobilibus. Quare nec mobilium ius idem, ut quæ personam sequuntur. Et hæc planè discrimen ostendunt, quod personalia vello territorio finantur, realia territorio omnibus. Hæc cum iam sint, non est quod quicquam dubitet personalia sint aut realia statuta, aut quidquam referre unde orationem incipias à re vel à persona, à nomine aut verbo, si de rebus agitur, & res soli in dispositione vertitur. Pudeat pueros talia aut sentire aut docere, nec viros sapientes oportet ludere sophistica aut præstigiis verborum. Personale denique illud censendum est, quod persona lege ponit, citra adiectionem aut subiectionem reale, veluti ætatis, interdictionis, legitimacionis, excommunicacionis, infamacionis. d. l. ex ea glossa, cap. quisquis. 4. quæ sit. s. Alex. d. conf. 41. lib. 5. Rom.

A conf. 39. Bart. l. si duo. D. de administ. tutor. Bartolus. Lex castensis. D. de cast. pecul. Sed enim grandis paralogismus admittitur, cum à casibus inhiabilicantibus ad aliquem actum specialem, super subiecto reali statum persone allici colligunt, veluti sint hæc causæ personales, quæ rerum potius sunt. Itaque cum sic statuitur, non potest maritus quidquam donare vel legare testamento vxori, aut donare conualescente confante matrimonio, inepit Bartolus putat hoc statutum esse personale, ita vt inde concludat tale statutum valens extra territorium, quæ est conditio personarum statutorum, & id quod de persone facti miscetur in consequenter colligit personam afficere, cum dispositio prohibitiua res potius respiciat, & hereditum æternam successione in immobilibus quidem, quam personarum, & ad actum particularem circumscriptivè & limitatè & quo ad id quid, à quo non recte afficiencia universalis statum persone colligitur: unde impossibile est talis statuti vim extra territorium potiri. Hæc rationem attingit non pergit Bart. cunctos populos, q. 75. Cade sum. Tenuit. vbi scribit, quod si statutum non simpliciter inhabilitat ad actum, sed certe solennitatis respectu quam adiungi vult actui, ratione eius dispositionem non potiri ultra territorium statutorum, quod ex eo Arctius repetit conf. 54. & conf. 71. etiam ego concedo cum statutum non simpliciter inhabilitat, sed ratione fundi, aut iuris realis alterum respicientis extra personas contrahentes, toties banc inhabilitatem non egredi locum statuti. Quod verè est, etiam si in casu particulari istiusmodi contradicendum rumpatur Molinus conf. 29. cuius rationibus postea respondimus. Exempla poni possunt in quibus alium interfecit, & statuto loci excluditur à fiscalibus. B ne. Negant enim à bonis in alio territorio sine citadi. Bened. cap. conf. 42. item cum in illa statuto excluditur à bonis dotantis, quam negant excluduntur à bonis in alio territorio suis. Hæc duo statuta personalia videri possunt, tamen quia statum persone non afficiunt universaliter, alibi non agunt, nec personalia putantur. Item si statutum disponat patrem pro delicto filij teneri, ut hoc nostrum, Art. 66. ad extrahas metas & Britannia fines locum non habet, intelligitur enim de delicto commissio intra territorium, de quo Art. conf. 92. Quod aliter haberet si personale esset, nam ubique ageretur. Quod ipsum in mixtis mul-¹ tomagis obtinet, cum sententia de rebus soluta est, E iudex rerum ad eundem est. Cum vnus. §. si qui. D. de bon. auth. iud. poss. & quos nos Art. 17. si tutor datus est pupillo non alius quàm subiectus datur potest, nec rerum mentio facienda est cum datur personas, quia persone datus videt quæ locum admittit, l. adrisperitos. §. cum oriundus & l. illud. D. de excus. tut. Rom. conf. 39. Corra. conf. 121. lib. 1. Tirag. in primis. 21 q. 46. num. 10. si in rebus pupilli distrahendis interpretandum est decretum, iudex domicilij de causis decreti cognoscat, de re alterius territorij in specie alteranda non iudicabit, quæ pagina est sententiarum quas magistris agrè conciliant, cum alibi ab altero, alibi 23 vtroque interponendum putant, re vera à iudice litus, si de specie agitur interpretari debet, in genere de rebus alienandis ex causis iuris, à iudice domicilij l. magis puto §. quæritur. D. de reb. eor. Alexend. conf. 128. l. 1. Anchar. reg. accessorum, & quos Tirag. in reu. conuenit.

Nihil personalius, (sic enim dicamus) potest dici acti legitimacionis, sed si res soli, aut succedendi iura in iustis, nullus Princeps legitimat personam ad succedendum in bona alterius territorij, quæ disceptatio est. c. per venerabilem. ext. qui fil. sint legit. quia

hic actus et si personalis sit; tamen miscetur & habet subiectum de rebus.

²¹ Quoties collecta personis pro rebus imponitur, Nullius principis tanta potestas est, vt alterius territorij res in computatione vocare possit, de quo Corn. Conf. 202. Socin. Conf. 283. lib. 2. & probat ratio Clem. Conf. 202. ext. de re iud. Ex quibus intelligi potest, statuta quantumlibet concepta in personam rerum mixtura euadere in realia, & legem capere à statuti situs, & male vulgò in his poni alicentiam personæ, quæ si vera esset, vbiq; locorum ageret, & vim suam exerceret: quod perquam falsum esse crebra experimenta ostendunt.

²³ His politis de discrimine statutorum realium, personalium, mixtorum, iam inde difficile non fuerit à talibus assumptis plurimas singulares dubitationes de speciebus constituit, quæ in his propositionibus incidunt, in quibus expendendis, magno plerumque in errore scholastici scriptores versantur, & miserè implicantur distinctionibus proinde falsis. Pridem agitata quæstio auctore primùm Iacobo Rauennate, de Anglo qui bona habebat in Anglia, dicere etiam licebat in hac Britannia, alia item Florentiæ, in Carnutibus licet ponas, vbi ex æquo succederet, cum in Britannia ex bese & triente. De hac controuersia nunc ne pueri quidem dubitant, sua cuiusque territorij lege capi, est enim merè reale statutum, idèq; legis situs iudicandum, veluti si essent duo patrimonium, & eidem homini diuerso iure succederet. Ex quo fit vt alibi auius, alibi patet, alibi agnati vni succedant.

²⁴ Explodenda Bartoli sententia, quam tamen Martinus Lahd. sequitur, qui conuersione orationis aliud atque aliud de statuti conditione iudicandum putant, & personale de reali faciunt, & de eadem eodem in subiecto, vsque adeo facili fuit hominibus iurisperitis & legum columbinus fucum sacre, simplici conuersione verborum, veluti Paulonis equo vt est in proterbio. Ridere vult solent cum dicitur ius atrum, aut atrum ius diuersa dicere volenti. Nec aliter Bartolo impositum cùm interesse putat, an statutum dicat primogenitus capiat bellem, aut cùm sic, bes capiat in primogenito. Nec enim à verborum structura talia metienda sunt, sed à subiecto & materia quæ in propositione est. Inuertas, subuertas, euertas orationem, facere non possis quin de diuina hereditate agatur, subiecto haud dubiè reali & soli, de statu personarum non quaritur, et si interdum qualitates personarum leges diuisionum mutant, sed eodem loco & ab eodem statuto discrimen, & quantumcumque hæritatem ponas in personis succedentibus, tamen nulla inde controuersia si in rebus nihil est, in quo fe exercere nuda potentia & habilitas possit, et si hereditatem diffiniunt esse ius merum iuris intellectu, sed inaniter si nihil in rebus est. Quare in verbis Bartoli iam olim inuitanter notarat Alex. Conf. 16. vol. 1. Francisc. Aret. l. iustè possidet. col. vlt. vtr. præterea ista differentia. D. de acq. poss. Bald. l. si arrogator. D. de adop. & Mol. Conf. 16. verba cum Bartoli distinctionem vsu repudiari scribit. Nec persona et si iure Romano hæritas ad succedendum rectè in hereditate partem petis, si statutum inhabilitat applicationem ad subiectum, si ius Romanum à statuto aut correctum est aut aliter distinctum. Capiet igitur hæres Britannus Britannica prædia Britannicorum iure & statutis, Francica Francorum, Anglica Anglorum iure, Florentina Florentino. Quæ sententia vbiq; obtinet præta Bartoli distinctione, & aliis infinitum variatibus in d. l. Iacobi Rauennatis. Iacobi de Aretio, Cyni, Baldi, Ioan. Fabri, Signoroli. Nam Salyc. putat, Argentreus, in Conf. Brit.

^A Anchar. c. Canonum statuta. q. 12. ext. de Confit. Idem Conf. 163. Alex. Conf. 16. l. 1. & Conf. 128. cod. lib. & Conf. 19. lib. vj. & Conf. 44. lib. v. Socin. Conf. 288. & 292. lib. 2. & 128. lib. 4. Lappus allegat. 92. Caltr. Conf. 32. lib. 1. Henricus Boich. d. c. cum venissent. ext. de eo qui mittit. Iacob. de sancto Georgio. lib. de feud. vers. Marchio. Iaf. Conf. 80. lib. iij. & 163. lib. 2. Campez. tract. de dote part. 5. q. 69. Specul. tit. de probat. §. quaritur. vers. fed pone quod Flandrensis. Calder. Conf. 17. tit. de Confit. Corn. Conf. 15. lib. iij. & Conf. 202. lib. iij. & Conf. 162. & 85. lib. iij. Card. Flor. Conf. 2. Alber. Bru. tract. de statuto. Art. 8. num. 133. Gozad. Conf. 49. Curtius Senior Conf. 43. Tiraq. in primig. q. 49. quibus locis de vi statutorum tractant, & quatenus sese extendant ex territorij potestate.

^B Sed priori de iure capiendarum hereditatū ex postestate territoriorum, adiciunt non diuersi iuris quæstio de transuersalibus hereditatibus, quas solidas primogeniti in Britannia capiunt, Andes secundogeniti trientem. Nam ex supradictis eueniet, vt idem vnus patrisfamilias liberi, sua quæque lege talia capiant Britannii insoludum, in Andibus primogeniti nō amplius bese, & ipse quandoque eo iure vtrobique capri, ne iam hinc quilibet molestas distinctiones & conflictationes. d. l. cunctos populos, requiratur.

^C Illa qua suo de filia maritata, statuto à paterna hereditate exclusa, in eandem dubitationem sepe adducitur, & de eo pleræque extant in Italia statuta. Quæstio igitur, an sic exclusa ex nostro statuto Art. 25. inf. hoc titulo, à bonis quoque Pictaensibus, vbi diuersa est consuetudo, exclusa videretur, & scio à quibusdam huc quoque statutorum realium & personalium mentionem illatam, ita vt qui personale esse volebant, vndiquaque excluderetur eam, quæ in Britannia exclusa esset; in his fuere Francisc. de Rampon. vetus Iuriconsultus & Calder. Conf. 34. tit. de testam. Iaf. Conf. 80. lib. iij. Barr. d. l. cunctos populos, sequitur num. 33. sed ea sententia perspicue falsa est, & à falsis assumptis, quod nos ante demonstrauimus, nec enim personale est, et si esset, vniuersalem statum persone nō afficit. Quare & Bald. eam reprehendit. d. l. cunctos populos. nu. 19. & tenet hoc modo à statuto locali exclusam, non excludi ab alio à bonis ibi iuris, vbi diuersum sit statutum. Sentit idem Alex. d. Conf. 16. lib. iij. & art. 200. 128. cod. lib. Capra. Conf. 42. Corn. Conf. 115. lib. iij. & N. C. Conf. 202. lib. 2. Bald. l. 2. C. quæ sit longa Conf. Corn. Conf. 85. lib. iij. Iaf. lare Conf. 163. lib. 2. Cōsultuit idem Molin. in casu Conf. 55. vi quidem statuti non excludi filiam in alio loco, cùm ipsum reale vere sit, & suo territorio clausum: sed tamen vi renunciatoris simplicis in contractu matrimonij factæ parti, excludi posse, quia hoc casu exclusio fundatur in contractu & personali conuentione, etiam si renunciatio simpliciter concepta sit, non expresse à quibuscunque bonis. Et sic Arresto iudicatum scribit in casu Ludouici Dorelli, sed & alia pleræque famigerata colligit testis oculatus, additione ad Alexand. Conf. 29. lib. iij. quam sententiam admitto hic quoque sequendam, si modo renunciatio contineat de bonis vbiicumque sitis, & statuta locorum non repugnent. Nam renunciatio simplex secundum loci mores facta intelligi debet, id est, de bonis dumtaxat sub ea Consuetudine loci sitis, nec aliter quàm loci Consuetudo inducit, per ea quæ inf. dicemus & Anchar. scribit. d. Conf. 163. Quamquam id quoque agere adhuc obtinemus, vt filiarum renunciationes obtineant, citra restitutionis auxilium, si minus habere sua legitima portione detegantur, nisi quidem in casu Art. 224. sed omnino valere tales conuentiones sinequæ sunt, ne nobis solis displiceat quod

*bique terrarum obtinet, Gallia, Germania, Italia, de A quo alibi fubdit, & d. Art. 224. dicemus.

29 Eadem difpofitionum ftatutarum, eadem contrattuum, eadem teftamentarum ordinationum lex putanda. Cum hæc Confuetudo prohibet Art. 223. vitium vxori, aut contrà teftamento relinquere: Dubitatio reuincit, an etiam extra fines Britannicæ ea valeat de rebus alibi fitis, nam de mobilibus ftatutum domicilij fequitur, Sed hæc quoque de fcholasticis plerique in ftatu affumpta relinuntur, & errores confirmant, & iurifperfonæ personale etiam putant, & ideo vbiq; obtinere per omnia omnium locorum ftatuta, vt Alex. Conf. 12. l. 6. & vulgodo. l. cunctos populos. Tale ftatutum obtinet Antuerpiæ, tale & Parisiis, & alibi frequentibus locis. Contrarium eft Louanij, & Euerardus fcribit l. 79. Quid igitur fi ciuis Louanenfis (ponamus etiam domicilium habere Louanij) legauit vxori teftamento tertiam partem bonorum immobiliū, vel etiam domum quam habebat Antuerpiæ, hoc eft in loco ftatuti preftituti, Euerardus negat valitum legatum, & planè verum eft: Nam quæ potestas eft ftatuti Louanenfis de rebus Antuerpienſis diuerſo imperio, iure, & finibus, idque prohibente Antuerpienſi lege. Nec enim personale dici debet, etſi perſonaliter de viro & vxore diſponat, & poſſit etiam confideratio talis ftatuti rationem prohibitionis quadam ex parte eliciſſe à qualitate viri & vxoris, fed non ab ea ſola, imò multo magis hæredis reſpectu, fed de rebus ſoli agitur, de quibus ipſis ftatutum, cui res ſubiiciantur, prohibet ne fiat. Quare quod ftatutum Francicum de eo permittit domiciliario ſuo, nos valere non patemur in Britannia, vbi lex noſtra prohibet, de rebus ſoli præſertim. Talis ftatuti Antuerpienſis meminit Mol. Conf. 31. & ſic in prætorio Archidiaconi Flandriæ, & in Parlamento Diuionenſi iudicatum ſcribit Chaſſ. Rubr. 4. §. 7. Idem ftatutum Papæ memorat Curtius Conf. 6.

30 Sed de mobilibus alia cenſura eſt, quoniam per omnia ex conditione perſonarum legem accipiunt, & ſi tam habere negantur, niſi affixa & coherentia, nec loco contineri dicuntur propter habitatem mentionis & tranſlationis. Quare ftatutum de bonis mobilibus verè personale eſt, & loco domicilij iudicium ſumit, & quodcumque Iudex domicilij de eo ftatuit, vbiq; locum obtinet, quod perſpicuè probat Artic. 447. inf. Alexan. d. Conf. 16. Socin. Conf. 36. & Conf. 101. lib. 3. etſi Alex. ſibi contradicit Conf. 31. lib. 4. fed obſervatio indubia, mobilia perſonam ſequi, nec ſic iudicari, aut à locis iudicium accipere.

31 Atque iſta in vniuerſum; fed quia huius loci propria tractatio eſt de contrattibus matrimonialibus, & donationibus, quæ in his aut inueniuntur, aut conſtantibus ſunt, & ſæpe iuris diſcrimen à loco ſine rerum oriri certum eſt, de quibus magnos actus controuerſarum ſæpe ardeſcere experimentis, & uſu compertū eſt, nec ſunt adhuc iſta pro dignitate à quoquam explicata; volumus quidem certè quæ crebra iuris & morum comparatione didicimus ad uſum tradere, & obſer huius generis controuerſias crebriores attingere.

Confuetudo Britannicæ donationes de bonis patrimonialibus admittit, vique ad recentem honorum, præterquam hæredi præſumpto factas, in matrimonio quidem contrahendo. De conqueſtibus conſtante matrimonio reciprocas & iuratas duntaxat, & ad vitam ſuſceptis. Lugduni conqueſtus communes non ſunt, ſed ſunt eius proprii qui eos facit, Alii de conqueſtibus donatio permiſſitur duntaxat, ſi donator patrimonialia habet.

Hinc tibi dubitationem ſeges à loco ſites enantur. Pone in Britannia factam eſſe donationem conqueſtum reciprocam ad vitam ſuſceptis (æque etiam aliter poſſeſt) an in tali donatione, ſimplici enunciatione conqueſtum (quos facti ſunt) etiam quos Lugdum facient in donationem veniant, & præſupponimus Lugduni quoque talium donationem fieri poſſe, æque ideo coniugi & hæredibus perpetuum, cuiusmodi clauſula in Britannia non admittitur. Hic non dubium contrattū conqueſtus Lugdunenſis donati poſſiſſe, ſi hoc nominis coniuges voluſſe, dubitatio eſt, an ſub talibus verbis voluſſe exiſtimari debeant, ſub ſimplici enunciatione quos facient, ſine adiectione verborum cuiuſcumque loci, aut præſcribere Lugduni etſi voluerint, an aliter voluerint quàm in Britannia, vbi ad vitam duntaxat ſuſceptis ſunt, vbi donatores præſupponuntur in caſu ſubiectio habere domicilium, cum Lugduni etiam hæredibus fieri poſſint.

Secunda dubitatio, An Confuetudo externa quæ admittit omnes conqueſtus donati poſſe, modo donator habeat patrimonialia, ſine habeat ad contrahendum ſuum eſſe ſolum, ſi donator habeat patrimonialia, ſed tamen ſub alia Confuetudine, cum in loco prædictæ Confuetudinis nulla habeat. Prior Confuetudo eſt in Piſtania, poſterior in Britannia, vbi ad conqueſtum donationem nihil exigitur de patrimonialibus.

Tertia, an Confuetudo Andium quæ Doctrinæ Donationem ex eodem matrimonio non admittit, ea eo poſſit excludere mulierem viduam à donatione Andibus, quia doctrinam in bonis ſitis in Britannia capite, cum in Andibus alterum ſunt, in Britannia vniuerſe poſſit concurrere.

Quarta, an in donatione trientis bonorum, vbiq; cumque ſita comprehendi debeant, & in conqueſtationem veniant ad faciendam tertiam partem bonorum, an verò ſolum bona quæ ſub Britannicæ Confuetudine ſita ſunt, ſpectari debeant.

Quinta, an iurata donatio cuique ſuum valeat ſita conſtante matrimonio poſſe quod in matrimonio contrahendo dictum ſit, omnes conqueſtus patrimoniarum alterius capiti eſſe coniugibus propriam fuorum.

Sexta, an valeat donatio reciproca ſi maritus & Britannus, vxor alterius Provincie, vbi donationem admittitur, niſi donator patrimonialia habeat, ledator nulla habeat in ſua Prouincia, inde & conqueſtus donare nequit cum in Britannia hæcenus donationes admiſſe ſint de tertia, etiam ſi donator patrimonialia non habeat.

Eſt ſunt hæc non rari vſus controuerſie, quæ de ſcholasticis vniuerſitatibus aut vno, aut paucis excedunt, & complicatione caſuum ſeſe implicent magis, niſi vſu & experimentis eruditus eſt pulchre & ſerapto fori iudicium alterit, & per omnes enim caſus ſtationes diuinas confirmaretur. Nec proinde ignorata tractatio eſt.

Primo caſu cum quaeritur, An ſimplici donatione conqueſtum inter coniuges facta in Britannia, nec vbiq; facti conqueſtus comprehenduntur, enanti qui Lugduni ſunt, aut alia regione quæ iure Romano regitur. Item ſi comprehendit placet in definitione, an alio modo comprehendatur, aut iure diſcreti quàm in Britannia, ita vt hæredes quoque tranſſeant, controuertitur, nec ſine cauſis.

In hac controuerſia Molinarius præſtat vir ingenioſus & eruditione incomparabili, pridem, id elegimus ſic conſultus. magnam tamen hominum famam nobis inter hæc hæredes Cancellarii du Gannay huc, & conuincimus eius ſuſceptum multa miſcuit, vt cauſam ſuſceptam non

fed non meliorem tueretur. Cum donato à coniugib.
 fides ellet Parities & Paritorium domiciliaris, fuis
 viri *detraqueſtis quod non fui ſerent*, & multos te-
 ſeſſe in contello erat in Paritorium agro, acque ad-
 & Linguedunſis. Fed Paritij non nitiâ viri ſuperſti-
 tiis admittunt, 1 legumines etiam perpetuas, & ad ha-
 recedes tranſitorias. Magna dubitatio, an ex eo quod
 coniuges domicilium Paritij haberent, vbiq; loco-
 rum ea donato obtinere deberet, veluti ellet id ſta-
 tutum perſonale, an conuentione etiam expreſſa pro-
 poſita amplius aſequi obenerit, ſi ita cõſenſit (et
non quæſtu quili ſint facit) & multis exte pugnâ-
 Molli ſcripto de ea re Conſilio, quod exte num-
 & acriter concedit communem et mobiliam & cõ-
 queſtum medio vt loquitur, id eſt, in Parities Con-
 ſuetudinis indutiam inrer fubditos dicta Conſuetu-
 dinis, habere eſt etiam & eſſet in bonis extra terri-
 torium Paritiſenſe ſuis, & acquiſitis etiam in patria
 Iuris ſcripti, & putat in ſano intellectu hoc nullum
 habere dubitationem. Virtus demonſtratione, Quia
 (inquit) quod nix à Conſuetudine indutum ſit, id
 etiam videatur contrahentes in contrahendo matrimo-
 nio tacito & preſumpto conſenſu, in conuentione
 deduxiſſe, ita vt talis communio aut acquiſitum
 acquiſito conſam accipiat à vtroque coniugum cõſenſu.
 Conſuetudinem enim inſe contraetum, id ex eo pro-
 bat, quia niſi contrahentibus diſpoſitio Conſuetudi-
 naria placuiſſet, poterat ſi alter conuentione ita ſuſſe,
 ſi itaque videret conſenſiſſe quia non diuerſum cõſen-
 ſiſſent. Ad hoc deinde concludit patrem eſt vim taciti
 eius, quod partes conſenſibile intelligantur, & expreſſi,
 id eſt, eius quod ſtatutum ſcripto conſueat: Sed ho-
 rum neutrum circumſcribi loco, & vt perſonalia age-
 re vbiunque. Virtus ratioſus & authoritatis
 quidem iudicio latius ab eo quod intendit, magis
 dico etiam pugnatiuis, aduerſus quidem ille
 verbus ſe poterit, quomodo apud imbelles canes, cetero
 cogitationibus & ingenij confidentia ſeruit. Sed
 ego effuſiſſe ingenium ſuſpenſi ſemper, cuius indutiam
 hac in controuerſia minime probocum. Primum
 quod Molinæ à ſimplici Coluendinis diſpoſitione
 elicit parium conuentionem & pactum, cuius vllam
 conuentionem parium adiectam Conſuetudini,
 rationem non habet. Alia enim vis & ratio, aliud prin-
 cipium & cauſa obligationis quæ à lege inducitur, alia
 eius quæ ab facto & conuentione parium proſcribitur.
 Nec legales obligationes ab lege inductæ conuentionem
 parium expectant, de eo quod lex conſtituit
 ſed ad factum hominis ſæpe circa cõſenſum per legem
 inducuntur. Sed quæ ciuiliſſimo ſunt non amplius vi-
 rum habent, quam quædam à lege accipiunt, lex non
 amplius quam à legiſlatore, legiſlator non plus quam
 quædam terriorij habet. Vnde fit vt diſpoſitio de reali-
 bus à ſtatu inducitur, non amplius excutatur, quàm
 quantum ſeſſe terriorij lines pretendunt: ſed quod
 conuentione, aut pacto inter contrahentes conuenit,
 nullis meris includitur, ſed perſonam æternum ſequitur
 quocunque deferatur perſona. Sunt igitur ita tam
 diuerſa quàm res diſſerit à perſonæ. Nec quod à lege
 diſponitur de rebus, includit vllam perſonæ obliga-
 tionem, nec conuentione inuenitur, niſi quidem &
 conuento perſonalis adiecta fit legali, quod aliquando
 poteri accideat, nec tamen ſemper. Cùm Coluendus
 ex matrimonio communione acquiſitum & mo-
 bilium induxit, q̃ doctum ad pediſſationem inſeruit,
 obligationem nullam conſuetudinalem quidem
 intelligimus miram, cùm per ſe legalis fit ſufficiens.
 Nam & ſæpe ſine vllis pactis dotibus matrimonium
 cõuenit, nulli tabula nulla inſtrumenta conſueſcentia

A de commissione, de concubitus, de doario, nulli reperitur cunctum, nihil promissum, sed ad humanis factum protinus sequuntur tales dispositiones, de rebus nihil, sola corporum communio in conventionem est. Quicquam sapientales persone committunt, quæ ne committitur quidem habeant potestatem, cum reorum suorum compotes non sint, minores, adulti, liberi in potestate, ad quorum factum Consuetudo licet dispositiones applicat, si ve nulla conventionem alias ipsi aut diverfas possint habere. Minor cum matrimonio contrahit, docem non quam vult potest constituit, sed quæ intra modum solet ex conditione, & dignitate personarum, hoc est tam quam lex induxit. **E** sed cœnsorio pœnalis excedere nequit, quod si facit, restituitur ex titul. C. si adulter. dicitur. Hoc si verum est quod facere potes, vt cœnsorium pœnale in colligas ad eius fidem, qui alter cœnsoire nequeat quàm quod lex includit finibus suis potestatis. Eius igitur planè legalis, & statuta dispositio tota ab legis auctoritate pendens, quam inlibitatis cœnsores non patitur cœnsoium aut conventionem deduci. A Consuetudine igitur est communio, doarium, & talia, quæ si in lege non essent, non possent committere conventio, posita tali inhabilitate, & quia in lege est, non possent ex contrario ab talibus repudiari, nec enim iudicet minor spondere communionem non futuram, si quidem scit docet cœnsorio. Nec ita cœnsoium quàm interpretaturum Molinus facit ad matrimonium antecedentiam, vltimum per se effectum potest producere, cum cœnsorio dici non debeat, sed simplex assensus, nec si non alter contrahentes in matrimonio contrahendo dissoluerunt, quàm Consuetudo statuit, idcirco à sua connectione, aut pacto habere paratū sunt, quod habent de communi, sed id totum habent à lege. Quod enim Molinus vult communionem tribui, qui alter contrahentes non sunt pacti, & statuto non derogantur, male efficit & insequenter, nec enim voluntati tribui debet, quod aliter vt esset, facere non poterunt, si quidem nec nolle poterunt. Arqui cœnsoium potestatis est nolle & velle, vt qui alterum non possit, nec alterum velle dici possit. I. eius est nolle. **D.** de reg. iur. & rectè negant iustitiam dici, qui iustitiam etiam vult non potuit. Si enim lege oppositæ voluntatis potestas respicit, nec alterum sine altero esse, aut dici possit. Necesse igitur est à lege haberi, quod à conventionem non habeatur, iudicet casu aliquo haberi nequeat, in quo scilicet sedere cœnsoium non possit. Quod si à simplici licet, aut statuti dispositione conventio personarum inferri possit, consequenter statuti omnibus in se conventiones falsissimam illusionem, cum innumerybique interit inter prohibitionem legis aut hominum. Quod si aliter esse possumus, frustra illa iniquioris legem agitatur, an quod per pactum fieri potest, idem & per statutum possit & contra. Sed illud magis iure probandum, non inesse simplici statuti dispositiohi conventiones, sed simplices duntaxat assensus, qui à facto partium statutum consequuntur, qui ipsi obligationes ex conventionem non inducunt separatas aut proprias consequi effectus, nec vltimū nexum inducunt vltra statutum, etsi diversum Molin. putat. Quare non est paranda statuta, aut legalis dispositio transire in conventionalem, sic quidem vt diversam aut alium per se effectū producat, aut verò vltimum præter eam qui à statuto est. Ex quo illa est Baldi sententia quiputat si statuto hactenus necessarios aliter datur, quo tunc apud nos sunt omnes, si cui natus testator talem heredem instituat, nihil agit, non à tali dispositione vltimum vltimū produci, quod ille ait l. 4. D. de legat. 1. Alex. l. ex facto. D.

Trebellianum. Cui legis auctoritas hominis factum sic obsecrat, quomodo (si) incernas. Magis dico quod si statim dispositio addita sit hominis conventio, relatione facta ad statum per hæc verba, *selon les us & coutumes du pays*. Quæ verba erant apposta in contractu matrimonij *du Hannay*, & eius coniugis, super quo Molinæus consuluit, validitatem quidem conventionem, sic quidem vt præter conditionem ex statuto nascatur etiam alia ex pacto, sed nō alter, nec in plus, quam quomodo quantumque statuto expressum & cunctum est, ad quod facta est relatio, quod nec ipse Molinæus negat, & contra sententiam suam allegat, & longa oratione Anchæ, probat cons. 161. Bart. l. iurisdictione. §. si liberis. D. de oper. libert. Cum. col. 102. lib. 11. Nam relatione sic, inest referenti, vt finem & effectum accipiat referens à statuto, sic iisdem modis & terminis. Inde illa etiam sententia, contrahentes, aut testatores ferunt intelligi id velle & intendere, idem quod lex aut statutum velit, quod vulgò docent, l. heredes mei. §. cum ita. D. ad Trebell. vbi Alexand. late & idem cons. 15. lib. 4. Quare cum sic in contractu matrimonij dicitur, *selon les us & coutumes de Paris*, non aliud dici ut quàm quod Cōsuetudo Parisiensis de tali subiecto expresse. Sed illa non aliud dicitur, quàm quod coniugæ mutuas donationes facere possunt, sed eas non aliter quam ad superfluitatis vitam. Abiiciendū igitur & præter sententiam partium inferre de tali conventionem ad acquisitionem, aut dispositionem in de Lugdunensibus, eamque perpetuam & ad heredes transire, quod si clausula dispositio nihil amplius potest relaxari, relinquatur tacitum imò potius sumptum assensum partium, non amplius ac ne tantumdem quidem posse quàm si statutum, si quidem aliqdū in hac vi est, & in regnari quàm expresse. Non probabile est, quod Molinæus veget, videri contrahentes intelligendo Consuetudinē, ipsos inter se se pacisci, & in pa. iurisdictione re quod in lege sunt, quia aliter non dispoſuerunt quàm quod Consuetudo diceret. Nam, videntur dissimiles, sapē inhabilitas contrahendis matrimonium, talem sensum non patitur. Sed vt concedamus Molinæo, quod sæpē in facto falsissimum deprehenditur, & sæpē tales contrahant qui de communionem neque expresse neque implicite quidem cogitant inquam, aut eamque sibi: tamen si verum esse hic consensus, hic assensus non esset vltro citroque obligatorius, nec actionem ex contractu produceret, citra expressum cōventionem aut stipulationem, nec dispositionis statutarie naturam immutaret. Eius dicti ad manum auctoritas est. Qui (vt inquit Baldus) testari noluit, palam est huic intestatum mori voluisse, & consensu suo hoc egisse, vt intestato succederent qui à lege vocabantur. Itaque non testando videtur assensu legi de intestatorum successione, l. 2. D. de iur. codicil. l. coheredis. §. penul. D. de legat. 2. l. si ita quis. §. eadem. D. de verb. oblig. Alexand. late cons. 16. lib. 4. Colligit inde Molin. testatum esse qui intestatus sit, quia idem videtur, voluisse quod lex, & consequenter assensu suo testatus videatur. Respondit igitur Bald. quod idem ego quoque similitimo casu respondens, quod talis assensus est quædam fictio, quæ tamen ipsa triulum testati conferre nequeat, quod ille ait, d. l. cunctos populos. num. 17. allegat gloss. l. Lucius. D. de heredi. instit. sic nec ista fictio de assensu coniugum sumpta confert ritulum contractus, aut conventionis vllius specificæ, aut stipulationis cōventionalis. Quod si vera esset Molinæi sententia, consequens esset aduersus tales conventiones dari vulgares restitutiones & rescissiones, sæpē ex rebus, sæpius ex personis effectualiter contra Consuetudinem, Cū

filia statuto per mutationem excluditur à legitimis, aut supplemento legitime, ex eo quod patri mortuo assensu suo cito *art. 224*. hic assensus filie implicite contractum aut conventionem suam interpretatur, et consequitur filia in potestate existenti & minoris de lege dandam esse restitutionem, ex ipsa renunciatione & cōmensione. Cuius contrarium Molinæus defendit, ex quo apparet hoc casu non inesse aut subintelligi cōventionem filia, quæ necessitas rescissionis subintraretur & obviaria esset, sed hoc casu solam statuti dispositionem obesse, ideoque omnem cōventionem impediri. Mirum illud Molinæi accutem, cum dicit Consuetudinem intelligere contractum mutuum, non tamen legem publicam vel tantumque Consuetudinem, sed tantumque legem priuatam vel volitam à contrahentibus. Hæc grandæloquentia etiam Molinæus personæ, tamen aperte non versæ est, quod dicit, imò illud verissimum statuti aut Consuetudinis vim aut naturam non mutari, adiectione priuæ cōventionis, etiam si maxime adiecta esset, & expresse, multominus cum citra expellationem assensus statuti ad statutum accessibile proponitur, nec lex tantum in conventionem, sed in sua natura perstat, cumque cōventionem iudicibus legi. Certe modo non alioquin adiectionem actionem actioni, alioquin multa legi abscondita contingeret, & degeneraret Consuetudo in nullam in infinitam in conventiones, & les ultra-terre à priuato consensu. Adicitur igitur per cōventionem si quæ est apposta actio actioni, sed les potentia prior superat virtutem conventionis, tū non ignoto interdum alterari posse Consuetudinem cōmensione, sed nec semper nec ab omnibus limitari quidem assensu, alteratio nulla subintelligi potest. Quod si aliter habet, qui potest Molinæus scire, quod eodem consilio dixit nulli inter esse intestationem statutariam, quia filia excluditur ab ætate paterna, & cōmensionem expellens, quia ipsa renunciat hereditati, quia (vt inquit) statuti excludit à bonis tantum sui territorij, qui cum de aliis posset extra potestatis sue metas sed cōmensionalis renunciat ab omnibus vtriusque suis excludit, vt in personam concepta, illudque vbiq; locum à personali facto vim suam exercens. Hæc ipsissima Molinæi ratio sententiam eius de alteratione statuti per adiectionem assensus priuatorum sui potest, sic expugnat vt nihil possit dici magis expellens, & verum esse vim statuti, & cōventionis, nec statum inesse cōventionem, aut si in istis non aliam nec aliam inesse, quàm quæ & quomodo statuto exprimitur: sic igitur statuentium finibus clausi, quomodo, & influentium potestas. Luctur igitur quantum vellet Molin. hæc pugnant inesse cōmensionem statuti, non per modum legis publicæ aut statuti, sed statuti vbiq; vt loquitur priuato pacto à priuatis. Quæ obiecta sic denique censio, in proposito themate & lite Cæciliæ de *Gannay* & eo de quo differimus similis, simplici contra dictum matrimonij, nullo pacto adiectione de communionem coniugali, nullum subintelligitatum communionem ex cōmensione, ex eoque statutariam per se vltra territorium suum non profert, & cōmensionalem nullam inducit. Quare in casu proposito statum Parisiense vim suam nullo modo ad acquæctus Lugduni factos, hoc est, extra territorium protendere, vt locale, nec si protenderet, ex subiecta cōmensione personalia, quàm nullum subesse probamus, id aliter posse fieri quoniam quomodo statum Parisiense statuit, id est, ad vtramq; partem. Vnde sit vt hoc casu qui communionem præcedit, aut acquæctum lucrū, necesse habeat se fundare in statuto locale

locali citra vltim subintelligit conuentionis personalis, quæ nulla colligi debet à matrimonij contractu, aut simplici assensu partium, & fortasse tales fuerunt contrahentes, qui nec cogitauerunt quidem de communione. Ergo non à conuentione obligatio, si non à conuentione, ergo à statuto, si à statuto ergo territorio clauditur, hoc posito quod statutum reale sit, quod omnino necesse est indicare si de rebus agitur. Nam de hoc, ac personale sit quod Molinæus & quidam putant, posterius viderimus. Nunc dicemus etiam adiecta esse clausula in conuentione matrimoniali, de factis & faciendis consequentibus, ab his qui Parisijs si contrahunt, hanc conuentionem non vltra Parisiorum agrum protendi, nisi adiciatur de vbiicumque sitis, qui tamen casus de factis & faciendis, statutarie dispositioni adicitur conuentionalem, cuius vltim sit personalis proutius videri poterat ad acquisitionem vbiique locorum faciendos porrigi, quod non ita est, quia certo & determinato loco facta, determinationem etiam capiat à statuto vbi contrahentes contrahunt, nisi vltimus adiciatur de vbiique sitis, quod Alexander polixæ defendit aduersus rationes Salyceti, conf. 128. lib. 2. Signorol. conf. 190. Decius conf. 19. Altera parte secunda, statut. quæst. 136. ne amplius sit in causato quam in causa ipsa. Pergit tamen Molinæus, & addit in casu propolito quo causum est de communione acquirendorum, ideo statutum porrigit ad acquisitionem Lugduni factos, quia hæc statutarie dispositio ipsa sit personalis, tum cum est à contractu profecta, quare nullis terminis cœdendi quod in contractu deductum sit, & est id ad omnes ciuiliuque loci acquisitionis prorogari, quod plurimum habere posset dubitationis, si ex contractu à conuentione ageretur. Nunc quærimus, an statutum quod inter coniuges communione inducit, sit personale aut reale. Molinæus vt intentionem feruat, vult esse personale, & quia veterum sententias refellit, trinit eas & recusat fortiter, nec se illi teneri patitur. Effectus est quod si personale est, quod cuiusmodi erit vt Britannicum vbiicumque locorum per Franciam inter eosdem coniuges locum habebit, & vbiicumque erunt acquisitiones communes etiam quos Lugduni coniuges fecerint. Idem de donatione consequens. Sin reale est, territorio Britannico finietur, nec Ingrandum excedet. Molinæus negat veteres intellexisse quid statuto Parisiense quod hoc casu idem est cum Britannico valeretur. Primum hæc Molin. sententia refellit à Rubrica, ponitur enim hic Articulus inter Consuetudines provinciarum sub titulis *Dei Communauit*. Nos ante multa contradiximus. Ipse idem Molin. additione ad Consil. Alex. 16. vol. 1. differentiam illam verba scilicet in rem aut personam conceptam reicit, & res clamat in diuisione consequens de rebus soli agi quæ iudicia in rem putantur vt communi diuidendo. Quare præstantillimum quicquid veterum externi, & populi nostri, qui huius statuti meminerit reale esse dicunt, & in his Henricus Boich. cui homini paucos ex turba posterioris iuris prudentie comparauerim, vt non sine causa cum valentissimis Canonibus, quidam & ipse de illustribus Canonibus appellet. Ille, inquam, in cap. cum venissent. extra de eo qui mittit in possessionem rei seruand. Anchar. conf. 163. Ioan. And. ad specul. tit. de instrument. edit. §. compendiosè. ver. 16. reale esse censuere. Nec minus iudicatur Molinæus pictura oratione, cum sacerdotem coniugalem air induci non solum Consuetudinis dispositione, sed etiam conuentione facti, & actualium matrimonialium reciproca usurpatione. Vtut legibus & auctoritate lucul. consiliorum quibus probatur etiam factio, sine

expressa conuentione induci societatem, id verò multo maxime cum de fociate coniugum expressè fuerit consultus respondeat. I. cum hæc statut. §. si inter virum. D. de donat. int. vir. & vxor. Hæc si alius diceret quia Molinæus hoc est vir eruditissimus & probus, aut falli aut fallere velle iudicari deberet, & ille sæpe feruore dispositionis in quavis ratione incaute delabatur, & in infidias præcipit, dum hostem persequitur. Non est quam inobis recepimus conuigialis communio dicenda aut putanda legalis focietas, ex qua actio pro socio Romano iure nascitur, cuius textuali extant & ille. §. si inter virum, respondet. Sed alterius temporis & iuris alia. Falso enim quæ iure Cōsuetudinario communio inter coniuges inducitur, focietas appellatur à pragmaticis vulgo & hoc loco à Molinæo, cum hæc nostra nihil amplius continet quam promissum vltim matrimonium cōstante. Nam hæc cuiusmodi focietas dici potest in qua tota rerum dispositio sit alterius tantum ex participibus, id est, mariti solius, qui solus prodigere & ligurire possit cum libere, & qui rationem accepti aut expensi nullam debeat. Non est igitur focietas, & nomine abutuntur pragmatici, sed verè olim consuetor, quo tempore ille. §. editus est iure Romano, scilicet, quo omnis contractus inter virum & vxorem conueniente poterat præter donationem. Nunc alio iure vtuntur: Sed hæc alibi, & hic turba rationum caliginem ostendit viro perspicacissimo. Sed enim *maximè* & huiusmodi stare fundamētis sententiæ sue exclamatur, 34 perquam in hunc iudicare hic quidem cogor. Demum vbi sua sibi euihismale visus est, aggreditur aduersarias copias & auctoritates Ioan. And. & Ancharani sic eleuat, vt dicat eos non intellexisse Consuetudinem Parisiensem de cōmunionis iure nam Henrici Boich. non meminit. Sed res perspicue loquitur, non aliud sensisse eos quàm quod res ipsa elinuat, tale statutum reale esse, & de rebus soli & vtriusque subiectis agere. Sic Consuetudo dotium videtur tribuit, quod si personale est tale statutum, quod eadem ratione dicturus erat Molinæus, consequetur, quæ maxime in Britannia habuit aut alio loco, vbi simile statutum est, vbi quæque locorum dotium habuerunt, & tamen statutum est in Andibus nō habuerunt, quæ patris matrisve heres fuerit. Non est igitur personale, quod ex territorij legibus variari conuigat. Quamobrem sic demique videtur in casu quo Molinæus consulto aliter iudicari debuisset. Hæc igitur erit summa, statutus Parisiense, aut Britannicum quod communione consequens inducit inter coniuges verè reale esse, ideoque suum effectum non producere ad bona alibi sita, posito quod coniuges domicilium habeant Parisijs, aut in Britannia, non igitur ad Lugdunum sita aut alio loco. 35

2. In tali statuto nullam subintelligi conuentionem personalem eorum qui matrimonium contrahunt, sed esse dispositionem merè statutariam, quia est simplex assensus eorū interueniat ad id quod statutum dispositum, non tamen statutum alterat, nec eius potestatem producit vltra territorium, q. Molinæus male existimat, imò simpliciter assentiendo non aliter nec alio modo assenti intelligitur, quàm quomodo & quo effectum statutum disponit, & intra eius fines.

3. Etiam si in conuentione matrimonij causum sit 36 coniuges contrahere secundum statuta loci, id est, *se- 37 lon les us & costumes du pays*, tamen in referre nihil plus continetur quàm in relato, nec per talem conuentionem aliud fit quàm quod adiciatur actio actioni, sed tamen ad idem non diuersum consequendum & intra idem territorium, quantum & quatenus sta-

Art. 100.
N. C.

turum exprimere potuit, & illud quod est in termino A
relato confectur specificatum in termino referente, quod ait Bald. l. qui interrogatus. §. nisi forte. D. de
inter. actio. l. alle roto. D. de hered. insti.

- 4 Quod si dictum sit ubicunque sit reperi fuerint
38 communes futuros conquisitus, hic quidem conuen-
tio & actio nascitur personalis, & ex lege valebit, sed
39 ita demum, si statuta locorum ubi sit erunt non re-
pugnabunt dispositioni prohibitionis aut annullatiue.
Itaque in casu proposito à Molinæo poterant con-
quisitus ubique facti etiam Lugduni cedere superflui
ex vi clausule de ubicunque factis, quia Lugduni nihil
repugnat conuentioni, sed hoc casu de ad heredes
quidem transibunt, nisi aliter expressum sit, quia cum
coniuges essent domicilij Parisiorum, clausula ge-
neralis de locis omnibus restringitur ad vsum & in-
tellectum loci domicilij, idemque ad vitam superfluis
40 tantum ex rationibus Alex. conf. 128. lib. 1. decis.
conf. 19. vt ante notauimus.

- 41 Finem suscepit defensionis eius controuersie
Molinæus fuisse scribit, vt iudicatum secundum se
donataria auferret de ubicunque sitis, & Arestum
Curie Parisiensis, sed viginti post annos decreto sacri
regalis Concilij illud infirmatum, inuita (vt putat)
Thenide, nec adhuc cessatum proposito errore, nec
inde quod sequitur sit, scribit. Scio quid hac de re
Arestolus scribant, & magnis concertationibus ob-
tinuisse semel atque iterum, vt conquisitus ubicum-
que sit quaereretur ex domicilij lege, ita vt qui do-
micilium habent in patria, vt loquuntur, iuris scripti,
communione nusquam sicut questum quam ius
scriptum ignorat, qui verò in regione consuetudina-
ria que communione utatur, ubique questuros. Si
id verum est, apparet iudicantes de eo, vt personalis
statuto iudicasse, & à domicilij lege se trahuisse vni-
uersaliter. Ea omnia Papus eiusdem anni fuisse, id est,
1549. scribit, vt videatur fatalis ille annus fuisse tali-
bus controuersis, sed atate posterior Choppinus aliud
& diuersum memorat in Priuil. Rost. lib. 2. c. 2. ubi
ex cuiusque loci legis iudicatum scribit. Quare de-
finitio ista, & aliam finem iudicata, quati facienda
sunt res indicat, cum seipsa subiungit, & eadem aucto-
ritas vim sibi adfert, & de iisdem non eadem iudican-
tur: Si quidem in ipsis quoque dicitur (vt ait Seneca)
culpa arguitur miranda fecisse. Certè ex superioribus
patere potest, quid probabilius dicatur, cum veteres
magne auctoritatis viri Ioan. And. & Anch. Henric.
Boich. alterum sententiam sequantur: Mirandum ve-
rò ipsum quoque Molinæum tradidisse, sese etiam
Aresto obtinuisse contra id quod d. conf. defendit,
& ex nostra sententia additione quadam ad conf. de-
cij 276.

- 42 Altera dubitatio est de eo statuto, quo prohiben-
tur coniuges omnes conquisitus donare, si donator
patrimonialia non habet, & ponitur donator in loco
domicilij patrimonium non habere, sed alibi habere
extra fines statuti.

- 43 Adiungendus huic casus alius quem quartum po-
sumus, An in computatione tricusati donati in Bri-
tannia bona alia ubique extra Britanniam sita ve-
niant, & in donationem incidunt.

Tum ille, An acceptatio dotalij in Britannia exclu-
dat donatariam à donatione in Andibus, quo loco al-
terius acceptatione alterum excluditur.

Quos uos casus coniungimus, quia rationes deci-
dendi ferè decunt ab hisdem causis. Scripsit olim Im-
bert in Enchirid. verbo bonorum differentia, Arestolus
Parisienfis Curie iudicatum, posito tali statuto, quo
donare cõquisitus prohibetur qui patrimonium non

haberet, sufficere si donator vsquam patrimonium
habere deprehenderetur, ita enim fieri locum dona-
tionis & intentionis consuetudinis. Sed casum si vera
narrat apparet iudicatum vi recepte consuetudinis,
quando eo loco informatum (vel loquatur) per turbas
de modo vtendi scribit, ex quo offenditur non fuisse
illam intis dubitationem, sed facta potius. Sed ego
simplici dispositione statuti eiusmodi, & seposita con-
uentione expressiua bonorum omnium ubicunque
sitorum, nego cum qui terram bonorum partem do-
nauerit, eum in Britannia domicilium habere, de eo
aliis bonis sensisse videri debere quam his que in Bri-
tannia, id est, loco domicilij habeat, nec simplici enu-
tatione de aliis bonis intelligenda verba donatoris,
quàm que domicilio subiacent, secundo cuius leges
facta dispositio intelligi debet, limitate, & adhiçue,
lex autem de aliis quàm sibi subiectis statutare nõ po-
nit actor, tu habes patrimonialia, si reus nulla ha-
bet in loco statuentium, nec enim ista propositio vera
est, eum istorum impunitio fieri nequeat à statuto,
quod non intelligitur accere dispositione sua respectu
tanti, id est, loco domicilij habeat, ita vt verum si de-
cere respectu statuentium donatorem patrimonialia
non habere, quia indefinita oratio determinatur à lu-
tuentium intentione & potestate. Itaque fundenda est
intentio in materia statuentibus subiecta & habili, &
adaprabili ad agentis potestatem: sunt enim alieni ter-
ritory possessiones libera à potestate & consideratione
statuentium, nec in partem viliam dispositionis vocari
possunt, veluti qui ita debet aut donas, non recte im-
putat in numerum id vnum, quod aliis defunctis
extra causam eiusdem debiti, nec recte statui soluit
de alieno. Deinde hoc casu duo veluti patrimonium
intelligitur separata, que sibi inuicem nullam respec-
tionem faciunt, nec vllum numerum aut vnum cor-
porum per coaccurationem, sed singula vnum totum
& integrale perse constituent, quod Bald. sensisse
arrogator. D. de adopt. Corn. conf. 39. Ita enim
donat terram partem bonorum, respectu debiti
ad legem Britannicam sub qua vivit & aliam sibi
ignorat, sic vt non alio modo donare videatur, quàm
quod statutum patrum permittit, vt ante docuimus,
sicuti quando actor rem petit, reus excepti, tu petis
quod intus habes, replicat actor, habeo quidem sed
aliunde quàm à te, l. ex promissione. D. de act. &
oblig. l. quories. de solut. l. non est nouum. D. de ac-
empti. sic nec conuenit impuniti heredi donationis
quod donator patrimonialia habeat in alia promissa,
quia aliunde habet quàm à statuto domicilij dona-
ris, vnde cum actor quantitatem init rerum donatoris
ad terram consequendam, recte reus recusat inde inci-
pi vnde statuentis qui auctoritatem præstat dona-
tionis, nec voluit nec potuit incipere, aut finire,
ordinate quidem agendo pro sua potestate, & modo
Imperij. Eset enim id verè quod proverbio dicitur,
mutare falcem in mæstem alienam imputatione, nam
magis quàm vt Rex Fræcie in irritum omnibus facien-
dis, aut indicendo banno vt loquuntur, possim com-
putationem deducere bona que subditus suus habet
in Flændia, aut in Alemania, de quo Bart. l. 1. C. de
mulier. & quo loco, lib. 11. & l. 1. C. de fund. patrimo.
Socin. conf. 288. lib. 2. nam. 6. Roman. conf. 161. Aut
que in alieno in Imperio quis delicta commisit, re-
niant in considerationem coercendi delicti, quod quis
intra territorium tuum admisit. Que ne fiat plant
similis ratio obstat. Denique cum consuetudo dona-
tionem intra terram bonorum sibi, ad extremum po-
tentia dispositionem suam sibi, ita vt nihil amplius
liceat,

liceat, sic consumpta tota potentia donandi in loco statuti domicilij, impossibile est non subiecta statuentibus reduci in numerum aut computationem eorū, quæ statutum in potestate habuit, de quibus auctores scribendæ Consuetudinis non intenderunt, nec verò poterunt, cum suis & de rebus territorij sui leges ponerent. Quod si arguitur vnum & idem esse donatium patrimonium ubique situm sit, idēque de toto tertiam donatam videri, etsi speciem habet posito vnum omnium heredem esse, tamen cum diuersorum diuersi heredes sunt, planè alia ratio est. Sed etsi maxime vnum sit respectu donatū tertiam, applicatus ad legem patriam secundum quem donator agit, coniungitur de bonis illis quæ eidem legi subiiciuntur, & non aliis sensisse donatorem actu dubio. Nam quin aliter fieri posset expressa de omnibus voluntate non dubitatur, nisi quidem statutum locale prohibitorium talium dispositionum extaret. Sed hoc casu expressione voluntatis opus esset, quod Alex. probat. d. conf. 128. & conf. 41. lib. 5. in casu dubio sequendum quod dicimus, & aliter conf. Turonum constitutum reformatione articuli 238. & 244. Ius locale est, & nominatim excipit, si modo alibi eadem Consuetudine vntur.

45 Pari ratione qui alter casus est suprapositus, acceptione donationis in Britannia doarium in Andibus excludi debere non putamus, quia verum est dicere in Andibus donationem non cepisse eam quæ in Britannia cepit, etiam si ex eodem matrimonio cœperit. Nec doarij assequuto in Britannia causa est exclusio donationis in Andibus, quia Andensis statuti dispositio, non potest in numerum aut computationem bonorum vocare Britannicam, nec verò de his vnamquam cogitasse censendum est locale Andium statutum. Nec hic patrimonij vnitas consideranda, quod territoriorum interstitia & leges singulorum diuersa separant, nec cumulanda sunt, quæ statuti variant ad inualidam dispositionem alterius loci per alterum. Nec doarij acceptio in Britannia excludere potest à donatione Andensium per modum quotæ, quia hæc diuersa sunt. Quod in donationibus fit in quibus demitur excessus qui quota ardeatur, quod ait Bald. d. l. si arrogator. Quare & in donationibus si quis tertiam donauerit omnium & singulorum bonorū quæ vsquam habet, donatarius tertiam capiet, sed non ubique tertiam, nec locis omnibus, quid enim si aliquo loco non licet nisi quartam, certum erit tertiam totius non competitur donatario, propter defectum in parte statuti prohibitorij, sed de aliis locis supplebitur vsque ad modum permisum. Nam ex illo postularo geometrico si ab æqualibus æqualia demas remanebunt æqualia, si Britanni, Cenomani, Andenses tertiam donare permittunt, deme de omnibus tertiam, exister tertia totius, fin plus in alia donare licet in alia minus, suppleendum erit de ea ubi plus licet, sed semper intra tertiam.

Cætera dubitationum capita quæ proposuimus de coniugibus, qui reciprocas donationes fecerunt conquestum consistit matrimonio, cum in contrahendo matrimonio cōuenissent, vt alterius essent proprii: ac altera item donatione, cum donator patrimonialia non habet, quia causas non ducunt à legibus locorum, alibi exigimus.

46 Sed tamen huius generis illa non contemnenda, cum cautum est virum vxore præmortua dotem dotiue partem lucrari: Cuius loci statutum spectemus viri an vxoris quod olim fuit, an quod nunc est quod vulgè agitant. I. exigere dotem. D. de iud. Decius. conf. 19. Alex. 100. lib. 3. alij l. i. C. de Sum. Trinit.

A Hic vt sæpe alias scinduntur in factiones scriptores scholæ, & modò vxoris modò viri domicilium sequuntur, ab illo fallaci principio de statutis personalibus. Sed falluntur & sinendi sunt *moruæ*. Nos rerum lucrandarum situm spectandum dicimus, & quid ea de re statuta singularia permittant, quid abnuant respiciendum. Quare si Lugduni incola tale statutum habeat domi frustra res Britannicas vendicabit. Nec enim de rebus soli legem ab alieno Domino poni nobis passuri sumus, qui alio iure vvimur. Proinde domicilium quod fuit tempore actus spectatur ex sententia Alex. conf. 100. vol. 3. num. 12. Corn. conf. 202. lib. 2. Molin. conf. 31. num. 20. Baldus Angel. Paul. l. si vxor. D. de iud. Panormitanus Felyn. c. 1. extr. de sponf. Decius conf. 19. & 23.

B Sequitur consideratio huius loco percommoda & perutilis, quæ de habilitate personarum inquiri, & à locorum situ causas & ipsa ducit dubitant, cuius loci, cuius item iuris ea tractatio sit. Nuper de optimatibus quidam in Cenomanis domicilium habebat, quo loco etsi contra expressam statuti dispositionem, interpretatione minores faciunt vsque ad annum vigesimum quintum. Sed is cum magnas possessiones haberet in Britania, cupiebat ex eis quidam distrahre: Britannicum statutum maiores ab anno vigesimo *Hodie annu* facit, etsi ægrè contra externos arbitros ea dispositio ^{25.} sustinetur. Erant qui vellent contrahere, si ne fraude sua licuisset. Dixi veterum extare ea de re sententias: Quotiescumque de habilitate, aut inhabilitate personarum queratur, toties domicilij leges & statuta spectanda. Nam de omni personali negotio, Iudicis eius cognitionem esse cui persona subit, sic vt quocumque persona abeat, id ius sit quod ille statuerit. Hæc Bartolus lege de pupillo. D. de tutorib. & curat. dat. ab his Bartolus l. cunctos populos. num. 26. Ias. conf. 19. lib. 3. & illud pro regula ponunt statuta nunquam statuere super habilitate aut inhabilitate non subiecti, & in specie Paulus de Caslr. d. l. 1. putat statutum Mutinense quod legitimat pupillum ad contrahendum in xiii. anno, non habilitare Bononiensem Mutinæ contrahentem. Ratio est, quia hic abstractè de habilitate personarum, & vniuersali eius statu queratur, idēque persona à statuto domicilij afficiatur. Nam originis ⁴⁹ locus nusquam in foro considerationem habet, cum aliud domicilium proponitur. Ex quo euenit, vt si cuius Parisiensis de bonis quæ in Britannia habet, contrahat, necesse habeat, annum xxv. ætatis expectare, quia tale est Parisiorum statutum, à quo personæ habilitas spectanda est, etiam si Britannia incolas suos faciat maiores ab anno vigesimo.

Hæc voluimus de iuris ratione discriminanda ex situ locorum, in qua multa dissidisse ab scholasticis scriptoribus sunt tradita, pleræque illa molestè & perplexè quæ melius ab vsu discuntur, & vtiliter tractantur, quando ista tribunalia & concessus non raro fatigant.

GLOSSA 7.

- 1 Nullitas respectiva non omni respectu resoluit titulum.
- 2 Nec impedit prescriptionem respectu extraneorum.

3 De son] Verbum (suum) possessum est, & idē suapte natura donationis modum adstringeret ad bona quæ donator habuit donationis tempore. Sed de eo nos ante disseruimus in verbo *letiers*, gloss. præcedenti. Donatoris igitur oportet esse, vt dominium transferat donando, aut si sua non sint, sed tamen à se possessa, transferat vsucapiendi conditionem ex l. claus. uib. D. de contr. empt. Sed videnda quæ in titulo de Approp. diximus art. 166. epigraphe de donationibus

nullos. Nam cum nulla sint nullitate respectiva, titulum non tribuunt respectu eorum, quibus nullitas officit, idcirco non nisi longissimo tempore præscripti-
bi ex talibus possit, titulo existente nullo, aduersus
exteros quos nullitas non respicit præscripti possit,
sed hæc ibi falsus.

GLOSSA 8.

1 *Vox d'heritage vniuersalis ad res soli.*

2 *Heritage.* Patrimonij non dixit, quia de quibus-
cunque bonis donatoris, siue patrimonio siue con-
quæstibus liberum facere voluit. Consequendo tertiam
3 *Donationem.* Est enim vox d'heritage iustitia comprehen-
ditur, quæ ad omnes res soli pertinet, quod Titu-
quellus etiam notat in tract. 9. §. 1. glo. 1. num. 102.
& Molinaus item. §. glo. 2. in feud. Quare falsum
Molinaus adducit ad hunc Articulum, cum pu-
tat in patrimonialibus tantum locum habere.

GLOSSA 9.

1 *Cur extraneis donare liceat, hæredibus præsumptum non
licet.*

2 *An hæredi hæredum donari possit.*

3 *Donationem nepoti vel alteri soli factæ, respectu proprii
gradus facta intelligitur & numero 6.*

4 *An fratri filio filie &c.*

5 *Donatio uxori facta respectu mariti & num. 7.*

6 *Genere respectu filie.*

7 *Donationes personis prohibitis non valent per interposi-
tas personas.*

8 *Quid si plures hæredes sunt præsumpti diuersarum li-
nearum.*

9 *Quid si donatoris renunciet hereditati.*

10 *Quid si agnoscitur alius hæres propinquior.*

11 *An vni ex hæredibus donari possit quod est alterius li-
nearum.*

12 *Sanguinis concursus non fit confusio aliorum realium.*

13 *An ita donatio possit assignari super vna linea.*

14 *Quid si hæres consensit donationi.*

15 *Quia alioquin consensit hæredi.*

16 *An hæres durante vita donatoris possit donationem
arguere.*

17 *An donator possit donationem à se factam impugnare.*

18 *Et autres que sei boirs.* Adiciendum fuerat sicuti
in cæteris fere Consuetudinibus Francie vox de præ-
sumptis: Nam viuenti non congruit hæres adiectio,
L. inuicem. D. de acqu. hæred. l. 1. D. de hæred. vel
act. vend. Ac fere per prouincias idem ius obtinet
Torton. Audib. Canon. Pictonibus, Normanis, ex-
tranetis permittit. Quare hic occurrit cognatio, val-
de æque facere Consuetudinem, quæ suis benefice-
re vult, alienis admittit. Sed omnino ita faciendum
fuit, cum alibi tribuisset omnimodam inter præ-
sumptos quæredes æquabilitatem, & vetuisset alterum
alteri antefieri: Nam titulo institutionis vetuisset, &
donationis iure idem fecisse, publico erat admittere
quod antio excludisset, Ratio ab æquitate coluer-
dum seruanda ducta est, ne inuidia ab alienis
prelatione oriretur, quod semper cõtingeret, & hanc
ipsam causam Imperator Iustinianus notauit L. cum
oportet, §. sic enim. C. de bon. quæ liber. & quos
alios Titus notat in primis, q. 4. Quare nec legatis,
nec donationibus, nec inter viuos, nec in morte quid-
quam tale fieri lex admittit, quod futurum erat
concordibus, propterea quod donatarij & legatarij
ad res alienum non teneant. L. C. de reb. cred. &
Articulo sequenti dicemus. Nec enim alius titulus

A quàm hæredis ad res alienum obligat. Fuit igitur adi-
nenda donandi & legandi facultas, ne singulari ritu-
los plius tribueret quàm vniuersalis, fraude conate-
dum. Hæc ratio statuit.

Hæc cum ita sint, nec hæredi fieri donatio, aut
prælegatum possit: Quæritur non sine causa, quid
de eo cõtendendum esset, qui non esset proximus gradu
donatori, qui solus verè præsumptus est, sed tamen
proximus esset proximo, hoc est sequenti gradu hæ-
res hæredis præsumptus præsumptus. Nam hunc cõtra
præsumptum non esse, idcirco nec verba Consue-
tudinis posse in eo verificari, nec fratris filium extrane
fiat, nec nepotem extrane filio rectè præsumptum
dici posse, idcirco in statutis & probatoribus verbis
esse accipienda in suo sensu, nec extedi debere dispo-
sitiones præsertim prohibitorias ultra personas ex-
pressas, nec enim conuenienter dispositionem cuiusvis
non conueniant. Dubitant Iuriscõsulti, an hæres hæ-
redis veniat appellatione hæredis, & bene hæc
nunc hoc, nunc illud arbitrati incerti incertos dimi-
tunt prorsus variè. Sed res serio spectandis plene
manifestum sit, hæc non nisi ab infirma materia &
intentione statuentium diuidendi posse, proxi-
mari adaptabilis est ad hæredem, hæredem hæredem,
C celi prolixæ illa disputatio Titus quæll. in tract. §. 1.
glo. 6. & alibi sepe.

Primum in hac dubitatione inquirendum est, si ne-
cessarius facti certus, an dubius. Certum voco cum de
facto nulla est dubitatio, & constat hæredi hæredis
factam esse donationem respectu & consideratione
primi præsumpti hæredis, veluti nepoti respectu filii,
fratris filio respectu & charitate fratris, generi re-
spectu filie. Dubius est cum controuertitur quis
respectu & intuitu facti sit, patris ne an nepoti,
matris an filij eius, filie an generi & tabum, hoc est, in
D sanguinis consideratione, an pondus personalitatis
benefacti respectu donatorum inuenit ad donandum.
Hæc enim dubitationem faciunt, & casum interm-
pitiore casu cum certum est filio, aut alteri respectu
hæredis tum præsumpti, nemo fere dubitatur
præsumptum factum videtur, L. dedit dotem. Hæred. 4
bono, quod patet (inquit) metis filie meæ dede, pri-
mo est ac si ego dedissem: Idcirco & professio illam
dicitur, quæ sic data est, L. professio. D. de iur. dot. &
ideo & in collationem venire, & filiam ex statu
excludi à successione patris, quomodo si ab eo dote
esset, de quo nos, art. 224. Sic ita donatorum inter
meum donare iussit, ego desiste videor. L. 4. §. 1. D. de
do. int. vit. & vxor. Idcirco in hærede hæredis primo
maximè verè est, L. cum in. §. vlt. D. de leg. 2. Hæc
sententia plurimum, quoties cuiusquam respectu petente
præsertim prohibere capere donatio cuiusq. sit, toties
personæ prohibita factam videtur, quod Bart. & Angel.
differunt, L. quæstio. D. de legat. 1. in prin. L. filio. D.
de cond. & demonst. Alex. cons. 129. 273. 288. lib. 1.
conf. 177. lib. 2. conf. 11. 89. lib. 4. & conf. 8. vol. 2.
De eius, cons. 1. & 279. & conf. 8. Cyn. L. scimus. q. 7. C. de
moff. test. Angel. L. in quartam. D. ad L. falc. & col. 78.
& seq. Cast. cons. 96. lib. 2. incip. si domina Cornelia
Bald. auth. ex testam. C. de collat. Steph. Bert. col. 75.
lib. 1. Bald. consilio. vol. 1. Alciac. in lib. de præsumptis
reg. 1. præsumptum. Nec fere dubitant probata dona-
toris intentione. Quare & Consuetudines quoque ea
de re cõtinent, ne quid inuenerit inter donationem hæ-
redi præsumptum factam quàm hæredi hæredis, Turonum,
Andum, art. 32. Canon. art. 141. Blesensium, art. 169.

Sed dubitationem plenamque facit donatarij ne-
gatio, & tibi collata libertatem credit vult, & pot-
est præsumptionem naturæ & sanguinis oppugnat
extin-

extrinsecis quibusdam de causis, beneficiorum, obsequiorum, meritorum in donatore, aut quidquam aliud cause adfert abstractum de sanguinis & generis consideratione. Quæ vt probentur tales omni ope donatorio entitendum est, aliqui primaria germana & naturæ presumptione vgetur, quæ est à sanguine & charitate generis, quod vix fieri potest, nisi à probationibus hrmilissimis hæc naturæ presumptio vincatur ab accidentalibus causis: Alioqui magis quilibet affectus in proximum gradum præsumitur, quam in remotiorem, præsertim in prohibitoriis, & suspecta coniunctione prona ad fraudes. l. data. C. de donat.

Quare in filium potius, quam nepotem, fratremque fratris filium, filiam quam generum propior affectio præsupponitur, & propioris gradus respectu facta donatio, ideòque & vinola & in prohibitionem dispositionis incides, cum dicit *in fraude de son heritier*, & verbo *à autre qu'à son heritier*. Tales enim videtur esse hæredes tam certa spe, vt eludi nō possit, quia alius hæres à legitimo per Cōsuetudinem fieri nequit institutione, ac ne alio quidem titulo vlt. Ideòque multo fortior hæc præsumptio iuli iuris ciuilis, in quo quilibet libuit testando de hereditate. Quare quod donatur hæredi heredis in linea descendente, planè donatur hæredi etiam mediato, & admittit cohæredi. Hæc illo etiam iure sensere Bartolus, Alexand. Ias. Aretin. l. gallus. §. quid fit. ff. de lib. & posth. l. sed & si plures. §. in arrogato. ff. de vulg. & pupil. Castr. conf. 96. Socin. conf. 30. lib. 1. Decius conf. 18. Priorum enim graduum prior est causa. l. vlt. C. de verb. signific. sed qui sequitur proximus etiam pro comprehenso habetur. d. l. cum ita. §. vlt. D. de legat. 2. Corruit igitur talis donatio facta nepoti, & fratri filii, denique & heredi hæredis præsumptio omni descendenti per lineam dictam. Sic donatio facta uxori à cōsanguineis mariti, mariti contemplatione facta intelligitur. d. l. 3. D. de donationib. int. vir. & vxor. Quamobrem ad has præsumptiones eleuandas quæ iuris sunt & naturæ, opus est perspicua probatione officiorum personalium, vt naturæ præsumptio vincit possit, vt id credi queat à meritis impetratum q̃ natura anticipat, sic vt nulla confessio personarum prohibitarum possit esse sufficiens ad probationem causarum donationis. Ex quo efficitur, donationes nepotibus fratrum filiis, generis non valere, propter supradictas præsumptiones, quod collatæ sint respectu personarum prohibitarum capere, in fraudem cohæredum eiusdem gradus, nisi iustineantur ab extrinsecis & accidentalibus causis, sed personis prohibitis potius factas videri, & incidere in verba Cōsuetudinis, nec isto casu pro extraneis, & non hæredibus tales donatarii habendi sunt, vt sic donatio valere debeat, cum regulari iure filij cum parentibus pro vna persona habeantur, & patres liberis cōgregare dicantur, vt loquitur scriptura, & vt Iuriscōsulti, parentes ex voto liberis omnia comparant, & collatum filiis & nepotibus respectu & causam actus ducit à proximo & immediato gradu. Vnde & cum hæredes de corpore nati prohibetur capere, ipsi quoque nepotes in verbis intelliguntur. l. Lucius. q. Sr. vbi Angel. D. de hæred. inst. Alex. l. ex facto. §. vlt. D. ad Trebel. Bart. l. liberorum. D. de verb. signific. Lata disputatio Steph. Bertrand. conf. 1. vol. 2. vlt. ad tertiam, & verò sic actus iudicatur Petrus Ratus in Conf. Dicto. & Renatus Choppinus memorant, & nos talem donationem fratris filiae factam quadoque irritauimus, cum cohæredes fratris de fraude essent quæsti, vt Cōsuetu. Normaniz, tit. *Des Dons que peres font*, & contrā esse cautum reformatione Cōsuetu. Turonum nouitum est placitum reformatōrū. Quod

Argent. in Conf. Bris.

si aliter admittimus, quis non videt parentem fenestram apertiri fraudibus, si quod filio donari prohibetur, donatur eius filio; quod filiz, genero, & liberis, personis certè hisdem aut non diuersis, quæ etiam verbis comprehensæ non sunt, certè intellectū & iudicio subintelligendæ sunt, ratione ex toto pari. Adde quod Iurisc. ratiocinatur, nepotes tam in potestate aut esse quam filios, ideòque quod nepotes acquirant mortuo auctori filiis acquiratur. In quo nos etiam donationes excipimus filiis factas ex art. 301. tamen cum donatio fit ab auctore, profectitia videtur à patre, & illi donatum. l. profectitia. D. de iur. dor. d. l. dedit dotem. Denique generale est, quoties personæ fieri donatio prohibetur, toties ei per interpositam personam donari non posse, hoc maiori fraude cum persona interponitur. l. qui testamur. D. de probat. quare quod patri donari prohibetur, nec filiis potest. hæc edictali verbo omni circūscriptio. vbi Bar. Bal. Alex. Steph. Bertr. Ioan. Garo. c. de fec. nupt. & eiusdem argumenti Ordinatio prodiit anno 1349. de donationibus tutoribus non faciendis, & alia de secundis nuptiis feminarum, & Arestologi subinde aresta memorant. text. l. si constante. C. de don. ante nupt. l. si is qui bonis: D. de acqu. hæred. l. 3. §. quod de subeunda. C. de natur. liber. l. si per impressionem. C. quod met. cau. l. vnic. C. de cōtract. iud. l. pupillus. §. vlt. l. seq. D. de auctōr. tut. l. cum inter. C. de don. int. vir. & vxor. l. qui in seruitutem. l. quæritur. D. de bon. libert. Alex. cōf. 54. lib. 7. auth. quibuscunque. C. de fact. Eccl. & generale est theorema, ne persona prohibita per non prohibitam allequatur. Atque hæc in vniuersum de omnibus personis à prohibitis descendētibus per lineam directam censuerim, qui omnes eiusdem familie dicitur, l. cum ita. §. vlt. D. de legatis secundo, l. nunciatio. §. vltim. D. de verb. signific. In quibus patet & eadem ratio est, ne vlli eorum donatio fieri possit, in fraudem primi gradus. Sed de collateraliter succedētibz non fuerit fortasse par causa, propterea quod erga lineam collateralis non est similis propositio donationis, qui non similiter afficitur in fratris filios, aut consobrinos, ac in descendentes & manantes à sanguine suo, quominus iudicari debeat suis detrahere velle, quod lineæ ab alio promananti additur, ideòque præsumptio fraudandi non reperitur fundata. Nam fraudem semper excludimus in casu certo, quæ si intercessisse probatur, semper corruit donatio siue extraneo, siue coniuncto facta sit. Sed nos hic in casu dubio agimus, cuius veritas à præsumptionibus queritur, sed eas lōgiquitas gradus, & saguis in latera excurrētis, & affectionis imbecillitas, quo magis sanguis à principiis recedit, excludunt. Itaque extraneæ Cōsuetudines donationes consobrinis & patruelis factas admittunt, alio præexistente hærede præsumpto, femora quidem fraude & in linea collateralis, vt Normannica, tit. *Des dons que peres font*, & Turonum & quedam alia.

Non dissimilis illa quæstio. Cum plures fratres eodem scilicet gradu proponuntur, sed iure dispari nec omnes heredes, veluti in hereditatibus nobilibz collateralibus accidit, quas primogenitus solidas cap exclusis secundo generis. Ponimus patrum donasse vni de secundis prædium vnum suum, constat hic in verba Cōsuetudinis non incidere, neque enim donatur hæredi præsumpto, cum extante primogenito hic talis nulla in parte hæres futurus sit, ideòque non præsumptus ac per hoc verbis prohibitiis non comprehensus, ergo nec dispositio. Cessare igitur videri debet. Sed tamen mentem legis intuentibus, & fraudes prospicientibus quō nō videt hunc casum sub ratione Cōsuetudinis comprehendere debere, veluti incogitātia

potius omiffum quàm prouifione flatutum, de quo fi interrogati fuiffent, idem refponfuri effent, ex gloffa legis tale pactum. D. de pactis. & alij. lege vlt. C. quæ res pign. oblig. poffunt. Nam fi aliter fit, præfta noxa, quis non proficiat fraudem inde ftrui legi, fi obliqua difpofitione hæres fit, qui capere titulo hæredis nequit? Nam fi fraude hæredum alteri eorum, qui partem caput, amplius parte fua relinquit nequit, confequitur ei qui nihil capit, nec in vlla parte fundatus fit, nihil relinquit poffe teftamento, nihil inter viuos difpofitione, vtrumque enim in hæredibus ex æquo prohibetur, alioqui non dultimilis fraus heret, quàm ab his qui omiffa caufa teftamentis, ab interftato voluit capere fraude legatorum, aduerfus quos eft titulus, fi quis omiffa caufa teftam. Nam fi coningeret tricenarium donari fecundo genito, eueniret vt plus caperet quàm fi hæres effet, & hoc damnofius, quod titulo fingulari capiens ad æs alienum donatoris non teneretur. Quare etfi p^{ri}m, non exprellit hunc cafum, tamen g^{ene}re, plane fua det fupplendum, nifi quidem, vt ante diximus, de cau^{is} extinfceis probetur.

Quæfium de eo, qui cum viuo de præfumptis effet, donationem accepti. fed mortuo donatore repudiatur hereditatem, vt donatio facta videatur non hæredi, cum hæres non fit qui abftinet aut repudiat. Hæc quæftio iure patrio non eft habitura dubitationem, propterea quod Confectuendo hic improbat donationem factam ei qui eft in gradu fuccedendi, id eft præfumpto (quam vocem ideo adiciendam putauimus in textu) tum quia nullum prælegatum, nulla donatio cadit in præfumptum vnum ex hæredibus fuae donationis inter viuos, fuae teftamento, vt fæpe dicimus, & quodcumque donatur hæredi determinationem quoræ capit à quora fua vitilis, & tener locum & imputatur in legitimam portionem, quod nos, artic. 405. glof. 3. abundè diximus, quare nemini licet mutare titulum aditionis legitimæ portionis fua, quin habeat vt hæres & confequenter teneatur ad debita hereditaria, quod in donatorio fecus fit. Sunt tamen Confectuodines quædam diuerfe, quæ non aliter repudiationem donatarii admittunt, nifi reftituta donatione, fed tamen vtrumque acceptari permittunt, vt Audium, art. 314. Canon. 346. & alie pleraque: etfi illic Molin. parum cõfentanea ad textum fcribit annotatione ad marginem, vt & confilio 36. etfi in Confectu. Parifienfi par. 17. numer. 4. ait donatarium per modum anticipatæ fucceffionis, non poffe fe tenere ad donationem (fic enim loquitur) & repudiare hereditatem, donatio enim initio vitiofa vt hæredi facta, non refumit vires ab afenfione hereditatis, quod & fimili cafu improbat text. l. fi is qui bonis. D. acq. hæred. Omnis enim donatio facta viui de præfumptis, fi maior eft vitii fit inofficiofa, quod & in Curia Parifienfi iudicatum Archæologi fcribunt *entre les Bruns*, anno 1588. fuit factas talem donationem effe quoræ bonorum, fuae quoræ hereditatis, quod vnum effe neceffe effe iure noftro, & debitis adftrungi. De iure Romano certum foret hæredi donari, & prælegari poffe, & liberum effe altero repudiare alterum acceptari & retinere poffe, text. expreff. l. penult. & vlt. D. de collat. bono. auri. fi patens C. de inoff. teft. & vlt. Burgundo fieri Chaffan. admittit. or. de fucceff. §. 1. Bened. cap. Raynurius, verb. fi abfque liberis. num. 14.

Quid verò, fi donatarius donationis tempore erat hæres præfumptus, fed poft donationem agnatus cit alter hæres gradu anterior, qui priori præfumptum excludit: vt donauit aliquis confobrino qui donationis tempore erat præfumptus, fed agnatus eft frater donatori. Hic dico donationi locum fieri, quia dona-

tarius hereditatis delatæ tempore reperitur effe non præfumptus, nec à præfumpto descendens, ideoque donatio conualefcit, nec incidit in prohibitionem, aut verba Confectuodinis. Ego in confobrino & fratre cafum pofui, quia in filio agnato poni non potuit, propterea quod hoc cafu reuocatur donatio fuae confanguineis, licet extraneis fælat: fed alia de caufa fælicet ex. l. i. vltima. C. de reuoc. donat. Sed & remedium non competit remotioribus. Denique agnatione proportionis gradus donatio vteriori facta aliquot vitiofa conualefcit, quia moris tempus confiderandum eft, an quis hæres fit, acque ideo donatoris in capax. Quod fi eiuſdem gradus, cum donatorio hæres agnatus, vique ad agnati ratam donatio reuocabitur, propter prohibitionem præterendi viuos ex præfumptis etiam lóginquioribus: Nam filij fupervenientes donatori habent fua remedia. ex. l. i. vltima. & l. i. fiquet & l. i. totas. C. de inoff. donat.

Quid fi donatum eft ei, qui hæres effe non poterat, fed morte priorum factus eft præfumptus. Refpódo tempus mortis donatoris refpici oportere, quo tempore fi præfumptus reperitur & conqueſtus habet, non proficit obin capax donatum effe, cum nunc incipiat cum hæredibus defertur, quod Andes obferuat fuo iure, in eo quod fecundum donatum effe, quod effe dicitur eft primogenitus.

Quid fi hæres prior gradu agnatus effet, fed mortuus ante delatam hereditatem? Refpódo, hic cafus magnas peperit pugnas in poſthumio nato & mortuo in l. poſthumus præteritus. D. de inoff. teft. & quod congerit Turq. l. i. vltima. verbo fufcepit. num. 10. Bac. l. Titia. §. Imp. D. de leg. 1. & conf. 17. vol. 2. §. 1. conf. 167. lib. 5. Crætaua conf. 131. Decius cõf. 1. ult. conf. 129. lib. 4. fed hic cafus quem poſthumus amet fimilis, propterea quod loquimur de nato mortuo ante mortem donatoris, & fic ante delatam hereditatem, quo cafu nihil coru que cõtingunt, notat difpofitioni, fi impedimentum durare non reperitur tempore hereditatis delatæ, quod refpici oportet. l. non oportet. D. de leg. 1. l. non intelligitur. §. quando. D. de iur. fil. l. cum ita. §. vlt. D. de leg. 2. inque quimortis tempore non reperitur extate in nulla confideratione eft, cum partem non capiat nec faciat, ideoque donatario obefle non poffit.

Quid fi incapax fuit hereditatis mortis tempore, ideoque donatario obefle non poterat, poſtea reſtitutus fuerit capaciorem, vide Lud. Rom. conf. 136. Fellic. de Sen. conf. 16.

Sequitur egregia inquitio de eo qui diuerſorum ſtemmarum aut lineæ boni habuit, fed id coru quod ab vna linea habebat donauit, aut certe amplius tertia. Negat illius lineæ hæres fieri poffiffe extate hæres prohibitoria difpofitione. Hic dubitatur, an hæres prohibito de exceſſu tertia, intelligi debeat refpectu totius patrimonij, & vnde cumque liceat donatori totam decerpere ex arbitrio collectiue, an diftributiue potius intelligenda fit difpofitio, ne plus tertia de vna tota quaque hereditate aut linea liceat decerpere, cum poſſamus duas aut plures effe viuos licet hominis hereditates. Ea controuerſia magno pridem in argumentato agitata, regionibus his me rui adoleſcente & virum inuente, magnis aduocatis huius, roror iam quadraginta annos conſultos & tribumalia exercet. Miſeri qui tot annos litigat, quibus licet perdere aut cedere libuit. Donator quidam de optimatibus, ingenui reditus prædia donatæ principi viro, is donator heredes nullo habebat, fed diuerſarum lineæ hæres complures. Conſtabat quod donatum effet intra tertian conſistere patrimonij totius, fed eius lineæ vnde res do-

res donatæ prouenient longè excedere tertiam. Donatarius vnum donatoris fuisse patrimonium clamabat, valuisse igitur donationem, quia respectu totius patrimonij, tertia à Cõsuetudine expressa intelligi deberet: vnius enim hominis non amplius quam vnum patrimonium dici posse. I. sed est pluris. §. filio. D. de vulg. & pupi. I. iurisperitos. §. cum oriãus. D. de excu. tut. & nos §. sequenti amplius dicemus. Licuissit igitur de toto trientem donare, neque distrahendum in partes quod siuapte natura vnum esset, ad inualidãdã dispositionem, quando eadem ratio in insinuationibus seruaretur, quæ si vnius contractus essent, semel & eodem loco fieri sufficeret, quod Bald. ait conf. 167. lib. 5. nec si vnius summæ esset contractus, distrahendum in partes, vt fieret locus dispositioni de non insinuandis, quæ intra quingentos aureos starent, de quo Bal. I. sancimus. §. fin. autem per diuersa. C. de don. Alex. conf. 169. lib. 2. & antea attigimus. Sic in donationibus non attendendum quid ad quemque hæredem deuenire deberet, sed quid esset in bonis donatoris tunc cum donaret. Quod si quid esset quod alteri grauaret, agerent inter se hæredes reconuentionibus, vt cuiusque tertia demeretur. Sed eam non fuisse donatoris necessitatẽ, cuius de toto arbitrium & dispositio fuisset. Sed hæres grauati stemmatis obstabat, & fuisse quidem vnum donantis patrimonium in manu donatoris facti iuratur, quoad vsum & dispositiones onerosas, & iura circditorum, & as alienum quod totum patrimonium respicit. I. si fideicommissum. §. tractatum. D. de iudi. sed diuersum iudicari quoad dispositiones lucratiuas, quo titulo plus tertia de vnaquaque hereditate alicui non liceret. Namque prohibitionem de tertia excessu totam inductam esse hæredum respectu & cõtẽmplantationem, nec quidquid aliud spectasse Consuetudinis intentionem, cuius non alia mens esset, quàm vt pecunia gẽtilis & fortunæ auitæ, genti cuique & familiæ quam integerrimæ starent, & ei conseruarentur vnde manassent: sed in eo nullam rationem dici posse, nec de pluribus hereditatibus & hæredibus, iure eadem & plane æquo, alteri aut vni eorum suum periret aut decederet, alteri integrũ staret. Nam Cõsuetudinem cum hæredem dixit indefinitè de omnibus & singulis idem sensisse, nec aliter quàm distributiuè posse intelligi, quod vna tantum hereditate proposita singulari numero illa enunciasset. Esse enim in casu proposito hereditates diuersas, origine, sanguine, genere, gente, quæ si hoc casu sanguinis concursu in vnius Domini manu cõissent, non propterea ex eo mutari succedendi conditionem, sic vt quandoque eueniente casu & putrefam. sine liberis mortuò, patrimonium quodque in suam gentem non recurreret, sicuti in seruitutibus dici solet, quæ coniunctione domini prædij dominatũ & seruientis confunduntur quidem, sed separatione incidente ex antecessitibus iudicium causis restitui debent in pristinum causam. I. legatarij. vbi Imol. Angel. Iaf. D. de leg. 1. l. propter vinctum. §. nepis. vbi Bar. Bald. Angel. D. ad Syllan. l. ex testatẽ. §. Latinus. D. de except. rei iud. Ex quo ipso mirabile quiddam traditum, cum quidam vxoris prædia distrahisset, exitit communis marito & vxori filius & heres, sed eo mortuo sine liberis, hæredes vxorij stemmatis reponi sibi alienata postulabant ab hæredibus mariti, id hæredes mariti negabant ius esse, quia cõiunctione vtriusque patrimonij in persona filij qui vtrique heres fuisset, extincta essent actione passionis & actionis concursu in eodem subiecto, sed tamen pro hæredibus vxoris indicatum constat. ex. d. §. Latinus. & Bald. I. si vxor. D. de bon. aut. iud. post. I. debitor. D. ad Treb. quod

Argent. in Conf. Brit.

& Matth. Afflicti. à suis Neapolitanis iudicatum memorat. decif. 237. & eruditè quidam S. C. Parisiense adferunt. Certè à nostris iudicatum scimus. Ex quibus perspicuum est, quod per se satis apparet, quod in personã vnius vnicius est patrimonium, respectu hæredum in plura scindi & abire, sed hoc casu eorum respectu appositam esse prohibitionem. Nec nulla sunt in iure Romano talium dispositionum exempla, & vnius & eiusdem hominis facultates diuerso iure censeri. I. eum qui certarum. D. de rem. l. hinc quæritur. §. potest. D. de pecul. l. 1. §. si filij. D. de sep. bon. quod ipsum à nobis tractabitur. §. seq. glo. 8. Sed in hac conceptione verbotum (*aut casu quod elegeris ex fraude de son heritier.*) Cur alteri magis quam huic hæredi consilire vellet Cõsuetudo? Cur de pluribus vni diuitatæ, vel cur vni nocere potius quam multis? Cur tenui fortasse hereditari decretere quàm opulenta, quando sepatata hæredum conditio & interesse esset, & aequè principale singulorum, & cõseruatio suæ cuiusque gẽtis cuique hæredi præcipua & singularis? Denique quomodo ad faciendũ trientem cuiusque hæreditatis in cõtẽmplantationem aut numerũ, aut quotam adduci potest quod alterius est lineæ patrimonij, gentis, aut verius externa hereditas. Ex quo apparet & planum sit, cum tota ratio prohibitionis posita sit in respectu hæredis, non esse in potestate cuiusquam, qui quamlibet vnicius aliquo respectu habeat patrimonium, respectu tamen hæredis diuersum, de eo dispo-
nere in fraudem Consuetudinarie prohibitionis, quæ cum sit cõtẽmplantatione heredis appositã, diminuit hominis arbitrium de rebus suis, vt alteri conferret, ne vltra tertiam excurrat. Quod si aliter admittitur, eueniet vt alteri solidum percat alteri solidum saluum sit magna iniquitate iuris. Nec enim probandum est eorum iudicium, qui reponendũ actionibus inter ipsos inter se hæredes putant, quod alteri præter modum ablatum sit. Nam præterquã quod vni hæredi cõtãtalia nulla actio dari potest, de eo quod factio auctoris cõmunis accidi, nec lege vlla iudicari, ita multo maiorem rationem habet, nõ decedere quod lege defertur, & infirmari quod vltra modum sit, vtilitate eius qui titulo lucratiuo capit, quàm recuperatoriã actiones dari hæredibus inter se. Deinde recuperatoriã actiones fundos paternos & auita patrimonialia non restitunt, imagines & domus insignia non reponunt, vt cumque detur compensatio, hæc apud donatarium manent, in quo Iuriscõsulti tam magna sæpè momenta ponunt. Adde magnas molestias & sumptus æstimationũ, appretiationum vt loquuntur, magnas, & iudicantium & æstimatorum libidines, iniquissima sæpè & empta arbitria, incredibilia in his persequendis effugia, sumptus & pericula alternantis alicui, quæ omnia subire hæredem nihil est necesse, cui de rebus suis consulendum est potius, quàm vt amissa re auita actionibus experiri cõgatur. Cur hac in re libidini aut intemperantiã donatoris, qui rem prodigit (& quis sanus ferè donat) obseci lex voluerit potius, quam iusta hæres querela morem gerere, qui auita amitti luget, & cui ipsa Consuetudo prouisum voluit. Cum plures hæredes diuersarum linearum proponunt, sic plures intelliguntur, vt nullo modo cohæredes intelligantur, quod Alex. rectè notat. conf. 31. vol. 1. similes (inquit Iuriscõs.) alium cãtrensium, alium reliquorum bonorum hæredem instituit, non est locus familie hereditariæ iudicio, diuisum est enim eorum per cõstitutiones patrimonium. I. hæredes. §. 1. D. fam. heredit. Igitur familie hereditariæ iudici inter eos nõ est. Denique nullũ negotium inter eos geritur, est maxime actio aliqua datiuã à lege derect, tamen

GG j

*Chapt. lib. 3.
c. 10. Prim.
Rustic.*

corpora hereditaria antea non testitueret. Nihil hic probabiliter responderi potest præter effrane arbitrium donatoris, sed id consuetudo cohibere voluit. Quod si ratio admittitur à compensationibus, & corporum alienatione permittitur, eueniet, vt si donator plus tertia alienauit, hæres cogatur accipere compensationem de pluri, etiam posito vnico hærede. Sed tamen id per absurdum est, nec verò ferendum. Quid quod tam separata sunt singulorum hereditates, vt singulas creditores sui sequatur in realibus debitis, in personaliis nõ vt à cohæredibus sed pro modo emolumentum as alienum dissoluendum sit, contra regulas. Non vt à pluribus eiusdem hereditatis hæredibus, aut partium sed solidis solidarum. Sed & hoc quod dicemus per absurdum est. Pone vnum ex hæredibus debere partagium aliquod (loquamur enim *à qua si separo*) patruo, id omnino oportet dissolui de substantia hereditatis. l. scimus. C. de inof. test. si ponimus totam eam hereditatem absumi donatione, saluis auctionibus aduersus alios hæres, eueniet vt hoc dissolui nõ possit, quia is cui debetur non aliter accepturus est quàm de corporibus hereditariis. Sed id hæres non poterit, si alia pro aliis accipere cogitur per actiones recuperatorias. Nec dubium quin diuersarum hereditatis hæres, licet vnus hominis sibi iniucem sine extranei, quod si verum est, restat necessariò in computationem tertiæ rationem iniri non oportere alienæ hereditatis. Neque enim cohæres sunt, nec sibi partes faciunt per cõcursum, nec portiones dicunt, sed hereditates solidæ, nec deficientium bona alteri accrescunt, sed portiones cadunt aut vacantia, & ad Dominos locorum quàm ad hæres aliarum linearum veniunt, quod alibi probauimus. §. vlt. tit. *Des Bastards*. Nec hæres patrefamil. bona vnus linearum malè consumente, actionem vnus habet malè tractationis aut proteruitæ. Denique separatorum perpetuò separata ratio est: Nec spectandum quid de toto donator cum viueret voluerit, cui cõsideratio hæredis à Consuetudine appposita, modum indixit quid velle deberet, quod si modum excessit, modus in vnaquaque hereditate nec aliunde querendus, cum consideratio rebus ipsis affixa sit, & potentia in agente cohibita nullitatem excessum inducat. Quod ipsum vt sic fieret, consil. Pictonum expressè est cautum, artic. 181. Andium, 324. Cenom. 339. Sed & non semel in Curia Britannica iudicatum, semel *pour le sieur de Carné pour la terre de Pennemarch*, anno 1775. Iterum *entre les héritiers de Galais & les donataires*, Martio, 1776. Nec admodum erat quòd tantopere dubitaretur, nisi quia à magnis authoribus controuersia speciem sæpe maiorem capiunt, non rectè cum personæ respiciuntur, & habebunt hic reformatores, vnde controuersias componant, si reipub. consultum volent.

14. Nasctur ex hac dubitatione alia. An cum diuersarum linearum hæres neguerimus cohæres esse, hæc autem prohibitio appposita sit cõtemplatione cohæredum, quos æqualiter vult lex succedere. An donatio facta hæredi bonorum maternorum de bonis paternis valeat. Consistat enim hic deficere qualitatem hæredis prohibitoriam. Ego etiam penè certum est in verbis Consuetudinis vix probari posse prohibitionem, cum tales cohæres non sint, nec videatur donari hæredi in eadem linea, tamen puto sufficere ad esse qualitatem hæredis qualiscumque, siue mobilium, siue cõquestuum, siue paternorum, siue maternorum ne talibus donari possit, alioqui nihil facilius fuerit quàm fraudes architectari. Nam respectu agentis sufficit herede præsumptum esse, cui donatur cuiuscumque linearum sit, quæ ratio in mente Consuetudinis refe-

A disse putanda est, quod & Pictonum Consuetudo expressit tit. de donatio. §. 215. in reformatâ, alioqui indirecta hæredis institutio admittitur.

Quid verò si donationi excessus inofficiosus, aut ly inter virum & uxorem factæ, hæres præsumptus consenserit, an possit donatio fulciri, & ponimus præsumptum verè hæredem existisse donatori. Nam antè mortui consensus nihil ad rem, si alius hæres repertus mortis tempore. Fuit qui scriberet talem infamam Aresto Parisiensi, etiam si hæres subscripsisset, quod ego vt credam vix adduci possem, nisi aliud in circumstantiis fuit. Nam cum eiusmodi nullitas de earum genere sit, quas respectu appellamus, hoc est quæ non absolute nulla sunt, sed cõnuertere duntaxat eo cuius interest, accedente eius consensu actus renascitur, cum res per se in commercium cadat, & consensum, nec aliud obstat præter interesse hæredis, quod subiecto planè simili Iuriconsultus responderet lege non videtur. D. si quid in fraud. patro. Quod (inquit) volente patrono liberus donauit, non poterit Caluisiana reuocari. & lege secunda. C. eod. tituli. qui autem. §. præterea. D. quæ in fraud. credito. Nec video quid hic responderi possit, & in hanc sententiam contrarium Parisiensis Rothomagenf. Arestum citatur in consil. tituli. *Des Dons de pere*. Idèoque & prohibètur tutio virum legare vxori, limitationem adiungit de consensu hæredis, quod late persequitur Barbat. consil. 12. vol. 1. incip. scribitur.

Comperunt igitur hereditibus actiones reuocatoriæ, & excessus & inofficiosi quærelæ, de eo quod præter modum donatum est. Nam si in fraudem factæ sunt, Caluisiana, & similes reuocatoriæ dantur, his quidem quos proxima causa successione tægit, & ego interdum euenit, vt nulla actio daretur, veluti cum heredi donatum est sed vnico. Sed illæ potius periclitantur sunt & proprietatis questionem continent. Sed quo iure viuimur frequentius interdita possessoria solent intendere adipsas, aut retinendæ virtutis problematis, *le mort saisit le vif*, aut in linea collateralis post manus leuaciones, veluti continuata possessione, & quia dominium à donatore abscississe negatur, quod glossa. Bart. & Castr. docent. lege. 1. C. de inoffic. donat. Sed ista possunt obtinere, si donatarius in possessione rei donatæ de facto fuit viuentis donatore, sicut donator in possessione non fuerit mortis tempore, ergo nec continuari poterit in herede. Hoc enim cum id tantum queratur an possederit, vincit qui actualiter & de facto in possessione est, quod nos diligenter exegimus in Approp. art. 265. verb. *du fait*. num. 23. & tit. *Des Successions*. §. 1.

E Sed cum in consensu sit heredis cum esse quædam, vt dubitatio sæpe incessit. An viuo etiamum donatore hæres præsumptus de ea re quæri possit, an mortem donatoris necesse habeat expectare, cum autem hæres esse non possit. Ne longum responsum expecta à scho-lasticis Iuriconsultis, nullam competere quia viuuntis nullus hæres sit, idèoque & sine actione sit, quod in donationibus inofficiosis expressè respondet. Alibi & Castr. l. 1. C. de inoff. testam. Castr. consil. 441. lib. 1. Lupus rep. cap. per vestras. §. 23. de donat. int. vir. & vxor. Bald. consil. 276. lib. 3. Ripa. l. femina. C. de secund. nup. num. 69. Sed vsus rerum magister alinduxit, & ratio ab illo iure diuersa. Nam cum Romano iure hereditates ferè omnes ex testamento deficerent, nostræ non item sed à consuetudine, consequens est, quod hæres habeat, à lege habere, non à defuncti dispositione, quo sæpe nolente & inuito hæres habet, sicut factio testatoris auster casus spes nequeat, directa quidem & permilla dispositione. Ex qua spe ins de præsentis

Art. 391.
N. C.

Art. 100.
N. C.

Idem art.
201. N. C.

presenti scilicet tribuitur, ut quod fraude sua auctori faciat, recte possit heres inofficiosi postulare, haecenus quidem ut conseruatiua actionibus. ut liceat, ne aut temporis intercapedo, aut praescriptio noccat tacti. Tales actiones recte de iure prauiudicia possunt appellari, per quas non rescinditur agitur, ut quid detur statim, ac ne ad id quidem, ut donatio quantumlibet excessiua rescindatur, cum id ius in habitu potius sit quam in potestas; & donatio interim valeat, & habeat suum effectum in fructibus omni respectu, sed ut quoadque hereditate delata, saluum ius sit actionibus reuocatoris aut inofficiosi experituro. Quare quotidie tales agentes audiri hoc ius receptum est haecenus, ut actiones saluas futuras pronuncietur & in eadem causa, quem in vltim reperta sunt nostra plegiantia & actiones prauiudiciales, quae alteri actioni viam praeparat. Sed & postulantibus donatoribus aut vero donatoriis, cum heres licet cominatus est, coactos heredes iudicium suscipere & ius suum deducere ab experimentis scimus, ex remedio. l. diffamari. C. de ing. manumiss. ne subinde impendens faxum semper meture donatarius coegerit, & temporum mutatio suspecta esset. Quod perquam crebro fieri compertum est.

Sed quaerimus, num ipsi quoque donatori actio competat vlla ad reuocandas donationes siue excessiuae, siue fraude factas. Nec dubitandum dari, cum reuocatio fit ex l. i. vniquam. Sed inofficiosi aut excessiuae alia ratio & causa est, tales enim causa donatorem non respiciunt, quod de suo contractu tenetur, nec habet quod conqueratur nisi de se, si praeter modum donauit, aut inofficiosi respectu aliorum liberorum, quod glof. Bart. Bald. Cast. Salyc. notant. l. i. C. de inoff. donat. Bart. Bald. Imol. Cast. l. Titia § Imperator. D. de legat. 2. nos latet, art. 265. tit. pro dimisso. Sed nec quas fraude alterius fecit, reuocare ipse possit. l. cum proficiaris. C. de reuoc. donat. Est enim ut saepe dicimus, vitium tale respectum certae personae, cui lex actionem de eo dedit, sed non passim omnibus, nec aliis quam quorum interest, & quibus fraus fit.

GLOSSA 10.

- 1 *Fraus quid sit.*
- 2 *Fuit homini, sit item legi, & quomodo.*
- 3 *Fraude heredis facta donatio in totum corrumpit.*
- 4 *Odij vox tolli non debet de textu.*
- 5 *Odio facta donationes nulla sunt, & num. 8.*
- 6 *Exempla de donationibus in fraudem.*
- 7 *Quid est odium.*

1 *Au casu qu'elle ne le seroit par fraude.* Nam fraude facta in totum corrumpit, ac ne intra tertiam quidem valere possit, quia fraudis intentio totum actum inficit. Fraudem intelligimus meditatum propositum donatoris hoc agentis, ut quires & hereditas iure gentis & sanguinis, ex Consuetudinis dispositione ad heredem venire debeat, eam ille ne habeat sed alius potius, in quo actu vincit propositum maleficiendi & intentionem agentis elicit. Nam sola fraus quam re dicimus, hoc est contingens diminutio bonorum quae heres sperat, de qua in l. nil aliud est fraus. D. verb. signif. non efficit sufficiens ad irritandas donationes. Nam sine hac nulla donatio fieri potest, nec quidquam donari quod non decedat heredi. Sed ea demum improbat, quae deprauato consilio sit, maleuolentia heredis & eo sine ne habeat. Itaque solus euentus non infirmat donationem, sed consilium & meditata nocendi propositum laedunt, quem quidam dolum ex proposito recte appellant. Sed interdum ho-

Argent. in Cons. Brit.

mini, interdum legi fieri fraudem contingit, quam differentiam apte Iuriconsultus designat. l. libertus. §. plane. D. de iur. patro. Hic de ea loquitur quae fit homini, sed vtrunque eodem saepe actu cumulari contingit, vnde actus fit deterior: Sed earum nulla actum rescindit viuente donatore, propterea quod cum res in bonis sint donatoris, volenti fraus facta dici nequit, cum hoc casu tota heredi struatur, qui viuente auctore nihil iuris in rebus habet, nec quidquam amplius quam actiones conseruatorias, ut supra diximus. Porro cum donationis titulus merè lucratiuus sit, non est necesse rescissoria aut reuocatoria agenti probare participationem fraudis in donatorio, id enim fit in contractibus onerosis, l. penult. C. de reuoc. his quae in fraud. credit. Sed donatio ex sola donantis intentione corrumpit, si mala mente facta est. l. i. §. dolum. D. si quid in fraud. patron.

Fuit verò quod hic omitti non debeat, in plerisque exemplaribus veteris Consuetudinis scriptae praeter vocem fraudis etiam odij vox (*en haine*) & eam legisse in veteribus actus reformatorum & processus verbalis ut dicunt, testatur. Cur eam fuisse iuris ratio nulla apparet, nec probandum eorum iudicium est, cum res loquatur factis odio donationibus necessariò includi fraudem, quae ut ante diximus diffinitur esse meditatum propositum interceptae spei heredis. Quare quod odio heredis fit, negari nequit fraude heredis factum, nec magis odij vocem quam fraudis expungi debuisset quam speciem adimi ius generi, si quidem odio factae donationi necessariò inest fraus, id est intentio aduersus heredem, imò nemo donare possit fraude heredis, nisi odio ante concepto. Caeterum erroris iudicij reformatorum non aliunde quies certius deprehenderit, quam ab ipso reformatorum facto, qui in art. 451. eodem plane in argumento, hanc ipsam odij vocem extare passim sunt, quo loco demenda fuit aut hic relinquenda. Certe quo tempore reformatio facta est, sic prudentes rerum homines loquebantur aliquid datum esse temporis & gratia hominum potentum, cum eo tempore illustis & astutiosa controuersia de hoc ipso odij verbo vertebatur, quae ipsa etiamnum nepotes expectat iudicatos, & subinde recalescit. Nec verò odij vocem magis conueniebat expungere quam in Romano iure, quo ipso vox odij & homonymae tales plerumque reperiuntur simili in argumento, ut l. i. D. de inoff. testam. vbi de maligno parentum in liberis iudicio loquitur, vnde inofficiosi querele prodire, inimicium quibus necessariò odium inest, meminit. text. l. liberi. C. de inoff. testam. offensae verò. in l. si maritus. C. eod. tit. & l. testamenti. eod. tit. offensi & irati patris. in l. cum te pietatis. C. eod. tit. odij in specie. l. si filiam. eod. tit. Sed & ex herede datori mala mente metio in iure l. si patronus. §. si quis cum mala. D. de bon. liber. nec dubio quin & alibi, si loca succurrerit Bald. 6 & Salic. l. 2. C. si quid in fraud. patron. donationis fraudulentae exemplum ponunt eiusmodi, Cum quis (aiunt) filium odisset & cum legitima fraudare vellet, & de modo cōsuleret, rationem reperit rem cuiquam vendendi, ut pretium receptum cōsumeret. Hic utique fraudem concludit ab odio. Si ab facris exemplis & scripto auctoritate quatinus, Extat Deuteronom. 21. & Iosephus inter legalia illius legis memorat. lib. 4. antiqu. cap. 6. si habuerit homo duas uxores, vnam dilectam, alteram odiosam, & ex odiosa primogenitum, non poterit filium dilectae facere primogenitum, & praeter filio odiosae. Sed & e prophanis scriptoribus. Demosthenes Oratione contra Leocharem, non passim olim Graecis vsurpatis adoptionis scribit,

GG iij

quia plerumque odio heredum fieri constaret, qui A
similimus est huic casus. Sed & Ioan. Fab. §. 1. Inst. de heredit. quæ ab intest. ait eos peccare, qui propter rancorem alios instituunt heredes quam proximiores. Quod si Principibus Iurisprudentiæ, sacris literis, & sacris auctoribus displicere dispositiones odio heredum faceret, quid in mentem venerit reformatoribus, cur odij vocem expungendam putarent, difficile est atriolæ, cum significantem & emphaticam vocem tollerent, quæ bono fine & sensu statet, cuius facti culpam conuincit alio loco non expuncta
7 vox eadem. Quare omnino reponendam puto, tot auctoribus facti. Est autem odium motus animi contra præsumptum heredem ex malevolentia, præter officium naturæ, & charitatem inditam sanguini contra naturales stirpes, cum sit hæc naturæ & generis humani propensio carnem suam non odisse, ex quo qui suis non provideat, infidelis dici debeat, imò infideli deterior, quod Paulus disertè pronun-

Repositio art.
199. N. C.

ciat. Quare sic demum concludimus, quod beneficio in externum conferatur, valere sinendum, si non legendi herendis voluntas intempestiuam liberalitatem eliciat.

Contre ses heirs.] Ex his verbis dubitari nequit hæc prohibitoriam dispositionem, & negatiuam oppositam esse respectu heredum, ideoque nec donatorem respicere nec alium, & consensu eius quem respicit remitti posse, quod ante diximus, & præscriptionem de talibus donatis procedere respectu omnium externorum præterquam heredum, quorum consideratione & generis totius hæc dispositio facta & cauta est. Ex quo fit, vt si etiam vnus odio donatio facta est, tota corruat vt facto indiuiduo, agit enim odium in totum actum, cum morus & intentio donatis ab odio manauit. arg. l. si communem. D. quemadm. ser. amitt. et si enim inter se partium diuidi possit, intentio & factum non est indiuiduum, notatur. l. sancimus. §. si per diuersa. C. de donat.

ARTICLE CCXIX.

ARTIC.
CLXXX.
NOUVE
CONS.

T^a aussi^b peut donner tous ses^c meubles, ^d ses debtes^e mobilières^f premierement payées^g sur iceux.

E^t etiam^h potest donare omnia suaⁱ mobilia, ^d soluto ante ere alieno seu debitis^j mobilibus^k antea^l super ipsis.

CENSURA.

Hæc enunciatio in multis peccat. Nam primum non exprimit, an hæc donatio cumulatiuè cum superiore fieri possit, an separatim per se. Deinde valde incautè donationem omnium mobilium petmittit, nec adicit an donator patrimonialia an habeat, an conquisitus. Nam si non alia quàm mobilia habet, & crudele & inhumanum est, donationem viuierorum petmitti nece liberorum. Deinde hic locus erat statuendi de donationibus conquisitum, de quibus nihil vquam constituit.

SIC AUTEM, VT IVDICO, ET RES
DOCET, MELIUS.

Et outre ce que dessus, peut donner à autre qu'à son heritier presumpstif, tous ses meubles qu'il a ou aura lors de son décès: pourueu qu'il ait patrimoine ou acquets dedans le pays, & s'il n'a ne l'un ny l'autre, ne peut donner que le tiers des biens qu'il a, soient meubles ou acquets, ses debtes mobilières premierement payées sur iceux, dequoy faire le donataire baillera caution si de ce faire requis est, excepté les espèces dont le donateur auroit fait deliurance en sa saine vie au donataire, auquel cas n'est ledit donataire subiet aux debtes, si d'ailleurs ils n'estoient hypothéqués par le donateur pour le payement d'icelles.

Art. 103.
N. C.

Art. 104.
N. C.

RATIONES SCRIPTI REDDEMVS.

GLOSSA I.

^a Aussi.] Hæc vox, valet Latinum (etiam) quæ diuersitatem facti notat, & identitatem iuris, & videtur implicare coniunctionem vtriusque donationis, collectiue. Sed hoc dissidioso saculo omnino exprimi conueniebat, an de vtroque coniunctum, an verò separatim statuere in mente esset. Nam verba per se non necessitatio inferunt, & scitum multa sigillatim

B petmitti quæ non item coniunctim, præsertim timide lucratius, nec idem ius casuum mixtorum & separatim, de quo Alex. conf. 96. lib. 2. num. 6. & conf. 83. lib. 3. num. 17. & 28. lib. 4.

GLOSSA 2.

- 1 An qui nihil præter mobilia habet, possit donare omnia.
- 2 An qui nihil in patrimonio habet, possit donare omnes conquisitus.
- 3 An qui nihil in conquisitis habet, possit donare mobilia.

^b Peut donner.] Hoc idem ius externis quoque prouinciis compluribus, sed distinctis & aliis præsuppositis. Itaque hic valde desideranda est reformatorum prouidentia, qui minus quàm ille cauere. Nam null¹ quæ permittitur, ei qui nulla bona habet præter mobilia, vniuersa donare, & patrimonialia consequuto, aut conquisitus facili fortasse iactura mobiliu fuerit. Sed nihil præter mobilia habenti inoleatidum est omnium donationem petmitti effusa liberalitate in externos, contemptis liberis, & nece eorum: Nam eo casu mobilia patrimonij locum & considerationem occupant. Quid enim? cum eiusmodi negotiatores sint Anuerpiz, Lugduni, Rhotomagi, qui fortunas suas omnes habent in mobilibus & pecunia, soli ne pollicem quidem præter hortos suburbanos, an quia omnium bonorū mobilium donatio non prohibetur, omnia prodigi sineus importuno affectu sine consideratione liberorum, & dedi eos patiemur externorum dominorum arbitrio errantes & delinatos. Omnino putandum non est, sequendæ vicinarum consuetudinum cautio, quibus ea de re valde prouiderent cautum est. Nec conquisitum plus tertia pars² donari possit, ab eo qui patrimonium non habet, ne³ mobilia plus eadem tertia, ab eo qui conquisitus⁴ non habet, de quo Turon. Consuet. art. 218. Picto. 223. Angolif. art. 49. Canon. 332. Andium, 327. & 340.

Ac me-

Ac melius omnino hac quidem in re vidisse eos fatendum est, nec sine culpa omnium quod verus expresserat Art. 217. & mirum est incogitantia prætermisum. Quare poscit hoc ipsum reformatorum secundas curas meliores. Quin & interpretatione prudentis hunc quoque rigorem emolliere, ne satis esse diceretur quatuor patrimonialia habere ad validandam donationem. Nam qui pauci aut nihili æstimanda habere, non putarunt omnia mobilia donare posse, sed sic temperandum, vt aliqua ex parte rebus donatis responderent, quæ hæredib. relinquerentur, quod Molin. notat ex sententia Quadrigarij veteris consulti annotatione quadam ad marginem Consuet. Angolismensis. Porro hic quoque a reformatorum inspicitur, quod nihil de donatione conquestum cauerunt, an externis fieri posset eorum donatio, nisi superiori Articulo de iura eorum quoque constituisse videri voluerunt: sed tamen hic locus postulabat, vt exprimerent.

GLOSSA 3.

TOVS SES MEVBLES.

EXCIPE.

Non idem paganus hæredis præsumptio Art. 228.

Non idem coniux coniugi, nisi mutua donatione Art. 221.

Non idem coniuges testamento Art. 223.

Non idem minores, in habilibus.

Porro hæc donatio multipliciter concipi potest, vel omnium mobiliu, aut si quæ habet, quæque habiturus esset donator cum morietur. ex l. si ita legatum vbi Bart. D. de aur. & argen. legat. & inf. dicemus.

GLOSSA 4.

1 Donatio bonorum non veniunt merces.

2 De nominib. & chirographis &c.

Meubles.] Quid hac appellatione intelligatur, dicimus Art. 447. & alibi 408. Nunc id tantum dicendum in generali donatione bonorum mobiliu, non venire merces quæ negotiationis causa habentur in apothecis à mercatoribus. l. generali. §. vxori. D. de vusu. legat. Angel. & Ias. §. item Seruiana numer. 44. insit. de actio. Decius conf. 472. tametsi quidam controuerunt, cum vox vniuersalis (omnium) adiecta est. Nec negandum si appareat hanc voluntatem donatoris fuisse, quin venire possint. De nominibus, chirographis, obligationibus an veniant, lata tractatio Tiraq. in primog. q. 49. & l. si vnam. verbo bona, Ias. conf. 5. lib. 3. & conf. 171. Molin. conf. 36. Decius conf. 472. dicemus quædam Art. 408. non videri in donationem venire mobile, quod donator perpetuo certi prædij vsui destinauit, veluti præsumptione voluntatis exceptum.

GLOSSA 5.

1 Debita dicuntur, de quibus potest esse actio.

2 Donator non potest diminuire donationem donando.

3 Debita mobilia arretagia redituum.

4 Pensiones domorum quarum dies cecidit, mobiles sunt.

5 Reditus constituti, debita mobilia non sunt.

6 Interesse ob euersionem, debitum est reale & immobile.

7 Vsufructus constitutus, est debitum immobile.

8 Compensatio rerum immobilium alienatarum, immobile debetur.

9 Debitum mobile per adiectionem hypothecæ, non fit immobile.

A 10 Hypotheca debiti naturam non mutat.

B 11 Legata semel præstanda sunt debitorum mobile, continuanda immobile.

12 Legata defuncti debita non sunt.

4 Si debet.] Huiusmodi Consuetudo ferè Prouinciis omnibus obtinet, vt donatarium motum alicui donatoris sequatur, contra Iuris Romani dispositionem, de qua inferius differemus. Ceterum hic debita intelliguntur, de quibus cum defuncto actio esse potuit, vt sic excludantur naturalia tantum ad quæ donator per actiones non tenetur, de quibus. Bart. l. si is cui. §. Flauius. D. de fideiuss. Bald. & Castrensis. l. quibus. §. dominus. D. de cond. & demonst. Legata vero, & donationes testamentariæ post mortem donatoris percipiendæ, debita defuncti donatoris non sunt, quia talia ab hærede incipiunt, cum nullo vnequam tempore debita à defuncto fuisse dici possunt. l. apud Iulianum. D. ex quib. caus. in poss. catur. l. quæ legata. D. de reg. iur. Non sunt igitur defuncti, idcirco ab donatario non debentur per hanc dispositionem, nec in eam cadunt. Deinde in potestate donatoris esse non debet donatione inter viuos facta, legatis aut donationibus posterioribus diminuire quod donatum est, viui enim donator etsi vtendo diminuire potest res donatas, in donationibus quæ à morte effectum sortiuntur, tamen non idem posset donando aut legando titulus voluntariis in testamento. l. viui. vbi tex. expressus. D. de his quæ in fraud. patron. de ex. nos Art. 423. de quo ipso archum Parisiense memorant, Ne funeris quidem impensa donatarij esset, nisi expressè statueretur, quod quidem hic non exprimitur, sed in Art. seq. & Art. 227.

C Mobilis.] Debita mobilia vocat, quæ de mobiliis debentur per actiones personales vt plurimum, nam & aliis de causis deberi possunt. qualia sunt pecuniaria omnia aut in pecunia res solubilia, denique quoscunque immobile præstati in obligatione non est. Talia sunt reliquia & arretagia redituum constitutorum & aliorum, & fructuum restitutionis quorum donator iudicatus est aut qui debuit pensiones, quarum dies in vita donatoris cecidit, de quibus nos Artic. 176. 537. 540. 250. & quæ Molin. notat in feud. Art. 25. Tiraq. in retract. §. 1. gloss. 1. numer. 10. Sed reditus ipsi constituti super omnis donatoris pro pecunia accepta, mobiles non sunt, nec donatario mobiliu incumbunt, sed ab hærede debentur immobiliu, de quibus Molin. §. 57. num. 27. & 28. Querit Molineus Art. 151. Conf. Ceterum de casu eiusmodi: Aliquis constituit reditum super bonis suis ad rationem duodecimæ, & fideiussorem dedit Titium, cui promittit reditum luere intra annum. Moritur debitor, Queritur, an id debitorum ad hæredem aut donatarium mobiliu pertineat, ille ad mobilia pertinere putat, quia obligatio non fit nisi ad mobile. Et certe probandum est respectu fideiussoris obligationem esse ad mobile, id est ad luendum, etsi de reditu ipso cõtinuando alia ratio esse potest, certe de luendo mobile est. Sed & reditus à marito constituti super bonis suis, immobiles sunt & ab solis mariti hæredibus præstaudi, nisi cõstet pecuniam in acquiritus communem versam, de quo Molineus vbi sup. Caus. rub. 4. gloss. ult. & §. 9. De interesse debito ob euersionem, si fortè maritus rem quam vendiderit, cuius passus est, & ex eo condemnatio interesse sequuta est, queri potest, an sit mobile debitorum, quia etsi secundaria obligatio in interesse pecuniarum resoluitur primaria tamen quæ rei tradenda est, aut frui licere, non est pecuniæ & immobile continet, cuius natura primiti

Chop. lib. 3.
cap. 10. de
Prim. inst.

spestanda est. l. miles. §. decem. D. de re iud. l. si quis stipulatus fuerit decem in melle. D. de solut. etsi questio Galli quiddam contradicere videtur. Ideoque immobile debitum putandum est. De eo qui promissum ratum facere per vxorem cum non fecisset, atque ideo damnatus esset pecunie, puto iudicandum ad heredem mobilium pertinere, quia ob factum promissum est, quod non factum in pecuniam resolutum. Quasitum de eo qui usufructum super bonis suis pecunia constituit, redimibile intra certum tempus pecunia, an tale debitum mobile esset; & ab heredibus mobilium praestandum, aut donatario. Res loquitur & arestum Parisiense citatur ad heredem immobilium pertinere, non minus quam redditus constitutus super bonis mariti in communione coniugali. Idem dicendum fundo dotali vendito, cum vxor eiusve heredes compensationem petunt, quia talis actio ad immobile competit, etiam si vxor pecunia contenta esse velit, quia pecunia in obligatione non est, nec solui potest inuita vxore. Sed consensus eius obligationis naturam non mutat respectu quidem terti, nec rerum substantia alteratur consensu. Proinde debitum pecuniarium quod natura sit mobile, adiectio hypothecae immobile non facit, etsi hypotheca realis est. Nec enim hypotheca apta est obligationem innouare, nec per se aut principaliter subsistit, sed personali accedit aut conuincitur ad securitatem exactionis, nec in plus nec aliud, sed ad idem obligat, etsi efficacius id quidem, verum ad debiti substantiam nihil addit, quod ex eo patet quod fideiusor qui in plus obligari nequit quam reus principalis non appofuerat, quod Bart. ait. l. si finita. §. eleganter. D. de dam. infect. & l. hi qui de fideiusoribus. D. Ang. l. in omnib. D. de re iud. Sed si immobili debito adiecta est, haud dubie & ipsa immobilis est, & naturam capit a principali. Legata semel praestanda, debita mobilia sunt heredis, diuturni & conuati temporis immobilia, Tiraq. notat. in retr. §. 1. gloss. 6. nu. 10. Nec adduci possum, ut credam donatarium a greffo coactum liberare heredem ad redditus constituit, qui inter realia debita & onera ponuntur, quod tamen Molin. factum scribit annotatione ad marginem. Art. 203. Conf. Pictauensi, entre le sieur de la Salmondrière & les Goulards, cum onera realia ipso iure bona minuant, ideoque de bonis omnibus talium deductio fieri debeat.

GLOSSA 6.

- 1 Pretium rei venditae redditum soluto matrimonio, an mobile, an immobile sit.
- 2 Conditiones purificatae retroagunt.
- 3 Pretium succedit loco rei.
- 4 Multum interest inter contingens & necessarium.
- 5 Pretium restitutum a consanguineo vi retractus, a contingencia est.
- 6 Pretium ex necessitate redditum, rem reponit in priorem statum.
- 7 Pretium ex contingencia restitutum, rem ponit in statu praesenti.
- 8 In contingibilibus non fit retractio.
- 9 Medium inhabile impedit conuictionem extremorum.

1 Magna & Iuriconsulto digna inquisitio de eo pretio, quod vi conditionis de redimendo fundo restituitur a venditore post dissolutum emptorum matrimonium, sit ne mobile an immobile, quo modo, quoque iure diuidatur inter superstitem coniugum & heredes defuncti, inter donatarium & eosdem heredes, inter heredes item mobilium & immobilium,

A inter heredes conuictum item, quae omnes dubitationes pendat ab eo, sit ne mobile an immobile. Quid item de eo pretio quod suppletur dissoluto matrimonio siue per coniuges siue coniugibus fuit. Nec enim in talibus parua momenta sunt, & saepe ex facto memini & magnas controuersias inter opinionatum aelus exciuit, quae etsi saepe magnis auctoribus sunt exercitatae, & illustres Iuriconsulti ea de re discurrerunt & verò differunt, tamen posteris reliquissimè videntur quod dicerent & verò docerent etiam, etsi nos auctoritatem eorum quandoque sequuti, vlti & experimentis meliores facti sententia non melioris auctores eos nobis fuisse, nunc & sentimas & agnoscimus.

Quod pretium post dissolutum coniugium restituitur vi venditionis cui inest pactum redimendi constanter matrimonio conuenit, mobile quiddam siue distinctione putauerunt, atque ita ab heredibus mobilium capi, aut donatariis. Huius sententiae fuit, Cyn. Iacob. Rauenc. Bald. Alber. Cent. Decius. l. ea demum. C. de collat. Alber. iterum in statuti prima parte. q. 93. & recentioribus Boër. in consuet. Biturig. tit. de mariagis. §. 2. & consuet. tertio. inter ea quae edidit. Tiraquell. in retract. in fin. q. 3. & item in retract. conuent. in fin. q. 43. & lib. primog. q. 82. Contra sensere esse immobile & ab heredibus immobilium capi. Alex. Raphaël Fulgosi. Francisc. Arret. d. ea demum.

Priores omnes vnica eademque ratione vitium ex l. 2. §. id quoque. D. de collat. Haec illius textus sententia, filius emancipatus qui bonorum possessionem contra tab. accepit, filio in potestate heredi instituto conferre debet, patri vtriusque debebatur subconditione quiddam, quae conditio exitus post eius mortem. Sic igitur ponitur. Quae post mortem quærentur non veniunt in collationem, conditio autem in causa proposito post mortem cecidit. Quærendum, an id in collationem veniat. Respondet Iuriconsultus confederendum, videri enim id olim in bonis patris fuisse, quia ex contractu conditionali facta in via patris debeatur. Nam conditione existente post eius mortem, rem retro videri in bonis patris fuisse, ideoque collationi subiici. Sed certe hic casus non magnam dubitationem habuit, neque hunc qui proponitur, deciderit cuius longè aliae circumstantiae sunt. Quippe regulare est & iuris ordinarij, titularum atque adeo possessionum effectus in omni conditionali contractu restitui, & retractui ad tempus contractus, quia vbi semel conditio extitit perinde habetur ac si nunquam fuisset appositae. l. necessario. §. quod si pendente. D. de peric. & commod. rei vend. l. vlt. D. de vulg. & pupil. l. filius famul. vbi Bartol. D. de verb. obligat. l. sub conditione. D. de solut. tempus enim contractus non existentiae conditionis vbique respicitur ad acquisitionem aut obligationis tempus discernendum. l. quae legata. D. de regul. iur. l. non omne. §. 1. l. filiusfam. D. de re iud. & nos fusiùs diximus. Artic. 265. ver. & sisse. titulo de App. numer. 20. Ex hac ratione arguit, quod virtute contractus durante matrimonio facti acquirunt, in quo sit redemptionis conditio appositae, quae post solutum matrimonium existat, id videri retro semper in communione fuisse, & ab ea nunquam abscississe. Quare de eo sic iudicandum, ac si dissoluti matrimonij tempore res in rerum natura, & in bonis coniugum reperta esset in primaria sua natura, ergo sic diuidendum quomodo mobile, quia tale fuisset, nec alterius naturae cum in pretium impenderetur. Haec summa rationes, ex qua hanc conclusionem conficiunt. Hinc delabuntur in illud dispositiones statutaris magis accedat.

edere ad obligationum testamentariorum naturam, quam contractuum, quod ipsum iure non probatur, & proinde falsum est, nec vires habet ad efficiendum id quod volunt. Sed & sunt qui pretium putant rem ipsam repræsentare, ita vt aliud de pretio iudicari non debeat, quàm de re ipsa, quam cõstat esse immobilem, vtuntur text. l. cum in fundo. §. fundus. D. de iur. dot. cuius casus est: Maritus prouocatus ad diuisionem eius fundi, quem dote habebat, qui erat vxori cum alio communis, victus litatione pretium suæ partis acceperat, id pretium Iurisconsultus ait non minus dote futurum, quàm erat pars ea fundi quam olim dote accepisset. Sic igitur de pretio censeri quomodo de re ipsa, esse ergo immobile id pretium, quod pro re ipsa fungetur, Sed hic text. parum habet neruorum, in quo necessitas venditionis ostenditur, eaque rei alienæ. Quo casu minimè mirum est pretium in dote rem recidere, quo iure pars fundi venditi esset habita, vt etiam illud quod nulla hic fit temporis mutatio, ex qua possit iuris mutatio contingere, nulla coniugal communio proponitur, nulla communione dissolutio, nulla mobiliū, nulla immobilium distinctio, nulla hæredum mentio, nulla stemmatum aut linearum diuersarum ratio prorsus, vt in facto nihil sit simile. Sed & multo iure titulum dotis pro viuierali habent. quo casu pretium loco rei semper putant succedere. l. sed & rem. D. de petit. hæred. cuius rei loci apud Tiraquell. in retract. §. 32. glossa prima habentur.

Proinde nihil istorum medium fuisse mihi potest videri, nec casum, de quo quærimus, decidere. Nec ille, §. id quoque, in eam rem citari debuit, qui cum in contractibus conditionalibus disponat, nihil habet iuris singularis, cum statuit existentem quandoque conditione acquisitionem retrò ad tempus contractus inferri. Sed hic casum in contractu conditionali non ponimus, sed primum sub conditione quidem resolubilem, cum venditio fit sub lege redimendi. Sed nec horum sententia omnes casus attingit, nec ille. §. de aliis responder quàm conditionales. Ponimus retractum peti soluto matrimonio eius fundi, qui constante matrimonio erat ab coniugibus emptus, non possit ex illo. §. id quoque, hunc casum decidere. Sed nec conditionales omnes huc pertinent, cum ab euentu conditionis non requiritur coniugibus, sed extraneo, si coniuges ita fundum emerint, vt redimere venditori liceret, hæc conditio venditori acquirit redimendum scilicet, et si ex consequentia pretium refundi emptori necesse sit, aut hæredibus eius, sed tamen hic casus longè dissimilis est ei quem ille. §. is quoque, decedit, in quo ex contractu patris hæredibus quæritur, per existentiam conditionis, sed non similiter fit, cum ab euentu quæritur extraneo. Hoc enim casu pretium quod extraneus reddit, non recuperat priorem statum, nec regreditur in antiquam causam, sed in statu presentis consideratur, & ex nunc conditionem acquisitionis sortitur, & illi vel illi acquirit. Cum coniugineus ad retractum venit soluto matrimonio, et si ex eo iure venit quod constante matrimonio natum est, tamen non ab alio tempore acquirit, quàm quo petitur & exercetur actio retractus, nec ante inentatam actionem & ius retractus deductum, in exercitiū vlla alteratio fit in iure coniugum, nec illis pretium aut debetur, aut restituitur, & interim possident, & domini sunt, etiam quo tempore matrimonium dissoluitur. Sed ipsi vicissim coniuges nullā habent actionem ad cogendum ad retractum. Quare quodcumque tandem restituerit nō ab obligatione actiua coniugum, sed à contingenti restituitur, sed petere vt re-

stituitur non possunt; valde ergo notāda hæc differentia quam nos non sine auctore facimus, multum interesse inter necessarium & contingibile, necessarium est quod cogit, contingibile est quod potest euenire & non euenire. Nec esset iuris est cum libi coniuges daretur si fieret aliquid stipulati sunt, ius purè ius sub conditione postquam quidem euenisse proponitur: Nam id fieri necesse est præstare quod in obligationem deductum est, idque ex æquo coniugibus acquirit. Sed alia est contingentia, cum non ponimus actionem coniugibus quæriti, nec communioni acquirit, imo potius extraneo aduersus eos aliquo dato, in cuius electione est agere aut non agere, veluti in venditionibus sub conditione redimendi accidit. Nam extraneus venditor actionem ad reuendendum potest intendere si lubet, sed ita vt pretium restituat, idem fit videtur abstinere ab redemptione, totum igitur in arbitrio & electione est venditoris, sed quo ad coniuges mera est contingentia, id quod facturus est venditor. Itaque quamdiu venditor non retrahit fundus eis in bonis coniugum, & transit ad hæredes præmortui, cum quibus diuiditur ab supræfite, atque hoc casu fundum est dicere pretium in bonis esse coniugum, nec enim est in bonis eorum, nec actio datur eis ad recuperandū, cum rem habeāt, & semper verum est dicere, pretium ex quo tempore solutum fuit in bonis coniugum non fuisse, nec in communione matrimonialis, nec dissolutionis tempore, ex quo retractus petitus non est, nisi decem forte annos post solutum matrimonium. Ex quo fit, vt dissoluto matrimonio non sit querendum de iure anteriori, quod fuit durante matrimonio retractum nondum petito, sed de eo quod est de presenti cum retractus exercetur, & pretium restituitur. Nam casus de presenti contingens rem indicat in eo statu in quo est, sed necessitas ex causa antecedente nō inducit rem ponit in pristinum statum, quo fuit à tempore causæ suæ. Quod ex conuentione quasitum est coniugibus, conuentionis tempus respicit, & retrò respicit, & facit vt res semper in eodem statu fuisse videatur, sic & eo modo percipienda, quo si semper in communione mansisset, quia actio ad rem semper rem repræsentat, qui locus exercetur à Tiraquello. §. 1. glossa 6. in retract. Exemplo id quod dicimus, clarescet. Si coniuges constante matrimonio fundum venderetur, qui mariti proprius fuit, retenta facultate redimendi dissoluto quodcumque matrimonio, quod redemptionem erit ad coniugem cuius fuit redibit, & in pristinam causam proprietatis sic reuertetur, vt retrò semper fuisse videatur, & vt text. loquitur formæ suæ reddetur. l. si vnus. §. pactus. D. de pact. quem locum in diuerso subiecto cumulat Tiraquellus in retract. §. 1. glossa vltim. & patrimonialis crit si antefuerat, aut acquæritus, denique quidquid antefuerat, quod Decius scribit, conf. 88. & rursum 218. Battolus. l. sequitur. §. item Labeo. D. de vlticap. Carol. Molinaus. §. 41. nu. 21. Vicissim si patrimonij cuiusquam diminutio facta est, post mortem patrisam, ex causa habente originē in vita testatoris, non censetur in bonis eius fuisse mortis tempore, quod sic auulsum est. l. ferui qui apud hostes. D. ad l. Falcid. Alex. l. in ratione. D. ad l. Falcid. Lupus. repet. rub. de donationibus inter vit. & vxor. §. 62. versic. Intellige quod commoditatem, ita vt in casu præsupposito doctia que tertium bonorum habere debet, nihil de his petere possit, quæ ex causa antecedente matrimonij necessitè alienata sunt. Sic si coniuges quiddam sibi dari constante matrimonio stipulati sunt, quandocumque soluto matrimonio deur quod conuenit eo constante, commune erit hæredum præmortui & supræfitis. Per con-

trarium si quid adquisierint, quod soluto matrimonio retrahatur a consanguineo venditoris, contingenter retrahitur, ideoque præsens status rei sine ulla retroactione considerandus erit, & cum reperitur esse acquisitionis quilibet hereditas & superflua erit fundatus in pretio restitutus, pro ut erat in fundo acquisito. Separanda igitur necessitas est ab contingencia, cum propinquus venditoris re retrahitur, respectu coniugum incertum contingens est. Nam quæ actione aut quo iure possent cogere propinquum ad retrahendum? vendidit extraneus aliquis coniugibus fundi sic ut redimere liceret, hic nulla actio coniugibus competit ad cogendum redimere, nulla necessitas agens, ex parte eorum passiva quidem in se ex parte venditoris, qui cogere potest. Rursum vendidit coniuges, si ut redimere liceret necessitas est actio coniugibus, & communione retenta. Ideoque res quandocunque redempta vitalis conventionis rem reponit in pristinum statum, & antiquam causam. Longè discrepant ista vñ & ratione. Obligatio coniugibus quaerita necessitatem ponit, necessitas rem semper reponit in suum priorem statum, ita ut quandocunque, vi actionis res fuerit restituta, de ea sic iudicetur ac si loco nunquam mora fuisset, quæ casus, d. §. is quoque: In quo casu ego cum Baldo, Cyno, Decio sentio. d. l. ea demum. Sed valde sunt hallucinati cum necessitatem passivam, quæ hic mera contingencia est respectu coniugum, non separant ab activa, quarum altera adiuncta, altera acquiritur communione. Cum ponimus actionem dari extraneo, in potestate habet, an actionem exerceat, an prætermittat, & fortasse accidit non possit, etiam maxime vellet, veluti si vende redimat non habet: sed id totum respectu coniugum à contingenti est, libet coniugibus expectare quid ille demum faciat, si agat extraneus intra diem fundo caret-unt, pretium recuperabunt, sin non agat, fundus alienatus manebit in eadem causa, sed quid denique fiat, in arbitrio est alterius. Hic verò valde notandi sunt effectus differentie. Nam de eo quod ex necessitate fit, sic iudicandum quomodo si res in codè statu permanisset quod fuit primi actus tempore, quia ab eo causam necessitatis ducit, quandocunque fortia- tur effectum, nihil à priore iure mutatur. De eo verò quod contingenter accidit, sic iudicandum quo in statu res reperitur, cum actus exerceatur, & ratio est quia finis nullam necessitatem ducit à principio, sed ab electione est *de necessitate*, (vt loquuntur magistri disciplinarum) probant rex. l. si Titius. D. de legat. 2. l. serenus. §. 1. D. de acq. rer. dom. l. si quis pro emptore. §. 1.

7 D. de vscap. l. vlt. §. vlt. D. de castr. pecul. Ergo de pretio reddito post solutum matrimonium, ob retractum rei constante matrimonio acquisita, sic iudicandum vt de acquisitione, quia tum res in eo statu acquisitionis reperitur. nec fit retroactio: quia hoc accidit à libera contingencia respectu coniugum. Itaque pro qua parte quisque hereditas aut coniugum est fundatus, siue pro parte, siue pro toto vi fortasse donationis, pro eadem erit fundatus & in participatione pretij, ita vt si in diuisione acquisitionum id prædium quod retrahitur, alteri solidum cesserat, is idem totum pretium restitutum sit consequuturus, sin diuisio non erat facta, superflua capiat dimidium, hæres dimidium aliud, quæ diuisio acquisitionum est perpetua. Nec hoc casu pretium locum mobilis tenebit, quia fungitur & repræsentat acquisitionem; & sic diuidendum quomodo acquisitionis, & hic casus. l. codicillis. §. qui infulam. D. de legat. 2. l. qui solidum. §. 1. D. eodem tit. l. filia. §. Titia. D. de condit. & demonst. l. si donata. §. si sponsus. D. de donat. int. vir. & vxor. in quibus respondet Iuriconsultus pretio rei restitutum tantum quemque

A de eo percipere, quantum de re ipsa percepissent. Ratio est, quia in his quæ veniunt à libera contingencia, nunquam fit retroactio, sed à præsentis statu diiudicantur, quia finis nullam habet connexionem causam cum actu præterito. Deinde pretium quod soluta communione redditur ab extraneo retrahente, non potest regredi in communionem obstante medio inhabili, id est dissolutione communionis, quod impedit coniunctionem extremorum. Nam inter tempus contractus quo res acquiritur durante communionem, quod est primum extremum, & aliud extremum quod est in retractu & restitutione pretij, intericitur medium inhabile, id est, mors alterius coniugum, à qua dissolutio communionis provenit, quæ dissolutio impedit pretium redire in communionem, quæ iam nulla est & rupta: medium enim inhabile impedit coniunctionem extremorum in fictione translativa. l. qui absenti. D. de acq. poss. l. si solutus. D. de sol. & hic locus cumulat exemplis à Tiraq. tract. *Le mort saisi le visif.* declar. 3. partis 5. Decio conf. 247. qui id in multis similibus probat, quæ omnia huc cōferunt, etiam Conf. Andium & Cæmonanorum eadem pecuniam pro mobili habent, sed hoc ideo, quia hic locis mobilia & acquisitiones semper ex dimidia diuiduntur, quare siue inter mobilia, siue inter acquisitiones reponatur, idem est illis diuisionis iudicium, quod aliter habet iure nostro inter ignobiles, inter quos mobilia ex helle & triente acquisitionis ex dimidia diuiduntur. Ex hac sententia Mol. notar. §. 11. tit. de feud. si pater reus fundi acquisierit sub pacto de retro vendendo, quæ diu fundus non redimitur pro immobili habendo, &c. in quo primo genitum capiet duas partes ex consuetudine Parisienſi, secundo geniti omnes dumtaxat tertiam. Quod si mortuo acquirenter redimatur, primo genitum eadem partes habiturum in pretio, quæ in re ipsa habiturus fuerat, si res redempta non fuisset. Ex quo patet rerum præsentem statum considerari, cum finis non habet necessariam consequentiam ad principium, sed libere contingibilem euentum, quæ vera cū & fundamentalis ratio eius differentie quam nos defendimus. Eadem ratio cum quis prædium permutat cum alio lege dicta, vt alter æstimacionem sui prædij intra certum diem præstare cogatur, & suum prædium redimere. Nam hæc verè venditio est, & laudimia debentur propter lucionis necessitatem appositam in contractu, secus esset in simpliciter facultate lucendi, quo casu euentus spectandus esset ad laudimiorum debitum. Tantum vbiq; interese deprehenditur inter obligationem, id est necessitatem actiuiam & liberam contingentiam. Multa enim fieri possunt quæ tamen non sunt, multo plura in potentia sunt, quàm in actu, neque de facultate rerum faciendarum iudicatur vt de factis. Quare sic deniq; concludimus, quæ necessitate obligationis coniugibus constante matrimonio caute quandocunque soluto matrimonio & communione rupta recuperetur, detur, in pristina causam reuerſi, & formæ sue reddi, vt Iuriconsultus ait, & res ipsas que in actionibus sunt per actiones repræsentari, & sic de his iudicandum ac si semper in communionem mansissent, siue res siue pretium petatur, siue mobile, siue immobile, siue patrimoniale, siue acquisitionis sit, quodcunque reddi conuenit, idque omni respectu siue coniugum, siue hæredum, siue donatariorum, propter necessariam connexionem finis ad principium. Sed quodcunque soluto matrimonio contra obligationem coniugibus cautam & retentam restituitur à facultate externo competente, hic cum sit mera contingencia & casualis euentus respectu coniugum, nullam retroactionem importari & re iudicium acci-

pere, à iure & statu rei qui & qualis est tempore quo res restituitur. Resoluit enim talis actus vt ex nunc, nō vt ex tunc cūm actus initium accepit. Ex quo crebræ quæstiones diffoluuntur de retractu scilicet qui petitur rei constante matrimonio acquisita, & petitur tempore dissoluti. Hoc enim casu præfens status rei inspicendus est, quia etsi ius natum est retrahenti constante matrimonio, tamen non nisi post matrimonium intertenditur, atque id contingenter, quoad coniuges aut heredes eorum, & hæc necessitas passiva est quæ hæredibus non acquirit, & ideo res non regreditur in priorem naturam quæ fuit tempore contractus, sed de ea sic iudicandum est, vt nūc status rei est, quo tempore res petitur, & pretium sic diuiditur vt acquæstus, quia soluto matrimonio res in statu acquæstus reperitur, ita vt si totus acquæstus ex diuisione inter heredes & superstitem vni cessit, is totum pretium habuitur sit. Rursum si cōiuges fundum alterius ex eis propriū vendiderint, soluto matrimonio fundus in suam causam reuertetur, etiam si ab hæredibus & superstitibus redemptio facta sit, quia actio in communione retenta necessitatem imponit emptori restituendi, atque ideo rem ipsam actio repræsentat. Item si coniuges mutuo dederint certa de restituendum, soluto matrimonio restitutum eorum erit, & sic diuidetur quomodo mobile, nam reddi cautum est stipulanti, & in priuam causam redit. Contrā si extraneus venditor rem coniugibus venditam recuperat, & pretium restituit, hoc pretium naturam rei præsentem sequitur, quia contingenter restituitur, cūm nullam actionem habeant coniuges ad restitutionem cogendam. Hæc distinctio necessitatis & contingentie tam mihi in hac dubitatione necessaria videtur, quā in rebus ipsis est, & magnas dissertationes iniecit in ipsas disciplinas, Theologiam dico & Philosophiam, sine qua multa necesse est impia & absurda inferri. Nec enim eorum sententiam sequimur, qui nos necessariō peccare putant, nec Manichæi duo principia probant, quæ merito pietas & religio improbat, quod si admittitur iniuria cuiusque damnatio futura erit. Ex his igitur iudicium elicitur, quid mobile, quid immobile dicendum sit, quid res, quid pretium, & quæ eorum discriminatio sit facienda à temporum & rerum mutationibus, quod ab his causis pendet, de quibus disseruimus, quæ perspicuas habent de iure rationes, etsi pro hac & illa sententia iudicata memorare possumus, aduersaria illa quidem. Sed non omnia omnibus censentibus succurrunt, nec semper, & admoneri nos omnino boni consulendum est.

Obiter id quoque inquiri memini retento eodem themate. Cūm coniuges prædium vendiderint sub themate redimendi, an soluto matrimonio donatoris consequutum possit cogere hæredes præmortui vt redimant, quod redemptum donatario sit cessurum ex donationis lege. An item si restituit pretium re restituta stipulati sint coniuges. Molin. d. §. xj. non putat actionem dandam, quia redimere sit in facultate hæredis, non item in necessitate. Quodd ego & existimo, sic tamen vt donatarius petere possit actiones sibi cedi, vt ipse suo redimat & fruatur, quas sumptu & periculo suo exerceat, non aliter solo cessurum redempto, quā si omne, quod insumpsit, restituitur. I. his consequenter. §. Celsus. l. hæredes. §. idem iuris. D. famul. hercl. & quos simili casu allegat Tiraq. lib. de primog. qu. 81. & in retr. §. 23. glo. 11. nu. 6. & §. 1. glo. 6.

Potest funderatæ impensæ hic non meminisse, sed tamen à tali donatario debetur, cūm sit vniuersalis donatio omnium bonorum, vt Articulo seq. & 227.

GLOSSA 7.

- 1 An donatarius omnium bonorum, aut quota teneatur ad debita.
- 2 Singulares successores non tenentur.
- 3 Successores vniuersales qui dicantur.
- 4 Successores bonorum qui dicantur, & quomodo teneantur, & latius, num. 10.
- 5 Vfructuarij non tenentur ad debita.
- 6 Donatarius hereditatis, an teneatur ad debita.
- 7 Donatarius bonorum omnium, aut certa qualitatis, ad teneatur, & num. 9.
- 8 Quid si conuentum sit, vt teneatur.
- 9 Successor ex lege teneatur ad debita.
- 10 An pro virili, an pro modo emolumentum.
- 11 Successor vniuersalis non constituitur per contractum.
- 12 Donatarij omnium mobilium de iure non tenentur ad debita.
- 13 Donatarius conuenitur, donatore existente non soluendo.
- 14 Donatarius rei ab viuente tradita, non tenetur ad debita.
- 15 Quid fiat iure recepto & praxi.
- 16 Legatarij non tenentur ad debita.
- 17 An creditoribus dentur actiones aduersus donatarios.
- 18 Quid valeant hæc verba in iure (vtilitatis causa.)
- 19 Cessiones actionū ab legibus inducunt, ferè vfu sublata.
- 20 Quid in donatione mobilium.
- 21 Legata diminuuntur ab ere alieno.
- 22 Diverforum stemmatum hæredes, non sunt cohæredes.
- 23 Legata immobilium an diminuuntur per as alienum mobile.
- 24 Quid cūm mille donatur in genere sine expressione, vendi soluantur.
- 25 Legata debita sunt hæredum.
- 26 Quid si in speculibus extraneis.
- 27 Quid si super mobilibus, nec tot extat vnde solui possit.
- 28 Quomodo solui debeant à diuersarij linearis hæredibus.
- 29 Plura vnus hominis patri monia dicuntur esse.
- 30 Vfructus estimatio fit in deductionem aris alieni.

^f Premierement payé. Hic non vnus dubitationis materia, & vtilissima eaque non vulgares iuris quæstiones, & tractationem per quam vfu frequentem attingit. An scilicet donatarius omnium bonorum vel quota, vel mobilium, vel rei certæ, vel hereditatis, ad debita donatoris tepetur, etsi teneatur, an ea actio hæredi competat, an creditoribus etiam detur. De hærede non dubium competere illi actiones. l. cūm res. C. de donat. l. 1. C. de hered. vend. l. 2. C. de pactis. De creditoribus controuertitur, videndum igitur quid illo iure, quid item moribus sit receptum. Et est illo iure multiplex differentia hæredum aut successorum introducta.

Vniuersalium.
Institutoorum in re certa.
Successorum in bonis.
Particularium.
Fideicommissarium.

Quorum differentias, ne hic longior sim, peregrinè prolixè And. Tiraquellus tract. le mort saisi le vif. in præfat. à quarta declaratione deinceps, & vniuersales quidem ad debita teneri pro rata, & portione hæreditaria non dubium, cūm es alienum. ex l. 12. tab. actiue & passiuè inter hæredes diuidatur. toto titu. C. de act. hæredit. De institutis in re certa, an hæredum loco habeantur alio hærede vniuersali instituto, pugnant illo iure. l. ex factu. 2. C. de hered. instit. vbi Bart. Bald. Ang. Raph. & turba scholastica. Rursum iidem. l. quo-

ties. cod. tit. vbi latè pertractat. Alexan. ite in. l. si quis
 2 priorè. D. ad S. C. Trebell. Particulares quidem successores rei cuiusquam ad debita non teneri certum est, atque ideo nec donatarios, l. aris alieni. C. de donat. Aris (inquit) alieni necessitas nō eius est, qui donationis titulo possidet, sed totius iuris successoris, id idem. l. creditores. C. de hered. act. l. C. si cert. petat. d. l. cū res. l. hereditatem. D. de donationibus. l. 2. C. de hered. vend. l. 2. §. si venditor. eodem titulo. Est enim regula personales actiones fundum non sequi. l. §. heredes. D. ad Trebell. Idēque non quia quis possidet ideo conveniri actionibus personalibus potest, quæ a persona obligata non abscedunt. Hæc sententia inter
 3 eas dicitur iuris reponitur. Quare vniuersalem aut quotæ successorem esse oportet, quem æs alienum auctoris sequatur, vt ex obligatione defuncti conveniri possit, tunc dicitur quibus heredis qualitas inest, qui vel heredes sunt, vel fideicommissarii & ipsi vniuersales. Singulares sunt qui quoquo singulari titulo cuiquam succedunt, emptione, permutatione, donatione, denique quicumque per contractum alicui succedunt inter particulares habentur, & tituli singularis dicuntur, vt donatarii omnes, quod Alex. tractat. conf. 193. vol.
 6 2. Donatarios autem intelligimus siue rei certæ, siue omnium bonorum, siue certæ qualitatibus bonorum vt mobilium vel acquiescentium, siue denique indefinitè præfinito alium heredem esse. l. his verbis. D. de hered. inst. & quod Cyn. Pet. Salyc. Baldus. Ioan. Fab. notant. l. 2. C. ad l. Iul. de vi publ. Cast. consil. 441. lib.
 7 1. Bartolus & Imol. l. si seruum. §. vltim. D. de legat. 2. & ibid. Alexand. liden illi. l. vltim. D. de usufruct. leg. Addo ego siue concepta sit donatio sub verbis, omnium bonorum, siue sub nomine hereditatis. Nam fallacia est intellectus in voce cum dicunt, hereditatis appellationem vniuersalem esse, & iura continere & res omnes, quod ipsum verum est cum hereditas defertur iure hereditario, ex testamento, vel ab intestato. Sed si per contractum venditur, donatur, transfertur, hic hereditas respectu acquirentis nomen vniuersale, titulus certè vniuersalis non est, quod illi docent. l. cum filius. §. Lucio. D. legat. 2. Baldus & ceteri. l. 2. C. de hereditate. vend. Bartolus & alij l. cogi. §. quod si miles. D. ad Trebell. Itaque et si hoc casu continet vniuersitatem actionum actiuarum iure cesso, tamē passiuarum quæ non resident in cedente non eadem ratio est, & ideo vendita quantumcunque hereditate, creditoribus actiones non competunt aduersus emptorem, nec fit emptor hæres, emptor licet hereditate, sed vt ante hæres, conuenitur actionibus hereditariis, non item emptorem. l. 2. C. de hered. vel act. vend. l. 2. §. si venditor. D. eod. tit. l. 2. C. de pact. Denique notanda differentia insignis eius hereditatis quæ contractu transfertur, aut iure hereditario defertur. Quin & is qui hereditatem vendit, venditione acceptat, acceptione adit hereditatem, quod vbi factum est, non potest villo suo facto definire hæres esse. l. & sine. §. sed quod Papiamus. D. de minorib. gloss. l. in substitutione. D. de vulg. & pupil. Sed nec contractu conferri hereditas potest. l. hereditas. D. de pact. couent. Postremò cōfessum est axioma, nulli tituli singularis successorem heredis loco haberi, quantumcunque larga sit conceptio tituli singularis omnium bonorum vel quotæ, vnde consequitur nullum talem ad debita donatoris teneri. d. l. aris. d. l. 2. de rebus. C. de donat. ant. nupt. l. hereditatem. D. de donat. nota tractatio Bart. Imol. Alexand. d. l. vltim. D. de usufr. legat. Bartoli, Baldi, Ias. Salyc. Curtij, Decij. l. 2. C. de pact. Baldus. l. 2. C. de hered. vend. Cy. Pet. Bald. Saly. l. 2. C. ad l. Iul. de vi public. Bart. d. l. si seruum, quæ de donatione omni-

um mobilium loquitur, & ibi Imol. & Alex. Abbas. Panor. conf. 102. l. 2. Decius. conf. 387. & conf. 237. Decif. Tholof. 476.

Amplius dico, etiam si facta sit donatio omnium bonorum, etiam dicta lege vt donatarius ad debita teneatur, tamen ne hoc quidem casu creditoribus actiones competitas aduersus donatarium. d. l. 2. C. de pact. l. 2. de hered. vend. l. cum res. C. de donat. gloss. si pater. §. si filia. D. famil. heredit. nisi in fidei donatario, casu speciali. l. 1. C. de donat.

Ab hoc duos casus excipiunt, alterum cum donator soluendo non est, idque ex æquitate magis quam stricto iure, post donationem perfectam, nisi hypotheca proponatur ex gloss. l. 2. C. de hered. vend. l. si maritus. D. de fund. dotal. Baldus. Saly. Alex. Ias. Decius. d. l. 2. C. de pact. per l. vlt. in princip. D. de eo per quem facta, & l. planè. §. qui rogatus. D. de legat. 1. Anchar. conf. 17. Decius. conf. 237. Mathesil. sing. 4. Alterum cum nollus hæres donatoris extat, quo casu donatarium omnium bonorum pro hærede haberi volunt. d. l. his verbis. D. de hered. instit. Nam de k. quoties. C. de donat. quæ sub modo, quæ extraneis dat vires actiones ex stipulatione donatoris, posterius videamus.

Constat igitur Romano iure donatarium ad æs alienum non teneri, ex quo superuacua est inquisitio, an creditoribus detur actio.

Sed hæc de successoribus vniuersalibus, aut singularibus dicta, de cuiusque casus donatarius terminacionem non decidunt. Nam extat & tertia eorū quilibet cessores bonorum dicuntur, qui nec vniuersales heredes esse dicuntur, nec particulares, denique non heredes, sed tamen bona omnia capiunt, sic tamen ne æs alienum teneantur, amplius quidem quam bonorum quantitas & æstimatio ascendit, sic enim dicamus, quæ contra regularem naturam hereditatis quantitas, pro modo emolumentum tenetur, nec amplius quam contrā sit in hereditibus. l. 1. C. si cert. petat. In quibus non respicitur quantum capiunt, sed quotam in hereditate. Tales sunt domini qui peculia seruorum capiunt. l. 1. & 2. D. de pecul. cast. Tales Abbates qui monachorum pannicula & vestem & suppellectilem. Talis fiscus cum bona delinquentis confiscat. l. inter eos. §. fideiusor. D. de fideiuss. l. 2. C. ad l. Iul. de vi public. l. non intelligitur. §. cum ex causa, vbi Bart. D. de hered. vend. l. si vt proponis. C. de bonis. proscript. l. penult. C. de sent. pass. Cast. d. cōf. 441. lib. 1. Alexan. conf. 12. lib. 2. Bart. l. principis bona. D. de verb. signif. talia collegia quæ collegiatis. Qui omnes ad solida debita hereditaria teneri negantur, nec amplius quam pro æstimatione rerum percepturarum, non magis quam heredes ex inuentario. Sic nec monasterium, quod bona professi capit ex illo iure, de quo Bald. d. l. 2. C. de hered. vend. Aymo Crauet. conf. 139. num. 6. Bart. conf. 157. Idem accidit, quoties lege vel statuto bonorum vniuersitas defertur cuiquam citra titulum heredis: tum enim ad debita defuncti adstringitur, cuius emolumentum delatum est, & pro modo ite emolumentum. Sed per contractum fieri nihil tale potest, vt

quisquam per cum vniuersalis successor constitutur. d. l. hereditas, & quantumcunque generali aut vniuersali cessione iurium nihil conferitur præter particularem titulum, & qualitas vniuersalis semper apud venditorem remanet, idēque aduersus omnes actiones exercendæ sunt, quod vulgò tractant. Bald. Cast. Saly. l. vlt. §. si autem æs alienum. C. de bon. quæ lib. Pet. Cyn. Saly. l. 2. C. ad l. Iul. de vi, & l. 2. C. de pact. per text. quos allegat Decius. conf. 387. Angel. §. constituit. Instit. de usufr. vox enim hereditatis in contrā ap-

etiam apposta, nil aliud importat quàm titulum particularem, quidquid dicat. Bart. d. l. vi. de v. l. legat. qui iure est ab ceteris rephensum. Alexand. conf. 83. lib. 2. Socin. confil. 102. lib. 3. Iaf. conf. 1. lib. 3. col. 1. Craue-
ta. confil. 139.

Sed enim in vfu recepto quiddam diuerfum in ob-
feruatione est. Nos hic agimus de donatariis mobili-
um, addo, & si labor conuictum, videndum igitur
quo iure donatarius ad debita teneatur, an vt hæres,
an vt successor bonorum effectus, ex superioribus pa-
teret. Et quidem iure Romano nusquam teneri donata-
rium ad debita donatoris ante docuimus, quod Do-
ctores exigunt. d. l. si seruum. D. de legat. 2. & l. vi. D.
de v. l. legat. Diuerfum hæc Consuetudo statuit, donatari-
um mobilium omnium aut quotæ post mortem
pericipiendæ ad debita personalia teneri, mobilia qui-
dem, & ciuilem qualitatibus, quod verum est siue à lege
defertur, & Consuetudine, vt Art. 4. 47. siue à cōtra-
ctū, vt hoc ipso Art. siue testamento, vt Art. 227. Do-
natio fit quidem hominis factio per contractum, sed
ad factum hominis sequitur Cōsuetudinis dispositio
de debitis soluendis, etiam si de eo nihil cautum aut
expressum sit. A lege igitur est debitorum indictio.
Sed nec passim tamen putandum est, ab omni dona-
tione per contractum debita præstari debere ab dona-
tario, sed de ea demum quæ omnium bonorum est,
aut quotæ sic facta, vt à morte donatoris vires capiat,
cuiusmodi regulariter sunt quæ quotæ sunt, veluti
hoc Art. & seq. & quæ testamento sunt. Nam si dona-
tio inter viuos fit, siue omnium bonorum, siue quotæ,
siue speciei, siue vt donatarius protinus fruatur, &
possessio transferatur viuenti etiamnum donatore,
talis donatarius quandiu donator soluendo manet, nō
adtingitur ad æ alienum donatoris, & formaliter
hoc casu locum habet dispositio d. l. xis. C. de donat.
& tales, quia donatarius singularis successor est hoc
casu, si vt non magis ad æ alienum teneatur donato-
ris quàm emptor. Hic text. vbi Bartol. l. si peculium
seruo. D. de pecul. legat. si staturo (inquit Bart.) caueatur,
quod emens omnia bona alicuius teneatur ad eius
debita, vt hoc casu Cōsuetudo de donatario omni-
um bonorum à morte statuit, consilium (inquit) est
ad euitandam vim statuti, vt emptor res singulares
emat, non bonorum vniuersitatem modo fraus absit,
vt alibi scribit. l. nomen. §. filio. D. de legat. 1. Quare
donatio rerum singularium, quæ in præsentem effectum
fortitur, non subiacet huic dispositioni, vt nec vniuer-
sarum si protinus fit traditio, quia æ alienum singu-
larem successorem non sequitur, sed qui à morte suc-
cedunt quodammodo per hæredibus habentur, aut
certè successoribus bonorum, quod de genere ante fu-
mus loquuti. Quod si aliter feret, sequeretur vt ad
donationem cuiuslibet friuoli aut suppellectilis faci-
enda esset æstimatio omnium bonorum donatoris,
ad sciendum quam totam res donatæ faceret in bo-
nis donatoris, vt ita debite partis debitorum ratio ini-
reretur, quod nihil absurdius dici possit. Ab hac igitur
huius Articuli dispositione huic casum excipi con-
uenit rerum in vita traditarum, ex ratione. d. l. xis, &
d. l. si peculium.

Quid hac in re vrsupret Francica tribumalia nō con-
uenit inter pragmaticos scriptores: Gul. Bened. c. Ray-
natus verb. cætera bona, ius commune sequitur, nec
donatarium bonorum vllum ad æ alienū teneri pu-
tat. Idem existimat Gallus, qui attestat eius Curie vete-
ra collegit. q. 39. & rationes colligit, & aduersarias
comparat. Nuper verò & arefco confirmatum celebri
controuersia Pour la vefue de Robertet, sieur d'Alluye ex
donatione inter coniuges facta, eruditi quidam nota-

Argentræ, in Conf. Erit.

runt, & Molin. Pour l'abeau Chabot, annotatione ad
conf. Turon Art. 268. & Papa, decif. 105. Sed Ioan. Im-
bertus anterior a tate, scribit Enchir. verb. bonorum
diferentia, statuta quæ donatarios obligat ad æ ali-
enum, pluribus decretis eius Curia producta ad alias
personas quæ quouis titulo bonorum vniuersitatem
aut quotam cōpissent, & Arefcologi quiddam sibi di-
uerfum innotasse vifi sunt. Sed nos hæc difensio non
perturbat, apud quos non dubium ius, obferuatio
certa est. Iuris quidem Romani sententia nec in am-
biguo ipsa, nullum singularem successorem ex cōtra-
ctū ad debita teneri. Nam eius ad quem lege deferretur
alia conditio est, vt inferius dicemus.

Sed hic consistendum nō est: superest enim illa quo-
que dubitatio, an talis donatarius vt bonorum suc-
cessor teneatur, an vt hæres. Difcrimen eius effectus in eo
est, an pro æstimatione rerum teneatur quas accipit,
an vt hæres infolidam, nec adhuc quifquam quod
sciam hanc mouit ex pragmaticis tribunalibus qui-
dem nostris. Id ex superioribus diffiniri potest. Nam
cū donatarios nō amplius quàm singulares suc-
cessores esse posuerimus, consequens est eos vt simplices
bonorum successores teneri, id est, nō amplius quàm
quanta est æstimatione rerum quas acceperunt, veluti in
legatariis est constitutum, qui & ipsi donatarij sunt,
quos testator non amplius onerare potest quàm ho-
norauit. l. Imperator §. si certum. D. de legat. 2. id e-
ō quæ consumptis peractiones creditorum quæ acce-
perunt, conueniri nequeunt, de eo quod superest in
debitis vltra accepta, de reliquo ad hæredem venien-
dum est. Quare prudenter donatarius facit, si antequam
attingat res donatas intestatum redigat quantitatem
eorum vice inuentarij, ne vltra vergeat. Sed alia cau-
sa est hæredum, ad quos mobilia iure hereditario, &
hæredis titulo deferuntur, veluti pater aut mater Or-
dine turbato succedentes filio, aut quilibet alij, ac-
cedendo simpliciter, ad solidum & alienum teneatur,
quia titulus vniuersalis est, & ad omnem sine dubio
obligat. Hæc vbique differentia hæredum & singula-
rium successorum, & eorum qui bonorum successo-
res dicuntur, vel ex lege succedunt certis bonis. Nec
debet donatarius amplius teneri, ne sit illa liberalitas
hamata & illex fraudis.

Superest illa dubitatio, an quo casu teneri donata-
rium ad debita dicimus, actiones creditoribus ipsis
aduersus eum directæ dentur, An hæres potius con-
ueniendus sit. Hic ego spreto Romani iuris subtilitate,
& noxiis acuminibus rectæ actiones creditoribus dā-
das putauerim, & verò sæpè dedi, quia cū Cōsuetu-
do donationi implicet debitorum necessitatem in ead-
em persona, consequens est dicere transferri actiones
pallias ab hærede in donatarium, & rectæ conue-
niri posse vitato circuitu inutili, quod ipsum benigni-
tate interpretationis contra strictam iuris rationem
etiam illo iure inuexit Imper. l. quociens. C. de donat.
quæ sub mod. quo loco propositis iuris regulis, be-
nignitate admittit viles actiones dari extraneis, qui-
bus stipulator acquisitum voluerit, contra strictam
sententiam alteri stipulari, &c. quem textum mirè læ-
cinant Doctores scholastici. l. stipulatio ista §. si stipu-
ler. D. de verb. obl. cū modo dicunt illam disposi-
tionem specialem esse in donatione, quod ipsum in-
probat iure Cyn. l. vi. C. si quis alter. vel sibi. modo
constituunt axioma de stipulante super re sua, modo
aliud, cū Imperator non aliud senserit quàm benig-
nitatem interpretationis, quam alibi frequenter vili-
tatis nomine intelligit opponere stricti iuris regulis,
& circuitum euitare, & Iurisconsultus alibi dicit iuris
subtilitates solere à iudicantibus contemniri. l. sicut. D.

HH

qui pot. in pign. Quod ipsum iam pridem notat & ad-
tercerat. Gul. Bened. homo experimentis doctus, qui
tali casu visito circueituri dari in Francia actiones credi-
toribus scripsit aduersus donatarios d. verbo. cetera
bona, numero 46. Papa decil. 460. decil. Tholof. 387.
et de eo Curtius. lege secunda. C. de pact. laborat,
ut scholastici ferè subtilitatis iuris atfixi. Sed res mi-
nus spectantes, cum de illo non esset tantopere du-
bitandum, cum alibi traderent in legato nominum re-
ctè transire actiones in legatarius sine cessione. l. ex
legato. C. de legat. Alex. conf. 96. lib. 7. Et certè frequen-
tibus experimentis receptum, contemni vsu subriles
istas nugas, veluti cum Procurator nomine Domini
acquiuit, non aliter actionem Domino dari putant,
nisi à Procuratore cessat sit d. §. si stipuler, aut cum de
pluribus coobligatis vnus solidum soluit, nam actionem
nolum dari, nisi cessat sit. ex l. Modestinus. D. de
fideiuss. que merè trita sunt ad circumuicienda com-
mercia & implican das lites, infericium & male feriali-
tati inueniuntur & glof. colligit. d. l. ex legato C. de legat.
Quare rectè actiones creditoribus dari conuenit
omnino anfractu, ut ipsi vicissim donatariis, siue direc-
tas siue vtiles eas placeat appellare, quando earum
quoque appellationes & discrimina verborum vsus
& consiliorum prudentia reiecit. Spectandū enim quid
in rebus sit, nec inter alienas arumnas artes quaren-
da. Non idem putandum de eo qui per contractum fe
obligat ad aliena debita soluenda, nam creditoribus
ab actu singulari dari actiones non conuenit, & repu-
gnat. d. l. 2. C. de hære. vend. Sed tum demum cum do-
natarius esset successor vniuersitatis aut quoræ.

Quid igitur si donatarius creditor conuenierit, an
redire possit ad heredem; & non possit decidit text. l.
2. C. de pact. veluti electio obfit. quod ego ita demum
admisitum, si heres soluendo est, quod et si illi nō pro-
bant, & ne hoc quidem casu putant, tamen ratione &
iudicio carent. Nam cum à præsumpto consensu credi-
toris arguitur, perspicue ratione deficiuntur, cum
nemo sic in heredem consentiat, ut suum perdere
velit, si id ab eo consequi nequit, & ab alio seruari po-
test, cui lex indixit.

His positis cum de attributione debitorum mo-
bilium inter hæredes diuersarum linearum, aut verò
qualitatum queritur, quid quantumve quisque eor-
um agnoscere debeat aut soluere, multiplex potest
proponi dictorum enunciatio; vnde etiam vsu variati
contingit.

Veluti si quis bona omnia eorumve quotam, aut
verò certam speciem donauerit, legauit.

Aut si quis mille simpliciter leget, donet.

Aut mille super bonis suis mobilibus, id est super
certa qualitate bonorum.

Aut mille leget, quæ de bonis suis mobilibus vult
solui.

Aut mille super omnibus bonis suis, vel de mobilibus
& immobilibus.

Aut mille de fructibus talis prædij soluenda.

Nam hi omnes casus vt facto variant, iure differre
putantur.

²³ Primo casu, cum bona omnia mobilia aut quora
eorum donatur, sic vt donatio à morte vires capiat,
antea diximus talibus donatationibus aut legatis appo-
situm & inducendum esse necessitatem passiuam debito-
rum, pro rata quoræ rerum donatarum, vbi que præ-
supposito quod vnicus heres sit donatoris, vel vnus
linearum plures cohæredes. Nam positis pluribus plu-
rium linearum quid iudicandum sit, inferius dicemus.

²⁵ Sin species certa legata sit, si extat debetur, si non
extat non debetur. l. cum ita. §. species. D. de legat. i.

A Quod si in vita donatoris traditur, donatarius non
adstringitur ad vllam partem debitorum donatoris,
sed si à morte vires capiat, naturæ legati sortitur, id eo-
que & pro rata quam species facit in estimatione to-
tius, æri alieno legatarius subicitur.

Quod si qui secundus casus est, quis mille simpli-
ter donauerit, constat legatum esse mobile, id eoque
vno præsupposito hærede, aut pluribus cohæredibus
eiusdem linear, de mobilibus tale legatum soluendum
est. Quod si in mobilibus satis non est, vnde soluiatur,
supplendum est de immobilibus, quia mille in gene-
re legata totam legantis aut donantis sui instantiam re-
spiciunt, & patrimonium vniuersum afficiunt, ne
vlli parti aut qualitati bonorum alstringantur. leg. si
fideicommissum. §. tractatum. D. de iudiciis. l. 1. §. sed
quod diximus. Digest. de dot. prælega. quia genus pe-
rire nequit. lege quæ ratione. §. incerta. D. ad leg. fal-
cid. & leg. incendium. C. de rebus credi. Sed hoc ca-
su quomodo diuidenda sit solutio debiti, inferius di-
cemus.

Rursus incidit sic concipi donationem: Mille dono
de bonis meis mobilibus, id est adstricta substantia de-
biti ad bona mobilia, nec tamen mille de bonis mo-
bilibus confici possunt. Hic casus differt à superiore,
quod in illo legatū aut donatio generis proponitur,
non expresse de mobilibus aut immobilibus, id eoque
in illo quod deficit, de mobilibus non debetur, sed
id intelligitur, cum donatio concepta est, vt ante-
ximus, id est, cum materia & substantia legati non al-
stringitur ad certam qualitatem bonorum, sed gene-
ris est. Quod si ad certam qualitatem alstringitur,
quando in bonis nihil amplius superest eius qualita-
tis, nihil debetur, probant. l. si seruus. §. is quoque. D.
de legat. i. l. nomen debitoris. §. vni ex hereditibus. D.
de legat. i. l. cum certus. D. de vino & ol. legat. l. de
dor. §. verisimilis. D. de contr. empt. Caus. conf. 98. lib.
1. Decius, conf. 324. & 326. Bart. & alij l. inter. stipulen-
tes. §. factam. D. de verb. oblig. taxationis enim casus
fit, & cum materia deficit, deficit & legati modus quo-
que. Lucius. §. ciuibus. D. de legat. i. l. quidam testamentum.
D. de legat. i.

Sed potest accidere, vt aliter cōcipiatur oratio: Cum
scilicet mille donat donator, & adiicit, quæ ego de
mobilibus meis solui volo. Hic duo mēbra orationis
ponunt, vnum scilicet donationis mille, aliud execu-
tionis vnde soluantur, sed ab executius clausulis nisi
quam restringi dispositionem, esse enim ita valde di-
uidua, sed prius per posterius non restringi. l. Paulus
Callimacho. D. de legat. 3. Curtius, conf. 131. Decius d.
conf. 324. & cōf. 408. & conf. 12. in fin. In quo ipso et si
aliquid est, quod subtiliter & argute colligitur, tamen
habet in se distinctio multum ciuilibus rationis, sum-
ptam ex intentione disponentium quæ de verbis colli-
gitur, quæ cum sic vel sic dicitur, aliud atque aliud in
voluntate dicentis fuisse indicat.

Ponitur alius casus, cum quis sic donat aut legat,
lego mille de bonis meis omnibus tam mobilibus
quàm immobilibus, & alius hæres donatarius alius
immobilium proponitur, & queritur quomodo, quæ-
ue proportionem solui debeant. Nam hoc casu colligi
potest ex verbis donatoris, de veris quæ bonis solui
voulisse, ergo ab vtroque hærede. Sed non ita est: est
enim tale legatum natura & qualitate mobile, nec
mouere debet, quod donator de vtroque bonorum
qualitate solui voluerit. Nec enim gratia aut confide-
ratione hæredum hæc oratio scribitur, sed legatario-
rum intuitu, vt abundantius eis caueatur de bonis
omnibus. Atque hæc ratio planè vera est de iure illo,
sed patrio quædam alia pro superiore sententia propo-
nitur,

nitur, quia scilicet diuersa patrimonium ponimus in consideratione heredium diuersarum linearum, & patrimonium familiariter erga vtrumque affectum præsupponimus; ex quo colligitur vtrumque pro modo bonorum, quæ capere grauare voluisse, de quo ipso infra differimus.

Superest ille casus cum centum legantur de fructibus talis prædij percipiendi, nec tantum in fructibus est, vnde legatum præstari possit, Et in legatis quidem annuis quod desit de vbertate alterius anni suppleendum putant. l. legatum. §. vini Falerii. D. de ann. legat. l. ex eo. D. de adimend. legat. Cyn. Pet. Ioa. Fab. Et si quis argentum. in fin. C. de don. Bart. d. §. sacram. sed in legatis semel præstatis aliam rationem sequendam putant, quia huic legato in sit tacita conditio de fructibus, si nascuntur, l. i. D. de cond. & demonst. l. interdum. vbi Bart. D. de verb. oblig. & prolixa tractatio Doctoris Roncini inter consilia Decij. nu. 224. & Bart. l. Centurio. D. de vulg. & pupil. Atque hoc legatum etsi mobile est, tamen a domino fundi herede immobilium præstandum est, etsi mobilium heres non sit, quia locus designatus & veluti species legata, & nihil vetat etiam ab heredibus immobilium mobilia legari, cum de voluntate legantis apparet,

GLOSSA 8.

- 1 *Diuisio debitorum fit inter heredes diuersarum linearum.*
- 2 *Debitum generis de tota substantia debitoris soluitur.*
- 3 *Diuersarum linearum diuersæ hereditates.*
- 4 *Diuersa conditio legatorum, & donatio inter viuos.*
- 5 *Legata incipiunt ab herede, & debita sunt heredum.*
- 6 *Legata ab heredibus præstantur pro modo emolumenti.*
- 7 *Et alienum defuncti quomodo diuidatur inter heredes, & numero ii.*
- 8 *An proportione hereditaria, aut modo emolumenti.*
- 9 *Heredes diuersarum linearum non sunt coheredes.*
- 10 *Prælegata sunt homini, non legi.*
- 11 *Duo si debita soluant pro modo emolumenti.*
- 12 *An legatarius ad alii alienum defuncti teneatur.*
- 13 *An donatarij inter viuos.*
- 14 *Aliud consuetudine, aliud iure.*
- 15 *Vsfructuarius an legata minuat, & numero 18.*
- 16 *An teneatur contribuere ad debita.*
- 17 *Vsfructus interdum ex lege debetur.*

1 Sed hic dubitationes alij subinde alias excire solent. Diximus quoddam casum existere in quibus creditoribus supplere oporteat de immobilibus, quod de mobilibus desit. Quod si duo pluresve diuersi diuersorum itemmarum heredes proponantur, hic quoque restat diuidendum, quantum quoræue a quoque herede sit soluenda. Nam legatum generis aut quantitas de bonis omnibus soluendi est, vt ante diximus, si modo mobilia non sufficiunt, & mobile est, quod legatur. Causa querendi, quia constat hoc iure mobilia omnia donari posse, immobilium tertiam dumtaxat. Sed hic casus ponitur, in quo incertum est vnde & a quo ex heredibus donator solui voluerit. Nā duo diuersi heredes ponuntur, diuersæ hereditates, diuersa patrimonium, diuersæ succedendi causæ, genus aliud, sanguis diuersus, familia alia. Itaque legatus mille in genere quæ de tota substantia donatoris deberi diximus, vix credi potest donatorem solidam mille à solo herede mobilium præstari voluisse, & totam eius spem exhauriri hac sola ratione, quia legatum sit mobile, alteri heredi immobilium in totā illi decedere, & porui quidem donator si voluit, sed voluntatis questio est. Hic ego dico diuersam esse

Argentr. in Cons. Brit.

A conditionem legatorum quæ in testamento sunt, & æris alieni contracti a donatore. Nam legata debita sunt, quæ incipiunt ab herede, & quæ testator nunquā debuit. l. apud Iul. D. ex quib. caus. in poss. cat. Quod fit, si vt cum non sint testatoris debita sed heredium, iusta ratio suadeat estimationem potius faciendam emolumentum, quod quisque heres de bonis testatoris capiat, quā hereditatum, & pro rata commodi legata soluenda. Hereditates enim hic diuersæ dicuntur per se, non portiones hereditatis, sed quæ donator de capite suo debuit, a qualitate debiti æstimanda sunt, & mobilia ab herede mobilium, mobilia ab herede immobilium soluenda, quia hæc Consuetudinis partitio & assignatio est, ex Art. 561. Ergo in dispositione hominis aliud, in dispositione Consuetudinis diuersum sequendum, & id maxime quod verisimile est testatorem voluisse, cuius æqua erga heredes omnes affectio presumenda est, vt sic ab omnibus soli voluerit, quod ipse legarit aut donarit. Sed in dispositione Consuetudinis expressa est eius intentio, de qua non est dubitandum, in ære alieno ab donatore debito, quod a qualitate debiti distinguitur. Sed quod legatis impeditur pluribus diuersorum stemmatum propositis heredibus, non videtur etsi mobile sit huic vni heredi mobilium impositum, quæ iniqua iuris esset æstimatio, sed ab omnibus & pro rata emolumentum præstandum.

Quærendum restat, quæ ratio & proportio eius esse debeat, quod a quoque herede præstandum sit, & semper ponimus diuersorum stemmatum heredes proponi. Nam cum vnus stemmatis aut linearum plures heredes sunt, qui iidem coheredes sunt, non dubitandum quin singulorum pro quota hereditaria ea solutio sit. l. i. C. de hered. actio. & l. i. Cod. si certum pet. Sed si diuersi diuersorum stemmatum heredes esse dicuntur, hic labor in quoræ determinatione. Diximus in debitis quidem testatoris qualiter debitorum spectandam. Si filio prædefuncto pater in mobilibus heres sit, frater in immobilibus, solida debita mobilia actiue & passiuè ad patrem pertinent, immobilia onera ad fratrem. Hæc Consuetudinaria partitio in bonis quæ a lege deferuntur. Sed si ex dispositione testatoris bona ad alium defunctum, hic ego (quod ante dixi) non qualiter debitorum, sed præsumptam testatoris voluntatem fratrem puto, quem non est verisimile alterum eorum in totum grauare voluisse. Ponamus patrem in hereditate mobili filij quatuor repperisse, fratrem in hereditate immobili octo, & legata ab testatore esse octo, eueniet si ex æquo teneri heredes dicimus, vt patri sua quatuor (id est) solida hereditas pereat; fratri quatuor, quæ sunt dumtaxat dimidia hereditatis delatæ, quod quā iniquum sit, apparet. Quod si pro modo emolumenti capiant in proposito themate frater bellem, id est duas partes debiti pro modo emolumenti scilicet, pater trientem nec amplius dissoluet, ita fiet vt neutri tota sua hereditas pereat. Atque hoc casu cum dux separatæ hereditates reperiuntur & duo patrimonium, & capientes nullo modo coheredes sunt, sed vtique vniuersalis & vnicus in suo stemmate, fiet vt portiones hereditarie dici nequeant, sed hereditates solidæ, ita vt verbis. d. l. i. Cod. de hered. act. locus esse nequeat. Ex quo fit, vt in donatis sequatise testatore, rata emolumenti spectanda sit, in contributione præstanda rei legatæ, cum inter coheredes res non sit, sed inter plures plurium hereditatum heredes. Nec probandum iudicium eorum qui ex æquo teneri tales heredes putant, quamquam in his est Molin. titul. de feu. §. ii. nu. 9. & erudit quidam etiam arrestum citant. Sed eos manifesta facti iniquitas refellit, etsi hanc

Chap. Priu.
xviii. lib. 3.
cap. 10.

sententiam sumperūt à Guilic. Cunco auth. hoc ius porrectum. C. de sacro. sanct. Eccles. & Paul. de Cast. l. hinc quartur. D. de pecul. addita ratione, quia et si vnus plus habeat iure prelegati habere videatur, quod debitum non augeat, quod ipsum in casu à Molinao posito inter primogenitum & secundo genitos eiusdem hereditatis coheredes possēt obijci, vt & Molin. tursum id regerit. §. 22. quæst. 29. Sed inter plures plurimum hereditatum heredes nequaquam, inter quos nullum prelegatum fingi potest, vt qui nihil habeant. Nec prelegati intelligi potest, quod ex dispositione dūtaxat hominis debet potest, nec inter alios quā coheredes eiusdem hereditatis prelegatum intelligitur. Sūt itaque Romani iuris principia immutata, nec vnus hominis vnū est patrimonium vt olim, sed vnus hominis plura. Quare quid in mentem venerit Castrensi quod prælegatum à lege fieri intelligit, non satis intelligo, multo magis cum hereditatis diuersæ proponuntur, cum prælegatum diffiniant donationē à testatore factam. l. legatum. D. de lega. 2. Quod à lege cuiquam singulariter ante alios tribuitur, prælegatum dici nequit, probabilius id quidem dicendū, cum primogenitus quiddam ante secundo genitos capit in eadē hereditate scilicet, sed in diuersis hereditatibus, nec res nec appellatio prælegati cadit. Nec id quod solidum habet hæres vnicus vnus hereditatis, et si plus est, quā quod alius habet, iure plurius habere dicitur comparatione facta ad alterius hereditatem: sed habet vt suum totum & iure solidi, sine vlla consideratione aut comparatione eius quod alius habet. Quod cum accidit, tales hæres libi inuicē sunt externi, nec familia heriscenda iudicium inter eos datur. l. hæres eius. §. primo. D. familiæ heriscenda, nec quidquam communem habent de patrimonialibus quidem, nec sibi faciunt partes per concursum. l. vltim. Cod. si ab hereditate, se abstin. nec v. D. non repudiante quidquam alteri accrescit, quod Alex. notat. conf. §. lib. i. nec deficientis portio alteri accrescit, sed caduca fit, & ad dominum feudi defertur, quod alibi à nobis est tractatū, nec quidquam de his congrui quæ notæ solent esse coheredum, nec æs alienum inter tales vt coheredes diuiditur per modū portionum hereditariarum, sed singulas hereditates pro qualitate mobilium aut immobilium sequuntur, cum iure Romano ex conditione heredum iura creditorum non mutantur. l. apud Iulianum. D. ex quibus caus. in poss. cat. Quod cum ita sit, relinquatur legata & donationes non pro portionibus hereditariis in casu proposito debet, cum nulle portiones hereditariæ dici possint, sed solide hereditates per se & separatæ, sed pro modo emolumentum quod quisque capit, ita vt frater in themate præsupposito qui octo habet duas partes legatorum debeat, pater dimtaxat trientem: et si in debitis à defuncto cedendum dispositioni. Artic. 361. id est, mobilia à mobilium hereditatibus, immobilia ab immobilibus præstanda sint indistinctè. Hæc sententia per quam æqua est in relictis testamento ab testatore, quæ ab hereditatibus incipere diximus, nec dicuntur æs alienum defuncti, sed illæ Art. 361. nō disponit, nisi de debitis defuncti patrisfamilias. Hæc eadē ratio & proportio seruatur. l. in singulis. D. ad l. falcid. & sæpè vti accidit, vt eadem seruanda sit, veluti cum duo fisci bona cuiusquam occupant, & queritur de diuisione æris alieni, quod ille debuit, quid & quantum quisque eorum soluere debeat. Placuit enim ex meliorum sententia non ex dimidia diuidi, quæ iniquissima sæpè cæcæ fortis futura esset partitio, sed omnium bonorum faciendam æstimationem, & pro modo emolumentum, quod quisque

A caperet æs alienum dissoluendum, quod Bald. censuit, & Imol. l. ex facto. D. de hered. institut. Alex. Conf. 12. vol. 1. Alber. l. 2. C. de capit. diminut. multa Signorol. Conf. 166. nu. 14. text. i. procuratoris. §. sed si duo. D. de tribut. actio separatim (inquit) tributionem faciendam, ne ex alterius mercede alij indemes fiant, alij damnum sentiant. Atque hanc sententiam de modo emolumentum præbatur. Gul. de Cuneo. d. l. hinc queritur. §. potest. D. de pecul. vbi Raph. Fulg. & Alber. l. 2. part. statut. quæst. 105. Alber. Brunus, tract. de statut. exclud. feminas. Art. 11. quæst. 6. Alex. Conf. 31. vol. 1. & Conf. 119. lib. iij. Jacob. de Sancto Georgio, tract. de Roydis num. 19. Tiraq. in primis. quæst. 37. & quæst. 49. Molin. tract. de diuid. parte 2. declar. 4. nu. 86. Mathesil. tract. de hæred. ab intest. & Bologninus ad eum, & ex hac sententia crebro in prædicta Papiensi iudicari quidam norant.

B Relat non ignaua inquisitio, de donatoriis & legatariis, an ad debita defuncti teneantur, an debitis contribuere debeant, an per ea legata diminuantur. Cum de legatis loquimur, de donationibus idem dictum volumus, nam legata per donationes diffiniuntur legatum. D. de lega. 2. & §. 1. Inst. de legat. Magna hic pugnatio scholæ, cum multum alij interesse putant, quomodo legatum concipiatur, an bonorum omnium, an partis, an quotæ, an hereditatis, an corporis certi, quæ vulgata est differatio. Doct. l. vlt. D. de usufructu. l. usufructu bonorum. D. ad l. falcid. l. si seruum. §. vlt. D. de legat. 2. Nam legatarius bonorum, quotæ, aut certe speciei negant ad debita teneri, qui singularis sit successor, sed ea omnia in cura heredis esse oportere & ei solutionem incumbere, & Bart. sententia reprobata est, qui in donatorio omnium bonorum diuersum putauit, veluti talis titulus vniuersalis esset, quem Decius sequitur Conf. 237. & 37. & Corn. Conf. 195. vol. 4. Sed plures non sine causa eius iudicium hac in re improbat, ac negant humilitatem vniuersalem esse, idcirco non putant talem donatarium aut legatarium ad debita teneri. L. y. D. de usufructu. l. si seruum. Cast. l. vlt. §. fin. autem æs alienum. C. de bon. quæ lib. idem Cast. Conf. 294. lib. ij. & Conf. 383. & 460. lib. ij. Alexand. & Cast. d. l. usufructu bonorum. & l. si filio. §. si vir in quinquennium. D. de matr. Decius, Conf. 187. Carol. R. inquis Conf. g. lib. ij. Baldus. l. j. C. de fructib. & litium expen. Mathesil. sing. 4. l. si l. j. col. 3. D. ad Trebel.

Sed iure patrio consuetudo vniuersitatem quædam in toto bonorum mobilium constituit, & ideo & hereditatem in talibus constituit separatam ab immobilibus, patrefamil. ab intestato mortuo, & ealium donationi aut quotæ debitorum personarum necessitatem alligat, vt Art. 227. siue donati titulo, siue testamenti, siue hereditatis nomine defertur, vniuersaliter quidem aut pro quotæ, sed id nos supra fufius.

Similis ratio illam quoque dubitationem exciuit, an usufructuarius omnium bonorum aut quotæ ad debita teneatur. Nam & hic quoque in ratione dubitandi queritur, an hic titulus vniuersalis sit an particularis, quod principium cum male Bart. præsumpsisset d. l. vlt. D. de usufructu. legat. hic quoque de usufructus legato non bene putauit usufructuarium teneri ad debita, quem Decius sequitur videtur Conf. 387. & Bald. Conf. 127. lib. j. incip. Titius testamentum. Sed hanc controuersiam vnus & experientia prædicere, reperta ratione ne aut usufructuarij in totum onera essent, aut heredum, sed vtriusque, siue legato usufructus hereditatis vel bonorum, cumulus hereditatis totius faciendus sit, & de bonis hereditatis dissolui

dissolui distractis corporibus hæreditariis ad debito-
rum quantitatem, vt sic demum purgata oneribus
hæreditate, tertia eius quod supererit vñsfructus
præstetur, tanto minor quanto plura onera abstule-
rint. Fit hoc modo æquabili temperamento, vt pro
rata onera & vñsfructuarii & hæredi decedant, neu-
trius iniquo damno, ne scilicet aliter faciendo lucrum
vñus totum sit, totum damnum alterius. Quod iudi-
cium primus Cast. sequutus est, cum variè priores
censuissent d. §. fin autem: & Conf. 388. & 46. & 294.
& Decius Conf. 385. Alex. d. l. vñsfr. Crauera Conf.
387. Curt. Conf. 109. etñ contra Gozad. Conf. 94. qui
solus hæresis putat esse debitorum solutionem. Sed
quod ante diximus vñsfr. recepit, & cum viduæ docti-
præstandum est. Nam onera omnia hæreditaria de
hereditate deducuntur, partigia, redditus constituti,
vindicata, anteriora doctia, deinde de eo quod super-
est, sunt tres portiones æquales, quorum vna cedit
doctia, quam rationem per est seruari, vñcumque
vñsfructus ex lege debetur, vt Cast. rectè putat. d. §.
fin autem æs alienum, ita vt iam hinc inquirere nihil
necesse sit, an legatum vñsfructus bonorum inter
particulares titulos haberi debeat, an inter vñuersi-
les, an hæredis id onus sit, an legatarij, in qua disce-
patione fit subinde scholastici scriptores inuoluunt
& fatigant. l. quoties. C. de hered. inst. l. his verbis
eo, tit. Alex. & Imol. d. l. si seruum Guid. Pap. decif.
541. Aretin. Conf. 116. Gozad. Conf. 94. Alex. d. l. vlt.
Bened. c. Raynuius verb. carera bona num. 44. quos
retractat Didacus Hispanus lib. ij. resolut. Nec legata
mobilia per legatum vñsfructus diminuantur, quod
Alex. scribit d. l. vlt. Bald. & Salyc. auth. causa quæ. C.
de Episc. & Cler. Quod iure nostro multo magis verū
est, quia legata mobilia ab hereditibus mobilium de-
bentur. Sed vñsfructus inter immobilia onera ha-
betur, & ab hærede immobilium præstatur, & ideo
non amplius titulo vñsfructus alienari potest, quàm
quantum ascendat ad tertiam proprietatis. Mobilia
vñuersa alienari possunt, sed cum diuersæ qualitatē
sint, nec ipsorum legatum minuat vñsfructum, ne
vñsfructus mobilium legata quandiu quidem mobi-
lia soluendo sunt.

GLOSSA 9.

- 1 Hæres potest soluere, si donatarius cunctatur, aut non
apparet.
 - 2 Hæres potest petere, vt donatarius actiones excipiat.
 - 3 Hæres lite mota potest sibi per retentionem consulere.
 - 4 Causio recepto vñs non solet hoc casu exigi.
 - 5 Vñsfructus ex lege debetur, non solet causio præstari vñs.
 - 6 Donatarius non tenetur vñsra modum rerum dona-
tarium.
 - 7 Cùm debita in lite sunt, interim præstanda sunt do-
nata.
 - 8 Ratio soluendorum debitorum de mobilibus aus acqui-
sibus.
 - 9 Creditores personas hæredum persequuntur.
- 1 Sed iuxta.] Hoc est de ipsa mobilia substantia, F
quod fit per retentionem & distractionem corpo-
rum & mobilium donatorum, quam hæres potest fa-
cere, cum vrgetur ab creditoribus qui instrumenta
parata & plenæ fidei habent, nec donatarius apparet,
quia à persona hæredis creditores nolunt abscedere.
Sed tamen cōsultius est antè donatarium vocari, & ei
litem & actionem denunciari, veluti in executoribus
est traditum Art. 174. & à Bart. l. alio. D. de alim. legat.
2 Sed & lites suscipere & in se transferre donatarij co-
gendi sunt, quod ratio postulat, ne subinde hæredes
arguantur in Conf. bris.

A molestentur actionibus alienæ rei, & facti exempla
Arrestologi colligunt. l. 10. tit. 2. Nec enim hæredem
exigi par est, quod per actiones deinde persequi ad-
uerfus donatarium cogatur, de quo & rectè peti iure
quidem sibi cauere. l. 2. C. de hered. vel act. vñs. vñs
gloss. & l. 2. §. illud. de collat. bonor. etñ recepto tri-
bunalibus nostris more cautiones isto casu exigi non
solent, cuius facti extant arresta quadam, quæ à cau-
tionis necessitate liberant. Certe Confusionem locor-
um pleræque cautiones indicunt hoc casu, quæ
ad eod ex inuentario donata præstari oportet, omnino
quidem si lis aduersus hæredem instituta & accepta est,
vel non soluendo donatarius dicitur, quod ipsi quo-
que donatario valde expedit, propter id quod in su-
perioribus diximus, eos in quos bonorum vñuersitas
ex contractu transferitur, pro particularibus succe-
ssoribus haberi aut certe successoribus bonorum,
ideoque non amplius teneri, quàm pro æstimatione 6
rerum quas capiunt, quas ideo testatam redigi vñle
est, & æstimari, ne in plus conueniantur. Sicuri è con-
tra donatariis actiones cedi de rebus dotibus æquum
est, si postulent, etñ nominibus quidem legatis ne-
cessaria cessio non est. sed rectè actio datur. l. ex lega-
ro. C. de legat. Alex. Conf. 96. lib. 7. Rebus quidem
alienis à sciente legatis præstare hæredem oportet,
quia aliena legari possunt. l. Cùm rem. C. de legat. l.
vñm ex familia. §. si rē. D. de leg. 2. quamuis res ali-
næ in alia causa sint, quæ donari nequeunt, nec ab
hærede præstari, nisi testator euictionem præstari
voluerit. gloss. l. in ædibus. §. vlt. D. de donat. & l. Ari-
sto. cod. tit.

Quæstio de eo, cum multa debita constaret esse 8
contracta ob conuictus faciendos, qui tamen con-
uictus omnes alteri coniugum cessarent in terminis
Art. 221. quomodo quantumque ab donatario & hæ-
redibus præmortui dissolui ea oportere. Nec dubiū
si mobilia & cōuictus donata sint, de mobilibus an-
te præstari oportere. Si mobilia donata sunt, coniuges
pro rata quam capiunt, præstare æs alienum. Sed his
consumptis cum satis non sunt, & veniri ad immo-
bilia oportet, & inter participes ipsos & donatarium
quæritur de diuisione artis alieni. Nam creditores ipsi
totum defuncti patrimonium cuiuscumque qualitas
sit, sequuntur. l. si fideicommissum. §. tractatum. D. de 9
Iud. Sed inter superstitem donatarium conuictus
& hæres prædefuncti de diuisione artis alieni quæ-

E ritur, quod constat esse contractum ob acqui-
situs, quibus superstes in totum fruitur. Nam cum de debi-
tis ob conuictus contractis agatur, ante acqui-
situs consumendi sunt, quàm ad patrimonialia veniantur.
Hic diuersa ratio partiendi artis alieni. Coniuges pa-
gani quidem, non ex æquo mobilia capiunt, hæreses
præmortui bescim, vidua tertiam dumtaxat capit, pro
iisdem partibus ad debita mobilia tenentur. Diuersa
ratio est acqui-
situs, quia eos ex æquo coniuges ca-
piunt, & eorum hæredes. Consumptis itaque mobili-
bus cum ad acqui-
situs distractionem veniunt, mu-
tatur quota debitorum, & æqualis fit in vtroque, quæ
in mobilibus erat bescis & tertia, & quæ diuerso iure
acqui-
situs capiuntur, & hoc dubitationem non ha-
bet, sed in casu posito quæstionem facit vñsfructus
alienæ portionis alteri retentus ad vitam vñsra regu-
larem suam partem dimidiam, & debita ponuntur fa-
cta pro conuictibus, quæ ante distracta oportet, quæ
veniant ad alterius patrimonialia. Hic ego dico id
sequendum quod in quæstione de vñsfructu diximus,
& cum debita pro conuictibus faciendis contracta,
respectu coniugum inter se dixerimus, non esse onus
omnium bonorum, sed conuictum tantum, conse-

Hodie ex
æquo art. 183.
& 186. N.C.

quens est existimare totam conquestum vniuersitatem aut massam seponendam & separandam ab altero patrimonio, & de his detrahendum id totum, quod necesse est ad debitorum solutionem, ac de reliquo superfluum coniugum capere dimidiam suo iure, al-

teram iure donari ad vsum fructum. Atque simili casu si vnus donatarius esset mobilium, alter conquestum priori ordine conueniendum donatarium conquestum putarem, vt qui habere deprehenditur eos quorum causa, & s. alienum contractuum est.

ARTICLE CCXX.

ART. CCV.
NOVAE
CONS.

HOMME peut^a donner à sa future épouse, ^c ou elle à son futur époux, ^d és paroles de mariage, ^e faisant leurs fiançailles, ^f le tiers de son heritage ^g pour en iouyr hereditement, ^h il & ses hoirs. ⁱ Et aussi ^j l'un peut donner à l'autre ^k tous ses meubles ^l qu'il aura lors de son ^m decez, ⁿ & si le suruiuant les prend, ^o il payera l'obsequé, ^p & les debtes mobilières ^q du premier mort.

Maritus potest^a donare propter causam matrimonij mulieri, ^c aut mulier futuro marito in nuptiarum ^d conuentione ^e & in sponsalibus ^f tertiam partem sui patrimonij sic vt ad heredes transeat donatio. ^h Et etiamⁱ alter coniugum potest donare alteri ^k omnia mobilia ^l quae habebit ^m tempore mortis, ⁿ & si superstes ea acceptarit, ^o necessitate funerandi astringitur, ^p & s. alienum ^q de functi cum sequetur.

CONSURA.

Ne hic quidem satis cautum pro lege, cum de secundis matrimoniis nil statuatur, in quibus par est obtinere. I. hac edictali. C. de secund. nupt. & Ord. Francisci I. Regis. Deinde ingentes controuerfias relinquit de donatione facta sub his verbis, futuro coniugi & liberis, de quibus exerte hactenus dimicatum est.

QUARE SIC MELIUS POTUIT.

Homme peut donner à sa future épouse, ou elle à son futur époux, au deus du mariage & faisant les fiançailles, la tierce partie de son heritage, pourvu que le donateur n'ait enfants du premier mariage, auquel cas il ne peut donner plus, que se monte la portion de celui des enfants du premier lit qui prend le moins en la succession du donateur, & ce pour en iouyr le donataire & ses héritiers, soient de son corps enfants communs ou autres.

Sic additum
art. 205. N. C.

Hoc modo concepta dispositione paucissimis verbis, multa magnaue controuerfiae sedari possunt, & dissidii iudiciorum modus adhiberi.

GLOSSA I.

- 1 Donaciones ab causam quae dicantur.
- 2 Alieni matrimonij causa facta donatio, non dicitur ob causam.
- 3 Donatio ob alienum matrimonium, est titulus merè lucratius.
- 4 In donationibus ob causam, l. si vnquam, locus non habet.
- 5 Donatio filiae facta ob dotem, dicitur ob causam.
- 6 Donatio matrimonij causa non tollitur superuenientia liberorum.
- 7 Donatio filiae facta quando excedit legitimam.
- 8 Maritus dotem habet ex causa onerosa.
- 9 Donationis quantitas in liberis capit modum à legitima quota.

Superiores articuli duo de donationibus promissis hominum statuunt: hic de donationibus agit

B quae matrimonij causa sunt inter cōiuges, inter ipsos, proloquutiones conuentionum matrimonialium. Dicitur Art. 218. non quasuis donationes, quae ob aliquam causam sunt, in iure ob causam dici, sed eas decem tales esse, quae ab consideratione & utilitate personae donatoris sumuntur, & quae donanti aliquid commodum retinent donando. Nam eas quae ab utilitate donatarij ducuntur, minimè inter donationes ob causam habendas putant vltimi si cui donatur, vt equum emat, domum, militet, aut alatur. Sic nec donationes quae ob matrimonium sunt, passim matrimonij causae factae dicendae sunt, nec ob causam factae, sed haec quae donator matrimonij sui causa facit. Alii matrimonij causa factas foeminae maritove etiam sanguine coniunctis, negant inter matrimoniales donationes habendas. Elie enim tales respectu donatoris merè liberales & simplices & titulos merè lucratios, respectu donatariorum probant. l. vlt. C. de iur. dot. vbi Bart. & Salyc. Mulier cui ab extraneo aut alio qui à patre dos confertur, titulo merè lucrativo habere dicitur. l. vlt. §. si à Socero. D. de his quae in fraud. cre. 4. dit. vbi Bartol. Azo. Butrig. Cyn. Bartol. Bald. Sylv. l. 1. C. de inoff. dotib. gloss. & Doct. l. Maruia. §. 1. D. de sol. matr. Itaq. l. si vnquam. C. de reuoc. donat. nō minus à superuenientia liberorum tales infirmat & reuocat, quā simplices quasuis & merè lucratias, quod Alex. cōsultit. Conf. 71. lib. iiii. & l. conf. 171. vol. 4. Oldi. Conf. i. cum externa foemina donatur, & non filiae quia merè liberalis causa est & pura donatio, exors omnis obligationis, filiae autem facta vt debita intelligitur. l. cum multa. C. de donat. ob nupt. vbi gloss. & Bald. l. conf. 171. id quidem vsque ad eum modum qui debetur filiae in hereditate futura patris donantis, de quo nos Art. 405. vnde accidere potest, vt maior quantitas bonorum donari à patre possit ex causa matrimonij filiae quam sui. Nam nemo ex matrimonij sui causa plus tertia bonorum donat vt hoc Articulo, cum inter dum etiam dimidia donari possit ex causa matrimonij filiae, vt in casu Art. 224. duobus dumtaxat extantibus liberis. Quare non est nobis multum ponendum opere in eo quaesito, an ea l. si vnquam habeat.

habeat locum superuenientibus libris post donationem filiae, habere enim haud dubie si donatio minuerit legitimam, in qua filia fundata reperitur tempore delatae hereditatis, de quo lata disputatio. l. ad. conf. 7 171. ex. li. si toras. & l. si liqueat. C. de inoffic. donat. & l. i. C. eo. Sed sicuti mulier donationem ab extraneo datam titulo lucratio habere dicitur, ita maritus oneroso suo quidem respectu. d. §. si a socio, & l. ex promissione. D. de actio. & obligat. id eo quod reuocata donatione ob superuenientiam liberorum, fructus tamen retinentur marito, qui ipse ex causa onerosa habet. De quo memorabile Arrestum in sua ipsius causa memorat Molin. in donatione quam fratri fecerat. lib. de donat. inof. num. 46.

GLOSSA 2.

- 1 Minor nulla de causa donare potest.
- 2 Ne matrimonij quidem causa.

12 Homme.] Nam de muliere inf. verbo (ou elle) quo etiam non expresse idem ratione correlatiui Iuriconsulti in eadicturi erant. Sed hac dispositione excipiendi sunt minores, qui ne matrimonij quidem sui causa possunt donationes facere, ac ne dorem quidem constituere sine Decreto, l. si ex causa. §. dotis. D. de minoribus. l. siue generali. D. de iur. dot. id eo quod & restitutiones illo iure aduersus constitutiones dorum concedi receptum. l. i. C. si aduers. dot. l. i. si aduers. donat. praeteritum si lucrandi pactum erat appositum alterius uisitare, quod in donationibus fit. l. lex qua tutores. C. de administrat. tuto. l. i. C. de inoff. donat. l. pradia. C. de praed. minor. quam tamen Molinaeus hoc ipso casu limitandam putat in casu matrimonij, glossa quadam ad art. Blesens. cōf. art. 161. quia (inquit) qui capaces sunt matrimonij, pactorum quoque matrimonialium capaces iudicari debeant, quae ratio non admodum mouere debet. Neque enim ad capacitate matrimonij quae naturae & iuris est, colligi debuit capacitas donandi, id est, actus ciuilis, qui non nisi a consensu proficisci potest, consensus non nisi ab habili, & male inserti a potestate legis ad hominis potestatem praeteritum inhabilis ad talem actum. Neque enim donandi causam facile quis in minore assignat, ita ut Alexan. conf. 125. lib. 1. neget curatorem minori dari posse ad auctoritatem praestandam donationi, quia (inquit) nulla iusta causa dici possit donandi. Sunt tamen qui annotent etiam Parisiensi S. C. probatum donationem a puella factam marito, cum tam eximia opum, nobilitatis, gratiae conditio offerretur, ut planè appareret donationem inter uilia apponi, quod cum accidit, nulla tanta bonorum confideratio esse debet, quae cōditionem egruam & personarum honestatem & vtilem coniunctionem remoretur, si propinquorum iudicium & Magistratus auctoritas intercedat. Nec decreti vlla iustior causa si talis se conditio offerat, quae modico praesenti ingentem spem meretur. Nec tam male oculos esse propinquos oportet, ut rerum considerationi affixi, de personis quid expediat non potius statuendi putent, & fugaces nec redituras occasiones respuant, de quo Ludouicus Rom. cōf. l. fructus. D. sol. matrim. & conf. 66. lib. 1. Curt. Iunior conf. 6. Angel. conf. 396. Nec nouum inter coniuges rerum exter-narum comparationes iniri & compensationes generis, aetatis, gratiae, opum fieri, ut l. si voluntate. C. de dor. promiss. l. i. C. de inoff. dotib. & alibi saepe: etsi ea parce & considerate fieri par est, ut momentosa & rari item exempli.

GLOSSA 3.

- 1 Donatio ob nuptias vsu exoleti, & numero 4.
- 2 Sponsalitia largitas, & numero 5. & 6.
- 3 Imperatorum inconstantia in hoc iure.
- b Donner.] Quod ex causa matrimonij nubenti olim, & dorem constituenti mulieri maritus dabat, donatio ob nuptias dicebatur. Erat hic contractus dotis date compensatorius, utraque liberalitas soluto matrimonio ad donatam redibat. Nostri hominibus infolens & inauditus contractus, quando ne dotis quidem constitutio vlla, ut quidem illo iure & diximus Rub. de mariages. Sed & orbis penè totius consensus illum contractum repudiavit, quod scholastici Iuriscōsulti scire per regna & Dynastias testantur, inuitis Imperatoribus inuentum & priscae iurisprudentiae inaudita. Iulianus Imperator Leonis Constitutionem de eo probauit primum, mox reiecit. Nouella 97. tit. de aequalit. dotis. Rursus Leo alius quidam à superiore Iustinianeam Nouellam immutauit. Sed quid non illa reuertitur inconstantia non currit, subuertit, aut inuertit in suo iure? Denique hoc desultorio iure sublato, multi ex illo tituli, multa Nouella merito suo exoleuerunt. Sed hac de qua hic statuit sponsalitia potius largitas est, quae illo quoque iure suos titulos habet, de quo nos Rubr. de mariages, & art. 406.

GLOSSA 4.

c Ou elle à son futur epoux.] Aequalis & correlatiua dispositio. Hae donatio soluto matrimonio non restituitur, ut illa olim donatio ob nuptias, sed sponsalitia largitas minime, l. si mater. C. de donat. ob nupt.

- 1 An hac dispositio in secundum matrimonium valeat.
- 2 An l. hac edita sit & Francisc. l. i. constituitur.
- 3 An praesuppositi talis status. l. hac edita obineat.
- 4 Arresta de eo, & auctoritates Doctorum.
- 5 An prohibitio. l. hac edita habeat locum in viris.

Magna hic se quaestio offert, An cum hoc statu-tum simpliciter & indefinitè statuat de donandi potestate in coniugibus, haec ipsa dispositio obtinere debeat tam in primis quam in secundis matrimoniis extantibus liberis de priore matrimonio. Hoc est, an l. hac edita iure Consuetudinario obtinere debeat, an sublata intelligatur hac dispositione indefinita. An rursus renouata illa. l. hac edita per Ordin. Caroli IX. quae edita est de donationibus mulierum quae sunt cōf. 11. annis secundis maritis: & an idem ius sit in donationibus mutuis, de quo nos art. seq. Nunc de simplicibus dicendum. Dubitant Iuriconsulti, an stante statuto, quod maritus praefuncta vxore dorem dotivae partem lucrari debeat, intelligi debeat praesuppositi liberis ex priore matrimonio ex dispositione. l. hac edita, an verò legi illi derogare censeri debeat, sic ut ex quolibet matrimonio lucrari debeat, indefinitè orationis potestate, differitur inter scholasticos scriptores. Item & cum non ex statuto, sed pacto & conventionione maritus lucrari debeat. Et ut illi variè sentiant, scimus ante Caroli IX. Ordinationem quae edita est anno 1560. hunc Articulum tam in secundis, quam in primis matrimoniis obtinuisse, & utrobique tertiam bonorum donari fuisse receptum, non obstat dispositione. l. hac edita, quae adeo ad id tempus laetuerat, ut ne patrono quidem aut aduocato cuiquam in mentem veniret ius exolerum in iudicium deducere, & memini ducentas amplius me ius dicente obtinuisse, quamvis extantibus liberis de priore matrimonio. Ne post Ordinationem quidem Caroli aliud

receptum, nisi quantum quidem ab illa expressum est. Sed non satis per eam cautum est huc dubitationi. Ne apud Francica quidem tribumalia obtinuisse, l. illam, ostendunt nimirum donationes à mulieribus in secundis maritis collatas, & pretio redempti masculi, quæ ipsa causa Ordinationum illam Caroli tandem expressit, insigni exemplo primæ cujusdam feminæ, cum magna & nuda de eo quæ regi oblara essent. Extant passim in Italia statuta, quæ præmorta coniuge tertiam aut aliam quorundam bonorum feminae deferre maritis, ea cum talia sunt sæpe dubitari contingit, an id ius tam in secundis matrimoniis obtinere debeat exantibus liberis de priore matrimonio, quam in prioribus. Nam non sine controversia transigitur, existimantibus quibusdam legem indefinitè loquentem, sine restrictione accipiendam, & utrobique obtinere debere, quibusdam probantibus statutum à lege civili & dispositione. l. hac edictali limitationem recipere. Priorem sententiā in Bald. probat. l. ea lege. quart. 4. C. de cond. ob cau. & auri. præterea C. vnd. vir. & vxor. l. vi. C. de bon. mæc. & conf. 141. vol. 1. & multi sunt hanc sententiā sequenti.

4. Constatiam defendunt Bald. ipse. c. i. tit. an maritus succed. vxor. in feud. & l. unica. q. 1. vbi & Barr. C. de inoff. dorib. Bald. auri. ex testamento. Cod. de secund. nupt. & Liubermus. C. ad Trebell. quas pugnas longo ordine refert las. d. auri. præterea Steph. Bertrand. latissime d. l. hac edictali in princip. & num. 35. & quos Boër. cumulat. decis. 207. & 113. Socin. conf. 35. lib. 4. Florian. disputatione incip. mulier primò viduata. Consilans & meliorum sententiā est, cum statutum simpliciter nullo addito lucrum deferre marito, id interpretationem passivam recipere à iure civili, & illa l. hac edictali, & subintelligi lucrum, sed tum demum cum nulli liberi supersint de priore matrimonio, ita vt hoc casu maritus non plus capiat eo ex liberis, qui minimū habet, atque in istis terminis vult lason procedere opinionem aduersantiam. d. auri. thent. præterea, quem Francisc. Curtius sequitur cōf. 79. & cuiusmodi statutum indefinitum deferre lucrum marito quod est Burdegal. sic intelligendum & distinguendum putat Boërius dicta decisione 113. & 203. addit & sic Arreosto iudicatum illi Curiz, anno 1320. & reuersum anno 1337. Sed quia nobis tale statutum nullum est, querendum est de altero casu, pacti aut conventionis scilicet cum donatio ab altero coniuge facta est alteri, aut lucrum conventum certæ partis bonorum ex contractu matrimonij, an ea valere possit in secundis matrimoniis extantibus liberis de priore matrimonio. Hoc casu Ancharam qui non putat statuto obesse. l. hac edictali, diuersum putat in pacto, quo lucrum deferente. l. hac edictali locum habere putat, quia pacto (inquirit) non debeat induci inæqualitas liberorum primi & secundi matrimonij & aliam putat vim esse prouisionis hominis & legis: Id ille conf. 170. Itaque cum à facto hominis, id est donatione & contractu lucrum deferretur, debere id factum regi & distinguere ex d. l. & id magnam rationem habet, propter reframandas effusas libertates feminarum in secundis maritos, & contemptum priorem iocemiam, & liberorum priorem respectum, quod crebra experientia docere possunt frenis indigere, præsertim renouata dispositione à d. Ordine. Caroli, quam magnopere oportebat vti obtinere, ad distinguendam dispositionem de primis & secundis nuptiis. Ex quo & Paul. Cast. l. i. C. de inoff. dorib. scribit, quod cum esset vnus de reformatoribus statutorum Florentie, adscribendum censuit statuto, de lucris coniugalibus clausulam non obstante illius. l. hac edictali, etiam

A exantibus liberis prioris matrimonij, quia sciret tale esse voluntatem populi Florentini, propterea quod mulieres per illam legem coarctate viros non inueniebant, si liberos habebant de priori matrimonio, nec sine illa clausula futurum esset, vt donare possent in casu d. l. Idem Fulgos. censuit conf. 89. incipiente Domina Catharina, & que fusiè explicat Steph. Bertrand. d. l. hac edictali à num. 47. Quare nulli expresse derogetur illi legi, putant eam obtinere debere, an scilicet donari possit exantibus liberis prioris matrimonij, multo maxime cum dispositio Ord. Caroli superuenient ad restituendam in usum antiquam dispositionem iuris. Quare concludimus per hanc dispositionem huius Articuli, quæ peruenit ad donare re. vxor. etiam bonorum sature coniugi, non idem licere possit, ut libris liberis donatoris de priore matrimonio, quo casu non amplius donare licet, quam is capiti, qui minimū capit inter liberos, quod & Bertrand. sentit, num. 51. & Socin. conf. 33. lib. 4. Itaque si mulier duodecim vncias in bonis habet, & liberis 12. non poterit amplius vna vncia donare secundo marito. Sed & hæc dispositio correlatiua viro & vxori eadem ex æquo donandi potestatem tribuit. Verum id querendum est, licetum est, an ea correlatio in secundis nuptiis tam licum habeat in vnus quam mulieribus, ita ne plus viro liceat. Nam vt plurimum leges de feminis in hoc subiecto canē, veluti hinc fexui interz quoniam edum mra facilitate flecti & propendere ad coniunctionem sæpe non honestas, liberis certe prioribus damnum, cum amor impellit & inconsideratum liberorum, & prioris matrimonij obliuio. Adeo ne illa quidem Causa IX. Constituit. de viis meminit, nisi cum de legiti. prioris vxore proueniētibz statuit, sed de postum. nija aut aliorum bonorum lege nihil expressit, & tunc legis casus apertis feminis videtur congruere, quæ (vt Imperator ait) secundis nuptiis funestatur memoria prioris mariti contristat & manes innoxas, quas longa declamatione exagitat Imperator, aut de non chgend. sec. nub. & auri. de nupt. & illa l. hac edictali & subinde illo titulo toto, quæ vxorū mulieris tantum coniugalibus scire meminerit. Admittit statuti non esse faciendas extensiones de personis id personas non expressas in exorbitantibus personarū iure communi & odiosis, ita nec de muliere ad maritum. Quin etiam Imperator ipse. d. auri. de non elig. sec. nub. §. optinē, negat vllam legem extare, quæ eadem viro pœnas imponat, quas & vxori obtransitum ad secundam vota. Ceterū & ex persona mulieris & inbecillitate sexus mulier singulariter rationes sumuntur, quæ non perinde viis congruant, est non pœce conueniente possunt, vt quæ notatur l. nam & hiparantibus. D. de inoff. test. & l. lex quæ tutores. C. de adm. nist. tut. atque inter prima liberorum priorem fauor, & feruens amoris affectus, cum iudicium rationis impetibus abstulit, viis iuxta & feminis, cum illud putatum suauē Poëta dictum ex alterius persona exolefcere incipit.

*Ille meo primus qui me sibi iunxit, amores
Abstulit: ille habuit suum, seruauitque sepulchro.*

Sed iam tales superant pauca, si tamen vlla, vt ne vii quidem. Sed de ipsis legem auctoribus iusta hic quærela est, quæ damnoſa recentia inſerunt de viis statuere, quod valde erat exprinendum, de quibus si iudicis arbitrium inſtabilibus iudicantem relinquit, si iudicis cogitatio non ſub legem ferentes, imprudētia culpa valde reprehēdenda eſt, in eo quod quondam poteſt contingere, & vero ſolet. Sed & ætati quoque noſtræ itaque.

irascendum, quæ cum tam magnos Iurifconsultos per omnes dignitatum gradus exegerit, ipsiſque illum imprimis qui monitor Ord. eius de qua nunc diximus Carolo Regi fuiffe dicitur, nulli tamen in mætem venerit, quod vnicui verbo fieri poterat, lege diffidium censentium componere, & concertationes ea de re relinqui maluerunt cuiusvis iuridici, quàm principis sensum. Peius verò id quod prohibitoria dispositione de lucris maritorum expressa, de cæteris bonis probabiliter videri possunt abnuisse, tandiu de eo dubitatur, & penè certiores regulæ opponuntur meliora iuris dicantibus. Quod si etiam de viris iudicantibus idem quod de mulieribus videri posset, tamen non est cuiusvis extra personas expressas dispositiones extêdere, nec à iudicantibus præstandum, quod à lege erat expectandum, propria legis materia. Et si crebrioribus omnino sententiis receptum est penas, quæ fauore priorum liberorum indictæ sunt, secundò nubetibus non esse Canonibus sublata, qui ea de re fumpsere sibi arbitrium, imò non penas, sed iuris collationes, atque ideo tam in viris scèdò maritis obtinere, quàm in fœminis, ne scilicet de lucris nuptialibus prioris coniugij, imò ne de bonis quidem patrimonialibus suis plus liceat in secundis coniugis conferre, quàm quantum capit de prioribus liberis, qui minimum capit in hæreditate donatoris, per. §. si vero auth. de non elig. secund. nub. Hæc (inquit) pœna sit communis viri & mulieris, & auth. neque virum quod ex dote. l. generaliter. in princ. C. de sec. nup. Hæc sententia expressa gloſſa. d. l. fœminæ. quam Bartol. Salyc. Ripa, sequuntur. l. hæc edictali. §. illud. Ioan. And. add. ad Specul. Rub. de secund. nup. Oldrad. conf. 33. Mathesil. Petrus de Vbald. tract. de successiõib. ab intestat. Rom. conf. 132. clarè Arcin. conf. 72. idque vt ait non solum in lucris, sed in cæteris quoque donatoris bonis, vbi respondet. d. §. optimè, qui pro aduersaria sententia allegatur. Tum Decius, conf. 87. & conf. 246. Socin. conf. 242. lib. 2. Steph. Bertrâd. conf. 175. lib. 2. & d. §. illud. Francisc. Ripa. d. l. fœminæ. Boër. decif. 137. Alex. conf. 158. lib. 5. Bened. verb. & vxorem decif. §. numer. 88. Denique huius sententiæ multo plures, cùm lucra per conventionem veluti donationes conferuntur, vt hoc art. nihilominus. l. hæc edictali obtinere debere, quod summa ratione defenditur: ne plus de his donari possit à fœminâ aut viro, quàm quâta portio est vnus de liberis prioribus, quæ iure hoc non nisi virilis & æqualis esse potest. De cæteris quidè bonis præter lucra nihil hæctenus cautum dolendum est, & frequentibus exemplis constat spectatæ dispositionem. l. hæc edictali, & hæctenus permissas donationes de tertia, etiam in secundis matrimonijs, sed erit reformatorem cura, vt de Ordinum sententia statuatur, quid ea de re cum ratione constitui oporteat, & vehemens ratio est, quæ tales seruos cohibet, & secunda matrimonij postposit, cùm vir indignitatem prodit donatione rerum suarum, aut interuentis agitur, aut illa donatrix patrimonij vicissim spectis liberis, & viri prioris memoria, quod factum subinde conditores exagitant. Quis enim donat nisi F impar, & excellenti?

Glossa 5.

des paroles de mariage.] Inter proloquutiones de matrimonio, ante villam promissionem & obligationem. Nam antecedente stipulatione aut conventionne matrimonij nihil de eo licet.

1 Fiançailles sponſalia.

2 Sponſalia de presenti & de futuro.

A 3 Sponſalia de futuro tranſeunt in matrimonium per conſumtionem.

4 Donationes poſſ ſponſalia non admittuntur.

5 Traditio non debuit tanti momenti videri Iuriſconſ.

6 Acquiſitus communis non ſunt à ſponſalibus.

7 Nec doarium queritur ſimiliter traditū.

8 Donationes in ſponſalibus factæ intelliguntur, cùm eodem die ſunt.

9 An probatio admittatur de præcedentibus ſponſalibus.

10 Poſſ ſponſalia impotentium per atatem admittitur donatio, & numero 11.

B e Faisant les fiançailles.] Quæ nos fiançailles dicimus, Ius Romanum ſponſalia vocat à ſpondendo, voce ex æquo reſpondente Francicæ, quod alibi accedentes i vocant, vox deducta à veteri verbo ſiancer quod est fidem dare, quo vetus hiſtoria Francica utebatur. Sunt verò ſponſalia propriè ſponſiones futuri facti, tamen præſentis quoque in vltim receptè Canoniſta, cùm illis verba de futuro, & verba de præſenti adiungere, tametſi proprietatem verborum ſpectantibus non niſi futuri facti dici poſſunt, quis enim id rectè promittere dicitur, quod præſens præſtat & exhibet. Nam ſponſiones de matrimonio per verba de præſenti factæ, totam matrimonij ſubſtantiam impleant, etiam ſi matrimonij vſus & conſummatio, quæ in coniunctione & commixtione corporum ponitur, non ſequatur. l. penult. §. vlt. D. de donat. int. vir. & vxor. l. nuptias. D. de reg. iur. Eundem tamen effectum præſtat commixtio, ſi fides futuri matrimonij interceſſit, ſue per verba de futuro ſue in ipſo actu, per quæ inter capaces quidem verba de futuro, in præſens matrimonium tranſeunt, e. is qui ſilium. & c. tuas ext. de ſponſal. c. de illis. c. per tuas ext. de cond. apoſt. ſicuti contra ſponſalia de præſenti cum impubere aut impotente niſi plus pollent, quàm concepta de futuro propter alterius impotentiam. c. i. ext. de deſp. imp. Nunc cùm queritur prohibita donatione inter virum & vxorem à quo tempore vir, à quo tempore vir habenda ſit, & quid de eo ſit Conſtitutum, ſapè à verbis ſtatutorum petendum eſt, cùm aliter atque aliter conſtituntur & concipiuntur. Iure quidem Romano non dubium donationes inter ſponſos qui de futuro intelliguntur coſiſtere. l. cum in te. l. ſi à ſponſo l. cum veterum. Cod. de donat. l. cum hic ſtatus. §. qui ſponſum. D. de donat. int. vir. & vxor. l. ſi ſponſum. l. inter eos. l. penult. D. eod. tit. Sed id haud dubiè intelligitur in proprij ſignificatus ſponſis, id eſt, de futuro matrimonio. Contra enim eſt in ſponſalibus de præſenti, etiamſi nondum ſequuti ſint ſolemnes ritus nuptiarum, qui vſquam obſeruantur, aut in more ſunt, quod apertiffimè Iuriſconſultus ſcribit. l. penult. D. de donat. int. vir. & vxor. Alex. l. ſi ſocer. §. Lucius. D. ſol. matri. & conf. 61. lib. 5. Bald. d. l. cùm te. Ioan. Lupus. Rub. de donat. int. vir. & vxor. §. 15. Boër. tit. des mariages. §. 1. & merito reprehènſa eſt ſententia Azon. Hoſt. Collect. Imol. Barbat. & eorum quos Socin. congerit. conf. 123. lib. 1. qui diuerſum putant, & apertè reſelluntur diſpoſitione, d. l. penult. Non valuerunt igitur donationes poſt conſenſum de præſenti, qui matrimonium perficit, nec quidquam amplius expectat ad ſubſtantiam quidem, eſt ritus quidem externi adici ſolent actui perfectò, ad reuerentiam politicarum Eccleſiæ Conſtitutionum. Quare & legatum puella factum cum maritabitur, debet ex promiſſione matrimonij contracta per verba de præſenti putat. ex gloſſa & Docto. l. cui fuerit. D. de cond. & demõſt. Bart. & Bald. l. ſancimus. C. de rapt. Alex. conf. 20. lib. 2. Sed tamen hanc quæ diuerſorum po-

C e Faisant les fiançailles.] Quæ nos fiançailles dicimus, Ius Romanum ſponſalia vocat à ſpondendo, voce ex æquo reſpondente Francicæ, quod alibi accedentes i vocant, vox deducta à veteri verbo ſiancer quod est fidem dare, quo vetus hiſtoria Francica utebatur. Sunt verò ſponſalia propriè ſponſiones futuri facti, tamen præſentis quoque in vltim receptè Canoniſta, cùm illis verba de futuro, & verba de præſenti adiungere, tametſi proprietatem verborum ſpectantibus non niſi futuri facti dici poſſunt, quis enim id rectè promittere dicitur, quod præſens præſtat & exhibet. Nam ſponſiones de matrimonio per verba de præſenti factæ, totam matrimonij ſubſtantiam impleant, etiam ſi matrimonij vſus & conſummatio, quæ in coniunctione & commixtione corporum ponitur, non ſequatur. l. penult. §. vlt. D. de donat. int. vir. & vxor. l. nuptias. D. de reg. iur. Eundem tamen effectum præſtat commixtio, ſi fides futuri matrimonij interceſſit, ſue per verba de futuro ſue in ipſo actu, per quæ inter capaces quidem verba de futuro, in præſens matrimonium tranſeunt, e. is qui ſilium. & c. tuas ext. de ſponſal. c. de illis. c. per tuas ext. de cond. apoſt. ſicuti contra ſponſalia de præſenti cum impubere aut impotente niſi plus pollent, quàm concepta de futuro propter alterius impotentiam. c. i. ext. de deſp. imp. Nunc cùm queritur prohibita donatione inter virum & vxorem à quo tempore vir, à quo tempore vir habenda ſit, & quid de eo ſit Conſtitutum, ſapè à verbis ſtatutorum petendum eſt, cùm aliter atque aliter conſtituntur & concipiuntur. Iure quidem Romano non dubium donationes inter ſponſos qui de futuro intelliguntur coſiſtere. l. cum in te. l. ſi à ſponſo l. cum veterum. Cod. de donat. l. cum hic ſtatus. §. qui ſponſum. D. de donat. int. vir. & vxor. l. ſi ſponſum. l. inter eos. l. penult. D. eod. tit. Sed id haud dubiè intelligitur in proprij ſignificatus ſponſis, id eſt, de futuro matrimonio. Contra enim eſt in ſponſalibus de præſenti, etiamſi nondum ſequuti ſint ſolemnes ritus nuptiarum, qui vſquam obſeruantur, aut in more ſunt, quod apertiffimè Iuriſconſultus ſcribit. l. penult. D. de donat. int. vir. & vxor. Alex. l. ſi ſocer. §. Lucius. D. ſol. matri. & conf. 61. lib. 5. Bald. d. l. cùm te. Ioan. Lupus. Rub. de donat. int. vir. & vxor. §. 15. Boër. tit. des mariages. §. 1. & merito reprehènſa eſt ſententia Azon. Hoſt. Collect. Imol. Barbat. & eorum quos Socin. congerit. conf. 123. lib. 1. qui diuerſum putant, & apertè reſelluntur diſpoſitione, d. l. penult. Non valuerunt igitur donationes poſt conſenſum de præſenti, qui matrimonium perficit, nec quidquam amplius expectat ad ſubſtantiam quidem, eſt ritus quidem externi adici ſolent actui perfectò, ad reuerentiam politicarum Eccleſiæ Conſtitutionum. Quare & legatum puella factum cum maritabitur, debet ex promiſſione matrimonij contracta per verba de præſenti putat. ex gloſſa & Docto. l. cui fuerit. D. de cond. & demõſt. Bart. & Bald. l. ſancimus. C. de rapt. Alex. conf. 20. lib. 2. Sed tamen hanc quæ diuerſorum po-

D e Faisant les fiançailles.] Quæ nos fiançailles dicimus, Ius Romanum ſponſalia vocat à ſpondendo, voce ex æquo reſpondente Francicæ, quod alibi accedentes i vocant, vox deducta à veteri verbo ſiancer quod est fidem dare, quo vetus hiſtoria Francica utebatur. Sunt verò ſponſalia propriè ſponſiones futuri facti, tamen præſentis quoque in vltim receptè Canoniſta, cùm illis verba de futuro, & verba de præſenti adiungere, tametſi proprietatem verborum ſpectantibus non niſi futuri facti dici poſſunt, quis enim id rectè promittere dicitur, quod præſens præſtat & exhibet. Nam ſponſiones de matrimonio per verba de præſenti factæ, totam matrimonij ſubſtantiam impleant, etiam ſi matrimonij vſus & conſummatio, quæ in coniunctione & commixtione corporum ponitur, non ſequatur. l. penult. §. vlt. D. de donat. int. vir. & vxor. l. nuptias. D. de reg. iur. Eundem tamen effectum præſtat commixtio, ſi fides futuri matrimonij interceſſit, ſue per verba de futuro ſue in ipſo actu, per quæ inter capaces quidem verba de futuro, in præſens matrimonium tranſeunt, e. is qui ſilium. & c. tuas ext. de ſponſal. c. de illis. c. per tuas ext. de cond. apoſt. ſicuti contra ſponſalia de præſenti cum impubere aut impotente niſi plus pollent, quàm concepta de futuro propter alterius impotentiam. c. i. ext. de deſp. imp. Nunc cùm queritur prohibita donatione inter virum & vxorem à quo tempore vir, à quo tempore vir habenda ſit, & quid de eo ſit Conſtitutum, ſapè à verbis ſtatutorum petendum eſt, cùm aliter atque aliter conſtituntur & concipiuntur. Iure quidem Romano non dubium donationes inter ſponſos qui de futuro intelliguntur coſiſtere. l. cum in te. l. ſi à ſponſo l. cum veterum. Cod. de donat. l. cum hic ſtatus. §. qui ſponſum. D. de donat. int. vir. & vxor. l. ſi ſponſum. l. inter eos. l. penult. D. eod. tit. Sed id haud dubiè intelligitur in proprij ſignificatus ſponſis, id eſt, de futuro matrimonio. Contra enim eſt in ſponſalibus de præſenti, etiamſi nondum ſequuti ſint ſolemnes ritus nuptiarum, qui vſquam obſeruantur, aut in more ſunt, quod apertiffimè Iuriſconſultus ſcribit. l. penult. D. de donat. int. vir. & vxor. Alex. l. ſi ſocer. §. Lucius. D. ſol. matri. & conf. 61. lib. 5. Bald. d. l. cùm te. Ioan. Lupus. Rub. de donat. int. vir. & vxor. §. 15. Boër. tit. des mariages. §. 1. & merito reprehènſa eſt ſententia Azon. Hoſt. Collect. Imol. Barbat. & eorum quos Socin. congerit. conf. 123. lib. 1. qui diuerſum putant, & apertè reſelluntur diſpoſitione, d. l. penult. Non valuerunt igitur donationes poſt conſenſum de præſenti, qui matrimonium perficit, nec quidquam amplius expectat ad ſubſtantiam quidem, eſt ritus quidem externi adici ſolent actui perfectò, ad reuerentiam politicarum Eccleſiæ Conſtitutionum. Quare & legatum puella factum cum maritabitur, debet ex promiſſione matrimonij contracta per verba de præſenti putat. ex gloſſa & Docto. l. cui fuerit. D. de cond. & demõſt. Bart. & Bald. l. ſancimus. C. de rapt. Alex. conf. 20. lib. 2. Sed tamen hanc quæ diuerſorum po-

E e Faisant les fiançailles.] Quæ nos fiançailles dicimus, Ius Romanum ſponſalia vocat à ſpondendo, voce ex æquo reſpondente Francicæ, quod alibi accedentes i vocant, vox deducta à veteri verbo ſiancer quod est fidem dare, quo vetus hiſtoria Francica utebatur. Sunt verò ſponſalia propriè ſponſiones futuri facti, tamen præſentis quoque in vltim receptè Canoniſta, cùm illis verba de futuro, & verba de præſenti adiungere, tametſi proprietatem verborum ſpectantibus non niſi futuri facti dici poſſunt, quis enim id rectè promittere dicitur, quod præſens præſtat & exhibet. Nam ſponſiones de matrimonio per verba de præſenti factæ, totam matrimonij ſubſtantiam impleant, etiam ſi matrimonij vſus & conſummatio, quæ in coniunctione & commixtione corporum ponitur, non ſequatur. l. penult. §. vlt. D. de donat. int. vir. & vxor. l. nuptias. D. de reg. iur. Eundem tamen effectum præſtat commixtio, ſi fides futuri matrimonij interceſſit, ſue per verba de futuro ſue in ipſo actu, per quæ inter capaces quidem verba de futuro, in præſens matrimonium tranſeunt, e. is qui ſilium. & c. tuas ext. de ſponſal. c. de illis. c. per tuas ext. de cond. apoſt. ſicuti contra ſponſalia de præſenti cum impubere aut impotente niſi plus pollent, quàm concepta de futuro propter alterius impotentiam. c. i. ext. de deſp. imp. Nunc cùm queritur prohibita donatione inter virum & vxorem à quo tempore vir, à quo tempore vir habenda ſit, & quid de eo ſit Conſtitutum, ſapè à verbis ſtatutorum petendum eſt, cùm aliter atque aliter conſtituntur & concipiuntur. Iure quidem Romano non dubium donationes inter ſponſos qui de futuro intelliguntur coſiſtere. l. cum in te. l. ſi à ſponſo l. cum veterum. Cod. de donat. l. cum hic ſtatus. §. qui ſponſum. D. de donat. int. vir. & vxor. l. ſi ſponſum. l. inter eos. l. penult. D. eod. tit. Sed id haud dubiè intelligitur in proprij ſignificatus ſponſis, id eſt, de futuro matrimonio. Contra enim eſt in ſponſalibus de præſenti, etiamſi nondum ſequuti ſint ſolemnes ritus nuptiarum, qui vſquam obſeruantur, aut in more ſunt, quod apertiffimè Iuriſconſultus ſcribit. l. penult. D. de donat. int. vir. & vxor. Alex. l. ſi ſocer. §. Lucius. D. ſol. matri. & conf. 61. lib. 5. Bald. d. l. cùm te. Ioan. Lupus. Rub. de donat. int. vir. & vxor. §. 15. Boër. tit. des mariages. §. 1. & merito reprehènſa eſt ſententia Azon. Hoſt. Collect. Imol. Barbat. & eorum quos Socin. congerit. conf. 123. lib. 1. qui diuerſum putant, & apertè reſelluntur diſpoſitione, d. l. penult. Non valuerunt igitur donationes poſt conſenſum de præſenti, qui matrimonium perficit, nec quidquam amplius expectat ad ſubſtantiam quidem, eſt ritus quidem externi adici ſolent actui perfectò, ad reuerentiam politicarum Eccleſiæ Conſtitutionum. Quare & legatum puella factum cum maritabitur, debet ex promiſſione matrimonij contracta per verba de præſenti putat. ex gloſſa & Docto. l. cui fuerit. D. de cond. & demõſt. Bart. & Bald. l. ſancimus. C. de rapt. Alex. conf. 20. lib. 2. Sed tamen hanc quæ diuerſorum po-

F e Faisant les fiançailles.] Quæ nos fiançailles dicimus, Ius Romanum ſponſalia vocat à ſpondendo, voce ex æquo reſpondente Francicæ, quod alibi accedentes i vocant, vox deducta à veteri verbo ſiancer quod est fidem dare, quo vetus hiſtoria Francica utebatur. Sunt verò ſponſalia propriè ſponſiones futuri facti, tamen præſentis quoque in vltim receptè Canoniſta, cùm illis verba de futuro, & verba de præſenti adiungere, tametſi proprietatem verborum ſpectantibus non niſi futuri facti dici poſſunt, quis enim id rectè promittere dicitur, quod præſens præſtat & exhibet. Nam ſponſiones de matrimonio per verba de præſenti factæ, totam matrimonij ſubſtantiam impleant, etiam ſi matrimonij vſus & conſummatio, quæ in coniunctione & commixtione corporum ponitur, non ſequatur. l. penult. §. vlt. D. de donat. int. vir. & vxor. l. nuptias. D. de reg. iur. Eundem tamen effectum præſtat commixtio, ſi fides futuri matrimonij interceſſit, ſue per verba de futuro ſue in ipſo actu, per quæ inter capaces quidem verba de futuro, in præſens matrimonium tranſeunt, e. is qui ſilium. & c. tuas ext. de ſponſal. c. de illis. c. per tuas ext. de cond. apoſt. ſicuti contra ſponſalia de præſenti cum impubere aut impotente niſi plus pollent, quàm concepta de futuro propter alterius impotentiam. c. i. ext. de deſp. imp. Nunc cùm queritur prohibita donatione inter virum & vxorem à quo tempore vir, à quo tempore vir habenda ſit, & quid de eo ſit Conſtitutum, ſapè à verbis ſtatutorum petendum eſt, cùm aliter atque aliter conſtituntur & concipiuntur. Iure quidem Romano non dubium donationes inter ſponſos qui de futuro intelliguntur coſiſtere. l. cum in te. l. ſi à ſponſo l. cum veterum. Cod. de donat. l. cum hic ſtatus. §. qui ſponſum. D. de donat. int. vir. & vxor. l. ſi ſponſum. l. inter eos. l. penult. D. eod. tit. Sed id haud dubiè intelligitur in proprij ſignificatus ſponſis, id eſt, de futuro matrimonio. Contra enim eſt in ſponſalibus de præſenti, etiamſi nondum ſequuti ſint ſolemnes ritus nuptiarum, qui vſquam obſeruantur, aut in more ſunt, quod apertiffimè Iuriſconſultus ſcribit. l. penult. D. de donat. int. vir. & vxor. Alex. l. ſi ſocer. §. Lucius. D. ſol. matri. & conf. 61. lib. 5. Bald. d. l. cùm te. Ioan. Lupus. Rub. de donat. int. vir. & vxor. §. 15. Boër. tit. des mariages. §. 1. & merito reprehènſa eſt ſententia Azon. Hoſt. Collect. Imol. Barbat. & eorum quos Socin. congerit. conf. 123. lib. 1. qui diuerſum putant, & apertè reſelluntur diſpoſitione, d. l. penult. Non valuerunt igitur donationes poſt conſenſum de præſenti, qui matrimonium perficit, nec quidquam amplius expectat ad ſubſtantiam quidem, eſt ritus quidem externi adici ſolent actui perfectò, ad reuerentiam politicarum Eccleſiæ Conſtitutionum. Quare & legatum puella factum cum maritabitur, debet ex promiſſione matrimonij contracta per verba de præſenti putat. ex gloſſa & Docto. l. cui fuerit. D. de cond. & demõſt. Bart. & Bald. l. ſancimus. C. de rapt. Alex. conf. 20. lib. 2. Sed tamen hanc quæ diuerſorum po-

retat esse dissentio, voliter sedavit expressa dispositio
 iuris Articuli, quæ nullam dubitationem admittit
 non valere donationes post sponsalia de futuro, mul-
 tominusse post facta per verba de præfenti. Nam Cõ-
 fuerudo obligatio semel concepta de matrimonio
 contrahendo, sive ab ea discendi nequeat, ferente
 amore, & coniunctionis appetitu non putavit feren-
 das esse donationes, sed quos inter matrimonium le-
 gibus conveniunt, deinceps non esse alterius opibus
 resouendū. Unde fit, vt si inter absentes celebrata
 sint sponsalia, inter ipsos ratificationis actus donatio
 ab absente fieri possit, quia ante sponsalia perfectæ non
 sit ad obligationem, nisi quidem mandatum præces-
 serit. Rursus si ab impubere & impotente aut inca-
 pace, reducta habitare, rata sponsalia habeantur, in ipso
 actu donatio fieri poterit, quia ante nulla necessitas
 est obligationis ex actu antè gesto, sed validitatem vt
 s. ex nupte actus accipit. Magna verò apud Iuriscõsul-
 tos & Canonicos iuris peritos inquisitio de traductio-
 ne ad domũ, an per eam videri debeat matrimonium
 consummatum. Sed valde infirmum cõsummati ma-
 trimonii argumentum deprehenditur traductio, &
 nimium in eo momenti periculi posuere Iuriscõsulti,
 nisi aliud adiecerit. Nam traductio per se actus pro-
 miscuus est & obsequiosus, nisi coniunctus ex re ipsa ad-
 iunatur. Cum antecesserit sponsionibus & hinc ma-
 trimonii libera, & liti iuris mulier traduci se patitur
 ad sponsi domum, magnum indicium est cõsummati
 matrimonij in alienas ades & domicilium transiisse,
 magna coniectura & præsumptio à cohabitatione ad
 corporũ coniunctionem. Nam à iuvene cupido quis
 evadat reddi virginem? vt ille Poëta ait. Sed de ea
 quæ alieni iuris est, & cum ipso patre aut matre tra-
 ducta non similis præsumptio. Nunc quidem ventis
 minorum omnium & qui patri subsunt matrimoniis,
 in totum ea præsumptio evanescit, nec capi aut po-
 test aut debet, prohibentibus sicut Ordinariis
 Regum. Multominimè cum solemnes matrimonio-
 rum ritus vbi habentur in Ecclesiis, cum benedictio-
 nes vsurpantur, cum solemnibus ante edictis ma-
 trimonii sponsiones promittuntur, nec ante recipiuntur,
 & Episcoporum iussus extant, quæ vetant ante
 nupti sponsalia de præfenti, quàm edicta præcellerint,
 qui mos nobis cum solemnibus sit, excludit omnis quæ
 venire possit à traductione præsumptio, quam so-
 lemnia non adhibita, & consueti ritus, & vetum
 factum Ordinationibus non admittit, & potius illo-
 rum temporum esse præsumptio aut eorum locorum,
 in quibus nulli externi ritus adhiberi ex more solent,
 nec quicquam præter cõsentium, quæ clancularia ma-
 trimonia melior cogitatio non admittit, & pessima
 exempla damnare. Nunc cum bona Ecclesiæ venia
 ista transigi solent, & templa adiri, & propinquo
 arbitris, & ceteris consanguineorum, nihil traductio,
 cuius præsumptionem facile eluit melior alia, obse-
 6 quij & reuerentie Ecclesiæ habitæ, & Ordinationum
 respectus, ne antè matrimonium consummasse videri
 aut exilimari debeant coniuges, quàm par est & venia
 sacro carmine facta est, & benedictio antecessit aucto-
 ritibus quorum ea de re auctoritas est. Ex quo fit, vt
 cum de commercijs queritur, à quo tempore dona-
 tio coniugij facta obtinere debeat, à quo item ac-
 7 quilibet communes fieri, aut doarium quæri proban-
 dum sit, donationes, acquæritus, doarium non ante
 acquiri, quàm vltima matrimonij perfectio accesserit,
 quæ in consummatione est coniunctionis. Sed quia
 indecens foret, ac proinde penè impossibilis facti pro-
 batio, patris dispositio præsumptivè duxerit proba-
 rum admitti, & à pedis illatione totam cõiunctionem

A præsumpti, sic vt hoc probato iuris & de iure præ-
 sumptio inducatur, contra quam nulla probatio ad-
 mittitur præsupposita quidem habitate coniugum,
 quod alio loco dicemus. Ab hoc tempore donatio ex
 causa quidem & ob matrimonium facta vires iuris,
 acquæritus communis sunt sequo anno, doctum
 debetur & lucra Consuetudine inducitur effectum for-
 tiuntur, hoc quidem iure, cuius etiam sententia for-
 restum memorat Boer. in conf. Bitung. tit. Du ma-
 rier. §. 1. & Item dec. 22. n. 36. Par. conf. t.
 vol. 1. idem Pandor. & Fely. c. tertio loco. ext. de pro-
 bat. Decius conf. 340. nos etiam art. 418. infra.

B Porro quod hic text. dicit *fassant leirs fiancées*,
 inter ipsas proloquutiones matrimonij intelligimus,
 siue de præfenti siue de futuro hanc, sed tamen ante
 sponsionem, aut hinc matrimonij factam, aut inter
 ipsos actus desponsationis, sed & quæ donationes eor-
 dem die sunt, in ipso actu factas intellexim, veluti
 incontinenti, maxime cum sub cõmemoratione ma-
 trimonii sunt, etiam si diversis instrumentis hant,
 vnicò certè iuribus fuerit, quia hoc casu alter aduocato-
 templatione alterius factus intelligitur, & sibi utque
 invicem inesse, quod Bald. ait l. penult. §. mulier. D.
 sol. mar. Bald. & Saly. l. si pater puella. C. de inst. 8.

C sol. Bald. l. peris. C. de pact. inf. l. i. D. de verb. oblig.
 hæc locus apud Tituquell. l. si vinquam. verb. donati-
 one num. 119. C. de reuoc. donat. & in retract. conueni.
 §. 1. glof. 3. & 4. Ex quo crebra in foro exiliter pol-
 lutiones solent, de temporibus sponsalium ad argu-
 dam nollicetatem donationum, quæ post facta dicuntur.
 Cuius facti allegatio non minus admitti solet, quæ
 Notarij subinde solent in talibus referre donationes
 esse factas inter sponsalia & proloquutiones. Quæ-
 runque competrim est fraude scribi, cum antea
 sint vel ignorantibus cabulatis, quibus tunc penitus

D fieri persuasum sit, cum sponsalia actus sunt irretra-
 ctiles, nec quocquam obstat iterum atque iterum reuocari,
 sed fraudulenter. Quare non raro tale factum ac-
 ceptum est, etsi patet factum puto, propter testium
 perfidiam, & seculi notitiam & vitiatum crimen, præ-
 ferim cum magne sunt patrimonij cõditiones. Nec re-
 ceptum aliquando probavi, cum antea testium au-
 tum facti proponeretur, raris aut suspicis actibus,
 nec probabili facultate prohibendi: sed alia in hinc &
 causa probrosæ formæ receptum indolui, & dona-
 tionem ex ea causa irritam facti, cum nec iussu testium
 numero, nec satis probata fidei testibus, id factum
 probatum videretur, denique non vniu exemplum
 est, ex ea causa concidisse donationes, quæ tribu-
 nalis nostra non ignorat.

E Quid igitur sentiemus in donationibus ex matri-
 monij causa factis, cum matrimonium nulla promissum
 aut detecta sunt, vt inter inhabiles, frigidos, impen-
 tes, consanguineos. Hanc non plenam exegimus
 art. 439.

Queri memini, cum siue matrimonij mentione
 facta esset donatio inter vitum & feminam, sed post
 aliquod tempus de matrimonio conuenissent, An ex
 matrimonij causa facta donatio intelligi deberet, vel
 vt simplex ab extraneis. Dixi à circumstantiis iudican-
 dum, & facti qualificationem. Nam si in donatione causa
 expressa esset, omnes alias ab expressa excludi, nuda
 hanc probaretur de causa ad causam. Sed in casu pro-
 posito ex breuitate temporis inter matrimonium &
 F donationem, diiudicandum ex ea causa factum esse,
 veluti cum pater à filio donationem accipit, deinde
 post aliquod tempus filium emancipat, emanantibus
 causa factam præsumitur: sed sponsio facta dona-
 tiones non semper matrimonij causam inferit, quod
 apparet

apparet ex l. 1. & l. si filia & l. si tibi. C. de donat. ante A
uupt. l. 1. D. de donat. Ex facto igitur iudicium.

GLOSSA 6.

1 *An bona omnia in dotem dari possint, aut maritus lucrum vniuersum stipulari.*

1^a *Le tiers.* De huius quotæ determinatione copiosè diximus art. 218. Non igitur amplius tertia. Nec illas Romani iuris sententias recepimus, maritum totius dotis lucrum stipulari posse in casu soluti matrimonij, aut mulierem omnia bona sua in dotem dare posse, de quo Bart. Bald. Salyc. Cast. l. si pater puella. Cod. de inoff. test. Curt. Junior, cons. 6. Boër. decif. 224. & 220. Non sani igitur Blesenses, qui eam sententiam in ius suum receperunt, quæ merito omnibus displicuit, hoc minus sani, quod oblatum ea de re reformato- rum consilium non receperunt.

GLOSSA 7.

1 *Quid de donatione collata in tempus matrimonij.*

2 *De intellectu. l. quod sponsa. C. de donat. ant. nupt.*

3 *Donatione nulla, dominium non abscedit à donatore.*

4 *Pessio constante matrimonio tradi potest rei ante donatæ.*

1 *Quæritur de ea donatione, quæ sic facta est à coniugibus, vt dominium non nisi constante matrimonio acquireretur, an valere deberet: veluti cum sponsus donat tertiam eorum partem, quæ habet, quæque habiturus esset cum moreretur, & fieri potest, vt multa non labore parte dat hereditatibus obueniant, quæ donatoris tam futura sint patrimonialia, quam quæ iam obueniant. Vel cum sponsus promittit acquirere vxori à qua nil dote accepit, ducentas libras annui redditus, quæ propriæ vxoris futuræ sunt. Nam talia pacta quotidie admittimus vxorum lucro. Hunc casum videntur leges improbasse, quia actus acquisitionis confertur in tempus matrimonij, tempus scilicet prohibitum acquisitionis inter coniuges. l. quod sponsæ. C. de donat. ant. nupt. l. cum hic itatus. §. si sponsus. D. de donat. int. vir. & vxor. Quod sponsæ (inquit) ita donatur, vt eius fiat, cum nuptiæ sequutæ fuerint sine effectu est, quo tæx. nil potest dici expressius: in casu proposito non potest, quod donatur fieri donatarij ante matrimonium, cum ne donatoris quidem in bonis sit, & cõcepta sit donatio de his quæ cõstante matrimonio acquiruntur. Deinde patrimonialium donatio cõstante matrimonio nullo casu admitti potest, acquiruntur nosi nisi reciproca, sed tamen sponsis donare licet, nuptis non item: si ergo sponsis datur, quod non nisi nuptis acquiri possit, hic obex de l. quod sponsæ. Sed tamen non sunt eadem prohibitionis causæ incutunt aut constant matrimonij, nec idem affectus. Ego vt ingenuè fatear, non persipio quem vsum aut rationem habeat illa l. quod sponsæ, cum matrimonij causa factæ donationes includam conditionem habent, si nuptiæ sequantur. l. cum veterum. C. de donat. ant. nupt. l. si donaturus. D. de cõd. ob caus. quare in id tempus donationis effectum conuulsit, quod necessariò ad validitatem actus sequi debet, vitium facere donationi non debuit. Donare vt tuum fiat, cum matrimonium sequutum erit, inutile esse non debet, si donatio aliter valere non potest, quàm matrimonio sequuto, nec ea causa quæ actum prohibet cõstante matrimonio, inest ad ius qui sit in matrimonio contrahendo. Sed & ratio prohibitoria donandi iure Cõsuetudinario solos heredes respicit, cum quidem de donationibus qua-*

ritur, quæ in matrimonio contrahendo fiunt. Nam cõstante matrimonio factæ alias etiam causæ habent prohibitionis, sed tamen habili tempore factas admittimus, non solum eorum bonorum quæ quis habet, cum donatio fit, sed eorum quæ habiturus est, totamque dispositionis subtilitatem ab habilitate temporis permitti metimur, nec executionis tẽpus spectamus. Quod si dispositio eius l. quod sponsæ, locum haberet, non posset hæc de qua hoc art. quaritur, obtinere sub his verbis *qu'il a & aura lors de son decez*, eaque non reciproca, quæ cõstante matrimonio non admittitur, sed tamen in id tempus confertur. Quare hanc donationem de his quæ habeo habebõve cum moriar Cõsuetudo admittit, quo exemplo ea quoque probanda erit, qua quis promittit vxori acquirere ducentas libras annui redditus, mera donatione etiam nulla dote accepta aut pecunia ab vxore. Nam & alia dispositione conuenire possent, ne maritus aut vxor amplius certa portione de conquisitis caperent, aut vt alter præcipuum quiddam caperet: sed illud nullo modo quod quædam Cõsuetudines admittunt, coniuges sibi reseruare possent facultatem donandi cõstante matrimonio, de quo Boër. tit. de *mariaes*. §. 1. Lup. d. repet. Rub. §. 32. Chaf. Rub. 4. §. 7. quibus multo magis oblatura est d. l. quod sponsæ.

Non valent igitur donationes post sponsalia factæ, & in totum interdicunt, & inutiles sunt, vt factæ contra Cõsuetudinis dispositionem, & permisso quoræ implicat prohibitionem pleris, & permisso determinati temporis includit prohibitionem alterius ab expressio. Itaque sic contrarium cõtra factæ, vt dominium ab donatore non abscedat, & vendicare liceat, & hæredi concludere tam in possessorio quàm in petitorio. l. sed interim. l. quæ iam nuptæ. l. si maritus. D. de donat. int. vir. & vxor. l. si marito. C. cod. tit. l. si liqueat. C. de inoff. donat. Possessionem tamen rerum donatarum cõstante matrimonio apprehendere aut tradere nihil vetat, nam traditio possessionis per se contractus non est, nec alienatio, sed executio contractus necessaria, & à titulo pendet l. inutilis. §. 1. D. de contr. empt. l. cum multa. C. de donat. ante nupt. Bart. l. denique. §. si quis. D. de minorib. Nam l. inter virum. D. de donat. int. vir. & vxor. quæ possessionem transferri prohibet, de donatione prohibita vt in matrimonio facta respondet.

GLOSSA 8.

- 1 *De donationibus inter sponsos.*
- 2 *Sponsa simpliciter.*
- 3 *Sponsa & hereditibus.*
- 4 *Sponsa & liberis simpliciter.*
- 5 *Sponsa & liberis in partem vocati.*
- 6 *Sponsa & liberis in qualitate liberorum.*
- 7 *Sponsa & liberis ex illa matrimonio.*
- 8 *Sponsa pro futuris matrimonij liberis stipulanti.*
- 9 *Sponsa & liberis cum clausula rescriptiua, in causa deficiæntium.*
- 10 *Donationes genero factæ, an valeant.*
- 11 *An liberis, generi, & talibus personis.*
- 12 *Donationes per interpositas personas prohibiti, non valent.*
- 13 *Quid in dubio, an genero, an sponsa factæ videantur.*
- 14 *Stipulatio mihi & liberis ordine successivo intelligitur.*
- 15 *In hac donatione mihi & liberis, liberi nullum caput faciunt.*
- 16 *Liberi in materia transitoria ad heredes, pro hereditibus accipiuntur.*
- 17 *Sponsa donataria alienare potest rei donatæ, & numer. 19.*

- 18 *In hac donatione sponse & liberis, illi nil capiunt à A*
donatore.
19 *Liberi in conditione positi, non sunt in dispositione.*
20 *Causa matrimonij, causa finalis est donationis.*
21 *Donatio facta sponse & liberis, quibuscunque liberis*
acquirunt.
22 *Pluralitas primogeniture in vna hereditate dici nequit.*
23 *Per medietatem personam sepe capitur, quod immediatè*
nequit.
24 *Quid in donatione sit facta, ne alienare liceat.*

1 *Pour en jouir hereditement il & ses heirs.]* Potest igitur donatio alteri ab altero de sponſis fieri de tertia patrimonij, sic vt ad heredes tranſeat donatio, & quomodo loqui ſolent pro ſe & heredibus quibuscunque. Hæc vera aſſumptio quæ expreſſam habet auctoritatem ab hac diſpoſitione, nec vlla interpretatione eludi poteſt. Sed hinc tamen ingens & diſidioliſſimæ controuerſie nata tribunalibus materia, nupèrque adeo ipſi etiam Britannie Curiæ tam viſa *dupondice* & vt Homerus ait *dupondicos* vt alterius, itémque alterius ſententia iudicata extare dicantur, in quo nouiſſima concertatione tam exercè pugnatum eſt ſententiis, vt æquis primo congreſſu ſuffragijs, mox etiam altero reſintegrata contentione, vix tandem tercio melior ſententia obtineret. Hanc dubitationem ante annos xx. nemo mouerat, & centum amplius tales donationes aut dicantur aut deceniente me valuiffe memineram: ſed extitit denique qui ſibi acutius cæteris videre in rebus viſi, mouere inſtituerint non mouenda, & iam tranſlatum eſſe cepit. Et quorûdam iudicia mouerant nouitate querendi, niſi occurſum eſſet accuratioribus reſponſis, quæ nobis viſum eſt hic ruſus regerere, ne denud impingatur & eligere liceat, vt bona cuiuſque pace antiqua & meliora, ſi qua fieri poſſint, obtineant. Nam authoribus carere non poſſumus, cum vtriuſque ſententia extet iudicata, quâdo id quoque viſitatum eſt huic ſæculo non eadem de hiſdem cenſere. Hæc erat ſpecies facti. Sponſus donatur ſponſæ prædium, & liberis ex eodem matrimonio natiſcituris, cum ipſe qui donabat ex priore matrimonio liberos haberet; adiecerat, ſi liberi nati non fuiſſent, aut vero deſcendit ſemel nati, nil præter vſumfructum vxori future cautum velle. Mortuo donatore marito, eodémque libetorum vtriuſque matrimonij patre, liberi prioris matrimonij noueræ homologationem donationis, & vt loquuntur, deliuramentum rerum donatarum petenti obſtabant, quia donatio liberis natiſcituris facta non valuiffet præiudicio virilium portionum, quæ cuique de liberis deberentur ex æquo, nec villo patris facto augeri aut minui poſſuiffent, vt ante diximus. Hic tibi duo de iure Conſuetudinario aſſumpta de certis & indubitatibus, de primis veris, vt logici loquuntur. Sponſus poteſt donare ſponſæ tertiam partem bonorum, hæc probatur hoc Artic. Alterum, pater non poteſt donati titulo aut alio lucratiuo vni ex liberis natis vel natiſcituris plus relinquere quàm alteri, artic. 228. Sponſus idem & pater proponitur donare ſponſæ & liberis ex eo matrimonio natiſcituris plus quàm ante natis, vt ſponſæ potuit tertiam, vt liberis non potuit amplius virili. Hic ego non reuoco dubitationem de ſecundis matrimonijs quam antè expédi, An ſcilicet. l. hæc eſt tali habeat locum de Conſuetudine, hoc eſt, an pater in ſecundis matrimonijs plus prohibeatur vxori relinquere, quàm vni ex liberis prioris matrimonij qui minui habet. Nam de eo nupèr diſcerimus. Sed hic caſus de quo quærimus complicatus eſt de materia virili & inutili: Si donator liberos non expreſſiſſet in dona-

Hinc artic.
207. N. C.

tionem, & vxori duntaxat & heredibus quibuscunque donationem concepiſſet, nulla futura erat dubitatio, ſed liberos expreſſit, perſonas ſcilicet prohibitas capere: Hic noxa. Sed quo preſſus intelligitur diſcrimen à circumſtantijs perſcendendi nobis caſus ſunt, vt ſubinde variant factis, & ius ab adiunctis mutant, ne temerè alius pro alio accipiatur, nè in paralogiſmos abducant non bene intellectæ verborum enunciationes. Nam variant formæ, cum ſic ſcribitur.

- 1 Donauit Sempronius ſponſus, Liuiæ ſponſæ, Vel
2 Vxori futuræ, & heredibus.
Vel
3 Vxori futuræ, & liberis ſimpliciter.
Vel
4 Vxori & liberis natiſcituris, ita vt partem capiant, cum natiſcitur.
Vel
5 Vxori & futuris liberis, vt liberis.
Vel
6 Vxori & liberis, ex illo tantum matrimonio natiſcituris.
Vel
7 Vxori pro futuris matrimonij liberis ſtipulanti.
Vel
8 Vxori & liberis ex futuro matrimonio, addita clauſula reſolutiua actus, in caſu non natorum aut deficientium. Atque haud ſcio, an pluſiſſimam etiam concipi poſſint. Sed ſic tamen concipi, complures acta per experimenta atas docuit. Nec mirum videri debet immediatatis, non tot ad manum ſuccurre flexus cogitationum, minus mirum hiſi qui ſtudiuſculilibus non ſunt ea ſubſidia conſequuti, quibus nam varia materia diſtingui de circumſtantijs poſſit, hominibus cõductis ad perſedam rempublicam quolibet reſuſcitantibus lapientibus & melioribus, ſed paucioribus.

Primo caſu cum donatio fit ſponſæ nullo adiecta, à ſponſo, ſine mentione heredis, non magna dubitationis cauſa, quia omnis ſtipulatio in perſonam concepta, de re ad heredes tranſitoria & tranſmiſſibili intelligitur pro ſe & heredib. l. ſi pactum. D. de probat. l. ſi ita ſtipulatus. §. Chryſogonus. D. de verb. oblig. Bald. l. r. ad fin. C. per quas perſ. nob. acqu.

Sed nec ſecundus caſus in ambiguo eſt, quia donatio ſponſæ & heredibus expreſſam ab hoc tenet auctoritatem habet, vt ſuperior quoque ſuper ſubaudiotionem.

Tertius cum ſponſæ & liberis ſimpliciter. Hæc ſtipulatio etſi paulo plus videri poteſt habere difficultatis, tamen in materia tranſitoria & tranſmiſſibili ad heredes nihilo plus importat, quam illa vxori & filiis heredibus. Hic enim liberi non pro filiis tantum, ſed pro heredibus intelliguntur, & heredis qualitas prior, ideo tali conceptione omnes liberi donatariæ capiunt, etiamſi ex alio matrimonio ſint, & alij quam donatoris. Sed & ſi liberi ſint, non tamen heredes donatariæ non capiunt, igitur vtraque qualitas inſeſſe debet capere volenti, ſed liberos eſſe non nocet, ſi heredes ſunt donatarij ita vt donatio incipiat à perſona donatarij & heredes ſunt, de quo Alex. conſ. 129. lib. 5.

Quarto caſu cum vxori & liberis, ita vt liberi partem capiant, habet aliquid de permiſſo & venio, quod ſponſæ donatur, valer, quod liberis, non valer. Nam liberi non rectè capiunt immediatè à perſona donantis, nec niſi per matrem, & vt heredes eius capere poſſunt. Itaque cum ſic concipitur donatio, vt caput faciant in donatione, ſit contra prohibitionem. Nec

Nec tamen sponsæ facta vitatur per adiectionem personæ incapax, vt in separabilibus. l. si mihi & Titio. D. de verb. oblig.

5 Quinto vxori futuræ, siue sponsæ & liberis, vt liberis, ita quod non hæreditibus matris, non valet in persona liberorum, quia quodcumque liberi consequi volunt necesse habet per matrem cōsequi vt hæredes, quia à patre immediatè consequi veratur. Hic autem remota qualitate hæredum, hoc est repudiata matris hæreditate nihil consequi possunt, quia inciditur in verba prohibitionis, remanet enim sola filiationis qualitas prohibitiua & incapax, & quæ nocet. d. l. si mihi & Titio Bald. auth. quas ruinas. C. de sacr. Eccl.

6 Sexto vxori & liberis ex matrimonio nascituris, intelligitur vt hæreditibus vxoris, restricta tamen dispositione ad liberos eius matrimonij, qui casus recidit in secundum & tertium.

7 Septimo vxori futuræ pro liberis stipulanti non valet, quia hæc stipulatio nihil acquirit stipulanti, idèque hæredes eius in tali stipulatione nil capiunt, sed nec matrem liberis stipulanti posse admittunt.

8 Octauo cùm vxori futuræ & liberis, ita vt in casu deficiunt liberorum resoluatur, donatio valet, quia donatio vxori fit, & ex matrimonij causa, & in eius persona consistit, quia liberi non sunt in dispositione positi, nec ex ea vocantur, sed in conditione, idèque nihil fit contra prohibitionem, quia personæ prohibita in dispositione non sunt, de quo infra dicemus, & hic casus non intellexit multos in errorem abduxit.

Vxori ita vt alienare nequeat, sed teneatur referuare liberis valet, quia vxori fit, & pleni iuris dominium habet interim, & nunquam resolubile in vita, etsi alienare non possit, tamen filij vt hæredes eius capiunt & à matrimonij materna causa, quæ causa vbi semel cœpit, nunquam resoluatur.

Qui casus cum enunciationibus variat, & à factis diuersitate iuris inducant, diligenter distinguendi sunt. Sed qui de his hoc textu auctoritatem habent, demonstratione non indigent, alij subtiles quasdam differendi causas habere videntur, de quibus omnino nobis dicendum est, vt intelligant qui repenè de talibus consue consueuerunt, fuisse vel meditatibus altius cogitandi materiam.

Talis est ea, quæ concipitur futuræ vxori siue sponsæ & liberis, cui formæ donationis qui obstant, liberorum personam in donatione positam inutiliter putant, & hoc facto incidi in prohibitionem de donando liberis, si liberis facta est donatio, manus damus, sed fieri negamus, aut ex tali actu quidquam liberis acquiri, sed totum donatariæ & ex matrimonij causa, quod si & liberi in patrem vocati essent expressa dispositione, consisteret donatio in. persona summiæ, nec vile per inutile vitarietur. d. l. si mihi & Titio. Incidit verò hæc species concipi donationes mixtura personæ incapax, sponsæ & liberis, genero & liberis, nurui & liberis. Nam hic certum est & spon-
sam & generum vt personas extraneas in totum capaces donationum, quod infra demonstrabimus, sed liberorum adiectæ personæ incapaces sunt, valent igitur donationes personis extraneorum factæ, sed liberis non valent. Sed hoc est quod docere institui-
mus in talibus stipulationibus, liberis nihil acquiri de capite suo, nec eos vllam partem capere in tali stipulatione, nec per donantem quidquam venire ad liberos, in quo tota est prohibitio. Et potest quidem hic locus lubricus videri, propterea quod fraus suspecta esse potest de persona ad personam, adiecta persona capaci per quam incapax capere videri aduersariis solet, de quo ipso satis copiose differimus sup. art.

Argent. in Conf. Brit.

A 218: verbo à autres qu'à ses héritiers, & hic quardam summam repetenda sunt. Proponitur sponsæ, genero, nurui, donari posse, liberis eorum non posse.

Casus igitur ad factum addringendi sunt. Cùm probatum est aut vero in confesso donatorem capacibus, id est sponsæ, genero, nurui, donatum voluisse circa fraudem: Aut verò certum aut probatum est, id actū vt interuentu personæ incapax, & interposita persona, incapaci donaretur: Aut actus doli accipitur, & verum à coniecturis querendum est. Hæc diligenter retinenda sunt, nec aliter casus impliciter discerni & diiudicari possunt, nisi resecta factorum complicatione & separata materia, veluti auro ab argenteo aqua Chrysulca, aut vt olim Archimedes inuenit. Cùm factum in certo est, nulla est iuris dubitatio. Donatio quam certo constat, factam genero, nurui, sponsæ, in totum valida est, & consiluit. Quam constat sic factam genero, vt ad filiam deueniret, sic sponsæ vt ad filios, sic nurui vt ad filios filij, id est nepotes in totum non valere certum est. l. qui testamentum. D. de probationib. & nos infra art. vlt. huius tituli dicemus: tota dubitatio relinquatur in eo, an donator illi, vel illi voluerit, liberis an sponsæ, nurui an filio. Hic labor, hic hærendum. Certum ius fit de facto constaret, factum incertum, ius item incertum reddit. Quod incertū est, à præsumptionibus pendet: Certum plerumque à verbis captamus, cùm genero sub nomine proprio donatur veluti Antonio à Prato veteri dono, multo magis si sic, Antonio à Prato veteri & hæreditibus eius quibuscumque, vel cùm generi qualitas adiecta non est, vel si propria & personali cōsideratione meritorum & obsequiorum generi donatio facta sit, vel cùm genero sic donatur, vt non item filiz, qui omnes casus affixam personæ cōsideratione restantur.

Nam persona expressa excludit non expressam, & causa
D exprelia determinat actum qui geritur, & quod certa personæ cōsideratione facta, si eris. D. l. si quid donatur. D. de vultu. l. facta, & si hæres. D. ad Trebell. l. hinc queritur, & etsi. D. de pecul. & quos Lupus, rep. c. per vestras. §. 44. ext. de donat. Steph. Bertrand. conf. 281. vol. 3. Donatio igitur facta Titio, sic ei fit ita quod non alij, & non filiz & ex causa matrimonij Titij cùm est facta Titio, etiam si cùm filia matrimonium sit, quæ persona miscetur in actu qui non nisi à duobus fieri potest, sed hoc casu persona filiz est contingens, & extra intentionem partium, & vt
E instrumentum non vt materia. Quod igitur sic donatum erit Titio non in qualitate generi, etsi re vera genero transibit ad hæredes eius vt Titij, id est extraneis, non vt generi, & ad gentem eius ordinatè, & ex intentione agentium, ad hæredes filiz non nisi cōtingenter nec vt ad tales, sed ad hæredes patris donatarij. Hæc summa sententiarum Dyni & Baldi. l. filio. D. de cond. & demonstr. Bart. l. si filius. 2. D. de don. l. al. conf. 171. vol. 4. Bernardi de Bisignero inter decis. Rotæ. titu. de donat. int. vlt. & vxor. Lupi repetit. rubr. de donat. §. 45. Multo magis cùm Titio & hæreditibus eius quibuscumque vel indefinite concepta donatio est, excludit
F enim heredum merito indefinita personalem filiz cōsiderationem, etiam si casualiter contingat filios filiz, id est liberos communes donatarij & filiz succedere donatario, quia non talibus fit donatio, sed vt extranei heredibus. Hic est casus affirmatiuus prior de certis, ex quo ius certum fit. Sequitur contrariis & ipse certus, cùm prohibita personæ donatum constat, id est filiz & capite suo, vel interposita persona capaci. Eius casus certitudo deprehenditur, interdum plana probatione, cùm ex antiquographo fortasse interposita persona capax promittit restituere incapaci: interdum

- ab coniecturis, si generum donator oderat contra A filia charitissima patri, si aliorum liberorum odium hanc propensionem in filium inuitat, & quæ alia in facto possunt incidere, unde presumptiones. Nam solam propinquitatem sanguinis aut affinitatis in genero non putant sufficere ad probationem fraudis, quod Cast. differit in donatione sorori uxoris facta à marito, ne uxori facta videri debeat, conf. 193. lib. 2. & Socin. conf. 66. vol. 1. Superest tertius casus, cum in dubio est, an donator filia, an genero, sponsa an liberis donatoris, nurui an filio, donatum voluerit. Hic sequenda veterum iudicia, quod genero simpliciter donatum sit expressa generi qualitate, etiam sub nomine proprio, in dubio consideratione & respectu filia donatum videri, quia ad talem personam propior ordinata affectio paterna, & præsumptio à natura litoris, itaque interdictit donatio. l. seruo legato. §. si testator. D. de legat. 1. l. fideicommissa. §. interdictum. D. deleg. 1. l. si pro te. vbi gl. D. de dot. promiss. Cast. d. c. 61. 261. vol. 1. Alex. conf. 63. vol. 4. taf. d. conf. 171. Angel. Alex. taf. Rom. l. vt liberis. C. de collat. alij. l. fed & si plures. §. in arrogato. D. de vulg. & pupil. Nam humanitatis & charitatis paternæ consideratio facit, vt in filiam potius incubuisse pater videatur, cum & mortua filia solui affinitas & generi appellatio possit, quod prouerbio dici solet. Quare potius factum ex necessitudine indissolubilis coniunctionis credendum est, quam ab affinitate resolubile & temporaria, quod Ioan. Lupus sibi in facto accidisse domestica in causa scribit. d. repet. d. §. 45. Tribus igitur positis casibus & percensitis, qui donationem sponsæ & liberis facta oppugnant, postremum casum pro se obiciunt, quia scilicet quod sponsæ & liberis donetur, liberis potius donatum videatur personis scilicet prohibitis, interposita uxoris persona capaci de se, sed tamen futura matre liberorum: id verò ex eo magis elucere, quia in casu non existentium liberorum clausula resolutiua actus apposta sit. Hic igitur casus controversus de quo querendum, an hoc casu donatio liberis facta intelligatur, an illi partem vllam in tali actu de capite suo capiant, an à donatore capiant, si quid capiunt, an potius vt hæredes alterius, id est, matris donatariæ. Hic primò notas iuris Romani difficultates non recudo. An mater futuris liberis stipulari possit, de quo in l. quod dicitur. D. de verb. oblig. & l. Publia. §. i. D. de pos. l. debitor. §. 14 vlt. D. ad Trebel. Sed vt constituamus valere tales stipulationes, hoc quoque intelligendum est stipulationem hoc modo conceptam mihi & liberis, ordine successiuo intelligi non æqualiter nec eodem rēpore, hoc est pro stipulante primū deinde pro liberis. l. liberto liberatæ que. C. de oper. libert. vbi Bal. & vulgò. l. Gallus. §. quidā rectē. D. de lib. & post. sed nec simpliciter hoc intelligendum, veluti mortuo stipulante de capite suo liberis vocentur, veluti in stipulatione partem faciant ordine successiuo, nullo enim modo vocantur ipsi, nec partem faciunt in re acquisita vllam, sed de capite stipulantes succedunt non suo iure, sed alieno vt hæredes. Itaque ex tali contractu nulla actio competere potest liberis viuente matre, nec aliter quam cum hæredes existerent. Nihil igitur contra prohibitionem Consecutudinis, quia liberi nil capiunt à donatore. Namque recepta est sententia stipulatione, sic cōcepta sponsæ & liberis adiectam liberorum personam in materia transitoria ad hæredes & transmissibilem nihil aliud importare, quam hæredum. Itaque qui sibi & liberis stipulatur vt hæredibus, stipulari videtur non vt liberis simpliciter, quod Barr. Raph. Alex. Imol. Alciar. notat. d. l. quod dicitur. Barr. Bald. Cast. l. si tibi. §. si pactus. D. de pact. alij. d. l. Gallus. §. quidā rectē Alex.
- conf. 87. num. 10. lib. 6. Steph. Bertran. conf. 73. Bal. auth. si quas ruinas. C. de sacros. Eccles. & l. 1. §. vlt. C. per quas pers. nob. acq. Alex. conf. 128. lib. 5. Decius. conf. 216. Quamobrem hæc stipulatio sponsæ & liberis, vt hæredibus facta intelligitur, quia cum hoc ipso, & textu auctoritatem habeat, relinquatur non incidi in prohibitionem, quia donatio sponsæ & hæredibus aut certe liberis vt hæredibus facta accipienda est; seu esset in materia non transitoria ad hæredes cuiusmodi feudali iure feudistico fuere, in quibus liberorum persona in proprio significari accipi debet, quia hæredibus qualitas non recipitur in tali actu. Sed in materia adaptabili hæredibus nihil plus continet illa donatio sponsæ & liberis quam illa sponsæ & hæredibus, vtque Consuetudine permixta casu & iure pari. Quod igitur sponsa ex eo iure consequitur pleno iure prole consequitur, nec liberi aliter quam hæredes habitui sunt eodem iure quo reliquum matris patrimonium, in quod res donatæ transeunt. Totus enim actus consummationem in personam donatariæ accipit ex matrimonij causa, nec de hæredis persona querendum est. Nec propterea culpa donatio quod filiorum adiectio facta sit, quod ipsum maxime aduerfantes vident, quia hic filiorum qualitas non pro alio quam hæredes donatarij supponit, quod ipsum idem obtinere etiam non expressa filiorum persona, cum omnis stipulatio citra expressionem etiam hæredibus acquiritur. l. si pactum. D. de probat. Nam et in casu cum pater stipulatur filiarum dotem reddi, ea mortua superstitibus liberis dos ad liberos spectat, vt ad hæredes patris, quod latè tractat Alex. cōf. 24. nu. 4. lib. 1. l. post dotem. D. sol. matrim. nec computatur illa in legitimam & paternam, veluti à matre proveniat, quod pro consensu Barr. ponit. d. l. post dotem. Nihil igitur hoc casu prohibito de donando liberis, quia hic donator nihil donat liberis quidem suis, quod est prohibuit, sed nupturæ, personæ scilicet extraneæ, ideo & permixta, in cuius persona totius contractus effectus perficitur, nec aliunde quam per eam ius transmittitur ad liberos, iure hereditatis. Sed illud valde aduertendum, ne quicquam putet tales liberos à donatore habere, quod licet defectur, aut personam filiorum vllam partem suam in tali stipulatione, neve existeret coniunctionem vllam fieri aut rerum aut verborum, cum solida donatio consistat in persona donatariæ, siue vlla condicio pendencia aut suspensio dispositionis, ex futurorum liberorum natiuitate aut deficientia, nisi si aliud dispositum est in actu. Quod ex eo perspicitur, quod non natis aut deficientibus liberis donatio sponsæ facta, non definit esse valida in eius persona etiam postea clausula resolutiua. Nam nati aut non nati liberi nihil de iure donatariæ detrahunt, imò magis dicimus donatariæ res hoc modo donatas alienare non prohibetur, vt pleni iuris domina, quia liberi nihil de rebus donatis sperare possunt, nisi in qualitate hereditatis donatariæ, si res donatas reperiant in bonis donatariæ tempore mortis eius, sed viuents dispositiones non possunt infringere. Namque quod quicque sic stipulatus sit mihi hæredibusque meis, alienare non impedit liberas dispositiones acquirētis. l. in conventionibus. D. de verb. signif. expressissime Ancharr. cōf. 143. Alex. cōf. 107. lib. 4. Panor. conf. 48. vol. 2. taf. la. nu. 207. D. de iur. emphyt. Bald. l. i. ad fin. C. per quas pers. per l. 3. C. si seruis export. ven. Decius. conf. 216. Et ideo cum nemo nō sic acquirat sibi, & hæredibus, non propterea impediatur alienare quod sic acquisiuit, nec hæres se potest dicere in partem stipulationis vocatum. Inde illa quoque sententia, quod quæsitum ex

providentia mea pro me & persona quæ mihi succedere debet, non prohibeo alienare, lata tractatione scholæ. l. qui Romæ. §. Flavius. D. de verb. oblig. Bart. l. i. C. si mancip. ius fuer. alien. & l. 2. C. si servus export. van. & alij frequenter, et si in adiectione personæ extraneæ dubitetur. l. cum à fecero. D. de iur. dot. Cum igitur hæc donatio sponse & liberis vel sponse & hereditibus, non impediat alienationem, sequitur pleni iuris dominium penes donatariam esse, quod dominum diffiniatur ius esse pro arbitrio de re disponendi. Quod si verum est, sequitur hoc casu sponse & liberis malè netti donationis nullitates à consideratione liberorum, qui hoc casu pro hereditibus simpliciter accipiuntur, quia liberi etiam expressi nullum ius ducunt à donatore. Denique & illud certum in tali donatione etiam liberos nihil de tali donatione cōsequi posse, nisi sint heredes matris donatarie, quod si contingat eos repudiare hereditatem matris, actio nulla eis dabitur ad consequenda donata, vt nec reliquum eius patrimonium. Quod capiunt nullo modo donationis titulo capiunt, sed hereditatis matris titulo, quod si paternam hereditatem recusant, nihilominus iure materno consequuntur. Hoc discrimen non intellectum iudicia multorum fessellit, cum non aduertunt hoc casu sponse & liberis, nihil in totum liberis dari, qui à matre adiecti sunt in qualitate hæredum, à patre nil in totum consequuntur. Nec mouendi sumus, quod clausula resolutoria apposta deprehenditur in casu deficientium liberorum, vt sic cōsideratio liberorū etiam donationis motum eliciat videatur. Nam ante docuimus hoc casu liberos in dispositione non esse, nec ad viliam partem de capite suo vocari, sunt verò in conditione positi ad resolutionem, sic vt non nati aut deficientes actum resoluant, quod cum sit, succedit illud verba in cōditione posita, non esse in dispositione. l. sub cōditione. D. si quis omisi. caus. test. glof. l. si quis ius hæredes. D. de hæred. instit. l. Lucius eod. tit. Alex. conf. 226. lib. 5. & 55. lib. 4. Decius conf. 216. 240. 470. 248. Iaf. conf. 157. lib. 3. vnde illud dissidiosum, liberos in conditione positos non vocari ex providentia testatoris, de quo lati campi apud Boët. decis. 155. Sylvanum conf. 5. lib. 1. itaque natis liberis nihil habet virum illa conditio, si non nascantur. Accedit ad id quod dicimus, totum sponse dari in illa stipulatione sponse & liberis, quod ex causa matrimonij donatur, quæ causa finalis est, quod ex eo apparet cum dicitur, *pour parvenir au mariage qui autrement n'eust été*, quod eo adici solet, quia matrimonij causam in iure pro impulsu habent. l. Titio. §. Titio. D. de cond. & demonstr. Oldrad. conf. 5. & Decius. d. conf. sed quomodo concipere solemus, nulla dubitatio finalis esse, ex qua causa cum donatio fit, nullo modo eo sequito resoluti actus potest, etiam si liberi nati non sint. Ideoque integra acquisitio consistit in eo actu finali, & non resolubili, nec quidquam queritur adiectis liberis, nisi vt hereditibus donatarie: nihil autem prohibet contrahentes magis affici ad certam speciem hæredum, modo heredes sint, veluti erga liberos, quam aduersus extraneos quosvis. Quare & Decius. d. conf. 216. in illa donatione sponse & liberis aut certe similis personam liberorū putat adiectam, ad designandum, quod verisimiliter futurum erat, vt ex voto liberi parentibus heredes extarent, sed tamen inde ius nullum queri. Non facit igitur clausula resolutiva in casu deficientium virorū ad alterandam intentionem contrahentium, si resoluti actum voluerunt in casu non existentium, aut deficientium donatarie hæredum. Consideratio enim quæ in heredes filios influit, per matrem donatariam descendit, & à causa ma-

Argent. in Conf. Bris.

A trimonij nusquam resolubili, sed plenum effectum sortita per matrimonium, sicut natis liberis illi per matrem capiunt quod matri donatum est, quod si conditio deficit, resolutur donatio non propter deficientes liberos, sed propter deficientes heredes donatarie, qualitatibus quidem pactæ. Cuius rei illud quoque argumentum est, quod donatio facta sponse & liberis, non solum filiis hereditibus eius matrimonij, sed quibuscunque donatarie liberis acquirit, cuiuscunque matrimonij modo hereditibus. l. cum vir vbi. Socin. D. de cond. & demonstr. Bal. auth. qui rem. C. de sacr. Eccl. Iaf. conf. 110. lib. 1. & Arresto quoque iudicatum Parisiis memorantur. Ex quo perspicue datur intelligi, quod à liberis extraneis donatori capiat per matrem capi, & vt ab hereditibus, ergo non à donatore, nec vt liberis simpliciter sed hereditibus, ideoque Bal. auth. si quas ruinas. C. de sacr. Eccl. in hac donatione tibi & filiis, negat inesse actum donationis pro filiis ex parte donantis, et si aliud fit ex parte stipulantis, quæ hoc casu mater est. Habent igitur liberi quod sponse & liberis donatur, id totum quod capiunt à matre, à patre nihil. Ideoque actus in prohibitionem non incidit de non donando liberis, quos aduersantes minus quidem cōsolari putant. Ex quo illud quoque euenit, vt cum in vna successione non possit pluritas primogenituræ dari, hoc casu contingat non plures vnus quidem personæ esse, sed plurimum plures, ita vt liberi donatarie de secundo matrimonio, capiant primogenituram rerum matri donatarū, etiam si sint secundo generi respectu primi matrimonij. Valerigitur donatio sponse & liberis vt omni iure defensa, valet genero & liberis, nurui & liberis, cum nihil capiant per patrem, sed totum per matrem, si heredes eius sint, ex quo in totum deficit ratio, quæ ab incapacitate liberorum ducitur. Nec fit vlla interpositio personarum verita, quia hoc casu sponse, nurus, generi sibi acquirunt, nec enim interponitur, qui sibi negotij gerit, quod rectè defecit Cast. in simili subiccto. conf. 261. vol. 1. Nec inaudium cum qui per se capere nequeat, interuentu mediæ personæ capere, quod in filiis Presbyterorum perspicitur, qui beneficia à patre non capiunt, ab alio capiunt qui acceptat. c. ex transmissa ext. de fil. Presbyt. & filia matrimonio exclusa ab hereditate paterna, non excluditur à fraterna qui patri successerat, de quo nos art. 224. Denique pro hac sententia iudicatum, 22. Martij, 1578. redintegrata iterum ac tertio disceptatione.

*Art. 209.
N. C.*

Quæ de eo consequenter potest, cum quis donat sponse & liberis interdicta tamen alienatione, sic vt omnimodo res donatæ ad liberos veniant. Nam hoc plusculū potest habere dubitationes, propterea quod incidi videtur in prohibitionem, cum persona interponitur capax illa quidem per quam incipax capiat, veluti tali donatarius restituere iubetur, contra l. qui testatur. D. de probat. Deinde pleni iuris titulus non confertur donatarie, quæ liberè de re disponere non potest, imò vñsfructus penè tantum collatus videtur interdicta alienatione. Hic verò valere donationem puto, & sponse queri quamlibet interdicta alienatione, ac per eam liberis, vt hereditibus eius non vt donariis. Nam interdicta alienatio extra familiam, non prohibet interdictos sibi iniucem succedere, & heredes esse qui sic sibi succedere dicuntur vt heredes, nec videri id quod habent ex testatoris providentia, in iure successio. Quare hæc quaestio recidit in priores.

GLOSSA 9.

Et an[si]. Donatio mobilium coniunctum cum do-

natione tertia patrimonialium fieri potest, vel sigillatim mobilia, aut tertia.

GLOSSA 10.

L'un peut donner à l'autre. Alter coniugum alteri, siue simplici, siue reciproca donatione multo magis, tametsi de tali nil viquean est expressum in contrahendo quidem matrimonio. Nam de facta constat eo, Articulus sequens itatit, sed ratio multo maior in contrahendo.

GLOSSA 11.

Tous les meubles. Mobilia vniuersitatem. De acquisitionibus nihil hic statuit, nec voluit hanc cumulari.

GLOSSA 12.

Qu'il aura lors de son décès. In terminis. I. cum autem D. de legat. l. quæ habeo habebōve cum moriar, valent igitur tales donationes etiam collata acquisitione in tempore matrimonij, cōtra l. quod sponsæ. C. de don. aut. nupt. Proinde si sub nomine quorū sit donatio, ea quod determinatur à tempore mortis, etiam si expressum pō sit donatione, vt ab ipsa natura actus, cuiusmodi donationes solæ obligant ad debita. Itaque hoc modo conceptæ, incrementum & decrementum recipiunt, vñ quidam donatis ambulatorio vsque ad mortem, quod ante docuimus §. 238. verbo, *le tiers*. Sed donatione aut delicto diminueret donator non posset donatari fraude, quod infra dicemus.

GLOSSA 13.

Deceit. Mortem naturalem intelligimus aut condemnationem talem, quæ communionem mobilia dicimus, veluti si maritus damnatus sit ad remum perpetuum, vel si alter religionem proficiatur, his enim casibus soluitur communio, ideoque sit locus donationi, quod plenè differimus art. 473. Nam liberalitates mutuas cōiunges alterius damnatione non amittunt. I. res vxoris. D. de donat. int. vir. & vxor. l. quisquis. §. vxores. C. ad l. iul. inest. l. si quis posthac. C. de bon. proscript.

GLOSSA 14.

1. Donatio liberum est donationem non acceptare.
2. Exceptitur, nisi in contractum transierit vñdō citroque obligatorum.
3. An duabus donationibus propositis, alteri renunciari possit.

1. *Et si le survivant les prend.* Illic Consuetudo liberum facit donatario, non acceptare donationem: Nec enim cuiquam donatum allequi necesse est. I. nec emere. C. de iur. delib. Sed tamen repudiationem donationis non admittit, si donatio in contractum vñdō citroque obligatorium transiit, veluti onere actiōe ex parte donatoris debitorum solvendorum, aut cum donator aliquid sibi dari fieri stipulatus est. Nam hic contractus de nominatis est, & vñdō obligatoris, ideoque alterius facto dissolui nequit, ex reg. l. scit. C. de act. & oblig. Aliud est in donationibus simplicibus, in quibus donatarius ad nihil obligatur, ideoque ei renunciare liberum est, siue donatorem, siue creditores respicias. Sed rebus integris oportet renunciari, aut beneficio principali, sic vt res restitui in ipsam causam possit. Quæritur de eo cui mobilia & acquæbus donati essent, an alteri renunciare possit, vel cui tertia patrimonij cum 3 mobilibus, vt hic. Ego de pluribus donationibus eius-

dem qualitatibus vt mobilia & acquæbus, alteri renunciari posse non puro, sic vt ad omnia debita donatarius non teneatur. Sed de pluribus ductæ qualitatibus vt patrimonij & mobilia posse puro, quia hinc quæque donationes onera habent separata & diuidua, & probant Archologi ex facto iudicatum.

GLOSSA 15.

Iure Rom. donatarius iunctandi necessitas non sequitur.

1. *Il payera l'obéissance.* Contra quam Iure Romano: Nam sicuti donatarius æs alienum defuncti non sequitur, ita nec iunctandi donatoris necessitas. I. quod in vxorem, vbi Bart. Angel. Alex. Alber. Cyn. Folg. Salyc. C. de neg. gest. l. si filia. D. solut. matrimo. l. si apud Iulianum. D. ex quib. caus. in possell. cur. Si tamen non esset aliunde vnde iunctaretur, de bonis donatis iunctandis esset.

GLOSSA 16.

1. *An æs alienum adim. possit de donatione mobilia.*
 2. *Quid si delictum sit donatarius ad debita non tenet.*
- Et les debtes mobilières.* Eorum debitorum exemplar possumus aut. præcedente, sed nec tales donationes per legata corporum particularium in testamentum dimitti possunt, sunt enim talia hæredum pecunia debita quæ testatoris, deinde non debet esse in potestate donatoris diminueret res donatas, aliter quidam quon consumendo vñdō suo. Nam dispositionibus hæredum, sed ne delinquendo quidem licet. I. Dias. D. si quis in fraud. patr.

3. *Quid verò si facta sit donatio hac lege, ne donatarius ad debita teneatur.* Ego onus & necessitatem lege iudicam inter personas quidem prohibitas alim non posse puro, non in ea donatione, quæ fit viro ab vxore aut è contra, nec æque fit liberi à parte nobili, alioqui modus à Consuetudine præsum excideret, & transiret ætus in donationem excessivam, quia vñdō id donasse quod lex permisit personis præsertim prohibitis excessus est. Sed cum extraneo donatur, sic ne ad debita teneatur, excessus non fit, propterea quod idem donator potest donare omnia mobilia, & tertia patrimonij. Itaque si testator voluit debita solui ab hærede immobilium aut super immobilibus, potuit si voluit sine excessu grauari hæredem immobilium, & corpora hereditaria afficere & subicere distractioni pro soluendis debitis, vt plenè relictum esset mobilium: Tunc non quidem consuetudo de mobilibus æs alienum dem non posse statuit.

GLOSSA 17.

1. *Quid de coniugibus eodem tempore mortuis.*
2. *De premier mort.* Quid igitur si simul perierint, nec constat vter prior perierit. Illic recens iurisperiticia pugnat, & pugnandi ansam præbuerunt veterum responsa, quæ si verum amamus non perisse conuenientia Tribunalium cōsacraui dum nescire eligere aliud enim responderet Iuriscōf. l. qui duos. §. si maritus, & l. si inter D. de reb. dub. l. cum hic testatus §. l. amho. l. si possessor. §. si eodem. D. de reg. aliud. l. quod pariter & seq. cod. tit. de reb. dubis. Aliud scholastici scriptores colligunt ex illo dōto in matrimonio decesserint, aliud ex eo si alter superstitis fuerit, aliud reo, aliud agenti prodest aut obesse colligunt. Rectè cōsentibus apparet hæc & talia de eorum genere esse, quæ insolubilia appellant, nec cuiusvis ratio dici potest, cur in mutua donatione facta superstiti, vñdōque simul extincto, hæredibus alterius potius

potius quàm alij lucrum deferatur, etsi interdum sed aliis catibus inducitur præsumptio per legem. Ego verò hoc casu donationem in totum interdicere puto, nec quidquid ex ea vtriusvis hæredibus quæri præferim in lucris, cum intentionem agentis perspicue probari oporteat, & hoc sit præcipuum probare hæredibus agentis, auctorem suum superstitem fuisse, & in facto ponatur verumque eodem casu periculis, naufragio, bello, ruina, incendio, & inter hæredes res agatur, non inter superstitem & hæredes defuncti,

A probat text. l. quod pariter. D. de reb. dub. & exemplis probat lege lucrum marito deferente per mortem vxoris coniugibus simul extinctis, non deferri, de quo Signorol. conf. 9. Purpuratus. c. vii. ext. de donat. int. vir. & vxor. Lupus in rub. ext. de donat. int. vir. & vxor. §. 74. Sicuti legatarius præmortuo legatario deficit, sic vtròque eodem tempore moriente. l. idem. D. de reb. dubiis. Hunc locum plena manu versauit Didacus Hispanus lib. 2. resolut. c. 7. sed variè implicatur contrariis.

ARTICLE CCXXI.

Et s'entre-peuvent faire constant le mariage, ^a donaison mutuelle des meubles ^{au plus viuant d'eux deux}, laquelle ^c passera aux heritiers du suruiuant : ^d & s'entre-peuvent donner ^e par donaison mutuelle ^f leurs conquests ^g faits durãt le mariage, ^h tous vaulsissent-ils plus que la tierce partie ⁱ de leur heritage, ^k & ne tiendra celle donaison de cõcoques, que le cours de la vie du suruiuant, ^l Et la propriété retournera pour la moitié aux hoirs du premier decedé.

Et possunt inuicem facere constante matrimonio ^a donationem mutuam mobilium ^b superstiti, quæ ^c ad hæredes superstitis transibit : ^d & inuicem sibi dare possunt ^e mutua donatione ^f conquestus ^g constante matrimonio acquisitos ^h quamuis tertiam partem ⁱ patrimonij excedant, ^k & hæc donatio acquisitionum erit solummodo ad vitam superstitis, ^l Et proprietas redibit pro dimidio ad hæredes prioris defuncti.

CENSURA.

Ommino mutux donationi adiciendum fuit, vt etiam equalis esset, quod vicinæ Cõsuetudines omnes expressere, & res docet scribi debuisse.

SIC PORRO APTIVS ET BREVIVS.

Les mariez constant le mariage, se peuvent donner l'un à l'autre par donaison mutuelle & égale tous leurs meubles au suruiuant pour luy, & ses hoirs, & tous les conquests qui se font constant le mariage, pour iouir le suruiuant de la moitié du predecédé par v'susfruit seulement.

Hic de donationibus reciprocis agit, cum antè de simplicibus statuerit, quæ in eunte matrimonio fiunt, quibus ipsi sola Cõsuetudo resistit, ne vltra tertiam fiant, sed his quæ constante matrimonio fiunt verumque ius obstitit, nisi quantum expressit licere. Ac ferè ius cæteris Prouinciis Francie idem.

GLOSSA I.

¹ Donatio in qua alter tantum capit.

² Alia in qua vterque.

^a Donais[on mutuelle.] Donatio mutua duplici ratione dici potest, primum cum alteri ab altero fit, sic vt alter tantum & superstes capiat, secundò cum vterque priorem libera contingentia & euentus incertitudo aequè in vtroque coniuge coniugibilis sustinet. vt l. licet. C. de pact. Quare iure quoque Romano vetitis donationibus hanc ipsam inter coniuges sustinent. Cyn. Bald. Salycetus, Paul. Castrensis, Iaf. & cæteri l. si pater puellæ. C. de inoffic. testam. Lup. in rub. de donat. int. vir. & vxor. §. 50. Marfilus sing. 50. quem locum cumulat Tiraq. l. si vñquam. verb. donatione. num. 126. C. de reuoc. donat. & exempla adicit. Sed altera in qua vterque capit, permutatio potius est, quã Argentr. in Conf. Brit.

B donatio, si nihil ampliùs datum quàm acceptum est, de qua ipsa. l. quod autem. §. si vir. & vxor. D. de donationib. inter vir. & vxor. Doct. d. l. i. si pater puellæ. Rom. conf. 145. Curtius senior, conf. 66. Stephan. Bertrand. conf. 17. lib. 1. & Tiraquell. illo ipso loco, num. 10. Boët. tit. Des mariages. §. 1. Hæc tamen posterior Cõsuetudini scriptæ ignota, & si etiam ratiocinari de vñ volumus, nõ permitteda de patrimonialibus quidem, quia etsi omnimoda æqualitas æstimationis poneretur, ita vt nihil in eo vitij dici possit, tamen nec autor maritus in rem suam fieri possit, cõtra art. 507. & 214. nec mulier fundos auitos transferre in maritum, in quo Iuriconsulti multum momenti ponunt etiam data omni æquiualentia, & in voluntaria alienatione non est ferendù alteri ab altero adimi rerum patrimonialium & auitarum potestatem: quia hæredum quoque cõsideratio obstitit volentibus, qui rectè externa pro gtilibus sibi reponi recusant, etiam si pecuniariè nil interit. l. si in emptionem. D. de minorib. quem locum cumulat Tiraq. in præfat. retract.

^b Au plus viuant. [An igitur sub alia quauis conditione reciproca euentus eiusdem, possit fieri donatio: & non posse putauerim, ne in materia prohibita fiat extensio de casu ad casum.]

^c Passera aux heritiers du suruiuant. [Idèoque agenti probandum est, superstitem fuisse auctorem suum, in casu. l. quod pariter. D. de reb. dub. Proinde donatario licet abstinere rebus donatis & debitis eximi, vt art. superiore.]

^d Et s'entre-peuvent donner. [Coniunctim cum donatione mobilium.]

GLOSSA 2.

¹ Donatio reciproca debet etiam esse equalis.

² Ratione rerum.

³ Personarum.

⁴ Temporis.

1 Dineforum temporum donationes non sunt mutua.
 6 Ratione quoque conditionis donatio reciproca debet esse
 aequalis.

Ad idem hanc
 nos in dona-
 tione con-
 jugum
 artic. 210,
 N. C.

1ª Par donationis mutuelle.] Hic animadvertendum re-
 formatores intolerabili incogitantia vocem valde ne-
 cessariam omisissent. Nam cum mutuum donationem
 dixerunt, aequalem quoque adicere debuerant, quod
 exemplo ceterarum Consuetudinum facere poterant,
 & verò artic. 431. infra eodem subiecto non omise-
 runt, ita ut appareat fuisse errorem illum, quod saepe
 alibi deprehenditur non iudicii, sed diligentiae & me-
 moriae ex nimia editionis festinatione. Mutuum do-
 nationem igitur intelligimus inter coniuges praeter-
 tum, quae etiam aequalis sit: Nam quod altera parte
 excedit, facti donationem transire in excessum & do-
 nandi prohibitionem, & donationem simplicem in-
 quantum excedit.

1 Ratione rei aequalem oportet esse, sicut eadem
 res ab utroque doteur in casu quo superflua sit, ita-
 que in acquisitionibus oportet utriusque coniugum ex
 a quo fundatum esse. Nam si aliter curum esset, aut
 matrimoniali conventionione aut statuto, donatio non
 valeret in parte concurrente, veluti si in matrimo-
 nio dictum esset, quod vxor tertiam tantum partem
 in acquisitionibus caperet, constante demum matrimo-
 nio non posset donatio fieri multa de tertia vltio ci-
 troque. Nam quod ad alterum de coniugibus ex
 conventionione pertinet, proprium eius est, & donatum
 transire in simplicem donationem veritatem constante
 matrimonio, neque inueter in natura acquisitionis
 respectu conarum inter se, neque alienari pos-
 set à marito, quod continetur acquisitionibus non approp-
 riatas, neque de his donata constant matrimonio
 posset disponere in valitatem aut commodum
 mariti, quia ex conventionione matrimoniali eius sunt
 proprii. Quare hoc casu donatio non valebit, quia
 donationem oportet esse reciprocam omnium qua-
 litatum & iuris aequalis, aliqui alter plus donare
 reperitur sub euenitu eiusdem casus, quod est verum-
 tum, & vxor quae non capit nisi tertiam de reliquis
 inutiliter donaret, cum de eo nihil capiat, & totum
 praestipponatur in facto proposito pertinere ad ma-
 ritum. Pars autem tertia quam habet ex lege matri-
 monij in eo contrahendo, cum ad eam pertinent iure
 particulari & conuenio, non ut acquisitionis constante
 matrimonio factus, ab ea alienari non potest in com-
 modum mariti, quia quod habet à conventionione ma-
 trimonij proprium naturam sortitur, sic ut constan-
 te matrimonio non magis derogari possit tali conuen-
 tioni, quam patrimonium alienari mariti commodo:
 quod infra dicemus. Ergo hoc casu, ut valeat dona-
 tio consequitum, oportet coniuges ex a quo funda-
 tos esse, si quid esset in his quod in eis in qualitate ac-
 quisitum, quod proprium naturam sequatur, cō-
 ditionum mutua & donationem infirmam, quia alter
 plus altero donare reperitur. Quare non perinde
 magnam dubitationem habere debuit controuersia,
 quam recitat Papus tit. de donation. artic. 32. quam
 & rescribit Chopp. lib. 2. c. 2. Priuilegium Rulic, de ma-
 rito qui sibi consequitur omnes in matrimonio con-
 trahendo retineat, deinde constante matrimonio
 donationem fecerat de acquisitionibus reciprocam cum
 vxore, quia hic apparet nihil esse reciprocum ab vxore
 donatum, cum acquisitiones omnes essent marito
 retenti & cauti ex conventionione. Idem dicimus cum
 ex statuto acquisitiones pertinent ad alterum coniugum.
 Nam hic donatio mutua de his nil valet, cum al-
 terius sit proprii, itidem si in duabus Prouinciis

A coniuges acquisitionem, in quarum altera omnes sint
 acquisitiones in altera communes, sequuta donatione
 reciproca omnium in casu superfluitas, donatarius ni-
 hil capiet de his quae sunt in provincia ubi alter nil
 capit, quia hic nulla reciprocitas dici potest, ubi
 vnus tantum capit, & verè sit donatio simplex. Nec
 valet ratio quod obicitur, quod per talen donationem
 nem redditus ad ius commune, per quod communi-
 cantur acquisitiones: quia per ius commune non le-
 queretur acquisitio maioris partis quam dimidia, cum
 conuenio ex facto contrahendum interueniet, nec
 euentus aequè est contingibilis quod ille opponit, quia
 conuenio antecedens in matrimonio, totum acqui-
 suit marito, & praecipuum acquisitionem à quo
 constare matrimonio discendi nequit, aliqui cōtingit
 totam donationem manare ab vna parte. Itaque hic
 claudicat reciprocitas & alternatio. Sed perpetuum
 est in reciprocis donationibus inter coniuges, ut
 sint aequales, aliqui quod ex altera parte excurrit,
 transit in simplicem donationem, de quo dicitur
 Tiraqueus. d. l. si vnquam. verb. donatione, na-
 mer. 113.

Sed & personarum aequalitatem exigimus, in do-
 natoribus reciprocis coniugibus quidem, qui cum
 prohibeantur inuicem donare, omnino necessa-
 ribus fuisse voluntates & actus suos intra muerpers-
 fixas à lege & Consuetudine. Nam qui in iudicium
 donare possunt hac lege non teneantur: Itaque ex-
 traneo nil verat donatorem sub reciproca dono-
 ne donare tertiam bonorum, cum tamen ille extraneus
 non donet, nisi quartam suorum quae sibi remanet,
 quia scilicet ea donatio tertiae etiam simpliciter
 sine vlla reciprocitate fieri posset, licet igitur mul-
 to magis sub reciprocitate quantacumque potestas,
 sed hic text. de donationibus coniugum loquitur
 & constante matrimonio, quo tempore nulla simplex
 donatio admittitur, nec nisi reciproca per aequalem
 euentum, quia si aequalis non esset, id quod amplius
 ab altero donaretur, transiret in donationem sim-
 plicem, idcirco veritatem. Quare si senex aliquem
 pularis, aut filicernium, aut morbosus, aut hydropi-
 cus, aut phlysi correptus, & cetero iudicio medicum
 moriturus laevis patribus viri principis veluti & re-
 renti vxori donaret, non esset hac reciproca donatio
 aequalis ex personae conditione & probabilis euen-
 tus contingentia. Hic enim casus ex communis mor-
 talitatis estimatione propemodum in nunciatum est,
 certe valde inaequali conditione contrahitur. Nam
 etsi interdum accidit, ut moribundum & febrem
 cum morte hucantem iuuenes vires prodigi festinatione
 anteverteant, tamen ex communis conditione
 natura ista aestimatio sumenda est & sapientia ut
 Juriscons. loquitur, non quae ratio nec ordinem, &
 hac praesumptio rebus bene ordinatis conuenit. Pro-
 bavit hanc sententiam Alber. l. omnes. §. Lucas D.
 de his que in fraud. cred. & quos cumulatè testis
 vnus pro omnibus tunc. ubi sup. num. 134. & nos
 artic. 454. Ex quo non ita pridem quidam à nobis

F Chiria item hac improbat est, quam quidam ex mor-
 bo decumbens de quo denique decedit, valenti & sa-
 nae vxori contrahisset. Id. filia mea. D. fol. marium
 & auctoritatibus veterum & proximarum est exam-
 plis, Toronium art. 243. Anden. art. 437. Petrus. art.
 96. Blesens. art. 170. Picton. artic. 186. Itaque certe
 propemodum pari & valitudine oportet esse donato-
 res, quod & Petrus de Bellapert dixit. l. donationes.
 C. de donat. ant. nupt. aut certe non amplius viros
 excedere, quae quantum aut Aristoteles in Politicis,
 aut Plato in Legibus antecedere aetate voluerunt,
 de quo

de quo ipso Tiraq. vbi sup. num. 135. Rota. decif. 137. Quod in extraneis quoque Tiraquellus notat, & auctores habet. nu. 134.

4 Dubitari potuit de illis donationibus quas nostrates Vitrae faciunt mutuas peregrin in Hispaniam profecturi, aut Tripolim longo & astuoso pelago digitis à morte remoti tribus aut quatuor, sedentibus interrim in otio & bene curatis vxoribus. Hanc dubitationem attigit Gomefus glossator reg. Cancel. reg. de infirmis relinquantibus, nec putat ex illa reg. senem aut nauigaturum prohiberi recipere, nec fieri locum illi dispositioni, sed vnica ratio eius est in verbis regulæ. Nos aliam sequimur inæqualitatis in hac reciprocitate, quæ tam in senæ & nauigaturum locum habet quàm aliis omnibus, quos inæqualitas inhabiles reddit ad donationes. Ego tales donationes valde inæquales esse puto, & sub tempus ipsum nauigandi factas vix probauerim, si quidem contingat nauigantes in ea expeditione perire. Nam si reuersi perseuerauerint, nihil obstat.

5 Temporis quoque æqualitas exigitur, ne vnus hodie donet, alter post mensē, hoc enim modo factæ donationes non mutue sed binæ & vtrique simplex accipiende sunt & per se diiudicanda, neutra reciproca & vtrique constante matrimonio, inualida. Excipimus nisi secunda fieret sub commemoratione prioris, & reciproca eius consideratione, quo casu ab posteriori tempore valeret, quo scilicet reciprocato concurret, & vt ex consensu tum demum præstito, de quo Tiraquell. d. verb. donatione num. 135. Cæpola cautela 112. Lup. in repet. rub. de donat. §. 50. numer. 19.

6 Sed nec contingibilis conditio multum dispar esse debet. Nec enim si sub diuersis conditionibus donatio fieret, mutua dici donatio deberet, veluti cum quis donat sub conditione, si naus ex Hispania venerit, alter sub conditione si naus ex Tripoli, aut Berito, cum in altero dimidio plus intersit spatij, in Britannia agentibus. Sed omnino sub eadem conditione donatarium oportet capere, alioqui reciprocato non est, sed duplex, quia diuersitas conditionis actum alium facit, & diuersificat consensum.

GLOSSA 3.

1 Non potest constante matrimonio fieri remissio iuris ante quæstus alteri.

2 An l. hac edita habeat locum in donationibus mutuis.

3 Donatio mutua inter onerosos contractus est.

4 Arrestum de eo.

1 Sequitur ex superioribus illud inquirere, si in contrahendo matrimonio conuenierit, vt acquæsitus essent alterius coniugum. An constante matrimonio posterius discedi ab ea possit, & communio redintegrari. Dixi interrogatus, mihi videri non posse, quia cum in matrimonio contrahendo ea conuentio intercesserit, eo postmodum durante, nulla conuentio lucratia alterius vitiate fieri possit, per cessionem aut remissionem iurium ante acquiritorum. Nam remissio iurium ab vna parte facta de eo quod ei & soli competit, nihil aliud est quàm mera donatio, constante matrimonio verita: nec enim vllus consensus potest præstari ab altero, quomodo alterius nisi mutui. At hoc casu nil habet alter quod donet, mutua igitur donatio esse non potest, multominus equalis. Deinde etiã si admitteretur ad partem si qui acquæsitibus cesserat, ex pacto tamen non nisi dimidiam habere posset, reliquum incideret in simplicem donationem, idè quæ veti-

A tam. Nam remissio iuris certi acquæsitus mera donatio est, vt alibi diximus.

Hæc cum ita sint, quæritur de donatione mutua conquestum, an valeat in secundis nuptiis. Nam de simplici, id est quæ ab altera tantum parte fit, ante fecimus prolixè loquuti. Hæc disquisitio ab eo pendet, an donatio mutua constante matrimonio superflua facta inter lucratius titulos ponenda sit, an verò inter onerosos. Nam constat. l. hac edita quæ de donationibus in secundis matrimoniis loquitur, locum sibi vindicare in contractibus dumtaxat munificis & merè lucratius, cum alter tantum donat. text. l. famina. verbo, munificæ liberalitatis. C. de secun. nupt. vbi id Bald. notat, non habere locum in alienationibus gratuitis, vbi & Francisc. Ripa. & Steph. Bert. ibid. nu. 55. Bald. conf. 276. incip. verba statutorum. lib. 3. Superest inquirere an mutue tales habeantur, in quibus scilicet alter tantum capit ex euentu conditionis eiusdem. Anch. ex causa lucratia haberi negat, quod sic habeatur conf. 101. & cõf. 291. & consensu traditur has ipsas inter virum & vxorē admitti quilibet prohibitis ceteris, quod initio huius Articuli docuimus.

Nam reciprocato euentus æquè in vtriusque persona contingibilis, pro causa onerosa est, quod Anch. ratiocinatur, & ceteri licet. C. de pact. Ergo & accidentia & propria contractuum onerosorum his congruere, ne insinuatō exigatur etiam si quingentos aureos excedat, quod Oldrad. consulu. 139. & quos Tiraquell. copiosè cumulat. d. verbo donatione. nu. 127. nec minores ex ea restituntur, quod ille num. 128. & conuentio de hereditate futura valet, quod idem numer. 132. nec reuocatur ex superuenientia liberorum vt numer. 133. denique huic contra dicti symbola omnia onerosorum verum conuenire. Quod si verum est, relinquitur. l. hac edita in tali locum non habere, & alia euentum pro onere esse, qui non sit considerandus tempore quo euenit, sed quo in conuentiōnem deductus est. Quare hoc casu locum non habere consueit Steph. Bert. vbi sup. nu. 55. & conf. 175. vol. 2. & conf. 180. ed. vol. vbi & Ripa posse quæ liberè mutua donatione secundo coniugi donari, etiam si liberi de priore matrimonio extarent.

Quid igitur Censemus. Sic quidem omnino dis-
ficile esse sustinere mutuas donationes in secundis nuptiis extantibus prioribus liberis, iure quidem consuetudinario, quia vbi que videmus per Ordinationes Regum tales ad conditionem modumque communium & simplicium redigi, quos donationis titulus præfigitur actui. Quare hodie insinuatione tales indigent non minus quàm alia quævis, & quod mutuum constante matrimonio admittunt, iure consuetudinario non simpliciter receptum est, nec nisi de conuæctibus, idque ex speciali dispositione consuetudinis, & quod modum nullum talibus ponunt, id quoque ipsum immutatam esse, nec vltra tertiam vilo donationis titulo donare licet. Art. 433. Non igitur donatio mutua sustinetur ex alternatione euentus, aut quia onerosus contractus sit, quæ ratio ad confirmationem totius actus valeret, sed restringitur ad tertiam, vt quilibet lucratius, non obstante contingibilis euentus. Adde quod Ordinatio id exprimit per hæc verba, ne poutront donner en quelque façon que ce soit, quæ enunciatione omnis generis donationes prohibet videntur. Quod ipsum Boët. sensu. decif. 187. numer. 10. alioqui facile esset fraudem facere liberis prioris matrimonij, nominatim. l. aut. præterea. C. vnd. vit. & vxor. & Stephan. Bertran. d. l. hac edita. li. numer. 38. vbi statum donandi permittimus putat interpretationem passiuam recipere. à d. l. hac edi-

Pide art. 213. NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

4

NC.

Atali. Adiciamus quòd donationes mutue etiam si pendente euentu incerte sunt, tamen eo conſequuto deſinunt oneroſi contractus videri, quod Bald. dixit. d. l. hac edictali, & putat fatiſ eſſe, vt ſic lucratiua videatur & incidat in d. l. hac edictali. Sicuti cùm dos datur marito, vt ſoluto matrimonio lucratur, etſi initio oneroſus videretur propter onera matrimonij, tamen euentu lucratiuus fit, quod Bald. ait conſ. 276. lib. 3. Angel. §. quia verò, auth. de nupt. laſ. l. ſi donaturus. §. 1. d. de cond. ob cauſ. Boer. d. decif. Bertr. d. l. hac edictali. nu. 41.

Reſoluitur etiã in donationibus mutuis Ord. Franciſci II. & l. hac edictali locum habere, vt neuter de coniugibus extantib. liberis prioris matrimonij poſſit ſecundo coniugi plus donare tertia bonorum, ſiue de proprietate, ſiue de vſufructu, vt hoc caſu huius Articuli, valereque per omnia hæc verba, *ne peni en facon que ce ſoit*, & quidquid vltra donetur pro non ſcripto eſſe, tamen ſi id non eſt receptum, quod totum volunt liberis prioris matrimonij applicari. ex ſ. illud. verb. ad perſonas liberorum deſerri & Bertrand. vbi ſup. num. 21. Bald. conſ. 401. vol. 2. Angel. auth. de non elig. ſec. nub. ſed liberis tam primi quàm ſecundi matrimonij applicatur, pro modo portionum in quibus fundati ſunt in hereditate donantis. Nam ſi nulli ſunt aut moriuntur ante donatorem, reualeſcit donatio. d. ſ. illud. Ripa. d. l. ſeminat. Alex. conſ. 211. lib. 7. Barr. 4 conſ. 52. Anchar. conſ. 279. Etſi ſcio ex hac ſententiã anno 1578. mutat donationem in ſecundo matrimonio reductam ad modum, quem vnus de liberis prioris matrimonij caperet, ex arreſto deſinente Septembri. Sed ſtante eo quod hæcenus obſeruatum nobis eſt, vt de tertia ſieri poſſet in ſecundis nuptiis, conſequitur reciprocam de eadem fieri poſſe, vt ante docuimus, Art. ſuperiori. gloſ. 5.

Nulla eſt art.
213. N.C.

GLOSSA 4.

- 1 An donatio conqueſtum omnium fieri poſſit.
- 2 An cumulari donationes plures poſſint.
- 3 An maritus omnes conqueſtus extraneo donare poſſit.
- 4 An vxor poſſit intercedere.
- 5 Quid ſi maritus promittit acquirere CC. libras.
- 6 An tale pactum vim habeat nulli ſaſſu in matrimonio.
- 7 Relatiuum, qui, conditionalem facit diſpoſitionem.

1 ^f *Leurs conqueſts.*] Sed incidit dubitare, an hæc donatio mutua ad vitam de conqueſtibus, quæ ſit conſtante matrimonio poſſit fieri in eo contrahendo, ſiue reciproca ſiue vtrateri tantùm acquirantur. Nam hic caſus non eſt à conſuetudine deſiſus. Nec dubitatur quin pactis matrimonialibus fieri poſſit, ne alter de coniugibus partem vllam capiat de acquæſtibus, quin item vt quotam dimidia minore capiat, quod vnus recipit, & iam olim ſcripſerat Ioan. Fab. l. de fideicommiſſo. C. de tranſact. & ſæpe cauſe incidunt, cur id fiat magna cum ratione, veluti ſi cùm maritus magnã pecuniam in numerato haberet, & metueret ne cõiuge ſine liberis mortua heredes eius ad paratas ſuo vnus labore opes accederent, cauerit vt ſua pecunia queſita ſua etiam manerent mortua ſine liberis vxore, æquum pacifici videretur. Sed tamen donationis titulo citra pacta matrimonialia & oneroſa donationem conqueſtum alteri fieri non admiſerim, ſic quidem vt ad hæres tranſeat donatarij coniugis amplius quàm de tertia acquæſtum: alioqui poſſet contingere vt liberis ex eo matrimonio ſublatis extorres agerentur donatario omnes conqueſtus vendicant, inopes, quod admodò immane eſſet, præſertim ſi do-

nator nihil in bonis haberet præter conqueſtus. Nam quodcũque de fortuna immobili & rebus ſoli donatur, perpetuò quidem habendum, omnino ſiſti oportet intra tertiã, quæ nulla de cauſa excedi poſſet. Non extantibus quidem liberis minus abſurdum proſuſus donari, ſed tamen heredi conſanguineorum omnino rationem haberi oportet, & eger hic caſus cogitationibus reformatorum.

Illud etiam queritur, an donatio tertiæ partis patrimonij, & omnium conqueſtu cumulari poſſint, nam ne hic quidem caſus expreſſus eſt. Sed ego vtrãque intra tertiã coërcendam puto, ſi etiam ad hæres tranſit, id eſt *par heritage*. Nam de tertia patrimonij & fructu dimidia conqueſtum ſponſæ aut ſponſo fieri admitto, etſi hic caſus mixtus eſt, de quo dubitari poſſet, an ſub ſimplicibus intelligi poſſit, an poſſus omiſſus, de quo Alex. conſ. 96. lib. 2. & conſ. 82. lib. 3. nu. 17.

Quid ſi maritus omnes conqueſtus donauit extraneo, an vxor intercedere poſſit, & promptè reſpondere non poſſe cum prauidicatur vxorini parte eius. Sed ponamus maritum nolle acquæſtus optimo iure aſſerere, id eſt nolle appropriare, quo cauſa poſſet de omnibus diſponere nõ minus quàm de mobilibus de quibus quæ: ſi ſit acquæſtus. Ergo hic donatarius rectè obſiſtit vxori ante appropriationem, & intercedit quo minus maritus vllò ſuo factò ab contractu ſemel placito diſcedere poſſit.

Quid ſi quis promittit mera liberalitate nullo pretio accepto ſponſæ, protinus à matrimonio acquirere ducentas libras annui redditus qui ſit futurus eius proprius, & maritus ante annũ matrimonij contractum rariatur non factò acquæſtus: An ne vlla actio mulieris futura ſit, quia conſuetudo ante annũ à matrimonio contracto communionem coniugalem nullam induxit. Sed videtur dandam actionem ex pacto. Nam ex quaſitio & factum deductum eſt in ſtipulationem ob matrimonij cauſam, & perinde habendum ac ſi ſponſus ex matrimonij cauſa donauit ſponſæ ducentas libras annui redditus, de quo i: ſo an valeat, ante diſſeruimus. Et hæc ſtipulatio pura eſt, nec ad acquisitionem aliud expectat quàm matrimonium ſequitur, non per modum temporis ſed per modum cauſæ, nec pendet ab vllò caſu aut conditione ſuſpenſiua præterquam à matrimonio, ſed communionem coniugalem non expectat, & duplici quidẽ iure communio queri poſſit pacto ſcilicet aut conſuetudine, & cõſuetudo quidem non ante annũ acquirit, ſed pactum & hominis prouiſio protinus à conuentione, ſi inter cætera pacta de communionem conuenierit inchoanda protinus à matrimonio. Nec quiſquam dubitaret tali pacto appoſito de acquæſtis ducentis libris, dimidium acquæſtus ſi factus eſſet mulieri ex conuentione ceſſurum. Non minus ſi factus non ſit quado facti & faciendi lex à vi eiũdem pacti deſcendunt, & actio factum repræſentat in qua faciendũ neceſſitas ineſt, alioqui inutilis eunderet ſtipulatio & mulier conuenientia, quæ non aliter in manum viri conuenientia erat. Nam & ſi maritus diſſinita conuentione ſponſæ ducenta pepigiſſet pro ſua parte conqueſtum, etiam ſi ſequito matrimonio nulli acquæſtus fierent, tamen non minus ducenta deberentur, veluti incerto euentus reſcripto, quod Ioan. Fab. ſcribit. d. l. de fideicommiſſo, miſi quidem conditionaliter concepta eſſent ſtipulatio, veluti ſub verbis ſi quos fieri contingeret, vel quos fieri contingeret ex natura relatiui, qui cum futuro conditionem importare putatur à Bart. ſi ita legatum. D. de aur. & arg. leg. & l. inter ſtipulantem. §. ſacram. D. de verb. oblig.

GLOSSA 5.

⁸ *Faïts durant le mariage.*] Nam ante facti inter patrimonialia habentur, quoad coniuges inter se.

GLOSSA 6.

^h *Tous voulaissent-ils plus que la tierce partie.*] Quia hoc casu vfusfructus tantum donatur non proprietates, sed tamen cum vfusfructus hoc casu dimidiæ sit, consuetudinario æstimatione ad quartam proprietatis ascendere, ergo intra permiffos terminos consistere, & hunc vfusfructum diminuit onus alendorum liberorum, si qui sunt.

GLOSSA 7.

ⁱ *De leur heritage.*] Imo etsi nihil habent præter acquiritus.

GLOSSA 8.

^k *Et ne tiendra celle donation de conquest.*] Iure Romano etiam sic fieri posset, vt ad hæredes trāsiret, quod vulgè notant. l. si pater puellæ. C. de inoff. testam. Atque quod ex dispositione hominis Consuetudo admittit, alibi ventium mores inuicere, vbi superstes, con-

A quæstibus fruitur, vt in comitatu Nannetensi & alibi, sed & quibus casibus vfusfructus de iure admittitur, hoc quoque casu admittetur.

GLOSSA 9.

¹ *Et la propriété retournera.*] Ineptè, la propriété retournera, cum semper manent penes hæredes donatoris, sic fit consolidatio, ita vt hæres donatoris consolidatione facta rectè concludat in possessorio, & possessionem possit ingredi propria auctoritate, nisi quidem vis obstat, & scandalum timeatur.

^B Sed hæc donatio cum fiat constâre matrimonio, an ab ea itè discendi possit mutuo consensu: Nam ante de factis in matrimonio contrahendis diuersum nobis videri diximus. Sed nihil obstat quominus remissio donationis constante matrimonio facta, eodem manente fiat, quia ab eadè potestate & iure donandi facultas & remittendi procedunt, accedente consensu a què ad vtrumq; actû adaptabili obligationis & resolutionis, quem loci tractant Decius conf. 160. Lud. Rom. 517. Tiraq. d. l. si vnuquam. verb. donatione, nu. 234. & 239. & 171. Bern. int. decif. Rotæ, de cif. 2. tit. de pactis, & qui velle possunt, iidem possunt & nolle data habilitate simili vtriusque temporis, & consensus & dissensus.

Et la iouissance d'un art. 210. N.C.

ARTICLE CCXXII.

T aura le donataire lesdits biens, à la charge qu'il sera tenu^a nourrir & sustenter les enfans^b du donateur, ^c si lesdits enfans n'ont autres biens, ^d vacation, ou moyen d'eux nourrir^c selon leur estat.

ART. CXXI.
NOUVEAUX
CONS.

ET habebit donatarius seu superstes dicta bona, ea lege vt^a præstet aliment a liberis^b donatoris, ^c si dicti liberi nulla alia bona habeant, ^d aut artificium calleant, ^e quod eos secundum personarum qualitatem possit exhibere.

GLOSSA 1.

- ¹ *Hic articulus iuri est innouati.*
- ² *Donator facultatibus lapsus, à donatario alendus.*

¹ Huic Articulo nil video quod addi aut detrahi possit, & est iuris innouati. Non fuit enim in veteri scripto Consuetudinis hæc adiectio, sed luctuosa multorum querela permouit ordines, vt in consuetudine liberalitati modum & legem ponerent ex naturæ & humanitatis consideratione cum vitricorum & nouercarum inclementia, quibus subinde tales donationes fiebant, multos peremerunt crudelibus exemplis, cum plerumque priorum matrimoniorum liberi alienas fores deserti spectare cogentur, nimum serò reuertens vfusfructu donatæ dimidiæ, quem penè inutrem factura erat expectatio alienæ mortis, quæ ipsa consideratio Iustiniano sumitur, Nouella 18. Mobilium quidem donationi nusquam imposita est necessitas alendorum liberorum, non Art. 219. non 220. Sed hic de his agit, quæ constante matrimonio fiunt, & liberos expectant, eo scilicet casu quo nihil in bonis sit donatoris præter conquestus: Nam si patrimonium idoneum ad alimenta supersit, nil habent quod congerantur. Certè etiam Iure Romano donatorè magnæ cuiusdam partis bonorum facultatibus lapsus à donatorio alendum putant, liberòque eius paruulos, de quo Cyn. l. i. q. 9. C. de inoff. donat. Alber. & Im-

C mol. l. Titia. §. Imperator. D. de legat. 1. Masuer. tit. de aliment. §. vlt. Aymo. Craucta cōf. 51. Quod nos in patrono donatore iudicauimus, quem ad inopiam redactum presbyter de titulo conueniebat inclementer ad solidum, & parte contentum esse iussimus. Sed & patronum Ecclesiæ facultatibus diminutis ab Ecclesiâ de bonis collatis ali oportere putant. 17. q. 7. quod Rochus de curte tradit, §. incip. & vtile lib. de iur. patron. & Pauli Citad. parte 6. Art. 4. & idipsum in domino feudi inquirunt, quos copiosè congessit Mol. in. §. 30. quæst. 39. tit. de feud. verum amantibus iure quidem summo non esse proditam de eo actionem facendum est, quod glos. agnoscit. l. in condemnatione. D. de reg. iur. Sed & iuris & Iudicis officium, & humanitatis consideratio suadet faciendum, & ingrati actionem dandam.

GLOSSA 2.

- ¹ *Alimentorum significatio plena.*
- ² *An ali debeant in domo superstitis.*

^a *Nourrir & sustenter les enfans.*] Hoc ipsum sententiam pridem veteres in donatione inter virum & uxorem. Bald. l. hac edictali. lectura antiqua. C. de secund. nupt. Stephanus Bertr. ib. d. nu. 20. Hæc verba verò continent omnia ad vitam necessaria, alimenta, cibaria, vestitum, habitationem, quæ suffragia vitæ Canonistæ appellant. 16. q. 7. c. ita nos. & l. legatis. alimētis.

D. de alim. legat. l. et si non sunt. §. si cui fortè. D. de aut. & argent. legat. l. cum hi. §. qui transigit. D. de transact. & medicamentis. l. verbo victus. D. de verb. signif. l. si cum dorem §. in autem. & ibi Doct. D. solut. matrim. Quæritum memini, cum superstes de coniugibus alimenta offerret, sed ea præstare vellet in domo sua communia cum reliqua sua familia, minore scilicet sumptu. Abbas, & Ioannes Andr. putant, coniugem æquum petere, & in domo debitoris præstanda. Nec dubium quin interdum commodius fiat. Sed omnino ista oportet iudicari ex circumstantiis: sunt enim quibus probro esset ali in Ecclesia, sunt puellæ. Sed interdum inimicitia & similitates ostenduntur, & insensa consuetudo & infociabilis morum peruersitas, quæ cum proponuntur, aliud atque aliud consulendum est, de quibus Rochus dis-
ferit vbi sup.

GLOSSA 3.

1 *Hæc dispositio de liberis cuiuscumque matrimonij accipitur.*

2 *Du donateur.]* Intelligendi sunt non solum ex illo matrimonio sed & priori, quicumque donatoris hæredes præsumpti futuri sunt. Nam licet in contractibus matrimonialibus illata mentione liberorum intelligatur de natis ex illo, de quo Signorol. conf. 69. alij. l. cum vir. D. de cond. & demonstra. vbi Socin. tamen in dispositione legis aut statuti cum refertur ad vnum de coniugibus, aliud censendum est, & de quibuscumque intelligendum. quod Ias. notat. conf. 115. vol. 1. Diximus Art. 220. verbo, *il ex ses hoirs*. Cæterum de legitimis accipio, et si aliis quoque Carnurum confert. Art. 87. & Druydum, Art. 188. aliquid impertunt.

GLOSSA 4.

1 *Alimenta non debentur ei, qui aliunde potest vivere.*

2 *S'il n'ont autres biens.]* Veluti si patrimonialia habeat aut alia. Hæc enim alimenta non iure actionis aut stricto iure, sed officio pietatis & ex æquitate petuntur, quod quoties accidit, ab eo alimenta peti non possunt, qui aliunde habet vnde alatur, imò nec pater hoc casu tenetur liberis, aut libertus patrono si aliunde habet. l. si quis à liberis. §. sed si filius. D. de

lib. agnos. locus latè apud tiraq. in primig. q. 75. q. 4. & q. 62. q. Thol. 77. Alex. conf. 27. lib. 4. Accipietur quidem modus à iudicantium æstimatione, quo modo quantaque decernantur vsque ad eam ætatem, quæ se alere possint, aut opificiis insuscipere, quod cum sunt assequuti, excluduntur vt nidi aues cum volare incipiunt & efferri, quo tempore valere cum volare incipiunt. Quod de toto dicitur, de parte etiam intelligendum est, ita vt si quid habeant suppleendum sit quod minus habent. Nam bona eorum pro alimentis vendi non debent, quod rectè Alex. sentit, conf. 72. lib. 5. & conf. 100. lib. 1.

GLOSSA 5.

B 1 *Nobiles non sunt adigendi ad artes manuarum.*
2 *Pater filio sacerdoti debet providere de titulo.*

4 *Vocation.]* Cum artem aut opificium callent, quæ personæ qualiter possunt congruere. Nam nobiles manu victum quærere non sunt adigendi, quod Bar. 1. tolus dixit. l. 1. Cod. de mand. valid. & rursum tractatu de alimentis. Cepol. tractat. de priuileg. nobili. priuileg. 23. & Tiraquellus tract. de nobilitat. cap. 20. num. 110. Quod si quem pater sacrauerit, omnino de titulo providere, sic enim loquuntur, adigendus est. Honeste artes & libero homine dignæ nobilitati conueniunt: Nec vero ferenda est ignaua nobilitas, quæ ab aliena chænice suum semper demensum expedit, si corpore & mente valet.

GLOSSA 6.

1 *Cum alimenta ex causa pietatis debentur, necessitas habenda ratio,*
2 *Non item dignitatis.*

5 *Selon leur estat.]* Hoc quidem cum superest vnde sit. Nam cum alimenta non ex debito, sed legis æquitate tribuuntur, necessitatis quàm dignitatis prior ratio habenda est, quod Baldus dixit. l. si maritus. D. solut. matrim. Nec enim de alieno luxuriari datum est sed vivere, quod alicubi Hieronymus de sacerdotibus dixit, sed tum demum cum suppetunt facultates, dignitatis ratio habenda est. l. 1. §. mulier. D. de vent. in possess. mittent. Panorin. & Felyn. c. cum omnes. ext. de confuet. Martius, decis. 118. Tiraquel. vbi sup. nu. 136.

ARTICLE CCXXIII.

ART. CCX.
NOVÆ
CONS.

HOMME & femme conioincts par mariage, ne pourront donner l'un à l'autre aucune chose par testament, ou autre disposition de dernière volonté.

Vnus de coniugibus non poterit donare alteri rem ullam testamento, aut alia dispositione ultimæ voluntatis.

Huic Articulo quid addiderim? Nam est iuris innouati, & à prauis exemplis cautionem adhibere, quod actus reformatorum indicant, & veteri consuetudine aliud licuit, vnde exerte lites, vt illa nobilis pour les Seigneurs de Candale, contre les Seigneurs du Pont, ex causa talis donationis. Simile statutum Antuerpiæ, quod Molinæus consil. 31. memorat & Papæ, quod Currius, conf. 6. & Parmæ, de quo Alex. conf. 26. lib. 2. & crebrò agitant scholastici scriptores. l. 1. de C. de sum. Trinit. & nos Art. 218. & certè salutari consilio ne li-

ceret inductum est, ne subinde coniuges ad inconfutatas liberalitates fraude heredum illicerentur, tum maxime cum lachrymæ & meror animum flexere, & captationes exercentur, & desiderium antè actæ consuetudinis mouet, quod non bono vsu receptum. l. vlt. D. si quis aliquid. test. prohib. & l. captatorius. D. de heredib. instit. rectè & prudenter Consuetudo correxit. Erat tamen optandum, vt de iure testandi in mulieribus maritis aliquid reformatores statuerent.

GLOSSA I.

- 1 *Iure civili vir & uxor heredes instituire potuerunt, alter alterum.*
- 2 *Vir potuit omnia bona relinquere uxori testamento.*
- 3 *Tale ius merito per regna correctum.*

^a *Ne pourrunt.* Vapulat hic tota Romana Iurisprudentia, per quam donare, legare, heredem instituere maritum uxori licuit & contra. Quin & donationes constanter matrimonio inutiliter factæ hoc ipso momento confirmantur. Difcesum est enim ab illo dissoluto iure, & iam nugari desinât de sui illius iuris potestate & finibus, & de statutum per orbem auctoritate, An valeat tale statutum, de quo illi. d.l.1. Cod. de summo. Trinit. Roman. conf.39. Alber. part.2. stat. tur. quæst.112. Alexand. conf.41. vol.1. Cor. conf.116. Bald. & Iaf. l. ex factu. D. de vulg. & pupil. Decius latè conf. 196. quibus locis homines Reip. administrandæ non bene perit, & in sententio iuris admiratione defixi à suo iure & iudicii pendere volunt rerû arbitrium, ne illud liceat vîsum quod in câpo Martio non licet, cum id ipsum regna, Dynastiaz, Prouinciæ magna ex parte & merito suo contempserint. Ergo illi dispositiones omnes testamētarias utilitate mutua in coniugibus admittunt. Cur aliter faciendum gentes quæque putarent nûc ratiocinari non libet, etsi abundè erat vnde faceremus, vnde planû fieri posset parum in rebus vidisse, qui olim deteriora probantur pro iure. Sic tamen illi. l. vlt. D. si quis aliq. test. proh. l. vltim. C. cod. l.1. §. vltim. C. de hered. inst. l. vlt. C. de inst. & substit. l.2. D. de dot. præleg. l. vxori. §. vxor. D. de vult. legat. l.1. §. fidei. D. de rei vxor. act. Denique vbi non aliquid eiusmodi in illo iure. Quid illud virum bona omnia sua relinquere uxori potuisse testamento, quod Raph. Cumanus defendit consil.98. incip. derisorium & quos Tiraq. d. l. si inquam. verb. donationes. nu.119. Decius conf. 540. Sed lex patria caros mentis motus coércendos putauit, & ad suam curam iudicauit pertinere, quid fœminam probam matrimonio capere ius fœvæ esset, fixa per omnes lege, quid etiam ultra legem beneficentia mariti. Nam communione bonorum omnium induxit, & infirmissimum animans ad æquale laboris alieni fructum vocauit, quod negari non possit magis indulgenter, quàm pro merito. Addidit & doarij beneficentiam, nec liberalitates quidem mutuas vetuit, & donationes in quibus hi Articuli versantur. Sed tot collatis in morte mutandum non putauit, quod generi & sanguini deberetur, nec indulgendum lachrymis & fido sepe superantis dolori existimauit sapienter: cum bonorum cura ad viuentes potius pertineat, quod Plato in hoc ipso testandi argumento scripsit, & alibi dicemus.

GLOSSA 2.

- 1 *Donare & legare.*
- 2 *Testamentum & contractus differunt.*
- 3 *Contrahi potest in testamento.*
- 4 *Nulla donationis species in testamento fit inter coniuges.*
- 5 *Nec mortis causa donationes.*
- 6 *Traditio possessionis non impedit reuocationem donationis causa mortis.*

^b *Donner l'un à l'autre aucune chose par testament.* Hæc oratio de mixtis concreta est, si per se stare vnum quodque verbum permittitur. Non donat qui testamento relinquit, si donationem per se pro contractu

A accipimus, nec è contra, aliud enim est donare aliud legare. l. verba contraxerunt. D. de verb. signific. & tamen sic legatum diffiniunt, vt dicant esse donationem testamento factam. l. legatum. D. de legat. 2. §. 1. Instit. de legat. & omne legatum aliud de donatione continet sed non contra. Nemo donatio per se species est inter contractus suis descripta proprietatibus, & à conuentionibus vltro citroque obligatorius variatur, & inter contractus nominatos esse incipit, de quo pridem dubitabatur, de quo Bart. & Bald. l. si donationis. C. quod met. caus. Bald. l. vltim. C. de lingios. alij. l. contractus. C. de fid. inst. sed cum per testamentum fit, vim & nomen mutat, & relicti aut legati nomen assumit ab actu qui geritur suapte natura reuocabili, & ambulatorio, & differentius fecernitur, quia testamentum neminem obligat, nemo stipulatur, nemo intercedit, nemo acceptat, siquidem vt non reuocabile fit quodcumque geritur. Et putant illi quidem, in testamento contrahi posse, veluti si presenti fiat & stipulanti promissio animo obligandi sui, aut alterius adhibitis Notariis, neque enim quidquam prohibet in testamento contrahi. l. heredes palam. §. vlt. D. quem. test. aper. latè. Rom. conf. 171. Oldrad. conf. 114. Bart. l. cum quis deccdens. §. codicillis. D. de leg. 3. Bald. l. vlt. C. de reb. eor. & l. cum antiquitas. C. de testam. l. ex testamento. C. de fideicom. l. aua. C. de iur. delib. Barbat. conf. 11. vol.1. Cast. conf. 379. lib. 1. Angel. tractat. de testam. Decius conf. 196. & Tiraq. in legib. conub. glof. 5. nu. 101. Sed id cum fit, nihil à testamento mutatur contractus, qui per se sustinetur, nec in aliam naturam transit sed in sua manet, & ex alio consistit, personis primùm duabus permittente & stipulante, obligatione & reuocandi impotente, cum in testamento sola testantis voluntas sufficiat ad dispositiones data materia habili, si probari potest solemniter rite factum, sic tamen vt perpetuò reuocabile sit, quodcumque geritur contra contractum naturam. Quod igitur inter viuos donatur per contractum donatio est, sed inter coniuges vetita, nisi quidem mutua conquisitum, quod in vltima voluntate inter extrema placita iniuriale est, etiam si per contractum fiat coniugis quidem, quia hæc omnis liberalitas inter vltima voluntatis conditionem prohibetur, tum quia huius temporis nulla æqualitas esse potest, cum alter valet alter moribundus est, vt ante do cuius. Certè quod ab ægro donatur semper implicitam habet conditionem nisi reualefcat, & tales omnes in testamentis factæ intelligentæ sunt. Nemo enim in eo statu & cogitatione mortis aliter donare intelligitur, quàm si moriatur, nam si conualuerit donatam nollit, de quo Corn. differit. conf. 68. lib. 3. Quare statuto improbatum mortis causa factas donationes, hanc quoque in vltima vite periodo factas improballes putanda est, de quo quiddam Mol. in facto notat accidisse, annotatione quadam ad Consuet. Blesen. Art. 171. Tiraq. in legib. conub. glof. 5. nu. 93. & 98. & latius. nu. 77. Quæ aded verâ sunt, vt ne sequuta quidem actualis traditio ex vi donationis causa mortis impedire possit donationis reuocationem, & contractus naturam. l. Marcellus. §. debitor. & l. si debitor & l. illud. D. de donat. caus. mort. Habet enim possessio relationem ad suum titulum per se reuocabile, ergo reuocabilis & ipsa. Nec probanda sententia Alex. d. l. 2. D. de legat. 2. qui putat statuto prohibente vxori donari in vltima voluntate quale hoc nostrum est, non prohiberi donationē causa mortis veluti inter contractus potius habenda fit donatio causa mortis, quod & repetit, conf. 116. lib. 21 & conf. 76. lib. 5. Sed habet ille repugnantes qui potius

vltimis voluntatibus hunc actum tribuant. Deinde isto iure ne per contractum quidem donationes admittuntur inter coniuges, de quo genere contractus plura Guill. Bened. c. Raynatus, verbo testamentum. 4. nu. 20. Decius conf. 196. de hoc ipso casu donationis causa mortis per contractum & Tiraq. l. i. inquam, verbo donatione, num. 252. & 258. Panorm. conf. 40. & 48.

GLOSSA 3.

¶ D'un à l'autre. Neuter alteri, est totus sudat in ea dubitatione Curtius iunior, conf. 6. & laf. l. vlt. C. de indict. vid. tol. an prohibitio inter inhabilitas in persona vnus de correlatiuis coniugibus facta ad aliam porrigi debeat, aut possit. Sed eam reciprocatio hic expressè præcidit. An verò quod hic coniugibus inter se prohibetur, possit ab his extraneis conferri infra dicemus.

GLOSSA 4.

1 *An mulier testari possit sine auctoritate viri.*

2 *Cur auctoritas viri in contractibus exigatur.*

3 *Viri auctoritas in testamento vxoris nulla.*

4 *Cur ita?*

¶ Ou autre disposition de dernière volonté. Non codicillis, non testamento, non donatione causa mortis, non legato, non donatione, non fideicommissio denique quoquo relicti titulo. Denique etiam illud traditum stante hoc statuto maritum testamenti sui executionem non posse mandare vxori, in quo iussit bonorum suorum distributionem fieri in pauperes, ne infinita libertate disponendi mulier ad se ordinata traheret, fraude alienæ voluntatis, quod laf. ex multis notat. l. captatorius. C. de testam. milit. Alexan. conf. 56, lib. 2. sed huius dicti auctoritas non perinde obtinuit, cum contra nullo non die fiat, & eius ratio perpetua non est, cum certa lege finique mandari talis cura possit ex inuentario & expensis rationibus subici & curæ adiutores dari.

1 Enimvero cum hic in totum neget testamento quidquam relinquere coniugi ad coniuge posse, addito ne vlla dispositione vltimæ voluntatis fiat, omnino hic erat in quo reformatores testam. facerent sapientiam in præcedenda materia controuersiarum, quæ creberrimè ex hoc Articulo nasci possunt de iure fœminarum, an iure consuetudinario testari possint in matrimonio: An si item possint, mariti auctoritas sit expectanda: An si exigi præsupponimus præstari ea à viro in rem suam possit. Nam ne vetus quidem scripta aliter quam obiter aliud agendo de eo expresserant. Vetus est dubitatio, an statum vetante mulierem coniugatam contrahere sine auctoritate viri, vel, vt alij loquuntur, sine auctoritate mundualdi, vt hoc nostrum, prohibita etiam testamenti factio videatur, de qua dubitatione exercet Tiraq. agit. in lib. de legib. connub. glof. 5. nu. 93. Nec ferè putant aliter prohibitionem testamenti factionem impediri. Verba contraxerunt. D. de verb. sign. quod illi eodem loco confirmat. nu. 94. ex veterum auctoritate. Non est igitur mulieri maritæ adempta testandi facultas, iure quidem, etiam si contrahere mulier non possit sine auctoritate mariti. Quod, si testandi facultatem in iure admittimus, quod aliquando etiam astricto indicium comperimus, consequetur alia dubitatio, an virum auctorem fieri in id oporteat, nec sine viri auctoritate testari mulier possit. Multi negant auctoritatem exigi, ne in alienum arbitrium conferri testandi facultas videatur, & prædem Paul. de Cast. tenet. l. ex facto. D. de vulg. & pupil. & Alex. conf. 55. vol. 1. & 155. vol. 2. & quos Ti-

raque colligit. Multi obstant, & testaméta lege quidem alienæ auctoritati subici posse putat. Et molin. valere de eo Consuetudinem existimat annot. ad conf. 155. Pius. Alexand. cuius sententiam ego sequor sicuti tale statutum est, de quo Marth. afflicti decisis est 260. Sed cum de eo nulla lex aut statutum extat, quæ auctoritatem mariti in testamentis desideret, relinquunt nullo iure desiderari, & mulieri liberam relinquunt rerum suarum, & ordinandæ vltimæ voluntatis potestatem. Sed illud prius videndum, an testamenti factionem habeat: Nam cum huius Articuli dispositio negatiue concepta sit, ne possint donner par testament, à priuatione non rectè putant inferri habitum, sic vt adimendo mulieri facultatem testandi in fauorem mariti Consuetudo de ceteris permittat, quod Alexand. differt conf. 17. libro 2. & probat exemplis, & casum talem manu omisum videri, quam perbudauidum intellectum decisum, parum id quidem sicuti ego iudico probabiliter. Nam quid erigebat prohibuisse coniuges alterum alteri testamento donare aut relinquere, si vxor omnino & in totum futura erat intestabilis, nec testamenti factionem habitura. Atqui in totum alium sensum reformatum fuisse apparet, quorum hic ipse Articulus dictatum est postulantibus ordinibus abrogato veteri iure, quo diuerum liceret, & exempla facti discuerant. Vetus est illa dubitatio, an cum auctoritas mariti exigatur in contractibus lex statutum vt mulieris imbecillitati cautum voluerit, ad integrandum eius personam vt loqui solent, an verò id mariti potius respectu & consideratione interesse eius indigentibus placuerit: & res loquitur maritorum causam in eo potius versari, quod nos Articulo 424. diffinimus, ita vt multi contractus à mulieribus fidos non improbant enim matrimonio constante, cum mariti interesse desierit, quando etiam illud in consensu sit, sui iuris mulieres contrahere, agere, conuenire. Non igitur non sapere in matrimonio mulieres putandæ sunt, si tam sapere extra id creduntur, vinegoria quæ quæ agere & commercia tractare, & quod in his dementissimum putatur etiam donare & profunderet, idque sine auctore permittitur. Sed cum testamentaria dispositiones omnes ambulatoriæ sint, vtque ad mortem, neque quidquam eorum quæ in testamentis disponitur valeat, nisi morte sequuta, manifestum sit maritis testamentis vxorum, præiudicium ferri nullum posse, quæ sic sunt & conduntur, vt non nisi in casu soluti matrimonij valeant, quo tempore maritorum nil interest quid de rebus vxoris statuatur, quando talis alienatio rerum quæ in testamento sit, periculi maritalis futura non sit, & in puncto quo mulier sub lege viri esse desinit, quæ si ex eodem morbo decedit auctoritate mariti nihil indiget, sin superest nihil eorum quæ gessit vires accipit, cum maritus nullo casu lædi possit, ergo nec auctoritas eius exigitur villo iure, quam si maritus adhibuit non necessarium non relictur ad recompensationem veluti auctoritatem præstiterit alienationi, quia ab eius potestate non impendit alienatio, nec in arbitrio est eius impedire morientis vxoris voluntatem, de rebus quidem suis colata in tempus dissoluti matrimonij dispositione, nec maritus eo tempore quantumlibet dominus mobilium possit ea interuocare aut distrahere sub tempus mortis vxoris in fraudem compunctionis & heredium. Quæ cum ita sint, frustra id queritur, an maritus auctor in rem suam testamento esse possit, si nihil permissum est illi relinquere. De quo nos alibi, & Tiraq. in legib. connubial. glof. 8. q. 13.

ARTICLE CCXXIII.

P^a ^ERE^b noble, & denoble extraction, en^c mariant^d l'vne de ses fil-
les^e luy peut donner : Et ce qu'il luy donnera^f son principal hoir^g
ne le pourra debatre, si le pere ne le greuoit^h outre la testee, comme
siⁱ le sief estoit partable.

^a **P**ater^b nobilis & stirpe nobili oriundus^c, collocando matrimonio^d vnam ex filia-
bus^e potest ei donare seu eam dotare. Et de eo quod ei dabit^f suus principalis heres^g
non poterit querelam mouere, nisi pater ultra virilem dedisset, ^h ac siⁱ feudum esset diui-
dendum aequaliter.

CENSURA

Ego vt ingenuè dicam hunc Articulum in totum expungendum cenfeo, vt inutilem & noxium nobilitati, & familiis illustribus, & qui, vt nostri loquuntur, non habeat sufficiens vllum motium rationis. Nam cum ex veteri lege hereditates inter primogenitos Consecrudo diuisisset portionibus ex bese & triente, quid arinebat rursum hic inter portiones secundo natorum inaequalitatem struere contra communes regulas, cum omnes eadem lege & partiendi iure tenerentur? Cur item feminam vnam aliquam ex quare primogenito, & re vera duas primogenituras inducere in eadem successione? Cur illam potius quam vnum de masculis, in quorum persona agnatio, nomen, & honos familiarum consistit, quod ait tex. l. i. §. 1. D. de suis & legit & l. familie. D. de verb. signif. l. 1. §. si seruus. D. de vent. in pos. mit. Cur vero de feminis vnam aliquam libuit eligere non etiam primogenitam tribuere, si cui de pluribus fauendum erat? Idque à vago & incerto patris arbitrio, addo sapè etià deprauato illecebris, & irrationabili. Sed illud magis etiam reprehendendum, quod de filiarum renunciationis vsu nihil est cautum, cuius argumenti tot nobis controuersias relictae sunt, quibus subinde tribunalia astant, & fangantur, cum in signia habeantur reformatores exempli in eo genere, quae sequerentur regnorum, prouinciarum, dynastiarum, per Italiam, Galliam, Germaniam quae imitari vtile, & salutare erat reip. & genti nostrae.

GLOSSA 1.

Multa hic seges & dicendi materia, sed contrahenda est in pauca dumtaxat, quae ad rem faciant, nec omitti possint. Extant in nostris libris viginti amplius versusum millia, de statuto excludente feminas à successione paterna vel auita per donationem aut matrimonium, ac penè Italiae tractus omnes, & Dynastiarum ditiones de hoc statuto consensunt. Regni Neapolitani, Senarum, Tordonae, Alexandriae, Brixiae, & aliarum vrbium, & territoriorum, quae subinde à Doctoribus scholasticis memorantur. Talia etiam prouinciarum, quae Regi parent Burgundiae, Niuerniae, Borbonij, Burdegala, Andium, Cenomaniae, & aliarum. Fautor hic perpetuandae familiae, & pecuniae, & hereditatum gentilium, vt opes ad masculos potius decurrerent, & feminis satis videri factum debent, si maritis locarentur ex dignitate, cum in his gentis nomen, & decora sine macula accipere soleant. Hanc statuti huius fuisse rationem liquido apparet, & verò ubique scholastici scriptores hanc pro validis assumptis in argumenta solent ducere, vt Bald. l. fancimus. C. de

Agreditur in Conf. bris.

A nup. §. quoad feminas. inst. de legit. agnat. successione. Soci. in consil. 30. vol. 1. Curtius senior. consil. 80. Alex. consil. 89. lib. 6. & consil. 80. lib. 1. Aret. consil. 27. Decius consil. 261. & alij creberrimè.

GLOSSA 2.

- 1 Quid in auo.
- 2 Donatum ab auo contemplatione filij donatum videtur.
- 3 Donata ab auo consensum in successione patris.
- 4 Quid in matre.
- 5 Quid in patruo.
- 6 Quid in quolibet donante.

^B ^a Pere.] Quod hic de patre dicit, qui maritacione dicitur filiam excludere ab hereditate sua futura, dubitationem elicit de auo, an nephis ab eo maritata ab eius successione excluderetur, an etiam à patris. Neque ex iure ciuili rem astatum eadem sententia, propterea quòd expressa statuto persona in materia exorbitanti non expressa excludunt, sic vt extensio de persona ad personam fieri nequeat, sed casum potius omnium à statuto videri volunt. Diximus alibi verto (& autres qu'à ses heritiers) quod ab auo nepri donatum sit, (sine expressione) respectu & contemplatione patris donatum videri, in casu dubio, sic vt in portionem nepris, in successione patris imputetur, quod aui donauit, veluti ab ipso patre datum, ex l. dedit dotem, vbi Bartol. D. de collat. boho. Alex. & Angel. l. in quartam. D. ad l. falci. Alex. consil. 21. lib. 4. Decius. consil. 81. & quos nos eo loco congestimus. Itaque quodcumque nepris sic consequitur, confert cum ceteris coheredibus patris. d. l. dedit dotem. & l. 3. §. 1. D. de donat. int. viri. & vxor. Quidam ab hereditate dumtaxat aui excludendam putant, sed hic casus dumtaxat tum locum habere possit, cum patris moritur ante aui, & contingit neprem succedere aui l. 2. C. de legit. hered. de quo Socin. consil. 30. lib. 3. Iaf. consil. 222. Fulgos. & Alexand. l. 2. C. de in ius voc. Quidam distinguunt in eo qui dotare tenetur, aut verò eo qui munificet & ex mera liberalitate dotat, vt patruus & ceteri, qui non tenentur iure ad dotandum. Sed iure patris multa sunt ab illis principijs immutata: Illud imprimis nò posse patrem nec aui vnum ex praesumptis heredibus filiis aut nepotibus praehonorare non donatione, non legatis, non titulo villo lucratiuocid in heredibus primis, verum etiam est in heredibus heredum descendebus quidem à primis, quia de his quoque cautu intelligitur, veluti heredes praesumptis: Nam quod patris confecti nequit, nec ex eius persona poterit alteri ab eo descendenti, & diximus semper proximi cōtemplatione factum

K K

videri. d.l. dedit dotem. Non valebit igitur donatum nepti contemplatione patris, in præiudicium aliorum cohæredum patris. Quare et si in vita aui donatio obtineat, quo tempore nemo adhuc fûdatus est ad acui viuentis infringendos in qualitate hæredis futuri, eo mortuo infringetur, si minui aliorum legitima perspicitur. Sed hæc dicuntur respectu cohæredum inter se in primo gradu, aut sequentium qui ex persona eorum veniunt, quorum aequalitati præiudicium adferri nequit, præhonoratone aliorum. Sed ponamus hunc casum cessare, nec illos cohæredes esse, sed filium vnicum, & ex eo nepres piures: Quaritur, an si aui vnam de his maritaerit & dotauerit, ea excludatur à successione patris aui ante eum mortuo, nam nulla aui succederet patre viuentem, & priorem locum occupante. Hic tibi animaduertendum assumptum, quod antè posuimus, donationem in maritacione simpliciter factam contemplatione patris factam videri, ideoque ipsi patri aut filie per patrem, quo casu haud dubiè in legitima filie sue dotacionem imputatur (quod idem est) in successione patris, & tantominus accipiet de hereditate paterna, quantum est quod donatione aui accepit, id quidem accedente patris consensu in ipso actu maritacionis. Sed videndum quid iuris sit, si aui maritaerit, & pater non adfuerit, aut verò non consenserit, & contingerit ab aui amplius donatum quam pater vellet, non dico quàm quantum esset legitima filie maritatæ, quæ neptis hic aut ponitur: Nam pater nil donat maritando nisi velit, aut verò minus donat legitima, modo digno locetur. Hoc casu igitur cum pater non consenserit, an poterit donata rescindere, & ad æqualem cum cæteris filiabus redigere, an verò & minorem quando vtrūlibet in maritacione licuit. Nam de exclusione non dubitatur, quin filia per maritacionem patris etiam nullo dato excludatur. Sed hic aui anteaerit, nec voluntatem patris expectauit, & eo fortasse non assentiente. Nam id quoque contigisse vidimus. Hic ego dico, cum ex supradictis donatum ab aui, patris contemplatione donatum videri posuerimus, ideoque & profectum videri & filio imputari, & ex substantia patris profectum videri, consequens esse hoc casu neptem non posse maiorem partem capere, quàm quantam pater approbauerit, à quo neptis præsumptione iuris habere videtur, & re vera habet, cum immediata contemplatione eius habeat. Itaque nolente eo habere non potest, quod non nisi ab eo habet, & potest pater, qui non consensit ad minorem redigere aut æqualem cum cæteris, nec aui voluntatem necessariò sequetur, cuius hæres est immediatus, neptis non aui sed patris hæres sit. Quod si aui hæres esset patre antè mortuo acceptam portionem conferre teneretur in suam quoriam. Hæc vera sunt, nec multi faciendi Doctores diuersæ distinctiones, vt alterius & externi iuris. Nam illum casum omitto, vt antè tractatum, cum scilicet nepti aui donat merito priuatum suo, & personali consideratione in persona eius affixa, & alibi quàm in sanguinis coniunctione, hoc enim casu vt extraneæ donatum videtur, nec quod donatum est, in legitimam donataria transferri, de quo lare Decius. d. conf. 81. & Alexand. & Ang. d. l. in quartam. Sed habet sibi præcipuum vt aduentitium, & labore suo partum, vt Artic. 501.

4 Sequitur de matre querere, an ea quoque maritacione excludere possit filiam à sua integra legitima aut parte eius in sua successione. Respondeo, hæc dispositio omnino regulas & iuris communis ciuilis

A atque ad eod consuetudinarij excedit; & vt loquuntur exorbitat: de iure ciuili non dubium, & de iure consuetudinario id quoque constat, cum regulari iure extraneæ masculo filie omnes vocentur in tertiam totius, ergo quod hic vni plus tribuit & eam exarquat primogenito, valde deorat ab centro. Id cum ita sit, sequitur quod in persona patris expressum sit, non esse porrigendum ad matrem personam diuersam. Non enim iuris, aut iudicium, aut facultas par in collocandis filiabus dignis maritis, quod hic Consuetudo spectat: Nec lex similiter de matre confidit vt patre. Quin ne maritandi quidem illi arbitrium aboluere relium est, nisi de consensu propinquorum, vt l. 1. C. de nupte & compertum est pleraque quia aliter fecissent, læpe malè mulctatas. Itaque expresse sensere veteres tali statuto posito idem mari non permitti, And. de lict. & Affl. conf. Neapol. 24. lib. 3. Bald. conf. 246. & 247. lib. 1. Alexand. conf. 29. lib. 3. num. 10. Decius. conf. 179. Sed tamen non abnuerim expressa renunciationem filie maritatæ per contractum excludi à pluri posse viconsensu, non ex lege, sed plus tribui in fraudem aliorum quàm virilis eius esset, non possit.

C De fratre quod & scriptores scholastici inquirunt receptum est, ne donatione aut maritacione foretorem possit excludere, ab hereditate quidem paterna semel delata. Nec enim ius excludendi per maritacionem transit ad hæredem, adeo nec ad filium quidem, quod illi notant. l. cum mora. Cod. de transact. cum id ius patris sit personale, non cessibile, nisi quidem frater de ea renunciatione stipulatus sit, sed tales renunciationes ab fratribus caute restitutionibus subiunguntur, quippe de iure iam sororibus quæ sita factæ. Et si Normani in Chaucis sua priuati Consuetudine videntur, vt maritacione suas sorores excludant portione hereditariæ portionis, nec aliter conueniri possunt. D quàm cum intra tempus legitimæ conditionem querere desierunt, quod nobis quoque ex prædicta filie constitutione sub Gorthofredo Duce inuenerunt, ne femina vllam in portionem vocarentur, sed iussiceret eas collocasse maritis. Sed id ius denique immutatum & aliud posteris visum, & verò videri debuit. Quid si contingat fratris filiam vulgò neptem ab patruo aut auunculo maritari locuplere forsitan, & vt loquuntur beneficiari, id est sacerdotio prædico, an par hoc ea excludetur ab hereditate patris sui. Nam magistri tales donationes inter profectas ponunt, veluti contemplatione patris obnuent. F sicuti antè diximus, & rarum est alia consideratione fieri quàm exoneranda (vt aiunt) domus principalis causis id est familia non imminuenda. Et Albert. Bruni in quæstione de statuto excludente feminas, hoc casu fratris filiam tam excludi putat, quàm si ab patre ipso esset dotata. Sed ista sine auctore dicuntur, nisi quidem pater intercesserit, & hic dispiciendum exclusionem non sumi à donatione per verba Consuetudinis, sed à maritacione, sed hæc ad alium quàm patrem non potest pertinere. nec iudicium aut delectus mariti ad alium spectare potest, & hoc totum si positum est in patris arbitrio, vt ad alium neminem pertineat. Nec positis verbis statui talibus querendum quis dotauerit, sed quis maritum quæsierit, elegit, locauerit.

Denique statutis omnibus excludentibus feminas per donationem, non aliter nec ab aliis successionebus excludi volunt quàm dotantium, de quo Alexand. conf. 29. lib. 1. & conf. 114. volum. 6. Ancharan. conf. 30. Decius conf. 379. & conf. 389. Corn. conf. 74. lib. 1. Isf. conf. 160. lib. 4. Stephan. Bertrand. conf. 15. lib. 1.

GLOSSA 3.

- 1 *Nobilis intelligitur de gouvernemente aduantageux.*
- 2 *Nobilitatio ad ante natos non porrigitur.*
- 3 *Filia sola maritacione excluditur.*
- 4 *Renunciatio omnes excludit cuiuscumque etatis filias.*

1 Noble.] Omni in parte iuris Consuetudinarij desiderandum erat, vt aqua esset omnium nobilium conditio & eodeni iure haberentur: sed quando hæcenus diuerso iure vtimur, nobilem hic omnino intelligimus, qui est eiusmodi a prosapia & auis, & hoc amplius du gouvernemente aduantageux. Nam regula communis praeiudiciorum, *æquæ sessor*, Articuli 59. ceteros omnes tenet, hoc est, sorte æquali iuris ordinarij. Hos excellentes & vt loqui veteres solebant, maiorum gentium (Itali nobiles de patrimonio solum appellare) eximium habere aliquid maiores nostri voluerunt. Possunt verò Principes quorum eximia potestas est, idem priuilegio tribuere quibus volunt nobilitando & liberis nascituris citra præiudicium natorum. Nam simpliciter collata nobilitas sine expressione iuris eximij, *et d'auantage au partage*, non idem præstaret, quia ad ante natos non porrigeretur, quod Bart. ait. l. vlt. C. de decur. lib. 1. l. 2. §. filij. D. de decurio. Bald. l. Imperialis. §. his illud. C. de secund. nupt. & quos Tiraq. in primis. §. 31. Sic vt ad positionem nobilitatis, non sequatur positio iuris diuidendarum hæreditatum ex belfe & triente, nec istius item excludendæ filiarum per maritacionem, de quo miror quandoque in controuersia ex facto incidente diuinitati, cum quidam ambigerent, an hæc dispositio locum etiam posset obtinere in hæreditatibus nobilium vulgarium, de quo dicemus. art. seq. glo. 4. nu. 4.

4 Nunc verò valde moneo animaduerti oportere hæc excludendi rationem fuisse speciem, quæ nobilibus conditionis eximia tribuitur, eandem omnibus cuiuscumque conditionis nobilibus tribui, per renunciationem ex consensu in contractu maritacionis à patre appositam, & à filia cuiuscumque etatis factam, & quod hic à lege certæ conditioni tribuitur, omnibus æque tribui per contractum & consensum filiarum renunciantis. Sed hoc inter est, quod in filia de gouvernemente aduantageux, solum patris factum, sola maritatio ad exclusionem ab omni suo iure hæreditario sufficit, quia ad antecedens, protinus sequitur legis executio exclusiua à Consuetudine inducta citra filiarum ullam renunciationem.

GLOSSA 4.

- 1 *Exclusio inducitur à maritacione, non à dotatione.*
- 2 *Dotes quibusdam gentibus nullæ.*
- 3 *Maritata dicitur pacta sic, vt dissolui nequeat sponso.*
- 4 *Filia recusando conditionem à patre oblatam, excluditur.*
- 5 *Quæ se ipsa maritat in scio patre, an excludatur.*
- 6 *An exheredare possit.*
- 7 *An post 25. annum filia nubere possit inuito patre.*
- 8 *An monialis excludatur hoc statuto.*

8 Mariant.] Hoc idem constitutum Consuetudine Burgundiarum rub. 7. §. 12. Hic verò comprimis notandum totam huius dispositionis vim ab hoc verbo pendere, quod valde notum conuenit, ne infinita & sine fine innotata materia errore intellectus à falsis traducat à falsissima. Hæc enim dispositio non excludit filiam ab hæreditate paterna à casu dotationis, quod vulgò statuta locorum per Italiam faciunt, sed à maritacione quod vnum spectandum est, & ab hoc actu exclusio expectanda, quod ipsum ex

Argent. in Conscrip.

A prioribus notarat. Alex. conf. 13. vol. 3. num. 12. Ias. conf. 171. vol. 4. Separanda itaque sunt maritatio & dotalio, vt diuersa & effectus non eiusdem. Nam multas sæpè filias contingit à patribus dotari in vita, aut testamento, quæ eadem non maritantur, quædam etsi ratiùs collocari sine dote. Nec alio fini dos reperta quam ob matrimonium. Sed & pleraque quantuilibet dotare sine sorte, siue genio, siue ingenuitate ingenij, siue deformitate, siue morbo, aut vitio corporis, dignos maritos non nascuntur: quod ipsum tamen vnum hæc dispositio spectauit, quod si non euenit, frustra est esse dotalis, cum id non consequuntur, cuius causa exclusio inducta est à Consuetudine. Nam & veteribus quidam dotes ² à republ. sua sustentantur vt Solon, quidam æquales æqualibus statuunt, vt Plato lib. de legib. 5. & nostri quoque l. 1. c. si aduers. dot. & Demosthenes oratione *mei agria xxiij*. Sed nostra Consuetudo solum maritacionem, id est, rei finem spectauit. Ergo maritatio excludit dotali non item, fallere enim quantumlibet euentus potest ne nubat filia, & si nubere contingat ne pari nubat. Quare quodcumque patris reliquit filiarum pro dote & maritatio (vt loquuntur) non excludit filiam à petendo supplemento legitime si quid deest, si maritatur excludit etiam si nihil dederit, quia exclusionis causa in solo matrimonio est. Itaque qui excludere eam vult mariter necesse est, quia soli maritacioni vt suo fini applicata est huius dispositionis libertas. Cum in terminis dotationis excluditur, extent valde oppositæ sententiæ Doctorum, quibusdam supplementi petitionem admoventibus, quibusdam negantibus in his Cyn. Pet. Raphaël Fulgosi. l. nō sine. C. de bon. qua lib. Raph. Cuman. & Imo l. Titio centum §. Titio genero. D. de cond. & demonst. Alex. conf. 13. lib. 3. & quos Tiraq. in retract. conuenit. in fin. num. 17. & sequen. Quare non fuit probandum Philippi Montal'ani Cancellarij Britannici factum, qui è duabus filiabus quæ habebat, alteri certum quiddam pro dote moriens reliquerat, & plus petere vetuerat, quod Consuetudo non admittit in fraudem legitime portionis, nisi actualiter collocando marito eique digno: Nec enim à dote exclusio sed à matrimonio.

Porro cum maritatum dicimus, de ea intelligimus ³ quæ sic à patre viro pacta est, vt nullo iure dissolui pactum & sponso matrimonij possit, & qui sponsum cogere potest vel inuitum, vt matris fiat siue futuri sponso sit, siue presentis consensu. Quod si quo casu per ius accider, ne nubat filia, marita non videtur ad affectum excludendæ legitimæ, nisi factum filia ipsius arguatur, quæ noluit cum posset. Idem si sponso futuri matrimonij cum alia per verba de presenti, aut coniunctione corporum contraxit, resolutis sponalibus maritata dici non debet, nec excludetur legitima sua. Sed quæ sponte discessit ab eâ ⁴ conditione quam pater obtulit, habet quod libi imputet & merito de se queri debet, & pro nupta habenda est, quod oblatum à patre maritum reuoluit, quod Bald. dixit. d. l. non sine et l. marer. C. de iur. dot. Caltr. conf. 154. lib. 2. Idem. l. de diuisione. D. solut. matrim. Bald. l. pactum. C. de collat. Volentem dixi, quæ consensit, nam nolentem adigi ad integrati mariti coniunctionem ratio nō patitur, quantumlibet alioqui probanda condicio cum repugnans initio nulla concordia conciliare possit, & filiarum æque omnes inter se gratum habere maritum, propter æternæ societatis necessitatem, quæ coacta infelices solet habere exitus, de quo ipso Albertus Brunus differt, libello de statuto excludente feminas, & Hyppol. Marf. col. 61.

K K ij

5 Nec sine dubitatione illa etiam quaestio, de ea quae
seipsum in consilio parte viro coniunxit eo condi-
tionem non probante, nec factum. Hic primum illud de
6 iure externo subit inquirere, An talem exheredare
pater possit, de quo ipso Canonista non eadem sentien-
tia est. gloss. 32. quaest. 2. & 36. quaest. 1. cap. de raptorib.
quam pluribus. Ancha. agit. conf. 10. Alex. conf. 33. vo-
lunt. 4. & conf. 61. lib. 7. & 169. cod. lib. Decius regu-
prias. D. de reg. iur. Sed utrumque illi senserint non
erat foro recepta exheredatio, tribunalibus quidem
nostris, quoad Henrico Rege prodit ea de re edictum,
quod patribus exheredandi potestatem fecit, si filia
ante vigesimum quintum aetatis annum viro sese de-
sponsisset in consilio patre, veluti auctoritate resump-
pta. Iqui liberos. D. de rit. nuptia. ex qua consequens
est, filiam exheredari posse, nec partem teneri quid-
quam relinquere legitime nomine aui iure. Quod igitur
post id factum pater immerite filia dederit aequum
est boni consulere, etsi minus est legitima, nisi iniuria
pater aboleuerit indulgentia, & ad legitimam admi-
serit. Sed quae expectatio legis tempore post id nuptii
permittente lege, petita etiam non impetrata venia pri-
uati legitima non potest, ut quae a patre maritata non
sit, ideoque nec statui verbis locus sit, multominus si
se digno iunxit, & Bartolus. l. obligamur. D. de action.
& obligation. Alexand. conf. 8. lib. 2. & conf. 7. cod.
lib. putant patrem teneri ad dorandum filiam quae in-
consilio quidem patre nupta, sed expectatio 25. ann.
tempore, quod ex lege patri datum est ad collocan-
dum filiam. Quod si pater noxam remiserit, legitimam
relinquere ex conditione familiae non prohibetur,
amplius legitimam non potest in fraudem primogeniti,
quia verba statuti non congruunt statutum excedere
volenti, nec enim talis a patre maritata dici debet,
quae iudicium eius non expectant.

7 Quid igitur de monastica professis dicimus statuto
excludere maritatas a patre, an ea quoque excludatur,
quae monasteria locata est. Et moribus nostris non erat
futura operosa dubitatio ante Ordin. Aurelian. Art. 19.
cū veteri regni iure monastica professi professaeque
ipsae etiam monasteria incapacissima essent heredi-
tatum. Sed auctor & monitor Articuli eius cum totum
illum ordinem vellet subtrahere, clanculum quod palam
non poterat ratione sibi reperisse visus erat, quae id age-
ret cuniculis, excogitata ratione quae & parentibus &
puellis voluntatem adimeret instituti, facta potestate
edicto hereditates capiendi, si qui de liberis viriultus
sexus monasteria inissent ante vigesimum quintum
annum, cum perspicere nullum patrem filiam mona-
sterio locaturū, si hereditas futura esset liberta capio
professae, in qua locata quilibet pater id ageret praeci-
puē, ne illa caperet quod primogenito accederet. De
puellis vero post illam aetatem illecebris seculi captis, non
esset expectatio ut vlla profiteri vellet seruēte aetate
& consuetudine maritatu, quae arte breui sperabat futurū,
ut monasteria desolarentur. Et ille quidem quādiu vixit.
Cornicum oculos, ut esset in proterbio, confixit. Iure
Romano statuto excludente dotatas negant monasti-
cam possessionem excludi. Bart. & Bald. l. vlt. C. de pact. &
l. deo nobis. C. de Episc. & Cler. Saly. auct. Cassa. C.
eod. tit. Decif. Neap. 348 Multa hic scriptores schola-
stici arguantur de similitudine matrimonij carnalis
& spiritualis ineptissime, & res vlt. & sine dissimili-
mas coniungunt comparatione inutili & absurda, sic
efficitur ut Imperator Constantinus veluti frater Ec-
clesiae Romanae, dotem iure dedisse videatur, imò &
ex lege debuerit, quia scilicet frater fororem dotare
teneatur, id est, Imperium Ecclesiam. Atque Ec-
clesiam matrē potius inter factitios titulos audieramus

A appellari. Querendū igitur potius de matre fuerat, an
filius dotare teneretur. Quorum sententias misero la-
bore collegit Boët. Decif. 126. Has ego negas & insani-
tissimas argumentationes fuisse qui probarent non miror,
cum eisdem in l. 1. D. de reb. cred. colligere video Do-
ctores veteres anteferendos nouis, quia vinum verus
excellat nouo. Haec dictata simpliciter desipientium
sunt. Nunc dicendum id quod Consuetudo patri de
maritanda filia de rebus suis permittit, nullo iure mo-
nasticam possessionem congruere, nec extra sensum & scri-
ptum Consuetudinis ad tales produci posse, & quo-
modo subiectum diuersissimum est, hic finem alium
spectari in matrimonio, ne inops esset & exilis con-
suetudo, ne egeni liberi. ne femina malis artibus vi-
etiam quaerere cogeretur, ne familie ludibrio nobilis
puella indigno se submitteret, in professa pessime re-
ligionem in opibus collocat, in qua continentia,
temperantia, carnis compellio, elucere debent pro-
priae eius instituti virtutes, quae male à diuicijs erpe-
dantur. Quare nullo modo si capiunt vltra legiti-
mam capere permittenda sunt, nec pater ut altera-
ciat, vllam probabilem causam habere potest extra
scriptum.

GLOSSA 5.

d. l'vne de ses filles. Hæc eadem expressit in Art.
87. de opulationibus pro matrimonio viuis exor-
tibus, etiam hoc loco scriptura variabat in veteribus
libris, cum in quibusdam legeretur, *peut ses filles marier*
& *les apparier*, in quibusdam, *l'vne de ses filles marier*.
Sed postulantibus Ordinibus inter reformationis actus
hæc demque scriptura fecit. Et erat primogenitis no-
bilibus grande præiudicium comparatum, quia passim li-
cuisset primogenitis in ordinem redigere, excoquis
portionibus filiarum cum primogenitis, quamquam
D. Articulus fruenti manent vestigia patris scripturae.
cū sic concipitur per enallagen numeri (inueniunt
ses filles,) & rursus *elles n'en deuiroyt plus auoir*, quæ ex
veteri scriptura incogitante admodum manant.
Me auctore hic Articulus in totum expungitur, &
ad regulas patragiorum ordinariarum remittendis,
aut si etiam statet placet in primogenita dumtaxat lo-
cum habeat. Nam cur enormis & inordinata perse-
dispositio antiquis placuit, ratio non apparet. Nec
vllus bonus finis dici potest, nisi palatina annuientia
propinare libet litigaturis.

GLOSSA 6.

* *Luy peut donner.* Quod hic donare dicit, Iuriconsul-
ti dotare dicunt; & iure quidem illo dotis quantitas
maior esse poterat quam debet legitimæ. s. quemad-
modum auct. de re lit. col. 4. l. si quando. s. generali-
ter. C. de inoff. testam. & quos Tiraq. in retract. s. 1.
glos. 8. num. 15. Boët. Decif. 104. Iure patris diuersum
est, quia dotis quantitas semper determinationem capi-
tur à quota legitimæ, quod nos Art. 405. sumus prole-
quuti, nec istud ius excedi potest vno specialissimo ca-
su hoc ipso excepto. Inde explosæ & iacentes illæ de
iure Romano diatribæ.

F An dos simpliciter relicta partem faciat in legiti-
ma, de qua Alex. Conf. 208. lib. 3. Boët. Decif. 104.

An repudiata hereditate dos nihilominus capi
possit.

An statuto filia exclusa à legitimâ debeat dotari, de
qua Tiraq. l. si vnquam, verbo, susceperit num. 110.

An dori & legitimæ paria privilegia tribuantur.
An dotata supplementum legitimæ petere possit,
de quibus Ias. Conf. 171. volum. 4.

Sed post hoc statuto tales incidere nequeunt.
Iustit

Tulit querendi materia. An maritando filiam sine
 villa renunciationis appositione excludere eam voluisse
 videatur à legitima, aut legitimæ supplemento, sic
 ut nihil de hereditate paternâ petere possit. Hac quæ-
 stio est voluntatis, potuisset enim si voluerit nulla du-
 bitatio, in tam aperta dispositione Consuetudinis. An
 voluerit in quæstione est. Etsi facile est hunc scrupu-
 lum eximere conceptis ex animi sententia verbis.
 Sed tamen accidit ne ab incautus de eo caueatur, nec
 verò dotalia instrumenta villa concipi. Quærendum
 igitur quid pater voluerit, cum id totum ab eius volun-
 tate pendeat, sine villa renunciationis expressione
 aut factò, præter maritacionem, quod ipsum Bald. scrip-
 sit auth. res. quæ. verf. quæro statuto. C. communia.
 delegat. & erat illo quidem iure cur probabiliter du-
 bitaretur, propterea quòd donarum à patre filie mul-
 tiplices habere potest titulos largitionis, legitimæ do-
 nationis, dotis, legati, quod ait Bald. l. filium quem.
 C. famil. hercif. Sed tamen talis collatio aut relictum
 cum sit in actu maritacionis, non alio titulo conferti
 intelligitur quàm dotis aut prærogationis legitimæ,
 ex intentione partium præsumpta & actus natura qui
 geritur. Iure Consuetudinario alio titulo conferti
 nequit quàm legitimæ & portionis hereditariæ de-
 bitæ, *Il faut que ce soit mariage ou aduenant, imò vtrumque.*
 Queritur igitur, an simpliciter maritacione pater
 excludere eam voluerit, cui nihil contulerit maritan-
 do, quàm etiam declaratione mentis expressa non ex-
 cluserit. Multa hic contradiçi possunt de presumptioni-
 bus quæ ab actibus voluntariis colligi possunt, & pa-
 trem regulari & ordinario iure vi voluisse credendum
 est, & filiæ de legitima debita prouideri, quos Soz.
 vrget Conf. 150. lib. j. Cum præsertim legitima in-
 ter debita paternâ habeatur. l. Papinianus. §. si quis
 impubes. D. de inoff. testam. & quos Tirac. d. l. si vn-
 quam, verbo susceperit num. 113. ita vt debitum solue-
 re voluisse videatur. Sed hærendum est in verbis hu-
 ius Consuetudinis expressæ, quæ à simpliciter patris fa-
 cto exclusionem inducit, verbis (*s'il leur en donnois
 moins, elles n'en deuoyent plus auoir*) ita vt necesse non
 sit præsumptiones colligere tacite renunciationis in
 filia, aut interpretari censens coniecturas, qui nul-
 lus exigitur in filia, quia Consuetudo satis habet mari-
 tatum esse, si modò digno locata sit, qui si amplius col-
 latum voluisset poterat exprimere, si non expressit
 veris statuti acquiescere voluisse putandus est, & id
 voluisse quod statutum, sic vt ad simplex patris factum
 sequatur executio legis, id est, exclusio à pluri, quàm
 quod datum est, & verò à toto si nihil datum. Quod
 ego sic accipio volo, si nihil de eo antè factum aut post
 factum in tota vita pater declarauerit, quòd si fecerit
 quandocumque sequendum eius voluntatem puto, &
 ambigui actus declarationem per quam reditur ad ius
 commune, vt partem suam virilem in triente habeat
 Ordinario iure, idque ab initio voluisse patrem à con-
 sequitis existimandum est. Contrà iudico, si nihil de
 eo declarauerit, non ignarus iuris patris & conditio-
 nis suæ & gentis. Hac mea sententia de factò per se
 obscuro à causis humanitatis & naturæ sumpta, val-
 de quod ego iudico probabilibus, etsi desiderandum
 est, vt hic quoque Reformatores huic dubitationi sic
 consulant, vt quàm minimum incertis arbitriis relin-
 quant. Nam trium non amplius verborum adiectio-
 nes clara euadet, & controuersia sedabitur.

GLOSSA 7.

Secundogeniti alimentarij potius dicendi sunt quàm
 heredes.

Argentram, in Conf. Brit.

- 2 Quod amplius filia tribuitur, sua portione, soli primogenito perit.
- 3 Primogenitus ex capite sororis partem facit.
- 4 Renunciatio filia post matrimonium non excludit à legitima.
- 5 Simplex maritatus excludit citra renunciationem.
- 6 Renunciatio simplex nemini acquirit, simpliciter abdicat.
- 7 Renunciatio non computatur in numero, & habetur pro non ente.
- 8 Renunciatio solum primogenitum respicit.
- 9 Renunciatio abdicativa & respectus differentia.
- 10 Agnatiois fauor in hoc articulo.
- 11 Ius applicatur ei quem respicit priuato alterius.
- 12 Renunciatio iuris Romani, & patrij differentia.
- 13 Stipulatio de iure filia stipulantis acquirit.
- 14 Renunciatio pro primogenito profans & primogenita.
- 15 Vis filia sunt filia, ex æquo partiantur apud Parisien-
 ses & Normanos.
- 16 Quid si duorum matrimoniorum sunt primogeniti.
- 17 Quid de legitimato.

¶ *Son principal heir.* Id est primogenitus in hereditate
 nobili, qui effectus verus & solus hæres est respectu
 masculorum secundogenitorum, qui alimentarij potius
 dicendi sunt quàm heredes, vt qui ad æs alienum
 non teneantur, nec iure perpetuo capiantur quod capi-
 unt vsu, nec actiones excipiunt nec intendunt. Nam
 femine iure proprio capiunt, & habent omnes hæ-
 redum notas. Porro quod hic dicit de hærede princi-
 pali, perspicue dat intelligi huic vni & soli præiudi-
 cium parari per hanc dispositionem, & huius solus
 esse detrimentum aut accessionem in hac dispositio-
 ne, & quod patris factò decedat de hereditate auita
 vltra modum portione filia primogenito decedere,
 quod accedat minus dato, accedere eidem, vt casu cõ-
 uerso, quod valde notandum est, ad ea efficienda quæ
 posterius dicemus. Nam quod pater filia concedit
 amplius portione sua legitima & regulari, de portio-
 ne primogeniti detrahitur, secundogenitis nihil pe-
 rit, quorum portiones in totum non attinguntur, quæ
 semper sunt virilis cuiusque iura tercia. Itaque non est
 hærendum in illa disputatione scholastica, an pater de
 bonis primogenitura possit dotare filiam, de qua Ti-
 rac. in primig. q. 61. Lupus in Rub. de donat. int. vir. &
 vxor. §. 12. Nam hic constat posse, sed hoc solo casu
 nec amplius quàm semel in vnica filia, & vnica item
 hereditate. Interesse enim tenuioris aut amplioris
 dotis solum primogenitum respicit, sic vt cum minus
 filia datur sua legitima portione, & cum superest
 primogenito accrescat, quod amplius decrescat, nec aut
 hereditati aut heredi bus accrescit. Ex quo euenit, vt
 primogenitus in ius fororis maritæ succedat surro-
 gatione legali, atque ita in diuisione hereditatis cum
 cohæredibus possit partem sororis secernere, & sibi
 seponere, & de ea partem facere secundogenitis. Ce-
 terum cum hoc dicimus, intelligi volumus de ea portio-
 ne à qua filia excluditur per actum maritacionis, et
 ea quæ sit per renunciationem, cum renunciatio ap-
 ponitur in actu inaritationis, vtroque enim casu ex
 præsumpta mente Consuetudinis primogenito con-
 sultitur, & res ei geritur, etiam si renunciatio non con-
 tineat expressè quod fiat in fauorem primogeniti,
 quia præsumptio ab actu patris colligitur eius inten-
 tionis, inter ipsos actus maritacionis facta. Nam post
 matrimonium renunciasse filiam iam maritum con-
 sequatur non excluderet eam à legitima aut legiti-
 mæ supplemento, quia Consuetudo dicit (*maritans*.)

K K iij

Hodie sunt
 heredes art.
 541. 543. 546.
 548. 26. C.

& Art. sequen. *et si en mariant*, quo cessante, dispositio quoque exclusiua cessat. Nam etsi pro matrimonio datur dos, si matrimonium actuale non sequitur, nec exclusio legitima: aut supplementi inde sequi potest, nec par causa sperari, sed tamen incerti matrimonij, quod multis de causis potest contingere ne denique fiat, alia facti sic iam certi. Non igitur par ratio exclusionis, unde fit, vt patre forte post pactam filiam mortuo, maritalis filiam dici non possit ad effectum exclusionis, nisi ex vi & necessitate conuentioris sequatur actuale matrimonium. Et hic casum ponimus, in quo nulla renunciatio aut vt loquitur quidantia filia interuenit, qui casus esset indubitabilis de exclusione filia, sed hic loquimur de actu importante tacitam exclusionem, id est, maritione simpliciter, sine ulla conuentione renunciandi & sine declaratione patris, cum scilicet lege filia excluditur, & pater non expresse, quod pro toto suo iure dedit filia id quod dedit. Sed vt casus magis dubitabilis sit, ponimus talem casum in quo pater filiam maritauerit digno, quo casu supra diximus simplici facto excludi maritatum legis executione: hoc igitur casu queritur, an illud plus quod filia de legitima debeatur in hereditate maneat, & sic eam augeat, & omnibus hereditibus accrescat, an vero soli primogenito, etsi primogenito, quomodo as alienum à portione filia debitum dissoluendum sit. Hæc quæstio pridem scholasticos scriptores exercuit, cum quæsierunt, an filia que per renunciationem ad patrem non admitteretur faceret partem, de qua nos infra & Boetius. Decil. 184. Sed nec facta congruent veterum sententis, nec iura eadem. Animaduertendum igitur quod hoc casu de parte filia defertur, non per modum renunciationis deferri, quippe quæ nulla intercessisse proponitur, sed per modum exclusionis per factum patris à Conuetudine inductæ. Nam inter ista multum interest. Quod excluditur nihil capit, nec villo tempore hæres iure dici potest. Hæc diligenter retinenda sunt, sed à iure Romano variant. Nam intentio Conuetudinis per exclusionem portionem filia acquirat primogenito, non vt à simplici renunciatione, sed transmissiue de persona ad personam. Nam renunciations simplices & abstrusæ de quibus in iure non expresse fauore aut cessione in personam aliam simpliciter priuant renunciantem, sed nemini acquirunt per translationem iuris de persona in personam, sed vt portionem defectam relinquunt in hereditate, quæ tantò maior repetitur & inflatur non decrescendo. Sed hoc casu qui capiunt nihil dicuntur capere à renunciante, sed immediate capiunt à defuncto cuius hereditas fuit, hoc est, à parte communi habent non à filiæ renunciante, quod nos fusiùs differuimus Art. 563. in terminis iuris Romani, sic enim talis portio capitur, quomodo si in rerum natura persona renuncians nunquam fuisset. Hæc tractatio scholæ. l. planè. §. si duobus. D. de legat. 1. aliorum in auth. nouissima. C. de inoff. testam. aliorum. l. si actionem C. de pact. & l. ius agnationis. D. de pact. & l. Papinianus. §. unde si quis. D. de inoff. testam. Bald. l. pactum quod dotali. question. 3. C. de collat. vbi & Cast. Idem Cast. Conf. 322. lib. j. & Conf. 152. eod. lib. Socin. Cof. 34. lib. 4. & 241. lib. j. Alex. Conf. 149. lib. vij. & Conf. 29. lib. iij. Decius Conf. 370. & 383. & 607. & Conf. 2. lib. j. Capol. Cof. 49. in ciuilibus. Molin. Conf. 55. Sed vt in renunciatione simplici ista obtineant, tamen thematis propositioni alij termini sunt, alia causæ, fines aduersi. Videndum igitur quid Conuetudo spectat in filia excludenda, & puto non dubitandum quin primogenitum respexerit vt gentis caput, per quem nomen, agnatio,

A gens, familia, nobilitas, decora & insignia suscipiuntur & per manus traduntur in posterum. Cuius finis respectu bes tribuitur in succellione, secundogeniti vlti tamen capiunt, vt fit, quod in capite eluceat. Hæc verò intentio Conuetudinis & maritantis patris, in primogenito enim folo studium propagandæ prole præ ex voto parentibus est constitutum, in quo consentiunt rationes omnium. d. l. si actionem. & d. duobus, quæ fundatæ sunt in consideratione primogeniti, in materia statuti exclusiui filiarum, cuiusmodi sunt per Italiâ, quod latè propugnat Curtius Serice. Conf. 80. Socin. Conf. 30. lib. j. & Conf. 84. eod. lib. & 241. Alex. Conf. 85. lib. iij. Boer. Decil. 84. Ex quo fit, vt cum in præcipua consideratione sit persona filia, renunciatio filia non simpliciter abdicatiua iuris putanda sit, sed etiam translatiua & transmissiua in primogenitum. Huc accedit ratio propemodum ineluctabilis, quod cum antè demonstrauerimus in casu amplioris dotis quàm fit legitima filia, quod plus est petire soli primogenito & de parte eius demerit, sic necessarîo relinquatur in casu conuerso filia excludi pro minore portione primogenito cedere, atque adeo totum si nihil datum est. Nam si pars data est ex causa & titulo legitima, haud dubie partem faciet in terra cæteris secundogenitis: facit enim partem filia isto modo exclusâ, etsi partem non capiat, sed hæc pars primogenito cedit. Nam qui partem partis sue caput, haud dubia hæres fit totius partis sue, igitur eadem ratio oppositi in opposito quæ propoli in propoli. l. si ex toto. in princip. D. de leg. 1. Ergo solus primogenitus hoc actu recipitur vtroque casu contrarium illo iure, quo æqualem aduersus omnes coheredes, sed æquales & ipsos affectionem sibi proponunt, vt Dynus, Conf. 6. Alex. Conf. 149. lib. vij. d. l. si actionem. Nam immutato iure regnum & præcipua primogenitorum condicione effecta, alia præsumptio capienda est, vt sic poterit voluerit tenere quomodo lex præmonstrauit. l. hæres mei. §. coheredi. D. ad S. Trebel. portionibus secundogenitorum in suo statu immutabiliter manentibus. Deinde & illa ratio succedit, quod quoribus quis iure aliquo excluditur respectu certæ personæ, toties ius applicari illi personæ quæ repetitur exclusionis causa. Quod igitur filia admittit respectu primogeniti, illi applicatur. l. 2. §. est videndum, vbi Bart. D. ad Tertul. Socin. Conf. 84. lib. j. & 241. eod. lib. Bart. l. seruo legato §. testator. D. de legat. 1. Bald. l. 1. C. de secund. nup. Barbat. c. nos quidem. ext. de testam. col. 1. & quos Tiracquelus l. si vnquam. verb. suscepit. num. 106. Cuius sententiæ extat expressa authoritas apud Bald. Conf. 410. vol. 4. vbi dorem à patre relictam filia statuto exclusæ mortua filia manere apud fratrem debere lenset. Quare denique sic concludimus, portionem quæ per maritionem excluditur filia ad solam primogenitam deferri, & ex capite fororis partem hæc cæteris secundogenitis in diuisione faciendâ, non obstantibus dictis Doctorum qui non separant actum exclusionis ab actu renunciations simpliciter abdicatiue.

De renunciatione ipsâ videndum, & ponimus hic renunciantem pro abstentione & abdicatiue iuris delati à persona abdicante, id est, pro non acceptatione, sine translatione iuris in alium quàm fieri putant, cum renunciatio fit in fauorem cuiusquid determinatæ personæ, de qua satis copiose. Artic. 563. Hæc simpliciter repudiatur, abstinetur, abdicatur a persona, sed alteri nec cedit, nec in personam transfert, sed facit locum his qui iure eodem aut sequenti gradu. Iure quidem Romano non dubitatur tales portiones

deficere,

Art. 558. N. C.

6

E

F

8

deficere, imò portiones non fieri, sed hereditatem augere participandam per alios cōsortes, nec cuiquam vni acquiri tali factō, sed sic à tempore renunciationis considerandum est id cui renunciatum est, ac si persona renuncians nunquam in rerum natura fuisset, vt qui etiam quatuor renunciatione vnius tres sunt, veluti non nato quarto, & cuius persona nihil accrescit ceteris modo translatio, sed non decrescit. Sed iure patri hoc quidem in subiecto quod tractamus, diuersum est aliud. Aliud de ea renunciatione loquimur quæ fit in actu maritacionis; itam hæc non simpliciter abdicat, sed transfert in primogenitum ius renunciatum, quia renunciatio hæc non simpliciter abdicatiua est, sed translatiua. Nam filia quæ renunciat, non simpliciter renunciat animo abdicandi à se iuris, sed ideo renunciat quia maritum accipit, non aliter renunciat. Itaque maritū accipit in portionem suam hereditariam, cuius consortio dōarium, communionem acquirat, & mobiliū & cæteras utilitates matrimonij cōsequatur sit, & ideo diximus nō acquipollere renunciations, quæ sunt etiam patri, si maritus eadem opera non datur, nec ex iurisdictione Consuetudinis fieri aliter quam maritando. Vnde euenit, vt cū hæc renunciatio non simpliciter abdicatiua sit, sed respectiua personæ primogeniti ob daturum maritum necessariū primogenito acquirat partem renūciantis, quia lex intendit tibi prouidere. Itaque hic actus tacitam conventionem continet, est expressa stipulatio de persona primogeniti nil cautum aut expressum sit, vt pro marito cedat portio, & si vñ perquam rarum est nihil in totum dari filie: sed si accidat ferenda lex est. Quæ diligenter animaduerti conuenit paucis annotata.

Cæterum dicuntur ista nulla præsupposita stipulatione patris aut filij de portione maritata, nam si ponimus eam interuenisse ei acquiri qui stipulatus est, patri si ille stipulatus est, sibi quidem primogenito si primogenitus aut pater pro eo, de quo nos a. n. c. 36. Alexand. consil. 13. lib. 5. Nam veterum opiniones vñ reuicinus, non ut putat patrem vñ ex heredibus acquirere posse stipulando ita quod non aliis. Nam secundum Consuetudinem scriptam stipulatur, & ideo rectè. Quæ est nemo aut pauci antè hac perspexere in iuris patrij principis fundata, introspectientibus tamen firmas habere de Consuetudine rationes deprehendunt spretis iuris Romani vulgaribus sententiis, quæ plerumque tam apertè patrio iuri inferunt, quam cum humano capiti ceruicem pictor equinam, & c.

Illud verò etiam annotauerimus renunciations & exclusiones respectiuas de quibus modo diximus, non solum primogenito prodesse quadiū superest & vinit, sed etiam sequenti primogenitæ si fortè ille decesserit, & sola primogenita superest cū fororibus. Nam quòd olim pater primogenito stipulatus sit, indefinitè factū pro omni qui futurus est primogenitus primogenitæ intelligitur Alex. consil. 21. lib. 1. num. 28. Tiraq. in primig. q. 3. num. 6. est ratio & finis agnationis per masculinū sexum deficere videatur, ex qua causa Parisenses & Normani cū sola filie extat, in viriles & capita solent hereditates diuidere, veluti perditæ spe agnationis. Nec illa Doctorum scholasticorum sententia vera, cū semel dicunt maritatum sic excludi, vt etiam foror secūdogenita quæ domi in capillo māsce (sic vocant inuuptam puellam) excludat maritatum vñ renunciations factæ primogenito aut exclusionis, quod Alexander & Taf. dissentunt, l. 1. §. veteres. D. de acquir. possell. & quoslatè Tiraq. in primig. q. 82. l. 1. cōf. 221. lib. 1. Afflic. Consil. regni. 23. lib. 3. quod ne illo quidem iure verū putare debuerunt, deficientes

A masculo cuius causa exclusio inducitur, de quo Alex. consil. 29. lib. 1. Bald. l. in quibus. C. de secund. nupt. Sed iure patrio nulla dubitatio est, ipsam illam quæ renunciat mortuo fratre readmiti si primogenita est, etiam si primogeniti hæres non sit fortè ante patrem mortuū, & qui nunquam hæres fuerit.

Eslo igitur hæc dictorum summa: Quodcumque de portione maritata filie primogenito pater stipulatus sit, quocumque superfuert eius portiois per exclusionem à maritacione, quodcumque renunciatione in actu maritacionis factō, id totum primogenito acquiri, etiam nulla posita stipulatione ex persona filij aut renunciatione in eius fauorem.

Tum illud renunciations filie extra actum maritacionis actualis non perinde valere, sed pendere à vero iure, quod renunciant competebat, & subiecti rescissionibus, & supplemento si minus iusto datum est, & tales nemini vni acquirere, fed totam hereditatem augere utilitate omnium coheredum, si rescissio non peratur, & renunciatio non reuocetur.

Tum stipulationes appositæ in maritacione de iure renunciantis, ei acquirere cuius nomine stipulatio concepta est patris aut filij.

Hæc de ceux du gouvernement aduantageux. Nam de vulgari nobilitate dicemus art. seq. glof. 4.

Ab his assumptis quæri memini. Quid censendum esset, cū pater filias haberet ex duobus matrimoniis, & filiam, quam ex secundo matrimonio sustulerat, marito collocaret, an eius portio primogenito primi matrimonij acquiratur, an secundi, an ipsi patri & ita omnibus pro ut fundati in hereditate. Et planè responsum patet, ex his quæ ante diximus, quod pater simpliciter stipuletur de exclusionem aut renunciatione de bonis stipulantis omnibus acquiri: si primogenitum simpliciter facta sit, vnicui tantum esse primogenitum cōstat respectu hereditatis paternæ, duos enim esse impossibile est, & ideo ei soli acquiri qui primogenitus est. Sed quod de hereditate maternæ & portione filie in ea quæ primogenito eius matrimonij qui solus primogenitus est suæ matris, cum quo communis hereditatis diuisio futura erat, si non renunciasset. Quòd si durante secūdo matrimonio, pecunia de communione coniugali accepta est ad maritandam & dotandam filiam primi matrimonij, tenebit quidè renunciatio iuris hereditarij facta ab ea, utilitate primogeniti primi matrimonij, sed vxor secūdi matrimonij solum matrimonio reperet, & præcipiet pecuniam pro ea parte pro qua fundata est in mobilibus, veluti quæ consumpta non sit, & extare videatur in persona vnius de participibus & heredibus mariti. Hunc casum decidit Alexand. consil. 149. lib. 7. Sed vt illo iure omnibus acquiri putat per patrem & hereditatem augeri, sed ab alijs principijs, id est iuris Romani id efficit. Sed nos patrio immutata diximus, tractauit & Castl. consil. 272. lib. 1. Boët. decis. 104. & 184.

Quod verò hic dicit *sen principal hoir*, intellige de legitimo, aut certè legitimo per subsequens matrimonium, inter eum & natos ex eodem matrimonio, 17 aut alio subsequente. Nam si ex secundo matrimonio esset, antefecit primogenitus ex primo. Diuersa est ratio in legitimo per receptum, quia non antefecit legitimo antè nato, de quo loci apud Tiraq. l. si vñqum, verbo, suscepit, numer. 82. & 98. Bened. verbo, duas habent filias, num. 47. Alex. hoc ipso subiecto, consil. 2. lib. 1. numer. 11.

Glossa 7.

Ne le pourra debatre. Hic apparet manifestissime quod nuper diximus, totum interesse de eo quòd am-
K K. 119

plius minūse sit donatū filiz, primogenitum spectare, & ei decedere aut accedere, quod additum detractūve fuerit de portione filiz: solum igitur non secundogenitos tangit iste dolor, quibus nihil perit præsupposita hereditate nobili. Nam si controuersa esset qualitas, admissi possent pro suo interesse ad assistendum liti aduersus filiam plus legitima petentem, aut plus dato.

GLOSSA 8.

^a *Outre sa testee.*] Vltra virilem quo factio sine vlla ratione tamen permittitur redigere primogenitum ad virilem cum filia, præter regulas partagiorum nobilium, speciali casu. Hæc igitur partitio hoc modo fiet. Pone tres esse liberos, vnum primogenitum, Mæuium & Titiam secundogenitos. In hereditate esse trecenta. Pater maritando filiam centum viginti quinque dedit filiz. Controuertitur, an potuerit. Regularis diuisio futura erat, vt Mæuius & Titia solum haberent centum in capita diuidenda, de quibus solum quinquaginta capit Mæuius certa & determinata omni casu portione, superfluit ducenta quinquaginta, quæ cum pater donatione filiz facta ex æquo diuidi voluerit, eueniet, vt filia dimidium capiendo centum viginti quinque possit petere, sepósito semper eo quod Præcipuum cõperunt nuper appellare.

GLOSSA 9.

^a *Le fief.*] Id est, comme si tant le fief estoit partable, lequel toutesfoi ne l'est pas, mais en ce cas il se diuise comme il l'estoit. Hic apparet statui de rebus & feudis indiuiduis & aduicagene, quod hoc solo casu redigit ad conditionem diuilibilium & paganorum. Quod si pagania verè essent, nihil erat opus hac dispositione, suo enim iure & lege communi partagiorum diuiderentur in capita sine dubio.

GLOSSA 10.

^k *Tout le fief.*] Id est, comme si toutes les terres estoient raturées & partables par teste, chose qui monstre l'usage de ceste Coutume, fort mal causee, & sans nulle bonne raison, pour vouloir violer la regle des partages nobles, raturiers & ordinaires.

ARTICLE CCXXV.

^a *si en marient ses filles il leur donnoit^b moins de leur droit, ^celles n'en deuroient plus auoir, ^dpourueu qu'elles fussent suffisamment apparegées.*

^a *ET si nubendo suas filias^b minus legitima portione eis daret, ^cnihil amplius habere deberent, ^dmodo sufficientem portionem habuissent.*

Art. 557. N. C. clarius explicat cum dicit per solum maritacionis actum filiam excludi à successione etiam si sit minor & non renunciauerit: nec admitti ad legitimam, aut eius supplementum quod accrescit primogenio art. 558. N. C. vide glof. 6. art. 224. 7.

CENSURA.

Hic Reformatorum intolleranda doctrina qui cum de duplici scriptura, quæ in veteri libro habebatur, consulti meditatique alteram sustulissent, idque ex Ordinum sententia, hic rursum veluti somno correpti damnatam reponunt, & cum in casu proposito posuerint *l'une de ses filles* in opposito & cõuerso reponunt *marient ses filles*, cum non nisi in vna dictum oportere, si quidem iure eam scripturam damnarant, quæ de pluribus continebat, cum oppositi in opposito eadem ratio sit, & personarum numerus idem esse deberet hoc modo. *Et si en marient l'une de ses filles, qui error reponitur infra verbo (elles n'en deuroient plus auoir) & rursum (pourueu qu'elles fussent).* Cum aduersariua aduersari debuerit his quæ sunt eiusdem generis & numeri, quod Bart. ait. l. mariti. §. ult. D. de adult. vbi glof. Iaf. l. 2. D. de re iud. Quare relicta est altera futuris Reformatoribus opera, vt cõgruentia scribant in sua *énonciatione*.

GLOSSA 1.

^a *Et si en marient.*] Notandum quod vbique & serid iterauit illud *marient*, cum ab actu maritacionis exclusio filiz proueniat, vt finis à sua causa non aliunde.

GLOSSA 2.

^b *Moins de leur droit.*] Id est, minus legitimà portione habito respectu ad numerum liberorum, & bona quæ habet donator tempore mortis, quod tempus in moderacione legitimæ spectandum est, ex l. quartitur. C.

C de inoffic. testam. quod latius sumus exequuti sup. art. 218. verbo *letiers*. Minus autem dat & qui nihil dat. l. minus. D. de verb. signif. l. illud. §. si cuius. D. de tribut. actio. Quare et si pater nihil dederit, locus erit huic dispositioni, ne quid amplius marita petere possit, & Bald. cap. si proponente de rescripte. putat statuto excludente maritas & dotatas, etiam quæ vno nummo dotata sit excludi, & ex eo Iaf. auth. qui rem. C. de Sacros Eccles. quod vicinæ Turonum, Cenomanorum, Andium, Aruernorum, Borboniorum Consuetudines exprimunt, adeo vt donata corollâ rosacæ patres filias excludant. Frustra igitur illa diuitatio scholæ de quatoros duetos annos pugnam inter magistros Socinus scribit in cons. 150. lib. 1. an legitima liberorum per statutum tolli aut minui possit, nam hic constat & tolli, & minui, verò pacto & renunciatione non dubium, de quo Alex. cons. 75. vol. 1. & cons. 134. vol. 6. & 55. lib. 2. Boët. decal. 84. & 256. Alex. cons. 69. lib. 1.

GLOSSA 3.

- 1 *An quod filia maritata capit, habeat titulo vniuersali, an particulari.*
- 2 *An debita teneatur, & pro quota ratione cum quod capit.*
- 3 *An primogenitum ad debita teneatur, ratione præcipui.*
- 4 *Renunciatio abdicativa, aut translativa.*

Sequitur egregia tractatio, An filia maritata à patre quomodo hic traditur, id quod sic donatū habet à patre, titulo hæredis habere videatur, an singulari ex causa

ex causa dotis, an ex utroque, ac proinde ad debita teneatur pro modo bonorum donatorum, an pro portione hereditaria ex art. 364. Nam & extraneis etiam mulieribus dari ab extraneis dotes solent, nec per hoc ad debita dotantis obligantur, quippe ex titulo singulari, nec alio quam emptionis, donationis aut permutationis, ex quo fit, ut cum talis fit ad debita non obliget. I. penult. & ult. D. de collat. dotis, de quo nos copiose differuimus artic. 219. verbo *premierement payé*. An igitur heredes titulo habeat quod sic habet, an dotis, an mixto de utroque in questione est. Nec in isto parum momenti, si ut ponimus dotis titulus ad debita non obligat, hæredis obligat: & alibi diximus iure è moribus nostris recepto neminem in eadem hereditate capere posse titulo vniuersali hæredis, & titulo particulari ut dotis, aut donationis, aut alio simili lucratio quidem, non igitur hæredis & donatarj coniunctim. Artic. 218. verbo *à autre qu'à son héritier.*) Sed iure Romano contraria omnia sunt constituta. Nam & dotis, & legitimæ, & hereditatis, & prælegati, vna eademque de filiabus capere poterat, qui tituli suas habebant differentias & propria, quæ vulgata est tractatio scholæ, auct. nouissima. C. de inoff. testam. & attigit Molinæus cap. 29. ex quo illi determinandis quotis, legitimæ, dotis, hereditatis, diuersa tempora spectant actus, aut mortis, de quo nos d. art. 218. verbo *le tiers*, & art. 405. Quin & illo iure quo filia hereditate excluduntur dotem perire possunt, de quo Tiraquell. l. si vnuquam, verb. *lucereperit* num. 110. C. de reuoc. donat. Sunt ita illo iure diuersa, sed nos iure Consuetudinario nil inter dotem à patre collatam, & hereditariæ portiones relationis interesse docuimus, d. art. 405. alibi læpe. Quod si nominibus diuersis efferatur alterum ab altero determinari imò quo iure vtrum, quod à patre filia simpliciter confertur, dos non est, sic quidè ut iure Romano accipitur, respectu patris, etsi fo minæ & viri respectu talis dici possit ut mulieris patrimonium, sed respectu patris totum id quod habet filia à patre vniu. portio est hereditatis prærogata, mortuo hæreditas dicitur, sed tamen hic casus quo pater donat vltra regularem quotam valde exorbitans est à regulis cõmunibus regularium partagiorum, & potest videri habere aliquid externæ causæ extra hereditatis titulum, in eo scilicet quod regularis quota hereditariæ portionis exceditur, ut sic quod ad ratæ portionem cõfertur hereditas sit, quod excedat dos, quod ex eo appareat, quia hic excessus à patre confertur non potest vilo casu aut actu vilo, præterquam maritationis. Dotem igitur videri necessariò actus matrimonij concludit, & subiecta causa titulum indicat, q. & Tiraquell. animaduertit. d. verb. *lucereperit*, q. & art. 112. An igitur eueniet, ut in casu huius articuli filia regularem suam portionem capiat hæredis titulo, atque ita ad debita hereditaria teneatur iure regulari, & quod plus est sua rata habeat dotis titulo, qui ad debita non obligat. Hæc dubitatio potest ei similis videri quæ fit, An primogenitus ad debita hereditaria teneatur pro portione hereditaria, id est pro duabus partibus, quas capit, an pro modo bonorum, id est, an etiam ratione præcipui, id est, æstimationis principalis Manerij, quod capit ante alios, sed ut iudicant non iure hæredis. Hunc Molinæus negat tenei vltra hereditariam portionem, ratione præcipui nequaquam, in §. n. tit. de feud. sentit contrà Ioan. Crierius cõsiliarius olim Parisiæ Curie, vir & ipse præstati doctriua qui de iure primogenituræ scripsit, & hunc sequutus Tiraquell. lib. primogeniorum. q. 33. & quidam editis libris ex eo tempore passim iudicatum scribunt, Sed si Molinæi sententiam sequimur,

eueniet, ut quod hoc themate filia capit vltra regularem portionem Consuetudinariam largitione patris extraordinaria, iure aut prælegati, aut dotis capere videri debeat, atque ita titulo singulari, qui ad debita non obstringit. Sed vera spectantibus ex iure externo & nostro patrio distinguere plures casus oportet.

An scilicet filia ablineat aut repudiet portionem suam hereditariam, quo casu nulla dubitatio relinquatur eam ad debita paterna non teneri, cum hæres non sit, vt diximus art. 349. Aut renunciatur simpliciter & abdicatur ius à se abdicato, quo ipso casu non teneretur: si n. translatiue & in fauorem tali actui inest cessio, & fit quidè ipso iure hæres, & ad debita paterna teneretur pro portione sua, sed tamen vilitatis causa recipiendum est, ut cum per statum portio hoc modo renunciantis in fauorem applicatur primogenitò, applicatio facta intelligatur cum suis oneribus, id est, soluendi debita quæ ab ea portione debeantur. Atque hic casus renunciantis in fauorem primogeniti, vel exclusionis respectu primogeniti solus in dubitatione est. Nam etsi summo iure hæres dici possit, quæ renūciat aliquo accepto ut in fauorem certæ personæ renunciet, de quo nos alibi fuisse, aut quæ in totum nihil capit, sed tamen maritum pro legitima habet, tamen iniquum est talem ad debita hereditaria teneri, & quod recidit eius portio aut pars eius, æquum est & eo recidere debita & debitorum portionem pro rata portionis acceptæ, Sed antè probauimus portionem eius ex intentione Consuetudinis deferri ad primogenitum; vnde succedit illa legalis dispositio, quod quoties fit translatio bonorum cuiusquam à lege in alium vniuersaliter etsi non titulo hæredis, toties transferri & debitorum necessitatem, vt in successione bonorum ex sententia Castr. & aliorum. l. vltim. §. si n. autem as alienum. C. de bon. quæ lib. & aliorum.

D. l. 2. C. ad leg. Jul. de vi pub. quod nos copiose sumus persequuti art. 219. verbo *premierement payé*. Nam talis translatio legalis fit, cum citra vllum expresse contractum filia maritata ex solo maritionis facto Cõsuetudo filiam excludit, & portionem eius transfert in primogenitum, quod intelligendum est fieri, ut in successorem bonorum, qui nec hæres est vniuersalis, nec successor singularis, sed facit tertiam speciem, de quo eodem loco plura diximus. Nam si partem partis suæ capit filia, acceptatione partis fit hæres respectu creditorum in totum suæ partis, quia hæres non potest esse partis portionis suæ, leg. a. l. 1. & l. ex ass. D. de acq. hæred. Sed id verum iure ciuili, & cum pars ex voluntate remittitur ab hærede, cui totum delatum est, fit enim tum hæres totius acceptatione quantalucumque partis, sed cum pars sit à Cõsuetudine deferret, vt amplius capi non possit per hæredem etiam si vellet, tum non in maiorem fit hæres quam quantum cepit, veluti si pater minùs dederit filia sua portionem, quod reliquum est de portione eius & potestatem Consuetudinis transfertur in primogenitum, non debet recidere in filia humeros, quia ademptio partis facta est à lege, ergo in primogenitum transfertur onus debitorum pro rata, sic ut filia hoc casu non amplius, conueniri possit, quam pro modo bonorum acceptorum, contra regulas. l. 1. Cod. de reb. cred. Hæc valde notanda sunt paucissimis cognita & animaduerta, nec adhuc mihi occurrit, qui ista expendisset ad particularium inter tales extraordinarij iuris hæredes debitorum diuisionem. Porro ista in casibus propofitis intelligimus, vbi factum partis maritionis versatur: Nam si sponte soror fratri suo portionem portionisve partem cefferit, hand dubiè illa hæres sit, & ad debita teneatur, vt venditrix hereditatis, ex l. 2. Cod. de hæred.

Art. 358.
N. C.

vel act. vend. & l. 2. Cod. de pact. sed hic casus diuersus est à prioribus. Nec decipi nos oportet sententis Bald. Raph. Angel. l. Papinianus. §. vnde si quis, cum putant exclusi filia à portione sue legitimæ per statutum, id quod ei detur computari in ære alieno hereditatis, & de ea deduci, & de reliquo partes fieri inter coheredes successibiles, sic vt ad debita non teneatur exclusi, quod diuersum est ab eo quod dicimus. Nam iuris Consuetudinarij ratio est alia & finis, quia portio filie exclusæ illo iure æquæ ad omnes coheredes permanet vt opte iure ciuili, sed nostro ad primogenitum tantum.

Restat hic casus cum plus à patre donatum est filie quam portio eius hereditaria futura erat, qui vnicus est in toto iure Consuetudinario, & superiore Articulo inducitur, quomodo ea ad debita paterna teneatur. Nam si pro herede habet, haud dubie tenebitur vt hæres proportionem hereditaria regulari & ordinario iure etiam ciuili. Sed de pluri queritur: Nam Consuetudo vbiq; verbo donandi vitur, veluti *luy peut donner* & verbo *ce qu'il luy donnera*, & *s'il luy donnoit moins* quæ verba secudum subiectam materiam accipi oportet. Hic igitur querendum est, an quod plus est, tribuendum fit titulo particulari donis & donationis, an ex vna & eadem causâ hereditariæ portionis ad filiam veniat. Concludimus ex vna & eadem causâ, id est, à portione hereditaria & ex legitimæ causâ filiam habere videri, sic vt legitima hoc casu pinguior fiat, sed tamen permittente Consuetudine ex causâ legitimæ portionis habere videri, idèquæ eam vt ex titulo vniuersali ad debita teneri, idèquæ ex æquo cum primogenito, cum æqualem capiat.

GLOSSA 4.

- 1 Minor non restituitur contra dispositionem huius Articuli.
- 2 Habilis ad matrimonium, habilis etiam censetur ad pacta matrimonialia.
- 3 Filia renuncians excluditur etiam in vulgaribus nobilibus.
- 4 Renunciante neganda restitutio in integrum.
- 5 Renunciante vbiq; usurpantur.
- 6 Fratres non excludunt sorores ab hereditate quasita.
- 7 Exclusa an reuocari possit à patre.
- 8 An à matre.
- 9 An ab vulgari nobili.
- 10 Hic Articulus intelligitur de gouernement aduantageux.
- 11 Arresta de filia renunciante non admittenda.
- 12 Pater per contractum omnibus hereditas acquirit.
- 13 Acquisita potest iterum alienare.
- 14 Pater per filium non datur restitutio.
- 15 Quid in casu de patre, qui promissit de suo luiturum, quod filius abstulisset.
- 16 Casus notabilis de eo, in causa matrimonij filij.
- 17 Expositione de perfidia commerciorum.

1^c Elles n'en deueroient plus auoir] Perstant Reformatores in enunciatione pluralis numeri, cum de vna tantum superior Articulus subiectum fecerit. Excludit verò matricatam ab hereditaria portione, si digno iuncta est. Quod ipsum intelligitur sine vlla filiarum renunciatione & citra expressionem de renuciando solo patris facto, quo nihil amplius Consuetudo exigit, factis enim habet de marito (vt loquuntur) filie prouideri, vt sic satisfactum ei videri debeat. Idèquæ accipiendum filie maior illa sit minor sit, dummodo per leges & canones habilis sit ad matrimonium, c. quam-

uis. ext. de pact. habilis enim ad nuptias, consequenter videtur habilis ad pacta omnia & renunciations quæ apponi in talibus solent ex more, multo magis cum ab legis dispositione ex facto tacite inducuntur. l. quoties. D. de pact. dotabil. l. vlt. vbi Bald. & Iom. Fab. C. de legiti. tutel. Bald. l. 1. §. 1. C. de rei vtor. act. Decius & laf. l. si constante. D. fol. matr. Excipio donationes & contractus purè damnosus, de quibus alibi à nobis dictum est ex tit. C. si aduerf. donat. Sed cum hæc dispositio de nobilibus eximij, & de gouernamentis aduantageux disponat, quæritum est, num etiam ceteris vulgaræ conditionis consili aliqua ratione possit, vt idem consequantur in excludenda filia matrimonio ab hereditaria portione. Quid hætenus vñ obtruncit ignorare non possumus, cum tot ea de re controuersas agitari viderimus, tot rescissiones intentari ab filiabus, quæ se iniquo iure habitas à patribus querebantur, quas passim receptas postulantes scimus. Sed erit ea Reformatorum cura, vt exemplum orbis penè vniuersi sequantur regnorum, prouinciarum, communitarum, quæ maritatas an dotatas possint renunciations patribus ex consensu factas non admittit, idèquæ nullo præsupposito iuramento, & illo. c. quamuis, nulla præsupposita Consuetudine locali, nonobstante minoritate, sed obris consensu & vilitatis publicæ respectu, magis quam stricto iure. Ex quo & restitutiones vbiq; renunciantibus negant à patre maritatis, nec admittunt etiam læsionem enormem causantes, si modò dignis locata sunt: plus dico, & repetendum est passim obseruari etiam nulla locali Consuetudine præsupposita. Idèquæ pluribus Atretilis iudicatum à Curia Parisiensi nominatione additione ad consil. Alex. testatur Molin. conf. 29. lib. 3. atque adeo classibus coactis & nudis. Sed hoc amplius in communi conditione nobilium exigitur, vt renunciant pluri, quod in superiori casu Consuetudo à solo patris facto inducit. Itaque restitutiones contra renunciations petentes reiectas testantur, & sic inde negatas à Cancellario du Gannay, summæ tum auctoritatis viro, testatur Boët. eorum temporum æqualis consil. Burtig. tit. de testam. §. 6. & iterum decil. 62. Bened. C. Raynuius. verb. duas habent filias, num. 169. nec de iure dandas Cast. putar. conf. 33. lib. 1. & Ferron. Burdegal. notar. §. 14. tit. de testam. Patris enim iudicium filiarum instar est omnium, nec iudicatus oportet alieno in facto esse curiosos. Quare & passim in Gallia, Italia,

Germania praticari & obtinere tales renunciations Molin. testatur multarum regionum hospes conf. 39. & 55. Quamobrem iam hinc desinant nostri luctari de eo, quod tot gentium sensus in sua quæque rep. probauit, & familiarum securitates cõtribuit exilis & pugnantibus iudiciis, quos orbis conspiratio & vilitas publica & agnationum decora refellunt, dum habinde hoc obtentu in arcana familiarum inquirunt odiosè contra patrum iudicia, patres ipsi niquam futuri, plus filii alienis in rebus videre vult, dum litigantibus morem gerunt, & miserè mercimonium alunt. Sed auctores habet & illustres, & grauius gentium exempla, quibus vinci se pati & possunt & retē debent.

Sed alia causâ est fratrurn, qui maritacione non possunt fore cluere, iure scilicet delato & quæsitio, quod si minus iusto datum est restitutiones dantur, si modò non leue est quod sefellit, de quo Molin. d. conf. 29.

Porrò adiciamus maritacione filiam ab his duntaxat bonis excludi, quæ sub hac Consuetudine habentur non aliis, de quo nos fufius sup. art. 118. egimus & Molin. conf. 33. Decius conf. 276. & 454.

Cum hæc scriberem oblata est mihi controuersia eiusmodi, quæ huic traditioni congrueret, de qua & meum responsum inserere visum est. Proponebatur in facto filia cum maritaretur in ipso actu & matrimonij proloquutionibus renunciassè, & vt dicunt quidam omne id quod sibi amplius de hereditate paterna debitum iri sperare poterat, adeoque & materna, idque per quinquaginta libris annui redditus, & fortasse ius suum exequenti centum aut amplius competere poterant. Stipulatus erat pater. Sed eidem filie mortuo posteriore patre, mater secunda dispositione alia quinquaginta suppluit, atque etiam potestatem fecit legitimam portionem petere, si id mallet. Mortua matre, filia quinquaginta petebat.

Contradicebat primogenitus, & negabat eam quæ semel exclusâ esset maritatione ab hereditate paterna & materna, potestâ dispositione matris potuisse rursum admitti ad ius successione: tum quia ea nobilitatis & gentis esset conditio, tum quia odio primogeniti elicta dispositio à matre diceretur, tum quia immensa & ultra legitimam.

In factò, de odio, de excessu nihil probatum, supererat qua stio, an mater exclusam renúciatione potuisset iterum admittitè ad quotam debitam in hereditate sua.

7 Nam de patre etiam esse dubitatum: iure Romano non dubitant, quæ exclusâ filii statuto aut renúciatione etiam expressâ, mutata patris voluntate, readmitti posse *qu' ils appellent à appeler à la succession*, de quo Bart. l. stipulatio hoc modo. col. i. Angel. col. i. Rom. col. 7. Alex. col. i. Iaf. col. 6. D. de verb. obligat. Bart. Angel. Iaf. l. vlt. C. de pact. Bald. l. pactum quod dotali. C. de collat. vbi & Rom. Bald. l. quicumque. C. de fer. fugit. Castr. conf. 448. lib. i. & 283. lib. 2. George. Nata. C. quamvis. ext. de pact. Decius col. 475. Chall. conf. 28. & Rub. 7. §. 12. col. Burg. Anchar. conf. 403. & quos acceruat. Tiraque. in tract. *Le mort saisi le vis*, 8. declarat. 2. partis. Quinetiam recès Renatus Chopinus de Parisiensi aduocatione præstati doctrina vir, et patrono caussæ iudicatum ex Atrefto scribit, admittamque ex volutate patris filiam quæ antè renúciasset, non institutionis quidem iure quod negabant posse fieri, sed legari vsque ad eum modum quàm in legitima capere poterat. Id vt illo iure & moribus fieri potuerit, nostris non potest. Primum non est expectandum, vt quisquam institutionis iure quidquam capiat, sed nec vt de præsumptis hereditibus quicumque legatum in eadem hereditate capiat in qua est hæres, deinde legati quantitatè ad quotam hereditariam redigere non parem rationem habet, & recideret in institutionem, veluti omiſſa causâ testamētī in fraudem coheredum, quia legatarius de debitis hereditariis nil soluit: hæres soluit, quod si hæres admittitur ad legatum eius portionis quam vt hæres capere poterat, manifestè illud iuri legi. Nostro itaque iure sic habendum est, exclusâ semel filia per maritationem, & ea parte quam capere poterat semel translata legis potestate in primogenitum, quod ante demonstrauimus, multo magis si filij stipulatio interuenierit, non posse patrem ex eo tempore quo ius quæritum est filio, villo factò suo præiudicare primogenito, & sicut darum ultra legitimam adimi nō potest factò reuocatorio patris, sic ne quod minus datum est, augeri in damnum primogeniti, cui Consuetudo prouisum voluit etiam si ex factò patris, quæ vulgato est tractatio. l. qui Romæ. §. Flauius. D. de verb. oblig.

8 Nunc de matre queritur, an si filiam renúciatione exclusit, reuocare rursum eam possit, quod in themate proposito vertebatur. In quo representanda

A sunt, quæ ante diximus, dispositionem scilicet huius Articuli non extendi ad matrem, addidimus rationes Articuli præcedenti in principio, & lex multò magis de patre confidit. Non ergo mater potest maritatione excludere filiam à successionè, renúciatione quidem & conuentione posset per contractum, sed quomodo id conuentione facit, si contraaria conuentione admittitè potest eam quæ eodem modo excluderetur, ad modum quidem debitum in sua hereditate, id est legitimam. Est enim eundem potestatis excludere & reuocare conuentione, vt ille apud Terentium loquitur indignabundus: Exclutit, reuocat, readeam, non lime obsecrer, quod cum mater facit, nulli ex hereditibus facit iniuriam, quia cum à conuentione sit renúciatio abdicata nec translata aut in fauorem, primogenito nihil hoc casu à statuti auctoritate defertur, vt sic conueni possit sibi interimini ius quæsitum. Itaque de eo quod mater de alterius portione quæſierit, in libertate habet quid statuat, vt de cæteris bonis suis, maxime cum ad ius commune reditur, & portiones ex Consuetudine debita tribuuntur. Excipiunt, nisi primogenitus in stipulatione renúciantis suo nomine interuenisset.

C Superest illud qua rere, de eo qui vulgata conditione nō est inter nobiles, id est, *du guessement commun*, *Hodie non non aduantageux*. Nam ante docuimus talem in hoc Articulo ius & locum non habere, sed si vellet filiam excludere, necesse habere stipulari renúciationem: An igitur si fecerit, sic exclusam possit reuocare. Nō enim hi casus pares sunt, etsi omnes patres, etsi omnes nobiles: Sed ius non idem. Id vt intelligatur paucissimis ante animaduertum quedā nobis demonstranda sunt.

D Diligenter igitur animaduertenda est differentia diuisionum seu partitorum eximiorum, *qu' ils disent aduantageux*, & vulgarium & communium. Nobilium eximè hic legem habent. Nam de aliis nulla ratio scripti admitti potest vt intelligatur illo Articulo 224. quod ex verbis perspicue docetur, cum dicit, *le principal bon ne peut debatre le don fait à la fille, si le pere ne le gresuit outre sa testee, comme si taut le sief estoit partable*, quibus verbis datur intelligi de feudis & hereditate natura non diuisibiles, quod tamen hoc casu specialiter fiat contra regulas. Nam vox (*comme*) assimilatur id quod de se est aliud & diuersum ei cui assimilatur, simile enim & idem nihil est, & in facto non eodem & natura diuerso notatur iuris identitas, feudum nobile natura diuisibile non est, sed tamen hoc casu fit diuisibile, sed vulgata nobilitas in hac dispositione locum non reperit. Quod igitur hic non habet, queritur, an aliunde saltem à conuentione habere possit, à renúciatione scilicet & conuentione.

F Filiam verò intelligimus non solum atare maiorem & sui iuris, sed & minorem atque adeo in patris potestate, quia quam facinus nuptiarum & sui matrimonij capacem, eandem facinus habilem ad pacta matrimonialia & conuentiones receptas & frequentatas in regione ex vsu. l. quoties. vbi text. D. de pact. dotali. Cyn. Angel. Bald. Fab. l. vlt. C. de legit. tut. Alexan. Angel. Lud. Iaf. l. si constanter. D. fol. maritum. Illi idem & Cast. l. item quia. D. de pact. Ad positionem enim habitatis matrimonij, sequitur potentia & habitas interponendi pacta omnia solita & consuetudine de iure, & frequentata in regione. Deinde lex in totum de patre confidit in capiendo consilio pro filia, ita vt statuto prohibente feminas cōtrahere sine consensu propinquorum, rectè puerit filiam constare cum patre, quod Decius scribit. d. conf. 26. & Alex. hoc casu conf. 29. lib. 4. numer. 12. Bald. l. pactum quod dotali. 21. quæſt. C. de collat. Lud. Rom. l. si

9
Hodie non
differunt. art.
341. N. C.

Art. 557.
N. C.

quis mihi bona. §. quod si mādauit. D. de acqu. h. red.

Igitur querimus, An si filia maior minorve renunciet in fauorem patris omni suo iuri & portioni competentur in eius successione an valeat, an vero & restitutio dari possit. Huius questionis decisio non est petenda à iure Imperatorio, nam ubique negatur talia pacta, aut vt loqui solent quædam valere. d. l. pactum quod dotali. C. de pact. & l. pactum. C. de collat. Sed quod ius Imperatorum negat, hoc ius Canonicum admittit, sed ita demum si iuramentum interuenit. c. quauis. de pact. in vj. sic tamen vt lesæ feminæ multi dandam restitutionem putent, si minus legitima datum est, vt Ancharan. d. c. quauis, & cons. 59. l. 1. de Decus. cons. 26. Steph. Bertrād. cons. 337. lib. 1. Cuid. Pap. dec. 2. 4. Anton. Rub. cons. 103. ex eo quia enormitatem laeionis putant includum habere dolum.

11 Hactenus iuris Romani & Canonici dispositio. Sed receptus vñs & certissima regnorum obseruatio & summorum tribunalium auctoritas ferè vbique hæc placita contempsit, quibus est viupatissimum enam cura exprellam Consuetudinem localem tales renunciations admittere etiam posita minoritate filiarum, & secundum renunciations iudicare fauore masculorum & agnationis, & cum renunciations sunt ex causa matrimonij, propter quam solam causam dotes peruntur, vt quæ non alio sine usurpantur, quam vt mariti inueniantur. Nam cum recepto iure feminæ ex matrimonio communionem bonorū mobilium & acquæsitum consequatur, tum dotarium tertie partis bonorum mariti, fatigatum humanitati & officio paterno putarunt, h. ista tanta filia à patris cura esset consequuta, etiam si de suo nihil cōsulisset. Nec obitat quod inducatur inæqualitas inter liberos, quæ ratio o. i. c. i. solet, quia & si pe. alias induci contingit inter masculos & filias de iure cōsuetudinario, & hoc casu renunciations inducitur pacto & cōuentione non solum patris factio. Hic fauor agnationis de quo ante diximus, & pacta negatiua succedēdi in filiabus vñque recepta referuntur Italia, Gallia, Germania, ita necesse non sit allegare aut ponere in facto & probare talem Consuetudinem extare & haberi in loco. Sic vbique iudicatur. Memoranda sunt arrecta quæ Molinæus citat è Curia Parisiensis, testis auritus & oculus talium anno 1546. *entre le Seigneur de Nogent & le Seigneur de Brézé un autre contre Antoinette des Ursins. Chambres assemblees, Autre pour Cannaye, Autre pour le Seigneur de Courtaulin dit d'Avançour contre Vne sienne seur.* Nam vt ante dictum est, valde lex confidit de patre quod bene velit consulum filia, quod Castr. differit cons. 275. lib. 1. Decius cons. 26. Alex. cons. 33. lib. 4. & 8, lib. 4. Curtius Senior. cons. 27. & cons. 80. Magna hic testatio virorum cruditorū, & qui magna nominis fama in rebus agendis sunt versati, idque semota omni particulari Consuetudinis mentione, ne quis ius locale aut circumscriptum imaginetur, & Corsetus dec. Tholof. 455. cum sepius diuersum respondisset vt sententiis Romani iuris additus, tandem experimentis manus dare coactus est, victus auctoritate Curie sue Tholosanæ, quæ crebrò filiarum renunciations admittit non obstante dict. l. pactum quod dotalæ, & cæteris legibus, quæ de pactis futurarum successione crebra occurrunt. Quamobrem desinant iam hinc obtemperare, qui renunciantibus dandas restitutiones putant, quod ego faciendum nulli censio, etiam si le *gouernement n'est aduantageux*, non quidem vi huius articuli, sed vi renunciations per conuentionem appositæ, & in stipulationem deductæ à patre. Quod itaque hoc Articulo habent à lege no-

biles conditionis eximie, hoc cæteri ab sua cōuentione & prouisione habere possunt stipulando aut pacto conuento.

Ergo cum querimus, an media nobilitatis paternæ filiam quam semel exclusit renunciatione, possit reuocare ad legitimam & quotam iure communi patrio debitam, hic heretur. Nam de aliis ante diximus, de quibus notauimus à Consuetudine videri cautum vtilitate primogeniti. Sed diuersa est horum ratio, quia cum vnum ex liberis præhonore probeantur, & aequali eos iure haberi necesse sit, conueniens est talem non posse vni ex liberis acquirere stipulando ex causa lucratia, sed quod homo eius conditionis acquirit, omnibus acquirit & hereditatem suam auget: & per hæc verba quæ vulgò adici solent contractibus, (*à quatre & quinte fondit pere de tout & id drait qu'il pourroit prétendre en la succession future d'icelle*) omnibus æquè liberis acquiritur, quod & in fratre quoque stipulante Paldus putat. d. l. pactum quod dotali. C. de collat. & quos Boër. dec. 184. vñ portionem filia stipulante vno de fratribus, omnibus acquiri putat, si quidem ante aditam hereditatem stipulatio fiat, veluti communi nomine facta intelligatur, quæ sic fit & procuratorio nomine, quod ipsum est non sine ratione ambigitur, an vere dictum sit in fratre, qui sibi potius consulere voluisse putandus est, tamen in patre nemo dubitat stipulationis vtilitatem descendere in omnes filios hæredes post mortem patris. Sed ita vt in vita nihil veteri patrem disponere de eo quod sic acquisit vendere & profunderet. l. in conuentionibus. D. de verb. signifi. & abbi diximus, art. 220. verb. *pour lui & ses hoirs*: id cum ita sit, consequitur in potestate patris esse, renunciantem conuentione admittere ad partem legitimam hereditatis sue, sicuti in matre diximus. Nam pater hereditatis obuentionem potest præuenire dispositione licita inter viuos, quæ cum facit nihil habent cæteri cohæredes quod conquerantur, si de eo quod pater acquiebat, ipse in vita disponat & omnes hæres filios vellet esse. Nec enim quidquid acquiritur hæredibus in vita patris, tum quia stipulando & per contractum non potest pater quibuscumque ex hæredibus querere, ita quod non aliis. l. continuus. §. vlt. D. de verb. o. ligat. quod secus accidit au *gouvernement aduantageux*, vbi lex acquirit vni primogenito ex facto patris. Sic igitur censio filium renunciatione exclusam, voluntate patris admitti rursus posse, quia obuentionem nouo consensu resolueri nullo iure prohiberi potest. l. si patronus libertum. D. de bon. libert. Doct. l. stipulatio hoc modo. D. de verb. oblig. & ea quæ in vita inhabilitata est, si se delatæ hereditatis repore habilem reperit, in partem suam admittitur, quod totum pendet à voluntate patris, quia interim nulli ius acquiritur.

Hic incidit etiam illa dubitatio, quæ non ita pridem graues controuersias peperit, cum bona fides olim & maiorum probitas de eo non dubitasset. Casus enim fuit: Pater quidam nobilis cum spēdium matrimonium ambiret filio, puellæ mater uirx eius & frater primogenitus negabat se de eo quidquid adueros, nisi prius cōuenisset de filia legitima delatæ post mortem patris, & de matris quoque successione quodcumque euenisset, id omnino fieri oportere, nec velle affinitate inauspicata implicari controuersis. Conditionem hæc audiæ amplexus est pater, audiens filius, denique nil non erant concessuri si modo de matrimonio conueniret, petere se coniugem, honorum rationem in eo se nullam iniimisse, addebatur matrum peritiam, & testes dii adhibebantur, & ceterum cōsiliū, si secus fauissent. Denique de legitima filia facit

Art. 557.
N. C.

facile pepigerant. Pater pro filio intercessit, addidit & proprii nominis obligationem, sepe de suo luiturum si quid amplius conuenerit sponfus sponsæ petissent.

17 In ea pacta matrimonium conuenit, nuptiæ initæ: sed ponit protinus Nemesis. Post aliquot annos voti compos sponfus, & extra aliam supplementum legitimæ vxoriæ petit. Primogenitus cōuentus cœlum & testes deus contestatur perfidæ fieri, & contra pacta, deo ad leges cōuersus focerum conuenit, vt nurus factum præstet ex pacto, & suo luit quod fororius volebat auferre, & iudicatum abstulerat pro se primo iudicio atque adeo iterum ex appellatione in Curia Britanica, à qua tum prouocatio erat ad Parisiensem. In causa B appellationis maritus restituit in integrum se postulat aduersus pacta matrimonialia, causatus amorem, etatem, & leues deos pronubos, & irrita periuria. Huic se pater adiciit restitutione etiam postulat, vterque grauem lesionem causificasset, & quod pater olim promississet recidere denique in filium minorem & cōiugem, nullo iure eam legitima excludi fratris pacto potuisse, cuius non esset eadem cōditio quæ & patris filia hoc Articulo ad exclusionem, rem minorum agi quorum non esset legitima iuris sui ciuratio. Nam iniquissima conditione pactum esse de re vxoria cum duplo paterna fortuna fraudaretur. Has facti positiones (qua: nos in foro facta solemus appellare, illa Curia admittit & probanda decreuit, iudicio futuri Senatuscōsulti haud dubie, si probata fuissent. De quo interrogati cōsultissimi quique patronorum non eadem fensere. Cōsultus dixi maiorem ab auctoritate eorū quos aliter fensisse apparet, scrupulum mihi iniici, quam ab iure. Nam ante ab Curia Britannica præiudicatum solemni iudicatu qui præstantes Iurisconsulti interuissent, nec ad id tempus de talibus controuersis dubitatur. Quod si res spectaretur, malo more & exemplo videri conuentiones in conciliando matrimonio factas inter maiores scientes & prudentes in controuersiam vocari, quo facto nobilium familiarū affinitates deterreri, & lites accendi, dum conuentus non statuit, aliter non coitus coniugibus. Magna fraude id concedi quod conuelleret cogites, præsertim si factum reuocari nequeat, & omnia in pristinum statum restitui rescissione non possunt. Nam vt tu habeas ego non habeam quod vicissim conuenit nullo iure fieri. Ergo patiendum potius quauis conditione quod aliter esse non potest, nec in pristinam causam humano facto reponi. Multas tales cōuentiones apud E maiores nostros de talibus valuisse, quæ nimium ingenioforum hominum vitiligationibus conuelli, nec ordini nobilitatis, nec vero Reipub. conueniret: ferenda vetera etiam cum aliquo cuiusquam particulari incommodo, quod aliter in rebus esse nō posset. Inde odia, inimicitias graues fieri, inde amicitias & fœdera familiarum cōfirmari vinculis matrimoniorum oportuisset. Sic futurum ne diceptis quidquam de affinitatibus conueniat, si talia commercia reicerentur, & quod olim palam licuerat, deinceps fraudibus, anigraphis, & occultis conuentionibus quemque acturum, vt rei suæ morem gerat. Denique ante alios cōtractus omnes, matrimoniorum pacta esse ferenda, & summa cum fide & religione habenda, quod Bald. Salyc. Ioan. Fab. admonent. l. i. Cod. si mancip. ita fuer. alien. Iacob. de sancto Georgio, & Purpurat. l. vi. c. de pact. panor. c. nulla ext. de conc. præben. Raph. Fulgof. cap. 33. Atque vt maxime ratio habeatur restitutionis, quæ à minoribus impetrata est, quos tamen ante docuimus se conuentionem in matrimonio capaces esse quantumlibet minores, quomodo & matrimonij sunt, sic vt donare quoque possit eos

Argent. in Conf. Brit.

A Molin. alicubi asserat, quomodo quoue iure pater suæ obligationis & proprii facti reus, maior etate & liberorum pater, & rerum suarū arbitri, nititur ad rescindendum contractum? ad quem meditatus venit olim pro magno ducens, si ad talem affinitatem peruenire posset? Nam & pro filio expromissit de filij obligatione, & suam ipse priuati nominis addidit, de reponendo de suo quod lis ciurata abstulisset. Infidæ parantur commerciis, si maior interuenit alieno contractui vt deciperet, si obstricta fide decollare licet, nec facta omnia restitui in integrum possunt, nec sua quisque habere potest. Quis nescit Iure Romano inductum, cum persona minoris in contractu interuit, eos qui sibi prospectum voluit, nec minoris personam sequi tutum putant, fideiuflores, intercessores, sponsores, expromissores obligationi quæ cum minoribus sunt exigere, quorum interuentu res in tuto collocetur. Id ita esset, vt detur minorem sui facilitate deceptum, in quo hic tota causa erat, cum dolus non proponeretur, tamen intercessores non restituendos nisi dolus ex proposito intercessisset. Alioqui minorum obligationibus fideiuflores nunquam accederent, aut inutiliter accederent, nunquam maior & minor correi vendendi acciperentur. Et quis nescit titulos de fideiuf. minor. D. de procur. l. si pupillus. D. de arbit. l. in causæ. 2. in princ. D. de minorib. & tales. Quis etiam non legit in hoc ipso scripto iuris patrij Articulos 464. & 467. in quibus palam est fideiuflores in obligationibus minorum accedere, & à iure patrio auctoritatem habere. Quod si verum esset, quo iure etiam restituito minore patrem restitutum expromissorem alienæ obligationis, cuius intercessione prospectum sibi contrahentes voluerunt, nullo pacto aliter contractum? Et quæ causa restitutionis scienter & meditate se obliganti, nisi fauemus infidiis commerciorum, qua sola ratione decora affinitatis commiserat, & insertam familiæ decora affinitatis commiserat, & insertam familiæ familiam aliam, & gētem colligatam fœdere. Quid verò quod in facto amplius etiam erat, quod hoc casu non modo alienæ obligationi pater expromissori intrecuerat. (Imò suæ cum filij rem gereret) sed ipse suæ fidei reus obligationem in se receperat, ptoprio nomine obstrictus præstare, quod contra fidem & pacta interuenisset, & de suo repositurum stipulanti primogenito. Hic nulla causi proponitur de his quæ obligationes rescindunt: si creditor (aut Imperator) non vestram personam sed curatorem sequutus cum ipsis contractum habuit, nullam proferus aduersus vos actionem habet. l. si creditori. C. de fideiuf. minor. Quæ tractatio est. l. si pupilli. §. i. D. de negot. gest. Quod si hoc casu primogenitus & mater personam patris sequuti sunt excepta minoris persona ab obligatione, consequens est patrem de sua ipsius obligatione teneri. Nam quo iure patrem ex persona minoris filij restitui aut lesionem causificari alterius, cum sciens & meditatus, & sui facti reus citetur: & minor in ea dubitatione text. expressum non succurrat. l. 3. §. sed verum. D. de minor. si quis (inquit) dixerit filijsfamil. in re peculiari subueniendum, efficiet vt etiam per eos maioribus subueniatur, id est, patribus eorum, quod nequaquam prætoris fuit propositum: prætor enim minoribus promissit auxilium, non maioribus: & post pauld. Sed an hoc auxilium patri quoque profuit, vt solet interdu fideiuflores prodesse, videamus: & non patro futurum, vbi gloss. sed hoc textu nihil discerni dici potuit in casu propositio. Quare patri datam restitutionem ex eo quod filius allegabat, & ponebat in facto de lesione, de amoris astu, & talibus quæ ani-

L L

noris personam personalissimè spectabant, manifestè iuri repugnabat, patri verò de sua ipsius obligatione ex eo quod filius deceptus erat, sine mente fuisse videtur. Nam filium restitutionem petere aduersus obligationem paternam, ex eo quòd quòdoque patris hæres futurus erat, rationem nò habet aut patrem ex eo quòd filius restitutus sit, ex causa læsionis aut ætatis. Neque enim filio ex persona patris vinētis, aut ex eius obligatione restitutioni competir; de eo quòd cum patre gestum est. Neque quicquid paternas obligationes rescindit ex eo quòd hæres præsumptus sit, nisi hæres factus rescissionis causis in ipso facto paterno repetat, ex persona quidè sua hæres nullas habere potest, si pater rerum suarum compos fuit. Quare mihi omnino hæc dubitatio videbatur improbabilis, atque Britannicæ Curi iudicium sequèdum, nec talium factorum aut restitutionis à patre postulatæ ullam rationem habèdam in themate proposito aut similibus, sed in totum sequendas partium de talibus conventiones quasque, nisi dolus proponeretur, aut aliæ legitimæ rescissionis causæ, quæ non rectè hoc casu à persona vna transferuntur & nectuntur in alia, contra. d. §. sed verum. Sed dum aliter facimus, & virilgatio commercii strui nuper cepit omnibus, necesse est, id quòd videmus accidere, id est, cælum terræ misceri, & infida euadere commercia rescissionibus passim inductis, & strepere tribunalia perfidia hominum infidiorum. Sed quid non hæc ætas designat?

Art. 557.
N. C.

R

GLOSSA 5.

1. Paritas vnde indicanda sit.
2. Præsumptio est æqualis maritatæ, quæ à patre fit maritata.

ARTICLE CCXXVI.

ARTIC.
CCXXVI.
NOVAS
CONS.

EL VY^a qui a donné ne doit rien leuer des leuées depuis la donaïson, & si prend aucune chose, il est tenu de le rendre au donataire, si n'y a autre convention.

I^s qui donauit, nullos fructus percipere debet rei donatæ, & si aliquos perceperit donatario restituere debet^b nisi alia sit conventio.

CENSURA.

Hic Articulus inutiliter insertus est iuri Consuetudinario atque aded imperfectè, cùm iuris Romani sit, & ordinarij, nec suas distinctiones contineat, vt infra dicemus.

GLOSSA 1.

1. Donner & retenir ne vaut.
2. Exemplum retentæ donationis.
3. Donatio acceptata, alterius factio non reuocatur.
4. Possessione tradita fructus debentur.

1 *Qui a donné*] Plus aliquid vicinæ Consuetudines expressère Biturij, Syluaneensem, Blesensium, Aureliorum, Borboniorum, Trecentium, Patensium, Caluimontis, Aruernorum, apud quos illud in prouerbio, *el donner & retenir ne vaut*. Est enim retentio præsertim diuturna, testis non tam penitentia post actum quam simulati actus ipsius, veluti initio aliud actum sit. l. sicut, §. superuacuum. D. quib. mod. pig. vel hypoth. Quare donatarius oportet insistere, vt rei actualis possessio tradatur cõditione à Iustiniano reperta. l. si quis argentum. §. sed si quis. C. de donat.

A^d *Pourueu qu'elles fussent suffisamment apparees.*] Hanc conditionem excludendæ filiarum ceterarumque vicinæ Consuetudines amplexæ sunt. Nec enim patri de filia mercari permittitur, vt possit paruo indignum maritum redimere, sed talem querere debet, qui conditioni filiarum, & suarum respondeat. Sic igitur pari locata oportet, quàm pater velit excludere. Tales dotes de paragio Neapolitani solent appellare, de quibus Aflicus decis. 160. Paritas dignitate, opibus, genere, ætate spectatur. l. quarto. §. cum post. §. gener. D. de int. dot. l. si filia. D. de leg. 3. & quos Tiraq. in le. gib. connub. leg. 6. Lup. rep. c. per vestras. ext. de donat. int. vir. & vxor. Quòd si non omnibus infans omnia nec eadem, tamen vt multa sint eritendum est, de quib. in l. si volunt. C. de dot. promiss. quæ nisi adsint, sapè etiam dari dotium rescissiones constitutum vt l. i. C. si aduers. dot. Cùm adsint alia cum aliis compensantur. d. l. si voluntate. Proinde in casu dubio iusta est præsumptio sufficienter & pro merito dotatam, quæ à patre dotata est, quem locum Tiraq. tractat in præfat. l. si inquam. num. 36. C. de reuoc. donat. Boër. decis. 3. Tiraq. lib. de nobilit. c. 20. num. 167. Decius conf. 26. Curtius Senior. conf. 27. Alciat. tit. de præsumpt. reg. 1. præsumpt. 2. Molin. ad Alex. conf. 29. Alex. conf. 33. lib. 4. & 209. lib. 6. Sed tamen contrarij probatio admittenda est. Et est vbi multi industria, multa virtutis & morum ratio habeatur, alibi opum generis potior. Iure Romano putant patrem pro filio teneri obligationem subire de restituta dote, si filius dignam duxerit. Bart. l. si cùm dotem. §. transgrediamur. D. fol. matr. Corn. conf. 102. lib. 4. Lup. d. rub. §. 23.

C Itaque seriò agi & rem tradi oportet, aded vt in casu proposito cùm donatio facta proponeretur à quodam qui instrumèti schedas & protocola apud se retinuisset, nec quicquam eorum apud Notarios extare voluisset, responderit Molinæus donationem non valuisse, vt quæ non esset habenda pro conclusa, veluti quam voluisset donator à sua potestate pendere idque ex facto se obtinuisse scribit Iudicato conf. 60. quod ego admissim in donatione absent facta aut nondum acceptata. Nam ea acceptata negandum est ab alterius facto pendere, si quidem possessio translatæ sit, quæ ipsa translatio quodcumque in vita donatoris fieri potest, vt & infinuato. Deinde & retentio alias causas habere potest quàm actus reuocandi, quæ in facto pleræque incidere possunt.

D Donatum autem inter viuos accipimus sic, vt donatarius protinus fruatur, sed cùm dicit *a donné*, splendendum est & possessionem tradidit, quod hoc loco omissum est, vt & gloss. suppleuit ab Iuriconsulto omisum. l. Nescimus. §. 1. D. de re iud. & l. pignibus. §. 1. D. de donat. vnde hic text. cùm sua *l'auant* descensu est. Nam ante traditionem fructus non sunt donatarij, simplex enim donatio sine traditione ad fru-

ad fructuum restitutionem non obligat, quod gloss. ait. d. l. in edibus. l. cum donatione. D. de donat. Re tradita fructus à donatore percepti restituendi sunt à quolibet possessore. l. videamus. §. si actionem. D. de vfu. l. cum fundus. D. si cert. petar. & Odus. Franci. l. anni 1359. art. 94. quæ fructus in omnibus personalibus iudiciis vult restitui non solum à tempore contestationis sed & mortis fructus igitur debentur re tradita à die traditionis, non tradita à die petitionis, de quo Alex. Rom. Imol. d. l. Nescimus.

GLOSSA 2.

^b *Si l'un y a autre convention.*] Si forte conuenierit, ne

donatarius nisi ex die, aut casu, aut conditione incidente frueretur, aut post mortem donatoris, aut reuocato usufructu. Nam legem dictam in donauo oportet obseruari. l. legem. C. de donat. Barr. l. i. C. de reg. Caton. Castrensi. conf. 21. lib. 2. Nati reuocatio usufructus pro possessione est, quod Bald. Angel. Rom. notant. l. filiosam. i. D. fol. marim. Isf. d. l. Nescimus, & asensor Tiraquello, qui putat retentionem usufructus facis esse ad tollendam presumptionem. d. §. superuacuum in tract. cõst. part. 3. limit. 9. num. 10. Retentio rei igitur ex cõuentione non obest, præter conventionem obest, & tales retentiones crebri fieri videmus. Quin etiam Consuetudines quædam cadere, ne tales interposuisse noceret.

ARTICLE CCXXVII.

NOBLE personne^a peut faire sa volenté^b de ses biens meubles^c qui sont mouuables, ^a & en donner^a à ses enfans iuueigneurs fils ou filles, ^f tout ou partie, ses debtes mobiliaries & son obsequ payez tout premierement sur iceux meubles.

ARTICLE
CCXXVII.
NOUVEAU
COURS.

Nobilis persona^a liberè disponere potest^b de bonis^c mobilibus seu mouentibus^d & dare ea^e suis liberis minoribus natu^f, vniuersa aut partem eorum, ere alieno & fanere antea super ipfis solutus.

GLOSSA 1.

^a *Noble personne.*] Sive igitur pater, siue mater, siue patruus, aut quicumque alius mobilia donare potest, patrius vero obim amplius aliquid, sed rectè restricta est ea potestas ad mobilia. Non eadem potestas fœminæ quantumvis nobilis, quæ ignobili nupit, quia statum mutat, & capite minuitur. Sed nec mobilia à nobilibus qualita ere mercatura in ea conditione sunt, nisi quidem resumpto statu, & desit à mercatura, personæ enim præteritum statum sequuntur. Proinde hoc ius cuiusque nobili cuiusque conditionis tributur.

^b *Peut faire sa volenté.*] Id est, liberè disponere, quod infirmæ potestatis est nullis metis circumscriptæ, quod Barr. ait. l. cum quidam. D. de legat. 2.

^c *De ses biens meubles.*] Licuit idem veteri consuetudine de conquestibus cõstitutione Ducis Ioannis annis 1201. sed ea de consuetudine abrogata mansit. Proinde hîc loquitur de speciebus exatibus. Nam mobilia ob hanc donationis causam distrahi non possent, esset enim hoc immobilia donare, & onerare primogenituram legitimam, quod fieri nequit. l. qui in prioribus. C. de iustici. testam.

^d *Qui sont mouuables.*] Inutilis & sine corde adiectio. Mouentia pro mobilibus gloss. accipit. l. vlt. D. de requir. reis subiciuntur enim mobilibus v species suo generi. l. mouentium. D. de verb. signif. Sed quantum ad hanc dispositionem inter illa nihil interest: sed reformatores veterem scripturam sine iudicio sequentes apparet.

^e *Et en donner à ses enfans iuueigneurs.*] Quid igitur pater nobilis donat filio Magistricus, milicie, matrimonij splendidi, dotis aut donationis causa de mobilibus inter viuos, aut in morte in querela est, nec mortuo patre collatio peti potest, si donatum probari potest. Nec hic iuris Romani distinctiones mouentur de concessionibus in peculium quibus non vtiuntur, de quo illi. l. quod in fructuatum. D. de

Argent. in Conf. diti.

^B acq. rer. dom. l. vltim. D. de pecul. legat.

^e *As en enfans.*] Has personas expellit, vt infinitam libertatem ostenderet alioqui valde prohibitas.

GLOSSA 2.

^f *Tout ou partie.*] Sub nomine vniuersitatis, aut quoræ, aut corporum denique vt libet. Sed de eo nos laudat. Art. 219. sed mirandum donationi de parte mobiliu iudicij debitorum necessitatem: sed de eo supra art. 220.

Quid verò si pater acquirat prædium filio, & filij nomine de sua ipsius pecunia. An mobile, an immobile donallè videatur. Si suo nomine erit, eius fiet: si nomine filij, pecuniam duntaxat donallè videtur, res ipsa emptæ donatorij: pecunia fiet, cum tuncquam in bonis fuerit donatoris, quod Doct. arbitrantur. l. libe cuius. C. famil. hercili. l. multum interest. C. si quis alteri, vel sibi. Barr. l. que dotis. D. fol. matti. Nec ideo patri quantur, quia eius propria pecunia fuerit, quod gloss. magna notat. l. frater à fratre. D. de cond. indeb. l. vxor marito. D. de donat. int. vir. & vxor. l. si donatione. C. de donat. nec in puncto iuris quidquam hoc casu queritur patri, quem locum tractat Tiraq. §. 2. gloss. 9. numer. 18. Denique talem acquisitionem adiutur pro vno de secundogenitis, enim præsupposita prohibitione statuta de donâdo immobilia, vt hoc nostro statuto. d. l. si donatione. Roman. auth. ex testameto. & l. illud. C. de collat. Item Rom. cõl. 469. Calt. l. cum oportet, in princip. C. de bon. que liber. Socin. conf. 61. lib. 41. & conf. 92. lib. 1. & conf. 161. lib. 3. Bald. conf. 269. lib. 5. Angel. conf. 87. & 111. Corn. conf. 132. & conf. 152. lib. 4. Eodem iure vniur, si pater debitum filij dissoluit, aut multam pro eo dependit, aut eodẽ nationem animo quidem donandi. d. l. filiz. d. l. que dotis, vbi Barr. & l. i. & nec Castrense. D. de collat. Sed de fundo aut re immobili nihil tale licet patri in liberos: sed pecunia patri immobile redimere pro filio in prohibitis non est.

LL 3

Vide art.
210. & 131.
N. C.

ARTICLE CCXXVIII.

ARTIC.
CCXXVII.
NOVÆ
CONS.

BOURGEOIS^a & gens de basse condition^b ne peuvent donner à aucun de leurs hoirs, soit père ou mère, ayeul ou ayeule, bisayeul ou bisayeule, oncle ou tante, cousin ou cousine à l'un plus qu'à l'autre, ^c si cause n'y a en la donation^d qui soit raisonnable.

^a *C*ives & infimi plebei^b nulli suorum heredum dare possunt, siue sit pater aut mater, avus aut avia, abavus aut abavia, patrurus seu avunculus aut amita (seu matertera, cognatus aut cognata) uni plus quam alteri, nisi ex causa^d permissum sit.

CENSURA.

Hic Articulus cum donationem ex causa permittit exprimere debuit, an de mobilibus, an immobilibus intelligeret, an item causam onerosam, an & lucrativam admitteret & donationem ob causam.

GLOSSA I.

^a *Bourgeois.* Primarij quique cuiusque civitatis ciues qui secundas à nobilibus tenent, & publicis conciliis interfunt; alij ab opificibus & mechanicis artificibus.

^b *Ne peuvent donner.* Et si nihil de rebus donatis est expressum, tamen de mobilibus potius statuisse videri potest, cum præcedētis dispositio in eo subiecto versetur, & videtur qualitas qualitati opposita. Proinde nec dispositio ista tam inhumane accipienda est, ut ne modicum quiddam donate liceat vestem, calcearium, aut quidquam tale, aut xenium. Quæ quidem donationes in vita fiunt cum res traduntur hoc Articulo non tenentur, in morte non licet, l. vius. D. de oper. libert. & alibi diximus. Nam pensiones, liberos, equos militares donare vni ex heredibus in vita quid vetat? Nec ista proinus collationi subiecta sunt, nisi donator caueat.

GLOSSA 2.

^c *Si cause n'y a en la donation.* Hæc dispositio donari permittit ex causa: Causam intelligit accidentalem petitam ab externis adiunctis citra sanguinis conside-

A rationem aut affectionem, veluti meritorum & obsequiorum. Nam prohibita regulariter donatione in filios, ob merita & compensationem meritorum & obsequiorum donati non prohibetur, qui locus à Tiraq. exigitur. l. si vnquam. verbo donatione. Sed cum de rebus soli quaritur, difficile est omnino sustinere tales donationes, præterquam alimētorum causa egentibus & ad vitam. Mirandum verò ne onerosos quidem in casu similis prohibitionis admitti, l. i. C. de naturalib. lib. quod Doctores censent improban-
 B glos. l. qui testamentum. D. de probat. de quo non art. 450. Quare difficile omnino esset sustinere contractus etiam onerosos, & rarum est ut tales non subvertantur propter fraudis suspicionem, nisi vehementes probationes ostenderetur de mentis, hisque non vulgaribus & extraordinariis, etsi illo iure ab externis causis admittunt, quo casu negant in legitimam imputari. Bald. l. omnimodo. §. imputari. C. de inoff. testam. Bart. d. l. i. §. nec Castré. D. de coll. bon. Alexan. conf. 55. lib. i. Nam si in fraudem facti probantur cohæredum, nihil frequentius quam imitari, *comme pour la terre de Lanrag & la terre de la Rîaye*, quæ externis accommodato vni ex hæredibus nomine, à matre communi venditæ erant interposita persona.

^d *Qui soit raisonnable.* Sed vehemens probatio de talibus causis exigitur: Nam confessio donatoris ad id non valeret inter prohibitos, de quo seria collectio Tiraq. d. l. si vnquam. verbo alienatione. numer. ii. Anchar. conf. 248. Alex. conf. 55. lib. i. conf. 101. eod. lib. & conf. vlt. lib. 3.

TITVLVS DECIMVSTERTIVS.

DE EXECVTIONIBVS, ET ÆSTIMATIONIBVS

SEV VERO VALORE FVNDORVM INEVNDO.

TILTRE TREZIEME,

Des Executions, Prisages, & Appreciations.

AD RVBRICAM.

IUDICATI & sententiæ finis est executio, sine qua nil interesset iudicatum esse: Sententiam & iudicatum exequi, Iurisperiti dicunt: & auctores Latini, leges exequi, actionem exequi, crimen exequi, sæpe sub titulo de accusationibus: pro prosequi ipsum, exequendi verbum passivè accipi contra Grammaticorum regulas observatum. l. 2. D. de re iud. Sententiæ, inquit, exequuntur, quod alij dicere solent executioni mandabuntur & si parum vñtato Latinis sermone, quod tamen vsu suum fecere Iurisperiti scholastici, apud quos frequentes sunt Priscianismi, quo si vñ occurret, exemplo meliorum excusabitur.

ARTICLE CCXXIX.

APRES³ condamnation, ou sentence donnée a lencontre d'aucun, ^b le condamné a huiet iours à payer, & satisfaire icelle, & ^c le Juge qui a condamné doit executer la sentence par luy, ou ses Commis, si l'exécution se peut faire au dedans de son distroit, autrement faudroit executer ^d par requisiroire comme dessus.

ARTICLE
CCXXIX.
NOUVEAU
CODE.

POST³ condemnationem aut sententiam datam in aliquem^b condemnatus dilationem octo dierum habet ad soluendum, & satisfaciendum iudicato, & ^c Iudex qui condemnauit debet suam sententiam exequi per se aut sua iussu Officiarios, si executio fieri possit intra metas sui territorij seu iurisdictionis, aliàs si est extra territorium Iudex alterius territorij requireret ut talis executio permittratur.

GLOSSA I.

- 1 Tempus iudicatis faciendis constitutum.
- 2 Prorogandum quandocumque tempus ex causa in personalibus.
- 3 Nulla dilatio temporis in restitutione rei, nisi, &c.
- 4 Nec in condemnatione ex delicti causa.
- 5 Sententia absolutoria per se exequitur, nisi, &c.
- 6 Tempore legali prorogatio cautio præstata de soluendo, &c.

Huius Articuli tractatio petenda est ex l. 2. & l. debitoribus. D. de re iud. l. debitori. D. de iudic. quod ius Canonista transcripserunt in cap. quatrèti. ext. de offic. deleg. & cap. quoad consultationem. ex. de re

Argenti. in Conf. brit.

A iudic. Qui pro tribunali cognoscit, inquit Iurisperitus, non semper iudicari tempus seruat, sed nonnunquam prorogat, nonnunquam prorogat pro cautæ qualitate & quantitate: & pro personarum obsequio, aut contumacia, sed peritio, inquit, intra statutorum tempus sententiæ exequuntur veluti si aliena aliis quibus cõsistuntur, vel minori 25. annis subueniendum sit, idem & d. l. debitoribus respõsum ex quibus & l. 4. §. si condemnatus eod. tit. apparet fuisse veteri Iurisperiti iudicatis faciendis tempus quoddam constitutum certum, sed cuiusmodi fuerit, non satis liquet, quia tempus duorum mensium, de quo in d. l. debitoribus, pignoris distrahendis præscriptum ap-

LL 119

parce: lex quidem vlt. C. de vsur. rei iudic. historicè a commemorat fuisse duorum mensum, huius loco. quale idcūque fuerit, Cōsuetudo octiduum statuit. Postremò quadrimestre fuisse ad rei quidem iudicatæ vsuras exigendas iudicat. l. 2. & 3. C. de vsur. rei iud. Sed tamen apparet veteribus non esse concessum sine causâ id tempus prorogare, quò contrahere, etsi in coarctando difficultas maior, quia regula est. Indultum à iure beneficii nemini autem oportere. l. adulter. C. de adulter. & quos scholastici auctores memorant, precipuè Iason. d. l. 2. num. 23. Quod si in totum 2. omittum sit, suppleri debeat à lege. d. l. 4. Prorogandi auctoritas vt & ratio melior est, si fiat ex causâ: siue Iudicis, siue arbitrij, arbitrium postuletur quod illi scribunt. d. l. 2. causâ sunt iudicis à circumstantiis arctandi, si magna est damni contumacia in parendo iudicatis. d. l. 2. rursus damnati inopia sine culpa contingens, naufragium, incēdium, bellorum calamitas, & quæ causâ tribuuntur prorogandū tempori art. 611. Aurelian. Ordin. Obseruandum vero ne inopi actori in causâ alimentorum obfit dilatio, nève longior concedatur, & quam ferre nequeat agentis necessitas. Atque hæc in personarum, in quibus dare aut facere 3. quilibet damnatus est obligatione generis. Nam si quis vindicatione conuentus, & de eo ipso corpore iudicatum est, in quod executio faciendâ est, & possessio restituendâ, aut si species est prōmissa, & ea extat, & nihil adferat ad dilationem causæ præter huius Articuli dispositionem, quæ hoc casu non intelligitur: nam rei restituendæ absentiâ, mobilium impedimēta & exportatio, sumptus in rem facti, pro quibus sæpe retentio competit, alias causas dilationem habent, & fines differendæ executionis, quod Ioan. Faber. dixit. §. 1. insit. de offic. iud. & Angel. Bald. Bald. Angel. Alber. Fab. l. vlt. C. de exce. rei iud. aut si res absit. l. quod legatur. D. de iudic. l. in fidei commisi. D. de vsur. aut si reparationum sumptus debentur. l. colonus. D. loca. qui locus ab Tiraquello tractatur in retractu. §. 7. glof. 1. num. 11. & 14. Cuius rei prætextu, cūm prolixè lites obtraherentur iudicis obuium iurum est, contractâ dilatione art. 62. Ord. Molinens. Si nil causæ est protinus executio faciendâ in corporibus de quibus cognitum & iudicatum est quod art. 61. Molin. statuit verbo. *promptement exercez*, idem in obligationibus facti, in quibus factum protinus præstat potest. l. continuus. §. si quis insulam. D. de verb. oblig. Bald. d. l. vlt. C. de exce. rei iud. ad finem.

4. Sed & si quis ex delicti causa dare aut facere damnatus est ex tempore dare & facere cogendus est: quia causa talis debiti excludit dilationis fauorem, quod Bald. ait d. l. vlt. etiam si pecuniâ damnatus sit pro interesse aut reparatione: & alios complures casus colligit Alex. d. l. 2. Felyn. & alij d. cap. quarrenti. Sed & ex Arresto damnatis dari has dilationes negant, quod ego non probò, cūm hæc tempora non ab homine, aut iudicantium auctoritate, sed ab lege tribuantur, quæ & ordinarij & delegati quique Iudices dare debent, quod Bart. Fulgof. Iaf. scribunt. d. l. 2.

5. Notam vero in sententiis absolutiōis talia tempora non requiri, quia executionem non requirunt, & seipsas exequuntur, quod Bart. ait l. si cū exceptione. §. quarenti. D. de eo quod met. caus. Quod verum est, nisi implicitum habeant factum, aut dationem ex parte absoluti, quod sæpe contingit. Quid vero de fructibus, aut vsuris rei iudicatæ à quo tempore veniant, lata dispositio Boetij decif. 45. an à sententia, an præterito demum tempore, quod iudicatis faciendis datur.

Porro notandum, quoties Iudex hoc tempus legale prorogat, quod pacillimè faciendum est, toties præstandam esse cautionem de soluendo in termino, quod Abbas dixit, cap. quoad consultationem ex. de re iud. quod & dicta Ordin. Aur. poscit, & æquum est. Nam corpus necti ex quolibet debito sero tandem inductum propter calumnias debitorem, nisi quidem ex contractu quod Bart. notat. d. l. debitorij. & Iaf. d. l. debitoribus.

GLOSSA 2.

- B 1. *Decretum ex libello per intercessionem resoluitur.* Cui.
2. *Tempus legale in exequendo iudicatio iure civili.*
3. *Que dilatoriem non patiuntur.*

a. *Condemnation ou sentence.* [Iaf. Boetij. vt sæpe, nisi quod sententiæ potius iudicantium sunt, condemnationes etiam aliorum, quæ ex arbitrio aut compomisso indicant. Quid vero in decreto Iudicis quod fit in i. obligatum ex scripto sæpe ex libello, respondendo nullam Iudicis interfectionem, quæ sine causæ cognitione fiat, sententiam appellari, ideòque decretum ex libello sententiæ vim non habet, & ita per intercessionem resoluitur in simplicem citationem, nisi quod interim manu facta, vt loquuntur, vi quidem instrumenti, non præcepti eundem est ad Iudicem. Quod si ad formam instrumenti aliquid decessit, addenda non esset clausula, *la main garnie*, quia id esset dammare inauditus, sed deferendum interfectioni de quo quidam Doctores. d. cap. quarrenti. & Elyn. in Rubr. de iudic. Sed hæc pragmatici melius, & in pulchre verbi Imbertus lib. i. insit. For. cap. 35.]

b. *Le condamné a huit iours.* Legalis hæc dilatio de iuris potestate concessa citra Iudicis factum, nam & sæpe omittitur & omnia supplenda est e. i. i. Confuetudinario. l. 4. d. §. condemnatus. Lege quidem duodecim Tabularum triginta dies concedebantur ætatis confellus, quod Gellius lib. 20. scribit sed tempus. l. 1. & 2. C. de vsur. rei iudic. non videtur ad executionem rei iudicatæ præfixum, sed ad cursum viuarum inchoandum, quod & epigrapha indicat. Etat & in Codice Theodosiano, constituto, quæ duorum mensum dilationem largitur, quibus lapsis duplici centesimas, quam abrogatam apparet. l. vlt. C. de vsur. rei iudic. Proinde non est hoc tempus in omnibus iudicatis indulgendum, & sæpe iudicati materia per se non patitur, vt cum alimentis decreta sunt infanti grauiâ vtrum ferenti, medicamentis vulnerato, ista enim dilationem non patiuntur, quod. d. l. 2. expresse. Nam & in omnibus introlocutionis præsentem executionem fieri admittunt. Iaf. d. l. debitoribus, & l. quod iussit improbatâ glossâ. Bart. in l. a Diuo pio. §. in venditione. D. de rei iudic. Etsi quidem non in omni prouisorij sententia id tempus præcedendum: cūm debitoris inopia & agentis facultates indulgendum suadent ad conquirendam pecuniam. Sed vtunque prædicti oporteat per Iudicem faciendum est ex causâ, nec cuiusquam priuati tantum arbitrium est quod illa. d. l. 2. satis ostendit & l. debitoribus.

c. *Le juge qui a condamné.* Ordinarius aut delegatus, non arbitri, de quo diximus art.

d. *Par requisiōire comme desus.* Dictionum art. 17. de quo non sibi & textus cap. Romana. §. contrahentes de ior. compet. in 6. Guid. Papæ decif. 174. hic Articulus in veteri sequebatur 17. art. idco dicebat, *comme desus*, quod inepte retulerunt reformatores cum tanto post illum intervallo hunc scriberent.

ARTICLE CCXXX.

E^a Seigneur^b pour les rentes, droicts & debuoirs, ^c peut faire executer^d en son fief, & ^e vendre de iour en iour & ^f d'heure à autre, ^g quand les exploicts sont deuëment faitz^h mesmes contre vn nouveau détenteur de son fief, pourueu que le Seigneur, ⁱ ou les predecesseurs ou ^k auteurs^l soyent en possession desdicts deuoirs, ^m és trois ans derniers : Et si le dict Seigneur n'estoit en possession eldicts trois ans derniers, faut que pour raison desdicts debuoirs, ⁿ il vienne par action, sinon qu'il y ait^o contract ou iugé portant execution paree.

ARTIC.
CCXXX.
NOVAS
CON.

Dominus^b pro debitis feudalibus potest viâ executionis manum iniicere^d intra festi di terminos, & ^e vendere de die in diem, ^f de hora in aliam, ^g quando rite facta sunt executiones, ^h hac etiam aduersus nouum vassallum, modo Dominus, ⁱ aut predecessores eius, aut ^k antiores^l sint in possessione dictorum iurium ^m à tribus annis proximis ante executionem : Et si dictus dominus non esset in possessione à tribus illis annis nouissime elapsis, necesse est, ⁿ vi ratione dictorum iurium, ^o veniat seu experietur actione, nisi esset contractus, aut iudicatum^o habens executionem paratam.

GLOSSA I.

- 1 Ordinaria debita feudorum seu naturalia.
- 2 Extraordinaria debita seu accidentalia feudi.
- 3 Nulla differentia in executione pro debitis ordinariis, aut extraordinariis contra Molinæum c. n. q.
- 4 Dominus feudalis. Et Consequi permissa prehensio et executio.
- 5 Decursu patris super quo est tantum hypotheca.
- 6 Pro reditu constituto actione fieri non potest.

^a Le Seigneur.] Feudal, quod verba, in son fief, subseqgentia indicantem de usufructuario, procuratore, tutore, maritus; de quibus sigillatim Molinæus agit. §. 1. glof. 1. r. de feud. Ibidem de dotalia, & simpliciter possessor.

^b Pour ses rentes, droicts & deuoirs.] Putat Molinæus tit. de feud. §. 22. num. 125. multum interesse, quoad hanc facultatem executionis, aut maritus iniectionis, quæ Domino tribuitur pro debitis feudalibus. an ordinaria sine debita, an extraordinaria. Ordinaria vocat, quæ apertius feudalis appellare solent, naturalia feudorum, de quibus nos in Rubrica de feudis diximus, hoc est, ea quæ à Consuetudine ipsa sunt inducta, & ab ea debentur, etiam si expressio eorum facta non sit in concessione, comme l'hommage en fief noble les rentes, le chambellange. Talia enim in omni feudo regulariter debentur, & pen possunt, etiam si de his nil sit cautum. Extraordinaria vocat, quæ non à consuetudine, sed ab conventionione debentur, vt in ipsa concessione, pacta, & deducta in promissionem, vnde feuda pactionata appellati solent, hoc est, quæ non ex prouisione legis, vt superiora, sed ex prouisione hominis debentur, nec deberentur, nisi expressa essent: huius generis debita multo plurima sunt, nec quisquam Dominus non talia habet, tam diuersa & varia, quàm hæc hominum facta & conuentiones esse solent. Posita distinctione multas agit Molinæus. d. numer. 125. & item. §. 51. numer. 52. numer. 12. titul. de Censib. vt probet per naturalibus dumtaxat, quæ à lege, aut consuetudine inducta sunt competere hanc executionis viam, aut prehensionem, vt quæ consuetudo & nō

A alia induxerit, & ad quæ sola potestatem suam accommodauerit, nec conuentionum eandem esse legem, sed actionibus expeririendum, nisi quidem instrumenta conuentionalia, hanc eandem viam concedant. Hoc §. Molinæus summum, multa conuincunt, & arguta dicti demonstratio ostendit non vtilem ad vsum, tradi distinctionem; facit enim consuetudinem, cum dicitur de debuoirs dixit, de his tantum intellectisse, quæ ipsa inuenerat, & hinc interpretatione ex vulgatis regulis, sed maxime stringentibus. Neque enim consuetudo minorem auctoritatem tribuit conuentis, & prouisione hominis inductis, quam à se ipsa, cum legimus conuentionibus inducta sunt in concessionibus feudalibus, & negatio talium inuicem, & ingratitude arguit eius, qui à lege beneficium accepit, cui hoc modo Molinæus fauet, & fauere docet recusantibus. Nam si deberet, cur exequi, quod deberet, nō licebit, si denique in processu doceri potest, aut verò Dominus, in possessione est, & negatione spoliari; Neque enim hic argum. spectanda; & executionis formulæ odiosæ, cum subinde ille dicat, & verum sit, res transigi oportere inter Dominum & vassallum, ex bona fide, nec vt inter infensos ex sacramento vassallario, quod etiam vtilitatem continet. Nam cum ista transiguntur in conuentionem, tam suffragantur à consuetudine, quàm quæ inducta sunt ab ea, nec differunt talia debita iure, aut auctoritate, sed genere inducendi, cum tam liceat ex conuentione inducta exequi, quàm ex lege, & patet in instrumentis garenngatis, quibus vnum, quibus cum lex & ordinationes semel suam vim addidit, nihil ultra legis potestatis, & conuentionem interest. Adde, quod in talibus semper clausula adiciuntur in recognitionibus, & professionibus, post talium debitorum enumerationem: Et à se faire souuer, & accomplir, vñ sedulz & oblige fous i hypotheque desdictes choses, tant qu'il sera tenuer d'elles: Que tamen pluribus refelli non oportet, cum hæc Consuetudo, verbo rente, vtatur, quæ ex lege, & Consuetudine, deberi non potest, cum Consuetudo, nullum reditum induxerit in feudorum natura, quod Molinæus agnoscit. d. 12. num. 126. & probatur expressè Articul. 344. infra, & necessariò ex conuentione de-

beri præsupponendum sit, & tamen Consuetudo pro eo eandem exequendi potestatem tribuit, quam pro laudiniis, homagij defectu, & talibus quæ à consuetudine inducta sunt, quod Molinæus sibi inauditus, & inusitatum cõfirmat, & inuili distinctione alit vassallorum contumaciam aduersus dominos, cum omnia reparari possint cognitionibus ordinariis, si quæ perperam admilla sunt. Postremò hæc dubitatio in totum sublata Ord. Caroli IX. anno 1563. quo diserte permittit, viâ præhensionis, & executionis vti non solum Dominis feudalibus, sed & Censuariis, aut ex qualibet fundiali concessione agētibus ex debitis quibuscunque, ita ne aliter manus Domini eximeretur, nisi cõsignatis trium annorum prætensis debitis, si plurium pëterentur. Quominus iam dubitari possit reiciendâ Molinari distinctionem, ita vir ille d. s. 52. purauerit inductum in censu ex illo. §. non esse producendum ad feudum, plane iniquâ censurâ, quam omnium tributualium vñs conuincit. Sed ille vir cogitationibus fretus seruoere scripti tam sæpe abripitur, vt ante dixisse sæpe deprehendatur, quàm dicenda putauerit, & ideo sæpe in seipsum incurrit, & in censibus conuelli, quæ in feudis confirmat. Illud absurdiss, quod ne conuentione quidem tribui cuiquam exequendi posse putat, aut arrestandi, s. 52. glof. 2. numer. 16. & glof. 1. num. 178. & 188. quo loco ex diametro oppugnat, quæ dixerat, s. 1. glof. 4. num. 8. in feudis ex l. creditores. C. de pignor. In totum igitur sublata dubitatione in debitis feudalibus, aut fundiariis, de redditibus quoque pecuniâ constitutis dubitatum scio, an ab eo qui in possessione esset debiti vno de tribus antecedentibus annis, hæc siue præhensio, siue executionis via admitti deberet, & pro arretragiis executionis via rentari. De censu quo vrimur, dubitari itidem poterat, cum fundus datur soluendi annui census super fundo cõcesso, & haud dubiè Molinæus probaturus non erat executionis viam, nisi illo. §. 52. expressum esset, in redditu constituto multominimè. Sed de censu Francico illo non erat bona futura argumentatio ad nostrum, propterea quod illorum vñs, Censūs domini directi retentionem importat ex parte dantis, cuius vi multum iuris retinet in rem datam. Sed noster Censūs nihil tale habet: Nec vllum ius in re retinetur ab dante in censum vsu patrio, præter simplicem hypothecam pro continuatione census, quare multominus iuris est nostris censuariis dationibus ex parte dantis. Quare non futura erat in censu potestas exequendi, nisi dicta Ordin. 1563. superuenisset, quæ expressè executionem permittit pro debito ex omni fundi concessione. Sed superest dubitatio de redditu constituto pecuniâ, in quo nullum retinetur dominium, nec aliud præter conuentionalem hypothecam sine datione fundi: in quo sic habendum, nullum ius esse tali creditori procedendi per viam executionis, præsupposito non extare instrumentum garentiæ, aut sententiam, cuius vi fieri possit; neque habet aut iurisdictionem, aut dominium directum, sed est simplex creditor sub hypotheca debiti successui. Quod si in possessione est debiti, non valet hæc ratio ad viam executionis intendendam, sed ad possessorium intendendum & vincendum in eo, si solutio derretur. Sed cum in actibus discontinuis vltimus actus præcedens constituit, aut conseruet possessionem, cap. cum Ecclesia Sutrina. ex. de cau. pos. & propriet. & quos nos congressimus in partagiis quest. 25. is cui solutio fuerit, probando de solutione vincet in possessorio, sed non erit bona consequentia procedendi per executionem, nec debet fieri illatio de debito feudali ex hoc textu, aut Censuali, aut ex cau-

sa fundi in specie concessi ad redditum, in quibus aut dominica, aut iurisdictionalis potestas retinetur ad diuersas conditionis redditum, aut obligationem, de qua Consuetudo nullo modo intendit, ac ne Ordinatio quidem, cum expressione praefactorum debitorum alia exclusiue intelligatur, præsertim in stricta & extraordinaria via executionis per rationes Molinari, d. s. 22. num. 125. & d. s. 52. num. 12. quas ego hoc quidem in subiecto probo in statutis præsertim, vnde nullo modo debet fieri extensio de vno ad aliud diuersum.

GLOSSA 2.

1. *Præceptum de soluendo non præcedit.*
2. *Saisire licet aduersus vassallum annalem possiderem.*
3. *Extra territorium non lege agit dominus.*
4. *Fructus pendentes & separati non manu mutata possidentur.*
5. *Non idem de Mobilib.*
6. *Ob defectum iurium dominus non facit fructum sui.*

C. *Peut faire executer.* Saisir, arrester les fruits hæc enim feudalibus executionis rationes sunt: Molinæus vbi que ponit duplicem iurisdictionem, vnam Domanialem cuius vi Dominus per se aut priuatum, aut domesticam familiam præhendere, & exequi possit, & ad manum suam ponere, vt digitaliam contentiosam, de qua ille. s. 1. glof. 4. num. 8. ac propemodum consensit Articulus 67. supra, cum dicit *le seigneur peut exécuter par lui ou son sergent*, & Art. 37. de quo nos d. Art. 67. Certe nobis inauditus, & insolens est aliter quam per Apparitores, & regulari executionum via facere, aliter consentibus multa absurda & iniuria deuenire necesse est, de quo nos r. m. 116. supra, & Molinæus agnoscit. d. s. 1. glof. 4. Notandum verò, ad hanc executionis facultatem tribuendam, non requiri præceptum, aut summationem fieri vassallo, aut eius familie, de soluendo, quod in omnibus executionibus aliis regulariter obseruatur, ita vt vassallo post factum denunciare, si quidem in feudo est: nam extra, requirere non tenetur, quod Molinæus notat. d. glof. 4. quod verum est. Aduertendum autem, quod de Consuetudine, nulla talis præhensio fieri potest, postquam anno toto, vassallus fuit in possessione, ex quacunque causa fiat præhensio per Art. 115. & quæ ibi notauimus. Sed ramen ea dispositio videtur immutata per d. Ord. anni 1563. quæ etiam saisire ci permittit, cui tamen annorum reliquæ defunt, & qui cõsequenter in possessione non sit quæ Ordinatio seruanda est, & quæ in Ordinatoriis & executiuis possit derogare Consuetudini scriptæ, & quæ publicata sit sine exceptione longè post receptam Consuetudinem, quod valde notari conuenit.

En son fief. Intra feudi terminos, & territorij fines, extra eos enim legis actio nulla est præiudicio id quidem magis dominorum quam vassallorum, quibus cum vere debitores sint, præiudicium non fit nisi ex forma; cum materia subsit, sed domini dumtaxat territoriorum offenduntur, quibus permittentibus, non abnuerim spretis argutis formati, executiones fieri posse *par pareatis*, nec admitterim intercessionem vassallorum, si debiti iustitia conuicti, nil adferunt præter formatum offensionem. Sed tamen regularis obseruatio est intra territorium lege agi. l. ult. D. de iur. omniud. l. 4. D. de off. præf. l. contumacia. D. de re iud. Sed & de fructibus pendentes eadem ratio, cum pars fundi sint, quia capi, & saisiri, & arrestari possunt: separati,

rii, et si aucti sunt, tamen, quamdiu in bonis vassalli sunt, prehendi & ipsi possunt, si in feudo deprehendantur, distracti manum mutati non possunt, nisi ex forma Artic. 245. quia & ipsi sunt rei hypothecæ pars, & si sint proprietates separatae, non amplius pars reimmobilis, quod ait Bald. c. quia in Ecclesiis, ex. de consuet. tamen à re hypothecata proueniat & sunt pars hypothecæ. l. p. d. i. d. quid ex caus. pig. tac. contrah. Et in ea dominorum potior est causa, quamdiu quidem extant, nec sunt alienati, de quo Molinæus, §. 52. gloss. 1. num. 51. & 57. & §. 1. gloss. 1. num. 14. & glo. 1. quæst. 3. Sed mobilia non idem ius est, quia à dominis pignori non possunt, ista enim in obligacione vassallitatis non cadunt, quæ potius rem respiciunt, nisi quidem vi adiectæ ordinariæ clausulæ, *derbiem & amendemens, qui dedant stelles choses seront saisis & trouvez*, quæ est adiecta non sit, par lei tenuée, pro adiecta habenda est, vt per errorem omissa, l. quod si nolit, §. quid aliud, D. de ad. ed. Bald. Cast. l. si errore. C. de testam. de quo Mol. §. 1. gloss. 5. num. 13. & §. 63. num. 72.

6^c *Vendre de iour à iour.* Non igitur manus inieccio ista est, aut prehensio immobilium, in qua Dominus facit fructus suos ea pendente, prout in casu. §. 1. Conf. Parisiensis, quia nullo casu Dominus facit fructus suos ob defectum iurium, nisi ob homagium non factum, vt Art. 323. Sed est mera pignoriatio, & executio ob defectum debitorum ex causa feudi, ex qua nihil amplius inferitur, quam debiti confectio.

7^c *D'heire à autre.* Contra regularem ordinem pignorationum, vt Art. 231. & 244.

8^c *Quand les exploitz sont deuement saisis.* Apparet hic agi de forma iurisdictionali executionum non per priuam familiam, aut per domini manum, non obstantibus quæ Molinæus dicit, §. 5. num. 73.

Glossa 3.

- 1 *Est executio contra vassallum successorem vniuersalem, qui singularem.*
- 2 *Et pro arretragijs cum distinct.*
- 3 *Dominus feudi qui est possessor.*
- 4 *Vino de tribus annis.*
- 5 *Actione agendum à Domino.*

1^b *Mefmes contre vn nouveau deteneur.* Notandum quod dicit Consuetudo, posse etiam aduersus nouum vassallum procedi per viam executionis intra feudum, & feudi terminos, siue successore vniuersalis sit, siue singularis, de quo in verbis expressis non est dubitandum respectu eorum debitorum, quæ pro tempore suo debet, hoc est, quod debet inceptum, ex quo tempore vassallus feudum ingressus est, & possedit. De reliquis hic arretragijs priorum vassallorum, si quæ debeantur, an idem permittantur, maior dubitatio, in quo tamen concludendum est aduersus vniuersalem successorem posse procedi, quod Articulus sequens decidit, *summariis de quibus ante precedente.* Aduersus singularem successorem puta emptorem, aut donatariū, aut tales non posse putat Molinæus, §. 1. gloss. 9. nu. 28. Quod ego verum puto, antequam nouus vassallus vocetur ad hoc, vt res vassallitatis declaratur hypothecata, atque adeo vt præhendere liceat ex defectu solutionum, siue quorum onere res alienari non potuit, ex regula tit. sine censu vel reliquis &c. nisi contra talia

arteragia appropriatum sit, prout potest. Sed inrequa vocetur, & cum eo debitum antecessoris singularis probetur, non puto posse per viam executionis procedi, nec per viam prehensionis ex defectu quidem hominis, & homagij aduersus quemcumque detentorem feudi posset, ante annum perfectum possessionis vassalli, ex d. Art. 123. & 334. & 125. Et quod de prehensione dicimus, idem putamus in retentione feudi ex vna alia causa fuisse, diminutio de causa retentionis consistit in promptu, aliquo interim facià esse manus leuatio, non obstante eo quod Molinæus scribit, §. 1. gloss. nu. 35. quia res ipsa continetur, non homo, quod ille latè duxit gloss. 5. eundem. §. 1. nec hic villa personalis actio imaginanda est, cum in totum realis sit, nec difficultatem exigit, adeo vt quævis persona promissio respectu talium debitorum quæ nondum quidem cesserunt, possit eibi feudi refectio, quod ille tractat d. §. 1. gloss. 1. nu. 3. & Tiraq. in retract. §. 6. nu. 6. & 7. §. 34.

2^a *On les predecesseurs.* Notandum hic ex mutatione Domini, non impediari executionis facultatem, sed tantum opus esset, summatione, in eo casu ex parte Domini, ex Art. 318. cum in herede multo magis obligatio requiritur, Art. seqq.

3^a *On auiseurs.* Tam singulares quam vniuersales.

Glossa 4.

1^a *Seyent en possession.* Etiam si verè Dominus feudi non sit, verbum enim Domini verificatur in possessore, quod Speculator dixit, tit. de probat. §. vlt. verbi. sed pone statutum, Alb. pact. statut. quæst. 74. & quæ latius Molinæus, §. 1. gloss. quæst. 6. Deinde hic dominium non principaliter deducitur, latè Molin. §. 61. quæst. 9.

2^a *Entreux ans derniers.* Hoc est, vno aliquo de tribus 4 En l'un des trois ans derniers dicit Art. 73. N. C. annis, proximè ante executionem præteritis, qui si iura dicitur in interdito de itinere priuato, qui hoc anno icrit, id est, anni non minus triginta diebus. l. 1. §. 1. D. de itin. act. priu. & hoc quoad exequendi facultatem, quia, vt dixi, quoad possessionem solus vicinus annus constitueret in possessione, ante turbacionem possessionis anterioris anni non sufficeret ad exequendi vim vnius de tribus annis, quamquam per Ord. anni 1563. pro talibus via prehensionis concessa est sine limitatione actuum possessioniorum, cum de debitis rebus agitur.

3^a *Il venne par action.* Experiendum est actione, cum nec possessio suffragatur, nec instrumenti publici vis, aut auctoritas, quibus solis executionis auctoritas, & ius tribuitur, ne aliqui multa absurda incurrant. Sed & petitorio erit agendum de hac re annali possessione, ex d. Art. 334. & 117. Atque ista iure communi, sed illa Ordinatio anni 1563. executionis vim indeterminate possessioni tribuit.

4^a *Contract en ingé.* Vt quidem accidere solet, cum extant concessiones feudales, aut professiones, & recognitiones, quibus prædictæ clausulæ, & *à ce faire payer & fournir s'est ledit N. obligé.* Talibus enim & omnibus gentemigatis tribuitur executio, Ord. 1166. Art. 40. & 1559. Art. 66. & toto regno vsurpatum est, & Art. 23. infra hoc tit.

5^a *Dedant an.* Sententiæ enim post annum executionis vim non tribuitur, nisi vocatæ parte, vt infra Art. 233. & alibi dicemus.

ARTICLE CCXXXI.

ART. LXXI.
IN OVAE
CONJ.

VSSI peut le Seigneur faire executer, vendre & exploicter en forme que dessus, pour ses ventes^a liquidees^b à l'encontre de l'acquéreur^c ou son heritier, ^d intimation de quinzaine prealablement faicte audit heritier.

Potest etiam Dominus, viâ executionis vendere, & expletare, vt supra pro laudimis liquidis^b contra emptorem,^c aut eius heredem,^d intimatione seu denunciatione quendam diem ante factâ dicto heredem.

GLOSSA I.

- 1 Executio pro laudimis la main garnie.
- 2 Executio non fit pro debitis non liquidis.
- 3 Laudimia de se liquida &c.

1 Plures extant regno Consuetudines, quæ executionem præcisam permittant pro laudimis non minus quâ illa, quas Molinæus memorat. §. 12. nu. 64. Quædam non præcisam, sed resoluibilem in casu oppositionis. Hæc præcisam permittit, l'exploit tenât & la main garnie, & ideo ante manus non leuatur, quam solutio fiat, aut consignatio in manibus Domini, idem etiam viâ executionis in immobilibus procedatur.

2 ^a Liquidis.] Generale est in omni debito, vt executio pro eo aliter fieri non possit quam pro liquido, quod & Art. 207. expressum est. Et rectè Baldus ait, impediri executionem exceptione, quod non sit liquidum debitum l. 1. C. de iur. & fa. ignor. & l. 2. C. de execut. rei iud. ita stipulatus sum te liti. D. de verb. obl. l. rutores à partuo. D. de confir. tut. l. 2. C. de sent. quæ fin. cert. quant. pro f. Barbat. conf. 2. col. 1. lib. 4. & consil. 35. vol. 4. Socin. consil. vol. 2. Cumanus conf. 136. Calcan. consil. 27. Iaf. l. 1. C. de edend. Et si laudimiorum quidem liquidiorum peripse fit à lege, propterea quod ex more territoriorum determinatur laudimiorum quota à pretij quantitate, alibi eûm octaua, alibi sexta, alibi alia quota debetur tam ipsa certa quam pretium; nec respicienda est cuiusquam causatio de non liquido, ab eo qui institutum emptionis penes se habet.

3 Certum est enim tam quod per relationem ad aliud scitur, quam quod per se exprimitur. l. certum. D. si cert. per. Euenire tamen potest, vt omnino liquidario necessaria sit, cum res plures vno pretio veniere in

A dominio directo plurium dominorum, itare quora ignoretur, quæ cui debeatur.

GLOSSA 2.

- 1 Actio personalis diuidit laudimia &c.
- 2 Hypothecaria aduersus possessorem solum &c.

^b A l'encontre de l'acquéreur.] Diximus Art. 71. supra factam esse diuisionem laudimiorum ab ipsa Consuetudine inter emptorem, & venditorem, quod fecit, intelligi conuenit, cum personali agitur à dominis feudibus aduersus contrahentes, quo casu paritèr Consuetudinaria spectanda est. Sed tamen si Dominus realiter venit possessorem conuenire, vt detentorem feudi sui ante receptionem in homagium, & aperturam feudi clausam, potest, si liber, nec cogitur ab re absistere: quod hic dicit, *contre l'acquéreur* hypothecaria scilicet, aut per executionem, & præsentationem rei, & manus iniectionem in fructus rei de regulariter talia ab Emptoribus debentur. ex l. debet. D. de adil. ed. & quæ diximus. d. §. 71. Ista ratio debetur si realia sunt. Similiter, & eûm dicitur, *quinte de Cose na Frances deniers*.

Quæ clausula ab contrahentibus assumpta hominis quoque prodest, & ille Art. 71. nec ipsos inter se contrahentes accipitur: sed Dominus percipit hic Articulus tribuit persecutionem in rem aduersus detentorem, qui idem emptor est; idem & perceptor non minus quam emptor ad ea tenetur Dominus persequente, quod Tiraquellus exequitur in retractu. §. 29. gloss. 2.

^c Ou son heritier.] Detentorem & ipsam feudi, aliqui personali agendum foret, & pro quota. d. Art. 71. ^d Intimation de quinzaine.] Dicemus Articulus sequente.

ARTICLE CCXXXII.

ART. CCXII.
IN OVAE
CONJ.

T pareillement peut ledit Seigneur faire executer, & exploicter en la forme que dessus, ^a pour ses amendes, à l'encontre du condamné^c ou son heritier, intimation de quinzaine prealablement faicte audit heritier, pourueu que l'execution soit faicte^c dedans l'an de la condamnation d'icelle, ^d sinon qu'il y eust obligation pour lesdictes amendes, auquel cas l'execution se pourroit faire apres ledit an.

Itemque potest dictus Dominus, viâ executionis, exequi & manus iniicere forma supra scripta, ^a pro multis feudibus contra condemnatum, ^b aut eius heredem, denumciatione

tion tamen quindecim dierum primum facta dicto heredi, modo executio fiat intra annum condemnationis, nisi esset contracta obligatio pro huiusmodi multis, quo casu executio fieri posset post dictum annum.

GLOSSA 1.

1 De multis ratione feudi est artic.

2 In probanda hereditate qualitas antequam teneatur pro decessore.

3 In ordinariis aut executionibus ordinationes tollunt consuet.

4 *Pour ses amendes.*] Hoc de multis intelligendum est, quæ à causa feudi immediate procedunt: nam de iurisdictionalibus simpliciter alia censura est, propterea quod pro talibus res immobiles distrahi nequeunt, quod Art. 608. infra est cautum, mobilia possunt, sed & manum in mobilia iniici receptum pro debitis ex causa feudi. Mobilia de quibus hic statuere videtur, pigneri possunt, sed & immobilia capi, & saisiri, quæ etiam distrahi possunt: talium enim alia causa est, & si insolens est.

5 *On son heritier.*] Antiquo iure non putabatur ex obligatione defuncti quantumcunque præcisa, posse per executionem procedi ante contestationem, aut probatam heredis qualitatem, eo vocato ad declarationem dictæ qualitatibus, cuius rei sententias collegit Boer. decis. 10. Angl. Oratio. D. de feris & Chalf. rub. *des censés*, §. 6. glo. ult. Io. Fab. l. vtr. C. de excep. rei iud. Atque ea erat veterum sententia, & vsus fori, vt in cellionariis quoque debitorum alienorum. Sed proinde Ordinatio Francisci Regis anni 1536. quæ Britanniæ edita est Art. 40. quæ idem statuit, quod hic Consuetudo, vt aduersus omnem heredem procedi possit per viam executionis, data quindecim dierum intimatione. Subsecuta alia eiusdem Francisci, anni 1539. Art. 72. quæ sine ulla intimationis necessitate statuit, *que le main tenu benir pour estre executé*. Sed ea abrogata est ab Henrico II. anno 1549. & prior illa observari desinit. Quare hæc dubitatio ex ista iurium mutatione manifestè abrogata illi anni 1539. illa nostra anni 1536. & hæc ipsa Consuetudo, quæ idem statuit, abrogata & ipsa videtur deheret, cum statutum in vno casu in omnibus parificatum statutum videri debeat, & leges omnes, quarum eadem sententia est, sublata videantur vno & eodem actu. Mihi quidem, etsi in ordinariis Ordinationes possunt Consuetudines tollere, non videtur hæc Consuetudo sublata esse, ac ne Ordinatio quidem anni 1536. propterea quod, cum intimatione fiat quindecim dierum heredi, antequam procedatur ad executionem, licet heredi si lubet, intercedere, & executionem impedire contestatione, & negatione qualitatibus heredis provocando ad iudicem, quod si non facit, est quod tacitè confessione qualitatibus ei imputari possit, quod non occurrit executioni. Sed etsi executio facta sit, &

A in processu vetè heres esse reperiatur, non puto executionem infirmandam, si in veritate heres esse probatur, & ex formulis tantum nititur, cum re verè debitor sit, nisi & coheredem habeat, & ipsum pacti debiti obnoxium. Et in simili est à multis responsum, cum executio aduersus vnum præambulum dissolutionem requirit, aduersus alium facta executione, & processu orto super ea posse dissolutionem in dictis iuris fieri, & executionem validari.

GLOSSA 2.

1 Executio sententiæ intra annum. Instrumenti quocumque tempore.

2 Quid des taxæ & amendes &c.

3 Iudicatum deductum in stipulationem.

4 *De dans l'an de la condemnation.*] Hic statuit de debitis ex sententiis condemnatoriis: nam quæ debentur ex instrumentis, & obligationibus nullum habent determinatum executionis tempus, sed quodcumque executionis ex his sunt, quandoque personæ contrahentes non mutantur, mutatis quidem hæreses vocantur, vt ante meminimus. Sed quæ ex iudicato debentur intra annum tantum viâ executionis explicari, & exigi possunt, quod iure quoque constitutum est, cap. *quærenti*. ex. de offic. deleg. Ideo cum post annum præcepta ab iudicibus imperantur, non solet in his poni, *la clause, la main garnie ou l'exploit renant*, sed oppositio descendendum est, & in casu eius superlegendum executione, quod & Molinarus notat. §. 52. glo. 1. numer. 117. notat & præd. in Imbertus lib. 1. instit. fo. caput. 33. Sed &, *les taxes & amendes*, quæ cuique fisco adiudicantur, anno præscribi solent, nisi exigantur. Ideoque tribunalibus nostris usurpatori solitum, *de les réprimer*, hoc est, protegere exactiois tempora solemni interfectione. Quæ multis partibus debentur ex delicto anno præscribuntur nisi lite interrupta, vt Articuli. 278. post sententiam adiudicationis sua servant tempora actionum personalium. Pertinent itaque viâ actionis post annum, cum amplius viâ executionis non superest anno lapsa.

5 *Sinen qu'il y eust obligation.*] Cum iudicatum deductum est in stipulationem, actio actioni addicitur, & sic debiti nouatio, non quidem quoad obligationis substantiam, vt l. 4. §. 1. ex conuentione. D. de re iud. Sed quoad actionis adiectionem, & cumulationem, & temporum prorogationem, & quæ actio iudicati nata erat, durat quodam vt triennaria, sed executionis facultas admittitur.

ARTICLE CCXXXIII.

EXECUTION se doit faire iusques à la somme due, & pour les frais qu'on a fait à l'exécution, sinon que l'exécution soit faite sur chose, qui ne se peut diuiser, auquel cas, si le prix est plus grand, l'oultre-plus sera rendu au débiteur: Et s'il y a biens pris par execution, le Sergent ou Ministre de Iustice qui execute, doit assigner iour au débiteur, à huitaine pour voir vendre iceux biens, pourueu que ce ne soyent bestes prises en la possession du débiteur.

qui se peuvent vendre dans huitaine, pour euter à fraiz, en baillant par l'exécuteur assignation au débiteur pour les voir vendre: Et en cas d'opposition & debar, ne laisseront lesdites bestes d'estre vendues, & le prix mis entre les mains du creancier, en soy constituant acheteur de biens, & baillant caution de rendre ledit prix, si faire se doit, & ainsi est dict par l'issue du procès de l'exécution: Toutefois ou ledict tiers opposant voudroit verifier sommairement lesdites bestes luy appartenir, ne sera procedé à la vendition desdictes bestes.

Executio debet fieri usque ad summam debitam, & pro sumptibus factis, nisi executio facta esset super re, quæ diuidi non possit, quo casu, si pretium minus est, quàm debitum, quod plus erit reddetur debitori: Et si sint bona capta per executionem, Apparitor aut Iustitie Minister qui executioni mandat, debet constituere tempus debitori, ad octauum diem, ut intersit subhastationi eorum bonorum, dum tamen non sint pecora capta in possessione debitoris, quæ subhastari possunt intra octauum diem ad sumptus vitandos, modo præstituta per Apparitorem dies debitori, ut intersit eorum subhastationi: Et in casu oppositionis, & contentions, non differretur eorum pecorum venditio, & pretium ponetur inter manus creditoris, modo constituat se emptorem bonorum Iustitie & satisfat de reddendo pretii, si reddi debeat & sic ordinatum sit in fine litis executionis: attamen, ubi dictus tertius opposens vellet summam probare dicta pecora ad se pertinere, non ultra progrediendum est ad venditionem dictorum pecorum.

GLOSSA 1.

- 1 Salaria apparitorum rectum ab actarib. &c.
- 2 Pro reliquis executioni fit.
- 3 Plures rei pignoresse aut sepius &c.

In executionibus summationes, & pignorationes fieri non debent pro maiori quantitate, quam est summa debiti, alioquin in totum corrumpitur actus, & pignoratione restituenda cum damnis, & interelle: Solent enim dicere, qui cadit à syllaba cadere à toto, nimium id quidem sepe arguit, cum debitum subest, nec offertur id quod debetur.

^a *iusquei à la somme.* Auth. ei qui iurat. C. de hon. aut. iud. possid. verb. debiti mentum in Ord. anni 1335. Art. 42. & l. quamdiu. C. de distal. pig. l. i. D. eod. tit. l. 2. §. sed si quidem. C. de iur. dom. in preter.

^b *Et par la fraiz.* Pro sumptibus executionis, & viaticis Apparitorum, quæ quia nunc quidem arbitrio Apparitorum exiguntur, plerique temere, & iniuriâ admittit solent, & ab ipsis actoribus prestari conuehebant, repetenda postea, & ab magistratibus taxanda de quibus Mas. d. tit. de execut. nu. 21. Imbecius. d. lib. 1. in l. c. 35. Sed & pro reliquis quoque & anergis debiti fieri executio potest, si tale est debitum, ex quo reliqua debeantur. l. in his. §. imperator. D. de solut. l. Lucius. D. de his qui portio. in pig. hab. Proinde, si alij fortasse sumptus facti sunt quam in executione, pro his male fit executio, nisi quidem ante ad iudicari & liquidari sint, aut ea forma sit obligationis, vt pignorate liceat pro liquidandis, quod plerumque formis concipi solet.

^c *Sur chose qui ne se peut diuiser.* Raro accidit, vt res pignorate, aut pretium earum congruat cum debito ex toto quidem, de quo Doctores differunt. d. l. quamdiu. Sed si plus est in pretio, reddi debet, quod excurrit, & si Apparitorum rapacitas difficile id quidem facit. Plures vero rei pignorate cum singula sufficeret, pro paruo debito, fraude carere nequit. gl. d. l. quamdiu l. i. creditores. C. de dist. pig. l. i. qui pignori. D. de

A pign. Bart. l. penult. C. de execut. & exact. lib. 1. Car. l. in sing. verb. officialis. Papa decil. 39. Sed & sepius pignorate, quod minus est debito, cum scind possit grauando sumptibus debitoris, quod quidem faciunt in fraudem est. Quod in venditionibus quoque eorum Ecclesiasticarum obseruatur, vt si pro paruo debito res magni pretij distrabantur, & de rebus minorum.

GLOSSA 2.

1. Ordo executionis seruandus.
2. Sumptus magni consuntum pretium.

^d *Deu assigner tant au debiteur.* Tercius in simili l. i. creditore. C. de dist. pignori. l. i. eo tempore. Ceterum si pignori, & si Bart. l. vi. D. de dist. pignori. non putat necessariam esse partis vocationem, & Papa quod suos negat obseruari. d. de cl. 319. & falsum est quod Innocentius putat. cap. ex ratione. ex. de appellat. nullum esse prædictum ordinem executionis executionis: quod quidem aliter habet, & hic textus probat. Item ordo & immobilium distrahendorum Ordinationibus, atque id ante factum, post enim necum decessit. d. l. i. 28.

^e *Chuitaine.* Pignori ubi interim depositus apud vicinum, Ordin. anni 1335. Art. 11.

^f *Qui se pement vendre dedans huitaine.* De iure iur. l. i. C. ratio est in sumptuum magnitudine; & periculo seruandorum quia cibarius, & pabulo consumitur pretium, quod Bart. dicit. l. 2. D. de re iud. Paris in h. d. i. verbo, negligencia non fit in innumatis, de quorum proprietate cognosci oportet, antequam distrabantur.

^g *Ne laisseront d'estre vendus.* Intellige in casu d'opposition de la partie obligée: main opposicio tertij potest impedire, Ordin. Caroli VIII. Art. 54. Bart. l. ante l'entendiam. nu. 7. D. de appel. recipi.

^h *Les mains du creancier.* Non igitur sufficeret consignare in se constitutum, acceperunt. Alterum horum sufficit, vtrumque nil est necesse. Sola cautio necessaria, etiam si de damnis in ea nil caueatur.

¹ *protestati ad litem tunc viderentur veris.* Idem & si aliter paratus sit scilicet, quo casu sit provisionalis de liberatio, ut loquuntur, rei pignorate, & quin possessione eius reperitur: Imo possessio sufficiens est praesumptio de dominio in talibus, ita ut alteri incumbat

A probatio. lylr. Cade rei vend. lei qui. D. de probat. de quo & Imbert lib. i. Instit. for. ca. 5.
² *N'est pas prouvé.] et seroit delivré provisionnellement au possesseur, s'il n'a controveu, & l'acte de propriété pleinement cognoscenda.*

ARTICLE CCXXXIII.

S I le débiteur s'oblige à estre exécuté, comme à gages tous iugez, les biens qui seront pris sur luy par execution, pourront estre vendus promptement de iour en iour, sans attendre ladicte huietaine, le débiteur intimé à ladicte vente.

ART. CCXXXIII.
NOUVEAU
CONS.

S I debitor ita bona sua obligat, ut possint statim mandari executioni seu distrahi, bona que capiuntur super eum per executionem poterunt quamprimum vendi de die in diem, nec erit expectanda octo dierum dilatio, debitore tamen vocato, ut dicta venditioni adsit.

GLOSSA.

1 Executionem potestari iuris publici.

Hæc est notissima tabularius formula obligationum & cautionum garenegarum, ut Camera Apostolica Romæ, cui cum auctoritas à Consuetudine accedat, non est dubitandum, quin obtinere debeat:

B alioqui cum executionis potestas, & formula, extra regulas sit, & à publico iure non conventionibus partium pendat; hæc ex chirographo, aut scheda privata non possunt; potestatem enim lex tribuit forme publicæ, privatæ non item, quod Molinæus attribuit. d. 6. §. 12. glo. 1. num. 177. & Boënius decil. 295. nu. 18. Bald. l. Imperator. D. de stat. hom. & quos Boënius, in publica scriptura forma servanda est.

ARTICLE CCXXXV.

T O U T E obligation, ou autre fait clair, doit estre promptement exécuté en tout, par autant qu'il s'en trouve de clair.

ART. CCXXXV.
NOUVEAU
CONS.

O M N I S obligation, seu liquidum aliud factum aut promissum, debet statim executioni mandari in toto, pro tanto quanto inveniunt liquidum esse.

GLOSSA 1.

1 Personarum inhabitas non impedit executionem provisionalem.

² *Tantæ obligationi.]* In forma authentica, & Regiis Ordinationibus statuta, & de re commercialis, & cum personis habilibus contracta, ex forma authentica est, ut publicis loci tabellionibus, & inter libi subditos recepta sit, ut subscripta ab obligato, & subscripta publico sigillo, nec ex protocollo, ut aucti, tantumdem tribuitur. Chassan. rub. des cens. §. 1. in fine. Papa decil. 181. Afflid. consil. Baillos, & decil. 283. Sed & de re, quæ in commercium cadat, item ut sit à personis habilibus, etiam si minoritas, aut prodigalitas, aut interdictio executionem non impediunt provisionalem quidem, si in promptu de inhabilitate non docetur, de quibus late Boënius, decil. 295. & quidam ea de re copiosius tractatus Maffuerij, & de Barziz, congruit verbis Ord. Caroli VII. Art. 54. Francil. l. ann. 1535. Art. 40. eiusdem, an. 1539. Art. 66. Sed hæc tractatio proluxa apud Rebuffum.

GLOSSA 2.

¹ *Exceptiones peremptoria non impediunt provisionalem executionem.*

² *Autre fait clair.]* Ex confessione forsitan, iuramento, testamento, deposito, quæ ipsa quidem per se executionem non habent, quod veteres putabant, sed protinus factis adicitur sententia, quæ protinus executionem mandat: non obstante quacunque exceptione, si de ea in promptu non docetur, tales non finitur foro seculari iudicium Ecclesiasticum sententia, nisi Iudicis civilis non sortis accedat, de quo nos alibi.

³ *Par autant qu'il se trouvera de clair.]* Ut Art. 92. Sed in mentis est huius Articuli materia, quia ipsam Doctores tractant, tante, statuto tali, quæ & cuiusmodi exceptiones admittantur: nec dubium omnes admitti quæcumque regulariter preceptum sunt sed non ad impediendum provisionalem executionem, reservatis probationibus, & exceptionibus quibuscunque, post contestationem. Sed & quidam tentant probationes impedire, quoad reals executio facta esset, quod in beneficiis faciunt, sed id in prophum non admittimus, & in principali pergi receptum, & agenti licere quandoque provisionalem adjudicationem exequi, de quo nos infra, Act. 263.

fuli per oppositionem. Qui igitur sua quiddam inter-
esse putat, executionem non fieri alieni iudicari recte
intercedit, sed non recte appellat, cum alienum iudi-
catum ei non possit nocere, & executioni liceat inter-
cedere, si libet. Quo vno pronuntiata multe Docto-
rum scholasticorum sententia subvertitur, de l. a
sententia, & l. si prohibitorio. D. de appell. & Canonis-
tarum. d. cap. cum super.

Hoc postea diligendi de intercessionibus cas-
sus, cum executio putetur in rem, quæ in nullius ex
litigantibus possessione est, sed vacat. Secundus cum
in eam, quam ab vno ex litigantibus possideri certum
est. Tertius, cum neutrum possidere, sed seipsum ter-
tius intercessor asserit, & iudicari alieni executioni in-
tercedit, qui casus est multo frequentissimus. Quar-
tus, cum constat tertium intercessorem possidere, aut
in possessione esse, sed ex iure & translatione facta ab
alterutro litigantium pendente inter duos litigantes
casus notari, & determinari convenit, ut quid de quo-
que iuris sit traditum, intelligi possit. Ac primum di-
stinctè intelligi convenit, hic agi de oppositionibus
contra rem iudicatam: nam adunctiones ad hanc in
prima instantia exegimus d. Art. 163. De quibus inter-
cessionibus contra executionem rei iudicatæ in eam
rem, quæ necdum à quoquam possideretur, qui primus
casus est in partitione nostra, recepta sententia tradi-
tur, auctore primum Innocentio. d. cap. venient. ab
Canonistis, & Iuriconsulis celebrata ut aurea, pul-
cherrima, & subtilis, & quibus aliis endononitis eam
scholastici scriptores decantant. Cum petatur execu-
tio sententiæ in rem, quæ vacat, nec ab vilo possessa est,
toties quævis intercedere non admittit ad opponen-
dum, & dicendas oppositionis causas, & verò talis op-
positionis eam vim esse, ut omnino ea formata, & de-
nunciata suspenderi ab executione debeat, nec execu-
tor porro progredi, sed de ea prius cognosci oportere.
Rationem adferunt, quia nemo alieno iudicio
invidius premi debeat, quod si fieri executionem
contingeret, futurum ut inaudiri deterior fieret con-
ditio, cui durior & iuratus ex professo adversarius op-
poneret, cum tanta fuerit possessionis comoditas, ex quo
futurum sit, ut infesto iure litigare ad fores cogere-
tur. Id multo æquius convenire, ut inante eodem loco,
& iure possessione, & conditione experientium pari,
vacua demum possessio cederet auctori victori. Atque
hæc sententia valde omnibus probabilis visa: Exem-
plo res sit illustrior. Pontifex beneficium vacans con-
tulerat, & executoris dederat, qui mitteret in posses-
sionem, venienti obstitit tertius quidam, qui se po-
tius mittendum contestaret. Hic executoris officium
voluit suspendi, nec ulterius progrediendum, ne in-
audito præiudicium fieret, & cogere actor fieri alio
in possessionem ingressus, quod hæc Felinus persequi-
tur. d. cap. venient. Ancharanus consil. 297. Innoc.
Domin. Ioan. Andr. cap. 1. de concess. preb. in 6.
Innoc. in rub. de spons. dior. Sed & alius casus lucu-
lenter poni potest in casu Articuli 69. infra ex l. v. d.
de perit. hered. vacantem hæredicentem dominus seu-
di præhereditat eius qui sine liberis mortuus esset, ex-
titerat, qui, celeriter, veluti ex sanguine propior, hæ-
res bonorum possessionem petisset, id est, manus le-
vatione, & abstulerat de eo decretum, & executor
datus erat, qui in possessionem mitteret: sed venien-
ti obstitit tertius quidam, qui se gradū propiorum di-
ceret. Hic tibi omnino audiendus est intercessor, &
differenda executio, & lis ad ordinariam cogniti-
onem remittenda, aliquo futurum, & eorum ea vi-
detur fuisse sit, si qui periculum ad tribunal adferret,
ut in eam sevari obtineret, si vi talis non sententiæ

sed decreti, quod nomine vocato concedi solet, nisi-
sus in possessionem possessor fiat, & inauditus cogat
actoris partes subire, & ad fores litare, & petentorem
fieri, cum eius multo potius interlit æquā conditione
de possessione dimicet, dum ea in manu Domini est,
hæc quidem post iudicatum, & impediendo execu-
tionem eius hæc duo exempla rem ob oculos ponunt,
& ostendunt dicti acquiritur.

Sequitur casus alter, cum non est vacua posses-
sio, sed ab altero litigantium est infesta sue victo-
ri, sue victori, & petitur executio & restitutio eius, aut
missio ex causa iudicari, & tertius aliquis intercedit
executioni: & facile est discernere hunc casum, cum
reus possessor absolutus est. Hoc enim casu senten-
tia seipsum exequitur, sicuti in venditionibus in qui-
bus negatur opus esse translatione, cum emptor rem an-
te tenebat, l. qui rem. D. de emptio. l. interdictum. D. de
acq. rer. dom. & de sententia idem Bartolus probat.
l. si cum exceptione. §. hæcenus. D. quod met. cau.
Et hic intercessio terti inuitis est. Sed & cum tran-
slatio possessionis ex iudicio faciendā est, inuitis
etiam erit intercessio, præsupposito eo quod præsu-
pōt oportet, possessionem fuisse apud vnum ex lit-
igantibus. Nam apud verum sit, aut reum, aut acto-
rem nihil interest tertij, si pro constanti ponimus
apud alterum eam esse, si rem occupatam esse,
& plenam constet. Nam semper necesse habet
tertius actione expectari aduersus detentorem,
nec per viam oppositionis quidquam de possessione
mutari possit. Itaque hoc casu non obstat oppositio-
ne tertij heri executio, respectu ad litigantium prouisi-
onalis illa quidem, & sine præiudicio opponentis, &
possessio talis tantæque ad victorem transiret, qualis
quantæque fuit apud victum, & restitueret iustum,
quod æquilibrium Ordin. Molinens. Art. p. flauit, valde
voluminū esse expecta, vt vtilitatem, & similitudinem
meminit Alex. consil. 17. vol. 1. Hoc igitur casu id so-
lum in cognitione committitur, aut executoris verifi-
cabitur, an victus in possessione fuerit, quod vbi consti-
tuitur executione prouisionaliter facta, ad ordinariam
cognitionem opponens remittendus erit, d. cap. cum
super, & d. §. si super rebus. Hæc Baldus. l. u. §. vlt. D.
si ex nox. cau. aga. Idem. l. consentaneum. vlt. quæro
nunquid ad impediendum. C. quom. & quand. iud.
glo. & Bal. l. obmatorum. C. ne vxor. pro inui. & l. u.
C. de iur. fil. Itaque cautio, de qua in l. u. §. a quo. D. de
rei ven. hodie ab victore opponenti præstabitur, non
victor, vt olim inuitis creuit.

Tertius casus est, is multo vtriusque, cum
opponents suum esse dominium, suam possessionem
asseruat, frequentissimus in beneficiis præstati-
m. Hic cum ambigua est possessionis causa, suspen-
denda est executio, nec enim inauditus iudicari
ratio pari potest, nisi palam, & patet calumniosam
esse oppositionem apparet, quod textus disponit.
d. cap. super eo. ex. de offic. deleg. ca. sulcitate. ex. de m.
integ. reit. vbi latè Felin. Talis oppositionis exempla
addit Ord. Molin. d. Art. 31. de vxore, & liberis con-
damnati. Tales etiam quas Ordin. anni. 1599. de op-
ponentibus fini distringendi post quinque menses, est
postea abrogata est: sed multa fingi exempla possunt.
Plena tamē periculi talis distinctio, propterea quod
inauditi semper bona causa est, & multa probabili-
ter in talibus solent poni, est denique non possit
probari, sed talia tamen, quæ in præfatis prætex-
tibus nemo debeat. Hic casus cum se ostendit, & ali-
quid probabiliter proponitur, quod si verum esset,
opponents iure potior esset, superscedendum est, &
partes ad ordinariam cognitionem remittendæ: qui

calis. d. §. si super rebus, & d. cap. cum super. Nemo enim summario iudicio de sua possessione deici debet, quod Bald. Alex. Cast. lat. dixit, d. §. si super rebus post glof. & Alber. d. cap. cum super. in fin. Alex. l. si marito in princip. D. fol. matr. text. l. i. C. si per vim. vel al. mod. In quo vulgo Commissarii dum morem soluturibus gerunt, & animo obsequuntur, falli & fallere item solent, dum cognitionis modum tenere nesciunt.

Hinc casus quartus alius subordinetur, cum ponitur tertium quidem in possessione esse, sed pendente lite inter duos, alterius traditione possessione ingressum quodammodo. An si petatur executio sententiae inter duos haec adversus talem tertium, oppositio eius recipi debeat, an ratio eius haberi debeat, de quo vehementer est pugnatum, quia multi prius agendum reuocatori putant adversus talem possessorem. l. Fulcinius. §. adversus. D. ex quib. cau. in poss. est. Quidam recte deiciendum possessionem putant, ut Cynus. l. vlt. quæst. 9. C. de alien. iud. iur. cau. fa. Quidam interesse putant, an ante sententiam, an post possessio translata sit, ut Magister in tractatu eruditionis, cap. 22. Quidam si res ligiosa fuerit, in totum nullam haberi rationem volunt intercessionis, quem locum latè Boëtius expedit, decif. 182. & decif. 79. Mei sententia media videtur, quæda est, ut translata post iudicium possessionis ratio nulla habenda sit, & in eo cum executio facienda, si voluntaria translatio fuit. Sin pendente lite, non passim reiiciendam oppositionem, propterea quod sæpè translatio fit ex causa necessaria, & alienam petentis causam ex precedente, & sine fraude, veluti ex causa partagii, aut precedentis alienationis, aut alia probabili, quæ translationem iustificat: Sed ita de ceterum, cum is in quem translatio est possessio, denunciationibus conueniens est, ut veniat vilam sententiam, quæ sequetur declarari execrabilem adversus se, fuit enim ista fori verba, & vltus, hoc casu sit translatarius, vtræ dicam, non veniet, sententia lata inter litigantes exequenda erit, adversus eum provisionalter, sine præiudicio oppositionis eius, & causarum remittendum ad ordinariam, quam sententiam probat Castrensis. d. §. si super rebus. & Alexand. ibidem numer. 73. & eam ut aequam forum retinet, & servanda est, ut idem & si vocatus tertius dixit se nullum interesse pretendere, quod Abbas dixit d. cap. suscitata. Cast. l. i. Cod. si in integ. rest. postl. Boëtius decif. 79. Etiam si postea declarationem velit reuocare ex literis Regis, quod aliquando ex facto vidimus.

Atque hæcenus de executionibus sententiarum, quæ de re immobili feruntur, & in re ipsa, de qua iudicium est, executio petitur, & tertius alieno iusticio intercedit, ut reali actione, aut vindicationibus.

Sed alia causa est, si personali actione res pecuniæ iudicatus est, & petitur nullio in possessionem honorum debitoris, scilicet consequendi causa, quod nos facere solemus abolita veteri primo & secundi decreti formula, & vlti, de qua in nostris appropriamentis diximus. In talibus non est dubium certum, quemcumque interfectorem audiendum, siue rem vendicat, siue patrem distrabat, siue hypothecæ prægnat, quia de iure rei, & proprietas non est cognita. Sed hic dubitatio, an pendente tali cognitione Commissarii deputant inter creditorem, & debitorem frui debeant: nam non aliter fructus percipere possunt quam ex iure debitoris, cuius res, ut propria, prehensa est: sed in eo tertius intercessor, qui ius in re pretendit, nec auditus, nec vocatus est, & interitum dum cognoscitur, quocumque prætextu iudica-

ti alieni spoliati sua possessione non debet, nec commissarii alio iure quam debitoris fruuntur, nec (re loquantur) onerandi sunt perceptione deturcatione creditori, ad cuius instantiam deputati sunt oppositione & libello oppositis, idque Magister regis Curia Parisiensis recepit, & cautum scribit, cum Ordinato Henrici II. Regis super Curiam solemnitate publicaretur, ne tertiorum ius illi Ordinatione impediretur, de quo illa Ordinatio accipi non deberet, & alioqui facile esset talis debiti causas prætexere ad alienas possessiones interceptandas, & eo casu Salycetus. l. properandum. §. fin autem reus. Cod. de iudicis, dixit de facto nulli executori; & commissarii cessare posse, quod omnes sentiunt. d. §. si super rebus. vbi lat. num. 9. Felinus, d. cap. venient. num. 9. & ibidem Innocentius, & d. cap. cum super. Non est enim pendente lite cuiusquam mouenda possessio, ne à seipso quidem, l. res que in controuersia. D. de fur. lib. prelibitum. Cod. eod. tit. l. i. C. si per vim, vel al. mod. & rub. lit. pend. nil noua. Itaque in actionibus lite ordo obseruari debet, ut primum de nullitate earum, secundo de oppositionibus ad finem distrahendi, tertio de hypothecis earumque ordine diceretur.

Atque hæcenus de oppositionum materia, & is illi re, in re quidem immobili: Sed expedit aliquid de ipsorum quoque executionum iure, & materia dicere, quatenus, & quantum progredi debeant, quæ competum est plerisque modum non tenere, & alimunt plerumque prudenti cautione indiget, & minima si limitatione alienum ius immutaret, & minima cunctatione struatur effugium hominibus immobilis, aut omnia forma captationes præbentur bono iuri. Sed de executionibus, cum quidem esse dicantur, quibus nulla facti executio mandatur, quidam contra mandatum cognitionem habent, alii discernim peritiorum ex forma commissarii, Episcopi etiam ex qualitate eorum, qui committuntur. Sui plures quidem apparitoribus mandata cognatio, nunquam intelligitur. Lyle. D. de iudic. Negocium aliud eorum minus, quam exequendi. Magistratum alia conditio, ut Rectorum provincie, quæ Consiliariorum, quibus mandata executione ut quæque mandatum videtur, ut de peritioribus ad executionem cognoscant, secundum ea quæ supra diximus. d. §. si super rebus, fini quidem executionis.

Sed hic modus tenendus est, ne prætextu executionis, quod antequam illud consilium facere solet, eternas cognitiones ascendant vltro, & ordinariæ cognitiones præcipiant: nec amplius quam summam cognitionis adversus tertios mandata intelligat petitoria & plenæ possessionis cognitiones ad ordinarios remittenda, nisi ex forma commissarii tribuantur, quod ille Art. Mobili. §. i. in fine facit executione verbalis duntaxat facta, quoad partes inter quas est iudicatum. Sed interdum ex forma commissarii ipsi quoque Magistratibus abrogatur cognitio, cum illud aut illud mandatur facere non obliuiscibus oppositionibus, quando cognitionem tum ipsi executioni, quam alii fuerint recepti interdicere: Hoc casu merum factum mandatur. Denique quæque oppositio alioquin indagationem requirit, provisionali aut verbalis executione facta secundum ea, quæ ante diximus, ad contentum, & ordinariæ cognitionis remittendum. Sed vico missio in possessionem vendicare, quod postea inde sequatur in cognitionem, delegat, aut commissarii non est, qui semel officio funditus est d. §. si super rebus, & cap. quæritur. et. de off. deleg. & glof. &

glof. & Doctores auth. sacramenta pubeum. C. si ad uerf. vend. nisi quidem cum clausula adicitur in commiffione in poffeffione indicatis, & recamini in zachum.

⁴ *Leibens.* Hic de executione mobilium statuit.

Glossa 2.

¹ *Probat, qui dicit rem esse suam.*

² *Transferenda debitoris confefio non necet creditori.*

³ *Indicanda bona ab interceffore.*

¹ *Effre fieri.* Nec dubium, quia eius fit probatio, qui agit, & sua dicit, sed huc probatio conficitur ex poffeffione: nam si poffidet actor, fufficiens pro eo paffumptio est, quod Dominus fit quoad impediendam diftractionem, nisi creditor velit contra probare: Quod si item debitor, cuius res pignerantur, in poffeffione fit, & domi habeat, probare debet interceffor, quod Doctores tractant. d. §. si fuper rebus. glof. & Bald. l. ob maritorum. C. ne vxor. pro marit. Bald. l. is cui. §. honorum. D. vt in poff. leg. cat. Bart. l. quidam in suo. D. de condit. inflit. Atque hac quæftio fapilline incidit, cum duo fimul cohabitant & communiter lare vnuunt, vt confanguinei fratres, quorum quideam oppofitiones ad impediendam promiffionalem executionem, non recipiuntur. d. Art. 31. Ord. Molin. in immobilibus falua quæftione iuris in principali, fed in mobilibus, quia hoc agit, vt diftrahantur, cognofcendum eft de iure proprietatis, an æquum diftrahantur, & quorumlibet oppofitiones audienda.

² *Fecit biens foy ferant rendus.* Id quidem ex illo §. si fuper rebus erat iudicatum in fauorem creditoris, si

quod pignus (inquit) in controuerfia fit, ad dimitti debet, & aliud capi quod sine controuerfia fit. Sed quia creditor id non ubi femper expedire putat, hic Conftitutum ne aliter dimitatur, quam si tertius interceffor aliud oftendat in bonis debitoris, quod æque capi poffit, idque utilitatis caufa, vt opponenti mos geratur: fed hoc cafu fuo periculo, & fumptibus per fequitio fiet, & prastare debet in bonis esse debitoris, nisi quidem dominum rei fua probare paratus fit.

³ *Se le debteur confesse.* Sed ita ne protinus quifquam putet ad debitorum confessionem fequi ad iudicationes oportere, nam fraudulente debitorum confessiones in fraudem creditorum factæ, obelle non debent quod Bart. Alex. l. l. tradunt d. §. si fuper rebus. & exempla crebra eius generis adfert. §. i. glof. 18. num. 83. in retractu Triaq. & retra. comment. §. i. glof. 7. numero 45.

⁴ *En monffrant.* Similis difpofitio in fideliffiore Art. 107. & fimilis neceffitas indicandorum bonorum, nisi quod maior ratio in fideliffiore, quia ipse obligatus est. Quare pignus captum interim dimittu non debet, fed fufpendi executio, nisi quidem caueat interceffor foluendo aliunde debitorum effe, reftituta interim promiffionaliter re pignoratæ interceffori. Sed farius effer de domino fuo probare, quod iam olim notat Masuer. tit. de execut. num. 16.

⁵ *Et si la meubles.* adde *Et heritages.* Neque enim hæc assertio tanta est, nisi vnde cum creditori res falua fit, cui alioqui iniuria fieret.

sauf à l'acheteur ses dommages. Ex forma Art. 148. & 242. infra.

ARTICLE CCXXXVII.

E debteur ^b peut recouurer les biens sur luy pris, & vendus par execution, dedans l'huictaine ^c apres la vente, en rendant par luy à l'acheteur le prix des choses vendues, avec vn denier pour chacun fol au deffous de la liure, & au deffus de la liure douze deniers pour liure, & les frais & mises: Et ^d l'huictaine paffee le debteur ^e ne les pourra plus retirer.

^a **D**ebitor ^b potest recuperare bona super eum capta & vendita per executionem intra octauum diem ^c post subhaftationem, restituendo per eum emptori pretium rerum venditarum, cum vno denario pro vno quocumque folido infra libræ, & supra libræ, cum duodecim denariis pro libra cum expensis: Et ^d octauo die elapfo debitor ^e non poterit ea recuperare.

Glossa.

¹ *Contra ius civile artic.*

² *In immobilib. non resoluitur Emptio.*

³ *Secus in mobilib. vt hic artic.*

¹ *Le debteur.* Contra iuris dispositionem l. i. C. si antiqu. cred. & l. si creditor vers. si vero tempus. D. de diftra. pigno. nisi quidem ita conuenierit pignoris lege: Sed hic respectu emptoris loquitur, quod iniquus est & inere Confectuadmarium ius. Tabis statuti meminit Cornaros Conf. 66. lib. ij. vers. restat a modo, nec de tali redemptione deberetur gabella, vt legali & necessaria, quod ait Panorm. Conf. 69. lib. ij.

² *Peut recouurer les biens.* Litigant iuriconsulti, an poffeffionem in poffeffione pro debito personali

Argent. in Conf. 69.

C ex sententia, vel faciendo decreto debitor poffit recuperare poffeffionem soluendo debitum pro quo missio facta est, Bart. poffit putat l. Iulianus. §. si plures. D. de damn. inf. Sed Angel. & Imol. negant l. si finita. §. si postea. D. eod. tit. l. l. propterandum. §. fin autem reus. C. de iudic. post glof. latè Auron. Butr. cap. quoniam in fine, ext. vt lite non contestata. Ego recuperare non poffe puto semel executione facta, cum ab ipsa parte venditio, aut datio in solum videtur facta, & ideo irrevocabilis. Memini talis statuti Guid. Pap. decil. 22. & quest. 31. Sed cum de mobilibus hic statuat, memini dubitatum de immobilibus, an idem status deberet, & eadem facultas effer recuperare prædicti diftrahi ex auctione, cum quidam à iuritoritate rationis arguerent: fin mobilibus liceat, id multo magis in immobilibus licere oportere, quæ

MM ij

maioris essent præiudicii. Sed tamen contra indicandum est, cum in materia iuris correctoria extensio facienda non sit de casu expresso ad non expressum etiam ex maiori ratione; quæ ratio licet nulla est, cum maior iustitia fiat emptori in immobilibus semel emptis, & resoluendo contractu, quam in mobilibus, & vero nemo ex auctione quidquam empturus sit comparata sepe magno damno pecunia, si hac conditione res distrahatur, ut intra octiduum resoluiatur.

^c *Après la vente.* De quo tempore Papa litigat decis. 22.

^A *Remandant.* Reddi oportet pretium, aut consignat recusante creditore, aut absente.

^d *L'acheteur passe.* Si quidem pigrior erit distracta sunt, vel si non erit, sed cum oppolitio non est vltæ denunciata emptori, qui fraudem participasse non arguitur. l. penult. C. si vend. pig. a. l. creditor hypothecar. C. de distr. pig.

^e *N'elles pourra plus retirer.* l. vlt. C. de iur. dom. imp. Plenissime (inquit) rem habeat creditor, idemque Dominus iam irreuocabilem factam.

ARTICLE CCXXXVIII.

ARTIC.
CCXXV.
NOUVEAUX
CONS.

A PRES que les biens pris par execution ont esté venduz, le creancier doit faire inhumer au débiteur, la vente, & le prix, & à qui ont esté les biens vendus.

Postquam bona capta per executionem subhastata fuerunt, creditor debet denunciari debitori venditionem, & pretium, & cui bona vendita fuerunt.

GLOSSA.

Le creancier doit faire inhumer. Hæc denuntiatio omissa venditionem semel ritè factam non irritat,

^B sed creditorem vendentem adstringeret ad interesse ob rem non recuperatam ex sententia Bartoli, l. vlt. D. de distr. pig. Neque enim hæc denunciatio emptori incumbit sed creditori distrahenti.

ARTICLE CCXXXIX.

ARTIC.
CCXXVI.
NOUVEAUX
CONS.

EN execution on ne doit prendre bestes de charnuë, & de labeur, ne^e les vestemens à usage quotidien, ne le liçt où reposent, ne le pain, ne la queue de ceux, sur lesquels on execute, quand on trouue autres biens meubles, sur lesquels on puisse faire execution.

In executione non debent capi pecora aratoria, nec^a vestimenta ad usum quotidianum, nec lectus in quo dormiunt^b nec panis, nec massa eorum super quibus sit executio, quando alia bona mobilia sunt, quæ possunt executioni mandari.

GLOSSA I.

¹ *Artic. 2. iure Civilis, & ordinationibus Regum &c.*

¹ Extrat in Codice Iustiniani Constitutio Constantini, quæ seruos aratorios, & bones, aut instrumentum aratorium capi verat pignori. l. exccutores. C. quæ res pig. oblig. poss. quæ sumpta est ex Codice Theodosiano lib. ij. tit. 20. & lib. x. quædam alia & l. pignorum. C. quæ res pig. oblig. poss. Adiecta est & libris nostris in terra alia Funderici cuius initium Agricultores. Sed & inter veterum Regum Ordinationes extant Caroli VI. quædam sub tit. de excessib. officiariorum, quas Austrius retulit, quæ idem statuunt, quarum & Guil. Bened. meminit cap. Raynurius verb. & uxorem decis. 5. num. 343. quæ instrumenta nullata, & ostilia, si enim loquitur, ad laborandum & cultuandum deputata verat capi etiam pro denariis Regis, vel Dominorum feudatiorum In quo perspicitur prælocum temporum æquitas, cum nupta Constitutione Regis Caroli IX. anni 1572. ferro scilicet seculo eadem securitas pro debitis fiscalibus in triennium dumtaxat fuerit cautæ quam perpetuam esse oportebat. Meminit & similis iuris Speculator tit. de parti. decret. 5. c. fiat. Bart. l. i. C. de colon. Thracæ. Scribit & Diodo-

^C rus Siculus. lib. ij. cap. 4. Græcos Legislatores aratrum prohibuisse ob seruos addici creditori, sed corpora & seruos licitè malo exemplo, meminit & cunctum talis legis Quintilian. lib. viij. cap. 9. Sed & Mediolani statuto talis talium pignoratior prohibetur pena indicta. Idem & Papia & Brixia. Quare & capitibus de facto resisti posse talon putat Consil. 10. lib. ij. Quin & lege Attica aratorios boues macian veros scribit Athanas. Sicut & olim populi Romanorum exilio multati sunt eum, qui bouem aratorium occidisset, quod Plinius lib. viij. scribit, & ne pro cursu quidem publico. l. 1. C. de curs. public. in Cod. theodosiano, nos idem in selemente iudicatum cum inter ferendum esset pignecatus 10. Decemb. anno 1577.

GLOSSA 2.

¹ *Vestis quotidiana non e spida, nec lectus, nec panis, &c.*
² *Tiqua Exceptio artic. & tollenda.*
³ *Stipendia, arma, &c. capi non possunt.*

² *Les vestemens à l'usage quotidien.* Nam ne bonis quidem cederet ista adini possunt, quod plenum esset in manu talis l. qui cedit vbi Bart. D. qui bonis ced. poss. & loci scripturæ Exod. 22. & Deuter. 24. & quæ Josephus

Iosephus lib. antiqui. 4. cap. 8. scribit, alia causa eius vestis, quæ repolita est, propter usum necessarium, vestis luxurie, sed necessitati nos gerendum est.

^b *Necesse est.* Non culatram, non grabatum, non xalio, quibus debitor; vxor, & parvi liberi indigent: famulij forsan non eadem causa, quia in debito necessitas spectanda, quod & Mafuet. agnoscit, tit. de obligat. num. 6.

^c *Necesse est in la paille.* Hæc omnino facta sunt, nec attingi conuenit, nec cuiusquam tanta obligatio esse potest, quæ ista capi permittat; Adde & sacris præceptis, nec molam quæ quisque trucidat molat.

^d *Quand on trouue autres biens.* Hanc exceptionem ciuilitat, & piæ statuentibus in totum expungi oportet.

bat, & simpliciter statui, ista nulli executioni parere omnia art. posse, quod Mediolani statutum disponit, & Cyn. 226. N. C. Petr. Alber. d. l. executores contra glossam tulerant, de qua glossa hæc exceptio dicta est, quam Angelus sequitur. Nec similis est stipendiorum causa, quæ vtriusque ex l. specm. C. quæ res pig. oblig. post. & l. stipédia. C. de exitu rei indic. Obligati tamen posse potest, quod Genar. de Petra sancta, scribit sing. 31. Ripa tractata de peste. Nam arma militum, & libros scholasticorum capi admitti glossa. Inepos Proculo D. de verbi. signif. si nil aliud reperitur. Sed ea vix admittitur, si per id publico quidpiam detrahatur, cum armorum vius est, Quod nos aliquando iudicauimus in aequilge, quo ciuitas nostra carere non poterat, caritua pignoratario salario auth. sediam cautum, C. de pol.

ARTICLE CCXL.

Le creancier doit faire vendre les choses prises par execution, le plus^a legalement, que faire se peut: ^b Et pourra le débiteur auoir le serment du creancier, que la vente est veritable, & sans dol, ^c ou prouuer la fraude.

ARTIC.
CCXLII.
NOUVEAU
CONS.

Creditor debet ita cauere vt veniuntur res capta per executionem^a secundum formam à lege & consuetudine præscriptam: ^b Et poterit debitor habere iuramentum creditoris, quod venditio sit vera & sine dolo, ^c aut probare fraudem.

GLOSSA.

^a *Legalement*] Hoc est secundum formam à lege, & consuetudine præscriptam, quod si fraus participata est ab emptore, contra cum actio est. l. i. & l. penult. C. si vend. pign. agat. l. si cessante, & l. & qui sub imagine. C. de distr. pign. Omnia forma aduersus creditorem actio est, non emptorem, qui palam & publicè emit.

^b *Et pourra le débiteur auoir le serment.*] Ex l. ult. §. si iur. autem dubitatio. C. de iur. dom. impetr.

^c *On prouuer la fraude.*] Generale est enim statuto iuramento credi volente intelligi, nisi pars velit probare contrarium, quod Tiracqueus exigit vt retract. §. 4. gloss. 1.

Quæritur, an Apparitor vnus à socio possit ex auctione emere, obflare enim videtur. l. vltim. C. de rescind. vend. Sed Baldus admittit, palam, & bona fide. l. cum ipse C. de empte. & vend. & nostri vulgò legem illam vltimam male intelligunt, cum Palatini omnes generis Comitum, Apparitor dicantur.

ARTICLE CCXLI.

La vente des biens pris par execution, qui se peuuent commodément déplacer, se fera^a es lieux publics, & accoustumez: Et quant aux biens ^b qui ne se peuuent commodément déplacer, seront vendus sur le lieu, ^c intimation préalable faitte du iour, ^d & heure de ladite vente, publiquement aux lieux accoustumez.

ARTIC.
CCXLIII.
NOUVEAU
CONS.

Venditio bonorum per executionem captorum quæ commodè transferri possunt, fiet^a in locis publicis & assuetis: Et quantum ad bona^b quæ non possunt dinoueri de loco diuidentur seu auctio fiet super loco, ^c insiminatione seu denunciatione antea facta dici^d & horæ dictæ venditionis publicè locis solitis.

GLOSSA.

^a *Et lieux publics*] In foro, mercato, ad illum cippum, ad valvas Ecclesiæ, aut cœmeterij claustrum pagis v. Odia. Caroli in Srelo Aufer. tit. de excessib. offic. art. 12.

^b *Qui ne se peuuent déplacer.*] Vt nauis, dolia, rigna,

C materies, lapides, quorum possessio apprehenditur per tactum l. quarundam. D. de acquir. post.

^c *Intimation préalable faitte.*] Hoc ideo, quia ruchi non possunt, & non solito loco veniunt.

^d *Es heure.*] amplius quam in l. libellorum. D. de accus. sed alia ratio est, & dicta causa.

ARTICLE CCXLII.

ART. CCL.
NOVAL
CONS.

VAND les biens pris par execution, sont vendus, ou autrement exploitez, le débiteur est tenu^a de la garentie d'iceux.

Quando bona capta per executionem venduntur, aut alio modo legitimo capiuntur, venditor tenetur^a de evizione eorum.

^a De la garentie. Dicitur act. 141. & 136. qui locus latè A habetur apud Tiraquellū. §. 1. glof. 14. nu. 13. in reuol.

ARTICLE CCXLIII.

ARTIC.
CCXLIII.
NOVAL
CONS.

Es^a mercenaires^b pour leur service, & loyer, par marché fait, ou autrement, peuvent^c dedans le iour, ou lendemain^d de l'accomplissement de l'œuvre, ou de leurs iournées, de leur auctorité prendre biens pour leursdits loyers, & service, appelans deux tesmoins, quand ils prendront lesdits biens, lesquels ils pouront vendre, & exploiter^e en la Chastellenie ou Baronnie, où lesdits

biens sont pris, en la forme que dessus : Et qui empescheroit lesdits mercenaires en ladite prise de biens, celui qui les auroit empeschés, deuroit l'amende, comme d'escousse faire à Sergent.

Operarij^b pro opera diurna aut salario aut mercede sua^c sine pacta mercede^d sue alio modo possunt^e intra diem ipsum^f aut in crastinum^g operis perfecti aut diurne opere, sua auctoritate^h capere bona pro suis locationibus & salariisⁱ vocatis ad hoc duobus iustibus, quando capient dicta bona, que vendere poterunt & exploicare^j in Chastellania aut Baronnia, ubi dicta bona capta sunt, forma supra scripta : Et si quis impediret dictos operarios in dicta bonorum captione, multa damnetur^k ac si vis Apparitori Officium executionis illata fuisset.

GLOSSA 1.

- 1 Artic. proximum iniquum.
- 2 Agnus intelligendum de iis qui diurna opera viuunt.
- 3 Merces que danda.

^a Les mercenaires. Hoc est omnes hi, qui mercede obsequantur, & operas locant diurnas.

^b Pour leur service. Magnus hic est fauor, & penè intolerabilis, & contra regulares dispositiones, l. extrat. D. quod met. cau. & l. non est singulis. D. de reg. iur. Non est singulis (inquit) permutandum, quod per Iudicem fieri debet, & que pluram eandem sententiam colligit Molinatus. §. 1. glof. 4. quest. 1. vt liceat priuato arbitrio manuti alienis iniicere.

^c Par marché fait. Omnino parcillimè faciendum, quod hic disponit. Nam ipsi quoque redemptoribus operum, cois qui premitte les seurs, idem videtur permutare, quod vix ferendum, qu'vn maistre d'œuvre puisse par ses mains exccuter pour vn marché, qu'il auroit fait de cinq sols, ou mil liure. Mercenarij quidem, & qui ex diurna opera viuunt, permitti æquis finem & à scriptura diuina auctoritatem habet scriptum, & imaginatio ciuilibus indulget, sed non protinus ad redemptores operum producenda dispositio fuit, qui probabiliter habent, vnde se alant, & opus perficiant, & actionibus experiri possunt : at de redemptoribus quoque intelligi ostendit verbum, quod infra positum

B est, apres l'accomplissement de l'œuvre, quod de illis intelligi non potest, quam redemptore operis.

^d Ou autrement. Hoc est, siue condicta mercede, siue nulla ex illo, lre & vos in vineam mementi, & quocumque iustum visum fuerit, accipietis, hoc casu dicitur incerta sui merces, talis exigenda erit, que soluta, & consueta est in talibus pro similibus artibus, & ab eo qui lege, aut à Magistratu taxata non est, quod Ordinatione quadam Ioannis Ducis anno 1424. ex constitutum in quaque officia : Et nos aliquando, ex Regum auctoritate, & mandato fecimus. Sed hoc temporum sequita nec legem patitur, nec modum mercedum cerum pretia, & remanens indulta iustitiam nes æqua cerum pretia non patitur.

GLOSSA 2.

- 1 Diurna opera nulla mora vltra diem.
- 2 An statuto auctoritate priuato tribui possit.
- 3 Mercenarij retinere aliena potest non pigmentari.

^c Dedans le iour. Id est ex scriptura, auctoritatem habet. Non retinebis mercedem mercenarij non si quod mane, Deuter. 24. & Exod. 22. quod & Joseph repetit. antiq. lib. 4. cap. 8.

^d ou lendemain. Vltimū legislatoribus hanc executionem potestatem coisecrere temporis facultate, ut quid prius modum hoc pretextu heret à priuatis.

¹ *De l'accomplissement de l'aumône.*] Multum interest in locandis legibus, an opus totum faciendum locatum sit, an per operas. l. ea lege. §. i. D. loca. Sed hæc verba ostendunt, de toto opere intelligi: nam diurnæ operæ moram exactionis non patiuntur ultra diem. Hic totius operis salarium petitur, quare mirum est hæc quoque tribui privato, privata executionis facultatem.

² *De lent auctoritate.*] Id est, per se, sine Iudice, aut Apparitore. Dubitatum est iam olim, an vlla ea de re auctoritas statuto, cuiquam privato tribui possit; ut sibi quisque ius diceret, de quo Barr. l. generali. C. de decur. lib. to. Bald. capit. §. si quis veto. tit. de pac. iur. fac. Decius d. regula non est singulis. Ioan. Faber. §. quadrupli. Instit. de actionib. & si vultissimum legislatorum is mos inegnotus non fuit, cum docere saepe repugnantem in ius liceret, atque adeo necesse, & bona pignurare: sed non sine causa ius

A hoc posteriora facula repudiatur.

¹ *Prendre biens.*] Vetus Consecratio dicebat, *nam, ver.* 3 quod est ad verbum pignurare, & *qu'ils appellent d'écager*, nam prius *nam* pro pignoriibus dicebatur. Sed hoc ius speciale est, nec extra casum suum producendum: Nam alioqui res quæque pro opera retineri, liberi sapientiam à librario, vestem à furore, à curraçano res vestis receptum est, quod Baldus dixit l. vlt. C. commodi. Sed aliud est pignurare aliena, aliud retinere.

² *Appellati deus refonno.*] Rectè additum ab Reformatoribus, cum in veteri non esset, ut restari liceat, quid actum sit, quantum pignoris capium, ne futurum pro pignore fiat.

³ *En la Chastellenie.*] In idem la paroisse. Castellania vero mentio hoc vno loco, & art. 39. in tota Consecratione, & esset ista nimium laxa dispositio.

⁴ *Comme d'escosse à sergent.*] Cuius admilli quæ sit pena, hæc Challaneus agit Rubrica l. §. 7.

ARTICLE CCXLIII.

ENs qui ont bois en vente, pourront faire executer dedans l'an de la vente, de ceux qui auroient pris desdits bois, par Sergent, ou forestiers à ce commis, s'il n'y a autre obligation par lettres, auquel cas apres l'an pourront faire proceder par execution, comme pour autres debtes.

ARTIC.
CCXLIII.
NOUVEAU
CONS.

Qui sylvam cedulam pratio distrahant, poterunt cogere intra annum venditionis eos qui emerunt aliquot iugera huius sylvae, per Apparitores aut saluarios ad hoc commissos, nisi sit alia obligatio scripta, quo casu post annum, poterunt procedere per executionem veluti pro aliis quibuscumque debitis.

Hic casus ad eos tantum pertinet qui saltus habent & saluarios, qui quia presentia pecunia non distrahant, sed per regiones, & iugera, certo pretio, nomine ta-

men emptoris descripto in notis, hæc scriptura pro authentica habetur, quia non nisi hac lege contrahitur. Hæc nota syluancis cognominibus.

ARTICLE CCXLV.

Ei biens pris par execution estoient vendus, le premier créancier les pourroit faire arrester dedans huit iours, apres la vente d'iceux biens.

ARTIC.
CCXLV.
NOUVEAU
CONS.

Si bona per executionem capta venderentur per auctionem, antiquior creditor poterit ea recuperare intra octauum diem post venditionem eorum.

GLOSSA I.

¹ Meubles n'ont point de suite post octauum, & num. 2.

C cum perpetua sit hypothecæ persecutio.

GLOSSA II.

¹ Vultatum est Francicis tribunalibus, *meubles n'ont point de suite*, quo significant mobilia semel manu debitoris emissa, à creditoribus amplius capi non posse, nec eorum date prosecutionem, pragmatica regula apud Boetium, tit. de hypothecis, in Consuet. Challan. Rubr. §. 3. Masuer. tit. de executione, nu. 9. Imber. lib. 1. Instit. For. cap. 35. Nos ius hypothecarum in his persequimur iure ordinario, & regulari. Sed & eum per auctoritatem distracta sunt, quia creditorum euocatio non fit, ut in Immo bilibus, sed intra octauum duntaxat à die, quo distracta sunt, ut ex iure ciuili, l. ex facto. §. vlt. D. de pecul. nam casus l. pecunie. C. quando sit vel petu. specialis in fisco videtur potest.

² *Vendus.*] Per auctionem publice: nam priuata venditiones persecutionem creditorum non effugiant,

¹ *Extranei vendunt rem distractam, &c.*

² *Le premier créancier.*] Si antiquior creditor distractæ pignus solemniter, secundum venditionem reuocare nequit l. vlt. C. si antiqu. cred. possit tamen secum ius pretium offerendo intra octiduam, pignus recuperare: sed & manente venditione q. de pretio superest, petere. Proinde hæc dispositio cum ius statuit respectu duntaxat debitoris, & creditorum, qui persequuntur pignus non prohibent extranei pignora distracta, ut proprias res, vendicare intra decennium, & legissima tempora venditionis mobilium: nam auctiones nullo faciant ad excludendos proplectarios, & eorum Dominos, quibus ex facto alieno preiudicium fieri nequit: sunt enim ad pretij incrementa, non euocandis relictis interestibus prætendentes, ergo nec ad excludendos.

Notæ intra
quingentesimas
art. 284.
N. C.

ARTICLE CCXLVI.

ARTIC.
CCXLVI.
NOUVE
CONS.

Si le Sergent laisse emporter, ou déplacer les biens par luy pris, & vendus par execution ¹ dedans huit iours apres la vendition d'iceux, les créanciers auroient recours sur le Sergent.

Si Apparitor sinat transferri extra territorium bona per eum pignerata, & vendita per executionem, ² intra octiduum post venditionem eorum, creditores actionem, seu recursum habebunt aduersum Apparitorem.

Hic Articulus non est Consuetudinis priscæ, sed descriptus de verci Consuetudine Ducis Petri anni 1251. de quo infra art. 674. quia Apparitores venantur pignerata exportare territorio, nisi causa sublit, vt

A quia non sit locus tutus, in quo pignora deponantur, ² *Declari huius iuris.* Nec enim qualibet addictus debent ante octiduum, si forte quispiam interesse existat.

ARTICLE CCXLVII.

ARTIC.
CCXLVII.
NOUVE
CONS.

Qui ^a qui sont condamnez au nom d'autrui, comme tuteurs, curateurs, ^b Procureurs, & autres administrateurs, ne doiuent estre executez en leurs personnes, ne biens, mais doit estre l'execution faicte sur les biens d'iceluy, ou de ceux pour qui ils s'entremettent, ou se sont entremis : ^c Et aussi les sentences & condamnations données au profit desdits administrateurs pour autrui, doiuent tourner à l'vilité & profit de ceux pour qui ils s'entremettent & se sont entremis.

Qui ^a alieno nomine condemnantur, veluti tutores, curatores, ^b Procuratores, & alij administratores, ^c non debent cogi nec in suis personis nec in bonis, sed executio debet fieri super bona eius, aut eorum pro quibus negotia gerunt, aut gesserunt : ^c Et etiam sententia & condamnations in utilitatem dictorum administratorum pro alio, debent verti in utilitatem & commodum eorum pro quibus negotia gerant & gesserunt.

GLOSSA 1.

¹ *Finita tutela tutor non conuenitur.*

² *Nisi sola, inconsulto tutor, &c.*

² *Ceux qui sont condamnez.* Sive ex voluntaria condemnatione ex contractu, sive iudiciali.

Et si est hæc vulgaris sententia, tamen ad sedandas pugnas prohiuit indistincto Articulo Consuetudinis contentiones tolli. De tutoribus vera est sententia nomine suo, nec persister, nec finita tutela conueniri posse, nec bona eorum propria pignerari posse, l. 4. D. de re iud. l. 1. C. quan. ex fa. tut. l. 2. in princip. D. de admitt. tut. l. vi. D. si quis caution. l. illud. §. 1. D. de euict. l. post mortem. D. quan. ex fa. tut. l. seruum Titij. D. mand. l. 1. C. quan. hif. Ergo suo nomine finita tutela actiones non excipiant, nec coguntur defendere, etiam si interdum nomine tutoris conueniantur, vt nos art. 486. diximus, nec actiones actionum, aut passiuæ eis, aut aduersus eos dantur. l. 2. D. de admitt. tut. l. si Procurator meus. D. de Procurat. l. fin. D. si quis euit. Excipiendum, nisi cum dolo versati sunt. l. Iulianus. §. cum in facto. D. de act. empt. gloss. d. l. illud. D. de euict. vide Decium cons. tit. in §. Si aut inconsultus, aut temerariè malam hitem intenderint, aut per simulationem, dum ire, aut animo obsequantur alieno nomine, aut si sunt calumniati, aut cum causam pupilli deseruerunt per cōtumaciam,

B quod frequenter fieri solet ex l. non est ignotum. C. de adm. tut. Barr. Alex. l. d. l. 4. Barr. l. qui sedum §. etiam. D. de leg. 2. & quos decil. Tholoz. memorat. Boët. Rub. 1. §. 12. in Cōsuet. Baur. Idrum & si proprio nomine se obligauerint pro pupillis, aut actiones nouamur, quod arg. gloss. d. l. post mortem, & d. l. Procurator qui pro cuiusque, l. si creditor. C. si tut. vel cur. inter. quod & Boët. persequitur decil. Soz. & rursus, decil. 273.

GLOSSA 2.

¹ *Procurator obligatus nomine proprio, aut procuratoris, &c. num. 4.*

² *Nulla differentia inter rei gestorem voluntarium, et necessarium.*

³ *Administrator proprio nomine non conueniatur, &c. num. 4.*

^b *Procureurs.* De his exerceat consuetudini scriptores, veluti alio iure sint quam tutores, quia inter voluntarium alienæ rei gestorem, & necessarium inter differentia sed inanis, & nihil differentia, in totumque probandum, cum Procurator Procuratorio nomine obligationem contrahit, non aliter quam vt Procuratorem teneat, aut cōueniri posse, suo nomine nullum, ergo nec deposito officio, nec indicati executionem pati. Sin se priuato nomine obligauerit aliud esse, neque

neque enim in certis diuinandum est, nec dubitari debet qui sic alium obligauit, fidem Procuratoris potius secutum, quam Domini, aut propter facultates, aut fidem & religionem, aut propter conueniendi facilitatem, quod frequenter accidit. Quare inepta mihi videtur ista concertatio scholasticorum auctori, cum sua distinctione voluerit, aut necessaria administrationis, nec iudiciorum, aut contractuum quam vsum expleret, atque ita recipit, vt nemo iam dubitet de pragmaticis: & hæc re vera fuerat sententia, l. Procurator qui pro euictione. D. de Procur. l. si pupilli. §. 1. D. ne neg. gest. vbi Bart. Bald. Alber. Ang. l. seruum Titij. D. mand. glos. d. l. illud. d. l. vlt. D. si quis caut. l. 1. D. quan. ex fa. tut. Collegisse sibi visus est sex casus Sozini conf. 154. vol. 2. quibus Procurator non aliter quā Procuratorio nomine teneretur, duodecim, aut plures quibus teneretur; sed ista nihili sunt, nec iure probatur, & opinionibus perturbatur, & verum vsum rei, & Sozini eisdem casus mutatis duxat nominibus diffundunt, quod multo magis probandum est accedentibus talibus statuti verbis, quæ cum nō distinguant, nec nos distinguere debemus, & ad sedandas tales diffensiones facta apparet, de quo & Cyn. Ioan. Fab. Alber. l. ei qui seruo. C. quod cum eo. Boër. d. decif. 273. diuersa est causa Procuratoris in rem suam, qui suo nomine conuenitur, Doctores d. l. 4.

³ Et aliter administratores.] Hoc quidem cum conuen-

tio, aut actus factus est sub nomine administratoris, non si simpliciter, come de Receueurs, Fabriqueurs, Thesoriers, Decemmes, & les autres, quod & glossa expressit. l. vlt. D. si quis caut. & d. l. post mortem, tales & Syndici, & instructores. l. vlt. D. de Instit. actio. Bald. in Rub. C. de constit. pec. Sozin. conf. 154. horū nemo suo nomine de gestis conuenitur, nec cuiusque bona pigmentur. Quid si qualitas expressa nō est, & tamen negotium ad alium pertinet, diximus art. 265. verbo & nisi. ^d Ne doiment estre executz.] Nec finitā, nec pendente administratione suo quidem nomine, nec actiones excipere, de quo Bart. Bald. Castr. auth. qua in Provincia C. vbi de crimi. agi oport. l. 1. C. quan. fis. vel priua. nisi quidem nimia cōtumacia eorum deprehenditur, & in facultatibus pupillorum esse constat, vnde solui possit, quod per contumaciam recusant, decerni enim solet bonorum pignoratō saluo recurſu contra pupillos, & imputatione in rem pupillarem d. l. non estignotum. C. de admi. tut. l. vlt. D. cod. tit. de quo lacō Lafon post alios d. l. 4. Boër. d. §. 12. ^e Et ausi les sentences.] Hic casus est conuersus superioris, vt sicut conueniri nequeant alieno nomine damnati, ita nec conuenire ipsi quemquam actiue aut passiue. d. l. 2. D. de administ. tut. l. si Procurator meus. D. de Procur. l. si igitur tollitur diffensio iudicialium & extraiudicium de qua l. Procurator qui pro euictione, & Doctores. d. l. 4.

ARTICLE CCXLVIII.

V AND aucun a contracté, ou autre iugé, ^a pour auoir assiette en heritage, la partie, sur laquelle on doit faire l'exécution, sera appelée ^b pour dire sur les appretiateurs, tout ce que bon luy semblera, & voir faire ladite assiette, ^c qui sera faite à son option, si elle compare, ^d si n'y a autre conuention au contract: Et si la partie appelée défaut à l'assignation, ^e sera l'assiette faite à la discretion du Commissaire, ensuiuant le contract, ou iugé.

ARTICLE
CCXLVIII.
NOUVEAU
CONS.

Q Vando aliquis habet contractum, aut aliud iudicatum ^a de redditu annuo assignando super fundo aliquo, parti seu proprietario in quem debet fieri executio, dies dabitur ^b vt dicat contra appretiatores seu estimatores quicquid ei videbitur, & vt videat facere dictam assignationem, ^c que fiet ad electionem eius si adsit, ^d nisi sit alia conuentio aut contractus inter partes: Et si pars cui datus est dies non adfuerit ad diem constitutum, assignatio redditus fiet arbitrio Commissarii secundum formam præscriptam per ipsum contractum seu iudicatum.

GLOSSA I.

- 1 Vtraque pars eligit estimatores.
- 2 Partes non adiunguntur estimationi.
- 3 Non testis, sed estimatoribus estimatio inueniatur.
- 4 Quomodo partis conueniunt de estimatoribus.
- 5 Non est necessaria vocatio partis ad assignationem, &c.
- 6 Electio debitoris in assignatione seu assietta, &c.
- 7 Arbitrio commissarii fit assietta, &c.

Hic Consuetudo partem alteram Rubricæ perfecte qui incipit de appreciationibus materiam certè variam, incertam, nec lege vlla constringibilem, sed ab arbitrio & ingenio estimatorum pendentem, & subinde mutabilem locis, temporibus, opportunitatibus rerum.

^a Pour auoir assiette.] Cum de redditu annuo assignando

C super solo conuenit, huic estimationi locus est, cum queritur & agitur, vt redditus respondeat fructibus, qui ex solo regulariter percipiuntur, ac tantum soli assignentur creditoribus, vt redditus quantus promissus, & debitus est, percipi possit ab creditore. In quo id primum regulare est, vt de vtriusque partis sententia deligere debeant, qui æstiment experientia, & rerum vsum, quod Bart. dixit. l. qui bona. §. vlt. D. de damn. inf. Bald. l. hac edictali. §. vlt. C. de secund. nup. Nec solum vt de his consentiant, pars vocanda est, sed etiam cum æstimatione rerum sit in ipsis locis, quod Bart. dixit. l. 3. C. fin. reg. l. generaliter. §. penult. C. de in re iur. Bart. Bald. Steph. Bertr. & alij. l. 2. C. de rescin. l. vend. Ias. conf. 220. lib. 2. Abbas & Felin. cap. quia iudicante. ex. de præscript. Et si nos id non videremus, obseruamus vsum, vt estimationibus adsint, qui aucto-

hic tit.
14.
noue
cons.

ritate, minis, gratia, clamoribus sepe partes attima-
tores dimouent à vero iudicio, & alio impellunt.
Itaque citati vt adiunt, cum attimatio facienda est,
rebus offensis & indicatis summoneo deinceps solent:
hæc cum facta sunt cum renunciatio siue raportus fit
in iudicio ab appreciatoribus, non est necesse partes
aut vocari, aut interesse, quia hic actus est petitiæ
artis, quem partes impedire non possunt: ideo & ab-
sentibus fieri potest, reg. qui potest. D. de reg. iur.
Neque enim potest vetari, quid licet obiciere,
quod Baldus dixit. l. in minorum. C. in quib. cau-
sa integ. restit. & l. vlt. C. de feriis & d. l. hæc edictali.
s. vlt. Bart. l. Theopompas. D. de dot. præleg. Ant.
Butt. Fely. n. cap. veniens. ex. de testib. tal. d. conf. 220.
& idem. s. quidam. Insistit, de actio. in fin. Talis atti-
mationis frequens usus est in rescissionibus ex l. 2. C.
de rescind. vend. quia cum iusti pretii ad conuen-
tum proportio inueniri debeat, testium ex toto in
eo & fides, & petitiæ spectanda non est immensum
distantibus ingenius, & conuicque censura in diudi-
candis rebus & petitiæ. Quare peritiorum &
exercitatorum hominum arbitrium potius querend-
um, qui in talibus iustitiam vlt. & expectantis
docti verum edant. Cuius rei tam probabilis usus
est, vt post quasvis attestaciones publicatas, & ap-
petatam iniquitæ. (vt loquuntur) & probationum
tempora lapsa peti possunt, quod Lanfrancus dixit
cap. quoniam contra taliam, verb. testes. verfi. dubi-
tatur. de huiusmodi dispositione. ex. de probat. Flor.
l. si seruum. D. ad leg. Aquil. quod in tanta rebus
licentia fieri expedit, & vero necesse est, & si hic

quoque quiddam licere deprelensum est improbi-
tati.

^b Pour dire sur les appreciateurs. Imo pour conuaincre des
appreciateurs, in quo usurpatur solet, vt actor summo-
nuer, reus item sumi, tertius de conuincim senten-
tia allumatur. Si dissident iudex constituit Bart. l.
creditor ad fin. D. de pigno. l. 2. vbi Salyc. Cod. de
rescind. vend.

^c Appreciateurs. Hic videtur statuer de vocacione,
que fit post appreciationem factam, quoniam nos ex Bar-
tolo necessariam esse negamus, nec ab hac medio-
do agentibus inchoanda fuit appreciandi sollemnitas.
^d Qui sera faire à son option. Semper cum electio est
debitoris de pluribus, quod soluat, de locis vbi soluat,
cum eorum soli assignatio facienda est l. plerumque. s.
vlt. D. de mtr. dot. congruit art. 533.

^e S'il n'y a autre amission. l. d. l. plerumque, promissio
enim hominis tollit præuentionem legis, & quod de
eo conuenit, omnino sequendum est.

^f Sera l'assiette à la discretio du Commissaire. Ordo qui-
dem iuris exigebat optionem præstanti, quod itre
perpetuum est, frustrante debitore, quod glossa &
Doctores tractant l. 2. D. de opt. leg. l. mancipium,
D. cod. tit. c. si pluribus, de proba. in 6. loci. fabi l.
cum quidam. C. de verb. signif. Bart. & Alber. l. cum
qui certam. s. 1. D. de verb. oblig. & quos Turquet.
in retract. s. 24. Sed hic verbum & acquisitio in
iudicio iudicantis & commissarii ponit, qui in talibus
nec optima, nec deterrima legi debet sed modus
nec incommoda debitor, videtur enim exhor uel
gentia de senus maluisse.

ARTICLE CCXLIX.

ARTIC.
CCXLIX.
NOUVE
CONTE

Et doit le Commissaire faire somme de la dette, & de la mise des bannies
& du prisage du salaire du Sergent, & des ventes.

Et debet Commissarius summam facere de debito, & de expensis proclamationum,
& estimatione, salario Apparitoris, & de laudimio.

GLOSSA 1.

- 1 Frais de l'exécution de l'assiette se payent par
exécutoire, &c.
- 2 Debiteur de l'assiette la doit à ses despens.

¹ La Consuëme par lesdits des frais nécessaires pour l'exécution
de l'assiette, & s'entend au cas, que le débiteur se soit obligé de
faire l'assiette du principal & despens: autrement une obli-
gation simple de faire assiette à ses frais n'emporte pas enfon-
cement des frais aux termes de cet Article, lesquels s'il n'en
est conuenus se payent par liquidation & taxation. & exécu-
toires comme personnels, comme en matière de criées, quand le
principal est payé, les frais des criées se payent, & poursuivent
par action, & cessent les criées, s'il n'est conuenu autrement. In
reliquum regulare est, que qui doit l'assiette, la doit faire
à ses despens: Car il est débiteur d'assiette. Ergo & soluat
debet: Et faut noter qu'il est icy parlé des frais de l'assiette,
non pas des frais du procès pour y parvenir, qui sont personnels.

GLOSSA 2.

- 1 Ny à bannies en assiette.

C 2 Assiette du total des ventes.

^a De la mise des bannies. Hoc ipsum inceptu descriptum
apparet de veteri: Car en assiette soit conueniencie ou uer-
ge, n'estes qu'en l'ye de bannies: mais l'Article ancien por-
te, quand en auant procès par bannies, qui essient creues en
ce temps là, apres disjonction de meubles: mais ne parloit pas
des frais des bannies: car quant aux bannies qui se font pour
appropriement, ce n'est pas seulement essentielle du contrat, ny
de l'assiette. C'est une sentence pour le créancier, lequel se fait
à ses frais, & n'est rien au profit du débiteur, ny dépendant de
son obligation.

^b Et des ventes. Congruit art. 66. du tout des ventes,
que le créancier paye pour l'acquisition faite de rente par do-
nations, & puis de l'assiette. Ex quibus duobus fit alio-
quatio, & manus mutatio, & consequenter laudimio de-
bitur: mais il n'estes pas toujours ventes en toutes assiet-
tes, comme en celles, qui se baillent en retour de partage, ou par
échange, ou autres titres non subiects à ventes. Dicimus au-
bi art. 73.

ARTICLE CCL.

Et^a fil y a gageries,^b qui ne soient en grain,^c on doit regarder, que peut valoir la semence,^d le labourage,^e & autres cousts, & frais, qui ont esté enuiron iceluy labourage,^f & doiuent estre appreciez à part par meubles.

Et^a si frugum genus aliquod sit,^b adhuc in herba solum absque grano,^c debet considerari in assignando rediv super solo, quanti valere possit semen,^d cultura & alij sumptus qui circa culturam facti fuerunt,^e & debent estimari separatim ut mobilia.

GLOSSA 1.

1 Spica mens^a Maio.

2 Estimatio semientis ante spicam.

3 Et fil y a gageries.] Sic veteres frugum genus omne appellaverunt.

1 Qui ne soient en grain.] Cum adhuc feges in herba est; Sicut vero que citius, aut tardius exeunt in belinum & glumam, fecacalia quidem nobis frequentissima seminis, que ante Maium in spicam non exit, triticum ferius, frumentum, quod nigrum dicunt, omnium tardissimè.

2 On doit regarder.] Quand l'assiette se fait en terres ensemencées, translatio dominio fundi quicquid inferunt, fatum, aut implatum est, cedit creditori, nec tamen gratis, aut sine pretio æquum est cedere; fit igitur ante spicam quidem estimatio seminis quantæ fuit in mercatu rationis tempore, de cuius estimatione diximus art. 386. de hac expensa Angel. l. si à dominio. §. 1. D. de petit. hered. Bart. conf. 286. Boër. conf. 841.

GLOSSA 2.

1 Impensa cultura que fini.

2 Sumptus quæritorum aut colligendorum fructuum.

3 Impensarum cultura & d'alliette differentia.

A^d Le labourage.] Impensa cultura, arationis, sterco-
rationis, sepiendi, sarcendi & si quæ alie in operæ
rustico, quæ quidem semper cõpensantur cum fructi-
bus, quando fructus ab eo percipiuntur, qui coluit,
cum restituantur fructus, deducuntur, l. 3. D. de im-
pens. in re dota. fruct. l. diuortio. §. impendia. D. sol.
matrim. & eos etiam prædo deducit Bart. l. fructus.
D. sol. matrim. Bald. l. 1. C. de fruct. & lit. exp. text.
d. l. si à non Domino. D. de petit. hered. Boër. conf.
44. Catel. Cotta. verbo statuto Mediolan.

Et autres cousts & frai.] Qui sumptus querendo-
rum, aut colligendorum fructuum causa sunt, quia
nullum genus cause reperitur, quod talium imputa-
tionem, aut repetitionem impediatur, d. l. si à non
Domino. l. fundus qui. D. fami. cõfisc. l. quod in
fructus. D. de vsur. & quos Molinæus in feudis. §. 38.
& §. 1. glol. 8. numer. 13. Tiraquellus in retract. §. 15.
Diximus art. 577.

Et doiuent estre appreciez à part par meubles.] Con-
gruit Articulus 32. & seq. Separat hie impensas cul-
tura ab expensis de l'assiette, & tribuit persecutio-
nem cultura ut mobiliu de ceux de l'assiette par as-
siette, fecerat enim debitor impensas in suo & de-
beatur à creditore: sed expensæ assietæ debentur à
debitore.

ARTICLE CCLI.

Et au cas que les gageries seroient en grain, on deuroit soy informer qu'ils pourront valoir en grain, & autres choses rabattant les coustages qu'ils auroient cousté à mettre à profit, & à bien, & iceux fruiets & gageries bailler au creancier au prix de sa dette, au cas, qu'il n'y auroit autre debat.

Et si huiusmodi fruges sunt cum grano, inquisitio fieri deberet de pretio earum & alia-
rum rerum deductis cultura & meliorationibus, & eas fruges dare creditori pro pretio
debiti, modo nulla alia sit contentio.

Hic textus diuersam facit estimationem frugis, C quo nos diximus art. 386. certior enim estimatio in
grano, & si hic quoque ipem leges potest.

ARTICLE CCLII.

Es^a autres choses qui seroient^b annexées en l'heritage,^c qui ne pourroient
estre deplacez^d à profit^e demeureront, & seront prisagées avec la terre,
comme elles se pouruiuent^f gastees & vesturees^g à douze ans quittes,^h rentes,ⁱ ser-
uices,^k & toutes autres charges rabatuës, &^l baillées au creancier pour sa dette,
au cas qu'il ne se trouueroit autre acheteur.

Argent. in Conf. Brit.

NN

ARTIC.
CCLII.
NOVAR
CONS.

Avingrans
quitte, act.
140. N. G.

Res^a alie que^b affixe aut annexæ essent fundo^c que non possunt dimoueri^d de loco sine detrimento^e remanebunt & æstimabuntur cum ipso solo ut annexæ & pars soli^f & ut erunt magis minusve fructuosæ, per spatium duodecim annorum sine ulla onere, h reditu^g, obsequio^h, & aliis oneribus deductis, & res ita æstimatæ dabuntur creditori pro suo debito, modo nullus alius emptor esset.

GLOSSA 2.

¹ Affixe seu annexæ retinetur creditor soluendo, &c.

² Les autres choses. Congruit art. 157. vbi diximus.

³ Annexæ. De talibus diximus quiddam d. art. 537. & plura, art. 408.

⁴ Qui ne possiderent esse desolati. Hoc est que tolli, & eximi non possunt sine rei detrimento, & res non remanent perinde utis, ac si ex parte non fuissent text. Levitis, in fin. D. de petit. hered. L. in fundo, D. de rei vend. l. iulianus, cod. tit. l. de iuram. C. de rei vendic. l. si sine, §. interposito, D. de aduin. tut. l. pro voluptuarius, D. de impend. in res dotal. fact. Si tamen hoc modo annexæ velit creditor, cui sit affixa, retinere poterit dando tantum quantum res ablata valeret. d. l. si in fundo, l. idemque, §. idemque art. D. mada. Bald. consil. 114. lib. 1. Bald. d. l. in fundo, & §. si quis de mado, col. 4. vers. extra quæro. tit. de controu. in melior. ca. 18. vallibus, ut hic finit. lex Corra. l. 1. 2. col. 8. notab. 7. C. de iur. Euphit. Denique hoc iudicium in talibus iudicandum, ut si detrimento rei afferret auulsionem, res impacta aut innoxia pecunia æstimanda sit, & in loco relinquenda. l. pro voluptuarius, D. de emp. in res don. fact. nec eius malignitati obsequendum, qui nocere tantum desiderat, si æstimatio præstatur, diximus, art. 408. & 537.

⁵ Appropinquat. Hoc est, quæ auulsi non eandem ferunt utilitatem.

⁶ Demeruerunt. Hoc est æstimabuntur in utilitate, & valore soli, ut annexæ, & pars soli, non ut instrumentum prædij.

⁷ Grosse & villos. Hoc est prædij cum sua dote æstimanda sunt & ut vacua, ut plena sunt, sic æstimatio augenda, aut minuenda.

GLOSSA 2.

¹ Obsolete indicatio à 11. ans quitte.

² In prædij indicatio prædij ad rationem vni pro 24. &c.

³ A dix-sept ans quitte. Perspicua hic est reformatio in cogitantia, qui receptam antiqui temporis æstimationem veteri libro, mutatis temporibus reuocare in nouam suam reformationem, quæ & si longè aucta est ab illo tempore, qui fuit anno 1539. tamen ne illo quidem tempore fieri hæc rerum æstimatio usu poterat. Fuit ista abasus nostris prædiorum æstimatio, deserta & ætrea continuus belis Britannia, adeo ut & cordicæam monerent per bella casum ex historia constet, sed eam pacata tempora melioribus commertis, & pace redacta intra hos sexaginta annos non tulerit, cum ne reditus quidem constituti minus viginti pro vno admitterentur tribunalibus, quominus toleranda hæc indicatio in prædij & fundis, quorum multo

A carior est comparatio. Quare obsoleam & usu defunctam indicationem, rursum representasse pro lege sponte nature mirabilem, & incertam sine iudicio factum apparet. Nolumus vero iure determinatum mirum non esse, cum locorum, & hominum opportunitates subinde illa soleant mutare, ut quæ volubiles, & ab adiunctis circumstantiis inerior subinde fieri soleat, quod iuriconsulturn recte aduertit. l. præteritum. D. ad l. falcid. l. 1. §. diui. D. de iur. fidei. Quæ de eo scribenda lex non fuit, quod subinde desolaretur in castris mutationes, sed relinquenda fuit iudicantis arbitrio, quam nulla lex posset contingere. Ac de prædij reditum constitutorum diximus in art. 266. notat, ut in loco de prædij prædij contra pacta redituenda. De prædij pretis incerta semper indicatio fuit. Quidam id iudicium indicantur, quod antius quindecim de truchibus pretium reponeret, hoc est, ad rationem quindecim pro vno, vbi Bald. & Saly. l. si quis argentum, §. si verò alium. Cod. de donat. Quidam ad rationem vni pro duodecim, ut Iou. And. ad specul. tit. de viur. alij ad rationem vni pro viginti, de quo Ang. Fulgol. Cassi. auth. præterea C. de sacros. Ecclesiæ, & quos alibi memorauimus. Hæcque sententia maioribus nostris diu placuit. De duodecim pro vno versu hanc indicationem esse. Non autem prædij, & nunc quoque in dilatahendis hominibus, in vni bellorum, taxata est æstimatio indicationem viginti quatuor pro vno. anno 1562. quæ simplex est proportio ad eam, quæ scribitur, idque legem auctoritate, & iussu anno item 1577. cum eadem necessitas contingeret ad rationem 24. pro vno. Nec nunc fere quicumque minoris curit, quæ ad rationem viginti quinque pro vno, ad minimi viginti pro vno, & plerique etiam ad rationem quadraginta aut centum pro vno aut carius. Vicini Normani & Andes etiam

C ad rationem duodecim, aut quindecim, aut etiam vni vni emunt. In tanta æstimatonum varietate sequens dux vni, quid indicari soleat: quid æstimatores capere, quid omnes receperunt in quoque loco, & regione. Illud constat nullo modo quicumque amplius probari, quod hic scribitur, nec in iudicando, aut æstimando feruari. Itaque hic Articulus omnino ab reformatioibus expungendus, si etiam meliorem libellum foret placer. Et si etiam repetitus infra art. 158.

⁴ Rente. Censu, pensionibus,

⁵ Seruiciis. Lei obsequiis.

⁶ Et toutes autres charges rabaînées. Congruit art. 157. & 158. vbi diximus.

⁷ Bailler au censier pour sa dette. Hic quoque abrogati iuris vestigia ex forma obligationum, quibus tantum erat, de pignori procedi per detritum & amant, quo iure non amplius vniur. Sed habebat auctoritatem à iure. l. à diuio Pto. §. si pignora. D. de re iudic.

ARTICLE CCLIII.

Si les terres estoient chargées de^a doire, ou biens-faits, ou qu'au autres les tinsent à viage, elles deuroient estre baillées^b à my prix, c'est à sçauoir^c six ans quitte.

A dix ans
quitte est.
241. N. C.

dit hodie, à
vingt ans
quitte est.
240. N. C.

ET si fundi ipsi^a doario, aut alia pensione onerati essent,^b aut alij eorum vsumfructum tenerent ad vitam, dandi essent pro dimidio, nimirum,^d ad sex annos, id est, ut ex sex annorum redditu summa principalis possit recuperari.

GLOSSA.

^a *Doire, ou bien-faits.*] Quid sit doarium nemo ignorat, *bien-faits* sunt secundonatorum nobilium portiones vsumfructus iure fruendæ, à primogenitis concessæ. Talia sunt & annua, id est, pensiones, quæ de alienis fundis, aut prædiis percipiuntur, nam talia non minus quam vsumfructus morte exinguntur. l.4. §. si in singulis. D. de ann. lega. Et si quædam habeant diuersa, aut pensiones annuæ, quæ Sacerdotibus, pro sacris ad vitam legantur, donantur.

^b *On que.*] Scribendum fuit, & que, Nam inepta est disjunctio inter commata, quæ non diuersum statuunt: Nam *tenir à bien-fait ou viage*, idem est, & si oratio non eadem. Et si *bien-fait* magis adstrictè capimus, pour les droits des puînés en succession noble.

^A *Amyprix.*] Tantumdem igitur æstimatur vsumfructus quantum proprietas, si quidem proprietas cum suo fructu casuali est duodecim, separata incipit æstimari dimidio ipse vsumfructus formalis tantumdem, quàm rectè infra dicemus.

^d *Six ans quitta.*] Hanc eandem æstimationem & rationem secutus est Oldradus, consil. 207. in rediva ad vitam constitutis empto, adeo ut appareat hominibus, qui tum vixere, vt & maioribus nostris aliud fuisse receptum, sed temporibus mutatum. Bald. consil. 291. lib. 5. ad rationem vnius pro nouem & consil. 410. lib. 1. ad rationem vnius pro decem, & consil. 18. lib. 1. Roman. consil. 302. ad rationem vnius pro octo. de quo Molinæus quæst. 72. Didacus Couarru. lib. 3. cap. 9.

ARTICLE CCLIIII.

ET la propriété, qui est attendue apres le viage du bien-faïcteur, ou de la doiriere, ou d'autre viage, seroit aussi baillé^a à my prix, comme dit est.

ARTICLE
CCLIIII.
NOUVEAU
CONS.

ET proprietates quæ expectantur post vitam eius, in quem beneficium collatum est, aut doarium, aut aliterius vsumfructus danda esset etiam^a pro dimidio pretij, ut supradictum est.

GLOSSA I.

- 1 In assignatione seu assignata faciendi, quæ æstimatio inueniatur, &c.
- 2 Diuidenda æstimatio ab ætate cuiusque vsumfructuarij, &c.
- 3 Certa æstimatio proprietatis separata, & vsumfructus formalis separati, &c.
- 4 De vita cuiusque in æstimatione vsumfructus, & num. 7. & 8.
- 5 Tota hominis ætas sexaginta annis computanda, &c.
- 6 Diminutio vsumfructus addit proprietati in valore, numer. 7. & 10.
- 9 Vita presumenda xxx. annorum in raptu, &c.

Hæc eadem æstimatio inuitur in art. 75. suprà, vt sit totum est viginti, vsumfructus æstimatio sit decem, id est, dimidia totius: proprietas separata ab vsumfructu totidem. Eadem igitur æstimatio proprietatis separata, quæ & vsumfructus separati. Hic igitur subsistendum, & queri oportet, sicut in ratione pretij & laudimiorum ex pretio æstimandum, sic in assignata faciendi, quam rationem sequi appreciatores debeant: nam cum talium æstimatio incerta sit, in obscuro est fixam & certam rationem inueniri, cum in facto incerto, & quæ ab incerta hominum vita determinationem, non nisi incertam potest capere, perdifficile sit certum statuere, in qua diuidicatione cum duæ metæ sint extrema durationis & temporis constituentur, vnum à quo, aliud ad quod, non est difficilis determinatio termini à quo, propterea quod cum de præterito queratur, probationibus facti tam ciuilibus, quàm

^B terminatio est, quam ipse finis vix incertus. l. 1. D. de cond. & demonstra. Quare & eius æstimatio incerta, & eius iuris, quod à fine vitæ finem etiam debiti accipit, id cum per humanam conditionem, & cœcitate in futuris fieri nequeat, necessariò cogitationes applicandæ sunt ab accidentibus communibus, ad id quod sæpius, regulariter, & ordinatè agendo contingit, in re licet obscura: Sed ea diuidicatio vt causis variantibus, ita opinionones multorum non eadem, nec similes genuit, dum alij aliud spectandum putant: cuius rei normam tradere conatus Vlpianus à Venerio reprehensus est in l. hæreditat. D. ad Senat. Trebell. qui & receptam obseruationem memorat vsumfructum: sed ea quam ille adstruxit, posterior iuris prudentia non meliorem putauit, nec citra casum suum, id est, falcidiæ causâ producendum putauit, quod Bart. Alex. Imol. & duo Raphaëles putant. Ias. l. eius qui. §. vlt. D. de verb. oblig. Afflic. decil. 34. & Molin. exequitur lib. de vsum. q. 72. ex eo retexit & Didacus Couarruias Hispanus lib. 7. resolution. cap. 9. & alius alia placuerunt. Hæc Consuetudo certam, & determinatam æstimationem proprietatis separata, & vsumfructus formalis separati ponit, vt æquivalent. Hoc centro posito veluti themate, cessat casuum incertorum, qui à circumstantiis variantur, diuidicatio, quæ etsi in quanto rationem non habet, vt tempore mutata, nec iam ad vsum vtilis, tamen proportionem vtilem habet determinationem. Nam ubi cōstent, quæ rerum soli regularis, ordinaria, & vsum recepta, & approbata sit æstimatio, iam difficile non erit, vsumfructus taxationem inueniri à lege fixam. Quod si ponimus fundi solidi cum suo vsumfructu casuali æstimationem esse ad rationem vnius pro duodecim, vt hic, vsumfructus, & viagi separati erit sex: sin viginti sit æstimatio, vsumfructus erit decem; quod si etiam

Argent. in Conf. Brit.

NN ij

fundus æstimetur viginti quinque, quæ regularis nunc æstimatio in vfu est, vñfructus æstimatio non erit duodecim cum domino, hoc est, dupla ad hanc obsolescentiam, & antiqua multatam. Sed hæc æstimatio vñfructus quæ sit, rationem ducit ab diuturnitate vite eius, cui debetur, ex cuiusque enim vita mutationem accipit. Nec enim, vt Lucianus cauillatur, in facultate est cuiusque quam vitam redimam in mercatu, & propolio vitium, sed quam quisque, & cuius temporis sortitus est hanc necesse habet exigere. Quidam prima ætate æstimantur, cum flum abrumptur. Prædicit Thetis apud Homerum Achilli filio *se puerum auique scilicet*. Quidam pueritia, multos adoleſcentia absumit, pauciores ad senectutem veniunt, quidam adeo vsque longævi, vt sæcula superant. Si de cuiusquam vita in æstimacione vñfructus querendum sit, in indiduum respiciendum erit, subiectum, an ordinatum sit secundum naturam, & an *est in hunc* contra quidquam vitæ, quod vitam habeat de curtare. Nam & si omnium æquæ incerta meta sit, ita nec hora conslet, tamen humana æstimatio, quod potest perfringere, de regulæ, & bene temperato intelligitur. Inuere inter extrema, plus & minus, cum vñfructus æstimacionem taxat, ne vt longissima æstimetur, vt pñca sæculi, ne breuissima contra, sed ex communi ratione, & diuturnitate viuendi. Talis (inquam) dominio proprietatis, vt hñc, æstimabilis est, & cuius sit meta sexaginta annorum, cuiusmodi eam terminat d. l. hereditarium: nam illa quæ veterum vitæ centum annorum, vt l. vi. de sacro. Ecce l. Cod. & l. An vñfructus. D. de vñfr. & si quibusdam, paucissimis tamen contingit, ideoque in norma consilienda ex communi vñ, & accidentibus non fuit ea proponenda legislatoribus, sed quæ *est in pñca* viuere tursum nec abrupta, nec immatura. Quare accidit ab hac meta, & veluti cetero interdum declinationes fieri, veluti exentricas vitas, veluti si aut morbus symptomatæ perspicua relinquitur, ex qua partes corporis, quibus anima coniectur, pereant, aut labefactantur, veluti Phebus, Hydrops, aut de talibus aliquis morbus corpus infestit: Nam & quibusdam morbis sua sunt tempora, intra quæ hominem perire necesse sit, sed & quos ætas præterita debilitat, vt qui quinquagesimum annum excellere, & iam vergere incipiunt. In talibus, si cui vñfructus debeat, non iam illa ratio vincit, & bene nari spectanda est, quia aut ex morbo, aut ætate aliquid detractum apparet futuræ vite. Ex quo fit, vt alia in vigesimo, alia in trigesimo anno, alia quadragesimo, & item quinquagesimo vñfructus ratio inuenda sit, sic vt ab decenni puero ad sexagesimum, de quinquennio in quinquennium æstimacionem dimini rationabile sit, vt iuris consulti faciunt, in d. l. hereditarium: ita quo plus vicium est, minus restet vitæ, atque ita deprecia hñc vñfructus, qui vitæ rationem, & metam sequatur. Quis enim adoleſcenti valenti, & vegeto idem æstimet, vt in victo corpore, & silicet ceteram aspiciant, & capulari. Ceterè illa æstimatio, quam Vlpianus facit, ab augmento ætatis, & deprecatione vñfructus, nullam proportionem æqualem seruat, quam ibi Iustini consensum cum censura Vlpiani facit semper triginta annorum, vñc & citrà trigessimam annam, quod nullam rationem habere videtur si antea vitæ, & dimidia ætas præterita nihil faceret, ad æstimacionem vñfructus diminuendam. Mihi nulla rationabilior comparatio miri posse videretur, quam si tota ætas hominis sexaginta annis æstimetur, id est, duodecim quinquenniis, atque ita pro singulis quinquenniis præteritæ vitæ semper duode-

cima æstimacionis vñfructus diminuat, quomodo spes vite diminuitur. Hæc eadem ratio sequenda erit in æstima facienda super fundo, qui cum suo vñfructu centum est annis reditus: nam si oneratum reperitur vñfructu, aut viagio, proprietatis in qua æstima facienda est solum erit dimidia, id est, quinquaginta: quod ipsum accipiendum, rebus sciendum naturam dispositis, polio quod debeat vñfructus puero decenni, & bene nato, alioqui si quid immineat propter circumstantias, quæ dicuntur, de vñfructu, id erit addendum valori proprietatis oportet enim totam æstimacionem reperiri in vitæque iuncto, ita vt, si quid decedat valore vñfructus, id oportet accrescere proprietati, quæ tanto plus valet, quanto vñfructus minus duraturus est. Nec moueri nos oportet absurdo, quod Molinæus deducit, quod in puero decenni vitam quinquaginta annos superfuturam præsumimus, repetitur tanta æstimatio, vt nemo velit emere pro tanto. Pone enim deberi super fundo valente centum, vñfructum eius æstimatio erit quinquaginta per hanc Consuetudinem, quæi reditum si a decimo anno ad sexagesimum deduxeris, annis veteribus fieri quinquaginta quinquaginta, quæ summa efficit duo milia quinquaginta, quæ summa nemo valet emere reditum annum quinquaginta ad vitam, cum perpetuus reditus, atque adeo solida proprietatis annui reditus in quinquaginta comparari possit, & quo iniqua videtur æstimatio vñfructus debiti, si har ad rationem quinquaginta annorum, sumpta consideratione ab communis emptione annui reditus, aut vñfructus communis. Sed hic diuersitas, quia in æstimacione anni reditus, aut verò fundorum communis æstimatio præterit iustitiam facit, quod esse solet ad rationem vñus pro viginti, aut viginti quinque, sed ratio æstimandi vñfructus, certa & decernenda perinde debet, non sumitur a tali temporis cursu viginti annorum, sed a vita presumpitur eius quæ debetur, quæ nunquam, aut raro fingitur tam brevis, vt nonnulli viginti annorum æstimanda sit. Non est iniquitas comparanda ab eo quod proprietatis emi solet, sed ab eo quo vita hominis portione solet, & id quæque in consideratione est, quod est in vñfructus ad vitam hominis emitur, tota summa representatur presens, sed cum æstimatur alteri debitus, expectanda est solutio vñfructus annis, ideoque cum tota summa presens est meliori conditione emitur. Proinde hæc æstimatio Consuetudinis est, cuius ratio est in incertitudine euentus, & vite vñfructus. Nam sicut fieri potest, vt ad sexagesimum annum direct vñfructus, ita & accideret potest, vt poliditæ constitutionis finiat, nec propterea reuocabitur æstimatio semel ite facta ab euentu superueniente, quod rectè Capolla putat in consiliis civilibus, consil. 14. Aymo. Craucta enim sequuntur consil. 194. & Dilect. Contrarius æstimat, & si contra communem sententiam gloſſæ, & Doctorum, d. l. hereditarium, d. l. fideicommissum. C. de transſc. Panor. q. e. n. 1. Et cum semel creditur in casu huius Articulæ superpetit euentum, vtroque æquæ conuincibili, & licet, & damno cedet, vtroque accident. Cum igitur videtur doctum centum aut eorum constitutum esse anno ætatis vigesimo, & vitam perditur ad annum sexagesimum, certum hoc est, perceptum esse, annis vñfructus, in quadraginta annis summam quantæ nullum aut eorum; hanc vñfructum nemo minus voluisset emere quatuor milibus, quæ tamen videtur inde perceptum, sed vicilim poterat accideret, vt non libram quidem illa vilam perciperet. Hæc igitur æsti-

matio non est referenda ad id pretium, quo communitur cui reditus ad vitam solent in commerciis, sed ad id, quod communis vita cuiusque perdurare presumitur, quia in priori casu nulla durationis ratio necessario intur, sed pro libito quisque emit: in secundo casu lex durationem presumit, & ex ea estimationem partes faciunt, nec hic vita reducitur ad viginti annos pro vno, que fit in proprietate ipsa comparanda. Nam quod Baldus, Romanus, & ceteri aestimant pretium redituum ad vitam, ad rationem vnius pro decem, rationem non habet à scripta lege, & apparet ab eo tempore longè auctas estimationes fundorum. Quare sicut alimentorum, & ususfructus diuersas rationes habet. d. l. hereditatum, ita redituum ad vitam alia ratio ineunda est, an à vita presumpta à lege, & ab incerta, & non taxata, sed contingibili. Certè aestimatores nostri in aestimando onere rachatus, id est, *eiuducta*, quod debetur morte cuiusque patrisfamilias, tricesimum annum reditus solent inter onera diminuentia ponere, non quia vita hominis non sit amplius quàm triginta

annorum, sed quia concurrente vita patrum, & filiorum existimant, cum pater decedit, superstitem filium non minus quàm triginta annorum ætatis esse: ita mortuo patre non amplius quàm triginta victurum, quæ est regularis sexaginta annorum meta. Neque enim vita vnius à fine alterius inchoatur, sed antecepta continuatur, finiendi suo curriculo & metâ: id quia incertum sit, dubitari nequit, sed in incertis oportuit modum aliquem ex communiter contingentibus poni ad talium estimationes ineundas, quæ necessariae sunt in commerciis. Hæc mea sententia de re valde obscura.

^a *A my prix comme dit est.* Hoc intelligitur, posita estimatione ususfructus in centro debiti personæ valenti, & benè dispositæ; nam si propter aliquas circumstantias diminuaturs estimatio ususfructus, ea accrescet estimationi proprietatis, propterea quod, quò celerius finieturs ususfructus, hoc minus onerata proprietatis, & celerior consolidatio, sed contra ususfructui nil accrescit per decrementum proprietatis.

ARTICLE CCLV.

ET quand on ne trouue meubles ou immeubles, autre que la maison, ou maisons du debteur où il demeure, ou a demeure, si peut-on faire execution sur celle ^a maison, ou maisons, & doit estre ^b bannie, & appreciée, comme les autres heritages.

ET quando nulla inueniuntur mobilia, aut etiam immobilia, quàm domum aut domos debitoris, in quibus manet aut habet, attamen potest fieri executio super illam ^a domum aut domos, & debent fieri ^b proclamationes & estimari, quemadmodum solet in aliis rebus soli.

GLOSSA.

Hæc discussio non tollitur per Ordinationem Regis anni 1539. Etsi illa ordinem discutiendi sustulit, introductione à Romana iurisprudencia, quia speciali derogatione opus fuit priuilegio in corpore iuris nostri clauso: Sed illa de iure tantum illo statuit, vt effugiosa, & fallaci, quam & gentes, & prouincie plerèque, suo priuacim iure sustulerant vt noxiã.

B ^a *Maison ou maisons.* Domum intelligit domicilium, ou maisons, si plura domicilia habeat: ceteræ enim in rationem eandem non veniunt. Nam præterquam domus distractio cuique probrosa est, ita sancta, & larium tutrix, quod Cicero oratione prodromo sua latius concionatur: Et cuique fidum, vt aiunt, per fugium, itavt inde nemo extrahi possit.

^b *Bannie.* Id est, inquantèe par cries.

ARTICLE CCLVI.

APPECIATION n'est valable, si l'y a trois hommes non suspects & ^a qu'ils soient iurez, à ^b faire bonne & loyale appreciation ^c sur meubles ou sur heritages.

ARTIC.
CCLVI.
NOUVE
CONS.

E Estimatio non valet nisi adsint tres homines periti non suspecti & ^a iurati ad faciendam iustam estimationem ^c supra mobilia aut super fundum.

GLOSSA I.

Hic Articulus intelligendus est inter repugnantes, & contentiosè experientes: nam quin ex consensu, duo digi possint, atque adeo vnus, si sic visum est, Argent. in Conf. Brit.

C non est dubitandũ. Regulare est autem, vt cum quidquam peritis artium cõmittitur, duo vocari debeant, quod Bartolus scribit in prima constitutione digestorum & l. i. d. de ventr. inspici. Panor. & Anto. Butr.

NN iij

& cæteri, cap. proprietati. ex. de probat. & cap. signi-
ficali. ex. de homic. hic. Consuetudo tres exigit
propter dissentendi facilitatem, ut sic qui dissentientes
duos componat ex. l. item si unus. §. si in duos. D. de
arbitr. quod si unus tantum in ea civitate sit, is suffi-
ciet. Congruit vero artic. 166.

GLOSSA 2.

² *Qu'il soient iurés.* Quod ipsum Baldus Ioan. Fab. &
alii faciendum censent. l. hac edictali. §. lus illud. C.
de sec. nup. Castr. & Taf. l. de pupillo. §. qui opus. D.
de oper. no. nunciat. Felyn. cap. quia iudicantem, ex.
de pæfec. Alex. cons. 82. vol. 6. Bart. d. l. 1. Molinæus.
§. 33. glof. 3. num. 7. quæquam ex consensu assumptos,
non est necesse iuratos esse; quod Iason defendit con-
sil. 200. lib. 2. Et si in dubio non puro remissum iura-
mentum, nisi partes expresse fecerint officio quidem pu-
blico iuratos, ut nuper, nos arguuntur, non puro. In
singulari actibus iurati non magis, quam Magistratus
alios, sed an præcedere æstimationem iuramentum

debeat, an sequi dubitatio tenuit, ego ante solitos iu-
rare, & receptus est, sed post posse existimo, quod in
rebus discutitur, de quo nos alibi.

^b *Faire loyale appreciation.* Nulla in parte iudiciorum
magis impune aut flagitiosius peccatur, quam in tali-
bus, tam illi corrupti leui, dextræ pendere: Er-
go si ex officio sumantur, iniuri officium facere co-
guntur. Ex consensu nonnulli sponte, quod Alex. Sa-
lyc. Bald. tradunt. l. iuratus. C. de procur.

Quid vero si dissentiant, & cum tres sint, unus
hoc, alius aliud, tertius diversum æstimat, extrahen-
da disputatio Molinæi. §. 33. glof. 3. num. 11. qui in ma-
iori æstimatione non putat minorem inesse, nec in to-
tæ esse consensum, sed vltus contra receptum. Quod si ex
toto diversa sentiant, nec convenire possunt, iurati
per alios æstimatione, duo quidem tertio condicentem
præponderant, & assensum tertius cogendus, si recu-
sat, quod interdum fecimus.

^c *Sur meubles.* In quibus hic numerus non perinde
necessarius haberi solet.

ARTICLE CCLVII.

**L'heritage est noble, & celuy sur lequel on fait l'appreciation noble, les
appreciateurs seront nobles, & ^b fils n'estoient sçavans, prendront avec
eux ^c gens à ce cognoissans, pour les conseiller, ^d qui feront serment en tel cas re-
quis, & s'enquerront ^e de la valeur, ^f commodité ou incommodité, & des char-
ges qui sont sur les choses, qu'on veut apprecier, pour ^g charges rabatuës, le tour
^h calculer & liquider, & ⁱ bailler au creancier pour sa dette, & payer baux, ventes
au Seigneur ^k & autres frais & mises dudit partage à douze ans quittes.**

A 20. 205
quitte, etc.
244. N. C.

Si fundus est nobilis, & is super quem sit æstimation nobilis, æstimatores erunt nobiles,
& ^b si periti non essent, admittent secum peritos ad dandum eis consilium ^d qui infor-
mum præstabit in tali casu requisitum, & inquirent ^e de valore ^f commoditate & in-
commoditate, & oneribus quæ sunt super res quæ æstimandæ sunt, & ita ^g oneribus deductis,
omnia computare & liquidare, & sic ^h dare creditori pro suo debito qui solvat ballia seu lan-
dimia Domino feudali ^k & alios sumptus dictæ divisionis, ita ut ex duodecim annorum re-
ditu summa principalis possit recuperari.

GLOSSA 1.

¹ Nobiles æstimatores de re nobili.

² Hic de imperitia circa rem, &c.

¹ *L'heritage est noble, & celuy.* Hæc duo coniunctim
ponit, ut & res sit nobilis, & reus: certè & cum res
sola est nobilis eodem iure uti receptum: est enim
hæc rebus applicata consideratio cum personarum
nulla sit. Hic verò, & ubique in veteri Consuetudine
magna ubique pro nobilibus præsumptio, nec iniur-
tia, vitium ne falsa sit. Sed illud extra rem, quod ge-
neri tribuendum putant, quod erat ingenio potius,
& peritiæ, & experimentis tribuendum.

² *S'ils n'estent sçavans.* Et si hoc accipi potest de im-
peritiis in genere æstimationum, & vltus, tamen cum
imperitia annumeratur culpæ, in ea quidem arte,
quam quisque proficetur, hic de imperitia potius ac-
cipiendum circa rem ipsam, & facti, cum aliunde
evocari bonitatem soli. Et scitum a universaliis qua-
ritates non notant, & commoda quæ, quæque tellus
habeat & quid ferat, quid item ferre recuset non in-

B religunt, alioqui si nil adferunt præter ignorantem,
& stolidam nobilitatem tam inepti ad hoc habendi
sunt, quam Sutores ad picturam æstimandum, & vi-
tia in statuis.

^c *Gens à ce cognoissans.* Presertim nos autem cognoscant va-
leur du folage particulier.

^d *Qui feront serment.* Necesse tamen non est partes
vocari, & hoc ipsum sacramentum ipsi vocantibus
aut commissariis præstare.

GLOSSA 2.

¹ *Æstimatione incenda à fructibus, &c.*

² *Arbitrarii soli natura & cultura.*

³ *Memoria quomodo æstimanda, & soluta.*

⁴ *Malendicorum æstimatione.*

⁵ *Estangs & Pecheries.*

⁶ *Ouillers de mareils salans.*

⁷ *Spulchrorum æstimatione difficilis.*

⁸ *Domorum & villarum æstimatione.*

⁹ *Francprifage qu'il faut abolir.*

¹⁰ *Difference entre Revenu & Rente.*

^c De la

¹ *[De la valeur.]* Hic valor ſæpe æſtimatur precio ſemel ſolendo, vt in reſciſſione vltra dimidiam ad diuidicationem iuſti pretij, & conuenit: ſæpe æſtimatio fit annui reditus, quanti fructus annui ſint. Hæc æſtimatio à fructuum vbertate, aut ſterilitate deducitur, & pretij accipit pro eorum quantitate regulari, & ſtatu: neque enim quorundam annorum rata vbertas ſpectanda eſt, nec item penuria, aliter atque aliter culta reddit. Idem ſolum nimia aratione ſterileſcit, quod olim in Theſſalia acciditſe vniuerſis agris Plinius ſcribit. Si quibus agros biferos habet, vt in Chalcia Rhodiorum aut Babylone, qui ſata quinquageſimo ſæno-plerumque centeſimo, vt in Euangelio, reſpondent diligentibus agricolis. In Thuringia ordeum vno anno ſatum, ſponte altero producta ſecale: ſi tales fun-
² dos æſtimit ingens feras pretium. Nobis nil ſine magna ſtercoratione prouenit: quibuſdam locis, alternis ſeritur agris reſtibilibus, quidam nonniſi ſexto, ſeptimo anno repetuntur, alibi vno equorum iugo, alibi niſi ſex bobus terra non veritur. Spectandus etiam in æſtimationibus ordo, quem Cato poſuit in præceptis agricolationis primùm paſcere, tum arare, nam paſtionum nullus ſumptus. Nobis prati iugera minori modo æſtimantur, rariuſ æſtimatur quam aratorij. Vineæ non ſemper inuiles, ſed crebrò infeſtantur frigoriſus, vliſinoſo quid. Folium quod vicinitas vrbium pretia rerum auget, cum emporiis, & vrbibus copioſius importatur. Syluæ quoque ſæpe æſtimationes ſunt glandes, paſſiones, aucupia, materia ad ligum, & focū, venationes etiam in fructu, etij magis voluptariæ, &
³ poteriorum: Eſti nonduſ nondum obtinuit ratio con-
 cors æſtimadorum nemorum, de quo me etiamnum adoleſcente enixè litigabatur, *entre le ſieur de Seignè, & le ſeigneur du Pont pour la forêt du Fou.* Mihi valde placuit ratio, qua Andes etiam ſcripta Conſuetudine vultur, vt alia inter cohæredes æſtimatio faciendâ ſit, alia inter extraneos, ſi fortè debitor aliquis non habeat, vbi alibi faciati aliiſſent debitorẽ reditus quantitati. Inter cohæredes quidem, iſta non vt inter infeſtoſ tractanda ſunt, quos inter cum controuerſia incidit, non quanti futurum ſit nemus, aut caſæ arbores ſeparatè à ſolo æſtimandũ eſt, vt ita ruſſum ſoli ipſius nudi, & vidui faciendâ ſit æſtimatio, ſed ſic vt ſtantes arbores ſolo fructum ſerunt paſſionis, glâdis, & mul-
 tatarum, *bois mort & mort bois*, & corũ fructuum, cum iunctæ arbores fundo ſerunt. Aliter æſtimantibus neceſſe erit euenire, vt impenſum aſcendente ligni pretio, ſi ſeparatim æſtimatur, vt primogenitici ſiluam exſcindere cogatur, & decora domus reuellere, vt ſcundonaris de ſua portione ſatiſfaciat, aut ad valde exiguum ſoli, & reditus annui partem redigatur, ſi arbores ſtantes retinere velit, ſi reditum nullum poteſt coſequi niſi diſtricto nemore. Quare nõ magis iſta, quæ pars ſoli ſunt, diſtrahenda, aut ſeparanda à ſolo ſunt in æſtimationibus faciendis, quam domus ipſa, & quæque inſeparabiliter inſixa: Nec enim ſiluæ ſemel caſæ pretij, & reditus annui cohæredibus præſtandi æqua comparatio eſt, ſed ſolum vt eſt in ſuo ſtatu naturali appreciandum, vt loquuntur. Extraneorum alia cauſa eſt, cum debitor expedit rem quanti ſit, quomodo-
 cumque æſtimari, & rei ſuæ detrimento deſungi creditoris proſecutione, nec creditoris intereſt vnde illi ſatiſſit, niſi cum expreſſum, *bois & decorations non con-
 tees en l'écriture*, eſti cum creditum eſt à cauſa mutui, talem conditionem non admiſſim, vt oneroſam, & vſuram reſipientem, cum ſit plus debito, & iuſti vſus creditor habiturus eſt pretiæ ſortem. Idem in reditu pecuniæ conſtituit. In alius creditis, in quibus plus ſumma conueniãt licuit paſſiſi, admiſerim, cum de

eo quoque conuenire licuerit. Sed & ſiluæ cædæ æſtimatio varia, provt ſeruius aut citius ceditur, aut crebrius, de quo Boëtius deſciſ. ſi, de quo ipſo Borboniorum Conſuetudo quandam ſuam & ipſa æſtimationem init.

Molendinorum quoque diuerſa æſtimatio, cum ⁴ ſuſpecti ſunt ſumptus, ob crebras irruptiones, & eluſi-
 ſi, præſertim inſtauraſiones neceſſariæ incurruunt, ſi præſertim huminibus validis, aut torrentibus inſi-
 dent, & aquæ præcipites ſeruntur, cum aggeres mo-
 liuntur, aut ſubruunt, tutius habentur quæ labioſus, & ſtaginis ſunt impoſita, ſed fructus impar, proptet
^B aquarum penuriam. In his imprimis ſpectandus di-
 ſtrictus, vt loquuntur, vberior eſt multis molentibus,
^C prouentus fortuitorum, & ſpontaneorum, vt lex nulla, ita nec æſtimatio. Flatile crebris ventorum irru-
 ptionibus quaſſantur, & ſubinde aliuduntur: itaque *vide Art. 256. N. C.*
 varia æſtimatio, qui magnis irruptionibus inſtitatur, quartâ vt plurimum parte reditus depreciantur, quæ
 ab it in reparationem vſus: de cæteris quoque multum
 detrahitur: nam vt ille verſus eſt. Negotij ſibi qui vult
 comparare plurimum, hæc duo ſibi cõparare, nauem,
 & mulierem, certè & molentiam addere debuerat,
 quæ olim opera ſeruoſum fuerat, ante fluuiatiles mo-
 las reptas.

Lacuum, & piſcatione noſtris quidem exigua æſti-
 matio, cum vberes ſint Francis, de his fructus piſca-
 tiones ipſæ temporibus mutantur. Patrum memoriâ
 magna Sulmonum copia amne Coſino, qui Norma-
 nos alluit, nunc ram, aut nulli, vt nec halcuis in littore
 Diepenſi, cum olim ingens eſſet copia. *vide Art. 256. N. C.*

Salinas quoque tempeſtates, & crebriores pluuiæ ⁶ exagitant, ocellos littorales Britanni ſolent appella-
 re, æſtus & ſoles perquam talibus opportuni. Inde re-
 ditus ingens olim, ſed Principum inſolentia, & vicini-
^D norum commerciis, exploratâ induſtriâ fructus de-
 creuere. Harum æſtimatio vt plurimum à locis, & op-
 portunitate ſecus ſumitur, & exportandi facilitate.

Piger dicere in æſtimationibus faciendis ſepulchro-
⁷ rum quoque, & præſentimentarii rationem haberi
 inſtructuolæ per ſci, ſed quam tamẽ generoſiſſimus
 quiſque ambitioſè expectat, & in magno pretio decõ-
 rum habet, præſertim ſi vicini æmulatio, aut inuidia-
 bilem mouit. Difficilis certè æſtimationis ratio, ſi qui-
 dem pecuniaria æſtimatio quæritur communis, non
 illa affectus. Lapidinarum quoque fructus ſunt, de
^E quibus Boëtius deſciſ. ſi.

Domorum & villarum æſtimatio non vna: nam ple-
 ræque, damnato, iam olim Catonis elogio, more, tun-
 dos deſiderant, vt viciliſin fundi villas. Quædam otio-
 ſa ingenia, otioſis item pecuniis obſequuntur animis,
 & magnas, & operoſas ædificationes moluntur, præ-
 ſertim in hortis ſuburbanis, Epilcopi, Abbates, & qui
 diuitiis diſſuunt nullum labore partis, ipſi interim ædi-
 ficatores inter opus ſepe emoriuntur, & inuiles laboris
 inuiles exitus forſiuntur. Sæpe etiam hære-
 dum numerus copiam diſtrahit, nec villicus vno
 aliquid talium explorum habet, cum pater familias
^F aliquis publicorum vectigalium maniceps, aut for-
 natas commerciis euectus, & in ære ſuo ludit fortunæ
 indulgentiâ, ſed eo quandoque factò finito rationes re-
 petuntur, credita conſinguntur, quæ heres nequeat
 reſcellere magna inopia hæredum ædificia dilabantur,
 exiguæ penſiones, quæ ne in ſarta quidem tecta ſuffi-
 ciant. Hic ſi talium æſtimatio faciendâ ſit, nõ dimidio
 quidem eius, quanti ſtructure ſunt, æſtimet, penſiones
 exiguæ, impenſe ingètes inſtauratione, vrbium etiam
 opportunitates, in talibus ſæpe vſui ſunt, & bono, vt
 & emporiorũ, & portuũ, cum apothecæ mercibus
 N N iij

sunt oportune. Rursum si in frequentibus locis penè inuicem eundem, infrequentiam faciunt pestis, bella, certus hominum, aliò, & acque aliò translati, aut euocati. Acces quardam, & tures, & operose moles in agris reperitur olim per bella extructe, nunc deseruata. Tales si quis ædificum uelit, non ab structura impendit, sed à fructibus & pensionibus, quas reddunt, ratio inuenda est, ipsum ædificum nò plus, & quàm quàm ad habitandum, & fructus recondendos necesse sit, dumtaxat, qui illis ipsis villis nascuntur, quibus insident, deductis expensis reparationum, ædificationis, & structurae nulla ratio, cum fructus nullos reddat, cõstituunt enim fructus rei æstimationem, si fundus. D. de bon. eor. qui sub tut. l. fundum per fideicommissum. ubi l. d. de legat. l. si quis. C. de rescind. empt. l. i. ubi Placca. C. de iudic. lib. ii. & à fructibus valor rei colligitur, prout plus minùs fructus reddunt. Itaque non pretium materiz, aut ædificationis, aut structurae, sed reditus spectandus. Hæc sententia Bartoli Angel. Salic. l. si quos. C. de rescind. vendit. Bart. l. qui bona. D. qui bon. ced. poss. Ang. & Imol. Lapud Iulianum. s. hæres. D. de legat. u. Bald. Ang. Alex. Imol. l. Imperator. l. ad Trebell. Ang. l. i. Cod. de leg. & authent. rogatur. C. ad Trebell. Bald. l. vlt. s. si autem legata. C. de bon. qui liber. Quo loco scribit domos pretiosas esse quodammodo steriles, quia reditus earum non respondent pretij structurae. Ioan. And. cap. cum causa. ex. de rebus. Et si quidem, usus quidam esse solent castrorum, & arcium, quod ad tuitionem honoris, & hominum bellis, quod Hostien. Alb. & alij notant. cap. Pisanis. ex. de rest. spo. l. i. Albert. l. in nomine. D. de offic. pæf. Affr. Extant quidem utiles suos loci, rerum & prædiorum scripte æstimationes in Consuetud. Andium, Borboniorum, Aruernorum, ex quibus decipi pro ratione quædam possunt. Locationum quidem ratio quanti communiter, & vulgò, & regulariter fieri solent, pro exploratis probationibus habende non sunt, & si Andium ea usurpatio est. Melior illa, non ita multò ante hæc tempora, Francozum commercius nobis quoque probata, quæ fit conturbatio decem annorum reditu, ac deinde in decem aequales partes partito, qu'il appellent faire de dix années l'ne commune.

Fide Art.
233. N. C.

Fuit maioribus nostris pridem usurparissima ea forma, qu'il appellent franc prisage, quæ ad nostram quoque ætatem fando peruenit, sed sensim abiit ex usu, ut iniqua & irrationabilis, nec tamen sine exemplo, quando Borbonij non adeo dissimili æstimandi ratione utuntur, cum plures habeant. Hæc eiusmodi erat, ut tati solum fructuum ratio haberetur, qui à nudo solo, si ne omnino vlla cultura redderetur, quanti scilicet essent, qui ab natura, & vbertate soli sine vilatione, aut cultu expectandi essent. Fuit illa forma, & si pretis usurpata, errore tamen ætatis inducta, & per iniqua norma æstimandi: Nam cum mater humus ad hoc haberetur, à conditore data mortalibus ut collatur, sentes aboqui, & vepres paritura, & peccati piculo iniuria sit creatoris: iniqua, & irrationabilis æstimatio est, quæ cultum à solo separat, & iniuria torporem. Quæ iniuria subinde fiebat, ut æstimatio boni soli teratæ sapa, aut verò belle, id est, duabus tertis decipiet debitori assuetam debet; nam ipsum hominem quanti æstimes sine cultu, equos, canes, amantia, arbores: Nihil agendo enim malè agitur, lumina abis in silum, aut isqualorem. Quare me audere, in totum foro explodenda talis æstimandi ratio, redigendaque ad communem æquabilem, & localem cuiusque rei valorem à fructuum ratione, & quantitate regulari, & ordinaria cuiusque lo-

Art. 245.
N. C.

ci: nec magis admitenda antiquaria usurpatio, quam in duellis pridem deficiat armorum inuitate hignere, aut opificum inaudita specimina in probandis opificibus, quæ sine usu inutiliter proponuntur, veluti putatur in rebus inuantes. Sed & entre vite & reuena quoddam interesse putant, quæ la rente est fructu continuabile, & qui ne se peut diminuer pour estre bon, & se sentent assu: mais le reuena est ce que chatoine auant propoiti l'art, iost plus ou moins, soit par forme, en labourage à moult, ou autrement.

GLOSSA 3.

- B
1 Simples commoditates particularium non spectanda in æstimationibus.
2 Sed commoditates à causis communibus, & vniuersalibus consideranda.

f Commodit.] Id est, vtilit. Simplex autem commoditas cuiusque particularis à causis indiuiduis habetur, vel illius hominis spectanda non est: neque æstimatores rationem habere debent, quia tunc vicium rei fundum emas, quia rixosum vicium expelles, quia iter commodius ad tua acquiras, quia, cum pretium non haberes, & tua villa desideraret, habere incipias, aut quia subiectos habeat emptor, qui molendinum non haberet, quos exinde molere coacturus sit, aut è contra: ista, inquam, particularia cuiusque sunt commoda, sed in aliter facienda creditori impugnant, nec propterea æstimatio augenda, ne sua cuiquam commoda, quæ à se habet, impugnetur. Nam quod creditor vicinus sit debitori, id à creditori non habet, quod subiectos habeat, nec item. Summe istorum particulares considerationes ad eligendos priuatos cuiusque morus, ad quidquam sciendum, de quo ipso auctores Agricolarum rerum ratiocinantur præcipiant, & hominis consilium insistent, sed non inhiuant contrahendi formulas, aut leges. Sed hic de commoditatibus accipiendum, quæ causis communibus omnium, & vniuersales habent, veluti si proinde verbes & emporia, quæ pretia fructuum augent, interius in suburbano vrbis ingentis est reditus, interius ad tria miliaria, valde exigui reperitur, de cetero in totum, ubi non erit, qui alparagos, aut Cynarum, aut delicata olea prandeat, & pretium ponat rei, quam rustica pallata non attingant. Magni apothecæ, cellæ in horribus ad recondendas, & reponendas merces, in vicis planè nihil. Spectanda igitur commoditates à locis, & opportunitatibus, non à singulorum commodis, quæ communem non habent causam, quod l. pretia rerum. D. ad l. falcid. discernunt.

GLOSSA 4.

- 1 Deductis meritis æstimatio facienda.
2 Charger rabatus.] In omni æstimatione faciendæ cuiusquam, & solvendo, aut assignando in solo, id quod cuiquam debetur, onerum realium deductio faciendæ est: Diminuit enim onera rem ipsam. Quod pretij decem est, si quinque de eo debentur extraneo, non potest res dici valens esse plus, quam quinque, quæ ad creditorem ventura sunt, si quidem res inhaerent, nam personarum pactorum, quæ rem non sequuntur, alia conditio est, de quibusio l. vt possunt. De desertis & Capolla tituli. l. cap. 2. & 3. Quæ res vitutes erunt æstimandæ, si quos fundus æstimandus debet, item reditus fundarij debiti super solo, les abfances, les rachaps, les seruitus fodaux, & quodcumque tale est quod rem grauet, & in sumptu consistat, dicitur de sergentis, recepti. Idque generale est in omni commercio.

mercio, contractu, assignationibus, partagijs, æstimationibus, doariis. habere enim id quisque tantum videtur, quod habet onere deducto. l. non amplius. vbi Bartol. Iason. Raph. Caltr. Bald. Alex. D. de lega. 1. Itaque nil capere videtur, cui tantum oneris imponitur, quantum capit. l. ciuitatiens. §. vltim. D. de leg. 1. l. sed si non seruus. §. quod si alicuius. D. ad l. falcid. dictum exemplis illustrat Iason d. l. non amplius. Hoc idem spectat. l. sed si hoc. §. cuidam. D. de cond. & demonst. & l. quantitas. & l. seq. D. ad falcid. l. quod dicitur, vbi Angelus. D. de imp. in reb. dotal. fact. Bart. l. vbi purè. §. fin. D. ad Trebel. Alex. l. in lege falcidia non habetur. D. ad l. falcid. Bertach. libello de Gabelis, tertiâ parte octauæ partis, quas. 28. Tiraquell. in retract. lign. §. 1. glof. 14. numer. 115. & in conuentionali. in præfatione numer. 21. & seq. vbi de onere redemptionis æstimando loquitur, & Molineus. lib. de vltur. quæst. 5. Ex quo dici solet onera ex parte venditoris apposta reiri, & pretium diminuire. l. fundi partem. D. de contrah. emptio. quæ Tiraquellus ibi latius exequitur. Id in solutione Gabellarum pro contractu obseruandum putant, & si res sit triginta, onus

A decem, de viginti tantum solvenda sit. Hæc Bald. Raph. Alexand. Iaf. & solus Imol. improbat. d. l. non amplius : Sed Baldi primum ea sententia, & dictum fuit. Idem de impetratione beneficij viginti quatuor duca-
7 torum, quæ æstimabuntur deducto aëre alieno, & debitis rei impositis, quod ait Bald. l. i. c. de fruct. & lit. expens. & d. l. nō amplius. Et quoties de reditu annuo
8 fit mentio, intelligitur deductis oneribus Bald. l. coheredibus. D. famil. ercisc. & l. l. neque scriptura. C. de compens. Idem & cum mensio fit de fructibus. l. 9 fructus. D. sol. matrimo. vbi Bald. l. i. c. de fruct. & lit. falsa tractatio apud Lupum reper. rubr. de donat. §. 25. Quin onerū quoque conditionalium, & incertorum
B faciendâ quædam æstimatio est. d. l. in lege falcidia. h. *Calculus & liquidus.* Congruit Art. 249. & 253. *Bailler au creancier.* Id est, *asseoir & assigner.* ex l. à Diuo Pio. §. si pignora. D. de re iud. l. 2. & 4. D. si in caus. l. iud. *quand il y a assigne promis,* alioqui etiam creditor licitari potest. d. l. l. *Et autres fruits & mises du prisage.* Sumptus æstimationum & quouis, vt in l. quantitas patrimonij. D. ad l. falcid. vt supra Art. 249.

ARTICLE CCLVIII.

I l'assiette est faicte^a sur certains detenteurs, on doit regarder^b les rentes, & debuoirs que les detenteurs doiuent, & les assieoir^c selon qu'on a accoustumé^d au pays, à douze ans quitte, pourueu que le sief le vaille: & de chacun vingt sols de rente que le sief vaudra aux detenteurs, f outre les rentes, & deuoirs deubs au Seigneur pour les s obeyssances, h on doit prifer douze deniers de rente.

Si reditus assignatus est^a super certos possessores, considerari debent^b reditus, & debita, quæ à possessoribus debentur & ea taxare seu^c imponere secundum loci morem^d ad duodecim annos id est, vt ex duodecim annorum reditu summa principalis recuperetur^e, modo feudum id valeat, & de quoquoque viginti solidorum reditus annui quod feudum valebit ipsius possessoribus^f præter debita, & reditus debitos dominos, g pro obsequiis^h feudalibus, æstimatio faciendâ ad valorem duodecim denariorum annui reditus.

GLOSSA I.

Supra dixit, de rebus assignandis super rebus soli, hic super iuribus feudalibus, incorporalibus quidem ipsis, sed que corporibus inharcent.

^a Sur certains detenteurs. §. si il y a sief dominant, qui ait suietz & vassaux, & il faille faire assiette sur ledict sief si les detenteurs du sief & subietz tiennent terres, qui soyent estimeez vingt sols de rente, il faut bailler en assiette au creditur ledict vassal. & son obeyssance douze deniers, & s'il en tient douze fois auant, il faut l'asseoir pour douze sols, & du plus, plus, & du moins, moins. C'est le prisage de l'obeyssance que doit le vassal, de laquelle obeyssance dependent les casuels, & aduentures de siefs, loes, ventes regulieres. Car si il y auoit rachaps, l'obeyssance seroit prisee d'auantage, & pour faire telle assiette ou prisage, il faudroit prifer ce que tient le vassal, pour entendre à combien de valeur il tient. Au contraire si l'assiette se fait sur fonds qui donne obeyssance à autre Seigneur, comme tous doivent, il faut rabatre pour ladite obeyssance, qui est contee en charge comme dessus, à pareille raison. La conclusion d'Arjou fait autre sorte de prisages d'hommages, de seys, ou de iustice simple, comme aussi celle de Bourbonnois. ^b Les rentes. Ce que doit le vassal par deniers, est tout prisé,

Ce qu'il doit par effectes, se doit prifer. Chappens olim 2. si nunc dimidio plus, coruæ d. Effé ou d. Hyner, ch. vrry, boisseau de bled ou d'auoyne. In quibus tempus & loci valde variant, non solum in momentaneis æstimationibus, sed etiam succelluis, & nuper inclementia temporum immensum aucta sunt rerum pretia. Minus illa æstimantur, qu'ils appellent fourment de prix, quæ in specie exigi non posse Domini prædiorum descendunt, sed æstimatiōe dumtaxat, vt Dolis, & Neoduni, tamen si nullo iure, cum cuique suo frui non licet, & vendere cogitur, tel fourment le doit estimer d'un tiers moins, que le fourment des par effectes.

^d Selon qu'on a accoustumé. In eo enim mos cuique regionis gerendus est. l. pretia rerum. D. ad l. falcid.

GLOSSA 2.

^a A douze ans quitte. Du iour d'hy en sief portant obryf Au denier sance, le prix ordinaire seroit au denier trente, pour le moins au 10. & 15. denier vingt-cinq. Quæ taxatio in vendendis rebus Eccl. art. 248. clesia anno pridem 1562. & hoc quoque, quo hæc fecimus anno 1777. à Rege indicta, & taxata est.

^e Pourueu que le sief le vaille. Id est, pourueu que le subietz tiennē terre, laquelle valablement reuene à ladite valeur

de xx. solz, ou autre somme, à raison de laquelle on fera l'assiette: car s'il ne valoit la rente de celui, auquel on fait l'assiette ne seroit pas bien assigee, car le vassal quittant le fief se descharge de la rente.

Outre les denours douz au Seigneur pour les obfeyances.] A tous vassals, qui doibz l'obfeyance, est rabatu douz deniers en charge, pour l'obfeyance qui li doibz, & tant que ce qu'il nient soit prisé xx. rabatu l'obfeyance.

A obfeyances.] C'est la subiection feudale, & inuiflationnelle, & droitz qui en dependent.

^b On doit prifer.] A celui qui est de l'obfeyance, on luy prifer en prifage ladite obfeyance en reueu de douz deniers, & c. celui qui la doibz, on luy rabat en charge douz deniers, & c. dire, & la terre est moins prisée de douz deniers, qui l'ont pour les obfeyances communes, & régulières: car au l'y a rachap, l'obfeyance seroit prisée d'autage, qui seroit la rente, & c. l'obfeyance de ce qui seroit trouue estre tenu en rachap.

ARTICLE CCLIX.

ART. CCLIX.
NOUVEAU
COURS.

T si le prifage est fait^a & il y ait iuuaigneur, on doit apprecier^b le fief que les iuuaigneurs auroient, & tiendroyent par parage, chacun vinge sols qui auroient six deniers de rente, & du sur-iuuaigneur son iuuaigneur trois deniers de rente, que celui tiers iuuaigneur y auroit.

ET si estimatio facta sit^a & sit secundonatus, debet estimari^b feudum, quod secundonatus habebat & tenerent in paragio, vnumquodque viginti solidis, & sex denariis redditus annui^c, & illud filij secundo geniti tribus denariis redditus, quos tertius secundogenitus in eum haberet.

GLOSA.

- 1 Iuuaigneurie en parage.
- 2 Iuuaigneurie simple.
- 3 Soub-iuuaigneurie.
- 4 Explication de l'article.

Hunc Articulum nullum tribunal, rarus confultus intelligit, & ex auctoritate dicam in materia consuetudinaria. Nos autem descripsit les qualitez des tenures feudales de Bretagne en l'Art. 325. & auons dict qu'il y a deux qualitez en la tenure comme iuuaigneur d'aisné, l'une appelée en parage, l'autre en iuuaigneurie simple. Le vray & forme parage est, quand un aisné baillie à son frere puîné son parage, & le reçoit un homme de certaine terre ou fief, estant le baillieur, & le preneur en pareil degré de sang, & de ceste parité s'appelle la parage: car ceste nature de reueu ne doit nul deuoir fors l'hommage, & il n'y a expression de convention autre, & n'emporte ny haute iustice, rachap, ny rente, ny profits casuels sur le puîné, ou iuuaigneur, Art. 74-322. & 345. Et consistent les deuours de ceste reueu en reuerées, & desheres personnelles seulement, qui sont conuenus en l'Art. 323, iusques au 322. La tenure en la iuuaigneurie simple est, où le parage defaut, il defaut par trois accidents, par sang, quand le degré deual, & s'essigne, comme en l'Art. 322. Secondement, par alienation en main estrangere, comme en l'Art. 27. Tierciet, quand le lignage defaut, & qu'il passe le meisme degré. Quand l'aisné baillie à son iuuaigneur frere une terre à tenir comme iuuaigneur d'aisné, ledit iuuaigneur, & ceux qui descendent de luy iusques au meisme degré tiendront en parage: mais si le puîné qui a pris en parage ou ses descendans baillent à leurs puînés partie, ou portion de leur

B tenu à tenir comme de iuuaigneur d'aisné, ce sera une iuuaigneurie de la premiere, qui ne sera pas en parage comme la premiere, comme estant descendu de degré ou de nouvelle tenure, Or du cest Article que son fait assise sur les biens du Seigneur, qui ait des tenures, & hommes en premiere iuuaigneurie en parage, l'obfeyance de tels iuuaigneurs sera prisee, & baillie en assise pour six deniers par chacun vinge sols de rente, que le fief de l'aisné puisse valloir, & c. si le meisme du prifage des tenures à l'igence de l'Art. 325. & l'obfeyance des soub-iuuaigneurs sera prisee trois deniers par chacun vinge sols: la raison est, que les obfeyances de iuuaigneurs portent beaucoup moins de profit, que ne fait l'obfeyance l'igence: car il n'y a ventes, ny rachap, ny autre reueu, & c. en iuuaigneurie.

^c Et il y ait iuuaigneurs.] Tenans en parage.
^b Les fiefs que les iuuaigneurs tiendroyent.] Et il y a deux, prifer l'obfeyance de ce que les iuuaigneurs parage aux tiendront. Que auroient.] Id est, que seroit trouuée valeur, & qu'il tiendront: car pour prifer bien l'obfeyance, il faut sçavoir la valeur de ce que doibz ladite obfeyance, & l'obfeyance doit liures de rente vaut moins que de croquant, elle se priferait chacun an vinge sols.

^e Et du soub-iuuaigneur son iuuaigneur.] Imo, le soub-iuuaigneur du iuuaigneur, qui est le second iuuaigneur tenant en iuuaigneurie, has descriptions norabimus Art. 325. Ponit Sempiternum primogenitum de illius Cuius, in parage. Rursum filius Cuius de iure suo secundo genito, qui est le soub-iuuaigneur ou arriere iuuaigneur.

Tiers iuuaigneur.] Imo Second, mais bien tiers comptant l'aisné.

ARTICLE CCLX.

ART. CCLX.
NOUVEAU
COURS.

N tout parage, appreciation, ou aualluement d'heritage, l'une ou l'autre des parties peut requier reueu^a par Cour dedans l'an & le iour, & qui la requiert, la doit auoir à ses despens^b par autres appreciateurs iurez à faire ladite reueu^c, s'il n'y a autre accord ou conuention entre les parents.

In omni

IN omni diuifione hereditatis in ipfius æftimatione faciendâ, altera partium potest petere reuifionem^a coram iudice^b intra annum & diem, & qui eam petit tenetur id facere fuis fumptibus^c per alios æftimatores iuramento prius ad id ab iis habito, nisi alia fit conuentio inter parentes.

GLOSSA 1.

¹ In omni diuifione rerum communium est locus reuifioni.

¹ Congruit Art. 267. & 366. Conuenientiùs dixisset, en tout prifage. Ergo hic textus cum vniuerfaliter enūciat, vniuerfaliter accipiendus est. Quare vbi cumque incidit æftimationem fieri, ibi locum habebit reuifio. Primum omnium in partagiis, in communionebus diuidendis, inter virum, & vxorem, aut heredes, aut socios, adde & in eunda æftimatione ad finem resciflionis. ex. l. 2. C. de rescind. vend. siue ex contractu siue ex lege, siue ex conuentione fiat æftimatio, vt in doario, & similibus. Hæc enim vera est reductio ad bonū & æquum ex imperitiâ, errore, aut malâ æftimatione peritorum: neque ei renunciari potest, si dolus proponitur menfiori, aut enormis lætio, cum dolo futuro nemo intelligatur velle acquirere, non magis quam reductioni ad arbitrium boni viri. Hoc idem & Bartolus sentit. l. 1. §. ideo. D. si mens. fals. mod. dixer.

^a Par Cour.] Requiritur igitur citatio ad interruptionem talis præfcriptionis, diximus d. Art. 267.

^b Dedans l'an & jour.] Idem tempus Bart. tribuendum putat, in reformatione æftimationis iniquæ, quem Abbas & Felin. citat cap. quia iudicantem ex de præf. per l. qui fe grauatos. C. de cens. & censitor. comme en egal de feiges. Hic annus aurem computatur, de iure de la rendue, & rapport du prifage fait par les prifeurs parties presentes, ou appellees.

GLOSSA 2.

¹ Æftimatio cuius impensis faciendâ.

² Reuifio fit expensis petentis.

³ Requeſta ciuili non recte indicatur ab iisdem iudicib.

¹ ^c La doit auoir à ſes deſſein.] Nimiùm indiftinctè Doctores ſtatuunt de expenſis æſtimationum faciendis, communiter ab vtraque parte. Neque enim vbiq; & omnibus in cauſis eadem eſt ſtatuendi ratio cum debitor aliquis obſtrictus eſt, de faire aſſiſter en ſes biens ex cauſa oneroſa, ſuis ſumptibus eam debet, eſt enim hoc in ſoluendi neceſſitate, quod Doctores tractant. l. item illa. D. de conſil. pecu. Bald. l. fin. C. de condit. infer. & regulare eſt; Cum qui aliquid facere teneatur, ſuis impenſis facere teneri. quod ait Arch. can. cauendum. 10. queſt. 3. Bartol. l. ſi poſtulauerit. D. de adulter. Boer. decif. 303. Et ſi aliud conſuerim, cum ex cauſa lucratiua deberet. Sed cum negotium commune geritur, vera eſt ſententia, communibus etiam expenſis actum fieri oportere, vt cum inter coheredes æſtimatio rerum communium faciendâ eſt, aut inter ſocios, aut viri & vxoris heredes, quod gloſſa & Doctores notant. l. ſi irruptiones. D. fin. regun. l. 4. D. ſi mens. falſ. mod. dixerit. vbi Bald. Alb. Florian. & quos Boer. decif. 31. ad finem & d. decif. 301. Doaria quidem ſuis expenſis faciunt portiones, hæres ſuis deſtrahit. Sed cum ſemel facta eſt diuiſio, & reformatio petitur, expenſis petentis faciendâ eſt, in fine litis recuperatur, ſi vincat. Sed tamē vbi partitiō facta eſt portionum ab æſtimatoribus, vt vulgō ſunt, apud nos, non puto in expenſis damnamdū, qui petenti reuifionē non negauerit, & obtulerit ſine conteſtatione, cum nulla eius culpa, aut dolus ſit, qui alieno iudicio paruit, & cuius nullum factum cul-

A pari potest, car les lottis ſe font par les prifeurs, infra Art. 366. Et idē de eo nil debet partibus imputari. Si reſciſſio contractus petitur, æſtimatio fit expenſis petentis, quia cum pro ſine intentionis leſione in proponat, probare omnino eam debet.

^a Par autres.] Omnino id quidem conuenienter, cum error, culpa, aut inſcitia priorum arguatur; ſicuti & in appellationibus negat Baldus remiſſiones cauſarū faciendâ ad eos iudices, qui ſemel grauauerunt. Et in reuifionibus rationum publicarum, totidem ſolēt adici externi iudices, quorū ante iudicantur. Nec inhi vnuq; probabitur, & ſi ordinationibus cautum, eoſdem de requeſtis ciuilibus, & ſupplicationibus iudicare, qui ante iudicantur, tamen quodam adingi de his qui iudicantur abſurdum non foret, cum tanta ſit hominum inſtabilitas, & ſtudium tuendæ qualiſcunque ſemel emiſſæ ſententiæ, cuius iuris errore, aut manifeſto lapſu tam ſæpe elicitur conſter, vt diſſimulari nequeat, eſt de iniquitate iudicii queri nolunt, & ſtare id quidem pati, ſed nimium propenſa eſt aliena in fortuna iudicii inclinatio in ea, quæ ſemel ſue meditati, ſue incauti, aut imperitis exciderē, dū error, contumacia, & perniciacia propugnantur, & malum malo cumulat. Tutius eorum iudicium, quorum factum, aut lapſus non arguitur, & qui alieni facti accuſatione admonentur, veluti vullâ aure ad officium.

GLOSSA 3.

¹ Reuifioni numquam rennnciatur.

² An Reuifio fieri debeat, Sans loies changer.

^c S'il n'y a autre accord.] Sur la forme de l'appræciation. Nā (vt dixi) ipli reuifioni, ſi magna læſio proponitur, non magis renunciari poſſet, quam appellationi ab iniquo arbitrio aut reſciſſioni ex cauſa enormis leſionis, quibus non magis intelligitur renunciatum, quam vultuſque doli ab aduerſario committēdi, de quo vulgō rationes. ex. l. 2. C. de reſcind. vend. petuntur. Bart. l. ſi quis cum aliter. D. de verb. oblig. Corn. conf. 112. li. 3. & de eo æreſta memorat Papa decif. Thol. 267. Rebuſ. ſupra cod. tit. de arbit. glo. 8.

Proinde ſæpe quaſitū memini, an talis reuifio fieri, & exequi debeat, ſans loies changer, comme ils diſent, hoc eſt: ita ne portiones moueantur, ſed compenſationes potius pecuniæ, aut reditus, aut ſimilia ſiant deceptis, Ioan. quidem Andreas ad Specularem, tit. de iud. ſ. ſequitur, verſ. item quod hæres. Bald. l. maioribus. Cod. com. vti. Iud. non mouendâ portiones putant, ſed pecuniâ, aut aliunde ſupplendum quod in altera minus eſt contra, Cynus, Petrus, Ioan. Fab. Alb. Salic. d. l. maiorib. Cyn. iterum l. 2. C. de reſcind. vend. vñ quidem ratione, quod niſi ita fiat, euenturum ſit, vt quiſquam contra regulas cogatur ſuum vendere, & Molinaus probat. §. 22. num. 42. tit. de feudis. Et pragmaticorum vſitatum morem damnat; qui in libelliſ & litteris Regiis, ſuper talibus reſciſſionibus obtræſ, ſoleant concludere alternatiuâ, ſcilicet ad rei reſtutionem aut portiois ſupplementum, cum præciſe ad rei reſtutionem concludi oportere. Ego vero neque ſemper, neque nunquam mouendâ portiones puto, nam ſi fraude partium, aut partitorum diuiſio iniquè facta appareat, & magna eſt iniquitas, aut valde incommoda partiō, æquum eſt eas moueri, cum præ-

ferunt aduersus mentores, partitores actio non datur. A
nisi in subfidium aduersario excusio. l. si mentor. D. si
ment. fals. mod. dret. Et saepe accidit adempta por-
tionis parte inuicem, aut incommodam fieri relictam
partis fructuonem, nec tantum valere fundi partem re-
spectu partis, quantum totum respectu totius, quod
Iurificonius notat. l. Manius. §. ult. D. famul. eris-
l. Manius. §. in fundo. D. de legat. 1. Bart. l. uxorem. §.
agri plagam. D. de legat. 1. Salyc. l. ult. D. de iur. dor. &
quos Tiraquellus §. 23. glo. 1. nu. 14. Veluti si habitatio
adempta fuerit ex consociabus, cum duo essent, aut
aliquid necessarium iter, & circuitus magnus im-
pofitus, cum compendiosius ire possit. Quod cum accidit,
ratio suadet moueri portiones, aut cum ligator re-
demptis mentoribus id egir, ut sua portio multo pre-
cederet, cum sciret electionem ad se pertinere, quia
præuideret confortem quem pregararet, cogendum
ultimationem accipere in pecunia, & saepe talia opo-
rta propter hominis celsitudinem reperit, fraudulenter di-
uisionis exemplum posuit Tiraquellus §. 24. glo. vltima.
num. 6. in retractu. & item in primigen. quæst. 60. nu.
8. Quod si nihil fraude actum est, nec magna incom-
moditas arguitur, in lecto reparabilis pecunia, aut redditus,
aut adeo pretiis externis, non puto indulgendum re-

fractario, & vigilatori ingenio, quod suum aliunde
tenere possit, quam à contributione portionum. l.
Maximus. §. arbitri. D. famul. eris. cum omnino tales
compensationes fieri non recipimus, & expedit. l. co-
milit. D. famul. eris. l. ad officium. C. comm. diuid.
Nam quod dicitur coheredes partes suas non tenet
accipere in pecunia. l. scimus. C. de iustit. testum. &
diximus in partibus, quæst. 39. de toto intelligi conue-
nit, sed si semel facta sunt bona portiones, & man-
tulum aliquid, aut aliunde reparabile deest ab alterius
portionem, moueri omnium portiones omnino in-
quum est. & incommodum, nec facile repugnantibus
indulgendum, si nihil aliud adferunt præter con-
max ingenium, & litigandi cupiditatem, & diffidit
communiones in totum expediat. Sed plerumque
contingit, siue consorium culpa res hæreditariæ
eiuicet, argue ita omnibus perire, quod cumque in
portionem obueniat: hic si magna diminutio est,
reintegrari viuiueritatem patrimonij oportet, &
dempto eo, quod omnibus ademptum est, portio-
nes de toto reformari, & nouas oportere fieri cer-
tesco, si quidem enorme est, quod est ademptum, ne-
gatur de externis rebus compensationem recipere,
cum res deest.

ARTICLE CCLXI.

ARTIC.
CCLXIII.
NOUAE
CONS.

N executione quand meubles, & immeubles sont du tout discutez, on fait
execution^a sur les deuteurs des deuteurs, lesdits deuteurs appelez.

*IN executione quando mobilia, & immobilia sunt omnino discussa, fit executio^a super de-
bitores debitorum, ipsi debitoribus vocati.*

GLOSSA.

¹ Discussio^a necessitas sublatam.

² Fit arrestum non executio si debitor sit non solvendo, aut
fugiu.

¹ Hæc olim discussionis necessitas, ex iure Romano
fuit, quam Ordinato Franciscus Regis sustulit anno
1539. Sed tamen per eam Ordinationem non est subla-
ta particularium casuum dispositio inducta speciali-
bus de causis, ut quæ est, Art. 22. & 23. Illam certe
ambagiosam de iure ante illam ordinationem plera-
que Dynastia sustulerunt, quod Papa de suis testatur
sua iam tunc ætate. decil. 281. & 368. & Tiraq. in re-
tract. §. 8. glo. 9. num. 29.

² ^a Sur les deuteurs des deuteurs. Id ipsum ex Romano iu-

C re, quo prius debitorum bona pignerantur, quam de-
bitorum secundorū, id est, ante nomina. l. 1. Quando
h. vel prima. l. à Divo Pio. §. in vitione. D. de iud.
Et si diuersum quiddam de suo priuatum iure Malis-
tradit sit de execut. Exciipiunt, si persona debitoris
non soluendo dicatur, aut fugæ suspecta, de quo Bart.
l. mulieri. D. de leg. committ. quo casu non proceditur
per executionem, sed viâ Artellæ, ut Bart. seq. quod
ipsum præstari cautione resoluitur, quod verum est,
& notatur ex Bartolo, Papa decil. 651.

Discussa autem probatur renunciantione, succe-
lacione Apparitoris. Bart. l. stipulatio. §. habet. D. de
oper. no. nunciat. Boër. decil. 177. Tiraq. §. 8. glo. 9.
num. 28. Melius summaria in informatione, de præp.
debitoris.

ARTICLE CCLXII.

ARTIC.
CCLXIV.
NOUAE
CONS.

V A N D la dette du second deuteur est^a liquide^b par obligation, ou iugé,
ou autrement, l'execution se fait promptement sur ladicte dette: Et
quand elle n'est liquide on procede par arrest sur icelle iusques à ce qu'elle
soit liquide, pour ce fait en auoir execution.

*Q V A N D debitum secundi debitoris est^a liquidum^b obligatione, aut iudicio, aut alio mo-
do, executio fiet statim super dictum debitum: Et quando non est liquidum viâ arresti
proceditur super illud, donec fuerit liquidatum, ut hoc facto eius executionem habere possit
creditor.*

GLOSSA

GLOSSA I.

- 1 Differenda exactio donec auditus sit primus debitor.
- 2 Licet pignere debitorum secundum debitorum.
- 3 Discussio non necessaria ante pignorationem nominum.
- 4 An debitor secundum debitorum pignorato, discussio rite sit pendente processu &c.

^a *Liquide.* Adde, & confesse: nam in diffidentem necessaria est cognitio, & sententia.

^b *Par obligation en jugé.* Ex regula Articuli 163. infra.

^c *L'execution se fait promptement.* Hec executio non est faciēda reali executione, aut capitione bonorum: nam hic secundus debitor non est obligatus creditori creditoris sui, ideoque manus in bona eius iniici nequit, nisi vocato ante primo debitor, qui est creditor istius debitoris, & sententia obtenta, cuius vi hic secundus debitor liberabitur ab suo creditore, qui est debitor perentis, alioqui iniuria fieret huic debitori, qui remaneret in obligatione quandoque exequenda, Sed omnino in vtroque casu per arrestum procedendum est, siue liquidum sit debitum, siue non, & differenda exactio, donec audiat primus debitor, qui interim non poterit exigere, quod Bartolus ait l. nomen. C. quæ res pig. oblig. poss. Sed manu iniectā in tale debitum, non poterit debitor suo creditori soluere, ne iterum soluere iniuncti tenetur: hæc frequentissima fori formula.

² Caeterum cum aliud in bonis debitoris non est licet id pignere, etiam non discussio bonis debitoris primi, probando in discussu processum insolubilitatem per discussionem, vel alio modo, nec satisfactio exigitur, quam Bart. requirit. l. non solum. §. morte. D. de oper. no. nunciat. Felin. cap. cum Martinus. nu. 40. ex. de const. Cast. l. heres. D. ad Trebel. Nec vimur sententia Imberti lib. 1. insti. cap. 59. qui non putat impediri solutionem, aut debitoris conventionem per arrestum extranei.

³ Proinde hic textus, non est simpliciter accipiendus, sic, vt omni casu ante pignorationem nominum ne-

A cessaria sit discussio, hic enim intelligendus est statuere, iuris dispositione simpliciter præsupposita, cū alia obligatio non proponitur nominum, in specie. Nam si nomina ipsa hypothecæ subiecta sint creditori, ea nō minus pignerari possunt, quā alia bona debitoris, ratione expressiōis hypothecæ talium bonorum in specie, sine discussione aliorū. Bona enim ex æquo obligata, ex æquo pignerari possunt, nec vllus ordo eorum est inter se, etiam præsupposito iuris ordine; hæc Bart. l. nomen. C. quæ res pig. oblig. poss. Butrig. & Jacob. & Ar. & Bart. l. heredem. C. de hered. act. Rom. cons. 416. Imō nomina debitorum tam veniunt in obligationem generalem omnium bonorū, quā quælibet cuiuscunque generis alia. Quare præsuppositā obligatione concepta omnium bonorum, frustra illa clausula, quam formulæ adiungere solent, & proceder par voye d'arrest, neantmoins qu'arrest soit dist dernière execution. Nec hic textus aliter censendus disponere, hoc ordine constituto qui ex iure decipitur. Sed in terminis simplicis obligationis loquitur nullā præsuppositā obligatione generali omnium bonorum, nec discussio necessaria, quod Specul. tenet tit. de probation. & rursum tit. de oblig. Et si Bald. d. l. hæreditatem, aliud sentit.

Sed ponamus, vt in terminis simplicis obligationis requiri discussionem, an si quis directō debita debitoris pignerauerit, aut manum iniecerit, possit eam facere pendente processu super arresto, ad validationem actus facti, & obtinendum in causa ex eodē processu. Et posse putat Angelus, auth. de fideiuss. §. vlt. & Papa decif. 432. & placere ea sententia potest, cum per actionem processum est, & de discussione non facta obiectum, ita vt, ea facta, lis iudicari possit, veluti præcesserit. Sed maior dubitatio cū per executionem processum est, quia hic actus nō recipit validationem ex post gestis. Sed tamen ex æquitate, si re verā in bonis discussi nil reperitur, verum esse apparet, quod executioni causam præbuit etsi adhuc ignorabatur: Contra, si apparet esse, vnde aliter satisfiat creditori, quam à bonis obligati succedant.

ARTICLE CCLXIII.

N peut faire execution sur bestes baillées^a à my croist, pour la part & portion appartenāte au debiteur. Et se fera^b estimation de ce que vaudra pour lors ladictē part & portion: sauf au portionnaire son recours à l'encontre du débiteur executé, pour ses dommages & interets.

ARTIC.
CCXLVI.
NOUVEAU
CONG.

P^oest fieri executio super pecora data^a ad dimidium accretionis pro parte & portione ad debitorem attinente. Et fiet^b estimatio quanti valebit tunc dicta pars & portio^c salvo; partiario regressu contra debitorem pro suis damnis & interese.

GLOSSA.

- 1 Baillet à my croist, quid Art. intelligit de corpore indiuiduo, non de grege &c. ibid.
- 2 Iuxta estimationem præstāda partiario.
- 3 Quid si res sit communis non amy croist.
- 4 Fraudantis gabellam parti tantum in commissum cadit.

^a Amy croist. Hoc est, ad dimidium accretionis. Scholastici Itali scriptores dicunt dari ad socidam, cū ita dantur, vt fortus, & fructus participentur, & cura, & custodia accipientis sit, periculum Domini. Hæc Argenter. in Cons.bris.

D dispositio intelligitur in corporibus indiuiduis, nam si numero diuidi possunt, vt greges, & armentum, æquum est audiri intercessorem prouocantem ad diuisionem, nec partem suam distrahi patientem, quod olim iudicabat, Ioan. Andr. ad Speculat. tit. de execut. sentent. §. 1. verū. quod filiusfamilias. Sed & immobilia cū capiuntur cum alio communia, intercessores fini distrahendi audiendi sunt. l. vlt. §. & ne ex communione. C. de iur. dom. imper. Hic omnino ratio sequenda est. l. si finita. §. sed si in plures. D. de dam. infect.

^b Estimatio de ce que vaudra. Nō sufficit igitur offerre

pretium, quod redactum est de venditione, sed iusta rei aestimatio praestari debet, qui æquum non est, cuiquam rem suam petere alieno facto.

³ *sancti au parionnaires son reconu.* Debet enim partiaris cauere de suo facto, cum custodiam debeat, quod si res dumtaxat communis sit, aliter quam ex societa, dabitur actio non ex contractu, sed in factum ex lege, cum nullus contractus inter eos gestus sit, nec custodia debeat. Sed sic, quomodo locio datur actio? ex eo quod ab altero male admissum sit, in re commu-

ni. Lib. resdes. §. non tantum, & l. puto. §. sed et si. D. de mil. ercisc. l. contractus. D. de reg. iur. Hæc material. si pascendi. C. de pact. vbi Doctores latè. Angel. in tra. clari societatis, & socide.

Vulgo inquirunt, si vnus de focis exportat res & subiectam gabellez, & eam non soluit, an loci incipit pars incidat in commissum, & non putant, sed pro parte fraudantis tantum. l. fraudanti. §. i. D. de publica. vbi Bartolus latè, Berachin. lib. de gabellez. ad finem vltimæ partis, quart. 30.

ARTICLE CCLXIII.

ARTIC.
CCLXIII.
NOUVEAU
CONS.

L O U T E condemnation, ou iugé doit estre executé, nonobstant quelconque exception, que voudroit proposer le debteur, s'il ne la verifie promptement en baillant caution.

Q uævis condemnatio aut iudicatum executioni mandari debet, non obstante quacunque exceptione, quam debitor proponere vellet, nisi eam probet statim dando cautionem.

GLOSSA.

¹ *Quomodo incontinenti probatur.*

Quod hic de sententiis, & iudiciis statuit, in obligationibus ex contractu statuerat iam ante: Art. 235. Est enim æqua vtriusque vis, à lege attributa instrumentis, & condemnationibus, ex consensu.

² *Doit estre executé.* Nisi sit appellatum, aut ex cognitione suspensum. Immenſa est materia huius Articuli, quam professa opera, quidam exercuerunt, vt Rebuffus. tit. ord. de sent. execut. & in contractibus Bened. de Barziz, & Anto. Massa & sparsim alij.

³ *Nonobstant quelconque exception.* Infiniti Doctorum tractatus sunt de statuto omnem exceptionem reuocante. Certè omnem exceptionem omnis sententia

Recipit præter eas, quæ iudicatum impugnant, & de quibus est sub iudicio cognitum, sed nulla rationem in præſenti impedit, aut ve loquuntur, gemitum, nem manus, nisi peremptoria sit, & solationis possit dicari factæ & incontinenti probetur. Sed de eo quod incontinenti probari dicatur, hic controverſia, de quo, nos alibi, & Tiraq. in l. si vaquam, verb. omnium. 31. Lud. Roman. consil. 76. alij. l. 3. §. condemnationem. D. de re iud. Sed in eo multi experimentis detecti pro ratione proponunt sua fomina. Nos incontinenti probari dicimus, quod scripto, aut factum in parte petentis probatur, aut si quæ ex ipso iuramento, aut sententiæ substantia oritur: nam testium probationi, qui refelli possunt, rarum est fidem haberi ad impediendam iudicati executionem: de citacionum intercessionibus diximus, Art. 236.

Sequitur Titulus 14.

Des appropriations par Bannies, & prescriptions.

MAGISTRATIBVS ET IVRECONSVLTIS

PER BRITANNIAM

AGENTIBVS.

V M ego pridem notas in ius nostrum civile, & patrium insti- Anno 1578.
tuissem, hic mihi de eo iure titulus præcipue delectus est, qui ius-
tam commentationis operam poscere videretur, de his scilicet
quæ lingua patria appropriemens, & appropriantes, Græci
ἰδῶς ἐς appellat, Latini vno quidem verbo reddere non pos-
sunt. Cuius argumenti nouitas, & insolens tractatio externos
homines, qui se rebus iudicandis applicat, tam sepe perturbare
solet, vt cum vim, & potestatem antiqui moris non intelligant,
vsum etiam & auctoritatem obtinere vix quantum quidem in

se est, patiantur. Et quando ne nostris quidem hominibus res est ex toto perspecta, nisi qui diu
multumque in rebus agendis sunt versati; consilium fuit hac de re, quid intra triginta hos an-
nos mihi cum consultissimis conuenisset, tradere, quid experimentis comperissem ipse, quid
celeberrima tribunalium de ea re obseruassent antè. Ne quod nobis in commerciorum tracta-
tione egegius, & eximium est, id sine luce, & commonstratione vsus & usurpationis iac-
ceret expositum imperiti cuiusque dubitationi, & opinionationibus; in quo cum se occasio feret,
ostendam quid vsquam peccetur, tum quantum Romanum ius illud, quod regna & prouin-
cias auctoritate, & maiestate percellit, hac quidem in parte maiorum nostrorum prudentiæ,
& æquitati cesserit. Nam etsi fateri cogimur deberi isti fortasse sapientiæ, eius etiam iuris
quo utimur, principia, illud tamen ipsum nimio cultu (vt in feminis solet accidere) apertam
in noxam degenerasse agnoscendum est. Nec falso olim scripsit Arbirer Petronius. Ego
(inquit) adolefcentulos exilimo in scholis stultissimos fieri, qui nihil ex his quæ
in vsu habemus, audiunt, aut vident: sic (vt ego quidem sentio) istam sapientiam docti
quasi non verum sit, quod Aristoteles dixit, & res loquitur; finem huius scientiæ non esse
ἡσυχίαν, sed praxim, & sint isti arcana Themidis, aut Egyptiorum infanda (quæ non im-
merito alicubi sic haberi irridet Cicero) ac non potius controuersiarum incernicula, & tru-
tinæ de rebus sepe vilibus, & his quæ in vsu versantur, & oculis, & teruntur manibus,
& pro materia habent fundos, corpora, & leuissima friuola consilia nihili, gerras, si non
etiam sartorum cum sutoribus disceptationes. Nam de Ducatibus, & Comitatibus illu-
striores controuersiæ, etsi habent sepe astus disceptationum maiores, iure tamen non alio,
nec præceptis dissimilibus terminantur: Sapientes quidem homines piget talis artis mentio-
nem inferri, quam nemo præstiterit, etsi non nemo polliceri ausus est. Nam iuris autho-
res, cum dicunt hanc artem esse boni, & æqui, nominibus sibi blandiuntur: cum nihil

Argent. in Conf. Brit.

OO ij

aliud sit hec disciplina, quam notitiarum communium recta informatio, à quibus fami-
tur principia discernendi aequi, & iniqui, iusti, & iniusti, utiles, & honesti. Unde illa di-
iudicatio quid quemque alteri dare, aut facere oporteat. Cui artem promittunt, ac-
tas nugae expecta (ut ait Seneca) quam illi istius sapientia magistri subinde augere & colere
adorfi, infinita congesta materia, dum sua quisque sensa pro iure obtrudit, pugnantia, incerta,
perplexa, dissidentia, multa iniqua, & docuere & scripsere, ordine ad discendum (quod in-
giri nequeat) nullo. Esi omnino tradi conueniebat regulas, sed cum ad hypobeses, & spe-
cies venit, multa deprehendis fallacia, incerta, nec eadem statui de principis etsi non dissi-
milibus. Ad quae determinanda, ius Quiritium (sateor) non minimum presidium attule-
rit, sed rerum actiones, & experimenta, maximum. Nam dum Jurisconsulti aliud atque
aliud opinantur, schola alia alteri contradicit, Imperatores figunt & resigunt, de bono iure
incertissimas fecerunt opinionationes, & ex eodem an mamentario tela ingerere & regere du-
cuere: nec quisquam tam absurdum loquitur, quin authorem citare possit dicti. Sed quid tam-
plectuntur Achiui. Hac face conflagrant regna Dynastie, sed alia aliis magis, quo impen-
sius illis ista sapientia excolitur, argutius, operosius, illa potissimum, quae ius istud Latiale ar-
ctius sunt complexa: Sapientissima certe quidem gentium, maximam eius partem ut no-
xiam generose despersere, & longum valere iusis, quae Masurius contradixit Sabino, &
schola alteri altera, quaeque Justinianus attexuit, retexuit, contexuit de suis aut alienis, sim-
plicius sua, certius, melius ad usum constituerunt. Ego certe tot iam annos in istis versatus
multorum annorum experimentis & actionibus rerum defessus, nec ulla etatis parte ab istis
feriatus, omnibus bona fide praedico, etsi scio quam non plausibiliter, in isto iure multa recte &
sapienter videri tradita, sed tamen in Republica bene constituta maximam eius partem bono
publico perire, antiquari, & obsolascere potius fuisse, ne dum scholasticorum hominum otium
& cogitationes probem, qui ea quae olim perierant, & perisse oportebat, restituant quodvis
luci, & de tenebris eruant, veluti magnum opere pretium faciant, nouellae aliorum, alias
verbosae, pugnae, basilicae edicta, pragmaticae constitutiones, & abrogati iuris libellos con-
tinentes ad actiones rerum quantumlibet ista umbratili otio conueniant. Quibus quidem ado-
lescentes insuescere, dum melius nihil conari possunt, patior, & opro, ut inde praesidia conqui-
rant ad meliora confirmanda, cum usus & actiones rerum poscent, propterea quod cum in co-
trouersis rationi auctoritatis veteris dicti accessit, magna vi premuntur aduersantes, si nihil
adferunt de alieno, praeter suum sensum. Sed ea ubi didiceris, agnoscent quibus ratio consti-
bit, in operosis voluminibus non multum esse quod adiuet usum. Nam quorsum ista si usum
damnauit, si etiam ipsi auctores contrariis auctoribus lacerantur, unde euenit nimio ingenie-
rum acumine & otiosorum hominum cogitationibus, & Romana indole nimium esse factum
sapientiam istam (quando sic nos loqui docuerunt) apertatam, quod satis Jurisconsulti ipsi
ostendunt, cum in libris suis subinde subtile separant ab utili. Quarum rerum exempla subin-
de, ut occurret, demonstrabimus, ut sint bono gentis nostrae maximo immutata, antiquatae,
abrogata magno mortalitatis lenamento, etsi etiam nimium id est, quod superest. Quamob-
rem ista suscitare, iterum Erynnim esse cedere ab inferis. Denique etsi multum ornamentum ad
istis studiis accedit eruditio, non sine causa tamen fugiendas docemus istas iuris externi Quo-
ritum complicationes, illud certe optime si nihil amplius quam heredum institutiones, testa-
mentorum solemnitates, substitutiones, fideicommissa, Falcidias, Pegasianas, Trebellianicas
accrescendi iura, transmissiones, suitates, caduca, bonorum possessiones diuersas (Vexi bonae)
quantam litium voraginem vno verbo sustulimus: Ne quis deinceps rerum actionibus al-
motus, aut facile de hoc nostro iure sentiat, aut illo terreatur. Ipsa quoque rerum dominia
& assertiones, quae nostra hoc loco tractatio est, prudentius omnino, certiusque constituta
deprehender, valuisissent quae vimam, nec tam multa de cetera veterum obseruatione, usque
non suo

non suo deprauata, in hanc aetatem incidissent. Quae ideo plenius coacti sumus attingere, ut pristinae origini suae, si qua fieri posset, restituerentur, quo in genere nostri sunt loci, de possessionum qualitatibus in auctore, & acquirente, de titulis veris, fictis, praesumptis, putativis, de dimissionibus, de feneratoriciis, de realium, & personalium praescriptionibus, de octiduo, de diuiduitate appropriementorum, de mala fide, de praescriptionibus hypothecarum, deque talibus: in quibus cum vulgaribus sententiis multorum congregiendum nobis fuit, & saepe ipsa quoque Romani iuris auctoritas in disquisitionem reuocanda. Pace istius sapientiae dictum sit, quam gentes non omnes probarunt; nec dignitati, aut existimationi honorati cuiusquam quidquam detractum volumus, cuiusmodi omnes tales esse opto, ut in his nil iure reprehendi possit. Sit primi tituli & ordini amplissimo sua auctoritas, & veneratio, sit caeteris sarta t. Et quae dignatio, materia de rebus ipsis est, nec quid indicetur in quaestione est, sed quid de unoquoque indicandum sit, quidve debeat in censura est. Nec ipsi qui iudicant sua sensa pro legibus semper haberi volunt, cum aut usu, aut aetate, aut literis plenius instructi, aut cogitationibus meliorum adiuti iterum de hisdem censeri non abnuunt, & vero calculum non raro reuocant, nec negare poterit quisquam, cui cerebrum non deerit, quaedam hic dici, quae quamlibet obstinate opinata mentibus, possint aut renellere, aut denud dverteas quod dicunt, & estridas elicere. Studiosis hominibus certe, & per experimenta rerum duratis libera de rebus iudicia permitti aequum est. Quare tot annos inter varios rerum actus versatum, nunc vero & differentem aequis mentibus legent (ut spero) cordati, fauebunt linguis eruditi, patrij certe iuris studiosi non ingrati hanc nostram curam accipient; & id quaecunque est, quod damus, inter insani temporis & massas occupationes nostras tam multas excidisse gratulabuntur.

TITVLVS DECIMVSQVARTVS

DE DOMINIORVM ASSERTIONIBVS

PER EDICTA, ET PRÆSCRIPTIONES.

TILTRE QVATORSIEME.

Des appropriances par bannies, & præscriptions.

PROTHEORIA IN VNIVERSVM.

1 *Esus & origo appropriamentorum.*

2 *Legum censura non est iudicantibus permiffa.*

3 *Appropriamentorum species duæ.*

4 *Defensio iuris Britannici de appropriamentis.*

5 *Rei caduca dominium quomodo acquiratur.*

6 *Bannimentorum ignorantia supina.*

7 *Patientia præscribendi implicat consensum scientis.*

8 *Præscriptum finis & utilitas antiqui iuris.*

9 *An restit. iustitiam. dixerit præscriptionem iniquam esse iuris præsidium.*

10 *An præscriptio acquiritur, aut iuri naturali repugn.*

Non habet ius nostrum patrium sanctius, aut prudentius à maioribus receptum, quàm quod est hoc titulo de dominis rerum, aut acquirendis, aut asserendis à veteribus constitutum, nulla cautio utilior ad commercia stabilienda, aut lites (si est mortalium cruxem) finiendas aut præfocandas. Nihil contra quod homines externi, qui ex suo sensu & vernaculo suo iure aliena instituta æstimant magis, aut vellicent, aut verò propagam oppugnent. Quo magis sapientes homines quibus recipi, nostræ & patrij iuris cura est eniti conuenit, ista ut constanter, & obfirmatè retineant ac taceantur, neque sibi vnquam auelli tam salutare maiorum inuentum patiantur, cui si vis affertur, conuelli omnes omnium securitates, ut Imperator Traianus Epistola quadam ad Plinium loquitur necesse est, & arbitrio instabilissimi cuiusque certissimas hæcenus regulas, fixisque iuris optimi constitutionem dedi, arque de auctis sedibus idemdem apud iniquissimos arbitros decerni.

2 Rectè in lib. de relig. Christ. Sanctus Augustinus ex veteribus antedictum retulit, iudicantibus non esse permissam de conditis legibus censuram: nec enim ratiunam illis creditum, ut de legibus, sed iam modo, ut secundum leges iudicent. Quare insolentis audacis, & temeritatis plenum est corium factum, quibus cum lex aut mos antiquus obicitur, protinus in legem ipsam incurrit, non aliter quàm canes esserati in lapides incussos, nec se ei subiaci patiuntur, & inquirunt an sic legem ferri oportuerit, an istam obtinere. Sic pñca secula arcessit ad hanc ætatem homines ambiciosi vana, sic apud imperitissimum rerum tribunal cogunt sapientes auos causam dicere, & iudices se ferunt pñci qui, subinde admittentes tam lasciosos fuisse proanos, ceteros interim ipsi talpis. Minus verò id quidem ferendum homines adolēcentes, vixdum ab

A Orbilio cmissis de legibus censere, & elate iustitiam sibi arrogare de his, quia nisi vñ & experientis comparare nulla cuiusquam quantalibet indellui possit. Prædenter Plato in libris de legibus hanc valguissimam omnium in sua rep. sancit legem. Nequis autem, inquit, audeat inquirere, rectè ne, an secus leges condite habeant, sed licuita diis traditas, sic haberi & obseruari oportere; senes verò quibus ea de re aliquod amplius permittit, præsentibus inuenibus de legibus ambigere, aut dissetere vetat. Hæc prudentes homines moleste ferre mirandi non est, nec verò sine causa facere agnoscunt hi, qui paucos ante annos in appropriamentorum argumento talibus arbitris sunt collata. Sed hoc amplissimos cæcis, quorum ista cura est, ferre non conuenit, & quia prudentia & rerum vñ plus pollent videre oportet, ne singularem hominum deprauata iudicia maiori instituta aliorum nimia censendi licentia deducant, quam recta ratio possit, nève experientis vñrupta, & veterum auctoritate commendata posteris leuitate indicandi contumpanitur, quorum ista debet ante omnes esse regula, ut eadem semper de hisdem (ut quidam de veteribus dicebant) iudicent ipsi ante diu meditant, nec pñantur circumstantiarum prætextu, nisi quidem valde vigeant, discedi à regulis, quos nunc obtentus suspicant instabilitatem. Vnde incertissimum fieri iudicia, & prouocari litigantium ausus tali illic necesse est. Memorabilis de eo exit Aristotelis sententia lib. j. de ære die. Prouidendum (inquit) est, ut quàm fieri possit patissima auctoritas & libidini magistratuum credatur, est quidem necesse est fidei & notioni iudicantium quædam committere, ut videant ita sit, an non sic, facta aut non facta sit res, futura an non futura. In istis standum iudici, quia talia præcedit ab legislatore non possunt. Hæc Aristoteles, quod Iuriconfilijs docere solent ius finem esse debere, facti autem interpretacionum plerumque etiam peritissimos fallere.

Quo ausu necesse fuit, id quod merentes videre A
cogimur, accidere; id est, cælum terræ misceri, agi
ferriq; orbem, & horrefcere ipsa quoque sydera
aspectu eorum quæ designantur, cum auris sedibus
proturbantur coloni veteres, in iudiciis verò præclara
iudificatione iuris exerceantur latrocinia, dum nullis
legibus tenemur, & indoctissimi cuiusque patemus
arbitrio, dicam an furori.

Singulare est (opinor) iuris Britannici institutum,
quod appropriamentorum formula vitur, rarò finiti-
marum provinciarum exemplo, id cum fieri externi
homines audiunt, vix adduci possunt, vt credant non
aliquid ex iniquo esse, quod talibus institutis credito-
res, ipsique adeò rerum Domini actionibus excludu-
tur: nec tamen alii quam negligentes aut supinè igno-
rantes, quod omnes sciant. Cuius moris tamen cum
exemplum iure extent, ipsaque in foro quotidie vsur-
pentur, mirum est quibuldam displicere, cum nomi-
nibus penè tantum mutatis, rerù & iuris (quod idem
ipsum sit) vsum reprehendant. Quare cum videam ista
interdum etiam peritis rerum quibuldam in disquisi-
tione vocari, & intelligi ab his conueniat, quæ de ea
re veterum fuerit sententia: faciam non inuitus, bre-
uiter ea vt intelligatur. Quod dum facio nemo ex to-
to voces à me latinas requirit, ea in tractatione quæ
priuatis gentis nostræ moribus instituta, à Romano
iure, quod nullum tale fuit, latinas voces, & rerù do-
mesticas appellationes nequit mutuari. Quamobrem
patris me vocabulis de rebus patris differenter, bona
latini sermonis pace audient, qui res potius mate-
riamque iuris, quam sermonem spectabant: & sunt
sui latina spectantibus auctores. Licet appropriementum,
& appropriare, bannire, & bannimeria ex vsu
dicere, quando latina oratio ex toto ea præstare non
posset, nec tantumdem, quod & si posset, non fuit
consilium legentem vocibus *mutuans* remorari, &
multis scribendum fuit, quando vsus rei promiscuus
est. Quod consilium igitur maioribus nostris fuerit in
constituendis Appropriamentis, quæ vis eorum, quæ
ratio constituti fuerit, differemus.

Cum ius omne ciuile, quod appellamus, siue Ro-
manæ ciuitatis, quod commune appellare soleamus, vt
multis gentibus vsurpatum, siue cuiusque ciuitatis
proprium, circa res aut personas versetur: confirmata
bonitate Dei hac in orbis parte libertate, multa iuris
immenfè materia ex vsu detracta & præcisa est, ne in
ea cognoscenda necesse sit, ius proflentibus tempus
consumere. Controversiarum in commerciis de re-
bus leges ingens relinqui est, quæ cum bona ex parte in
querendis, ascendendisq; rerum dominiis versetur,
præcipuum par fuit legislatoribus eius rei curam esse,
quando sine hoc iure consistere nulla ciuitas, aut so-
cietas humana potuit, vt certis fixisque regulis hæc
iuris pars constitueretur, quarum obseruatione plena
& optimi iuris, quod antiqui dicebant, securitas qua-
reretur.

Ergo formulas ad id duas maiorum nostrorum so-
lertia reperit, vim consummatam, perfectique iuris. Ap-
propriementum ex re ipsa appellatur, prioris formu-
lae solemnitas, titulo, possessione auctoris, & acquirentis,
bannimentis, ex more, & renunciatione Appari-
toris (quam Certificacionem vocant) constant: quæ
art. 266. & 268. describuntur: ea forma iuris pa-
trij & Consuetudinarij, quam maximè propria est.
Posterior titulo & quinquedecennij vsu continuo per-
ficitur ex art. 266. Ea verò de præscriptionum legalium
iure, penè ex toto naturam ducit, nisi quæ paucula
Consuetudo, & vsus in ea mutantur. Illa per banni-
menta vt expressum, posterior vt tacitum se habet,

quia in priore eximia vis & potestas Bannimentorum
est, quæ vt semel ritè sunt interposita, nulla cuiusquam
de absentia, ignorantia, alijve causis excusatio admit-
titur, ad debilitandam vim immenfam Appropriamenti
Consuetudinarij, si renunciatum est iudicanti solenni
more, nec intercessum est. Sed præscriptiones cum
omnium temporum sint, momentaneæ, horariz, diur-
naz, mensuræ, annales, & aliæ annorum complurium,
& quas Eulthatus Græcus author libello suo quodam
est persecutus, hæc magnam à temporis cursu,
quædam à titulis, & appropriamentorum solemnibus
præcipuum causam habent. Quo fit, vt ratio appropi-
priandi per bannimèta multò sit compèdiore, quia
iteratis Edictis in iure, & tribunali, cuiusque intole-
randa negligentia continetur, & legitima acquirètis
excusatio recipitur: si nemo toties, tam feruè, locis
tam frequentibus, & celeberrimis diebus euocatus in-
tercessor occurrit. Soleo audire externos homines
subinde admirantes, qui fieri æqua Themide possit,
vt tam breui spatio temporis omnes omnium actio-
nes ipsique adeò rerum Domini actionibus excludu-
tur. Nam & accidere posse, vt quidam minores sint,
aut femine, aut demerèes & alias habeant probabiles
de iure excusationum causas, quominus intercedere
potuerint, & id breuius tempus videri, quam vt rebus
suis quisquam cõsulere possit. Quid quod tam magna
momenta rerum in talibus veritatur? Addunt, & illud
de triuiro: præconiis vocem paucis innotescere, id ve-
rò sine exemplo esse, nec finitimus prouincius quid-
quam tale vsurpari. Quos ego interrogare soleo, num
vulgatissimum, & proutrum foro meminerint, de so-
lemnibus auctionum, quæ tribunalibus omnibus
perstrepunt, quibus iure certè non meliore, & so-
lemnibus penè hisdem omnibus omnium hypothecæ
excludantur, & iura intercessorum; adde etiam fini
distrahendi (quanquam proprietate non putant.) Nec
Franci meliore iure quidquam sese possidere arbitra-
tur, quam quod proscibente creditore ex auctione
comparauerunt: & eo iure prædia quæ illi habent am-
plissima consultiissimi patresfam. tenent. Nulla hîc
questio referri, nulla cauilatio, nulla pretij iniquitas
obici potest, tam sacrosancta est moris auctoritas.
Quid est igitur quod homines novos vetustis mos
perturbet? præsertim cum non abfimile exemplum
vsurpetur regno, aut quæ ratio vehementior dici po-
test, quam cum legibus sua auctoritas, & ex his acqui-
rentibus publica securitas constat? Quod si de anti-
quo iure auctoritas quaritur, & Imperatorie Consti-
tutiones placent, quæ alia, aut ratio, aut sententia est,
l. si eo tempore. C. de remiss. pigno. Si eo tempore
(inquit) quò res distrahebatur programmate admo-
niti creditores, cum præsentibus essent, ius suum non
sunt executi, possunt videri obligationem pignoris
amississe. Quid hac sententia differtus amitti negligetia
ius quatumlibet certum, cum admonitio ex aucto-
ritate Magistratus antecessit, & intercessum non est?
Quod si quis contendit in præsentibus constitui, & de
pignoris iure, quod Bart. dixit, ext. ad reprimendum,
F verb. edictum, is sic habeat illius. l. si eo tempore:
dispositionem ab ipso Bartolo ad omne dominium
acquirendum extendi, ex illius legis forma, ita vt si
res quilibet vacua possessoribus reperitur, ac tribus
edictis euocati priores Domini non compareant; ex-
cludi putet eos actionibus ex l. locorum. C. de omni
agro desert. lib. 10. Hæc sententia Bartoli generaliter
l. rem quæ nobis. D. de acquir. poss. & l. cum res. C.
de probat. quod & Iason quoque sentit, l. traditioni-
bus. C. de pact. Bald. c. cum causam. extr. de probat.
Fely. in Rubr. extr. de præscript. Quo nos iure vt
OO iijj

solemus in afferendis fisco bonis vacantibus l. si vacante. C. de bon. vac. lib. 10. & his quæ vulgo non omnino male, caduca appellare in foro solemus, eodem possessoribus oneribus, aut tributis gravari, aut adificationum insulationem agros deferunt: & quod vulgo dicere solent, & idem est, guerpiunt, l. iura. & d. l. locorum, quod idem in nobilibus art. 18. supra est traditum. Hæc ratio autem acquirendi novi, aut per reversionem consolidandi pristini domini. Quæ sententia est ab Raph. Cum. Lud. Rom. Imol. in d. l. rem quæ nobis, non ex toto probatur, ab Alex. vero distinguitur, & Salyceto non placet, d. l. cum res. Quia iuris civilis auctoritate ea de re non est expressa, & discreta dispositio: tamen accedente Consuetudinis potestate, ea habitationem nullam habere possit, quando rationes contradicentium ab solo iure civili sunt petite. Nam si Bartoli sententia probabilem de iure rationem habet, in his rebus in quibus acquiritur nullum antecedentem titulum habet, atque idcirco perpetuum concomitantiam malæ fidei habeat talis possessio, quia quod suum non sit, hoc omnes intelligere debeant ad alium pertinere, l. id quod nostrum. D. de reg. iur. l. qui vas. §. verare. D. de furt. multo magis probanda erit, si Consuetudinis auctoritas accesserit, quæ titulo & iuste opinionationi de dominio tradentis talis ius tribuit, multo probabilius quam in superiori casu talibus solemnitatibus, edictis trinis, illo die, tempore, loco, ut nulla possit dici ignorantia talis facti, nisi supina, & ex toto improbabilis, multo minus certe quam programmatum: de quibus in d. l. si eo tempore, quæ eodem momento figi, & refigi contingit, & verò sit astute perquam crebro. Quare quo plura & magis seria solemnitas sunt, æquum etiam est plus iuris tribui, quominus sepe postulantiur intercessionibus audiantur, illo præsertim tempore, quo acquirere detestare solutionem pretij non possunt, ob rem venditam debui, & solutione facta, l. intercessio postea admittitur, recursus (ut loquuntur) nō sint habituri adversus auctorem, aut absentem, aut non solvendo, aut litigatorem. Quod si admittitur auctoritate legum capiones manifestas induci, facendum est, quod l. i. C. de his qui ven. ætat. imp. non probat. Sit igitur Edictorum, & Bannimentorum sacrosancta auctoritas & fides, quibus & in capitalibus cognitionibus, & alias crebro in foro vi solemus, ad quæque stabilienda, & fecisse eodem in argumento Vespasianum Imperatorem scribit Tranquillus, eodem deformata ruinis vrbe vacuas areas occupantibus concessit, si intra diem certum Domini priores cessassent recollere, & instruere. Accedit etiam illa grandis Baldi auctoritas ad stabilendam Bannimentorum auctoritatem in c. debitoribus. extr. de iureiur. eodem scribit longe interesse iuter simplicem præscriptionem, & statutum quod à monitione incipit, veluti cum hoc modo concipitur. Quicumque, vel creditor, vel rei Dominus, quidquam iuris in illo, vel illo fundo vendicaturus est, intra illum diem, illo loco, iudicio adit, quod cum est factum (& verò sit semper iure hoc quidem nostro) tum, inquit, & creditores, & veros etiam Dominos actionibus excludi, ipsamque adeo obligationem naturalem quæ post triginta etiam præscriptionum annos superesse iure traditur, hoc casu extingui, idcirco & quod maius est, nec bonæ fidei necessitatem hic inesse, quæ necessitas propter effectum Bannimentorum, & Edictorum eluitur. Quæ eius sententia tam discreti huic iuri nostro suffragatur, ut ad hoc ipsum confirmandum faciendumque facta videatur, ab homine externo. Nam tria præcipua, & præscriptionum essentialia excludit temporis lapsum,

bonæ fidei necessitatem, & obligationis naturalis vim, & tam decantatas iure civili domini reliquias, sine quibus nulla præscriptio perficitur, eodem sine possessione diuturna certa, & limitati temporis nulla præscriptio consistat, quæ in Appropriationis per Bannimenta certi temporis non exigitur, si intercellit iudicio & possessio duravit usque ad certificationem iudicalem, quod nos inferius trademus. At iure nulla præscriptio sine certi temporis cursu fingi potest, l. sine possessione. D. de usufructu. & reg. sine possessione, in 6. Accedit quod inter denunciationse sue editæ, quæ usquam iure usurpantur, nulla interpellatio maior, aut magis seria dici potest: ea, quæ tercio iteratur, loco, hora, die, conuentibus tam celeberrimis, & frequenti populo, non solum cum adversus minores, aut æquales negotium est, sed & cum adversus superiores, & magnitudo quos talibus denunciationsibus negligentia & iniuria conuincimus diximus, art. 1. supra. Quid vero quod vltimus actus additur iudicialis renunciatio, quam Certificationem vocamus, inter ipsos solemnes iuris dicendi conuentus in maioribus scribitur assensus, quo modo Ioan. Fab. petitis Gallici fori & usus, loquitur, in prædictione iurist. Quod cum sit, nulla cuiusquam ignorantis excusatio admittitur, quod hoc ipso casu Ancharam. tenet, consueq. quo loco illam ipsam l. si eo tempore, allegat. Est igitur post talia edita, & peracta solemnitas omnis omnium ignorantia improbabilis, quæ tercio evocati non apparuerunt: nec cuiquam ignorare in aliena iura permixtum, quod post hoc notum est, & promulgatum, ex præscripta forma legis l. nec supina. D. de iur. & fact. ignor. c. 1. de post. prælat. & quæ plura in hanc sententiam leguntur iure. Publici igitur præscripti ignorantia non admittitur, ergo nec tercio promulgati, l. sed etiam pupillus. §. de quo plura. D. de iust. act. & quæ ad hunc locum colliguntur etiam. Quod si verum est, & scientia, præsumptio Con-
fuetudinis, hoc est, iuris, & de iure præsumitur, scientia patientiam efficit: patientia tacitum consensum inducit, quod ipsum in hoc eodem argumento consent. Francisc. Ater. & Paul. Casti. in l. locum. D. de ac. g. poss. eodem ex patientia tacitam renunciationem inferunt, & ex ea interpretantur consensum propter culpam non persequentis ius suum, quod & quæ dixit verb. diligencia, auct. de temp. non solut. c. 7. si tacuerit, inquit, palam est eum voluisse. Et cum contingit, id est, adversus scientem præscribi, aut supine ignorati, quod publicè notum sit, paritari præscriptionum vitia, malam fidem derogari, nec presentem obesse scribit Bald. d. c. debitoribus, & c. 1. §. si quis per triginta, tit. si de feud. fuer. cont. int. dom. & agnat. Quin & dominum dictum solum, & à quasi consensu colligi contractum Iurist. consulatus scribit, quia qui præscribi patiatur, alienare videatur, l. alienationis. D. de verb. signifi. l. qui habebat in princip. D. de legat. 1. Quo loco cessante debitore in solutione, & liberatione pignoris, ex diuturnitate temporis, rex. colligit consensum alienandi, & l. si finita. §. non autem. D. de dam. infra. ubi longo silentio Dominus ades pro derelicta habuisse videtur, & l. i. ad fin. D. de usufructu. quemadmodum. usufructuarius cum possit interpellare usufructuonem, neglexit, stipulatione teneatur de re solvenda, & l. si fundum. D. de fund. dot. maritus qui fundum dotalem præscribi passus est, alienasse videtur, idcirco ad restitutionem teneatur. Ex quo inferitur, tali Appropriationis speciei inesse consensum ut minimum interpretandum, ergo & quasi contractum iuri. Sed hunc locum ante evadit cumulo.

uice. Cui sententia, etsi à quibusdam repugnatur, data ignorantia eius contra quam præscribitur, propter ea quod ab ignorantie consensum excludunt, qui ex communibus regulis in eo non intelligitur, cum patientia scientia duxcat intellexisse, l. quoties. D. de sentent. tamen cum edita præcederent, & cetera Appropriationum solennia cernerit, ut nihil meliore conditione sint, qui ignorare dicuntur, quam qui scire, quando supra nec ferenda talium ignorantia est, quæ publicè editis promulgantur: & statim solennibus, ex quibus aut præsumptam scientiam lex idcirco, aut vecordem ignorantiam non recipit, ad illam iuris effectum impediendum. Nec enim omnis ignorantia idem effectus est, ut nec excusatio par. Quod si vlla probabilis ignorantia fingitur, ut certe esse potest aliqua, ea in simplici præscriptione, & temporis lapsu locum obtinet, nec tunc hoc probabili ratione, forte diceretur talem ignorantiam usquam in iure implicare consensum, sed in casu Consuetudinis talis ignorantia fingi nequit: quia Bannimentorum vis est potestas, & infinitus effectus, omnes omnium ignorantias exequat, & æquè damnat: ut vnius generis omnes & improbabiles, propter præsumptionem aequaliter aduersus omnes agentem, sine distinctione, cum omnes omnium aures æquè vnius Bannimentorum sonus afficiat, & interpellet: quare omnium par culpa est, qui publicè iudicium ignorat. Non itaque comparandus hic casus est cum illo ignorantie casu in simplici præscriptione, ex solo temporis lapsu, cum in præscriptionibus ignorantia quedam probabiles esse, & dici possint: in liturariis dispositionibus, & appropriationis nullæ: antecedentibus quidem bannimentis, vti nihil necesse sit distinguere, quid inter sit inter negligentiam propriam, & improprietatem, quod Felyn. facit in Rubr. de præscript. ex sententia Castrensis. Ergo quoties de Appropriationis queritur aduersus scientiam, aut inexcusabiliter ignorantem, plenum & optimi iuris dominium queritur acquirere, obligatio naturalis collitur, mala fides purgatur: penamque ea est porius negligentis, quam acquiritoris factum, quod ait Bald. d. §. Si quis per uiginti, quāquam & d. glof. auct. de temp. non solut. doc. præscriptiones putat, non tam in penam inducas esse, quā in tuendam publicam libertatem, quod Doctores recitant vulgo, auct. malefidei. C. de præscript. 30. anno, Bartolus, & Alexand. l. Pomponius §. cum quis. D. de acquirenda possessio. E. ne. Angelus, Aret. §. Sed istæ initie. de actio. Imol. l. factum §. fundi. D. de vñcap. Balb. in retract. præscript. parte secunda, tertie partis, q. 12. quibus locis malam fidem præscribentibus cum negligentia patientis compendunt. Quare apparet & iuris ratione, & argumentis similium specierum appropriationis nostra defendi, moribus vero gentis, etsi Romano iure non adiuvarentur, sacrosancta esse oportere. Quod si exempla desiderentur, similia iudiciorum extant in Stoebe collectaneis excerpta quædam de Theophrasti scriptis, si non fallit epigraphæ, titulo qui de legibus incutitur, quibus res venales per præconem distrahuntur, præscripta plures ante dies venditione, ut omnes intelligant quid cuiuscumque inter sit. Quibusdam etiam placuit venditiones solemniter apud Magistratus fieri, ne minus sexaginta dies ante promulgari, ut volentibus intercedere liceat, & emptoribus, si liceat locum conuenire. Quare apparet nihil esse quod homines externi aut et iure suo vernaculo alienum æstimantes, nostrum appropriandi morem reprehendant, quando iure quoque civili ratione, & talibus exemplis innuitur, & tantum à veterum

A proderunt sententia auctoritatem habet: vnde iam non sit quod metui debeant, veluti tunc exemplo sit, quod iam cum Theophrasti temporibus vsurpandum iudicabatur, velitate verò tanta Britannia inopescit, ut nihil habent ad dominia afferenda & tuenda sanctum aut sapientius repperit, nihil ad comparandas fecunditates melius, aut lites evocandas & precipiendas. Quod quod Mediolani simile quoddam huic nostro oblatum Carol. Cotta. notat in memorialibus. verbo, statuto, vel decreto? Quid verò iniquum quam quod isti apud suos vsurpari patiuntur, emptores ad solutionem pretij ex cōtractuum necessitate coactos admittit intercessionibus, re demum carere & pretio? si venditor pretium consumpserit, & solum verum, aut soluendo non est, cum tanta ab emptore nata sit opera ut contractus in cuiusque cognitionem decerneret, & intercessores sui solum persequerentur re integra, & quo tempore regredi emptori licuit, & auctorem laudare, & solutionem pretij iure reuolare imminente scilicet cessione? Quis demum effectus est tot solennium, si quolibet tempore intercessor admittitur, si in publicum peccatur, dum indolentem incuria (quandocumque liberetur) exagularis mors gener? Quæ omnia prudenter motibus iurisque nostro cauta, prouidique gratulandum est maioribus nostris.

C Restat afferendi dominij species altera, quæ in us nomēque præscriptionis transit, & ex titulo adiecta quindecimij possessione continua perficitur. Ea cum in locum decennialis legalis inter præsentem, & vicinalem inter absentes (succellit, quæ ipsa legalis fidei solennibus perficitur, non perinde patet calumnia, quia magnos auctores, & iuris Romani perspicuum auctoritatem habet. Sed cum illa legalis, eius tempora ex absentia, & præsentia distinxit, hæc nostra utriusque casum exequatur, & medium pergit inter numerum decimij, & vicem sinum, ut decimus quintus esset, confusa absentia & presentia distinctione, Nec temporis breuitas cuiusquam displicere debet, quod notum sit iure vetustissimo XII. tab. nullam in mobilibus præscriptionem longiorem anno, in immobilibus nullam biennio fuisse, quæ iure illa resp. ad Cicerois & Iulij Cæsaris tempora & Iustiniani ætatem vsa est, quod Cicero oratione pro Cecinna indicat. Lex, inquit, iubet vsum, & auctoritatem fundi esse biennij. Idem in Topicis scribit ex eadem lege vsum & auctoritatem fundi esse biennij, ceterarum rerum vsum esse annum, quibus locis vsum firmat pro possessione. Sed & ad C. Plinij iunioris tempora durat eam epistola quædam eius lib. c. epistolaram indicat. Primus igitur Iustinianus eam ex bienniali decenniali fecit l. i. C. de vñcap. transformat. & l. corruptionem. C. de vñcap. Quod us in provincijs quoque illi Imperio subiectis obtinere voluit, cum antea extra Italie fines non procederet, quia quo tempore leges XII. tab. hæc sunt nihil esset extra fines Italie in diuine populi Romani. Ratio vero contra præscriptionem ex Varrois scriptis repeti potest, qui frugi parcentiam. (vt ille ait) altero quoque anno rerum suarum ratione iure oportere, & secundo anno querere quod priore amissum esset. Iustinianus quidem in suis præscriptionibus non aliam rationem adiecit, quia (inquit) qui in tam longo prolixoque spatio ius suum consequutus non est, sicut penitentia ad ius pristinum reuertitur desiderat. Hæc ratio veteribus præscriptionum, quas hodie decennales aut quinquennales vsurpari debent mirari (veluti id breuissimum tempus sit quam par sit) qui tales rationes antiquissimas quasque fuisse, recordabuntur. Sed, & hinc

Græcis quoque fuisse indubium est, & puto non multo longiores, quas Socrates scribit *antiquas* *est*, ut *expositum* *indubie* *quæritur*. Plaro quidem lib. de legib. 12. inter res hanc quoque legem vult esse, ut res mobilis in vrbis anno, aut triennio si clacularia sit possessio usufructuarius, immobilis quinquennio aut decennio ex usufructu censis. Nec tamen non & suam censuram præscriptionum iura multorum habuere, quod nunc quoque iudicium faciunt qui nullis legibus teneri volunt, cum inquirentes an bono viro conveniret præscribere alienum, & an iure naturali defendi posset quod sic acquireretur, quod eius iuris primaria esset assumpcio, neminem cum aliena iactura locupletari, sed & iuris civilis esse illam positionem ius suum vincitque tribuere, in quo id ius iustitiam constitueret. Fecit alienus fortasse loci operasita, quando ista dubitatio scholis magis continetur, imò potius Theologis, qui de mentibus inquirent. Habent qui præscriptiones in universum oppugnant suos locos, atque illud imperium Iustiniani pronuntiatum in auct.

8 *ve* Eccles. Rom. cent. anno. præscripti gaud. quo loco præscriptionem iniquum iuris compedium appellat, & paulo post improbam temporis allegationem. Sic ille verborum aboque suarum novellarum, & legum prædicator dum Romanæ Ecclesiæ suum sensum approbat, & operam cædunt & præscriptionibus ampullosius ingratè ingerendis redundat, orationis vehementiam per *autem* irredit, & eo promectus est, ut quæ alibi ut magno mortalium bono à se reperta extollit, hic imperato flagellet, sed & alia Novella, cui titulus, ut hi qui ingred. ad app. l. collat. quinqu. cūcamentionem rēpōs. pro præscriptione indicat & perstringit: quem locum Memia Mart. Landéls Card. Alexandinus vocatur in titulo quo tempore miles, & Baldus conf. 13. incip. municipalis col. 1. lib. 5. Calder. conf. 5. ut. de rebus Ecclesiasticis. Abb. Panor. conf. 71. lib. 2. laf. conf. 139. lib. 2. Corneus conf. 267. lib. 2. num. 7. gloss. & Angel. l. de negot. gest. Guid. Pap. quæst. 409. atque inde posterior iurisprudencia subiūde sūlet. tēla colligere, quoties cōsultendo aut disputando contingit contrarietate, pro vñ & propolita materia. Quæ sententia si vera sunt & iniquæ sunt præscriptiones, iniquior Iustinianus ipse qui id statuit quod iniquum putaret, cūm tot eius ea de re Constitutiones extant, tot tituli, Novellæ, mutationes veteris iuris, adiecta etiam præscriptione actionum personalium, quæ veteri iure digestorum erat incognita. Quorum alias antiquavit, alias mutavit, & alterius temporis fecit, alias (si ipse loquitur) transformavit: quæ illam verò etiam sine titulo, & cum mala fide induxit rerum luctuorum, rapinarum, dolo quovis interierarum, quæ legitimis temporis essent, id est non amplius triginta annorum, denique & si quæ id tempus effugissent, in calles quadragenarias recidere voluit his Constitutione l. omnes. C. de præscript. 30. anno & l. 1. C. de annal. Sed si verum est iniquas esse præscriptiones iniquissime reperiuntur 12. tabulæ, quæ non amplius biennio Dominos excludunt proprietatibus & dominiis. Atque ista & Romano populo post placuerunt & vero ad ipsius Iustiniani tempora deveniant, & apparet de Græco iure esse deducta, ubi venalis sapientia proluit, & vici sunt rerum publicarum conditoribus conducere, & quæ talia si non omnibus, certe plurimis. Nec vlla resp. non habuit sua de præscribendis rebus alienis constituta, aut his afferendis quæ sua putaret, de privatis publicis, aut Ecclesiasticis: quamquam hæc quoque Iustiniani nominis gratus nota, quod Ecclesiæ Romanæ privilegio constituit, & fufius tamus inferius sub epigraphæ de

A publicorum locorum præscriptionibus profectus. Denique suis ille de præscriptionibus inveniis vique in iurisprudencia veteris monumenta protulit, ut futuris Imperatoribus nil sub, preteritis reliquisset videtur debeat, ad eas aut iussu mandans, aut auctoritatem, hinc, quæ ius elucidandum.

Enim verò quomodo conciliari id Iustiniani pronuntiatum possit, cum illis veteris iuris præscripti præceptis. Bonæ publicæ, inquit Caus, repetat sunt vici-capiones, ne dominia rerum in incerto manerent, quia dominus ad inquirendis res suas facit temporis esse videretur quod esset à legibus diffinitum l. 1. D. de usufructu. cap. & Iustin. eodem tit. in princip. cūm aboque futurum esset, ut possessores immortali tempore tenerentur, quod ille imp. dixit l. cum totum, in princip. C. de præscript. 30. anno, & Bald. §. si quis per 30. dixit, ne possessoris tempore de suo duo dubitaret, quæ ipsa eadem ratio ab regibus assiluntur, & l. 1. XII. in ordinationibus præfatione, quæ de relictionum temporibus est edita.

Quam vero illa alia voluit, scilicet ut fructus litium finis l. vi. D. pro suo. Quo sensu iure Cicerone in oratione pro Cecina, vici-capionem dixit, hinc esse sollicitudinis & periculi.

C Extat etiam Traiani Imperatoris plena acquiritur ad C. Plinij relationem responsio, lib. 2. epistoliarum, quæ verat post diffinita tempora moueri iniquum & publicis rationibus actiones, quia sic forum sit, ut multorum securitates conuelluntur. Ipse etiam Constantinus Imperator etiam iustas sibi actiones vult interdicere, & postulationes concenari, si iustis temporibus propolite non essent, ut eo saltem exemplo quatuor alimur concitescerent, quod iustas actiones silete præscriptis, quæ essent tempore ab illa l. iustas. C. de iur. fil. quam legem de *rebus*, id est, reliquis fidei iurum rationum, & quæ hodie non accerbè exiguntur, Theod. Harmonopolis intelligit.

E Et verò Appollinaris Solonius præscriptionum rubricas omnino hinc abolvere scribit, & Callistatus præscriptione humani generis paratam vocat. Quid si, quod vero ante demonstrauimus, patiente consensu inest? Quæ si ita sunt, & bono publico repugnare sunt præscriptiones, & tanta eorum viciam habent elogia, si dominia stabiliunt, si lites finunt, si sollicitudinis finis sunt, si incertum immortale demunt, si securitates cuiusque confirmant. Quam inde colligat præscriptiones iniquum esse iure patendum? quod eorum certus locupletibus paratissimum. litibus? quod familiarum nobilium decemum extitabilis, odiorum, pecunie, temporis? Quam infidiosa aduersus incautos pupillis actiones committantur, annos, & veteribus deprimis iustis, si ad incerta ante infinita furora sunt vici-capionis tempora? Quis agrum colat, inleat, adhibet incerto eventui, si colligere in incerto est, perpetuo impendente saxo. Quo metu alieni Theopides accidit in Attica scribit, ne agri cohererent.

Quam ob rem, si ita firmæque huc sit sententia bono publico repugnare esse, & vitio præscriptiones, nec sine his recte stare dominia, ergo nec tempus quidem posse, nec tanto ante possessa moneri vili reip. expedire.

Extat verus Arati Sicyonij exemplum à Pluribus relatum, & ab Cicerone valde laudatum, post quinquagesimum annum recuperata pacta, de possessionibus nil immutasse quamvis per tyrannidem prioribus dominis olim ablatis constaret, quod factum Cicerone exaggerat, & rationibus illustrat, nec rara exemplum sunt in historia, intelicet tentant contrarij incipit.

cepti. Augusti Imperio eum in vrbe plura loca essent iuris ambigua, quæ alij publica, alij priuata contendere, quæ tibi, vel à senatu, vel Pompeio, vel Cesare donata essent, Octauio ipso cognoscere possessoribus adiudicata sunt. Sed & proanorij memoria eum Angli totam penè Galliam inuadissent, diuque possedissent, multo post tempore his expulsi, quæ doctus Ecclesiæ, aut aliis commerciis transiissent, non sunt mora, multaque opulentissima Normaniæ Sacerdotia eorum dote haberetur adhuc, quia res publicæ magnus motus erat concitatus.

Quamobrem non assentior his, qui vscapionem non putant æquitati naturali congruere, nec bono viro alienum vscapere, conuenire. Cuius dicti rationes duas adfert Franciscus. Conanus Iurisconsultus eruditus, quia (inquit) æquitas omnis expert sit scripti, scriptis autem exarare præscriptiones: ergo non esse eas æquitati tribuendas, sed scripto potius iuri, quando æquitas scripta nomen amittit, & ius est, & dici incipiat: Altera quia nihil habeant præscriptiones æquitas, sed summo iure antiqui. Prior ratio, & iuris auctoritate, & multorum sententia, aut ex toto refellitur, aut valde debilitari possit, nisi longior instituta esset discussio. Nati estis sæpius quidæ scripti rigorem ex circumstantiis, actibus iudicantium (quorum scientia, ars est boni, & æqui) temperari contingat, præter scripti ipsius tenorem, ex mente potius scripti quam verbis, idcirco sæpius ab dispositionibus hominum petenda sit æquitas, quam ab scripto expectanda, tamen frequenter etiam scripto æquitatem describi, & à regione scripti iuris locari contingit: & si nam cuique viui tribus, nec descripta æquitas moueri mutari, eum constans, & perpetua ratio sit necibus humanis infixa à noticiis primis. Cuiusmodi est, quod crebro dicitur Iurisconsulti solent, scripto quidem iure, sic vel se esse, de realiqua statutum, vtilitas tamen causa aliud arque aliud receperunt vsu, neque vtilitatis vox hic aliud indicat, quam æquitas, vt in s. recte, & seq. inst. mandat. & s. Igitur inst. de obligat. qui ex quasi contr. & l. quia actionem. D. de præscript. verb. l. si longius, s. vlt. D. de ind. l. seruimus, s. si substatum. D. de seru. verb. præd. & alibi persæpe. Quod cum dicunt, intelligimus inflexionem scripti propter adiunctas causas, abrogationem iuris intelligi nolunt, quod detractum sit senatus adiunctis. Nec enim propterea quod æquitas scribitur, æquitas esse definit, quod Conanus quidem agnoscit, etiam nominis proprietate aliud intelligit esse æquitatem, nec ei conuenire vt scribatur aliqui ius fieri, & in alienam speciem, & appellationem transire. Quod fortasse verum esse potest, cum ab eo æquitas scribitur, qui iuris condendi potestatem habet, de iure consultus qui ius condere non voluerit, nec potuerit: ius esse dici non potest quod scribitur, cum iura ab auctoritate conditoris ad auctoritatem habeant, Senatui quo Senatusconsultis, ab plebe à qua plebiscita, ab Imperatoribus vnde placita, ab prætoribus vnde edicta dicantur. Quæ in directum recepta Iurisconsulti tradidere ex adiunctis causis, ius non dicitur esse. Sed scriptum ius temperant, & nomine æquitatis intelliguntur, nec propterea appellationem iuris sortiuntur, quod ille dicit, nec nomine eodem confunduntur. Itaque intendimus ius scriptum æquitas præualere, cum lex scribitur quidem esse scriptum constitutum, sed tamen obseruari oportere, l. prospexit. D. qui, & à quibus. Hic est æquitas scribitur non vincit ius tamen, & ius ab auctore obtinet, æquitas in intellectu sine effectu est. Contra tamen sæpius fit, cum auctoritas iudicantis obtinuit, vt fiat, aut perspicua ratio

A impulsit, quam recte Conanus in cuiusvis Iudicis arbitrio esse possum dicit, & defendit, non eorum tantum qui supremum iudicant, Posterior ratio, quod præscriptiones nihil habeant æquitatis eadem cum dicto, dicit enim idem, non demonstrat. Nego igitur satis esse rationis, cur æquitas dici nequeat, quia scripta naturam inuit, cum æquitas futura sit, quomodocumque scripta ad leniendam scripti iuris duritiam, nec scripti naturam, aut rationem inuit, nisi hoc quidem autor intendat, aut ius condat, & prius abroget. Neque enim æquitas ab scripto, sed ab mentis intellectu, & noticiis communibus metienda est. Quod si ius appellare placeat, mixto nomine aut ius æquum, aut scripta æquitas dicenda erit. Sed eorum qui præscriptiones æquitas conuenire non putant, sententia ab eorum iudicio profecta videtur, qui parum oculatè, sicuti ego quidem iudico, æquitatem per indiuidua iudicant, & singularibus speciebus intellectum applicant: detrima comparatione, si publica vtilitas, & consideratio ex aduerso opportuit, tanto præponderatura, quantum lapides plumæ. Quæ particulatum cōsideratio cum spectatur, necesse est protinus accidere, vt qui æquissimè bono publico reperta sunt, alicui speciei applicata iniquissima videantur: cum æquitatem non ex singularibus, sed ex vniuerso æstimari conueniat. Quæ de re extat apud Cornelium Tacitum. C. Calli Senatoris grandis sententia. Habet (inquit) ex iniquo aliquid omne magis exemplum, quod cōtra singulos vtilitate publica rependitur, efficitur illa sua sententia Senatori ille, vt Senatusconsultum fieret, quo quadragesimi omnis leues & ætatis serui qui sub eodem recto iuerant, cum Dominus occideretur, supplicio damnaveretur: cum tamen in his plures esse inuites nemo dubitaret, fontem vllum esse nemo scires. Et multos probato quoque admulso, leues & ætas excusaret, & videtur sumpta ex illa Plinarchi in Politicis. Celebratur (inquit) ubique Lufonis Thesalorum tyranni illa sententia. Qui magnis in rebus iustitiae se cultorem haberi vult, cum aliquando ius violare in paruis necesse habere, quod Plutarchus. pluribus exequitur. Hic si speciei quæ proponitur mentem applices, iniquitas magna, & crudele factum, sed securitas dominiorum, & imponenda securus necessitas eius curæ, æquitatem aliam, sed vniuersalem & bono publico expressit. Plato lib. de legib. ii. veniam legumlatori concedendam putat, si publica gubernationi intendens, singulorum incommodis non viqueque prouideret. Extat inter eas Nouellæ quæ nuper repertæ, & editæ sunt, titulo Theodosij Imperatoris vna quedam, quæ creditorum omnium exactionem Afris prohibet. Quid iniquius, si speciem respicias? quid æquius, si publicum? cum affecta bellis provincia, nec quid suum, nec quid alienum esse possit distudicare, cum interim iuris exequutio male coagmentatam rempublicam iterum esse laceratura. Et tamen illud fuit nouas tabulas lege concedere, tanto olim motu in rep. Romana ab optimis quibuscumque ciuibz prohibitas contra seditionos ciues. Quid illa Trahybuli & aliorum deinde annelata? Quid nuper in hac nostra Francia editæ pacificatoria, quibus tam apertè scelorum, flagitiorumque omnium tributa est impunitas? quibus infando exemplo ius falsæ perditionum hominum arbitrio dedita cessare, vt optimis cuiusque complicatis manibus, oculis vix cœlum respectantibus corus cohortesceret, cum lege infandissima scelorum descripta audiret, & eorum impudenter fractis lege, ius falsæ condonari sceleris, & silentibus etiam mortalibus omnibus, lapides ipsi, & fumantia recta, & angustissima ædes scelus loquerentur, & Nemelini

inuocarent; illi verò etiam nefandi facti auctores im-
pune vbique perfultarent, eadèmq; his omnia tri-
buerent, quæ victoribus olympiæ, aut summis viris
seruatâ gratissimis temporibus rep. eadem pro re pri-
uata privilegia quæ absentibus respub. causâ. Et ta-
men hæc afflictæ reip. conuenire visa sunt sapientibus
viris amisso clauo, & gubernaculis deterfis. Iniqua
hæc, imò verò iniquissima in specie, nec verò quid-
quam vnquam cælum aut sydera videre atrocius. Sed
si in vniuersum consideres, neque aliter aqua à solo,
nec cælum terræ mixtum, aut alio modo finibus suis
elementa quæque retineri, aut coërceri potuerunt.
Magna æquitas vniuersum spectatibus, singularia cõ-
siderantibus magnum scelus lege publica patratum.
Quid ipsi fontes qui ex legibus penas luunt, nonne
alieno exemplo dedantur acerbissimis penis? si rem
species cùm lucem amittunt, id totum persoluant qd
debent ipsi, etiam si inutilissima pœna inligantur, &
venæ in aqua exoluantur, quod facillimum necis ge-
nus esse putatur. Quod rotæ, ignes, palæ, & talia sæ-
pius acerbantur, aliena causa est, vt cæteri deterrean-
tur, singularis capitis po. na exacerbat iniquum in
specie, in vniuersum, æquum. Affatim est talium ex-
plorum, quæ rectè Dominic. c. cùm generale, prima
distinctione, dicit respectu priuato iniqua esse, pu-
blico per quâ æqua: & professâ opera disserunt. Ioan.
And. Anchor. & cæteri in c. possessor. de reg. iur. in
6. Fely. in Rubr. de præscrip. & alij alibi, etsi persæpè
tam longe ductis rationibus, vt vniuersum non satis per-
tingant, absolutè tamen, & in vniuersum sic receptis

sententis statuunt ius naturæ, quo quisquam cum
aliena iactura locupletari prohibeatur, tolli quidem
in totum non posse, sed distingui, insecti, & in patre
alter statui ab ratione ciuili, & positius constitutio-
nibus posse. Itaque hoc casu satis esse causâ videtur,
cur ab generali naturæ regula diuertatur, quia (inquã)
finis litium alter nullus futurus est, quia dominia in-
certa futura sunt, commercia incertiora, & insidiosiora,
& quia negligentia cuiusquam alteri fraudi esse non
debet, & iustissima eius exculatio qui fecit quod in se
fuit, quominus impenditis perpetuò laxi merum
sustineret. Quibus omnibus malis, si vna præscriptio-
nis ratione occurratur, quis iam eam quod Apollina-
ris dixit, humani generis patronam non rectè appella-
tam dicat? Quis priuatâ iacturam ex supina ignoran-
tia constatam tanto publico bono non rectè & æqui-
simè rependi dixerit? Quare non est quod cõscientie
cuiusquam male factum impingant, si auctore iure, &
patronis legibus quisquâ vitur, & rem præscriptione
acquirat, de quo longa est disputatio Canonitarum
& Theologorum, c. vigilanti. & c. vlt. ext. de præ-
script. & eorum quos memorat. Boer. de iur. na-
met. 13. Nihil igitur (quod Cicero inquit) in ciuitate
tam diligenter est retinendum quàm ius ciuile, quo
sublato, nihil est quod cuiquam exploratum esse pos-
sit, quid suum, aut quid alienum sit, & quæ ille pluri-
bus persequitur in eandem sententiam, digna quæ le-
gantur ab iudicantibus, vt intelligant quid suæ cure
commisissum sit, quantum legibus tribuere, quantum
sibi sumere, aut possint aut debeant.

AD RVBRICAM.

*DES APPROPRIANCES^b PAR BANNIES, ^cET PRESCRIPTIONS.

- 1 Appropriementum vi & effectus ex moribus.
- 2 Appropriementa personales obligationes non tolluntur.
- 3 Sed nec reuisiones quidem.
- 4 Dominiorum querendorum formula sex à Veteri Rom. iure.
- 5 Quid optimi iuris dominium.

- 6 Quid dominium è nudo iure Quiritum, de quo quid Iustinian.
- 7 Quid hereditas, mancipatio, in iure cessio, & quid emptio ex seſſione, auctio.
- 8 Quid emptio & auctoritas.

PROPRIANCES.] Appropriamento
Britannico Latina dominij assertio,
non ex toto respondet, nec vox alia
pene vlla. Sed remorari legentem exter-
na vocis nouitate consilium non
fuit, dum res properatur. Græci vnico
verbo planè facilliter idem & idem dicunt & idem ap-
propriementum verbis, ex æquo respondentibus nostro
Appropriet & appropriement. Cæterum vtrumvis dixe-
ris formam intelligimus ex qua ciuili quidem, sed
ducto à gentium iure, dominium ab alio ad alium
transit, & transfertur, & proprium fit acquirētis quod
alienum erat. Sed cùm iure & moribus perquam var-
iaz & multæ tales causæ & tituli tradantur (quod ti-
tuli de acquirendo rerum dominio ostendunt) hoc ti-
tulo de his formulis statuitur, quibus ex talibus titu-
lis per bannimenta & præscriptiones queruntur do-
minia, nec quidquam vltra epigraphæ complectitur.
Sunt verò introductæ formulæ ad rerum alienarum
acquisitionem, propter vilitatem commerciorum.
Nam si res tradentiū propriæ esse præsupponeren-
tur, protinus ipso consensu & traditione dominium
transferretur, nec vlla esset bannimentorum aut ne-
cessitas, aut vfus, nec quidquam amplius expedan-

dum. I. traditionibus. C. de pact. sed quia plerumque
de alienis contrahitur, repetæ hæ rationes quibus
emptoribus & acquirentibus succurratur, & idem iu-
ris tribueretur: quod ab ipsis etiam dominis, ne igno-
rantia fraudari acquirentes cõtingeret, hætenus quod
idem si solemnia à lege præstituta obseruarent. Hoc
cùm contingit, bannimentis aut præscriptionibus le-
gitimis, securitates comparantur æterni iuris. Porro
hoc inter hæc discrimen est, quod Bannimenta sine ti-
tulo consistere non possunt. Præscriptiones verò quæ-
dam etiam sine titulo perſeiciuntur, vt iure quoque ci-
uili, cætera suis locis, si quæ erunt, vt materia occur-
re indicabimus. Hoc tantum hic dicemus appropriemen-
tum per bannimenta quod edictale placet appellari,
quia edictis confet, non esse præscriptionem forma-
liter, quia non fundatur in cursu temporis, quod præ-
scriptionum proprium est iuncta possessionis conti-
nuatione, l. sine possessione D. de vsuc. sed vim acci-
pit ab repetitis trino nūdino edictis & monitionibus,
sequuta iudiciali renūciatione quam certificationem
vocat, titulo præ existente, vnde consensus patientis
colligitur, aut supina ignorantia, ideòque intolerata
conuincitur, & præsumptio malæ fidei, si quæ erat,
eluitur. Contemptissimè igitur Consuetudinis auctori-
tatem

tatem consensisse est, aut flagitium fecisse in re propria, nec acquirere fraudi esse debet, si post tot solemnitates recusat, cum non solum exceptio, sed & dominium quoque directum & plenissimum queratur acquirere auctore Consecutidipes; quod alibi perfectumur. Art. 171. Multum hac igitur formula superat vulgarium prescriptum securitates, de quibus hac quidem in re vulgo aliter distinctiones traduntur. Quare hic quidem citat Baldi sententia, de qua ante meminimus in c. debitoris ex de iureiur. cum hac solemnitas à monitione incipiat, ipsa quoque (quod mirum dictum sit) obligatio naturalis tollitur, & imputatur actui præsumptione bonæ fidei, quæ iuris est & de iure, & omnia iura realia, & vendicationes tolluntur. Non actiones personales iura separatim habent tempora, quæ etiam rem immobilem sepe habeant pro materia, tamen à personali facta, & promissione substantiam docent, nec naturam mutant, quia in his rem immobilem dare tradere deductum sit: qui multorum tamen perquam stupidus est error, quod nos suo iocundo docuimus. Sed nec rescissoria actiones quæ ex iustis & legalibus causis concedi solent, hac appropriamenti specie tolluntur, quominus suo & ipse tempore exercerentur inter contrahentes, quod Art. huius cit. ultimo demonstrabitur. Vt nec illæ quæ aduersus fraudulentos & simulatorum contractus extraneis competunt, de quib. Art. 269. inf. Sed enim quod ad rem vehementer facit: de antiquissimi quoque iuris Rom. dominis dicendum est aliquid, quando nec omnibus casus ad ius dum nota est, & eius rei vestigia etiamnum quædam in nostris libris superlone, nec ludiosi omnes satis intelligunt. Nec enim dominiorum assertorundum illis ratio nota fuit: Theophilus quidem Græcus autor ad finem tituli de libere. success. annotat duo præfatos dominiorum acquirendorum prescripta fuisse, naturalem vnum, quod in bonis cuiusquam esse dicebat, legitimum siue legale alterum, quod ex nudo iure Quintum dicebat, utraque species coniuncta ius efficiebat, quod optimo iure dominium appellabatur, & eius M. Cicero meminit oratione de haruspicio responsis, multa (inquit) sunt domus in hac urbe, atque laud scio an ferè cunctæ iure optimo sed tamen iure præjaro, iure hereditario, iure auctoritatis, iure mancipi, iure nexi. Et dominiorum quidem talium discrimen describit Vlpian. libro 1. inf. tit. c. Qui tantum in bonis habet, inquit, nec etiam ex iure Quintum feruum manu mittendo latinum facit. In bonis est, si quis à ciue emerit, & si traditus, nec tamen mancipatus ei, aut in iure cessus, neque aucto possellus. Nam quandiu illi horum sit, feruus quidem in bonis emptoris est, & iure verò Quiritem adhuc in bonis venditoris est, sed vbi alibi scribit ei acquirere, cuius in bonis est. Fuit itaque dominium & iure Quintum, & potentius. Sed tamen non omnes acquirendi dominij modos & verities Vlpian. illa sua descriptione comprehendit, sed cum sex fuerint, tres tantum non sufficienti partium enumeratione perscrutatur. Collegit autem Varro libro de re Rustica fundum c. Si quis (inquit) iustam hereditatem adiciat, ista autem hereditas veteribus fuit, quæ iure civili Romano cuiquam ciui delata esset. Nam qui cuius non esset, testamentum cuius quidam capere verabatur, quod ipsum Cicero oratione pro Archia indicat, quæ ciuem Romanum esse hoc argumentum contendit probare quod hereditas ciuium cepisset. Sicuti oratione altera pro Cediina, Abutius Cecinnian negabat capere hereditatem posse, quia Volaterranus esset, Volaterris vero ciuitas esset à L. Sylla adempta. Secundus modus acquirendi dominij erat, ex mancipatio-

ne: Eius solemnitas, & formam Cicero in Topicis describit, Boetius explicat. Erat illa vero imaginaria quedam venditio, quæ per res & libram fiebat, in qua qui mancipio accipiebat, id est, acquirens eas tenebat, & concepta verba pronuntiabat. Hunc ego hominem è iure Quinti meum esse dico, & ique mihi emptus esto hoc are & hac libra, tum are percutiebat libram, & quæ dabat à quo rem redimebat. Quem morem Vlpianus quoque attingit tit. xix. inf. Eius verò vltus fuit in omni alienatione; quæ cum titulo fieret, atque etiam in testamentis quod & Plutarch. scripsit in libello de seranumis vindicta. Quin & hereditates quoque hoc modo cernebantur: quod Vlp. Plutarch. & Cicero ostendunt. Mancipatio ex eo dicta, quod res omnis mancipi per eam alienari poterat. Mancipi verò res dicebantur, omnia quæcumque alienari poterant. Nexum vocabant quodcumque per res & libram geri poterat. Forma eius, vt mancipis, id est, acquirens stipularetur, dare spondes? credens responderet, Spondeo, tum stipulator spondentem alligueret, & necederet. Fuit & modus alius quem Cessionem in iure appellabant, in eo res persona interponebantur, cedentis, vindicantis, addecipientis, quem ipsum quoque morem Boetius describit. Sed eius formulæ tamen, non fuit infinita potestas, non magis quam Appropriamentorum nostrorum, sed ita demum valebat, si in iure cessio facta erat, cui potuerat, & vbi oportuerat, apud Prætores scilicet, cuius incrementum fieri debebat, id enim est, quod annui, in iure cedentis verò ad dicebat, interrogante vindicante, & respondente eo qui cedebat. Alia dominij acquirendi ratio veteri iure erat, viucapionis & usurpationis, anni scilicet & biennij cuius ante meminimus, nisi si quid factum erat. Ea ad nos quoque ab his transmissa manauit. Fuit & alia forma venditio sub corona, visitata rebus bello capris distrahendis cuius Aul. Gell. lib. 7. meminit. Fuit, & auctio, cum publicè addecipiente magistratu res sub hasta venirent, quæ eadem & sectio fuit. Quæ omnes dominij transferendi & acquirendi formulæ, vno emptiois nomine generaliter censebantur, quod Varro illo loco indicat. In emptioibus (inquit) sex legitimum dominium peruenit, quæ deinde enumerat eadem, quæ ante diximus. Quæ omnia ex vetustissimo illo iure relegendem, lubide subit in animum admittat, qualibus ab principiis tam potentis reip. instituta in tantam magnitudinem adoleuerint. Fuenit ista hominum sapientia placita, an sumiorum imitamenta potius abigere cogimur, cum de commerciis & quærendis dominis agatur, parte iuris imprimis momentosa, nugis consensari. In bonis fundum dicere viuius, cum alterius sit è iure Quintum, quod & stat. non dissimulati argatur. L. merus. §. Iulianus. D. quod met. caus. Archid. cap. si quis usuram. 14. q. 4. & emptio nem non alter valere quam adhibere are & libra, libram tangi & concepta verba, veluti augurale carmen pronuntari, idem in contractibus, in testamentis idem usurpat, in nexu promissionem alligari & nexi oportuisse, in his excidisse syllabam de iure quoque esse periculatam, ista puerorum sumiludicia. Quanto melius & simplicius iurisperitendia posteriori cõsensu & traditione dominia transferri, verborum inanem esse sonum, dum res, & actus contrahentium intelliguntur, quorum verò ille tactus, & adhibito libæ incautamentorum ritu, quod meris posteritas irrisit, & sustulit cum formulis, & Cicero. alibi exhibitor. Ergo hæc appropriamenti nostri præstant, quod omnes illæ veteres formulæ efficiebant, & quod illi dicebant, optati iuris dominij acquirunt, & vendicandi potestatem, quam illi olim

* [QUAND ON S'APPROPRIE.]

- 1 Formula hac appropriamenti per bannimenta ad res soli
pertinet.
2 Sed & in servitutibus quoque praedialibus usus erat,
esse potest.
3 Item in redditibus pecunia constitutis.
4 Item in hypothecis omnibus.
5 Item in decimis.
6 In veltigalibus, pedateis, ripariis, & omnib. salibus.
7 Item in usufructu & fructibus, ibid.
8 Quid vero in mobilibus.
9 Quid in fructibus pendentibus, arboribus cadentibus, aut
filiis.

Hæc verborum conceptio præfæmæ veteris Consuetudinis enunciationem respicit, & re verâ, de ea ferè ad verbum descripta est ab reformatoribus, quod illi fecerunt, cum non satis his liquebat, quæ sententia esset scripti, & pragmatici sententis variabatur super ratione vivendi, si ne alterutro peccarent, concepta, ut erant verba, descripterent. Id vero quàm hoc loco infeliciter, & inconsiderate posterius demonstretur.

b [D'HERITAGES.]

Noranda vox comprisus, ex qua intelligitur materiam appropriamenti, & subiectum cui applicatur, esse rem soli, & immobilem, id est, quæ materia, & substantia talis sit, quæ corpore apprehendi, tangi oculis, & sensibus subici possit, & loco continetur: quæ corpore propria natura est. Sed & quæ proprie talia non sunt, iuris tamen distinctione, & auctoritate pro talibus habentur perpetuè, & immutabiliter, ipsa quoque in hanc dispositionem incidunt, & appropriamenti per bannimenta acquiruntur, & afferuntur.

Itaque servitutis prædiorum, et si materia, & substantia tales non sunt, nec propriè res soli *ad hereditatem*, dici possunt, cum corporales non sint, quod Bald. dixit, c. 1. §. sciendum, tit. de feud. cognit. Barr. l. movementum. D. de verb. signif. Alex. cons. 32. incip. viso themate vol. 1. tamen corporibus hærent, & applicantur, nec sine his subsistere, aut esse possunt. l. si aliena. §. hociure. D. de viciap. Alex. cons. 121. incip. pöderatis, lib. 6. Philip. Fraite. c. 2. de rebus Eccl. non alien. in vi. glo. verbi intelliguntur. l. i. C. de viciap. transfor. Balb. 2. part. 4. partis. q. 4. Ideoque & inter immobilia computantur, & pro rebus soli funguntur. l. in §. simili modo. D. de reb. cor. l. Iulianus. D. de fund. dotal. l. non solum. §. ad iura. D. de alien. iur. iud. caus. fact. l. vlt. C. de reb. al. non alien. quod Antonius Butrius, Panor. Imol. scripsit. c. nulli ext. de reb. Eccl. non alien. Alex. d. l. movementum. Quamobrem rectè, & vultur per appropriamenta eccl. & bannimenta acquiruntur, & afferuntur, & sub verbo *d'heritage*, larga significatione comprehenduntur ex mente, & intentione Consuetudinis, & discreta iuris civilis expressione, de quo scita est dispositio Franc. Aret. in rub. D. de acq. poss. An scilicet statuto disponente, de eo, qui possidet rem, ut sumo, ut hoc nostrum, id ad servitutis quoque porrigi possit, & ius incorporata.

Sed & annui redditus, si modo perpetui sunt, & fixam hypothecam habent, *qui qui potest asserere*, ex lege conventionis, hoc genere immobilium habendi sunt, & fructu quidem fori non perinde crebro usurpatu hætenus est, per appropriamenta eccl. asserti, sed id tamen petitis fori, neque inaudium, neque volentibus tunc, aut sine effectu, cum anteriores creditores me-

Argent. in Cons. Bnt.

A cunantur, & attentus acquiritor antequam pretium soluat, securitati suæ vult consulere, ne periculose pecuniam locet: rectè recularurus, si per aliquis creditor occurrat, & pignoris causam, non asseram, ut loquuntur, impedit ex cautione, l. si post perfectam. C. de tuit. Hæc ipsa consilatio. l. si eo tempore. C. de rem. pigno. & Bar. & aliorum. l. si rem aliquam. D. de acq. poss. & hoc nulla dum præsupposita aliena facta, & antecam. Nam ea facta nulla dubitatio esse possit, quin tradita possessione, in alignmentem, & solutionem redditus, huic dispositioni quàm maxime locum fieret, id est, quin per eccl. appropriamentum fundus traditus asserti possit, peninde ac si fundus ipso initio venisset nulli redditus mentione, Quare in talibus hanc appropriamenti formulam usurpasse, nec imprudens consilij fuerit, nec incauti, nec dubito quin post hac multa, & prudentissimè quibus facturus sit. Si hypotheca metuer, & suspecta debitoris fortuna est.

Denique in hypothecis omnibus, tunc maxime in antichresi, in qua detentio in creditorem transfertur, quod nostrum vetus *engage* fuit, perquam vtile fuerit hanc formulam usurpasse, ad ciendos, & excludendos priores creditores, ex auctoritate dictæ, l. si eo tempore: cuius perspete, in hoc opere, ad nobis merito fieri, propterea quod eius dispositio valde ad id q. tractamus, est accomodata, & perutilis ad usum. Nam et si in hypothecis de dominio acquiendo non queritur, sed de constituendo iure in re, per quod ad rei ipsius cessionem deveniri potest, ob non solutionem, & ideo, hoc textu, non comprehenduntur verba. l. vlt. C. si vnus ex pluribus, tamen cum ex identitate rationis hypothecam sibi volent afferere creditores, habebunt auctoritatem hanc, ex ca. l. si eo tempore, si modo, quod addendum censeo, propter verba Consuetudinis deficientia, decreto iudicis tales denunciations D etino mundino hanc, addita clausula, in apparet ad dictam diem, fore, ut hypothecis excludantur. Hoc cum est factum, nihil cause dicit potest, cur tam supini creditores iure suo non excludantur, atque id iuris civilis auctoritate potius, quàm verbis Consuetudinis, quæ de hoc casu non discreto statuit, sed ratio patet, ne opponatur Bald. sententia, in l. quod est consuetudo. C. ne de stat. defunct. quod Consuetudo inducens præscriptionem in vno casu, non extenditur ad similem, etiam æquè favorabilem, propter strictam naturam Consuetudinis. Idem Aret. l. Pomponius. §. cum quis. D. de ac. poss. De personalibus actionibus scitum est, in his privilegium prioritatis tempore non tribui, l. privilegia. D. de priuileg. cred. glo. l. i. C. de promiss. Dynus in reg. qui prior, sed ex causa, cuius causæ privilegium huius excludere velit, ex ratione. d. l. si eo tempore, putarim posse, ex dictis, & ratione subaudita, et si hic nulla possessio præsupponi potest in agentibus.

Sed & decimis quoque infuscadis acquirendis, valde vtilis hæc formula est, de quibus per omnia idem iudicamus, quod de reliquo nostro partitionio, & rebus soli, in his verò multo vtilissimum fuerit hanc formulam usurpasse, & propter debitoris decimarum & propter extraneos, qui de his possunt controuersiam mouere, & vero immobilibus assignari decimas, præterquam quod in foro nemo dubitat, & recepte sententia est, idem distict Bald. tradidit, tit. de contro. int. vassal. & Epil. in feud. Alex. cons. 121. lib. 6.

Sed & veltigalium, ripariarum, pedateorum, & tallum omnium eadem causa est, cum ratione certæ fundi, aut domanii competunt, sunt enim annexa immobilibus, quod Bal. dixit. d. §. sciendum. vbi & Aluaron. Bal. l. spondia. C. de excec. rei iud. &

præscriptionibus eodem modo, & hisdem temporibus acquiruntur, quod Bart. dixit. l. publicani. §. in vectigalibus. D. de public. & idem l. iusto. §. non mutat. D. de vscap. His igitur allerēdis recte appropriamenta edictalia comparabuntur.

7 Nec vñs fructus diuersa conditio, cū inter immobilia quoque computetur, quod Bart. dixit. d. l. iusto. Alber. d. l. mouitium. l. 2. ad fin. D. de reb. cor. quin & consuetudinaria estimatio eius dimidio proprietatis censetur, etsi quā id recte alibi demonstrabimus.

Quid de præscriptione fructuum rei alienæ possesse, dicendum infra art. 272.

Cætera quæ affixione talia sunt, si reuelli possunt, circa subiecti corruptionem, aut vitium, naues, domus, & apothecæ exemptiles, & quæ de facto eximi solent præla, & quæ destinatione tantum patrumfamilias talia sunt, cum natura talia non sint, nec perpetuū & immutabiliter, in mobilibus quandoque attribuntur, sed temporaliter, de quibus vtilis extat tractatio hominum cruditorum, & ideo naturam suam seruant, & mobilibus cōtribuntur, siue quod ad diuisionem inter virum, & vxorem, siue quod ad appropriandi formulam.

De mobilibus, omnino insolens est, appropriamenta edictalia vsurpari, & suam quidem illa præscriptionem habent, inf. art. 272. per lapsum temporis. Sed hic de edictalibus appropriamentis loquimur, quæ hic quoque eandem rationem, & vtilitatem habere possunt, præsertim, si magni pretij sint, ex d. l. si eo tempore, sed cum mobilium querendorum, duæ potissimum rationes sint, ex commerciis scilicet voluntariis, id est, contractibus, aut cum auctionibus, per ludicem repugnantem possessore adducitur, quæ cōtractibus acquiruntur, non fuerit inutile, hac ipsa appropriandi formula, sibi asserere, ad excludendas priores hypothecas, etsi nec verba, nec dispositio consuetudinis de hoc casu statuunt, sed vbiq; mobilia pretiosa, immobilibus exequantur, quod docti annotarunt.

2194q. d. glo. 7. num. 39. Sed in his acquisitionibus quæ per auctiones fiunt, vulgata Francico foro est regula, *meubles n'auoir point de suite*, quod verum fortasse fuerit, respectu creditorū, nam quin à dominis venditari possint, quantumlibet auctione distracta aduersus tertium possessorem, non putō dubitari. Sed nostro iure cōtra vsurpamus, *meuble auoir suite*, id est, etiam additō pignore dari priori creditor, persequutionem eius, intra octauum diem, ab additione, ex art. 245. cuiusmodi civilis quoque dispositio est in l. pecunia: D. de priuil. fil. & l. ex facto. §. vlt. D. de pecul. Nec sine ratione; nam cū in distrahendis mobilibus, per auctionem nulla banimenta vsurpentur: sed pignorationes duntaxat aduersus possessores, & additiones publico quiddē loco fiant, sed nemine vocato præter detritorem, iniquum est non vocatos excludi iure suo ignorantes. Itaque siue quis vt sua videret, siue vt hypothecata mobilia, non inutilis futura est hæc cautio, & formula edictalis appropriamenti, per quam aduersus veros etiam reum dominos, vt aduersus creditores, æquē acquirere consuevit, si non intercedunt, & auctoritas facti extat, d. l. si eo tempore.

Sed an mobilium numero, siue cedat fructus, aut non cedat arbores, ca lege, venditæ, vt solo extantur, & fructus pendentes separatim à fundo venditi, inter mobilia computari debeant, & consequenter, quæ formula vsurpari debeat pro materia, dubitari non sine causa potest; Omīssa pugna, vera est sententia: cum silua cadenda, arbores excidende, fructus percipiendi, separatim à fundo veniunt, inter

mobilia haberi, ex senetia Bart. l. penult. D. de milit. testam. Castr. cons. 132. vol. 2. Decij cons. 472. quos docti congerunt. Quare talia sub hoc verbo d'heritage, intelligi non poterunt. Itaque in comparandis appropriamentis idem erit, quod in mobilibus statuendi.

PAR ACHAPT.

- 1 Emptionis vox omnem alienationem continet.
- 2 Non idem vox Francica d'achapt valet.
- 3 Appropriamenti edictalis non sunt præscripti vsui in omnibus contractibus.
- 4 Hodie omnibus æquē vsurpatur, dominij quidem translatus.
- 5 Error & incogitantia reformatorum.

Si eadem vis, & significatio vocis Francica d'achapt, esse posset, quæ Latinis, & iure civili veteri fuit emptionis poterat cōsuetudo cōtra omnem dominij translaticum, hoc solo verbo compræhendisse videri. Nam emptionis dictio omnem alienationem continet l. statuliberi & cæteris. D. de statulib. & vero hoc sensu legi XII. tab. vsurpatam cōstat. Sed & Varonis locus, quem ex lib. 2. de re rustica. sup. dedimus in glo. verbi *appropriement*, id ipsum ostendit cū ait, in emptionibus sex dominium præstant, deinde inter emptionis modos vsurpationem, & hereditariam capionem recēset, ut in emptionis, strictum quidem significatum non cadunt. Sed verbum Fræcium d'achapt, idem præstare non potest, nempe contractū vsu loquentium ad speciem contractus significationem redactum, per quem merx pro pretio æstimato transferretur, quod pecunia, aut alia re fungibili, aut in pecunia resoluibili cōstet; & in veteri libro vnde hic articulus descriptus est, cap. 40. & 220. talis specificatio mentio fiebat. Quæ res inconsiderantem me hominem, quod superiore glo. diximus, prodit. Nam cum veteri cōsuetudine alia, & diuersa esse appropriandi ratio in contractū emptionis specificet, quā in aliis

d'exchange, frange, donation, engage & liage de ratione appropriamenti edictalis in emptionibus statuitur, cap. 40. de aliis quique c. 221. *Combien d'elles pade ces cinq rilires aucuns sissent bannie, il ne fut entz autz pasle estably, ny accoustumē en Bretagne que bannie en d'el estre faite, ains conueniut tenir par an & iour pacifique.* Ex quo apparet in contractū duntaxat d'achapt, vsurpari solitam appropriamenti edictalis formulam, in aliis omnibus annalem pacificam possessionem, pro nullo appropriamento fuisse; Tale fuit ius antiquum, sed cū id reformatores antiquare vellent, quod eorum actus indicat, & verō ordines Britannici id fieri postulerent, vt vna omnibus omnino contractibus appropriandi formula statueretur, ipsi veterem differentiam sustulerunt, & vna, quod dicitur prouerbio, fideles omnes parietes dealbarunt, id est, tam in cōtractibus cæteris omnibus, quā d'achapt, tunc tunc, vnam appropriamenti edictalis formulam obseruari, sine ulla discrimine, & regula indefinita, & in eam rem articulum scripserunt iuris inuouari, qui est posterior hoc ipso titulo numer. 268. quem hic omnino præfigi, vt

vniversale pronōtium oportebat ordine, & methodo agentibus, hunc verō articulum abolere, expungendo, induci, antiquatum scilicet, & nouo illo abolitum. Nam veterem differentiam respicit, & loquitur adhuc præscripti, & abrogati iuris. Quorsum enim hæc expressio contractus specifici d'achapt? cū in omnibus æquē cōtractibus vna, & eadem vniformis dispositio cōstitutata sit artic. sequenti, & d. artic. 268. & speciei deductio de genere diuersi quiddam iuris sapiat, quod tamen vnum & idem volunt esse. Quare haud dubitè

incauta est huius articuli descriptio in veteri antiqua-
ta, & me auctorem in eorum expungitur, si (quod au-
gustinum) & speramus, huic libro reformando secunda
manus adhibebitur aliquando, & eius loco ille 28.
sufficitur, & substituitur pro regula vniuersali, cum
dicat, *in ius contrahendi de heretico*, & qui hunc sequitur,
de quibus rebus que se sunt. Nam cum vniuersalis affir-
matio tantum affirmet, quantum omnes particula-
res affirmatiue de eodem genere, inutile est de ali-
qua vna specie sigillatim statuisse, aut affirmasse, cu-
ius nulla differentia sit, nullam proprium, nullum ac-
cidens diuersum a ceteris speciebus. Sed hanc incogi-
tantiam, & *de his*, sequentibus verbis apertius con-
vincemus.

DE CELVY QVI EST POSSESSEVR

1. *Eterna regula auctoritas, quam in foro vocant, de*
laity à laity.
2. *Possessionum qualitates, que debeant esse in auctoribus,*
3. *Nulla vicia auctorum ex moribus nocens in appropri-*
mentis edictalibus.
4. *Possessionis traditio, etiam momentanea, sufficit ad im-*
plementum contrahendi.
5. *Ad tribuendam vsu capiendi conditionem annalis esse*
debet.
6. *Possessionis notitiam quælibet admovent, si intercedat,*
7. *Figura nisi à Domino consensu non potest.*

Hic mihi attende de pœpœm dicitur, in ma-
teria consuetudinis appropriationi edictalis. Tra-
ditur in foro sacrosancta, æternitatem regula ab acaus
visque tribunalius omnibus vsurpantibus, veluti ra-
tionales dicunt à primis, & immediate veris ducta,
quæ sunt pœpœ pœpœ par banones anoir rite, & pos-
sessionis de laity à laity. Hanc omnia fora recipiunt, omnes
plures resonant, omnes consulti aduocant. Sensus re-
gule est, non aliter edictale appropriationum proce-
dere, quam si ex titulo ab auctore possessore acqui-
rens possessor item fiat, traditione rei actuali, & na-
turali. Id cum ita sit differendum nobis est, de quali-
tate possessionum in personis auctorum, quæ &
enimmodi esse debeant, an viciis iure traditis im-
pediantur, & labefactentur, tum deinde de his quæ per-
sonis acquirentium, ad effectum asserendi securæ do-
mini exiguntur. Nec id parum argumenti, aut tra-
ditionis exigat, aut exilis. Ac primum sicuti nature,
ac rerum ordine antecedit auctoris possessio, ita pri-
ori loco de ea differendum est, in quo id imprimis in-
telligi conuenit, cum de possessionibus loquimur, de
his accipi oportere in appropriationum materia,
quæ palam, notorie, in luce, & conspectu omnium,
realiter, & per actus naturales exercentur. Nam quas
ciuiles vocamus, vt iure ciuili indicatas, vt per consuetu-
dinem, retentionem vsu fructus, & tales omnes procul
ablegamus, quæ loca à nobis fuis tractabitur inf.
Igitur in persona auctoris ad tribuendam alteri ap-
propriandi conditionem, exigimus realem & actuali-
tem possessionem, siue per se, siue per auctores suos
anno toto continuaram, quæ cum est probata per ac-
tus veros corporales, & naturales, non exigimus,
quàm iusta sit, clandestina, violenta, vel aliter vitiosa
de iure, nec necessitate imponitur acquirentibus
investigandi, vt aiunt, tituli auctoris sui, ac ne posses-
sionis quidem, nec in eo sumus curiosi, modò quod
dicere solent auctor de facto possederit. Nec à pra-
dione nocuerit possessionem accepisse, etiam si cum
colis erat, vt res litigiosa videri possit, contra l. no-
mo. C. de acquir. poss. Magnum est quod dicimus, &
iuris petitis fortasse incredibile, apud quos ita longe
Argent. in Cons. dist.

aliter traditur, d. l. nemo. Sed tamen hic nosse vult
est, & factos sancta recepti moris auctoritas, & appo-
primen totum vis infinita ex rex. expressio, arcano, &
peregrino loco Articuli 187. in verbo, *on inuement le*
retient, ex quo diserte inferitur, quælibet inultum
auctorem tribuere vsu capiendi conditionem, nec ma-
lam eius fidem transgredi in accipiente, ne sic fac-
cessor quidem sit vniuersalis, quod contra iure ciui-
li traditur, & nos suo loco ex moribus demonstrabi-
mus.

Proinde si cuiquam ista mita videbuntur, & contra
receptas iuris ciuilis sententias, dici vitiosas aucto-
rum possessiones successoribus non obesse, quom-
inus appropriationi possint perficere, id id, semper re-
petat animo, quod ante diximus, vicia ista omnia ban-
nuentorum solemnitate elui, & detergi, & omnem
bonæ fidei defectum purgari, consensum patientis
implicari, & præsumptiones iuris, & de iure induci, si
non intercedatur, hanc supinam negligentiam iuris
damno coacturi debuissit, cum ab acquirente tantum
nauatum est opere, vt de iure suo extenui expergisse-
rentur: Sed nos causas huius conficimus, & recepti
moris abili reuocamus, & verò sepe nobis facien-
dum erit.

Ergo, vt quod huc præmitti oportuit, concluda-
mus, sic habendum, quænamlibet vitiosas auctorum
possessiones non obesse acquirentibus, quominus ap-
propriationis edictalibus utantur ex titulo: Sed eas,
sicuti diximus, non minus amoue conuincas esse
in personis auctorum oportet, tales faciant, vt pos-
sessor interdicto possessionis vincere queat nisi adu-
sarium possit, ex l. emptorem. §. idem Neratius. D.
de act. emp. Nam et si qui à domino acquirit, suf-
ficiat ad dominij translationem, & acquisitionem re-
ceptio possessionis quælibet momentanea, vt Cail.
Saly. post glos. l. 2. C. de acq. poss. l. vii. vt contractus im-
pleatur, nec superstitio ex empto, elisa, & extincta,
traditione, quod glos. verbi custodiantur, auct. sacra-
menta. C. si aduoc. vend. dixit, & Bart. & Imol. l. si
quis aliam. D. de solut. glos. verbo tradat. l. si quis fun-
dum. D. de cont. emp. tamen cum res à non domino
acquiratur, quod fit, vitiumque præscriptio allegatur,
ad tribuendam vsu capiendi conditionem, & verifi-
canda hæc verba *du possesseur*, oportet annalem esse au-
toris possessionem, vt possessoris denominatio & ius
competere possint. Neque enim possessor dici po-
test, cuius incerta est occupatio, & subiecta alienius
controuersia, quæ intra annum interdi potest, post an-
num non potest, Art. 105. & 187. sup. Nam cum inten-
tio sit consuetudinis, & hic scopus, vt omnes interesse
pretendentes excuset ad sua iura persequenda per no-
torem possessionum traditiones, & mutationes posses-
sorum, quæ quemque vellicare debent ad inspicien-
dum quid agatur, id idem effici non potest per mo-
mentaneas, mensuras, aut trimestres possessiones, aut
annalibus breuioribus, quo tempore leges, & motes legi-
tima possessionum iura concludunt, & coarctant.
Breuioribus circumueniri potius, quàm adiuuati
quisquam posset, & probabilis cuiusque ignorantia
causas recipi oportere. Quamobrem, cum domini
prædiorum, aut qui iuris controuertendi causas ha-
bent aliquas, quempiam vident anno toto possidere,
ac demum rem dilataxille, expergisse eos oportet, si
acquirens eos edictis, & banimentis enocet, & actio-
nes suas intendere, aut intercedere, cum vt vulgo di-
ci soler) vigilanti bus lex accurat, si breuior est au-
toris possessio, non sine ratione caueantur ignorantia.
Ideoque nec intercedi potuisse, nec laris factum
esse consuetudini, & mori *du possesseur ex laity*, cum ante
pp. ij

annum nemo talis dici possit, & intelligant ius suum durare, quominus intercedere necesse habeant. Nam si autor, cum rem actualiter tradit, in possessione non erat, nihil agitur ad appropriationis effectum, ac ne intendere quidem necesse est, etsi tradenti qualitas possessoris non convenit, nec dispositio ipsa convenit, quæ hanc qualitate exigit.

Hæc est fixa vix regula, & appropriationi edictalis fundamentum. Nam in alia specie per præscriptionem nihil amplius exigitur, quia quod in præscriptionibus legalibus, id est, possessionis traditio, & continuatio legitimi temporis, propter diuturnius tempus perpetuata possessionis, & sufficit auctorem quocunque modo possessionem actualem transiisse. Atque hæc in contractibus dominij translatiis: Nam in hypothecis asserendis, ut ante diximus, ex d. l. si eo tempore, de possessione auctoris nihil esset necesse docere, sed de dominio. l. & quæ nondum. §. 1. D. de pigno. & l. si superatus eod. tit. l. ante omnia, de probat. Nec enim sicuti in alienationibus vscupiciendi conditio tribuitur a non Domino, l. clauibus. D. de cont. empt. ita fieri potest in pignoribus, quia res aliena vendi potest, pignori non potest, l. aliena res. D. de pig. act. & rub. C. si res alien. pign. dat. sit. gloss. 1. & Bart. l. rem alienam. D. de cont. empt. quia pignus traditionem non exigit, cum nudo consensu contrahatur, l. 1. D. de pign. act. ergo de possessione nil est necesse docere.

¶ ET SAYS.]

DE POSSESSIONIBVS, ET EARVM
TRADITIONIBVS NON INACCVRATA
tractatio ad vsum iuris municipalis.

Primum.

DE POSSESSIONE NATVRALI ET D
CIVILI: ET POTIOREM ESSE
naturalem in Appropriamentis.

Cap. 1.

- 1 Quid vox de saisy valeat, vnde deducatur.
- 2 Quæ sit civilis, & quæ naturalis possessionis differentia.
- 3 Possessio naturalis acquiritur corpore & animo coniunctim.
- 4 Solo animo retinetur, solo animo amittitur.
- 5 Multum interest; an hæc possessiones in eadem, an diuersa persona occurrant, ut civilis præualeat, aut naturalis.
- 6 Quid vñs obseruet in discriminando effectus civilis & naturalis.
- 7 Civilis possessio quamlibet retenta, perditur, si non intercedatur appropriationis, aut si anno toto lis non intenditur.
- 8 Via facti (ut loqui solent) in regno Francia vetite sunt.

1 Grandi nota signanda est vox, *du saisy*, addita priori *du possessu*, cuius vis tanta est, quantum sine vñ & exprimētis fori, nemo possit intelligere: Ea vero actuali, & realem possessionem significat, quæ sit scilicet, & *quælibet* retentionem scilicet, & insistentiam. Quam quidam a sedendo, aut sessitando deducunt, à quo verbo, possessionis quoque verbum, l. 1. D. de acq. poss. deriuant, quod Alciat. notauit, & Tiraq. in tract. *de mort saisy le vñ*, ut iam inde intelligi conueniat, eum qui appropriandi causam per edictale appropriamentum tribuere velit, non tantum iuris, sed multo magis facti possessorem esse oportere. Imò, quod inferius demonstrabimus civilis, qui iure civilis quidam possessionis effectus, in totum in hoc appro-

primento argumentum euauit, cum in diuersis personis naturalis, & civilis occurrunt.

Longa, & molesta tractatio est scholæ, de differentiis possessionum, quas quidem qualitates porius voluit esse, quàm specificas differentias, aut species diuersas, in rub. & l. 1. D. de acq. poss. vbi Bart. Alexan. cod. tit. Sed hic operosa disputationes de verborum significatione nō infutimus, nec scholasticas pugnas recudere consilium est. Quod ad rem satis fit, nihil amplius exigimus ad hunc quidem locum, quam, ut intelligatur, naturalem possessionem esse, per quam res corpore occupatur, pedibus, manibus, per exercitum, & nos actus visibiles ciuilem verò, quæ mente, & animo dominij opinione retinetur. Quod corpus valet ad naturalem, hoc animus præstat ad ciuilem, corpus natura locum occupat, & localiter mouetur, animus est loco nō circumscribitur, tamen ad certum locum in rectionem potest applicare. Inde illud quod naturalem sine corpore nemo allequitur, ac ne sine mente quidem, id est, cum intentione mentis concurrere oportet corporis actum, l. 1. §. in amittenda. D. de acq. poss. in princ. & §. Neratius ead. l. licet. C. cod. tit. regulariter quidem, etsi casus quidam speciales cōtra valent, C. quos gloss. notat, d. l. 3. verbum animo licet. D. de acq. poss. Tiraq. in tract. *de mort saisy le vñ*, declarat. 6. numer. 2. & seq. Nec verò solus actus corporis sine animo, nec animus sine corpore id præstiterit, d. l. 1. in principio. l. si quis in vi. §. differentia. D. de acq. poss. atque ex his necesse est antecedere corporalem, d. l. 3. Semel autem capta naturali, civilis animo solo retinetur, solo animo amittitur, l. quemadmodum, d. §. in amittenda. l. peregr. §. vit. cod. tit. Dissimilis causa dominij, quod solo animo amitti nequit, l. quod meo. §. 1. de acq. poss. iusta vero, & numeris omnibus absoluta est possessio, cum, & naturalis, & civilis in eadem persona ex iusto titulo concurrunt, d. l. nemo, & si naturalis ordine nature antecedere debet. Atque ista obtinent, cum in vna, eademque persona civilis, & naturalis possessio concurrunt.

Maius negotium in his constituendis, cum alius, & alius civilis, alius naturalem ciuilem rei tenent. In quo traditur quo casu alia aliam recognoscat, & eodem sine habeantur, præualere ciuilem, & ab ea effectus omnes ciuiles vscupationum produci, & generari. Quare & pronuntiatione, & vñs verbi, possessionis, simpliciter de ciuili intelligi, quod vulgo schola obdicat. l. stipulatio ista. §. hæc quoque. D. de verb. obligat. Bald. l. 1. C. de vñcup. Alexan. & schola tota l. 3. §. ex contrario. D. de acq. poss. & alij alibi. Imo vero Angel. d. l. nemo, negat hoc casu naturalem possessionem per se ordinatam esse ad dominij acquisitionem, sed ad vñm tantum rei, & lucrum fructuum. Cæterum vñcupationes à ciuili tantum produci, & hanc solum vñcupandi effectum tribuere; hic receptissima sententia iuriconsultorum, per l. acquiritur. D. de acq. rer. dom. l. qui fundum. D. pro emp. l. 1. §. per seruum qui in fuga. D. de acq. poss. vbi Bart. Alexan. Ias. Aret. Imo. Raph. Lud. Rom. & ceteri l. 3. §. ex contrario cod. tit. Bart. l. Celsus, col. 3. §. de vñcup. Dy. in regula sine possessione. Panorm. Felv. & reliqui rub. extr. de præscript. Bald. l. neque. C. de vñcup. gloss. l. 1. C. de ser. fugit. Ias. §. rusus, inst. de actio. pen. Ferrar. in forma libelli responsionum rei consent. verborum præscriptionis, num. 23. Balb. tract. præscript. 3. parte, 3. partis. Excipiunt præscriptiones seruorum, quas volunt procedere virtute solius naturalis. Bald. l. 1. C. de seru. & aq. Quare aduersus eum qui ciuilitèr possidet, negant præscribi posse, quando quidem retineat ciuilem, l. 3. §. cum igitur. D. de vi & vi

de vi aen. vbi glo. Bald. l. vlt. C. de his qui à non dom. inu. sunt. Notandum igitur illud discrimen talium possessionum, cum in eadem, aut diuersis personis concurrunt, aut occurrunt; nec dubitandum quin cōcursu vtriusque vti capio perficiatur, si legitimus titulus antecedit. Sed cum in diuersis occurrunt, hic pugna, & quidem contingere potest, vt se inuicem oppugnent. Nam et si nemo alteram sine altera consequi possit, quod ante differimus, tamen ex post facto sapere contingit, vt quis naturalis expulsiuam ciuilem nihilominus retineat, mente, & animo, ac ciuilem quidem cum perdidit, id est, cum animum possidendi habere desinit, vtramque perdit. Sed & cum naturali expulsiuam demittit, aut despondit animum, hoc est, quod dicere solent suspicatur de posse repelli, nec recuperationem adiuuat, ciuilem quoque amittit, si id quod §. quod antea. D. de acq. poss. & d. §. in amittenda. l. si de eo. §. t. eodem tit. l. 3. §. si quis nunciat. D. de acq. poss. §. quod autem in f. de vti cap. Sed & cum deiectus dicit à prosecutione desinit, ciuilem amittit, quæ diffusa est tractatio. l. clam possidere. §. qui ad nundinas, & l. peregr. D. de acq. poss. Sed hic quoque dubitatio non parua, an ex sola neglegentia, sine temporis diminutione, amissio possessionis ciuilis possit procedere, de quo tractatio est Bart. Alex. Lud. Rom. Aret. l. si de eo. §. si forte. D. de acq. poss. l. furti. §. fundi. D. de vti cap. Ang. d. l. nemo. Bald. l. licet, multi neglegentiam fuisse perant. His casibus ciuilem amittit existimant. Et sunt ista iure quidem ciuili recepti iuris.

6 Sed moribus, vti, & foro longè aliud visum: Nam vt dux possessionis species esse ponantur naturales, & ciuilis, tamen cum eas contingit, apud diuersos esse, nec alia aliam recognoscit, perquam rarus effectus est ciuilis per se considerat; In Appropriationis quidem perficiendis nullus, quod iure quoque ciuili Baldo vius. l. 3. §. ex contrario. D. de acq. poss. Butrig. & Angel. d. l. nemo. & l. 2. & l. licet. C. eod. tit. Saly. l. cum res, in fine. C. de probat. quibus locis sentit, cum scilicet ad emulatione ciuilis aliena naturalis apprehenditur, & alia aliam non recognoscit, potiorum esse naturalem, & ex ea vti cap. & hoc casu fallere superiorem sententiam, quæ ciuilem antepone, quæ tum deum vim obtineat, cum istæ possessiones, in eadem persona, concurrunt, & se inuicem cognoscunt. Contra esse vbi sibi ipse aduersantur. Hoc verò vti, & foro perquam verum, in quo vis tota Appropriationis pendet ab possessione naturali, & facti, nec de iniuria, aut iudicia eius inquirunt, nec quem quique animum habeat tenenda, aut recuperanda suæ ciuilis, si bannimentis non intercedit pro eius conseruatione. Quare si contingat naturalem occupari, & anno toto teneri, traditione facta acquirens appropriationem legitimam conficiet, quantumcumque prior possessor manere apud se ciuilem, id est, tenendi auium auferat, nec eius supererit effectus vllus. Frustra igitur torcular consiliorum sententia, & opinionatione de discrimine, & effectui talium possessionum in vti capionibus complendis. Oportet namque in extremo, à quo, id est, in auctore (de hoc enim solum hic loquitur) possessionem naturalem, & facti esse traditionis tempore, aliqui verificari ista verba non potuerunt de possessor & facti, quod de ciuili possessore prædici non possit vincit itaque, qui possessionem habebit traditione à naturali possessore, & ciuilis quælibet ab alio retenta amittetur, si non intercedatur. Nec dubitandum quin etiam in terminis iuris talis possessor suam ciuilem amittat, si ad bannimenta non comparcat, & de iure suo teneatur, nec potest videri

A non despondisse animum, aut neglexisse possessionis perfectionem, si iura bannimenta & solemnita non intercesserit quibus casus indubie ciuilis amittetur in terminis. d. l. fundi. §. furti, & d. l. si id quod, §. si forte, & §. qui ad nundinas, & d. l. si de eo. cum ex neglegentia etiam consensum interpretetur, & obligatio naturalis interuenit, ex his quæ ante diximus in Protheoria, & Bart. d. l. rem quæ nobis. Itaque valida, sufficiens, & inconvincibilis est probatio amissionis ciuilis, si post amissionem naturalem bannimentis non intercedit possessor ciuilis, pro conseruatione suæ ciuilis retentione, extraditis dicto. §. si forte. Quo loco estimationem neglegentia, ex qua ciuilis amittitur, Bart. arbitrio iudicantium relinquit. Sed nemo non sufficiens neglegentiam æstimaturum est, si talis possessor imaginatus, & animi tantum ad bannimenta non apparuit, certificationi non intercessit, denique solemnita omnia dicationum prægi tacitis pallis est, cum liberet interpollare. Sicuti ne is quidem non neglegens dici poterit, qui anno toto possidet i, rem à se possessam, pallis est, quo elapso nemo in possessionem retinenda audiri exord. Regum potest. Quare, & is quoque ciuilem amissioni recte dicitur non expectato longiori tempore ex d. l. peregr. nec virtute suæ præsentia ciuili quicquam obnebit, cum post annum audiri in possessorio nequeat, & sine non recipiendi, vt litis finitæ excludatur iudicio. Ergo post annum nil proficiet causæ de retentione in terminis iuris ciuilis, possessione ciuili, quam constat ex neglegentia amissionem. Hæc dicitur potestatis satis arguit, sed verisimile tamen, & vtiliter ad vsum, est valde paucis animaduersa, ne quis deinceps tam decantatis iuris sententiis, & tantorum auctorum fiducia fallatur, quorum iudicia melior ratio non est sequenda, et si illo quidem iure non falsa: licet ne illud quidem sequamur, quod existimant possessorem ciuilem, vt iure ciuilis, posse vi, & armis suam naturalem, vnde deiectus sit, recuperare, l. 3. §. cum igitur. D. de vi & vi armat. Aret. d. §. si forte. Neque enim villa de ciuili fieri Præfides prouinciarum patiuntur, neque vllò obrepta publicam quietem interpellari; cum tribunalia parent, & facultas sit experiendi, & contra fecisse crimen maiestatis sit admisisse in hoc regno, in quo vix omnes fideles, vt loquuntur, vetitæ sunt, vt & iure. l. cum sit fangulis. D. de regul. iur. l. extat. l. quod met. caus. l. penult. D. ad l. lul. de vi priuat. de quo Molin. est sententia, in tit. de feud. §. l. glo. 3. q. 1. iur. ita enim nullò præsupposito scandalo, quo casu ne ipsi quidem patiuntur, de quo Tirac. in consil. part. 1. nu. 45. Denique ridicula est illa dubitatio doctorum, an possessionem amissionem dici possit, qui relictæ iudicium, & licet intendit, tanquam ipse abiecerit recuperanda possessionis, in quo hominum audaciam alius dubitatione, & interruptionem effectus elidunt, & iudiciorum auctoritatem, & inopes docent opprimere, li quod per ludicem conueniens illud sit, primumque priuatis iudicio metu amittenda possessionis, contra d. l. extat, & similes, & l. nemo. C. de acq. poss. quæ non aliud remedium tribuit ad iudicandas possessiones, & infringendas, si contra ius occupantur, quam iudicij intendendi. Sed est hæc tamen agitata quæstio ab Bart. Alex. & aliis dicto. §. si forte.

[QUALIS POSSESSIO EXIGITUR IN AUCTORE.]

Cap. 2.

- 1 Possessio in an dare corporalis exigitur.
- 2 Non idem possessor fit à ciuili iure inducitur in appropriationem.

3 *Resoluto contractus resoluitur & constitutum, & omnes civiles.*

4 *Sed corporalis non resoluitur, sine retraditione & actu simili.*

5 *Possessio fita non obtinet etiam si à consuetudine inducitur, si alius in corporali est.*

6 *Cum statutum verbis actum naturalium vitur, corporalis possessio exigitur.*

7 *Si constitutum aut tales fidei promulgantur, transcurrent in notorium, & satisfi consuetudini.*

1 Proinde antequam ab horum verborum, *du possesseur, & saisi*, comprehensione discendimus, docēdi id quoque sumus hanc consuetudinis dispositionem, quæ appropriandi conditionem tribuit, ex possessione auctoris notoria, à iure quoque, civilis habere auctoritatem, cum Bald. l. i. C. de reb. alien. non alien. tradat istam de eo præsumptionem esse, qui ab possessore comparauerit, ut ab domino emisse credi debeat, cum in possessione esset. Sed hic tibi vehementer animaduertendum est, ne possessionis vox, & effectus aliter accipitur, quam huius materie conuenit, in quo faci-

2 lis lapsus præterea scripti iuris, accidere potest. Nam cum non vnus generis possessiones sunt, & quidem veræ actibus corporeis apud rehenduntur, prodita sunt iure, & à statutis, aliæ quædam, quæ citra actum vllius corporis. vi, & potestate iuris non minus polleant, quam illæ ipse corporales, quas ideo quidam civiles vocant, quia non à natura, sed à iure effectum ducunt, ut ab eo repetantur, sunt & qui civilissimas appellantur, quos copiose Tiraq. congerit in libello *le mort saisi le vif*, in præf. declar. 7. cuiusmodi sunt, quæ per vñsfructus retentionem, instrumentorum traditionem, vel clauium re presente, vel per conductionem, precarium, constitutum, & tales civiles modos vsurpantur, cuiusmodi omnes Bald. recte artificiales appellat, & datus in rub. de caus. prop. & poss. ext. ne scilicet civilis vocem vsurpare cogatur, quæ alio sensu accipitur in iure, ad differentiam, scilicet, naturalis, quæ & corporalis dicitur. l. debitor. §. vlt. D. de pig. act. l. quod seruus. l. si id quod. §. i. D. de acq. poss. l. vlt. C. de fund. patrim. lib. 1. Sed enim cum in appropriamentorum subiecto de possessionibus loquimur, causæ de talibus intelligas, quæ artificiales dicuntur. Sunt enim pene

ex toto in hac tractatione inutiles, nos veras; reales, corporales, & eas quæ per actus corporeos, & organa naturalia habentur, & exercentur exigimus: cum res manibus apprehenduntur, pedibus teruntur, ædes inhabitantur, solui colitur, fructus colliguntur, denique cum hi actus exercentur, qui rei ipsi conueniunt ad possessionis vñm, veluti in incorporalibus, cum electioni adfistitur, cum in choro sedetur, cum in capitulo, cum iurisdicção exercetur. Sed veluti ex articulis Themidis notandum, non idem valitatis civiles illas, & artificiales quas diximus, quod ego primus olim, aut inter primos aperui foro, cum ant nemo, aut pauci animaduertent longè diuersas esse vñsfructus conditiones, & iuris civilis traditionibus perfringerentur. Extat operosa Andræ Tiraquelli tractatio de constituto, & aliis talibus possessionibus, an æquum cum possessionibus naturalibus potestatem obtineant, an verò postponendæ sint, cum iuris potius potestatem, quam natura valeant: an tales possessiones fidei potius sint, quam veræ, & germanæ: An si iure idem polleat statutum, in statutis quoque ut hoc nostro iure, idem valeant, in quibus verba strictè & naturaliter accipi conuenit, quæ homo per quam eruditus, & libero otio colligendis locis exercitatus, et si diligenter, quam iudicij laude maiore concessit in

locos, & in genera distribuit accuratè, & ex arte; vñs quidem nostro non difficilis responso ad ista qualitas. Nam quæ civiles, & artificiales possessiones appellantur, etsi inter contrahentes quidem ipsos, inter se vim suam obtinent, & pene naturalibus æquipollent, & validitatè accipiunt à consensu partium, sicuti & contractus ipsi dominij translati, quod Tiraq. persequitur in libro de constituto, tertia parte, limitat. num. 20. tamen aduersus extraneos non eodem effectum habent, in materia quidem, & subiecto appropriamentorum edictalium. Sunt illæ simpliciter iuris functiones, & attributa. Sed nos naturales actus, & effectus sequimur. Cuius rei argumentum certissimum est, quod cum similes actus similibus resoluitur, corporei item corporeis, euenit, ut constituti possessio, aut alia eiusdem generis, in contractu apposta, contractum annullato, aut rescisso, annulletur & ipsa, non maiore negotio, quam contractus ipse, & qua liber eius clausula.

Contra est in corporalibus possessionibus, quæ resoluta contractum non resoluntur ipse, nisi per actus retrosimiles, id est, per retraditionem corporalem & ipsam, quæ vulgata est traditio scholæ. l. i. §. si viri. D. de acq. poss. & lab emptione. D. de pac. & hunc locum latè Tiraq. exercet in libro de constituto, parte 3. limitat. 7. quæ sententia, etiam Curie Parisiensis placitis confirmata traditur ab Tiraq. obseruatumque, ne ex possessione constituti, alia retraditio exigatur, annullato contractu in quo constituti clausula esset apposta, & forum vulgò probat, etiam si sunt qui repugnent, quos Tiraq. accuratè, d. lib. parte i. num. 39. & limitat 29. nu. 5. Ex qua sententia illud efficitur, ut illa etsi efficacissima, sed tamen artificialis possessionis translatio, quam consuetudo induxit, à mortui hæredem non profit ad appropriamenti perfectiōnem, si quisquam corporalem possessionem rerum hæreditariarum interim occupauerit, & actuale hæresid possessionem anteuerit, quia civilis à naturali vitatur, quæ ab alio occupata corpore deprehenditur. Manet

talis possessionis artificialis effectus sine executione, quoad appropriamenti vim, altero corporaliter possidente, quod & in vñsfructibus omnibus tradit Tiraq. in tract. *le mort saisi le vif*, declarat. l. nu. 3. ex auctoritate Barbatæ, c. 2. num. 45. extra. de consensu. Quod ipsum in consolidationibus quoque contingit, quas interdum iure fieri accidit, ut in vñsfructu, aut cum ob defectum solutionis census, res applicatur domino, aut tale aliquid vñsuenit. Nam cum possessio civilis apud dominum remanserit, ac res consolidetur, si aut hæres vñsfructuari, aut detentor aliquis possessionem corporalem occupet, civilis nullus effectus erit ad appropriandum, propter realem occupationem corporalis, quæ civilis repugnat in diuersa persona, nec eam agnoscit, quod Bald. dixit glo. verbi pactiones. tit. de pact. consil. & glof. c. licet episcopus de preb. in 6. & Mol. tractat in feud. §. 30. glof. i. nu. 172. Nul. 6.

quam igitur iure consuetudinario par conditio talium artificialium, & naturalium, denique quonimque æqualeant tales possessiones, facit illa notanda posterioris iurisperitentie sententia. Quoties scilicet statutum aut consuetudo in apprehensionibus possessionis verbis naturalium actionum vitatur, ut accipiendi, apprehendendi, ingrediendi, ut hæc vox de *possesseur & saisi*, importat, & art. seq. *siem & possede noirement*, & corporali per organa naturalia apprehensa intelligi oportere, civiles vero modos datuarum possessionum excludi, cum verba naturaliter accipiendi sint, quod Bart. dixit. l. 3. col. 2. D. de verborum oblig. Bald. l. vlt. C. de sponsal. & l. de nobis C. de epis. & cler. Decius l. con-

contractus num. 5. D. de reg. iur. Marth. Afflic. tit. Quid sit inuesti. col. 3. Tiraq. in constituto, par. 3. limitat. 10. & 11. & limitat. 26. nu. 8. Inde illud efficiunt, si consuetudinis verba exigant, possessionem apprehendi coram notariis, antequam tempus consanguineus curetur ad retractandum, nō ante retractandi tempus cursum coepitum, quā corporaliter capta sit possessio, nec si per constitutum, precarium, aut viliū de talibus modis translata sit, eundem effectum habuerunt talem ad eludendos retractantes, & vero in sua ipsius decuria in curia parlamē sic iudicatur Tiraquellus scribit, cū ipse cognitioni nō interesset, quā sententia huic argumento quod tractatus, sic est accommodata, vt nihil convenientius dici possit. Quod ipsum Vindegal quoque iudicatum confirmat vir circuli & experimentis præstantill. Nicolaus Boët. decis. 112. nu. 7. cū tempus retractandi iudicatum est, consanguineo nō curatille, ex quo possessio per solum constitutum translata probabatur, quia corporalis, & notoria non fuisset. Quam sententiam naturalis quoque ratio adiungit, quia impossibilis sit sapius talium possessionum cognitio, externis quidem, qui contractibus non intereunt, qui intra priuatos parietes aut in cella vinaria, aut crypta quāpiam sepius celebrantur, quā in foro, cū extranei merentur: & sunt illæ constituti clausula contractuum partes, tam ipse actus, quā contractus ipsi cū nulla mutatio possessionis actū, & sensibus percipi potest, quō magis homines externi admonētur, de iure suo solliciti esse, quōd maxime sit, mutatione, & translatione visibili, quod cū sit, nec tam facilis est ratio fallendi, clandestinis cōuentioibus, & ignorantia sit intolerabilis, cū publicè res innotescit. Patet igitur sese differētia talium possessionum naturalium & artificialium, quas ciuiles appellari diximus, ne quis in appropriandi causis, idem polleere putet proutinus, quia iure ciuili iuriscōsultorum sententia pares eatu vires iudicentur. Habent enim iure quidem isto effectus valde diuersos, quod ex inspectione patet. Concludimus his verbis, *du possesseur est faisi*, de naturali, corporali, & reali possessore intelligi, nec alias possessiones villas, ad appropriandi edictus effectum proficere, tametsi quoad contrahentes ipsos inter se vim suam obtineant, & pro traditione fungantur, cū vtiole possessiones omnes violentæ, clandestinæ, & tales quoad externos, non minus quoad contrahentes ipsos valeant, quā alie quæque, quia eos vitium non respiciat, quōd singulariter dixit gloss. l. si fundum. D. de fund. dotal. l. vit. D. de acqu. poss. Vnde nec illa regula exl. ciuibus. D. de cont. empt. obtinet hoc quidem iure, vt quo casu dominiū transferatur, cū res à domino traditur, eodem casu vitupendi conditio transferatur, si res traditur à nō domino. Nam ex vitiosa possessione à domino dominium transferatur, ex artificiali non item, ex qua appropriandi conditio à non domino tribui nequit. Ipsa quoque rei venditæ conductio à venditore facta, etiā iure efficacissima putatur ad dominiū translationem, quia emptor per manus venditoris fructus percipit, qui eum dominum rei agnoscat, tamen si notoria non est talis perceptio fructuum, hæc, inquam, possessio non æqualeat corporali, & naturali, quo ad appropriandi perfectionem per bannimenta. Ergo valent iuris ciuilis sententiæ in suo imperio: Certe apud nos obtinere nequeunt, vt ne illi, quidem, casus qui speciales putantur, in quibus possessio sine actu corporeo transferatur. l. sunt & alie D. de publicia. & à latrone colliguntur. l. traditionibus. C. de pact. & nos possessiones eas describemus. Quare eorum sententiā sequi-

A nunt, qui tales artificiales possessiones, non putat valere in vitupationibus, quod gloss. putat, e. in possessione de reg. iur. & quos cumulat Tiraq. in tractatu constituti par. 1. nu. 18. et si Bart. & ex eo Baldus repugnat in l. Celsus. D. de vit. vnde & ille casus, quæ Afflic. ponit decis. 139. nobis esset indubitatus, cū de emptore inquirat, qui longo tempore possedit, cū ante alius haberet rem hypothecatarā, sub precarij clausula. A qua sententia vitius dumtaxat casus excipitur, scilicet, si cū cōtractus promulgatur, illa quoque constituta aut precarij clausula promulgetur etiā, & populo indicetur, sic possessionem apprehensam. Nam hoc modo clandestina esse definit, & in notoria transiit. l. sed & si pupillus. §. de quo palam. D. de inst. act. & quo iure publicatio contractus valet, eodem, & solemnitate pari, & possessionis apprehensio innotescit, & publicè sit notoria, quoniam quisquā ignorantiam facti possit prætere. Par est igitur vitiole quoque casus iudicium, & aqualis censura, idem igitur effectus in promulgando titulo, & possessione in appropriatione quidem edictali, cuius vis iam inde infringi non poterit pretextu ignorantie, quantumlibet artificialis possessionis, quia nemini liceat ignorare, ex his causis quas in protheco diximus, hæc singulari animaduersione digna sunt in materia consuetudinaria, & id in simili casu sensu Tiraq. in retract. con. §. 1. glo. 10. num. 55.

[DE VITIIS POSSESSIONVM IN AVTHORIBVS.]

Cap. 3.

- 1 *Vitium in possessionibus auctorum differentia & consideratio.*
- 2 *Vitia realia, quasi realia, personalia.*
- D 3 *Exempla omnis generis vitiorum quæ possessiones afficiunt.*
- 4 *Doli, malefidei, clandestinitatis, precarij vitia personalia sunt.*
- 5 *Litigiosū vitium personale nec rem afficit, cum res ad alium venerit.*
- 6 *Quasi realium exempla.*
- 7 *Vitia realia vicennarie dumtaxat præscriptionib. obstant, triennariæ non rem.*
- 8 *Nulla vitia auctorum obstant Appropriationi iure consuetudinaria.*
- E 9 *Dominus rei alienatæ præscripta recursum habet contra venditorem.*
- 10 *Titulum auctoris nemo iure consuetudinario iustificare tenetur.*

Sed quia (quod alienis Baldus scribit) genericæ iuris theoricæ satisficere non solum intellectui prædicto, nisi ad suas species indiuidua applicentur, & vagam intelligentiam adiungant ad singulares actus rerum, cū occurrunt, volumus exempla, & qualitates possessionum, quæ in auctoribus, & acquirētib. requiruntur percurrere præsertim quæ frequēdius acciderant, quæ per sepe intelligentiam fatigant, hominum quamlibet doctorum, si non crebra meditatione iuris, ad experimenta etiam applicentur, & pñtius solidentur.

Igitur cū in diiudicatione possessionum duo extrema posuerimus, vitium à quo, aliud ad quod: extremum à quo in auctoribus, & tradētib. constitutum; extremum ad quod in acquirētib. Constitutum: itaque in quoque eorum, possessiones debeant, instituius dicere, & hic proprius locus est differentiæ de extremo à quo, scilicet: in qua tractatione id primum annotandum, quæ & cuiusmodi vitia posses-

sionibus obici soleant, quid iure civili traditur, quid receptum foro, quid vis abrogauerit, aut obrogauerit, parum adhuc (quod ingenue dicam) animaduertit foro.

2. Vitiæ possessionum quæ in vscupatione materia, Iuriconsulti veriter in realia, & personalia præbentur, posterior iurisperitenda, tertiâ specie cumulauit, vt quædam quasi realia dicerentur, quorum idem pene effectus essent, quæ & verè realium, et si consideratione potius personæ talia dicerentur.

Realia appellantur, quæ rebus ipsi in hærent inseparabiliter, ita vt quocumque res permeauerit sequatur, sine consideratione personæ vitio rei impresso, veluti in corporibus vitia dicuntur, quæ perpetua sunt morbi temporales. Inter stuprum. §. vlt. D. de verb. signif. & Gellius artigit, lib. 4. c. 2. Talia, res quæ quibus infederint, perpetuè impræscriptibilitatis vitio inficiunt æterno contagio, donec vitium purgetur, & pristina suæ libertati commerciorum & ingenuitatis restituantur: atque id in præscriptionibus titulatis, nam quæ titulos non requirunt, vt tricennaria, talibus vitis non infringuntur, nec his subiciuntur: quod inferius dicemus.

Personalia sunt, quæ ab persona certa admissa sunt, & ab persona non abscedunt, nec rem sequuntur: idè quæ res tali vitio possesse, si dominos mutauerint, & in aliam manum transierint, præscribi possunt à nouo possessor.

Quasi realia sunt, ipsa quidem, quæ præscriptionem impediunt, non quia rerum possessionum vitium sit, sed consideratione personarum quibus præiudicium affertur per præscriptionem, vt cum res minorâ sunt, dotales, publicæ, ecclesiasticæ, nec enim quod præscribi non possunt, habent à vitio rei, quæ natura, & conditione præscriptibilis est. Idè quæ verè realia dici non possunt: sed habent à persona effectum non dissimilem, idè quæ quasi realia placuit ista appellare.

Hæc quia sparsim, nec vsquam vno loco (quod sciam) in iure traduntur, sigillatim persequemur: & exempla addemus cuiusque pronuntiat, nec ex toto inutilis hic labor fuerit.

3. Inter vitia realia primum omnium furtiuitatis vitium reponunt, præcæ xxi. tab. auctoritate, quam aliquanto post lex Atinia est consequuta, quæ res furto subreptas à quocumque vscupi vetaret, decennio quidem aut vicennio, siue si bonæ fidei, siue malæ fidei esset possessor, ad quem res deuenerat, nisi vitium purgatum ante esset. Purgandi ratio erat, si res ad domini inanium reuocaret, alioqui æterna auctoritas erat, id est, perpetua vendicandi potestas. tex. l. Pomponius per totam. D. de acq. poss. l. sequitur. §. quod autem cod. tit. §. furtiue inst. de vscup. Gellius lib. 17. c. 7. Sed hoc vitium rerum mobilium proprium est, quia immobilium furtum dici nequit, d. §. quod autè. inst. de vscup. quia contræctatio in tales non cadit, & furtum diffiniatur esse contræctatio rei alienæ, glo. magna. l. 1. C. de ser. fugit.

Quod vitium furti est, multo magis est, eius quod per vim ereptum sit, cum qui alteri eripit, fur improbiore dici debeat, quam qui clam, quod glof. dixit l. si te. C. ex quibus caus. infam. irrogetur l. si cum. f. qui vim. D. quod met. caus. inst. vi bon. rapt. in principio. hoc vitium rapinæ appellant.

Magis mirandum, expilatæ hereditatis crimen inter vitia realia non numerari, cum eius par ex toto causa sit. Rationem reddunt, quia iacente hereditate nemo sit, cui furtum factum dici possit. l. hereditaria. D. de furt. l. si homo cuius, vbi Alb. Aret. Imol. Raphaël Fulg. D. de vscup. idem & Iaf. latè d. l. Pompo-

A nius. §. cum quis. Iure nostro consuetudinario furtum fieret, aut hæredi furti in linea directæ, aut domino feudi, cui ius est manus iniectionis, si nemo hæres esset nemini, ex d. l. si homo.

Quod in mobilibus furtum est, aut rapina, id est in immobilibus per violentiam possessionem infedisse, & occupasse Hoc enim admissum iuter vitia realia reponitur. l. vlt. D. vi bon. rap. l. vbi lex. §. 1. D. de vscup. 4. §. si occupauerit cod. tit. l. 1. §. fin autem. D. de vi & vi armata. l. clam. §. vlt. D. de acq. poss. glof. verb. exprellâ. l. bonæ fidei. D. de acq. rer. dom. Doct. l. 3. C. de eo quod met. caus. Bart. l. c. 2. §. Iulianus. D. de prec. Cyn. Bar. Bald. l. si patrem. C. pro empt. Alex. & ceteri. d. §. cum quis. Hoc vis expulsiuæ vitium scholæ appellant, de quo Bart. l. si qui emptioris. §. sed hoc lueper. C. de præscript. 30. anno. Bald. l. vitia. C. de acq. poss. rapuisse vi ablatiue tribuitur.

Precaij quoque vitium reale est. cum scilicet qui precario habet, interuerit possessionem, nec restituit, & qui dedit voluntatem mutauit, & reposcit re sum, aut possessionem, Bart. d. §. cum quis. & si quis precario ibid. Itaque, si virtute ciuiliis retentæ domino recuperare naturalem volenti restituit, aut non admittitur, vitium fit, & hoc cum ciuiliis retenta est. Nam si & ciuiliis, & naturalis translata est, quod interdum accidit, vitium personale duxat est, & mutatione personæ fit res præscriptibilis, quod Bart. Alex. Rom. & alij notat d. §. cum quis Ab. d. l. vitia. Ang. d. §. furtiue.

Sunt igitur realia in mobilibus duo, furti, & rapinæ scilicet, adde & precaij si res mobilis est, immobilium duo, vis expulsiuæ, aut ablatiue, & precaij, eo casu, quo ciuiliis retenta sit. Hæc ferè, nec plura, in hoc album reponi deprehendas. In his successoris bona fides nil profuerit, ad vscupationem, quia res contrarium duxit. d. l. vbi lex, æternitate vitij.

Quasi realia ante descriptimus, de quibus Bart. & ceteri. d. §. cum quis. glof. Salic. & schola d. l. vitia Angel. d. §. furtiue glof. §. res fisci. inst. de vscup. Balb. præscript. 2. parte tertie partis, q. 12. talibus afficiuntur res fisci, res minorum, ecclesiasticarum, domani regij, matris quo iure nunc vitium perpetuum impræscriptibilitatis conditionem, vt & sacre, tales sunt res præscriptibiles contra l. Iuliam. l. penul. ad l. Iul. rep. l. bonæ fidei. D. de acq. rer. dom. fundi dotalis, quod Bart. & Alex. docent. l. cum vir. D. de vscup. veltibuli & sepulchri, quod Cicero scribit lib. 2. de legibus, & l. 4. D. de mort. inf. & quinque pedes terminabunt. l. v. C. fin. reg. Hi omnes casus vitis quasi realibus attribuantur.

Personalia volunt esse, quæ dolo malo, aut fraude cuiusquam admittantur in quo genere dolus ipse generaliter reponitur. Est enim dolus vitium personæ, ex glo. d. l. vitia. & lan vitium D. de perpet. & temp. act. mala fides, id est, rei alienæ scientia, Auth. mala fidei. C. de præscript. 30. ann. Itaque iure veteri, aut auct. illam malæ fidei successor præscribere non prohibebatur à se incipiendo. Quo fit vt dolus dans causam contrahit, ipso iure contractum nullum reddat, sed successor singularis præscribere non prohibetur l. si fructus. C. de præscript. long. temp. glof. l. apud Cellum. §. authoris. D. de except. dol. Dolum certe Bald. d. l. vitia, vitium personalem vocat, & verum est.

Tale vitium personæ est, quod quod violentiæ appellant, quod voluit esse, cum quis vacuam possessionem sine vi ingrederetur, venientem priorem dominum, & possessorem non admittit. & excludit: de qua d. commentatio scholæ l. clam possidere. §. qui ad nundinas. D. de acq. poss. d. l. sentitur. §. quod autem, & §. quod autem, inst. de vscup. Bart. d. §. cum quis.

quis. Alex. ibid. nu. 24. & ceteri, & in §. qui ad num-
aius.

Eodem loco reponitur vitium vis eius, quam com-
pulsam vocat, cum quis vi adactus est contrahere,
aut ius remittere. §. C. quod met. caus. vbi Saly. & ibi
scholia tota, alij dicto. §. cum quis Ang. d. §. futiux.

Sed & clandestinitas vitium personale est, nec au-
torem suum egreditur ad impediendum vti capiendi
effectum. I. furum. §. fundi. D. de vfucap. glo. l. cum
quereretur, verb. prorsus. C. vide vi. d. l. vitia. Bart.
& Alex. d. §. cum quis nu. 26. Iaf. l. clam possidere. D.
de acq. & recepta sententia. 16.

Liugiosi quoque vitium personale est, ideoque &
si res in controuersiam proprietatis adducta sit, & lis
contestata, alienari in alteram manum vfucapi pote-
rit, si non intercessum est huiusmodi, quod imprimis
notandum, quia indocta aduocato contra solet respon-
dere, cum perspicue contra ius iuris sententia. Bart.
Alex. & aliorum. d. §. cum quis, Dictorum. l. i. C. de
pres. 30. anno. Bal. Salic. & aliorum. d. l. vitia. Balb. 2.
parte 3. partus. q. 12. Ang. d. §. futiux. Bald. l. 2. ne lit
pend. Alex. & Bald. auct. de ling. & l. i. C. de brig. Qua-
re casus ille, de quo Boer. dubitat decil. 112. nu. 13. no-
bis effit pro indubitable preiudicato appropri-
mento.

De vitio vfarario in contractibus suo loco dicemus,
quod personale est, vt Mol. q. 17. limitat. 4. & q. 18. in
lib. de vfar. scribit.

De viciis item interuictarum possessionum, infra
dicemus.

Hæc erit vitiorum in possessionibus descriptio est.
Cetera si que sunt ad generalia doli clausulam perti-
nente, & inter personalia habenda, nec præscriptiones
impediunt mutata persona, que dolum admittit.

Cur vero hæc potius, quam illi inter realia referri
placuerit, aut cur talia esse, aut dici, nec ego diffinio,
nec satis ratiois apparet, viderint ipsi qui leges scri-
pserunt. Magistrorum ista dicta sunt, certe futiuitas
iniqua est auctoritas ex l. xij. tab. sed cur clande-
stinis vitium huius generi non adscripserint, dicere
non possum, cum possessionem clam ingressam esse,
sic iure immobilis idem, quod futurum fecisse, in re
mobili. Ideo interdum futura possessio dicitur, l. clam
possidere. D. de acq. poss. Cur futuri vitium reale est, rei
per vim alienate persone ex d. l. i. C. quod met. caus.
Rursus cur vis expulsiue vitium reale est: quali violen-
tia, que fit, cum possessio excluditur personale est: cur
furi vitium reale est, expulsiue hereditatis non est? in
quo dissoluendo valde Iaf. laborat, d. §. cum quis, cur
vi admittitur vitium reale est, dolo, & fraude non est:
cum Cicero dicat fraudem odio maiore dignam. Ista
quidem si ratione expendimus, dici vix possit cur me-
lior ratio succumbat deteriori in hoc argumento & ma-
tecta. Cur ita? quia si veteribus placuit, melior certe
ratio contra, posteris placere poterit & debuit.

Proinde hunc locum cōsolens, si id addidero vitia
ista que dicuntur, siue realia, siue personalia in præscri-
ptionibus duntaxat decennariis, & vicennariis, & tri-
biennariis, que tituli exigunt, vim suam exercere, & præ-
scriptiones impedire. Nam res quolibet vitio, futi-
ux, rapte, vi possessæ, viginti annorum spatio præ-
scribuntur iare, ex auctoritate glossæ receptæ ab om-
nibus, quādo nulla lex hoc dixit, est de mala fide sim-
pliciter statuit auri. mala fidei. C. de pres. 30. an. glof.
vbi l. i. C. de pres. 30. an. glof. l. i. glo. magna. C. de
ser. fugit glof. & ibi Ang. §. futiux. in ff. de vfucap. Bar.
& Alex. l. Pōponius. §. cum quis. D. de acq. poss. Imol.
l. sequitur. §. item si occupaueris, & l. non videretur. D.
de vfucap. l. i. §. i. C. de annal. exceptio. Bart. §. fundi.

A d. l. sequitur, glo. l. an vitio verb. non nocere. D. de per-
pet. & temp. præscrip. & glof. d. l. Pomponius, verb.
vitus, in princip. Vt & illud quoque non omittam,
quod Alex. ibid. dicit in d. §. cum quis, ex Rapti. Ful-
gofio d. l. i. C. de ser. fugit. id verum esse, dummodo
præscribens non sit ille, qui futurum rei, aut vim fecerit,
sed alius externus, aut causam ab eo habens, id di-
cere ex opinione Canonistarum, qui præscriptionem
nullam admittunt, cum mala fide, & scientia rei aliena-
ta. Sed iure nostro hanc sententiam reuertamur infra,
in loco de bona fide. Et verò hoc quoque animadu-
uertendum in diuicationibus possessionum, cum in
vita ex apprehensione, & initio possessionis spectari,
quod glof. dicit, l. i. C. de vfuc. transfor. latè d. l. i.
clam possidere. D. de ac. pos. & quos allegat.

Atque hæc, & hæc tenus de vitis possessionum, ex
iure quidem Romano ad præscriptionis impedias.
Enimvero cum pedes domum reuolueris longè nos vsus
fori, consensus populi, & auctoritas patrijuris ma-
nere, siue, siue realium, siue realium, siue realium, siue
personalium, in appropriationem fore, & inelucta-
bile. Hæc antiqua, & inoffensa regula, sic amigui lo-
quebantur, sic traditum a moribus reueremus, sic vsus
habet, sic veterum talis nostra, & hominum consili-
simorum obseruatio. Hoc modo dominia secutè per-
meant de domino in dominum. De quo quia homines
externi, & proinde male exerceant dubitabant, fulgo-
re iuris Romani perficitur, & alieni iuris ignari, triu-
ta est expresse Cōmunitudinis dispositione dubitatio. Art.
185. qui articulus quomodo alieni sede, & quo quisque
loco minime putaret positus est, ita antebac multos
fessit, & paucis animaduertus. Sed citius tamen hæc ver-
ba adscribenda iudicauit. Celso (hic l. articulo) qui prend 9

ou aliens le bien d'autrui, ou inuoluntairement le retient, combien
que l'acquéreur en fust approprié, il est tenu de desligner ses
le vray seigneur & propriétaire. Quibus verbis, vel ob-
stinatissimi coniuncti possunt, rem a nō domino trans-
ferri, & quod in vfucapionibus fit, que resbus raptum
alienis accommodant, ita hic quoque. Appropriandi cau-
sa tribuā non domino quamlibet iniquo, & iniusto
auctore, & aduersus acquirentem actionem non dari,
post questum optui iuris dominium, id citius dicit
verbum appropri. Lacer actio aduersus venditorem de-
tur ad pretium, quod infra dicemus, & interde. Nam
cum consuetudo verbis, de inuoluntaire retient, vbi est,
omnem omnino casum iniuria, doli, metus, furatitias,
fraus, interuentionis, violentie, vel quali, com-
prehendit in iniusticiae verbi intelligenda est, quod con-
iuncte contrahi potest de re aliena, nec illam disti-
ctionem in iusticiae orationis comprehensione admittit,
quod illa nō distinet l. de pretio. D. de pub. act. Quod
si que de intelligitur scripti dubitatio esse poterat, ea
vlu, & interpretatione cōpella est, & explicata. Qua-
re in his que consuetudo contra ius civile introducit,
non est perenda à iure interpretatio, quod Bald. dixit
e. cum non hec, ext. de præscrip. & quos Tira. latè in
tra. le mort fust le vif, 2. de cl. 2. partis. Sequenda ergo
vlu interpretatio l. si de interpretatione. D. de legib.

N. C.
ad h. in com-
pensatione ad-
uersus alien-
um.

Obiinet igitur appropriamentum ex titulo ab fure, latrone, violento possessore auctore habito, cui si intercessum non est, veri domini excluduntur, & acquirere plenum, & inconvulsam dominum acquiritur, quia bannimentorum solemnitas omnem maculam absterget, auctoris vitium purgat, & imprimit bonæ fidei præsumptionem, & quamlibet dominum conuincit, & damnat scordie. Quibus tantis rationibus adiciunt etiam illa, quod vero domino non ex toto suū interesse perit, quia aduersus alienatam saluas habet actiones, ad restitutionem rei suæ, damna, & omne id quod interest, ratione iure quoque ciuili tradita, & defensa, qua, post rem vsu captam, domino actio referuatur, ad pretium aduersus venditorem rei alienæ, rex. expressus. l. c. si vend. pig. agat. & l. mater. C. de rei vend. glof. l. i. C. de reb. ali. n. non alien. glof. & Bart. l. vlt. D. de dist. pig. Bart. & Alb. l. vlt. D. de negot. gest. Alb. l. pupilli. §. si ego. D. de negot. gest. Raphaël Fulg. cōf. 137. incip. quia ex facto in fine, vbi non solum pretium conuentum, sed & verū quoque restitui oportere scribit, & Philip. Corneus cōf. 199 lib. 1. hoc confirmat ratio rex. l. vlt. §. vlt. D. de legat. 2. Ceteri l. si cum seruum. D. de reb. cred. vbi Alciat. Decius, las. Fulgosi. Quod valde cum illo Art. cōf. 18. congruit, etsi à valde paucis animaduersum, & rarissime quod sciam in

vsu deductum, per inobseruationem, & inconsiderantiam consultiorem, etsi perutile iuris subsidium, & quod ignoratum causam tam multis præbuit acris obstidit, cum existimarent domino inique rem ex toto perire, nec intelligerent esse, quod recurri posset, & interim tuendam esse perquam necessarij mortis securitatem, & auctoritatem. Iam hunc ergo nemo ab acquirente expetat, vt auctoris sui possessionem inflicti, vt loqui solent, quod nec in beneficiis capgi Calladora doctus auctor tradidit ex veterum auctoritate tit. de caus. poss. & propriat. dec. 12. nemo vitiosas possessiones arguat auctorem, nemo furti, violentiæ accuset, nemo item vitiosas accessiones cauteretur quod subinde iure obiciunt, & hic locus tractabitur à nobis inf. Art. 271. verbo *ou aures*. Nam istas tendiculas pridem expulsumus foro, & mala ite deterimus bannimentorum solemnitate, & tam sedula euocatione eorum quorum interesse potest, quibus modis bona fides restituitur & res præscriptibilitati redditur, propter tacitum cōsensum scientis, aut latam culpam ignorantis, id quod editis publicis est promulgatum, quæ nos in Protheoria fofius sumus persequuti. Ergo nō erit necessaria illa dubitatio de iure auctoris, quod initio non erat, sed superuenit, de qua Bart. & alij, cum vir. D. de vsu cap.

DE INTERVERSIS POSSESSIONIBVS.

C A P. 4.

- 1 De interuersis possessionibus. Et quid sit interuere.
- 2 Omnes qui alteri, & alieno nomine rem gerunt sibi non possident.
- 3 Quid est quod dicitur eos naturaliter possidere. Depositaris & commodataris non possident, interuerso rei mobilis furtum facit, ibid.
- 4 Etiam interuersa possessio proficit ad appropriamenta.
- 5 Tutor, Curator, Procurator, Syndicus, Gestor, non possidet.
- 6 Colonus non possidet sibi.
- 7 Interuersionis effectus varij in colonis, iuris, pensionum, præteritarum aut futurarum. ibid. (sessione.)
- 8 Simplex cessatio solutionis non interuertit, nec priuat possessionem. In iuribus negatiuis factum etiam recusantur requiritur. ib.
- 9 Colonis qui sine præstatione pensionum mansit in possessione, an interuertat. Reconditio censetur facta secundum precedentem conuentionem. Ibidem.
- 10 In præscriptionibus tricennalibus præscribitur ex possessione interuersa.
- 11 Tutorum & Curatorum interuersiones.
- 12 Possessiones an tutoris aut pupilli utilitati cedant in ambiguo. ibidem.
- 13 Procuratoris & economi interuersiones.
- 14 Patris interuersio de bonis filij qua procurat.
- 15 Mariti interuersio de rebus uxoris.
- 16 Vsufructuarij interuersio.
- 17 Doctore interuersio.
- 18 Emphyteota interuersio.
- 19 Domini interuersio de re feudali.

- 18 Censuarij.
- 19 Creditoris interuersio.
- 20 Negociorum gestor.
- 21 Cuius possessiones aduersus extraneos non valent.
- 22 Missus in possessionem causarij seruanda an possidet.
- 23 An heredes omnium alium possint interuenire.
- 24 Mortuo usufructuario possessio consolidatur. ibidem.
- 25 An de facto heredes expelli possint à proprietate. ibidem.
- 26 Retentio competit pro expensis repararationum.
- 27 Si de iure suo proprietarius non docet, interim præiudicium tenenti aduindicanda. ibidem.
- 28 An propria auctoritate liceat ingredi fundum. ibidem.
- 29 Anno toto passus alium possidere amittit ciuilem. ibid.
- 30 Penitorio tamen non preiudicatur.
- 31 Possessione translata ex donatione inualida, bene tamen asserere nequit. ibidem.
- 32 Si maior natu partem minoris vendiderit, cum totum possideret, an appropriamentum procedat ex talis tractu.
- 33 Hæres à se incipiendo præscribit. Possessiones incorporearum & interuersiones earum.
- 34 Qui alium recognoscit, de mille quidem annis præscribit.
- 35 Quid est quod dicitur neminem sibi mutare possessionem causam posse.
- 36 Sola cogitatione possessio non interuertitur. ibid.
- 37 Mutata causa exempla. ibid.
- 38 Vtita realia iure consuetudinaria non obstant acquisitionibus. Eluuntur enim bannimentis.

1 Et quoniam de vitis possessionum in vniuersum inquirimus, de illis quoque differendum nobis est, quæ interuersæ sunt, quæ etsi vt plurimum ipsæ vitis personalibus contribuantur, tamen accidere interdum potest, vt in realia quoque interuersiones incurrant, veluti cum res deposita, aut commodata interuertitur, & contractat inuito domino, vitium furtiuitatis reale admittitur. Interuere Latini auctores dicunt, vt & Iuriconsulti, quod tibi commodatum, depositum aut

C quoquomodo fidei tuæ creditum sit, ad tua propria commoda transferre, aut quod alio amandatum sit, interciperet, & facere ne eod perueniat, quod destinatum sit. Frequens verbum Terentio, Plauto, & ceteris comicis scriptoribus, huius significationem Vallius elegantis ex parte explicuit, in totum non expresse. Neque enim quod ille primum ponit id præcipuum est, per interuersionem efficere, ne res Domino restitatur; alioquin illi à furto differret, sed vt ea cum alie-

na sit, & fidei tua credita in commodum tuum trāsferatur. Itaque interuersioni non simplex furtum inest, quod diffinitur rei alienæ cōtrēctatio in iuro domano, sed & perditio quoque, cum res alienæ fidei commissa subripitur, quod sensu Iunonici, accipitur. l. Pomponius ad fin. D. de acq. rer. dom. l. si quis scitu. D. de solut. & alibi sæpē Græci, *οπισθεν* dicunt.

1 Ac penum in genere interuersionum possessionum definitum est cum possessorem dici, qui sibi, & suo nomine, & pro se possidet. Nam coloni, procuratores, usufructuarii, oeconomici denique omnes qui alieni operam nauant, & alieno nomine detinent, possidere non dicuntur, siue ciuilitur, siue naturaliter accipias, l. certe, §. i. qui rogauit. D. de precar. l. non solū. §. quod vulgo & §. qui pignori. D. de vīscap. & l. qui pignori de acq. poss. l. vlt. Cod. de acq. poss. l. male agitur. Cod. de præf. 30. an. l. 2. §. 1. D. pro hered. l. acquirunt. §. vlt. D. de acq. rer. dom. l. 2. §. per procuratorem, l. §. falsus, §. illud & l. quamuis eod. tit. l. pignus. vbi glōf. D. de pignor. act. Bald. l. C. com. de vīscap. Nā quod interdum reperitur naturalem possessionem eis tribui, vt l. communi diuidendi, §. neque colonus. D. communi diuid. de corporali detentione accipi conuenit, & glōf. recte accipit, & in d. l. 2. D. pro hered. vbi Bart. l. 1. C. com. de vīscap. Hoc posito constabit depositarii, commodatarii, & tales non possidere, sed simpliciter detinere, vnde fit vt si quod depositum, aut commodatum est retinent, aut repositum negant, furtum admittant sequuta quidem cōtrēctatione, ita hoc casu non tantum interuersio, sed etiam furtum fit. l. Pomponius in fin. D. de acq. rer. dom. l. si rem mobilem. D. de acq. poss. l. 3. §. 1. & l. inficiando, D. de furt. l. 1. Cod. de posit. si quid cōtrēctatio sequatur tit. 3. §. si rem. D. de acq. poss. l. 1. §. 1. & d. l. inficiando. D. de furt. hinc qui furtum non fit, nec enim simplex cogitatio furti facti legis subilibus, est diuersum lege diuina traditur, vt quia quis in corde suo tam mœchatus fit, si igitur interuersio, rei depositæ denegatione, furtum cōtrēctatione. Hoc quidem nili depositario, aut talibus superueniente legitima causa vīscapiendi, vt emptio rei depositæ, aut donatio, l. si quis rem. & l. si rem mobilem. D. de acq. poss. vbi Imol. Alex. Fracit. Arer. Isid. Lud. Rom. Raph. Fulgof. & alij, glōf. vltim. Cod. de acq. poss. Talis possessio iure ciuili, si in furtum interuenit incidit, impedit vicennalem, & decennalem prescriptionem, si nō simpliciter interuersa sit, vicio personali ipsa afficitur. Iure consuetudinario à die interuersionis incipit auctori possessio, l. nec cre. titores, C. de pignor. act. & si intercessum non fuerit etiam acquirenti, ex regula quam ante tradidimus, hæc ad vīscapiendum, & præscribendum proficit.

5 Hoc genere etiam illæ possessiones sunt, quas tutor, curator, negotiorum gestor, procurator, syndicus, adiutus, mandatarius, promissus, & condus, aut quicumque alienæ rei facit, aut prophane administrator, de rebus communiis care sue vīscapit, & interuenit, l. si quis fundum, §. si tutor. D. pro empt. quod in omnibus glōf. intelligit generaliter qui alienas res procurant, & vt loquitur, officium habent, glōf. l. vlt. verbo cuiusque. C. de acq. poss.

6 Talis est possessio quam colonus, siue partarius, siue alius de bonis que colenda accepit, sibi interuenit. d. l. vlt. C. de acq. poss. d. l. male agitur: fuit. l. 3. §. quod si seruus. D. de acq. poss. In quos. l. illa vlt. facta est, & omni vilitate mulctat, vt perdidit, de quo Panor. & alij. c. c. c. non liceat ext. de præscript. Sed non est huius peccati, quod à colono admitti potest, caput vnum. Ea enim noxa in plura membra distribui-

tur, & sunt hoc quidem in argumētō interuersionum effectus varij. Multum enim interest, an ratione interuersionis possessio, & exinde præscriptio præteratur de penionibus præteritis, iure debiti possessio, aut probato, an iuri ipsi, & actioni pensionem exigendi, an vero res ipsa præscribi intendatur. Nam diuersa diuersi iuris sunt præscriptionum tempora, etiam si ob conductionem actiones nascantur. De præteritis temporis, pensionibus præscribendis abstractè statuit, Art. 276. & l. cum notissimi, in his titulis. C. de præscript. 30. an. & propria est materia d. Art. Nam 30. annis his præscriptio computandis à die cessationis solutionis. Sed cum de iure ipso præscribendo agitur ita vt pensiones nullæ in posterum præstentur, quod accidit in colonis perpetuatis, eodem tempore præscribitur, quo ceteris personalibus actionibus, cum personali obligatione debentur. Iure consuetudinario raro is casus euenire potest, nisi in dominiis congedialibus perpetui, vt iuri petenda pensionis in futurum præstentur, quod cum prætenditur, diuerso modo inchoatur præscriptio, quam in casu superiore. Nam cum in eo solā non solutione, interuersione domini possessio, & præscriptio inchoatur, in præscribendo iure diuersum est. Nec enim à simpliciter natus inchoari potest, sed ita demum si interpellanti locatori domino colonus solutionem denegauerit, atque ita se in possessionem quasi liberatus alteruerit, & dominus acquirerit, id est, nullam licentiam interduci rotis triginta annis, aut nostro patrio, quadraginta. Hæc enim sola ratio est alterenda libertatis in iuribus negatiuis, ac per hoc inchoanda præscriptio, si præter non solutionem etiam factum coloni proclamantis ad libertatem accesserit, text. l. hæc autem iura, D. de seru. vrb. præd. & Ang. & Saly. & alij, l. male agitur. Cod. de præscript. 30. anno, & quos Boer. allegat in consuet. Buring. tit. de præscript. Art. 3. & nos in fine, d. Art. 276. & 277. Hinc illa sententia Francil. Arerini. l. si de eo. D. de acq. poss. simplicem cessationem solutionis nun idem efficere in præscriptionibus, quod denegationem, & recusatorem, quia non solutio tribuatur potius oblivioni, & incerte domini, quam facto conductoris, aut inquilini. Itaque quia conductor teneatur domino possessionem suam seruire, veluti colonum in possessione esse, ex prima, & præcedente titulo, & causa, quando nullo facto contrario probari coloni intentio possit, per vltim actum facti possessio. Inde traditur decisio alterius casus, qui frequenter occurrit: cum scilicet dominus ad certum tempus locauit, quo finito colonum diu esse in possessione passus est sine præstatione pensionum. Nam si ex interuersione, casus ellet indubialis reuocatus, tacito consensu, conductionis. Sed hic præponimus nullas pensiones esse solutas. Hoc perquam sæpe contingit in dominiis congedialibus, quod cum accidit, sentit Bald. d. l. male agitur, rem ipsam non præscribi, sed perpetuæ colonie ius præscribi, quod repetit, d. Lounes eod. tit. Alex. Item queritur, §. qui impleto. D. locat. ita vt expelli non possit, quæ incertitia recte reprobatur. Neque enim hic vltus actus gestus proponitur, à quo possessio, & consequenter præscriptio inchoari poterit simpliciter non solutione, aut cessatione, & cum ex voluntate vtriusque partis ista continuatio acciderit, nulla obligatio gignitur, nec in persona coloni ad reuocandum locationem, nec ex parte domini ad patiendum, quia ex actibus voluntariis præscriptio non inducitur iure nomine, & præteritione iuris.

Item cum colonus remanet post tēpus conuentum in possessione, hoc fit, vt tacite & conductionis, d. §.

qui impleto, igitur non magis ex tacita reconductione, quam ex expresse, in qua certum est, non modo non tribui possessionem, sed interrupti ante inclinationem. Accedit quod præcedente locationis causa reconductione censetur facta secundum modos, & formam ipsius contractus, legem. C. locati vbi Bald. Alex. cons. 18. l. 4. Bart. l. i. mibi & tibi. D. de verb. oblig. quod pluribus, hique validis rationibus confirmat homo eruditus Avnio Craetta in tract. de temp. parte 4. cap. incip. marca. q. 9. & seq. cuius iudicium ego probabo, etli ille tantis authoribus palam repugnare non audeat. Ego vero negaverim siquendas eorum sententias, quas & iure, & ratione aquiratis oppugnavimus.

Sed enim qui tertius casus est, cum de re ipsa præscribenda à conductore agitur, id repeti conuenit, quod ante diximus, nullam possessionem apud colonum esse. Quare si quam sibi velit arrogare, necessitas accidet, ut sibi causam possessionis mutet, aut intervertat, in quo quæ primum traditur possessionis causam neminem sibi mutare posse, nisi iusta extrinsecus causa superueniat, de cuius prænuntiatione significatio postterius agemus huius loco. Sed ex eo elicuitur, ut quando prior causa conductionis durat, nullo vaquam tempore præscribere colonus aditus dominum quærit, ut ille quidem annus, quia quandoque conductionis qualitas agnoscitur, & in consensu est, ipsa denominatio, & correlatio conductoris, & locatoris impliciter habet interruptionem, ex recognitione adversaria & correlaturæ qualitatis, quæ agnoscit præscriptionis initium inhibet, nec ante colonus possessione potest inchoare quam palam suo nomine, & visu eam intervertat, & sibi præuacui rem gerere, & seponere, & fructus colligere, & in sua commoda vertere & inuagari ceperit, & vero venient domino fores occludere, & palam, & in os obstitere. Quod cum facit & si improbe quidem, & exemplo. d. lvi. Cod. de acq. poll. damnato, Spec. tit. de præscript. vel. pone colonus. Bald. l. plures. i. oppol. Cod. de sil. mlt. Idem. l. i. C. com. de viuca. & gloss. magna. l. colonus. D. de vi & viamat. possidere tamen incipit, etli improbitus dicitur. Bald. l. i. Cod. de condi. ex lege. & prauo animo facit, gloss. l. colonus verbo propter iustam. D. de vi & vi arm. ex qua possessione iure quidem civili præscribendi causam non potest acquirere, eam de iusta in iniustam nemo potest valem ad præscribendum possi. quætere, ut inferius docemus, sed consuetudinario iure, & ex moribus vtilem, si postea banimentis nemo intercedit, quod ante demonstrauimus. Ergo cui de præscribendis futuris pensionibus, aut re ipsa quæritur, non à die cessantis, aut simpliciter dissimulatae solutionis, sed palam, & præclatè provocare libertatis, per actus facti tempore, inchoabitur possessio, & incipiet currere præscriptio, quæ ex moribus proficere poterit auctori, & consequenter acquirere ad appropriationem, etli secus habeaturis dispositio, de quo Bald. d. l. plures. C. de fid. mlt. i.

Quod si de intervertendi modis amplius inquiratur in hoc subiecto colatu, & proprietarij, sic habendum, rerum immobiliu quidem, & soli ex quibus fructus naturaliter & immediatè percipiuntur, possessionem vna præcipit ratione aestimari, fructuum scilicet perceptione. Nam cum mater hominis ad hoc præcipue habeatur, & huius præcepto diuino sit iudicium, ut fructus fecat, eorum perceptio finis est possessionis, & effectus præcipuus, ut germinet. Nam arare, subigere, stercoreare, pascinare, occare, sarare, &c. et, denique quouismodo colere, actus sunt

possessionis quidem, sed de eorum genere, qui ad aliquid dicuntur, nec in suo visu consistunt, sed in fructuum spectant. Quare frustra colit, qui fructus non colligit, quo fieri in contentione possessionis, altero acutè, pro eo pronunciari debet qui fructus colligit, cum actum denominari à suo fine consueuerit, quod Bald. d. x. c. cum non liceat ext. de pascitur. col. vbi Felyn. vel. ad istam tertiam, etli non viqueque quæ situm ipse consueuerit Bald. l. arboribus. D. de viui. notat. Bart. & Ang. l. Titia. D. de solut. & quos Baldus citat in cons. 30. lib. a. vtriusque præterea est aduertendum. Soc. cons. lxxi. col. i. nu. 2. & cons. lxx. vol. 4. Bald. l. i. Cod. de acq. poss. & Cast. Saly. Folgor. Ang. l. si quis fundum. d. i. D. de legat. i. Cepolla super tit. pro suo. num. 7. & 8. Ita ut qui fructus colligit, totum annum possessione videtur, quod Specul. dixit. tit. de probat. §. i. inde fit, ut cum colonus, inquilinus, aut qui in solis videri firmarij dici solet, fructus sibi colligit, & retinet, possessionem intervertere dicatur, non minus, quam cum veniente domino fores occludit, de re communes sententia, l. nec usufructuarius. C. de usufruct. glof. Ang. Saly. Bald. l. male agitur. C. de præscript. anno. gloss. l. i. quæ emptio. §. i. C. cod. de & l. i. C. com. de usufruct. Ang. Bald. l. Pomponius. D. de usufruct. ante. Cast. l. nec usufructuarius. Cod. de usufruct. l. i. accidit in eo conductore, qui non sibi fructus legem, sed alteri culibet, quam ei à quo conductus, quod videri dicere solent alteri de fructibus respondere, ut colonum in domum, aut possessionem admittit, & ingredi paritur: hic possessio intervertitur. Nec dici diletto, an colonus, aut firmarius transeat, de quo rex. l. §. in amittenda. D. de acq. poss. & l. pergere. §. quibus. D. de acq. poss. & l. colonus. D. de vi. & viamat. de quo longæ est disputatio. d. l. vltim. C. de acq. poss. Cast. l. i. C. de usufruct. transf. Titag. in cons. l. i. limitat. Nam cum ante possessionem tales melius habere possessionem, fieri non potest, ut ipsi transeant, aut tradant, quod non habent: Sed tamen possessio transferretur, non tanquam tradita ab colonis, sed tanquam vacans occupata ab apprehendente. l. §. quod scriptus. D. de acq. poss. & l. pergere. §. vlt. rod. in vlt. Bart. & schola. Bald. d. l. fin. C. de acq. poss. & cum nemo. cod. tit. vbi & Ang. locus apud Titag. notat. consil. parte. §. limit. i. num. 4. Quo fit, ut cum colonus, & firmarius alteri, quam locatorem incipit tradere, aut reditus soluit, si cui sic solutio in possessione constituitur, non ex facto coloni, sed per suam naturalem occupationem. Quod & in subditi quoque feudorum accidit, qui cuiquam reditus solunt, alteri solueret, quam vero domino. Neque enim possident, sed possidentur ipsi, idcirco facta suo nihil agunt, sed tamen si cui hoc modo soluitur, constituitur in possessione, à quocumque solutio facta sit, veluti à rectoribus sit, quod Bart. in l. i. l. i. Cod. de agere & cens. lib. xi. tractat. Alex. in l. quatuor. §. si conductus. D. de acq. poss. Innoc. & Panor. cap. cum resueller. ext. de res. spol. Socin. conf. 266. lib. 2. & cons. lib. 4. Ioan. And. c. vit. ext. de off. vicar. in c. vbi Anthon. Bald. d. l. cum nemo. Angel. Bart. l. qui vniuersus & p. quod per colonum, vbi tenet per simplicem possessionem mercedis neminem constitui in possessione, si alius realiter possidet, secus si possidet per perceptionem pensionis, nec alteri est solutum. Arque id edoceri notari conuenit, quia non raro contingit possessiones fieri de possessione redditus constitui, aut hereditarij ex solutione colonorum, aut receptorum, aut mercediariorum, ut loqui solent, qui est ex facto suo non constituant quemquam in possessione, tamen ipsi per se factum, & solutio actualis constituit eam, cui soluitur

solutio in possessione, si locator in possessione solutionis non manet. Tribuit igitur ista interversio a colono facta causam præscribendi, et si de iure vitiosa, & d. l. fin. damnata, in appropriationis edictalibus, & præscriptionibus titulatis, idque contra iuris civilis dispositionem. Nam in tricenisque etiam interversas admittunt, quia nullum his vitium obstat ex auctoritate male fidei, C. de præscrip. 30. anno. vbi Barr. & alij Calt. l. cum nemo. C. de acqu. possell. Cyn. Barr. Bald. Alb. Paul. post glof. vlt. l. nemo. C. de acqu. possell. Spec. tit. de præscrip. §. 1. Barr. l. cum solus. D. de vtiacap. panor. d. c. cum non liceat. Afflictus decil. Neapol. 130. incip. Magna fuit dubitatio: quibus locis discurrunt, quomodo, & quando colonus aduersus dominum possit præscribere, Bald. l. plures 1. oppol. C. de fin. insti.

Huc interversarum possessionum numero adscribende sunt hæ, quas tutores, curatores, præchorophi de rebus pupillorum, minorum, aut pauperum auertunt in suos vsus, quas denique omnes rei alienæ curatores intercepti, nisi quod tutorum, & curatorum factum improbius est, quam colonorum. Nec vero semel conigit, cum patrus quidam fratris filio tutor datus, in bonis pupilli fundum reperisset quem sibi olim ex hæreditatis paternæ diuisione contigisse causeretur. Hoc causa si possessorio ageretur, non dubium, quin pupillo reficui deberet, quæ apud patrem pupilli fuisset, mortis & ceptæ tutela, tempore si oportune & suo tempore interdum intertaretur. Sed tamen tutor patris possessionem interuertat & diu possidet, ipse postremo fundum dilataxat, emptor ex tali titulo appropriauit. Quæstio ambigua in petitorio propter improbitatem facti, quæ cum appropriationum securitate pugnat, & perquam difficultis interuersionis probatio, hoc est, possessionis in iure, propterea quod cuiusmodi causa possessorij referri ad iustas causas produciendas debent, in ambiguis quidem, unde euenit vt cum patrem pupilli mortuum in possessione fundi, confecerit, in eamque tutor succellisset, quod inde ipse tutor possideret, nomine, & vti pupilli possedisse existimari debere, ex his quæ inferius dicemus & talem esse legis præsumptionem, quæ pro bono faceret, quod Bald. in simili subiecto dixit l. vlt. prima lectura. C. de acqu. possell. Respondi nisi palam & distincte constaret tutorem sibi possedisse per actum soli domino competentes, & minime tutorios, nomine & iure pupilli possedisse videri, nec profuturam acquirenti talem auctoris possessionem, quæ indeterminata esset, non notoria, nec publica, nec proprio iure, qualem consuetudo exigeret, *du possessor* & *quis*, ad appropriandi solemnitatem. Quod si dilucidè constaret possessor tutorem sibi possedisse, interuersam videri, improbè quidem, sed acquirentem ex tali possessione. Conseruanda defensi, si intercessum non esset banimentis, cum ea tamen distinctione, & causam variatione, de qua nos suo loco, cum de rebus pupillaribus tractabimus. Id quidem ex moribus, nam scripti iuris alia dispositio est, tex. l. qui fundum. §. si tutor. D. pro empt.

Idem vero sciendum in procuratore, & economo, & omni rei alienæ administratore, glof. d. §. si tutor. Nam horum nemo possidet, et si deinceps, idque nec præscribere potest, nisi mutata possessionis causa, id est, iusto titulo accedente. Ex interuersione autem nemo possidet, nec vti capiendi causam tribuit iure civili, l. cum nemo. C. de acqu. possell. in præscriptionibus quidem quæ ex titulo currunt.

Eadem causa est patris qui mortua vxore, vt tutor, aut curator, quem naturalis solum appellare, bo-

Argentum, in Cons. Brin.

na filiorum administrat, & procurat. Neque enim possidet, etiam si vsum fructum haberet, vt iure ciuili, & in quibusdam prouinciis statuitur iure, nostris quidem moribus, repudiato, cum toto titulo C. de bon. mater. Itaque si quod non possidet interuertit, & anno toto palam, & publice possidet, hic locus nostris appropriationis, iure ciuili repugnat. Id idem in matre accipiendum, quæ de bonis patris filiorum possidet quidquam, vt in l. mater C. de rei vend. Nam si ipsa suo nomine possideret, facit locum emptori præscribenti. tex. expresso. l. si vinea. C. de præscrip. long. temp.

Eadem sententia est de marito, qui res vxoris, vt proprias possidet, deinde dilahit ex contractu, ex quo appropriationem sequitur. Nam iure ciuili vti capio ex tali contractu inhihetur l. cum vir. D. de vtiacap. iure consuetudinario ex notoria possessione proprio venditoris nomine, exercita, quantum iniqua; appropriationi iura metimur.

Tam vitiosa est iure ciuili possessio, quam vti fructuarius occupat, de proprietatis causa. Constat enim vti fructuarius naturaliter, id est ex corporalius quidem possidere, quod Barr. Alex. & ceteri tradunt, l.

possessio, D. de acqu. possell. Panor. Abb. & alij d. c. cum non liceat. Abb. c. illud. Fely. c. causam, eod. tit. ciuilibus vero non possidet, ex glof. l. naturaliter. D. de vtiacap. glof. magna. 3. §. ex contrario. D. de acqu. possell. glof. l. 1. §. de iur. D. de vi armat. tex. & Calt. & Saly. l. nec vti fructuarius. C. de vti. Alex. l. petregr. §. vlt. D. de acqu. possell. Barr. l. petregr. C. de sacros. Eccles. & l. comperit. C. de præscrip. 30. anno. l. 1. 2. num. 137. C. de iur. empti. Balb. in præscrip. parte 4. quartæ partis q. xi. Id cum sit, possessionem alteri tribuere non potest vti fructuarius, cum nullam ipse habeat, mutare autem sibi causam possessionis nequit, nisi noua causa interueniat extrinsecus, si aliter facit, interuertit: unde vti capio longi temporis sequi non potest iure ciuili, sed iure consuetudinario, id idem quod in superioribus casibus dicendum. Et si per difficultis est probatio possessionis interuersæ, propter actus acieptes, & ambiguos, qui in perceptione fructuum consistunt, & ideo probata vti fructus cõstitutiõ ad suam causam referitur, & ea de causa proprietario potius profunt, ni contrarium præcelat ostenditur.

Consequitur idem statuendum in doctis quæ *con-* *fructu* *fruitur*. Idem in secundonatis qui suo viagio. Nam si quid de proprietate decidunt, aut vendunt, non aliter talis possessio ab talibus auctoribus habita prodest ad appropriationem, quam si ipsi suo nomine palam & publice possederint. Quod aliquando in controuersiam adduci conigit, cum quædam longa vti vidua, tam diuturno tempore vixisset, vt nemo extaret qui de vti fructus causa posset testari. Nam præsumptio in dubio est, quod quisque sibi, & suo nomine possederit. Alex. cons. 130. vol. 1. quæ omnino probatione contraria eluenda est. l. diuus D. de integ. restit. Probata vti fructus causa hoc denique querendum, an interuersa, & res reatit, & actualiter possessa sit, ab eo qui vendidit quam libet vti fructuarius.

De emphiteoti hoc quoque traditur ipsum non possidere ciuilitate, sed nec quamdiu qualiter domini recognoscit, nullis scilicet, vt ante diximus. Ex interuersione tamen & redditus actibus possessoris iure cõsuetudinario possidet, de quo l. 1. in emphiteoticis C. de iur. emphi. & l. 3. §. ex contrario num. 47. D. de acqu. possell. & cons. 37. lib. 1. Barr. & Cyn. d. l. comperit. Saly. & Calt. d. neque Calt. d. cons. 440.

Q. Q. 1)

17 De domino feudi, & vassallo eadem iudicanda. Sed propterea sedes huius tractationis est in art. 281.

18 Idem iudicandum, etsi dominus ex aliquo defectu sitient, vel commissarius deputatus regimini fructuum, qui nullo tempore præscribunt, de quo Molina in censibus, §. 12. glof. 1. num. 30.

19 In censuario quocumque ius idem statuitur, quod illi tradunt, d. l. comperit, & d. l. neque usufructuarius.

Creditor ipse non possidet, & si corporaliter detinet, debitor possidet, quo ad dominij querendi effectum, neque hæc possessio prodesse ad appropriandum potest, si quis titulum ab eo habeat, quia ex titulo dominij translatio non possidet, nec pro suo quod necessarium est. Ideoque nullo tempore præscribere potest, nec alteri appropriandi causam tribuere l. nec creditores. C. de pigno. act. l. 2. D. pro hered. Doct. d. l. male igitur, per text. l. cum nocillimi. C. de præscript. 30. anno, vbi Saly. glo. c. cum non liceat in fin. ext. de præscript. vbi Doct. Quia tamen interuenerit possessionem possit de facto, non dubium, atque ita appropriandi causam tribuere, de quo locus Tiraq. in consil. parte 3. limit. 21. num. 8. Molin. q. 61. in lib. de vfur.

20 Eadem & negotiorum gestoris causa, quod Bald. dixit consil. 38. vol. 5. & constitutus se alteri possidere, qui præscribere nequit. Bal. consil. 369. lib. 3. locus Tiraq. in consil. parte 3. limit. 21. numero 5.

21 Ciuiles vero & quas artificiales vocant, etsi quoad contrahentes inter se valent, & obtinent, ita ut qui constituit se alieno nomine possidere, interuenire alienari possessionem nequeat, ut nec precarius possidet, nec aduersus eum præscribere vllis seculis, quod Steph. Bart. dixit consil. 32. in 2. dubio lib. 1. Bald. consil. 418. lib. 1. de quo locus Tiraq. in consil. parte 3. limit. 21. num. 7. & 8. tam quoad ad tribuendam appropriandi conditionem aduersus extraneos, nos pridem eas eieciimus foro, & talem constituentem ex quo tempore interueniret, & de facto possideret, posse eam tribuere supra defendimus. Ita tenet, ut hoc casu, necis cui per constitutum possessio est tradita appropriandi causam possit tribuere, si rem alienet, quia naturaliter non tenet, per ea quæ diximus, num. 2. nec is qui constituit, quia suo nomine non possidet, nec iure suo quod valde notandum est, nisi possessionis causa mutata sit, aut interuenerit facta.

22 De missio in possessionem causa reueruandæ; diuersæ sententiæ sunt, quia quidam ex ea præscribi posse putant, quam sententiam non sine causa Molina in tit. de censib. §. 12. num. 30. reprehendit, cum talis missus non possideat, l. si quis ante. D. de acq. poss. Sed in possessione sit; & sine possessione nulla præscriptio currere possit, l. sine possessione D. de vscap. cum quia ipsa missio rei alienæ recognitionem implicat; & consequenter perpetuam interruptionem, per ea quæ ante diximus, & suo loco dicemus.

24 Quæ in colono, tutore, & economo, usufructuario, constituitur, precario rebente diximus, eadem in hæreditibus curam dicit, & censeri intelligi oportet. Nam cum in causam omnem de functi succedat, non meliori iure videntur. Ideoque l. nec creditores C. de pigno. actio. idem de hæreditibus creditoris statuit, quod de ipso creditore, & Cast. etiam l. nec fructuarium. C. de vscap. idem de usufructuarij hærede censet, quod de ipso usufructuario, atque se ita consuluisse scribit, sic hæres coloni quamvis colonus non sit, domino possidet l. cum in pteas D. locat. & l. cum hæres D. de perpet. & temp. præscript. cum hæres (inquit)

A in ius omne defuncti succedit, ignorantia sua vicia defuncti non excludit, veluti cum sciens alienum, vel precario possidet, & ideo viciuperare non potest, quod defunctus non potuit, & l. 1. C. de precat. hæredem eius (ait) qui precarium constituit, tenet ad restitutionem possessionis. Idem scribit Alex. consil. 84. vol. 1. in causa verrente, & allegat d. l. cum hæres. Ideoque tales hæredes conueniunt ad restitutionem possessionis possunt ab defuncto, per causam usufructuarius, aut colonie, aut conductionis, aut precarii, infelle. Ideoque & interdictis possessoris conueniunt. l. vbi frui. D. si vscap. precat. l. 1. §. habet autem. D. vscap. quem ad eam. Nam cum naturalis possessio quam usufructuarius habet, eo mortuo conuoluitur in ius proprietario retentæ, idque ipso iure, quod Bart. dixit, l. si interrogat. D. de adopt. col. 4. vers. sed hoc. Bald. c. cum accessissent, &c. quæ in Ecclesiis col. 7. extr. de constit. Bald. l. 1. quest. 49. D. de dec. diuis. Consequitur dominum prociuum à morte usufructuarij interdictis possessoris experiri posse, de possessione demum, & realibus actionibus de proprietate, d. l. vbi frui, negatoria scilicet, vel ex caritate restituenda re, quæ ab usufructuario præstari solet.

C Sed tamen non potius verum est, talium hæredes, de facto posse ab proprietariis, expelli de possessione, quod Imol. dixit consil. 16. Barbat. consil. 38. col. 12. consil. 147. col. 10. lib. 1. Boet. ut de testam. §. 6. & de c. 137. & Chassi. tit. de success. §. 1. Molin. in fruct. §. 30. num. 174. & Sozin. consil. 141. vol. 1. sed tiones filium est, quoties hæres usufructuarij, & talium, causam contradicendi habet, vel vbi obstat, vel semel lumen tuncur l. 3. §. cum igitur, & l. possessionem. D. de vi, & vi armat. Bart. l. 3. C. de pigno. l. si deo §. si forte. D. de acq. poss. Molin. ut de feudi. §. glo. 1. §. 9. num. 15. veluti si usufructuarius, vel colonus.

D Et facilius se contendat, necessitatis repugnans, quæ ad eum non spectent, factas, pro quibus quibet alienæ rei possessor retentionem non habet. Colom. D. de vi, & vi armat. l. non abs re. C. vnde vi vbi glo. & Bald. text. l. colonus D. locat. Bald. l. emptor. C. locat. vel si mobilia habeat inuenta, quibus tenendis tempus dandum est, denique si quidquam opponitur, quod causæ cognitionem requirat, audienti sunt hæredes, quamvis liber alieno nomine possiderent, tamen maxime si qualitas usufructus, aut diuina possessionis in consensu non est d. l. vbi frui, & d. l. si habet autem, quod glof. & Archid. dixerunt c. licet, verb. te vocato, extr. de præbend. Sed possessio rei actiones est reuocanda, hærede usufructuarij interim possidente iure ordinario, & regulari l. 2. C. si per vim vel ali. mod. l. res que in controversia. D. de iur. l. si. Itaque prouisio, & vindicta semper hæredis detentoris ad iudiciam debent, si proprietarius in promptu intentionem non implet, nec de iure suo probat, nec qualitas usufructus in consensu est. l. vbi. C. quot. beno. quia rei & possessoris nulla probatio est l. si qui defunxit. D. de rei vend. & sufficit ei opponere de non iure agentis l. vbi. C. de rei vend. & hoc Bald. sentit, verbo pactiones, tit. de pac. constante. Quare nec indistincte Mol. recte constituit in §. 30. num. 174. in casu reversionis feudi ad dominum per mortem posselli, aut alio modo factum, dominum propria auctoritate, posse ingredi feudum, virtute suæ ciuilis retentionis. Sed tum demum verum est, cum vassallus de qua hiat vassallagij controversiam nullam fecit, ac de iure quidem in rem, vilo. Quod si faceret incertum rei hæres detentoris, quamlibet alieno nomine detinisset defunctus, in possessione esse deberet, atque ita repretinere, & isto ipso casu deciderit Cor. consil. 176. col. 3. vol.

1. vol. 3. & Soz. d. conf. 131. vol. 1. text. l. fin. C. quot. bono. & que pluribus huc congerit. Tiraq. in l. si inquam, verbo reuertatur, num. 335. & seq. Nec est probanda illa Chassanci opinio, quam & Tiraq. nō probat tit. *des success.* §. i. col. 5. vers. dico plus etiam, quod si usufructuarius rem quam ex causa usufructus possidebat, extraneo vendiderit, atque is triginta annos possederit, quod nihilominus potest agi aduersus eum interdicto retinenda propter retentionē suę ciuilib, & consolidaconem cum naturali, quod quādam falsum sit, docet Cor. conf. 166. lib. 1. & quę Tiraq. in id congerit d. tract. *le mort.* tertia declarat, patris quinter, quod vsu nostro est notissimum, si anno toto proprietarius esse in possessione heredem usufructuarij passus sit, quia interdicto possessoria retinenda, post annum in Gallia non datur, nec nostra plegiamenta, quę equipolent his. Art. Consuet. 126. & 119. & 114. Idēque qui anno toto passus sit alium possidere, ciuilem suam amissile omnino videtur, quod nos ante diximus, in verbo *du possesseur*, & rursum verbo *du saisy*. Tum quia in hypothēsi propolita, præsupposita possessione 30. annorum in hærede usufructuarij, decennium etiam iure, induceret obliuionem possessionis, atque ideo ciuilibs perditionem, in eo præsertim, qui naturalem nondum adeptus est. l. si de eo. §. si forte. D. de acq. poss. vbi Arer. Anchar. & Panor. c. cōm veniente. extr. de lib. spoliat. & Bald. 25 conf. 130. vers. capio tamen lib. 2. Nec aliter dixisse putandus est in conf. 369. lib. 5. quia ibi de vindicatione loquitur, id est, de petitorio, cui eo spatio præiudicium non fit, quo constitutus 26. annis possedit nomine constitui: quem tamen Tiraq. sibi contrarium putat, & ideo Bart. d. l. si de eo. §. i. putat amitti ciuilem, si constitutus possessionem suam non recuperat, & Carolus Ruinus conf. 127. lib. 5. & quos latē Tiraq. tract. constituti limitat. xxi. Quare verior illa Molin. sententia in libello de inoff. donationibus num. 39. 61. & 66. qui scribit donationem factam in fraudem legitime, nullam esse ipso iure: cuius vi tamen si possessio tradita sit actualiter, non esse actum nullum, quantum ad possessionem, nec posse donatarium expelli de fructu, nec nisi vi actionis. (quod in donationibus inualidis omnibus dicimus, ex quibus realis possessio ab ipso donatore in vita translata est) quia hæres non potest expellere donatarium, quod ego nuper consultus in nobilissima controuersia respondit, cum donatio quædam multis causis ab hæredibus donatoris oppugnaretur, qui usufructus nomine rem donatam tenuisset, quam multis annis ab donatario possessionem constabat, nullus etiam, de consensu donatoris exercitis adionis possessoris, qui non nisi a proprietario geri possent, negauit possessorio vincere heredēs posse, & donatarium litem vindictiarum potiorē fructum, salua questione proprietatis. Neque legaleni, aut Consuetudinariam dispositionem, quæ hæredem facit, de his accipi posse, quæ in bonis possellis defuncti mortis tempore non fuissent. quod tenio Tiraq. persequitur. d. tract. *le mort saisy*. prima declarat. 4. partis, & tex. l. vlt. C. de edict. d. Adr. tol. qui casus à Molin. deciditur d. num. 39. 61. & 66. Sed & illa quoque notanda dubitatio huc incidit, quam Nicolaus Valla Parisiensis, mox Britannici Parlamentii consiliarius retulit, tract. xv. libri de dubio iure, quam ex iure nostro pario reuoc. Cum nobilis quidam maximus natus prædium fratris iuniori fructum dedisset, usufructus, & viagi iure, ex lege patria, mortuo eo qui acceperat hæredes eius, prædium veluti 26 in hereditate repectum diuiserant, & triginta annis possederant, post annos triginta, & tres liberi maiores

Argent. in Consuet.

A natu repectis cautionibus, quibus is contradus continebatur, litem interduerit liberis eius, qui usufructus iure acceperat. Illi præscriptionem opponebant. Valla pro agnibus iudicatum scribit in Curia, vt ait, Rhenensi. Et ex his quæ diximus, iuris quidem speciem habuit iudicatum, cum usufructuarij hæredes in causam eius succederent, de quo text. est. d. l. cum hæres. D. de perpet. & temp. præsc. expressus, & Alex. in specie cons. 4. vol. 1. incip. in causa verrente. Cast. d. l. nec usufructuarius. Bald. in præscript. 4. parte 4. partis, quæ sit. Bald. d. conf. 369. lib. 5. & constat non currere præscriptionem viuentis eo, qui ad usufructuaria, & viagiū accepit, per ea quæ ante diximus. In hac controuersia interim hæredes usufructuarij in possessione esse oportebat, & si ibi Valla malis rationibus non bonam causam tueretur, cum dicit possessorios non nisi xl. annis in immobilibus præscribere potuisse, quæ hoc casu necessaria non erat, cōm hæredes secundo nati titulum pro hærede, pro diuilio, & pro suo haberent, quo calu quimdecennaria spedanda, erat, nec longior vlti, deinde fallitur cum putat titulum, pro hærede, verum non esse, & pro putatio accipit & male l. fin. pro suo, & l. penult. pro hærede, & l. fin. C. eod. tit. ad mobilia restringit, contra omnem sensum, & tex. perspicuos. Sed maxima ratio fuit, quia hæres vniuersalis in causam constitutarij, & vicia eius succedit, & ideo tenetur ad restitutionem possessionis. d. l. cum hæres sit. glot. d. l. fin. C. pro hærede. vers. neque hæredi, aliud innuit. Alex. d. conf. 84. qui in hac specie loquitur, & Cast. via sup. Sed hæc dubitatio alterius est loci, nunc tantum de possessionis agimus, quam quia & Canonis plures conscientium malefidei ad personas restringunt, & putant hæredem etiam vniuersalem, ex suo capite præscribere posse, non vrendo accessione detentorij, si bonam fidem præstiterit, habet, vt hoc casu ex hypothēsi præsupponitur secundum quam opinionem male indicatum fuisset, concurrente titulo in persona hæredis & bona fide.

Quæ de corporalium possessionibus diximus, eadem intelligi volumus de incorporalibus, etsi verè nō possideantur. Sed tamen & ipsa per actus externos, & facti acquiruntur, amittuntur, & interuertuntur. Quare in possessione præbenda quæ constituitur per receptionem in Canonico assignationem loci in choro, & ingressionem in capitulum, & cessionem, in possessione iurisdictionis per constitutionem officiorum, & usurpationem actuum iurisdictionalium, in possessione eligendi Imperatoris, Episcopi, & talium per intercessionem, & suffragium receptum inter eligentes, in possessione curæ per celebrationem sacrorum. Quo modo acquiritur, eodem amittitur, si quisquam tibi possideret excludat his actibus, vt viuis ipse, ille prior exclusus despondeat animum, nec recuperet intra annum possessionem, & locum. Interuertitur, si aut procurator, aut tutor, quod nomine domini facere debuerat sibi priuatum tribuat, unde illi effectus sequuntur, quos ante diximus, de quibus possidendi modis in incorporalibus disticit. Alex. in Rubr. nu. 42. D. de acq. poss. Innoc. iare, & alij post eum c. in licetis. extr. de rest. spol. & Bald. l. 1. C. de secutur. & aqua.

Ex quibus omnibus apparet, id quod mitto protandum simplicius, omnes eos qui alieno nomine, & iure rem detinent, quandiu qualitatē curæ, & mandati agnoscant, & conuentiones eas recognoscant ex quibus in detentione, & occupatione rei sunt, possidere non posse, ne consequenter, nec præscribere, ne si mille quidem annis in pos-

Q. Q. ij

- seſſione ſint, quod Molin. quaſt. 64. in vlt. & Doctores l. male agit. C. de preſc. 30. anno. tractant. Nec ante poſſidere poſſunt quam cauſam poſſidendi mutauerint, aut poſſeſſionem interuerterint. De mutationibus poſſeſſionum talium iure ciuili prolixè inſtruntur dubitationes, huc vero ſumma: neminem 39 ſibi mutare cauſam poſſeſſionis poſſe, ſi nihil extrinſecus acciderit. cum nemo. C. de acq. poſſ. l. 3. §. illud. D. cod. tit. Cuius dicti ſenſus eſt, vt nemo mente ſola, & cogitatione tacita mutare cauſam poſſeſſionis ſibi poſſit, id eſt, vt ex alia cauſa non habeat, quam ex qua habet, veluti in rebus mobilibus, cum dicimus, neminem cogitatione, & mente ſitandi ſurtum facere, niſi & contractatio ſequuta ſit, ſic nemo animo ſolo poſſeſſionem poteſt interuercere, quam alterius nomine tenendam acceperit: veluti ſi colonus in futurum conſtituit domino nil ſoluere, per hoc poſſeſſionem non interuertit hac ſola mentis agitatione. Opus igitur eſt factio, præſertim in poſſeſſionibus qua ſine adibus corporis, nec tranſierunt, nec capiuntur, nec ſolus animus in his valer ad eas adipiſcendas, aut interuertendas, vt ait Bald. l. i. C. com. de vſucap. quod uis ſumus perfectiſſima. Id factum ſi interuenit, mutari poſſeſſionis cauſam contingit, idque variè. Nam pro cauſa mutandi, poſſeſſio aut iuſta, aut vitioſa ſit, veluti ſi colonus à domino fundum conductum redimat, propter emptionis factum extrinſecus interueniens cauſa mutatur: nam qui prius pro alieno poſſidebat, pro ſuo incipit poſſidere, qui alteri, nunc ſibi, atque iſta mutatio iuſtam poſſeſſionem efficit, quia factum extrinſecus additum, id eſt, emptio iuſta de iure gentium titulus eſt à vero domino habitus, ſed non omnes mutationes tales ſunt, ſunt enim plures iniuſtae, id eſt, ex non iuſto titulo, veluti quia colonus domino titulum ſibi ſciens queſiuit in eorum iuſta domini, cui ante procurabat, vel cum de facto fructus retinet & ſibi ſeponit, vel venientem dominum excludit, hiſ ite extrinſecus aliquid quod poſſeſſionis cauſam mutat, ſed de iuſta in iniuſtam, quod cum ſit interuerſio eſt, de qua nos ante tam multa. Hac cauſa mutandi vitioſam poſſeſſionem afficit, vitio interduum reali, ſi res mobilis eſt, & ſi furna, aut ſi immobilis eſt, cum vis committitur ablatiua, aut expulſiua: nam compellitur, & quaſi violentie alias cauſas tradidimus.
- 30 Hæc vitia, ſi rea ſunt, iure ciuili rem in totum impreſcripibilem reddunt, ſi perſonalia, cum perſona euaneſcit, & elidunt, niſi in ſuccreſſoribus vniuerſalibus, aut, male ſidei. C. de præſc. 30. anno. nam ſingulares præſcribitur, ſi acceſſione non vtiuntur, l. ſi partem. C. pro empt. Sed iure conſuetudinario, & moribus neque realia, neque perſonalia vlla obſtunt acquirere, ex perſona quidem auctorum, ſi illi anno toto realiter, & de facto poſſederunt, quo minus id vitium acquirereſes eluunt bannimentis, ſi non eſt intercellum. Hæc tamen multis milibus verſum, & perplexè ſchola docet, quæ vſus item immutauit, quo modo, & quo iure ante tradidimus ex Art. 18. Atque hæc de præſcriptionibus, quæ ex titulis currunt. Nam triennales omne vitium adiuſtunt, nec impediuntur eorum incurſu.
- A 4 Poſſeſſio ex inutili contractu tranſfertur.
Homagii exhibitio actus eſt proprietarij. ibid.
5 Poſſeſſio interita ex donatione ante matrimonium facta, an donatoria, an heres donatoris fundati ſunt in poſſeſſorio, ibid.
6 Inuſus præſumptio iuris, quod vxor de mariti bonis exquirere præſumatur.
7 Procuratoris poſſeſſio ambigua eſt poſſeſſ.
8 Tutoris poſſeſſio anteſis interdum.
9 Venditoris retenta vſufructu ſepe anteſis eſt dubia.
10 Donatoris facta à patre filio dubia poſſeſſio.
11 Actus poſſeſſorij determinantur à ſuis titulis.
12 Diuſicatio poſſeſſionum dubiarum eſt regula.
13 Poſſeſſio etiam non iradita ſuſtinetur à litio præſiſtente.
14 Ignorans pro contradicente eſt in tranſferenda poſſeſſione.
15 Poſſeſſio ex pluribus titulis haberi poſſeſt.
16 Alieno nomine poſſeſſes, angreſſus ſemper ex eodem poſſidere præſumitur.
C 7 Procuratori ſemper repetita qualitas intelligitur etiam non expreſſa. ibid.
Sibi patui quam alteri quiri poſſidere intelligitur, & ſallentis.
Perſone non ſubaudienda in contractu extrinſecus, ibid.
18 Tutor eſt quilibet alius ſub nomine qualitat poſſiden præſumitur ex munere inuſto alieu negati.
Maritus an ſibi, an vxori poſſideat rem, quæ donata, ibid.
19 Donator retento vſufructu an ſibi, an donatori poſſideat.
Pater retrahens nomine filij, an ſibi poſſideat, ibid.
20 Procurator mandanti poſſidere intelligitur.
21 Expreſſa qualitate actus in ca factus intelligitur, ibid.
D Actus ſoli proprietario congruentes ei ſoli poſſeſſu bene.
22 Controverſia Tancariuſiana.

Expoſitiuus (ni fallimur) ſatis diligenter poſſeſſionum vitia in auctoribus, quando hic locus fuit his diſſerenda, explicatione verbi de poſſeſſione & ſibi, rum de interuerſionibus earum, quo facto, quæ uentia tranſeant. Quæ omnia diſta ſunt de poſſeſſionibus, quas tales eſſe certum eſt, id eſt, quæ ſine dubio interuerſæ, & vitioſæ probantur per vſurpationem eorum actum, qui nõ niſi dominis, & proprietariis poſſunt conuenire. Sequitur mixtus quidam caſus ancipitum, & ambiguarum poſſeſſionum, id eſt, eorum quæ exteſcunt per eos actus, qui tam gerenti conuenire poſſunt, quam alijs cuius nomine eam ingreſſi ſunt iura. Quorum actuum diſſicilis diuſicatio eſt, niſi dubitatio determinatione accipiat ab aliquo accidente ex regulis, quas inferius adſcribemus. Ac primò iure ciuili dicitur probationem omnem æquiuocam, & indiſtinctam probanti non produſſe. C. in præſentia. ext. de probat. quia probatio concludere debet per eſt, non per poſſe, quod Rhetores quoque præcipiunt de his contradiſ, quæ cõmunia vocant, hoc eſt, quæ tam aduerſario prodeſſe, & conuenire poſſunt quam tibi. Quo ſi, vt poſſeſſiones eius generis, id eſt, ambigua à cõſectis pendean, & admiſtis circumſtantiis, nec aliter diuſi dicari poſſunt, veluti cum donatio vxori à viro in contractando matrimonium facta proponitur, nec trauſito actualis donatarum rerum facta probatur ſcripto, traditam tamen poſtea conueniunt. Nam & cõſtante matrimonio tradi poſſeſſio poteſt, cum per ſe actus lucratius non ſit, ſed executio ſimplex facti, & donationis legitimo tempore factæ l. cum mulier. C. de donat. ante imp. & an pro ſuo, an pro dote poſſederit, &

DE AMBIGVIS, ET ANCIPTIBVS POSSESSIONIBVS.

Cap. 1.

- 1 Ambigua poſſeſſiones quæ dicuntur, & earum exempla.
- 2 Poſſeſſio ambigua ex donatione à marito facta.
- 3 Poſſeſſio tradi poſſeſt conſtante matrimonio.

rit, & constituto in dotem mutari sibi causam possessionis, quæ pro tradita habetur, ambigitur, de qua Bald. l. i. C. de donat. ant. nupt. si soluto matrimonio possessorio cōtenditur, iudicium ab facto pendet, quis possiderit. Nam & in iuxta donatione, & inualida tradita possessio constitueret donatariam in possessione. l. i. §. si vir vxori. D. de acq. poss. in qua etiam tuenda esset, salua quaestione proprietatis in petitorio, quod verum est, l. ult. C. quor. bonor. & Molin. dixit in tit. de inoff. donat. num. 66. addito exemplo, ex quo constat (vt obiter id dicam) non esse inutile titulum allegare, propterea quod ex nullitate tituli ibi constat in possessione iudicari, etsi ex tali titulo pro possessore possiderit, l. quod vxor. D. de acq. poss. & re vera tales dubitationes etiam in possessorio plurimum pendunt a titulorum validitate. Tamen facti non minima quaestio est traditane sit possessio vxori ab viro, per actus facti. Nam si vir forte hominagium fecerit, aut recipi in fidem curauerit, talis actus est, qui citra ius nomenque proprietarij & possessoris geri non potuit. Quod vir suo nomine fecerit, non potest vxori proficere videri, sed is possessionem potius recuperate voluisse, aut penitusse videtur, veluti & si insinuari passus non sit. C. d. l. cum multe. Nam arasse, coluisse, implantasse adeoq; & inaedificasse actus ambigui, & anticipes sunt, & quos maritus mariti iure in rebus vxoris tam exerceat, quam in propriis, & fructus vendicet, quos collecti eius sunt eodem iure ciuili, & Consuetudinario. Ita fit vt tales probationes sint ambiguae, & non concludentes per se esse, cum iidem actus vnum atque aliud probare possint, & intentio incerta sit, vnde periculosum est personam actoris sustinere, nisi quod interim hares intentionem suam fundat ex regula, *le mort saisit le vif*. & interim dum quaeritur, negat se defaictum litigare debere. Hic quidem si de possessione tradita constaret pendente disceptatione super tituli, id est, donationis validitate, vinceret conventionalis prouiso legalem, id est, contractus Consuetudinem d. l. i. C. de donat. ante nupt. Sed cum de possessionis traditione ambigitur, atque ita de executione contractus sine qua dominium non transferitur: magna ratio est quæ pro hærede facit, & hoc casu existit, quod dicitur, *donation requiert actum*. quod verum est re non tradita, aut possessa ex voluntate donatoris, Nam ea tradita contractus perficitur, & dominium transit, nec actione opus est. Itaque & legis *Ælie Sanctie* capite vno cauebatur, vt si esset donatio facta inter virum, & vxorem, maritusque re nondum tradita excessisset vitæ, nec mulier post obitum viri vendicationem haberet, sed tantummodo exceptionem, quæ ei daretur si possideret, quæ lex Augusti temporibus lata est. Quæ omnia non de corporalibus & realibus traditionibus accipimus: Nam constituti, precarij, & talium possessionum effectus, inter virum & vxorem non pluri vsus facimus, quam verbalium possessionum; quod hoc casu Tiraq. dixit in tract. *le mort saisit le vif*. declarat. i. tertie partis, & his locis ad quos remittit, sicuti nec momentaneum, cum post traditionem maritus protinus resumit possessionem, per actus proprietario soli competentes, vt cum vendit, arbores cedit, homagium præstat, suo nomine & similia vsurpat. Hic plane casus cum se offert de dubijs possessionibus, dubijs etiam titulis vix est vt pendente lite quidquam certum concludi possit pro donataria, quo in genere ea argumenta sunt, quæ in hoc ipso casu Sozin. collegit parallela in cons. 131. vol. i. Nam quo nunciatur virum inutilem fuisse presumptiones iuris, quibus omnia maritum, & de mariti bonis comparata credi debent, ex l. Quintus de donat. inter vir. & vxor.

A l. ob maritum. C. nevxor. pro marit. Inol. Alex. Rom. & aliis. l. iure. D. de acq. poss. Nam eorum, quæ quisque habuit ante matrimonium, causa dubia esse non potest, at eorum quæ acquisita sunt constante matrimonio non sine causa illo dubitabatur, quo nulla erat communitas inter virum & vxorem: nunc cum moribus habetur, planum est quæ acquiruntur, vtriusque propria fieri. Ideoque ad fundandam intentionem hæredum cuiusque, sufficit probare patrem aut autorem constante matrimonio ad nouam possessionem venisse talis fundi, nisi hereditatis titulus pretenditur ab altera parte. Ergo hic casus de eorum numero est, quos dubios & æquiuocos in possessionibus diiudicandis dicimus, & qui a titulis multum iuris ducunt, etiam in cōtrouerfia possessionis, aut ad effectum continuandæ possessionis ad præscribendum, auttribuendum alteri præscribendi causam, de quo nos quedam in tit. *des partages*. q. 4.

Ambigua etiam illa possessio est, quam Procurator accepto cuiusquam mandato de emendo prædio, emit quidem, sed simpliciter, & sine adiectione qualitatibus procuratoria, & ingressus possessionem post aliquot annos videri vult suo nomine tenuisse, & fortasse de suo soluit, & quamuis mandato teneant, & subtili multo periculo actionis infamantis, quam prædio cedere. Hunc vero nullo tempore præscribere putauit Ioh. And. ad Spec. tit. de empt. ver. si pars. Nos actualem possessionem vbi fit, spectamus & ex ea appropriamenta consequimur, nec actionum personalium vim respicimus, quominus quidem res ipsa præscribatur, salua actione ad rem petendam.

Ambigua, & illa quam tutor non pupilli, sed suo nomine videri vult accepisse, tanquam sibi olim ex diuisione hereditatis paternæ obuenierit a parte pupilli, cum tamen tempore dare tutelæ in bonis pupilli fuisse dicatur: nam fructus in accepti tabulas reuulsi in rationibus pupilli confessio esset pupillaribus possessionis, contra factis contrarium inuenerit, etsi contra probari possit.

Eodem numero & illa, quam venditor, aut donator retento vsufructu exerceat, si quid vsurpauit de his actibus, qui non nisi a domino exerceri possunt, veluti si homagium præstitit, partem donatæ rei vendidit, vel grandes arbores cecidit, cum fons actus non vsufructuarij, sed dominicæ quibus magna sæpe controuersia oriuntur, cum modesti, & grati donatarij intercedere non sufficiunt talibus actibus, denum mortuo donatore possessio in controuersiam deducitur, fuerit ne defuncti, ac per hoc hæredum, an vero donatarij.

Tales etiam cum patervi ex filiis donat, deinde suo nomine arat, scribit colit, de quo quaeritur, cum ambigitur, an per hoc pater rem a filio acquisitam sibi ex iure Consuetudinario propriam esse voluerit, veluti profectitiam, cuius rei declaratio, verbo vel facto fieri in vita patris exigitur.

Nec dubito quin tales multi casus existere, & scribi possint talium possessionum, quæ dubia sunt. Quod cum accurrat ad earum diiudicationem viles quedam regulæ ab Iuriscōsulis traduntur, sparsæ illæ quidem, nec vsquam vno loco, quas vtile est ordine intelligere. Cum vero omnis hæc de re dubitatio de casu certo, aut incerto incidat, de his quæ certa sunt nulla probatio exigitur, cum in certis locis non sit coniecturis. Ergo quem certum est sibi possedisse, sibi etiam ius quæsiuisset, & præscripsisse constabat, quod sibi, & pro domino possideret ex l. Titia. D. de leg. 2. Quod si vnam tantum possessionem causam habet ex ea causa possedisse dicendus erit, & iudicandus potius;

quam ex nulla, aut viciosa causa, sui plures habet A
(quod toties accidit cum aliquis plures habet titulos) distinguendi erunt casus, ex his quae hac de re inferius trademus.

- 12 Proinde actus possessorij omnes quos quisquam exercet determinati debent ab ipsa causa, id est, semper referri ad titulum correlatum, ut omnino, fructus collegisse, & tenuisse quisque putandus sit ex eo titulo quem habet. Nam à primordio tituli posterior formatur euentus, l. 1. §. 1. D. de dol. except. glof. l. quædam mulier, d. l. 2. & de rei vend. l. 2. C. de acq. poss. l. 1. C. de impon. luc. describe. lib. 10. idque non solum post traditam possessionem, sed etiam ante traditam, si forte is qui titulum habet in ea reperitur. Nam etsi traditio realis non probatur, tamen eius possessio, & ingressio sustinebitur, qui causam habuit ex suo titulo eam ingredi, & si sine ipsi auctoris consensu non debuerat, d. l. 2. & si sine stipulatione, D. de acq. poss. quod vulgo tradunt d. l. 2. Barr. Ang. Saly. Socin. cõf. 15. lib. 4. Ang. Lacè l. super longi. vbi & Saly. C. de præsc. 20. anno. Barr. & abj. l. cum solus ad fin. D. de viciac. nisi expressè esset contradicendum. Nam & si ignorantem pro contradicente accipi volunt, tamen id Salye, accipit cum pretium solutum non est: habet enim hoc casu auctor ipsam contradicendi causam si preter fidem non habuit. Quod si solutus est, non est cur contradicat, cõque sustinetur possessio debet eius, qui in ea reperitur ex suo titulo, & si tradita non sit, quod nos inferius dicemus suo loco: & Barr. scribit d. l. si ex stipulatione, & l. cum solus. D. de viciac. Ang. d. l. quædam mulier Barr. l. Celsus. numer. 16. D. de acq. poss. nos inf. loco sequenti. Sed hoc quod dicimus vnumquemque præsumi in possessione esse, ex titulo quem habet, intellige eum auctor est, & in ea præsumptione fundat, & ei prodest, alioqui si reus est, & protestatur se ex causa potius alia, quam ea, quæ propositum habere, nec titulo allegato ab actore vitur, cogi nequit ad eius præsumptionis vsum, si alio titulo, aut causa vi vult, veluti si cum quis rem vendiderat, nihilominus cum alio de re controuerente transigeret, aut generaliter quidquid iuris habet, emerit, & post modum alius aliquis rem ab tali venditore, aut transigente sibi hypothecam dicat, non erit reus cogendus præsumptione superius tradita possessionem ex titulo ab actore deducto agnoscere, nisi constiterit verè, eam ex tali titulo transactam, cum ante non habere.
- 14 1^a rec. Nam neque quicquam pluribus titulis excipiendo nisi prohibetur: reg. nullis pluribus, de reg. iur. neque vnum ex pluribus agnoscere si satis iuris habet ad obtinendum ex alio, & magis expedit, forte propter auctoris creditores, etsi cum possessio ex eo translata est, magna causa est actori insistendi, ex l. si pro fundo. C. de transact. & glof. & Barr. l. ex causa. C. pro empto. Alb. quidè, & Barr. l. 1. D. pro emptore existimant viciapionem ex titulo pro transacto, cum deum procedere, cum res traditur nomine transactionis, secus cum duntaxat retinetur: & quos Tiraq. allegat. in retract. consing. §. 1. glof. 14. numer. 60. Quod si quis cum ante nullam possessionem in totum habuisset, eam post titulum nactus est, id est, ad novam possessionem venit, aut agnoscere titulum debet, aut diuersum si quem habet probare, quia scilicet fundata est actionis intentio ex præsumptione, sed hoc alibi fasius. Existere vero, & diuersus casus potest inter eos qui certi dicuntur, cum scilicet constat aliquem alterius nomine ingressum possessionem. Nam continua erit præsumptio semper, & ex eadem causa in possessione cum esse, itaque nullo tempore præscribet, pro se impediende legis præsumptione, quia cau-

sam sibi mutare possessionis nemo potest, ne alter consentibus, fraudis, perfidia, interuersionis præsumptio contra leges inducatur, cum contra præsumptio sit quinque probum esse ex l. merito. D. pro socio. Idcirco potius alieno nomine quale intum possessionis proponitur, quam suo, per interuersionem, & perfidiam in possessione esse talis possessor præsumitur, quod Barr. dixit, l. Pompeianus. D. quib. mod. vñf. amit. Cask. l. nec fructuarium. D. quib. Socin. cons. 106. lib. 3. num. 3. & cons. 15. lib. 4. Bald. l. vlt. C. de acq. poss. Quare, & qui initio se procuratorem in hite, aut negotio dixit, etsi postea in processu eam qualitatem omiserit, tamen semper reputa intelligitur, quod Bald. dixit, l. Procurator qui pro euidione. D. de Procur. Barr. l. qui se euidit. D. de inter. act. Alex. l. 1. §. nunciatio. D. de op. no. nunc. Succedit contrarius casus, cum scilicet dubium, & incertum est quoque nomine possederit. In quo se traditur sibi potius, quam alteri rem, & negotium gerere præsumi, cum libi potius quam alij bene esse ex natura præsumptione quisque malit, l. si pactum. D. de prob. l. & magis. D. de solut. l. Papinianus, vbi glof. & Alber. D. mand. & aliqui negant in contradicibus personas extrinsecus subaudiendas l. si stipulatus fuero. §. Chyrog. D. de verb. obligat. & in possessionibus retinendis censetur Barr. Bal. Alex. Lant. Rom. Aret. d. §. nunciatio, & nos hunc locum argimus, act. 96. & in partag. 17. Ergo quod quisque possederit suo nomine, & pro se possedisse, & præscripsisse intelligendus erit, & pro suo.

Hoc tamen theorema interdum fallit, cum scilicet alia præsumptione fortiore, hoc quod præsumptione sola nititur, eluitur, veluti cum quisquam ex debito officij, aut iniuncti muneris, aut suscepti mandati, aut curationis cuiusquam in re aliena possessionem apprehendit, eius rei de qua mandatum est. Necesse tamen suo, fed alieno potius nomine, id quod præsumitur, exequutus esse putandus est, si mandantis est negotium quod geritur. Idcirco tutor quod de reipub. gesserit, etiam non expressa qualitate pupilli nomine gessisse intelligendus est, lingualle, contraxit, quod Barr. dixit, l. post mortem. D. quand. ex factu. l. filiar. D. de solut. idem in l. si parurus. C. comenarius vtriusque iud. & negotiorum gestor, nomine cuius gerit, & omnis denique aduocator, ut scribit. Cor. cons. 27. lib. 2. & hoc theoremate detici potest illa dubitatio, quam ante inter accipiens possessionem posuimus, de marito qui vxoris prædium donauit in contrahendo matrimonio, deinde possedit tem donatam, incertum quo nomine, an suo, an donatarie. Nam cum ipse legalis sit bonorum vxoris aduocator ex moribus, idcirco fructibus bonorum eius fructur, cuius pudoris est vxorem pellexisse ad matrimonium veluti auem illic, deinde eluisse, & cum ex officio, & charitate vxoris rem vxoriam non minus quam suam tueri deberet, astute dissimulasse possessionis apprehensionem, iure & vñ eius ad quem res spectabat suo ipsius consensu, facto & premittente, & licet maluisse transmutare ad heredes, quam iuxta & debito finire. Cum præsertim coniugaliter verendū non sit, vxorem viro dicam impingere, & recusatam in ius vocare, eam & mulieris persona, & actiones omnes in viro potestate sunt. Cui si rei accipere possessiones sunt, non potius placet eas à præcedenti titulo determinari, quod sciendum ante ex regulis demonstrauimus? Quin igitur potius ex promisso bona hñde, contractu, præsertim tam fauorabili antecedente præsumitur possedisse, quam vi fraudator, interuorsor, & compilator alieni iuris: & hoc ipsius

ipsum Iustinianus lege antiqua improbauit, quod A
 matri decipiendo uxores suas faciebant donationes
 infirmare autem eas actis interuentibus superfedebant,
 vt infectæ manerent, quod ipsum correxit l. eam multæ. C. de donationibus ante nupt. Quare et si
 traditio realis ex donatione matrimonij causa facta,
 non probatur, censio nihilominus eos actus, quos
 maritus postea exerceat, iure & nomine vxorio exer-
 citos videri, & possessionem pro tradita haberi debe-
 re. Baldus expressè. l. i. Cod. de donat. ante nuptias,
 vxoremque in possessione soluto matrimonio tuen-
 dam, contra matris hæredes, siquidem nihil contra
 donationis validitatem proponitur, quod incontinèti
 probari possit. Hoc genere eademque regula consti-
 tuti potest illa dubitatio, cum quis vsufructu retento
 18 actus possessorios exercuit: Nam nomine acquirentis
 fecisse eos intelligendus est, & actus illi precedenti
 titulo determinandi sunt, de quo tamen sæpe magnas
 tragedias excitari vidimus, cum hæredes donatoris
 descendendi se in possessione debere ex hæreditatis causa,
 & iure suisriti contenderent, et si Molinæus pro his
 iudicandum putat si traditio realis non probatur, in
 tractat. de donat. inoffic. numer. 66. Similis casus in
 patre qui rem filij nomine emerit, & postea possidet:
 Nam filij nomine possedisse intelligendus est, non sibi,
 quo casu, filio acquiritur, vt in aduenticiis, & ab ipso
 patre negotio gesto: quod sæpe in retractu fieri solet.
 Et quod procurator precedente mandato emerit, specia-
 liter quidem, nec longo post mandatum temporis in-
 teruallo, nomine mandatis emisse intelligendus est l.
 qui in aliena. §. si is qui putat. D. de acquir. hered.
 Alex. & alij d. §. nunciatio. Imol. Raph. Alex. Rom.
 laf. l. post dotem. D. solut. mat.
 19 laf. Excipitur & alius casus, cum qualitas procurato-
 ris, matris, administratoris expressa est: Nam actus in
 ea qualitate factus præsumitur, l. cum post §. i. D. de
 administrat. tut. Doct. d. §. nunciatio, & d. l. post dotem,
 præcipue laf. quod tamen præter omnium dicta intel-
 ligo, nisi qualitas honoris causa addita esset. Itaque
 quod Episcopus, Abbas rector fuerit stipulatus, non
 proptinus ad subsequeñtem Abbatem, aut Episcopum
 pertinebit, quia honoris causa hi tituli sæpius adiciun-
 tur, nisi etiam successibus suis in eadem qualitate
 stipuletur, aut de re ad dignitatem, aut beneficium
 spectante. Ergo hæredis qualitas adiecta stipulatio-
 nem in ea qualitate factam probabit.
 20 Idem existimandum, & si sine expresse quali-
 tatis actus alterius negotium respiciat, nec agentem pri-
 uato nomine posset respicere. d. l. qui seruum. §.
 idem in eo. D. de interrogat. act. Bart. d. l. post mor-
 tem, & quæ nos d. art. 96. & d. l. quæst. 7. in partag. &
 21 Alciat. lib. præsumpt. 23. & 24. præsumpt. Quod si
 verumque posset ex æquo respicere communi nomi-
 ne facta stipulatio intelligeretur, de re quidem com-
 muni, ideoque & pupillo queritur etiam sine expresse
 sione qualitat, vt Bart. dixit. l. filia. D. de solut. Sed
 id speciali iure.
 Hæc vero omnia intelligi volumus, & verò ne-
 cesse est, cum de præsumptionibus pugnantibus discri-

men discernitur, & quæ quam vincere debeat, aut
 possit. Nam si perspicue intentio agentium probari
 posset, frustra de præsumptionibus pugnaretur, quæ
 non magis contra veritatem probatam possunt sub-
 sistere, quam lucernæ aduersus solem. Ergo si vilo de
 prædictis casibus Procurator, administrator, manda-
 tarius, de quamlibet alienis, & suæ curæ permittis,
 suo nomine contraxerit, siue tutor, siue maritus sibi
 contraxisse omnino iudicandus erit. Nam superiores
 casus de dubijs inquirunt, & statuunt, cæterum in cer-
 tis non est locus coniecturis. Cuius rei vehemens est
 probatio, cum actus qui gestus proponitur, non po-
 test rei alienæ Procuratori aut administratori conue-
 nire, veluti alienatio, pignoratium, homagium in vsu-
 fructuario, grandium arborum cælio, dietarum mu-
 tatio in ædibus, aut rei ipsius consumptio, cum vsu-
 fructus diffiniatur, ius alienis rebus fruendi, salua
 rerum substantia, l. i. D. de vsufr. Itaque si tales actus
 occurrant, necessariò iudicandi sunt proprio agentis
 nomine facti, quia nullius administrator tales gerere
 potest, necesse est igitur proprio generis nomine
 factos videri, qui non conueniunt alij. Ideoque si
 Procurator iussus alteri acquirere, sibi stipulatus sit,
 dominum ipsi stipulanti non mandatari queritur, l. res
 ex mandato. D. de acq. rer. dominio, l. pignori vbi
 Angel. & Imol. D. de vsucap. Part. l. qui mihi. D.
 de donat. et si mandat actio est mandatari aduersus
 Procuratorem, vtrationes cedat, & stollonatus puni-
 atur, vt fraudator, aut interuorsor. Neque enim de
 coniecturis agendum, cum res patet & verba actum
 exprimunt. Cum dubitatur colligendæ sunt ex facto
 coniecturæ & opinationes: vt in illa famigerata con-
 trouersia Tâcaruillana, cum maritus amplissima præ-
 toria vxori donasset, eo mortuo, demum & vxore,
 vnica vtrique filia successerat, qua & ipsa extincta, qui
 paternorum hæredes erant, contendebant ad se ea
 quæ donata dicebatur pertinet, cum ex aduerso ma-
 ternorum hæredes contenderent, status controuersie
 in eo, an iure paternorum, an vero maternorum, vt
 ex donatione possedisset filia, de cuius successione
 agebatur. Res coniecturæ, & probationibus illustran-
 da, quæ defunctæ voluntas fuisset, cum agentis, &
 patientis facta esset consultio, & vtrius iure defuncta
 tenere potuisset, si libuisset. Sed an, & quo voluisset
 dubitatio. Res motuosa, magni litis auctores, Long-
 euillanus & Laualus ex aduerso hæredes. Præiudi-
 cio, mox pleno possessorio pro reo, id est, Longeuil-
 lano paternorum herede pronunciatum. De dominio
 res adhuc pendet apud Parisiensem Curiam, & multa
 hic dici possunt, quæ circumstantiæ suggerunt, sed hu-
 ius loci non sunt.
 Atque hæc ferè regulæ retinendæ sunt ad discri-
 minationem actuum possessoriosum, quorum inde-
 terminatus vsus est, nisi ab hi diuadicatio petatur,
 vt diximus, & perturbare iudicia quamlibet docto-
 rum hominum possunt, nisi subsidia à talibus pe-
 tantur.
 Et de aëncipitibus & ambiguis possessionibus
 hæc tenus.

DE POSSESSIONIBVS IN PERSONIS ACQUIRENTIVM.

CAP. 6.

1 Possess. ciuiles artificiales exclusæ pro inappropriatione.	6 Annulatio contractus annullatur possessio. ibid.
2 Exempla omnifariam possessionum ciuiliū.	7 Clauium traditio.
3 Acquisitio dominij non protinus præsupponit possessio-
nem.	7 Per aspectum.
4 Des non reddit ad mulierem sine noua apprehensione.	8 Constituti possessio.
5 Vsusfructus rescripto poss. transferre, non econtra.	8 Traditio instrumentorum.
	9 Custodiæ possessio.

Nec tamen consequitur quasitio dominio possessionem protinus ex consequentia acquiri. Nam nihilominus opus est apprehensione corporali, ex gloss. l. cum duobus. §. idem respondit. D. pro socio, verb. dominium, & l. vlt. C. de Sacrof. Eccles. & quos Tiraq. citat rep. l. si inquam, verb. reuertatur, num. 338. C. de reuoc. donat. & hoc tam in legatis, quam rebus Ecclesiarum donatis, quàm item in rebus dotalibus, quarum possessio iure non redit, ad mulierem, nisi per apprehensionem Angl. in rebus. C. de iur. dor. & quod l. licet. C. de acq. poss. Cepol. tit. pro dor. num. 5. & 18. Sed iure consuetudinario dominium sine possessione non queritur.

A sessionis apprehensione est, l. quarumdam. §. 1. D. de acq. poss. Sed & mensuratio possessionem operatur, quod Bald. in Rub. C. de peric. & com. rei vend. tradit.

Illud quoque signasse arbores, aut gregem, aut quid 9 aliud, pro possessione est, l. quod si neque. D. de peric. & com. rei vend. l. si l. traditionibus. C. d. pact. Alex. d. l. 3. Nam in signandis dolis aliud putat Bald. in Rub. C. de peric. & com. rei vend.

Sed & quandocumque lege, vel Consuetudine cautum est transferri possessionem sine actu corporali, vt ex illo pronuntio iuris nostri (*le mort saisit le vif*)

B possessione transfertur sine vltimo actu corporeo, de quo operosa est tractatio Tiraq. proprij operis. Cum & illud quoque sine dubitatione sit, quod alibi tantopere contendit probare, id fieri posse ex lege, vel statuto, de quo ille in d. tract. declar. 6. in præfat. tract. *le mort saisit*, &c. Angel. d. l. licet.

Sed & in contractu societatis possessio transfertur 11 l. 2. §. pro socio.

Item, & conduxisse ab emptore pro possessione est. l. quædam mulier. D. de rei vend. & quos alios l. notat. d. l. traditionibus. Bald. ibid. l. ioh. Fab. §. inter dum, in f. de rer. diuis. Ang. §. per traditionem. in f. eod. tit. gloss. Abb. & alij c. 2. extr. de Confect. De eo vero, qui rem suam conduxit, magna est pugna, de qua Molin. in feud. §. 1. gloss. 5. num. 25. & deinceps.

His atque talibus casibus iure quidem ciuili trans- 12 ferri possessionem volunt, talem, tantamque, qualem, quantumque habuit, qui eam tradere intendit. Nam si non habuit, frustra agit, neque enim dare potest quod non habet, quod latè Tiraq. persequitur d. tract. const. part. 3. limit. 1. Quod & in vera quoque, & reali traditione traditur, ex qua possessio non transfertur, ab eo qui eam non habuit, quos gloss. dixit, l. si à Titio.

D. De rei vend. Tiraq. ibid. num. 13, sed in omnibus tamen quæ vsquam fingi possunt, actus aliquis corporalis requiritur ad similitudinem traditionis, qui pro traditione habeatur, quod Ang. dixit. d. l. licet. Sed tam- 13 men negant eius generis possessionibus æquiparari inuestiuras, quæ sunt re absente per ensis traditionem, hireti impositionem, & talium symbolorum interpositionem. c. ex ore ext. de his quæ sunt à maior. part. cap. c. 2. extr. de cõstit. Alex. num. 15. & alij latè d. l. 3. D. de acq. poss. Ang. d. l. licet. dari tamen ingrediendi potestatem putant per tales actus. Alex. l. si ex stipulatione. D. de acq. poss. & d. l. 3. num. 16. Dy. reg. 1. iuris & quos Tiraq. in tract. *le mort saisit le vif*, in præfat. declarat. 1. ad finem. Quod ego puto nisi animo tradendæ possessionis ab dante, & accipiendi ab accipiente fierent, & res præsens esset per ea quæ supra diximus, quod Berta. dixit in d. ver. possessio non transfertur, & Alex. d. l. 3. & alius in possessione non esset.

E Pan. d. c. cum aliquibus, & c. 2. extr. de cõstit. Cuiusmodi possessiones omnes, quas artificiales libuit appellare, & quæ artificij iuris inducunt, sunt, possunt iure quidem ciuili locum habere, & vsu etiam forti inter contrahentes quidem ipsos inter se, in quos vim suam obtinent, & possessiones veræ transferunt, & sua potestate finguntur. Itaque qui sic possessionem tradidit

F ab ea obligatione liberatur, qua promittit tradere, & vt dominio translatum ex vi traditionis sic facit, actio ex empto, consumitur, & danda exinde rei vindicatio, quod Bart. Bald. Ang. Salv. Fulgos. Iacob. de S. Georgio, l. si dixere, l. ab emptione. D. de pact. & quos fusc congerit Tiraq. in const. parte 1. num. 7. quin & tales aiunt sufficere ad eam possessionem, quæ ad præscribendum, sed non appropriandum per bannimentum necessaria est, quod Bart. & Francisc. Balb. putant, &

4 Sunt vero artificialium possessionum modi, qui in iure visitantur, vt cum vsusfructus retinetur translatâ proprietate, notat. l. 3. in princip. D. de acq. poss. l. qui quis. C. de donat. & l. si quis argentum. §. sed & si quis. C. eod. tit. Sed verò non putant contrario casu idem effici, cum scilicet vsusfructus transfertur proprietate retenta, quod notat. Alex. d. l. 3. in principio num. 14. ex Bald. c. 1. tit. quid sit inuect. Sed & id fallere putant, si contractus est inutilis, quia eadem opera resoluitur talis possessio, quæ & titulus, scilicet annullato contractu, in quo retentio vsusfructus facta est, quos auctores prolixè congerunt, in l. 1. §. si vir uxori. D. de acq. poss. & Tiraq. in constituto, tertia parte limitat. 7. num. 16. Angel. d. l. licet.

5 Sed & eadem efficitur clauium traditione, si res in præfenti est l. clauibus. D. de contrah. empt. de cuius possessionis vi & forma multa Bart. Alex. Aret. Imol. l. si l. 1. in princip. D. de acq. poss. vbi & Raph. Socin. Ripa. Lud. Rom. Angel. l. licet. C. de acq. poss. Dy. d. reg. 1. in 6. & quos ibi Boer, quo loco agit, an ipsæ quoque res, quæ clauibus includuntur, traditæ videantur, de quo Ioh. Faber, & Angel. Aret. §. si quis merces, in f. de rer. diuis.

6 Sed & cum res in præfenti est, per aspectum apprehenditur, si nemo detinet. l. 1. §. si iusserim. D. de acq. poss. Tiraq. *le mort saisit le vif* declar. 3. partis, 5. quia concursu voluntatis eius qui possidet, securo aspectu rerum possessio transfertur. d. §. si iusserim. l. quod meo. §. si venditorum. D. de acq. poss. Doct. d. l. 1. Alex. num. 75. & l. 3. in princip. ibid. an verò id etiam per Iudicem, & executores fieri possit, prolixè disputat Tiraq. in constit. parte tertia limitat. 17. Nam non putant posse, nisi cum aduersarius impedit possessionis realem ingressum, de quo Bart. est sententia, Rom. Alex. Raph. Cum Aret. l. si Ripa. d. l. 1. in princip. Panorm. c. cum aliquibus. ext. de re iud. & quos Fely. ibid. citat.

7 Tum per constitutum l. quod meo. D. de acq. poss. & precarium, l. quædam mulier. D. de rei vend. etiam si precarij vox addita non sit ex Angel. l. 2. & l. licet C. de acq. poss. Item per traditionem instrumentorum l. 1. C. de donat. Cum autem instrumentum dicitur de eo intelligitur, per quod de iure tradentis apparet hoc est titulus acquisitionis, non vero de instrumentis per quæ de re ipsa contrahitur, auctoritates veteres solebant appellare, vt & traditio obligationis, & schedule ab eo, cui obligatio contracta est, operatur cessionem, quod Bart. dixit, l. Labeo. D. de pactis. Ant. But. c. Ecclesia. ext. vt lit. pend. Alex. d. l. 3. in princip. D. de acq. poss. etiam si res absens fit cuius præsentiam malè gloss. d. l. 1. & Bald. ex ea exigebat, quem rectè Cy. Saly. & Angel. d. l. 1. reprehendunt, l. licet, per l. seruum filiis. §. qui chirographum. D. de legat. 1. Dy. d. c. 1. ibid. latè Boer. apud. ibid.

8 Sed & custodem apouissive rei, quæ propter magnitudinem auferri nequit, & præsens est, pro pos-

Celsus. D. de vīcup. Denique quantum ad contrahentes sufficit qualibet iurata, clandestina, civilis tantum possessio, quod Bald. dixit cons. 478. incip. Quidam Franciolus, & text. est l. si fundum. D. de fund. dot. Sed nos tales possessiones in totum reputamus, quo ad exteriorum prejudicium, ne ex his aduersus eos prescribi longitudo tempore possit, quod longe ante sumus prosequuti in loco *da fisy*. Cum & plures contra superiorem sententiam tenuerit, tales possessiones ad prescriptiones non sufficerent, quos Turan. enumerat prima parte consilii numeri. 18.

Sine effectu nobis igitur sunt tales possessiones in appropriationum materia, siue edictalia sint, siue per prescriptionem longi temporis, multo magis, quia quinquennio toto precario possessionem alteri permisisse non potest sine fraude factum videri, ad celandis intercessores incautos, dolimulato tamdiu possessoris nomine. Bald. ecce expressè quoad extraneos presunt tales possessiones simulatas putat, l. ab emptore, vers. quous qualiter. C. plus valet. quod ag. Hæc fort. certissima observatio, à qua vnicus casus excipitur, si talis possessionis apprehensio non minus banita, & promulgata sit, quam ipse contractus, quod alibi diximus, quia tali casu possessio in notorium transit.

16 Ex quo illud quoque consequitur eandem numero, & specie possessiones interdum iustas, interdum etiam iniustas esse, & ad vīcupationes aliquando valere, interdum nō valere: sed id relativiè, & diuersarum personarum respectu, quod in interdicto quoque vi possidentis, & possessionis retinende contingit: cuius est formula, & conceptio, quod non vi non clam, non precario alter ab altero possidentis, ex qua intelligitur vitiosas esse possessiones eas duntaxat, quas quis vi, clam, vel precario ab aduersario teneat, quas ab alio etiam si vi, vel clam teneat, non vitiosas fore respectu eius qui licet intendit, quod discretè, l. 1. & l. 2. vi possid. exprimit, & in vīcupationibus, & possessionum iusticia, text. itatut. l. vlt. D. de acq. pos. Nam vitiosas possessiones dicuntur respectu eius, cui vitium sit, aliorum omnium respectu iure, & ratione defenduntur, & proficiuntur vīcupantibus, & appropriantibus, idēque dicere solemus, & iure est traditum, talia vitia vno modo purgari, cum scilicet res in possessionem dominorum redierit, quod ante tradidimus, ex quo apparet vitia sola relatione ad personas eorū, quos respiciunt, iudicari, & purgari, aut nocere, ex eorum duntaxat personis. Quod & in mala fide quoque accidit, que hirsuta est, & cuiusquam respectu bona dici potest, que respectu alterius mala sit, pro vi rei aliena scientia inestant non inest prescribitur, de quo non suo loco differemus, & vulgari est illud in iure, quod proverbio dici solet, quod ad te libera res habeo, l. loci, §. competir. D. si seruus vend. & in possessionibus, l. cum à re. D. de vi, & vi armat. & l. sequitur. §. si tu vi à me. D. de vīcup.

Sed quia hæc fides est eius loci, in quo de qualitatibus possessionum in acquirentium personis differimus, superest id, quod præcipuum, & maximi momenti est resolvendum, an quod in possessionibus auctorum tradidimus, hic quoque iudicari debeat: ut scilicet nihil intersit iuste ne, an iniuste possessiones acquirentium sint, siue vitio personali laborent, siue vero reali, & an ex iure patrio, & moribus proficere tales possessiones ad appropriamenta perficienda queant.

Scitum est illud ex iure civili nullam prescriptionem, que titulum requirat, id est, decennales aut vi-

centenales perfici posse, si mala fides possidentis probatur: id est, aliena rei scientia respectu eius quidem cuius res est, authentic. malefidei. C. de præsc. long. temp. Quod multo magis Canonice constituitur, c. vlt. de præscrip. ext. & dicemus in loco de bona fide. Sed cum id dicitur, iure quidem civili dicitur, contra quam iure consuetudinario receptum sit, cum in vniuersum eo loco bonæ fidei necessitatem ex tota appropriationum materia sustulerimus, & suspensionem eius eluendam docuerimus titulo, & hancimenter, ne quisquam possit mala fidei probationem, aut positionem recipiendam visu putaret. Sed nos hoc loco inquirimus de ea tantum mala fide, que respectu auctoris, & contrahentis dicitur, hoc est, cum que titulum habet ab Sempronio, nec vero possessionem, bonæ fidei vero necessitatem iure civili indicunt apprehensionis tempore, hoc est, possessionis iure, nam ab eo progressus qualitas determinatur, quod gloss. dixit, l. 1. C. de vīcup. transfer. & latius h. persequitur, l. clam possidere. D. de acq. pos. Ergo is qui titulum habet, ab consensu auctoris possessionem nolente eo, capiat non solum pretio, aut cum iusto habeat auctor contrahendi causam, mala fidei possessor est, & possessio vitiosa, sed respectu auctoris duntaxat. Et vero an talis emptor appropriamentum possit perficere inquirimus. Nec vni malefidei mensura est, cum Baldus alios malefidei perficere improbos faciat, alios improbiore, quosdam improbiolius, l. a. C. de cod. ex leg. & ex lapidibus, cuiusmodi si qui sunt, an aduersus extraneos prescribere possint diximus alibi. Hic queritur an auctori auctores suos appropriamenta perficere possint. Quod dum facimus, ante differendum est, an qui possessionem ex titulo ingreditur iniusta auctoris, vitia possessionem habere dicatur. Recepta est iuris sententia, neminem quamlibet præcedente titulo possessionem ingredi reuendicare posse, nisi is à quo titulum habet, possessionem tradat, aut facultatem ingrediendi concedat, aut vero ingredi sciat, & pateretur indolentem. l. 2. C. de acq. pos. & l. nec exvra. C. eod. tit. l. si ex stipulatione. l. si fundi. D. de acq. pos. vitium est enim furis prædæ, nec iniuria, libereque ius non dicere de re quantumlibet iux, nec etiam possessionem ingredi, cum multe causæ dicat, & esse possint, cur alienant inter se rem non tradit, sed quia pretium sua dicit, vel in præsens solutum non sit, aut verò ita cōuenit, aut quia ex lege contrahentes quidpiam receptum sit, causamque, quod dari, ferre aut possessionis apprehensionem oporteret, quibus talibus ratio non permittit, ut ante quicumque possessionem ingrediatur, quam id præstiterit, quod relege debet: Qui aliter facit prædo iudicandus, qui scilicet est. l. nemo. D. de reg. iur. Idque adeo verum putat, ut ne in iudici quidem executione aliter faceretur existiment, quam per eos quibus est commissum, l. mēnerint. C. vnd. vi & vulgo. d. l. si ex stipulatione, Bald. l. nec exvra. Cod. de acq. pos. Sed in re tamen scholastica auctores valde se complicant, an ignorante, an demum sciente auctore fieri possit, an ignorantis vltus consensus sit, in quo illi varij sunt. Ceterum hæc est mea de hac re sententia, ut iubente, aut patiente auctore nulla dubitatio esse possit, quia iusta possessio sit, si non omni casu ignorantem pro contradicente haberi oportere. Permittit autem eandem que aut exprello, aut tacito consensu. Nam in iustitiam (sicut loquuntur) indidit per eos citiatam, aut quod in magnis dominis facere solent per verbi locum presentationem, aut biteri impositionem, & quamvis enim cum iustis non est possessionem tra-

didisse, quod ante diximus, sed tamen satis est vt permissus ingressus videatur, quod Alex. notat. d. l. si ex stipulatione, & l. j. D. cod. tit. de acq. poss. Bald. d. l. traditionibus. Item cum hæc verba contractui indita sunt, cum res abesse, dedit, tradidit, assignauit, & quod vulgo notant l. prædia & las. d. l. si ex stipulatione. d. tit. Idem cum venditor confiteretur se alio nomine tenere, etiam si expresse constitutum non sit, quod ait Alex. d. l. si ex stipulatione, per gloss. l. hoc si res. D. de rei vend. Nam quin ea potest dari possit emptori ex contractu, nemo dubitat. l. creditor. C. de pigno. Sed & simplex patetia idem præstat. d. l. j. C. de acq. poss. His modis qui per se erit possessio adeptus vitium facere non putant possessionem. 23. ni. Sed cum ignorantia ponitur, hic pugna: Nam ignorantem, absolute pro contradicente haberi putat Bart. Alex. las. d. l. si ex stipulatione, contra Ray. Raph. Cum. Castr. Ang. Imol. & Saly. d. l. j. ita demum contradicendi iudicant, si pretium solutum non est. At mihi neutra sententia ferisile medium videtur, nec simpliciter omnem, qui ignoret, pro contradicente habendum, nec semper soluto pretio videri permissum. Sed id totum non a contradicente, aut contradicentis libidine, sed a contradicendi causis metiendum, vt neque ignorantia vitiosam possessionem faciat, si contradicendi iusta causa nulla est, & titulus præcedit ab eodem auctore qui relinquitur, cum tradere tamen teneatur, neque qui pretium soluit in ea causa semper sit, vt ingreditur debeat, cum præter pretij petitionem multa sæpe causæ dici, & esse possint, cur auctor possessione cedere non debeat, veluti si in contractu conuenierit, ne nisi ex die certa possessione apprehendi posset, vel si quid præterea ex lege alienationis dari, fieri cautum sit, quod ante dari, ferre cōueniat, quam possessio transferatur. Est enim non soluti pretij causa iusta contradicendi, sed non sola. Nam si fides habita sit de pretio, apprehendisse sine vitio est. §. venditæ. 24. insit. de rer. diuis. Id ni factum fir non solum, cum pretium solutum non est, sed quando quidquam venditori abest, rectè recusat vendita possessione cedere, in dēnnem enim per omnia præstari venditorem oportet. l. diligenter. §. i. D. mandat. Igitur pro contradicente habendus est, qui ignorat, si quidem causam habet aliquam, in dēnnis non est; pro contradicente haberi non debet, qui contradicendi causam nullam habet, nec aliud causatur, quam quia nolit. l. j. §. vlt. D. sol. matr. cum similibus. Nam quæ frons eius est, qui cum lege contractus, & ex promisso tradere teneatur, nec eam necessitate possit effugere; quod notant. l. j. D. de empt. act. & quos las. allegat d. l. si ex stipulatione, recusat tamen, si & possessionis apprehensionem incurrat, nec aliam causam habet, quæ quia sic nolit? quia iniquum ex tali arbitrio, & iniuria voluntatis pendere executionem contractus, in qua tota eius vis est, cum interim ipse apud se habeat, quæ dari oportuit ex contractu. Quis hic index fauceat tam inique voluntati? Itaque si modo vis non sit in apprehendenda possessione, tenendum omnino eum qui quomodo eam adeptus est, putat, si modo vis non est facta, & pretium soluit, ex lege præstare cætera, iusta igitur possessio eius est, cum ex præcedente titulo habeatur, quod gloss. dicit. l. quædam mulier. D. de rei vend. Bart. l. Celsus. num. 16. & Ang. ibid. Bar. l. cum solus. D. de vscap. & l. cum qui. D. de publicia. Alciat. d. præsumpt. 25. Alia ratio, & causa est eius, qui pretium non soluit, cum ex contractu solui cōuenisset, & verò etiam si nihil expresse sit: quia ea lex subintelligitur, vt presenti die soluat; quod gloss. ait. d. §. venditæ, insit. de rer. diuis. verbo fidem emptoris. Imò, & si tradita sit, in quo quidem contradicunt, vt gloss. d. l. diligenter, & Petrus de Ferrar. in practica in forma positionum actoris. Sed Ioan. Fab. d. §. venditæ ait. Doctores contrarium solere tenere, nec per traditionem videri fidem esse habitam de pretio, quia traditio magis facta videatur ad acquirendam ex venditio actionem, quæ ante venditori non competat. l. Iulianus. §. offerri. D. de act. empt. Sed tamen sunt qui contra putant, & traditione videri fidem habitam de pretio, nisi protestatio interposita sit. gloss. & Saly. l. quod vendidit. D. de cont. emp. l. procuratoris. §. planè. verb. vindicare. D. de tribut. act. Cy. Bart. Linciuile. C. de rei vend. Bald. & Angel. l. si non donationis. C. de cont. empt. Ioan. Fab. §. sed istæ num. 18. insit. de rer. diuis. Alex. conf. 86. lib. 6. Curtius senior conf. 22. Sed regulariter pretio non solum dominum non transiit in acquirentem, & directæ venditio datur in rem. d. §. venditæ & l. procurator. §. sed et si dedi mercem. D. de tribut. actio. & alteri vendi potest. l. quorics. C. de rei vend. & sine periculo penæstellionatus, quod Bald. Saly. las. tradit. d. l. quorics. Alex. Imo. l. a Diuo Pio. §. si post. D. de re iu. Sed si fides de pretio habita sit rectè, aut expresse, vt quia rem abduci venditor passus est, aut aliquandiu in possessione esse rei immobilis emptorem citra reclamationem, quod Ang. ait. d. §. venditæ, tum non venditatio, sed actio ex vendito competit, dominio scilicet translati, quod text. ait. l. qui ea lege. C. de act. empt. Bal. d. l. nec ex vera. Proinde pretij non soluti non tam inextinguibilis noxa est, quam celeri satisfactione emptor perscere possit, quod minus præstatur & vendicationem impedit, quod gloss. dixit verb. dato, d. §. venditæ & l. diligenter. §. i. D. mandat. 26. l. eaque. l. et si debitor. D. de precat. celerem autem satisfactionem intelligo, aut licet vendicationis moram, vel antequam venditor alteri vendiderit, ab obligauerit. Nam post id, non puto moram purgari posse, re scilicet non integra. Id etiam addemus, quod in venditionibus statimur frequentioris vsus causa, idem in omnibus contractibus dominij translatiis intelligi, vt non ante possessionem apprehendere liceat, quam præstato: quod conuenit ab acquirente dari, ferre, quod Bal. & Saly. dicunt. d. l. traditionibus. C. de pact. Bald. d. l. nec ex vera.

Sed antequam manum tollamus de tabula, & de vitio possessionum in personis acquirentium differimus, tractanda est affinis superioribus questio, an scilicet, qui titulum ab vno aliquo cōsequutus est, possit ab alio possessionem nancisci, quæ ad prescriptionis, & approminèti effectum valere possit. Hic igitur agimus de his possessionibus, quæ respectu extraneorum vitiosæ sunt, cum ante de vitiosis respectu contrahentium dixerimus: Primum igitur de his possessionibus non loquimur, quæ ab vno de volutate alterius, id est, ipsius alienatus traduntur: Esset enim hic casus de indubitabili. §. interdū, insit. de rer. diuis. & alibi sapie. Sed de his intelligi volumus, quæ nolente, aut infæto alienate capiuntur sine vllō respectu causæ, aut tituli præcedentis, hoc est, in quibus Sempronius titulum tribuit, Andronicus tradit, sed nō ex causa tituli Semproniani, vel si nolente etiam Andronico acquirere caperit, in quo regula constituitur, cum accidet, vt titulus a Sempronio habeatur, possessio ab Andronico, nō posse vscapionem procedere, quia possessio capta non sit, ex vi, & consequentia tituli, quia Andronicus Sempronium nō agnoscebat vt Dominum, atque hic casus nullam ferè habet dubitationem, quod Bar. Imol. Ang. & alij tradit, l. cum solus. D. de vscap. Quoniam cum possessio ad vscapiendi effectum 28. necessariam habere debeat relationem ad præcedentem R.R.

titulum, hoc casu contentum accideret apparet, cum a diuerſitas proponatur cauſarum, & perſonarum, in eo qui uicium tribuit, & eo qui poſſeſſionem tranſfert. Vnde accidet ſeparati poſſeſſionem a poſſidendi cauſa, id eſt, titulo, ne altera alterius ſubſidio, & iure ualere, aut inuici poſſit. Ita ſit ut poſſeſſio ſi qua apud auctorem fuit, iungi non poſſit hoc casu, cum ea quam acquirens ab alio uactus eſt, nec acceſſio vnius ad alteram fieri, quia acceſſio poſſeſſionis nunquam datur, niſi ab eo habeas cauſam qui poſſedit, ſi aliunde habes non poſſis vtramque iungere, quod Bart. Alex. & ceteri norant. l. Pomponius. §. cum quis. D. de acq. poſſ. & nos in loco de acceſſionibus poſſeſſionis tradimus. Ergo qui titulum habet ab vno, iungere non poterit poſſeſſionem, quam habet ab alio ex diuerſa cauſa. Idemque ſit in reſcripto propter medium inhabile, veluti in his quæ ſerminationem non recipiunt, propter materiem diſimilitudinem. Itaque coaleſcere materia nequit, non magis, quàm in inſuſionibus arbores, quæ cortice ſunt diſtincti, quod agricola præcipiunt. Hæc recepta ſententia. Bart. l. cum qui. §. vlt. D. de publican. quæ tamen perplexæ tradunt. Ang. Salv. l. ſuper logi. C. de præſcript. lóg. tem. Bart. Ang. Caſt. Inſol. Alber. l. i. cum ſolus Balb. l. Celſus. D. de vſucap. Angel. l. qui bona. §. 1. D. de acq. poſſ. Quod ſi quis titulum ab quopiam habeat, poſſeſſionem à ſeipſo, ut quia vacantem apprehenderit, cui vitiola ſit, tamen ualere ad vſucapionem Ang. putat. d. l. cum ſolus in fine, quo loco loquitur eo casu quo poſſeſſio antecedeſcit, nam ſequuto titulo mutari poſſeſſionis cauſam accidet, ex nulla in iuſtam cauſam: quod ibid. Bart. & Raph. Cuman. tradunt, atque ea hæcenus, cum de traditione conſtat, à quo ſcilicet facta ſit. Nam ſi dubitatur, in dubio referenda eſt ad titulum præcedentem poſſeſſionis ſubſequente cauſa, ex notatis in l. quædam mulier. D. de rei vendic. & quæ diximus ſupra, ſive ab eodem auctore traditio facta proponatur, ſive ab alio, quia per titulum poſſeſſas data videtur acquiri, poſſeſſionem à quoocunque accipiendi. Hæc Bart. Raph. Cum. prælixus d. l. cum ſolus. Ang. d. l. ſuper logi. Superiſt alius alius, an poſſeſſio ſemper titulum ſubſequi debeat, an etiam præcedere poſſit ad effectum vſucapiendi, & appropriandi. Nam quin ſubſequi poſſit, nulla ſere dubitatio, cum hic ordo rerum ſit, & nature, ſi modo ex eodem titulo ſubſequatur traditio. An præcedere poſſit poſſeſſio, maior cauſa dubitandi. quo tamen caſu procedere vſucapionem conſentiunt. Bart. Inſol. Alb. Ang. Cuman. dicta. l. cum ſolus. Hoc enim caſu mutari poſſeſſionis cauſam propter titulum extrinſecus ſuperuenientem, & deſinere præiorem poſſeſſionem, & incipere ſecundam ex ſuperueniente titulo, ex regula. d. l. cum nemo, eſt diuerſum quiddam tradere videtur. Saly. ex glo. l. ſi & rem & pretium. D. de pen. hæred. eoque factum eorū reprehendit, qui cum cauſam poſſidendi nullam habeant, procurant ſibi fieri titulos affectatos ad cauſandas præſcriptiones. Sed tamen conſenſu aliorum Saly. ſententia viuatur, ut hoc quoque caſu, id eſt, antecedente poſſeſſione titulum vſucapio procedere poſſit, niſi quidem in beneficiis in quibus poſſeſſionem antea uſuſſe titulum, inuſuſſe eſt, & vicium immedicabile. Hæc ſere recepta ſententia, niſi quod de titulis putamus quidam à Bart. diſſentire, qui ex titulo putatiui ab vno habito, poſſeſſione ab alio, non putat procedere vſucapionem, quam ſententiam ceteri oppugnant ex l. 4. D. pro leg. & præſcriptionem admittunt. Sed nos horum titulorum denominationem, & vſum cum tota ſua materia pridem expulſus foro, ut rem nihili, & inanc opinanoniem de rebus, quæ nos ſuo loco fuſe diſſeremus.

Hæc cum ita poſuerimus, nunc demum veniendum eſt ad id, quod præcipue inquirimus. An ſcilicet vitia talium poſſeſſionum ſine reſpectu auctoris ſive exterioris poſſint impedire præſcriptiones. Hic mihi attende *ex præſcriptis* dictaro. Nam de iure Romano brevis eſt reſponſio, omnibus titulis quidem præſcriptionibus nocere vitia acquirẽtium, id eſt, malam fidem (quæ rei alienæ ſcientia dicitur) reſpectu exteriorum, de quorum iure præſcribitur, idem & acquirẽtium non ignorat eo tempore quo poſſeſſionem ingreditur, id enim tempus ſpectatur ad diuidendas vitioſas & legitimas poſſeſſiones. l. 1. C. de vſucap. tranſit. & notant vulgo. l. naturaliter. D. de vſucap. Quod ſi auctorem vero patientia eius omnia vitia acquirẽtis, ſive clauſulæ ſcientiæ, ſive clauſulæ interpretatiui, ſi toto præſcriptionis tempore acquirẽtem in poſſeſſionem eſſe auctor paſſus ſit, quod nos ante annotauimus ex l. minus inſtructus. C. de acq. poſſ. Sed iure conſuetudinario vitia hæc omniaque poſſeſſiones reſpicunt, ſive clauſulæ ſcientiæ, ſive clauſulæ interpretatiui, ſive alia quælibet realia aut perſonalia, ſive reſpectu auctorem, ſive extraneorum, bannimentis eluuntur, & derogantur, ita ut alia omnia ſi bannimentis & certiſſicationi non eſt interceſſum ab his quibus vitium ſit, & quos id reſpicit, tranſeant in conſenſum præſumptum, & inuitabilem, & appropriari reualeſcant, quod in protheſis ſuſus diſſerimus, & ſæpe alibi. Tanta vis eſt appropriamentorum, quæ ex bannimentis eſſiciuntur. Quare grandi opere prætori, aduocationique noſtra totius, tradita hæc alia memoria recondi debere cenſeo, non de vulgum inſiſtenti præſentia annotata, nec tot iam annos in foro per experimenta verſanti, cum imperio, & illuſtri Magiſtrato poſſeſſas, videre conſpigit, illa, quæ ſubſubſiſtunt, & ſuis cauſis deducetur, cum ſi fieri, & aliquid periti ſori homines non ignorant, cauſe ſiſtendi non recolerent. Atque hæc quidem in appropriandis edictis alibus. Sed de appropriandi ſpecie alia præſcriptionem maior poſſet eſſe dubitatio, propterea quod ſolo lapſu reposit, & poſſeſſione ex temporis perſiciuntur, nec bannimenta viſcipant, quibus exiſtunt de qua ante diximus. Quare ab legalibus præſcriptionibus hæc poſterior appropriandi ſententia, non putatur multum diſſerre, in quibus iſta poſſeſſionum vitia ſua vim obtinent. Sed ea dubitatio poſſet ab ea quæſtione, An in præſcriptionibus conſuetudinariis bona fides, ut in legalibus exigatur, quod non propterea ſede cumulare tradimus. Nunc id curramus, cum quindecim lapſum, quod ad noſtras præſcriptiones perſiciendas exigitur, iuſtam cauſam ualere ex patientia eius qui præſcribi patitur, ut vitiola omnia purgari videantur, & præſcriptio perſiciatur. Sub hoc eodem prædicamento, de quæſtibus poſſeſſionum in acquirẽtibus, incidit illa quoque dubitatio, an illa poſſeſſio quam neceſſariam acquirẽtibus diximus, & ſine qua nulla præſcriptio perſicitur. l. non poſſeſſione. D. de vſucap. & reg. ſine poſſeſſione etiam vacua eſſe debeat, cum traditur, an ne etiam, ex non vacua præſcriptio, aut appropriamentum procedat, an ne nullus effectus ſit poſſeſſionis non vacuæ, aut in præſcribendo, aut dominio acquirẽdo, ac poterat illa quæſtio magnam habere dubitationem ut ante uicini auctores viam nobis aperuiſſent ad eam conſtituendam, & diſſinuendam. Vacuam poſſeſſionem dicunt, quæ à nemine ſit occupata, aut deſerta, hoc eſt quum nemo teneat, aut retineat, ciuitate, aut naturali. l. 2. §. vacuam. D. de act. empt. nec affector Ang. qui vacuam eſſe putat etiam, quam alius de factis occupat, ſi modo ſus tradentis potentius ſit, quod ille dixit. l. in conu-

conventionali. §. si me in vacuam. D. de verb. oblig. quia vacuum tam de iure, quàm de facto intelligimus, in promissione vacuæ possessionis tradendæ, cum ne illa quidem vacua dici debeat, in qua alius infideat rei seruandæ causâ, et si possessor non sit, & in possessione duntaxat sit. l. si quis ante. D. de acq. poss. talis vacua non est. l. 2. & 3. D. de acq. empt. glof. l. vlt. C. vn. vi. glof. Saly. Bart. Ang. Cast. Bald. Alb. l. cum res. C. de probat. glof. l. si fundum. D. de fund. dotat. Ang. & Alex. l. si fundi. D. de acq. poss. Nam cum alius rem occupat, tamen nullo iure facit, & de facto tantum facit, tamen qui hoc modo occupatam tradit, non dicitur satisfacere promissioni de possessione vacua conceptæ, nec actioni ex empto in qua ex natura contractus venit vacuum possessionem tradi. d. l. 2. & in glof. verb. intelligitur, & l. emptorem. §. 1. D. eod. tit. l. si cum fundum. §. 1. D. de cont. empt. et si seruitus imposita non facit cômitti stipulationem, possessionem vacuum tradi, quia propter seruitutem non minus vacua sit: quod Bart. ait. d. l. 3. & l. in cuius. §. fund. do. D. de legat. 2. Ang. & Alex. d. l. in conuentionali, & si libera non sit: quod Aret. Buttr. Panor. & Fely. notant. c. cum Ioannes. ext. de fid. instr. tamen vacua non est, quare alius quomodocumque occupat, siue facto, siue iure, quare vtrûque, & liberam, & vacuum tradi coniunctim, prudenter apponere notarij solent in concipiendis clausulis venditionum, docti vñ, & controuersus, vacua verò est quam procurator, aut colonus deseruit, aut ea que hæredem expectat, iure quidem civili. l. cum hæredes. D. de acq. poss. et si ex inoribus alio iure vitium, propter transmissionem ex iure, *le mort s'ajut le vif*, vel cum Dominus abest: hos res casus cômunit text. §. quod autem, inlt. de vñcup. qui vacuum ab absentia, desertione & negligentia possessoris ex ampliat.

37 Duplex inde dubitationis caput, An vacua possessio, ad dominij acquisitionem proficere possit, an item ad præscribendi effectum, quando hæc non eadem omnino ratione quæruntur. Et recepta est sententia ad dominij acquisitionem nõ requiri vacuum tradi, imò si tradens Dominus sit, dominium ex titulo Domini translatio, transferri etiam si alius in possessione sit, Hoc Bart. Bal. Saly. Ang. Cast. omnes denique recipiunt. d. l. cum res. C. de probat. Panor. Ant. Fely. d. c. cum Ioannes, l. ad traditionibus. C. de pact. Ne vñquam repugnatur. Quare fit, vt qui date promissit, cum non amplius teneatur, quàm vt dominium trãserat, quod notat l. si rem tradi, vbi Iaf. D. de verborû obli-

gat. tali possessionis translatione etiam non vacuæ, liberetur. l. vbi autem non apparet. §. vlt. D. de verb. obligat. Sed qui vacuum tradere promissit, vel veditit, vacuum omnino prestare debet, propter expressionem in stipulatione vacuum tradi, & naturâ contractus in veditione, quod Bart. dixit. l. Cellus. num. 12. D. de vñcup. Iaf. d. l. traditionibus. glof. l. si stipulante. §. 1. verbo stipulatus. D. de vñur. Iaf. l. quod dicitur num. 14. D. de verb. obligat. et si in stipulatione rem specificam tradi, aliud putant Bart. Imol. Cast. Alex. Iaf. l. si à substituto. §. 1. D. de legat. 1. l. si rem tradi. D. de verbor. oblig. vbi & Iaf.

Contra & in vñcupationibus, & appropriationis nostris traditur, quia vacuum omni detrectore possessionem tradi oportet, alioqui occupata ab alio, siue de iure, siue de facto, ad appropriationem effectum nõ proficit, quod Bart. tradidit. d. l. Cellus, omnes dicta. l. cum res, & cum ante dixerimus fieri coniunctionem possessionum oportere siue vñlo intervallo inter actorem, & acquirẽtem, vñque ad bannimẽta, & certificationem, oportet talem esse possessionem, vt veditor, aut alius auctor vincere cõtra omnes possessores possit, & emptori prestare eandem facultatem. l. emptorem. §. idem Neratius. D. de cont. empt. atque id non potestis, qui vacuum possessionem nõ apprehendit, sed ab alio occupatam. Quare nemo ex appropriatione edictali optimi iuris dominium consequetur, nisi qui vacuum possessionem nactus erit bannimentorum, & certificationis tẽpore, quod idem in publiciana intendenda exigunt. d. l. cum res, & l. cum qui. §. vlt. D. de public. quia pari iure, publiciana ratio, & prescribendi facultas reguntur. In quo tamen valde notandum est, quod quamuis in stipulationibus vacua possessio dicatur, in qua alius sit rei seruandæ causâ. d. l. 2. D. de acq. empt. adeo vt stipulatio committatur, tamen in prescriptionibus prescribendi talis modo occupatum esse, non impedit prescriptionem inchoatam, nec inchoatam interrumpit talis missio, quod nos in crisis, & inquisitionibus (vt loquuntur) alibi trademus, per quas possessio cuiusquam non interrumpitur, fed durat, & ad prescriptionis perfectionem vñmo licitatori proficit, quod valde notandum est, & ab Bart. & Imol. traditur, d. l. Cellus, num. 14. & l. missio. D. pro empt. scribit Balbus in repet. d. l. Cellus, num. 13. per l. acquiritur. D. de acq. rer. dom. & l. 2. D. pro hered. Sed nos id in loco de interruptionibus ex profello tractabimus, & valde notari conuenit.

De traditionibus possessionum agitur sequentib. cap.

DE ACTIBVS TRANSFERENDÆ POSSESSIONIS PROPRIIS, ET TRADITIONIS EFFECTV.

CAP. 7.

1 Traditiones ad transferendas posses. reperta.

2 Traditiones fidei, & veris æquipolentes.

3 Artificiales, & datina possessiones.

4 Quasi traditiones in incorporalibus.

5 Possessiones incorporalium & earum tradendarum modi. ibidem.

6 Traditio non necessaria possidenti aut tenenti rem.

7 Non est necessaria executio sententia possidenti.

8 Retentio operatur translationem. ibid.

9 Traditio necessaria in appropriationis, & dominij translationibus.

10 Causa est titulus. ibid.

11 Regula à dominis dominia, à non dominis vñcupandi conditionem tribui.

12 Actio ex empto consumitur traditione.

13 Traditio in executionibus sententiarum necessaria.

Argent. in Conf. drit.

Bannimẽta subsequi debet possessionis traditionem. ibid.

11 In personalibus actionibus privilegium tribuitur ex causa, non ex tempore.

12 Traditio in vniuersalibus quoque necessaria, & cur.

13 An traditio possessionis in appropriationis probari debeat, an præsumi possit.

Falsa & accidentia extrinseca non præsumuntur.

14 Simulata traditio an effectum habeat.

15 Possessionis traditio causam non requirit. ibid.

16 Annulata traditio ex titulo simulato.

17 An ex conditionali contractu possessio transferatur.

18 Conditionis defectu possessio resoluitur & contractus. ibid.

19 Contractus conditionalis quis dicatur.

20 An ex contractu conditionalis vñcupatio procedat, aut appropriationem.

21 Quid in seruitutibus.

- 20 An possessio praesentis tradi possit ex contractu conditi-
nali.
In dubio extinguitur condicionalis, possessio condicionalis
est.
Conditio deficit res solvitur titulum ex possessionem
revo. ibid.
Impleta conditio contractus pro puro est. ibid.
Conditio praesentis pro puro, lapsa tempore im-
plendi. ibid.
Tempus contractus non existentis conditio attendi-
tur. ibid.
21 Retractio actum possessorium.
Opponere non sunt recipiendi impleta conditio. ibid.
22 Intercedendum est contractui condicionali.
Contractus conditionales quo ad partes, habentur pro
puro quod ad extraneos. ibid.
23 Tempus opponendi non currit ante translationem pos-
sessionis.
Actio ad retractum pura est, & pure competit. ibid.

¶ Vtitur vero ad transferendas possessiones tradi-
tione. Est vero traditio actus naturalis, & corpore exer-
citus, per quem res item corporea de manu in manu
transfertur, quod notant. l. 1. D. de acq. pos. §. per
traditionem. inst. de rer. diuis. Atque haec est germa-
na, vera, & ab natura reperta translatio, ideoque ex
ea naturalis possessio consistit, per actus scilicet cor-
poreos, & sensibus subiectos. Reperere tamen iuris
auctores alias transferendam possessionum rationes,
quibus certis quibusdam casibus videntur, cum illa
prior, ut naturae, ita magis regularis sit, sed illi tamen
faciunt a quo possidere paulominus artificiales, illi natu-
rali. His vero ficta traditionis nomen indidit, quia
iuris auctoritate fingitur traditio, quae tamen nulla
intercessit, ut in confutro, precario, instrumentorum
traditione, & talibus, quae quia non ab natura sed iuris
auctoritate sunt repertae, satis convenienter ab Baldo
artificiales sunt appellatae, & dantur, de quibus, ca-
rümque effectus polix erat tractatio And. Tirac. in
lib. de confut. an per omnia naturali traditioni aequi-
pollent, an item verbis resoluantur, sicut verbus ef-
fectum suum perficiunt. Sed eas omnes nos ex usu, &
foro, cum de personis auctorum sumus loquuti ex-
pulsimus, multo magis etiam in personis acquirendum
reicimus. Valeant igitur civili quidem iure, in suis ca-
sibus eiusmodi traditiones, nos in appropriacionis
nostrae reales, & actuales traditiones, & facti pos-
sessiones exigimus. Sed tamen eas, quas quasi tradi-
tiones appellare usurpati foro quoque & commercii est
usitatum. Dicuntur vero tales quae in his rebus usur-
pantur, quae propriè possideri nequeunt, veluti quae
corpore carent, ideoque sensibus non subiciuntur,
tangi, videre nequeunt, ut iura & servitutes, in-
corporata enim talia sunt l. servus. §. incorporales. D.
de acq. rer. dom. glof. verb. corporales, §. per tradi-
tionem inst. de rer. diuis. Nam quod incorporale est
immo apprehendi nequit: quod ante Quintilianus dixit,
lib. 5. cap. 10. Ideo quia loco non continentur. l. si
fideicommissum. §. tractatum. D. de iudic. l. Cuius in
princip. D. de legat. 1. l. uxorem. §. legauerat. D. de le-
gat. 2. l. cum de sanionis. §. vlt. D. de fund. inst. §. cor-
porales inst. de reb. corp. & incorpor. Cum igitur
sub sensus non cadunt ista, relinquuntur apprehendi ea
non posse; ideoque nec verè possideri l. §. si rer. D.
de acq. empt. l. sequitur. §. si vitan. D. de usufructu. Sed
tamen vilitatis causa receptum, & in his quoque pos-
sessiones esse, & translationes earum, per actus quod-
dam corporales rebus accomodat, qui cum usur-
pantur, non germana, & naturalis possessio, sed tamen

- ¶ Agi potest pro iure condicionali praesentis die. ibid.
Ex contractu condicionali appropriamentum procedit.
ibid.
Ex contractu resolutibili usufructus procedit, & num. 21.
ibidem.
24 Omnes conditionales debetores debent intercedere, non
expectata conditio.
25 A sententia condicionali appellandum.
26 Retractio actus currit die possessionis non conditi-
onis.
27 An retractus currit ex contractu sub gratia redimen-
di facto.
28 De contractibus sub modo an intercessio formari debeat.
Ex defectu modi res non vendicantur, sed condicuntur.
ibid.
29 Quid cum in contractu dictum est, ne nisi ex dicto
natiur.
30 An in possessionis civilis, aut vero naturalis procedat
appropriamentum.

quasi quaedam possessio tradi, & exerceri dicitur, &
formali possessioni aequipollens, quod ipsum sit, cum
per vltim rei convenientem, & ut dicere solent appo-
piatum, & patientiam auctoris tales actus exercen-
tur, veluti si in servatibus agitur, agitur, possidentur,
servitus itineris, actus, prospectus, possidentur dicitur.
In magistratibus cum iurisdicito, & imperium exer-
cet, ius dicitur, per tribunal sedet, ubi obsequio
feodalibus, & clientelam per evocationem clientum,
fidei, & homagii praestationem, in praebendis
Ecclesiasticis, per scilicet in choro, & capituli
electionem, per intercessionem (ut loquuntur) & sus-
fragium, ut cuiusque rei finis est, de quibus multa
not. c. in litteris ext. de caus. pos. & propriis. Alex.
l. 1. in princip. num. 41. & l. 1. in princip. num. 42.
D. de acq. pos. Angel. & alij l. licet. Cod. de acq. pos.
omnium latissime Anchar. c. sine possessione, & ten-
uer. in 6. tradidit. Canonist. c. praetentum de pben.
in 6. In quibus omnium vera, & corporalis possessio
non est, sed tamen cessio, & patientia per traditorem
est, quod polix Tirac. exequatur in retract. §. pos.
7. num. 12. & §. 6. glof. 1. numer. 9. & semper aliquis
actus corporalis in his vltimur, qui quasi tradimus
loco est, & verè traditioni aequipollens, quod notè
Ang. dixit. d. l. licet. Quare non est simpliciter
Baldi sententia, qui putat in incorporalibus pos-
sessionem necessariam non esse l. traditionibus. C. de
pactis & l. 1. C. communia vtriusque ind. nisi etiam
patientiam addideris, quod rest. Rom. addi oportere
scripsit l. Pomponius. §. si iustus. D. de acq. pos. aut
cessionem l. si ego. D. de publicis. Bart. l. quodres. D.
de servit. Bald. l. per diuersas. C. mandat.

Sed & alterius generis quasi traditionem appol-
lant, cum si cui res tradi expetitur, rem apud te ha-
bet, & ab alienante permittitur, ut iam inde acqui-
rens, & idem detentor eam suo iure habeat, quo cum
possessionis causam sibi possessor mutat, sed fieri ma-
re potest, cum mutandi legitima causa sit, quae cum
intercedat ex titulo, prioris possessionis causa extin-
gitur, & nova causa, nova item possessio inchoatur,
quae cum priori coniungi potest, si opus sit, modo, ut
aiunt, alienans non ignoravit rem ab acquirente
detineri, veluti si deposita, aut commodata est, &
verò ratum est ut ignoret possit. Quod cum accedit,
& possessio est apud acquirentem, eadem hora, &
momento possessionis eius, & dominium transiit, li-
cet ordine intellectus, titulus praecedat. Atque, l. si ali-
quam rem, num. 17. D. de acq. pos. ita ut appropriame-
tum editale, aut diuicium temporis ex tali titulo, &
possi-

possessione confici possit. l. qua ratione. §. interdum. D. de acq. pos. l. si feruus. l. §. si rem. eod. tit. l. si rem. D. de euctio. l. siue autem. D. de publicia. l. quædam mulier. D. de rei vend. §. interdum inst. de rer. di. 6 uis. Bald. Saly. Iaf. l. traditionibus. C. de pact. Barr. l. si finita. §. Iulianus. D. de dam. infect. Bart. fusè l. certi conditio. D. si cert. petat. Quo fit, vt in rebus iudicatis, cùm pro possessore reo pronunciat, necessaria possessionis traditio non sit, nec dominium transferri dicatur, l. exceptio. D. de excepti. rei iud. & quæ communiter tractatur, d. l. Pomponius. §. si ius. fu. D. de acq. pos. vt nec in transactionibus quidem, in quibus dimissio rei apud detinentem operatur dominij translationem, quod Bald. & Iaf. tradidere, in l. debitori. C. de pact. & vulgata turba l. si pro fundo. C. de transact. & quos Tiaq. §. i. glof. 14. num. 63. in retract. & nos inf. in titulo pro transactio.

Proinde huic traditioni possessionis per retentionem, addunt limitationem, vt ita demum retentio traditionem operetur, si venditor, & alienator quilibet sciebat rem esse apud retinentem, per glof. l. hoc fit res, vbi Ang. D. de rei vend. Barr. l. cùm solus. & l. Celsus. D. de vfucap. & si vix est, vt casus ignorantie dici possit, cùm patientia im olicet scientiam: de quo dissertit Tiraquei. in lib. constituti parte 2. limitat. 12. Aret. l. si aliquam rem. D. de acq. pos. num. 2. ad fin. Quamobrem relinquunt in dominij translationibus ex contractu, & appropriandi effectum necessarium esse traditionem, nec aliter dominium transferri. Hæc regula l. traditionibus. C. de pact. & d. §. per traditionem, l. traditio. D. de acq. rer. dominio. l. penult. C. de rei vend. Nec verò ipsa per se traditio sufficeret, nisi titulus antecederet, aut subsequeretur, l. nec ex nuda. C. de acq. pos. l. nullo. C. de rei vend. Itaque est traditio vltima contractus alienatiui perfectio, quod gl. dixit l. i. C. de peric. & com. rei vend. 8 Bald. l. ab emptione, col. 1. D. de pact. Quamobrem cum traditionibus transferri dominia legimus, intelligimus præcedente habili causa dominij translationis, causa vero titulus dicitur, quod glof. dixit d. l. per traditionem, verb. acquiruntur, & l. nunquam. D. de rer. diuis. glof. l. si ager. D. de rei vendic. A quo tamen, casus illi, quos ante perscrupimus, excipiuntur. Vnde ea regula conficitur, quomodo dominia traditione à dominis facta transferuntur, sic à non dominis vfucapiendi conditiones, ex notissima regula l. clauibus. D. de contrahenda empt. & §. ex his, inst. per quas pers. nob. acquir. Quam regulam volunt affirmatiuè procedere, negatiuè non semper, Bart. Imol. Alexand. Lud. Rom. Angel. Cast. Cum l. Pomponius. §. cum quis. D. de acq. pos. larè Capolla. l. ex causa. C. pro empt. vbi regulam ponit cum fallentiis.

9 Vnde fit, vt re semel tradita actio ex empto, quæ ad tradendum competit, implero contractum, & promissionem consumatur, ita vt si postea rem contingat euinci, vt alienam, actione de euctione agendum sit, non illa priore ex empto iam consumpta, quod Bart. tradit l. si quis aliam. D. de solut. & l. qui pendentem in fin. D. de act. empt.

Sed & traditionis necessitas sententiarum quoque executionibus inest, in quibus cum adiudicatio sit, dominium non transit, vt nec vfucapiendi conditio sine traditione, ex sententia Bart. l. ex hoc iure. D. de iust. & iur. Bald. l. i. C. communia vtrius iud. Aret. d. §. si iusta, num. 29. vbi & Lud. Rom. Ante traditionem merè personalis est, quæ competit ad tradendum l. quoties l. penult. C. de rei vend. l. quoties l. Quintus. D. de act. empt. l. qui tibi. C. de hæred. vel act.

Argent. in Conf. Brit.

A vend. l. si ancillam. C. de act. empt. l. si qui tibi. C. de his qui à non Domino. l. si ager. D. de rei vend. Sed rem nihil iuris est agenti, quare nec ea alienata actio fundum sequetur, aut possessorem. l. i. §. hæres. ad Trebel. l. aris. C. de donat. & quæ alia in eam sententiam allegantur.

Quare contractum venditionis bannire, aut promulgare publicè ante traditionem inutile, & sine effectu esset, nec cuiquam necesse esset intercedere, 11 quia regula de falsis hic obstat non posset, quodcumque intercedenti.

Sed nec hypothecarum ius tribuitur ex personalibus actionibus, in te aliqua, quia personalibus ex prioritate temporis nullum anteposendi crediti ius tribuitur: Sed omnes tales creditores concurrunt, l. privilegia. C. de priuil. cred. glof. l. i. C. de priuil. dot. & quæ vulgò notant in reg. qui prior in 6. et si ex causis contingere potest, vt alia aliam antecedit, sed id non aliunde accidit, quam quia ab personalibus actionibus in rem non acquiritur: Sicuri nec in hypothecariis necessaria est traditio. l. i. D. de pignor.

Vnde & illud quoque accidit, vt re duobus vendita, siue ab eodem, siue à diuersis, is prior habeatur, qui prior possessionem consequitur, à qua scilicet dominium tribuitur l. quoties C. de rei vend. l. si ea res. D. de cont. empt. & res est vulgata, & quos Tiraq. in retract. §. 2. num. 170.

Nec verò ea traditionis necessitas in particularibus tantum commerciis, sed vniuersalibus quoque exigitur, veluti in venditione hæreditatis, aut hæreditatis apprahesionem, in quibus rerum singularum apprahesio necessaria est, l. qui tibi. C. de his qui à non Domino. Bart. l. i. D. pro dot. l. cùm hæres D. de acq. pos. Bald. & Iaf. d. l. traditionibus, l. quæ tibi. Tiraq. in re. 11a f. §. 35. C. de hæred. vel act. vend. Iaf. auct. ingressi. C. de fals. crof. Celsus. num. 28. & in feudis quod Molin. agit in feud. §. 13. glof. §. numer. 4. larè Capol. tit. pro dote num. 15. excepto contractu societatis.

Cur vero ea necessitas traditionis sit ad dominij translationem impossita, ratiocinatur Bald. l. ea lege. C. de cond. ob causam: quia si contractus personalis per se dominium importaret, nulla in iure obligatio ad dādum simpliciter fingi posset, quia ipse contractus per se dationem importaret ipso facto. Addit & aliam, quia principia naturalia (inquit) non possunt in totum tolli ab actionibus hominum, vnde accidere necesse est, ne traditio à Domino remoueri possit, quia naturaliter domnia à traditioni us incorporè.

Constat igitur in transferendis dominiis opus esse 13 traditione, & verò traditionem probari oportere, & quæ supra diximus in casu certo, id est, cùm est probata iusta probatio, traditio, intelligenda sunt. Succedit illa de casu incerto dubitatio, an aliquo casu presumi possit si non probetur, cuius quærit non est parua vtilitas, propterea quod sæpè contingit, vt probari non possit, vnde fit vt ad præsumptionem, si quæ de causa à lege inducitur, vltier recuratur, & hic ponimus possessionem, bannimentum, & certificationem probari, sed de traditione dubitari, quæ ipsa possessionis initium est, acque hoc modo, siue ab auctore, siue ab extraneis possessionem impugnari, vulgatum est theorema, facta non presumi l. in bello. §. factz. D. de cap. & post. reuerf. & cùm eiusmodi sit possessio. l. i. D. de acq. pos. relinquunt traditionem nō præsumi & probari debere l. verius. D. de probat. tum quia accidentia extrinseca non præsumuntur, c. si forte, de elect. in 6. glof. l. si vero. §. qui pro rei. D. qui falsid. cog. & l. sciendum. D. de verb. oblig. Ideoque superius diximus, & probauimus necessariam omnino

R.R. ij

probationem esse possessionis huiusmodi tem-
pore, & certificationis, possessionis autem minimus est
traditio: Quae an respectu contrahentium inter se
praesumatur, ante differunt, ex l. minus instructus.
C. de acq. Bart. l. Celsus & l. cum solus. D. de usufructu.
dumque praesumitur, si nil causae legitime habet
autem quare contradicatur, & legitima causa, id est ti-
tulus antecessit, quod respectu quoque extraneorum
iudicandum est. Erat ergo ad superiores traditionum
qualitates, vera, ficta, quasi traditionis, ista quoque
quae praesumpta dicitur adicienda, & superioribus
connumeranda.

14 Quod si cui liber simulatam traditionem adice-
re, si poterit, dummodo intelligat ex simulata tradi-
tione possessionem non transferri, cum illa partium
intentio non est, ut tradant, sed id simulatum potius
quod non sit. Quod si quoquomodo fiat, ut eam tra-
dere partes velint, haud dubie transferuntur possessioni,
etiam si titulus non valeat, & dominium non restat,
quia possessionis traditio, & translatio causam non
requirit ad translationem, sed ad simplici facto par-
cium intercedente consensu pendet l. i. §. si de iure.
D. de acq. poss. & l. quod meo eod. tit. Hae Bart. l.
emptor. D. de aqua pluvi. arcend. Bald. c. i. §. calli-
dis. tit. de prob. feud. alien. per Ferd. Angel. Alex.
Iaf. l. i. §. si vir uxori. D. de acq. poss. Bal. l. fraus. D.
de legib. nos art. 269. Inf. verbo *ou contract*. Proinde
in dubio ex simulato contractu simulata traditio praes-
sumitur, quod Bart. dixit d. l. emptor, illi d. §. si vir
uxori Bald. l. i. C. de usufructu. & d. §. callidis. nam ab
antecedente simulato simulata etiam consequentia est, nec
tamen id semper necessitudo inferitur, cum ex simula-
to contractu vera traditio esse possit, si hoc intenditur.
Itaque cum anno 1573 die tertia Septemb. con-
trouersia occurrisset, in qua pater praedium vendidisse
proponebatur, mox idem filij nomine retractasse,
idemque posterius vendidisse suo nomine pater di-
cebat, cum emptor de eo appropriasset, si filius
eius nomine retractum erat, id postea vendicabat,
veluti emptor non habuisset, *du faulx*, sed tamen
contra cum iudicatum est: quia & retractus, & pos-
sessio simulata apparebant, cum ubique pater, ut
de suo contraxisset, & filij duntaxat nomen simulare
solum appareret, & omnia patris vilitate, & causa
facta.

16 Sequitur hoc eodem loco in quo de qualitatibus
possessionum in acquirentibus agimus, grandis illa
dubitatio. An ex conditionali contractu possessio
pure tradi possit, & an tali contractu precedente
possessionis traditio subsequatur, pura, an condi-
tionalis existimari debeat, sicuti ipse contractus, in quo
breuiter respondendum possessionem ex condi-
tionali contractu, & pure & sub conditione tradi pos-
sit, propter partes consenserint. Videndum igitur erit
quid actum sit l. qui absentes, & l. si me in vacuum.
D. de acq. poss. quod si incertum est, in dubio ex
conditionali contractu, conditionalis & possessio praes-
sumitur, id est, sub eadem conditione tradita, quod
Bart. dixit, l. sub conditione. D. de solutio. Bald.
conf. 47. col. 2. lib. 1. & resolutio contractu resolu-
tur & possessio per defectum conditionis, quia scilicet
ut euentus conditionibus retro agat, & effectum
refert ad tempus contractus, ut infra dicemus; ita &
ab eo tempore resolutio annullata causa, ex causa de
preterito, quod Io. Imol. tradit, l. naturaliter. D. de
usufructu, & Molin. in rit. de feud. §. 13. q. 4. Quo fit, ut
si contractus conditionalis est, pure & in praesens tra-
dita possessione, conditio, dominij duntaxat transla-
tioni insit, possessioni non insit, atque ita accidat, ut

conuentio suspensus actus de sui natura transeat in
resolutum, id est, quia contractum ipsum nata est
suspendere, ut Graeci loquuntur, propter praesentem
traditionem, naturam suam, quae est suspendendi actus
non feruet, sed protinus effectum suum sortitur
contractus sine suspensione, & contractus duntaxat
resolutio in suspensio maneat, quod Iohola tradit in
l. dotis fructus, D. de iur. dot. Bald. d. conf. 47.
vol. 1. quo loco scribit nullam conditionem impedire,
principium essentiae contractus, si scilicet de iure
est ad traditionem, quod intelligendum cum ipsa tra-
ditio pura est, alioquin secus iudicandum si condi-
tionalis esset traditio, quod Bart. ait d. l. i. §. si vir uxori.
glo. l. penult. D. pro dot. Capol. tit. pro dote num. 9.
D. de acq. poss. vbi Alex. & Iaf. Cast. conf. 267. vol. 1.
& quos Titag. §. 2. glo. 1. numer. 28. in retract. con-
& in tit. retract. consent. in fin. num. 67. Molin. d.
§. 13. & iterum §. 34. q. 3. & §. 35. glo. verb. sub con-
ditione l. seruitutes. D. de fer. vbi Angel. & Cast. Bal-
bus in lib. de praescript. parte 6. calu 22. Hae im-
mota recepta est, d. §. si vir uxori, quom tamen Flau-
bertus Brusellius libro de conditionibus 2. usq. op-
pugnat, per quam docti, ut si tradidissimus nunc
est, neque putat ex contractu conditionali dominium
transferri, & si pure traditio facta sit, & glo. d. l. pe-
nult. Sed eas rationes nunc non vacat expendere, de
hoc casu cutitur usufructio ex titulo pro suo, cum illa
non sit Bart. l. 2. D. pro empt. & l. sub conditione. D.
de solut. Capolla in rub. d. tit. pro suo, videndum
tit. pro dote.

Porro, cum contractus, aut actus conditionalis
dicimus, eos intelligimus quorum substantia, & ma-
teria, id est consensu, politus est in aliquo euentu,
& casu futuro, cuius euentu contractus perficitur,
& extremam suam perfectionem accipit, ac finem
purus, & sine vlla conditione factus esset, & unde
factu in totum corruat, quia consensus adimittitur.
Euentu igitur conditionis perficitur, defectu em-
guitur, expectatione alterutrum casus suspenditur,
nam noshic simpliciter de talibus, id est conditio-
nibus loquimur, in quibus conditio impedit demum
translationem l. & qui hereditatem. D. de cond. l. i.
l. ha redi. §. 1. D. de cond. & demonst. l. qui sub condi-
tione. §. 1. D. de acq. poss. vbi Bart. & Iohola l. ha vendit.
D. de con. empt. l. bouem §. sub conditione. D. de
aedil. edict. Itaque nec actio ex tali contractu datur.
l. grege. §. sub conditione. D. de pignori. l. cedere
diem. D. de verb. signif. remoto enim consensu ab
actu, obligatio nulla contrahitur, nec ergo actio gener-
tur, quae dicitur obligationis esse siha l. non solum
D. de oblig. & act. l. sub conditione l. qui promittit
D. de cond. indel. Quo fit ut deficiente conditio-
ne, non tam in priorem causam dominij redeat, quam
permaneat, & non moueatur in sua causa.

Nunc igitur, his positis, deueniendum ad id, quod
praecipue inquirimus. An ex contractu conditionali
usufructu, & appropriationum procedat, si non De-
mino ex tali contractu traditio facta sit; dubitationi
duo capita esse possunt, verum scilicet aduersus aucto-
rem, id est, inter contrahentes inter se praetibi pos-
sit, an verò & aduersus extraneos. Ac quoad con-
trahentes quidem res est non dubia, non sine posse in-
choari praescriptiones, quam aut exierint, aut de-
fecerint, quod discrete Imperator statuit l. cum nos-
simus §. illud. C. de praescript. 30. anno. 12. §. sub condi-
tione. D. pro empt. l. pen. D. pro dot. nam cum ante obli-
gatio nulla nata sit, ac ne actio quidem ad ea con-
sequenda, quae sub conditione clari, ferre conuenit
(quod modo diximus) consequitur non valenti agere,
praetibi.

prescriptionem currere non possit. l. c. de annal. except. & l. i. c. de bon. mater. Itaque si conditio extiterit actio nascitur, cui præscriptio poterit ab altero cōgruentum, si legitimo tempore actio intentata non sit, vt probat glof. d. l. penult. si defecerit, in totum titulus annihilabitur, id est, ad nihilum reducet ex causa de præterito. Itaque ex eo præscriptio nulla sequi poterit, vnde euenit, vt nulla ex his prescriptionibus que fine titulo currere non possunt, possit procedere propter tituli nihilitatem, vt ita dicam, nam annullatio dici non debet, aut priuatio habitus, sed penitus nihilitas tituli ex causa de præterito, sed non impeditur cursus eorum, quæ titulum nõ requirunt vt triennalium in personalibus, & quadragenarium in immobilibus, quæ prius incipienti defectu, aut euenit conditionibus inditio, non autem, quia prius actio non est nata, cui præscribi poterit. Quo fit vt qui dotem reddi stipulatus est, quia ante dissolutionem matrimonij agere nequit, nec prescriptionem etiam patiatur ante id tempus l. tali. D. de iur. dor. & actio de peculio annalis, à die, ex quo seruus, vel filius, de potestate exierit regulariter computanda, si conditio fuit obligatio, non à die finis potestatis, sed à die conditionis existentis computetur, l. i. §. annus. D. quando de pecul. actio annalis est, & quinquaginta dies excusationis tutoris præfixi, non currant, sub conditione dato l. penult. D. de excus. tut. & tempora ad iudicanda facienda data sub conditione damnatis non currant glo. l. si se non obtulit. §. si quis. D. de re iud.

¹⁹ Quod in constitutione quæque scriptum sub conditione Ang. & Cast. l. seruatus ipso quidem. D. de seruit. tradunt.

Ex quibus planum fit, non ante incipere præscriptionum tempora in contractibus conditionalibus, quam conditio extiterit. Sed ea iuris theorenata ne incaute foro accipiantur, magnopere videndum est, & facili lapsus nondum per experimenta duratus. In donationibus quæ in præsens non valent, sed morte confirmantur, vt inter virum & vxorem, inter patrem & filium in potestate, dominium à die mortis dumtaxat transferri putant l. i. c. de inoff. donat. & l. donationibus. C. de donat. inter. vir. & vxor. Ioan. Bap. l. frater à fratre, §. quæ situm num. 71. C. de cond. indeb. ergo idem in vñ capiendi conditione, ne nisi ab eo tempore incipiat. Idem Bart. l. sub conditione. D. de solut. Cùm de approprietis queritur in totum lic habendum: Ex contractu quamlibet conditionali, si modo

²⁰ possessio tradita sit, sine conditionaliter, quod in dubio præsumitur (vt diximus) siue quod inanis est purè, conditione existente contractum purificari, & approprietum consummari, si possessor bannimentorum, & certificationis tempore in possessione fuerit. Nam sequo conditionis euenit, licet tituli, ita & possessionis effectus retrotrahitur, & reflectitur ad tempus contractus, perinde ac si conditio nunquam esset appposita, & contractus ab initio purus fuisset. l. necessarius. §. quod si pendente. D. de peric. & commod. rei vend. l. vlt. vbi Ang. & Alex. D. de vulgar. & pupil. l. filiusam. vbi Bart. D. de verb. oblig. l. 2. §. id quoque. D. de collat. l. qui legatus. D. de reg. iur. l. sub conditione. D. de solut. siquidem de potestatis conditio non est, nam eas pro impletis habent, cùm tempus exequendi præterit, quæ Philibertus Brusellus homo perquam bene versatus in iure, fufius persequitur in libello quem de conditionibus eruditè scripsit, lib. 2. Nam in omni conditionali contractu, existente conditione tempus contractus, non verò existentis conditionis attenditur, d. l. qui legatus. l. si filius. D. de re iud. l. non omne. §. i. D. de ord. iur. Ita fit vt licet regula-

A riter possessio retrorogri non possit, cùm sit actus naturalis & facti, nec effectum habeat nisi à die, à quo apprehensa est, nec de præfenti inferat præsumptiue, ad præteritum, quod Bald. dixit l. ex periona. C. de probat. quod Alciat. exigit, præsumpt. 21. nu. 25, tamen id verum est, quod ad actus ipsos facti, & apprehensionis qui retro non agunt, quia hodie factum, heri factum dici nequit, sed effectus tamen retro ad titulum potestatis iuris reflectitur, vt ex eo tempore vim suam habeat, ad effectus iuris, & approprietum perfectionem, alioqui nisi possessio retro reflecteretur, dominium quæritum dici non posset, quod sine possessione quæriti impossibile est, quod ego intelligo si modo possessio ante bannimenta apprehensa sit, vnde euenit vt conditione existente & contra iur. vltimam perfectionem suam sortiente, approprietum applicationem habili materia vno momento, & in puncto effectum suum consequatur, quo conditio existit, nec vllum tempus relinquatur idoneum formandis oppositionibus post id, quo conditio euenit. Idèque quorum interest intercedere, cogitare debent, id accidere posse, vt per conditionis existentiam excludatur momento, nisi intercedant, atque ideo intercedere eos oportet, quod nisi faciunt, excludi eos par est per approprietum. Aliud accidit, cùm inter contractum, & certificationem, formata est oppositio, nam tum interruptio fit, ita vt etiam si existat conditio, oppositio interposita impediat approprietum effectum, & retroactionem ad tempus contractus inhibeat, vt medium inhabile per quod fieri non potest aliquis transitus in aliquod extremorum l. qui sella. D. de seruit. rustico. præd. & quod vulgè Doct. notant. l. Pomponius. §. qui seru. D. de acquir. poss. vbi Raph. Cuius. & Ias. Ergo impedit approprietum oppositio in casu existentis conditionis, non minus quam in simpliciter puro, quæ si non interposita est, per existentiam conditionis, & bannimentorum solemniam perficitur approprietum ex domini translatione, & ceteris solemnibus.

²¹ Nec obstant quæ de conditionibus suspensiuis diximus, quibus impediri domini translationem docuimus, atque etiam exercitum, ita vt cursus prescriptionum inhibeat, ex regula non valenti agere &c. in qua diiudicatione plerique falluntur, quo ad extraneos quidem. Nam contractus, & si conditionales sint ex conuentione partium inter se, idèque ex conditionum euenit diiudicari debeant, quod extraneos tamen pro puris habendi sunt, siue à lege, siue ab conuentione actiones habeant, & insintercedendi; à lege habent, quibus ex contractu, inter duos inito, retractus ius competit ab educatione habent, qui quid dari siue sibi stipulati sunt, ea de re de qua contractu inter emptorem, & venditorem. Atque hi omnes intercedere omnino debent contractui quilibet conditionali, si quid eis præiudicij per domini translationem gignitur, idque præfenti de inter ipsa bannimenta, nec expectare debent eius conditionis euenitum, quæ solos contrahentes respiciit, inter se, si modo traditio facta proponitur. Ita fit vt vna sponsa detergetur omnia, quæ de conditionibus suspensiuis diximus, & de impotentia agendi impediende prescriptionis initium, quia potestas agendi non tribuit externis à facto contractum, idèque nullum si locum vèdicat regula non valenti agere: quia iura eorum in promptu sunt, nec vllum euenitum expectant, nec ab existentia conditionis inter duos pendens tribuntur. Quare concludimus contracta venditionis inter duos inito, & tradita possessione, etiam si contractus sub conditione coeuit, si nauti Matilliam venerit, ven-

dictori non ante ad vendicandum actionem competere, quam conditio defecerit, sed cum defecerit protinus competere, quae si suo tempore non intentetur, id est, intra quadraginta annos praescriptionem periculum tempore cuius initium a defectu conditionis computatur. Nam hoc casu, id est contractu annullato, aut potius ad nihilum redacto, vicinaria praescriptio, aut quinquaginta nostra locum habere non possit, quia nulla talis sine titulo currit, hic autem titulus non est propter deficientiam conditionis, sed in totum non subsistit. Quod si existit, contractus suum sortitur effectum, & retro agit à die, quo factus est. Sed tamen quoad extraneos, quibus in re habent, haec conditio, si Malibiam natus venerit, non est suspensiva, nec eorum actiones suspendit, & si quod ius habent protinus à traditione possessionis illud exercere, & actiones intendere debent, pure, & praesenti die intra bannimenta, & certificationem, alioqui eveniente conditione pure excluduntur, ut effectus contractus consummatus, & perfectus solennibus, sed conditione deficiente contra titulum, nec ex eo tradendi potest, siue ad utrumque contrahentes, siue ad utrumque extraneos, quod Bart. Invol. & ceteri rati sunt. Naturaliter. D. de usufructu. Quod dum dicimus, intelligi volumus de conditionibus, quae substantia contractuum apponuntur, & ideo dominij translationem impediunt, nam quae, aut naturalibus, aut accidentalibus contractuum sunt appositae, substantiam, & consensum non impediunt, de quorum differentia locus est l. praedia. D. de contrah. empt. Angel. lat. l. iur. gentium. §. adeo. D. de pact. Non currunt igitur praescriptiones in contrahentibus ante conditionis defectum, cum conditiones substantiam, id est, consensum impediunt. Ex quo apparet magno nuper errore dictas à quibusdam sententias, qui cum ex contractu conditionali retractus peteretur, & actor sero item intercedere nec recipiendus diceretur, putabant retractandi tempus non ante currere retractanti, quam conditio appositae in contractu venditoris, & emptoris extrinset, quamvis tradita possessio praescriptoretur male scilicet perceptor Tiraq. sententia ea de re. §. i. glo. fo. q. 3. & Gul. Cuncti l. 1. §. annus est. D. quando. act. de pecul. annal. vbi et Alb. quorum errorem Boërij Ignei & Sanfonis iudicia adiuvare.

23 Quae sententia vno casu vera est, cum scilicet non est tradita possessio, nec enim eo casu tempus vllum currat extraneis intercedere sed, per regulam negativam, de non lat. sed expectare debent conditionis evenitum, & possessionis traditionem. Sicut ne ipsi quidem venditori, cum Bald. tradat. l. si praedium. C. de add. act. pendente conditione contractus non possit redhibitorum intendi, quia vbi non est obligatio, ibi nec resolutio esse potest, vbi habitus non sit, nec privationem dici posse.

Sed enim cum possessio tradita est ex contractu conditionali, siue pure, siue sub conditione accideat, ut omnino extranei intercedere debeant intra tempora appropriatorum, quia & donatum tali casu transit in emptor, ut in sedulo expeditur, intelligi vix queat §. i. glo. fo. num. 32. & §. i. glo. l. num. 28. & 31 sed tamen et non alij minor in eo, quod ait, si possessio sic conditionaliter tradita, interim praescriptionem non

A currere, quod contra puro, cum quia possessio per censuram conditionis, non minus suum effectum retro refert, quam dominium, (ut diximus) & ex sola donationis suspensione impeditur actionum exercitum, quod sine possessione non transferretur d. l. traditionibus. Ideoque solus contractus per se, non est iusta causa intercedendi, nec ideo agere queunt retractantes, quibus non valentibus non corrumpitur praescriptio. Quod si tamen possessionis traditio accedat, etiam si conditionalis sit & ipsa, existente conditione retro dominium confirmatur, atque etiam plenum appropriamentum, si solennia interueniunt. Quasobrem efficitur, etiam si possessio conditionalis sit, pro iure retractus intercedi oportere, & tempus consanguineis currere, alioqui excluduntur per existentiam conditionis, quae mensura advenit contractui, & solennibus, & omnem intercedendi locum claudit. Quo fit, ut possessionis pure tradita, & sub conditione tradita, ad conditionem existentiam, pares casu pure, praescriptioibus haerentibus, vniuersi casus tantum diuersis videri debeat. Possessionis non tradita, in quo tempora intercedendi non currant, cum in prioribus praescriptio currit ex titulo quamlibet conditionali.

C Namque illa perquam eneruis ratio est, quod derogula non valent agere, opponunt propter conditionem pendentiam, quae perspicue falsa ratio est, nec assu potest adaptari, quia et si contractus conditionalis inter contrahentes ad conditionem pendet, inter ipsos inter se tamen ius retractandi, & conditio existit, quae retractu competat, & exercetur, & valet retractans agere. Quare de actione retractante pura, ad actionem retractandam, aut id ius quod conditionale est, nisi inferatur, cum inter eas tantum interit, quantum inter instrumentum, & materiam cum adhuc traditum ab consuetudine detur, actio retractandi purum veniat, diuersis scilicet causis. Vnde perquam impetibile arguitur de actione ad retractum, quia intenti non possit, idemque nec praescriptio iuribus, quia ea quae per retractum petuntur, conditionales sunt. Nam actio ad retractum pura esse non debet, cum quod petitur conditionale est, sed id tale contingit, quale quicumque est retractum, purum, si purum sit, conditionale, si tale est. Sed retractus actio nullo modo suspenditur, ab eo iure, quod petit ipsa, nec non pendet, nec fit conditionalis, etiam post eam executionem.

E & consummatum effectum, illud ius quod retractum, conditionem suam expectat, nec inutile est retractum, ius etiam, sub conditione, alienatum, aut fundum retractare, quia possessionis quam traditam praescriptio proponitur, conditio suspensa in resolutionem transfertur, unde interim retractus fructus suos, quia non ipso iure contractus, & inulminatus praescriptio soluat, si ad actum facti, & traditionis processum est, quamvis enim in pactis legis commissoria, & abiectionis in diem, ipso iure ex conditionis reuocata, resoluti contractum velint, idemque tales emptores fructus suos non facere, tamen contra putant in his qui puri sunt, & sub conditione resoluuntur, emptores enim fructus suos facere, quod Tiraq. persequitur in retractu, conuenit. §. 1. Quapropter pure contrahens actionem habet ad retractandum ius conditionale, & vtiliter eam intendit, & expedit magno suo interesse & bono. Cum ergo in potestate habeat eam exercere, & corrumpit fundamenta omnia, ex regula non valent agere, sumpta, ea quae volunt, expectant conditionis ius retractandi eorum, quod quam saltem sit, patet ex his ad sensum. Addimus verò ex multorum sententia, posse

posse eos qui iura conditionalia habent, actiones suas intendere sub suis conditionibus, hoc est, ut aliquid, & quod conuenit, erit, fieri, cum conditio extiterit, itaque puri, & peritenti instantia, de quo Bart. Raph. Cum. Arer. l. lecta. D. si cert. pet. Bart. l. exceptionem. D. de except. Arer. l. cum iura D. de verb. obligat. Quod si iura conditionalia quoad consequentiam suspensa sunt, quoad actiones non sunt, in hac ipsa retractus actione, quod ante iudicauit Papa decil. 157. Est igitur ius quod petitur resolubile, sedus per quod petitur, id est, retractus, non est resolubile substantia, sed effectus, si forte conditio non existeret rei retracta.

Nec pro certis accipi conuenit doctorum sententias, qui prescriptionem non putant currere, ante conditionis euentum in retractu, quia eorum fundamenta aperte subiungunt, de regula non valeri agere, & cum id dicunt, è iure statuit: sed bannimenta nulla præsupponunt, & possessionis traditionem nullam, quæ si interuenire, nec conflaguine intercedere, omnino excludi eos contingit. Ad do vero ad hanc sententiam magni ponderis rationem, quod si contingat contractum sub conditione inter duos celebrari, cui ex tali contractu traditio facta est, tam potest ex tali titulo aduersus extraneos quoscunque præscribere, quam ex contractu quamlibet puro. tex. notando l. si alienam. D. de mort. caus. donat. l. qui alienam eod. in l. si alienam. D. sol. mati. Donatio causa mortis etiam traditione sequuta reuocabilis est, si donator superstes sit, & tamen qui ex tali titulo possessionem apprehendit, contra quoscunque extraneos prescribit, ut capit, & appropriat, quæ leges planè id confirmant, quod ante diximus, contractus qui respectu contrahentium conditionales dicuntur, respectu extraneorum quoad præscriptiones pro puris haberi. non ita tales essent, respectu extraneorum, non magis aduersus eos præscribi posset, quam aduersus ipsum donatorem, contra quem præscriptio non procedit, propter naturam adus.

Amplius etiam dico, & iure defendo, omnes omnino quorum interest, etiam si actiones merè conditionales habeant, tamen nulli bannimentis acquirentium intercedant, omnes æquè iuribus suis excludi, quia etiam de eo quod in conditione est agere nequeant præsentis die, ante euentum conditionis, tamen plegiamenta (ut loquuntur) conseruatoria intèdere possunt, & debent, aliqui possidentur. Quæ in plegiamentorum diuisione, quædam constituat vetus consuetudo, qui *riquerent* pos. id est, rem in eadem causa manere, que tunc conseruatoria pragmatice appellant, quibus dati, fieri nil peteretur, in præsens quidem, sed ne appropriamentorum solemnitas quodocunque actiones intentatum prohiberent, vique saluæ de re que in contractu deducta erat, actiones essent, veluti l. cum bis de re certa, aut prædico pendat, ea pendente lite veniet, vile remedium est talis intercessionis, ne re posterius ex lite adiudicata intercessori, ipse interrim appropriamentis excludatur que omne litigium absorberet & elunget, quod ante de vicis personaribus notauimus. vt cum maritus res suas distraxit, emptor solemnita peragat, vxor intercedat causa de doari iure, quod ex die concubitus sibi quaesitum est in bonis mariti, nec tamen ante peti potest, quam mortuo marito, sed si interim tacuerit, appropriamentum procius perfici continget, & ipsam excludi quantumlibet agere non valentem, de quo nos artic. 445. Denique ea receptissima practica (ut loquuntur) in iuribus conseruantis, de quibus adhuc controversia non est, aut incerta spes est. Ac fieri ratio ipsa de communibus intelligentis sumpta docuit, quia cum appropriamenta

ad stabilienda dominia, & acquirentium securitates repta sint, nec aliter confirmari possint, quam euocatis omnibus quorum interest, quod in solemnibus sit, non minus interest acquirentium iura conditionalia externorum, que quodocunque metienda sint cognoscere, quam quilibet pura, vt ea venditoribus, & auctoribus intercessio opportunè denuncietur, solutio tempestiuè recusetur, denique vt sibi acquies succurrat. Quæ ratio, vt per se patet, ita inenutabilis est. Itaque vitilis remedi frequētissimas vius loco; Interdum cum patet aliquis, inofficiosas donationes factas, filius, aut h. res futurus intercedat, vt quādoque mortuo donatore ius opugnanda donationis saluum sibi sit, nunc agere non valenti, adhuc viuo cuius res est. Id quod, & in cridis quoque, & sublationibus accedit, quibus omnino intercedere creditores quantumlibet conditionales debent, si faciant, excluduntur, & si nondum actiones habent paratas. Hæc certissima fori regula, auctoritate etiam à iure habet, quando differre in hoc actionum casu intercedi oportere ab creditoribus conditionalibus censetur, in individuum Raph. Cum. Is. Petrus Bafucius, Hieronymus Tortus, Ciceronius Castilioneus, l. si sita stipulatus. §. cum stipulatus. D. de verb. oblig. Carcl. Corta in memorialibus verb. statuto vel decreto. Quod si non sit, creditores excluduntur, vniuersi, aut negligentes & lupini.

Vnde vera illa sententia, quæ iure traditur, à sententia quamlibet conditionali appellatum, infra tempus appellationis præstitutum, non expectata conditione l. i. §. biduum. D. quando appell. fit, quem casum non rectè Bart. speciale in putat, quod Tiraq. notauit, & ego probō.

Ex quibus, planè falsam apparere esse sententiam, quæ ius retractus, & actionis intentandæ tempora vult à die conditionis existentis, aut deficientis currere, cum ex his constet, possessione tradita ab eo die currere, & intendi oportere, vt cæteras actiones omnes. Sed nec illa quidem vera iure quidem nostro quæ tam magnos auctores habet, quæ traduntur res per fideicommissum alicui conditionaliter relicta sit, si pendente conditione ab hærede abenerit, & quandoque post conditio extiterit, rem non præscribi aduersus fideicommissarij actionem, quia ante conditionis existentiam agere non poterit, ideoque nec præscriptio currere ex regula non valenti &c. Nam præsupposita hæreditis possessione, vel legali ex moribus, vel ex facto apprehensiuo, emptor ex suo contractu sequuta possessione bannimentis, & cæteris solemnibus plenissimam securitatem consequetur ex reg. *du fairs*, & quia ex iure quamlibet conditionali intercedere, & oppositionem formare debuit. Et tamen ista est Iuriconsultorum vulgata sententia ex rex. l. fin. §. fin. autem auctori. C. communia de legat. vbi Cast. l. Corn. conf. 304. vol. 1. ad fin. & conf. 173. vol. 1. l. & alij. l. 6. si vir vxori. D. de acq. pos. Bald. conf. 171. val. Bart. Bald. Ang. Raph. Cum. Alex. Arer. Is. l. si cui legetur. D. de legat. 1. & quos Socinus allegat conf. 76. l. b. 1. Non sunt igitur iuris ciuili theorematas, pro certo iure forum ingredientibus accipienda omnia, sed diligenter à peritis inquirendum, quid iuri patri cum his conueniat, quid adhererit, ne auctoritas fallat.

Magis verdè irridenda eorum iudicia, qui imper Hebe & Mercurio lecti iudices censabant in venditione facta cum pacto reuocandi, non ante conflaguine retractus tempus currere, quam conditio defecisset, & restituta non esset, quæ planè exitas est in sole, cum de contractu conditionali, id est cuius substantia in conditione ponitur, arguant ad contractus hand

dubie putum, sed sub conditione resoluibilem, cum eorum sit dimmeralis distantia. De conditionibus etiam substantia diximus antea, quod esset sciendum, in quibus sentitia possessione ostendimus dominum transire indeoque extraneos, quorum inter est appropriantis excludi, & tempora opponendi currere, nisi ipsi intercedant, nec expectari conditionis euentum, quia contractus, quoad extraneos, pro puro habeatur, ac promissum interesse, verum condicio substantia contractus apponatur, an vero resolutioni. Fide hic repeti, & intelligi conuenit. Et enim contractus hic sub pacto, aut conditione tendendi per se purus est, & omnem suam perfectionem habet, collatim omnes effectus generat, quos contractus purus, huc quoad contrahentes, huc quoad extraneos, ad quos ius deie nit ex contractu duorum, & quae enim condicio apponitur substantia, quare est etiam eius non suspendit, sed resolutioni dimittat, adeoque sola tendendi in condicione est, ipsa venditio non est. Quare emptor interitum re fruitur, & fructus suos facit, nec restituit, imo & vendere potest, ut plane dominus, & si sub eadem lege tendendi, quia nec pactum tendendi ipsi iure resolutio contractum, sed factum hominis exigit, & simile actum traditioni, id est retractationem, in quibus omnibus differt a pacto legis commissorio, & adfectionis in dictum, quae ipso iure resoluitur traditur, ita ut fructus talis emptoris non fiant, quod Tiraquel tractat in retractu conu. longa disputatione & valde vtili. §. 1. glof. 1. nu. 10. & §. 1. verbo, *serui presterunt*. Quare grandi errore arguitur de contractu suspensio conditione, quae consensum admittit actui, nec ante euentum eius, obligationem, aut actionem generat, ad contractum putum, & omni ex parte perfectum sequitur possessione unde fit, ut cum etiam in meret conditionales sequitur possessione docuerimus tempora opponendi currere extraneis, & eos appropriantis excludi, idem multo magis iudicandum sit in puris, & hoc ipso tendendi lege valde puro, qui sententiam longe lateque tuerit. Tiraq. di. de retractu conu. glof. 1. nu. 33. & ut. de ret. leg. §. 1. glof. 10. q. 9. nonnet. §. 1. Molin. §. 13. glof. 1. Porro talem contractum conditionalem non esse late Tiraq. docet. d. §. 2. glof. 1. nu. 74. in conuentionali, & hoc ipso. alu Balb. sentit lib. de prescript. 1. parte tertiae partis q. vlt.

29 Minus dubitationis est in contractibus sub modo conceptis, quia tales respectu conditionis puri sunt liberris. §. hae scriptura. D. de manum. testam. itaque ex his promissis nascitur actio praeiusta cautione de modo implendo liberto. §. Lucius. D. de ann. legat. l. si mihi legatum. D. de legat. §. 1. quibus diebus, vbi Bart. D. de cond. & dem. Quare modus dominij translationem non suspendit, nec res, per non implementum modum vendicari potest, sed condici l. si extraneus l. si donaturus. D. de cond. caus. data. Non est igitur dubitandum, quin ex contractibus sub modo appropriandi procedat, aut possessione sub modo tradita, quia modus contrahentes dimittat respicit, quod si extraneos quoque modus respiciat, cum his aliquid conferatur ex contractu duorum, non est necesse extraneo, cui relinquitur, auerbiatur quidquam ex modo intercedere, quia contractus hauritur, & promulgatur, cum suo modo, adeoque ipsa contractus promulgatio, pro eo cui tribuitur, intertrumpit.

30 De eo quoque quare incidit, si hoc modo concepta sit venditio, ne nisi ex die, aut anno praeterito acquirenti promulgare, aut dante liceret, quod si per venditores faciunt, cum redemptionem sperant, nec alienationem palam fieri interim volunt, vel si di-

ctum sit, ne nisi ex illo, aut illo die possessionem emptor apprehendar. Id dupliciter fieri potest eludendo in contractu inferius, aut separatum, & considerari etiam diuersis respectibus, contrahentium scilicet, aut extraneorum. Contrahentibus quidem contra expedire in contractu, qui hauritur, nullum appropriandi nocere potest, ipse enim contractus praescriptionem, aut appropriandi interruptio fieri, in rebus quidem praescriptionibus. Sed si separatim a contractu, & ex intervallo id conuenit, ita ut inesse contractui non possit dici, magna ratio facit, ut intercedi debeat, & oppositio formari ab venditore, veluti conditioni non stetur. Magna vis est appropriamentorum, sed tantum etiam si intercessum non sit, puro conuentis statui debere, & quod conuenit praestari, quia conuenit etiam ex intervallo facta, respectu contractus facta videatur, & ei melle: quod agit Tiraq. in retr. conu. §. 1. glof. 1. & tertia & 4. §. 5. quoad contrahentes extraneos, & qui aliter facit, male fidei est, & improbitas est factum, & vitiosa possessio contra legem contrahentium apprehensa. Ideoque valere non debet ad appropriamentum, ex his quae diximus ante ex l. minime structus & l. nec ex vera C. de acquir. pos. & l. licet iurisdictione. D. cod. Quoad extraneos si tales conuentiones contractui insunt, nihil periculi in eo est, quia cum ipso contractu promulgatur. Nam si praescriptio in haurientibus cum in contractu conuenit, vitium, & fraudem facit, & succederet dispensatio articuli 269. In separatim est cauta conuensio de non ingrediendo possessionem, de facto tamen appropriata contrahentibus non nocere, quos ea conuensio respicit, sed extraneis obesse sequito appropriamentum per regulam, *du falsi*, nisi intercedi eent.

Pollremo in hac tractatione de possessionem quae per licetibus in personis acquiruntur, id quoque inquirendum, an eniuis, an vero naturalis possessio possit praescribere, & appropriandi possit. Hanc dubitationem extraneis superius verba *du falsi*: nec vna est iura civilis, & foris sententia. Regula est iuris, nemine ciuilem adipisci posse, nisi per naturalem adeptus sit, quod alio modo dicuntur non animo adipisci possessionem posse, nisi cum temporali ingrediatur semel, ingressum tamen cum animo possit, nisi alius eam occupauerit, & remanens animum recuperanda despondit. Sed vi ciuilitate, procedere, & perfici praescriptiones voluntati naturalem ad hoc, ordinatum esse, quod nouo iure distulimus, sed non ostendimus appropriamentum utrumque requiri, & ciuilem quae animo, & naturalis quae corpore, & naturaliter teneatur, alioquin ciuilem abit possidendi, possessionem amittere, in naturalem, et si decennis maneat apud eum, breuiter iuris esse rursus ciuilem inuicem esse, nisi & naturalis adiungatur.

QVI POSSESSIONEM TRADERE POSSUNT.

Cap. 8.

- 1 Papilli, prodigi, furiosi, possessionem non possunt nosse ferre.
- 2 Nec procurator quicquid.
- 3 Qui alienare potest, tradere quoque potest, & mandatum.
- 4 Etiam post mortem mandatum.
- 5 Negotiorum gestor.
- 6 Procurator non potest vendere ad creditum.

Explicito loco de qualitatibus possessionum in acquirere, & actibus transcendere possessionis, facere

Tira. in retractu conu. §. 1. glof. 7. nu. 11.

dicatus; qui possessionem tradere possunt. In quo sic habendum, cum traditio pro simplici actu facti, & naturalis accipitur, omnes tradere posse, qui & naturales actus perficere possunt, quod notatur in l. possessionem pupillus. D. de acq. possel. non artic. 494. Sed nos hic de traditione loquimur ad effectum iuris, & transferendum dominium, aut prescribendi conditiones, ad eum usum tradere posse eos omnes diemius, quibus & alienare permittitur, ut regulariter omnibus quin rebus suis liberum habent arbitrium in re mandata. C. de mandat. Nam quibus antecedentia conceduntur, necesse est consequentia necessaria permitti, quibus alienare non permittitur, nec tradere ad eundem finem alienandi permittitur. Non igitur minores, prodigi, infanti tradere possunt, nec hi in quibus consensus non cadit, ad eos quidem effectus. Nam simplex traditio per se, de qua in l. si rem tradi. D. de verb. oblig. hoc non importat, sed simplex actus facti est. De quo l. si l. is cui bonis. D. de verbo. oblig. num. 1. vbi & Ang. Imol. Lud. Rom. Alex. cod. art. Doct. d. l. possessionem pupillum & l. pupillum. D. de acq. rer. dom.

Quare nec procuratores simpliciter ad negotia, constituti, id possunt, quia alienare nequeunt, ac ne omnium honorum quidem, cum in procuratoribus cum libera, aliud traditum sit, quia alienare posse dicuntur rex. §. vendit. inf. de rec. diuis. & l. procurator emi, & l. procurator totorum. D. de procurat. gloss. Angel. & Fab. d. §. vendit. Barr. l. procurator cui generaliter, acque id quidem iure. Nam vsu fortis nunquam cuiquam tantum permittitur vidi, aut alienationem honorum à quoquam factam probari, virtute cuiusquam libera, nisi specialiter rei alienande mandatum ostenderetur, & alioqui nimis periculosum fuerit. An vero in indiuiduo etiam requiratur talis, aut talis fundi, non immerito dubitari potest, ex elem. 1. gloss. verbo nominatione de vita & honest. cler. uos sup. art. 96.

Sed qui potestatem alienandi habet, tradendi quoque potestatem habere iudicandum est, etiam si traditionis mentio in mandato facta non sit, l. fundi. vbi Barr. D. de vñscap. nam cum traditio ad venditionem, aut alias alienationes necessariam consequentiam habeat, antecedente mandato, id quoque mandatum videtur, quod non per posse, sed per cogi, facere tenetur is qui mandat. l. qui procuratorem & l. indebitam D. de cond. indeb. Ant. & Fely. c. 1. vt lit. non contest. Imol. Alex. l. si de pupillo. §. vlt. D. de op. nou. nunc glo. l. non cogendum. §. vlt. D. de procur. glo. c. causis verbo postulata ext. de elect. gloss. c. olim. Abbas ext. de off. deleg. cum igitur traditio consequens sit ad venditionem l. 1. & 2. D. de act. empt. consequitur id quoque mandatum videri, cum & amplius traditum sit, talem obligare dominum posse ad penam in casu euersionis, ex promissione sua, si ita caueri in ea regione si receptum, quod vulgo traditur l. procurator qui pro euersione. D. de procur. & Oldrad. dixit conf. 134. & quos Tirac. in confutatio parte 3. limit. 13. & limit. 31. num. 4. allegat.

Tanta autem vis eius mandati est, vt etiam mortuo domino, tradere procurator possit, quia scilicet ex lege, & debito antecedentis obligatoris domini facit. d. l. fundi, & Barr. & Doct. l. a. §. sed & si quis. D. de donat.

Ex quo sequitur, vt non solum naturaliter tradere possit, sed etiam per constitutum, cum in modo tradendi nil interfit cuiusquam, de quo tamen magna pugna est eruditorum, apud Tirac. d. limit. 13. & part. 2. ampl. 26. & 27. Sed apparet inancem esse dubitationem, con-

sensum partium, & rerum effectus spectantibus, vt & contra per procuratorem potest acquiri, & apprehendi possessio per constitutum, aut ex lege commissoria.

Sed & per negotiorum gestorum potest sequenti ratificatione, alioqui non l. i. ego. D. de negot. gest. glo. l. qui mihi. D. de donat. vbi Barr. & apost. ad eum, Bald. l. 1. C. de acq. possel.

Sed id quidem intelligi debet soluto pretio, nisi aliud cum domino conuenierit, aut procurator mandatum sit. Nam fidem de pretio habere procurator, hoc est, ad credentiam vendere nequit, ex simplici quidem mandato, quod Barr. dixit. d. l. fundi, & Ang. d. §. vendit.

De coniuncta persona idem iudicium, quod de negotiorum gestore Barr. d. l. qui mihi donatum. An item quisquam sibi tradere possit, ante tractatumus & Barr. l. 2. D. de stip. ser. distinguit, Alciat. quodcumque stipulatur D. de verb. oblig.

QVIBVS TRADITIO FIERI POTEST ET ADQUIRI.

Cap. 9.

- 1 Traditio fieri potest omnibus qui possunt acquirere.
- 2 Pupilla potest.
- 3 Tutor adipsi potest. ibid.
- 4 Procurator potest ex generali mandato praterquam in beneficialibus.
- 5 Dissensus tradendi ex procuratore.
- 6 An per eum reuocatum tradi queat. ibid.
- 7 An per negotiorum gestorem.
- 8 Liberam personam.
- 9 Seruum nostrum.

Regulariter possessio omnibus his tradi potest, qui acquirere, & consentire possunt actui, & sunt commerciorum capaces, & animam adipiscenda eius habent. Quamobrem qui intellectu carent eam accipere non possunt, quia voluntatem non habent, quæ lata est tractatio l. 1. §. adipsi sumus. D. de acq. possel. l. quod in eo. §. si furioso l. si is qui D. de acq. possel. l. nunquam §. si seruus D. de vñscap. l. iusto. §. eum qui eod. tit. pupillus quidem si non omnino intellectu caret, & animam applicare potest ad labiectum per se, etiam in vitibus adipisci potest infans nequit, l. quamuis. §. infans & §. pupillus. D. de acq. possel. Inutilis illa dispositio: an pupillo ipsi, an vero ei per tutorem acquiritur, quæ tamen iudici Alex. verac. d. §. adipsi sumus, vbi & Barr. Imol. Cum. Cast. nec quæquam ludantur in re inutili, ex eo est quod furiosus possessionem adipisci nequit, quia iudicio caret, d. §. adipsi sumus, adeptam tamen ante furorem reor in furore l. si is qui. D. de acq. possessione gloss. d. §. adipsi sumus. Nam qui per tutorem, & curatorem pro pupillo cap. posse nulla dubitatio est, l. 1. §. per procuratorem. D. de acq. possel. donatum. C. de acq. possel.

Sed & per procuratorem quoque queritur l. 1. l. per procuratorem. C. de acq. possel. l. 1. §. per procuratorem. D. eod. l. si rem mihi. D. de vñscap. etiam si mandatum speciale non habeat, sed generale tantum. Barr. l. qui mihi donatum. D. de donat. l. si Alex. Cum. Imol. d. §. per procuratorem, quin etiam mandatum non habeat, sequitur rati habitatione, quod Cast. dixit. l. seruus communis. §. 1. D. de acq. possel. si modo alieno nomine faciat, glo. d. l. 1. C. de acq. possel. Quæntiam ignoranti. d. l. 1. C. eod. sed vñscapiendi conditio, & principii scienti domino acquiritur d. l. 1. C. eod. vbi glo. l. possessio. §.

est possessio. D. de acq. pos. gl. d. s. item acquirimus & l. si mihi vacua & l. cum fundus. D. de acq. pos. Sed in beneficiis non possit sine mandato, propterea quod ad eum sepe importat vacationem priorum per incompatibilitatem & ideo mandato opus est.

4 Non loci de diffensu procuratoris, & tradentis. d. s. per procuratorem Bart. d. l. qui mihi donatum, Saly. l. i. C. eod. Et licet recepta sententia est possessionem ex intentione accipientis diiudicari, nisi cum maligne versatur in ea mandata, & cum subintentione dominum autem ex intentione tradentis, quia diuersa sit exlimitatio possessionis, & donum, cum dominum nemo auertere intendat, nisi in alium transferat, possessione vero sepe auerit qui in aliud non transferat. l. quod meo, l. i. D. de acq. pos. & l. qui mihi cod. tit. hac vulgata disceptatio, l. qui mihi donatum & d. s. per procuratorem & Saly. d. l. i. C. eod.

De domino, qui per procuratorem dari possit,

A nulla dubitatio, d. s. per procuratorem, ubi gl. l. i. ubi Bald. C. per quas pers. no. acquir. & l. per procuratorem. C. de acq. pos. Bart. d. l. qui mihi.

An per procuratorem reuocatum, tradit Bart. d. l. qui mihi & l. cum quis. s. i. D. de solut. an vero de tradere possit, eo loco videndi & Bald. Mallus. Ceteri fugi.

Sed & per negotiorum gestorem sequatur ratificatione, quod Bart. sic d. l. qui mihi donatum, & quos superiori loco citauimus.

Per liberam personam l. i. C. de acq. pos. & l. i. C. per quas personas.

Per seruum nostrum, aut bona fide possessionem, s. item acquirimus. D. de acq. pos. & per eum in quo usufructum habemus. s. per eum d. l. i. & per monachum monasterio.

Hæc esse personæ sunt, quibus possessio tradi, & per quas acquiri possit.

QVÆ RES TRADI POSSVNT.

C A P. 10.

- 1 Omnia traditionem recipiunt, quæ acquisitionem.
- 2 Incorporata tradi vere nequeunt.
- 3 In incorporabilibus actus aliqui corporales requiruntur.
- 4 Ibid.
- 5 An rei incerta tradi possit possessio, latet.
- 6 Part pro indiuiso demonstrari nequit oculo. ibid.
- 7 An ex venditione sub his verbis, quod iuri habes, procedat appropriamentum.
- 8 An ex illa, vendo tibi peritiam in isto fundo.
- 9 Dominum nomen ex tali contractu transferatur. ibid.
- 10 Eiusdem non debetur ex venditione, quicquid iuris.
- 11 Confirmatio privilegiorum generalis.
- 12 Iunior frater non potest se dicere iustum de sua legitima, latet.
- 13 Frater possidem vendendo appropriandi conditionem transferri.
- 14 Arrestum de primogenito vendente portionem secundo geniti.
- 15 Incertitudo certificata per relationem ad aliud.
- 16 An sub nomine pertinentiarum. ibid.
- 17 Titulus indeterminatus potest specificari per apprehensionem speciem fundi. ibid.
- 18 Possessiones consuetudinariae incerte valent.
- 19 Fundo vendito diffinitu similibus, & amplioribus possessis, an precedat appropriamentum.
- 20 An castro vendito singularium partium apprehensio sit necessaria latet.
- 21 Possessiones ad titulum sine redigenda. ibid.
- 22 Corporum triplex diuisio, & quomodo prescribere queant.
- 23 Venditionum conceptu his verbis, Maison, manoir, terres, & appartenances.
- 24 Vnde maison, quid significet in venditionibus. ibid.
- 25 Medietaria, villa, corin, & villa parci.

- 26 Venditio castro an venditio videtur iurisdiclio.
- 27 Singulorum fundorum non est necessaria apprehensio.
- 28 Quid appellatio de terret intelligatur.
- 29 Præcedentia determinantur à subsequentibus. ibid.
- 30 Quid verbo de seigneurie.
- 31 Pertinentiarum appellatio. ibid.
- 32 Iurisdiclio an comprehendatur tali venditione. ibid.
- 33 Quid de stoliditibus.
- 34 Quid de pedagiis.
- 35 Medietaria an veniant.
- 36 Privilegio Principis unita in vnum corpus celsiora.
- 37 In his titulis verum particularium possessionis quæso est. ibid.
- 38 Destinatio patris facta, pertinentiarum facit.
- 39 Vnde per que fiat, per quas alius, & consuetudo potest. ibidem.
- 40 Ab separatæ non fit illatio.
- 41 Iurisdiclio compra possit castro non vnde castro. ibid.
- 42 Preij magnitudine arguitur vnum et tri.
- 43 An venditio domo iurisdiclio venditio intelligatur.
- 44 Bailiagia separata à dominio.
- 45 Vox de seigneurie equiuoca.
- 46 Vox d'obeyssance. ibid.
- 47 Modi possessionis adipsam in iurisdiclio an illud.
- 48 Vnde acta apprehenditur possessio totius. ibid.
- 49 Prehensio capite iurisdiclio, prehensio omni subdit videtur. ibid.
- 50 In feudis non persona, sed res conueniuntur.
- 51 Attornantes non sunt necessaria.
- 52 Quomodo possessio tradatur terrorem que per magnitudinem moueri nequeant.
- 53 An ex titulo prescriptum & futurum possessio transferatur, & appropriamentum.

1 Omnes omnino res tradi possunt ad effectum appropriandi aut usufructuendi, quæ in commercium cadere possunt, & possideri. Quare excluduntur res sacræ, religiose, dotomaniales Regum, publicæ, & quæ possessum eius generis singulas persequemur, propter impossibilitatem acquisitionis & perpetuam prohibitionis causam, denique omnia possideri, quæ & vendicari. de quo Alex. l. 3. s. incertam. num. 3. D. de acq. pos.

2 De incorporabilibus ante diximus verè quidem, & essentialiter possideri non posse, idè quæ nec tradi. l. seruus. s. incorporales. D. de acq. rer. dom. quali possi-

B deri tamen dicuntur, quæ nota est tractatio Iurisdictionum, & Canoniarum. Arch. Joann. And. Don. Franci. c. presentium de reth. in 6. Idè quæ non vnde interdicta pro his dantur, quod. Alex. tal. & alij. iur. l. i. D. de acq. pos. Falsè tamen est Baldi sententia ad domini translationem in rabibus possessionem non requiri, l. traditionibus ante fin. C. de pact. & vici. c. cōmunia vtriusq. iud. nam aut possessio, aut quæ possessio ad translationem domini exiguntur, sive per aliquem actum corporalem appropriantur rei de qua queritur, & ante docuimus, aut per cessionem quod frequentius est, sequitur patientia, ex gl. l. vlt. C. quia

quand. fil. vel priuat. & quos alios latè Tiraquel-
lus congerit in tetract. §. 1. glof. 7. num. 12. & §.
6. glof. 1. num. 9. & in tract. confutit ampliat. 32.
plenissime Anchar. c. sine possessione de reg. iur.]
in 6.

3 An rei incertæ tradi possit, aut esse possessio du-
bitatio esse potest, in qua iuris certa est sententia par-
tem cuiusquam rei incertam possideri non posse, si
quidem ratione loci, & quotæ simul, & coniunctim
incerta sit, l. locus, & l. 3. §. incertam. D. de acq. poll.
incerta est ratione quotæ, quæ & quotæ sit, id est,
quam partem in re faciat, & quæ in contractum de-
ducatur, incertum est. Incerta ratione loci, quæ ubi
sit non potest digito demonstrari, quod accidit in
omni parte quæ cuiusquam accidit pro indiuiso. Nam
& si fundus pro indiuiso communis oculis subici
possit, tamen pars quæ pro indiuiso competit, non
potest, cum, nulla gleba, nullus cespes, nullum aro-
rum, tuum esse dicere possis, ac ideo ne possidere
quidem possis, id quod tam alienum, quam tuum sit.
l. Mæuius. §. duobus de legat. 2. Ergo cum posses-
sio sit localis *κατοική*, quod locum non tenet, posside-
ri nequit. Sed addicendum est, si etiam incerta sit
ratione quotæ, ita ut nec tertiam, nec quartam, nec
aliam sub nomine quotitatis, possit vindicare. Con-
tra, quæ certa est ratione loci, incerta ratione quo-
tæ, possideri potest, & est contra quæ ratione quotæ
certa est, incerta ratione loci, rectè possidetur, utrum-

4 que incertum impossibilitatem possessionis facit. Vnde
accidit, ut cum quis vendit quodcumque iuris ha-
bet in tali re, aut fundo indiuiso, traditione sequen-
te præscribendi, aut appropriandi causam non tri-
buat, quod inferius dicemus. Incertæ ratione quo-
tæ exemplum traditur, cum sic scribitur. Vendo ti-
bi quod ab illo lapide ad illum interiaret. Nam et si
locus certus est, incertum est quotam rei partem res
D vendita faciat, qui casus est d. l. locus. Contra pars
omnis pro indiuiso competens, certitudinem ratio-
nis quotæ recipit, sed incerta est ratione loci. l. si fur.
§. vlt. D. de vlcup. l. emptor. vbi Bart. & Cast. D.
§. vlt. D. de vlcup. §. incertam & §. ex contrario vers.
quid si duo ead. l. & idem. l. vlt. C. vti possid. in fin.
Hæc multis Bart. Alex. Aret. Ang. Cast. Imol. d. §.
incertam: Hicilla consultatio Bart. conf. 74. incip.
Petrus vendidit. & l. 2. C. quand. & quib. quart. pars

5 lib. x. Cum quidam præsupponeretur vendidisse tres
perticas, aut chordas (sic enim loquimur, quando
hæc nobis mensura recepta est) terræ in tali fundo, in
ea parte quam emptor elegerit, & eas se perticas pos-
sidere emptoris nomine venditor constituit, negat
Bart. eo modo translatam possessionem videri, quia
incerta esset ratione quotæ, incerta etiam ratione lo-
ci, quia locus in electione emptoris esset positus, &
necdum constituti tempore electio facta esset. Item
quia ante adimensionem venditio conditionalis habē-
da esset, l. si in venditione. §. vbi vero. D. de peric.
& commod. rei vend. l. Iulianus. §. Titius. D. de acq.
empt. quod & Bart. & Aret. censent. d. §. incertam.
quos Cast. Alex. & ceteri sequuntur, vno Ialone
excepto, & iterum Alex. Cast. Ang. d. l. locus. Ideo-
que eo casu potiorum fore, qui rei hoc modo vendi-
tæ possessionem in specie apprehenderit ex l. quo-
ties. C. de rei vend. Hanc sententiam Ial. non probat,
quia etsi hoc casu res incerta sit ratione loci,
qui positus est in electione emptoris, tamen ratione
quotæ certa sit, quia tres perticæ agri verba sint nu-
meralia, quæ tam possint quotam constituere respec-
tu totius, & relatione ad totum facta, quam si per
verba quotitativa fieret enunciatio, nec hæc senten-

6 tia caret specie veri, & si plures oppugnent. Non
est igitur ad appropriationum effectum commo-
da hæc venditio, vendo quicquid iuris habeo in ta-
li fundo, quia possideri nequit quod hoc modo ven-
ditur, vt incertum. Ideoque nec appropriationum
subiici, quod sine possessione non procedit, vt nec
præscriptio vlla. l. sine possessione. D. de vlcup. Pro-
inde vt hæc vera sint in possessione, non est protius
illario faciendi ad titulum. Nam titulus hoc mo-
do conceptus, vendo quicquid iuris habeo in tali re
inutilis non est, & valet, l. quod si nulla. D. de hæ-
red. vel act. vend. glof. l. emptor. D. de vlcup. pro

B empt. Bart. Ang. Imol. Cast. l. si sic legatum. D. de le-
gat. 1. Nam incerti emptio valet, & constitit iure,
nec quidquam incertius iactu retis, l. & quæ nondum
& l. sed quod ad eas. D. de pignor. & vt hypotheca
incerti admittitur. Sed effectus talis contractus pen-
det alioqui datione, & probatione iurium auctoris,
quæ nisi probantur, inanis effectus fit contractus, &
iuris tantum remanet, cum in re nil sit, quod & Ol-
dra. dixit conf. 164. Incipit. vifo. Alex. conf. 28. vo-
lum. 1. num. xj. & conf. 187. lib. 2. Fely. cap. 2. num.
xj. ext. de rescript. Alex. & Ang. d. l. locus. Quare
C & periculosa hanc putant esse venditionem, quia
vltia id quod præscribendi conditio, ex tali contra-
ctu non tribuitur, ne de cutione quidem venditor
teneatur. l. quod in venditione. D. de hæred. vel act.
vend. Bart. l. cotem. D. de publica. & quod magis
mirandum sit, ne ad restitutionem quidem pretij ven-
ditor teneatur re cuita, nisi forte sciens cum vende-
re nil sibi iuris in re esse, quia forte instrumenta vi-
derat, rei à patre venditæ, quod Alex. & Alber. no-
tant, d. l. locus. Ang. d. §. incertam. Imol. d. l. si sic
legatum. Quam ob rem rarum est tales venditiones
fieri, cui incommode vt occurrant, prudentes patres-
familias. & cauti emptores singulos quosque fundos,
& iura quæque nominatim exprimi in instrumentis
emptionum curant, quia expressorum omnium cui-
ctio debetur, non expressorum non debetur, quod
Alb. Ang. Alex. confirmant. d. l. locus. Cast. d. l. si
sic legatum. Hæc igitur cautio est emptoris, vt sin-
gula exprimi curet, venditoris ne quidquam exprima-
t, præterquam id quod certissime potest præstare,
& garentire, vt loquuntur, cetera pertinentiarum, &
appendentiarum nomine transgat, aut sub verbis quid-
quid iuris habet. Quod & in generali quoque con-
7 firmatione priuilegiorum viuunt, quæ ab Regibus
concedi solet ciuitatibus, & communitatibus initio
principatus, sub generali clausula iurium quæ ha-
bent, quæque prædecessores eorum habuerunt, &
quomodo vti sunt. Nil enim iuris noui iuris confert,
si de anteriore iure non docetur, si possessio, & vltus
non probatur, nisi expresse fiat in referente, quod
satis sit ad indicandum voluntatem confirmantis, de
quo longa est disputatio. Fely. d. c. 2. ext. de re-
script. Oldrad. d. conf. 164. Doctorem d. l. si sic lega-
tum. Balbi in tract. præscript. parte 3. principali. qua-
stion. 6.

F Enimvero ex eodem theoremate incertæ rei pos-
sessionem dari non posse, exiit illa notanda senten-
tia, quod filius quamlibet fundatus in legitima sua,
alio instituto hærede viuuerfali, non potest dicere se
hæredem, aut fasilitum de sua legitima, minus etiam
eam suâ manu apprehendere, sed de manu insti-
tuti hæredis debet eam capere, quia legitima est,
impossibilis, vt incerta ratione loci & quotæ, ra-
tione quotæ, quia est à lege distincta est per nu-
mero liberorum, vt auri. de trient. & semil. ta-
men minuitur per æs alienum, nec debetur nisi

eo deducto l. Papinianus §. quarta, D. de inoff. test.

Hac sententia Bartol. l. 2. C. quand. & quib. quar. pars. Bald. l. si quis in suo. Cod. de inoffic. test. l. 1. Alex. conf. 134. volum. 4. de quo longae est disputatio. Tiraquell. tractat. *de mort. suis* l. 7. parte secunda, declarat. quarta, nu. vi. & xi. Quae sententia cui vera est, ratio tamen duplicet, quia scilicet legitima incerta in ratione quotae ob id, quod minus possit esse alieno, ut quae quota sit bonorum non haereditas. Neque enim quota per se incerta est quia minus potest, & ignoratur quanta sit, nec minus quota esse definit certa, quia maior aut minor esse possit, quod simpliciter falsum est. Nam & si maior sit quota Baroniae, quam agelli, tamen tam certum est, agi de terra, aut alia quota Baroniae, quam agelli, ergo & si de eo diminui potest, quod est relictum, tamen quod superest, semper quota eadem erit, nisi cum liberorum numerus controuertatur, aut controuertentium capacitas, aut incapacitas, quorum detractioe alia sit quota pro numero scilicet capientium, dict. auctore. Et est ista quidem sententia ex moribus, & iure consuetudinaria inter nobiles multo uetustissima, non ex illa incerte rei, aut possessionis causa, de qua sup. Sed quia possessor rei, & salina in solidum ex moribus est apud maximum natu, adeoque apud duos esse non potest, eadem numero & specie, l. 2. §. ex contrario. D. de acquirend. possell. non magis quam ut quo loco deo in sedes, quod iuris. aut quumquam ista quocumque incerte rei regula ualere potest, cum aut numerus liberorum aut conditio diuisionis, id est, qualitas partagii in controuertitur est. Nam tum accidit incertitudinem esse quotam, quae ab factis partium, & probatione dependet, qualis futura sit, ideoque hoc casu possideri est impossibile quod secundarius vendit, quia uerè hoc casu incertitudo est ratione quotae, & loci, cui rectè accommodatur supradicta iuris dispositio, quod nos in partag. nostros egimus. quast. 25. & Art. consue. 109. deinde illa ratio de are alieno, quae ad iudicacionem non impedit in rebus debitis, ad omnes ut loquuntur contribuendi solutioni, aut imminuenda portionis manente tamen quota, nam semper etiam tertia, aut quarta, aut talis, etli fortasse minor. Nec ista sine ueritate dicuntur ad vsum, quia his casibus incertae quotae, si contingat secundonatum quotam suam vendere alicui constituto appollo, aut alia traditione rei, non ante ab eo in specie possesse, sequito appropinquo nihil agatur, quia viciu est in possessione, quae debet haberi, *du salsy* ex persona auctoris, at hie virobique viciu est, & in persona auctoris, qui in specie non possidet, & in persona acquirentis, qui incertam ratione quotae & loci possidere non potuit d. §. incertam & l. locus. nisi poneretur secundonatum specificè aliquid possidisse anno roto, postea vendidisse, ut secundonati suam quotam seruare nequeant, sequita traditione reali bannimentos, ceteris solemnibus appropinquenti adiectis procedet appropinquenti, & secundonatus excluditur, sicut recursus, contra maiorem natu, qui alicuium vendidit, cui si nihil reliquum est, inanis relinquuntur actio secundonato, qui non intercessit, idque aliquando curia

A & nos item indicauimus, cum maxime natu palam praedij possessor, quod ex haereditate illi, & secundonatis, idque solum obuenerit, ut tunc vendidisset, absentibus studiorum causa Tholose fixibus. Nam cum bannimentis non intercessissent, nec intra annum quidem ut absentes, vendicantes possessoris reuerſi portionem suam iudicaro & articulo clui sunt, quia maximus natu palam possessor viderat ut suum, bannimenta intercesserant sine oppositione. Nec quocumque igitur illi quatuor excludi sunt, & quumquam in specie satis dure, publicae tamen utilitatis causa stetit, & sua legi partiaue cloritas confirmata. Neque ille casus quem eam homo doctus Aymo. Crauetta decuit conf. 140. obstat, quia frater rem communem suo, & fratri nomine vendiderat, absente & posterius obuente. Confabatur igitur auctorem non possidisse nisi pro dimidia, in tantum igitur & haec non valere praescrip. di causa & appropinquentum possell. Secus cum auctore possellor suo tantum nomine vend.

Proinde, quod de incerte rei possessione dicimus, interdum fallit, cum scilicet incertitudo relationem ad aliud certificari potest, velus consuetudinario facta est ad certum, cum in referente iudicetatum l. certum. D. de reb. cred. l. an praetor. §. 1. D. de re iud. l. infirmo talis. D. de cond. inst. itaque si incertitudo determinata sit ante bannimenta, per inductionem in possessionem certi specifi fundi, appropinquentum procedet concurrente eo, quod de iure auctoris ad validitatem tituli doceatur, & rebus in possessione reſit sit, ex regula *du salsy*. quod tal. notant. d. §. incertam num. 14. & verum est. Item & cum fundus expressus non est, sed sub nomine pertinentiarum comprehenditur, & emptor redit possessionem apprehendit, cum vniuersum in principalis, alioquin indeterminata possessione determinata etiam titulo nihil proficit, quocumque interet externus, qui in possessione est, nihil habet necesse formare oppositionem contra tale appropinquentum, quod nullum est & sine effectu, quincertas titulus incerte etiam possessioni est, incertum bannimenta sunt, quod si titulus determinetur per ingressum specifi fundi, & possessionis, necesse dicit determinata esse & rei certe bannimenta, alioquin non obtinet vendicatio. Itaque quoties hinc venditioni, vendendo quidquid iuris habeo, subiicitur traditioni certi fundi, procedere praescrip. iure cuiusli putant. l. penult. §. sed et si fundus D. pro empt. & Cast. l. emptor. eod. tit. Nos vlti amplius exigimus in auctore annalem possessionem. Proinde quod de incertitudine possessionum dicimus, intelligi conuenit, & cum per procuratorem quoque accipitur possellio, quae non minus certa esse debet, quam cum ipsi apprehendimus l. 3. §. saluus. D. de acqu. poss. l. 1. vbi sup.

Ceterum ab illa legali sententia de incertitudine possessionum, excipiendo sunt consuetudinariae, quae ex moribus, manifeste consuetudinis transferuntur, veluti rerum haereditarium in haeredes, & si quae tales sunt, de quib. l. 1. d. §. incertam. & Tiraq. vbi supra.

Proinde singularis etiam ille casus notandus est, quo traditur, si venditus fundus sit, distinctus finibus, & tamen ampliores posselli sunt, praescrip. nem de toto procedere l. 2. §. cum Sochem D. pro empt. l. 2. in princip. D. de acqu. possell. l. quoniam rerum. D. delegat. Bald. in rub. D. de reru. iudi. quia ut inquit rex, vniuersitas, non partes per se possidentur.

¹³ Sed quò res interitis spectetur, & intelligatur de traditione rerum ipsarum, quæ certi & determinati corporis sunt, quantum & quatenus scholasticæ sententiæ Doctores oberrare debeant, vix id quoque multo maxime quæri conuenit. Au cùm castrum, villa, arx, prætorium, in agris aut vrbe venditur, quæ de pluribus singularibus consistit, particularium corporum necessaria sit traditio, & apprehensio ad appropriamentum edictale consequendum. Sunt ista à pluribus tradita: latet, sed rarus consensus, ac pluri scilicet diuersi, nemo certe ad vsum accommodatè scripsit, de his quæ vix inquam vmbra-
^B tile, otium & scholæ sitis docuerit. Melius ista per commercia intelliguntur. Cum vulgò vendiciones conueniunt de prædiis rusticis, vsurari solent hæc vocabula, *la maison, manoir, terres, seigneurie & appartenances d'un tel lieu* quod si etiam arx inest *le chasteau, fortresse, terre & appartenances d'un tel lieu*. In vrbibus, vt angustior sit, ita denominatio rei archior per confines, & vicinos, nisi etiam hortus inest. Quid hæ voces per se valeant, quid separatim, quid coniunctim diligenter inspicendum: quantumque cum posterius iurisprudentiæ sententiis conueniant expendendum: quoniam & si hic de possessionum traditione tractamus, tamen hæ regulariter ad ritulos, eorumque comprehensionem arctandæ sunt, ne plus traditum iudicemus, quàm in alienationem deductum, contrarium intentionem, & si non
¹⁴ est negandum id posse accidere. Quod dum faci-
^C mus prius intelligi conuenit illa corporum descriptio quam iuricon. sicut in l. rerum mixtura D. de vscap. quæ de Physica materia in nostris libris deducta est, quæ & si ad vscapionum intelligentiam & finem descripta est, tamen ad possessionum quoque tractationem, quæ vscapionum principia sunt, vehementer conducit, de quibus hic locus agendi. Corporum quidem, vt ille iur. ait, non vna natura est: Nam alia vno spiritu, inquit, consistunt & subsistunt, vt homo, equus, faxum. De quo eo loco non tradidit, quia ferè totus titulus de vscapionibus de talibus agit. Quod eiusmodi est per se consideratum, vnum totum consistit, & per se subsistit, nec alteri appendet, & si plura sint, vnum quodque suum totum est. Idcoque in apprehensionibus possessionum, vnum per aliud non apprehenditur, vt inferius dicemus. & vulgò schola agit in l. i. §. veteres & l. 3. in princip. & l. prædia D. de acq. poss. statim enim per se, & alterius pars non sunt, & singulari numero intelliguntur l. rectè dictum, in fin. D. de verb. signifi. l. Caius. §. vlr. D. de legat. 1. Quædam verò corpora ex pluribus inter se cohererentibus consistunt, vt adificium, naus & talia, in quæ primi generis plura compingi possunt, quæ iam inde per se non considerantur, sed vt partes in toto. Itaque lapis & lignum & regule, & quæ primi generis diximus hoc corpore vnum totum, & integræ (vt loquuntur) consistunt: & quæ singula naturam suam seruant, compacta mutant sine quo ad dominium ex his quæ l. 3. & sequi. & l. in rem D. de rei vendicatione, traduntur, siue quoad vscapionem & possessionem d. l. rerum mixtura & d. l. in rem. §. vlr. Itaque in corporibus ipsis prout per sestant, aut alteri coherent, mutatur possessio, & vscapio, quæ eius consequens est, quamdiu enim corpus alteri coheret, naturam eius seruat, separatim suam recipere quod d. §. vlr. apparet. Sed de tertio genere propria, & præcipua dubitatio, quod de pluribus singularibus corporibus constat, sed separatim, & dissimilibus non coherentibus, vt secun-

dum, sed vni collectiuo nomini subiiciuntur omnia, vt plures oues grex appellantur, plures boues, aut iumenta, armentum, plures porci, hara, plures homines populus, aurturba, aut turma, aut cohors, aut exercitus, & hoc ipsum de quo quartimus, villa, castrum, aut *maison aux champs* prout sub se vniuersitatem territorij, aut agrotum continere dicuntur, non verò considerata per se ista, & si hoc modo composita, non confusa, quantum ad vscapionem naturam suam seruant, si diuersimodè à corpore causam habere deprehendantur, vt si quis gregem emerit, & postea eum addiderit ex alio titulo, hæc gregis appellatio & vniuersitati subiicitur: sed tamen quoad vscapionem, naturam suam, & causam sequetur, ita vt si fortius sit, quantumlibet præscripto grege, præscribi ipsa nequeat, vel si etiam totus grex præscribatur, quod fieri potest, si omnium particularium, ex quibus grex constat, vna, & eadem causa sit, quod Bart. dixit, & magis peripicue l. mol. d. l. rerum mixtura tex. quidam reuicunt, hic inquam eius particulari specie, cuius diuersa causa est, præscriptio impediatur ab sua causa, quæ quo ad hoc corpori non miscetur. Sed quoad possessionis translationem hæc subsistendum. Nam cum in vscapionibus, & causa requiritur, id est ritulus, l. diuina. C. de præf. long. temp. l. nullo. C. de rei vend. vscap. vtriusque defectu impeditur, sed possessio quominus ipsa transeat, nil verat. Itaque rerum earum quæ sub vno nomine vniuersali, aut collectiuo continentur, possessio per capitis, aut partis apprehensionem, de toto apprehensa intelligitur, gregis, armenti, territorij, iurisdictionis, beneficij, l. grege. D. delegat. 1. l. 2. eod. tit. l. 1. & l. 2. D. de acq. heredit. l. in commodato. §. vlr. D. in commod. de sacerdotij capite. Cum. Alb. Bald. l. i. D. de off. ptef. Augulla. Anchar. c. 1. in fin. de regul. iur. in 6. &c. sine possessione verò secundo modo eod. tit. Holl. cap. in liberis, ext. de rest. ipolia. sed rerum quæ adtinguntur sua causa & vscapio est, l. qui fundum. §. 1. D. pro empt.

Sed illa multo magis necessaria, & ad vsum accommodata disputatio, cum eiusmodi corpora quæ nullo non die in commerciis versantur, in quæstione sunt, in qua tractatione nemo adhuc mihi videtur id obseruasse, quod ex toto res ipsa, & vltus postulabat. In venditionibus quidem prædiorum hæc ferè ab nostris notarius, priuato quidem Britannicæ vlti, formula vlturatur, *Je leide N. vendre & transfirre la maison, manoir, terres, seigneurie, droits & appartenances d'un tel lieu*. N. In qua conceptione videndum est primo, quod ad dominij effectum: quid eorum verborum vnumquodque valeat, aut possit. Nam hoc intellectu consequetur possessionis apprehensione relictua ad talem titulum, quid possessionum, traditionem, translatiue, intelligatur. Ac primum Castrum significatione, quæ ab nostris solet passim vsurari, acquipollent in sua quidem specie, vox d' *une maison*, si quidem in rusticis loquimur, quia in vrbibus altitior est significatio ex natura rei ipsius, & materia subiecta, sed in agris appellatio d' *une maison*, cui agri subsunt, ex communiter accidentibus, ea pronuntiatione, non solum ædificia, & cortis, & prætorium, sed etiam id territorij, & agrotum vniuersitates, ex qua componitur, intelligitur, & molendina, & pedagia, & talia. Idcoque suas partes habent proprias, & particularibus significatis, vt prætorium sit, ea pars quæ domini habitationi destinata est, latius autem corporibus, & iuriconsulitis, ac deinde partes illæ singulares quas Grapaldus proprio opere descripsit, tum

corris ad omnimoditropia, avaria, bubilia, equilia, ouilia, haram, tum apothecas operarum, & precu-
ratoris cubilia & quæ eiusmodi sunt extra cortem,
agri, lacus, sylve cedunt, quæ omnia & si quæ præ-
terea dici possunt, sub vna appellatione, d' *une mai-
son*, intelliguntur, quod hoc modo intellectum cor-
pus est ex pluribus distinctibus compositum, quum
alioqui in preliori significato ex pluribus coheren-
tibus constare certum sit. Quod veteres pratorum
dicebant, nos numerum dicimus, quod illi apothec-
as nos gratarias, & alia quæ sublequuntur, ba-
tæ corre comprehendimus, quam cortem videtur Arer.

intelligere cons. 15. Tum villa, & hæc quas nos me-
diatarias solumus his quidem regionibus appellare à
mediatæ tractum, quam domini pacifici solene
cum colonis. Hæc omnia & cætera, quæ ante dixi-
mus, vna vocis Gallicæ d' *une maison* significatio com-
prehendit. Manerium habitatio est. Sic nostri quo-
que iuris auctores castri significationem usurpant,
non pro arce tantum, & munimentis quod fortali-
tium appellant, sed & pro omni agrorum, & terri-
torum. D. de verb. signif. idè quæ Innoc. cap. cum ad
sedem ex. de rell. spoli. & in brevis ex. de iur. pati.

17. Castrum aut villam dicitur esse nomina vniuersitatis
designantia, quæ honorem, ductum, & iurisdictionem
importent. & Hæc idem putat in lum. tit. de iur.
pati. Bart. & ferè ceteri. d. l. 2. in princip. D. de acq.
possi. Lud. Rom. cons. 444. Oldrad. cons. 232. & li
Bart. in extraneis. qui sunt reb. gloss. verbi Loubar-
dia, negat castra de iure communi habere iurisdictionem,
non magis quàm villas, quas pro vicis ex com-
muni Italice significatio accipit, cum latinis aliud sint:
de quatuor omnium descriptione mirifica quedam
congerit Felv. cap. Rodolphus ext. de rell. spoli. Quod
ad rem factus sit, vix obtinuit, ut castrum pro vni-
uersitate quadam certi domini acciperetur, sicut &
nostra Gallica, *maison aux champs*, ex quo consequens
est Doct. putauerunt ut vendito castro, & tracto,
vendita quoque iurisdictione territorium, & distinctus,
et coherens dici deberet, quæ perquam vulgata est
sententia Bart. ubique l. i. de iur. omnium iud. d. l. 2.
vbi ceteri omnes. l. inter eos. D. de acq. rer. dom. l.
si aliena. D. pro empt. l. i. C. de excus. mun. lib. x. l. i.
de verb. signif. & quos congerit. Lud. Rom. cons.
444. & Alex. d. l. 4. Baki. longa disputatione. c. 1. tit.
de ca. qui cur. vend. & quos nominatim omnium.
Mol. in feud. §. 1. gloss. i. num. 46. & 47. & quos
Alex. l. i. num. 33. D. de iur. omnium iud. Idè quæ
vendito castro transire iurisdictionem putant, & vas-
sallos cum suo vassallagio, & subiectione, atque ven-
dita medietate castri, medietatem iurisdictionis tran-
sire defendit Lud. Rom. d. cons. 444. ita ut sub his
verbis, vendito medietate Castro, etiam si non sit
dictum castri, vel agrorum, interpretationem fac-
tendam putet ad iurisdictionem contra venditorem,
quia sit vniuersalis. Ita et cum venditur *une maison*,
non etiam si non adiciatur vox, de terras: tamen im-
portat agrorum vniuersitas, sed venditio prætor-
io, aut materio, aut arce, & fortitio preliis acci-
pi voluit Bal. c. 1. tit. de alod. ad id quod vox signifi-
cant. Et nos hæc Doctorem sententia posterius vi-
debimus. Certe ad id quod nunc querimus sufficit
videri omnium agrorum, & domini totius, & ap-
pendentiarum eiusdem, ita ut particularis appren-
hio singularium non magis necessaria sit, quàm in sin-

A do omnium glebarum, quod text. negat, d. l. ter-
tia: si modo alius in possessione non sit, & tradit
possidet. l. quod meo. §. vii. D. de acq. poss. quod &
ibi Bart. Arer. Alex. Imol. Aug. Cum tal. & Soc. quæ-
rant: quia scilicet hoc nomen vniuersitatis compre-
hensum, & collectum est. Hæc Anch. l. i. de
c. sine possessione. Panor. c. 2. de cons. c. cum aliqui-
bus. ext. de re iudic. Guid. Pap. decal. 377. Rot. ad
cons. 444.

Sequitur in hac formula, *terres*, quæ ipsi à pæ-
re voce d' *une maison*, determinatur, nec amplius con-
tinet eodem modo, quod vitium, & erroris à præ-
tore in additio edicto dicitur, quod iurisdictionis
interpretatur his dictum *voce d' une maison*, ut quæ dubi-
tatio superest, quod hic quoque manifeste fieri con-
stat. Nam ipsa comprehendit verbi vniuersitatis, d' *une
maison* per se sufficiens erat ad omnimoditropiam com-
prehensionem, sed tollenda dubitationis causa vox
de terras, adiecta est, id est, bis dictum *voce d' une
maison* quod notatiorum *maison* per quam sapie in com-
muni vtu Gallico facit, & plerumque redimantur,
itaque nil amplius addit, aut præstat, & quia verum
generalia subiectionis determinatur à præcedentibus
eiusdem qualitatibus. l. Titia. §. idem respondit. D. de
verb. ob. l. scio. §. Caio. D. de fund. iust. legat. l. ser-
uis plurium. D. de leg. i. & generalis clausula, aut vi-
cabulum ad præcedentia referat, l. fittalæ. §. fran-
ca. D. de cont. empt. & quæ coniungit, patitur, d. l. 1.
Caio quod Old. pluribus probat d. cons. 171. in iur. iud.
subiecto.

C Sequitur in eadem formula, *signetur, domi, et
appropriantur*, quæ voces iunctæ tam latè patet non
nisi cuius videri possunt, ut nihil rectum iuridicaliter
quæ translata videatur cum suo imperio. Scimus
posterius doceamus hæc voce d' *une maison* & omne
dominio duntaxat, & vniuersitate agrorum vni-
usro intelligi, iurisdictionem non includi, ut
tunc necesse est, ut quod hic de dominio dicitur, tra-
ditione facta ad superiora, quod paulo ante omnimodit-
ciendum diximus, de dominio duntaxat duntaxat
intelligi debeat, & quod sit eundem qualitatibus. Quæ
idem Oldrad. de verbo iurium sensu, distigebat
venditione omnium forum iurium quod agitur
nostro (*distal*) determinationem accipientem ali-
prioribus, id est, ad superiorum interpretationem ve-
nit, & ex his restringit, & includi, nec quidquam
tentationis fieri d. cons. 172. per l. qui mortui. D. mand.
Lud. Rom. cons. 166. Socin. l. si is qui decem. §. omni
D. de reb. dub. & l. duo, in ratione tex. D. de sen-
tentiis. vbi prædico. Quamobrem id quoque traditum per
necitatum voce in his adiecta quæ omnia efficiunt
ma & latissima videri poterat, nihil amplius compre-
hendi quæ similia expressis, duntaxat nequaquam. Que-
re iurisdictione omnino non venire ex vno ratione
tum, quod maxime quidque ex illis rationibus, ubi
cõtra à Bart. Imol. Arer. et traditum d. l. 1. & Rom.
d. cons. 444. & ratio iuris id posuit, ne in generalis
sermone id intelligatur, quod nemo nisi expressis,
particulari denominatione alienata vellet c. in generalis
de reg. iur. in 6. Host. & ceteri c. ex hæc causa
iur. pati. c. veniens. ext. de iur. iud. c. in generalis
off. vicar. in 6. Et certe si quid tale est, maxime de iurisdictione
sensum est, quæ præcipua, & valde in-
momentosa est domorum, & domorum pars, & quæ
speciali nota digna maxime in alienationibus. Quæ
par. tit. Imol. d. c. ex hæc causam talem relictionem, venditio-
nem iura, resoluendam in tres singulas, venditio scilicet
hoc, & illud, & ibi Io. And. & quos Molin. d. 3. §. 2. d. l. 1.
§. num. 45. Venit igitur ubi verborum conceptione

aut traditione relatiua, & consequutiua, ea quæ domanij sunt dumtaxat. Quare sine dubitatione est vsu nostro, id de quo tantopere litigat, demum tamen sic concludit Bald. de molendinis, & districtu eorum, quæ dependent à domo vendita, & in eius vsu semper, aut venditionis tempore fuerunt, quæ conclusio est Baldi, d. c. i. tit. de capit. qui cur. vend. Alex. d. l. j. Aluarot. d. c. i. vt ne de memoribus quidem quæ vniuersitati domanij accedunt, aut Castri, parti non accedunt, de quo Aret. differit conf. 148. incip. paucis est agendum.

21 Ne de illo quidem probabilis esset dubitatio, de quo inquirunt an pedagia, & *coustumes ou daces & peages*, B quæ castro aut alicui dominio debentur eo vendito veniant. Dependent enim ista à domanio, non à iurisdictione, cum qua nil habet commune domanium nisi ex coherencia. Non magis quam coruatae quas appellant, quæ ratione domini debentur: & domanio domini, à re, rei scilicet, licet per iurisdictionem petantur, & debiores confringantur. Nec obstat Baldi decisio l. à procuratore. Cod. mand. & conf. 293. vol. 4. quo loco negat venditione particularium fundorum in quibus pedagium præcipitur, pelagium alienatum videri, quia id non à parte illa, sed à toto vniuersali pendat, sed cum toto haud dubie trāsire, id est, venditione domus, senfit, Oldrad. d. conf. Innoc. d. c. ex literis. ext. de iur. patron. vbi inquit, an si quis vocat omnia iura quæ habet in aliqua villa (vicum vocant) cum tamen villa vniuersitas non esset sua, sed haberet ibi aliquos fundos vel iura, non venire ius patronatus in venditione, quia ad hoc vt veniat, oportet venditionem fieri de tali re, quæ etiam sine expressione vniuersitatem domini significet, non rerum particularium, & vtrante in venditione concepta sub verbis *d'une maison* diximus. Idem in venditione fundi, aut castri, vbi habet venditor Ecclesiam, aut capellam, nō intelligi venire Ecclesiam venditione solius fundi, aliud esse in venditione castri, aut palatii iure vniuersali præsupposito, in quo sit capella, idem in iure pedagij censendum est, quod & Panor. latius tractat, & vniuersitati dumtaxat cedere putat d. c. ex literis Bald. conf. 238. vol. 4. considerandum.

23 Ne illud quidem dubium tali venditione, de *telle maison, terres, & appartenances*, venturas omnes quas medietarias solemus appellare, quæ pertinentiarum loco, & vt partes totius possidentur, & simul vnum integrale corpus cōficiunt cum domo, & quæ sub vno titulo talis domus possidentur, & haberi solent ex vi vniuersalis appellationis de *telle maison*, & quæ aut ab antiquo sic possessæ sunt, aut destinatione certa patrisfam. sunt adiunctæ, vt partes sint ad faciendum vnum totum integrale, & vnius tituli & domini.

Sed præsuppositis venditionis verbis talibus, *maisons, terres, droits & appartenances d'un tel lieu*, multum omnino attinet nosse, quid pertinentiarum appellatione veniat, etiam si vnius generis intelligendas eas docuerimus, nec ad diuersas species extendi. Perinētiās recte Innoc. describit d. c. cum ad fedem. ext. de resit. spoliator. esse, quæ lege, statuto, aut Consuetudine deputata sunt, vt alicui rei accedant, addo ego, & quæ destinatione patrisfam. aut priuilegio eadem destinatione habeantur, l. quod in rerum. §. si quis post. D. de legat. i. l. prædis, §. qui domum. D. de legat. 3.

24 Priuilegio Principis talia sunt, quæ eius beneficio vni capiti subiciuntur. & vni titulo, quamuis ante corpora separata fuerint, & per se subsisteria, veluti vnione, & coagmentatione partium ad vnum totum, ex pluribus distantibus. cum prius illa corpora per se integralia essent ante adiunctionem scilicet, ve-

Argentam, in Conf. Erit.

luti Comitatus, Baronie, Ducatus, quæ de pluribus dominiis separatis, & distantibus compinguntur, & incorporantur ad faciendum vnum titulum, quod hæc ætas talium titulorum serax non potest ignorare. Hæc cum semel capiti vni subiecta sunt, vt partes vni totali integrali, haud dubie vnam domum, titulum, & denominationem Comitatus aut Ducis constituent: ex quo fit, vt sub denominatione Comitatus, vt vniuersali continentur, ideòque vendito, aut translatò Comitatu, sine villa particulari descriptione trāsunt, & transferuntur, nec particularis possessionis apprehensio necessaria est translatò capite, & apprehensio sede principali, quo modo nuper in Ducatu Pontiberensi accidit. Nam apprehensio sede principali, quæ in Ambliaribus est, nec Montcontortij, nec Guyngampi, quæ subiectæ vrbes sunt, possessio singularis necessaria fuit. Nam & hic priuilegium Principis, & patrisfam. destinatio, in his adiungendis concurrunt: quorum alterutrum per se sufficiens est, ad quod faciunt rationes, quas de iure Bald. adduxit d. c. i. de capit. qui cur. vendid. Alex. conf. 199. vol. 5.

Sed & destinatione patrisfam. tales pertinentias C fieri certum est, cum interueniente facto voluntatis demonstratio, aut verò declaratione expressa, vnum aliquod separatum corpus alteri adiungitur, & incorporatur, siue diuturna possessione, siue sensu animi expressè probato, veluti cum vni alicui villæ suæ, aut castro, *ou maison*, dominus particulares aliquos fundos adiicit, aut prata, aut vineas, aut sylvas, quæ necessariae sunt ad villæ vsum, aut verò certas medietarias, sic enim loquamur, finium prorogandum causa, & amplificanda domus, & domini: nec dubitatur quin patrisfam. destinatio hæc possit, quod sine alterius iniuriâ fiat, l. quod in rerum. §. qui testamentum.

D. de legat. i. l. prædis, §. domum. D. de legat. 3. l. quæ situm. §. si quis ædem. D. de fund. infruct. legat. l. qui duos. §. si quis partem. D. communia diuid. l. communis. §. communis. D. communis diuid. l. dotalē. D. de iur. dot. l. si quando. D. de aur. & arg. legat. l. scia. §. T yan na. D. de fund. inst. legat. l. locus. D. de verb. signif. l. planē. §. i. D. de legat. i. Sed in tali destinatione requiritur aliquis actus facti, per quæ appareat fundum adiectum vni rei veteri iure perpetuæ pertinentiæ, ne scilicet, præsumptio obstat, quæ præsumitur gratia commodioris culture fieri, non vero vniendi gratiā, l. Caius. §. i. D. de legat. 2. & Barr. d. l. quod in rerum.

E Raph. Cum. l. ferui electione. §. vlt. D. de legat. i. & quæ pluribus Alex. cōf. 169. vol. 5. Socin. l. i. D. de reb. dub. Nec vni colono locale, aut peti eundem coluisse prouione habetur, nisi sub titulo vniuitatis adiecta sapē media amplius, quod argumentum valde probabile esset, & Alex. ibidem indicat Alber. Brunus tract. de augmento conclus. 15. Nāque paterfam. in potestate habet de pluribus vnum facere, aut de vno plures d. l. Caius, & l. rectē dicimus. D. de verb. signif. Hæc verò destinatio depræhenditur coniecturis ex facto, vt quemquā per vnum, & eundem colonum, aut medietarium coluisse. Alex. per necessaria probatione vnionis non habet d. conf. negari tamen non potest magnam in eo coniecturam esse maiorem, si etiam interiecta sepes dempta sit, vt ex duobus vnum totum fieret. Fructus item in eadem apothecæ, & domus principalis granaria collegisse & comportasse, sylum cæduam, aut vineam adiecisse, cum medietarie, aut villæ vires, aut cædua decisset, vel si incurrens ager vicinum dominicum deformabat ex illo versu: O si mihi angulus ille, proximus accedat qui mihi deformat agellum, vel li cum via ad sacra, aut viam publicam,

ind & domanj significat, quod Aret. plenè notat, d. conf. 75. & tamen ex sententia Baldi iurisdictioni non venditur tali denominatione. Quare in contractibus domini translatiis nego vendita domo, aut perditio rustico, id est, sub verbo, *ad vne maiori*, iurisdictionem, aut vassallagium hominum vendit, siue ea cohaereat dominio, & confederata sit, siue non, quia ipso facto separari videtur alterius expressione, & coherentiam illam, in qua se fundant, interpretor quâdâ actu iuncta manet, ut tunc domanj dependentius cedat, separata nihil cõmunione remaneat. Multominus venient quæ per se separata sunt, & subsistunt, nec coherent per cõfessionationem de quo Aret. d. conf. 148. Cuiusmodi plerique sunt feuda diuersis temporibus a dominis locorum empta, aut hereditariis delata, quibus principalium titulorum appellationes solent inire, *comme Vint à Rennes, Fougères à Rennes, Malestrait à Dol, Malesforis à Poligné, Beaufort à Dinan*. Sunc enim ista per sepe ex concessione à capite separata, & diuerio iure, & causa comparata, iudeque principalis domino vendito non cedunt ista, ut per se stantia, nec coherentia capiti.

10 Ergo si quis uolet iurisdictionem cum dominio comparare, necesse habebit exprimere, *hommies, & subuers, & iurisdiction, ou bien subuissance*: quia nos uocemur pro iure vassallum dominanti in toto territorio, ubi dominum est, nam vox de *(seigneurie)* sola per se dominium significat, sed aliquocies est, & tam dominium directæ & iurisdictionale significat, quàm proprietatem dominij dominantis, prout à præcedentibus verbis determinatur, ut ante docuimus. Quæ ego de communi usu commerciorum, & foro deducere uolui, ut tandem aliquando iuris studiosi per omnes omnium librorum, & sententiarum pugnas rapti, qui in hac disceptatione rei errantur, certioribus compertis conuincerent, & experimentis crederent, per auiâ hinc tandem prouolunt.

11 Sequitur, ut illud quoque tradamus, de modis tradenda, atque exercenda possessionis in iurisdictionalibus, quando hoc præcipue iniquissimum in appropriationum solennibus, & effectum, & sunt ea de re fortasse non ignoti loci, cum de ea adipiscenda quaeritur per unum actum totam apprehendi, ut indiuiduam, si de uoluntate tradendi exerceatur. Nam aliqui cum contranotem præscribitur, non amplius præscribi quàm quantum possessum est, quæ uulgata tractatio est, c. *in uoluntate* de præscript. sed hic locus separatam operam à nobis poscit, quam infra præstabimus. Nunc tantum dicendum iurisdictionis, possessionem apprehendi per unum eorum actuum, qui iurisdictioni subsunt, eoocationem clientelarum, receptiones homagiorum, officium creationem, recognitiones, instrumentatum possessionum traditiones. Cæterum expressè translati iurisdictione, coherentem quidem, non separatam, manent ipsius apprehensio sufficit ad appropriationem, & cetera cedunt manerio, relatione facta ad titulum, ita ut singularium subiectionum necessaria non sit apprehensio, quin & vnus solus subiectionis apprehensio, non solum in particulari subiecto, sed totius bailiagij (ut loquimur) possessione consistit, qui modo non repugnat quia subiectio, & iurisdictione indiuidua est, & vno actu consistit in possessione totius. Hæc ob labentius dico, quoniam ad nostra memorem, atque etiamnum, non aliter tribumalia nostra tales possessiones in iurisdictionalibus apprehendi posse censebant, quam per *attournances* & *auantours*, ut loqui solent. Hæc uero delegationes erant subiectionum ab auctore acquiri fidei, quas alibi dimissiones fidei uocant, cum val-

A fallus citato prioris domini obsequio, & fide, nouo se sacramento, nouo item Domino acquirere obtinebat, idque iussu auctoris. Fuit ista priorum temporum observatio inossensu, nec adhuc exolefere eam patiuntur, nec siue effectus est, si modo hoc intelligamus non tantum esse eius forme necessitatem, ut aliter præsentia possessio non ualeat. Qui error demendus est. Nam etiam ratio adipiscenda possessionis iurisdictionalis, iuris auctoritate, & exemplo non caret, in quo traditur cessionem in incorporalibus pro traditione esse, ex glof. l. *et. C. quand. fil. vel pet. uat. Barr. & Bald. l. i. C. de oblig. & acti.* & alij alibi, tamen non est is solus modus transcendere in talibus possessionis, & istud theorema potius in personalibus locum habet. Sed cum iura feudalium omnia præter reuerentiam personalem, & obsequium, à re trihebantur, aut ratione rei, hanc diuise apprehensio possessione feudi dominans, & principalis domini, subiectionis quoque omnium, & vassallij totius apprehensio uideatur, quia iura in re ipsa resident, l. *forma censuali. §. sed si ego. D. de censu. & l. iud. Molin. disputat. §. 22. q. 46. in feud. nec hic peritior, sed res conueniuntur, l. *denique. D. de iur. fil. acque iudeo scribit Ioan. Fab. in §. preiudicialis col. 9. vers. ouid dices in iur. de actio. quod actio cõfessoria, aut quæcumque præiudicialis, aut interdictum Domino contra vassallum non competit, etiam si se vassallum neget, quia ius non uendicatur in personam, sed in rem. Quare apprehensione castri, subiectionum quoque, & vassallorum apprehendi petantur And. de Her. in cons. Neapol. Incip. sine tali, & Bald. c. admonet. ext. de iureiur. dicens Domum magis oculos habere ad feudum, quàm ad vassallum, unde tunc ipsa compellitur, non homo nisi candaber. Ita Lucas de penna. l. i. C. de fund. reip. & Her. & Card. & Alex. ca. in quid sit inuestitura, apprehensione domini principalis vassallagium quoque, & subiectos feudales apprehendi purant. Quæ de causa & Henricus Rex ca. Ord. quæ de auctionibus edita nunc obtemant, cum singula quæque ex continuis in libello præsentionis describi iubetur, quæ auctioni subiectionum apparitoris scripto, iurisdictionem & iura feudalia in genere, & pertinentiarum titulo sine speciali dimmeratione prehendi permittit, quando id exterius, & ignoranti creditori erat impossibile, & inuita est venditio. In uoluntaria & spontanea pertinentiarum uox non idem præstare, ut ante docuimus: sed expressio esset necessaria iurisdictionis, & bailiagiorum, nec expressione vnus capies separata, domania apprehensio sufficeret. Quamobrem omnes nostros liberos tam esse iubeo ab illa inueterata opinione antiquiorum, 33 *d'attournances*, ne minus ad appropriationum effectum ualeat, aliter possessionem apprehendisse per principalem domini ingressum, vel uenitum iurisdictionis actum, etiam in aliquo subiecto indiuiduo ad effectum totius, si quidem iurisdictione colatur dominio. In cæteris separataram rerum separata causa & traditio est. Nec ens uoces Franco inquam fando audierunt, nec illum usum, à quo tamen is vassallus excipendus esset, aut etiam plures qui per abnegationem subiectionis uenditum fidem in possessione liberis iure constituerunt. Nam cum auctor eam non habeat, & in ea non sit uenditionis tempore, per l. hæc autem iura. D. de situi. cum aliter ipsi tradere nequit: quin celi tale ius quod in uendente est transferret: tamen non est possessionis per causam, nec de ea bene inferret, quia realiter tradi debet, quod non fit in occupata (ut ante diximus) ex Angel. conf. 148. ideoque aduersus tales constitutus in libertate appro-**

frumentum non profuerit, & ex toto esset inutile A
propter defectum regule, *du falsy*.

Vt vero hunc locum expleamus, quæ res tradi possint, id quoque inquirendum, quomodo quæ per magnitudinem apprehendi non possunt, vt nanus, aut vero grande saxum tradi possint. Res plana est, cum ea de re text. sit, nam nanus possessio, non minus, quam domus apprehendi potest ingessione, vt armamentorum, laxi per appositionem custodis, aut tactum, præsentè venditore. l. quædam D. de acq. poss.

Ille dubitatio maior, an ex titulo alienatio honorum presentium, & futurorum transferri in presentem possessio futurorum possit. Et quidem etiam futurorum transferri possessionem posse putant, Jacob. Butriga Barr. & Saly. l. vlt. C. quæ res pign. obligari poss. & quos Tirac. in consil. parte 2. ampliat. 1. qui in constructo loquitur, quominus dubij sit in reali & naturali traditione. Quod idem efficit per retentionem viusfructus putant, & transferri possessionem etiam futurorum l. si quis argentum. §. sed si quidem, quem rex. & in futuris quoque accipi volunt. Atque adeo per constitutum quod ille agit d. ampliat. 22. & 31. Nos vsu quidem constitutum ad appropriandum quidem effectum ex albo reuocamus. Sed nec talem possessionem futurorum sumus admittendi ad appropriandum effectum, nisi sequuta corporali apprehensione, & ipsorum bannimentorum, & cernitionis tempore per regulam, *du falsy*. Quare multorum sententiarum vno pronuntiatum ex vsu disuuantur, & verum est.

QVO TEMPORE FIERI TRADITIONEM OPORTEAT.

CAP. II.

Nos hic de appropriamentorum solemnibus loquimur: nam quo ad simplicem dominij translationem à Domino quandoocunque ex præcedente titulo tradita possessio dominij transferri, nec enim præfixum est vllum tempus à iure adipiscendæ possessioni, sed quoad appropriandi effectum, necesse est eam bannimentorum tempore apprehensam esse, ac ad certificationem vsque esse continuatam, alioqui nil proficiet, per ea quæ scripsimus in regula *du falsy*.

Sed etsi regulari rerum ordine subsequi debet possessio titulum antecessisse tamen vitium non habet, subsequi quoque titulo ab eodem, quod nos ante tradidimus ex Barr. l. cum solus D. de vsucap. & Angel. l. super longi. C. de longi temp. præscript.

QVOMODO FIAT.

CAP. II.

Ante docuimus in corporalibus per actus naturales, & corporales: in incorporalibus per actus facti, appropriatos actui, qui geritur.

QVIBVS VERBIS FIDES FIAT TRADITIONIS.

CAP. II.

Cum possessio actus facti sit, verba non desiderat: quia principia naturalia ab actibus ciuilibus in eorum remoueri nequeunt, Bald. l. 3. C. de cond. ob. caus. inde illa dubitatio, an instrumentum probari possit, & recta est Baldi sententia in l. vlt. quæst. 8. C. de edict. D. Actian. tol. ex instrumento super promissione facto non probari possessionem, ex eo quod factum

sit, super recognitione debui probari quidem, sed inter partes duntaxat, vt & in locatione quoque l. ad probationem. C. locat. Ex eo vero quod factum sit super traditione per hæc verba, tradidit, assignauit, celsit, transiit, & talia, possessionem non transferri, si res quæ tradi dicitur in præsentia nō sit, ita vadium interuenire non poterit. Contra esse si in conspectu sit, ideoque in mobilibus talibus verbis transferri, & semper suum effectum habere, quod Bald. dicit in Rub. C. de contrah. empt. loci apud Barr. Alex. Cal. Lud. Rom. Imol. l. prædica. D. de acq. poss. Bald. l. non idoneo. C. de fid. instrum. l. 1. C. de iust. & Rub. C. de contrah. empt. Alex. l. i. consil. 2. lib. 2. Barr. l. 2. C. de acq. poss. vbi & Cy. & Bald. & res hinc vulgata. Nec tamen sine effectu est, quia operatur cultatorem ingrediendi possessionem propria auctoritate, nevitiosa sit, & contra minus institutus. C. de acq. poss. si postea acquirens in ea reperitur, licet & illud efficit, quod cessionem actionum directarum, & vultum importat, ex l. 2. C. de obligat. & actum, vbi Barr. l. sed nec illa verba ab notariis notis et more appositæ, constituunt possessorem, actorem, procuratorem in rem suam, constitutum operantur, contra quam Spec. putat, tit. de empt. §. sciendum. Alex. si ex stipulatione. D. de acq. poss. nec enim id verbum constitutum efficit, quod hoc modo scribi conuenit, constituit se nomine emptoris possidere. Quæ alia & alia esse vis verborum.

De verbo assigno lata tractatio Corneli consil. ult. lib. 4.

¶ [PAR ACHAPT DE IVSTICE]

- 1 Pignorum tituli & diuersitas de iure Romani.
- 2 Dominij impetratio vsu expressa, & num. 3.
- 3 Substantione & auctione. ibid.
- 4 Noxæ deductio.
- 5 Misio ex primo decreto, & secundo an possimul fiat, & 9.
- 6 Misio ex causa iudicati.
- 7 Ex adjudicatione & auctione.
- 8 Titulus causa est.
- 9 Sententia tribuit titulum, & num. 16.
- 10 Litu estimatio titulum creat.
- 11 Dominij impetratio.
- 12 Admissio ex causa funeris.
- 13 Diuisio sine partium titulus est.
- 14 Adjudicatio rei possidendi.
- 15 Adjudicatio facti heredi facta.
- 16 Noxæ deductio titulus est.
- 17 Sententia an sit titulus, & exceptiones ab eis dicit.
- 18 Sententia nullius præscriptionem non impedit.
- 19 Sententia diu ante dictis non recte appellatur.
- 20 Nec relesio debent concedi.
- 21 Consensus interpretatiuus.
- 22 Post executionem ab lege factam non admittitur mea purgatio.
- 23 Intra quinquaginta annis omnino appellari oportet. ibid.
- 24 An decreta tituli sint.
- 25 Causa cognitionis, dicitur, & diuersa late deservunt.
- 26 Actus voluntariæ iurisdictionis.
- 27 Decretum alienationis rei minoris interpositum quibusbet tempore sit.
- 28 Sententia & decreti differentia.
- 29 Actus voluntariæ sapientie transiunt in contentiosos.
- 30 Manus lenitates in deservitis actibus voluntariis iurisdictionis.
- 31 Appellatio à sententia contra tertium lata conuenit in oppositionem.

*Hemologatio transactio per scriptum non facit aliam
contentionem. ibid.*

23 *Decretum mutabile ex causis.*

24 *Decretum ex falsa causa interpretatum nullum ipso iure.*

25 *Ideo nunquam transit in rem iudicariam.*

30 *An ad decretum appellari possit.*

31 *Decretum titulum non est.*

1 Cum in iure civilis pignorum causae tradite sunt plures, consuetudinaria, praetoria, iudicialium, de quibus gloss. l. 1. D. de pignore, act. diversae etiam rationes eorum persequendum, & distrahendum fuerunt, quas gloss. enumerat l. 2. D. de pigno. §. si pignora. D. de rei iud. Inter quas haec ipsa est, cum pignora creditor i ad iudicem adducitur pro suo debito, veteri iuri pridem usurpata, & in veterem Consuetudinem tractata, postremo abrogata, & incognita reformationum quod apparuit, nouo iuri, & reformationi inserta, cum sola in usu manserit ad iudicem ex licitatione, quam nos ad iudicem in per decretum dicere solemus in foro. Nam illa domini impetratio, & quae alia rationes fuerit veteri iuri persequendi pignoris, ex toto exoluere. Additio ex auctione per licitationem sola superest, ne ipsa quidem civili iuri inaudita.

2 Cum de ea scriptus sit, & si super rebus, ex qua iurisperitconsultus vti capienti causam tribuit ei, cui res addicta est, si res de bitoris non finit. Nec tamen non, & aliae causae sunt, iudicialium ad iudicem adducuntur, quando interdum contingit publice res sub hasta, a fisco distrahi, ex forma tit. de rebus publicis. Sed & cum ex noxae deditionis causa, cum iussu praetoris seruus ductus est, l. vel ex causa, & seq. De de publica, act. l. 2. §. vlt. D. si ex noxa, caus. l. & generaliter. D. de noxa, vel cum ex damni infecti causa non cauerit, l. ad iudicem.

4 D. de pign. Nam iussu ex primo decreto, quae pignus praetorium constituit, non fuit sine executionis, sed consummatione coactio. Nec per hoc missus possidebat, sed in possessionem erat. l. si quis ante. D. de acq. poss. l. si finia. §. Iulianus. D. de dam. infect. Ex secundo missus possidebat, causa mittendi latitatio debitoris, sed ea ipsa possessio reuocari poterat, quae tractatio est d. §. Iulianus. Sed nec ex iudicati causa, missio iudicialis pignus faciebat, finis erat executionis, sed aliud iudicatum expectabat, l. 1. & l. 2. C. si in caus. iud. Illa domini impetrandi ambages, si debitoris fraude emptor non inueniebatur ex l. vlt. C. si in caus. iud. & l. 1. C. de iur. dom. imper. ex toto exoluere, & abolitas expedit, ut lenta remedia, & dilatas cautiones aduersus debitorum fraudes. Nam milliones ex primo decreto anni expectatio, secundum decretum, latitationis cautio, deinde missio ex secundo, cum ne sic quidem finis esset, prolixae, & sinuolae fuerunt, excitationes mali finis persequenti, & quae beneficis homines, metu perfidiae detererent ab officio, & debitorum consummationem alerent. Quare ista non sine causa postrema secula eiecerit foro, & vlti, & aliquid magis praefractum cauendum putarunt.

5 Itaque & auctiones, & pignorationes honorum, & corporum nexu, & instrumentum quae parentiata dixerunt, repente. Nec adhuc satis celeriter quicquid ad suum peruenit, tanta sunt fugientium artes, & iudicia commerciorum iudicialium. Nec ista quicquid praefracta constituta mirabitur, qui XII. tabul. cautiones in debitorum pridem constitutas fando audierit.

6 Proinde quod hic rex. dicit, intelligendum de additione ex debito facto, ab eo qui Dominus erat, & quae hic cautio traditur, reperta olim erat ad excludendas hypothecae anteriores. Quod si ex debito a non Domino rei additio facta sit, transferretur vti-

A piendi conditio, & appropriandi causa, si debitor possidebat, ratio constituit in omnibus additionibus. & quos ad iudicem per decretum dicimus, aut, & ex eo innuitur, quod iussu possidet, & quod auctore possidet, l. iussu. D. de acq. poss. §. si quis auctore praetore comparuit, hanc fidei posde vult, & in auctore. D. de reg. iur. quatum prior quae veritas tituli statuit, posterior de bona fide, cellaria. Tribus exceptiones efficiendas sunt reddi causam. Causa. Magistratus iussu possidem possit proficit, titulus est, sine quo nulla edicte, l. diuina. C. proprium quidem nullo. C. de rei vend. Pro script. long. temp. l. tenia, & additio, ex qua fit, iussu est iudicis sententia dare, siue actione personalis, si rem in iudicio damnatus sit, traditione sequitur, si rem in iudicio minium transferatur, si damnatus rei l. causa, do sin non Dominus vti capienti conditio, si quis libet consuetudinaria titulo l. Pomponius. §. si quis de acq. poss. adeo ut accessio de iur. per scriptum. 2. rum contra regulas, quod nos hoc loco persequemur. Ac de personabus quidem actionibus, sequuta sententia, dominium transferri, aut vti capienti conditionem, dubitandum non est, rex. expello. l. non solum. §. si mihi. D. de vti cap. Sed & in venditionibus quoque, cum res venditae senectute iudicis, restituta est, si Dominus erat qui restituit, quantumlibet inique damnatus, dominium in eum cui sit restituitio, transferretur: auctoritate sententiae quae pro titulo est, si Dominus non erat, transferretur vti capienti conditio, & ex eo appropriamentum inchoatur, adeo ut si possessione existeret ius ad iudicem facta est, publiciana de iur. quae vtilis est vti capienti. l. 2. D. de publica.

3 Ita & si quis rem restituit iussu, non fecit, id est. 8 D. de his actionibus passus est, id est, damnatus est ad valorem rei, sit iudicialis emptio, ex qua dominium transferretur a Domino, a non Domino vti capienti conditio, l. ius. D. pro empt. sed & si res. D. de public. l. eius. D. de rei vend. l. si per erro. §. vlt. D. commod. l. si propter. D. rer. amot. l. si fideiussor. D. de pign.

4 Sed & missio in possessionem ex secundo decreto 9 idem praestat l. praetoris, §. Iulianus. l. si finia. D. de dam. infect. vbi Bart. Rom. Alex. idem illi iussu possidet. D. de acq. poss. gloss. d. l. 2. D. de publica. l. 2. D. de pign. §. si super rebus. D. de re sub. Bald. & Flor. d. l. si finia. §. si de vectigalibus.

5 Si quis ius domini a principe impetraverit, nunc 10 iudice, dominium in creditorem transferretur l. 2. C. de iur. dom. imper. l. 2. C. quando decret. opus non est. Bald. l. 1. C. communia vtriusque iud.

6 Sed et si res aliena quantumlibet scienti, auctore 11 iudice addita fuerit, ex causa finis, etiam si legata sit, tribuitur vti capienti conditio l. ar si quis. §. si colonus. D. de religio. gloss. d. l. qui auctore.

7 Si ex communi diuendo iudicio vni res adiudi- 12 cata sit ex pluribus consortibus, quod interdu sit, l. ad officium. C. communia vtriusque iud. si res aliena sit, tribuitur vti capienti conditio l. si per errorem. D. de vti cap. Bald. d. l. 1. C. communia vti iud.

8 Sed et si iudicis auctoritate res populi falfo tu- 13 tore vendente, addita sit, causa praescribendi acquiritur l. 2. Pomponius. D. quod fall. tut. auctor.

9 Si quis cum heres non esset sententiam ad iudicem 14 tionis hereditatis obtinuerit, vti capienti committitur acquirere l. statulibet. §. Quintus. D. de statuli. Bald. d. l. 1.

10 Et qui seruum alienum ex causa noxali iussu iu- 15 dicis duxit, vti capienti conditionem acquirere l. &

generaliter. D. de nox. l. item si. D. de public.

16 Ergo quandoque siue ex personali actione daretur, aut tradere quisquam iustus est, siue ex reali restitueretur. Si iudicium dominum sententia lata est, et in iusta, re tradita dominum ex sententia, ut ex quibus alio titulo transferatur, & si tradens, & dapsit, nisi cum petri restituta est ut sua, probato scilicet domino ex eius parte. Nam cum Dominus sit, amplius Dominus fieri nequit. l. 1. §. ex contrario. D. de acq. poss. & frustra de usufructu queritur, cum res propria est eius, cui hic aduersarius. Hæc prolata & mollesta est tractatio Bart. Imol. Alex. Lud. Rom. Aret. Angelus. Cum. d. si iustus. In quo quod magis mirandum sit per spiritibus, in quibus titulus est sententia, aut a iudice iudicis, negat bonam fidem requirit, & certè illa lex, generaliter id probat, nisi is calus fuerit est, quod Bald. & Floris. putant in causa noxali, & damni infecti. Bart. l. si finis. §. si de vectigalibus. D. de dam. infecto. Sed Imol. in c. commig. ext. de dolo & cont. ne eo quid casu præscriptionem cum mala fide admittat, nec ex sententia quidem. Negigore eas pugnas que in d. §. si iustus ab Doctor. excitantur, d. l. exceptio. D. de except. rei iud. & l. i. quis rem, & l. si inter te & me. co. tit. de quibusdam calibus, in quibus an dominum transferatur, cõtrouertitur. Sed hæc longa distinctione concludantur, à Lud. Rom. & Bald. l. i. C. communia vtriusque iud. Im. l. i. qui reus. D. de public. iudic. Bart. & ceteri, l. ex hoc iure. D. de iust. & iure. Tanta autoritas est rei iudicæ, que id efficit, ut dominum transferatur, cum alioqui ex regulis negent, eum qui rem suam, vt alienam restituit, aut tradat cuidam, dominum transferre. l. 2. §. subditi. D. de cond. ob. caus.

Excipiunt tamen ab eo theoremate, quod ante diximus, dominum ex sententia transferri, nisi sententia interloquatoria sit, cuius non esse tantam potestatem putant, quia in talibus, incidenter, non seruo de dominio iudicetur, idèòque non satis idonea causa sit, dominum transferendi, aut usufructus causandæ, que Baldi sententia est d. l. i. C. communia vtriusque iud. Lud. Rom. in d. §. si iustus, & certè rarum est, vt ex interloquatoria super dominio pronuncietur, & nos in foro dicere solemus in materia petitoria non cadere prouisiones, quia, hic pendente nil nouari, reg. sit. & his suo matre ad finem decurrere debeat l. i. si per vim aut alio mod. idèòque interim possessio apud eum esse debeat, licet quæ in controuersia. D. de iure sis. Quod & si incidere de dominio incideret iudicari velum cum ex instrumento authentico agitur, sed exceptiones obiciuntur, quæ protinus probari nequeat, & finem litis petitoria expectant, usufructuendi conditio tribui non posset, hic super principali peritante, & interruptum succellit. Quamobrem & ego puro ex incidenti, aut prouisione translata possessione, non valere eam ad idoneum titulum ad causandam præscriptionem.

Sed aliam exceptionem addunt eidem theoremati in arbitrali sententia, vt non sit putanda idonea, vt titulo, aut sententia iudicis æquipoleat, quod Bald. dixit, l. vi. C. communia de leg. Alex. d. §. si iustus, quæ de re illis non assentior, nec satis validas rationes adducunt & magis me mouet quod arbitria ad iustitiam iudicorum redacta sunt, quodque per homologationem à lege, executionis potestas tribuitur iudicato, ex l. cum antea. C. de arbit. quod idem sit ex Ordinationibus Regum, ne obstitent quidem appellatione. Itaque parum admodum est, quod à sententiis differant si quidem executio sequatur sit, & traditio prædij,

aut fundi, vi arbitrij à iudice facta, quod Conseruato possit.

Tertia exceptio est, cum de iure, actio ex probatione domini pronuncietur. Cum ex ea ratione quam ante diximus, & ceterum Lud. Rom. tractat, d. §. si iustus, & Bald. d. l. i. C. communia vtriusque iud.

Addo vero casum alium, si sententia appellatur suspensa sit, ex l. i. D. ad Turpil. tum enim iudicium extincto, quod ille reus ait, sententia titulus, ad nullum redigatur, & pro nihilo est. Nec vero dicitur, si sententia de nullitate arguitur. Nam eadem inueniende nullitate argueretur, præscriptio non impeditur,

q. gloss. singulariter dixit, c. si Sacerdotes xij. q. iij. in gloss. magna. quam & Balbus allegat in præfatio. parte 2. partis 2. quæst. iii. idque multo magis verum, quo iure, tribunalia nostra videntur, quæ de nullitate sententiarum nullum pronuntiat, nec vllum iudicium infringunt nisi per appellacionem, per vim, vt loquuntur, simplicis nullitatis quamlibet nullificat. Itaque & si huiusmodi de nullitate actus, negant, nisi triginta annis præscripto, tamen vt appellari præsentetur, quæ cum per Ordinationes Regiarum interponi debeat, nisi interposita sit, sententia tribuit in rem iudicatum, & idèò idoneus titulus redditur.

Itaque sequitur quinquaginta ex tali titulo præscriptio, non solum aduersus eum, contra quem iudicatum est, sed aduersus quemcunque extraneum, vt ex alio quolibet titulo, si modo possit fieri apud eum qui detinetur. Quam si cui libenter talentum, & possessionis traditionem banite, apponimentum edictale consequatur. Quo magis tamen annos in foro versantem subit admittant, noscitur ex tunc, qui ista animaduertet, nec ad hæc tempora occurrere iuret tot controuersias qui sententia pro titulo videretur, & laboranti sapienti causæ pæueniretur. Cum perquam frequenter accidere iuris, & occasio, bono, & probato iure, quolibet exemplis non potest non esse firmissimum, cum consuetudo omnes iuris titulos admittat. Nam sententia in vim & iudicari contendere, non semper melius, quoniam ab his interponere appellationes, eum per multos annos beneficio litterarum Regiarum elapsurum, et si italo exemplo & incertissimo iure, quæ sit vt iudicata quæ firma præsumantur, nulla applicatione suspensa in dubium reuocantur, & propter controuersia recrudescat nouo inuenio, quo necesse est est accidere, vt eadem opera titulus labeficeretur, nisi quia sententiarum aduersus extraneos inaduersus nullus usus est, ex titulo & regula res inter abos acta, C. & l. si re. D. de iud. cum contraria omnia exant, quum qui sententiam pro titulo opponit, & quinquaginta sublequuntur id est. Nam tam aduersum contra quem lata est sententia, vt titulus proficit, quam aduersus extraneos, contra quos omnes præscriptio perhibetur, vt ex alio quolibet. Ex quo patet ingens vtilitas, & securitas incomparabilis. Nec mihi quæquam obiciat eodem litterarum beneficio appellari posse post quinquaginta annos, quod Imperij Cancellarii faciunt, per quos subinde cetera rapantur, qui talis appellationes releuat, inique qui admittunt, cum duplex litis finis exceptio, id est, fines non recipiendos fortissimi obtineat, & iudicari scilicet, & præscriptionis ex titulo. Nam tales appellationes releuat, aut admittere, nil aliud est, quam contra apponimentum, & præscriptionem petendam, & cetera summam, id est, Conseruandam ipsam formalem restituere, quod ex quacunque causa verum est, & æterno vso improbatum, & prouide inaudium quæquam ex vlla causa contra apponimentum, aut consuetudinem

17

18

19

suæ ordinatæ præscriptiones restitui, & nos alibi ea de re specialiter differimus, quod si sit pessimi iuris omnes, & nostrorum commerciorum securitates, & Consecutionis auctoritas labefactatur, quæ ex quocunque titulo appropriat (*enunci tom & contre tom*) Atque sequenti *et æquior dicitur & seignurie*, alio articulo. Fit vero iniuria Themiæ, & repugnantibus iuris rationibus omnibus, si quicquam post quindecimium, id est, consummatam præscriptionem restituitur, ex vlla omnino causâ, quia appropriatio consummatur, & iuris executione sequuta, iure scilicet quesito, non potest non improba esse talis restitutio, & alieni iuris conspilationis, nec enim reo recurrere effectus appellationis potest sed interpositæ, post tempus, & iure consuetudinario interclusæ, non magis quàm cætera appropriamenta, quæ postquam perfecta sunt tempore, præteritui cuiuslibet nullitatis tituli, concelli nequeunt inter maiores, qui locus futurus à nobis inferius tractabitur. Nam dominio eodè directo pleno, & absolute quæsito, nec vendicatio nec actio, nec ius vllum superest, nec sententia vt simplex indicatum accipitur, sed vt titulus, qui nulli appellatoni subicitur, propter cõsensum interpretationis partis contra quam lata est, si intra totum quindecimium non reclamauit, quod ante docuimus in protheoria, cum de consensu tacito diximus ex l. alienationis. D. de verborum significatione. Quo fit, vt & si intra quindecimium aliquo prætextu, & beneficio literarum appellati possit, atque ita iudicati vis ad meum denegatur post quindecimium non possit iure consummatio, simuliam domini securitate cõsequuta per titulum, & temporis lapsum, & consensum, ex quo tacita indicat approbati presumptio, eadè iuris, & de iure conuenitur d. alienationis, est, quæ multò verissima hęc gl'of. sententia in l. prætoris. D. de dam. infect. quæ dixit eum qui millionem ex secundo decreto patitur, quodammodo rem pro derelicto habere videri, quia scilicet mora trahit secum executionem domini. At post executionem ab lege factam moræ purgatio non admittitur. I. iam tamen in princip. D. iud. sol. Florian. d. l. & generaliter. l. si is cui. D. de legat. 2. l. qui ob rem. D. de cond. indeb. Lud. Rom. conf. 427. Bart. & alij d. l. si is cui idem Bart. l. insulam si q. 4. D. de verbos. obligat. & apost. ibi proluxa. Fit verò hic ab Consecutione certitudine per acquisitionem domini perfectè translati ex titulo, & reimpotens lapsus. Hæc est verissima, & noua consideratio mea, & omnibus partibus ex certis iuris, & Consecutionis assumpsit constans. Quocirca, me auctore, iam inde sciant tribunalia nostra, bono, & vero optimo iuri, si quando casus occurrerit (& verò occurrere sæpe) patrocinari, & securitatis quacunque securo quiddecimij lapsu, pro titulis opponere, non verò in simplicis iudicati vim, q. aduersus extraneos prodesse non possit, sed oppositu in vim tituli aduersus quoscunque proficiat, si non erit intra quindecimium appellatum, & super appellatione conclusum. Ita fiet, vt sine non recipiendi, id est, hinc finit improbi litigatores excludantur tunisim, & externi ex Consecutione, sine eodem: ne talia deinceps reuera quicquam pertinerecat imperitis auctoribus, siqui etiam tales, quæ nō magis solem tenent, & pulcritudinem apud doctos Magistratus, quam ipsa cæta, quæ videntur.

De decretis, an tituli loco habeantur, non ignota est dubitatio, an scilicet tribuat vluapiendi conditionem, veluti & sententia, & an vtique sit vis, & effectus, quod sententiam titulum esse ex optimis docuimus. Id vt intelligatur decreti descriptio, & vltis paulo altius nobis explicandus est, quādo id plurimj,

sed pro dignitate rei non omnes sunt adeo, præferunt auctores & schola. Rectè Bart. l. 3. §. si causa. D. de bonor. poss. quæ per Magistratus expeditur, scripsit, tere in causa cognitione veriani. Sed causæ cognitionis genus non vnu est, duas enim esse cognitiones vsu diuersas. Priori quæ actoris, reo, & iudice consistit, sine quibus consistere nequeat, atque ideo contentiosa dicitur, l. de vno quoque. D. de re ind. l. in causis. §. causâ. D. de minorib. vulgato. c. forum. de verb. sign. Neque actor solus id efficere possit, quia necesse est, eadè cum quo contendat, dēde sibi nemo iudicare potest, trita regula, non reus, quia nemo cōtra se ius dicturus sit, cum iudicia in iuribus vt plurimum reddantur, nec iudex item solus qui aduersus inanimatū nil potest t. i. ext. de caus. poss. & propriet. cuius hæc lex est perpetua *autem quæ dicitur*. Materia iuris cognitionis est allegacionibus, & probationibus aduersus cuiusque facti. Posterior quæ & ipsa causæ cognitio appellatur, alterius ipsa natura, & geutis est, petunt vero ad eos actus quos lex non aliter fieri permittit, quā ex certis, descriptis quæ causis, aut solemnibus, qui vt fiant ante Magistratum doceri oportet, eas intellexit suam potestatem accommodare velit, quod aliter facturus non sit. Tales cognitiones, nec actore constant, nec reo, sed cum iudice totum negotium transigitur, ideoque voluntarie dici solent, vt ab contentiosis distinguantur. Idcirco cum quid tale expeditur, informe, & irregulare iudicium dicitur, respectu contentiosi, quod Bald. dixit. l. mulier, oppos. xi. D. sol. mat. hoc discrimine Iuriconsultis, l. 1. §. nunciatio. D. de op. no. nunc. & Canonist. c. vlt. ext. de iud. hæc cognitiones notant. Fit igitur ita posterior ad informandum iudicis animum de his causis, quas lex inesse vult, actui qui geritur, vt cum minorum bona alienantur, vt ea cadunt, de quibus in l. magis puro. D. de reb. cor. cum pupillo tutor petatur, vt ea quæ in tit. qui, & quibus, in alimentis præstandis, aut educatione pupillorum, vt ea quæ in tit. de alim. præst. & vbi pupil. ed. debeat, in bonorum possessione ex Carbon. vt ea quæ in tit. de Carb. edict. In ea quæ ventris nomine, atque ex emancipato gratia agnoscenda sunt, de quibus in tit. de bon. poss. ea quæ separatis titulis exiguntur. In his actio nulla exercetur, sed officio iudicis expeditur omnia, quomodo, & in ea quoque bonorum possessione consuetudinaria accidit, quæ ex casibus datur, nos deferentiam solemnem appellare, in his & talibus omnibus iudicem doceri oportet de his causis, quas lex antecedere postulat, quod Bald. dixit. l. vlt. C. vid. cognat. Bart. Bald. & Saly. Cast. denique schola rota l. i. C. qui admitt. & l. i. C. quor. bonor. Ideoque Bald. talem cognitionem cōsistentem vocat l. certum. C. vid. cognat. quia ad instruendum iudicis cōsistentiam reperta est, nec cum alio quam cum indice disceptatur. Itaque nemo ad eam, vt patet, aut aduersus iuratur, nec propter nō vocationem, quicquam de nullitate actum potest arguere, quia talis actus natura non est, vt quicquam vocari debeat, quod Cal. dixit. l. i. C. de bonor. poss. secund. tab. Bald. d. l. certum, & l. vlt. C. qui admitt. eniñ modi sunt actus voluntarii iurisdictionis omnes, l. actus. C. de fer. l. 2. §. dies. D. quis ord. in bonor. possel. seruet. emancipatio, manumissio, insinatio, tutoris dictio, bonorum minoris alienatio, possessiones bonorum tres ille, quæ ius non tribuunt, nec præiudicant, sine iure petitorio, siue possessorio, de quibus gl'of. l. i. verbo incommo. glo. D. de bono poss. & si quævis generis actus sunt de quib. d. l. actus, & si non omnes hi decretum requirunt, sed tamen qui requirunt, non propterea con-

rentioſa cognitionis eſſe dicuntur, quia requirant, ſed voluntaria manent, ex eo, quia aduerſationis, & antichum non habent, quoniam nemo in talibus dici poteſt aliquid particulare intereſſe habere, ratione cuius vocari cuſa necelle ſit. Ideoque omni die etiam feriato expelluntur, vt tutoris dationes, l. 2. D. de ſer. l. qui habet. §. quolibet. D. de tutel. l. nec mandante. §. dari. D. de tut. & curat. dat. ab his. Bart. l. tutor ſi petus. D. de tut. & curat. dat. ab his. & quouis loco, Ang. l. inſiurandum & ad pecunias. §. ſi de qualitate. D. de iureur. & domi expediti, l. voluit. §. vlt. D. de interco. act. Bald. & Raph. Cum. d. l. qui habet: & adminiſtratio decerni, & inuentarium fieri: quod Bald. dixit, d. l. actus, & Angellus. l. i. ad finem. D. ſi cui plus quam per l. ſciendum. & alimenta pupillo decerni, Bartol. Ang. Caſt. l. Diuus. D. ad legem. Falcidiam. Bart. & Caſt. l. i. C. de cond. indeb. Sed & ſuperius dicte bonorum poſſeſſiones, & manus leuationes peti d. l. §. ſi cauſa, ſic & alimenta vxori dotarij nomine, aut abſi ſeruitutis, mortuo marito decerni abſentibus heredes, quod Ant. Bur. ad ſimilitudinem pupilli dixit c. vlt. verſi. quæro quo tempore. ext. de ſer. Denique & decreti quoque, quod minime quicquam eſſet creditur, interponi alienationi rerum minoris ex cauſis iuris, quod Ang. Cy. Alb. Fulgoſ. notant, d. l. actus, in quo mentio Bartolus, & Bald. Caſt. reprehendit, tum Ant. Bur. Panor. verſi. Idem in eo Anchar. verſi. circa hoc Ioan. c. vlt. ext. de ſer. Inſinuatio decreti non requirit, quod Bart. & Rom. aiunt, l. Modelinus. D. de don. Bald. & Alb. l. illud. C. de Sacroſ. Eccleſ. Bart. d. §. ſi cauſa. In his nemo vocandus eſt, ſicut inſubſtantiæ pupilla, in poſſeſſate tutoris non eſt, text. l. in copulandis. C. de nupt. & l. ſciendum. D. de rit. nupt. & l. in comuniſtione. C. e. tit. de nupt. Cur iſta igitur omnia, locus, tempus, & aduerſarij vocatio contemnuntur, in cauſa eſt, hæc natura cognitionis, cum in ſuperiore illa omnia tam exigantur, vt conſueti in obſeruatione iudicium, & iurisdictionem conſtat d. §. ſi cauſa. Ergo quod ex quaque eorum decernitur a iudice, diuerſa etiam nomina, & appellationes habet. Quod ex contentioſa index ſtatuit ſententia eſt, quod ex hac poſteriore decretum, & ſi interduum hæc nomina confundantur, & pro ſententia, decretum interdum accipitur, vt d. §. ſi cauſa & alibi, in qua diuulcatione multo ſe Doctores torquent, l. nec quicquam. §. decretum. D. de off. pro conſ. & melioribus olim pugnant Petrus Siela non ſolliciter, quod ea controverſia ſedari poterat, ſecta l. minorum. C. de præd. minor. Proinde cum ſuperiora omnia à genere cognitionis diſcriminanda dixerimus conſequitur, vt cum ea intercedit, & nomina, & effectus miſceantur, itaque plerumque accedit vt voluntarie iurisdictionis materia, tranſeat in contentioſam, cum ſe aliquis medium interiecit actum, & audiendi poſtulauit & ibellum potrexit & dicam intendit, & reſponſione conteſtatio facta eſt, voluntaria in diuerſam trãſit. Exempla maniſeſtissima ſunt ex his quæ ante diximus, nuptiæ pupillæ ab eius arbitrio pendent, nec decretum vllum requirit iure quidem ciuili ex d. l. ſciendum, & d. l. in copulandis, quod ſi cognati diſſentiant, & intercedant audiendi ſunt, nec aliter res diſſolueret, quàm præſidis decreto. l. i. & l. in comuniſtione. Cod. cod. tit. de nupt. Nam hic quid noſtræ priuati leges effecerint ultra ius non dico. Sed & aliud exemplum in l. etiam ſi. D. de minor. Reſtuit minor poteſt à patre aduerſus aditionem hereditatis, nemine vocato, ſi nullius intereſt: Quod ſic fiet, decretum erit ex ibello, ſi creditoris intereſt, neceſſario vocandi ſunt, quod ſic vocandi ſtatueretur,

ſententia erit. In noſtris quoque bonorum poſſeſſionibus edictalibus, id eſt manus leuationibus & decretis ſimile ſit, nec quiliquam vocatur, ſed vbiſque genere quiliquam docuit, & gradu ſuccellendi in linea, & ſtemmate deſuncti, ſit manus leuato, quod ſic fit, cum cognitione irregulari ſit, nemine vocato, itaque nec in petitorio, nec in poſſeſſorio quiliquam habenti præiudicat, quod Bart. expreſſe dixit. d. §. ſi cauſa, quod ſi ſtatuitur decretum eſt, quod ſi ſuper proximum ſuperueniat, & id docet, vt in omnium reſtituta tantum ratione poſſeſſorij, quàm petitorio ſentio cognoscendum, hæc vero cognitio contentioſa erit, & quod ex conſuetu partium indicabitur: ſententia erit, itaque in petitorio cognitione nemo audiatur appellans, quia natura actus non exagebat quæſitionem vocari, quod ſi appellauerit, appellatio in oppoſitionem conuerteretur, & denovo reſintegraretur cognitio, remiſſis partibus ad ſumum iudicem, Abunde talium exemplorum dicti poteſt, cum voluntaria totum in contentioſum & Doct. tradunt. d. l. i. C. qui adme. d. d. §. ſi cauſa vt & contentioſa quoque in voluntariam, cum lites tranſactionibus ſoluantur, quæ eſt homologiari ſolent in curiis, tamen non propterea reſpondunt in contentioſas, quod tradi ſolet. l. i. C. communia vtriuſq. iud. Ideoque cum reſcindantur cauſis iuris, nil profuerit homologationem allegare, quæ nil addit ad vim tranſactionis, & eadem opera reſcinditur, nec manet negotio. Proinde cum tranſitus ſunt de voluntaria in contentioſam, tunc id per accidens, & præter primordiale ætatem acciſam, quod Bald. dixit d. l. i. & vltima. C. qui iur. in 2. & 4. oppoſ. d. l. i. Alb. l. non eſt omnia. C. de manuſc. vind. Cuſt. & Bald. d. l. i. actus Salic. l. i. C. de bonor. poſſ. ſec. tab. tota ſchola. d. l. i. C. qui adme. Quæ valde notanda ſunt nec omnibiduoſa, & tamen vtilissima ad vium, & frequentia. Egreſſa igitur cauſa cognitionis applicatione illud euenit, quales idem, aut alius melius informatos, & meliores cauſis ſuum ipſe decreto renouerit, quod Bald. in c. tit. de milite valliſſo qui contumax eſt Bart. l. i. C. qui adme. del. l. quamuis. D. de reb. con. ſuſu. l. inſuſ. D. de acq. poſſ. ibi Alex. num. 17. Nec ſententia de ſcripto ſerri exagebat. Alex. ibid. num. 4. Contraria omnia in ſententia, nam & ſchola. l. i. C. de ſent. ex heru. recit. & ab iudice reuocari requirit l. index poſt ea. & l. quod nulli. vbi ſchola. d. l. i. C. qui adme. d. l. i. iuſt. Sed & ex illa cauſa interpoſitum nullum eſt decretum. l. Sex. egreſſa. l. tutor. D. de cur. & cur. dat. ab his. l. cum vero. §. ſubueniunt. D. de ſub. liberebra explea apud Bart. Bald. Caſt. Ang. Alex. Cuſt. l. i. C. qui adme. d. l. i. iuſt. Contra in ſententia ex Bart. l. qui teſtamento. d. l. i. C. de excul. tutor. vulgaris locus, l. qui Romæ & d. fratres vbi ſchola tota. D. de verb. obli. Ideoque decretum in rem iudicam nunquam tranſiſit ſi lit qui conſequatur, & eius intereſt, quod Bald. dixit in margarita, verbo contractus tenet. & Bart. d. §. ſi cauſa. Cum longe contra ſit in ſententia. Item locus, tempus, partis vocatio, ſubſtantia ſunt iudiciorum ex quibus promouitur ſententia, & ante dationem, contraria omnia in decreto. Quare dubitatur quandoque, an ab decreto appellari poſſet, cum ex ſimplici libello reſentata cognitione per viam nullitatis ſuccuri poſſet leſis. Etenim verus locus in Britannia non aliter ſolebat, quàm per nullitares decreta neguerit, & memoriam noſtram aliter fieri inaudiri, quod commemoris Francorum aliter eſt receprum, & an ſcholarum eſt iure habere vo-

deri potest, ex l. ac pretor. §. permittitur. D. de nullo. Bald. l. fin. C. qui admittit ad fin. Spec. tit. de app. pel. §. l. verbo, sed auquid & §. quibus. Certe apparet non de nihilo dubitatum, quando & veteres illi dubitasse videntur.

Proinde vt eo tandem deueniamus quod inquiremus, an decretum titulus sit, aut tituli vicem habeat, apparet titulum non esse, neque enim de sui natura alienationem conuenit, aut actum domini translatum, sed ci iam facte aduenit, ut faciendam aueruerit, quippe plures liberum facium, decretum alienationem antecedit, an subiequatur, vt glof. l. i. verbo decretum. C. de cur. vel curat. illust. perlon. & Bald. c. 1. tit. de feud. fin. culp. non amitt. & l. i. C. qui admitt. Alex. l. sciendum. num. 28. D. de verb. obligat. Nihil igitur habet decretum aliud, quam cognitionem de solemnitate, & causis, quæ actui interuenire debent, ex quibus iudicis permisso consequitur, & auctoritas, sed alienationem per se non continet. Oportet itaque substantiam alienationis subesse, in qua præordinata est materia, sine qua nullum accidens applicabile est. Et si (vt ante diximus) decreti appellatio non semper naturam suam seruat, & sapientia est, quam decretum appellant, quippe iudicis pronuntiatum, auditis ex aduerso partibus, proprii decretum non est, vt ante docuimus. Proinde an alienatio ex eo facta, causam vfucapiendi teneat, posterius dicemus.

* [QUAND LA CHOSE EST BAILLÉE
AV CREAŒIER EN PAVEMENT.]

Detrimet et adueniente, quid?

Hic apparet, de eo exequendi more mentionem fieri, qui iure ciuili vfurpabatur, l. à Diuo Pio. §. si pignor. D. de re iud. cum, scilicet, emptor pignorum non inueniebatur, idcirco creditori ipsi addicebantur, quod & artic. 292. superius expressum est. Sed assumptio, & pignoris pretium non vti iure, ab iudicantis arbitrio, sed ab taxatione legis pendebat pro eo, scilicet, quod duodecim annis fortem æquaret, id olim *detrimet et adueniente*, appellabant, & valuisse eum morem ad reformatæ Consuetudinis tempora apparet, & illa ipsa formula actuum, quæ à Curia Britanica inducta est, anno 1543. indicat, cum volentibus vti permittit, & liberum vult esse antiquum morem, nihil tamen videre non contingit qui vteretur, nec hodie talis indicatio prædiorum esset tolerabilis, ne in redditibus quidem pecuniariis conficiendis ex Ordinari. Caroli IX. 1567. Sed illa tempora tulerè, cum esset hominum & pecuniarum nimis, & ea de re differimus in artic. 66. Proinde hæc formula in totum exoleuit, nec ea iam quicquam vitur, reposito auctionum, & licitationum vsu meliori, ex Ordinari. Regum, & illa Henrici anno 1578.

^b [IL CONVIENT.]

Etiā post auctiones retractus consanguineorum admittuntur.

Verbum prædictum, pro oportet, aut necesse est. Proinde hoc intelligi conuenit ad ius appropriamenti consequendum, & omnes omnino extraneos excludendos. Nam ad domini translatiōem, & contractus perfectionem horum nihil necessarium est, re adiecta, & tradita ex crediti causa. Sed non sine fructu hic Articulus scribitur ad tollendam dubitationem

Argent. in Conf. Brit.

quam And. Tiraq. magno consilio nititur explicare. An scilicet re per auctionem distracta foris sit retractus. Nam hic apparet cum omnes creditores solemnibus auctionum excludantur, ex Ordinari. Regum & l. ii eo tempore. C. de remis. pignori. & post eas adhuc bannimentosum solemniam Consecranda requiratur, esse aliquid quod ad plenam securitatem adhuc exigatur. Itaque aduersus ipsos Dominos, qui non intercesserunt, nec crisis excluduntur, tum aduersus retractantes, hæc solemnitas comparatur, sed de retractu etsi multum pugnat Tiraq. verbo *on equi-pollent à venir*, num. 8. & tamen causa non fuit dubitandi probabilis, cum actio ad retractum ante perfectionem alienationem, & traditionem non nascatur. Itaque antecedere venditionem necesse est, ante talis actionis natiuitatem. Nec enim eo more vrimus, de quo in l. dudum. C. de contr. empt. vt ante conueniri propinquos oporteat, velint ne emere, antequam extraneo venditio fiat, nec vlla denunciatione, aut in specie, aut in genere facta, excludi possunt consanguinei ab retractu ante venditionem, nec auctionibus illis quia alienationem expectant: quod & Tiraq. idem in præfat. retr. diffinit, & §. 36. glof. 2. in fin. Ideo-que consanguineus quamlibet testato conuenit vt emat, aut edictis ius integrum habet, quia à venditione demum nascitur, itaque huic causæ hic Articulus comparatur est, post venditionem, & additionem, scilicet. Quo circa qui vt creditor in instantia auctionum exclusus esset, ante venditionem scilicet, idem vt consanguineus post eam admitti posset ad retractum, alio iure scilicet, si temporaria largimur, l. accusaturus. D. de adulter. & an eandem. D. de excep. rei iud. Nam alias dubitandi causas Tiraquello relinquere, quo loco supra, quia non sunt huius loci.

² [QUE BANNIE EN SOIT FAITE.]

- 1 Non est necesse totum tenorem contractus bannire.
- 2 Ex descripto sufficit aut breuicula.
- 3 Respiciendum cuiusque intercessoris interesse.
- 4 Quid celatum noceat ad appropriamentum.

Bannie, voce per omnia æquivalente Latine edictum dixeris. Hunc edictales *idcirco* appellare libuit, quæ nos appropriamenta per bannimenta dicere in foro solemus. Nam quas vulgò publicationes vocant, tribunaliū, aut iudiciorum promulgationes esse putant, bannimenta ad populum, & mercatus pertinere. Igitur contractus oportet edictis promulgari certo loco, die, hora, conuentu. Sed huius actus finis, & effectus omnino spectandus est, ne quid, quod cuiusque rei substantiæ sit, omittatur, nè quo necessearium non sit, & superflue ad vitandam actum acceritum, in quo plerique falluntur, & fallunt, cum contractum tenores, passim ex toto, & omni in calu promulgandos putant, aliqui bannimenta irritari, & appropriamenti excludere, quod perquam falsum est. Nam id metiendum est, ex eo, quod cuiusque intercessoris interfit non ignorare, id quod non est promulgatum. Et vt totum contractum promulgare non potest, non esse certa, & indubie cautionis, ita si aliter factum sit non proinde puerilis actus non subsistere, si intercessoris non interfit id scisse. Itaque tenorem totum instrumenti publicare magnis tribunalibus receptum non est, cum ex descripto ferè, & breuicula promulgari soleant contractus, quæ leges, ediciones, pæctæ eorum sunt, vt quisque intelligat quid sua interfit. Id cum audit expectari quæque

T T

oportet, sed instrumentorum actus, notariotum tau-
tologus, ceteri huiusmodi genus non est necesse promul-
gari, quod pro cuiusque fore Consuetudine apponi
solum, & recitari ut ab auctoribus. Quo fit ut alia
ratio sit hypothecarum, alia iurium realium, ut ser-
uitutum, aut debitorum fundalium, alia interces-
sionum, condonacionum, ut ius pendente, & si que
tales sunt, alia retractum, alia vendicationem ad
appropriationem effectus. Cum creditores hypo-
thecarii audiant vana mentis sub illa formula, *L'on*
vous fait savoir que par cōtraite habile à transférer seigneur-
rie, tel à tel, par tel, en tel fonde, ou heritage, nihil
en fait possunt, quod sua iustitia, si non in specie
conferatur expressio facta est, quodque minus solemnia
et banimentum dicantur. Neque enim eorum in-
terest quod eumque tandem titulo dominij translatio
res hypothecata transferatur, cum ex omnibus ius
dem generis, id est, dominij translatum æque hypo-
theca excludatur, si non intercedat. Itaque nil in-
terest, illi, an etiam alius sit contractus qui pro-
mulgatur, si æque hypotheca ex omnibus excludi-
tur. Similis eius quoque causa est, qui seruitutem
super fundo venditio perit, & fundum seruientem
liberum audit alienari quocumque titulo, quid
enim tales intercessores, quales quantivis sit pre-
terea continentur si ne venditio, an fraudulenta per-
mutatio in venditionem resolvable sit, utroque enim
modo ex utroque contractu excluditur, si non in-
tercedit, & licet omnia intercessores, si quid auditum
præterea solent in promulgando, instrumenti, & con-
tractus exhibitionem petere, & exemplum legere
etiam, & describere in faculare habet, quod omni
intercessori liberum est, & ab indice obtineatur sum-
maque petatur est. Rursus, si quis prædium ut pro-
prium vendicat, quid interest eius, quo quicquam
titulo id quaerit, si modo intelligat de se sua con-
trahit, & id agit, ut iure suo excludatur, si quidem
venditor possessor sit, alioqui si non possidet, im-
punit banimentum contemni possunt. Nec enim id
quod nostrum est, sine facto nostro alienari potest.
I. quod nostrum, D. de regu. iur. nisi ex moribus cum
venditor factus est, talis, ut ante diximus, recituli
adversus venditorem et, cuius res est, in talibus ti-
tulum contra ius in individuo non promulgasse, ni-
hil interest rem ipsam, aut seruitutem vendicantis,
aut creditoris hypothecarii, si modo verè subsit vnus
de dominij translatiis, & in genere promulgatus sit.
¶ Nec tamen aliud pro alio promulgati admittit, quo-
niam cum banimenta relativa sunt necessaria ad con-
tractum, aliud contraxisse, & aliud promulgasse,
omnino non promulgabile est, & hoc expressum no-
cet, quod non expressum iudicatum non erat. Ita-
que iusta est litium dubitatio, qui promulgatio-
num formas eadem contractibus omnibus compa-
rant, ut pluribus pariter hoc casum fidelis, cum ex
eo quod inter hæc iurum interest mendum sunt, & suas
singulares habuit causas & respectus. Quare qui
aliter petant vlt, & experimentis resistentur, nec
hinc notum intelligitur scripto imprudenter acti,
non videntur quis legislatoris scopis, aut mens fuerit,
non sine causa dictum olim, non oportere ius civile
conuincere, nec capere non iudicatas moribus nulli-
tares. Sed tamen periculosissime errat in conce-
piendis banimentis, qui ad excludendos retractus
comparantur, qui consanguineis competunt. Nam
in his magis immitte edixisse, quam contractum con-
trahere, sæpe banimenta reddi fraudulenta, inde
fit ut minus pretium dixisse, quam se vera erat, aut

præsentem die, cum ex die soluendum esset, aut per-
mutationem promulgasse, cum vera contraxisset, aut
quidpiam momentolum hypotestasse, quod accu-
sa conuentione, aut anagrapho, id est contrahere
aliqua de contractu demum esset, fraudem fecisse
sit, ex qua decernitur prologatio est ad petendum re-
tractum, & intercedendum, ex articulo 169, quia nulli
causatio retractus est, si determinat gravitate con-
ditionum quas contractus promulgatus pro se fecit
bat ad retractum non venit, venturus si accensas con-
uentiones leuiores non ignorasset, veluti qui Italia-
lis contractus promulgationem audit, cum ex an-
nographo conuenisset, ut pretium tale, tantumque sub-
netur per te, vel alium nihil enim interest, si mo-
do obligatio pecti repetendum in petenda acqui-
rens concipitur, quod alibi diximus, & pecti tan-
descriptio sit, & contentio, ne quisquam illius re-
tracti Monteloni fiducia decipiat, quod est nul-
lum inquam fuisse affirmat Chépinus in penult.
Rust. tamen Lucius allegat, ut nec aliorum que Ti-
raquellus in præfatione retractus memorat. Denique
substantia tractuum quoad retractantes quibus
semper necesse est promulgare, accidentalia non con-
per, naturalia quidem penes omni in casu, ne les-
trahens deceptum caute fieri salu obiecta, quibus
uonibus conditionibus retractantes deceptum, re-
trahentibus adducuntur ad retractandum. Ceterum
quoque foro insolens fuit aliter, quam ex commen-
tario contractus promulgasse. Sed non tantum ac-
cessorum finibus casu. Quod nos pluribus dictum
voluimus, quia talia obiecta peritos quoque iudici-
crebro remouit solent, unde ad transiit non pro-
prium ratio suppetit, & cum sint à Consuetudine ex-
cepta certo quidem, sed variante usu & hinc.

[PAR LA COUR.]

Id est, ex auctoritate, & iussu tribunalis, ut
res ipsa subest proximè, & deinde. Nec tantum illi
iudicis commissio (si loquuntur) aut mandatum in-
gunt, sed sua sponte, & arbitrio contractantes in-
ciunt. Ceterum id quoque adiciendum est, ut
Curia ius banimentorum habeat, nec enim omni
ad ius habent, cum banime contractus sit non op-
erij symbolum vnus, id est, ab iure alie iustitie,
dependeat, quod nos sup. articulo 68, notauimus, sub-
que l'aisné qui n'a haute justice sur son fief, Aut si
n'a conséquemment point de droit de banne sur son
seigneur ny ses hommes. Tellement qu'il aduenant que le fief
du fief ou enueigneur se vende, l'appropriement ne se
pourra faire par la Cour de l'aisné: ainsi le seigneur la Cour
du seigneur lèze, ny les ventes ne s'y payent, & cetera
dignā singulari auctoritate, propterea quod
multos in eo falli deprehendimus incerta morte p-
trij, & Consuetudinis.

[A QUI LA IVRISDICTION.]

Id est, la tenure feudale & obsequia, perpetuum
enim est hinc Consuetudinis iurisdictionis verbum in
propeu feudali.

[OU PAR COUR SUPERIEURE.]

Si on se peut approprier par Cour superieure.
Jurisdictionis verbo proxima & immediata iudi-
gium & infra. ibid.

2. *superiora tribunalia parent superioribus, etiam in prima instantia.*
- superioribus intelligitur feudalis non iurisdictionis.*
- ibid.*
- Bannies faites sans expression, par quelle Cour l'entendent.* *ibid.*
4. *Bannies ne requirerent commission de Juge.*
- Oppositions sans expression de Cour.* *ibid.*
- An re pluribus territoris sua, ubique bannendum sit.* *ibid.*
4. *An ratione bannimenti omitti in parte, restatut ad totum competat.*
5. *Quid si quis dicitur individuum esse contractum.*
- Individua bannimenta, individua hypothecae, servitutes.* *ibid.*
6. *Quid si sine pariteriarum ambigui.*
- Quid si in confinio.*
8. *Ubi bannimenta fieri oportet de servitute aut fundo dominante.*
9. *An bannimenta suppleri possint particulari significatione.*

Nisi hoc esset additum iure dubitaretur, an istud fieri posset, an scilicet hæc bannimenta, & certificatio fieri posset apud superius tribunal. Nam iurisdictionis, aut Curie applicatione de proxima intelligendum videretur, eaque immediata, ut ordinaria scilicet & regulari praeferri in rebus. Atque ita iudicatum Arelto in casu per quem simili scribit Tiraq. in retract. §. 26. glo. 3. numer. 18. & 19. Sed hæc expressio deupta est omnis dubitatio. Cuius sententia illa iure nostro patet, præter iuris civilis rationes, multo probabilius causâ est, quia non ut illo iure aut Francorum inferiora tribunalia superioribus subsunt in causa retractorum, quod Ioan. Fab. dixit in c. deo de Arel. tut. Sed etiam in primis instantiis *aux iurid. de leur ressort* & *menes*, id est, quæ minus mirum, si in eis bannimenta etiam & appropriationum solemnitates confici possint, qui conuenit sunt iuri dicendo de causis inferiorum tribunalium in prima instantia apud superius tribunal, & propterea conuenit veluti apud suum, & competens tribunal respondere coguntur, salvo iure remissionis petenda ad inferiorem, & domicilij iudicem. Et hæc vera sunt & vltus obseruat in non regis tribunalibus subiectis. Proinde hæc superiori accipi debet non supine, & incogitante de omni superioritate, sed ea duntaxat, quæ ratione feudalis obligationis competit, *pour raison de la seigneurie*, quia hic de rebus queritur, & de appropriationis consequentibus realia. Nam superioribus iurisdictionis, id est, quæ ratione iurisdictionis tantum per se, & in abstracto considerate competit, non idem esset, res exemplis fieri illustret, Vicecomes Baro præfidi Rhodensis subiacitur ratione feudi, id est, quæ etiam in prima instantia vocatus parer & responderet certis quidam diebus, & dicto conuento, *aux plaids*, & *en l'endroit de son ressort*, id est, *des heritages prochainement tenus audit Baron*, & *pour en le point d'approprier pendant le Senechal de Rennes en l'endroit des plaids tenus par le subiect de Vire*.

Atque hæc in aliis omnibus similibus obseruatio, qui subiacentur ratione, & causa feudi, diuersum in cæteris, uti nuper cum sedibus præfidiatibus considerandis certa quædam tribunalia Regia, & alia subiecta sunt, in casu retractorum (ut aiunt) & causis appellationum, quæ ante suo arbitrio iudicassent, id est, præfidiis non parissent. *Car des heritages situés dans iurisdiction on ne se pourroit approprier aux sieges d'Argentr. in Conf. Brt.*

Præfidiis, pource qu'il les n'y font pas tenus ni soumis en premiere instance, ny à cause de la tenure feudale. Mais en cas de ressort seulement, & par subiection iurisdictionnelle, c'est à dire, non provenant à raison de fief, mais du ressort seulement, qui appartient au Roy, contre son Vire de sa seigneurie. Sæpius enim considerari debet discrimen iurisdictionis in feudale, & quæ ratione feudi competit, & eius quæ per se ab feudo abstracta est, & per se subsistit, sine feudo vltio cui inhereret aut milit. Et per hæc rationem ne se pourroit-on approprier d'interieur situ en Gortlo, pource qu'il n'obit au siege de Rennes que par subiection iurisdictionnelle en cas d'appel. Comme aussi les Rois de France establis audit siege ne passeroient pas courtois des heritages dudit Gortlo ou autre tel, combien qu'il passent sur tous inferieurs par tenure. Atque hæc diligenter animaduerti conuenit: Nam etsi vltus ad omnibus percipitur, non sunt tamen iura cuius causæ.

Sed hic incidit dubitatio, si quod aliquando accidere vidimus, apparitor contractum promulgavit, id est, bannuerit (ut loqui solet forum) nulla cuiusquam iurisdictionis mentione facta, quis locus quære iurisdictionis obseruari debeat ad certificandum. An vero bannimenta valeant, valere quidem constat, nam omnia mencio supplicat ad Confessionem, ut per auctoritatem eius curie facta dicantur, cui immédiate & proximè heredia subsunt, de quibus queritur. Est enim hic naturalis ordo rerum, ut a primo gradu incipitur, atque eo proximo non remoto, & cuiusque proximam habente, quæ ratio ab Tiraq. loco superiori adductus, & prolixè ab eo tractata est in tractat, cessante causâ limit. 20. vnde sic ut in cognitionibus omnibus præcipue de prædialibus controuersis is iudex omnibus antecedit, ac iure suo remissionis ab omnibus iudicibus petere possit, & solus ordinarius dicitur, & probatur artic. 11. sup. vbi diximus,

*D. & artic. 9. & 24. Itaque simpliciter & absolute iurisdictionis mentione, aut expressione, vel etiam supprello curie nomine, de proxima, immediata, intelligitur, nec tali casu rectè certificaretur in superiore tribunali, quia cum proximam à lege subintelligitur, indeterminata enumeratione esset hoc interdictum circumuenire, & eludere, quia vno tribunali bannimenta, & certificationem fieri oportet, aliqui necessitas imponeretur his, quorum intercel tempore vno, atque eodem oblectare superius, & inferius tribunal per quàm incommode, periculosè & infidiosè. Est igitur simpliciter facta enunciatione (*de iurisdictione*) aut ea oratio quæ in totum supprellit, intelligenda de proxima & immediata. Quod ego intelligo, nisi alia cõiectura probabiles obstat, ut aliquid indicari debeat, veluti si ex mado, aut commissione superioris tribunalis facta sint bannimenta. Nam etsi iure quidem, & vltu nostro hæc promulgationes iudicis commissionem non requirunt, hancque cuiusque arbitrio, & vltu vel l. 3. nunciatio. D. de op. no. nunciatio (inquit) non habet necessitatem prætoris additionem, tamen interdum accidit, ut quibus id cõtingit vltu esse, ab iudicibus impetret commissionem, vel propter absentiam apparitor ordinariorum, per quos id fieri debet, vel quia eodem tempore pluribus partecis sint hactenus bannimeta, quod homo vltus corporis prestare nequit, & cum is casus accidet, necessarium per Magistratus subueniendum est, & plures apparitores delegandi. Quod cum sit necessario iudicandum auctoritate superioris Magistratus fieri talia bannimenta propterea quod index superior in his duntaxat, quæ potestatis, & cognitionis sue sunt, intelligitur mandare, & cõmittere, tractant apparitores superioris, lege non agent, id est, explicitat de his quæ ad*

cognitionem inferioris indicis pertinent. In aperi-
gitur factio ea pars accipienda est, quæ viro caret,
& iure & naturalis rerum ordine sit pro infirmitate
mus, & portatus modo, l. officium. §. officium. D.
dere mult. ut alibi diximus, & hæc quoad bannimen-
ta, & certificationem, quam certum est apud eum
iudicem fieri oportere, cuius ad locustare, aut decreto
bannimenta sunt facta. Nam quoad intercessionem,
id est oppositionem, sine expressione factæ æquivalens
expressis, & eo iure quo melius valere possint, & per
eum curiam facit intelligitur, per quam banni-
menta sunt, quod si per inferiorem facta sunt, cum
per superiorem Magistratum appropriet actus fierent,
etiam obici potest non posse superioris auctori-
tatem allegari inferioris factio, l. prædicti. & l. minor
autem Magistratus. D. de minor. & quæ diximus,
art. 26. tamen in te momentosa substantia oportet in-
tentioni partium, tanquam parum provideant, quo
auctore bannimenta fierent, intercedere tamen sem-
per intendimus, si modo re intellecta remissionem
ad superiorem petant, & prosecutionem asse-
rant, & ita levis oppositio non reperta sit suum
persequantur. Nec enim tam est inobservata forma
iuris prosequendi, ut quisquam bono iure excludi
debeat inauditus. Quod si quid adhuc sensuque cau-
quant reser, aut hinc, aut nihil collere possint Re-
gie (ut loquuntur) licet ad restituendum, quod er-
rore, aut inobservantia factum est, si modo intra sua
tempora intercessio intercludatur. l. accusatus. D. de
adult. & alibi dicemus.

Nascitur vero ex his ipsius verbis de iurisdictione du-
bitatio alia. An si quæ villa, aut coltrum, aut domus
milita veniat, quæ pluribus feudis, aut ballivis
(vultur enim veterum iuris vocabus) aut mediocri-
bus consistat, quæ in diversis territoris sita sunt, ve-
luti unum corpus ex dilectibus consistens, de quo ante
sumus loquuti, an inquam, in omnibus promulgari
contractum oporteat. Multa hic reperi possunt de
his quæ diximus in loco de quædam possessionum
in acquisitione. Quæ res tradi possunt, & Titagell.
hanc duos quidem retractus sine, sed tamen parti-
bus omnino rationibus. §. 36. glo. 3. numer. 11. & §.
8. glo. 11. numer. 16. est persequutus. Tu ne dubita
irrefragabilem vras observationem esse, in omnibus
omnino paratissimè ubi quodque membrum, aut por-
tio domus sit sita, banniri oportere, & certificationes
item in sua quaque iurisdictione esse faciendas, nisi
per superiorem omnium fieret; hoc enim casu una
certificatio sufficit, in qua de omnibus omnium lo-
corum bannimentis testari oportet, alioquin si partes
sint iurisdictiones. nec sibi invicem subalternantur,
apud omnes eorum Magistratus certificandum est.
Repetendum est igitur, in omnibus omnino paratissimè
in, in quibus res sita sunt, bannimenta fieri oportere,
quia cum populus eodem tempore, hora, die, suis
faciis interesse præsumatur, imò & iubeatur, id de-
rum scilicet quicquid credendum est, ex ea præsumptione,
quod eo loco promulgatum est ubi fuit, & cum
non nisi uno loco unum corpus consistere possit, & cum
de uno ad alium non recte inferatur. Et ad ipsam in auctori-
tatem fieri Ord. Henrici II. Regis anno. 1159. sanxit
reversum artic. Molin. tit. 166. Quare minas iam loci
scholasticæ disputationibus relictum est, quas Titag.
fieri d. 4. §. 6.

Adhuc quandoque dubitantes: An proposito eo-
dem themate, cum partes quædam prædij, aut villæ
venditæ diversis territoris subiacerentur, & in quibus
dam (ut loqui solent) appropriatum esset, in quibus-
libet non item, an coniungendus admitti deberet

ad retractum totius, an partis non appropriatæ. Qui
pro retractante agebant totam Titagell. translationem
quæ est §. 23. conf. Dicton. compilant, inveni-
dum scilicet esse quælibet contractum, ad hoc in-
fererant l. Adles. §. 1. l. si plura l. labeo. D. de adult.
edict. & quæ ille corpore in eum locum congerit.
Atque ea (translata) apud ledetes decorata magna-
pere videbantur fallaci specie iuris non movens
mouisse, quin & iudicium absolvere male cause
non malis patronis dicebatur in sum sententiam.
Sed tamen hinc qui exculat nescio quid in factis,
vixit id propositum fuisse, unde non tam dubitatum
posset, an ex ea ratione iudicatum visum absolvere
Consilium oblitui ad hanc dubitationem fuisse el-
lum, qui tam extenui rationatione falleret, id vero
multo magis exultet, quibus tam infirma ratio per-
suaderet, si tamen eum persuasibile verum esset. Quare
rogatus respondi mihi videri in eo multa peccata.

Primum, Cui dicere individuum esse con-
tractum, in quo totum iam strueret rationatio-
nis, incepte & præter rem colligi. Nam in proposito
themate, cum quaeritur, an retractus locus esse,
impediendi, aut admitti non causas non ab ipso con-
tractu, sed ab appropriamenti vi, & solemnibus quæ
oportere, atque longe esse ista ducta, retractus ex-
cludi ex contractus natura, aut admitti appropriamenti
potestate. Contractus enim continentem elip-
quam dominium cuiusquam fundi, aut prædij ab uno
in alium sequenti possessione transierit. In alteri
natura, & lege subicitur retractui data huiusmodi in
retractante. Appropriamentum solemnitas est ceri-
fica, & accidentalis, adiensens contractus iam per-
fecto ad exclusionem iurium exteriorum. Quia
utrique adus fines, contractus per se subsistit, ut
ad sui essentiam requirit appropriamentum, testis
parabilis, & separata causa. Nam nec omnibus con-
tractibus admittitur appropriamentum, quod ipse
se non subsistit, sed ut quibus exemplis applicatur
contractui, ut subiecto suo, & iuribus. Quia
modi & in iure est infirmum, cuius proprietas
hic. Bart. l. cum lex. D. de fideiuss. Ergo in retractu
viri appropriamentum necesse est, citare
litat non enim nulla dici possit: quod dicere Dilecti-
ci solent, non esse qualiterum sine subiecto l. cum
D. si cert. per. Sed viri per se appropriamentum
reliquit manente contractus consistit enim suis solamen-
bus per se, sunt igitur separata, potestas, & effectus
contractus, & appropriamenti. Contractus per se non
excludit extraneos quorum interest, nec retractan-
tes, imò immitit, appropriamentum excludit. Cum
ergo quaeritur in casu proposito, an qui Rhedone
appropriavit, Nannetus non item, de fundo virique
territorio in parte subiecto, excludat etiam agerem
ad id quod Nannetus subiecit ratione appropriamenti
in parte. Consilium interpreti & sequitur, atque in ipso
respondens admitti retractum ad totum, quo (ut
ais) contractus est individuum, neque enim dubitandum
necesse est contractui, de quo tamen ad verum si
posterius viderimus, sed de vi appropriamenti patet,
quod in parte perfectum sit Rhedone scilicet, sed in
parte restet de rebus eodem contractui, & appropriamenti
contentis. Nec enim a contractui impedimentum
aut obex retractus nascitur, sed ab appropriamenti.
Videndum igitur, an appropriamenti dividuas, ut
individas admittat retractantes actiones, an totum
aut in parte.

Sed ante tamen de contractus individuatione dicen-
dum est, ut hæc quoque ratio libeatur. Probat ex
d. l. tit. de adult. edict. & l. filialis. D. de gene. emp.
titulus

indivíduos esse contractus, hoc est altera partium re-
nente in parte resolu non posse, id vero quis negat?
Sed cum inde inferunt nullo casu resolu per partes
posse contractum, id vero penult, & imperit. In-
telligendum est enim discernen, quod est inter resolu-
tiones contra conventionem, & circa conventionem,
nem, quae ab altero contractum penentur, & earum
quae a legis, aut iurati potestate inducuntur sunt.
Non possit alter ex contrahentibus contractum ven-
ditionis semel conceptum per partes resolvere: Tu
tamen inde non recte inferas, non amplius posse le-
gem. Retractus a lege tribuitur ex facto alieno, circa
conventionem, is potestate legis & iuris patrij, in
parte resolut contractum, quod pater ex art. 294. &
299. Non idem homo possit facere, quod lex inuito
altero. Cum vnam aliquem fundum pluribus domi-
niis, & ditionibus subiectum vendit venditor: Domi-
nus feudali ad eam partem solum admittitur quae sui
beneficij est. Hae resolutio partis contractus legalis
est, & non hominis, & lege fit diuidua. Eodem iure, &
quod de pluribus fundis venditis quoddam veditur, aut
pignori pignori, contractum resolu in parte. Idem
de pluribus fundis venditis duarum linearum, re-
trahens quisque ad sua tantum linea fundos admittit.
Huius exempli planius fit, etiam indivisus sit
contractus conventionem, aut hominis facto, legis quidem
potestate diuiduum fieri, quare nil absurdum sequi,
si contingat diuidi aliquo extrinsecus accidere, sicuti
in testamentis dicimus, quae indivisa sunt conditio-
ne, ita vt pro parte quisquam testatus, pro parte in-
testatus esse possit negetur. I. ius nostrum. D. de reg.
iur. sed tamen ex post facto accidere potest, & vero
crebro accidit, vt pro parte quisquam intestatus re-
peritur, altero de institutis excedente, & parte ca-
dencia facta l. curat: vbi Bart. D. de inst. test. l. cum
haereditur. D. de acq. haered. Est igitur contractus
conventionem, aut natura indivisus, idem diuiduus
lege.

Sequitur, vt si diuiduus est contractus ab lege, di-
uidua etiam actio ad retractum, tam ex conventionem,
quam ex lege esse possit, vt in casu d. art. 294. Quod
si respondent, ibi quidem contra regulas diuiduum
fieri actionem ex parte agitoris, sic vt idem in potestate
rei non sit, cum actor partem totius recte petat, reus
partem totius totum petenti non recte concedat. Ac-
cipio: Sed id quod in reciprocis omnibus contracti-
bus in iure obseruatur, vt correlatiuorum eadem ratio
sit, nec actori licere debeat, quod non & multo magis
reo, si hic locum habere non potest ex ipso actu per
se, cum actor de toto partem petat, reus partem con-
cedendo, non liberetur, quod, inquam, ab ipsa natura
actus non tribuitur, tribui necesse erit adiuncta ad
contractum solemnitate legali, appropriamenti exclu-
siva in parte iuris agitoris, vt per quam res quae per
partes detrahuntur, de potentia retrahendi. Nam so-
lemnitas extrinseca adiecta contractui, per partes vnam
suam implet, vt cuique parti fuerit applicata, non mi-
nus quam in totum, si de toto interuenit.

De indivisibilitate ipsius quoque appropriamenti
hic differendum nobis est: In qua ipsa diuiduanda
puerili laborant. Nam de contractus indivisibi-
litate quam hic incepte argueretur ante demonstrandi-
mus. Et si cum indivisus dicunt esse appropriamenta
agnoscimus. Sed flagitiosus hic paralysimus. Nam
cum indivisum appropriamentum, aut infinuatio-
nem, aut decreti solemnitates iuriscōsulit dicunt,
penes se intell. sunt indivisuram, id est, si quid ad
eas deest de his quae consueverunt requirere, corrigit so-
lemnitas in totum. In appropriamenti, si tria banu-

Argentinus Conf. Br.

A menta loco, tempore, & diebus praescriptis non in-
teruenire, si statim interualla, praecipitata, si certifica-
tio non intercellit, denique si quid horum deest, nul-
lum est appropriamentum. Atque id est quod dicitur
appropriamentum penes se indivisum: nam nullum
horum separari ab altero potest. Sed absurdum inde
de inferitur indivisitas penes subiectas partes re-
rum, contractus, aut appropriamentum contentum.
Namque rota solida, & indivisa solemnitas appro-
primenti cuilibet fundo villa, & patri applicabilis
est, & tota valet ad partes singulas, & si non esse etiam
habere cuiusque corpori, & indivisus applicata sit,
iure & lege diuidua est, quia singulis territorijs fini-
tur, & diuturnius, nec meras cuiusque transiendit,
etiam vnius tituli partes singulae proportionantur, vt vnius
caltis plures castellanae, singuli Domini rem suam
agunt, sibi cauent, singuli reatantes, singula terri-
toria vim appropriamenti orum coactant, aut & con-
primunt; nec consequentia illa vlla ducitur de alio ad
aliud: Est igitur appropriamenti solemnitas haud dubie
penes subiectas partes diuidua.

Nolo mihi credi, nisi id similibus perquam neces-
sariis ostendo, vulgatum esse iure, tritum etiam foro
hypothecae esse indivisum, quod licet accipiant, vt to-
te sit in toto, totae item in quolibet parte. Debitor
cum omnia bona sua subiecit hypothecae, de ea nil
subducat, si quid detrahat, & creditor intercedit,
pars aliena toti debito subiacet, quae item partes
rerum hypothecarum apud debitorem superent,
eandem sortem subibunt: & tamen euenerit, vt si quid
de bonis omnibus hypotheca subducatum sit, sine cō-
sensu, sine alienatione, sine praescriptione, cetera vi-
hilominus debitoris bona in tributa condicione ma-
neant. Mulier si quid de bonis omnibus mariti, doris
restitutioni subiecit alienari, aut praescripti pallia sit
reliqua in sua condicione manebit, l. aliusd. C. quib.
mod. pign. vel hypoth. Indivisa igitur hypotheca
penes se, penes subiectas partes quam maxime di-
uida offenditur.

Nil magis indivisum est iure seruitutis, sed ta-
men si vna seruitus debeat pluribus fundis, de omni
vno de dominantibus, aut alienato, seruitus pro reli-
quis manebit, l. pro parte. D. de seruit. l. ad certam
eod. tit. l. si quis duas. §. si quis partem. C. communia
praed.

Cum non ita pridem regum ordinationes infinuati
contractus statuisse, qui essent creditori in hypothecae
subiecti, non alias ius prius hypothecae tribuebant,
quam si in cuiusque territorij tribuungi infinuatio ef-
ficeret facta, vbi debitoris bona essent sita. Itaque Rhe-
dome infinuasse, Nanvere omisisse, hypothecam di-
uisibile erat. Hic casus appropriamenti solemnitati,
& iuri tam similis est, quam ouium ouo.

Ex quibus apparere appropriamenti solemnitas,
vt quam maxime penes se indivisa sunt, penes sub-
iectas partes valde esse diuidua.

Cum mortuo pareffam de hereditate eius con-
trouertitur, constat vnius hominis vnum esse patri-
monium, vnam hereditatis causam, & titulum, &
tamen vna bonorum possessio, id est, manis leuatio
pro toto patrimonio non sufficit, sed ab singulis heredi-
torum diuisis singulae bonorum possessiones pe-
tenda sunt.

Vna interruptio apud vnum ex patronis facta nihil
efficit quoad alium, vna his instituta nihil ad alterum.
Est enim omnimoda diuiduitas penes subiectas par-
tes rei per se indivisuae. Ex quibus apparet valde
fidei qui contra putant, paralogsimo verbo indivi-
ditatis.

TT ij

Quod si individuum futurum erat appropriatum, conſequens erat non pluribus locis id, ſed vno duntaxat perſe, ubi ſcilicet caput eſſet rei vendite, aut certe maior pars ex vulgaribus regulis l. ſi fideicommiſſum. D. de iud. l. qui ita. §. ult. D. ad Trebell. cum ſimilib. non vero intinſi propter aliquam partem deſectam, ſed & penultima eorum aſſimatio eſt, qui individuitatem hic ſtatuit ex parte rei, cum & ratio civilis, & rei qualitas, & magna conditiones ex parte agentis potius eam ſtatuerent debuerint. Nam ſi individuum inſiſtens in reſactu, cum actorem non excludimus potius ratione partis ab eo appropriata, quam admittimus ad totam ratione partis omiſſa: ſi quidem in individuo impotentia agere, in parte excludit a toto: quod gloſ. dixit c. ſi capitulo ext. de conceſ. prob. Quare iudicio carere, & ratione deſtituuntur, qui actoribus potius faueant, quā reus, contra iuris regulas, arque adeo contranaturam l. Atrianus. D. de oblig. & act. Accedit illa ratio ſurdiſconſulti: cum, inquit, de damno vitando agitur, cur non potior cauſa eius ſit, qui tenet, quā qui perſequitur l. ſi ſeruum. §. ſequitur. D. de verb. obligat. & cum reus iure vitatur cogitanti, & commercio iure gentium, & legibus permiſſo, palam & bona fide, cum magna cura, ac rebus ſure propriis diſtractis pretium rei comparandæ magno ſape rerum ſuarum damno, queſierit & id egerit, vt promulgatione contractus ad cognitionem deveniret omnium. Cur hic fauere actori qui intercedere potuit, cuius aut ſupina ignorantia eſt, aut aſſerata diſſimulatio, idque alterius nece? Cur extraordinario, & odioſo iure agri fauere inſenſo iure communi, & commerciorum regulis, & contra ipſius ſenſus communis rationem? Hic quis non videt præpoſitam ratiocinationem, & orientem locum in occidente rerotis opinatiombus? tu ſi quid mentis habes, cur non potius agentem toto reſpectu ratione partis appropriata, quā ad totum admittis ratione particule non aſſerte? Itaque non poteſt ratione agentibus illa individuitas pro agente valere, quod ipſum ex Tiraq. ſententia etiam ſubineatur, cuius iudicio ipſi adiuvari volunt, cum ex toto contrarium probet, qui eodem loco ſic ſtem in hoc caſu, fundus, inquit, venditus eſt in finibus Picſtina, & Picſtina, verique territorio ex parte ſubiectus, diuerſa utrobique conſuetudo. Retrahentes Picſtina anno, Britannia tribus editis excluduntur. Hic, inquam, ſi quis ſolemnibus appropriamentis Britannia anticipat emptor, negat retrahentem admittendum, ne ad ea quidem que in Picſtina ſua ſunt, ratione individui propter partem appropriatam. Reſtius omnino qui individuitatem pro reo, non vt illi pro actore advocant.

Denique quid abſurdum tali ſententia? Nam abſurdum in diſciplinis omnibus argumenta quaruntur, cum eſſent principis diſciplinatum, aut natura repugnant. Cum olim Caſtrobricentij Dominus Ioan. Lingallus ampliffimam Caſtrobricentij diſionem titulo donationis in quicunq; conſilio eius erant Iuriſconſulti, conſebant in omnibus omnino paræciis, & iuriſdictionibus promulgandum contractum, ad appropriandi ſolemnia conſcienda, & aſſerendam optimi iuris dominium, & id quidem ex conſuet. diſpoſitione. Ea ditio Caſtro & decem amplius caſtellania conſtat, ſingæ angulum aliquem, aut agellum delatuiſſe, ita vt omnia ea paræcia ſit, in qua ſitas eſt. Hic quiquam tam deſipit, vt putet totius appropriamentum continere propter omniſſum agellum: quod tamen necelle eſt vt appropriamentum fingitur indivi-

duum, & ratione partis omiſſa ad totum actio tribuitur. Nam ubi ſemel illa ſtatueris, quilibet particula omiſſa idonea erit ad totum actum labellatendum, cum nulla regula quantitas irritum conſtituitur. Et tamen quid hoc abſurdum, cum omnino diuiduitas hic appareat reuerti, & partium ſubietratum? ubi valet regula vtile per inutile nunquam vitari.

Sed vt etiam preſſius dicamus, nec (vt noſtri loqui ſolent) procedamus per emendicaca ſuffragia, quæ aperto, & expreſſo luſiſconſulti reſponſo audeat repugnare, calum hunc præciſe decident, in tenet mixtura. D. de vſucap. is ex Philoſophorum præceptionibus perquam eleganter tria corporum genera ponit, quod ante Plurarch. fecerat in libro cui titulus, præcepta conuivialia. Primum (inquit) quod vno ſpiritu conſiſt, veluti homo, lapides, equus. Secundum quod ex pluriſ, ſed compaſſis, vt domus nauis. Tercium quod ex pluribus diſtinctis, ſed vno nomini ſubiectis, vt grex, populus adſoſillan, aut prædium, aut caſtrum ex pluribus fundis, aut villa compoſitum. Omniſis duobus prioribus hoc reſponſum in quaſtione eſt. Huius vero corporis vniuerſi luſiſconſultus negat vllam eſſe præſcriptionem, ſed vt ſingularum partium poſſeſſio ſit, ita & præſcriptionem eſſe, & ſingulas partes cauſas irem ſuas, & particulas habere, ita vt per partes vſucapiantur, vniuerſum per ſe corpus non item. Hic cauſus planè in individuo is eſt de quo quaerimus. Caſtrum, aut villa quæ pluribus agris conſtat, & de tertio genere eſt eorum corporum, quæ luſiſconſultus ponit, quod ex pluribus diſtinctis conſtat, in quo ſingulas partes ſuas etiam habent cauſas in præſcriptionibus, & appropriamentis. In his igitur vera regula, quam alibi luſiſconſulti ponunt, & nos inſta perſequemur, tantum eſſe præſcriptum, quantum poſſeſſum, tantum appropriatum, quantum bannitum, quod tex. exprimit, cum ſit, vt ſingularum animalium poſſeſſio eſt, ſic & vniuerſionem ſeparatam. ideo præſcriptio vniuerſionis partem aliam non porrigitur, nec etiam contra deſectum alterius, parti præſcriptæ propter corporum ciuitatem, & ſeparationem, quod Canonica ſue reſponſum c. illud ext. de præſcript. quibus hæc dubitatio vſuſina prædicatur, ita vt nil expreſſius dici poſſit. Quæ mirum eſt vllus vnquam quibus iudicium, & vniſ elementa conſtarent, hæſiſſe in hoc luno decepti diuiduitatis, & indiuiduitatis ratione, ſive ea in contractu, ſive in appropriamentorum ſolemnibus ponatur.

Quid verò quoad bannimenta, ſi paræcia ſunt ſimili ambigui ſunt? Reſpondeo, a ſicto pendet, & præbatione, cui res ſite contribuuntur, cuius rei diuiduitas ſumitur ab eo, cui paræciales decime ſoluantur. Denot. c. 1. ext. de paræciis. vbi & aliſ. & c. 1. ext. de decimis. & a ſactamentorum perceptione, ſin ex toto ambiguum ſit, nec probari poſſit, verobique bannimenta valebunt, vel in altera, vt actus magis valeat.

Quid vero ſi eadem domus in conſilio ſit? Reſpondeo a principali porta paræcia diuiduatur. Iqui conſtat, vbi Barr. D. de dam. infecti.

Denique iſtud quoque quaeri oportet, cum quidam prædium emiſſet, cui ſeruius deberetur, ab alio prædio, quod in alia inſiſtione eſſet, quo loco bannum oportere? Mouet dubitationem, quod Barr. & Inſol. in l. Marcius. §. vltim. D. de legat. ſeruitutem autem in fundo dominante eſſe, vt ius poſſitum, & acquiratum in fundo ſeruiente vt priuatum, unde dicti legato fundo ſeruiente, ab eo qui ſeruius debetur, libertatem legatam non videri, quia in fundo ſeruiente

seruiente non esset seruitus, id est, ut ego interpretor, actio, sed potius passio, Bartol. & Imol. d. s. vlt. D. de legat. 2. Adde quod ab agente potius, quam a patiente iuris denominatio fieri debeat: itaque videri potius in loco dominanti bannimenta facienda. Sed ego contra puto, & respondi, quia cum bannimentorum vis, & effectus non sit, ut ius tribuat, aut acquirat, sine quibus dominum perfectum transferatur, sed potius ut alienum excludat, exactus solemnitate, & consuetudine inducta, ipsa autem, & bannimenta extraneos respiciant, quibus praeiudicium adferretur, sequitur eo loco faciendi in quibus res sita est, cui ius detrahatur, & praeiudicium fit, & quae diminuantur per passionem. Nec enim eius scientia requiritur qui acquiritur, ut in loco dominanti bannimenta fieri debere dicantur, sed eius potius cui praeiudicium adferretur, & qui excluditur libertate, unde relinquatur in ea parocia banniri debere, vbi res est, contra quam acquiritur ius seruitus, ex contractu; & vbi imprimitur re aliter. Ideoque & casu non abstinui, illum, qui cum extra urbem esset, percussit cum qui in ea erat, sagitta, aut telo, videri his penis subiaci, quibus si subduntur, qui in urbe percutiuntur, attentat consummatione actus, quod ait, Bart. rub. D. de accusat. & alij alibi.

9 Postremo inquiri id quoque potest, an horum bannimentorum vicem supplere possit denunciatio cuiquam in caput facta, ut is suo iure excludatur, nisi intercedat, & recte negat Tirac. s. 36. glof. 2. ad fin. q. 18. & ego assentior, nisi cum conuenit ex forma, l. diffamari. C. de ingen. manu. tractationes suas proponeret, sententia exclusus est, quia noluit, de quo nos alibi. Itaque nuper iuratus sum, cum adulessem receptum eius factum, qui ad excludendum retrahentem allegerat, cum habuisset cognitionem contractus iudicialiter facti, id est, auctionis, cum nulla scientia sufficiens quod excludendum, nisi legalis, & per solennitatem consuetudine inducta: ne si in caput quidem denunciatio (specificata facta esset, cuius rei demonstratio ex illo Tirac. loco per se potest. Constat tamen veterem scholae pugnam diuini, cuius primus auctor Bart. fuit in l. rem quae nobis. D. de acq. poss. qui putat bannimenta, quae iudicis auctoritate sunt, ut hi quorum interest intra certam diem compareant, alioqui iure suo excludantur, valere, quod & Ang. probat. s. si vero non implens, auct. de hered. & falcid. & Ias. etsi sunt qui repugnent. Sed nihil hic est quod contradicatur, cum non a iudice sed ipsa consuetudine auctoritatem habeant. Sed haec nos in Prothetia latius.

^m [PAR TROIS IOYRS DE DIMANCHE.]

- 1 Cum populo agitur Dominice.
2 An accessio deat bannimentorum diuersis.

1 Tamest huius diei praecipua semper in Ecclesia venerat fuit ab ipsis nascendis crepundis, & Ioannis apocalypsa, & vtero etiam Constantini lege sancita, quod Eusebius in eius vita scribit, & lex scripta extat in Cod. Iustiniani l. dominicos. C. de fer. ita ut iurisdictionalis materiei nihil agi possit, tamen quia mutat viuenti ratione non aliter populus in pagis, ac vicis conuenire solet, quam festo die, & aliter cum eo agi non potuit, necesse fuit ista humanis commercis indulgeri, ita ut non aliter denunciationes, praecpta, edicta, valeant quam illo ipso die indicta de his rebus quae in commune aguntur. Nec de rebus suis alio tempore consultare populus potest cum non omnes ad mercatum conueniant, ad sacra omnes

A omnino praesumptum sit conuenire. Proinde tam solenne est hoc die populum conuenire, & cuiusque parociae certus, ut alio non possit, ne natali quidem dominico, aut alio exempto a talibus. Quamquam quoad haec ipsa bannimenta attinet, scio etiamnum in quibusdam tribunalibus observari, ut alio die, & mercatu fiant, quod an recte fiat, ab eo pender, quod infra dicemus, quod licet accusamus. Notandum etiam vbi que pens trinum observari promulgationem.

B Sed enim hoc loco inquiri potest: An sicut in possessionibus accessio fit ex personis auctorum, sic quoque in bannimentis fieri possit, veluti si duobus forsitan promulgatis emptor decellerit, an filius & heres eius reliquum quod est perficere possit. In quo breuiter respondeo ex eodem titulo bannimenta a diuersis, & certificationem fieri posse, si alter alterius heres sit, atque adeo singularis successor rei de qua bannimenta sunt. Ex diuersis tamen non posse bannimenta coniungi.

ⁿ [D'HVICTAINE EN HVICTAINE.]

Qdooz consuetudinaria, se compte de iour à iour.

Hic verbis veterum dubitatio plane praedicatur, cum inquirunt, an dies à quo, dies item ad quem in termino computari deberent, de quo illa operosa disputatio, quam artigimus art. 25. de qua veteri foro nemo dubitabat: & hic apparet vtrumque computari cum ogdoas intelligatur de dominico ad dominicum, ut & in auctionibus quoque & proscriptionibus. Quare reprehendenda est istorum insolentia, qui acutius sibi ceteris videri vult, pridem vso constituta inuolli dubitatione ad inquisitionem reuocantur, ex quo accidere necesse fuit, ut nec vetera promerito obtinerent, nec sua illi cuiquam probarent, quae praeca usurpatione in usum recepta nemo de senioribus ignoraret. Sed illud sapientius Marcelli, nihil inquam de sollemnibus, aut receptis mutandum. Notandum hic etiam iurisdictionalium dubitationem praedicti, an trina vno tempore, & die, edicta idem pollant, quod interpellata.

^o [SANS INTERVALLE.]

Ergo si longius tempus interponatur non procedit, ne iude observato tempore, ignorantia cuiusquam capere, & insidiosa procrastinationes fiant, & intericiantur, quamquam vetus consuetudo interval-la longiora admittebat, ex cuiusque fori consuetudine, ut & nunc quoque fieri possit, certe fieri nusquam puto.

^p [INCONTINENT APRES L'YSSVE.]

- 1 Pude origo nostri, se missa est.
2 Territorio cuique missum seruandum est.

F De vi huius vocis, *incontinenti*, multa Tirac. in re tract. conuenit. s. 1. glof. s. hic quidem ex subiecto materia intelligitur, antequam populus ad alios actus diuerat, hoc quidem vbi receptum est cum populo agi post sacra. Nam si inter sacra (aut praesentia) agi solet, ius cuique territorio mos gerendus est. Post sacra vero intelligitur, postquam sacerdos pronuntiauit vetus illud *laus domini* licet, abite Quirites, in concionibus, cum magistratus populum dimittunt cui succellit nostrum, *ite missa est*.

[LA GRAND MESSE.]

*An hæc solemnitas per æquivalentia impleri possit
comme au fœmon.*

Sacra solemnitas quæ per omnem dominicanam per-
sonant in populo, quibus patremfam. quicunque in-
teresse ex Ecclesiæ prescripto præsumptum est. Ta-
lia appellatur, quæ cantu cleri occurrunt populo,
qui & si vt scribunt, sed receptus est in Ecclesiâ,
nunc tamen nullum non Ecclesiasticum. Nec tamen
non eadem vis est, & eorum quæ summissa voce
celebrantur, ad bannimentorum quidem effectum, si
modo non alia celebrantur, quæ pro solemnibus ha-
beantur, & patetialibus (vt loquuntur) ne quis deci-
pi possit. Quid vero his subtilis hæc in re actus sint,
qui nunc pugnos intendant lioni, non video, si feren-
di erunt ignorantiam ab contumacia obtendere, quia
abesse permittitur. Sed quæritur potest, an huic formæ
ad consuetudinem inducta per æquivalentes satisfieri pos-
sit, veluti si populus non minus frequens post meri-
diem ad concionem conveniret, an tibi bannimenta
fieri poterunt. Hic quidem locus exercetur ab Titiaq.
d. 3. 2. in fin. & rectè negat impleri aliter pos-
se, quam quæ forma indicata sit, quamquam in casu
non dissimili fieri admittit glo. clem. 1. verbo diutino-
rum de for. comp.

[EN LA CONGREGATION.]

Non in lacerbris, aut angulo, aut sacello, aut fa-
gato terrore populo; & loco frequenter. Sed & si pu-
pillus. §. prohibere. D. de inst. acti. Bald. l. manda-
tum. q. 4. C. mandata.

[A HAUITE.]

Clara voce, non sussurratice.

[ET INTELLIGIBLE.]

Assa scilicet, id est, nullis rithis, sed ore prolata, ar-
ticulata, non Græca, ac ne Latina quidem, ac nec Gal-
lica apud vltiores Britannos, si quidem ea nondum
vranitur l. iudices. C. de sent. & interl. iud. & l. Sed &
si pupillus. §. de quo. D. de inst. acti. & Ord. Regis
Franci. in decretis iudicum anno 1339. Nec idem hie-
ter ex programme post affixisse, nec enim omnes li-
teras sentit.

[AVX LIEUX ACCOUSTUMEZ.]

*An consuetudo recipiat diversæ formæ particulares op-
propriationis diversæ loci.*

Locum loci hie designat, ad illum lapidem, ad il-
lum postem, illamve cippum, quæ omnia ad rece-
ptionem cuiusque iurisdictioni morem referuntur, cuius
dispositionis occasione perire dubitari ex facto

A contingit, cum hæc oratio indefinitè & vniuersaliter
concepia sit, an per omnia æquæ Britannia tribuna-
lia obtinere debeat, ne aliter bannimenta valeant, qui
si in totum hæc forma obliuata sit. An vero si eui de
loco, aut tempore alia obliuata sit, & mos diuer-
sus seruari debeat. Namque & veterem consuetudi-
nem suam ea de re cuiusque foro morem manere pul-
sam esse, & vero in multis adhuc reneret, vt Amba-
haribus quos Lambaliones corrupta voce appelli-
mus, & Ploameli quibus non domino, aut laici
ista vsurparet, sed in mercato & die alio, quibus
eam rem sui sunt apparitores ex lege feudæ, quos ve-
teri voce viatores appellant, & bannicos fœdantes.
Quare si consuetudine veteri, & prescriptone, tam
dispositione, huius ipsius reformatæ artic. vltimo
taceat, denique hæc sententiam Curie nolite inhi-
care obtruisse 27. Octobr. anno 1567, ac ex tempore
crebitus. Milui, vt dicant quod sentio, nil horum pla-
cet. Nam vniuersalis consuetudinis vagæ causa
que fori obliuata, & variante vsu infirmi non
probo, quia consentiente, & consensiente populo, et
ta regula includi salutare, & necessarium inueniunt
vltus cogit, & inde nascens litum materia, & dam-
norum incertitudo. Planè quod illa veritas suam an-
que morem permittit, meliore iudicio ab ef-
matoribus sublatum esse, acta eorum indicant, cum
illa verba consoli, meditati que expungere (omne il-
est acconsuetum an teneret). Nam tali inconstancia
missa, pro cuiusque ius dicentis arbitrio, quod aliud
sit quam quod publici moris, æquabilitas & rigor pe-
partes eliditur: cum tantulum id sit, quod diuersi
mores discriminat, forte riuus, aut agri ingreditur,
cum præsertim si vniuersaliter valere consuetudinem
permittimus, nihil rei priuata dominiis diuentione
cedat, quod ille vltimus articulus ipse taur, unum
ille quidem, si verum fateri volumus, incertè & vagè
scriptus. Sed an tibi fuit priuatorum præseru-
mos, vt iuri publico derogari oporteret, & publico
consensu receptæ legi aperta interim fenestra inhi-
cantibus de modo vtendi. Cur non eadem lex am-
bus, & illa leges esse permittuntur, quæ scriptæ sunt
nequeant? Nunc quali externis in prouinciam in-
quirendum, quid hæc, aut alibi valeat, & obliu-
tur, & scripti fiducia fallitur, qui nullam esse eui-
publicam formam putat, vt omittam quam facile sit elu-
dere id, de quo nil scripti, nil certi extat. Itaque
quando posterior maius his reformandis adhibet
tur, me auctore & postremus ille articulus distinguit
tur aliter, & vni omnibus appropriamentis lex statu-
tur. Quod si cui ditioni quaque de re in specie consue-
lendum videbitur, cognito probatque, quod cuius-
modi erit in tabulas publicas relationemque redige-
tur, vt cuius discere & sibi prospicere liceat, mutari
eludere nemini permittatur.

ARTICLE CCLXVI.

ARTIC.
CCLXVI.
NOUAR
CONS.
C. art. 27. 1.

I^a aucun acquiert^a heritage^a par quelque tître^a ou contract^a que ce soit
& il le renne & possède^a noitirement^a par l'espace de dix ans, & si en
ait fait vne bannie^a dont il ait informé en Cour, il sera du tout & en-
uers tous^a approprié. Et aussi sera l'acquéreur approprié par tenné noitire^a de
quinze ans^a prouuant le tître^a sans bannie, s'il n'y a eu interruption.

Si quid

S¹ quis acquirat^b dominium, rei soli, & immobilis, titulo^a aut contractu^c quolibet, & illam teneat, & possideat^b pro palam^b spatio decennali, & unicum bannimentum con-
fecerit, cuius informatio rei acta relata fuerit^d omnimoda securitate, & adversus om-
nes, futurus est securus in rei dominio. ² Ut & ille qui rem acquisitam, non clam possederit
per quindecim annos, probans titulum, & absque bannimentorum solemnitate, nisi^e interru-
pta illius possessio fuerit.

Hic articulus non est p^riscae consuetudinis simpli-
citer, tamen ei pridem insertus, sed quomodo com-
plices alij descriptos de veteri Ducis Ioannis consti-
tutione, transiit in consuetudinis textum, quae edita
est de ordinum gentis sententia, in concilio Pambri-
cano anno domini 1437. Constitutionis ipsius de-
scriptum extat infra art. 701. Sed hoc amplius hic ar-
ticulus habet, quod hic certificatio bannimentorum
exigitur, illo adhuc tempore ignota, cum quod illa re-
tractui dumtaxat obstat, hic indefinitè intercessio-
nes omnes excludit.

^a [SI AUCVN ACQVIRT.]

Modo is sit, quilibet, & moribus commercij
capax sit, & contrahere, & consensum inire queat, &
de ea re agatur, quae in commercium cadat, & lex non
resistat principio acquisitionis, quae nos postea si-
gillatim persequemur, ex libi in emptione, §. omnium.
D. de cont. empt.

^b [HERITAGE.]

Quid haec dictio valeat & importet, diximus supe-
riori articulo, verbo d^e heritages, huc quantum ad actio-
nes personales, siue hypothecarias, siue securitatis at-
tinet.

^c [PAR QUEL TITRE QUE CE SOIT.]

DE TITVLIS IN VNIVERSVM ET
IN SPECIE, QUI IVRE, AVT CON-
suetudine in vfu habentur.

- 1 Quid est titulus in prescriptionibus, aut appropriationibus.
- 2 Prescriptio longi temporis sine titulo non procedit, nec
nostra quindecennaria.
- 3 Tituli veri, ficti, putativi, praesumpti, & eorum diuisio.
Quidam nulli, improbi, damnati. ibid.
- 4 Fictorum titulosum consideratio.
Praesumptorum nullus usus. ibid.
- 5 Nec putativorum quos consuetudo non recipit.
- 6 Error iuris in prescriptionibus nocet.
Abusum putativorum exempla. ibid.
- 7 An ex titulo nulli prescriptio effici possit, & qui di-
cuntur nulli.
- 8 An ex vetustate & reprobis.
- 9 An ex his dominium transferatur.
- 10 Resisiones adversus contractus nullas.
Regula ex quibus causae dominium a domino. & ibid.
- 11 Nullitate respirationis quae respectum habet ad certas per-
sonas, & inter coniuges & alios prohibitos.
Quae a publica iure aut privata tribuuntur. & nulli-
tatem causa varia, tum publicae, tum privatae exre-
buntur, personis, & aliis. ibid.
- 12 De contractibus respirationis subiectis an tituli idonei sunt.
- 13 De titulis conditionalibus.
- 14 An ex pluribus titulis contingat prescriptio.
- 15 Tituli domini non translati in prescriptiois causas non
tribuantur.

A 16 De titulis innominatis & veteris v^um, & appella-
tiones locales contractuum. ibid.

17 Tituli in specie 22.

Hic magnum rerum argumentum, sed tamen cum
copia omnis praeter rem doctis ingrata sit, dabimus
operam, ne quo extra carmen (quod dicimus) effusa-
mur ut neque interim omittatur, quod desiderari iu-
re possit.

Ac primum, ut id intelligatur de quo agitur, titu-
lum consuetudo non aliud intelligit, quam quod iure
quoque civilis titulus est, id est, causa omnis de re ge-
nium, consuetudinaria aut civilis domini translativa,
nam exire ad hanc rem non pertinet de quo glossa, &
Card. Zab. clem. 1. de verb. signif. de quo glossa, &
Card. Zab. clem. 1. de verb. signif. de quo glossa, &
Causae sunt consensu in conventionibus, quae cum
in speciem nomen contractus de iure civilis transla-
tuat, ut emptionis, donationis, permutationis, tituli
dicuntur. Nam & quidam titulus circa consensum tra-
bitur, qui pro suo dicitur, de rebus quae nullus sunt,
& ideo sunt occupantis, aut de his quae pro derelicto
sunt habere, sed talium usus perquam rarus, ideoque
conventionalibus agendum, in quibus titulus, & con-
tractus pro eodem significari solum vult appellare.

Hoc posito intelligi convenit hunc articulum de
appropriationibus civilibus statere, quae nullo casu
sine titulo possunt procedere, nisi de his prescriptionibus,
quae eiusdem generis sunt, decennialibus, & vicen-
nariis scilicet iure civili, aut iure consuetudinario
quindecennariis, quae omnes requirunt titulum
aut verum, aut fictum, ut loqui solent, putativum.
Nullo iusto titulo possideres (ait lex) ratione iuris do-
minium quaterere prohibetur, & ideo intentio domi-
ni nunquam absolvitur. In nullo. C. de rei vend. vbi Cal.
& Saly. & alij alibi. Dicitur, utique, possessio tantum
iure successione sine titulo obrepta, prodesse ad vfu-
cationem, hac sola ratione non potest l. diutina. C. de
Prescript. long. temp. & l. vlc. C. pro haerede & l. Cal-
lus. D. de vfu cap. errare eos putat, qui cuiusque rei
quisquam possessione bona fide nactus esset, pro suo
vfu capere posse putarent, ex quo apparet nec iure, nec
moribus posse tales prescriptiones procedere sine ti-
tulo, exceptis casibus de quibus nos inf. verbo pro-
nuant le titre.

DE QUALITATIBVS TITVLORVM.

Cap. 1.

Sed ut haec tractatio methodo, & ordine accipitur, &
de titulis primum in universum, ac de qualitatibus eo-
rum dicendum est, deinde particulares quoque, qui
aut iure, aut consuetudine induci in vfu habent, persequemur.
Ex titulis enim quosdam veros appellare,
hoc est, qui germanè tales sunt, & dominium transfe-
runt, ex iure quosdam vero fictos, qui scilicet non sub-
sistunt, atque adeo constare non debere, eos tamen lex
fingi esse. Quosdam praesumptos, qui cum non appa-
reant, re dubia, & incerta, praesumentur tamen ab le-
ge, alios putativos, quos cum quis non habeat, iusta

tamen opinione adductus habere se putat. Sunt etiam quidam inutiles, improbi, nulli, quibus lex, aut non assitit, aut vero ex toto obstitit. Nam de lucrativis, aut onerosis inutilis hinc mentio, etiam & hae qualitates titularum sunt, quia ex utroque aequè dominium, & usufructu capiendi causa transfertur, l. super logi. C. de praescript. long. temp. l. locus. D. de acqu. poss. De quibus omnibus sciri expedit, quid quantumque valeant ad appropriationem, quoniam ne ab his quidem, qui eam sibi operam ex professo sumserunt, ea res vltquam meo iudicio pro dignitate, & materia merito tractata est; Nec Franciscus Balbus alioqui immodicus & redundans, satis diligenter eam praescriptionum partem persequutus est, cum in vniuersum copiosum tractatum de praescriptionibus scriberet. Ac de veris quidem titulis toto pene hoc libro agemus, ac suis locis singulos, qui vltquam in usu habentur in commerciis, expendemus. De fictis etiam rarior iuriconsultis mentio traduntur, tamen tales, qui re vera nullquam intercesserunt, sed tamen finguntur intercessisse, hoc vero à praesumptis differunt, quod praesumptus locus sit in casu dubio, & incerto, quo nec rei veritas scitur, fictis in casu certo, cum scilicet nullos esse, aut non intercessisse certum est, quod Lud. Rom. & Fracis. Aret. notant in l. si aliquam rem. D. de acqu. poss. Aymo Crauetta lib. de temp. part. 4. capite incip. Absolutus nu. 49. & seq. ficti tituli exemplum est in l. i. in princip. C. de rei vxor. actio. vbi lex fingit stipulationem intercessisse in contractu dotis, quae tamen nullquam interuenit. quod ibi gloss. notat in verbo subsequuta; proditur & alia exempla ibi in gloss. Item in gloss. l. his verbis. D. de adopti. §. super hoc auth. vt nulli iudic. col. 9. Aliud adicit Angel. l. hoc si res. D. de rei vend. cum per litis assumptionem, & solutionem eius assumptionis, dominium transferretur facto contractu venditionis, qui tamen talis non sit, quamquam hunc casum Aret. potius taciti tituli esse putat, quam ficti. Addit aliud l. i. §. accidet. C. de rei vxor. act. quo loco extraneus dorem marito dedisse dicitur, qui tamen vxori queratur ex tali donatione, & traditione vera marito, facta. Sed hic titulum fingi in persona mulieris, cum qua tamen nil contractum sit. Sed & in eo, qui scienter indebitum soluit, fingi donationem l. i. D. de cond. indeb. & l. cuius per errorem. D. de reg. iur. Ergo ex fictis titulis non minus quam veris acquiri dominia, & usufructuendi conditiones volunt, si modo vera sit traditio, quia fictiones duas, tituli scilicet, & possessionis lex non admittit. Haec recepta sententia, auctore primò Dyno, & Jacob. de Raen, quos mox Barr. Angel. Cast. & Raph. sunt sequuti d. l. si aliquam rem. Sed hanc sententiam, & famosum errorem Molin. nuper reprehendit, & exagitaui tit. de feud. §. i. gloss. §. numer. 39. & fictum esse, aut reperiri in iure titulum vltum negat, cum omnis titulus necessarius, aut verus, aut nullus sit, ex veris verò quosdam tacitos esse, quosdam praesumptos, qui per errorem ficti ab doctores dicantur, itaque cum dicitur scienter solucentem indebitum donare, & in eo fictum titulum esse, Molin. negat, & verum esse putat sed praesumptum. Sic qui ignoranter rem suam conducit, in quo fictum esse titulum donationis putant. Molin. vltum esse omnino titulum negat, quia in totum talis contractus non valeat. Quod si quis scienter conducit rem suam, vt suam, tum quoque titulum esse praesumptum, esse enim donationem, & sequuta vera traditione sequi dominii translationem, alios casus Molin. simili argumento eludit, & occasionem sumipisse videtur ex dictis Aret. qui tamen non omnes casus exaequat: sed fictos & ipse titulos admittit, & valde quidem difficile est receptis sententiis obistere, & exempla quaedam

historum titularum è iure proferuntur, quae difficile est includere Molinai praescripto, cum omnes praesumptos, aut tacitos esse putat, vt ille l. i. C. de rei vxor. act. in quo constat stipulationem nullam intercessisse, & tamen pro adiecta habetur: nec enim frida à praesumptione, quae in casu dumtaxat dubio fit, cum hic casus certus sit nullam intercessisse, etiam de quibuscumque cum eo non pugnauerim praesumptos potius dici, quam fictos debere.

Potèd praesumptos appellamus, qui non apparent quidem, aut probantur, sed tamen intercessisse praesumuntur, de quibus longa tractatio est in l. si certis annis. C. de pact. & l. cum de in rem verso. D. de vius. & Bartol. q. vij. incip. Mulier quaedam habens amplum patrimonium, & nos suo loco tractabimus, cum scilicet ex decem annorum solutionibus vniuersibus, & explicitis cuiusquam debiti, aut census titulus allegatur, aut cum ex lapsu temporis centum annorum, aut immemorialis temporis, ex quibus omnibus titulum praesumi volunt, cum non probetur, vel cum maneat dos ab extraneo datur, praesumitur enim mulierem, & ab ea marito, nec parum hic momentum, quia praesumptus titulus idem efficit quod verus in suo casu, cum lex praesumptioni assitit, alioqui decem anni acquisitioni dominij non sufficerent. Sed ista quidem iure autil accipiuntur. Nam quoad appropriationem etiam in totum iure consuetudinario nullus effectus eorum est, cum certi, & specijici probandi sint, vt inf. dicemus verbo, *prouant le titre*, & art. 56. verbo *inter certum*.

Sed & quidam putatiui tituli iure traduntur, hoc est, qui re vera non sunt, sed in opinione consistunt, hoc est, quos quis non habet, habere tamen se putat ex aliqua iusta, & probabili erroris causa, sic matrem suam, maritum, vxorem putatiui, dicunt Bart. l. i. conca. bina. D. de amor. dotem putatiuiam. diuortio, & impendia. D. solut. matrim. putatiuum l. i. C. de cond. ob caus. & putatiuum tutorem, tit. de eo qui pro tut. filium putatiuum Bald. d. l. i. col. xi. Cap. de mit. quibus opponuntur, verum aut iustum matrimonium, vxor, maritus, filius, aut pater legitimus, confite vbiq. iuriconsulti veris exequant paucis casibus exceptis. Idque indefinita, & vniuersali oratione, id est, incauta, quam ex aliis suppleri, & distinguere oportet, infinita sunt l. nemo. D. pro hered. l. i. D. pro legat. l. vlt. C. pro herede l. Celsus. D. de vlticup. Sed eas distinguunt l. iustus. D. de vlticup. l. nūquam. §. quod vulgo. D. de vlticup. l. quod vulgo. D. pro empt. l. vlt. D. pro hered. l. 3. D. pro solut. l. vlt. D. pro suo. cum scilicet ista causa erroris est, non supina aut stulti hominis, sed ratiocinatione scilicet, in emptionibus verò propter frequentiam contractus, non nisi iustissimum errorem admittunt. Cast. l. nullo. C. de rei vend. & l. i. in princip. & glo. l. quod vulgo. D. pro empt. Promittit erroris de titulo intelligit tali, qui si verus esse usufructum perfereret, vt Cast. scribit d. l. diutina. C. de praescript. long. temp. Sed & cum errorem dicunt falsi intelligunt, & plura exempla Cast. adfert. d. l. diutina. Aet in sum. de vlticup. pro empt. edidit vero & Iuriconsult. d. l. quod vulgo, cum quis à procuratore suo peritus est, rem suo nomine emptam cum non esse, aut à probato viro, aut vicina, aut fama de re sibi donata, aut legata à principe, aut testatore, aut si quid tale errorem induxit & aluit. Ceterum error rarius ad usufructuacionem nunquam prodest l. nunquam. D. de vlticup. & longissima eius rei tractatio apud Fely. c. de quarta ext. de praescript. quare si quis donationem, aut alium titulum habet, ab eo qui donare non potuit, & valere putat cum legibus valere non possit, is error inuitus

institus est, nec prodest viciandum. Sic igitur facti opus est, cuius crebrius exemplum est in eo, qui cum se solam heredem putaret, longo tempore posset, & postea materiem natu factam compertum est vivere, hic verè, & iusto errore titulus putativus est, ex quo iure prescriptur glo. l. hereditatem. C. in quib. calio. coll. long. temp. prescript. glo. l. vlt. C. pro hered. l. final. D. pro suo. Nec dubitatur valere eam in vincennariis prescriptionibus iuris, item & decennariis, de tricennariis miror tantam esse pugnam, cum quidam iuris errorem nocere in his putent, quidam contra. Sed apparet tamen frustra de tituli validitate disceptari, vbi titulus necessarius non sit, quod pluribus Aymo Craveria doctus iur. agit in lib. de tempore parte 4. c. incip. materia nu. 6. & admittari non desinit, cui potius in opinione, quam ratione consistat iuris scientia, & eorum infelicitatem deplorat, quibus incidit in talibus pugnis de bono iure luctari. Denique putat talibus quoque prescriptionibus error iuris obesse. Sed nos has pugnas magno mortalitatis bono, hac de re, vsu reicimus, nec titulos viles putativos admittimus, sed veros, & probatos exigimus, & insinuat iuris civilis materia sylvam præciliamus, & tales omnes ex moribus enim ablegamus, & eiecimus toto, versoque & reales titulos ad æquandam prescribendamque dominia exposcimus. Quare mihi ista lex expendenti intentus, non solum scholasticis auctoribus, quorum labor in vmbra consumitur, sed ipsi quoque iuris civilis principibus, iudicium hac in re desultu videri solet, ut vllam omnino iuris prævidendam extitisse mirer, quæ tam incerta, varia, vaga, pro iure scribenda putaret mundo, & qui in re tanti ponderis, de conquiritis dominis, de vero, & certo iure traducerent ad opinioniones incertas, & phantasias de rebus, eadem iudicandum statuerent, de eo quod fama, sermone, auditione, fabula quicquam accepisset, quod de eo quod talibus instrumentis, & competentæ fidei documentis esset consignatum, nec quidquam secrete in viciandum re aliena, an quisquam emisset, verè, aut emisse se putaret errore, quam sententiam Celsus reprehendit iure, & veteribus displicuisse ostendit, & Paul. d. l. 2. pro empt. & fuisse eorum talem & sine distinctione sententiam apparet. quamvis ex aliorum responsis tam poltea diluigui necesse fuerit, ex iusta, aut iniusta causa, alioqui repugnaturam. Sed frequentiores iuriconsultorum pugnae sunt, quam vt eas deprecari quisquam debeat. Fuit ista humani ingenij culpa, aut sensuum imbecillitas, & iudicij in multis defectus; Triboniani certe incogitantia fuit, qui tam adversas sententias vno volumine compingere, & digladiantes in theatrum induceret, cum liceret eligere & multis meliores, & ceteras rescindere. Nò sine causa igitur ista melior vsus repudiavit, quæ si recipiuntur, non vnda, non aucte incertiores dominis nostris futuræ sunt, nul constitutum in viciationum iure, si tituli dominorum in sermone, rumore incerto, fama mendacissimo scilicet teste reponuntur, nec quisquam interire, res ne ita sit, an saltem sibi quisquam fingat, nec possit non videri ista hominis cogitatio, a quo toto decennio credidit, quod non vidit, nec penitus introsperit, & edi sibi instrumenta, & probationes rerum suarum petierit, & a se ipso rationes actus sui, & rerum suarum auctoritates non requisierit. Quod si vilo tempore, rum hoc maxime, quo tanta est relationum licentia, & libido, convenit reici, nec ferè aliter tales tituli putativi probari possent, nimirum id iurispudentibus in hoc argumento placere potuisset, cum aliqui putarent, & statuerent neque putativum maritum, iu-

A re mariti accusare posse l. si vxor. §. sed si ea. D. de adul. nec adulterum mariti iure occidere, quod Bartol. dixit l. marito. §. vltim. D. de adul. nec patrem pro dote putativam filie obligari l. si cum dote. §. transgrediamur. D. sol. mar. nec donationem inter putativos coniuges valere l. 3. §. videamus. D. de donat. int. vir. & vxor. nec tutoris putativi factum valere in alienandis rebus minorum. Bart. & Bald. l. si quis qui. D. de eo qui pro tut. nec filium putativum teneri adire hereditate patris putativi. Iustio D. de viciap. Bald. l. 1. col. 11. C. qui admittit. nec donationes factas tutori putativo. Quæ cum ita sint, cur dominum, aut viciandi conditionem placuit acquiri ex titulo putativo? cum traditione putativas negat valere ad viciandam, Bart. Alex. Rom. Arc. Bald. d. l. Celsus. Fely. d. c. de quarta Bal. Lirritum. C. pro donat. titulos volunt. Quare prudenter, & cum magna ratione ista vsus reiecit.

12.

De titulis inutilibus, nullis, improbis seu reprobis, & vitiis: An prescriptionem causari possint.

C Consequens est inquisitio, valde quidem illa sena de 7. titulis, nullis, inutilibus, illicitis aut improbis, & vitiis. An scilicet vlli tales idonei nihilominus esse possint ad causandas prescriptiones, & tribuendam viciandi conditionem.

Inutilis vniuersaliter vocatur, qui iure civili non consistit, siue propter inhabilitatem personarum minus idonearum ad contrahendum, siue materie quæ in commercio non cadit, siue ex defectu solemnitatis à iure requisitæ, siue quia lex non astitit, aut etiam resistit. his enim omnibus de causis contractus corrumpunt, sed effectus non vno.

D Nulli sunt, quos lex, aut consuetudo propter certas causas annullat, cuiusmodi sunt donationes inter virum, & vxorem constante matrimonio factæ, aut verò iute consuetudinario in vnum ex liberis collatæ, aut vnum de hæredibus præsumptis, aut vero spuriis, & incestuosis, & nefarius liberis. Sed & nulli sunt in quibus consensus deficit, cum in consensu posita sit naturalium obligationum materia, quæ si non subsistit, nec contractus valet, nec dici potest, de quo vulgari loci l. 1. §. si vir vxor. D. de acqu. post. l. vbi lex. D. de viciap. l. cum lex. D. de fideiuss. latè Imo. & cum contingat ext. de iureiur. Tales sunt, qui à pupillo, furioso, demente fiunt, siue is qui contrahit tales esse sciat, siue ignoret, & quod aliter respondisse iuriconsultis, videtur l. 2. §. si à pupillo & §. si furioso. D. pro empt. non eum sensum habet, & multiplici interpretatione eliditur, alioqui scriptum certissimis iuris regulis manifestè repugnat. Idcirco ex talibus viciandi conditio tribui nequit, de quo nos inferius in loco de minoris prescriptionibus differemus. Sed & in vniuersum nulli sunt omnes bonæ fidei contractus, quibus dolus causam dedit l. elegantem. D. de dolo, qui ideo imiles dicuntur glo. l. multum. C. si quis aliter. vel sibi, & l. contractus. C. de fid. instrumen. l. si fraude, quæ in materia prescriptionum loquuntur. C. de presl. long. tempor. ex quibus non procedunt prescriptiones titulatæ quidem, licet aliud sit in dolo incidenti, quod gloss. hic dicit.

F Improbi sunt, quos vulgo reprobos solent appellare, id est, illiciti, qui perpetuas prohibitionibus causas habent, & publicè damnantur ob turpitudinem facti, & eas causas quibus lex resistit, & eos inhibet, velut in quibus rerum turpiem, & illicitorum commerciorum promissiones incurrunt, vt cū de prodæa republi-

ex de facienda, iudicio corrumpendo sunt. Si quid enim ex his talibus causis detur, non prescribitur, propter vitium causarum, & tituli damnatum usum, & effectum, de quibus Imol. d.c. cum contingat, vers. Item secundum nu. 36.

Veritos, vocos, quos lex, statutum, consuetudo, testator, Index, de re certa quoniam fieri vetat: sed hoc priuatis de causis, vel odio persone, & propter aliquod priuatum interesse: nam de publicis causis superiori articulo diximus. Ac de his posteriori sigillatim disceremus, & de prohibitis odio persone, de quibus Soz. conf. 76. nu. 6. lib. 3.

His pre-suppositis diligenter dubitationis status retinendus est, cum queritur scilicet, an tituli ex talibus causis nulli idonei sint, ad prescribendum. Nam cum discitur, an dominium, an item possessio ex inutili contractu transferri possit, alia deliberatio est. Nunc de prescriptionum conditionibus agamus.

De dominio recepta est sententia, illud transferri ex contractu simpliciter nullo, ex causis quidem priuatum interesse respicientibus, si rei traditio sequatur à domino facta. l. dotis. §. ult. D. de iur. dot. l. i. D. pro dot. Bart. Bald. Alex. Cast. Ias. Raph. Aret. Socin. & tota schola. d. l. i. §. si vir vxori. D. de acq. poss. Bald. Slic. lat. Alb. l. multum. C. si quis alt. vel sib. glof. l. i. contractus, verb. vel id quod emptor. C. de fid. instr. Bart. Bald. alij. l. i. & eleganter. D. de dol. schola vulgo. l. non dubium. C. de legib. Bald. l. i. C. de iust. Alex. l. si rem aliquam. C. de acq. poss. Vtuntur demonstrationibus e iure, scilicet quia lex rescissionis remedium contra contractus quamlibet nullos applicat. l. si dolo. C. de rescind. vend. Consequens igitur esse, dominium transferri ex tali contractu, aliqui non esset quod rescinderetur, siquidem id quod nullum est, rescissione non eget. l. nam & si sub conditione. §. rumpendo. D. de iust. test. glof. l. 3. Cod. si aduers. lib. Bart. l. i. D. de testam. Item re tradita ex inutili contractu dari conditionem ad repetendum rem traditam. l. vlt. C. de cond. sin. caus. Atqui constet conditiones dominii rerum non dari, nisi in vno casu aduersus furem l. vlt. D. vñ. quemad. cau. Igitur ex inutili contractu dominium transferri, quod conditioni locum faciat, vt rei alienata. Item contractus nullos non recipere confirmationem. l. ex his. D. de donat. int. vir. & vxor. Bal. l. vlt. §. necessitate. C. de bon. quaz lib. & cum contractus nullos dominio translatio scilicet, recipere confirmationem ex nouo consensu. l. i. C. de contract. iud. & l. cum vir. D. de vfucap. dicunt, consequenter aiunt videri subesse aliquid quod confirmetur. Quibus rationibus probant ex inutili contractu transferri dominium, & actiones rescissionis dari, ad id rescindendum, quod de facto processit, quod Bart. & Bald. & ceteri discunt. l. i. & eleganter. D. de dol. Nam de possessione minus dubium, si realiter tradita sit, cum facti sit, nec à iure pendeat, quod illi agunt. d. §. si vir vxori, nec possessionis translatio causam requirit.

Hoc si verum est dominium transferri, in promptu regula consequitur, quibus ex causis traditione facta ex titulo à domino habito, dominium transferatur, ex iisdem prescribendi causas tribui, si à non domino titulus contingat, si igitur titulus nullus à domino habitus dominium transfert, eodem casu titulus nullus, à non domino vfucapiendi conditionem præstabit, vulgata reg. l. clauibus. D. de cont. empt. & Bart. & Bal. tradunt. d. l. i. & eleganter. Salyc. l. contractus. q. 4. C. de fid. instr. Ias. d. l. non dubium, & aliqui vtriusque casus æquiparationem indistin. & locum habere volunt affirmatiue. Bart. & ceteri. l. Celsus. D. de vfucap.

cap. in contrahibus quidem puris, etsi in conditionalibus negent eandem regulam procedere Ias. & Franf. Aret. d. §. si vir vxori. Nam negatiue non procedere putant, quia scilicet calus dici quant, quibus dominium à dominis non transferatur, & tamen iisdem à non dominis tribuatur vfucapiendi conditio, quod illi tractant, etsi Bald. in rub. ext. de prescrip. vers. Item scias, diuersum quiddam à receptis sententiis tradi.

Sed ratio potissima quod ex titulis nullis procedere vfucapiones putant & text. d. §. si à pupillo exigitur, ex eo est, quod opinione prescribentes adiuvantur, & in putatiuos transiunt, qui veris iure adiuuati acquipollent, dummodo opinatio ab errore iuris non nascatur & Bart. notat. d. l. eleganter.

Hæc vt vera sint, cum ad forum veneris suspendenda sententia est: Nam cum multis, varisq; de causis contractuum nullitates arguantur, non omnes causas eisdem effectus generant: sunt enim causæ quædam, quæ perpetuam, & indefectibilem prohibitionem statutam habent, & nullitates inducunt, vt cum illicitis, & contra bonos mores contrahitur, vel turpe quicquam in contractum deducitur. Hic cum tales causæ

quemlibet de populo respiciant, vt populares & publicæ ab omnibus deduci, & argui possunt ad infingendos titulos, & prescriptiones ex his consequentes, & ideo prescriptiones ex talibus nasci non possunt. Sed sunt nullitates alterius generis, quæ priuatas causas, & interesse respiciant, quæ hæc sibi alio iure habentur, & dubiæ, & ancipites sunt, hoc est, alios atque alios respiciunt: cuius rei exempla postremo edemus, tum illud etiam, an ab omnibus, an verò ab his tantum, quos respiciunt, argui possint. Scribit Bart. in l. naturaliter. D. de vfucap. quem alij sequuntur, tria esse prescriptionum substantia, titulum scilicet, possessionem, & bonam fidem, horum defectus siue initio occurrant, siue superueniant incomprescriptionibus (præter malam fidem quæ superueniens non interrumpit) cas in totum sciare, & quod magis mireris, tales interruptiones naturales esse, quod à iure est, cum naturalium interruptionum ex conditio sit, vt omnibus interrumpant, ab omnibus talis interruptio deduci possit, de nullitate scilicet tituli, siue initio nullus fuit, siue ex post facto ad non titulum redactus est. Hanc ego sententiam nullo modo probauerim. Atque inter eas nullitates distinguendum censet, quæ publicas, aut priuatas interesse causas habent, cuiusmodi sunt tituli prohibitorum alienationum à lege, vel homine priuatis de causis, consideratione priuati iuris, & interesse singularis persone, siue lex non assistat, siue resistat, siue in personam, siue in rem verba prohibitionum cōcipiantur, quæ perplexa est Bart. & aliorum distinctio. l. cum lex. D. de fid. Inst. vbi supra nu. 81. quam Ias. improbat post alios. l. i. cui bonis D. de ver. oblig. Nec secum ipse Bart. consentit. l. non dubium. C. de legib. quas quo nullitates ciuiliuer tantum interrumpere censet, quia cum priuatum interesse dumtaxat respiciant, his demum prosequenter effectum annullandi habent, quorum interest, & non aliorum, nec ab aliis obici possunt, glof. & Bart. l. eleganter. D. de dol. glof. l. i. iurisdictionum. §. Prætor ait. D. de pact. verb. dolo malo, vbi Bald. & Ang. Tiraq. l. si vnquam, verb. remittatur nu. 16. & 39. & in legib. connub. glof. 7. verbo de son mary. 10. qu. l. cum pater §. libertis. D. de legat. Alex. l. filius. §. diui, num. 38. D. de legat. 1. Quæ titulorum nullitates, quæ contrahentibus inducuntur à restatore, vel homine, respectu eorum de familiaria, aut alicuius certæ persone priuata amore vel cari-

olio, ab his demum obici possunt qui de familia sunt, vel ea persona cuius favore prohibitio facta est, quod si eas nullitates non prosequantur ipsi haud dubie, respectu extraneorum, praescriptiones ex talibus titulis procedunt, quos illarum non respiciunt, & appropriamenta persequuntur. Quod Alex. scribit. d. num. 18. voluit si quis vxori donauerit constante matrimonio, vel uni ex heredibus futuris, Consuetudo eos titulos annullat, sed respectu privato primario tantum, cum de re commercialium fiant, & per se praescriptibili extra personas contrahentium. Tales nullitates nego ab extraneis obici posse, nec ab aliis intendi, quam heredibus eorum, quibus iniuria fit, extraneos vero nego opponere de nullitate talium donationum posse, quod Io. de Imol. subobscure indicat. d. l. cum lex. glof. d. l. si fraude. Cod. de praes. long. temp. Ergo si maritus vxori rem alienam donauerit, puto donatam ex tali titulo aduersus verum dominum quinquennio praescribere posse, aut per bannimenta appropriare, de quo res. est. si extraneus. D. de donat. inter virum & vxorem, & notatur. l. quod vxor, vbi glof. & Doct. D. de viacap. vt & in contrario casu, cum extraneus rem mariti propriam vxori aliena dederit, praescriptionem aduersus maritum perfici posse ex opinione mariti alienum existimantis, potius quam veritate proprietatis. Sunt igitur nullitates (privati respectus semper intelligo) appropriamentorum impediunt, respectu eorum, quos contingunt, sed respectu extraneorum tales non sunt, quoad quos, in promptu est responso, quo ad te liberata ades habeo, sine dolo in istis, qui personalissimum est, d. glof. l. si fraude, modo extra publicam causam, sine alio vitij periculo. Denique eodem iure ista metienda putamus, quo & intra in bonae fidei tractatione metiuntur, cuius defectu non minus titulatas praescriptiones impediunt, quam ipsius tituli defectu, & tamen ancipiem esse malam, aut bonam fidem adiuvant, id est respectu vnius bonam esse, quod eadem respectu alterius mala sit, vt praescribere, quoad vnum bonae fidei sit, ideo & praescribere possit, quoad alium male respectu cuiusque diverso, pro scientia, aut opinione praescribentis de iure cuiusque alieno. Quod Bart. & tota schola notat. d. l. naturaliter, non proprio loco inf. num. 561. Tales esse nullitates titulorum defendo, ex privatis quidem prohibitionum causis, nec nisi ciuilibiter interrumpere pro eo quem respiciunt, & ipso prosequente, pro extraneis nil facere, & nos fuisse postea in titulo de donationibus persequemur. Quod minus mirabitur, qui intelligit contra nullitates contractuum inter ipsos quoque contrahentes praescribi, si suis temporibus proposita non sint, qua materia est Articuli 283. inf. vt contra extraneos. Art. 269. quod multo minus inter contrahentes admitti debet, propter factum suum & dolum personalem, ex quo lex obligationem generat in personis contrahentium, quae sufficere debet ad impediendam praescriptionem, quod tamen non facit.

Quare & ratione ciuili, & sensu etiam communi ista mihi pronuntiata fixa sunt, cum de nullitatibus titulorum agitur, & inquiritur, an tituli nulli ad praescriptiones causandas valeant. Quae nullitates ex his causis proueniunt, quae perpetuas & publicas prohibitiones commercij & contrahendi habeant, eas à quocunque obici posse iuxta extraneum, siue contrahentibus, & probatas praescriptionum & appropriamentorum cursum impedit. Atque est istud quidem in consensu apud Bart. & alios d. l. non dubium, & d. l. cum lex. l. re Imol. c. cum contingat ex. de iureiur.

Argent. in Cons. 211.

A vbi quaerit, an tales conventiones iuramento firmari possint. Ratio redditur, quia contra leges contrahenti semper impellit sua mala fides. l. quemadmodum. Cod. de agric. & cens. lib. 11. & Reg. quae contra iura, in 6. l. finali. §. in autem. Cod. communia de legac. Alex. conf. 46. in fin. lib. 3. glof. l. t. Cod. de iud. infirmum. cap. dudum de decim. quod in decimis loquuntur, & quos Tiraq. allegat. in retract. conuent. §. t. glof. 2. num. 33.

Inde efficitur, vt quae contra bonos mores & turpi de causa translata sunt, quocumque titulo & contractu ab omnibus aequae ad effectum infingendorum titulorum obici possint, vt nec praescriptio ex his procedat, vt quod iudici datum sit contra legem Iuliam repetundarum. l. penult. D. ad l. Iul. repet. vel medico ob curationem, vel procuratori ob quotabitis, sunt enim ista omnia illicita, & prohibita publica de causa, quae altera pars est distinctionis Bart. d. §. si vir vxori in fin. & d. l. cum lex. Tiraq. vbi sup.

Sed & altera ex diverso proponitur positio, cuius rei commercium interdictum sit, rei sacrae, publici vltus, sacri patrimonij principis, domanj Regis nobilitatum, quas vocat Art. 56. praescriptionem non competitur aut causari ab vltro contractu, quia consensu talibus applicari non possit ab priuatis, propter inhabilitatem subiectae materiae, idcirco cum cuiuslibet inter sit talia non contrahi, obici à quouis talium nullitates possunt, quod per se verum est & Bald. dixit. l. i. C. de iust. nos postremo sigillatim de quaque specie differemus.

Tertia positio est, cum contractus in substantiis debet propter impotentiam consensui in contrahentibus, vt in infante, furioso, demente, in his, quia obligatio nulla producitur, ne naturalis quidem, titulum nullum esse & ab omnibus etiam extraneis obici posse, l. i. vbi Bart. D. de nouac. & d. l. cum lex. Imol. vbi sup. num. 75. text. l. 1. §. si à pupillo. D. pro empto. Sed nos latius in fin. in loco de praescripto. aduersus minores, secus vero si talis esset persona, quae naturaliter obligaretur, iam processu temporis etiam ciuilibus reualeceret per exclusionem agentis re praescripta ex tali titulo.

Superiores nullitates cum à publicis causis aut naturalibus originem habeant, praescriptiones inhibent, & naturaliter interrumpunt, & omnibus proluant ab vno obiecto & probata, etiam extraneis, quos non aliud interesse respicit, quam impediendi cursus praescriptionis aduersus se; Quae omnia dicta intelligimus in praescriptionibus titularis, id est, quae titulum requirunt. Nam quae sine titulo currunt, vt nostra & legalis quadragenaria, de validitate titulorum non inquirunt, quia cum nulli tituli exigantur in talibus praescriptionibus, & si nulli, inualidi, incuales, producantur, nil nocent data quidem materia praescriptibili, quod Cast. dixit. l. fin. §. sed si quis. col. 4. C. communia de legat. Io. Crott. Ferd. Loaz. l. filius. §. diu. D. de legat. 1. de quo longa est disputatio apud Craueram in lib. de tempore. §. incip. materia inf. num. 6. Nec in his ex Canonislarum decretis bonae fidei necessitatem exigimus, quorum sententia subici nos passi non sumus, & alibi resoluimus late.

Sed cum de titulorum nullitatibus tractamus, quae à priuatis causis & peculati interesse proueniunt ex prohibitionibus alienationum, quae à lege vel homine, vel statuto, vel ex defectu solemnitatibus inducuntur, hic vero tan varia & pugnancia in scholis traduntur, vt ex his certi nihil conscribi possit, quando, quibusvis casibus praescriptiones ex talium nullitatibus impediuntur, praesertim de ista dubitatione, an

extraneis quoque tales nullitates proficiant ad inter-
ruptiones, de quibus casibus particulatim
huius quidem generis, per species posterius agemus,
quando diversissima Iurisconsult. responsa & princi-
pum scriptas regulas confici, nec casus expressos ad
alios casus causale porrigi, regulæ generalitate pati-
untur: si prius de cæteris qualitatibus titulorum di-
xerimus.

De titulis reſtitiōni ſubiectis infra dicemus.

De titulis conditionalibus diximus in loco de actu
transferendæ possessionis proprio, ex quo id repeten-
dum tradita possessione non impediri principium ef-
ficientia contractus, idcirco præscribi posse aduersus
tradentē, fed eam præscriptionem inchoari à die dum-
taxat conditionis deficientis, quia ante agi non possit,
sed aduersus extraneos indistinctè præscribitur tradi-
ta possessione, si realiter retradita non sit: quia quoad
eos contractus pro puro habendus sit.

13 De titulis quoque simulacris inquiritur, an ex his
præscribi, aut appropriari possit, quæ propria est matè-
ria Articuli 269. ex quo constar posse quidem, sed de-
cennium ad intercessionem dari: & diximus eodem lo-
co supra, si quidem aliquis contractus fit sub simula-
tione, de quo Molinæus in vñs. question. 61.

14 Sed antequam hinc digredimur id inquiri conue-
nit, an ex pluribus titulis quisquam præscribere aut
appropriare possit. De possessione quidem non dubi-
um ex pluribus causis haberi posse, si omnes causæ
eodem tempore concurrant, in eadem causa, & domi-
nium ex pluribus titulis eodem quidem tempore con-
currētib. l. 3. §. ex pluribus. D. de acq. poss. vbi scho-
la, & l. eum qui. §. de peculio. D. de solut. Sed domi-
nium semel acquisitum ex vna causa effectu consum-
mato, ex alia amplius queri nequit. §. sed si in re inst.
de leg. l. cum res. C. de cont. emp. Sic possessio mea effec-
ta ex vna & eadem causa amplius mea ex alia fieri
nequit. Sed in hoc non conveniunt, quod licet domi-
nium haberi nequeat ex pluribus causis diverso tem-
pore concurrentibus, prima causa remanente & suum
effectum sortiente. l. in fundo. D. ad l. falcid. tamen in
possessione contra est, quæ potest haberi ex pluribus
causis diverso tempore occurrētib. vñlib. & non
contrariis. l. 2. §. vlt. D. pro emp. Can. cap. vt Aposto-
licæ ext. de privileg. Quod si secunda causa eveniat
contraria primæ, tollit primam possessionis causam. l.
si quis ante. D. de acq. poss. l. non solum. §. quod. vul-
go. D. de vñcap. Ratio est diversitatis, quia plures cau-
sas habere permittitur possessionis adipiscendæ, &
confirmandæ, quæ in dominio cessat, quod semel ad-
eptum amplius acquiri nequit, nec nostra interest
alios titulos querere præsupposito quidem prioris va-
lido. Nam cum dubitatur, ad ius adiuvandum cumu-
lari plures possunt. Sed si ius inclauerit ex vno, ita vt
pro eo iudicetur, res præscripta ex illo dicetur, qui
iure magis valuerit. Hæc summa tractationis. d. §. ex
pluribus.

15 Quæ cum dicuntur omnia de titulis dominij trans-
lativis intelligi convenit, locati, depositi, commodati
& tales excluduntur, ex quibus nullis, sæculis præ-
scribi possent, cum implicitam habeant alieni iuris co-
gnitionem. l. vlt. C. de acq. poss. & alibi fusè diximus.
Est tituli quidem qui iure civili in vñm recepti vñ
passim in nostris libris habentur, & multi memoran-
tur. l. 3. & l. eum qui. D. de public. l. 4. §. genera. D. de
acq. poss. & extant speciales de quibusque tractatus
lix. xij. digestorum. Nec dabium, quin & alios quo-
que ex commerciorum vñu gentes quæque sibi repe-
rerint proprios, & incognitos iuri civili. Neque fieri

A posse Iurisconsulti ignorabant, cum de innominatis
conventionibus differrent, id est, quæ diffinitæ certa
appellatione nomen non habent, & tamē sufficien-
tem & idoneam materiam teneant ad dominiorum
translationem, vt quomodo res & negotia, nomina su-
perant sua copia, sic necesse fuerit ab ipsis rebus &
actibus qui gererentur, contractuum discrimina, &
designationes accipere, cū appellationes proprii no-
minis nec dum vñla reperta essent. Ergo cum dicunt
contractum esse de vñs, facio vt facias, aut gratam
emphiteosim, aut anichireon, offendunt nominibus
suis quidem se defici, & ab aliis vñm mutuati, cum
specifica non habeant, & propriis delituantur, rem
ipsam dicunt. Quo mirum mirum ab gentibus singu-
lares, & iuri incognitas appellationes reperitis de no-
uo conditionibus inditas, ad actus, & contractus si-
gnificandos, veluti liuelli, precaria, fictus ab Longo-
bardis, Cambij, montis pietatis, & talij ab Italis, nobis
reditus constituti, domanj cõgedialis, & dimissiois
qui contractus non ideo minus polleere putandi sunt,
quia nomen in Latio non habent, ac fortasse ne vñm
quidem, cum nobis perquam frequenter viuperent,
vt sui etiam externis, & ferè fit, vt ex descriptis con-
tractuum substantialibus, cum quid ex his paulum-
modo inflexum, aut immutatum est in alias, & diuer-
sas conventiones transcant, & tales esse designat
propter immutata substantialia, quæ cuique sunt attributa,
quod cum fit degenerant in alios cõtractus non mi-
nus, quàm filigo fidere afflata in auenam, & alij acque
alij subinde existunt, & sæpe nomine carent, de quo
operosa est commentatio. l. vbi ita donatur. D. de do-
nat. Tales sunt omnes donationes ob causam, de qui-
bus. Tiraq. l. si vnquam. verb. donatione, num. 140.
nos inf. loco de donat.

Proinde sic expensis vñuerſalibus, quæ de titulo-
rum speciebus vñlter superius sunt tradita, volumus
quoque per species eorum, qui vñquam viuperantur
titulorum excurrere, & auctoritates iuris de singulis
tradere, & qui, quomodo valeant, aut inuitiles sint ad
appropriamenta & præſcriptiones: quando sicuti Bald.
ait vñuerſales regulæ vñsatisfaciunt intellectui præ-
dicto, nisi quid de quoque sit aut traditum, aut ex-
ceptum in specie exigatur.

DE TITVLIS OMNIFARIAM.

Cap. 2.

Permutatio.

Inter antiquissimos titulos huius generis, primi no-
minis & vñs traditur Permutatio, de cuius origine et
Homero iurisc. differit. l. 1. de cont. emp. & ex veteri
bus quædam memorat nuperus Tiraq. in retract. gl.
num. 16. & 17. §. 30. extant tractatus de ea particulatim
in nostris libris.

Empio.

Successit huic Empio, & venditio, non illa in gene-
re sumpta, quæ omnem alienationem continet, ex
statulib. §. Quintus. D. de statuliberis. de qua tamē
statul. apud Fabianum de Monte in speciali tractatu. Sed
illa specifice cõtractus appellatus, quæ precio & mer-
ce conficitur, de qua iniure specifice tractatus extant,
& ille imprimis pro emp. D. & C. Hic verò multo vñ
frequentissimus, cæteros vñlitate, & facilitate contra-
hendi superat.

Datio in solutum.

Hunc sequuntur omnes qui quamlibet mutatis no-
minibus in hunc resolvuntur aut relabuntur: hoc est,
quotiescumque fit, vt quidquam intercedat, quod
vice

vice mercis sit, quod item vice pretij, huiusmodi est datus in solutum, cum pecunia conuentum est, deinde fundus datur pro ea, de quo plura dicti non conuenit: cum hunc locum impleuerit Tira. in reira. §. i. gl. 14. & 15. & is ex quo locum illum inferat Fabian. de Monre d. tract. de emp. & vend. & nos ea de re quiddam Art. 66. supra.

Litu æstimatio.

4 Eodem recidit, & litis æstimatio, hoc est, cum quis condemnatus est ad restituendum valorem rei cuiusquam, quia eam restituebat, l. i. & l. i. D. pro empt. l. i. Sed & si res vbi gl. D. de publie. l. hoc si res D. de rei vend. Bart. & ceteri l. Pomponius §. si iusta. D. de acq. poss. hunc titulum quidam fictum appellant, quia verè talis non fit in l. si rem aliquam D. de acq. poss. Sed Molin. verum esse putat, sed taciturni, quod & ante eum Arer. dixerat.

Permutationis species pro re fungibili.

5 Sed & rem immobilem in alium transfuisse census titulo, vel permutationis, aut alio quolibet permutationem sonante, si ex lege & anigrapho conuentum est, vt processum vel permutationem pecunia tandem soluere, vendidisse est: denique quotiescunque id quod promittitur, resoluitur in obligationem pretij, quilibetque tandem color affingatur, aut pictura, aut rectorium, quod nos diligenter nobis videmur exequuti sup. Art. 61.

Æstimatio.

6 Sed & rei immobili quocumque titulo tradere, si æstimata traditur, sit emptio, eaque in emptionem celebratur, l. i. §. æstimatarem & §. æstimata, Cod. de rei vxor. act. l. peti. D. pro dot. & que Tiraq. congerit in reira. §. i. gl. 14. num. 19. & ceteri. Sed id accipiendum est, cum æstimatio sit sui valoris designandi causa, nec de specie restituenda precise conuentum est: Nam si rem restitui conuentum est, emptio non fit, quia contra naturam venditionis esset, merces non alienari, idèque in inuentarijs mutorum, in quibus pretium, & æstimatio solet apponi, emptio contrahitur, quia tutor ex ordinationibus Regum tenetur mobilia vendere, nec species ipsas restituendo satisfaceret, Ord. quia pecunia iode redacta locari debet, idèque pretium restituendo, quo res æstimata est, liberatur, & periculum rei in eum transit, idque etiam si carius vendiderit, vt sua enim vendit, quia si nimio æstimata sunt, potuit sibi consulere, & alios arbitros petere ab iudice, quo fit, vt nec sub autione teneatur vendere: quia vt de suo statuere potest æstimationem soluendo, quam arbitri dicere. Sed nec semper æstimatio emptionem facit: Nam si æstimatio demonstrationis dumtaxat causa sit, aut limitatio non rei alienandæ animo, aut intensione, contractus qui fit in suo nomine manet, nec in venditionem transire, cuius rei exemplum est, Art. 300. huius Confue. & Molin. arguit in tit. de censib. Art. 55. gl. 1. q. vij. num. 100. & 105. & alibi sepe, Jac. Cepolla tit. pro dote num. 35.

Nec dubium, quin aliæ quoque species fingi possint, quo nominibus variantes in hunc ipsum venditionis contractum effectum resoluantur, de quibus idem quod de venditionibus tractandum est, siue quoad appropriamenta, siue quoad dominij translationem, siue quoad landimia, siue quoad tractatus consanguineorum, aut feudales effectus, denique & consuetudines omnes.

Donatio.

7 Donati quoque titulus est multo gratissimus, vt si Argenssae, in Conf. 618.

cuti Poëta scribit, res non paria labore, siue simplex donatio sit, siue retento usufructu, siue ob causam. Quare si cui res aliena donata est, & ex eo titulo quinquennio possidet, per hunc titulum, de Consuetudine prescribitur, & appropriationi edictali acquiritur. Hic titulus pro donato. De donationibus vero inualidis posterius suo loco dicemus, idem in donatione mortis causa, l. si alienam. D. de mort. caus. donat.

Solutum.

B Sed & is cui res aliena in solutum data est, pro foluto prescribit, hic titulus pro solut. D.

Legatum.

Legati quoque, & fideicommissi non dissimilis titulus est, res aliena legata, & possidet: hinc titulus pro legat. D.

Diuisioni siue partagij.

Diuisionis etiam quod nos partagium solemus 10 appellare titulus est, idoneus ad appropriandum, siue contra cohæredem, siue contra extraneum, vt Art. seq. & l. cum solus. D. de vineap. Alex. conf. 24. lib. 5. Decius conf. 267. 10. Crotus conf. 178. vol. 4. & nos infra.

Feudi.

Sed & feudi quoque titulus est, dominij vtilis translatiui, de quo Art. 343. & extant libri feudorum. Sed si pecunia accipitur pro ingressu (vt loquitur) fit in nominatus, regulandus (vt aiunt) tamen secundam naturam feudi, de quo l. d. l. i. num. 55.

Census.

Sed & Census quoque nobis titulus est, omnis dominij translatiui, cum fundus datur pro annuo reditu super fundo prestando; sed noster alio iure quam legalis, aut aliarum prouinciarum consuetudinum habetur, & docuimus, Art. 75. tales agros veteres vectigales dixerunt tit. si ager vectig. D.

Emphyteosis.

Emphyteosis etiam titulus iure veteri traditus alius 15 ab illo Iulianiani, de quo in titulo de iure emphy. diuersus ille, si ager vectigal. vel emphy. petat. Ceterum de iure non semper est perpetui dominij translatiui, quia frequenter ad aliquod breue tempus datur, interdum perpetua emphyteosis, sed cum pacto de renouando, proprie tamen hoc nomine dicitur, quæ perpetua est, quod Bald. & Angel. dixerunt. l. 2. D. si ag. vectig.

Litelli.

Litelli descriptione ipsis quidem Italicis scriptori. 44 bus constat, quod l. d. ostendit. l. i. num. 35. C. de iure emphy. quidam eundem cum emphyteosis fuit qui alium putent, & nos omittimus quando nostra nil interest barbarum contra eum nosse.

Precarij.

Precarij & precarie & precariarum distinctio habetur in c. i. & vlt. tit. de precat. est. originem posteriores duo à Longobardis ducunt ignotæ ceteris, nisi ad quos ab his manant.

Superficiæ & domanij congenialis.

Sed & titulus superficiarius est, cum superficies fundi 16 venditur lege dicta, vt singulis annis soluitur annuum aliquod in recognitionem dominij, & finitur superficiem interitu quod Bald. dixit in rub. C. de iur. emphy. & l. d. l. i. num. 45. Sed meliorationes suas non perdit superficiarius, licet emphyteota. Quare

aut is contractus est, quem nos congedialem dicimus, aut non satis dici potest cui è iure comparari possit, quia in eo illa clausula obseruatur, quia in talibus uti solent, concedo tibi fundum precario, & superficiem iure proprio: de qua multa scribitur. Ex hoc titulo nullis sæculis possit congediarius præscribere aduersus dominum, manente semper recognitione implicita, sed nec aduersus tertium, quoad pro suo non possidet, & alienam proprietatem agnoscit, quod ante tradidimus, sed nec precaria est, quæ datur ad vitam, nec precaria sunt, quia de quinquennio in quinquennium renouari solent, quod glossa dixit, d. c. ult. Nec emphyteosius, quia nullum dominium transfertur, sed apud tradentem remanet, & ad tempus raro in perpetuum datur. Ideoque congedialia domania dicuntur, quia suo tempore migrare accipientes coguntur.

D O T I S.

- 17 Dationis in dotem celeberrimus olim titulus fuit, & frequentissimus, per quem rerum dotalium dominium in maritum transferebatur, soluto tamen matrimonio reuocabile, de quo tractatio iuris in tit. pro dot. & solut. mat. & tit. de iure dot. D. & C. & in l. in rebus cod. tit. & l. i. C. de rei vxor. actio. Nunc hic titulus nullus est, quia rerum vxoriarum dominium in maritos moribus nostris non transfertur, sed illarum dominium remanet. Inter ipsos igitur coniuges is titulus nihil est, sed si aut à patre puella, aut ab extraneo res in dotem, aut (ut loqui solent) in matrimonium data sit, aduersus dominos is titulus proderit ad vsucapiendum & appropriandum, sed is titulus non ante matrimonium vsucapieniem inchoatur, quia conditionalis est, l. penult. D. pro dot. latè Cepol. ad tit. pro dote.

N O X æ.

- 18 Noxæ quoque deditiois titulus est iure, l. & generaliter. D. de noxal. & sunt superiores quidem illi tituli permixti in vsu, & semper in tribunalibus vsuantur. Qui sequuntur mirum est siue iuris ignorantia, siue errore, aut incogitantia factum, ne vsquam vsu in forum deducta viderim, cum vtendi perquam frequens sese occasio offerret.

S E N T E N T I Æ.

- 19 Sententia optimus titulus est, quod nos ante latè ostendimus art. 265. verbo. *par achat de iustice*, siue in reali restituere quis iussus sit, siue ex personali tradere. Itaque si sententiam quis ter promulgauerit, & certificauerit sua die, appropriamenti vim consequitur, idem & si quindecim annos possederit ex iudicato. Estque vitulus multo sententia in vim tituli uti, cum casus occurrat, quam in vim iudicati: propterea quod res iudicatæ sæpius appellationum vsu in foro receduntur ex rescriptis, quæ contra fatalium temporum lapsum restitunt, etiam post complures annos, sed perfecti temporis appropriamenta ex titulo, & lapsu quindeccennij nullo tempore, nullòve obtentu rescindi possunt, sed nos eo loco fuisse. Sed tamen qui tam bonum ius in forum deduceret, hæcenus vidimus neminem.

P R O H Æ R E D E.

- 20 Nec minus ignotus nostris, qui iure notissimus est titulus pro Hærede. cum quis scilicet in hæreditate sibi delata rem alienam reperit, & eam possedit quindeccennio, is titulus sufficiens est ad appropriamentum,

A de quo tit. extant. D. & C. Sed id diligenter notandum, antequam is titulus procedat, oportere cum quis succedit verè hæredem esse, & tem particularem in hæreditate reperisse, & possedisse tanquam defuncti propriam, quod tex. & glossa tradit, l. ult. C. pro hæred. & l. hæreditatem. C. in quib. caus. cess. long. temp. præscript. ideoque negant hæreditatis petitionem tolli præscriptione longi temporis, à quo putatiuum titulum excipit glossa. l. hæreditatem. Ergo qui hæres non est, nil vlucapere potest titulo pro hærede, quia hæres non est. Sed si hæres sit, & rem non hæreditariam putet defuncti fuisse, cum est aliena, redè vlucapit. Vnde sæpe reperitur casus in quo duo tituli in personam hæredis concurrant: v. cluri si defunctus rem alienam emerit, hæredi ex eius persona, titulus pro emptore competit, ex sua, titulus pro hærede, & ex vtroque celerius dominium consequetur, ex quo citius possessionis tempora fuerint completa, l. 3. §. ex pluribus. D. de acq. poss. & l. nunquam. §. ult. D. de vluc. latè Cepol. in Rubr. pro suo. Itaque quod Nicolaus Valla olim consil. Curia Britannica in lib. de reb. du. iis tractata 15. tradit in hoc argumento iudicium in Curia (ut vocat. Rhenensi, de eo hærede qui patri successerat, qui olim prædium ex vsu fructus causa, & viaggi accepisset, à quo hæres maioris natu id post 30. annos repetebat, valde apud me esset ambiguum. Nam valde falsum est fundamentum iudicati, si quidem late fuit titulum pro hærede titulum non esse, quem ille probandum scribit, & verum est. Sed titulus pro hærede verus est titulus, ideoque eo probato, & possessione quindeccennali, excludendus fuit actor hæres maioris natu. Nam quod de interuersione possessionis loquitur, rationem à iure non habet, cum hæres qui patri succedit, possessionem non dicatur interuenire, & incipiendo, & ex titulo proprio, & illa l. ult. C. pro hæred. extra rem ab eo allegatur, quæ (ut legimus) diximus loquitur in eo qui hæres non est, & ideo titulum non habet, nec pro hærede potest præscribere, at hic secundo nati liberi hæredes eius erant, & rem alienam repererant in hæreditate paternam, ideoque præscribere poterant, vna tamen ratio obstat, quod cum succederent titulo vniuersali, in causam defuncti succedere debere videri deberent, ex l. viia. C. de acq. poss. de qua ratione alibi viderimus, de qua vix ex personis auctorum vniuersalem Art. 271. verbo *pro suis predecessores*.

E P R O D E R E L I C T O.

Titulus pro derelicto inutiliter album occupat, quia hæc ætas aliena potius concipiscit, quam derelinquit sua, itaque materia deficit, quod minus in vsu sit, quod tum sit, cum quis rem suam cæ mente & animo relinquit, ne amplius habere velit. Sed tum si relinquens erat dominus proinus etiam apprehendens dominus sit, si non dominus, & res erat aliena iusto spatio quindeccennij ex titulo pro derelicto præscribitur, l. 3. §. pro derel. & l. si id quod. talia sunt missilia iactata in populum, quæ à iactante prioribus amittuntur, sed tua ante non sunt, quam ea apprehenderis.

P R O S V O.

Succedit hoc ordine titulus qui in iure pro suo dicitur, quanquam & is pene sine vsu. Huius scripti pro suo triplicem glossa ponit significationem in Rub. D. pro suo, & Bart. l. i. D. cod. Namque pro suo omnes eos possidere videti, qui rem vllam, vt sum, suo iure, & ad commodum, & vtilitatem suam possideant, siue

mala fide, siue iure, siue iniuria, possideant; hic enim facti esse demonstrationem, non qualitatem iuris, hoc modo qui rem in suam possidet, factum notat, de iuris auctoritate nil dicit, nec titulum per hoc infert. Nam titulus sine adminiculo iuris conferri nequit, nec illum quisquam sibi, aut fingit, aut fabricat, sed ab alio habendus est, aut à legis potestate, & dispositione deducendus est, sed possidere rem, in suam non est titulum habere, cum diuersa sint, titulus, & possessio, quod Bald. ex parte scripti, l. post sententiam. C. de sent. & interl. iud. & l. si ego. §. parus. D. de publicia. Alex. l. 3. §. ex pluribus. D. de acq. poss.

Secunda significatio huius dicti pro suo est, quæ qualitatem possessionis determinat ab aliena ex vna aliqua de causis à iure introductis. Itaque qui emittit, donato accepit, aut alio modo comparauit, dicitur pro suo possidere. Sed gloss. perperam hunc titulum esse putat generalem, qui cum particulari concurrat. nec enim titulus hic est, sed determinatio potius qualitaris possessionis; Idemque in talibus nunquam dicitur, pro suo simpliciter, aut separatim, & per se possidere, sed pro suo exempti causa, sed separa emptionis causam, nudum nomen sine re, & in terminis superioris articuli reperitur sine ullo effectu tituli, quare gloss. non recte iudicat, hic duos titulos subsistere, à concurrere, vnicus enim est determinata possessio à sua causa.

Quo fit ut tituli pro suo illa deum vis sit, ut inter titulos haberi debeat, cum ex his causis que iure gentium dominium apprehensione tribuunt, quisquam possidere cepit, veluti si ceruum cicerem, arque ita alienum quis in memore cepit, aut gemmam puram in litore, aut auem que alterius esset, cum nullus esse putaret, viciuapiendi causam nascitur, ex titulo pro suo, arque hæc germania eius appellatio, & vis est. Itē si ex contractu conditionali possessio purē tradita sit, interim vsuapio inchoatur, non ex tit. qui ab conditione pendet, sed pro suo dicitur. l. 1. §. sub conditione. D. pro empt. vel si ex causa dotis ante matrimonium res tradita sit, quod latē Bart. Cepol. persequitur tit. pro dot. C. & tit. pro suo. Est igitur titulus pro suo in superioribus res inanis, & sine re appellatio, nec vllam vim habet præterquam in vltimis his casibus ad vsuapaciones perficiendas.

DE TITULO PRO TRANSACTO.

Cap. 3.

- 1 Transactio ex titulus, an contractus nominatus.
- 2 An ex ea dominium transferatur, & quando.
- 3 Euitio an in transfectione debeat.
- 4 Remissio iuris an pro donatione sit.
- 5 An titulus sit transfectio siue super certo, siue incerto.
- 6 E transfectione non dari retractum.
- 7 Transfectionis fidei.
- 8 Iuratus licet fingenti, ut transgat.

1 De transfectione misicē pugnatur in scholis, titulus nō sit habilis ad dominij translationem, aut vsuapienconditionem, & si epigrapha tit. pro empt. C. hanc utoque adiectionem habeat, & pro transfectione, d qua deciditur in l. ex causa. C. eod. tit. Prima dicitur adiectione ab eo, quod quidam transfectionem pro contractu non habent, vt Bald. & Salyc. l. contractus. de fid. inst. gloss. l. vlt. C. de litig. & quos Tiraq. consil. in retract. §. 1. gloss. 14. nu. 16. Contra multi obtrunt, quos idem licet acceruat num. 65. & res palm loquitur omnem conuentionem partium alterutius obliuoriam contractum esse. Quidam contractum

Argent. in Conf. Brit.

A esse admittunt, nominatum esse negant, vulgo Bart. & alij l. siue apud acta. C. de transact. Ex quo multi consequens esse putant, vt laudimia debeantur, retractus competat, ceteraque omnia quæ de carceris titulis similibus consequentia sunt, vt gabelle. Quidam repugnant, vnde illa proluxa de retractu dubitatio eo loco apud Tiraq. Denique tandem anhelantes de pugna plures eo decurrunt, vt transactio titulus sit dominij translatiuis, cum res ab eo in agentem transferatur, sin apud reum maneat, dominium non transferri, neque alienationem videri, & propriam transactionis naturam seruare, id est, meram esse litis remissionem, & redemptionem vexationis. Idemque eo casu nil noui iuris tribui, sed placari iurgij materiam. Quare ex tali facto dominium non transferri, sed retineri, ideoque nec euictionem deberi, quod gloss. & ex ea, schola notat, l. si pro fundo. C. de transact. Contra esse, cum res & possessio manum mutat, & sic transigitur, vt qui antea non habuerat, habeat ipse, hoc enim casu, & dominium transferri, & titulum tribui, & alienationem videri, & omnia alienationum consequentia. De euictione tamen ne sic quidem consentiunt, & multum interesse putant, an conuentio simpliciter iuris renunciationem, & remissionem contineat, an verò, & cessionem quoque iuris euictionis includam habeat. Hæc sententia Bart. l. 1. D. pro empt. quam multi protinus sunt sequuti, Arg. Alber. Raph. Cum d. l. 1. Ceteri d. l. si pro fundo. Card. Alex. Aluaror. Mart. Lud. c. 1. tit. de inuēt. int. dom. & ali. de benef. Bart. l. eius rei. D. de rei vend. Bald. l. 1. C. de bon. quæ liber. Ang. Aret. §. si quis postulare. inst. de actio. Alex. consil. 168. lib. 2. Cor. consil. 6. vol. 2. Bald. l. cum hi. §. si cum li. D. de transact. gloss. & Angel. l. stipulatio ita. D. de verb. obligat. Hoc si verum est translatio possessionis ex transfectione titulum facit, iuris remissio non facit.

D Id quàm verum sit, apparet ex his, quæ longa tractatione Tiraq. persequitur, l. si inquam verb. donatione largitus, num. 173. C. de reuoc. donat. ex theoremate, ex quo tot consequentias deducit, & nu. 198. concludit remissionem iuris vim donationis habere, & quod magis mireris iuris etiam dubij. & ita incerti, adeò vt inulinatione etiam indigeat. Quod fida est, necesse est remissionem iuris, quæ donationi exequatur, titulum esse, & ex ea vsuapiendi causam tribui, sicuti ex donato, siquidem donati titulus est, vt ante diximus, & extat de eo specialis tractatus in libris iuris.

E Non est igitur merienda tituli auctoritas ab translatione rei, aut remissione iuris simpliciter facta, cum remissione iuris, etiam titulum tribui, ex illis locis appareat, & iuris certi remissionem omnes pene agnoscant titulum esse, etiam si possessori fiat. Non constat igitur illa quamlibet recepta distinctio, de translatione rei, aut remissione iuris in titulo tribuendo. Quare vt id dicam quod sentio, mihi ab ea non videtur tituli attributio fieri ad effectum appropriandi; vnde igitur senes? A præexistencia materie (inquam) iuris quæ subiectum transfectioni ministravit. Nam cum nemo propriè transgat nisi super incerto l. 1. D. de transact. & Doct. in Rub. C. eod. incertum verò fiat negatione asseuerationis contraria l. iubeamus. C. de liberal. causa, & quod Fely. tractat super hac regula c. si clericus laicum. ext. de for. compet. tamē asseueratio nil mutat in veri substantia, si contra negationem doceatur de iure, quod ibidem Fely. tractat, & Bart. l. post rem C. de transact. l. non nudis, non epistolis. C. æ probat. Quamobrem si iuris veritas manet, & docetur, propriè transactio non est, & si est, tituli validitas pendet à probatione præexistentis iuris, quod immutari nequit transfectionis appellatione, quominus sit vera

alienatio, & domini translatio, si is qui melius ius habebat, alteri cedit, siue cessione, siue remissione, siue quicquid, quorum in magnum discrimen esse Bart. putat, & fortasse verum est, sed non in casu certi iuris, & indubij. Nam que srons est affirmantis, aut negantis quod contra esse legitimis documentis probetur. Vt negat est sententia, propter nullum affirmare, vel negare mi inuocant in re, que si qualis sit appareat, translatio qua de eam ius praesentia sit, alienationem, & domini translationem confert, aut viciuendi conditionem, si ab eo qui habet ad eum qui non habet translatio, quod si apud eum qui ius habet, res ex translatio remanet, haud dubie titulus dici nequit, sed liti redemptio, si ius non habet, titulus est, etiam si tota schola repugnet, & indistincte negare in simpliciter dimissione titulum non esse domini translationem. Nam translatio, quae ex praesentia certi iuris fit, pro eo qui ius habet, nil aliud agit, quam quod litrem dimittit, & vexationem, vel superius redimit. Ideoque nec tali casu in symoniam per translationem inciditur, & super eo, & ibi gloss. ex de translat. Neque enim res cuiusquam propria ex precedente iure consummatum, & acquisitum, amplius, aut magis propria eius fieri potest ex alio, contra theorematum & receptas sententias ex l. 1. §. 9. ex pluribus. D. de acqu. poss. Nec is qui ius non habet, aliud in alium transferre potest, quam habet, ex regula nemo plus. D. de reg. iur. iurigitur certo, & de quo constat, nil addit translatio, nisi quod controversiam dirimit. Est igitur translationis causa reservata ad principium essentiae veri, & recte gloss. l. cum h. 3. si vim, verbo translat. D. de translat. quae putat dimissionem continere alienationem, si ius habens alij id remittit, quam ibi l. l. sequitur, & Bart. & l. l. nulli. D. eod. tit. Non nascitur igitur ius ex translatione id habenti, sed agnoscitur, & agnoscitur, nec dominium in eum transfertur, de quo Bart. d. l. l. D. pro empto. l. cum rei. D. de rei vend. & vulgo, l. si pro fundo. C. de translat. Contraria omnia sunt in casu contrario d. l. cum rei, & l. ex causa vbi Doct. C. pro empto. Quare si quis cum solutus esset possessione rei propriae, cum possessore transigerit, haud dubie domini translatio est, & tituli creatio pro translatio, de quo Tiraq. quo loco supra citauimus nu. 71. arrestum erat, veluti etiam aliquando accidisse vidimus, cum minor nati ex defectu manus leuationem (sic entra loquimur) obtinisset; superuenit nati maior, cuius haud dubie competit, res ex translatione apud minorem manere. Hic titulus fuit haud dubie domini translatio. Ponitur etiam casus ex l. quoties. C. de rei vend. cum secundus emptor, sed possessione prior, de possessione deiectione esset, liti de proprietate instituta res translatione apud priorem emptorem remanet. Fuit hic titulus haud dubie domini translatio, & viciuendi conditionis. Nec haec propria translationes sunt, sed tituli potius innotuati domini translatio. Neque enim cum tales conuentiones transire in titulos dicimus, viciuendi potentes, pronuntio emptiones esse putanda sunt, aut ex titulo pro emptore viciuendi, sed tales sunt quales hi, quibus maxime comparantur, & (vel loqui solent) assimilantur, l. 1. §. si seruum. D. de positi. emptiones scilicet, cum pro iure certo, immobili, pecunia, aut alia res in pecunia resoluibilis datur, permutationes aut res pro re, recteque titulus cum verumque datur, & pro quora parte datur. Haec cum de iure certo sunt per translationes, exiluit innotuati conuentiones, quae dominia, & viciuendi conditiones transferunt, & nominatis comparantur, a quibus co-

lorem ducunt, & ab his naturam sortiuntur, quae translationes appellantur, proprie tamen tales non sunt, propter iuris certitudinem, & materiam certam super qua translatio non cadit d. l. §. eod. vbi Bart. d. l. nulli. Non est igitur quod inter dicimus in incertum, tituli aliamque sumenda ab dimissione est, quod ex superioribus patet.

Superest casus alter de translatione proprie creatura, id est, super hinc incerto, & controversia ambigunt iuris propter iuris difficultatem, iudiciorum & legum instabilitatem, addo & iudicium periclitum, Neque enim verius dici debuit alia quam nunc. Atque hic multo probabilior esset Doctorem dissidium, de rei translatione, aut dimissione, quam videri debetis nec incertum determinari ab eorum, & translatione. Sed ego sic iudico, ne tum quidem videri notum titulum tribui, siue dimittatur res, siue transigatur, sed eum qui rem ex translatione obtinuit, rem habere videri, ex eo titulo, quem in lite deduxerat, & deduxerat, & cuius vigore confessionem iuris in alio uersario suo, per translationem expellit, & si non preste, certe implicite, & consequenter, quod in aliam deduxerat, & possessionem vi adiecit ad transigendum, cum actor vnde probaret, non habere, ubi pro suo potius quam pro translatio possideat. Neque enim translatio vilo casu principium iuris habere ducere potest, sed sic in materia preambula, & praesente, de qua cum dubitatio orta est, & determinatur ab translatione, que iuri creato etiam formatum alteri, ipsa non creat, aut format. Itaque qui hinc iuris ex eo titulo habere videtur, de quo ante contractum fuerat, quae translatione sopitur, ipsi vero translatio includit confessionem iuris: quod Tiraq. l. l. d. l. i. inquam. verb. donat. largiens num. 36. Hic igitur translatio, litem, & ambiguitatem deinde, sed

materialiam primariam iuris non generat, & hinc ad se non habet. Sed aliunde mutatur. Quia non transigat, si nullum ius prius controversia transigatiam praestitit translatio, id vero ius materiam, aut translatio testimonium praebet, & consilium. Et igitur hoc casu translatio, non titulus, sed tituli praesenti confessio, nec ex ea dominium translatum, nec viciuendi conditio. Hoc ergo casu, nec latius debebantur, nec gabellae, nec caretia (si quis latius debeat) consequenter contractum domini translatum materiam, & ac pene implam dixit Tiraq. sententiam quoque materiam, ad contraria applicatis in priorem tandem debet, & putat tali casu iuris incerti dari translatum, non ad rem (viri quid) sed ad litem. Quae sententia si consideratur, necesse est censere, item multo calumnesissimam, & perniciosam, vi praeterea iuris aeterna lites habet, & in generationes, & familias pro propagandis, quae quam vili conuentione finire eas possit, & inanis rigare cogatur, si de prioris hinc materia, alia ex parte, cum his incertum pro certo retractatur. Ideoque si calumnia iurum remissionem a tutoribus, & pater fieri posse patet, de quo Bart. d. l. nulli. l. l. uti quod d. verb. donatione, num. 196. Ergo ex his apparet vno tantum casu translationem titulum ex creatione domini translatum. Cum scilicet ius alienans artem, & clarum est, & iure voluntaria alienatio, & iure eius impudens & sine colore, & cum emisso dicitur d. l. si pro fundo, cuius hic sensus est, & l. ex casu C. pro empto. l. i. ut apud alia, & l. si de possessione. Et translatio. & hanc sententiam iuris rationes manifeste defendunt, & plane ratione contraria dehis habent.

Potest cum translationes dico, veras intelligi, non quae simulantis de ficta materia, cum amodo

fit, aut nullo colore picta. Nam si ea alium contractum simulat, pro eo contractu habenda est, quam simulat, emptio, aut permutatio, aut talis qui detractio cortice dergitur verè fieri, de quo Mart. Lud. Bald. Card. Alex. & alij, tit. de contr. inuest. int. dom. & alij de g. benef. Curt. in tract. feud. 4. parte princip. quæst. 7. quod frugi mariti faciunt, qui cum res dotales alienare nequeunt, ne sua restitutioni obstringant, & sui periculi faciant, vt iuris dicit, lites fingunt, mox transigunt bona conditione, sed & ad diiudicationem quoque conquestum ea sententia prodest, cum dubitatur, an res per transactionem pendente matrimonio, aut remissa, aut translata, inter conquestus habenda sit, & veritas ex superioribus patet. Nam si

A de iure extranei actoris apparet, & pecunia data est, erit re vera, & effectū acquisitionis communis, etiam si ex vnus ex coniugibus capite lis de re pendebat: sin non apparet, & res verè erat controuersa, & incerta, eius propria ex cuius capite lis mota erat, etiam si pecunia, hoc casu (incerto iure scilicet) data est pro remissione litis, sed illa pecunia, aut tanta soluto matrimonio, ab eo coniuge conferetur, & vt dicunt, raportabitur in diuisione cōmunitatis, & mobilium communicanda. Hæc mea de argumento valde controuerso sententia: eiusmodi tamen, quæ cum certis iuris principiis, & receptis theorematibus valde congruit, & ex sensu cōmunitati rationem habet, & sinendi sunt pugnare scholastici auctores.

DE DIMISSIONE PRIDEM BRITANNIÆ VSVRPATA,
ET TITVLO PRO DIMISSO.

Hinc art.
537. N.C.

CAP. 4.

- 1 Titulus pro dimisso. An sit titulus habilis ad præscriptionem.
- 2 Quid est dimissio.
- 3 Dimissio fieri non potest præterquam in heredem præsumptum.
- 4 Dimissionis vis & effectus.
- 5 Dimissio reuocari nequit, nisi ex exheredandi causis.
- 6 Dimissio ante promulgationem vim non habet.
- 7 Viuentis heredem non habet, & num. 17.
- 8 Hæres spes ius non tribuit.
- 9 Hæredes pãlto aut contractu dari nequit.
- 10 Pãlta de hereditate futura an valeant.
- 11 Iuramentum illicitas conuentiones non firmat.
- 12 Donatio filio in potestate fieri nequit.
- 13 Pater inter viuos diuidere hereditatem inter filios potest.
- 14 Naturalium obligationum cause.
- 15 Latitudo voluntatis contrahentium non est angustanda.
- 16 Dimissionum cause & rationes.
- 17 Dimissio contractus est vii. voluntatis, natura mixtus.
- 18 An rectè sit tantum iuris attributum vltimis voluntatibus & testandi facultati.
- 19 Melior lex quæ pro homine testatur.
- 20 Testandi facultas moribus nulla.
- 21 Testamenta dici non debent quæ facimus.
- 22 Ius præsumpti hæresis ex moribus inenitabile.
Hæres præsumptus in multis casibus fundatus est, & intercedit actibus viuentis etiam non expectata eius morte.
ibid.
- 23 Iure consuetudinario de futura successione pactiones admittuntur.
Eius rei exempla in matrimonijs præsertim contrahendis.
- 24 Pater filio stipulari potest portionem filie maritata.
- 25 Inanis est ratio, quæ de iuris captanda moris arguit.
- 26 De donationibus, quæ sunt à patrib. filiis in potestate, aut emancipatis.

- 27 Diuersum est iure consuetudinario, & num. 31.
- 28 An pater reuocare possit acquisitioni profectitiorum.
- 29 Patres iure patrio vsusfr. non habet in bonis filiorum.
An fructus rei donata in vita patris conferri debeant.
ibid.
- 30 Pater non potest reuocare donationem quam filio fecit.
- 31 Donator quinus non potest suam donationem reuocare ex eo, quia immensa sit aut insidiososa.
- 32 Nec dimissio reuocari potest.
- 33 Donationes recte certa personæ respectu ab ea solum possunt oppugnari.
- 34 Oppositiones hæredum etiam viuis dominis admittuntur iure patrio.
- 35 An donata filio conferri debeant inter cohæredes fratres.
- 36 Pater potest prohibere collationem, aut dissimulare sinendo filium frui.
- 37 Donatio fieri non potest à patre vni ex filiis.
- 38 An fructus rei prærogate pro iure successions veniant, in collationem tam iure ciuili quam patrio remissuæ.
- 39 Donationes ob causam non sunt recte inter personas cōiunctas aliqui prohibitas.
Merita obsequialia non sunt idonea causa donationis.
ibid.
- 40 Donationes ob causam propriæ donationes non sunt, sed potius innominate conuentiones.
- 41 Donationes in legitimam.
De prærogationibus virilium portionum inter hæredes, & an sint reuocabiles.
ibid.
- 42 Bona superuenientia virilem augent.
- 43 Dimissiones veteri iure patrio in vsu frequentes, fuerunt innominate conuentiones.
- 44 Multi contractus nostri iuri ciuili ignoti nec præterea inutiles.
- 45 Contractus quidam pro tempore frequentantur, aut desuescunt, vetus antichresis nostrum. engage.

1 Sequitur nobilis dubitatio de ea, quam gens nostra olim dimissionem appellabat. Erit hæc disquisitio iuris Britannici singularis, vt exteris ignota, nostris vero hominibus paucissimis quidem, de fontibus cognita, quo magis emittendum, vt ea qualis olim fuerit, & quo iure in commercia venerit, quise vltus antiquis fuerit, intelligatur: eoque impensis, quia parum perspectæ origine eius conuentionis, plerisque deterri a eius vltu video, cū tamē maioribus nostris, per quæ frequens fuerit, & vsitata, ipsosque adeo Romani, patrique Iuriconsultos, plerisque omnes his salubris implicatos cōperi doceri, quam docere maluisse,

B ac trepidè pronunciare solitos, quid in eo sibi maiores nostri voluissent, de eo scilicet argumento, quod in notissimas iuris ciuilis regulas incurrere palam videretur. Quod dum facio, attende quicquid iuris patrij, & prisca maiorum moris studiosus es.

Dimissio an titulus esset habilis ad dominijs transactionem, & auctoritate ab iure haberet aliquam, an vero moribus tantum sustinebatur, an etiam in eorum ciuili ratione deficeretur, me etiamnum adollescente, nuper tum reformata Cōsuetudine vcteri, inter peritos iuris & fori dubitabatur, quibuscum ex illis iuris Romani regulis negatibus, quibuscum etiam consuetu-

duarum quoque iuris auctoritatem illi derogantibus, quando reformata Cōsuetudine dimissionis vox nullam legere, & quod magis hanc fententiam persuaderet, ne veteri quidem viciam reperiri. Dimissionis quidem verbum scholasticis iuris scriptoribus non ignotum, sed significata longe alio pro ea, quam quasi traditione alio nomine magistri appellat, cum res scilicet, quae apud aliquem sit, venditur, aut alter alienatur, & apud destitutum esse, & manere permittitur, ex causa domini translatum traditionis loco, de quo Bart. scripsit l. ceteri codicilio. §. vlt. D. li. cert. per. & quos nos citauimus supra, in loco de actu transferenda possessione. Hanc quali traditionem vulgo dimissionem appellant l. si pte fundo. C. de translat. Sed hae de qua agimus longe alio sensu accipiunt. Dimissionem verus forum appellabat, bonorum omnium spontanea abdicationem, & quod verbum sonat dimissionem, quam quisuis partem faceret, non priuati tantum, & abnuntie (vt magistri loquuntur) nec simpliciter abfessionis iure, sed cessionis, & translationis vlt. in alium, sed tamen non quemlibet illum, sed eum demum qui iure, & moribus heres dimittendi futurus esset, quem nos in foro praesumptum solemus appellare. Quod si iures futuri erant, non potuit quisquam plus ea dimissionem quam ex hereditate capere, ne scilicet obliquo dispositione contra nonnullam naturae hereditaria regulam, alterius ex hereditibus melior conditio fieret. Fuit igitur veteribus dimissio, quae generibus externis hereditarij iuris prerogatio est, quae appellatur aduocatum d. vlt. aut diuisio bonorum inter heredes ab viuent. l. si filius dimissionis fuit, vt dominium, & proprietates bonorum omnium in dimissionem pertinde transferretur, vt ex alio quolibet contractu, iure cuius habili, & legitimo. Ita habet, vt dimittenti nullum ius ascendendi, aut hypothecae subiecti nō relinqueretur, cauto dimittente dimittenti iustitiam affecta atate, & qui rebus suis superesse amplius non potest, grati heredis operam prerogato officio prouocabat, vt ruro rei familiaris ueram, & patrimonij procuratorem committeret, quia scilicet atate, prudētes homines, rerum, & usus periti, longum valere iussu faciebat, iam inde constituunt, ne cum in vita diu fuerint, viuere se nunquam fentiant, quod ille Roma. dicebat. Sed hic anceps alea, nec semper consilio cūctus respondit. Nam nulli longē ante meditari patresfam. & bene introspicere dimittentium moribus huc deuenirent, pone illis nemosis, & praesto penitētia. Nec enim reuocari dimissio poterit, nisi ex quibus causis, aut exheredatio, aut donationis renouationes sunt. Sed & si scilicet causa quauis erat res domestica, aut dubium patrimonium, aut administratio, honesto dimissionis titulo, in tractatione tegi solent, reposito praetextu ne ad adiungendum bonorum interdiscriminatio, & infensas actiones diueneretur. Hae hereditariae spei anticipatio, ne autē familiarium opes nequitia cuiusquā prodigerentur. Proinde res pte qua quidem externum, nulla ante dimissionis vis erat, quam publicis edictis in mercatu, aut tribunalijs erat promulgata, quo loco dimissor dimissionem habuisset. Fuit is contractibus maioribus nostris frequēs, ne quiquā paulo magis stemmatosus non habet dimissionis cuiusquam tabulas iuste maiorum instrumenta, nec ante reformatam Cōsuetudinem Barbarus quiquā dubitabat, quoad subliore dicam, an magis infido mōdo nati sunt, qui sibi acutius ceteris videre vili, primū quod Lucretius de Epicuro dixit attollere contra sunt oculos auri, & inquirere adorti sunt, unde dimissioni origo, quae illi

auctoritas à legibus, & ciuili Romanorum iure, aut moribus, quo denique auctore in commercijs imingrasset, cum de eo pridem à maioribus nostris sine querela transactum esset, eodem auri scilicet, quo approprietionum fecerant, transactum in iura de qua in commercijs famulatum habentur imperpetuum homines, & naper nati conuelleret capere, recordia indicandi. Et quoniam res est magni momenti, & illustres adhuc ea de re controuersia ferunt, tanque ab reformata Cōsuetudine, iussu ea de re consensu fuerint, qui sint his ornamentis, & subsidij praedictis, aut doctrinae, aut experimentorum, quae ista consilia deliderat, libet referre quid pridem nobis, ea de re cum veteribus consilijs conueniret, & quae prudētum fuerint de re valde momentosa sententia. Nec tamen illis tantum telis pugnandum erit, quibus etiam illi decreuerunt, nondum satis acuto ferro, & caligantibus adhuc cum oculis ad iuris ciuilijs atena, sed quibus melius potuerint etiam dilectum.

Quibus dimissionis titulus displicet, licet rationem tuer. Sumptum est de iuris vinctum hae dimissionem esse, ac ne dici quidem possit, l. post emancipationem. §. 1. D. de lib. leg. De quo in canticis quidem heredes debent non potest, sed de liberis qui sui fuerint sunt, & quibus iure quodam suo partem hereditatis debetur, maior disceptatio, per l. in ius. D. de lib. & posth. l. scripto. D. vnd. lib. l. cum ratio. D. de bono dam. l. 1. vbi Bart. Bald. Cast. C. de iur. & fact. igno. Cy. Bald. Cast. l. iuris ignorantia. C. qui admitt. gnt. l. i. quis vero non implens verb. auctris, auct. de fam. l. & Falcid. Imol. l. cum filius. D. de verb. oblig. Sed tamen quidquid id est, quod quouo doctique habebit dicitur, spe tantum tribui certum est. nec uti certum quantumlibet sperari & imminenti, quod Bart. dixit l. 1. §. pater. D. de acq. hered. Cast. cōs. 4. n. 1. Socin. cōs. 2. 1. lib. 2. Quod ipse vbi vbi locus indicat. Quando inquit heres in domo suus est, nihil differt a seruo, heres dum vocat filium, qui quandoque heres sit futurus, nec tamen viuet pater quidquam potestatis habeat de re vlla statuendi. Idem Okrad. dixit cōs. 94. Anchar. cōs. 50. Dicit cap. Ecclesia. ext. de cōs. Quare negat Bart. vlt. spem in dispositionibus spectari, vt mans. & vlt. d. l. post emancipationem l. vlt. quae vlt. appo. C. de pact. l. 1. §. sumptibus. D. de collat. Adeo vlt. pater filius habere bona dici nequeat, quod Bart. Angel. Imol. Ater. Alex. l. d. d. d. l. ex cōsuetu. D. de vulgar. & pupil. & vulgo l. sciendum. D. qui sci cogant. Bart. & Imol. l. qui Roma. in principio. D. de verb. oblig. Bald. l. quoniam in fin. C. ad leg. Falci. Bart. Imol. Alb. Cast. l. Titia Scio. §. Imperator. D. de legat. 2. Ergo cum viuent heredes non habent, sed filium quidem non iure per dimissionem viuent heredem obtrudi. Ideoque nec vltum partem tenent, & signare portionem filio dum viuit, quos item Bar. vbi sup. l. frater à fratre q. 13. Bald. l. illud. C. de fili. Eccl. allegant.

Secunda ratio est, quia pactio, aut contractus hereditas dari non possit, ac ne specie quidem vlla confectionis inter viuos, l. hereditas. C. de pact. conuen. l. ex eo. C. de in iur. lib. l. vlt. D. de iur. & legat. Bald. Imol. Ang. l. heredes. §. vlt. D. de testam. idem ne viuo quidem pte causa, quae fententia Angel. Fulg. Cast. l. tale pactum. §. vlt. D. de pact. et si quidem repugnat fauore pte causae. Paul. Lud. Rom. Ater. Alex. l. pactio. C. de collat. Lud. Rom. reperiunt auri similiter in testamento contractum. C. ad leg. Falcid. qui locus latē exercebat an Cathol. Bened. c. Romanus. verb. duas habet filias, et si valere & contractum possit

posse putant fauore piæ causæ. Bald. l. vlt. C. de pact. l. al. conf. 169. vol. 4. Alex. conf. 28. lib. 3. Quin ne C6- fuerit quidem, ut moribus fieri posse putat Bald. l. 2. C. quæ sit long. conf. de quo ramen posterius vide- rimus. Dimissionem igitur hereditatem dari non posse.

10 Eius pronuntiat effectus, & consequentias esse, q. iure ciuili pactum non valeat, quo gener cum focero paciscitur, vt filia cum fratribus æqualiter succedat l. pactum quod dotali. C. de pact. l. pact. C. de collat.

Sed nec illud valet, quo conuenit, ne filia de succe- sione paterna amplius quidquam capiat, quam quod doli datum est, aut cum renunciat reliquæ heredi- tati l. vlt. C. de pact.

Nec illud item quo pater paciscitur, ne filius agat ad supplemētum legitimi, si minus habet legitima, l. si quando. §. 1. C. de inoff. testam. l. vlt. D. de iuis & legi- tit. Quin & palam Bald. amentiam eorum inculcat, qui sic contrahunt l. cum Archimedorum. C. vt in poll. legat. eat.

Denique iure pacta omnia de succedendo, aut non succedēdo cuiquam certe personæ, damnantur, omnes stipulationes, & transactiones irritantur, vt contra bonos mores tactæ, & libertatem testadi tollentes, & vorum captandæ mortis inducentes, l. cum donatio- re. C. de transact. l. licet. C. cod. l. stipulatio hoc mo- do. D. de verb. obligat. l. cum duobus. §. idem respon- dit. D. pro soc. latè Bened. c. Raynautius verb. duas habens filias Alex. conf. 28. lib. 3.

11 Sed nec iuramentum talis conuentiones confir- mat, c. quamuis. ext. de iuriciur. Cast. Raph. Fulgos. Rom. d. l. pactum. C. de collat. Barr. Angel. Cast. d. l. vlt. C. de pact. Alex. conf. 239. 240. & 38. lib. 3. Decius conf. 63. Steph. Bert. conf. 29. lib. 1. & conf. 292. cod. lib. Decis. Tholof. 452. est hic locus cōtrouerfiois est, & notat Cepolla tit. pro donat. C. 14. casu. Ioan. de Imol. c. cum contingat. ext. de iuriciur. latè Ioan. D. 1. frater à fratre. D. de cond. indeb.

12 Tertia, quia hæc species est donationis, atqui iure donatio filio in potestate fieri nequit, l. 2. C. de inoff. donat. vbi glof. Sed hic locus fusillimè tractatur ab Cepolla in d. cit. pro donat. C. l. irritam, posita regu- la cum quindēcim exceptionibus. tex. l. 1. §. si pater. D. pro donat. l. al. conf. 118. vol. 4. incip. contra dona- tionem. Decius d. conf. 239. latè Ioan. Crot. & Baptista Cacialupus l. frater à fratre. D. de cond. indeb.

13 Quarta, quia licet pater inter viuos possit diuidere hereditatem, vnicuique portionem suam assignando, E l. si filia. §. si pater. l. ex parte. §. ab intestato. D. fam. heredit. l. quorū filij patris. C. cod. tit. l. penult. §. si pater pro suo. l. cum pater. §. euicisti. D. de legat. 2. & quos Corne. citat conf. 228. lib. 4. num. 10. neque eo casu donatio intelligitur, fed supremi iudicii diuisio d. l. si filia, imo prerogatio futuri iuris, quod fieri po- test l. cum quo. §. vlt. D. ad legem falcid. Tamen ista distributio est reuocabilis, quod Bald. expresse dixit in l. irritam. C. pro donat. Socin. cof. 4. lib. 1. Decius latè conf. 86. Barbar. conf. 80. lib. 3. num. 39. glof. tit. de pace tenend. verbo super cōtractibus. & §. item sacra- menta. Cast. l. vlt. C. de pact. Bald. l. fin. C. si quis omis. F caus. testam. & Baptis. Cacialup. repet. l. frater à fra- tre. D. de cond. indeb. Sed dimissio, & si huic præro- gationi similis esset reuocari posset, atque alio iure di- missionem veteres habuere, pro irrevocabili con- tractu scilicet, nisi per ingratitudinem.

Quinta, quod cum ex his appareat dimissionem cum iure ciuili affirmatè nullam habere, ne Con- suetudine quidem scripta, vllam auctoritatē, quādo dimissionis verbum scriptum nusquam legatur. Ideo- que quod errore primum, deinde Consuetudine vtrū

A obtinuerit, sine ratione esse. Esse igitur abortiuum factum dimissionem, & spurium, qui nec patrem, nec matrem posset ostendere.

Atque ista de Romano iure, atque haud scio, an plura etiam dici, & obici possint. Adducitur etiam de communi sensu ex cōmuniter accidentibus rationes. Quo iure fieri, vt viuos vidensque paterfam. infodiat terræ, & contra naturæ leges, & ordinem Domi- num in solum suum & auitas, opes accipiat, & senex insolentis hæredæ: exponatur arbitrio, eo præsertim tempore quo formidolosior inopia, & rei cuique suæ maior necessitas & vltus, hoc euentu captari mortes viuientium. Ita enim feri, vt ab ingrato, & feroce filio, reuerentia parentum exiatur, & patrios ante diem in- quirit in annos, cōtrouersiam filiorum in parentes alio, filiam quamlibet obsequē: patri externum Domi- num in opes paternas introducere, q. videre, & pati necesse pater, & quamlibet regens filia, sed ab mariti arbitrio pendens, cogatur, sic miserando exemplo pa- tres adigi ad molam, & de alienæ chenice demensum diurnū quamlibet iniqua statera accipere, cogi. Quod si etiam accidat, quod nimium quæ frequenter euenit, & semper timendum est, vt præteritæ ruinæ cæteræ

C aliquid humanitas in persona dimissitæ contingat, vt mens voluntate bene conserit ei quem elegens, quā iniquum, & crudele ad externos hæredes, aut tutores, procuratorem noui cuiusquā Domini, aut hæredis, de suis rebus arbitrium deferri, & legem accipere, & quod lex vnicuique liberum de fortunis suis iudicium permisit, adimi contra l. in re mandata. C. mand. id vero ne matrimonij quidem causa (est inter cæteras præcipua sit) esse cuiquam ademptum. Quod Balau. & Salyc. tradidere. Quam triste suspicacillime atari, de rebus suis ab alio statui, & vt olim viucentem deici de ponte, illam diatam in ædibus mutare, illam se- nestram aperire, illam arborum quæ prospectui obstat ex fundo auto deicere non licere, & propius accu- rere intercessorem qui tantum licere usufructuario neget, illum conuincere accipere, denique de veteri fortuna pro Domino usurpari permitti, & numerari odiosè quot vices, quot soleas, aut focos attriuerit vetulus senex. Quot patros numerati extos fortu- nis, famem, & malorum miseriam fere & pati co- actos, mortuis fratrū filiis in quos fortunæ suas cō- tulissent, pietatis officij, & charitatis miserāda exem- pla. Ac sunt ista hæcenus. Nam & multa plura dici possunt, & iusta declamationis materiam suggerere.

Contra veteres dimissionis ius antiquum, & ve- 14 l. 1. tum gentis morem sic tuebatur, consensu constare omnia quibus hominum societates teneantur, com- mercia, congressus, cæterus, ipsa quoque cælestia cor- pora consensu stare, in quibus si quod aliquando cōtra accidat, miranda ista effici, quæ tonitrus, terremotus, igniuomos globos, cæteraque terribilia generent. In vita humana nil præstantius fide, cuius materia fit in consensu, si quando ab ea disceditur, tumultus, bella, intestinas discordias existere, terrorēque cæteros. Consensu contractus, & commercia coalescere, inde obligationum nexus gigni, inde ciuiliū & natura- lium obligationum in iure discernere, earum materiam ex aquo in consensu esse, effectus varios, quia politica gubernatio præter naturalem cōsensum, ciuiles nexus addiderit ad præsequutiones, quos ta- men antiquissima tempora non norant, fed tamen natu- raliū etiam, cōm solū sunt, non semper inutilem esse vsum, quod l. fideiusfor. §. fideiusfor. D. de fideiuf. & alibi apud in iure apparet. Quod si ad naturales ob- ligationes, etiam ciuiles cautiones accedant, veluti fomentis perfici contractus, qui necessitatem indicant

ius de utroque mixtum, quod idem differere solent in donationibus inter vivos, quæ in vita valere non possunt, sed à morte confirmantur, vt à patribus filiis in potestate facta, de quo Bart. l. i. si pater. D. pro donat. Neque enim dimissio valeret, sine præexistencia iuris à Consuetudine præsumptiuè inducti, imò efficaciter attribui & realiter fundari si nihil à casu cõtingat, qui si nullus incidit certissima spes est. Differtur ab scho-
 19 laisticis auctoribus, in l. licet. C. de pact. de eo pacto, quo milites duo in procinctu congressuri, murò fecissent, vt superstes alteri succederet, sit ne testamentum, an pactum, an aliud quiddam, inter quæ multum interest propter reuocandi facultatem, aut impotentiam ex actus natura. Et testamentum esse simpliciter Pet. de Ballaper. Cy. Ray. Aret. Salyc. & Alex. putant. Quidam cõtra non putant, sed in genere esse vltimam voluntatem innotinam, quod Ang. Bald. Fulgos. Iac. putant & Angel. rursum l. j. §. genera. D. de acq. poss. Sed in eo tamen harendum illo iure non putant, quia vtutius dixeris, & censuris, tam vtræque dispositio, siue testamenti specificè, siue vltimæ voluntatis æquè reuocabilis est, vt ambulatoria ad extremum vitæ spiritum. Quod Oldrad. dixit in eo casu, quo Rex Aragonum regnum patris inter duos filios dicitur, vt suas quicquæ pro diuiso portionem haberet regni, & Maioritari, neque enim talem dispositionem, testamentum dici, sed ordinationem quandam vltimi iudicii dispositionem præueniẽtem, quod ille dixit conf. 237. & Bald. tit. de pac. tenend. §. item sacrament. Certè talis dispositio non multum abesset à nostra dimissione, imò plane similis esset, retento præsertim vñfructu, nisi quod illam reuocabilem existimant. Si tex. d. l. si filia. §. si pater. D. famil. herc. rectè expenditur, apparet quod ante diximus, ius de contractu, & vltima voluntate mixtum, cùm tex. dicat non videri simplicem donationem, (sed potius supremi iudicii diuisionem, gloss. addit donationem esse cum causa collatam; est igitur cõtractus, vt gloss. censet, supremi iudicii diuisio, vt text. & l. cum facultates. Cod. qui num. libe. lib. 10. Sed dimissio mixtum ius est de contractu, & consuetudinaria dispositio. A contractu habet, quod inter vivos fit, & sine expectatione mortis effectum suum, præsentis die fortitur, quod ob causam fieri solet, aut matrimonij, aut aliam, quod in totum reuocari nequit, nisi propter ingratitudinis causas, quod vñfructum retinet, & aliendi necessitatem continet. Ab dispositione successoria cõsuetudinaria habet, quod successorij iuris representatio est ab viuente, ex d. l. cum quo. D. ad leg. Falcid. quod alteri, quàm ei qui honorum futurus est heres fieri nequit, quod pro maiori portione fieri non potest, quàm in qua quis successurus est, ab testamenti natura in totum nihil habet, quia in totum testamenti factio nulla est cuiquam iure consuetudinario, nec quisquam hæres institui potest vlla in parte rerum, iure quidem institutionis, & si iure relicti, aut legati aliquid aliquando relinquatur: quod si verum est, iam nemo mirabitur talem dispositionem irrevocabilem esse, quia nihil ducit à testamentorum natura, in qua tota reuocabilitas causa, & materia sita est, propter actus conditionem, & ambulatoriam, vt dicunt, voluntatem testantium quæ semper reuocabilis est l. si mihi & tibi. §. in legatis. D. de legat. 1. l. j. §. vlt. D. de adimend. legat. Nec quod hæres habet à testatoris voluntate, aut prouisione habet, sed à Consuetudine, cuius dispositio nulla in re ab homine alterari potest. Quare omnia illa fundamenta, quæ de præceptionibus legalibus texuntur, & iuris assumptis, vno verbo corruunt,

A sublata institutione hæredis. Rectè Francisc. Tigrin. irrevocabilem esse dixit illam dispositionem Regis Aragonum, recepto moribus iure, de qua Oldrad. litigat penè incertè, & Boërius iure eum sequutus est decisio. 155. & 355. Quia magna præstruictio est ad dimisiones nostras confirmandas, & asserendas, etsi vulgo parum nostris hominibus animaduersa, & amplius demonstrandum est. Dubitare interdum cogimur, quæ tanta veteribus legislatoribus causa fuerit, cur testandi libertatem tam infinitam esse voluerint, cur necessitatis tanta, vt paulominus stulta quorumlibet iudicia de rebus suis, legibus suis acqueret, quod
 B illa l. 1. C. de Sacr. Eccles. agit & §. disponat. auct. de nup. xij. etiam tabularum antiquitas, & veneratio præcipua, Romanis adorata, Græcis reperta, cuius illud per omnes libros nostros subinde regeritur, vt quicquid rei siue legalit, ita ius esto, & certè de rerum dominis transferendis, pro contractu, siue testamentato, mirifica antiquo illo iure libertas, & auctoritas fuit. Illo iure de seruo, de filio, ad necem statuere licuit, vxorem concidere, & necare, & quidem nexum debitorem discerpere, si non soluebat. Hic quod negari nequit rerum, & bonorum respectus nimius, si quidem hominis necandi causa sunt. Sed enim ne illud quidem non valde mirandum, quod ad veteribus placuisset tantum posteris, & sequutis gentibus pene omnibus displicuisse. Ac primum de illa testandi libertate multū est ab posteriori iuriprudencia etiam Romana detractum, quod l. verbis. D. de verb. signif. indicat, & frequenter Iuriscõsultorum responsa ostendunt: immensæ tamen ea de illo iure mansere tractationes, & operosa volumina institutionum hæredum, testatorum, & intestatorum causæ, secundæ institutiones, coniunctiones rerum, & verborum, ac proinde tertiar, quas substitutiones vocant. Et quis
 D immensas scriptiones, de quarta Falcidia, Tribellianica, Pegasiana, non audit, quis acutas, rixosas, & salebrosas istas disputationes, & inuenta, aut intelligit, aut meminit, quibus descendis iusta hominis ætas non sufficit, & in quibus iuuentus inutiliter teritur, & ingenia vexantur. Quanta ibi crux ingeniorum, & bonarum mentium, quibus litum ista materia, & subtilissima pugna, & quadritariam sectus pilus displicet. Quare humani generis bono factum, quod istas prouinciæ, dynastie, & regna pene omnia, posterius abrogauere, & exolescere passa sunt, & vero quædam publica auctoritate damnata sunt, vt noxia, & perniciofa. Nec huius regni prouincia, penè vlla retinet, nisi scibi Aquitaniam, Lugdunum illa adhuc vexat, quæ tamen præcidi illa ipsa gens longe ante petere debuerat, ab Regibus, si sua bona nollet, & aliqua ex parte factum est in conuentu ordinum Aurelian. de substitutionum gradibus. Certè studiosi iuris, multa, illic, opera consumpta in his descendis, reuersi ad suos, & rerum procuracionibus admori, sentiunt, & agnoscunt serò, multum boni olei, & strenuæ operæ perditum esse, cùm mirifice istius, & argutissime cognitionis, *νεμεσιωδὲς* nullum esse percipiunt vñum, cùm melioribus melius consulis licet incumbere. Sunt enim illa possitui, & vt sic dicam placiti iuris scita, per omnia, quæ nec in sensum, & communes notitias cadunt, nec quicquam eorum possis, sine dictante, aut magistro percipere, ex communibus intelligentis, & ratiocinatione naturali, quoniam sunt placita cuiuslibet facientis ex auctoritate potestatis, non intellectu mentis edita, quæ sola antiquitatis, & auctorum maiestatis defendit, cùm sint per se valde sentiosa, & magna mortalitatis arte ad implicadas, necendas, inuoluendisque

controvertias nimirum aliqui humano generi fami-
 20 lures. Melius, prudentius, sanctius, omnino illi qui
 omnem istam incendij materiam, & dissidiorum fati-
 raginam vno verbo praecidere, rescissam ab radice,
 cum heredum institutionem, id est, testandi facul-
 tatem in totum praeciderent, ac felici invento, &
 vlti sanxere, vt is haeres esset mortui, quem sanguinis
 proximatus, & gradus propior ad gentis pecuniam
 vocaret. Ita lex pro homine testata est, quae regula est
 constans, perpetua, & incorrupta pro animante in-
 stabdissimo, incertissimo, versatili & in petis semper
 cogitatione & perturbationibus rueret, & omnino
 quod Plato scribit *peris imperitissimum*, vt à qua gente de-
 migrasset hereditas, eo iure certo, & aequabili, &
 iustae ratione regeretur. Quo invento nihil est
 salubrius, in humanis commerciis reperiunt. Hac
 ratione obuiat tum fraudulencia, & inuidiosa or-
 bobum capitationi, quam veteres Satyraz, vt frequen-
 tem illi erat, & iacti, olim tantum exagitant, Ro-
 manae pridem temp. secundum cautionationem. Quis
 suppositus, quis iuggesta, quis falsificata testamenta
 non audiat, aut Romanorum leges Cornelias? quis
 illa Iulienij, & Crassi indita falso testamento nomi-
 na, vt sub amplissimum nomen, veri haereditis elu-
 deretur, falsum convinci non posset talibus propu-
 gnatoribus? quis amplissimas hereditates à probrosis
 seminis libidinè datas (vt ille loquitur.) Partem quic-
 que suam ad mensuram inguinis haeres. Quis etiam
 ista infanda tempora quibus Imperatori tyranno non
 totam hereditatem tenuisse, miserè delictis libe-
 ris, criminibus, & facinoratum naufragium, cum alij
 quidem sibi relinquit pro magno pietatis exèplo non
 patenter, alij non repudiarent, sed de alieno patre-
 tem redderent pro magno beneficio: quis potiona-
 tos testatores, & resecratis ceras non legit, & quae nulla
 scriptio possit cogerere? Quibus probis si iure opti-
 mizeretur, reuulsis à radice causis mali, quis
 hunc sensum maiorum non laudet, & illam puer-
 sam sapientiam non dederetur? Hac eadem ratione
 inuoluntaria propinquorum, & parentum voluntates
 in liberos, & genus suum, frenum accipere, quorum
 maligna iudicia frequentata illo seculo ostendunt Iu-
 risconsultorum querela. l. 4. D. de inoff. testam. &
 matrum peruersas mentes. l. lex quae tutores. C. de
 administ. tut. & iam tum infinite hereditas testandi,
 sua frena compariare cogebantur, hinc utuli de in-
 iusto testamento, de inofficiosis donationibus, de
 quaris cuiusque generis, & de re coniunctis, aut
 verbis, de transmissioibus, de iuratis iure, de tali-
 bus immensi argumenti, vt iam grande illud volumen
 iuris nostri, quod totum penè in tali materia consum-
 matus, & tot Imperatorum sanctiones, sine vfu sint,
 nec legere penè necesse sit res agentibus, ac ne in
 scholastica quidem vmbra, ad vexanda (dicere volue-
 ram) acenda adolescentium ingenia, & vmbrales sci-
 antachias. Et alia quicquid iuris appellatione digna-
 tur? Ingeniorum crucces & Eridis pomum de senten-
 tia, & salubrosioris iurispudètie arcanis prodita, vt sem-
 per existeret aliquis, quo autore pugnaretur, & dif-
 fensus auctoritate magistri fieret probabilis, vnde
 ille trunnosque palmar, perniciem hominum, mul-
 to exanilato labore, ferentes victori perniciem, & rei
 naufragium. Hæc tamen scholastici auctores vocant
 (si diis placeat) iuris fontes, pragmaticorum lacunas
 (vt loquuntur) enim ablegant qui illas excertas veli-
 ter praecidere experientiam repetere, aliqui in his
 artem consumpturi. Et vero tot perturbationibus
 actas mentes, infecta, & immota lege feritatis necesse
 fuit, legemque poni, vt qua quisque lege familiam ac-

A cepisset, eadem genti posterisque transmitti neque-
 ferret, nève idem ius nasciturus inuideret, quo ipse
 quisquam creuisset. Nec mirandum tantum esse ta-
 peccentis seculorum profectum, vt tantis incon-
 modis docta mortales, sero tandem saperet, & quod
 ius optimum praevis vsum esset, id idem posteris, &
 orbi propemodum toto deterrimum videtur. quan-
 do moribus cuiusque gètis melius, & sapientius mul-
 to ista crederetur, quorum immota potestas, & in-
 corruptus tenor futurus esset. Nec sine euentu res
 fuit, quando ambagibus illis testamentorum ex vlti
 sublati, certo, & incorrupto iure, hereditates capi
 cepere, cum vnus sanguis capiendi legem retinebat,
 vnde in totum controuertendi materia intercalat, &
 fax illa argutiarum collabitur extincta. De heredi-
 tibus certè minimum est, quod in tribunalius notitia
 indicator, et si de modi cuiusque mensura inter co-
 heredes existeret quidam controuersia solent, de pen-
 sis capientibus his ferè nulla. Quam illa numerola se-
 ges dissidiorum in nostris libris? vna certè subviti-
 gradibus inuoluta, duodecim familias me adolef-
 centi, exitabili dissidio, Tholozæ implicat, ante centum
 annos nata, trium non amplius veritum rerum cum
 vnaqueque vocat se, implicata oratione, contem-
 neret. Nunc, nullo non die, idem furor eandem
 gentem agitat, At eadem, nec fuis malis adhuc occu-
 rere didicit, libet exclamare. Quis furor è ciui? Que
 illa Erynnis alituri tali iure, aut iniuria potuit? Que
 incendia ranciantur, quibus omnes consuegare si-
 quando necesse sit? Quæ faces subdantur curiae,
 praeextu quasi mos gerendus sit insane testamili-
 bertati. Istam tu quam libertatem testandi vocis, si
 compares cum ista immediateabili ligandi necessi-
 tate, quis ex simpliciter non desipiebat, impen-
 in totum non testari potius, quam abominem testam-
 ignem iniicere? quod Netonis exemplum fatuorum
 sit, qui se mortuo, terram igne misere, sibi non fa-
 ciebat, Improbam ecclesiarum homines desiderum istuc
 sit, & humani generis, & suorum odii flagrantiam,
 vixeris falsis, miseris posterorum opere, & quod di-
 cere solent amniuersarias offas propinare palam, &
 litigantibus, & Eridis sacra. Magna igitur, & inuolun-
 bili ratione alias sibi leges gentes quæ quæ indicere si-
 illas antiquari voluere. Sed inde raptem euenit, vt in-
 cauti Iurisc. consulti, & veteri iurispudentie alium et
 libris, cum discrimen Romani, gentiliusque iura non
 dignoscere, insipientes in veteram placita redde-
 rentur, cum prisci, sed alieni iuris sententias aliter
 alios item mores deducerent, veluti si humano equi-
 tatem equinam appingeret, quod ille ait, dum iura
 Romani antiqua seita, deriuant in patria iura, & ex
 his assumpta colligunt ad efficienda cõsequencia quæ
 quæ in iure patrio. Idque perquam absurdum, & ag-
 rege. Sic scilicet aqua temperatur igne. Nam quod
 illis sanctissimum ius, & immolatum fuit, mores per
 in totum abrogant, & dampnant. Quo fit, vt chini-
 finita iuris apostelestina legunt, hoc solo assumpto
 testandi facultatem, velut ex Apollinis ripode, eadem
 cum ad mores, & iura patriæ traduxerit, improbitate
 sine labantur, & de falsissimo alio sumpto colligunt fal-
 sissima consequentia.

Nam si demonstrari etiam ab origine rei placet,
 quod dicimus, ne longum sit, caput fundamentum
 que testamenti in institutione heredis est positum
 hac sine, ne testamentum quidem appellatio vlti est, cum
 res non subit vlla, l. 1. D. de vulg. & pupil. l. proinde
 mè. D. de his quæ in test. delent. Contra Consuetudi-
 natio iure, ne nuntium quidem vnum quilibet potest
 institui.

institutiōis iure capere, ab lege capimus, quod ex hæreditate capimus, ab homine nō institutiōis iure, nam legata, & quas donatiōes subinde Confuetudo appellat, aut simpliciter, aut ob causam, aut mortis causa non reiciimus, sed intra modum à Confuetudine præstitutum, & vt viuientium dispositiōes. Quare nec legata quartis illis subiciuntur, si cōiuncta omnia nihil, nec quidquam habent ab ultimarum voluntatum natura, nisi quod in testamento facta reuocari possunt. Itaque sunt ista valde opposita, nullum testamentum iure valere posse, in quo hæres instituitur non sit, & illud è Confuetudine nullum testamentum esse posse, in quo hæres institutio fieri possit: imo vero ne testamentum quidem dici potest quod facimus. Nam quod rubricam de testamentis Confuetudo scripsit, nihil habet cum testamentis Romani iuris commune, & est potius codicillorum materia per quos hæreditari nequit, quod scribit Bald. & Saly. l. 2. Cod. qui testam. face. poss. Alex. conf. 28. lib. 3. Bald. l. filij. Cod. famil. heriscund. per l. Scauola. D. ad Trebel. l. verbis ciuilibus. D. de vulg. & pupil. sed ipsi sine hærede scripto non consistunt. Itaque cum tam multa Romano iuri repugnent, testamenta dici nequeunt, illa quæ Confuetudo admittit. Et quod in d. l. licet. Cod. de pact. traditur ultimæ voluntatis innotinata appellatiōe potius intelligitur, cum substantialia testamentorum repugnent, voces igitur ultimam voluntatem in genere innotinato, testamentum rectè dicere non possis. Quare non iam est, quod quisquam testamentorum legalium fauores (vt loquuntur) assuat Confuetudinarijs dispositiōibus, tam conuenienter, quam vitibus brassicas, cum longe alio fine, & vsu scribantur. Quæ omnia eo dicuntur, vt omnes intelligant, illa assumpta de tritico, viuientis hæredem non esse, & illud, actus non valet, quia impedit liberam testandi facultatem, illud item, inducit votum captandæ mortis, & illud, contra bonos mores est de futura successiōe transigere, quæ iuris Romani sunt regulæ, meras esse, iure nostro confuetudinario, nugas. Nam id quidem viuientis hæredem non esse, verum est, non simpliciter, & absolute: sed quo ad præsentem de rebus alienis dispositiōnem, sed tamen sublata externi hæredis institutiōis facultate, adstrictæque legis dispositiōe, ad vnum aliquem de eadem gente, hominem, simpliciter falsum est hæredem non esse, qui tanta necessitate iuris futurus hæres destinetur, vt euitari non possit, & si hæres simpliciter non dicitur, sed cum adiuncto præsumptus, cuius iuris tam immota, & fixa spes est, vt multa iure Confuetudinario, quæ iuri præsumpta, etiam in præsens tribuantur, anticipato mortis casu, argumento certi iuris, & iam nunc (vt loqui solent) & de præsentī fundati. Vulgo dicitur, & verum est, neminem sine actiōe experiri posse, atqui nemini actiō competere potest, nisi à præexistenti iuris antecedentis. Sed tamen præsumptis hæredibus multas actiōes dari compertum est, vnde necesse est intelligi ius quoddam de præsentī competere ad conseruationem futuræ, & expectatæ hæreditatis. Est enim id ius quod hæredi præsumpto tribuitur inuitabile, nec per hominem tolli potest, quod Bart. dixit. l. post emancipationem. D. de lib. leg. Cast. & Alex. l. quod Seruius. D. de cond. ob caus. Bar. Cast. Angel. l. qui cum tutoribus. C. de transact. Bal. conf. 431. lib. 2. vnde est id quod nostro iure de bonis suis paterfam. amplius triente bonorum suorum donare nequit. Quod si cetera sit tam receptum est, præsum-

Argent. in Conf. Brui.

ptum hæredem intercedentem audiri, vt donantis mortem necesse nō sit expectare, quod certissimum iudicium videri debet radicari ante iuris, sine quo nulla cuiusquam intercedenti ratio haberetur. Quin memini cum aliquando intercessor aliquis denunciatiā intercessiōe, iudicio discedere veller, quia diceret conseruandi iuris dumtaxat causa sese intercessisse, de quo viuente donatore disceptari non posset, instituisse donatorem, & ex S. consulto intercessorem cogisse ad causas intercessiōis cedendas, atque de viuientis successiōe, ipso etiamnum postulante esse disceptatum: et si Imol. non putat in vita patris competere ius inofficij, l. Titia Scio. §. Imperator. D. de legat. 2. vbi & Cast. gloss. l. rotas. C. de inoff. donat. vbi Bald. & alij Baptif. Cacialup. d. l. frater à fratre. §. quæ situm. quæst. 23. D. de cond. indeb. Cast. in rub. C. de inoff. donat. per l. 1. §. impuberi. D. de collat. Imol. cap. cum contingat. num. 14. vers. Sed contra post. I. ch. And. v. ext. de iureiur. & Bart. l. fin. D. de lib. ag. Quid vero cum præsumptus hæres viuenti licet intendit *deuotus* autore Confuetudine, de quo licet excipere viuens dominus cogitur? Quid cum ex toto donatiōem oppugnat? quia cum dicit, mala mente, & in fraudem filij factam, quod Confuetudo verat, quia futuri hæredis spes diminuitur. Quibus exemplis apparet, non de nihilo esse præsumpti hæredis ius, & expectatiōem, quæ ad tales actiōes intendendas, & sustinendas idoneam materiam habere probetur. Non igitur ex toto illud iuris verum est viuientis hæredem nullum esse. Quæ si tu è iure Romano coneris defendere? vbi inuenias vnde facias? tot contra pugnatibus contentijs, & totā reclamante iurisprudentiā, quam vsus antiquauit, cum illis imperij sui finibus. Cuius et si magna olim fuit auctoritas, tam tūta esse non potest, vt aut Confuetudinem vincat, aut mores, quod ille barbarus auctor pridem dixit, sed tantum verè. Ergo cum Confuetudo hæredem futurū demonstrauit digito, ex sanguinis iure, & lege, tam certum, vt alius ab illo esse non possit, non relinquatur cuiquam æterni iuris auctoritas de rebus suis inconsideratè, aut inofficiosè statuendi, nec spem de lege sumtam licet frustrari. Id studium cōseruandæ æternæ familiæ, & gētis ne importunis perturbatiōibus distractæ, aut loco motæ, malignis cōsilijs aliorum dimouerentur, quàm iure, natura, & pietate par esset, visumque abundè cuique liberarissimè, si tantum cuique liceret in alium, quantum in se ipsum, alijs item decessoribus licuisset, nè amplius triente, legatis, & causis nō necessariis absumeretur, cum iure ciuili, excepta legitimā, indomita libidine: prodigere omnia, & profundere in externos liceret, & omnia bona etiam donatiōis titulo consumere: quod Ias. & alij dicunt. l. si cui bonis. D. de verbor. oblig. quod illud etiam demonstrat, quia de conquestibus cuiusquam operā, factis, si ea postea alienauerit, & de mobiliis nulla cuiusquam intercessiō audiri, quominus liberè disponat, qui acquisiuit, quia ea à maioribus non proueniūt. Est igitur legum ad patrimoniā antiqua respectus particulari fundatus in personis hæredum. Sed & exemplis quoque alijs propugnare iuri patrio libet, vt veltigia licentiæ illius testamentariæ, nulla, aut exigua superesse probemus: atque inutilia ab illo iure assumpta, in ius patrium, traduci. Dubitare solent Inconsulti, ac demum bene conflictati negare coguntur, regulis Romani iuris, an per 24 matrimonij causā fieri possit, vt de hæreditate patris quidquā cum patre, fratreve conueniat amplius, aut largius, quàm quod iure legitimo vteretur etis mor-

XX

tuu patre, ea proluxa tractatio l.vr. d. de suis & legit. l. pactum quod dotali. C. de pact. l. pactum. C. de collat. c. quibus ext. de iuricor. nec fieri posse putare dubitatio, quoniam pl. in manu à Tirac. tractatur in lib. de primo gen. q. 6. nihil hic amplius de iure dicemus, nisi quod ille no. 22. de iure constituit heri non posse, quod usu & experimentis ex moribus constat esse falsissimum, inter nobiles praesertim: & Boer. recte confirmat. d. decil. 155. & decil. 204. & Corlet. & Auffer. q. Thio. 454. Bened. c. Raymus, verb. duas habens filias. num. 207. sed. Ioh. Fabi. fm. C. de pact. & nos in partag. q. 37. Quod si illud idem matrimonij cōtractus iuris peritis prestare nequit, nullus alius id efficere poterit. Et tamen uis ex moribus illud falsū nescit quod illis locis scholastici auctores statuerunt, veroque capite, priore cum per matrimonij causam de successione futura cum filia quicquam convenire possit negat, postioris quod ne cū ipso quidē patre aut fratrib, modo ne minus legitima apud nos t. l. unquam, ceteris, quod ipsam in partagis nobilibus praetergeret patribus licet, si modo aequa conditione filias locet. Hoc vno exemplo quis non videt corruptis regulas de testamenti conditionibus infringit Primo quod de futura successione pactum in iure secundo quod dotali nequit contra d. leg. in pactum quod dotali, tertio quod negatur filiam hoc modo collocatē agere posse ad supplementū legitimae cōtra receptas sententias, quas nos Art. 225. collegimus. quarto quod hic visus portione de sua hereditate assignat per viam contractus, contra aliumpra priore parte huius disputationis. Quid quod pater portione filia stipulatur, vni ex fratribus ita vt ceteris cū coharedebis nullo de a quaratur. Hac Iuriscōsulit exclamant heri iuriz & reluctante Thome de, & factor ea quidem quae Exquisit habitar. Nam quod iure nos suis legibus tenent: nisi quantum cum naturali aut politica ratione conveniunt, nec si Iuriscōsulit aliquis dicit. continens. q. vlt. D. de verb. oblig. per stipulationem non posse testatorum vni ex hereditis acquirere, ita quod non & ceteris quoque, id proutis pro oraculo habendum est. Illa iura plerumque intra alpes emouuntur, & plerumque provinciae idem ius quod nos quoque vsurpat, & testatur Boer. decil. 104. & 154. Extat consuetudinis art. 304. quo cautur si pater dotem filia assignauerit in bonis maternis si ea portio amplior sit vult, redigi ad vtilem, hic quis non videt de futura successione pacto, & contractu decidi, & hereditate patris & matris contractu cōfiteri idque irreuocabile, & vniūque consensu sanciri, cōtra d. l. pactū & omnes omnium DD. si nētiās quod Bald. Ieum Archimediorā C. vt in poss. legat. cautur cuius fieri posse negat, & vix consuetudine posse admittit. Quidem non illud est vuentis herede esse: an nō tibi videris importū illam orationem fili afoi audire, da mihi portione quae me de hereditate contingit cōtra omnes regulas cum ar. 405. legis, patrem qui filio uxorem de dedit triontem de bonis suis fortunisque omnibus filio marito cōtribuire tenet, in qua noua iuxta habetur si suum uxorem promouiente marito, vno etiam cum patre. His tot exemplis planum fit de hereditate vuentis recte contrahi cō volente idque irreuocabile, & vuentis quodam respectu hereditatem dici, & testandi libertatis ne velligium quidem superesse vllum, cum, nec iustitiam heredis vlla obtineat usu, & superfructiones omnes, quas scholastici auctores ex his positionibus congerunt iniuriae esse, & frustra de his argumenta torqueri leniora plura, ex quo & inanes illae sunt scholae dubitationes, an per statu-

rum tale ius induci possit, veluti contra bonos mores futurum sit, quod alij aiunt, vt ille idem Bald. de Aluarot. cap. mulier. & cap. filij. c. si de fecit. fuer. contra Ioh. Fabi. l. 1. Cod. in mancip. ita fuer. altera Bald. & Saly. l. pactum Cod. de collat. c. qui contra pugnant, quos Bened. allegat d. verb. duas habens filias. numer. 197. & dicit. quation. Tholoz. 455. Alexand. d. conf. 28. lib. 3. Sed post pugnas Bened. de Auffer. vltim. & receptum morte in agnoscit & manum dat probato iuri. Quare nec illa Olsrad. de Baldi dubitatio, de Aragonij regni Maioritate partitione magnā difficultatem esset habitura, si modo vtilis coque iura aut alia cōsuetudinaria perito non immutaretur & Maioritate vit. de locutione. l. inter. c. 3. & de succel. §. item in statu. Nec vlla dies foro sine simili exemplo transigunt. Ergo hoc habendum & transactiones & cōueniencies fieri posse de hereditatibus ab vuentis quoniam vuerit, ab ipso quoque quibus succedendum est, non solum cum in ea persona succeditur, quod illi iure quoque admittunt, l. d. pro loc. sed et si sit & decepte perferat. Contra l. licet & l. pactum & l. vlt. C. de pact. & l. eam donationis. C. de trans. quod ipsum Pet. & Cy. iussere d. l. pactū. C. de collat. Angel. l. stipulatio hoc modo fal. vi. & Alex. conf. 28. lib. 3. ex eo valere putat tale pactum si testator facultas non admittit. Quare & ex ea causa pactum de non succedendo vult patant Bart. l. stipulatio hoc modo. D. de verb. oblig. Bened. vbi super fal. 3. & num. 28. quoniam ratio super qua totam superficiem superstruunt, iure, & iustitiae in totum tollitur, quia si testamentaria nulla sunt, nec testamentorum causa aut esse dū vbi esse possunt. Tolle rationem & causam finalem, tolli legem. De vuentis hereditate contrahere licet quia testamentorum libertas sic tollitur, tollitur testamentaria, tollis dictum, & vltim. & finem eius, nec ratio prohibitionis vlla superest, Enimvero contrahere in cuiuslibet potestate nulla tam habet veritate. Multa hic dicere possē de defectu causae finalis, quae dispositionem acquirit, de iure facit, sed hanc locum implevit Tirac. spe. chili libello, dicit testamentum causae quod si quis vrgere pergit ex eo quod contra bonos mores sit de hereditate vuentis contrahere, quia vocem captaulae mortis inducat. Huic eadem rationi pridem respondit Bened. quod loco aut inducimus, & nos in partagis nostris q. perfructum, & docuimus tam inane videtur illud communem iuris Romani, vt mirari non desimam, quid tam in fluxa & vana ratio loci mereri potuerit apud sapienter prodentes homines. Nam praeterquam quod hoc ipsa si quae est praesumptio captationis, meliore probatū, officij, generis, sanguinis, & naturalis rationis & necessitudinis inter propinquos clamat, cum adoptus C. de adopt. si ea tam metuentia est, vt dispositiones debeat infringere, consuetudines peccatum est, non hominis, quae tamen infixa iure in persona praesumpti haereditis, quae illius vuenti obtrusit, quae mutanda potestatem ademit. Sed vnde illo Imperatore aliquid dicitur est, succedentem suum nemo occidit & aliquis succedens est. Quod igitur patetiam facit, cum de hereditate sua vult statim siue per cōtractum, siue alia dispositione, periret necessitati, hoc agit quod cōsuetudo de vultu & vt Theologi loqui solet praordinant Hoc reputat, quod si lege subintelligitur, hoc praelegat, quod aliquando ius patrium erogarum erat, amos amittit, spem anteuerit, quae cum conside rationem perles quidem abnuat, l. 1. Cod. de his qui in testamentis desunt. Nec ea beneficentia bene morati causat.

quam cupiditatem prouocatura est, sed expectationis moram gratitudinem leuatura. Lex necessarii heredem dicit, qui contrahit, etiam voluntarium sumpt. Affertendum igitur legi fuit. Nam nolenti quoque idem hanc futurus est, led multum est, legis necessitate beneficentia, officio, & pietate anteuertisse. Nō est igitur illa captationis causa. Quod si uerum est, cur veteres illi testamenta cōdebantur filios adoptabant externos in hereditatis spem. Cur donationes cum mortis recepte sunt, si ante res donata capi nequeunt, quā pramortuo donatore? Cur tot dispositiones iure inductæ in casum mortis concipiuntur, & tolerantur, nec par ratio iuris auctores ab his dimouit? Postrema ratio de libero cuiusq; in re sua arbitrio necrui caret. Nam quis dimissionem fecit nisi ex libertate arbitrij? quis emptiōnem, aut permutacionem, aut aliū contractum init, nisi uolēs, & suā sponte? & tamen cū facti instabiles, aut stulti, aut improbi est quærere ut dissoluant, cū semel placuit. Non est ista putanda arbitrij libertas, mutare quoties uisum sit quod sponderis semel ex hde, sed peruersitas, & perfidia. Quod si a consentiente fit dimissio, qui iure cum seruitute vocet, in quam uolens uident quāquā se induit? An non lex eadem contractum omnium? Quid quid de re inter ceteras inastimabili, id est, libertate personarum pepigere, & venire se ad participandum pretij palli sunt, nonne contractus leges pati semel conuenias coguntur? Cur diuersum in rebus externis, de fortunis, & hereditate statuitur? Cur patribus filios distrahere permittitur, & pati commercium ex legib; cōguntur, de statuendo herede non idem permittitur istare quod conuenit? Illæ & Moschorum leges, filios ter vendere permittunt. Si libertas ista est, mutare commercia, & reuocare contractus, cur de libertate hominis, res scilicet inastimabili, nō idem multo magis admittitur? Natura illa contractum est, ut de libertate aliquid adimant, sed non prater cōsensum, venditor de re quam uendit arbitrium non habet, donatori de re donata quicquam attingere non permittitur Art. 226. Cur in dimissionibus diuersum cēfemus faciendū? Cepol. rationes adfert omnino probabiles. I. irritam. n. 5. C. pro donat. Nam illā de iure rationem, quæ testandi facultatem adimit, ut consollam iam hinc neminem putamus obiecurum. In dimissionibus liberæ sunt dimittenti cautiones, & conditiones, quas pro arbitrio recipere potest, quā E lege, quoque modo presententur in quolibet euentus. Non causiū culpa est imprudentia, an non eadem noxa contractuum omnium? Quod si uisus fructus retentus est, quis in rebus suis aliud habet quā uisum, quod ille uersus indicat ex Græco epigrammate ducta sententia. Nunc ages Vmbreni sub nomine dictus Ofelli. Dictus, erit nulli proprius, sed cedit in uisum. Nunc mihi nunc alij, & posterius. Sed quia perpetuus nulli datur usus & hæres, heredem alterius, ueluti uindā superuenit uindam. Quin ipsi quoque Reges, quorum amplissima, & augustissima potestas est, inter mortales, de fortuna regali, & dominio suo statuere non permittuntur. Quod si testantium uolūtes prouocare olim licuit, & scorta quoque amatorum hereditates capere potuerunt Romano iure, quia eas ad filios, propinquos, & gentiles deferri agere fateri, anticipato munere, & beneficentia, quos Consuetudo iure necessario, & incuitabili vocat. Id olim furenti perturbationibus, amore, libidine odio, precibus, gratia licuit, naturæ lege & ratione non licebit.

Ex quibus omnibus dimissionum uisum & finem
Argent. in Cons. Br.

nobis non indiligerenter commonstrasse uidemus, ut iam aquireos bono iuri patrio eos futuros putem, qui se totos iuri Romano dedidere, & qui nil recte constitutum putant nisi quod illis libris sit traditum, ne posthac de abrogato iure tale legalia ad oppugnadum ius patriū cōquirant. Nemo iam hinc exclamet uiuētis heredem nullū esse, quod respectu quodam uerum sit, indichinē falsum. Ne quis deinceps occurrat, hereditatem pacto, aut stipulatione dari non posse, pacta de succedendo, Romanā deinceps dā metiatur, alia nobis mēfura recepta est, causas finales testamētariæ libertatis, captandæ mortis, liberi arbitrij tam diluimus, ut aquæ sint in totū. Nam & uiuētis quodam respectu hæredem dici demonstrauimus, & ex eo iure persepe actiones dari, ex morib; & præsumpto iure. Cōtractu uero, pactis, matrimoniis, stipulationibus hereditates dari, fremente licet iure Romanos docuimus & frequentibus exemplis, & receptissimō uisū, & auctoritate Doctorū pragmatīcorū, qui pridē in foro cum laude sunt uersati, demonstrauimus: si modo uirilīs cuiusq; hæredis portio, aut alia iure patrio debita nō imminuat. Prærogationem iuris hereditarij ab uiuente, ipso etiam iure Romano autore defendimus. Reuocari posse ex iure patrio negauimus. Quibus omnibus cōfessis, & reuulsis, enitet illa libertas cōtrahēdi, quam nos tuemur, de re cuiq; sua quomodocumque libere statuēdi, cuius aduersarij imaginem tantum tenent, ut iam dimissionis causa idoneam, & sufficientem materiam, & aptum subiectum habeat, cui cōsensu applicari possit, dimotis quæ obstante putabantur de iure omnibus, & iam iam ualiturā illam Iulianiani sententiam, de qua ante sumus loquuti, non esse angustandam latitudinem uoluntatis contrahentium, propter inaniā sublimitatē iuris. Id ille de suo etiam iure Romano pronunciat, nos de illo, quod gentis cōsensum, & publica uirilias induxit, sententiam nostram tuemur, ac uide quæ res aberit, illi enim tot millibus uersuum negarūt, bonis moribus conuenire, ut hereditas pacto tribuatur, aut contractū, iuramento tamen confirmari quod ita factum sit uolunt. Atqui ista repugnāt, contra bonos mores esse, quod tantopere defendunt quidam, ueluti si contra ius diuinum & gentium fiat, quod Saly. dixit. d. l. pactum quod dotali Alex. d. conf. 28. & iuramento confirmari. Sed istud per *dictum* & hyperbolem dictum uerum non est. Nec id rectē dicitur contra bonos mores esse aut naturæ, aut gētiū, quod alicuius singularis ciuitatis iure, & placitis introductum est: nisi cum ipsa natura cōsentiat, aut turpitudinem facti prohibeat. Sed loco suo illa morū bonitas, aut malitia circumferibitur, nec magis nō, illud ius tenet, ut contra bonos mores dicatur, quod illi statutum est, quā quod Eugubij, & alibi quamlibet ignobili pago. Sed ne de eorū quidē genere est, quæ censurā, & iuris artificio, arguē & eruditē. Bald. contra bonos mores esse dicit l. pacti dotali. q. 3. C. de collat. quia id quod ibi dicit obtinet in eo loco, & intra eos fines, in quibus tale ius est constitutum, sed extra non protenditur, & Alpes non superat, cū rationibus nitatur dumtaxat persuasius, & impulsus, non necessarius, quod Bal. l. i. v. l. quest. C. de inoff. test. Cepol. d. irritam num. 28. Imol. d. c. cū contingat num. 35. notant. nisi si cōtra Canones iuramentum iniquitatis uinculum esse putamus, & obstringer flagitio. Nos uero ne id quidem, quod tam recipimus, nec cum cōtractum probamus, qui iure non consistat, ob id, quod iuramētum additum sit, sed leui opē episcopū quorū ea potestas est, iusiurandi necessitatem remittit.

reflexio, quàm vulgo imaginatur, in donatorem recurrere nequeat, præter actus naturam, & intentionem agentium, tollit; legis dispositionem hominis prouidit. Additur perquam valida ex consuetudinario iure ratio: quia acquisitio ex donatione, inter aduentitios titulos expressè ponitur d. art. 301. verbo *on qui ne leur eussent esté donnez*, quo casu ipsi filio acquiri voluit consuetudo. Ergo si aduentitia est acquisitio, patri nil in ea iuris est, quin cum patre ex omni tali causa omnis contractus cum filio consistit, & valet, quem locum Iohannis Baptista, d. l. frater à fratre per singulos contractus persequitur, & gloss. & Doct. auth. vnde si parès. C. de inoff. test. auth. ex testamento. C. de collat. & l. pactum. C. de pact. conuent. & l. si quis pro eo. i. d. de fideiuss. Bart. Cy. & Saly. l. iubemus. §. 1. C. ad Trebell. Quin illa quoque non infirma ratio, quod consuetudinario iure, nullo casu patres vltimofructu habent in bonis aduentitiis filiorum, in quo à iure Romano difcelsimus, & dispositione tituli. C. de bonis matris: sed reddere rationem patres coguntur de gesta tutela, & reliqua soluere, & eadè præstare hac de re, quæ extrinseci, præter cautionem, quam ne iure quidem præstabit. cum non solum. §. fin autem non habeat & l. cum oportet. §. non autem. C. de bon. que lib. Ita fit, vt cum filius nil acquirit patri de vlla causa aduentitia, ex omni causa cum patre contrahere possit, quia nullus reflexus obligationis, aut acquisitionis fit à filio in patrem, quo iure vitium, cessante omnes omnium legum dispositiones super eodem reflexu, & reacquisitione fundatæ, de quo tantopere, & tam frequenter pugnat, & si quoad vilitatè quidè pater in se sua auctor esse nequit præsupposita patria potestate l. 1. C. de auct. tut. Quæ omnia eo pertinet, vt intelligatur valere donationes ab partibus liberis in potestate factas, si nil aliud quæ patria potestas obicitur, quia rationes fundametales, quas iurisculti de reflexu acquisitionis, & recurru iuris opponit, in totum iure consuetudinario corruunt, & diluuntur, ita fit, vt sublata ratione finali & efficiendi legis, tolli quoque dispositionem cotingat, & cessante causa necessario cessare effectum, quæ certa est regula diiudicandarum dispositionum omnium, quæ à suo fine, & vsu consideratione sumitur, quæ si mutari contingat, necessario euenit mutari & ipsas dispositiones. Cum igitur sic traditur nõ valere donationem inter patrem, & filium in potestate, quia reflexus acquisitionis, & iuris fiat in patre, atque ideo si filius donare tali casu pater videatur, tolle causam dispositionis id est reflexum, tolles dispositionem, tolle rationem, tolles dictum, quam rationem nos ante tot modis sustulimus de moribus. Quæd cum erit factum, manebit talis conuentio in latitudine voluntatis contrahentium, & in materia adaptabili, & consensu applicabili actui à iure non prohibito, tam enim fieri non poterit, vt quidquid ex illo assumpto falso inferre aut colligere possis, quod reflexus fiat in patrem, quod ex eo donatio non valeat. Manebit igitur actus inter dispositiones non prohibitas & permissas. Atque inde fit, vt quod argumentum texitur, à donationibus ad dimissionem, sine vi tribus sit, etiam affinitate cum his habere videatur. Non igitur idem iure, & moribus statuitur de donati omnibus filiis in potestate factis. De his quæ emancipatis sunt non idem simpliciter statuendū est, quas va lere non minus quàm filiis in potestate iudicamus, sed nõ absolute, verum vtramque; vsq; ad legitimam dumtaxat portionis quotam, si quidem non in fraudem factæ sint hæredum, respectu id quidè cohæredum, sed respectu patris donatoris, sine distin-

ctione, & sine modo valere putandæ sunt siue immensæ, siue & tricentem excedant, siue inofficiose, siue alio excessu laborent, præterquam dolo donatarii, quia tales causæ donatorem nõ respiciunt, nec ex eius personæ consideratione apponuntur, & traduntur à lege, & consuetudine ob respectum, aut futuri hæredis, aut cohæredum qui eodem gradu futuri sunt mortuo donatori, quorum respectu nulla est donatio. Quare ius reuocandi ipsi donatori nullum est, quem suus consensus præmit, & repellit, & suum factum obligat ad id præstandum, quod semel sponte alteri stipulanti, & in contractum deduxit, quod singulariter notandum est, & ab Doctore traditum. Imol. Alb. Castr. l. Titia Scio. §. imperator. D. de legat. 2. glo. & Doct. l. si totas. C. de inoff. donat. Cyn. l. i. q. 9. C. de inoff. donat. Quod autem in casu l. si vnquam C. de reuoc. donat. aliter statuitur, & ipsi donatori reuocatio tribuitur, casus specialis est, & diversa verborum expressio, alioqui diuersum iudicandum erat, & actio liberis dumtaxat tribuenda, de quo longa commentatio Tiraq. d. l. si vnquam. verb. reuertitur, & verb. in eiusdem donatoris cad. l. & Cy. d. q. 9. Non igitur quisquam donator donationem reuocat, ipse quidem, quia immensum donauerit, quia vltra tertiam, quia inofficiosa, quia in alterius fraudem. Aliorum, & externorum ipsi respectus sunt, ipse vero donator de suo facto, & contractu tenetur, nisi quidem vt alatur, si alimenta desint, quæ humana consideratio est, ab æquitate potius, quam iuris rigore ducta, si alimenta cauta in donatione non sint, quod Cy. & Iac. de Rau. putarunt in l. i. q. 9. C. de inoff. test. Ray. Alb. Imol. d. §. imperator. gloss. l. vlt. C. de reuoc. donat. vbi Cy. & Saly. Bald. Raph. Fulg. Ang. cum nõ reperitur iure cautum, vt ait gloss. l. in condemnatione. D. de reg. iur. Non est igitur iusta donatoris villius expostulatio, si præter tertiam bonorum, si in fraudè præsumpti hæredis, si inofficiosa donauerit, alios ista iura respiciunt, id eo quæ reuocatorie actiones donatoribus, non dimissoribus dantur, factumque nuper inuito iure, quod aus quidam auditus est, cum reuocare vellet dimissionem nepoti factam, & si adhuc ea lis pendet. Quæ & receptissima sententia est in prohibitionibus omnibus alienationum, quæ cuiusquam certæ personæ respectu à lege, aut homine indicuntur, ne passim cuique reuocare liceat, quod actus sit, sed his dumtaxat quorum fauore, & causâ prohibitio apposta est l. peto. §. vlt. D. de legat. 2. l. nihil. §. omnibus. D. de legat. 1. Sic quado testamentum rumpitur ob præteritionem liberorum, tum demum illa ruptio vim habet, si is persequatur, qui præteritus est, alio ex filiis proficiente qui institutus sit, non rumpitur l. filio præterito vbi gloss. & Doct. D. de iniuss. testam. l. maximum. §. sancimus. C. de lib. præter. & quos ad nauissem congestit Tiraq. d. l. si vnquam, verb. reuertatur, num. 31. quod idem quoque in supplemento legitime traditur l. scimus. C. de inoff. test. Sic qui mortem defuncti non vindicat, indignus est hæreditate, quæ applicatur fisco, sed familie hereditundæ iudicio suam portionem pretens ab cohædibus, non repellitur, quia fiscum id ius respicit, quod gloss. dixit l. his consequenter, verb. non pertinere. D. fam. hercl. Sic nec dimissorum est dimissiones reuocare ex qualibet causa, nisi tales sint ex quibus contractus rescindi solent, doli aut metus, & tales. Liberatorum actio est, si cui minus, quam per consuetudinem relinquatur mortis tempore, vel si in fraudem hæredis facta est, vt Ins. ait l. si donatione num. 7. C. de collat. Prouide etiam videntibus donatori-

bus actiones conservatorias dari præsumptis habere-
 bus receptum vfu, propter inhxantur iuris fucessio-
 rij neccitatem ab eoductudine in persona eius, qui
 succedere debet, & hæres a lege designatur, quod fu-
 se est à nobis antea tractatum (etiam si scholastici
 auctores aliter docent & sentiant) quia (vt illi aiunt)
 de hereditate viuens nemo sollicitus esse debeat l.
 qui superfluis. D. de acq. hæred. Hoc expressè sentit
 Cy. d. l. 1. q. 9. Angel. auct. de immens. donat. §. 1.
 Cast. in rub. C. de inoff. donat. Bald. l. 1. C. cod. tit. &
 Saly. Per. de Ferrar. in practica. tit. de donat. verb.
 in renouabiliter. Sed et iura nos non tenent, admitti-
 mûsq; viuis etiamnum donatoribus intercessiones,
 propter ingruentem appropriacionem exclusio-
 nes, & metu præscriptiõnum, hæc tamen vt li-
 tis euentus, non prius effectum suum consequatur,
 quam mors donatoris consequuta sit, quippe quam-
 libet rescissâ donatione, donator rebus suis fruitur,
 & donatarius extitans qui ab eo casum habet,
 fructus suos facit: quando eos ex suo contractu, &
 donatoris titulo, & iure consequitur, cui rei sue frui-
 tio libera fuit, rescissâ quamlibet respectu hæredis
 donatione, cum eos in mare proicere, & quomo-
 do libet perdere donatur, vt lites, potuerit, quod
 glof. dixit l. 1. C. de inoff. donat. circa medium, add.
 Bart. l. 2. C. si quid in fraud. patron.

Ex qua ratione, & superiori disputatione frequen-
 ter in controuersiam adductum memini in foris. An
 quod ex eiusmodi donationibus, prælegatis, præce-
 ptionibus, relictis, donis, prærogationibus virilis
 hereditaria, aut prædix viuis ex filiis nomine em-
 pti, vni ex pluribus hæredibus præsumptis reli-
 ctum, aut donatum esset à patre, mortuo post mo-
 dum eo in diuisione hereditatis conferri oportere
 inter cohæredes, an verò quod hoc modo vni dona-
 tum esset, doti, matrimonio, de mobilibus, vel præ-
 diis præcipuum esse deberet donarij.

Duplex est tractatio, quid scilicet iure Romano
 cautum, quid item moribus, & iure patrio obineat.
 Et statendum est sicuti in pleraque iuris ciuilis matre-
 ria, sic hic quoque admirabilem, siue mutationem,
 siue fas dicere, inconstantiam accidisse, dum iuri
 repugnat, responsum responso, sanctio alia aliam
 tollit, unminuit, interpungit, abrogat, derogat, &
 idem titulus diuersorum temporum pugnares con-
 strictiones continet, quæ sequuntur posterius iuri-
 prudentiam nimium quam per se diuidiosam, mi-
 fere implicuere. Scholastici auctores in hoc ipso the-
 mate septem diuersorum temporum iura annotant,
 Castrensis etiam nouem l. vlt. C. de collat. si non ista
 porius iuris lubrica sunt.

Summa fere consentientis sententia hæc fuit. Om-
 nia quæcumque viuentis patre à filio acquiruntur in
 potestate constituti, patri acquiri, idcirco mortuo
 patre inter liberos cohæredes conferri oportere, si
 inodo sui sint. Ab hoc iure, quod veteris iurispru-
 dentia fuit, bona aduentitia exceptere Codicis iure
 ex tit. de bonis maternis. Nam ea potius non acquiri,
 nisi quidem quoad vsum fructum. Quæ ipse pater fi-
 liis emancipatis donet viuens, eorum heri, & eis
 proximus acquiri, nisi si legitima aliorum filiorum
 diminuat. Quod filiis in potestate doner non va-
 lere, morte tamen patris si modo non renouauerit,
 tum etiam emancipatione confirmari, quâ tunc libet
 inualidas donationes, etiam si fructus donarij fiant
 dispositione retroacta, quod ad fructus ad tæpus do-
 nationis. Igitur quæ morte donationes confirmantur,
 id est, filiis in potestate factas non conferri, quia ac-
 quisitio à morte patris respicit, & regulam tradi, quæ

post mortem acquirantur, collationi subiecta non es-
 se l. si emancipati, vbi Bart. Bald. Arg. Decius, l. 1.
 C. l. si donatione. C. de collat. Angel. & l. 1. vt ve-
 mini. C. cod. tit. ita etiam fructus donarij heri, be-
 demum. C. cod. tit. l. 1. §. illud. D. de collat. l. illud in
 fin. C. cod. tit. vbi l. 1. C. l. si donatione, l. 1. auct.
 ex testamento. Cod. cod. num. 10. Rapa. Cum d. l. si
 emancipati, Bart. l. si in conditione. D. de solut.
 glo. & Imol. & alij l. 1. §. scriptura. D. de legat. 1.
 Angel. & Imol. l. si filius. D. de verb. obligat. d. l. 1.
 2. C. de inoff. donat. Cepol. l. iuriam num. 37. & 40.
 C. pro donat. diuerso casu eam scilicet donatio mo-
 tem donatoris non expectat ad validitatem, sed pri-
 mus ab ipso acta valet, id est, cum sit emancipatus,
 vel in potestate in casibus specialibus, in quibus re-
 lere proximus dicitur, quia ab Ioh. Croto & Baptista
 Caccialupo enumerantur d. l. frater a fratre, & ab
 Cepol. d. l. iuriam, toties fructus rerum donatarum
 conferri, quia vt aduentitiorum omnium in bonis
 patris maneant, & mortis tempore repetantur, he-
 rec proprietas aduentitiorum non conferatur l. vlt.
 C. de collat. l. cum oportet in princip. C. de bono que
 lib. & ibidem Cast. §. fin autem res.

Sed ab his contradictonis regulis multos casus ex-
 cipiat: Nam & patrem prohibere collationem pos-
 se testamento, auct. ex testamento. C. de collat. At-
 que etiam aduentitiorum vsum fructum sibi debi-
 tum remittere filio d. l. cum oportet. quod Rem. &
 l. 1. persequuntur d. auct. Croto & Caccialupo vbi
 sup. Quin & dissimulatione, & parentis parentis,
 qui sunt filium fructus debitos sibi percipere, heri
 eius, non minus, quam expressâ cessione, aut renun-
 ciatione, quod Bald. aut d. auct. q. 9. & l. 1. C. d. l.
 frater, l. 1. §. Cast. d. l. cum oportet, §. fin autem res, &
 l. 1. C. de inoff. donat. de quo longa est disputatio
 Roer. decil. 196. Nam vetera diuersa sunt iura, de
 suis, & emancipatis in collationibus omnino: quæ
 Bart. agit l. pater filium D. de collat.

Fuerunt illa veteris illius recip. acumina nimium natu-
 rare nationis. Sed illa tamen melior iuris prudentia,
 quæ vt simplicior, ita actionibus hominum multo
 magis est accommodata iure nostro patrio induta,
 non vt ars esset hominum nimium acutorum, sed vt
 simplex, nec altura regula iuris ambigua dictum di-
 di. Iam primum iure patrio discrimina diuersa lo-
 rum, & emancipatorum sustulimus, nec iam quic-
 quâ patronos in foro interrogat, quis sit suus, in qua
 olim magnus ille Grammaticus Angel. Politanus,
 eum iuriconsultus videri veller, se se prodidit na-
 talem, nec magis emancipato facta donatio, quam fi-
 lio in potestate valet. Nec verò magis testamentum
 vni ex liberis, aut futuris hæredibus reliqua pot. l.
 quam titulo lucratiuo inter viuos, quomiusi quæ si-
 quam tot iuris axiomata, tot constitutiones, tot re-
 sponsa iuriconsultorum necesse habeat edicere.
 Duæ simpliciter, & absolute in iure patrio po-
 tiones sunt certissima. Non esse cuiquam patris mo-
 tem non nobili permittimus donationis, aut alteri sicuti
 lucratiui colore, cuiquam ex liberis præsumptis
 hæredibus quidquam cõferre inter viuos de rem-
 mobili, aut immobili amplius quam alteri. Hæc lex au-
 228. qui articulus tam inter viuos, quâ in vltima vo-
 luntate intelligitur. Eadem lex inest art. 12. §. 7. & 10.
 562. omnique patrifamil. cuiquam facilius abrogat
 sue per se, siue per interpositam personam alteri
 prælegandi. Eas nulla arte, nullo ingenio, quicquam
 infregit, nullis matrimonij fauor, nulla liberorum
 charitas, nulla prælatio, non studio cum cuius graui-
 tatis, aut si quæ aliæ idoneas causas vix l. ne præstare
 ad præ-

ad prælegationes, aut donationes, quin vñq; ad suam legitimam reuocent, aut vnde si parēs. Cod. de inoff. testam. nec illa donationes consistunt in præiudicium aequalitatis statuta à consuetudine, nec illa omnia, quæ Bar. Ias. & ceteri ex iure in diuersum dicunt, auth. quod locum. & l. filiarum dotem. & l. illud & vtrobique Iason. C. de collat.

Atque hæcenus de collationibus inter ignobiles, de nobilibus ratio alia, quia cum absolute de mobilibus statueri possint, & vni ex hæredibus, aut liberis partem, aut verò totum prælegere, prohibere talium collationē possunt, ex d. auth. ex testamento, & prohibito reuincit in simplicem donationem permissam, vt Boer. decif. 196. in fin. & Ias. dixit d. auth. nu. 3. glof. l. si donatione. C. de collat. Idem ius de fructibus immobilium prærogatorum, quia separati nil aliud quàm mobilia sunt. Quæ omnino intelligi conuenit, & animaduerti, quia in talium diuisione pleròque in foro fauile decipi compertum est, dum in receptis iuris ciuilibus sententias incidunt, & falsa de non veris colligunt.

Atque ea de donationibus simpliciter lucrativis intelligimus, quæ solæ inter præsumptos hæredes prohibentur. Nam si quæ causæ extrinsecus accidunt, veluti meritum, eas ne inter tales quidem personas lex, aut consuetudo prohibet. art. vlt. tit. de donat. quia non minus in sanguinem suum officij. aut commercij iure licet, quam in extraneum quemuis, si iusta quæpiam causâ intercedat, sed ea serio probanda est, propter fraudis præsumptionem inter coniunctos, & suspectam de alienationem. In qua cum nulla alia causâ, quam sanguinis intercedit, non est sufficiens ad sustinendum actum, imò illa ipsa actum vitiat, quando alterum alteri ex hæredibus prætulisse, peccasse est in consuetudinem, atqui illa ipsa causâ in dubio præsumitur, quod Cy. ait d. l. si donatione. Bald. & Cast. d. l. auth. ex testamento. idem Cast. differt. conf. 345. vol. 1. Non debet igitur in talibus donationibus generis, aut consanguinitatis mentio fieri, quæ causâ actum vitaret, & causam donationis applicatione facti inficeret, sed sub commemoratione meritum, quod si vtrique causâ miscetur, ante ferenda est accidentaliter naturali, si ea probatur, quod re cētē Coras. putat d. l. frater à fratre, ad sustinendum actum. Merita vero esse oportet, non obsequialia illa, quæ maioribus, aut patris debentur à minoribus consanguineis, sed talia quæ extraneos quoque inter se obligent, quod Bart. ait l. filiarum cuius. C. famil. her. Doct. auth. vnde si parens. C. de inoff. test. Cast. d. l. si donatione. vbi & Bald. Bart. l. si tibi. §. si patris. D. de pact. Sed ista sunt alterius loci.

Accedit ad superiores rationes, quæ ex similitudine donationum quæ liberis sunt, dimissiones oppugandas putant, illud quoque responsum, quod dimissio, simpliciter donatio dici nequit, sed inominata potius conuentio, cuius generis sunt omnes pene ob causam donationes, quæ dimissiones, aut retentio vsu fructu sunt, aut dimissarius ad alimentorum præstationem obligatur, & artis alieni dissolutionem quæ obligatio semper res obligatas ex conditione hypothecæ sequitur, quod textus ait l. filiusfam. §. Diui. D. de legat. 1. & ibi Doct. Tenetur item ad rerū datarū administrationē, itaque incidit talis contractus, in conuentionem, de vt facias, & donationem ob causam, quæ non simpliciter donatio dicitur, cum Bald. dicat donationem ob causam de futuro, esse contractum onerosum, nec continere causam lucrativam: quod ille ait conf. 18. incip. notissimū. col. 2. lib. 1. per l. non vsque adeo. D. si quid in fraud. pat.

A quem locū latè exercet Tiraq. in l. si vnaquam, verb. donatione largius, q. 6. de reuoc. don. Itaque talis donatio de eorum genere est, quæ Francia prouinciarum quadam, ob prouisionem corporis appellant, id est, ob alendos donatores, quæ tantum ducere putantur de natura contractuum inter viuos, & irrevocabilium, vt laudimia, & quinquagesimam de tali contractu deberi putent. quod Aufer. differt. q. Tholo. 278. & Tiraq. in retractu. §. 27. Non est igitur talis dispositio simplex donatio, vt de electione rectè argui possit ad dimissionem, veluti aut eadem, aut affinis ei sit dispositio, sed mixta de contractu inter viuos, & futuræ successionis repræsentatio, quod text. expressit l. si filia. §. si pater D. famil. herif. Cor. conf. 228. lib. 4. in fin. Quo fit vt non rectè de viuo ad alium actum arguatur, & inconsequens fiat illatio à materia, & contractu diuersæ naturæ, & regulariter argumentum à simili valde alioqui infirmum est, vt & Cast. & Bart. ait l. vlt. C. de inoff. donat. Sed nec vltima voluntas est, quoniam immobilium dispositio per testamentum in nullis potestate est de iure consuetudinario, sed ab lege & moribus tribuitur, & ius succedendi, & portionis quota: quod si decessurus aliquis, de rebus suis donat aliquid extraneo (quod futuro hæredi ab lege destinato, & præsumptum non posset in præiudicium aliorum eiusdem gradus) ea donatio causâ mortis dicitur est, neque enim aliter donatum vult quam si moriatur.

Sed & eas quoque donationes in iure multi admittunt filiis in potestate fieri, cum in legitimæ imputationem dantur, quia filius, non minus legitimæ capax sit, quàm filia dotis, cui donatio ob eam causam facta valeat l. Pomponius Philadelphus. D. fam. herif. Sed in eo laborant, an talis donatio, seu portionis assignatio reuocabilis sit, de quo lōga disputatio extat, Barb. conf. 80. vol. 3. & Io. Bapt. d. l. frater à fratre, qui locos congerunt, & nos cum Doct. opinionibus respondimus de damnationibus à patribus factis filiis in potestate, huic dubitationi abundè satisfeciisse nobis videmur, esse relictio quidem donatorum tales portionum assignationes irrevocabiles, qui de contractu inter viuos naturā mixtam conditionem ducant, qui irrevocabiles sunt, et si ad iuris hæreditarij quotam, quandoque extrinsecus allegatam habent taxationem, & restrictionem in ex d. l. si filia, sequuta morte donatoris, aut patris assignantis dumtaxat. Et cum patres potestatem habent in vita legitimæ repræsentandæ i. quom quo. §. vlt. D. ad l. falcid. & l. si filij. & l. quorics. C. famil. herif. latè differt d. l. frater à fratre auth. quoniam nouella. C. de inoff. test. Consequitur reuocabiles non esse talium assignationes iure nostro patrio, et si iure ciuili ex plurium sententia reuocabiles esse putentur, quos congerit Ioh. Bapt. d. l. frater à fratre q. 25. & Barb. d. conf. 80. Atque ita fieri receptum vsu, quotidiana experientia docent, cum parentes filiarum portionem in querendis bonis conditionibus prærogant, & imputant, & portiones earum filiis stipulantur, & fieri posse etiam expressi de eare articuli 225. & 404. indicant, sed & per sepe masculis idem præstant, cum filios maritant, vt meliore conditionem inueniant, imo & articulis expressa consuetudinis facere adiungunt art. 406. 407. & 409. & cum eos quacumque de causa volunt prouidere, quæ etiam vsu patissimus mos rusticis, vt viui, valentescit quæ inter liberos partiuntur bona sua, dum controuersas, & lites metunt inter hæredes ex intentione l. cum oportet. §. non autem vbi Bald. C. de bono.

dam contractus cum ea affinitatem habent. Quis lucellum damnat aut precariam, aut precarias, aut fictum Longobardorum inuenta, quia iure civili nusquam auctoritatem habent, & tamen in Italia frequentantur, & extant de his tituli in iure canonico? Quis contractus alios quos Neapolitanorum, Boianorum, Alemanorum leges, Belgarum, Vandalica, & Ripuarie memorant? Quis domania nostra congedia abrogat, quia ius Romanum ea in totum ignoravit, cum maritimæ Britannia vsu patissim, citiori pene inaudiri contractus sint. Quid quod Zazius vir eruditiss. lib. 2. resp. c. 7. rot. anonyms actus nominat, ipso etiam in iure Romano, & successorias ordinationes, quæ per Germaniam frequentantur, nec testamentum, nec codicillos, nec quidquam aliud, sed voluntatem solam appellandam dicit. Quis verò istos reiicit, quia Tribonianus in Codicem suum repetita prælectionis nullo istorum retulit, quia nullus iurisconsultus memorat, ac ne sando quidem Accursio audiri sunt. Quod si ne consuetudinis quidem scriptis horum vllum retulit, quid tum? neque enim eius institutum est, ut actionum formas, aut contractuum nomina, aut differentias describat, quod verus alicubi teneat, sed infeliciter. Melius ista à iuris Romani principis, & vmbatili disciplina percipiuntur, vsus scriptæ consuetudinis in materia, & commerciis versatur, sunt ista rudimenta civilis disciplinæ, consuetudinem consensus, & commercia formant, alio vsu, & fine. Quid quod etiam contractus ipsi, pro temporibus, regionibus, hominibus, nunc frequentantur vsu, nunc intercedunt, quidam ex toto maioribus nostris frequentes, hoc tempore in totum exoluerunt, & sicuti de ipsis vocabulis olim Poeta dixit: *Multa cadunt, resque feruntur, cum voluit vsus*. Patrum memoriâ, quo tempore signata pecunia minus fuit, nullus vsu Britannia frequentior contractus fuit, eo quem vocabant, *d'engage*, nullus in veteri consuet. crebrior mentio, ne hæc quidem reformata exolescere nomen passa est, cum vsu abierit, adeo vt si etiam veteres patronos compelles, cuiusmodi olim is contractus fuerit, quæ descriptio eius, dicere vix vnus possit, cum alij simplex pignus, alij hypothecam putent, cum veteris iuris antichresis fuerit, cuius diuersa descriptio est ab simplicibus hypothecis, certe ne latini quidem iuriconsulti in sua suppellectile reperire poterunt, quo nomine cum contractum appellarent, peregrinam appellationem mutuari coacti è Græcis scilicet. Hunc contractum quis hodie reiicit, quia nemo vitur? non quia improbus sit, aut damnata lege, sed quia vti è rationibus suis nemo putat, cum hac mercatrici & nundinatoria atate, qua humillimus & clarissimus quisque iuxta fœneratiam facit, nemo tam parum attentus paternam reperit, qui quod in antichresi sit, fortis repositionem ab annis vertentibus expectare velit, diuisis, & particulibus pensionibus, cum multo breuior pateat ratio locandi aris sui, idque cum fœnore annuo, conueniens, imo auctoribus legibus quibus quidem vivitur. Ex ipsis vero patrum commerciis, me puero, frequens fuit obligatorium nexus, qui de *detriment* & *auenante* appellabatur, quem ante descriptissimum principio præcedentis articuli, nunc vero tam exoluit, vt ne de vocum quidem sensu inter patronos cōueniat, cum esset ante reformatam consuetudinem notissima obligationum formula, & contractus vsurpatio, ex quo creditori prædium in solutum cedebat pro eo pretio, quod duodecimo anno fortem rependeret. Hunc contractum nullo lex damnavit, vsus

A aboleuit, & antiquauit. Quis igitur contractum vim, aut validitatem æstimet ab eo, quia nusquam scripta consuetudine legantur? At ne emphiteosis quidem vsquam aut precarij mentio. Nemo igitur post-hac molestus sit nomini dimissionis, si modo vsus boni contractus, & vtilis conventionis intelligitur, de cuius origine, auctoritate, & vsu mea est hæc sententia, quam ideo plurius explicare, & ueri necesse habui, quia quibus rationibus, aut probabiliter oppugnaretur ex iure, aut pro dignitate defenderetur, neminem hæcenus satis instructum videre nobis contigit, cum omnes dubitarent, assereret nemo, multoq; metu à bono contracta abstinuisset semis, cum ad manum rationes non haberent, quibus verum ea de re morem tuerentur. Proinde cum omnes aduersariorum omnium rationes, consensus, & latitudo voluntatis in materia non prohibita vincat, impediri nullo modo debet de omni ea materia, quæ in commercium cadere potest, si vtiliter sit, & honesta ratione consilium patrimonij, generi, & posteris ordine, & lege inseritur, quod eadem lege, & iure caprum est, propagandæ cuiusque familie & gentis fortunæ. Et valeant in dolo in cruditorum de rebus opinationes. Si iure legitimo & moribus agimus ista obtineant necesse est.

DE DONATIONIBVS SIMPLICITER NVLLIS PROHIBITVSVE, PVBLICA, aut priuata de causa, aut persone respectu immensis, inofficiosis, reuocabilibus, aut titulum tribuant.

Cap. 5.

- 1 Donationes inutiles, nullæ, inofficiosa, immensa, & earum discrimen.
- 2 An ex his præscriptio contingat.
- 3 Donationes quæ publicas prohibitionis causas habent, non valent ad præscribendum, & earum exempla.
- 4 Donationes nullæ priuatis de causis, an præsent titulum.
- 5 Donationes inter virum & uxorem nullæ, an titulum præsent. late. ibid.
- 6 An contra bonos mores esse dici debeant. ibid.
- 7 Primatarum causarum expensæ in donationibus inter virum & uxorem & leg.
- 8 Ex donatione inutili respectu coniugum præscribitur aduersus tertium.
- 9 Prohibitiones personæ affixa. ibid.
- 8 Quid si res aliena doneatur.
- 10 Donatio inutilis non confirmatur morte, iure patrio.
- 11 Donationes inter filios.
- 12 In donationibus nullis non sunt necessaria rescissiones. ib.
- 12 Inofficiosa donationis querela quinquennio non clauditur iure patrio.
- 13 Renouationi donationis ex li. v. vnquam, an præscribi possit.
- 14 Ex titulo donationis à muliere secundo nubente facta.
- 15 De donationibus ob causam.
- 16 Donationes quæ excedunt taxatam quotam à lege.
- 17 Rescissio & rescissio simul intentantur. ibid.
- 17 Donationes fraudulentæ & consilio. ibid.
- 17 Querela iure consuetudinario exoluitur.
- 17 Donationes fraudulentæ ab ipsis hæreditibus donatarum oppugnantur. ibid.
- 18 Donatio vni ex filiis facta in totum reuocatur.
- 20 Nullitas nisi 30. annis non præscribitur.
- 21 Nullitates quæ hereditatem respectu incipiunt.
- 22 De Donationibus quæ spuris sunt.

Donationes non vno vicio afficiuntur, aut laborant. Sunt enim quædam simpliciter inutiles, &

nulle, quia prohibita; atque licet ratione rei, aut respectu, & favore persone, aut odio, de quibus Soz. con. l. 74. lib. 3. num. 6. Publica autem aut privata de causa quardam inofficiosa qua regant consilio, quædam inveniunt. Quæ omnes titulos infringunt tamē, sed non eadem potestate, aut effectu simili. Invenies sunt simpliciter quibus lex non adhibet, quæ præter legem sunt, non tamen contra legem. Prohibitæ sunt, quæ a lege vel consuetudine prohibentur, negatione, & privatione potentia, quod interdum accidit ratione rei, cum scilicet ea in commercio non est, aut turpitudinem causæ continet, aut personæ, & facti odium, & de relationem. Invenies sunt, quæ domandi modum a lege taxatum excedunt, extraneo factæ, inofficiosæ re, quæ legitimam filiorum diminutionem, consilio, quæ mala mente, & odio presumpti hæredis sunt, ut ad cum non deveniat, quod ex iure debebat, & (ut consuetudo nostra loquitur) in fraudem factæ eius qui succedere debet iure pæcumpso, & sanguinis gradu. Quæ singulari, in, & quædam titulos præstent, inofficiæ ubi inter consilios disputatio, & quia regulis civitatis libus consistit neque, quod de diuicandis nullitatem causis ab scholasticis auctoribus tentatum est, expendenda nobis sunt, ipsæ species donationum, quæ vsquam in iure, aut consuetudine habentur, deinde quæ quibus similes sunt, & eodem iure sunt habende, ne in aliis tradita errore iudicandi ad alias propius traducantur. Ac primum docendum sumus aliud esse, cum inquirimus, ut liceant ne tales donationes inter contrahentes inter se, an etiam præscriptis nullitate, & invaliditate eorum inter eos, relinquatur tamen aliquis effectus ad præscribendum aduersus extraneos, cum contingit res alienas hoc modo donari: videlicet distinctio, quæ auctor primū Bar. facta est in l. cum lex. D. de heredi. & l. si quis pro eo cedat. & l. si quis. & Aug. D. ad l. fidem. & l. cum dubium. C. de legib. de causis scilicet prohibitionum, quæ a lege sunt, & contractus annullant, cum publice, aut private virtutis sunt, si ille nihil amplius ellet conatus archetari, & fontes in iuste riuos deducere, unde accedit, ut ipsi sibi repugnant. & illi ab omnibus repugnant, retinuerunt non ferebatur exita. Recepta sententia est, quæ donationes publicas prohibitionis causas habeant, & de communium omnium utilitate deductas principaliter, omni respectu infringi, ita ut tituli ex toto concidant, nec ullum effectum habeant ad præscribendum, siue inter contrahentes ipsos inter se, siue quoad extraneos. Tales vtilitates publicæ sunt, aut penatibus causarum, quæ primario, aut secundario tales sunt Bar. distinctio l. d. de solo matrimonio & eum sequitur schola, cuiusmodi sunt donationes earum tertium, quantum interdictum est commercium, ut sacrarum, religiosarum, liberi hominis, scilicet, domus patrimonij, de quibus inferius sigillatim agemus, ob turpitudinem dati, ut quæ prædicti, contra Iulianam repetundarum data sunt, vel medico ab agrotis, vel procuratori causarum de litis evento, aut cuiquam ob eadem, aut facinus turpe faciendum, quæ de re tractatio est perpetua in iure sub titulo de con. ob turp. caus. & regula l. pæcta quæ contra. C. de pæd. l. generaliter l. si plagi. D. de verb. obligat. l. quod cuiusd. C. de con. ob turp. caus. de quibus omnia quæ contra ius naturale, aut gentium, aut bonos mores donantur, aut aliter in stipulationem deducuntur. Ea, quia perpetua, & indichentem prohibitionum causam habent, titulos ex toto irritant, de quibus sumus ante loquuti, sub loco generali de titulis nullis, quæ hic repetenda sunt, ubi de dona-

tionibus nullis differimus, de specie scilicet contrahentes. Mirum vero non hinc quoque species adscriptas esse eas donationes, quæ maxime ab antiquis prohibidini sunt, & contra esse iure civili tractatum, all. clem. & l. donaiones in concubina. D. de donat. præterquam in clericis & militibus. C. de heredi. inter vicum & uxorem. Rom. con. c. 3. de approp. scilicet illorum hominum & temporum iura fuerunt. Sed Christiana genti denunciata verbo dei prohibitione, & scortatione a Paulo inter nefaria polita & vicio concubinarum hand dubie castigata ter vetitos quoque reponendus est. Ergo in tali perpetuas prohibitionis causas habeant, & publica de causis popularis prohibito est, & causa in eorum specie, & indistincta omnia aequæ agit. Sunt igitur donationes omnes contra prohibitiones ex talibus causis factas omnino, & omnium respectu nullæ, nec ex his præscriptis, ut appropriari possit, quia lex consensum annullat, & ad nihilum redigit adtem, negatione, & privatione potentia, ita ut inofficiæ videtur effectu iuris, quod de facto processu, nisi quod ad preuentum eius qui contra legem fecit, quia qui nullitatem, penam importat. Hæc sententia in civilibus sententia apud scholasticos auctores, quibus loca supra citamus, & Canonist. cum compingente iur. aut. latissimo est po.

Sed de his donationibus, quæ priuatis causis habent prohibitionem, vel quæ respectu priuatis sunt, vel odio, inuoluntate traditionis scholæ, ut illo in argumento iuris actor pugna, hoc genus inofficiæ, & inuenies sunt, & quæ in fraudem legis ac ferè quæ in viu habentur, & quæ consuetudine nostrâ sub titulo de donationibus habentur omnia. Non plura brachia Prædictus in fabulis habet, & distinctio quæ Bartolus facit d. l. cum lex. riget. Vero aut quadrangula colinas vae de realium. l. d. l. cum contringat, postremo anhalas rem in perdifficilem & quæ decisionem pariterdem requirit. Denique nullo loco de hoc argumento consensum, donec usurpato more de causis particularibus regulas conatur compingere, & regulas pulsum consilios in faciem recordare, vide operoso incepto, propterea quod cum eundem prohibitionum causis, fere in totum iure potius deducantur, quod ut plurimum locales gentes, quæ rationes habet, periphasas vero d. natura, aut gentium ferè nullas, euenit, ut casus & species in uiculis dulcedis sit in locos aut axiomata redigere ac in genera distribuere, cum vniuersique casus gentium faciat, ne aliter subordinetur varietur, ut quod cuique genti, & ipsi Romano populo vix etiam scriptum est, tum etiam mutata multum exigitione nostra per Conones cuius dispositionis, valuit, ut cum regulas compingisse se putent, in oppositos casus vel in casus alios incident: unde aliam regulas comminuit cogentur, & in infinitum discipi. Non midera igitur inimpudentia non est, eger regulas, & vniuersalia apte delineata ferè nulla habent, & ab circumstantiis facti tantum ducit, ut in eo bonus Cræuetta dicat in opinione potius hanc distiplinam versari, quam certo iure. Igitur eundem penam prohibitionum causæ sunt, de defectu fuit, Bar. distinctionibus inuoluitur, de defectu fuit, aut materiam, in quo primum ab Angelo reprehenditur. Causentis conatur explicare, Inuol. d. l. d. aliud laudat, aliud reprehendit. Idem in eo contingit, species persequitur, & breuiter differt de iurandi potestate super contractibus prohibitis quod alij faciunt, aut. facimus, & pubicum. C. de

ueri. vend. Rursum Bart. de notis cognoscendae prohibitionis in lege ad effectum annullandi, an in persona contrahentium ad alterum annu, an in re, an in actu ipsum concipiatur: an per verbum potest, an per verbum poterit, tam infinita, & pugnancia compingit, vt cum nec ipse quidem secum consentiat ab omnibus certatim oppugnetur, propriis speciebus, quae singula eius distinctionis capita labefactent, quod vt reprehendere fit facile, tamen meliora tradere non facile, & vero impossibile est in regulas cogere, nisi ad genera generalissima recurrit. Nam quae ipse de verborum vi tradit, nullus vnquam de autoribus, iuris cogitauit, & tot casibus particularibus reuincitur falsa dicere, vt frustra in eo tempus teratur, vt discitur. Ergo vt quantum ad vsum satis est, rem in theses colligamus, eas quae in forum solent incidere, expendimus. Omnes nullitates donationum quae a prohibitione legis incurrunt, non ab conceptione verborum (siquidem nullitatem deserit non exprimunt) sed a causis prohibitionum publicis, aut priuatis medienda nobis videntur, & suo fine, & personis, & causis considerato. De diiudicatione nullitatum hic non tractamus, sed certas, & indicatas, & confessas nullitates praesupponimus, & inquirimus, an positae talibus quantumlibet titulis praescribi possint. De publicis causis ante in vniuersum egimus.

De priuatis si diiudicandum putamus, vt cum nulla donationes esse dicuntur prohibente lege, aut moribus facta, haecenus & intantum nullitates porrigamus, quatenus finis prohibitionis porrigitur, adstricta scilicet prohibitionis potestate, ad suam causam taxatam, & personam respectat, nec porro proferemus id quod causam allegatam habet ad certum finem, & determinatas personas. Igitur donationes omnes inter virum & vxorem, certum est non valere, & nullas esse, lege, & patriae consensum inter ipsos annullante, totis tit. de donat. sup. & de donat. int. vir. & vx. art. 223. qui in vltimis voluntatibus loquitur, & 218. qui inter viuos, qui casus multum infirmam Bartoli & Doctorum distinctionem reddit, cum illi de casibus prohibitionis tantum in sua distinctione locuti sunt. Sed ille articulus permixtum concipitur. *L'homme & femme depuis le mariage peuent s'entre faire donation*, nisi si id voluerunt in dispositione permissua casus expressi, in statuto negatiuum includi, non expressi aut omitti, quod longa disputatione indigeret, & tantis viris fuit laborandum in tam operosa tractatione, vt is quoque casus decideretur. Quare manca est eorum distinctio. Sed vt id ostendamus, quod diximus, praesupposita nullitate talis donationis, ad effectum praescribendi de iure, aut appropriandi de consuetudine, videndum de causis prohibitionis, publicae sint, an priuatae. Nam si publica sunt, veluti contra bonos mores, necesse erit perpetuam credere prohibitionis causam, quod ante resoluimus. Ideoque futurum erit, vt nullo casu valitura sit talis donatio, ac ne morte quidem confirmari possit, vitio influente ab perpetua, & in omnia indidua, & in omnes casus agente causa l. & generaliter & l. si plagii. D. de verb. obligat. l. pacta quae contra. C. de pactis & qua sup. diximus. Sed ne iuramento quidem confirmari poterit. An enim iuramentum vinculum esse peccati contra reg. non est obligatorium de reg. iur. Atqui contra receptum est, id est, & in multis casibus donationes inter virum, & vxorem factas valere, imo generaliter valent in omnibus casibus in quibus donans non sit pauperior, qui finis est prohibitionis l. si vir vxori. D. pro donat. c. ult. ext. de donationibus inter vir. & vxor. & l. 3. D.

A eodem. & ideo omni iuri acquirendo renuciare possunt, vt ad alterum decernat, de qua tractatio est eruditum viri Ioan. Lupi in rubrica donat. int. vir. & vxor. §. 47. incip. limita. primo. Quin & casus particulares complures traduntur, & colliguntur, quibus valet donatio. Generaliter vero omnes, quae vsquam sunt, morte donatoris confirmantur re tradita l. Papiuanus. D. de donat. int. vir. & vxor. Id non fieret, si publica, & perpetua esset prohibitionis causa, veluti contra bonos mores facta. Haec ipsa dubitatio magnam causam praebet scholasticis auctoribus pugnandi, cum quidam simpliciter, & absolute contra bonos mores esse putarent, quidam contra, vnus vero & idem Bart. vnum atque aliud sentiret, & traderet, & contra bonos mores esse dixit Bart. & Bald. cum sequitur l. i. D. de donat. int. vir. & vxor. & in l. pactum quod contra. C. de pact. Ang. & Cast. l. si quis pro eo, D. de fideiuss. Catd. & Bald. d. c. cum cotingat, & haud scio, an etiam plures, ita vt iuramento negent confirmari posse. Rationem adferunt, quia id fecisse quod lex prohibet, peccasse est, & potestati non obedisse, quod Paulus iubet, & & sacris praeceptis tenemur, addo & est iure gentium, etiam l. vlturi. D. de inst. & iure. igitur obligationem naturalem impediri per ea quae notantur l. is cui bonis. D. de verb. obligat.

Tum etiam contra bonos mores fieri l. 2. & 3. D. de donat. int. vir. & vxor. non valere igitur quod ita fit.

Rationem addunt et iurisconsulti sententia, quia coniuges mutuo le amore spoliunt, & deteriore locupletari, meliorem depauperari.

Tum illud, matrimonium ne venialia sint, & obsequiis, & affectu de mercedum mutuo a coniugibus gratiam, non pretio, alioquin futurum, vt diuortia confectuantur, si non donec eis possit.

Ac nisi ab magnis iurisconsultis istae tales rationes adderentur, abunde erat, quod responderi audeamus, sed obest auctoritas, & recepti praedictae maiestas iuris. Sed illa primum ratio quam posterior iurisprudencia attulit de iure gentium de inobedientia aduersus superiorem & peccato, vt antiquior non fuit, hac quidem in specie, tam periclitari dicitur, vt mirandum sit iurisconsultis hominibus, tam parum rationis fuisse, cum istam conquerebantur, imbecillam, & tam lege ductam, vt in via deficiere tam palam sit, antequam decernat in congressum. Dilucidemus in protheoria hoc ipso in praescriptionum argumento, generalia illa principia iuris gentium, & naturalis patrum virum habere in speciebus diiudicandis, cum ad eas applicantur, & (vt nostri loqui solent) patrum stringere, propterea quod nil frequentiust est in iure civili, & patrio, quam ea restringi, infringi, tolli, distinguere iure positum per species & indidua cum occurrit. Ostendimus nullam certorem eius regulam & assumptum esse, quam illam ne quis de aliena iactura locupletetur, sed quoriet infringi de iure positum in speciebus praepositis, tuenda humane societatis causa: & cum bonum publicum in confidat rationem deducitur addidimus exemplar: nec dubium, quin multa alia addi possint, & quotidie occurrant, & ipsa praescriptionum materia dicti exemplo est. Praepositis obediri regula est eius iuris, atque adeo diuini. Sed quot exemplorum millia de promi possunt de iure positum, quibus actus contra facti non procius irritantur, aut nulli sunt, eodem fines prohibitionum praeteritum expenduntur: itaque & cum prohibitiones fauorem personarum prohibitarum respiciunt, remittentibus his quorum ea res est, prohibitionis necessitatem contra sine noxa fieri palam

agnoscunt, nec peccatum admitti, etiam si iuratum sit, neque enim infinita est ea prohibitionis vis, quia semper expendi conuenit a causis, aut personis, sed ad personam sepe adstrictis & ultra eam non progrediendibus: quod hoc ipso in subiecto admittunt, & agnoscunt, qui melius sentiant Cass. d. l. si quis pro eo l. m. d. l. c. contra contingat in tertio membro l. ad d. l. p. d. q. i. c. contra. Hæc distinctio priuatarum causarum, ex quibus prohibitiones inducuntur ab publicis, quæ in vniuersum agunt & per omnia possunt, est dispositio subiectum. Quod si illa sententia de muliere actum qui contra legem sunt, recipienda in vniuersum sui sine distinctione causarum, illustratur, à Bart. cap. i. confirmatur, & aliorum de diuinatione nullitatem, quia contra leges facta, si verum est, quod autem, in vniuersum vna fidei, & illa omnia capita distinctionis de alibi fuerint, omnes casus ex quibus, si unus, & idem sanguis, id est, dicti ratio per omnes æque diffunditur. Eodem modo nihil naturali iuri continetur, quam libertas, & tamen seruientes opposita in usu habentur, & hominum, & prædictorum, nec contra ius commune propterea haberi dicuntur, sed contra singularem cuiusque libertatem, cum & ipse iure gentium originem habeant, quod gloss. dixit. c. i. de præscript. in 6. & alij l. c. de seru. & aqua. Distinguit igitur ius positum per quam sapie naturalia, & gentium iura quantumlibet primaria, & de principis eorum iurum sumpta, nec minus ipsa distinguuntur à iure positio, quam ipsum ius positum à circumstantiis factis. Addimus i Theologorum vmbratibus simplicem contrauentionem iuri positum non esse de se peccatum, nisi in quantum iuri diuino conueniat, si non per elationem animi, & per contemptum superioris fiat, aut dato scandalo, quod l. m. d. l. illi. d. c. eum contingat, rectio membro n. ad fin.

Enimvero, & illa quoque ratio, quæ de bonis moribus opponitur, posterioris iuris prudentia est, & scholasticæ demonstrationis, cuius occasionem scholasticæ auctores sumptæ ab eo quod Iurisconsultus dixit. d. l. a. moribus (inquit) receptum est apud nos, & l. a. maiores, inquit, nostri donationes inter virum & uxorem prohibuerunt. Hoc cum Iurisconsultus dixit, de iure Romani ciuitati recepto dixisse intelligendus. Sed nos cum bonis moribus quidquam repugnare dicimus, non de his moribus intelligi volumus qui sunt priuato cuiusquam ciuitatis more, aut via recepti, & usurpati, qui vim suam ultra territorium vniuersum non protendunt, sed de his qui naturalia, & communis gentibus omnibus sentis vbiunque locorum obtineant, quam infinita, & communicabilis est natura, nec sine causa posterior iuris prudentia distinguendum putant inter bonos mores ciuiles, & eos qui boni mores dicuntur, & deducuntur à natura. Ideoque cum Iurisconsultus dixit moribus apud nos receptis est, de Romano iure sentit, quod nunc intra alpes, multoque ceteris claudunt, nec Galliam regnare alia magis tenet, quæ Eugubij pagi, quod alibi Hieronymus dixit, aut aliter cuiusquam mores, qui principia habent ab voluntate statuentium: id est, iure positum, & vilitate priuata. Sed ab principis vniuersalibus nequaquam, quæ ipsa æque omnes homines obligant, & adiungunt, quod & Bald. rectè distinxit. l. pactum dotal. c. 49. C. de collat. & Cepol. pluribus probat. l. i. vltim. num. 28. C. pro donat. Sed ne illic quidem, & locali iure infirmis, & perpetua ratione malo more fieri dici potest, quod inter virum & uxorem donatur, nec per se

A donationes tales sunt, sed contingenter, & ab accidenti, quod. Bald. dixit. d. l. d. de donat. inter virum & uxorem, cum scilicet causa donationis prohibita in specie cõcurrat, hoc est, cum alter pauper sit, & spoliatur liberalitate & nimo affectu. Idem & Fed. de Senis d. conf. 140. tales donationes seculariter dixit contra bonos mores esse, cum ipse per se in vniuersum tales non sint, nisi circumstantiis concurrant, quare & illas legibus illis expresse casus, non finales, sed finiales & inducias. Joh. l. m. d. dixit. d. cap. cum contingat. num. 89.

Quamobrem ineptissimè, & inconsequenter colligitur à iure cuiusque ciuitatis proprio, & singulari interdicti prohibitiones posse, quæ in vniuersum agunt, non magis, quam vt a conciliis prouincialibus vt asseratur occurrerit, & si nuper doctus quidam, sed iudicio tamen deprauato, legem figebat occurrerit de Parisiensis Curie Atrilii, nec de ceteris illi vniuersali certu putabat posse, quod illa Curia in angusti territorij fines alter constitisset, idque de religionis causa. Non est igitur, cum de naturæ obligationis naturalis quæritur, arcescenda causa impedimenti ab principis ciuilibus, id est, eius iura quod ciuitas sibi quæque constituit, cum cum nec creare nec impedire ius locale, aut positum possit, & si interdum non natum fingit ad effectus, quod intendit.

Id ipsum magis planum fiet expendi rationibus ciuilibus prohibitionis in talibus donationibus inter virum & uxorem, valere enim negat, quia factum sit, vt alter pauper sit nimo affectu, denotat, id est, qui accipit, gratæ loquutione, locupletetur. Hæc ratio, sicut initio dixi, impulsa est, & vniuersali constitutioni non conuenit, cum ab singularibus causis sumpta, & contingens fit. Nec enim

D omnibus donationibus inter virum & uxorem illa accidit, vt alter locupletetur, alter diuitior fiat, quod ex eo apparet, quod sapie res aliena donatur, quæ talia valere ne Iurisconsulti quidem negant. l. virum. D. pro donat. Nam illa ratio de pauperationis, quod nec semper, nec in omnibus donationibus accidit, non iustit vniuersali iuri constituto, siue nihil alteri donari potest, quod non dominus interdat, tamen accidit, vt quidam sapie etiam prebula reponatur, vel iuri cum nobilitas, generis nobilitas, cognatio, & gradus ad dignitates promouendos prout redimuntur estimantur. Quod cum fit nequaquam illud estimari debet pauperiorem donationem esse factum, quod vulgo fiat. notat. l. si volumus. Cod. de dot. promiss. Bald. l. i. D. si cert. per. l. l. hoc iure. D. de iust. & iur. & l. si non forent. l. l. l. l. Dele cond. mch. l. a. or. c. vlt. ext. de doman. lit. & vxor. & distit. l. lupus in rep. d. d. 6. 7. m. r. quod per consequens accidit, id est, non extoritur primitioni diminutio in consideratione esse debet, sed principalis actus finis inspicere debet, id est, charitas & concordia maritum, quæ sicut cetera humanum obsequia, benevolentia accuat, & promouetur, quando illa ne Dij quidem alferantur creduntur. Nec inter legales contractus, & commercia ciuilitas reprehenditur, in quam alter totam personam, alter operam, & industriam confert, quæ plurimque inter coniuges tantâ charitate repetuntur, vt quæ de pauperatione patrium iuri putarentur, non me exerceat sit communium bonorum. Quæritur, quo iure vniuersi, illa de pauperationis ratio, penè ex toto inuisibilis in speciebus. Nam cum tota prohibitionis ratio respectum habet ad coniugium vitam, patet quod alteri alter donaretur.

F

in communi nihilominus vfu, & fructu manere, cum lege patriâ promiffa fit coniugum substantia, quoad vñm, & rerum dotalium fructus sint mariti, maritus cõtra de suo vxorem alere teneatur, quod Art. conf. 408. cauetur, & dilapidatione doris cogatur restituere. d. c. per vestras. l. si constante. D. solut. mat. l. vbi adhuc. Cod. de iure dot. Nõ igitur donatori simpliciter perit, quod ita donatur, sed ita manum mutatur, vt fructus nihilominus communioni deputentur inque communem vñm cedant, atqui tota iuris ciuilibus cõsideratio in prohibitione donationum, ipsorum dumtaxat personas respicit, cùm donatio illa in vita inutilis, à morte reualefcit, & donatarij morte euanciscit. Constat igitur id à lege tantum prouisum, ne ipsi coniuges egeret, quod his rationibus, de quibus ante sumus loquuti, abunde est cautum, ne accideret, vt iam illam rationem, in qua tota vis prohibitionis fundata est, ex toto concidere, & languescere appareat. Ex quibus planum fit, ne citra calumniam quidem dici possit donatorem spolari, quod à contentiente fiat, & volente, si quæ à beneficentiæ collatio, concordie coniugalis, & obsequiorum fructus, & compensatio, in non malis artibus elicta proponitur. Quæ tamen non cõ dicit accipi volo, vt infinitam, & sine modo donandi libertatem inter coniuges probè, quod affectus vehemètia, metus, insidia, blanditia, & sepe mala magis astuti mens potest promittere ac incauto, & verò solct, sed ego prohibitionis rationem oppugno, quæ tanti non est, vt in vniuersum valere debeat, & ius nostrum patrium defendo, quod ea de re sapientius multo cauit, quàm omnes omnium Imperatorum sanctiones, & Iurifconsultorum responsa, de conquestibus scilicet qui collatà operâ constante coniugio sunt facti, & ad vitam duntaxat, & sub euentu superfluis casus, cauitque ea de re Confectudo sapientius, quãdo hæredum quoque in prohibendis donationibus rationem habuit, vltimum voluntatum intemperiem inhibuit.

Postremo quod venalia futura matrimonia putat admittis donationibus, ratio est de earũ genere, quæ in turba pugnant, cùm perse non audeant cõsistere. Nam si venale matrimonium liber appellare, quia alteri ab altero donetur, hæc ratio non constituitur ante matrimonium, de diuortio ne fiat, negatà liberalitate dici olim poterat, nunc sublata omni voluntarij diuortij causa nequit, & iam olim Federicus de Senis ei obiecto responderat. d. conf. 140. quod si donationis nomen, emptionis, & venalitatē nomine placet infamare, vt id venale dicatur, quod quisquam donatione promereri vult, tollendus de libris donationis contractus, & eximendus de commerciis, neque enim quisquam ita donat, vt nihil promeretur, antidorum ab natura, obsequiũ, gratiã. Neque tamè propterea obsequia, aut gratiam venalia quisquã dicit, cū id quod principaliter agitur spectandum, sit id est gratia, obsequiũ charitas, affectus, quod inde cõsequitur naturam actus non mutat. Non emit vxorẽ, quæ vxoris gratiam beneficentiã, & pignore obsignato promereri vult, tale commercium actus nõ recipit, nec æstimationem coniugalis amor. Sacratius cùm sacra celebrat gratuita operam sancto officio impedit, nec vendere dicitur, cùm carnalia meritis spiritualia feminando, quod vulgo notant. ead. Apostolici. em. de Symo. Nõ est ista religiosa operã emptio, sed consequentia extrinseca, quod si aliter accipitur, nulla gratia futura est, nec Medicorũ operã, & Philosophorum studia emi dicuntur, cùm salaria impenduntur. l. i. D. de var. & extr. cognit. Nõ est igitur nobis illa recepta sententia, sed vñ porius gctium dam-

A nata, qui eas maximè donationes probare, & tueri solent, quæ ob matrimonia conciliandi sunt factæ, nec propterea venalia matrimonia sunt, & si cauillo quidam dote libertatem vendidisse dicuntur ab Poëtis. Sed ista aliud spectant. Non enim obsequij necessitas ad actus ciuilibus necessitare, aut actione ex donato gignitur, sed ab natura, cuius lex est beneficenti re pendere mutuo. Nec illam rationem in prohibendis donationibus mores patrij spectauere, sed intemperantiam intempestiui amoris cõtereere voluerunt, generis, & gentis consideratione, & superaturi donatoris si superstiti esse contingeret, & egenti trãlatis ad hæredes mariti fortunis. Ex quibus perspicuum est, non modo non publicas esse prohibitionum causas in donationibus inter virum & vxorem, vt contra bonos mores iudicari debeant, cùm sunt contra legem factæ. Sed nec illas quidem quæ priuata ab Iurifconsultis adferuntur, perpetuas, aut necessarias habere intentiones, aut fines, cùm plerumque varii nec subesse contingat, & ab circumstantiis immutentur. Melior eorum sententia, qui non putant bonis moribus repugnare eas, idèque etiam iuramento confirmari, quod non fieret si bonis moribus prohiberetur. Quod ipsum de iuramenti confirmatione, etsi forum, & tribunalia nostra non recepere, tamen ratio ex eo petitur, quod publici moris rigor negatur infringi, quod Bart. ex aduerso docuit. d. l. si quis pro eo, & idem. l. Seius & Augerius. D. ad l. falcid. & l. vi. C. de pact. Antoni. Butr. & Imol. d. c. cùm contingat. & quos Alex. allegat. conf. 137. vol. 2. & conf. 8. vol. 2. & Rom. conf. 43. l. ad d. l. pacta quæ contra. Cepol. d. l. i. ritam. num. 28. Quod cùm ita sit, cūenit quod probandum summus, donationes inter virum & vxorem constante matrimonio prohibitas esse respectu certæ personæ, id est, coniugum & gentis eoque ad extraneos non porrigi, sed in personis prohibitis subsistere, & intra prohibitionum causas. Itaque si cuti cessante de pauperationis causa, in qua Iurifconsultorum fundamentum prohibitionis, & nullitas in donationibus constante matrimonio constituitur, valere donationes putant. l. sed est cõstare. D. de donat. int. vir. & vxor. l. i. §. si inter virum, & l. si vir vxori. D. pro donat. Alex. l. quod vxor. D. de acq. poss. ita extra eas personas quarum respectu prohibitio apponitur, & donatio proderit ad titulum, si res aliena donata sit, & appropriementum ex tali cõtractu contra extraneum dominum conficietur. Quod si quo casu accideret rei alienæ donatione, rē donantis, & patrimonium diminui, ne tum quidem donatio valeret, vt in donatore recurrens, veluti sit, cùm re aliena donata, donator ad pretium conuenitur, vt rei alienæ alienator. l. si seruus. C. si vend. pig. agat. & iure nostro patrio, Art. 83. Nam hoc casu contingeret per indirectum donatorem de suo donare, & patrimonium diminueri, id quàmlibet alienum donando, quod pretiũ redimere tandem cogere, quod glos. Cast. dixit. d. l. si vir vxori. Angel. Saly. Cyn. Alber. Bald. d. l. i. ritam, & ibi Cepol. num. 43. Quare proterbio dici solet, qui predium dotalẽ, aut alienum alienet, suum ipsius, alienare videri, nisi ipse quoque alienator actioni ad pretium competentis lapsu temporis præscriperit.

Quod igitur contra leges, aut Confectudines cõstante matrimonio donatum sit ab ipsis inter se coniugibus, præscribi nequit, nec ab hæredibus ex tali titulo, quia titulus nullus est. d. l. quod vxor, & pro possessorẽ possidetur iure ciuili, hæredibus vero donatarij, iure quidem ciuili præscriptione non opus erit, quia donatio morte donatoris reperitur confir-

matæ præmortuus quidem donatore: nam mors donatarii actum ad irritum deduceret, & hoc si res fuerat donatoris propria, nam si extranei ea prohibitio, cum extraneorum causam, aut favorem non respiciat, adstricta est ad personas prohibitas, & res per se alienabilis in commercio manet, quod Bald. dixit. d. l. fin. §. filius autem. C. de bonis quæ liberis Ray. d. l. si quis pro eo. Fulg. aut. sacramenta pubertum, vbi & Bart. non. 19. Imol. d. c. cum contingat. num. 16. vers. habet autem respectum persone: ita fit, ut quæ prohibitiones habent causas affixas personis, titulos in totum non efficiant, sed relaxent, & respectu. Ideo & cum fundum dotalē alienari lex Julia vetat, respectum habet ad mulieris personam, ne indotata remaneat, & eius consideratione fit prohibitio, & titulus contra datus annullatur, est vero illa causa privati interesse, & si secundario publica sit, quod Bart. & Alex. Ias. & ceteri tractant. d. l. i. D. solut. mat. Imol. vbi sup. non. 19. Ias. d. l. pacta quæ contra & Bald. l. cum muliere. C. de donat. int. vir. & vxor. Eundem tamen fundum si maritus alienaverit, alienatio valet, quia prohibitio personam prohibitam non excedit, nec ad maritum porrigitur, & titulus tali contractu tribuente utilis ad prescribendum, hoc gloss. Caffr.

2 Angel. Imol. tradiderunt. d. l. cum lex. gloss. Bart. & Angel. l. cum vir. D. de vscap. Ioh. And. Anth. But. Imol. d. l. cap. cum contingat. Imol. nu. 19. 27. & 81. sic veluti extraneus rem inter cōiuges donari prohibita præscribit, eodem modo aduersus eum præscribitur, si forte rem extranei propriam alter cōiugum alteri donauit, quia donandi prohibitio, ex qua annullatio tituli sequitur, extraneum non respicit, nec id dico ex ratione quæ traditur. d. l. si extraneus. D. de donat. int. vir. & vxor. & l. si vir vxor. D. pro donato: quia scilicet donator hoc modo pauperior non fit, sed ex eo, quia prohibitio ex privata causa certas personas respiciens, ad extraneos non porrigitur, quoad quos titulus tribuitur validus, ad præscribendum, quod probandum simpliciter, & ab Doctoribus non est in specie traditum, sed perspicuum tamque iuris rationibus innuitur, nec inutilis commentatio est, & sæpè huius contingit. Atque ista inter contrahentes quidem. Diuersum iure patrio, quoad hæredes donatoris, quorum respectu moribus apponitur prohibitio, secus quam iure, nam & si morte donatoris donatio confirmatur, contra fit moribus, ideoque ne aduersus quidem eos præscribi possit, militat etiam ipso respiciente, quæ notat Tira. l. si vnam, in præfat. nu. 50.

Sequitur de cæteris donationum speciebus dicere, & quæ quibus vitis habent, id est, quæ & quando de iure aliqua de causa invalida, titulos idoneos præstare non possint ad vscapiones, est enim nostra hæc tractatio, & materia, huius loci propria, nec tamen omnibus obuia. Donationum quedam nulla sunt in totum, iure quidem Romano respectu contrahentium, vt hæc de quibus ante diximus, inter virum & vxorem ipso iure nulla. l. 3. sciendum. D. de donat. int. vir. & vxor. eodem iure morte confirmatur, præmortuo donatore. Iure patrio, & constante matrimonio, & dissoluto, morte donatoris equè nullæ sunt, ideoque neque aduersus contrahentes, neque hæredes eorum præscribi ex tali titulo possunt, sed appropriamentum confici. l. 2. §. si inter virum. D. pro don. Eodem iure, quæ à patre sunt filio in potestate, nullæ sunt in vita, sed eadem morte confirmantur, nisi cum legitima aliorum filiorum diminuitur, quo casu nulla non sunt, sed querelæ subiiciuntur

A prove re, aut consilio inofficiose sunt. Iure patrio respectu coheredum, aut stirpem tales in totum nullas diximus, propter prohibitionem Consuetudinis negatiuam potestatem, ideoque ex talibus titulis nullas coheredum aduersus alium præscribere non possit, quia nullitas eorum respectu indicitur. d. l. §. si pater. D. pro do. & l. si pater, & d. l. irritum, quæ nos ipsi adferimus. Ideoque, nec querelæ inofficiose donationis rebus in usu est, nec temporis quinquennij et instantiæ, aut prosequendæ præfixa, quod accidit iure eo, quia tales donationes nullæ non sunt, sed reuocandæ per viam querelæ. Sed nec vulgares rescissiones, quæ requirunt decennij sunt, hæredi sunt necessariæ, cum omnimodo nullitas actui infir, non prescribit hæres donatarij aduersus alios, breuiori quàm longissimo quadraginta annorum tempore. Quare & quæ extraneis sunt inuentus, id est, vitæ tritum de bonis donatoris, vel in fraudem hæredis, ne ipsæ quidem nullæ sunt, nisi in fraudem legis factæ propter illas, quæ querelæ subiiciuntur, nec illa via reuocatur et immensitatis quidem causis, aut fraudis hominem quædam facit, quod discrimen traditur. d. l. si liberis. §. plane. D. de iur. pat. Nam in fraudem legis factis ipso iure nullas volunt esse. Vtriusque fraudis delictio habetur d. l. si liberis. Molin. ut. de inof. donat. nu. 61. & in contr. viue. quæ est. Et itaque nulli scripti hæredes iura quinquennij quæram intendere, excluditur ab reuocationibus iure patrio, extraneis contra modum à lege taxatum facit, rescinduntur ad legitimam Consuetudinis quotam, quæ ratio querelæ ex ea causa incidere, aut actionem quinquennij intendendam putaret, vidi neminem, dire. & quæ vitæ in vitæ aut aduersus extraneos, aut famul. beris. aduersus coheredes, & opposita donatione de nullitate aut excessu replicari. Nam in fraudem hæredum, male mente factas in totum nullas haberi recipimus. Et vfu, ideoque ex tali titulo præscribi aduersus hæredem non possit, præscripsione quidem quinquennij propter tituli nullitatem, ex causa prohibitive effecti superiore casu, cum solus excessus proponitur, aduersum defendi iure quidem civili possit, qui fructus est hominis tantum, & hoc casu querelæ expromendum propter contractus validitatem exceptio solo excessu. Sed vix est, vt iure patrio obtineri possit, quin excessus nullitati subiiciatur, vt fit eadem ratio patris quoad partem, cum causa fit par, & per verba im-

E potentie semper Consuet. disponat.

Quæ donationes reuocantur ob superuentum liberorum initio valent, liberi nati ipso iure inuoluntant, prosequente ipsorum donatore ex d. l. si viui. Cod. de reuoc. donat. cui iure reuocandæ non ante trigessimum annum præscribi posse, Titay. putat. d. l. si viui nam verbo reuocatur. nu. 36. molin. etiam non nisi longissimo tempore, id est, quadraginta annis possit in subiecto immobili.

Quæ item ab mulieribus secundo nubentibus mortis sunt contra l. hæc edicti. C. de fecund. nup. aut Ordinationem Regis. an. 1600. nulla non putantur, sed & ipse per querelam ad legitimum modum reducitur. Nobis excessus rescinditur, vt aduersus extraneam. Eas vero quæ propter adium personæ, & illicitos congressus sunt venite, vt quæ bathm d. hant, sequenti loco exequemur, quas Cōuet. Ar. 47. annullat. His speciebus opinor donationum cuiusque generis materia, quod ad appropriamentum attinet diffiniri posset. Nam de donationibus ob causam, quæ em lucrativas, sed onerosas causas habent alia conditio est, quoniam inter quascumque personas aliamque

prohibitas non minus, quàm contractus ceteri consistere possunt, nec ab consuetudine prohibentur, seculis quidem fraude, & causa realiter subsistente, si modo aequalitas sit causæ, & rei donatæ. Planè amplius donasse quàm causâ oneris ferret, in donationem simplicem recidit, itaque inter personas prohibitas verita, quæ fusa est tractatio. Tiraquell. d.l. si vnquam verbo donatione num. 140. & 141. Sunt enim donationes ob causam onerosam, non veræ donationes; sed conuentiones innotinatæ potius, do vt facias vel contra: Ideoque contractibus onerosis attribuntur potius. Ob causam autem eas dicimus, quæ donatori commodum aliquod vicissitudinarius recipiunt, & cauent, quod vulgo notant l. vlt. C. de iur. dot. talis non est matrimonij alieni causâ, quæ merè liberalis est, & gratuita, quod Angel. dixit l. sed hoc ita D. de re iud. Cast. l. i. C. de donat. Ias. & Fab. præterea insit. de donat. Tiraq. vbi sup. num. 145. Idè quæ nec inofficiosa querelas in donationibus onerosis habere locum Doct. putant, quod Bart. dixit l. non vsque D. si quis à parent. man. & quos Tiraq. d. num. 140. vbi supra pluribus. Itaque tales donationes remittendæ sunt ad locos de titulis onerosis, & conuentiones innotinatæ. Sed tota ista tractatio, & annullatio respectus dumtaxat personarum concernit, externi communibus præscriptio-num temporibus adstringuntur, quia id ius non est conditum eorum respectu, & ante id demonstrauimus.

Proinde iuri patrio magna habenda est gratia, quæ tot iuris meandros, infinitasque complicationes, tot circuitus, simplici, & apertè terminatione conclusit. Laborat vsque ad sudorem Molinaus in libello de inoff. donat. in conciliandis l. si totas. l. si liqueat. C. de inoff. donat. & l. si libertus. D. de iure pat. & probabiliter differit, etiâ si omnino id difficile sit persuadere, demum cum multas aduersarias turmas non minus quinque difficer, sparsas reliquias colligit, & ad se transducit. Pugnat de eo, an donationes in fraudem factæ in totum, vel in partem reuocentur, id est, de excessu tantum, nec ista nunc libet expendere de iure quidem ciuili, quando ius patrium, quod obtinet, magis spectandum putamus, cuius simplicissima, & commodissima recepta est usurpatio vsu de donationibus, quo excessu laborant, & modum à lege taxatum excedunt, re tantum non etiâ consilio, non amplius rescindendum quàm quod excedit, atque hæ iure patrio non alteri quam extraneo fieri possunt. Extraneum vocamus, qui moribus donatori succedere non possit, in quem trientis omnium bonorum permissa est moribus donatio. Sed vni ex heredibus presumptis nihil prorsus tale donari potest, nec titulo inter viuos, nec vltima voluntatis; propter omnino dam equalitatis necessitatem, si quid contra fit, non solum homini sed etiam legi fraus fit, quia sic equalitas eluditur, idè quæ in totum nulla est donatio. d. l. si libertus, vt cõtra consuetudinem & in fraudem eius facta. Hæc quidem in totum annullatur, etiam si consilio fraus non inest, & charitas donatarij præponderet *ex copia* aliorum cohæredum nò dico odio, quod de se fraudem importat, sed & si simplex *ex copia* insit, nulla erit donatio, propterea quod fraus legi fit, cum ponderi aqualiter librato additur statere alteri quod præponderet, vt Brenni gladius auro appenso, & aqualiter librato. Eodem modo cum Consuetudo aqualiter viriles librauit, si quid præferam. stare rē addiderit, in fraudem legis facit, etiam si interdum accidit, vt non insit consilium fraudis id alterius, nec mala mens aut affectus, sed præponderans donarij

Argent. in Cons. dicit.

A charitas, multo magis si tali affectui, quod Consuetudo damnat, fraus inest. Neque enim fraudandi intentio diuidua est, sed æquæ per omnem donationis actum fusa, & idè totam & quamlibet eius partem afficit, quod secus est in fraudantibus re tantum, quia excessus separabilis est, & reducibilis manente actū in eo quod lex permittit. Hæc distinctione in duo di-taxat capita fissa, nil clarius, nil vilius, vt iam misceat illius pugne, cui Molinaus aquam spargit, sed non vsque quæque vere meo iudicio, cum non. 59. donationem re & consilio inofficiosa, non nisi ad supplementum reuocandam putat, cum id à causâ iudicandum sit, quæ indiuidua est, & per consuetudinis verba actus annullatur: quo fit vt cohæredibus directæ vendicatio detur aduersus extraneum ad reuocandum excessum, cum re tantum excedit, & ad totum cum consilio, etiam inofficiosa dicitur: aduersus donatarium autem cohæredem familie heriscenda iudicium, quibus actionibus, si donationis exceptio opponitur ab donatario, replicatur ab agere de nullitate donationis in fraudem factæ, aut excellens, vt casus incidit, itaque vna & eadem instantia, eademque textura huius probationibus resagitur, & eadem sententia ter minatur, euitato illo circuitu, quem ius ciuile & scholastici auctores inuexerant de intentanda primùm querela, deinde vèdicatione. gl. Saly. Cast. Bal. si filius inoff. donat. & auth. de immes. don. probata ea diuersis iudiciis, sicuti & rescindens & rescissoriū negabat olim simul deduci posse, quod nos ex ord. regij pridè correximus, & Cast. meminit d. l. i. C. de inoff. donat. in causâ s. inter d. D. de minor. & l. si fine. §. qui restituit D. de adm. tutor. Itaq; cum tales donationes incidunt mortuo donatore statim hæredes aduersus extraneū vel suo ipsorum cohæredes interdicta possessionis intèdere solent, & vi consuetudinis *le mort saist le vif*, cuius rei ipse Molli. exemplum addere eodem libello nu. 66. & alibi diximus. idque apud nos inter nobiles non felle proportionē, quæ maximo natu cõpeteret reuocato donationis excessu, sed pro totali luccessione & portionibus virilibus aliorū, de quibus ipse factus esse debet, & alij vna actionis experiri. Quod si donatio re & consilio inofficiosa inter cohæredes nò reuocaretur, nisi in excessu cõtingeret secundo natu, filios donatarios contra consuetudinis textum falsitos reperiri & species donatas eorū fieri proprias de pto excessu, cum tamen electio sit maioris natu in tribuendis portionibus, atque ita plus possessione habere cohæredes secundonatu quàm iure possit, idè quæ in toti reuocanda donatio vni ex hæredibus facta, siue re tantum, siue re & consilio inofficiosa sit, quæ extraneū sit eademque quæ re inofficiosa sit valeret de pto excessu. A qua nullitatis consuetudinaria causa, illud quoque accidit, nec necesse sit querelam inofficiosa donationis inter quinquennium intèrere, vt iure ciui l. vlt. C. de inoff. donat. ac ne regularibus quidem rescissionum remediis vi, quibus tribunalia Francia omnia nullitates oppugnandas putant, quæ decennio terminantur ex contractibus omnibus maiorum, & minorum. ord. anni 1539. & Art. huius tit. vlt. Sed totum triennium detur, quo iure ciuili regulate est ad dicendum contractum nullum, quod Bald. & Angel. dixerunt l. sicuti. C. de pte. 30. annor. Bald. cons. 410. lib. iij. & cons. 189. lib. 5. Socin. cons. 106. col. 2. lib. 3. quia hæ nullitates non sunt eiusdem generis, nec temporis, nec eodem iure competunt, quoniam illæ quæ intra decennium clauduntur, nascuntur ipsis partibus ex suo facto inter se, vt ex dolo, metu, aut tali-

YY ij

bus casibus. Sed quæ hæredibus in casibus inofficio-
rum donationum competunt, non nascuntur à con-
tractu, aut iure contrahentium, licet per eorum fac-
tum producantur, & æqualis utriusque donantis, &
donatarii fraude, & iniuria, sed à persona hæredum,
& ab eorum capite incipiunt contra voluntatem
ipsorum contrahentium, & his inuitis hæredibus
dantur, idcirco non eliduntur regularibus præ-
scriptionibus iudicialium, aut rescissio-
num, quæ ipsis inter se contrahentibus competunt propter inter-
uentio-
nem ipsorum, sed non nisi ex persona contrahentium dan-
tur, de quibus in l. si filius am. Cade inoff. donat. At
haec extra considerationem, imò contra factum eorum
directò impugnantur dantur. Ideoque longissimum
tempus datur talibus intentandis, id est, 30. annorum
ex superioribus Decretis, sicuti, & ad petendum supple-
mentum legitimum, de quo Bart. sententia reprehendi-
tur. L. si quis filium. C. de inoff. test. Titac. l. si vi-
quom verbi. remittitur num. 292. latè. Hæc diuina-
tio perquam utilis est, & sumitur ex rationibus Bart.
l. 2. C. si quid in fraud. patro. quia hæres de facto, &
contractu defuncti non tenetur, quem probat in
fraudem suam factum, sed directò illum oppugnat
iure proprio, non tanquam hæres à defuncto liti-
petens, sed tanquam necessarius, & inuito à Consuetu-
dine factus, & oblati reluctanti, quo magis auda-
citer factum eius impugnat, & arguit, nec timet l. vin-
dicantem. D. de euct. quia hoc casu non pro eadem
persona, sed diuersa fingitur contra communes regu-
las. Atque hæc tenus de donationum titulis vi ar-
bitror non inopacur, ac ne iniuncti quidem.

DE DONATIONIB. QVÆ SPVRIIS FVNT.

1. An titulum idoneum præsentat spurij, &c.
2. Naturalium & talium nomina & differentia.
3. Cuiuslibet natus quo iure permissum & vetum.
4. Prescriptio ex donatione facta filio naturali non præ-
dit.
5. Bastardi 40. annis præscribunt sine titulo.
6. An nepos ex filio bastardi relinquere possit.
7. An ex tali titulo præscribere possit.

1. Consequens est illi inquisitio de donationibus,
quæ his sunt, quæ iure, aut moribus certa aliqua de
causa capere prohibentur, cuiusmodi apud nos, fi-
lij, siue naturales, siue spurij, aut abo quocunque ex
congressu vetri generi, quorum vt nec appellatio-
nes, nec conditio eadem, hic nec eodem iure, nec us-
dem legibus cum his agitur, aut contrahitur. Pri-
mum, cum exarant, an ab parentibus aliquid his re-
linqui donatione, relictio, aut abo titulo possit, ea
propria tractatio est Articuli 450. Sed tamen hic
2. quoque intelligi conuenit. Eorum qui non permissio
legibus complexu nascuntur, alij naturales dicuntur
(atque hi græce nothi) tum spurij, posteriori iuri-
prudencia etiam necessarios, incestuosos, manifestes re-
perit appellari, quos nos gallico sermone vno nomi-
ne Bastardos solemus nominare ex adulterio & fa-
ctis natos atrocibus Britannij *adonnetes* uocant,
quorum duobus duntaxat Articulis mentio extat
sub titulo de bastardis infra. Naturalium alia iure ci-
uili, alia posteriori Iurisprudencia indicatio, vt & no-
thorum quoque: veteri iure naturales vocabantur,
qui erant natura filij ad differentiam adoptiuorum
3. qui legis filij censabantur. Crobrior tamen significa-

atio naturalium, pro his, qui ex concubina demum
quoquam in forma & lehenate vxoris reuera na-
scuntur, qui concubitus veteribus non reputa-
batur, si modo cum ea complexus habebatur, quæ
concubina esse possit, non libera, de quibus in tit. de
concub. & tit. de natural. liber. C. suscepti male liberi
naturales appellabantur, & ex testamento capere
poterant, ab intestato etiam erat quod deberetur, ut
auth. licet. C. de nat. liberis. Sed extirpsit
Constantinus Profligogenetæ consilium, quem
Harmenopolus refert, & quæ concubinationem ex toto
prohiberet, & leges licet, & Canones hunc cogit-
sum inter ventos, & scortationem habent, etiam si
ex Nouella Iustiniani permissum appareat, quæ po-
teriori Leonis Nouellæ sit, sustulit, & extirpsit. Si
filij ea de re titulos, unde euenit, vt quod Bald.
conf. 2. lib. j. Oldrad. conf. 196. discreto illiciti-
um temporibus naturales ex antiqua descriptio-
ne dici possent, hodie vero ex toto nulli, quando ex te-
to his concubitus prohibitus est. Almazan, aliquen-
tes nothos & naturales inter esse putat, sed id clem-
men vix iure nosci potest. Hortomanus aliud in-
spiratione de spiritus sentit, & Consens in libris
seruat spurij fuere veteribus vultu concepti, quæ-
pation nullum ostendunt posse, populo patri qua-
ti, & vago concubitu, duabus obliuiscit deliquit,
S. P. *Les François les appellent enfans trouvez*. Sed po-
terior Iurisprudencia etiam eam vocem atrociter ac-
cipit, pro his qui ex vilo damnato concubitu nati
siue adulterino, siue ex sanguine. Qui ali-
quatenus ascendentes, & descendentes noscitur, in se
necarius dicitur, etiam inter transuersales spectandus,
cùm item ex fueratis. Horum omnium æquæ can-
tio est, ne quid ex testamento, vel ab intestato pater-
tum capiant, ne ve mari succedant, quod olim na-
turales poterant, aut si qua illorum. Castalia via
Scholastici auctores, & copiosissimus Bapst. Can-
lup. idem Bapstula l. frater à fratre quæst. 19. D. de
cond. indeb. Ne alimentis quidem digni censentur,
quod Alex. tradidit conf. 74. lib. ij. Boer. de alijs.
Sed omnium hodie exequata conditio quantum
merito impari, ne quidquam his reliqui possint
parentibus, nisi si cui adhuc naturalibus auctoria
præstari possit æquum videatur, & conf. Bar. l. 2.
452. Consuetudinis certe nolite Art. 450. omnium
ex æquo hæreditas capiendæ potestas præcedat.
Est enim ille Articulus prohibitive conceptus, in
personam his verbis: *Bastard ne succède à parent 40. ans,*
ni ne s'accroisse en leur biens. Itaque ac verbosè excep-
tione persona afflictiue impotentia, & vt neu-
rals quidem obligatio contracti intelligitur, cum
quia prohibitio turpitudinem facit, illicitum con-
gressum, & damnatam conuentionem reprobet,
et odium personæ quod Socin. conf. 74. vol. 2. num. 6.
dixit, vt ab ea homines deterreatur, & si lignum
alieno vitio labore dicuntur, quod Alcin. lib. 2. pa-
rergem exequitur c. 8.

Ergo quos lex capere vetat, eosdem vltimè perpe-
hibet, d. l. vlt lex & l. alienationis. D. de ver. signi-
quod expellit gloss. l. nemo. D. pro legat. & Bald. l.
quod pauperibus col. vlt. C. de Episc. & Cler. Alex. l.
conf. 74. Bald. l. nullo. C. de rei vend. vbi Bald. ad ve-
ram putat, etiam si talis naturalis nullo errore elici-
se legitimè putaret, & vt talis possedit, quia quæ-
tina qualitas nō magis operatur, quam vera quæ-
naturalis præsupponitur, l. i. D. pro her. ed. nec sine
causa Angelum aliter sentientem Raph. Cum. re-
prehendit, & Bart. persequitur conf. 135. lib. j. l. i. in
caulis traditum bastardum, naturale, spurium, natu-
r. 1064

titulo de bonis parentis quidquam præscribere posse, aduersus legitimos hæredes, siue ex testamento, siue ab intestato, siue donato, siue legato, siue alio lucratiuo titulo, quod Angel. & Bald. notant d.l. nemo. & l. super longi. C. de præscrip. long. temp. Saly. l. 2. C. pro hæred. Balbus in tractatu præscript. parte 2. casu 22. & parte quintâ partis quintâ, quest. 4. Panor. & Fely. c. ex transmissa. ext. de præscript. & Bald. eodem titulo. Bart. d. conf. rig. vol. 1. Bapt. d. l. frater fratre; idque verum iure, multo magis Consuetudine in naturalibus, & bastardi cuiuscumque conditionis, aut complexus, qui omnes ex æquo incapaces sunt omnium titulorum gratuitorum. Neque in his titulis tantum id verum est, qui ad parentibus bastardi tribuntur, sed etiam si ab extraneis de re paterna, quia consuetudo eos passim declinat (vt nostri loquuntur) in verbis *ne s' accroissent leurs biens*, propter incapacitatem iuris, & possessionis in persona prohibita arg. l. si extraneus. D. de donat. int. vir. & vxor. & l. 1. §. si inter virum & l. si vir vxori. D. pro donat. & superiori loco, nuper de ratione huius dicti tradidimus. Per contrarium si res aliena sit ex titulo ab parente illegitimo habito, præscribi posse dicimus, quia tali casu prohibitio legis cessat, quæ de bonis patris concipitur, hic autem præsupponitur aliena esse, id quod possessum suum (*en ses biens*) exprimit, quod in alienis verificari non potest, argumento eorum, quæ dicimus in loco de præscript. minorum per l. 2. §. si à pupillo. D. pro cempt. Quæ omnia tamen intelligi volumus de præscriptionibus titulatâ, id est, nostris quindecennialibus, quas omnino bastardi usurpare vetantur de bonis parentum, triginta tamen annis putant posse, id est, nostris quadraginta de re immobili. Bald. d. l. nullo Francisc. de Ripa l. i. D. quot. bonor. Aymo Craueta cons. 165. qui tituli nullitas in his non consideratur, & si hic quoque est quod contradicere possit, propter incapacitatem præscribentis. Denique id etiam notandum, qui bastardi præscribere nequeant, si tamen anno possederint, titulum vilem ad præscribendum, & appropriandum

A secundo acquirenti dare posse, ex his quæ diximus alibi.

Consequens est illa dubitatio, an nepoti ex filio bastardo quidquam relinquere possit, talis enim non nascitur in potestate aui, quod cum accidit in legitimis etiam impediri donatio putatur, quod nos prolixè sumus persequuti in loco de dimissionibus. Et l. Lucius D. de vulg. & pupil. traditur naturales in potestate parentum non nasci. Hoc amplius vitium, quo filius naturalis ex alieno facto laborat, vt ante diximus in persona eius sisti, nec ad natos ex eo progredi, quæ longa disputatio est scholæ. J. Gallus. §. & quid si tantum. D. de lib. & posth. Bart. professâ opera cõf. 118. lib. j. Fed. de Sen. conf. 37. quod & consuetudo indicat, cum natos ex talium matrimonio facit hæredes parentum Art. 455. Hinc statuunt relinquere eis posse, & si patri non possit, si non contemplantatione patris, & in fraudem legis fiat, sed proprio auctu ad talem nepotem, ex quo consequens est, præscribere eos posse ex tali titulo, quem lex non improbet, de quo text. & gloss. inquirunt l. vlt. C. de natural. lib. l. re consuetudinario nil ea de re est cautum, sed vix est vt videri non possit nec in fraudem consuetudinis fieri, cum donatur ei, qui per more succedere non potest, cum ne legitimis quidem de nari possit vltima virilem. Nec penitus extraneus videri debet propter manentem affectionem sanguinis, itaque extraneis legitimis liberis, aut nepotibus tales donationes admittendas non puto, nisi de alimentis, aut modico aliquo, veluti vicia, quæ duo de cina pars est totius alius, id est, totalis hæreditatis, quod olim in filiis naturalibus usurpabatur l. natre. C. de nat. lib. Quod eo magis censet, quod nostri naturales non eo iure videntur, quo illi olim legales ex concubinato non vetito nati, cuiusmodi nostri non sunt, vt ante docuimus, idèque his minus indulgendum, legitimis non existentibus pinguius aliquid relinquere ferendum videretur, modo ne quid omnino in fraudem agnatorum, sed vero affectu sanguinis fieret.

DE CONTRACTIBVS FOENERATITIIS, AN TITVLVM IDONEVM TRIBVERE POSSINT AD PRÆSCRIBENDVM.

Cap. 6.

1 An ex contractibus foeneratijs præscribi possit.

2 Pecunia locatio formæ est.

3 Foeneratiuum & commutatiuum contractuum differentia & materia.

4 Emptio rei facta de contractu anatocismo titulum idoneum est ad præscribendum.

5 Melius non offendere titulum quam offendere vitiosum.

6 Contractum usurarium nullum tempus approbat nulla ratificatio, & ratio.

7 Pretium de senore redactum an sanebre sit.

8usura propria in mutuo. 8 Nummi usura.

9 Fænoris odium.

10 Fænoris necessitas & usura. ibid.

11 Reditiuum constitutiõnes.

12 Reditus & usurarium differentia.

13 Taxata reditus emendi quantitas lege, est iustum pretiũ.

Emptiõnis præscriptio non est de substantia contractus venditiõnis. ibid.

14 Contractus usurarij impræscriptibiles.

15 In constitutiõne reditus excessus in vno nummo totum contractum vitiat.

In reditus constitutiõne non habet locum l. 2. de rescind. vend. C. ibid.

Speciem incerta estimatio. ibid.

Argent. in Conf. Brit.

E 15 Delus reipsa qui.

16 Causa impulsiva & finalis differentia.

17 Si vitium in causa contractus impulsiva est quomodo succuratur.

18 Vitium usura non est maior vitium dolo vi & aliis.

An dominium rei per usuram acquisita transferatur.

ibid.

Vitium usurarium personale est. ibid.

19 Condictio indebiti in contractibus nominati locum non habet.

Emptio facta sub commemoratione pretij ex usura contractu. ibid.

F 20 Pretij vitium contractum emptiõnis non vitiat.

Pretium rei furtiue sortituum non est. ibid.

Pecunia redacta de re hypothecata, non est hypothecata.

ibid.

Pretium de re sanebre sanebre non est. ibid.

Pretium non succedit loco rei. ibid.

21 Hypothesis decisio.

22 Rescisiõnes exercentur realiter aduersus detentores.

23 An ex contractu legis commissoria reprobaso, titulus tribui possit.

24 An ex venditiõnibus cum pacto de reuendendo.

25 An reditus annuus præscribi possit, & quanto tempore, YY iij

Et de solutionibus à non domino factis.

Solutio reditus à non domino facta dominum non grauat.

ibid.

A 26 *Contradictio usurarii reditum non generat.*

Modo nullæ redituum constitutiones sunt reducibiles ad id.

27 *Arreages an præscribere possint, & quanto tempore.*

1 Erit hoc loco non ab re de his contractibus inquirere, qui prohibiti sunt ratione improbi famosis: Et vero duplex dubitationis caput existeret potest. Cùm de feneratoris queritur, aut commutatus, qui sunt alterius generis, feneratoritios vocant nummarios, quorum materia in nummis, & qui pro suo sine habent, ex parte damni quantum, ut plurimum quidem. Nam interdum etiam solum fructum repositum pro interesse habent: ut cùm quis vendito prædio, & recepto pretio interim dum aliud quaerit, pecuniam fructum locat, quæ vicem fructuum alienati prædij reponat, hic cuius fructus est pro naturali prædij venditi repositus, si modo scelerandi mēs, & concludendo abile. Ex parte accipientis autem pro fructu tales contractus habent usum alienæ pecunie. Sed cùm homo locupletis otiosam habens pecuniam, eius usum locat, intere quaerit, & vero usura formalis, quam nos in commercio recipimus, & si ad iustum, & taxatum ordinamentum modis fiat, interesse homine solemus adumbrare, sin excedit usuram, & sanus damnatur, & improbi appellamus, quocumque tandem reditus nomine cõstitutum vocemus. Etiam si omnia signimenta appingantur, tales contractus de pecunia pecuniam requirunt.

2 Sed commutatus aliud intendunt, quia sunt ad dominum, & proprietatem rerum acquirendas repetiti, & ad commercia rerum ad vitam, & usum necessarium, quorum usu carere non possumus. Nam prius numo carerent, & verò Tutius in fabulis experitur, & Midas, vitam sine his transigi posse, quidò pecuniam inter humani generis pestes duas Plinius reponit, denique per se nil valet ad vitam. Horum ergo contractuum cum tanta sit & crebra necessitas, & sanior, plerumque sit hominum artificio, ut feneratorij de commutatus quam plurimum possint, mutantur, & meliori veste sese ostendunt, & speciosum colore ducant adumbratione, & fisco sapè tanto, ut eorum diiudicatio perquam difficilis tenebras suffundat, etiam perspicacibus oculis, propter circumstantiarum larvas, & *quædam* *quædam*, quorum discrimen Aristotel. describit lib. 1. post. fori vero dubitationes Molinæ doctō, & planè accurato volumine de usuris, ita ut posteris nihil plane reliquissè videatur, quod ea de re scriberent, aut commentarentur, quo magis mirum frequenter illam vsu dubitationem ab eo omisissè, nihil si tam dignum non putauit, quæ cogitationes suas exerceret, quæ plures, tribualla, & consensu totos solet committere diffinitione. Ea vero est cuiusmodi. Quidam cùm reditum annuum de vicino redemissit pecunia, repetito subinde anatocismo venditorem suum redegerat ad iniquas conditiones, atque inde magnam summam conuoluerat, quam cùm debitor, idem reditus venditor dissoluere non posset, nec reditum luere, coactus est prædium distrabere creditor pro eo pretio, quod de anatocismo constitutum esset, id prædium creditor ex causa imprisonment, aut vero in solutum acceperat, & toto quindecennio possidebat ex eo titulo. Id postmodum venditor vendebat, & excipienti de contractu emptori de dolo & famosis causa replicabat. Res in Curiam ex appellatione delata. Tota aduocatio clamauit contractum usurarium & vitiosum esse, nec ex tali titulo appropriari posse obstante legis prohibitione annullatum publicè de causâ, sicut ante diffinimus: Et uicino negabat causam illam, ex qua

pretium constitutum esset, vitiosum esse, quippe ab aperto anatocismo, & usurarium vitiosum. Nullum legatur temporis præscriptiones obitare, nulla iudicialis talis contractus consummare posse, cuius rei meditationem auctoritates, exempla & iudicia conueniunt qu. 17. & 61. apud Molinam, & in plano esse rationem, quia cùm etiam factus usurarius succedens de quod renalescente vitio laborent, perpetuas habent inextinguentes interruptionum causas acquisitionis prohibitas ex continuatione peccati. Quo fit, ut appellatus debitor de solutione in talibus casibus semper recusandi causam obijcere possit, velut decere solemus in his iudiciis, quæ grauamen habent perpetuum, ut carceris, appellandi tempore numeris curare, quominus quotidie appellari possit, quia quotidie etiam carceratus grauetur. Si quies debitor ex contractu usurario conuenitur ad solutionem rationes habet quod opponat de repetitione eundem peccati, & impræscriptibilis viri & inextinguibilis materia. Quod perpetuum verum est, cùm selevitum prodit in talibus reditus constitutum, nec enim in ceteris coniectura valent, quæ res aperta, & detrecte vincti tam cedere debent, quam soli lucernæ. Alioquin constituto dubia est, nec de ea doceret, constituta non de pensionibus ex causa reditus, & inextinguibilis, mala mens eius est, qui vitium præstat, de quo non apparet, est enim id quod scriptura prohibet proximo iudicare, male de eo optari, & quæ est, & secundum legem & naturam subeant iudicium. Nam & ipse reditus constituto ac capere peccatum potest, etiam si vitiosus sit non esset, & vero præstat titulus per solutionem uniformes de annuitatibus, ex traditis in c. 1. de in re verbi. *De verbi*.

Sed istæ coniectura in re dubia capiuntur, cùm tunc patet alia censura est. Itaque rectè consiliu tenet. dudum. ext. de decim. melius esse non ostendit titulum, quam offendere vitiosum, & Mol. de 17. num. 192. & qua. 16. & Tiraq. in retract. h. gl. num. 34. recensent. Quamobrem nullatam, nulla comprobatione huc tacta, huc expressa, nullo iudicio, nulla ratificatione tale vitium reuelaret, multo tempore præscribitur, cùm idem semper vitium insinuat in actum ratificationem, quem nullus consensum paruum potest confirmare, quia materia inextinguibilis corrupta vetatur à lege applicari, quod ille reuelat omnino persequitur d. q. 17. ampliatione. 1. & 4. in ca. vero qualificatione, de qua agimus, id enat. tradit, pecuniam de facere redactam etiam feneratori videtur. c. cum tu. ext. de usur. esse igitur id pretium (quod ex sanore redactum nemo dubitet) & ipsam habere, & vitiosum. Hæc si præ peritis fori magno accitutu de tonari cùm audissim etiam nuntium adolecenti, & multorum Doctorum sententia, & responsa præstentur, exitu qui contra putat, & cùm ad me ventum esset, contradicenti nullis admittendis alienos sum, ite cique scriptis rationibus, ut ex c. sententia sup. premissa iudicaretur semel in Curia h. de h. h. h. atque iterum in Rorhoageni ex delegato. Nec dubiū magnos plerumque errores magno nec consensu propugnari, qui enim magnus error ille possit, si non eorum multorum sententia & opinioniones de sententia: Quare est receptas sententias appugnare neque præiuris nisi, quæ ego vel cõ aliquo incommodo ferendas potius puro (quod de legibus sentit Aristoteles) quam conuolens incertis viam

E

ysum reddere, & semel constituta incertitudine iudiciorum labefactare, quæ certissima huius seculi perniciēs est, quo minus tamen verum præcipitatis præiudicatis eripitur, & ē fontibus petatur, nulla inuidia est, si ratione iuris cuique potest, & apparet ex affinitate materia & contractuum vicinitate dudum paralogismum, & factum fecum iudicantibus, dum aliud pro alio subiicitur. Nam vt eam sententiam rescellerē ordiari inde, vnde sumum assumptum petunt: Neque ego, nec huius ætatis quisquam negaturus sit, verum id esse, quod initio constituitur, ex contractu vsurario titulū tribui non posse idoneum ad vsuapiendum aut præscribendum, neque vilo temporis quantumque lapsu, reditus vsurarij constitutionem confirmari posse, ne rescindatur, neve reliquæ, vt indebita in forte non imputentur, neque vero tales contractus aut rati habitio, aut vllis iudicatis confirmari posse. Proinde & si magnum est, quod ab initio concedimus, non tamen in proposita hypothesi consequitur, quod intendunt, quia eiusmodi contractum negamus ad feneratorios, & vsurarios contractus pertinere. Diximus initio multum inter feneratorios contractus & commutatuos interesse, & Aristoteles id discrimen persequitur in politicis. Multum enim differunt sine materia, & vsu, ita etiam non hisdem de causis nec eodem modo & tempore rescinduntur, quia non eiuſdem generis vitia in eos incidunt, nec hisdem morbis laborant aut labefactantur, quia substantialia habent diuersa. Feneratoriorum materia est numus, idem in contractum deducitur, vt aliquod plus accipiat præstituto tempore, quam datum est, & id tantum quod datum est pro vsu pecuniæ, quam accipiens retinet. Hæc formalis vsura est, lsi tibi. D. de pact. l. rogasti. D. si cert. pet. Hæc verò & formaliter admittitur in mutuo, & si etiam alij sæpè contractus commutatiui finguntur ad fallendum, sed effectū cum sunt deprehensi in mutuum relabuntur, & proprio eius vicio afficiuntur & labefactantur. Hoc colore repetit venditiones cum pacto de retrovendendo, pacta commissoria & innumera diuersiones, quantum exempla colligit & discutit Mol. toto libro de vsuris scripto. Hic artes & mentis appellationes contractuum, talem vsum natura nō notat, nec gentes vllæ, cum ne numum quidem eudissent initio, sed simpliciter rerum permutacionibus vterentur, & specierum ad vitam necessariorum: Sed aucta hominum frequentia commerciorum necessitas numum reperit, & gentes omnes æque probauere. Inde gradus factus ad numarias conuentiones, cum initio ad comparationem rerum necessariorum esset factus, & ratio repta, quia numus de numo increſceret pro vsu & dilatione soluendi, & tempore concessio ad soluendum, quod quia sapius malignè exercitum est, innata cupiditate habendi, odio humani generis semper flagrauit feneratoria, vt inhumana, illiberalis, & vero sæpè etiam crudelis. Inde illæ Romani populi seditiones, nouæ tabulæ, nexus corporum, & fortunarum direpciones. Cato quidem feneratorum grassatorem æquabat, inde illa veterum odiosissima & formidolosissima calendæ, & illa *trues darypnomæ* beluæ, & quod tantopere Strepsiades apud Aristophanem metuit, & Lucianus exagitat, illa etiam magnorum virorum crux, qui ea ratione patrimonium exhaurire soliti erant, dum gradum ad summos honores faciunt beneficentia & profusione, sic Cæsar, sic Alcibiades vixere, vnde illæ leges imperatorum de senoris modo in illustribus negotiatoribus, pupillis, rebus publicis, diuersis diuersis. Illa vltima

Eccelesiastica censura de modo vsurarum & vsuris in totum sublati. Sed tamen cum magna interdum opportunitas rerum gerendarum, & rei faciendæ ob inopiam pecuniæ hominibus elaborentur, necessario recepta est feneratoria, & gentibus probata, non ratione sed vsu. Veteres Iuris consulti & respublicæ vsuras propalam probabant intra constitutum lege modum: Posteriora secula constitutos reditus prætulere mutatis nominibus, res non multum cerere diuersas, quam caupationem huius seculi deprauatio vsuque co auxit, vt nemo sit prima, media, postrema denique nota, (si modò aliquid in arte habet) qui non eam exerceat. Plerique vero consulti meditatiue patrimonium distrahunt, vt habeant, vnde faciant pudendo mercimonio. Sed tamen turba peccantium admissum leuius facit, cum iudices patroni, primi, medij, infimi idem faciunt, nominibus quodcumque velent. Sed vt propius attingamus, quod in quaest. est: Aperta & sine furo est vsura pecuniam in tempus vtendam dedisse, lege dicta vt certo die eadem fors, & plus aliquid solueretur creditori, hic obligationis effectus duo, vnus momentaneus & forte restitutuenda, alter successiuus temporalis de patientia fruendi conuento tempore. Talis contractus Iuriam non habet, & seſe prodit, ideo damnata Christianis legis conuentione, nemo tam stupidus est qui sic cōtrahat. Astuta secula pro tam formali vsura, redditui constitutiones reperere Paulonis equum (quod est in proverbio) Sed tamen ratione quadam commerciorum, gentes, regna, populi, vsu hunc probauere. Ipsa dynastia, cum res inter se gerunt, fortiter, & vsurarum leges, & normas continent, si quid Francorum Rex regi Hispano debebat, si quid Gallus Alemanno, aut Venus sub truculentis & enormibus vsuris soluitur, idque nullo sumpto colore, quod nos nimium docti malis nostris ignorare non possumus. Tanti sunt leges his qui plus possunt. Descripsit Mol. discrimen & substantialia vsuræ & contractus reditus constituti prorsus diligenter & considerate q. 69. & nu. 442. Nos id tantum attingemus, quod ad rem faciat. In vsura formali fors suo tempore restituenda est, In redditu constituto perpetua alienatur, nec creditor legem dicere potest restitutioni, alioquin in formalem vsuram recidit. Rursus redditus constituendi infiniti fines non sunt, nec cuique quolibet pretio redimere liceat, estque tandem ordinationibus Regum, quamquam sero & post multas multorum disceptationes, constituta taxatio Ord. Caroli qui nunc regnat ad rationem vnus pro quindecim. Id pretium vel obolo excessisse in totum contractum irritat, & vitiat, minoris emisse sanus est improbatum & vitium lege. Quare non est hic expectanda censura l. 2. C. de rescind. vend. nec regularium rescissionum, quæ in contractibus commutatiuis vsurpantur, vnus obolus locum cassationi contractus appert, quod & Mol. notat q. 14. & iterum num. 183. Nec vero cōtractus tam nullos & vitiosos vlla præscriptio, sententia, iudicium, rati habitio confirmauerit, quia quotidie & omni pueto vicium suum reproducent. Sed cum de talibus feneratoriis, scilicet ad commutatuos, fit transitus ad illatio, grandis solacius admittitur, quia & natura, & substantia, & finis est diuersus: Hypothecus, de qua differimus, contractus est haud dubie commutatiui cum scilicet prædium pro pecunia venit, hic enim substantialia omnia venditionis & emptionis concurrunt, nulla hic obligatio successiuæ, quod in contractibus feneratoriis hic diximus pro patientia fruendi, tota momentanea est, & momento contra-

litur, venditione scilicet, & in puncto dissolvitur, traditione. Nam quod de evizione obijci potest, substantiale non est in venditione; Ideoque nec l. mper, nec in omni contractu venditionis evictio debetur, quod necesse esset accedere semper & inmutabiliter, si evictio esset de substantia, quin & sepe talis obligatio sine effectu sit, cum scilicet venditor in consensu dominus rei venditæ, nec vllus usus actionis de evizione non est igitur ista successiva obligatio de evizione, etsi de natura sit contractus, cum naturalium & substantiarum magnum sit discrimen, & à schola traditur l. pacta consentia. D. de contr. empr. Ang. l. intelligitur. §. adeo. D. de pact. vulgo lvi ita donatur. D. de donat. Sed nec quidquam in hypotheci proposita, cum feneratorio aut usurario contractu convenit, nec perfecta venditione quidquam superest, quod tempore solvatur, aut exigatur ab venditore, nulla vltura currunt. Sed nec quod in

¹³ constitutionibus redditu accedit, vlla taxatio est pretij, sed ab conventionione parium legem accipit. Quod in illis indispensabile peccatum est, nemo vnum pretium taxatum dimissit, vel graviores vlturas indixit contractui in commutativis sine noxa est, dummodo dimidium nulli pretij non excedat deprecia-
tio. Nam cum specietum, que in commutativis versantur, certa, & determinata taxatio lege quid fieri non possit, sed pendeat à circumstantiis, locis, temporibus, & rei numerarie copia, & incertitudine estimationum, declinatio à vero valore in centro ad utrumque extremum permittit illi, modo non excedat, quod vulgo traditur l. z. C. de res. vend. que non patitur pretium consuetum devolvere vltra alterum extremum. Itaque non est illa decipiendi vox, qua vulgo videntur dari cōmoda, cum deceptio fraudandi in se includat, nec sine animo fraudandi fieri possit. Hæc autem de qua tractamus, & lege permittente fiat, & iure in commercis recepto ex incertitudine estimationum, quæ ab arbitrio cuiusque pluris minorisve indicantur, ideoque rectè deceptio vocari non potest, sed pretij imminutio, & bona conditio.

¹⁴ ne emptio sine intentione decipiendi. Ideoque iurisperiti consulti cum id intelligerent, novo nomine dolum re ipsa appellavere, hoc est, qui consilio non falleret, sed euentu: Nam si dolum consilio iucilet sine vlla latione contractus corruperet ex toto, l. eleganter. D. de dol. nec vlla valoris & estimationis inaequalitas ad rescissionem exigetur. Sed sicut in circulo zodiaci astroneimi latitudinem imaginatur vltura circaque eclipticam lineam ad extensionem lignorum, sic iurisperiti in puncto verum rerum valorem ponunt, *variis*, & latitudinem inter extrema, ad que devolvere liceat contrahentibus in estimatione, & conventionione pretiorum, quam Mol. quidem nimiam putat ad dimidium vsque, nec aequitati convenire tam enormem, & si legis condenda potestatem habuisset, aliter videbatur constituturus, nec fortasse sine causa. Sed vlturam receperis. Quæ omnia eo pertinent, vt intelligatur contractuum commutativorum naturam, substantiam, finem, legē diversā esse ab feneratoriis, nec eadē vltura, ita nec eadem remedia cōtra ea opponi, magnamque & insignem errorem admitti in hypotheci, de qua differimus, cum contractus feneratorius aut usurarius dicitur, cum sit inter commutativos, id est, eruptionis aut dationis in solutum, que in idem recidit, cum nulla vltura in eo succellat aut post contractum recurrat, imo in totum solvatur, nec vllum de his accidentibus habeat, que feneratoriorum sunt propria & cōmunitentia. Nemo igitur post hæc dictus est, ideo ex tali

titulo appropriari aut vlturari non posse, quia usurarius contractus sit, aut impia scilicet voluntas regenda affingeri aliena, & ex toto diversa contractus natura, nemo vlturisque contractus naturam confundendam putabit repugnante ratione, natura, & scholasticum actum. Relinquitur si quod vitium est in contractu in hypotheci proposita, aut in causa efficiere, aut impulsivæ potius esse, aut vero in materia pretij. Causam efficientem sumunt à necessitate, quia si quis ad vlturas teneretur, cogitur pradium vendere, ita fieri vltura causa insular in contractu volentis non spontanea, atque ita vitiosus contractus fiat ex necessitate scilicet prioris, & infecta materia. Addunt & in pretio quoque simile esse vitium, quia de vltura constatum sit, nec possit in pretium legittima cuiquam contractus transire. Quibus obiectio huiusmodi omnino responderi oportet. At primum cum ex necessitate causa factam in hypotheci proposita venditionem iniuriam esse putant, & ab causa sua infecta, quia necessitate vlturarii debiti exorta sit venditio, non rectè ea necessitas dicitur, quæ nec à natura, nec à iure compellere potuit ad actum venditionis, dicere patet, quia debitum vlturarium exigere non poterat quin & solum repen potest. Et de hiore, extra de iurisdictione: id igitur nec illate iuris fecisse dicitur non potest, quod exceptione perpetua opposita excludere poterat, & solum repenere l. si non forem. fundebitur. D. de cond. indeb. De natura patet etiam, qui aut non solvere potuit, aut aliunde solvere non necessario ad contractum venditionis descendisse, vt id quod debebat, in pretium sibi debitum imparet. Non igitur eius generis hæc necessitas est, quæ contractus & stipulationes solet infringere propter exclusionem consensuum, quod notatur in contrarium §. illud. D. de verb. oblig. Sed illa, quæ iure impulsiva appellari solet, id est, non præstata vt, *solvendæ*, quæ per causam impellit, & adducit ad volendum, quam Archid. in c. li quis vlturam. 24. q. 1. impellitiam dicit esse voluntatis, cuiusmodi committit in actus hominum & contractus, eos mollescit reddit, quia denimia ex contractibus idem patet actus transferuntur, quod aut Bald. d. l. a. C. de iur. act. etiam si vis quæ ad impellit, non vero cogere possit, quia (vt loqui solent) voluntas cecidit, voluntas tamen est, & consensus implicitus, quod notat in eum §. volenti. & l. metus §. Iulianus, & l. si iunior. §. si dos. D. quod met. caus. Bart. l. & eleganter. D. de dol. præter casus quosdam speciales, quos Saly. & Iaf. notant. l. interpositas. C. de trans. talis vis exemplum est in l. isti quidem. D. quod nec. caus. cum quis cum eo pepigit quem metuebat ne instrumenta huius sui interverteret, & hoc ipso casu rex. decidit l. vlt. §. si fenerator. D. quod met. caus. in quo rescissio tribuitur atque ex contractu vlturarium cum feneratorio factum, metui ne athleta nexos certamen abesse cogere, & in hac ipsa specie Archid. tradit d. e. si quis vlturam. Nō pertinet igitur ista species ad contractus feneratorios, nec ex causa feneratoria factas venditiones, aut alias conventiones infirmari, quod in iure, sed sicut fit in commutativis omnibus, subvertendum est mediis regularibus rescissionum, quæ in contractibus vlturariis propter causas iuris, doli, metus, vlturæ, aut aliarum circumventionum, in quibus nihilominus dominium transiit, quod & generaliter Archid. tradit vbi supra, dominus rei per vlturam acquisit in vlturarium transiit, quod & Theor. logi quoque quidam agnoscunt, & expressè in causa fortiori Bald. conf. 222. lib. j. incip. vlturam, vbi articulatione agendum. Dissimilis causa vis impressiva, & compelliva,

compulsuæ, quæ actus infringunt manente dominio apud præiorem dominum propter impedimentum consensu, quod Bartolus dixit. d. l. & eleganter. Neque enim cum ex causa usuraria contractum est, maius vitium imprimitur, quam cum vi, metu, dolo, aut alia fraude fit contractus, quæ tamé omnes causæ in commutativis nec iure, nec usu alio curantur, quam rem edis rescissio. Quare & ius idem, & causa & remedia etiam paria, & eodem etiá tempore, id est, decennio præscribuntur, quod & Molin. scripsit quest. 17. num. 190. Quod semper in commutativis intelligi volumus cuiusmodi est propositus in hypothese, nam de feneratoriis, his & in quibus usurarium vitium recurrit, ante aboluimus. Falso igitur, & malè de aliis ad alios infertur, malè traducitur intellectu ex errore iudicii de diuersa natura ad aliam. Cuius etiam accedit, quod in contractibus commutativis, id est, dominij translatiuis, non queritur de dominio præscribendo, præsupposito quod in hypothese intelligi volumus, quod tradens fuerit dominus, nam statim dominum venditione, & traditione transfertur, & traditionibus. C. de pact. & l. clauibus. D. de contrahen. empt. fed agitur de præscribendo actioni rescindenti, quæ venditori competit ob prauiatè causæ, quæ contractui causam dedit, quomodo ante docuimus. Quare nec hic malè fidei contrahentium, aut hæredum faciendi est mentio, quia ad præscribendum tali actioni bona fides non exigitur, vt latè docebimus in loco de bona fide, & Art. 269. & vlt. huius tituli, quod tamen Mol. facit. d. q. 17. sed alio quàm rescissionis casu, tametsi parum considerate in materia præscriptionum tricennarium, quæ titulum aut bonam fidem non requirit. Proinde in hypothese, quæ proponitur, plures casus deduci possunt, videlicet cum sine commemoratione usurarii debiti de venditione conuenit, & deinde eodem contractu aut diuerso conuenit, vt in pretium, debitum usurarium compensaretur. Hic enim est simplex contractus venditionis cum suis substantialibus, qui vt patet nullam habet causam aliunde quam à conuentione partium, de re & pretio, sine causæ alterius impulsu: expressione, atque hic nisi aliunde peccet etiam si intendebat, debitum usurarium in solum dare rescindi non posset, quia contractus vim suam non ducit ab alterius partis intentione, l. si voluntate. C. de rescind. vend. Ideoque nisi aut initio inter ambo conuentum sit, aut proloquio facta de usurarii debiti liberatione, per compensationem contrahens nullum vitium ducet ab vlla causa in mente alterius recitata, quia in alterius potestate contractus esse non potest. Nec si quod vitium tali actui inesse coningeret ab euentu, id non esset in contractu sed in solutione, manente venditione integra: quod Bart. dicit. l. si ob turpem. D. de cond. ob caus. & l. vbi lex. D. de fideiuss. ideoque sola solutio oppugnari posset, condicendo id quod ex causa usuraria compensatum est, cum pretio ob fundi debito. d. c. debitores Bald. l. si marito. §. 1. D. sol. mat. veluti non solum indebitè, sed ob turpem causam solum per compensationem. Est enim compensare soluere, & indebitum est cuius intentio exceptione elidi potuit, vt usurarii. l. si non fortem. §. indebitum, & §. adeo. D. de cond. indebit. Sed hoc casu rescissio contractus non competit, etsi soluti conditio dari potest si forte emptor fundi & idem creditor re non tradita ageret ex empto, & venditor exciperet de pretio non soluto, replicanti emptori de compensatione, venditori daretur duplicatio de indebito, & condictione subueniretur. Ita emptor non soluisse deprehederetur, & nisi

A soluere, actione excideret ex l. Iulianus. §. offerri. D. de cont. empt. quia debiti ad indebitum compensatio nulla est. l. si procuratorem §. si liber. homo, & l. si mandauero. §. si mandauero. D. mand. manente venditione valida, quia conditio indebiti in contrahibus nominatis locum non habet, hoc est fundus venditus repeti non posset ob pretium non solum, sed ad pretium augendum est, quod Bart. ait. l. cui iniucem. D. de cond. indebit. l. fin. D. de cond. causat. dat. l. inciuile. C. de reuend. Diuersus casus est, cum sub commemoratione debiti ex usuraria causa prædium in solum datur, is enim actus etsi quoad quid in emptionem recidat, tamen non ea intentione fit, vt emptio contrahatur, temetsi ex consequenti & euentu contrahitur, sed potius vt prior dissoluatur & debitor liberetur; itaque hic simplex conditio soluti aut insoluti data competit, non rescissio veluti de contractu obligatorio, quia indebiti conditio non pertinet ad rescissionem, propterea quod partes in soluendo non intendunt contrahere, sed obligationem dissoluere, nec est hoc venire contra pacta, quod in rescissionibus fit, quod Mol. notat. q. 18. Idcirco nec rescissio temporibus, id est, decennio præceditur, cum conditio personalis sit, & ideo tricennaria. Hoc discrimen vtriusque remedij, quorum vtrumvis intendere suis vtriusque præscriptionibus subicitur, nec de feneratoriorum imperipribilitate participat. Quod de pretio obijciunt minus habet rationis, quia certum est sicut, & olim Vespasianus putabat, vitium causæ vnde id redigi-
19 tur, non influere in ipsum pretium, itaque pretium ex re futiuæ redactum futium ipsum non est. Nec à domino rei futiuæ vendicari posset. l. qui vas. §. vetera. D. de furt. glof. l. 2. & l. non vnde originem. C. si cert. pet. l. Labco & Sabinus. §. 1. D. de verb. signific. nec pecunia redacta ex re hypothecæ, ipsa hypothecæ subicitur. l. quidam. D. in rem ver. Bald. l. vlt. C. commod. l. cum cui. D. de act. & obligat. Sicut nec pretium ex fenebris causâ redactum fenebre est, quod quidem male colligitur ex c. cum tu. ext. de usur. nec pretium de re iudicali fideale est, quod fac. de Bello. Alui. Mart. Land. Card. putant c. de feud. non hab. nat. feud. nec enim in singularibus pretium succedit loco rei, de quo Bart. l. si rem. & pretium. D. de reuend. l. si ex ca. C. de reuend. l. sed etsi §. 1. de pet. her. in qua traditur rem de pecunia emptam, vt hoc casu præsupponitur, non succedere loco pecuniæ, quin etiam & mutuum. & alij contractus de aliena pecunia sunt, & valent ad acquirendum stipulanti etsi consumptionem expectant ad reconciliationem l. nam etsi fur. D. si cert. petat. Non igitur pretium ex causa usuraria reditum contractum emptionis, aut alium in quem influit vitio usuræ afficit, vt inutili faciat, sed id à causis contractuum spectandum est, non à qualitate aut origine pretij. l. non vnde originem.

Ex quibus apparet, etiam si omnes repugnent, 20 contractum de quo in hypothese per quem res emittitur, pro pretio, de usuraria prauitate, aut causa redactio, non esse ipsum usurarium, nec inter feneratorios commet morandum, substantialia, naturalia, ac cidentia omnia diuersa esse. Est quæritur verè commutativum, & dominij translativum, neque vllam usuram ex eo continuari aut recurrere. Ideoque falso tali contractui præscripibilitatis conditio imponi, quæ non nisi feneratoriis cõtingit, ob id si quid in causa in alia contractus, vitij insit, non esse opponenda feneratoriorum remedia, id est imperipribilitatem, sed commutativorum, id est rescissio-

nes, quibus ipſis decemio præſcribitur, aut condi-
tiones ſecundum contingentias caſuum quas ſcri-
pſimus, & nos à natura, cauſa, & præj qualitate
diſcullimus, ne iam quique bareat. Sed & domi-
nium transferri docuimus, & actioni reſciſſuræ ex
vicio cauſa competenti præſcribi ſicuti cæteris per
dolum, metum aut vim iſtis, vt ſit deinceps ne au-
ditore quod confidentius patroni reſponderant.

Quod in ipſis contrahentibus diximus, audacius
de hæreditibus eorum ſine ſingularibus ſive vniuer-
ſalibus pronunciamus, hoc de his etiam qui ab ipſis
contrahentibus emere, id eſt ſecundis emptoribus
qui & ipſi ceptas præſcriptiones poſſunt perficere
aut à ſe incipere, ſino & edictali appropriamento ex
capite ſuo omnem actionem excludere, reſciſſionem,
& conditionem in intercludere, omni ſpe reclamandi
adempta, niſi eſt interdictum. Nam præterquã quod
vitiuſi vlturæ perſonale eſt, & perſonam non egre-
ditur præſcriptum ſingularis ſuccelloris, quod Molin.
norat. q. 17. & 18. & 61. ad finem, id etiam proprietatem
confirmat ſecundum emptoris, ſi appropriamentum
edictale perfecit, idque irrevocabili aduerſus
omnes reſciſſiones prioribus venditoribus competen-
tes, quia eſt verum ſit reſciſſiones aduerſus ter-
tios poſſeſſores dari, quod Molin. norat. q. 61. tamen
id verum eſt niſi tertij appropriamentum perfec-
erit, ex ſuo capite. Sed de eo nos infra fuſius videri-
mus loco magis appoſito.

Sed illa mentio contractuum vſurariorum admo-
net, vt de his in vniuerſum diſſeramus, quando, &
quis vſus eorum eſſe poſſit ad præſcriptiones, & an
ex talibus titulus idoneus tribui poſſit ad vſucapien-
dum, quando à quoquam ea non ſunt adhuc ordine,
& ratione iuris explicata, eſt ſummam qualdam
ſpeciem Molin. arguit. Nec ea tractato parum vides
adgum quando ea diſceptatio tribuenda ſapè ſani-
tat. Et pernamus ſpeciem in pacto legis commiſſoria
in pignoribus adhibita, cum ſcilicet pecunia nuntio
ſub pignoribus ſumpta, lex dicta eſt, niſi ſui die
pecunia ſolueretur, vt pignora cedentem creditori pro
ſuo debito. Hæc deſcriptio eſt iuriſconſultorum in
l. fin. C. de pact. pigno. & Cano. in c. ſignificante, & c.
illo vox ext. de pigno. & palam, & in conſiſſio vſura-
rius eſt talis contractus. An vero res immobily hoc
modo per nō ſolutionem commiſſa & acquiſita præſ-
cribi poſſit aduerſus dominum quaeritur. Hic caſus
à priore diſſert, quod in illo ſuperiore vitiuſi eſt in
cauſa impuſſiva, in hoc contractu in ipſo conſenſu,
& materia contractus, cuius ſubſtantia abſoluta,
& annullatur, quia lex reſtituit tali conventioni, ob-
ſtat, prohibet, punie. cauſa prohibitionis publica &
perpetua obſtupidine in facti, iure naturæ civilis,
& diuino, prohibuit. Quare dubitari nequit quin cō-
tractus talis nullus ſit, per ea quæ diximus in loco de
titulis nullis, & prohibitis, & loco de donationibus,
quo necesse eſt fieri vt nullus iuris effectus ex eo
produri poſſit per notat. l. vbi lex. D. de fideiuli. & l.
non dubium. C. de legibus, & c. aduſum. extra de decimis
& his quæ Alex. allegat. conſ. 46. lib. 4. & 34. lib. 6. Non
poſſet igitur virtute talis tituli vlla præſcriptio de
his quæ titulum exigunt perſona, ſive aduerſus con-
trahentes ſive extraneum, nec noſtra igitur quindecim
annalis, quia titulus re probatus eſt, præter ſcelus,
& peccatum ex regula qui contra de regul. iuris in
vi. quia lex publica priuſtorum conſenſui obſeruat;
nec aliter Bald. qui in conſ. 222. lib. 1. dominium
ex tali contractu transferri putat & reſciſſoria agi nō
dum quod peſſimè falſum eſt ex doctrina d. l. vbi
lex, & d. reg. qui contra, & his quos Molinæus citat

quæſi. 82. num. 628. expreſſe conſ. Steph. Bertrandi.
12. parte 2. in fin. Quod ſi ſententia eius valeret re-
linqueretur, vt cum hodie iure regiſtrationis
tempori omnia decemio coarctata ſunt, poſt decem-
nium venditor de vltura conueniri non poſſet, nec
prædium ſic venditum recuperare, quod nemo ſa-
nus dixerit. Sed in eo controuerſia, an prædium hoc,
non titulo dico ſed colore apprehenſum, poſt tri-
ginta annos vendicari poſſit, & an præſcriptio talis
poſſeſſoris obſtet, quod Molin. putat d. q. 61. & Bald.
d. conſ. Idem Bald. contra putat nec vlti tempore me-
ritennali quidem præſcribi poſſe odio ſanctitatis,
in eam de ſent. datam vid. leg. commiſſ. & ſi baſi-
ros ille text. legis vacuum obſtet credi poterat id
videri per cum de poſſum. Idem probat Aluaro. C. ad.
Alex. col. 2. Idem R. om. & Francis. Arr. in l. 2. D. de
acq. hæred. Alex. ad. ad Barr. l. cum notum verbo
offeratur. C. de præſcript. 30. anno. Barb. conſ. ſ. lib.
j. col. 10. verſ. præterea facit. Jacob. de Sancto Gior-
gio Lanturum. D. de rebus credit. Steph. Bertr. conſ.
88. lib. j. & conſ. 130. & 131. vol. 2. Bald. in tract. præ-
ſcript. parte 5. partis 4. q. 2. ad fin. Nos quidquid ſub
celo præſcriptibile eſt ſubnectere triginta annorum
præſcriptioni putauimus iure quidem civili loquens
l. ſicut. C. de præſcript. 30. anno, aut vero iure co-
ſuetudinario quadraginta annorum. Nam cum in
talibus, id eſt, præſcriptiombus longum tempus,
ſi nulla ratio habeatur, ſino nec titulus allegari de-
beat, ante nullo præſcripto poſito, & quætanbus ems
non eſt inquirendum l. eius. D. de re. credit. id eſt,
cum titulus neceſſarius non ſit, & iuſſa eius eſt
quiquam addit, non eſt laborandum, cum ſine vlti
titulo pleniffimum dominum acquiritur, & de
cauſa acquisitionis non ſit quaerendum, Nam illi
pignorancia actio quo ſoluto debito ad recuperan-
dum pignus compatiit, & remota domini iuſſione
per annullationem pacti commiſſoria, non amplius
triginta annis duret, vel by potheca non plus quam
quadraginta, & requiritur cum ipſam præſcribi
iſtis quoque actionibus pignoratiticiis, & hypotheca-
riis poſſe, ſi intra legitimam temporis interuallum
ſint, poſſeſſione ex quolibet inulta cauſa interuallum
ex domini cauſa, vt cæteræ quoque res ſuſceptæ
ſunt, aut quous ſolo poſſideat. Nec eſt quod not
Alex. qui ex eo Molin. q. 61. anxi ſint de bona fide
præſcribentis, aut ſuccelloris ſingularis, cum vniuerſa-
lis, quando ita de Canonifiſti ſententiam con-
ſentunt, qui non putant vlti tempore cum reali fide
præſcribi, quæ perpetua ſunt ſine ſine contrahente,
hæreditum vero vel vniuerſalium ſuccelloris aduerſus
ſam cauſam eſſe, quæ cum conſentia aliena ſcientia
maculati non poſſit, de quo à ſe incipiendo præſcri-
bere poſſit, ſingularis vero ſuccelloris multo maius
me, niſi quod l. hæredes, vt vniuerſales bonorum ſuc-
cellores teneri putant ad extraneum conſentiam
de ſunt, nō quia in ſa fides tranſmittitur, ſed
perſonalis eſt, ſed quia bonorum detentores ſunt, ſed
nec eſt hoc alienam conſentiam extorere, quod
illi aiunt, quæ rationes reſciſſi poſſunt, & vero in ſu-
tutariis præſcriptionibus non obtinere docemus in
loco de bona fide. De titulis vero præſcriptionibus
alia ſententia eſt, quia vitio titulo ſubſtan-
tialiter inſufficiente, quod Barr. docet l. naturaliter. D. de
vlti.

Hinc aſſinit eſt illi quaerſio, de venditionibus quæ
ſunt cum pacto de retinendo ſolam, quibus medi-
citas præj pactum de retinendo ſolam, & teneant
Conſuetudo, denique vlti omnia conſuetudines vt
in conſeſſo ſit contractum vſurarium eſſe. Nam illa
quæſi.

Hinc aſſinit eſt illi quaerſio, de venditionibus quæ
ſunt cum pacto de retinendo ſolam, quibus medi-
citas præj pactum de retinendo ſolam, & teneant
Conſuetudo, denique vlti omnia conſuetudines vt
in conſeſſo ſit contractum vſurarium eſſe. Nam illa
quæſi.

omnia concurrere præsupponi volumus, & quæcun-
que videntur tales contractus, de quo Doct. c. illo vos.
ext. de pign. Alex. d. conf. 46. & 54. Barb. d. conf. 51.
Steph. Bertr. d. conf. 183. Bald. d. conf. 322. qui quomo-
do ex talibus dominium transferri dixerit videre non
possumus, cum id tam aperto iure conuincatur, ex
iure prohibitorio & annullante, vt ante demonstra-
uimus. Quia de causa hic per omnia eadem statuenda
sunt, quæ in superiore quæstione diximus, cum hæc
dem sint nullitatis causæ, & rationes, si modo talis
emptor in possessione fuit, & possedit. Nam tanto
tempore illa præsumptio, quæ ex circumstantiis col-
ligitur, quod non sit, vera venditio imo pignoratior
potius eluitur, cum pro suo emptor & domini in-
tentione possedit, alioqui si emptor in terminis pi-
gnorationis mansisset, quod apparere posset ex re
cognitionibus, solutionibus pignorationem impli-
cantibus, & aliis talibus actibus, haud dubie nullis
seculis præscribi posset non data interuersione an-
tecedente, quia contractus simpliciter esse pignora-
titiu agnosceretur, atque ita ex eo nunquam con-
tingeret præscriptio, cum is non sit de his qui domi-
nij translationem operantur, imo eius natura repu-
gnat, cum res sua nemini hypothecari possit, & cre-
ditur debitori possideat, & possessionem eius con-
firmet, non solum. S. qui pignori. l. pignori. D. de vfu-
cap. & quos Mol. allegat. d. q. 61. ex auth. malæ fidei.
C. de præsc. 30. anno. & nos supra tractauimus in lo-
co de vitis possessionum in auctore, & pro hac sen-
tentia de cetero est Baldi d. conf. 322. Decij l. petens. C.
de pact. Hieronymi Cagnoli. l. 2. C. de pact. int. empt.
col. 5. vers. illa vero an factum. Alex. d. conf. 46. & 54.
Petr. Girard. sing. 18. Balb. q. 2. quarta parte quintæ
partis. Sed cum illud quoque inquiratur, an redditus
annuus præscribi possit, si forte non dominus super
alieno prædio redditum venderet, & dominus quin-
decennio veluti debitum soluerit. Molin. ex tali ti-
tulo præscribi posse putat, spatio dumtaxat triginta
annorum, quia pensiones intra id tempus solutas
potest dominus detecto errore vt indebitas con-
dicere. Nam decennalis præscriptio, etsi præsumptio-
nem inducit ex li. l. certis annis. C. de pact. tamen non
est sufficiens ad acquirendum, aut præscribendum,
quod Mol. exequitur d. q. 17. & q. 20. Sed ex solutio-
nibus à non domino factis super re aliena præscri-
ptio non contingeret, vendicato posterius fundo à
vero domino, quia res aliena hypothecari non po-
test sicut vendi. l. aliena res. D. de pignor. & in Rub.
C. si res aliena pigno. dar. fit. Bart. & glof. l. rem alienam.
C. de cont. empt. Ideoque emptor à non domi-
no non constituitur in possessione per solutionem
factam à non domino liquamuis. D. de acq. poss. nec
colonus aut censuarius soluendo pro re aliena rem
alienam censualem efficit, quod Anchar. & Philip-
pus Francus tractant c. vlt. de off. vic. in 6. Hæc sen-
tentia re, & effectu statuit tales redditus, præscriptio-
nem longi temporis acquiri non posse, propterea
quod dominus effectum possessionis, qui à pensio-
num solutione pendet, potest per conditionem in-
debiti resolvere, & ad non causam reducere. Ergo
longissimi temporis præscriptio vtendum erit.
Atque ista quidem de rebus, qui legitime con-
stituti reperiuntur, & secundum taxationem ab lege
factam: Nam si vitiosa esset, propter iniustam pretij
declinationem vt ante diximus, nulla inde actio na-
sceretur, & quod solutum esset redditus nomine in
fortem imputaretur, necillas reliquias talis constitutio
posset producere, propter recurrentes & indefi-
nitiens vitium constitutionis, quæ ipsa causa est, cur

nulla præscriptio currere possit ad confirmationem
reditus hoc modo constituti, quia nulla temporis
longitudo vitium purgat, sed subinde magis, ac ma-
gis auger. c. vlt. ext. de consuet. quod Mol. scriptis d.
q. 17. ampliat. 2. Tiraquellus vbi supra num. 33. nulla
recognitio expressa, aut tacita, aut implicita vitium
adimit, quod Molin. ait ampl. 3. & 5. nullum iudica-
tum, quod ille scribit quæst. 16. Tiraq. latius cod. loco
num. 3. & in hoc casu intelligitur sententia om-
nes, arecta, & iudicata quæ proferuntur de impræ-
scriptibilitate ex contractibus vsuariis fœneratiis,
cum commutatio eorum alia conditio sit, vt ante dis-
seruimus. Quam sententiam Molin. vult accipi
non solum in simpliciter & absolute vsuariis, sed
etiam excessibus & subiectis reductioni, cui nullo
tempore præscribi possit quominus petatur. Et id
verum esse potuit eo tempore quo Molin. scribit
anno scilicet 1540. cum inter Curias regni imo nec
eiusdem Curie decurias conuenienter de legitima ta-
xatione reddituum constituendorum, cum de decima
duodecimaque pugnaretur, de quindecima ambige-
retur. Sed posterius amputato lege regia diffidio, &
sancta quindecima pro vno, nullus iam inde excelsus
admitti potest, quin in totum constitutio vitiosa
corruat, etiam si nemo tantum peccatum sit, itaque
in totum contractus aut vitiosus, aut legitimus sunt,
prout ad extremum alterum declinant, nec reducibiles
sunt, nisi cum præcisi vltra pretium onerantur,
quæ viciantur ipsa, nec viciant nisi contra substantiam
contractus apponantur, quod Mol. probat
quæst. 50. & quæst. 17. & quæst. 10.

Quamquam Reges ipsi minoris constituere solent,
vt illa famigerata ades Parisiensis nuper reperit,
aperta à rationem minus. Sed conditione redimendi per-
petua ad rationem vnus pro duodecim (alioqui lege
vetantur regni incolæ) quod cum omnes faciant
in illa officina fœneratrice, nemo damnare audeat.

De reliquis siue ar. eragis, an eorum repetitio-
nem solum sunt præscribi possit, ambigi potest. Mol.
præscribi putat triginta annis, non minus quam
condictioni furtiuæ, ita vt repeti id demum possit, quod
intra triginta postremos annos solutum sit, vt inde-
bitum & ex turpi causa solutum. d. q. 17. nu. 197. & q.
61. lib. de vsur. ante id tempus soluta non possunt,
quod rationem habet, tametsi ille inter contrahen-
tes ipsos, aut hæredes eorum quiddam interesse pu-
tauit sententia Canonistarum, sed nos id quale sit
suo loco ostendemus.

DE PRÆSCRIPTIONIB. CONTRA FACTA REDEMPITIVA EX DISPO- SITIONE legis: Item de iusto pretio redituum.

Cap. 7.

- 1 De pactis redemptiis lege vel conditione.
- 2 Conditio redemptiæ in constitutis reddituum valo-
rem dimminuit.
- 3 Indicatio valoris reddituum constitutorum ad rationem
15. 23. & 30 pro vno.
Consilium ratiocinationis Molinæ super estimatione
pretij reddituum, ibid.
- 4 Iustum pretium reddituum non potest deprehendi qua-
le fuerit in iure ciuili.
- 5 Una estimatio obtinere nequit in diuersis orbis pa-
ribus.
- 6 Reditus ad rationem vnus pro decem in Normania,
Hispania, Roma, Versumacia, in Delphinatu, in
agro Parisiensi.

- 7 *Petus indicatio redituum in Britannia.*
 8 *Verum verum pretium est quod a lege taxatum est.*
 9 *Reditus empti ad taxationem legum non sunt subiecti redemptioni.*
 10 *Nec ad institutionem pretij necessaria est redemptionis conditio.*

1 Hic tibi famigeratissima illa dubitatio de prescriptionibus contra pacta redemptionis, siue ex conventionibus & contractibus competant, siue ex dispositione legali, & rata quidem legalium exempla nisi forte in donum Regis: placet exemplum ponere quod alienatum ex dispositione legis perpetuo redimibile est, nec huic facultati vllis facultas praestribitur, quod inferius suo loco dicemus, vel cum retrahendi facultas a Consuetudine tribuitur, vel donum de eo quod alienatum sit, quod tractant d. c. i. de feud. dar. in vicl. communil. Hae recuendendi conditiones ex lege competunt. Mol. exemplum addit de redditu constitutione ad rationem quindécim, cui pacto perpetuo vult melle redimibilis conditionem, & necessitatem, siue qua iniqua fortuna sit redditus constitutio & iure improbat, quia scilicet, quindécim non fuit iustum pretium vnius, nisi cum addatur ex parte emptoris redimendi facultas, quae valorem redditus diminuit ex certa parte, ut ipse putat, atque ita contractum reducit ad aequilibrium.

2 valoris, & pretij, ad aequilibrium utrumque, id quod ille perpetua oratione defendit, d. lib. de viur. q. 3. & pacta contra hanc redimendi facultatem appposita in totum vitare contractum putat. Sed qui posterius scripsit Didacus Hispanus quidam crudicus lib. 7. fol. 2. c. 8. vitari potius eam quam vitare scripsit, atque ita in quo Granatenil. in Hispanis Praetorio iudicatur. Sed & in redditibus quoque ad rationem viginti pro vno seruandū sit dubitat Molin. d. quasi. 5. seruandum vero allueuerat tit. de censib. quem posterius scripsit. §. 8. num. 31. & 32. Id vero sic demonstrat, ex iustitia scilicet pretiorum, quae consistere putat in puncto triginta ad quatuor, ducta coniectura ex iure ciuili, quia ibi §. sin. autem aurb. de l. celest. tit. vendito redituum aut praediorum Ecclesiasticorum statuitur ad rationem vnius pro 35. id vero fieri per excessum ratione & fauore Ecclesiarum, & in eo esse extremum excessum. contra in l. 4. §. item si reip. D. ad l. falsed. taxari ad rationem vnius pro viginti quinque, et sicque id extremum in defectu, medium igitur punctum inter ista extrema consistere in triginta. Haec Molinæ collectio docti licet hominis, in multis habet, nec necessitatem inferri. Nam cuius appareretur, ista iuste ducentis temporibus, id est l. 1. ad l. falsed. responsum Pauli Iuriscōsulti est, Alexandri Imperatoris scilicet ætate constitutum. d. aut. de Eccles. tit. Iustiniani Imperatoris, ex quo temporum intervallo colligitur, ut etiam auctorum eius iuris: quare male insisteret de æstimatione pretiorum vnius temporis ad aliud, re per se variabili & incertissima. Deinde hæc iura non sunt scripta opposita pro portione alterius ad aliud, ac ne mentione quidem prius in secundo facta, ut videri debeant relatiue esse scripta, ad sese, & vnum diei summum, alterum minimum innotia, & reciproca comparatione. Cur pretium 35. maximum dici debet & in extremo excessus, habet fortasse rationem aliquam Molin. nisi si etiam opponitur. §. si in illis iuris. de alie. & consphy. quæ domos æstimat pretio annorum quinquaginta fructuum quod 35. excedit. Cur autem minimum in viginti quinque posuerit Mol. rationem non habet, nec auctorem, unde fit, ut nec id quod me-

A dium ponit, posse certo constituit, habentem collectionem in altero extremorum: unde coniectus est, ut multominus rationis habeat, eam precia ista illud suum extremum viginti quinque non putare illa, & idem de pretio xv. pro vno quod de viginti pro vno statuendum putat omnino irrationabiliter, & dyspente. Quo fit eam suam hanc collectionem statuit, ut omnes rex. reynauantes aut diuerlas rationum Doctorum sententias aduersantes protegere cogatur magno & confidenti ausu. Iude fit, ut quod plures speciale in republica consilium putent, ut Socin. Bud. & quidam alij d. l. 1. id ipse ius contumace esse asserat, & habet fortasse hac in resistentia, ex parte. Quod glos. Saly. Angel. Fulgos. Cast. ex an. th. præterea C. de sacros. eccles. Rom. consil. 42. de quos Titac. recitat in retract. §. n. glof. 6. numer. 19. de Chal. tit. de rebus venditis in retract. §. 1. & consilij. in rebus venditis. nec illi cuius summi pretium putant, quod de fructibus fundi reponitur annis viginti, id ipse fallum & erroneum asserat, multominus recepturus quod Saly. & Bald. l. si quis argent. §. si vero aliquid. C. de donatione iustitiam esse quod quindécim annis reponatur. Multo minime auditorus quod Iohan. And. ad Spec. tit. ad rationem vnius pro duodecim tit. de viur. Multa quidem iure Romano aliquam videtur de praescriptis posse, quod pretium fuerit praediorum, nec illi cuius particulares illius recip. relationem vllam se seipso habent, & si quid inde statuitur, amplius hanc non potest, quam quod sua quaque tempora tulerit, & æquabilis indietura ex hac diversificatione temporum æstimatione, & mutata, reip. forma colligitur. Fuerit illa Pauli Iuriscōsuli temporibus peccato imperio, eadem Iustiniani ætate reuocata Gordis, Alanis, Vandalis non fuit, nec fuit eadem ubique illo eodem imperio statui potuit in Oriente, Occidente, & ceteris orbis partibus. Quare (si mel dicam) de iure Romano incertissimum quicquam meo iudicio colligitur, hoc quidem in genere extrinsecus regulis illa potius valere sinit, & quod in pretia rerum. D. ad l. fal. eodem scilicet reule constituitur. Non nullam inquit varietatem loca, & tempora adferunt, quod in totum verum est, eximieque, praediorum suum, opportunitate locorum, quod ex) nummarie, mercatorum frequentia, & opulentia, pacata aut turbata rep. Nec eadem expectanda æstimatione Philippi Val. fit aut Caroli V. Iacobus in infesta rota Francie Anglorum belis, quæ Francie Regis primi temporibus pacatis omnibus, & l. 1. §. dum fratres D. de iur. fil. indicat. Quin quæ illi modo opimates opulentissima prædicia obinert, olim tam patuo veniente, ut per incredibile sit, siue hominum tum minus fuit, in pecunia. Quamobrem nec illi Rom. reip. certa etiam saluum æstimatione fuisse produnda fuerunt illius constituta ad externas, diversissima & vlu. & tempore, & locis, quæ omnia rerum pretia mutant, tam praediorum, quam redituum, quorum æstimatione rationabili pro portione ab prædiorum indicatione colligitur, ut praediorum a fructuum exhibitione, l. si fundus. D. de reb. cor. & l. fundum pro fideicommissum vbi laf. D. de leg. c. l. si quis Cod. de rescind. vend. quon & rex. ex longioribus aut brevioribus excursionibus pretia mouet, & quod aut per verbo terre partes est domus mages, de quo vult l. Maria. §. vxore D. de an. legat. Quare regalis consilij ista nequeunt propter volubilitatem pretiorum & sumptuum, quæ sumptu natura subinde voluuntur, l. pretia, & vltus docet, quæ minores nostri decem l. 1. empta habebant, nunc ne triginta quidem aut quatuordecim

draginta comparantur. Sunt igitur ista constituenda ex considerationibus affixis locis ipsis, quas saepe vnus riuulus tantum discriminat, vt diuersissima constitui mirari non desinamus. Ante annos viginti cum pradia centum annui reditus tribus milibus in Britannia venirent, vt adhuc fit, traiecit riuulo in Normania mille non amplius profitabant, id ipsum in Andibus & vicinis Cenomanis in ipsis regionum finibus fiebat. Nostri ciues quo melius compararent relicto patrie commercio in finitimas provincias migrabant, nunc vero quamlibet aucto rerum pretio his locis adhuc aequiori conditione mercantur, nobis etsi pecunia multominus est quam illis, tamen ea caritas pradiorum perfert. Reditu vero quanta valetas in comparandis? Nam vt posteriore Romano indicationem attingamus illa Martini, & Calixti extrauagantes tit. de cont. empt. constitutiones, ad rationem vnus pro decem patiuntur, adiuncta redimendi facultate perpetua, ea dempta ad rationem duodecimæ aut quindecimæ erant statuturi, iidem Pontifices si interrogati fuissent, quando ab illa vrbe cæterisque Italiae politis nos omnem fenerationem primum accepimus, illis magistris edocti nequiam. Vicini vero Normani illam ipsam rationem irrefragabiliter retinent & obseruant etiamnum, nec Rex ipse cum ibi domanium suum vendit, alia lege videri potuerit, & apparet vetustum apud eos esse institutum, quod veteres multe tabulæ offendunt. In Provincia Berica, in Hispaniis circa Tagum, quæ Granatæ imperio parcat, ad eandem rationem decem pro vno reditus constituunt, Tagum transgressi ad rationem duodecimæ, quod Didacus eius gentis incolæ scribit. li. 3. resolut. c. 10. in quibusdam Germaniæ ciuitatibus, ex lege, ad rationem vnus pro viginti, in alijs ad rationem quindecim constituunt, quod Conradus in lib. de contract. testatur. quæst. 83. & 84. & Vvormacia eam vltimam indicaturam non ita pridem faciam esse lege publica, in Delphinatu pridem ad rationem vnus pro viginti, quod Papa eius gentis indigena memorat, conf. 180. Parisiis pridem ad rationem quindecimæ reditus comparabant, posterius vilius capere ad rationem decimæ, duodecimæ, quindecimæ. De eo etiam totæ decuria non ita pridem pugnarunt, quod ipse Molin. refert. d. quæst. 3. Tiraq. lib. 1. retract. glof. 6. num. 3. Imbert. lib. 1. inst. c. 34. Idem Molin. quæst. 10. num. 146. ipse etiam diuersa pretia, eaque tria refert eiusdem temporis in limite Picardiæ, vltiore citiore, & ipsa vrbe, vt bella securitatem turbauerant fruendi. Ipse Rex cum lege infinitam fenerandi licentiam cohibere vellet, & iustum pretium semel lege diffinire, ne quid amplius de eo liceret vagis cuiusque arbitriis anno 1562. verum pretium sanxit ad rationem quindecimæ, additæ quidem redimendi facultate, & tamen nullo no die domanium suum distrahit ad rationem duodecimæ, credo propter redimendi conditionem perpetuam, ipsaq; ædes illa publica Parisiensis feneratrix nuper aperta, exemplo Italicarum undationum, eadem ratio ne solet appendere, cuius occasione, & facilitate honoratissimus quisque nunc feneratitiam facit, & de suo mense demittit, quo feneratori mox colloctet, probato feculi infelicitate probis, improbisque inuentis, quâdo id omnes faciunt. De nostra priuatim Britannia vt id dicam quod verum est) veteri Consuetudinis scriptum extat, atque ad nouam relatum, pradiorum ipsorum iustum pretium ad rationem vnus pro duodecim fuisse, idque moribus taxatum; id vero tam defectum est, etsi in Consuetudinis tex-

tum inscriptum, vt hoc modo emptum certissimum sit rescissionis ex lesione vltra dimidium locum facturum, nec vlla in regni parte citius emittit nunc. Patrum memoria crebra redituum constitutiones reperiuntur veteribus tabulis, ad rationem vnus pro viginti, apud Ambiliates, nostros scilicet Lampaeos, pleraque ad rationem vnus pro quindecim, vixque ad eam rationem constituti ante Ordinationem ferri poterat, nisi illa auctoritate facto addidisset, anno 1562. & posterius cum ex Pontificis & Regia potestate pradia Ecclesiastica auctioni subiceretur, nec ex rescripto regis delegato ex ipsorum rescriptorum, & commissio num tenore, pradia ignobilia ad rationem 20. pro vno nobilia ad rationem viginti quatuor distrahere iubebamur, & vero ex eo tempore saepe iussi sumus, & ea indicatio sacro concilio sancita. I nunc & iure Romano collige quod, quale iustum sit pretium, idque in Gallia, adde in Britannia hac, aut vicina Normania, aut in nudis Lugdunensibus, aut Campaniæ. Non reperias vnde facias, multa occurrunt, multa contradicunt, non eadem proportio, quia intrinsicæ valores rerum subinde mutantur, quod Steph. Bertrand. dixit conf. 181. lib. 1. Sa-ly. l. fin. quæst. 7. C. de cont. empt. Quid igitur censes? Hoc scilicet iustum esse pretium & adequatum reditus valori, quod lege moribus, aut vsu cuiusq; provincie sit constitutum & taxatum, quod pluribus Cæpola disserit in lib. de simulat. contract. præsumpt. 2. vers. verum quia dictum est num. 28. quippe vbi lex figit pedem vltra non licet progredi. l. si cum fuerit. D. pro soc. quod Theologi quoque confirmant, neque (vt Geslon Theologus ait) quemquam oportet sapientiorum sibi videri lege, aut sibi scrupulum vltra legem texere, supra id quod statuit, quia potestas legis est superi, & ci rerum pretia subsunt, & valores rerum æstimandi subiiciuntur, quod Molin. persequitur illa quæst. 7. Hæc eo pertinent vt intelligatur, quod ab Ord. regia taxatum est legitimum, iustum, & adequatum meriti pretii esse, quod illo tempore quo Molin. scripsit adhuc taxatum non erat, & opinationibus iudicantium fluctuabat, cum lex nulla esset à qua posterius fixum est, ita vt ab eo declinasse in defectu id est, minoris emisse in totum contractum videret, vel vno numo, quia non sicuti pradiorum, ita & reditus incerta æstimatio est, sed in puncto confixi sitto à lege, cum prædiorum ad vltimo latitudinem habeat lege non veritam, ad vltro citroque declinandum. Quod vulgo notant. l. 2. Cod. de rescind. vend. & ipse Molin. sæpe explicat. Sed pretio ad rationem quindecim constituto necessitas redemptionis ad implendam iustitiam pretij, imprella est ab Ord. Reg. nec alioqui per se pretium iustum est, & in puncto adequatum, sed alia ratio pretij ad rationem viginti pro vno addo & decem, & octo pro vno constituti, quæ per se iusta indicatio est. Nec est onerandum talis contractus extraneo, & accessit onere, Quare non sine causa Molineus in d. quæst. 3. scripsit suum non esse, de quoquam statuere sine concludenti, aut sufficienti ratione de iure, cum ipse agnoscat nullibi in iure determinatum certum, & adequatum pretium fundorum, quum sit facti, & impossibile, & pendeat à circumstantiis, & casualibus differentiis, inferiori causam num. 118. & 128. etsi redituum videre sibi visum est taxatione in iure, de qua nos ante differuimus, de quibus in eandem incertitudinem reuoluuntur num. 128. & male existimat etiam constitutos ad rationem pro viginti redemptionis obnoxios esse, etiam si contra cautum esset. Nunc vero taxata ratione quindecimæ ea cautio contemni non possit. 9

quoniam legis necessitas impressa est. Non eadem causa reductus ad rationem viginti pro vno constituitur. quod Molin. alibi iussit, alibi dubitat. Quod ideo hic dixi, quia multi illam Molin. sententiam, & grande preiudicium accipiunt, errore iudicandi, & discernendarum causarum, quarum differentia dispositiones mutat, ut cum ille putet tali conditioni redemptionis praescribi non posse, in constituto ad rationem viginti quia ex lege iussit, ego contra lege non inesse defendam, & si apposta sit ex dispositione contraria non minus praescribi posse, quam cuius alij redemptionis conditioni, de quibus iam iam nobis dicendum.

Et haecenus de redemptionis conditionibus ex lege, quibus scire si quae sunt dicta tempora ab legibus apponuntur, ut retractui & alijs, atque talibus quominus necesse sit de praescriptionibus earum laborare.

DE PRÆSCRIPTIONIB. ADVERSUS PACTA REDEMPTIVA ex conventionibus.

Cap. 8.

- 1 An conditioni redimendi praescribi possit pugna & adversaria auctoritati.
- 2 De venditione sub pacto toties quoties, semper, perpetuo & talibus.
- 3 Posterior creditor habet ius offerendi priori.
- 4 An praescribi possit facultas.
- 5 Pactum redimendi non competit vi facultas, sed vi iure.
- 6 Quid est facultas in iure Quid ius, latet. ibid.
- 7 Iuri offerendi in praesentibus, cum datur ad alienationem acquirendam.
- 8 Venditio redimendi quid significet, non facit alium conditionalem.
- 9 Nolumus ad impotentiam magnum discrimen.
- 10 An praescribi possit personalem, in qua rei solo queritur.
- 11 Personales non iudicantur à materia, sed à titulo actionis & promissionis.
- 12 Arresta & iudicata pro praescribendi facultate.
- 13 An tali pacto hypotheca praescribi possit, & de praescriptionibus hypothecarum.
- 14 An secundus emptor praescribat tali pacto.
- 15 Actio de revendendo realiter intenditur adversus possidentem tertium in Francia.
- 16 Rei iunioris praescribitur ex titulo habito à secundo emptore.
- 17 Secundus emptor sub eadem lege redimendi.
- 18 Resoluto iure dotoris quem intellectum habeat.
- 19 Praescribere an possit creditor adversus alterum.
- 20 An creditor iuri offerendi possit praescribere.
- 21 An ex titulo refectionis subiectu praescribatur.

1 Sed de his quae ex conventionibus partium contractibus apponuntur, ingens pugna, & acerba dimicatio scholasticorum autorum, & verò etiam pragmaticorum anteligniano Accursio, cuius vnius pugnantis sententiae extant glossae cum nonnullis, & eodem autem tempore. Cod. de praescrip. & in l. si rem alienam, §. omnis. D. de pignori. act. & l. omnes. §. primam. C. de praescrip. 30. anno. & c. de lege comitum. in feudis. & l. pignori. D. de vlt. cap. glossae Bernardi fin. cap. quoniam frequenter, ext. ut lit. non contest. hanc partem multi sequuntur, & fortasse eos infertus describemus. Contra obstat Cyn. & pacto de revendo,

dando, aut iuri offerendi negavit praescribi 30. annos. d. l. cum nonnullis, veteres ut ipse dixi sequuntur. Bo. gerium, Vincentium, Jacobo de Arena, Martium de Gul. cum quibus seculi aulici adiungunt, & quodam imperitis praestantiss. & incomparabilis Iuriconsult. Barol. Nec ita pridem omnium exercitissime Barbarius, quanquam cruditionis sicuti existimo, quam adeo in scriptis omnibus laude maiore, in hoc campo potius memoria etiam Nicolaus Boer. excolebat, huius dubie Iuriconsultus, & fori peritus seculi exercuit, decisit. & 182. rum qui eadem sententia tunc loqu. Iteus professor legum apud Aurelios, pollicens & Rothomagi Praefes, qui & ipse res egit, & Challancus professus opera consilii. Posteriori Andrea Tiraq. in retract. conuenit. §. 1. glossa. qui ceteros ratione, & diligentia superavit, aliquid & in tantum Molli. lib. de vlt. questionibus 7. numer. 397. & castellan. 61. Postremus quod fecim Didaces quoniam Hispanus, vir & ipse (quod apparet) eruditus, & in scriptis aliorum bene versatus.

Multa in ea disputatione illi pro ingenio, & doctrina quisque sua inquirere, non eodem (quod ego existimo) iudicio, ac ne successu quidem, Complures de vicino argumenta congliscere, quo factum est, ut casus diversos materiamque etiam si generis reus, separatam tamen speciebus confundent.

Separandi sunt igitur casus tres contractus specie duert, ut & effectu quoque.

Primus cum quatuor in venditione contrahitur, lege, ut venditori redimere liceat, siue sine pacto, & nunc tempore, siue sub illis verbis toties, quoties, & quando cumque, perpetuo, semper, & similibus praescripta ab emptore praescribi, & quo tempore, à casu sumitur ex l. 2. C. de pactis. empt. & vend.

Secundus cum possessor et creditor habet ius offerendi priori suum creditum, ut si libet pignori contra met. l. 1. Cod. qui pot. in pig. habent. l. i. cum Cod. de pignori. an huius iuri prior cum possessor pignus praescribere possit, ne secundus pignus auerteret, & in casu conuenerit, an posterior prior, de quo glossa. l. 1. Cod. qui potior, huius debitor non iudicet. l. 1. cum nonnullis. §. sed cum illud. Cod. de pignori. §. 30. annos.

Tertius cum debitor ipse, aut vero creditor possidet, an alter alteri praescribat et creditor pignori, & venditori pignoris, id est, iuri offerendi debitor hypothecarum, quae ipsa dubitatio in d. l. cum nonnullis iuri claudit.

Quos casus propter materiam affinitatem scholastici autores imprudenter miscuerunt, cum periculum sit, diuersos esse, & ab leparis cuiusdam quo factum est ut Iteus cum primam casum autem illum suscepit, in praesens in duos praefectores plus sit. Challancus cum vltimum de prior argumenta duxerit, & istam enim rum. 43. & Tanq. diuinem attigit.

Sed ego scholasticas pugnas recedere nullo, cum loci pateant & extent libri, tam in epigrammæque rationem, ut ipsi se nullo arguerent resellant, neque in melius habere ponderat oppugandas receptas sententias. Ergo quod nulli instituti est, res agnoscibus operam nauare, eas tantum attingemus quae in foro obijci solent, & magis cunctis hominum quoque in iure exercitatorum uolentia solere impellere deprehedimus vltu. Sunt autem illa pronuntiata quae obijci solent.

Primum his quae per modum facultatis quoniam competant, nullo tempore praescribi posse, & tale quod pro re redimenda competat, assumptum per-

bant ex l. viam vbi Bart. D. ne quid in via publ. Idem A
Bart. l. vlt. D. de cond. ex l. & l. pignori. D. de vſucap.
& d. l. cūm notiffimi. Bart. & Angel. l. i. rem. §. om-
nis. D. de pignor. act. & l. i. §. adhuc. C. de annal. ex-
cept. Ioh. And. Barbat. Panor. d. c. quoniam frequen-
ter. Panor. c. inter ceteras ex de ſcript. Cor. & Sa-
ly. l. licet. C. de iur. delib.

Ad hæc verborum toties quoties, & talium, quæ
ſupra adiecimus, infinitam eſſe compræhenſionem,
coarctari ergo contra voluntatem, & intentionem
partium eſſe, & tempore conſtringere, quod infinitæ
libertatis ſit. l. i. quod ſi nolit vbi, Cepol. §. ſi quid
ira. D. de ædil. edict. & d. l. 2. Cod. de pact. int. empt.
nullum tempus præſtituit Ang. & Imol. l. i. D. de
vſucap. Bald. & Angel. d. l. 2. & quos Boer. congerit.
decif. 131. & 182. late Tiraq. in retractu conuent. §. i.
gloſ. l. 2. num. 6.

Obligato ad reuendendum ſemper obſtare malam
fidem: quia promiſſionis ſuæ nullam poſſit obtende-
re ignorantiam, qui locus apud Can. exigitur. c. vi-
gilanti, & c. vlt. ext. de præſcript. Sed huic eidem
reſponderet ab his, quos in loco de bona fide citavi-
mus, & ab Tiraq. congeruntur in retractu. conuent. §.
i. gloſ. 2. num. 27. & l. i. vñquam verb. reuertatur. C
num. 290.

Iure etiam cum hypotheca addita eſt promiſſioni,
de reuendendo, ſicuti alienatio impediatur, quod
vulgo notant. l. ea. C. de cond. ob. cau. & quos Boer.
congerit. d. decif. 182. ad fin. Hierony. Cagnol. d. l. 2.
C. de pact. int. empt. & vend. ſic non poſſe præſcribi
promiſſore pollicente, niſi quadraginta annorum
ſpatio; quæ hypothe carum præſcriptio eſt d. l. cūm
notiffimi & l. i. §. ad hæc. C. de annal. except. Iure
conſuetudinario & patrio rem, aut ius immobile
non niſi quadraginta annis præſcribi Art. 271. inf. Id
vero ius, quod ad immobile competat, immobile vi-
deri gloſ. l. i. C. ſi aduerſ. tranſ. & quos Tiraq. in re-
tract. lig. §. i. verbo *eu autem biens*. Ergo non minori
tempore quadraginta annorum præſcribi poſſe, etiam
ſi poſſe admittamus, nõ ergo triginta annis. Hæc fe-
re ſunt quæ in ea quaſtione probabiliter diſſerūt,
cætera ſere nihili. Enimvero quantum ad id quod
primum obicitur mirum eſt vltos omnino quibus
mentis aliquid eſt, dubitaſſe, ius ne eſſe & dici debe-
ret quod ex pacto ad reuendendum competit, an fa-
cultas. In quo probādo ad cætera deinceps efficien-
da, multum vtrinq; ſcholaſtici autores laborant, vt E
hunc veluti collem, altera pars, alteri præcipiat quo-
niam peropportunos ad res gerendas & patrandam
victoriam videtur. nam ſi ius eſt, omnes præſcriptio-
nem admittunt, ſin facultas nemo. Hic ſpargenda
aqua pugnantibus, æternum alioqui certaturis, id vt
ſiat, intelligi primum conuenit quid ius quid ius fa-
cultas dici debeat, quia apparet pleroſque errore
viarum in aduerſa caſtra lapſos, id eſt, in alterā par-
te tranſiſſe errore iudicii, facultatem Feſtus diſtinit
facilitatem rerum agendarum, hoc eſt, vim quādam
quæ efficiat, vt ætus quique agendi facilius expedi-
antur, & ſinem accipiat intentiones, vt in artibus libe-
ralibus facultates dicūt vires explicādi, quid quæ de
re præcipiatur, & in re medica facultates ſtirpium
pro ingenitis viribus. Sed iſta longius ducuntur pro
ſubiecta materia, iure quide ciuili facultatem appel-
lant liberam, & nullis neceſſitatis legibus conſtri-
ctam poteſtatem, quidlibet agendi, vt à natura indi-
tam animantibus omnibus, & qua in l. 4. D. de iur.
perſo. & inf. cod. tit. *vſusque* Graci, quam Cicero in
Paradoxis liberatam appellat, & in Politicis Aristo-
teles. Sed ſicuti ciuilia iura natura ſuperuenerunt,

ius poſterior eſt ordine natura, & naturæ facultatem
conſtringit, quod Mirra apud Ouid. queritur, hu-
mana malignas (inquit) Cura de dir leges & quod na-
tura remittit, Iura negant, & quæ omnia initio om-
nium fuerunt, ea ſunt ſingularum facta, & ſingularis
dominij, eſt igitur ius hic quide, id ſcilicet quod pri-
uato proprioque cuiuſdam commodò cuiuſq; tribui-
tur. Nam quæ iure publico competunt, vt iure via pu-
blica, eſt fonte publico haurire, ſimpliciter iura publi-
ca dicuntur, quod ſingularis hominis eſt, ius Tiſij,
Sempronij, aut alterius dicitur. Ergo facultas à natu-
ra principia ducit, ſed à iure gentium proprietates,
emanarunt, vnde & ius publicum deducitur, atque
item priuati & diſtinctiones dominiorū, Ius publi-
cum cuius de populo tribuit, vt vni ex multis, nec
quidquam priuatiuè ad alium, eſt inde ad ſingulos
aliquid commodi permanat. Inde illud quod dicere
ſolent facultati non præſcribi, quod vere dicitur, de
his quæ à natura, aut publico iure tribuantur, itaque
quantocunque tempore nemo præſcribere poſſit, vt
qua tu iſis in publico nullus alius commet, & ſi
numquam ea commeaucrit, vt nemo ne ætrem haurias
aut elementis fruaris iſta nulla præſcriptio effe-
cerit. Nec rectè quidem, quæ de tali facultate dicta
ſunt, quæ à natura, aut iure publico tribuuntur, ad ea
quæ priuati & proprio cuiuſq; iuris ſunt traducen-
tur, vt facultas dici debeat de eorum ordine quibus
non præſcribitur, vel ea quæ iure priuato ad ſingula-
rem aliquem hominem deferuntur. Id enim ius eſt,
quod ad priuatum quemquam deferunt priuatiuè ita
vt non ad alium, quod ex eo patet, quia vendi, cedi,
trāſferri, & quocunque modo in alium alienari po-
teſt, quod in facultate nunquam efficeret, quæ nec
cedi poteſt, nec tranſferri, nec in priuatum ius tran-
ſire, aut commercio ſubijci. Nec Chaf. d. conf. x. num.
51. rectè eam diſtinctionem improbat, cūm ipſa illa l.
viam. D. ne quid in via publica, de iure publico ſcrip-
ta ſit, de via publica ſcilicet, de priuato nullomodo,
& eam ipſam diſtinctionem Bald. probauit. l. licet.
Cod. de iur. delib. iij. quaſt. & ibid. Philip. Corn. Ang.
l. ſi finita. §. poſtea autem. D. de dam. infect. Itaque
quod priuato interdum permittitur de iure publico
aut itinere interdicitur, iure publico ſit non cuiuſq;
proprio. l. 2. §. i. D. ne quid in loc. public. Nemo enim
de talibus ſibi quidquam appropriat, ita vt non idem
cuius aq; competat, hæc facultas viſ verbo lati-
no lubet deſcribitur, quæ libertas eſt arbitrij quam
Theologi defendunt, cui electio permittitur rerum
expetendarum aut fugiendarum quæ verbo licet reſ-
tringitur, vt illo procacis ſœmina dicto in hiſtoria,
quæ cūm forte ſenu coram Imperatore Caracalla
nudafſet, dixit ille, vellem ſi liceret reſpondiſſet illa, li-
cet ſi lubet. Hæc acuta nequitia vim facultatis indi-
cat, quæ id agere poteſt quodcūq; appetitus organa
impulſit. Ex eadem eſt cūus ille de quo in l. in re mād-
ata. C. mād. & illa in Euāgelio cadit patris ſeū ait. An
mibi non licet de meo facere quod volo, & l. ſemper
in conuentionibus, & l. nõ omne D. de reg. iur. Hęc fa-
cultas nullam præxiſtente omnino commercij, aut iuris
priuati præſupponit. Ideoque ei præſcribi nequit ſed 6
eius poteſtas ex illa. l. viam, elicta non fuit produ-
cenda ad priuata commercia, & iuris priuati cauſas,
quæ ſi per modum iuris priuati attributi cuiquam
competant, haud dubie ius dici debent & ideo præ-
ſcriptiones admittunt. Mira hic confixere ſcholaſti-
ci auctores de facultate, quæ ius non parit deducibi-
le in iudicium, de iure offerendi præambulo, actionis
aut acceſſorio, de quibus latiſſe ſuſ. d. cūm notiffi-
mi, & l. ſi finita vbi Ang. & in l. pignori. D. de vſucap.

de eo quod tendit ad iuris conseruationem aut noui acquisitionem, & alias complures eiusmodi theorias, incertas proinde & vagas, & quas suo quisque Marte fixit alius reuellit, dum speciebus mentem applicat & de his genera uolunt inferre: unde crebro euenit ut tam infinita materia fallantur, & subinde fallant. Mihi semel & absolute uidetur omnium iuris aut facultatis, quae de re possibili & cessabili tribuatur priuato cuiquam priuatiue posse praescribi ex generalitate. Licet, & l. omnes. C. de praescrip. 30. annor. Itaque quod de iure aduendi, & similibus brigant, & de declaratione inter quicquam uoluntatis & talibus, an facultatis an iuris potius sint, frustra certari sentio, quoniam rebus loti legitimo tempore possessoris, & per praescriptionem acquiritis frustra de iure aduendi discerpitur. Non enim sic habendum in talibus, ueluti iuri praescriptum, sed sic quomodo iures aliena praescripta iuri, cuius praescriptione alienum ius & actiones excluduntur, quia acquisitio iuris in praescribente sit exclusio percepti iuris in agente. Nec ignoreo quibuscumque mihutes in hac mea sententia futura sit, quibus ipsi primum inter se conueniendum erit, quid quaque de re statuant, interim fa disceptantes: & Iulius protequeret singulorum argumenta, nisi quod initio dixi hac disputatio omnino praeter rem ab scholasticis autoribus esse iniecia hoc eundem loco. Nec mihi inquam magis alieno loco uidetur quidquam potest, quam hoc incertum est de iure offerendi, cum de pacto terrendum agitur, quod ineptissime illi facultatis esse putant, cum meum, certum, fixum & proprium dies & censeri de beat ab contractu priuatoque commercio natum, & ab obligatione naturalis, & cuius pro quo actio ualde (ut loquuntur) deducibilis in iudicium coepit, praescripta (licet uerbis, aut ex uendito quod discretissime illa. l. 2. C. de pact. int. empt. & vend. statuit Alex. conf. x. uola. Curtius senior, conf. 12. Itaque tam stipulanti competet ut aly nemini, ius ergo necesse est ut iudicari, quod si non est, nihil est quod ius proprium cuiusque dici possit, nihil quod praescriptioni subiacere possit, in actio non subicitur. Nam cum actio uenditoris competat ex nomine, ius meum, suum, quae nomina possessilia sunt, intelligitur in iure uenditoris esse, quod Bald. in rub. C. de uerbor. signif. notat. Imperpenter igitur hoc in subiecto deductum est pro ratione, ius offerendi in facultate esse, & ideo ei praescribi non posse, cum apertissime in iure esse apparere uenditoris, proprio, & priuato, & ex causa priuata, & contracta. Nec sine causa scripsit Angel. in conf. 35. inemptum esse quare hic de iure offerendi, de quo rum esse querendum cum actio nata non est ante obligationem, ut in pignoratitia, l. si rem. §. omnis D. de pigno. act. Sed in hoc casu protinus ab ipso contractu natam esse actionem, et si non nisi oblatio pretio exequuto sequi possit. Hanc sententiam quae plane iuri congruit, & rationi cuius sequitur est Ant. Rub. conf. 3. Anchar. conf. 331. Bald. conf. 303. lib. num. 3. lat. Decius, Claud. Aquen. Curtius l. petens. C. de pact. Alex. in hac re uariis conf. 28. lib. 6. Balbus in praescrip. 4. parte quarta partis princip. q. 1. Cagnol. l. 2. C. de pact. int. emp. & vend. unde & id argumentum, quod uulgo sumunt a pignoratitia natura ex l. si rem. §. omnis, vanum, & inutile est, ut ad certum casum pertinet, cum protinus a contractu actio ad reuendendum competat, existente die exercenda, & ante restitutionem vllam pretij, ita ut non appositae exceptione sequi condemnatio possit, quod recte Aymo. Crauetta sentit in libro de tempore, parte quarta, capite incip. circa praemissa

num. 11. & sequi & Angelum conf. 35. supradictum allegat. & Alber. Brunum conf. 95. Itaque actio ad reuendendum ex sua natura non magis expectat ad sui naturam, pretij restitutionem, aut reuocationem, quam actio ad uendendum, aut reuentionem pretij uicimationem, tametsi condemnatio inter euenire non possit, quam oblatio & solutio pretij, si quidem non soluti pretij exceptio opposita esset, si opposita non est, et si iudex ex officio in condemnatione exprimere possit pretij soluendi conditionem, tamen omittere etiam potest, si uelit, & non apponitur, quod uulgo notant l. Iulianus. §. offerenti. D. de act. empt. Sed diuersa ratio est actionis pignoratitiae, quae species ad certum casum a nobis positum pertinet quia ante ea non nascitur, quam omne debitum oblatum & solutum sit d. §. omnis. Itebete actioni non nata negant uulgo praescribi posse. Sed fallitur Barbatus, & ceteri cum de hoc casu ad casum reuenditionis nequunt. Nec necesse fuit illud theorema implorare, quod in hanc etiam causam solent adducere iuri offerendi praescribi, cum deur ad actionem acquirendam, quod ex ueteribus Ate. & refert §. actionum num. 54. infir. de actio. Angel. & Iulius d. l. pignori Bart. l. 1. D. de cond. ex leg. & Crauetta ubi supra Cast. conf. 120. lib. 2. Balb. in praescrip. 4. parte quinta partis q. 2. Nam hoc casu actio qualitas praesupponitur ante ipsum, aut cum ipso iure offerendi, nec illud idem quocies aliquid in facultate sit, quod tendat ad iuris iam quando constitutionem, toties appellari, ergo & praescribere esse, nec facultati tribuendum, quod Bald. & Sol. scribunt d. l. licet Ang. Imol. Rom. loquuntur quae est 2. D. de acqu. hared. Sed nec illud Bald. d. l. cum notissimi, quod potestas offerendi nata simul, & simul cum actione (quod in hoc casu accitit, ut ante demonstrauimus) quando cum ipsa actione necessatur, per aut post obligationem, toties ei praescribi. Sed sunt illa plane incerta theorematia, nec praescribi habent iuris auctoritatem, & negatione rebus possunt, et si suos ad stipulatores habent. Sed conuictum est necesse ad id probandum, quod in condemnatione hoc est pacto de reuendendo legitimo tempore praescribi, cum consistat actionem personalem, & natura praescribibilem esse, quae ad id competat, & solutissimum esse quod ad ius a quibusdam facultatem tribuendum, ut illa quoque incuius Bart. rano in d. l. pignori. de conditionibus potestatis quibus non praescribitur, quia praeterquam quod id in alio vltimis uoluntatibus inrelligitur, quod Imol. d. l. pignori l. pignori & Ang. d. §. actionum, hic etiam constat conditionis uocem improprie sumi, cum pactum potestatem dicendum sit, quod actum conditionalem non facit nec suspendit, quae propria natura conditionum est. §. omnis. §. sub conditione infir. de uerb. obligat. Ceterum talis conuentio contractum uenditionis, hac lege, factum conditionalem non facit l. 1. D. de leg. com. ut ante docuimus, & si sub conditione resoluere dicatur, non est resolutio magis conditionibus in reuendendum, quam in uendendo fuerit, sed ut pretij soluendi lex in substantia contractus est in uenditionibus, sic in reuenditionibus pretij restitutionem, utrumque eodem iure contractus. Nec mouet nos oportet uisitat loquendi formula, cum dicimus resolutiones fieri sub conditione, quia huius (conditionis) non pro illa quae in propriis reuenduntur stat casualium eueniunt accipitur, sed pro pacto oblatio, ideoque quam text. l. 1. C. de pact. int. empt. & vend. initio legem contractus appellat, idem eadem lege postea conditionem dicit, quod nuper Galfard

Brufel. vir excellenti eruditione, iusto de conditionibus, libro ostendit c.1. num. 14. & rursum tit. 3. nu.

37. Titaq. in retract. conuent. §. 2. glof. vnica nu. 76. Ineptissima vero & incuiliissima illa argumentatio, ante obligationem non currit præscriptio venditori, quanto igitur tempore offerre nolct, tanto præscriptio inhihibetur. Hic primùm quanta iniquitas vsum præscriptionum id est acquirendi dominij inhihiberi ab actore, propter suam ipsius voluntatem, & à suo facto causas impedimenti necesse, & eandem vim tribuere impotentie & voluntati, cum vbi que tradatur, in iure regula, qui possit facere vt possit, posse videri, reg. qui potest. D. de reg. iur. vnde illud debitorem sub conditione creditori præscribere posse, si creditor in potestate habet conditionem implere l. 1. s. qui sub conditione. D. si quis omitt. caul. test. Rom. d. l. quando & cons. 84. incip. circa id quod queritur, vbi scribit tempus conficiendi inuentarij, quod currit à die aditæ hereditatis ei currere, qui adire potuit, quod ipsum late Fely. persequitur c. ex transmissa ext. de præscript. Balb. 5. parte quintæ partis q. 3. & part. 6. casu xxij. quo loco non immerito Alex. reprehendit qui in cons. 8. vol. 5. dixit cum creditor agere non possit aduersus tertium possessorum pignoris, ante discussionem principaliter obligati, non currere creditori præscriptionem debiti, ante dictam discussionem factam, quam tamen quotidie in potestate habet facere, quod ipsum cum aliis eiusdem generis multis in questionibus Ioh. And. Butr. & Panor. persequuntur, c. quia diuersitatem ext. de concess. præbend. Rom. cons. 352. incip. queritur primo. Sic cum creditor vni ex correis debendi, soluendo actiones cedere debeat, si recusat cedere ac per hoc correus non vult soluere, præscriptio creditori currit, quod Bald. dixit c. cum non liceat, ext. de præscript. quo loco hunc ipsum casum, de quo querimus, Bald. persequit, an actori impedito agere ob defectum solutionis pretij, currat præscriptio, cum ipse soluendo impedimentum remouere possit, & Cast. d. cons. 220. lib. 1. pignoratitiae præscribi ait etiam ante solutionem debiti, quia debitor offerre in potestate habet, qui casus tertius est ante à nobis de scriptis, quod & Dv. quoque dixit, s. rursus inst. de actionum. 5. §. glof. d. §. sed cum illud, verb. constituta: & quæ multa eiusdem generis, & iuris traduntur. Nec apta est responsio Barbatæ quod cessi possit, agere tamen cogendus non sit, quia multa permittantur potestati, quæ necessitati non subiciantur, quod dictum de præcisa necessitate verum est, de causali non verum. Neque enim præcise cogitur, sed per causam, id est, nisi pati velit contra se præscribi. Nemo enim redimere cogitur, sed nisi redimat, & pro redemptione pretium offerat præscriptionem patietur, quæ ipsa patientia in sciente consensum implicat l. alienationis. D. de verb. signif. vt diximus in prothecia.

Quod de verbis toties, quoties, quâdocumq; & talibus obiciunt, plus satis est ab Tiraquell. responsum d. §. 1. glo. 2. Boer. de cif. 131. & 382. Socin. cons. 86.

Quod de mala fide apponunt, plane sine ratione dicitur, cum mala fidei dici non possit, qui bono venditionis titulo possidet, nec tenetur reuendere, nisi compellatur, & pretio ante restituto: quod si non fit, nihil est lapso præscriptionis tempore, quod ei imputari possit, quod & Bal. dixit cons. 303. lib. 1. & Socin. iunior. cons. 145. lib. 1. & Corn. cons. 277. lib. 4. Anchar. reg. sine possessione in 6. vers. item intelligat, & patet ad sensum excommuniis intelligentis.

Argentr. in Cons. Brit.

A Quod de consuetudinis quadragenaria immobiliū, & iurium quæ talia sunt præscriptione obicitur, puerile planè obiectum est, nec ego in eo diluendo operam posuissim, nisi in eo perseros fed iuris non satis peritos magnum aliquando momentum ponere deprehendissim. Sed virum in eo planè nihil. Consistat quod initio diximus actionem ex vendito, vel præscriptis verbis, quæ ex pacto de reuendendo tribuitur d. l. 2. C. de pact. int. emp. & ved. personales esse, ex promissione scilicet & contractu, nec ea res dubitationem habere potest. Ergo personaliū præscriptionibus talis actio, id est triginta annis succubir. Nec ad rem facit, quod in ea fundus, & res immobilis veniat, quia (vt diximus sæpe,) titulus actionis, & personale factum ad diuiciationem personalium spectandum est, ex quibus obligatio oritur, non à materia actionis, ideoque nusquam personales aduersus possessores dantur, & quod in tali pacto ante id fieri diximus, ex vfu tribunalium Fracia contra iuris regulas fit: vnde euenit vt personales actiones siue quoad contractus, siue diuiciationes, & rescissiones, personam obligati in conueniendo, id est, domicilium sequantur, quia personæ hærent, nec ab ea separantur. Quod si in præscriptionibus naturâ immobiliū seruatur, cum in his petitur fundum reuendi malè, & incautè diceretur, ipse dandū esse quadraginta annorum lapsum, quia ea præscriptio tum demum vsurpatur, cum titulus nullus proponitur, quod inf. patet art. 271. At in casu proposito consistat emptorem habere emptionis titulum, etiam si personali obligatione teneatur ad reuendendum. Ideo quæ si illi verum dicerent, sola quindecennialis præscriptio sufficeret titulum habenti, quia tanto tempore omnes actiones reales de immobili materia præscribuntur, si titulus adit, vt hoc casu præsupponitur.

B Sed cur non fiat in casu talis pacti, in causa est personalis, quæ ad triginta annos actionem producit ex natura personaliū, quæ à promissionibus causas habent. Deniq; quæ ratio inuicta & irrefragabilis est in hypothesi proposita, nō queritur de re præscribenda, sed de actione, inter quæ multum interest. Nam cum res à domino ex causa emptionis in emptorem translata præsupponatur, ex causa habili ad translationem dominij, nihil hic de rei præscriptione inquirendum est, quæ tum demum locum habet, cum res habetur à nō domino: sed queritur de præ-

E scriptione actionis personalis ex pacto de redimendo dominio, interim apud emptorem manente, licet resolubiliter. Est igitur infansile obiectū de præscriptione rei, quia non de re agitur, sed actione, ad rem reuendendam, cuius tempora longissima sunt, vt personalium omnium, id est, triginta annorum. Nec propterea immobilis est actio, quia in ea venit immobile, quod quoad quædam locum habet, hic vero habere nō potest, vt in d. art. 271. & 273. dicemus, & extant Doctorem hac de re sententia, cum re alienata, & tradita translata est vsuapiendi conditio à nō domino, vendicationes, & actiones reales eodem tempore extinguuntur quo res ipse præscribuntur, id est quindecennio cum titulo, cum res nondum est tradita; personalis ad tradendum minori spatio triginta annorum præscribi non potest, quod gl. Alber. Angel. Flor. putant l. si parte. D. de quæmad. ser. amitt. alij l. corruptionem. C. de ser. & aqua. qui casus noster est. Nec vsquam consuetudo contra statuit, quæ personalibus omnibus de re quacunque, tempus 30. annorum indistinctè statuit. Denique si quia in actione de reuendendo de re immobili aut potius ad immobile agi putant, ideo tempus quadragin-

Z. Z. iij

ta annorum expectandum, longe falluntur, quando immobile ipsi solidum, & natura tale quid eccusio præscribitur ab eo qui ratiolum habet, si igitur in ipso immobili natura id locum habet, multo magis habebit locum præscriptio in eo, quod tale esse propter respectum immobili indicant, ex regula propter vniuersumque tale &c. falluntur igitur haud dubie.

II Non sine causa, igitur hanc partem amplectuntur magni auctores, Romanos quoque auctor est se patrono, id est, se ut loquitur allegante esse iudicatum d. l. in cognitione, & hanc communem esse dicunt Ang. Ioh. Fab. Balb. Alex. Decius, Claudius Aquensis, Curtius amior Ant. Rubeus, Felv. Socin. Hieronymus Cagnolus, Iul. Francil. Balb. Steph. Bertrandus Pappalia Goladimus. Matth. Afflic. & alij. Nec tamen contraria sententia sui desunt adscriptores. Imol. Ang. sibi contrarius, assignant quos ante nominauimus Raphaelis duo, Crotus, Aluar. Henna pugnat, Barbatius, Bald. Cepol. Fabianus a Monte sancti Sabini. Card. Alex. & nuperus Alciat. Chaff. Igneus ambigit, vt & Albericus.

Tu pugnantibus aquam sparge, pugnant dirimes præstantissimorum caeterum iudicatis, & Curiarum amplissimarum decretis concordibus, ne deinceps ultra pugnandum sit. Cum Pastensis Curie decretum præiudicatum citent Tiraq. Montolonus, Chaff. Rebuff. Moh. Burdegalensis Curia Boer. d. decil. 182. & caeterarum etiam regiarum. Rothomagensis Igneus, d. l. in cognitione anno 1522. Nostræ etiam Britannicæ etiam amplius, anno 1570. & 1572. *Entre Ties L'Espercher d'Inepart, & François Loye, Se. premp.* Nec tantum illud Diuionense, si quod vniquam fuit, quod Chaff. & Montolonus memorant, vt cætera vincere possit, quominus rerum aut perpetuo aut frequentius si iudicatarum obtineat auctoritas. Nam Imperator. D. de legat. i. & §. i. auct. de rebus. & ea quæ parit xi. mens. quod Igneus recte sequendum censet.

12 Sed vide quàm iustitia sit iuris materia, & verò quàm dissidiosum argumentum commerciorum inter mortales tam dissidiosos & ipsos, consola dubitatione in hypothesei proposita, pacti de reuendendo ex luprenarum ciuiarum decretis: ecce rursus resurgit aliunde vt ex cætra. Diximus spatio triginta annorum præscribi actionem ex tali pacto nascens, exclusimus quadraginta annorum creditas & defensas à quibusdam præscriptioes, sed vna excludit ecce altera supponit. Frequentissimum in talibus pactis est apponi hypothecas, & vero tam frequenter solent, vt etiam si appositæ non sint, pro appositis habenda sunt: veluti cautiones inferri solent & notariarum errore, aut incogitancia omittæ, de quo tractatio doctorum l. quod si nolit. §. si aliquid. D. de adlit. edicto, quod Cepol. fusc persequitur. Tiraq. in consil. 3. parte limitat. in num. 7. Nam quod iure consuetudinario omnibus obligationibus eas inesse tacitas quidam putant, ex art. i. & subsequen. de obligat. quale sit abbi dicimus. Igitur si appositæ sint, vulgo impediri alienationem putant, si emptor rem tali pacto obnoxiam vendiderit, quod vulgo notari l. ea lege. C. de cond. ob. caus. & l. si ita quis. §. ea lege. D. de verb. obligat. Bartol. l. si creditor. §. fin. D. de distract. pignor. siue specialis sit siue generalis hypotheca dixit Boer. decil. 182. Idem hi obligatus, vel successor eius vniuersalis rem possideat, non ante putant præscribi posse hypothecarie pro cautione talis pacti appositæ quàm quadraginta annorum spatio. Ergo idem cunctet

A quod in l. cum notissimis, vt est personalis præscriptio sit triginta annis, possidente personâ obligatâ, quadraginta anni spectandi sunt, neque duobus illam communis dispositio & d. l. cum notissimis iuratur, quæ ad hoc expressa est, & Boer. sensu d. decil. 182. in fin. Sed nos postorius statutaria dispositio tolli omnem obligationem siue ciuilem siue naturalem docemus, præter iuris dispositionem, æque ideo quod consequens fuit tolli naturalem personâ substat, nec alteram hypothecis accessum durare, quod in omnibus omnino hypothecis alterum deinde iterabimus loco proprio infra art. 172. §. 1. na. 24. ne. a. 1. quis deinceps disputatiouem de talibus regeret, vix semel ea nos inquisitione absoluiamus de hypothecarum præscriptionibus.

Proinde, nec diu finis inquirendi, de ea ipsa materia, quam tamdiu tractamus de præscriptioibus pactorum de redimendo. Nam quæ adhuc dicimus de pactis dicta sunt inter ipsum emptorem, & venditorem compositis, quod illa expressa est. C. de pact. int. empt. ag. hoc est, cum inter ipsos inter se contentantes ambigitur, sed dubitatio incipit de secundis emptoribus, qui rem hoc modo reuenditioni obnoxiam à primo emptore emerunt, vt secundus emptor legem rei emptæ dictam sentiat, siue ignorauerit. Sed casus adhuc potest, cum re ipsa lege, & repetitâ prioris contractus conditio redemerit, qui ipse casus facilius decidi possit, vt conuentione expressus; Constat enim accidere, & vero iure fieri posse, vt emptor, qui hæc lege emittit, alteri vendat resoluibiliter quidem presentem pro venditore, quod Tiraq. persequitur in retract. conuent. §. 2. glof. 7. numer. 11. Sed in hac inuentione id primum statuentium est, an primus venditor dicto secundum emptorem rei de ceterum concessere possit, quod non sine pugna assignat inter scholasticos auctores, auctore vtriusque & pugnam sententia Paulo Cast. d. l. 2. & l. si cum veniet. D. de pignor. act. Tu verò quicunque es Gallio tribus frequenter tractus ne hueras, dubitationem illam vsus fori, & regni præcidit, nec amplius dubitatur, quin recta primus venditor de ceterum emptor possit, & sibi ex auditu acceptam Tiraq. pactum tuum tribunalia ingressus confirmat. §. 2. glof. 1. retract. conuent. aliter vero Molin. q. 61. & nosine his adfirmare possumus post longas scholasticas disputationes, quas Tiraq. committit d. §. 2. glof. 7. & Boer. d. decil. 182. Chaff. in consil. Burg. ric. de retract. & rathap. §. 1. & consil. 41. Idque contrarium etiam iuris ciuilis rationem, cuius principis equat actionem personalem fundum sequi, quod Tiraq. fusc persequitur in retract. lig. §. 2. glof. 1. nam.

9. Nec si verum dicere volumus, hæc actio quæ obnoxia de reuendendore datur, est eadem illa personalis quæ ex pacto reuendendi daretur adiectus primum emptorem personalem, & de facto, & promissione obligatum, quoniam impossibile est eam personam obligari aut heredis eius egeri, aut in alium dari, quàm obligatum, sed est vltis potius venditio ex vsu inducitur resulo ante preno. Quod si verum est, cum omnis venditio realis sit, & in rem concepta, & de reuendore conueniat ratione rei, conuenit vt re præscripta quinquagesimo aut per appropriamentum ea excludatur, quæ re præscripta venditiones excluduntur vt abbi dicimus, est enim tale pactum reale, quod Bald. auct. i. 2. rursus, vtr. nota hic duo tit. de inuict. finet. com. de iteo rei coheret: quod Angel. Arret. ait. §. alio glof. vtr. propriam iust. de locat. ergo regulam realium

Art. 257.
noie.

Art. 177.
noie.

realium tempore ei præscribitur, quod secus accideret, si illa ipsa personalis, quæ contra primum emptorem competeret aduersus detentorem, dari posset, quia non nisi triginta annis ei præscribi posset. Itaque ea actio, etsi pro eadem re competat ad rei repetitionem scilicet soluto pretio, tamen quæ personalis est in emptore cum quo contractum est, mutatione persone naturam mutat, & alia est in persona secundi emptoris, & diverso tempore præscribitur, sicuti in hypothecariis quoque solet contingere, quæ in persona obligati & tertij possessoris aliter atque aliter præscribuntur d. l. cum notissimi; scio quosdam tales actiones, quæ propter obligationem in rem conceptam, aduersus tertiam dantur, cõditiones ex statuto nominasse, cum nomen non reperirent eius, quæ potius vtilis vëdicatio dici debuerat, atque hinc ad illud axioma protinus decurrisse cõditiones omnes personales esse, ergo & regulari personalium tempore præscripibiles, quia rem suam nemo condicere possit l. vlt. d. vsus. quem caueat. Quod non protinus consequitur, nec quæ ab statutis tribuuntur semper personales sunt, & natura sæpe repugnat, quia non aliter oriri possunt quam à promissione, quæ hic nulla præsupponitur, & Alber. notauit in l. 3. §. 1. d. ad exhib. & ex eo Tiraq. in retract. §. 8. gl. 5. num. 8. Constat igitur tales actiones ad reuendendum personales esse, aduersus obligatum: sed aduersus detentorem extraneum viles vëdicationes, id est quæ diuersa esse præscriptionum tẽpora, vnde actionem ad retractum aduersus emptorem primum, iure quidem civili non nisi legali tempore, id est triginta annis præscribi, aduersus tertium, qui ab emptore emerit, regulari decennij tempore, quod Tiraq. dicit in retract. consang. §. 1. glo. 10. num. 10. & 12. Eodem iure, & exemplo actio quod metus causã, quæ in rem scripta dicitur, non nisi triginta annis aduersus obligatum, id est, merum inferentem præscribitur, sed si res ab tertio possideatur, etiam decennio, quod Bart. & alij notant l. si quis vi. C. quod met. causã. Quod & in omnibus personalibus in rem scriptis ex eadem causã receptum est, ne longius tempus in his præscribendis exigatur, quam in his quæ ex toto reales sunt, quod Angel. & Alex. notant d. l. 3. & Raphaël. Cum. conf. 54. incip. Leonardus & Francisc. Balb. 4. parte tertie partis, quæstiones. & alibi dicemus. Sic & is qui à minore emerit non facile præscribit, qui ab emptore emerit rem minoris regulari tempore præscribit l. possessiones & l. vt. C. si quis ignor. rem minor. esse & l. vt. C. vnde vi, eiusdem argumenti species eraduntur. Iure patrio hoc dubitationem nullam habet, potestque tertius emptor, iure faciat, siue ignoret legem reuendendi priori emptori dictam, rem legitimo præscriptionum titularum tempore acquirere, vel etiam approprietione cõdictali, nisi intercedat, quod & Mol. quoque d. q. 61. in viuis sentit, quia talis pacti scientia non inducit malam fidem, quia nisi petenti, & pretium afferenti emptor rem restituere non teneatur, vt ante docuimus. Neque enim consequitur si contractus resoluibilis sit potentia, protinus etiam actu & effectu resolui & frequenter euenit ne resoluiatur. Id est quæ, & ante diximus, ex titulis qui resoluuntur nihilominus approprietione perfici, quod in loco de titulis conditionalibus ostendimus. Hoc idem Bart. sentit l. nemo. D. de legat. 1.

16 Minus habet illa quæstio dubitationis, cum quæritur, an secundus emptor, qui cimit, lege indictã, redemptionis primæ, & ad onus (vt loquuntur) præscribere possit. Nam cum illa veluti interr uptio habet

A debeat emptoris pro suo venditore præscribi non poterit. l. si pignori. D. famil. hercif. & quos Boer. citat d. decif. 182. num. 28.

Ergo quod de iure datoris resolutio obiiici solet l. 17 lex vëctigali. D. de pig. & l. Pomponius. §. præterea. D. de acq. poss. obisse non poterit, vt nec illud quod dicitur rem transire cum sua causã l. si conuerit vt nomen. §. si fundus. D. de pignor. act. l. si debitor. C. de distr. pignor. quia illæ regulæ rebus sic stantibus intelliguntur, quomodo contractus tempore fuerit. Contra accidit, si approprietum, aut præscriptio superuenit ex capite & facto ipsius emptoris proprio, quia si intercessum non sit, omnes omnium actiones, & hypothecæ excluduntur proprio acquirentis iure, sine attributione alia auctoris, quam ipsius tituli, quod Boer. notauit d. decif. 182. num. 38. & 49. & conf. 3. & item 14. Quod verum quantumlibet dimittent scholastici auctores.

B lam locus hic est de secundo casu differendi, quem initio huius disputationis hoc ordine posuimus. Cum scilicet creditor alter alteri vult præscribere, & sibi ius confirmare altero sue priori sine posteriori excluso à iure offerendi. Sed cum hic casus expressam habeat constitutione imperatoris disputationem, non est operæ pretium in eo tempus consumere extante l. cum, notissimi. §. sed cum illud. C. de præscript. 30. annor.

Suprestitille tertius, cum quæritur, an creditor aduersus debitorem iuri offerendi possit præscribere: nec enim hic casus d. §. comprehenditur, & ante temere misceri materiam docuimus, quo casu vere & formaliter incidit illa dubitatio, an iuri offerendi præscribi possit. Sed etsi de toto hoc genere præscribendarum hypothecarum alibi locus sit dicendi aptior, quod & nos faciemus, vera est distinctio quæ tradit multum interesse vtrum creditor possideat, an vero debitor. Nam cum certum sit, creditorem in vtilitatem debitoris possidere re, totumque id quod possidet, commodo eius possidere non solum. §. qui pignori. l. serui nomine. & l. pignori. D. de vñcup. l. de accessionibus. D. de perp. & tẽp. præscript. Id est quæ nullis seculis potest præscribere, quia possessio alicui nominis æternam habet implicitam recognitionem alieni iuris & possessionis, & ideo perpetuam interruptionem, & in definentem, quod Ioh. Fab. dixit d. l. cum notissimi. Bald. in rub. ext. de præscript. Idem ille & Panor. d. c. quoniam frequenter. §. fin. ext. vt lit. non contest. & conf. 342. Corn. conf. 176. lib. 3. Cast. d. l. pignori. l. si rem. §. omnis. D. de pig. Balb. quarta parte partis quinta q. 2. latè Igneus d. l. in cognitione. Hoc casu frustra litigatur de iure offerendi, quo opus non est: nec enim ab eo prouenit, quod res præscribi non potest, nec ab illo facto ex persona debitoris contingente, sed ex recognitione creditoris, & agnitione alieni dominij, & iuris, quæ per se sufficiens est ad æternitatem interruptionis: Nisi quidem interuenerit possessionem creditor, & offerentem solutionem debitorem repulerit & ex

E tempore interuersionis xxx. annis possiderit, quo casu (quamquam improbe) præscribitur l. nec creditor. C. de pign. act. & nos ante tradidimus. Sed cum debitor possidet duplici ratione res præscribi nequit, quia cum sine possessione præscriptio non procedat, creditor qui in hypotheci eam habere non præsupponitur, præscribere nequit, cum apud duos esse possessionem non possit l. 3. §. ex cõtrario. D. de acq. poss. Tum quia vere hoc casu habet locum illud theorema iuri offerendi scilicet præscribi non posse, quia quocumque ius offerendi cum iure excipiendi competit,

hoc est, quoties reus est, qui eo uti potest & conueniunt, toties est nullum tempus praescriptum esse, quia exceptionis natura perpetua est, l. pure §. vlt. D. de dol. excep. Quo fit, ut cum hypothecaria reus conueniatur, ut cedat pignori, toties debitorum offerendo pignus luere possit & agendum cludere quod Bart. ad l. pignori. Dale pig. l. paulus §. i. D. quib. mod. pig. vel hypoth. fol. Angel. Aret. d. §. actionum, num. 54. §. signor. consil. 139. Decius l. petens. C. de pact. & cond. 164. unde apparet frustra tantum opere periri illo inquirendo, an ius offerendi sit ius praescriptibile, an facultas inter creditorem & debitorem, quae dubitatio frustra tot paginas occupat, tot ingenia fatigat hoc quidem in subiecto.

Expōsumus (infallor) satis diligenter quid de praescriptis redemptum lege vel hominis dispositione competentibus iudicandum sit, quod ad praescriptionum vim, casus & species distinctus, postea quae est iure edictum sententiam, consilia alibi nec satis utquam experta aut tractata vno quidem loco.

CONTRACTUS RESCISSIONI SUB- IECTVS, AN TITVLVM IDONEVM tribuat ad praescribendum.

Cap. 9.

1. *Doctorem diuersae sententiae, an ex dolo, lesione praescribi possit.*
2. *Quas vrain Regis dirimi.*

Indem: 1. B. 6.
ca. 10. C. de
297. N. C.

Nunc de his titulis inquirendum, qui ex contractibus rescissioni subiectis tribuuntur, vbi ex his causis, quae ex dolo, fraude, circumventionem, ex lesione, vltra dimidium iusti pretij competunt: denique ex omnibus illis causis, quae comprahendi possunt art. huius tituli. Dubium facit, quod contrahentes qui sciunt contractum rescindi posse ex suo dolo aut fraude, in mala hae sunt, nec probabilem excusationem sui facti habere possunt: Quae causa fuit, cur Ioh. Imol. in c. apostolice, ext. de donat. praescribi postea negauit hoc casu per l. in causa §. interdictum. D. de iurorib. Sed Anto. Butrius contra negatque iure probari posse Imolopuionem, quod verum est, nec illa lin. cause de praescriptione loquitur. Butrium Cardinal. sequitur c. de quarta ex de praescrip. Felyn. ibid. dubitat, limitat. 4. & Alex. recitat, consil. 46. & 4. lib. 6. Balbus in repetit. l. Celsus l. ini. quinta notabili quarto, parte prima. Sed has pugnas diremit visus, cum

1. *Om. Regis Ludou. XII. ex qua descriptus est articulus vltim. huius tituli. caucum sit decemio praescribi rescissionibus omnibus talibus, quantumlibet malafides & doli interueniat. Id causae necessitan commerciorum, & contractuum validitati repetum inter contrahentes quidam: Nam extranei legitimo tempore titularum praescriptionum praescribunt, si quid ad eos deuenerit, quod nos diximus supra, specialiter de hac re dubitatione de pactis redemptiuis.*

TITVLVS EX PRIVILEGIO.

Cap. 10.

1. *An privilegium principis vicem tituli obtineat.*
2. *An ex privilegio invalido non lecto, aut publicato, ut loquatur.*
3. *Privilegium nobilitatis, aut immunitatis non publicationem sequatur possessione.*

A + Privilegia sibi qua.

De privilegio hoc quoque inquisitionem, an vicem tituli praebere possit, & an concurrat privilegium cum praescriptionibus, Ioh. An. d. G. m. & l. tunc Ioh. Monach. id quaeritur, c. cum perlonae de primis, in 6. Ioh. Plat. & Lucile Penna post gloss. vltim. de fund. par. lib. 10. Nec dubium privilegia concessa ab his, qui potestatem habent, vim habere tituli pro suo & pro donato, ideoque ex his praescribi posse, de quod privilegij forma de sit, suppleti per tempore lapsam: idque adeo est privilegium non viqueque, quae sufficiens sit & non validum etiam errore tantum, quod Bald. dixit l. i. ver. item quaeritur. C. de furtis in l. folemaibus. Cade fideiuss. iustitum, quod de iure iuris dixerat, detrahit. Angel. & Saly in concipit. Cade praescriptio, anno non dubitatur, quia ex privilegio titulo praescribi possit, quod & Balbus dixit, quia parte quinta pars q. 4. Quae sententia valde recentia est, propter eas immunitates & exemptiones honorum, quae olim a principibus nostris concessa scripto probantur, nobilitates, & facultates nobilitatis nobilia, quae omnino privilegia olim in curia Pergamentis, Rationalibus, & ordinariis promulgantur, & beant, si quid horum de sit quod lape deesse contemimus periclitantur ex Ord. Ducis Petri anno 1496. accedit ut plerumque contradicatur, quae tametsi his quae diximus sufficiens sunt, etiam si ad fontem exitum cum aliquod de sit, praetendens in possessione exemptionis reperitur, quod ipse probare negem debet, per ea quae notant d. l. in. C. de temp. p. rim. & d. c. cum perlonae alioqui quod privilegium legat, & in possessione non est, nam fideiuss. allegat, quod Bald. ad d. l. folemaibus. In quo tamen attendendum vlt. a privilegio tunc in m. amplius peritum posse, quod Panorm. & alij sicut c. vltim. de praescrip. Imol. vltim. ext. c. d. c. & l. in 6. fol. 30. vlt. quae res animaduersione digna est, propterea quod ea de re inquit sapie consingit. Hec etiam loco Aymo Caeacta ponit privilegia sibi, si citat vocat quae ex lapsu immemorialis temporis rem privilegij acquiescere dicuntur ex sententia Bald. c. i. col. 2. ita quae fuit regal. Decius consil. 496. Si vltimo. d. c. incipiente absolutus 2. & 3. q. c. in p. m. m. immemorable concludit minori centenario, contra Fely. & Card. sententiam.

DE CENTENARIA PRÆSCRIPTIONE

Cap. 11.

Præscriptio centenaria per se non est titulus. Centenaria iure consuetudinaria casibus & sine.

De praescriptione centenaria, an titulus sit iure ratione hanc (scholasticos) auctores, cum modo constituti, modo tituli, modo privilegij vim tribuant in tempore, quae Ioh. An. perscrutatur c. ex adq. bendum o. late Balbus in tract. praescript. parte secunda tertiae partis quall. 6. & nos art. 6. quod ea re scriptum in verbo nullo & verbo immem. nulloque titulum dici posse, et si per acquiescentiam h. vis et tribuitur, quod tamen a se non habet nec rerum veritate, itaque non satisfieri consuetudinis dispositioni, quo casu specitum titulum requirit. Nec vllam praescriptionis speciem adhibere, praeter eas, quae expressae sunt a consuetudine, nullamque quadragenaria longiorem, quod alibi dicemus, cum scholasticos auctores repugnant, quod Cepulla allegat lib.

1097 Desappropriances, Art. CCLXVI. 1098

l.vlt.num.13. C. pro empt. Craueta quidem titulum esse negat lib. de temp. parte quarta, capite incipiente materia num.2. Fely. c. si diligenti. ext. de præscrip. Idem in tempore cuius initii memoria non extat, quod minus esse putat centenarij, d. c. incip. absolutus num. 5. vt vicem tituli habeat, etsi titulus non sit verus quidem, sed fictus, de quo ille d. lib. parte quarta incip. absolutus nu. 48. q. 10. & seq. & nu. 9. & quo loco idem de talibus fictis titulis putat, quod de veris, cum contra melius sensisset Socinus cons. 260. lib. 2.

DE PRÆSCRIPTIONIBVS IN VNIVERSVM, QUÆ EX PERSONARVM inhabilitate impediri putantur.

Hæc cum in vniuersum dixerimus de his titulis, qui ex genere conuentionis non putantur præscriptiones admittere, aut vero materiam idoneam habent dubitandi, speciebus etiam quæ tales videbantur explicatis, quæ quidem in mentem venire poterunt, vt cum occurrunt laborandum non sit in applicatione iuris. Nunc hæ nobis tractanda sunt, quæ à consideratione personarum existimantur præscriptionum causas impedire, demum de his quæ ab ipsa materia laborat, & subiecti inhabilitate. Multa enim præscriptionibus ex consideratione personarum obesse constat lege, naturâ, magistratus imperio; lege, veluti, cum vir vxori donat, vt cum pater in liberos collato titulo, aut extraneos alienat; naturâ, vt cum minores, infantes, furiosi, dementes. Magistratus imperio, vt prodigi, qui diminuerentur, de quibus iusta dubitatio per quam sæpe occurrit, an ex titulis, quæ ab his sunt habiti, præscripti possint, nec inanis hic labor est, quem nulla non dies regeret imparatis.

Et primum.

DE PRÆSCRIPTIONIB. ADVERSVS MINORES.

Cap. 12.

- 1 Præscriptiones omnes, aut conuentionales, aut legales, aut statutarie, & nu. 6. & 17.
- 2 Conuentionales præscriptiones quæ.
- 3 Cæptæ cum maioribus, currunt aduersus minores. ibidem.
- 4 Etiam aduersus minorem inceperint, & c.
- 5 Minori datur Restitutio & nu. 5.
- 6 Legales, vt titulate, cæptæ cum maiore currunt, & c.
- 7 Tricennaria dormit.
- 8 Intellectus l. vlt. C. in quib. caus. ibidem.
- 9 Præscriptiones iudiciales currunt minori.
- 10 Idem in conficiendo inventario ibidem.
- 11 Opus ordin. Regiæ ad placandas res controversas, & c.
- 12 An contra minores præscribi possit de eorum contractu.
- 13 Adultorum & pupillorum sublata differentia, & nu. 19.
- 14 Decreto Res minorum sunt alienabiles.
- 15 Summa dictorum. ibidem.
- 16 De rebus alienis à minore distractis titulus tribuitur, & nu. 14.
- 17 Animaduersio in l. 2. §. si à pupillo. D. pro empt.
- 18 De re minoris propria ab eodem minore distracta nulla præscriptio est.
- 19 De re minoris ab extraneo alienata.
- 20 Hoc in casu quæ est statutaria præscriptio.
- 21 Mediatè emptores præscribi aduersus minores.
- 22 Omnes præscriptiones sine discrimine currunt aduersus minores iure municipalis, & nu. 24.

- A 20 Datur Restitutio minori de re sua alienata sine decretis, & c.
- 21 De temporib. petenda restitutionis.
- 22 Diversitas iurium in eo l. vlt. C. si maior fuit. & C. vlt. de temp. in integ. restit. pet. ibidem.
- 23 Renalescent contractus si restitutio suo temporib. non sit petita.
- 24 Solemnitas ex tempore presumitur & suppletur.
- 25 Non danda Restitutio minorib. aduersus præscriptionem.
- 26 Rescindentib. & Rescissoriis eadem tempora currunt.

Cum de personarum habilitate quæritur, primi infantes pupilli, adulti occurrunt; infantes septennio, pupilli anno 14. adulti 25. anno æstimantur; minores æquæ omnes, de quibus in præscribendi materia mirifica dissensio, non solum postremæ nostre iuris prudentiæ & scholasticorum auctorum, qui ab Accursio scripserunt, sed & veterum quoque, quorum responsis pro legibus viamur: ipsi quoque imperatores in suum Codicem non eadem statuerent, & eodem volumine tamen includere, quæ cum conciliare in scholis nituntur, re verâ aquam maritanti igni, homines veteri scilicet sacramento addicti, & nimium cōfidentes Iustiniani prædes, cuius effato veratur quidquam contrarium in suo Codice, aut congestis arbitrari, vnde tam multa supplere, addere, detrachere & ariolari coguntur, per læpe contra manifestam scripti sententiam, quod si admittitur etiam inferi vitibus braslicæ possunt reclamante Lyco, Colligam tamen, quod solco, & res agenti conuenit capita receptarum hac de re sententiarum, vt his quoque satisfiat, qui scripto iure vtuntur, deinde ad hæc nostra patria iura veniam, vt quid moribus profectum sit ad tollendas dubitationes intelligi possit.

Iam primum præscriptiones ciuili disciplina in legales & conuentionales diuilit. Legales lex reperit. Conuentionales à contrahentium consensu originem ducunt.

Statutarias gentis cuiusque mores induxere. Nec dubitandum quin plerique legalium incertitudo, & variatio inuenti causam præbuerit, etsi quod mihi quidem videtur nusquam adhuc satis fixo iure ea de re est constitutum.

De conuentionalib. præscriptionib. aduersus minores.

Conuentionales, quæ ab contrahentibus apponuntur conuentionibus, vt pacta de redimendo intra certa tempora, & si quæ talia sunt, singularem habent tractatum, l. Amylius. D. de minorib. l. vlt. C. si aduers. v. d. pign. l. cum filius. §. in hac. D. de verb. oblig. De his constants ferè regula traditur. Cum à contractu maioris cœpere aduersus adultos, minores, infantes, pupillos currere, & quod magis mireris aduersus nondum natos & qui in vtro sunt quando id Bart. & ceteri dixerunt d. l. Amylius & l. etiam ei. D. cod. tit. l. glof. qui a patre. C. de restit. milit. Nec vero vllam dari restitutionem, quamlibet minoribus aduersus tales præscriptiones, per glof. l. cum militariis. C. de restit. milit. & Bald. c. nit. quo temp. mil. Bart. l. 2. C. si ad. vend. pign.

Ampliant verò, nec sententiam mutant, etiam si præscriptio aduersus minorem inceperit, si modo ex contractu cum defuncto initio, veluti si dictum sit in contractu, vt ex certa die tempus curreret, & ante eam diem contrahens mortuus sit relicto hærede minore. Sed si conditionalis erat contractus, & post

possit l.vbi lex.D.de vfucap.l.alienationis.D.de verb. signi.l.i. Csi quis ignor. rem minor. esse l.vlt. C. si maior fact. al. rat. hab. gloss. non esse incognitum. C. quib. non obstat long. temp. præscript. vnde accidit, vt annullato in totum titulo, possessio nulla de causa remaneat apud acquirentem, sine effectu, & inanis, simplex, & nuda detentio, idèque non idoneo ad præscribendum l. nullo. C. de rei vend. l.vlt. C. pro herede l. diutina. C. de præscript. long. temp. Contrarium est, cum res minorum alienatur cum decreto ex iusta causa interposito, quod Bart. & Cast. dicunt d. §. si à pupillo, quia res minorum non sunt per se inalienabiles, veluti vitio rei impresso, sed tum demum, cum sine decreto alienatur, quod nos inferius perscrutemur. Ergo summa erit huius sententia tales contractus non tribuere præscribendi causam l. bona fidei. D. de acq. rer. dom. l. 3. C. de auctor. præst. l. non est incognitum. C. quib. non ob. longi temp. præscript. l. vlt. C. in quib. causis in integ. rest. l. vlt. C. pro empt. l. i. Csi quis ignor. rem. minor. esse. Hæc sententia line distinctione recipienda est, siue cum minore contrahatur, siue cum alio de re minoris vt propria minoris, siue bone fidei sit, qui contrahit, siue rem minoris esse nō ignoret, re affecta vitio quasi reali priuilegio personæ, quod Bart. & Alex. putant l. Pomponius. §. cum quis. D. de acq. poss. & glo. d. l. bona fidei. Nam etsi tex. l. i. Csi quis ignor. videtur præscriptionem de re minoris propter ignorantiam acquirentis admittere, id glossa eluit, cum intelligit præscriptionem à maior tate inchoari, à minoritate nō putet. Quare nō sine causa dicere soleo in legibus nostris multa aut pugnare aut temere cōgesta, quæ hoc modo cōciliari dicatur, cū potius de abrogato iure deducta appareat. Sed im præscriptibilitatem istam intelligunt in præscriptione vicennaria & longi temporis: Nam tricennarias quæ longiūmæ putant currere aduersus adultos, veluti lōgissimum tempus suppleat decreta, quod Bald. dixit l. i. col. xi. C. de ser. fugit. Cast. l. vlt. & penult. C. communia de legat. Balb. in præscript. parte quintæ partis q. 5. n. 3. & 4. & parte 6. casu. 23. sed dari restitutionem. Huc semper reuoluntur tales nugæ. Nam contrarium esse tempus vim decreti supplere, & dari restitutionem, cum alienatio sua solemnia habeat per suppletionem, super qua ratio adfertur, quia mala fides præsumitur in contrahente contra iuris solemnitate cum minore, quod Socin. dixit conf. 22. lib. i. & conf. 29. eod. lib. & quos Crauetta lib. de temp. C. incipiente Materia num. 4. siquidem scientia, aut ætatis, aut rei minoris præsupponitur gloss. d. l. i. C. si quis ignor. rem minor. esse & l. fin. C. pro empt.

Caterum de rebus alienis, quæ à minore distrahantur, an titulus tribuatur idoneus ad præscribendum, rem distinctione transigunt, vt præscribi res non possit, ex tali titulo, si emptor rem minoris esse putauerit, aut ipsum minorem qui venderet, quod gloss. dixit l. magis puto. §. i. verb. non valet. C. de reb. eor. si ignorauerit posse putant, & in hoc casu d. §. si à pupillo interposito, quod fatendum sit, manifesta textus mutilatione, & contra certam iurisconsulti sententiam, nec ea supplere qui volunt tex. ipsius structura patitur & ei perspicua vis affertur. Nec mihi iurisconsultus satis cum conuenire videtur, cum rationem subiungit quæ dictum destruit: & ideo (inquit) rei pupillaris ab ignorante præscriptionem admittit quia plus (vt ait) in re sit quam in opinione. At quis non videt contrarium ab eo statui, cum præscribendi facultatem tribuit ex opinione existimantis rem pupilli esse quam ex re, cum re vera minoris nō

fit. Quod subsequitur planè *ἀναγκαστικόν* est antecedentium, quod gloss. sagaciter subodorata negationem addidit vt pro affirmatiua, vt sic dicat, vt non plus sit in re, quam in opinione. Quare miranda omnino ista est hostiliorum suppletio, quæ negatiua pro affirmatiua supponendam censet in eo responso, quod re vera cum aliis pluribus aperte cōsistit, vt non immerito ibi Bar. dicat esse difficilem nisi ibi de re aliena agi intelligatur, alioqui illum textum procedere non posse, & Angel. ait difficile esse passum. Sed ibi de re pupilli agi ostendit casus oppositus sequens. Nam cum in priore casu speciem de ignorantia posuerit, aliam ex aduerso opposuit de scientia pupillaritatis, in quo rem ipsius pupilli expressi, quæ & in priore intelligitur, alioqui de re aliena ad rem propriam non erat futura relatiua oppositio, quod tamē iurisconsultus aperte ibi intendit, & aduersariū, quod si palam ostendit. Proinde de re aliena à pupillo tribui idoneum titulum ad præscribendum, etiam si illi omnes obstant, & perspicua ratio pro nobis facit, cum hic constet de præiudicio minoris non agi, cuius res non esse in hypothese præsupponitur, cum tamen in eius respectu & consideratione tota prohibitionis causa affixa sit, nec contractus nullitas externum rei dominium respiciat, & separata sit consideratio dominij, & præiudicij, nec titulus afficit respectu externi, & verum est quod dicitur plus esse in re quam opinione, & valde potius contrarium debere ex eo quod re vera res aliena sit, quam ex opinione, quod res minoris credatur, & cum contra ipsum minorem qui vendidit maiorem factū præscriptionem inchoari posse constet, consequens est contra eum, qui rei dominus est, & maior, perfici posse, & hoc tantum requiritur contra externum, vt emptor titulum habeat *de iure*, & hoc casu fit, vt qui dominium transferre non possit, si dominus esset nihilominus vfucapienti conditionem transferre possit, quia regula l. clauit. us. D. de cond. emptione non semper negatiue procedit: quod Angel. & Cast. dixere d. §. si à pupillo, & cum hic minori non præiudicetur præscriptio admitti debet, quæ consideratio sumitur. l. 2. §. si tutor. D. pro emptor. quæ & ipsa sumitur in donationibus inter conjuges ventis, ex quibus tamen præscribitur, si contingat rem quæ datur alienam esse l. si vi vxori. D. pro donat. l. sed & si cōstante. D. de donat. int. vir. & vxor. quod propria sede de donationibus sumus persequuti, qui casus huius tam similis est, quam ouum ouo, & ab hisdem considerationibus sumitur & expr. l. l. §. si tutor. & expr. l. l. §. si tutor. & expr. l. l. cum qui in princip. D. de publici. Nullum enim pupilli interesse veritatem in alienatione rei alienæ, nec scientia, aut ignorantia emptoris de pupillaritate quidquæ rationis habet, cum de re pupilli non agatur, etsi quæ sit mala fides ratione pupilli alia sit ratione externi dominij. Nec si pupilli interest ratione hypothecæ, aut alterius iuris ad rem id sufficeret ad impediendum emptoris appropriementum l. si quis fundum. D. de acq. pos. glo. verb. possidente l. si cur. C. de præscript. 30. anno. Bart. l. si ades. D. de ser. rust. præd. Baldus tract. præscript. 2. parte 3. partis q. 4. Sunt enim nullitates contractuum diuersis respectibus diuiduæ, & respectiua. Quare tota illa de præscriptione rei alienæ discrepatio mihi perperam, & contra ius ab Doct. constitui videtur, & potius intercideret illum. §. si à pupillo pariantur, qui vt vere loquuntur procedere aut sustineri nequit quocunque re vertas.

Sic igitur ista constitutum de re aliena à pupillo vendita tribui idoneum titulum ad præscribendum

poſitum. d. l. magis putō. ſ. penult. heſti præſes. C. de præd. minor. vel li. ordo iuris prætermiſſus eſt, aut ſolemnitas non ſunt ſervata. minorum. God. eod. tit. l. com. hi. ſ. li. prætor. D. de tranſact. l. 2. & vlt. Cod. de præd. minor. Id igitur etiam conſequens eſt inquirere, intra quæ tempora reſtitutio petenda ſit, & quantum tempore reſtitutioni præſcribatur. Nec enim ea de re eodem ſemper iura valuerunt. Nam cum vetus jurisprudentia anno reſtитуitionis omnes excluderet. l. 1. D. de pet. & temp. præſcri. l. in honorariis vbi glo. verſic. Sed cum reſcripta. D. de actio. & obli. l. 1. C. de temp. in integ. reſtit. petita. qui annus vltis erat. Pro eo anno poſterior à Juſtiniano. quadricennium eſt conſtitutum. d. l. vlt. C. de temp. in integ. reſtit. quod à primo die maioritatis cūrit, & continuū eſt in principio, ſed in curſu veſte, quod illa lex diſponit quæ legem gloſicæ intelligunt cum res minorum ex decreto alienata ſunt, ſed reſcriptum eodem. C. Juſtiniani alia, quæ quinquennium ſtatuit. l. vlt. C. ſi minor fact. alien. rat. habuerit quæ planè in præſcribendo tempore diuerſa eſt, nec aliter conciliari poſſet, quàm quomodo gloſæ petiti, quæ dicit hoc volumus quinquennium tempus ſtatui. d. l. vlt. C. ſi maior factus, cum res minoris ſine decreto alienata eſt. Mea ſententia vtræque compoſiti debuerat cuius diſtinctione, niſi altera temporis mendum eſt cum vtræque Juſtiniani ſit, & Præſcriptio Mēſe miſſa. Proinde vtræque accipiamus quod dant, iſtud ſive quadriennium, ſive quinquennium, cauſæ quædam interpellant ex clauſula, ſi qua meli iuſta cauſa videbitur, vt ignorantia, abſentia, & tales, ex quibus etiam maioribus ſuccurritur, ad interpellandas præſcriptiones, reſtitutionum petendarum, quod illa l. vlt. C. de temp. in integ. reſtit. petiti. ſtatuit. Sed nec olimus noſtrum conſuetudinarium ea de re certius fuit. Nam vetus Conſuetudo veruſſimè iura antiquiſſis reſumplebat, reſormata quadriennium Juſtiniani maluerat. At. 462. Sed eodem reſormationis anno & meſe prodit Regis Franciſci I. Ordinatio, id eſt anno 1539. meſe Septembri, quæ ad iſta diſcrimina tollenda facta eſt, quod eius verba exprimitur, & vtilitas duas vicinas leges conciliaret & patronorum concertationes, ſine diſtinctione ſtatuit, vt decennium conſuetudine à die cepeſſe maioritatis cūritur, id eſt, his quibus maioritas in vigeliſimo quinto anno incipit vique ad 35. annum, qui eſt eius anni 1539. art. 134. Hæc eſt iuris civilis, morumque ea de re ſuccellit, & quod quoque tempore ſi valuerit, ex quo receptum eſt, vt reſtitutiones ex omni cōtractu tempore minoris ætatis facti, ſive cum decreto, ſive ſine eo intra id tempus peti debeant, ſin petant non ſint contractus reualeſcant & confirmentur, quod illa l. vlt. C. ſi maior factus ſanxit, & vtræque ſic tenere quæ ab initio legitimo decreto fuilſſet res alienata, ex æcto tempore ad confirmationem præſcripto. Quomodo iam inde laborandum ſit in foro verſantibus, de validitate, aut nullitate decreti, ſi appoſitum erit, & ex forma, aut materia laborare dicitur, cuius li caſſario petita non erit intra decennium, nec nullitatis, nec appellationis vllum ſuperet remedium, obſtinet enim id tempus vim decreti. Quare conſolida eſt vetuſtilla, ſed à multis agitata concertatio, an ſolemnitas extrinſeca, de qua in actu non conſiſt ex diuturnitate temporis ſuppleatur aut præſumatur, de qua. l. ſi filius. C. de pet. hered. quā in ex decennij lapſu multi præſumi volumus, multi abnuunt niſi totu triginta anni exceſſerint, quod Alex. putat conſ. 179. vol. 7. & conſ. 17. lib. 4. Inol. cap. per dicitur ext. de cont. empt. Anton. Buttius. cap. diuerſis, ext. de cler. coning. Anchor. conſ.

Argent. in Conſ. Brit.

A 136. Fely. t. ſicut num. 30. & 33. ext. de re iud. & cap. quoniam contra num. 57. ext. de probat. & Bald. l. 3. oppoſi. C. de ſer. ſug. Sed hic nil eſt nec neceſſe ex præſumptione ſolemnitatis, aut decreti ſolemniter appoſiti inſiſtere, cū ſormalis, & diſpoſitiva legis eiumciatio inſit confirmatoria contractus quālibet nulli, ſive cum decreto facti, ſive ſine decreto, vnde ſit vt eummoda confirmatio ſuccedat ex l. decennio præterito, à quo tamen caſus quodam expropiant. d. l. vlt. C. de temp. in integ. reſtit. & illa item l. vlt. C. ſi maior fact. cum illa ipſa decennij præſcriptione capta cum maiore facti, aut alia minoris ſuperuenit, aut abſentia, aut ignorantia contractus cum prædeceſſore facti, aut alia talis, quod ipſum illa Ord. an. 1539. excipit, nec iure dubitatur. Sed moribus, & conſuetudinario iure præſcriptiones omnes cum maioribus contractis, ſive vlla reſtitutionis ſpe, currere dicimus aduerſus hæc edes eorum, nec abſentia aut ignorantia vllam rationem habendam in ſtatutariis diſpoſitionibus, quod ſi aliter ſit nullus futurus eſt litium finis. Quare & inconfiderat ab iudicibus, & verò cecidit magnis, qui appellationes ab decretis inſiſtibus etiam poſt trigefimum annum recipiunt, cum contractus omnes cum minoribus facti reuocari vnde eorum confirmationem ab lege recipiant decennio tranſacto, ex d. l. vlt. C. ſi maior fact. & Ord. anni 1539. nec poſſit de tempus queſſio aduertenda ſit, ſive nullitatis ſive iniquitatis per appellationem. Nec inter reſcindentes & reſciſſorias actiones diſcrimen admittimus quoad præſcriptionum principia, quod vetus jurisprudentia faciebat, quia reſciſſoria non ante tempora volebant currere, quā in reſcindiſſione erat obtentum, ex regula non valentis agere, de quo glo. d. l. in honorariis verſic. Sed cum reſciſſa. D. de act. & obligat. Albert. & Salyc. agunt. l. quod tempore. C. de reſci. nulli. Sed cum hodie reſcindiſſent & reſciſſoria actiones eadem inſtancia intenduntur, vtrique ex æquo & ex eodem tempore, præſcriptionum tempus cūrit, & vtræque vnicum & idem decennium excludit.

DE PRÆSCRIPTIONIBVS ADVERSUS MENTE MOTOS.

Cap. 13.

- E 1 Contractus cum furioſis facti ex toto nulli, & ratio.
- 2 Furioſorum conditiones in iure civili.
- 3 Furioſorum & pupillorum comparatio, ibid.
- 3 Pupili naturæ aliter ligentur.
- 4 In pueris quoque affectiones ſunt ad rei quaſiſſimam, ibid.
- 4 Tales affectus non ſunt ſufficientes ad obligationes neſcinder.
- 5 Expensio, ſi ſi a furioſo. l. 2. ff. pro empt.
- 5 Contractus cum furioſis nulli ſive ab ſcientis, ſive ignorantibus, ibid.

F De furioſis, mente capis, de mentibus, inſanis, & his omnibus qui rationandi vi præditi non ſunt quæſiti ſolet, an contrahendo idoneum ad vti capientem titulu tribuere poſſint. Duplex dubitationis caput, an aduerſus eoſdem qui contrahunt, an vero aduerſus extraneos talis titulus valere poſſit. ſecundum dubium contractus qui cum talibus ſit, ex toto nullus eſſe, quod tex. l. 2. ſi a furioſo. D. pro empt. exprimit, atq; adeo obligationem in tali contractu, ne quid naturale. l. pupillus. D. de act. & oblig. l. pupillus. D. de acqu. rer. dom. propterea quod furioſi & tales cōſenſu

AAA

non habent idoneam ad obligandum, in quo est substantialis subiectum contrahendi, & sine quo non magis contrahens constituitur quam signa sine luto, neque enim vel velle, vel nolle possunt, l. pupilli. D. de reg. iur. l. furiosi eodem titulo. & ubique quiescentis abentis & non sentientis loco habentur. l. 2. §. furiosus. D. de iur. codicil. lviij. nō voce. §. furiosus. D. de reg. iur. cum quiescentes dicunt, remouent actum eadem ab persona, veluti in morbo omni organorum sensibilibus effectu, ut si quis dormienti in manum baculum indat, ut trader sine accipiente, cum dormiens sensum non habet, aut voluntatem accipiedi: quo exemplo furiosus consultus ostendit à furioso possessionem apprehendi non posse. l. i. §. adipsi. l. i. m. D. de acq. poss. & l. possessionem illo ipso titulo, & l. quamvis. l. §. i. D. cod. Quare non est probabilis illa dubitatio doctorum, an furiosus pupillo, an verò magis infanti comparandus sit in materia ciuili, quod illi inquirunt. l. 2. C. de cons. furios. Alex. l. i. curatorem habens. C. de in integ. rest. Bart. & Imol. Imperatores. D. de re iud. Bald. l. qui neque. D. de reb. cor. Idem in t. tit. de benef. sit. & vulgo. lvi. C. in quib. caus. in integ. rest. Panor. & Fely. c. cum non liceat ext. de prescript. Idem Fely. c. pastoris est. de re iud. Denique certum est infantibus magis comparari. l. in negotiis. D. de reg. iur. à quibus omnis consensus & facultas ciuiliū actuum explicandorum per naturam est adempta, cum in pupillis contra sit, in quibus incipiunt semina bonitatum communium indita ab ipsa natura sine magistro, ideòque & ratiocinantur, & colligunt, & assensum præbent, & consentiunt, si proximi sunt pueritati, & vero existim in quibusdam præcipitata quedam, & præcox ingenij vis ad quæque percipienda & diiudicanda, citius si celerius consumi creditur, quo fit, ut in vniuersum remoueri à talibus consensus capacitas non possit. Ideoque & naturaliter obligari dicantur, quod Bart. notat. l. i. D. de nouat. & Angel. §. pupillus. in it. de iur. stipul. Cuius rei nil inest infanti ac ne furioso quidem, quare neutri hominum generi ea facultas est aut assensus idoneus, ut se alteri obligent. Nam etsi in his appetitus quidam inueniunt circa voluptatem, aut dolorem, qui primi sunt sensus in puero, ut Plato in legibus scribit, ideoque ad quædam obiecta mouentur & assentiunt, quod à nostris quoque scholasticis auditoribus traditur. l. donatarium. Cod. de acq. poss. & Bart. ibid. & l. quamvis. l. §. i. D. de acq. poss. ut virgines puppis, aut etiam in pueris dant crustula blandi præceptores, elementa velint, ut discere prima, tamen hi quales quales assensus nō sunt plenæ affectus, ut illa l. donatarium loquitur, nec materiam idoneam præstant ad consensum qui ad obligationem & commutacionem exigitur, nam tales quoque assensus etiam in furiosos cadunt, qui à quibusdam rebus solent sponte abhorreere, quædam impendio dihgunt, ipse demente in pidi qui perditæ flagrarer omnis mulici instrumenti amore, & Rex sibi videretur si inter canentes admittis esset, qui etiam sic à quibusdam abhorreret, ut in iudici mentione eorum totus cohorresceret & perturbaretur, vidi qui iudicialia tractaret, & sapientie sonum frequenter, & conueniens. Sed illa sunt facultatum naturalium effecta, iudicij & rationis non sunt. Ideoque tam imbecilla sunt in furiosis quam infantibus, & cum ætate adoleſcent organum non malè affectus, idcirco non bene pupillis furiosi comparantur, in quibus sensum increſcit vis intelligendi. Hæc cum sit iura, & de præscriptionibus queritur, nec furiosi vilius consensus sit mirum est. l. 2. §. si à furioso respōderi eū qui à furioso eme-

rit, quem sancto mentis esse putabat, præſcribere possit, quod idem respondetur. l. pignori. §. i. D. de acq. poss. l. cum qui. §. i. D. public. Bart. quemadmodum. C. de agric. & censib. x. Quibus responsis omnis iuris principia, & certissima regula re pugnant. Itaque ut pactum inirent, coguntur scholasticis scriptores iuridice diuinare, suppleri, inferre, quæ nec scriptum potest pati, nec contentum. Quidam etiam id iustitiam ex putacione iuris in materia propter nullam opinionacionem emptoris, quod obtinere non potest in personis alienata prohibitis à lege. Quare eadem responsio idem in pupillo dictum aliunde defendere conati sunt. Quidam non putant ex tali titulo procedere vſucapionem aduersus ipsam furiosum, sed aduersus tertium possit, quod glol. & Angel. dicunt. d. l. cum qui. Imol. d. §. si à furioso Angl. h. ab eo. D. de acq. poss. Sed, lex remouet potentiam ad actum in persona furiosi, idcirco quomocumque respectu nullus est actus, Angl. ibi supplet ibi de re aliena præſcribenda agi, quod & in pupillo in principio responsio omnes diuinarunt: sed hoc scriptum pati nequit, & iustitia perspicua est, & ex superioratione reuocatur, sed glol. d. l. pignori supplet contractum factum esse tempore in iudicatu quietis, quod si verum sit contractus valere debuit. l. fupſolem. C. qui testam. sic possit. falsum igitur quod ibi iustitiam dicit contractus, & titulum nullum esse, & constat furiosum possidere tradere non posse, nisi si iuratus consultus loquitur ex contraria scholasticentia, cum contrariam non Papiniani præſcribere possit à iustissimo conuenit l. donatarium & imaginari præter scriptum cognat. d. §. si à furioso agi de re quæ esset in possessione emptoris, ut occurrant illi, possessionem. Itaque iustitiam eundem nec cum his quæ supplet iustitiam non possit consistere, nec sine his, nec possit esse ignoracionem conditionis eius persona, cum quæ contrahatur, quæmen conualliere, & alienari prohibetur, vniuersi conditionem tribui, ex ratione glol. qui cum alio. D. de reg. iur. & his quæ diximus supra in nunc, quod vſucapiendi conditionem tribuere non possit ignorant emptori, ergo furiosum multominus, quæ totum nullum iudicium sit, qui impetu & ciuitate quodcumque facit, etiam si in ratione recidit. Ignorata iust. quib. non est permittit. hæc restam. Summa igitur huius sententia est: Ex eo titulo qui quomocumque ab furioso habetur, præſcriptionem non possit procedere, siue furiosum acquires ignoret, siue intelligat, quem tamen ignorare casum iustit. §. si à furioso videretur excipere, sed aliud dicere vult ab omnibus exilimatur, quod ex superiuratione apparet, nec id potuisset dicere constantibus iuris regulis aperte demonstratur, ex his quæ de iuramento diximus, & glol. notat. l. vlt. C. l. qui ignor. rem. in not. esse & glol. l. bona fidei D. de acq. rest. dem. l. i. & Alex. l. Pomponius. §. cum qui. D. de acq. poss. Qui præſcribendi impotentiam intelligimus non solum respectu furiosij, sed & exterorum omnium quæ titulos afficiunt, imò titulus non est, nec dici debet, ut notatis à Bart. l. naturaliter. D. de vſucap. Multo al hanc tractationem idonea congeſſit Boer. dech. l. i. furiosorum conditione, & iure.

DE PRÆSCRIPTIONIBVS CONTRA PRODIGIOS.

Cap. 24.

- 1 Cum prodigij in naturalis quidem obligatio est.
- 2 Sententia iurisdictionis exigitur etiam in notis prodigij.

An dato curatore videatur interdictum. *ibid.*

3 Ante interdictum contractus valent.

4 Sed & promissio prodigalitatis intervenire debet.

5 A iudicio interdicti confirmato contractus nulli sunt.

6 A sententia prodigalitatis semper potest appellari.

7 Contractus prodigi nulli etiam si curatorem non habent.

8 Cum prohibitio legis & hominis iunguntur impeditur naturalis obligatio, nec ritibus tribuitur.

1 De prodigis, aforis nequam, profusis, nepotibus, decoctionibus & qui lege Roscia inter quatuordecim ordines non sedent, & talibus omnibus qui neque modum neque finem expensarum habent, sed bona sua dilapidando profundunt, quos lex describitur. D. de curato. furiosi. eadem dubitatio. Hos vero ne naturaliter quidem obligari posse putant: prodigis intelligimus, qui sententia sui iudicis tales esse pronunciati sunt, cognita causa l. Julianus. D. de curat. furiosi. Neque scholasticas sententias recipimus eorum, qui putant de notoriis prodigis idem iudicandum, etiam si sententia nondum intervenierit, quae opinatio & ratione & meliorum iudicis reuincitur, & contra est Bart. iudicium, ne nisi post sententiam bonorum alienatio cuiquam interdictum iudicari debeat, vt gloss. l. si ab eo. D. de viciap. Bart. Cast. Alex. Lud. Rom. Angel. Francisc. Atret. potest l. si cui bonis. D. de verb. oblig. Item Bart. Bald. Angel. Imol. l. si cui lege. D. de restam. Cum omnium bonorum alienationem leges omnibus permittant, quia nulla maior profusio dici potest, idque ex causa donatorum. Quare sine iudicio etiam illorum est sententia, qui putant ex ea causa, quod notoriis prodigi consumpserint, dari restitutionem. Hæc talique plane usus est putat, eandem non sine causa l. inf. reprehendit contra Baldi & Lud. Rom. opiniones d. l. si cui bonis. num. 12. In preterea illa dubitatio, an dato cuiquam curatore vt prodigo, bonorum interdictio facta videatur, an item bonis interdictio, si curator datus non sit, de quibus instantiliter dubitant homines otiosi, cum luceat perspicue neque interdictio sine curatore, neque curator dato relinquitur bonorum administrationem, quam neque interdictio, neque curatoris datio cuiquam potest permittere, de quo. Bald. l. 1. col. 2. vers. circa personam. C. de consel. Succedit enim legis dispositio etiam non expresse. Denique non habendum, quin ante interdictionis sententiam libera & absoluta cuique sit rerum suarum alienatio, si aliunde ea non reprehenditur, etiam si aperte prodigis quilibet sit. Iures tutores ad fin. D. de admin. tutor. Sed verò ad contractus inualiditatem, tituli nullitatem, & præscribere impossibilitatem, etiam scientia eius qui contrahit, exigitur. Nam ubique rituli damnantur, cum contrahentis ignorantia adumbrari nequit, vel luti si contrahens interdictionis sententiam cum fecerit, adhiit, aut testis aut iudex aut aliqui præsens, vel si ei in caput denunciata est, aut exhibita sententia, aut quomodocumque rite innotuisse probari potest, vel super omnia, si publicis locis vel mercatu, aut domicilii loco promulgata sit interdictionis sententia, & (vt illi loquuntur) præconizata, quod nos facere solemus, quo casu nulla ignorantia cuiusquam quantumlibet probabilis excusatio admittitur, nec possumus recipienda est causam ea de re. l. si pupillus & positum. D. de exercit. act. quia magna culpa si ignorare, id quod omnes sciunt. l. magna culpa. D. de verb. signif. quare iuris

A & de iure irrefragabilis est præsumptio. Ego vbi- cumque leges prodigorum consumpti interdictionis de scientibus semper loquuntur. l. si ab eo. D. de viciap. d. l. qui fundum. §. qui sciens, l. si quis cum sciret. D. pro empt. ad quem vltim reperta illa edicta follemina, de quibus statuit. Act. 193. inf. & Bart. notat. l. quemadmodum. C. de agric. & censib. lib. 1. Itaque quod medio tempore inter sententiam & edicta alienatum erit, si scias participata non probabitur, valebit sequuta absolutio. Quod si cum iudicatum sit, appellatio est interposita, interim alienata in eodem statu manebunt, sed confirmato postea iudicato ad irritum contractus recident, nec ex his præscribi poterit propter naturam indicati de se promissionis, oh medijs temporis periculum. l. Imperatores. §. vlt. D. de appel. lib. ex executione. D. quot. appel. non recip. quantumvis in testimonio ferendo aliud statuat Bart. l. furti. §. furti accipe. D. de his qui notantur. Quod si iudicatum infirmatum fuerit, alienatio de re aliena facta præscribendi causam præstabit, vt ab quo cumque idoneo, à tempore latae sententia & contractus, nec inulta interpellatio & iniquum iudicatum obicit rem suam gerenti, per ea que diximus Art. 32. sup. Quæ si non iure lata est, promoueri quomodocumque poterit, vt ab sententia omnibus, quæ perpetuum, & successuum gratiam inferunt. Quod si appellatum non sit, frustra illa scholæ dubitationes, an actus & contractus valent, si prodigo curator datus est cum prodigus non esset. Sententia enim pro veritate est, nec vltim iudicatum sine appellatione rescinditur, si cause cognitio, vocato eo, cuius inter- fuit, id est, prodigi ipso lata est: quia tunc non simplex decretum est quod reuocari posset, ex falsa causa interpositum, sed verè & formaliter sententia suis substantiis libris constans, quæ hoc regno & moribus sine appellatione rescindi nequit, quod idem multi putant. d. l. si cui bonis, & si non desunt, qui repugnent. Non profutur igitur rituli, qui ex contractu cum prodigo facto præscribuntur, quoniam in totum nulli sunt, cum ne obligationes quidem naturales possint producere, & nullam talium voluntatem esse Iuris- consultus dicit. l. furiosi. D. de reg. iur. Ideoque in bonis nihil habere dicantur, nec dominium trans- ferre, d. l. Julianus. D. de curat. furiosi. Quare plane, & in caput rescilire legem talibus ritulis ne valent, & verò impensius & anxius obesse quam ipsis mino- rum contractibus, quia cum prohibitio iudicis qui su- per interdictione pronunciat, ad legis prohibitionem accedat, toties fieri rem inalienabilem, & legem rescilire potentia contrahendi, & titulum non tribui idoneum ad viciapiendum, quod illa. l. qui fundum exprimit, & d. l. si ab eo Bart. l. si quis cum sciret. D. pro empt. idem Alex. Cast. Lud. Rom. Angel. l. ad d. l. si cui bonis, Felx. & Barbae pastoris ext. de re iud. & Bart. l. vbi lex. D. de viciap. Hæc iunima receptæ sententiæ, ex qua eliquitur non posse tribui approp- riandi causam, ex contractu alienationis cum prodigo facto, siue aduersus prodigum ipsum contra- hentem siue aduersus extraneum de re eius proptia propter actus anihilationem, quæ ritulum ad non ri- tulum reducit, quo casu sic naturalis interruptio, quæ omnibus prodest, cum ritulum afficit, quod ius- se Bart. persequitur. l. naturaliter. D. de viciap.

B

C

D

E

F

DE INTERDICTIS OMNIS GENE-
RIS, ET ANTIQVVM TRIBVANT.

Cap. 15.

AAA 9

- 1 Interdicti titulum non tribuunt.
- 2 Duplex interdictio legis & hominis.
- 3 Omnes interdictiones promulgari debent, ut vim habeant.

1. Sed præter eos qui ex causa nequitiæ & decoctionis dimittuntur vetantur, legibus etiam plures reperiuntur, quibus bonorum alienatione interdicitur, interdum etiam & administratio. Nam interdum mandante administratione interdici iussum non est, ut quibus veritas etatis facta est, tales sunt in iure interdicti simpliciter dicuntur, & frequentior eorum mentio in iure quam prodigiorum, quibus etiam administratio interdicitur: de talibus responderet. d. l. si ab eo, d. l. qui fundum, d. §. qui sciens. l. si furioso, & l. & mulieri. D. de curat. furios. l. si curatorem habens. C. de integ. rest. minor. l. certi conditio. §. quoniam. D. si cert. petat. l. patri pro filio. D. de minoribus, & alibi sapè. Hoc genere sunt, qui lesa maiestatis criminis admittunt, qui ex die admisi criminis res suas alienare vetantur. v. l. Cad. l. Jul. maiest. Sed & plerumque res huiusmodi ad iudicibus alienari prohibentur, ut cum hereditarie sunt, & de hereditate questio est, l. alienationes. D. famul. her. c. l. ad ius. D. de pet. her. red. vel cōm. dissipatio timeatur, quæ si ab lege sunt addita hominis prohibitione in totum dominijs translatio impeditur, & obligationis naturalis potentia inhibetur quoniam lex resistit, ita ut titulus ad talibus haberi viciu capiendi conditionem non tribuat

2. de re aliena, nec de propria dominijs translationem, quod Bart. dixit. d. D. de nouat. & l. a. notat. d. l. is cui bonus in fin. Nam alioqui simplex legis prohibitio titulum nō afficeret, nisi ultra ad annulationem procederet. Sed omnes eas cuiusque generis interdictiones

3. quæ à iudicibus sunt, antè publicè promulgari oportet, quam vim habeat aduersus extraneos ignorantes, ex theoremate Bart. d. l. quædammodum. C. de agn. & c. c. l. nec sententia præsumitur.

DE FEBRIIS, ET AN CONTRACTVS CVM FEBRIO FACTVS IURE CONE- RAT, SIVE QUAE IDONEUS AD PRÆSCRIBENDUM.

Cap. 16.

- 1 Ebriorum voluntaria infania.
- 2 Ebrii magni etiam tunc.
- 3 An Ebrii titulum tribuant idoneum.
- 4 Contractus factus cum ebriato agitur an valeat.
- 5 Ebriorum diuersæ conditiones.

Ebrii quidam incitantur ad meliora vino.

1. De ebriis & violentis ex iisdem fere causis dubitari solet, quia ut Seneca lib. xij. epist. scribitur: Ebrietas voluntaria est infania, & in libere tranqu. vitæ, habitare viuis horum infaniam appellat, extat etiam canon. d. l. distinctio. c. violentum, qui ebrietatem statum mentis interuersionem vocat. Nec in oculis dubitatio quando talium hominum nimium hæ regiones feraces sunt, paulonius quam Alemanorum, & frequentes ex ea causa contractuum rescissiones tribuuntur nostris. Patrum memoria nulla admittit cædis gratia ab Principibus obtinebatur sine ebrietatis professione & præfatione, nec adhuc meliorum admonitionibus id vitium ex toto conquiescit, quando ne externi quidem homines exortes eius sunt, & provocatis satis strenue partes & ipsi suas

2. bibendo sustinent. Habent ipsi magnorum virorum exempla, Alexandri si non per vinum Clytem reuera

monerem occidisset, Catonis, M. Antonij & Calpurnij. Mirum vero magis in eo numero ab Seneca receptum Solonem tantum legillatorem, & Archemusum. Et Catonis quidem ebrietatem Seneca excusat, & defendit, sed C. Cæsar exprobrat totis Anticatois libris. Poëta etiam ad excitandum metus furorē prodedit dicitur auctore facti Poëtarum maximo. Quod iudicibus arguitur vini vinofus Homerus: sed vitij maiores, & exempla conquiri non oportet, quando in quolibet magnis vitiis vitia esse ista non desunt, sed tamen tam altè hærere, ut frustra sit reprobatio. Quod nunc agimus, an tituli cum ebriis facti iure consistant, extat gloss. c. vniuersique 22. q. 4. quæ valere eos non putat, & Lud. Rom. l. in princip. D. de verb. oblig. dubitat, an ipsi sibi stipulari possint. Id quidem etsi nulla l. traditur, tamen ex regulis vulgaris iurisprudenciæ probant talia contractus non valere, quia ebrii mentis compotes non sunt. Quare dolo non carere eum, qui vocatū ad certam tam largè mutauerit, ut ebrius factus suis condonibus contraheret, quod gloss. & Bald. dixer. l. dolam. C. d. dol. Cū ad verum vētum est, necque semper, neque vnquam ebriorum contractus nulli putandi sunt, sed id ad iudiciū constituta metiendum, quia vno compertum est plerisque ebrios, siue diffidentia sui, siue assuetudine vini, quamlibet madidos, cautiones nec habenter contractus inire, plerisque vero etiam incitatis sensibus melius in vino rem gerere. Quare neque omnimodo, nec semper indulgendum vinis: per se excusationi, si post vinum in noxam inciderint, quam culpa præcedit, & si delictorum peram ex ea culpa temperari vulgò volunt respiciendum §. defendunt. D. de pa. n. Ergo si tam altè meti ebrietas inficit, ut iudicium moueret, perturbat rationem, deficientē consensu non valere contractū puto, sed tam vehementem oportet esse, quæ rati adimat. Quod si qui alio ingenio sunt, & incitatio consistat, aliud censendum, cū & gradus quosdam ebrietatis esse constat, & quosdam madidos vinum dormire, quosdam cū inualuerint expurgati reuerentios, & incitari quod Seneca de pistola scribit, & in lib. de tranqu. vitæ aliquid etiam in eam rem Bald. data opera. C. qui acculat. non poss. Est etiam qui excent sobriū se nihil posse. Si qui igitur tales sunt, non rectè extentione vini ad eludendos contractus videntur, quin & de re sua dominium transferant, de aliena, viciu capiendi conditiones, nec sinendi sunt culpam perniciæ prætexere.

An titulus ab his qui in malos viros consumpturi sunt iuris possit.

Cap. 17.

Hoc eodem genere est, quod inquitur de bonis, qui cum his contrahunt, qui in malos viciu consumpturi sunt, veluti si quis ab eo emat, qui pretium sortito datum erat, quod exemplum est l. si quis cū sciret. D. pro empt. addo, & quod nuper tam frequens exemplum fuit eorum, qui ab his emunt, qui in vsum coniurati in regnum incepti prohibiti erant, aut quod frequentissimum in aleam. Et l. non const. negat ex talibus causis, & titellis viciu capi posse d. l. si qui cū sciret. si quidem viciu certus, & determinatus talis non nesciebatur ab emptore. Nam si adumbrari ignorantia posset prætextu incedebatur, aliud sentiretur. Neque enim cuiusquam emittoris esse debet, quod quisquis in re sua faciat, aut quos modo pecuniam suam locet, quod gloss. dixit. l. si quis

quis cūm sciret vbi Barr. & Angel. Bald. c. ex parte col. 2. ext. de confuet. Abb. c. si diligenti. ext. de confuet. Alex. & Inf. d. l. s. cui bonis. Sed ipfis inter se cōtrahentibus proinde sunt restrictiones, quibus decennio prescribitur aduersus extraneos; ceterū non vdeo, quare prescriptiones impediendi debeat, nisi cūm turpis est causa contrahendi, & dampnatus finis, vt partitidij, perduellionis, & talium, cūm participato consilio emptio ea intentione fit, vt in eos vsus pretium consumatur. Sed semotis turpibus causis leges commerciorum obtinere necesse est, & de re aliena prescriptiones & appropinamenta.

A & effectus; sed de causis aliis, quæ ex conditione rerum ipsarum, aut de personalibus mixtarum ambigendi materiam ministrant, ex subiecti qualitate & vsu rei, & hoc differūā realibus vitiis, quod rei prescriptionem non semper impediunt, aut prescribendi tempora prorogant.

Primum,
DE DOMANIO CORONÆ, SEV
REGNI: AN ILLOV PRÆSCRIPTIONI
sit obnoxium.

Cap. 19.

- 1 Domanium regni & Coronæ
- 2 Fisci & ararj differentia.
- 3 Prinati & sacri patrimonij differentia.
- 4 Comitatum priuatarum & sacri patrimonij.
- 5 Domanium regni inalienabile.
- 6 Secus in priuato patrimonio. ibid.
- 7 Casus in quibus alienari potest.
- 8 Domani iudicium ad Ceteram Theauri pertinet.
- 9 Quod & consuetudinis causa queritur non semper fit domanum.
- 10 Priuatum domanium regni. prescriptionibus subijcitur.
- 11 De prescriptionibus rerum fiscalium in vniuersum.
- 12 Modi incorporationum.
- 13 Quantum tempus exigitur ad vendendum mense aut incorporationum.
- 14 Supremi imperij Symbola prescribi nequeunt, & nobilitates.
- 15 Altimagia, & differentia nostra quanto tempore prescribuntur.
- 16 Immunitas veteris iuris in talibus.
- 17 Prescriptio de reliquijs publicanum rationem & debet de comites.
- 18 Prescriptiones contra commissas.

An titulus à procuratore alterius tribui queat.

Cap. 18.

Sed quoniam de earum personarum idoneitate, & titulis queritur, quæ ipsa per se contrahunt. De his quoque dubitari contingit, quæ alieno, veluti si procuratorum nomine quæ alienum fundum vendiderit, nec de indata confici, & emptor ex tali titulo quindecim possederit, An sic prescribere possit. Non hic longè de iure ambages, quando differa Iuriconsultorum ea de re extitit responsa. Si iusta opinione ductus emptor crediderit esse mandatum, prescribi posse. Quod procurator mandati fines egressus, aut fraudulente fecerit, viciuipendi conditionem non tribuere, l. qui fundum. §. procurator, & l. vlt. D. pro empt. Alex. l. Pomponius, §. cum quis. D. de ac. poss. num. i. Bartolus & Angelus. cūm vir. D. de vsucap. Alexand. cons. l. vol. 4. ad fin. Quod vt iure obtineat, moribus, & Consuetudine posse non videtur, per regulam *da falsj*. Nam cūm hic agatur de prescribendo aduersum dominum rei, cuius nomine procurator non verus vendidit; non potest venditor videri, vt falsus vendidisse, quod necesse fuit, cūm procurator non possideret, nisi domini, id est alieno homine, idèq; vsuapendi conditionem aduersus eum, qui dominus est, & cuius procurator nō fuit, tribuere nequit, cūm possessor nunquam fuerit: Aduersus extraneum vero procedere, non repugnante eo cuius nomine res gesta est. Hæc verā nec inaccusata tractatio de titulis, quibus causæ insunt dubitandi ex consideratione personarum deductæ, aut ex forma conuentionum, & pactorum. Quas ideo per species sigillatim exequi consilium fuit, quoniam vniuersales regulas interdum malè ad suas species applicari contingit, & verò speciebus sæpè inest diuersi aliquid in materia iuris, quæ difficile regulis restringitur propter factorum immensam varietatem vnde euenit, vterumque, quorum est hæc professio docendi, consulendique opera, incogitanti, aut errore, plerumque fallantur, & subinde fallant ipsi, dum inter præcepta iuris, & experientia fori fluctuant, incerti incertiores dimissis litigantes, nisi si de iure aliquis offuscet cogitationum, & fontes aperiat dubitationum, quæ per omnes omnium libros sparsæ nūquam vno loco reperiuntur, & reperta sæpè in exercitatorum iudicia fatigant.

DE CAUSIS SYMPTIS EX CON-
SIDERATIONE REI.

Nunc de his causis agendum, quæ ex ipsis rebus prescripibilibus dubitandi occasiones ingerunt, propter iuris asiduum ipsi rebus inditam. Neque hic de vitiis realibus differere statui, quæ ante à nobis expēsa sūt, habet enim illa suas considerationes

Argenti in Cons. Brit.

Hoc se primum loco offert, hoc quidem regno, Domanium quod dicitur Coronæ, & regni, quod Imperatoribus sacrum patrimonium fuit. Et fuit in veteri Rom. rep. huius administrationis forma non vna, quando earum possessionum, quæ publice habebantur, destinatio, nec vnus vsus fuit, cūm alie ad fiscum principum alie ad ætariam pertinerent, scire quidem populi imperio vniū ætariam fuit. Mutatā recip. formā Imperatorū potestate, alia recip. administratio fuit. Imperatoribus suis fisco, populo ætariā aliquandiu mandu. Aliquis quidem imperio finere, & populo sue provinciar. quæ tributa in ætariam deferrent, Imperatoribus etiam sog. Atque haud scio quādiu ea forma valuerit. Nam cūm Imperatores potestius omnia ut potestate suam redegerint, vtrius quidem ætariam esse passī sunt, cūm re ipsa, veroque, & fisco, & ætario pro arbitrio vterentur, & priuus, C. Cæsar & Gallia Romani reuerus egressit ætariam in vsus belli, quo Pompeius abstinerat, ipse quoque Augustus ætariā habuit. Iustitiam sicut Dion scribit lib. 53. Id quidem antiquum fisci, & ætarij discrimen fuit, quod Iul. Frontinus indicat cūm commoda publicanum familiarium ex ætario Cæsarj ex fisco dari scribit. Sub æquis tamen Imperatoribus māsillie discrimine ostendit Plinij panegyricus: Act fortasse (inquit) fisco, quam ætariam non eadem leuitate cohibes, imo tanto maiore quanto plus licet tibi de tuo, quam publico credis, & Cornel. Tacitus locus est. Signatum (inquit) argentum fisco vel ætario attinebatur, & Diō in vita Adriani. Continuo (inquit) omnia debita condonauit, sed ea pertinerent regi siue ætario. Et Spartianus. Summarum bonā inquit, in

AAA ij

fificum priuatum redigi venit: sed ea omnia in extra-
 tum recepta. Meminit huius rei quoque iuris l. 2. §.
 hoc interdictum. ane quid in loco publico. res fiscales
 (inquit) quasi propriæ, & priuata principis sunt. Sed
 hæc differentia perpetuo propemodum in libris lu-
 risconsultorum confunditur. Postremo cum omnia
 imperatoris intacta populi potestate obtineret, il-
 lata mæno priuati, & facti patrimonij, tum rei domi-
 nice, sæpe etiam fisci, vt tit. de agricol. & mancip. do-
 minic. vel fisci vel rei priuati lib. xj. Cod. quæ epigraphæ
 omnium nomina exprimit & tit. Cod. Ne rei domi-
 vel templo, & tit. de fund. & salub. rei domi. & alius
 de fund. patrimonial. lib. xj. Fuit itaque in dispositio-
 ne principum aliud priuatum, aliud sacrum patri-
 monij, quod indicat lapud Iulianum. §. 1. D. de legat.
 1. & fuit priuatum illud patrimonium communi
 ceterorum hominum conditione, & lege subiectum
 ordinario iuri, vt priuati cuiuslibet substantia, quæ
 dispositioni Commis rerum priuatarum subiacta, de
 quo, Palatinisque eius qui Apparitores fuerunt cre-
 bra mentio pretenis libris Cod. & cum Theodoro
 Græcus interpres dicit fuisse *manipulos suos* *com-
 munes* *gentibus* quem inquit *apud nos* *res publicæ* *ratione*. Di-
 uerſa & sub suo ipsa Comite facti patrimonij procura-
 tio de qua l. c. de iudiction. lib. x. C. & l. vi. C. de
 vectigal. & commif. Hoc discrimen ne scholastici
 quidem scriptores nostri ignorauerunt. Cyn. & Ias.
 l. procurator. Cod. de elend. Ias. l. 1. D. de off. pro-
 cur. Cæsar. Alex. conf. 6. lib. 4. Cast. conf. 106. lib. j. ad
 fin. Quæ eadem forma hoc ipso regno obtinet. Nam
 quod sibi reges quoquo titulo priuati quaſierunt
 emptionibus, hereditariis, donatiue, confiscatio-
 nibus, caducis, vt defertentis, & albinagis, iure do-
 manij non habetur, nec patrimonium illud sacrum
 est, de quo loquimur, sed vere priuatum, quare com-
 muni bus commerciorum regulis talia omnia subiacent,
 & alienari communi iure possunt, & præscribi
 spatio regularium præscriptionum, quod Molin. §.
 30. in feud. num. 170. scribit. Diuersum in illo sacro
 patrimonio, quod nos donanum appellamus, eo
 scilicet quod ab regibus per manus traditum in suc-
 cessores venit, non regnum, & hominum sed regni,
 & Coronæ, sub dignitatis nomine proprium, inaliena-
 bile, cuius erit procuratio Regibus permiffa est, ta-
 men semper, & omni casu alienatio interdicta est, nõ
 minus, imò multo magis quam prælatis rerum Eccle-
 siasticarum, excepto extrinsecis necessitatibus, & bellorũ
 casu & fraternali appagiorum, veteres etiam dona-
 tiones Ecclesiarũ causas excipiebant, quod huius se-
 culi impetites, & sacerdotij immunitio non admittit,
 extatq; præfatæ ea de Regũ ord. nuptæ. Francisci
 I. anno 1539. Deinde & Carol. IX. qui nunc regnat.
 Molinus anno 1566. quod nos Art. 36. sumus persecuti
 Hæc regni sacrosancta lex, quæ reges ipsos, & Curias
 Parlamentares sacramento obstringit, ne contra he-
 ti pariantur, neque defideris regum obsequantur, si
 quando contra statuam. Huius æternæ auctoritatis, &
 vendicatio ad procuratores Regibus permiffa est, immo-
 ta, fixa, & indispensabilis, nec contra regum auctori-
 tates, aut vlla curiarum fupremarum arecta valuerint,
 nulla temporum curricula, nulla secula obuiuerint
 nulli contractus, nulla commercia. Non ingentia
 principum obsequia, non quamuis onerosæ contra-
 ctuum leges post centum, & sexaginta plus minus
 annos Augustianum opidum, de Longouillanis
 Ducibus euictum, post tam multos Castru nouum,
 & de numerato pretio confabatur, tam contagiosa
 est eius rei possessio, & quo magis mireris, protinus
 ab manus iniectione lis insinuitur, possessor spolia-

tur contra notas, & ciuiles regulas. I. res que in con-
 trauerſa. D. de iur. fisci. prohibetur. C. cod. in lib. 2.
 Neque eius reditus procuratio ad vnum quon-
 quam, vt facti patrimonij Comitum pertinet, leu-
 gum ipsorum dispositionem & eorum, qui hæc pro-
 curant incedentes financiarum ex ord. quæ hæc
 est ab regulis de l'apport des finances *aux officiers du tre-
 sorer*, & l'espargne, rationes ad auditores, & Cameram
 computorum, diuicatio ad Cameram thesauri per-
 tinet.

Eadem lex Atagoni regnorum Alber. memini
 prima parte stat. 426. & Ias. l. fisci. §. 2. d. i. n. 1. 1. 2.
 D. de legat. 1. Contra obtinet in his quæ priuati iure
 reges habent ex his causis, quas ante diximus, veluti
 & maternis hereditatibus. Quare nisi principatus hæ-
 noster olim vitius esset regno, quod anno 19. fidi
 est, hic Ducat' ea lege nõ teneatur, vt iure matris
 in regiam Francorum deuoluatur. Nec recte quæ
 confiscationibus reges obtinent, protinus in domanium
 tranſeunt, etli iure fudi & ratione domanialiter
 uerſionis, vt delata necdum agnita. Ideoque quocir-
 ea causa regibus quaritur, alienari & donari solet,
 imò & si mediata ab rege beneficio habetur, aliunde
 diuicatio est. Et si in magnis feodis Ducatum,
 Comitatum, Marchionatum constitutum est &
 Dommanio vniti inseparabiliter & consolidati, quod
 nuper his cum libris Franciæ est constitutum. Ides-
 que talia bona delata necdum agnita. & priuati patri-
 monij omnia subſeuntur communibus & regulari-
 bus præscriptionibus priuatorum, quod Bald. art.
 l. 2. in princip. C. com. de vsucap. Sicuti & boni de-
 riorũ patrimonialia extra ecclesiasticam boni regu-
 ribus aliorum præscriptionibus subſeuntur, illi
 possidentes i. q. 4. Rom. sing. 4. Fely. ceteris
 Maris col. 4. ver. l. & hinc est, vbi & Deuic. de
 consil. Ias. & Salic. auth. quas actiones. C. bati.
 ecclesi. in talibus igitur non habet locum illerſa.

Ne rei dominic. vel templ. De facti patrimonij præ-
 scriptionibus variæ sententiæ: extat l. 1. d. de heredi-
 dom. quæ omnis temporis diffinitione summe
 principis patrimonio talia reddi iubet. & la. codi.
 nulla longi temporis præſcriptione obſtante fieri
 restitui iubet. & l. vlt. de fund. & salub. dom. fisci.
 Quidam non nisi centenario obſole potuerunt
 lege vsquam nisi ex comparatione præſcripte
 num ecclesiasticarum in casibus l. vlt. C. de sacro ec-
 cleſ. valde inconſequenter, & sine vlla lege cuius
 expreſſione. Quare iure ciuili vniuersa illa sententia
 regulam generalem & vniuersalem, quæ tam in pri-
 uatis quam publicis obtinet, hie quoque obſerua-
 debere, vt quadraginta annis domanialia omnia
 fundi, prædia præſcribantur, quæ dispositio est
 omnes. C. de præſcript. 30. anno. & l. vlt. C. de fund.
 patrim. lib. xi. auth. quas actiones. C. de sacro ec-
 cleſ. & quos Panor. citat c. cum a nobis est de præ-
 script. Angel. Aret. §. res fisci inſt. de vsucap. Alci.
 conf. 81. vol. 1. Placeta l. 2. C. de fund. limitroph. lib.
 xi. Matth. Afflicti lib. 3. conf. rub. 3. §. quadraginta
 lem Aret. conf. 133. incipiente consuetudo, & Bon-
 decif. 264. nisi quidem in orientis partibus, vbi illa
 præſcriptio non recipiatur l. nulli C. de fund. patri-
 monial. Nec ignoro complures esse, qui ceterarum
 exigant falſo, & quid quid alioſentur sine vlla legi,
 quos Aymo. Crautetta retulitio l. lib. de temp. exp.
 incip. Absolutis parte 4. q. 9. num. 33. & 36. & sine
 iudicio interpretantur d. l. vlt. habere solum locum
 in ciuitatibus habentibus iura fisci, & fupremam
 tati, vt eadem ratio de principe intelligatur, cuius
 dispositio ſingulari ius continet, & in ceteris suis
 soluta

- solum intelligendum, cum speciales provisiones de principum patrimonii extent. d. l. omnes & d. l. fin. C. de fund. patrimo. & d. auth. quas actiones. Et profecto mirifica quidam eo loco scholastici auctores sunt commutari, alii post alios & suo sensu texentes, quod lex nulla exprimit miscra comparatione sacerdotij, & imperij, quæ nullam necessariam consequentiam habet ad abrogandas dispositiones, quæ de altero sunt causæ in specie, & dilatare. Proinde nostro quidem regali iure non est in ea disceptatione multum ponendum operæ, quando certum sit nullius cuiusquam temporis præscriptionis obici posse de dominio antiquo, vel in fincani (vt loquitur, computa recepto disceptantibus. Sed & ratio eadem eorum, quæ nuper in patrimonium, & domanium regale recepta sunt. Cuius recipiendi duplex ratio est, altera iuri quoque imperatori usurpata per incorporationem subiect. de quo tit. iuris. C. de bon. vac. & eorum incorporat. l. x. C. & l. si quando & l. si vacantia. C. de tit. que expressa principum pragmatice, aut iussione fiebat, nunc per rescripta & liceras patentes, vt loquitur, quæ ad Parlamentarias & computorum Cameras diriguntur, quæ delata bona desubibunt, & in regiam substantiam redigunt, & incorporati iudicia necessitate fruendi & rationis reddendæ coactoribus regij patrimonij, & domanij. Descriptis prædictis vela regum olim, & continue sicut Ambrosius appellat, nunc panoncelli assignitur, quæ signa sunt sacrorum & possessionis, ne cui hec attingere, de quib. l. x. C. de aqua. lib. xi. C. & alius de his qui potest. nomine & alius vt nemo priuat. reg. tit. Quæ eadem in priuatis dominis brandiones appellabant veteres. Descriptionis integra forma l. si intra. C. de bon. præscripti & d. l. si vacantia, & l. si quando. Sed alia incorporationis forma, vt Marcellinus hystoria scriptor loquitur, quæ ad superiores se habet, vt tacita, cum res ad fiscum ex confiscationis aut alia causa delata apprehensa & possessa sunt per manus regiorum receptorum, & scholæ coactionis redditus percepti, & toto decennio ratio redditæ, quæ ratione veluti in lineam computi vt dicere solent ingressæ, dominio consolidantur, & incorporantur, & conditionem omnem domanij assumunt, tam ratione impotentia alienandi, quam prescribendi. Hanc verò tacitam lapsum solius anni fieri Barr. putat. d. l. si vacantia, & quidam eum sequuti, quidam triginta annos requirunt, Imole audo ita tem sequuti in ea super ext. de reb. eccles. non alienand. qui putat non minori tempore rem ex emphiteosi ad ecclesiam reuerfam, dici posse mensè prelari remitti, aut reuocaturam, ita vt amplius reemphyteoticari nequeat, veluti de mensa effecta. Nos iure regio mediæ viam sequuti rem quæ decennio toto sic habita, culta, & in fructu habita sit, reunitam dominio dicere, & cessare solemus, & eodem iure regere. Proinde cum de fiscalibus præscriptionibus queritur, vltra domanialia & incorporata, vera est iuris sententia nostro quoque iure regni ea quæ symbola sunt supremi imperij, & suprema recognitionis, vt tributa, & census impræscriptibilia esse. ex l. competit. C. de præscripti. 30. anno. cum non liceat. c. audientiam. vbi Fely. ext. de præscripti.
- 14 Sed & quedam reseruatæ principi in signum singularis privilegij, quæ nobilitatis iure patrio consuetudo appellat, art. 36. vt legitimare, gratiam criminis facere, & talia, quæ nos illo art. sumus persequuti, & præscriptibilia esse, & verò præscriptibilia memorialis tempore putant. c. super quibusdam. f. præterea. D. de verbo. signifi. & quos eo art. con-
- 15 gessimus. Sed iure nostro ita quoque impræscriptibilia ille articulus facit, nec officialium patientia, aut communita contra id valeret, de quo multa controuertit Crauetra, vbi supra q. 4. & Boer. d. de ciu. 164.
- De eo queritur, an cum bona ad regem hæreditate, confiscatione, aut alimagio vacantia delata sunt, cum ea in dominio esse negauerimus ante incorporationem, quanto tempore præscribi ea possint. Nam vendi posse, & alienari diximus & Boer. d. de ciu. 12. confirmat, cum fisco delata sunt, nec à procuratore regis agnita, quo casu solo quadriennio præscribi volunt, eam sine titulo l. 1. C. de quad. præsc. l. 1. §. diuus D. de iur. fisci. Panor. vbi sup. Angel. & Bald. l. 1. C. com. de vfuap. Arret. conf. 133. Dy. reg. possessor Balb. parte 2. §. partis. q. 2. Sin bona fisco denunciata non sint, nec agnita tum sine titulo procedit præscriptio viginti annorum, à die aut vacationis aut confiscationis, l. in omnibus. D. de perpet. & temp. præsc. l. 2. D. de reg. iuris. l. 1. §. præscriptio. D. de iur. fisci. Sin præscribens titulum habet, non ante denunciationis bonis regularis iuris communis præscriptio procedit, quæ decem annorum est l. quamuis. D. de vfuap. d. §. res fisci. Nam fiscus semper præscrit, & contra etiam regulam præsentium tempore præscribitur ex gloss. Jacob. de Rau. Cy. Angel. Alb. d. l. 1. C. de quad. præsc. Fab. & Salic. l. 2. C. com. de vfuap. Fab. & Angel. Arret. d. §. res fisci, quia principum absentia per præsentiam procuratoris cuiusque fiscalis & regij supplertur. Acque ista quidem de iure ciuili compingere scholastici scriptores coacti sunt, vt veteris iuris ciuilibus & imperatorij sententias, responsa, & constitutiones conciliarent, æternum aliqui pugnacuras, quas Tribonianus festinatio nostris libris infercitur, ius mere possumus propemodum omnes, & in quibus deligendis iudicium illi defuit, quæ causa fuit cur hic vitus, & gentium mores multa damnata, & immutaretur. Imo primum illa solemnitas delatio honorum vacantium, aut aliande fisco competentium, de qua in tit. de delat. lib. x. C. & tit. de iur. fisci. D. & C. in totum exoleuit, & quod ea de re ad fiscum pertinet per procuratores regum expletur, tum illa præscriptionum tempora, quadriennij, vicennij, decennij, quorum supra meminimus in legalibus dispositionibus, cum de rebus soli agitur, nullus provincie Prefes valere passurus est, cum aliquo futura sit fisci condicio deterior, quam priuato tum id est regis quam cuiusvis, quem nullum quadriennium excludit agentem, nullum item tempus breuius quadraginta annis sine titulo repellit. Nec id vnquam qui nunc viuunt, quomodo quidem viuendum putant, admissuri sunt, in re dominica excludi regem delatæ confiscatione prædictorum opusorum, aut bonis vacantibus, aut talibus iuris immobilibus, idque ex negligentia officialium minori tempore quam quo priuati quoque excluderentur. Cui & casus quidam reperitur quibus ipso iure talia fisco deferantur, etiam si apprehensa non sint, & apprehensio exigatur, sed ea consequens est iuris qualitas, ipsa per se apprehensio iuris non querit. Quare tam bono iure tam breui tempore, & æque adco breuiori, quam vltim priuatum excludi fiscum præscribi non sunt: qui etiam in malis causis sicut ille auror loquitur) fisco indicandum putant: & qui fe principibus per auara obsequia inuicem tenebant, & misertorum preces oculis artibus fastidiant, in miseranda ista penuria, quam infanda, & effrenis profusio generat, Sed tamen veteres illi non putabant eum male iudicatum, qui in dubijs contra fiscum esset ius-

dicaturus non pro. D. de iur. fil. Cuius causam sapienter & moderate alius dixit, nunquam malam esse, nisi sub bono principe. Quare necesse est multos non bonos videri, quando tam multe fisci causae, bonae multis videri solent. Respondet Traianus imperator ad relationem quamdam Plinij, non minus hominibus cuiusque loci, quam pecuniae publice consulendum, & alios heni fiscum comparat, quo crescente caetera membra decreverant.

Qua temporum iniquitate factum videmus, ut quamlibet uia Thémide, tam multo patrum, & auctorum haeredes ad dicendas de rationibus causas deuocentur, post multa temporum curricula, & regulares tabum indicatas iure praescriptiones, cum ad rationes reddendas, aut dispungendas, aut retractandas reuocantur coactorum haeredes, aut illi omnino vili, quibus illud (Nota) in margine paginae rationum impatiens est de pecunia regia. Cui certa sit iuris cuiusque dispositio de talibus actionibus, si suis temporibus propositae non sint, xx. annorum spatium excludi, quod d. in omnibus. D. de perpet. & temp. praescriptio exprimit, & si quamcumque. D. de re iuris. l. iustas. C. de iur. fisci lib. x. quae etiam iustas fisci actiones vult conueniri, eo quod suis temporibus propositae non sint, ut hoc exemplo priuati delectentur suas intendere, quod etiam iustas fisci actiones conueniri praecipitur. Haec vera est de

omnibus sententia quo nomine reliquae rationum omnes debet. Nota, deper. continentur, denique quodcumque de regia pecunia apud quemquam superest. Neque enim tales actiones ad domaniam causam pertinent, mobiles scilicet, ut de re mobili, & pecunia competentes. Quare maligna istorum solertia, qui ante post tempore pupillos haeredes ad rationes reuocant, & sepultas in tempore actiones restitunt magna multorum fraude, cum morte, bellis, & tumultibus intestinis, & caeteris calibus, tam multa per rationibus perant, & tabulae, & recursa intercedant, quae tamen tam acerbè exiguntur, undeque se praeda ostendit, aures aequitatis occulantur. Et fortasse ignoscendum erat publice necessitati, nisi haec ipsa praeda, vulgo ludionibus, mulierculis & propudiosis hominibus caperetur. Ne retractandis quidem, & (ut nunc loquuntur) reuocandis computis amplius tempus viceimo illa l. in omnibus, flamebat, & l. pen. D. de adm. rer. ad eunt. pert. & verò mutata persona aduersus haeredes dumtaxat decennium. Extat ea de re Traiani responsio ad Plinij consultationem, quae largitiones ab magistratibus ciuitatum de publico ambitiosè factas, & contra principum mandata post xx. annos reperiunt, quia (ut ille ait) hic futurum sit, ut multorum securitates conuellantur, & congruit l. penult. sup. d. tit. de adm. rer. Quare apparet contra nunc fieri, quod ad reddendas rationes de regia pecunia procuratore quicumque post lapsum viginti annorum compellitur, quantumlibet reliquatur, cum in eam operam tot extent magistratus, & ceteri, quos huc potius aequum erat incumbere, ut ius imperatorum sub bonis regibus oppugnantur ut plane iniquum, per quod res priuati a fisco vendita quadriennio praescribi statuunt l. 2. C. de quadr. praescri. nec actio ultra id tempus contra fiscum datur ad pretium recuperandum, cum eodem casu inter priuatos tricennium detur l. feruus. C. si vend. pig. agat. & alibi diximus de repetendo aduersus venditorem pretio re aliena, ex quo praescripta est ab emprore.

Atque haec ius de praescriptionibus rerum domanialium, & fisci immobilium & patrimonij priuati regum. Nam in mobilibus regulares praescriptiones pariter triennij, quae nobis deconales sunt, ex art. 272. Tum de actionibus personalibus fisci, ad rationes reddendas, aut quod reliquum nomine debeat. Nam de specialibus quibusdam praescriptionibus eorum, quae in commissum indubent ob veltigal non solum, aut de his quae terminant la se mactatis contra mortuos consecratorum, quae quinquennij praescriptiones sunt. l. 2. C. de veltigalibus. vbi Alber. Bald. & Saly. & de laze mactis crimine glo. l. 2. C. de apostat. & l. Manichaeus. C. de haer. Quid iure sit traditum, quid iure receptum diximus, quid prisco iure, quid regio.

DE PRÆSCRIPTIONIB. ADVER. SVS ECCLESIAM.

Primum,

AN RES SACRÆ, RELIGIOSÆ PRÆSCRIBI POSSINT: AVT SALTEN res prophanae, quae sunt in Ecclesiae patrimonio.

Cap. 20.

1. Res sacrae impraescriptibiles, quia nec possidentur.
2. Res sacrae quae dicuntur.
3. Possessiones ecclesiarum praescriptibiles.
4. Praescriptio quadraginta annorum recepta in rebus Ecclesiarum inter civilis & Canonice.
5. Praescriptiones aduersus ecclesias.
6. Hospitalia & ecclesiae paribus praescriptionibus iustur.
7. Breuiores quinquennales in suis statibus durare.
8. Clericorum patrimonij communibus praescripta subiunt.
9. Praescriptio mobilium.
10. An bona ecclesiarum ad proprietatem nullo subiciantur.
11. Realia ecclesiarum subiungi legibus & statutis.
12. Extranei possessiones rerum ecclesiasticarum.
13. l. vlt. C. de sacros. eccl. in iudicio solida & in iudicio.
14. Sine reuol. 40. annis praescribuntur rei Ecclesiarum in.
15. Sententia de iur. de d. l. vlt. l. c. omnes auct. quae dicuntur & m. 18.
16. Quatuor casus speciales iurum non admittuntur consuetud.

Hoc eodem genere, & iure sunt, res sacrae quibus aeterna impraescriptibilitas indita est prospectum ad quem destinatae sunt. Nam simul atque a sacrosanctis sunt consecratae humano commercio eximuntur, & in dispositionem hominum non cadunt, nec possideri quidem possunt, & res sacra iust. de re. & iust. l. inter stipulantem, & sacra D. de verb. obligat. apud Iulianum, & vlt. D. de legata. l. communis, & inquis. D. de verb. obligat. l. in tantum. D. de re. dist. vnde sit ex illa acquisitionis impossibilitate, & prohibitione alienationis, ut id quoque consequens sit vlt. cap. i. vlt. cap. i. non posse, ex reg. l. cum lex. D. de vlt. cap. i. vlt. cap. i. Quod enim possideri mortali acquirit, nec praescribi, quia possit praescriptio nec tece dens, aut aduocatum necessarium est l. sine possessione. D. de vlt. cap. & reg. sine possessione, & ex licetis ext. de probat. Qua de causa, cum in reges nostri sui domanij impossibilis alienatione in acquirere vellent: non alia melius compensatione id significauerunt, quam eorum castorum iure haberi, quod ord. Caroli qui nunc regnat, expressit anno 1375. Prout

2 Proinde eodem sacris dicimus eas intelligimus, quæ per Pontifices ritè consecrantur & sacris visibus applicantur, cuiusmodi etiam ipsæ sacre sunt, cœmeteria, domaria, anathematizata perpetuo vota. Instrumentum factorum omne, velles, aulæ quæ consecrantur, iure, vel, cœdatoria sanctorum cinerum, Martyrum nemorum & reliquæ, vasa de quibus l. nemo

3 martyres. C. de sacros. eccles. & d. g. sacre. Nam prædictorum, & possessionum, quæ ad ecclesias, aut religiosis locos pertinent, alia causa est, quia nec sacra sunt, nec inalienabiles simpliciter, quoniam, ex causa & ritu certo alienantur quod Ioan. Fab. dixit. 3. nullius inst. de rit. diuis. & Doct. leg. vltim. C. in quibus causis in integre prescriptum non est necesse. Caro. cum non liceat extra. de prescript. & hanc differentiam arguit gloss. d. leg. viucapientem verbo sacris, & §. & quia authenticè de alien. emphyt. & expressius Fab. §. religiosum inst. de rit. diuis. cum inter sacrum, & religiosum & prophanæ ecclesiæ possessiones distinguitur. Igitur & prescribendi conditio dispar. Nam ut res sacre, & religiosa in totum alienari nequeunt, nisi redemptionis captiuorum causa, aut fame extrema pauperum, ita res ecclesiæ profanæ, & alienari, & prescribi possunt, & sua prescriptionum habent præfixa tempora quadraginta annorum, scilicet, visumque non breuius tempore res ecclesiæ prescribi, nec eas regulares prescriptiones priuatorum rerum tenet, aut quas actiones. C. de sacros. eccles. §. pro temporalibus aut. de ecclesiæ rit. col. viii. l. ceteris. C. de prescript. 30. anno. quod Angel. Arer. & ceteri notant. d. §. res sacre inst. de viucap. Quod ipsum Canonibus quoque receptum & canonicum est. l. iud. c. de quarta. c. ad aures c. quia indicant ext. de prescript. cap. vltim. de prescript. in 6. c. facultates 14. quæ l. i. & quæ verum in omnibus omnino ecclesiæ possessionibus, etiam si in dote sunt ecclesiæ iura, id est, de fundatione, quod Felyn. scripsit d. cad. aures ex Bald. Nouello libello de dote parte 7. articulo Balban prescript. parte i. quintæ partis, ampliat. Idque in omni ecclesiæ, & loco pio obstante putant d. §. pro temporalibus. C. a nobis. ext. de prescript. c. nemo i. i. quæ l. i. l. ar. Fel. c. ad audientiam eod. tit. l. excepta quidem Rom. ecclesiæ. aut. thent. v. l. i. in. eccles. & d. authentic. quas actiones, de quo tamen posteriori viderimus eadem de locis religiosi traduntur, ne prescribi possint. l. 4. D. de mort. infer. §. si aliquando inst. de viucap. l. monumenta. C. de religio. Religiosum hoc significari vocant, quo mortuus illatus est, quod olim quisque voluntate sua faciebat, nemo hodie sine Pontificum autoritate.

4 Preter sacra, & religiosa loca possessiones ecclesiæ prescriptionibus quadraginta annorum subiiciuntur, siue priuatus aduersus ecclesiæ, siue ecclesiæ alia aduersus aliam præscribit, siue prælati aduersus prælatum d. c. illud & d. authentic. quas actiones. gloss. d. §. pro temporalibus, d. c. de quarta d. c. ad aures. Nam illa dispensatio c. placuit. l. 2. 16. quæ l. 2. iuris antiqui per hanc posteriori antiquata est, & inani labore l. l. se fangar in his concedendis d. authentic. quas actiones.

5 Contra cum ecclesiæ aduersus priuatum prescribit, quo casu iure communi, & regularibus prescriptionibus vituit, quod vulgò schola tradit. d. authentic. quas actiones Ioan. And. c. quid agendum de reg. iur. in vi. Panorm. & Fel. c. sanctorum ext. de prescript. Balb. vbi sup.

6 Eodem iure loci omnes p. Hospitalia, & leprosariorum & quæ constitutionis auctoritatem habent a

Pontificibus, videntur d. cap. pro temporalibus, vel pauperes incerti, quibus aliquid relictum est, quod Panorm. & Fel. tradunt cap. 2. extr. de prescript. & cap. 1. extr. de rebus in int. Bald. l. i. genero. D. de his qui not. infam. Fel. c. de quarta, cum in alienationibus quoque eodem iure videntur, quod Bart. & Bald. dicunt aut. hoc ius porrectum. C. de sacros. eccles.

7 Proinde et si triennaria prescriptiones ad quadragenarias producantur aduersus ecclesias, videntur decennariæ, & vicennariæ tamen quinquennales omnes, & his breuiores in suo statu permanent, etiam aduersus ecclesias, veluti triennales, peremptionis instar, restitutoriarum, prætoriarum annales omnes in quibus indulgentibus etiam Canonistis sua tempora ordinaria permanent, etiam aduersus ecclesias, quod gloss. dixit verb. durantiis vbi Panorm. c. cum causa extr. de contract. empt. vulgo etiam d. authentic. quas actiones, & nouel. authentic. Hæc constitutio innotat x. col. Fel. d. cap. de quarta, & c. si cautio. 2. regula extr. de probat. De cuius aut. quas actiones sensu mox dicimus, & abrogatione, d. l. vltim. C. de sacros. eccles.

8 Eumvero cum bona ecclesiæ dicimus, de his intelligimus, quæ in dominio sunt ecclesiæ iura, nam quæ prælatorum aut clericorum iure priuatorum, sunt propria, ea non eodem iure habentur, sed in his regulares prescriptiones seruantur, quæ inter priuatas sunt constitutæ gloss. 16. q. 4. c. possessiones Panorm. & Fel. c. a. extr. de prescript. Idem Panorm. c. si diligens q. vlt. ext. eod. tit. locus vulgatus c. ecclesiæ S. Maræ ext. de constit. Innoc. c. mouerit ext. de sent. exc. Panorm. & alij c. d. iud. c. de off. legat. Rom. singular. 4. l. vlt. & l. i. d. aut. quas actiones.

9 Sed & mobilia quoque ecclesiæ non sacra, subiiciuntur communi prescriptioni triennij, rex. aut. ext. in nouellis. Imol. & Panorm. Calder. c. 1. extr. de test. in integ. Fel. c. de quarta. Dy. reg. possess. vulgo Doct. de authent. quas actiones. Sed cum iure nostro patrio consuetudinario mobilia priuatorum non minus decennio præscribantur, legale triennium exoleuit, nec eo ecclesiæ tenentur, sed iure communi videntur, quia consuetudinis intentio R. C.

non fuit ius deterius statuere ecclesiis quam priuatis, de quo Panorm. d. c. de quarta, Balb. l. parte c. num. 8. Imol. c. illud ext. de præf. & quos Bart. d. reg. possessor. Hæc de multis compendio colligantur de reum ecclesiasticarum prescriptionibus, quibus id quoque addunt, titulum in his non requiri, ne ab Canonistis eundem, quomodo nec iure civili, sed ut hoc dissentio, quod ius civile bonorum fidem non exigit in quadragenariis, & triennariis, cum nullam line bonæ fidei Canonistæ admittant.

10 Quare cum heretici sunt, magna dubitandi occasio relinquitur, an res ecclesiæ nostrorum appropriamentorum legibus & iure teneantur, ita vt i quisque extraneus possessor earum aliquam vendiderit, cum anno toto notorie possideret, & subsecutus bannimentis prælati, aut iudicis ecclesiæ non intercesserit, appropriamentum perfectum, & emptor sit plena securitate defensus, vt rex. consuet. loquitur. articulo. 269. aut iure iur. articulo. 171. vel si etiam titulus proponatur quinquennali prescriptione idem efficiatur. Hic planè, & iura, & iurum auctores pugnant: Nam quid iure civili & Canonico constitutum sit, ante docuimus & in eo vnus consensus. Sed cum ius consuetudinarium perpetua, fixa, & eadem in vniuersum regula rerum omnium prescriptionibilium sic constituta d. articulo. 268. & seq. &

Quinquennali
ext. 18. q.

Art. 174.
N. C. vlt. ult.
inducti au-
ctores.

271. Hic dubitatio, an idem in rebus ecclesiasticis consuetudo voluerit, deinde si voluit, an potuerit. Non voluit favor ecclesiarum suadet, & iuris civilis subtilitētia dispositio exceptio ab ordinario ceterorum hominum privatorum iure: Non potuit etiam magno aflu Canonica sunt affirmatur ex traditis d. c. ecclesia sancta Martine. Deinde rebus ecclesiasticarum alienationes nullas esse, quae hinc descripta iuris solemnitate sunt: auct. hoc ius porrectum de fac. eccles. & c. hoc ius lo. q. 2. Ideoque ex his titulum idoneum tribui non posse, hoc regibus ipsis, hoc regno placuisse & observatum vtraliter sacra alienationes non teneant. Et verò consensum, qui in praescriptionum patetia, colligitur, non bene in praetatis colligi a patientia, quia nec tacitum nec expressum ipsi praestare queant, nec alienationis voluntas implicari possit in eo, qui velle non potest, nec permittitur iure, cum vsum & procuracionem tantum rerum ecclesiasticarum habeat. Quod si aliter admittitur sumum sit, ut dissimulatione, gratia, pecunia, sanguinis illecebris, ecclesiarum bona dissipentur & dissipantur, quod nuper in votis fuit perdit nationi, quae ab obsequiis principis discederet, cum & ordinem illum, & ordinis opes omnimodo cuperetur perdere, & ipsi eorum, qui in potestate habeant, sacerdotum instrumenta intermitterent, venderent, abolerent, concremarent, possessiones distraherent, & miserè vexarent. Quod si praescriptiones breuiores admittentur, non ante uiciorum posse quam mortuo praetato, venatore, aut incurio & negligētia quo patiente facta sit distractio, quia ante agi non possit, quod Bart. dixit l. qui fundum, §. si tutor. D. pro empt. Angel. Aret. §. i. inf. quib. licet, gloss. & in sol. c. vi. ext. de praescript. gloss. vltima, nihil ext. de praescript. Quae non sine magna ratione dicuntur fauere, sed est quod respondet. Nam voluisse consuetudinis auctores praescriptiones legales & Canonicas tollere ostendit generalis, cum exceptione dispositio, quae ad omnes aequē ordinē, & homines pertinet, quādo eius quoque ordinis consensus in statuendo hoc iure intercellit, fueratque illis promptum, tum deinde reformatibus liquid aliud intendissent, id nominatim excipere de ecclesiasticis rebus, cum ius non ignorarent, & quod esset ea de re iure civili & Canonico constitutum. Id cum non fecerint consulti & medicati aduocatis ordinis omnibus videtur idem omnibus cuiusque ordinis hominibus ius statuisse, & eadem lege teneri omnes quibus contradicere licuit, atque ita iuris exceptiones vno iure conclusisse, ut nimirum multas, & perplexas, ut hominum omnium eadem esset facultas, quae scopis consuetudinis precipuus fuit, cum quilibet licet intercedere. Nam quod dubitatur an potuerit, & Canonistarum ea de re omnia placata, pronuntiata, & oracula vna spongia detergantur: Nihil scilicet illi orāmi licere de realibus, de quibus absoluta, aeterna, & illibata regum potestas sit, siue de quārendis siue de transferendis dominis agatur, quod olim Augusti. dixit c. quo iure 8. dist. 1. & nos demonstrauimus fusē artic. 44. super. Quare ea de re iudicium ciuiliū & magistratum omnem auctoritatem esse, & populi & gentis cuiusque, quid ea de re constituant, ecclesiis. Enimvero quod alienationes nullae esse dicantur, quae siue certa solemnitate hant verum esse, non quia viciū reale viliū mīhi, aut res per se inalienabiles sunt, quod ante diceamus, sed quia nisi solemnitas, & causa intercedunt alienandi, legi non satis fit. Sed hec nullitas obest, cum praetato, aut extraneo

A contrahenti, de re ecclesia, ut ecclesia propria. Nam si cum tertio contrahitur de re ecclesia, ut contrahentis propria, in cuius possessione reperitur, non minus appropriamentum procedere putamus quam de rebus minorum: quod in loco de minorum praescriptionibus diximus fuit per regulam de iust. de qua ante suo loco, cui regulae omnes dominorum translationes, & securitates aduersus extraneos subsistunt, ut praetatis qui sine intercellione alia transmittant, non possint supina negligētia culpam excusare, quos quidem ipsos per contrahendum titulum idoneum ad praescribendum non magis habere puto, quam ipsos minores. Sed alia causa est extranei possessoris, cum ut suam distrahentis, licet alienationi a praetatis non est intercessum. Hae est sententia ea de re mea, in qua Bartol. Clariss. amplius deliberandum putauit in l. der. fess. §. vii. Sed nec hildem moribus Burgundia regeret, & tenet absoluta, & indistincta consuetudinis dispositio, quae distinctionem subintelligi non admittit, ex co nne, quod corrigere voluisse putanda est, ex doc. Balb. c. si non licet, ext. de praescript. Nec ergo hic reformatum operam, & indulgentes reformati desiderari, nec id praestitisse quod poterant, & vlt. debuerant festinatione, aut incogitantia, & nullum ecclesiarum fauori mouent, sed multa sunt quae contradici possint.

Igitur cum asseruimus praedia & possessiones ecclesiarum pertinentes, non esse sacras, adeoque ex causa, & ritu certo alienari posse atque eam praescriptam. Explodenda est illa scholae courtoisera, de inuol. etu & sine l. vi. C. de sacros. eccles. quae de praescriptionibus statuit aduersus ecclesias, & ciuitates, & hunc, cui tamen occasionem praebuisse videtur, test illa indigesta & dissoluta consarcinatio consuetudinum, quae siue ordine in Codice suffragantur sunt, diuersorum temporum diuersa, & repugnantes, nulla aliarum mentione facta, ut relictas, contrarias aut oppositas quae quam alia aliam tollit, in quam Kaphodus ille obtinere voluerit, videndum illi confictis opinione, an auct. quae ad nos eod. titulo & loco in ecclesia tantum Romae intelligatur, an casus l. vi. Cod. eod. tit. parificatio praesens vnius, per d. aut. correcti in l. 1. §. 1. in correctoris heri extensio debeat a paritate, ut maioritate rationis. In quibus inquitendis illi mīlraudo sese dilidio implicuere, deum bene Ergo incerti incertiores legentes dimittunt. Mihi rem pro certa illa est. Honorij, & Arcadij consuetudine, statuta & fixa regula l. omnes C. de praescript. §. anno & l. vi. C. de fund. patrimon. Omnes scilicet siue publicum siue privatum, quacumque de causa quāquagura annorum spatio praescribi, omnibus omnium anteriorum temporum disparacionibus praescriptis, quia illis legibus ecclesiarum expressa mentio facta non erat, ampliat ea dispositio, ut idem obtineret, & in ecclesiis quoque, ea auct. quae est de eccles. tit. & relata in titulum C. de sacros. eccles. §. quas alienas, quam praescriptionem, & ius canoniconum recipit, de quarta ext. de praescript. Quibus si constitutus legem illam vlt. C. de sacros. eccles. omnino intercedere, & deleri oportebat, ut quae anteriorum posterioribus sublati intelligi deberet, ut repugnans & iuris diuersi, ipsamque auct. cui titulus ut Romae eccles. quae de ecclesiis oriens, & occidentis omnia sacra facta erat, quod ex ea apparet, licet vulgo aliter accipiat, sed tamen haec ipsa panu consuetudine blata sunt Nouel. cxi. dominium, & alia anteriori 12. non expressis, quae est de eccles. reg. c. autem quos

vt per omnes XL annorum prescriptioes valerent, & insulsi L. omnes & l. vlt. C. de fund. pat. confirmatum. Quare inutiliter lilla vlt. & d. auct. nostros libros occupant, & negotium faciunt scholasticis auctoribus, cum flagitio illa ipse essent confutata, & vide que tanti faciamus huius imperatoris sensum, illa ipsa centum annorum prescriptio ab Emisena ecclesia, corrupto pecunia sustinuit, & questoribus eius extorta erat, cum ex persona Mamiani cuiusdam illa ecclesia hares post tempora legitima prescriptioem excluderetur actionibus, fecerat ille pretia victus, ne opponi posset. Quod Suidas scripsit, cum de Prisco Emiseno loquitur, idem id conueniens quod volebat eam consecrationem sustinuit. Non est igitur non iuranda inconstancia, aut peruersitas in legibus ferendis in eo, qui sic leges statueret, & qui Tribunalium haberet iurisprudencia auctoritas, qui prout subinde figeret, & refigeret, quod auctores historie de eo memorant. In legibus demum Caroli, & Ludouici extat nominatum consuetum vt XL tantum annorum prescriptio locis religiosis opponi possit non alia, idque etiam in legatis & hereditatibus, quare nil est quod de ecclesiasticis prescriptioibus amplius l. vlt. C. de sacros. eccles. aut illa auct. (vt Rom. eccl. quam adhuc nulli de nostris ipsique imprimis Canonistae timentur) retineri possit: tamen valeat illam centum annorum, & adhuc obtinere putant in rebus in redemptionem captiuorum, quod Theodorius putat in lib. *regi apostolici* *florum* in capite de quadragesima. Sed quia scholastica auctores nil eorum interdicere patiuntur, que in nostris libros relata sunt, eo decurrere coacti sunt, vt dicerent, casus illos quatuor d. l. vlt. legati, institutionis, venditionis, donationis, speciales esse, ita vt lex illa, cumque regula sit, illa auct. quas actiones ampliatione reguli illa demul. vlt. exceptio casuum specialium, cum re vera illa l. vlt. abrogata intelligi deberet, vt quae aptum specialitatis rationem in illis casibus expressis nullum plane habeat, nec si habuisset, illo ordine ponenda fuerit ante d. auct. exceptio scilicet ante regulam, idque sine vlla alterius in altera mentione, quare res manifeste & constitutionum repugnantiam, & sacrorum incogitantiam, & scholasticorum hominum inanem in fine causa laborem prodit, quibus omnibus ingenue fatendum fuit, quod diuersa diuersorum hominum, & temporum constitutiones contraria vna pagina compacta sunt, incogitantia factum. Quod si ratio vlla conciliationis apparere potest, est sic collocanda erit vt ante statutus, vt regula ponatur in d. l. omnes, ampliatio d. auct. quas actiones, & quando ita placet exceptio d. l. fin. quatuor casuum expressorum, & si non appositio ordine, nec congrue cum auct. inseruit Imperius, & authenticas constitutiones posteriores sint. Sacra igitur pugnae illi, quos conuenit d. l. vlt. & Boer. de cap. 264. Alex. conf. 84. lib. 1. Aymo. Crauetia lib. de tempo. sectione 4. cap. absolutis nu. 35. Hae etiam illo iure vera sunt. Cum ad us patrum venierit, etiam si ciuili iure eos casus pro specialibus & exceptis habeas, non vique quaq. iure nostro obtinebit quando legati casus decilis est, specialia consuetudinis dispositione art. 173. institutio in totum locum nullum habet, donationis & emptionis casus nihil rationis de speciali iure habere videntur, quominus his sicuti ceteris quoque prescribi possit, communibus regulis d. l. omnes & l. vlt. C. de fund. patrimo & d. Nouellexi & tempore regulari personarum actionum, aut certe hypothecariorum, ita fiet vt in totum inutilis maneat illa l. vlt. de sacros.

A eccles. nec tribunalibus nostris negotium faceat amplius, vt omittam quod illos quatuor casus etiam iure ciuili locum habere volunt, in his tantum ciuitatibus, quae summum imperium obtineant, ceteras regulari iure teneri, quod Alex. dixit conf. xvi. vol. 5. num. 20. & cum sequutus Raph. Cum Francis. Balb. in prescript. parte 3. partis quinta, & parte item vlt. casu 6. & Angel. l. h. h. n. r. d. de velt. galibus D. de publica. & iterum conf. 13. Consultatio propolita.

DE SPIRITVALIVM PRÆSCRIPTIONIBVS.

Cap. 21.

- 1 Spirituales impræscriptibiles, & quæ eiusmodi sunt.
- 2 Prescriptio in re in talibus inter personas ecclesiasticas, & seculares.
- 3 Spiritualium prescriptioem exempla varia.
- 4 Titulus necessarius in his.
- 5 Landabiles consuetudines prescriptioem seruanda cum discrimine.

Spiritualia per se impræscriptibilia non sunt, cum inter capaces talium personas agitur. Nempe inter clericos qui beneficium, aut titulum ecclesiasticum habent, quibus talis possessio, & ius conuenire possit, & in quos cadere queat. Licit igitur ex toto talium incapaces & sacrosancta C. Metellum ext. de elect. Idcirco talium aduentus eos aeterna auctoritas est, & repetitio, quia possessionis incapaces sunt, sine qua nulla prescriptio, aut inclusio, aut periculi potest, vulgata regula, sine possessione. D. de vlt. cap. & eadem in vlt. ex. causam ext. de prescript. vbi doct. de corum prescriptio tractant. Ioh. And. & Ioh. Monach. ca. 2. de prescript. in 6. Panorm. c. vlt. ext. de consuet. Spiritualia appellamus iuxta omnia, quae ratione officij, dignitatis, aut personatus ecclesiastici, aut tituli competunt priuatiue, ita vt alteri conuenire non possint, qui eundem ordinem non sit, aut beneficium, & titulum non habeat. Arcldide. quod autem q. 1. Card. tria ext. de decim. Propol. c. peruenit. 1. q. 1. Quare inter personas ecclesiasticas ratione titulorum suorum talium prescriptioes admittuntur. Saneque vt cetera prophanarum possessionum quadragesimae, quod d. e. causam notant, idque contingit non solum in iuribus quae pertinetur esse solent ad aliquod alterum caput, vt decimae, primitiae, oblationes, procuraciones, visitationes, benedictiones, vsus ecclesiarum ceremoniarum, aut vestium in aliena diocesi, sed etiam ecclesiae ipsae totae cum suo reditu ab aliis ecclesiis in totum prescribuntur, & quoad subiectionem, & quoad fructum, & quoad viuionem, d. c. (vt ante diximus) prescribuntur capacitate, quod Panor. dixit c. consilium ext. de sym. Bald. l. 2. C. de seruit. & ag.

Ergo ecclesia vna aliam prescribitur, cura ext. de iur. pat. idque quoad proprietatem gloss. c. 1. verbo mentiam ext. de excel. prelat. Ioh. And. c. qui contra ext. de reg. iur. Bald. d. parte 3. q. 10. Et prelati inferior intra metas praefecturae suae iuxta episcopalis potest prescribere, & vero frequentes sunt tales prescriptioes in Archidiaconis, & ceteris dignitatibus ecclesiasticis, cum olim, ext. de prescript. idq. priuatiue ad Episc. quod late Doctores tractant d. c. auditus, aut etiam accumulatiue. Tales prescriptioes crebrae in iurisdictionibus viuspanit de cognitionibus excessum, aut casuum certarum, vt in matrimonialium, & aliarum, vt in Archidiaconatu

*Uide Censu.
Trad. jess. 24.
cap. 20. C.
jess. 25. cap.
24.*

Disanti contra Macloientem Episcopum, & crebra sunt talium exempla, qui cum non habeant talia iura ab ordinario & scripto iure, necesse est eos iure præscripto fundari, quod privilegia non ostendant, nec illa habeant scripta. Proinde cum id fiat contra ius scriptum utroque oportet allegari c. 1. de præscript. in vi. nec amplius possunt præterire quam quantum possit de iurisdictione illa ex possessionibus solent iudicari, in quibus quoque reperiuntur, de quo nos alibi suo loco. Sed & præscriptiones secundum possessionis qualitatem, & terminos sunt accipere, præsertim si titulari possidentur, quod in dubio casu præsumitur, quod Panor. dixit d. c. auditus, aut accumulatiue c. 1. de fragabili c. pastoralis ext. de ord. Crebra ob eas causas de procurationibus, & visitandi iure controuersie, de quibus talibus iuribus, quæ origine & ordinatione iure Episcopalia sunt, de quibus. Fuly. & Panor. cum ex officio ext. de off. ord. Balb. ib. c. 16. quas una possessionum regula distemnit, si instrumenta titulorum ostendi nequeunt, quod per quam raro fieri potest in tanta temporum vetustate, & mutatione prælatorum. Sed & iura instituti in beneficio aduersus Episcopos ab inferioribus prælatibus solent, & vniuersi & auctoritandi permutationes (vt loquuntur) & conferendi certa beneficia, & ordinandi ad minores quidem ordines, si quidem talis prælatus sit, qui ordinare possit, vt Abbas suos religiosos, cathares de priuilegiis in 6.

Ius patet nunc inuigenda.

Ius habendi Baptisterium in ecclesia, quæ de iure non habet, ius excommunicandi, & absolucendi, in interdiciendi, si modo præscribens titulum habeat, à quo illa dependeat, & quæ plura d. c. auditus traduntur, & Balb. parte 1. §. partis q. 1.

Sed verò quæ sunt ordinis Episcopalis, id est, quæ non nisi ab Episcopo conferuntur, vt maiores ordines, non possunt ab prælato inferiori præscribi, aut possideri, nec nisi ab alio Episcopo, id est, habente similem ordinem, quanto vbi Panor. & alij ext. de consuet.

*Hæc Exemptio
subiacta
ordini, & q.
nat. iur. C.
Censu. Trad.
dunt.*

Magis mirum, inferiorem titulum, exemptionem ab Episcopali iurisdictione præscribere posse, quod atrox est, & perturbanda discipline initium. Ita vt immediate subia summo Pontifici, quod Cano. notat, c. cum non liceat ext. de præscript. c. cum olim c. cum perlonæ ext. de priuilegiis in 6. Balb. vbi sup. q. 1.

Quarta Episcopalis, de qua in c. de quarta ext. d. E præscript. nobis nullus usus est, quando eam Episcopi nostri non percipiunt, & visu sublata est.

Sed & parocchialis iura vna parocchia contra aliam præscribit, quod Balb. tractat q. 18.

Est ius eligendi aut participandi electioni certi prælati præscribitur. Sed & libertas contra tale ius eligendi capta possessione præscribens per exclusionem prætendens, de quo Anton. But. ex peruenit ext. de censib. Balb. q. 8. & hoc spatio xl. annorum. Nec fit distinctio de iuribus discontinuis, aut continuis ad discernenda præscriptionum tempora, quæ cum sit, cum iura merè realia sunt, sed cum à re personæ debentur vt ius presentandi, & hoc ipsum ius eligendi, non tam diuturnum tempus ad præscribendam libertatem exigitur, quod Panor. not. c. eum ecclesia Sorina, ext. de caus. poss. & propriet. Bart. l. iulius §. non mutat. D. de viucap.

Ius patronatus, viuaris cognitiones, testamentaria iudicia Cano. inter spiritualia, aut spiritualibus annexa reponunt, & magno conatu descendunt, Sed ista titacula nos priusdem spectamus, & quæ beneficè fecimus ecclesiis, iure, & ratione in cognitione ci-

uiliam iudicium manere debere contendimus, licet commercio esse, & alienari prophus conventionibus possit. De viuaris cognitionibus extant regum ordinationes, vt de testamentariis, imperatorum, & scriptæ consuetudinis art. 3. De iure patronatus magni conatus Archid. c. hortatur 71. Silmst. Panor. dispositione incip. Augerio, & c. causam ext. de præscript. & c. querela ext. de elect. Sed acquirit Ioh. And. sententia c. quod aliter de regim. in 6. qui ius formatum, & ad laicum pertinens, præscriptioni subiicit alienis laici & verum est. Sed contra libertatem ecclesiam, quæ in nullius patronatus est, vt cuiusquam iuri subieciatur id vero non posse, quod perquam æquum est, & ea sententia magno canonem habet. Fit verò, & completur ea præscriptio, quadraginta annorum lapsus Sed tamen, & doctores adolecentes magnam præscripti temporis in ecclesiastica disciplina fuisse licentiam, multæque temporum lapsu, & incurrit præscriptionum obtemperare, esse inter ecclesiasticas functiones, & ministros pertinet, & reducta in non suum locum, quæ subinde Curiarum supremarum animaduersionibus reuocari oportuerit, indomitiuibus quorum cetera fuerat. Multa fraudulenter, & auarè inducere, quæ præterea laudabilem consuetudinem præscripta dicuntur, latendūque multorum avaritiæ, & in tempestina pietate bonorum interphile, complan magna ratione abroganda, & falsæ pietatis imagine adumbrata, ferè indubie quæ fuerat illa reprobenda, si improbi oues occasione inde simplicem ad ipsa dogmata, & fixa de lege pronuntia concedenda & infamanda, traducta centuri de homine vita ad religionis altitudinem. Sed ista de tibi censura & querela extat doctissimi & pulchri Claudij Ispenietis conus nuper prodire commenda in epistolam ad Titum de deperossia.

Huius argumenti est quod inquirunt, an episcopus præscribere possit, nec teneatur capitulum ingredi in alienationibus possessionum episcoporum, & vt solus ipse auctoritatem præstare possit, vbi cessus clericorum corrigere prout iure debet cap. ro & c. nouit ext. de his quæ sunt à prælat. Annull quidem nunc magnam dubitationem non habent hoc quidem regno, quæ episcoporum fortune, & possessiones in totum separate sunt ab capitularibus, vt contra nec quodquam commune habent. Si enim administratione, siue in traditione, & vi. Sed & inter eos ipsos inter se præscriptiones viuant, vt ferè alio iure crebre eorum consuetudine terminatur, quàm possessione, & vi. nisi cum de alienationibus quaeritur, quæ administrationis terminos excedunt. fin. D. de curat. fur. Ne ingressus quidem Episcopus est in capitulum, ut tractationes negotiorum capitularium, quod capitula scdulo prohibent, nisi sint Episcopi, & ipsi Canonici. Idcirco præscribi non posse glof. putant clem. vica de reb. eccles. non alien. quam Card. repræbendit, & c. ea consentiant Ioh. And. & Imoc. c. pastoralis ext. de donat. & c. ea vobiscum ext. de his quæ sunt à ipsal.

DE DECIMIS, ET EARVM PRÆSCRIPTIONIBVS.

Cap. 2.

- 1 Decimarum fructus temporales contrahuntur subiectionem.
- 2 Decimarum origo & ius.
- 3 Terragia decima non sunt à laico impetunt.

- 4 Ratio discernendorum terrarum à decimis.
 5 Decimarum infusio laicorum non est antiquior iure ecclesiastico.
 6 Debita extradiuina curatorum, & rectorum non continent rationem.
 7 Quod lato decimarum præstari solet seruandum est ibid.
 7 Laici incapaces decimarum.
 8 Laici in decimis præscriptioni uti non debent.
 8 Formæ præscriptionum in decimis petendo per laicos ibid.
 9 An laici exemptionem à decimis præstarent de tota aut quibus.
 10 An Ecclesia vna contra aliam præstaret.
 11 Decima infusata in talium iuris secularis naturam sumunt.
 12 Retrahitur habet locum venditio decimis.
 13 Decima infusata etiam si ad ecclesiam redierint eodem iure habentur, & abrogatum e. probabimus ext. de decim.
 14 Cognitio casuum iudicium.
 15 Præscriptio nonalium.

Consequens est tractatio de decimis, & præscriptionibus earum, quando hæc vti hominum spiritibus contribuntur, cum de iure quidem quaritur Card. c. tria ext. de decimis idem c. 62. t. ex. c. ad hæc ext. de decim. vbi Panorm. Abb. l. mometi. C. de legib. et si fructus qui inde percipiuntur, non minus temporales sunt quam quilibet redditus, ideo, & locari, & venire, & in commercio quamlibet prophana transire possunt, quod notant in c. vltim. de for. comp. in 6. glof. v. super, ext. de reb. eccl. non alien. Decimus c. venerabilis ext. de conscrip. glof. Abbas. Anan. c. quartelam ext. ne prelix suas. Rom. c. 62. 266. Decimus 2 & Ripa c. 2. ex. de iud. De spirituali etiam appellatione non pugno, quando vltus obtinuit, nec hic ab origine inquirendum putamus, iurē diuino iudicte sint, an verò prediales demum an non item personales. An quod Theologus Thomas, Hugoni & scholasticis video placuisse magis iuris positum, & à Potiſſimis ecclesiæ Christianæ cōstituta prælationis necessitas, cum ante legem consilij duxerant, in lege præcepti, sed translatione legis factā iuris positum fuisse multi confirmēt, & illud Christi seruatoris dictum, Hæc oportuit facere ex cōsideratione veteris legis dictū exsistiment, cum præcipere noua lege non institueret. Id modo hic agendum est, vt subiectum intelligatur, quid & quale sit, de quo quaritur. Nam hic decimas accipimus eas prælationes fructuū, quæ ad eam quocumque præstantur rectoribus ecclesiarum, aut episcopis de prædijs intra cuiusq; diocesium, aut paræciam lictis, pro salario sacre operæ, & spiritualium officiorum seruente, & præstatione. Id ideo dicimus, ne quisquā decipiatur ambiguo, quia ex alijs etiam causis præstari quandoque eandem quocumque contingit, non solum clericis, sed & laicis quoque, quæ tamen cum aliam originem & titulum habeant alium, in hæc dīſceptationem non cadūt. Quare ad ea dīſcrimīnanda, in quibus identitas quorū (vt aiunt) identitatem iuris arguit, sapē opus est curā, & probationibus, et si hæc defuerit, præſumptionibus vtendum, sicut illæ quæ petuntur eius tituli, & causæ quæ solis clericis possint competere, & parochis debita, an etiam causam & constitutionem habeant aliam; Quæ tales sunt commercij humanis non subiciuntur. Quæ commercij sunt quæſita hīſdem amittuntur. Res exemplis præſet, vtiur hæc regio certo cōrahendi genere, quod *terragium* appellant, latine verbum pro verbo solatium dixeris, vltus est cum prædia ferē inculca colenda certis

Argenti ab Conf. drit.

A colonis tribuuntur perpetuū, aut verò temporatio nre, lege dictā, vt in annos singulos decima fructuum auctori repēdatur, hic quora eadem, sed causa & constitutio de commercio, & contracta, nec quidquam cum ecclesiastica decima commune habet, itaque ius admodum diuersum. Sed tamen cum origo in incerto est constituti, non leuis causa dubitandi, cuius generis id debuitur censas. Pictones tales habentur campipartus & complantus, quod Tiraq. memorat in retract. §. 1. glof. 7. nu. 32. & 38. Quin & sæpe contingit non decimā, sed aut duodecimam, vidi & abicubi tricesimam aut leuius etiā aliquid parochis atq; adeo interdum laicis pendī, interdum, & eandē decimam inter plures aut parochos, aut priores diuidi adiectis etiā in partem laicis. Hic si de origine confusionis cōſtaret nulla relinqueretur dubitatio, re ambigua, & origine incertā vidēdum quid ē cōiuncturis, aut idoneis præſumptionibus colligi possit. Fūte non ita pridem qui contendere prius decimas infusatas in dominio laicorū fuisse, quam ecclesiasticæ decimæ esse illi ordini cōſtituta, & ē decima i Herculiana, & Siciliens probari volunt, quo tempore nec feudorū iura nec leges adhuc obtinebāt, cum essent illa tributa potius superioris imperij & iudictionis, nec vltus autor illorum quidem temporum ē veteribus hoc genere infusatarum mentuit. Quod si verum esset inutiles essent, & concili Latcranſis, & aliorum, quæ ea de re subſequente sunt sanctiones, quando hoc iure fundata intentione laicorum, vt antiquiori, & meliore ex causa onerosa nitiunt, nihil esset necesse anteriora concilij tempora repetere ad probandas infusationes. Inſulta etiam illæ concilij inhibitiones quæ tam antiquā & bonā præſumptione laicos excludunt, post subſequuta concilij tempora. c. probabimus, ext. de decimis, & quæ etiam antiquiores vrbani sanctiones putantur, quando etiam præſcriptum non minus valere debeat post concilium, si decimas ante in iure, & domino laicorum fuisse credimus, quam sint ab ecclesiæ parochis attributa, cum illa de alieno statuere nec potuerint nec debuissent, vel si quæ fundata esset laicorum intentio in his petendis per iuris prioritatē, malē illa inhabilitas in personis laicorum eſſet in totum cōſtituta à Pōſiſſimis c. causam ext. de præſc. Quod si decime ante in iure laicorum erant, necesse fuit editis poſterioribus sanctionibus ecclesiasticis, quæ de omni re dicitur præſtari decimas ecclesiis volunt, de ipſis quoque infusatis præſtari debuisse, quod tamen cum nemo faciat, argumentum est, illas ipſas quæ à laicis tenebantur easdē numero, & specie eſſe, quæ olim à clericis tenebātur & quæ eodem casu, & causa quo ceteræ, alienare ſint à clericis in manus laicorum propter transſinarias expeditiones ſcilicet. Nō ſumigitur quod illi putant laici, aut melius, aut æquē fundati in petendis decimis quam clerici, Sed necesse habent præſumptione illa cōtendere, de qua in d. c. probabimus, & ad cā confirmandam poſſeſſionis diuturnitatem probare, quam Canonēs exigūt. Nec propterea periculū eſt laicis poſſeſſionibus (quod illi putant) quoniam poſſeſſionum diuturnitas ſufficiens tēp probatorem inducit de titulo, quæ vera norma eſt talium diuicationum, vt inſ. dicemus. Denique non poſſet non inepta eſſe ratio, quæ in causa laicorum ab infusatione petitur, quando omnium aliorum titulorum par & æqua conditio eſt, emptiois, permutatiois, & aliorum quorumcunque itaque ſi primario, & antiquiori iure decime in bonis laicorum fuerunt, cur infusationes potius allegātur pro titulis, ratiſſimæ ac pe-

B B B

nè inauditioris temporis contractus, quam venditiones, census, emphyteoses, aut alij quilibet, lege dicta solvendarum decimarum, aut alterius cuiuslibet quotæ: quos contractus multo frequentissimos finis certum est. Apparet igitur infestationem hanc non esse absoluti illius, & pæni dominiq; symbolum, & notam, quod isti contendunt, poterat enim ista decima retento melius fieri emptionibus retento iure decimæ, emphyteosi, aut talibus contractibus. Cur ad solam infestationem recurretur, veluti isto solo iure quæti laici decimarum potuerint? Quocirca si verum amamus, fatendum est, cum mentio inferatur decimarum infestationum de his intelligi oportere, quæ pridem cum in iure ordinis ecclesiastici essent, cōtēcio infestationis sunt in laicos translata. Nec enim ex hominis cuiusquam singularis opinione ista pendunt, cum contrariæ extent sanctiones, ut iudicatio ab ipsa petenda sit. Quod si alia esse origo, & causa debiti probari possit, planè aliud indicandum, nec quod de decimis origine ecclesiasticis cōtētur ad eas producendum erit, quæ à commercio, & contractibus prophanis originem ducunt, nec identitas quotæ identitatem arguit causæ aut iuris. Hic tibi magna coniectura, quoties una dumtaxat decima soluitur, siue ecclesiæ, siue laico iuxta vnius patetis metas, illam ipsam esse decimam origine ecclesiasticâ, quia cū cuiuscumq; ordinis patetis decimas sine exceptione debeat, nisi privilegio eximatur à Pōtifice, credi debet, illam ipsam esse eadē numero, & specie, quæ regularis, & ordinaria sit, & necessaria est: cum alterius generis omnes accidentales sint, & extraordinariæ. Rursus si plures quotæ sub nomine decimæ solvantur, una rectori, altera, aut minor laico, magnum argumentum quæ laico solvatur, non esse origine, aut causâ ecclesiasticâ, quippe nec credendum gravius quidquam olim impolicum oneris patetis quam quod iure debeatur, sed vnam tūcum decimam deberi, nec quemquam fuisse tam facilem, ut aut duplā aut gravius aliquid præstare ex eadem causâ vellet, aut exigi pateretur. Quare quod hoc modo pēdi solet commercio potius prophano laico deberi iudicandum, quam aut infestatione ecclesiastica, aut iure ab ecclesiâ ducto. Quod si non tota & integra decima rectori solvitur, & reliquum quod eam totam impleat, laico veditur, eadem decima ecclesiastica origine putanda, sin minus decima solvatur rectori, alteri nihil, sic habendum decimæ ius esse origine ecclesiasticum, sed reliquæ præscripti esse, quia et si non totæ decimæ, tantæ tamen præscribi potuit. Denique si rectori in totum nil solvitur sed laico solvitur decima, planè hic crede ecclesiasticam esse originem, & translationem factam fecidi titulo. Nam hic casus plerisque locis, & patetis his regionibus vlti sese offert, cum in totum nil decimarum rectores præcipiunt, cum integræ in manibus sint laicorum, priorum, abbatum, vti & illud crebro videmus accidisse, ut cum alienatis ex toto decimis nihil reliquum superesset rectoribus ecclesiariis ad vitam tolerandam, patetisiani sepe numero coacti sint, pia largitione contribuere, quæ sacram operam navantibus erogarentur. Iude illi infiniti tituli erogationum *mangeri denarii passaux, passu nuptiaux*, & quæ variis vltimorum nominibus appellantur, quæ olim patetisiani sponte contribuebant ad alendos pauperes rectores, cum nihil his superesset pristini iuris, quæ nunc veluti per avaritiam expressa de rectoribus, sepe perquam malignè alentibus cōmuniaciam his, qui nuper cum ordinem excessum à radice volebāt, subinde exandescētes, & illum articulum Aurelianensem de

ecclesiasticis exactionibus inclamantes, iusto quidem partem si aliunde est, ex rellatis & solvuntibus debitis, unde sese tolerant, aut nihil, aut non satis est multa iracundi est, quam iniquitas generat, & quæ ab negatione eius quod omni iure debeas, occidit, neminem quæ sit aliena accusatio, quod Abbat. c. c. c. causa ex de verb. sign. & in rub. de paroch. Henr. Boich. c. quatuor ex de decim. Abbat. c. ext. de pign. Holt. in sum. de paroch. de cur. si aliunde possunt, Abb. Aret. Fely. c. i. ext. de rellib. c. omni alendi necessitas iudici sit spiritalia mercedibus, cum carnisla severint, quæ lex est iuris digni, & naturæ, & iure fieri testes sunt frequentes illæ erogationes, quæ in ecclesiis fiebant, iam tum cum Paulus verbum prædicaret. Et profecto exigunt ibi Pontificis, & regum curam, ut exactus recognoscatur, & pro vlti casu rei sacra navata opera subveniant, sed non temere veteres possessiones vlla de causâ mouenda sint, nec cuiuslibet arbitrio, quando hæc res quæquæ dacti contemnerat, sed indicantibus constant, perpetua, & a quolibet esse voluntas debet, nec vlti modo furore temporum aliorum abduci potantur, quam pat est & paci conuenit, & resp. tranquillit. Ergo cum in materia, de qua tractamus cōtētur de his decimis agere nos quæ iuris ecclesiastici sunt, & iure siue possint, siue diuini exēplo illi ordinem attributa, de his vlti videm est, an præscriptionibus subiacentur. Sed eius dubitationis multa sunt capita, de laicis, & clericis nem ambigere tractationes. Non capita recepram in vlti mentiarum colligimus. Quod ad laicos attinet, simplex, & absolutâ sententia est in totum eos decimarum incapaces esse. Nam cum lex publica, & canonis auctoritas principia, quilibetis acque ite titulo & possessioni relligiosæ possibile est præscriptioni procedere, quæ in possessione inchoati nequit, nec possessio sine iure propter repugnantiâ iuris. c. i. de præsc. in 6. Hic tibi decretum c. causam c. quomodo ext. de ten. & c. quoniam it. q. i. l. q. f. l. tractat. Card. Pan. Fely. & aliorum post gloss. c. causam Holt. in rub. de decim. Duo casus excipiuntur, præter quàm si privilegetur quæ laico, aut concessione apostolica sint armata, qui ferè eodē recidunt Pan. c. adhuc de decim. Ciel. c. i. apostolica. ext. de his quæ sunt à præsc. Sed vlti nulla quàmlibet inueterata consuetudo præstet, quod Panor. docet. c. vlt. ext. de cōfess. Andria. c. i. 196. q. i. Steph. Bertr. and. c. 6. f. i. r. o. l. a. Card. c. i. r. o. l. a. de paroch. à prædialibus vendit. Ergo quoniam quæ laici suo iure decimas vendunt, non relligiosæ præscriptionem allegat, sed omnino titulo agendum est, qui quia raro probati possint in tanta temporis circumstantia, nitendo est præsumptione, quam dicuntur repositis lapsus confirmant, iusta enim præsumptio est, de eo, qui tam longo tempore, id est, immemorabili possederit, ex infestatione ecclesiæ, id est, iure quæ potuit, eas retinere. Non igitur à præscriptione tribuitur veditandi auctoritas, nec à temporis lapsu, sed à titulo quem temporis lapsus induit præsumptionem. Hæc sententia schola Ioh. Monach. Ioh. And. Domes. & aliorum c. i. de præsc. in 6. Panor. c. vlt. ext. cōfess. Invol. d. cum apostolica Barbat. d. c. i. si, m. p. de p. i. vlt. vola. Balb. 7. ad fin. Hæc foro receptissima via, sic patroni consolunt, sic iudicantes statuunt, c. i. si verū amamus propemodum hæc verborum diffinitione est, quando vlti temporis lapsus, & præscriptione, & præsumptionem a quæ efficere potest. Ibi vero dicuntur repositis lapsus cum est probatus, c. l. l. i. inde præsumptione allegari tituli, nihil est necesse docere de concessionis forma, quod olim

quidam putabant. Namque de eo quod ante trecentos nonaginta annos gestum est, id est, ante Alexand. 3. & Lateranens. concilij temporibus, quis recte famæ probationem exigit, aut quis testis ea de re testimonium dicturus est? neque illa fama dicenda sit, de qua quiquam testari nequeat, nec aliud sit quam auditio ab historia, sed quis tali ab rebus exigit? Recte igitur negant id exigi, quod non vnus tamen de scholasticis auctoribus postulabat, quod Card. dixit d. c. cum apostolica lal. conf. 176. vol. 2. Alex. conf. vi. vol. 1. Barbar. conf. 35. vol. 2. & conf. 48. lib. 3. Ergo sic fiat sententia, laicum decimas nullo tempore præscribere posse.

- 10 Alterum dubitationis caput est, an cum laicus præscribere decimas nequeat, exemptionem à decimis possit præscribere, & recepta sententia est, nec conclusiue, nec consensu, nec præscriptione acquiri posse exemptionem, etiam si totis mille annis, nihil esset solutum, quod Ant. Butrius dixit c. parochianos ext. de decim. Dom. c. 2. ext. de præbend. Barbar. d. conf. 35.

Id quidem de exemptione integre decimæ, id est, ne in totum illa soluantur, sed tamen pars præscribi potest, & quota, id est, non tota sed ne tanta soluantur, scilicet tri duodecima, vicesima, aut tricesima soluantur, nec amplior, sicut & multis locis præscriptum est, ne de certa specie frugum, aut specierum soluantur, hæc vulgo notant gloss. Put. & Panor. c. in aliquibus ext. de decim. & c. omilium c. dilecti ext. eod. Paul. Paris. conf. 2. volum. 4. c. Fely. d. c. causam pugnat. hab. in præscript. parte. 1. partis 3. q. 7. nec forum & tribunalia de eo dubitant, & vlti receptum est. Sed & decimarum reliquis, vbi cesserunt, recte præscribitur quod Anchar. dixit c. de decim. in 6. Rota decis. 1. in antiq. Fely. c. si autem ext. de re script. ego anno posse puto talibus præscribi ab eo tempore ex quo fruges sunt collectæ, imò & si eo tempore quo colliguntur petita non sint: Archid. dixit c. 1. de decimis in 6. Balb. d. q. 7. num. 12. Sed regum ord. denunciant volunt in seculum, & plures diuersam sententiam sequuntur, ne scilicet propter omnium petitionem præscribantur.

- 11 De ecclesiæ vero ipsius, an alia aduersus aliam decimas præscribere possit, interdum ambigitur, in quo id primum intelligi cõuenit solos rectores ecclesiarum parochialium de iure communifundatos esse in perceptione decimarum, intra fines suæ parochiæ. c. pastoralis ext. de his qui sunt à prælat. Steph. Bert. conf. 350. volum. 1. Fely. d. c. in aliquibus etiam aduersus alios clericos prædia habentes in sua parochia. c. 2. ext. de decim. & illo titulo sæpiè probatur, unde fit, vt alij siue rectores, siue alij quicunque prælati qui intra alienos fines eas vendicant, docere ipsi teneantur de titulo cum iure communis oppugnentur d. c. 1. de præscript. ext. inter tales tamen præscriptio procedit, & recipitur annorum quadraginta c. apostolicæ c. cum contingat ext. de decim. gloss. & Doct. d. c. in aliquibus. Holl. in sum. de dec. & Card. conf. 38. si modo titulus probatur, sine titulo non alia, quam immemorialis temporis d. c. hæc de ecclesiasticis personis recepta sententia, si modo ecclesiæ & titulus habent ratione quorum præscriptio formari possit, & causam ducere. c. placuit 216. q. 1. not. in c. de quarta ext. de præscript. Pan. c. suggestum eod. tit.

- 12 Atque hæc tenes de decimis propriè acceptis, hoc est, quæ origine, & causâ ecclesiasticis titulis sunt attributa, vt ab spiritalibus causis. De his vero, quæ insecudate dicuntur, olim ab clericis in seculares & laicos, nulla in totum Pontificum iura recipimus,

quin naturam ex toto mutant, & in prophana commercia transeunt, in totumque priorum conditionem, & ius exuunt, nec quidquam de prior conditione retinent; nisi quod nominatio ipsa decimalis possessoribus grauat onere prohibitionis tituli, aut verè, aut præsumptiue. Huius rei perspicua in foro notæ & symbola eraduntur.

Primum quod in hoc ipso argumento præscriptio, de quo tractamus, decimæ communibus & vulgaribus præscriptionibus subiiciuntur, inter laicos inter se, cum tales esse, hoc est, insecudate probatæ sunt, vel titulo, vel præsumptione, quod an sint inter laicos in contestationem venire nequit, alioqui negans, se ipsum, vt in capaxem, intentione suâ excluderet. Ergo laicus aduersus laicum, & ecclesiasticus appropriatus decimas sibi acquirit & regulari communium immobilium præscriptione quindecennali, quod ipsi quoque scholastici auctores tradere sunt nulli prædixi, sed timide, & pedetentim, & veluti ordinis illius iram deprecantes, Card. conf. 146. Raph. Cunn. conf. 83. incip. quia causa Paul. Paris. conf. 25. vol. 4. & recitat Fely. d. c. causam Paul. Rannus conf. 142. vol. 5.

Sed nec spoliato laico agenti possessorio recuperanda etiam aduersus clericum, (nam de laico dubitatio nulla esse possit,) obstat in nostro foro exceptio incapacitatis, aut præsumptionis, si insecudate allegentur, etiam si contra statuantur ad decimas de re. ipso. in 6. & Doctorem sententia. Ant. & Abb. c. si diligenti ext. de præse. Fely. c. ad petitionem nu. 17. ext. de præscript. Gozad. conf. 7. Rote decis. 19. in nominis Cravere lib. de tempore parte 4. c. concip. materia num. 27. Nam cum talis qualitas, siue proposita, siue probata, interim sustineat laicum in possessione spoliati cum nõ oportet de facto, sed restitui ad eam possessionem, quam habet salvo iure, proprietatis aut possessionis, quod Bart. Brix. dixit 4. q. 4. c. 1. Papa decis. 288. de quo quidem dubitari non possit præsupposita spoliatio, ab æque incapaci, vt laico, aut eo cui de iure commune decimæ non competunt, dubitatio maior in rectore ecclesiæ in sua parochia, de quo tamen idem statuendum, quia nemini sibi ius dicere licet, quæ distinctio ex parte placet Monachi. & Dom. ad decimas de decimis in 6.

Ne illud quidem celebre Lateranens. Concilij decretum sub Alexand. 3. de quo in c. prohibemus ext. de decim. vltus, & tribunalia nostra recipere, cum veniat decimas à laicis in laicos transferri, quod iam olim Ioh. Fab. notat, & item seruauit in sit. de action. & lal. conf. 156. lib. 1. & fusè tuerit Claud. Sisellus in spec. f. u. in fin. & Molin. retulit in feud. q. 46. qui eo loco boni dicti malam rationem afferunt, quia scilicet concilium de eo statuere non potuerit, post ius alteri quaesitum, quæ ratio maxime falsa putatur, cum ante id concilium non magis huicilse recepta sententia sit, neque ius quaeri potuerit de re prohibita & inalienabili. Quare liberè veniunt, donantur, transferuntur à laicis in laicos, communi commerciorum lege, cum semel insecudatio posita est, & probata temporis diuinitas, quo modo ante diximus. Et verò quod magis iuriter senel tali initio alienata, & in commercia defuata, etiam si quo casu ad ecclesiæ redierint, naturam non mutant, & in feudo, & prius domini conditione manent, nec à lege feud. laici eximuntur, contra Canonistarum omnium sensu, & eius concilia decreta, & quod extrare l. d. i. x. regis cõstitutio cõtraria dicitur, alium sensum habet licet Molin. diluit etiam interpretatione, vt verum dicere li-

ceat, forensi, & litigatrice, & vñ libere tales decimas homines sacraui odant. c. 2. ext. de feud. & Inst. conf. 136. & c. 1. in qui feud. dar. pol. Quare illa Rebusi non vera sententia, eñm scribit, & vñ iudicatum refert eum fuit in personam ecclesiasticam
14 translatam decima, retractum sanguinis locum non habere, in libello de decimis c. 10. num. 2. & 28. Denique omnibus omnium commerciorum legibus subiunguntur tales effe decima venditionibus, pignorationibus, donationibus, dotibus, transactionibus, compromissis, infodationibus, & ex toto etiam emptionibus laici, & iudicium ciuiliu. Anch. conf. 34. Anan. c. post miserabilem in fin. ext. de vsu. Nec privilegium est, vñ eo nomine appellat quod est ea de re olim à Philippo rege anno 1305. constitutum, ea ordinatione quæ extat, nota pragmaticis, cuius Benedictus meminit c. Raynuius, verb. si abique liberis 2. de subit. fideico. num. 43. Chass. in tit. de iusticia in §. 6. num. 40. Stil. parlam. tit. de privileg. part. 3. artic. 15. & alia quedam, quod in ipsa quoque Hispania superfluous à aliquo gente obstruatur. Pet. Bellug. doctus Hispanus scribit in speculo rub. 13. tit. de dec. §. restat. Vnde fit, vñ eñm in foro infodationis qualitas propolita est, ea protinus cognitio ad iudicem ciuilem ableganda sit, sufficiatque ad cognitionem iudici ciuili tribuendam, & inhibitiones faciendas iudici ecclesiastico qualitas deducita, ne ea de re cognoscatur. Quare nuper cum ab vicario quodā perpetuo congrua portio peteretur, ab eo qui decimas infodatas dicitur esse, iudicatum est eam esse ciuili iudicis cognitionem ex appellatione, tametsi reus clericus esset & vero abbatulā, & alioqui de cōgrua portionis iudicio cognitionem esse ecclesiastici iudicis aduocatio foret, sed infodatas dicebantur, & beneficio secularium donatorum ad abbatulā peruenisse, ideoque in conditione, & lege feudi manifeste, etiam in personam ecclesiasticam translata.
16 In reliquum cum de particularibus præscriptio- nibus quaeritur, an præscriptio decimarum iure, nouarum quoque debeatur, traditur c. cum contingat vbi Anchor. ext. de decim. an etiam de solo, quod arabile factum est, cum ante vinea esset, vel arboribus confectum, aut sylua ædua e commissum vbi Butrus cod. tit. An præscriptis maioribus minuat etiam præscriptæ sint, an in personaribus decimis præscriptio de persona ad personam extendatur, de quo lat. cons. li. lib. 3. & quæ Rebuff. eo libello q. 14.

DE LOCORVM PVBLICORVM,
ET PVBLICI PATRIMONII
præscriptioibus.

Cap. 23.

- 1 Publica quæ dicantur, & eorum distinctio.
- 2 Quomodo, & qualis præscribantur.
- 3 Publica interdum in privata redeunt.
- 4 Publica pecunia xl. annis præscribitur.
- 5 Ibid. Publica cum titulo xlv. annis præscribitur.
- 6 Quælibet ciuitas sibi habet, quæ artem habet communem.
- 7 Privilegia ciuitatibus varia ab principibus conceduntur.
- 8 Reg. cuiusvis est ciuitatis, non Roma tantum.

1 De publicis eadem distinctio facienda, quæ antè à nobis de rebus factis est constituta, quarum alie in vsu sacrorum sunt, alie in patrimonio ecclesiarum.

A Publicæ itidem alie sunt vsibus publicis deputatæ, alie in pecunia communi, & publica consunt, ut enim iurisconsultus loquitur leg. sed Celsus, in princip. D. de cont. empt. in vsu publico sunt, quæ cuque de ciuitate, vniuersitate, aut collegio, aut corpori, parent ad vsu, æquo iure, cum reliquo populo, communi seiscet & promiscua facultate vtendi, sed nullo cuiusque tamen proprio aut particulari iure. Hoc genere sunt basilicæ, fora, theatra, vici, campi suburbanii, vrbus quibusdam, vt Roma Martus, deambulationes hypætra, Italia, circa, quas licet vocant, theatra sibi in publico habentur, vt apud Prusenes ex epistola Plin. 24. lib. 3. epist. & frequenter in Italia clibanis, quibus omnibus quibet de populo vtitur, sed nullo priuato aut proprio iure, ideoque talem vsu nec vendere alicui, nec cedere, nec emere quisquam possit, quæ ipsam vsu, non pecunia versari scribit tex. d. l. sed Celsus, ab eo loco iure (inquit) ciuitatis ista non proprio cuiusquam habentur, & vsu sunt l. 2. §. publici. D. ne quid in loc. publi. talia extra omne priuatum commercium sunt, ideoque nec præscribi possunt, quocumque tempore teneantur. Nec li quis centum ruros annos in publico in edificium habuerit, loco acquirit locum, nec reficit quod destructum fuerit nec in alium transferet. l. vltim. D. de vsuap. & d. l. §. si quis id quod, tametsi cum tale a difficiu est, in quo publico non necetur non protinus tolli conueniat, sed solarium imponi solet, quamuis adhibitum constitit d. l. 2. §. si quis à nemine, quæ vltima est eorum quæ generaliter finantur appellatur, & olim prædictum, l. præscriptio. C. de op. public. Ego nullo quamlibet longo tempore talia præscribuntur l. vsuapionem & d. l. vlt. D. de vsuap. & d. l. præscriptio. Inquit, iuri publico non deditur habere, atque ideo diuenda sunt omnia, quæ prædictas vrbes vel in foro, vel publico quo cuiuslibet contra ornatum, aut commodum, aut decorem faciem ciuitatis extracta noscuntur, & l. ph. D. de vsuap. præscriptio, inquit, ad obtinendam locum publicam concedi non solet. & l. an sit de iur. iud. & l. 2. D. de via publica. Hæc quidem iure iura, quamquam reges vsurpant, tametsi nullo iure, vt præterea protelationis cuiusmodi omnia cum ibi priuata, & fiscalia commoda contrahant & expensalia, aut locant, aut in cæsum dant, aut feudum, aut dicto solario alienant, atque ista regalia volunt esse. Existimauit doctus iurist. Aymo Craueti milib. de tempore parte 4. capitulo incipiente materia ne talia etiam præscribi posse, si modo publicis via per hoc non impeditur, veluti si adhuc supersistent via iter facientibus, aut agentibus, sed sine lege quam publicorum vsus non solum ex comando, sed etiam ornatu etiam, & facie æstimatur d. l. præscriptio denique non debet cuiquam priuato tantum licere, & quo longa tractatio est Bartol. C. epist. tit. de feruitibus vie q. ix. Nec negandum tamen, quia ista priuatum vsu interdum à principibus ex causa redigantur, quod tex. dicit d. l. 2. §. si quis à princip. l. continuis. s. cum quis. D. de verbos. obli. l. prohibere. §. planè. D. quod viam clam. & l. leg. Quod Scrituribus quoque fieri solet, quæ nullius imperio substat, & suis legibus viuunt quod Bartol. notet. 1. D. ne quid in loc. public. de quo idem rex. l. in. C. de vend. reb. ciuit. lib. xi. Bald. l. 1. col. 5. verbi gratia quedam. C. de seru. fugit.

Alterius generis publica sunt, quæ in pecunia publica consistunt, reditus, portoria, salina, pascua, iusticia, clausulæ, & quæ in redditu publico, & ciuitatis

ratum sunt: Nec enim illa in vfu sunt fingulorum, fed ipforum corporum in vniuerfum, de quibus glo. l. inter publica. D. de verb. fig. inf. d. l. fed & Celfus, & §. vniuerfatum inft. de rer. diuif. l. in tantum. D. de rer. diuif. quod in hitor. D. de acq. rer. dom. Horum nihil priuatis quifquam attingit, fed vbius ciuitatum deputatur faris iactis, munitionibus litue nls, telis, armamentariis, itelaficis principum vitorum, & talibus vbius: lorum quoad prafcriptiones attinet, diuerfa eft a fuperioribus natua.

⁴ Prefcribuntur enim omnia talia quadraginta annorum fpatio leg. omnes D. de prafcript. 30. anni. lata tractatio l. vltim. C. de facro. ecclef. Alexand. confil. 1. vol. 4. iure confuetudinario nihil efi ea de re fpecialiter conftitutum. Quare regulis vniuerfalibus hunc quoque cafum comprahendi intelligimus, & regularibus approprietis includi quindeccennalium prefcriptionum cum titulo, & quadragenalium fine titulo, quod in ecclefiafticis quoque patrimonio censuimus propter verba vniuerfalia, geminata emphaticè attig. fequent. *enunt totu, & du totu*, fine diuifione. Hæc vera efi regula prafcriptionum, quæ de publicis rebus, & pecunia funt conftituta, & tñ Doctores quidam fcholafici incepta quadam de rebus publicis ciuitatum funt conueniti, cum alias fupremi imperij ius, & fui arbitrij reip. habere volunt, alias fuperioribus obnoxias, id quidem verè, fed id tamen falfo quod fuprematatem illam, (vt fic dicamus) imperij, ab fici vfu metuentur, & folas eas fci cum habere putant, quæ & fummu imperium habeant, cum fci cum habere tam vtrique liceat, quæ corpora, & collegia habent, & arcem (vt dicunt)

⁵ communem. Non efi igitur fupremum imperium ab fici vfu repetendum, cum fci cum nil aliud fit quàm publica pecunia repofita. Itaque Apameorum colonia, & l. imperatoribus & proconfulibus fuberat, priuilegium tamen vt vetufiffimum morem habere fe contendebat, ne rationes publicæ pecuniae ab proconfulibus infpicerentur, cum arbitrium habere fe dicunt reip. fci fci arbitrij adminiftrandi, habuit igitur fci cum, & colonia, Plinij epiftola 48. lib. x. Ergo fatendum efi non vno iure vti ciuitates & reip. omnes, fed quafdam principibus fubefle, & Dynaftis vt huius regni omnes, præter admodum paucas in limitibus. Quæ fui arbitrij funt augufta omnia, tam vfu pante quam principes ceteri, quod Barrol. dixit Litren veniunt fci cum tenent. D. de pet. hared. Ideoque eodem iure & prafcriptionum temporibus nfdem vtuntur. Ceteræ iure paulominus alio quam priuatorum, de quo glof. tractatio leg. vltim. C. de facro. ecclef. text. leg. cum qui. D. de verb. fig. inf. Nec de fci cum principum priuilegiis quidquam attingunt, nifi quantum efi priuilegio ab principibus, vel gentis moribus attributum l. i. C. de reb. ciuit. lib. xi. l. fimile. D. ad municip. Hoc genere priuilegia plerifque ciuitatibus antiquis tabulis conueniuntur ex principum concessione, vt in illa Plinij epiftola 48. Apameorum colonia, de rationibus fuis non infpiciendis, id efi, ne apud proconfules de pecunia, & denariis communibus computare cogentur, vt loqui folent, de quo ipfo nuper bigari cepit amulatione magnitatum, aduerfus ciuitates, & alia epiftola 71. de his qui nati expofiti, & à quibofdam fubliti efi, & in feruitute educati, & epiftola 89. vt bona vendicare liceret eorum, qui inter fari decessiffent, quod Nicentes prætegebant, quod l. i. C. de bon. vae. prohibet, lib. x. & epill. 97. vt ius protoprafæ habere aduerfus fuos

Argentari Conf. fit.

^A debitores, contra l. Antiochenfium. D. de priuileg. cred. & illa epiftola 119. Bythinicarum ciuitatum lex, vt quos vellent in ciuitatem fuam afcribere liceret. Quorum omnium nihil ciuitatibus licet, quæ alterius imperio fubfunt, fertari tamen illis fape imperatores, & reges præfcrip. vt l. d. fimile & l. in bon. D. de priuileg. cred. l. Lucius §. vl. D. ad mu. l. vl. C. de iur. reip. & l. prohibere §. plane. D. quod vi. aut clam. & ferè toto illo lib. x. epill. nil aliud Traianus imperator agit ad Plinij Proconfulis relationes. Ceteræ quæ fummu imperium habent, non nifi ius legibus tenentur, ideoque, non nifi, vt imperatores, & reges quadraginta annorum præfcriptionibus excluduntur, fci cum in domo regum ftatuum fuo loco. Proinde etfi fci cum Romani imperij afcelfe iurifconfultis prolotione reip. & publici, Romanam dumtaxat reip. & Romanum publicum intelligi volunt, nec nifi abfolute illa ad alias ciuitates traduci, quod aiunt libroni. D. de verb. fig. nota efi præfæ autogratia, & antonomafia, nec tamen non abis quoque ciuitatibus, & imperij ius etiam reip. publica funt, & verò facrum tam illud imperium agnofcere cogitur, multas efi alias adque adeo potentes, fed ne vigente quidem imperio in potestate habere vt vocem, naturæ, & potestate induftam, & vniuerfalum ad indiuiduum fuum contrahere, & promiffio in vfu fuit reip. fignificatio, quod frequenter exemplis illæ epiftolarum Plin. lib. x. offendit cum abis Ponticarum & Bythinicarum ciuitatum reip. commemorat epiftola 114. & Bizantinorum epiftola 44. & abis fape, & publicos debitores dicit, qui Apameorum reip. deberent, & pecuniam publicam quæ deberetur, & alias pecunia publica Claudio politanorum, venitque ad natiuitatem vique hæc vfu vti patrio l. fed & h. §. i. D. de publican. & l. i. C. de deb. ciuit. lib. x. & publici ferui epiftola 20. & l. i. D. rem pub. fal. for. Denique promiffa illæ voces, & publici vfi funt, non minus quam aer, & elementa, quod glof. Saly. Aug. Iaf. & ceteri etiam notant d. l. vlt. Itaque & publico teneri Suetonius dixit, eum qui reip. communiter teneretur, quo modo plerifque fubftantiæ ea vox vfurpatæ, veluti cum pefiffimum publicum dicunt, & publicorum conductores, id efi vti galium & redituum communium.

^B debitoribus, contra l. Antiochenfium. D. de priuileg. cred. & illa epiftola 119. Bythinicarum ciuitatum lex, vt quos vellent in ciuitatem fuam afcribere liceret. Quorum omnium nihil ciuitatibus licet, quæ alterius imperio fubfunt, fertari tamen illis fape imperatores, & reges præfcrip. vt l. d. fimile & l. in bon. D. de priuileg. cred. l. Lucius §. vl. D. ad mu. l. vl. C. de iur. reip. & l. prohibere §. plane. D. quod vi. aut clam. & ferè toto illo lib. x. epill. nil aliud Traianus imperator agit ad Plinij Proconfulis relationes. Ceteræ quæ fummu imperium habent, non nifi ius legibus tenentur, ideoque, non nifi, vt imperatores, & reges quadraginta annorum præfcriptionibus excluduntur, fci cum in domo regum ftatuum fuo loco. Proinde etfi fci cum Romani imperij afcelfe iurifconfultis prolotione reip. & publici, Romanam dumtaxat reip. & Romanum publicum intelligi volunt, nec nifi abfolute illa ad alias ciuitates traduci, quod aiunt libroni. D. de verb. fig. nota efi præfæ autogratia, & antonomafia, nec tamen non abis quoque ciuitatibus, & imperij ius etiam reip. publica funt, & verò facrum tam illud imperium agnofcere cogitur, multas efi alias adque adeo potentes, fed ne vigente quidem imperio in potestate habere vt vocem, naturæ, & potestate induftam, & vniuerfalum ad indiuiduum fuum contrahere, & promiffio in vfu fuit reip. fignificatio, quod frequenter exemplis illæ epiftolarum Plin. lib. x. offendit cum abis Ponticarum & Bythinicarum ciuitatum reip. commemorat epiftola 114. & Bizantinorum epiftola 44. & abis fape, & publicos debitores dicit, qui Apameorum reip. deberent, & pecuniam publicam quæ deberetur, & alias pecunia publica Claudio politanorum, venitque ad natiuitatem vique hæc vfu vti patrio l. fed & h. §. i. D. de publican. & l. i. C. de deb. ciuit. lib. x. & publici ferui epiftola 20. & l. i. D. rem pub. fal. for. Denique promiffa illæ voces, & publici vfi funt, non minus quam aer, & elementa, quod glof. Saly. Aug. Iaf. & ceteri etiam notant d. l. vlt. Itaque & publico teneri Suetonius dixit, eum qui reip. communiter teneretur, quo modo plerifque fubftantiæ ea vox vfurpatæ, veluti cum pefiffimum publicum dicunt, & publicorum conductores, id efi vti galium & redituum communium.

^D debitoribus, contra l. Antiochenfium. D. de priuileg. cred. & illa epiftola 119. Bythinicarum ciuitatum lex, vt quos vellent in ciuitatem fuam afcribere liceret. Quorum omnium nihil ciuitatibus licet, quæ alterius imperio fubfunt, fertari tamen illis fape imperatores, & reges præfcrip. vt l. d. fimile & l. in bon. D. de priuileg. cred. l. Lucius §. vl. D. ad mu. l. vl. C. de iur. reip. & l. prohibere §. plane. D. quod vi. aut clam. & ferè toto illo lib. x. epill. nil aliud Traianus imperator agit ad Plinij Proconfulis relationes. Ceteræ quæ fummu imperium habent, non nifi ius legibus tenentur, ideoque, non nifi, vt imperatores, & reges quadraginta annorum præfcriptionibus excluduntur, fci cum in domo regum ftatuum fuo loco. Proinde etfi fci cum Romani imperij afcelfe iurifconfultis prolotione reip. & publici, Romanam dumtaxat reip. & Romanum publicum intelligi volunt, nec nifi abfolute illa ad alias ciuitates traduci, quod aiunt libroni. D. de verb. fig. nota efi præfæ autogratia, & antonomafia, nec tamen non abis quoque ciuitatibus, & imperij ius etiam reip. publica funt, & verò facrum tam illud imperium agnofcere cogitur, multas efi alias adque adeo potentes, fed ne vigente quidem imperio in potestate habere vt vocem, naturæ, & potestate induftam, & vniuerfalum ad indiuiduum fuum contrahere, & promiffio in vfu fuit reip. fignificatio, quod frequenter exemplis illæ epiftolarum Plin. lib. x. offendit cum abis Ponticarum & Bythinicarum ciuitatum reip. commemorat epiftola 114. & Bizantinorum epiftola 44. & abis fape, & publicos debitores dicit, qui Apameorum reip. deberent, & pecuniam publicam quæ deberetur, & alias pecunia publica Claudio politanorum, venitque ad natiuitatem vique hæc vfu vti patrio l. fed & h. §. i. D. de publican. & l. i. C. de deb. ciuit. lib. x. & publici ferui epiftola 20. & l. i. D. rem pub. fal. for. Denique promiffa illæ voces, & publici vfi funt, non minus quam aer, & elementa, quod glof. Saly. Aug. Iaf. & ceteri etiam notant d. l. vlt. Itaque & publico teneri Suetonius dixit, eum qui reip. communiter teneretur, quo modo plerifque fubftantiæ ea vox vfurpatæ, veluti cum pefiffimum publicum dicunt, & publicorum conductores, id efi vti galium & redituum communium.

E AN FACULTATI PRÆSCRIBI POSSIT.

Cap. 24.

An facultati præfcribi poffit, & quid facultatis, quid item iuris appellatiōne continetur, ante difcufimus, & Craura longi tractatione persequere lib. de tempore, parte quarta fci cione incip. materia fal. 9. no. 58. Balb. in præfcrip. quarta par. quinque partis in princip.

DE PRÆSCRIPTIONE RERV M, QVÆ ALIENARI PROHIBENTVR.

Cap. 25.

- 1 Prohibitionum caufe diuerforum antorum funt, legie, ftatutorum, confuetudinum, iudicium, contrahentium, testatorum.
- 2 Prohibet: vni legum ex publicis caufis prafcriptiones impediunt.
- 3 Prohibet: alienari priuatis, aut temporalibus de caufis abis iure habentur.

BDD ij

nat. aut. de noct. per l. 2. C. pro empt. l. pater filium.
 §. Julius Agrippa. De legat. 2. & l. pater §. libertis eo.
 tit. Cast. & Cy. l. vlt. §. fin. autem avaritia. C. commu-
 na de legat. Bald. & Imol. d. §. diui. Bars. Imol. Cast.
 Angel. d. l. vlt. lex Cast. d. l. 4. C. de reb. al. non alien.
 Fely. d. c. cum non liceat. Cor. conf. 294. lth. 3. & 304.
 eod. lib. Quidam inter scientes, & ignotantes empto-
 res distinguunt. Quidam negant illam distinctionem
 probari iure vt Cor. d. conf. 294. & indistincte præ-
 scriptionem impediri cum manifeste probetur l. vlt.
 §. vlt. D. de legat. 2. Sunt qui præscriptionem vici-
 nalem non admittunt, de tricenarij longissima aliud
 putent, nec impediri eam testatoris prohibitione, vt
 Joh. Cror. Alex. & Ferd. Loaz. d. l. Diui. Cornaeus. d.
 conf. 294. Bart. vnum atque aliud sentit. in l. vlt. li.
 putat impediri in §. Diui non putat, quàm postero-
 rem sententiam Raph. Cum. & Alex. ibi sequuntur.
 Idem Alex. conf. 99. lib. 3. Insinuat d. §. diui & l. cum
 quid. D. si cert. pet. Ego est plurius oppugnari me-
 liorem sententiam video, tamē eam, quæ à vero stat.
 amplector, nec vlla testatoris prohibitione posse aut
 dominij transgressionem, aut præscriptionem impedi-
 ri. Nam cum hominis cuiusquam privati, ac ne iudi-
 cantis quidem tanta auctoritas esse possit, vt rem
 commercijs eximat, cuius natura commercialis est,
 sequitur impræscriptibilitatis conditionem à nullo
 quoquam contractui, aut testamento, aut priuato fac-
 to inprimi posse, priuata quidem de cautis & respec-
 tu, & quoad extraneum contractui non compre-
 hensum, cum nec præscriptioni renunciari possit,
 quod vulgo tradunt l. nemo potest. D. de legat. 1. quæ
 fauore publico ad stabilendam dominia reperta est.
 Inepta & puerilis ratio est, quæ de §. disponat, sumi-
 tur, veluti lex, & testatoris voluntas acquirat,
 quod per *de iure dictum* fuisse scholastici autores
 exagge- rant, cum huius priuata legis longe alia con-
 ditio & vis sit priuati scilicet arbitrij, quæ publicam
 nec tollere possit, nec aquare, cui omnis priuatorum
 voluntas subiacet, & parat d. l. nemo potest. Ideo
 quodcumque legi publica collibuit, est durum,
 ferendum est, quod priuato testamento placuit, sape
 rumpitur, sape interdic, plerumque sine effectu
 est, cum in legem publicam incutit. Deinde illa quan-
 tacumque legis potestas, de qua in §. disponat, non in-
 finitur est potestatis, sed eos demum tenet, qui hære-
 des futuri sunt, vel etiam honorati, in extraneos pla-
 ne nil iuris sibi vendicat, cum omnis legis potestas ab
 auctoritate conditoris vim & extensionem accipiat
 priuatam si priuati est, publicam & popularem si
 summi imperij est, quod recte Cor. aduertit & perse-
 quitur d. conf. 304. num. 19. & 20. & d. conf. 38. vol. 2.
 Bald. d. l. lex lege. Quare iuris principia repugnant, vt
 cuiusquam priuato arbitrio res impræscriptibilis
 fiat. Neque enim qui præscribit, id habet à iure pro-
 hibentis, sed ab lege & suo facto, atque adeo id contra
 ius alienum propter euitandam dominiorum in-
 certitudinem. Quare vt demum colligant, quod verum
 est, nego contractui, testamento, vel vlla priuata
 iuris aut commercij potestate, & publici iuris vim im-
 pediri posse, quo ad extraneos quidem, si non eorum
 acquisitionibus interceditur, illamque solius, legis &
 consuetudinis potestatem esse puro, idque demum si
 publica & legalis, & vniuersalis est prohibitionis
 causa, de quo etiam disceptat extat scholæ d. l. nemo
 potest.

Habes igitur de tota titulorum materia, & tracta-
 tione per species non indigentem, sicuti existima-
 mus, conuentionem, & diuicationem, ne post-
 hæc hærendum sit in regulis vniuersalibus, quando

hæc specierum & indiuiduorum serici & singularis
 explicatio dubitationis de eare differtur: tum iu-
 ris consuetudinarij & patrij applicationem siue ex
 consideratione & iure perlonarum, siue rerum ipsa-
 rum præscriptiones laborare parentur, nusquam ali-
 bi loco, ordine, methodo tradita.

[OV CONTRACT.]

- 1 *Contractus & titulus diuersi sese excedunt & sese ex-*
ceduntur.
- 2 *Quidam tituli vides, vbi tamen raro usurpat ut pro*
herede.
- 3 *Hic de contractib. dominij translatiui.*

Et si idem hoc loco reformatores fecisse videri
 possint, quod sepe iuriscoñsulti in nostris libris, cum
 bis *§. de auct. emuliant* quod iuriscoñs. art. l. 1. D. de
 auct. edicti cum scilicet, *utiles & contradi.* commiserit,
 tamen hæc voces non per omnia idem possent, nec si-
 ne vlt. sunt. Excedunt vtro ipsæ sese minus, & ab se-
 se item exceduntur. Nam in præscriptionum mate-
 ria constat quosdam titulos esse idoneos ad præscri-
 bendum & receptos commercijs, qui contractus non
 sunt, veluti pro derelicto, pro suo, pro herede, pro iudi-
 cato, tametsi in titulo pro herede nescio quid simili-
 le contractus arguantur l. apud Iulianum §. vlt. &
 seq. ex quibus causis possit notari in l. cum res. D.
 de legat. 1. vt in iudicis quoque, l. 3. D. de pecul. Sed
 hoc ita quidem in materia non tale est, quando fin-
 tentias ferri in iudicis certum est. Non igitur talis
 titulus ab consensu est, quando nemo iniurus contra-
 hit, vulgata l. nec emere. C. de iur. delib. cum simili-
 bus. Sed nec omnes contractus tituli sunt, cum hoc
 subiecto de dominij translatiui tantum intelligatur,
 vt ante docuimus. Consultat complures contractus, &
 esse, & dici qui dominij translatiui non sint, vt locati,
 depositi, commodati, pignoris. Atque hæc verborum
 conduplicatio ostendit, consensumque generis titulos
 admitti, vt vitiles & qualicumque conuentiones, mo-
 do ne de genere tempus finit, & rebus per se com-
 mercialibus. Quare magnus hæc enus aut error aut
 incogitantia est pragmaticorum, qui ad hæc tempo-
 ra titulorum pro herede, & pro iudicato vltim non
 norunt, cum inter optatos habeantur inter, & hæc
 verborum conceptione auctoritatem habeant à
 consuetudine, valde vniuersali.

[QUE CE SOIT.]

- 1 *An appropriationem de contractui non scripto procedere*
possit.
- 2 *Contractum non scriptum quomodo insinuari possit.*

Id est quocumque. Quid igitur si scriptus non est
 contractus, an nihilominus ex eo edictale appropria-
 tum consici possit? Nam quia probari possit, &
 consici aliter quàm scripto non dubitatur scdm res.
 C. de probat. & l. non idcirco. C. de cont. empr. Quæ
 tamē libertas, est posterioribus ordinatæ regim præ-
 ferim Molinensi, restricta putatur, tamen hanc du-
 bium est, quin quidam contractus etiam adhuc testi-
 bus probari possint, & sine instrumentis consici. Ca-
 ius generis si qui sunt, non dubito etiam promulga-
 ri, & appropriationem etiam ex his fieri, & consici
 posse, cum titulus idoneus sit, & suis partibus consit
 & appropriationem suis solemnibus, in modo vere
 & ex facto contractus substantia publicetur, vt in
 scriptis quoque fieri solet. Nec in eo quidem in-

contenti, sicut & insinuationes fieri posse putant contractuum non scriptorum, insinuationes testationibus testium, qui de his deposuerunt, quod quidam e nobis notant l. xlv. C. de edict. d. Adrian. tol. & per hoc satisfieri ordinationibus & statutis, quae insinuationem exigunt. Sed ante tempus refundendi pretii non currit, quam iusta probatione de pretio constiterit. Proinde notandum hac generali enumeratione correctam veterem consuetudinem, quae non ex omnibus contractibus bannimentorum solennia exigebat ad appropriationem edictalia, cum etiam quibuldam iuribatur.

[ET IL LE TIENNE ET POSSEDE.]

Naturales actus per haec verba intelliguntur.

Haec sunt verba naturalium actuum, & corporalia significativa, qualia sunt Theophilus antecessoris in l. xlv. insinuationibus *actibus* & *quodammodo*. Nam verbum possidere per se ambiguum est, quod ad civiles possessiones referri posset nisi tenendi verbum adiectum esset, quod est naturae, & corporalis apprehensionis, de quo nos sup. differimus. Haec scio inculcatur ne quis possessiones istas, de artificialibus & civilibus intellectu iuris inductis accipiat.

[NOTOIREMENT.]

Notorium vulgato significatur praesentis iuris non est. Notorium facti permanentis aut momentanei.

Notorium isto quidem in significato praefata Latini sermonis scriptoribus, quod nemo in, in vlti non fuit, sed innotum imperij secula frequenter usurpavit, pro eo quod publice notum est, cuius species duas facit, facti scilicet permanentis & momentanei: hoc de permanenti & lucrativo notorio accipit, cuius ignorantia nulli probabilis est, quod Bald. dixit auth. quod locum C. de collat. & vulgatum est. Hic vero accipit pro successu suspitione actuum possessionis, audiendi, ferendi, colendi, metendi qui praecipuus finis est, pro ut rei convenit perceptio. Saepo etiam vicus actus idem efficit sexaginta totis annis, ut in his quae casu contingunt de quo vulgatae sententiae. cum ecclesia Sutrina ext. de caus. poss. & propriat. & nos in partibus q. 22. notavimus. Ab tali possessore comparat, valet ad appropriationem, si palam ille actus, & vitato more vitupatus est.

[PAR L'ESPACE DE DIX ANS.]

Decennium unde incipit, & quando terminetur. Hic articulus tollit art. 701. infra inter descripta ord.

Hianni adie certificationis edictorum inchoantur, ut in art. 269. patet, & currunt continuo usque ad decimum diem decem annorum, qui si ceptus est pro completo habetur, recepto iure titulatari praescriptionum, quare de genere haec est & glo. text. & Bart. l. penult. in princip. D. de divers. & temp. praescript. Ex quo apparet descriptum illud de Ducis Ioh. ordinatione anni 1331. quod interitum est in fine huius libri art. 701. inter cetera, ex toto delendum & expungendum vitum, & quod minus isto continet, & de receptu tantum loquitur, cum hic certificationem amplius exorat, nec inutilitatem descripti

A mentionem faciat. Proinde de his verbis per l. pper de dix ans. si quis copiam, ipsa copia migrata delectat, extat imperpetuum sitis Tria, ut de praescripta, et in eo multa extra carmen, & chorum quod situr.

[ET IL EN AIT FAIT VNE BANNIE.]

- 1 Bannimentum semper antecedit certificationem.
- 2 Haec praescriptio adversus absentes & praesentem.
- 3 An quid unum bannimentum praescribat ad eadem portionem faciant. ibid.
- 4 Non sit extensio in statuto a paritate rationis.

Hic tu ne fallaris ordinem huius appropriationis intellige. Est enim hoc ipsum pars appropriationis edictalis, quod tribus bannimentis constat. Quod in illo tria bannimentum praestant, illud idem hoc ipsum vicem praestant cum decem lapsum. Ceterum antecedere semper bannimentum intelligimus, deinde minus quam octo diebus interstantibus certificationem in iudicio, decem decem lapsum, necesse praestiterit bannimentum in medio aut fine decem lapsum, quia iniustus esset cursus praetentio potestatis, & sera admonitio, cum ad praetentum nullae potentia. Haec vero decennalis cum vno bannimento legale si perat in eo, quod effectum habetum aduersus ablatum quem praesentes, cum legalis praesentis duntaxat respiciat. Quare hic quatuor praesentis, an quod hic necesse bannimentum praestit, ut de quiddecennio quinquennium decurrit, hoc necesse proportionem simili, duo bannimenta efficiant, singula detractis quinquennium totam quinquennium praescriptionem continent, ad reliquum quinquennium, & ratio quidem interiectus a proportionem facit, ut id adductum, cuius hanc proportionem, glof. sit secuta in casu simili iuris, sub subscriptionem verb. consummationem de iur. de lib. Sed ratio in iure aliud flavescit ratione, quia consuetudo in non expressis, quod repellat erat si voluisset. Quare casus omni ubi debet pro omisso, quantumque par ratio deatur, quia in materia a iure civili, & patet civitate non est facienda excessio ex paritate rationis quidem rationem, sed in suis terminis servari debet. Ex quo sententia est Baldi, quod est constitutum C. ne de stat. definit. quoniam Franci. Arret. tunc, Pomponius. & cum quis. D. de acq. poss. quod statutum inducens praescriptionem in vno casu notabili, non debet extendi ad alium casum quamlibet similem, propter strictam veritatem statuti, quod in suo tantum casu obtinere debet, necesse progredi per extensionem.

[DONT IL AIT INFORME.]

Ex forma praescripta art. 168. infra.

[IL SERA DV TOVT.]

- 1 In huius appropriationis & dominium, & hypothecam excludit.
- 2 Omnia, genus, praesentis, dei tot, pleni iuris appropriationem inducant. ibid.
- 3 Haec praescriptio dominium quatuor.
- 4 Finis non recipiendi iuri civili (sive finis exceptio est).
- 5 Exceptio liti finis ante omnia disponenda est praesentis uanda.
- 6 Etiam ad merita oppositi potest.

6 *Que dicatur incontinenti probari.*

7 *Exceptionum lris finita materia & natura.*

8 *Nec debet procedi ad ulteriori tali exceptione contempta.*

9 *Certificatio iuris actus est apparitorii.*

10 *Casus in quibus nulla præscriptio curret iure consuetudinario.*

1 *Omniino penitus, præcisus, in totum, pleno iure, omnibus modis, quibus verbis in hoc ipso subiecto videtur tex. c. volumus. 10. q. 4. & si quid inageneris dicitur potest, siue quoad proprietatem, siue hypothecas, siue iura quæcunque realia extraneis debita. Apparet igitur consuetudinem verbo infinitæ comprehensionis vsum, absolutissimè, & plenissimè, acquirere consilium voluisse, sed non solum expletâ sollemnitate, & formâ extrinsecâ, sed & quoad materiâ & substantiam: Nam de personis subsequenti verbo agitur (*omnesque*). Denique hæc vocabula iuris consummatio sunt, & late sententiæ, quasi diceret ipso iure, cum sunt verba futuræ temporis adiuncta, quod late Tract. persequitur. si inquam verb. reuertatur fall. 18. C. de reuoc. donat. & veteribus Nelli de sancto Genimian. dixit tract. bñnor. part. 2. secunda temporis, & in hoc ipso præscriptionum subiecto voluit Fely. c. ad aures ext. de præscript. & putat adiectione vocis omnino idem statui, quod si diceretur ipso iure, & Bertrach. in Diction. verbo præscriptio nis effectus. Igitur cum pleno iure dominium acquirit statim hac dispositione, omnimoda proprietate, dominium, & fructus intelligitur tribui quod Bald. dixit l. mater quæ defuncta. C. de rei vend. & l. famine. s. illud C. de fecundat. Fely. c. audis. num. 6. ext. de præf. Marian. rub. ext. de caus. poss. & propriet. Succedit igitur illa scholasticorum autorum sententia, quætes scilicet lex vel statutum dictionibus præcisus videtur, quales sunt istæ (*de tot & omnes res*) toties denotari iuris ipsius consuetudinem, quod Bart. notauit l. imperator. D. de iur. hila. l. al. conf. 7. lib. 1. gloss. auth. si quæ mulier. C. ad velleian. Card. Flor. c. super liris ext. de rescript. Quare illa iuris dubitatio præcisâ est, an qui hoc modo rem præscripserit, dominium dicitur aliquidque sit, & ideo vendicare possit: an vero tantum excipere, an obligatio cuius, an vero etiam naturalis tollatur, de quo in art. 27. infra pluribus agemus. Namque dictum dominium acquirit statutiari dispositione sub his verbis concepta, iam olim asseruerunt Bart. Angel. l. 2. D. de vscap. Bald. vbi etiam c. cum non liceat ext. de præscript. Fely. in rub. cod. tit. Idque etiam iure Canonico, quod Archid. ait. c. 1. de præscript. in 6. Panor. c. ad aures ext. de præscript. Igitur non tantum exceptio dominij per præscriptionem acquisiti competere conuenit rei vendicatione, & possidendo, verum etiam si præscribens possessione excedenti, actio dabitur ad vendicandum contra priorem dominum, & aduersus quemlibet alium. Sed exceptionis ius multo maxum, & certissimum: Namque opposita lris ingressum inhibet, quia lris finita est, vnde dicitur, etque quod in foro dicitur solemus, si potest iuris finis non recipiendi, nec minus quam transactio, iudicij, iurati. Quamobrem cum opponitur, de ea protinus, & vestigio & ante omnia decretum non est, liquidem incontinenti probari possit, nec iniuria conuentus prouocat, si cum à data, vel loquuntur, iurati lris intentata, probari possit præscriptio, partes (vel loquuntur) appunctuatur ad defendendum ad omnes fines, etiam reseruat, vbi super hinc non recipiendi ante omnia statuitur. Nam ea exceptio, quomodo cæteræ omnes*

A lris finita, ad processum opposita omnimodo lris ingressum impedit, & contestationem non patitur de vendicatione, aut iure rei, quod Hoff. & Gen. dixit. c. 1. de lit. cont. in 6. notum in l. vi. C. de edict. d. Adr. toll. l. transacta. D. de verb. signif. l. 1. s. v. d. D. de Tertul. Ang. s. æquè similis, de actio. Alex. conf. 213. vol. 3. Card. Alex. §. si quis per 30. tit. si de feud. fuer. cont. int. dom. & agnat. Corn. conf. 46. volum. 1. Bartol. Bald. l. fratris. C. de trans. Nam non dubitatur etiam ad merita in vim preemptionis opponi posse post contestationem, quod fit in l. emptor. C. de præscript. long. temp. Sed illa dispositio accipienda est illius temporis, quo reus probata demum intentione actionis suas exceptiones opponere ex l. si quidem. C. de except. Sed iure nostro vno & eodem tempore exceptiones opponuntur, & vnica fit contestatio super actione, & exceptione, quod tum accidit, cum præscriptionis exceptio incontinenti probari non potuit, quod Bart. in omnibus talibus exceptionibus lris finita probat. l. cum quarebatur. D. Ind. sol. Bald. l. si quem. C. de stat. defunct. l. emptor. C. de præf. long. temp. Decius lre conf. 22. Alex. & Tal. lre prætor. D. de iureiur. Quid vero dicatur incontinenti probati, in arbitrio iudicantis est, & Bart. l. 1. s. 2. quod. D. v. in poss. legat. c. Bald. Salic. & alij. l. 2. Cod. de edict. d. Adr. toll. & Cast. ab dilationum interea pedine, aut breuitate non male iudicat, vnde fit, vt si exceptio ad maium est, protinus de ea oporteat iudicari, & agentem arceri iudicio, cum de re præscripta illa esse veteris l. omnes. C. de præscript. 30. anno. Alex. & l. alij. d. fratris, gloss. 1. de lit. contest. in 6. quia lris contestationem impedit, interpretatur reum non teneri respondere super principali, in vendicatione rei, aut contraactis rescissione, si præscriptio completa est, de quo summi indifficite consulti Corn. conf. 46. vol. 2. & conf. 17. vol. 1. Decius d. conf. 22. & illa manus verborum differentia, quam de ext. rescript Bald. l. 1. C. de iureiur. mira iudicatione iuris, & sophistica. Ervvero de talium exceptionum natura mistica scholastici auctores arguantur, vbi, & experimentis rerum desituri, docentes, docendi ipsi potius. Nam cum in foro dilatorij, & peremptorij iure civilis vbi prout in foro nominibus, & appellationibus maneat, quia lris finita dicuntur nomen mutare, & in iudicij fines non recipiendi dicuntur, quas quidem periculis solent ad processum (vel loquuntur) opponere ad merita, tum demum cum aut per imprudens omnia sunt aut probati protinus non potuere, & ideo post contestationem reus est in vsum peremptorium transierunt, cum natura, & sine lio ad impediendum contestationem opponi debeant. Hæc illa differentia, quam scholastici auctores innum potius, quam explicant in c. cum contingat ext. de off. delegat. Bald. l. 1. & l. si criminis. C. qui accus. poss. Inol. l. 1. s. 2. quod §. si de testamentis. D. de legat. 1. Cast. & l. alij. d. l. prætor, quo loco dicitur processum esse nullum, cum tali exceptione cõtempnâ proceditur ad vltiora, hoc est, quod in foro dicimus, cum partes appunctuatur super principali: Cui enim litis molestiam sustineat, qui habet paratum, quo licet strangulet, quod si interruptio opponitur, tutum super eo solo fine, & diuinatione interruptionis procedi oportere hic lre principali inibit. Nam cum de exceptione constat ex lapsu temporis, cur adeo mora in replicando de interruptione noceat reo, cum interim exceptio pro probata haberi debeat, etiam si ex parte agentis, facta (vel loquuntur) proponatur: Quod si ex parte rei factum allegatio moram facit iudicando, cum re-

servato post contestationem sine non recipiendi, super principali procedendum est, ita ut quam primum quaque in parte litis si finis non recipiendi instructus, aut paratus reperietur, de eo protinus iudicandum sit absolute lite, & nō super principali, quod Doct. attigere d. ait preter Bart. d. l. si de testamento & l. eleganter §. si quis post. l. de condand. in quo, & si a plerisque iudicantibus peccatur, cum lites super flruunt, hac vera norma precipienda huiusmodi materiæ, ne finiant in huncmodi exercere. Nec perendus est usus tati bonarum executionum, nec concordia probandi patiendum, ut post contestationem reiciantur, & naturam mutant, & in deterius degenerent, ut filio in alienam. Sunt enim ad strangulandas protinus lites repetitæ, magno moralitatis bono, si ista bona notant, qua de re expressa est ordinatio Carol. 7. art. 127. *des premieres* & articla memorantur.

Præstat igitur hæc dispositio consuetudinis, & verborum emphasis omnimodam dominij acquisitionem, licet nemo conveniens ratione rei præcipere cum titulo, respondere, aut contestari cogatur. Nec vero quod hic dicit, *que par ne banyz certifice on est du tout approprié*, vllam iudicis interfectionem requirit, quod incauti faciunt, cum certificatio merus actus fit apparitoris, & relatio in iudicio facta de eo quod egit, cuius inveniunt præterea nuper homines externi appellari ab talibus interfectionibus reperire ignorant præcis, & iuris patrii petitis, cum id sit ab executoris appellare. Sed est illud alterius loci.

Hæc volui de foro, quæ est quotidie occurrant, non omnes tamen intelligunt, quid & quatenus nobis cum iure conveniat, et si multi sibi huius rei boni auctores videntur non mali fortasse futuri discipuli, quando ista expectant potius discuntur, & Cast. d. l. ait preter. necius sibi ceteris videre visus, non multo melius videt.

Magna igitur, & modis omnibus prædicanda verborum istorum *du tant* potestas & emphasis, quæ idem valet, quod sine exceptione, ut ita exceptiones limitationes, restrictionesque omnes, quæ externo iure, id est, Romano sunt tradite, sublata in totum intelligantur, nisi quæ sunt ipsius eiusdem consuetudinis auctoritate constituta. Nam et si iuris Romani magna sit auctoritas ut quidam dixit, tamen tanta esse non potest, ut consuetudinem vincat, aut mores. Procul igitur, perplexa, sinuosa, incerta, & proinde infirmæ iuris illius exceptiones. Nec enim hæc tam præfecta dispositio subauditores de iure civili intellectus recipit, quod Cornelius hoc ipso argumento dixit conf. 38. in. 10. vola. quo loco dispositionem universalem negat distinguere ab iure oportere, & idem Bald. dicit. l. cum ancilla. C. de inest. nupt. & l. in fraudem. §. fin. C. de restam. milit. Per omnia igitur individua valere Consuetudinis dispositio sinenda est, nisi si quid ab eadem auctoritate, id est consuetudine ipsa excipitur, quod sic articulis 66. 269. 277. 274. 273. 348. 357. 472. atque haud scio an pluribus etiā. Nam quæ natura & subiecti conditione impræscriptibilia sunt, sacra, religiosa, publica, domanialia regum, talia manent, quoniam de materia alioqui habilitatis confectio intelligitur. Ergo dominia, hypothecæ, servitutes, iura realia omnia cluuntur hoc appropriamento.

[ENVERS TOVS.]

- 1 Qualitates personarum contra quas hic præscriptio obinet.
- 2 Contra adfentes & ignorantes curant præscriptio.

Superior dictio de materia, & subiecto intelligitur, ut tex. l. omnes. Cade præf. 30. anno. in quaunque causa (inquam) vel quacunque persona, que dictio æquipollet huic nostro *omni fieri* sum. Nam hæc ipsa universalis personas comprehendit omnes, ipsorum primum contrahentium, deinde & externas, atque inter eas funtorum, ecclesiarum, minorum, communium, & alias tales de rebus quidem ipsorum, quod cum externis contractum sit, ut sigillum ante docuimus.

Sed & absentium, & ignorantium personarum comprehenduntur, de quibus pugnat exere apud Tit. 3. in retract. §. 35. glo. 4. & Alex. Sol. Bald. 2. quodam. C. qui admitt. Sed iure patrio præcis granditum est præcis iuris scriptoribus, de quo non est dubitandum ex dispositione artic. 269. est enim præf. producit, & alio 288. cuius ratio universalis est, de retractu tantum loquitur.

Quod de absentibus dicitur, de ignorantibus dicitur intelligitur: Neque absentium ratio alia de causa habetur, quam quia ignorantes putantur eorum, quæ domo geruntur. Absentes vero intelligimus quæ contra Britanniam peregrinantur.

Sed & qui experti nequeunt, extra causas quidem comprehensos aut vlt. huius tituli & 34.

Denique universales enunciatio universales accipienda vulgaris regulis.

Nec vlla restitutio speranda, de quo nos. art. 268. differemus. Nec item vlla vlt. præf. præf. nuntiatio evangelica, de qua Bald. ait. ad. de vlt. quæ ipsa præf. exolam cum suo auctore novit. ex. de iud.

[APPROPRIÉ.]

- 1 Vis huius verbi,
- 2 Quale dominium præscribitur.

De huius verbi potestate diximus in epigraphe, dominium quartum plenissime securitatis, & operaturis, quod antiqui vocabant, id est, tale tantumque, quale, quantumque fuit apud eum contra quem præscriptum, hoc est, directum si directum fuit, quale est domini feudi adversus vassallos, vtile, si vtile fuit, quale vassalli erga dominum, unde sæpe accidit directum adversus dominum, vtile adversus vassallum eodem præscriptionis lapsu quartum, de quo nos præf. art. 271. infra. unde euenit dominio sic quæsitum, & in præf. ibidem translatum. & deductum, ut necesse sit actiones omnes tales ad res vendicandas excludi & aboleri. Nam ex quo dominium alterius cuiusquam esse incipit, relinquunt nullas actiones alienas id vendicandum tribui posse, quod tex. & glo. dicit. l. nec mutui. C. quib. non obs. long. temp. præscript. Dominij enim acquisitio est alieni iuris extinctio, & translatio. Quare iam inde isto iure inutilis erunt disputationes scholasticae, An per præscriptiones dominium vtile, directum, an exceptio tantum quaratur, an naturalis obligatio, an civilis tantum tollatur, an ista in omnibus præscriptionibus agere valeant, quæ iurificæ scholasticæ auctores arguant.

præfcripta & indiſpenſabilis eſt neceſſitas, unde iuſta doctri-
na cauſa naſcitur, an quod vero titulo, id eſt,
veri probato vitium tribuitur ad efficiendum quin-
decennale appropriamentum, id etiam titulo præ-
ſumpto tribui poſſit, quod ego non puto; cuius dicti
maxima ratio eſt, quia cùm præſcriptiones titula-
re ab titulis pendent, totamque penè vim aſſumant ab
eo vt neceſſario principio, facultas dominis rerum,
contra quos præſcriptum diceretur, tolleretur im-
pugnandi titulum, & nullitate, aut cætera vitia ar-
gueſſi, ex quibus collabi, & labefactari æquum eſt, &
Barr. dixit d. l. ſi in rem. D. de rei vend. & Molin. diſ-
ſerit in lib. de vſur. q. 6. ad fin. & q. 20. num. 211. Cùm
in his quoque caſibus, in quibus tituli præſuman-
tur legali præſumptione, ſine alia probatione titu-
lum oſtendiſſe aliquem, qui vitioſi aſpectu appa-
reat, præſumptionem eluât, vt de reſta veritate, qua
appert præſumptiones faciunt, & actus annullan-
tur, inde illud receptum theorema melius eſſe non
oſtendere titulum, quam oſtendere vitioſum, quod
ſely. dixit. caſus num. 20. ext. de præſumpt. vulgo c.
dudum. l. ext. de decim. Caſſad. de ciſa. Bellam. deſcit.
287. late Crauea lib. de temp. cap. incip. materia.

Porro cùm probationes de titulo exigimus, vt ho-
rum verborum (*ex præſumptions*) directas, abſolutas, & le-
gibus deſcriptas intelligamus, cuiusmodi ſunt per
duos teſtes iure diuino, & humano, aut per inſtru-
menta authentica, quibus leges plenam fidem tri-
buunt, ultra quas nihil requiritur c. 2. ext. de probat.
ſunt enim talia inſtrumenta probatio probata, & ve-
ritas apparens, quod Bald. ait. l. quoties, C. de iud. &
l. 2. C. quando ſiſc. vel priuat. Nam cùm conſuetudo
probationis mentionem intulit, in potiori ſignifi-
catu diſſile intelligenda eſt, quomodo in ſtatutis ſig-
nificatæ accipitur, de plena ſcilicet probatione
quod Dy. & Barr. dicunt. l. Lucius. D. de condi. & de-
monſtr. & notat Hipp. Marfil. in rub. C. de probat. nu.
6. Et ſi enim inter probationum vulgarium ſpecies
præſumptiones quæque numerant, & cæteras con-
ſuetudines, tamen propriæ probationes non ſunt,
quod Barr. d. l. Lucius dixit, ſed releuant a probando,
non igitur probant ipſæ, quod Alex. dixit. l. 1. C. de te-
ſtame. n. 11. Cùm igitur conſuetudo de probatione
ſtatuit, idem præſcriptum non explet, in materia præſer-
tim in qua directæ & plenæ probationes adhiberi
ſolent, vt in ſta in qua ſolem ne eſt, & veto ſit a com-
muni accedentibus, vt inſtrumenta conſiciantur,
propter momenta actuum in quibus de transferen-
dis dominis agitur. Itaque cùm conſuetudo ius cuius
auctoritate luperc. c. 2. ext. de conſ. & c. 2. ext. de
probat. nec quicquam præſumptiones de iure civili
et antepoſuit ante comparatur, cùm illa proba-
tionis mentione præſumptiones ſuſſuliſſe intelli-
genda ſit, iſto quidem in ſubſpectu tam momentoſo,
quam liber legales: Nam de præſumptionibus ho-
minum ratio multo minor, vt queant exaquare. Non
ſunt igitur probationes illæ ſine potius propoſitio-
nes, qua per iudicia aut conſuetudines qua ſunt, for-
males, aut plenæ nemini probationes, quia nec per
ſe ſubſiſtunt, nec deſcriptiones illas certas habent
ab legibus, aut iure, ſi etiam iudicantes ad eas ani-
morum ſuorum moris applicauerint, unde ſæpè
euenit, vt ambigunt, & in incerto laborant propterea
eas magis, non iſte iudicantes aſſenſum animi ad-
dicunt. In quo ſæpe accidit, vt vnus aut, alter neget,
alter deliberandum putet, non minus quàm Teren-
tiani patroni. Sed vero que probationes à lege de-

ſcriptæ ſunt, in poteſtate iudicantium non ſunt, nec
ab eorum arbitrio vires ſunt. Quod per duos te-
ſtes probatum ſit vel ex forma art. conſ. 134. aut per
ord. ann. 1339. art. 65. & ſeq. non eſt in poteſtate iudi-
cis, vt probatum neget, vel probantem excludat. Pre-
terea, nullo ſitem ſuam veli ſacere, præſcripta quæ-
dam teſtim idoneitate, & depolitionum conſe-
quenti tenore, de quibus iudicantium nonnullum eſt
arbitrium ex illis verbis l. 1. D. de teſtib. & magis ſci-
tes, vt in quælibet verbis quoque, l. 1. & c. cum qui
laiones. D. de quaſtio. & Cic. orat. per Fœnecio per-
ſequitur. Sed præſumptiones plurimum ab arbitrio
ducunt, & ab aliis iudiciis aut contrariis, & fortiori
debilitantur, eleuantur, labefactantur quod
vulgo notant. l. diuus. D. de vſur. integ. Quæ reſe-
denique ſtatimus verbis conſuetudinibus probatio-
nes exigentibus, de plenæ & directæ & legitimæ ac-
cipiendum, nec præſumptiones legales illas idem
poſſe tueri, in materia præſcripti ſubſpectu quæ
ſtrumentis probari conſuevit, & vero debet propter
momentum rei: & hoc ord. Molinensis pelleret
adiumat. Ex quo non titulos præſumptos omnes
paratos & opinatos enes quos leges adhibent, li-
o & tribunaliſis ciuicis & proſcribimus, & veras
probationes poſſemus de veris titulis, imo præſer-
tium tabulis.

De ſiſtis titulis ante quiddam ſumus loquuti, quæ-
rent maior poteſtas, & viſ eſt quæ præſcriptum,
& ita ſolent in caſu ſiſto poſſere dicuntur, quod ve-
ri in caſu vero. Fædus dicunt, quos lex ſignit, cum
conſitet re vera non eſſe, atque ita in caſu certo, cum
præſcriptio non ſiſt de incerto eſſe poſſit. Hoc autem
dicunt, cum legiſum eſt propter certas cauſas, nullo
qui ſciens rem ſuam conſtituit ab alio, nam diſſolu-
tionem lex ſignit, cū in rem contractum eſt loca-
tionis certum lit. Sic lex ſignit ſuper certo, vt & ho-
ſibus quos ante perſtrinximus, ut & quædam legiſ
auctoritate inducantur nullus cuiusquam iudex
tanta auctoritas eſſe poſſet, vt eos reſerere poſſet,
quod gloſ. dixit, ſ. ſed hæc ſolemnia verbis, quibus
empit. D. de verb. obligat. alij vulgo l. ſi quis pro
empit. D. de vſucap. & l. 1. qui in ſiſtis. D. de leg. 1.
2. Sicut nec probatio vlla recipitur, quod non rei
ſunt, per gloſ. & de arbit. 6. Fely. c. quanto ex de
preſcript. Alex. conſil. 138. vol. 2. Hanc ſiſtorem de-
terminationem & vſum Mol. exagitant quo loco ſiſtis
diximus, & ſi manifeſti peniſiſtis præſcriptum
probantur præſcripte l. 1. C. de rei vſu. & ſiſtis. Tabu-
les conſuetudo iudicet, hæc diſſile ex his appo-
pimentum, & præſcriptiones poſſent procedere
propter ſimilem auctoritatem legiſlationis, qua
vbique habet, & vero leges adhibent ad emen-
dem eſt eum vix eſt, vt probum, nec ſi quæ loca-
tionem rei alia ne domo rei factam probare ex
l. ſi aliquam. D. de acq. poſſ. adeo appropriamentum
proſeceret, nec ticta dominiſ translatione, nec quæ-
decennio præſcriberet, quod idem in cæteris omni-
bus puto.

Proinde cū de præſcriptis agimus, ſciendum
non vnigenitis præſcriptis eſſe, ſunt enim quæ-
dam rerum ipſarum dominiſ translationem diſſile,
vt in diſſiſ aliquam, cuiusmodi omnes nos foro rei-
cimus in materia appropriamentorum & præſcri-
ptionum. Sed ſunt aliter etiam generis, quæ re-
bus ſoli & præſcribilibus vſum non habent, ſed hu-
tantum præſcriptionibus, quæ ab homine homini
debentur, ſue ex obligatore perſonali ſue, reſe po-
tate, quorum propria eſt tractatio in leg. ſi cerum
adus

annis C. de pact. leg. cum de in rem verso. D. de vsur. l. heribus C. de agric. & cens. lib. xi. De quibus multa perplexa, & confusa ab scholasticis autoribus sunt tradita, intellecta per paucos, quæ ego paucis perscringere necesse habeo, cum de præsumptis titulis omnino incidit. Retinendum est discrimen horum præsumptorum, quorum abj. de dominis rerum transferendis agunt, quos alieguimus foro, hi vero non de dominis rerum, sed iuribus incorporalibus, præstationibus, censu, redditu, annonis, pensionibus acquirendis situantur contra quempiam. Clarum est discrimen, quia in præstatione rerum respicit corporaliter teneantur, possidentur à præstribente, in præstationibus contra hic, quia res non possidentur ab percipiente sed à possessore rei, quæ per se soluit. Ideoque multum pugnatum inter scholasticos auctores, an ad inductionem præsumpti tituli in illis legibus, reum solum pati, an verò etiam facere oportet, id est, debitum per manus suas præstare. Cuius pugna paria læte componit Titus. in tit. de præscript. §. i. gloss. 4. versu & hoc quidem. Sed pugnat illi quantumlibet, nos solum patientiam dicimus sufficere, quod & Imol. vsu potius receptum in scribit foro l. i. & ultim. D. de acqu. plu. arcend.

10 Sed ceteris nunc in controversia non est, cum id potius querimus: An præstationes, quæ per eiusmodi factum sue patientiam sunt, subinde repetere possint iure consuetudinario, sicuti iure civilis titulos præsumptos inducere, ita ut necessaria non sit probatio, quam tamen hic articulus existit.

11 Primum hanc tituli præsumptionem iure civilis tria omnino necesse est antecedere, duritatem temporis decennalis scilicet, continuationem præstationum per singulos quosque annos, & identitatem, & uniformitatem causæ ex qua præstationes fiunt. Hæc cum concurrunt, negant laborandum de probatione tituli, sed induci præsumptum qui allegatur, quæ singula expendamus.

12 Illud de primo in consuetudinem temporis in d. decennium intelligi, leg. si fideicommissoria. §. Aristot. D. qui & à quib. Alex. l. sciendum. D. de verb. oblig. Doct. l. si filius C. de petit. hered. Fely. c. sicut ext. de re iud.

13 Secundum, id est, continuatio præstationum: perpetua esse debet, & singulis singulis annis, vt per interualla repetita continuationem intentionis arguant. Itaque vno anno pro pluribus solui non sufficeret quod Cy. & Bald. dixer. l. i. C. de dot. prom. Bart. l. eum qui. D. de ann. legat. Alex. l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. D. de op. no. nunc. Rom. cons. 427. l. al. d. l. si certis annis accidentibus ext. de privileg. quantumq. Panor. ex solutione primi & vltimi anni videtur præstare velle medium, quod regulare est in probationibus possessionum, & Cast. cons. p. in casu spe dabilium lib. 2. Melior ratio singulorum probationem exigit, cum tanti sit præiudicii, vt non solum possessionem importet, sed etiam titulum.

14 Cum præstationes dicimus, simplices solutiones intelligimus: Nam etiam si cum solutione recognitio debiti probaretur, fortior esset agentis intentio, quia etiam si confessiones in rebus non disponant, nec faciant de non debito debitum, tamen probant intentionem agentis contra recognoscentem, ita vt si recuset, in posterum oneretur probatione indebiti, quæ repetita tractatio est, Molin. feud. §. i. gloss. 3. num. 32. & §. 7. nu. 22. & §. 15. q. 4.

Argent. in Cons. l. i.

A Tertium est causæ identitas, eiusque onerosa, quia diuersitas causæ probationem vagam, & incertam redderet vt variam, vitas confessionem de debito importat præsertim toties repetita, quæ tamen omnino præsumenda est, probatis solutionibus, si contra non docetur. Sed causæ proxima id est obligatio allegatione in genere contentus est Molin. nec specificum titulum requirit exprimi in solutionibus præstatis, lib. de vsur. q. 20. numer. 21. quod fortasse in possessione fieri possit in quo titulus non allegatur de necessitate in prophanis, quia nil commune habet cum proprietate l. naturaliter. §. nil commune. D. de acqu. poss. Sed in petitorio instanti reo actor titulum in specie dicere, & edere cogendus esset, vt ipse Molin. agnoscit ibid. & q. 6. ad fin. alioqui defensionis facultas reo tolleretur, si titulum videre non liceret, & cum oppugnetur ex nullitatis causis, quas tradidimus, & arguere, & conuincere, & diuersas, & varias solutionum causas proponere, & defensiones carceras, quæ contra titulos dici solent, quæ ratio in omnibus libellis generalibus obtinet, ex Bartol. d. l. in rem. D. de rei vend.

C Hæc omnia concurrentia volunt inferre sufficientem præsumptionem tituli, ne amplius in eius probatione laborandum sit, in præstationibus quidem, quæ homini ab homine fiunt, nõ in rebus soli, quam differentiam Bart. facit l. solent. D. de off. procons. & l. naturaliter ad fin. D. de vsucap. Molin. §. 7. num. 29. quam scholastici auctores vulgo incaute præmittunt, & permittent, quod si fit, necesse est totaro præscriptionum titularum materiam, & naturam confundi cum his de quibus illæ l. l. specialiter loquuntur in suo casu.

D Ex quibus iam inlatet, vt exillimo, per obscurè tradita veteribus materia, & plauē vtilis cautio ad cauillos debitoris coercendos, cuius rei exemplum Cyn. adscriptis l. comperit ad fin. C. de pref. 30. anno. Rusticus inquit totis quadraginta annis ceteram pensionem nobili soluebat, sequenti anno recubabat, nisi titulus debiti ederetur, negabat se solutum posthac, quod debiti non doceretur: Proinde si liberet, nobilis experiretur, iudicium se expicere paratum, & leges extare. Nobilis tabulas nullas, testes nullos habebat, & rusticus id erat subodoratus. Hic magnæ angustia: Cynus nobilem prouocat in iuriam, ad vno annum conuulso & iure scribit, & poplites iussit succidisse, & tamen (inquit) iuris quoque auxilium non deorat. Nec dubitandum talibus indignitibus interdum permoueri homines mentes, & mita ingenia essetari: Non tamen ferendum est quemquam sibi suæ dicere, & nimum hodie talium est hominum. Ergo opportuno dd. l. remedi vtendum, in quo non est fundanda (vt loquuntur) intentio in temporis lapsu, est enim decennium breuius, quam vt sufficere possit ad præscriptionem implendam, sed verò potius in causa debiti & solutionibus continuatis, quod Bald. dixit d. l. si certis anni Bart. d. l. cum de in rem verso ad fin. & quos Mol. allegat. d. q. 20. nu. 201. Itaque in formanda intentione ex tali præsumptio dd. l. inducitur contrarium accidit, quam his qui præscriptionibus nituntur. Quoniam qui præscriptionem allegat contra dominum rei, facit scire de non domino comparasse, sed temporis lapsu venientem serius excludit. Contra in dd. l. quia qui agit titulum à domino allegat: Nec enim probat præscriptio intentionis eius, qui decem annua super fundo Titij peteret, ex ea constitutione quam Sempronius

non dominus fecisse diceretur. In præscriptionibus A
 inutili à dominis non prætentuntur, alioqui si trans-
 ferretur dominus essent, dominium protinus transfe-
 ret, nec opus esset ante præscriptionem consumma-
 tam. Et verò frustra deducere iure nondum per-
 fectio, sed si lapsus decennalis est, sufficeret ad præ-
 scriptionem debiti veluti creati ex causa præsen-
 tia, sed ius non erat. Ergo utilitatem hoc iuris sub-
 ditio VII, & ad probationem singularum pensionum
 notarios adhibere, ut probatio extare possit adus
 17. ut rei commendatæ: laudandaque hominum eccle-
 siasticorum scilicet, quam odioso Molin. invidi-
 lia ordo, acriter nomine compellat, qui cautio-
 nes, & recata adhibere solent per manus publicas,
 ut sit inde testetur, ne necesse habeant incerta te-
 stimonia conquirere, quod diligentissimus quisque
 poterat. In re sua facit, & facere expedit ad euan-
 dos eorum inductos, per l. plures apochis. C. de fid.
 inst. & consequendos fines, quos illa lex intendit.
 Utilis igitur illa cautio, quam omnes æque usurpare
 condebantur, ecclesiasticos homines eo magis,
 quod rei commendatæ procuratores sunt potius,
 quam rei ut propriæ arbitri, præsertim in tanta debi-
 torum periculis.

Certa est igitur de iure sententia, & praxis tradita
 ex illis legibus, si certis annis, præsumitur ius ex
 præstationibus, nec vero in possessoris tantum, sed
 quod magis mireris in petitoris etiam iudicandis,
 quod Specul. dixit tit. locat. §. nunc aliqua qn. 63. & tit.
 de feud. §. quoniam quib. 3. & §. litem. versicul. ceterum
 si homo meus. Cass. leg. si curi. §. sed si queratur.
 D. si servus vend. & Molin. idem putat d. qua si 20.
 num. 209. per d. l. libus ubi dicit esse casum rotundum,
 Ado. Ioh. Fab. inst. de iure personarum. §. ser-
 vitus, vers. Sed an per cursum, Bald. l. i. col. 2. vers. po-
 ne quidam soluit ecclesiæ. C. de fideicom. & l. i. quest.
 4. D. de rer. diuis. Idem d. l. si certis annis col. 3. vers.
 ista sunt multum notanda, & ibi las. col. 2. vers. 4. facit
 Alexan. cons. 13. lib. 4. & cons. 30. lib. 5. & 124. lib. 5.
 Decius c. bone col. 7. vers. contra ipsum ext. de appel.
 Hoc est iure verum sit civilis quidem, contra in peti-
 toris iure patris iudicandum puto, per castationes,
 quas initio dixi de probandi necessitate, per quam
 neulorum omnium præsumptionem reuocare vide-
 retur, tum quia subiecta materia suadet, cum tanti mo-
 menti sit, & vero fieri soleat, ut probationes directe
 admittantur, & adhibeantur, tum per locum à spe-
 ciali in art. 227. qui cum specialiter in illo casu sta-
 tuat, contraria esse regularis dispositio videtur, ut ibi
 dicemus. Itaque cum reus victus in possessorio nega-
 toriam intendet, aut probandum erit de titulo, aut
 actor succumbet, in quo de proprietate, & iure con-
 stituti rediens agitur, sine restitutione fructuum tam-
 en propter bonam fidem percipientis, & præsum-
 ptionem legis sufficientem ad excusandum agen-
 tem, nisi quidem positiva mala fides probaretur,
 quoniam eius quamlibet legalis præsumptionis con-
 trariam probationem etiam iure civili admittunt de
 rei veritate scilicet, quod vulgò in illis legibus no-
 tat, & vero las. d. l. si certis annis xij. limitationes
 colligit ad superiora, & contra illam præsumptio-
 nem, veluti cum quisquam soluisse dicitur contesta-
 tus meru se exequutionis facere, protestatur de re-
 petendo. Sed hæc las. fusi.

Quin etiam an ultra illam præsumptionem legale
 requiritur etiam partis iuramentum, multa Traq.
 colligit d. tit. de præscript. gloss. §. 1. Sed nos eodem
 opera ista omnia relicimus, quæ consuetudo non
 agnoscat, ut sua.

[SANS BANNIE.]

Hæc vera præscriptio de decenniali, & vicenniali
 mixta.

[S'IL N'Y A EV.]

Hæc dictio idem pollet quod latinum nisi, quod
 sua natura includit dispositionem aduersus omnes præ-
 cedentes clausulas, ut quod superior agit de consti-
 tuendo appropriationem in suo calu, hæc tradit de
 infortando in casu interruptionis, de qua in l. cau-
 zaher. D. de viciap. l. eum notitiam h. uno. C. de præ-
 script. 30. an. callid. caudis ext. de præscript. gloss.
 post. l. 6. q. 3.

DE INTERRUPTIONIB. PRÆSC. PTIONVM SERIA TRACTATIO ad vsum.

Est immensa est huius loci materia, & argum-
 tum ingens, quod debitam & propriam operam de-
 siderat, ut male compacta in nostris libris, tamen
 quia per quam necessaria est ad vsum, eoque magis
 quod interruptionis causas, neque modum consue-
 tudo attingit, quæ à iure civili peti oportet rerum, &
 materia capita colligimus sub vnam faciem, quæ
 passim in libris iurisconsultorum, & ordinari-
 nem cogemus in locos, ut ordine, & methodo
 capiatur, deinde vsum demonstremus, & finem
 iure Romano sicuti incidit dissidium, quod so-
 lus.

QVID EST INTERRUPTIO IN PRÆSCRIPTIONIBUS.

Cap. I.

- 1 Interruptio, Vsurpatio, dormitio.
- 2 Differentia harum rerum.
- 3 Dormitionis casus iudicialis.

Interruptionem iurisconsulti appellant obstruc-
 tionem cursus temporis à lege, vel consuetudine ad
 præscriptionem perficiendam diffinita, permodum
 natura petitos, vel à iure traditos; quam veteres
 usurpationem appellabant, l. 2. D. de viciap. quan-
 titus usurpationis quoque epigraphen per se ferit,
 voce per quam ratio ipsius etiam iurisperitibus
 usurpata, & infrequenti eo quidem significanti. Dor-
 mitionem nouit iurisperitibus repetit, promitte-
 quietentia & auiam in eodem statu, indicio no-
 mine ab vfu, & rei effectu. Quorum vocum loci
 differentia est, quod interruptio priorem tempo-
 ris cursum irritum reducit, ita vt id iam indele-
 tem temporis cursu computationem nullam habeat, sed
 volenti præscribere, necessaria sit totius tempore
 reintegration, veluti nullum in totum erit curren-
 tibus, ita euenit, vt si quinquennium occupet de
 quindecenniali præscriptione, de qua hic agitur, si
 interruptio intercuerit, nil in totum lapsum an-
 te quinquennium tempus loci in computatione
 quindecenniali obtineat, sed denovo ex integro reor-
 quindecenniali tempus inchoandum sit, inquit non
 he accessio possessionis interruptæ ad statum l. si qui
 pro emptore. §. si quis bono. D. de viciap. ubi Bart.
 Idem tamen dormitio non efficeret, quæ cursum
 quidem præscriptionis sistit, sed ita ne temporis
 elapsa parent, sic vt dormitionis casus cessantibus
 puto

priora tempora cum posterioribus coniungantur, & de duobus vna fiat præscriptio. De qua multa Doct. l. vlt. C. in quib. causis in integ. restit. non est nec. c. l. sicut. C. de præscr. 30. ann. & huius exempla extant, c. auditis. c. de quarta. c. ex transmissa ext. de præscr. Bald. & alij l. cum notissimi. §. imo. C. de præscr. 30. ann. Bartoli quidem sententia est l. naturaliter. D. de vñc. nullo casu præscriptionem semel ceptam dormire in iure reperiri, præterquam in casu l. sicut. C. de præscr. 30. ann. quod Cast. arguit vt falsum l. contra maiores C. de inoff. testam. & d. l. naturaliter plures casus allegat. Sed tamen Bart. casum mortalitatis, transitus exercitus, & iustitij recipit, inter dominationes præscriptionem & vacantis ecclesiæ, & imperij Saly. l. sicut in fi. C. de præscr. 30. ann. sed & Iaf. l. cumus. §. licentia casum dormitionis assignat, quod inuentarij confectio pender, dormit enim præscriptio aduersus legatarios, & creditores. C. de iur. delib. Balb. plenè 2. par. 6. part.

QVIS EST EFFECTVS INTERRUPTIONIS.

Cap. 2.

- 1 Interruptio abolet prorsus præscriptionem.
- 2 Interruptio aut naturalis aut ciuili.
- 3 Citationes interruptunt longissimas præscriptiones.
- 4 Litis contestatio interruptit breuiiores præscript.
- 5 Statutaria præscriptiones loco legalium.
- 6 Interruptio non agit in titulum sed in possessionem.

1 Effectus interruptionis est, quod per eam præscriptionis cursus non solum sistitur, & impeditur currere, sed etiam quod ante interruptionem lapsus est, ad initia reuoluitur & in irritum recidit sine v. l. o effectū, ac si nunquam cepisset, nec vllum gradum aut numerum in computatione annorum facit, ad inchoandam vel perficiendam præscriptionem l. si ades. §. libertas vbi Bart. & Flor. D. de seruit. vrb. præd. Quamobrem qui præscribere vult post interruptionem, totum quindeccennium redintegrare habebit necesse, in ciuili quidem, ab eo tempore incipiendo, quo litis prosecutio desierit, id est, (vt forum loqui solet) ab vltimis arramentis litis; in interruptione naturali à die recuperatæ possessionis, de quo vulgata tractatio Doct. d. c. illud numer. 14. Balb. in præscr. tertia parte sextæ partis vers. & primo quarto numer. 42. Alex. Angel. Bald. l. vltim. D. de eo per quem fact. erit. Idem l. si feruum. §. sequitur. D. de verb. oblig. cæteri post glossi. verb. solam conventionem d. l. cum notissimi.

2 Porro cum duobus modis fiant interruptiones, iure scilicet aut natura, quæ ideo ciuiles, & naturales dicuntur; Ciuiles item duobus modis sunt, citatione scilicet aut contestatione, Citationes in longissimis omnibus, id est, tricennariis, & quadragenariis vsurpantur: quia cum ciuili modi præscriptiones veluti odiosæ, & cum malâ fide currant, citationes satis virium ad eas interrumpendas habere putantur, cum sine titulo currant l. sicut & l. cum notissimi. C. de præscriptione 30. annor. Cæteras breuiiores annales, decennales, quindeccennales, quæ cum titulo currunt, & fauorabiles, & boni iuris, negant aliter interrumpi posse quam per contestationem, quod Imol. scripsit d. c. illud, & idem in l. 2. §. si rem. D. pro empt. vbi negat vllam tricennariâ breuiorem posse aliter, quam per contestationem interrumpi.

Argent. in Cons. Bris

A pi. Idem quoque in statutariis putant, quæ legatum loco subrogantur, & earum naturam sequuntur, quod latè Tiraq. persequitur in retract. §. i. glof. 10. numer. 73. Socin. in cons. 180. vol. 3. Sed cum nulla interruptio actiones perpetuet, sed interrumpat tantum contestatio, vt potentior vtrumque facit in omnibus præscriptionibus, hoc est, id efficit; vt quæ 30. annor. est in quadraginta producat l. vlti. Cod. de præscr. 30. annor. Sed ista posterius cum de perpetuatione incidet differere.

B Porro quod in præscriptionibus, & possessionibus interrumpendis diximus, non est ad titulos producendum. Nam quantumlibet interrupta præscriptio redintegrari poterit ex eodem titulo, ex quo anterior cepta erat, cuius vis, & effectus idem manet & perstat, afficit enim interruptio possessionem, & præscriptionem, sed in titulum nil agit, quod glossi. & Bart. dixit leg. si quis pro emptore. §. si quis bona fide D. de vsucap. Idem l. naturaliter & l. cum notissimi. Idem Bald. in rub. de præscr. ext. Arch. c. 1. de præscr. in 6. Alexand. leg. Pomponius. §. si quis legatario. D. de acq. poss. Quod tamen ad putatiuos titulos producere nolunt, quorum effectum putant interrumpi interruptâ præscriptione, nec ex talibus posse redintegrari præscriptiones, tex. singulari d. l. cum solus quem Bald. memorat d. l. cum notissimi. §. imo. Balb. parte 3. parti sextæ.

INTERRUPTIONIS EFFECTVS IN QVIBVS PRODVCITVR.

Cap. 3.

- 1 An effectus interruptionis de persona ad personam porrigitur.
- 2 An de principali aduersus fideiussores.
- 3 An de vno correorum ad alium.
- 4 An de vno ex pluribus coobligatis.
- 5 An in obligationibus subordinatis.
- 6 An de directâ ad vtilem.
- 7 An de re ad rem fiat interruptio.
- 8 An actionis ad actionem.
- 9 An hypothecaria per principalem.
- 10 An vendicationis ad hypothecariam.
- 11 Albericus mutatus.
- 12 An per bonorum possessionem vnius loci ad alium.
- 13 De nostris manuum leuationibus & deservitis. ibid.
- 14 An in vendicatione per actionem ad exhibendum.
- 15 An rescissory per rescindens.
- 16 An preparari per preparatorum.
- 17 An quantitatis ad quantitatem aliam.
- 18 An petitory per possessionem.
- 19 An de tempore ad tempus.
- 20 An loci ad locum.

Cum quaeritur, an præscriptionis effectus contra vnam aliquâ personam perfectus aduersus aliam porrigi possit, distingui in eo oportet ex obligationum conditione, & qualitate. Sunt enim quædam principales, quædam ad alias accessoriae. Quæ principales sunt aduersus obligatos, æquè principaliter suas quæque præscriptiones requirunt, nec quod aduersus vnum præscriptum sit, aut quod ex debito.

CCC ij

ribus vñs prescripserit, ad alium porrigetur, nisi quidem correxi sint.

De his quæ accessorie sunt, ad alias vñ fideiusso-
rie, non consentiunt, & Accurius sibi non consulas,
cùm in leuim quis s. li quis pro eo. D. de solut. negat
interruptionem factam aduersus reum principalem
fideiussores obesse, quoniam ipse s. suo capite præ-
scribit sue obligationi, quam gloss. Bartol. sequitur
& Alex. l. mora rei. D. de verb. oblig. & ibi Alciat.
etiam si quo ad periculum interitus rei transferen-
dum interpellationem reo principali factam fideius-
sores obesse volunt, l. si seruum s. sequitur & s. nunc
videamus D. de verb. obligat. Angel. l. grege. D. de pi-
gnor. Bald. l. tam mandatorum. C. de non nu. pec. Fely.
callid. conclud. g. Alber. l. fin. C. de annal. except. Ra-
tionem adferunt, quia cùm non eadem specie obli-
gationis teneantur, neque æquè principaliter, diuer-
tis etiam interpellationibus opus habeant. Contradi-
ctoria alia gloss. l. si fideiussores. §. vlt. D. mand. & interrup-
tionem contra principalem factam nocere fideius-
sores. Quam pugnam sic conciliant, vt dicant prorem
sententiam in fideiussores contractus verum esse, diuer-
siisque interpellationibus opus esse, posteriorem in
fideiussores indicationem solum. Hæc conciliatio magis-
trum est, cum nullo responso statuatur: Sed eam
probat Bart. l. vlt. C. de duob. reis & ibi Cyn. Bald. &
Angel. etiam Iohan. And. ad Spec. tit. de fideius. vñam
indistinctè aduersus ambos fulcere putat, quia ex
eodem fonte obligatio descendat. Ratio potior sua-
det, cùm duæ sint obligationes diuersæ natura & ex-
ercitio, & subordinatæ, cum discussio exigatur prin-
cipalis, persona alia sint, intercelle sumi cuique, di-
uersas etiam intelligi præscriptiones oportere, quod
Imol. putat. d. l. naturaliter Bald. par. 2.

De obligationibus contractum ante quiddam at-
tingitis, sunt enim duo correi vñ obligatione con-
stitutæ, atque adeo qualitas eiusdem, idcirco inter-
ruptio aduersum vnum facta alteri nocet, & præscrip-
tionem interruptum pro tota obligatione: casus est
l. vlt. C. de duobus reis. Bart. l. ex duobus. D. de duob.
reis. Alex. l. si seruum s. sequitur. D. de verb. oblig.
& ibi Ang. & Imol. idem l. naturaliter. Cyn. l. fin. C.
de annal. except. Ang. cõs. 12. incip. Quidam Andreas.
Alex. l. duobus. §. ex duobus. D. de iurici. quamvis in
mora committenda aliter statuatur. In mora vbi su-
pra.

Ex eadem causa plerumq; coobligatorum ex vna
obligatione, centeni plures tutores vñs pupili,
vñs interpellationem viuacere aut præscribere
obligationi, aut actioni tutelle non possit. Bartol. d. s.
li quis pro eo per l. si pupilli. D. de admin. tutor. vbi
Angel. & Imol.

Non eadem ratio obligationum subordinatarum,
veluti earum quæ aduersus nominatores, aut magis-
trum competunt, in quibus primò tutores, aut ge-
stiones conueniendi sunt, vel cùm plures subordinatæ
sunt tali nexu obligationis constructæ. Nam contra
vnum interpellasse, aduersus alterum non prodesset,
postq; præscribere cui nil esset denunciatum, quia
eadem obligationis qualitas non est, quod vbi supra
Doct. tradunt per l. i. D. de magist. com. Imol. & An-
gel. vbi supra.

Sed & cùm directæ, & vtiles obligatio ab eadem
causa menat vñ cùm hæreditas. D. ad Trebell. actio.
D. act. & obligat. interruptio aduersus vnum facta,
aduersus omnes prodest, quod Bart. ait. d. §. si quis
pro eo Imol. d. l. naturaliter. Nec interruptio facta
ab domino indirecta prodesse vñ, Imol. l. bid. An-
gel.

Igitur à persona ad personam non fit interruptio,
actiue, nec passiuè, nisi quidem duo rei credentel-
sent, ratione correlatiua superius dicta l. i. C. de
duobus reis Angel. d. l. naturaliter.

An etiam interruptio facta inter eadem, vñ
diuersas personas de vna actione, aut negotio in le-
tem deducto, vñ interruptionis porrigat ad alium
casum, vel item, & facili est responso non porri-
gere, ne si ab vna quidem causa obligationes pro-
fluant, de quo res. gloss. l. inuoc. & Pand. c. aduersus
de præscr. gloss. verbi interrupta & c. cùm olim eod.
l. i. & Aret. consilia. incip. In causa verente, etiam in
consecutione gloss. leg. Iulianus. §. quantum. D. et
exhib.

Nota est regula, quam prolixè Fely. persequitur,
c. audias & Balb. in tract. præscr. par. 2. prin-
cipali effectu tertio, non esse amplius præscriptio-
nes de re ad rem, quod ratio indicat, cùm adus
alium diminutionem tendant. Sed tunc præscrip-
tionem videri, quantum sit possit, non est amplius in
separabilibus quidem actibus, quæ sibi consequuntur,
aut accessoria non sint. Sed quia hæc sententiam
prolixè persequuntur summa totum receptam
opinionum hic describenda est, cùm loci patet, &
alibi locus fortasse dabitur.

Sed accessoria, & connexa omnia principalis, in-
ferabilia quidem, que tunc sunt cùm præscriptio in-
choatur, præscribi patiuntur, in ea eademque præ-
scriptione locos cum gloss. C. de vñs vñ Bald. l. inuoc.
præscripta obligatione fortis vñtur quoque præscrip-
ta videntur, quod Fely. persequitur & Bald. par.
2. esse etiam, num. 12. & 13. Nam de aduersus & sepa-
rabilibus aliud indicant.

Scitur est de actione separatata ad alium illam
nem fieri non posse etiam inter eadem personam
C. audiri gloss. d. l. Iulianus, §. quantum vñ
interruptionem. D. ad exhib. Sed de his quæ le habent
se vñ accessorie, & principalis, vt personæ, & ob-
pothecaria in ista dubitatio esse possit, nisi ex parte
de eo esset constitutum l. fin. C. de annal. except. quæ
traditur, vñ contestatione, aut citatione in iura
fieri in vtraque interruptionem, de quo Imol. l. natu-
raliter D. de vñs, per Angel. Sed etiam in ista dubi-
tatio, tamen in eo non sunt omnia. Nam cum hoc
statuatur, præsupponitur personalem & hypotheca-
riam aduersus eandem personam competere, & solum
alteram alteri disunctam accessoria ex causa debiti
eadem, etiam diuersæ qualitatibus obligationes sunt. Se-
cus accidit, cùm personalis in persona obligant
hæredem re sedit, & hypotheca in extraneum trans-
missa est, quo casu dubium non est, vñtamque per le
principalem esse, vñde euenit, vt præscriptio in
tempora non sint eadem, sed quod principaliter
obligatus minus quadraginta annis præscribere ne-
queat, hoc extraneum solus xxx. annis facere, l. cum
notissimi. C. de præscr. 20. anno. Ideoque apparet
mutatione persone mutari præscriptionum condi-
tiones, & extraneum de facto suo non teneri, sed
in tem persequutionem esse, & quæ aduersus eum
actio intendatur, non esse amplius accessoria ad
personalem. Quare hoc casu censio, quod in-
terruptum fuerit aduersus principalem, extraneo
non obesse, cuius aliam nẽ & causa est, & possit ex-
cipire suo præscriptionem perferre, quod Alber. at-
git dict. leg. vltim. & Saly. manetque ista vñ cõsuetu-
tutur, quæ personam non egreditur consequent,
quod & Ioh. Fab. notat, d. leg. cum notissimi. C. de
l. fin.

Inde illud quæsitum, cùm quis vendidit rem
vellet

veller in eundem, & subordinated hypothecariam. An deducta vindicatione, hypothecaria quoque non deducta interrupta videatur. Hanc solus Alber. attigit, d.l. fin. & interrupti censet, quia rei vindicatio de re intendat, atque rei appellatio iura quoque hypothecas & servitus intelligi, l. rei. D. de verb. signif. qua sententia nihil inceptus dici potest. Nam et si rei appellatio generaliter de suo significatu talia ac multiplica potest comprehendere, tamen cum ad singularia petita applicatur, id tantum significat, quod petitur, & in singulari corpore consistit, itaque rei vindicatio cum ius singulare contineat, & iudicium sit particulare, id tantum continet, quod nominatum sit petitum, & designatum: Neque quicquam id posse vindicare, nisi id quod petit, exprimat, designet, & describat quid, quale, quantumque sit, est enim singularium rerum petitio. l. i. D. de rei vend. & l. si in rem eodem titulo. Itaque appellatio rei hic non genus fed speciem significat, vt ibi iurisc. dixit, contra quam Alber. putat. Igitur interruptio in vnus rei petitione facta, in alia non interruptit, glof. verb. intentionem. l. Iulianus. §. quantum. D. ad exhib. itaque cum alia sit vendicanda causa, alia hypothecae, imo contrarie sunt, nec nisi subordinated deduci, consequitur diuersos fines esse, nec per aliam in alia interruptionem fieri. Itaque vbi citatione interruptio fit, pro vtraque citatio emittenda est, vbi contestatio super vtraque contestari oportet, quod & alibi dicemus inferius in actionibus subordinated. Quod ex eo clarius patere potest, quod per hypothecae intentionem res ipsa litigiosa non fit, secus per rei vindicationem, quod traditur Nouel. de litigios. & Bart. l. i. C. de litig. inde etiam accidit, vt scientia, & cognitio de hypotheca malam fidem non inducat in re praescribenda. l. si quis fundum, & ibi glof. l. vt. D. de acq. poss. glof. l. si cut ver. possidente C. de praescript. 30. annot. Spec. tit. de praescript. parte 4. prope finem. Balb. in praescript. parte 2. tertiae partis q. 4. sunt igitur ista praescripta.

12. Succurrit hoc loco inquirere, quid in bonorum possessione petenda censeri debeat, cum in vna eademque hereditate plura praedia proponuntur posside. sed diuersarum iurisdictionum, vel territoriorum. An petitionem intendisse pro his, quae in territorio Rhodonensi sita sunt, & interruptisse praescriptionis cursum, satis sit ad interruptendam praescriptionem, quae in Nannetensi territorio cepta est, hanc quaestionem mouit glof. dict. leg. vltim. C. de annal. except. quae negat interruptionem in vno factam ad alterum territorium produci. Scholastici auctores putant, quod in loco domicilij defuncti interruptum sit per actionis intentionem vbi que sufficere, quia vnica actio sit, & vniuersalis, in qua de singularibus corporibus non agitur, sed de iure, quod vulgo notat l. 2. C. de cens. Neutra sententia medium ferit: Nam quod actio de hereditate siue bonorum possessio vniuersalis dicitur, respectu eorum quibz intestato veniunt, eoque de toto iure controuersam facere possunt iure ciuili dicitur, aut eorum qui ex testamento heredes scripti sunt, quia hereditas ius est per se vniuersale. Ceterum in nostro casu longe diuersa ratio est: Nam cum domini territoriorum domaniali iure ex infestatione ab se aut praedecessoribus suis facta, fundati sint ex lege scilicet conventionis facta vassalis sub verbis (pro eis successoribusque eorum vniuersalibus & particularibus) relinquunt, quocirca vassalus quicumque sine herede decedit, aut singulari successore existente tempore inuestiturae, reu. redire, & (vt loqui solent) reuerti in ius domi-

ni feudumque aperiri, quomodo nostris defensionis locus fieri solet. Itaque quoad singulos dominos actio vniuersalis non est, singularium rerum petitio. Neque enim dominus agenti iure hereditario heredi de eo controuersiam facit, quae ratio est, cur dici solet petitionem ha reditatis non dari aduersus titulo possidentem. Nam dominus quisque feudi suo priuatum iure, ex lege feudi non successorio res quasque feudales vindicat. Itaque illa actio quamlibet vniuersalem respectu agentis, quae aduersus alium de hereditate controuertentem intentata in domiciliij loco pro tota hereditate (quae scilicet ius est nullo loco situm) interruptum perit, aduersus cuiusque particularis rei feudalem dominum particulare iudicium est, nec interruptum, quia dominus quisque ex consolidatione rem retinet, & possidet. Ideoque vere hic locum habet, quod ante diximus, hic fieri non debere extensionem praescriptionis aut interruptionis de re ad rem, aut persona ad personam: sicuti in contrario casu vnus ex dominis pro altero non praescribit, sed: separatissima est cuiusque causa, est igitur titulus actoris vniuersalis, sed tum demum, cum de iure hereditatis questio est, & dubitatur de iure succedendi. Nam si iure agentis confessio agi ceperit aduersus singulos, qui suo iure res quasque vndicant, iudicium particulare est, quod aduersus quemque vel titulo possidentem dari potest, quod intendi debet vbi cumque res sita sunt, nec consequentia fit de vnus lite ad aliam. Quae valde notanda sunt, pro his quas de ceteris, & caduca iure vocamus, ne quod in alio territorio interrupteris, putres protinus producendum ad aliud, cum separatim separata causa sit: Nec hinc illa glof. l. vt. casum praescriptio sit, sed alium a respectu iuris vniuersalis hereditarij, quod a loco domicilij Doctores metiti sunt. Cy. & Saly.

D. An interruptio super actione ad exhibendum, ad 13 finem vendicandi interruptum in vendicatione, ita vt lite finita super exhibitione, & tempore vendicandi, praescriptio vi interruptionis facta in actione ad exhibendum possit vendicatio intentari, tex. negat interruptionem possit ad vendicationem. dict. leg. Iulianus. §. quantum. D. ad exhib. & ibi glof. & Bart. & Fulgos. Iohan. Fab. dict. leg. cum notissimi & generaliter Bald. dict. leg. final. aut nullam interruptionem factam in actione praeparatae porrigi ad actionem praeparatam, quae sententia valde notanda est.

E. Ex illa Baldi sententia consequitur actionem in 14 rescindente remedio contestatam, non interruptum perire in rescissoria, id est, quae rescinditur, quod & Saly. notat. l. vt. C. ex quibz. caus. maior. & oppos. x. & iterum l. quod tempore. C. de restit. milit. vers. sed nunc quero, vbi & Cast. Itaque qui super litem rescindentibus esset litem contestatus tempore rescissoriae, interim lapsa, non admitteretur ad intentandam actionem, quae petitur restitui. Sed ea sententia accipienda est, vt illius iuris, & temporis, quo vtraque actio rescindens, & rescissoria simul cumulari nequebat. l. in honorariis. §. sed cum rescissa. D. de act. & obligat. Nuncvero cum per ordinationes regias vtrumque simul intendi necesse sit, consequetur contestationem, aut citationem aequè in vtraque interrompere. Quod si quo casu contingeret diuersis temporibus intendi eas, quod saepe fit, cum litigantes directo vendicatione, aut alia prima actione agunt, deinde exceptione, aut emptionis, aut transactionis impulsu, per viam replicationis rescindentem inten-

dunt ex rescritto, licet inquam contingeret, si finitū lite descendens tempora ad rescissionem intentandam per litteras lapsa reperirentur, eam scire actionem rescissionem, nec per vendicationem, aut actionem que restituitur petitur interruptionem fieri, lapsio scilicet decennio ante litteras obortas, sic enim loquuntur. Sed hoc alibi quoque incidit: de quo & Cast. l. an. q. C. de mol. donat.

15 Ex eadem regula preparatorij ad preparatum est, quod cum querela inofficiosa sit preparatoria ad intentandam petitionem hereditatis, l. qui de inofficio. D. de inofficio. test. interruptio facta in querela inofficiosa non interruptet in petitione hereditatis quod & Bald. dixit, l. vlt. C. de annal. except. Hæc regula potest esse vera, quoniam actiones pugnantes non sunt, & simul possunt intendi, veluti Cast. exemplificat in la. nuni. C. de inoff. test. in filio, aut hærede, qui inofficiosa donationis querelam intendere potest, & eodem libello concludere ad rescissionem rei, hic cum actor in facultate habeat utramque intendere, quod semper in foro facimus, non mirum si præscriptio currat in ea, quæ omnia est cum intendi possit, & interruptionem in vna factam, in alia non prodest, arg. gl. fin. l. contra maiores. C. de inoff. test. & ibi Doct. Cast. Sal. l. i. de i. & l. i. de excus. tutor.

Contra argui posset in his, quæ tempora habent subordinata, veluti eodem testamentum nullum dicitur, quoniam cum quod ad querelam inofficiosa intentandam præsumitur est, non currit, quia de inofficio agno non potest, aut equam super nullitate pronuntiamus sit, l. contra maiores. C. de inoff. test. vbi Doct. idem dicendum in his, quæ cumulationem non admittunt. Sed hæc intelligenda sunt, si nihil impurari possit moranti, Barr. Bald. Cast. Sal. dict. leg. contra maiores, et si priore lite non exadit, de quo Tirac. in retr. d. §. a. gl. 10. q. 7. & §. 12. gl. 2. nu. 3. & 6. & quidem in oppositionibus ad appropriamenta, quantumcumque non culpabilibus contra obsequium, ut super omnibus actionibus quantumcumque subordinatis interruptenda sunt actiones intra annum, ab eo die quo emissæ sunt oppositiones, quod contra Ioh. Fab. dixit, d. l. contra maiores. Itaque interruptio facta super vendicatione, aucth. hypotheca, in retr. non prodest, nec est contra quantumcumque de duella, & non contestata super singulis petitione. Et hoc iure videtur foro.

16 An quantitatis actione propolita, super alia interruptio proficit. Hæc qua sit et si vulgo sit d. l. fin. in his terminis, tamen sub loco potius de causa ad causam faciendam fuit. Nam de eadem summa, quæ ex diuersis causis debetur, non sit interruptio ad aliam, si prosecutio vnius causæ in specie facta sit, etenim actio quæ de decem intendit ex causa mutui, non interruptur in ea, in qua decem petuntur ex causa locati, generalis enim petitio restringitur ad specificatam, ut generalis oppositio, aut actio ad speciem redigatur, & id tantum petitum videatur, quod prosecutio particularis demonstrat: et si verum est generalis petitioni tamen decem, cum duæ tales summae deberentur ex diuersis causis, posse quam voluerit prosecui eum, qui petitionem generalem intendit intra annum, post annum non posse quo interruptum, quia nisi actio subiciatur interdicti oppositio, & super actione oportet contestari, quæ intenditur de certo. Hæc tractatio dicit. cap. 2. de libel. oblat.

17 An interruptio facta in possessorio, eo finito, ad petitionem potestatur & Iohan. Faber. negat. l. cum

notissimi num. 18. C. de Prescript. 30. anno. sunt enim fines valde diuersi, nec quidquam commune habent, l. naturaliter. §. nil commune. D. de acqu. poss. & l. p. m. l. i. eod. tit.

Quæ cum bona ex parte ab Doctores dicuntur de tempore ad tempus, tum tamen positum ad determinationem casuum interruptionum, propter ea quod interruptio opposita est prescriptioni, quare quibus casibus prescriptio locum habet siue directæ, siue per extensionem in his omnibus vltis esse potest interruptionem. Nam his quibus non prescribitur, non opus est interruptionibus.

De tempore ad tempus, an prescribit possit, item inquirunt, & negant, itaque de iuribus preteritis ad futura similia prescriptionem non extendi, cum contingat, ext. de decim. Inde non putant prescriptionem nouam prescriptum, ad futuros extem. Panorm. dict. cap. cum contingat. Bald. l. fin. C. de emancip. lib. Interruptio igitur ad presentia tantum obstat, & alia opus erit in futuris prescriptione super his inchoanda.

Partis quidem in diuisione petitioni super eo tempore interruptio interrupti putant, Immo. in c. dictis ex c. de capel. me. nach. Bald. cap. 1. §. quid ergo tunc de inuelt. de re al. fact. Quod ego sic accipio, cum pars ut pars petitur, secus si ut vnum totum integrale, item si pars petitur ex eadem causa, ex qua totum petitur, quod gl. intelligit, l. cum no. l. i. §. i. mo. verb. innotata. C. de prescript. triginta annorum. Nam totum ut petuntur, & causa petendi diuisa, aliam, & diuersam rem faciunt, quod vulgo putant quinquaginta, & quinquaginta per se vniuersaliter sumpta, non facere centum, quod illi distinxit. l. a. D. de verb. obligat. quod & in interruptio quoque accipitur, quæ sit per agnitionem & ut integralis, quæ non interruptit, ut patet per textum.

Parti ratione qui in parte locum prescripti, eiusdem loci quem patens aliam prescripti videtur, l. locus pars totus est, idcirco qui decima prescripti sit in parte inculi fundi, in alia quoque prescripti videtur, cum coletur, quod Panorm. dicit cont. 71. vol. 2. Ioh. And. Ant. Bur. c. cum in materia de decimis, ergo qui in parte interrupti, superius interrupti. Id verum est, cum pars est in toto, & ut particulare sub vniuersali, secus si separata pars est, quod ibi Bur. dicit, & Bald. d. parte 2. florent. Alex. in cons. 16. lib. 3. negat prescripta in iurisdictione in homines vnius loci, auctius loci homines prescripti videtur, de quo nos art. 277. quod quidem in acquirendo verum esse possit, in retinendo locum sit, ut eo loco dicens. Sic nec pars interruptio prodest alibi, nisi quidem ut totum vniuersale prescripti intenderetur, quo casu pars vniuersi interrupteretur.

DE INTERRUPTIONE NATURALI P R A E S C R I P T I O N U M.

Cap. 4.

- 1 Interruptio speciei aut modi duo.
- 2 Cuius & naturalis effectus ex vi.
- 3 Cuius possessio ad prescriptionem sufficit.
- 4 Cuius retentio operatur interdicti possessioni interrupti.
- 5 Prescriptionem (substantia variata) videntur actum.
- 6 Titulum resolutum an valeat ad prescriptionem.
- 7 Secundum substantiale an bona fide, & quid de milis superueniente.

8 *Tertium substantiale in possessione.*

9 *Tituli relativi sunt ad suas nullitates.*

10 *Naturalium interruptionum exempla.*

11 *Parietine, pali, & publica possessionem retinent diruto adificio.*

12 *Columbarij possessio retinetur per ruinas extantes.*

13 *Stagni item.*

14 *Interruptiones de rerum conditione.*

15 *Fundum nobile ab ignobili præscribi potest.*

1 Nihil vulgariùs est, quàm quod iure civili traditum est species interruptionum duas esse, l. naturaliter, & ibi tota schola. D. de vsucap. & l. cum notificum. §. imò & illud. Cade præscript. .jo. annorum, sed & quique interruptioni sui sunt proprii interruptumendi modi. Quæ naturalis dicitur, sic habet, vt quomodo naturalem possessionem dicimus corporalem, & realem detentionem rei, sic interruptionem naturalis corporalem item & naturalem occupationem contra possessorem ab alio quouis factam. Cuiusmodi quæ per civiles modos citationem, contestationem, & iudicialis interpellationes fit. Effectus sunt, quod naturalis pro omnibus æque interruptum, qui vsquam interesse habent, etiam si ab vno tantum facta sit; civilis vt iudicialia omnia citantur, qui litem intendit, prodest d. l. naturaliter, & vulgata tractatio, d. §. imò & illud, ratio ex Bart. pendenda, quia possessio vniformis est quo ad omnes, & vnuerfos respicit, nec nisi vna est, idè quæ interrupta pro omnibus interruptum; sed civilis actus ex reg. res inter alios acta &c. citantur prodest potest, qui cum exercet. Est igitur interruptio naturalis possessionis priuatio, quod de civili intelligunt, quæ sola necessaria est ad complendam præscriptionem, etiam si naturalis actus amissa sit, si modo recuperandi animus non desit, & ad hoc possessorem comparat, id vero quale sit foro posterius viderimus. Amittitur vero cum eripitur, subducitur, interruptitur, occupatur ab alio, l. ea quo. D. de acq. poss. Perditur cum possessor cuiusquam rei possessione decidit eo animo, vt desinat possidere, l. si quis vi. §. vltim. D. de acq. poss. perditur & transfertur, cum alteri traditur, lequod meo. §. i. eodem titulo. eripitur cum quis vi deiecto possessore eam ingreditur, l. rem quæ nobis. D. de acq. poss. subducitur, cum quis clam ingressus, venientem possessorem non admittit. dist. leg. rem quæ nobis & l. clam possidere E eod. tit. intervertitur, cum commendata custodia coloni, aut alterius ab eo interceptur, de qua l. vltim. C. de acq. poss. & nos supra loco proprio. His omnibus casibus amittitur naturalis actus, sed tamen civilis si retinetur, id est, si animus recuperandæ non 4 deponitur, si ratio recuperandæ, aut lis, aut interdictum possessorium intenditur, id quidem intra annum, post quem intendi interdicta nequeunt, illa quamlibet actum amissa posterius recuperatâ possessione civilis, interim perficit præscriptionem, non obstante reali alterius occupatione, quod si accipi conuenit, sicut è foro antea tradidimus, & notant, l. 3. §. ex contrario vt. §. Labeo. D. de acq. poss. Caterum ultra eos modos quos ante retulimus, alij quoque traduntur interruptionum naturalium. Interruptiones intelliguntur præscriptarum præscriptionum; nam ante inceptas non dicitur interruptio; sed defectus substantialium ab initio. Substantialia sunt in titulis quidem omnibus, titulus, possessio, & bona fides, ab initio, id est, possessionis tempore, cum inchoatur horum aliquod si deest initio, præscriptio non procedit iure civili. Sed querimus, quid si cum initio cf-

A sent ea, ex post facto in aliquo eorum defectus interrupterit, an sicut inchoati initio non potuit, si id accidisset, sic ex post facto interruptatur cepta. Cum primum de superuenientia defectus tituli que. 6 ritur, Bart. exemplum ponit in eo titulo, qui resoluitur sub conditione ipso iure, quod in pacto commissorio, aut adiectione in diem putatur, aut actione vi pacti reuendendi, vt in l. si hominem. D. de vsucap. antum præscriptio titulata impediatur in persona acquirentis, ne possit sic resolutio titulo præscribere, & an interruptatur cepta; Bart. negat, nisi dominium ex natura actus ipso iure retrahatur in tradentem, aut alium, veluti in legatarium, præscriptionem interrupti, quia præcedentis tituli effectus maneat, & vsucapiendi conditio, ex quo contingat, contractu ex conditione redimendi resolutio, quia illa resolutio non fiat ipso iure, sed per actionem restitutoriam, vt possit nihilominus emptor præscriptionem continuare. Quod si ipso iure dominium retrahatur, vt in duobus casibus adiectionis in diem, & legis commissoria, qui extincti vi tituli de sua natura, & causæ ad non causam reduciunt, tum inhiberi præscriptionem propter tituli extinctionem, sed non simpliciter sed respectu eius, quem talia pacta respiciunt, & qui sic stipulatus est. Itaque si quis vendidit sub pacto legis commissoria, aut emptio in casu certo, eo existente titulus euanciscit, & dominium retransit ipso iure, nec potest ab tali emptore res vsucapi aduersus suum venditorem, aut legatarium. Sed aduersus omnes extraneos sic, respectu quorum actus, & vsucapiendi conditio remanet. Hæc recepta sententia Bart. quam Ang. Imol. Cum. confundunt potius, quam explicant, idem Cum. l. si hominem eod. tit. Sed res ex his, quæ dicimus, elucet, & quadam diximus in loco de titulis conditionalibus, & Saly. d. §. imò & illud, Pan. c. illud. nu. 10. ext. de præscript. Et hæc in interruptionibus accidentibus in titulis post præscriptionem inceptam, quas non satis intelligo, cur illi inter naturales repositur, quarum natura est interrompere pro omnibus, cum istam ex superioribus pateat non interrompere, nisi pro eo in quem dominium retransfertur, quod & Bart. ipse notat. d. l. naturaliter, nu. 14. & inferius dicemus.

Secundum substantiale præscriptionum posui 7 nus in bona fide: In qua vna est iurifconsultorum conformis sententia, ex superuenientia mala fidei in acquirente non contingere interruptionem, l. sequitur. §. de illo, l. iusto. §. c. si possessionis. D. de vsucap. nisi quidem sit de re futiva, l. si ancillam. D. pro suo, etsi initio præscriptionis necessaria sit; hoc ipsum exprimitur, l. i. C. de vsucap. transf. Hanc sententiam Canonistæ improbant, & nostri agnoscunt his ea quidem in re patere oportere. Quid demum iure patrio censendum & sequendum sit, in loco de bona fide expendemus. Nunc id tantum dicemus non esse in nostris appropriamentis necessitatem bonæ fidei vllam.

Tertium est, quod exigitur ad substantialia præscriptionum possessio, qualem quidem ante descripsimus, id est, civilem cum naturali protinus recuperanda, quod Bart. notat. d. l. naturaliter num. 12. & idem, l. si quis qui pro emptore. §. si quis bona. D. eod. tit. eius defectus in totum, & quoad omnes siue in principio, siue in medio superueniens præscriptionem interruptit, & naturalem interruptionem facit. Cur ita in possessione accidat, in titulo, & bona fide rationem adfert Bart. bonam d. l. naturaliter d. num. 14. Quia titulus, & bona fides non sunt vnitor-

mes, sed tituli plures ab pluribus haberi possunt, & alij alios respiciunt, & eorum respectu quidam deficiunt, qui idem respectu aliorum subsistunt, ut & bona fides respectu cuiuslibet est, quae mala alterius respectu eadem est. Itaque nec tituli defectus, nec bonae fidei contra omnes possunt interrompere, quia sunt relativi ad suas nullitates, aut resolutionis causas, & personarum respectus, nec eas excedit. Quod secus accidit in possessione, quae uniformiter, & indefinitè una eademque omnes respicit, una enim possessio non plures, licet ex pluribus causis, potest contingere, l. 3. §. ex pluribus. D. de acqui. posses. Qware omnino sine interruptione continuari debet, nec sequenda quorundam sententia, qui putant si paruo aliquo tempore, veluti decem dierum, interruptio contingerit, dari restitutionem ex l. retum mixtura. §. Labeo. D. de vscap. Sed in acquitendo, & lucro captando non placet dari restitutionem cum aliena iactura, & glossa dixit, laus praetor. §. si vi. D. ex quibus causis maior. Alex. Rom. Aretius. §. Labeo. D. de acqui. poss. Bald. l. servitutes, la grande. D. de servit. Felyn. cillud est de praescript. Bald. in praescript. parte tertia l. sexae partis. q. 1. nu. 9. Tiraqu. retr. §. 36. glossa. num. 7. & 29.

Et quoniam de naturalibus interruptionibus loquimur, volumus exempla quaedam earum vitia adscribere. In his illud cum flumen, mare, vel eluvies exundant, & praedia sic infestant ne pedibusari possit, quod perquam saepe accidit in paludibus Dolensibus. l. f. Labeo. l. qui in vietas. §. item quod à mari. C. de acq. poss. Quod intelligitur, cum tam diuturna est, veluti annis, ut frui non liceat: quem ipsum casum in plures varios Alex. & laf. d. §. Labeo distinguunt Fely. d. cillud. Hoc cum accidit, naturalis possessio perditur, praescriptio interruptitur, ita ut servitutes amittantur super his debita, si legitimum non vendi tempus transierit, l. si locus. D. quemad. servit. amittit. l. vnius. §. vi. & l. seq. D. de servit. rustic. praetor. etsi dari restitutionem equum censet iurisconsult. & Attilianus. D. de servit. rustic. praetor. Talis casus ceptam praescriptionem interrupteret, postea impletam ius non adimeret, sed vsum & possessionem ut rei cuiuslibet propriae & privatae. Aque tamen vsum per inundationem non perditur, quia nil tale additum tali mutat eius naturam, quod Bald. ait, l. i. vers. sed nunquid possessor nu. 39. C. de conf. Sed istud intelligitur, cum nil aliud quam inundatum praedium proponitur, nam si etiam in praedio inadhucatum est, submersione repentina possessio non amittitur addit, si non ex toto dirutum est, & quando aut maior pars aut quidquam edificij superest, veluti videmus accedere in molendinis, quae in litore maris sita sunt, & verò in fluminibus fere quotannis, quorum temporales summersiones possessiones non dicuntur interrompere, ne si molendina quidem distantur, quando quaedam de priorie materia superfluit, palij, subleae, trabes, parietinae, quae symbolo & nota esse possunt prioris structurae. Hae enim signa cum sint temporis succellum, & permanentis, signum retinent in possessione iuris, l. signata. C. de fab. lib. xi. Quare cum ista accidunt, haec cautio datur, ut proscriptio fiat de iure suo apud iudicem, & in signum iuris palij & parietinae infigantur, quod Cepola cautelis suis inseruit. Cautel. 235. & rursum in tract. de servit. tit. de servitute aquae ductus. q. 9. principij & rursum c. 20. num. 9. Curtius senior consue. incip. Quidam habens molendinum, Bald. Angel. Floria. l. servitutes. D. de servit. Bald. l. item lapilli. q. v. D. de rer. diuis. Barr. Angel. Imol.

Cum. Cast. l. vi. D. de vscap. Propos. Alex. et de contro. tract. §. si quis de manio, ita, inquam, & in perstantia fundameta possessionem interrompere non impediunt. Hae dicuntur vltiter ad vsum, quae tamen intelligenda sunt, nisi diutro additio viciorum prohibuerit adificationem, & tal prohibitionis viciorum prohibebit, cum enim prohibens incipit praebere libertatem loci, quod fit in omnibus iuribus negativis. l. haec autem iura. D. de servit. vrb. praed. & abbi diximus.

Par ratio & in columbario, quod si diutro contingat, quando parietina & vestigia relictant, possessio retinebitur; etiam si ante centum annos in eo nulla columba residerit, eo iure vsumus, & perquam frequenter accidit ut vilius sit, ut & in multis quoque molendinorum statum, quae post multum annorum tandem à patribus fura, restituit, & instaurari possunt, quod nemo recte prohibere possit, quia vestigia possessionem retinent.

Sed contra & flagni, siue lacus possessionem interrupti traduntur, quod ex. tradit. l. vnus. §. vlt. & d. l. si locus. Quod ego intelligo, cum flagnum altera praedia alluit, aut inhiat: Nam exsiccatio libertatem dominis praediorum restituit, & possessio tum verè interruptitur ante praescriptionem completam, ea completa non vendi amittitur, d. l. vnus. l. f. Sed nec simpliciter exsiccatio interrupti putat Fely. d. cillud, nisi agger quoque flagni distat, ut si ut aquam retinere non possit, veluti aggeris ipsa retinente possessionem vendi cum libere, si nullus actus prohibitorius contra sit. Sed si in suo dominus flagnum habeat inter ea est: Namque per fundi, & lacuna vsum retinet ius & proprietatem, et debet de iure suo proscripta, nisi cum quid in vicini proprium resignat, quod ius servitutum est, & non illi amitti potest.

Sed & quod chasinate perierit, cum terre non solum defecit, amittitur, & interruptitur numerat.

Quod hostis in transitu cum exercitu, aut obsequio, soli hosti infederit, eius possessionem non putat Barr. interrupti, sed interiri dormire, quod tribus excellit, & ibid. Cast. idem putat. Panor. & Fely. d. cillud, aut quod tempore schismatis servitutus ecclesiae, aut iustitij possideatur, dominionem praescriptionis putant non interruptionem. Itaque cum Annibal in obsidio Romae tabernas, quae in foro Romano erant, vende ret, meliore iure praedium quod infederat vendidit dominus Romae. Lucius illud memorat. De quibus omnibus Host. in summat. tit. de praescript. vers. quibus modis, & vers. quae res praescripti possunt.

De his rebus quae applicatione alterius corporis immutatur, scripta est l. retum mixtura. D. de vscap. Et nos alio loco scriptum ex corporum compositione & conditione diuicandum, an interruptiones fiant.

Sed nec sola illa rationes sunt interruptendae praescriptionum naturalium, sed quaedam à rebus ipsis, quaedam à personis praescriptionibus spectant, cum causae impediendarum praescriptionum interruptuntur. A rebus ipsis, cum res conditionem mutent, in statum praescriptionis non suscepiunt, veluti cum sacra sunt religiosa, publice, & personis, cum res incident in personas incapaces, ut si mancipium Christianum legato, aut vili titulo deveniat ad laicum, praescribere non poterit, & interruptitur praescriptio, quia iudex incapax est talis possessionis. Sic ut de iure patrio dicamus aliquid, si fecerim nobis

nobile deuenit ad ignobile personam, præscriptio interrumpitur, nec perfici poterit, propter incapacitatem possessoris, sed id intelligitur quo ad principem, quem istud interesse respicit. Nam quo ad extraneos nihil vetat quominus res præscribi possit glo. l. & his consequenter in simili. D. famil. hercisc. Sic si res donata est ab homine mulieri, aliena quidem, & postea acciderit mulierem donatariam uxorem fieri domini rei, ante completam præscriptionem, ea interrumpitur l. si sponfus. §. si donator. D. de donat. int. vir. & uxorem. In quo Imol. rectè Bartoli sententiam intelligit, quàm malè Angelus reprehenderat d. l. naturaliter, sed in hoc casu etiam mixtus est defectus iurii.

Ad interruptionis naturalis modos illum quoque adiungit, cum dominus scienter rem suam ab alio conducit, Bart. l. ci à quo. D. de acqui. possell.

De interruptione verò, quæ ex defectu bonæ fidei traditur in d. l. naturaliter, plenissimè dicemus in loco de bona fide.

Atque ista & hæcenus de interruptionibus naturalibus.

DE INTERRUPTIONE CIVILI: C ET PRIVS DE EXTRAJUDICIALI, vt de intercessionib. seu opposi- tionibus.

Cap. 5.

- 1 Extrajudiciales interpellationes nunquam interrumpunt.
- 2 Exceptiones ab eo.
- 3 Interruptiones conventionales, & earum exempla.
- 4 Oppositiones interrumpunt.
- 5 Plegiamenti nobis quoniam interruptio fit.
- 6 Oppositum non considerato per totum, siue iudicialium siue aliarum.
- 7 Oppositio non requirit compositionem iudicis.
- 8 Iudicialium & extrajudicialium nullum discrimen contra pragmaticos.
- 9 Præsentia iudicis actum non facit iudicalem simpliciter. Oppositio est actus partis, ibid.
- 10 Oppositio non habet vim citationis.
- 11 Alio, & opposito sunt separata.
- 12 Oppositiones utriusque generis sunt annales ad prosequendum, & ratio.
- 13 Oppositiones adiecta causa pro actionibus non habentur simpliciter.
- 14 Defectus absentis super simplici oppositione non interrumpit in actione.
- 15 Oppositiones in præscriptionibus titulatis contestationem exigunt ad interruptionem.

1 Nunc de civilibus dicendum, hoc est, quæ à iure civili originem, auctoritatem, & usum habent, non à natura vt superiores. Rursum ex his quæ civiles appellantur, aliæ iudiciales sunt, aliæ extra iudicium sunt & exercentur. De extrajudicialibus absolutum responsum iurisconsultorum traditur, nullam præscriptionem, quæ cursum inchoauerit, per eas interpellari l. alienam. D. pro empt. Hoc genere sunt summationes, denunciations, interpellationes, intimationes, significationes, quæ extra iudicium sunt, sine citatione, & conventionne iudiciali, quarum nulla præscriptionem semel ceptam interrumpit. Itaque quod quis extra iudicium debitorem appellauerit, conuenierit, rogarit ex consilio l. quidam Hiberus. D. de ser. vrb. præd. etiam per apparitorem Bart. d. l. alienam, quod ex occurfu dixerit, non vale-

bit ad interrumpendum; siue ea legalis sit præscriptio siue statutaria, siue longi temporis, sit & titulata, siue longissimi temporis vt quadragenaria, aut tricennaria quàm libet odiosa, quod ait Bart. l. diutina. C. de long. temp. præscr. Bald. & Angel. l. super longi eod. tit. Panor. & Fely. c. nihil & c. illud ext. de præscr. Bart. Cui. Lud. Rom. Cast. Imol. d. l. naturaliter. Alex. ibi. add. ad Bart. verb. Interrumpatur, allegat Imol. l. si seruum. §. sequitur. D. de verb. obligat. Balb. 3. parte 6. part. qu. 4. num. 19. Boer. decif. 333.

Ab hoc regulari theoremate excipiunt præscrip-
2 ptiones conuentionales, id est, quæ ex conventionne currunt. Nam eas putant extrajudiciali interpellatione interrumpi l. si mandato Titii. §. penult. D. mandat. & Fely. d. c. illud, quæ valde notanda est animaduersio. Et etiam l. si mandato, ad hoc expendi Cast. l. cum qui ita. §. qui ita l. D. de verb. oblig. Balb. in præscr. tertia parte sexta partis q. 4. nu. 21. Quamquam id mihi non probatis test. Boer. decif. 333.

Sed & aliam exceptionem adferunt, vt interpellatio, aut denunciatio, aut protestatio extrajudicialis sufficiat ad interrumpendum, cum nondum cepta est præscriptio, id est, ante adeptam possessionem: Quia denunciatio talis, re integrâ, sufficiens causa sit ad inducendam malam fidem, & impediendum principium l. si fundum. C. de rei vend. Sed hoc non simpliciter accipiendum est de simpliciter & nuda cennatione, cui nec quisquam protinus tenetur credere, ne cuius, sed ita demum, si documenta legitima ostendantur, & testationes, aut idonea causa probetur. Quod Fely. d. c. nihil ad fin. & Panor. ibid. nimum indistinctè pronunciant. Et Bald. d. l. si fundum, etiam nuda credendum putet post glof. in l. si maior. C. de rescind. vendi. Fab. l. cum notifi mi nu. 17. C. de præscr. 30. anno. Boer. d. decif. na. 4. Bart. l. i. D. de op. no. nunc. in princip. Alex. conf. 26. vol. 6.

Sed & cum iudex abest, nec copiam sui facit, idem valere extrajudicalem denunciationem putant, ex ratione l. vt perfectus. Cod. de annal. except. aur cum pars abest, aut vagatur sine domicilio, quod Fely. notat d. c. illud & Balb. vbi sup. Bald. l. cum notiffimi. §. imo. §. potest. 16. q. 3. Panor. & Cano. d. c. nihil, similis casus est l. si præsens. C. de Episc. audi. quem Io. Fab. allegat. d. l. Cum notiffimi nu. 17. Et alius l. 2. C. de eo qui per met. iud. & l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. D. de op. no. nunc. Collegit & alios Fely. d. c. nihil.

3 Cæterum, vt ista iure civili vera sint, iure patrio in appropriamentis edictalibus procedere non possunt, tum quia in malè fidei præsumptione fundantur, quàm nos cluimus promulgationibus, & edictis, vt alibi docebimus, tum quia fortior præsumptio est de non iure denunciantis, qui toties admonitus publicè, non intercessit, quàm de scientia rei alienæ in acquirente, qui nec temerè credere debuit, & tortes euocauit eos, quorum interesse poterat, & edictis purgauit malè fidei opinionem (si quæ erat contracta ab alieni iuris denunciatione) itaq; ad interrumpendum omnino necessaria est formalis intercessio, hoc est, oppositio in forma: Nec enim protestatio enervat titulum, quod Bald. ait d. l. si fundum.

Sed & extra iudicialium interruptionum ciuiliu;
præter superiores, alij quoque modi iure civili traduntur: Sunt enim quidam conuentionales, hoc est, qui à conventionne partium descendunt, & tacito, vel expresso consensu cuiusque præscribentis, qui ius alienum tacito, aut expresso facto recogoscit, fictè, verè, vel implicite.

Ciuilmodi est, cum obligationi pridem contractæ adicitur fideiussor l. Cum quis. §. si quis pro reo. D. de

feſtatione oppugnatur : Nam cūm oppoſitio aut plegiametū conditione, & materia ſua nihil aliud ſit quā teſtatio voluntatis prohibitoria eius actus qui geritur, & repugnantis intentionis indicatio, de eo quod opponens præiudicio fiat, par effectus eius eſt, quocunque tandem loco fiat, nec iudicium aut iudicis præſentiam actus natura deſiderat : eſt enim oppoſitio merè actus partis, non minus quam actionis intentio, & à mera, & libera voluntate agentis dependet, nec iudicis auctoritatem requirit. d. §. nunciatio. Quod ſi in iudicio fieri contingat, id habet ab accidenti, non ab natura, aut ſubſtantia actus, quare à iudicio nihil accipit, id totum quod habet ab parte habet, nec loco naturam mutat, nec inde magis actus iudicialis dicitur, aut cenſetur, quod continenter in iudicio fiat, cūm in totum pèdeat ab agente, quo ad formationem quidem, & ſi proſequutio ſine iudice fieri non poſſit, re quidem in controuerſiam adducta. Sunt enim illi propriè actus iudiciales dicendi, qui actore, reo, & iudice inter repugnantes cognofcente exercentur : nec præſentia iudicis, nec locuſtales facit, ſi non cognitionaliter proceditur, quod Bald. Salyc. Alb. pronunciant l. interrogatam & Liubemum. C. de lib. cauſ. & ſchola l. i. C. de confeſſ. Quem locum Tiraq. exequitur in retract. §. 36. gloſ. 2. num. 55. Idcirco cūm in iudicio ſit, tam actus partis eſt, quā extra & priuati eſt arbitrij, iudex non interſatur, poteſtatem ſuam non accomodat, nec cognofcit, ac forteſſe ne audit quidem, aut intelligit intercedentem, nulla allegatio, nulla conſuſio perſape ſit, quorum nihil eſt neceſſe facere in oppoſitione quidem formanda, ſed intereſſe ſufficit. *Pour les cauſes que l'oppoſant deſiura lors que meſmes ſera.* Nec calor iudicialis, cui vulgò tantum tribuitur, hic ſeſe exerit, quia talis caloris fomes non ab ſimplici, aut nuda, & quaſi ſtatuaria iudicis præſentia tribuitur, ſed ab intentione iudicis officium, & cognitionem contradicentibus aduerſariis accomodantis, & ab cognitionali auctoritate. Necque enim omnis actus iudicis iudicialis eſt, nec ſi pro tribunali quidem geratur, ſed tum demum, cūm cognofcit, cūm officio fungitur, oppoſitio ad ſui formationem nihil eorum requirit, ſicut nec interpellatio, denunciatio, proteſtatio. Quare ſi in finibus oppoſitionis actus conſtitit, nec vltra ad dicendas cauſas, & cognitionem eſt proceſſum, nihil plus habet virium, quod intra iudicium factum eſt, quā quod extra, vtrumque enim æquè pendet ab eadem eiſdem agente poteſtate. Quod verus conſuetudo ſatis indicabat c. 256. nam aures, & oculi, quæ organa ſunt ſenſuum, ſi non intendunt ad obiecta, nec vires applicant, nihilo plus agunt, quā ſaxa, ſicuti olim Liuius Auguſti dixit, cui cūm homines nudi occuſſent, & ideo eos mori oporteret, vetuit illa, nihil enim illos ait diſſerre à ſaxis, probis quidem ſeminis. Ideo quod iudex præſens ſic aſpicit, ſic audit vt non intendat, nec videre, nec audire dicitur, ergo nec officio fungitur magis quam dormiens, nec magis pro iudice accipiendus eſt, quā pro ſtipite, aut ſurdo & muto : iudicis enim officium eſt totum in cognitione, & tum demum iudex dicitur, cūm iudicat, non cūm dormit, aut ambulat, aut aliud agit. Cognofcere verò non poteſt, cūm cauſa nulla proponitur iudicanda, vt in illa formula. *Pour les cauſes qu'il dira.* Nam etſi interdum accidit, & frequentius in iudicis cauſas oppoſitionum edi, & ſubiungi actiones, tamen cūm id ſit, atque inde iuſta interruptio per cognitionem generatur, non eſt oppoſitioni per ſe conſiderata tribuenda in-

terruptionis cauſa, ſed proſequutioni; nec oppoſitio

per ſe citationi æquipollet. Recte Catel. Corta verbatuto, ſeu decreto ait contradicentem non dici agere, niſi addatur proſequutio, ſi dies ad iudicium dicta non eſt. Sed cūm cauſe eduntur, & concluditur dari, ſerive ſit in actionem tranſitus, nec intra fines oppoſitionis reſiderit. Quæ cauſa fuit erroris pragmaticorum, cūm in iudicis vrgeri ſpontaneos interceſſores viderent ad proponendas actiones; id oppoſitioni tribuerunt, quod erat actioni tribuendum, & terminos confuderunt promiſcuè acceptione. Et quia accidit ſubiectis actionibus iuſtas interruptiones fieri in quindeccennium alterum, putarunt iudiciali oppoſitioni vim eſſe maiorem, cūm extra iudicalem non amplius anno durare faterentur, *Art. 278. N. C.* cūm vna vtriuſque natura, & poteſtas ſit, & eadem tempora proſequendi, & vtraque anno æquè conſumatur. Quia ſimplex oppoſitio non eſt reperta ad implendam vim actionum, ne oppoſitio per ſe dari ſerive quidquam expoſcit, nec reſvendicator, nec debitum petitur, cuius ſubſtantiam oportet præexiſtere ad præbendam materiam oppoſitioni, quæ ſine aliqua ante nata, & præexiſtente cauſa ſuſtineri non poſſet, ſed vbi ſubeſt, iam oppoſitioni cauſam miniſtrat, per quam quiſque, vt ſuis ſuum ſaluū ſit, proteſtatur, ſed actionem nondum intendit. Non naſcitur igitur actio ab oppoſitione, ſed ante nata conſeruatur, ne patientia, & ſolemnibus bannimentorum excludatur. Imprudens igitur illa iudicatio, quæ alteram ab altera non ſecernit, & effecta confundit vſu, cum per oppoſitionem eſt dumtaxat agatur, vt agendi facultas conſeruetur per actionem, vt id conſequamur quod noſtrum eſt, aut nobis debeat. Fines igitur diuerſi, quod verus conſuetudo conata eſt explicare art. 52. ſed vt rud ſeculo, nō ſatis ſœlici demonstratione, ſed id iuris quoque ciuiliſ auctoritas ſic expreſſit, vt ad hoc ipſum probūm facta videatur. Si quis (inquit text.) interdictum eſt agatur, inter ipſa cognitionum auſpicia actiones exprimere, & iuſas allegationes iubeatur proponere, vlt. C. de interd. quem gloſ. non intellexit, & alioſum detorſit. Ergo conſequitur oppoſitionum ſiue iudicialium, ſiue extra iudicialium, eundem vt finem, ſic tempora proſequutionum eadem cenſenda, hoc eſt, annivniſ die denunciatur oppoſitionis, quod vetus conſuetudo expreſſerat, art. 48. & art. 220. Et forum in extra iudicialibus indubiè obſeruat; in iudicialibus pedetentum, & nutanter. Mirūque tam vtile & mo-

Hinc art. 278. N. C.

mentofam cautionem ab reſormatoribus eſſe omiſſam, ſed maluiſſe vagis cuiuſque iudicis permittere, quod lege erat diſſiniendum, quod veteres tam enixè ſeruabant, vt intentato plegiamento, etiam quod ſuſſinge à tenir, vt tum loquebantur, id eſt, interim obtinere tamen interrumpendi vim non haberet, niſi ſequuta iudiciali coſtitetione, aut vna aliqua de his interſationibus, id eſt, appunctamentis, quibus interrumpendi viſ vſu ſori tribuebatur, *comme iour iuge*, vt tum vſus erat, & niſi proſequutione tali ſequuta plegiamentum interdicebat, *Et ſ'en alloit hoi, & ſe trouuait l'acquercur approprié.* Cui vtemum auctoritati illam rationem adieciabant veteres ex communiter accidentibus, quod aliter vſurpantibus & oppoſitiones poſt annum recipientibus, futurum erat vt nihil facilis foret, quā venalem aliquem apparitorum reperire, qui falſa oppoſitionis ſchedā, vt loqui ſolerent, *par un exploit ſaict par ſus la haye*, inſidias ſtrueret alienæ ſecuritati, & commerciis, incauto, & inſciente acquirere, ſi ſimplex oppoſitio proſequedi facultatē in integrum quindeccennium reiceret, non minus quā actio conteſtata, ſi forte rancida aliqua,

aut verò recenti fulgine oblita perdis apparitoris
 fynchagra, vt vestitatem mentiretur, prodiret ab
 arca, vt oculus è speculato, quæ incurios, deflutos,
 & forte minores acquirentis liberos inuaderet
 rei gesta inficos. Quis non videt, si hoc admittitur,
 tanto rerum, & commerciorum momento futuros
 qui grâdi precio tales apparitores, & fynchagras re-
 dimeret vclint, & verò fore multos, qui magnitudine
 pretij redimi fe partiantur. Cui malo veteres occurri
 putabant, si anno vita cuiusque oppositiõis finiret
 nec purto liceret prorogare, dum res calet, pro-
 bationes extant, & licet refellere. Cuius rei rationes
 etiã alias verus consuetudo adferebat: quia iusta præ-
 sumptio esset, cessante intercessore post oppositiõ-
 nem, aut litem sponte remissam, aut tractatum esse,
 aut actorem conscientia impulsum ab iniusta lite
 discessisse, quæ non planè inuiculis rationes sunt.

Quare magna ratione filere tales oppositiõnes
 vsus & tribuna ha voluerunt, & vsus obtinuit, si an-
 no toto prosecutione nulla sic facta, id est, si actio
 nulla propõsita est.

Nec diuersus est tamè generalis Franciæ stilus, qui
 oppositiõnes omnes anno finit, etiã contra qualcun-
 que executiones, & prehensiones in terminis, & qua-
 litate reorum, & post annum persecutionem non
 permittit in eadè qualitate, nec vi oppositiõis for-
 malis, sed per actionem petitur directo callari actus,
 & opponens fe actor. quod Mol. scribit. 32. glosa.
 num. 148. Sed hanc actionem temporum lapsus, post
 annum non aduertit. Nec iudicialis autoritas profe-
 cutionis necessitatem in oppositiõibus iudicialibus
 supplet, aut negligentiis indulget, & si plenus sal-
 sitatibus occurrit, propter lacum iudiciorum, & re-

3. Itationum fidem. In quo plerumque in dubitati-
 onem venire memini, cum sic oppositiõ concepta es-
 set, vt causa actionis intelligi posset, an satis esse vi-
 deretur ad interruptionem effectum, velum cum quis
 sic oppositiõnem concepit *il s'oppose en preuides de pro-
 misse, an d'interpelle, ou de signifier.* Namque hic vi-
 deri potest admixtam esse actionem, vt interrupti
 appropriementum debeat, & vulgo dicitur libelli aut
 actionis conceptæ voces impropriari debere, vt in-
 tentionis agentis seruauit. si quis intentione. D. de
 iud. cum præsertim de damno vitando agitur, &
 conseruando iure. Sed mihi videtur tali cõceptiõne
 non satis esse factum, vt actio propõsita videatur, ni-
 si & allegatio, & conclusio subsequatur sit. Neque
 enim, qui sic oppositiõnem concepit, intendit acti-
 onem neq; agit, sed agere vult, quod Bart. dixit l. am-
 plius non peti. D. de re rat. hab. Bald. expresse l. fin. §.
 illud in princip. C. de temp. appellat. de quo in præ-
 scriptionibus quidem ritualis dubitari non posset,
 propterea quod he præter actionem incertam con-
 testationem etiã exigunt. In cæteris in quibus citati-
 o dumtaxat sufficit, dubitatio maior: Sed ego, nisi
 dies ad iudicium dicta sit, & res expressa quæ peti-
 tur, & causa petendi, nec citationem valere puto,
 nec interruptionem fieri, quia ord. regum expresse
 est, citationes omnes libellatas esse oportere, id est,
 libellum inferri, alioquin nullas esse. Constat au-
 tem libellus expressione rei petite, & causâ peten-
 di, & conclusione, quæ hoc casu nulla dum capitur.
 Quare non amplius anno durare, sic conceptam op-
 positiõnem puto, si nihil amplius progressum est.
 Multominus si opponens ad actuarium vocauerit ad
 procedendum super oppositiõne, nisi etiam causam
 petendi, & actionem subiiecit.

14. Nec eremodichum, aut defectus super tali citatio-
 ne effectum habent interrumpendi, quia defectus

A obtentus super causa oppositiõis, non possunt
 obtinere contestationis super actione non solum di-
 ctata, ita vt lapsio interim anno appropriementum
 absoluat, quia post eum lapsum tempora non lar-
 giuntur, vt actio institui possit. Erit igitur hic ordo
 explicande litis, cum oppositiõni subiciatur actio, &
 obicitur exceptio præscriptionis, & appropriementi,
 id est, finis non recipiendi.

Atq; te fundum Cornelianum, quem de genili
 meo emisi, qui mei item stemmatis est, rescribere
 mihi oportere, restituo pretio, & impensis.

EXCIPIT REVS.

B Nisi bannimentis, & ritu consuetudinis solemniter
 exclusus es, & ego hunc fundum mei manscipij iure
 optimo feci.

REPLICAT ACTOR.

Atqui ego intercessi.

DYPLICAT REVS.

Ulla inutilis intercessio est, quæ anno toto interces-
 sionis causam nullam edidit, actionem nullam di-
 ctauit.

Hic status litis iudicialis est, & iudicis partes agen-
 tem excludere, si nō docet actionem mentatam esse:

C atque etiam in præscriptionibus ritualis contesta-
 tionis litere. Euaneſcit enim anni lapsu oppositiõ-
 nes, vt vina quæ atatem non ferunt, atq; ipse acti-
 onis clauso semel appropriementō excluduntur, mi-
 tra annum contestatio super his fiat, quod sequas est
 in his actionibus, quæ nullo appropriementō recto
 excluduntur, quoniam etiam interruptione abolita
 per peremptionem instanti durare possunt tempo-
 ribus suis legitimis, & redire gratias, sed vbi semel ap-
 propriementum consummatum est, propõsita actio
 ad id interruptendum contestanda est, alioquin ap-
 propriementum recõualescit. Ita veterum obliuio-
 tio, & vsus, quod ego pluribus ideo necessitati
 explicare, quia cognoscere me magnas spe con-
 trouersias agitari memini, & perfonare plures,
 cum ea de re contenderetur, nec fines cuiusque se-
 mulæ intercessiõis, aut actionis satis ab patronis se-
 cernerentur, nec vllus medium feriret.

D DE INTERRUPTIONIB. IV-
 DICIALIBUS: ET PRIMVM
 per citationem.

Cap. 6.

- 1 Interruptiones iudiciales.
- 2 Interruptionem ritualium modi.
- 3 Citationum interruptio.
- 4 Citatio, vt qui veniat de iure responsuri, non inter-
 rumpti.
- 5 Citatio indeterminata interrupti super omni causa.
- 6 Citatio debet esse libellata.
- 7 Citations vniuersales & generales interruptunt gene-
 raliter intentata.
- 8 Particularia iudicialia.
- 9 Oppositiões generales recipiuntur sine expressione cause.
 ibid.
- 9 Nunciatio noti operis censam non requirit.
- 10 Citatio respingitur ad specificata.
- 11 Generalis oppositiõne totum ius consumitur.
- 12 Clausula in libello laus dicitur d'antres concla-
 sions, quid valeat.
- 13 Citatio inualida.
- 14 Assignatio intra tempus incidens post tempus com-
 pletum, an valeat.
- 15 Quid si la cause ne vient au roolle dedes le temp.
 16 Citatio

16 Citatio & renunciatio an interrumpant.

17 Citatio non requiritur peremptoria.

18 Citatio sola prescriptionis longissimas interrumpit.

19 Salarius Advocatorum & Procuratorum praescribitur.

20 Pretoriarum actionum praescriptio.

Statutariae praescriptiones. ibid.

21 Canonis factum opinatio de interruptionibus.

22 Mala fides non manet perempta instantia.

¹ Superest, quae pars altera est diuisionis nostrae, vt de iudicialibus interruptionibus dicamus, quae ipsa merè ciuiles sunt: Ideoque non nisi suis auctoribus & agentibus profunt, externis minimè, quae natura est ciuiliū actuum ex vulgaribus regulis; res inter alios actas, &c.

Sunt vero eiusmodi interruptiones, per Citationes.

² Libelli praesentationem,

Contestationem,

Rescripti denunciationem,

De quibus singulis sigillatim etiam nobis dicendum est, vt tradita ab scriptoribus iuris confusè materia, ordine, & methodo accipitur, & melius hanc memorie, quod hoc modo ea de re traditur, obseruaturque vsus fori in iuris ciuilibus dispositione mutatur.

³ Et Citationes quidem primo ordine iudicialium interruptionum posuimus, quia & si in iudicio non fiant, ad iudicium tamen euocant ipsae, & inde primus progressus fit ad cognitionem. Nā nisi vocationem in ius, citationes continent, vim potius simplicis intimationis, aut denunciationis obnerent, aut interpellationis, ideo aut citationem sine termino non valere. Bald. l. 2. c. vbi in rem act. Cy. & pet. l. Dies festos. C. de fer. Nec hic nobis instituenda disputatio, an citatio actus iudicialis ad substantiam quidem materiam, etsi de eo vulgò litigant scholae. Sed vt non sunt vnius generis citationes, ita non eodē effectu fiunt: sunt enim libellatae aliae (vt loqui forum solet) id est, libellorum materia, & formā includam habent quae formā, propositione causae & conclusione constatae, aliae non ite, aliae reserū particularium, aliae generalium, aut vniuersalium petitionum, aliae peremptoriae, quaedam non item, aliae indefinitae. Tales voco, quae nec rem petitam exprimūt, nec petendi causas, sed diem dicunt ad iudicia, veluti cum quis euocatur de iure responsurus ad petenda. De quibus hic multum non est laborandum, quando hoc genere vitiosas esse, & sine effectu verè putat, quod gloss.

⁴ Bart. Cast. Angel. Salyc. Alber. & ceteri putant. l. vlt. C. de annal. except. Alexander. Iaf. & Angell. l. i. D. de in ius vocando. l. idem. l. vlt. C. de eo per quem fact. erit glo. Imol. Card. Clem. 2. vt lit. non cōtest. & quos Tiraq. d. s. 8. glo. 2. num. 5. Nec aliter sensisse putandum est Bald. cōf. 299. lib. 4. Nam l. vlt. C. de annal. quae generalē citationem ad interruptionis effectum admittit, vt & Bald. d. cōf. de generalitate causae intelligenda est; ita tamen vt res petita certa sit, veluti cum quis quinquagena sibi deberi contendit, nec causam debiti exprellit, satis dixisse videtur ad interrumpenda praescriptionis causas omnes. Ita vt sit quinquagena debeatur ex mutuo, legato, pollicitatione, aut alia causa interruptio fiat, ex qualibet aequè causa, quoniam omnes omnino debendi causas deduxisse in iudicium actor videtur, genericā conceptione debiti. Ita fiet, vt in prosecutione, quam voluerit actor causam quāvis possit intendere, nec obici praescriptio queat; nec negandum tamen, quia reus

Argenti in Conf. Brit.

A agentem ad specificam expressionem causae possit adigere, si velit, ex sententia Doct. c. 2. ext. de lib. oblat. Et si non satis intelligi potest, quod eadem. l. vlt. statuere videtur, vnius specialiter causae expressione facta, in omnibus casus interruptionem fieri, quod perspicue falsum est, & principia ciuilia repugnant, vt inferius dicemus. Quod obiectum gloss. vt diluat, pro causa, rem potius, & quantitatem petitam intelligit, vt ea sententia sit, rei expressione generaliter fieri interruptionem omnium actionum, ex quibus res peti potest, quae interpretatio, etsi aperte vim afferit verbis, tamen omnino accipienda est, alioqui sustineri ea dispositio non posset, quae per vnius causae debiti expressionem in omnibus aliis interruptionem fieri statueret, quia traditio est manifesti iuris, expressionem causae in suo tantum casu valere. l. si ex testamento. C. de excep. rei iud. & l. licet. C. de iud. c. Abbate, de re iud. in vj. Proinde cum ad forum veneris, quaedam de iure deducenda sunt. Est enim illa sententia tradita, non esse necesse libellum citatione includi, quod Bart. dixit. l. i. finita. §. Iulianus. D. de dam. inf. Idem Bart. & Imol. l. inter accusatorem. D. de public. iud. valueratque vsu illa maiorum traditio, vsque ad annum 1564. Cum etiamnum anno 1539. Leges Regiae in arbitrio agentium ponerent, facere ne vellent libellatas citationes. Sed illa Caroli qui nunc regnat anni 1644. Art. 1. necessitatis facit, quod ante arbitrij fuerat, vnaque omnes lege aditrix, vt libellatae essent omnes in posterum citationes, poenā nullitatis adiectā si contra fieret. ⁷ Quare contra descriptam a lege formam factae inutiles sunt, quod Bald. dixit. l. nō sunt liberi. D. de stat. hom. & quos Tiraq. acuratur in tit. de retrat. §. gloss. 2. num. 3. Cum igitur quaecumque citatio formalis, & specificae causae esse debeat, hoc est, eadem continere quae & libellus, fiet vt aliter facta non interrumpat. Quod etiam Tiraq. fusius explicatur, d. loco.

Sed tamen iudicia ciuiliū generis occurrunt interdu, quae specificam ciuiliū rei expressionem in citationibus non patiūt. Cuiusmodi iudicia vniuersalia sunt, aut generalia, Quorum differentias & descriptiones schola agit post gloss. l. i. D. de ed. nōd. & l. edicta. C. de ed. tit. Spec. lat. tit. de iudicijs, gloss. c. cū ecclesia ext. de caus. poss. & propriet. gloss. l. licet. C. de praes. 30. ann. gloss. & Doct. c. 2. ext. de lib. oblat. veluti cū in hereditas petitur, id est, ius succedendi cuiquam in cōtrouerfia est, vel familiae hereditundae iudicium intenditur: id est, de quota cuiusque porzione in hereditate capienda, nulla singularium corporū fit expressio, & interpestua est iuris specificatio, propterea quod ante de iure hereditatis cōtrouerfio statuendū est; id est, an litigantes hereditatem capiant, quāvis quid quantumve sit quod capere debeant, ante an heredes sint, quā illud, illudve praedium hereditarium petere, quae cognitio in foro & vsu reicipi post iudicatum in executione & solet, & debet, sicut in genericis quoque, vt tutela, pro socio, & alijs. In quibus id agit primum vt ratio reddatur: deinde cum id decretum est, quid quantumve in rationem veniat. Quod Panor. & Felv. tractant, c. 2. ext. de lib. oblat. Idem Felv. cap. in praesentia ext. de probat. Bald. l. i. C. de fruct. & lic. exp. inf. Alex. & alij dicta l. 1. D. de edē. Ergo in istis causis expressio sola, in citatione, expressa, iusta est interruptio, ne vlla carū rerum indiuiduorumve praescribi possit, quod includi in vniuersali actionis possit, nullum corpus hereditarium, quandiu hereditas in cōtrouerfia est, & eo quidem qui demū iudicio vniuersali victus sit, interruptum enim genus in omnes species agit.

DDD

opponuntur, & tempora præstuntur. Deniq; ni-
mum quam absurdum est, tempora legalia à iure
præfixa prorogari factò partium posse, quod ipsum
in subiecto, & restitutionibus, & rescissionibus pe-
tendis fieri non posse textu cautum l. petendæ. C. de
temp. in integ. restit. pet. l. nemo. C. de temp. appel.
quod locum Tiraq. expler. d. §. glof. 2. num. 14. Itaq;
quod directò quisquam non possit, nec per indire-
ctum poterit, collatà die post tempora à lege præfixa.
Accedit quod non potest non manifesta culpa vi-
deri eius, qui tantum se arcuit, vt vltimo demum
die aut paucos ante citationem intendat, cum in po-
testate habeat maturare; ex qua ratione illud in iure
theoremà traditur, in pari esse non fieri actum, aut
fieri quidem sed in illud tempus conferri quo fieri
nequeat, atqui fieri citatio nulla potest sine diei di-
ctione, id est, sine assignatione. Sed illa iusta diei di-
ctio legitima non est, cuius totus effectus confertur
in id tēpus, quo ipsa citatio fieri nequit. l. quod spon-
sa. C. de don. int. vir. & vxor. l. bonorum. D. rem rat.
hab. qui locus latè exercetur ab Tiraq. §. 1. glof. 10. n.
87. in retr. Nam cum citationis vis vnici finis sit, vt
partes audiantur, intra legitima tempora fieri oportet,
præscriptione vtrò completa tempora non pau-
tiantur, quod vter Consecuto exprellit: & est ab
reformatoribus perquā negligēt omisum, vt non
aliter interruptio per euocationem, aut citationem
fieri putaretur, quā si iudicialis congressio eius-
modi sequuta esset, quæ mereretur dici, *Exploit de
Cour*, hoc est, quæ semoris dilatoriis de re ipsa princi-
pali contenderet, quod ipsum iure quoque veteres
probarunt, ne interruptio vi citationis aliter affec-
tū habere iudicaretur, quā actor iudicialiter com-
paruisset, & absentiam rei accusasset, & fidem iudici
fecisset de relatione. Quod Alex. & Ia. notant. l. vlt.
d. de eo per quem fact. erit, qui locus est apud Tiraq.
§. 8. glof. 2. sed eam post tempora præscriptioni præfixa
fieri nullo modo ferri debet, quoniam interrup-
tionis effectus cōsummari debet intra præscriben-
dē tempora. Quod si præscriptio impletur, frustra
de interruptione quatitur præscriptione consum-
mata, quod manifestam rationem habet ex illa. l.
quod sponsa. Namq; effectus citationis totus in au-
ditione partium positus est, alioqui sine vsu, & inuti-
lis est citatio, vicem dumtaxat simplicis intimationis
obtenitura. Fieri igitur citatio debet cum suo effectu
intra tempora præscriptioni præstituta, ad interrup-
tionis vim efficiendam, alioqui intercurrentis vis præ-
scriptionis completæ impedit coniunctionem ex-
tremorum, id est, citationis, & aditionis partium. l.
qui sella. §. vlt. D. de ser. rust. præd. Quod si qui contra
putant, negligentia fauent, & dominiorum securi-
tates labefactant, & commercia perturbant.

Sed & id quoque in eo genere me cognoscante
quæritum memini, cum quidam aduersarium in ius
vocaret, diemque intra legitima tempora dixisset,
contra quam in priori casu, sed lite in numeros rela-
ta, postulationum multitudine factum erat, ne partes
audiri & euocari possent, id est, quod dicere so-
lent, *la cause mise au rôle n'auoit peu estre appellee dedans le
15 temps de la prescription.* Hic casus non idem est cum
priori, & multo maiori æquitate nititur. Quare iudi-
cium est videri legitime interruptam præscriptio-
nem, siue citatio, siue citā contestatio ad eam neces-
saria esset, text. apertus. l. 2. §. dies. D. quis ord. in bonor.
possess. seruet. Dies (inquit) in petenda bonorum pos-
sessione vires sunt, & sessionum tantum computantur,
quibus Iudex pro tribunali sedit, si tamen sedit,
sed postulationibus non vacuit, vt aliis rebus occu-

Argent. in Conf. Brit.

A patus, tempus currere non videri. Sed nihil est quod
parti imputetur, ad quod facta sententia Balb. auth.
Item si. C. de temp. appella.

Sed non eadem ratio eius qui citauit, deinde re-
nunciavit citationi, quia renunciando omnem in-
terruptionis effectum ad nihilum reducit, quod Tira-
q. rectè notat in retract. §. viij. glof. 2. quæst. penult.
num. 15. Bald. 3. parte vj. partis in quarta parte dictæ
tertiæ num. 45.

Denique illud quoque adiciamus non esse necesse
ad effectum interruptionis, quæ per citationem fit,
vt ea peremptoria sit: Nam quævis citatio sufficit,
etiam si plures lex sed alio fine fortasse exigat. Quod
Ias. & Alex. notant. d. l. vlt. D. de eo per quem fact.
erit, Bald. tertia parte sextæ partis q. 4. num. 14.

Sic igitur explicitis citationum qualitatibus, & ef-
fectis quantum quidem ad appropriationem for-
solenia pertinet, nunc videndum cuiusmodi præscrip-
tiones tali ratione, & citationum interrupti pos-
sint: Nec enim earū infinita potestas est, nec omnes
præscriptionum species per citationes interruptun-
tur. In quo traditur regula: Omnes omnino præscrip-
tiones, quæ cum mala fide currunt, sola citatione
interrupti, quæ executoris missiōnem alio modo
vocare solent ex d. l. sicut. Nam cum odiosæ sint, &
ex negligentia cūctantis currant, satis idoneus auctus
visus est in citatione ad eas interruptendas, tales
sunt tricennariæ omnes legales, & iure consuetudi-
nario quadragenariæ reālū, quæ sine titulo, & cum
mala fide currunt. Proinde aduersus titulas præ-
scriptiones citatio nihil habet virium ad interrup-
tionem efficiendam. Hæc vulgata tractatio d. l.
cum notissimi d. l. sicut & l. vlt. D. de eo per quem
fact. erit Bart. & aliorum l. 1. §. si rem D. pro empt.

Tales sunt, quæ ordinationibus regum, aut consue-
tudinē ab regibus approbata inducuntur sunt, veluti de
salaris aduocatorum, procuratorumve intra bien-
nium, de salaris famulorum intra annum, aut sex
mensis mercenariorum, mercatorum serici, aut stipen-
dialis militum sunt constituta, & eius generis om-
nes, quibus cauetur excludi actiones, nisi intra præ-
stituta intendantur. Nam in his omnibus cum præ-
scriptiones currunt sine titulo, sine bona fide, sine
possessione præscribentis, sufficiens est interruptio
per citationem: hæc sententia Bart. l. 2. §. si rem. D.
pro empt. & quæ Balbus tradit. d. parte. 6. q. 4. num.

10. Tamen si non idem Bart. putat in pratoris, qui-
bus comparat Comitum & Ducum & populorū sta-
tura, qui superiorem recognoscit, quippe tales non
nisi contestatione interrupti cum annales sint. l. 1. &
2. C. quando libel. princip. datus, & vulgo. l. 5. D. de 20
verb. oblig. Sed ista sunt Romani iuris ludicra, neque
enim vlla sunt nobis actiones annales, quæ vita cui-
usque magistratus, aut finito imperio finiantur. §. 1.
instit. de perpet. & temp. act. Sed omnes perpetuæ,
& à lege & principe non ab auctoritate magistratus
datæ, nisi quidem descripta habeant breuiora tem-
pora. Ideoque quæ à consuetudine actiones dantur,
perpetuæ & ipsæ sunt, licet Bart. de statuariis aliter
censeat. d. §. si rem, nisi ab ipsa Consuetudine circun-
ciatur, vt quæ sunt infra, Art. 179. tradita, quia non
quomodo statuta, de quibus Bart. loquitur, sunt
constitutæ ab potestate superiore recognoscen-
tibus, quæ ratio est, cur veluti in pratoris contesta-
tionem requiratur, sed præter populi consensum ac-
cessit, & regia, & Ducalis suprema auctoritas, idēq;
non vt de pratoris iudicandum. Quare cum omnia
sua Rex aut Imperator faciat, cum auctoritatem
facientibus imperitior, sequitur Consuetudinem

DDD ij

cius auctoritate, & comprobatione reformatam, non iuris praeiudicij esse, sed principalis, & imperialis potestatis, ideoque perpetuas esse actiones, quae ab ea tribuuntur, & sola citatione interrupti. Haec animaduertenda, ne quem Bartoli non intellecta sententia fallat vñ, non percepta dicti causa.

- 21 Haec vera sententia est. Nec recipimus Canonistarum opinioniones, qui putant omnem omnino praescriptionem citatione interrupti, quia inducat malam fidem, quod alibi putat. C. de seruit. & acqui. Dynus Reg. possessor. & Franciscus Cremen. pro magno notat, lingua. Repugnat enim illa in civilibus principis & Iuriconsultorum sententiis, qui non putant propter superuenientiam mala fidei praescriptionem interruptam interrupti. C. de vñ. transfor. Bart. natur. aliter. D. de vñ. cap. Tum quia nemo de iure suo alteri affirmanti, aut neganti temere credere reneatur, & multo, & magnae saepe causae sunt possessoribus, quibus aut non credere agendi debeant, aut aliter credere, quatenus etiam, cum praesertim alteri succedunt, iustissima ignorantie causa, ne magis reus auctori credat, quam actor reo neganti, quod Ant. But. & Panor. dissentunt. Et auctoritas probabilis adferretur ex illi. quis solutioni. C. de vñ. rei iud. li. quis, inquit, solvendi moram fecerit, iudicium autem accipere paratus sit, moram fecisse non videtur.
- 22 Quin re contestatione quidem facta, & perempta instantia manere mala fidei esse eundem putant, quia mala fides, quae contestatione fit, interpretatio est, cuius idem est effectus esse nequit, qui vera & positus, quod Panor. arguit. d. c. illud. Saly. l. 2. C. de seruit. & aqua Balb. parte. i. v. partis. q. 4. num. 38. Quare nec citatio ad praestare poterit, in his quidem praescriptionibus, quae ex titulo currunt, & haec sententia Canonistarum merito in foro civili reprobata.

DE INTERRUPTIONE PER
LIBELLUM.

Cap. 7.

- 1 Libellus an interruptat.
- 2 Libellorum mutatione an fiat interruptio.
- 3 Emendari libellum quid sit.
- 4 Mutare quid. ibid.
- 5 Mutatio Carinae nomen aliam facit.
- 6 Declarare quid.
- 7 Libellus post contestationem non mutatur.
- 8 Detrahitur qualitas.
- 9 Alienum nomen hodie non est necesse exprimere.
- 10 Qualitates mutare potest. ibid.
- 11 Emendatur libellus a quo ad sententiam.
- 12 Ex superueniente iure quin vincere potest.
- 13 Emendare libellum quando liceat.
- 14 Mutare quamdiu liceat.
- 15 Anno lapsa nec mutari nec subordinari alio potest.
- 16 Actio retracta subordinata venditori non ex tempore extinguitur.

1 Sequitur citationem ordine iudiciali libellus, qui ipse in praescriptionibus longissimis interruptus, & quae sola citatione interruptuntur, necessarius non est quod Bald. Alex. & Isidorus notant. d. l. vñ. D. de eo per quem fact. erit. Fely. d. c. illud. Ideo quod talis causa vitiosè conceptum esse non docet: quem locum explet Tiragius retract. c. 1. glos. vñ. m. 8. & iure reprehensa est Angel. sententia duorum collationis. §. illud auct. de exhib. reis Bart. priorem consilium. l. accuturus. D. de adul. Alex. l. iuste. D. de acq. possell.

A Traditur exceptio specialis in casu. l. 2. C. quando libel. princip. datus. in quo libelli potestatem hinc contestationem facit. Sed regulari iure libellus non interruptit per se, nisi ex eo sequatur licet contestatur.

Emendatio, quia plerumque mutari, corrigi, addi, & quatenus licet, & quem effectum habet interitus, aut correctio in interruptionibus, quando hoc argumentum varie, & diluissimè est ab posteriori prudentia tractatum, & vero ab multis infere, qui vñ fons defectus alios docere insinuat, docendū potius. Haec palam facti in schola in l. 2. C. de edict. Canonistarum in cap. 2. ext. de bb. oblat. Malicia contra rationem dicuntur ab Doctolib. re non merito etiam vñs ea morantur. Quid Pet. Ferrar. c. dicit in pract. in for. libel. super actione reali verb. falso iure addendi. Ac primum intelligitur verborum oportet, ne aliud pro alio accipiat. Summum significat variis. Emendatio, aut quod idem corrigi libellus dicitur, c. m. id dictum est in libello, quod actoris intentioni non conuenit, aut malelatum est, & suo loco inseritur, aut castigatur, ne erratum in re, in nomine, in facti narratione, sed emendatione manere re substantiam integram oportet, & correctioem circa accidentalia fieri, hoc de causis personarum agentis, & petitis eadem peribere. l. actorum. D. de rei iud. & vñ notant. d. l. 2. & Panor. d. c. de libell. oblat. Nam cum in casu potest, aut re petita, aut personis actoris, aut rei alterum sit, non est illud emendare, aut corrigere, sed re mutare. l. Actus. D. de acq. plus. item d. l. d. c. d. §. quid tamen. D. de adul. Cum Dionysius Syracenus compositam a se fabulam Epicharmi poetabili corrigendam commendasset, Epicharmi inditam compositionem calamo a se capere ad censementum dixit continuā hura. Non fuit illud quod nullus est emendare, ac ne mutare quidem, cum nihil poteretur, & tota rei substantia obliteraretur. Cum Homeri poema Aristarchus Grammaticus recognoce- ret, & versus alios pro aliis reponeret, aut interponeret, cum negaret germanos poetes veros esse, ipsi ipse non probasset, aut agnouisset pro Homero. Hoc fuit Homeri poema emendare, cum manente poematis substantia, verius suo ordine collocaretur, etiam si quidem ex toto, vel superpositum tolleretur, non tamen poematis argumento. Sicut & in cōpungenda re, reformatanda nave accidit, quae mutatione carnis sua fit, & ex toto mutatur, manente eā rehur, non mutatur sed corrigitur, l. proponchantur. D. de m. l. quid tamen. §. si naus. D. de quoad. vñ. cau. l. aut siuplantem. §. si naus. D. de verb. obligat. Manere igitur oportet rei substantiam, ne emendari dicatur, si quid in ea alteratur motu fieri, non emendari. Cum olim nobilis quidam artifex vitreum vasculum Imperatori obtulisset, casu cōtulum productum multo correctum: Correctio illa fuit, manente vni substantia. Mutatio igitur ad substantiam refertur, cum aliares pro alia reponitur: veluti si quis decem pene- rit ex causa iuri, nunc ex causa locati petat, aut cōm a Titio petisset, nunc petat a Caio, si eius casibus re causa eadem, nec iudicium eius, aut dici queat, & si traditur eum qui decem petat, nunc aliam virginem tulisset, sed ex eadem causa, idem iudicium persequi, & ex eo sequi condemnationem posse in eadem substantia, propter identitatem causae. l. apud Celsum. item quatuor. D. de dol. except. §. si minus iure de- act. Et si multa super sensu eius, §. doctores sic com- metu. Declarare, distinguere, addere, detrachere, sup- plere, restringere suos, & ipsa significati habet, qui

B Contra rationem dicuntur ab Doctolib. re non merito etiam vñs ea morantur. Quid Pet. Ferrar. c. dicit in pract. in for. libel. super actione reali verb. falso iure addendi. Ac primum intelligitur verborum oportet, ne aliud pro alio accipiat. Summum significat variis. Emendatio, aut quod idem corrigi libellus dicitur, c. m. id dictum est in libello, quod actoris intentioni non conuenit, aut malelatum est, & suo loco inseritur, aut castigatur, ne erratum in re, in nomine, in facti narratione, sed emendatione manere re substantiam integram oportet, & correctioem circa accidentalia fieri, hoc de causis personarum agentis, & petitis eadem peribere. l. actorum. D. de rei iud. & vñ notant. d. l. 2. & Panor. d. c. de libell. oblat. Nam cum in casu potest, aut re petita, aut personis actoris, aut rei alterum sit, non est illud emendare, aut corrigere, sed re mutare. l. Actus. D. de acq. plus. item d. l. d. c. d. §. quid tamen. D. de adul. Cum Dionysius Syracenus compositam a se fabulam Epicharmi poetabili corrigendam commendasset, Epicharmi inditam compositionem calamo a se capere ad censementum dixit continuā hura. Non fuit illud quod nullus est emendare, ac ne mutare quidem, cum nihil poteretur, & tota rei substantia obliteraretur. Cum Homeri poema Aristarchus Grammaticus recognoce- ret, & versus alios pro aliis reponeret, aut interponeret, cum negaret germanos poetes veros esse, ipsi ipse non probasset, aut agnouisset pro Homero. Hoc fuit Homeri poema emendare, cum manente poematis substantia, verius suo ordine collocaretur, etiam si quidem ex toto, vel superpositum tolleretur, non tamen poematis argumento. Sicut & in cōpungenda re, reformatanda nave accidit, quae mutatione carnis sua fit, & ex toto mutatur, manente eā rehur, non mutatur sed corrigitur, l. proponchantur. D. de m. l. quid tamen. §. si naus. D. de quoad. vñ. cau. l. aut siuplantem. §. si naus. D. de verb. obligat. Manere igitur oportet rei substantiam, ne emendari dicatur, si quid in ea alteratur motu fieri, non emendari. Cum olim nobilis quidam artifex vitreum vasculum Imperatori obtulisset, casu cōtulum productum multo correctum: Correctio illa fuit, manente vni substantia. Mutatio igitur ad substantiam refertur, cum aliares pro alia reponitur: veluti si quis decem pene- rit ex causa iuri, nunc ex causa locati petat, aut cōm a Titio petisset, nunc petat a Caio, si eius casibus re causa eadem, nec iudicium eius, aut dici queat, & si traditur eum qui decem petat, nunc aliam virginem tulisset, sed ex eadem causa, idem iudicium persequi, & ex eo sequi condemnationem posse in eadem substantia, propter identitatem causae. l. apud Celsum. item quatuor. D. de dol. except. §. si minus iure de- act. Et si multa super sensu eius, §. doctores sic com- metu. Declarare, distinguere, addere, detrachere, sup- plere, restringere suos, & ipsa significati habet, qui

C Contra rationem dicuntur ab Doctolib. re non merito etiam vñs ea morantur. Quid Pet. Ferrar. c. dicit in pract. in for. libel. super actione reali verb. falso iure addendi. Ac primum intelligitur verborum oportet, ne aliud pro alio accipiat. Summum significat variis. Emendatio, aut quod idem corrigi libellus dicitur, c. m. id dictum est in libello, quod actoris intentioni non conuenit, aut malelatum est, & suo loco inseritur, aut castigatur, ne erratum in re, in nomine, in facti narratione, sed emendatione manere re substantiam integram oportet, & correctioem circa accidentalia fieri, hoc de causis personarum agentis, & petitis eadem peribere. l. actorum. D. de rei iud. & vñ notant. d. l. 2. & Panor. d. c. de libell. oblat. Nam cum in casu potest, aut re petita, aut personis actoris, aut rei alterum sit, non est illud emendare, aut corrigere, sed re mutare. l. Actus. D. de acq. plus. item d. l. d. c. d. §. quid tamen. D. de adul. Cum Dionysius Syracenus compositam a se fabulam Epicharmi poetabili corrigendam commendasset, Epicharmi inditam compositionem calamo a se capere ad censementum dixit continuā hura. Non fuit illud quod nullus est emendare, ac ne mutare quidem, cum nihil poteretur, & tota rei substantia obliteraretur. Cum Homeri poema Aristarchus Grammaticus recognoce- ret, & versus alios pro aliis reponeret, aut interponeret, cum negaret germanos poetes veros esse, ipsi ipse non probasset, aut agnouisset pro Homero. Hoc fuit Homeri poema emendare, cum manente poematis substantia, verius suo ordine collocaretur, etiam si quidem ex toto, vel superpositum tolleretur, non tamen poematis argumento. Sicut & in cōpungenda re, reformatanda nave accidit, quae mutatione carnis sua fit, & ex toto mutatur, manente eā rehur, non mutatur sed corrigitur, l. proponchantur. D. de m. l. quid tamen. §. si naus. D. de quoad. vñ. cau. l. aut siuplantem. §. si naus. D. de verb. obligat. Manere igitur oportet rei substantiam, ne emendari dicatur, si quid in ea alteratur motu fieri, non emendari. Cum olim nobilis quidam artifex vitreum vasculum Imperatori obtulisset, casu cōtulum productum multo correctum: Correctio illa fuit, manente vni substantia. Mutatio igitur ad substantiam refertur, cum aliares pro alia reponitur: veluti si quis decem pene- rit ex causa iuri, nunc ex causa locati petat, aut cōm a Titio petisset, nunc petat a Caio, si eius casibus re causa eadem, nec iudicium eius, aut dici queat, & si traditur eum qui decem petat, nunc aliam virginem tulisset, sed ex eadem causa, idem iudicium persequi, & ex eo sequi condemnationem posse in eadem substantia, propter identitatem causae. l. apud Celsum. item quatuor. D. de dol. except. §. si minus iure de- act. Et si multa super sensu eius, §. doctores sic com- metu. Declarare, distinguere, addere, detrachere, sup- plere, restringere suos, & ipsa significati habet, qui

D duxit continuā hura. Non fuit illud quod nullus est emendare, ac ne mutare quidem, cum nihil poteretur, & tota rei substantia obliteraretur. Cum Homeri poema Aristarchus Grammaticus recognoce- ret, & versus alios pro aliis reponeret, aut interponeret, cum negaret germanos poetes veros esse, ipsi ipse non probasset, aut agnouisset pro Homero. Hoc fuit Homeri poema emendare, cum manente poematis substantia, verius suo ordine collocaretur, etiam si quidem ex toto, vel superpositum tolleretur, non tamen poematis argumento. Sicut & in cōpungenda re, reformatanda nave accidit, quae mutatione carnis sua fit, & ex toto mutatur, manente eā rehur, non mutatur sed corrigitur, l. proponchantur. D. de m. l. quid tamen. §. si naus. D. de quoad. vñ. cau. l. aut siuplantem. §. si naus. D. de verb. obligat. Manere igitur oportet rei substantiam, ne emendari dicatur, si quid in ea alteratur motu fieri, non emendari. Cum olim nobilis quidam artifex vitreum vasculum Imperatori obtulisset, casu cōtulum productum multo correctum: Correctio illa fuit, manente vni substantia. Mutatio igitur ad substantiam refertur, cum aliares pro alia reponitur: veluti si quis decem pene- rit ex causa iuri, nunc ex causa locati petat, aut cōm a Titio petisset, nunc petat a Caio, si eius casibus re causa eadem, nec iudicium eius, aut dici queat, & si traditur eum qui decem petat, nunc aliam virginem tulisset, sed ex eadem causa, idem iudicium persequi, & ex eo sequi condemnationem posse in eadem substantia, propter identitatem causae. l. apud Celsum. item quatuor. D. de dol. except. §. si minus iure de- act. Et si multa super sensu eius, §. doctores sic com- metu. Declarare, distinguere, addere, detrachere, sup- plere, restringere suos, & ipsa significati habet, qui

E quid tamen. §. si naus. D. de quoad. vñ. cau. l. aut siuplantem. §. si naus. D. de verb. obligat. Manere igitur oportet rei substantiam, ne emendari dicatur, si quid in ea alteratur motu fieri, non emendari. Cum olim nobilis quidam artifex vitreum vasculum Imperatori obtulisset, casu cōtulum productum multo correctum: Correctio illa fuit, manente vni substantia. Mutatio igitur ad substantiam refertur, cum aliares pro alia reponitur: veluti si quis decem pene- rit ex causa iuri, nunc ex causa locati petat, aut cōm a Titio petisset, nunc petat a Caio, si eius casibus re causa eadem, nec iudicium eius, aut dici queat, & si traditur eum qui decem petat, nunc aliam virginem tulisset, sed ex eadem causa, idem iudicium persequi, & ex eo sequi condemnationem posse in eadem substantia, propter identitatem causae. l. apud Celsum. item quatuor. D. de dol. except. §. si minus iure de- act. Et si multa super sensu eius, §. doctores sic com- metu. Declarare, distinguere, addere, detrachere, sup- plere, restringere suos, & ipsa significati habet, qui

F quid tamen. §. si naus. D. de quoad. vñ. cau. l. aut siuplantem. §. si naus. D. de verb. obligat. Manere igitur oportet rei substantiam, ne emendari dicatur, si quid in ea alteratur motu fieri, non emendari. Cum olim nobilis quidam artifex vitreum vasculum Imperatori obtulisset, casu cōtulum productum multo correctum: Correctio illa fuit, manente vni substantia. Mutatio igitur ad substantiam refertur, cum aliares pro alia reponitur: veluti si quis decem pene- rit ex causa iuri, nunc ex causa locati petat, aut cōm a Titio petisset, nunc petat a Caio, si eius casibus re causa eadem, nec iudicium eius, aut dici queat, & si traditur eum qui decem petat, nunc aliam virginem tulisset, sed ex eadem causa, idem iudicium persequi, & ex eo sequi condemnationem posse in eadem substantia, propter identitatem causae. l. apud Celsum. item quatuor. D. de dol. except. §. si minus iure de- act. Et si multa super sensu eius, §. doctores sic com- metu. Declarare, distinguere, addere, detrachere, sup- plere, restringere suos, & ipsa significati habet, qui

declarat, nil mutat in substantia, nec qui distinguit, qui addit, aut detractit, aut restringit, substantiæ addicit, qui simpliciter declarat nil addit l. heredes palam. §. qui post. D. de testam. Distinguit qui implicita, permixta, cōfusa, perturbat, ordinat, & clausulis suis & oratione cōtrecat, aut confusam materiæ syluam distribuit in locos, restringit, qui vniuersalē, aut lauiorem orationē adigit ad pauciora vel species. Sed verborum emendandi, & mutandi tam generalis significatio est, vt alia omnia possit comprehendere, vnde accidit, vt his scholasticis auctores sæpe confusè abutantur promiscuo vsu. Quo rectè Angel. Arer. aduertit, d. §. si minus. Declarandi, supplendi, distinguendi, restringendi verba, magis sub emendationis verbo intelliguntur, addendi, & detrahendi, siquidem substantia attingitur, vbi verbo mutandi, quod

Bart. attingit. §. quibus, in prima constit. digestorum. Quamobrem facilis hic lapsus. Ergo cum de effectu interruptionis queritur ex libello mutato, sic habendum. Nec mutari nec emendari circa substantialia quidem libellum posse vltra contestationem, hic peremptorius, & exclusus terminus est omnis mutationis l. non potest. D. de iud. Doct. d. l. edita Arer. d. §. si minus, vers. secundo casu Bart. d. l. i. q. 10. de op. no. nunc. Canonist. c. ij. de libel. oblat. Nec addi quidem quoniam potest, quod prima causa rei petite non cōtineatur genericè, aut accessorie, quod vulgo notant l. cire debemus. D. de verbo. obligat. detrahi tamen potest l. quidam æstima uerunt. D. si cert. pet. quod cum fit non sufficit desistere à parte petita & detracta, sed index protinus per declarationem partis, debet à parte detracta absolueret cum expensis. Quod Bald. dixit auth. contra qui propriam. C. de non no. pec. l. act. postquam liti. C. de pact. Panor. d. c. 2. Nec in eo vsus variat.

7 Secundus casus est, cum adiectio fit, aut detractio, non substantiæ sed qualitat. In quo si statuunt, si qualitas causa est actionis, vt vis in actione vi bonor. rapt. aut armorum vsus in cade hominis, vt in casu l. prator. §. docere. D. vi bonor. rapt. Aut in nostris casibus privilegiatis, posse adici aut detrahi talem qualitatē iure ordinario ante litem contestatam, post eam non posse. Sed ne adiectio qualitat. factum diuersificat l. denunciasse. §. quid tamen. D. de adul. Quod si nec qualitas mutationem actionis inducit, nec factum diuersificat, quocunque loco admittunt detractio, aut adiectio in litem noxalibus. §. si detracta. D. de noxalibus. Bart. d. l. 2. vers. quandoque volo. D. edend. Arer. d. §. si minus vers. 3. casu Panor. d. c. 2. Sed ea vt iure vera sint, nos in foro tam scrupulosi non sumus. Nam cum actionum nomina exprimi in prosecutionibus nihil necesse sit, vt ambages illæ iuris, & descriptiones euertantur, quæ sunt anxie à

8 iure traditæ, in quo Canonicam æquitatem sumus secuti, c. dilecti ext. de iud. ex sola facti narratione, & conclusione intentione agentium cōcipimus, & re probatā iudicamus, pro vt melius ex æquo, & bono possumus, reiectis descriptionibus actionū, quas additione, aut detractio qualitat. alias, atq; alias in iure tribuunt. Itaque qui bona sibi ablata per vim dixit, etiam vi non probata, si ablatio probatur, id consequetur, quod simplex ablatio sine vi obtinere debet, iure ciuili, & iudicio, & instantia excideret actor, ob nō probatam violentiam qualitatē l. accusaturus. D. de adul. reus quidem expensis, si reus in defensione qualitat. subsistere coactus est, nec quisquā bono iure excluditur, si totum quod intendit non probauit, sed in eo obtinet quod probauit. Sicuti & cum beneficio rescripti qualitas adicitur

Argent. in Conf. Brit.

A post contestationem, expensæ retardati processui, & probationum contrarij facti pendendi solent. Atque hos casus priorem dico, de mutatione, & hunc secundum de adiectione qualitat. Angel. profequitur d. §. si minus. Sed (quod ipse in aliis reprehendit) confusè, verbis, ipsæquæ adeo materia perturbata, dum proprietatem verborum non retinet.

Tertius casus est de emendatione libelli, sic quidem sumpta, vt ante diximus, quæ scilicet fit manente substantiā. Hanc nos quandocunque, id est, vsque ad sententiam fieri posse censuimus, c. literæ ex. de dilat. l. qui fundum vbi Bart. D. de cond. empt. l. mariti in fin. D. de inoff. testam. & vulgo illa l. 2. id quidem reus expensis. Quia nulla erroris correctio fieri potest, nisi reus expensis l. C. de error. aduocat. l. rura. C. de om. agro. defer. lib. ii. & retardati processui l. i. D. de al. mut. iud. caus. fact. Et fuit veteri iuris prudentiæ tam anxia actionum descriptio, vt eius inobseruatio in totum agentem excluderet, instantia re salua manente & per actionem ad instantias formas redintegranda l. libellorum. §. quod si. C. de accusat. & d. l. accusaturus. Sed res spectantibus potius quam artem, si quid in forma intentionis peccatum est, curati rescripti solet, & reparatur. Cuius errati prudentes, & æqui iudices sæpe admonere litigantes solent, ne bono alioqui iure excidant ob inobseruationem formarum, & incogitantiam, in quibus humana, & sophistica prudentia versatur, sed bonum, & æquum anteferrī conuenit. Itaque curato errore ex eadem instantia, & iudicio sequi condemnatio solet, quia incertitudine actionis res non perimitur. l. sed & si pupilli. §. si infortioria. D. de inst. act. vbi Bald. & Alberi. & Saly. Anch. c. cotam ext. de ref. Signorol. conf. 142. veluti qui ob non impletam conditionem repulsi sunt, ea postmodum impleta denuo agere l. si mater. §. eundem. D. de except. rei iud. l. grege. §. sub conditione. D. de pignor. l. bouem. §. si sub conditione. D. editi. edit. & vendicatione exclusus, quia reus non possidebat, reo incipiente possidere iterum agere l. si te l. si rem meam. l. si quis ad exhibendum. D. de except. rei iud. l. procurator. D. rem rat. hab. l. quonies. §. vlt. D. de noxalib. & qui vt heres egit exclusus, heres factus rectè ager l. hereditas. C. de petit. hered.

Sed hæc theorematia, vt propius ad hanc tractationem interruptionum applicemus, hic locus postulat. Sic habedum. Cum emendatio simplex fit, id est, quæ nil addit, aut detractit substantiæ libelli, omni in litem parte fieri, vt quæ adueniat priori materiæ & nihil per se agat, sed si veluti qualitas in subiecto, nihil vitij afferens libello quominus interrumpat, illis quidem casibus quibus libellum interrumpere diximus: vt in casu l. i. & 2. C. quan. libel. quod si super tali libello contestatio facta sit, non eo minus interruptio procedet, quia emendatio sequera sit, quia interruptio vim suam capit à petitione rei subiectæ, cuius substantia aut causa nihil immutari præsupponimus.

Sed cum de mutatione libelli agimus, id est, de sufficienda vna actione pro alia, vel de subordinatione nouæ actionis ad priorem, vel de accumulatione collectiua, tum nullam talem admitti patimur post contestationem, sed his prior infutura luo Marte currere debet, & super ea iudicandum, & reus absolvens actore non probante, quia per contestationem actor ad prosecutionem actionem adstrictus est. Quod si annus à die formatæ oppositionis effluxerit, non poterit actor, virtute quantumcunque generalis oppositionis, insitutam actionem in aliam mutare, aut

DDD iij

aliam accumulare, aut nouam subordinare, quia anni tempora lapsa non largiuntur, vt reducere retur petitio super noua actione, quod tamen intra annum fieri admitteremus ex rescripto. Sed anno lapsio reus acquirit plenam securitatem consequutus ab omnibus omnium actionibus, præterquam à processu, & contestatis, nullo modo inquitandus est, siue per mutationem, siue per accumulationem, siue per subordinationem nouæ actionis, ex his que ante diximus, & dispositione d. s. quod si & d. l. accusatus & l. tria. D. de accusat. l. quinquennium. D. de adult. Bald. in l. bebius. D. de pact. dotatibus. Ang. l. Claudius. D. qui pot. in pignor. habet. Ergo si in forma siue in materia peccatum est in iniuncta actione, intra annum curari potest beneficio principis d. s. quod si, vt generalis oppositio, sed post annum appropriatio vim suam consequatur, plena securitas acquirenti quaeritur, & exceptio hinc finit certissima. Quare videtur imprimis actor debet, ne mala lite iniuncta tempus inutiliter consumat, aut extrahat in ea processenda: Nam si postea victus, aut errore detecto, siue beneficio rescripti, siue aliter redintegrare velit litem, noua iniuncta reperiet sese tempore exclusum, & elapsa tempora, & appropriamentum confirmatum, nec de lite mortua aut male iniuncta vllam consequentiam fieri ad vim interruptendi. Quod nos pluribus rationibus confirmamus, & similitudine exemplorum s. sequit. i. Idem censendum in subordinationibus actionum: Veluti cum quis vindicationem intendit, & subordinate hypothecatur, denum & retractum, nam super his omnibus, & singulis fieri contestationem oportet ad effectum interrumpendi: Alioquin anno elapso in non contestatis appropriamentum reualefcit in ritualis quibus, in quibus contestatio exigitur. Neque Ioh. Fab. sententiam recipimus aliter existimantis in contra maiores. C. de inoff. test. Et melius sentit Guido Papa. decisioe 436. de quo locus est Tirag. in retract. s. i. glof. 10. q. 7. Vnde sepe accidit, vt emptor qui acquirit à postrema actione subordinata incipiendo retrahentem agnoscendo, cum in magnas angustias compellat, nisi quia intra ogdo annos pretium refundat, excluditur retractu, solique illi prior aut posterior actio id est vendicatio, & hypothecaria persequenda. Quod si pretium restitutum sit retractu effectum sortito, ad onus (vt loquuntur) actionum, prosequutio retrahenti restat aduersus venditorem.

DE INTERRUPTIONE PER

LITIS CONTESTATIONEM, AUT

CONSUMACIAM: Eran peremptoria instantia effectus interruptionis

duret.

Cap. 8.

- 1 Contestationis interruptio.
- 2 Contestatio interruptio ritualis præscriptionis.
- 3 Mobilium viciationes iure non interruptunt contestationem.
- 4 Contestatio defunctoria siue persequutione.
- 5 Contestatio apud arbitrum.
- 6 Rescriptis imperatoris an interruptat.
- 7 Rescriptum ad examen ab futurorum testium, an interruptat. ibid.
- 7 Interruptio aduersus absentes per consumaciam.
- 8 Actor non excluditur vno desilio.
- 9 Nec dubio anno quidem durante post oppositionem. ibid.
- 9 Fines desilium interruptis.

- A 10 Peremptoria lite an interruptio duret.
- 11 Peremptoria instantia fructum non debentur.
- 12 Peremptoria instantia veteris fore ignota.
- 13 Peremptoria instantia manet alibi.
- 14 Prescribitur tamen inderet. ibid.
- 15 Actione præscribitur, si eam inuentari tempore non ligantur.
- 16 An peremptoria producantur ad casus pretermis.
- 17 Peremptoria instantia etiam post produktionem.
- 17 Iudex non tenetur iudicare nisi requisitus.

Sequitur ad effectum interruptionis civilis contestatio multo quidem potestissima, ea vero repetenda est ad interruptenda præscriptiones, quæ cum titulo currunt, quæ cum mixta habent fauorem causam propter titulum, & odij, propter negligentiam non petentis domini contestatione interruptuntur. Tales sunt legales decennales, & vicennales, & nostræ quinde cennales, quæ nec citatione nec libello interruptuntur, nisi sequatur responsio, id est, contestatione, quæ fit ex conflictu intentionis, & defensionis. Sed eodem loco longissimas ponunt, si bona fides comitatur, de quo Panor. d. callid. in probata sententia Ant. Bart. Quia tum dominum quantur, non simplex exceptio de iure, quem locum tractat Balb. d. parte 6. tertia parte 4. quæst. principia num. 7. Hæc igitur nisi intra annum fiat vi oppositio, reualefcit appropriamentum. Nam iuris subtilitates hic omittimus, cum viciationes mobilium quæ triennij sunt, nobis decennij, ne contestatione quidem putant interruptum, si post acceptum. D. de rei vend. l. 2. s. vlt. D. pro empt. l. Iulianus. §. quantum. D. ad exhib. Bald. l. 1. C. de viciat. transfer. facio la vulgo l. vlt. C. de edict. d. Adr. toll. & quos Balb. parte 3. sexta pars q. 4. numer. 3. Omnes enim quæ interruptuntur contestatione in foro, nulli excipiunt quantumcumque fauorabilis.

Sed cum de contestatione loquimur, de ea intelligimus, quæ serio, id est, animo prosequendi litis habet, nam si dicis gratia (vt loquuntur) hinc autem defunctoria prosequutionis factam appareat, vt præscriptione interrupta à lite superflua deretur, & suspensio tantum litis fieret, ea non procedit, quod text. l. vlt. C. de præf. 30. anno. exprimit & glof. c. placet l. 4. §. 3. Panor. & Fely. d. c. illud, & verus conclusio expresserat in c. 266. Itaque si post contestationem à lite cessatum esset triennio, etiam si instantia petempeio nulla inducta esset, iusta præsumptio eui interruptio, & contestationem defunctio fidam esse, nec vim veræ contestationis obtinere debere. Quod & Holt. in summa notat, in tit. de præf. in 4. requisito, num. 5.

Addimus, cum de contestatione loquimur, id quod quæ exigi, vt valida sit, & ordinata, qui locus à Tirag. fusc exercetur in retract. s. i. glof. 9. num. 23. & §. 8. glof. 2. num. 3. Sed nec refert, siue apud iudicem, an lectum arbitrum cognitionaliter procedentem, vt in iudiciis, ad quorum iustitiam redacta sunt arbitria l. d. de arb. Hæc sententia Bart. & Bald. l. cum ante. C. de arbit. Quod de vera, & absoluta contestatione dicimus, de quali contestatione dictum etiam volumus, quæ fit in causis summaris, in quibus propter celeritatem non exprætur vera contestatio. Sed petimus actus, qui coram à partibus fit apud iudicem, habetur pro contestatione; de quo Bart. ext. ad reprimendum verb. & sine forma. Quod Ang. confirmat conf. 30. Doct. Clem. fely. ext. de verb. signif. Bart. l. 4. §. hoc autem. D. de dam. infest. Alex. l. 1. D. de edend. Fely. c. 1. ext. de lib. oblat. Ioh. Fab. d. l. cum notissim.

notissimi, numer. 16. Cor. conf. 180. vol. 3. Ergo si quæ eiusmodi causæ occurrunt, quasi contestatione præscriptionis interruptum. Hosti. vbi sup.

6 Ad ciuiles vero interruptionum modos, citationem, libellum, contestationem, rescripti quoque impetratio adiicitur, quam rectè negant interrompere, nisi ipsum rescriptum parti denunciatum sit, & citatione super eo facta tunc. l. scit. C. de præscript. 30. anno. idque intra præscriptionis tempora & antea ca completa, nec vilo casu rescriptum per se interruptit, nisi in casu l. 1. quando lib. princip. dat. de quo ante diximus, quid esset sentendum. Vnde non sine causa incidit dubitare, an impetratio rescripti ad examinandos testes ab futuris, valerudinaris, senes ex forma c. quoniam frequenter ext. vi. lit. non contest. testibus auditis, vocatæ parte, vim interruptendi habeat, & plures negant vt But. & Panor. d. c. quoniam frequenter. §. in aliis Fely. d. c. illud. 13. conclus. Balb. 3. parte sexta partis. i. quæst. in fin. vers. quæro igitur. Ex quo non pridem scilicet iactu iudicium anno. 1366. mense Martio rescriptum, quod intra tempora obtentum esset; Sed post tempora denuncia- tum vim interruptendi non obtinere.

7 Et hæc hæcenus de interruptionibus iudicialibus, earumque modis, quæ ciuiles sunt omnes, & sunt pugnantibus coram partibus. Restat pars altera cum per contumaciam abiit. Accidit vero contumacia tam ex persona agentium, quam reorum, ab actore si ad diem quam ipse dixit, vel etiam reus distatuit, abfuerit. Nec iure dubitant si actor abfuerit interruptisse non videri, & circumducto edicto citationis effectum excludere: Cuius sententia auctoritates plene cumulat Tiraq. in retract. §. 8. gloss. 2. num. 8. Hippol. Marfil. singul. 291. & verus consuetudo expresserat c. 38. vsu quiddam diuersum obseruat, ne actor oppositione semel formatâ excludatur per vnum defectum, vt loqui solet, quamdiu oppositionis prosequenda tempus durat, id est durante anno. Nam reusis expensis, vt præiudicialibus actor ad prosequendam actionem, & oppositionis causas admittitur intra annum, ait Tiraq. d. §. 8. gloss. 7. ad fin. Quo clauso excluditur, tam vi defectus, quâ oppositionis vita finire. Intra annum non nisi duobus defectibus excludi potest, regulari scilicet iure, imo etiam post binos defectus rescripto restituitur ad dicendas oppositionis causas, sed non nisi intra annum. Quod si ab defectum concessione appellauerit, si defectus rectè concessi reperiuntur, & interim annus labatur, excluditur oppositione: nec poterit iudex appellationis restituere ad prosecutionem, imo ne princeps quidem rescripto, post ius quaesitum scilicet, & appropriamentum consummatum, per ea quæ ante diximus, & notauimus, art. 32. veluti abolita in totum oppositione. Quia tempora legalia non sunt in iudicis potestate, sed legis, id eo- que nec prorogari, nec contrahi possunt, quod Per. & Cy. norant l. i. C. de dilat. Bald. auth. iubemus. C. de iud. Imol. Cum. Ias. l. 2. de re iud. Fely. d. c. illud conclus. l. 4. in hoc ipso interruptionis argumento; quamquam hic multa peccari non ignoramus ab his, qui sibi licere omnia volunt, nec legibus teneri se patiuntur, magna publici, & reip. fraude, quos ab principibus coerceri, & in ordinem rationis scripte cogi perquam necessarium est. Quod tamen tum admitti æquum est, cum defectus non ritè concessi reperiuntur: Tum enim, qui iniquo iure exclusus est ab dicendis oppositionum causis, vbi appellatione vicit, rectè restitui se poterit ad statum temporis, quanto iniquo iudicio exclusus est, per eas rationes, quæ co-

A piosæ ab Tiraq. traduntur in casu simili. §. 12. gloss. 2. in retract. Nam vt qui solutioni moram facit, iudici accipere paratus est, moram scisse non videtur, vique si iuste ad iudicium prouocauit. l. qui dis. D. de vltur. sic qui oppositionem prosequi voluit, & per iniuriam admissus non est, excludi non debet. l. 3. §. i. quis paratus. D. quod vi aut clam. De reorum contumacia, aut eremodiciis paulo alteri cõstituitur. Nam 9 etsi contestatio regum ordinationibus, non aliter facta intelligitur, quam post duos defectus, tamen id intelligitur respectu ordinationis litis, ne scilicet ante probationes agentis recipiantur, quam exclusio reo defensionibus, & exceptionibus, quod alter fieri non potest, quam binis defectibus. Sed quo ad conseruationem actionis per interruptionem sufficit vnicius rei defectus, quia si adiuisset, futurum erat vt lis contestaretur, & actor in integro statu esset, cui per contumaciam rei præiudicium fieri nequit, agentis quod in se est, quia reus prima statim assignatione teneretur defendere, & litem contestari ord. Francisc. 1. anni 1336. & Caroli anni 1364. quod Baldus hoc ipso casu decidit l. v. D. de eo per quem fact. erit, & vulgatum alioqui iuris theorema est, cum per aliquam ex partibus factum est quominus lis contestaretur, eam haberi pro contestata l. i. cum. §. qui iniuriarum. D. si quis caur. vbi Bald. Alb. Fulgof. Rom. Alex. Lud. Bolog. & quos Tiraquel. §. 15. gloss. 2. num. 5. cumulat. & Balb. parte tertia sexta partis vers. cit. ca tertiam.

Huic dubitationi consequens est illa nobilis, quam 10 sæpe forum agit, si appropriamento consummato *Vide art. 278. N. C.* sed lite semel contestata, actor ea toto triennio destituerit, an interruptionis effectus duret perempta instantia, An vero si peremptam instantiam præsupponimus, quæ nihil aliud est quam litis textura & ordinatio, redintegrari noua lis super veteri oppositio- ne, quæ formata manet, & actio possit. Et iure quidem ciuili non multum hæc quaestio habet dubitationis, quando receptis sententiis eo decursum est, perempta instantia effectus contestationis manere, tam respectu interruptionis, quam male fidei, quod gloss. Bart. & Ias. tradidit l. 1. propter annum. §. & si quidem, verb. iudicij. C. de iud. & l. vltim. vbi schola. C. de præscript. 30. anno. Bald. l. vlt. C. si tut. vel curat. Bald. Alex. Ias. Dec. l. 2. C. de edend. Raph. Cum. cõf. 42. Philipp. Francus. c. vt debitus ext. de appel. Socinus c. venerabilis ext. de iud. Balb. d. parte 3. sexta partis q. 2. Tiraq. in retract. §. 1. glo. 9. nu. 8. vi & effectus quoque qui personas litigantium spectant, sed non qui rem respiciunt l. i. C. de præscript. long. temp. Bart. l. i. §. vlt. D. de litigios. de mala fide an perdat, litigant. l. 2. C. de edend. & l. 2. C. de fruct. & lit. expel. gloss. & Saly. ita male fidei effectum elui putat, vt fructuum restitutio nulla amplius peti possit post peremptam instantiam. Cum. & Bart. contra putat. Sed 11 Panor. glossæ opinionem tuiorem Bartoli vtiorem putat in c. illud ext. de præscript. Sed glossæ opinio tenenda est, quam & Parisiensis Curia arella confirmant, quæ Tiraq. recitat in retract. §. 15. glo. 2. nu. 18. ne perempta instantia, imo ne rescripto quidem aduersus peremptionem impetrato, fructuum illa restitutio peti possit, quod & Mol. in feud. aliquib. sentit.

Hæc quidem iuriconsultorum de iure Romano pugna est. Nostra certe Britannia a uorum memoria instantiæ peremptionem nullam ex toto norat: Nam intra trigessimum annum personales actiones resu- mi, intra sexagesimum reales erant vsitissimum ex eadem instantia, cum semel erant institutæ. Franci peremptionibus vtebantur, sed quas tamen possim elu-

derent rescriptis & releuamentis, vt loqui solent. Ita vt hæc nil aliud quàm verborum essent, cum re ipsa ex toto inutilis essent, quo ad ordinatio prodiit Regis Franc. anno. 1199. quæ peremptiones stabiliret. Sed ex non temere in Britania obtinuit, & rarissima sunt exempla quibus obtinuisset dici possit, si tamen vlla sunt. Certe tribunaliis omnibus preta mansit peremptio. & ipsi quoque supremæ Curie ad annum. 1164. cum ex ordinatione Regis, art. 15. præfactæ peremptiones confirmatæ sunt, ne vlla omnino suscepra his & triennio intermissa resumî posset. Atque vt illam quoque iuris dubitationem præcideret, statuit, ne vllus omnino contestationis effectus relinquitur aut superesse dici posset, perempta instantia. Quod si verum est, relinquunt in præscriptionibus titulus, quæ non nisi contestatione interruptuntur, sublata, antiquata, & in totum extincta contestatione cum suo effectu, nil superesse quod interruptat, & appropriementum ita retro confirmari, ne rediri ad nouam actionem possit, quia oportuit super ea contestari intra annum, quod factum non est, aut si factum est, ad nihilum actus reductus est per peremptionem instantiæ. Itaque & instantiæ directæ & actioni indirectæ præscribitur, quia ius prosecutio heri nequit, nisi intra annum reperitur contestata in titulis præscriptionibus, in non titulis citatio, morte

³³ instantiæ perimitur cum suo effectu, vide fit vt nullus actus interruptionis super sit, imo ex toto extinguantur omnes omnino litis actus. Præscribitur itaque actioni effectu, non directo, sicut in iure dici mus vfucapionem non interrupti contestatione, vi quidem contestationis, sed effectu, quia iudex non refutit iubet ex iudicio contestato: de quo l. si post acceptum de iud. D. Itaque non est cur semidocti mitterent, quod obicere solent etiam perempta instantia manere actionem, ideoque nil obesse quominus de integro perempta instantia redintegretur, nec posse actioni tam breui tempore præscribi, & diuersa esse actionem, & instantiam, licet, causam: de quo in l. caufas. C. de transact. & l. post quam liti. C. de pact. Nec peremptione instantiæ actionem perimi, quod & nos agnoscimus directo quidem, & vi peremptionis instantiæ, sed oblique, indirectè & effectu impeditur actionis exercitium, propter ea quod appropriementum perficitur, nec aliter per oppositionem aut actionem interruptitur, quam si intra annum super actione sit contestatum computando annum a die formatæ oppositionis. Sed hoc casu contestatio abolita reperitur cum toto suo effectu, nec tempora amplius largiuntur, vt

³⁴ super alia aut eadem fiat contestatio. Idcoque sine viribus, effecta & inanis manet illa actio, ne rursus redintegrari possit obstante lapsu annalis temporis l. acculatus. D. de adult. Quod nos ante fuisse sumus persequuti. Hæc vera est sententia, quominus iam semidocti & perturbentur talibus obiectis, & iuriconsultorum sententis, quas regum ordinationes in totum sustulere, & forum non recipit, & certissima vsus rationes oppugnant.

³⁵ Sed ex eiusdem ordinationis occasione, quam anno 1164. editam esse diximus, nata est sæpenumero cognoscente me magna pugnandi materia, cum manifestata ratione homines suo iudicio sapientes niti viderentur, ex eiusmodi causis. Nam cum ante illius ordinationis tempora, iuris traditio, quæ habet diem rempta instantia effectum interruptionis durare, obtineret, demum superuenientia illius ordinationis contrarium statutum fit, id est, perire omnem interruptionis effectum. Magna dubitandi causa obla-

ta est, de his præscriptionibus, quæ ante ordinationis tempora essent interruptæ, an is effectus nouæ ordinatione sublatus videretur. Erant enim quæ vetera iura nouæ legis dispositioni subici nollent, & illud triuio leges futuras dare formam negotis, nec ad præterita porrigi, aut retro agi quæ suo iure decideret, quod tum valuit cum actus pereretur. Itaque consummatum interruptionis effectum superuenienti legi non subici, quæ ratio placuit Bart. l. a. C. de fruct. & lit. exp. & Saly. candem retroxit auth. deferatur. C. de lit. contest. Sed illa etiam multo superior ratio, ius quoque interruptione ad continuandam actionem, & ius conseruandum adimicui, quam per nouam legem non possit. Et dicuntur illa quidem probabiliter in speciem, sed subiectæ materiæ mitè quam parum conueniant, & quamincautè applicentur. Nam est verum est leges futuras dare formam negotis, nec ad præterita referri, falsum est in casu proposito quod allumitur, id est futurum, si ordinatio antecesserit interruptionem tollat, cum plusquam manifestum sit id non fieri sed ad futura in totum hanc ordinationem porrigi. Quæ hæc peremptio instantiæ, quæ fit per triennium post ordinationem lapsum, non agit in præteritum, sed futurum, & de futuro temporis cursu statuit, totumque suum effectum tribuit futuro triennio. Quod si, vt si integrum triennium lapsum reperitur post ordinationis promulgationem, incidatur in eius dispositionem. Exemplis res fiet illustrari. Quo tempore lex lata est, ne famulantium salarii post sex menses peti possent, aut procuratorum honoraria post biennium, perpetua lege & iure erat actio personalis ad ea petenda. Sed quis ambigit, si totum semelre aut biennium lapsum sit post eius ordinationis tempora, futurum vt actio ante perpetua, in totum tollatur

^D lapsu sex mensium. Quo tempore confectus reformatata est, de rebus soli actio sexagenaria ear. perreformationem quadraginta annorum effecta est. Quis ambigit si à die reformationis, hoc est anno 1339. quadraginta anni labantur, quod fiet anno 1379. omnes omnino res soli præscriptum iri non expectato sexaginta annorum lapsu, etiam re ante anni 1339. præscribi cepta, & quæ sexaginta annorum futura erat, nisi reformatio confectudinis superactioisset etiam si tum his esset contestata, quadraginta solum annorum futuram, propter cursum totius nouati temporis post legem reformatantem lapsu. Hæc ratio perspicuè aduerarias omnes tollit, quæ de legibus ligant, quæ præteritis negotis formam dare nequeunt, cum hoc casu non aliud fiat, & de futuris agatur. Sed tamen ne auctoritate magnorum quoque virorum deficiamus; ex pat. hoc habet sententia Bart. in indiuiduo iudicium l. omnes populi col. 16. vers. alia questio, quod omnem hanc dubitationem præcidit; si statutum (inquit) fiat quod bonifidei possessor quinquæ annis præscribere rem soli permittatur, tempus quidem quod ante statutum decursum erit, non coniungi cum eo quod statutum subsequitur ad faciendum aut complendum quinquennium statuto superuenienti præfixum, si tamen totum quinquennium a statuto præfixum currat post statutum datam, præscribi actioni ius natura ante perpetuæ, siue aliunde interruptæ, quod ideo addo, quia interruptio nihil amplius habet quàm natura. Nam quæ personalis est, & natura sua durat, in triginta annos, non minus pollet quàm interrupta ciuili modo, ideoque tam vtrique tollitur superuenientia nouæ legis tempus contrahentis, coniuncto quidem lapsu sui temporis. Hanc Baroli sententiam ceteri

peores eodem loco sequuntur, & de Canonistis Fely. A
c. vlt. fall. 6. ext. de confit. & ibid. Imol. vbi regulam
conficiunt: quoties scilicet lex superueniens det ex-
ceptionem, toties extendi ad praterita, quod hic fit.
Tollit igitur lex superueniens certi temporis præ-
scriptibilis de futuro inducta, omnem vim actionis
antea vt dixi, perpetuæ aut perpetuatæ per contesta-
tionem, & ad sum tempus, quod minus est, contra-
hit & coarctat vitam, & exceptionem acquirit litis
finitæ, in terminis illius regulæ per lapsum noui tem-
poris. Nam illa non valida ratio, quæ de iure quaesito
obicitur, cum ista ipsissima sit omnium præscriptio-
num natura, vt in confesso alienum tollant, & præ-
scribenti applicet. Quis enim suum præscribit? Qua-
re qui post ordinationem conditam triennium labi
patitur, sine excusatione suat, cum persequi libue-
rit litem institutam, & defensoria illa contestatio
videri debeat, quæ toto triennio intermissa est, quod
l. fin. C. de præf. 30. an. damnat. & ante notauimus: Et
propemodum alienasse ipse videatur, & defensionis
necessitatem totumque litem remisisse, qui tamdiu
ab eius persequutione desistit. Quare iura quantum-
libet antiqua acquisita, propria, actiones perpetua-
tæ contestatione, aut natura perpetuatæ, superue-
niētia talis ordinationis de futuro statuentis tollun-
tur, si tempora labi rei aut actionis dominus paria-
tur. Nec id mirum data patientia eius amitti actio-
nes, quod in omnibus præscriptionibus a quæ sit, ex
interpretatio consenti, quod sæpe differuimus.
Nec ita hinc causa vlla esse possit, cur imperiti igno-
rantia, eruditi incogitantia labantur, à quibus talia
sæpe agitari cõperimus non prono. Erit igitur huius
sententia & considerandis summa.

Per ordines 1564. & lapsum triennij ab ea præfi-
xi omnes omnis generis instantias perire, ante ordi-
nationis tempora institutas, litem perpetuæ actiones
sint natura, litem contestatione, atque inde consequi,
ne actiones ipsæ redintegrari possint obliuibus ap-
propriamentorum solemnibus, propterea quod &
citationis & contestationis effectus peremptione
instantiæ eluuntur, & oppositionis exclusæ ob defe-
ctum contestationis & citationis reperiuntur, at-
que ita appropriamentum reualefere.

Tolluntur itaq, actiones non vt peremptionis in-
stantiæ, quippe ista diuersa sunt, nec peremptio instan-
tiæ vim suam exurit in actiones, sed per consequen-
tiam & effectum, quia nisi intra annum cõtestatæ repe-
riantur, exerceri amplius nequeunt, atqui peremptio
contestacionem sustulit, sublata igitur causa, sine qua
non (vt dicere solent) tollitur & effectus.

Idem accidit, cum actor male instituta lite victus,
denud magis idoneam vult redintegrare: Nam si an-
nus lapsus est, id facere non permittitur, quia tempo-
ra agentem excludunt, antecedente quidem appro-
priento, quia mala lis non interruptit, & interim
agendi tempora consumantur, vt ante docuimus.

Sed cum res agentibus subinde aliæ ex aliis dubi-
tationes occurrunt, veluti Hydræ capita, quas præci-
dere hominis est in iure & fori experimentis versari,
neque enim nibili de iure disputationes, & otiosas
scholasticæ vmbræ conflictationes consecrari insti-
tuimus, si nihil valent ad vsum, & inutiles tractant
quæstiones. Cum duo litigantes non solum litem ef-
fente contestati, sed totam litem instruxissent, imo
etiam instrumentum omne apud cõtuarios edidissent,
& iam inde toto triennio lapsuissent. Dubitatum an
tum quoque perempta lis & viciata interruptio existi-
mari deberet, cum litem refutenti reus de per-
empta litē præscriberet sine (vt loquuntur) non re-

cipiendi, actor responderet, quod in se fuisse fecisse,
litem ad calculum perduxisse, instrumenta consignas-
se, iam inde nihil esse, quod sibi imputari deberet, vt
lis perempta dici posset, & solius iudicis in reliquum
in iudicando partes fuisse; & erant & doctis, qui eam
sententiam probarent, & Bart. non longe ab ea iudi-
cium adferri porrit in l. mora. D. de vlt. Idem in l.
Titia Scio. §. vlturas. D. de legat. 2. vbi dicit, si statuto
perimatur instantia ob cessationem triennij, non videri
cessasse actorem, qui semel tantum iudicem in-
terpellat vt ius diceret. Et hæc sententia multis aliis
casibus præter propositum in vsum venire potest: vt
cum intra certa tempora litigantes litem prosequi
iubentur indicta pœna, aut iuris alicuius amissione,
multum interest scire quatenus illa persequutio di-
cenda sit, sed ego tamen dixi contestationem mihi pro-
bari & iure meliore defendi. Primum enim negari
non posse eam litem aut instantiam dici pœdere, quæ
nulla diffinitiuâ sententia terminata sit, sed litis pen-
dentia, vt loquuntur, effectum omnem triennij lapsu
ad nihilum redigi, nisi intra id terminetur. Nec pro-
babiliter obici, quod per iudicem steterit, quod per
quam falsum est: Cum etiam edito litis instrumento
& productione facta (vt loquuntur) rescent quædã
antecedentia facienda, contradicendum, forclusio-
nes obtinenda interdum, & de nouo producendum;
vtamur enim verbis fori pingui Minerua, denique
multa omnino occurrunt, cur iudex non perentibus
aut cessantibus partibus non temere operam suam
ingerere, aut obtrudere debeat. Est & cum in tran-
sactione decisa reperitur, aut cum cõpromissum su-
spendit cursum, inutili futuro vltionem iudicio im-
portuna sedulitate iudicantis. Quare & tum de eum
officium non fecisse iudici imputatur, de eo quidem
quod priuatum non inter se respici, cum monitus &
interpellatus non fecit: de quo text. expressus. l. 1. §.
magistratus. D. de magist. conueni. magistratibus
(inquit) imputatur, non si omnino tutor datus non
sit, sed ita demum si moniti non dederit. Neque
enim partium vtilem curam in lite instruenda oportet
anteur ti præcipitata indicantium festinatione,
veluti sera futura sint honoraria & sportula. Hinc
que recepta illa sententia, iudicem qui intra certum
diem iudicare teneatur, in respicienda ratione finiti
officij, quam syndacatum vocant, non teneri nisi ro-
gatus, & sæpius interpellatus contempnit, cuius sen-
tentia locos scripsimus art. 31. tit. 1. huius consuet.
Denique extat hæc dubitatio ab Baldo decisa auth.
Item si. C. de temp. appel. cum sit sentit, post conclu-
sionem in causa factam, in causa appellationis qui
extremus instruenda litis actus olim fuit, currere ni-
hilominus fatalia prosequendum appellationum
tempora, quia et si dici possit quod à modo per iudi-
cem stat. in terminis l. propteradum. §. fin autem vter-
que. C. de iud. tamen id restat ad eum iudicem & (vt il-
le loquitur) proferari quod expediat causam: Quod
si hoc pars non faciat, non implet partes suas, & cur-
sunt tempora, quia organa iudiciorum interque-
sunt non instante & quiescente parte. Itaque litem
expediti peti oportere eadem instantia, qua apostoli
petendi sunt: quod l. vltim. §. illud. C. de temp. appel.
præscribit. Ideoque Bald. Baroli sententiam impro-
bat d. l. mora, qui vnica interpellatione iudicis con-
tentus est, cum summa ope nili litigator debeat, vt
iudicium auferat: quas sententias comparat, Alex.
conf. l. vol. 4. col. 2. vers. qui ergo. Roman. & Imol. d.
Titia Alex. l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. D. de op.
no. nunc. Rom. conf. 427. Salyd. l. vltim. §. illud. C. de
temp. appell. Sed illorum nemo negat, non sufficere

conclusionem, aut renūciationem in causa, aut pro-
ductionem, nisi & iudicis interpellatio cum instātia
fiat, quia superior aliter in mora cōstitui non potest,
& plerumque postulationum multatudo facit, & aliq-
reipub. occupationes, ne singulorum desideris in-
tendi possit, quae tamen tantae esse non possunt, ut
toto triennio iudicio differri possit, si petatur. Quare
sufficiens est praesumptio de actoris negligentia, qui
tanto tempore siluit. Nam illa vulgata comparatio-
ne de quibus Ioh. Monach. c. 2. de rest. in integ. in 6.
& quae alia in eandem sententiam Felyn. allegat. c.
cū dilectus ext. de fid. inst. paria esse iudicatum &
conclusum esse in causa, fallacia sunt, & alio sine di-
cuntur, ne scilicet post cōclusionem quidquam par-
tibus liceat, & cū nulla tempora praefinita sunt iu-
dicando. Hic diuersus casus est. Quare sic denique
censio non minus peremptam instantiam censeri
debere, quia (ut loquitur forum) partes produxerint
instrumenta sua, & tabulas apud iudicem, si triennio
toto post productionem siluerint, & mortuas per se
tabulas non excitant, inducto prosecutionis spiri-
ritu, & palam est sic sensisse Baldum auth. Item si,
quam supra citauimus. Etsi supremis quidem Curis
vltipari non ignoramus, ne peremptio instācie vsur-
petat, & arefsum eruditus quidam memorat. lib. de
doman. 3. c. 2. §. nu. 35. etsi de lite in prima instātia in-
stituta in illis ipse Curis aliter iudicent; & hoc ipso
iure regem Blesorum comitatum obtinere, ut ille
ait lib. 3. de priuileg. rust. c. 2.

DE INTERRUPTIONIBVS PER RESCRIPTI DENYNCIATIONEM.

Cap. 9.

- 1 Rescisiones & restitutiones quo tempore praescribuntur.
- 2 Restitutum & rescissionum differentia.
- 3 Quadriennium Rescissionibus praefixum iure ciuili.
- 4 Rescissionib. decennio praescribitur.
- 5 Rescisiones citatione interruptuntur.
- 6 An actiones per modum exceptionis oppositae interruptantur.
- 7 Contra impeditum factio tertijs an praescriptio currat.

1 De restitutionibus in integrum, & rescissionibus
contractuū, rescissoris etiam actionibus quāto tem-
pore durent videbimus inf. art. 28. Nunc id dicendū
est quomodo praescriptiones aduersus eas interrupt-
pantur. Neque enim omnibus obuiū est, ut se hac du-
bitatione explicent. Restitutiones in foro nos ferē
relevamenta solemus appellare: Rescisiones nomē
suum retinuerunt. Restitutiones ferē ex inopinatis
causis, quae quēq; impediunt, quominus agere aut
ius suum persequi possit, concedi solent. Causas in-
tellegimus eas, quae sine dolo aut facto aduersarij oc-
currunt, ut morbus, absentia, ignorantia, carceratio,
principis iussus aut prohibitio, & si quae similes sunt
sub titulis, ex quibus caus. maior. ex clausula si qua
mihi causa videbitur, ex quibus tam maiores, quam
minores restitui solent, sed minores potius, cū sci-
licet ad causā necessitatem adicitur & personae con-
sideratio. Ex diuerso, rescissiones ob factum aliquod
aduersarij dantur, qui dolo, fraude aut malo aliquo
ingenio aduersarium decept, de quo statuit art. 23.
& Ord. Ludo. XII. & iuris loci sunt l. 2. c. de rescind.
vend. l. 3. c. de eo quod met. caus. l. vlt. c. de temp. in
integ. rest. in contrāctibus. C. ex quibus caus. maior.
cap. 1. de rest. integ. in 6. vi Doct. & cl. a. co. tit. Itaq;

A sicuti restitutiones, & rescissoriae actiones principia
habent diuersa & causas non easdem, ita etiam pro-
secutionis modos, & prosequendi tempora diuersa
& interruptionis rationes alias. Quae citius restitu-
tiones dantur ex illa clausula si qua mihi iusta causa
& c. citra factum aduersarij, officio iudicis nobili (ut
loqui solent) conceduntur, non actionis cuiusquam
iure. Itaque non amplius quadriennio viuunt, quod
maioribus computatur adiectione cessante impedimenti,
reversionis si absentia fuit, scientia si ignorantia, sa-
nitatis recepta si morbus fuit, minoribus adiectione
minoritatis, propter impedimentum in persona iun-
ctum cum accidentali causa d. l. fin. C. de temp. gl. fin.
l. 2. C. de rescind. vend. glo. c. cū dilecti ext. de emp.
& vend. omnes l. 1. c. de iudicatē Angel. Ioh. Fab. l. 1. §.
rursus inst. de act. & quos Ias. allegat. Et vero hoc
quadriennium à principio vtile, in cursu continuum
sive non solum litem contestari oporteat super re-
stitutionis causis, sed & litem in totum finiri, quae
expressa est dispositio d. l. vlt. C. de temp. in integ. re-
stit. gl. verbi finendum, & verbi in minorum Bart. l. 1.
C. de iud. glo. d. c. 1. Ita vt contestatio ceruissima alio-
qui omnium id interruptioni nota, hic nihil proficiat
ad interruptendum, nisi & lis in totum finita sit.
C Haec quidem iuris ciuilib. dispositio, & eorum quillo
iure reguntur. Nam iure nostro consuetudinariae re-
stitutiones aduersus praescriptiones dari ex talibus
causis desinit, quod alibi demonstrabimus, & in
torum sublatas oportuit, aliter nihil vnquam in re-
bus acquirendis certi futurum est. Superfluum igitur
vlti sola rescissionum causā, quae ex facto aduersarij
dantur, quae quia ex ipso contractu oriuntur, perso-
nales sunt, Idcircoque vt personalibus praescribitur, &
vt personales interruptuntur, id est citatione, quod
ait glo. d. l. 3. c. Quod met. caus. & d. l. 2. d. l. ex contra-
ctibus, & d. l. fin. glo. d. verb. finendum. Et Barb. per-
sequitur, parte quarta quartae partis q. 29. Hoc non
minus consuetudine quā iure scripto obliuiscitur,
etiam si tricennalia rescissionum legalium tempora
ad decennium contracta sunt legis regum. Ergo
citatione tales praescriptiones interruptuntur. Nec
sufficeret regum rescriptum imperiale, nisi & de-
nunciatum esset, quod ante docuimus ex l. sicut C.
de praes. 30. anno. Haec diligenter animaduertenda
sunt, & origines causarum notanda, ne confusione
materiae, & rerum per se diuersarum, praescribendi
tempora, & interruptionum modi confundantur,
cū sint ab scholasticis scriptoribus perplexē tradi-
ta & obscurē. Nec regum ordinationes quidquam,
nisi obiter de restitutionum temporibus statuunt,
cū de rescissionibus extent praeglarē, & discretē con-
stitutae.

SVMMA IGITVR HÆC.

Restitutiones quae officio iudicis dantur, qua-
driennio excludi, nec contestatione interrupti pre-
scriptiones. Sed tales vsus reiecit noster quidem pa-
trius.

Rescisiones citatione interrupti.

Digna vero inquisitione etiam illa dubitatio: An
vlla ex his actionibus quae interruptunt, cū sunt
intencatae, propofite per modum exceptionis aduer-
sus agentem interruptantur, veluti si quis ex eo con-
tractu conuentus qui dolo initus erat, vel vim passus,
agenti praescripserit de dolo aut vi, & in ea lite de-
cennium consumptum sit, ita vt amplius rescissoria
actio proponi non possit, an per exceptionem inter-
rupta

rupta dici possit præscriptio, ita vt agentem admitti oporteat.

Hanc dubitationem mouit glos. c. 2. verb. in modum excepçionis ext. de ord. cognit. & recepta est sententia per talem excepçionem præscriptionem aduersus actionem rescissoriam non interrumpi, Bart. l. si autē. §. vlt. D. de neg. gest. & l. omnes actiones D. de reg. iur. Ioh. Fab. l. cum notissimi. C. de præscript. 30. anno. vbi & Bald. §. Imo. & Angel. Bald. l. 1. ad fin. C. de adilit. act. Abb. & Fely. c. illud ext. de præscript. num. 12. Alex. l. vlt. D. de eo per quem fact. erat. Salyc. quod tempore. C. de temp. integ. restit. Ita accidit, vt qui super tali excepçione contestatus sit, & litigauerit, sic vt decennium à die contractus dolo facti transierit, lite finitā intente amplius rescissionem nequeat, idq; multo magis vsu quia sine rescipito nulla rescissio infertur, idque via actionis. Excipiunt casum, cum excepçio proponitur per modum actionis, veluti si compensatio peteretur, vel reus ex aduerso suum, & ipse libellum ederet, & concluderet ad rescissionem, quod Bart. ait, d. l. omnes actiones Balb. d. parte tertia sextæ partis vers. circa tertium num. 38. Cum scilicet reus non contentus excepçio, sese adtorem constituit, & conclusiones capit de rescindendo contractu, ex quo actor actionem fundat, quod per quam sape accidere solet vsu. Quod cum occurrit, vt quæ suo respectu actor, & reus, terminandumque vnā sententiā rescindens, & rescindendum.

7 Et quoniam de interruptionibus ad plenum differuimus, non ignaua illa dubitatio occurrit. Cum quidam aduersarium in ius vocasset, aliquis externus vocantem vi vel fraude attinuit quominus in iudicio iret, præscriptio completa est. Quæritur quæ ratione succurri possit impedito, tex. expressus decidit hunc casum l. vlt. D. de eo per quem fact. erit, & præscriptionem perici præsupponit, sed actori dari actionem ad inter esse aduersus impediendum, si soluendo est, sin minus restitui actionem aduersus præscribentem. si circa factum præscribentis impedimentum processit. Bald. in margarita verb. præscriptio si dolo. & quos Tiraq. in retract. §. 2. a. gl. vnica nu. 4. §. 35. glo. 4. nu. 32. Nam si factum eius aut participatio probaretur, non dubium interrumpi præscriptionem l. 1. in princip. D. de eo per quem fact. erit, per regulam l. si eum. §. qui iniuriarum. D. si quis caut. Sic qui vi deiectus est, non potest negare extraneo agente, interruptionem præscriptionis esse factam. Ideoque magno in interesse versatur, Sed quod si accidit, damnum ab deiciente consequitur, manente præscriptione naturaliter interrupta, quæ tamen interruptio, si facto aduersarij accidisset, restituta possessione, ex sententia daretur accessio, restituta etiam eius temporis que res apud aduersarium fuisset, l. Pomponius. §. si iustus text. valde notando. D. de acquir. possess.

AN MISSIO IN POSSESSIONEM

EX PRIMO DECRETO, INTERRUPTAT præscriptionem: Aut vero manus iniectio, præfensionēs, & auctiones.

Cap. 10.

A 6 An possessio interrumpatur ex primo decreto.

7 Primi & secundi decreti mentio abolita vsu.

8 Executiois forme differentia à veteri.

9 Pro creditore dimisso alij succedant.

10 Manus regina neminem spoliat.

11 Per assensum & credis non perditur possessio.

12 Quid si commissarij non exequantur commissionem, an interruptio fiat.

Sed occurrit alia comprimis nobilis dubitatio, An missio in possessionē ex primo decreto præscriptionem interrumpat, eius cōtra quem missio fit. An vero, quoniam primum decretum exolcuit, nostra manus iniectio, auctiones, & quas credas vocamus idem efficiant. An domini, an alterius qui dominus non erat, sed tamen possidebat. An sequuta additione, id est, adjudicatione per decretum, detur accessio emptori ex persona debitoris, cuius res addita propria fuit. An ex eius prædij emptione, quod pignorum erat hoc est scilicet in manu regis, appropinquatum possit consistere, si id extraneus ab debitore emerit vel sciens, vel ignorans, *pendant la fausse ou vraie*.

Non ignaua ista inquisitio, nec fortasse cuiusvis arbitri ista fuerit censura, in qua primum id docēdi sumus, à prisci iuris traditionibus multa vsu fori, & tribunalium hoc quidem in regno aliorum diducta esse observatione recepta. Ac de primo decreto quod ius civile repererat, sic traditum veteres Pop. Rom. magistratus pridem, cum rei in ius euocati nō defenderentur, miliones in bonorum possessionem vsurpasse, tribus ferē de causis, quæ ab iusticiis memorantur l. 1. D. ex quib. caus. in poss. eat. rei seruandæ causæ scilicet, legatorum nomine si non cauebatur, & ventris causā, de quibus extant in nostris libris tituli singulares, addita & damni infecti causā, quæ tamen ab superioribus discrepabat, quod ex illis missi in vniuersarum bonarum miterbantur d. l. 1. & l. à Diuo Pio. §. in venditione. D. de re iudic. ex causā damni infecti missio in ea tantum fiebat, quorum nomine caueri postulabatur; quod ius ipsum posterius ad superiores quoque causas, & miliones productum est, ne debitoris iniquissima esset conditio l. aut. ei qui iurat. C. de bon. auth. iud. possid. quod iure fieri miliones caperunt pro rata duntaxat debiti. Fuit vero ea magistratum Rom. auctoritas, nec idem duum viri, defensores ciuitatum, aut alij municipales potuerūt liubere cauere. D. de iurisdic. omni iud. l. ea quæ. D. ad municip. induciturque, ne nisi magistratum iusticiæ fierent præmissa citatione, & verō etiam peremptoria l. 2. D. ex quib. caus. in poss. eat. Bart. l. si finita. §. Iulianus. D. de dam. infect. l. hæc autem. §. 1. D. ex quib. caus. in poss. eat. finis & intentio milionis fuit, vt reus molestia affectus tandem iudicio appareret, & defenderetur lis cui. D. in poss. legat. eat. causā mittendi sola cōtumacia, sic missi in possessionē rei missi esse dicebantur ex primo decreto, possidere non putabantur. Cuius formulæ crebra mentio libris nostris, & vero molesta, & Ciceroni oratione pro Quintio: Sed & de ea specialem tractatum edidit Speculator. Quod si ne sic quidem res defendebatur, & persistabat latitare, missio ex secundo decreto ab iudice postulabatur, quæ intensa contumacia missum possessorem constituerebat, quod Bart. exequitur. d. §. Iulianus, l. prætoris. D. de dam. infect. Bart. exequitur d. §. Julianus, & vltimatio ex eo possessori procedebat, quod Bart. ibi tradit. num. 71. & 73. l. 3. §. vlt. D. de acq. poss. l. 2. §. vlt. D. si ex noxal. caus. agat. Inde eueniebat, vt ex primo decreto missus possessionem non interrumpere eius, contra quem missio, fiebat. Imo

1 Vfus primi decreti iure antiquo.

2 Missio ex secundo decreto.

3 Primum decretum non interrumpit & num. 8.

4 Contra quem sit missio, possessionem non amittit.

5 Missus alius quoque creditoribus negotium gerit.

nec fructus suos faciebat, quod Bart. Bald. Alex. Lud. Arct. persequuntur. §. Iulianus. Alex. latē l. iuste possideret. D. de acq. poss. Imo vero necis contra quem missio fiebat, decedere possessione cogebatur. l. prator. §. 1. D. de dam. infect. l. l. si finita. §. si plures. & §. si ante l. r. D. de fund. dotat. Sed sola custodia missio tribuebatur. l. cum legati. D. ex quib. causis in possessione. l. missio. D. pro empto. glo. item si fundum. D. de publica. quod si fundum locatum reperiebat, locare non poterat ipse, aut antecedentem locationem reuocare. l. 4. in venditione. D. ex quib. causis in possessione. Quare nulla mutatio contingebat in possessione, cum in suo statu remaneret apud eum, contra quem missio facta erat. l. si finita. §. i. cui, & quoniam frequenter ext. vt lit. non contest. Magis mirum, quod ne decedere quidem possessione, aut cedere missio cogebatur, sed vna cum eo in ea manebat, nisi iudex expressē ex aliqua causa iussisset, ex l. Fulcinius. D. quib. ex causis in possessione. Alex. d. §. Iulianus. Sed & agrum colere, & fructus percipere poterat, quos tamen missus custodiebat; quod Bald. scribit. d. auth. ci qui iurat. Nec verò hoc modo missus sibi soli negotiorum gerebat, sed ceteri quoque creditores etiam post millionem orti, ad nullionem vocabantur. l. cum vnus. C. de bon. auct. iud. possid. l. vt. C. cod. tit. Itaq; prosecutionem ab alio captam alius perficere poterat, dummodo intra statuta tempora veniret, quod hodie quoque fit in auctionibus. Ex hoc itaque decreto pignus pratorum constituebatur, quod tum contrahitur, cum iudex motu suo rem aliquam iubet possideri, quomodo Bart. d. scribit d. §. Iulianus. num. 47. & l. 2. C. de prator. pig. & l. sed & si iure. D. de pignor. act. quod male quidam citi iudiciali confundunt, cum tituli extant separati. C. de prator. pig. & alius sequēs, si in causis. & d. scriben Bart. agnoscit. d. l. a diuo Pio. §. si super rebus. His positis cum queritur, an missione facta ex primo decreto, possessio eius interruptatur contra quem missio fit, sic habendum; cum ex superioribus pateat nullum non possidere, necessarium dicendum possessionem apud priorem manere: Ergo nec interruptionem fieri, quominus captam de re aliena prescriptionem periciat. Sed anceps dubitatio esse potest, an scilicet creditor per talem millionem interrumpatur. ne debitor praescribere possit actioni ad debitum: An item contra debitoris cuius in possessione res est, praescriptio interrumpatur. Autores scholastici in hoc variant; sed quantum ad priorem dubitationem, iuris principia cogunt credere praescriptiones omnes, quae citatione interrumpuntur, vt personarum actionum, interrumpi ex parte creditoris per talem missionem. Nam cum missio fieri nequeat nisi praecedente citatione, atque adeo iudicis iussu, consequitur fieri interruptionem praescriptionis aduersus personalem creditoris actionem, quod rectē Fely. docet. c. illud col. vlt. sexta conclusionem ex descript. Rom. conf. §. 8. Bart. l. is qui. D. de ex. caus. maior. Bald. l. consentaneum vers. ad secundum col. 6. C. quom. & quand. iud. Sed & in his quoque, in quibus contestationem requiri diximus aduersus titulo possidentes scilicet, interruptionem fieri probabile est, propterea quod reus cuocatus qui latitat, & ideo missionem ex primo decreto patitur, in causa est ne contestatio fiat: atque ideo contestatio pro facta haberi debet, reg. si cum. §. qui iniuriarum. D. si quis caut. de qua ante regula prolixē egimus. Sed cum in conuerso casu agimus, an propter missionem interruptio fiat possessionis eius qui rem tenebat, in qua missio fit, concludimus non fieri, per ea quae ante diximus, & probat rex. l. missio. D.

A pro empt. l. 3. D. pro hered. l. is qui. D. ex quib. causis. ma. d. l. cum legati. l. 3. §. vlt. D. de acq. possid. l. si duos. creditores. D. vti possid. etiam si missio fieret iudicialis pignoris causa, de quo vulgo schola ligat. d. §. si super rebus. Tum quidem cum missio fit pro personali debito: nam si fieret, vt in rem propriam ageris, & vt suam ci ad iudicatum, haud dubie & possessio, & dominium, & vscapiendi conditio in suo casu tribueretur. l. Pomponius. §. si iussu. D. de acq. poss. scus cum fit pro solutione, & executione debiti mobilis personalis. Fuita quidem iure Romano & ciuili. Nam vsu recepto & Franciae iure primi & secundi decreti materia in totum explosa est, & vero expressa Ord. Regum articulo Molinens. 49. Nec immenito tam lenta remedia, & licentiosa eorum effugia vsus repudiavit, & has missiones omnes quae alio huius sunt, & ab litigantibus exercebantur, quod si hodie fieret, & vtriq; parti in possessione esse liceret, nulla possessio non maderet cadibus, & pugnis, & si quidem in praehensionibus capitulum cognitionem non alius fere finis, quam vt reus appareat, & scilicet iudicio sistat.

Sed nunc de ciuilibus agimus, in quibus & illam ambagiosam dominij imputationem insolens Iustiniani inuentum reiecit, vt & illas ex iudicari causa pignorationes, ex tit. si ex iud. caus. Sed quoties accidit, vt siue ex iudicato, siue instrumto garentigatio, & personalis obligatio quicquid pecuniam debeat dari, interpellato debitorē, & summatione facta (vt loquimur) sine vilo emmino iudicis decreto, manus in praedia debitoris publice iniiciunt per apparitores, eadem publice possidentur, sine diuerso quam aut ex primo aut ex secundo decreto. Nec enim ideo fit, vt res praehensa iudiciali pignore habeatur, nec creditur in possessione iure aut possidet, sed vtriterim sequestro deposita, per curatores auctoritate publica adhibitos, fructus rei colligantur, & actiones fiant, & creditores audiantur, li qui sint, dum de iure protopraxia cuiusque inquirunt. Nec cuiusquam praehendentis melior conditio est, quod praehensione anteuerterit, quod & pragmaticis Magist. lib. 4. c. 1. c. 2. Quid contra in pratoris pignoris iure ciuili fiebat, sed omnia creditorum iura a conuentionalibus causis, & hypothecarum vel legalium, vel conuentarum temporales tribuantur in hypothecis quidem, quocirca frustra illa iuris dubitationes de quibus l. sed & si iure. D. de distr. pig. l. 1. C. de pact. pignor. l. cum rem C. qui prior in pign. habet. nec plures ab pluribus praehensiones fieri possunt, quod vulgò dicere solent (suscipe sui suscipe non vult.) Sed vna semel excitata ceteri creditores, aut quorum interest iure aut anteriori, aut posteriori, sibi debent per viam oppositionis succurrere. Quod si contingat, priorem creditorum dimitti, ceteri omnes ius quicquid gradu, ordine aliis cessantibus rectē petunt in prosecutione rei sistat, & credis furtigari d. l. cum vnus & l. pro debito. C. de bon. auct. iudic. possid. l. sciendum. §. qui autem. D. que in fraud. cred. Bartol. d. l. sed et iure. His assumptis quatur, An per nostras praehensiones, quibus sic vitimur, & suscipi, possessio debitoris, contra quem fit praehensio, interrumpatur, ne ipse inchoatam praescriptionem de re si aliena est, possit perficere, ne uel alij vendere aut titulum tribuere queat. In quo scribenda primū duoto regula, quam ne psci quidam scholae neminem sciret ignorauere, per manum regiam neminem sciret & deffisiri. Cuius Pet. Raennas & Cy. meminere. l. 1. C. de prohib. seq. pec. & ibi latē Franc. Curtius Bart. d. §. si super rebus per d. l. missio. & quos Molin. allegat.

Cuius int.
pen. D. pro
empt. & lib.
obf. cap. 30.

allegat. tit. de feud. §. 1. glof. 4. q. 2. Boërius decif. 172. A
Ex quo confequens eft, vt rei poffeffor non minus
perficere præfcriptionem poffit poft prehentionem,
aut inchoare etiam, propterea quod intentio & ani-
mus prehendentis non eft poffidere rem v. fuam,
nec commiffarium qui fructus colligunt, quorum
opera & intentio vt de re aliena cogitat. Quare rei
hoc modo prehenfæ poffet dominus vendendo do-
minium transferre, quod exprefse Bart. ait. l. Celfus
num. 14. D. de vfucap. quo ad contrahentes quidem
licet creditores, & interceffores omnes pro fuo qui-
dem intereffe talem trãflationem poffint impedire,
fic tamen, vt emptor qui illis fatisfacere volet, ius
habeat offerendi crediti, & retinendæ rei ex suo titu-
lo. Nam & fi creditor dicatur pignus poffidere, ta-
men debitor, quo ab vfucapione perficiendam,
poffidere intelligitur, etiam tradito realiter pigno-
re creditori. l. 1. §. per feruum corporaliter. D. de ac-
qu. poffef. l. ferui nomine. D. de vfucap. hinc credito-
res. Cod. de pign. Accedit iuris ratio, quod commif-
fariorum deputatio, nihil aliud eft, quam fequeftri
neceffarij cõftruitio, quod neminem poffeffione pri-
uat. l. intereffe puto. D. de acq. poff. vbi Bartol. & alij.
d. l. 1. C. de prohib. feq. pec. Idèdque commiffariorũ
intentio femper implicatam poffeffionis alienæ co-
gnitionem habet, nec fibi poffident, etiam fi mille
annis poffeffionem teneret. Ex quo apparet non im-
merito reprehendendam illorum fententiam, qui
putarunt commiffarios, aut mifos in poffeffionem,
poft triginta annos non poffe in ius vocari, vt pre-
henfio reuocetur, & poffeffio reftituitur, tanquam
præfcripferint, de quo glof. l. 2. C. vbi in rem act. & d.
auth. ei qui iurat. Bart. & Paul. d. §. Iulianus vbi &
Alex. Cùm & defectus poffeffionis obftet, & caufæ
alienæ implicita agnitio, quæ perpetuo obftat. Nec
fine caufam improbatam Cy. & Ioh. Fab. d. l. 2.
Ioh. And. & Panor. c. quoniam frequenter. §. vlt. ext.
vt lite non conteft. Mol. §. 52. glof. num. 32. Ergo poff-
effio debitoris non interpellatur per prehentionẽ
& ipfe ceptam præfcriptionem aut appropriamen-
tum poffet perficere, & alteri titulum tribuere. Ex
quo fit, vt fi pendentes auctionibus rem vendide-
rit, auctionibus ex quacunque caufa caffatis, aut an-
nullatis, titulus quem emptori tribuerat ante dubius
propter auctionem euentum, reualefcit, & approp-
rimentum confirmetur. Quod fi ipfe non vendide-
rit auctionibus itidem reuocatis, aut foluto debito, E
accefio detur prioris poffeffionis ad eam quam re-
cuperavit, quia etfi accefio diuerfarum poffeffio-
num non fit, tamen hoc cafu fit potius continuatio
poffeffionis, quàm coniunctio diuerfarum per fe-
parationem, aut intermiffionem nonobftante præhen-
fione, cuius effectus in totum excidit. Itaque refoluti
auctionibus retro rei poffeffor femper in poffeffione
fuiffe videtur, tam ad vtilitatem fuam, quam
eius qui ab eo caufam habet, licet pendentibus au-
ctionibus creditores alienationem poffint impedire,
fi tamen refolutam vt inutiles, inutilis & ipsa pre-
henfio non impedit difpofitionem de re, poft quam
talis declarata eft, nec habet effectum interruptionis
quod præcipue in hac quæftione intendimus, & plu-
ribus demonftrandum fuit, propterea quod etiam
hic doctos herere vidimus, propter auctionem &
nianus Regiæ auctoritatem. Sed poffeffio non va-
cua non impeditur dominij tranfatio, & fi in re al-
ter occupata ab alio aliud fit, quod nos prolixè fuo
loco demonftrauimus & Bart. fcribit. d. l. Celfus n. 14.
Mol. d. §. 52. num. 27.

Argent. in Conf. Brit.

Sed & eadem cenhemus, cùm prehenfio verbalis
tantum fuit, & commiffarij in poffeffionem non ve-
nerunt, nec realiter munus funt exequuti, & contẽ-
pferunt aut noluerunt, & debitor femper in poffeffio-
ne tranfit: Nam fi item vendidit, emptor domi-
nium confequitur, & appropriare poterit ex tali ti-
tulo, verbalis prehentione reale effectum non for-
tita, de quo text. l. non mirum. D. de pign. Bart. d. l.
fi finita. §. Iulianus.

Quæ in prehentionibus creditorum diximus, eadẽ
& in prehentionibus dominicis obtinere Moli-
naus putat: ne fcilicet poffeffionem vaffalorũ inter-
rumpant, fed maneat poffeffores, de quo ille d. §. 52.
gl. 1. nu. 28. 29. & 30. Ergo & præfcribere poffunt non-
obftante prehentione. art. 336. & 338.

DE INTERRUPTIONIBVS PRÆSCRIPTIONVM IVRIVM incorporalium.

Cap. II.

1. Rupta patientia feruientis interruptitur præfcriptio.
2. Interruptiones naturales in præfcriptione feruientis.
3. Ciuiles interruptiones in incorporalib.

Contingit in incorporalibus quoque & inribus
fieri interruptiones, quæ tamen incorporalia, quia
verè, & naturaliter non poffidentur, fed quafi poffi-
dentur, ficuti ante annotauimus, nec realem tra-
ditionem nec vifibilem recipiunt: Ideo nec vere rea-
les, & naturales interruptiones funt. Sed tamen quia
fubftantialia poffeffionum, à quibus præfcriptiones
ducuntur, fumuntur à patientia feruientis, aut aduer-
farij cuiuscũque, eadem rupta funt interruptiones;
ac ficuti incorporalium poffeffio retinetur per eos
actus qui rei conueniunt, eundi, agendi, eligendi, &
talium, ita amittitur prohibitio & impedimento
eorum actuum, fi eos aduerfarius exerceri prohibet
& acquiefcit. Sunt vero tales interruptiones natu-
rales, cùm quis de facto actus poffefforios exercere
prohibetur, quod interdum fit principaliter, inter-
dum per confequentiam. Principaliter, cum palam,
& in caput obftititur, & quifque ire, agere, electioni
intereffe prohibetur; per confequentiam, cùm quis
proprietaem fundi dominantis amittit. l. fi ades. D.
de feruit. vrb. præd. Bart. l. naturaliter verf. qualiter.
D. de vfucap. Ant. But. Panor. Fely. d. c. illud. Quod fi
quis femel, & fapius vti prohibitus, recurrit & ali-
quando ierit, elegit intra tempora præfcriptionis,
fit interruptio etiam vnico actu. c. auditis, quod Bar.
allegat. d. l. naturaliter ext. de præfcrip. Bart. l. ferui-
tutes. D. de feruit. Ioh. Fab. d. l. cum notiffimi. Cod. de
præfcript. 30. anno. Hac de naturalibus quidem in-
terruptionibus. Nam in incorporalibus fuæ funt
etiã ciuiles interruptiones, videlicet in titulus fer-
uitutibus, aut iuribus per conteftationem, in aliis in
quibus titulus non eft per citationem, quæ diftinctio
eft Bart. l. 2. de fer. & aqua. Quod ibi glof. fine diftin-
ctione pronunciat, & Bart. fequitur. Bald. Ang. Sa-
ly. d. l. 2. Aret. conf. 30. Capola tract. feruitutum vrbana-
rum. cap. 20. Balb. in præfcrip. 3. parte fexte part.
verf. circa tertiam, num. 40. Sed & cùm libertates
quoque præfcribantur aduerfus feruitutes, præfcrip-
tiones earum interrumpuntur vtendo, aut refi-
ftendo prohibitioni, quam facit qui libertatem affe-

E E E

solas presentium de absentibus expostulationes, iniquum est ex his quidquam aduersus inauditos statui. Quare nec magistratus ex his aliud quicquam fere decernere solent, quam partem vocari, vel cum præcipiunt clausulam adijcere solent in casu oppositiōnis vocari intercessorem, quod responsum, præceptum in simplicem actionem resoluit, nisi cum adijcitur manu garnita ex vi authentici instrumenti aut iudicatur. Sed qui libelli principibus porriguntur, & si generis eiusdem sunt supplices scilicet, vt potestate maiore, ita amplius auferunt, quia per responsa sapè ex his ius constituitur, quoniam Principes olim in iure dicendo periti, non solum ad speciem propositam, sed plerumque de iure vniuersaliter respondere solebant. Cuiusmodi sunt que in Codice nostro Iustiniani extant ferè omnia, responsiones scilicet ad libellos, & tales omnes decreuissit Macrinus Imperatorem abolere Capitolinus scribit, quia pleraque talia responsa ad gratiam facta constaret, & nefas esse Commodi & Caracallæ improborum scilicet hominum voluntates pro legibus haberi dicebat. Et Neronem quamdiu sapuit non temere postulationibus respondisse, nisi sequenti die per libellum Lamprid. scribit. Et Commodi tarditatis attributum, quod omnibus libellis eadem responderet: libellis vero omnino non respondisse Trajanum Capitolinus scribit, ne ad alias causas recepta eius transferri cōtingeret, quæ ad gratiam essent composita. Tales libellos interdum preces & nonnunquam desideria Imp. appellabant, quos festo feriatiōe die porrigi nihil vetat, cum sint actus mere extrajudiciales, & partis actricis, quæ cum magistratu aut principe agit. l. r. d. de fer. l. i. d. de in ius vocand. Nec Bartol. aliter rectè sentit. d. §. ne quicquam. Nec Bald. & Saly. in rub. Cod. de in ius voc. & vulgò Can. c. vlt. ex. de iud. Quibus locis hæc libelli supplicatorij speciem malè cum his qui conuentionales dicuntur confundunt: Et sententias suas fundant ind. §. sexaginta, qui de alia item libelli specie loquitur, & tamen de plano porrigi illum statuit, hoc est vbicumque Iudex aut magistratus copiam sui adeundi fecerit, à quo alij dissentiunt. Sed huius libelli supplicatorij sue requæste tanta potestas non est, vt his per eum mota videatur, aut litis pendentia, aut contestatio inducta, aut iudicialis textura quicquam, aut interruptio, si denunciatum non est parti responsum & citatio sequatur; quod l. a. C. de lit. contest. indicat, & l. i. Cod. quand. lib. princip. dat. Imol. & Fely. c. a. ext. de libel. oblat. Ne si rescriptum quidem ex eius forma dictatum & impetratum sit, de quo tex. expressus d. l. c. Si cut. vno casu. d. l. c. quand. libell. excepto, in annalibus & pratorijs. Nam & parti impetranti supprimere licet quod ita obtinuerit sine noxa, & abolere si sibi videat non expedire, antequam aduersario denunciet, neque ita lis vlla instituta, aut pèdere adhuc videri debet.

9 Sed alia libelli forensis significatio etiam Iurifconsultis obseruatur, quæ propositione facti intentione actionis, & conclusione constat, quem posterior iurisperitencia non malè conuentionalem vocat, hoc est, quæ conueniendi cuiusquam in iudicio forma & principium est, quæ quæ gloss. appellat. §. Si vero auth. de lingios. & l. i. Cod. de annal. except. & libertus aduersus. D. de in ius vocand. §. illud auth. de exhib. reis de quo text. d. auth. offeratur. Hic contestationis initium est, quæ responsione consummatur, & litis forma præformat, & quid petatur ostendit, & quo petatur, & causam petendi, & quis petat, quem incepte cum priore Doctores confundunt. De

A hoc, cum de interruptione queritur, planum est non interrompere per se, nisi responso constituto perfecta sit contestatio, quod ante diximus. Sunt enim hi per se ciuilibus interruptionis modi citatio & contestatio, medius libellus, neque sine citatione quicquam effecerit nec adaptari possit, vbi citatio requiritur, nec ad contestationem satis est, si non est responsum. Hæc libelli species in suo nomine in Francia mansit, prior requesta nomine intelligitur. Nec iam vllus tyro dubitat, an libellum præcedere citatio debeat aut possit, an etiam subsequi, de quo schola litigat. Imò vero citatio sapè libelli includuntur, & vero includi eorum Ordinationibus Regum, sicuti ne de eo quidem quod illi ambigunt, an festo die feriatiōe porrigi possit. Nam exoleto vsu iudicialis porrectionis, cum partiti ab parte quouis loco porrigi inductum sit, frustra de temporis circumscriptione queritur. Cuius rei partium est arbitrium quid statuant, neque iudicis auctoritatem aut præsentiam hic actus exigit, licet illi ambigant. d. l. r. d. de fer. & can. c. de libel. oblat. & l. i. §. nunciatio vbi Alex. & alij. D. de op. no. nunci. Bald. l. i. Cod. qui admitti. Est enim porrectio per se actus extrajudicialis, quo iure vtimur, & procuratorius, & si ab iudiciali ordinatione pendeat, quæ quidem Ordinatio iudicialis est, nec tamen iudex alibi quam in tribunali & causa cognita posset statuere. Quod Bart. rectè dixit. d. §. sexaginta. Dari itaque ab parte parti potest vbicumque, & quando-cumque, sed in repugnantis, vt deur statui ab iudice nequit, nisi in tribunali & causa cognita. Talis libellus non interruptit eas præscriptiones, quæ non nisi contestatione interruptuntur. Sed quæ etiam citatione interrupti possunt, idem & libelli oblatione consequuntur, cum libellis citationi mixtus est, nec aliter.

D Tertia libelli forensis species illa, quæ in accusa-
tionibus publicorum iudiciorum institutis olim veteri Romano iure vsurpabatur, cuius forma expressa est. l. libellorum. D. de accu. quæ professionē accusationis subscriptam continet, quis, & quæ lege accusatur, cum in inscriptionis periculo hic libellus etiam de plano iudici porrigitur. d. §. sexaginta. Et simili supplicio obstringit. l. i. cui. D. de accus. & porrectio tali libello delicti nequit sine Turpilliani periculo. Merito igitur talis libellus interruptit præscriptio-
nem criminalis actionis, quod Bart. rectè putat. d. l. naturaliter, in fin. & l. mariti. §. quinquennium. D. de adult. Quippe solemnissimis professio apud præsidem & inscriptio, nullum regressum patitur, & iacta alea omnino progrediendum est, cum ordo is sit perfecti quondam publicorum iudiciorum, de quo nos sup. disserimus. Sed malè & perperam doctores omnes, cum de aliis libellorum speciebus inquirunt, distinguunt dubitationes, per eas leges, quæ de hac specie statuant à valde separatis interentes. Cum itaque
14 queritur de libello supplici, aut conuentionali in ciuilibus an interruptat, perperam responderetur de d. §. sexaginta. Qui longissime dissiidet, & diuersus est ab superioribus, & commune nihil habet, & longe alium habet finem, & solemnia alia longe magis momentosa. Itaque multi cum non probarent Bartoli sententiam, qui ex illo §. Sexaginta interruptionem fieri putauit, in criminalibus, suppleuerunt ad dictū. §. citationem etiam interuenisse vt gloss. l. ex quacunque §. vl. D. Si quis caut. glo. c. placita 15. quæst. 4. Bald. l. fin. D. de eo per quem fact. erit. Sed non fuit necesse, illo quidem in libelli genere tam efficaci quo per se id poruit, ad eò vt inter reos recipi accusati no-

men opotteret, antequam dies diceretur, id est, citatio fieret, illo quidem ordinariorum iudiciorum vfu veteri, quod postea doctores non intellexerunt: quare itidem imperite illorum iudiciorum solennia, ad nostras criminales prosecutiones protraxere, in quibus pridem desitum est vti tali libellorum genere. Quod Itali quoque scriptores de suis tribunali-bus testantur: cum nulli illa professione accusatoria, nullum inscriptione talionis pena vratur. Itaque quod ille libellus olim valuit & poruit, nullus posset, ordine hodie, sollemnibus & siue dissimili, abolito etiam in totum ordine prosecutionum publicorū iudiciorum, quem illa iam tum tempora exolescere patiebantur. h. hodie. D. de pen. l. ordo D. de publ. iud. Successit itaque prosecutionis forma, longē alia per inquisitionem, in qua libelli nulla forma, nisi quod expostulationem continet criminis admissi, finitur questio decernatur; Neque enim adhuc tum de damno dato vlla conclusio, quæ post inquisitionē, & interrogationem reorum reicitur. Atque etiam tum sic demum admittitur, si reus factum agnoscat, negante eo admissum probandum, & cōclusio actoris litem demum peracta, & confectis omnibus expectanda, ordine ex toto ab illo veteri inuerso; Nam huic libello reus per attenuationem tantum responderet, demum pronuntiatur ex eo quod probatum est. Quare inscite illæ allegationes, quæ veterem, & abrogatum pridem morem in prosecutionibus criminalibus, in mores nostros transferunt, & illius temporis legum auctoritate nituntur ista statuere, quibus vtimur. Nec igitur criminalium prosecutionum interruptio fieri rectē dicitur ex veterum libellorum vi, & forma longe alia, & siue aliter, & merus paralogismus quod quilibet dissimilia confundit, & ab aliis in alia transfundit. Quare melius omnino Bald. vidit in d.l. quand. libel. qui non putat per libellum expostulatorum criminis, ac ne per inquisitionem quidem, quod prisci elogium vocabant (nos informationes) vllam prescriptionem criminalem interrumpi, nisi etiā citatio accesserit, quod nos decretum solemus appellare. Addo ego, nisi & denuntiatio sit, & (vt loqui solent) exequutum ad personam, aut domicilium, quod idem ille putauit d.l. vlt. D. de eo per quem fact. erit. Quam sententiam Angel. confirmat. l. i. C. de iud. sequitur Fely. c. illud nu. 12. ext. de præscrip. Alex. in rub. Cod. de in ius voc. l. ad. d. l. quando libel. Atque ita semel atque iterum iudicatum à magnis Iurisconsultis Bononiæ Ang. illis locis scribit Boërius dec. 26. Nec fuit causa cur de eo Lud. Rom. magnus Iurisconsultus dubitaret. l. i. D. de arbit. Nec quicquam fori peritus de eo iam ambigere intellecta, & vfu diuerso, cuius inobseruatio Bartolom. sefellit. Quæ non solum vera sunt in interruptendis prescriptionibus, sed & cum de præueniēda, aut anticipanda (quod aiunt) iurisdictione aut cognitione inter plures magistratus queritur, cum ex præuentione iurisdictioni tribuitur: de quo nos abunde super Art. 12. & Bartol. Bald. Cast. Angel. Rom. notat. d. l. libertus aduersus. D. de in ius vocat. & vulgo schola. l. si pluribus. D. de legat. i. Siue etiam cum de deuolutione iurisdictionis queritur ad superiorem, ob negligentiam iudicis, de quo nos itidem Art. 31. sup. & l. latē cons. 31. vol. 1. aut cum de transmittendis actionibus criminalibus ad hæredes, de quo inf. Art. 274. Hæ enim dubitationes omnes, si quando occurrunt, ab decreti executione diiudicanda sunt vnde improbanda Baldi sententia, qui putauit citatione reali, id est præhensione, & captura rei ex decreto, non idem contingere, nec prescriptionem

nem interrumpi, quod perquam falsum est, cum talis executio decreti, potentior multo sit verbalis, per quam iudex faiscitur (vt loqui solent) de subiecto, & persona delinquentis. Et merito cum l. as. reprehendit. l. vlt. D. de eo per quem fact. erit, & si Fely. d. c. l. lud. Baldi sententiam recitat, incogitauerit loquuti, de quo & Balb. in præscript. part. 3. partis 6. quest. 4. principali, num. 29. quin & reali antequam verbalē Ang. putauit, in malef. verb. commisit, & si non probat Ariminenfis.

Hac nos de interruptionum vfu, causis, & fine, quæ diceremus, habuimus, nusquam vno loco tractata, quo materia in suos locos distributa melius perciperetur, & ad vsum, & fori, & tribunalium recepta sensa congrueret. Nec (quantum iudicamus) indiligens hæc opera, aut siue fructu videri debuerit agentibus, & vehementer appropriimentis, & materiam quam tractamus, conueniat ad controuersias de rebus diiudicandas, aut dirimendas, quæ quamlibet peritos iuris fatigare possunt.

DE PERPETVATIONE ACTIONIS AFFINE INTERRUPTIONI.

Cap. 13:

- 1 Perpetuatio quid & quo auctore inducitur.
- 2 Cum/modi actiones perpetuatio perpetuet.
- 3 Perpetuatio non recepta consuetudine, & nu. 5.
- 4 Perpetuatio an sublata sit per Ordinationes Regum.

Restat vt de perpetuatione quoque dicamus, quæ interruptio vicina est, nisi quod cum sola contestatio gignere potest, citatio non item, ea præiudicialis prudentia ignota Iustiniani lege inducitur est. Inutile inuentum quæ est. l. vltim. Cod. de præscrip. anno. vfu quod ego iudico, minime necessario. Nam si bono publico repetita sunt prescriptiones, adiectis interruptionibus quibus aduersus eas succurreretur, quid expediebat contracta hominum vfu, produci etiam perpetuationes, quæ per contestationem decem annos adederent vitæ actionis lege diffinitæ; cum satis esset contestationis summum interruptionis effectum esse attributum. Nam personarum actionum tempora, cum veteri iure æterna essent, & siue vlla prescriptionis lege, Iustinianus ad 30. ann. contraxerat. l. i. C. de annal. except. omnes. C. de præscrip. 30. annis. omnem omnino de re quacumque prescriptionem finiret, quid atinebat ex contestatione addi decennium personarum ex illa. l. fin. Nam perpetuatio nil aliud est, quàm additio decennij ad tricennium, cum interruptio sit reparatio eiusdem temporis, decennij ad aliud decennium: Quod ante fuisse sumus prosecutioni. Sed cur decennium addi placuit tricennio, cum ab initio liberum esset omnes quadragenas facere, vna interruptione intercedente. Hanc differentiam interruptionis & perpetuationis faciunt, Bart. & cat. d. l. vlt. Bartol. Balb. Alex. l. ad. l. vlt. D. de eo per quem fact. erit. Bart. Bald. l. ad. l. C. quand. libel. l. ad. l. Ang. l. ait prator. §. si qui temporali. D. de iureiur. glof. & Doct. l. vlt. C. de tempo. in integ. rest. gl. l. vlt. C. de dol. Ang. & Imol. 2. §. si rem. D. pro empt. glof. l. verbo exceptio. C. de an. except. Ang. & Imol. l. si seruus. §. sequitur. D. de verb. oblig. glof. §. prescriptionum 16. q. 3. Cast. Imol. & alij. d. l. naturaliter. Sed hic diffusius, quod cum. l. illa. vlt.

vlr. Cod. de præscript. 30. anno. de tricenali tantum præscriptione loquatur, cui ex contestatione vult addi decennium, & vitam in quadraginta annos produci, schola ad omnes omnino produxit præscriptiones; adeo vt quadragenales omnes sine discrimine vellet esse actiones, in quibus contestatio interuenisset; Ita vt annalibus hoc modo 39. anni adderetur, quinquennialibus trigintaquinque, decennialibus 30, vicennialibus 20. tricennialibus decem: in quo solo casu l. illa vltima disponit, cuius dispositionem sine lege, & auctore, ad ceteras non expressas producant. Excipiunt actionem de dolo, & quinquennialis ad agendum de statu defuncti, quas negant perpetuari. Hanc sententiam plures auctoritate, & numero superiorum sequuntur, præter superiores etiam Cor. conf. 180. vol. 3. Balb. ad finem sextæ partis q. vlt. Sed Aug. d. 8. si rem. l. i. cut, & l. vlt. Saly. l. cum notissimi, omnino huic sententiæ obstant, & proportionem arithmeticam sequuti, cuique præscriptioni in sua specie, decem tantum annos, ex contestatione ad perpetuationem addendos putant, vt sint vndecim annorum quæ ante annales erant, 12. quæ ante biennij, viginti annorum, quæ ante decennales, quæ sententia, etsi ratione proportionis meliore nititur, quam illa prior, tamen legem non habet, cum de sola tricenniali sit constitutum, nec cur extensio fiat ad ceteras satis causa dici possit, præter casum expressum legis, nec istas breuiores produci ex mente fuit Imperatoris, qui de eo nihil statuit, cum suas causas habeant contrariis vitæ. Quare Francisci Conani ea de re sententiam probō. lib. 3. comment. c. 12. Si quidem in non expressis perpetuatio admittitur. Sed vt habeat res Romano iure, patris legibus, & consuetudinaria iure totam perpetuationis materiam excludendam vsu puto, cum suis controuersis, vt inutiliter, & rixosam. Quia cum consuetudo nusquam perpetuationis mentionem faciat, probabile est interruptione contentam, contracta hominum vita, inutile argumentum in totum repudiasse, cum ex eadem causa præscriptiones penè omnes reformatæ ex veteri contraxerit, sexagenaria ad quadragenariam contracta. Nam quis sanæ mentis putet eam præscriptiones annales de focariis, & aliis de quibus Art. 179. quadragenales facere voluisse, cum peculiare habeat causas breuioris vitæ, ne odiosis debitis homines tacito annorum lapsu exhauriantur, nec tanti sit vlla contestatio, si prosequitur litis facta non est ad suam metam, quod & illa l. vlt. perstringit. Deinde quæ vnquam securitas futura est commerciorum aut dominiorum, si hoc admittitur. Peperit tamen ista dubitatio magnas pugnas in Curia Parisiensi in causa Regine matris & Ducis Montispenseri, de Auer-

norum comitatu anno 1574. Feb. mense, cum Regina aduocatus peremptione instantia niteretur, aduocarius subdito interruptionis effectum non esse sublatam perpetuationem contendere visaque tant probabilis dubitatio, vt regiam cognitionem, aut legem exposceret, & ideo in consilium missa. Mihi quidem si dicere liceret, non tanti visa, quæ tam exercitata ingenia, & tam magnos cœtus remoraretur: Cum subdito interruptionis effectum herere in perpetuatione, quæ diuturnior est, parum fuerit probabilis, & mens ipsa ordinationis, & verba sint expressa, quæ discretissime obstant perpetuationi, effectum toto contestationis annullatum, in qua tota materia perpetuationis sita est. Sed audio, à causis principum elegantissimi rerum, missare solent non tuto quæritur, præiudicatarum exemplis. Sed ne auctoritate deficiamus, autorem habemus nostræ sententiæ Baldum c. dñi non liceat ext. de præscr. quæ putat, si statutum de præscribendi temporibus statuat, aut de interruptione, nec vllam perpetuationis mentionem faciat, videri recessum à iure communi, & perpetuationem omittam, nec eam suppledam ex iure communi, quod sublatum apparere statuto, quod corrigere potius intelligendum sit, quam interpretationem ex iure requirere. Itaque illo Baldi pronuntiato in totum tolli putamus perpetuationis nomen & vltim, ne deinceps eius ratio habeatur, aut mortua reuocetur ad interpellanda præscriptionum remedia bono publico reperta protelatis litibus. Quod enim consuetudo detrahit iuri communi, ius consuetudinarium efficitur, nec interpretationem, aut subauditum intellectum recipit à iure communi, quia (vt ille ait) lex quæ aliam corrigit, eam non interpretatur, nec ab ea intellectu mutatur, aut recipit. Quæ valde notanda sententia est, & sæpe repetenda occurrit in consuetudinarij iuris interpretatione, quam & Alex. recitat, & probat c. 227. col. 2. lib. 6. & rursum conf. 249. cod. lib. Ne iam nobis molestæ sint aliæ super alias, sine modo aggestæ Imperatorum sanctiones, quas iuri consuetudinario inferri non expedit, nec iam illud inquiri, an iuramento, an contestatione, an quasi contestatione, an fideiussionis datione perpetuationes fiat, quibus operosa illa iuris dubitationes texuntur, magna mortaliu cruce, quorum valde interfecta cum suis auctoribus sepeliri nimio ingeniorum acumine, & noxio reperta. De quibus Balb. prolixè satis d. par. vltim. sextæ partis; verum illa regis ordinatio hanc crucem sustulit sepulta perpetuatione. Sed litis interruptio naturaliter non perpetuat, vt contestatio; de quo Bald. l. cum notissimi. §. imo. Co. de præscript. 38. anno.

ARTICLE CCLXVII.

NTRE^a freres & sœurs^b & autres coheritiers, ^c le detenteur d'heirage partagé entr'eux, ^d est approprié, par an & iour, ^e sans bannie^f au regard de ses coheritiers.

ARTIC.
CCLXVII.
NOVAR
CONS.

INTER^a fratres, & sorores^b alijsue coheredes^c detentor partis hereditatis iam inter eos diuisa^d fit sue portionis dominus & appropriatus^e per lapsum anni & diei^f absque vllis bannimentis^g respectu quidem suorum coheredum.

Argent. in Conf. Brit.

ÊÊÊ iij

- 1 *Dua via consulendi sibi aduersus partagium factum.*
- 2 *Enormis latio etiam partagium irritat.*
- 3 *Mediorum latio partagiorum reuisioni locum facit.*
- 4 *Hac dispositio habet locum inter omnes coheredes.*
- 5 *Coheredes non sunt qui a diuersis lineis succedunt.*
- 6 *Jdes inter hos non habet locum reuissio, aut famul. haresc. actio.*
- 7 *Cessiones actionum transferunt possessionem in famul. herciscunda.*
- 8 *Partagium factum cum minore, an appropriet lapsu anni. Prouocatio ad diuisionem in minore latio non est, vt alim iure Rom. ibid.*
- 9 *Minori quantum tempus datur ad petendam reuisionem.*
- 10 *Legitima est de iure naturali, quata posiuo.*
- 11 *Reuissio de estimatione est, de iure tantum statuit, non de mensura.*
- 12 *Modus agro dictum supplendus.*
- 13 *Supplementum in praeogatione portionis non excluditur anno.*
- 14 *Nec in transactione aut sententia, ibid.*
- 15 *Res propria vnus quandoque vendicari potest.*
- 16 *Supplementum an in pecunia fieri possit.*

Nusquam iuris ordinem, ac ne naturæ quidem, reformatores consuetudinis in ea scribenda sunt sequuti, ante huc articulum scribi debuit, is qui est inferiori ordine 275. Ille enim statuit de prescriptionibus inter coheredes ante diuisionem factam, hoc articulo deciditur de his que post diuisionem contingunt. Prius igitur naturæ ordine fuit de illis consuetudine, posterius de his. Sed vt accipiamus quod datur, vtque articulus agi de rebus hereditariis inter coheredes prescribendis.

- 1 *Iure consuetudinario facta diuisione aut partagio, dux omniuo reclamandi via coheredi relinquuntur, si deceptio incidit. Nam cum incidere possint minuta quædam, alia enormes, minuta & leuiore locum facit reuisioni huic, & retractioni quam reformatione text. vocat. l. maioribus. C. communia triuicque iud. Quod ipsum non est proprium aut priuatum remedium iudici famul. herciscunda aut diuisionis, sed omni aq. diuisioni rei quomodocunque communis congruit, cum estimationis iniquitas proponitur. Quod patet ex art. 260. & 366. Hoc remedium anno durat, & expirat. Altera via prodita est iure, cuius hic text. non meminit ex l. 2. C. de rescind. vend. & d. l. maioribus, cum scilicet enormis latio vltra dimidiam debitæ portionis proponitur, quæ regulari rescissionum aliarum tempore durat, id est, decennio. Nec enim est, quod quisquam id remedium excludi hoc articulo putet, quod in omnibus aliis contractibus admittit art. 282. & 283. Nec enim melior titulus est diuisio, quam emptio, aut permutatio, aut quilibet alius de onerosis, qui omnes rescissiones admittunt ex enormi deceptio, quæ prolata est tractatio scholæ d. l. 2. C. de rescind. Itaque par est, sicuti cæteris omnibus titulis sic huic quoque ob stare hoc remedium, si causa subest, & vulgò scholæ est sententia d. l. maioribus, & d. l. 2. Ioan. And. ad Spec. tit. de iudic. §. sequitur videre verb. item haredes. Itaque alia atque alia diuisionis deceptio locum illi, aut illi remedio facit, reuisioni si tenuis est inæqualitas, & deceptio rescissioni si enormis, & metæ prescriptionum diuerse pro cuiusque causæ momento, & pondere, & hic articulus casum suum modicæ lationis non egreditur. Ratio talium dispositionum est, quod in diuisionibus partes non intendunt alienare, sed diuidere, & æquam portionem accipere pro alia separatim. Ideo quod aliter euenit, fit præter intentionem.*

A non-partium. Itaque etiam modicæ inæqualitatis locum faciunt huic remedio, cum accepta portio non vique eaque respondet datæ, quod aliter fit in contractibus purè dominiurum tractatibus, in quibus incertitudo valorum inæqualitatem peruenit corruptionem contractus intra dimidiam, quod Mol. respondet in feud. §. 22. nu. 42. Diuersi fines igitur diuersarum causarum.

^a [FRÈRES ET SOEURS.]

B Hunc gradum personarum expressit ex frequentiori vltu diuisionum inter tales, quare non limitationis causa expressio facta est, nec per hanc expressio nem dispositio restringitur, quæ inter omnes omnino coheredes loci habitura sit, ex theoremate quod traditur in §. gallinarum inst. de rer. diuis. Sed hanc dubitationem eximunt sequentia.

^b [OV AUTRES COHERITIERS.]

C Coheredes dicuntur, qui eodem iure succedunt in omnè hereditatem: Quare qui bonis matris succedunt, ex causa stemmatis materni, patrum. sine liberis mortuo, non sunt putandi coheredes eorum, qui paternis succedunt, quia diuerso iure succedunt, & inuicem extranei sunt. Itaque inter eos nulla fit coniunctio. quod tex. singulariter dicit. l. fin. C. si minor ab heredi. se abst. quare sua quemque debita sequuntur actiue & passiuè ratione immobilium, priuatiue ad alias lineas, vt ne quidem mobilium coheredes dici possint. Ideoque ab creditoribus conueniri possunt pro solido, ita demum si alterius stemmatis hares solutio non sint, de quo art. 249. Vnde consequens est, vt si tales bona defuncti inter se partiti sint habeat quidam locum reuissio, quod addit in conuentionibus. Sed hæc dispositio, quæ de præscriptioe an tali loquitur, locum non habebit, quia coheredes non sunt, nec famul. hercisc. iudicium competet in quibus consistit hæc dispositio, si ergo verba non conueniant, nec dispositio conuenit, ex vulgaribus regulis, nec potest proinde statuari dispositio ad alias personas quam expressas, quia de persona alia ad non expressam non fit extensio, quod alibi distemus, cum & hoc ius singulare fit contra communes approprietorum regulas. Quod extensionem non recipit extra suum casum.

^c [LE DETENTEUR D'HERITAGE PARTAGE.]

Id est, cui ex diuisione portio sua obuenit, paratim chosier.

^d [EST APPROPRIÉ PAR AN ET IOVR.]

Hic annus & dies computatur a die de la chose dite l'art. Etiam sine alia specifica rei traditione, quoniam ex eo tempore cessiones coheredi factæ, suæ cuiusque portionis intelliguntur, alteri ab altero, quia cuiusque dominiū sit pro virili sua, possessionis incertitudo per separationem in corpori liquidatur, & quæ quæ erat ecce, sed loci incerti, loco applicatur. Itaque beneficio consuetudinis, quæ quæque de portione sua fuit in linea directæ, manet quique ex coheredibus in possessione, quæ continuatur potius quæ transferretur per portionis liquidationem & discretionem. Quare ius quod ante vagum erat affixum omni glebæ & arore rei communis & incerta possessio, consistit & artatur ad locum ex portione attributæ, l. 1. §. incertæ, & l. loci. D. de acquir. poss. Ideoque & actiones rectine & passivæ

passuæ ratione earum rerum, quæ ante indiuisæ erant consolidantur in personis eorum, quibus quiddam accidit ex diuisione earum rerum per text. l. in iudicio. D. famil. hercisc. salua auctoritate laudatione, ei cui res obigit, si amplius ab eo sua virili petatur.

Verificatur igitur hæc verba, *heritage partagé, du iour de la choise des lotes*, quia & dominium & possessio legis ministerio vno & eodem tempore relident, & æstantur ad corpora ex diuisione attributa. Verus consuetudo huic tali appropriationi tales vires tribuebat in duobus casibus tantum, quando le partage estoit fait par court, ou par serment.

Sed quaeritur, si cum minore facta sit diuisio, an hæc annalis præscriptio contra eum currat, ita vt si deceptus sit intra diuidiam, tamen reuisionem post annum petere nequeat. Neque hic differimus, an prouocatus sit, an vero prouocauerit ad diuisionem, quod vltimum veteres iurisperiti in læsione ponebant, si scilicet prouocauerat l. & ideo. D. de cond. furt. l. penult. C. de præd. minor. l. Lucius D. famil. hercisc. Quod discernimus hodie contemnimus, & prouocantes atq; prouocatos æquè admittimus. Nec dubium iure ciuili dari restitutiones d. l. maioribus, & quidem intra tempora constituta, id est, quadriennium l. fin. C. de tem. in integ. rest. die maioritatis computandum glos. l. nã & postea. f. si minor. verbo statutum. D. de iur. iur. Nos ex læsione enormi per cõtractum diuisionis cum minore factæ restitutionem daremus intra decennium à maioriæ, ex regum ordinationibus, quod loco legalis quadriennij hodie successit, sed continuum pro vili. Sed magna ratione contendit potest annum dumtaxat similem dari post maioriætem ad reuisiones quidem, licet ad deceptiones ultra diuidiam id decennium competeret. Nam minoris maioris effectio eiusdem temporis, nec longioris præscriptiones currunt, quàm quæ & maioribus.

^e [PAR AN ET IOVR.]

Concluditur ergo hæc dispositione anno præscribi inter coheredes actioni ad petendum supplementum legitimæ. de quo schola litigat; & quidam impræscriptibilem ex toto actionem faciunt, ceteri qui præscriptibilem putant, de tempore præscribendi non conueniunt, & legitimam putant esse de iure naturali, sed quoram de iure positiuo, hic locus in l. si quis filius & l. omnimodo. C. de inoff. test. Bart. quinquennio hanc præscriptionem mittit d. l. si quis filium Bald. l. adolefcentiæ. C. de inoff. test. & quos Tiraq. congerit in retr. §. 36. glos. l. num. 37. Alij non minus triginta annis posse tali actioni præscribi putant, quos item Tiraq. cumulat. rep. l. si vnquam verb. reuertatur num. 366. & Balb. in præscript. 4. parte quartæ partis qu. 23. Hoc articulo his ista deciditur, ne post annum peti possit vllum supplementum, nisi quidem læsio diuidiam excederet.

Proinde cum reuisionem excludi anno dicimus, de ea intelligimus, quæ causatur ab inæqualitate valoris rerum propter malam æstimationem. Quia de re eadem scopus quæri consuevit noluist, cum temporibus mutari eas contingat, nec diuersorum æstimatorum iudicia fere conueniant, ne in infinitum de iure suo incerti essent possessores, & scopus retractari portiones contingeret. Sed si in mēlura agri error est, cum minor sit quam dicta est, & æstimatio facta est per iugera, æquum est dari actionem vel ad trigessimum annum, sicuti in errore calculi diximus l. calculi. D. de adm. rer. ad cuius pert. Error enim consensus excludit, præsertim cum ab alieno facto, id est,

Æstimatorum procedit, cum probatio ad oculum pateat, & eadem decepta decepti probati possit, & itera iniquitas eius detegitur, qui iterum ad mensuram recusat. Ideoque Bald. scribit in rub. de probat. C. nulla legis virtute fieri posse, vt excludatur probatio, quæ sit per rerum euidenciam. & Alex. reperit conf. 408. & 116. lib. 1. Itaque si hoc modo dictum sit, huic portioni cadent quatuor iugera in fundo Corneliano, si quid deest, suppleri oportebit, sicut & in venditionibus l. si seruum. §. si modus vbi Fulgos. & Castr. l. si in qualitate fundi, & l. si duorū fundorum. D. de act. empt. per citas vbi glos. Anchar. & Imol. ext. de donat. Secus si à denominatione fundi incipiat articulus, vt sic dicatur, fundus Cornelianus qui est quatuor iugerum, nec enim suppleri, si quid deest, debet, nec repeti si plus est, quia corpus ipsum in portione ponitur, & mensura demonstrationis non limitationis causa adiciatur, quæ latè Boer. exequitur decil. §. & valde notari conuenit. Et hoc dictum sit vice limitationis ad hunc textum.

Secundo etiam limitanda hæc dispositio, si per arbitros, vt iurisperiti loqui solent, vel vt facere solemus per æstimatores & appreciatores, portiones discretæ sunt: Nam reuisio excluditur anno, qui casus est huius articuli. Sed si non hæc forma, sed vt loqui solent prærogationis modo, *comme à valoir sur son partage on baille à un coheritier*: Illa conventionis forma contineret in se interruptionem; Et ideo pro reliquo competeret actio ad supplementum vsque ad quadraginta annos ex iure patrio, sed in eo quod datum esset, si quidem æstimator esset, obtrineret hæc dispositio, nec reuisio ob malam æstimationem admitteretur eius, quod sic datum esset post annum.

Limita etiam hunc art. Cum transactio circa operam æstimatorum res inter hæredes tractata est, quippe læso non hoc remedio succurreretur, sed relictoria agendum esset propter vim transactionis.

Limita item, cum per sententiam probationes adiudicatæ sunt. Namq; appellandi erit, nec hæc via succurreret, quod Cy. Alb. & Bald. dicunt d. l. maioribus d. l. cum putarem. D. famil. hercisc. Quod ego intelligo, si lata sit sententia non vi æstimationis per æstimatores factæ, sed aliter veluti si ab iudice portiones discretæ sint: Nam si vi æstimationis diuise sint per iudicem aut arbitrium portiones, prouocandum quidem erit, vt locus fiat huic reuisioni, per quam succurreret decepto circa conturbationem portionum.

Nec vero reuisionem impedit, quod per sortem portiones cuique obtrigerint; & si ab iudicio sortis uegent appellari posse, sed vitium hic & læsio non à sorte proueniunt, sed ab inæqualitate æstimationis, Ideoque huic remedio vi non clauditur, quod ex Bald. Philip. Franc. notat in rub. de appell. 6. Bald. l. 1. Cod. communia vtique iud. & d. l. maioribus.

^f [SANS BANNIE.]

Id est, solo temporis cursu inter coheredes. Nam alioqui legitimus titulus ut diuisionis, ex quo sequitis bannimentis quicque vt ex alio quolibet titulo potest appropriare aduersus quoscunque & si rarum est vt quisquam ex tali titulo bannimentis vtratur. Quod si ex tali titulo quisquam bannimentis vteretur coheredem excluderet reuisione etiam ante annum, & protinus à die certificationis. Nec hic text. contra itatueri putandus est, qui in suo casu intelligendus est, id est, cum nulla bannimenta intercesserunt; Quod si intercedant, non dubitandum, quin regularia omnium cõtractuum appropriemen-

ta, hic quoque valeant, cum text. disponat per hæc verba à *quelque titre que ce soit*, sup. art. præcedenti. Quicunque igitur vult coheredem excludere reuisione & diuisione banniat, nam certificatione sequuta coheres excludetur, nisi intercedat in præiudicium (vt loqui solent) reuisionis.

§ [AV REGARD DES COHERITIERS.]

Namque limitata causa limitatum parit effectum: Hæc enim præscriptio statuariæ inter coheredes tantum comparata est. Sed regulari aduersus extraneos præscriptioni quindecennali cum titulo nihil detrahatur. Est autem diuisio titulus habilis ad appropriandum.

Proinde quod de coheredibus statuit, necessario hic etiam implicat agi de rebus hereditariis. Nam in his quæ hereditatis non sunt, coheredes dici nequeunt. Ideo si forte res alterius propria in terminis l. cum putarem. d. famil. heredit. vel l. hæredes. §. qui pro emptore, eod. tit. vel aliena quæ restitui petitur, vel alteri adiudicata in portionem computata est, aut euicta vni ex coheredibus, is rem suam vendicabit à coherede, & pro euicta de euictione aget à die rei euictæ vsque ad quadraginta annos regulari iure l. si famil. heredit. ex quo apparuit hereditariam non esse l. empti. d. eod. tit. vbi Saly. D. de act. empt. d. l. cum putarem. & verus conser. c. 40. expressè hunc casum rei alienæ excipiebat.

Hæc igitur actio cum annalis sit ad reuisionem, præscribitur anno, quæ præscriptio interruptitur intentata conditione ex hoc statuto, aut sicuti doctores volunt. Alb. Bald. l. oh. Fab. conditione ex illa l. maioribus. per citationem scilicet, sicuti ceteræ reuisiones omnes, quod ante fuisse sumus prosecuti. Sed quia hic portiones reformari consuetudo statuit ex deceptione, id quoque non inuale fuerit, an deceptione probata suppleri pecunia debeat quod deest, an vero restitui in specie quod plus est. Ea questio diuersorum auctorum, diuersas etiam habet sententias, Bald. d. l. maioribus, conclusionem alter-

A natuam hoc casu admittit, aut diuisionem callisti, aut valorem suppleri. Quod & Ioh. And. ad specul. probat. tit. de iudic. §. Sequitur videre vers. Item hæredes, ex quo illa Cancellariæ consueta clausula in talibus de restituenda re, aut supplendo pretio. Contra tamen Cyn. Pet. Fab. Saly. Alb. d. l. maioribus putant. Et Cy. l. 2. de rescind. vend. ac præcisè rei restitutionem in obligatione esse putant, quos Mol. sequitur tit. de feud. §. 22. nu. 42. Ego priorem sententiam probor: Nec me mouet, quod illi aiunt hoc modo fieri, vt quis cogatur rem suam vendere, quod eundem directio in contractibus non admittitur. Sed alla conditione sunt indicia diuisoria, in quibus cum ex toto æqualitas seruari nequit, quia portiones portionibus non ex omni parte respondent, æquum est supplementationes fieri quoquomodo arbitrio æstimatorum in pecunia, aut vero in re ditu, quod sæpius fit, tunc rei restitutione, cum sæpè ex diuisionis impossibilitate accidat rem solidam vni adiudicari, & alteri solidam pecuniam l. ad officium C. communia virisque iud. l. si familie quæ est ante penult. d. famil. heredit. Quod ex impossibilitate accidit, ex difficultate tribuitur d. l. si familie, si non in totum, certè per supplementationem partis supergreffe, nam vtrique quis cogitur vendere auctoritate legis, quod illi absurdum putant, & cum impossibilis est partitio, in totum fit venditio, cum in parte difficilis est, partis dumtaxat, quod æstimatorum, & proborum virorum est arbitrium, an fieri debeat, ex circumstantiis ad dissoluendam communionem, & partes pacandas. Quo fit, vt eiusmodi reformationes portionum fieri debeant, vt loqui solent (*ans l'usage change*) id est immotis portionibus, supplendo dumtaxat id quod ad iustam æqualitatis rationem deest, non etiam diuisionem cassando, aut portiones perturbando, quod nihil onerosum esset, & sumptuosum; & si non nego tale casum dari posse, in quo in totum iurari, & portiones ex toto reformari æquum esset, siue villo respectu diuisionis prioris. Sed hæc sunt alterius loci, & incidit vtracumque.

ARTICLE CCLXVIII.

ARTIG.
CCLXIX. ET
NOUVE
CONS.

EN tous autres contrats d'héritage, on se pourra approprier^a selon ta forme dessus dite. Et^d en toutes appropriations^e y aura lieu d'opposition^f iusques à l'information &^g certification^h des banniesⁱ, qui ne pourront faire^k plustost que^l huitaine apres la dernière bannie^m en iugement, ⁿ aux prochains^o plaids subsequens les bannies^p en l'endroit de l'obéissance du fief,^q si obéissance y a.^r Apres laquelle certification, ^s ne sera aucun receu oppoſant,^t ains sera l'acquéreur approprié.

^a **I**N^b omnibus contractibus aliis rerum soli, & immobilium, poterit acquiri dominium seu appropriari^c ex superius præscripta formula,^d & in omnibus appropriationibus^e, admittetur plegamentum, siue oppositio,^f vsque ad informationem,^g & certificationem^h bannimentorum,ⁱ quæ renunciationes peragi non poterunt,^k citius, quam^l octiduo secundo post nuiſimum bannimentum,^m iudice pro tribunali sedente,ⁿ proximè sequentibus^o placitis, bannimentis celebratis,^p eo die quo illi ditioni ius esse incipit,^q si ditioni iuri sibi dicundo statuta tempora habeat,^r post quam testationem^s omnis excludetur intercessor,^t illibatumque ius acquirentis remanet.

* [EN TOVS AVTRES CONTRACTS.]

Ne hic quidem articulus suo loco positus est, quod (&) coniunctum indicat, quæ hunc voluit & debuit adiungere immediatè post 266. & ineptè & inordinatè est insertus inter ambos is qui hunc præcedit, qui materiam connexam interturbat, importuna insertione alienæ materiæ. Debuit igitur hic subiungi.

b [TOVS AVTRES.]

Hæc clausula in totum expungi debuit nam *mutatio* & actum agit. Repetit enim semel iam statuta d. art. 266. & cum ibi dixerit (*à quelque titre que ce soit*) quid voluere reformatores, cum subiiciunt *totæ autres contractus*? non minus ineptè quam si quis diceret, omnes & plures alij. Nam infinita oratio infinite agit, vltra quam nil potest intelligi in natura in eodem genere. Proinde repetendum est, quod alibi diximus, postulatibus ordinibus hanc vniuersalem enunciationem sic conceptam esse, vt vna omnibus omnino contractibus lex appropriandi posita noua lege intelligeretur, cum veteri diuerso iure vreretur.

c [SELON LA FORME SVSDITE.]

Art. 266. scilicet, & art. 265. qui primus est. Hæc relatio arguit anteriorem articulum interitici non debuissè.

d [EN TOVTES APPROPRIANCES.]

Qui se font par banniss & certification.

e [Y AVRA LIEV D'OPPOSITION.]

Vetus crebrius verbis plegiamenti utebatur, de quo nos antequam prolixè, interdum & oppositionis vt c. 220. late c. 52. sed ruditer & inscite.

f [IYSQVES A L'INFORMATION.]

Inclusiue, id est, inter ipsos actus informationis & certificationis. Informatio constat testium interrogatione, qui asserunt se bannimentis interfuisse illo die, loco, tempore. Fit autem iudice sedente per tribunal per antestatorum depositionem, quos recordatores vocant.

g [CERTIFICATION.]

- 1 Certificationis origo & auctor.
- 2 Certificatio actus apparitoris.
- 3 Certificatio non est recipienda appellatio.
- 4 Certificatio in auctionibus diuersis iuris.
- 5 Ordinum quot diem accipi debeat late.
- 6 Obsequia, quid sit.
- 7 Placita proxima dicantur etiam, si capta sint vniuersa.
- 8 Appropriamentum perficitur à l'obsequia etiam que per les ples soient commencez.
- 9 S'il n'y a obsequia où se fait l'appropriement.
- 10 Plenissima securitas queritur appropriementis.
- 11 Auctoritas ac de re, ibid.
- 12 Restitutio aduersus præscriptiones non datur, latissime.

1 Certificationis vetus consuetudo meminit d. art. 40. Tamen si foro veteri non vsiquaque vsurpabatur ante constitutionem quandam Ducis Ioannis anni 1424. qua caurum est, vt hæc certificatio in posterum

A seruaretur ad euitandas clancularias consuetudines.

Est vero certificatio apparitoris renuntiatio de eo, quod egit lege, apud iudicem, quod professione iudiciali consuetudo fieri voluit, de eo de quo mortuus apparitoris relationi credi nollit, in re tam momentola, idque sacramento, quod scholastici auctores dicebant referre iudici de citatione. Quod si ille morbo aut absentia facere nequit, testatione facta de apparitoris manu res in acta redigitur antestatis factum testantibus. Quamquam & ex forma, l. sed si quis. D. quemadmodum testamen. aper. procedi. l. potest vel ex cum ab initio eodem titulo; id quidem sapius in apparitoris, & ministrantibus officio. Est vero certificatio actus apparitoris simpliciter, nec iudicis vlla interfactio adici debet, cuius nulla sunt partes, nisi in interrogando, vt actuarij in scribendo. Quare hic admirari subit hominum exteriorum in sapientem sapientiam, qui nuper suo indicio sibi magni artifices vili, ab talibus certificationibus appellari reperere, inaudito nobis ac veteri foro exemplo, quod nefandum quidem vnum auditum esset tribunalibus nostris, cum id vere fit ab executeore appellare contra, l. ab executeore. C. quor. appell. non recipi. Est enim (vt ante diximus) hic merus & simplex actus apparitoris, qui de facto suo testatur apud iudicem sine vlla iudicantis interfectione. Quod si etiam iudex interloquatur rite facta videri bannimenta, id pro decreto haberi non debet, nec per id quicquam additur ad veritatem actus, neque de non vero facit verum, sed declarat tantum id quod res ipsa continetur. Itaque in appellatione ab eiusmodi interfectione nihil deduci posset, præter solemnitatis defectum, aut non solemnem promulgationem, aut non verum esse, quod apparitor retulit. Sed isti cum prætextu talium appellationum, de substantia contractuum, aut nullitate, vel inualiditate cognoscunt, imperitè faciunt, & iniquè, quia in appellatione à sententia, quæ de ritu pronunciat, id est, forma accidentali, nihil deduci potest pro grauamine (vt forum loquitur) nisi quod ritum & formam spectet. Hoc cum constat, si apparitoris relatio vera reperitur, & bannimenta suo ordine facta, planè inutiliter appellatur: quod si eo defectu laborant via nullitatis ipsa per se concidunt. Itaque non fuit antehac cruditis iudicibus vsurpatum, vt ad relationem seruientis interfectionem adicerent. Quare ridicula est curiosa istorum hominum solertia, qui plus in alieno iure se vidisse putant, quam patrij iuris, & moris peritos, imperiti ipsi & experimentis talium deficiat, magni tamen sibi auctores visi, innouandi prisca moris, ex eo quia in auctionibus eius generis appellationes vsurpant à certificatione actionum scilicet, re planè diuersa & longe alia, vt quæ in forma cognitionis contentiose inter repugnantes interponitur, cum hæc voluntaria sit, & nullo aduersario obstante. Ideoque quilibet intercessor, post, tales certificationes bannimentorum, intra decimum quintum annum, tam s admittitur ad nullitates eorum deducendas, & opponendas per viam nullitatis, quam si inter ipsos actus certificationis intercessisset, nec obstat iudicis interfactio aduersus absentem, quod contra fit in illa auctionaria certificatione, quæ non nisi præsentibus aut vocatis partibus interponi potest. & ideo si interposita sit iudicialiter, necessariò ab ea est appellandum. Cum id quoque perpicuum sit, bannimentorum solemniam vim suam non ducere ab actu iudicis, sed solius apparitoris agentis, & postremo de actu suo renunciantis apud iudicem præsentem, etiam si in totum mutus esset: quia opera eius non

B
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12

desideratur, indicatoria quidem & cognitoria, sed sensum duntaxat, auditis scilicet, linguae officium non est necessarium si sponte apparuit post electionem renunciationis esse verum, quod scriptum est, testatur, etiam non interrogare iudice. Quare valeant hi acuti scilicet homines, sed qui iudicio deficiunt, nec fines rerum intelligunt, & toti vix in infringendis rebus bent, & sapienter constitutus, vnde hanc rerum perturbationem, quae ubique est, accidere sibi necesse.

^h [DES BANNIES.]

Oubannie, in casu articuli 266. supra.

¹ [QVI NE SE POVRONT.]

Quæles certification & information, si contra fit, pœna est nullitatis actus, & irriti appropriamenti ex natura verbi non potest, & quia peccatur in forma substantiali, qua vitiata actus corrui.

^k[PLVSTOST QVE L'HVITATNE.]

Veteri consuetudine, c. 45. & 46. appropriamenti
solemnia ultimo bannimento clauderantur sequu-
ta ogoade, sed addita per reformatores ad cætera
solemnia certificationis necessitate, ab ea conse-
quens fuit appropriamenta consumari.

¹ [HYICTAINE]

Quid est oꝛdoas, & quot dierum est.

Hic quoque subit admirari eorum iudicia, qui veterem, & vltimum computationis nomen nouatione inutili, & proinde periculosa moper adori sunt conueller, cum veteribus in foro atque omni commercio receptum esset ab octauo ad octauum octiduum conficere, hoc est a domino ad alium dominum, nec dies octo integros exigere, sed sufficere capros, quod ipsum in consuetudinariis & iudicialibus omnibus vadimonis, assignationibus, & dilationibus ad patrum memoriam sic erat vltimum vt dubita sit flagitiose impertire tribueretur, quod articulus huius tituli primis sic coniunct, vt mirandum sit, quid in mentem venerit diuersum arbitrandum, & non articulus. 27. attigimus. Quare cur hoc octiduum temporis alterius statuendum esse putarint, rati nulla apparet, materia, subiecto, & causa statuendi plane eadem, cum indicata solemnitas, & forme partem faciat extremum hoc octiduum, nec separari ab priori pte potest possit. Cur enim alia edicti alia certificationi tempora statueretur? Cur decrepta luis numeris appropriarentur, & dominiorum solemnitas diuerso iure confectur contra regulas? Cur si diuersum sensist consuetudo non exprellit? Cur hildem & totidem verbis octidui intelliguntur diuersa? Cur eadem verborum conceptio: imo verbum idem octidui, aliis nouis, aliis octo, aliis decem diebus putatur significare, & interuallum aliud. Dispicitur quod vltimum consuetudo de octiduo statuit, si non octauas ad octauum intelligitur, idque non ab diei consummatione, & momenti perfecti, sed ab actus potius qui geritur momento, id in appropinquantis edictalibus, idem in actionibus, & crisis, idem in prescriptionibus & bannis capitalibus: in reformationibus professionum feudaliu (rotulos appellante) in bonis vacantiis & re-

A pertis, en *espans*, in confessione inuentariorum, in
excludendo retractu, qua omnes dilaciones & vadi
monia mensuram capiunt à domino ad domini-
um, & de iour à iour. Hoc idem in assignationibus
omnibus iudicialibus vetus forum vspatuit, idem
Curia Parisiensis matrix ceterarum, idem relique,
Cur vetera subinde mutando, vertendo, versando,
rotando, malum insidias frutere commerciis in te-
tam momentosa, quam ea rata esse, qua ordine, &
tempore semper eodem omnibus olim tribunalibus
valuere, cum veterum vsuum indubitata obseruatio

tur, Cum Christus dicit in Euangelio, soluite templum hoc, & post tres dies reedificabo illud. Et alibi: Generatio praua & adultera signum querit, & signum non dabitur ei nisi signum Ione, quæ de resurrectione dicebantur, atqui constat pridie parasceves crucifixum, parasceve tota iacuisse, postridie resurrexisset, idque bene mane, quod August. lib. 4. de doctr. Christiana annotat. Eadem sententia alterius loci Euangelici, quem alioquin pugnantem cum alio Epiphanius conciliat. libro 2. Panna. Quid Medici cum tertio die moueri bilem dicunt, & exiltere tertianas, an quisquam ita insanit, ut quantum pro tertio intelligat: talem censorem si febris illa corripit discat vel inuitus suo malo non esse quantum, quod febris recurat, quod Hipp. deffinit apud Galenum, lib. 4. de morbis vulgaribus. Quid in hac mundi fabrica nonne sex diebus opus omne creatoris perfectum est, septimus quietis fuit, hinc hebdomadas Mathematicis & Astronomis & agricolis septem diebus constat, in his vnus dominicus si quem addideris, is necessario octauus erit alius scilicet dominicus, adiciæ alius inonus erit, si quidem monas addita octonatio nouemariam facit. Atqui consuetudo octauum tantum desiderat, eratque haud dubie in certificatione expressura, quod in bannimentis diserte erat cautum, nisi quia dominica certificationem, actum scilicet iudicalem, non poterat admittere, sicut edicta, id est, bannimenta dies dominici admittunt. Nam quod de verbis arguntur, *huius tamen apres*, sedulo nugantur, veluti octo dies post vltimam edictorum dominicam exigantur, scitum est etiam edictorum interuenire debere, *par trois Dimanches l'un fue. n.e. apres l'autre*, nec hic verbum d'apres facit, ut dominicus prior non computetur in termino. Nec enim rectè percipientibus vox, d'apres, intelligenda est à fine diei, sed à fine actus qui geritur, hoc est ab ipsis bannimentis quæ sunt matutino tempore intra sacra, reliquum diei rebus agendis inutile est, idcirco ratio eius non habetur, sicuti, & cum placita habentur, hic omnis actus certificationis excutetur, quod de die superest inutile est ad actus rerum, ideoque sine computatione est. Quare desinant ineptire. Sed fuit intra viginti hos annos hæc seculi labe, ne quid homines de solitis manere vellent, non in disciplinis, non artibus liberalibus, non in externis hominum actionibus, non victu, non incessu, habitu, adificationibus, suppellectili, non denique villo quod veteres vsurpassent, atque ita efficere omnia sibi acutius videre videri, ut cælum terræ misceri & videre & pati cogeremur. Nam siderum positus varij nec æstates, nec hyemes prisca vsquam vbertate fluere patiuntur.

^m [EN IVGEMENT.]

Neque enim alibi certificatione fieri potest, idque iudice sedente pro tribunali, & cognitionibus vacante.

ⁿ [AVX PROCHAINS PLETS.]

Proxima placita sunt, quæ nulla alia antecedunt, quæque immediate sequuntur vltimum bannimentum, nec alia intercedunt, l. 2. hæreditas & g. legitima. D. de suis & legit. proximus, & l. proximi. D. de verb. significat. Quare proximis non certificasse, nullitatem importat appropriamenti. Nec vltioribus fecisse profuerit, alioqui homines, quorum interest, circumueniri contingeret, aut magna molestia affici

A obseruatis omnium temporum placitis omnibus. Namque postrema dies bannimenti quasi vadatio est omnium, quorum interest ad proxima & instantia placita.

^o [PLETS.]

Placita posteriora tempora appellauerunt, voce Canonistis quoque vsurpata, quod nos articuli. consuetud. notauimus. Sed nec quauis placita intelligenda sunt, sed ea tantum in quibus de rebus soli agitur. Excludit itaque, *plets de meubles ou delirances*, in quibus de rebus soli nihil agi potest, sed de rebus mobilibus dumtaxat, aut personalibus actionibus.

^p [EN L'ENDROIT DE L'OBEISSANCE DV FIEF.]

Est hic aliquid quod de iure patrio, & Britannia ⁶ proprio intelligi conueniat. Rectores provinciarum Britannia non solent placitorum causa quoquam demigrare, nec sicuti in Francia, inferiora tribunalia obeunt ad assisas (ut loquuntur) tenendas, sed dictionibus quibusque, & inferioribus dominis ius dicunt in sua primaria sede, nec id tamen passim, aut omni tempore, sed sua ditione quæ tempora statuta habent, quibus agere, & conueniri apud rectorem provincie possint, quod *ils appellent, conçoit, mence, & obeissances*, non diuerso iure quam quo Franci olim apud Parlamentum vtebantur, nunc penè obliterato, cum sui cuique bailliagio dies statim essent. His conueniri, & cum his agi per eos dies potest apud Rectorem provincie, extra eos respondere non coguntur. Exemplis res fiet illustrior. Parent Rhodensis praesidi Vitreum & Filicrium die primo placitorum. Castrobrientium vii. Guarcia viii. Hedeum. ix. Mofortis decimo. Hic cum de hac octogode, de qua hic loquitur, statuum diem, interest quid agatur. Nam cum duo termini considerandi sint, à quo scilicet, & ad quem, terminus à quo certus est, ab vltimo scilicet bannimento, de termino ad quem quidam dubitant. Nam cum, ut ante diximus, placita Rhodensis Vitreum auspicietur, quidam putabant, etiam si de re Castrobrientio subiecta ageretur, terminum ad quem metiendum ad primum placitorum diem, quod die cum Vitreis ageretur, quod perquam falsum est. Neque enim respectu Castrobrientij placita dicuntur inchoata, ex eo quod cum Vitreis agitur. Neque enim Castrobrientianus vllus agere aut conueniri his diebus potest, quibus cum Vitreis ius est, sed suis dumtaxat, hoc est Castrobrientij diebus. Quare hæc octogode computanda est ab vltimo bannimento ad septimum placitorum diem, quo die cum Castrobrientio ius esse incipit. Et hoc est, quod hic dicit, *en l'endroit de son obeissance. Et ne se peut on approprier d'un heritage de Chastebriant, ou autre mence, qu'en l'endroit de son obeissance. & de se iurer. Et ne se doivent dire les prochains plets, qui se tiennent pour Vitre, ne ceux en commençant: car les plets de Rennes ne se commencent pour le regard de chacune iurisdiction inferieure, que par la tenue de l'obeissance particuliere de chacun siege, ou iurisdiction inferieure, dont est question.* Facit quod in simili Boër. ex Castrensi recitat decisi. 40. num. 4. Quod cum statuto Brixiæ alio die ius diceretur ciuibus, alio forensibus, aut ut alicubi apud Francica tribunalia, alio nobilibus, & item ignobilibus alio, eos dies per quos ciuibus ius diceretur, non computari in praescriptione pernicienda forensibus, quia perinde habendum esset, quo ad forenses, ac si omni-

nino ius non diceretur. Itaque illos sessionum dies a forcnibus non computari, quibus iudex postulationibus forensium non vacaret. l. 2. §. dies. D. quis ord. in honor. poss. ser. Sic Castrobrientio dies computationi non oportet, quibus Vitreio dumtaxat ius dicitur, idque priuatiuo iure, veluti etiam Parisiis olim cum
 7 Parliamenta essent annua, & quotannis regio rescriptum euocarentur, etiam si Parlamentum caprum erat à diebus prepositus Parisiensis, poterat nihilominus assignatio dari alicui de Bailliagio Artesij, aut Campanie ad dies sui bailliuatus, modo superessent adhuc octo dies vsque ad eos, qui casus est noster formalis, & haberetur in stylo parlam. tit. des adiour. §. 7. Nam istylus erat ad proximos dies sui bailliuatus quemque citari in his terminis, quibus hæc consuetudo vitur. Reddi enim oportet singula singulis, cum non potest fieri relatio ad omnia, vt Angel. dicit. l. 1. §. dolum. D. de dolo. glos. l. qui in futurum. §. 1. D. de pact. veluti si quis diceret, homo, bos, aquila, ratiocinatur, volant, cornuta sunt, nemo tam infans reperiretur, qui volatum referret ad bouem, aut cornua ad aquilam, aut ratiocinationem ad vllum ex duobus postremis. Sic cum placita Rhedonenfia dicuntur, si cum Vitreio rem habes, de Vitreis intelliges, si cum ciue Castrobrientiano, aut rectius soli, omnino illi dies spectandi, nec placita Castrobrientiano cepta dicuntur, quia Vitreio ius dicitur. Sunt enim ista diuersa, & si nomine vniuersali
 8 comprehendi possunt singula. Pourquoy les prochains pletz de Rennes pour vn heritage de Chasteau-briant ne commentent pas aux iours de la mence de Vitré, mais du septiesme iour des pletz, & se doit la huitaine, dont il est parlé icy, compter au iour de l'obeissance. Hæc leuicula videri possunt, nisi grandes sæpe tragedias prætextu tantulæ dubitationis prout excitari comperissem vsu, atque adeo imperitorum iudicia impulsissent in deterius eorundia iudicandi, quin etiam causam querentibus parua etiam pro valde momentosis obici nimum quam sæpe animaduertissem. Sed ista discrimina dictum, & dictonum scio in quibusdam tribunalibus rescriptis regum esse sublata: Nostrium quidem ea etiamnum retinet, sine quibus facile est fallere in appropriamentis.

⁹ [EN L'ENDROIT.]

Tellement que s'il y a plusieurs obeissances expedies en vn matin, depuis que l'vne aura eu congé, il ne se peut plus rien plaider, ny approprier d'heritage par ladite mence; Summo quidem iure, cum illa millionem obtinuit. Receptum tamen est acquiratis obtentu potius quam summo iure, vt in eadem audientia venientes audiantur, si intercedunt.

¹⁰ [SI OBEISSANCE Y A.]

In quibus tribunalibus is mos receptus est, non

omnes tamen ditiones aut inferiora tribunalia eo iure vtuntur, est enim præscripti iuris aut priuilegij autoritate principali concessi d'auoir obeissance. Qui communi iure vtuntur, quouis tempore euocare respondere coguntur salvo remissionis iure ad suos ordinarios, qui si appellant iustitien chef, & des heritiers qui sont en teli siez comme communement sont siez anoirs, & enclauz on s'approprie à tous les iours, car il n'y a point de particuliere obeissance, ou de iours propres & priuilez pour eux, pouruen qu'il y ait huitaine entre la denuee banne, & l'appropriement par certification. Cæterum nihil hic expressum est de apparitoribus per quos bannimenta fieri debeant, cum veteri foro certissima esset regula per ordinarios cuique dictioni attributos fieri debere, qu'ils appellent ameneurs. Quod nuper innotatum est quodam iudicato, inductumque vt suum cuique ea de re esset arbitrium, cum maiores nostri nullum omnino actum de re solidamitterent, qui non esset per ordinarios apparitores confectus. Quod & in vocationibus in ius etiamnum manet. Sunt quibusdam sui viatores per quos ista iure patrimoniali exercentur, quos vocant voyers, & banniers.

¹¹ [APRÈS LAQUELLE CERTIFICATION.]

Est enim hic vltimus actus appropriamenti, inter presentes quidem: Nam de absentibus sequenti articulo statuitur. Audiri tamen intercessores tum, quoque receptum est, cum adhuc iudex sedet pro tribunali.

¹² [NE SERA AUCVN RECEV.]

Perpicue hic apparet exceptionem hinc finitæ dari aduersus ferros intercessores, in qua id tantum quaeritur, an appropriatum sit, de quo scripto omnino doceri oportet, quod cum est factum, & solemnita constant, protinus ocludi omnis iudicialis questio debet, & actor excludi: de quo sine nos satis multa diximus art. 266. verbo, du tout.

¹³ [AINS SERA L'ACQVERER APPROPRIÉ.]

Hic quoque verba (du tout & enuers tou) inferi debuerunt, quæ sunt dict. art. 266. expressa, per quæ ius omne eius contra quem præscriptum est, in præscribentem appropriamento transferitur subiecta obligatione omni ciuili & naturalis: de quo Bartol. sequitur. §. si viam. D. de vfucap. & Ang. l. i. C. de iud. glos. & Ang. l. cum notissim. C. de præscript. trig. Sed hæc alibi, cum etiam de illa fallaci Bartoli oblatione, de directione verborum ad præscribentem aut agentem, aut in rem conceptis verbis disseremus, de quibus locus apud Felyn. c. quoniam ext. de præscript. Balb. in præscript. 2. parte tertia principali. q. 14.

ARTICLE CCLXIX.

ARTIC.
CCLXIX.
NOVÆ
CONS.

ELVY qui est approprié^a d'heritage, par bannies^b en la forme suldire^c est defendu^d contre tous ceux du Duché, & contre ceux qui sont hors le Duché, il conuiendrait^e que l'acquireur les eust tenus par an & iour, apres l'information & certification faicte desdictes bannies, sans empeschement, si s'il n'y auoit dol, ou fraude^f au contract, ou aux bannies, auquel cas^g competeroit action, nonobstant lesdictes bannies & certification d'icelles, iufques à dix ans^h apres ladite certification.

Qui sibi acquirit^a res soli, per bannimenta^b ex præscripta solemnitate, c^c securus est^d aduersus omnes, qui in Ducatu domicilium habent, e^e sed qui extra Ducatum constituti sunt; oporteret, f^f ut acquirer illas realiter, & naturaliter possedisset, g^g post informationem, & certificationem ritè factam prædictorum bannimentorum, h^h absque ulla interruptione, iⁱ si non dolus, k^k aut fraud, l^l contractui, m^m aut bannimentis intercessisset, nⁿ quo casu, o^o competeret actio, nihil præfatis bannimentis obstantibus, eorumque denunciationibus, p^p usque ad decennium, q^q à delata certificatione.

* [D'HERITAGE.]

Vbiq^{ue} ferè hæc vox repetitur, vt intelligatur hoc genus appropriamenti conuenire rebus soli, quæ propriè & substantia tales sunt, non iuris fictione, de quo ante disseruimus, art. 266. verb. d'heritages.

b [EN LA FORME SVSDITE.]

Per articulos 265. 266. 268.

c [EST DEFENDV.]

Plenissima securitas appropriamentorum.
An restitutio detur aduersus ea.

Quod Iuriconsulti dicere solent, tutus est, & securus omnimodo securitate; & quod text. exprimit, l. omnes. C. de præscript. triginta annorum. Omnis (inquit) actio quadraginta annorum curculis sopiatur, & nullum ius priuatum publicumve, in quacunque causa, vel quacunque persona quadraginta annorum extinctum iugi silentio moueatur; & infra, sit liber (inquit) & plenissima munitione securus. Plenissima securitatis vox repetitur, & leg. vltim. C. de edict. d. Adria. toll. Itaque sicut Salyc. ait in leg. Sicut eod. titul. plenissimè verbum ponit rem in termino ultra quem non est progressus, vt superlatiuum, & leg. vltim. C. de fund. patrim. lib. 11. nullam molestiam, nullam actionem, nullam inquietudinem formidare debet, qui tanto tempore possedit, & dict. leg. sicut, post hanc (inquit) temporis diffinitionem, nulli vltius mouendi facultatem patere censemus, etiam si leges ignorantiam excusare tentauerint & c. ad aures in fin. extr. de præscript. vbi præscriptio quadraginta annorum omnem profusam actionem excludit & c. volumus, 16. quæst. 4. quietem (inquit) eorum omnibus modis procurare. Itaque Ang. l. Papinianus. §. si quis mortis. D. de inof. testam. scribit cui à lege detur securitas, nec directè nec indirectè vexari possit. Quare omnino admirari non desinam, post tantas verborum exaggerationes, quæ tam disertè de Imperatorum, & iuris intentione restarentur, extitisse illos homines, qui verbis hanc ipsam securitatem extollerent, re tollerent reperta ratione, vt sibi videbantur acuta, quæ tanta verborum pondera eluderent introducta restitutione in integrum aduersus perfectas tempore præscriptiones, idque ex vulgaribus causis absentia, ignorantia, & talibus. Diximus paulo ante, cum de interruptionibus commentaremur, esse restitutiones quasdam, quæ actionis iure peti possent, quasdam quæ iudicis officio, atque ideo præscriptionum tempora diuersa esse; quia quæ officio iudicis peterentur, quadriennio expirarent l. vlt. C. de temp. in integ. rest. pet. c. 1. de restit. in integ. lib. 6. Hoc posito mira inter scholasticos auctores pugna incanduit, an perfectæ præscriptiones per restitutionem in integrum infringi possent, ex aliquæ earum causarum ob quas concedi solent, veluti ob absentiam aut igno-

A rationem & tales, de quo vbiq^{ue} pugnatur in nostris libris, vt non immerito Aymo Crauetta vir eruditus epiphonemate miseros litigantes exclamet, quibus in tales controuersias incidere contigit, de quibus nihil certi esset iure constitutum, & quod ab arbitrio cuiusque & opinione potius penderet, quam à certis vllis regulis. Sunt vero controuersia capitata. Etiam completa præscriptione longissima quantalibet exaggeratione verborum Imp. vtantur d. l. vltim. C. de fund. patrim. & talibus dari tamen restitutiones ex capite ignorantie rei Domino. Huius sententia auctores, ne prolixior sum cogerit. Tiraq. in retract. §. 35. glof. 4. numer. 37. Franc. Balbus part. 4. quarta partis q. 2. 9. Aymo. Crauetta lib. de tempore parte quarta, incip. materia. num. 50. Nec putat Crauetta vllam tantam vim verborum esse, quæ restitutionem possit tollere, idque tam in vicennaria quam tricennaria. Hæc sententia manifestè iure oppugnatur leg. final. C. de præscript. long. tempor. cum dicit, nulla, vel scientia, vel ignorantia expectanda. Ridicula est enim solutio Bart. l. 1. §. si quis propter. D. de iti. act. quæ priuat. textum intelligit ipso iure, sed effectu non item, quæ opinatio plane illudit sensibus & sophisticam spirat. Quare plures negant in vicennaria dari restitutionem, quos Tiraq. colligit ibid. numer. 42. quia illa l. vlt. ignorantiam non patitur illi obici. Sed iidem qui de vicennaria negant, de tricennaria admittunt, quia de tali d. l. vltim. non loquitur. Iidem contra quadragenariam restitutionem nō recipiunt propter d. l. omnes, vt Alex. conf. 2. vol. 3. Bart. l. 1. §. si quis propter. D. de itine. act. quæ priuat. Decius conf. 29. Crauetta vbi sup. numer. 56.

Quidam neutrobi admittunt, quos Tiraq. colligit numer. 37. Sunt qui minoribus, & Ecclesiæ restitutiones largiantur, absentibus & ignorantibus denegent, quos Tiraq. num. 47. Crauetta conf. 49. Anchar. conf. 170. Quidam ignorantia, & absentia causas minoritati antefereunt, quos Tiraquell. recenset num. 48.

Quidam alio atque alio loco diuersum sentiunt, & inconstantia iudicii mentis errorem produunt, vt omnino admirabilis videri debeat iudiciorum diuersitas, aut principum focordia, qui de his tamdiu patiuntur dubitari, de quibus vno verbo constituere poterant.

Quo magis amplectenda est hæc consuetudinis dispositio vniuersalis (de defendere contre tous ceux du Duché.) Et illo art. 260. enuersus tous & du tout. Quæ ratione istæ omnino opinionum symplegades sublatæ intelligi debent, & in totum præcisæ. Nam (vt verum agnoscamus) cuiusmodi iudicia eorum videri debent, qui post tam apertas imperatorum constitutiones, post tantam verborum vehementia, & pondera, illudunt menti, & intentioni constitutum derota sententia, & indirectè admittunt, quod auctores legum exclusum voluerunt, & cum securitati contrahetum principali authoritate quæ fita sit securitas,

Argent. in Conf. Brit.

FFF

privata interpretatione concedunt restitutionem, & fenestram aperiant, qua recrudescant controuersie de dominis rerum sopite tempore, & vt Impp. loqui solent, extinctæ. Nam si nullam molestiam, nullam inquietudinem, nullam actionem formidare debet, qui præscripsit, quod in ipsis patrimonii principum l. vltim. C. de fund. pat. statuit, quid est quod sentiant, qui ter repetite emphasis verborum vim excludunt, & verbalem volunt esse securitatem? cum data restitutione actiones ad dominium rei præscriptæ vendicandum restitunt, & redintegrant lites, quod rectè Anch. improbat d. conf. 170. ex illis verbis l. vlt. (ne alia inextricabilis dubitationis occasio oriatur.) Nam quis hic non videt litem gigni de prioris litis materia; cum ratio reperitur restituendæ prioris litis. An non quod Anch. ait, istud fuerit verbis cauisse, re ipsa illuisse, si restitutio ius extinctum ex toto reparat, & instaurat? Nam quis neget molestiam cum affici, aduersus quem post tanta temporum interualla restituntur actiones, vt iterû de rerum præscriptarû dominio periclitandum sit, cum præscriptio finis esse debeat laboris, & periculi, quod Bald. ait l. i. C. de nund. Cast. conf. 204. col. 2. lib. 1. & negata actione restitutio in integrum negata videatur, quæ actio inter actionum nomina haberi debet, quod Bartol. & Bald. aiunt l. i. D. de iurif. om. iud. l. actionis verbum. D. de oblig. & act. Quod si bono publico reperta sunt præscriptiones, cuius ingenij est eas modis omnibus eludere, & vim earum ita dilutam reddere, vt res inanis sit, nec alia quam verborum, vt cum te putes Anchisem totum tenere nihil teneas præter vimbram, quæ tenues vaneſcit in auras, & quæ illa est toties decantata plenissima securitas, quam obuia cuiuslibet restitutio excutit? quod verè gloſ. dixit l. ait prætor. §. permittitur, verb. imputandum. D. de minorib. & Baldus leg. i. Cod. si aduers. solut. Et tamen ius omne publicum, priuatum, patrimoniale principum vna 40. annorum præscriptio extinguit, ex quacumque causa, aut persona d. l. omnes dict. leg. vltim. C. de fund. patrim. Quid amplius dicere lex potuit? quàm cum quacumque causam dixit, & quacumque personam, cum circa ea tota iuris ciuilis materia versetur. Nam & leg. sicut, litem mouendi facultatem aufert, atqui in restitutione lis est, & litem priorem, renouat. Quæ sunt ista legum, aut interpretationum ludibria, cum antio obdideris pefſulum, postico admittere amatorem, fronte obſistere cum manu post tergum reducta deducas, veluti in obſidionibus vrbiû qui cuniculos agunt, cum vim tantam pulueris ingeſcere, vt montes ipsi in altum tolli possint, occurrerit aliquis ex aduerso, qui cuniculum deprehensum pertundat, tota illa vis in efflatum abierit. Sic cum leges plenam & plenissimam securitatem statuere, restitutione eludere, irrisisse est, & miserè mortalitati verbis inanibus illuisse. Quis hic non percipit scholasticorum hominum cautionem, qui experimentorum imperiti sua somnia proponunt mundo, lites intendunt, & resp. conturbant perturbatione dominiorum, & maligna sapientia efficiunt, ne quid sit in rebus aut certi, aut constiterit? Quid senserit Crauetta, quid Boër. decis. 39. quid Tiraq. obuium est, & loci patent: laudâda modis omnibus ingenia, quæ lites detestata possessiones moueri post longa tempora non putant, salua repub. posse, neque de scholasticorum hominum sensu tantas res constitui posse, quæ experimentis & actionibus rerum discernuntur, ipsos rerum moderatores sapienter proſpexisse apparet, si non ista inani philosophia, & argutæ sensa eorum eluderentur.

Magis vero admirandum eo progressus præpositè sapientes homines, vt hanc ipsam restitutionem, quam completa præscriptione tribui volunt, non ante inchoari putent quam à die scientiæ. Ex quo scilicet quicquid intellexerit quadriennium sibi competere, sic fieri, vt ne centum quidem annis res illa præscribi possit. Atque hoc quidem tale apocryſum sequi necesse fuit talibus assumptis, hoc est absurdum illatum ab absurdis principiis. Hoc vehementer contendit Crauetta, & quos Tiraq. vbi sup. numer. 43. & Canonist. c. vigilanti ex. de præscrip. & quos Rebus. tit. de reſtit. artic. 2. homines crudeliter humani dum affixi in diuiduorum consideratione publicam securitatem, & rerum dominia in totum conturbant, & tribunalia implent clamoribus, familias furis litium. Ista homines imperiti in angulis studiosi secessus docent, mali præceptores quando finem, & vsum talium non norunt. Quid cum adimperatoria iura etiam populorum consensus, quæ consuetudinis appellatione intelligimus, accessit, cum his verbis pronunciat? *Il sera du tout & enuier tu approprié.* Et alibi, *Nul ne sera receu opposant.* Et hoc articulo. *Est defendu contre tous ceux du Duché.* Et alibi, *Droitue & seigneurie est acquise.* Nunc tu puta ponere Momum, qui ad tanta verborum conſtituta ruptæ vesicæ creptacula rumpatur nisi vna modo restitutionis mentione facta, quæ ista exhibet in fumos. Sic igitur censendum legitimum præscriptionum quarumvis tempore decurso, in totum restitutiones excludi quauis ex causa, quæ nulla tanta esse potest, aut debet villa in specie, vt ius bono publico repertum violeto. Quas ne minoribus quidem concedendas puto, si præscriptiones cum maioribus liti coeper, nec alia de causa est quàm aratis. Sint itaque, quod esse debent, præscriptiones finis litium, & dominiorum securæ parocinia, aut vt Cicero loquitur, finis metus & periculi.

Ex qua ratione rectè etiam illam Ecclesiasticæ benedictionis formam ciuilia tribumalia reiecere, quæ Canonistæ repereant, quæ de rebus omnibus arbitrium sibi olim ſumplerant ex c. nouit. ext. de iud. Sed nos id pridem excussumus; de quo tamen vique Cor. laborat conf. 151. vol. 3. & conf. 145. vol. 2. Bald. auth. ad hæc C. de vsur. Balb. in præscrip. parte 1. tertie partis q. 10.

^d [CONTRE TOVS CEUX DV DUCHÉ]

- 1 Absentes à Ducatu qui dicantur. Absentia domiciliorum intelligitur. *ibid.*
- 2 Differentia huius art. c. 288. in retractu.
- 3 Privata denunciatio non aquipollet certificationi gener.
- 4 Absentibus debent procuratores dimittere. Afficta absentia non prædest.

Hæc dispositio sumpta est ex l. vlt. C. de præscrip. long. temp. quæ de præscriptionibus aduersus absentes statuit, & eadem opera absentiam & præsentiam cuiusque diffinit. Quare non est hæc verborum conceptio *ceux du Duché*, sic accipienda, vt quævis præsentia aut temporalis habitatio faciat locum huius dispositioni, vt dici possit de *ceux du Duché*, sed his verbis intelliguntur hi dimittaxat, qui domicilium in Ducatu habent, hoc est qui perpetuò præſentes sunt facto & animi destinatione, aduersus quos hæc dispositio facta est, quæ appropriationum certificatione claudit. Quamobrem & si negotij causa absentes sint, aut peregrinentur temporaria absentia, non minus

minus presentes intelligendi sunt quo ad appropriandi effectum in terminis huius textus, qui nisi intra certificationem intercedunt, haud dubie excluduntur. Ratio in promptu est, quia cum procuratorem dimittere potuerint, & debuerint, pro presentibus habentur, cum domicilium temporaria absentia non mutetur. Est igitur quod imputetur hoc modo absenti, etiam si absentia necessaria sit. Quod Bart. dixit l. Papinianus exuli. D. de minorib. siue etiam sit probabilis, aut alia de his, quas Bart. & ceteri distinguunt l. ult. D. ex quibus causis. maior. Notandæque ad hoc Baldi sententia l. ab eo. C. quom. & quand. iud. quod qui absens futurus est, semper procuratorem dimittere debet, ad interumpendas præscriptiones. Nec sine causa igitur est, quod ante resoluimus, statutarias præscriptiones omnes currere aduersus absentes qualibet absentia, nec restitutiones dari, cum sibi prospicere potuerint. Quare frustra sunt nostro quidem iure vulgata illæ Doctorum sententiæ de absentia restitutionem causante aduersus vscapiones, de quibus Bart. d. l. vltim. glof. c. biduum verb. palam, & verb. audiat. r. 2. q. 6. Fely. c. cum Bertoldus ex. de re iud. Contra etiam hac verborum pronuntiatione *ceux hors du Duché* absentes intelligendi, perpetua & domiciliari absentia, quibus ipsis suum hoc loco tempus præstitit ad intercedendum anni. & dici à die certificationis. Quare si qui eorum, qui hoc modo absunt, fortuita aut temporaria præsentia aduissile probentur in Britannia tempore certificationis pro presentibus habendi non erant, nec minus illis suis annus dabitur ut absentibus, nec sub verbis *de ceux du Duché* includuntur: quæ verba permanentiam habitationis notant. Quamquam hæc verba ruditer expressa sunt, de eo quod significantius dici poterat domiciliariis. Nec huic sententiæ putandum est obflare artic. 288. infra, qui utramque absentiam, & domiciliariam, & temporariam exæquat, 2. a. ius articulus in suo casu intelligendus est: nec ista generalis dispositio per speciem in alio casu restringitur, sicut nec illa necessitas formandæ oppositionis intra mensem à die reuersionis, in hoc articulo inducta putanda est, quæ nimis magna esset restrictio ad hunc textum. Et ratio longè dispar inter eum, qui de retractu agit, id est, de lucro: quo casu magis constringitur, & eius qui de conseruanda re sua laborat, qui ideo prolixius tempus conceditur, quæ ratio in simili casu adfertur ab Tiraq. in retract. §. 35. glof. 2. numer. 7. Proinde nec Castrensis quidem iudicium nobis opponi oportet, in conf. 94. lib. 1. in fi. qui putat statuto disponente per verba absentie in præscriptionum materia, de personali absentia intelligendum l. absentem. D. verbor. signif. & l. 1. & 2. D. de procurat. nec sumendam interpretationem ex d. l. vltim. C. de præscript. long. temp. quæ aliter absentiam, & præsentiam diffinit contra naturalem significationem verbi, quæ propriè de personali absentia intelligitur, unde negat illius l. dispositionem producendam ad statuta, in quibus verba propriè strictè, & naturaliter sint accipienda. Cui respondeo, statutum hoc nostrum non loqui per verba absentia, aut presentia in quibus ille vim facit, sed verbis uti actus permanentis, quod ille etiam ex forma enuncianti spectandum putat, ut videatur quibus verbis statutum vitatur, quia hæc voces *ceux du Duché*, & *ceux hors du Duché*, non possunt conuenienter intelligi de personali absentia aut presentia, nisi per concomitantiam domicilii localis, & affixi loco ab origine, aut perpetua destinatione. Non excludit igitur temporaria, aut fortuita præsentia externæ provincie incolam, etiam

Argent. in Conf. Brit.

A si denunciatio in specie & in caput facta sit reperto vel testato, quod in simili Tiraq. notat in retract. §. 3. glof. 2. numer. 25. Ioan. Igneus l. si cum omnis. D. ad Syllan. Mol. in feud. §. 13. glof. 2. numer. 5. & 6. Nec priuata denunciatio æquipollet consuetudinaria certificationi ad excludendas intercessiones, quod Bald. dixit, & Marth. Afflicti. in tract. protomis. & Cepolla conf. 47. in ciuilibus. Denique hoc tempus non currit à die scientiæ externis quidem; sed à die certificationis, quæ cum facta est haud dubie absentibus, & quamlibet ignorantibus præscribitur, sine vlla spe restitutionis, quam nullum vnumque ex tribunaliis nostris ex qualibet causa probabili, necessitate admisit, quod nos ante demonstrauimus.

^c [ET CONTRE CEUX QUI SONT HORS
LE DVCHÉ.]

Hic casus conuersus est superioris, qui de externarum prouinciarum domiciliariis intelligitur, quamquam vetus consuetudo non erat vltimo verbo *qui sent*. Quæ verba faciunt, ut & de personali absentia loqui textus videri possit, quod tamen verum non est, nec ea fuit intentio reformatorum, nec hæc voces in superiori clausula sunt adiectæ, sed de domiciliariis tantum Britannie statuitur. Cuius rei vehemens ratio est, quia domicilii Britannie voluntariè absentes temporaria absentia, pro presentibus habendi sunt, cum procuratorem dimittere debuerint ex d. decisi. Baldi d. l. ab eo. Itaque cum nuper tutor quidam minorem studiorum causa Parisios amandasset, & ex ea causa peteret annum sibi dari ad intercedendum, qui absentibus hoc articulo concedatur à die certificationis, negauit rationem eius haberi oportere, quia talis non esset illa domiciliari absentia, quam studia causata essent, vulgata l. incolæ vbi Bartol. C. de incol. lib. 12. Quod ipsum plerumque accidit, cum parentes venditis prædiis, interim dum pecuniam ad ea filiorum nomine redimenda conquirunt, procurata & affectata plerumque absentia sub bannimento eorum & certificationis tempora liberos in externas prouincias amandant, ut obtineat talis absentia annum integrum habeant ad intercedendum, quod facere permittendi non sunt, etiam circumscripta fraude absentie, nec pro absentibus habendi sunt, idque multo minus cum tutores in Britannia habent, aut patres, in quorum domibus domicilia etiam ipsi habere intelliguntur, si alia actualia non habent, de quo Bart. distulit l. 1. c. vbi pet. tuto. deb. & leg. 1. D. de tutor. & curat. dat. ab his.

^f [QUE L'ACQVEREVR EVST TENY
PAR AN ET IOVR.]

Notoriè, naturaliter, & corporaliter *quæritur hæc* diximus sæpè.

^g [APRES L'INFORMATION ET LA
CERTIFICATION.]

Notandum omnino hic terminus à quo, ad terminum ad quem, anni & diei, in externis quidem.

^h [SANS EMPESCHEMENT.]

Id est, sine interruptione naturali, aut ciuili quomodo ante docuimus.

ⁱ [S'IL N'Y AVOIT DOL OV FRAUDE.]

1 *Fraus & dolus differunt.*

2 *Hic articulus intelligitur de fraude, quæ sit certis.*

FFF ij

- 3 *Doli & male fidei differentia.*
 4 *Appropriamentum conficitur etiam contra dolo inito.*
 5 *Dolus purgatur bannimentis.*
 6 *Locus de appropriamento cum mala fide late.*
 7 *Longissime preſcriptiones bonam fidem non requirunt.*
 8 *Canonista non admittunt cum mala fide preſcriptiones.*
 9 *Omissa bona fidei mentio an supplenda sit.*
 10 *Bona fides quid & diffinitio.*
 11 *Mala fides presumptio vel interpretatio.*
 12 *Non inducitur mala fides ex dictis adversarij.*
 13 *Prescribentis an se incipere possit.*
 14 *Hereditas mala fides an vitiet preſcriptiones captas.*
 15 *Media fides inter bonam & malam.*
 16 *Conscientia Theologicæ, quid.*
 17 *Bona fides quæ legibus est informata.*
 18 *Diuturnæ possessiones pro iure.*
 19 *Negligentia inest consensu.*
 20 *Canonista in quibusdam non exigunt bonam fidem.*
 21 *Statuta possunt inducere preſcr. cum mala fide.*
 22 *Preſcriptiones bono publico inducunt.*
 23 *Baldi auctoritas de approp. per bannimenta.*
 24 *Preſcript. statutiaria mala fide non interruptitur.*
 25 *Lapsu temporis tollitur mala fides.*
 26 *Approp. ius firmissimum.*
 27 *An procedat preſcriptio quindecennalis cum mala fide.*

1 Et si hæ voces geminatæ dicuntur videntur enunciare, tamen aliquam eorum esse differentiam magistri putant, ut fraus genus sit, dolo species, quod gloſſi. Bart. Ang. & alij tractant. I. iuris gētium. §. sed si fraudandi D. de pact. l. i. in princ. gloſ. verbi fraude. D. de his qui not. infra. Bart. & Alb. l. fraudis. D. de reg. iur. Bald. l. quæ fortuitis col. 2. C. de pign. c. cæterum ext. de reſcr. c. ex tenore, vbi Pan. cod. tit. Indem Pan. conf. 68. lib. i. Certè doli vocabulum in veteri confuetudinis libris non erat, nec fuit ratio cur à reformatoribus adderetur, cum fraudis vox per se sufficeret, & materiæ articuli magis congrueret, & text. l. si fraude. C. de præſ. long. temp. vtrumque coniunxit in hoc ipſo ſubiecto præſcribēdi, & ex tali titulo negat præſcribi poſſe, & l. maioribus. C. commun. vtriusque iud. Quæ voces etiam iure coniunguntur, & terè gloſ. pro eodem accipit. Sed nobis de verborū ſignificatione non eſt lōga inſtituenda diſputatio, cum doli deſcriptio iure habeatur, l. i. D. de dolo. Proinde quod magis ad rem faciat, & ſcici omnino necellè eſt, hic norandum, non de quouis dolo articulum hunc intelligi oportere, ſed de eo tantum qui extraneo, id eſt (vt loqui ſolemus) tertio cuius extracontrahentium perſonas ſtruitur, ab ipſis contrahentibus aut acquiritur. Nam de eo qui ab ipſis inter ſe contrahentibus nectitur, alteri eorum, ex quo contractus reſcindit ſolent, ſtatuitur articulo 285. vltimo huius tituli, & d. l. si fraude. In quibus, & ſi præſcribendi tempora eadem ſunt, id eſt decennij ex vtroque dolo, tamen initia præſcribendi non eodem modo inchoantur, quia in quibus cōtractibus dolo ipſis partibus ſtruitur, reſciſſiones ex ea cauſa à tempore contractum dantur, & currere incipiunt: & contra eas ab eo tempore præſcribitur. Sed cum extraneo fit dolo ex contractu duorum, in quo ipſe non interuenit, tempus intercedēdi à die certificationis currere incipit. Quare lata differentia, & magnum diſcrimen apparet, multūque intereſt de cuiuſmodi dolo accipias. Hic quidem negari non poſſe de dolo, qui extraneis ſit, accipi hunc articulum oportere, cuius

A exemplum difficile eſt ponere vſu, niſi cum ſimulati aut ficti in alterius necem contractus dicuntur, ex quibus quifquam acquirens appropriamentum molitur, vt cum mentita permutatio fit ad fraudandū tractum, quæ vera venditio eſt. Ideo decennium datur hoc articulo ad detegendam, & perſequendam fraudem, quod niſi ſit, appropriamentum reualeſcit, & confirmatur nonobſtante dolo, aut fraude, ad quam aut intentandam, aut probandam nemo poſſit tempus admittitur: Quare videndum ne iſta confundatur, cum multum diſſentat vſu, & fine, & principis præſcriptionum. Proinde hoc quoque animaduerti conuenit, dolum à mala fide ſimpliciter accepta hoc diſſerre, quod dolo factum continet alicuius, mala fides ſimplicem ſcientiam alieni, quæ mala fides, vt minus peccatum, facilius elucit bannimentorum ſolemnitate ſcilicet, vt inferius oſtendemus & certificatione, dolo non item, cuius expoſtulationem non niſi decennium excludit.

Quare hic nobis de mala fide ſimpliciter ſumpta dicendum, quando hoc libro vbique à noſtris præſcriptionibus bonæ fidei neceſſitatem excluſimus, omnēque malam fidem detegit bannimentis diuinis, quod ipſum demonſtrādum in hunc locum reuocamus, quando aprior nullus reperiebatur, ex quo hoc ipſo loco diſſert, expreſſe, liquido, perſpicue conſtat appropriamentum recipi ex eo contractu, in quo dolo admilſus eſt, qui mala fide ſimpliciter ſumpta multo deterior eſt, prorogaro duntaxat proſequendi tempore in decennium, cum alioqui male fidei ſimpliciter ſumptæ noxa bannimentis elatur. Decennio lapſo omnis de dolo ſerā quaſtio eſt & cōticeſcit, ſicuti & cum dolo inter contrahentes ipſos admittitur. Iam hic nemo negauerit appropriamentum conſici ex contractu dolo inito, ſi intra pēſſa tempora reclamatum non ſit, quominus in manifeſto iure quifquam refragari poſſit, aut ad leges civiles, Canonistarūve ſenſa prouocet, qui ſieri diſſaſa lege, ſtatutōve vilo poſſe negant. Cum auctore huius & conſenſu populi nemo peccat, quæ ſine vili in publicum ſtatuit c. qui peccat 23. quaſt. 4. Bald. §. si quis per triginta tit. ſi de feud. fuer. cont. cum de publica ſecuritate, & domitiis rerum ſtabiliendis, & tranquillitate reip. confirmanda applicat, quod altero propter culpam aut negligētiā applicat, quod legibus publicis, & Romano iuri inſolens non eſt, multis plerumque de cauſis. Noſtra quidem conſuetudo cum hic appropriamentum admittit ex dolo contractu aut male fidei, non tam bonam fidem repudiare intelligenda eſt, quam charitas & noſtra religio amplectitur, quā male fidei aſperginem elouere, & purgare bannimētōrum ſolemnitate, quæ cum adhibita eſt, & lata culpa eius eſt negari non poſteſt, qui aut id ignorauit quod omnes ſcirent, aut lata negligētia eius qui cum ſciter de reſina agi, non interceſſit, cum maxime poſſet, cum lex clamaret excluſum iri ſilentium, & bannimenta vndique cicerent eum, cui dolo, aut fraus, aut præiudiciū (vt loqui ſolent) vllum comparabatur. Quod ſi eſſet factum, non erat acquirens pretium ſoluturus, cuius ſolutionem imminere euictione & inſertata interceſſione in limine cōtractus, rectè & iure reſcaltare poterat ſi eſſet interceſſum. Nunc ſolemnibus peractis, cum non haberet quod hiſceret re & pretio fruens, ſolutione facta, appropriamētōrum ſolemnitatis cōſiliis, in manifeſtum captionem incidit, nec habet, quod recurrat, ſi reditor ſolum vertit, aut fortunis exiſcit & ſoluedo non eſt, aut anterioribus debitis vrgetur, & actione cogetur experiri, cū pēſſuſu interceſſione monitus poſſet ſibi per

tamen teneantur exonerare conscientiam defuncti, A
quasi bono facto hæredes leuari mala defuncti con-
scientia possit, qui si cum alienum haberet, restitueret
noluit, nullo alterius facto etiam restituta re, leuari
potest. Neque enim miseri conscientie possunt, vt
vnius improbitas, alterius pietas leuatur, cum sua
quæque peccata autores teneant, nec filius iniquita-
tem patris leuat, qui alienum tenuit, si ipse restituit.
Hæc etiam non boni Theologi satis perspicunt, cum
& iuri quoque humano, & positio conueniant, quo
suo quisque facto plectitur ex rub. ne filius pro pa-
tre. Vera igitur & positura & formalis mala fides est,
quam probationes demonstrant talem esse, interpre- B
tatiua quam iuris interpretatio præsumpt. Sed &
medium quandam inter bonam, & malam vsurpant,
quæ sit dubitantis scilicet, & (vt loquuntur) de iure
suo triubantis. de quo gloss. l. 3. §. genera. vbi Ias. D.
14 de acq. possess. Bartol. I. furtum. §. fundi, & d. l. natu-
raliter. D. de vsucap. Tamen si Theologi qui arctius
ista expendunt, & sequuti eos Canonistæ talem malæ
potius attribuant, quia dubitantem potius cedere
oporteat. Ergo cum malæ fides contineat scientiam
alieni, ea personam scientis, aut opinantis non egre-
ditur, vt nec opinata quidem, ex quo euenit vt eadem
respectu diuiciorum, & bona, & mala fides sit, quam
ideo accipiem appellari placet, & bifrontem, vt qua
Titium respexit scientia, mala sit, qua Sempronium
ignorantia, bona dicatur, de quo text. l. si quis fun-
dum. D. de acq. poss. l. 1. §. vlt. D. vt possi. l. ædes. D.
de seruit. vrb. præd. Balb. 3. parte sextæ partis q. 3.
talis bona aut mala fides huius articuli materiam re-
spicit, quia externos spectat, & contingit, non con-
trahentes inter se. Sed sicuti Theologi bonam fidem
bona conscientia meriuntur, quæ ab opinione, &
credulitate de quibuslibet rebus proficitur, & gigni-
tur, & instinctus generat, & synthereses quas vocant
de rebus & actionibus bonis aut malis: Sic Iuriconsul-
ti quoque cum cuiquam scientia rei alienæ scrupulum
indit mali, cum iudice se nemo nocēs absoluit,
& illud vrget, quos duri conscia facti, mens ha-
bet attonitos. Illud quoque vtriusque conuenit, quod
sicuti nec Theologi non quamlibet opinionationem ad-
mittunt ad ædificationem bonæ conscientie, sed ta-
15 lem volunt esse, quæ informata sit & præceptis legis
diuinæ, quæ nemini non scire permittitur, vt bona
dici possit. Nec heretici homines ferunt magna
conscientia iactantes conscientiam, & ad ignes vsque
durantes, cum contra receptas ab vniuersali Ecclesia
de scripturis sententias differunt, quo in genere sunt,
qui nuper tantopere libertatem conscientie tertio
quoque verbo iactabant, cum conscientiam omnino
eos habere nullam facta & lapides ipsi clamarent.
Non magis quam eos, quos scriptura non excusat,
quamquam se obsequium putarent præstare Deo,
cum Martyres Stephanum & Apostolos interficeret:
Et si de his scriptura testimonium perhibet, quod
nescirent quid facerent. Non fuit illa bona fides nec
iusta ignorantia, quæ melius informari poterat de
scripturis, & ex his agnoscere, & Christum illum
esse promissum Messiam & Apostolos ab eo omis-
sos, cum tamen scripti extet, quod cum non cognoue-
runt, quod si cognouissent, vtrique Deum gloriæ
non crucifixissent: Fuit ista ignorantia, sed non
propterea bonæ fidei prætextu excusabilis. Sic Iuriconsul-
ti, bonam fidem non recipiunt cuiusquam, si
non est legibus & moribus informata, quorum no-
tissima est regula iuris, errore neminem à mala fide
excusari, Neque vilius talem prodesse ad vsucapio-
nes l. nunquam. D. de vsucap. l. cum lex. §. scire. D.

de petit. hered. Neque ad tuendam conscientiam 16
suius cuiquam error patrocinatur. Sed de ea consci-
entia sermo omnis legibus est, quæ legibus sit & iure
informata. Sed tamen cum illi conscientiarum acti-
tri, legum potestatem, & publica commoda, priu-
torum facto, aut peccato meriuntur, hic lapsus, cum
malæ fidei positio, & probatio propter paucos
malos fenestram aperit scilicet & improbitas, &
lites intendunt, & dominia conturbant, dum sic ha-
tuunt, æternam esse vendicantis auctoritatem, id est,
nullo temporis cursu præscriptionem petisci posse,
quod vulgo docent d. c. vltim. & Angel. §. furtiue,
inst. de vsucap. Hic obtentus, & si speciosum colo-
rem ducit ab religione, & potest quandoque accide-
re, vt aliquis malæ fidei possessor sit. Tamen hoc præ-
textu temp. exagitari & conuulsari dominiorum 17
& commerciorum securitates ex toto perniciolum
est, si hac ratione homines colliduntur argumento
implacabilem litium. Quod si recipitur, qua ratio-
ne priuatorum possessiones moueri continget incer-
tissimo actu, eadem regna & Dynastias collidi ne-
cesse erit, quando ex historia constat, eorum, quæ
hodie obtineant, nulli bona fide teneri, cum omnes
violenti possessores sint. Certè in Italia nullus pen-
C possessor atauum nominauerit, eorum qui ciuitates,
& magnas ditones nunc occupant. Quo iure Ne-
polis & Insurbes teneantur omnes norunt, quo
etiam Burgundia, vt omittam præfata illa infelices Gal-
lias, Hispaniam & ceteras orbis partes migrationi-
bus validiorum & potentiorum. Si hoc ius est, nostro-
rum principum priuatum erit proprius Andium Co-
mitatus propria Anglia, quorum vtrumque Ioannes
qui sine terra dictus est, occiso Arthuro Duce nostro
occupauit, cum priore gradu defunctum Regem Go-
thofredus natu maior Ioannem, qui postremus erat,
D antecederet, atque ideo legitimus hæres esset. Quæ
si moueri placet, conuulsari orbem diris tumultu-
bus oportet: si diutina possessio pro iure non recipi-
tur: Et si verum fateri volumus, quid vilius viqueam
Rex aut princeps vere suum possidet, quorum ius
omne in armis est: Non sic Arato Sicyonio post quin-
quagesimum annum visum est, cuius factum laudant
Philosophi, cum constaret illos omnes possessores,
qui Sicyonem in sedissent, malæ fidei possessores esse,
tyrannorum scilicet asscesas. Itaque necessaria illa
omnino Iasonis sententia est apud Plutarchi politica,
omnes qui se magnos iustitiae cultores haberi volunt,
E oportere interdum iustitiam in paruis contemnere.
Nec enim lex hoc vnquam agit, vt malam fidem in-
ducatur vel tueatur, sed illud potius, ne prætextu in-
diuidui alicuius, aut particularis causæ publica pax
interpelletur, vtque tranquillitas resp. consistet, &
litis pessimæ stirpes enecentur. Quod si quandoque
accidat, vt cuiquam mala fides ius opituletur con-
tra naturalem æquitatem, se cogitandum in compa-
ratione publicæ quietis, leuiculum id iudicari oportere,
cum præsertim sit quod sibi imputet, nec legis
beneficium & intercessionem contempnit, nec possit
negari tali aut dissimulanti, aut negligenti, & pa-
F tientie inesse tacitum alienationis consensum l. alien-
nationis. D. de verbis. signif. Legis enim istam im-
putatio est l. 1. §. vltim. in fin. D. vlti. quentad. cau.
l. si finita. §. non autem. D. de dam. infect. l. qui ha-
bebat. D. de legat. 3. Bald. tit. quib. mod. feud.
amittit. §. aut si linellario, & quæ supra fultus in
Protheoria deduximus. Nec detonantes Canonibus
admittimus id, principi cuiquam non licere, cum
nullus principatus, nullum regnum præscriptiones
actionum personalium non admittat, ex qualibet
fide &

fide & iuris communis dispositione furtive, rapte, aut quomodo libet possiderum rerum, si non est reclamatum, & intercessum. Id idem consuetudines gerunt, & recepti consensu mores, multo magis efficere poterunt, quod generaliter Auctoritas, putat in politicis, quos omni legi anteferendos putat, non minus quam

19 Obertus de orto. lib. 3. feud. Quid vero quod ipsi rigidi consuetudinum censores, in multis casibus præscriptiones recipiunt cum mala fide, vt in redhibitoria, & his casibus: quos Fely. & alij memorant. c. vlt. ext. de præscript. Panor. c. i. rod. tit. Alex. & Aret. l. i. in princip. D. de acq. possell. Bald. g. si quis per 30. rit. si de feud. iur. contro. Denique eo decurrunt, vt ad statuti iustitiam nil præter statuentium auctoritatem deesse possint, id sibi licere, aliis non item. Hoc si verum est, de tribulis colligamus fides, si qua re, & substantia mala fides est protinus bona fiat, cum pontificum auctoritas interuenierit, veluti si cum dicto aquam possint mutare vino. Sed id non adiuuimus, in his quæ per se de genere malorum sunt, quæ cuiusquam auctoritate mutari non possunt, ne talia sint: Et planè quod illi fieri posse negant, orbis terrarum contempsit. Cum nullum regnum nulla Dynastia, nō aliquid talium statutorum habeat & obferuet, quæ salaria, mercedes, honoraria, famulorum procuratorum opificum operas, aut mercedes, certis temporibus peti statuit, post ea tempora semelstris, anni, biennij, aut talia actiones nullas admittit. Nec hic dubium multa mala fide præscribi, cum nemo ignoret de debere quod præscribit. Nec peccatur auctoritate legis, aut negligentia, aut consensus est creditoris quod denunciant lege non agitur, aut lata culpa, & lupina socordia. Iniquum in specie fortasse, sed publicæ æquum, & valde necessarium, & resp. expedit. Quinquiesimo reliquis reditum peccuniarum, præscribitur ab malo debitore. Sed sic necesse fuit, ne locuples creditor crudeli patientia obrueret, aliquando securum debitorem magnitudine debiti inopinantem improviso ære. Nec Canonibus cogitant aliter existimantibus veriti temp. & uiciduosas actiones recondi post mortē contrahentium aduersus pupillos & viduas, quādoque exaratas, si amillis forte re cautis aut incensis arduis obferuata occasione inopinato malo ingruant, & actiones veterinosæ inflammantur, si forte etiam ex debitorum facilitate apochæ nullæ petiæ iur. exoluti debiti, aut astutus & nimium sedulus mercator debitum scripsit libro, quod solummodo obliuiofus non expunxit, aut

20 interleuit: Et consistat non neminem tam diligenter reperiri. Hæc cogitant sapientes homines debuerunt pertinere ad salutem rerum pub. ne dum vitium ex parte fugiunt, in tot contraria incurant, & grassantibus libris dominorum incertitudini campum aperiant, nec vero, quod priuatorum interesset, opponere publice tranquillitati. Cuius consideratione cum materia incidit, nouum non est fieri iuris applicationem alteri personæ. Quare hic quoque suo iudici permittere debuerunt talium arbitrium, vt si quis aliquid futurus est, qui mala mente alienum præscribat, is deum habeat vireorem, & negentia sua constingant, quod sine publico malo nō possunt: Nec alter ita civilis societatis compages consolare potest, nec quod Cicero ait sollicitudinis vllas aut periculū finis futurus est. Proinde ne ista sententia nobis dumtaxat auctoribus valeat, extant magnorum virorum de eo præiudicia, vt Baldi in d. debitoris, ext. de iure iur. Quæ tam lucidè sententia ino consuetudini nostra fauet, vt pro ea facta videatur, cum sic ait. Quoties statutum incipit à monitione, veluti sub hac forma, omnes creditores talis. N. (addo ego, & interesse prætendentes)

A veniant intra illum aut illum diem, de iure suo intercessum sub pena amissionis iuris, cum, inquam, non intercedente eo cuius interest omnem obligationem tam naturalem quam civile tolli funditus, atque ideo (notandum) non exigi bonam fidem præscribentis, ego dictum maluerim purgari malam fidem, si qua est emptoris aut acquirētis, ne poltea probato, ac ne allegatio quidem eius recipiatur. Hæc sententia nihil expressius dici potest, ad probandum, quod demonstrat volumus, in appropinquantis bonam fidem non exigi. Quid enim aliud sunt banimenta nostra, quam monitiones, quas Baldus tantum vni vult habere, illa ipsa forma, qua nos illa concipere solemus, & quibus omnes cientes, vt non intercedant, & scient se certificatione sequuta exclusum iri. Hoc si verum est, omnis dubitandi materia præciditur. Nec diuersum Bald. docuit d. g. si quis per xxx. quem et si Fely. d. c. vlt. verfic. sextum ponit, velicet, tamen ea sententia manifestè probatur ratione l. ii. eo tempore C. de remiss. pignori. Ideo quæ idem Baldus scribit, id quod contemptis banimentis euenit sēto intercessori, penam legalem esse potius, odio negligentis indicat, quam præscriptionem, id est, negligentem penam potius, quam executionem iniuriæ alterius damno, quod euitari potuit, & volens videtur accidere. Quare idem Baldus c. 23. cum non liceat, ext. de præscript. negat præscriptiones inuarias per malam fidem interempti, quæ quoties statutum addit, vel detrahatur communi, toties efficitur ius municipale & obferuandum est vt iacet, nec recipi subauditum intellectum à iure, quia statum cum legem corrigi, eam non interpretatur: Igitur si bonæ fidei mentionem non faciat, non est querenda à iure interpretatio. Ex qua eius ratione patet responsum ad alias aliorum omnium sententias, quæ quod expressum non sit suppleri volunt: Nec diuersum docuit Bart. l. rem que nobis. D. de acq. poss. & l. cum res. C. de probat. quod ideo non persequimur pluribus, quia in protheota nobis hunc locum fuisse videmus exequuti. Non dissimiliter igitur Bart. l. vlt. C. vlt. vi. & l. conf. 72. vol. 1. & conf. 200. vol. 2. putant post lapsum longissimi temporis præsumptionem malæ fidei tolli, & euacuari. Sic per nostra, appropriationa, vera quoque & postea malafides elidunt, & detergitur, quam Bartoli sententiam etsi quidam de præsumpta tantum malafide intelligunt vt Crauetta conf. 110. & in libro de tempore, tamen de vera quod

E quæ id idem Decius putat conf. 267. & 273. Quare nec 24 ille spinosæ iurisconsultorum disputationes de malæ fidei positione, aut probatione eius, per quas res ex toto impræscriptibiles fiunt, & æternæ lites seruantur, nobis amplius negotium faciēnt. Denique nullæ positiones, nulla articula mēta (vt loqui solent) erunt in foro recipienda de talibus: Vnaque in totum regula statuetur, quod quisque ex titulo domini translatiua à possessore auctore possederit, sequitis banimentis, & certificatione optimo, & certissimo iure id eum recitaturum, æternamque eius auctoritatem fore, id quæ vt verbis tex. vnamus, *da tout et enuier tout*. Et alibi, *de toute d'oultre et seigneurie*. Hæc sacrosancti iuris patrij auctoritas, & inconculsa securitas, hæc nex heijum, hic sollicitudinis, & periculi finis. Hic hinc ipsius rex. insus, qui ex quolibet titulo appropriandi facultatem tribuit. Quo vincto pronuntio infusæ dubitationes de bona, aut mala fide subinde in præscriptionibus sententiarum præfocantur, & conticescunt, subsque æternæ legi vigor constat: Et ingens tribunalibus, & foro leges præciditur, vnaque, & simplex lex statuitur magno bonorum omnium consensu, & bono. Quod ideo pluribus necesse habui exponi,

dere, quia multorum oculos speciosa bonæ fidei allegatione perstringit certum est, quem ne quidem ego recitandum puto, fed bannimentis malam detergi cōtendo, ne cuius deinceps aut positio, aut probatio exigenda sit cuiusmodi ea fuisse præscribenti dicatur, quominus de externo Romano iure iam hinc quāquam auctoritates colligendas putet ad subruendum, quod mores, gentes, & consensus populi probauerunt ante omnem memoriam. Hoc sterit respub. nostra, id aui, & maiores nostri tuebantur, sic staturabant, sic iudicabant.

Quod idem in nostra quoque quindeccennaria sentiendum puto, & si Bald. d.c. debitores, non idem putat, quod appropriamenti superiori specie, propter bannimentorum vim, effectum, & auctoritatem, & sic quidem sentire ne cesse fuit iuriconsultum in præscriptionibus ritualis. Sed & hic tex. de specie appropriementorum per bannimenta disponit, quo maior dubitandi causa, quia hic hæc quindeccennaria in locum decennalis, aut vicennalis legalis succedit, quod iuriconsulti semper arbitrariunt, futurum est vt sine bona fide procedere non possit. Sed ego ex æquandam vtranque appropriamenti formam, & vires puto, cum vt Bald. ait. d.c. cum non liceat nūquam bonæ fidei necessitate consuetudo imponat, & perfecta quindeccennaria ex titulo, succedat præsumptio bonæ fidei iuris, & de iure, ita vt probationem contrarium non recipiat, cum plenissime acquirerebunt consilium velit. Et quod illo art. 276. De plenissima securitate, per verba, *du sont & enuerris*, disposuit in edictali appropriamento idem repetitum voluit in clausula subsequenti, quæ de quindeccennaria statuit, per verbum *& ausi* quod indentitatem iuris inducit.

* [OV FRAUDE.]

- 1 Habens titulum à dolo appropriat.
Mala fides personam est. *ibid.*
- 2 Fraus legis & hominis describitur.
- 3 Contractus nulli an tribuantur appropriandi causam.
- 4 Simulare & dissimulare.
Simulati contractum an valeant ad appropriamenta.
ibid.
- 5 Simulati diuerso modo & sine dicuntur.
- 6 Venditio simulata permutatione. *ibid.*
Simulatus contractus vires resumit post decennium.
ibid.
- 7 Simulatus contractum faciunt conditiones grauiiores mentis.
- 8 Simulatio probatur testibus.
- 9 Simulatio aut nullitas bannimentorum annullat appropriamentum.
- 10 Simulatio, au remboursement.
- 11 Simulatione detegenda tempora.

1 Hæc sola vox in veteri fuerat, doli non erat, quæ voce intelligi volebant, quod fraudandi cuiusquā externi causa factum esset, quod in simulatis contractibus solet accidere. Ergo intercedendi decennale spatium est, quod aduersus fraudatorem ipsum conceditur. Nam si is ipse fraudator alteri rem hoc modo acquisita vendiderit, is recte per bannimenta appropriabit, si non est intercessum, tum quia dolus, & fraus vitæ personalia sunt, quæ non transeunt in singularem successorem, gloss. vitæ C. de acq. poss. Et quod nos diximus supra, tum quia vi suorum bannimentorum priuatiim, sine auctoris facto aut iure is secundus emptor dominium sibi confirmat, de quo nostra disputatio fusior

A supra suo loco, & Saly. & alij auth. mala fidei C. de præf. 30. anno. Sed hic resistendum est & suspendenda scriptio festinatio, dum arcanum est moribus, & consuetudine aperimus. Diximus, sup. in verbo *per quod*, quæ titulus que res, nō vnam fraudis speciem iure ciuili recenter, sed esse, & dici quādam de his quidem quæ extraneis struuntur, de quibus hic solus sermo est, quæ homini fieri dicantur, quādam quæ legi, quatinus descriptio habetur, l. si liberus. D. de iur. patro. quæ ius effectum discriminat, cum quæ legi sunt in totum cōtractus annullent, quæ homini sunt non item, sed rescindi alicuiusmodi excessus cum ex talibus contractibus accidunt, quarum exempla in donationibus factis in fraudem cuiusquam posuimus. Nos iure patrio alienationes omnes, aut donationes contra prohibitionem iuris patrii factas nullas in totum esse docuimus, sine discrimine legis aut hominis nullitate quidem arctata, id est, respectu eorum, quos tales alienationes respiciunt. Itaque, & quæ in fraudem hæreditum præsumptorum aut mala mente essent factæ, aut quæ vni ex hæreditibus amplius virili, aut bastardo, aut viro ab vxore constante matrimonio, & tales omnes propter prohibitiones consuetudinis, & priuationem potentie in verbis nullas diximus. Eadem docuimus de his, quæ excessu tantum laborarent respectu quidem excessus. Quæ cum ita sint, & hic textus nihilominus generaliter ex omni alienatione fraudulenta, aduersus externum appropriamentum admittat, post decennium quidem, videndum ne contrarium decreuisse vtrouque existimemus, cum ex talibus contractibus nullis appropriamentum confici posse negauerimus, cuius contrariū hæc consuetudo statueret videretur, & ex omni contractu in fraudem facto permittere. Sicigitur habet, hic sim Oedipus: Cum consuetudo appropriamentum ex contractu in fraudem cuiusquā facti o permittit, de eiusmodi fraude dispositionem accipit, quæ contractum non annullat. Quo calu appropriamentum admittitur ex tali contractu, etiam si titulus cuiusquam fiat, nec enim fraus omnis annullat, quia titulus non vitatur. Quod si talis titulus est, quæ fraus annullat, vt in omnibus exemplis quæ ante posuimus, tum & titulus, & quæ ex eo sequuntur necessarii corrumpunt, & in totum labefactantur, nec reperi appropriamenti solemnitas vllum subiectum, cui applicetur, euanescente titulo in fumum per nullitatem.

Ergo quoties fraudi coniuncta est nullitas tituli hæc dispositio non obinebit, sed talis fraus hic præsupponenda est, quā non obstat titulus maneat, velum cum permutatio fraudulenta sit in fraudem consanguinei, contractus, & vera emptio, quæ subest, non est nulla, ideoque appropriamentum ei applicari potest, sequuto quidem, decennio ex hoc tex. Itaque hoc imprimis diiudicari conuenit, sint ne contractus nulli, & tituli. Hic hærendum, hæc digna ingenio omnibus animalum- uersio in iure consuetudinaria.

1 [AV CONTRACT.]

F Hoc est, in ipsa conuentione, veluti si simulatur contractus permutationis, qui retractui subiectus non est, cum re verā traditionis sit, quæ controuersia frequentissima est omnibus tribunalibus. Hoc igitur loco opportune dubitatio incidit, an ex contractu simulato tributarius vsu capiendi, vel appropriandi conditio, & si fortasse alibi attigimus. Sed hic articulus propriè de eo constituit, & nullo non est in talibus allegatur. Simulatio quidem non vno modo in nostris libris accipitur. Sed quod latini simulationis & dissimulationis vocibus intelligunt, hoc idem iuristice simul-

simulationis verbo exprimitur, simulamus fallā, dissimulamus vera, quod gloss. quoque docuit. l. d. de consensu. Simular, & dissimular solum nuptias Terentianus Chremes, cum nuptias non cogitet. Et Mercurius apud Plautum in Amphitruone, Solian simulat Amphitruonis serum, Mercurium dissimulat, & Curius simulat qui bacchanalia viuunt. Interapologos Æsopi alius leonem pellem indutus leonem simulat, alium dissimulat. Sed Æsopus esse depræhensus est ab vulpe ex auriculis. Sic contractus quidam simulati, & dissimulati eodem actu, & conuentione existunt, veluti cum simulatur permutatio, dissimulatur venditio, quæ verè contrahitur. Sed & simulati tum quoque contractus dicuntur, cum finguntur, & re vera nullus contractus fit, aut subest, ut imaginariæ venditiones, in quibus cum vera portum intentio non sit illo modo contrahere renouetur consensus ab actu. Ideoque agentis ex tali contractu oblat exceptio simulationis, quod Bartol. & Bald. dicunt. l. si exceptio. C. si cert. petat. Bal. c. §. callidis tit. de proch. feud. al. pet. Frider. l. nuda. D. de con. empt. Bart. & alij l. emptor. D. de acq. pluui. arcend. veluti in pompis, & theatris, cum laræ opulentur fano, simulatur homines & animantia, sed detracta laræ nullum animans relinquunt. Tales sunt contractus propriè simulati, id est, qui colorem habent, substantiam vero nullam. cum scilicet nulla conuentione initur sed fingitur, nec vlla obligatio contrahitur, non alter quam illa fugaces vmbæ inferorum apud virgilium, quæ eidola sunt hominum, cum re nihil sit. Hæc differentia simulationis contrarium in iure, de quibus tit. plus val. quod agit. C. & l. i. C. de suffrag. vbi Baldus idem l. vlt. C. plus valet & l. si ex cautione C. de non num. pec. gloss. l. si voluntate. C. de dot. promiss. alij d. l. emptor. vbi Bartol. Alex. Angel. l. i. §. si vir uxori. D. de acq. possell.

His positis cum queritur, an ex contractu simulato præscribi aut appropriari possit, sic statuendum, cum contractus proponitur simulati tituli, sed in quo tamen de alio quous contractus partes consensunt, veluti cum venditio verè sit, sed simulatur permutatio, tum hand dubiè, & præscriptio, & appropriamentum conscribi potest ex tali contractu, sed iure consuetudinario, non nisi post decennium à die certificationis, quo clauso non est recipienda cuiusquam postio de simulatione contractus, aut quod alius contractus gestus sit quam qui exhibetur, & promulgatus est, ex quo appropriamentum conficietur. Itaque vires resuunt quamlibet simulatus, & pro vero habetur, exclusa omni simulationis querela sine non recipiendi. Diuersum in specie simulationis altera, in qua nullus contractus geritur, sed totus simulatur, & imago est, tum enim nullus reituitur titulus, nec dominium transit, nec consensus applicatur actui, & totus vmbra est, & fumus. Hoc enim nec mille annis res præscribi possit, cum nil agatur in præscriptionibus quidem titularis: Nam secus in his in quibus sine titulo præscribitur. Atque hoc discrimen non animaduersum plerisque fallit, qui consulti subito respondere solent ex contractu simulato non præscribi, & vsuapiendi conditionem non tribui, quod quamverum, aut falsum sit, ex superioribus patet. Procedit itaque appropriamentum ex contractu simulato si vere contractus aliquis geritur, quod differet ex. probat in terminis leg. vlt. D. pro donat. iure quidem patrio non nisi post decennium. Sed cum contractus fingitur, præscribi nullo modo potest quid decennio quidem, quia titulus deficit, nec vllus subest, ideoque hic finis non recipiendi fictionis allegationi non obest, nec decennij lapsus.

sed probatio talis fictionis recipienda esset: Nec præscriptio ante quadragessimum annum perferretur. Hæc digna sunt animaduersione, nec velgo tribuimus nota. Atque ex supradictis cernit, ut tam retrahentibus, quam dominis feudorum lapsio decennio obstat ut omnis aditus simulationem arguendi quæbusque sine, etiam laudumorum, aut venturum, quia contractus qualis legitur post ad tempus, pro vero habetur; de imaginatione vero nulla laudina peti possit.

An vero ex talibus transferatur possessio ante dissimulatum.

Hoc genere fraudulentorum contractuum numerantur, quibus grauioribus conditiones vllæ scriptæ sunt quam verè conueniunt, quæ consanguineos à retractu deterreat, veluti cum prædicti de pretium solutum dicitur, cum dies dicta esset solutio, quod vitio de cetero etiam arecto post appropriamentum, retractus adiudicatus est cuidam actori anno 1372. 21. Odob. si supplementum pretij affictum est onerande conditionis causa, cum de minori conuenisset, si maior pretium scriptum, quam obueniunt, de quibus nos alibi, verbo *fanne*. Proinde existimandum non est hanc simulationis exceptionem passim, & cuius competeret ad insinuenda appropriamenta, quod verum non est, sed his tantum dari quos simulatio respicit, ut plurimum consanguineos. Nam qui aut ius hypothecæ petierit, aut reditum annuum, aut feruitutem, aut qui rem vendicat, excipienti de appropriamento male de simulatione contractus replicat, quia quocumque tandem contractu dominij translatiua acquirens appropriamentum conficit, nil interest talis agentis, cui taleus est, & par conditio eius est, ut in intercedat quocumque titulo æquè excludatur, tamen eius interest solennia appropriamenti edictis conuelleret, quod licet, quia cuiusvis interest, sed non idem in contractu ipso.

Proinde stulta est dubitatio eorum, qui prætextu 8 ordinationis Molinensis, quæ de probationibus statuit, in causis contentariis ambigunt, an simulatio contractus possit testibus probari, cum hæc circūstantiis, & his quæ factò adiuncta sunt potius probeantur ex consuetudine quam scripto, quod facie non solet laborare, sed tergo potius, non antico, sed postico, id est non apertus, sed tectus, & adumbratus, quæ nemo scripto prodiderit, is planè desipit. Itaque nemo de antiqua schola tales probationes reuocat, nec natura ipsa rerum paritur reuocari, quod loam. Imol. sensu. c. cum contingat. nu. 77. ext. de iur. iur. gloss. l. illicitas. §. veritas. D. de off. præsid. de quo locus apud Tirac. in retract. §. i. gloss. 14. nu. 37. & sequet. & nu. 24. & seq. Alciat. l. si maior. C. de transact. Clar. tit. de retract. §. 121. idem Tirac. d. §. i. gloss. 7. num. 74.

[O V A X B A N N I E S.]

Duplex vitium banimentis obstat potest, nulli- 9 tatis scilicet aut simulationis, præter falsum. Nullitatis arguuntur, cum contra solennia substantia peccatur, quia forma dati esse rei, quæ contempta actus corruit, si non suo die aut loco facta sint, si non interualis patibus, si non more maiorum, & locorum sunt in quibus hoc vitium nullo tempore purgatur, & inuindicabile est. Alterum est cum grauioribus conditiones promulgantur quam contractus continent, aut aliud quod deterreat eos quorum interest, promulganda enim sunt omnia, quæ iniungunt, aut deterreat interest, quod in retractu Titian. in retract. §. 36. gloss. 2. nu. 30. & §. 35. gloss. 4. num. 17. Hoc potius vitium

decennio à tempore certificationis eluitur hoc text. A
 10 nec post id tempus reficari potest. Proinde quod hic
 expellit *du contrat ou bannes* adiciere debuit, *ou à l'ad-*
judication de promesse ou remboursement. Veluti accidere
 vidimus. Cum pignus à patre vendito filius venditoris
 & fratris filius ad retractum venirent, succumbere ne-
 cesse fuit fratri filium, sed cum postea detectum esset
 commodato nomine ab filio venditoris id factum, vt
 emptori patrocinaretur per collusionem, ego quamlibet
 appropriationem consummato ex tali adiudicatione
 dixi admittendum fratris filium, idque intra decen-
 nium per hunc text. qui hunc casum omisit, idem &
 si simulata pretij refusio facta est, *si le remboursement est*
faux, ou la reconnaissance frauduleuse. Ego ex tali titulo ne-
 go excludi tertium cui fraus sit, ante decennium, cum
 ex toto par ratio sit, & collusio obstat veritati tituli
 vsque ad decennium quidem à tempore siue adiudi-
 cationis, siue alterius actus fraudulentum. l. & qui sub
 imagine, per rationem eius. C. de distractione pig.
 Neque enim retractum admisisse videtur, aut passus
 qui iugiter tenet, & per interpositionem proximio-
 ris retentionem rei confirmare voluisse sibi depre-
 henditur.

art. 317.

N.C.

ⁿ [AVQUEL CAS.]

Eteorum, & vno de pluribus.

^o [COMPETEROIT ACTION.]

Solet quidem in foro per oppositionem de non ap-
 propriando hoc quoque casu consuli.

P [IVSQUES A DIX ANS.]

Veteri consuetudine c. 41. triginta annorum tem-
 pus erat prefatum ad detegendas fraudes & collusio-
 nes contrahentium, vt & rescissionibus omnibus in-
 ter ipsos contrahentes, sed reformatioribus, & aliis qui
 aderant, id tempus prolixius visum, quam hominum,
 & commerciorum securitati expediret. Complectum
 vero decennium exigo ex hoc textu, etiam si iure ciuili
 in titulis vltimum diem sufficere caput putaret
 l.vlt. D. de diuers. & temp. præf. l. in vltim. D. de
 vsucap. Sed statuti verba aliud exigunt, nec tempus
 rescissus patrocinari debet fraudatoribus. Itaque etiam
 vltimo anni die intentari oppositiones competum, si
 modo citatio, & auditio partium in iudicio est sub-
 sequuta, vt ante docuimus. *Que l'adournement suit re-*
proué à l'assignation. Hoc igitur tempus legum datum
 est ad detegendas fraudes, quas tempus, veritatis pa-
 ter solet in solem producere. Nam etiam præsuppo-
 sita prefixione temporis ad intendendum retractum,
 negant id currere ei, qui per fraudem ignorat verita-
 tem contractus de quo Arnald. Ferro. diffinit. Conf.
 Burdeg. tit. de retract. §. 15. & Tiraque. eod. tit. §. 33.
 gloss. 4. num. 32.

^q [APRES LADICTE CERTIFICATION.]

Sæpius repetit id quod semper notandum est, quod
 si nulla est certificatio, totum quindecennium currit,
 & datur agendi.

ARTICLE CCLXX.

ARTIC.
 CCXXX.
 NOYAE
 CONS.

T non obstant lefdits appropriemens les^a rentes censives, ou^b autres
 foncières, &^c deuoirs seigneuriaux, qui sont deuz auparauant lefdits
 appropriemens^d sur les heritages, ne laisseront d'estre payez à celuy,
 à qui ils estoient deuz deparauant lefdits appropriemens.

ET prædictis appropriementis non^a detantibus, ^a redditus censuales, ^b aut alij fundarij, nec
 non feudales, debiti ante appropriementa, ^d super reb. immobilib. ^e nihilominus præstabitur
 illi, cui ante appropriementa debebantur.

Hic articulus continet exceptiones ad superiores
 appropriementorum regulas, quas per hoc ipsum confir-
 mat. In his igitur appropriementa non obsunt agen-
 tibus, quominus debita persequantur.

^a [RENTES CENSIVES.]

1 Censur Britannia.

2 Censur exactionem appropriementum non impedit.

3 Hypotheca præscribitur de alius prædij quam datis ad censum.

4 Hypotheca excluduntur auctionibus.

5 Solaria & redditus fundarij.

6 Deuoirs seigneuriaux quæ.

7 Si res affirmatur libera, præscribitur non obstante hoc textu.

8 Libertatis possessio.

Simplex non solutio non constituit in possess. libertatis.

9 Debita feudalia externorum respectu præscriptibilia sunt.

1 Censum nostrum quo Britannia vitur, descripsimus

C artic. 73. Est vero pecuniaria pensio annua propæ-
 dio, quod alienatur, imposita ipsi prædio. Hic igitur
 statuitur ius talis redditus, & obligationem hypothecæ
 super re ipsa non elui aut excludi appropriementis, sed
 saluam hypothecam. & ius esse ei qui ad censum præ-
 dium dedit, quod alienatum emptor externus possi-
 det. Cuius ratio specialis est propter obligationem rea-
 lem, & quia per censum fundus ipse representatur,
 qui datus est perpetua hypothecæ lege & conditione.
 Nulla igitur possessio aut dominij translatio talium
 exactionem impedit, cum sine necessitate soluendi
 census res nulla venire possit, Rub. sine cens. vel reliq.
 D C quem titulum, etsi Molinarus in censu publico, &
 principali nec fortasse male intelligit, tamen magna
 ratione obtinuit, vt in alterius quoque generis censu,
 id est, priuatorum valeat. Eadem dispositio ex leg. alie-
 natio. D. de cõt. empt. l. si debitor. C. de distract. pign.
 c. cum non sit ext. de decim. c. ex literis ext. de pignor.
 Proinde cum audis non præiudicari hypothecæ pro
 censu per appropriementum, caute intellige de eius
 prædij hypothecæ quod ad censum præstationem sub-
 iectum

iectum est per alienationem, & cuius ratione census debetur in specie. Nam alteri iudicandum est de his, quæ pro securitate talis census præter ipsum illud prædium principaliter traditum obligantur, quod interdum fieri contingit. Quo casu non est dubitandum, quin tales hypothecæ extra casum huius articuli haberi debeant, & regi lege, & conditione omnium aliarum hypothecarum, quæ ab obligationibus personalibus, & accessoriis hypothecariis proficiuntur, quæ omnes vno modo, id est, appropriamentis eluuntur, & deterguntur. Sed quod hic dicit, de his accipi debet, quæ ratione alienationis ipsius rei contractæ sunt, & rem præsentant, & à corpore rei alienatæ abscedere non possunt. Diuersa causa est earum hypothecarum, quæ pro obligatione aut præstatione alterius debiti contrahuntur accessorie, quæ appropriamentis cedunt. Quare generales omnes hypothecæ pro quolibet debito aut præstatione subiciuntur appropriamentis, & dispositioni l. si eo tempore. C. de remis. pign. Sed ille in compensationem debiti contracti pro fundi traditione causæ sunt, perpetuo rem committuntur. Nec id mirandum, cum res in censum datæ penè adhuc in dominio directo dantis remanere videantur: de quo Franci non dubitant. Certè in crisis, & auctionibus non est dubium tales hypothecæ excludi, si non intercedatur, fundiarius quidem censuali; dominicus, & feudalis sic manentibus, ut nulla adiudicatio per decretum excludere eas possit, quodiam olim forum & tribunalia iudicabant & Massuer. probat. tit. de subhasta. num. 25. Boër. decif. 112. num. 14. & in Conf. Bitur. §. 3. & 4. & Pithonum conf. tit. de præf. §. 1. Et nouissima ord. Henrici regis cautum, quæ de crisis est art. 12.

^b [AUTRES FONCIERES.]

5 Latini folaria ad verbum vocant, voce per omnia æquiuale, qua is redditus intelligitur, qui pro solo præstat, immediate scilicet à causa alienationis fundi ipsius, de quo l. 1. §. si quis nomine. D. ne quid in loc. public. Tales sunt quos testator legat de suis bonis super certo, & denominato fundo, vel cum inuicem diuisionis hereditariæ, aut quomodocunque communis, redditus annuus alteri de confortibus constituitur in compensationem ad æquandas portiones, *retour de partages*, ut dicere solent. Denique quicunque non sunt pecunia constituti, de quibus Molin. in vltur. q. 20. Nam qui eiusmodi sunt, appropriamentis succumbunt, etiam si dicta est necessitas *d'assiette* in contractu, spectanda est enim origo constitutionis. Sed & seruitutes, & hypothecæ pro talibus, & ex talibus causis constitutæ durant, quod summopere notandum est, ne quis, id quod sæpè dicimus hypothecæ elui appropriamentis, infinite accipiat, sed hunc casum excipiat, quoties scilicet pro datione fundi sunt constitutæ, de quo fundo appropriatur.

^c [DEVOIRS SEIGNEVRI AVX.]

6 Id est quicunque redditus, aut præstationes ex natura lege & conventionne feudali debentur. Et qui se vendit par aduen & tenué aux seigneurs de fief, lades, cens, chevrentes, bail, rachaps, chambellange, deuors de sergentes, receptes & tels. Id est, cum de iure ipso debiti controuertitur, quod hic disponitur. Nam de reliquis statuitur art. 276. de quo nos art. seq. Vana est vero dicitatio Tiraq. de his verbis tit. de præscript. §. 1. gloss. 12. quæ ipse sine ratione restringit, cum illo loco nil aliud sit quam *Gumogla* Gallica. Quid igitur dicemus,

A si vicissim dominus aliquid debeat vassallo ex concessione feudi, veluti si dominus ligna & materiam debeat, aut cementa ad refectionem villæ, aut vsum nemoris, aut molendini, cum hic de debitis actiui loquatur, passiuæ quæ dominus debet appropriamento obliterabuntur, & negandum, cum ratio correlationis idem ius statui possit in his, quæ debet ipse recipere.

^d [SVR LES HERITAGES]

Desquels on s'est approprié. Are scilicet rei debita non personæ aut à persona. l. Imperatores. D. de publican. l. forma. §. cum possessor. D. de censib. l. hacenus. D. de vltul. l. comperit. D. de præf. 30. annor.

^e [NE LAISSERONT D'ESTRE PAYEZ.]

Hoc est, appropriamento non excluduntur, ac ne solemnitate quidem actionum, quæ propemodum huic consuetudinari solemnitati responderet, quod olim Io. Fab. censerat. d. l. si eo tempore, & quos late citauimus. Proinde hic quoque est, quod vel doctissimi quique & iuris, & vltus admoneri debeant, nō passim nec sine exceptione intelligi hanc textus dispositionem oportere, sed tum demum cum simpliciter, & sine expressione talium debitorum res venditur, quæ enumeratione non intelligitur talia debita excludi. Secus vero in totum cum res expressè, & affirmatiuè libera omni debito iure & onere venditur, & venditor in possessione libertatis deprehenditur fuisse anno ante venditionem. Nam tum planè per regulam *du saisy* res libera transfertur, & sequitis bannimentis excluditur quilibet aut dominus feudalitatis aut fundiarius creditor. Dispar enim hoc & priori casu ratio est, quia in priori relicta est cautio pro domino in prouisione consuetudinis: In secundo exclusa petitio prouisionis hominis. Nec hic casus hac consuetudine expressus est, ne hoc textu decisus intelligi debet: Neque enim talia debita per se impræscriptibilia sunt, sed prouisione legis in generalibus alienationibus referuntur, in quibus nulla mentio talium fit. Quod si priuatiuè & exclusiue venditio concepta sit, indubiè sequuto appropriamento excluduntur, per regulam *du saisy*, data quidem possessione libertatis in persona vendentis. Neque enim ista maius priuilegium habent quam ipse dominantes ditiones, quæ si à possessore venditur tum vassallo, haud dubiè appropriamentis subiciuntur, & transeunt in acquirentes, & vassallus aduersus dominum feudum præscribit, & sibi consolidat, ut demonstrabimus art. 271. Quod si verum est in ipso feudo dominante, multo magis in appendicibus verum erit, per regulam, propter vnumquodque tale, &c. Nec vero otiosè dictum volumus, quod ante à nobis dictum est id verum esse, data possessione libertatis in vendente, per regulam *du saisy à saisy*. Sed ea possessio intelligitur, cum petiti tale debitum domino, vassallus, idemque venditor rei libere negauit, & solutionem recusauit, quo casu acquiescente domino, id est, item non intendente, vassallus in possessione libertatis constituitur, quod si fecit & postea in tali possessione existens rem vendidit liberam, sequuto appropriamento dominus excluditur, non obstante hoc textu. Alioqui simplex non solutio, sine recusatone in debitis incorporalibus, non constituit quemquam in possessione libertatis, sed cō amplius oportet, ut præfensus debitor petenti domino, aut creditor fundiario solutionem negauerit, & anno toto sic tenuerit, demum rem sic liberam tradiderit emptori, ex l. hac autem iura. D. de seruit. vrb. præd. Angel. l. malè agit. C. de præf. long.

temp. vbi Bald. & Salic. Alex. conf. 136. vol. 2. diximus art. 177. Boët. §. 2. & 3. tit. de præscript. in conf. Biturig. Atque hoc casu hæc huius art. exceptio non excludit, aut restringit generales regulas *du saisy*, nec ad hunc casum extenditur. De quo consuetudo nec cogitatur, nec sentit, nec hos casus confundi oportet incogitantia, quamquam id magna licet animaduersione dignum, tribunalia nostra omnia ignorarunt ad hoc tempus verbis affixi, cum discrimen latens non perci-

piant. Sed & hæc dispositio intelligenda respectu dominij feudi, aut census: Nam aliorum respectu præscriptibilis est, veluti si cum plures vassalli debeant. solidum *ou à reuanche*, vnus ex his partem suam venderit cum onere partis diuisæ tantum, empor recta appropriabit, ita vt consors si infolidum à domino conuenus sit, non possit habere recursum aduersus confortem, qui appropriauit hac lege, & si domino præiudicium non fiat.

ARTICLE CCLXXI.

ARTIC.
CCCLXXII.
NOUVE
CONSE.

DROICTVRE^b & seigneurie^c est acquise à celuy, qui a^d pacifique-ment^e iou^f sans tître^g par il^h & ses predecesseurs, ou autres, k dont il a cause^l par l'espace & laps de^m quarante ans.

^a **D**ominium directum, ^b & plenissima proprietas^c illi acquisita est, ^d qui sine ulla interruptione, ^e fruius est, ^f sine titulo^g per se, ^h & prædecessores, ⁱ aut per alios, ^k unde causam habet, ^l per lapsum^m quadraginta annorum.

^a [DROICTVRE.]

- 1 Præscriptio consuet. dominium directum acquiritur contra quam iure ciuili.
- 2 Obligationes naturales. ibid.
- 3 Droicteure & seigneurie, quid importent.
- 4 Dominij appellatio in statuto de directo intelligenda.
- 5 Seigneurie, quid.
- 6 Præscriptio tale ius acquirit, quale apud possessorem fuit.
- 7 Tantum præscribitur, quantum possidetur late.
- 8 Jura temporalia in tantum præscribuntur, quantum possidentur.
- 9 De pedatio tantum quantum possidentur.
- 10 Iurisdictio item.
- 11 Et merum imperium.
- 12 Institutio & confirmatio.
- 13 Decima.
- 14 Annexa.
- 15 Jura feudalia.
- 16 Resignationes & collationes in mensibus reservatis.
- 17 Et permutationes. ibid.
- 18 Regalia.
- 19 Possessio retinetur totius per vnum actum.

Bonam operam nauarunt reipub. nostræ auctores scribendæ consuetudinis, cum hunc articulum scripserunt, & reformatores, cum tempus quod ante sexaginta annorum fuerat veteri iure, nouo contraxerunt, contracta etiam hominum vita. Ac tales scribi articulos omnes expedit, hoc est qui breui & contracta pronuntiatione ingentem iuris ciuili materiam, Iuriconsultorum pugnam, dubitationes, & rixosas concertationes, & iudicantium disensiones veluti falce præcident. Vtilissima tractatio si intelligatur, quantum profectum sit hoc compendio verborum. Serio discitur in scholis, quæ sit præscriptionis cuiusque speciei, vis, aut effectus in acquirendo, an omnium vna aut eadem potestas sit, an ciuiles tantum, an ne etiam naturales obligationes perimant, an dominium directum acquirant, an aliud, an prius elidant, an nouum generent, an prius maneat, an transferatur, an occidat, & nouum resurgat de priori, an præscribens causam habeat à tradente, an vero rei domino, & quæ infinitæ

B dissertationes super hoc ipso argumento in nostris libris exercentur. Quas hic recudere animus non est, sed vt quæque occasio occurrer, suis locis attinguntur. Summa est scholasticarum sententiarum, per vtiuapiones, quia bona fide & titulo nitantur dominia acquiri, sed & obligationes naturalis tolli. Non eandem naturam esse decennalis aut vicennariae legalis, quia cessi, & ipse titulo, & bona fide nitantur, tamen miram habeant negligentia considerationem ex locordia negligentis. Itaque ciuilem dumtaxat obligationem tolli manente naturali, ex eo vendicationem non dari, sed exceptionem præscribentis si possessione forte ecediderit, ex tricennaria aut quadragenaria eadem pericini, nec vllum dominium transferri, sed præscriptionis exceptionem dari conuenio vendicatione, aut alia actione. Sed ex causarum mutatione dispositionum quoque mutationes affingunt. Nam cum dicunt in longis, & longissimis dominium non acquiri, hoc intelligitur secundum naturalia præscriptionum, cum scilicet ignorantia dominorum præsupponitur. Nam data scientia, ex ea interpretationum consensum concludunt, qui sufficiens sit ad dominium acquirendum, veluti tum patientia tacitus, & quasi contraditus insit. l. alienationum. D. de verb. signif. & l. i. D. viulfruct. quem. cau. & in præced. art. diximus, & fulius in protheoria. Hæc longæ, & proluxa tractatione scholasticæ auctores agitant, auct. nisi tricennale. D. de bon. mater. Fely. & alij in rub. ext. de præsc. Balb. in tracta. præsc. parte. 2. q. n. 9. & 2. tertiae partis, & l. vii. C. de edict. d. Adri. toll. alij l. traditionibus C. de pact. l. l. cōf. 7. vol. 1. Hic ferè magistrorum consensus, qui & si alicubi vellicari potest disputando, & nuper præscriptiones omnes æque fauorabiles quidam paradoxæ disseruerunt, tamen nec instituti nostri est receptas sententias sine magna causa refellere, nec vero res agentibus expedit. His igitur pratermissis magnopere animaduerti conuenit, quid his verbis *droicteure & seigneurie*, consuetudo statueri voluerit, nequando ad incerta illa & dissidiosa iuris ciuili theorematia relabamur, quæ ambagiosas illas concertationes magistrorum in totum confusas intelligi oportet, acque hac verborum conceptione plenum, liberum, absolutum & inconcussum rerum dominij transferri præscriptionem, & uti-

& tribui. Quod hic, *arsicure*, dixit leges per verbum (ius) diffiniunt, ut dominium sitius, per quod libera cuique facultas tribuatur de re disponendi. de quo Bart. & alij l. si quis §. differunt. D. de acquir. possell. & in l. in re mandata. C. mand. cum lex in re sua quemque moderatorem facit, & arbitrum. de quo Bald. l. feminae. §. illud. C. de secund. nupt. late Fely. c. auditis nu. 6. ext. de præscript. Nec hic prolixam disputationem instituiamus de differentia dominij & proprietatis, de qua nuper Mol. diffinit. §. 55. gloss. 4. & §. 37. gloss. 2. in conf. Parisiensis, quæ re vera è subiecta potius materia, quam vlla diffinitione iuris discerni necesse est, cum sint ista verba respectiva, provt aliud, atque aliud obiectum respiciunt; Sed ea parum nostrum subiectum contingunt. Id modo intelligamus, absolutæ libertatis & proprietatis dispositionem, & ius irrevocabile hoc tex. præscribenti tribui, quale quantumque fuerat apud eum, contraquem præscriptum est. Ideoque tota illa speculatio naturalium, & civilium obligationum, & illa acuta iuris civilis principia intercedunt, & evanescent, tolliturque verbis istis cuiuscunque virtutis obligatio, solidumque dominium quaritur: quod optimo iure vetus Roma dicebat, nulli cuiquam actioni aut vendicationi obnoxio, quominus iam quicquam hoc quidem in argumento dominiorum discrimina ex iurifconsultorum libris requiratur, aut vendicationem, vel exceptionem vires metiatur. Nec vero sine veterum auctoritate stat hac sententia, quando sic pronunciant; quoties statuto caueatur dominium præscriptione acquiri, quod hic expressissimè statuitur, toties de pleno, directo, & absoluto dominio, & proprietate accipiendum, quia verba statutorum in potiori significatu intelligenda sunt, alioquin enim inane futurum statutum, si nihil aliud præterquam quod iure commune est constitutum, sanciat. Hoc docuit Bart. l. 1. D. de vñc. Baldus vberius. c. cum non liceat. ext. de præscript. Fely. in rub. ext. de præscript. Bertachin. in diction. verbo dominium.

Quod cum ita sit, nemo iam hinc dubitare poterit & dominium directum acquiri longissimis præscriptionibus sine vñlo titulo, quâdo in talibus nullus exigitur. Et consequenter dari vendicationes tali præscribenti, siue aduersus priores dominos, siue externos quoscunque ut iam inutilis futura sit illa inquisitio, an dominium transferatur, an intereat, an aliud generecur, quæ ipsam non sine fine aliquo ab iurifconsultis inquiruntur, sed iure patrio præcisâ hoc textu apparet, duobus verbis de *arsicure* & *seigneurie*.

^b [ET SEIGNEURIE.]

Id est omnimodum dominium, & potestas disponendi, & fruendi, de quo superiori glossa diximus, quod hic recognosci possit. Proinde cum consuetudo de iure & dominio per præscriptionem acquirendo disponit, generaliter de possibilitate iuris & facultate acquirendi intelligitur. Nam de facto, non semper, nec necessario contingit tale dominium acquiri, sed id tale tantumque quale apud eum contra quem præscribitur fuerat, & possessum est ab præscribente, hæc enim duo coniunctim respici oportet. Quamobrem si aduersus proprietarium quempiam vassallum alterius præscribas, dominium vile tantum præscriptum intelligitur, quia nullum aliud fuit apud eum, contra quem præscriptum est, manente directo apud suum dominum directo, contra quem præscriptum non est. Nec eadem præscriptio dominij & hypothecas respiciet. vlucapio. C. de pi-

Argenti in Conf. Bris.

A gnor. & inf. dicitur. Id idem obtinet in emphytheosi præscripta; Idem in fundo seruiente præscripto, nam seruitus non præscribitur præscriptione fundi, si is cui seruitus debetur in possessione seruitutis mansit. Igitur in præscriptionibus longissimis, in quibus nullus titulus, nulla traditio præsupponitur, tantum præscriptum intelligitur quantum possessum est, & aduersus quem possessum est. Sed in titulatibus in quibus traditio præsupponitur, licet in titulatibus regula metienda præscriptionis à quantitate rei traditæ, lequuta continuatione possessionis sumenda est, quia præscribens causam habere dicitur ab tradente, non ab vero domino, quod notabiliter Barrol. dixit l. si extraneus. D. de donat. inter vir. & vxor. l. qui alienam. D. donat. caus. mort. Balb. in præscript. 1. parte tertiæ partis. Quare inde consequitur, ut præscribens id tantum iuris acquirat, quod, quale, quantumve fuit apud eum qui tradidit, unde fit, ut præscripto iure vassalli dominium tantum vile acquiratur, præscriptio contra iure dominij directi dominantis, directum, non aliud diuersæ qualitatæ. Ergo præscriptione vilis dominij præscribens non eximitur à subiectione vassallitæ, sed subingreditur locum prioris vassalli. Nec negandum tamen cum vtrumque præscribi, & aduersus vtrumque possit, si possessio vtrumque ferit. Saly. l. vlucapio. C. de pignor. & id sic ut idem & vnum tempus proffit aduersus duos: Quod cum sit, diuersæ & aduersus diuersos præscriptiones confici intelliguntur. quod Aluarot. & Nicol. à Neapoli tradit tit. de feud. non hab. propr. nat. feud. Quod ideo dicendum fuit, nec quis quod simpliciter diximus, infinitè accipiendum putet, & potentiam iuris omni casu in actum deduci existimet. Id enim à facto, & possessionibus pendet, nec si fieri per iuris potestatem potest, ideo semper fieri contingit, & rectè Bald. c. 1. vers. abbatia, tit. qui feud. dar. poss. dixit præscriptiones tantum habere de potentia, quantum habeant de actu. Ea materia seriam tractationem desiderat, nec otiosè percipienda est, & per magnūm rebus iudicandis vñm habet. Quæ & si magno conatu à quibusdam scholasticis scriptoribus est tractata, non subacta tamen est, nec inutilis fuerit operæ, prolium argumentum ad capita redigere, & in suas sedes digerere, & vñm ostendere exemplis, quæ crebrius vñm occurrunt, res agentibus, & plerumque ad oblatas species perpetram applicari contingit, errore diiudicandi.

E Ac primum cum in vñs sit, & finis præscriptionum, ut alteri de iure alterius quaeratur, & adiciatur, sicuti diffinitio carum continet, non eadem tamen est ratio, aut fauor eius qui alienum contendit acquirere, & eius qui suum vñl retinere, quod ipse quoque communis sensus notitiæ satis docet, quominus fauendum sit res alienas asserentibus, nec porro possessiones producantur aut præscriptionum effectus, quam quantum aut rerum, aut iuris, aut locorum continere, qui locus est à nobis ante pestiferis in loco de interruptionibus, ne vñl præscriptionum extensiones fiant de loco ad locum, rerum ad res, personarum ad personas, actionum ad actiones. Nam cum vulgata regula sit præscriptionem nullam sine possessione contingere, reg. sine possessione in 6. & leg. sine possessione. D. de vlucap. consequens est dicere proportionem partis ad totum, quantum possessum sit tantum esse præscriptionem acquisitum, siue sit pars totius diuidui, siue id totum sit. Hoc theorema à Bartolo primum traditum leg. 1. §. hoc interdicto. D. de itin. actu. priuat. omnes scholasticos scriptores ad stipulatores habet, & probatur leg. quod meo. §. vñl.

G G G

D. de acq. poss. cap. cum contingat extr. de decim. gloss. & Cano. in c. auditis ext. de præscript. unde illa Baldi sententia, quam supra citauimus, præscriptionis tantum habere de potentia quantum de actu. Quare si quis præscribere velit, aduersus eum qui sit in possessione iurium aut rerum fudata de iure communi consuetudine, aut priuilegio, tantum de iure alieno præscriptione detrahatur, quantum possederit, & viciuerit ipse, ita vt si iuris quod prætenditur, species sint diuersæ, id tantum consequuturus sit, quod per eiusdem speciei actus possederit, nec quidquam amplius, manente iuris vniuersitate, in persona eius, contra quem præscribitur. Idque verum est, siue de rebus corporalibus præscribendis agatur, siue de incorporalibus, siue iuribus, siue seruitutibus.

Res exemplis fit illustrior, cum iura episcopalia multa numerentur, tam ratione iurisdictionis, quam ordinis, atque in his ius visitandi parochias subiectas, cui consequens est ius procuratorum, si quisquam prælatus inferior visitandi ius præscripserit, non continuo procuratoris ius asserere poterit, nisi id ipsum quoque specialiter possederit, & procuratoris exegerit visitando. Quod Dy. dixit reg. possessor. in 6. Fely. & alij d. c. auditis. gloss. reg. odia in 6. Quippe iuris episcopalis vniuersitas, apud Episcopum manet, qui iure communi fundatus est.

Qui pedatium præscripsit (pedagium vulgo schola appellat vectigal quod a peditibus exigitur non item de sarcinis exigit aut mercibus, quas pedes quisquam collo aut humeris vehit, non item ab equitibus, non item de quadrigis. Tamen si plerumque maior etiam ratio proponatur exigendi ab equitante aut quadrigis cum paruarum petitur, pro sternendis pauiementis, silice, aut glareæ. Sed hæc stricillimè accipi conuenit, ne fiat vlla extensio de possessis ad non possessa, ne quidem ex eadem vel maiore rationis. Ergo qui de oleo, aut alumine quidquam præscripserit vectigal, de axungia, bitumine, aut vlla diuersa specie non poterit. quod Bartol. dixit l. si publicanus. §. vltim. D. de public. Idem leg. Titium & Mæuium §. altero. D. de administ. tut. & l. cum de in tem verso vers. breuiter aduerte. D. de vsu. gloss. & Innoc. d. c. auditis. Itaque, cum nuper exorta controuersia nomen vectigal certis speciebus esset inditum, & publicani ad alias quoque species, causas & merces producere in tributionem conarentur, iudicatum est fieri non posse, nec quidquam præterquam quod esset discretissimè expressum, in cautione peti amplius oportere, l. vectigalia. D. de public. etiam si eadem ratio faceret pro publicanis. Quod sapientibus iudicibus valde precaudum est, ne admitti pariantur tam odioso in argumento, & contra libertatem publicam & commerciorum, fenerat id iam olim Ang. d. §. si quis interdicto, Decius conf. 83. Alex. conf. 124. vol. 4. & conf. 10. & 32. vol. 5. Lud. Rom. conf. 368. Incipi. præfens consultatio. Ang. l. seruitutes quæ in superficie, D. de seruit. vrb. præd. Resistit enim ius commune tali acquisitioni, nisi aut longissima præscriptio aut aliqua de titulat, & de ipso corpore quod petitur, aut de iure in specie proponatur: Ita vt nulla illatio fieri possit de vno ad aliud per præscriptionem.

De iurisdictione quoque præscribenda idem putant, in cuius possessione alius quisquam sit, & plures eius species proponuntur. Itaque per exercitium iurisdictionis simplicis, aut mediæ negant imperium acquiri, nec è contra, quia imperio iurisdictionis non protinus inest separatim sumpta, nec criminalem per vsurpationem ciuilib. Sed in qua specie quis-

quam exercuerit, aut possederit legitimum præscribendi spacio, in ea tantum obtinere. Sed tamen per actus indiuiduos eiusdem speciei totam speciem, præscribi patiuntur, si modo alius non possiderit, & in possessione perierit. Quocirca qui imperium, & capitales cognitiones præscripserit, non minus decollare posse putant, quam furcis suspèdere, etiam si multum vnquæ fontem suspenderit, propterea quod suspendere, & decapitare eiusdem speciei sunt, quæ præscripta præsupponitur, si modo qui prior possidebat non & illud quoque retinuit prohibendo. Hæc latè Alex. Cast. Iaf. & magistris in l. Imp. D. de iuris d. om. iud. & l. si prius. D. de acq. plu. arcend. Alex. latè conf. 68. vol. 2. Abb. c. 2. ext. de capell. monach. Fely. de auditis Card. & Pan. c. cum contingat, ext. de decim. Cy. & Saly. l. 1. de emanc. lib. Bald. l. 2. c. de seruit. & aq. num. 51. Rom. d. conf. 368. Ang. l. si quis diuturno. D. si seruit. vend. Reuera possessionum notæ & vsus legem iudicandi imponunt, estque illarum adferuntur à possessionibus fundum, nequid temere mutetur, iuris ordinari prætextu. Sed huic regulæ qui indiuiduorum possessiones ad omnia eiusdem speciei indiuidua præscribenda valere statuit, grandis limitatio, præter eas, quæ vulgò traduntur iure ciuili, ab iure consuetudinario apponenda est, cum scilicet is actus, qui in indiuiduo exercetur, licet ab natura, aut iuris dispositione, sub eadem specie comprehensus sit, suo generi eximitur speciali iure, & in speciem separatam transit, qui casus est art. 5. sup. Nam qui merum imperium præscripsit, ita vt vel suspendere, vel quocunque modo placere possit, igni adiungere non poterit nocentem, quia per consuetudinem hæc species suo generi exèpta est, & certæ hominum qualitat, id est Baronibus priuatiuè ad alios omnes attributa est, ita vt ad positionem præscriptionis meri imperij in Britannia, non sequatur præscriptio penæ ignis, quam consuetudo à suo genere distrauit. Qui casus valde notandus est, & si qui alij similes dist. possunt.

Ex eadem regula, quam supra deduximus, id quoque efficitur, quod qui in beneficiis institutionem aut confirmationem præscripserit, destitueretur institutum non poterit, quod Host. dixit. cum eximuncto ext. de heret. Pan. c. si quis contra clericum, ext. de for. compet. Tum quia non tantum possessionum præsupponitur, tum quia species est diuersa: Est enim institutio voluntariæ iurisdictionis, cum delictum in contentiosa posita sit, vt quæ causæ cognitionem desideret, idèque male de vna ad aliam infertur, quod Dominicus notat. c. nemo de elect. in 6. Quare nec qui excommunicandi ius præscripserit, idem protinus absolueri poterit ab alio excommunicatum, & quæ Fely. d. c. auditis. Abbas d. c. cum olim ext. de præsc. persequuntur. Nec præscripta cognitione de appellationibus cognoscendi eadem ad primas instantias diuersæ scilicet speciei porrigitur, quod Florian. dixit l. si quis diuturno. D. si seruit. vendit.

Nec præscripta certa decimarum specie in fundis pluribus, eadem præscriptio porrigetur ad alios fundos in quibus præscribens non possederit, aut perceperit decimas, c. cum cōiungat. c. tua. c. cum in tua ext. de præsc. Fely. d. c. auditis. Nec præscriptio iuris quod nunc est, ad iura superuenientia extenditur. Itaque qui in aliena parocia decimas præscripsit, non obtinuit in noualibus, quæ de nouo coli coepere d. c. cum contingat.

Sed nec vlla præscriptio fundi, aut prædij ad ea nec cessat

cessoria porrigetur, quæ per se possessa in specie non sunt, nisi inseparabiliter annexa sint ad vnum totum conficiendum l. qui fundum. D. de vfu cap. quod primus Lud. Rom. sibi annotasse visus est, vt valde singulari quodam suo singulari. Fely. vbi sup. num. 17. & 4. decla.

14 Nec præscriptio certorum iurium, aut debitorum super homines, & subiectos certi pagi, aut vici ad alios eiusdem vici porrigi poterit, quæ propria est materia art. 277. inf. & Alex. tract. conf. 16. lib. 5. Iaf. conf. 81. lib. 3.

15 Et qui præscripsit vt cessiones aut resignationes possit admittere in aliena diocesi, non poterit permutationes quod Nic. Milus dixit in repertorio verb. Episcopus Imol. in clem. 1. de renunciat, Fely. d. c. auditis num. 13. Abb. d. cum ex iniuncto. Sed id in suis terminis intelligi debet, id est, in iure præscripto. Ideoque restringibili ad casus & species possessas. Nam si vel priuilegio sedis apostolicæ vel concessione, vel consuetudine, vel vt vicario alicui concessa sit facultas admittendi simplices resignationes, multo magis de permutationibus admitti conueniet, quia permutationes iustitiae potius, quam gratiæ innuntur, licet contra Fely. dicto. cap. auditis num. 13. & Lud. Rom. conf. 350. per decim. Rotæ tit. de renunciat. in antiq. quæ ratione caret. De quo Francisc. Pauius docto libello de potest. capituli sede vacante parte 2. partis. 2. Itaque concessiones, & indulta, quæ Britannia episcopi obtinere solent à Pontificibus, vt conferre beneficia vacantia liceat alternatim, ad simplices resignationes, & permutationes porrigi possunt, hæc ideo magis quia iure primario beneficiorum collatio ad Episcopos spectare putatur, quam Pontifex summus iure communi non volente ad se priuatiue contraxerit, hac quidem in regione, quæ ideo obediencie iam olim est appellata, & quæ tali iure, aut priuilegio conceditur extendi conueniet. regul. odia in 6.

16 Sic nec de legalibus, etiam si ea præscriptibilia essent, quod consuetudo prohibet, art. 56. quod vnum aliquod eorum ius præscriptum fit, extra suum casum protenderet, quod Abb. Pan. dixit. c. quod translationem ext. de off. legat.

Nec dubium, quin infinita huius regulæ exempla colligi possint à studiosis, sed ista fortasse non sine vfu cogimus, quia non raro incidunt tribunalibus inter actiones rerum.

Sed & quod in præscriptionibus diximus, idem ferè accipi conuenit in his, quæ consuetudine præter ius commune cuiquam tribuntur, quæ ipsa non magis extensionem extra suum casum recepit quam præscriptio, quod Balb. notat. l. parte tertiæ partis. Fely. vbi sup. declar.

17 E diuerso regula alia opponitur, cum de conferuando iure agitur, & retinenda possessione, per vnum actum aut exercitium vnius speciei, generis totius possessionem retineri. Itaque vnicuique actu iurisdictionis exercito totam iurisdictionem conferuari, si modo alius cæteras species non vspuauerit, etiam si interim vacauerint & a nullo sint exercite, quod Bart. & cæteri tradunt l. arboribus. §. de illo. D. de vfu l. si vnus. D. de seruit. rustic. præd. l. qui vsum fructum. D. quem ad. vsum. amit. Bertach. in libello de gabellis parte 1. qu. 11. Est enim vtriusque regulæ diuersissima ratio, quæ vt alterum sustinet, ita alterum oppugnat casum. Hæc qui diligenter perceperit, non magnopere illi requirenda erit. Fely. & aliorum operosa tractatio d. c. auditis, de eo dicto quantum præscriptum quantum possessum.

Argentius, in Brit. Conf.

^c [EST ACQVISE.]

1 Verbum præteritii temporis lata sententia est & executionem importat.

2 Non est necessarius titulus etiam obstante presumptione.

Notanda verborum conceptio, per tempus præteritum, quod est iuris consummati, & perfectæ dominij translationis, ex solo temporis cursu sine misterio hominis, sola consuetudinis potestate. Sunt enim talia verba præteritii temporis lata sententiæ, vt ipso iure executionem sortientis, de quo Tiraq. l. si vnam, verb. reuertatur, num. 32. C. de reuoc. donat. Hæc igitur consuetudo plus potest quam dispositio. l. omnes C. de præscr. 30. anno. quæ ipsa tantum tribuit huic eidem quadraginta, vt nihil priuati publici iuris cuiusque ab ea excipi patiatur, quod infinita & æterna illius l. dispositio statuit. Et valde ratam esse oportet, cui auctoritas populi, & consuetudinari iuris accessit hoc textu, quod & plus pollet imperatorio iure, etiam si illud omnimodo dominium transfert. Præcendenda etiam illa Canonistarum assumptio, cum putant in quacunque præscriptione titulum requiri, cum presumptio iuris est contra præscribentem, veluti cum quisquam intra fines alienæ paræciæ, aut diocesis decimas vult præscribere, ex qua presumptione iuris inferunt malam fidem præscribentis. c. 1. de præscr. in 6. Nam iure ciuili, & nostro patrio quantumcumque præscriptio iuris contra faciat, data materia de se præscriptibili, quadraginta annorum spacio præscribitur sine vlla vilius tituli necessitate, alioqui nil vnum ferè præscribi posset, cum vnusquisque scire debeat, quod ad se non pertinet id alienum esse l. qui vas. §. vetare. D. de fur. Et nos bona fidei necessitatem ante expulimus foro, cum malam diximus purgari bannimentis, quam illi ab contra pugnantie iuris presumptione colligunt. de quo & Balbus 2. parte tertiæ partis q. 6. Proinde casus particulares ab hac dispositione exceptos, siue ex materie inhabitate, siue personarum, siue legis resistentia antefumus persequuti.

^d [PACIFICEMENT.]

Pacificè possidere quid sit.

E Pacificè dixit, sine interruptione, siue ciuili, siue naturali, interruptur vero præscriptio in hac quadragenaria, citatione sequuto expletamento, vt diximus in loco de interruptionibus. Nec vero minus dicendum est pacificè possidere, quod alius quisquam de fructuum parte aliquid sibi decerpserit, modo sine lite. quod Rota dixit decim. 61. incip. sufficit importanti, in nouis gloss. c. constitutus ext. de appell. glof. pragmat. tit. de pacif. verb. pacificè. Doct. clem. 1. de seq. poss. & fruct. Ideoque in beneficiis is possidere curam dicitur, qui habet exercitium curæ, etiam si maiore bonorum parte non fruatur, glof. c. si tibi de præb. lib. 6. & d. decim. 61. siue quoad vacationem primi, siue quoad alios effectus, quibus adiungenda sunt, quæ diximus in loco de interuersis possessionibus. Aretin. in rubr. D. de acquirend. possell.

^e [IOVY.]

Quid sit frui.

Frui sit, gaudere Galli dicunt lingua patria, quod verbum fructuum perceptionem importat: Nam

GGG ij

arare, ferere, & talia, ad alia fiunt, & alio fini. Ideoque qui percepit fructus, ipse potius possidere dicitur, etiam si alius arat, & lerat: Vna quæque enim res determinatur à suo fine, quod nos diximus d. loco de interuersiombus.

f [SANS TILTRE.]

- 1 Melius est titulum non producere quam vitiosum prodere.
- 2 Præscriptio longissima cedunt quoquo vitio possessa.
- 3 Præscriptio quadragenaria an tollat breuiores indulta iure.
- 4 Præscriptio seruitutis titulum non requirit.
- 5 Seruitus à re rei debetur facta tamen hominis.
- 6 Seruitutes dominij non sunt.
- 7 Seruitutes magni momenti.
- 8 Seruitutum præscribendarum tempora.
- 9 Seruitutes continue quæ. ibid.
- 10 Signa asfrica retinent possessionem signati.
- 11 Seruitutes ex sola naturali possessione præscribuntur.
- 12 Sine scientia non est dubilis possessio in incorporalib. C. num. 22.
- 13 Discontinua quæ & longissimum tempus requirunt.
- 14 Seruitutes cum titulo præscribuntur sine scientia aduersarij.
- 15 Discontinua ex titulo præscribi possunt.
- 16 Præscriptio ex lapsu decennij.
- 17 Possessio probatio C. tituli allegatio. ibid.
- 18 Possessio ab eo haberi debet, qui potuerit seruitutem confirmare.
- 19 Seruitutum personalium præscriptio.
- 20 Iurisdictionis præscriptio.
- 21 Libertatis præscriptiones.
- 22 Libertatis possessio incipit à facto prohibitio.
- 23 Non vsa non præscribitur in vrbani secus in rusticis. ibid.
- 24 Seruitutes diuise per tempora.
- 25 Præscriptio quindecennij uniformis in omnibus seruitutibus contra quam iure.
- 26 Duplicatio temporis in discontinuis. ibid.
- 27 Seruitutum promissarum præscriptiones & constitutarum.
- 28 Patrie potestati an præscribi possit.

1 Ergo cum titulus non exigatur, si quis exhibetur, quocunque vitio laboret, in eo curiosi non sumus, etiam si omnino cautius est nullum exhibere quam vitiosum, & præsumptione niti scilicet quam vitium prodere suo indicio, quod Cano. solent dicere in cap. dudum 2. ext. de decim. Et vulgo solet consuli triennialis regulæ præsidio nitentibus, ne vllum potius producant quam vitiosum. Sed id ideo qui vitiosus ingressus ad beneficia patere non debet. Ideo detecto vitio facto productus nullus locus relinquitur præsumptioni, cum in certis non sit locus coniecturis ex regula l. continuus. D. de verb. oblig. Sed in præscriptionibus contra est, quia nec verum nec præsumptum titulum requirunt, & sola legis autoritate, & continuatione possessionis nituntur, nec metuunt præsumptionem d. c. 1. de præscript. in 6. Quare & futuriæ res & rapte, & qualibet fraude quæ sitæ cedunt huic præscriptioni, quod nos ante disseruimus in loco de vitis possessionum, quamlibet reclamantibus Canonistis, longissimum enim tempus supplet defectum tituli, quod vulgo dicitur, & notabiliter Castren. dixit l. c. de feruit. & aqua. Cum aliqui mala fides semper presumatur in eo, qui sine titulo possidet, & notat l. vlt. C. vnd. vj. Cepola tit. de feruit. vrb. c. 20.

A num. 2. Bald. l. 1. num. 17. C. de feruit. & aqua, & l. 1. num. 5. cod. rit.

Sed hic amplius inquirendum est, cum consuetudo hanc solam quadragenariam recipiat sine titulo, an eas sustulisse videatur, quæ iure ciuili breuiores sine titulo recipiuntur, veluti feruitutum continuarum, quæ decennio perficiuntur, & regulari præscriptionum corporalium tempore. Et scio vulgo dici, casus in statutis omisissos ad ius commune vulgo remitti oportere. Ego tamen omnes antiquatas puto, & quod statuto, aut consuetudine inducuntur sit, nihil in iure communis dispositione de talibus reliquiss. Quare nullam præscriptionem recipio sine titulo quadragenaria breuiorem, quæ inducitur, ceteræ in totum videtur abolitæ, nec de externo iure suppleendum, quod spontanea omisso repudiasti, ex sententia, & rationibus Baldi c. cum non liceat. ext. de præscript. Sed hic locus poscit, vt de talibus dicamus aliquid, & capita receptorum de iure Romano sententiarum colligamus, quando ista à scholasticis scriptoribus traduntur percurrat.

Receptum est theorema in feruitutibus et talibus & prædialibus titulum non requiri ad præscribendum. C. si quis diuturno. D. si feruit. vbi Doctores. Bart. & alij l. 1. §. vltim. D. de aq. plu. arcend. & recentioribus. Capol. tit. de feruit. vrb. prædicto c. 20. Bald. præscript. tractatu 2. parte quartæ partis q. 2. Quam sententiam, & si Duarenus cuius noster olim oppugnare conatus est, non demonstauit tamen, nec fuit cur persunderet. Sed nec allegationem quidem tituli in talibus necessariam putant, quod Innoc. dixit c. si diligenti, ext. de præscript. Cur ita rationes adferunt plane agentes, quia scilicet feruitutes à re rei debentur, l. qui alieno. §. vlt. D. de negot. gest. Et ideo rem ipsam de titulo fieri prouidere non potuiss, quæ ratio puerilis & inuisa est: Nam etsi feruitus à re rei debeat, & per eam consecratur, tamen acquisitio eius sine hominis facto fieri nequit, quod & Bald. agnoscit. l. 2. num. 6. C. de feruit. & aq. & sine vlla cuiusquam autoritate patet ad censum. Alteram rationem adferunt, quod de minimo præiudicio agatur in constituendis feruitutibus, quæ nec dominio contribuantur, nec pars dominij sint, sed tantum adiectiue qualitates leg. quid aliud. D. de verb. signif. Hæc vbiq; Bartol. docet d. l. 1. §. vlt. D. de aq. plu. arcend. & l. cum dein rem verso. D. de vsur. & leg. si certis annis. C. de pact. vbi schola Bald. l. 2. num. 10. & l. vlt. C. ne de stat. defunct. 6. Bart. Castr. & magistri d. l. feruitutes Antio. Butrin. latet. c. peruenit ext. de censib. nu. 9. Panor. & Fey. c. de quarta ext. de præscr. Cepola vbi sup. Quæ ratio, si pro perpetua accipitur, fallissima est, cum plerique tantum præiudicij feruitutes dici possint, vt malis fundo ipso, & proprietate carere, quam tales pati. Penam enim feruitutem actus prætendi per cuiusquam arcem aut castrum flagrantibus bellis, quibus nihil cuiquam tutum est, vt nuper ciuili tumultu, quis hinc dicat parum momenti verti in tali feruitute? Penam opposito edificio prospectum impediri, argue inde salubres ventos excludi, & pestilentem aërem includi obstructis apertionibus. Atqui medici & architecti, qui in ponendis edificiis aërem, & situm eligunt, & diligenter ea de re præcipiunt, non putant in eo parum esse momenti, & ille nobilis Physicus in Dalmatis vrbem quandam pestilentia affectam liberralle dicitur mutatis apertionibus, & admissis salubribus ventis. Hæc si vera sunt, necesse est plerumque falsum Bartoli aliorumque rationem videri: Idcirco male inde colligi titulos non requiri. Ex quo & Antio. Butr. d. c. peruenit. nu. 12. agnoscere cogitur, cum ea ratio

rario fallit, & magni præiudicii foris est toties titulum exigi, & cessante causa cessare etiam effectum. Melior itaque ratio fit in patientia seruitutem patientis, ex qua interpretati consensus colligitur, ex diuturna seruitutis tolerantia, cum prohibere posset, quæ loco tituli habenda sit. Sed vtamur constitutis, est enim receptissimum axioma in talibus titulum non requiri d. l. i. si quis diuturno, ne simus in exigenda scripti ratione nimium curiosi.

8 Sed id vt receptissimum est, id quoque superest inquirere, quanto tempore talium præscriptiones procedant. In quo id quoque theorema constituunt decennio inter præsentis, vicennio inter absentes præscribi, in continuis quidem seruitutibus, nam discontinuatur alia causa est. Continuas vero vocant, quæ & si in principio acquisitionis factum hominis requirant ad formationem sui, tamen cum sunt formatae successiuos hominis actus non exigunt, sed ipsæ per se rerum ipsarum notæ, seruitutes conseruant, quæ cum ab natura insunt, hoc habent ab ea, quod perpetuo agunt, quod in factis hominum nequit accidere, quorum continuæ actiones esse non possunt, quod appositè Bald. describit dict. leg. 2. num. 5. veluti aqua ductus de fonte perennit, seruitus altius non tollendi, prospectus, aut quæ nobis frequens controversia est præminentiarum ecclesiasticarum, in quibus insignia familiaria, tumbe, & cætera talia possessionem retinent per eas notas, quæ impressæ sunt eius cuius sunt talia symbola. Quod nos in nostris partagiis diximus qu. 23. per signum enim retinetur signatum l. signata. C. de fabric. lib. 12. sic perpetuus aquarum decursus ius seruitutis implet, & ceteris nemine hauriente cum semel constituta est talis seruitus, sic depressæ ad eas seruituti parent semel formata, quod Bald. ibid. dixit. num. 9. quæ causa est, cur seruitutum præscriptiones perfici putent ex sola naturali possessione, per eas notas, quæ diximus, citra vllam ciuilem, id est, citra animum cuiusquam possessoris, reatiter scilicet, quamuis in corporalibus contrarium statuat, quod Bald. dixit l. i. C. de seruit. & aq. nu. 6. Angel. s. aquæ inlt. de actio. & s. si quis de manso. tit. de contro. inuestit. & in repe. l. vlt. C. de præf. long. temp. Quod ipsum quoque in quasi continuis sentiunt, quo in numero filicidiorum seruitutes reponunt, cum, re vera, sint continuæ habitu, & si non semper pluit, vt filicidiorum vltus sit l. foramen. D. de seruitut. rustic. præd. Sed tamen hoc amplius in talibus exigitur, cum scilicet titulus nullus est, quod nec possessio nec contentio præscriptio procedit, nisi scientia, & patientia aduersarij probetur, quia sine his non est dare possessionem in incorporalibus. l. quoties. D. de seruit. talis enim patientia pro traditione habetur. Hæc tractatio scholæ, d. l. seruitutes. d. l. quoties Bald. l. 1. 2. Balb. d. parte 2. quartæ partis, quæst. 2. & 8. Milus in repertorio, verb. præscriptio iuris incorporalis.

Alterum caput est distinctionis de discontinuis, hoc est quæ factio hominis exerceatur, vt viz. itineris, actus, aquandi pecoris, syluæ cædendæ ad marceriam aut ligni vsum, aut quæ frequens nobis est stramentorum cædendorum, pour couper literes, pascendi pecoris. Denique rustice pene omnes quod Cast. dixit dict. leg. seruitutes, Bartol. dict. leg. 1. s. vlt. Balb. & Capo-
12 la vbi sup. Nam nulla de talibus sine facto hominis posset exerceri. Atque hæc iure ciuili nullo tempore acquiruntur, id est, impræscriptibiles sunt, nisi quidem tempore immemoriali, quod vim tituli & constituti iuris habet, vulgata, l. hoc iure, s. ductus aquæ. D. de itin. act. que priuar. dict. s. vltim. D. de aqu. plu. arc. d.

Cæterum an hic quoque aduersarij scientia exigatur, hic pugnatur inter magistros, quos Balbus vbi sup. & Alex. conf. xvj. volum. v. recentent, & conf. 108. volum. 2. Ego in tam diuturno tempore negauerim requiri.

Et hæc quidem de iure Romano, Nam iure patrio antea negauimus vllam præscriptionem, sine titulo admitti minorem quadragenaria, sicut etiam alibi negauimus vllam longiorem quadragenaria, nostro iure agnosci, quæ ea omnia præstare potest quæcunque immemorialis legalis. Ergo quod illa efficat in seruitutibus discontinuis ex dict. s. ductus aquæ, hoc idem nostra quadragenaria præstabit, ne iam ista ab externo iure requirantur, quod scientes prudentesque authores scribendæ consuetudinis omiffum voluere.

Alterum diuisionis caput est de his seruitutibus, quæ ex titulo præscriptæ præcedunt. Nec dubium, quin cum antea ex receptis sententiis statuerimus continuas decennio sine titulo præscribi, id multo magis idem ex facto admittendum sit, multo potiore ratione, cum in corporalibus quoque ea sit regularis præscribendi norma. Nec his magis necessaria aduersarij patientia, quam in corporalibus præscribendis, in quibus nil tale exigitur, l. vlt. C. de præscript. long. temp. quod in non titulus non sic fit, vt ante docuimus, ex sententia Cast. d. l. seruitutes.

Sed & discontinuas quoque vis tituli præscriptibiles reddit, cum euenit titulum à nō domino haberi, quod vulgò docent, l. seruitutes Cepol. & Balb. vbi sup. Butrius, d. c. peruenit, sicuti & publiciana pro talibus competit, l. si ego, s. i. D. de public. Sunt autem ista conuertibilia publicianam dari, & præscribi posse affirmatiuè. Nec vero hic scientia aduersarij requiritur propter potentiam assistentis tituli, quod Balb. scribit vbi sup. q. 2. num. 15.

Proinde id quoque valde notari conuenit in talibus interdum contingere, vt titulus nullus probari possit, ne tamen actio res ex toto pereat, veluti cum decennij cōtinui vltus, & possessio proponitur, ex causa vniformi, & iure seruitutis. Id enim cū accidit profuerit titulum allegasse, nec probandi eius vlla necessitas, data probatione decennalis possessionis, quæ tantas vires habet, vt titulum præsumi faciat. Discrimen hic notari conuenit, quia cum titulus probatur, & sequuta est possessio decennij, de iure præscriptio formalis suum effectum habet, quod est iuris creandi in persona præscribentis, secus cum titulus non probatur, quo casu ius non creatur, sed vt ante creatura præsumitur. Priore igitur casu ius producit, secundum non producit fed præsumitur. Hæc vbique obsecutus Bart. recinit, d. s. vltim. D. de aqua plu. arcend. l. cum de in rem verso. D. de vlt. dict. leg. seruitutes, & l. si certis annis. C. de pact. & omnis magistri agmine ducem sequuti Bald. l. 1. num. 16. C. de seruit. & aq. Alex. conf. 75. vol. 4. & nos alibi hunc locum fulius sumus exequuti. Hoc discrimen est etiam, quod hoc casu non sufficit probare possessionem à non domino, quod sufficeret in titulis, sed oportet possessionem aduersus eum exercitam esse, qui seruitutem constituere potuerit, hoc est, rei dominum, quæ differentia valde notanda est, cum titulus verus non probatur, fed allegatur tantum, quod Balbus notat vbi sup. parte 2. partis quartæ q. 1. nu. 3. Cast. d. l. seruitutes. Balb. dict. l. 1. num. 8. Cæpola vbi sup. cap. 21.

Atque hæc de seruitutibus realibus & prædialibus breui compendio contracta materia: Nam seruitutes personales, vt vsusfructus, cum quidem semel pro-

ducta, & formata sunt, volunt regulari corporalium tempore præscribi, decem annis scilicet cum titulo, & triginta sine titulo, dict. leg. vltim. C. de præf. long. temp. Bartol. l. iusto. §. non mutat. D. de vñcupi. Bald. l. 2. num. 4. C. de seruit. & aqua. & omnes, d. l. vlt. & l. corruptionem. C. de vñf. Fely. c. de quarta ext. de præscript. & quos citat. num. 37. Alex. conf. 16. vol. 1. Milus verb. præscriptio iuris incorporalis. Hic enim civilem possessionem, hoc est animum vñfructuarij, & naturalē concurrere, quod in realibus non fit, quod Bartol. & Iaf. differunt l. 3. §. ex contrario. D. de acquir. possell. d. l. vlt. D. de aq. plu. arcend.

18 An vero in hunc numerum personalium seruitutum referri iurisdicção debeat, aut ius exigendi vñgalis, aut pedaggi, atque ita eodem tempore præscribi, pugnant magistri: cum Bartol. d. l. iusto, inter reales potius ponat vt Bal. l. vl. C. ne de stat. defuncti. & c. tua nos extr. de iureiur. Milus in repertorio, verb. præscribi an possit ius exigendi. Vera est sententia neutri, vere & formaliter tribui iurisdiccionem posse, cūm propriè seruitus non sit, quod Baldus dixit in rub. C. de vñf. Sed domini potius feudo adiuncti & iuris realis est, quod ratione rei & in res exercetur potius quam personas, aut in personas quidem, sed ratione rerum, nec habent oppositam aliquam proprietatem ratione cuius formaliter distinguuntur. Ideoque cūm quo iure quidem vñmur, nulla iurisdiccionis habeantur, nisi iure reali nostra quidem in Britannia, de harum præscriptionibus in totum vt de realibus, & fundalibus statuendum est, & sincendi pugnare scholastici authores de eo in l. imperium & l. more. D. de iurif. omnium iud. vbi ea docent, quæ non satis intelligunt ipsi, confusa iurisdiccionis potestate, cūm ratione rei aut vero personaliter tribuitur, quorum accidentium non sunt effectus iidem, vt nec origo causæ. Sed de hoc Balb. vbi sup. Itaque & vñf. offendit, indubium esse quod dicimus, *Car de iurisdiction & baillages en s'approprie comme de fonds de heritage.*

19 Seruituti opposita est libertas, de cuius ipsius præscriptione summa hæc est receptarum sententiarum, scilicet hic quocumque discrimen esse vñbanarum, & rusticarum seruitutum; vñbanas describunt, quæ ædificiis habitandi causâ factis debeantur, sine habitatio in vrbe sit, siue ruri, neque enim loco vñbanas aut esse, aut dici, sed qualitate. l. vñbana. D. de verb. signif. Rusticae sunt, quæ his ædificiis debentur, aut prædijs quæ fructuum reponendorum causâ querantur aut cogen-di, & stabulandi pecoris, l. eo iure. §. vlt. D. in quib. caus. pig. vel hypot. Tamen dominorum æquilia pro vñbanis habeantur, etiam si ruri sint. d. l. vñbana vbi glof. potest enim eiusdem generis ædificium vñbanum, aut rusticum esse destinatione, & vñ parisi. quod ibi dicit de hortis vñbanis, & olitoris. Denominantur autem seruitutes à prædio dominante, non à seruiente. l. i. D. de seruit. vrb. præd. quam ad hoc allegat. Alb. l. de pupillo. §. Sextus. D. de ope. no. num. Capolla in tract. seruit. vrb. præd. c. 11. Iaf. §. æque si inlt. de act. Itaque seruitus viæ vñbana est, si prædio vñbano debetur, rustica si rustico. Hoc discrimine posito, cūm de præscribenda libertate agitur, si à seruitute vñbana, non aliter præscribi poterit, quàm si interueniat factum prohibitum eius, contra quem præscribitur, text. l. hæc aut iura. D. de seruit. vrb. præd. vbi Angel. Cast. Plor. Host. Panorm. Imol. Fely. c. de quarta ext. de præscript. Itaque solus non vñf. non sufficit ad priuandum quemquam seruitute vñbana, nisi & is qui seruit, factio obstat vñtenti seruitute. Alia est diiudicatio

A rusticarum, quæ par non vñf. amittuntur, siue continuæ sint, siue discontinuæ natura, nec quidquam habet feruens obstat factio vñf. suo aut impedimento, quæ ratio est cur in his bonam fidem nõ exigant, cūm in superiori casu seruitutum vñbanarum ea necessitas iure quidem ciuili putetur, quæ longa disputatio est Canonist. dist. cap. de quarta, Iurif. consultorum, l. sequitur. §. si uiam. D. de vñcup. Capol. c. 24. Balbus d. parte quartæ partis q. 3. Porro discontinuas natura d. xi simplici non vñf. præscribi, regulari spatio decem annorum, aut viginti inter abentes, nec enim in præscribenda libertate in talibus vñf. discrimen est conuinarum, & discontinuarum, quæ quidem naturales sunt. Nam quæ consecratione, & conuentione discontinuæ sunt, vt quia alernis hebdomadibus, mensibus, annis ad vtendum concessæ sunt, duplicato regulari decennij tempore, id est, vicennio præscribentur, l. vltim. C. de seruit. & aqua. glof. Angel. Castren. Florian. l. si sic. D. quemadmod. seruitut. amitt. Bald. l. 1. num. 12. C. de seruit. & aq. Angel. & Castren. l. hæc autem iura. D. de seruit. vrb. præd. Canonist. d. c. de quarta. Angel. Iaso. Ioan. Fab. d. §. æque si Balb. d. tract. tertiam partem quartæ partis. q. 1. Ant. d. c. peruenit. Iure igitur quæ multum interest in præscribenda libertate seruiutis, sit ne seruitus discontinua naturâ, an vero consecratione, & conuentione. Proinde vt hæc iure ciuili obtineant, tamen iure consuetudinario valere nequeunt, nã cūm eadem, & vñf. missi sit præscriptio cōsuetudinaria aduersus presentes, & abentes scilicet quindeccennij, de vñque legali decennaria, & vicennaria sumpta, quociescunque iure ciuili sit, vicennaria mentio aduersus abentes vicem eius præstare intelligenda est nostra quindeccennalis, quæ id idem potest, quod illa legalis, nõ est igitur duplicanda nostra quindeccennalis, non magis quàm vicennaria legalis, de quo Panor. ligat. d. c. de quarta, & à pluribus ei repugnatur. Consequitur libertatem 12 præscribi in continuis, & discontinuis, siue natura, siue consuetudine, siue consecratione, vñf. & eodem quindeccennij tempore, quod tam aduersus abentes valet, quàm vicennium legale, quia duplicatio fit, sola ratione discontinui vñf., quæ discontinuo absentie comparatur, vt notant. d. l. si sic. & d. l. vlt. C. de seruit. Sed & id quocumque notari conuenit in præscribenda libertate, aduersarij scientiam non requiri, & aduersus ignorantem præscribi posse, l. si peritem. §. 1. quemadmodum seruit. amittant. & glof. magna. d. l. si sic. Panor. d. c. de quarta. Balbus vbi sup. q. 4. Capolla, d. c. 24. Milus repertor. verb. præscriptio iurium.

Seruitutum vero personalium, vt vñf., habitatio-nis, vñfructus (neque enim plures Angel. agnoscit) si æque si. num. 6. & alij in rub. C. de vñf. præd. libertatem decennio & vicennio præscribi putant & consentiunt Doct. d. l. corruptionem.

Atque ista & hæcenus de seruitutibus, siue reali-bus, siue personalibus iam formatis productis, & re-actis, nam quæ tantum promissæ sunt, & in stipulatio-nem, personalēve obligationem deducta, cūm nõ dum natæ sint ante traditionem scilicet, & patientiam vñf., præscribi non possunt, cūm nec dum sint, sed actioni ex stipulatu, & promissione præscribitur spatio triginta annorum, vt cæteris personalibus omnibus. l. si partem in princip. D. quemad. seruit. amitt. glof. & Doct. d. l. corruptionem. But. d. c. peruenit. Bald. d. parte tertiam quartæ partis. q. 1. & §. nec quidquam dici potest definire antequam nascatur. l. si Titio vñf. in-ctus. D. de cond. & demonst. rat.

Antequam hinc digredimur, volumus id quoque 14 inquiri.

inquirere, an sicuti libertas à realibus seruitutibus, & item personalibus præscribitur, sic quoque existentia sui iuris præscribi possit à filiosam. cõtra patriam potestatem. Et posse putant, si filius, sciente, & patiente patre viginti totos annos in possessione sui iuris fuerit sic egerit, sic contraxerit vt paterfamil. patre irrequisito hæc glos. l. i. verb. diu. & ibi. Bald. & Saly. C. de pat. potest. glos. l. 2. in glos. vlt. C. de præscript. long. temp. Barbat. inter conf. Alex. conf. vlt. vol. 4. Milus in repertor. verb. præscribi an possit liberatio. Hoc idem ex titulo, putatio existimant decennio fieri, si forte emancipatio non valuit, nec in iure erratum est, ius quidem consuetudinarium hoc idem tribuit filiofamil. post vicefimum quintum annum separatim à patre degenti articul. 500. aut negotiatori, ex re negotij artic. ord. 754. sed id non vt præscriptionis, quippe tempus 20. annorum in hoc statu exigeretur, sed vt emancipationis tacitæ & præsumptæ, hoc ipso quod pater id patitur.

Sed & libertas personæ 20. annis præscribitur. l. 2. de præscript. long. temp. quæ pro libertate vbi Bald. Saly.

De libertate vassalagij hoc est exemptione à domino directo dicemus art. 277. & Bald. tract. 2. parte 4. partis q. 6. Bartol. l. cum de in rem verso. D. de vsur.

Atque hæc sunt receptiores iuris sententiæ de præscriptionibus seruitutum, & libertatum cuiusque speciei: Tamen si his quidem quidquam sine lite transigitur. Quæ ego non inferuilem, cum fere indoctis quoque pateant loci, nisi, quod præcipuum in hac commentatione est, vt ostenderem, quid quaque in re esset iure patrio aliter constitutum, ne quem iuris dispositio falleret.

¶ [PAR II.]

Hic Laurentio Vallæ vapulaturi sunt reformatores non obseruata ratione reciproci. Dicendum enim fuit, *par luy*, id est per se, non per, *il*, quod Latinum (illum) representat. Porro per se possidet, qui corpore suo possidet, per alium qui per villicum, actorem, procuratorem, negotiorum gestorem, colonum, æconomum, conductorem, seruum, liberum bona fide possessum, vsufructuarium, precarium aut alium quemcumque possidet, de quibus nos supra. & l. 1. §. adipiscimur, & sequentibus. D. de acq. possell. Bart. l. Pomponius. §. præterea. D. de acq. poss. per eam l. 1. §. si quis precario.

h [SES PRÉDECESSEURS.]

Prædecessores & decessores media iurisprudencia appellauit. Ioan. And. c. qui in aliquo lib. distinct. Fely. c. quia v. ext. de iud. Quæ voces tam singulares quam vniuersales auctores significare possunt, l. fluminis, §. adiicitur. D. de dam. infect. l. 1. §. illud. D. quor. legat. l. super. longi. C. de præsc. long. temp. Alex. & Iaf. l. quidam §. nihil. D. de edend. Hic de vniuersali auctore dici intelligendum, quia particulare sua expressio sequitur verbo sequenti.

l [OV AUTRES.]

- 1 *Locus de accessionibus possessionum tractatur latè.*
- 2 *Accessiones quid sunt.*
- 3 *Accessione temporis nemo vititur, à quo causam non habet.*
- 4 *Accessio datur ex restitutione rei per sententiam.*
- 5 *Accessione vti non potest qui non possidet.*
- 6 *Accessio non datur possessione interrupta.*
- 7 *Accessio vniuersali possessioni ad aliam non datur.*

- 8 *Fallit in prescriptionibus longisimè.*
- 9 *Utia realia perpetuo inficiunt possessiones.*
- 10 *Accessiones vitiorum non dantur successoribus vniuersalibus. ibid.*
- 11 *Successor singularis à se incipiendo præscribit.*
- 12 *Prescriptione bona fide incipit de heredita bona fide non curatur. ibid.*
- 13 *Appropriamentorum datur ex eodem titulo.*
- 14 *Non datur in beneficiis libus.*
- 15 *Datur redditibus.*
- 16 *Datur contractui resoluti ex conventionione.*
- 17 *Datur retrahenti consanguineo.*
- 18 *Datur ex legato.*
- 19 *Datur ex dote.*
- 20 *Datur ex contractu rescisso.*
- 21 *Datur donatario.*
- 22 *Datur ex venditione tutoris.*
- 23 *Datur ex venditione.*
- 24 *Datur ementi ex crias.*
- 25 *Datur ex precario.*
- 26 *Non datur vero heredi eius possess. quæ apud putatum fuit.*
- 27 *Prescribens habere censetur titulum, ab eo qui tradidit.*

Cum duæ omnino auctorum qualitates dici possint, particularium (scilicet, & vniuersalium, hic de particularibus agit: Nam vox alius diuersam qualitatem implicat à priore expressa. Sed vtriusque qualitatibus æquæ datur accessio in possessionibus ad præscribendi quidem effectum & vsum, & ad appropriandum. Atque hic locus omnino exigit, vt de possessionum accessionibus dicamus, & quæ quibus accedant ad perficiendas præscriptiones, eoque magis, quod sparsa in iure materia nusquam certas sedes habet, regulas quidem perpaucas: Et si posterior iurisprudencia, theses quasdam de hypothecibus vulgato scholæ more deduxit, non inutiliter id quidem, & si ferè præter scriptum. De accessionibus, inquit Iurisconsultus, nihil generaliter, nec in perpetuum diffinire possumus consistunt enim in sola æquitate. leg. de accessionibus. D. de perpet. & temp. præscript. & leg. penult. eod. tit. Accessiones, inquit, tam latè accipiendæ sunt, quàm verba eorum patent. Tribuuntur autem his, qui in alienum locum luceedunt ex contractu, aut vltima voluntate: Ex quo intelligitur ea de re nihil esse regulis quidem à Iurisconsultis diffinitum. Accessiones Iurisconsulti appellant continuationes possessionum, quæ fiunt inter priores, & posteriores possessores, cum posteriores à prioribus causas habent: Ex quarum possessionum coniunctione præscriptiones per lapsum temporis à iure diffinitur periciuntur, quod glos. dixit leg. Pomponius. §. cum quis. D. de acquir. possell. quæ eadem adminicula Iurisconsultus appellat. Porro quod de auctoribus dicimus immediatis, eadem de mediatis intelligi cõuenit, hoc est de auctoribus auctorum, quorum possessiones & ipsæ ad præscriptiones proficiunt, eodem accessionum iure, quod Francif. Arcti. not. d. l. Pomponius. §. quæ situm numer. 14.

Colligendæ igitur sunt hæc theses, sue regulæ, cum de accessionum iure queritur.

Prima, neminem vti accessione alienæ possessionis, & eius, à quo causam non habet d. l. Pompon. §. si liber homo, & Baldus casum ponit conf. 159. lib. 3.

Huius regulæ limitationem adiciunt perquam notandi casus, cum scilicet reus auctori rem vt suam vendicanti restituere damnatus est sententia, re enim restituta dari victori accessionem eius temporis, quo res apud reum damnatum fuit d. leg. Pomponius. §. si

liber homo & §. si iussu, vbi fuisse Alexand. numer. 16. Hic enim duo obstant prescriptioni, & accessioni. Primum quod actor à reo causam non habet, ideoque contra regulam. Secundum quod hæc interruptio naturalis videtur; ideoque potius agendum videri debeat aduersus reum ad damna, & interesse, quam accessio dari ex l.vlt. D. de eo per quem fact. erit. Itaque non sine ratione esset, quod contra responderetur: Et ita interruptio in damnorum æstimatione aduersus reum damnatum veniret potius quam accessio possessionis aduersus extraneos præferri, quare & distare videri poterat d. §. si liber homo, & l. si à te §. vlt. D. de excep. rei iud. Sed tamen hoc casu contra statuitur præsupposita sententia propter auctoritatem rei iudicatæ, specialiter scilicet causa, contra receptas alioque regulas, quod Ang. notat. d. l. si à te Alex. Are. Fulg. Abb. d. §. si iussu Bald. omnino conf. 179. incip. super eo quod queritur lib. 3. Gomes. in reg. de annali quest. 177.

5 Secunda regula: eum qui ipse non possideat, accessione possessionis alienæ vti non posse d. l. Pomponius §. accessiones. l. in vñcupationibus. D. de perper. & temp. præsc. quare ei, qui vt colonus possidet, non datur accessio eius, quod suo nomine velit possidere.

6 Tertia, si medio tempore inter autorem & recipientem possessionem ea apud extraneum fuerit, non dari accessionem prioris possessionis ad posteriorem, propter medium inhabile, & interiectā alienam possessionem d. l. Pomponius §. questum. vbi Bart. Alex. Ias. Fulgof. Alex. conf. 83. vol. 2. & l. cum hæredes. D. de acq. possell. vacua tamen, id est, quæ à nemine infessa esset, prescriptionem non interrumpere, nec impedire coniunctionem extremorum sequuta continuatione accipientis. Bald. d. col. & Gomes. vbi sup.

7 Quarta, vitiose possessionis ad aliam vitiosam non dari accessionem in prescriptionibus quidem longi temporis d. l. Pomponius §. vlt. Veluti violentæ ad alteram violentam, aut clandestinam; etsi fallit id in longissimis 30. aut 40. annorum, in quibus qualibet, & quantumlibet vitiose possessiones proficiunt, quia nec bonam fidem, nec titulum requirunt, quod illi ipsi auctores nuper citati docent d. §. l.vlt. & Bart. illa ipsa l. §. cum quis Pet. Ferrar. in præct. Papiensi in forma positionis actoris, verb. item quod Antonius, & hic tex. expressè deciderit hic in longissimis dari accessiones, quod secundum naturam huius prescriptionis intelligendum est, quæ quamlibet possessionem admittit.

8 Sed nec vitiose ad iustam datur accessio. §. ex facto. §. diutina inst. de vñcup. & d. §. vlt.

9 Sed tamen in diuisione talium possessionum, quæ quibus accedere possunt, aut debeant, duo primum spectanda sunt, cuiusmodi scilicet vitia possessionum dicantur, tum qualitates successionum. Nam cum possessionum vitia ante realia, & personalia posuerimus, hoc constare debet, vitia realia perpetuo possessiones inficere tam in personis auctorum, quam successorum: Ideoque in prescriptionibus longi temporis talium accessiones dari impossibile esse, iure quidem ciuili. Nam consuetudinario iure diuersum obseruari docuimus, fusa demonstratione, suo loco, nec vlla auctorum vitia nocere successoribus patrio iure ex artic. 185. Sicuti nec iure ciuili in longissimis. Sed cum vitia personalia dicuntur, accessiones dari negant successoribus vniuersalibus quidem, quia successores sunt vitorum, & culpæ defunctorum; de singularibus successoribus repugnatur, quia antiqui prescriptiones admittent, si tales successores à se vellent

A incipere non vtendo accessione auctoris vitiosa, quod Canonistæ etiam data vniuersali successionem probant. c. vlt. ext. de præscr. & nos docuimus in loco de bona fide. Sed antiquorum sententia quibusdam damnata videtur per auth. male fidei. Cod. de præscript. long. temp. Plures negant impediri prescriptionem singularis successoris, si quidem à se incipiat ex vitio auctoris personali: Idque Canonistæ imprimis docent, cum alij l. vitia. C. de acq. poss. vbi gloss. l. an vitium. D. perper. & temp. præscr. & ligant Bart. Ang. Alb. Alex. Are. Fulgof. Ias. Lud. Rom. d. §. cum quis & §. vlt. gloss. l.vlt. C. de vñcup. pro empt. & l. i. cod. tit. leg. vlt. C. communia de vñcup. quæ glossæ in singulari successore à se incipiente admittit prescriptionem, sed sine accessione defuncti, l. cum hæres. D. de perper. & temp. alij repugnant, Iuriconsuliti quidem è contra coepta à defuncto prescriptione bona fide nuntiam quæ de fide hæredis qualis sit inquirendum putant, quod Alex. ait & Ias. d. §. cum quis. Præct. Pap. vbi sup. Sed iure consuetudinario dantur laud dubie accessiones quarumcunque possessionum in auctoribus. Minus dubij si successor singularis à se incipiat, & contractum suum banniat aut promulget, aut quindeccennio integro possideat, tum enim à se incipit, nec vlla accessione nititur, & facto præscribitur aut appropriat; sed superiori casu cum auctor male fidei bennio possedit, aut alio tempore, & successor tempus quindeccennij perficit iure quidem ciuili in vniuersali successore non procederet prescriptio, in singulari successore ne id quidem dubium esset, si accessione auctoris vti vellet non procedere, sin nollet & à se inciperet, hic lis iuris Romani. Nos qui bonæ fidei necessitatem exclusimus, appropriamentum admittendum putamus.

Proinde sicuti nos possessionum accessiones admittimus, ita & bannimentorum recipimus vñcup. Itaque si autor vnum bannimentum fecerit, & successor duo, & post modum certificauerit, appropriamentum sollemnitas consummatur, si modo ex eodem titulo sunt bannimenta: Nam ex diuersis titulis non procederet, nisi suum cuiquam appropriamentum applicaretur integrum quod valde notari conuenit. Nam aliud est illum vel illum titulum bannire ad effectum appropriandi, quod ante demonsttrauimus, cum iniquissimus an ex pluribus titulis prescriptio possit procedere.

E Atque hætenus in profanis. Nam in beneficiis lib. 12 negant dari accessiones possessionum, quia prout titulum non habent à prædecessore, sed nouum à collatore, quod gloss. dixit verb. vacantium extraneis suscepti, sed vacant, vbi Guliel. de Monteland. Ioan. And. c. ex parte. ext. de arb. & c. 2. vbi lite pend. in 6. Milus in reper. verb. successore. Ioan. Monach. d. c. 1. Gomes. in reg. de annal. q. 63. & reg. de triennali q. 17. & 14. vbi inquit an succesor in beneficio de annali aut triennali possessione auctoris possit excipere, quod negat Gomes. d. q. 13. etiam in subrogatis in omni resignantis iure q. 14. Cuius contrarium tamen sentit Staphyl. tit. de vi & effect. claus. cap. incip. successione, Ripa. lib. 1. respon. conf. 17. & gloss. pragmat. in tit. de pacif. verb. possedit. Rota decidit. 13. tit. de Procur. in nouis.

Sed quo magis regula superiores ad suas species applicare inelarescant, volumus eos quidem casus, & species hic inferere, de quibus certa extant Iuriconfultorum responsa.

Si igitur res vendita ab emptore venditori reddita sit, resoluta contractu, & re retradita venditori ad complendam prescriptionem datur accessio eius tempore.

temporis, quo res apud emptorem fuit d. l. Pomponius. §. præterea.

- 14 Similiter refectio contractu ex conventionione in tractu conventionali, aut pacto legis commissorie, aut adiectionis in diem, datur retrahenti accessio eius temporis retrahenti, quo res apud emptorem fuit. Doct. d. §. præterea Bald. l. i. C. de vfu. transfor.

- 15 Nec diffimilis conditio retractus legalis, aut consuetudinarij, quia legis potestate fit translatio iuris in retrahentem talis, tanquæ, quale apud emptorem, & venditorem fuit, lino velum sublatu de medio emptore, ius ab venditore immediatè in retrahentem trāsfit, & omnes actiones de cūctione boni minus competūt retrahenti quam emptori. Dantur igitur & hoc casu possessionum accessiones dict. §. præterea.

- 16 Sed & is cui res à testatore legata est siue purè, siue sub conditione, ea existente vitur accessione ex persona testatoris, & heredis, quomais ab herede causam non habeat: Sed & vacuum quoque hreditatis l. Pomponius. §. fed & legatus. D. de acq. poss. glof. l. id tempus. D. de vfu. cap.

- 17 Sed & si res à muliere doci data fit, quo iote dominium in maritum olim transibat. l. in rebus. C. de iure dot. fultato matrimonio & re ad mulierem reuerfa, datur eius temporis accessio quo res apud maritum fuit dict. leg. Pomponius. §. in dotem. Iure nostro & dominium, & possessio dotis apud mulierem manent.

- 18 Refectio contractu ex aliqua causa, siue conventionali, §. fed legali, datur accessio ei ad quem ex refectioe reueretur, de quo illi in d. §. præterea. Nec enim refolutio est nouus titulus, cum fit ex causa de præterito, quod rectè Arct. notat. dict. leg. Pomponius in princip. Bald. l. i. C. quand. lic. ab emptio difced. Secus cum ex noua causa fit, quo tamen ipfo casu non minus datur accessio, veluti ex fecunda venditione, & mediata.

- 19 Donatario quoque datur accessio temporis, quo res ab donatore possessa est d. §. fed legatario.

- Tutore vendente datur accessio pupillaris possessionis l. si feruus. D. de acq. poss. l. qui fundum. §. si tutor. D. pro empt. l. in vfu. capionibus. §. item danda. D. de diuerf. & tempo. præscript. Sed & refectio venditione ex nullitate decredi, dabitur accessio temporis, quo res apud emptorem fuit, quod notauimus fup. d. §. præterea. Quod generaliter in omnibus refectioibus ftatuendum est.

- 20 Sed penè inutile est admonuisse dari accessioem eius possessionis, qua apud venditorem fuit d. l. de accessioibus id tempus. D. de vfu. cap. si modo ante venditionem venditor possidebat l. dolus. §. i. D. de conerh. empt. l. i. verf. cum autem. Cod. de vfu. cap. transfor. l. i. §. emptori. D. pro empt.

- 21 Sed & ex auctione ementi datur accessio eius temporis, quo res apud debitorem fuit, qui pro venditore habetur, l. item & eius temporis quo res apud curatores, id est, commissarios fuit pendentibus eridis (vt loquuntur) quod alibi fufè docuimus, & d. l. de accessioibus in fin.

- 22 Sed & qui precario dedit, finito precario recuperata possessione, accessioe vitur d. l. Pomponius. §. si is qui precario.

- Ex quorum casuum fimilitudine decidi alij complere possunt, cum se offerent.

- Sed tamen vero heredi non datur accessio eius possessionis, qua apud heredem putatiua fuit l. &

- 23 non tantum, §. i. verb. ab herede, vbi Angel. D. de pet. hered. Itaque si veluti ptoxiuus heres manum sibi leuari de hereditate obtinuerit, & ex ea causa

actennio, aut decennio possederit, reperio postea propinquiore herede, si res quædam aliena in hereditate reperiatur, id octennium, quo res apud non verum heredem fuit, non accedit vero heredi ad perficiendum quindeccennium, nisi quidem vno casu, si ille propior heres sententia hereditatem restituere iullus est, ex d. l. Pomponius. §. si iussu, quod ante in prima regula docuimus: Etiam si solutio debet hereditarij tali putatiua heredi facta, debitorem liberaret l. folemnibus. Cod. de rei vend. l. forma censuali. §. si cum ego. D. de cens. Locu apud Tiraq. in reuact. §. i. glof. 10. num. 30.

Atque de accessioibus hæftenus, non inutiliter vespere, quæ nufquā vno loco Iuriscōfulti tradidère.

Sed enim cum huc dicatur auctorum iura prodesse successoriis, quod etiam ius Romanum in vniuersum latuit l. emptori. C. de cūctio. vtiliter queritur à quo præscribens causam habere videatur, an ab suo auctore scilicet à quo res ex traditione accepit, an vero à vero Domino, cuius res fuit propria, & aduersus quem effectus præscriptionis solum operatur. Et recepta est sententia ab eo habere videri qui tradidit, non à vero Domino, tex. l. i. extraneus. D. fol. mar. l. si alienam. D. de donat. caus. mort. Balb. in præscrip. prima parte tertie partis quæst. 12. Cuius decisionis vñs esse potest in multis casibus.

[DONT IL A CAUSE.]

Id est, *cessio au transport à riliere uniuersel, en particulier.* Et si vniuersale ius plenum est d. l. Pomponius. d. §. quæritum, tamen singulare idem efficit d. l. dolus. & d. l. id tempus, & d. l. emptori. Contrario sensu, nemo accessione eius vitur, à quo causam non habet, excepta iudicaria causâ, quod ante in prima regula docuimus.

[PAR L'ESPACE ET L'APS.]

Computatio vero fit à die apprehensæ possessionis vique ad consummationem diem vltimam quadragensimi anni, quæ patura est eorum præscriptionum, quæ sine titulo currunt l. in vlu. capionibus. D. de vfu. cap. l. in vlu. cap. D. de diuerf. & tempo. præscript.

^m [QUARANTE ANS.]

- E 1 *Præscriptio quadraginta annorum.*
2 *Præscriptio quadragenaria omnia præscribit.*
Præscriptio centenaria Confuet. exclusiua. ibid.
3 *Præscriptio immemorialis sublati.*
4 *Præscriptio capta sed non completa eradi. tempore, quomodo perficiatur, lati.*

Decurtata est præscriptio ab reformatoris totis à annis viginti, cum in veteri c. 254. sexaginta annorum esset, id qua quadraginta quinque annorum veram possessionem probari oportebat, & aliorum quindeccim, de euindance & de evnyance, comme ils desioient. Sed in à tam breui hominum vita contrahi etiam præscribendi tempora par fuit. Hoc igitur tempore quæcumque tandem res, aut ius præscripibile est, præscribitur sine exceptione: Quæ has metas effugit in totum præscripibilis non est, hæc absolutum & plenum ius acquirit, & æternæ auctoritatis proprietatem, sicuti ex l. omnes. Cod. de præscript. 30. anno. Quare nemo posthæc centenariam, aut immemorialem iuris Romani mente tepor in iure cōfuetudinario, quod nullam aliam agnosceat, & cæteris omnes externo iure inductas sepelisse, æterna obliuione putanda est.

Quod idem & stante statuto tali è Iuriconsultis putatur bonus Iuriconsul. Saly. l. querelam. Cod. de fals. Cast. l. cum post. C. quand. de pec. act. & quos memorat Bald. 4. parte 4. partis. Et si scio vulgus scholasticorum auctorum suo iuri asilum diuersum tradere, nec centenarias tolli putent, nisi expressa dispositione, quorum iudicia probanda non sunt iure patio, quod semel & abscessit de suo statuit quid vellet, nec externum ius putari esse citi vt expressa dispositione opus esset. Quare pragmaticorum incogitantia est, quod quotidie in foro abolitur externum ius centenarie, aut immemorabilis temporis recidunt in prescriptionibus scripturatum discontinuarum, aut regalium, aut decimarum, aut talibus que à iure Romano repetunt, cum pro talibus quadragenaria sufficiat, nec vlla longior requirenda sit ab peregrino iure, cum suum sibi maiores nostri, & consensus populi, & ordinum statuerint, & probauerint. Quidquid hanc effugit impræscriptibile est, vt legata, art. seq. Quidquid præscriptibile huic succumbit. Itaque quotiescunque consuetudo rem impræscriptibilem vult reddere, quod aliquoties facit, & locos alibi notauimus, his verbis vitur, *non obstant longue tenué*, quo verbo suam quadragenariam indicat, quia longiorem nullam agnoscit. Nec moror sententias scholasticorum scriptorum, qui de iure externo, regnorum & prouinciarum statuta metiuntur, quibus iam fere nemo tenetur, vi legis quidem.

- 4 Sed hic casus quidam occurrit non infrequens vsu, de quo fortasse non omnibus in promptu fuerit statueretur. Fuit ante reformatam consuetudinem, anno scilicet, 1539. præscriptio immobilium, annorum sexaginta, vt ante docuimus, quæ per reformatam contracta est ad annos 40. Proponitur præscriptio quædam cæpta ante reformatam. Dubitatio est qualem præscriptionem sequi debeamus, veteris, an reformatæ, quia vulgarum sit theorema, leges superuenientes post actus cæptos futuros dare formam negotiis, nec de præteritis statueretur. De quo nos ante disseruimus, in loco de interruptionibus, cum de ord. Regis Caroli sumus loquuti, quæ de preemptione instantiæ statuit anno 1564. & quid præteritum, quid futurum dici debeat, docuimus: ne hic necesse sit repetere. Vnde liquere potest, quæ præscriptiones anno 1579.

A consummabuntur post quadragessimum annum à die reformatæ consuetudinis, omnes actiones dominiorum exclusuras propter totius præscriptionis tempus, post reformationis datam (vt loquuntur) decursum. Sed hoc tempore, id est, anno 1579. quo nulla dum talis præscriptio expleta dici potest, dubitatio est non improbabilis, quæ tempora sequamur. Vt si cæpta ante reformatam præscriptione, iam quinquaginta erat lapsum supererant tempore reformatæ, ad veterem anni quinquaginta quinque, ad nouam triginta quinque. Quid igitur sequimur? nouam à tempore reformationis, an veterem à tempore cæpta est præscriptio? Mihi non sine ratione sequenda videtur proportio temporum, vt quæque consuetudo vetus, & noua pro præscriptione, ante nouam cæpta obtineat proportionem arithmetica, pro suo tempore. Cùm igitur reformatæ de veteri detraxerit tertiam temporis partem faciendo quadragenariam, quæ ante erat sexagenaria, de eo tempore, quod de veteri restabat, in casu proposito, id est, quinquaginta quinque virtute nouæ detrahenda erit pars tertia, id est decem & octo anni cum quatuor mensibus, is enim numerus ter in se ductus 55. facit. Erit ergo id ea præscriptione, de qua quinque anni lapsi erant tempore reformatæ, tempus consummandæ eius post reformatam, triginta sex annorum cum octo mensibus, vt detraharur tertia veteris temporis per reformatam, quod diximus esse decem, & octo annorum cum quatuor mensibus. Hanc proportionem in simili casu sequitur est glos. in l. scimus. §. subscriptionem verb. consummationem. C. de iur. de lib. & Panor. simile aliquid arguit. c. vlt. num. 36. ext. de præscript. & Saly. auth. malæ fidei, num. 6. C. de præscript. long. temp. & nos disseruimus in artic. 266. verbo: *Et il est au fait de bannie*, sup. Sed vereor, quia de ea re nihil sit specialiter à Consuetudine cautum, non facile obtineri possit in iudicando, & si magna ratio pro hac sententia facit. Sed scio non de futuris, qui scripto ahi nos reformatæ quadraginta annos desiderauerunt sint, ne quid ante id tempus præscriptum dici possit odio præscriptentium in longissimis præscriptis, cum tamen fauorabiles præscriptiones sint, vt litium finis futurus, & bono publico inductæ. Sed hac in re vnumquemque in suo sensu abundare facile patiemur.

ARTICLE CCLXXII.

ARTIC.
CCLXXIIII.
NOUAE
CONS.
Par cinq
ans, s'il n'y
a obligat-
ion, let-
tre, ou pro-
messe par
écrit.

HOSE^a mobiliare se prescript par le laps, & espace^b de dix ans.

R^a Es^a mobilis præscribitur^b lapsu decenniij.

CHOSE MOBILIAIRE.

- 1 De fructuum præscriptionibus.
- 2 Mala fidei possessor fructus omnis generis restituit.
- 3 Bona fidei poss. à die litis contestatæ. ibid. & num. 3.
- 4 An precepta instantia fructus restituantur, &c.

- 1 Quid hac appellatione continetur extat copiosa tractatio Tiraq. §. i. tit. de retract.

De fructibus vtilis inquisitio, quanto tempore præscribantur, an communi mobilium præscriptione, & illo ipso tempore quo res ipse quibus accedit, an etiam alio: Neque res hac valde adhuc aduocationi videtur in foro nota. Vulgata est distinctio fructuum industrialium & naturalium in l. & glos. l. ex diuer-

D fo. D. de rei vend. & l. certum. C. eod. industrialis scilicet bona fide acquiri exceptis quidem duobus casibus si extant, aut locupletior factus est possessor: Naturales semper vendicari cum extant, aut condici cum sunt consumpti. Nam mala fidei possessores sine distinctione omnes restitunt, tam ex iure quam ex ed. anni 1539. Hanc distinctionem alibi diximus foro sublato vltu, inductumque sublato discrimine, vt omnis generis fructus ab mala fidei possessore à tempore malæ fidei restituerentur, à bona fidei, à die litis contestationis: Hoc simplex distictum fori. Quid igitur, si quo casu restitui debeant illo quidem iure, veluti cum industrialis extant, vel locupletior factus est possessor. Recepta sententia tales præscribi admittit triennio l. 4. §. fructus vbi Bart. Angel. Imol. Cast. Raph. d. vlt. cap.

vſucap. Inque nſtrum dictu hic poſſeſſor damnatus rem reſtituere fructus non reſtituet, eſſi triennio poſſeſſet etiam exantres veluti ſiliginem, & tales fruges non reſtituet, etiamſi eadem actione, vendicatione, conditione, vel officio iudicis vt acceſſiones petantur, quæ actiones, eſſi personales ſint, atque ideo 30. annos durature, tamen veluti ſimplices mobilium vendicationes acſtantur ad triennium, quod Caſt. ait d. l. §. fructus. Hic conſenſus ſcholasticorum omnium, quem & Bart. milies vſuenerit ait, vt præſcribitur l. 3. vbi Bald. & Alex. Cod. quod met. cauſ. & quos fuſe congerit Tiraq. in retract. §. 1. numer. 17. Sed tamen cum domũ veniens rarus eius dicti vſus tri. propterea quod (vt diximus) ſubſtrato fructuum diſcrimine, & traditione certa, noſtris quidem tribunaliſibus, quod bonæ fidei poſſeſſor quilibet, & quolibet ſuos faciat perceptione à ſolo, nihil illi opus eſt præſcriptione triennali, cum ſola perceptione acquirit: Mala fidei poſſeſſor omnes reſtituat, nec præſcribere poſſit. Hac ſimplici diſtinctione non relinquimus, vbi vſum habeat præſcriptio, niſi cum per conſecrationem inducitur mala fides aduerſus bonæ fidei poſſeſſorem, atque ex eo tempore, & ex ea cauſa ſolet condemnari poſſeſſor ad fructus, à tempore ſcilicet hinc conſecrata: Hoc cauſa tenebit, vt ſi à conſecratione in lire ceſſatum ſit, atque ita preſumpta inſtantiâ, effectus malæ fidei per conſecrationem inducitur, quæ ideo mala fides interpretatiua dicitur, euacuetur, & ad nihilum recidat, ideoque nec poſt conſecrationem fructus percepti reſtituantur. Hæc ſententiã vera eſt, eſſi eam quidam in l. 2. C. de fruct. & lit. expen. vellicent, plures conſtituant, & vſus retineant. Cuius argumenti aſſerta citat Tiraq. vbi ſup. & nos alibi attingimus. Sed id intelligendum, vbi mala fides ab conſecratione inducitur contra eum, quæ ante bonæ fidei fuſſet. Nam nullum tempus excuſat à talibus eum, qui ſui id poſitiua mala fide, quin teneatur ad eorum reſtitutionem, quia illi debentur non ratione litis, aut interruptionis per litem, ſed à iure ex eo quod alienam, & de re aliena percepti ab ſciſcite rem alienam, quos eum non eſt æquum lucrari. In his enim non curatur conſellario quin debeantur, etiam ſi nulla interuenit: Hæc conſentimus animaduſione digna ſunt. Atque iſta quidem de ſtudibus ſeparatim conſideratis: Nam re iſpſa præſcripta vnde ſunt percepti, ipſi quoque præſcripti intelliguntur acceſſorie, ita vt ſi hodie præſcriptionem rei conſummauerit, fructus etiam nudus tertius percepti præſcripti intelligantur, quod Bald. perſequitur l. eos C. de vſur. Caſt. d. §. fructus, idque dicit eſſe inſtitutum quiddã, & re vera ſi per ſe ſeparatim fructus conſiderentur, non congrueret cum ordinariis regulis præſcriptionum.

2 [MOBILIAIRE.]

1 De mobilium præſcriptionibus, latè.

2 Mobilium præſcriptiones non mutant ſoro Eccleſiaſtica.

1 Veteri Conſuetudine nil erat, quod ſciam, de mobilium præſcriptione conſtitutum, tametiſi de actionibus perſonalibus ad mobilia ſtatuebat attic. veteris. 256. Sed omnes regni Proſincie de eo cauerūt, quos Boët. de ſuis Brungibus teſtatur in conſ. Brung. tit. de præſcript. §. 8. & de ſuis Pſiconibus Imbertus in Enchirid. verb. vſucapio. Eſt tamen perquam veteris inſtituti vſucapio mobilium, quippe quæ ab ipſis XII. tabulis, & iuris Romani incunabilis originem, & auctoritatem habet. Fuit vero illo iure anui, vt immobilium biennij, quæ præſcriptiones ad Ciceronis, & Plinij ſecundi tempora durarunt Romæ, luſitani

A ſeculo inmutatæ, quas ille innotat in tit. de vſuc. tranſf. cum vſipiani etiamque inſtitutiones c. 19. valuiſſe ſua ætate anualem, & biennalem præſcriptionem reſtituat. Eſt vero vſitæ eadē re à reſtoriationibus hoc articulo conſtitutum. Sed cum decennium ſtatuunt, cum triennium iure ciuili eſſet conſtitutum, & cæteris ipſi præſcriptiones contraherent, non eſt facile aſſerari, cum ipſi enā Pôſitici, & Canonici, qui regulares præſcriptiones immobilium valere aduerſus Eccleſias non patimur, ſed ſuas ſibi haxerunt proprias. c. de quæra, hanc ipſam triennij bouerunt in rebus Eccleſiaſtiſſimis, quam valere patiuntur. Panor. & Imol. in c. 1. ext. de reſtit. in integ. & quos ibi memorant, de quo Balb. in præſcript. 1. parte quintæ partiſi in princip. numer. 10. fil. 1. & iure auih. quæ actiones. C. de factot. Eccleſ. & quæ ibi Taſ. allegat & Salz. & ſi de hiſco aliud ſtatuant. §. res ſiſci inſt. de vſucap. Si quæ ratio prorogati temporis dici poſſit ab reſtoriationibus, ab eo ſumenda eſt, quod titulus in ea non exigitur, nec bona fides, cum vtique in legali triennali ſit neceſſarium. Ideoque nec conſecratione quidem interrupti poſſit cuiſi effectus, vt ante in loco de interruptionibus demôſtrauiſſimus l. morte. D. de rei vend. Pano quidem lib. 12. de legibus vſucapionem ſtatuit anni. 12. & triennij in vrbē, in ageris quinquenſij, & decennij, provt clauſellina, aut publica ſunt poſſeſſio. Eſt iſta mediæ iuripreſentia vſucapio, quam vocem ad mobilia contraxerunt, eadē autē vetuſtiſſimis auctorum præſcriptione mobilium, & immobilium promiſcuè vſurpauerunt, quod gloſ. notat l. 3. D. de vſucap. in princip. & inſt. de vſucap. in princip. & alibi ſæpe.

A qua præſcriptione ex l. 12. tab. & ſequenta Attinia, res ſurtioſas ſexipiebant iure ciuili longa conſumeratione præſcripti l. ſequitur. D. de vſucap. Sed hunc ſempulum iure conſuetudinario ſuſtuliſſimus in loco de vitiis poſſeſſionum, ſubſtata in totum viſu-tam realium diſſerentia, & vſu.

3 [DE DIX ANS.]

1 Hæc præſcriptio nec titulum nec bonam fidem exigit.

2 Præſcriptio mobilium que in actionem deducta ſunt.

3 Actio perſonalis qua, & actio reali, & de earum præſcriptione.

Hæc conſuetudo nec tituli, nec bonæ fidei me-minit: Ideo quod illa non exigit, nec nos exarguimus, ne ſimul ſapientiſſimæ legē, atque in ſuis terminis ſolo lapſu decennij currere eam patimur, & perſicit. Tempus autem conſummatum eſſe oportet, & diem vltimum cõpletum, quod in omnibus exigitur, quæ ſine titulo currunt l. in vſucapionibus. D. de perp. & temp. præſ. Alioqui iure ciuili contractum accideret, quia talem ſine titulo non admittit: ideo in eo ceptum eſſe diem ſuſtineat d. l. in vſucapionibus.

Proinde cum hic res mobiles præſcribi audis, intellige de rerum ipſarum præſcriptione, & vendicationibus quæ pro his dantur, aut actionibus ad exhibendum vendicationum preparatoris, quia rei præſcriptio neceſſario vendicationem excludit. Sed ſi res mobilis in actionem deducta ſit per conuenientem ſtipulationem, aut promiſſionem, de hoc caſu textus hic ſtatuerit non intelligitur, ſed verus latuerit, d. c. 256. Et pertinet hic caſus ad perſonalium actionum præſcriptiones triennarias, quod verus expreſſent: Sine enim mobile, ſive innotabile in promiſſionem deductum ſit actio perſonalis productur, quæ natura ſua triginta annorum eſt, nec pauciorum, quædequæ id ſit quod in eam deducitur, neque enim materia

Quinquen-nium 217.
284 N. 1.

conventionis actionem talem esse prestat, sed factum, & promissio personalis, nec res in promissionem deducta, sed titulus actionis spectandus est. Itaque sicut nemo per promissionem personalem ius in re conquiretur, nec vendicat, nec aliam persequi potest, quam promittetem (quod vulgo dicimus actionem personalem de fundo fundi non lequi) sic nemo rem suam propriam per actionem personalem persequitur, sed vendicat directo, citra ullam præsuppositionem obligationis personalis, aut promissionis quod vulgo dicitur, neminem rem suam condicere nisi à fure. Ergo quod quisquam mobile in stipulationem deduxerit, non ante trigelimum annum præscriptione amitter, nec de eo calu hic articulus statuit, sed de vendicationibus tantum. Quo sensu accipiendū est, quod vulgo dicere solent, & Tiraq. recitat in retract. §. 1. gloss. 7. num. 2. actiones competentes ad res mobiles præscribi

A triennio, ad res immobiles decennio ex §. 1. instit. de vscap. Bald. l. non ante. C. quib. non obli. leg. temp. præsc. quorum vtrumque de vendicationibus intelligitur, & dominij reſtitutoris. Nam de personalibus vtrumque falsum esset, in quibus l. sicut. C. de præsc. 30. annor. suam vim obtineret, id est, ex tricennaria præscriptio. Enimvero cum personales dicimus, intelligimus eas quæ gerantur tales sunt, id est, ex conventionibus, & promissione. Nam si quæ citra consensum ab lege introducuntur, ut conditio futuri, eas nos citra præscripta tam excludimus, quam reales, & vendicationes omnes hoc decennio. Tamen si iure civili tales regularia personarum tempora obseruant: Sed nos de personalibus natiui veris, & germanis loquimur, quæ etsi legales sunt, iure tamen consuetudinario non eodem iure habentur in præscribendo, ut infra dicemus. §. seq.

ARTICLE CCLXXIII.

ARTIC.
CCLXXV.
NOUVE
CONS.

ACTION^a personnelle se prescript par l'espace de trente ans^b excepté des legats^c des testaments, que^d celui à qui les legats sont faits, ou^e celui qui le represente, ^f à son action à tousiours, ^g nonobstant longue tenuë ne temps, ^h pourueu qu'il ne fust sçauant du legat, & on ne feistⁱ preuue de sa sçauance, & ^k s'en purgeroit par serment si estoit requis. ^l Et le serment fait, luy compete action dudit legat, ^m sauf les raisons de partie aduerses.

Actio personalis præscribitur spatio annorum triginta, ^b exceptis legatis, ^c testamentis relictis quorum nomine ^d legatarius, ^e aut qui illius personam repræsentat, ^f perpetuam habet actionem, ^g nec longissima possessione excluditur, aut tempore ^h modo sciens legatarius non esset, & illius ⁱ probaretur scientia de ^k qua purgare se præstito iureiurando necesse haberet, si ab eo exigeretur, & ^l dato iureiurando illi legatarius competit perſecutio: ^m illibata tamen diuersæ partis exceptione manente.

1 Action d'heritage, quid velis.

2 Subiectum actionum non mutat earum naturam, & num. 9.

3 Actio personalis non sequitur fundum.

4 Personales quedam ex factis citra promissionem.

5 Actiones mixte in rem scriptæ.

6 Actiones personales 30. annorum.

Præscriptiones personarum ignota iuri digestorum, & cur. ibid.

7 Præscriptio personarum bonam fidem non exigit.

8 Præscribitur res breuiori tempore quam actio, & ratio.

9 Actionum natura male discernitur à materia.

10 Finium regundorum actioni quanto tempore præscribitur.

11 Mixtarum præscriptiones.

12 Actionum transfusarum præscriptiones.

13 Nouationum materia.

14 Nouatio quæ adiciit non mutat.

15 Nouatio actionis in non autem privilegia non transiens.

16 Nouatio quomodo fiat & quando.

17 Nouationum diuindicatio, latè.

18 Actio personalis addita reali.

19 Actio iudicati non nouat anteriorem.

Nouatione liberantur hypothece & fideiussores. ibid.

20 Nouatio sub verbis quidquid debetur.

21 Nouatio stipulationis pura.

22 Delegatio species nouationis.

B 23 Transactio priorem actionem nouat.

24 Actionum nouantium, & nouatarum præscriptum.

[ACTION PERSONELLE]

Cum loci iure civili distinctionum actionum realium, & personarum extent propria sede, titulo de obligat. & action. & Iustiniani inst. de actionib. Ex his quedam assumpta repetere, in hac ipsa materia scholasticis autoribus necessarium visum est, in l. sicut. C. de præscript. 30. anno. Sunt ista principia ciuilibus disciplina, fateor & ferè nota: sed tamen in tribunalibus nostris vulgo tam multos falli video in diuindicatione talium, cum ista non discernunt, & dici audiunt, *Action d'heritage*, ut omnino crebrius hunc errorem reſclere necesse habeam. Cum res cuiusquæ propria & sua à possessore repetitur, vſus est, realium actionum, quæ vendicationes dicuntur: cum aliena sed tamen promissa aut debita, personarum venditum est. Error est flagitiosus. quod putant reales, aut personales fieri à materia, aut subiecto quod in actionem deducitur, quippe reales, aut personales non facit subiectum, sed causa petendi, realis cum dominium in petente ponitur, personales cum promissio, & obligatio ex facto personæ. Nec refert quale subiectum sit, nec enim minus realis est, quæ fructuolum aliquod mobile cõtinet, & vendicat, quam personalis quæ ingens prædium, aut latifundium dari exigit, sola enim promissio

missio facit personalem, solum dominium reale. Itaque inde euenit, vt per personalem nihil stipulandi iuris constituitur in rem, nihil domini, ita vt qui rem promittit, non minus alienando dominum transigat, quam alius quouis, l. quotiens. Cod. de rei vend. nec qui ab tali venditore traditionem sit consequutus, minus Dominus sit aut appropriat, quia auctor suus alteri dare promittit rem eandem. Atque id est, quod vulgo dicere solent, actionem personalem fundum non sequi, id est non dari aduersus possessorum extraneum eius fundi, quem tibi alius quisquam dare promittit, l. i. §. hares. D. ad Trebel. l. aris. Cod. de donat. l. cum cui. D. de ad. & oblig. l. vlt. C. de hered. act. l. i. D. de cond. indeb. l. quendam, §. nihil interest. D. de edend. nec quicumque iure vulgaris, quia personalis à persona nunquam abscedit. Dare promittit, quocumque iuris hæc re actio sequetur, si in alium hoc transcripseris quod huic dare promittas, ille alius non tenebitur, & persone metis circumscribetur actio, nec egebitur vsquam ad tertium, etiamsi à promissore tuo causam habeat tuam posteriorem. Nec tamen negandum alterius etiam generis esse personales quasdam actiones, quas ex facto Iuriscōsulius appellat, l. actionum. D. de oblig. & action. quæ circa vltimam promissionem persone à lege inducuntur, veluti si danium datum est, aut iniuria facta, Sed realium alia conditio, neque enim ab obligatione, aut promissione nascuntur: sed domini, & proprietatis causam ex parte agentis, detentionem ex parte conueni præsupponunt. Igitur per illas debitum, per has proprium agentis petitur: latum hic discrimen alienum ne petas vt debitum, an proprium repetas vt tutum, sine adiectione vltimæ promissionis rei. Hæc diuisio actionum. d. l. actionum. & §. i. & sequente. inst. de act. & gloss. d. l. sicut, ex qua diuisio nata est de duabus mixta quedam cōditio earum actionum, quæ personales in rem scriptæ dicuntur, ex eo personales dictæ, quia obligatos persequuntur naturali conditione personalem: Ex eo in rem, quia etiam aduersus extraneos possessores dantur contra regulam naturalem ceterarum personalem. Tales sunt, actio quod iure causa, quæ personalem tenet metum inferentem: Sed tamen etiam aduersus eum datur, ad quem ex metu aliquid peruenit, si cum exceptione, §. aliquando. l. metum. §. fin. D. quod met. caus. actio ad exhibendum. l. §. est autem personalem. D. ad exhib. gloss. d. §. vltim. interdicta omnia gl. l. §. D. ad exhib. Bartol. l. si tertius. §. si prius. D. de aq. plu. arcend. Et nostra actio ex pacto redimendi, quod ante dominum, & actio retractus, tales cum propriæ personales sint, tamen receptum etiam aduersus rerum possessores dari, vt & noxales quoque, & quæ plurius exequitur And. Tiraq. in retract. §. vni. gloss. §. Ex his sequitur personales, aut reales mali describi à materia, quod impetiri faciunt, quod nos frequenter cogimus repetere, propter hunc errorem pene dixerim patrum, vt diximus sup. His positis, cum de instituta materia queritur, quod culque actioni tempore præscribitur: Consilium hoc textu triginta annos inter personales esse præfixit, in quo cum imperatorio iure congruit ius patrum, cum fuerit hæc Iulianiani in nouum. l. i. §. adhuc. C. de annal. except. l. 2. C. de consil. pec. l. sicut. l. cum notissim. D. de præscript. 30. anno. & fuerat illa quidæ præscio iuri ignota, quod gloss. notat. l. qui accidet. D. ad l. aquil. l. Iulianus. D. ex quib. caus. maior. l. si quis empionis. Cod. de præscript. 30. anno. inst. de perper. & temp. præsc. in princip. & auth. vt Eccles. Rom. quæ gloss. & si contrarium sentiat. l. prætor ait. §. hoc interdictum verb.

Argent. in Conf. Brit.

perpetuo. D. de opet. noui. nunc. l. in omnibus. D. de diuers. & temp. tamen prior verius indicat, de eo quod nullquam in libris Digestorum deprehenditur, & consensit Bart. d. auth. vt Eccles. Rom. & l. fin. D. de eo per quem factu erit. & d. l. in omnibus Instol. c. de quarta ext. de præscript. vbi Fely. Corn. consil. 16. & 11. vol. 2. Balbus vlt. parte quartæ partis in fin. Præscis quippe videbatur actionibus personaliibus præscribi non posse, quia à facto personali, & promissione descenderent: idcircoque videri contra fidem, & commerciorum fidera fieri, quod hic præscribi peteretur, nec villo modo illi posse bonæ fidei conuenire, citra quam nullam illa tempora præscriptionem admitterent. Neque enim boni viri esse, quod sponderit, vlla sua mora, aut temporis lapsu velle, aut effugere, aut negare. Deinde, cum præscriptiones omnes à possessione nascuntur, & cōsumuntur vulgaris regulis, nullam hic fingi possessionem præscribitis possit. Denique si hic scopus sit, vt dominia rerum stabiliantur, in personaliibus actionibus non esse verendum, ne ea moueri contingeret, cum in his non de dominio, sed de promissione ageretur cuiusque. Hæc rationes veterum dicuntur, cur præscriptionem nullam personaliibus actionibus possunt, quibus posteri adiuuantes sese Canonistæ, qui pro iure suo, id omnino fieri posse negarent, aduertente cuiusque conscientia: De quo nullas principum leges valere pati sunt, nullam cuiusquam auctoritatem, quia nec recipienda cuiusque promissoris ea de re excusatio esset, ac ne hæresis quidem, qui in ius inde obligationemque succederet, & defuncti conscientiam malæ nexu liberare deberet. Hæc confidenter illi statuunt, quos nos in loco de bonæ fidei consensimus. Nec vero multo plures erat difficile cumulare, si vltus tulisset. Et quam acriter in Bartolum inuicti sint, qui in l. sequitur in §. si viam contra sensuisset, quorū iudicia vicissim orbis contempsit, Bartoli sententiam amplectens, quod nos illo loco fusius sumus exequuti. Ergo ita lententia, personaliibus actionibus triginta annis præscribi, sine vlla bonæ fidei necessitate, aut mentione, cum id genus præscriptionis, nec eam, nec titulum exigat. De rebus illa etiam sententia vera est, eodem tempore his præscribi, quo res ipse præscribuntur. Itaque illo iure viginti annis ex titulo, & sine titulo 30. annis excluduntur, aut nostro quindecimo cum titulo, aut sine eo, quod superiore art. dictum est, 40. annor. Nimirum quia res præscripta vëdicationem omnem alterius excludit, dominio in præscribentem transcripto, & translato: Ergo dominio translati consequens est, nullam aduersus Dominum dari actionem, & eum qui faciat, suo iure excidere, ita vt præscribenti plenitudo ius acquiratur siue ad excipiendum, siue ad agendum, quod d. §. 271. diximus. Ex his planum fit dominium breviori tempore præscribi, id est, rem ipsam, quam actionem ad rem. Cuius rei ratio est in tituli fauore, qui in præscribendo dominio exigunt, personaliibus verò actionibus obstat promissionem personalem, & factum cuiusque suum, & tituli defectum. Ex hoc actionum discrimine, ille etiam effectus produciunt, quia quando actio personalis in suis terminis stat, nec ad effectum deducta est, sua quæ diximus tempora feruat, quod si semel executio contractus sequuta sit, & res tradita personali extincta succedit realis. Res exemplis fiet illustrior. Qui fundum vendidit, nec tradidit, non amplius quam personalis tenetur, quæ 30. annos duratura est, vbi rem tradidit, qui rei Dominus non fuerat, res præscribitur quindecim. Qui seruicium, aut usufructum promissit, tenetur personalis ante traditam

HHH

realiter seruitutem, patientia, & vsu, nec ante 30. annos actio excluditur, eius, cui promissio facta est. Seruitute, aut vsufructu tradito, solo quindecennio, ea aduersus quemcumque præscribetur producenda triginta annorum actionem sustinet, producta quindecennium tantum. l. si partem vbi Bart. Angel. Flor. D. quemad. seruit. amit. Aret. conf. 70. Capola tit. de seruit. vrb. præd. tit. 21. Ex quo apparet illorum incogitantia, quos ante arguimus, qui actiones à materia in præscriptionibus diiudicant, cum hoc argumento, vno & eodem subiecto vtroque casu supposito, hoc est, seruitute, vel fundo, diuersæ naturæ actiones oriuntur, quibus etiam diuersæ præscriptiones applicantur. Non igitur subiectum actionis, sed qualitas actiones discriminat, & diuersas præscriptiones ex consequentia inducit. Idem vulgo Doct. docent, in l. corruptionem D. de vsuf. Quam quidam male oblitare putant, cum existimant actionem, quæ successiue ad patientiam fruendi datur, eodem tempore extingui, quo ipsum vsufructum, licet actio personalis sit, & tamen vsusfructus ex titulo decennio præscribitur: quod rectè glof. intelligit in vsufructu iam constituto, & formato, quo casu illa personalis pro patientia fruendi non amplius duratura sit, quam ipse vsusfructus, id est decennio. Sed ante constitutionem, & traditionem non nisi 30. annis tolli potest, & personalem naturam seruat; ex quo intelligitur, quid censendum sit in illa dubitatione, quanto tempore præscribi possit actioni finium regundorum, ex l. vltim. C. fin. reg. in qua statuitur 30. demum annis præscribi & l. 1. §. ad huc. D. de annal. except. Cui obicitur. l. 2. §. hoc si fundus, & l. qui fundum. D. pro empt. quæ in finibus præscribendis non amplius decennio statuit. Quarum illa conciliatio traditur, quod illa. l. vlt. loquitur in finibus motus factio eius, qui præscribere intendit, in quem cum lex personalem actionem introduxerit, consequens est personalem tempore spectari, quod aliter accidit in eo qui fines non mouit, & ideo personali non tenetur, sed fundum emit cum finibus suis, vt optimi maximeque sunt, & ex traditione accepti, quo casu, tam fines fundi traditos præscribit quam ipsum fundum, & eodem tempore, id est decennio, qui casus est d. l. qui fundum. Hæc Baldi solutio. d. l. vltim. Castr. conf. 220. lib. 2. Balbi quarta parte quartæ partis. q. 14. Ex quo apparer discriminem actionum & præscriptionum, etiam dato eodem subiecto.

Inde illud non est difficile statuere, quid de personalibus in rem iudicandum sit. Nam mixtæ cum sint ex vtriusque actionis natura, simplicium naturam seruant, sed respectu diuerso: Nimirum cum personales dicantur respectu eorum, in quos lex obligationem personalem inducit, aliorum respectu in quos vt possessores, nec tamen obligatos dantur reales sunt, veluti accidit in actione quod metus causa, quæ aduersus metum inferentem personalis est, quia cum lex ex facto suo obligat. Ideoque non nisi regulari personalem tempore is præscribere possit actioni quod metus causa: sed tertius ad quem res deuenisset ex tali metu, qui reali tantum non personali actione tenetur, id est ratione rei. Is inquam, regulari realium tempore præscribetur metum passio rem vendicanti, id est, nostro quindecennio, quod glof. Bart. Salu. cæterisque cõfirmant. l. si vi. Cod. quod met. caus. quod Ang. in omnibus eiusdem generis mixtis, id est, in rem scriptis sequendum putat. & Bart. idem iudicat. & Alex. Daph. Cum. conf. 54. incip. Leonard. Tiraq. in retract. §. 8. glof. 5. & §. 1. glof. 10. num. 14. Balbus parte prima partis 4. princip. Igitur mixtæ simpli-

cium naturam seruant, sed suo quæque respectu, prout personaliter, aut realiter intenditur, idcirco cum hypothecariæ, & aduersus extraneos intenduntur, excluduntur decenniali præscriptione, aut nostra quindecenniali. l. 1. & 2. C. si aduers. cred. lib. 7. & l. cum notissimi. C. de præf. 30. anno. l. vsucapio vbi Doct. C. de pignor. cum aduersus personalem obligatum, non nisi 40. annis, quod inferius persequemur.

Hæc mixturam actionum consideratio aduenit, vt de coniunctis quoque aut transfusus dicamus aliquid, quâdo & speciem incassile meminimus aliquando. Quidam actionem realem infèrat, & venditionem fundi aut diuisionem, aut partagij actionem, demum de ea transegerat, aut rei petite partem aut pecuniam dari conuenerat certa die, deinde totos triginta annos stipulator tacuerat. Hic si priore actione ageretur, quæ realis fuisse præscriponitur aduersus titulo possidentem, certum est iure priore futuram quindecennij præscriptionem, fin titulus non erat quadragenariam. Vt ex transfectione interruptionem fingas, non amplius interruptum quam in simile quindecennium, fin prior non uata aut extincta, proponitur hæc lis. Multum enim interest an actio actioni addita sit, quo casu vtraque naturam suam seruat, an prior sublata sit simpliciter, an vero conditionaliter. Nam si sublata est, nullus eius effectus superesse potest, vt semel extincta, & ex nouatione agendum est. Nec magnopere laborandum erit de præscriptione actionis, quæ semel extincta non reuiuiscit. Est igitur huius dubitationis nodus in eo an extincta sit, de quo non dubitant, cum expresse de nouatione conuenit.

Multum igitur interest quid agatur; Pender enim hæc dubitatio ab effectu nouationis. In qua quidem iuris theorematata præsupponenda sunt, scilicet, cum nouatio in consensu est, certum est priorem obligationem in posteriorem transfundi, ita vt prior in totum & ipso iure perimatur. l. 1. D. de nouat. l. si fundus, & si plurius. D. de pignor. l. 3. C. de vsu. rei iud. & quæ Bar. Ang. Castr. Inol. & alij notant. l. qui bisidem, & l. qui vsufructum. D. de verb. oblig. Bart. & alij. l. penult. D. de prætor. stip. Bart. l. 1. C. de iud.

Cum contra non fieri certum & consensum est, vtraque obligatio consistit, & in suo statu manet, & posterior priori adicitur, & accedit. l. 2. D. de nouat. Quod si idem vtraque cõtinet, ex priore agitur, quod Bart. & alij crebrius putant. d. l. qui bisidem. Et ea effectum sortita vtraque extinguitur sin aliquid amplius est in altera id quoque peti potest. l. si mandato. §. vltim. vbi glof. & Bar. D. mandat. Sic iudicati actio priori accedit non nouando, fed adadiendo actionem actioni, quod Bart. & cæteri notant, d. l. 1. C. de iud. & l. 3. Cod. de vsu. rei iud. Bart. l. aliam. D. de nouat. sic etiam stipulatio iudicatum solui actioni iudicati adiecta, nil nouat. l. si Stichum. §. 2. D. de nouat.

Proinde actionis nouatæ etiam privilegia in nouantem non transeunt. l. 2. D. de priuileg. cred. Bart. & Angel. d. l. aliam. Angel. §. fuerat. inf. de act. Angel. l. 1. C. de iud.

Sed cum expressa est nouandi voluntas, nullus est dubitationi locus. l. vlt. C. de nouat. Sed etiam aliter quam expressis nouationis verbis fieri contingit, hic non vnus omnium sensus, cum sint qui illius. l. vlt. textum ad verbum reuincendum putent. Bart. circa Accusum sequitur putet etiam hodie citra expressiorem fieri vbiuicque, iure digestorum tacite fiebat, quod vbiuicque Bart. recinit. d. l. qui bisidem. d. l. qui vsufructum. d. l. penult. de præf. stipul. d. l. aliam. Alex. conf. 10. vol. 2. & alij quidam. Quam sententiam ipse

iple Alex. oppagnat. d. l. qui vltim fructum, & ex proffo. conf. 13. lib. 2. Saly. & Fulgosi d. l. vlt. Imol. d. l. penult. Inf. l. f.ingularia num. 17. D. de reb. creb. & quos illi memorant. Alioqui tantum verborum exprellione & emphafim quibus illa, lvt. nouationes tacitas eximit ab difpofitionibus, euaneſcere & eludi, fi quod illa non admiuit, nili penitus exprellis verbis, abrogata veteri iurifprudencia, id nos tacite reduciamus in forum, cum dicimus nouationem non fieri quidem ipfo iure, fed tamen fieri ope exceptionis. Et ceres li verum facit volumus, funt illa ludicia nimium acute iurifprudencia, tamen in noſtris libris non raro quiddam fimile reperitur. Sed ipfo iure an ope exceptionis admittas nouationem, quid res ferio agendum interet? Si utroque modo admittitur, quod lex non nili exprefla proffessione admitti voluit? Nec tamen negari poteſt, quin etiam citra exprellionem verbi nouandi admitti ea de debeat, cum ex difpofitionibus aut verborum conceptione apparere poteſt id in voluntate fuiſſe contrahentium, ut faceret, non obſtante illa l. vltim. Nam plerumque tam aperta eius rei conieſtura funt, ut negari non poſſit, quod toties recte conſtitimus, cum agitur vt prior actio per poſtteriorem aboletur & interdicatur, nec vtique ſimul poteſt conſiſtere, quod Bartol. dixit. d. l. vltim. Itaque ſi ſis, cui ex ſucceſſionis caufa pars hereditatis debebatur, cum fundus, & pradia poſſet petere, pecuniam ſtipulatus eſt, aequa ita familia hereditunda, & partagij obligationem tenuit, aut tenuitauit, negari non poterit tam natura hic fieri nouationem quam iuris. cum priorum obligationem inducendo & obliterando ſtipulato poſtteriorem ſequutus eſt. Neque enim conſiſtere poteſt obligatio partagij, & ſtipulatio pecuniae partagij loco, Nam altera ſcietam perimit. Quod idem accidit cum venditio ſcietam certi in ſtipulationem alterius fundi, aut pecuniae verſa eſt. Nam reales quoque nouari non inadiutur, quod Bartol. dixit. l. i. D. de nouat. Contra ſic cum prior ſcietur, & poſterior conſentiant, & in vnum linem conueniant, veluti ſi quis cum rem vdicaret, reſtitui tandem eam ſtipulatus ſit ab detentore, hic enim non pugnant & eodem fine intenduntur, quod cum accidit, neutra alteram nouat, ſed actione actum adadiupcat, ita vt vtique intendi poſſit: veluti id quod ante de iudicati actione diximus, aut de ſtipulatione iudicatum ſolui poſt rem iudicatam, ex d. l. ſi Stichum. ſ. idem Celfus. D. de nouat. Hic (ſi quod nunc intendimus) de praſcribendo agitur, & illa prior venditio ſcilicet ſua tempora ad praſcribendum ſeruabit, id eſt, quindecentium aduerſus titulo poſſidentem, & 40. annos aduerſus alium, nec ei per poſtteriorem detrabitur: imo ad interruptionem procedit, & quia perſonalis eſt, tricenaria erit vi ſua poſterior obligatio. Nec hic quicquam nouationem praſumer, vt quiſqua bonae obligationi derogare voluiſſet iudicati poſſit, vt de reali perſonalem faceret, fed alteram potius alteri addidiſſet, alioqui inceps fuiſſet, & inuadens, qui ſis reale & proprietatis ad iniuriam perſonalis nouae actionis deducere voluit, quod ſia fieret. l. minor. 25. annis, qui fideicommiſſum. D. de minorib. Nec negandum tamen, quin volenti id liceat: Sed cum voluntatis quaeſtio eſt, nequaquam in tam euidenti caufa praſumenda eſſet, cum multo plus cautionis ſit in rem quam in perſonam. Quod ſi quo caſu nouatio concluditur, haud dubie detrectore conditione reales in perſonales abeant, hypothecae, & fideiuſſores liberantur, & perſonalem tempora ad praſcriptiones ſpectantur, nec materia actionis prioris quidquam

Argent. in Conf. dicit.

amplius agitur, cum ex toto ſit ſuppleſſa, & extincta per nouationem, cum natura eſt perimere priorum, ita vt eius nil ſuperſit, quodcumque id ſit quod in ea veniret, nili (quod canu partes ſimil. faciunt) ſtipulato hypothecae priores ſibi ſuſus fore caueat, aut ita receperit, quod Bartol. Col. Imol. notant. d. l. ſi quis aliam, & alij. l. libera. C. de ſenr. & inter. ind. & pignora liberari reſponſum. l. nouatione. D. de nouat. & vltura delinunt curtere. l. emptor. D. de nouat. & l. Paulus. D. cod. pena ex priore obligatione peti nequit. l. ſi creditur. D. cod. & mora ante facta purgatur. l. quoties eod. tit. Perit etiam prioris actionis privilegium. d. l. aliam, & l. 2. D. de priuil. cred. Atque ha admittunt ſunt effectus nouationum, quos fieri expedit, vt creditores, aut contrahentes adimaneant de ſuo iure recuando, cum nouant priores obligationes, quas nouationes non praſumunt mirum non eſt, cum tam noua ſint: Et hanc differentiam attigit Benedic. c. Raynurus verb. & vltor. dec. 2. num. 35. An ſcilicet obligatio realis deducatur in realem, & nos diximus ſup. art. 44.

Sed & ſi ſtipulationi certa ſumma ex aliqua cauſa difſinita, addita ſit clauſula, vt quidquid ex quacumque cauſa deberetur, id totum acceptum ferretur, vtque vacua effectu eſſent quaecumque cautiones anteriores, nouatio ſit, quod Bartol. notat. l. omnes. D. de nouat. quod nos quotidie facimus in rationibus diſpungendis, & procompuris, vt loqui ſolent.

Si quis etiam, quod pure ſtipulatus erat, poſteriori ſub conditione ſtipulatus ſit, ſed ita demum ſi conditio exiſtat. l. ſi rem aliquam. D. de nouat. l. quoties eod. tit. idem & ſi ſub die incerta, nam ea conditionis loco eſt. l. i. D. de cond. & demonſt. Nam ſi ſub die certa concepta ſit, nouatio ſtatim ſit, l. ſi Stichum. d. 1. D. de nouat.

Delegatio quoque ſpecies nouationis eſt, quod Bart. timide ſcribit, & Angel. affirmat. l. delegare. D. de nouat. Imol. ibid. l. penult. D. eod. tit. de quo longa diſputatio Bar. & Inf. l. ſingularia. D. ſi certi pet.

Sed & tranſactione ſit nouatio priorum actionum, de quibus tranſactum eſt, quoniam ex his amplius actio non datur, quod Bartol. & alij diſſerunt. l. ſi pro fundo. D. de tranſ. idem Bart. l. ſi quis aliam. D. de ſolat. Boet. dec. 327. Idque ſpeciale putat Bart. fauore munueraturum litium. Excipio niſi conditionaliter facta ſit ſub his verbis, quae vulgo adici ſolent. *En quez ſaiſant, ſourniſſant, & accompliſſant, & non autrement, ſedir demandeur a quitoz ſeldun droits*, hic enim in eſt conditio acceptationis, aut liberationis: ita ſi tranſactio impleatur, quae priores non nouat niſi per implementum conditionis, vt modo diximus. d. l. ſi Stichum.

Sed & cum prima obligatio inutilis eſt, ſecunda vtilis eam nouat, cetera primam vtilem, poſterior inutilis non nouat. d. ſ. praeterea inſt. quib. mod. obli. toll.

Ex quibus apparet quid diſta reddatur illa diſpoſitio. d. l. vlt. quancumque generalis, & exprefla videatur, ne niſi verbis exprellis fieri poſſit nouatio, cum tot exceptiones pariat, vt ſic id quodque intelligatur, quoniam nouatio ſit, ſequenda tempora praſcriptionum actionum nouantium, nec rationem vltari habendam priorum quae nouantur, quia ex toto perimuntur, & interueniunt. Si nouatio non fiat, ſua cuique actioni tempora ſeruanda eſſe, ſecundum ſuam cuiusque naturam: Imo & poſtteriorem operari interruptionem per priore. Ex quibus apparet quid indicandum ſit in caſu ſuperius a nobis propoſito.

HHH ij

- 1 Hypothecarum præscriptiones.
- 2 Quid est verus dictum qui oblige, oblige le sien.
- 3 Protopraxia iuri.
- 4 Hypotheca præscribitur sine fundo.
- 5 Lix super hypotheca non facit fundum litigiosum.
- 6 Dominij & hypothecarum diuersæ præscriptiones.
- 7 Hypothecarum casus diuersi.
- 8 Creditor nullo tempore hypothecam præscribit.
- 9 Extraneus quanto tempore præscribat.
- 10 Secundus creditor quanto tempore præscribat.
- 11 Constituti nulla vis in possessoris contra tertium.
- 12 Hypotheca præscribitur in pacto redimendi.
- 13 Discussionis defectus non impedit initium præscriptionis hypothecæ.
- 14 Discussio non requiritur in hypotheca perpetua.
- 15 Opponendum est contra appropriamentum etiam pro debito conditionali.
- 16 Plegiamenta conseruatoria.
- 17 Debitor an hypothecæ præscribat.
- Extincta obligatione personalis, an remaneat hypotheca. *ibid.*
- Hypotheca simpliciter consensu constituitur. *ibid.*
- 18 Hypotheca non nascitur sine personali sed tamen na-

- ta permanet.
- 19 Hypotheca longiori tempore præscribitur, quam dominio.
- 20 Ius comitans præscribitur cum suo principali.
- 21 Ius personale consequens reali eodem tempore præscribitur, & item *si.*
- 22 Actio personalis affecta realis.
- 23 Hypotheca superesse potest personali extincta.
- 24 Obligationis naturalis sublatio in hypothecis.
- 25 Naturalis obligationis extinctio in præscriptionibus, latè & 30.
- 26 Præscriptio pro veritate habetur.
- 27 Præscriptio pacto equiparatur.
- 28 Præscriptio pro solutione est.
- 29 Debita præscripta non debentur.
- 30 Hypotheca adiuncta pacto de reuocanda præscribitur cum personali.
- 31 Reditus constitutio par affertur.
- 32 Naturalium & civilium obligationum differentia inanis.
- 33 Naturalium effectus sublatis.
- 34 Naturalis obligatio an sententia tollatur.
- 35 Naturales obligationes non sunt in delictis.

De hypothecarum actionum præscriptionibus, tractatio digna est quæ intelligatur, eoque magis, quod hoc titulo nihil de his iure patrio constitutum est, supplendum igitur quod deficit ex iure ciuili, & visu fori. Quod antequam facimus conuclendus est inueteratus & famulos error pragmaticorum, qui ex artic. 188. & altero 194. sub titulo de obligationibus, omni præscriptio inesse tacitas hypothecas putant, arque illud vulgatum ab aui axioma subinde ingeminant, *Qui oblige, oblige le sien*, quod ipsis iuris ciuilibus principis repugnat, neque ipsa Consuetudo id sensuit, & perspicue falsum apparet. Nam cum hypothecarum due omnino sunt conditiones, conuentionalium scilicet, quæ ex conuentione partium inducuntur, & legalium quæ ab lege, Consuetudine, vel statuto dispositionibus apponuntur, sine vlla expressione, seclusis conuentionalibus, si non sunt appositæ, necesse est superesse solas legales tacitas. Negamus verò illius dispositionem indefinitè accipi oportere. Sunt enim illi quatuor casus illo 188. expressi, speciales quod præclare apparet ex illo ipso articulo, verbo *pour les causes susdites*, cum cõtra sunt iuris communis, & patrii regulæ. Sed & docuimus articulum illum 194. de iure hypothecarum intelligi non debere, sed de iure *propter art. 177. R. C.* *propter art. 177. R. C.* sed de iure *propter art. 177. R. C.* quod seclusa omni hypothecæ ciuile interdum tribuitur personalibus actionibus, cum ex prioritate temporis tamen nulla prælationem habeat, quod vulgò traditur. l. priuilegia. D. de priuileg. cred. l. i. C. de priuileg. dot. Cano. reg. qui prior. vbi Dm. ext. de reg. iuris. Quod igitur ius ciuile quibundam actionibus personalibus tribuit, hoc ius nostrum patrium, omni omnino personali adicit, nec tamen vlla hypotheca subintelligitur in villa personalis, nisi si quo casu specialiter à lege inducta est. Quod si (vt imperiti putant) omni personali inesset hypotheca, frustra hic textus alium occuparet, qui de merè, & simpliciter personalibus disponit, & eandem eis præscriptiones opponit, quas & ius ciuile eiusdem generis, & nominis obligationibus, regularis scilicet, & ordinarias 30. annorum. Esse igitur quasdam merè personales actiones, abstractas ab omni realium consortio oportet, nec verum est

(quod illi volunt) personalibus inesse tacitas ex Consuetudine hypothecas, nisi vbi Consuetudo in specie exprimit.

Sed & illud quoque præmittendum est, separatim esse hypothecarum, & fundorum præscriptiones, nec hypothecarum obligationes impedire fundorum hypothecarum præscriptiones. Sunt enim ista diuersæ, quare si quis prædium emerit, præscribere non prohibetur dominium, quia aliud idem hypothecarum habeat, nec lis intentata aut contestata super iure hypothecæ impedit appropriationem dominij aut proprietatis, nec dominium litigiosum fit, quia de hypotheca lis sit, nec per alterius actionis intentionem interruptitur alterius præscriptio, nec intercello de vno iure formata pro altera interruptit, quod Bart. scribit. l. i. C. de litig. & l. i. D. de litig. Idem. l. quæquam. §. Iulianus. D. de acq. plic. arrend. Angel. l. i. C. si aduers. cred. lib. 7. Rom. cons. 170. Nec mala fides, id est, scientia alienæ hypothecæ super fundo emptio, impedit fundi ipsius præscriptionem, nec è contra l. si quis fundum vbi gloss. D. de acq. poss. gloss. verbo possidente, vbi Angel. & Saly. c. l. sine Cod. de præscrip. 30. anno. Spec. tit. præscrip. parte 4. prope fin. Bart. l. sicut. C. de præscrip. 30. anno. Balb. in præscrip. parte 2. tertie partis q. 4. Ad eoque negant malam fidem auctoris, qui rem hypothecauerat postea vendiderat, emptori nocere, cum in præscriptione dominij contra lit, & hanc volunt esse limitationem ad auth. malæ fidei C. de præscrip. 30. anno. Oldrad. cons. 19. Aret. & Ioan. Fab. §. item seruiana insit. de actio. Jacob. de Aret. Cy. Bald. Angel. Saly. d. auth. malæ fidei. Aret. §. sed iste inst. de act. Ceterum est diuersæ sint præscriptiones dominij, & hypothecarum, ita vt in mobilibus dominium iure ciuili triennio præscribat, hypothecæ rei mobilis non nisi decennio præscribitur, quod admirandum videri possit, & rationem adferre conati. l. vfuscapio. Cod. de pign. & l. i. si aduers. cred. C. nullam probabilem adferunt præter voluntatem constituentium, Bart. l. i. §. cum prædium. D. de pigno. In quo id quoque dignum nota, quod licet hæc præscriptiones dominij, & hypothecæ suæ quæque tempora exigant, tamen idem tempore

tempus utriusque proficit, ita ut triennium de decennio proffit ad dominium, idem triennium in cōcursu iunctum septennio ad efficiendum decennium valeat aduersus hypothecam. Itaque eadem fidelia dealbarent duo panes, quod expressè glōf. & Saly. & Ang. docuere. d. l. vñcapio.

Proinde cum de hypothecarum præscriptionibus agimus, separandi sunt tres casus: Cū scilicet alter ex contrahentibus pignus possidet, quod interdum accide in persona creditoris, nonnunquam in persona debitoris. Tertius casus est, cū deuter eorum, sed extraneus aliquis rem hypothecam possidet, quibus casibus sunt cuique præscriptiones sunt comparatæ.

De creditore primum dicamus, qui cū sola conventionione sine vlla traditione hypothecam acquirit. §. item seruam mltis. de actionibus, tamen sepe contingit procedi ad traditionem, quo casu creditor naturaliter, & ciuilem possidet, quoad omnes alios effectus, præterquam dominij, & acquisitionis proprietatis, quoad quos debitor verè possidet per manus creditoris l. pignori. D. de vñcap. l. sciendum. §. creditor. D. qui lictis. cog. & Saly. notat d. l. cū nouissimi. §. sed cū illud. Igitur cū ad effectum præscribendi non valeat talis possessio l. nec creditor. C. de pignori. l. 2. D. pro empt. & nos notauimus sup. sequitur præscribere ipsum non posse, cū sine possessione præscriptio non procedat, ipse autem alteri possidet, ipsique illa possessio in qualitate hypothecæ impuicam habens recognitionem alienæ proprietatis perpetuam & successiuam, l. ex sextante. D. de except. rei iud. semper & successiuè interruptit præ debitoribus, sunt enim ista incompatibilia, dominium rei esse, & possidere pro suo, & rem hypothecæ iure tenere, quæ non nisi aliena cuiquam obligari potest, l. neque pignus. D. de reg. iuris l. 2. D. de pigno. act. nisi in casibus notatis à glōf. d. l. ex sextante. Vide fit, ut quando ducit talis hypotheca, & possessio fit qualificata, nullo tempore inchoari possit præscriptio; quod Ioan. Fab. Bald. & Saly. notant d. §. illud Bald. in rub. de præscript. & c. quoniam frequenter vbi & Panorm. §. fin. ext. vt lic. non contest. Cast. l. pignori & l. si rem. §. omnis. D. de pignori. act. Bald. cons. 342. vol. 1. Bald. in præscript. 4. parte §. parci q. 2. Igneus latè l. in cognitione. D. ad Syllan. Nisi quidem possessionem interuenerit, & ea interuenerit longissimo tempore tenuerit, vt suo loco diximus.

De casu conuerso cū alter contrahentium, id est, debitor possidet inferius dicemus, quia proluxit ea tractatio est. Nunc de extraneo dicendum, id est, tertio quouis possessore, ad quem res hypothecata peruenit ex titulo, aut sine titulo, in quo recepta est sententia, extraneum qui cum titulo, & vt ius ciuile expectit, bona fide, id est, ignorans rem alteri esse hypothecatam, possederit spacio decem annorum, aut xx. inter absentes præscribere posse, is enim non possidet rem in qualitate hypothecæ, nec de alieno contractu tenetur, & sine titulo xxx. annis. Hic text. l. 1. & 2. C. si aduers. cred. l. an vitium in fin. D. de iunct. & temp. præscript. & creditor eodem tit. glō. l. si obligata. C. de euiet. glōf. l. vñcapio. D. de pign. Bart. Bald. Angel. Saly. Fulgof. Alb. Cy. Fulgo. d. l. 1. iudic. l. 2. C. de iur. pignori. Bart. Alb. Alex. Rom. Imol. Angel. Cum l. debitor. D. ad Trebel. loci l. cum nouissimi in princip. & §. seq. C. de præscript. 30. anno. Bart. l. 1. §. cū præscriptum. D. de pignori. Io. Fab. d. §. item Seruiana. Oldrad. cons. 19. Alex. cons. 226. lib. 2. Spec. tit. de præscript. in fin. Matth. Afflid.

Argenti. in Cons. 17.

decif. Neapol. 139. Extraneum vero rex. etiam heredem alterius contrahentium diffuso, qui iure aliquo ex titulo particulari redemit de extraneo, quod fons auctor debitor alienauerat, post hypothecam impositam d. l. an vitium. Nec mirum tali præscriptione excludi hypothecam, cū etiam dominia tanto tempore præscribantur. Excipiant nūc cū secundus creditor habens eandem rem hypothecam, vult præscribere aduersus priorem creditorem sub eadem hypotheca. Nam hoc casu non minus 10 annis præscribit d. l. cum nouissima, quo loco rationem conhiberi adferunt. Iure patrio, cū extraneus aliquis rem alteri hypothecam acquirit ex titulo, haud dubie quindecennio præscribitur, aut appropinquetur solennibus, non minus quàm ipsam rei dominium præsupposita regula *du fuffi*, id est possessione annali auctoritate. Idque sine exceptione, ita vt etiam excludatur prior creditor contra casum d. l. cū nouissima: Sine titulo nullū immobile minus quadraginta annis præscribi potest. Nec ego illum casum quicquam moror aut excipio, quem Iuriconsulti excipiunt, cū scilicet debitor in constituenda hypotheca etiam adiecit constitutum, aut precarium, quo casu alienata per debitorem constitutum possessione conditionem ex l. vltim. C. de acquir. poss. dari volunt ad xxx. vique annos aduersus tertium possessorem causam habentem à tali constituto, quod latè Afflid. persequitur d. decif. 139. Fulgof. cons. 214. Francif. Clemenf. sup. 60. Angel. Alex. Lind. Rom. l. extras. D. de acq. poss. & quos Boer. memorat decif. 182. in fin. Nam ante doctum illud constitutum aut precari nullam apud nos rationem haberi in appropinquatis, nec eavlo modo, aut insubari, ut procedere ex talibus possessionibus. Deinde & si illi volunt nulla facta excussione principium debitorum agi aduersus extraneos posseditores posse remedium illius legis vlt. C. de acq. poss. quod Jacob. Butrig. dicit auct. si hoc debitor. C. de pignori. Angel. Ioan. Imol. Alex. d. l. exis. Inf. & Aret. §. item si quis in fraudem insti. de actio. tamen id verum esset ante completam præscriptionem extranei aut appropinquetur perfecta intercedendo, post id serui esset, nec admittendum. Quare nec illius casus decisionem, quam ibi Boer. 12 adiecit, de eo qui vendidit contra pacto remendi reventa hypotheca, vt sic impediat alienatio, recipere; tertio possessor appropinquetur securitatem consequuto, aut post quindecennium: Nam de ipso contrahente hypothecæ possessor, qui sequens casus est, aliud diceremus.

Hoc etiam casu, vt obicit amoremus, vanus est, 13 & Iudicatrix Alex. sententia, qui cons. 83. lib. 3. in casu quo extraneus hypothecam possidet & præscribit, non ante inchoari præscriptionem putat, quam creditor debitorem excusserit, quia scilicet ante tertium possessorem conuenire non potuerit, quam excussio principali ex regula non valenti, quam sententiam refutauimus sup. opinor probabiliter. Quæ enim frons est replicatis aduersus præscriptiōis exceptionem, ego agere non potui: Cur non potuisti? quia nolui excutere, & casum impotentie necesse à voluntate sui ipsius. Hæc sensu communis plane destituitur, & nos ibi pluribus sumus persequuti. Addidimus hic quod nunc, quo vivunt, saltem est assumptum Alex. cū ait, non ante agi posse aduersus extraneos pignorum posseditores, quam excussio principali delinere. Nam iure quoque actio procedit, & cōducitur sequi 14 potest, si non opponatur ab possessore de excussione, & multis casibus istam discussionem non exigimus, veluti in hypotheca perpetuè duratura pro debito

HHH ij

successu, ut reditu annuo, quo casu directo, & sine discussione agimus aduersus possessores specialium hypothecarum, quod secus habet in debitis na vice dissoluendis, quae discussionem exigunt, quod iam olim Boer. notarat decil. 295. col. penul. Sed et si vera esset discussio necessitas, tamen necessaria esset (extraneo possidere aut appropriare incipiente) intercessio & oppositio, quia in debitis & obligationibus quamlibet conditionibus, aut euentu aliquo suspensis, nec in iudicium in praesens deducibilibus, semper intercedendum est appropriamentis ad obseruationem iuris quandoque exitum, quod etiam iure Doctores probant l. si ita stipulamur. §. cum stipulamur. 13 D. de verb. obligat. quod nos sup. fusius sumus exequuti, quem in vltim recepta sunt nostra plegiamenta 16 conseruatoria, quibus nullo non die vitimur. Addidit & alias rationes ad improbandum Alex. sententiam vir. doctus Francil. Balb. in lib. de praescript. parte 5. partis 9. & parte 6. casu 22. & si Tiraq. sine ratione Alex. sequitur lib. de praescript. §. 1. glof. 7. quam implemet. Alex. improbat in consil. 220. incip. ponderatis lib. 6. ea ratione quam diximus, quia scilicet iudicium procedit aduersus quamlibet tertium possessorem, non excusso principali, si ille tertius non opponat, quod Barr. dixit d. l. 2. vbi glof. & Doct. C. com. diuid. Quare iam liquido apparere non recte dici, praescriptionem non currere creditori aduersus tertium possessorem, donec discussio facta sit, quae actionem non impedit, nec iniusta exculatio est non agendi. Sed iure patrio res indubia est.

Restat tertius diuisionis nostrae casus cum debitor ipse, qui se obligauit, hypothecam possidet, aut eius haeres, in quorum personis personalis, & hypothecaria concurrunt, posterior prioris accessoria. Atque hoc casu vtraque naturam suam seruat, & sua cuiusque praescriptio comparata est, personali tricennaria, hypothecariae quadragenaria d. l. cum notissimi l. 1. §. ad haec. C. de annal. except. Tamen multis de causis id sic esse constitutum mihi semper mirum visum est, cum non multum ciuili rationis habere videatur, nec satis iuris principii congruat extinctae personali superesse hypothecariam ex eodem debito, & obligatione eiusdem loci, & temporis. Nam primum ipsa iuris principia exposcere videbantur, ut in iure reali constituendo naturalis aliquis actus interueniret; Ac sicuti nullum dominium ex communibus regulis sine traditione reali, & corporali ~~transfertur~~ transfertur vulgar l. traditionibus. C. de pact. sic quoque in iure reali constituendo symbolum aliquod corporale intercederet in hypothecis, quod veteri iure per as, & libram, & ceteras ferè rerum translationes fiebat, & si superfluius quam commercii conueniret, cum vt ait Bald. d. l. 3. C. de cond. ob causam, principia naturalia non possint in totum remoueri ab actibus hominum, cum dominia a possessione ceperint. Sed in hypothecis ius reale constituitur, vt obligatus atque adeo tertius possessor cogi possit re obligata cedere l. vlt. C. de hered. actio. non potest non mirum videri, idque sine vlla traditione l. 1. D. de pignori. & sola con- 17 uentione. §. Item seruiana inst. de act.

Mirandum & illud, quod hypotheca constitui, creari, nasci non possit sine personali l. fideiussor obligari vbi Barr. D. de fid. Doct. l. 2. Cod. de luitio. pigno. Alb. latè l. vlt. C. de hered. vel act. vend. Tamen postquam conata est, etiam mortua, & extincta sua matre, id est, actione personali, hypothecariam subsistere posse & superesse d. l. 2. C. de luit. pigno. vbi Barr. Bald. Saly. Alb. Cy. Angel. Fulg. Ioan. Fab. ibid. Carteri l. cum quis. C. de iur. fact. ignor. quod ipsam

fortasse non tam mirandum videretur, cum in diuersas personas hypothecaria & personales competunt, personales scilicet aduersus obligatos, haec deinde eorum ex sua obligatione, & hypothecaria aduersus extraneos possessores ratione detentionis rei. Hic inquam vtramque subsistere per se, & hypothecariam ab personali abstractam intelligere non est difficile, etiam si nulla personalis superesse, nullo fortasse ex tunc obligati haec de, cum hypothecaria natura realis nullam obligationem praesupponat. quod Barr. & Imol. confirmant l. debitor. D. ad Trebel. Bald. d. l. 2. Sed enim cum personalis & hypothecaria eidem actori aduersus eundem reum competunt, mirum omnino videri debet extingui per se personalem tempore, & tamen superesse hypothecariam, & non potius accessoriam vna cum sua principali vniuersa praescriptione consumi, nec videatur hypothecaria particularem causam habere, cum ipsa per se considerata hypothecaria obligationem non inducat, sed adueniat alteri ad plenioris securitatem consequenti eius quod in personale deductum est. Sed illa tamen imperatoria constitutio, l. cum notissimi, contra statuit, & veluti annofo trunco applicatam haerem, remoto eo, per se stare facit hypothecariam, & ei separatam praescriptionem, & longiorem vitam tribuit.

Nec illud quidem non alienum à receptis regulis quod cum dominiorum ipsorum praescriptiones cum titulo, non longioris temporis toto iure constituuntur. quam decennij, aut nostri quinquagennij, in hypothecis tanto longius statui. In quibus non de dominio, re quidem super omnem aliam momentosa, sed de iure in re statuendo, ad finem confirmandi cuiusquam debiti agitur, cum dominium semel quasitum nulla lex reuocare possit, hypothecam reuocet solutio, si quidem solutione eius quod debetur tollitur omnis cuiuscumque speciei obligatio l. si ren. §. omnis. D. de pignor. act. l. si quis nec causam. §. rei. D. si cert. pet. & nascitur debitori hypothecaria. Cur igitur in proportionem agimus, & mensura momentorum, quae in quaque praescriptione videntur, longius tempus statuium in hypothecis quam dominiis? cur non breuius? si non breuius, cur non eiusdem? si non est eiusdem, cur longior? Cur ipsa personalis cui propter personale cuiusquam factum, & promissionem, & malam fidem, & cognitionem facti sui, nulla olim appingi bona fides poterat, vetustissimo vero iure nulla praescriptio obicit, nec hodie etiam Canonista patiuntur (vt diximus) in loco de bona fide; cur (inquam) ad triginta annos iure nouo redacta est, & hypothecaria superesse permittitur, & vero nata cum ipsa personali & eodem momento, & tempore & facto? Nam frivolum est quod scholastici auctores respondent Bald. & Angel. d. l. cum notissimi & d. l. 2. de luit. pigno. ius in re potentius quam in personam: & ideo longius tempus statui, quod ipsum verum est quamdiu durat & exerceri potest, sed cum praescriptum & tempore extinctum est, tota potentia eius eliditur, breuiori autem tempore elidi, quam personale amitti, ante docuimus, ne dominia diu incerta sint, & quia personalibus praescribenti obest suum ipsius factum. Quod si ea vera esset ratio, inique, & improporcionabiliter de dominio ipso breuiori tempore transferendo esset constitutum, cum hoc iure domini nullum potentius dici possit, ipsae vero hypothecae neutquam tanti sint?

Adde quod in l. corruptionem. C. de vlt. vulgo 10 Angel. Bald. & ceteri tradunt, quoties personalis affecta

11ine vide
adduntur ar.
285, N. 6.

affecta sit realis iuris præscripti, toties ipsum ex cōcom-
municantia cum personali exingui. Sed hoc in casu con-
uerso non patitur, cum realis personali accessoria
est, sed eut ita? Frivolus enim ratio Saly. quia domi-
nium præscribens rem possidet, personali præscribens
non item: Atqui sic personalis actio in persona agen-
tis consilii, quomodo vendicatio in domino rei, &
tam vtrique facile est expectari, & interrompere. Cur
igitur longius tempus hypothecariæ præscribitur quam
dominio & vendicatio? Nec enim quidquam
hic facit possessio in præscribente ad facultatem inter-
rumpendi in agente, cum debitor magis teneatur ex
eo quod promittit, quā possessor ex eo quod possidet,
contra quem in rebus nulla obligatio est, idcirco
longius tempus statui debuerit personali quam hypo-
thecæ. Quare ista sæpius altissimi de principis iuris
nulla mihi videntur ratione sic esse constituta, & vitia
sint rationem requiro, erit earum quæ adferuntur,
nulla probabiliter dicitur, & hæc ad ea quæ inferius
dicemus valitura sint.

21 Nunc utramque consuevit. Consent igitur hypothe-
cariam, quæ initio subsistit sola non poterat nisi per-
sonali applicari, & inuenit, mortua & extincta per-
sonali superesse posse, & cedi alteram sine altera ciuili-
ber. Tamen hic locus non sine pugna transigitur, nec
ipse sibi Bart. constat in fideiuss. obligari. D. de fidei-
iuss. Idem l. si pignori. D. fam. l. heredi. l. si solum de
oblig. & act. l. hæres id debitor. D. ad Trebel. l. si cum
pignori. D. de pignori. & d. l. vlt. capio. D. de pignori.
& quos alios memorat. Roer. dec. 135. & Titac. in re-
tract. §. 2.6. gl. 1. nu. 72. Alb. lat. l. vlt. C. de hered. vel
act. vend. ubi plura exempla separatim collegit;
Idque toties accidere vult, quoniam non eadem est
æquitas vtriusque tollende. Igitur quovis solutione,
novatione, iurisdictione, sententia, consensione, additio-
ne voluntaria, & perpetua personalis extinguatur, to-
ties exingui etiam hypothecariam, quia sublato ipso
debito, actiones ad id competentes tolli etiam necesse
sit solutione eius, quod debeatur. Denique idem fieri
quoniam quomodocumque fassit creditor: ita vt inde
consensus sine tactus sine expressis creditoris elicia-
tur, tum enim obligationem naturalem consensu ini-
tiam eodem consensu dissolui, toties igitur resoluti hypo-
thecæ l. soluitur. l. cum colono. D. quibus mod.
pign. vel hyp. solui. Hæc Bart. Ang. Imol. Cum in l. de-
bitor. D. ad Treb. omnes d. l. a. C. de iur. pign. Ang.
Aret. §. præterea inst. quib. mod. toll. oblig.

22 Sed in casu præscripti, de quo maxime agimus,
contra fere omnes putant. Nam cum initio obligatio
naturalis contracta sit, dissolui eam sine creditoris cō-
sensu nullo modo posse, nisi (vt ante diximus) quo-
cunque modo eis satisfactum sit, ita vti consensum
ducatur, sed in præscriptione nihil tale accidere, in qua
nullus consensus verus, vel interpretarij concludi
possit, quod Bald. ait d. auct. ad hæc. C. de vlt. Itaque
superesse naturalem obligationem, & præscribenti ex-
ceptionem dumtaxat parari ad elidendam actionem.
Id cum ita sit obligationi naturali rectè accedere & fi-
deiussoribus & hypothecæ l. Græcæ, l. fideiussor obli-
gari. D. de fideiuss. Non absurdè igitur dici superesse
hypothecam, cum obligatio naturalis subsistat cui ap-
plicetur, nec in totum extincta sit materia obligatio-
nis. Nec enim præscriptiones longissimas repertas esse
ad dominiorum translationes, cum in his nihil sit quod
possideatur, sed ad excludendas actiones per exceptiones.
Sed interin remaneant naturales obligationes, ex
quo fonte accessoria omnes obligationes sustineri
possunt. Hæc magistrorum traditores Bartol. Bald. &
aliorum l. cum quis. C. de iur. & fact. ignor. Baldi na-

mer. 8. eisdem auct. ad hæc num. item 8. C. de vlt.
Imol. e. vlt. ext. de præscript. num. 17. Bart. ext. ad re-
primendum verb. denunciatio. Bald. l. vlt. num. 3. C.
ex quibus caus. maior. Bald. c. ecclesiæ ext. de consuet.
Id l. vlt. oppos. 13. C. de edict. d. Adria. vbi & alij
quæ Angel. & Bald. d. l. cum nullum & idem l. i. C. si
aduet. debet. & l. i. C. si aduet. cred. Bart. c. alt. Imol. l.
vlt. D. rem rat. habet. gloss. l. vlt. quique. D. de fideiuss.
Bartol. Ang. Fulg. l. vlt. §. vlt. D. quod quilibet iur. gloss.
l. obligationum. §. placet. D. de act. & obligat. C. om-
ni. conf. 20. lib. 1. Bald. Cast. Angel. Saly. d. l. cum nullum
Baldi in præscript. prima parte q. 6. & parte 2. par-
tis 3. q. 10. & 14. Melius iudicant qui naturalem hanc
tam debitam, enervata & elumbem remanere pu-
tant, ita vt plane nil vltimum habeat, veluti vmbra sine
corpore, fugax idolum & figuræ. Quare ne vulga-
tos quidem effectus naturalem obligationum conse-
qui possit, quibus (vt ante diximus) & fideiussoribus ac-
cedunt & hypothecæ. Sed huic nullus fideiussor, nulla
hypotheca postea accedere. l. si quis postquam de fidei-
iuss. D. & quod lo. Imol. & ex eo Fely. memorant c.
ad aures ext. de præscript. Bald. d. part. 1. q. 3. & 6. nu.
10. Bald. l. iam mandatori. C. de non. in. pec. & l. om-
nes. C. de præscript. ann.

Sed præter hanc multā, & magnā rationes dicun-
tur, cur ne hæc quidem naturalis obligationis imago
superesse debeat præscriptione liberato. Quid enim
hinc est superesse imaginem rei re sublata, cum om-
nes eius effectus tolli in consensu sit, quod Bart. ait, &
eum sequatur in d. l. vlt. D. rem rat. hab. Panor. Imol.
Fely. Burriat. d. c. ad aures. Itaque & fideiussorem
negant accedere d. l. si postquam. Et quod magis est
solum reperti posse d. l. fin. quod est contra naturam
obligationum naturalem germanationem, ex quibus
solum non reperitur l. fideiussor obligari, §. fideiussor.
D. de fideiuss. & fideiussor accedit. d. l. i. D. de fi-
deiuss.

Tum id quod præscriptio pro veritate habetur, q. 24
magna vest. fed si egi. D. de edend. quam Bald. allegat.
§. si quis per triginta sic. si de feud. fuer. con. int. do.
& agnat. vassal.

Præscriptio item pacto æquiparatur, quod Bald. 25
ait §. fin. d. de fed. dat. in vicem l. communis, &
ext. probat inesse consensum alienationis l. aliena-
tionis. D. de verb. signif. l. i. §. vlt. D. vlt. quemad.
cau. & nos hunc locum in prothecia sumus perse-
quuti, etiam si Bald. pugnat de auct. ad hæc, quod si
consensus inesse necessario obligatio naturalis, si quæ
fuerat, dissoluitur, ex theorematibus l. si vnus. §. pa-
ctus. D. de pact. l. siue. §. naturalis. D. de fidei-
iuss. quod argumento Ang. vultur l. i. num. 33. C. de
iud.

Præscriptio etiam pro solutione est l. si pupillus. §. 16
vlt. D. de administ. tutor. & notatur d. l. 2. C. de iur.
pigno. solutione autem tollitur omnis obligatio, l.
omnes, post exacta præscriptionum tempora, plenit-
simam securitatem tribuit, & actioni virtutis vici-
di potestatem admittit, quod idem facit, & ad hoc Pa-
nor. id notat. c. ad aures ext. de præscript. Sed non
esset illa plenissima securitas, quæ vltim villis generis
obligationem relinquere, ne naturalem quidem quæ
retentionis, exceptionis, compensationis, fideiussori-
is & alios complures effectus habere iure ciuili tra-
ditur.

Quod in ciuile omnibus in personalibus statuit, 27
vt 30. annis præscribantur, id statuitur hoc & consue-
tudo amplius, & pinguis fecisse intelligi debet,
ne nihil ad statutum addatur, idque de hypothecariis
quoque, de quibus mentionem nullam fecit, quæ

à personalibus conuentionibus causam & originem fumpsere.

28 Si consensu obligationes naturales tolluntur, necesse est, quæ ab consuetudine per præscriptionem excluduntur, tales iudicari, quando consensu populus sibi talem consuetudinem induxit. Consensu igitur remittitur, quod tunc quisquam præscribi passus est, cum consentiant omnes præscriptionibus conuentionalibus tolli actiones naturales Bartol. & alij d. l. ult. rem rat. ha. scribit. Bald. c. debitorum ext. de iureiur. quod quoties statutum incipit à monitione, ut veniat omnes interesse prætendentes intra certam diem, toties si non videntur, obligationem naturalem tolli, nec simplicem præscriptionem induci. Id igitur cum fiat in appropriamentis nostris, naturalis quoque obligatio tolli intelligitur.

29 Curator siue exequutor testamenti, qui testatoris debita iussu sit solvere, non rectè præscripta debita soluit. Igitur ista indebita quod Bart. dixit l. si is cui §. Flauius. D. de solut. item l. quibus diebus. §. domini. D. de cond. & demonst. & ibi Imol. Bald. l. id quod pauperibus. C. de episc. & cler. quia de debitis intelligitur dispositio, quæ exigi efficaciter possint.

30 Quibus rationibus adductis & sentire & dicere cogor, sublatam personali præscriptionem per statutum ut hoc articulo, nullam superesse naturalem, ergo nec fideiussionem superesse, ne hypothecariam: Meritoque finiri videri debent res agentibus idolum istud naturalis obligationis (quod sine re, & effectum fatentur esse) residere in natura, nec ista abstracta à materia speculatio veluti sonus aut vmbra, conuenire potest commercia, & iudicia tractantibus. Sed sunt istæ otiosæ studio forum hominum cogitationes in seculu literario. Sed cum ciuili materia omnis circa res aut personas versetur, sitque subiectum id omnis ciuili controuersie, merito ista ut spinosa contemni debuerunt, ut nullum tribunal ea recipit. Quæ me rationes impulerunt, ut consultus aliquando de eo pacto, quo quicumque reuendere toties quoties agenti libuisset, promississet, ac apposita triginta annorum præscriptione personali extincta, de adiuncta hypothecaria quid censere interrogatus, responderem

31 thecaria quid censere interrogatus, responderem utramque sepultam videri si non verbis, certe sensu & intellectu consuetudinis, quando hypothecaria nil aliud esset, quam accellio, & adiutrix prioris actio eodem tempore, & eadem causa orta, & prognata quo illa prior, quam extinctam in consensu esset, & quod imperatoria constitutione d. l. cum notissimi, aliter esset constitutum, Iuris Romani esse sanctionem, sed non tanti, ut consuetudinis securitates, & certissimi maxime appropriamentorum leges possent vincere, & quod aliter Boer. iudicasset dec. 182. ex illo iure deducit.

32 Item. Et post hæc scripta, Masuerum in tit. de præf. num. 7. idem sententem reperi, ubi hypothecariam etiam 30. annis tolli dixit, quia consuetudo Aruernæ aliam præscriptionem non noster sicut nec nostra, quod nos ostendimus art. 276. Boer. decif. 328. num. 3. Quod ipsum in eo quoque casu iudicandum putauit, quo quicumque annuum redditum alteri spopondisset sub hypothecis lege etiam dicta assignanda charge d'office, cum post trigessimum annum extincta personali de hypotheca questio intenderetur. Et quod aliter imperatori (id quidem non magna ratione) esset decretum, intelligi non posse, cum in totum extincta obligatio personalis diceretur, ac per consequens naturalis, iure quidem nostro. Enimvero ista, talisque subinde ex vero æstimantem me subinde piget istius præscriptæ sapientie, quæ verum bonum æquum-

A que professæ, hæreat identidem in istis apiculis. Illa ipsa obligationum naturalium ciuiliūque differentia, ut in re sit aliquid, quod mihi quidem videtur, nec necessario nec vultit à cognitione principiorum ciuiliū disciplinæ traducta est ad actiones rerum & puluerem. Primum cum naturales obligationes non vnius quidem generis eas statuerent iuris auctores, omnibus aequè potestatem, & energiam agendi negauerunt, nudasque conuentiones & pacta nuda appellauerunt, quibus vim omnem abstulerunt quidem persequendi, nisi aut factum, aut datio alterius, aut stipulatio, id est ciuile auxilium accessisset, sine quo essent sine rebus nomina. Ceterum cum agendi vim

B negarent, excipiendi concesserunt: Inde natæ recitationes, compensationes, fideiussiones naturalibus obligationibus attributæ, quibus sic vetitum alterum impetere, sua domi tueri non negatum id quidem, sicuti iudicio, nec aptè, nec appositè, quando vix negari potest ciuiles esse istos effectus, qui obligationi naturali per se consideratæ & finibus potestatis suæ conclusæ non conueniant, enervi per se, & ut finxere eam, elumbi, siquidem nec verè talis obligatio dici potest, & quod sic dicitur, abusus dicitur, quomodo iuriconsultus loquitur. fideiussio-

C res obligari. §. fideiussor. D. de fideiuss. Aut igitur ex toto ciuiles effectus tribui, si talis erat, aut in totum adimi si abusus erat, conueniebat: Et semel & abscessit statui in ciuili materia obligationis naturalis vim nullam esse, si per se sumeretur, nisi ciuili etiam nexus accessisset. Cum excipiendi potestatem, compensationis, & innumeros effectus ex his deduxerit, mirandas struxere constitutiones opinionum, & iudiciorum, quas hic non libet regere, grandis voluminis materiam. Deinde cum & illud quoque statuere naturales obligationes in potestate iuris uti-tur non esse, quia naturalia immutabilia sunt, quod illi perpetuo statuunt ut Bartol. l. vbiunque. D. de fideiussor. & Bald. l. tam mandatori. Ceterum numer. pecun. idque ex vulgatis regulis, solum relinquere consensum ad eas dissoluendas. Ex quo euenit crescentibus subinde mortalium controuersis, & seculis ingeniorum acumina renouantibus, ut subinde posterior iuris prudentia inquirere cogetur, qualis ex quoque ciuili actu consensus inferri posset, siue tacitus siue expressus, nam utrumque

D valere ad dissoluendam obligationem naturalem, quod Bartol. ait d. l. vbiunque. Ex ea dubitatione iuristica quædam profluxerit responsio, in sententia naturalem tolleret, an idem absolutoria de iure certo, de iure dubio, an eadem condemnatoria efficeret, de quo Bartol. Bald. & alij locum quis. C. de iur. & fact. ignor. Bart. d. l. vbiunque. Angel. l. 1. C. de iud. De iureiurando etiam an id efficeret, an idem cum à parte esset delatum, an idem cum à iudice, an refectum ex testamento minus solemniter naturaliter deberetur ex consensu, an quod detrahi posset ex fideiacta esset debitum, & sexcenta talia. Sed enim amplius ausi, cum naturam in totum immutabilem differuissent

E ab iure ciuili, ex eodem iure deportatorum obligationes naturales transfundere in fideiactum. Bal. d. l. cum quis. Bartol. & alij d. l. vbiunque, cum nulla naturæ lex hoc statuisset. Sed & restituta per fideicommissum hereditate naturales obligationes in fideicommissum transposuere l. fideiactum. C. ad Trebell. præclare repugnante ipsa rerum natura, quæ quæcumque non nisi ab suo ipsius consensu obligat, non magis quam ut cuiusquam anima in alium migret, nec vnius consensus alterius consensus esse possit. Bald. etiam in c. debitorum ext. de iureiur. per monitiones, qualia

qualia sunt huiusmodi nostra tolli obligationes naturales putat. Illud verò prope infamiam est, quod ab ipsis delictis obligationes naturales colligunt, veluti in peram consentiat qui delinquit, quod soletur l. i. §. ad bestias D. de his qui not. inf. l. ex hoc iure D. de iustit. & iur. que tam futiliter dicuntur, ut miser talis sententia villos reperiri posse aut anchoras, aut asseclas, cum à natura indicum id potius sit, ut se corpùque suum animas omne tueatur. Nam & si Aristoteles ipsa etiam delicta inter *minima* reponit, ea tamen non à consensu, sed à legis potestate proveniunt, id est alterum alteri obligant, non consensu sed lege. Nec si Calanus Indus ipse neci suæ consensit, consensus dici debet naturæ, sed cuiuslibet perturbationis impellens potius, repugnante natura, & reclamante, nec quod ille fecit actus naturæ fuit consentiens, quam legem membrorum Apollolus appellat. Denique insinuat sum, si que hæc posterior iurisperitudo pugnantia, absurda, incerta, & inanis, ex hac ipsa collectione consensus per singulos civiles actus tradiderit, persequi velim, dum iura naturæ immutabilia faciunt, ac proximo eadem ex iure hoc ipso civili, & vero, & iacens mutant, & inveniunt, abolerent, transferunt, constringunt, que omnia comminisci coguntur, propter traditos naturalium obligationum effectus, qui à consensu ducuntur. Consensum autem à variis actibus civilibus colligunt, que controuersie omnes sedari poterant, si quod in agendo naturalibus obligationibus ademerunt, id quoque in excipiendo fecissent, ne villos omnino talium civilium materia effectus, aut vis esset, nisi accedente civili nexu; ut ita naturalis obligatio naturæ relinqueretur, abstracta à civili materia, nisi civilis quoque auctoritas accessisset, stipulatio, factum, datio, aut quidequam talium.

**DE IVRE OFFERENDI, QVOD AD
HYPOTHECARIAM CONSEQUENDAM
spectat, diximus supra.**

- 1 An Officio iudicis præscribi possit.
- 2 An questiones de errore calculi.
- 3 An actiones de evictione.
- 4 An conditionalibus contrahibus.
- 5 Conditionales creditores debent intercedere.
- 6 Plegiamenta conseruatoria.

De officio iudicis, an ei quoque præscribi possit, inest dubitatio, quando vulgo dici solet id nullam præsupponere obligationem, & tamen etiam actionis verbo comprehenditur. l. actionis verbo. D. de act. & obligat. etsi non ab obligatione l. qui per collusionem in fin. D. de act. empt. Et tamen idem de eo quod de actionibus personabilibus putant, ne minus triginta annis præscribi possit gl'f. Angel. Saly. Bald. l. licet, verb. persequutione. C. de præscript. 30. annor. Bartol. l. prætor. §. vltim. D. de op. no. nunc. Locut apud Balzum, 4. parte 4. partis q. 10. Tiraquel. in retract. §. 35. gl'f. 4. numer. 40. & in l. si vnquam, verb. reuertatur q. 48. Sed re præscripta hoc ipsum officium extinguitur, ut quod obligatum non habeat præscribere extraneum quidem: Nam aduersus eum contra quem competit, 30. anni expectandi essent. Sed non vnus generis ad restitutiones dantur, que si per hoc perituræ, non iure actionis intra quadriennium petendæ sunt à die cessantis impedimenti, ex l. vltim. C. de temp. in integ. rest. Bartol.

A l. i. C. de iud. & nos in loco de interruptionibus de eo sumus loquuti.

Proinde et si ad omnes omnino personales hæc regula de triginta annis comparata est, tamen animaduerti conuenit speciales esse eius numeri quidam, que ea lege, iure quidem cuius non teneantur, veluti de errore calculi, si forte in examinandis rationibus in eo est erratum, intra quod tempus reformari peti debeat aut possit. Exat iuriscōsulū respōdūm vltimæ ad 30. annos admitti l. penult. D. de reb. adiciunt. pertin. si per gratiam magistratū quidequā nullum sit in publicis rationibus dispungendis decennij tempore præscribi & gl'f. l. i. vbi Ioan. Plat. C. de iur. sic. Et verum fortasse fuerit, quauis posterioris dicti non magna ratio apparet, quo tempore contractuum rescissiones in triginta annos prorogabantur, hodie aut appellatione succurrendum esset, si iudicis subditiō intercessisset, aut decennio si error partium dumtaxat in calculo proponeretur, quando voluntariarum cognitionum omnium rescissiones, ad id tempus redactæ sunt, art. 283. vltimū tituli.

Ne actionis quidem de evictione alia conditio est, quam tricennalis præscriptionis, sed id tempus non ante currit, quam res euicta sit l. si rem & l. si post. D. de euict. Panor. cons. 21. vol. 2. Cuius rei exemplum ponit Tiraq. in præscript. §. i. gl'f. ad fin. Cuius rei ratio redditur, quia non valenti agere non currit præscriptio, sed ante emptores agere non potuisse, quā res euinceretur, d. l. qui rem & d. l. si post. Sed ne quem fallat iuris dicti auctoritas, iure consuetudinario locum non habere post appropriationem solemnem aut perfectam præscriptionem, nisi aut intercessum esset aut interrupta præscriptio, propter appropriationum regular, & fore vltim. Ex quo certo diffinitur, ex omnibus omnino causis siue conditionalibus, siue alio euentu suspensis intercedendum esse plegiamento conseruatorio, alioqui plena emptorum securitate excludi omnes omnium intercessiones; quare frequenter illa sunt foro intercessionum formulæ. *En juraudie de garentage de telle chose vendue*, etiam si nulla dum lis mora sit de proprietate.

Atque hæc in actionibus personabilibus putis. Nam quibus appositæ est conditio, non ante nascitur actio quam conditio exiterit: Nam non valenti agere negetur currit præscriptio l. i. C. de annal. excep. Hæc recepta iuris civilis sententia, cum notissimi, §. illud autem. C. de præscript. 30. anno. l. vltim. §. fin. autem aliquid. C. de caduc. toll. l. in causis 2. §. Pomponius. D. de minorib. l. si in personæ. C. de fideicom. Currit igitur tempus ab eo tempore quo agi potest, sed ante conditionis existentiam actio non nata est. Et hoc in veteris conditionibus; Nam in præsens aut præteritum concepit, actionis naturam non suspendunt l. si ita stipulans. D. de verb. oblig. l. eum in secundo. D. de iurist. & irrit. test. l. eum in præsens. D. de reb. cred. Quæ necessarier item sunt, actum non suspendunt l. si pupillus, §. qui sub conditione. D. de nouat. Dies appositæ conditionem non facit, quamuis longa, & dies statim credit, & si ante diem agi non possit l. si dies. D. quādi, dies legat. ced. Diuersum est in die incerta, nam pro condicione est, l. i. D. de cond. & demonst. sed hæc iuris sunt, & protinus alienus loci. Sed grandi nota dignum erit, quod si ditem iure consuetudinario subditiō obseruari. Nam cum huiusmodi iura solemniter promulgantur, omnes omnino creditores quamlibet conditionales intercedere oportet, quocumque euentu sint suspensæ

eorum actiones, alioqui excluduntur, quod hoc ipso statuto præsupposito Mediolani Cartel. Corta. vere & rectè scriptum in memorial. verb. statuto seu decreto Mediolani, & ante cum fenerat Christoph. Cast. l. si stipulatus fuerim. §. cum stipulamur. D. verb. oblig. & Raph. Cum. eod. loco. Pet. Besutius, & Hieronym. Tortus, & Ias. etiam si in casu statuti sui Mediol. alio reuoluitur, sed id propter alias & diuersas clausulas eiusdem statuti. Sed hanc sententiam probant Cum. & Ias. rationibus iuris, & ex fine, & intentione statuti, quàm rectè Ias. aduertit, cum illa proclamatio solemniter fiat propter extraneos & incertos creditores quorum interest, quorum & si iura conditionalia in præsens deduci non possunt aduersus debitores ipsos, tamen rectè deducuntur aduersus emptores rei sub conditione obligatæ, vt ipsi emptores admoveantur de iure suo, & de imminetia euictionis, ne forte interim pretium soluant, & re posterius euicta fera sit admonitio venditore fortè existere non soluendo, aut fugitiuo. Et hoc iure vitur & ad hunc finem reperta sunt nostra plegiamenta conseruatoria: In quibus nihil concluditur vi formatæ oppositiõis, quàm vt ius conditionale saluum sit, quando cumque existente conditione, aut lite finita, cum debitor, aut quid tale, ne interim per appropriamentum, extranei res subducatur de obligatione, fera posterius futura querela. Nemo igitur posthac obiciat de iure illud vulgatum, non valenti agere d. l. i. c. de annal. quoniam in potestate cuiuscumque est de iure quidem agere, & experiri plegiamento conseruatorio: Nam de impedimentis facti alibi dicemus. Idem igitur iudicandum de præscriptione aut appropriamento hereditate iacente, cum vicem hæredis suppleat Curia facta, vt & contra dorem mulieris; de quo nos dicemus art. 445. & Cartel. Corta vbi supra.

^b [EXCEPTE' DES LEGATS.]

- 1 Legata quanto tempore præscribantur.
- 2 Ad legata plures actiones competunt.
- 3 Consuetudine tria tantum alio.
- 4 Actio personalis competit, & extinguitur 30. annis.

1 Hæc exceptio non est à tota regula: Est enim aduersus legata triginta quoque annorum præscriptio, sed exceptio est de principio & inchoatione præscriptionis, quia cum in personalibus præscriptio inchoetur protinus quam agi potest, id est, bannimentis crebescensibus aut intra quindecennium, nulla scientie aut ignorantie ratione habita, vt ante docuimus, in hoc legatorum casu tempus à die scientie relictæ inchoatur, vile igitur hoc tempus est in sui initio, sed in cursu continuum. Iure civili tres prodita sunt actiones ad consequenda legata, & suas quæque præscriptiones habent, vendicatio, hypothecaria, personalis, atque valde inter se differentes, & fines plane contrarios. Ideoque nullo iuris casu præterquam hoc speciali possent ad idem subiectum concurrere, sed tamen ita proditum. L. i. C. com. de leg. §. sed non infra inst. de leg. latè Bart. Ias. & alij l. i. D. de leg. vendicatio ex eo datur, quia dominium directo transferuntur in legatarios l. à Titio D. de furt. l. si tibi homo. §. cum seruus. D. de legat. i. Sed hoc fidum dominium est, alioqui personali agi non posset. §. si itaque inst. de act. Moribus nostris id ius non admittimus, quia cum heredem falsitum esse oporteat vi consuetudinis, de cuius manu rem accipi oportet, omnino personali experiundum est, & de iure relictæ inquiri

A & cognoscere si in ægritudine quidem defunctus fuerit legatarius, quod iure admittunt, l. Lucius vbi Dy. Bartol. Bald. l. legatum vbi Bald. Alber. Cum. D. de legat. i. quoniam id videtur in prauidum consuetudinis fieri, & ad eludendam eius dispositionem, idque tempore inhabili ad disponendum de actu naturali & traditionis effectu qui in potestate consuetudinis est, non hominis, nec enim posset testator disponere, vt alius quàm hæres falsitus esset, non magis quam constitutum apponere collaro effectu post tempus mortis, quod latè Tirac. exequitur in lib. de constit. parte 3. limitatione 2. si quis contra faciat competit interdictionum quorum legatorum, aut condictione ex articulo 2. tituli primi hulus consuetudinis. Porro aduersus talem vendicationem de iure cuius comparata est præscriptio annalis post quam intendi nequit l. 2. C. si aduers. credit. vt inde intelligi possit non esse hanc integri domini vendicationem sed potius quod diximus ficti, & legalis non naturalis & ex consensu. Altera, id est, hypothecaria, dari potest legatario, cui regulari 40. annorum tempore ab hærede legantis præscribitur d. l. cum notissimi. Iure nostro ex his quæ ante diximus extiucta personalia ipsa quoque hypothecaria si quæ esset præscriberetur, sine annuum, & repetitum, siue vnicui legatum esset d. l. cum notissimi. §. in his, & si non ab eodem tempore inchoetur præscriptio, tempus enim præscribendi semper est triginta annorum & vni forme hæredi quidem: Nam extraneus legitimus quindecennij tempore præscribit, vt ante docuimus. Sed hic articulus perpicue ostendit pro legatis solam personalem competere, & omnem actionem lapsu triginta annorum consumi. Hic enim de personalibus agitur, & exceptionem oportet esse de regula: Alioqui tam inepta esset enunciatio, quàm si quis diceret, Omnes homines currunt præter bouem. Iure quidem civili personalem ex testamento xxx. annis excludi non dubium, quod Bald. differt, consil. 136. volum. 5. incip. quædam vidua, Anchar. consil. 54. ex d. §. in his autem. Quo eodem tempore ius aduente hæreditatis excluditur, quod illi tractant l. licet. C. de iur. delib. Socin. consil. 67. lib. i. & consil. 2. lib. 3. & ius deliberandi, Bald. consil. 163. lib. 5. Anch. reg. fine possessione vers. Idem intelligas in 6.

^c [DES TESTAMENTS.]

E Cur hoc? cum nisi testamentum legata dici nequeant.

^d [CELVY A QVI LES LEGATS SONT FAITS.]

- 1 Legata incertis personis an præscribantur iure.
- 2 Legata ad pias causas ad procuratorem curam pertinent.

F Legatarius. Bonam operam hic nauarunt reipublici consuetudinis auctores, in præcenda ingentium materia: Hic de legato certe personæ factio statuitur. Sed ingens & pene furiosa concertatio de legatis incertis personis factis vt pauperibus inornatis, quæ dubitatio olim Boërium doctissimum virum ita exerceuit, vt nihil vnquam sibi difficultius in controuersis iudicandis accidisse fateatur, decil. 39. nec frigus pugna, aut pauci aut tenuis notæ pugnant. Cum quidam hic quoque, & eo casu præscripti posse putent, ne meliores sint conditionis quam ecclesia, aduersus quam quadraginta annis præscribitur, quidam contra putent ratione incertitudinis legatiorum, quidam etiam si maxime præscriptio valeret dari restitutionem ex capite ignorantie, sed

eam restitutionem carceri non admittant post quadragesimum annum: Et sunt fides cuiusque sententiae auctores. Olim quidem actiones de talibus ab episcopis intendi poterant l. nulli. C. de episc. & cler. Sed ea propria erat diaconorum, aut economorum cura, ex quorum negligentia sunt qui putant praescribi talibus relictis, sed scientibus demum, aut certe sapienter ignorantibus. Hodie actores procuratoresque fiscales tales intendunt. Hæc dubitatio plena manu à Boerio tractatur d. decif. 39. Et si verum fatebor volumus, etiam iure civili præscriptio longissimi temporis admittenda est in tabulis: De restitutione magna est pugna, quam ego, admittendam non puto ex capite ignorantie post 30. annum, multo minus post quadragesimum. Quæ controversia hic abscessit præcisè est, cum ne certis quidem personis legatariorum præscribi possit, multo minus incertis, nisi à die scientie, præsertim in legatis piis & pauperum, quorum multo favorabilior est cautela. Quare hæc dubitatio non cadit, an restitutio detur aduersus præscriptionem, quando in totum præscribi nequit: Non est igitur restitutio necessaria. De eo vero quod communitati, ecclesiae, civitati relictum sit, diximus in loco de publicorum præscriptione, de qua abrogatio l. vlt. C. de sacros. eccles. quæ inde repeti possunt.

^c [CELVY QUI LE REPRESENT.]

Hæres scilicet vniuersalis: Nam qui in specie cessionem acceptaret talis relictus, non posset excusatione vti ignorantia; ipsa enim cello scientiam proderet. Nec verò iure veteri vnum, quo legata caduca fiebant, transmittitur enim semper legatorum ius ad heredem.

^f [HA SOM ACTION A TOVSIOIRS.]

nile est quod præscriptionem quadragesariam effugiat.

Hæc dictio (*tovsioirs*) idem valet quod semper, aut perpetuo, quorum verborum vi quæsum est, aut omnis præscriptio tum viginti quam 30. annorum sub lata videretur, si quando lege aut statuto expressum esset actionem perpetuè durare, quod Bald. negauit l. i. d. solut. mat. Sed hac de re diffusa exat tractatio Tiraquell. in retract. conuent. §. i. glof. 2. numer. 8. & seq. Sed senserint illi quidlibet, ex hoc textu perspicuum est hic tricennaria & longissima cuius derogari. Sed superest querendum, an ita extensa saltem centum annorum circulo terminetur, quod vulgò putant, quod Boer. allegat d. decif. 39. numer. 9. & nos sup. differimus artic. 271. verbo, *quarante ans*. Ego id omne imperfectibile puto, quod nostræ quadragesariae non cedit: de quo Ayino. Craueri lacè lib. de tempore parte 4. q. 22. Balb. §. parte 1. partis q. 9. Bertach. in lexico verb. præscriptio tollitur. Tirag. vbi sup. num. 23. & nos art. 55.

^f [NONOBTANT LONGVE TENVE.]

Id est longissima præscriptione, & lapsu triginta aut quadraginta annorum, talibus enim de-

A rogat. Hic igitur consuetudo resistit præscriptioni, & principis, & rem impræscriptibilem reddit.

^b [POVRREY Q'IL NE FVST
S'ÉAVANT.]

In testamentis præscriptio non currit ignorantia.

Hæc exceptio confirmat regulam vniuersalem, quæ habet præscriptiones statutaras & consuetudinarias currere indistinctè aduersus ignorantes, & aduersus absentes, de quo nos sup. artic. 226. verbi *enuersi ten.* & campus apud Tiraquell. in retract. §. 36. glof. 4. numer. 4. à qua specialis consideratio ne ut existimo pietatis relictorum, quæ testamentis relinquuntur, hic casus exceptus est. Regulariter vero est, iure ciuili in omni testamentaria dispositione, ne tempus cuiquam ignoranti currat, ad exclusionem relictii l. 3. §. si quis hæredi. D. de statut. lib. l. si hæreditas. C. de statut. & ibi Bartol. & Bald. l. si in diem. D. de cond. & demonst. Bartol. l. vltim. §. si autem dubius glof. verbo *delaram*. C. de iur. delib. Anchar. c. nos quidem extra de testament. Idem consil. 29. nominatim de legatis Anchar. consil. 170. Bald. consil. 204. volum. 4. Decius consil. 167. Alexand. consil. 16. volum. 5. incip. *Perspectus*.

ⁱ [PREVVE DE SA SÇAVANCE.]

Currit igitur præscriptio scienti relictum etiam ante acceptationem, de quo quidam dubitauerunt. Sed Anchar. confirmat reg. line possessione, de reg. iur. in 6. Socin. consil. 2. volum. 3. ad fin. Decius d. consil. 554. Paul. Parisiens. consil. 92. volum. 3. Socin. Junior. consil. 145. numer. 71. Mariamus consil. 61. lib. 1. Sed probanda est scientia excipienti de ea, quia illa in alieno facto non præsumitur, quod Alex. fufius persequitur, d. consil. 116. Sed & probationis loco intercedit est præsumptio, si legatarius testamenti condendo aluit, si vicinus, si familiaris, si necessarius, si consiliorum defuncti participes, & quæ Anchar. allegat in eam rem consil. 170. Boer. d. decisione, 13. Bald. consil. 204. vol. 4. vbi specifiçam scientiam exigit inspectis & cognitis verbis testamenti. Sed id mihi non viqueque probatur, & si ad exclusionem iuris id exigunt.

^k [S'EN PYRGERONT.]

Iuramentum hoc purgationis est de scientia, quæ ut plurimum sacramento probatur.

ⁱ [ET LE SERMENT FAICT.]

Et sic probata ignorantia, quæ aliqui præsumunt, & scientiam dicenti incumbit probatio.

^m [SAYE LES RAISONS.]

Hoc facto enim tollitur damicata exceptio præscriptionis, quæ agenti obstat, ea dempta salua sunt peremptoria, omnes dilatorie etiam, & quæ ex substantia testamenti, solemnitatibus, aut invaliditate relictii opponi possunt.

ARTICLE CCLXXIII.

ARTIC.
CCLXXIII.
NOVÆ
CONÆ.

CTION de crime^b est esteinte^c par cinq ans,^d prouuant l'accusé son bon nom,^e si l'accusateur ne vouloit^f prouuer le fait de certain.

^a Actio ex delicto,^b moritur^c quinquennio vertente,^d probando exsimationis integritatem,^e nisi si accusator^f contenderet liquidò crimen probare.

- 1 *Cognitiones ordinaria exoleuere.*
- 2 *Publicorum criminum prosecutiones.*
- 3 *Ciuilis prosecutiones ordinaria.*
- 4 *Publicorum iudiciorum ordo & solemnitas.*
- 5 *Sine accusatore neminem damnatum olim.*
- 6 *Questiones extraordinaria iam olim recepta pro ordinariis.*
- 7 *Questiones gentibus exteris usurpata contempto ordine iudiciorum.*
Inscriptio in priuatis quoque iudiciis usitata olim. ibid.
Eadem nunc abolita.
- 8 *Eadem reuocanda in usum: nisi qui suam iniuriam persequatur.*
- 9 *Ordinaria hodie iudicia sunt omnia.*
- 10 *Panales & persequutoria que sunt.*
Et quibus exerceantur. ibid.
- 11 *Publica cur dicantur.*
- 12 *Priuato crimine damnati infames non sunt iure.*
- 13 *Mala discrimina publicorum & priuorum. ibid.*
- 14 *Improbata hac de re Canonistarum sententia.*
- 15 *Panales prosecutiones à priuatis non exercentur.*
- 16 *Inquisitio generalis de vita cuiusquam non est probanda.*
- 17 *Iudicium ciuile & criminale diuerso modo accipitur nostris quam olim iure.*
Si iudices diuersi sint criminalium & ciuiliu ad quem spectet cognitio &c.
Processus ordinariè constituto, cuius deinceps erit cognitio criminalis, an ciuile. ibid.
- 18 *Appellatio à criminali iudice ad quem deuoluatur litè ciuiliu constituta.*

1 Antequam huius articuli materiam ingredimur, pauca quedam præfari necesse est de ordinandis criminalibus iudiciis, & qui mos antiquiorum fuerit: Romanos dico quo demum antiquato, vt deinde institui, & ordinari gentibus ceteris talis iudicia cœperint, quæ cui agendi forma successerit foro, quid in his illisue melius, & conuenientius fiat, quod eo magis faciendum putamus, quod homines adolescentes, & nuper à Iuliano manumissi, cum è scholæ vmbraclulis in puluerem descendere, ante penè senuère quam veteres, & noui moris discrimen & fines intelligat. Fuere prius Romano iure duæ persequendi criminis rationes, illa quidem longe antiquior, quam ordinariam dicebant, & publicam. Publica iudicia, ait Iulianus, neque per actiones ordinantur, neque omnino quidquam simile habent cum ceteris iudiciis, magnâque diuersitas eorum est, & instituendo, & in exercendo; sed neque ciuilia quidem, & de re pecuniaria, sine solemnibus suis olim fuere quod l. vlt. C. de interdictat, & s. vltim. inst. cod. & l. antep. D. de negot. gest. Quorum tam anxia solemnitas fuere, vt mirum sit sub illis legibus vllum omnino fontem criminis dampnari potuisse, aut quemquam ad suum aliquando talibus peruenisse. Posterius fastidit ambagibus talibus reperta quas extraordinarie cognitiones, & iudi-

A cia appellauere: Quorum vsu & vtilitate percepta ipsi quoque veteres priores illas sponte exolevere passi sunt. Nam illæ formulæ & solemnitates de accusatore constituendo, inscriptio, inter reos receptio, interrogatio legibus, & quæ articulo 120. supra memorauimus, multa perplexa & rerum inania habuerunt, ceterè prolixissima. Postulatio reorum propriè, illis solemnibus accusatio dicebatur, & propria publicorum iudiciorum intentio, de qua tituli noti in iure. Sed ea prope modum exoleuerant, ipsorum iam tum iurifconsultorum, Vlpiani & Pauli temporibus. hodie. D. de pen. l. ordo. D. de public. iudic. l. 1. §. senatusconsultum. D. ad Turpil. Ergo magnæ illæ, & sinuosæ difficultates de accusatore deligendo explosæ (vide illa oratorum diuinationes) & abolitæ, quo in genere extraxit illa Ciceronis in Verre: de quibus l. si cui. D. de accus. Mortuo vero accusatore nomen rei eximere nobis inuitum, quin ex eadem instantia & peragi possit, contra l. libellorum. §. si accusator. D. de accusat. Laccusatore. D. de public. iudic. Sed nec receptæ accusationum abolitiones, quo quidem sensu in iure vsurpantur, sub titulis de abolitionibus. Nec accusator custodiam inter reo, contra l. vltim. C. de accusat. Nec cuncto præstat de implenda accusatione, aut persequendo resque ad finem l. si cui & l. qui crimen. C. qui accusat. poss. & d. l. si cui. Et tamen solemnè illis fuit, lineaculatori neminem condemnari l. rescriptio. §. si quis accusatorem. D. ad municipi. quamquam aliquando & certis casibus fieret, quos glo. colligit l. 1. §. vnde queri. D. de adul. glo. c. i. ext. vt Eccles. benef. & alia quedam quæ ab studiosis collecta sunt ex antiquitate, & ab quibusdam eruditissimis plura quædam ostentata, quam præstita de eo genere; & si illud vulgatum sine accusatore & c. Duarenius ciuis noster non probat, quod & si fortasse perpetuum non fuit, frequenter tamen fuit sine accusatore neminem dampnari. Sed postremo gliscibus maleficiis & inuerecundis seculis, repetrum damnato priore accusationum more, extraordinarie de criminibus quari, nec flagrantia crimina, tam leua remedia ferre poterant, quod d. l. hodie, ostendit. Ita que crebre à senatu, crebre & magistratibus questiones extraordinarie decrete, partim denunciationibus delatoribus partim cura officij, & in prouinciis præfidis D præcipuum fuit sceleratos conquirere l. congrui. D. de off. præl. 4. §. mandatis. D. ad l. Jul. pecul. §. oportet auth. de mandat. princip. Interdum renunciant officio, eirenarchis, stationariis, curiosis l. diuus. D. de cust. reor. l. 4. C. de curios. lib. 12. & tit. de eirenarchis. Quare quod in constituendis iudiciis ordinariis leges poterant, hoc idem magistratus in ordinandis extraordinarie questionibus efficiebant, spreto illo ordine, qui in ciuilibus quoque iudiciis posterius conuenienter capit. §. vlt. inst. de interdict. l. incerti. C. de interdict. & d. l. antep. Et ceterè res spectantes non poterant non videri veteris ordinis formula superstitiosæ, & nugatiuæ, vt nimium quomodo quidem iurifconsultus loquitur.

7 loquitur. d. l. antep. superuacue. Quamobrem extraordinarium persequutionum ratio & institutum valde gentibus exteris extra Rom. Imperium est probatum, ferèque receptum ubique extra ordinem de crimine inquirere, cuius institutum sumitur ab ea quatuor vocant inquisitione inductumque, vt tam publicis quam in priuatis delictis eadem persequutionis ratio seruaretur. Nam in priuatis quoque receptum offendit. l. vi. D. de priuat. delict. & l. vi. D. de furt. & l. qui iniuriarum. D. de iniuri. l. diuus. D. de crimin. expil. hered. damnatus ordinatum fore in iudiciis, nisi quod inscriptionis necessitatem ab ordinariis in istam quod vt necessarium & vtile traduxerit. d. l. vi. D. de furt. vt licentia accusandi comprimeretur similitudine periculi, nisi quis suam suorumve iniuriarum persequeretur, quæ ipsa inscriptio & si fere exoleuit vlt. quod de Italici quoque tribunalibus memorat Ang. in malef. in auctoritate tamen hoc seculo, & necessaria, & reuocanda, cum quis sese delator intrudit sponte, nec suam suorumve iniuriarum persequitur solo odio personæ delationem professus, dum obtentu legum, & iuris, ita, & vitionis obsequitur, aut homo aliquis nihil qui nihil habet, quod in offensio-
8 ne deperdat (vt Cicero loquitur) alteri operam prestat, ad alienam famam, & dignitatem aspergendam infamia, aut periculo, quo sine Regis qui nunc regnat Ordinationes clanculanum infamatorum edi præcipiunt ab Procuratoribus fisci. Recepta igitur hac forma extraordinarium cognitionum abrogata ordinaria illa vetus est. Sed ratio appellations paululum est immutata, quia nos quoque extraordinarias appellamus cognitiones, non respectu veterum ordinariarum, quas ex tunc gentes nunquam vsurpant, sed respectu ciuiliu iudiciorum, quæ per actiones & præscriptas regulas texuntur, quod nos Art. 32. notauimus, & art. 102. cum si verum animus, & rem ipsam spectamus ea quæ hodie extraordinarias appellamus, non minus ordinariae sunt quam quæcumque alia & ciuilia ipsa, vt quæ constant certissimis regulis
9 & formis ab exordio vsque ad finem Ordinationibus Regum describi & designari, quod iam olim Angel. aduerterat lib. de malef. verb. hac est quedam inquisitio veri. quero an iniquitatis, ex Bartol. l. si maritus. §. sed si extraneus. D. de adul. & Canon. in rub. ext. de iud. Sed cum è maleficiis omnibus ferè duæ actiones oriuntur, altera persequutoria, qua quis rem suam persequitur, altera pœnalis qua publicam penam, aut exemplum, aut multam intendit: Diuisa etiam & separata earum persequutio est, nec aut pœnalis à priuato homine, aut persequutoria rei ab officio iudicis possit. Officium voco publici procuratorem quem fiscale appellamus, pœnales voco eas quas Iustinianus describit. §. pœnales inst. de actio. nisi quod, nulla verè talis à priuatis moribus quidem nostris intenditur, tamen per extraordinarias cognitiones, & pœnales, & rei persequutoria deduci soleant, quod olim non fiebat. vnde illanata dubitatio, quando ciuiliis actio criminali pœna dicit, & l. si præter. C. ad l. Flau. de plagiar. Sed cum hodie nemo vnus pœnalem, & persequutoriam possit intendere, frustra queritur, an alteri per alterum præiudicium fiat instituta actio, cum confiteri non fieri vulgatis regulis, de quo tum probabiliter dubitabatur, cum vtrique vni competeat. Nam etiam ciuili iudicio potest actor interesse ex maleficio consequi, omnia extraordinaria via l. præter. §. 1. D. de iniuri. l. prætor. D. vi bono. rap. l. vi. D. de priuat. delict. l. diuus. D. de crimin. expil. hered. l. 1. C. de plag. l. de fide. C. de fals. l. igneus l. 1. in cognitione. num. 39. ad Syll. Sed si se-

Argenti. in Cons. dicit.

A cerit, inutilis quæstio est, an criminali præiudicatum sit; Constat enim non præiudicatum pœnali actui procuratori fisci, nec publico per priuatum hominem præiudicari potuit. Sic nec publicorum iudiciorum, & priuatorum in delictis quidem vllum nobis superest discrimen, vnus enim ordo eadem ratio persequutionis. Publica illi vocabant quia pœnis temporibus de illis populi erat cognitio, quod Pomponius ait. l. 2. D. de reg. iuris, vt quæ ad remp. maxime spectarent. Et quia legibus illis publica & popularis fuit de talibus persequutio. l. 1. D. de pub. iud. inst. eod. tit. quo loco nominatim à Iustiniano enumerantur. Sunt vero duodecim, aut vnus amplius, quibus posteriores hæresis crimen adiecit l. Manichæos. C. de hæret. & aliquando etiam præiudicationis. l. 3. de præiuri. D. addidit & alia Bald. in rub. C. qui accus. poss. Angel. in malef. verb. ad querelam. His damnati infames fiebant. l. in infamem. D. de pub. iud. Priuato crimine damnatus, id est, extra titulos earum legum nemo, nisi cum actiones ciuiles ex hisdem factis descendentes infamabant, vt furti aut iniuriarum, doli, quæ etiam ciuilius intentate infamant. l. 1. D. de his qui not. inst. Quare mihi hæc ista estimant & 14 mirari vehementer subit, veteris illius iurisprudentie mentem, quid ita publico iudicio damnati omnes infames fierent, priuato iudicio nemo, cum ratione & iudicio quæque suis ponderibus libranibus constet, multa priuata improbia & atrociora publicis, & certe inter publica adscribi oportuerat. Nam cur legis Iuliz de vi priuata crimen publicum est, quod in priuatum & line amnis committitur? Cur legis Flauiz de plagiaris, quæ de alieno seruo statuit? Cur legis Corneliæ de vitioso instrumento, & omnes æque infamant? Cur legis Iuliz repetundarum crimen publicum est, concussionis crimen
D multo grauissimum in priuatis est, nec infamam damnatum, quod glof. ait. d. l. infamem, & l. 1. D. de concul. Atque hic solus titulus persequutionis, id est, verborum bonus totam rem inuenit, concussionis crimine intentato illis est exilimatio, muta titulum ex eodem, & vnicui factis, & admisso, repetundarum facies infamabit? Cur ita res, & seruo agentibus tanti citi nuatis nominibus oculis inspersisse puluerem, vt res eadem alia atque alia videretur, veluti illa nulla hospitum Philopœmenis, cum eadem diuersis condimentis præberetur? Cur plagii crimen publicum est, alienum seruum occultale, corruptille non est, cum serui corrupti agitur, Cur lex Cornelia publico iudicio infamaret, & falsi teneatur qui eandem rem duobus vendidit, si tu Reilianus, postules priuato crimine nemo infamaretur. l. 1. D. de crim. stell. l. 3. D. de pub. iud. Cur etiam in priuatis actio furti infamaret etiam ciuiliis, conditio furtiua ex eodem facto non infamaret, Cur publicorum iudiciorum persequutionis cuiuslibet de populo sunt. priuatorum quauislibet atrocium non sunt, sed eorum tantum qui suam, vel suorum iniuriam persequuntur. l. vii. D. de priuat. delict. Et verum hec constiterit, multa in veterum, & illius reip. insistentis auctoritas versutius defendi, cum ratio desit, & verò etiam iudicium desuisse interdum videatur. Nam Canonistatum sensu non magis recipimus, 14 qui hodie omnia de delictis iudicia publica esse putant ratione vlti, quia omnis sententia ex causa maleficij lata infamaret, de quo Io. Fab. §. vlt. inst. de pœn. tem. litig. Bald. in rub. Cod. qui accus. poss. Neque enim ideo publica dicuntur, quia infamant, sed ideo infamant quia publica sunt. Et redit Bald. ad publica esse, nō genere pœnæ sed causa admitti, quomodo quidam de patribus dixit, martyres non facit pœna, sed causa.

Publica verò nō alia causa fecit, quā populi Romani, & rogantium auctoritas, quorum legibus cūm non teneamur ratione ista, non praeiudiciis regenda sunt, & inter publica habenda quae rempublicam veant factō aut exemplo. Non moueri nos oportet eo, quod Pompeius lege de parricidiis statuerit, aut Flauius de plagio, aut Iulius legibus Iuliis. Sed vt redeamus vnde digressi est oratio, semel est statuendum publicae poenae executionem in priuati cuiusquam iure nō esse, quod Bald. d. rub. in statuariis omnibus delictorum persequutionibus iudicandum putat, etiam si denunciatoris admittimus. Sed nisi eorum priuatum interfit, nec iudicio interesse, nec quidquam petere possunt, sed alteri, id est, officio subscriptores sunt; poenae tamen delationum subduntur, titulo de delatoribus. C. & l. 2. §. diuus. D. de iur. fil. Idque certo, & designato in specie crimine. Nam de vita cuiusquam generaliter inquiri; quod haec saecula interdum innouarunt, cuiquam non permillum, alioqui nemo innocens futurus sit, vt vagari in aliena exultatione liceat. I. prator. D. de iniur. Quo magis decet eos qui publice reipub. procurant videre, ne personam cuiquam suam temere accommodent ad negotium alteri facessendum, praeteritum si dignitate praeditus, & integre exultationis est: qua in re religiosè maiores nostri sunt versati, cūm aliter cuiquam officio, in causam citra periculum delationis descendere non liceret, quam si iudex exploratis ante probationibus decreuisset quibz appropinquaret decreta. Et fortasse cum morem reuocari expediret.

Finior si hoc addidero, inutiles, & vsu recepto falsas posterioris iuris prudentiae descriptiones, cūm iudicium criminale diffiniunt, in quo poena applicatur fisco, ciuile cūm parti, de quo Bart. l. i. D. de scp. viol. Canonist. in rub. de iudic. Nec enim vlla poena est quam pars persequatur: & recepto vsu criminalia non tantum à materia, & subiecto, sed ab titulo, & genere persequutionis metimur. Eamque solum criminalem causam dicimus, cuius extraordinariè sit constituta persequutio, ciuilemque ordinariè, & per actiones ciuiles. Ita vt partita in plures iudices potestate, is qui de criminalibus iudicat, semper extraordinariè suae cognitionis initia taxat ab inquisitione inchoando, alter ciuili ter tantum, & per institutas actiones; & si interdum accidit, vt criminalis in ciuilem demigret, & è contra ciuilis in criminalem, vt l. quod euitandi. C. de cond. ob. turp. caus. Quanquam non iure nec ordine factum, quod traducta de criminali ad ciuilem cognitione, nuper iudicium est criminalibus attributum, quos oportebat lite ciuili ter constituta defunctos, ad eos remittere cognitionem, quorum ea de re pecuniaria cognitio est l. defuncto. D. de pub. iud. & l. i. D. de abig. l. feruus. D. de act. & oblig. Nam sicut ad criminis defensionem de vi, aut furto nihil profuerit dominum rei in exceptionem deduxisse, si nihil de eo probatum est l. plagij. 2. C. ad legem Iul. de plagiar. ita ad suppilandam & praecupandam alienam iurisdictionem valere non debet crimen constitutum, cūm persequutoria rei actio ciuilis de ea re extaret. Fictum autem crimen apparet, aut alieni nominis factum, nec tali cognitione dignum, cūm ille ipse capitalium cognitor, suo etiam iudicio litem ordinariè constituendam iudicauit, quo facto eademque opera iudicium sibi abdicauit. d. l. defuncto. l. solent. D. de cust. reor. l. ad officium. §. officium. D. de re milit. l. Praefes. C. de plagiar. l. i. D. de abig. Nec idonea de causa contradicatur, quia causa ab inquisitione coepit, quod ex libello fieri solet ad solum agentis expositionem, & plerūque malignè, & detorqueunde

A cognitionis causa. Reo certe interrogato & deducta in exceptionem rei proprietate de qua ligatur, ciuili ter constituto iudicio, ciuilis cognitiois id iudicium est. d. l. defuncto. Adde quod plerūque idem admissum calumniosè suppressa qualitate in delictum transiit, veluti fores effregisse, bona exportasse, perse de genere malorum est, & inquisitio ex tali libello admittitur. Sed quid? Adde apparitoris id esse factum, aut iudicis iussu, qui manu militari ex iure aliquem ad restituendam rem cogendum decreuit, criminis causa ex toto excidit, id suppressisse in libello, obrepisse est iudici. Ideoque non idonea causa retinenda cognitionis, quae ab eo coepit vnde non debuit, & inter iudicantium concertationes facile est ambiguitatem facti adumbrare praetextu ignorantiae, Cuius facti multominus admittenda executio est, cūm ille capitalium cognitor litem ciuili ter, & ordinariè, & constituit, & iudicat, nec extraordinariam redintegrat. Quin & si alij ciuiliū, alij capitalium appellationum iudices dicantur, earum litium quae ordinariè, erunt constitutae appellationes ad ciuiles iudices pertinebunt expressa decisi. Rotae x. in antiquis. Hanc viam praestruunt ad ea quae sequuntur.

[ACTION DE CRIME.]

- 1 Accusationis & actionis differentia, est pro eadem accipiuntur.
- 2 Obligatio naturalis non contrahitur ex delicto, l. i.
- 3 Obligationes ex delicto tolluntur hac praescriptione.
- 4 Rei persequutoriae an tollantur.
- 5 An statuto ciuili, & criminali simul tollantur. C. n. 7.
- 6 Si ciuili citra delicti causam intenditur.
- 7 Inquiri de maleficiis praescriptum non debet.
- 8 Canonistae praescriptiones criminales excludunt omnes.

Actio ciuilis est, & persequutoria rei, quae patile i sae competit, accusatio quae procuratori publici, iuncti non habet antiqua solemnitas, & si iuncta sit pro accusatione ponitur, vt l. i. D. de crimin. l. l. & titulo quando actio ciuilis criminali praedivideret, id est, quando actio priuati publice accusationis, vnde per duellionis actionem Cicero dixit, & notat. Dur. lib. 1. & alij. l. qui accusare. C. qui accus. possunt & è contra hoc ipso tex. vtrumque confundit. Nam initio actione dixit & in medio & sine l. accus. & accusant. latè l. as. §. poenales. num. 40. inst. de act. Cū ergo ex quoque crimine duae persequutiones nascantur ex facto inducta obligatione. l. actionis, & l. obligamur. D. de actio. & oblig. l. ex maleficiis eod. tit. penalis si licet fisco, & ea quam lex generat ex facto, vt Iuriscōsultus loquitur. d. l. actionum, id est, propter id quod quisquam fecit iusta hic dubitatio est, quae sit ea quam hic Cōsuetudo tollere voluit, an ciuili an poenalis, an vtraque. Differitur in scholis, an ex delicto obligatio naturalis aliqua gignatur id est, an aliquis consensus insit in delinquente ad subeundam poenā, quod vulgo putant ex auctoritate glof. l. i. §. ad bestias verb. honorari, & §. quia vero, verb. amatores periculi auct. de nō alienand. aut permitt. reb. Eccel. & quos Imol. allegat. cap. vltim. ext. de praescript. Barro. & alij. l. ex hoc iure. D. de iust. & iure & l. cūm quis. C. de iur. & fac. ignor. Angel. l. 2. C. de iud. Bar. & alij. l. vlt. D. rem rat. hab. Hae sententia perquam ridicula est, & si magnos authores habet, ex delicto inesse consensum in poenam. Et quod ille. §. quia vero, per auxesim distat amatores periculi, pro libera dispositione accipere, non magis quam illud scripturae, qui amat periculum peribit

peribit in illo. Iste consensus non est naturæ & multominus talis, qui obligationem naturalem generet. Nam cùm mater natura sui conferuatrix sit, & quod Cicero dicit, omni animanti inditum sit, vt se corpusque suum tueatur, bruta & irrationabilis est præsumptio aut consequutio, quod quilibet ex suo delicto consentire in suam perniciem existimetur. Repugnat naturæ, quæ tota coherescit ad istam cogitationem, nisi forte consensisse Leandrum putamus vt mergeretur, cùm audax clamaret in vndis. Partite dum propro, mergite dum redeo. An quisquam putat consensum fuisse, quod amor figurate expellit. Quod Sæcula perire voluit, quod Calanus Indus suo consensu periit, tribui non debuit naturæ, quæ ista ex toto abhorret & exhortescit, vt vehementi phantasiæ a perturbatione animi commotæ, & impulsæ ad istum non consensum, sed motum contra naturam. Itaque delinquenti non inest consensus, sed perturbatio, vt causa impulsæ, & mota fuisse videatur necis suæ qui deliquit, impulsua perturbatio, cuius primi motus in potestate hominis esse negantur; vis igitur potius fuit quàm consensus, si resisti non potuit, quod ipsum sacra philosophia non admittit. Hoc sensu dicitur illud, ex te perditio tua Israel. An igitur ab obligatione naturali peritisse Israelæ putamus, qui subter se haberet appetitum suum quod alibi dicitur, cui dominari debet. Nec mouendi sumus quia Aristoteles delicta inter *quædam* posuerit, id est, contractus & commercia vnde obligationes gignuntur, quo sensu à nostris sæpe mali contractus dicuntur, quia contractus verbum latius est, nec ad positionem eius vocis necessarii sequitur obligatio ex consensu obligationes à lege inducuntur. Et ideo in diuisione actionum, quæ ex obligationibus nascuntur, alias ex consensu, alias ex facto Iuriconsultus ponit, d. l. actioni. Ex facto sunt de eo quod quilibet admisit, extant & tituli de his obligationibus diuersi institutionibus Iustiniani. Et si igitur contractus quosdam appellari cōtingat à consensu, tamen in delictis obligatio non nascitur à consensu, sed à re ipsa, id est maleficio indita ex lege, inst. de obligat. ex delict. in princip. Quod cùm intelligerent quidam non naturales eas sed quasi naturales appellauerunt vt Bald. auth. ad hæc. C. de vsu. Bart. l. i. D. de cond. indeb. neutrum vere. Consequitur eas actiones quæ tales sint & naturales obligationes non habent antecedentes, præscriptione in totum extingui & aboleri: ergo hoc quinquennio in totum consumi, quod ne illi quidem negant Bart. d. l. fin. & l. vbi cuncte. D. de fideius. Angel. d. l. i. alij d. l. ex hoc iure d. l. cùm quis Bald. l. si pænæ. Cod. de cond. indeb. Canon. d. cap. fin. & Felyn. c. ad aures

ext. de præscript. De quo quidē nemo dubitat in mere pœnalibus ad actionem pœnæ, sed de persequutoria rei & ciuili quæ parti datur maior dubitatio, quia Bald. non putat in hac tolli naturalem, quæ semel præsuppositi inesse, d. auth. ad hæc. Imol. d. c. vlt. tolli putat effectū, idēque & præscribi ciuili vers. Sed aduerteret Francisc. Balb. in tract. de præscript. part. 4. par. 1. q. 2. allegat Bartolum dicere in l. i. §. ait prætor. D. de alcat. quod si per statum tollatur criminis conuentio post certum tempus, quod intelligi debeat tam de ciuili, quàm criminali, quod ego tamen apud Bartol. non reperio. Sed Saly. d. l. quærela sublata lapsu temporis ciuili putat criminalem quoque tolli & è contra, quod & Angel. probat. Quare sequitur actionis verbo, quo hæc consuetudo vitur, & sua vi persequutoriam significat, pœnalem quoque & multomagis tolli, & quæ habetur dispositio inst. art. 278. de breuioribus præscriptionibus loquitur, hæc de longiori

A bus, quas tamen contrahit de legalibus vicennariis. l. querela. C. de fals.

Proinde cum ciues & rei persequutorias quinquennio excludi dico, eas intelligi per quas interesse petitur, aut reparatio, vt loquimur, ex delicto, hoc est in quibus medium concludendi, & causa obligationis constituitur in facto, vt & ex delicto libellatur, vt aiunt, de facto personali, ex quo lex obligationem induxit. d. l. actionum, secus si ciuili actione abstracta delicti causa quilibet experiretur ciuili iudicio. Itaque si quis venerationem rei mobilis aut immobilis intenderet, cuius causa est in proprietate agentis & detentione possessoris, hanc indubie estimadum vt & vëdicationem sui temporibus duraturam, etiam si per vim aut delictum res ad reum perueniret, si modo delicti causa non intenderit: Et res mobilis toto 6 decennio petetur, nec ciuili actioni per criminelem hic præiudicabitur, quia ciuili non ab causa delicti sed aliunde nascitur: nec agitur, vt aduersus detentionem. Nec mere persequutoria id est, in quibus actori abest, & reo adest, tolli potius minori tempore quam 30. annorum, id est, personalium tempore, si personalibus agatur, aut realium si realibus, extra tamen delicti causam, alioqui manifesta iniuria contingeret alium cum aliena iactura, idque per scelus locupletari lapsu quinquennij, cùm actiones rei persequutorie ciuiles non tollantur nisi suis temporibus, reales nostro quinquennio, personales 30. annis, in quibus tamen nullum est delictum, quod si interueniret necesse est longiores præscriptiones dari odio delinquentis, ego semper de rei persequutoris loquor. Nam de capitalibus mirum videri non debet si breuiori tempore tollantur, quod Saly. notat. d. l. querela, vt illæ quoque in quibus reo nihil adest, quas simili criminalium tempore tollendas puto, ex illis decif. Saly. & Angel. quia in istis nulla vëdicatione potest competere, nulla personalis ex consensu, & ideo necesse sit criminis & delicti causam in iudicium deducere, quod fieri nequit, vt diximus, post hoc quinquennium. Summa igitur esto criminales actiones & accusationes pœnales extingui lapsu huius quinquennij, sed & eas omnes in quibus & si actor damnus accipit reo tamen nihil adest, vt in actione iniuriarum aut damni dati. Quod si reo adest aliquid, tum ciuilem actionem persequutoriam, ordinaria cognitione tolli, iniquum, & iniuriarum esse, modo ex delicto media concludendi non sumantur. Sed ex illo, res mea apud te est fine causa. l. si me & Titium. D. si cert. pet. ne alioqui breuiori tempore ex furti, rapinæ & cæteris causis possidentes præscribant res suas persequentibus, quam nullo adiuncto delicto tenentes, quod natura improbat, l. atqui natura. D. de negot. gest.

igitur alteram alterius expressione tolli Docto- 7 res putant, vt his verbis in text. expressis dubitandum non sit tolli pœnales omnes, cū actiones ciuiles tollantur, verbo actionis expresso. Idque verū est, non solum, si regulari accusationis via ageretur, quæ nobis exoleuit, sed etiam si per inquisitionem, idēque quacūque via quis de criminis causa experiat, quod Bartol. Bald. Salyc. Cyn. Oldrad. Angel. putant. d. l. querela. Ang. l. si vacancia ad fin. C. de bon. vacant. lib. 10. Imol. l. diuus. D. de re iud. Anchar. conf. 190. & si Aufer. pugnat, cū officio iudicis agitur decif. 188. Huius rei insignē exemplum posuit Boër. decif. 26. quo loco feminam incendiariam probato delicto priore damnata, post legitimam præscriptionem ex appellatione absolutam scribit se præsidente Burdegalensi Curie ex d. l. querela, et si Ioan. Igneus prin-

teps & ipse Rothomagensis Curia neget se vidisse expresse decifum in homicidio, etiam si casus femel eueniffet, nec putat, l. querela in homicidio locum habere. l. in cognitione, num. 176. D. ad S. C. Syllania. motus quia illa lege dicatur parricidij fontes femper ex eo S. C. accusare permitti. Sed valeant scholasticæ rationes quæ fundum non habent, nam quod hæret in verbo, femper nihil momenti habet, ponitur enim ibi respectu quinquennij, quod præfixum est accusatori aperti testamenti ante vindicatam mortem defuncti.

Quamobrem & si delictum in confesso sit, atque adeo pene probatum, iure quidem ciuili vindicari non poterit post viginti annum, quod Bald. dixit. c. vlt. ext. de off. deleg. Hyp. Marfil. in præd. criminali. §. postquam num. 10. & l. 1. in princip. & fin. D. de quæst. quod tamen iure consuetudinario, ex hoc textu locum non habere, quia præscriptionis exceptionem excludit, veritate probationis dicitur. Illud quoque consequetur ex hac disputatione, vt mandata generaliter cognitione aut commissione inquirendi de maleficiis, de præscriptis inquiri ne possit, quod Bartol. & Imol. dixerunt. l. Lucius. Titius. §. qui marito. D. de legat. 2. Canonist. c. cum venerabilis ext. de except. Et ista iure quidem ciuili, nam Canonistæ nullo tempore criminis persequutioni præscribi posse putant finem quidem, vt penitentia imponatur 33. q. 2. glof. c. admonere. Panor. & Fely. c. vlt. ext. de præscript. sicuti nec in causis matrimonialibus, & his delictis in quibus etiam peracta penitentia executio ordinis impeditur de quibus Cano. cap. inquisitionis ext. de accusat. Abb. Butr. Imol. Fely. c. licet causam ext. de probat. Boët. decif. 26. Balb. quarta parte quartæ partis. quæst. 2.

^b [EST ESTEINTE.]

- 1 *Hæc exceptio finis est non recipiendi.*
- 2 *Omnis litis parti opponitur.*
- 3 *Præscriptio legalis criminibus.*

1 Non potuit Consuetudo aptius suppressionem significare, quo ipso Iurisconsulti crebro videntur, vt cum dicunt actiones femel extinctas non reuiuiscere, & hoc ipso in subiecto Iurisconsultus. l. sed si vnus. §. si cum ante iudicem. D. de iniur. & l. 1. §. accusatorem. D. ad Turpil. nulla erit (inquit) accusatio, quam temporis spatium, aut personæ victim, omnimodo remoueat, reoque securitatem timoris ac periculi remittat. Hic igitur etiam ipsi Iurisconsulti fatentur naturalem obligationem, si quæ erat, extinguere & euanescere in totum, vt Bald. l. si pænæ. D. de cond. indeb. Est itaque hæc exceptio finis non recipiendi, certissimus, vltra quem in lite progredi non licet reo expiciente. Et vero in quacunque litis parte opponi eam posse puto, quia reddit iudicium retro nullum refusus tamen expensis voluntarij processus. In totum non opposita procedet iudicium, & ex eo sequens condemnatio valebit, quod Bartol. ait. l. 1. §. accusatorem. D. ad Turpil. absentem in fin. D. de pæ. Quare miratus sum nuper, cum ab reo quopiam talis exceptio esset opposita, iudicantes respondisse, *il n'y a lieu de decret*, quod refusum non satis idoneum erat ad iudicandum, an super exceptione præscriptionis, id est, super fine non recipiendi esset statutum, an ex eo, quia idonea non esset de crimine probatio; fuit igitur sic concipiendum iudicatum, *Le demandeur n'est receuable*, Nam illud. *il n'y a lieu de decret*, alio fine dicitur. Hæc consuetudinaria præscriptio in criminalibus cōtracta

A est de vicennali legali, quæ in falso & cæteris femel criminalibus iure ciuili introducta est, in l. querela. C. de fals. Et in omnibus criminibus obtinet, pro regula, nisi si quæ speciales habent taxatas præscriptiones, cuiusmodi quedam enumerat glof. d. l. querela.

^c [PAR CINQ ANS.]

- 1 *Præscriptio contra crimina de iure.*
- 2 *Criminum exceptiones perpetuas.*
- 3 *A quo tempore incipit hoc quinquennium.*
- B 4 *Hæc præscriptio currit ignorantibus.*

Ergo lapsu quinquennij de consuetudine, tam præscribitur accusationi de crimine, quam de iure ciuili viginti annorum spatium. Similis temporis præscriptio iure in accusatione adulterij. l. 1. §. accusatorem. D. ad Turpil. l. quinquennium ad l. l. de adult. D. in peculatu. l. peculatu. D. ad l. l. Iul. peculat. in accusatione hæredis ob apertas tabulas testamenti, ante vindicatam mortem defuncti. l. in cognitione. D. ad Sentent. Syllan. Item in accusatione apostata, lapostatatum. Cod. de apostat. Sed & quædam relegiones eius temporis iure reperiuntur. Quæ ipsa ad hoc tempus rediguntur, vt sit, pro omnibus criminibus vniformis præscriptio. Sed breuiore hoc quinquennium, si quæ sunt, in suo tempore durant, vt Art. 278. in fin. & crimina stellionatus quorum accusationes biennio dñrant, quia ciuilibus de dolo non amplius durat. Sed & quæ crimina via exceptionis opponuntur, perpetuo durant ad effectum quidem ciuilem excludendæ actionis, sicuti, si mulier dorem petat expiciendum, quod Bal. dixit. l. cum mulier. D. sol. mar. Bart. l. miles. §. focer. D. de adult. & aduersus videntem glof. in instrumento, perpetua est exceptio falsi, quod eorum puto, nisi ab die institutæ accusationis toto quinquennio persequutio siluerit, quod ad hoc quidem, vt criminaliter puniatur falsum. Denique quæ temporalia sunt ad agendum perpetua sunt ad expiciendum. l. pure. D. de excep. Quinquennium hoc porro cōpletur esse oportet, vt in personalibus omnibus. l. in omnibus. D. de act. & obligat. quod & si ab die sciencie delicti tantum inchoari volunt, vt Angell. genero D. de his qui not. infam. & quos latè Tiraq. in retract. §. 35. glof. 4. Boët. decif. 26. nos art. 31. sup. Ego tamen protinus ab admissio inchoandi puto. l. maris. §. quinquennium D. de adult. & quæ præscriptionis consuetudinarie omnes citra vllam scientie necessitatem ignoratibus currunt. Quod si aliter statuitur, futurum est, vt nulla vnquam præscriptio in criminalibus loci sit habitura, quia nihil facilius sit quam negligentiam adumbrare prætextu ignorantie, & cuique obuium sit ignorantiam causari, cum elogia & notoria partibus non edantur, nec facile sit ignorantiam conuincere. Nam quod ad multandos iudices ob negligentiam alia fortasse scientia, aut ignorantia estimatio est, quod nos d. §. 31. diximus.

^d [PROVVANT L'ACCUSE.]

Hæc dispositio non est necessitas.

Hoc gerundium, conditionem non importat, sed formam accidentalem hic inducit, sine qua actus non minus consistit. Ideoque etiam si quis transacto quinquennio existimationis integritatem non probet, non propterea recipienda est accusatio. Nec enim formula substantialis putanda est: Sed & penè superflua est ista cautio, cum ne dæmones quidem hæc in re cessibus

reſtitibus ſuis ſint carituri, & aloqui gerundium non ſemper conditionem includit, de quo latè Molin. in feud. §. 1. Proinde hæc probatio ab reo exigitur, nec eſt officio fit, & verba ad accuſatum diriguntur. Sed & contra probari poſſe puto, ſi tantum indicendæ emendæ ciuilib & pecuniariæ ſi accuſatus in purgatione deficit, quo genere cenſuræ Canonizæ vtuntur ex ſola diffamatione citra accuſationum ſolemniam, de qua Bart. & poſt eum Hyppol. Marſ. l. de minore. §. plurimum. D. de quaſt.

* [SI L'ACCUSATEVR.]

Actionis vox in principio, & hic accuſationis mentio conſuſionem intellectus arguunt, & incogitantiam reformatorem: Sed tamen indicant præcipuum ſcopum fuiſſe tollere accuſationes penales.

† [PROVVER LE FAIT DE CERTAIN.]

Expungenda hæc exceptio artis.

art. 288. Me auctore in totum expungenda eſt hæc clauſula, ſi quando manus altera reformationi conſuetu-

A dinis adhibetur. Nec video, cur tam ineptam, & inſuſam clauſulam reformatores de uereri libro transferendam putarint: Nam cum ea ſit exceptiua à priore diſpoſitione, cuiusmodi iſta exceptio eſt, quæ in totum tollit regulam & dictum, veluti ſi quis diceret, omnes homines currunt præter bipedes, iſi nihil in aſſerimatiua relinquet, quia tantum exceptit, quantum poſſuit. Nam cum omnes bipedes ſint efficietur exceptio, ne, ne quiſquam currere dicatur, quod in dicto tamen continebatur. Sic cum hic dicar, omnes accuſationes quinquennio excludi, fatua eſt addita aduerſatiua exceptio, niſi accuſator liquido crimine probare velit, quia nemo crimen aliter probat, quàm probationibus luce clarioribus, vulgata l. vlt. Cod. de probat. relata etiam inter Canones. Itaque eueniet, vt nulla accuſatio reiiciatur, cum nulla recipiatur, niſi ſpondente actore claras probationes. Quod ſi hæc diſpoſitio ſic ſtare permittitur, nihil aliud obtinebit, quàm ne poſt quinquennium quiſquam ex iudiciis damnetur, quantumlibet indubitatis, de quorum vi longa eſt commentatio Hipoly. Marſ. in practica. §. quoniam, & §. diligenter. Et in reliquum criminales accuſationes viginti demum annorum curculis ſuccumbent.

clauſulam nō
expriſſa
producta in
decennium
preſcriptione,
ſi de crimine
expuſulatio
conſueſtitio
neſ facta ſint

ARTICLE CCLXXV.

N V L L E^a longue tenue nuiſt^b entre freres & ſœurs^c viuans, & ne leur porte preiudice, ^d quant au fait de leurs partages.

Longissima^a poſſeſſio^b inter fratres, & ſorores^c ſuperſtites, inanis eſt, nec præiudicium inferit, ^d quod ad illorum partagia.

^a [LONGUE TENVE.]

- 1 Discrimen huius art. § 267. ſup.
- 2 Poſſeſſio vnius heredia de toto omnibus prædeſt.
- 3 Famil. herediſc. iudicio præſcribitur iure.
- 4 Repudiatio non inferitur à temporis lapſu.
- 5 Ex titulo particulari præſcribitur inter cohæredes.
- 6 An præſcriptio diuiſionis inducatur à tempore.
- 7 Præſcriptio & præſumptio differunt. ibid.

1 Hic articulus quod ante admonimus præponi debuit articulo 267. quia in hoc generali præſcriptione inter cohæredes agitur ante diuiſionem factam, illo de præſcriptione itidem inter cohæredes, ſed poſt diuiſionem & partagium factum, in qua annus dumtaxat eſt conſtitutus. Hic inter fratres dumtaxat, ille inter quoscuque cohæredes, hic inter viuentes ſolum obtinet, ille inter omnes & mortuos quoque; itaque hic inhibet præſcriptionem inter viuentes, non ne diuiſio fiat, quod conſuetudo non intendit, ſed ne quiſquam lapſu temporis maiorẽ portionem hereditatis acquirat, quàm quanta ad eum de iure ſuccedendi pertinet. Eſt autem huius conſuetudinis ratio, quia reciproca & reſpectiua generis, & ſanguinis agnitio inter fratres viuentes habet etiam incluſam & implicitam & ſuccelluã agnitionem ſuã cuiuſque virilis de hereditate communi. Ita vt poſſeſſio vnius de ampliore portione familiaritatis, & neceſſitudinis iure, & titulo fieri cenſetur, quam rationem etiam Cy. Saly. & Ang. notant l. 1. §. ad hæc C. de annal. except. vbi agit de præſcriptione actionis familiaris herediſcundæ & nos diximus ſup. art. 265. verbo

Argentum in Brit. Conf.

C & ſiſy, notar Bald. l. vlt. C. fin. regund. Ergo quanto libet tempore ſiue maior natu, ſiue alius de fratribus communem hereditatem aut eius maiorem partem poſſederit non præſcribit, tunc ſibi, & iure ſuo non amplius ſua portione poſſidere intelligitur; iure ciuili aliud erat cõſtitutum actioni tali ſcilicet præſcribi 30. annis, noua conſtitutione d. §. ad hæc Bart. Bald. Saly. Caſt. Ang. l. ſi maior. C. com. diuid. per l. ſerui communem. C. famli. herediſc. l. hereditas. C. in quib. cauſ. ceſſ. long. temp. præſcript. itidem illi l. licet. C. de iur. delib. l. al. Angel. Aret. §. quædam inſt. de actio. Quare hic locum non habitura eſt dubitatio, quam Bald. facit in d. l. licet, de eo fratre qui viginti totos annos hæreditatem, ſiue teſtamento, ſiue ab inteſtato delatam ſibi & fratribus, ſolus ipſe poſſedeſſet, an fratres iudicio famli. herediſc. ad diuiſionem agentes poſſet exceptione tacite repudiationis excludere, quod ne iure quidẽ fieri poſſe admittit. Corn. ibid. & Caſt. Alb. Alex. l. al. & Imol. & Franciſc. Aret. probant⁴ recuſari. D. de acq. hered. & Balb. reſert. patre prima tertie partis princip. qu. 10. ad fin. & iterum quarta parte quartæ partis q. 13. Itaque ſi eueniat, vt quiſquam natu maximus ſinat fratres ſecum habitare, bonique hereditaria adminiſtrare, componere de debitis, officiales conſtituere, ſubditorum profeſſiones & tenura recipere, audire rationes ſeruientium & apparitorum, & talia facere, ſibi non præiudicat, quod Caſt. conſuluit conſ. 179. in cauſa quam magnificus col. 4. lib. 1. Eſt enim maioris momenti, quam vt ab actibus tacitis colligi renunciatio poſſit, & repetit idem Paul. l. qui familiaritatis. D. de acq. poſſeſſ. Carol. Ruin. conſ. 34. in hac lite. col. §. lib. 1. Retulit Benedic. c. Raynurius verb. eodem teſtamento relinquens, le premier. nu. 146.

Sed hæc consuetudo apertius præscriptioni resistit, & eam inchoari impedit vt l. vnus. C. in quibus caus. cess. long. temp. præscript. Atque ista locum habent in iudicio diuisionis & partagij, si modo possessor alium titulum non habet quam hereditarium & successorium: Nam si particularem aliquem de his quos ante enumerauimus, id est alium quam pro hærede, quin ex eo præscribere possit rem quantumlibet hereditariam, non est dubium d. l. hereditatem. Et ideo si cõuenias probet se aliunde emisse aut donatione accepisse, cum quindeccennij lapsu excludet agentem, quod Bald. ait l. vlt. C. fin. regund. & d. l. licet. Bald. d. q. 13. Et hoc est quod dici solet, petitione hereditatis non dari aduersus titulo possidentem, quia qui ex titulo possidet non oppugnat intentionem agentis, quod hæres sit, nec contestatur de qualitate hæredis, sed rem quæ petitur, aliunde suam esse dicit, non ex causa hereditaria, sed titulo aliquo singulari, quod glos. recte d. l. hereditatem, & d. l. licet, explicat.

Sed cum hic rex. in suo casu præscriptionem in totum inhibeat, dubitatum non sine causa est, an ne saltem aliqua præscriptio diuisionis factæ alleganti eam aliiat ex diuturno 30. aut 40. annorum lapsu, & possessione portionum pro diuiso per id tempus facta ab omnibus hæredibus. Nam scripto probati non posse præsupponimus. Quare si quæ præscriptio ex tali facto à lege sustineretur, planè utilis esset, nec semel tantum euenisse vñ vidimus. Deficiente iusta probatione vñle est habere præsumptiones. Hic casus diuersus est à superiore, quia in illo de iure querendo per præscriptionem agitur. Acquirat enim naturā, & effectū suo præscriptio alienum, præscriptio non acquirit, sed acquiritur probat, & facit fidem de eo quod allegatur, nec probatur iustis probationibus. Præscriptio ponit ius in esse, præscriptio ponit in luce. Sicuti sol qui lapides infollos terræ, non producit, sed de tegit oculis refoissos. Non format igitur dominium præscriptio sed probat, prior est essentia, posterior probatio rei. Hanc dubitationem ex glos. Doctores sunt persequuti l. si maior. C. com. diuidund. putantque diuisionem præsumi ex tali separatarum portionum possessione, quam Iacob. Butrig. Oldrad. Ray. Bart. & alij sequuntur Bald. Ang. Cast. & quos congregit pro ea parte Tirac. opere imperfecto. de præscriptio. §. 1. glos. 4. notabili 14. & præstantissimus Iuriconsultus Boër. decii. 18. ad plenum. Sunt & qui contrā sentiant, vt Pet. Rau. Cy. & Saly. & Angel. Media via placuit prudentioribus, vt neque numquā, neque semper ea præscriptio locum habeat. Quæ enim præscriptio in præiudicantibus, præsertim potest capi de eo qui totam & solidam hereditatē possidet, quæ de eo qui ex toto tam enormem vt nulla cõiectura credi possit vñum fuisse tam supinum heredem, qui talem diuisionem pati posset, aut tam iniquum mensorem aut æstimatorum? Hic non sine causa differitur ab doctis cõiecturæ aut præsumptioni diuisionis oblatæ aliam fortiorē sui cuique iuris cõseruandi, & cõnormitatis impatientiam, & recte. Quod si res prope æquilibrium est aut cõnormitatem fecit vnus cultura, bona & diligens aut loci opportunitas cum initio non multum abessent ab eodem valore, tum inquam recte dici ex patientia videri diuisionem factam, & si scripto non probetur: & hæc sententia perquam æqua est præsertim inter rusticos, inter quos de patris fieri solet diuisio, & qui scripturam non adhibent æquitatē animi & bonitate mentium consili nullam posterius de ea re fore controuersiam. Nec mihi ea præscriptio excludenda videtur hoc tex. ne facile diuisiones bona mente factæ ingruere quo-

piam dissidiosi ingenij cohære, aut vero (quod sepius accidit) aliena ius cessionario, bene compositæ partes moueantur. Et sui cuiquam labores percam in colendo suo post tanta tempora, post & quod negari non possit, supinam decennij negligentiam.

^b [ENTRE FRERES ET SOEVR.]

- 1 Titulus pro hærede.
- 2 Remotiori gradu præscribitur.

De his posterius dicemus. Sed interim hic mirari non desinimus, quod nusquam consuetudo boni tituli pro hærede meminerit. ex quo iure civili tam bene præscriptio inducitur aduersus extraneos quoscunque, qua in animaduerrentia factum hodie vñ deo, vt nemo in foro tam boni tituli vñ fratre & cum aliorum allegatione nullo non die tribunalia perstrepant, hunc in obliuione iacere, qui frequenter esse debuit. Vtuntur igitur posthac me auctores, quando nullus in iure potior etiam aduersus extraneos. Nam hic articulus tamen coherens tantum statuit, vt & ille prior 267. & in suo dumtaxat casu inter fratres scilicet, cõique viuentes locum habet & quandiu viuunt, nec ad alios cõsortes cuiusquam hereditatis extra personas expressas porrigi debet, quibus rationibus ante diximus. Et quia fratrum gratia, & bona fides exuberantior esse debet, & quid suum, aut non suum sit, melius intelligunt. Non faciendi est igitur extensio, quod aliqui in statutis non fit de persona expressa ad non expressam, nec ex identitate quidem, aut maioriore rationis, quod nos alibi attingimus, in partag. qu. 8. Fels. c. auditis, ext. de præscriptio. Balb. 1. parte princip. ad fin. Nil igitur vñat alios gradus remotiores cõsortes inter se longo vñ præscribere legitimum statuto tempore.

^c [VIVANS.]

- 1 Ratio huius dispositionis inter mortuos non obtinet.
- 2 Desi. 1. qui viagium paternum præscribit.

Hæc adiectio necessitatem qualitatē in dispositione importat, quæ deficere, deficit & dispositio ius verba conuenire desinant, sed in eo quod non deficit eadem locum habebit. Itaque frater superstes nunquam præscribit quandiu viuit. Hæres præmortui præscribere non vetabitur hæc dispositione aduersus superstitem. Tum quia hæc consuetudo eum casum non includit, imò excludit adiectio qualitatē, tum quia iusta ignorantia, & bona fides eius est, qui in alterius ius succedit, regul. qui in alterius, & in bonis paternis illud repetit, quod post tot annos commune dicitur ab negligēte, & supino superstite. Contra euenit in superstite in cuius persona nil mutatur, nec scientia eius alterationem recipit fratris morte. Poterit igitur talis hæres fratris filius præscriptionem à se inchoare, nam accessio ex persona defuncti non dabitur, vt incapax per legem. Quare nec eam sententiam probauero, quam Nicolaus Valla olim Britannica curia consiliarius dictam in Curia Rhenensi (vt vocat) scribit, de fratris maioris hærede, quid vendicaret aduersus secundonati heredes, quod olim beneficium suo illi concessum diceret vendendum fructum, cum illi se præscriptione tuerentur è suo capite, cum pro actore iudicatum dicit non vno errore. Et quia titulum pro hærede pro putatio accipit, qui verus & germanus est, & in casu posito alius etiā erat pro diuisio scilicet,

scilicet, de quo suo loco diximus, & quia hic articulus cum inter fratres viuos præscriptionem inhi-
bet, de mortuis aliud sensisse intelligi debet, & quia ait ex
consuetudine nostra requiri 40. annos ad præscribē-
das res, totum verum est, deficiente titulo, quod si
is addit, vt titulus pro hærede, & alius pro diuiso, fal-
sum erit. Nam quod de stipulatione rem reddi addit,
elucetur præscriptione triennaria, quam in facto ponit,
& possessio interuersa dici non debuit ignorante hæ-
rede, qui à se ex titulo quidem suo poterat præ-

scriptionem inchoare. Cum contra etiam aduersus
ignorantes præscriptiones consuetudinariae currant,
vt suo loco demonstrauimus, de quo nos sup. fusius.

^d [QUANT AV FAIT DE LEVR PARTAGE.]

Excipiendo scilicet, de dominio præscripto aduer-
sus petentem partagium fratrem: Nam fructuum alia
ratio est, quia in his alius huius ipsius consuetudinis
articulus præscriptionem admittit. art. 527. ne nisi à
die petitionis iudicialis debeantur.

ARTICLE CCLXXVI.

Les devoirs^a de lodes, ventes, rachats,^b & autres droits^c seigneuriaux, ^d qui ne chéent d'an en an, ^e ne se prescriuent, ^f fils ne sont échus. ^g Et où ils écheroient, ils se prescriuent^h par trente ans, ⁱ eu égard au temps qu'ils seront échus.

Debita^a laudimiorum, ventarum, rachatum,^b & aliorum iurium^c feudaliū,^d quæ non annua die excidunt, ^e non præscribuntur, ^f ni exciderint: ^g quod si exciderent, præscribuntur, ^h annis triēnta, à die q^{uo} cessarint.

^a [DE LODES.]

- 1 Jus percipiendi obventiones: est soli.
- 2 Obventiones ubi incider. ni & dies cessit mobiles sint.
- 3 Obventiones separatim ius à solo sunt.
- 4 A simplici non solutione non inchoatur possessio in iuribus.
- 5 Non præscribitur obuentio antequam debeatur.
- 6 Simplex cessatio sufficit in obventionibus.

De talium debitorum conditione, & iure, scripsimus copiosè satis sup. tit. 2. harum consuetudinum. Sed cum de præscriptionibus talium hic agitur, præsupponendum est ipsi ipsam redemptioni aut laudimiorum, nec quotam eorum villam cōtrouersam esse, sed in consensu esse ius ipsi præstari debiti; Sed recurrendum obventionem, quæ pro vna vice excidisse dicitur, fortasse quia ex natura contractus facti deberi negetur, aut quia mutatio vassalli negetur esse facta per mortem. Tales enim si in cōtrouersiam venient, non possent breuiore tempore præscribi, quàm quilibet res soli, & ad hunc articulum non pertinerent sed ad 270. Hic de obventionibus agitur, id est *des droits échus*. Cuiusmodi in articulo continentur, & *des arrerages*. Tales obventiones cum semel dies venit inter mobilia computantur, & his debentur quibus mobilia cedunt. Et quod in fructibus naturalibus, qui ex solo percipiuntur facit separatim ad fructuum lucrum, hoc in talibus facit dies cello, aut pensionum dies, & terminus aduentus: Qui ubi euenit fructus talium obventionum, vt corpus separatim, & abstractum à fundo considerantur. Nec sunt fundus, aut pars fundi, aut immobilis, sed mobilibus tribuuntur, & per se stant, quod Bald. dixit c. quæ in Ecclesiæ vers. sed statim quaritur. ext. de consil. Idem & in c. 1. de eo qui mitt. in poss. caus. res fer. ext. vbi & Franc. & ideo separatam conditionem habent ab rebus soli, & suas separatim præscriptiones, quod Molin. etiam docet in consil. Paris. tit. de feud. §. 1. gloss. 1. q. 3. numer. 36. & §. 7. limitat. 4. & Doct. aut. male igitur 1. Cod. de præscript. 30. annor. Boër. tit. de præscript. §. 3. Quare si actionibus personalibus petantur, vt solent regulari personalium tempore præscribuntur; tota

dubitatio in materia articuli esse solet à quo tempore præscriptiones in talibus incipiunt. Et quidem si de ipso iure percipiendi talia quaratur, veluti si negetur ius esse rachatus, aut laudimiorum, aut camerarij Domino feudi, quia talis non sit lex feudi hoc casu negant à simplici cessatione debiti inchoari præscriptionem, nec sic vassallum constitui in possessione libertatis, quæ necessaria sit ad præscribendum. Sed præter cessationem oportere etiam, vt Domino parenti vassallus restitueret, & reculauerit solutionem, & Dominus acquireret, aut certe sine lite contumacia vassalli pertulerit, hoc vero casu sic constitui vassallum in possessione libertatis à debito, quæ ex illa hora præscriptionem inchoet, nisi Dominus institerit, & interrupterit; hæc recepta sententia Doct. d. auth. male agitur Bald. l. 1. C. de seruit. & aq. Alex. consil. 136. vol. 2. & diximus alibi plenius. Inde fit, vt si totis mille annis rachatus nullus acciderat, aut nulla laudimia, talibus præscribi nequeat, neque iuri & obligationi debiti ipsius, quod Panor. Imol. & ceteri particulariter notant c. ad audientiam ext. de præscript. Bald. l. cum simus. C. de agric. & cens. lib. 11. Bald. c. ex part. ext. de testib. Boër. decil. 132. & 125. Sed ita demum postquam producta inesse debiti incipiunt, & petenti Domino negata sunt, cum cōtrouersia iuris ex eo tempore ipsis iuribus præscribi incipiet spatio 40. annorum, aliud est in præscriptionibus obventionum, quarum dies cessit, vt arreragiorum, redditus annui, aut rachatus, aut laudimiorum quæ deberi cœperunt, & iure concessio, quia in talibus simplex cessatio præscriptionem inchoat, & 30. annis continuata perficitur l. cum norissimi. §. in his. Cod. de præscript. 30. annor. Quorum casuum discrimen magnopere intelligi conuenit; & tractat Balb. parte 4. parte quartæ partis q. 12. Boër. d. §. 3. & d. decil. 172. & 125. Aufser. q. 143. Pyrrhus in consil. Aurel. tit. de præscript. §. 4. & tit. de feud. §. 10. & de censib. §. ult.

^b [OV AVTRES DEVOIRS.]

- 1 Non debium non probatur ex non solutionibus sed retentione solendi.
- 2 Cum Vitiuo Barone cōtrouersia, de Camerario.

Sive ex conditione, & tenore feudi, & inuestitura debeantur, qualia sunt feudorum quae pactionata solent vocare feudilia, siue ex natura eius, siue expressione pacti debeantur. *Tels sont rachats, lodes, chambellenage, devoirs de receptes à mutation de vassal*, & talia omnia, quae cum negantur deberi, alius est praescribendi tempus & possessionis inchoanda ratio, aliud item cum in confesso sunt, sed tamen pro illa vice negantur debita. Itaque quandoque consultus, cum Vitreius Baro homagia sua indicasset, & ex Consuetudine camerarium exigeret, vassalli vllum deberi pernegarunt, addita ratione quia nullum vnquam soluisserent ipsi neque maiores eorum. Dixi ex non solutione non probari praescriptionem eius iuris, quod ipse consuetudinis textus debitu faceret & fundaret: Nec propterea vassallos esse in possessione exemptionis (quanquam vnus ipse inter eos aderat) & consuetudinem semper esse in viridi obseruatione, quae intentionem Baronis fundaret. Itaque requiri probationem de reculatione talis debiti perenti Baroni ante quadraginta annos factam, & eius patientiam, alioqui ex non solutione possessionem libertatis non inferri, nec consequenter praescriptionis vllum principium, quod possessione negatiua probari posset, nisi forte in professionibus feudalibus & tenuis esset expressum *Et sans deui de chambellenage*. Hoc si esset, sufficientem esse libertatis probationem, vel si actuatorum acta referrent vassallos recusasse, nec Dominus professiones ex eo impugnaverit, aut litem intenderit de debito. Aliter nec possessionem, nec praescriptionem libertatis vllam poni posse aduersus Dominum fundarum in Consuetudine. Idem iudicandum, *des aydes costumiers, de quels est parlé tit. 2.* quae ne miles quidem annis praescribi possunt, etiam si nemo his vtatur, vt certe rati vtuntur, nisi cum petita, & negata probantur, & legitimum temporis spatium post reculationem (recutationem vulgo vocant) intercessit: de quo vtilis commentatio extat Boërij d. decil. 125. nec talis vulgo nota sunt. Boër. item d. decil. 132.

* [SEIGNEURIAUX.]

Haec qualitas adiecta non est intelligenda dispositionem restringere, quia in omnibus ex quacunque causa debitis obventionibus idem intelligendum, ne ante praescribi possint quum eorum dies cesserit aut conditio, quia scilicet ante eum diem agi non potest: Ergo nec praescriptio currit 1. cum non illimi. §. illud autem plus. Cod. de praescript. 30. annor.

d [QVI NE CHEENT D'AN EN AN.] *

- 1 *Annua quid.*
- 2 *Praescriptio annuorum legatorum.*
- 3 *Praescriptio annuorum debitorum. ibid.*
- 4 *An pluribus praescriptionibus opus sit, latè.*
- 5 *Vna sufficit vsu Franciae.*
- 6 *Arreagium petitio debebatur totius lapsi temporis olim.*
- 7 *Si le contract portoit assiette.*
- 8 *Praescriptio principali praescribuntur arreagia.*
- 9 *Arreagia aliam naturam sortiuntur.*
- 10 *Arreagia eluantur appropriatione, & praescriptione rei.*
- 11 *An hypothecaria agentibus ob reditus arreagia praescribi possint.*
- 12 *Arreagia etiam sub hypotheca praescribuntur 30. annis.*

- A 11 *Arreagium redituum constitutorum pecunia praescribitur quinquennio.*
- 12 *Etiam Ecclesiae appropriationis tenentur.*
- 13 *Repetitioni arreagiorum ex iuraria causa statim praescribitur.*

Quae scilicet non annis vertentibus accidunt, nec annuaria sunt, sed à certo euentu, casu & facto proueniunt, vt laudimia à contractu, rachatus à morte, *chambellenage* ab homagio, & alia eiusmodi, quibus praescribi nequit antequam debeantur, debetur vero ex facto, die, euentu aliquo, vt in exemplis patet.

Quid vero in casu conuerso, cum scilicet annua sunt debita, pensiones, reditus. Annua interdum iuriconsulti vocant, substantiue subintellecto adiecto, pro cibariis alimentis, & talibus, vt titulo de annuis legatis & l. 3. D. quand. dies legat. ced. & illo iudiciali loco. Sunt quae tortoribus annua praestant. Quanto tempore talibus aut talium reliquis praescribatur hic non statuitur, quia dispositio tota in duobus casibus contrariis & aduersariis hic posita, de debitis tantum vna vice soluendis, & non annuis constituit. De annuis magna inter Iuriconsultos pugna, & totis campis sparfa vitramontanorum, & citramontanorum factiones, antesignanis Martino, & Bulgaro primi nominis iurisperitis sui temporis. Ac primus Martinus disseruit in annuis praescribendis, siue ex legatis & victimis voluntatibus, siue ex contractibus debeantur, tot praescriptiones tricennas requiri quot anni essent, & suis cuiusque anni praestationibus, non aliter praescribi, quod si verum esset, eueniret vt trigesima praestationi ante annum sexagesimum praescribi non posset. Et habuit ille legis sententiae adimplatores Cyn. Pet. de Bellapert. Iscob. de Aret. & Ray. de veteribus & Spec. tit. de p. 2. script. §. 1. Ant. Butt. c. peruenit. ext. de censib. & Host. in summa de praescript. §. quae exiguntur. Alb. l. cum notissimi. §. in his. Cod. de praescript. 30. annor. eundem l. de pupillo. §. si plures. D. de op. na. nunc. Aufser. q. 341. Papam decil. 406. qui pro sententia in suo Delphinatu iudicatum scribit.

Diversum sensere autore Bulgaro Bald. & quidam alij. d. §. in his Bartol. d. §. si pluribus, Aret. conf. 112. Corneus conf. 22. lib. Ias. conf. lib. 1. vnamque omnibus annis praescriptionem sufficere putant, ita fieri vt trigesimo anno omnibus omnium annorum praestationibus à die cessationis praescriptio perfecta reperitur, quia contractus, (etiam si in legatis plura censentur) vnicus sit l. eos. Cod. de vlt. in quibus nihilominus idem putant ex d. §. in his.

Tertia sententia ambas superiores discreuit distinctione, vt in legatis annuis plures praescriptiones requirantur, quia plura legata sunt, in contractibus vna sufficiat, atque haec communis fere & recepta invaluit, quae Azonis fuit. Accursij d. §. in his, cum Oldrad. & Odoff. & Angel. Canonist. Ioan. And. & Abb. Panor. c. auditis ext. de praescript. Angel. d. l. eos. Balbi quarta parte 4. partis q. 4.

Magni hic conflictus & certè etiam veteribus agitati, quos vt Imperator illius l. auctor tolleret, sententiam suam ediderat, & re vera vtunque legatorum, & contractuum casum parificat, & exaequat, & in vtroque praescriptionem vlt inchoari à fine cuiusque anni quae Martini fuit, & eum forem texum esse dixit Ias. d. l. de pupillo, & hanc Ioan. Faber. de iure vetiorem esse putat, vt & Nicol. Boër. decil. 166. & §. 4. tit. de praescript. in conf. Biturig. Et certè videtur assensionem habere & iure. Sed idem tamen generali

generali obseruatione regni Francia receptum testatur, vixia pro omnibus omnium annorum prestationibus præscriptio sufficiat; & verum est, & hoc iure vitium, nec quantum ad reliquias præstationum aut arreragia legatorum aut contractuum vlla differentia, quod & iam olim Masurius homo valde peritus fori scripserat, in titulo de præscript. Et si eandem dubitationem recudit Aymo Cravetta in lib. de tempore part. 4. quest. 20. cap. incip. Materia, & plane scholasticè. Sed enim admonendi quoque sumus veteri foro illud obseruatum, vt cum reliquæ sue arreragia redditus fundiarj peterentur, accessoriè ad petitionem continuationis redditus aut assignationis *et d'assiette*, toties inquam tanti temporis peti possent, quantum ad ipsius redditus præscriptionem requireretur. Quare cum redditus talis non minus 60. annis præscribi posset, totius eius temporis peti reliquæ poterant, si modo vt dixi accessoriè eodem libello peterentur. Nam separatè petitionis arreragiorum per se alia erat causa, quibus triginta annorum præscriptio obstat, ex illa sententia quam modo in Francia receptam diximus. Cuius dubitationis controuersia cum se in Curia Parisiensi obtulisset, quo tempore de causis appellationum Britannia iudicabat, nec satis crederet affirmantibus id iuris in Britannia receptum, per turbas inquiri constituit, probatèque vtendi modo ex appellatione iudicatum confirmauit *entre les Sieurs de Marneuf, et de la Haye de Torcé*. Nunc mihi non satis causæ videtur, cur id fieri debeat, ne cecis arreragiorum debitis incauti patresfam. inuoluti repentinis actionibus opprimantur, insidiosis persæpe occasionebus irretiti, in totumque placet ratio quæ reddituum constitutorum pecunia, ex iisdem causis cursum vsuram inhiibuit, ne maligna agentium cunctatione veluti impendente Dionysij Siraculani gladio Damoclis capiti, subito obruantur incauti debitores. Nec si ante reformatam Consuetudinem errore potius vten-
tum, quam veto iure id erat receptum, producendum deinde ad consequentiam est, vt text. ait. l. quod non ratione, D. de legib. nec satis ab veteribus animaduersam talium conditionem apparet, cum aliter vsurparent, si arreragia per se petebantur, aliter cum vt accessiones debiti annui, & text. obstat l. eos. Cod. de vsur. vbi Bald. vbi præscriptio principalis præscribuntur & vsuræ, & quæcumque accessoria. Nunc cum consistet, vt ante docuimus, arreragiorum causam abstractam esse & separatam à debito, nec fundi aut redditus partem facere, sed postquam exciderunt per se subsistere, & mobiliu naturam assumere, siue quo ad diuisionem inter viri, & vxoris heredes, siue quo ad heredes diuersos mobiliu aut immobilium, siue quo ad pignorationes in bonis clericorum, siue quo ad donatoriu mobiliu, denique quo ad omnes effectus qui vsquam cogitari possunt, quod Bald. dixit d. c. que in Ecclesiastum, & nemo peritus fori negauerit, relinquuntur cum mobilia sint, si aduersus extraneum pignoris detentorem petantur, personali peti non posse, cum obligatus non sit personali detentor, reali igitur petenda sunt, quæ ad summum non durat, nisi vsque ad triginta annos aduersus tertium possessorem l. cum notissimi. C. de præc. 30. annor. Et nos ante serio differuimus, id quidem iure ciuili. Nam & consuetudinario iure appropriamentorum solemnitate, ac in totum eluuntur ab extraneo, aut quindeccennij lapsu, quia omne ius reale, ipsiſumque adeo dominium tanto tempore eluitur, quanto magis realis obligatio, imo non obligatio cum sola hypotheca vt realis nullam obligatio-

A nem præsupponat, quod Bartol. & Imol. differunt l. debitor. D. ad S. C. Trebel. alij l. 2. C. de luit. pig. sed sola detentio obliget, igitur rei præscriptione actiones reales excluduntur. Sin aduersus obligatum, eiusve heredem agatur, & per alios intenditur triginta annis arreragijs præscriptur ex regula antedicta. Sed de hypothecaria hic erat dubitatio, veteres cum accessoriè petebantur, totius temporis petebant aduersus obligatum heredemve (nam hic casus semper retinendus est) sin per hypothecariam, & per se separatim quidam contendeant vsque ad quadraginta annos agi posse, quæ tanti temporis sit hypothecaria actio d. l. cum notissimi, nam iure consuetudinario nil ea de re cautum. Ergo præscriptione personalis consumi accessorium hypothecariam, ante docui, cum in eadem persona concurrunt personalis & hypothecaria, id est aduersus obligatum aut eius heredem, quod & Mas. sentit tit. de præscript. num. 7. etiam si obstat d. l. cum notissimi, quæ ideo sustinetur iure ciuili, quia naturalem obligationem tolli præscriptione non putant, cum contra fieri demonstraerimus. Et hanc quadragenariam in hypothecis consuetudo non norit: Sed vt quam maxime obtinere debeat ratione iuris ipsius, & debiti, cum ad continuationem agitur, ratione arreragiorum obtinere nequit, postquam separatam naturam assumpserunt & in mobilia transierunt, ideoque his vt personaliter debitis 30. annis præscribi omnino debet, nec amplius de reali debito aut fundiario agitur per petitionem eorum, & propterea realium naturam non ferunt ad præscriptiones periciendas. Nec bona est consequentia dominium sine titulo non minore tempore quam quadraginta annorum præscribi potest, ergo nec obligationi rei, id est hypothecæ præscribi, cum argumenta à maiore ad minus non procedant. Sic, quis non potest quod maius est, ergo non potest quod minus est. Summa igitur hic est arreragijs & reliquijs vt ex obligatione personali, & mobilibus debitis triginta annis præscribi etiam ab obligato aut eius herede, nec rem hypothecaram obligari pro talibus in longius tempus. Et istud etiam iure ciuili verum est, quo etiam cum traditur hypothecariam durare quadraginta annis, intelligendum pro iure ipso debiti, & continuatione, cuius diuersa natura est ab arreragijs scilicet, vt immobilis ad mobile. Quod ipsum in redditibus fundialibus, & reliquijs eorum dictum volumus. Nam pecunia constitutorum alia conditio, quorum reliquæ nulla actione peti possunt amplius quam quinquæ annorum, quia ratio ordinationis vniuersalis est, & ridiculum iudicium eorum, qui putant per actionem personalem longioris temporis non posse peti reliquias, sed per actionem hypothecariam posse, hoc est, quod altera manus porrigas, altera cludere, quod si amittitur, quis non videt causam ordinationis finalem eludi, hoc est repentine oppressiois cumulatorum arreragiorum? quæ nihil interest debitoris qua ratione extorquas, si extorque perimitur, contra omnino quam ordinatio intendit. Nec potuit eare iuste reprehensione eorum sententia, qui nuper diuersum iudicari prætexit intentate hypothecæ, in qua agebatur ad continuationem redditus, *portant assiette*. Valer enim hypotheca pro continuatione iuris immobilis, sed pro arreragijs præscriptis, per ordinationem, aut longioris temporis quam quantum mobiles actiones durant, valere non potest. Illud etiam inuita Themide factum exclamare cogor, quod cum extraneus quidam fundum nuper emisit liberum, atque de eo appropriasset, sacras quidem, qui

Idem auctor
artic. 274.
N. C.

reditur pecunia constitutum sibi deberi diceret, in-
tercellit, idque post peracta appropriamentorum so-
lemnia, & iudicatum absulit iniquissimè, cum ap-
propriamentorum sacrosanctæ leges palam violaren-
tur, & iniuria fauor Ecclesiarum opponeretur, quæ
& ipsæ præscriptionibus cum rebus suis obligantur.
12 c. de quarta ext. de præscript. & text. in censu c. olim
ext. de censib. nec speciales habent de Consuetudine
præscriptiones vllas, præter generaliter constitutas,
& consuetudinis iure tenentur, quæ ipsi præsentibus
& consentientibus nulla sunt, & promulgata cum im-
mobilia clericorum subiiciantur legibus regum &
regni, quod nos artic. 44. fusè sumus persequuti. Et
ideo Mas. in tit. de præscript. num. 9. censum præ-
scribi dixit aduersus principem Ecclesiæ, & quoscum-
que, tex. c. olim ext. de censib. Illud vero multo in-
iquius, extraneum illum emporem ad reliquias præ-
teriti temporis damnatum, cum ista vt mobilia omni-
bus appropriamentis excludantur, quod hic textus
statuit. Sed tamen non conuenit subicere legum po-
testatem sacrosanctam iudicantium instabilitati, aut
ludificanti arbitrio, quo enim iure exceptio ab hu-
ius articuli dispositione sustinetur in Ecclesiis, quæ
prælatos, & procuratores habet qui intercedere pos-
sunt. Et puto etiam fixas habent in beneficiis sedes
& sacris interfunt, cum bannimenta promulgantur.
Sit igitur bene iudicantibus sacrosanctæ legum aucto-
ritas & æterna veneratio. Aliter nihil fixum, nil cu-
iusquam proprium futurum est, quod iam olim Ci-
cero quaesitum est. Nec fando quisquam de maioribus
nostris quidquam factum, vnquam tale audierat fo-
ro. Addimus verò quod (magis mirandum est) cum
contractibus vfurariis declarandis nulla præscriptio
obstat, quominus vitij arguantur, & soluta arceragia
in sortem imputentur, tamen præscribi, & conditio-
ni, & imputationi talium que ante triginta annos
soluta reperuntur, quod Molin. rectè sensit in con-
tractibus vfurariis, quaest. 17. num. 197.

* [NE SE PRESCRIVENT.]

Id est præscribi nequeunt. Et ratio est, quia iuri
nondum nato præscribi nequit, quia id in iudicium
deduci non potest. Ergo nec præscribi ex reg. non
valenti agere l. 1. Cod. de annal. except. & alibi dixi-
mus & l. ult. §. fin autem. C. communia de legat. vbi
Cast.

* [S'ILS SONT ESCHEVS.]

Etiā si in libris omnibus, ipsòque adeo archæ-
typo ab ipsis reformatonibus scripto, ita habeatur,
Tamen manifestissima ratio cogit addi negatiuam *s'ils
ne sont escheus*, quod etiam clausula aduersatiua subse-
quens ostendit, que dicit *Et où ils escherroient*.

* [ET OV ILS ESCHERROIENT.]

Hæc est aduersatiua prioris clausulæ, & facti, &
iuris, quæ ita in priore legendum docet, vt diximus.
Melius dixisset per idem tēpus. *Et où ils seroient escheus*,
non per coniunctiuum, sed perfectum, à quo tem-
pore præscriptio inchoatur.

* [PAR TRENTÉ ANS.]

Præscribitur personalis & hypot. eodem tempore.

Hæc dispositio planè conuincit verum esse, quod
dicimus, præscripta personali consumi & hypothe-
cariam pro reliquis & arceragis. Addo & iure con-
suetudinario pro principali debito, quod cons. Bles.
& Turon. statuunt. Nam constat Domino feudi pro
suis debitis hic expressis competere hypothecam,
probatum etiam iure l. etiam. D. qui pot. in pign.
habent. l. quærebat eod. tit. l. grege. §. in super-
ficiariis. D. de pign. Et tamen hic traditur talibus de-
bitis præscribi triginta annorum spatium. Constat igitur
cum ipsi debito præscribitur nullam superesse
hypothecam ad ulterius tempus: Nec enim actioni
tantum sed obligationi in totum præscribitur, quæ
cumque actionem producere possit. Non nouit igitur
consuetudo, quod ante diximus, vllam hypothe-
carum præscriptionem, longiorem 30. annis, nec
illam illius l. cum notissimam. Et quod magis mirum
hic agit de actione competente aduersus obligatum,
quæ longissima est iure præscriptio quadraginta anno-
rum, & in calu valde fauorabili debiti fundiarii, cuius
quàm longissimam (si vquam alias) oportebat esse
præscriptionem. Nemo igitur posthac nobis facilius
negotium, veluti hæc de re singulariter censamus.

* [EV EGARD AV TEMPS.]

*In venditionibus sub conditione redimendi ad
laudimia non competit, nisi redimendi tempore
finito.
Doaria suspendit executionem debiti, non ipsum de-
bitum in redemptum.*

Hoc est à die quo deberi inciperunt, id est quo
cesserunt; Itaque si fundus venditus est sub conditio-
ne octo annorum redemptionis, ante agi non pote-
rit ad laudimia, quàm illi integri transierint. Incipit
igitur tempus laudimii præscribendi, à tempore
principij noui anni, quia prius agi non potuit. Item
in contractibus conditionalibus substantia suspendi-
uit, secus in conditionaliter resoluendis tantum, vt
ante docuimus. Hæc intellige circumscripta inter-
ruptione, & seclusa siue per solutionem, siue alios
modos. De redemptionis potest dubitari, si forte pro-
prietarius decessit relicta doaria, ut fratre viuetio.
Nam fructu ius differtur in tempus mortis eorum.
Respondet, tempus hic non esse suspensionem obli-
gationis aut debiti, quod statim cedit à morte pro-
prietarij, Sed percipiendi dies differtur; igitur currit
præscriptio Domino feudi, cum statim & pure agere
possit vt debitum soluat, & vt percipere liceat sua
die, quod nisi fecerit, etiam si doaria totos triginta
annos superuixerit, atque ita executionem debiti
impedierit, exclusus reperietur præscriptione, et
mortua. Plane alias scribitur conditiones necessarias,
vt mortis non suspendere obligationes, sed differe
solutionem. Et habet locum dispositio, & verifican-
tur hæc verba, *s'ils sont escheus*, in hoc casu, diximus
artic. 77.

Sed & si cum duo litigant de proprietate rei, aut
feudi, cuius ratione laudimia debeantur, is demum
qui vicerit, post trigessimum annum ea petens exclu-
detur præscriptione, quia aut possessor interim agere
potuit, aut qui non possidebat interrompere, sed ex-
clusus in condemnatione damnorum id consequutus
à victo, quod laudimiorum nomine consequutus
erat sine lre, veluti fructuum partem.

ARTICLE. CCLXXVII.

VAND^a aucun Seigneur^b a accoustumé^c leuer & vser d'aucuns subfides^d en la Seigneurie, & qu'un ou plusieurs^e des demeurans & estans^f entre les metes dudit Seigneur, & en la Seigneurie pre-tendēt^g exemption desdits subfides, k ils sont tenus de prouuer^l le tiltre^m de leur exemption, n ores qu'ils diroiet^o qu'ils ne leurs pre-decesseurs ou aucteurs, p n'en auroient iamais payé aucune chose.

ARTIC.
CCLXXIX.
NOVAR
CONS.

Et à faute de prouuer leur tiltre d'exemption, q le Seigneur en pourra vser com-me sur les autres hommes, r és lieux circonuoisins, s nonobstant longue tenuē.

ARTIC.
CCXC.
NOVAR
CONS.

C^m aliquis Dominus^b solitus est^c exigere, & vti subfidiis, in^d suo feudo, & vnus, aut plures, f ex domiciliariis, & intra^g metas Domini, h & in illius ditone consi-ten-tibus, i talium iurium exemptionem intenderent, k probare tenentur, l titulum^m sue liber-tatis, n quamuis allegarent, o se, aut suos decessores, aut auctores, p nunquam quidquam eo-rum præstiffisse.

Et non probato exemptionis titulo, q Dominus prædictis iuribus vti poterit, veluti in reliquos vassallos i eiusdem territorij, s nihil vetante libertatis possessione longissima.

- 1 Noua vestigia nisi iussu principis institui non pos-sunt.
- 2 Hic articulus non pertinet ad publicas contributiones.
- 3 Regalia ad priuatos non pertinent.
- 4 Tenor inuestiturarum respiciendus præcipue.
- 5 Possessiones determinantes titulum.
- 6 Possessiones obseruanda vbi titulus non est. ibid.
- 7 Consuetudo feudorum naturam determinat.
- 8 Vbi non inuenitur consuetudo, lex querenda est.
- 9 Substantia naturalia, accidentalia feudorum.
- 10 Substantialium effectus, & vii, & quæ sint.
- 11 Naturalia quæ.
- 12 Homagium est de naturalibus, nec semper debetur.
- 13 Naturalia per non usum non amittuntur.
- 14 Accidentalibus quæ & cuius de his probatio.
- 15 Probatio iurium naturalium, aut accidentalium cu-ius sit.

cludendas ab hac dispositione præstationes omnes eas, obutiones & debita, quæ in titulum iussu cadunt eorum, quæ regalia & nobilitates Ducum ap-pellantur, cuius generis omnes priuatis interdixit sunt, nec in eorum possessionem cadunt, & impræscriptibiles sunt ex inhabilitate commercij. In his frustra quisquam niteretur hoc tex. cum dixit *one accoustumē*, quia omnis, qui talia vendicat, habet ne-cessesse se fundare in titulo scripto ex concessione aut priuilegio principis literis consignato, & vbi iuris est, homologato d. art. 56. & ord. Petri Ducis 1491. Sine his frustra litigatur, frustra longissima aut æterna possessio obtenditur, cum semper oblit incapaci-tas tenentis, non possidentis, sed incubantis po-tius. Hic seclusis hic articulus statuere intelligendus est de his, quæ emptionibus, permutationibus, hæ-re-ditatibus, dotibus, infœdationibus in priuata com-mercica transseunt, nec lege vetantur, in quibus ipsis hæc primum lex seruanda est, vt cōuentiones, pactio-nes legesque in contractu dictæ seruentur, quæ præ-cipue spectandæ sunt, vt quales quantasque præsta-tiones, debita iuræ dari, fieri conuenierit, & tales hæc ad vnguem dentur, flant: est enim illa vera diu-dicatio conuentionis de talibus, vt tenor con-tractus inspicitur, & quo in argumento nunc ver-samur, in infœdationibus tenor inuestiturarū spec-te-tur, quem locum congerit Boër. decil. 263. num. 2. 4 & numer. 6. & tex. c. 1. tit. de feud. cognit. Soz. conf. 165. vol. 2. vers. quarto & vltimo. numer. 5, & 9. Et tenor inuestituræ derogat omni naturæ feudo-rum c. 1. tit. de duobus fratribus, & iterum Oldrad. conf. 284. incip. factum tale est, quidam miles. Iaf. conf. 180. vol. 2. numer. 3. Bald. l. quoties. Cod. de suis & legit. idem Iaf. conf. 196. vol. 4. Alb. in diction. verb. feudum. Anan. conf. 7. Cum. conf. 161. Sed quia rarum est vt in talia rerum antiquitate & æsi-bus reperiri inuestituræ queant, si de his non doce-tur, potissima habenda ratio possessionum, in quibus quisquam reperitur Dominus feudum, quæ ex recogni-tionibus & actualibus præstationibus & apochis pro-

Non alius articulo toto hoc libro amplio-rem ciuilibus materiæ segetem continet, quæ ex intima iu-risprudencia deducitur, & si prima fronte, ni altius introspectur, cum notissimis iuris regulis pugnare in speciem videtur, cum valde consentiat, quod nos demonstrandum suscepimus. Nota est lex & receptis-sima regno obseruatio, nemini licere quidquam no-ue aut insolite contributionis indicare siue siue ali-eno iuri subditis, nisi id regis iussu, idque expref-sa forma fiat, quod etiam olim Imp. sanxerant l. 1. c. super deind. & extat ea de re rub. Noua vesti-gal. Cod. qua de re crebre & repetite extant regum constitutiones, quas nos memorauimus art. 56. sup. & artic. 37. Sed vt hæc vera sint, hic articulus ad ta-lia non pertinet, quæ incertam erogationis formam habent, & pro summo imperio indicuntur. Sed ad ea potius, quæ priuati iuris sunt, & in priuatorum commercia cadunt, & ex causis certis & determina-tis feudo annexis petuntur, & vniuersam habent præstationem. Hæc materia hoc subiectum est istius articuli, ne quis latius vagetur. In qua tractatione expendenda. Primum omnium constitui oportet se-

bantur, quia ubi titulus non ostenditur, is determinatur à possessionibus ut è contra cum apparet titulus, possessiones ab eo legem accipiunt l. i. C. de imp. lucrata. descrip. lib. 10. Et nos diximus alibi. Nam infeodationum cum instrumenta apparent tanta vis est, ut pollint etiam naturalia feudorum immutare, & alterare: quod Bald. dicit d. c. 1. tit. de duob. fratrib. & c. 1. §. denique tit. quæ fuit prim. caus. benef. amitt. & l. quoties. Cod. de suis & legit. Quod si horum nihil est, id est, neque concessio feudi apparet, nec iusta est probatio possessionum quid, quale, quantumve debeatur, tum seruanda est consuetudo, à qua regularis, ordinaria, & fixa feudorum natura in quaque regione determinatur. Est enim natura feudorum querenda in Consuetudine. Ideoque Bald. l. liberi libertateque. Cod. de op. lib. scribit quod si clare non constet de certo modo usus & possessionis, iudicandum est de eo secundum regularem naturam feudi, & ubi non inuenitur conuentio, aut determinatio hominis, querenda est ab lege, & que idem valet in casu dubio quod pactum & conuentio in casu certo, quod idem Bald. ait l. 1. quæst. 31. D. de reb. diuis. Idem l. 2. col. 2. Cod. de iur. emphy. idem l. vlt. C. de lib. caus. & c. 1. tit. de cap. Conrad. Bald. & Aluarot. c. 1. tit. de feud. dat. in vic. leg. com. Consuetudo enim in talibus inducit naturam, quod Bald. ait. l. contractus col. penult. Cod. de fid. instr. & eam informat quod Ias. & Decius dixerunt l. certi conditio. §. si nummos. D. de reb. cred. quia concessio semper intelligitur facta secundum morem solitum; cuius rei locos Boër. congerit. d. decif. 265. numer. 7. Igitur cum in vno quoque contractu sua substantialia sint, naturalia, & ferè accidentalia quoque, ista eadem in infeodationibus reperiuntur, de quib. gloss. & Doct. l. pacta conuenta. D. de contra. empt. & l. iurisdictionum ubi Angel. D. de pact. substantialia in totum immutabilia sunt, quibus si vis afferatur contractus tales esse desinunt, & in diuersas conuentiones transiunt, & degenerant, quod notatur l. ubi ita donatur. D. de donat. l. cum precario. D. de precari. Socin. d. conf. 165. vol. 2. num. 13. Talia sunt in concessionibus feudorum dominij vitilis translatio directi retentione, sine quibus nulla infeodatio in suo nomine & contractu consistit, sed in alium transit potius, nec talis dici aut esse potest si contra ista conuenient est, non magis quam emptio, sine pretio, aut locatio sine mercede. Secunda est ratio naturalium hoc est quæ Consuetudine cuiusquam loci publica feudis indicuntur, veluti homagium, camerarium, opitulationes, in hac quidem Britannia, quæ omnia ex regulari omnium feudorum legiorum conditione & natura debentur, & omnibus feudis insunt, citra ullam necessitatem expressionis talium in infeodationibus, & subducuntur à Consuetudine, etiam si de his nihil cautum aut dictum sit. Talia diuersam naturam habent ab substantialibus, nam alterationes ab conuentionibus partium accipiunt. Socin. d. conf. 165. num. 12. vers. quinto probatur. Alex. conf. 2. col. pen. vol. 5. Bald. cap. 1. de duob. fratrib. l. 1. §. sed si quis. Cod. de lat. lib. tol. Ias. conf. 180. vol. 2. num. 3. Bald. c. 1. §. denique tit. quo fuer. prim. caus. benef. amitt. & l. quoties. C. de suis & legit. & detrachi possunt, citra subiecti corruptionem, nec minus infeodatio consistit, si homagij debitum detrahuntur, ut nec iure patrio in omnibus debetur, ut in casu art. 317. & hac lege Mediolani Ducatus teneri imperio dicitur. Nec si nulla laudimia deberi, aut opitulationes cautum sit in concessione feudi, ideo infeodatio vitabitur, quod eueniret, si ista substantialia essent

A omnino. In talibus vera, & notanda regula, quæ ad hunc textum pertinet, nullo tempore, nullis feculis amitti talia naturalia, & quæ ex Consuetudine debeantur, per non usum, siue quia Dominus non usus sit, quia casus non tulerit, siue quia præstationes remiserit, siue aliunde acciderit non deperdi, quod Abbas Fely. Imol. notant c. ad audientiam ext. de præscript. Imol. & Bal. c. ex parte ext. de testib. c. functus tit. de feud. si culp. non amitt. l. in filiis ubi Bart. de decur. lib. 10. Cod. Flor. l. hæc autem. D. de feru. vrb. præd. Iacob. in tractatu de Roydis. Boër. decif. 132. & 263. num. 7. & nos lib. attrigimus, verbo, *autres denoirs*, nisi denegatio, aut aliud factum vassalli interuenisset, quale ibi scripsimus, quoniam Consuetudinis scriptæ perpetua, & succellua interruptio semper debitum facit, & præstationes renouat in contingentia casuum, quibus euenientes debentur, & sunt in continua actione, quia illa non ab hominis facto aut prouisione, sed Consuetudinis necessitate proueniunt. Terrio loco accidentalia habentur, ea verò sunt quæ præter naturalia & expressa Consuetudinis dispositione, hominum conuentione apponuntur, quæ tam varia, & deformia ipsa sunt, quam hominum voluntates, & cogitationes. In substantialibus igitur, & naturalibus semper actor fundatam suam intentionem reperit in lege, & Consuetudine, nec ei laborandum in talibus, in probationibus, probata quidem qualitate dominica, & vassallitia. Nam his probatis protinus accurrit Consuetudo, & sua vigenti assistit. Contra in accidentalibus euenit, quia omnino probanda sunt iustis probationibus, cum in lege, & Consuetudine nihil tale debitum reperitur. Cum ergo, oneris aut præstationis aliquid petitur præter id quod Consuetudo expressit Dominus partes actoris ex plere debet, reculante quidem vassallo. In his omnino hic textus locum habet, ad talia factus est, ad confirmandas, & adiuuandas dominorum intentiones, cum scriptum non habent, & de iure suo periculum, ut quod reliquum est ad possessionum actum continuationem configuratur, quibus probatis tum quoque hac sua dispositione auxiliatur. Non creat tamen debita, nec ea generat, sed ex possessionis continuatione, illa sufficienti præsumptione & probatione fulcit & sustinet, qualia præstata proponuntur, etiam si titulus nullus ostenditur debiti, alioquin obstatet dispositio. l. Domini prædiorum. l. cum satis §. caueant. de agrie. & cens. lib. 11. C. & præsumptio. quod Mol. tractat. §. 53. numer. 16. & 17. tit. de cens. quibus de causis Domini prædiorum noui quidquam debiti exigere vetantur præter dictas solitas præstationes. Atque id quod de toto dicitur, hoc est de solido iure præstationis, ne quidquam exigatur indebitum, id in parte quoque locum habet, ne aliud ampliusve petatur, quam quod debetur, nèue census, aut redditus augeatur, sed id tantum, taleque, quantum, qualeque præstari solitum est, & contra facienti magna pena indicitur ab Consuetudine, artic. 116. & item art. 609. expressa dispositione, & satis cautela. Bald. c. 1. tit. qualiter vassallus iur. deb. fidel. l. 1. ubi Bart. Plat. Rebuff. Luc. de Penna. C. in quib. caus. colo. domi. accus. poss. & quos Boër. congerit. d. decif. 132. num. 3. & decif. 126. numer. 5. Quod igitur hoc iure petitur, ut ex ea debitum, sed ex prouisione hominis, sed probatio ab Consuetudine auctoritatem habebit, quod valde notandum est.

^a [AUCVN SEIGNEVR]

1 Seigneur dicitur respectu feudi.

2 Qualis

2 *Qualitas dominica primum probanda.*3 *Non Domini, aut Domini mediatis non sunt fundati in iure.*

1 Hæc vox & adscriptæ subinde aliæ *de seigneurie*, indicant de materia & subiecto feudali agi, & de his iuribus quæ ex causa immediate feudali, & infeudationis debentur, non simpliciter, & abstractè à causa personali, vel iurisdictionali. Quare agenti ex hoc Articulo qualitas dominica primum omnium probanda erit, vt antecesser necessarium, quia si ea in controuersia esset de incerto, nihil concludi posset præter incertum; Qualitati probatæ, & confessa infeudatione, addenda & probatio de finibus, tum de conditione, & iure ipsius feudi. Hæc tria omnino probari oportet, quod vbique generale est in omni dispositione, vt qualitate probari ante omnia oporteat, si causa est producenda actionis, vulgati loci. l. non ignorat. Cod. qui acul. poss. & quos Molin. congerit in feud. §. 8. glof. i. num. 9. Nec ignoro quoddam esse, qui iura quedam talia in alienos etiam subditos vendicent, & duntaxat vicinos, cuiusmodi Marcellii quidam Quintanas vendicare dicitur. Sed qui eiusmodi sunt non habent fundatam intentionem ex hoc Articulo, nec hæc dispositione defenduntur: & cum eis verba non conueniant dominicæ qualitatibus, nec dispositio conuenire potest, ac ne ciuili quidem iure niti possunt, sed aut titulos probare debent, aut præscriptiones, quod ait Aret. conf. 132. quia ius commune resistit talia vendicanti in alienum subditum. Idèoque quasi possessio talium non releuat ab onere probandi, text. c. cum personæ, vbi Gem. & Franc. de priuileg. in 6. Idèoque ne possessorio quidem simpliciter vinceret talis possessor. de quo sententia est Molinæi. d. §. 2. glof. 6. num. 4.

b [A ACCOVS TVME.]

- 1 *Intellectus huius verbi accoustumé, & num. 4.*
- 2 *Vulquecini vsus Parisiorum agri.*
- 3 *Baillium Britannicæ.*
- 4 *Vnica solutio constituit in possessione.*
- 5 *Solere quid importet.*
- 6 *Consuetudinis definitio.*
- 7 *Præscriptio quid, & quomodo differt à Consuetudine.*
- 8 *Usurpatio quid.*
- 9 *Intellectus art. 546. in conf.*
- 10 *Quot actus requirantur ad vicem accoustumé.*
- 11 *Intellectus. l. cum de in rem verso & similibus.*
- 12 *Quid differt à præscriptione.*
- 13 *Præstari solita dominis terrarum debentur etiam non probato titulo.*
- 14 *Recognitio implicita solutionis.*
- 15 *Præstationes iure debiti.*

Diu coxisse in furno alieno non obligat. ibid.

1 Diximus ante & nobis nunquocque repetendum est, de substantialibus feudum hic non agi, sine quibus feudum non consistit. In quibus ad positionem actus sequitur positio essentialium eius partium, vt in venditione, mercis, & pretij, in infeudatione directi & vtilis dominij. Sed nec de naturalibus quidem statuit, quæ scriptam à Consuetudine habent descriptionem, qualia sunt laudimia, ventæ, camera, opitulaciones, fides, homagia, rachat, quæ singula fundatam habent auctoritatem in Consuetudine, & ideo posita qualitate dominica, & vassallitæ certi feudali ratione, talia extrinseca probatione non indigent, q̄ debeantur, imo qui ab talibus exemptio-

Argent. in Conf. Brit.

A nem prætendit, necesse habet probare. Nec ex toto assentior Molin. qui in §. 2. glof. 6. tit. de feud. ait, dominos feudorum qui ex Consuetudine vulquecini feuda à se tenere intendunt, tenere probare clarè de prima infeudatione, quia ille vulquecini vsus sit contra ius consuetudinarium ordinarium territorij Parisiensis particulari quodam tractu Pontifacæ & vallis Calix obseruatus, vulquecini vsus vocant, quo omni manus mutatione releuium debetur, atque adeo quod Molinæus magis miratur in linea directæ, & fordidi & auari cuiusdam hominis inuentum esse putat. Hoc quidem Molinæus non miraretur, si Britanniam incoluisset, scilicet deberi rachatum in linea directæ, debentur enim talia conuentionibus, interdum & lege etiam omni quidem mutatione non debentur. Sed baillium Filiciorum non multum di-

B uerso iure habetur in Britannia, quàm Parisiorum vulquecinum, quod in certa Britannicæ parte locum habet agro scilicet Filiciorum & Nanmetum regalibus (vt vocant) cum antiquissimæ Britannicæ concessiones feudorum penè omnes tales fuerint, sicuti vulquecinum certo tractu territorij Parisiensis. Quod vtrumque etiam præter Consuetudinarium quidem ius ordinarium statuarit, quod tamen Molin. putat, contra ius non est, nec ei Consuetudo scripta resistit, sed valere patitur, nec abrogat. Sed sic ius commune statuit, vt in specie sua diuersum illud valere patiat-

C tur, vnde Molinæus illud efficit, ne ex tali possessione Dominus releuietur à probatione, ex reg. c. cum personæ de priuileg. in 6. Bart. Alex. & Ias. l. si prius. D. de op. no. nunc. Ego & si tale ius diuersum sit ab ordinario, contrarium tamen negotio dici debere ordinario, cum in sua specie auctoritatem habeat à Consuetudine vniuersali, quæ per hunc Articulum auctoritatem præstat omnibus extraordinariis, & accidentibus talibus conuentionibus in feudorum concessionibus, vt ius ipsum feudorum, vt ante diximus. Quare si quæ pacta apponuntur contraria naturalibus, quæ ab Consuetudine expressa sunt, reuera tunc dici debent contra ius commune, cum non opposita, diuersa dici debent, non contraria; quæ etiam in possessorio ex probatione talis possessionis vinceret possessor contra quàm Molin. putat ex malo assumpto, & si ille tandem etiam in petitorio extrinum concursu, quæ ibi ponit vincere posse possessorem putet. Nec nos in possessorio tanti temporis lapsum requi-

D timus quaurum ille, & vnicam in triennio sufficere putamus ex art. 230. Et alibi quæst. 20. num. 209. lib. de vsuris vnicam solutionem in possessorio satis esse putat. & Bart. l. solent. §. i. D. de off. proconsul. Doct. c. querelam ext. de elect. vtrut enim ille consequentia falsa ex falso assumpto, quod scilicet talis possessio sit contra ius ordinarium scriptum Consuetudine. Pertinet autem hic Articulus ad pacta accidentalitæ feudorum, id est omnia alia quam quæ scripta Consuetudine continentur, quæ nec ex titulo probantur, nec ex præscriptione, vt ita intelligatur quæ & cuiusmodi probatio esse debeat ad ea probanda, cum de his contenditur, & in obscuro sunt, nec extant tabulæ, statuitque id ius, quod in vniuersum territorium vt vnum corpus pretenditur, singularibus singulorum hominum præstationibus probari, vt partium vnus rotius quod inferius suo loco dicemus. Proinde hic notari valde conuenit de præscriptione non agi: Nec quod Molinæus lapsum triginta annorum in talibus requirit, id est, tempus regularium præscriptionum ad rem facit, propterea quod legem, cum de in re versò & similes negat habere locum cum de dominij rei soli agitur, aut debitis magni

2 Anno 1570. hoc Baillium Filiciorum mutatum in rachatatum. Idem ab Episcopo Nanmetensi faciendus Regali scripto ad id impetratos.

momenti, vt de reuoluo vulgareceni, de quo ille. d. §. 2. & §. 7. num. 17. in feud. & d. §. 2. glof. 6. vritur igitur hac confuetudo verbis *a accousumé*, quibus non præfcriptionem de gnat, nec præfcriptionum temporis, fed iterationem actuum & præstationum. Alioquin fi de præfcriptione ftatueret, his verbis non vteretur *a accousumé*, fed verbis iuris confummati loqueretur, *celuy qui a præfcript*, vt toto hoc titulo, nec eilet hæc difpofitio de dubio, quæ enim dubitaret talia iura præfcriptione acquiri. Deinde cum fuperior articulis luas quibulque rebus mobilibus, aut foli præfcriptiones appofuerit, quo vfu idem hic reformatores repetere, per verba certe non apta. Non igitur de præfcribendi tempore aut præfcriptionum iure hic loquitur, nec de domini acquifitione, fed probatione, & præfumptione eius, fi liquidæ probationes non extant. Nam cum præfcriptio diffiniatur eile domini acquifitio per continuationem temporis a lege diffinita. l. 3. D. de vulcap. Hæc difpofitio proflus tanti temporis non efl, vt ad præfcriptionem fufficere poffit, videndum igitur quid importent hæc verba, *a accousumé*, & cuius temporis hæc afluendo iudicari debeat. Hic fe pandere incipit materia Articuli. Bart. quidem. l. Mela. §. 1. D. de alim. legat. huius vocis (folitus) quæ noflrum *a accousumé*, valet, fignificatum implet vna vice, quod per quam abfurdum efl, & vulgari prouerbio refellitur, *Une fois n'eft pas coufume*. Et illo vnica hirundo non facit ver, & idco alibi ad duas vices producit, l. 1. C. de fent. & interl. iud. Et fi demum agnofcit fe de fignificatu eius vocis nunquam fuiffe bene clarum (vt loquitur.) Quod fi verum fateri volumus, ea vox nullam determinationem recipit a lege fcripta, fed a fubiecta materia. Sed quia in huius materie explicatione, crebro nobis vtendum erit verbis confuetudinis præfcriptionis, vfurpationis, neceffario nobis de vtriusque vocum aliquid dicendum efl, ne fi aliter accipiantur, quam pro materia, incidamus in paralogifmos de rebus. Nota efl confuetudinis fignificatio pro moribus, vniuerfali populi cuiufque confenfu per lapfum diuturni tēporis inductis, & vsum; vis eius efl vniuerfum populum tenere poftquam inducta efl. Et publico in commune acquirere, priuatim vt vni nemini cuiquam, alioqui priuilegium efferet, aut ius fingulare porius quam cōfuetudo. Ac tamen de eo iure finguli vilitatem putant, non tamen in priuato fuo vel proprio iure faciunt, quod priuationem ad alterum importat, fed ficut finguli de multis veluti, qui ex fonte publico aquam ducunt priuato fuo iure non faciunt, fed eo quo vnicuique idem licet. Itaque fe quifque vtitur, vt alium fimiliter vtem prohibere non poffit, quod aliter fit in re aut iure proprio, cuius proprietatis verum fymbolum efl.

7 alterum prohibere, ne vtrius fruatur, agat, eat. Diuerfum ius efl præfcriptio, quæ priuatum cuiufque poffidentis ius ex priuato titulo, & poffeffione quæfitum, & iuris alieni tranflatum efl. Atque hæc fua etiam diuerfa tempora habet, nec eadem femper vt confuetudo. Sed & alias differentias Balbus in lib. de præfcript. parte 1. quæft. 10. Felyn. c. auditus ext. de præfcript. Bart. & alij, l. de quib. ext. de legib. ponunt quæ non funt huius loci, & alij in rub. C. quæ fit long. cōfuet. c. cum Ecclēfia fūtrina de cauf. poff. & propri. ext. in fin. tertia efl quam vfurpationem libuit appellare, nec, vt opinor, ineptè, non pro illa quidem interruptio, de qua Iurifconf. l. 2. D. de vulcap. tamen infrequenti fignificat, fed pro ea potius, quæ frequentem cuiufque rei, aut vocis vsum fignificat. Hoc quidē loco pro repentina decē annorū

iuris cuiufque, aut debiti ex caufa feudalī exactione, quæ fub iftis ipfis verbis *a accousumé* ab confuetudine defignatur. Et certè expitmi conueniebat, fi fati confilij reformatores fuiffet, vt nec fati fuit autori. d. l. litibus, nec ipfe expreffit, ne vocis indefinita prolatio ambiguum relinqueret, de quo nobis relicta efl materia diftendi, eoque magis quod in argumento non diftūli magnos etiam confultos fori labi deprehendimus, articulo. §. 46. verbo, *qui fe font gouuerner noblement et temps paffez* cum rogati cuius temporis aut vltus ea verba *et temps paffez* putarent, refponderent fexaginta non minus annorum id fibi tempus videri, de quo illis verbis confuetudinis præfcriberetur. Interrogatos dixi cos vehementer falli, & manifeftum eile paralogifmum à verbo Confuetudinis & præfcriptionis ad verbum *accousumé*. Neque enim eo loco agi de acquiendo iure partagij bellali *auantagenx* vocamus, per præfcriptionem, fed de probatione eius, quod de eo more cuiusque familie priuatim effer receptum tempore Confuetudinis reformatæ. Nam ius ipfum & Confuetudinem, quæ tale ius fecerat, in diuidendis hereditariis eile per affilium Gothofredi primum conftitutum. Sed inter Barones, & Equites tantum: ac vero veterem fuperveniile Confuetudinem, quæ ius idem omnibus acq̃ nobilibus, fi vti vellent, imperiteur. Id idem vltima reformatione eius eile confirmatum. Certeum igitur per fe ius eile, & ad affilia & pofteriore Confuetudine inductum, nec de eo creando, aut produciendo amplius queri, quod male exigerent hi, qui fexaginta annorum curricula expolcerent ad eorum verborum, *et temps paffez*, verificationem, vt loquuntur, quod legitimum tempus præfcriptionum illo tempore erat. Sed id tantum inquirendum, an id ius tēmel formatum à Confuetudine, in familiam fuam quæque gens, familiæ vfque, voluntatis igitur non iuris ea quæftio fuit. An quæque familia, de qua controuertetur, id ius receperit, & exactis temporibus, eo vfa probaretur, id vero, non ex temporis diuturnitate, aut lapfu, fed ex repetitis actibus, & vicibus fimilium diuifionum diuidendum, adeoque paucorum annorum, & cōfideret vnam, & eandem familiam idem iuris, & eandem partem hereditatis morem vfurpaffe. Neque enim id agi, nec in eo quæftionem verti, vt hoc diuidendum hereditatum ius induceretur, aut conftitueretur, veluti ante inauditum fuiffet, quod ipfum vix ac ne vix quidem vlla per fe priuata familia poffet, quod fua tractauimus in noflris partagijs. Sed id potius, an id quod vetus conftitutio & Confuetudinis antiquitas ftatuiffet, vtendique cuius nobili potteftatem feciffet, vnus aliquis in fuam gentem receperit, & vfurpaffet per actus plures & iteratos. Id vero vna atque alia vice fieri, & tot actibus idoneum probati cuiufque familie confenfum, ad Confuetudinis ius confequendum, quod nos ibid. quæft. 23. ex And. Ifter. c. Imperialem, §. præterea duximus tit. de prob. feud. al. per fred. probanimus. Quod difcrimen manifeftè probatur in d. c. cum Ecclēfia fūtrina, vbi differentiam facit inter præfcriptionem & vfurpationem trium actuum per minus tempus quam quod ad præfcriptionem fati fit. & Alexand. conf. §. namer. 4. lib. §. 131. 180. volum. 2. c. quærelam veni per multa tempora ext. de elect. Eft enim illa huius actus vfurpacio, fufficiens probatio recepti moris, & acceptationis eius iuris, cuius acceptandi potteftatem Confuetudo omnibus fecerat: nec ad illius temporis lapfus requiritur fed tantum actuum geminatio, veluti fi quis fontem aperuiffet in loco, & tibi

& tibi liberum fecisset vti, si velles, etiam tuo iure, opinor in verificando, vt loquuntur hoc verbo si velles, hoc est ad concessionis acceptationem sufficeret semel atque iterum hausisse, quam longo tempore hausisses nil referret, quia non à tempore, aut præscriptione ius tale tribueretur, sed à concedente. Sic quidem consuetudinis auctoritas ius induxit ipsa talium diuisionum, id constituit, & confirmauit, nec alio auctore opus habuit ad id statuedum, & vti

Etiam voluntati est questio respectu mobilium communium, quæ hodie possunt re-partiri prout ius respiciat, si ante annum 1450. probauerint se ex decessoribus nobiles art. 141. N. C.

nobilibus omnibus, si vellet, permisit. Multis placuit, quibusdam displicuit, facti questio est, non iuris, id enim tantum queritur, an tu, an alius, an quisvis eius quidem ordinis hominum vti voluerit, voluisse probatio querenda est ab usurpatione actuum, temporis aut præscriptionis nulla questio est, quæ iuris priuati est, sed id de quo agitur consuetudinarium, & publicum, & commune ius omnium, quod ad sui creationem præscriptione non indiget. Ergo sicut illo loco, ita hoc quoque de usurpatione agitur actuum repetitorium, per quos consensus & voluntas cuiusque, de quoque actu colligi possit, nō de præscriptione quæ iuris productiua est, sed de probatione eius iuris, quod iam ante productum est, in terminis hic quidem. I. cūm de in rem verso. D. de vsur. & l. si certis annis. C. de pactis. l. litibus. C. de agricol. & cens. lib. ii. l. si filius. Cod. de petit. hæred. quarum vna, & eadem sententia est, nec tamen ad hæc tempora satis tribunalius nostris percepta, aut visitata. In quibus quidam magno errore de præscriptionibus statui putauerunt, qui merito sunt iam olim, ac nuper etiam à bonis Iuriconsultis repræhensi, vsuque iuris ostensus foro, nuper ab Carol. Molin. semel in libro de vsur. q. 20. Atque iterum in feud. d. §. 7. & nos satis copiose diximus, d. artic. 266. verbo *Frounant le tilre*. Quod igitur est instrumentum ad

coquat, non possis cogere, vt id deinceps faciat, quod commodo suo fecit, non necessitate debiti. Quod Cepola pluribus exequitur in lib. de seruitutibus tit. de furno. Marth. Afflic. decil. Neap. 388. Papa decil. 298. Steph. Bert. d. conf. 182. nisi quidem tu præscriperis longo tempore cogendo. Idemque in diuisionum hæreditariarum imputationibus, non veniunt fructus talium reddituum, vt fortuiti, art. 353. & 542.

Denique illud quoque hoc loco notari conuenit, cūm ex præstationibus præsumptionem debiti colligimus, non sic accipi, vt omnimodo ei præsumptioni stetur, si reus contrarium probare velit, nec enim iuris est, & de iure hæc præsumptio. Itaque sæpe per indirectum contrarium probatur, cūm scilicet diuersificatur præstationis causa, vt cūm ex alia causa probatur facta, quam ex ea quæ prætenditur, aut cūm gratuita fuisse dicitur, aut denique alia quævis causa prætexitur, quàm debiti. Quod Balb. d. part. 3. notat. d. quest. 10. numer. 21. & 24. & locos colligit, vt & Molin. vbi. sup. quest. 20. numer. 205.

[LEVER ET VSER D'AVCVNS SYBSIDES.]

- 1 Subsidies, quid sunt.
- 2 Ea quæ incertam habent formam erogationis.
- 3 Vniiformes præstationes esse oportet.

Vox ex toto Latina, etsi non suo hic quidem germano sensu. Sed tamen eo vsu deducta vt præstationes significet, iura & debita quæ Domini terrarum (vt dicere solent) ratione suorum feudorum exigere solent à subditis, vite pecunie, siue obsequiorum & operarum sint, modo certam erogationis formam habeant. Tamen si etiam quibusdam locis esse audio, qui incertam habeant *qu'il appellent rasilables à volonté*. Verum hoc regium est, penè tyrannicum dixeram. Sed vniiformes oportet nostras esse, & ex certa causa, & distinctæ quantitatibus, & modi, quia præsumptio legum adaptari non debet ad ea, quæ incertam formam habent erogationis, quod tex. ait. l. Scio. D. de ann. legat. Balb. & Aluarot. c. 1. §. si quis per 30. tit. si de feud. fuer. cont. int. dom. & 3. agnat.

[EN SA SEIGNEVRIE.]

- 1 Positiones in hoc casu quomodo concipiendæ.
- 2 Personalis facti nulla consequentia.
- 3 Fiefs reuanchables.
- 4 Exercitium iuris in parte conseruat in toto, Latè.
- 5 Præsumptio de iuribus dominorum.
- 6 Particularia non inferunt generaliter.
- 7 Vestigial de vna re non inferat ad aliam. ibid.
- 8 Vicinorum locorum consuetudo.
- 8 Onera appofita ex præstationibus sustentunt.

Hic mihi intende lector: Nam hic text. in speciem pugnare videtur cum iuris regulis, vt ante diximus. Hoc tu igitur præcipue animaduerte, quoribus hic casus occurrit, primam & principalem positionem faciendam de iure vniuersali, super toto vniuerso feudi. Nam præterquam, quod extra territorium nulla cuiusquam intentio fundari potest in talibus debitis, extra naturam feudi, non magis quam vt ius dicenti extra territorium pareatur. l. fin. D. de iurif. omni. iud. & quicquid extra territorium suum priuatus sit l. 4. D. de off. præsid. Illud idem in feudis accidit, quod Iacob. de Sancto Georgio notat. in

KKK ij

11 Etiam voluntati est questio respectu mobilium communium, quæ hodie possunt re-partiri prout ius respiciat, si ante annum 1450. probauerint se ex decessoribus nobiles art. 141. N. C.

12 probandum debitum in casu suo, hoc idem est præsumptio ex decenniali temporis præstationibus collecta, si modo vniiformes sunt. Præscriptio ius est acquirens, huius temporis præstationes probant de causa quæ prætenditur. Itaque non creant per se ius, sed creatum & deductum probant. Sed quia ista explicatè sunt à Molinæo tradita, hæc recudere consilium non est, de quibus multa citè, & vtiliter scriptis

13 Balb. in lib. de præscript. parte tertia q. 10. Et extat de eo quoque vile consilium Alex. 124. vol. 4. quo loco ait homines cuiusque loci posse compelli ad faciendum, & præstandum dominis terrarum ea, quæ soliti sunt præstare & facere de longa consuetudine, si modo deducatur causa aliqua specifica debiti prætensi, etiam si ea non probetur iusta probatione, quæ sententia in terminis huius consuetudinis seruanda est, data præstationum decennialium probatione vniiformi. Quod si acciderit, vt præstationum apochis inesset etiam (quod casus solent facere) recognitio aliqua aut consensio debiti, tum etiam magis valeret adus ad probationem, de quo extat optimum consilium Steph. Bert. 182. volum. 1. incip. licet regulariter. Sed tamen non in quavis materia, nec omni subiecto habent locum illæ l. cūm de in rem verso, & l. litibus & l. si certis annis. Sed duntaxat cūm de præstationibus personalibus agitur: Nec verò de dominiis rerum, vt inf. dicemus verbo, *le Seigneur en*

14 15 pourra vser, propter rerum momentum.

Cūm de præstationibus loquimur, de his intelligimus, quæ vt ex debito præstantur ex vna certa, & eadem specifica causa, excludimus gratuitas, & quæ beneficè sunt, aut per elemosinam, aut xeniorum, aut familiaritatis, & per gratiam, veluti etiam si quis in molendino tuo centum annis molar, aut in furno

Argent. in Conf. Brit.

tract. de Roydis num. 7. Ioan. Fab. & Paul. Cast. l. i. restituta. Cod. de aduo. diuersi. iud. illud etiam valde spectandum, vt ius deducatur ex vniuerso in totum corpus, non ita vt de indiuiduo vno concludatur ad aliud, quia à separatis non valeret illatio. Facienda est igitur positio talis quod N. Dominus est talis feudum, cuius N. etiam vassallus est, & intra eius fines possidet prædium. Domino vero in totum feudum, hominèque eius omnes & singulos tale ius esse, id iam olim habitum, q. possessionem, vassallos vero toto anteaecto decennio & singulis quibuscumque annis illud atque illud debitum ex causa feudi soluisse sine lite & pacifice. Denique aptissimè in foro dici solet. *Tel est l'ysment du fief*, quæ consuetudo Curtis Domini 2 in feudis appellari. Per quæ verbius ex vniuerso proponitur, aliqui à personali cuiusquam facto, aut præstatione incepta esset, & in consequens illatio ad alios vassallos, aut indiuidua alia; ex regula res inter al. actus, & factum cuiusquam personale personam eius non egreditur: Quod nos alibi fufius demonstrauimus ex Alex. conf. 16. & conf. 32. vol. 5. Sed vbi ius à toto duxeris in totum necessario eueniet vt subiectæ eius partes & indiuidua eidem iuri subiciantur, non vt species suo generi, sed partes in toto. Deinde vbi realiter & in subiectum feudum ius imprimitur vniuersaliter, vniuersas eius partes afficit, & singulas, & probate etiam singularium vassalorum præstationes, & detentorum singularium prædiorum ius vniuersale conseruant aduersus alios non vt diuersos, sed vt eiisdem corporis partes, hoc genere feuda nostra Britannicæ sunt quæ nos appellare solemus *fiefs reuanchables, égaillables, cheans & leuans*, & si quæ talia sunt, quia omnes & singuli talium partium detentores vni & eidem legi & conditioni feudi per omnes partes & indiuidua subiciuntur, veluti corpora, quæ Iurisconsultus ex Philosophorum sententia dicit constare ex pluribus distantibus, in quibus quidem præscribendis singula corpora spectantur, & suas causas habent vt vniuerso adiungantur, sed semel adiuncta, & vni, iure vniuersi partes eius omnes habentur. l. rerum mixtura. D. de vsucap. Quo fit, vt cum de consensu iure queritur, vniuo actu in vnum, aut paucos exercito totius possessio conseruetur, quem locum nos antelate exercuimus, idque nõ vi singularis cuiusquam aut personalis facti sed iuris realiter, in feudi partes exerciti. Quominus obitare putanda sit regula illa, quæ communia sunt pluribus vt singulari, facto maioris partis, non subici & ne si omnes quidem singuli vno excepto consenserint, quod notatur. l. naturaliter. D. de vsucap. & regu. quod maior pars, quæ in rebus vniuersitatibus & corporum communibus disponit. Vnde fit, vt nemo ex his qui in solutionem præstationum & iurium debitum ex qualitate & conditione feudi cessarunt, constituantur per hoc in possessione libertatis aut exemptionis, quia per exercitium iurium in partes, possessio totius retinetur: quod Bart. ait. l. arboribus. §. de illo. D. de vsuf. l. si vnus. D. de seruit. rust. præd. ex quo illa Anton. Butrij sententia. c. ex multiplici, ext. de decim. quod etiam præscriptio extenditur ad particularitatem iuris comprehensi sub aliquo vniuersali iure, ne contingat rem eandem diuerso iure censi, quando particularitates habent se, vt partes vnius totius, ex Innoc. c. dilectus ext. de capel. monach. & retulit Francisc. Balb. d. quæst. 10. numer. 20. hoc est cum partes per se non subsistunt vt integrales, sed vt portiones vnius totius. Quia tum quod iuris est in toto dominio feudi, idem erit in omnes totius partes. l. ade sacra. D. de cont. empt.

A Bald. l. qui vsufructum. D. quemadm. seruit. amitt. Ex eo est, quod Innoc. dixit c. Episcopus ext. de off. ord. Episcopum, qui fundatus est in toto territorio suæ iurisdictionis aut diocesis, & si aliquo capitulo iurisdictionis, vel in certas personas vñ non sit, tamen semper eum posse exercere in qualibet parte, id quod habet in toto, & vbiq. tribunal ponere, quod & in omni iurisdictione accidit ratione territorij competente, scripsit Florian. l. si quis diuino. D. si seruit. vend. Fely. c. auditis ext. de præscript. Quæ eadem sententia est in hoc ipso subiecto Pet. & Cy. in rub. C. quæ sit long. conf. quos sequuntur Bart. & Alb. d. rub. & Bart. l. 2. cod. tit. Quod si quis nobilis aiunt solitus subditos collectare, collectam imponendo allegat ius vniuersale, potest ipso subditos omnes collectare, ex eo quod cum paucioribus fecit, & possedit, & idem sentit & docuit Alex. d. conf. 124. lib. 4. & quos retulit Boët. decis. 126. numer. 4. & 265. numer. 7. Contra accidit, cum ius singulare prætenditur contra vnum, aut plures ex possessione quam quis habet aduersus vnum aut plures etiam si ex talibus particularibus maior numerus, aut potior pars efficeretur, quia de particularium facto, aut iure passiuo non fit consequentia ad alios, aut diuersos vassallos. Ideoque qui iurisdictionem præscripsit incertos homines cuiusquam pagi, aut vici, aut vrbis, ex eo extensionem non potest facere ad alios eiusdem pagi homines, vel vicos, vel partem eiusdem, quia in iure acquiendo valet regula, tantum præscriptum quantum possessum est, nec personale factum, aut præstatum, aut consensus personas egreditur præstantium, aut consentientium, licet in iure retinendo iam quæsitio aliud sit, ex Bart. l. miles. ita. §. 1. D. de milit. testam. Alex. conf. 16. vol. 5. Et ideo exactio vestigialis facta de certis personis, aut rebus, & mercibus ad alias non porrigetur, quæ præscriptiones & possessiones restringuntur, vt propriis facti terminos non excedant. Bald. l. vlt. C. communia vtriusque iud. Innoc. d. c. dilectus las. conf. 82. lib. 3. Cast. d. l. restituta. D. de Trebel. & diximus alibi. Ex quo illa Molinæ determinatio in §. 2. gloss. 6. ad fin. tit. de feud. vbi inquit, cum in prædicta Patiensis patronus aliquis probat reliqua omnia fructa à se dependentia, & omnia circum vicina subesse, oneri vulquecini (quod quale sit ante diximus) vnum & hæc probatio sufficit ad probandum, quod certum feudum, de quo quæstio est (adiicere debuit intra eosdem eiusdem feudi limites strum) eidem oneri subiciatur, si de eo nihil in specie appareat. Et negat probati, quia c. cum olim ext. de consuet. & c. ext. de capel. monach. & c. Ecclesiis, & c. super eo de censibus, quæ vicinas consuetudines spectare videntur, non de iure ipso probando disponant, sed de qualitate aut quantitate iuris per se concessi, & tunc ad eas verificandas locorum vicinorum consuetudinem rectè attendi, secus si de ipso iure, & onere ageretur, quia illo casu circum vicinorum prædiorum consuetudo nihil concludat ad onerandum intermedium prædium, cuius rei exemplum ponit in consuet. Blesensi decens. Cati preij, quod probatio de vicinis feudis nihil inferat ad alia pro Domino feudi. Et fortasse verum est in terminis de consuetudinis, in quam Cati preij vñ non est relatus scripto, imo Aresto Curie exemptus, & repositus in probatione iuris priuati; de quo ille pluribus. §. 3. tit. de censib. Sed tamen concludit quod si cum possessione generali & in differenti ostenderetur, vniuersalis titulus de præterito onere super vniuerso territorio, quod sufficeret, Atque idem fecit censet. §. 7. in fin.

fin. præsertim ubi non est determinata certa localis consuetudo in loco & d. §. 53. plena manu recedit. Boër. decif. 263. numet. 7. Sed iure nostro, & in casu consuetudinis, atque etiam de iure, & si verum est, quod tali casu intentio dominorum non est fundata de iure publico consuetudinis, quæ nihil de talibus oneribus præscribit, vt de baillo Filicerorum (quod ego vulquecino æquiparo) tamen fundatur à iure privato concessionem feudali, quarum probato hoc text. & iure habet auctoritatem à præstationum verificatione, repetitarum per decennium ex vna eadem & vniformi causa. Nec recipiendæ sunt presumptiones iuris, quas Molinæus colligit aduersus tales præstationes iuris, de extorris per vim & impressionem dominorum feudali oneribus, de quibus d.

7 §. 53. num. 17. & 18. Quæ iniqua presumptio est, nec locum habere potest, nisi in nouis, & insolitis oneribus, & præstationibus, & indeterminatis, & quæ certam erogationis formam non habent, l. Seio. D. de aur. & arg. leg. & probata in Domino ingenij & motum acerbitate, tyrannica & exactrice in talibus exigendis, cui tamen presumptioni multa sunt, quæ responderi possunt, auctoritas magistratuum, & obseruata toto regno æqualis iuris & legum executio, in quo tribunalia patent, non omnes subiecti inopes, non omnes rustici, multi vrbanj, fori accolæ, multi fori ascleæ, multi litigatores. Est etiam quidem iure nostro satis æcerbæ ea de re contra dominos constitutum art. 116. & 609. Denique nunc & pueri nasum Rhinocerotis habent, nullus Dominus altiorum rustico Pictauo, aut Normano, aut Cenomano, non ille quicquam nec vnguem quidem vltra debitum extorsit ab illo rustico. Hæc si Molinæus cogitasset aliis moribus alio tempore non putasset inter non vnus generis presumptiones eas eligendas, quæ vitio plus tribuunt quam iuri. Et cum tales præstationes diuersas origines habere contingat, pactationum conventionum, concessionum feudali, priuilegiolorum, præscriptionum, ad eas potissimum non adiecit animum, quas ab rapacitate, & inclementia animi interdum provenire accidit, cum vbique leges & Magistratus talibus obstant, cum ius etiam opinionioni obstat repetita, voluntaria, & causata decem annorum præstatio, quæ violentia presumptionem, si quæ erat, abluir. Certè eiusmodi presumptio negari non potest fallax, & incerta, atque adeo contra naturam esset, nec ab lege adminiculum haberet, ideoque & legibus insufficiens ad quidquam efficiendum, quam etiam hic textus palam reuincit, qui ex repetitis præstationibus iustum, & legitimum initium præsumit constitutionis aliqui incertæ. Itaque quod Mol. §. 2. glos. 6. colligit, tituli probandi necessitatem, negamus imponi ab ea presumptione quam fingit, & hoc articulo, tum etiam vltimo huius consuetudinis sustineri dominorum actiones dicimus, ex præsumptis causis præstationum in materia licita & commerciali, quantumlibet graui onera dicantur, propterea quod initio ea lex infestationis dicta est, & libuit beneficium non accipere, recusanti onera, atque etiam

g nunc, & quous tempore liceat, grauat onus exuere abdicatione feudi, quam refutationem folent appellare & guerpinetum. Nec vllum tam onerosum feudum reperitur, quod non accipientem reperiat, imo & quiddam vile ferat suo mercatori. Itaque etsi talia pacta priuati iuris sint non consuetudinarij, habent tamen probationes eorum auctoritatem à consuetudine & iure publico hic & art. vltim. huius libri. Non igitur oppugnanda sunt presumptiones iuris, quod ille vbique iniquior Dominus feudorū facit. Sed spectant

Argent. in Conf. Brit.

A de causæ, & probationes causarum, & anab vniuerso, an vero à speciebus per se ius dicatur, quæ propria materia est huius tituli.

* [VN OV PLYSIEVRs.]

Imo & si omnes præter vnum negarent deberi, nihilominus per vnus solutionem possessio retineretur in totius feudi subiectos, realiter scilicet è iure rei innixo, nec per negationem subditi possessionem libertatis præstarent, nisi Dominus post negationem conuinceretur, vt inferius dicemus. Neque igitur particularium præstatio in iure singulari, valet ad efficiendos alios vassallos, aut feuda eorum: Neque item eorum denegatio Dominum priuat possessionem in iure vniuersaliter probato in totum feudum.

f [DES DEMEVRANS.]

Addi poterat, *ex teneur*, quamuis alicubi etiam ex simplici domicilij constitutione talia iura debeantur, & noui feudum quoddam in quo incolæ etiam ratione simplicis incolatus feudi, de omni friuolo, omni suppellectili, instrumentove quadràgulo, quod feudo exportant Domino pendere quiddam coguntur, *qu'ils appellent droit de leuage*, hæc scilicet lex est & conditio feudi, rei, & locis annexa, quam si Molinæus fando audisset, fulgurasset, tonasset esse hanc tyrannidem, exactiorem, & grauamina inaudita per metum olim extorta; sed sunt ista vetustissima, & omnem memoriam superant, & olim suas causas habuerunt, quas nunc nos ignoramus, sed creberrima sunt in Britannia feuda talis tenoris: de quibus sèra esset huius temporis exposulatio.

g [ENTRE LES METES DE LA SEIGNEURIE.]

- D
- 1 Domini fundati sunt in naturalibus feudorum, non in accidentalibus.
 - 2 Probatio de l'vsement du fief Dominum fundat.
 - 3 Alodia nobis nulla.
 - 4 Omnia feudalia sunt in Britannia.
 - 5 Domini fundati sunt intra metas feudi sui. *ibid.*
 - 5 Des terres vaines, & vagues en Bretagne.

Hic tex. optimus & vtilis ad refellendas scholasticorum autorum sententias, qui contra pronunciare solent. Diximus initio huius articuli Dominos feudorum de iure quidem consuetudinario solum fundatos esse in naturalibus feudorum, id est, in his quæ consuetudo expressè omni Domino feudi debita adscripsit, & exempla talium adiecit, de quibus & Molliu. scripsit in feud. §. 7. num. 10. Cætera omnia quæ accidentalia nominauimus, id est, quæ à prouisione hominis, nec vero à iure & Consuetudine scripta cauta sunt pactationibus inuestiturarum probanda esse à dominis, sicuti auctoribus omnibus cum eorum intento negatur inuestituris, recognitionibus, professionibus, dinumeramentis, actibus possessoris, atque quod hic agimus, præstationibus repetitis ex certa & determinata causa, sed probata qualitate dominica & correlatiua vassallitæ, & feudi realibus debitis, & iuribus, id est, *l'vsement du fief*, fundatur deinceps intentio Domini aduersus omnem vassallum intra eandem metas consistentem, veluti iure in totum territorium, & quamlibet eius partem fuso. Ita vt iura eadem possit exercere in qualibet parte, quæ habet in toto l. æde sacra. §. fin. D. de contra. em. c. cum Episcopus ext. de off. ord. c. 1. §. item si quis tit. si de feud. defund. quod idem Socin. sentit l. 1. prin.

K K K iij

in col. 4. D. de acquir. possess. Ioan. Faber. l. i. verb. Sed tu potes dicere. C. de sum. Trinit. & l. i. C. de iur. emph. Falsa vero Canonist. sententia Panorm. Host.

3 And. Boich. Fely. c. si diligenti. & quos Molin. allegat. §. 46. num. 5. quod de iure Domini fundati sunt in iurisdictione abstracta & feudo tantum, non etiam in dominio directo; Cuius contrarium verum est iure consuetudinario, quo omnes Domini feudorum dominium directum habent omnium subfeudorum, et si ne iurisdictionem habeant potest contingere. Falsum etiam illud quod à primario & naturali primario rerum statu, rem omnem liberam putant, ita ubi sunt alaudia potius alaudialem quam feudalem, id est, seruilem. Nam & si alicubi talia alaudia sunt, in Britannia certe nulla sunt, imo vulgatum ubique axioma, omnia omnium possessorum dominia & possessiones in feudum teneri, vnde cumque habeantur, quod verus consuetudo expresserat cap. 224. *Homme ne peut tenir terre sans Seigneur*, & mirum est ab reformata esse omissum, cum ad multa efficienda & concludenda posset prodesse tale assumptum, quod tamen obmitti non debuit, cum de facto verum sit, & hoc iure vtatur, quod & olim in regesta Cameræ computorum reclarum Molinus notat, & de facto in multis locis non esse verum, dicit propter frequentiam alaudiorum. Sed sentiant illi quilibet suo priuati iure: Nam præsumptio imo necessitas veritatis habet, quod omnia feudalia sunt in Britannia, quo sic stante aliud quoque ex eo concluditur, quod Domini feudorum intra metas dominum fundati sunt in dominio terrarum inculcarum, & desertarum, & vacantium, & inani, de quo vulgo litigant in l. rem que nobis. D. de acqu. possess. l. al. & Fab. l. i. C. de iur. emphit. Barbat. conf. 50. vol. i. Cast. conf. 179. lib. 1. In quo concludunt contrarium, sed id ab vno illo falso assumpto, quod res quælibet libera præsumatur, cum nobis oppositum verum sit, hoc est rem omnem seruile, nec villam esse liberam à conditione feudali. Ex contrario igitur assumpto necesse est contrarium concludi, & ex hoc textu, dominos quosque probatis finibus territoriorum fundatos in omnibus inclusis intra easdem metas, vt partibus sui feudi, etiam aduersus regem, qui licet fundatus sit in supremo resor- tor & protectione, & dominio supremo, non tamen in proprietate rei cuiusque, quod vulgo notant in l. bene à Zenone. C. de quad. præscript. & quos

4 Molin. colligit. ibid. num. 5. Quare cum anno 1567. Rex Carolus statuisset tales terras incultas vacantes inanes, paludisque vñre pretio, obstitere incolæ Britannæ & declarationem expressere, ne id cuiquam fraudi esset, nève alia intelligeretur editio quam quæ iuris dominici essent. Quia aut Baro aut Dominus feudi tam fundatus est in suo dominio vili intra suas metas, quam Rex in vniuersali & primario. Imo hoc potentius, quod generi per speciem derogatur, & specialis præsumptio vincit generalem, vt dicit Bald. l. siue possideris. C. de probat. per quam speciem dominium illud primarium non tollitur, sed diuersificatur & distinguitur in species qualificatas vtilis & directi. Talia sunt, quæ nos in tribunalibus nostris, verbis consuetudinariis solemus appellare, *gallus*, hoc est, terræ & agri vacantes interiacentes inter agros limitatos, quos nos solemus dicere esse proprios minorum feudi, etiam si interdum contingat eos in vfu esse vicinorū & subditorū eiusdem Domini, id est, quæ & tale ius sæpè professionibus inseri solet. Vana igitur nobis quidem illa alaudiorum iura, & omnia quæ cum suo effectu, & præsumptione, *Caren Bretagne nul ne peut tenir terre sans Seigneur*. Cui conue-

Nunc & nota
art. 328.

Art. 328.
N. C.

niunt Meldenis, & Meledunensis consuetudo, & alia quam plures.

^h [ET EN SA SEIGNEURIE]

1 Fines feudi certi esse debent & contineri.

2 Feudi partes distantes, aut concretæ.

3 Feuda annexa non sunt eadem.

4 Amortisatio inducit tempore. An eximi à iurisdictione.

In demittis Domini præstita. ibid.

Fines hos & limites oportet esse certos, vt inde certum quiddam possit colligi & concludi, nam ex dubiis nihil inferitur præter dubium. Probat igitur eos oportet. Sed & continentes oportet esse, id est ne quid alienum medio interiaceat, quod raro accidit in Britannia, aut certe in confesso, ita vt vassallus non neget fe hominem eius feudi, quo casu, probandum tantum restat vfu, id est lex feudi, *Relement*. Nam si ex pluribus prædiis distantibus constarent, non esset fundata Domini intentio, nisi in confesso etiam esset talia prædia eiusdem feudi esse in concreto, veluti in his quæ nostro more solemus appellare, *Fougères à Rennes, Vitré à Rennes, Matignon à Rennes*. Ista enim non sunt eorumdem limitum, nec primario feudo adiiciuntur, vt partes, sed vt principaliter annexa, id est quæ naturam suam seruant, nec reguntur conditione primarioi caput quibus annexa sunt, nec funt eiusdem temporis infestationes, sed à dominis matrimonitis, aut hæreditionibus, aut aliis titulis acquisitæ, & suis dominis & annexæ & adiunctæ, sed aquæ principaliter vt determinat l. i. D. de legat. 1. & quiddam Mol. notat d. §. 46. numer. 7. Sed & interdum accidunt certas fundorum partes, aut prædia Ecclesiarum, aut communitatum dotibus dari à dominis prædiorum, vt frequenter fit in fundationibus millarum, quod cum euenit, & si Domini feudorum id possint impedire ex artic. 345. & detentores cogere ad vacandas manus suas (sic enim loquuntur) tamen si non fecerint, & quadraginta totos annos passi sunt talia possideri ab manu mortua, id amplius non possunt, & præsumptio alia insurgit, quod olim indemnifata sunt, & amortificata, vt loquuntur, de eorum consensu, ita vt amplius litem de eo mouere non possunt, quod & Mol. notat. §. 41. numer. 60. & plures ea re consuetudines memorat. Quod cum accidit, talia feuda per se incipiunt separatim territoriorum facere, & separant à lege & conditione reliqui feudi, & naturam mutant, & enclaves dicuntur, & ad Dominum superiorem iurisdictionis, & resorior reuertitur, nec amplius de corpore feudi, aut Baronie dicitur, nisi fide iurisdictionem Barones aut hominibus exerceant; quamuis Mol. per amortificationem, ac ne consecrationem quidem Ecclesiæ putet locum consecratum eximi à territorio, & iurisdictione dominorum feudi: Sed in eodem adhuc residere, & exerceri posse iurisdictionem, & probat au thoritate Baldi, quod Ecclesiæ sint de territorio potestatis, Sed ibi Bald. nullam amortificationem, aut prescriptionem manus mortuæ, aut indemnificationem præsupponit, quorum aliquod si interuenierit, nec expresse appareat de retentione talis iuris, transit ea iurisdictione ab inferiore ad superiorem, & si quidem remanent in territorio amortificatis, quod solus Rex facere potest, sed desinit esse in territorio, & coëctione eius contra quem plenum est emancipationis scriptum est, aut qui indemnitas nomine quidquam accepit sine reservatione consentiendo amortificationi; & hoc iure vtimur, de quo magna,

C

D

F

magna, & antiqua lis est inter Regem & Baronem Vi-
trari ratione prioratum in dicta Baronia sitorum,
quorum possessiones pleno iure olim amortitatz di-
cuntur, & præscripta omnis feudalis subiectio, & iurisdic-
tio sine villa retentione. Sed hæc sunt alterius lo-
ci. Propter alia tamen apposita sunt hæc verba, *entre
les metes dudit seigneur & en sa seigneurie*, alterum enim
accidere potest scilicet, vt in metas sint, domino
circumquaque feudi terminos possidente, & tamen vt
quoddam particulare feudum eius non sit, quo tropo
dixit Paulus, ex nobis exierunt sed de nobis non erāt:
Et pater exemplis supradictis, & aux enclaves. Cæte-
rum hic apparet dominum extra territorium suum
fundari non posse, nisi in titulo aut præscriptione in
exigendis talibus, quod expresse decidit Francif.
Aret. conf. 132. quod ad hoc ipsum factum est in co-
dem ipso argumento.

¹ [EXEMPTION.]

Improprie loquitur, nam priuati præsupponit
habitu, & exemptio præexistentiam subiectionis;
sed dicere debuit *non subiection ou liberté ou n'estre tenu.*

^k [ILS SONT TENUS PROUVER LE TITRE
de leur exemption.]

¹ Libertas præsumitur.

² Qualitas præsumitur ex presentis statu.

³ Pendente lite nil nouari.

⁴ Extensio non fit de persona ad personam: tantum præscrip-
tum quantum possessum.

⁵ Seruitutes non sunt contra ius commune.

⁶ Præstationes ius fundant, ita vt subiecti debeant proba-
re libertatem.

¹ Multa huic dispositione obstare videbantur, atque
in his certissime iuris regulæ de elementis iuris
ciuilis deducuntur. Primum rei cuique & personæ con-
natæ libertatis præsumptio, & consideratio, de qual.
imperator & l. ciuis. D. seruit. vrb. præd. Quod si ita
est grauari reum probatione libertatis alienum à iure
videbatur.

² Secunda regula est, quod quali quisque in statu re-
peritur, talis præsumitur pendente lite, & talis debet
iudicari, qui in possessione libertatis est liber in posses-
sione seruitutis seruus, ingenuitatis ingenuus, nobili-
tatis nobilis, ignobilitatis ignobilis, artic. 135. &
quos Tiraquel. in tractat. nobilitatis congerit q. 10. &
q. 14. in partagiis nostris q. 21. Hic autem vassalli in fa-
cto proponuntur nunquam solui, & sic in possessione
libertatis, & tamen pro seruitute pronuntiat, quod
exemplum est Appianæ infantiæ, & crudelitatis,
qui ex possessione libertatis, secundum seruitutem
vindicias dedit, ob quod factum secessio patrum &
plebis facta est.

³ Tertia, quod qua quisque in possessione iuris re-
peritur, in eadem pendente lite tenendus est, etiam ad-
uersus fiscum l. res quæ in controuersia. D. de iur. fisc.
l. prohibitum. C. eod. rit. lib. 10. c. cum venisset ext.
de infituit. c. 1. & 2. ext. vt lit. pend. c. volumus, 16. q. 4.
c. dudum ext. de priuileg. l. 2. C. de probat. l. vltim.
Cod. de rei vendic. §. illud, quoque auth. in med. lit.
non fieri. fac. for. col. 8. l. diuus. D. de petit. hæred.
& l. non ideo. C. de lib. caus. l. 1. C. si per vim vel alio
mod.

Quarta, res inter alios actas aliis non nocere l.
sæpe. D. de re iud. & tit. eodem. C. cum super ext.
de re iudic.

^A Quinta in materia præscriptionis aut consuetudi-
nis inducendæ aut inducitur, non esse faciendam exten-
sionem de persona ad personam, neque actiue neque
passiue, male igitur hic fieri extensionem de soluti-
bus ad non solutæ, ad possessis ad non possessa, de quo
nos sup. art. 271. verbo *seigneurie* & Fely. c. auditus
ext. de præscript. Balb. parte 2. principali q. 2. in fin.
Boër. decif. 163. art. conf. 131. Atqui hic contra fit.

Sexta tantum præscriptum quantum possessum, & s
contra quos possessum, quod nos late sumus exequu-
ti d. art. 271. hic amplius peti quam possessum sit.

^B Septima factum negantis per rerum naturam nul-
lam esse probationem, idè quæ nisi intentione actoris
probata non debere reum probatione exemptionis
grauari.

Quæ cum receptissima sint iuris theorematia, hic
videri poterat ista dispositione ea omnia violari, sed
non ita est, responsioque ad omnia vna est, per repeti-
tas tot annorum præstationes ex causa vniuersali, in-
duci debiti allegati præsumptionem, atque ex ea do-
minorum intentionem fundari, ex consuetudine cur-
tis præsumpta, idem iuris in partes esse quod fit in to-
tum, & in singulares vassallos vt detentores partium
C feudi, similiter per omnes suas partes affecti, ad quod
probandum magna adminicula ducuntur ex profes-
sionibus quas domini actores, suis & ipsi dominis
exhibent talium iurium professorias, & si per se illa
quidem in totum non probent l. censuali professio.
C. de donat. sic euenit, vt dominorum intentione fun-
data regulæ illæ & theorematia omnia, quæ ex aduer-
so opponuntur, pro dominis facere reptantur, quia
& si iure primario res omnes liberæ præsumantur,
iure tamen gentium introductæ sunt seruitutes, ho-
minum, & prædiorum, & iure ciuili confirmatæ.
Idè quæ non contrarias sed præter ius esse dicuntur, 6

^D licet ius partis impetatur, quod gloss. notat in c. 1. de præ-
script. in 6. alij l. 1. C. de seruitut. & aq. & nos alibi
diximus. Quare cum probatis tanti temporis præsta-
tionibus vassalli in possessione seruitutis reperiantur,
prouocantes de seruitute in libertatem interim serui-
re oportet, iuxta l. circa de probat. D. & quæ ante di-
ximus. Nec magis obstat, quod de extensionibus non
faciendis in materia consuetudinaria, aut præscriptio-
num obicitur, quippe ista per extensionem non sunt,
quæ intelligitur de separatis ad separata, aut diuersa,
hic autem non ita fit, sed potius illatio de toto ad suas
E partes concretas & vnitæ, & eadem corpora de plu-
ribus composita, ne vna & eadem res diuerso iure cen-
seatur d. l. de sacra.

⁷ Quare hoc ipso in subiecto iam olim Io. Fab. sen-
serat, quod si vnus pluresque domini à suis subditis ali-
quid exigere sint soliti, dominis in quasi possessione
existentibus, probationem libertatis subditis incum-
bere, quod ait §. æque si agant inst. de actio. nec mul-
tum diuersum quod scribit §. ex non scripto inst. de
iur. nat. Boër. decif. 126. Demum hic non queritur
de acquirendo iure per præscriptionem, quod etiam
ex diuerso obicitur, sed de retinendo, quod per vnum
F actum fieri potest, per partes ad totius conseruationem,
vt suo loco demonstrauimus.

¹ [LE TITRE.]

¹ Titulus in feudaliibus quomodo probetur.

² Exemptio quomodo probetur.

³ Cessatio aut non solutio debiti.

Id est concessionem libertatis, aut priuilegium à
domino feudi concessum, probatur autem negatiue

per professiones feudales anteriorum temporum, si nihil tale continent, & per inuestituras, cum quidem indebitum dicitur, & condictur. Nam si exemptio proponeretur, ab confesso debito, necessario, aut privilegium, aut alio modo probanda esset per liberationum instrumentum, secundum quæ de renouationibus inuestiturarum tradit Molin. in feud. §. 5. num. 74. infra. Sed & præscribi quoque exemptio posset à talibus tempore 40. annorum: Neque enim hæc consuetudo eam tollere vult, quia de simplici cessatione solutionis mentionem ponit, à qua in talibus præscriptio initium capere non potest, vt ante docuimus, sed vltra non solutionem ad possessionem libertatis ineundam, necessaria est denegatio vassalli factæ petenti domino, & eidem acquiescenti, neque enim aliter in possessione constituitur, nec aliter potest præscribere, quod nos ante fusè sumus persequuti, & vulgo tractant. l. male agitur. C. de præf. 30. annor. Alex. conf. 136. vol. 2. & conf. 30. volum. 2. & 124. lib. 4. Iacob. de S. Georg. de hominibus num. 41. Sed tamen dubium non est, quin libertas à talibus iuribus sit præscriptibilis, concurrentibus necessariis, vt art. superiore diximus.

[DE LEVR EXEMPTION.]

Quia scilicet domini intentio fundata est per probationem præstationum.

[ORES QV'IL DIROYENT.]

Addo *or prouuerent*, probant vero hoc ipso quod non probatur contrarium: Nam solutionem alleganti ad possessionem incumbit probatio, probant & oblique probando solutiones ex alia causa factas: Nam si primæ solutionis causa probantur sequentes indeterminatæ ab ea determinantur, etiam citra relationem, quod Mol. censuit lib. de vsu. nu. 211. & item. §. 46. nu. 23. in feud. & quos allegat. Quare probatis solutionibus reus semper intendere debet, vt solutionum causas diuersificet ex aliis causis quam prætenfis, quia simpliciter factæ semper habent tacitam relationem ad suam primam causam, & implicitam repetitionem eius, cum nulla diuersa probatur.

[QV'ILS NE LEVRS PREDESSEVRS.]

Sive singulares, sive vniuersales, non refert in negatiuis. Quod si de auctore probaretur, ex eius solutione subsequens alius vsque ad decem vrgeretur reus. Sed si vassallus cum negaret auctorem suum fuisse, nec habuisset causam ab eo qui soluit, probandum esset, de quo tamen alibi diximus, an probata simpliciter detentoris solutione, præiudicium fiat nunc tenenti, de quo Benedic. rep. c. Raynuius verb. & vxorem numer. 447.

[N'EN AVOIR IAMAIS RIEN PAYÉ.]

Simplex allegatio non solutionis, adde & si non debiti diceretur non opponendo de præscriptione, quæ olim debiti confessionem videretur implicare.

[LE SEIGNEVR EN POVRRA VSER.]

- 1 Decennalis præstatio an valeat in petitorio.
- 2 Vnica solutio constituit in possessione.

Addo etiam via executionis, si vltimo triennio in possessione solutionis fuit, sin minus via actionis

art. 230. Sed iusta dubitatio est, an præstatione talium solutionum dominus vincere possit, tam in petitorio quam in possessorio. l. cum de in rem verso. habet. cum in realibus, & rem dominis de iure, vt necl. litibus, & l. si certis annis. De possessio non magna causa dubitandi, quando etiam vnica solutio pro vltimo anno, aut vno de tribus constituit in possessione d. art. 230. & Mol. d. lib. de vsur. q. 20. nu. 209. & Cast. dixit l. licet §. sed si queratur. D. si feruit. vend. & Spec. tit. de locato. §. nunc aliqua Bart. l. soluit. D. de off. procons. Hoc idem ille in cons. Paris. §. 7. limit. §. & 2. glof. 6. num. 4. Tamen in hoc vlt. loco triaginta annorum cursum exigit, & d. glof. 6. ex eo quia illæ l. si certis annis & l. litibus intelligi debeant tantum in præstationibus prætenfis ex obligationibus personalibus, in quibus multiplex prætenfis debitoris factum, non sola passio probat obligationis signorum principium secus in realibus, veluti debitor ex causa feudali, & rerum dominis, in quibus illæ locum habere non possunt, vt puta nisi offensus, aut probato titulo, aut certe longissimi temporis cursu, & d. glof. 6. alioquin accideret confundi totam materiam præscriptionum, quæ in longi temporis præscriptionibus dominiorum exigunt probari titulum l. diutina. nec petentem C. de præf. long. temp. l. nullo C. de rei vend. l. Celsus. D. de vsucap. quod ante eum notat Balb. d. part. 3. q. 10. Vt iuræ vtique dispositio locum habeat, negat cum de probatione dominiorum rerum soli ambigitur in petitorio citandas esse dd. ll. litibus l. si certis annis & l. cum de in rem verso. quæ paribus passibus ambulat, sed in his probandos esse titulos ex d. l. l. diutina l. diutina l. nec petentem, quod verum est per text. consuetudinis 266. qui magis etiam vrget, vbi diximus verbo, *pruuant le titre*. Igitur quoties de petitorio agitur proprietate, aut dominio rei soli, aut rei pro solo habita, vt debitor feudaliū magni momenti, vel vulgum Parisiensis agri, aut nostri balli, aut iuris ratharus, aut talium, erit in petitorio ex plenda omnis mentio earum legum, quod Molin. d. art. dicit §. 7. limit. §. l. num. 19. glof. verb. tempora cap. querelam. ext. de elec. Et vulgo etiam sentunt in dd. ll. in rebus magni momenti, cuiusmodi sunt dominia, sed in rebus non talibus quales volunt esse seruitutes, & præstationes ab obligationibus personalibus earum dispositiones admittunt omninoque in talibus momentosis, titulus probandus erit in petitorio ad præscribendum, & totius præscriptionis implementum. Sed in paruis, & personalibus dd. ll. ad præsumptionem tituli etiam in petitorio valebunt: quo casu sententia Spec. & Cast. accipitur, de qua ante diximus & Molin. dicit. q. 20. num. 209. Ego in feudalibus quoque iuribus, & debitis accipiendam dico hanc dispositionem, annuis dumtaxat, & quæ quotannis recurrunt, vt ea decem annorum præstationibus probari sufficiat ad idoneam debiti præsumptionem ex causa infeudationis prætenfa, nec alius sensus huius articuli esse potest, qui in materia feudalium loquitur, & statuit, per verbum *a accensum*, quod verbum simplicem vsurpationem significat, minore, & breuiorem præscriptionem legitimam, & completa, sicut text. loquitur d. l. litibus, eos, inquit, dicimus qui non ex longo, prolixo que tempore velt longinqua, & inueterata redituum susceptione sufficientem habent cautelam, quæ lex (vt ante docuimus) de præscriptione intelligi non potest, cum minus tribus decennio, quàm complendæ præscriptioni sufficiat: & l. de declaratione parenthesi, quod si verum est, intelligi omnino eam necesse est in præstationibus annuis minoris temporis, quæ si incidunt etiam in petitorio obtinere debent.

debet per hunc tex. Cæterum quia in idem tempus nec præstationes possunt incidere nec adaptari ad debita interpellata, & quæ semel tantum in morte accidunt, vt relecta, rachatus, & baillium. In his, inquam, habere locum hæc dispositio nequit, sed vnici-
 7. nu. 22.

Summa igitur hæc est, decem annorum præstationibus cuiusquam debiti, ex causa vniformis, & eadem probari debuit, & debiti causam sufficienti præsumptione, nisi quidem contra probetur ex dispositione leg. cum de in rem verso leg. si certis annis
 L. titibus, siue petitorio, siue possessorio agatur.

Eas tamen leges omnes locum non habere, quoties de dominio rerum soli, aut rebus magni momenti agitur, sed de præstationibus ex causa personali dumtaxat, aut seruitutibus.

Ex hoc textu tamen in præstationibus, & luribus feudaliibus annuis quidem, eas decem annorum præstationes idem efficere, quod iure ciuili, id est, præsumptionem inducere de titulo, & valere eas etiam in petitorio, in quibus aliquo omnino probandus esset titulus ex illo art. 266.

[ES LIEUX CIRCONVOISINS.]

1 An procedat argumentum à vicinitate locorum in quibus aliqua debita exerceantur.

2 A particulari cuiusquam facto nil inferat contra alium.

3 Hommes à lieux circonuoisins, hoc est eiusdem territorij subiectis, atque hic vicinitatis nomen improprie sumitur, pro partibus eiusdem corporis, & vniuersi, cum proprie vicinitas in separatis dicenda sit, à quibus ad separata non inferitur, sed adherentes vnus corporis partes, non proprie vicinæ sibi dicuntur, quod hic fit, qui enim aurem hominis tetigit, is totum hominem tetigisse videtur l. vulgaris. D. de furt. Quæritur in iure, an si quando accidat, vt controuersia

A diuidenda sit, in certo loco, in quo de ea re nil certi moris reperitur, an è vicinorum locorum moribus argumētum duci possit, huius loci sunt in tex. & glos. c. cum olim ext. de consuet. cap. super eo. ext. de cognat. spirit. cap. super eo. cap. ecclesiis c. sopite ext. de cens. cap. 2. ext. de capel. monach. quos tamen vltimo intelligunt receptis sententiis, vbi non de iure ipso debiti controuersia est, sed aut de modo, aut quantitate, aut qualitate perceptionis. Nam si de imponendo aliquo onere extraordinario agatur, etiam si maxime in locis circumuicinis obtineat, nihil concludere ad onerandum eodem debito certum particulare prædium, intermedium etiam intra eiusdem territorij metas situm, nisi quidem aut præscriptio, aut titulus ostendatur, aut certe in titis sub vno territorio ius deducatur ab vniuerso, & tale dicatur in totum, & singulares eius partes, quæ textus nostri dispositio est. Nec enim id tale, aut tantum præstare potest hominis cuiusquam singularis factum, aut consuetudo priuati hominis, vt ad alios homines, aut causas, aut loca porrigatur, quàm cum quibus est actum, & vt nec vicinorum locorum consuetudines, nisi cum domi specialis de eo nulla est, quod illis locis Doct. tradunt Boer. decis. 263. num. 10. & §. 10. & tit. de iur. om. iud. in consuet. Birung.

[NONOBTANT LONGVE TENVE.]

1 Præscriptio huius verbis non tollitur.

C Hoc est nonobstante cuiuscumque temporis cessatione solutionis, ante quidem decennales præstationes factas, quia subsequente præstationes tanti temporis fortiores eluunt quascumque indebiti præsumptiones, ita vt cedat infirmior præsumptio fortiori. Denique id etiam intelligendum huius verbis non excludi præscriptionem, si tota & integra præcessit, cum suis requisitis hoc est, si accessisset vltra non solutionem, etiam recusatio debiti, & sequuta esset non solutio per spatium temporis à lege diffinitum & sufficientis ad præscriptionem. Nam ante diximus admitti probationem contra præstationum continuationem. Probaretur autem indebitum præscriptione probata, quæ tamen in talibus inchoari nequit, nisi à tempore recusatæ solutionis cum peteretur.

ARTICLE CCLXXVIII.

1 A ou tor-fait^b où eschet^c amende^d ciuile^e au seigneur, ^f est estaint^g par an & iour^h, s'il n'est pourfuiuyⁱ : & n'est par ledit laps de temps d'an & iour tollu l'intérêt ciuile, de la partie offensée.

ARTIC.
CCXC.
NOVAS
CONS.

2 O Mne delictum^b quod continet, ^c pœnam^d pecuniariam, ^e domino adiudicandam, ^f euanescit, ^g anni & diei lapsu, ^h si persecutio eius facta non fuerit : ⁱ nec tamen præfatio anni & diei curriculo, tollitur interesse ciuile, illius cui damnum datum est.

- 1 Delictum crimen, peccatum.
- 2 Priuatorum delictorum persequutio.
- 3 Publicorum item persequutio pecuniaria, aut pœnalis.
- 4 Differentia huius art. & art. 274.

Tor-fait. Tor-fait. Francia voce idem est, quod delicti latinis, id est leuius aliquod admisum contra leges, veluti ea quæ non sponte nec dolo malo, sed tamen aliqua cum culpa admittuntur, aut excedunt

D defensionis modum, ex quibus pœna irrogatur dumtaxat pecuniaria. Crimen & peccatum de atrocioribus dicuntur, idèque & priuata delicta interdum appellantur, ex quibus obligationes nascuntur, de quibus in titulo de obligat. quæ ex delict. & quasi delict. nascuntur. Priuatorum delictorum etiam olim persequutio eorum tantum fuit, qui suam vel suorum iniuriam persequerentur. Publicorum, cuiusvis de populo, & sine publico, quod tex. indicat l. 2. D. de publ.

iud. utramque vocum delicti, & peccati Cicero lib. 2. de inuentione discriminat, qui peccare volent, inquit, necesse aliquando habebunt primum delinquere, & gloss. attingit l. i. C. si aduersus delicti. & gloss. verbo deliquit auct. qua in provincia. C. ubi de crimi. ag. oport. & gloss. reg. peccatum de reg. iur. in 6. Oriuntur igitur ex delictis omnibus duæ prosecutiones, altera pœnalis scilicet, altera rei prosecutionia, omnis prosecutionia pecuniaria est, nam apud nos ad vindictam simpliciter nulla ferè tribuitur, ne actio quidem iniuriarum, quæ semper coniunctum habet interesse priuatum, & quam reparationem solemus appellare, etiam si reus conuictus interdum facere aut dicere cõdemnetur, quod recantationem sonet. Ne actiones quidem illæ, quæ triplum aut quadruplum inducunt legibus, priuatorum actionibus vsurpantur, & pœnales semper procurator publicus exercet. Eæ vero de omni siue publico crimine, siue priuato intenduntur, interdum pecuniariam interdum capitalem habent condemnationem d. l. 2. l. l. litatio §. quod illicita. D. de publ. & d. auct. qua in provincia l. qui seruum. D. de act. & oblig. Etli prosecutione interdum ordinari nonnunquam extraordinariè intenditur. Capitalis quidem pœna aut corporis cõrectio, quam afflictioem corporis dicere solemus in foro, nemini indicitur vsu nostro ordinario iudicio, pecuniæ quidem & potest & solet. Sed hæc nos art. 274. fusius. Et discrimen prosecutionum traditur sup. art. 178. & seq. 4 Hic autem articulus differt ab 274. in eo, quod ille de prescriptionibus accusationum capitalium omnium generaliter agit, & actionum aut prosecutionum, quæ ex his descendunt: hoc vero tantum statuitur de his. quorum pœna non nisi pecuniaria condemnatio esse potest, nec vlla grauior, hoc est, vt dicere solemus, emendatio solum ciuili & pecuniaria, quacumque tandem via agatur, siue ordinaria, siue extraordinaria, cuius generis prosecutiones facit annales itaque articulus hic subiungi debuit art. 274. vt exceptio suæ regulæ.

^b [OV ESCHET AMENDE CIVILE.]

Hic articulus omnino negatiuè concipi debuit sic, *on eschet qu' amende ciuile*, propositione oppositi, vt eius materiam separaret à materia art. 274. in quo de omnibus criminibus, & omnis generis pœnalibus prosecutionibus agitur generali enunciatore & regula, cum hic de certa specie statuat, quæ scilicet pro pœna, pecuniariam dumtaxat, nec aliam potest continere damnationem, quod in delictis leuioribus accidit. In hac itaque clausula de pœnalis actionis prosecutione agit, & prescriptione eius aduersus publici procuratorem, in sequente de rei prosecutionia, quæ parti datur.

^c [AMENDE.]

Idem est quod pœna iuris ciuili, de quo exempla posuimus art. 33. sup. hic agitur de pœnali prosecutione prescribenda, quæ per fiscum exerceri solet cui nihil abest reo nihil adest, quæ mere pœnalem descriptio est in §. pœnales inst. de act. & diximus d. art. 274.

^d [CIVILE.]

- 1 Prescriptio pendet à probatione facti.
- 2 Pœna iuri ciuili exsoluere & in vsu consuetudinaria, ibidem.
- 3 Pœna quæ sunt in vsu, sunt in arbitrio iudicantium.
- 4 Nullum hac de re querela &c.

Id est, *pecuniare*.] Neque enim hic prosecutionia ciuili, & ordinariæ attingitur discrimen. Porro huius dispositionis valde meo quidem iudicio incerta est regula, quæ prescriptionis legem format à fine & qualitate pœnæ, de qua iudicantium valde incertum est arbitrium, & alius damnat, alius absoluit, alius ampliat, alius non liquere sibi affirmat, sicut patromilli Terentiani, idque ex hîdem probationibus. Itaque ante determinandum est, qualis pœna delicto congruat, quam de prescriptione statui possit, pœnam autem à probationibus omnino æstimanda est, sic fit vt cum hic finis sit non recipiendi & litis finis, & initio ad processum (vt loqui solent) opponatur, necessarium his sustinenda sit, huius quidem non recipiendi prosecutionis, quoniam de pœnæ genere diffinitur, quia de facti qualitate non constat, veluti si homicidium factum sit, cum de genere malorum sit, omnino reus probare debet aut casu factum, aut ad sui defensionem, quo probato non nisi pecuniaria condemnatio esse potest. An igitur tali prosecutioni prescriptum sit, pendere necesse est à probatione facti, quod cum probatur, satis est pronuntiare absolute in terminis art. 394. & 397. quam super fine non recipiendi, quia in illo de materia & facti iustitia agitur, in hoc de forma potius. & de *gagner sa cause par exploit, comme ils disent*. Certe quidem pœnæ iuri ciuili inductæ penè ex toto exoleuerunt vsu, nec retineri expedit, in quibus nullæ ferè grauiores leguntur, quam deportationis aut relegationis, nullæ quidem certe frequentiores in responsis iuriscõsultorum, tamen si eas impp. quidam interdum alpeuerunt. Sed nec hæ nec illæ nostris temporibus satis conueniunt. Consuetudinarias feruari ad vnguem expedit, quæ in potestate iudicantium profus esse debent, quod l. ordo D. de pub. iud. dixit & l. i. in princip. ad S. C. Turpil. elegantis responso & l. hodie D. de pœn. Sed quia facti quæstio in arbitrio iudicantium relicta est, quod illa l. ordo dicit, nec aliter fieri potuit inter tot circumstantias, euenit vt ex facti estimatione & probationum diuicacatione arbitrium ad pœnæ quoque qualitatem producerent iudicantes sepe contra ius, cum sepositis circumstantiis, imo atrocioribus adiunctis, quam consuetudo deposceret, ne quidem pœnas consuetudinarias imponerent, quod sine exemplo est, & ab impotencia impetij, & magistratus proficiscitur, cum probationes æstimant quantum lubet, pœnam item irrogant quantum lubet, & quod ex perturbatione animi propendat, adhibent prætextu circumstantiarum, quæ sepe nullæ sunt, nisi etiam atrociore, & præclara legum, & patri iuris ludificatione conscientiam prætexunt, & indulgent animorum motibus, & gratiæ. Alibi seuerius, alibi leuius eadem crimina cõrectur. Tholose compressi seueri esse dicuntur, Parisiis aqua inspergitur. Noui indices magnorum certum, qui gloriarentur, se nunquam interfuisse indicio capitali, nec cum si interfuissent, vllum vnquam fontem ex animi sui sententia damnatum, adderent etiam ne se iudicio suo damnaturos vnquam vllos: Alij aliud atque aliud de eadem delicti specie indicant etiam exclusis circumstantiis. Mihi certè crudelis hæc clementia videtur fore, quæ legum seueritatem fontium noxæ condonat, & alienas iniurias remittit contumeliosas, & nocentibus iniquissima statera. Difficile est ista lege cõtere (ais) planè difficile, inquam, sepositis quidem circumstantiis, cum nulla factum exenunt, sed si tale est, quale lex pœnam imponit aut etiam atrocius, non difficile, & aliter fieri intolerandum. Vnde etiam furor emicat, quod l. eia parientia nunc fere quique priuati

sibi ius dicere, & manu vindicare aggreditur, quod ex legibus sibi non reponi indignatur. Sed in hac affecta, & afflictâ rep. oppressis legibus, furentibus Venere, vino, gratia, auaritia, emptis magistratibus, labante imperio, sine fructu nostra querela est, nisi si quid Nemesis audit.

^c [AV SEIGNEUR.]

Cuius de ea re cognitio est, & ad quem pœnæ exactio ex admisso pertinet.

^f [EST ESTEINT.]

De vi huius vocis in præscriptionibus diximus d. art. 274. Magis mirum hoc enunciatum ad factum ipsum referri veluti infectum fieri possit contra l. in bello §. facta. d. de cap. & contra naturam ipsam. Sed tamen iuris effectû pro infecto haberi potest, quod factum est semel, & vero sæpè fit. & Tiraq. notauit in primig. q. 34. & in constituto lim. 7. Quod igitur hæc consuetudo facti pro infecto habet, ad effectum prosecutionis magis magisq. prohibendum dicit, veluti non factum prosecutioni nulla consequi possit.

^e [PAR AN ET IOVR.]

- 1 An hæc dispositio habeat locum in delictis successiuis.
2 Quoties appellatur à grauamine successiuis.

A die admitti criminis, aut delicti, quod ante demonstrauimus art. 274. Atque istud quidem, obtinet in delictis, quæ momento admittuntur. Sed magna dubitatio est de his, quæ tractum successiuium & permanentem habent, veluti si quis cum alterius vxore consuetudinem habeat ante plures annos, & lex vt hæc nostra veteri inquiri de admittis ante annum, vel si quis coitionem in temp. fecerit ante decem annos, si adhuc hodie moueat, cuius rei exēpla nobis niniūm familiaria sunt, & consuetudo veteri, inquiri de admittis ante quinquennium vt art. 274. an talia delicta extincta dicantur, an vnū, an plura sint? Hanc dubitationem agitat Bart. l. qui §. in popularibus. D. de iureiur. & cum sequuti Ang. Cast. Fulgos. Alex. Ias. Bart. dubitationē distinctione resoluit, quod mihi quidem videtur non valde probabili, cum lex scilicet aut factum per se aut animum respicit. Mihi quidem sine distinctione videtur ex continuatione delicti per actus reiterabiles interrupti omnem præscriptionem, facto ipsius præscriptoris, veluti in eo accidit, qui idem debitum sæpius agnoscit per temporum interualla, qui non nisi ab tempore vltimæ agnitionis, præscriptionem potest inchoare, sic qui idem delictum sæpius iterat, aut continuat, facit ne præscribere possit, veluti

A de eo dicere solemus, qui in vincula coniectus est, 2 & si intra decem dies appellare teneatur, tamen omni die quandiu detinetur appellare potest, quia quotidie grauatur succelluius grauamine, quod Specu. dixit de appell. §. restat, & Bal. l. 2. de epis. An. Io. dud. c. dilectus 2. ext. de appell. Ias. d. §. in popularibus, & vltus obseruat Philip. Francus. c. ex parte de appell. 6. Denique sensu communi carent, qui ad præscriptionem prosecutionis ex delicto initium spectant delicti si idem iteretur, cum re verâ non vniū sit, nec facile aliter Theologis posset persuaderi.

^b [S'IL N'EST POVRSVIVY.]

B Quæ, & cuiusmodi prosecutio exigatur ad interruptiones earum actionum, quæ de crimine, aut aliter intenduntur, diximus loco singulari de interruptionibus, ac docuimus non veram esse Bartoli de ea re sententiam l. marci. §. quinquennium. D. de adult. & in l. naturaliter. D. de vlticap. Mellior omnino Baldi opinatio in l. 2. D. de eo per quem fact. etic & l. 2. C. quand. libel. princip. dat. & Angel. l. 1. C. de indic. Quare non agam hic pluribus.

ⁱ [ET N'EST PAR LE DICT TEMPS TOLV L'INTEREST CIVIL.]

- C
1 Quid interest inter hunc articulum & sup. 274.
2 Interruptus procuratoris fiscalis non prodest parti ciuili.

Cum iure ciuili sublata per consuetudinem aut statum penali accusatione, tolli ciuilem quoque & pecuniariam prosecutionem dixerimus, & rei persequutorias ex delicto descendentes, & contra, hic non idem statuitur, propter præscriptionis breuitatem, quia anni tantum est, viuunt itaque hæc persequutoria diutius, quia maior eius consideratio est quæ penalis, nec tamen ultra quinquennium viuunt, quia ex illo articulo 274. omnis siue criminalis, siue persequutoria ex crimine descendens tollitur illo temporis spatio, vt iure ciuili vicennio. Quæ igitur effugit hunc articulum recidit in regulam illam articuli 274. quæ ordinaria & generalis est, vnde euenit, vt cum hæc rei persequutoria quinquennalis sit, interrupta non amplius alio quinquennio duret. Sed & illud animaduerti conuenit, cum hodie rei persequutorie, & penales in eadem persona concurrere non possint, vt interruptio facta à procuratore fiscali pro sua penali, extensio fieri non debeat pro persequutoria, quæ natura est interruptionum omnium ciuiliū, ne nisi interruptenti possint prodelle, nec extensio fiat de persona ad personam, quod alibi fusius demonstrauimus, cum fines sint diuerſi, vt & persona.

ARTICLE CCLXXIX.

O VTE action^a d'endommagement de bestes, ^b payement de foages, ^c tailles, ^d imposts, ^e billots, ^f guets, & ^g defauts d'auoir moulu aux moulins, sont toluz par an & iour, s'il n'y a eu poursuite.

O Mnis actio^a damni ab animalibus feris dati, ^b præstationes focariorum, ^c talarum, ^d vectigalium, ^e ceterarum quarumuis, ^f intributionum, ^g & actio quæ datur si alibi motum sit, tolluntur anni, & dici termino, si earum rerum facta persecutio nusquam appareat.

ARTIC.
CCXXIX.
NOUVEAU
CONR.

Hic articulus non est præfæ consuetudinis scriptæ, sed est descriptum de veteri quadam ordinatione ducis Joannis anni 1410. quæ deinde in consuetudinis textum defultavit, more veteri quo parliamentis generalibus decreta, consuetudinis textui inferere solebant.

***[D'ENDOMMAGEMENT DE BESTES.]**

Quod scilicet agris, aut frugibus ab animalibus feris nociturum sit, & dispositioni tituli *des aises* subiacet. Nam si quid à feris animantibus homini, aut pecorino nociturum sit, ad noxales pertinet, quæ perpetuæ sunt l. penult. D. de noxalib. aut ad titulum si quadrupes pauper fecit dicat.

b[PAYEMENT DE FOAGES.]

- 1 Focarium non præsumitur inuentum.
- 2 Focarium mixtum ex re & persona.
- 3 Nobiles eximunt res, quas per se colunt ord. Caroli 6.
- 4 Focarium nuper à prebiteris exactum.

Focaria à foco appellari eadem analogia, qua solaria à solo alibi docuimus. Fuit pridem focarium annuum tributum, quod principibus in singulos focos cogebatur, Capitatio intra ducentos exactos annos reperta Italis scriptoribus miris talium artificibus non ignota, à quibus talia omnia eruditionum fiscalium inuenta dimanarunt, & nos malorum magistro nimum seduli fuimus discipuli. Hæc est Francorum talia, quam bellorum necessitates reperere reip. angustia & facilia populi obsequia passa sunt: pedetentim primo & summis petebantur, nec nisi optinatum venia, quibus initio partes lucri decidebantur. Cuius rei etiamnum imago manet, cum annis vertentibus in consentibus ordinum peti in more est, antiq. spiritus specie & inani representatione libertatis præfæ populi, & optimatum. Qua de re veteres principum auctoritates adhuc reperiuntur, & consignatæ singulæ, quibus cauetur, ne ea exegisse fraudi sit, vel populo, vel optimatibus, néve auctoramento habeatur (seruicij). Nunc verò nullum certius regibus tributum, ubi principum postulationes per populi obsequia euoluere, iure optimo fecisse videri voluit, quod patientia olim obtruncare, certissimo victuris mortalius exemplo vt talium principiis obfente. Genus est

intributionis nec ex toto realis, nec personalis, sed ex utraque mixte. Reale munus iurifconsulti vocat, quod pro patrimonio realiter inducitur, & veluti abs re ipsa præditur: Personale quod aut personali opera, aut sumptibus, & impendiis cuiusquam præstat, l. 2. D. de munerib. & hono. l. recepto co. tit. Namque hoc habet à realium munerum conditione, quod in æstimanda præstationis quantitate, patrimonij, & bonorum omnium ratio habetur. A personalibus habet, quod pro bonis omnibus cuiuscumque loci in loco domicilij soluitur, quod etiam pro artificij pro operis, pro mercede famularum exigitur, quod ego quidem iudico, non æquo iure etiam si nil soli possideretur. Hoc ab persona habet, quod nobiles eo eximuntur. Hoc abs re quod pro rebus ignobilibus à se possessis soluere coguntur, quas quidem per colonos siue paritarios siue alios colunt. Nam eorum, quæ aut manu sua, si quis Cincinnati sit, aut per operas colat, libera eo munere condicio est, more ante omnem memoriam recepto, nec quidquam iudicij crebrius exemplo, & extat inter præfæ ordinationes Caroli VI. ann. 1408. articulus quidam in stylo parlam. tit. de tallijs art. 19.

A quo cauetur ne nobiles pro bonis ignobilibus siue mobilibus siue immobilibus quidquam soluere cogantur, quocumque modo ea acquirerint & quando ea possident, cuius meminit Guil. Benedic. in resp. c. Raynurius verb. & uxorem decil. 4. in fin. & attestum ad hoc, allegat, & morem sui Delphinatus Guido Papæ decil. 384. de qua & Tiraq. in tract. nobilitatis quest. 20. numer. 167. & seqq. quod valde notari conuenit, cum morem omnes sciant, causas & auctoritates aut nemo aut pauci. Notum & huius temporis institutum est, quod presbyteri id solum pro patrimonio suo, in quo personalis tributio veteribus fuisse apparet. Tempus autem huius annalis præscriptionis incipit currere à die, quo focarium exigi potuit, hoc est à die quo peractio facta est, & numeri coactoribus sunt traditi, id est, rotuli collectoribus deliberati, mense scilicet Septembri, & Ianuario.

c[TAILLES.]

- 1 Talia nomine omne genus intributionis intelligitur.
- 2 Annus à quo die incipit currere.

Cum principes nostri pridem ciuitates eximerent, inuidioso, & odiofo inuentio fecerunt idem, quod proverbio dicitur Paulonis equus. Nam mutatis nominibus, & temporum intervalis aliud vrbibus in tributum indixere, quod quarto quoque anno penditur, taliam appellant. Sed & talia nomine genus omne ordinariæ, & extraordinariæ intributionis accipiendum est, cui æquali anni tempore præscribuntur *comme poages, passages, preuosts, traistes, entrees, denrées de villes, ports & hautes, impositions foraines, subventions, subsides*. Finalment toutes espèces de gabelles se prescriuent par semblable temps, nisi quidem, aut singrapha, aut obligatio authentica, aut promissio scripto emissi sit. Hicem scripta vt exempla non restringunt regulam, nec talia vnquam qualia nunc exiguntur fando consuetudo, aut illius ætatis homines audierant, haud dubie expressum si prouidissent. Currit autem hic annus à die quo deberi inceperunt. Nam commissio ob non solum vestigal, aut aliud tale, aut professionem omnifam, specialis opposita est præscriptio quinquenniali. 2. C. de vestigal. & commissi quorum actiones eodem tempore tolli, quo ipsa debita æquum est, ex hac dispositione.

d[IMPOSTS.]

Genus & ipsum vestigal, quod ænopolis imponitur solidis pro denario, quod vinum minutum venit, Hoc nobiles & qui de suo patrimonio collegere & monetarij, & quidam priuilegiati non soluunt, sed nec apparitores quidam dumtaxat, quibus hoc olim à principibus indultum est, cum auctoritates producantur ætare partum, nec incolæ feudorum templariorum solvebant, erantque omnes illorum à des exempti; Franci quartum denarium appellant alibi nec scio cuius temporis sit inuentum.

e[BILLOTS.]

Inuentum posterioris memorie principum, quod ipsum ænopolis quoque imminet, alibi appetitum appellatur, voce flagitium testante, quo venia facta est talibus mensura minore vendendi, si modo id præstarent 30. solidos in quodque vini dolium. Primum initio inuentum vt cætera degenerauit in acerbiteriam exactio.

exactionis, cum initio ædificandis ædibus sacris esset repertum.

[G VETS.]

De his abunde sumus loquuti art. 91. sup. de quæ eorum origine, & iure, quo minus hic repetere necesse sit, currit autem annus à die, quo deberi incepere.

[DEFAUX D'AVOIR MOVLV.]

Præsupponenda hic dispositio art. 266. Currit verò à die quo alibi molitum fit. Idem de actionibus, quæ dantur ex eo quia salem alibi quisquam, quàm à regis

apothecis comparauerit, quamvis benignitate diuum hæc necessitas (& si sæpius tentata) adhuc nobis imponi non potuit.

[SIL N'Y A POVR SVITE.]

Qualis esse debeat diximus in loco de intertutionibus, per citationem scilicet & sententiam Bartoli l. 2. §. si rem. D. de vfucap. pro empt. & l. 2. C. quando libell. princip. dat. reicimus vsu & foro, dum has consuetudines & mores populi prætorio accipit, & contestationem requirit. Rationes adiecimus.

ARTICLE CCLXXX.

ELVY^b qui s'est obligé en espoir d'auoir^d le prest ou la denreg,^c & n'a eu l'un ne l'autre, peut par action les demander^e dedans deux ans^h apres l'obligation, & non plus, sinon queⁱ procès fust meü au dedans desdits deux ans.

Lle^b qui se obligauit, se futuræ^d numerationis, aut recipiendæ mercis, & neutrum eorum in manu habet, potest actionis vi, præfata exigere, intra biennij metas, post obligationem computatione facta, non ultra, nisi si lis contestata fuisset biennij illius intersitio.

1 Improbata de non numerata pecunia exceptio.

2 Abolenda exceptio de non &c.

3 In quib. contractib. locum habeat.

4 Reus numerationem probat.

5 Si nulla confessio de recepto, &c.

Extant in iure imperatorio tituli de non numerata pecunia Codice & institutionibus Iustiniani, item titulus de literarum obligationibus, qui exceptionem non numeratæ pecunie in vsum inuexere, ignotam hoc quidem iure, & vsu præse iurisprudentiæ antiquæ. Iustinianus & Hactenopus factio nomine appellant. Atque haud scio quam prudenter quovis iuris bono id inuentum Imp. placuerit, quod ut nichi quidem videtur, & res ipsa ostendit in totum aboleri potius expediebat & expungi, aut supprimi cauillatorios titulos de bono iure, ne subsidio essent fraudatoribus, & cauillofis debitoribus, quorum nemo his moribus tam supinus reperitur, ut cautione emittat nisi prius numerato. Quo magis mirandum, cum probabilius sit accepisse consentientem, & vero in hominum actibus id frequentius accidat, contrariam tamen præsumptionem non numerati legibus placuisse. Me quidem arbitro talis exceptio neque bonæ fidei conuenit, & biennio toto operari calumniantium artes & effugia, nil aliud videtur, quam fraudes alere publica iuris auctoritate, & maligna sapientia fouere debitorum perfidiam. Extat Demosthenis iusta querela oratione contra Dionys. qua fidem scripti vbique cludi maligno artificio queritur: & tutelam eius fidei iudiciis commendat *δρακα*, inquit, *αὐτῆς ἀποδοῦναι ὅσα ἀποδοῦναι καὶ τῶν ὄντων*. In quam sententiam est illud Plauti. Nostra (inquit) ætas non multum gerit fidei. Numeratur pecunia, adfunt testes duodecim. Præsto est qui scribat actuarius, & tamen inuenitur Rhetor qui factum negat. Talia hominum ingenia, nimium multa è rep. non est adiuuari versuta ista iurisprudencia. Quod si maxime talem exceptionem admitti placebat, & verum à probationibus quæretur, cur pla-

Argent. in Conf. Brit.

B cuit creditorem post scriptam, consignatamque debitoris manu syngrapham onerari agentem enormi & insolenti probandi necessitate inducta in vniuersum non numerati præsumptione, quæ professione discretæ receptum contentis proflus elui deberat. Cur creditur cogitur probare, quod testatio debitoris coniunctum factum, contra regulas. Namque & si factum negantis, negetur etiam per naturam vllam probationem l. assuecutor eod. tit. tamen consignatum scriptum manus agnita debitoris, & illo die, hora & loco factum, conuinci potest contraria probatione. De quo Doct. d. l. assuecutor & l. si ex cautione. C. de non num. pecun.

C Quod vero istud est, quod sic statuitur à particularibus ad vniuersalia. Extitit aliquis, qui cautionem emisit, nec tamen recepit quod cauit: ergo indefinitè nullius cuiusquam cautioni credendum, ergo omnes creditores fraudatores sunt, syngraphæ omnes fallaces, mendaces omnium debitorum manus, & quod magis mirandū aduersus se ipsas, quod ut nimis indignum imperator exagitat, leg. generaliter C. de non num. pecun. Hæc quis non cogit credere? Atqui & naturæ, & iuri multo magis conueniens erat illud præsumptum, nec sine causa emissas omnes cautiones, nec omnes homines supinos, aut stultos, nec omnes fallaces, aut fraudulentos. Cur quia aliquis de collatu, etiam veris omnibus fides admittitur sine vlla personarum distinctione, gradus, ætatis dignitatis? Quid ita non placet iura ad ea accommodari quæ eis non *πλήρως* occurrunt, quæ vera est regula censendi de quibusvis? Cur in mutuo fit, quod in cæteris contractibus omnibus contra fit iure toto? In contractibus permutatonis, emptionis, & cæteris omnibus, licet interdum excipere de re non tradita, prætiore non soluto. Sed omnes tamen exceptiones tales reuincuntur aut confessione excipientis aut syngrapha, & manu eius qui quidquam solutum, traditum, prestitumve faciat, quæ si apparet pro veritate est. Contra resistenti vna via relinquatur falsi arguendi. Tales exceptiones cum æqui pollicantur exceptioni non

L. L.

Abrogatus
Artic.
CCXCIII.
NOVA
CONS.
nec amplius
admittitur
exceptio ne
malo non nu-
merata pecu-
nia.

numerata pecunie in mutuo, & ab eadem causa & iure æquo proficiantur, quod Bald. agnoscit vers. qu. ro. nunquid exceptio l. in contractibus in princip. C. de non num. pecun. glof. verbo minime extendantur inst. de lit. oblig. Idem Bald. & omnes Doct. l. si ex cautione. C. eod. tit. Henrich. Boich. cuius no- ster c. si ex cautio ext. de probat. Angel. d. tit. de lit. obligat. num. 4. & in aliis contractibus confessiones statim præiudicant l. generaliter. C. eod. Angel. §. i. inst. de lit. obligat. Bald. l. si ex pretio ad fin. C. si cert. pet. Cur diuersum ius in mutuo placet? Nam illa ratio diuersitatis quam adferunt, quia in mutuo proniores homines sunt ad confitendum, quod glof. ariolatur d. l. in contractibus verbo penitus, per se falsa est, & improbabilis, nec quidquam habet virum ad tale ius statuendum, cum sæpius mercatores de receptis mercibus confiteantur, quæ absunt, & per insitiores in nudinis veneunt, aut certis locis tradi conuenit, emissâ interim cautione, quam in vllto mutuo, quod omnium hominum non est, nec temporum & rarius exercetur quam mercatura, & hæc ratio per se tam enegris est & diluta, nec tanti, vt pro iuris regula proponi deberet aut statui à conditoribus legum, & bonis cautionibus contra legem fides adimi, & pudentes, & officio creditoris iniuria affici, qui sine testibus, & arbitris vt quisque vir optimus est, credunt frequentius. An ideo eos fraudari oportuit, quia officium non vanditarunt consensu testibus aut antestatis, qui alienam penuriam extra efferrent, & advocati alienam inopiam proderent. Cur necessitas imponitur cuiusque officio, vt aut gratiam vendat in actione meriti, & beneficentia, aut re sua cateat. Quis rem tantam putauit esse credendam incertâ, & sæpius falsæ præsumptioni, quæ qualis sit, & quam iniquâ opinionatione nitatur ante diximus. Quid ita, si à vero iudicium controuersatum expetitur intra biennium non vera est confessio, post biennium verior vero existimatur, opinor præsumptione alia, cum nihil extrinsecus in actu interueniat præter temporis lapsum, quod regulariter negatur esse modus tollendæ, aut inducendæ obligationis l. obligationum fere §. placet D. de act. & oblig. Atqui hic inducere negari non potest in quo dissoluendo valde laborat Ang. §. idem iuris num. 11. inst. de except. & arguitur potius quam ratiocinatur. Quare ex toto tollendum è foro, mercilique totum hoc expiendi, aut decipiendi potius fermentum puto, probòque Francorum iudicium, & morem, qui hanc exceptionem excluderunt foro, vt inutilem, noxiam, & cauallicem, nisi quidem expiciens in se onus probandi recipiat, re vera numerationem non esse factam, quod olim Masuer. valde peritus fori scripsit tit. de obligat. §. 7. Boër. tit. de iuris. omni. iud. §. viij. Imbert. lib. i. inst. cap. 3. Rebuff. tit. de chirog. recog. & in tit. de lit. oblig. in ord. passim. Quare illis tribunalibus negant talis exceptionis obiectionem impedire prouisionem, aut garnimentum manus, veluti satis sit probationis in cautionis scripto, quod tamen admitti non possit, si exceptio ista naturam regularem ciuilis iuris seruaret, & probationis necessitatem reuiceret in agentem, quia si cautio pro iusta probatione non esset omnino prouisio, aut manus garnimentum ex ea iudicari non posset, cum numerationis fidem aliunde adstruendam, quam ex cautione scripta constitutum sit. Itaque veluti iusta probatione Francorum vsu reugetur, ita vt interim garnire (vt illi loquuntur) adigatur, dum non numerari probationem rursus aliunde comparat quam à legis ciuilis præsumptione, quæ apud illos non ob- tinet, & merito.

Cæterum non omitendum hunc articulum non propriè pertinere ad titulos iuris de non numerata pecunia, quæ de iure exceptio comparata est aduersus agentes ex mutui dumtaxat causa. Nam in cæteris contractibus vsum non habet. Sed hic amplius aliquid constituitur de danda actione ei qui cautionem dedit, non ad condicendam syngrapham quæ exceptio est iuris obsecratio & practica, sed ad id petendum quod cautione continetur, & traditum negatur. Sed tamen id in illa actione commune est cum illa iuris exceptione, quod vtrobique bienni, tempus statuitur, de exceptione hic nulla mentio, nisi quod illa regula succedit, cui damus actionem multo magis exceptionem daturi sumus. l. 1. §. quod autem. D. de superfl. Proinde nec hic quidem traditur, cuius fide de re non tradita probatio, & possit intelligi nihil hic iuris notum de ea constitutum, nisi quia indubia fori consuetudo interpretata est hoc sensu, vt reus numerationem probare debeat, & aliqui de re indubia futura erat hæc dispositio, quis enim negaturus erat, reum id præstare debere, de quo conuenisset, si factum, præstaturum non esset. Sed dubium faciebat obligatio emissâ cõditionis traditionis confessionem quod hic præsupponendum est, & præsumtum biennij tempus ostendit, de hoc causa emissâ confessionis hunc tex. intelligendum. Num si confessio emissâ non esset, futura erat triginta annorum actio, vt personalium omnium vita, & hic tex. in eo deficit, quod addere debuerat. Celuy qui s'est obligé & confessé auoir eu le prest & la denrée, combien qu'il ne l'ait eue. Nulla igitur erit hoc casu agentis probatio de non recepto, nec sua cautione, aut confessione grauabitur, quàm hic ius patrium eneruat, & inutilem reddit intra biennium, sicut ius ciuile eneruat confessionem eandem ex parte rei expientis de non numerata. Hic igitur casus conuersi sunt, & correlatiui. D. Consuetudo in actione loquitur, ius scriptum in exceptione, & vtrobique confessionem infringi consentis intra biennium. Itaque quod vulgo in tribunaliis nostris exceptio non numerata pecunie locum habet, non habet ab iure patrio scripto, quando in casu exceptionis nihil est constitutum, quod hic apparer. Sed habet à Romano, aut certe ab illa regula. Cui damus actionem multo magis damus exceptionem. Illud vero contra ius discretè hic statuitur, quod talis siue actio, siue exceptio admittitur in omnibus contractibus vltra mutuum. Cum illo iure in mutuo distaxat obtineat vt ante diximus, & in cæteris omnibus emissâ confessio in scripto probet, etiam absente patre l. Publica. D. de pos. & ideo oneret conscientem probatione contrarij. Sed & illud quod contra ius Romanum, quod actionem dat ad mutuum constituendum, cum ex illo conditio dumtaxat cautio detur, nec reus cogatur mutuari, vt infra dicemus. Hæc pauci aduertere.

[CELVY.]

- 1 Cui competat hæc exceptio &c.
- 2 Ciuitati competit &c.
- 3 Minori competit hæc exceptio &c.
- 4 An hæc exceptio competit mercatorib. &c.

Quicunque is tandem sit & cuiusque ordinis, ecclesiæ, clericus, miles, mercator in mutuo quicquam Neque enim in mercatura est mutuari, vt quicquam talem exceptionem prætextu commercij excludendam putet, de quo Pan. c. vii. ext. de solut. Et si in terminis quidem huius text. per se in foro petentes mercium traditionem post emissâ confessiones viderimus, ex go-

Hinc art. 193
N. C.

ex generalitate huius text. Clericis autem & ecclesiis hanc exceptionem competere intra biennium, post id tempus non item, defendunt. Panorm. Imol.
 2 Anton. Butrius c. vlt. de solut. Sed & ciuitati quoque ius ciuitatis & l. qui pecuniam. D. si cert. pet. male post biennium competere putat ex ratione, quia ciuitas non aliter obligetur ex mutuo, quam si id in uilitatem ciuitatis verbum probetur, id enim non est exceptionem non numeratæ pecuniæ opponere, quam si numeratam confitetur ciuitas non aliter restituere ex facto administratoris teneretur, quam si in eius uilitatem verbum confitetur. Etiam si quiddam diuersum innuere Ang. videtur. s. idem iuris num. 5. instr.
 3 de excep. & Hostiens. tuerit d. c. fin. toto conatu. Minorem non dubium toto minoritatis tempore opponere posse, quod gloss. putat leg. vlt. verbo legis interpretationem C. in quibus caus. in integ. rest. non est necesse. gloss. & Doct. l. si intra & l. vlt. C. de non num. pec. post maioritatem statim currit. Sed & contra maiorem cõpta indistinctè currit contra haredem etiam minorem, ex l. etiam ei. D. de minorib. & his quæ alibi diximus, & Angel. vbi sup. num. 3. Mercatoribus quidem, & negotiatoribus, tum trapezitis quoque & mensularis, & publicanis, & mancipibus uetigalium quidam magna de causa, id est, propter tutelam publicæ fidei degingendam talem exceptionem putant, vt quæ bonam fidem non respiciat, aut commerciorum securitatem, quod Bald. dixit l. frustra. C. de non num. pec. gloss. s. argentariorum auct. de fideiuss. l. 1. s. creditum. l. singularia & l. qui pecuniam. D. si cert. petat. & si de eo Salyc. ambigit. Sed vt diximus tribunalia nostra tales exceptiones admittunt, non satis æquo iure; quales ego quidem iudico, cum exuberare in rabibus commerciorum fidem oporteat. Sed & libero contra patronum, & filio contra patrem dari exceptionem sensit gloss. d. l. si ex cautione, verbo pecuniæ.

^b [QVI S' OBLIGE]

- 1 De obligatione sine vlla confessione recepti.
 - 2 De obligatione cum confessione recepta.
 - 3 Exceptio de parte vt de toto competis.
 - 4 Fideiussori & expromissori competis.
 - 5 Non numeratæ dotis exceptio.
 - 6 In cessionario competat.
- 1 Non satis hic exprimitur verborum, ad id quod confutendo intendit. Nam hic obligationem tantum proponit, quæ si sola est citra confessionem receptam, non est necessaria exceptio non numeratæ pecuniæ, sed ultra hoc verbum, *qui s' oblige*, addendum fuit *per confessionem de rege*, obligatio enim quæ aut traditionem rei, & numerationem actuale non cõtinet, aut confessionem de re veluti quæ sine causa fit, idonea non est ad agendum l. cum de indebito. D. de probat. & l. nulla ratio. D. de donat. gloss. in hoc ipso argumento l. generaliter, verbo cãmque causam C. eo. tit. Ideoque nihil est tali casu necesse vti hac exceptione. Sed cum confessio inest, hic dubitatio, propter naturam eius quæ naturaliter probationem facti importat. Sed tamē in casu non numerati mutui idem obtinet speciem iure. Igitur quoties in mutuo nihil præter confessionem numerationis in instrumento reperitur, toties obstat exceptio non numeratæ pecuniæ. Proinde cum confessionem dicimus nihil interesse putamus scripta ne sit an minus, vtrique enim probatæ tam obstat exceptio non numeratæ, quod Doct. putant l. si non singuli. C. si cert. pet. Ang. latè

Argentum in viti. Conf.

A d. s. Idem iuris num. 22. inst. de actionib. gloss. auth. rogari C. de restib. Bartol. Salyc. d. l. si ex cautione. Improbata opinio gloss. d. l. si non singuli verbo, re gestæ. Sed & in confessionis enunciatione nihil refert, an concipiatur per verba de præterito, hoc modo, confiteor me centum recepisse, an in præsens centum quæ hæc die aut nunc recipio, quod gloss. dixit d. tit. de lit. obligat. insit. verbo debere, nec item per verba promissionis, quod gloss. dixit verbo conscribuntur leg. in contractibus. C. eod. tit. ne si iuramentum quidem ad promissionem accesserit leg. vltim. C. eod. tit. sue syngrapha, & subscriptio priuata sit, sue authentica, & publicæ auctoritatis, si modo nihil amplius, quàm confessionem recepti contineat, quod omnes norant d. l. si ex cautione text. & gloss. l. i. C. de confess. Adde etiam si tenor exprimat confessionem, non fieri spe future numerationis, quod Bald. ait d. leg. ex contractibus. Neque quidquam refert, an exceptioni non numeratæ pecuniæ renunciatum sit gloss. d. leg. si ex cautione vbi Cy. & Bart. l. si mulier. D. ad vell. Angel. dicit. tit. de lit. obligat. nu. 14. & dicit. s. idem iuris num. 37. Proinde quæ de toto dicuntur eadem de parte intelligi conuenit, vt quæ ratione totius cautionis exceptio opponitur, eadem & partis cuiuslibet opponi possit, id est, partem aliquam solum non esse text. leg. minorem. C. eod. tit. Nec vero principalis tantum debitori, aut promissori competet hæc exceptio, sed etiam mandatori, fideiussori, expromissori, aut alij interuenienti alienæ obligationi leg. tam mandatori. C. de non num. pec. & leg. frustra eod. tit. licet in constituto aliud sit d. l. frustra. Nec vero illis tantum datur exceptio, & creditoribus quoque obligati, qui & nolente, & inuito eo possint ad interuenientes anteriorum creditorum obligationes, qui verè non numerarunt, hanc exceptionem ex persona debitoris opponere, l. si cui eod. tit. Ang. d. s. idem iuris. nu. 13. Et latè Boët. decil. 330. Ergo si pater aliquis mercatorem iussit filio in scholis agenti pecuniam, & viaticum numerare, quod numeratum non sit, vti poterit exceptio d. l. tam mandatori.

Quod in mutuo traditur, id quoque in dotis promissione obtinet, cui ea quoque exceptio non numeratæ dotis obicitur, l. in contractibus. s. sed quoniam. C. de non num. pec. l. si voluntate. C. de dot. promiss. secundum tempora præfixa auth. quod locum. C. de dot. caut. non num. de quo lata est tractatio Boët. d. decil. 330. Angel. s. fuerat inst. de auct. vnde euenit, vt si maritus aliquis in contractu matrimonij factatur sibi numerata esse decem milia, aut quiddam aliud, nec ea summa tota, parue eius numerata sit, vt intra decennium liceat obicere numerationem non esse factam, si instrumentum nihil præter confessionem continet.

De cessionario dubitari potest, si quis mercator, cum ad manum non haberet vnde soluere, plures syngraphas creditorum tradidit, & nomina cesserit in solutionem debiti, an sicur debitor conuentus intra biennium poterat excipere non numeratum aduersus suum creditorem, sic quoque possit aduersus eum cui nominis cessio facta est. Hæc dubitatio est probabiles vtrique habet rationes tamē resoluitur vtrique obstat, quod Angel. scribit in specie dicit. s. idem iuris num. 18. quod ego quoque existimo.

^c [EN ESPOIR.]

Quod ius ciuile dicit se futuræ numerationis.

[LE PREST.]

- 1 Le Prest, Mutuum, & Dentees quid.
2 Exceptio non numer. pecun. in mutuo tantum.

1 Hæc vox Francica, tametsi tam mutuum, quam commodatum potest significare: tamen ex subiecta materia, pro mutuo in pecunia numerata accipitur, idæque particula (*qui*) quæ adiciitur, non indicat actus diuersitatem sed specierum. Nam cum mutuum non tantum in pecunia numerata consistat, sed etiam in omnibus speciebus quæ pondere, numero, aut mensura constant, verbum *le prest* contrahit ad pecuniam signatam tantum, vocem *de la denree*, ad species in quibus mutuum consistit, vox *denree*, contracta ab integra, à *denree*, antiquo gallico vocabulo, quod omnem locum promercalem significat, quæ pecunia venit. Sed hoc loco restringenda est ad species mutuabiles tantum, quod nisi fieret, eueniret, vt hæc dispositio locum obtineret in omni omnino contractu emptionis, permutationis, & alio. Et ita admitti oportere exceptionem non numerationis vbique, quæ nimia, & iniqua esset extensio iuris specialis ad species alias, & contractus diuersos, in quibus de iure communi ante negauimus exceptionem non numerati locum habere post confessionem, sed eam statim præiudicare, & vim suam obtinere, quod omnis schola docet d. l. si ex cautione & c. ult. ext. de solut. Quare ne hæc irregularis, & enormis dispositio, quæ de iure in mutuo tantum vsum habet, producatur ad alios diuersi generis contractus, quod necesse esset euenire accepta generaliter significatione verbi *denree*, pro omni specie promercale, hic omnino vocem hanc contrahi, & restringi oportet, ad species eas demum, in quibus mutuum non minus consistit, quam in pecunia, quæ scilicet pondere, numero, & mensura constant, ne scilicet hæc dispositio contra regularem naturam cæterorum contractuum, & iuris dispositionem, mutui terminos ad quos solos est adaptabilis, egrediarur. Neque id cuiquam absurdum videri debet, cum iure quoque civili rei appellatio generalis sit, & omnem cuiuscunque generis speciem, & corporis significare possit, l. rei. D. de verb. signif. quo tamen verbo tex. sæpè vitur in designanda exceptione non numerata pecuniæ vt l. in contractibus. In quibus, inquit, pecuniæ, vel aliæ res numeratæ, vel datæ conscribuntur, & ibidem, repetitur, & §. quoniam, numeratio pecuniarum, vel datio certarum specierum scripta est, quo loco rei appellationem infinitam rectè glos. restringendam putat, ad eas quæ pondere, numero & mensura constant, verb. alie res, hoc est, in quibus mutuum tantum potest consistere. In quo solo locum habet talis exceptio, quia si generaliter in omni contractu, in quo res dari dicatur, exceptio hæc locum haberet, incidere tur in absurdum, vt confessionis nulla in totum vis esset in contractibus aliis, quando sine vilo eius respectu semper agenti incumberet probatio, & iuris specialissimi fieret extensio extra suum casum, contra receptas sententias. Quod hic igitur dicit, *denree*, verbum est aequipollens verbo iuris, rei. Idæque & illud quoque restringi oportet ad res fungibiles in sua specie, id est, in quibus mutuum consistit, extra quod nulla vis est exceptionis, aut actionis fundata in non numeratione. Quæ res valde hic noranda est, nec omnibus fortasse animaduersa.

[ET N'A EV L'VN N'Y L'AVTRE.]

Quod præsumitur intra biennium quidem in

A mutuo, siue pecunia consistat, siue pondere, vt arguto infecto, siue mensura, vt frumento, siue numero, vt pecunia.

[PEUT PAR ACTION.]

- 1 An competat actio aduersus promittentem mutuari, & contra.
2 Danda actio si interest &c.
3 An actor pendente lite petat provisionem.
4 An reus etiam pendente exceptione de non numerata pecunia.

B Hic sedata iuris civilis dubitatio, cum multi ne-
nent in eum, qui mutuari promisit, vllam competere actionem, vt mutuum det, sed satis esse, si is qui promissum est, suam syngrapham condicat. Id sentit Bartol. l. si fideiussor creditoris. D. de fideiuss. & l. si cui. C. de cond. ex l. Id ex contrarietate diuersi calus arguit, quia qui pecuniam mutuari sit iulatus est, non tenetur accipere si nolit l. qui pecuniam D. si cert. pet. simili ratione correlationis non teneri creditorem, aut promissorem mutuari. Hæc casuum comparatio valde impar est, cum multo magis interfit obligati accipere, quam promittenti numerare, etiam si subvltis promissa sit, cum facilis sit mutatio nominis, & crediti, & tot reperiantur qui credi flagellant. Sed tamen huc tandem Bart. delabitur, vt pro cuiusque interesse danda sit actio, obligato si eius interest accipere, & promissori si aliqui interfit, nec possit vltis aliunde reparare l. qui Romæ in princip. D. de verb. oblig. Zaz. d. l. qui pecuniam, aliqui vtroque casu recusantem ad interesse condemnandum. Hæc sententia rationem habet, & vt nunc viuere necessarium tuenda, aliqui plerisque circumueniri dolosa promissione contingeret, veluti si dies forte exitura erat reddendi ex lege contractus prædij, aut porci cuiusquam committenda, multum omnino interest promissa die numerari. Alioqui magno dano inanis promissio stare, & hanc sententiam Lud. Rom. Zaz. & Bald. l. qui pecuniam, rectè defendunt. Extrem. hic expressus dubitationem discuit, data actione ex mutui promissione. Quid igitur si actor intentata tali actione interim provisionem debiti petat, an ea hic rectè cadet, & puto cum confessio recepti, intra hoc tempus legale, & consuetudinarium pro nulla habeatur, negante actore numerationem, manente promissione inscriptis parata, provisionem dari commode posse data prius dilatione modica reo, ad alstruendam confessioni probationem, aliqui postertius probata numeratione, & veritate, iniqua esset bina vnius nominis, & promissi (quam non oportet præcipitari) destinata præstatio, cum præsertim extet confessio scripta, & si non ex toto valida, sufficiens tamen ad expectandam aliquam rationabilem moram solutionis. De exceptione non numerata pecuniæ eadem dubitatio esse potest. Cum creditor ante biennium petat provisionem summæ contentæ in syngrapha, opposita exceptione, pragmatici vbique provisionem dari ex tali schedula cõfirmant: quod verum esse potest in his locis, in quibus exceptionis orobatio de non recepto incumbit excipienti, interim dum sua confessione premittitur, sed vbi suspenditur vis confessionis, quod fit a regulari conditione exceptionis non numerata pecuniæ vbi naturam suam seruat, tali casu neutiquam cadit prouisio, quia ea fundari non possit, nisi in confessione, cuius vis nulla est intra biennium, nec effectum vllum habet probationis, cui si fides adstruitur ex rebus, iam prouisio extra locum est, cum ex iniqua (vt loquuntur) dari non possit, sed his suo Marte currere debeat.

debeat l. i. C. si per vim vel al. mod. Itaque & si articulus 263. omne iudicatum vult executioni mandari, etiam si diceretur nulla exceptioe admissa, tamen non numeratæ pecuniæ exceptio obstatet prouisionem petenti, quod expresse Bartol. & Bald. notant l. 3. C. de postuland. Bald. l. pecuniæ C. de solut. Ias. d. l. qui pecuniam. Contra fit in cæteris contractibus, quàm mutui, in quibus rei traditæ confessio statim non expectato biennio vim suam probatorium obtinet, nec vt in mutuo enaturat, & ideo sufficiens est probatio, ad prouisionis effectum, nisi alio modo confessio elidatur.

^a [DEDANS DEUX ANS.]

- 1 Tempus proponende exceptionis non numeratæ pecuniæ.
- 2 An exceptio non numer. pecu. ultra biennium non extendatur.
- 3 Deficiente tali exceptioe succedit exceptio doli perpetua & num. 4.

1 Ex lege Honorij olim quinquennium, de quo constituto extr. C. Theod. si certum petat. chirographo, & eius meminit l. in contractibus C. eod. tit. & inst. de lit. obligat. Sed id tempus Iustinianus decurtauit ad biennium, insita instabilitate imperatorib. illis, qui mira varietate, & inconstantia abrogarunt, mutarunt, addiderunt, inuenterunt (subinde alius, quod alius prior statuisset, vnde tot nouellarum aliarum super aliis interpolatio, & materia, cum ne vnus quidem, & idem sæpe iuris conditor sibi constet. Veteri consuetudine, quatuor dumtaxat mensium erat actio, & præstabat non esse immutatum. Prisco iure nondum reperta exceptioe non numeratæ pecuniæ, duæ exceptiones dabatur, non numeratum petenti, doli scilicet, de qua in l. si ex cautione. C. eod. tit. & in factum alia, de qua in l. cum vltra, quarum differencias Ias. & Zaz. d. l. qui pecuniam describunt, gloss. & Bald. d. l. cum vltra. gloss. d. l. si ex cautione, quas sciri non magnopere interest res agentium, quia sunt ista legalium potius acuminum discrimina, quam rerum, quod Zaz. pene agnoscit. Sed cum exceptionis non numeratæ pecuniæ (quocunque tandem modo opponatur) vita non amplius biennio duret, vt nec actionis de non numerato, magnopere sciri interest, an post id tempus, si quisquam re vera confessum non acceperit, & statuto tempore exceptionem, aut conditionem omiserit, vllum remedium, vllæ exceptio competat. Et sunt qui negent verbis affixi d. l. in contractibus, vbi ait, nullo modo post statutum tempus querelam introduci posse, & plures rationes cumulat Angel. d. s. Idem iuris num. 4. Et Salic. l. alfeueratio eod. tit. Sed verior sententia est quæ contra putat, cum distinctione. Nam cum exceptio non numeratæ pecuniæ ex toto sit enormis, vt pote quæ euacuata vi confessionis probationem in agentem regerat, contra naturam omnium exceptionum, quarum probatio incumbit rei proponentibus, fit vt biennio concludatur: extra id tempus in totum emoriatur, cum sua natura d. l. in contractibus. Sed si aliquis casus reperiretur, in quo exceptio talis proponeretur, quæ germanam naturam probationum seruaret, vt quando reus probationem obtinet, & in se assumit, tum haud dubie omnis iuris ratio posceret, vt natura regularis iuris seruaretur, cuius regula est exceptiones esse perpetuas l. pure. D. de dol. except. & alia, quæ temporalia sint ad agendum ea ad excipiendum esse perpetua l. i. hæc autem. D. de superfl. Hoc casu voces exceptionem doli, omissa non numeratæ men-

Argent. in Consiliiis.

A tione, ea iusta, & æqua erit, si probetur, & illal in contractibus suum locum & vim obtinebit, quæ illam biennalem non finit viuere, vt irregulare, & enormem, sed hæc regularis obtinebit suam vim, quarum discrimen totum versatur in probationis onere reiciendo in excipientem. Ita fiet, vt ius ordinarium, & regulæ obtineant in vniuersum, ius speciale in suo casu: de quo ille titulus de non numeratæ pecuniæ factus est, cum de regulari, & ordinato nihil statuat, & ideo excludere censi non debeat regularem exceptionum naturam. Neque enim tam hostiam defensionem excludi, iuris, & æqui ratio patitur, si quis dilucide probare velit, sibi non esse numeratum, quominus intra triginta annos probare possit. Idem & qui agit, si præter confessionem etiam non traditæ rei probationes habeat. Id & gl. sensio, verbo scriptura insti. de lit. ob. Pet. & Bal. l. si intra eo. ti. C. gl. d. l. si ex cautione vers. probare Bald. Ias. d. l. qui pecuniam gloss. vlt. l. qui debere se. C. de cond. indeb. Angel. Aret. laré d. s. Idem iuris nu. 4. Saly. d. l. alfeueratio. Ang. conf. 166. Panor. Io. And. Barbat. Imo omnes c. vlt. ext. de solut. Fulgos. l. vlt. C. de cond. ex lege Bald. Saly. Cast. d. l. in contractibus in princip. de quo sine causa dubitat Bald. l. cum quis C. de iur. & fact. igno. Ergo sic existima, hoc iure exceptionem non numeratæ pecuniæ, vt monstruosam suffocari biennio, quia confessionis vim infringit, & actorem onerat. Sed illam doli, de eadem non numeratione, quam regulari probatione reus vult infruere, non est boni, & æqui iuris excludere: & ideo perpetuum esse, id est, tamdiu opponi posse quandiu agi potest. De modo autem probandæ talis negatiuæ, tota schola dissidet l. si ex cautione & Cano. c. si cautio ext. de fid. insti. & multa Boër. addit ad Dyn. de reg. iur. reg. locupletari, & si Barbatius scribit, Clementem quartum pontificem, post biennium, talem exceptionem non dedisse, quam bono iure, perspicua ratio ex superioribus ostendit.

^b [APRES L'OBLIGATION.]

- 1 Ante biennium an post vlla sit obligatio naturalis.
- 2 Casus in quib. non habet locum exceptio non numeratæ pecuniæ.

A die cautionis emissæ, & obligationis contractæ, vt ex iure quoque Bart. & Saly. d. l. si ex cautione Angel. d. tit. de lit. obligat. Cano. d. c. si cautio. Currit autem hoc tempus de momento ad momentum, quod Bald. dixit d. l. in contractibus. Post biennium agentis nulla probatio est, quia confessio recepti vires suas refumit, & probat contenta in confessione, adeo vt ne iurare quidem cogatur ex delatione d. l. in contractibus s. illo. Vnde illa dubitatio de iure, an ante biennium vlla sit obligatio naturalis, an post biennium deum inchoetur, de quo disputatio d. tit. de lit. obligat. & d. s. idem iuris num. 10. Proinde hæc intelligi conuenit, cum sit contestatio super exceptione non numeratæ, quæ in vim peremptoria opponitur: de quo Angel. d. s. Idem iuris, in fin. Nam si de solutione exciperetur, solutio implicaret confessionem debiti, & ideo ad non numeratæ exceptionem rediri non posset, nisi refusus expensis, & beneficio rescritti, quo iure quidem vtimur.

Atque hæc tenor de huius exceptionis vi, & natura, quam tamen multi sæpe casus excludunt; ille præcipue notandus, cum debiti causa in mutuum transferretur, veluti si quis cum ex locato deberet, syngrapham mutui dederit, quod fit perquam sæpe, hic casus exce-

priorem non numeratæ excludit, sed obligationis A l. cum fidem glof. l. in contrahibus vbi Bald. & Angel. d. §. fed quoniam Lud. Rom. l. si vera §. de viro Fall. §. d. fol. mar. l. af. d. l. qui pecuniam.

Alius fi ex intervallo dicto factõe agnita fit cautionis veritas, siue verbis, siue solutione partis debiti l. cum fidem eod. tit. Nam pars debiti soluta etiam in non soluta, sed eadem syngrapha cauta prauidium facit soluenti l. minorem eod. tit. vbi glof. Bald. in margarita verb. negatiua. Rom. conf. 445. Fely. c. tertio loco ext. de probat. Ange. d. §. idem iuris num. 38. siue partem debiti soluat, siue vsuratum.

Alius est in confessione facta in forma iurisdictionis contentiofe, iudice cognoscente: Nam apud tabularios in forma voluntarie non prodesset, nisi realis numeratio instrumento contineretur quod Cy. dixit d. l. in contrahibus. Angel. vbi sup. num. 60. Bald. & l. af. d. l. qui pecuniam.

Alius cum numeratio realis facta instrumento continetur l. i. C. de can. frum. vrb. Rom. lib. xi.

Alius si confessio continet numerationem ex causa transactionis factam l. si transactionis. C. eod.

Alius si geminata est ex intervallo confessio d.

l. cum fidem glof. l. in contrahibus vbi Bald. & Angel. d. §. fed quoniam Lud. Rom. l. si vera §. de viro Fall. §. d. fol. mar. l. af. d. l. qui pecuniam.

Alius in confessione facta in testamento glof. l. vbi Bart. & Bal. d. de fall. caus. adiect. l. af. d. l. qui pecuniam Bald. c. literis ext. de præsump. & tit. de pact. const. verbo vassalli.

Traduntur & alie exceptiones complures, sed ille parui momenti, & quidem non omnes veræ, & ad decem collegit Rebuff. in ord. ti. de chirog. recog. qualdam l. af. d. l. qui pecuniam Canonist. d. c. si cautio. Multa etiam de renunciatione tali exceptioni facta. Ang. d. §. idem iuris.

¹ [PROCEZ FVT MEV.]

Id est, contestatio litis facta, quia aliter in hoc casu interruptio non fit l. vlt. C. de cond. ex l. glof. vlt. verbo nihil conquestus C. si maior fact. alien. rat. hab. glof. verbo probare d. l. si ex cautione, vel parte absente ex forma d. l. in contrahibus §. in omni.

ARTICLE CCLXXXI.

ARTIC.
CCLXXXI
NOVAR
CONS.

ENTRE le seigneur lige & homme de foy, ^a longue tenuë ne nuist, ^b ne porte preiudice ^c audit seigneur, ^d qu'il n'ait le retraict de ses hommes à Cour, & moulin.

Inter Dominum ligium, & vassallum fidelitatem debentem, ^a longissima possessio non nocet, ^b nec prauidium affert ^c prædicto Domino, ^d quo minus subiectos suos retrahere & reuocare possit.

ENTRE LE SEIGNEUR.

- 1 Artic. male descriptus de Veteri.
- 2 An dominus contra vassallum præscribere possit & contra.
- 3 An vassallus præscribere possit libertatem contra dominum.
- 4 An extraneus præscribat prædium seruientis aduersus verum vassallum.
- 5 De retractu molitorio intelligendus hic artic.

¹ Hic articulus omnino negligenter, & impetite scriptus est ab reformatoribus: Nam cum generalem regulam constituere deberent, hoc modo. Nulle longue tenue ne nuist, & ne nuist entre le seigneur, & homme de foy, quo iure cætera ferè Francia prouincia vtuntur, iure suo ciuili, & patrio, hic reformatores adstinxerunt dispositionem ad particularem retractus causam. Reuèrè apparet hunc articulum descriptum esse de veteri c. 252. in quo hæc ipsa verba formalia reperiuntur, & de retractu molitorio statuit quod hic non exprimit, vt necias, an de iurisdictionali retractu agat, quando eadem verba huic quoque retractui conueniunt possunt. Ergo vulgatum illud, quod Franci allegare solent, entre le seigneur & le vassal prescription n'a lieu, nullam in iure nostro patrio auctoritatem habet, sed recurrendum est ad ius commune præscriptionum. Sed & imprudenter hic ex parte Domini addita est qualitas, veluti ista expressa restrictiua sit dispositionis ad Dominos dumtaxat ligios, cum hoc ius locum habeat in omnibus speciebus inuestiturarum & en toutes sortes de teneures qui sont trois, art. 310. inf. casus est in art.

C 348. & 351. expressus art. 357. Nec melius ex parte vassalli addidit qualitatem d'homme de foy, cum sint fœda quædam, quæ fidelitatem expressam non debent, quæ præstari solet in homagio faciendo corporaliter, & ferè vassallis nobilibus, & nobiliter tenentibus imponitur. Et toutesfois tous subiects de toutes teneures, cœcores qu'ils ne doiuent ny foy ny hommage, sont suits à retract. Casus est art. 317. la fille ne doit foy ne hommage à son aîné, Et toutesfois elle est suë à ce retract d. art. 351. Debit igitur hic articulus collocari sub rubrica des moulins, quæ materia est totius illius articuli ip. ex quo hic descriptus est, & male separatus ab suo titulo. Non faciunt enim qualitates adiectæ, aut legittimæ hominis fidelis, quidquam hoc loco, ad restrictionem dispositionis, quæ generaliter in omni specie inuestituræ locum habet in retractu quidem molitorio.

^D Ergo quoties questio incidit de præscriptionibus, inter dominos, & vassallos, aliunde decidende erunt, quàm ex hoc articulo, qui in vno tantum retractus casu loquitur, & recurrendum ad ius commune, & artic. 270. & 276. in eo quod disponunt, videndum igitur, quæ sit iuris communis dispositio.

Huius verò tractationis tria sunt capita. Cum queritur affirmatiuè, an dominus contra vassallum præscribere possit, id est, vtile dominium, quod apud vassallum est, ita præscribere, vt cum suo directo consolidetur, aut etiam certa seruituta, aut iura debita ampliora, quàm lege, & tenore inuestituræ debeantur. An contra vassallus directum dominium, ita vt sibi ipse dominus sit, & sui arbitrij, id est feudum acquirere, cuius ipse antea subiectus erat.

Alterum

Alterum caput est, an negatiue vassallus præscribere possit libertatem simpliciter contra Dominum, id est, exemptionem, & emancipationem ab omni vassallagio, subiectione, & homagio in totum, vel in parte à cæteris seruitiis, & præstationibus.

Tertium caput, an extraneus aliquis, id est, tertius quidam præter Dominum aut vassallum, possit aduersus Dominum aliquem suum, directum dominium & ius subiectionis & vassallagij præscribere, præscripto prædio dominante, an etiam prædio seruiente aduersus vassallum.

De primò, non est cur dubitetur, cum sit tex. expressus affirmatiue, Dominum posse præscribere fundum seruientem, & ita vtrumque dominium consolidare. Ita vt si Dominus prædium seruienti triginta annis pro suo possederit, vassallum excludat, vassallus vicissim Dominum, vt & vassallagium quoque, si forte se vassallum prætendat ratione talis prædij, cuius ratione longissimo tempore obsequia præstiterit, & in fidem receptus sit, in qualitate relatiua prætensa. §. si quis per 30. tit. si de feud. succ. cont. int. domin. & agnat. vassal. vbi Bald. Præpos. Aluarot. Laudenfis. And. de Iser. & cæteri Bart. Ang. Plat. Lucas de Penna. And. Barul. l. i. tribus. C. de agric. & cens. lib. 11. C. Bart. & cæteri l. cum de in rem verso. D. de vsur. & l. solent. D. de off. procons. Bart. & Ang. l. malè agitur. C. de præf. 30. ann. Ias. l. 1. num. 138. C. de iur. emphyt. & §. præiudicialis inst. de actio. Alex. conf. 169. vol. 2. & conf. 113. vol. 4. ad finem & conf. 13. vol. 1. Ioan. And. ad Spec. in rub. de feud. §. 2. vers. tertio quero Decius conf. 144. And. de Iser. tit. de inuest. de re alien. Afflict. in consil. Neapol. consil. 31. lib. 3. Consuetudinem. decif. Tholof. 398. Boër. in consil. Bitturij. tit. de præf. §. 3. §. 4. & decif. 211. Molin. in feud. §. 7. Can. Panor. Host. Ioan. And. Card. Fely. c. ad audientiam. ext. de præscript. Balb. in præscript. 4. parte 4. partis q. 12. Nec ius nostrum Consuetudinarium repugnat tali præscriptioni affirmatiue, si in ea qualitate vassallus Dominus vassallum longo quadraginta annorum spatio agnouerit. Sed mala ratio ab scholasticis scriptoribus adfertur, cur præscriptionem longissimi temporis triginta annorum requirant, nec tali casu dispositionem d. l. cum de in rem verso. & l. si certis annis valere patiantur ex decennialibus præstationibus, quia, inquit, de mutatione status personalis agatur, id est, vt de libero quis fiat vassallus, quo casu renitenti esse putant, vt in eo leges valere non debeant illæ: nec cursus temporis minor tricennario admitti. Quæ ratio per quam falsa est, cum adiectione qualitatibus vassallitatis ratione certi, & determinati prædij, nihil in conditione personæ mutetur, nec in ea villa passio accidat, aut alteratio, cum non persona personæ, sed res rei subiacitur, etiam si reuerentialis quadam inde subiectio resulet, quæ tamen talis non est, quin quandoque liberum sit feudum restitui, atque ita se omni seruicio, obsequio, & debito feudali eximere, quod locum Molin. tractat. in feud. §. 1. gloss. §. num. 4. & hoc ipsum artigit d. §. 7. nu. 8. vnde sit, vt potius alteratio accidat in feudo à persona, quàm personæ à feudo, quod patet art. 340. infr. & 97. sup. Additur illa ratio etiam, quod feudo apud nos simpliciter patrimonialia sunt, nec quidquam differunt à reliquo patrimonio, quod latè Tiraq. in tract. *le mort saisi le vif*, part. 4. declar. §. tract. Imo iure nostro nulum patrimonium esse potest, quod non consistat in feudo, vt sup. docuimus. Est igitur infirma illa ratio quæ magnitudinem præiudicii metuit à mutatione status personalis, quæ nulla contingit per præscriptionem feudi seruientis, quæ quando libet exiuit.

Quæ de toto dicimus eadem in partibus intelligenda, id est si totum feudum solidum præscribi potest, possunt & eius partes, iura, obsequia, seruicia, præstationes ratione eius debite, quod Afflict. expresse dicit d. §. Consuetudinem num. 8. Nec contra statuere putandus est art. 270. qui loquitur in approprimentis, quæ ratione externorum persequuntur, & dominos ipsos non respiciunt, qui in possessione iurium suorum esse præsupponuntur tempore bannimentorum: Ideoque per ea iuribus suis excludi non possunt, per regulam negatiuam *du non saisi*. Quod si appropriimenta eos respicerent, vt quia venditores in possessione libertatis essent, per denegationem iurium dominicorum, re se libere translati, & sequuto appropriimento, haud dubiè Dominus iure suo excluderetur, non obstante illo art. 270. quam limitationem ibi dedimus ad illum articulum indeterminatè cōceptum. Nec enita talia impræscriptibilia sunt per se, cum solida ipsa dominia, & ditiones prædiorum dominantium sint & ipsæ præscriptibiles, à quibus talia iura, & debita dependunt, & quorum partes sunt. Effer igitur absurdissimum putare, dominia ipsa præscriptibilia esse, quod negari ex superioribus nequit, & iura ab his dependencia non esse, imo meliori conditione esse, quàm illa, quorum respectu talia sunt, quod valde notari conuenit, ne quis incautè illa indeterminata dispositione fallatur, quæ re vera loquitur in approprimento inter externos nulla facta mentione iurium dominicorum, contra quæ præscribi non inrenditur: Quæ singularis animaduersio est. Sed cum de præstationibus præscribendis agitur, præcipue positiones faciendæ sunt de causis, vt scilicet causate, & vniformes sint ex causa feudali, quod Molin. not. §. 7. num. 13. Alex. d. conf. 169. vol. 2. & 136. vol. 1.

Alterum caput est de præscriptione negatiua, an scilicet vassallus præscribere possit exemptionem à iure vassallitatis, id est, ne vassallus sit, vel Dominus ne illum vassallum habeat. Hic casus vt plurimum contingit ex parte vassallorum, dum liberationem à certis debitis iuribus, & præstationibus prætendunt ex præscriptione, qui casus francis frequens est, in illo iure pronuntiato. *Entre vassal & seigneur ne s'ed prescription*. Atque in hacquidem specie hi quos ante allegauimus dubitant, an præscriptiones admittantur talium. Et diximus art. 276. & 270. Sed tota cautio est in diiudicatione initij possessionum, quæ ad tales præscriptiones necessariæ sunt: Nec enim eodem modo inchoantur. Nam quæ ad præscribendas reliquias obventionum earum pertinent, quarum dies cessit, possessiones, & præscriptiones ex simplici cessatione solutionis incipiunt, post quam si legitimis triginta annorum cursus lapsus sit, præscriptio perficitur, d. art. 276. Sin vero de iuribus ipsis, liberatione eorum, & exemptione agatur, initium præscriptionis non fit à simplici solutionis cessatione, sed ab eo die, quo vassallus petenti Domino debitum negauerit, si Dominus non intercessit, & ita vassallo in possessione libertatis constituto sequuta sit præscriptio decennialis ex titulo, aut quindeccennialis nostra, aut approprimentum l. hæc autem iura. D. de seruit. vrb. pred. quod nos illo artic. 270. & 276. fusius sumus persequuti: Quod intelligendum est respectu iuris negari, Nam in aliis agnitis præiudicium non fit. Inde nota illa sententia, quod si Dominus in qualitate Domini prædium aliquod prætendit ex defectu fortè hominis, aut professionis, aut aliorum iurium feudalium, etiam si mille annis ex tali causa feudum tenuerit nunquam præscribet, & quandoque oblati iuribus id restituere cogetur, quia qualitas præhensionis im-

plicitam habet agnitionem qualitatibus & iuris vassallitij, ex quo facta est prehensio, quod recte aduersus Chassaneum Molineus defendit d. §. 7. num. 13. Iaso. d. l. 1. c. de iur. emphyt. num. 139. Boër. d. decif. 211. Quod ego intelligo, nisi Dominus possessionis causam interuerterit, pro suo possidere caperit, ex eo qd petenti vassallum restitutione denegauit, & deinceps a tempore interuersionis. quadraginta anni lapsi sunt, vt diximus in loco de interuersionis poss. Sed quamdiu qualitatibus primordia iuris non prescribuntur, vt nec a debitorum creditori in hypothecaria.

4 Tercium caput est, cum queritur: An extraneus aliquis prædium seruientis prescribere possit aduersus verum cuiusquam vassallum, An item prædium dominans, ratione cuius multa vassallagia debentur, qui casus non magnam habet dubitationem expressum cap. 1. tit. de capit. Conrad. vbi Bald. Aluarot. Signor. Homod. conf. 10. Ioan. Fab. §. penult. inst. de iure pers. Panorm. & Fely. d. c. ad audientiam. Molin. d. §. 7. Nec probanda est Lud. Rom. sententia, qui putat ex facto vassalli extraneo cuiusquam titulum tribui non posse, ad tale ius prescribendum aduersus Dominum directum feudi, ratione addita, ne cogatur Dominus alium habere vassallum, quam cum quem velit. sensit id conf. 166. & 371. & ante eum sic Host. quoque ratiocinatus est, merito ab Panorm. & Fely. reprehensus d. c. ad audientiam, & si iure illo feudali non fuit in potestate vassalli feudi alienatio, sed nos alio iure vitimur.

Ex his patere potest breuiter, an & quando inter Dominum, & vassallum prescriptio possit incidere, de quo ipso fusa est tractatio apud Molin. d. §. 7. quo loco multa definit de speciali, & locali iure Parisiensis agri, & præfecturæ contra iuris communis sententias, quæ pro recepto iure accipienda non sunt, & territorium illud non transgrediuntur.

^a [LONGVE TENVE.]

Id est, in iurium prescriptione cessatio solutionis, cum de libertate agitur in casu huius articuli *longue*

que tenue, intelligitur tempus infinitum quo subiecto alio diuerterint ad molendum, quam ad Domini molestrinam, quia non per hoc in possessione libertatis constituuntur, de qua voce *longue tenue*. Molin. in hoc ipso subiecto d. §. 9. limitat.

^b [NE PORTE PREVIDICE.]

Nec in petitorio non in possessorio, propter negotium Cõsuetudinis dispositionem, succellunt & continuo repugnant, & quia hoc casu non est dare possessionem ex parte vassalli, quia Cõsuetudinis dispositio semper interrumpit, tum quia vassalli nõ propterea ad alias molestrinas diuerterunt, quia Dominum priuare vellent suo iure aut contra eum prescribant, sed propter commodiorem vsum, aut viciniorem fortè molestrinam, aut liberaliorem molitorem, per quæ vassallus non constituatur in possessione iuris priuatiui, aut negatiui, vt ante diximus.

^c [AVDIT SEIGNEVR.]

Nec è contra vassallo in casu conuerso, de quo inf. art. 357.

^d [QU'IL N'AIT LE RETRAIT.]

Hæc adiectio dispositionem restringit ad casum, in quo disponit retractus scilicet, nec extra suos terminos debet extendi. Retractus autem, siue reuocatio subditorum, & si duplex intelligi potest, iurisdictionis *non in* scilicet, de quo sup. art. 28. & molitorius; hic de molitorio intelligitur, quia articulus descriptus est de veteri. In quo perspicue, & sine dubio de tali statuitur, quem vulgò districtum molendini appellant; de quo art. 350. infra, cum scilicet Dominus superior molendinum de nouo ædificat, & errabundus ante subiectus ad molam reuocat, quod posse cum statuitur sine ulla temporis prescriptione, quia id ius exercere de facto non valenti prescriptio currere non potuit: Nam retractui iurisdictionali alteri prescribi non potest, cum nec iurisdictionis ipsa, quod ante suo loco diximus.

ARTICLE CCLXXXII.

ARTIC.
CCXCV.
NOUVE
CON.

contractant de chose mobiliare^a pourra pour iuste cause demander la rescission du cõtract,^b en intimant & declarant^c à la partie^d dedans vingt quatre heures,^e qu'il ne le veut tenir. Et sil demandoit la rescission^f pour deception d'outre moitié de iuste prix,^g deuroit demander ou la rescission, ou que le iuste prix luy fust suppléé.^h Et n'est tolluë la redhibitoire qu'elle ne se puisse intenter dedans le temps de droit, qui est deⁱ six mois.

Qui de re mobili contraxit^a poterit ex legitima causa contractus rescissionem postulare, ^b denunciatione, & protestatione facta^c alteri contrahentium^d intra xxiiii. horas^e se à conuentione velle resiliare, quod si resolutionem contractus postularet^f eo nomine, quod deceptus & circumscriptus esset ultra dimidiam iusti pretij,^g petere deberet, vt aut rescinderetur cõtractus, aut sibi suppleretur, quod deest vero pretio,^h nec ob id tamen sublata est actio redhibitoria quominus proponi possit intra tempus iure præstitutum,ⁱ quod sex mensium est.

Plures vero in his causis dici possunt, vt immobilibus quoque, doli, metus, vis, turpis causæ, enormis læsionis, quas omnes causas solemus in foro expresso rescissorio intendere, etiam si dolo causam

Dante contractui ius sit dicere ipso iure nullum esse contractum l. & eleganter. D. de dol. & l. doli. C. de inur. stipul. l. si dolo. C. de resc. vend. l. si fraude. C. de præf. long. temp. & l. 4. D. pro foc. verus quidem

quidem plures expresserat, & in his vinolentiam: de qua nos alibi.

^a [POVRA.]

Tempus eius petendæ non diffinit, quod erat olim in omnibus rescissionibus triginta annorum, nunc contractus factum articulo sequenti, etiam in immobilibus, & certè brevius quiddam in mobilibus statui oportebat, tum ratione minoris interesse, cum vilis eorum possessio dicatur vulgo, tum quia consuetudo brevius vbiq; talium spaciū in præscriptiōnibus statuit, ut patet. art. 272. & omisisse incogitantia est reformatorum.

^b [EN INTIMANT ET DECLARANT.]

1 Hæc denunciatio fit in iudicio aut extra iudicium, &c.

2 Necessaria denunciatio rescissionem petenti in mobilib. & num. 4.

3 Quomodo denunciatio faciendæ parte absente.

4 Denunciatio inutilis, si iusta causa rescissionis non subsistit nota.

1 En declarant, & intimant. Siue in iudicio, siue extra iudicium testato, & coram tabulariis, siue testibus rogatis, fortuitis nisi spectatæ probitatis in momento non admiserit: Sed & per apparatus cum antestatis fieri posset hæc denunciatio, & protestatio, quæ iudicis interuentionem non requirit. Cæterum necessaria omnino hæc denunciatio est rescissionem petitori in mobilibus quidem, nec aliter via futura est ad rescissionem actionem, sicuti veteri iure ante non poterat agi rescissoria, quàm erat in restitutione in integrum obtentum l. in honorariis. verb. sed cum rescissa. D. de act. & oblig. §. sed istæ. inst. de act. & nos alibi diximus. Sic hic non potest aliter intendi rescissoria, quam hæc denunciatio intercesserit, idq; intra spaciū hic diffinitū, nec vltra id, quoniam post id tempus consuetudo acceptationem contractus infert præsumptione iuris, & de iure, ita vt contra probari nequeat, quam ipsam rationem vetus vnde hæc descripta est expresserat. Sic fit vt post id tēpus executione à lege facta moræ purgatio admitti nequeat l. si is cui. D. de legat. 1. Bart. l. si infulam q. 4. D. de verb. obligat. Rom. conf. 427. Idèoque hæc verba cōcepta sunt per gerundium, quod necessitatem importat, cum verbo futuri temporis adiungitur *pourra*, ex sententia Barro. l. si ita ex parte. D. de acq. hered. Idem in immobilibus non fieri pretij, & æstimationis magnitudo facit.

^c [A LA PARTIE.]

3 Si ea præsens est, sin sui copiam non fecerit apud iudicem ex libello ex forma l. in contractibus §. in omni C. de non num. pec. l. vlt. C. de iur. dom. imp. l. denunciaffe. D. de adult. l. vim passam §. in matrimonio. D. eod. tit. l. 4. §. toties. D. de dam. infect. ad domum scilicet, & mansionem; notandum autem simplicem declarationem non sufficere, nisi hæc quoque denunciatio interuenerit.

^d [DANS VINGT-QUATRE HEVRES.]

Quid dies est naturalis, sumpta dispositio ex l. capite quinto. D. de adult.

^e [QU'IL NE LE VEUT TENIR.]

4 Hic subsiste. Nec enim huius intimacionis semper necessarium cōsequens est rescissio, hoc est ad intimacionem non protinus cōsequitur necessariam esse resolutionem, quod vulgo imperiti putant cōtra regulas iuris, quibus cauetur contractus initio voluntatis

A esse, sed posterius esse necessitatis l. sicut. C. de act. & obligat. vbi latè glos. Non igitur cuiusvis est eos pro arbitrio infringere, vt l. 1. C. quād. lic. ab empt. diſced. l. de cōtractu. l. non est. C. de rescind. vend. nec fisci, nec alterius cuiusquam priuilegiati l. ratas eod. tit. ne è rescripto quidem d. l. de cōtractu. & l. inciuile. C. de rei vend. nec enim ab alterius voluntate pendent, sed vltra id idoneæ causæ probandæ sunt, cur rescindi debeant. Nos trates rustici vulgo vinum, & ebrietatem solent causari, digni qui cum suo contractu vapulent, cum talibus causis nituntur. Sed hoc agit tex. hic, vt non aliter via aperiatu rescissioni contractus de re mobili, quàm si hæc denunciatio interuenerit, sicuti olim ante rescissionem obtentam non dabatur. Hinc fit, vt sine hæc denunciatione rescissio nunquam procedat, cum hæc non semper procedat.

^f [POVR DECEPTION D'OVTRE MOITIÉ.]

1 An l. 2. C. de resc. vend. locum habeat in mobilibus.

2 In preciosis mobilib. debet habere locum d. l. 2. & nu. 3.

3 Gemmarum equeorum serici iuuenes emptores, &c.

Hic textus quæstionem decidit vsus alioqui ambigui. An scilicet in mobiliū contractibus competat remedium l. 2. Cod. de rescind. vendit. de qua nil ille quidem tex. expressè diffinit. Sed glos. & scholastici scriptores cum de incunda mobiliū æstimatione differunt, ad materiam illius legis satis ostendunt eandem in his rationem sequi, vt eadem exceptio eodẽ effectus pariat. Et si verum fieri volumus, & ab reum æstimationibus, & pretiis damna cōtrauentum æstimamus, fateamur necesse est, plerumque in mobilibus maiora posse iudicare, ac valde in cōsideratas eorum rationes, qui ista per omnia eadem trutina appendit semel, & absolutè negata rescissione, non alia ratione, quam quia de re mobili agatur, cum quidem talia omnium æstimationum reperiantur, non minus quam immobiliā, vt gemmæ, & monilia, & marmora. Itaque gemmæ decem milium ducatorum venditioni admisse id remedium, fundo triginta librarum dedisse, non alia ratione, quàm quia hæc mobilis, illis immobile est, plane sine ratione est, nec vllam conuenientem proportionem habet. Et si illud vulgatum obici solet, mobiliū vilis, & abiecta possessio est, ex l. si rem mobilem. D. de acq. quod. quod sæpe perquam falsum est. Quod si deceptio ab æstimatione rei quæritur, non maior causa est, cur in altero porius, quàm alio detur præsuppositio damno non inæquali. Et si quidem nō semper mobilia quamlibet preciosa, vim, & effectum immobilium possunt supplere, vt in satisfactionibus propter interuersionis, aut alterationis facilitatem, aut retractus causam in quibus nullo modo par est ratio, quod Tiracellus admonet in retract. §. 1. glos. 7. num. 99. Tamen cum exæquant, cum æstimatione tantum quæritur ad deceptionis mensuram, & sibi ex æquilibrio respondent, nec refert mobile an immobile sit, quod perdis, si tanti vtrumque est quod perdis. Quare etsi alio iure Franci vii dicuntur, viam olim testatus est Mas. de empt. §. Item pro re mobili, nec pro re mobili rescissionem tribuere ex d. l. 2. quod & recentiores iurisperiti confirmant. Molin. tit. de feud. §. 22. q. 10. ad fin. & Rebuff. tit. de resciss. contractuum, tamen semper negasse, & in omni cuiuscumque æstimationis mobili, iniuriū, & cōtra ius, & rationem est, cum nil aliud rationis adfertur, quàm quia mobile; & compertum habeamus magnas sæpè, & graves causas esse rescissionum, veluti cum circumforanci mercatores gemmas diuident duplo plus sèpè, quam valeant, aut imperiti illud adoleſcentes inu-

*Æstimatio-
nem ponit
artic. 295.
N. C.*

per à tutoribus manumissi, equos, & sericum immen-
sum mercantur. Talibus speciebus lubenter rescisso-
rias actiones dedecim, & iniquum fuerit negasse. Nec
tamen censo id remedium friuolo cuius applicari
debere, cum sic arbitrantibus futurum sit, vt infinitæ
lites exoriantur de re qualibet nihili, tam litigioso
æuo; & intra certam æstimationem consistere rescis-
sionum in talibus metas velim. Sed indistinctè denegari
ius non patitur, & maiores nostri, quorum istud
hic consuetum legitur, non hoc sunt arbitrati, hoc
quidem parum caute, quod æstimationis modum nul-
lum certum posuere, cum maximè deberent. Sed pruden-
tes iudices sunt facturi.

§ [DEV ROIT DEMANDER OV LA RESCISSION.]

- 1 *In rescissoria conclusio alternatiua aut ad rem aut ad pretium.*
- 2 *Actor compellendus pretium restituere post rei electionem de pretio, &c.*

Hic quoque iuris ciuili dubitatio præcitur quo-
modo scilicet in libello talis rescissoria sit concluden-
dum, cum multi putent solam rescissionem esse in obli-
gatione, idè quæ ad eam sol. m. concludendum, licet
supplementum in cõdemnationem venire possit, quæ
sententia recitatur à Bart. d. l. 2. vñ. vidimus, & ibi
Angel. & hanc amplectitur Odoff. Nic. Mattarel.
Bald. q. 10. & 11. & hæc dicit esse veritatem, aliter æsti-
mantibus futurum vt re perempta agi non possit ad
rei restitutionem. Et ideo in l. 1. C. de rescind. vend.
ait pretium reddi non esse de substantia libelli, sed per-
tinere ad iudicem, ne aliter cõdemnatio restitutionis
fiat quam restituo pretio, quod Saly. quoque probat
d. l. 2. q. 19. Cast. q. 15. Spec. tit. de empt. & vend.
& tit. de rescind. vend. §. nunc dicendum. latè Fabian. de
monte Sancti Sabini in tract. de empt. q. 8. & hæc
quidem iuris ciuili maiorem speciem ex regulis habet.
Sed Bart. denique & Angel. alternatiuam conclusio-
nem, quam hic Consuetudo ponit, magis probant, &
Panor. Ioan. And. Host. Cano. cap. cum dilecti. ext.
de empt. & vend. & Francisc. Cremenf. sing. 84. And.
Barbatus ibid. Ipse quoque Baldus autor diuersæ
sententiæ huc quoque declarat. I. maioribus. C. com-
munia vtriusque iud. & Molinæus. §. 22. num. 42. in
feud. Sed ista spineta tolli ex rerum actionibus inter-
fuit reip. nostræ, idque potius spectari, vt suum quis-
que quam celerimè consequatur spreta ista morosa
philosophia nimium ingeniose disciplinæ.

Sed hic querimus quod aliquando vsu veni-
mus. Deceptus in venditione prædij, egerat rescissoria,
& obtinuerat, reus damnatus restituere, aut supplere
pretium, restitutionem rei delegerat. Sed qui senten-
tiam obtinuerat aut cunctabatur, aut palam fatebatur
se pretium restituere non posse, & iudicato ob-
stinate, reus vrgebat & iudicatum cõmune esse con-
tendebat, seque ex eo tam niti posse quàm ipsum acto-
rem; opponebat actor l. si iudex. D. de minoribus, vbi
minor obtenta restitutione per sententiam permitti-
tur abstinere si velit iure quæsito, & vsu sententiæ, &
glof. cum constitutionem verb. nolle vti de elect. quæ
negat, eum contra quem rescriptum impetratum est,
posse eo vti nolente impetrante, vt & Innoc. Host.
Ioan. And. Panor. c. ex conuentione. ext. de rest.
spol. Contra iudicatum est ex sententia agere reum
posse, & actorem compellere, vt fundum venditum
reciperet, & pretium restitueret. Nam illius legis, si
iudex, specialem esse casum & dispositionem, quæ

in his tantum locum habeat, quæ iure aliquo singu-
lari alicui quæsita sunt, aut extraordinario & perso-
nali, veluti restitutione in integrum ex causa minori-
tatis, qui casus est d. l. si iudex, vt ibid. Baldus ait,
idem l. 2. quæst. 2. C. de fideiul. minor. & in d. c. ex
conuentione. Secus in ea sententia, quæ iure, com-
muni lata est, quia is qui obtinuit non potest ab ea
recedere, nec habet locum penitentia, quod Baldus
dicit l. si constante. §. quorics. D. sol. matrim. & ibid.
Angel. Imol. Roman. Cast. Alex. non obstante d. l. si
iudex, quæ speciale ius continet. Itaque & in casu
redhibitoria, qui subsequitur, probat re redhibita
per sententiam non posse actorem abstinere senten-
tia, & rem retinere, vt cuius restitutionem pretij,
sed venditori, qui rem, aut mancipium ex sententia
potest recuperare, competere actionem in factum,
id quidem Bald. l. si predium col. 2. vers. sed penultima
est sententia. C. de adilit. adio. quæ sententia mire
huic loco accommodata est propter vtrumque huius
text. casum.

Ceteræ dubitationes, quæ plurimæ ex huius text.
materia oriuntur petendæ sunt à suis locis d. l. 2. &
c. cum dilecti. ex. de empt. & vend. Cuius item tem-
poris æstimatio faciendæ sit, l. si voluntate. Cod. de
rescind. vend. de quæ recto eius incumbit modo, &
quæ alia huc pertinent.

h [ET N'EST TOLLVE LA REDHIBITOIRE.]

- 1 *Legale tempus in redhibitoria, &c.*
- 2 *In quibus locum habeat redhibitoria.*
- 3 *De æstimatoria quanti minoris.*

Hæc exceptio in veteri non fuit, & nimium hæc
seduli reformatores fuere; nisi quod dubitari po-
terat, an eadem sollicitudo in omnibus contractibus re-
solutiis de re mobili requireretur. Hic quidè redhi-
bitoria legale tempus confirmatur, nec erit necessa-
ria illa intimatio aut declaratio, de qua supra in rescis-
sionibus, quia hic text. se refert ad iuris dispositio-
nem, quæ nil tale exigit. Durat autem hæc actio le-
mensibus l. sciendum. §. tempus. D. de ædilit. ed.
Pertinet vero ad venditiones rerum, aut animalium,
aut prediorum quibus vitium inest præter quam fisca-
lium l. 1. §. illud eod. tit. tum etiam ad permutationes
d. l. sciendum. §. empt. ad locationes non per-
tinet d. l. sciendum, ac ne donationes quidem l. ad
res donatas. D. eod. tit. Nec solum ad dominia, &
proprietates, sed ad usufructum quoque l. si tamen.
§. non solum eod. tit. & ad prædia l. 1. etiam eod. tit.
l. fin. C. de ædilit. act. si forte pestibiles agri sunt, aut
imaginibus infestantur l. etiam. D. eod. l. 4. C. eod.
& Plinius lib. 7. epist. Cic. in off. lib. 3. Credo ve-
ro ideo hoc loco reformatores mentionem intulisse
redhibitoria, quia magnam affinitatem habet cum
restitutione in integrum l. cum autem Iulianus. D.
de ædilit. ed. & l. facta eod. tit.

i [SIX MOIS.]

d. l. secundum. Sunt vero viles d. l. sciendum Bart.
l. suprauacua. C. de temp. in integ. rest. post. glof.
Sed hic mirandum cum tanti Iuriconsulti tam sedula
operam adhiberent in excipienda redhibitoria,
nihil de æstimatoria, quanti minoris casu quæ huius
affinis est, imò interdum pro ea intenditur, & aliam
consumit l. si is qui hæres. §. 1. D. de except. rei iud.
& ciuilibus quædam est, alia prætoria, & effectus de-
scribit glof. l. Iulianus in princip. D. de act. empti.
Compe-

Competit vero omiffa redhibitoria post sex menses intra annum, ad id quanto minoris quisquam rem empturus erat si vitium sciffer l. si tamen in princip. D. de ædilit. ed. intra sex menses eodem effectû quo redhibitoria si omnino empturus non erat. Manebit

A igitur & hæc in suo statu vt redhibitoria, cum eisdem causas habeat, aut penè eisdem, fines quidem noni semper, sed tamen aliquando eosdem d. l. si qui & l. bouem. §. aliquando eod. tit. Bald. l. 2. numer. j. C. de rescind. vend.

ARTICLE CCLXXXIII.

TOVTES^a rescissions de contractz,^b distraits,^c ou autres actes quelsconques^d sur heritages, fondées^e sur dol, fraude, circonvention,^f crainte,^g violence,^h ou deception,ⁱ d'oultre moitié de iuste prix,^k se prescrint^l par le laps^m de dix ansⁿ continuels,ⁿ à conter du iour que lesdits contractz, distraits, ou autres actes auront esté faits: ° & que la cause de crainte,^p violence, ou autre^q cause legitime, empeschant^r de droit ou fait la poursuite desdites rescissions cessera.

OMnes rescissiones contractuum,^b distractum,^c aut aliorum quorumlibet actuum,^d super rebus soli, aut immobilibus iniurorum, & quorum arguitur,^e dolus, fraus, circumuentio,^f metus^g vis,^h aut captio,ⁱ ultra dimidiam iusti pretij,^k prescribentur^l decennio^m continuo,ⁿ quod computabitur, à die, quo dicti contractus, distractus, aut alij actus fuerint celebrati,^o & à cessatione metus,^p vis, aut alius^q legitimæ causæ, quæ moram iniiceret,^r iure, aut facto, prædictis rescissionibus.

[TOUTES RESCISIONS.]

GLOSSA I.

- 1 Rescissiones qua.
- 2 Rescissiones quas.
- 3 Tempora petenda rescissionis, num. 5. & 7.
- 4 Quod intersit inter art. 266. & hunc art. 283.
- 5 Hic art. de prescriptionib. actionum rescissiarum.
- 6 Decennij prescriptio in rescissionib.
- 7 Nullitas causa sub dolo continentur.
- 8 Nullitas titulum à causis publicis aut priuatis.
- 9 Ex publica causa contractus nulli.
- 10 Nullitates ex publica causa ab omnibus perpetuo opponuntur.
- 11 Nec rescissionib. opus est, num. 12.
- 12 In nullitatib. ex defectu forme substantialis, &c.
- 14 Idem in priuato interesse cum ab lege respectu extraneis nullitas, &c.
- 15 Rescissionis visus est in consensu aut facto partis.
- 16 Cera redempta in pretio, quod officit, &c.
- 17 Citationem interruptur præscriptiones actionum rescissiarum.
- 18 De cumulatione aut subordinatione actionum rescissarum & rescissorij.
- 19 Vtraque actio semel & simul intentanda.
- 20 Et in vna ad aliam fit interruptio.
- 21 An actio rescissarum opposita per exceptionem interruptur in rescissorij.
- 22 An probationes in rescissente, factæ valeant in rescissoria.
- 23 Ea de re hypothetici.
- 24 Index domicilij est index in rescissione.
- 25 Pendente lite rescissionis contractus adimplendus.
- 26 Nisi inhabilitas contrahentis in promptu appareret.

Rescissionum materiam scholastici scriptores perperam cum restitutionibus in integrum, siue minorum siue maiorum confundunt, cum vtriusque di-

B uersa sint principia, & causæ, Rescissiones ex facto, & conuentionibus partium nascuntur, cum contra intentionem alterius in contrahendo aliquid dolo vel fraude alterius paratum est, quo deceptio contigerit vel contrahentem induxerit, ad id cui seclusa fraude consensurus non erat, vt si vi, vel metu assensus expressus est, aut eorum aliquid quæ hoc articulo continentur, vnde fit, vt cum à talibus factis actiones oriuntur, rescissiones item producuntur, si quid dolo vel fraude in his est admissum, quæ vtræque non ante triginta annos tolli possunt præscriptione: Sed restitutiones in integrum, quæ minoribus tribuuntur, Ecclesiis aut vero maioribus ex his casibus qui citra factum partium extrinsecus contingunt, absentia, ignorantia, non tuto accessu, aquarum eluuiæ, & talibus inopinatis euentibus & generaliter ex illa clausula, si qua mihi iusta causa videbitur, non vllò actionis iure sed officio iudicis à lege inducto petuntur, quia ex talibus nulla obligatio inducitur aduersus alium cum quo negotium est, cuius nullum factum proponitur: Ideoque nulla actio eius rei aut euentus causa, cum alio esse potest. Denique officium iudicis nullam obligationem præsupponit. l. qui per collusionem. D. de act. empt. Quamobrem apparet diuersas vt causas, ita etiam tempora petendarum rescissionum & restitutionum. Fuit veteri iure annuum restitutionarium actionum tempus maioribus, sed postea quadriennij continui esse cepit l. superuacuum. C. de temp. in integ. rest. cum ille annus vtilis ante fuisset, de quo l. in honorariis. §. sed cum rescissa. D. de act. & oblig. Ial. Aret. Fab. Dy. §. rursus in ist. de act. Hoc ius ad Ecclesias quoque productum est c. r. de rest. in integ. in 6. & clem. vnica eod. tit. Minoribus quoque idem tempus à primo maioritatis die concedebatur d. l. superuacuum. Sed de his inferius videbimus. Sunt igitur paria præscriptionum tempora in petendis rescissionibus ex contractu, & restitutionibus, per officium iudicis.

ARTIC.
CCLXXX.
CCLXXXVI.
in fine
CCLXXXVII.
NOVÆ
CONS.

4 Sed antequam materiam hanc ingredimur diligenter premonendi sumus, quid inter hunc articulum & cum qui supra positus est numer. 266. interfit. Nam & si utriusque tempora eadem sunt decenij scilicet, tamen longa est finis, & usus eorum est differentia, Ille enim de eo dolo & ea fraude statuit, quæ ex contractu duorum extraneo cuiuspiam extra contrahentes struitur, cui dolo occurritur per oppositionem, & intercessionem, si modo cum intra decennium intendat, quod ipsum decennium a die demum certificationis hannonementorum currere incipit, nec ante. Sed hic articulus loquitur de eo dolo qui ab ipsis contrahentibus inter se admittitur, ex quo cum causam dedit contractui, aut incidit in contractum rescissiones conceduntur, quæ vulgata est tractatio tit. de dol. scholæ totius l. 2. & Angel. l. si dolo. C. de rescind. vend. Currit autem ab ipso die contractus initii. Hoc utriusque articuli discrimen valde notari conuenit, ne temporis identitas paralogismum inducat in diuicidatâ dispositione utriusque. Sed de restitutionibus posterius.

Hic quando de prescriptionibus rescissoriarum actionum quaeritur, quæ ex dolo, fraude, circumuentione, vi, metu, deceptione alterius è contrahentibus nascuntur, vel etiam extra contractum siue iudicialiter siue extrajudicialiter, si modo factum alterius partis eam noxam admisit, quod cum accidit, datur actio ex facto personali, quæ ante triginta annos non intercedit, quæ tractatio est gloss. l. ex contractibus C. ex quibus caus. maior. Bart. & aliorum d. l. & elegantior gloss. l. 1. & totius scholæ l. 1. in princip. C. de rescind. ven. gloss. & Angel. l. si dolo eod. tit. glo. & Bart. l. 1. C. de iud. aliorum l. si quis cum aliter. D. de verb. obligat. Cano. c. cum dilecti. extr. de emor. & vend. c. 1. de rest. in integ. in 6. & clem. 1. eod. tit. Bart. & Saly. l. ult. super gloss. verbi in minorum. C. de temp. in integ. rest. pet.

Nec magnopere laborandum est res agentibus cuiusmodi istæ sint actiones, per quas rescissiones petantur, officium iudicis nobile, conductio certi, an actio de dolo. De quo Pet. Cyn. & alij pugnant d. l. 2. & d. l. si quis cum aliter, quæ technicam respiciunt, & magistratos fateor: Sed hodie in puluere versantibus, & foro nihil est necesse, cum nec nomina veterum actionum, nec formas, aut effecta omnia necesse habeamus consecrari meliore vsu & necessitatibus hominum magis quam arti accommodato l. pen. D. de neg. gest.

6 Proinde hæc scriptura huius articuli pene ad verbum descripta est de Ord. Lud. XII. Regis, quæ facta est de concilij sententia, anno 1512. artic. 40. paucis admodum immutatis, quibusdam etiam ex illa ex scriptis, quæ minime in ius consuetudinarium inserti conueniebat, vt suo loco dicemus. Ratio eius in præfatione scripta est, quia rescissionum tempus nimium videretur longum, quod iure ciuili esset constitutum, & incerte cuiusque future possessiones essent, nemo araturus, aut implantaturus, aut in adificaturus dubij iuris possessionem. Ex quo visum est decenij tempus satis longum, & tricennarium contrahi, ad oppugnandos & infirmandos titulos quique dedisset ipse, si causa rationabilis inesset, atque ita deposito metu & periculo quisque suo contractui, & re acquisita frueretur, araret & coletet, & contractus ex toto reualecerent. Hæc vera constituti causa, manentibus interim restitutionibus, id est, nostris releuamentis in suo statu, de quibus illa ordinatione est constitutum: Nec perturbari mareriam oportet utriusque, assimilare argumenti.

7 Sed cum hic & ciuili iure multæ rescissionum cau-

se dicantur, quas omnes ex rescripto rescissorio intendi vsu Francorum tribunalium vsurpatum est, de his contractibus qui nullitatis arguntur nihil hic expressè traditum, nisi quod doli quoque causa adiecta est, ex quo cum contractui bonæ fidei causam dedit, nullum esse contractum voluit d. l. & eleganter d. l. si dolo eod. tit. dolo. C. de inutil. stipul. cum incidit rescissionem admittunt Ang. d. l. si dolo, alij d. l. si quis cum aliter, & tamen hunc etiam doli casum subiicit rescissionum regulæ hic articulus, etiam si contractus ex dolo nullus est ipso iure, Ex quo Rebuff. scribit etiam ex aucto nullitatis causas illo articulo legem non habere, sed vsque ad triginta annos agi posse ad declarationem nullitatis contractus, qui ipso iure nullus sit. Et vt ea sententia quibusdam de causis & nullitatibus rationem habeat per omnia habere non potest, si hæc dispositio valitura est, quæ de dolo rescissionem, etiamque decennalem præstat. Dicitur initio, cum de nullitatibus titulum egimus, eas variis euenire de causis, & alias publicum spectat, alias à priuatis causis deduximus. Et earum quæ ex causis publicis nullæ sunt, exempla dedimus, cum ex turpi causa contrahitur, aut turpiter promittitur, & generaliter contra bonos mores, quod medico ab agrote, quod patrono à cliente, quod iudici ab litigatore detur, valitudinis curandæ, litis iudicandæ, aut iudicandæ in ea causa esse. Tales contractus ex publicis causis nulli sunt perpetua & prohibitoria legis dispositione, de quo vulgo dicitur, l. cum lex & d. de fideiuss. l. non dubium. C. de legib. Ex personis, cum ab his sunt, quibus bonis est interdicitum, aut qui capitali supplicio damnati sunt, & ius ciuile sive ciuitatis amiserunt ex criminis causa, aut qui intellectum non habent, & ideo nec consensum, funosi, dementes, de quibus Bart. l. 1. D. de nouat. & d. l. cum lex & alij l. 1. is cui bonis. D. de verb. oblig. Ex rebus, cum res in commercio non sunt, factæ, religiosæ, sepulchricæ, domanium regis, liber homo. Hæc omnes nullitates publicas prohibitionis causas habent, quare si quando contra fit, in totum nihil est quod fit, actus pro non factis nec dictis habentur, sine vilo iuris effectu, ne nomine quidem, aut appellatione contractus digni, sed actus tantum meri facti propter legis prohibitionem ex publica causa. Tales nullitates ipsum actum per se afficiunt, & ideo ab omnibus opponi possunt etiam quorum ea res non est, quibus tales contractus obiciuntur, ad impediendas cuiuscunque preiudicij prescriptiones, ex talibus dictis titulis. Est enim publica & popularis prescriptionis prohibitio. Itaque si quis tibi quacumque de causa agenti opponat exceptionem emptioms de re facta, aut contractus cum furioso facti, aut infante, aut promissi hominis occidendi causa, replicare possis contradicendo & actum rescellendo, hic tuus dictus titulus re vera titulus non est, sed actus facti nullo iuris effectu, nec possit excipiens duplicare, tua non interest, cum potentiam iuris tali actui lex ademerit realiter, ita vt sine vilo effectu maneat aduersus quemcumque intendatur pro titulo. Tales nullitates fateor rescissionibus non indigent, ipsa enim legis executio pro nullitate est, nec hominis, aut factum, aut iudicium expectat, aut declarationem, quia potentiam lex remouit ab actu, & nullitatem impræstat actui. Vnde his perpetuo nullitates obici possunt, nec ista decennij regula constituntur, quæ de his tantum statuit, quæ priuatas causas annullationis habent, & ideo in talibus actus nulli non sunt propter consensum qui interuenit, ac proinde non sine priuatorum querelis infringuntur, propositus & probatis, idque intra tempora hic præstat

quia initio validi post inualiditatem subiecti, rursus reualescant tempore, si non oppugnantur suo tempore, validior enim ad annullationem multo est publica quam priuata causa, cum lex prioribus resistit, priuatis non alitit.

- Quod si nullitates ex publicis causis, rebus aut personis indicatæ huic articulo subicerentur, necessario eueniret, vt intra decennium hoc, peti deberent, quia omnium rescissionum vnica lex hæc est. Sed id perquam falsum est, & tandem opponi possunt, quædam res ipsæ præscriptæ non sunt, in casibus præscriptibilibus, id est, intra quadraginta annos. Nam res quantumcumque turpiter acquisite furto, latrocinio, aut talibus causis præscribi iure ciuili possunt, non ex titulo qui vitiosus est, sed longissimo tempore, quod titulum non exigit. Non est igitur in talibus necessaria rescissio, quæ si adhibetur, facti potius dicitur quam iuris ad summouendum impedimentum facti. Nam iuridicæ rescissiones habendæ sunt, quæ aduersus contractus per se quidem, & iure subsistentes intenduntur, sed propter intercurrentes causas rescissibiles sunt.
- 13 Eadem ratio nullitatum, quæ ex defectu substantialis formæ incurrunt, si testamentum minus solemne, decretum, insinuatio, aut tale aliquid nullum dicitur, non est necessaria rescissio, etenim cum de forma constitutum sit legibus, aut ordinationibus præscripta, si ea adhibita non doceatur, deesse intelligitur, atque ita adus corruit, & in totum nullus est, nec rescissio necessaria est ad arguendam nullitatem. Sed ne illæ quidem, quæ priuatum interesse respiciunt, & ab lege respectu exterræ cuiusquam apponuntur, necessariam habent vsum rescriptorum rescissionum. Quod pater vni ex filiis donauit præter modum, quod vnus paterfam. vni ex præsumptis heredibus præter suam ratam, quod vxor, aut vxor vxori, tali remedio non indiget, quia heredi aut filio ex suo priuati iure & capite contra factum defuncti venire licet, & immensitatis aut inofficiosi arguere donationem, nec habet necesse petere rescissionem, sed recta replicare potest de nullitate actus.
- 15 Relinquitur rescissio vsum non in omnibus nullitatum causis tribui, quod vulgo respondere solet pragmatici, sed eo demum casu quo consensus partis aut suum ipsius factum obicitur, quod vt conuellat necesse habet qui consensit eo refugere, vt rescindi petat, quod aliquo dolo aut fraude inductus fecerit, quod remedium iure quædam ciuili non aliunde quam ab Magistratibus peti solebat, & in conuentibus ordinum Aurelius actum est, vt hoc ius restitueretur.
- 16 Sed hoc aut quod pretio ius omne proflare capiat, decretum præferri non potuit, duplicato nuper etiam, quod magis mirandum sit, eius mangonij pretio. Nec id ætas patrum in Britannia norat, quo tempore simplicissime quisque suum ius exsequabatur, nec eera redempta in pretio erat. Sed transcripto in regiam Fræcorum Ducatu nostro, commercijs malorū Magistrorum facti sumus non boni discipuli, vt Coraces Titia, & mille modis reperimus lites texere, retere, producere, inuerrere. Sic, Gallia caudicibus docuit facunda Britanos. Petuntur igitur ex rescripto rescissiones contractuum aut aliorum actuum, in quibus agens factum ab reo obicitur: Sed id intra decennium, quod nisi fiat reualescant post id tempus contractus, in totumque talis nullitatis querela intercidit, quæ ex causis hic expressis intendi poterat.

- 17 Porro quomodo interrumpantur hæc rescissionum petendarum tempora diximus alibi, citatione scilicet quomodo actiones personales omnes, si modo intra præscriptionis tempora partes in iudicio audian-

Argent. in Conf. Brit.

A tur. Et qu'il soit exploité dedans le temps en vertu d'iceluy quod alibi docuimus. Et vetus consuetudo expresserat. Ne tamen ex eo quisquam protinus inferat contestationem necessariam esse, quæ in personalem actionum interruptionem non exigit. De illo etiam an interruptio in rescindente facta valeat in rescissorio, alibi differimus vsus locis.

Exigit fortasse hic locus, vt extra præscriptionis materiam, quæ sola hic proponitur, dicamus etiam aliquid quod ad rem faciat, de cumulatione aut subordinatione harum actionum, rescindētis & rescissoria, de quarum vi nominibus, & origine, non citra sudorem disputationem transigunt Doctores, Bartolus imprimis l. ab hostibus, §. sed simpliciter, & l. nec non §. exemplo. D. ex quibus causis maior. l. in honorariis. §. sed cum rescissa. D. de actio. & oblig. Dyn. Ioan. Fab. Angel. Arcet. Ias. §. rursus insit. de act. nūc nullus est tam tyro, qui ista nesciat. Illa vero dubitatio intensior, an prædium simul intentari actio possit. Erat aliquis qui prædium vdicaret, fraude aduersarij inductus, vt bonam litem remitteret, detecta fraude rescindentem actionem ex rescripto intendit, & prioris litis aramenta (vt loquuntur) resumpsit: tota inprudencia hic reclamant, nec ante de prioritate, aut ante competente actione, aut iure contestari posse, quam clausula refracta sint, quæ ante obsunt, transactio si lis fuit aut contractus, quibus deum perruptis via fiat ad priorem actionem, ergo ante rem vdicari non posse, quam contractus venditionis rei ob dimidiatum iusti pretij non solutum fuerit rescissus; quidam tamen subordinatæ actiones istas intendi admittebant, nec sine lite ista in tribunalibus olim transacta arecta quæ scriptoribus Francis memorantur ostendunt, & quæ Imbertus in Enchirid. scriptis verbo nullum. Fuit ista disputatio, d. l. honorariis, d. l. ab hostibus. Cyn. Pet. Baldi Saly. Alber. & aliorum. l. quod tempore. C. de re lit. minor. Dyn. Ioan. Fab. Iason. Bald. Angel. d. §. rursus Specul. §. i. vers. sed nunquid in cod. libello, titulo de integ. ressit. Pet. Ferrar. in hbo llo de ressit. integ. gloss. verbi admittendum. Et pro hac sententia iudicatum ab Inquis Delphinatibus scriptis Guid. Papa quest. 143. quoniam alteram sententiam magis probaturus ni præiudicato vetaretur. Sed hanc dubitationem tribunalia præcederant obseruatione, quæ vtamque actionem simul & semel intentant, & contestantur, quod longe ante probauerat, gloss. cl. m. i. de ressit. in integ. verbo fin minus in fine, & receptum vsu testatur. De quo dubitari in nostris quidem tribunalibus non conuenit, cum de eo extet. Ordin. Francisci Regis I. nostræ priuatim Britannia edita anno 1535. art. 29. Ex quo illud etiam consequi necesse fuit, vt interruptio in vno facta, in alio quoque interrumpat, cum vna eademque lite intenduntur, quod cum olim aliter fieret, nec ante rescissorium intendi posset quem rescindens (quam nos instantiam literarum solemus appellare) esset finitum, & pro actore iudicatum, aliqui si succubuerat via ad rescissorium cunius obstruebatur. Illud quoque consuequebatur, vt interruptio in vno facta, in alio non prodesset, & separata tempora præscriptionum rescindētis & rescissorijs essent, quod Ioan. Fab. & Ias. differunt. Nunc vero vtique rescindenti, & rescissorio vnicum hoc decennij tempus est præfixum, & vna interruptio vtrobique actionem conseruat, mixta indiuidue instantia. Cui dubitationi alia quoque agnata est, an scilicet opposita actione rescindente per viam exceptionis interruptio fiat in rescissoria, quod quomodo fiat Bart. innuit magis quam explicat, credo foro minus exercitatus: Non

M M M

longa est fabula, & abunde talium experimentorum A
tribunalia suggerit. Egerat aliquis actiones ex impro
ad rei traditionem, & us habebat, & excipiendo re
medium rescissorium intenderat. Sed & replicando
intendi frequens, vendicauerat aliquis fundum, reus
de contractū venditionis exceperat, exceptione empti,
actor visum instrumentū, quod à patre erat confectum,
& venditio facta, instantiam literarum rescissoria
rum intendit. Hic Bartol. Angel. Ias. & ceteri. l. n.
nam & postea. §. minor. D. de iureiur. interim actio
nem suspendi volunt, & super exceptione principaliter
veluti præiudiciali cognosci, atque ita fieri interrup
tionem, si exceptio per viam actionis intenditur,
secus si vi ordinariæ, & visitatæ exceptionis ad finem
tantum repellendæ actionis ageretur, nec ex parte
excipientis conclusio rescissoria intentaretur, quia
receptum sit theorema exceptiones non interrompere
sua vi, de quo Saly. l. vi. C. in quib. causis maior.
Barto. d. l. nec non §. exemplo. Ioan. Fab. l. cum no
tissimi. C. de præscript. 30. annor. Bartol. l. exceptio
nes. §. intercessiones. D. de excep. Atque sic eos ne
cesse fuit iudicare, posito eo, quod ante ex his recita
uimus, de rescindende separata instantia vt præiudi
ciali iudicari oportere, nec eas posse coniungi propter
22 præiudicium in altera. Vnde illa quoque inquisitio
an probationes in altera instantia factæ, in alia vale
rent, si forte actor in rescindende obtinisset, & nunc
rescissoriam adornaret, & vfu docemur putarunt,
sed non facere plenam fidem, quia alia instantia & di
uersi fines essent: Quod Alb. & Saly. disputant l. fin.
C. in quib. causis maior. & d. l. quod tempore Ioan.
Fab. §. Sed ita inst. de act. Guido Pap. decil. 132. Sed
amplius deliberandum, & vfu docemur amplius ali
quid inquirendum. Quare hic habendum, cum in actio
ne aut instantia rescindende non aliud quaratur quam
de rescindendi causis dolo, vi, metu, aut talibus, frustra
induci probationes super dominio rei, est enim is tan
tum rescissionis finis, vt actor reponatur in eum sta
tum in quo erat ante eum contractum per quem de
ceptus est, quod Bart. persequitur. d. l. ab hostibus,
& alij. d. §. rursus. Ad quem effectum sufficit proba
tio causarum, de dominio enim & proprietate non
dum queritur, quia adhuc actor ad id admissus non
est, & obstat rescindendus ante contractus. Itaque
tota domini & proprietatis disceptatio propria est iu
dicij rescissorij, postquam actor in rescindende obti
nuerit. Nec est hic magna ligandi materia, cum ex
sententia Doctorum duæ instantiæ separate sunt, non
probare eas probationes, quæ in alio iudicio sunt
factæ, etiam inter easdem personas, sed alio fine, &
loci ea de re sunt vulgati. Sed iure quo vtimur, & si
instantias omnino coniungi oporteat, contingit ta
men eas non semper ab initio iunctas esse, veluti hoc
casu: Cum filius hares suspicaretur prædium aliquod
23 venditum ab patre, nec instrumentum venditionis re
periret, sciret tamen non iusto pretio venditum, vt
necessitatem exprimeret ab eo tituli venditionis exhi
bendi, ab vendicatione prædij exorsus est, libellum
porrexit, & conclusit possessione cedi, lite cõfessata
probationem induxit, testes citauit super dominio &
hereditatis capione, reus visis probationibus veritus
ne cedere cogeretur, coactus titulum venditionis tan
dem ostendit. Hic actor obtento quod intenderat,
rescissionem contractus petit, ex l. i. de rescind. vend.
veluti replicando, quod Bart. ceterique ex eo viden
tur attingere d. 6. si minor. Hic si de probationibus
queritur, scio sepe in foro in hac secunda literarum
& rescissionis instantia probationes induci de dominio,
& positiones fieri de eo & proprietatis iure. Quod
nullo modo facere sinendi sunt, cum de eo planè in
priori instantia, cuius ea erat propria, & particularis
sedes, & locus cognitum, & probatum sit, & in to
tum diuersus finis sit posterioris rescissorie instantiæ
de probatione scilicet causarum rescissionis duntaxat,
quæ initio quidem intendi debebat, sed de exceptione,
id est, contractū rescissibili consensisse. Sed is in pro
ductione demum, & inter aliud lris instrumentum
apparuit, ex quo nata rescissionis materia, cuius pre
textu non est retinenda prioris actionis aut domini
probatio, aut causa præterita perfecta suo fine & co
clusa. Neque enim quod de dominio inquitur, id
inquam est ab actione rescindende, sed est ab actione
anteriori per venditionem amissa, & quæ restitui pe
titur, quæ coniunctum quidem sit, cum instantia initio
iuncta sunt, & vnica contestatione & dilatione, sed
si quo modo instantias separati contingat, suos qua
que fines, & probationes habent, & concludendi me
dia in rescindende dolum, aut deceptionem in priorè,
& vendicatione dominum. Nec probationum tem
pora semel finita redintegranda sunt, prætextu nouæ
instantiæ, cuius alius finis est, nec confundi oportet,
coniunctionis earum, aut cumulationis. Atque ea
C finium diuersitas antiquis causis fuit, cur cumulatæ
posse negarent, quia in his rescindens esset, veluti an
te cedens necessarium, quo si actor excideret, non esset
de rescissorio laborandum, & fuit illa probabilis ratio,
nisi ex opposito illud ipsum respõderetur, etiam pro
batis rescissionis causis, molestum & sumptuosum no
uæ instantiæ redintegrationem futuram. Hæc nulla
scholæ vmbraclia docuerunt, pulcritus sunt & sciti, quæ
nullus in scholis rectè aut percipit ipse, aut docet.

Quis in ea causa index sit non dubitandum, cum 14
text. exprimat domicilij iudicem. l. quoniam. C. vbi &
apud quem de caus. in integ. rest. cog. deb. Bart. ibi &
D quos Tiraq. in legib. commub. glos. §. num. 8. omnis.
Imol. in clem. i. de rest. in integ. num. 27. Bart. l. d.
de eo quod cert. loc. Datur enim personaliter, & mi
randum etiam aduersus extraneum, cum quo non est
contractum rescissionem, quam restitutionem in in
tegrum hoc casu ex dolo reuocari vocat dari non posse;
sed aduersus decipientem ratum. l. dolus. C. de rescind.
vend. cum restitutione in integrum minorum datur ad
uersus quemlibet extraneum, vt in rem scripta. l. in
causæ. §. interdū. D. de minorib. Rebus. tit. de restit.
in præfat. in fin. Certè ex eo quod metus causa gñum
sit, actio aduersus quemlibet extraneum possessionem
datur. l. si cum exceptione. §. in hac actione. D. quod
met. causæ. In qua de facto personali auctoritas cognos
cendum est, id est, metu illato ab auctore sine facto
personali possessoris, ex quo iudicatum in eum rescisso
de causa doli aut vna de his hic expressè intenditur agi
aduersus tertios possesores posse, & illum text. d. l.
dolus intelligendum in vendicatione directæ aduersus
tertium, quæ re vera intendi non potest, nisi interpreta
ta, & obtenta prius rescissione. Sed ipsa restitutio in
rem est, vt rescisso, & id videatur potius, alioqui in
diuersas personas diuidi rescindens & rescissorium
contingeret, contra tex. Ordinationis: Multa villam
ad hunc locum colligit in alio tamen casu Boët. de
c. 182.

Proinde (& si perualgatum) non omisso postula 15
ta rescissione, & pendente lite super ea interim, quod
ex cõtractu dari fieriue conueniret præstari oportere.
Id enim est quod dicitur in integ. rest. postul. ne quid
Id enim est quod dicitur in integ. rest. postul. ne quid
non fiat rub. Cod. hoc est omnia in eo statu esse, quo
ante rescissionem res erat, & contractum obniti,
de quo authentica extat, esset enim iniquum propter
rescissionem peritiam ex causis extrinsecis, de quibus
non

non constar, nec presumuntur, interim vim potestatemque contractus patens nec vlla specie vicioli inhiberi. Quae ratio est tir. in integ. rest. postul. & si de sententiae executione, postulat restitutione Pontifex videatur dubitare, in c. suscitata ext. de rest. in integ. rum, de quo tamen nemo nunc dubitat, siue proposito errore, siue literis ciuilibus obrentis. Sunt vero haec, quae de executione dicimus pendente rescissione tam vera, vt etiam si inhabilitas in contrahente proponatur, etiam exclusiua consensus, vt in furioso, pupillo, prodigo, tamen idem obineat, & executio ex tali contractu ab eis facto recte postuletur, de quo Rebus. arresta memorat. d. art. 40. Ord. Lud. Reg. glos. & Molin. vnum in specie in his quae ad styl. Parlam. adiunxit part. 7. Arresto 135. Contrarium olim sentierant & doceant Aufser. q. Tholof. 54. & Papa 26 decif. 215. Et reuera, si de eo quod proponitur furore, dementia, interdictione, minoritate in promptu constaret, ex sermone interrogati, sententia interdictionis, aspectu ab aetate, facienda executio non esset nec danda prouiso ex tali contractu, si nil horum probari posset in continenti, fieret haud dubie executio & vero fieri receptum, & contractum executioni mādari, quo solo casu prouiso in instātia rescissoria cadit, de contentis scilicet in contractu nec amplius: Nam restitutionem petenti vel rescissionem, nunquam datur prouiso contra contractum, esset enim id verē nouare pendente in integ. restit. de quo nos in libello de partag. q. 9.

b [DISTRACTS.]

GLOSSA 2.

- 1 Distractus quid, & num. 4.
- 2 In transactionib. Veris non est locus rescissioni.
- 3 Affectati nominis & tituli transactiones rescinduntur.
- 4 Quicquid a minore in maiestate facta curatori, &c.

Vox inaudita Francis, sed tamen illa Lud. XII. Ord. vlturpata, quae omnes cuiuscumque modi contractuum resolutiones, quae ex conuentione sunt, hic comprehendit, liberationes, renuntiationes, repudiationes, reuocationes & tales actus. Bartol. l. eleganter. §. non solum. D. de dol. dicit quod sicut dolus dans causam contractui impedit obligationem, ita dans causam dissolutioni impedit liberationem in contractibus quidem bonae fidei, de quibus dubitarum aliquibus casibus, an contractus appellatione censerentur, sed hic locus pertractatus est copiose ab 2 Tiraq. in legibus conuincibilib. glos. 5. In hanc ipsam dubitationem cadere poterant transactiones, de quibus exercebuntur in schola cum deceptio, & dolus re ipsa tamen intercessisse proponitur aliis negotiis, aliis affirmantibus. Nam quin dolo aut metu factae rescissioni subiacent dubitari non debet. l. interpositas, & l. si maior. Cod. de transact. id est, cum dolus consilio admissus proponitur. Sin re ipsa, hic configitur. l. 2. C. de rescind. vend. ab aliis. l. si quis cum aliter. D. de verb. oblig. Cano. c. cum causa ext. de empt. & vend. Alex. conf. 42. volum. 1. & aliis aliis; Sed in hoc non est multum ponendum operae, quādo Ordination. Regis Caroli IX. qui tum regnabat anni 1564. cautum est, ne posthac transactiones ex ea causa rescindantur, magno reip. bono, si se Magistratus constanter adhibeant eius legis custodes, quando aliter nihil firmi, fixive in conuentionibus hominum futurum sit, si lites ex libris ferantur, & ingens sit operae pretium bono viro a lite discessisse, quantumcumque bona, hoc seculo, quo bonis nulla penē secur-

Argent. in Conf. Brit.

ritas est ab infans, indoctis, gratiofis, & redemptis arbitris, qui nuper iudicia obledere, quo euenit vt tunicam petenti dari potius palium expediat, quā litigare, cum iniuriæ etiam Magistratus auctoritas adhibetur, duplici dolore & noxa. Eam ordinationem fori assecle plerumque conuellerentur prætextu anterioris temporis, aut cum affectati nominis, & tituli transactiones dicuntur, cum re vera lis nulla esset, nec fortasse mouende materia, in quo prudenitem, & oculatū se iudicem præstare oportet, vt legem finemque eius obseruet diligenter, nec ē diuerso ex aliena materia colorem appingi patiat non veri nec talis argumenti, quale lex desiderat. Denique quæ veræ transactiones sunt omnino obtinere oportet, & si omnia omnium tribunalium mangonia repugnant, sub constantibus Magistratibus quidem.

Sed sub hoc verbo *distracts*, liberationes & quantantiae generales intelligi possunt, quas minores post maioritatem faciunt suis tutoribus, aut generaliter quicumque his, qui rationibus subiecti sunt, quæ si non continent expresse expensarum rationes quid, quantum, cui, quare sit expensum, ex forma eius quod Bart. & Plat. aiunt. l. competimus. Cod. de nautic. non valet liberatio, & rescindi potest intra hoc decennium, etiam si iuramentum accesserit, etiam si aliquis extraneus promisit facere ratificare, minore in ætate constituto: Etiam si dictum sit visis acceptis, & expensis *charge & décharge*: & omnibus talibus confessionibus, nisi de ipsa vtraque accepti & expensis pagina appareat, aut notarius referat re vera rationes propolitas, & dispunctas, & subductas: quæ de re extant duo optima & plenissima consilia Ias. 219. lib. 2. Anchar. conf. 330. vbi de talibus liberationibus rescindendis ad plenum agunt.

c [OV AUTRES ACTES.]

GLOSSA 3.

- 1 Actus dolo gesti qui in nomen contractus non transiunt.
- 2 Rebus improbatu sententia nec prorogandum tempus, &c.

Nam alij quoque actus geri dolo possunt, qui in nomen conuentionis aut contractus non transeunt, & tamen dolo & fraude cuiusquam geruntur, veluti si quis a dolo creditore persuasus onerosam hereditatem adierit, l. si quis affirmauerit. D. de dol. si femina soluto matrimonio ab hereditibus viri inducitur sit, vt communitatem acceptaret, sicuti forum loquitur, aut si quis quemquam litiganti summisserit, qui litem perditam nunciaret, vt meliore conditione transigeret, cuius rei arrestum Rebus. memorat, & aliquando ex facto incidisse meminimus, si quis ad ampla relicta dolo restatorem induxerit, vt suis compendius consulere. Denique multi casus dici talis doli, fraudis, & metus possunt, qui in nomen contractus non transeant, ex quo necessario hae vox *autres actes* addicienda fuit. Nec Rebuffo assentior, qui putat rescissiones eas, 2 F quæ competant ex aliis causis quam hic exprelis, hoc tempore non finire, sed triginia annos durare. Ego quascumque rescissiones ex facto partium procedentes illi legi, & huic dispositioni subici puto: Sed restitutiones aduersus iudicata ex his ipsis causis, & l. si prætor. §. Marcellus. D. de iud. sua habent præfixa tempora quadriennij, neque per hanc dispositionem muranda sunt, ne in Ecclesiis quidem c. i. de rest. in integ. in 6. Itaque quod de temporibus literarum ciuiliū impetrandarum dicit, non probō, nec enim breuiorum prescriptionum tempora debent prorogari,

M M M ij

cum hic finis fuerit ord. vt longiores decurrat. Nec per hanc consuetudinem aut ord. propositio erroris, quæ quinquies finiri debet, prorogata intelligitur, per hæc verba *ou aures altes*, quia suas speciales prouisiones habent tales restitutiones contra iudicata.

d [SVR HERITAGES.]

Hoc verbum præter textum ordinationis additum est ab reformatoribus, quia de mobilibus supra speciali dispositione statuerat, & hoc tantum restabat, vt ne immobilibus statueretur.

e [SVR DOL FRAUDE.]

GLOSSA 4.

- 1 *Dolus dans causam contractui bonæ fidei aut incidens, &c.*
- 2 *Instricti iuris obligationibus, de dolo agendum.*
- 3 *Hæc arguta iuris damnat auctor.*
- 4 *Boni viri est semper bene agere.*

Hæc verba subinde coniungi solent, vt alibi diximus. Huius argumenti receptarum sententiarum, hæc sunt capita, dolum qui bonæ fidei contractui causam dedit contractum ipso iure efficere nullum, l. & eleganter, D. de dol. l. si dolo & l. dolus, C. de rescind. vend. Sed qui dolus incidit in contractum, non facere contractum nullum sed rescissibilem: ideoque actione opus esse ex eo contractu. Dedit autem causam intelligunt, cum causa contrahendi dolosa fuerit, nec aliter erat quis contracturus, incidere vero cum erat quidem contracturus, sed non eo modo, quod Alber. & Saly. notant. Quod si contractus ipso iure nullus sit, non agi actione ex contractu ad rescissionem quatenus de facto processit, sed conditione certi aut de dolo. Ceterum traditione sequuta ex contractu quamlibet nullo dominium transferri, de quo, d. l. & eleganter, l. 2. C. de rescind. vend. l. si quis cum aliter, D. de verb. oblig. Proinde nullos esse prosequente demum eo qui dolum passus est, qui in potestate habeat eos expressè, vel tacite agendo ex eis confirmare, quod idem non potest qui dolum admisit, l. trans. actione. C. de transact.

2 In stricti iuris obligationibus nullitatem non iudicari ex dolo partis, sed de dolo agendum, vt rescindantur, l. dolo. C. de inutilib. stip. Idem etiam incidat.

Quod si verque contractus coniungatur bonæ fidei, vt venditionis, & stricti iuris adiuncta stipulatione. Hic stricti iuris obligationem naturam eius sequi, cui adiciatur, q. Ang. dicit d. l. 2. C. de rescind. vend. & vulgata tractatio est. l. si quis cum aliter, D. de verb. obligat.

Ex dolo extranei aut proxenetæ contractum nullum non fieri, nec vllam dari aduersus contrahentem actionem, sed de dolo aduersus extraneum, qui dolum admisit. Fulgos. addit. d. l. & eleganter, etiam aduersus contrahentem si ille extraneus soluendo non fit.

Pet. de bella Pertica omnimodo contractus dolo initos valere putat, si sua substantialia habeant, siue stricti iuris sint, siue bonæ fidei, qui aliorum omnium reprehensionem incurrit: Sed vsus Franciæ eius opinionem sequitur, qui ex omni contractu quantumlibet dolo initio, & actiones dat, & non aliter quam rescripto rescindit, quod & hic tex. ostendit, & illa Lud. XII. ordinatio, & consilia rescissione tales contractus reualefcunt.

3 Hæc summa receptarum sententiarum, quæ magistros exagitat & committit, & sunt ista iuris præci

A theoremata fateor, sed quod verè, & pace iurisperitendia dicere liceat, multa hic mihi technicam, & magisterium redolere videntur, potius quam disciplinam boni, & æqui. Contractus dolo initos valere non posse, eisdem ex dolo rescindi nunc actione ex contractu, nunc de dolo, nunc conditione certi, inuenta sunt hominum otiosorum, & tricas captantium, respub. malo & eorum qui ista discunt, & in vsum inuehant. Bonæ fidei obligationes nullas reddi ex dolo, stricti iuris non item, istud est sensibus illudere acumine inutili. Sunt ista facti fateor, & magisterij. Sed atti insunt argutiæ, quæ miseris litigantibus, & sua persequentibus tam inutiliter, & noxiè propinantur, quam vinum febricitantibus. Quorsum ats si naturales notiones ius & rectum docere possunt sine spinosis, & sinuosis istis præceptionibus? Si quod in veterum commerciis perpetuum fuit, & iustitibus hominum æterna lex indita inter bonos bene ager. Cur quidam contractus bonæ fidei nomen ista vendicant, ceteri stricti iuris dicuntur, quasi in his liberius sit fallere, aut cum viri boni officium sit bene agere, aliud in eo exigatur, cum stipulatur, quam cum vendit, locat, permutat, nec id totum bonæ fidei sit, quod vir bonus agit. Sed magistri rationem reddere conantur, non minus in stricti iuris obligationibus bonam fidem exigi, sed in aliis exuberantiorum. Cur ita? Huius discriminis defensionem ex professo suscepit glos. c. cum venerabilis ext. de except. §. omnium instit. de actio. & Panor. d. c. cum dilecti, & alia differentias, quas ex bonæ fidei mensura asserunt.

Sed cur igitur alia hanc sibi qualitatē, vt proprii tituli vendicant? cur bonæ fidei dicuntur, & opponuntur aliis? Addunt quia in stricti iuris actionibus non veniunt, nisi ea quæ exigit stricta actionis natura, nec vsura nisi promissa, nec accessoria, nec ea de quibus non est cogitatum. Audio. Nec ista esse responsa, & tradita ignoro. Verge. Sed cur ita? Respondent, quia obligationum diuersa est natura. Quid ita? Cur non eadem & vbique bona fides exuberat, nec eundem habent finem boni & æqui. Opinor respondeant, sic traditum à magistris? Ita ne; sacerdotibus boni, & æqui quales se esse, & dici voluerunt, & Cic. lib. 4. offic. corū formas effingit, cum hinc illi tam sinuosi, & mirabiles effectus proeuiant, quos ab istis assumptis ducunt. Quare nihil viri boni interesse putat ad validitatem contractus, dolum ne adhibeat stricti iuris obligationi an bonæ fidei. Si viri boni est bene agere nihil refert, quo nomine appelles id quod agis, nec agendi facultas adstringenda est actionis finibus, sed agentis mente. Quamobrem ista cuiuslibet auctoritatis inuenta procul iudicis exulare cupio, & vnicam iudicandi normam constructi ex bonæ fide.

D

f [FRAUDE, DOL, CIRCONVENTION.]

περὶ δολος Gallica, cum sigillatim tantum possint quam coniuncta.

g [CRAINTE.]

GLOSSA 5.

- 1 *Quod metus causa est actio in rem scripta.*
- 2 *Eius tempora ad prescribendum.*
- 3 *Vis & metus differentia.*
- 4 *Tempus prescriptionis in actione de vi.*
- 5 *Que dimidia in deceptioe.*
- 6 *In contractib. generatiuis nulla prescriptio circa dimidiam, &c.*

Metum

Metum diffinit. l. i. D. quod met. caus. Metum A
facit sollicitudo impendēti mali, quod Cicero semel
arque iterum describit, lib. 3. Tusc. quæstion. Eius
quod metu actum sit actio est in rem scripta, quæ datur
tam aduersus metum inferentem quam extraneum
quemlibet ad quem aliquid ea de re peruenierit, etiam
si metus particeps non sit, l. metum, §. quod autem,
& l. si cum exceptione, §. hac actione. D. quod met.
caus. l. 3. Cod. eodem. Hæc actio personalis est, & de
iure triginta annos durabat ex gloss. d. l. 3. & quod ibi
Doctores Cyn. Bartol. Angel. Saly. Alex. tradunt, ea
quidem aduersus metum inferentem, quæ ipsa hoc
textu ad decennium contrahitur. Sed aduersus extraneum, ad
quem ea de re aliquid perueniat, eius tantum
temporis erat quo res præscribi poterat, id est,
decennij inter præsentem, viginti inter absentes, neque
enim id vitium reale est, vt ante docuimus, in
loco de viris. Ideoque extraneus possessor rem præscribere
non prohibetur quindecennio, aut nostris
appropriamentis. Habet igitur bifontem vsum aduersus
metum inferentem & extraneum possessorem, de
quo alibi sæpe diximus.

^h [VIOLENCE.]

3 Vim, cuius qualitates describit gloss. l. extat. D. de
eo quod met. caus. & l. i. D. & C. sunt autem vis &
metus diuerſæ: Namque metus sine vi esse potest, &
contra vis sine metu, sed tamen alterum eorum sufficiens
causa esse potest ad rescindendum contractum,
qui ex vi nullus non est, cum conſta voluntas, voluntas
sit, de quo in l. si mulier, §. si metu. D. quod met.
caus. Huius actionis triennialis vt metus erat præscriptio
ante hunc articulum & ord. Ludouici d. l. 3. C. quod met.
caus. vbi Bart. Alex. Saly. Ang. & cæteri. Sed hæc vis
intelligitur, per quam contractus aliquis, aut conuentio
inita est, quæ rescindi petitur, alioqui si simpliciter
ablatiua esset triginta annorum daretur actio, quia
ibi nulla conuentio præſupponitur, quæ rescindi
debeat aut possit.

ⁱ [OV DECEPTION D'OVRE MOITIE']

5 Huius tractationis sedes est l. 2. & l. si voluntate.
C. de rescind. vend. aliorum l. si quis cum aliter. D.
de verb. obligat. Canonist. cap. cum causæ c. cum dilecti
ext. de empt. & vend. in quo mirum est, non conuenire
inter magistros de proportionione huius dimidiæ
in emptore & venditore, quæ dicatur dimidia aut
dupla. Ipse quoque Molinæus tam vtrumque constanter
affirmat, quam negat duobus locis tit. de feud. §. 22.
q. 9. & lib. de vsur. q. 14. cum vtroque contraria
æque confiderenter asserat, sed tamen vtrumque
verum esse non potuit, de quo hic non libet pluribus
conflictari: Sed vsus vicit dici dimidiam, quæ
decem sit in viginti, & 20. quæ in quadraginta, quæ
vltra citraue sit, vltra dimidiam dicti iusti pretij dici,
& rescissioni locum facere.

6 Proinde id non omifere in contractibus feneratoriis
& reſtitutibus hanc proportionem dimidiæ non
spectari, quæ in contractibus commutatiuis vsurpatur,
propter pretij incertitudinem. Sed cum feneratoriorum
norma hodie descripta sit lege, certa & diffinita,
ad rationem scilicet quindecim pro vno quod ab eo
puncto citra declinatum sit, vel in nummo rotum
contractum irritat, & vsurarium reddit, nec vili
præſcriptioni talis nullitas cædit, quominus vel post
centefimum annum deduci possit, quod Molin. persequitur
in lib. de vsur. quest. 27. ampliat. 14. & nos suo loco
fused ante sumus exequuti.

Argentr. in Conf. Brit.

^k [SE PRESCRIRE.]

GLOSSA 6.

- 1 Actiones rescissionum præſcribuntur decennio.
- 2 De mala fide inter contra hostes art. statuit.
- 3 Emptor præſcribit.
- 4 Actiones rescissionum præſcribuntur xxx. annis iure civili.
- 5 Et correctus art. Conf. And. & Canon. contra Molinæum.
- 6 Continuum tempus aut vile quid.
- 7 Continuum intelligitur in simplici enunciatione.
- 8 Tempus regulariter incipit a die actus, & c.

Hic tu igitur sedulo animaduerte præſcribi reſciſſionibus decennio, quantumcumque dolus, fraus, circumuentio, aut qualibet mala fides arguatur, vicimus igitur etiam si omnes nobis Canonistarum sententia & auctoritates opponerentur, præſcriptiones statutaris etiam cum positua & specifica mala fide currere & procedere, quod hic text. probat, quem locum abunde sua sede sumus persequuti, & præſertim si ritulus est, vt hic præſupponitur, quamquam hic non de rei ipsius præſcriptione, sed de reſciſſione agitur, quia res à Domino vendita præſupponitur, quo casu nullus est vsus præſcriptionis rei. Atque vt hic articulus de mala fide inter ipsos contrahentes inter se statuit, sic ille 266. de mala fide contrahentium aduersus extraneos; vtroque igitur ex mala fide procedit præſcriptio, etiam si omnia omnium iudicia obſtarent, cum discretè scripto oppugnaret. Ex quo illud quoque consequens est, falsam esse eorum sententiam, qui emptorem non posse præſcribere putant, ex eo titulo quem scit restitutioni aut reſciſſioni subiectum, quæ perspicue hic reuincitur, & tamen sensere Imol. & Ant. Butr. c. ad Apollitice ext. de donat. Alex. conf. 46. lib. 3. Fely. c. de quarta ext. de præſcript.

ⁱ [DE DIX ANS.]

Cum ante reſciſſiones, quæ per actiones petebantur triginta annorum essent gloss. l. in maiorem l. fin. C. de temp. in integ. rest. pet. gloss. ex contractibus. Cod. ex quib. caus. maior. l. 3. C. quod met. caus. & Doct. l. 2. C. de rescind. vend. nos in princip. huius articuli. Extat in conf. Andium art. 447. & Cenomanorum 432. quæ triginta annorum tempora præſcribit reſciſſionibus, quos Molin. in additionibus non putat esse correctos ord. Lud. licet posteriori & existimet regis ordinationem parum rationabilem vt iuris communis correctoriam, ita vt potius illum articulum de tricennaria obtinere debere putet, veluti comuni consensu ordinum editum non obſtante ordinatione. Sed id difficile fuerit obtinere vsu, & reuera contra obſeruatur. Nec ego iudicium Molin. probos; Sed tamen qui ius ciuile æquius putat, sic vsu est homini in palatio Parisiensi educato, reipub. & rerum gerendarum perito non idem protinus videri debet.

^m [CONTINVELS.]

Continuum tempus quod perpetuo & sine intermissione currit, quod ne feriat dies, nec absentia, nec iudicis factum, nec iusticiarium vllum impedit currere, clem. vnica vbi gloss. & Cano. verbo continuum de rest. in integ. verb. superuacuum Bart. & alij l. vlt. Cod. de temp. in integ. restit. gloss. rub. D. de perper. & temp. præſcrip. vbi Bart. vile contra cui ista omnia obſunt. Regulariter simplici temporis enunciatione, omne tempus continuum intelligitur, siue in legalibus siue statutaris præſcriptionibus, quod gloss. & Bart. notat.

MMM iij

d. rub. & currit de momento ad momentum, quod regulate est in præscriptionibus omnibus, vt de momento ad momentum currant, & totumque tempus compleri oporteat l. in vñcupationibus. D. de vñcup. l. in omnibus vbi glof. D. de act. & obligat. l. nunquam. §. in vñcupationibus. D. de vñcup. glof. §. i. verbo triennium inft. de vñcup. Angel. §. in petenda inft. de bono possell. & quæ pluribus Balb. prima parte 4. partis q. 6. differit; cùm contra fit in vñcup. & titu- latis præscriptionibus, quæ vltimam diem attingi so- lum postulant, non vero compleri in momẽto. Porro quod hic tempus continuu facit intelligi in cursu suo. Nam de principio contra est.

Porro hic reformatores expunxerunt verba ordi- nationis, quæ eiusmodi erant *d'ores en auant, tant en nos p. 333 consuevers, que de drat eferit*. Et quidem vox *d'ores en auant*, omitti non debuit ne ad lites tum pendentes produci dispositio intelligeretur, cùm verbum futuri temporis *preferunt* adderent ex illa ord. & in iure nouo condendo operæpretium erat addere, reliquum cùm suæ tantum Britannie ius consuetudinarium po- nerent, necessarium non fuit, sed ordinationis verba ius toto regno constituunt.

ⁿ [A CONTER DV IOVR.]

- 8 Regulare est vt quociens lex disposuit de tempore respectu actus, tempus id currere incipiat à die illius actus, nisi speciali aliqua cõsideratione diuersum sua- datur, probat. text. l. ait lex. D. ad l. aquil. l. annus. D. de calum. l. mariti. §. sex mensium. D. de adult. l. i. §. dies. D. de lib. agnos. l. qui duos. §. i. D. de manu- mis. Signorol. de Homod. conf. 8. incip. in quæst. vertente inter nigrum. In omnibus quidem læsioni- bus ex contracta à die læsionis, quæ ab ipso contractu oriuntur, glof. verbo Illuxerit. Cod. de temp. in in- teg. rest. pet.

^o [ET QUE LA CRAINTE.]

GLOSSA 7.

- 1 Tempus in principio vtile fit continuu in cursu.
- 2 Tempus à die maioritatis continuu.
- 3 Iure municipalis tempus continuu tam in principio quam in cursu.
- 4 Reformatorum incogitantia.
- 5 Sanctia mariti & alij casus, &c.

- 1 Hæc adiectio id tempus, quod supra continuu fecit cursu, hic facit vtile in sui principio, ne scilicet ante illud currere incipiat, quam impedimentum cesset. Sed vbi currere incipit, nullo impedimento interpellatur, quod contra fit in præscriptionibus, quæ contra minores currunt. Nam tempus à die maioritatis continuu est, in cursu vtile, vt inferius dicemus. Ratio huius dispositionis est, quæ principium inhibet, quia non valenti agere non currit præscriptio l. i. Cod. de annal. l. vlt. §. in autem. C. communia de legat. quam regulam fundatam in ratione naturali (vt Bald. ait) oportet locum habere in statutariis quoque præscriptionibus, quod ille ait auct. nisi tricennale. C. de bon. matern. & l. vlt. §. donec. C. de iure delib. Pan. conf. 22. vol. 2. Sed nos alibi demonstraui- mus non alio iure vti, nec absentia, ignorantia, aut talium causarum rationem haberi ad inhibendos cursus præscriptionum, in præscriptionibus statutariis aut consuetudinariis, in quibus omnibus, quæ hoc titulo cõtinentur, tempus certum & continuu fit, tam in principio quam in cursu, nisi siubi contra fieri ex- primitur, vt art. 445.

Quare hic se reformatorum incogitantia prodit, A qui veluti nimium diligētes, & accurati p̄ctores cum corpora effingunt imitantur etiam neuos in facie, sic illi cùm de lege regia regni præscriptiones rescilio- num vellent efformare, de ea quæ ad instar ciuili & legalis per legem regiam erat efficta, magno errore non sensere se statutariam, id est, diuersi iuris aliam constituere, cuius natura futura esset alia, nec hunc consuetudinariam id admitteret, quod illa legalis scilicet tempus vtile sit. Quod lex regia ciuili & ipsa constituit, merum ius ciuile respicit. Quod consuetu- dinaria dictare debuit, diuersam etiam naturam de- buit habere; nec sacro prouerbio in boue & asino arari oportuit, & misceri promiscuo vsu diuersas for- mas. Nec moueri nos oportuit illa naturali æquitate, qua Bald. nititur, quia qua ratione contra naturam istam æquitatem præscriptiones ciuiles inductæ sunt cõtra regulam naturæ neminem locupletari cum alio- na iactura, eadem ratione (inquam) decursu earum tolli vilia tempora debuerit, vt inde ius certius & pos- sessionum securitas exulteret. Quas ob causas cogitare debuerit reformatores, se diuersam à iure ciuili præ- scriptionis speciem condere, quæ iuris ciuili acci- dentia non reciperet, & mala imitatione iuris ciuili neuos traduceret in consuetudinis vñum & auctori- tatem, cùm nec scientia, nec ignorantia causis, quæ potissimæ sunt vilius emptorum cause iure quidem ciuili, in tricennalibus præscriptionibus recipisset, quod l. vlt. Cod. de præf. long. temp. docet & l. si cur in fin. princ. C. de præf. 30. annor. quarum disposi- tionem posterior iurisperitudo interpretatione elu- sit, occasione l. vlt. Cod. de temp. in integ. rest. pet.

Quare denique tolli vilia tempora è præscriptio- nibus oportebat, & restitutiones denegari, si quid in iuris dicendi functione, certi, si quid in dominii re- rum, fixi, constituere erat in animo, omninoque magnos viros, & gerendæ reipub. peritos, & pruden- tes ita censere necesse est, quibus fori mangonium, & iuris cauponatio displicet, quæ miserè prætexit vilius iuris per omnia tribanalia exercebant. Sed quoniam ista ferri conuenit, quia ita cõstructa sunt, hanc disposi- tionem non amplius extendi conuenit, quàm quan- tum continet, in casibus scilicet rescilium exca- sis hic expressis ex facto partium.

^P [VIOLENCE.]

Casus poni potest in vxore, quæ seuitia successu y E mariti impellitur ad quæque patienda, de quo etiam artic. 445. infra. & quæ alienationis rerum suarum im- pedire non potest, aut ad consensum adigitur, aut di- lapidationem inhibere nequit, nec rerum suarum restitutionem petere, aut marito ad inopiam ver- gentē actionem intendere l. in rebus. §. omnis. C. de iure dot. & l. si constante in princip. D. solut. matri- mon. vel in filiafamili. qui ob continuu patris meum vetatur agere l. i. Cod. de annal. excepte vel in subdi- to, qui homini impotentis iræ aut truciulentis & fi- roci subest, nec propterea audent iudicium implora- re, de quo Canonist. c. ex transmissa, extra de præscrip- ti. qui locus tractatur ad Balb. 6. parte princip. cau. 16. & 20.

⁷ [CAUSE LEGITIME.]

Hoc est, quæ à lege sustinetur, aut moribus: Quia regula est non valenti agere non currere præscrip- tionem l. i. C. de annal. l. i. C. de bon. marer. l. vlt. §. in autem. C. communia de legat. Cano. d. c. ex transmissa. & c. quia diuersitatem ext. de concef. præb. Burt. Læ- natus. D. de off. præsid. Balb. 1. parte 4. partis cau. 21. ⁷ [D]

[DE DROICT.]

GLOSSA 8.

- 1 Casus 12. in quibus prescriptio non currit iure civili.
- 2 Sed decennio prescribuntur iure Consuet. & nu. 10.
- 3 De restitutionibus minorum & maiorum.
- 4 Restitutions & rescissions differentia.
- 5 Restitutio non datur si alia actio competat.
- 6 An restitutio actionis iure non competat.
- 7 Exceptio notanda.
- 8 Hodie Rescissions & Restitutions decennio prescribuntur a die maioritatis nu. 10.
- 9 Restitutions quadriennij, quinquennij, decennij, iure Civili.
- 10 Decennium ab ordinatione aque omnibus prefixum.
- 11 Reformatum incogitantia & Vis contrarius ex ordina.
- 12 Rebus male subordinat duo decennia.
- 13 Verus sensus ordinationis.
- 14 Appellationes non admittende de Decretis, &c.
- 15 Prescriptio completa non querendum de validitate decreti.
- 16 De temporibus restitutionum qua maioribus dantur.

1 Talis fuit olim causa in excommunicato, qui in forensi conflictu audiri nequibat, quam tamen exceptionem consortio Francorum docti, iam in nostris tribunalibus non recepimus, cum ætate patrum nihil esset in illis frequentius quam talis exceptionem videri. Sed tamen eam causam prodesse ad inhibendam præscriptionem, si sic impeditus poterat abolitionem petere, quod Bald. ait l. Sed et per prætorem. §. 1. D. ex quib. caus. maior. Lud. Rom. conf. 9.

Eadem causa est filifamilias, in his quidem bonis in quibus pater usufructum habet, atque ideo actionum exercitum l. 1. C. de annal. l. 1. C. de bon. mater. Nam in cæteris que propria eius sunt, qualia Britannie quidem vsu sunt omnia, etiam materna, cum agere de facultate recusante patre à iudice consequi possit, & autorisationem petere, non putant iustum tale impedimentum esse ad impediendum principium præscriptionis, quia id remoueri potuit, quod Panor. ait c. ex transmissa Bart. l. 3. §. vltus. D. de cont. iud. tutel. l. 1. conf. i. 18. vol. 4. Ioan. Fab. l. 1. C. de bon. mat. vbi hoc expresse tenet.

Mulieris maritæ erat futurum idem iudicium ex hisdem causis, quia & ipsa agendi veniam recusante marito consequi potuit à iudice, ex ar. 428. Sed tamen simpliciter à die solui matrimonij cursum præscriptionis inchoat. art. 445.

Nec hæres ante aditam hereditatem iure civili, nobis ante immixtionem aut actionem agere potest, nec conueniri, Ideoque legatariis interim tempus non currit Bald. l. 1. C. communia de legat. Corneus conf. 79. vol. 2.

Creditor conditionalis in eadem causa est, quia ante agere non potest, quam conditio exiterit l. cum notissimi. §. illud. C. de præscript. 10. & Lud. Rom. scribit conf. 84. nisi potestatiua sit conditio, & quæ agens poterit implere, & sibi actionem patefacere, tum enim impeditur non videri, qui poterit facere ut posset, quod Bald. dixit l. 1. §. sub conditione. D. si quis omiff. caus. rest. Roma. d. conf. 84. Ex qua decisione male Rebus. infert venditione facta sub pacto reuendendi, non currere venditori præscriptionem, nisi à tempore redimendi finito, cum omni die possit agere, de quo nos alibi.

A Sed & cum duobus temporibus subordinata sunt ad agendum, quamdiu tempus prioris durat, sequenti non currit l. 1. §. donec. C. de iure delib.

Sed & nuper iudicatum, cum quidam causa retractus consignasset pecuniam, & lis totis quadraginta annis durasset, inter retrahentem, & emptorem, victo demum retrahente cum pecunia consignatam velleret repetere, & consignatarius sese præscriptionem longissimi temporis tueretur, non videri præscriptionem curritisse, quia agere ante finitam retractus litem actor non potuisset, Quæ tamen sententia extra casus hic expressos valde periculosa est in iure consuetudinario, quo agendi tempora continua sunt, vt ante demonstrauimus, præterquam in casu huius art.

B Sed & facti impedimenta hoc idem (verbo de fait, veluti si quis ignorat ius sibi competere) l. vlt. Cod. de temp. in integ. rest. per. Alex. conf. 89. vol. 2. & 169.

Ex causa absentia necessaria & probabilis l. vlt. D. ex quib. caus. maior. Ex eo quia in vinculis detineatur l. ait prætor eod. tit. & l. succurritur. Aut quia ab hoste captus sit l. 1. litem ei. D. eod. tit.

C Quia reip. causa absit l. 1. eod. tit. nisi quidem affectata absentia. Si tutus accessus non fuit clem. pastoralis. Ext. de re iud. c. accidens ext. vt lit. non contest.

Si tempestatibus retentus quis est, aut aquarum eluuie l. 1. D. de iurct. & temp. præscript.

Si iustitium fuit & magistratus sui copiam non fecit d. l. 1. D. de iurct. l. 1. §. dies. D. quand. appell. sit l. 2. §. dies. D. quis ord. in bono. posse.

Si quis morbo, peste, bello impeditur l. 2. D. si quis caut. c. ad supplicationem, ext. de renunc. c. ex parte, ext. de appell. Si minor. pupillus, infans, furiosus, amens.

D Proinde impedimenta ista penè omnia elunntur vno responso, cum scilicet abfuturus, aut retentus, aut impeditus, procuratorem dimittere potuit, aut litem contestari, aut alio modo interrompere præscriptionem, cuius rei tractatio est l. vlt. D. ex quib. caus. maior. Semper enim abfuturi debent dimittere procuratores ad impediendas præscriptiones, quod nos alibi ex Bart. diximus d. l. fin.

Ergo decennio transacto obstat omnibus rescissionibus exceptio litis finitæ id est, finis non recipiendi, nec contestari, aut super principali respondere quicquam cogetur, quod alibi fusius sumus persequuti.

De modis interruptendi hanc præscriptionis speciem diximus alibi.

F Sed propter affinitatem materiae, hic quoque de restitutionibus minorum, & maiorum, & temporibus earum intentandarum tractationem annexere visum est ex ord. Francisci Regis primi anni 1399. art. 134. propterea quod in eo argumento plurima sunt animaduersione digna, nec tamen tribunalibus vulgo nota, multa certe cum iure nostro patrio non vique- quaque congruunt. Restitutions minoribus conceduntur beneficio artatis, cum facilitate sua, vel alio facto lesi sunt, maioribus ex clausula si qua mihi iusta causa videbitur; verum hic tractationes conceduntur his qui facto dolose partium lesi sunt, si restitutiones sepius ex aliis causis sine vllo patrium facto dari solent. Rescissions in quo nomine tribunalibus manent, restitutiones releuamentorum nomine, vsu intelliguntur, quo ipso nomine videtur gloss. c. de restit. in integ. in 6. Finis rescissionum vt acis uolo facti rescindantur, restitutionum vt amittantur actiones

citra contractum, restituantur. Et si non raro utraque appellatio confunditur vt l. dolus C. de rescind. vend. vbi restitutionem usurpat pro rescissione. Sed & restitutionibus eas quæ minoribus & maioribus conceduntur, iudicis officio concedi eodem modo traditur. De minorum restitutionibus tex. l. quod si minor. in fin. l. in causis. §. interdum. D. de minorib. l. vlt. vbi Doct. C. ex quib. maior glof. l. in causa 2. in princip. D. de min. Bartol. l. 2. D. quod cert. loco. Quæ causa est, cur neget restitutionem dari cum per actionem minori succurri potest d. l. in causa & l. vlt. si tut. vel cur. interuen. Quod si restituio concessa est actio ante extincta restituitur, quod glof. ait d. l. in causis, quæ innuere videtur rescindens & rescissorium simul intendi posse. Negant igitur contra veteris gloriatoris sententiam restitutionem iure actionis competere: Ideoque quadriennio concludi, statum earum restitutionum tempore, quæ officio iudicis conceduntur. Nam si quo casu per actionem cõpereretur, veluti si factum aut dolus partis interueniret in actu cum minore gesto, regulari ceterarum rescissionum tẽpora non magis possent, negari, oterunt quam maioris ex hisdem causis: Ideoque non minoris temporis essent hoc casu restitutiones minorum quam maiorum, triginta annorum scilicet olim. Quod ideo dictum volumus, ne quis id quod vbiue de minorum restitutionibus dicitur officio iudicis dandis putet esse perpetuum. Ideoque nunquam eas quadriennij metas excedere. Nam si in actu qui cum eo gestus est, dolus partis interuenit non minus rescilio competet, si volet eam intendere quam maiori, & eadem temporaria seruetur, qui cum per actionem ex contractu purgatur triginta annorum actio est, glof. l. vlt. verb. in minorum C. de temp. in integ. rest. glof. l. ex contractibus C. ex quib. caus. maior. & l. i. C. de iud. vbi Bart. Doct. l. 2. C. de rescind. vend. & glof. c. dilecti. ext. de empt. Hodie per hanc ordinationem rescissiones, & restitutiones, quæ minoribus dantur in totum exaquantur ex quibuscunque causis competant, nec post decennium competunt à die maioritatis, sicut nec maioribus quidem: Sunt vero ordinationis regie verba. *Nous voulans ester auant les difficultes.*

9 Sunt quidem in hac ordinatione aliqua, sed in ista non sunt omnia, & vt multas spinosas questiones iuris sustulerit, nimium multas reliquit. Dubitationis materia oriebatur ex l. vlt. C. de temp. in integ. rest. & l. vlt. C. si maior. fact. alien. rat. habuer. quæ non eiuſdem temporis omnes, nec eadem decempera mendiande videbantur, altera quadriennium restitutionibus tam maiorum quàm minorũ statuit, altera quinquennium & in contractibus lucrativis decennium, utraque sustinui, & eodem volumine, neutra alterius mentionem inserit, quas quidam ita conciliabant, vt alteram locum habere vellent in alienationibus rerum minorum cum decreto factis, alteram, si cum decreto. Rursum eas restitutiones, quæ iure actionis minoribus darentur (vt ante diximus) multi iudicabant non posse breuiori tempore concludi, quàm quæ maioribus competere. Nam cur minus iuris esset minoribus, & imbecillæ ætati? Sed & in foro Parisiensi non vna patronorum factio, cum nullitatis causas in contractibus minorum non minus triginta annis excludi multi obtinere contendere, quippe restitutione nil opus esse aduersus contractum perse nullum, nec ergo vlla tempora tali querelæ opponi debere, quia actus temporis cursu non posset reuocescere; quidam ad nullitatis causam etiam læsionem adiungebant, vt triginta annorum esset actio, aut resti-

tutio, sin sola læsio solum quadriennium dabant. Hos 10 conflictus vt sedaret vir ille, qui tum in foro vchementer eas pugnas caluissit, primas ordinis rogati adeptus, author fuit scribende legis regie, quæ anno 1539. ea de re lata est, in qua alia atque alia eius confectus, & hominum iudicia extare non ignoraret. Igitur sic cõstitutum omnes omnium restitutionum casus, quæ maioribus factis darentur, ex eo quod in minoritate gessissent, siue nullitatis, siue læsionis, siue imbecillitatis essent, intra decennium à maiestate cepta et 11 institutas esse. Sed effecitne id tempus continuum à principio, an in cursu non satis erat exprellum, cum initio 12 vtile l. i. C. de temp. in integ. rest. ita uisilet, & verba in hac ord. scripta in cursu vtile facere videantur verbo, *sinon comme en semblable cas seroit permis aux mineurs.* Quæ ratio admittit in cursu, vt in initio quoque idem obtineat valde identitas monet, si quidem hẽdem causis proponuntur. Quam tamen clausulam in totum me auctore expungi oportebat, si ius certum cõstitueretur erat in animo, ea addita ad veterem iuris dubitationem de continuatione temporis rediri necesse fuit, magno iuris & reip. malo, cẽm nostras statutas omnes præscriptiones continui temporis essent cõstitutæ, & 13 aliter sentientibus necesse sit infinitas & diuturnas cõtrouersias de iure dominiorum prætextu talium restitutionum, quæ passim ex his causis dantur, reliqui, & astuare tribunalia gessissentibus talium illecebris. Nec hic quidem temperare queo, quin reformatorem incogitantiam reprehendam, qui quo anno ac mense illa lex regia de decennialibus restitutionum præscriptionibus promulgabatur, alium ipſi ac diuerſum in suum reformatæ consuetudinis Codicem articulum eadem de re cõstituebant art. 462. inf. vt scilicet 14 minoribus maioribus factis tempus non longius quadriennio ad restitutiones obtinendas daretur. Quæ præscriptio 15 cum valde pugnet, scio obtinuisse vsu regiam, sed quod competum habeo & externorũ iudicium 16 culis, sed moris patrij, scriptique nostri iuris non sit accurata animaduersione, quod vix exteme iure non oportebat. Incepta etiam illa Rebusi ratiocinatio, qui ex illa clausula, *sinon ainsy comme mineurs,* putat hic duo decennia subordinari, itavt lapso tempore quod ex causa minoritatis competat, aliud subordine vt maiori, veluti si quis minor in minori ætate ætatis facilitate & vltra dimidiã deceptus esset, huius 17 minori dari hoc decennium aduersus id quod facilitate ætatis amississet, eo lapso alterum illi superesse decennium vt maiori, ex eo quod vltra dimidiã esset deceptus. Ita fieret hac præscriptio annorum 45, quod nihil dici potest absurdus. Et etiam inter areolarum centones quædam in eam sententiam memorantur falso, sicuti ego credere cogor, & regula sit, quoties duæ actiones eodem tempore concurrunt, iuncem compatiens, toties vtrique tempus idem currere, nec tempora subordinari ex glof. l. contra maiores. C. de inoff. test. & facit decil. Bart. l. 2. ad fin. D. de re iud. & quæ Tiraq. scribit in Retr. conuent. §. 2. num. 17. & 66. Et ratio dicat quoties vno & eodem 18 tempore actiones ex pluribus causis ad idem intendi possunt, malignam esse alterius dilationem in veteris tempus, quod vulgo docent, l. licet. Cod. de iud. Bartol. l. an & eandem. D. de excep. rei iud. l. rebus. D. de arbit. Panor. c. 2. ext. de libel. oblat. Et apparet hanc sententiam finem & vtilitatem legis contumpe, si ad finiendas lites & confirmanda dominia repetita, 19 item aliam de alia instaurat, & reparat. Neque est fuit sensus verborum ordinationis *sinon ainsy que les mineurs.* Sed is potius, si pendente illo restitutionum decennio, occurrat vlla causa de his ex quibus maiores resti- 20 tuantur,

tuuntur, puta absentia, posse eius decennij cursum impediri pendente absentia, & restitutionem ad id tempus peti, quod & glos. dixit d. l. i. C. de temp. in integ. rest. Idem & in omnibus maiorū causis quas ante adscripsimus, quæ si incidunt, cuiquam maiori facto occasione restitutionis præstant. Illud vero magis mirandum, magnorum cōcessuum iudiciis crebro recipi appellationes, decretis alienationibus rerum minorum interpositis etiam post vigintri, & vero ad triginta annos, cum de lesione per contractum, nullitate, dolo, aut alio modo post decennium queri non possit, & interpositio decreti nihil aliud sit, quam solemnitas extrinseca actui alienationis interueniēs, quæ diuturniora tempora habere non debuit, quam nullitas per contractū, cum eundem effectum gignat. Deinde cum quisquam rem minoris ex titulo pollidet, per contractum confirmatur titulus per decennij lapsum post
¹⁵ maioritatem lapsi. Quare absurdum est præscriptione completa quæri de decreti validitate, quod non est ipsum titulus, sed titulo aduenit, vt extrinsecum, ex l. si filius. C. de petit. hereditatis; & alibi diximus verb. *Par achapt de iustice*. Et si solus contractus interuenierit, post decennium nullam esse ex dolo, nullitate, aut alia quacunque causa recantationem, si vero addideris decretum, adiectione eius deterius ius constitui perquam absurdum. Sed is modus interponendarum appellationum ab decretis, ab his temporibus manarat, quo nullitarum persequutio erat tricennalis, quem ipsum modum post eas contractas ad decennium re-

tinuerunt, dum appellantis fauent non recte, obtentu licet ætatis.

De temporibus restitutionum, id est, releuamentorum, quæ maioribus dantur ex iustis causis sic habendum, intra quadriennium eas dari cum officio iudicis dantur & ipsæ ad id tempus restituendum, quod per eas causas amissum sit, quæ sine partis facto ex inopinato accidunt, quæ tractatio est l. ult. C. de temp. in integ. rest. & totius fere tituli eius, de quibus nullæ regum ordinationes expressæ (quod sciam) extant, nec vlla hac significantior, quæ tamen non principaliter nec per se, sed enunciatiue & per relationem disponit, cum minores maiores factos ait ex his causis restitui, quomodo maiores omnes, ita sit vt bona sit illatio, maiores ex quibusdam causis his scilicet, quæ iure ciuili descriptæ sunt restitui debere: Est enim hæc exceptio de iure ciuili traducta, ex qua illud accidere necesse est, vt recidamus in illud chaos opinionum, an ignorantia, aut beneficij, aut iuris, aut instrumentorum iusta causa sit restitutionis: de quo tam multa Tiraqu. in §. 35. Sed vt ea valeant iure ciuili, negotia aduersus præscriptiones consuetudinarias restitutiones maioribus dari posse, quod ante plene tractauimus. Nec illa ordinatio tanti est, vt ius consuetudinarium abrogare debeat, enūciatiua potius quam dispositiua verborum conceptione, quæ vix pro lege habenda est, & ius ciuile potius quam consuetudinarium redolet.

TITVLVS DECIMVSQVINTVS.

DE IVRE ΠΡΟΤΙΜΗΣΕΩΣ, SEV DE
RETRACTV GENTILITIO.

TILTRE QVINZIEME,

Des Premesses, & Retraict lignager.

AD RVBRICAM.

REMESSES à proximité maiores nostri appellarunt contracta voce veluti *proximes*: Nam inepta est deductio, ac ne Varroni quidē placitura quamlibet magno talium artifice, ab ignota & externa voce *αεγρῖς*: Veteribus quidem Britannis ignota retractus vox, & si vsus non dispar. Sed de hac materia cūm extēnt vberes hominum doctorum commentationes, & diatribæ professæ operæ Baldi, Afflicti, Gerardi Bagoili l. 2. Cod. de pact. int. empt. & vend. Ioannis Ignei in l. dudum Cod. de contrah. empt. & omnium copiam multò Andree Tiraquelli tractatio ea de re superet, hic actum agere non statui, locos tamen indicabo, quibus quæque dubitatio congruat, & vbi reperiri possit, annotatis obiter quæ vsus, aut ius patriū de alienis immutauit, & deflexit ab receptis antiquorum sententiis.

ARTICLE CCLXXXIII.

ARTIC.
CCXCVIII.
NOVAR
CONS.

REMESSE est octroyee, ^a à tous ceux qui sont du lignage ^b dedans le neufiesme degré ^c du ramage dont procede l'heritage.

Ivi proximitatis locus est inter personas, ^a qui in lineagij ^b nono gradu sunt, ^c ex ramagio unde hereditas descendit.

GLOSSA I.

- 1 Consanguinitatis iura finiuntur gradu nono.
- 2 Ramagium est gradus, seu linea sunt coniunctim in retractu.
- 3 Per Approprium incipit principium stipitis, seu Ramagij nomi.

¹ [A tous ceux du lignage.] Lignage à linea deducitur: Est autem linea progressus & descensus personarum per plures gradus ab vno aliquo stipite, de quo locus apud Tiraquellum in retractu. §. 1. glo. 9.

^b Dedans le neufiesme degré]. Ius Romanum etiam decimum gradum admittit in computatione consanguinitatis, quem locum cumulat Tiraqu. d. §. 1. glo. 9. Decius Consil. 33. & 321. Scribit quidam eruditus lib. de doman. l. cap. 13. propinquo etiam super decimum gradum arefco datam bonorum possessionem, & excludos diuersę lineę propinquiores gradus anno. 1572.

A Nostri ius vbi consanguinitatis iura finire videtur gradu nono, vt hoc artic. 162. nec id sine auctore & exemplo. Porro agenti hoc iure singuli gradus in specie proponendi, & deducendi sunt in factu, atque etiam probandi, de quo Tiraqu. d. §. 1. glo. 16. & §. 1. glo. 1. num. 9.

Hoc casu dubitatum; quid si consanguineus retrahit prædium iure consanguinitatis, sed id aliquanto post iterum vendidit, An consanguinei eius retractum habituri sunt, de ascendentibus & collateralibus loquor. Mouet dubitationem, quod per acquisitionem & appropriationem res exiit de ramagio etiam non de genere, sed vtrumque coniunctim intellectū oportet, & non inesse ramagium docebimus glo. seq. Ego quidem existimaui in eo quod iure sanguinis retrahat de rebus maiorum, admitti consanguineos posito quod per stipitem communem res à consanguineo acquisita & reuendita transierit, veluti manebus pristinis causis & ramagio. Sed si consanguineus non iure

iure sanguinis retraxerit sed vt quilibet extraneus emptione spontanea, & de eo appropriauerit cum inquit, excludi consanguineos collateralales etiam fratres & de genere eximi, quia vt ab extraneo res empta sit, non à sanguinis causa. Itaque incipit per appropriamentum facere principium stipitis noui. pronunciatio, §. familia. D. de verb. signific. & excludit veterem lineam ascendentium & collateralium, ita vt descendentes ab eo iam inde exclusi sint fratres acquirentis, quod non fieret, vt pote propiniores vno gradu, nisi quia finis imponitur ramagio veteri per appropriamentum, & fit initium noui, & hereditagium dici nouum non antiquum aut paternum. Nec alter censuisse putandus est Chassan. eod. tit. §. l. verb. *ancien*: quia loquitur in casu rei subiectæ retractui alienatæ, nulla præsupposita exclusione per appropriamentum, certe idem censuit Boërius decil. 76. ad finem.

GLOSSA 2.

- 1 *Consanguinitas & ramagium simul necessaria in retractu.*
- 2 *Quid est linea seu consanguinitas Ramagium quid est, ibidem & num. 4.*
- 3 *Recens acquisitum non cadit in Ramagium ascendentium.*
- 4 *In successione. fit recursus per gradus superiores. Contra in retractu.*
- 5 *Ramagium sursum non recurrit.*
- 6 *Exempla à Natura pro Ramagio.*
- 7 *Que duo non fuerunt, non sunt de ramagio eius.*
- 8 *Non est Ramagium in acquisitione à fratre facto &c.*
- 9 *Ramagium non inducitur in ascendentibus, per Appropriamenta: Nec in collateralibus descenditibus.*
- 10 *Res à patre vendita est in ramagio filij &c.*

1 *Duramagie dont procede l'heritage.* Ramage hæc vox dubitationem de iure valde controuersam decidit. An scilicet in acquisitionibus cuiusque fiat locus retractui consanguineis. Duo omnino in retractu (iure quidem patrio) principia exiguntur, quæ intendere & probare necesse habet agens ad retractum, consanguinitas & ramagium, à quo alterum remoueat itidem & auferas agendi potentiam; necessarii autem posito acquisitionis remouetur ramagium, ideoque & retrahendi potentia & ius, utrumque enim coniunctum necessarium, vt hic & art. 292. & 307. & item 309. & 456. 2 Diximus lineam, vnde lineagium dicitur esse progressum plurium personarum descendendum ab stipite. Rami sunt brachia ab vno stipite lateraliter surgentia, vt in arboribus perspicitur ab ramis ramagium dicitur: fit autem ramagium per progressum prædij retrahendi à stipite communi in gradus descendentes. Sanguis personas respicit, sed ramagius res potius, & si cuti consanguinitas confici nequit nec intelligi, nisi per stipitem aliquam in communem descensus fiat in plures; sic nec ramagium rei, nisi res retrahenda transierit per stipitem, & auctorem communem generis & possessorem rei communem. Hic dico venditoris & retrahentis, ad positionem sanguinis non sequitur ramagij positio; fieri enim potest, vt consanguinei sint, nec tamen res quæ petitur possessa fuerit vnquam à parentibus, aut auiis communibus. Sed ramagium lineæ consanguinitate antecedente fingit nequit, nemo nascitur sine patre, auo, & matre & auia. Sed fieri potest vt eo mortuo, qui tales habuit, quadrifariam bona disperitauerit, pro vt à quoque res deueniat ad eum, qui lineæ hereditibus mortuus est, itidem si antequam moreretur, distraxit quædam, ea per retractum peti ab consanguineis de linea & rama-

gio retum possint, ab aliis non possint, tamen consanguineis & ipsis. Hæc ante aliquot annos parum intellecta diu multumque tribulatio nostra fatigauit, multumque eruditum luctandum fuit, vt res persuaderent, cum inueterato errore quidam contenderent ramagium fieri appropriantis, incipiendo à persona acquirentis & recurrendo per gradus superiores, per quos res acquisita numquam transierat, quod perspicue falsum est, & proinde contra naturam, quod sensus communis quoque docet & notitiam communes, Nam quod vnus quisque sibi nunc primum acquirit, impossibile est cadere in ramagium ascendentium, ergo nec per eos collateralium, quia ramagium non fit, nisi per transitum per stipitem communem & sanguinis auctorem. Quod filius acquirit de rebus extraneorum, id in ramagio patris vnquam esse impossibile est, quia per patrem res nunquam transit, sed incipit à filio, id est eo gradu à quo non fit recursus supra, vt res dicatur fuisse de gente, aut maiorum. Nam etsi in hereditatibus capiendis, & iure successionum aliter fiat, & in acquisitionibus filiorum contingat ascendentes succedere, & subinde fit recursus per gradus superiores ad inueniendum gradum proximiorum succedibilem; tamen eadem ratio non valet in retractu, quo in succedendo nil aliud quam sanguis exigitur, & contingit consanguinitatis, sed retractus ultra sanguinem etiam ramagium requirit: esse autem ramagium diximus transitum rei per gradus ascendentes venditis & retrahentis communes. Nam cum tota causa retractus sit aut certe potissima in eo, quod maiorum res fuit, ea causa ab acquisitionibus in totum esse sine quo possit non est fundata agentis intentio. Ac sicut frater dici nequit, nisi qui cum pater communis est, ita nec res de ramagio, nisi per stipitem communem utriusque venditis & retrahentis transierit, nec magis potest sursum recurrere, quam vt amnis recurrat in suos fontes, aut lapis incauto elapsus feriat eum, qui supra caput est. Exempla ex natura rem representant oculis: cum arbor è trunco ramos eleuaret, & late fecerit tabulata, succus qui à certa matre deducitur per communem stipitem, comunicatur ramis omnibus, aliqui crescere eos necesse sit. Succus in hominibus sanguis est, qui descendentes communicatur per stipitem, cum vero rami adoleuerunt, si quid alteri separatim indideris, inserueris, inoculaueris, nihil eius ex toto ad alterum ramum prouenit, hic sepe emoritur E ille, alter crescit, sobolescit, arborefcit, & suis item ramulis incipit esse stipites. Hæc aperte iuriconsultus docet. l. pronunciatio. §. familia. D. de verbor. signific. Communi (inquit) iure familiam dicant omni agnatorum: Nam etsi mortuo patrefamilias singuli singulas familias habent, tamen omnes qui sub vnus potestate fuerunt, recte eiusdem familie appellabuntur. Sic agnatio per communicationem sanguinis fit, sed ramagium rerum incipit ab acquirente vt singule familie. Quod igitur ramorum alter incrementum capit, semel emissus à stipite alteri non profectum sibi ramus quisque sobolescit, hic increfcit, sibi uiuit, & si principium ducat à communi stipite. Sic qui maximi in Europa amnes dicuntur Rhenus, Rhodanus, Ligeris, & Danubius iisdem fontibus certe montibus non adeo diuersis oriri dicuntur: Id si ita est, & aliquo casu acciderat, vt in suos fontes recurrant, vt olim Iordanes conuersus retrorsum, eas aquas illi fontes agnoscent pro suis: sed si quis de Arari Rhodanus, de Moella Rhenus, de Sauo aut Tibisco Danubius conuexerunt, eos illi fontes pro suis non agnoscent; sunt enim illi amnes influentes, non confluentes à fonte, & rami ite in arboribus agnati non connati sunt. Multa hæc edi-

tatibus, multa contractibus, aut matrimonii in stirpes quasque decurrunt, nunc primum quæ aucto non fuere, nec de ramagio eorum dici possunt. Probandi & feudorum leges, cum in beneficii collatione sic cautum est patri & agnatis, sepe queri incidit, quid feudum paternum dicatur, quid item nolum, propterea quod de paterno nulla cuiusquam agnari potestas est in preiudicium alterius. Quare feudum paternum huc antiquum, quod sic describere sepe coguntur, ut dicant quod fuit eius parentis, qui fuit communis totius agnationis, hoc est, quod transiit per patrem communem totius generis c. i. tit. de succell. frat. quod & Baldus & ceteri ibi distinguunt, & latè demonstrat. Iaf. cōsil. 184. nu. 2. vol. 2. & cōsil. 116. vol. 4. Math. Afflict. constit. 18. Neapol. nu. 22. lib. 3. Signorol. Homod. cōsil. 81. & huc locum cumulat. Tiraqu. in retractu. §. 14. & item. §. 32. Boët. in consuet. Bitur. tit. de retra. §. 1. Quod cum ita sit, & consuetudo ramagium requirit, perspicuum est in acquisitionibus ab uno fratre factis locum non posse habere retractum, quia ramagium nullum intercedat, ex eo quia res transitum non facit per patrem communem, sed nunc primum incipit à fratre à suo facto & acquisitione, quod probatur. d. cap. & iuris communis esse & consuetudinis Francie scribit Ioan. Fab. §. sed & si plures insint. de leg. agnat. success. De quo etiam varie pro moribus cuiusque provincie est constitutum, & variantes consuetudines memorat. Tiraqu. d. §. 32. & Masuer. tit. de retra. tamen iuris sententia ista verior est sepelita consuetudinis dispositione expressa, quod Gerard Bagoillus celsuit in tractatione retractus. Quo magis miror alter de consuetudine Francie testatum esse Molin. in feud. §. 15. nisi ab ætate Ioan. Fabri & Masueri immutata est. Nec ratio diuersa sententium in Britannia rectè petita est ab appropriantis, quo quidem approprianti acquiritur cautè & prospiciunt, & descendentes ab eo, sed recurrere non possunt sursum, nec ramagium inducere in personis ascendentium, qui rem acquiritum numquam possederunt, nec descendentes per lineam collateralem communicare ramagium poterunt, ut inde faciant ingressum ad retractum. Nec enim appropriata agunt retro, sed ex tempore consummationis eius solemnitate in futu-

rum, nec refluxus sit ab inferioribus in corpora superiora: nec is appropriatorum finis aut respectus est, ut alteri acquirat quam acquirenti, nec villo modo consanguineos respicit. Quare omnino ratione & iudicio deheatur, quod de appropriantis obicitur, quod inferere & implantare in lineam descendente in postea, recurrere in superiores gradus nequit, cum initium accipiat in secundis & ramagio, nec soli sanguini tribuitur. Hæc sententia manifesta iuris ratione, & ipsis nature principii defensa vt obtraheret diu pugnantem, edemum & sententia & aresto valuit. *Entre lamei le Comte d'Yve part & Vincent lamei d'autre, 17. Feb. 1567.* quo frater ab retractu rei per fratrem acquisit exclusus est. Otiolum contra iudicatum constabat. *Pour Guillaume Prod'homme pour la terre de calsson en retraict d'un acquet d'un frere.* Et contra constat calus oppositi inutilem esse dubitationem, An scilicet filius retrahere possit, rem à patre acquisitam deinde venditam, cum constet à gradu superiori semper inflexum fieri, & vt sanguinem sic ramagium induci acquisitione in gradu superiori. Nam res paternam etiam si auita non sit, semper est in ramagio filii, nec minus quam acquiritur in hereditate, rem enim fuisse maiorum negari nequit, quod retractus est causa, & supra pluribus memorat. Boët. decil. 76. & Tiraq. vbi supra. Inutilis est vero hoc casu dubitatio, de eo quod non appropriatum sit, quod quidem valere potest & proficere consanguineis primi venditoris, cum æquum sit & ratio posset afferri filio, quamdiu appropriatum non est, & venit ad retractum primæ venditionis, quæ & à patre & filio ex æquo rem auferre potest. Sed si nullus eorum venerit & pater reuendiderit, haud dubie in ramagio & consanguinitate filij est, quod pater vendit, & subicitur retractui, qui petitur de contractu patris, si nemo de consanguineis primi venditoris, qui patri reddidit, occurrat. Nam post appropriatum dubitatio nulla esse potest, aut post annum & diem in locis, vbi anno & die consanguinei excluduntur.

Hoc loco succedunt dubitationes, quid acquetus titulo contineatur, An res permutata cum alia vicem eius subeat, an consolidata, an reuersa, quæ nos plerumque manu tractauimus. *Tit. des mariages & Tiraq. d. §. 31.*

ARTICLE CCLXXXV.

ARTIC.
CCXCIX.
NOVAR
CONS.

Utrum presme & lignager peut retirer^b la chose subiecte à premesse en payant par luy le vray prix conuenu entre le vendeur & l'acheteur, & des loyaux fraiz coustz & mises, sans fraude.

Quilibet proximus, & ex eadem linea descendens, potest retrahere rem, quæ retractui subiacet, modo præstet verum pretium, inter venditorem, & emptorem in legatione comprehensionis comprehensum, & legitimis impensis, absque fraudatione.

Tous presme & lignager.] Cur sic, cum nemo presme dici possit qui non sit & lignager. Deinde agitur coniunctio, & proinde hic locus de personarum habilitate ad retractum late exercetur à Tiraqu. §. 1. glo. 1.

Tout.] Et rursus, quod Tiraq. proluxa commentatione persequitur inutili ostentatione copiarum quæ quidem loco §. 1. glo. 9. Boët. tit. de retractu. §. 3.

La chose subiecte à retraict.] Locus de rebus, quæ retractui possunt, tractatur ab Tiraquello. §. 1. glo. 7.

Payant le prix.] Hic item locus de pretio ab Tiraquello. §. 1. glo. 18. & in lib. de retractu conuenit. §. 1. glo. 3. Chassan. §. 1. eod. tit. & congruit art. 299.

Loyaux coustz.] Idem §. 29. glo. 3. & in conuentionali. §. 6. glo. 2. Molin. in feud. §. 13. glo. 9.

Sans fraude.] Tiraqu. titidem. §. 2. glo. 3. & §. 36. glo. 2. Nos in appropriantis art. 269. Boerius tit. de retrahere de fief. §. 2.

ARTICLE CCLXXXVI.

Et si le presme a fait faire un^b adiournement a ban^c de quinzaine^d à la paroisse ou les heritages, sur^e lesquels il demande la premesse, sont si tueuz, & luy ait esté à ladicte quinzaine, ou^f apres la premesse^g iudiciairement^h adiugee, autre plus prochain lignager n'aura lesdictes choses par premesse.

ARTIC.
CCC.
NOUVE
CONS.

^a Si proximus fieri curauerit edictalem^b citationem^c dierum quindecim^d in parocia, in qua res soli, & immobiles^e retrahenda, sita sunt, & medio quindecim dierum spatio, aut lapsu quindecimo die, ius retractus^g in iudicio^h ei adiudicatum fueritⁱ, alius proximior consanguineus retrahere volens excludetur.

GLOSSA I.

- 1 Proximus venditoris quis.
- 2 Citatio Edictalis aduersus consanguineos.
- 3 Tempus legale non decurtandum.
- 4 Denunciatio quando & cui facienda.
- 5 Proximiori datur Retractus ibid.
- 6 Iudice sedente Retractus adiudicatur.
- 7 Monitio facta de adiudicatione valet pro citatione.

A emit, excipere debet de gradu, de quo Tiraq. §. 11. glo. 7. num. 2.

¹ Ou apres.] Alioqui precipitata adiudication non excluderet, pro vt nec defectus ante concessus, nisi post tempus repetita noua assignatione.

^g Iudicialement.] Oportet igitur hoc casu in iudicio retractu adiudicari sedente iudice, aut certe defectum concedi, & eius vi fieri adiudicationem iudiciali pronunciatione, nec domi valeret contentiose agenti aduersus absentem.

^h Aduegee.] Hoc ordine citatio adiudicationem præcedit, qui tamen ordo substantialis non est, nam post adiudicationem facta citatio monitione facta adiudicationis facta idem præstaret : Nam consanguinei nil interest quo ordine citetur, si modo ex æquo audiri potest, & saluæ rationes sunt. Quod si quandoque lapsu die quindecimo veniat proximior ante adiudicationem, admittendum puto rebus integris : per locos quos Boerius congerit tit. de retenue de hief. §. 2. & sola adiudicatio excludit proximior, nec esset recipienda appellatio eius, qui à tali adiudicatione appellaret, esset enim hoc appellare ab ipsa consuetudine, que ius firmat in persona remotioris ex lapsu temporis. Sed nec restituitur villa de causa tribuendum aduersus ius quæsitum.

Quid si vocatus declarauit se nolle retrahere, amplius admitti nequit Boer. d. §. 2.

GLOSSA 2.

- 1 Quis præferat in Retractu de pluribus consanguineis eiusdem gradus.
- 2 Apres la reconnoissance l'acheteur doit estre renouyé hors d'instance, &c.
- 3 Omnes & singuli agniti ad retractum, debent in solidum pretium refundere emptori &c.
- 4 Quis propinquior.

¹ Autre plus prochain lignager.] Diuersi casus multi hic poni possunt, cum omnes eodem gradu sunt, omnes admittuntur, nec refert sint ne nobiles an pagani, nam retractus deseruit sanguini ex gradu paritate aut prelatione, non ordini succedendi, quare de pluribus fratribus, & si nostro iure in hereditatibus primogenitus nobilium præferat, tamen in retractu non meliore iure est quam vltimus frater, cum eodem gradu sint. Et si scio quosdam rationem & ordinem male secutos aliud sensisse, si plures diuersi gradus sūt, & omnes de suo gradu probat, antefectus est prior & proximior. Si vnus prior probat, & si gradu posterior ei res restituenda est ad onus, vt loquuntur, processit ad iurandi,

NNN

¹ Et si le presme.] Proximum intellige venditoris de linea & ramagio rei non spiritus, quod quidam controuertunt, de quo Tiraq. §. 11. glo. 1. num. 5. & 12. & 18. Chassan. hoc tit. §. 1. verb. dont meut l'heritage. Debet autem actor probare sese in gradu intra nonum : Sed in concursu cum alio debet probare proximior, quod in hereditatibus quoque capiendis receptum est, & notat Tiraq. d. §. 11. glo. 1. nu. 5.

² Adiournement à ban.] Edictalis citatio qua consanguinei omnes edicto euocantur, si quid contradicere velint petito retractu, nominatim autem inferi citationis causa, & finis debet, addito, ni compareant fore, vt excludantur per rationes Tiraquelli d. §. 36. glo. 2. nu. 3. & num. 30. Multo magis autem valeret denunciatio cuiquam in specie facta. Quid vero si aliunde rescuerit proximior retractum peti : Ego excludi non puto, cum hæc exclusio forma præscripta sit lege, & queratur de iuris priuatione, de quo apud Tiraq. queritur. d. §. 36. quaest. 11. & quos citat, ne si præsens quidem fuerit venditioni.

³ De quinzaine.] Hoc tempus decurtari nequit, cum legale sit. & de forma actus l. 2. D. de re iud. de quo Tiraq. §. 1. glo. 10. nu. 57. Boer. decif. d. §. 1. & ite Chassan. d. §. 1. verb. le plus prochain. longius autem necessarium nõ est, & derogat regulari dispositioni de temporibus vadimoniorum, quæ est art. 25. supra hanc autem eandem cautionem ad excludendos proximos tradiderat Cynus l. manifestissimi. C. de furt. Boer. §. 2.

⁴ A la paroisse] ou paroisses. Si plures sint, de quo nos art. 268.

⁵ Sur lesquels.] Imo desquels. Hæc igitur denunciatio fieri potest quolibet tempore ante petitam & post petitam retractus adiudicationem. Sed cum appareat hoc factam extraneo venditionem, maior erat futura dubitatio, si non extraneo sed consanguineo & ipsi facta erat venditio, cum res sic vendita non exeat de genere, sed tamen hic deciditur, tum quoque dari retractum proximiori aduersus remotior, de quo Tiraq. §. 11. glo. 6. nu. 6. Boer. dec. 76. Ioan. Faber. §. ita demum. instit. de hered. ab intest. Boer. §. 3. & si variatur iure pronunciarum : Quin etiam si proximior sit, is qui

Arguerat, in bris. Conf.

& prestita cautione de re restituenda ex formal. is à quo D. de rei vend. & l. cum idem D. petit. hared. & l. à diuo Pio. §. in venditione. D. de rei iud. quo facto emptor omnino lite & iudicio absolendus est. nec cogendus sustinere processum, sed id pr^o sente aut vocato lingatore faciendum est, alioqui quia hæc agnitio possit lite pendente facta fraudulenta videri, non ante solemus iudicio emittere *que l'acheteur n'ait fait venir à l'estat du procès celui qu'il a reconnu pendant le procès, mais celui venu & sustentant sa reconnaissance, il s'en doit aller hors d'instance & de cause*, quod & Tiraq. notat. §. 11. glo. 3. & in fine num. 1. & §. 12. glo. 1. nu. 26. & §. 1. glo. 17. Boer. §. 2. Si nemo adhuc dum probauit, & emptori visum est vnum recognoscere, is intra octiduum protinus ab agnatione pretium refundere debet alioqui excluditur. Si omnes & singuli agniti sint itidem & ipsi insolidum debent pretium refundere, alioqui singuli excluduntur, quod & Tiraq. demonstrat. §. 11. glo. 7. Quod si vnus partem pretij non soluerit, & quidquam super sit de toto pretio omnibus nocet quia emptor resolutionem contractus per partes pati non tenetur per ea que dicemus: Art. 294. nec obligationis conditio mutatur ex pectonis retra-

hentium. l. 2. §. ex his D. de verbor. obligation. Tiraquell. in retract. §. 23. glo. 9. & retract. conuent. §. 1. glo. 6. nu. 30. aut ceteris nolentibus, vnus totum potest exercere, de quo Tiraquell. vbi supra. nu. 31. Singuli agendi eadem & vnica tempora habent, ad refundendum pretij, nec subordinantur, de quo Tiraquell. dicit. §. 2. glo. 1. numer. 5. in retract. conuent. Moli. §. 4. question. quarta. Nec vnus expectare debet quid alius faciat, & omnibus idem tempus currit, omnes ibidem excludit. Omnes admissi in eodem gradu partes sibi faciunt per concursum, de quo Boer. d. §. 1. sed respectu emptoris nulla diuisio fit pretij. Proinde cum propinquiores dicimus, intelligimus de eo, qui verè est in gradu propinquiori. Nam representationem per alium gradum, iure remotior est, retractus non admittit, & si diuerso iure Pictones vtantur, ita fit, vt frater excludat fratris filium in retractu rei quæ patris communis fuit, & ita de ceteris, quod Tiraq. tradit. d. §. 11. glo. 9. de quo cum valde dubitaretur, quia hæc retractum alia sit ratio, scriptis tamen rationibus fecimus vt hæc sententia etiam Aresto confirmaretur die 5. Augusti, Anno 1565. *entre la Dame de Kerguen, nommee Finet, & le sieur de Cosquier.*

ARTICLE CCLXXXVII.

ARTIC.
CCCL.
NOUAE
CONS.

RECOGNITIONE^a de premesse ne^b seraensee, ne reputée valable, au preiudice du tiers, si elle n'est faite en iugement, aux plaids ou hors plaids, au^d lieu où l'on a accoustumé tenir la iurisdiction.

Agnitio, ^a siue admissio cognitionis, ^b non censetur, aut reputabitur valida, nisi siue peracta est, ^c in iudicio, placitis, aut extra placita, ^d locis, quibus iurisdictione exerci solita est.

^a *Recognitione.*] Hic Articulus non est simpliciter accipiendus, nec enim pertinet ad ipsos inter se contractantes, qui de consensu in materia commerciali, & non prohibita quidvis possunt de eo, & in iudicio & extra iudicium & per contractum, & quouis modo. Nec volentibus fraus fit in re quæ priuatum interesse respicit. ^b *Ne seraensee valable.*] Respectu consanguineorum venientium ad retractum cum clancularius actus sit extra iudicium factus.

^c *En iugement.*] Iudice postulationibus vacante, & si de ea litem intendi nihil est necesse, quis enim cogat litigare contententes. Tutores talem recognitionem pro voluntaria venditione habent. ^d *Au lieu.*] pro tribunali. l. vlt. D. de iust. & iur. & hoc respectu, itidem extraneorum: nam inter contententes prorogatio admittitur de loco ad locum.

ARTICLE CCLXXXVIII.

ART. CCCII.
NOUAE
CONS.

E^a presme qui n'est demeurant au Duché^b ou est absent dudit Duché^c à an & iour^d apres l'information & certification faite des bannies en iugement, pour demander la premesse: Et s'il retournoit dedans l'an audit Duché, il doit se^e pleger ou intenter son action en demande de premesse^f dedans vn mois apres son retour, autrement ne sera receu.

Proximus^a qui domicilium in Ducatu^b non habet, aut qui in Ducatu impræsentiarum non est, ^c annum habet, & diem^d post informationem bannimentorum in iudicio factam, ad ius retractus postulat. in iudicio, & si intra annum in ducatum redierit: debet^e intercedere, aut actionem dñtare, & implorare ius retractus, & intra mensem ab reditu illius numerandum, ceterum excludetur.

^a *Le presme qui n'est demeurant au Duché.*] Id est, non domiciliare.

^b *Ou est absent.*] Etiam si domicilium habeat in Ducatu: hic vero mirandum non fieri distinctionem absentie necessariae, voluntariae, aut probabilis, ut in l. ult. C. de re lit. in integ. & omni cuiusque absentie idem ius tribui, nec visquam in iure earum aequa sit condicio, & voluntarie absens procuratorem dimittere debuerit, de quo Tiraq. §. 35. glof. 3. Hac autem absentia intelligitur, quae contractus, bannimentorum, & certificationis tempore durauerit: Alioquin si aliquo tempore praesens fuerit, vel bannimentorum, vel certificationis pro praesente habendus est.

^c *An & iour.*] Quod regulare est tempus retrahendi, cum nullum a lege praefixum est, aut consuetudi-

ne, cap. i. tit. si de feud. fuer. contron. inter dom. & agna. Ceterum beneficium hoc non tollitur cautione. Art. 286. qui ibi de praesentibus loquitur. Sed nec denunciatio quidem absenti facta in specie, quia beneficium a consuetudine tributur, de quo Tiraq. §. 36. glof. 2. num. 24.

^d *Après la certification.*] Id est, ab ultimo actu approprimenti, ut Art. 269.

^e *S'il retourne.*] Cessante scilicet causa excusationis. ^f *plege.*] Id est, intercedere & denunciare dicam emptori, siue in iudicio, siue extra iudicium, nec vlla iudicis commissio necessaria est, de quo nos. Art. 269. vel actionem retractus dicere.

^g *Pedans un mou.*] Speciale tempus in retractu, de quo nos d. Art. 269. non tamen ad alios casus generaliter producendum.

ARTICLE CCLXXXIX.

Et est tenu le presme absent prouuer son absence, si elle est desinee.

Et obstringitur proximus absens, absentiam probare, si ea negata esset.

Qui absentiam ponit siue agendo, siue excipiendo probare debet, de quo Tiraquellus in legib. con-

nubial. glof. 8. quaest. 2.

ART. CCCII.
NOVAR
CONS.

ARTICLE CCXC.

E vendeur & l'acheteur sont tenus de iurer comme le marché fut fait, s'ils en sont requis.

ARTIC.
CCCIII.
NOVAR
CONS.

Venditor, & emptor, tenentur praestare iuramentum, de veritate contractus, si ab eis exigatur.

Hoc idem tenentur petente domino feudi pro laudimis, de quo Tiraq. de retra. §. 2. Chassan. §. 12. Et quid in herede emptoris, aut secundo emptore. Tiraq. ibid.

Quid in retractu feudali, an dominus tenetur iurare, pendet ab eo. An ius sit cessibile, de quo Molinæus. §. 13. num. 31. latè ibidem.

ARTICLE CCXCI.

Et si le presme^a vouloit prouuer la maniere du marché, parauant qu'il eust^b pris le serment: il seroit receu à le prouuer: nonobstant que le seigneur ou ses officiers eussent pris le serment pour auoir les ventes, parauant que le presme fust conneu.

ART. CCCV.
NOVAR
CONS.

Quod si proximus^a vellet veritatem contractus probare, ^b antequam iuramentum acceptasset ad probationem admitteretur^c quamuis Dominus, aut illius Officiarius iuramentum suscepissent, ad optinenda laudimia, antequam proximus in gradu recognitus fuisset.

Hic locus apud Tiraquellum. §. 4. Sed an venditoris idoneum sit testimonium, & omnino non puto, nam & coniunctio sanguinis, & obliqua reuocatio rei in familiā valde suspecta esse debet aduersus extraneum testificantem, de quo Tiraq. §. 1. glof. 14. num. 46.

^a *Poudroit prouuer la maniere.*] Veri vel simulati tituli.

^b *Pris le serment.*] *decisif.* Nam iuramentum purgationis, aut calumnie probationem non excludit.

^c *Nonobstant le seigneur.*] Quod ipsum aliquod absurdum continet, cum verum omnium respectu verum sit, sed id facit partium diuersitas, et si petiuri probandi hic magna causa.

ARTICLE CCXCII.

ARTIC.
CCCVI.
NOVÆ
CONS.
adit in Re-
tractu feudi
C. 6.

 T au cas qu'il n'y auroit presme, ^a du ramage qui voulsist venir au retraict, le Seigneur feodal, ^b ou celuy qui a rente & censue peut retirer les heritages vendus par puissance de fief, ou de cens.

Etsi eueneret, ut nullus extaret proximus ^a ramagio, qui ad retractum postulare admitti, Dominus feudal, aut ^b censualis, retrahendi res immobiles facultatem habet, iure feudi, sine censu.

Retraclus consanguineorum domini causam antecedit, de quo dotaciones Tiraquelli in retract. §. 21. Boerij, §. 5. Chassan. §. 10. Boer. decif. 279. Molinri in feudis. §. 15. Masuer. tit. de loca. Sed res est peruulgata.

^a Du ramage.] Oportet igitur de ramagio esse petentis consanguinei, etiam ad effectum excludendi domini; quare non quilibet consanguineus venditoris admittitur, sed is tantum de cuius ramagio res est. Ergo hic apertissime probatur nostra sententia, qui dicimus deficientem linea masculina, de cuius ramagio res est, dominum feudi præferri in successione alteri consan-

A guineo de aliena linea, & illud incerti auctoris perspicue falsum, quod ramage desunt, hic page succed. quod nos plena manu discutimus. Art. 456.

^b Ou celuy qui a rente censue.] Congruit, Art. 299. idque mirum non censui, quo vitimur, nullam feudale obligationem debere, sicut ^a de iurisdictione præsupponat. Hic verò videtur domini directi retentionem operari, cuius vi retractus cõpetat. Quid igitur si dominus feudi, & censualis concurrunt in petitione retractus? Ego censuarium antefendum puto, ut proximum & immediatum concessionis rei auctorem, ut Art. 63. & 303. in voce, *puissance de cens*.

ARTICLE CCXCIII.

ARTIC.
CCCVII
NOVÆ
CONS.
dicit dans
15. iours.

 ELVY qui est reconneu à presme ^a par l'acheteur, doit payer reaulement ^b & de fait le prix de la chose qu'il prend auoir par retraict, selon qu'il est contenu au contract, & les loyaux cousts, & mises ^c dedans huit iours apres la recognoissance autremet il est hors de la premesse.

Qui agnitus, & admissus est, ad retrahendum ^a ab emptore, refundere debet ^b reolitr, & de facto, pretium rei quam retractus iure reuocare contendit, pretium autem, ^c quale in conuentione constitutum est, & legitimas impensas, ^d intra octiduum a recognitione currentem, si secus faxit, iure proximitatis excluditur.

GLOSSA I.

- 1 Ad iudicatio minimè necessaria.
- 2 Nulli debiti compensatio pro pretio Retraclus &c.
- 3 Offidium currit à die exhibitu instrumenti.
- 4 Tempus legale nunquam prærogandum à indice.
- 5 Retrahens cum sacro venire debet contra Tiraq.

studie neces-
saria ad iudi-
catio art. 307
N. C.

1 Hic Articulus compingi debuit cum Art. 285. & 301. hic notandum solam recognitionem locum facere huic Articulo & necessitati refundendi pretij, nec esse necessariam ad iudicationem, cum nullæ sunt partes iudicis in agnoscendum, nam in iure confessi pro iudicatione habentur. l. post rem. D. de re iudic. Nam & sine iudice, & extra iudicium, & ubique fieri potest agnitio respectu partium, & post agnitionem proinus succedit Consuetudinaria dispositio de refundendo. Sed & si indebita sit oppositio, id est, sine vlla adiectione causæ obtulisse retractum, prodest ad excludendum eum, qui quandoque petiturus erat, qui nisi satisfaciit ex quo agnitus est, excluditur.

^a Par l'acheteur.] Aut Procuratorem ad hoc specialem, de quo Tiraq. §. 1. glof. 10. num. 94. & 102. & §. 16. glof. 2. num. 4. & 12. in fine numero 93. & §. 9. glof. ult. num. 7.

^b Reaulement & de fait.] Non satis fuerit debiti compensationem obtulisse: hæc enim verba immore & præcisæ necessitatis, quod Tiraq. probat. §. 2. glof. 3. nec idem præstaret fideiussores aut pignora obtulisse, de quo ille. d. §. 3. num. 14. & glof. 17. num. 8.

^c Selon qu'il est contenu au contract.] De quo aliter constare non potest quam exhibito & lecto contractu, nec enim pretium bannimentis expressum sufficit ad hanc exclusionem veluti ex plena cognitione. Currit igitur octiduum in effectu à die exhibitu instrumenti de quo Tiraq. §. 4. glof. 2. num. 33. & §. 2. quod sic accipiendum est, si dies solutionis venit: Nam si per contractum continetur dilatio, fructus dilatione & retrahens.

^d Dedans huit iours.] Simile tempus, Pictombus. §. 3. simile Birugij. cod. tit. §. 1. Nec ante hæc tempora quisquam dubitaret hoc octiduum consici ab octauo ad octauum; à die Lunæ ad alterum diem similem, quod incepte acuti homines decem exegerunt, cum octo præconscripto non amplius præscripserit, de quo not. §. 1. alibi. Proinde iniqua eorum iudicia, & ambiciosa, qui tempus legale auctoritate prerogate præsumpserunt, quod nulla cuiusquam auctoritas potest, nisi conciliata consuetudinis dispositione, de quo Tiraq. §. 1. glof. 10. num. 30. Hoc enim in potestate cuiusquam hominis non est.

sas que non est, nisi leges sibi velit subicere. Sed etsi de tem-
 ledit pore aliter conuenire potest inter consentientes, ta-
 temps menio tertio petenti ea dilatio praiudicium non facit,
 puille quominus agat, & ex defectu refusionis intra tempus
 estre facta succedat in retractum. Nec probanda Tiraquelli
 prolo- sententia, in §. 3. glof. 2. qui putat, si absentis Procura-
 tori agnitio facta sit, dilatione refusionis, ultra tem-
 pus legale dandum, veluti improuisa recognitione
 circumuento, quod per quā iniquum esset, cum actor
 in potestate habuerit, quando ad retractum veniret,
 nec venire sine sacco debuerit, nec eius oportunitates
 reus debeat expectare, cum intelligere actor debeat
 tempus semper impendens & præsum. Quare etiam

Aresto Parisiensi iudicatum entre maistre Gilles Melot
 Conseiller, & Menestier Receueur de Foulgeres.

Après la reconnaissance] presuppônant l'exhibition du con-
 tract, & connoissance du prix, & les frais liquidez.

Autrement il est hors de la premisses.] Hæc verba sunt
 late sententiæ, & dispositionis secum trahentis exe-
 cutionem, ita ut nullo modo purgatio moræ, restitu-
 tio, aut appellatio admitti queat, de quo Tiraq. §. 3.
 glof. 4. Ita autem excluditur ne nouum oppositionem
 formare possit, etiam si appropriementum necdum ef-
 fect consummatum, semel enim exclusus iure recipi ne-
 quit, de quo rationes viles adfert Tiraq. §. 8. glof. 7.
 num. 2. 4.

ARTICLE CCXCIII.

E premsne peut demander & auoir premesse au tout du contract subiect à premsne^b ou à ce qu'il en pourra payer, pourueu que les choses où il pretend la premsne, se puissent commodément diuiser. Et au cas que le premsne ne voudroit payer que partie, si l'achepteur ou le creancier, auquel auroyent esté les heritages^d baillez en payement, requeroit à la iustice, que ledit premsne iurast^e qu'il n'en peult plus payer^f sans mal-mettre son estat, il, ou son procureur specialement fonde^g, le doit iurer, ou accomplir le payement.

ARTIC.
CCCVIII.
NOUVEAUX
CONS.

Proximus^a potest postulare retractum, aut totius rei, quæ obnoxia est retractui, aut eius tan-
 tum partis cuius exoluendæ facultatem habet, modò res quæ in retractum cadunt commodam
 diuisionem patiantur, quod si accideret, ut proximus partem modò pretij vellet rescire,
 et emptor, aut verò creditor, cui res immobiles crediti nomine essent addictæ^d in solutum, à
 iudice postulare, ut proximus adhibito iuramentum affirmaret, se maiorem pecuniam exolue-
 re non posse^e nisi cum detrimento rei familiaris, ille, aut illius Procurator ad hanc rem speciali-
 ter datus, illud ipsum^g iurare debet, aut refundere, totum pretium conuentum.

GLOSSA I.

1 Artic. contra ius & rationem.

2 Appropriamenta indiuidua.

^a Le premsne peut demander.] Hoc quidem iure communi & recepto.

1 On à ce qu'il en pourra payer.] Hoc vero contra ius, imo contra rationem & regulas, ac multarum provinciarum mores, quæ tractatio est Articuli 23. in Consuet. Pidton. apud Tiraq. & in retractu conuent. §. 1. glo. 6. num. 30. Boér. tit. de retract. §. 5. & cap. 1. & ite decif. 51. Chaffan. §. 1. verb. son heritage, & Arestum citat sui Parlamenti. Summa rationum, quia vnus est contractus, & ideo resolutio eius per partes fieri nequit. I. quod autem. §. ult. & l. seq. & l. quod si vno. D. de in diem adiecti. & quia sequeretur aliquem inuitum cogi ad communionem, & quia totū in se præualeret parti in parte, & quæ ille pluribus demonstrat, & de pluribus rebus diuersis pretiis venditis. Hoc ius igitur speciale est, & contra regulas, quod tamen Bertachinus etiam iure communi sequendū putabat in repertorio
 2 in verb. emptor retrouendens. Quo argumento quidā probare niti sunt, appropriamenta esse indiuidua, sic ut nisi de omnibus cuiusque rei partibus appropriatum esset, totum appropriementum corrumpet. Quæ collectio ineptissima deducta de contractuum indiuiduorum natura, manifeste errore traducta est ad appro-

B primitorum actus & solemnitates, qui etsi indiuidui sunt penes se, penes subiectas partes tam diuidui sunt, quam hypothecæ in pluribus corporibus vno contractu conueniunt, quæ per partes resolui possunt, & liberari consensu, iudicii, præscriptionibus. Et in corporibus, quæ ex pluribus distantibus constant, singulæ suas item causas, & præscriptiones sequuntur ex illo tantum præscriptum quantum possessum. Sed id nos fusius demonstrauimus in appropriementis rationibus tam necessariis, ut omnino facillere ceteruicolas opinionationes necesse sit, & vero cedere. art. 265. glo. in verb. ou par Cour superieure.

^c Commodément diuiser.] Non solum diuiser, sed & commodément, nam ratio indiuidui satis est rem remanere apud emptorem.

^d Baillez en payement.] Subinde huius moris meminit, etli nunc obsoleti inter repugnantes quidem, tamen inter consentientes pro venditione habeatur.

^e Qu'il n'en peut plus payer.] Hoc est, non amplius sibi suppetere pecunie ad facultatem retrahendi, ne scilicet maligna dissimulatione alienum contractum distrahatur.

^f Sans mal-mettre son estat.] Itavt cogatur iam parta distrahere.

^g Le doit iurer.] Sed tamen ante iuramentum probatio recipi posset contrarij facti, & facultatum copia argui.

ARTICLE CCXCV.

ART. CCCIX.
NOUVEAUX
CONS.

ET ou dit cas n'auroit le presme par sa premesse des pieces a son eslection, s'il n'y auoit qu'un marché, qu'il ne peult tout auoir, s'il s'y aplegeoit: mais lors doiuent entr'eux^b partir par loties, s'ils ne font autre accord. Et ce que escherroit audit presme en son lot selon le marché, luy de-

meurera.

ET prefata conditione, proximus iure retractus res pro arbitrio optare non possit, unico existente contractu, ^a & uniuersum habere non possit, si se præberet intercessorem, sed tunc inter partes, res in^b portiones diffecari debent, nisi si aliud conueniatur, & quod proximo in portionem obuenerit, ex præscripto conuentionis apud eum remanebit.

GLOSSA I.

- 1 Non est Electio retrahentis de partib. & nu. 3.
- 2 Plures rei venditæ uno instrumento an sit unus contractus.
- 3 Arbitrio æstimatorum sit electio des loties &c.
- 4 Pretium refundendum hoc art. est in marsupio retrahentis.

1 Multæ enim & magnæ rationes obstant, ne contra regulas iuris admissis etiam emptorem in eo grauet, ut deligat, quid de toto velit, & reliquum ita depreciet, ut sit nihil.

2 ^a s'il n'y auoit qu'un marché.] Nam etiam si vno instrumento contineantur plures rei venditæ pretiis in singulas res diuisis, censentur esse plures venditiones. Itidem etsi certa corpora venditione, & alia permutatione sint translatæ, duo sunt contractus, l. cū eiusdem, l. si plura. D. de ædil. ed. l. quod scire. §. in his. D. de cōtrah. empt. l. in bello. §. vlt. D. de capt. & poss. reu. Arret. & Socin. l. si ex toto. §. vlt. D. de legat. i. Fabian. de monte lib. de vendit. §. quæst. princip. Bald. l. vlt. §.

A præterea. C. de iur. dot. & quod Tiraq. d. 23. glof. l. nu. 17. Item si vno pretio, sed diuiso in corpora, de quo ille num. 18. & hoc etiam iure communi licebit retractanti petere, quid de pluribus velit retractare.

^b Partir par loties.] Sed arbitrio æstimatorum, nihil aliter conuenire possunt, nec enim ferendus est retractans, qui vtilia omnia & pingua prædia velit retractare, & sterilia relinquere, aut habitationes adimere, aut horrea colligendis fructibus l. qui vili & l. qui quis. C. de omn. ag. defet. lib. ii. Neque enim quisquam tali conditione erat contracturus, nec si quis omnem partem retinere velit. Sed ista iudicantis & æstimatorum diuicatio est, non arbitri, priuati quæ diuisio æstimationum sit etiam respectu dominorum, si plures sunt pro iudicio diuisionis laudimiorum, quæ ad quemque debent pertinere.

B Atque hic notandum est, hoc casu non esse expectandam exhibitionem contractus ad sciendum quod in pretio sit, qui. illud pendet ab retrahentis facultate, idcircoque protinus offerre debet, quid velit, quia quantum velit in marsupio est, nec legem capit a contractu qui totus non retrahitur.

ARTICLE CCXCVI.

ART. CCCX.
NOUVEAUX
CONS.

ET peut l'acquéreur auoir le serment du presme, ou de son tuteur s'il le requiert, qu'il fait ledit retract^a pour le retenir à luy^b sans fraude.

ET potest qui retrahenda rei dominium adquisierat, iurandum exigere a proximo, aut illius tutore, si postulet, quod rem redhibet, ^a ut retineat ipse, ^b non fraudationis causa.

GLOSSA.

- 1 Retractus personalis, & non cessibilis.
- 2 Rem retractatam se extraneus possideat, fraudis est.
- 3 Fraudis retrahentis nomen accommodantis extraneus.

1 Cum retractus sit personalissimus, ut qui sanguini tribuatur & genti, non extraneo, & adeo cedi nullo modo alteri possit, quod late demonstrat Tiraquellus §. 26. relinquunt quod simulato sanguinis prætextu accommodatur extraneo, contra ius esse, & ei recte sacramentum retrahentis peti, de eo quod in eius animo & mente tegatur.

2 ^a Pour retenir à luy sans fraude.] Quid igitur si secuta sententia adiudicationis, atque adeo executione, extraneus reperitur rem retractam possidere, de quo

C iam tum suspicio erat, cum peteretur. Ego vero hoc casu puto sententiam retractanti, & veluti detecta fraude peti retractum posse, quod ex breuitate temporis iudicandum puto si intra breue tempus reperitur extraneus possidere id quod negauerat, sibi inquam querendum: Breuitatem temporis anno æstimauit. Cum igitur de æstimandis fraudulentis permutationibus, ob id quod permutans rem permutationem reperitur possidere, de quo Tiraq. §. 1. glof. 14. num. 36. Certe si vno modo probatur fides interposita inter consanguineum & extraneum de retractu sitienda & accommodando nomine, fraudem propositam probata habuimus, nec aliter de eo querendum, omninoque adiudicationem prætextu iuris factam, quæ cum fraude fieret, reuocandam ab extraneo possidore.

b. s. m.

appelât ^b sans fraude.] Fraus detegitur, cum consanguineus A deprehenditur nomen extraneo accommodasse, & fidem dedisse de re restituenda, si hoc consilio res retracta est, & extraneus reperitur rem non longo post intervallo possidere, vel rescriptum antigraphum de eo reperitur: Probatur autem coniecturis antecedentibus consequentibus & adiunctis. Falsissimum quod quidam putarunt, non nisi instrumentis probari posse, veluti obinente ordinatione regia; facta enim extrinsecus fraudem potius probant: quia nemo tam supinus est, ut scribi patiatur, quæ fraudulenter fecit, de quo Tiraq. §. 1. glof. 14. numer. 38. & in præfatione retracti. convenit. numer. 36. & §. 1. glof. 7. num. 74. Chassan. §. 12. Alciat. collegit coniecturas decem. l. si maior. Cod. de transact. Magna

& operosa dubitatio est, an Ecclesia emphiteosim ad se reuersam rursus reuocare teneatur agnatis prioris emphiteotæ, de quo exercebat Decius consil. 331. & consil. 328. Quidam non putant, si Ecclesia sibi eam retinere velit soluendo meliorationes: Non probat hoc Decius inquit, quia Ecclesia semper diceret se retinere velle, & ita cludere intentionem agnatorum: sed probat Alciatus l. si mihi & titio. D. de verbor. obligat. quia inquit ex post facto diiudicatur, quia si reperitur Ecclesia aliis dedisse intra annum competit agnatis rescissoria, atque hic ipsissimus casus est, quo si consanguineum dixerit sibi retinere velle, & intra annum reperitur extraneus factio eius possidere, finis probata videtur, & danda est rescissoria.

ARTICLE CCXCVII.

REMESSE n'appartient à aucun fil^a ne l'a au temps de la bannie^b ou de l'information, comme si vn enfant estoit encore à naître^c apres l'information, il n'auroit la premesse. ARTIC.
CCXVII.
NOUVE
CONS.

Nlli ius proximitatis competit, ni^a iam diu illud habuerit quo tempore edictales bannimentorum denunciationes celebrabantur, aut apud acta informatio relata est, veluti si quis in rerum natura non esset, post informationem retrahere volens non audiretur.

Hæc quæstio valde olim dubia Iurisconsultis fuit, quam plena manu exercet Tiraquellus. §. 1. glof. 9. numer. 80. Denique incertus dimittit, nisi quod propendat, ut putet non admitti ad retractum qui post venditionem concepti sunt, contra iudicatum Choppinus scribit Arestio anni 1547. lib. 3. c. 6. & admissos etiam eos, qui post venditionem nati essent intra tempora, quibus retractus petitio competit, hoc est nobis intra tempus certificationis aut quinquaginta, quod & olim Bagoillus putat Boër. hoc tit. §. 2. Ferron. cod. tit. §. 9. Idem Boër. decil. 12. Chassan. hoc tit. §. 1. verbo, le plus prochain.

B ^a s'il ne l'a.] Hoc est nisi ius habeat.

^b Ou de l'information.] Qui vltimus actus claudit Approprementum, & excludit omnes æquæ retrahentes.

^c Apres l'information.] Id est, Certification. Hæc ipsa sententia eius Arestii, quod citauimus, ut quilibet admittatur, quoad clausa sunt tempora retractus petendi, est natus post contractum. Ergo bannitus tempore contractus & rehabilitatus, aut restitutus tempore certificationis, petere poterit, quia tempus habile reperitur, nonobstante eo quod Tiraq. scribit ubi supra num. 103.

ARTICLE CCXCVIII.

N L NE doit auoir premesse en pur feage de^a noble fief, pourueu que ce luy qui fait le feage, ^b retienne à soy les obeissances, parce que les cousins ou autres parens des bailleurs ne leur feroient les seruitudes comme gens estranges. ARTIC.
CCXVIII.
NOUVE
CONS.

Retractui locus non est in^a mera infeodatione nobilis feudi, modo ille qui in feudum dedit, ^b domini in directum apud se retineat, quia filij, aut ceteri qui cognationis iure infeodantes contingunt, eis seruitutes, ut extranei non exhiberent.

Nam & iure quoque negant retractum habere locum in infeodatione, de quo locus apud Tiraquellum. §. 1. glof. 14. num. 90. Ferron. in retractu. §. 25.

^a Noble fief.] Inutilis adiectio, cum in feudo ignobili idem ius sit.

^b Retenir à soy les obeissances.] Hoc est dominium directum, quod est substantiale contractus infeodationis.

^c Parce que les enfans ou autres parens.] Hæc perquam inutilis ratio est ad impediendum retractum; alioqui

C si vera esset, nulla infeodatio conferret consanguineo facta. Deinde cum talia à re rei potius debeantur quam personæ, quid attinet de conditione personarum sumi considerationes, quod nos art. 40. differimus, & alibi sæpe. Sed videri potest sumpta ex ratione glossæ. l. 1. §. veteres. D. de acq. poss. Melior ratio sumitur Iurisconsultis, quod infeodatio relipit potius donationem & contractum gratuitum quam onerosum, qui retractum non admittit.

ARTICLE CCXCIX.

ARTIC.
CCXCIX.
NOVAR
CONS.

MAIS en tout loiage ou^a engage où il y a^b plus de quatre ans à eschoir au temps de la demande. Et en tout autre^c contract censuel, doit estre premeille adiugée & octroyée.

SEd in omni locationis contractu, aut^a antichrescos, qui quatuor annorum spatium excedit tempore petitionis, ^c item in contractu censuali debet ius retractus postulantibus indulgeri.

GLOSSA I.

1 Decennium an sit longum tempus.

2 Locum retractus in locatione quadriennium excedente male.

Meminit huius consuetudinis Tiraq. in retract. §. 1. glof. 14. num. 89. Quam querit in locatione an habeat locum retractus, de quo non putat nisi sit ad longum tempus, quam habent pro alienatione & emphiteosi, & ideo ultra nouennium ab Ecclesia fieri nequit, quod notat c. vlt. ext. ne pral. vt su. Bald. cons. 475. lib. 1. incipiente ad euidendum. Longum vero tempus decem annis estimant glof. 1. cum de in rem versio. C. de vsur. l. si filius. Cod. de pet. hared. hoc idem in paruo tempore, cum pacto de renouando in id tempus, quod iunctum cum priore facit longum tempus, de quo Lapus allegatione 12. & quos Tiraq. in retract. conuenit. in prefat. numer. 11. Molin. in fud. §. 41. quæst. 8. Ergo intra decennium pro breui habent & alienationem non continent, quod decennij sit longum exultant & alienationem continere, & dominij vltis translationem, quod ille congerit d. glof. 14. num. 80. Quare cum per breue non fiat alienatio in extraneam lineam non putant esse locum retractui. D. de long. aut longissim. temporis dubitat. num. 89. Sed ea dubitatio isto iure exempta, quando quidem in omni locatione quadriennium excedente retractum tribuit, veluti non ex alienatione tantum, sed pro vtilitate & commodum quod percipitur ex contractu infanguine tribuendus sit dispositione (meo iudicio) inutili, & reperta ad subuertendos contractus, & commercii noxia, & caualtrice, vt valde mirer tam parum mentis fuisse scripti auctoribus, vt recentiores in luce non viderent contractus factos à parentibus filiorum puberum & impuberum mutato nomine eludi, id est ab his ipsis qui contraxissent reposito qui per inuidiam plus aliquid adiceret mercedi. Id verè est facere fraudibus in re aperta. Hoc quidem recentes melius, quod de quadriennio cauerūt, cum in vereri de anno tantum statueretur, c. 220. Et tamen pro alienatione non habebant cum laudimia non debeantur, nisi nouennium excedat. art. 63. Nos certè aliquando filiis honorarum talem retractum non dedimus, veluti quorum cōditio non ferret conditiones recipere, & mercari, & propter euidentem accommodati nominis fraudem. Sed quid in simplici venditione fructuum Chassan. §. 2. ver. *son heritage*. Quid si doaria locat suum doarium, & plane appareret hac dispositione comprehendi, qua commodum & vtilitas in quadriennium locata facit locum huic retractui.

^a Engage. Antichresis huius forma describitur infra art. 301. vbi dicemus.

^b Plus de quatre ans. Plus aliquid quatuor annis superesse oportet leg. hæc adiectio. D. de verb. signif. cum hæc dispositio legis sit, non telis depositio. Nec

A refert pretium per singulos annos appositum sit, an pro toto tempore vnum, de quo Tiraq. §. 1. glof. 14. num. 86. vulgata tractatio Bartol. 1. cum filius. §. pater. D. de delegat. 2.

GLOSSA 2.

- 1 An in domaniis congedialib. habet locum retractus. Domanij congedialis contractus descriptus. ibid.
- 2 Domanium congediale ad longum tempus diminutione transfert.
- 3 Britones inferiores pro mobili accipiunt.
- 4 Si immobilis sit contractus doman. conged. est locus retractus.

D. Argentra sententia. ibid.

^c Contracti censuel. Congruit articulus 292. sed circumscripta consuetudine Molinaus negat Dominum directum posse retractum petere re censuali vendita. B §. 55. quæst. 10. An vero in venditione redituum generalium super bonis omnibus quod Ioan. Fab. putat. §. vlt. Instit. de duob. reis Tiraq. §. 1. glof. 6. num. 3. Quid item in datione fundi in alieptam pro reditu constituto & habet locum retractus de quo Tiraq. §. 1. glof. 14. numer. 117. Chassan. in retract. §. 1. verb. *venda*, & tit. de cens. §. 1.

Quid de domaniis congedialibus. Hunc contractum Romana Iurisprudencia non notat, sed tamen in eo non multum ab similes sunt proditi. Contractum hunc fide describunt, vt dicant esse concessionem certi prædij fruendi ad tempus certum, aut incertum pro certo quopiam prestando in annos singulos: sic vt post tempus cogi possit accipiens migrare, non autem tamen quam refulis impensis adificiorum & meliorationum, quas accipiens fecit pro perpetua rei vtilitate. Qui ad certum tempus accipit, lapso tempore migrat, qui ad incertum quotidie excedere nuberi potest, sed tamen non omnibus Domini conditionem permittit onerare talibus melioramentis. Hic contractus nullum dominium in accipientem transfert, præter hypothecam pro iure successuæ fructuonis, & melioramentorum sumptibus, si quidem sit ad modicum tempus, id est ad nouennium: Nam qui ad indeterminatas concessionem datur longi temporis, non minus quam conductiones longi temporis & similes his Emphiteoses vtile dominium transferre creduntur, quod Tiraq. exequitur d. glof. 14. num. 89. Decius omnino consil. 204. Molin. §. 57. numer. 21. Nec precarium aut precaria, aut locatio, aut libellus, aut Emphiteosis, aut census, aut feudum, aut superficies censi debent, aut quidquam eorum faciant attribueri quidquam de iure differentie & proprie, quæ Iason exequitur l. 1. Cod. de iur. Emphit. Certè cum Emphiteosi ad non longum tempus magnam habet affinitatem, quæ pro modico quopiam præstato datur, quod fructibus non ex toto respiciat, quo casu locatio esset, sed habet quædam non cōuenientia

S'il reste
encor six
ans, ait
312. N. C.

cum Emphiteosi. Ne contractus superficiei censeretur A
debeat, facit quod superficies propria sit accipientis,
nec Dominus inuitum potest expellere, qui accipit:
3 Quod contra est in dominio congediali. An mobile id
ius sit an immobile litigatur, vltiores quidem Bri-
tanni vere Armorei pro immobili vtuntur, quia nec
vt mobile id in cōmunibus matrimoniorum partiuntur,
nec in hareditatibus diuidunt, & doaris concedunt,
quo fit vt iudicio locorum & vsu inter mobilia
habeantur, & si substantia videri possunt nihil ampli-
us esse quam iura ad mobilia consequenda, id est,
fructus sine villa iuris cuiusque realis translatione.
4 Quod si mobilia sint, consequens est & retractum
pro his dari, quia huic iuri iura mobilia, actiones,
seruitutes, & qualibet realia subiiciantur: & iudicia
solemni Aresto scimus vlt. Aprilis 1577. retractū
competere. Mea quidem sententia, domania quæ ad
breue tempus cōceduntur intra nouennium, quia ius
nullum reale transferunt, & in dominio concedentis
manent, non magis retractū subiiciuntur, quam loca-
tiones de iure quæ retractū non admittunt, vt ante
diximus. Sed quando si visum est Consuetudini in
locationibus retractum tribuere, eadem ratio facit,

vide in-
fua de
laud-
mus
cap. 1.
§. 40.

imo & maior, vt & in concessione daniorum tri-
buatur, si modo plus quadriennio de tēpore fruendi
superest, sed in perpetuis aut indefinitis quas pro im-
mobilibus illa gens in commerciis & iudiciis habet,
indistincte certe scitum est nullo casu dominium ab
concedente abscedere, & conditionem reliqui domanij
ab Domino retenti seruare, ita vt si mobile sit, mo-
bile item apud accipientem maneat, nec ex persona
accipientis cōditionem mutet, cum ex titulo accipiat
non translatio dominij, adeo vt non magis focarium
debeat quam quoduis Domini prædium pagano loca-
tum, quod iure nostro nullum soluit. Quare & Do-
minus id dominium professione feudali comprehen-
dere tenetur, & homagia facere, & talia quorum nihil
ad accipientem pertinet, vt pote quæ sunt meri domi-
nij, & proprietatis symbola, & à Domino solo præsta-
da, & finita cōcessione ad Dominum redeunt non iure
consolidationis, sed finito fruendi iure. An vero rēpo-
ralis, aut perpetua, aut indefinita concessio præsuma-
tur, iudicandum ex Cōsuetudine regionis, quo iure ta-
lia cōcedi soleant. Sin non appareat minoris temporis
puto ex sententia Bart. l. 1. D. si ager vctūga. vel emphi-
peta. l. 1. l. 2. num. 163. C. de iure emphiteutico.

B

ARTICLE CCC.

N échange qui est faite de^a terre pour terre, b ores qu'elle soit aua-
lucé prix pour prix, n'y a premesse, si ce n'estoit en^c herbergerie où
plusieurs seroient herbregez, & d'un de ceux qui y auroit droit en
fist échange à personne estrange & les autres, ou autre qui auroient
part en la maison & herbregement presteroient qu'ils ne fussent
d commodément herbregez & logez. Auquel cas Iustice y pouruoiroit par con-
seil & aduis de prud'hommes, qui aduiseront & ordonneront^e fil en auroit ne-
cessité & besoin. Et fil se trouue qu'il en eust nécessité, la Iustice luy baillera la-
dite chose échangée^f en recompensant le permutant personne estrange^g d'autre
maison ou heritage^h suffisant & aisible le plus qu'elle pourroit estre trouuée par
ledit compermutant.

ARTIC.
CCC.V.
NOV. AE
CONS.

Q Vando permutatur fundus, a pro alio item fundo, b quamuis vterque æstimatus sit, huic
redhibitioni gentilitæ locus non est, nisi c in habitationibus ubi plures cohæbuerint, &
eorum vnus, qui pro parte ius in illis haberet, illud extraneo ex permutationis causa cederet,
& alij, aut alius cum quo tale domicilium siue habitationis ius commune esset, contenderet,
non sat idonee, d & commodè inhabitare: hoc casu, providebit index, adhibito virorū specta-
te & fidei consilio, qui iudicent & examinent, e an necessitate fulciretur postulantis desiderium,
& explorata necessitate, index cohæbitatori illi addicet rem permutatam, repensis extraneo
permutanti^f alijs adibus, aut alijs immobilibus, h æquipollentibus, quantum inuenire in per-
mutantis facultate situm erit.

GLOSSA 1.

- 1 An pro reditu redimibili dare sit permutatio.
- 2 Omnis æstimatio non facit emptionem.
- 3 Permutans obligans se ad inueniendum emptorem, &c.
- 4 Equè commoda habitatio tribuenda hoc art. &c.

vide ar-
tic. 316.
n. c.

An in permutatione locum habeat retractus, hic
quoque seria est dabitatio Tiraq. d. §. 1. glos. 14. nu-
mer. 19. qui & Consuetudines prouinciarum memo-

C rat & Boër. tit. de retra. §. 1. & decisi. 144. 183. & 263.
Mol. tit. de feud. §. q. 22. Chass. §. 1. Igneus rep. l. du-
dum. C. de contrah. empt. Plures non putant, sed de
eo ferè Consuetudines locorum statuunt.

2 Terra pour terre. Ou autre immeuble. Que demum vera
permutatio est, nam que pro mobili sit, venditio est,
aut in venditionem recidit, de quo ille numer. 40. &
Molin. §. 11. glos. 5. numer. 49. Boër. §. 1. Quid si pro
reditu, sed natura vel lege redimibili, Igneus l. 3. §.
conditioni. D. ad Sena. Syllan. putat in venditionem

recidere, Molin. varius est. §. 23. q. 23. & §. 7. Tiraq. dubitat. d. glof. 14. num. 120. Ego quantum ad laudimiorum debitum expectandam redemptionem puto, sed ad diuidicandam speciem contractus sufficere rem esse redimibilem lege perpetua, aut natura, vt pecunia vice fungi videri debeat, alioqui infinita fraudes Domini locorum fierent.

² *Orei qu'ell' soit aualee prix pour prix.* Contra quam iure, nam cum pro re immobili alius fundus aestimatur datur, vt venditio, quod Bald. Batt. Salyc. putant l. 1. C. de rer. permur. Bolog. conf. 25. Sed tamen non omnis aestimatio facit emptionem, & hoc casu apponitur demonstrationis gratia, vt aequalitas rerum permutatarum intelligatur. l. cum post. §. cum res. l. de iur. dot. l. si aestimatis. D. fol. matti. vt hoc casu Mol. tit. de censib. §. 55. glof. 1. q. 7. num. 106. Tiraq. d. glof. 14. num. 19.

³ Quid si permutans obligat se ad inueniendum emptorem rei quam dat, qui tantum vel tantum daturus sit: Ego meram venditionem esse dico, neque enim interest an quisquam soluat, aut solutentem producat, id est, per se vel per alium faciat l. pretij causa. C. de rescind. vend. Doctores ibidem & l. singularia. D. de reb. cred. l. in numerationis. D. de solut. Nec me mouent Arestia, quae vulgo memorantur ab Tiraq. in praef. & arestologis, & quae alia Choppinus citat, quae quidem locum habere possunt, cum emptor contingenter offertur sine obligatione permutantis, sed si de eo obligatio contrahatur de repetiendi emptore, nil interest soluat ipse an solutentem producat, vbi tamel contractum est, quid solui debeat.

^c *Herbergerie.* Vetus vox pro habitatione & cunctantibus hortis.

^d *Commodement.* Hic commodum spectat, & pro commodo infra reponit necessitatis causam, inter quae multum interest.

^e *S'il en auoit besoin.* Curigitur ex commodo supra hoc ius tribuit, cum hic necessitatem exigat.

^f *En recompensant le permutant* personne estrange.* Cum hic casus contra regulas statuitur, aequum fuit rationem haberi contrahentis, & tantundem reponi quantum adimegerit.

^g *D'autre maison.* Notandum hic rem non euinci simpliciter hominis facto, sed legis, idcirco & a lege suppletur, quod in permutationibus fit, & in locationibus, vt si fui non licet, aequè commodam habitationem tribuendo locator liberetur, l. si quis domum D. loca. l. qui autem. §. si autem. D. de const. pecu. Quod in feudis quoque constituitur c. 1. de iunct. de re al. fa. vbi Aluaro. & Bald. quem textum dicunt admirabilem, & item tit. si de feud. inter vassa. finit. cont. vbi & Bald. Coad. Alex. Iser. Bald. c. 1. §. 1. tit. de nom. forni. fidel. & quos Boer. decis. 19. Quamquam in venditionibus aliud sit, nec emptor fundatus sit re euicta ad concludendum ad recompensationem praedialem rei euictae, sed ad duplam tantum, aut damna, aut interesse, quod glof. & Batt. notat. d. l. si quis domum. Et si Maluer. putat alternatiue bene concludi ad damna, aut compensationem tit. de empt. num. 19.

^h *Suffisant & asible.* Id est, aequivalente & commode.

ARTICLE CCCI.

ARTIC.
CCCIII.
NOVAE
CONV.
Pourueu
qu'il reste
six ans de
la iouissan-
ce dudit
heritage.

Q VAND heritage est baillé pour iouir des leuées par certains ans & iusques au parfait payement de la debte du creancier, le preme droit de premesse sur ledit heritage, en payant au creancier reauement & de fait, ce qui luy estoit deu, ou restera lors que le preme fait ledit retrait, sinon qu'il reste plus de quatre ans de la iouissance dudit heritage audit creancier.

Q Vando heredium fructum datur* ad certos annos, & donec plenissima creditae praeniae solutio facta fuerit, proximus ius heredij redhibendi habet, si prius creditor solutus realiter, & de facto, quod ei debetur, aut quod ex obligatione dissoluendum superesset, tempore quo proximus ad retractum accedit, nisi si plus quatuor annis adhuc creditor ex lege contractus frui debeat.

GLOSSA I.

- 1 Antichresis quid, item & pignoris contractus.
- 2 An pignori fructus loco vfarum cedere possint.

¹ Hæc ipsissima descriptio contractus, de quo subinde consuetudo meminit qu'il appellent d'engage. Is veteribus fuit vtilissimus, nunc non penitè recepto vsu redituum constitutorum, vnde pecunie vberior prouentus fuit priscorum iurifconsultorum antichresis, cum felicitè datur res fruenda, quoad fors crediti tota de fructibus annuis reposita & dissoluta sit, ac tum demum restituenda, vt ita creditor sine interpellandi molestia per manus suas suum seruet, & sibi soluat. In simplicibus pignoribus certum

C est fructus de pignore perceptos sortem extenuare l. 1. & 2. C. de pign. act. l. 1. C. de distr. pign. l. 1. C. de pact. pig. cap. cum contra ex de pignori. & quos Tiraq. in retractu. §. 15. glo. 3. & in retractu. conuent. §. 4. glof. 4. num. 5. Quare quos fructus de pignore accipit creditor, hos in sortem imputat. Vnde dubitatum, an fieri possit pactu, vt tales fructus cederent loco vfarum & pecunie intervsum, & vt loquantur pro interesse. Quidam enim non admittunt propter fraudis vfarum suspitionem, cum vltra semper admittatur, quoties aliquis accedit forti. Quibusdam tales contractus non displicent propter incertitudinem, quia potest accidere, vt fructus rei non respondeant vfarum pecunie, quin etiam canonistae admittunt, de quo Batt. Bald. Salyc. l. si ea lege l. si eo pacto, l. ex praedictis.

diis. C. de vsur. Pet. Jacob. in practica tit. de gageria, & quos Tiraquel. in retract. conuent. numer. 133. in fine & l. si vnquam verb. donatione largitus num. 131. Boër. decif. 44. num. 24. Ego in contractu mutui, qui nullum interelle admittit, ferendum id non puto, in venditione reditus puto, sed ita ne valor fructuum multum declinet a iusta reditus & interelle debiti, ratione & taxatione legali interelle vnus pro quindecim, secundum qualitatem personarum permitti olim,

A sed quod hodie executum sit, de quo Molinæus in vsuris quest. 35. num. 266.

^a Par certains ans iusques au parfaict payement. Id erat antichresis descriptio : sed quia rarus creditor vritur, Nemo enim tam seram pecunie solutionem ferret.

^b Ce que luy estoit deu on restera. Aux termes contenu par le contract d'engage.

^c Plus de quatre ans. Vt art. 299. supra.

ARTICLE CCCII.

LE temps de bail, rachat ou saisie faite^a par defect d'hommage & ^b iceux finis, & les terres deliurées, l'on peut venir par voye de plegement ou de premesse : & ne doit celuy temps nuire aux presmes.

TEmpore baillij, rachatus, aut manus iniectionis^a finito ob hominij defectum, ^b prædijque liberatis veniri potest via intercessionis, aut proximitatis, nec præfatum tempus proximi fraudi esse debet.

Difficile est omnino iudicare, quæ ratio sit huius dispositionis, nam cum in retractu de iure Domini agatur, non satis magna causa est prorogandi temporis ad actionem, quæ sumitur ad perceptionem fructuum sola. Nam cum manum Dominus iniicit feudo ex causis hic expressis, fructuum tantum causa in eo vertitur, cur igitur ex causa quæ fructus tantum respicit, & sæpe vnus duxat anni differatur petitoria actiones, cum experiri liceat de iure proprietatis non obstante eo, quod alius re fruatur speciali quopiam iure. Neque enim alia ratio dici potest, nisi quia retrahens non esset fructuarius, sed quid obstat quominus de proprietate experiat.

^a Par faute d'hommage. Idem ex quacumque causa

B manus Domini iniecta sit ex causa quidem feudi, nam si ex delicto, quæ causa extranea est, vt de casu ad casum non sit facienda extensio.

^b Et iceux fruits. Si tamen acquirens faceret appropriamenti solemnia per bannimenta, hic retrahens intercedere deberet intra certificationem; neque enim retrahens prohibetur agere, sed non cogitur nisi casualiter cum bannimenta sunt: nam etiam iniecta manu bannire permittitur, quia bannimenta non exigunt vacuum possessionem tradi, quod in appropriamenti dicimus, & manus dominica non spoliatur vasallum possessione, de quo Molinæus §. i. glof. 4. numer. 23. in feud.

ARTICLE CCCIII.

Si le Seigneur suzerain ou autre noble acquiert du fief roturier de l'homme à son subiect noble, le prochain Seigneur se peut opposer, pource qu'il est plus presme à retraire son fief.

ARTIC.
CCCXVIII.
NOUVEAU
CONE.

SI superior, & qui plenissimo iure Dominus est, aut alius nobilis acquirit, ex feudo ignobili vassalli, subiecti sui nobilis, proximus immediatè Dominus intercedere potest, quia proximior est in proprii feudi retractu.

Hic qualitates de nobilitate in l'acquerer, & de roturier au fief, & de subiecti noble, ex toto superfluent; Nam hoc ius competit omni qualitati Domini, etiam si nobilis non sit, & ratione omnis feudi, etiam si nobile non sit. Hoc autem in summa habet, ius retrahendi Domino immediato competere, vt cætera omnia iura domnica, propterea quod vassallus vassalli mei non est meus vassallus, de quo nos art. 68. & Molin. §. i. glof. 6. Jacob. in feud. vers. & cum pacto. Quin & illud tractatum, an Dominus immediatus possit cogere Dominum inferiorem ad manumittendum tale feudum, id est vacuandum manus suas de feudo sub

C immediatè subiecto, quia inconueniens sit ratione eiusdem subiecti vnum & eundem esse subiectum & Dominum; & olim putarat Speculator in tit. de feud. §. quoniam quest. 40. & Molin. §. 30. numer. 182. Atque in regibus quidem ordinatione regia Ioannis cautum, vt id faciant, de quo Molin. §. 13. glof. 4. numer. 3. quia impossibile sit regem cuiquam subiecti subiectorum nexu quidem feudali, alioqui contingeret successu temporis omnia in regiam confluere variis de causis & ritualis. Sed in cæteris dominis non perinde vñtatum, & si ex conuenientia oīano quidam repugnat.

ARTICLE CCCIIII.

ARTIC.
CCCIX.
NOVAR.
CONS.

Q VAND l'achat des choses heritelles est fait durant le mariage^a en la premesse de l'un ou de l'autre des mariez, & l'un d'eux decede, celuy qui demeure,^b ou son hoir peut mettre hors par premesse, nonobstant l'appropriance, les hoirs du decede, de ce qui aura esté conquis en sa premesse, payant^d le demy denier de la chose conquisse, de ce qu'elle aura cousté à acquerir par le marché: Et pour les baux, vins, & ventes^c dedans l'an & le iour du decedz, nonobstant l'appropriement fait par lesdits mariez durant leur mariage.

Q Vando emptio rerum soli, aut immobilium contrahitur manente matrimonio,³ in proximitate alterutrius maritorum, & eorum vnus fato suo fungitur, ille qui superuixit, aut qui in illius ius successit, potest iure cognationis summonere,^c appropriantis nihil retinens, heredes praefuncti, quod ad rem quae in sua proximitate acquisita fuerit, modo dimidium pretij soluat, quod ex instrumenti tenore numeratum esse constiterit, aliasve expensas veluti vna & laudimia intra annum, & diem à morte supputandum, appropriantis, quae à praedictis coniugibus facta essent, hac in parte silentibus.

Meminie similibus consuetudinum Tiraq. in retractu. §. 17. 18. 19. ratio statuti est, quia actiones ad retractum constante matrimonio à coniugibus exerceri nequeunt aduersus alterum ab altero, cum pecunia sit in dispositione mariti, ideoque agere non valentibus non currit praescriptio.

^a En la premesse. Id est, au lignage ou ramage de l'un ou de l'autre. Congruum infra art. 307.

^b Ou son hoir. Notandum hic dari retractum heredi; vt heredi non vt consanguineo, imo et si consanguineo non sit: & ratio est, quia viuens coniux consanguineus agere non potuit. Scitum est enim consanguini actione instituta ius transmitti ad heredem etiam extraneum non consanguineum iure quæsto, sed id pro parte hereditaria tantum.

^c Nonobstant l'Appropriance. Soit par bannies, ou lapide temp.

^d Le demy denier. Quia alia dimidia ad petentem pertinet.

^e Dedans l'an & le iour. Id est, de la dissolution du mariage.

ARTICLE CCCV.

ARTIC.
CCCX.
NOVAR.
CONS.

E T aussi l'heritier du decede peut mettre hors le suruiuant par maniere semblable, s'il y a eu quelque chose acquise en la premesse du decede, sauf audit viuant iouir de sa donation que le premier viuant luy aueroit faite, auquel cas surfoira le remboursement, iusques apres le decedz du donataire, en baillant caution.

Q Vm etiam defuncti haeres, superstitem eadem ratione excludere potest, si quid in proximitate, siue cognatione defuncti conquistum fuerit, salvo tamen apud superstitem donationis vsufructu manente, quam primus viuens in illum contulisset.

Hic articulus superfluit, cum sit casus conuersus superius satis in eo expressus.

^a Sans en viuant à iour de sa donation. Des acquests, scilicet, faite au suruiuant, quod donatarius fruiat non obstante retractu. Quod si contractus resoluitur in pecuniam resolutio vi redemptiæ conditionis contractus venditionis, hoc casu superstes fruatur praestita cautione, vt in vsufructu earum rerum, quæ vsu consumuntur. Sed de eo nos alibi.

Quid igitur si duo coniuges praedium coparauerunt, & vnus aliquis consanguineus vult partem mariti extranei per retractum petere: An admittitur, an in pendenti erit retractus, donec soluto matrimonio appareat, an vxor heresve eius velit retrahere beneficio huius consuetudinis. Dicedum si retrahens proximior sit vxori, protinus retractu ei adiudicandum, sin remotior

B dissolutionem expectandam ex art. 308. infra, idque sola declaratione vxoris, quod intendat retrahere.

Quæsitum memini, cum quidam decessisset fratre conquestu communi cum vxore, & vxorem testamento dedisset turticem filio, illa cum posset retractum nomine filij à se petere de conquestu, qui in linea filij esset; non petiit, mortuo post annum filio heredes eius retractum petebat, quia illa tempus habi permississet, cum à se retractum petere debuisset. Dicitur actionem retractus non nisi à volente exerceri, nec vili tutori incumbere, vt retractum peteret, nec matrem contra se agere pro filio cogendam esse, & sententia arefco placuit, pour la vesue de se faire rem de la Houle Conseiller, 14. Martij 1570.

ARTICLE CCCVI.

T fils ne les mettoient hors dedans l'an & le iour du decez par leur premeſſe, les autres en demeureroient appropriez.

ARTIC.
CCCXII.
NOVAS
CONS.

*Q*uod si intra anni, & diei metas, ceteros iure cognationis non expellerent, alij ritè appropriati remanerent.

ARTICLE CCCVII.

IL y auoit conquest fait en la premeſſe & ramage de l'un des mariez, ce-
luy ou celle ou ramage duquel il auroit esté conquis & fait, en pourroit
ietter hors celuy ou ceux qui ne sont du ramage dedans l'an & le iour, apres que
leschoiſte leur seroit venuë, en payant le my-denier comme dessus.

ARTIC.
CCCXIII.
NOVAS
CONS.

*S*iquid acquisitum esset in cognatione, & ramagio coniugum alterius, ille, aut illa, in cuius ramagio res quasita fuisset, posset expellere illum, aut illos, qui eidem non coherent ramagio, intra anni, & diei curricula, postquam successio huiusmodi conquestus ad eos peruenisset modo dimidiam pretij pendat, ut in superioribus dispositum.

Superfluum & recinit disposita artic. 304.

ARTICLE CCCVIII.

T si ceux hoirs ne voulsissent, ou ne peussent ietter les autres hoirs hors
de leur ligne, ceux qui seroiët de celuy ramage, & presmes plus loing-
rains pourrôt retirer ledit acquest en payât le my-denier come dessus.

ARTIC.
CCCXIII.
NOVAS
CONS.

*Q*uod si predicti heredes nollent, aut non possent ceteros heredes à sua linea remouere, eiusdem ramagij, & vltiores cognati poterunt preposita acquisita retrahere, solutione dimidiati pretij facta, ut supra.

^a Ceux qui seront dudit ramage.] Nota vbique repeti, ramage.

^b Pourront retirer ledit acquest.] Intra vnum & eundem annum, neque enim hoc tempus subordinatur, sed

A currit omnibus simul, & semel. Quare posterior videre debet, ne frustratoria expectatione eludatur, si ipsa ad retractum non veniat, de quo Tiraq. in retractu. conu. §. 2. glof. 1. num. 65. & 66. Diximus art. 286.

ARTICLE CCCIX.

Es enfans aux bastards, naiz en loyal mariage, auront premeſſe aux terres
de leur lignage, qui viendront du ramage deuers pere, ou deuers mete de
ceux bastards, dont ils seront yllus, quand perſonnes eſtrangers les acquerroient.

ARTIC.
CCCXV.
NOVAS
CONS.

*L*iberis nothorum, qui ex iustis nuptiis quasiti sunt, conceditur prædia suæ agnationis retrahere, quæ ex ramagio patris, aut matris eorum obuenerint, si extranea persona eorum rerum dominium acquirerent.

Les enfans.] Cum bastardus, aut nothus principium sit suæ agnationis, nec ab agnatione ascendentiū sit, quod Bart. notat. l. pronuntiatio. §. fam. D. de verb. signif. quem locum tractat Tiraq. §. 1. glo. 2. num. 6. relinquitur eum non admitti ad hereditates ascendentiū, nec cōsanguineorum, qui per ascēdentes fiunt, quod art. 450. statuitur, ideōque nec ad retractū, cum nec lineam faciant, nec ramagium, quod Mafuer. scri-

Argentr. in Conf. Brit.

bit in retract. §. penult. & Bened. ca. Raynuitus verb. & vxorem in loco de success. ab intestat. num. 113. Angel. cōsil. 191. nec viciliū partes bastardorū, de quib. Tiraq. in primogen. q. 12. Sed ipsi bastardi, si prolem legitimant sustulerunt, principium stipitis faciunt ad omnes descendentes ab eis, sed non in quasitis ab ascendentiū eorum. De legitimatis eodem loco Tiraquellus agit & Chassaneus. §. 1. cod. tit.

000

TITVLVS DECIMVSSEXTVS,

DE FEVDIS, FIDELITATIBVS, ET HOMAGIIS.

TILTRE SEIZIEME.

Des Fiefs, Feaux, & Hommages.

AD RVBRICAM.

- 1 Feudi quædam substantialia.
- 2 Naturalia quædam.
- 3 Accidentalibus quædam feudi.
- 4 Libri feudistici pene inutiles.
- 5 Naturalia non egent probatione.

*Isaïus Zafius
Molis. Hie-
ron. Cui-
cine.*

NEQVAM hunc titulum ingreditur, præfanda quædam sunt vtilia ad vsum, nec fortasse omnibus obuia: Nam illa philologica de origine feudorum & diuisionibus eorum eruditius quidam nuper scripsit, & accuratè sunt persecuti: & si illi quidem non pauca de coniecturis sæpe non ita probabilibus, Sed quid facias in re tam obscura. Diximus alibi & hic quoque repetendum contractus feudi (quem nos *sege* dicimus) quædam vt aliorum omnium contractuum substantialia esse; quædam naturalia, cætera accidentalia. **1** Substantialia, sunt sine quibus contractus non consistit, & quibus si vis afferatur contractus desinit esse talis, etsi conuentio ipsa vt quælibet innominata pactio non semper corrumpat. Tale est in feudo, quod dominium vile ad vassallum eùm sit, directum ab domino retinetur. Tale etiam, quod fidelitas exhibetur, etsi sacramentum ipsum fidelitatis remitti potest nec substantiale est. Tale quod sine pretio interuentu conceditur ex art. 344. iure quidem patrio. Nam feudistico scripto diuersum putant. Sine his feudum non est contractus qui initur. Quod si quidpiam contra fiat, feudum esse desinit & degenerabit, & in aliam conuentionem transibit aliquam de permissis sine nominatam, siue innominatam, quæ tractatio est, l. vbi ita donatur. D. donat. Huius item contractus quædam naturalia sunt, omnia scilicet, quæ moribus cuiusque gentis ex natura actus circa villam expressionem debentur ab ipsa consuetudine tacite addita aut subintellecta: talia sunt, *rentes, lods, chambellage, homage, droïts de succeder aux bastards, bannies*. Ita enim etsi alibi alia diuersa sunt intra territorij cuiusque metas, tamen debentur, quamuis nihil in inuestitura seu concessione de his dictum sit; & in faciendo feagio nil cautum sit. Eadem si nunquam soluta sunt, ne mile quidem annis iuri petendi derogatur occasione quandocumque accidente, nisi negatione debitoris, ex qua vassallus in possessione lon-

A gillima fuerit, quæ nos fusè persecuti sumus in titulo de Appropriamentis. §. 276. inde fit, vt si laudimia nunquam petita sint, nil veter ea peti quandocumque noua feudi seruientis venditio facta fuerit. De Camerario idem iudicium & talibus quæ ex vniuersalis territorij conditione debentur ex articulo. 277. Nam ex superioribus non omnia vbique debentur sed alibi alia laudimia quidem & ventæ vbique. Talia omnia naturalia quæ dicimus, conuentionibus partium subiunguntur, & mutari, etiamque possunt citra contractus feudi corruptionem in totum & in parte: fieri enim possent pacto & tenore inuestiturae, ne quid istorum deberetur, nec feudum esse desineret, nec enim periret substantia feagij vt articulo. 397. 354. 356. 358. 365. Atque ita in totum pendet ab consuetudine cuiusque loci aut regionis, Italie alia, Germaniæ, item nobis alia pro vt more gentis cuiusque inuenerit, de quibus Zafius lib. de feudis parte, 12. Nam quæ in Germania aut Italia naturæ feudorum tribuuntur, alibi sunt alia, quia si visquam alias in feudis maxime mores variant. Itaque quod apud Zafium legis feudorum naturæ tribui & subintelligi etiam non expellat, ne in Britanniam produxeris, nec quæ Mediolani somniatur Obertus aut Gerardus eadem nobis probantur.

C Accidentalibus sunt quæ in totum ab conuentionibus partium pendunt, id est, non debentur nisi cura & expressa, *comme rentes, deuours*, est qui ranas debet compescere dum dormit, est qui mulcum colligere ad officia naturæ, est qui corollas offerre, qui balneare, & infinita talia. Hæc a nemine præstantur nisi promissa ex tenore inuestiturae; ex quo feuda pactiosa Itali scriptores solent appellare: Hæc taliaque adesse & abesse possunt citra feudi aut contractus corruptionem, de quibus dicere solent tenorem inuestiturae derogare omni naturæ feudorum, quem locum cumulari Tiraquellus, in l. si vnquam verbo libertus, num. 9. C. de reuoc. donat. & Zafius, dict. parte 12. & partem. Iare Curtius libello de feudis parte 1. quest. 6. quod dictum de naturalibus intelligendum est. Nam substantialia inmutabilia sunt. Quo factum est; vt libri illi feudorum, qui habentur in manibus, pene inutiles nobis sint reddidi mutata conditione feudorum pro moribus cuiusque gentis, nec in his ita mulcum ponendum sit.

fit operæ, & si quidem in vmbraculis scholastici studij legi eos non improbem ad deformationem vt lineamenta materiæ: Sed cum ad forum veneris pene dediciſſe proſuerit, ne fallant actutoritæ iuris non recepti. Nec illud quidem recipimus, quod illi tradunt, feuda quæ ad certa & determinata ſeruitia dentur, improprie feuda dici, veluti ex natura ad incerta porius dari ſoleant capit. 1. vbi gloſſ. & doctores. de capit. qui

cur. vend. capit. 2. tit. in quib. cauſ. feud. amit. capit. 1. ſ. penult. tit. quid ſit inueſtit. Cuius oppoſitum in totum obſeruamus, ne villa debeantur obſequia niſi condicte & expreſſa inueſtitura. Naturalia probatio ſi ne non egerit, cum ſint ſcindata in conſuetudine quancumque tempore omiſſa. Accidentalia egerit, & omnino probari conuenit inueſtituris aut profeſſionibus interdum & teſtibus.

ARTICLE CCCX.

L y a trois manieres de tenues, qui ſont appelees nobles.

Tres ſunt ſpecies conceſſionum feudalium, quæ nobiles appellantur.

ARTIC.
CCCX.
NOVAS
CONS.

- 1 Tenure, quid ſit.
- 2 Feudorum quadam differentia moribus incognita.
- 3 Nobilitas feuda non à perſona, ſed à re metitur, & lege poſſeſſionis.
- 4 Nobilitas eſt interregalia.
- 5 Feudorum quadam diuiſiones ſeu qualitates moribus ignorantur.
- 6 Paganica conceſſiones in feudis quæ.

Et art.
328.
N. C.

[Ily a trois manieres.] Hoc eſt iure & moribus gentis triplici conditione feuda conceduntur. Nam in totum alaudia nulla ſunt quod veteri expreſſum capit. 224. incaute in noua omiſſum eſt.

1 De tenures.] Externi tenentes, apertius dicunt, intelligimus autem leges, modos & deſcriptiones feudorum à conſuetudine inductas, & quæ ſubintelliguntur, ita vt protinus quam dixeris, *tenue comme unueigneur d'assigne, ou comme de ſeigneur lige, ou à lignee*, intelligas ex conſuetudine ſcripta quæ cuiuſque natura & iura ſint & inueſtiturarum differentia, etiam ſine expreſſione contrahentium.

Qui ſont appelees nobles.] frequenter conuenit iuri patrio operam nauantibus vt deſcenda ſint, quæ ex illa feudistica Mediolanenſium farragine didiceris quæ in ſcholis teritur: Nam illi nobilia feuda vocant, quæ à nobilibus ſunt conceſſa, nobiliora etiam pro vt qui dederit nobilitate excellat: atque præcellere quæ à regibus, ſecundo ordine à Ducibus, atque ita deinceps gradu facto conceſſa fuerint. Quæ ratione ignobilia & Burgenſia vocant, quæ ab ignobilibus conferuntur, ipſos etiam qui accipiunt eadem ratione nominibus diſtingunt Capitaneos, vaſſallos; Valuaſſores & valuaſſinos appellantes, quæ illorum vulgata eſt tractatio. Sed eorum nihil nobis in uſu eſt qui nobilitatem feudorum non metitur à perſonis concedentium aut accipientium, ſed realiter à lege conceſſionis prout ſic vel ſic habenda, vel tenenda, conceſſa ſint nobiliter, vel ignobiliter. Quare à rege conceſſa, nihil prohibet ignobiliter poſſideri id eſt, *proutierement, comme il fait aux landes qu'il baille de ſon domaine tous les iours, ou aux domaines congeables qu'il aſſiege aux payſans*. Quod cum fit etiam ſi talia commerciis ad nobiles deuenerint, in ſua conditione manent, & focariorum debitis ſubijciuntur, vt item nobilia ſi ad ignobiles deſcrauerint in ſua conditione perſtant. Sunt enim iura talium realia, & rebus inſixa, nec à perſonis ſtatum ſuum ducunt. Itaque, quo iure vitur, nullus Dux Marchio aut quantalibet percellens dignitate & titulo conceſſione feudi quemquam nobilitat. vt feudistiæ volunt: regum ita poteſtas eſt, atque inter re-

Art.
258.
ad. Bly.

Argent. in Conf. Brit.

B galia numeratur vt quemquam nobiliter, ſue feudi creatione noua ſue alienatione eius, quod iam ante creatum ſit. Nec rex ipſe collatione talium quancumque nobilitate intelligitur, alioqui non nobilem, niſi ex certa ſcientia, nec ignarus conditionis accipientis contulerit; quo caſu diſpenſare intelligitur, & nobilitate ad effectum capacitatſ talis feudi, quod alioqui non conceſſurus tali iudicandus eſt. Veluti nuper cum equitatus dignitatem ambitioſe tetræ filius quiſque & ignobilis à principe petèret, nemo non abſtulit quod cuperet, cum iſta decora concedere quam numerare porius videretur. In eo numero, cum plures ignobiles apparuiſſent, rectè reſponſum tales obrepiſſe principi videri, cum conditionem ſuam mentiti eſſent, & ambitus potius dammandi viderentur, qui non regis ſponte, ſed magnatum ſufragationibus in eos titulos irrepiſſent. Nec igitur Dncatus aut Marchionatus collatio nobilitat, aut receptio in fidem regiam niſi ab ſciente facta ſit, cui conferret, nec vulgata receptione homagij iuri communi præiudicari. Proinde id nobis feudum nobile dicitur & uſurpat quod iure ac lege nobiliter, habendi nobili conceditur, dicta neceſſitate præſtandi hominij & obſequiorum talium quæ à nobilibus ex dignitate præſtari poſſint, citra vllas artificiales aut fabriles operas, art. 99. ſup. Hæc lex, rectè ſendi nobilis, tum illa natura vt perpetuo pro accipiente, heredituſque eius conferatur, atque etiam ſucceſſoribus particularibus, & cauſam habentibus, ita vt adimi nequeat niſi ex cauſa & iure non omnibus illis quidem aut conſuetudine expreſſis. Carteras ſ feudorum diuiſiones, ſecularia, Eccleſiaſtica, ſæminiani aut maſculini de Camera de Cauena; Gaſtaldia, antiqui, noui & tales, quæ qualitates ſunt porius ex conſuetudine uſu ignoramus omnes eſſi quidem in conſenſum & commercia, ſi quis velit, poſſit inducere, ſed præter naturam eorum, quæ conſuetudo intro-

E Nobles.] Nam & quadam ignobiles & paganicæ ſunt conceſſiones quæ ſine homagij lege & ad determinata ſeruitia manalia & vilia debita conceduntur pecuniaria porius quam honorifica & quæ quis paganice tenenda acceperit, non poſſit alteri nobiliter habenda in feudum concedere in præiudicium ſuperioris domini aut regis aut eorum quorum intereſt ratione intributionis focariorum. Talium ex natura eſt, eſſi præter naturam interdum cauta hominij iura, nouimus in cōceſſionibus paganorum, ſed vt diximus præter naturam, nam ex conſuetudine non deberetur, ex conſuetudine eſt, & accidenti quod cauſa eſt.

ARTICLE CCCXI.

ART. CCC.
& ART.
CCXXII.
NOUVE
CONS.

VNE^e est tenuë comme iuueigneur d'aisné^e b lequel iuueigneur, fil tient en parage^c tient aussi en ligence du Seigneur suzerain de qui les choses sont prochement tenuës: La seconde maniere s'appelle tenuë à^d ligence: Et la tierce quand aucun sans tenuë en iuueigneurie, tient de son prochain Seigneur, qui tient en celuy cas^e comme du Seigneur lige.

Quod m^o secundo nato tenetur, quam habet à primogenito, b qui secundo natus, si tenetur iure paragi, c tenet etiam in^d ligentia, à superiori Domino, unde immediate res tenetur, Secunda appellatur detentio in ligentia, tertia, quando quis non ut secundogenitus obtinens, tenet à Domino suo immediate proximo, qui tenet illa specie, c t^oquam à Domino ligo.

1 Quatuor differentie de teneure feudale.

2 Prima comme iuueigneur d'aisné en parage.

ibidem.

3 Secunda de iuueigneur sans parage.

4 Nobilis controuersia adhuc non decisa.

L'une est tenuë comme iuueigneur d'aisné. Hic articulus perperam numeris separatus est à superiore. Persequitur vero feudalium concessionum iura & naturam singulis nominibus discernit iura subsequentibus articulis sigillatim accipitur. Tres facit concessionum nominationes, simplices duas, mixtam unam, de duabus, Simplex est, la tenuë comme iuueigneur d'aisné, Simplex item, comme de Seigneur lige. Mixta de veritate, comme iuueigneur d'aisné, & de la ligence au suzerain de tous deux. Hæc diuisio de nobilibus tantum concessionibus statuit, nec plena est, cum quartam omittit, qui est comme iuueigneur d'aisné sans parage. Sed hoc quorums quisque intelligit? vix quidem qui in foro senuere. Dicam itaque plenius, nec dubito, quin dictum expediat, & multi, nisi obest inuidia, gratiam mihi sint habituri. Primus ego viam aperuero, quod multorum annorum accurata obseruatione veteris & innouati iuris ad hæc tempora etiamnum ignoratum deprehenderim: dicam autem sic, vt ab omnibus intelligi possit.

¶ Hinc artic.
331. N. C.

2 Il y a en la Coustume de ce pays quatre differences de teneures feudales, nobles & vne roturiere. La premiere des nobles est comme iuueigneur d'aisné en parage, que les anciens en leurs lettres appelloient en ramage. Qui se fait quand le fils aisné baille à son frere puîné, que nous appelons iuueigneur, une terre pour son parage pour tenir de luy aisné & ses successeurs comme iuueigneur d'aisné en parage. Ceste forme de tenure en parage se pratique aux prochaines Prouinces d'Anjou, Touraine, le Maine, & ailleurs. Et appellent l'aisné le parageur, & le puîné le parageau. Qui tient en ceste façon est dit tenir en parage, estant tenu de son frere, pairs de degré & de sang, ainsi dit de parité. Ceste tenure par la Coustume empêche plus de denois d'honneur & de desherences que de profitables pecuniels ou de venenu pour l'aisné: car tel vassal ne doit bail, ny rachat de son fief, art. 74. & 320. ny ventes, art. 320. & n'est subre à la haute iustice de l'aisné, art. 312. ny aux amandes de tel appel ou contrredits, ny de desfautes, art. 312. il doit néanmoins soy & hommage, art. 320. fors la fille qui n'en doit en sa vie, art. 317. Pour hommage, il ne doit que la bouche & les mains, art. 325. l'aisné est tenu luy recognoscistre la tenure, art. 316. le puîné se sied à

A la dextre de l'aisné en sa Cour ou de son Iuge pour marque de vraye parité, art. 314. Il est excusé de la presumpcion de contumace par son serment, art. 313.

Voila les drois reciproques de ceste tenure qui sont de la nature de la tenuë sans besoin d'en faire expresion au convention estans deuoirs imprimez en l'acte & tement feudale par la Coustume tellement quels nous auons mis cy-dessus, inter naturalia actus. Ne se doit toutesfoi nier que de convention, il ne sy en puisse adoussier d'autres & profitables en l'infesdation, mais en ce cas ils seront deux: par accident & par la convention & se mettront, inter accidentalia actus, qui ne seroient deux s'ils n'auoient esté conuenus. Ce qui est baillé à tenir aux termes & deuoirs conueniens l'appelle feudum rectum, ce que outre se met de conuenion fait degenerer le fief à natura feudi recti, aux termes du sire, de feud non hab. prop. nat. feud. & latetatus Lib. de feudis part. 12. Curtius in feudis part. 1. quest. 6. num. 24.

La teneure comme iuueigneur sans parage s'appelle quand le parage est finy. Il se finist par trois accidents, chose non tenue guerres cognue aux praticiens. Le premier quand les deux lignages de l'aisné & le puîné descendent si bas que le lignage se finist, ce que ceste Coustume mesure, au neusme degré comme nous prouue l'art. 284. En Anjou, & à Blois, quand les uns & les autres se peuent marier ensemble. Le second quand l'aisné ou puîné aliené son fief en main estrangere, comme il est permis & presuppse en l'art. 141. & 317. Le tiers quand le puîné baille son fief à tenir de luy à son iuueigneur qui s'appelle four-iuueigneur, dont est parlé en l'art. 259. les Angevins & Tourangeois ont autres drois & coustumes: car les puînés ne doiuent point de ligence au suzerain, l'aisné respond pour tous les puînés, & se charge de leur hommage.

En tous ces cas le parage se finist defaillant la parité & le lignage, & va le fief en main estrangere, l'effect de ceste defaillance ne tollist pas les drois utiles & de reuenu des drois D à l'aisné en sa representation par la concession de fief: mais les honneurs & desherences de reuerence personnelle desir du puîné ou reciproques de l'aisné sont ostées, & se auoient tout ainsi que le lignage se perd, par la raison de l'art. 298. En sorte que tous les deuoirs cy-dessus dictz cessent. Le iuueigneur donc ou sa representation apres le parage finy ne sera plus quitte de son hommage par la forme de l'art. 325. ainsi sera un plain hommage en la forme de l'art. 26. il ne se serra plus à la dextre de l'aisné, l'aisné reprendra la haute iustice sur luy, il ne sera quitte des amendes de contumace & loyer à sa Cour par serment, tous les deuoirs reuerentiels cessent. Demu-

*Demeureront les droïts Viles & de reuenu la foyl homma-
ge, fruitils de male foy par faute d'ueuby. Non diffimiliter
atque contingit in operis officialibus patronorum an
libertis præstandis, quæ extraneis cedi nequeunt, & li-
beris patronorum debentur etiam si heredes non sint,
vt affixæ personæ fabriles & artificiales & cedi pos-
sunt. Lopus in rerum. D. de oper. libert. vulgo. l. si non
fortem. §. libertus. D. de conduct. indeb. & quæ Moli-
næus tractat. in feudis. §. i. glof. 3. nu. 24. hæc similitu-
do ob oculos ponit discrimen talium quæ à conside-
ratione personæ sumuntur & ab ea separari non pos-
sunt, aut vero pollunt; vt quæ reuerentia generis &
necessitudine sanguinis tribuuntur eadem abscedente
sanguine & genere desinant, de quibus nos d. art. 298.
Super hoc iure nobilis me adolefcente, controuersia*

4 orta est, necdum vero finem accepit Parlamento Pari-
siensi indecisa. Dux Britanniz auctor memoria opi-
mas ditiones principis cuiusdam viri confiscauit ob
perduellionem & in fscum redegit, eas cum per an-
nos aliquot tenuisset, rursum in feudum concessit cui-
dam ex suis, addita clausula, quo iure, quaque condi-
tione vassallus ille perduellionis postulator tenuisset
ante confiscationem. Qui beneficium accepterat, pro-
pitius ad obsequium feudi collati, vassallos deuocauit
in quibus principe quidam loco fuit qui pridem be-
neficium suum tenuisset *comme iuuigneur d'asné* à feo-
do confiscato, obstitit is, ac rationes attulit se quidem
pridem beneficio obstructum fuisse *comme iuuigneur
d'asné* domino feudi confiscati germano quidem suo
& genere non dispari nunc cum id feudum ad extrane-
os perueniret semel confiscatione ad Ducem, dein-
de iterum concessione ad extraneum paragium semel
& iterum finitum, genus & gentem desinisse lege pri-
stini feudi, quæ olim fuisset, amplius non teneri. Nam
cum omne hominiam in persona Ducis ligium sit,
vt principis summi mutata conditione feudi per in-
corporationem domanio factam, concessione noua
restitui in pristinam causam non potuisset, non magis
quam genus & gentem, & sanguinis iura semel extin-
cta, nec amplius eam clausulam, quo iure quaque
lege, &c. potuisset, quam quod natura pateretur & noua
concessione feudum nouum constitui relatiue quide-
m ad priores concessiones, sed vetus desinisset confu-
sione semel facta agentis & patientis. Hæc controuersia
torosam litem triginta annos indecisa controuertentes
fatigat, ex quo primum mota est. Cum ad verum ven-
tum est negari non potest paragium mutatione san-
guinis, & interuentu extraneæ personæ extinctum
quæ semel atque iterum in proposito casu accidisse
proponitur, & quod ante confiscationem homma-
gium & feudum in *iuuigneurerie* fuerint, post confis-
cationem, incorporationemque ligium in persona
principis factum, cui fine exceptione hommagia præ-
stari oportet ligia. Quare mutatione personarum, &
generis, & confusione dominiorum directi & vtiles in
persona principis facta, quod denuo alteri concessum
sit, etsi legibus non diffimilibus nouum, & aliud di-
uersum feudum intelligi, nec instaurari noua conces-
sione potuisset, quod natura semel esset extinctum, nec
magis suscitari posset ab homine, quam homo quilibet
mortuus, vt nec factum infectum fieri. Sed cum subla-
to paragio docuerimus manere concessionem *en iue-
igneurerie*, pro homagio & fide & iuribus vtilibus &
realibus in extraneis, sequitur hoc casu hommagium
fuisse debitum, quod etiam in tali concessione debe-
tur art. 310. ac nisi sit præstitum in tempore, fructus
male fidei qui dicuntur debitos, & manum iniij po-
tuisse. Hæc vera sunt, etiam si omnes repugnent: &
multi de consulis non satis hac quidem in re consulti

Argent. in Conf. Brit.

A contra censent, quæ nullas magister in scholis do-
cuerit, rarus in foro, de arcanis scilicet patrie iurispru-
dentia.

De la tenue lige à l'igence & retournerie, inferius dicitur,
quæ superioris diuisionis partes sunt.

GLOSSA.

- 1 Tout iuuigneur tient aussi à l'igence du superieur.
- 2 Lige verbi significatio & seq.
- 3 An ligij voce vassallus intelligatur.
- 4 Feudum non ligium.
- B 5 Apud Britones ligium est homagium exhibitum domi-
no immediato.
- 6 Homagium simplex quid.

b *Lequel iuuigneur s'il tient en parage*] Hæc enuntiatio 1
conditionalis & modificata sub verbis (*s'il tient en pa-
rage*) perspicue dat intelligi esse aliquod de feudis de
iuuigneur a asné, qui ne tient pas en parage, & oblique
consuetudo significat, quod ante docuimus, etsi nus-
quam expressum: alioquin quorum hæc oratio *s'il* N. C.
tient en parage, si non & casus aliquis dabilis est, qui ne

C *soit en parage*. Nam frustra in conditione ponitur natu-
ra contingibili, si aliter non potest euenire, & puræ
dispositiones habentur, in quibus conditiones appon-
untur omnino & necessario extituras: nam conditio-
nem omnino talem esse oportet, quæ habeat se conti-
gibiliter ad euentum. Probat igitur, quod ante dixi-
mus, qu'il y a des tenures comme de iuuigneur d'asné, qui
ne sont pas en parage. Sed tamen non rectè hæc disposi-
tio in conditione posita est, sed alio respectu cum dicitur,
si le iuuigneur tient en parage, il tient aussi en l'igence
car tout iuuigneur, quel qu'il soit, tient comme iuuigneur
d'asné soit en parage ou sans parage, tient conséquemment à
l'igence du seigneur suzerain de l'asné, & c'est il dix iuuie-
igneurs de rang subordonné, ce qui se prouve par l'art. 259.
& ideo hæc clausula inconsideratè posita est in condi-
tione, veluti ad restringendam dispositionem ad ca-
sum paragii, cum vniuersalis esse debeat & indefinita
& hoc casu plura sunt vitia dominia vnius directi de
quo Molinæus in feudis. §. i. glo. 6. nu. 4.

D *Tient aussi à l'igence*.] Istud feudum siue concessio
feudi mixta est de ligia & de *iuuigneurie*, sed diuerso re-
spectu diuersorum dominorum: ad positionem igitur
de la tenue en *iuuigneurie*, sequitur positio de la l'igence au
superieur seigneur de l'asné, veluti antecedens necessa-
rium, vt ita talis subinfodatio fiat quam minimo do-
mini ligij incommodo.

E *L'igence*] Verbum coniugatum est à ligio, ligium à li-
gua, verbo italico, quo verbo etiam Albertus Crantz
historia Normaniæ scriptor vtitur, & item Antoni-
nus Florentinus historicus parte 3. tit. 29. cap. 3. §. 6. liga
confederatio & confociatio est aduersus quemquam:
ligentia verbo vsus est Sigibertus in chronico de rege
Scotiz loquens anni 1176. fecit (inquit) homagium &
ligentiam de terra sua. Hic textus differentiam ponit
inter ligiam & ligentiam, ligiam enim esse immediati
vassalli, ligentiam mediati, vt infra dicemus. Cæteræ
F *secondæ maniere de tenue est simple & la suivante aussi*.

Comme de seigneur lige] pugnatur duo eruditi viri
valde exerce super huius vocis significatione & vsu:
vnus vt demonstrat ligij voce non alium intelligi
quam vassallum, & quem cumlibet alius, vt cum vas-
sallum designati agnoscat, tamen non cum quem
fidelitate salua, id est, sine exceptione contra omnes
qualis summus principibus præstati solent: nec dubium
quin italis scriptoribus, vnde ea vox ad nos manauit

hoc sensu accipi soleat, cuius rei testes sunt Bald. & Aluar. in præd. feud. diuis. 7. glof. Clement. pastoralis, de re iudic. Spec. tit. de feud. §. 1. & Iason in præd. feud. Quam ob rem negant quemquam duorum ligum esse posse Specul. ubi supra Baldus & Aluar. Jacob. de sancto Georgio, lib. de feud. verbo in feudum & tit. de homag. Matth. Afflict. constit. reg. rub. 15. lib. 3. & glo. d. Clement. Quos locos prior pro se de barbaris scriptoribus allegat, egregie contra eius sententiam faciunt. Ligij certe libri vulgari feudorum non meminerunt sed vsu inuexit & aras non multo illis libris posterior quibus interdu illa farrago scriptorum, quæ libris illis addita est vitur de quo locus poscit ut aliquid amplius dicamus. Ligium igitur scriptores feudorum describunt quod immediatè principis beneficio habeatur eius qui superiorem non agnoscat, & exors sit omnis alicui imperij, hominum quod ab eo præstetur, ligium item dici, quod concipi solet sub verbis de fidelitatem & auxilium præstando regi contra omnes homines qui viuere & mori possunt, quod feudistæ dicunt nemine dempto. Cui sic præstetur necesse est cum suprema potestate præditum. Nam nec alij cuiquam eadem forma præstari potest: etsi fortè esset præstitum superioris persona semper excepta in-
4 telligeretur ex §. contra omnes tit. hic finitur lex incipit, idque ligia persona summo imperio prædita facit non ligij vox aut significatio de qua, cum barbara sit, non fuit pugnandum eruditus viris, cum auctoritatem non habeat ab illo iure sed intelligentia vrentium, alibi alia prout descripsi vltus. In principis persona talia fenda & homagia sunt omnia ligia, extra eam nulla: Cuius præstandi forma est, quod vassallus iunctis manibus distincto gladio, & in genua prouolutus sacramento adigitur. Hæc nota supremi imperij, etsi & aliis cuiuslibet notæ penè idem vsurpatum ambrosio scimus inculcitur & inurbane. Feudum non ligium vocant commune & regulate omnium vassallorum, quo sacramento fidelitatis adstringuntur, sed cum exceptione superiorum omnium & antiquiorum dominorum. d. §. contra omnes. In hoc promissio continetur de iuuando Domino ex forma fidelitatis, nisi quod de armis iuramento olim cōtinebatur, nunc eximi solet: propterea quod nemini cuiquam ius est arma mouendi, de quo art. 56. diximus, etsi veteribus formulis vitatur vassallos iuramento obsequij armati obstringi solere pro se & vassallis suis, ita ut suis vassallis stipati ad obsequium venirent *auec deux, trois, & quatre Cheualiers d'ost, selon la qualité de leurs fiefs & de leurs vassaux*. Quo tempore mirum non erat

vassallos de armato obsequio promittere: Nunc recta & immediatè omnes vassalli pro feudis suis ad obsequia regis, citantur *tant en preche qu'en arriere-fief*. Proinde ut de ligio amplius dicamus illa Italica significatio nobis recepta non est: quæ supremi imperij agitione fit, sed pro vulgari & communi feudi & homagij iure, quod à quolibet vassallo culibet Domino præstari solet ratione domini directi & obsequij, & simplicis superioritatis feudalibus iure. Itaque hic ligium homagium appellatur quod cuique Domino immediato feudi exhibetur, etiam si ille alium superiorem habeat: quomodo suis quoque vsurpari Gul. 6 do Papa decis. 110. retulit & Petrus Iacobus quem Papa refert: quo significatio & vsu Cenomani & alij quidem accipiunt. Hoc significatio nil vetat vnum plurius esse ligium, cum in omnibus personis, quæ iure excipi debent, semper intelliguntur exceptæ, quod Molinæus *κατοικητικῶς* fieri putat: & verum fortasse, si vltro probato iure & legibus feudi ligij facta esset descriptio ex moribus Italiæ. Sed cum nec vltus nec barbaræ vocis significatio auctoritatem habeat ab lege non rectè abusiue vsurpari dicitur, quod legem non habet, & cui consuetudo aliam atque aliam vim & effectum tribuit, cum aliqui nec vocis proprietate, nec vi ab extrema moribus attributa teneantur. Præter superiora hominia ligia & nō ligia, aliud quodque veteribus in vsu fuit, quod homagium simplex dicebatur & historia meminerunt, quod federatorum principum inter se fuit, qui lege quidem feudali non tenebantur, sed qui vt inferiores, angustioris dignitatis titulis sese summississent vassallosque suos. Huius descriptio cognoscenda est ex l. non dubito. D. de capt. & postlim. reuert. federum (inquit) duæ species fuerunt, vnum æquum & pari conditione amicitie causa factum, addo ego & confociationis, hoc, par & æqualis vtriusque federati conditio & honor est. Tale est quod rex Francus cum Hispano, Anglus Rex cum Franco & ferè eorum qui sese mutuo nulla obsequij necessitate attingunt. Alterum impar vt cum conuenit vt alterius maiestatem alter comiter conseruet, qua formula adiecta intelligitur non pari iure vt sæpe titulus imparibus alterum altero esse superiorem cuius Cicero oratione pro Balbo & Lilius non semel meminerunt. Hoc cum præstatur sola dignitatis prerogatiua immediata causa talis submissio intelligitur, beneficij dari aut accepti nulla, hoc est nullam præsupponit concessionem feudalem, nec qui id præstat, agnoscat se esse vassallum alterius. Tale fuit, quod pridem, &c.

ARTICLE CCCXII.

ARTIC.
CCCXII.
NOVAS
CONS.

'A I S N E' sur son iuueigneur n'a point de haute Iustice, n^a ventres à luy demourantes.

P^rimogenitus^a in secundonatum merum non habet imperium, b seu altam iustitiam nec laudimiorum retentionem.

- 1 Primogenitus non habet haute Iustice in secundonatione.
- 2 Ny ventres ny rachat.

L'a'isne sur son iuueigneur. Eodem iure Andes Cenomani Turones videntur, quod scilicet primogenitus nullam habet iurisdictionem in secundonatum

nisi in duobus, in controuersia scilicet mensurarum, & recusandi paragi. Hoc iure primogenito iurisdictionis capitalis in secundogenitum admittitur, & eius vassallos, & quæ ab ea dependunt, sed negato imperio & alta iustitia & actibus ab his dependens media & bassa (vt loquuntur) si ex conuentione recepta est exerceri potest artic. seq. Et cum hæc sit nota & con-

& conditio, de la tenue comme iueigneur d'aisné, non valet pactum aut concessio feudi huius conditionis & tenuræ in qua retinetur imperium in præiudicium quidem dominilij, licet inter ipsos inter se contrahentes valeret, vt contra naturalia tantum appositum per ea que diximus in rubrica. Itaque non potest subsistere conquirente domino, qu'il soit baillé à tenir comme iueigneur d'aisné & que l'aisné retienne haute iustice sur son puisné ou ses vassaux & subiects. Et si hic de vassallis nil exprimitur, & ratio dispartici potest, cur in paragio non detur imperium in parem præsertim capitalium cognitionum: cum in vassallis impar si ratio, vsus tamen de vas-

allis quoque idem obseruat manente quidem paragio.

Ny ventes à luy demeurantes. Hic oblique significat primogenito dari exactionem laudimiorum quæ subditi secundogeniti debeant de contractibus suis, retentionem non item, sed per manus eius domino ligio solui debere. Addi hic oportet nec baillium nec redemptium primogenito deberi art. 74. supra & infra art. 320. His finibus talis concessionis descriptis à consuetudine derogari nequit pacto partium in præiudicium domini ligij, quia consuetudo non alia lege aut pacto permixta erat talem subinfodationem in præiudicium primi domini ligij quod nos dicemus art. 344.

ARTICLE CCCXIII.

V AND^a l'aisné conuient son iueigneur par sa Cour il^b doit luy intimer en quelle cause & ^c demande & ^d de temps competant, ^e à fin qu'il se puisse pouruoir de conseil autrement n'est tenu le iueigneur comparer & qu'il y ait des gens assistans en sa Cour qui puissent recorder les exploits qui auroient esté faicts si le iueigneur le requiert. Et posé que le iueigneur auroit ^b défailli par trois fois, & qu'il fust adiourné ⁱ o intimation, si l^k n'est iugé a vaincu ^l en iurant, qu'il n'eust fait lesdits défauts ^m en mespris & contemnement de son aisné, il seroit ⁿ quitte des défauts aussi ^o sera quitte des denegations, contredits & appellations, qui seroyent ensuiz le iour & s'en departant ^p celuy iour.

ART. C.
CCCXIII.
NOUVEAUX
CONS.

Q Vando^a primogenitus secundonatus in ius ad suum tribunal prouocat, ^b debet illi libellum ^c scribere, cuius causa, ^e petitionisve nomine illum in ius abstrahat, continens, ^d & ei largiri legitima tempora ^e intra quæ aduocatum querat ^f aliis sistere se iudicio non tenetur secundonatus, ^g & asidere debent tribunali, idoneæ persone, ad probationem actorum, quæ per actum fuissent, si ita postulet secundonatus, & hoc posito, ^h quod se non stiterit natum minor, post trinam denunciationem, ⁱ dies ei fuisset indicta, & ^j confecta citatio, ^k n si damnatus sit, obtinebit, ^l præstito iureiurando, se vadimonium non deseruisse, ^m in contemptum fratris natu maioris, dictis ⁿ defectibus absolueretur, negationibus, & ^o futationibus, & interpositis appellationibus, quæ eo die subsecutæ fuissent, ^p modo illis renuntiaret. ^p eodem die.

¹ Primogenitus habet mediam & infimam iurisdictionem in secundo genitum.

² Citationes omnes hodie sunt libellandæ.

³ Symbolum de la tenue en iueigneurie & en parage & seq.

¹ ^a Quand l'aisné conuient. Hic datur intelligi mediam & infimam iurisdictionem esse primogenito in secundo genitum en la tenue comme iueigneur d'aisné. Tametsi incidenter & veluti enunciatiue, quod tamen discretè & principaliter propter se exprimi conueniebat art. superiori, cum res sit non parui momenti & digna de qua caueretur nullo alibi cautum. tum propter vicinas consuetudines, quæ alio iure vtuntur, à quibus interdum quari solet interpretatio omiforum.

² ^b Il doit intimer en quelle cause. hæc dispositio à veteri & obsoleto iure manauit, quo generales citationes admittabantur, vt quis veniret de iure responsurus: quamuis tales vetus quoque iurispudentia non probasset, l. vlt. C. de anna. except. & cap. 2. ex. de libell. obla. de quo nos art. 266. supra. Sed hodie ex regum

B ordinationibus libellatæ esse debent omnes, ordin.

Franc. I. 1539. art. 16. & art. 22. etiam adiecta nullitatis pena ord. Caroli IX. art. 1. publicata Maij 1564 nominatim in materia feudali art. 11. d. ord. diximus art. 116. supra il faut spécifier les causes des saisies, afin que le vassal les entende pour faire les offres pertinentes, & deduire ses defenses.

^c Et demande. Quæ alia esse nequit fere quam ex causa feudali & iuribus ex causa debitis: Nam li quid extrinsecus per contractum deberi, diceretur, superior ligius adeundus esset, nec in sua causa iudicaret. Diximus art. 49.

^d De temps competant. Ex illo vulgari iuris theoremate citationi nimium acta non ardet citatum, quæ tamen purgatur per subsequenter comparitionem.

^e Afin qu'il se puisse pouruoir de conseil. Vt querat aduocatū lab hostibus. §. fin. l. ait prator. §. fin. D. ex quibus cau. maio. cap. statutum. §. sancimus de rescript. in 6. Sed etsi non habeat, primogenitus dare tenetur l. i. D. de postul. Sed & quod de loco omisit su plendum est, ex art. 20 §. & art. 771. infra & d. cap. statutum: noue enim ferendum est quod Normani faciunt vbiuis ius

dici in adibus, ad futum, ad quereum & loca minime idonea.

^a Autrement n'est tenu le iuueigneur.] Ergo nec defectus concessi valebunt, nec necessaria erit appellatio consuetudine actum annullante. l. 1. D. de feriis l. si feriat. D. de arbitris.

^b Et qu'il ait des gens.] Hoc ius ductum ex veteri more quo acta testibus probabantur art. 154. quod nos abrogatum diximus ibidem & scriptis probanda, & in hanc causam habendos actuarios, quo in genere valde peccatur in Normania inferiori, ubi iudices ipsi acta scribunt, quibus scilicet quæque interuenerit & mutare adscribere, inducere, inferere.

^c Defaill par trois fois.] Hæc sunt exoleti iuris vestigia & reliquæ prisce praxi & stili, hodie ex ordinat. anni 1539. duo sufficiunt.

^d O intimation du défaut.] Et qu'à faute de comparoir il sera procédé à l'adjudication de la demande, c'est en effet le profit de défauts que les anciens appelaient aduournement o intimation.

^e S'il n'est jugé.] Vetus item formula, nunc dicimus si le profit des défauts n'est pas encore jugé. Nam post iudica-

tum more purgatio non admittitur, & omnino appellandum est aut parendum iudicatis.

^f En jurant.] Hæc via de notis & symbolis de la tenure 3 parage, scilicet, que le puiñé ou iuueigneur rabat le défaut par son serment car le teneur en iuueigneurie sans parage ne seroit pas reçois de mesmes ne quitte par serment.

^g En mespris.] Hic contemptus enim luitur emenda art. 520. Nam non adfuisse vadimorio contempniti est superioris vocationem.

^h Quitte des défauts.] Tant du profit que des défauts, art. 520.

ⁱ En s'en departant celui jour.] Negatio feudici missum importat vtriusque dicimus, le contradict, l'amende, art. 618. In appellatione multo grauissima debetur ex ordinationibus. Sed tamen si his omnibus cesserit secundo genitus impune est hæc quoque nota est de parage.

^j Ledit jour.] Et si in vulgaribus appellationibus octo dies dentur ad cedendum appellationibus, hoc ius ibi casu non obtinebit, sed eodem die cedi oportebit, inest enim huic causæ specialius aliquod propter contemptum & obligationem fidelitatis & honoris ob beneficium debiti.

ARTICLE CCCXIII.

ARTIC.
CCCXXXIX.
NOUVEAU
CONS.

E^a iuueigneur pource qu'il tient en parage de l'aîné, se peut seoir en sa Cour iouxte son aîné.

S^cecundo^a natus^b dummodo in paragio teneat, sedere in suo tribunali potest, ad dextram maioris natu aut iudicis sui.

^x Sedere iuxta primogenitum aliud symbolum de la tenure in iuueigneurie.

Le iuueigneur.] Hoc ipsum aliud symbolum est de la tenue en parage nam vulgari concessio de iuueigneurie simple, non conceditur sedere ad dextram finito aut non superstante paragio, cum id sit præcipuum paritatis iudicium, & honoris æqualitatem significet, quando hic honos & gentibus omnibus præcipuus est & secundus a primo; vnde illud decantatum scripturæ, se-

dere à dextris dare non est meum, sedere à dextris apostolis non concessum; vt medius alibi apud Numidas, alibi sinistram latus vt in conuentibus ordinum in sacris in præminentis Ecclesiasticis in parlamentis. ¹⁴⁴⁰ ¹⁴⁴¹ ¹⁴⁴² ¹⁴⁴³ ¹⁴⁴⁴ ¹⁴⁴⁵ ¹⁴⁴⁶ ¹⁴⁴⁷ ¹⁴⁴⁸ ¹⁴⁴⁹ ¹⁴⁵⁰ ¹⁴⁵¹ ¹⁴⁵² ¹⁴⁵³ ¹⁴⁵⁴ ¹⁴⁵⁵ ¹⁴⁵⁶ ¹⁴⁵⁷ ¹⁴⁵⁸ ¹⁴⁵⁹ ¹⁴⁶⁰ ¹⁴⁶¹ ¹⁴⁶² ¹⁴⁶³ ¹⁴⁶⁴ ¹⁴⁶⁵ ¹⁴⁶⁶ ¹⁴⁶⁷ ¹⁴⁶⁸ ¹⁴⁶⁹ ¹⁴⁷⁰ ¹⁴⁷¹ ¹⁴⁷² ¹⁴⁷³ ¹⁴⁷⁴ ¹⁴⁷⁵ ¹⁴⁷⁶ ¹⁴⁷⁷ ¹⁴⁷⁸ ¹⁴⁷⁹ ¹⁴⁸⁰ ¹⁴⁸¹ ¹⁴⁸² ¹⁴⁸³ ¹⁴⁸⁴ ¹⁴⁸⁵ ¹⁴⁸⁶ ¹⁴⁸⁷ ¹⁴⁸⁸ ¹⁴⁸⁹ ¹⁴⁹⁰ ¹⁴⁹¹ ¹⁴⁹² ¹⁴⁹³ ¹⁴⁹⁴ ¹⁴⁹⁵ ¹⁴⁹⁶ ¹⁴⁹⁷ ¹⁴⁹⁸ ¹⁴⁹⁹ ¹⁵⁰⁰ ¹⁵⁰¹ ¹⁵⁰² ¹⁵⁰³ ¹⁵⁰⁴ ¹⁵⁰⁵ ¹⁵⁰⁶ ¹⁵⁰⁷ ¹⁵⁰⁸ ¹⁵⁰⁹ ¹⁵¹⁰ ¹⁵¹¹ ¹⁵¹² ¹⁵¹³ ¹⁵¹⁴ ¹⁵¹⁵ ¹⁵¹⁶ ¹⁵¹⁷ ¹⁵¹⁸ ¹⁵¹⁹ ¹⁵²⁰ ¹⁵²¹ ¹⁵²² ¹⁵²³ ¹⁵²⁴ ¹⁵²⁵ ¹⁵²⁶ ¹⁵²⁷ ¹⁵²⁸ ¹⁵²⁹ ¹⁵³⁰ ¹⁵³¹ ¹⁵³² ¹⁵³³ ¹⁵³⁴ ¹⁵³⁵ ¹⁵³⁶ ¹⁵³⁷ ¹⁵³⁸ ¹⁵³⁹ ¹⁵⁴⁰ ¹⁵⁴¹ ¹⁵⁴² ¹⁵⁴³ ¹⁵⁴⁴ ¹⁵⁴⁵ ¹⁵⁴⁶ ¹⁵⁴⁷ ¹⁵⁴⁸ ¹⁵⁴⁹ ¹⁵⁵⁰ ¹⁵⁵¹ ¹⁵⁵² ¹⁵⁵³ ¹⁵⁵⁴ ¹⁵⁵⁵ ¹⁵⁵⁶ ¹⁵⁵⁷ ¹⁵⁵⁸ ¹⁵⁵⁹ ¹⁵⁶⁰ ¹⁵⁶¹ ¹⁵⁶² ¹⁵⁶³ ¹⁵⁶⁴ ¹⁵⁶⁵ ¹⁵⁶⁶ ¹⁵⁶⁷ ¹⁵⁶⁸ ¹⁵⁶⁹ ¹⁵⁷⁰ ¹⁵⁷¹ ¹⁵⁷² ¹⁵⁷³ ¹⁵⁷⁴ ¹⁵⁷⁵ ¹⁵⁷⁶ ¹⁵⁷⁷ ¹⁵⁷⁸ ¹⁵⁷⁹ ¹⁵⁸⁰ ¹⁵⁸¹ ¹⁵⁸² ¹⁵⁸³ ¹⁵⁸⁴ ¹⁵⁸⁵ ¹⁵⁸⁶ ¹⁵⁸⁷ ¹⁵⁸⁸ ¹⁵⁸⁹ ¹⁵⁹⁰ ¹⁵⁹¹ ¹⁵⁹² ¹⁵⁹³ ¹⁵⁹⁴ ¹⁵⁹⁵ ¹⁵⁹⁶ ¹⁵⁹⁷ ¹⁵⁹⁸ ¹⁵⁹⁹ ¹⁶⁰⁰ ¹⁶⁰¹ ¹⁶⁰² ¹⁶⁰³ ¹⁶⁰⁴ ¹⁶⁰⁵ ¹⁶⁰⁶ ¹⁶⁰⁷ ¹⁶⁰⁸ ¹⁶⁰⁹ ¹⁶¹⁰ ¹⁶¹¹ ¹⁶¹² ¹⁶¹³ ¹⁶¹⁴ ¹⁶¹⁵ ¹⁶¹⁶ ¹⁶¹⁷ ¹⁶¹⁸ ¹⁶¹⁹ ¹⁶²⁰ ¹⁶²¹ ¹⁶²² ¹⁶²³ ¹⁶²⁴ ¹⁶²⁵ ¹⁶²⁶ ¹⁶²⁷ ¹⁶²⁸ ¹⁶²⁹ ¹⁶³⁰ ¹⁶³¹ ¹⁶³² ¹⁶³³ ¹⁶³⁴ ¹⁶³⁵ ¹⁶³⁶ ¹⁶³⁷ ¹⁶³⁸ ¹⁶³⁹ ¹⁶⁴⁰ ¹⁶⁴¹ ¹⁶⁴² ¹⁶⁴³ ¹⁶⁴⁴ ¹⁶⁴⁵ ¹⁶⁴⁶ ¹⁶⁴⁷ ¹⁶⁴⁸ ¹⁶⁴⁹ ¹⁶⁵⁰ ¹⁶⁵¹ ¹⁶⁵² ¹⁶⁵³ ¹⁶⁵⁴ ¹⁶⁵⁵ ¹⁶⁵⁶ ¹⁶⁵⁷ ¹⁶⁵⁸ ¹⁶⁵⁹ ¹⁶⁶⁰ ¹⁶⁶¹ ¹⁶⁶² ¹⁶⁶³ ¹⁶⁶⁴ ¹⁶⁶⁵ ¹⁶⁶⁶ ¹⁶⁶⁷ ¹⁶⁶⁸ ¹⁶⁶⁹ ¹⁶⁷⁰ ¹⁶⁷¹ ¹⁶⁷² ¹⁶⁷³ ¹⁶⁷⁴ ¹⁶⁷⁵ ¹⁶⁷⁶ ¹⁶⁷⁷ ¹⁶⁷⁸ ¹⁶⁷⁹ ¹⁶⁸⁰ ¹⁶⁸¹ ¹⁶⁸² ¹⁶⁸³ ¹⁶⁸⁴ ¹⁶⁸⁵ ¹⁶⁸⁶ ¹⁶⁸⁷ ¹⁶⁸⁸ ¹⁶⁸⁹ ¹⁶⁹⁰ ¹⁶⁹¹ ¹⁶⁹² ¹⁶⁹³ ¹⁶⁹⁴ ¹⁶⁹⁵ ¹⁶⁹⁶ ¹⁶⁹⁷ ¹⁶⁹⁸ ¹⁶⁹⁹ ¹⁷⁰⁰ ¹⁷⁰¹ ¹⁷⁰² ¹⁷⁰³ ¹⁷⁰⁴ ¹⁷⁰⁵ ¹⁷⁰⁶ ¹⁷⁰⁷ ¹⁷⁰⁸ ¹⁷⁰⁹ ¹⁷¹⁰ ¹⁷¹¹ ¹⁷¹² ¹⁷¹³ ¹⁷¹⁴ ¹⁷¹⁵ ¹⁷¹⁶ ¹⁷¹⁷ ¹⁷¹⁸ ¹⁷¹⁹ ¹⁷²⁰ ¹⁷²¹ ¹⁷²² ¹⁷²³ ¹⁷²⁴ ¹⁷²⁵ ¹⁷²⁶ ¹⁷²⁷ ¹⁷²⁸ ¹⁷²⁹ ¹⁷³⁰ ¹⁷³¹ ¹⁷³² ¹⁷³³ ¹⁷³⁴ ¹⁷³⁵ ¹⁷³⁶ ¹⁷³⁷ ¹⁷³⁸ ¹⁷³⁹ ¹⁷⁴⁰ ¹⁷⁴¹ ¹⁷⁴² ¹⁷⁴³ ¹⁷⁴⁴ ¹⁷⁴⁵ ¹⁷⁴⁶ ¹⁷⁴⁷ ¹⁷⁴⁸ ¹⁷⁴⁹ ¹⁷⁵⁰ ¹⁷⁵¹ ¹⁷⁵² ¹⁷⁵³ ¹⁷⁵⁴ ¹⁷⁵⁵ ¹⁷⁵⁶ ¹⁷⁵⁷ ¹⁷⁵⁸ ¹⁷⁵⁹ ¹⁷⁶⁰ ¹⁷⁶¹ ¹⁷⁶² ¹⁷⁶³ ¹⁷⁶⁴ ¹⁷⁶⁵ ¹⁷⁶⁶ ¹⁷⁶⁷ ¹⁷⁶⁸ ¹⁷⁶⁹ ¹⁷⁷⁰ ¹⁷⁷¹ ¹⁷⁷² ¹⁷⁷³ ¹⁷⁷⁴ ¹⁷⁷⁵ ¹⁷⁷⁶ ¹⁷⁷⁷ ¹⁷⁷⁸ ¹⁷⁷⁹ ¹⁷⁸⁰ ¹⁷⁸¹ ¹⁷⁸² ¹⁷⁸³ ¹⁷⁸⁴ ¹⁷⁸⁵ ¹⁷⁸⁶ ¹⁷⁸⁷ ¹⁷⁸⁸ ¹⁷⁸⁹ ¹⁷⁹⁰ ¹⁷⁹¹ ¹⁷⁹² ¹⁷⁹³ ¹⁷⁹⁴ ¹⁷⁹⁵ ¹⁷⁹⁶ ¹⁷⁹⁷ ¹⁷⁹⁸ ¹⁷⁹⁹ ¹⁸⁰⁰ ¹⁸⁰¹ ¹⁸⁰² ¹⁸⁰³ ¹⁸⁰⁴ ¹⁸⁰⁵ ¹⁸⁰⁶ ¹⁸⁰⁷ ¹⁸⁰⁸ ¹⁸⁰⁹ ¹⁸¹⁰ ¹⁸¹¹ ¹⁸¹² ¹⁸¹³ ¹⁸¹⁴ ¹⁸¹⁵ ¹⁸¹⁶ ¹⁸¹⁷ ¹⁸¹⁸ ¹⁸¹⁹ ¹⁸²⁰ ¹⁸²¹ ¹⁸²² ¹⁸²³ ¹⁸²⁴ ¹⁸²⁵ ¹⁸²⁶ ¹⁸²⁷ ¹⁸²⁸ ¹⁸²⁹ ¹⁸³⁰ ¹⁸³¹ ¹⁸³² ¹⁸³³ ¹⁸³⁴ ¹⁸³⁵ ¹⁸³⁶ ¹⁸³⁷ ¹⁸³⁸ ¹⁸³⁹ ¹⁸⁴⁰ ¹⁸⁴¹ ¹⁸⁴² ¹⁸⁴³ ¹⁸⁴⁴ ¹⁸⁴⁵ ¹⁸⁴⁶ ¹⁸⁴⁷ ¹⁸⁴⁸ ¹⁸⁴⁹ ¹⁸⁵⁰ ¹⁸⁵¹ ¹⁸⁵² ¹⁸⁵³ ¹⁸⁵⁴ ¹⁸⁵⁵ ¹⁸⁵⁶ ¹⁸⁵⁷ ¹⁸⁵⁸ ¹⁸⁵⁹ ¹⁸⁶⁰ ¹⁸⁶¹ ¹⁸⁶² ¹⁸⁶³ ¹⁸⁶⁴ ¹⁸⁶⁵ ¹⁸⁶⁶ ¹⁸⁶⁷ ¹⁸⁶⁸ ¹⁸⁶⁹ ¹⁸⁷⁰ ¹⁸⁷¹ ¹⁸⁷² ¹⁸⁷³ ¹⁸⁷⁴ ¹⁸⁷⁵ ¹⁸⁷⁶ ¹⁸⁷⁷ ¹⁸⁷⁸ ¹⁸⁷⁹ ¹⁸⁸⁰ ¹⁸⁸¹ ¹⁸⁸² ¹⁸⁸³ ¹⁸⁸⁴ ¹⁸⁸⁵ ¹⁸⁸⁶ ¹⁸⁸⁷ ¹⁸⁸⁸ ¹⁸⁸⁹ ¹⁸⁹⁰ ¹⁸⁹¹ ¹⁸⁹² ¹⁸⁹³ ¹⁸⁹⁴ ¹⁸⁹⁵ ¹⁸⁹⁶ ¹⁸⁹⁷ ¹⁸⁹⁸ ¹⁸⁹⁹ ¹⁹⁰⁰ ¹⁹⁰¹ ¹⁹⁰² ¹⁹⁰³ ¹⁹⁰⁴ ¹⁹⁰⁵ ¹⁹⁰⁶ ¹⁹⁰⁷ ¹⁹⁰⁸ ¹⁹⁰⁹ ¹⁹¹⁰ ¹⁹¹¹ ¹⁹¹² ¹⁹¹³ ¹⁹¹⁴ ¹⁹¹⁵ ¹⁹¹⁶ ¹⁹¹⁷ ¹⁹¹⁸ ¹⁹¹⁹ ¹⁹²⁰ ¹⁹²¹ ¹⁹²² ¹⁹²³ ¹⁹²⁴ ¹⁹²⁵ ¹⁹²⁶ ¹⁹²⁷ ¹⁹²⁸ ¹⁹²⁹ ¹⁹³⁰ ¹⁹³¹ ¹⁹³² ¹⁹³³ ¹⁹³⁴ ¹⁹³⁵ ¹⁹³⁶ ¹⁹³⁷ ¹⁹³⁸ ¹⁹³⁹ ¹⁹⁴⁰ ¹⁹⁴¹ ¹⁹⁴² ¹⁹⁴³ ¹⁹⁴⁴ ¹⁹⁴⁵ ¹⁹⁴⁶ ¹⁹⁴⁷ ¹⁹⁴⁸ ¹⁹⁴⁹ ¹⁹⁵⁰ ¹⁹⁵¹ ¹⁹⁵² ¹⁹⁵³ ¹⁹⁵⁴ ¹⁹⁵⁵ ¹⁹⁵⁶ ¹⁹⁵⁷ ¹⁹⁵⁸ ¹⁹⁵⁹ ¹⁹⁶⁰ ¹⁹⁶¹ ¹⁹⁶² ¹⁹⁶³ ¹⁹⁶⁴ ¹⁹⁶⁵ ¹⁹⁶⁶ ¹⁹⁶⁷ ¹⁹⁶⁸ ¹⁹⁶⁹ ¹⁹⁷⁰ ¹⁹⁷¹ ¹⁹⁷² ¹⁹⁷³ ¹⁹⁷⁴ ¹⁹⁷⁵ ¹⁹⁷⁶ ¹⁹⁷⁷ ¹⁹⁷⁸ ¹⁹⁷⁹ ¹⁹⁸⁰ ¹⁹⁸¹ ¹⁹⁸² ¹⁹⁸³ ¹⁹⁸⁴ ¹⁹⁸⁵ ¹⁹⁸⁶ ¹⁹⁸⁷ ¹⁹⁸⁸ ¹⁹⁸⁹ ¹⁹⁹⁰ ¹⁹⁹¹ ¹⁹⁹² ¹⁹⁹³ ¹⁹⁹⁴ ¹⁹⁹⁵ ¹⁹⁹⁶ ¹⁹⁹⁷ ¹⁹⁹⁸ ¹⁹⁹⁹ ²⁰⁰⁰ ²⁰⁰¹ ²⁰⁰² ²⁰⁰³ ²⁰⁰⁴ ²⁰⁰⁵ ²⁰⁰⁶ ²⁰⁰⁷ ²⁰⁰⁸ ²⁰⁰⁹ ²⁰¹⁰ ²⁰¹¹ ²⁰¹² ²⁰¹³ ²⁰¹⁴ ²⁰¹⁵ ²⁰¹⁶ ²⁰¹⁷ ²⁰¹⁸ ²⁰¹⁹ ²⁰²⁰ ²⁰²¹ ²⁰²² ²⁰²³ ²⁰²⁴ ²⁰²⁵ ²⁰²⁶ ²⁰²⁷ ²⁰²⁸ ²⁰²⁹ ²⁰³⁰ ²⁰³¹ ²⁰³² ²⁰³³ ²⁰³⁴ ²⁰³⁵ ²⁰³⁶ ²⁰³⁷ ²⁰³⁸ ²⁰³⁹ ²⁰⁴⁰ ²⁰⁴¹ ²⁰⁴² ²⁰⁴³ ²⁰⁴⁴ ²⁰⁴⁵ ²⁰⁴⁶ ²⁰⁴⁷ ²⁰⁴⁸ ²⁰⁴⁹ ²⁰⁵⁰ ²⁰⁵¹ ²⁰⁵² ²⁰⁵³ ²⁰⁵⁴ ²⁰⁵⁵ ²⁰⁵⁶ ²⁰⁵⁷ ²⁰⁵⁸ ²⁰⁵⁹ ²⁰⁶⁰ ²⁰⁶¹ ²⁰⁶² ²⁰⁶³ ²⁰⁶⁴ ²⁰⁶⁵ ²⁰⁶⁶ ²⁰⁶⁷ ²⁰⁶⁸ ²⁰⁶⁹ ²⁰⁷⁰ ²⁰⁷¹ ²⁰⁷² ²⁰⁷³ ²⁰⁷⁴ ²⁰⁷⁵ ²⁰⁷⁶ ²⁰⁷⁷ ²⁰⁷⁸ ²⁰⁷⁹ ²⁰⁸⁰ ²⁰⁸¹ ²⁰⁸² ²⁰⁸³ ²⁰⁸⁴ ²⁰⁸⁵ ²⁰⁸⁶ ²⁰⁸⁷ ²⁰⁸⁸ ²⁰⁸⁹ ²⁰⁹⁰ ²⁰⁹¹ ²⁰⁹² ²⁰⁹³ ²⁰⁹⁴ ²⁰⁹⁵ ²⁰⁹⁶ ²⁰⁹⁷ ²⁰⁹⁸ ²⁰⁹⁹ ²¹⁰⁰ ²¹⁰¹ ²¹⁰² ²¹⁰³ ²¹⁰⁴ ²¹⁰⁵ ²¹⁰⁶ ²¹⁰⁷ ²¹⁰⁸ ²¹⁰⁹ ²¹¹⁰ ²¹¹¹ ²¹¹² ²¹¹³ ²¹¹⁴ ²¹¹⁵ ²¹¹⁶ ²¹¹⁷ ²¹¹⁸ ²¹¹⁹ ²¹²⁰ ²¹²¹ ²¹²² ²¹²³ ²¹²⁴ ²¹²⁵ ²¹²⁶ ²¹²⁷ ²¹²⁸ ²¹²⁹ ²¹³⁰ ²¹³¹ ²¹³² ²¹³³ ²¹³⁴ ²¹³⁵ ²¹³⁶ ²¹³⁷ ²¹³⁸ ²¹³⁹ ²¹⁴⁰ ²¹⁴¹ ²¹⁴² ²¹⁴³ ²¹⁴⁴ ²¹⁴⁵ ²¹⁴⁶ ²¹⁴⁷ ²¹⁴⁸ ²¹⁴⁹ ²¹⁵⁰ ²¹⁵¹ ²¹⁵² ²¹⁵³ ²¹⁵⁴ ²¹⁵⁵ ²¹⁵⁶ ²¹⁵⁷ ²¹⁵⁸ ²¹⁵⁹ ²¹⁶⁰ ²¹⁶¹ ²¹⁶² ²¹⁶³ ²¹⁶⁴ ²¹⁶⁵ ²¹⁶⁶ ²¹⁶⁷ ²¹⁶⁸ ²¹⁶⁹ ²¹⁷⁰ ²¹⁷¹ ²¹⁷² ²¹⁷³ ²¹⁷⁴ ²¹⁷⁵ ²¹⁷⁶ ²¹⁷⁷ ²¹⁷⁸ ²¹⁷⁹ ²¹⁸⁰ ²¹⁸¹ ²¹⁸² ²¹⁸³ ²¹⁸⁴ ²¹⁸⁵ ²¹⁸⁶ ²¹⁸⁷ ²¹⁸⁸ ²¹⁸⁹ ²¹⁹⁰ ²¹⁹¹ ²¹⁹² ²¹⁹³ ²¹⁹⁴ ²¹⁹⁵ ²¹⁹⁶ ²¹⁹⁷ ²¹⁹⁸ ²¹⁹⁹ ²²⁰⁰ ²²⁰¹ ²²⁰² ²²⁰³ ²²⁰⁴ ²²⁰⁵ ²²⁰⁶ ²²⁰⁷ ²²⁰⁸ ²²⁰⁹ ²²¹⁰ ²²¹¹ ²²¹² ²²¹³ ²²¹⁴ ²²¹⁵ ²²¹⁶ ²²¹⁷ ²²¹⁸ ²²¹⁹ ²²²⁰ ²²²¹ ²²²² ²²²³ ²²²⁴ ²²²⁵ ²²²⁶ ²²²⁷ ²²²⁸ ²²²⁹ ²²³⁰ ²²³¹ ²²³² ²²³³ ²²³⁴ ²²³⁵ ²²³⁶ ²²³⁷ ²²³⁸ ²²³⁹ ²²⁴⁰ ²²⁴¹ ²²⁴² ²²⁴³ ²²⁴⁴ ²²⁴⁵ ²²⁴⁶ ²²⁴⁷ ²²⁴⁸ ²²⁴⁹ ²²⁵⁰ ²²⁵¹ ²²⁵² ²²⁵³ ²²⁵⁴ ²²⁵⁵ ²²⁵⁶ ²²⁵⁷ ²²⁵⁸ ²²⁵⁹ ²²⁶⁰ ²²⁶¹ ²²⁶² ²²⁶³ ²²⁶⁴ ²²⁶⁵ ²²⁶⁶ ²²⁶⁷ ²²⁶⁸ ²²⁶⁹ ²²⁷⁰ ²²⁷¹ ²²⁷² ²²⁷³ ²²⁷⁴ ²²⁷⁵ ²²⁷⁶ ²²⁷⁷ ²²⁷⁸ ²²⁷⁹ ²²⁸⁰ ²²⁸¹ ²²⁸² ²²⁸³ ²²⁸⁴ ²²⁸⁵ ²²⁸⁶ ²²⁸⁷ ²²⁸⁸ ²²⁸⁹ ²²⁹⁰ ²²⁹¹ ²²⁹² ²²⁹³ ²²⁹⁴ ²²⁹⁵ ²²⁹⁶ ²²⁹⁷ ²²⁹⁸ ²²⁹⁹ ²³⁰⁰ ²³⁰¹ ²³⁰² ²³⁰³ ²³⁰⁴ ²³⁰⁵ ²³⁰⁶ ²³⁰⁷ ²³⁰⁸ ²³⁰⁹ ²³¹⁰ ²³¹¹ ²³¹² ²³¹³ ²³¹⁴ ²³¹⁵ ²³¹⁶ ²³¹⁷ ²³¹⁸ ²³¹⁹ ²³²⁰ ²³²¹ ²³²² ²³²³ ²³²⁴ ²³²⁵ ²³²⁶ ²³²⁷ ²³²⁸ ²³²⁹ ²³³⁰ ²³³¹ ²³³² ²³³³ ²³³⁴ ²³³⁵ ²³³⁶ ²³³⁷ ²³³⁸ ²³³⁹ ²³⁴⁰ ²³⁴¹ ²³⁴² ²³⁴³ ²³⁴⁴ ²³⁴⁵ ²³⁴⁶ ²³⁴⁷ ²³⁴⁸ ²³⁴⁹ ²³⁵⁰ ²³⁵¹ ²³⁵² ²³⁵³ ²³⁵⁴ ²³⁵⁵ ²³⁵⁶ ²³⁵⁷ ²³⁵⁸ ²³⁵⁹ ²³⁶⁰ ²³⁶¹ ²³⁶² ²³⁶³ ²³⁶⁴ ²³⁶⁵ ²³⁶⁶ ²³⁶⁷ ²³⁶⁸ ²³⁶⁹ ²³⁷⁰ ²³⁷¹ ²³⁷² ²³⁷³ ²³⁷⁴ ²³⁷⁵ ²³⁷⁶ ²³⁷⁷ ²³⁷⁸ ²³⁷⁹ ²³⁸⁰ ²³⁸¹ ²³⁸² ²³⁸³ ²³⁸⁴ ²³⁸⁵ ²³⁸⁶ ²³⁸⁷ ²³⁸⁸ ²³⁸⁹ ²³⁹⁰ ²³⁹¹ ²³⁹² ²³⁹³ ²³⁹⁴ ²³⁹⁵ ²³⁹⁶ ²³⁹⁷ ²³⁹⁸ ²³⁹⁹ ²⁴⁰⁰ ²⁴⁰¹ ²⁴⁰² ²⁴⁰³ ²⁴⁰⁴ ²⁴⁰⁵ ²⁴⁰⁶ ²⁴⁰⁷ ²⁴⁰⁸ ²⁴⁰⁹ ²⁴¹⁰ ²⁴¹¹ ²⁴¹² ²⁴¹³ ²⁴¹⁴ ²⁴¹⁵ ²⁴¹⁶ ²⁴¹⁷ ²⁴¹⁸ ²⁴¹⁹ ²⁴²⁰ ²⁴²¹ ²⁴²² ²⁴²³ ²⁴²⁴ ²⁴²⁵ ²⁴²⁶ ²⁴²⁷ ²⁴²⁸ ²⁴²⁹ ²⁴³⁰ ²⁴³¹ ²⁴³² ²⁴³³ ²⁴³⁴ ²⁴³⁵ ²⁴³⁶ ²⁴³⁷ ²⁴³⁸ ²⁴³⁹ ²⁴⁴⁰ ²⁴⁴¹ ²⁴⁴² ²⁴⁴³ ²⁴⁴⁴ ²⁴⁴⁵ ²⁴⁴⁶ ²⁴⁴⁷ ²⁴⁴⁸ ²⁴⁴⁹ ²⁴⁵⁰ ²⁴⁵¹ ²⁴⁵² ²⁴⁵³ ²⁴⁵⁴ ²⁴⁵⁵ ²⁴⁵⁶ ²⁴⁵⁷ ²⁴⁵⁸ ²⁴⁵⁹ ²⁴⁶⁰ ²⁴⁶¹ ²⁴⁶² ²⁴⁶³ ²⁴⁶⁴ ²⁴⁶⁵ ²⁴⁶⁶ ²⁴⁶⁷ ²⁴⁶⁸ ²⁴⁶⁹ ²⁴⁷⁰ ²⁴⁷¹ ²⁴⁷² ²⁴⁷³ ²⁴⁷⁴ ²⁴⁷⁵ ²⁴⁷⁶ ²⁴⁷⁷ ²⁴⁷⁸ ²⁴⁷⁹ ²⁴⁸⁰ ²⁴⁸¹ ²⁴⁸² ²⁴⁸³ ²⁴⁸⁴ ²⁴⁸⁵ ²⁴⁸⁶ ²⁴⁸⁷ ²⁴⁸⁸ ²⁴⁸⁹ ²⁴⁹⁰

nulla sunt qualitates, nec recte vassallia petit, qui vassallum non agnoscit. Quare non est illud ius speciale in hoc genere feudali.

Vicissim & vassallus dominum agnoscere debet & qualitatem præsentam alioqui dominus eum inuestire non tenetur, nec recipere ad hominagium, quod Ant. & C. domini vocant *racompter le parage*. hoc est recognoscere genus & gradus sanguinis rati si feudali ostensionem iure speciali facere non teneatur secundogenitus art. 145.

Quod si dominus vassallitium agnoscit ligium sed negat la iurisdictionem res iudicanda ex possessionibus, & professionibus feudilibus vltimis, sed quia qualitas diversitas debita etiam & iura attributa dithersificat, insertio pendente lue, & probatione incerta vassallus ad ea debita adigendus est, quæ certum est virois casu de birum iuri hominagium & fidelitatem, non ligium, id enim in controuersia manente de quæ vassallus non differtur est dominus non compellitur id recipere in alia qualitate quam præcisa, nisi velit sed iuratum non potest de confessione qualificata subtrahere qualita-

tem adiectam ad effectum ut eum compellat ad ligium, & absolutum hominagium, cum vassallus reus sit, ne prouisionaliter quidem cum illud genus detrahit, tunc habet auctoritatem a consuetudine quam ligia quantalibet frequentius visitata. Quæ tamen intelligenda sunt ante probatam intentionem domini: nam ea fundata prouisionaliter ligium præstare vassallus cogendus esset.

La forme. Id est, la tenue qualifiée de iurisdictione, quod verbo sequenti exprimitur.

Autrement ne seroit tenu. Quem enim dominus non agnoscit, nec is dominum agnoscere compellitur, sicut ille Quintus Martius cum ad eum comprehendendum Philippus Consul viatorum misisset, ille reit ego viatore: Non es inquit, mihi Philippe Consul si ego tibi senator non sum: Et ille maritus non est habendus qui uxorem pro matrefamilias non habet. Quæ quidem intelligenda sunt ante fundatam domini intentionem: nam ea fundata vassallus, qui qualitatem præcedit aliam, debet eam probare & inquit probati non agentis prouisionaliter succumbere.

ARTICLE CCCXVI.

Et celui qui tient autrement que comme iueigneur ne peut contraindre son seigneur à luy reconnoistre la tenue & qu'il fust son seigneur, si celui seigneur ne pouoit auparavant contraindre à luy faire plus grandes seruitures que les accoustumees.

ARTIC.
CCCXVI.
NOUVEAU
CONS.

Et qui alia ratione tenet, quam secundonati nomine, non potest adigere dominum, ad sue detentionis recognitionem, & illius dominum esse, modo si non illius dominus, vassallum eo iussit antea, aut verò constringere voluisset, ad maiores sibi seruitutes præstandas, quam antea fuissent constitutæ.

Iniquitas actiouis ostenditur.

1 Et celui.] Pota ligencia ou comme iueigneur sans parage.

Ne peut contraindre son seigneur. Hæc dispositio pace præfati æui dictum sit, manifestam iniquitatem continet & incivilis est: Nam cum reciproca & mutua sit officij necessitudo inter dominum & vassallum, ita eadem sibi inuicem debeant, præter sacramenti præstationem quæ domino remittitur, quod vulgo notantur ut, qualiter vassallus iur. deb. & in tit. de noua forma fidelitatis, & quos notat Molinæus §. 2. glo. 4. quæst. 2. de feud. Cùm insuper fines feudi digno ostendere vassallus teneatur, ut ciuiles quod nos art. 141. supra tractauimus: magna iniquitas ra quod hic statuitur, ne ad simplicem quidem & verbum recognitionem vassalli dominum teneat, cum eius nil intersit, si vere vassallus est & quæ aliquando ipse aut prædecessores eius inuestierint, itrem in regele. Id nus id ratio ciuilibis expolit, id narium officium & beneficii lex. Cur negatur & inter inoffensos cum hecat vno verbo, hac opera de fangi: Eius etiam feudocum iura admiherant; ve & petenti vassallo instrumenta & inuestiturarum priscas tabulas domino exhibere petenti & roganti vassallo dominus teneatur. quieriam quod maius est, si ne præterit feudi ostendere glic. illud tit. de prohib. feud. alien. per Feder. vbi Bald. & Card. per l. Titius hæres. D. de act. empt. quod Molinæus fufius persequitur. §. 5. vñ. 4. tit. de feud. Boer tit. de feud. in cons. Bittur. §. 12. Quod & iure debet ostendit etiam

Circumscripta consuetudine aut iure feudorum & consuetudinem Arceux damnat ut tyrannicam, quæ de monstrando feudo, idem quod nostra d. art. 141. statuit multo magis exclamaturus si hanc vidisset quæ non solum ostensionem non patitur exigi ab domino, sed ne simplicem quidem recognitionem verbalem veri vassalli, quod valde abhorret a bona fide & æquo, & oblata occasione mutandum censet.

Et qu'il fust son seigneur. Non modo non patitur dominum adigi ad confessionem qualiscumque feudum, quale sit sed ne an sit quidem, idque admodum inciviliter.

Si celui seigneur ne pouoit auparavant contraindre. Hic quoque aduertimus. Nec enim ita recte & sunt proportionata ad se de contraindre le seigneur en ce cas à reconnoistre le vassal, pource que ledit seigneur ait plus demandé de detours: qu'il ne luy eust deu. Nam agnitio vassalli respiciet substantiam feudalis concessionis, seruitutes, aut ver loquuntur debita feudalia accidentia respiciunt, viximus in rubrica. Itaque sunt ista separata, nec recte coercetur dominus in his quæ substantia respiciunt quia peccauerit in accidentalibus cum qualitatibus detectis maneat substantia. l. in noxalibus. §. si detracta. D. de noxa. lib. nec agnitio vassallitii reparat iniuriam plus petitionis sed debet dicere. si le seigneur ne luy auoit premier fait contraindre sur la qualité de vassalage ou sur sa tenue.

À luy faire plus grandes seruitures. Hoc igitur solo casu dominus vassallum agnoscere cogetur, quod nisi

faciat sequitur vt ante vassallus obsequi non debeat aut alia iura & debuit, facere quam dominus agnouerit: est enim illa iusta grauaminis & plegiamenti causa pendente cognitione. Quod si denique sententiam domini sustinuerit, non ante obsequetur quam refutetur in integrum omnibus, solemmiter cum agnouerit etiam hanc inter priuationis causas iuris & domini

A nij directi feudistæ ponunt omnes c. 1. tit. quæ fuer. prin. ca. benef. & quos Moli. d. 5. jo. quæst. 48. Sed iud. negat obseruari, & verum est.
 ¶ Que les accoustumées. dicendum fuit que les denz, valent enim præstationes ad possessoria fed ad petitoria, & proprietatis quæstionem non perinde, nisi diuersi temporis sint diximus art. 277. verbo accoustumées.

ARTICLE CCCXVII.

ARTIC.
CCCXXVI.
NOUVEAU
CONS.

A^a Sœur n'est tenue à faire hommage à son aîné des choses à elle baillées par son aîné, s'il n'est conuenu: mais l'aîné ou celui qui le représente peut apres la mort de la sœur requérir son hoir, ou celui qui auroit cause d'elle, nonobstant toute longue tenue, à luy faire la foy.

SOROR non adigitur homagium facere primogenito de rebus sibi à primogenito additis, propter legitimam nisi si aliter conuentum fuerit, sed primogenitus, aut qui illius personam representat potest post sororis mortem citare illius heredes, aut ab illa titulum habentem, nihil adiunante p. i. sione longissima, ad sibi fidelitatem exhibendam.

- 1 Teneure comme iueigneur sit ex conuentione.
- 2 Mortis sorori paragium finitur.
- 3 Omagium inter naturalia, & contra illud non currit prescriptio.

^a La sœur. Intellige sororem cui frater primogenitus paragium suum concessit pour tenir de luy comme iueigneur d'aîné. Parquoy il appert que la tenuë de iueigneurie change de condition pour le regard de l'hommage de la personne de la fille. Quia masculus sine dubio qui receptus est in hominem à fratre homagium debet art. 322. 325. & 331. rationem constituti diuersam reddere difficile est, nec alia quam constituentium voluntas sed repetendum & id quod diximus hic intelligi de concessione feudali facta à tenir comme iueigneur d'aîné. Nam in simplici datione paragij sine retentione homagij fidelitatis aut feudi & d'obissance, nulla fidelitas deberetur ny obissance qui n'est deuë que de conuention, id est, s'il est ainsi conueni entre les parties. Quare nuper magnos Momo cachinnos mouëre, qui iudicio contentioso familiæ circūdare adiudicata portione secundo genito necessitatem addiderint de tenir comme iueigneur d'aîné veluti ea legalis & consuetudinaria esset necessitas, aut paragij onus, cum non nisi ex conuentione debeatur in concessione appolita sed eam iniurus secundo genitus subire non cogitur, qui titulum debiti non habet à fratre, sed à patre communi, nec adigitur accipere portione suam oncratam extrinseco onere à debitore suo, à quo nil accepit titulo lucratiuo, nec legem potest ponere solutioni eius quod debet. Nec enim qui quicumque onerare potest quem non honorat & vetus expresserat cap. 223.

^b S'il n'est conueni. Soror igitur ex consuetudinis dispositione nõ debet vllum homagium en sa tenue comme iueigneur d'aîné. Excepto, s'il ne vient de conuention de parties. Ex quo apparet quod in rubrica diximus. Naturalia feudorum esse conuentionibus & pactis mutabilia citra subiecti corruptionem.

^c Des choses à elle baillées. En son partage.

B^d Celuy qui le représente. Siue particularis siue successor, siue vniuersalis causant ou heritier. Si forte primogenitus feudum suum alienauerit cum suis vallis & homagij quod facere potest vt art. 141. & 336.

^e Apres la mort de la sœur. Nam ante mortem eius nequit, sed finito morte paragio per transitum in personam alterius gentis & nominis, mutatur conditio inuestituræ & feudi veluti personis genericæ concessæ immunitatis ad eos non porrigantur, qui per feminam sexus gradus descendant. l. i. in fine. D. de iur. iur. munit. Sic in l. maritum. D. sol. matrim. priuilegium femine attributum hæredi eius extraneo non tribuitur & l. rei. §. 1. ibidem l. sciendum. D. de re iud. l. C. de priu. dot.

^f Requirit. id est sommer.

^g Ou celui qui auroit cause d'elle. Causam habentem siue vniuersalem siue particularem, sed hoc verbum adiunctum verbo hæredis, cuius vniuersalis significatio est, ostendit de singulari successore accipiendum alioquin superflua esset adiectio & conuentionis inutilis, de quo art. 141. & 336.

^h Nonobstant toute longue tenue. Etiam mille annorum. Ratio huius articuli in eo est, quod fusè sumus artic. 277. exequuti, quia scilicet hoc homagium istocala excepto debetur ex dispositione consuetudinis & in iure naturalia feudorum computatur. Ideoque nullo tempore præscribi possunt per non vsum l. hæc autem iura D. de seruit. vrb. præd. Nam consuetudo semper loquitur & interpellat, & debitum facit, ita vt non solutio non præiudicat nisi in præteritis. Sed præscriptio inchoari nequit sine possessione ex regula sine possessione. D. de vsucap. possessio autem in iuribus negatiuis non inchoatur à simplici non solutione, nisi & negatio & recusatio debiti præcesserit & ex eo tempore conuentus sese in libertatem afferuerit hæc ratio eadem art. 357. & 358. de quo nos fusius d. art. 1.
ⁱ Faire la foy. Quod hic dicit faire la foy, initio dixerat faire l'hommage. Itaque pro eodem accipit, etiam quidam interit, pro eodem vsurpat & infra art. 320.

Tam hoc inducitur art. 541. in fine. N. C.

ARTICLE CCCXVIII.

ET si ledit hoir, ou celuy qui auroit cause, ^b apres ladicte requeste, est en default de faire la foy, l'aisné ou celuy qui le represente ^c peut lay-
 sir les fruits, ^d pour en iouyr autant de temps, qu'on auroit esté en de-
 faut de faire la foy depuis ladicte requeste. Et ne sont tenus les hoirs,
 où qui en ont cause, à faire la foy, ^e iusques à ce qu'ils ayent esté requis, si aupa-
 ravant ceux de qui ils ont cause, n'auoyent esté en la foy de l'aisné, où de ceux dont
 ils auroyent cause.

ARTIC.
CCCXVIII.
NOUVE
CONS.

^a **Q**uod si profatus heres, aut qui causam habet, ^b post prædictam interpellationem, in mora versatur, præstande fidelitatis: primogenitus, aut qui illius vicem representa-
 rat, ^c potest iniicere manum in fructus, ^d fructuos tanto tempore, quantum transactum fuis-
 set, à cessatione præstande fidei, post denunciationem, nec compellimur heredes, aut qui cau-
 sam habent, ad homagium seu fidem, ^e antequam eos interpellauerit Dominus, nisi antea illi
 unde causam habent, ^f in possessione fidei primogenitum, aut illos ex quibus titulum habent,
 constituerent.

^a Et si ledit hoir. [vt articulo superiori.

^b Apres ladicte requeste.] Notanter dicit, hoc ca-
 su speciali, quia regulariter interpellatio vassalli non
 requiritur sed sponte offerre debet homagium, alio-
 qui plechitur amissione fructuum art. 322. & seq.

^c Peut lay-sir.] Ex art. 322. Intelligit puerum qui il s'ajste de-
 dans l'an de la sommation, Sed & excepte casum si le vassal
 auoit esté au & iour en possession auquel cas il faudroit venir
 par actum. art. 115. & 107. & 334. & ne suffiroit la som-
 mation.

^d Pour en iouyr.] Ex articulo. 322.

^e Iusques à ce qu'ils ayent esté requis.] hic casus per locum
 à speciali confirmat regulam d. art. 322. & sententiam
 nostram qui dicimus interpellationem domini non
 requiri ad lucrum fructuum quos male fidei vocant,
 vt ibi dicemus.

^a N'auoyent esté en la foy] Congruit art. 336. infra. Hoc
 vero intendit primogenitum qui sit in possessione fi-
 dei hoc est cui de eo feudo prius fides facta sit, quo
 casu summatio nulla exigitur, & manus iniici potest
 ex manus mutatione antequam vassallus incipiat esse
 annalis possessor. Constituitur autem dominus in pos-
 sessione fidei ad effectum vt summatio non exigitur per
 vnicum actum, si semel eundem vassallum vel auctore
 eius in fidem receperit cap. cum Ecclesia Summa. ext.
 de caus. poss. & propri. d. ximius art. 277. Card. Alex. cap.
 1. tit. que fuer. prim. cau. Bald. cap. preterea tit. de pro-
 hib. feud. alien. per Freder. vi. iurici. citum iustitiam peti
 debeat intra annum sub pena priuationis feudi vt d. c.
 1 & 2. que fuer. pri. cau. exculari vassallum si pro eo
 nulla vngnam iustitiam petita est, & penam impo-
 ni ex defectu petite renouationis Curtius d. c. 2.

ARTICLE CCCXIX.

ET si l'y a seigneur lige, à qui la foy seroit deuë, ^b il deuroit iouyr des fruits
 des terres, pour ledit default de foy, ^c & non pas l'aisné pour celuy temps.

ARTIC.
CCCXIX.
NOUVE
CONS.

ET si sset dominus ligius, cui fidelitas deberetur, ^b ad illum fructuum prædialium causa
 pertinet, propter defectum fidei, ^c non ad primogenitum, illo tempore.

¹ In debitis feudaliibus prior est immediati domini causa.

² Primogenitus posterior domino ligio.

³ Et si l'y a seigneur lige.] id est, seigneur de tous les deus,
 comme par force il faut qu'il y en ait un.] Nec debuit ista
 dispositio concepi per coniunctionem. Si veluti esset
 conditionalis.

⁴ Il deuroit iouyr des fruits.] Ceteri se fiant dato cōcursu ligij

⁵ & primogeniti. Alioqui in omnibus debitis feudaliibus
 semper prior est immediati causa in consequendis iu-
 ribus. Ou il n'y a iungneurent ains simple ligence art. 68.

⁶ Mais la iungneurent est plus faible en droit que la ligence,
 quod patet infra Art. 331. Quod omnes isti ligi esset do-
 mini proxima semper potior causa de quo Molinæus.
 §. 1. gloss. 6.

^b Et non pas l'aisné pour celuy temps.] Is qui ligentiam ha-
 bet, ius habet anterius & potentius primogenito, &
 tempore prius, ideo præferendus est in concursu, cum
 sit ipse veluti causa influens totius subalternationis.
 Sed finita domini ligij causa, succedit primogeniti sua,
 que vt à ratione & causa sua subordinata est. ita etiam
 tempore subordinatur actiue & passiue art. 321. infra
 & sic incipit desinere ligio, qui finito suo tempore
 cursu vehiti lampada primogenito tradit, vt is quo-
 que ius suū vt posterior creditor exequatur, & quan-
 diu ligius tenet non currit annus manus iniectionis,
 quin quodcumque exempta ligij manu ipse frua-
 tur: congruit art. 336.

ARTICLE CCCXX.

ART. CCCXXI
NOVAR
CONS.

^a A I S N E ne doit auoir de son iuueigneur pour l'hommage que le
baifer, & la foy, & ce qu'il peut auoir^b par raison des défauts de foy.
Et bail, & le rachapt^d ou autres emoluments doiuent demourer au
seigneur, auquel est deuë la ligence.

^a *Primogenitus à secundo, propter homagij causam ex torquere non debet, nisi osculum, & p. etum fidelis obsequij, & quidquid in eum confluere possit, propter fidelitatis de-
fictum, & bullum seu redemptionem feudi, nec^d non cetera emolumenta, domino adiudicari
debent, qui ligenti iam habet.*

- 1 Homagij vox non est prisici iuris, nec in libris feudorum. A
- 2 Definitio homagij, & fidelitatis deque horum differ-
rentia.
- 3 Homagij conceptio apud prisicos.
- 4 Alius homagium ligum regibus praestatur.

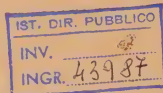
¹ *L'aisné ne doit.* Et si inter homagium, quod quidam
malunt hominum dici ex analogia, & fidelitatem quid-
dam interest, & separatas habent causas & fines: ta-
men saepe pro eodem & iure feudali, & hoc quoque
confunduntur & pro eodem ponuntur. hic homagij
notas adscribit, & in art. 327. fidelitatis formam. Ho-
magium vox prisici iuris non est, nec libris feudorum
quidem aut auctoribus eorum audita, nisi quod in ex-
traordinariis quibusdam capitulis, quae posteriores tē-
poris sunt, mentio eorum haberi dicitur; meminere
eius tamen Pontificis cap. ex diligenti ext. de Symo.
cap. vlt. ext. de regul. iur. cap. grandi. ex de sup. neg.
pral. glossa quidem d. cap. vlt. ext. de reg. iur. homa-
gium definit esse fidelitatem & Speculator tit. de feud.
Iacobi de Sancto Georgio tit. de homagiis in libello

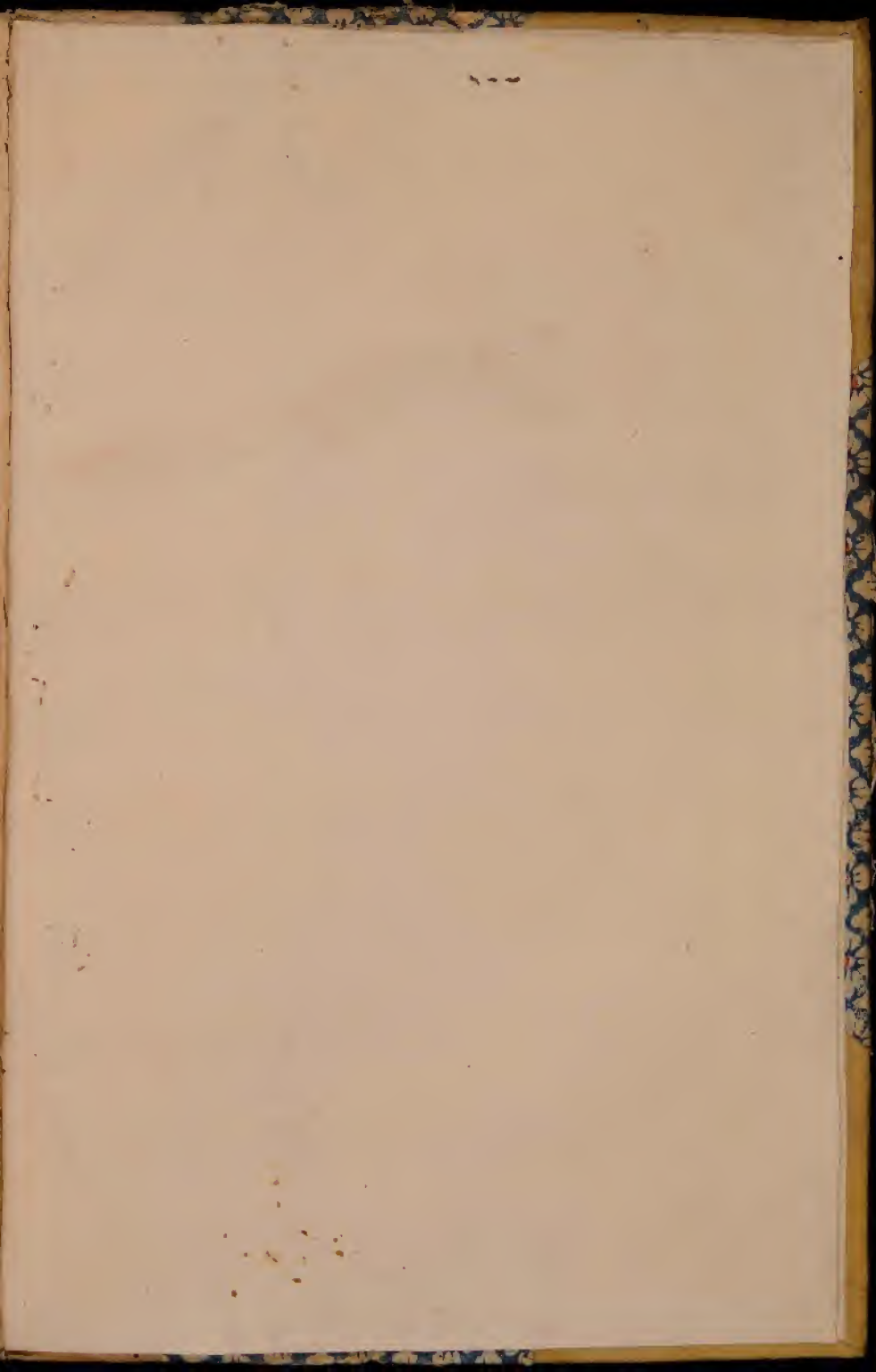
² de feudis. Est verò homagium professio cuiusquam
quod homo sit, id est, subiectus alterius cum venera-
tione exhibita beneficii accepti nomine ex more cu-
iusque gentis; fidelitas est repromissio siue sponsio fi-
delis obsequij cuiquam praestandi de quad. Art. 327.
Sunt ista ergo ut apparer vlti separata & sine. Itaque
Episcopi & prelati Regibus hominia non praestant, id
est personas suas non subiiciunt d. c. vlt. fidelitatis ta-
men iuramentum praestare solent & vero adiguntur,
nec ante manus Regia eximitur beneficiis vacanti-
bus. Sed & à quibusdam vassallis fidelitas nulla iu-
ramento praestatur. §. nulla, tit. per quos fiat inue-
stit. & §. 1. qua fuer. prim. cau. benef. amitt. & tit.
qual. dom. feu. priu. Ac non deberi quidem fide-
litas ex natura actus non potest, sed iuramentum mul-
tis remittitur vt Duci Mediolani & multis. Et Adria-
nus Papa in controuersia inter ipsum & Imperato-
rem concordanda apud Radeuicum, ait Episcopos
solum Imperatori fidelitatem sine homagio facere
debere siue personarum subiectione, quae scilicet ho-
magio adtingitur. Et idem in appendice eius li-
bri Friderico Imperatori obiecit quod homagium
exquirat ab Episcopis, & Sigibertus, Episcopi & Ab-
bates (inquit) homagium non fecerunt, sed sacramen-
to se constrinxerunt de Episcopis Anglia loquens &
alibi saepe ostenditur & Gallia vsurpat. Huius forma

alia atque alia pro moribus est. Regibus quidem abso-
lute praestantur homagia ligia sine exceptione iunctis
manibus, discinctis ense, de genibus in manibus fere
Cancellarij. Ac per le homagium solum confessorum
subiectionis personalis continet cum adoratione per-
sonali: fuit autem hac homagij conceptio prisici. le
deuents vostre homme pour raison de telles choses qui me font
escheues ou aduenies à tel ou tel titre. Et au Costumier
d'Angleterre, Monseigneur se deuient Vostre homme de foy,
de bouche, & de mains, iure & promette que ie vous seray
feable pour tels fiefs que ie tiens de vous; & mettant summaus
entre les mains du seigneur, le seigneur dist, Vous deuientz mō
homme, & m'assureez de me porter foy & loiauté de fief,
dont vous requerez estre receu à homme, que vous tenez &
tiendrez de moy. Le subiect respondit, Amen. Le seigneur res-
pondit, Je vous recoy sans mon droit & l'autrui, & dunt le se-
igneur le baister. Hæc est conceptio vetus veteri consue-
tudine expressa, à qua non multum adhuc variatum
est, nisi quod in Regis homagiis iuratur contra om-
nes qui viuere & mori possunt. Et Ammonij historici
exemplum apponit, Tassilo (inquit) cum primoribus
gentis suae venit, & more Francico in manus Regis in
vassallum manibus suis semetipsum commendauit,
libro quarto capite 64. Et Adrianus dicta epistola,
manus sacratas manibus suis iniectis, Barbariz est fi-
delitatis, quod ab quibusdam etiam pedibus osculum
ferunt, quod etiam lege fieri sibi Diocletianus voluit,
& Caligula, Casari Iulio semel factum vix excusatum
scribit Seneca libro secundo de beneficiis. Cuiuslibet alij
manibus ferri admiscere, Tacitus lib. decimoquinto
genibus (inquit) eius aduolui, dextram eius osculis fa-
tigare, & lib. 17. ofculari (inquit) Othonis manum,
quod ipsum palpationis genus nuper ad nos ex Italia
demigrauit pudendo exemplo. Osculum ipsum quo-
que homagij symbolum est, & genu flexio quam infe-
rioribus à Rege Mol. non conuenire putat. §. 1. nu-
11. glof. 4. Nec ego probo & si primores viri de eo nil re-
mittere solent.

^b *Pour raison du défaut de foy.* Qui sont les fruits perçus
auant que faire la foy, infra articulo 322. & supra 318.
^c *Et le bail & le rachapt.* Supra art. 312. & art. 74. com-
bien que par l'aisné du Comte Geoffroy, l'aisné auoit bail sur
son puisné.

^d *ou autres emoluments.* Legendum & autres emoluments,
comme lodes & venes, chambellenage, & ce qui est
deu en fief par la coustume ex natura indita feudis om-
nibus.

D'ARGENT
TRACTAT
VARL

22

17

- 7 tamen deberi nil vetat, si conuentum est. Hoc posito intelligenda regula, euictionem, quæ ex natura contractus debeat, excludi scientia temporis, aut acquireritis rem alienam, sed non eam quæ ex stipulatione, hoc est, qui sciens rem alienam emit, de euictione non posse agere: nisi tamen de euictione stipulatus sit, quo casu ex scientia tali, euictio non excluditur, d. l. si quis feudum: scientia enim excludit provisionem legalem non conuentionalem. Bald. l. si fratres, Cod. com. vtriusq. iud. Quod intelligendum est etiam si sciens emptor à sciente venditore emerit: nam in hoc quidem casu, euictio debetur, nisi ex conuentione, cap. 1. tit. de inuest. de re alien. fa. Roman. Cōsil. 396. Alex. Cōsil. 69. lib. 4. & quos Tiraqueillus in reira. §. 12. glo. 1.
- 8 num. 8. Illud etiam valde notandum perfectio contractus, in quo de euictione nil dictum sit agi posse ut caneatur, quod glossa prima dixit l. rem alienam. D. de contrah. empt. Castren. §. consil. 297. lib. 1. Qui sciens rem alienam emit, nec de euictione agit, nec pretium recipit, l. emptorem. §. vlt. D. de act. emp. quem locum implet Tiraquell. in reira. vbi supra num. 11. Gasp.
- 10 Caballin. Qui pactus est, ne de euictione teneatur, de ea non tenebitur, nec ad interesse, ad pretij tamen restitutionem tenebitur. d. l. emptorem. §. fin. Nisi quidem expressio facta sit eius ipsius causæ, ex qua res euicta est, quod ibidem Tiraquell. in reira. notat. num. 14. Doctores. l. qui liberta.
- 11 tit. D. de euictio. Caballin. d. num. 26. Proinde pactum generale, ne quis de euictione teneatur, ei nunquam prodest, qui non ignorat causam, ex qua res euicitur, & eam taceret, id enim dolo non caret. Leneatur. §. vlt. vbi Bart. D. de actio. empt. d. l. emptorem. §. denique. qui casus valde notandus est. Hæc viles & vitæ sunt iuris sententiæ. Proinde id quoque addidero commissa stipulatione de euictione ob rem euictam non dari actionem ad reuentionem eius rei, quæ euicta est in re eiusdem naturæ, hoc est vt fundus pro fundo detur & recedat penitus, aut redditus pro redditu, sed ad id tantum quod interest, id est res æstimationem, pretij repetitionem, & vfuras pretij, aut conuentas, aut legales, ad fructus rei minimè. l. datio. §. 1. D. de act. empt. excepto quidem diuisionis aut partagij casu, in quo si res euicta sit, quæ ex diuisione ob-
- 13 uenit, suppletio ex rebus hæreditariis fieri debet in speciebus non in pecunia. Nostis quidem tribunalibus inandita & insolens duplex stipulatio, nec amplius eo nomine præstari solet, quam quod interest vti diximus ex l. si in venditione. D. de euictionibus. Demum illud notandum est, & si agi possit aduersus autorem, vt & defensionem litis instituat super re vendita in se suscipiat, & suis sumptibus sustineat, tamen de euictione non ante agitur, quam res per sententiam euicta sit. l. non dubitatur. C. de euictio. Hæc vero actio, cum personalis sit triginta annis durat, nec ante ei præscribi incipit quam res euicta sit. Nam cum ante agi non potuerit, non valenti agere non potuit currere præscriptio. l. empti. vbi Salyc. C. de euict. & nos tit. de appro-
- 15 priatione l. 1. diximus. Art. 176. licet nec fideiussor pro euictione darius potest necesse sit libe-

non, & quos Ge
Quarta ratio hie
post conuentionem
dno nro non debet
rediret produci
hinc reuocari
non negatur
Tica. repetitur in
1 Hac tamen de
contractu natiu
dicit nullum an
anteriori aliqu
cedente subie
anteriori reuoc
quam illum que
rat, nam cum res
libera erant ven
prestiti, conuen
res cum reuocaret
sue seruando. Qui

N de
IN

- 1 In debito nemo
- 2 vbi de sufficien
- 3 Aut apparuit in
- 4 Aut in debito n
- 5 Mandatum si
- 6 ludi euictio

1 Nota est foro re
translata. In debito
Nemo enim iube
seruus Domino, n
gilem, in his qu
genere malorum. l
de accusa. l. si quis
calum. l. non solum
vnt. Valde hic nota
libus. D. de act. &
re ex ordine mla
dictum est, & ab a
filius loquitur ex
2 In causa hie in que
tiam remittit solat
hæc res subiectu
nbg. Hoc casu f
dum autorem, q
Libet homo. D. a
ior. l. quod princi
velle. D. de reg. iur
1 ferunt. Sic et
executione faciend
ur, hoc si quis per
ne ades rempisse, &
pauore qualitate